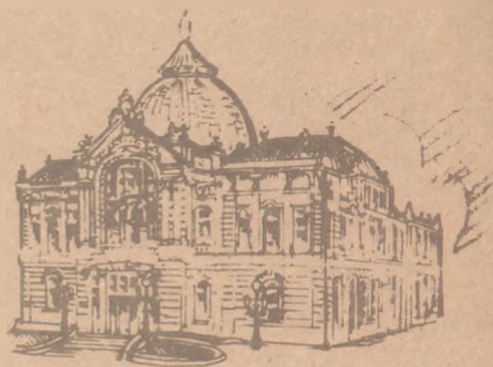

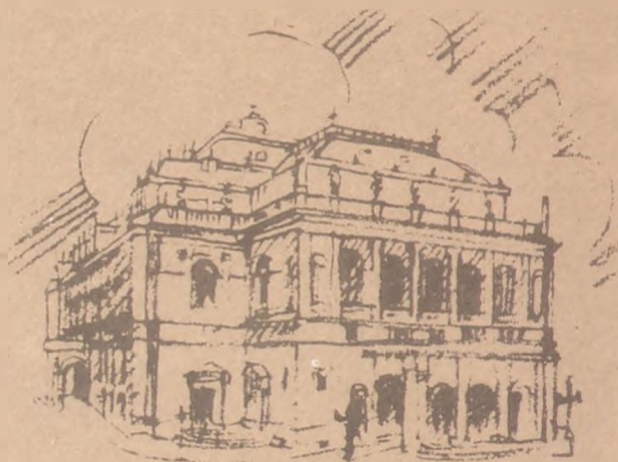
BP. KISFALUDY SZÍNHÁZ 1897

VÍGSZÍNHÁZ 1896

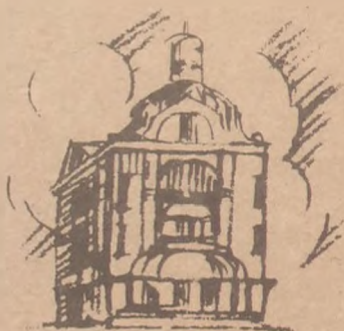
KRISZTINAVÁROSI SZÍNKÖR 1843

MAGYAR KIRÁLYI OPERAHÁZ 1884

VÁRSZÍNHÁZ 1784

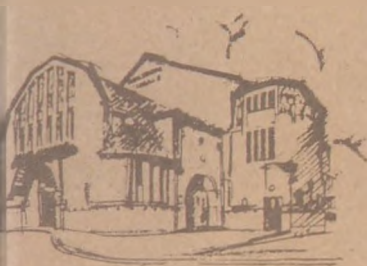

MAGYAR SZÍNHÁZ 1897

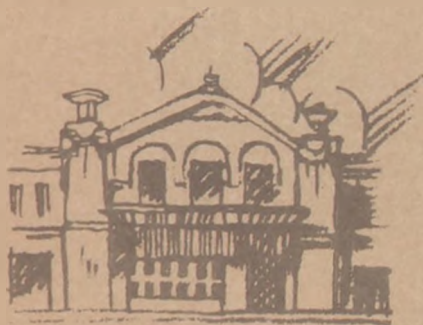

FŐV. OPERETT SZÍNHÁZ 1922

BUDAPEST

BUDAPESTI SZÍNHÁZ 1909

KIRÁLY SZÍNHÁZ 1903

PETŐFI SZÍNKÖR 1925

VÁROSI SZÍNHÁZ 1911

KAMARA SZ. 1924

M. MŰSZÍNKÖR 1896

PESTI MAGYAR SZÍNHÁZ 1837

ANDRÁSSY ÚTI SZ. 1907

ÚJPESTI BLAHA LUJZA SZÍNHÁZ 1863

ELVÁROSI SZÍNHÁZ 1916

TERÉZ KÖRÚTI SZÍNPAD 1923

ÚJ SZÍNHÁZ 1927

JÓKAI SZÍNKÖR 1916

MAGYAR
SZÍNHÁZMŰVÉSZETI
LEXIKON

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

980702

29109

MAGYAR SZÍNHÁZMŰVÉSZETI LEXIKON

MTAK

0 00014 39900 8

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

504989

A kötet az Akadémiai Kiadó és az Országos Színháztörténeti Múzeum
és Intézet közös gondozásában készült.

Főszerkesztő

SZÉKELY GYÖRGY

AKADÉMIAI
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Szakszerkesztők

ALPÁR ÁGNES (kabaré)

BALÁZS ARTH VALÉRIA (délvidéki magyar színművészet)

FUCHS LÍVIA (táncművészet)

GAJDÓ TAMÁS (20. századi színművészet 1949-ig)

KAIZINGER RITA (zeneművészet)

MOLNÁR KLÁRA (20. századi színművészet 1949-től)

NOBILIS KORNÉL (19. századi színművészet 1850-től)

PÁLL ÁRPÁD (erdélyi magyar színművészet)

RAJNAI EDIT (intézmények)

SIRATÓ ILDIKÓ (fogalmak)

SZÉKELY GYÖRGY (1790-1849 közötti színművészet; határainkon túli magyar színművészet)

VAJDA FERENC (színháztechnika)

Szerkesztő

TÖRÖK MARGIT

Az Akadémiai Kiadó Szaklexikon Szerkesztőségének vezetője:

KULCSÁR ZSUZSA

Felelős szerkesztő

HÖNICHNÉ POBOZSNYI ÁGNES

Műszaki szerkesztő

DOBROVITS ILONA

Képszerkesztők

DOBROVITS ILONA, GAJDÓ TAMÁS

A szerkesztőség munkatársai

Bodáné Kovács Adrienn, Hermán Istvánné, Juhász Ildikó, Kemecsi Margit, Nagy Mariann,
Szalay Zsuzsanna, Veressné Fekete Lujza, Vighné Lantos Mária

© Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás,
valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Könyvtár 3.1.1.8.../19 97. sz.

Szerzők

Alpár Ágnes
Balázs Arth Valéria
Balogh Géza
Bárdosiné Medgyesi Zsófia
Beke Sándorné
Bodó Ibolya
Cenner Mihály
Csollányné Ruzs Ágnes
Darvay Nagy Adrienne
Enyedi Sándor
Fuchs Livia
Gajdó Tamás
Gerold László
Gupcsó Ágnes
Holländer Judit
Ircsik Teréz

Kaizinger Rita
Kávási Klára
Kovács Anita
Kovács Ilona
Lakatos László
Lőrincz László
Maácz László
Major Rita
Márai Enikő
Mészáros Vincéné
Molnár Ágnes
Molnár Klára
Neumayer Katalin
Nobilis Kornél
Páll Árpád
Páll Kinga Ágnes

Posta Éva
Rajnai Edit
Rétkes Árpád
Richter Pál
Sajó Yvette
Sirató Ildikó
Solténszky Tibor
Somorjai Olga
Székely Andrea
Székely György
Takács M. József
Tamás Zsuzsa
Taub Katalin
Ungár Júlia
Vajda Ferenc
Vargha Mihály

A fotókat készítették, ill. rendelkezésünkre bocsátották:

Bodnár, Gabriel
Csomafáy Ferenc
Dormán László
Egri Gárdonyi Géza Színház
Eifert János
Erdélyi Lajos
Fábián József
Felvégi Andrea
Foto Pertic
Földi Imre

Horváth Éva
Ikládi László
Keleti Éva
Legújabbkori Történeti
Múzeum
Magyar Állami Operaház
Magyar Nemzeti Múzeum
Marx József
Magyar Távirati Iroda
Nagy Teodor

Országos Színháztörténeti
Múzeum és Intézet
OSZK Színháztörténeti Tár
Pécsi Nemzeti Színház
Podhorsky, G.
Sárközi Marianna
Szalay Zoltán
Szegedi Nemzeti Színház
Székesfehérvári Vörösmarty
Színház

ELŐSZÓ

Hat évtized után ez az első, átfogó ismereteket tartalmazó Magyar Színházművészeti Lexikon.

Elsősorban azokról szól, akik immár több mint két évszázada a magyar színésztársadalmat alkották, művészi működésük folyamatosságát sokszor nagyon rossz, néha fenyegetett körülmények között fenntartották. Nemcsak a legkiemelkedőbb, felejthetetlen nagyságokról emlékezünk meg, de a ma már névtelennek számító közkatonaokról is. Sokan közülük egész életüket ekhós szekéren vagy vonaton töltötték, évadról évadra járva az ország városait, falvait. Adatok ezreiből alakul ki a sokszor elfelejtett igazság: a vándorszínészek vándoroltak.

Mivel egy lexikon nem történeti adattár, ezért nem is szerepelhet benne minden, amit az utóbbi két évtized magyar színháztörténeti kutatásai feltártak, és mindenki, aki valaha színpadjainkra lépett. De sokkal több művészről közlünk adatokat, mint eddig bármely hasonló kiadvány tette. Nem vállalkozhattunk azonban arra, hogy egyidejűleg megteremtsük a magyar drámaírók lexikonját is. Elsősorban azokat vehettük figyelembe – a teljesség igénye nélkül – akiknek életművében a dráma játszott a főszerepet.

Közvetlen elődjének tekinthető az a Magyar Színművészeti Lexikon, amelyet Schöpflin Aladár szerkesztett, s amely 1929 és 1931 között négy kötetben jelent meg; részben pedig az 1930-ban megjelent, enciklopédikus jellegű Színészeti Lexikon, Németh Antal szerkesztésében. Szerkesztési elvünk azonban eltér az 1969-ben megjelent Színházi Kislexikonétól, amely a nemzetközi színházi élet megismertetését is meg kívánta oldani.

Ez a kiadvány sokkal szélesebb szakmai területet fog át, mint elődjei. Nemcsak a prózai színművészeket veszi figyelembe, hanem – hazánkban először –, az operai, a könnyűzenés színpadi, a tánc-, a mozgás- és a bábszínházi alkotókat is, de csak a hivatásos művészeket. Széles körben foglalkozik az elmúlt két évszázad vidéki színészetével, mint minden későbbi magasabb szintű művészi teljesítmény nélkülözhetetlen alapjával.

Színpadainkon természetesen sokkal több művész lép fel jelenleg, mint ahány ebbe a kötetbe bekerülhetett. A legújabb nemzedék pályaképe még nem rajzolódott ki; nevük pusztán megemlézése nem ennek a lexikonnak a feladata. Tapasztalataink szerint más – rövidebb időközökben megjelenő – kiadványok, amelyek fő figyelme éppen a mindenkori kortársak működésére irányul, pótolják ezt a hiányt.

A történelem úgy hozta magával, hogy ezúttal először lehet tárgyalni a határokon túli magyar színművészetet: nemcsak az 1918 után kisebbségi sorba kerültek színházi életét, de a világ messzi tájaira vetődött, tengeren túli magyar színikezdeményezéseket is. Talán fölösleges is megemlíteni, milyen technikai és néha politikai nehézségeket kellett legyőzni a még csak vázlatos kép megrajzolásához is. Nyilvánvaló hiányosságainkért már itt elnézést kell kérnünk.

A személyi címszavak meghatározott szerkezetben épülnek fel. A közismert nevet követik a változatok, illetve az eredeti családnév. Az életrajzi adatoknál igyekeztünk megadni a születés és halál pontos helyét, évét, hónapját és napját. A polgári anyakönyvezés bevezetése (1894) előtti születési adatok valószínűleg a keresztelés napjára vonatkoznak. A teljességet nem minden esetben sikerült elérni: a hiányokra kérdőjel utal. Az életút felrajzolását rövid művészi jellemzés, illetve a betöltött szerepkör meghatározása követi. Ezután következnek az esetleges kitüntetések, az állami, illetve a politikai jellegűek kivételével. A Corvin-koszorú és -lánc, illetve a Kossuth-díj azért szerepel, mert ezek indokolása rendszerint tartalmazta a kitüntetett művészi érdemeit. A szócikkben ezután a művész néhány jellemző szerepe, rendezése, tervezése, koreográfiája, saját írásműve kerül megemlézésre. A filmszerepeket nem közöljük, mivel azok a megfelelő szaklexikonban megtalálhatók. A táncosok szerepeinél nem a zeneszerző neve áll a művek előtt, hanem a mindenkori koreográfusé, hiszen azonos zenére több táncművészeti alkotás is keletkezett. A szerepneveknél néha eltérő változatokat közlünk, mint ahogy külföldi művek címénél, magyar fordításánál is. Általában a történelmi szempontot vettük figyelembe: az egyes korszakok plakátjaira, kiadványaira támaszkodtunk. Kiemelkedő művészek, egyes intézmények esetében a róluk megjelent legfontosabb irodalomra is utalunk, a teljesség igénye nélkül. Sajátos vonása lexikonunknak, hogy a múlt század má-

sodik felében élt művészekről szóló cikkek végén „M.A.” jelzéssel közöljük az életút részleteiből működési adatait is: vagy igazgatóik nevét egy-egy évben, vagy azokat a helységeket, ahol fellépéseiket adatolni lehet. Az igazgatók teljes nevét a Függelék adja meg.

A színház sokszorosan összetett művészet. Bár középpontjában egyértelműen a színész áll, mégsem élhet meg a zeneszerző, a látvány szervezői, a díszlet- és jelmeztervezők munkája nélkül. Az ő életművük azonban gyakran túllépi a színházi kereteket. Lexikonunkban alkotó pályájuknak csak azt a részét tárgyaljuk, amely a színházzal volt kapcsolatban. Megemlékezünk jeles kritikusaikról és azokról az elméleti és kutató szakemberekről, akiknek a munkája segített tájékozódni a múltban és a jelenben. A drámák mellett megadott évszámok nem a megírás vagy a nyomtatott formában való megjelenés dátumát, hanem általában a bemutató időpontját rögzítik.

A személyi címszavakon kívül felvettünk fogalmi, földrajzi, intézményi címszavakat is. A fogalmi címszavak közé a színjáték legfontosabb szakkifejezései kerültek; rövid meghatározásukra törekedtünk. Csak azok a helységek kaptak önálló címszót, ahol színházi célra létrehozott épület állt vagy áll. Az intézményi címszavak közé soroltuk az egyes színházakat, színházi szervezeteket, fesztiválokat, szakfolyóiratokat. Külön címszavakban számolunk be a hívatásos magyar színjátszás történelmi előzményeiről: az iskolai, a kastélyszínházakról, illetve a magyar nyelvterületen területén kialakult idegen nyelvű színjátszásról is.

Felmerülhet az a kérdés, hogy miért nincsen olyan címszó, amely a teljes magyar színház történetét foglalná össze. Ennek az az oka, hogy 1990-ben az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent egy kétkötetes vállalkozás első része, a *Magyar Színház történet, 1790–1873*. Második kötete, amely az 1873–1949 közötti időszakot tárgyalja, előkészületben van.

Gazdag illusztrációs anyagot állítottunk össze. De számolnunk kellett korlátokkal is: vannak-e megfelelő képek, jó-e a technikai állapotuk, megszerezhetők-e egyáltalán? Az előadóművészek többségénél szerepes ábrázolás közlésére törekedtünk. Rendezők, igazgatók, koreográfusok többnyire portréjukkal szerepelnek. A tervezők esetében díszlet- és jelmezterveik jöhettek szóba, sajnos korlátozott terjedelemben. Ezek viszont a kötet színes blokkjában láthatók.

Mint minden lexikonban, itt is rövidítések csökkentik a terjedelmet. Használatukat külön jegyzék segíti. Sok helyen azonban a folyamatos olvashatóság, áttekinthetőség érdekében a szövegben való feloldásuk mellett döntöttünk.

Lexikonunk munkálatait 1989-ben kezdtük el. Az utolsó adatok 1993 szeptemberében kerülhettek a szövegbe. Az anyaggyűjtés a kötet megjelenésével nem szűnt meg. Külföldről is érkeznek még adatok, és a hazai szakterületeken is történnek változások, merülnek fel hiányok. Ezek közlésére idővel módot találunk.

Köszönetünket fejezzük ki az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézetnek, hogy a kézirat elkészültének végéig technikai és személyes segítséget nyújtott.

Egy-egy ilyen szaklexikon általában csak több évtizedes időközökben jelenik meg. Reméljük, hogy olvasói haszonnal forgatják majd lapjait.

A főszerkesztő

Rövidítésjegyzék

ÁBI	Állami Balett Intézet	jún.	június
ápr.	április	júl.	július
aug.	augusztus	k.	körül
bem.	bemutatója, bemutatták	kor.	koreográfus
Bp.	Budapest	m.	magyar
br.	báró	máj.	május
BSz	Budapesti Szemle	márc.	március
c.	című, címen, címmel	Mo.	Magyarország
dec.	december	műk.	működése, működésének ideje
egy.	együttes	műv.-i vez.	művészeti vezető
ÉI	Élet és Irodalom	nov.	november
Élk	Életképek	okt.	október
EPhK	Egyetemes Philológiai Közlöny	OMIKE	Országos Magyar Izraelita
febr.	február		Kulturális Egyesület
F.K.	Fontosabb koreográfiái	OSzK	Országos Széchényi Könyvtár
F.M.	Fontosabb művei	pl.	például
F.R.	Fontosabb rendezései	rend.	rendező, rendezte
F.Sz.	Fontosabb szerepei	Sh.	Shakespeare
F.T.	Fontosabb tervezései	sz.	század
ford.	fordította, fordítás, fordítása	szept.	szeptember
FSzI	Film Színház Irodalom	SzAk	1947-ig Színművészeti
FSzM	Film Színház Muzsika		Akadémia, 1947-től
gr.	gróf		Színház- és Filmművészeti
Honműv.	Honművész		Főiskola
id.	idősebb	szerk.	szerkesztette, szerkeszt,
ifj.	ifjabb		szerkesztett
ig.	igazgató, igazgatás	társ.	társulat
ill.	illetve	tvj.	televíziójáték
Ir.	irodalom	uo.	ugyanott
It	Irodalomtörténet	USA	Amerikai Egyesült Államok
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények	v.	vagy
IÚ	Irodalmi Újság	vj.	vígjáték
jan.	január	Zak	Zeneakadémia

Ott benn tünemények
suhognak,
lámpás éjszakában
ragyognak,
a színek fémessé
szépülnek,
szavakból paloták
épülnek.

(WEÖRES SÁNDOR:
Vers a színházról)

A

Aágh Ilona; *Agh* (Kenyhec, 1869. márc. 2.–?): színésznő, igazgató. 1885. nov.-ben mint operett- és népszínműénekes került a pályára, *Miklósy* Gyulánál Szatmáron. Egy év múlva áttért a fiatal hösnő és szende szerepkörre. Debreceni és székesfehérvári évek után 1888-ban nőül ment *Veszprémi* Jenőhöz, s annak haláláig együtt járták az országot. 1895-ben átvette férje társ.-ának vezetését, s 1898. ápr.-ig ig.-ként működött. Később elsőosztályú vidéki társ.-oknál anyaszerepeket játszott, majd a Népszínház-Vigoperában, később *Feld* Zsigmond Városligeti Színházában szerepelt. 1912-ben a Nemzeti Színház kötelékébe lépett. Itt működött nyugdíjazásáig, 1923. okt. 1.-jéig. F.Sz. *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Portia* (Sh.: A velencei kalmár); *Timea* (Jókai M.: Az aranyember); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd); *Johanna* (Rákosi J.: Endre és Johanna); *Dianne* (Bisson: Válás után); *Fejedelemsasszony* (Hervé: Nebáncsvirág). M.A. 1885–86: Szatmár; 1886–87: Debrecen; 1887–88: Székesfehérvár; 1888–89: Miskolc; 1889–90: Jeszenszky Dezső; 1890–1895: Veszprémi Jenő; 1898–99: Pesti Ihász Lajos; 1899–1902: Tiszay Dezső; 1902–1903: Szalkai Lajos; 1903–06: Szendrey Mihály; 1906–07: Farkas Ferenc 1907–08: Népszínház-Vigopera; 1908–09: Baróthy Rezső; 1909–1912: *Feld* Zsigmond (Fővárosi Városligeti Színház); 1912–1923: Nemzeti Színház. Igazgatóként: 1895: Szolnok; 1895–96: Nagyszombat; 1896: Besztercebánya; Nagykaroly, Losonc, Léva, Kisvárd; 1896–97: Besztercebánya; 1897: Sátoraljaújhely, Nagykaroly, Zilah, Szilágysomlyó, Segesvár, Erzsébetváros, Kisvárd, Pancsova, Halas; 1897–98: Bonyhád; 1898: Kaposvár, Dombóvár, Csurgó, Nagyatád.

Aarika, Anelli (? , 1928–): énekesnő (alt). Finn származású, Bp.-en tanult, majd 1951–1961 között az Operaház tagja volt. Kadosa Pál *Husztii kaland* c. művében mutatkozott be az Operaházban. 1961-ben tért vissza hazájába, ahol a Finn–Magyar Társaság titkáráként működött. Nemcsak lírai, hanem komikus szerepeket is sikerrel játszott. F.Sz. *Ulrika* (Verdi: Álarcosbál); *Marja* (Muszorgszkij: Hovancsina).

Abday Sándor (Kaposvár, 1800. febr. 2.–Szatmár, 1882. nov. 18.): színész, színigazgató. A pesti egyetem hallgatójából 1817-ben lett színész Debrecenben. 1818–1820 között *Kilényi* Dávid társ.-ánál volt, majd önállósult. 1825-ben tagja volt a pozsonyi országgyűlés alkalmára szervezett társ.-nak. 1849-ig igazgatott, emlékei szerint 89 helységben fordult meg. A szabadságharcban élelmezési biztосként vett részt, ugyanilyen fel-

adattal lépett át az osztrák hadseregbe. 1860-ban Szatmáron élt, élete utolsó évében nemzeti színházi és színészegyleti segélyből. Pályáját hősi szerepekkel kezdte, később áttért a komikusi és karakterfeladatokra. Hosszú ig.-i pályáján több színészgenerációt nevelt, társ.-ához tartozott *Petőfi* Sándor is (1843). E minőségében szerepel Pákh Albert *Csont* c. paródiájában. Két, németből készült átdolgozásáról tudunk. F.Sz. *Jaromir* (Grillparzer: Ösanya); *Zrinyi* (Körner); *Angelo* (V. Hugo); *Moór Ferenc* (Schiller: Haramiák); *Mandolino* (Henneberg-Schikaneder: Csörgősapka); *Zajtay* (Gaál I.: A peleskei nótárius). – Ir. Szinnye J.: A komáromi színészet története (Komárom, 1881).

Abdayné Böszörményi Johanna; *Szabó* Zsuzsanna (Hajdúböszörmény, 1810–?): színésznő. 1827-től élet-társ, 1836-tól felesége lett *Abday* Sándor színész-színig.-nak. 1833-ban a Dunántúli Színjátszó Társaság színésznője volt. Később a férje igazgatta társ.-okban játszott. 1877-ben ünnepelte aranylakodalmát. Termetessége ellenére fiatal hösnöket alakított, ez az 1830-as években kritikai viták tárgya volt. F.Sz. *Ilka* (Kisfaludy K.); *Bátori Mária* (Soden-Dugonics A.); *Donna Diana* (Moreto-West); *Krisztina* (Hell: A 16 éves királyné).

Ábel Frigyes: → *O'Brady*, Frederick

Abelovszky Margit (?–?): színésznő. Első sikerét 1904-ben a Népszínházban aratta, ahol 1906-ig játszott. 1904-ben a Budai Színkörben is fellépett, majd 1909-ben a Vig, 1912-ben a Magyar Színház tagja lett, a Népszínház-Vigoperában is játszott. F.Sz. *Ferkó* (Jókai M.–Faragó J.: A löcsei fehér asszony); *Mercedes* (Martos F.: A granadai völgyény).

abgang (német): a színész jelenetváltozást hozó távozása a színpadról, melyet a szerző vagy a rend. hatással fokoz a taps kiváltása érdekében.

Ablonczy László (Bodroghalász, 1945. okt. 14.–): újságíró, kritikus, színházigazgató. 1970-ben végezte el a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karát. Az egyetem utolsó évében a *Hajdú-Bihari Napló* gyakornoka, 1970-től a *Csepel* c. lap újságírója. 1971–1975 között a *Magyar Hírlap* belpolitikai, majd kulturális rovatának munkatársa. Három évig volt a Mozgóképforgalmazási Vállalat sajtó- és propagandaosztályának vezetője. 1978–88 között a *Film, Színház, Muzsika* c. lap kritikusa. 1989-től a *Tiszatáj* szerkesztője, külső munkatársként a *Magyar Fórum* strasbourgi tudósítója. 1991. ápr. 18-tól a bp.-i Nemzeti Színház ig.-ja. F.M. *Latinovius Zoltán tekintete*. Dokumentumok,

tűnődések, beszélgetések (1987). – Ir. Koltai T.: A Nagy Fröccsöző esete a kis igazságokkal (Elet és Irodalom, 1991. júl. 26.); Onody E.: A színházigazgatói megbízás: szolgálat (Új Magyarország, 1991. aug. 26.).

Abody Béla (Bp., 1931. jún. 14. – Bp., 1990. aug. 17.): író, kritikus, műfordító, színházigazgató. 1953-ban szerzett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán. 1956–57-ben a Magvető Könyvkiadó irodalmi vezetője volt. Később az *Elet és Irodalom* munkatársa, és az *Új Írás* szerkesztője. 1971–75-ben a Vidám Színpad igazgatója. 1989-ben *Négy Evszak* c. lapot indított. Sokoldalúságával, finom ön-ironiájával a m. kulturális élet jellegzetes alakja volt. 1973-ban József Attila-díjat kapott. F.M. *Az opera fellegvárjai* (1963); *Nyomozás* (1970); *Emlékeztem pályája* (1981); *Arcok, képek, önarcképek* (1985).

abonement: → *bérlet*

Abonyi Árpád; *Csia* (Barsszentkereszt, 1865. szept. 11. – Bp., 1918. júl. 25.): regény- és drámaíró. Darabjait Kolozsvárott és Bp.-en játszották. F.M. *A hirnév; A Zách család; Kurucvilág*.

Abonyi Géza (Bp., 1894. okt. 23. – Bp., 1949. máj. 30.): színész, színéspedagógus. A SzAk-t 1915-ben végezte el, és a Magyar Színházhoz szerződött. Harcolt az I. világháborúban. Leszerelése után, 1917–18-ban az Intim Kabarében szerepelt. 1918–1949 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1941-től 1949-ig a SzAk-n drámai gyakorlatot és beszédművészetet tanított. 1945–1948 között a Színészek Szabad Szakszervezetének elnöke volt. ~ férfias megjelenése, széles érzelmi skálájú játéka főként klasszikus, fiatal szerelmes- és hősszerepekben érvényesült. Egyszerű eszközei, elmélyült emberábrázolása jellemsszerepekben, könnyed és vidám figurák megjelenítésekor is hatásos volt. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Sebastian* (Sh.: Vízkereszt); *Faust* (Goethe); *Mózes* (Madách I.); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Bánk* (Katona J.: Bánk bán); *Besszemenov* (Gorkij: Kispolgárok).

Abonyi Gyula; *Kása* László (Abony, 1850. júl. 30. – ?): színész. 1868-ban lett színész Keszty József társ.-ánál. Hősszerelmes, társalgási és jellemsszerepeket játszott, a Nemzeti Színházban 1900-tól ügyelő is volt. Fő műve a Margittai Dezsővel közösen írt *Az aranybalta* c. népszínmű (bem. 1890). F.Sz. *Táltos* (Várad A.: Hun utódok); *Antonio* (Echegaray: Bernardo Montilla); *Feist* (Hauptmann: Crampton mester); *Blaise* (Rostand: Regényesek); *Petterson* (Ibsen: Vadkacsa). Játszott a *Ma és holnap* (1912) c. korai m. filmben.

M.A. 1868: Sárospatak; 1869: Kecskemét; 1870: Vajdahunyad, Miskolc; 1871: Vác; 1872: Szatmár; 1873–1876: Kassa, Debrecen, Cegléd; 1876: Kassa; 1877: Arad; 1878: Kecskemét; 1879: Kassa, Arad; 1880: Szeged; 1881–85: Debrecen; 1885: Várszínház; 1886–1912: Nemzeti Színház.

Abonyi Lajos; *Márton* Ferenc (Kisterenye, 1833. jan. 9. – Abony, 1898. ápr. 28.): író. Naturalisztikus eszközökkel népies témájú regényeket, elbeszéléseket és színdarabokat írt. 1867-től a Kisfaludy Társaság, 1876-tól a Petőfi Társaság tagja volt. F.M. *A betyár kendője* (1873); *Panna asszony leánya* (1875); *Ambrus bácsi* (1878); *Magduska öröksége* (1888); *Siroki románc* (1891); *Leányasszony* (1893).

Abonyi Tivadar (Bp., 1887. okt. 18. – Bp., 1968. okt. 9.): színész, rendező, festő. Iparművésznek készült. A SzAk-t 1907-ben végezte el, s a Magyar Színházhoz, 1908-ban a Népszínház-Vigoperához szerződött. 1908–09-ben *Farkas* Ferenc társ.-ában, 1909–1911 között Pécsen, 1911-től 1914-ig Kassán szerepelt. Harcolt az I. világháborúban. 1918-tól a Belvárosi, 1920–

1923 között az Andrássy úti, 1923–24-ben a Blaha Lujza, 1924–1927 között a Magyar, 1929–1933 között ismét az Andrássy úti Színház tagja volt. 1936–44-ben a Nemzeti Színházban játszott és rendezett. 1945-től a szegedi társ., 1949–1951 között az Operaház rend.-je volt. 1957–58-ban ismét Szegeden rendezett. Színpadi sikereit bonviván- és szerelmes karaktersszerepekkel aratta. Festményeivel több kiállításon szerepelt. F.Sz. *Pető* (Rieger: A fekete huszár); *Tervező* (Zágon I.: Feltételes megállóhely); *Pap* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros). F.R. Schiller: *Tell Vilmos*; Németh L.: *Cseresnyés*; Weber: *A bűvös vadász*; Verdi: *Aida*.

Ábrahám Edit (Bp., 1956. dec. 26. –): színésznő. 1981-ben végzett a SzAk-n. Pályáját a kecskeméti Katona József Színházban kezdte. 1983-tól egy-egy évadot töltött a Népszínházban, majd a Hököm Színháznál. 1985–90-ben a József Attila Színház tagja volt. Rendszeresen játszik a székszárdi Deutsche Bühne előadásain, amely színháznak 1990 óta állandó tagja. Filmezik, szinkronizál és koreografál is. F.Sz. *Mira* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanító-nő); *Madonna* (Schärfel: Madonna und Mike).

Ábrahám Irén (Kikinda, 1949. okt. 31. –): színésznő. Műkedvelő, színészgyakornok volt a szabadkai színházban, amikor beiratkozott a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetbe, ahol *Csorba* András osztályában szerzett oklevelet 1975-ben. Ekkor visszatért Szabadkára, majd 1977-től az Újvidéki Színház tagja volt. Néhányszor fellépett a Tanyaszínház előadásain. Drámai szerepek megformálója. F.Sz. *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Martirio* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Natasa Ivanovna* (Csehov: Három nővér); *Kristin* (Strindberg: Júlia kisasszony); *Varja* (Csehov: Cseresnyéskert); *Kata* (Vlaho Stulli: Nagyszájú Kata); *Madame* (Genet: Cselédek); *Családanya* (Kao Hszing-csi-en: A buszmegálló).

ÁBRAHÁM IRÉN (Majtényi Mihály: Harmadik ablak)

Ábrahám István (Szeged, 1945. nov. 4. –): színész. 1968-ban végezte el a SzAk-t. Három évadot töltött a kecskeméti Katona József Színházban. 1971-ben a Miskolci Nemzeti Színház tagja lett. 1975–77-ben a Pécsi Nemzeti Színház művésze volt, majd visszatért Miskolcra, ahol ma is játszik. Főként zenés darabokban lép színpadra. F.Sz. *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Georges* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Sancho* (Wasserman–Leigh: La Mancha lovagja).

Ábrahám Pál (Apatin, 1892. nov. 2.–Hamburg, 1960. máj. 6.): zeneszerző, operettkomponista. Tanulmányait a Zak-n végezte zeneszerzés szakon, majd néhány kezdeti kompozíciót követően érdeklődése egyre inkább a dzsessz irányába fordult. 1927-ben a Fővárosi Operettszínház karmestere és házszerzője lett. *Zenebona* c. műve hozta meg számára a kezdeti sikereket Bp.-en és Bécsben. Első operettje, *Az utolsó Verebely-lány – Drégely Gábor vj.-a* alapján – jelentős hazai sikert aratott, és jónéhány felújítást ért meg. 1930-ban Berlinbe költözött,

ÁBRAHÁM PÁL

ahol *Viktória* c. operettje hozta meg számára a széles körű nemzetközi elismerést. A következő évben a *Hawaii rózsája*, majd a *Bál a Savoyban* (1931) tovább növelték nemzetközi hírnevét. Ösztönösen eltálatta azt a hangot, amelyre a két háború között szívesen odafigyelt a szórakozásra vágyó közönség. Sikereinek tetőpontján kényszerült elhagyni Hitler Németországát, és Bécsbe költözött, ahol három újabb operettet komponált. A *Mese a Grand Hotelben*, a *Dzsaina*, valamint a *Roxy és csodacsapata* nem közelítette meg előző műveinek sikerét. Pályafutása során több mint 30 filmhez írt kísérőzenét. A háború kitörésekor az USA-ba emigrált, majd a háború végét követően visszatért Európába és Hamburgban telepedett le. Megrendült egészségi állapota és idegrendszeri bántalmai miatt nem komponált többé. Utolsó éveit egy hamburgi elmegyógyintézetben töltötte. F.M. *Zenebona* (1928); *Az utolsó Verebely-lány* (1929); *Szeretem a feleségem* (1929); *Viktória* (1930); *Hawaii rózsája* (1931); *Bál a Savoyban* (1932); *Boldog hívek* (1932); *Egy éjszaka angyala* (1933); *Mese a Grand Hotelben* (1934); *Antonia* (1934); *Történnék még csodák* (1935); *Viki* (1935); *Julia* (1937); *Fehér hattyú* (1938).

Abranovics Ágost → **Adelburg Ágost**

Ábrányi Emil, ifj. (Bp., 1882. szept. 22.–Bp., 1970. febr. 11.): karmester, zeneszerző, igazgató. *Ábrányi Kornél* unokája, id. *Ábrányi Emil* költő fia. A Zak-n 1896-tól 1901-ig volt *Koessler János* zeneszerzés és orgonaszakos növendéke. *Thomán Istvánnál* zongorázni tanult. Tanulmányait 1902-től Lipcsében, *Nikisch Artúrnál* folytatta, majd 1904-től német színházaknál működött karmesterként. 1911–1919 között az Operaház karnagya, majd az 1919–20-as évadban ig.-ja volt. 1921-től a Városi Színház ig.-jaként működött. 1911-től 1917-ig volt a Zeneközlöny kritikusa, 1922–1926 között pedig a Zak karmesterképző tagozatának tanára. 1926–34-ben a Debreceni MÁV Filharmonikus Zenekar vezető karnagya, 1942-től a Szegedi Városi Színház

karmestere volt. F.M. *A ködkirály* (1901); *Monna Vanna* (1905); *Paolo és Francesca* (1907); *Don Quijote* (1913); *Ave Maria* (intermezzo, 1920); *Az éneklő dervis* (1937); *Liliomos herceg* (1942); *Éva boszorkány* (1944); *Balaton rege* (1945); *A Tamás-templom karnagya* (1947). – Ir. Bónis F.: Á.E. (Muzsika, 1970/5.); Szatmári E.: Debrecen zenekari kultúrája (in: Debrecen zenei élete a századfordulótól napjainkig, Debrecen, 1975).

Ábrányi Kornél, ifj. (Pest, 1849. dec. 31.–Bp., 1913. márc. 11.): író, újságíró, politikus. Szerk., majd országgyűlési képviselő volt. A Petőfi Társaság és 1878-tól a Kisfaludy Társaság tagja. Regényei és cikkei mellett szindarabokat írt. F.M. *A légyott* (1873); *A kis gróf szerelme* (1877); *Marianne* (1882); *A csalahataltan* (1883); *Olga* (1884.)

Ábrányiné Wein Margit (Lesnyek, 1861. dec. 15.–Bp., 1948. szept. 25.): énekesnő (szoprán). A Zak-n végezte tanulmányait. *Ábrányi Emil* író felesége, 1884–1899 között az Operaház tagja, majd 1901-től 1920-ig a Zak-n tanított. Bécsben és Kolozsvárott is vendégszerepelt. Elsősorban szubrettként volt sikeres, de fellépett a *Carmen* (Bizet) címszerepében is. F.Sz. *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély).

ábrázolat: → *tabló*

act (latin *actus*): 1. az iskoladramáknak, ill. felvonásoknak megjelölése a színjátékszövegben, a színlapon; 2. a nyelvújítás előtt a m. hivatásos színészetben a → *felvonás* elnevezése.

actor; akto: → *színész*

Aczél Ilona (Királyhelmec, 1884. nov. 7.–Bp., 1940. márc. 5.): színésznő. 1905-ben végzett a SzAk-n. 1906-ban Kolozsvárra szerződött. 1908-ban a Nemzeti Színház tagja lett. 1912. dec.-ében a Magyar Színház szerződtette. 1914–1935 között ismét a Nemzetiben játszott. Ezt követően a Magyar Színházban és a Vigszínházban szerepelt. Természetes humorával, tiszta beszédtechnikájával, jellemábrázoló tehetségével elsősorban vj.-okban volt sikeres. 1928-ban a Nemzeti Színház örökös tagja lett. F.Sz. *Béliné* (Molière: A képzelt beteg);

ACZÉL ILONA – Lea (Surányi M.: Aranybástya)

Éva (Madách I.: Az ember tragédiája); *Portia* (Sh.: A velencei kalmár); *Ella Rentheim* (Ibsen: John Gabriel Borkman); *Szűz Mária* (Voinovich G.: Magyar Passió); *Júlia* (Csathó K.: Az én lányom nem olyan).

Ács Alajos (Brăila, 1930. júl. 28.–): színész, színházigazgató. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett, annak az évfolyamnak a tagjaként, amely 1953-ban m. színházat alapított Nagybanján. 1956-ban átköltöztek Szatmárnémetibe. 1968–1979 között a társ. ig.-ja volt. Több mint száz szerepet játszott, jórészt főszerepeket. Játékstílusát áradó szenvedély, érzelemgazdagság, színes, változatos kedélyvilág jellemzi. F.Sz. *Lilomfi* (Szigligeti E.); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Bicska Maxi* (Brecht: Koldusopera); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Apa* (Mrozek: Tangó); *Király* (Ionesco: A király halódik); *Schneider* (Zágon J.: Hyppolit, a lakáj); *George* (Albee: Nem félünk a farkastól).

ÁCS ALAJOS

Ács János (Bp., 1949. márc. 22.–): rendező. Tanulmányait a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán és a SZAK-n végezte. 1980-ban kapott rendezői diplomát. A kaposvári Csiky Gergely Színház szerződtette, amelynek 1991-ig volt tagja. 1991 óta az Arany János Színház rend.-je. A 80-as évek kiemelkedő rendezőgyénisége. Nevéhez fűződik Peter Weiss *Marat-Sade*-jének színpadra állítása. Jászai Mari-díjas (1987). Vendégként rendszeresen rendez a szolnoki Szigligeti és a bp.-i Katona József Színházban. Többször szerepelt filmen, tvj.-okban. F.R. *Szöveg és zene* (Beckett); *Esküvő* (Gombrowicz); *A tavasz ébredése* (Wedekind); *Szentivánéji álom* (Sh.); *Sötét galamb* (Örkény I.); *Egy kiállítás képei* (Muszorgszkij); *Othello* (Sh.); *Lulu* (Wedekind); *Sirály* (Csehov); *János vitéz* (Kacsóh P.).

Ács Marietta (? , 1919–?, 1989): színésznő. Férjével, Aszódi Lászlóval artistaszámmal szerződött 1939-ben a Moulin Rouge-ba, ahol kabaréjelenetekben is játszott. 1945-től az Arizona Irodalmi Varieté, 1946-ban a Népvarieté, a Royal Revűszínház, 1947-ben a Kamara Varieté, 1952-től a Fővárosi Vígszínház, majd a Blaha Lujza Színház, ill. a Tarka Színpad tagja. Ezután végleg abbahagyta a színészetet. Különleges komika volt, groteszk, humoros-táncos szerepeket játszott. F.Sz. *Sári* (Kovács D.–Nádasi L.–Vajda A.: Címe ismeretlen); *Gunda* (May–Schindler: Liget elsejére kiadó); *Özv. Lomogáné* (Fejér I.: Egy marék boldogság); *Lilua* (Erdődi J.–Innocent V. E.–Horváth J.: Űrmacska).

Ács Tibor (Nagyvárad, 1944. febr. 5.–): színész. 1972-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1977-ig a szatmári Északi Színház tagja, majd átszerződött Nagyváradra. Klaszikus vj.-okban és modern drámákban egyaránt sikerrel szerepel. Jellembrázoló eszközeit szükséztűség, visszafogott érzelmi-indulati telítettség jellemzi. Van érzéke a groteszk és az abszurd humor iránt. Sűrűn szerepel bohózatokban és zenés vj.-okban. F.Sz. *Pantalone* (Goldoni: Két úr szolgája); *Szendeffy* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Kosztja* (Katajev: Bolondos vasárnap); *Pitlik, Borsos és Z* (Csurka I.: Az idő vasfoga, Nagytakarítás, Deficit); *II. Rákóczi György* (Kovács A.: Téli zsoltár).

Ádám Erzsébet (Marosvásárhely, 1947. jan. 5.–): színésznő. 1969-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a város Nemzeti Színháza szerződtette. Önálló előadóesteket szervezett magának, és a hetvenes-nyolcvanas években bejárta Nyugat-Európát, Kanadát, az USA-t, sőt Ausztráliát is. F.Sz. *Irina* (Csehov: Három nővér); *Barbara* (Shaw: Barbara órnagy); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán). Előadóestjei: *Harangtisztán*; *Rejtelmek, ha zengenek*; *Vadrózsák*; *A nap árnyéka*.

Ádám Olga (Oroszlámos, 1925. máj. 25.–): színésznő. Az újvidéki Szerb Nemzeti Színházban nyílt drámai stúdió elvégzése után, ebben a színházban kapott szerződést 1952–54-ben, majd az újvidéki Ifjúsági Színház tagja volt 1955-ig. Mindkét helyen szerb nyelven játszott. Utána az Újvidéki Rádió színészgy.-ébe szerződött, 1984-ben nyugdíjba vonult. Az Újvidéki Színház előadásaiban lép fel kisebb szerepekben. F.Sz. Cs. *Bruckner Adelaida* (Örkény I.: Macskajáték); *Martha* (Kesseling: Arzen és levendula).

Ádám Ottó (Kolozsvár, 1928. okt. 17.–): rendező, színházigazgató. Kolozsvárott mint bölcsészhallgató pszichiátriát tanult, majd átiratkozott az orvosi egyetemre. Két év után Bp.-re jött, felvételizett a SZAK-ra. 1952-ben végzett rendezői szakon. Tanulmányai befejeztével a Madách Színház szerződtette. 1953-ban lett a Szegedi Nemzeti Színház főrendezője. 1956-tól ismét a Madách Színház rend.-je, később főrend.-je, 1972-től 1989-ig, nyugdíjba vonulásáig ig.-ja. A polgári humanizmus eszményeit a lírai, pszichológiai realizmus eszközeivel juttatta érvényre. Lényegi feladatának tekintette a m. drámai hagyományok felfedezését, ápolását. Munkásságában központi szerep jutott Németh László drámáinak. 1959 óta tanít a SZAK-n. 1964-től rektorhe-

ÁDÁM OTTÓ

lyettes. Kossuth-díjas (1965), Jászai Mari-díjas (1954, 1960), érdemes (1970) és kiváló művész (1979). F.R. *Anna Frank naplója* (Goodrich–Hackett); *A medikus* (Bródy S.); *Pillanás a hídról* (Miller); *A kaukázusi krétakőr*, *Koldusopera* (Brecht); *Mathiasz panzió*, *Az áruló* (Németh L.); *Éjjeli menedékhely* (Gorkij); *Sirály* (Csehov); *Othello* (Sh.); *Csillag a máglyán* (Sütő A.); *Hamlet* (Sh.); *A két Bolyai* (Németh L.–TV-rend.); *Isten, császár, paraszt* (Háy Gy.). – Ir. Koltai T.: Á. O. szép színháza (Színházfaggató, 1978).

Ádám Zsuzsanna (Nyíregyháza, 1960. nov. 9. –): énekesnő (szoprán). 1982–1986 között végezte el a Zak ének szakát Simándy József és Fábry Edit vezetésével. 1985-ben a IX. Nemzetközi Schumann-verseny győztese Zwickauban. 1986 óta a drezdai Semperoper magánénekese. F.Sz. *Agathe* (Weber: A bűvös vadász); *Fiordiligi* (Mozart: Così fan tutte); *Elza* (Wagner: Lohengrin).

adaptáció (latin): színpadra alkalmazás. 1. külföldi színpadi műnek hazai viszonyokra történő átdolgozásával egybekötött fordítása; 2. epikus művek színpadra alkalmazása → *dramatizálás*; 3. régi színpadi műnek a mai követelményekhez való alkalmazása, aktualizálása, átstilizálása → *átdolgozás*.

Adelburg Agost; *Abranovics* (Pera, 1830. nov. 1. – Bécs, 1873. okt. 20.): zeneszerző, hegedűművész. Horvát származású, Bécsben folytatott zenei tanulmányokat. Zenekari, kamarazenei és színpadi művei ismertek. Operái: *Wallenstein*, *Martinuzzi*, *Zrínyi*. Ez utóbbi 5 felvonásos, magyar témájú „történelmi drámai zenekép”, melyet 1868-ban a Nemzeti Színházban mutattak be.

Adleff, Ingeborg (Székelyudvarhely, 1933. febr. 1. –): színésznő. 1956-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A temesvári Állami Magyar Színház szerződtette, majd a szatmári Északi Színház, 1968 őszétől a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház tagja lett. 1983-ban az NSZK-ban telepedett le. Színes egyéniségével lírai szerepek sorát alakította. F.Sz. *Zilia* (Heltai J.: A néma levente); *Kleria* (Figueiredo: A róka meg a szőlő); *Rhédyei Eszter* (Móricz Zs.: Úri muri); *Szójka* (Nusić: Dr. Pepike).

Adlar Adelina (Bp., 1892. szept. 28. – Bécs, 1941. ?): énekesnő (szoprán). 1906-tól a Zak-n *Maleczkyné Ellinger* Jozefa, később Münchenben *Bianchi* Bianca növényéke. 1912-től a Népopera, 1915-től az Operaház tagja volt, majd a Népopera jogutódjához, a Városi Színházhoz szerződött. 1921-ben Genfben énekelt, s itt az *Aquila* művésznevet vette fel. Sikeres vendég szerepelt Moszkvában és Berlinben is.

Adorján Berta; *Weisz* (Nagyvárad, 1864. febr. 8. – Bp., 1942. júl. 9.): színésznő. 1883-ban végezte el a SzAk-t és a Nemzeti Színházhoz szerződött. *Az ember tragédiája* bemutató előadásán ő volt a harmadik arkangyal megtestesítője. 1884-ben feleségül ment Paulay Edéhez és visszavonult a szerepléstől. Férje 1894-ben bekövetkezett halála után leányának, Paulay Erzsinek keresztapja, Jókai Mór bizottságot szervezett az özvegy nehéz anyagi helyzetének rendezésére. ~ ezután is szoros kapcsolatot tartott fenn a Jókai- és a Feszty-családdal. 1895-től 1914-ig ismét a Nemzeti Színház tagja volt. 1896-tól állandó vendégként lépett fel Aradon, 1899-ben pedig *Somogyi* Károly társ. ában is játszott. F.Sz. *Özv. Wiesner* (Hauptmann: Crampton mester); *Cora* (Belot: A 47-ik cikk).

Adorjáni Zsuzsa (Marosvásárhely, 1960. aug. 13. –): színésznő. 1985-ben kapott diplomát Marosvásárhelyen, a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1985–87-ben a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház, majd egy évig a kolozsvári Állami Színház tagja.

1988 óta a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszik. F.Sz. *I. Erzsébet* (Foster); *Emília* (Sh.: Othello).

Afonyi Éva (Bp., 1964. nov. 30. –): táncosnő. Az ÁBI-ben 1985-ben szerzett balettművészi diplomát, s ettől kezdve a Győri Balett magántáncosa. F.Sz. *Margarita* (Markó I.: Bulgakov és a többiek); *Chloé* (Markó I.: Daphnis és Chloé); *Vidéki pár* (Markó I.: Az élet peremén).

Ágai Karola; *Staud* (Bp., 1936. nov. 16. –): énekesnő (szoprán). Tanulmányait Révhegyi Ferencné irányításával végezte. Pályafutását 1952-ben a SZOT, majd a Magyar Rádió énekkarában kezdte. 1953–55-ben a Magyar Rádió énekkarának, 1955-től 1957-ig a Honvéd Művészegyüttesének szólistája. *Az Éj királynője* szerepében (Mozart: A varázsfuvola) vendégként mutatkozott be az Operaházban, amelynek 1957-ben lett magánénekese. Hamarosan az egy. vezető koloratúrszopránja lett, nagy sikerrel énekelt a koloratúr-primadonna szerepeket, és a lírai szerepkörben is emlékezetes alakítások fűződnek a nevéhez. 1969-ben a New York-i Metropolitanban, 1973-ban a moszkvai Nagy Színházban lépett fel. Vendég szerepelt a hamburgi Operaházban, valamint Európa számos operaszínpadán. Több Hungaroton lemez, valamint rádió- és televíziós felvétel közreműködője. Alakításait virtuóz koloratúrtechnika, kitűnő színészi készség jellemzi. Liszt Ferenc-díjas (1968), érdemes (1970) és kiváló művész (1977). F.Sz. *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Szilágyi Erzsébet*, *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Ford Alice* (Verdi: Falstaff); *Zerbinetta* (R. Strauss: Ariadne Naxosban). **ágál** (latin): régi jelentésben 'szerepet játszik', 'színpadon fellép'; később jelentésváltozással 'sok taglejtéssel beszél, szerepét túljátssza'.

Agárdi Gábor (Szeged, 1922. aug. 2. –): színész. 1937-ben mint „táncos boy és kardalos” kezdte pályáját a szegedi Városi Színháznál. 1938-ban végzett az Országos Színészegyesület iskolájában. 1941-ig Szegeden, 1949-ig kisebb vidéki társ.-oknál játszott. 1949–52-ben

ÁGAI KAROLA és SZENDREY KÁRPÉ LÁSZLÓ

a Miskolci Nemzeti Színház tagja. 1952-ben a Fővárosi Operettszínház szerződtette. 1955-től az Ifjúsági, ill. a Petőfi Színház meghatározó színészegyénisége. 1964-ben sorsát a bp.-i Nemzeti Színházhoz kötötte, ahol 1985 óta nyugdíjasként játszik. 1989-ben örökös tag lett. Sokoldalú karakterszínész, komikus szerepeit éppolyan pontosan fogalmazza meg, mint a drámai jellemeket. Ikonokat fest. *Konok ősi minta nyomán* c. 1983-ban önálló kiállítása volt. Kossuth-díjas (1985), Jászai Mari-díjas (1958, 1962), érdemes (1968) és kiváló művész (1980). F.Sz. *Katz tábortábori lelkész* (Hasek–Burian: Svejk); *Bicska Maxi* (Brecht: Koldusopera); *Sipos úr* (Molnár F.: Az üvegcipő); *Liliom* (Molnár F.); *Green* (Kafka: Amerika); *Slift* (Brecht–Weill: A vágóhidak Szent Johannája); *Bubnov* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Juszov* (Osztrovszkij: Jövedelmező állás); *Miksa* (Kornis M.: Halleluja); *George* (Poiret: Örült nők ketrece); *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Zetelaki Dániel* (Sütő A.: Advent a Hargitán).

AGÁRDY GÁBOR – *Katz lelkész*
(Hasek: Svejk)

Agárdy Ilona (Bp., 1940. okt. 4.–): színésznő. 1963-ban végzett a SzAk-n. A győri Kisfaludy Színházba kapott szerződést. 1964-ben a kecskeméti Katona József, 1965–67-ben a veszprémi Petőfi Színházban, 1967–71-ben a Mikroszkóp Színpadon, 1970–71-ben és 1973–1975 között a Békés Megyei Jókai Színházban játszott. A közben lévő két évadban a szolnoki Szigligeti Színház művésze volt. 1975-től 1987-ig a debreceni Csokonai Színház, majd az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. F.Sz. *Mira* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Cleopátra* (Shaw: Caesar és Cleopatra); *Rizi* (Örkény I.: Pisti a vérzivatarban).

Ágay Irén (Bp., 1912. febr. 23.–Hollywood, 1950. szept. 3.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájának elvégzése után 1931-től a Vígszínház szerződtette, ahol 1935-ig játszott. 1936-ban a Kamara Színházban, 1937-ben a Művész Színházban lépett fel. Pályája 1938-ban lezárult, amikor férjével, Székely István filmrendezővel az USA-ba költözött. Elsősorban modern témájú vígj.-okban és számos filmszerepben aratott sikert. F.Sz. *Nichette* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy); *Rózsi* (Bús Fekete L.: A pénz nem minden); *Emmy* (Lengyel J.); *Ilona* (Hunyady S.: Ritz, 1919); *Paula* (Kaufman–Ferber: Vacsora nyolckor); *Cleopatra* (Shaw: Caesar és Cleopatra).

Aggházy Károly (Pest, 1855. okt. 30.–Bp., 1918. okt. 8.): zeneszerző, zongoraművész. *Liszt* Ferenc tanítványa volt, *Hubay* Jenő kamarapartneréként bejárta a világot. 1889-től haláláig a Nemzeti Zenede tanára, közben 1891–92-ben az Operaházban korrepetitorként működött. Színpadi műveket is alkotott. F.M. *Maritta, a korszós madonna* (opera, 1895); *A Borzáné Marcsája, Szép leányok* (kísérőzenék, 1881, 1882).

Aggházy Melinda (Bp., 1891. aug. 1.–Bp., 1970. aug. 14.): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el. 1916–17-ben Pozsonyban, 1918–1920 között Nagyváradon, 1921–22-ben Kolozsvárott, 1923–24-ben ismét Pozsonyban, 1926–27-ben újra Nagyváradon játszott. Primadonnaszerepeket alakított. F.Sz. *Helén* (Nedbal: Lengyelvér); *Suzuki* (Puccini: Pillangókisasszony); *Wander Lov Gonda* (Fall: Az elvált asszony); *Helén* (Szirmai A.: Gróf Rinaldo); *Gábor diák* (Martos F.: Gül Baba).

Ágh Aladár; *jékei* (Kassa, 1870. dec. 28.–Bp., 1916. szept. 20.): színész, igazgató. Papi, később jogi pályára készült, de 1892-ben beállt *Kömley* Gyula társ.-ához. 1896-ban kapott íg.-i engedélyt. Az 1896–97-es évadra a kezdeti anyagi nehézségek leküzdésére szerződött *Beráné* Mihállyal. 1898 nyarán feloszlatta társ.-át, s különböző vidéki egy.-ekben szerepelt. 1904-ben végleg lemondott a szereplésről. Később *Réti* L. Pál színházi ügynőiségének irodavezetője lett. F.Sz. *Dörgő* (Géczi I.: A Sárdi-ház); *Galambos* (Szentpétery Zs.: Tündérlak Magyarhonban); *Kullancs Misi* (Szigeti J.: A vén bakancsos...); *Boldizsár* (Sh.: Rómeó és Júlia).

M.A. 1892–93: Balogh Árpád; 1893–94: Monori Sándor; 1894–95: Polgár Károly; 1895–96: Veszpréminé Ágh Ilona. Igazgatóként: 1896: Csongrád, Battonya, Zenta, Kiskunhalas, Nyíregyháza; 1897: Beregszász, Munkács, Huszt, Nagyszöllős, Nagymihály, Homonna, Gálszécs, Sárospatak, Muraszombat, Csáktornya; 1898: Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, Győr, Kapuvár, Csoma; 1898–99: Szatmár.

Ágh Éva; *Neuenstein* (Bp., ? márc. 25.–): színésznő. 1948-ban végezte el a Filmművészeti Főiskolát. 1949-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. 1951–53-ban az Ifjúsági Színház, 1955-től a kaposvári Csiky Gergely, 1956-tól az Országos Kamara Színház tagja volt. 1958–1963 között a Pest Megyei Színházzal járta az országot. 1970 óta az Országos Rendező Iroda szervezésében lépett fel, 1975–1985 között rendszeresen szerepelt a Vígszínházban. Karakter- és epizód szerepeit aprólékos gondnal dolgozza ki. F.Sz. *Cyprienne* (Sardou–Najac: Váljunk el); *Szerafin* (Kálmán I.: Zsuzsi kisasszony); *Szadváryné* (Háy Gy.: Az élet hidja); *Natasa* (Dunajevszkij: Napsugárka); *Harmadik asszony* (Heller: A 22-es csapdája).

Ághy Erzs (Nagyvárad, 1895. júl. 11.–Bp., 1948. júl. 23.): színésznő. A SzAk-t 1915-ben végezte el, s a Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek 1944-ig tagja maradt. 1921-ben a Pódium, 1923-ban a Pesti Kabaré is foglalkoztatta. 1945 után nem léphetett színpadra. Elsősorban vígj.-okban, népies darabokban, ill. boldogtalan sorsú nők megformálásával aratott sikereket. 1918-ban Farkas–Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy); *Mici* (Herczeg F.: A fekete lovas); *Müller Lujza* (Schiller: Armány és szerelem); *Feledő Boriska* (Tóth E.: A falu rossza); *Ilonka* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig).

Ághy Sándor (Kecskemét, 1856. szept. 27.–Bp., 1942. jan. 31.): színész, ruhatárnok, ügyelő. Kisebb szerepeket alakított színművekben és operettekben. F.Sz. *Samusin* (Strauss: Böregér); *Dr. Müller* (Sardou: Fedora). Felelőse: *Zách* Veron (Váradoszi, 1874. jan. 11.–Bp.,

1966. márc. 24.): színésznő. 1893-ban kezdte a pályát, végig férjével együtt szerepelt. Lánya: → *Aghy* Erzs. M.A. 1873: Szuper Károly; 1874: Völgyi György, Krecsányi Ignác; 1875: Lászy Vilmos; 1876: Csóka Sándor, Krecsányi Ignác; 1880: Bényei István; 1881: Polgár Gyula; 1883–85: Jakab Lajos; 1885: Tóth Béla; 1886: Mosonyi Károly; 1887–89: Aradi Gerő; 1889–91: Somogyi Károly; 1891: Kolozsvár; 1892: Makó Lajos; 1893–96: Leszkay András; 1896–1915: Megyeri Dezső, Follinus Aurél és Janovics Jenő.

Ágoston Edith (Bp., 1939. máj. 22.–): énekesnő (szoprán). 1958-ban végezte el az egri Bartók Béla Zenei Szakiskola énekszakát. 1958-tól a debreceni Csokonai, 1963–1987 között a Pécsi Nemzeti Színház magánéneke. A klasszikus szerepek mellett musicalekben is szerepel. F.Sz. *Lucia* (Donizetti: Lammormoori Lucia); *Maria* (Bernstein: West Side Story); *Amália* (Verdi: *Álarcosbál*).

Ágotai Ferenc (Kunágota, 1860–Bp., 1929. júl. 21.): színész. 1888-ban kezdte a pályát *Balogh Árpád* társ.-ában. Prózában és operettben egyaránt szerepelt, de leginkább komikusként ért el sikereket. F.Sz. *Moulinet* (Ohnet: *Vasgyáros*); *Dragotin Péter* (Lehár F.: *Cigányszerelem*). Felesége: *Thurzó* Margit (Bp., 1887. jan. 12.–?): színésznő. 1907-ben kezdte a pályát, majd férjével együtt szerepelt.

M.A. 1888–94: *Balogh Árpád*; 1894–98: *Monori Sándor*; 1899: *Mezei Béla*; 1900: *Kunhegyi Miklós*, *Mezei Béla*; 1901–1904: *Monori Sándor*; 1904–1907 és 1909–11: *Mezei János*; 1907: *Szabados László*; 1908: *Polgár Béla*; 1915–19, 1922: *Miklósy Gábor*.

agyonjátás: 1. a szerep külső jellemzőinek túlságos részletességgel történő megjelenítése, mely a színpadi alak széteséséhez, érdektelenné v. komikussá válásához vezet; 2. egy műsordarabnak a közönségigénynél többszöri játsszása a színházban.

Airizer Csaba (Kolozsvár, 1943. aug. 23.–): énekes (basszus). Pályafutását 1962-ben a kolozsvári Állami Magyar Operában kezdte, ahol a karkötelezettség mellett kisebb szólószerepeket is énekelt. Énekutalmányait 1967–1972 között végezte Bukarestben a Ciprian Porumbescu Zeneakadémia operatanszakán. A kolozsvári Román Operában *Fülöp király* szerepében (Verdi: *Don Carlos*) debütált. 1972. aug.-tól húsz éven át a temesvári Román Opera magánéneke volt. 1991. aug.-ban szerződött a pesti Operaház. Repertoárján szerepel az operairodalom közel száz basszus, ill. basszbariton szerepe. Közreműködője hanglemez- és televíziós operafelvételeknek is. F.Sz. *Bouillon herceg* (Cilea: *Adriana Lecouvreur*); *Fasolt* (Wagner: *A rajna kincse*); *Mózes* (Rossini).

Aitner Ilka; *Aidrici* (? 1858. márc. 22.–?): színésznő. 1875-ben kezdte a pályát. Operett- és népszínműnekes, drámai hösnő szerepkörökben lépett föl. 1881-től rövid ideig *Polgár Gyula* színig. felesége volt. F.Sz. *Cipra* (Strauss: *Cigánybáró*); *Beaulieu márkínő* (Ohnet: *Vasgyáros*).

M.A. 1878: *Csóka Sándor*; 1879: *Völgyi György*; 1880: *Bényei István*; 1881: *Szegedy Mihály*; 1881–86: *Polgár Gyula* és *Polgár Károly*; 1888: *Jakab Lajos*; 1889–91: *Egri János*; 1891: *Tiszay Dezső*; 1893: *Monori Sándor*; 1894: *Zoltán Gyula-Kömléi*; 1895–97: *Rakodczay Pál*; 1897: *Dobó Sándor*; 1898: *Csóka Sándor*; 1899–1901: *Micsei György*; 1901–1904: *Kövesi Albert*; 1904: *Komjáthy János*; 1905–1907: *Andorffy Péter*; 1907: *Balla Kálmán*; 1908–10: *Hevesi József*.

Ajtai Károly (Marosvásárhely, 1840–Arad, 1884): színész. 1859-ben *P. Nagy Mihálynál* lett színész. Hosszabb időt töltött *Mosonyi* Károly társ.-ánál. Bonvi-

ván és komikus szerepkörökbe töltött be. F.Sz. *Grange Battlière* (Lecocq: *Camargo*); *Simon* (Belot: 47-dik cikk). Felesége: *Winkler Teréz* (Szabadka, 1854. szept. 21.–Arad, 1925. jún. 8.): színésznő. 1873–84-ben férjével együtt játszott, majd 1885–88-ban *Krecsányi Ignác*, 1888-ban *Mosonyi Károly*, 1889–1893 között *Aradi Gerő* és 1893–95-ben *Leszkai András* társ.-ában szerepelt.

M.A. 1865: *Hubay Gusztáv*; 1869: *Károlyi Lajos*; 1871: *Várady Ferenc*; 1873: *Sztupa Andor*; 1875: *Csabay Imre*; 1876–79: *Csóka Sándor*; 1879: *Szabó Antal*; 1880–84: *Mosonyi Károly*. 1870–1872: *Szabadka*.

Ajtay Andor (Fogaras, 1903. júl. 25.–Bp., 1975. máj. 9.): színész, rendező. *Rákosi* Szidi színésziskolája után (1927–1929) a szegedi társ.-nál kezdte pályáját. 1932-ben a Vígszínház szerződtette. 1943-tól 1945-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1945–1959 között ismét a Vígszínházban játszott, 1959-től a Jókai Színházban, 1963-tól a Madách Színházban szerepelt visszavonulásáig. Könnyed játéktípusa, elmélyült jellemábrázolása, beszédtechnikája és kiváló orgánuma számos szerepkörben érvényesült. A fiatal, daliás szerelmes figurákat drámai hősök követték. ~ színpadi rutinját és tapasztalatait rendezőként is kamatoztatta. 1937–1969 között több filmben is fontos szerepet kapott. Kossuth-díjas (1954), érdemes (1953) és kiváló művész (1968). Élete végén *Ajtay Emlékdíjat* alapított. F.Sz. *Dusán* (Hunyady S.: *Feketeszáru cseresznye*); *Sulyok vezérigazgató* (Illés E.: *Törtetők*); *Clausen tanácsos* (Hauptmann: *Naplemente előtt*); *Volpone* (Jonson); *Marcellus* majd *Polonius* (Sh.: *Hamlet*); *Szorin* (Csehov: *Sirály*); *Cauchon* (Shaw: *Szent Johanna*). F.R. *Márai S.*: *Varázss; Capek: Fiaim; Anouilh: Antigone; Molnár F.: A hatyú; Hauptmann: Naplemente előtt.*

AJTAY ANDOR – Sulyok András
(Illés E.: *Törtetők*)

akcidencia (latin): mellékjövedelem. A 19. sz. vándorszínészeinek fizetékieszkészítése díszletfestés, díszítés, színpadépítés és -bontás, kellekezés, ügyelés, sűgás, könyvtárosi tisztsg, ruhatár kezelése, szerepezés, színlapírás és -kihordás stb. esetén.

akció (latin): 1. a színpadi mű cselekményének megvalósítása a színészi játék során; 2. szűkebb értelemben a cselekmény egy-egy mozzanatának színészi eszközökkel történő ábrázolása a szövegértelmezés alapján. Ilyen értelemben használatosak a helyettesítő, a szövegpótló, a hangsúlyozó és a kiegészítő ~ kifejezések. ~ a → *dikció* is az

arc- és testjáték, valamint a gesztusok mellett; 3. a hivatásos színészetet megelőző időben a cselekményes-párbeszédés, előadható művek elnevezése.

Aknay Vilma (?-?): színésznő. 1916-tól a pozsonyi színház tagja volt, majd a bécsi Burgtheaterhez szerződött. 1924-ben a Renaissance, 1933-ban a Belvárosi, 1939-ben a Nemzeti Színházban játszott egy-egy szerepet. További sorsát nem ismerjük. F.Sz. *Carla* (Vajda E.: A hárem); *Margaret* (Chesterton–Neale: Minden férj...!); *Rundholmenne* (Ibsen: A fiatalok szövetsége).

Aladics János (? 1928–?, 1986): újságíró, színikritikus. Az Újvidéki Rádió újságírója, majd az Újvidéki Televízió m. nyelvű művelődési rovatának szerk.-je volt. Harmincévi újságírói működése alatt állandóan figyelemmel kísérte a vajdasági színházi életet. Számos színikritikát írt, amelynek középpontjában mindig a rendezés, a színészi játék, a díszlet és a jelmezek álltak, nem pedig a darabok elemzése. Munkatársa volt az újvidéki *Dnevnik* c. napilapnak is, amelyet rendszeresen tudósított a m. nyelvű előadásokról. Ugyanigy figyelemmel kísérte az amatőr egy.-ek működését is. Többször zsűritag volt a Vajdasági Színházak Találkozásán és más színházi fesztiválon. – Ir. Kaic: J. A. (Novi Sad, 1988).

alakítás: 1. a *színészi* alkotás folyamata, melyben a színész saját teste válik művészi objektummá, amikor a színpadi alakot hang, beszédmodor (dikció), arc- és testjáték, gesztusok révén, a maszk és a jelmez segítségével megjeleníti a próbák során a rend. segítségével kialakított szerepértelmezésnek megfelelően; 2. szűkebb értelemben a színikritika fogalomrendszerében egy színész szerepformálása az adott színpadi előadáson belül.

alakos: 1. → *színész*; 2. népi színjáték szereplője, → *alakoskodás*.

alakoskodás: az a tevékenység, melynek keretében az alakoskodó öltöztet, mozdulatok és arcjáték, esetleg *álarc* segítségével valakit vagy valamit megjelenít, „formáz”. Célja lehet mágikus-vallásos, melynek segítségével megjelenítik az őseket, szellemeket, istenségeket, vagy pedig utánzás, szórakoztatás; a színjátész tevékenység előfokának tekinthető. *Maszkos* alakoskodók ábrázolása már a kőkori barlangi rajzokon is feltűnik, s azóta is a tengerentúli primitív technológiájú népeknél éppúgy megtalálható, mint a népi kultúrákban. Az alakoskodók néha *pantomimot* adnak elő, táncot járnak, rituális cselekményeket hajtanak végre, gyakran → *dramatikus játékokat* adnak elő tréfás, adománygyűjtő felvonulások keretében, vagy házakhoz, ill. a mulatságok színhelyére betérve. Európában a keresztény egyházak kialakulásuk óta rendelkezéseket bocsátottak ki a pogánynak tűnő rituális ~, főleg az *állatalakoskodás* ellen. Emellett egész Európában különösen nagy szerepe van a férfi–női ruhacserének, a növényi mezbe és szalmába burkolt alakoskodók, ill. a fehér ruhás kísértet-alakoskodók megjelenésének. A magyar nyelvben az alak szó a 15. sz. óta ismert „baba” értelemben, a 16. sz.-ban *álarc* értelemben is, a 17. sz.-ban igei formája általános, főleg a farsangi ~ jelölésére használják. Legfőbb alkalma ma is a farsangvégi ~, de más jeles napokon is szokásos. – Ir. Ferenczi I.–Újvári Z.: Farsangi dramatikus játékok Szatmárban (Műveltség és Hagyomány, Debrecen, 1962); Dömötör T.: Naptári ünnepek – népi színjátszás (1964).

Alapi Nándor; *Anlauf* (Alsóalap, 1885. ápr. 30.–?): színész, színházigazgató. A SZAk-t 1908-ban végezte el. Vidéken kezdte pályáját, 1912-ben a bp.-i Kövessy Színpad tagja volt. Az I. világháborúban megsebesült, rokkantsága idején a Székesfehérvári Újság felelős szerk.-jeként dolgozott. 1921–1923 között a székesfehérvári színházban, 1923-ban Forgács Rózi Kamara-

színházában játszott. 1924-től 1931-ig az Országos Kamaraszínház ig.-ja volt. 1932–1934 között a bp.-i Kamara Színház élén töltött, anyagi gondok miatt, két csonka évadot. 1936-ban az Országos Kamaraszínház is befejezte működését. 1938–39-ben a Nemzeti Színház ügyelőjeként tevékenykedett. A Nyilaskeresztes Párt tagja lett, 1944-ben külföldre távozott. ~ országjáró társ.-ával a közönséget a modern drámairodalommal és színjátszással ismertette meg. Színészként és rend.-ként közvetlenségre, természetességre, eredetiségre törekedett. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Tartuffe* (Molière); *Fegya* (Tolsztoj: Az élő holttest); *Hjalmar* (Ibsen: A vadkacsa); *Helmer* (Ibsen: Nóra); *Liliom* (Molnár F.). K. *Vándorlásokunk*, 1–3. (1926–1931).

álarc: különböző anyagokból (fa, bőr, textília, papír stb.) készülő, emberi v. állati arcot utánzó kellék, melynek segítségével a játész személy más lényt testesít meg. Az ~ot az őskortól napjainkig minden kultúra ismeri. A rituális ~ból fejlődött ki a színpadi ~, melynek használatával konvencionális típusokat lehet megjeleníteni. ~ot használtak pl. a görög színházban, az olasz *commedia dell'arte*-ban, a brechti *epikus színházban* (→ *V-effekt*), a *színjátékszerű népszokásokban* v. a *pantomimban*. ~ot a színész arcának festésével (→ *maszkírozás*, *sminkelés*) is lehet készíteni, amennyiben az arcot jellegében megváltoztatják.

álarcos játék: az → *alakoskodásnak*, *népi színjátszásnak* az a típusa, melynek szereplői *álarcot* viselnek. Az *álarc*-ról felismerhető az általuk ábrázolt alak jellege, neme, életkora, foglalkozása, esetleg lelkiállapota is. Az ~nak nagy szerepe van a primitív kultúrájú társadalmakban: ~ok segítségével jelenítik meg az őseket, elhunytakat, ~ot játszanak gyakran a *kalandos társaságok* tagjai, az *avatatás*nál is gyakran találunk ~ot. Az ~ gyakran *állatalakoskodás* Európában éppúgy, mint más világérszékben. Az ~nak nagy jelentősége volt a színjátszás és az irodalmi dráma kialakulásában, az európai tragédia és komédia egyaránt az ~ból fejlődött ki, a történelem során több alkalommal is. – Az ~nak a félnépi színjátszásban, a *vásári komédiában* is fontos szerepe volt. Az ~ legfontosabb alkalma hazánkban a *farsangi ünnepkör*, de más naptári ünnepeken is találunk ~ot éppúgy, mint *lakodalom* alkalmából, *Luca napján* és *Mikulás napján* stb. ~ot nemcsak a paraszti kultúrákban, hanem a késő középkor és a barokk udvari és polgári ünnepeiben, valamint az újkorban is találunk, hivatásos komédiások éppúgy előadhatnak ilyeneket, mint nem hivatásos előadók a maguk szórakoztatására. – Ir. Székely Gy.: Színjátéktípusok leírása és elemzése (1963); Dömötör T.: A népi színjátszás Európában (1966); Dömötör T.: Népi színjátéktípusok (Műveltség és Hagyomány, Debrecen, 1968).

Albert Annamária (Torda, 1926. ?–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a kolozsvári Konzervatórium-ban végezte. 1972-ig volt a Kolozsvári Állami Magyar Opera magánéneke. Lirai és drámai szerepeket egyaránt alakított. Hangversenyekesként is széles repertoárt énekelt. Rendszeresen vendégszerepelt a volt NDK-ban, valamint a lengyel és a jugoszláviai operaszínpadokon. F.Sz. *Aida* (Verdi); *Tosca* (Puccini); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi).

Albert Erzi (Szamosújvár, 1886. márc. 30.–Bp., 1960. márc. 30.): énekesnő (mezzoszoprán). Kezdetben különböző vidéki színpadokon lépett fel, később a Városi Színházban opera- és operetténekesnőként aratott sikereket. Koncerténekesnőként is ismert volt. F.Sz. *Azukena* (Verdi: A trubadúr); *Carmen* (Bizet).

Albert János (Feketics, 1935. aug. 30.–): színész. 1958-tól a bácsostolyai Járasi Magyar Népszínház m. társulatának volt a tagja. A táncoskomikus szerepkört

évtizedekig szinte egyedül ő töltötte be a társ.-nál. A komikus szerepek közelebb álltak hozzá, de drámai szerepekben is voltak emlékezetes alakításai. F.Sz. Maro (Martin: Dundo Maroje); *Puzsér* (Molnár F.: Doktor úr); *Rino* (Garinei Sandro: Tigris a garázsban); *Döbrögi* (Fazekas M.–Balog I.: Ludas Matyi); *William Cardew* (Maugham: Imádok férjhez menni); *Anton Antonovics* (Gogol: A revizor); *Manders* (Ibsen: Kísértetek).

Albert Júlia (Kolozsvár, 1951. jan. 16.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1973-ban, majd a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. Lirai szerepeket játszik drámai művekben. F.Sz. *Mandikó* (D. R. Popescu: A kerti törpe); *Veronika* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Károlyi Zsuzsanna* (Csép S.: Mi, Bethlen Gábor); *Timea* (Jókai M.–Márton J.: Az aranyember).

Albert Mária; *Mezei* (Szabadka, 1938. jún. 19.–): színésznő. A Szabadkai Népszínház keretében indított drámai stúdió elvégzése után a színházhoz szerződött, ahonnan 1987-ben vonult nyugdíjba. Számos táncoszenes alakítása mellett drámai hősnőket és drámai epizód szerepeket is sikerrel játszott. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Viktória* (Maugham: Imádok férjhez menni); *Hannah Felkes* (Williams: Az iguána éjszakája); *Ratched* (Kesei: Kakukkfészek); *Martha* (Kesselring: Arzen és levendula); *Giovanna* (Manzari: Pablito nővérei); *Anyá* (Oldrich: Negyven gazfickó meg egy ma született bárány).

Albert Miklós (Bp., 1939. nov. 23.–): énekes (tenor). 1961–64-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Feleki* Rezső növendéke volt. 1965–68-ban a debreceni Csokonai Színház, 1968–1976 között az Operaház, 1976-tól a Pécsi Nemzeti, majd ismét a debreceni Csokonai Színház magánénekese. Nagy sikerrel alakítja a Verdi-operák tenor főszerepeit. F.Sz. *Turiddu* (Mascagni: Paraszbecsület); *Bánk* (Erkel F.: Bánk bán); *Lohengrin* (Wagner).

Albert Tamás (Bp., 1958. aug. 3.–): énekes (tenor). A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában folytatott énektanulmányai után 1986–89-ben a Honvéd Művészegyüttes énekkarában működött. 1989-től az Operaház tagja. Vendégként rendszeresen fellép vidéki – Szegedi Nemzeti Színház – operatársulatnál, elsősorban olasz és francia romantikus operák tenor szerepeiben.

Albisi Anna (? 1851–Komárom, 1873. szept. 9.): színésznő. Rövid pályája alatt drámai szende szerepekben játszott. Kedvelt, népszerű színésznő volt. F.Sz. *Rózi* (Szigligeti E.: Cigány).

M.A. 1865–69: Kolozsvár; 1866: Albisi László; 1869–71: Hubay Gusztáv; 1871: Bokody Antal; 1872: Kolozsvár; 1873: Lászy Vilmos.

Albisi László; *Biki* (Dés, 1819–Bp., 1881. máj. 20.): színész, igazgató. Főleg komikus és operett buffo szerepekben játszott. Kolozsvári működése idején operában is szerepelt. F.Sz. *Hangos kántor* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Jakab* (Molière: A fősvény). Felesége: *Littermann* Karolina (? 1821–Bp., 1875. márc. 4.): színésznő.

M.A. 1840, 1842: Pály Elek; 1844–46: Szerdahelyi József–Szabó József–Havi Mihály; 1846–47: Feleky Miklós; 1847–48: Kilényi Dávid; 1851: Kacsvinszky László–Laczkóczy Ferdinánd; 1852: Havi Mihály–Szabó József–Kacsvinszky László; 1853: Kacsvinszky László; 1859–69: Kolozsvár, Havi Mihály, Follinus János, Fehérvári Antal; 1866: Gyulai Ferenc; 1869: Körmives Imre; 1869: Nemzeti Színház.

Aldásy Antal (Buda, 1838. ápr. 29.–Pest, 1869. jún. 19.): Budaváros rendőrkapitánya. 1861-től, mikor a

Népszínház terve megszületett, annak első támogatói között volt. 1861. jún. 1-jén elnöke lett „a Népszínház alapítását segélyező bizottmány”-nak, s jún. 12-én ő tette meg az első kapavágást az épülő színház helyén. Mint bizottmányi elnök többször megpróbálta *Molnár György* anyagi kudarcait enyhíteni. Mivel nem tudott eljárni a népszínházi színészekkel szemben a cenzúra megsértéseinek ügyében, 1861. okt.-ben távoznia kellett a rendőrkapitányi posztjáról. Haláláig a Népszínházi Bizottmány tagja maradt. Felesége *Ehrmann Róza* színésznő volt.

Aldobolyi Nagy György (Szeged, 1939. márc. 1.–): zeneszerző. 1962-ben végzett a Zak klarinét tanszakán. 1964-ig a Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekarának, majd a Budapesti MÁV Szimfonikusoknak tagja volt. 1968-ig tanított, azóta részben szabadfoglalkozású zeneszerző. 1986–89-ben a kecskeméti Katona József, 1988 óta az egri Gárdonyi Géza Színház zenei vezetője. Musicalek, zenés vígjátékok, színpadi kísérőzenék, táncdalok, szanzonek népszerű szerzője. Dalszövegeket ír és rendez is. F.M. *Charley néneje* (Brandon Thomas); *Roncsderby* (Pérel G.–G. Dénes Gy.).

Aldor Juliska (Albertirsa, 1870–?): népszínmű- és operettíró. 1890-ben lett színész *Tiszay Dezső*nél. Tiszta, szép, nagy terjedelmű hangja volt. F.Sz. *Rosalinda* (Strauss: Denevér); *Eszter* (Gárdonyi G.: A bor). M.A. 1891: Leszkay András; 1893: Halmi Imre; 1894: Komjáthy János; 1896–98: Kolozsvár; 1898–1902: Krecsányi Ignác; 1902–1907: Makó Lajos; 1903–1905: Pesti Lajos; 1907–14: Kolozsvár.

Alexander Bernát (Pest, 1850. ápr. 13.–Bp., 1927. okt. 13.): filozófiai író, színikritikus. 1911-től a Nemzeti Színház drámabírája, 1922-től a SzAk dramaturgiatárára volt. Színikritikái a *Buda pesti Hírlapban* és a *Pester Lloydban* jelentek meg. Filozófiai tárgyú munkássága mellett Shakespeare-, Corneille-, Diderot- és Madách tanulmányai és magyarázatai jelentősek. F.M. *Shakespeare Hamletje* (1902); *Shakespeare* (1907); *Madách Imre* (1923).

ALFONZÓ az *Ide figyeljenek emberek!* c. műsorában

Alfonzó; *Markos* József (Bp., 1912. febr. 28.–Bp., 1987. máj. 31.): színész, artista, parodista. 18 éves korában egy akrobatacsoporthoz szerződött, 1940-ig külföldön dolgozott. Utána a fővárosi varietékben, főleg a *Royal Revü* és a *Kamara Varieté*ben, ill. a *Moulin Rouge*-

ban lépett fel, mint artista. 1945 után a főváros több színházában játszott. 1951-től a *Vidám Színpad* tagja volt. 1956–58-ban Belgiumban szerepelt. 1959-től 1987-ig, haláláig újra a Vidám Színpadon játszott. A korabeli közéletet, a különböző embertípusokat parodizálta, hallatlan felkészültséggel, gyakorta vitriolos humorral. Rendkívül népszerű művész volt, aki televíziós műsoraival európai szintű sikereket ért el. Erdemes művész (1969). Könyve: *Ide figyeljenek, emberek!* c. 1975-ben jelent meg.

Alföldi Irén (Eger, 1874. júl. 24.–?) énekesnő (szoprán). Bécsben tanult énekelni. 1895-től a prágai Nemzeti Színház tagjaként főként drámai alakításaival aratott sikereket. Az Operaházban csak vendégként lépett fel 1905-ben *Elza* (Wagner: Lohengrin) szerepében. F.Sz. *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Santuzza* (Mascagni: Paraszttbecsület).

Allaga Géza (Óbecse, 1841. márc. 25. – Baja, 1913. aug. 19.): zeneszerző, karmester. Bécsben tanult. 1861–63-ban a budai Népszínházban, később Pécsen volt színházi karmester. A Nemzeti Színház, majd az Operaház gondnoka 1863–65-ben és 1873–1898 között. – Baján, Szabadkán, végül 1891–1902-ben a Nemzeti Zenedében tanított. Színpadi és egyéb zeneművek szerzője, elméleti munkái is jelentősek. F.M. *A szerelmes kántor* (az első magyar operett kísérlete); *A drótotstól*; *Dobó Katica* (népszínművek).

Állami Bábszínház (1949–1992): 1949 szept.-ében a Mesebarlang együtteséből alakult hivatásos állandó bábszínház, az egykori *Nemzeti Kamaraszínház* Andrássy út 69. sz. alatti helyiségében. Az első bem.-ra okt.-ben került sor. 1951-ben a *Sztárparádé*val megindult a felnőtt előadások sikorsorozata, amely évekre meghatározta a színház arculatát. 1958-tól országos intézmény, évi előadásszáma hamarosan meghaladta az ezret, majd az 1400–1500-at. Ebben az időszakban – melyet *Szilágyi* Dezső 33 éves igazgatása határozott meg – az egykori esztrád- és kabaréműsorok helyét zeneileg igényes előadások váltották fel. Az új korszak első jelentős állomása 1964-ben Sh.: *Szentivánéji álom*jának adaptációja. A sort a világhírűvé lett *Bartók Béla*- és *Sztravinszkij*-feldolgozások folytatták: *A fából faragott királyfi*, *Petruska*, *A csodálatos mandarin*. A gyermekelőadások dramaturgiája és játékszíltusa elsősorban a vásári bábjáték-hagyományokat követte. 1971-től a Jókai tér 10. sz. alatt játszottak, 1976. dec. 10-én foglalták el a régi helyén felépült – új székhelyét. Ettől kezdve két helyen játszottak, a Jókai téri helyiség mint kamaraszínház, az országos részleg és a *Bábszínészképző Tanfolyam* központja működik. A hatalmas előadásszám és az országos tevékenység rendkívüli terheket rótt az egy.-re, országos tevékenységüket az időközben megalakult pécsi, egri, kecskeméti és miskolci bábszínházak is időszerűtlenné tették. Az ~ 1992. máj.-ban megszűnt, az Andrássy úti épület *Budapest Bábszínház* néven folytatja működését, a Jókai téri kamaraszínház a *Kolibri Színház*nak adta át a helyét. – Ir. Selmeczi E.: Világhódító bábok (1986).

Állami Balett Intézet: hazánk egyetlen felsőfokú képzést nyújtó balettművész-képző intézménye. 1950-ben alakult. Elődíjének tekinthető az Operaház saját iskolája – vezette *Nádasi* Ferenc –, valamint az a Táncművészeti Iskola, ahol a modern tánc hazai képviselői tanerőképzéssel foglalkoztak. 1950-től a szovjet balett-pedagógia eredményeit, jelesül Agrippina *Vaganova* módszerét átvevő ~ben a hivatásos balettművészek képzése kilenc éven át tartott. A hatodik év végén középfokú diplomával is befejezhetők a tanulmányok. A mo.-i táncélet sajátosságait figyelembe véve az ~ 1971-től négyéves, középszintű végzettséget nyújtó új szakkal, néptáncmű-

vész-képzéssel bővült. Ugyancsak megindult a balett-, a néptánc- és a társastánc-pedagógusok képzése is, a modern tánc területén azonban sem az előadóművész, sem a pedagógus szakon nem folyik képzés. Az ~ 1983-ban főiskolává alakult, 1990-től felvette a *Magyar Táncművészeti Főiskola* nevet, és a balettművész szakon azóta tizetves a képzés. Az ~ igazgatói 1961-ig: *Lőrinc* György, 1972-ig *Hidas* Hedvig, 1979-ig *Kun* Zsuzsa, 1991-ig *Dózsa* Imre, 1991–92-ben *Palovecz* János, műv. vez. *Dózsa* Imre, 1992-től *Gál* Jenő. A néptánc-szak alapító mesterei *Györgyfalvy* Katalin és *Timár* Sándor.

Állami Bányász Színház: → *Bányász Színház*

Állami Déryné Színház: egy 1951 máj.-ában született határozat értelmében *Mátrai* Józsefet bízták meg az Állami Faluszínház megszervezésével, amelynek haláláig, 1957-ig, ig.-ja volt. A művészi vezetésben *Ascher* Oszkár fődramaturg segítette, aki azután, 1957–1965 között átvette az ig.-i teendőket is. 1965-ben *Szalai* Vilmost nevezték ki a színház ig.-jának. A Faluszínház 1955-ben vette fel az ~ nevet. 1978 nyarán az ~ az addigi szervezeti formában megszűnt. Együttese az újonnan kialakított Népszínházba olvadt. Megalapításakor azt a feladatot kapta, hogy a vidéki színházak tájékoztatásai által nem látogatott kisvárosok és községek színházi ellátását biztosítsa. Tizenegy kistárs.-ot szerveztek, amelyek ún. „tájékozpontokból” ingázva járták az országot. Első előadásukat 1951. aug. 20-án Dunapentelén tartották. Eleinte esztrádműsorokat játszottak, de csakhamar az egész estét betöltő művek kerültek az előtérbe. Voltak szakosodott prózai- és zenés társulatok. A színház főrend.-je hosszú éveken át *Kertész* László, zenei vezetője *László* Endre volt. Központi helyiségük a fővárosban – ahol bemutatót is tartottak –, többször is változott. 1951-től 1954-ig a Madách tér 6. sz. alatt, az egykori Madách Színház épületében játszottak szombaton és vasárnap. 1954–55-ben a Kölcsey u. 2. sz. alatt Jászai Mari Színház néven tartottak előadásokat. 1955-től 1957-ig pedig a Nagymező utcai volt Pódium Kabaré helyiségét vették igénybe. 1963-tól a Kulich Gyula téren, a régi Józsefvárosi Színház helyiségében tartották előadásait. Évente általában 2000 előadással járták a vidéket, átlag évi 600 000 néző előtt. – Ir. Bános T.: Thália ikaruszán (1961); Állami Déryné Színház, 1951–1975 (szerk.: Katona Ferenc, 1975).

Állami Faluszínház: → *Állami Déryné Színház*

Állami Faluszínház (Szlovákia): a Színházi és Dramaturgiai Tanács 1950. jan.-i ülésén határozatot hozott, hogy a Pozsonyban 1949 óta működő szlovák Faluszínház keretén belül m. nyelvű egy. is kezdjen játszani. A csoport 1950. aug. 1-jén alakult meg. Első bemutatójukat szept. 30-án, Pozsonyban, a ligetfalusi művelődési otthonban tartották: Jozef Gregor Tajovský *Ha asszonyé a gyeplő* c. népi játékát vitték színre Egni Viktor fordításában, Lubomir *Smrcek* vendégrendezésében. Fennállásának kilenc esztendeje alatt a mintegy 60 színész húsz szerző 24 művét mutatta be. Rendszeresen látogatták a nagyrocei, tornaljai, komáromi, ógyallai, nagymegyeri, párkányi, királyhalmeci és nagykapocsi járások falvait. Az ~ 1959. aug. 1-jén szűnt meg.

Állami Színházak Nyugdíjintézete (1946–1949): 1946-ban alakult, székhelye Budapest, fenntartója a magyar állam volt. Tagjai lehettek az állami színházak – tehát a Nemzeti Színház és az Operaház – szerződötetett és kinevezett tagjai. Célja a tagok nyugdíjának, ill. övezgyi nyugdíjának biztosítása volt. Elnöke a Magyar Állami Operaház tagjaiból, alelnöke a Nemzeti Színház tagjaiból került ki. Mindkettőt a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezte ki, kinevezésük – az alapszabályok szerint – öt évre szólt. Az ügyeket az elnöki tanács intézte.

A fizetési osztályba sorolást és a nyugdíj megállapítását a nyugdíjbizottság végezte.

Állandó Magyar Színház (1906–1915): létrehozója, megalapítója *Heltai Árpád*, az első amerikai m. színigazgató, aki megteremtette a m. hivatásos színjátszást az USA-ban. 1906. okt.-ében a New York-i Webster Hall volt a színhelye a társ. bemutatkozó előadásának (Szigligeti Ede: *A szökött katona*). *Heltai* kitűnő szervező és rendező volt, aki részben a Rédey-társulattól, részben az óhazából hozott tehetséges színészekből kiváló együttest formált. Igényessége érvényesült a társ. összetételénél is. Rendezők *Erdélyi Emil* (rövid ideig kivált a társ.-ból), *Juhász Pál*, *Karacs Imre* (megbízott ig.), *Horváth Lajos* voltak. Karmester, zenei vezető *Serly Lajos*, *Rappe* (Fedák) Ernő, *Mártonfalvy György*. A társ. tagjai közül többen az amerikai m. színházi élet kiválóságai lettek, mint *Thury Ilona*, *Gyenge Anna* (Anna Roselle néven a Metropolitan tagja), *Keleti Juliska*, *Kassay Rózsi*, *Lévay Margit*, *Hegedűs Lajos*, *Pataky Béla*, *Darvas Károly*, *Heltai Miklós*. A fáradhatatlan színházig., *Heltai Árpád* a rendezés, a diszletezés mellett a közönségszervezést is magára vállalta. Programja az igényes szórakoztatás volt. Műsorukon főleg népszínművek, operettek és vígjátékok szerepeltek. Szigligeti Ede: *A szökött katona*; Rónaszéki Gusztáv: *Méltóságos csizmadia*; Hervé: *Lili*; Géczy István: *Az ördög mátkája*; *A gyimesi vadvirág*; Molnár Ferenc: *Az ördög*; Planquette: *Rip van Winkle*; Lehár Ferenc: *A víg özvegy*. *Heltai Árpád* 1915-ben baleset következtében meghalt. Társ.-a a nagy vezetőegyeniség hiányában nem tudott együttmaradni.

állandó társulat: a *vándor-* v. a *stagione*-társ.-tal ellenében az egy városban, ill. egy színházépületben hosszabb ideig játszó, több színpadi művet előadó hivatásos színházi együttes.

Állatkerti Színpad (1910-es évek–1959): a bp.-i Állat- és Növénykert zenepavilonjában már az 1910-es évektől rendeztek hangversenyeket, ill. opera-előadásokat. Szabadtéri színházi előadásra először 1934-ben került sor Hofmannstahl *Jedermann*jának és a *Peer Gynt*nek a bemutatásával. Ezután 1959 nyaráig folyamatosan tartottak szabadtéri hangversenyeket és színelőadásokat klasszikus drámák, operettek, revüműsorok előadásával. 1955 nyarán a *József Attila Színház* játszott itt.

állítópróba: a diszletjelzések, majd a diszletelemek színpadi beállításának, építésének és bontásának begyakorlására szolgáló alkalom, melyet a *diszletmester*, ill. a színpadmester és az *ügyelő* vezet.

állnok: → *statiszta*

állódíszlet: díszlettypus, mely a játékfelületen támaszkodó díszletelemekből készül, amelyeket színpadi fűrókkal és támasztólécekkel rögzítenek. Lehet egyszerű feszített díszlet, amelynél a megfelelően merevített fenyőfa léckeretre díszletvásznat szegeznek, és azt a kívánt módon befestik, vagy plasztikus díszletelem, amelynél valóságként jelennek meg a domborulatok, kiemelkedések (ajtótok, ablakkeret, oszlop stb.).

állomáshely: a → *színterületi rendszerben* az a település, ahol a szintársulat az Országos Színészegyesülettel és a város v. község előljáróságával kötött szerződés értelmében hosszabb ideig játszott. Az évad során volt téli, nyári, betanuló ~.

almanach: → *zsebkönyv*

Almási Albert (Kisiratos, 1930. aug. 31.–): színész. 1955-ben végzett a SzAk-n, először Egerbe szerződött. 1956–62-ben a Jókai, ill. a Petőfi, 1960–62-ben ismét az egri Gárdonyi Géza, 1962–1985 között a Szegedi Nemzeti Színház művésze volt. 1989 óta a kecskeméti Katona József Színház tagja. Főleg karakterszere-

pekben foglalkoztatják. F.Sz. *Náci* (Bíró L.: Sárga li-ion); *Családfő* (Csurka I.: Megmaradni).

Almási Éva (Bp., 1942. jún. 5.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1965-ben a József Attila Színház tagja lett. 1969-től a Madách Színház, 1987 óta a Víg-színház tagja. Sokoldalú, magasfokú muzikalitással és mozgáskultúrával rendelkező művész, aki hitelesen tolmácsol pszichológiai igényű jellemszerepeket is. Jászai Mari-díjas (1973), érdemes (1978) és kiváló művész (1986). F.Sz. *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Lány* (Karinthy F.: Gellérthegyi álmok); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Eszter* (Presser G.–Déry T.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról); *Hedda Gabler* (Ibsen); *Izabella* (Illés E.: Spanyol Izabella); *Mása* (Csehov: Három nővér); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Grizabella* (Lloyd Webber: Macskák); *Blanche* (Williams: A vágy villamosa).

ALMÁSI ÉVA – *Hedda Gabler* (Ibsen)

Almási István (?–Kassa, 1865): színész, rendező. Pályája 1835-től adatolható. Középtárs.-oknál játszott és kisebb tenorszólamokat énekelt. 1839-től olykor ügyelőként, 1842-től többször rend.-ként is foglalkoztatták. Győr, Pécs, Kecskemét és Kolozsvár voltak pályájának fontosabb állomáshelyei. 1842-ben vendégszerepelt a Nemzeti Színházban. 1845-ben a színház kórusában énekelt. A szabadságharc után az aradi társ. tagja lett, velük szerepelt Kolozsvárott, Nagyváradon, Brassóban és Szegeden. 1863-ban Kassán lépett fel. Kezdetben komikus, együgyű figurákat alakított, az 50-es években apaszerepekre és idősebb karakterekre tért át. F.Sz. *Szélházy* (Kisfaludy K.: A kőrök); *Cérna* (Nestroy: Lumpaci vagabundus); *Harsánytorki* (Munkácsy J.: Garabonciás diák); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Mephistopheles* (Klingemann: Faust).

Almási Miklós (Bp., 1932. szept. 26.–): esztéta. 1954-ben szerzett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának filozófia

szakán. Háromévi aspirantúra után, 1958-ig a filozófia tanszék adjunktusa volt. 1958–62-ben középiskolában tanított. 1962–1978 között a Magyar Színházi Intézetben dolgozott. 1976–78-ban az Intézet ig.-ja volt. 1978 óta az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán az esztétika tanszék tanszékvezető egyetemi tanára. A *Magyar Filozófiai Szemle* szerkesztőbizottsági elnöke, az MTA Filozófiai Bizottságának elnöke. A filozófiatudomány doktora (1972), az MTA levelező tagja (1987), József Attila-díjas (1967, 1977). F.M. *Maszk és tükör* (1966); *A drámafejlődés útja* (1969); *Mi lesz velünk Anton Pavlovics?* (1985); *Léghajó Manhattant felett* (1992).

Almássy Endre; *Almásy* (Marosvásárhely, 1875. nov. 24.–Bp., 1929. szept. 3.): színész, színiigazgató. A SzAk-t 1897-ben végezte el, s *Halmai* Imre társulatában lépett színpadra. 1898-ban *Krecsányi* Ignác, 1899-ben *Kúnhegyi* Miklós, majd *Csóka* Sándor együttesében, 1899–1901 között Óbudán és Kecskeméten, 1901–02-ben Kecskeméten, 1902–03-ban Pécsen, 1903–05 között ismét Kecskeméten, 1905-től 1907-ig ismét Pécsen, 1907-től Szegeden játszott, ahol 1909-től művezető, 1911–1920 között ig. volt. 1921-ben a Nemzeti Színház szerződtette. 1921–1923 között az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában drámai gyakorlatot tanított. Az Országos Színészegyesület tanácsosaként is tevékenykedett. Hős- és jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Kent* (Schiller: Stuart Mária); *Szörényi* (Herczeg F.: Ocskay brigádros); *Le Bret* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Thurzó Elek* (Voinovich G.: Mohács); *Béla* (Csáthó K.: Az új rokon); *Kutyafalvy* (Hevesi S.–Jókai M.: Egy magyar nábob).

Almássy Gizi; *Albissy* (Újpest, 1928. febr. 13.–): színésznő. 1946-ban *Rózsahegy* Kálmán színiiskolája elvégzése után Kecskemétre szerződött. 1957-től az egi Gárdonyi Géza, 1959-től a Békés Megyei Jókai, 1962-től 1985-ig, nyugdíjba vonulásáig a győri Kisfaludy Színház művésznője volt. Főleg zenés művekben aratott sikereket, de játszott prózai darabokban is. F.Sz. *Canina* (Jonson: Volpone); *Corinna*, *Silvia* (Hervé: Nebáncsvirág); *Dolly* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Lidi* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Yvonne* (Deval: A potyautas).

Almássy Judit (Szeged, 1922. jan. 13.–): színésznő. A SzAk-t 1940-ben végezte el. 1940-ben a Vigszínházban, 1940–41-ben Szegeden, 1941–42-ben *Jakabffy* Dezső társulatában, 1942–43-ban Debrecenben, 1944–45-ben Pécsen játszott. 1945 után egy időre visszavonult. 1951–52-ben Szegeden, 1956–57-ben Kaposvárott működött. Ezután csak alkalmanként lépett fel: pl. 1958-ban a Kamara Színházban, 1960–61-ben az Országos Rendező Iroda szervezésében. Kezdetben naivakat, később drámai hősnőket alakított. F.Sz. *Aliz* (Vasary J.: A pénz nem boldogít); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Az Éj* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem).

Almássy Júlia (Máramarossziget, 1866–uo., 1923. jún. 24.): színésznő. 1882-ben kezdte a pályát későbbi (1886) férje, *Csóka* Sándor társ.-nál. Drámai és vigjátéki, később anyaszerepekben is kitűnő volt. F.Sz. *Gyurkovicsné* (Herczeg F.: Gyurkovics leányok); *Gertudis* (Katona J.: Bánk bán); *Dudgeonné* (Shaw: Az ördög cimborája); *Capuletné* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Terreza* (Jókai M.: Az aranyember); *Nagyanya* (Bródy S.: A dada).

M.A. 1882–1902: *Csóka* Sándor; 1882–86: Kassa; 1886: Kolozsvár; 1887: Székesfehérvár; 1888–93: Szabadka; 1893–96: Miskolc; 1896: Győr; 1897–99: Kecskemét; 1899–1901: Miskolc; 1902: Pesti Ihász Lajos;

1903–1905: Janovics Jenő; 1905–11: Makó Lajos, Makóné; 1911–14: Szeged, Győr.

Almássy Lola; *Lujza* (Ómoravica, 1879. okt. 22.–?): színésznő. A Vigszínház színészképzőiskolájában végzett, első fellépése is itt volt 1899-ben. Ezután Kolozsvárra szerződött, majd játszott Miskolcon, Aradon, Debrecenben. Az 1907-ben megnyílt Fővárosi Cabaret Bonbonnière tagja lett, ahol színdarabokat adott elő.

Alpár Ágnes (Bp., 1926. aug. 30.–): színháztörténész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának történelem szakán végzett. 1953–60-ban az angalföldi József Attila Művelődési Ház műv.-i vez.-je, 1960-tól 1984-ig a Magyar Színházi Intézet muzeológusa. Nyugdíjasként öt évig a Bajor Gizi Színészmuzeum szakmai tárlatvezetője. Részt vett a múzeum bővítési munkáiban. Az állandó Neményi Lili–Horváth Árpád Emlékszoba rendezője a Pesterzsébeti Múzeumban. Számos adattári összeállítást készített. F.M. *„Én a komédiát lejátszom...”* (szerk.); *Madách Színház 1951–76.* (képes album, 1976); *Madách Színház 1976–87.* (képes album, 1987); *A Budapesti Operaház 100 éve* (Bp., 1984., adattár); *Cabaret. A fővárosi kabarék műsora 1901–1944* (1978); *A fővárosi kabarék műsora 1945–1980* (1980); *Geschichte und Gegenwart des ungarischen Kabarets* (Tanulmány, Berlin, 1980).

Alpár Gitta (Bp., 1903. febr. 17.–Palm Springs, 1991. febr. 17.): énekesnő (koloratúr-szoprán). Énektanulmányait *Hilgermann* Laura, a világhírű kamaraénekesnő növendékeként végezte. 1923-ban debütált az Operaházban, a Rigoletto (Verdi) *Gilda* szerepében. 1925–27-ben a müncheni Operaház, 1927–33-ban a berlini Staatsoper tagja, később elsősorban operettszerepekben aratott sikereket (Ábrahám P.: Bál a Savoyban). 1933-ban Bécsbe költözött, 1936-tól az USA-ban élt, ahol film- és színházi főszerepeket alakított. 1987-ben Berlinben a Golden Band kitüntetést kapta.

Alpár Irén; *Adler* (Zombor, 1869–Bp., 1917. febr. 2.): színésznő. 1887–1889 között *Mosonyi* Károly társ.-ában játszott. 1894-ben elvégezte a SzAk-t. Ezután a Vig-, az Óbudai Kisfaludy és a Királyi Színház tagja volt 1905-ig, ahol kisebb szerepeket alakított. F.Sz. *Semsey* (Fényes S.: Kuruc Feja Dávid); *Manette* (Mars–Kérou: Az örnagy).

M.A. 1889: Aradi Gerő; 1890: Kömley Gyula; 1891: Bárády Károly; 1895: Bessenyei Miklós.

alsógépezet →színpadtechnika

Alszegehy Irma, **Cs.** (Bp., 1864. febr. 26.–Bp., 1945. márc. 8.): színésznő. 4 éves korától gyermekszerepeket játszott, 14 évesen a SzAk-ra iratkozott. 1884-ben mint ösztöndíjast *Paulay* Ede szerződtette a Nemzeti Színházhoz. 1918-tól örökös tag. 1924 júl.-ában nyugalmába vonult, de még ebben az évben vendégként fellépett a Renaissance Színházban és 1928-ban a Belvárosi Színházban. Kezdetben naiva, majd hősnő és drámai szende szerepeket játszott. Szerényesége miatt nem foglalta el az őt megillető helyet. Asszonyosan meleg, egyszerű, közvetlen lényével, finom beszédmodorával és a szerepek intenzív átélésével a modern m. színpadi kultúra kialakításában fontos szerepet játszott. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Helena* (Sh.: Szentivánéji álom); *Junia* (Racine: Britannicus); *Róza* (Hauptmann: Bernd Róza); *Alvingné* (Ibsen: Kísértetek).

Alszegehy Kálmán (Pest, 1852. nov. 7.–Bp., 1927. szept. 8.): operarendező. A színi pályát 1871-ben kezdte, majd 1872. máj.-tól 1880-ig a Nemzeti Színház karénese, de temperamentuma és kitűnő zenei érzéke alkalmassá tette drámai és zenés előadások kisebb szerepeinek megformálására is. 1881-től ügyelőként alkal-

mázták. A megnyíló új Operaházban már segédrendező, 1888-tól rend., 1892-től pedig az intézmény főrend.-ként dolgozott, az 1918-as évad végéig. Közel 100 operát állított színpadra. Működése alatt egész sor bemutatóra került sor. *Wagner*-sorozat, *Smetana*, *Offenbach*, *Csajkovszkij* operái, R. Strauss három, ill. Puccini öt műve. Nevéhez fűződik a zenei szecesszió térhódítása. Elismerésként 1896-ban koronás arany érdemkeresztet kapott, 1909-ben pedig az első közt vehette át az örökös tag címet. F.R. *Elektra*, *A rózsalovag*, *Salome* (R. Strauss).

ALSZEGHY KÁLMÁN

Alszeghy Lajos; *Augner* (Bp., 1912. márc. 24.–Bp., 1947. dec. 18.): színész. A SzAk-t 1933-ban végezte el. *Tolnay* Andor társulatában kezdte pályáját. 1934–35-ben a Király Színházban, 1935–36-ban Pozsonyban, 1936–1938 között Debrecenben játszott. 1939-től *Bánky* Róbert társulatának, 1942–43-ban az Új Magyar, 1943–44-ben a Vígyszínház, 1946–47-ben a Madách Színház tagja volt. Drámai művekben és operettek táncoskomikus szerepeiben egyaránt sikere volt. A Madách Színházban tragikus sorsú epizódfigurákat alakított. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Candy* (Steinbeck: Egerek és emberek).

alternatív színház: → *harmadik színház*

Altorjai Attila (? , 1957. febr. 7.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet elvégzése után 1982-ben a nagyváradi Állami Színházhoz szerződött. 1988-ban átteleptült Mo.-ra, előbb a Miskolci Nemzeti, 1989 óta a győri Kisfaludy Színház művésze. Nagyváradon főleg prózai szerepekben, Győrben a zenés műfajban mutatkozott be. F.Sz. *Oresztész* (Bornemisza P.: Magyar Elektra); *Káin* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Charley Wykeham* (Thomas: Charley néne); *Valkay tanár úr* (Móricz Zs.–Miklós T.–Kocsák T.: Légy jó mindhalálig).

A Magyar Néphadsereg Színháza: → *Vígyszínház*
amatőr néptáncmozgalom: előzményei visszanyúlhatnak az 1930–1940-es évekre, amikor a *Gyöngyösbokrét*a *Szövetség* mintegy 90–100 parasztery.-t mozgósított ünnepi fellépésekre, s az értelmiségi ifjúsági szerveződések – regőscserkészlet, Szt. Imre Kollégium – szintén kialakították csoportjaikat a néptánc ápolására. Mellettük a II. világháború után a *Szabadművelődés* és a *népi kollégiumok* országos hálózata ugyancsak számos csoportot

alapított, míg az 1940–50-es évek fordulóján kialakult a 90-es évekig érvényes struktúra. Eszerint az egy.-ek a mecenatúra különböző formáihoz kötődtek, úgy mint tanácsai, üzemi – szakszervezeti –, iskolai és szövetkezeti egy.-ek. A különböző nemzetiségi csoportok és parasztegyüttesek – „népi együttesek” – főleg a szövetkezetek égisze alatt működtek. Szakmai – nem hatóság! – felügyeletüket az 50-es években a *Népművészeti Intézet* látta el pedagógusképző tanfolyamok, kiadványok, patronálás, bemutatók és értékelő konferenciák útján. Átszervezésével – Népművelési Intézet, majd Országos Közművelődési Központ, később Magyar Művelődési Intézet – az intézmény főleg a szakmai rendezvények koordinálására rendezkedett be, de az ún. Szakmai ház dokumentációs gyűjteményével a pedagógusok, együttesvezetők továbbképzését is szolgálta. Az ~ színpadi hatékonyságát a különböző *bemutató fórumok* is elősegítették, így pl. a hatvanas évektől a különböző szövetkezeti, főiskolai, szakszervezeti stb. *fesztiválok*, amelyek a hetvenes évektől az együttesek *minősítésével* is egybekapcsolódtak. E fórumok kiemelkedő táncaiból évente megrendezik a Táncantológiát. A csoportok további bemutatkozásához a hazai és külföldi vendégszereplések adnak lehetőséget.

amatőrszínjátszás: a hivatásos színjátszáson kívüli, nyilvános színpadi előadásokat létrehozó *műkedvelő* tevékenység, melynek alkotói szabadidejükben, közönségük szórakoztatására és művelődésére állítanak színre színpadi produkciókat. A hivatásos polgári színjátszás kialakulása előtti időszakban nemesi műkedvelők (→ *kastélyszínház*) és kollégiumi diákok (→ *iskolai színjáték*) adtak elő drámákat és operákat. A hivatásos színművészet létrejötte után az ~ funkciója megváltozott. A vándor- és állandó társ.-ok által ellátatlan területeken elégítette ki a közönségigényeket (pl. polgári műkedvelők, parasztszínházak), ill. teret adott az önművelésre. A 19. sz. második felétől városos és falun különböző társadalmi csoportok önszerveződő egyesületei (iparoskörök, keresztény legényegyletek, munkás önképző- és olvasóköri, szociáldemokrata pártszervezetek, szakszervezeti csoportok, diákszínjátszó-körök stb.) folytattak amatőrszínjátszó tevékenységet. Az amatőr- és diákszínházak Mo.-on az 1970-es években élték virágkorukat, hozzájárulva a hivatásos színjátszás forma- és eszközkészletének megújításához. – Ir. Dömötör T.: A színjátszás funkciója falun (1960); Bácskay M.: Diákszínpad és diákszínjátszás (1974).

Ambrózy Iván (Losonc, 1904. júl. 7.–): diszlettervező, belsőépítész. 1923–1926 között a bp.-i Iparművészeti Főiskolán tanult, *Kaes* Gy. tanítványaként. Főleg belsőépítészként dolgozott, kiállított, és díjakat nyert. 1938-tól 1946-ig az Operaház scenikusa, 1947–1951 között a Nemzeti Színház diszlettervezője volt. Dolgozott a Szegedi Nemzeti, a debreceni Csokonai, és az egri Gárdonyi Géza Színháznak is. Belsőépítész szemléletű és gyakorlatú diszlettervező. F.T. Déry T.: *Tükör*; Shaw: *Warren mestersége*; Katona J.: *Bánk bán*.
Ambrus András (Gyergyóalfalva, 1925. nov. 29.–): színész. 1953-ban a SzAk elvégzése után az Ifjúsági Színházhoz szerződött. 1956–1959 között a Nemzeti, ezután a Jókai, ill. a Thália Színház művésze volt. 1978-tól 1985-ig, nyugdíjazásáig, a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának tagja volt. F.Sz. *Barabás* (Molnár F.: A Pál utcai fiúk); *Bolygó Lajos* (Bródy S.: A dada); *Gazda* (Steinbeck: Egerek és emberek). Önálló estje: *Petőfi S.: Ismerjétek meg*. F.M. *Gyergyó* (regény, 1959).

Ambrus Asma; Erzsébet (Dunaegyháza, 1954. szept. 5.–): színésznő. Amatőrként a Néphadsereg Központi Klubjában, a Szkénében, a Pinceszínházban ját-

szott. Két évig tanult a Budapesti Gyermekszínház operettmusical stúdiójában. 1978–1986 között szerződött tagja a színháznak. 1986 óta a kecskeméti Katona József Színház színésznője. Az alkatahoz közel álló mesefigurákon kívül zenés játékok hősnőit is alakítja. F.Sz. Nyilas Misi (Móricz Zs.: *Legy jó mindhalálig*); *Edith Piaf* (Scserbakov–Legentov); *Polly* (Brecht–Weill: *Háromgarasos opera*).

Ambrus Edit (Szeged, 1928. jan. 11.–): színésznő. 1948-ban végzett a SzAk-n. 1949-ben és 1950-ben a Vidám Színházban, a Belvárosi Színházban és a Vidám Színpadon játszott. 1950-ben Szegedre szerződött. 1957–60-ban a Petőfi, ill. Jókai Színház, 1960-tól 1965-ig a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Jelenleg Münchenben él és egy taxivállalatot vezet. Jászai Mari-díjas (1963). F.Sz. *Vivie* (Shaw: Warrenné mestersége); *Olympia* (Molnár F.); *Jelena Andrejevna* (Csehov: Ványa bácsi); *Mása* (Csehov: Három nővér).

Ambrus Imre (Gyergyófalva, 1936. júl. 6.–): festőművész, grafikus, báb- és díszlettervező. Tanulmányait Marosvásárhelyen és Kolozsvárott végezte a Képzőművészeti Főiskolán. 1961–1975 között a marosvásárhelyi Állami Bábszínház tervezője. 1977 óta Mo.-on él, és a bp.-i Állami Bábszínház, 1992-től a Budapest Bábszínház tervezőművésze. Számos egyéni és csoportos kiállításon szerepelt képeivel és bábterveivel. F.T. Baum-Tótfalusi I.: *Oz, a nagy varázsló*; Benedek A.: *Az aranytollú madár*; Gozzi–Heltai J.: *A szarvaskirály*; Vargha B.–Balogh G.: *Jeles napok*; De Falla: *Pedro mester báb-színháza*; Balogh G.: *Doktor Faust*.

Ambrus Sándor (Világos, 1909. jún. 5.–): színész. Iskoláit Temesvárott *Kassai* Károly színiiskolájában végezte. A városban 1925-ben *Franyó* Zoltán társ.-ában lépett fel először. 1949-től 1970-ig, nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja volt. Ma is ott él. Epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Dougyera* (Stehlik: Két ember a veremben); *Göre Gábor* (Gárdonyi G.: A bor); *Szöllősi plébános* (Gárdonyi G.: A lámpás); *Katolikus pap* (Tamási Á.: Énekes madár).

Ambrus Zoltán (Debrecen, 1861. febr. 22.–Bp., 1932. febr. 28.): író, műfordító, kritikus, színházigazgató. A jogi egyetem elvégzése után 1885-től 1886-ig Párizsban tanult. Már fiatalon megjelentek cikkei. *Arany* László fedezte fel. Tehetsége és műveltsége folytán hamarosan tekintélyt vívott ki a fiatal m. írók körében. 1879–1882 között a *Fővárosi Lapok*, *A Hét*, majd a *Nyugat* munkatársa lett. 1916-ban a Nemzeti Színház dramaturgia, 1917–1922 között ig.-ja volt. A forradalmi időkben is sikerült megóvnia a színház addigi magas színvonalát, tehetségek kibontakozásához adott alkalmat. Lemondása után a Nemzeti Színház örökös tagja, 1923-tól kormányfőtanácsos volt. Színműfordítóként, valamint folyóirat és hetilap szerk.-ként is működött. *Giroflé és Girofla* c. regénye a m. vidéki színeszetről szól. Kritikusként a színművek drámaisága, szerkezete és a lélekrajz hitelessége foglalkoztatta. Színkritikusi ítéleteinek biztonsága és finom lélektani megfigyelései kiemelték kortársai közül. F.M. *Színházi esték* (1914); *Régi és új színművek I–II.* (1914–1917); *Kultúra füzetáncsal* (1951); *Színház* (1983). Fordításai: Grillparzer: *Medea* (1887); Sardou: *Agglegények* (1891); Hervieu: *Ismerd meg magad!* (1910). – Ir. Dávidné Angyal P.: A. Z. (1934); A. Z. levelezése (1963).

Ambrusné: → Benkő Etelka

Amerikai Magyar Színész Unió (1922–): az Amerikai Magyar Színészek és Artisták Egyesülete 1922. jún. 10-én alakult meg New Yorkban. Szervezője és elnöke *Zsadányi* Aladár, alelnök *Darvas* Károly, titkár *Lukács* Jenő, pénztárnok *Hegedűs* Lajos, választmányi

tagok *Palásthy* Sándor és *R. Tóth* József voltak. Tagjainak száma az induláskor meghaladta az ötvenet, egyesítette a hivatásos amerikai m. színészeket. Az alapszabályokat és programtervezetet *Zsadányi* Aladár dolgozta ki. Eszerint az egyesület célja a hivatásos színészek érdekvédelme a színházi vállalkozók ügyeskedései ellen, amennyiben a szerződések csak az egyesület ellenőrzése és jóváhagyása mellett voltak megkötethetők. Az előadások színvonalának emelése érdekében a színházi vállalkozók csak hivatásos színészeket alkalmazhattak. Kötelező bérminimumot állapítottak meg. Az egyesület beteg tagjait betegsegélyben részesítették. A szerződés nélküli színészeknek ún. Benefit-estélyeket rendeztek. A színházi vállalkozók gazdasági érdekeit sértő uniót gyakran érték támadások, amelyeket ismétlődő átszervezésekkel próbáltak kivédeni (1929-, 1942-, 1951-ben.) Az 1951-es elnökválasztó közgyűlés új nevet adott az Uniónak: *Új Független Magyar Színész és Artista Egyesület*, a cél továbbra is jótékonyasági estek rendezésével segíteni a beteg és öreg szerződés nélküli egyesületi tagokat.

Amerikai Magyar Színtársulat (1922–?): a régi, közismert szintárs. új vezetéssel és új programmal mutatkozott be 1922. jan. 22-én a New York-i Yorkville Casinóban. Ig., rendező, műv. vez. egy személyben *Palásthy* Sándor, a kassai és nagyvárad színházak egykori színésze és rendezője. Az 1910-es években rendszeres előadásokat tartottak Clevelandben Magyar Nemzeti Színház néven. Új társ.-ába *Palásthy* tehetséges színészeket szerzödített. Rendezők *Lugosi* Béla, *Darvas* Károly, karmester *Mátonfalvy* György volt. A társ. tagjai *Torday* Erzs, *Thury* Ilona, *P. Tábori* Frida, *Mátonfalvy* (Lévay) Elzi, *Dobó* Böske, *Zsadányi* Aladár, *Pataky* Béla, *Horváth* Lajos, *Várady* Juliska, *Hegedűs* Lajos, *R. Tóth* József, *Bozók* Boriska, *Zala* Tilda lettek. *Palásthy* Sándor művészi igényességet követelt a színészektől, ugyanakkor mindent megtett a színészek érdekeinek védelmében. Szükségesnek látta egy színészegyesület létrehozását, amelyet alapítótársaival együtt → *Amerikai Magyar Színész Unió* néven meg is valósítottak. Változatos repertoárjuk vonzotta a közönséget, pl. *Villányi* Andor: *Királynőm*, meghalok érted; *Hervé*: *Lili*; *Buday* Dénes–*Buttykai* Akos: *Bohém élet*. Az amerikai m. színjátszás történetének kiemelkedő eseménye volt *Madách* Imre: *Az ember tragédiájának* bem.-ja 1922. ápr. 9-én a New York-i Lexington Theatre-ben, *Lugosi* Béla rendezésében, *Pogány* Willy díszleteivel.

amfiteátrum → színpadforma

amorózó: → hős

Anatol, Constantin (Nagyszeben, 1921. márc. 28.–): színész, rendező. Pályáját a Székely Színházban kezdte 1947-ben, öt év után elszerződött Marosvásárhelyről, 1957–59-ben a kolozsvári Állami Magyar Színház főrend.-je volt, majd a román Nemzeti Színház művésze. Innen Temesvárra ment, ahol a m., román és német társulatnál játszott és rendezett. 1968-tól újra a marosvásárhelyi egy. színésze és rendezője. 1980-ban kivándorolt Izraelbe. Tehetséges, sokoldalú művész, aki tragédiákban, vígjátékokban és középfajú drámákban egyaránt emlékezetes alakításokat nyújtott. F.Sz. *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Színész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Hamlet* (Sh.); *Sándor* (Nagy I.: Özvívz előtt). F.R. Sh.: *Othello*, *Hamlet*; Priestley: *Váratlan vendég*; Dürrenmatt: *A fizikusok*; Brecht: *Puntilla úr és szolgája*, *Matti*; Labiche: *Olasz szalmakalap*.

Andaházy Margit (Bp., 1923. dec. 10.–Bp., 1975. dec. 13.): színésznő. Pályáját 1945-ben kezdte a budai Népszínházban, 1949–51-ben a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1951-ben szerződött a debreceni Csokonai

Színházhoz. 1957-től egy évadra a Madách Színház színésznője. 1958–1970 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja. Élete utolsó éveiben a 25. Színházban és a Madách Színházban szerepelt. Jászai Mari-díjas (1966). F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Yvette* (Brecht: Kurácsi mama); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Mirandolina* (Goldoni); *Mary Tyrone* (O'Neill: Utazás az éjszakába); *Lind kisasszony* (Molnár F.: Egy, kettő, három).

Andai Béla (Bp., 1899. jún. 8.–?, 1969. ápr.): színész. 1921-ben lépett először színpadra. 1922-től az Apolló Kabaré, 1937-ben a Paulay Ede u.-i Kamara Színház, később szinte valamennyi kisebb-nagyobb fővárosi kabaré tagja volt (Intim Kabaré, Andrassy úti Színház). 1945-ben a Pódium Kabaré, 1950-ben a Kamara Varieté, majd a Vidám Színpad művésze volt. 1960-ban ment nyugdíjba. Jovialis humorral, sokszínűen, mértékkel komédiázva játszott. F.Sz. *Gémes tanár* (Fodor L.: Katalin); *Dohánygyári igazgató* (Zilahy L.: Pelikán); *Öreg úr* (Szép E.: Verebek); *Földrajztanár* (Molnár F.–Keller D.: Doktor úr).

Andai Ernő (Bp., 1900. júl. 22.–Bp., 1979. júl. 4.): színész, rendező, író. A középiskola elvégzése után külföldi tanulmányutakat tett. 1921-ben elvégezte a SzAk-t, és a bp.-i egyetemen bölcsészettudományi tanulmányokat folytatott. 1921–1924 között a Vár, 1924–25-ben a Magyar, 1927–28-ban az Új Színház színésze és rend.-je volt. Írt színműveket, operettlibrettókat, regényeket, s fordított is. F.Sz. *Rank doktor* (Ibsen: Nóra); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Mephisto* (Goethe: Faust). F.R. Kaiser: *Az elcsérelt gyermek*; Orbók A.: *Fiacskám*. F.M.: *Hazudj, édes!* (1929); *Porcellán* (1931); *A másik* (1932); *Aranyfüst* (1932); *Baskir-sev Mária* (Bálint L.-sal, 1935); *Áruház* (1936); *Harangvirág* (1936); *Harang és kalapács* (1938).

Andai Györgyi (Bp., 1947. máj. 10.–): színésznő. 1972-ben végzett a SzAk-n. Egy évadot töltött a szolnoki Szigligeti Színházban. 1973-ban a Vígsház szerződtette. 1983 óta a Népszínház, ill. a Budapesti Kamarszínház tagja. F.Sz. *Amelia* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Bizonyosné* (Szép E.: Lila ákác); *Curlyné* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Andai Kati (Bp., 1948. máj. 1.–): színésznő. 1971-ben végzett a SzAk-n. Pályáját a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte, majd 1975-ben a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette. 1980-tól a jelenlegi Arany János Színház tagja. F.Sz. *Riza* (Bródy S.:

A medikus); *Célia* (Sh.: Ahogy tetszik); *Yvette* (Brecht: Kurácsi mama); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Kunigunda* (Jékely Z.: Mátyás király juhásza); *Margit* (Kisfalu K.: A kérők).

Anday Blanka (Buda, v. Pest, 1871. márc.–?): színésznő. Műkedvelő színésznő volt, majd 1895-ben Kecskeméten lépett a színi pályára. 1897, 1898, 1902 és 1903 nyarán a Budai Színkörben, 1899-ben Szegeden, 1901-ben a Népszínházban, 1902–03-ban Szegeden és Temesváron játszott. 1904-ben a Magyar Színházhoz, 1907-ben a drezdai operettszínházhoz szerződött. További sorsát nem ismerjük. Sikeres szubrett-primadonna volt. F.Sz. *Micaela* (Lecocq: A kertészleány); *Olympia* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Jadviga* (Czobor K.: A hajdúk hadnagya); *Musette* (Herblay: Bohémszerelem).

ANDAY PIROSKA – *Carmen* (Bizet)

Anday Piroska (Bp., 1903. dec. 22.–Bécs, 1977. okt. 20.): énekesnő (alt). Tanulmányait a Zak-n végezte, a hegedű tanszakon Hubay Jenő, az ének tanszakon Anthes György, a világhírű tenorista növendéke. 1920-ban a Városi Színházban Bizet: *Carmen* c. operájában aratott sikert. Még ugyanabban az évben debütált az Operaházban is. 1921-ben Franz Schalk javaslatára szerződtette a bécsi Staatsoper. 1961-ig kisebb megszakításokkal a Staatsoper tagja, de a világ számos operaszínpadán is szerepelt (Berlin–Staatsoper, Párizs–Nagyopera, London–Covent Garden). 1928-ban nagy sikerű koncertet adott a párizsi Salle Pleyelben. Mo.-on is gyakran vendég szerepelt. Hírnevet szerzett oratórium- és dal-énekesnőként is. F.Sz. *Brangäne* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Carmen* (Bizet).

Andódy Olga (Békéscsaba, 1962. szept. 25.–): színésznő. 1981-től mint stúdiós tanult és játszott a Békés Megyei Jókai Színházban. 1984-ben átszerződött a Szegedi Nemzeti Színházhoz. 1988-tól szabadfoglalkozású színművész. 1990 óta ismét a Szegedi Nemzeti Színház tagja. Szubrette, a szó leghagyományosabb értelmében. F.Sz. *Riquette* (Abraham P.: Viktória); *Süni* (Presser G.–Sztevanovity D.: A padlás); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdás királynő).

Andor Éva; **Prácsér** (Bp., 1939. dec. 15.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait 1958–1964 között a Zak-n végezte, majd 1965–1972 között Berlinben folytatta Freiwald-Langénál. 1964-től az Operaház magánénekesnője, ahol elsősorban Mozart (*Susanna*, *Gröfné*, *Pamina*, *Donna Elvira*) alakításaival ért el kiemelkedő sikereket, de emlékeztetések Verdi- és Pucci-

ANATOL, CONSTANTIN

ni-szerepei is. Pályafutása során alakította a német és francia romantika valamennyi jelentősebb lírai szoprán hősnőjét. Oratórium- és dalnékesnőként is gyakran fellép. Előadóművészetéért érdemes művész (1976) kitüntetésben, valamint Liszt Ferenc-díjban (1969) részesült. F.Sz. *Grófné, Susanna* (Mozart: Figaro házassága); *Donna Elvira* (Mozart: Don Giovanni); *Mrs. Alice Ford* (Verdi: Falstaff); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Sophie* (R. Strauss: A rózsalovag); *Margit* (Gounod: Faust); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók).

Andor Mária (Bp., 1890. márc. 8.–?): színésznő. 1908–1911 között *Krecsányi Ignác* buda-temesvári társ.-ában kezdte pályáját. 1911. jan. 30-án *Max Reinhardt* társ.-ával Londonban vendég szerepelt, s 1912–13-ban Berlinben játszott. Ezután Mannheimbe került, 1924-től a müncheni Staatsoperhez szerződött mint tragika és rend. További sorsát nem ismerjük. F.Sz. *Sumurun* (Freksa: Tales of the Arabian Nights); *Frau Duroseau* (Guitry: Die Einnahme von Berg-op-zoom).

Andor Tibor (? 1903–?): táncos. 1922–1932 között az Operaház magántáncosa volt, operaballettünk egyik meghatározó férfiszólistája, aki elegáns megjelenésével, kiváló tánc tudásával aratott sikereket. F.Sz. *Pillangókirály* (Zöbisch: Pillangószerelm); *Boszorkány* (Brada E.: Árgyilus királyfi); *Petruska* (Brada E.).

Andorai Péter (Bp., 1948. ápr. 25.–): színész. Főiskolai tanulmányait megelőzően, 1969–71-ben a Nemzeti Színház stúdiója, 1971–72-ben pedig a kecskeméti Katona József Színház segéd színésze volt. A SzAk elvégzése után 1976-ban a Nemzeti Színház szerződtette. 1977–78-ban a kecskeméti Katona József, 1978–80-ban Népszínház–Várszínház tagja volt. 1980-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat színésze. Közben vendégként jelentős szerepeket játszott, többek között a szolnoki Szigligeti Színházban. 1983–89-ben a József Attila Színház, 1989-ben a Radnóti Miklós Színház művésze volt. 1990–91-ben a vespéremi Petőfi Színházhoz szerződött. A színpadot és a filmvásznat egyaránt uralni képes színészegyeniség. Jászai Mari-díjas (1980). F.Sz. *Kis János* (Sarkadi I.: Oszlopos Simeon); *Konferanszé* (Kander–Ebb: Kabaré); *Énekes* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Malvolio* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akarok); *IV. Henrik* (Füst M.: Negyedik Henrik király); *Claudius* (Sh.: Hamlet); *Asztrov doktor* (Csehov: Ványa bácsi); *III. Richárd* (Sh.); *Alekszej Karenin* (Nagy A.: Anna Karenina pályaudvar).

Andorffy Péter; *Krug* (Eger, 1856. jan. 10.–Balatonfüred, 1919. máj. 31.): színész, rendező, színgazgató. 1871-ben *Szegszárdi* néven lett Szegedy Mihálynál színész. 1891-től 1896-ig Makó Lajosnál játszott, 1900–1905 között Szendrey Mihály társ.-ának tagja. Pozsonyban, 1905-ben ő nyitotta meg az első teljes m. évadot. 1907-ben a Népszínház–Vígopera főrendezője volt. Utolsó szerződése 1916-ban Kiss Árpád társ.-ához kötötte. Sokoldalú művészként a szervezésben, a rendezésben egyaránt tevékenyen vette ki részét. Főként operett- és karakterszerepeiben ért el sikereket. Felesége *Tájkerti Berta* (Székesfehérvár, 1870–?): színésznő. Leánya, *Andorffy Ida* (Szeged, 1896. márc. 28.–?): színésznő. F.Sz. *Jupiter* (Offenbach: Orpheusz az alvilágban); *Biberach* (Katona J.: Bánk bán). 1915–1918 között több korai m. filmben kapott szerepeket (A falu rossza, Lyon Lea, A végrendelet). F.M. *Alszik a baba*; *Koldus és királyfi*.

M.A. 1874: Mosonyi Károly, Temesváry Lajos; 1875: Aranyossy Gyula; 1876: Népszínház, Csóka Sándor; 1877: Sztupa Andor–Szathmáry Károly; 1878: Csóka

Sándor, Krecsányi Ignác; 1879: Gerőfy Andor, Temesváry Lajos; 1880: Gerőfy Andor, Bényei István, Miklós Gábor; 1881: Gerőfy Andor; 1882: Népszínház; 1883–85: Nagy Vince; 1885: Gerőfy Andor; 1886: Somogyi Károly, Aradi Gerő; 1887: Ditrői Mór; 1888: Valentin Lajos; 1889: Krecsányi Ignác; 1890: Valentin Lajos; 1891–96: Makó Lajos; 1893: Tiszay Dezső; 1896: Pesti Ihász Lajos; 1897–99: Somogyi Károly; 1899: Leszkay András; 1905–1907: Pozsony, Fiume és Kaposvár; 1909: Városligeti Színkör; 1916: Kiss Árpád.

Andrád Elek (?–?): színész, drámaíró. Jogi tanulmányok után 1805-ben lett színész Kolozsvárott. Az erdélyi társ.-tal jött Mo.-ra, 1807–1808 között Pesten játszott epizód szerepeket, majd visszatért Kolozsvárra. 1812-ben a székely határőrség ügyvédjévé nevezték ki. Hat eredeti darabot írt, közülük négy erdélyi témájú. A legnagyobb sikert a *Hóravilág Erdélyben* (1808) aratta, ez nyomtatásban is megjelent (1823).

András Béla; *Endre* (Bp., 1909–Bp., 1980. febr. 21.): zeneszerző, karmester. *Kodály* Zoltán növendéke volt. Pályája kezdetén a Városi Színházban és a kolozsvári Magyar Operában volt karmester. Később a Budai Dalárda, majd a Vasas Énekkar vezetője lett. 1946–49-ben a Vígopera ig.-ja, majd a Vasas Központi Művészegyüttes, 1963-tól pedig az Irodalmi Színház zenei vezetője volt.

András Gyula (Csíkszereda, 1942. febr. 2.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1964-ben, és a szatmári Északi Színházhoz került. Különböző karakterszerepekben tűnik ki. Főként a gondokkal, bajokkal küszködő kisembereket ábrázolja hitelesen. F.Sz. *Butler János* (Mikszáth K.: Különös házasság); *Schubler* (Szakonyi K.: Életem, Zsóka); *Tatár* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Benedek* (Örkény I.: Kulcskeresők).

Andrási Attila (Szabadka, 1956. dec. 17.–): rendező. Az Újvidéki Művészeti Akadémián végzett. Rendezett a Szabadkai Népszínházban, az Újvidéki Színházban és az Újvidéki Rádióban. F.R. Bulgakov: *Iván, a rettenő*; Miller: *Az ügynök halála*; Strindberg, Ionesco, Molière, Shepard és Lenin művei alapján: *Feud*.

Andrási Márton (Almásmál, 1912. jún. 4.–Kolozsvár, 1975. jan. 23.): színész. *Rákosi* Sidi színiiskolájában tanult. A Király Színházban lépett először színpadra 1933-ban, majd különböző vidéki társ.-okban játszott, főként táncos-komikus szerepeket. 1941-től operettszínész a Kolozsvári Nemzeti Színház társ.-ában, de prózai szerepeket is alakított. 1946-ban alapító tagként átszerződött a marosvásárhelyi Székely Színházhoz, ahol Erdély egyik legkiválóbb jellem színészévé fejlődött. 1957-től ismét Kolozsvárott játszott, az Állami Magyar Színház vezető művésze volt, de a testvérintézmény operettelőadásain is gyakran fellépett. Kétszer tüntették ki állami díjjal, majd érdemes művészi c. Főként az elesett embereket elevenítette meg mély átéléssel. Vigjátéki szerepeiben tragikus mélységeket sejtetett, tragikomédiákban, musicalekben jó érzékkel vegyítette a humort és az iróniát. F.Sz. *Fekete Péter* (Eisemann M.); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Józsa* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Topaze* (Pagnol: Topaze tanár úr); *Willy Loman* (Miller: Az ügynök halála); *Svejk* (Hasek-Burián); *Peacock* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Firsz* (Csehov: Cseresznyés kert). – Ir. Gergely G.: A. M. – Színjátszó személyek, A Hét évkönyve (Bukarest, 1982).

Andrássy Színház: → *Andrássy úti Színház*

Andrássy úti Színház (1918–1944): 1918. nov. 24-én az Andrássy út 69. sz. alatt felújított intim kis színházteremben, a *Modern Színház Kabaré* utódaként és folytatójaként, *Bárdos* Artúr igazgatásával megnyílt régi-új

színházi vállalkozás. 1921 tavaszától az 1923–24-es évad végéig az *Unió Rt.* működtette az ~t. 1922 végén a műv.-i irányítást Bárdostól Emőd Tamás vette át. Az 1924–25-ös évadban a Nemzeti Színház Kamaraszínháza játszott a helyiségben, ekkor az ~ előadásai szüneteltek. 1925 ősztől Wertheimer Elemér igazgatásával, ismét ~ néven 1937-ig játszottak. Ezután a helyiség a Nemzeti Színház Kamaraszínháza lett. A társ. 1937-től a Paulay Ede u. 35. sz. alatt folytatta működését mint *Andrássy Színház*. 1933-ig magánszereplők fellépésével kabarétréfák, egyfelvonásosok, jelenetek, szonokok alkották a műsort. Az előadók között leggyakrabban *Kökény Ilona*, *Ürmösy Anikó*, *Gózon Gyula*, *Berky Lili*, *Z. Molnár László*, *Boross Géza* neve fordult elő. 1934-től játszottak egész estét betöltő darabokat. Gyakorlatilag ettől az időtől fogva, hivatalosan 1937-től, közös társ. -tal, közös vezetés alatt az ~ a *Magyar Színház* kamaraszínházaként működött. A műv.-i vezetés meghatározó egyénisége volt *Barabás Loránd* dramaturg. A főrend.-i posztot *Faragó Ödön*, *Szabolcs Ernő*, *Bársony István*, *Lóránth Vilmos*, *Vaszary János* töltötte be. 1939-től *Bródy Pál*, 1940. márc.-szept.-ben *Losonczy Dezső*, 1941-ig *Csathó Kálmán* neve szerepelt ig.-ként Wertheimeré mellett. 1941-től az újra önállóvá váló színház ig.-ja *Vaszary János* lett. A harmincas években a két színház közös társ.-ának tagjai közé tartozott *Törzs Jenő*, *Titos Ilona*, *Bilicsi Tivadar*, *Fónay Márta*, *Aczél Ilona*, *Kabos Gyula*, *Somlay Artúr*, *Sennyei Vera*, *Makay Margit*. A negyvenes évek műsora *Muráti Lilire*, *Vaszary Pirire* épült. 1934-től a repertoárt főleg vj.-ok és zenés boházatok, többek között *Molnár Ferenc* (A cukrásznő, Mennyegző), *Vaszary János* (Ma éjjel szabad vagyok, Angyalt vettem feleségül, Egy nap a világ), *Vaszary Gábor* (Bubus, Klotild néni, Boldogá teszlek) *Heltai Jenő*

ANDRÁSI MÁRTON – Willy Loman
(Miller: Az ügynök halála)

(A tündérlaki lányok), *Békffy István* és *Stella Adorján* (Jöjjen elsején, A méltóságos asszony), *André Rivière* (Paprikás csirke) művei alkották. A színház 1944. szept. 9-én tartotta utolsó bem.-ját, az utolsó előadás dec. 23-án volt.

Andresz Kati (Bp., 1955. ápr. 7.–): színésznő. 1978-ban végzett a SzAk-n. A kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1981–84-ben a Pécsi Nemzeti, 1984–86-ban a győri Kisfaludy, 1986–87-ben a szolnoki Szigligeti, 1987-ben a Jurta Színházban játszott. 1988 óta szabadfoglalkozású színművész, elsősorban színkronizál. F.Sz. *Aldonza* (Wasserman–Leigh: La Mancha lovagja); *Rozika* (Móricz Zs.: Üri muri); *Marie* (Lenz: Katonák); *Marianne* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő); *Lenke* (Molnár F.: Doktor úr).

Andresz Vilmos (Apatin, 1922. júl. 2.–): színész. A SzAk-t távoktatás formájában végezte el. Pályáját 1952-ben kezdte az Állami Faluszínháznál. 1955–1970 között a Madách Színház tagja volt. 1970 óta Németországban él. Epizodista. F.Sz. *Mike* (Miller: Pillantás a hídról); *Guzman* (Szerb A.: Ex); *Jimmy* (Brecht–Weill: Koldusopera).

Angelus Iván (Bp., 1953. jún. 14.–): táncos, koreográfus, pedagógus. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett nyelvtanári diplomát, s közben az *Orfeo* Együttes, majd a *Fodor Tamás* vezette *Stúdió K.* tagja volt 1971–1979 között. Tánctanulmányait *Jeszenszky Endre* magániskolájában kezdte, később különböző nyugat-európai nyári kurzusokon ismerkedett meg a különféle modern tánctechnikákkal. Önálló mozgáskísérleteket folytatott, majd *Kálmán Ferenc*cel és másokkal létrehozta első mozgásszínházi produkcióját, a *Tükröket*. 1983-ban a modern tánctechnikák hazai elterjesztésére alapította a *Kreatív Mozgás Stúdió-t*, ahol rendszeresen rendezett nyári és téli kurzusokat. Világhírű vendégtanárokat – *Matt Mattox*, *Steve Paxton*, *Nagy József*, *Bruce Taylor* – hívott meg. 1984–1988 között évente *Új Tánc Szemléket* szervezett, 1991-ben pedig alapítója s egyik vezetője lett a *Budapest Tánckiskolának*, amelyben hivatásos modern táncos képzéssel foglalkozik. Szervezői és pedagógiai munkája mellett több színpadi produkcióval is jelentkezett. F.K. *Tükrök* (1982); *Utolsó szülő* (1990). F.Sz. *Ezreddobos* (Büchner: Wozzeck). – Ir. Fuchs L.: Az ösztönzések műhelye.

Angi Béla (Kolozsvár, 1912. febr. 18.–Kolozsvár, 1975. júl. 7.): színész. Konzervatóriumot végzett 1943-ban, de már 1940-től tagja volt a kolozsvári operának. 1944–1968 között a kolozsvári Állami Magyar Színház színésze volt. Sikeresen alakított epizódfigurákat. F.Sz. *Lépes püspök* (Kós K.: Budai Nagy Antal); *Montague* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Ködmön András* (Móricz Zs.: Üri muri); *Boby* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása).

Angyal Ilka (Felcsút, 1839. dec. 5.–Kömlöd, 1926. szept. 7.): színésznő, sugó, drámaíró. 1859-ben Székesfehérvárott *Tóth Jenő* társ.-ánál kezdte a pályát. Hosszú vidéki vándorlás után, ahol sokszor mint sugónő működött, 1875–1893 között a Népszínház tagja lett. Jó komikai érzékkel a társalgási és anyaszínésznő szerepkört töltötte be. Különösen szószátyár asszonyfigurákat alakított sikeresen. Karakterizálóképessége nemcsak színpadi szerepeiben, hanem darabjaiban is érvényesült. F.Sz. *Tóti Dorka* (Gaál J.: A peleskei nótárius); *Sári* (Lukácsy S.: Vereshajú); *Szajásné* (Tóth E.: Tolonc); *Kövesiné* (Lukácsy S.: Kósza Jutka); *Labdacsné* (Szigligeti E.: Csikós); *Kántorné* (Berczik Á.: Az igmándi kispap); *Boszorkány Erzsóke* (Győry V.: Nótás Kata); *Kap-táné* (Nestroy: Lumpáci Vagabundus). F.M. *Az árendás zsidó* (1884); *Urak és cselédek* (1885); *Ne vigy a kísértésbe*

(1887); *Szép Darinka* (1892). Az *Árendás* zsidóból 1917-ben filmet forgattak, amelyben szerepelt is. Férje Klár József (Zsombolya, 1831–Petrozsény, 1892. ápr. 4.): karnagy. 1847-ben hegedűsként kezdte a pályát. Vidéki társ.-oknál működött.

M.A. 1859–60: Kőszeg, Szombathely; 1860: Nagyvár; 1864: Miskolc; 1865: Debrecen; 1866: Szeged; 1868: Győr; 1869: Nagybacsanak; 1870: Szászváros; 1870–73: Szeged; 1871: Hódmezővásárhely; 1872: Temesvár; 1873: Nemzeti Színház; 1874: Mosonyi Károly.

Angyal János (? , 1941. febr. 27.–): előadóművész. Az 1962-es „Ki mit tud?” vetélkedőn tűnt fel utánzóképességével. Hamarosan népszerű lett, több mint két évtizedig járta a vidéki városokat paródiáival. 1965-ben a *Kamara Varieté*, majd a *Vidám Színpad*, a *Mikroszkóp Színpad* tagja volt, ahol műsoraihoz maga írta szövegeit; híres, közismert emberek paródiáit. Jelenleg ismét egy személyes színházával járja az országot.

Angyal Mária (Bp., 1929. nov. 15.–): rendező. Végzett bölcsészként jelentkezett a SzAk-ra, ahol 1961-ben szerzett diplomát. Pályáját a győri Kisfaludy Színházban kezdte. 1964–1973 között a Szegedi Nemzeti, 1973–78-ban a kecskeméti Katona József, 1978–1987 között ismét a Szegedi Nemzeti, majd 1987-től 1991-ig ismét a kecskeméti Katona József Színház a pálya állomásai. Sikeres prózai munkái mellett elkötelezte magát a zenés műfajok mellett, különösen operarendezései jelentősek. F.R. *Karenina Anna* (Székely J.); *Rózsavirág* (R. Strauss); *Lammermoori Lucia* (Donizetti).

Angyal Sándor (Fehérgyarmat, 1925. jan. 8.–Bp., 1968. nov. 16.): színész. 1945 őszén műkedvelőként kezdte pályáját. 1949-ben államvizgázott a SzAk-n. A debreceni Csokonai Színházhoz került. 1960-ban a Fővárosi Operettszínház szerződtette, amelynek az 1963–64-es Petőfi színházi kiterőt leszámlítva, haláláig tagja maradt. Jászai Mari-díjas (1959). F.Sz. *Vaszka Pepel* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Károly, a szigorú költő* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Bagó* (Kacsóh P.: János vitéz); *Pickering ezredes* (Lerner-Loewe: My Fair Lady).

Angyalföldi Színpad (1930–?): a XIII. ker.-ben, a Szent László út 26. sz. alatt nyílt színház, ig.-ja Erdélyi Mihály volt. Elsősorban operettek – Eisemann M.: *Alvinci huszárok* – és vj.-okat – Fodor L.: *Templom egere* – játszott. Színpadán fellépett többek között Neményi Lili, László Tivadar, Gábor Tibor, Révész Vilma.

Angyal Nagy Gyula (? , 1914–): énekes (tenor). A második világháború kezdetén a Kolozsvári Nemzeti Színház, majd 1943-tól 1957-ig az Operaház énekes. Karakter-tenor szerep körében aratott sikereket. Művészi pályája 1957-ben ért véget, amikor külföldre távozott. F.Sz. *Cavaradossi* (Puccini: Tosca); *Gróf Almaviva* (Rossini: A sevillei borbély); *Peter Grimes* (Britten).

Antal Anetta; **Annamária** (Bp., 1947. júl. 16.–): színésznő. 1969-ben szerzett diplomát a SzAk-n. 1969–70-ben és 1975–79-ben a Pécsi Nemzeti, 1970–1973 között a Miskolci Nemzeti, 1973-tól 1975-ig, majd 1979-től 1983-ig a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1983 óta a Népszínház tagja. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Melitta* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Kocsmá Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Iren* (Zilahy L.: A szűz és a gödölye).

Antal Csaba (Bp., 1950. nov. 27.–): diszlettervező. Tanulmányait a Budapesti Műszaki Egyetem Építész-mérnöki Karán végezte. 1976 óta foglalkozik diszlet- és jelmeztervezéssel. 1977–78-ban a Prágai Iparművészeti Főiskolán Joseph Svoboda cseh tervezőművész-professzor kurzusán tanult színházépítészeti és diszletter-

vezést. 1980–1987 között a szolnoki Szigligeti Színház tervezőművésze volt. 1987-től a bp.-i Katona József Színház tervezője, de több hazai és külföldi színháznak is dolgozik. Művészetét a drámai tér pontos felépítése, a naturalis elemek és fényhatások egymást kiegészítő felhasználása, a színjáték gondolatainak, érzelmeinek maximális kifejezése jellemzi. Oktatási tevékenysége itthon és külföldön is jelentős, elismert. 1988-tól a Giesseni Justus Liebig Egyetemen, 1990-től pedig a SzAk-n tanít. Hazai és külföldi kiállításokon gyakran vett részt (Prágai Quadriennale, 1975, 1987, 1991; Újvidéki Triennálé, 1984, 1990). 1987-ben és 1990-ben színikritikusok díját, 1991-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.T. Fejes E.: *Vonó Ignác*; Mrozek: *Emigránsok*; Örkény I.: *Sötét galamb*; Kornis M.: *Kozma*; Füst M.: *Caullus*; Molière: *Mizantróp*; Csehov: *Platonov*; Csehov-Jeles A.: *Valahol Oroszországban*; Csehov: *Sirály*.

Antal Gábor (Bp., 1922. okt. 15.–): kritikus, újságíró. 1941-től jelentek meg írásai a *Népszavában* és a *Magyar Nemzetben*. 1944. nov.-tól az akkor induló *Debreceni Néplap* munkatársa. 1945-ben az újjáalakuló *Magyar Nemzet* alapító tagjai közé tartozott, amelynek kisebb megszakításokkal 1988 végéig, nyugdíjaztatásáig munkatársa volt. 1946-ban dolgozott a *Haladás* c. hetilapnál, 1948-tól a *Színház és Mozi*-nál, a *Műveltség* és a *Kossuth Kiadónál*, 1959-től az *Esti Hírlap*-nál. F.M. *Major Tamás* (1982); *Dajka Margit* (1986).

Antal Olga (Szódó, 1965. okt. 31.–): színésznő. 1984-ben szerzett diplomát a SzAk-n. Az 1990–91-es pécsi nemzeti színházi évadot leszámítva 1984 óta tagja a veszprémi Petőfi Színháznak. F.Sz. *Lenke* (Molnár F.: A doktor úr); *Kitty* (Hunyady S.: A három sárkány); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Tánya* (Katajev: A kőr négyesegesítése).

Antal Pál; **Herskovits** (Gyimesközéplak, 1925. nov. 12.–): bábművész, rendező, színházigazgató. Két évet végzett az orvosi egyetemen, 1949-től a marosvásárhelyi Bábszínház művésze, rendezője, egy időben ig.-ja. Mintegy száz darabot állított színpadra. F.R. Molière: *Az úrhatnám polgár*, *A botcsinálta doktor*; Arany J.: *Toldi*; Bajor A.: *Paródiák*; Eltető J.: *Szedett-vedett haramiák*; Petrescu: *Fram*, *a jegesmedve*.

Antalfy Albert (Mohács, 1924. ápr. 24.–): énekes (basszus). 1946–52-ben a Zak növendéke, *Révhegyi* Ferencné tanítványa. 1949–51-ben a Magyar Rádió Ének-karának tagja, 1951–1981 között az Operaház magán-énekese. 1970-től a mödlingi Beethoven Musikschule énektanára. F.Sz. *Bartolo* (Mozart: Figaro házassága); *Rocco* (Beethoven: Fidelio); *Daland* (Wagner: A bolygó hollandi); *Hermann* (Wagner: Tannhäuser).

Antalfy József (? 1912–Bp., 1961. jan. 30.): színész. Pályáját vidéki társ.-oknál kezdte. A negyvenes évek elején Debrecenben és Szegeden lépett fel. 1945–1946 között a Vigszínházban és a Madách Színházban játszott. 1946-ban a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött, amelynek haláláig tagja maradt. Egyéni humorú jellemszínész volt, táncoskomikus, híres beugró. F.Sz. *Henry* (Kálmán I.: Montmartre-i ibolya); *Bányai* (Kerekes J.: Állami Áruház); *Ajax* (Offenbach: Szép Heléna); *Sir Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Marim lovag* (Sárközy I.: Szelisteyi asszonyok); *Nyikifő, a tea-ház-tulajdonos* (Miljutyin: Nyugtalan boldogság).

Anthes György (Hamburg, 1863. márc. 12.–Bp., 1922. febr. 23.): énekes, tenor. Apja karmester volt. Frankfurtban Julius Stockhausen, majd Milanóban C. Galiera tanították énekelni. Pályáját 1888-ban Freiburgban kezdte, ahol Maxként (Weber: A bűvös vadász) debütált. 1889–1902 között a drezdai opera vezető hős-tenorja, egy évig a Metropolitan Opera, majd 1903–

1913 között az Operaház énekese, ahol a legsikeresebb szerepkörének, Wagner hőstenor szerepeinek egyikeben, *Lohengrinként* mutatkozott be. Száznál több szerepet tudott, megbízható, muzikális, kiváló játéktechnikával rendelkező művész volt. 1913-tól a Zak tanára, több neves énekes mestere, majd 1920-tól haláláig az Operaház főrendezője volt. F.Sz. *Tannhäuser*, *Tristan*, *Parsifal* (Wagner); *Cavaradosi* (Puccini: Tosca). F.R. Rékai N.: *György barát*.

anyaszerep: középkorú, v. idősebb színésznő által játszott szerepkör, amelynek tragikus és komikus (kedélyes) változata is van. A klasszikus m. színpadi irodalomból pl.: *Leona* (Czakó Zs.); *Zrinyi Ilona* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága), ill. *Lorányiné* (Kisfaludy K.: Három egyszerre); *Mama* (Szigligeti E.); *Szidónia* (Csiky G.: Buborékok).

apaszerep: középkorú v. idősebb férfiszínész szerepköre, tragikus-hősi v. komikus-kedélyes változatban. A klasszikus m. színpadi irodalomból pl. *Miklós bán* (Katona J.: Bánk bán); *Eraszt* (Czakó Zs.: Leona); *Zách Bódog* (Vahot I.: Zách nemzetség), ill. *Baltagy* (Kisfaludy K.: A kérők).

APÁTHI IMRE – dr. Einstein
(Kesseling: *Arzén és levendula*)

Apáthi Imre; *Ausim* (Bp., 1909. máj. 28.–Bp., 1960. febr. 22.): színész, rendező. A SzAk-t végzte 1931-ben. A Fővárosi Operettszínházhoz, 1932-ben a Belvárosi Színházhoz szerződött. 1935–1945 között és 1955-től haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. 1945-ben az Arizona Irodalmi Varietében, majd a Népvarietében, 1945–46-ban a Vígyszínházban játszott. 1945-ben a Nemzeti, 1946-ban a Magyar, 1947–48-ban a Fővárosi Operettszínházban rendezett. 1945–1949 között a Művész Színházban szerepelt, rendezett, de ig.-helyettes is volt. 1949-ben a Vidám Színház színésze és rend.-je, valamint a Kis Komédia tagja volt. 1950–52-ben a Fővárosi Operettszínház színésze és főrend.-je, 1952-től 1955-ig az Ifjúsági Színház színésze, rend.-je, majd főrend.-je. Fellépett és rendezett még a Medgyaszay Színházban (1947), a Városi Színházban (1952), a Petőfi Színházban (1954, 1956), a Jókai Színházban (1954–55), az Állami Bábszínházban (1955), A Magyar Néphadsereg Színházában (1956), a Blaha Lujza Színházban (1957) is. 1945–1948 között az Országos Színészegyesület iskolájában, 1950–1953 között a SzAk-n színézmesterséget tanított. Színészként és rend.-ként a

sokoldalúság jellemezte. A groteszk vonzotta, de színészként ebben nem bontakozhatott ki. Számos m. filmben játszott. 1954-ben Kossuth-díjat kapott, 1953-ban érdemes, 1955-ben kiváló művész kitüntetésben részesült. F.Sz. *Sebastian* (Sh.: Vizkereszt); *Tanítvány* (Goethe: Faust); *Peer Gynt* (Ibsen); *Toto* (Pirandello: Az ember, az állat és az erény); *Mochet* (Sartre: Temetetlen holtak); *A férfi* (Brecht: A rettegés birodalma); *Főúr* (Bródy S.: A tanítónő); *Orgon* (Molière: Tartuffe). F.R. Cocteau: *A rettenetes szülők*; Sh.: *A makrancos hölgy*; Schiller: *Don Carlos*; Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Molnár F.: *A császár*. F.M. *A nagy nap* (1936); *Hármat út az óra* (1938); *Igy játszottok ti* (1940).

Apolló Kabaré (1912–1926): 1912-ben a Népszínház u. 1–3. sz. alatt mozi nyílt meg. 1915-ben színpadát és nézőterét átépítették, és felvette az ~ nevet. Titkára *Roboz Imre*, műv. vez. *Hervey Frigyes*, rend.-je *Szabolcs Ernő*, zenei vez. *Erdélyi Patat Leó* volt. 1918-tól *Apolló Színpad* néven kibővített társ.-tal működött. 1919 őszétől *Márkus László* a műv. vez., rend. *Herczeg Jenő*. 1922. okt.-ben az ~ az *Eskü téri Helikonba* költözött, az ig. *Wertheimer* Elemér volt. 1925-ben a *Royal Orfeumban*, a *Fővárosi Operettszínházban*, 1926-ban a Jókai téri *Pelikan* mulató helyiségében játszottak *Régi Apolló* néven *Herczeg Jenő* és *Kövári Gyula* irányításával. A társ.-hoz tartozott: *Németh Juliska*, *Haraszi Mici*, *Berky Lili*, *Vidó Ferike*, *Boross Géza*, *Sajó Géza*, *Gózon Gyula*, *Magyar Lajos*, *Herczeg Jenő*, *Mály Gerő*, *Kövári Gyula*, *Dajbukát Ilona*, *Salamon Béla*, *Szöke Szakáll*, *Radó Sándor*, *Békeffi László*, *Peti Sándor*, *Medgyaszay Vilma*, *Sólyom Janka*, *Lénárd Béla*.

Apolló Színpad: → *Apolló Kabaré*

Apor Noémi; *Várkonyi* (Bp., 1918. máj. 8.–): színésznő. 1941-ben végzett az Országos Színészegyesület színészképző iskolájában. 1945–49-ben a Művész Színházban játszott. 1950–52-ben az Úttörő, 1952-től az Ifjúsági Színház tagja volt. 1954-ben a Nemzeti Színház tagja lett. 1974-től a Pannónia Szinkronstúdió, 1976-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat színésznője. Jászai Mari-díjas (1975). F.Sz. *Cassandra* (Giraudoux: Trójában nem lesz háború); *Magdalena* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Simone Eward* (Weiss: Marat, Sade).

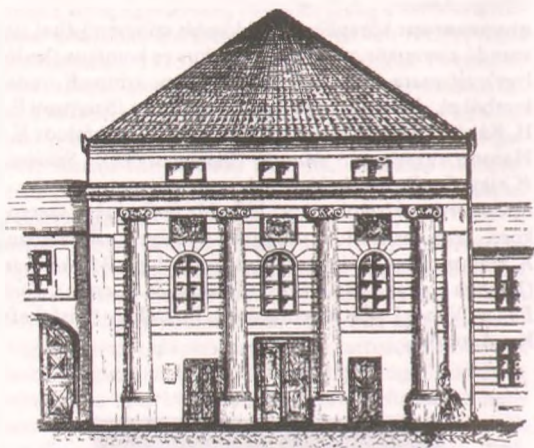
Apraxin Júlia (Bécs, 1830. okt. 16.–Spanyolország, 1917 k.): színésznő, író. Orosz származású. 1849-ben *Bathányi Artúr* felesége lett. 1862-ben *Budai Júlia* néven *Molnár Györgynél* szerepelt a Budai Népszínházban, és a színház működését anyagilag is támogatta. Írt regényeket és elbeszéléseket. 1863 után Párizsba költözött, ahol mint tragika szintén szerepelt. F.M. *A honfoglalók* (1861); *Országgyűlési beszéd* (1862); *Fogság és szerelem* (1862); *Önvád tért* (1863). – Ir. *Barna: Une femme de lettre du second Empire*. *La comtesse J. A.: Sa vie, ses oeuvres* (Szeged, 1934); *Hankiss J.: A. J. és Alfred de Vigny* (1934).

Apró Ernő (Tóba, 1946. jún. 17.–): színész, bábszínész. A Szabadkai Népszínház két éves színészképző stúdiójának elvégzése után 1974-ig a színház tagjaként epizód szerepeket játszott, majd a szabadkai Gyermekszínházhoz szerződött, ahol színészként és bábszínészként is számos darabban nyújtott jó alakítást. 1992-ben a győri Bábszínházban játszott, 1993-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. F.Sz. *Balogh* (Raffai S.: Egyszál magam); *Ivan* (Krléza: Golgota); *Gullivér* (Peher–Spacil: Gullivér Bábországban).

Arad színészete: 1759–1799 között rendszeresen tartottak a városban minorita iskolai előadásokat. Magyar nyelvű műkedvelő produkcióról 1777-ből maradt fenn adat. A hivatásos színészet 1787-ben Philip *Berndt* úji-

déki német társ.-ával indult. Őket másfél évtizeden át további német együttesek követték. Bizonytalan az 1798–99-es évekre utaló, m. társ. megjelenésére vonatkozó adat. Biztos viszont, hogy 1813-ban *Sándorffy József* nagyváradai együttese látogatott a városba. Az érdeklődés fokozódását bizonyította, amikor *Hirschl Jakab* kereskedő színházat épített, s 1817 végén *J. Christoph Kunz* társ.-a az újdonságnak számító Rossini-operát, a *Hamupipóké*t mutatta be. Ebben az épületben rendeztek 1818–1825 között előadásokat a román tanítóképző növendékei. 1818. jún.-ban *Kilényi Dávid* együttese Szentjóni Szabó László *Matyás király vagy a nép szeretete* c. darabjával kezdte meg a rendszeres m. nyelvű színjátszást. Tagjaik között volt ekkor *Déryn* is. A következő évtizedekben, egyelőre csak a nyári hónapokban, mivel a téli évadok 1847-ig a német társ.-oknak voltak fenntartva, *Wándza Mihály* (1819), 1827–1832 között a kolozsvári társ., majd *Pergő Celesztin* (1838), *Latabár Endre* (1844) együttesei következtek. 1845-től sűrűsödtek a m. előadások. Ismét *Kilényi*, majd 1846–47-ben *Veszter Sándor*, *Farkas József*, *Szöllősy-Szabó Lajos*, *Kőrösi Ferenc*, végül *Gócs Ede* társ.-ai látogatták a várost. Ez idő tájt a magyar együttesek román nyelvű előadásokat is tartottak. A szabadságharc bukása után → *Csernovits Péter*, mácsai földbirtokos, temesi főispán segítségével – aki a saját költségén bérletet ki a színház-épületet, és 1853-ban annak felújítását is elvégeztette –, *Philippovits István* vezetésével újult meg a m. színjátszás. 1860–1863 között ottágu „direktórium” igazgatta a színházat. Az együttesnek ekkor *Prielle Kornélia*, *E. Kovács Gyula* és *Egressy Ákos* voltak a vezető művészei. A zenei vezetést *Böhm Gusztáv* kezében volt. 1866-ig évenként váltották egymást az ig.-k, majd 1873-ig *Follinus János* vette át a vezetést; karmesternek *Káldy Gyulát* szerződtette. 1868–1870 közé esett *Mihail Pascaly*, majd *Matei Milo* kiváló román társ.-ainak vendéglátása. 1868-ban színházépítő bizottság alakult. A munkálatokat 1871-ben kezdték meg, és az elkészült új színházat 1874. szept. 21-én nyitották meg *I. Ferenc József* császár jelenlétében. A rendes évad viszont okt. 3-án *Aradi Gerő* igazgatása alatt a *Bánk bán* előadásával indult. Három év múlva a folyamatos működés biztosítására Színügyi Gyámolító Egyletet alapítottak, amely 1880-ig segítette a színház munkáját. Ez idő alatt olasz énekesekből szerveztek operaegyüttest. 1883. febr. 18-án a színház épülete teljesen leégett. Az újjáépített és nézőtéri rendszerében megváltoztatott (kevesebb páholy, több zártsték és karzati hely) színházat 1885. okt. 1-jén *Krecsányi Ignác* társ.-a nyitotta meg. Ők mutatták be Aradon *Az ember tragédiáját* (1886). 1889–1893 között ismét *Aradi Gerő* volt az ig., rend. *Verő György*. 1894-től nyolc évadon át *Leszkay András* vezette a színházat. 1900-ban Nyári Szinkört építettek. 1909-ben véglegesítették és 1939-ben bontották le. A legjelentősebb folyamatos igazgatás *Szendrey Mihály* nevéhez fűződött, aki három évtizeden át – tehát még akkor is, amikor a város már Romániához került – irányította az intézményt. Közben 1924–1926 között időlegesen *Fekete Mihály*, *Róna Dezső* és *Maurer Béla* állt az együttes élén. A városnak egészen 1948-ig nem volt saját román nyelvű együttese. Jórészt a nagyváradai Teatrul de Vest látogatta. 1948-ban alakult meg a Teatrul Român de Stat Arad. A m. nyelvű színjátszás ekkor megszűnt. 1957-ben ismét leégett a színház épülete. 1960-ban kezdték újjáépíteni és 1968-ban nyitották meg újra. A m. nyelvű színészetet 1969-től kezdve az amatőr alapokon nyugvó *Periszkóp Népszínház* képviseli az alapító *Znorovszky Attila* vezetésével, majd 1987-ben *MINI 37* néven stúdiót is nyitottak. 1969-től 1977-ig a román társ. és a Békés Megyei Jókai Színház szinte

évente tartott csere-vendéglátásokat. Az 1969-ben szervezett Színházi Múzeum gyűjteményében (létesítője *Josif Sirbut*), amelyet 1976-ban a színház alagsorában helyeztek el, m. színháztörténeti emlékek is találhatók. – *Ir. Váli B.*: Az aradi színészet története (1887); „A vidéki színészvilág írásban és képben aradi füzet”; *Aszódy J.*: Riport a maga csinálta muzeológusról (A Hét, 1975. dec. 9.).

AZ ARADI SZÍNHÁZ (1820–1873)

Aradi Gerő; *Czucz* (Csép, 1829–Marillavölgy, 1892. aug. 25.): színész, színigazgató. 1858-ban *Láng Boldizsár* debreceni társ.-ában kezdte színészi pályáját. 1864-ben ig. lett, haláláig kisebb-nagyobb társ.-ok vezetője volt. A vidék egyik legrangosabb színigazgatójaként működött, főleg Szegeden, Szabadkán, Pécsen és Aradon. 1870-ben ő bérletet ki a Várszínházat és a Budai Szinkört a német társ.-ok kivonulása után, de ez a vállalkozása fiaskóval végződött. Mint színész, elsősorban társalgási szerepekben lépett fel, de játszott szerelmes, komikus, olykor tragikus hősöket is. Igazgatóként mindig jó erőkből álló, szervezett társ.-okat irányított, és nagy gondot fordított az ifjabb színésznemzedék képzésére. *F.Sz. Lajos bácsi* (Szigligeti E.: *Strike*); *Akos* (Szigeti J.: *Becsületszó*). Felesége: *Tarján Liska* (?–Erzsébetfalva, 1915. jún. 9.); *Bajnyille Emilia* (? , 1856–?, 1883. szept. 17.): színésznők.

M.A. 1860–61: Győr; 1862–63: Nagyvárad, Arad, Szeged, Kassa; 1863: Pécs; 1864: Szombathely. Igazgatóként: 1867: Miskolc; 1868–70: Szeged; 1872: Pécs; 1873: Szabadka; 1874: Arad; 1875: Kecskemét; 1876–83: Szeged, Szabadka; 1883–85: Pécs; 1885: Debrecen; 1886–89: Szeged; 1889–92: Arad.

Aradi Mária; *Karl* (Högyész, 1944. szept. 21.–): táncosnő, balettmester. 1961-ben végezte el az ÁBI-t, 1964-ig az Operaház tagja volt. 1965–1968 között a Pécsi Balett szólistája, majd ismét az Operaház magántáncosa lett. 1970–1972 között Münchenben, 1972-től Hollandiában él. 1983-ig a Holland Nemzeti Balett vezető szólistája, azóta balettmestere. Kimagasló technikájú klasszikus balerina, aki a modern baletteket is hitelesen, átélten tudta tolmácsolni. 1966-ban a Várnai Balettverseny bronzérmese, 1969-ben a Moszkvai Balettverseny különdíját kapta. *F.Sz. Giselle* (Lavrovskij); *Mária hercegnő* (Vojnonen); *főszerep* (Fodor A.: *Ballo Concertante*); *főszerep* (Balanchine: *Szerenád*); *főszerep* (Hans van Manen: *Trois Gnossiennes*).

Aradi Sándor (? , 1843–?, 1891. szept. 3.): színész. *F.Sz. Józsi* (ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*); *Fra Nicola* (Rákosi J.: *Endre és Johanna*).

M.A. 1863: Szigeti Imre; 1866: Károlyi Lajos; 1868–71: Novák Sándor; 1871: Mosonyi Károly; 1872: Aradi Gerő; 1873: Szegedy Mihály, Várady Antal; 1874: Völgyi György; 1877: Miklósy Gyula; 1878–80: Szabó Antal; 1881: Bogyó Alajos; 1882: Gáspár Jenő; 1883: Völgyi György; 1884: Gáspár Jenő; 1885: Saághy Zsigmond; 1886: ifj. Bács Károly; 1887: Balassa Károly; 1888: Hatvani Károly; 1889: Dombay Mihály; 1890–91: Fábian László.

aradi színházi sajtó: az első világháború előtt, 1899–1902 között *Herczeg* Jenő szerkeszt Aradon *Magyar Művészet* c. „szöveges színpapot”, a címet nyilvánvalóan *Neuhausz* Ernőtől kölcsönözvén, a mintegy másfél évtizeddel korábban Temesvárott alapított és időközben megszűnt színházi lap szerkesztőjétől. *Bruckner* Lajos hetilapja, az *Aradi Színházi Élet* következett 1913–1914-ben, amely később művészeti, társadalmi és közgazdasági kiadvánnyá alakult, hogy 1918-ban újabb hetilap csatlakozzék a sorhoz: *László B. Jenő és Mayer Béla Aradi Színpada*. Ennek szerkesztését a háború után *Papp* Andor vette át és jelentette meg a húszas évek végéig megváltozott c. (*Erdélyi Magyar Színpad*) és kiszélesített tematikával. A *Szezon*, a Kölcsey Egyesület hivatalos lapja 1919-ben jelent meg *Boda* Jenő és *Kócsy* Jenő szerkesztésében, amely nemcsak színházi, hanem irodalmi, művészeti anyagot és divatot is tartalmazott. 1921-től *Gonda* Ernő Színház c. hetilapja indult átfogóbb hazai és nemzetközi színházi anyaggal és folytatásos színházi regénnyel. 1928-ban jelent meg *Salgó* Pál lapja a *Színház*, amely valamivel később *Színház-Világra* változtatta nevét. A harmincas évek végén ismét *Kócsy* Jenő szerkesztett képes irodalmi és kritikai szemlét *Társaság* c.

Arany Erzsébet (Derecske, 1946. jún. 1. –): pszichológus. 1972-ben szerzett diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 1973–79-ben a nyíregyházi Tanárképző Főiskolán tanított pszichológiát és bábpedagógiát. Kutatási témája a bábjáték, a drámajáték, az animáció szerepe a személyiség fejlesztésében. 1983-ban a Debreceni Műhely egyik alapítója és vezetője. Művei: *A bábjáték élményének funkcióelemzése az alsó tagozatos közösség struktúrájában* (Nyíregyháza, 1980); *Anyanyelvi nevelés bábozással* (Debrecen, 1983); *A bábjáték szerepe a 6–10 éves cigány gyermekek személyiségének fejlesztésében* (doktori értekezés, Debrecen, 1984).

Arany János (Nagyszalonta, 1817. márc. 2. – Bp., 1882. okt. 22.): színész, drámafordító, költő. 1836-ban rövid ideig vándorszínész volt. Debrecenben, Szatmár, Máramaroszigeten játszott, hűsz epizód szerepéről tudunk. Shakespeare művei közül lefordította a *Szentivánéji álmot* (bem. 1864), a *Hamletet* (bem. 1868) és a *János királyt* (bem. 1892), öt Shakespeare-fordítása töredékben maradt. 1871–1874 között fordította Arisztophanész összes műveit (megjelent 1880-ban). Alapvető tanulmányt írt a *Bánk báról* (1859), felfedezője és első sajtó alá rendezője *Az ember tragédiájának* (1861). Fordításai: *A. J. összes művei 7–9.* (kritikai kiadás, 1961). – Ir. Bayer J.: *A. J. színészi pályája* (Bp.-i Szemle, 1888); Kilián I.: *A. J., a vándorszínész* (Nagykörös, 1982.).

Arányi Adrienn; *Gorup* (Bp., 1929. jún. 5. –): színésznő. 1936-tól *Lakner* Artúr gyermekszínházában játszott. 1949-ben beiratkozott a SzAk stúdiójába, s közben a Bányász Színház tagja lett. 1951-től az Állami Faluszínház, ill. Déryné Színház tagja volt. 1962-től 1987-ig, nyugdíjba vonulásáig, a Fővárosi Operettszínházban szerepelt. F.Sz. *Beatrice* (Heltai J.: A néma leve) és *Lina* (Lehár F.: Cigányszerlem); *Fruma Sára* (Bock: Hegedűs a háztetőn).

Arányi Dezső; *Goldberger* (Szatmárnémeti, 1859. aug. 18. – Pesterzsébet, 1923. jún. 21.): énekes (tenor). Apja kántor volt. *Bellovics* Imrénél tanult, majd *Geiringernél* végzett Bécsben. Brűnn, Berlin és Milánó után 1894–1900 között és 1904–13-ban az Operaház tagja volt. Lírai hősszerepeket alakított. F.Sz. *Don Ottavio* (Mozart: Don Giovanni); *Des Grieux* (Puccini: Manon).

Arányi Júlia (Eger, 1904. ápr. 17. –): színésznő. Színészcsaládból származik. Tízennyolc évesen lett a *Deák-Hámori*-színtárs. tagja. Első férje, *Könyves* Jenő is színész volt, lányuk: *Könyves Kocsis* Ibolya. Második férje *Füredi* József. A második bécsi döntés után vándortárs.-tal, hamis papírokkal járták Erdély vidékeit. 1943 végétől a kolozsvári Zsidó Színház tagja lett. 1944–1947 között a kolozsvári színháznál játszott. 1947 őszétől a Kolozsvárott szervezett, 1948-tól Sepsiszentgyörgyön játszó Dolgozók Színháza tagja lett. Hősnőket alakított nagy sikerrel. Nyugdíjazása után, 1960-ban Izraelben, Naharián telepedett le, ahol egy ideig m. nyelvű színjátszó csoportot vezetett. F.Sz. *Királyné* (Huszka J.: Bob herceg); *Suzanne* (Elsers-Caillavet-Rey: A legszebb kaland); *Szlávka* (Orlin: Riadó, 1948); *Vassza Szeleznova* (Gorkij); *Dudkina* (Katajev: Bolondos vasárnap); *Florance Beinis* (Csodozov: Riggs igazgató bűne).

Arany János Színház: 1985-ben szervezték újjá a Budapesti Gyermekszínház társulatából a Paulay Ede u. 35. sz. alatti épületben. 1988–1991 között az épületet átalakították, a nagyszínpad mellett kialakítottak egy kamaratermet is. Az átépítés alatt a társ. művelődési otthonokban játszott. Első ig.-ja 1985–1989 között *Kéleti* István, jelenleg, 1989 óta *Meczner* János. A színház szervezésében színészképző stúdió is működik. A társ. a 6–14 közötti korosztály számára tart előadásokat, műsorukon a kisebbeknek szóló mesejátékokon kívül a nagyobbak megismerkedhetnek a világirodalom klasszikusaival.

Aranyossy Gyula; *Aranyosi* (Gyula, 1845. febr. 28. – Újpest, 1906. nov. 21.): színész, rendező, színiigazgató. 1864-ben *Kétszery* József társ.-ánál kezdte a pályát. Több ízben kísérletezett igazgatással: 1894–1899 között kisvárosokat látogatott. Jellemkomikus és bonviván szerepeket játszott. Minden szerepkörben otthonos volt, egyéni humorral kedves figurákat teremtet a színpadon. F.Sz. *Veréb Jankó* (Lukácsy S.: Vereshajú); *Lőrinc* (Szigligeti E.: A tolonc); *Gáspár apó* (Planquette: Corneville-i harangok).

M.A. 1866: Sátoraljaújhely, Győr; 1868: Baja; 1869–71: Baja, Eger, Nagyvárád; 1871: Miskolc; 1872: Szeged; 1873: Kecskemét; 1874: Dész; 1876: Máramaros; 1877: Debrecen; 1878: Szatmár; 1880: Szabadka; 1881: Marosvásárhely; 1882: Tóth Béla; 1883: Lőcse; 1884: Bárdódi Károly; 1885: Újvidék; 1889: Tata; 1891: Gödöllő; 1892: Szigetvár; 1893: Magyaróvár. Igazgatóként: 1874–76: Kecskemét; 1878: Csongrád; 1886: Fehértéplom; 1894: Esztergom; 1895: Szilágysomlyó; 1896: Beled; 1897: Solt; 1898: Hajdúszoboszló.

Aranyossy Gyuláné: → *Mánn* Jolán

Aranyossy Gyuláné: → *Zombori Arvai* Gizella

Aranyvály Emilia (1830 k. – 1868 után): táncosnő, koreográfus. Az első m. primabalerina. A pesti német színház francia balettmesterétől, *Francois Crombétól* tanult táncolni. 1848-ban lépett fel először a Nemzeti Színházban, 1850-től pedig a párizsi *Théâtre Lyrique* első táncosnője, ahol *Artur Saint-Léon* tanítványaként tökéletesítette tudását. Azután Londonban és Bécsben is vendég szerepelt. 1854-től 1859-ig ismét a Nemzeti Színház tagja volt. Ekkor készítette *Toborzók* c. kétfelvételű balettjét, így ~t az első m. koreográfusnőként

tartjuk számon. 1859 után vidéken – Szegeden, Aradon, Kolozsvárott – szerepelt, majd 1860-ban csatlakozott a *Havi Mihály-féle táncársasághoz*, amellyel Bukarestben és Fiumében, Milánóban, Bolognában, Torinóban turnézott. Utoljára 1868-ban, Pármából adott hirt magáról. Finom egyéniségevel, igényes, művészi táncudásával mindenütt elismerést szerzett, hazai működésével pedig a balettművészet első jelentős korszakát teremtette meg Mo.-on. F.Sz. *Molnár* (Aranyváry: Toborzó); *Ősz* (Campilli: Négy évszak); *Fenella* (Aüber: A portici néma); *Gizella*, *Esmeralda*, *Katalin*, *a rablóvezérnő*, *A furfangos szobalány* (Campilli). – Ir. Vályi R.: Nemzeti táncgyománnyaink sorsa a színpadon, és a balett az abszolutizmus és a kiegyezés korában (A magyar balett történetéből).

ARANYVÁRY EMÍLIA

Arc-en-Ciel (Szivárvány, 1928–1940): párizsi magyar bábszínház, melyet Blattner Géza hozott létre és vezetett. Munkatársai között volt A. Tóth Sándor, Beöthy István, Csáky József, Detre Szilárd, Fried Tivadar, Huszár Imre, Juhász Jenő, Kiss Vilma, Koffán Károly, Kolozsváry Zsigmond, Marie Wassilieff, Frederic O'Brady, Olcsay-Kiss Zoltán, Prinzer Antal, Rajk István, Walleshausen Zsigmond. A színház az 1929-es párizsi nemzetközi bábkongresszuson tűnt fel mint Párizs első avantgárd bábszínháza, és hamar nemzetközi hírnévre tett szert. Első korszakában – 1934-ig – főleg groteszk és dekoratív bábpantomimeket mutattak be zenekísérettel, sük báb- és árnyfigurákkal, szobrocskákkal, ill. kesztyűs bábokkal és marionettekkel, amelyeken az afrikai, a kubista és az art deco művészet hatása érződött. Később egyre több dekoratív marionett pantomimet, és klasszikusabb, hosszabb szöveges darabot játszottak, vajangokkal és ún. billentyűs marionettekkel. Legemlékezetesebb bemutatójuk Németh Antal kezdeményezésére *Az ember tragédiája* volt, amely az 1937-es párizsi világkiállítás egyik aranyérmét kapta. Tucatnyi m. művész dolgozott együtt ezen az előadáson Blattner vezetésével. A groteszk vonulat is megmaradt (pl. O'Brady darabjai). A II. világ-

háborúban a művészek szétszóródtak, a társ. nem állt össze többet. – Ir. Gervais: *Marionettes et Marionettistes de France* (Paris, 1947); Lörinc L.: Egy hajdani szivárvány színei. Blattner Géza párizsi bábszínháza (Művészettörténeti Értesítő, 1991, 1–2.).

arcfestés: → *smink*

arcjáték: → *mimika*

Arcsón Rafael (Zombor, 1960. febr. 28. –): színész. 1986-ban fejezte be az Újvidéki Művészeti Akadémiát, de csak 1989-ben kapott diplomát. Már 1985-től a Szabadkai Népszínház tagja lett. 1984 és 1985 nyarán a Tanyaszínházban szerepelt. 1991-ben elhagyta a Népszínházat. 1992-től Baján próbált színházat alapítani, szervezni. F.Sz. *Rosencrantz* (Sh.: Hamlet); *McCann* (Pinter: A születésnap); *Popriscin* (Gogol: Egy örült naplója).

Ardai János (?–?): énekes-színész, sugó. 1840-ben Kolozsvárott volt sugó, *Kilényi* Dávid társ.-ánál. 1842-ig itt játszott, majd több vándortárs. tagja volt. Legtöbbször *Kilényi* és *Helényi* József igazgatása alatt. 1843-ban a pozsonyi országgyűlési társ.-tal lépett fel. 1846-ban és 1848-ban a Nemzeti Színházban vendégszerepelt. A szabadságharc után nincsenek róla további adataink. Két színházi zsebkönyv szerk.-je és kiadója volt. F.Sz. *Damis* (Molière: Tartuffe); *Ferke* (Szigligeti E.: A rab). **Arday** Árpád (Tata, 1861–?, 1936. jún. 13.): segédszínész. *Hubay* Gusztávnál 1866-ban édesanyjával, *Hervei* Idával, utána 1868-ban Erdélyi-Szigeti Imre társ.-ában gyerekszínész volt. Jogot hallgatott az egyetemen, majd visszatért a színi pályára. F.Sz. *York* (Sh.: III. Richárd). M.A. 1882: Martonffy Jenő; 1891: Makó Lajos; 1892–95: Rakodczay Pál; 1895–98: Halmi Imre; 1898: Fejér Károly, Follinus János; 1899: Deák Péter; 1900–1905: Makó Lajos; 1905–13: Zilahy Gyula; 1913–17: Mezei Béla; 1918: Heltai Jenő.

Arday Attila (Tata, 1861– Fiume, 1902. máj. 13.): színész. 1866-ban gyerekként szerepelt édesanyjával, *Hervei* Idával *Hubay* Gusztáv társ.-ában. Epizodista volt. F.Sz. *Du Rosay* (Sardou: Ferréol). M.A. 1868: Erdélyi-Szigeti Imre; 1870: Follinus János; 1878: Szegedy Mihály; 1879: Gerő Jakab; 1879–1881: Völgyi György; 1881: Tóth Béla; 1883: Mosonyi Károly; 1884–88: Jakab Lajos; 1889: Valentin Lajos; 1890: Egri János; 1891–97: Halmi Imre; 1893–95: Tiszay Dezső; 1897: Deák Péter; 1899: Somogyi Károly; 1900: Deák Péter.

Arday Ida (Pest, 1863–Debrecen, 1909. márc. 8.): színésznő. Gyerekként anyjával, *Hervei* Idával lépett színpadra. Elsőrendű drámai színésznő volt, aki kitűnően bánt zengő hangjával, ezért is nevezték a „kis Jászai”-nak. Egyaránt otthonosan játszott minden műfajban. Kicsiny termete ellenére a vidéki színpadok népszerű művésze volt. Kassa, Debrecen, Szeged és Szabadka voltak fontosabb állomáshelyei. F.Sz. *Elektra* (Szo-phoklész); *Mariitta* (Dóczy L.: A csók); *Ördög Sára* (Szigligeti E.: A tolonc).

M.A. 1877: Károlyi Lajos; 1878: Szegedy Mihály és Kovács-Gerő Jakab; 1879: Völgyi György; 1881–83: Tóth Béla; 1883: Mosonyi Károly; 1884–88: Jakab Lajos; 1888: Tiszay Dezső; 1889: Valentin Lajos; 1890: Makó Lajos; 1891: Aradi Gerő; 1892–95: Tiszay Dezső; 1895–97: Halmi Imre; 1897: Leszkay András; 1898: Kövesi Albert; 1899: Rakodczay Pál; 1900: Deák Péter; 1902: Janovics Jenő; 1903–1905: Makó Lajos; 1905–1908: Zilahy Gyula.

Ardayné Hervei Ida (Pest, 1834–?, 1894. márc. 25.): színésznő, népszínműénekes. Az 1860-as évektől a vidék egyik legjobb hősanya-színésznője volt. „Első színi próbáját” a Nemzeti Színházban 1852. dec. 3-án tette Szig-

ligeti: Micbán családja *Koldusnő* szerepében. Itt volt első „nagyobb szerepe” is: *Bilsenné* (Czakó: Kalmár és tengetész, 1853. febr. 25.). Szép althangját, színpadí alakját, kifejező játékát s tiszta, érthető beszédét minden kritikus kiemelte. Vidéki sikerei után 1870. ápr. 6-án, Dumas S.: Paul Jones, a kalóz c. drámájában *D'Auray marquis-né* szerepében ismét fellépett a Nemzeti Színházban. Férje, *Ardai János* sugó és népszínműénekes volt Kolozsvárott (az 1840-es évek elején); Győrről (az 1840-es évek közepén).

M.A. 1856: Szabadka; 1866: Hubay Gusztáv; 1869: Miklósy Gyula; 1870–71: Follinus János; 1871: Várnay Fábán; 1874: Komárom, Székesfehérvár; 1875: Rozsnyó, Gyöngyös; 1876–77: Székesfehérvár; 1877–78: Miskolc; 1878: Szegedy Mihály, Gerő Jakab; 1881: Tóth Béla.

Ardeleán László (Békéscsaba, 1956. márc. 6.–): színész. 1982-ben végzett a SzAk-n. A szolnoki Szigligeti Színház szerződtette. 1986 óta a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Mai hőstípus, érzékenysége térformáló készséggel párosul. F.Sz. *Tót* (Örkény I.: Tóték); *Zoltán* (Békés P.: Pincejáték); *Jepihodov* (Csehov: Cseresznyés kert); *Viktor* (Háy Gy.: Appassionata).

Ardó Mária (Bp., 1956. dec. 22.–): énekesnő (szoprán). Diplomáját 1982-ben szerezte a Zak operatanszakán. Több nemzetközi énekversenyen ért el kiemelkedő helyezést: Erkel–Kodály Énekverseny Budapesten, Karlovy Vary, Mertogdenbosch II. díj, Lipcse, Brüsszel: különdíj. 1988 óta az Operaház magánénekesse. Oratóriuménekesként is fellép. F.Sz. *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók).

arénaszínpad → színpadforma

argentínai Magyar Nemzeti Színház: létrehozója *Szelezckzy Zita* volt, aki műsorpolitikai okokból 1949 elején kivált a Buenos Airesben működő *Magyar Színház* *Társaságból*, és egy ideig egyéni előadó műsoraival járta Dél-Amerika magyarlakta területeit. 1950-ben *Szilassy Lászlóval* előadta Dario Nicodemi: *Hajnalban, délben, este* c. darabját. 1951. nov.-ben Buenos Airesben megalapította az ~t, eredetileg azzal a céllal, hogy kizárólag veretes m. darabokat, klasszikusokat mutasson be. Első előadásuk irodalmi estként Madách Imre: *Az ember tragédiája* (bem. 1952. jan. 19.) volt. Ezt követte febr. 16-án Asztalos Miklós: *Az alteregó* (Egy éjszaka Erdélyben) c. vj.-a, majd ápr. 9-én a *Bánk bán*, amelyben öt díszletet alkalmaztak, korhű kosztümöket használtak, és 36 szereplő lépett fel. A következő napon megismételt előadás nagy erkölcsi siker és teljes anyagi csőd volt, ezért menetközben változtatni kényszerültek az eredeti műsorterven, jún. 29-én Bésier: *Ahol tilos a szerelem* c. drámáját mutatták be. Ezt követte aug.-ban a *Tarka Est* és a *Gyöngykalász* c. műsor. 1952. okt. 4-én a színházi vállalkozás megszűnt.

ária: vokális zenei műforma, hangszerkíséretes szólóéneke, amely a 16. sz.-tól a 17. sz. közepéig strófikus dal, ezután a daltól megkülönböztetett, kidolgozottabb, strófikus szöveghez már nem szigorúan kötött énekes darab. A zárt formájú ária már a 17. sz. első felében, *Monteverdi* műveiben kialakult. 1640-től a római és a velencei operában a strófabasszus és más dalszerű formák háttérbe szorultak, a mellékszereplők körére korlátozódtak. Az újabb, a daltól eltérő ária főformája mindenekelőtt a velencei operában kialakult *da capo* ~, amely 1700 k. kiszorította a kétrészes (arietta) és háromrészese (abb') formákat, és hosszú ideig az európai opera uralkodó ~típusa maradt. Lényege a variált visszatérés és a főszakasszal többnyire ellentétes tematikájú középrész. Az ~ jelenetszerű formája a 19. sz.-ban recitativ és dal-

szerű részek sorából állt, a stretta-áriákban gyorsabb, fokozódó zárórészszel. *Wagner* zenedrámaiban és *Verdi* kései operáiban megszűnt a recitativo és az ~ elkülönülése. A zenedráma reakciójaként a 20. sz.-ban újjáéledő zártszámú operában a recitativ részekről elkülönülő énekelt számoknál ismét előfordul az ~elnevezés.

Arizona (1932–1944): 1932. dec. 16-án a Nagymező u. 20. sz. alatt megnyílt mulató, amely csak revüműsört játszott. A tulajdonos *Rozsnyai Sándor* zeneszerző és karmester, a felesége *Miss Arizona* (*Senger Mariska*, ill. *Sugár Mici*) táncosnő évekig járták a világot, amíg annyi tőkét gyűjthettek, hogy a kis helyiséget megvásárolták. A berendezés pazar volt. A falakon színes tapéták változtatták színüket a világítási trükkökre. Középen forgó táncparkett, a parkett körüli páholyok gombnyomásra felemelkedtek vagy süllyedtek. A pince láthatatlan látványossága a gépház, a 15 főnyi személyzettel dolgozó konyha és a tökéletes komforttal berendezett öltöző volt. Hihetetlen szorgalommal és szaktudással dolgoztak, néha hat hétig is próbáltak egy műsort. *Rozsnyainé* tervezte a kosztümöket, *Vogel Eric* a díszleteket, *Rozsnyai* ötletes technikus és rendező volt. Az ~ban tűnt föl mint énekes *Benedek Tibor*, *Gerard Laboch*. Volt olyan műsoruk, amelyet egy éven át játszottak. A mulatóhoz tartozott a Pipacs Szalon, ahol *Berkes Béla* és zenekara muzsikált. A mulató utolsó előadását 1944. dec. 16-án tartották. Rozsnyaiék a fasizmus áldozatai lettek. – Ir. Rátonyi R.: *Mulató a Nagymező utcában* (1987); Gundel I.–Harmath J.: *A vendéglátás emlékei* (1979).

Arizona Irodalmi Varieté (1945): a világszínvonalú Arizona mulató helyiségében 1945. máj. 10-én nyílt meg *Básti Lajos* színművész vezetésével. Műsorában fellépett *Apáthi Imre*, *Neményi Lili*, *Somló Vali*, *Székely Mihály*, *Rodolfó*, *Alfonzó*, *Marietta*, *Lendvai Andor*, *Bárdy György*, *Greguss Zoltán*, *Bárony István*, *Dajbukát Ilona*, *Keleti László*, *Bárczy Kató*, *Halmai Imre*, *Kollár Béla*. Utolsó bemutatójuk 1945. nov. 21-én volt.

Arizona Színház (1991–1993): a VI., Nagymező u. 22–24. sz. alatt, az épületben 1971–1991 között működő *Thália* Színház, és a fennállása óta önálló játszóhellyel nem rendelkező *Rock* Színház fúziójából 1991. febr. 1-jén létrejött sajátos színházi alakulat. A két társ. önállóságát megőrizve, közösen használta az épületet. A Thália Színház utódtársulata, a voltaképpeni Arizona Színház ig.-jának a Fővárosi Önkormányzat, pályázat útján, két évre *Mikó Istvánt*, a színház egyik vezető színészét nevezte ki. Az ügyvezető ig. *Rohály Miklós* lett, akit hamarosan menedzser-ig.-ként *Nyerges Ferenc* követett ezen a poszton. Az első bem. 1991. okt. 18-án *Boris Vian Mindenkit megnyúzunk* c. darabja volt, *Szurdi Miklós* rendezésében. Az *Arizona Kisszínház* (volt Thália Stúdió) pedig *Hernádi Gyula Csillagszóró* c. művével mutatkozott be okt. 4-én. Az új vezetés bérbe adta a színház harmadik, nyári játszóhelyét, a Körszínházat, de megpályázta, és 1991. nov. 5-én megkapta a soproni Petőfi Színházat, amelyet az 1992–93-as évadban közös társ.-tal, önálló intézményként, infrastruktúra híján mégis inkább befogadó színházként üzemeltetett. Az ~ a soproni Petőfi Színházban 1992. dec. 3-án *Dürrenmatt Meteor* c. művével nyitotta meg kapuját. A Thália Színház repertoáron tartott régi sikerei (pl.: *Munkácsi Miklós: Mindhalálig Beatles*) mellett többek között *Joyce* (Számkivetettek), *Ibsen* (A tenger asszonya), *Anouilh* (Rómeó és Jeanette), *Dürrenmatt* (Az áldozat) művei és *Rice–Anderson–Ulvaes Chess* (Sakk), *Kander–Ebb: The Rink* (Görkorsolyapálya) és *Bradányi I.–Nagy T.–Pozsgai Zs.: Kölyök* c. musicalje szerepelt a műsorán. 1993. febr. 1-jén lejárt *Mikó* szerződése. Az új vezetés Művész Színház néven új társ.-ot szervezett. A meg-

egyezés értelmében az ~ eredeti terveinek megfelelően befejezhette az évadot. Utolsó bemutatójuk 1993. máj. 15-én Neil Simon *Pletykák* c. darabja volt. A társ. máj. 24-én játszott utoljára a Nagymező utcai épületben.

Árkosi Árpád (Mátészalka, 1948. okt. 18.–): rendező. 1972-ben kapott gépészmérnöki diplomát. Pályáját amatorként kezdte. 1978 óta rendez hivatásos színházban. 1980-tól 1985-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja, majd egy évig szabadfoglalkozású színművész. 1986–88-ban a Szegedi Nemzeti, 1988-tól a debreceni Csokonai, 1989-től a Miskolci Nemzeti Színház rend.-je. 1992-ben a Szegedi Nemzeti Színház főrend.-je lett. Jászai Mari-díjas (1991). F.R. *Az ügynök halála* (Miller); *Meier* (Kroetz); *Sirály* (Csehov).

Árkossy Vilmos (Szatmár, 1870. máj.–?): operett- és népszínműénekes. 1886-ban lett színész *Dancz* Lajos társ.-ában. Vidéken jó nevű buffo tenorista volt. Szerződtesse az Operaházhoz (1912-ben) nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. F.Sz. *Lambertuccio* (Suppé: Boccaccio), *Spalanzani* (Offenbach: Hoffmann meséi). Szerepelt a Dr. Kovács István (1941) c. filmben. Felesége: *Zoltán* Olga (Nyitra, 1876.–Arad, 1902. márc. 7.), *Szabó* Irma (? , 1872.–Bp., 1930. júl. 9.): színésznő, 1894-ben kezdték a pályát *Kárpáthy* György, ill. *Rakodcsay* Pál társ.-ában.

M.A. 1886: *Dancz* Lajos; 1888: *Halmi* Imre; 1889–91: *Gerőfy* Andor; 1891: *Károlyi* Lajos; 1894–97: *Deák* Péter; 1897–99: *Dobó* Sándor; 1899: *Feld* Zsigmond; 1900: *Micsei* György; 1901: *Leszkay* András; 1902–04: *Janovics* Jenő; 1904–10: *Zilahy* Gyula; 1912: *Operaház*; 1913: *Balla* Kálmán; 1914: *Polgár* Károly; 1916–19: *Faragó* Ödön; 1921–23: *Kardoss* Géza; 1923: *Asszonyi*-Kürthy.

arlekinád: → *színpad* *tánc*

Arnold György (Taksony, 1781. jún. 5.–Szabadka, 1848. okt. 25.): zeneszerző, karmester. Zenére kántor apja, majd *Pöhm* Pál tanította. 1800-tól a Teréztemplom karnagyaként Szabadkán élt, és a város zenei életében kiemelkedő szerepet játszott. 1826-ban *Kemény Simon* c. dalművével nyitották meg a szabadkai színháztermet. F.M. *Mátyás király választása*; *A gotthardhegyi boszorkány*. – Ir. *Kenyerés* Kovács M.: Régi nóta, híres nóta... (Szabadka, 1976).

árnyjáték: a *bábjáték* egyik változata. Áttetsző vászon mögött – bizonyos esetekben előtt –, hátulról megvilágított, kétdimenziós, éles kontúrral kivágott figurákat mozgatnak alulról v. hátulról. A világítás forrása szórt, ill. pontfény lehet. A figurák feje, végtagjai, a választott kivitelezés és hagyomány szerint mozgathatók. Méretük a vászon méretéhez igazodik, bár néhány távol-keleti ~ esetében a mellékszereplők figurái kisebbek, mint a főhős(ök)é. A figurák általában áttetszőre kikészített állatbőrrel készülnek. A 18–19. sz.-i európai, elsősorban francia ~oknál telt fekete figurákat alkalmaztak. Az ~ híres változata a jávai vajang, a kínai szecsuan ~, ill. a török karagöz. – Ir. *Kunos* L.: Über türkische Schattenspiele (1887); *Körmöczy* L.: A bábjáték kiskönyve (Kolozsvar, 1943); *Kós-Németh*: A bábjátékszáz Magyarországon (1955); *Bordat-Boucrot*: Les Théâtres d'ombres (Paris, 1956); *Obrascov*: A kínai színház (1960); *Blackham*: Shadow Puppets (London, 1960); *Baird*: The Art of the Puppet (New York, 1965).

Árok Ferenc (Kanizsa, 1946. okt. 10.–): színész, társulatigazgató. A Szabadkai Népszínház színészképző stúdiójának elvégzése után a színházhoz szerződött. Időközben Szabadkán a Kísérleti Színpad egyik létrehozója volt, az ott bemutatott darabok leg többjében szerepelt. 1982-től 1985-ig a m. tagozat ig.-ja volt. 1990-ben elhagyta a színházat. A színházban a kezdeti

kiseb szerepek után gyorsan az egyik meghatározó egyéniség lett, mind drámai, mind komikus szerepekben kiemelkedő alakításai voltak. Sokszor érvényesült sajátos, fanyar humora. F.Sz. *Tom* (Williams: Üvegfigurák); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Liliomfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Akki* (Dürrenmatt: Angyal szállt le Babilonba); *Konferanszié* (Kander-Ebb-Prince: Kabaré); *Tarelkin* (Kobelin: Tarelkin halála); *Pomet* (Držic-Jusic: Dundo Maroje); *Teiresziász* (Szophoklész: Antigoné); *Forlipopoli* (Goldoni: Mirandolina); *Nagelschmidt* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja).

Árokszállási Márta, S. (Szabadka, 1960. jún. 4.–): színésznő, bábszínésznő. Az 1980-as évek közepén került a szabadkai Gyermekszínházhoz, ahol eleinte inkább a szerbhorvát nyelvű előadásokban szerepelt, de m. nyelvű darabokban is játszik.

Áron László (Kecskemét, 1945. jún. 10.–): színész. 1972-ben végezte el a SzAk-t. Négy évadot töltött a veszprémi Petőfi, egyet a szolnoki Szigligeti Színházban. 1977-től a kecskeméti Katona József, 1980-tól a veszprémi Petőfi Színházban játszott. 1982-ben a győri Kisfaludy Színházba szerződött. 1983–86-ban a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1986–1988 között a József Attila Színházban játszott. 1988–1992 között a Szegedi Nemzeti, 1992-től a Békés Megyei Jókai Színház tagja. F.Sz. *Andrej, Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Abonyi Bálint* (Csurka I.: Ki lesz a bálánya?).

Árpád Margit (Borosjenő, 1903-Bp., 1980. febr. 29.): színésznő. 1927–28-ban az Új Színházban kezdte pályáját. 1930–31-ben a Magyar, 1932–33-ban a Kamara, 1934–35-ben és 1938–39-ben a Belvárosi, 1941–1943 között az Új Magyar Színház tagja volt. Ezután visszavonult. Fiatal leányszerepeket alakított. Több filmben is jelentősebb szerepet kapott. F.Sz. *Amny* (Vaszary J.: Rád bízom a feleségem); *Böske* (Fodor L.: Egy asszony hazudik); *Muckó* (Csadó P.: Zsuzsó).

Árpási Katalin; *Gerstner* (Pest, 1854. okt. 3.–Arad, 1932. dec. 29.): színésznő. Táncosként lépett színpadra először 1869-ben Kolozsvárott. Népszerű operett-, népszínműénekes és komika volt. Amikor elvesztette a hangját, áttért a drámai szerepkörre. F.Sz. *Babuska* (Lehár F.: A drótotstót); *Gőre Gáborné* (Gárdonyi G.: A bor); *Eulália* (Kövesi A.: Goldstein Számi); *Veronika* (Bayard: Az eleven ördög); *Rebeka* (Szigligeti E.: A cigány).

M.A. 1870–72: *Novák* Sándor; 1872–77: *Völgyi* György; közben 1874 *Némethy* és *Temesváry* Lajos; 1877: *Aradi* Gerő; 1878: *Jakab* Lajos; 1878–82: *Beödy* Gábor; 1882: *Bogyó* Alajos; 1883: *Lászy* Vilmos; 1884: *Nagy* Vince; 1885: *Tóth* Béla; 1886–88: *Somogyi* Károly; 1888: *Aradi* Gerő; 1889: *Egri* János; 1890: *Krescsányi* Ignác; 1891: *Zoltán* Gyula és *Leszkay* András; 1892: *Váradi* Antal; 1893: *Leszkay* András; 1894: *Csóka* Sándor; 1895: *Hatvani* Károly; 1896–98: *Tiszay* Dezső; 1898–08: *Kolozsvár*.

Artista Varieté: → *Kamara Varieté*

Árva Eszter (Sátoraljaújhely, 1943. máj. 25.–): táncosnő. 1960-ban végzett az ÁBI-ben. 1960-tól 1968-ig a Pécsi Balett szólistája volt. 1964-ben ösztöndíjasként egy évet Kijevben töltött. 1968-tól az Operaház tagja. A SzAk koreográfus-rendező szakán szerzett diplomát, tanított néptáncgy.-eknél – Nemzetiségek Központi Táncgyűjtése, Budapest Táncgyűjtés –, a Testnevelési Főiskola művészi torna fakultásán, az Országos Revütáncosképzőben. Az 1980-as évektől szakírói tevékenységet is folytat. 1965-ben a Várnai Nemzetközi Balettversenyen 4. díjat kapott. F.Sz. *Fogoly* (Eck I.: Az iszonyat balladája); *Lány* (Változatok egy ta-

lálkozásra); *Királykisasszony* (Eck I.: A fából faragott királyfi); *főszerepek* (Eck I.: Pókháló, Etüdök kékbén; Tóth S.: Mit takar a kalapod?).

Árva János (Gyoma, 1923. aug. 9.–Bp., 1993. júl. 13.): színész. 1947-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színház szerződött. 1954-ben az Állami Déryné Színházhoz került. 1959–1980 között a Madách Színházban játszott. 1980-tól a Népszínház–Várszínház, 1982 óta a Nemzeti Színház tagja volt. *Karakterszínész*, epizód szerepekben foglalkoztatták. 1952–54-ben színészmesterséget és beszédtechnikát tanított a SzAk-n. Jászai Mari-díjas (1958). F.Sz. *Laertes*, *Rosencrantz* (Sh.: Hamlet); *Robespierre* (Büchner: Danton halála); *Fáraó* (Madách I.: Mózes); *Antonio* (Sh.: A vihar).

Árva László (? , 1943. aug. 17. –): színész. 1970-től 1972-ig a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1972-ben átszerződött a Déryné Színházhoz. 1974–76-ban ismét a debreceni Csokonai, 1976-tól a vespri Petőfi, 1983 óta a szolnoki Szigligeti Színház tagja. F.Sz. *A kis barát* (Brecht: Galilei élete); *Pejko Pista* (Darvas J.: Részeg eső); *Édes István* (Kosztolányi D.: Édes Anna).

Árvai Gizella: → *Zombori Árvai Gizella*

Árvai György (Bp., 1959. jún. 23. –): diszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskola diszlet- és jelmeztervező szakán szerezte diplomáját 1988-ban. Tervezői pályája Veszprémben indult (1985-ben), később tervezett más vidéki és fővárosi társ.-nak is. 1987-től filmek látványtervezője. 1984-ben *Boszik* Yvette-tel megalakította a *Természetes Vészek Kollektíva* c. alternatív színházi csoportot, ahol 1992-ig tiz produkciót rendezett, tervezett és zenét is szerzett. Színpadi tervezései performance-elméletének vetületei. Egyéni és csoportkiállításokon itthon és külföldön sokszor szerepelt. F.T. Örkeny I.: *Forgatókönyv*; D. Jancsar: *A nagy briliáns valcer*; Molnár F.: *Liliom*.

Asbóth Anikó (Debrecen, 1959. márc. 10. –): bábszínésznő. 1976 óta a debreceni Vojtina Bábegyüttes tagja. 1983 óta hivatásos bábművésznő. Naiva- és karakter szerepeket egyaránt játszik. F.Sz. *Csupafül* (Fésűs É.: A csodálatos nyúlcipő); *Boszorkány* (Pap G.: Szépen zengő pelikánmadár).

Ascher Oszkár (Bp., 1897. aug. 20.–Bp., 1965. okt. 25.): színész, előadóművész, színészpédagógus, színházigazgató. A Műszaki Egyetem elvégzése után mérnökként dolgozott. Egyetemi éve alatt *Ódry Árpádnál* tanult. 1921-től önálló esteket tartott. 1926–28-ban a Teréz körúti Színpadon, 1931-ben a Képeskönyv Kabaréban szavalt. 1933–1939 között az Országos Színészegyesület színészképző iskolájában tanított. 1938-

ban a Városi Színházban is fellépett. 1945-ben a Pódium Kabaré tagja, 1947–1949 között ig.-ja volt. 1946–47-ben a Művész, 1949-ben a Belvárosi Színház is foglalkoztatta. 1950–51-ben az Úttörő, 1951-ben az Állami Faluszínházhoz szerződött, amelyet 1957-től haláláig igazgatott. 1957–1959 között az Irodalmi Színpadon önálló esteket tartott, 1959-ben a Bartók Teremben is játszott. 1946–1950 között a SzAk-n beszédművelést tanított. Többnyire karakterfigurákat alakított groteszk ábrázolásmóddal. Önálló estjeivel és irodalmi műsorai-val, versértelmezéseivel fontos szerepet játszott a patetikus színészi megoldásoktól és deklamálástól mentes előadói stílus megteremtésében. 1956-ban Kossuth-díjat, 1957-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Hypokritas* (Giraudoux: Trójiában nem lesz háború); *Írnok* (Anouilh: Euridiké); *Mr. Willerspoon* (Kesslering: Arzen és levendula); *Roger inas* (Christie: Tíz kicsi néger); *11. számú esküdt* (Rose: Tizenkét dühös ember). F.M. *Beszédművészet* (1937); *Láthatatlan színház* (Mányai L.-sal és Simon Zs.-val, 1941); *A versmondás művészete és a színpadi beszéd* (1953); *Kis szavalókönyv* (1956); *Minden versek titkai* (1964).

ASCHER TAMÁS

Ascher Tamás (Bp., 1949. márc. 3. –): rendező. A SzAk elvégzése után bölcsészeti tanulmányokat folytatott. 1973-ban szerzett rendeződiplomát. Szép Ernő *Patikájával* vizsgázott a kaposvári Csiky Gergely Színházban, ahova szerződése is szólt. 1978-ban *Zsámbéki* Gábor hívására a társ. néhány vezető művészeivel együtt az újjászervezett Nemzeti Színházhoz szerződött. Vendégként továbbra is folyamatosan dolgozott Kaposvárral, 1981-ben pedig visszaszerződött. Azóta a színház főrend.-je. 1989-től a bp.-i Katona József Színháznak is tagja. Rendezéseiben a gondosan kimunkált színészi játék, az eleven színpadi élet közvetíti a gondolatokat. Előadásaiban az egyre inkább elevenünkbe vágó, mélysegesen emberi, hétköznapi igazságok mind letisztultabban jutnak kifejezésre. 1989 óta a párizsi Európa Színház Tanács tagja. Kossuth-díjas (1992), Jászai Mari-díjas (1983), érdemes művész (1988). F.R. *Ördögök* (Dosztojevszkij); *A kaukázusi krétakör* (Brecht); *Godotra várva* (Beckett); *Allami Aruház* (Kerekes J.); *Mesél a bécsi erdő* (Ö. von Horváth); *A szecsuanai jólélek* (Brecht); *Élnék, mint a disznók* (Arden); *Idomeneo* (Mozart); *Főveldelemző állás* (Osztrovszkij); *Chicago* (Kander-Ebb); *Egy hónap falun* (Turgenyev); *Hamlet* (Sh.); *A Mester és*

ASCHER OSZKÁR

Margarita (Bulgakov); *Három nővér* (Csehov); *Három lány kétkben* (Petrusevszkaja); *Az öngyilkos* (Erdmann); *Yvonne, burgundi hercegnő* (Gombrowicz); *Allatfarm* (Orwell–Hall); *Katharina Blum elvesztett tisztessége* (Böll–Bereményi G.). – Ir. Mihályi G.: A Kaposvár-jelenség (1984).

Asphaleia-rendszer: hidraulikus, mechanikus színpadtechnikai berendezés. A bécsi Ringtheater 1881-ben történt leégése után került előtérbe J. Kautzky diszlettervező és R. Gwinner gépészmérnök javaslata az „éghe-tetlen” színpadrendszerre, amely vasból készül és víznyomással mozgatható. Bp.-en az Operaház (1875–84) építése során Ybl Miklós felismerte az akkor újszerű megoldás jelentőségét, és javasolta annak beépítését. A bécsi Asphaleia Társaság vállalta a megvalósítást, és a bp.-i Schlick Gépgyár Rt.-vel szerződött a kivitelezésre. Mind a diszlettertőket, mind az alsógépezet nagyméretű süllyedő pódiumait hidraulika működtette. Az állandó nyomás alatt lévő tartályokat a pincében helyezték el, s azokat az Operaház 1981–84-ben történt felújítása során bontották le véglegesen, így az ~ helyét elektromos-elektronikus rendszer foglalta el.

ASSITEJ (Association Internationale du Théâtre pour l'Enfance et pour la Jeunesse; Gyermek- és Ifjúsági Színházak Nemzetközi Szövetsége): a gyermek- és ifjúsági színjátszás 1965. jún. 7-én Párizsban létrehozott nemzetközi szervezete. Az eleinte két, 1972 óta háromévenként mindig más országban tartott közgyűlés értékeli az előző időszak tevékenységét, előterjeszti a következő munkatervét, újraválasztja a tisztviselőket. Az elnöki posztot először az angol Gerald Tyler, legtovább az egykori NDK-ból Ilse Rodenberg, 1993 óta az ausztrál Michael Fitzgerald tölti be. A főtítká 1965–90-ben az ~ alapítójaként, Rose-Marie Moudoués, azóta a dán Michael Ramlse. Az ~ tevékenységének célja nemzetközi konferenciák, fesztiválok, szakmai szemináriumok rendezésével, különböző kiadványok, szindarabok, szövegek könyvek megjelentetésével, terjesztésével a nemzeti gyermek- és ifjúsági színjátszás támogatása, művészi színvonalának emelése, szakemberek tapasztalatcseréje. Az ~ archívuma Frankfurtban van, hivatalos nyelve a francia, az angol és az orosz. Az ~ *Magyar Központja* 1971. dec. 20-án tartotta alakuló ülését. Elnöknek Gyárfás Miklós, ügyvezető titkárnak Kárpáthy Gyulát választották meg. Az elnöki tisztséget 1978-tól Nyilassy Judit látja el, az ügyvezető titkár 1985 óta Meczner János.

Astra együttes: a m. bábjátékos mozgalom egyik legrégebbi és legjelentősebb, nem hivatásos keretek közt működő egy.-e. 1953-ban alakult. Négy évtizedes működése során művészeti műhelyében több olyan alkotó kezdte pályafutását, aki azóta a hazai bábművészet jelentős egyénisége. Műsorán gyermekeknek szóló mesék éppúgy szerepelnek, mint zenei felnőttműsorok. Fenn-tartó szerve a pesterzsébeti „Csili” Művelődési Otthon. Az egy. alapítója és vez.-je Vizvári László. Elsősorban marionettjátékaik jelentősek.

Aszalkovics: → *Füredi Mihály*

Asztaller Irma; *Mecséri* (Pécs, 1865. jún. 8.–?) : énekesnő (szoprán). A Zak elvégzése után Szegeden lépett fel 1885-ben, majd külföldre szerződött. Prága, Zürich, Bern, majd 1894-től a salzburgi udvari színház voltak pályájának jelentősebb állomásai. 1890-ben vendégként fellépett a Budai Színkörben. F.Sz. *Valois Margit* (Meyerbeer; Hugenották); *Violetta* (Verdi; Traviata). **Asszonyi László** (Magyarország, 1882. febr. 18. – Pécs, 1934. jún. 3.): színész, énekes, színházigazgató. 1908-tól 1911-ig Nagyváradon, 1911-től 1913-ig a Magyar és a Király Színházban játszott. 1913-ban a Pesti Kabarében is színpadra lépett. Harcolt az I. világhábo-

ruban. 1918–19-ben Pozsonyba, 1920–21-ben Szeged-re szerződött. 1922-től 1927-ig a pécsi társ. tagja, 1923–1926 között ig.-ja volt. Opera- és operettbuffókat, jelmezszerpeket játszott. F.Sz. *Cunningham* (Jones; Gésák); *Gergely* (Szigligeti E.: A szókötő katonája); *Bagó* (Kacsoh P.: János vitéz); *Marokkó hercege* (Sh.: A velen-cei kalmár).

Atanacković Anna (Batina, 1949. jún. 26.–): jel-meztervező. A belgrádi Iparművészeti Főiskola jel-meztervező szakán végzett 1973-ban, Dusan Ristić osztályában. A szabadkai Népszínházhoz szerződött. 1989 óta szabadfoglalkozású képzőművész. Munkáit kivételes kreativitás jellemzi, nem reprodukáló, hanem a rend-egyenrangú partnereként dolgozó alkotó. F.T. Sh.: *Ró-meó és Júlia*; Heltai J.: *A néma levente*; Dürrenmatt: *Angyal szállt le Babilonba*; G. Lorca: *Bernarda Alba háza*; Danek: *Negyven rabló...*; Williams: *Macska a forró bá-dogtetőn*; Szép E.: *Patika*; Molnár F.: *Ibolya*; Örkény I.: *Forgatókönyv*.

átdolgozás: egy színházművészeti korszakhoz vagy nemzeti színházkultúrához kötődő színpadi mű átstili-zálása, átjavítása egy másik korszak vagy színházkultúra hagyományainak, aktuális igényeinek megfelelően.

átolés: a színészi alakítás lélektani alapja, háttere, amely a színészi játék elméletének másik lehetőségétől, az *ül-lusztrálástól* abban különbözik, hogy a jellemformálás során a színész a szövegből és a színpadi szituációból adódó érzéseket, indulatokat azok külső jegyeivel együtt a valóságoshoz hasonló módon gerjeszti fel magában, ezzel biztosítva az érzések megjelenítésének valóságos-ságát és a befogadó általi felismerését. A gyakorlatban a színészi alakítás (a próbafolyamat, ill. az előadások) so-rán mind az ~ mind pedig a megfelelő érzelmek, indula-tok illusztratív ábrázolása teret kap, kiegészítve egymást. (*színészparadoxon*). – Ir. Sztanyiszlavszkij és Brecht (1965); D. Diderot: *Színészparadoxon – A drámakölté-szetről* (1967); A színésznevelés breviáriuma (Válogatta Nánay I., szerk. Gabnai K., 1985).

áthelyezés: egy játszóhely feltételrendszeréhez kiala-kitott színpadi produkció átfarmálása, scenikai-szín-padtechnikai megoldásainak adaptálása egy másik ját-szóhely követelményeihez (gyakran a nyári, szabadtéri előadás bevitelére az anyaszínházba) azonos rendezésben, azonos (v. nagyrészt azonos) szereplőkkel.

Áts Gyula (Csiksztereda, 1939. márc. 20.–): szí-nész. Egy évet végzett el a SzAk-n. 1960-tól 1968-ig az Állami Déryné Színháznál játszott, majd egy-egy évadot töltött a győri Kisfaludy és a szolnoki Szigligeti Színház-nál. 1970–1973 között a kecskeméti Katona József, 1973–78-ban a Békés Megyei Jókai, 1978-tól a győri Kisfaludy, 1992 óta az egri Gárdonyi Géza Színház tag-ja. Robusztus alkatú, temperamentumos színészegyéni-ség. Jászai Mari-díjas (1978). F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Petruchio* (Sh.: A makrancos Kata); *Tartuffe* (Mo-lière); *Tyihon* (Osztrovszkij; Vihar); *Oszkár* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő).

attitűd: → *póz*

átvadás: szerepkörváltás, olyan eset, amikor a színész – általában életkorra, ill. testi v. hang adottságváltozása miatt – szerepkörének megváltoztatására kényszerül.

Audry: → *Odry Lehel*

Augusz Antal, báró (Szekszárd, 1807–Szekszárd, 1878. szept.): színházvezető, mecénás. 1843–1848 kö-zött Tolna vármegye alispánja. A szabadságharc alatt visszavonult a közelettől. 1852–1859 között a budai Helytartósági Osztály alelnöke. 1851–58-ban a Nemzeti Színház működtetésére létrehozott, zömmel arisztokra-tákból álló bizottmány, az ún. Comité elnöke. Hivatalos iratainak egy részét közölte Pukánszky Kádár Jolán:

Iratok a Nemzeti Színház történetéhez, 1938, és lajstromozta (Pukánszky kiadatlan jegyzeteiből) Berlász Piroska: *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1988.

ausztráliai magyar színjátszás: a második világháború utáni években számbelileg megnövekedett a m. bevándorlók száma. Több nagyvárosban működő társaságok alakultak. Az első m. hivatásos színtárs. 1951-ben Sydneyben alakult *Thália* néven. A színház angol neve: *Blue Danube Theatre Co.*, ig.-i pedig *Tóth György és Kulifay Tamás. Rend.-i Turóczy Gyula, Szabó Zoltán. Zenei vez. Dolecskó Béla. Tagok: Deák Klári, Evelyn Rivera, Szamosy Lici, Szentteleki Gyula, Szabó Zoltán, Török Ilona, Ladomerszky Klára, dr. Very Endre, Auer Vilmos, Cigány Panna, Kerekes János, Gallovics Sándor, Striffer Miklós, Vass Hédi, Ladomerszky László*, majd később csatlakozott hozzájuk a kiérkező *Türk Berta* és *Borbély Magda*. Tevékenységüket *Ady-esztel* kezdték, majd előadták a *Tabáni orgonák* c. operettet, Vaszary János: *Paprikás csirke* c. bohózatát. *Türk Berta* több egyéni műsort is bemutatott. A másik nagyobb magyarul lakta centrum Melbourne. Itt *Csepelyi Rudolf* költő 1951-ben megalapította a *Madách Irodalmi Kört*. 1953-ban előadták *Madách Imre: Az ember tragédiáját* (rend.: *Csepelyi Rudolf, Éva: Kondor Jánosné, Lucifer: Radnai László* volt). Az 1960-as évek elejétől *Ruttkay Arnold* színdarabjaival, verseivel és egy.-vel bejárta Ausztráliát. A hetvenes évek elején *Melbourne-i Magyar Színház* néven alakult m. társ. Színészek: *Gyapjas János, Deák Júlia, Ritoók Kovács László, Fajt Anni, Gyapjas István, Körmőczy Péter, Vállay Zsuzsa* voltak. 1959-ben Sydneyben *Magyar Kabaré Revüszínház* is volt. A források hiányában azonban nem tudjuk, hogy ezek a m. színházi kezdeményezések meddig tartottak. Történetük feldolgozatlan. – Ir. Novák M.: *Magyar kulturális élet Ausztráliában* (Magyar Mérleg, II. Zürich, 1980).

automimika: *Hugó* Károly kísérlete. Többszereplős dráma pódiumi v. színpadi bemutatása, melyben az egyetlen előadó a szerepeket jelmezben, különböző hanggal, mimikával és gesztusokkal érzékelteti. *Hugó* 1861-től tartotta előadásait Európa nagyvárosaiban. 1874–1877 között áttért a *cantomimikára*, azaz operák hasonló előadására. – Ir. Gyulai P.: *Dramaturgiai dolgozatok* (1908).

Avar Ildikó (?–): grafikus, jelmeztervező. Az ötvenes évek első felében az Ifjúsági Színházban kialakult, újító szellemű tervezői kör vonzásába került. 1952–1954 között ennek a színháznak tervezett. 1955–1956 között a Jókai Színházban és a Pécsi Nemzeti Színházban dolgozott. Finom jellemzőerő, kontúrozás, olykor stilizáció

jellemzi munkáit. F.T. Móricz Zs.: *Légy jó mindhalálig*; Tamási A.: *Énekes madár*.

Avar István (Egercsehi, 1931. márc. 20.–): színész. A háború után bányászként dolgozott. 1949-ben jelentkezett a SzAk-ra, 1954-ben kapott diplomát. A Pécsi Nemzeti Színházhoz került. 1960-ban a Madách Színház szerződtette, amelynek 1966-ig, majd 1985 óta máig tagja. 1966–1985 között a Nemzeti Színház vezető művésze volt. Erőtéljes, szép orgánuma, eszköztelen játékstílusa hozta meg számára a szakmai és a közönségsikert. Színpadi beszédet tanít a SzAk-n. 1987-től egyetemi tanár, 1988 óta tanszékvezető. Számos m. film főszerepét játszotta el. 1973–1990 között országgyűlési

AVAR ISTVÁN – *Thurzó György*
(Nagy András: *Báthory Erzsébet*)

képviselő és a kulturális bizottság tagja volt. Kossuth-díjas (1975), Jászai Mari-díjas (1963, 1969), érdemes (1972) és kiváló művész (1980). F.Sz. *Ruy Blas* (Hugo: A királyasszony lovagja); *Svángya matróz* (Trenyov: Ljubov Jarovaja); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Juan* (García Lorca: Yerma); *Guildenstern* (Stoppard: Rosencrantz és Guildenstern); *Első isten* (Brecht: A szecsuanai jólélek); *Hölderlin* (Weiss); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Batarcev* (Gelman: Egy ülés jegyzőkönyve); *Fóris* (Örkény I.: Kulcskeresők); *XX* (Mrozek: Emigránsok); *Nathan* (Lessing: Bölcs Nathan); *Joe Keller* (Miller: Édes fiaim).

B

Baal, Georges; **Balassa** György (Bp., 1938. máj. 17.–): pszichológus, színész, rendező, színházkutató. Bp.-en érettségizett. 1956 dec.-étől Párizsban él. 1965-ben biológiai, 1974-ben pszichológiai doktorátust szerzett. A Centre National de Recherche Scientifique tudományos ig.-ja, a New York University, a Faculté de Médecin és az Université Européenne de Philosophie tanára. 1970-ben megalapította az *ATRAAL-Théâtre* nevű csoportot, melynek színésze és rend.-je. Kutatja a színjáték pszichoanalízisben és terápiában való felhasználásának lehetőségeit, a francia és m. szürrealista színházművészet történetét. Párizsban a Pompidou Központban felolvasó-előadásokon m. drámákat mutatott be. (Madách I.: *Az ember tragédiája*; 1984; Déry T.: *Onascecskemő, Ébredjetek fel, Mű eszik reggelire*, 1987; Göncz A.: *Pesszimista komédia*, 1992). Fordítása: Déry T.: *Le Bébé Géant* (Lyon, 1983). 1985-ben a m. kultúra terjesztéséért megkapta a Szerzői Jogvédő Hivatal Nagydíját.

Babarczy László (Bp., 1941. szept. 3.–): rendező, színházigazgató. 1966-ban végzett a SzAk-n. 1966–69-ben a Pécsi Nemzeti, 1969–1973 között a Nemzeti Színház tagja. 1973-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött, amelynek 1974–81-ben főrend.-je volt, 1978 óta ig.-ja. Ahhoz a rendezőnemzedékhez tartozik, amely a hatvanas évek közepén új, friss

hangot hozott a m. színházművészetbe. Darabértelmezései mindig pontosak, a rendezői gondolat expresszív módon jut érvényre munkáiban. 1969-től tanít a SzAk-n, amelynek 1990–91-ben rektorhelyettese, 1991-től rektora. 1991 óta egyetemi tanár. 1985–87-ben a Magyar Filmgyártó Vállalat Objektív Stúdiójának, 1987-től az Objektív Filmstúdió Vállalatnak vezetője. Jászai Mari-díjas (1977), érdemes (1984) és kiváló művész (1990). F.R. *Az anya* (Brecht); *Tartuffe* (Molière); *Mindent a kertbe* (Albee); *Kurácsi mama* (Brecht); *A konyha* (Wesker); *Troilus és Cressida* (Sh.); *Rokonok* (Móricz Zs.); *Szeget szeggel* (Sh.); *Bibor sziget* (Bulgakov); *Paraszt Hamlet* (Bresan); *Don Juan, Nők iskolája* (Molière); *III. Richárd* (Sh.); *Liliom* (Molnár F.); *A kert* (Spiró Gy.); *Baal* (Brecht); *A kétfejű fenevad* (Weöres S.); *Pisti a vérzivatarban* (Örkény I.); *Kihallgatás* (Eörsi I.); *A Bernhardi-ügy* (Schnitzler).

Babay József (Nagyatád, 1898. nov. 28.–Bp., 1956. júl. 19.): író, újságíró. 1925-től Bp.-en a *Magyar Hírlap*, a *Világ*, az *Újság*, a *Magyarság* c. lapok munkatársa, s az *Új Idők* főmunkatársa volt. 1935-ben a Kisfaludy Társaság tagja lett. Regényeket, drámákat, novellákat, verseket, filmforgatókönyveket írt. Drámái a m. falu népmesei elemekkel átszőtt megszépítő rajzát adják. Drámái: *Veronika* (1932); *Napraforgó* (1935); *Csodatiűkör* (1937); *Három szegény szabólegény* (1938); *Furulyaszó* (1940); *Haranghalló János* (1940); *Körtánc* (1941); *Szélből szőtt királyság* (1956).

bábjáték: az emberi szellem egyik legrégebbi, a színjátékkal rokon és azzal egyidős teatrális megnyilvánulása, amelyben a testi valójában megjelenő élő színész helyett az élettelen anyagból készült *báb* a cselekmény hordozója. Öntörvényű, saját korlátaiból és lehetőségeiből megteremtett műfaji törvények szerint működő színjátékforma. – A Távol-Keletről arab közvetítéssel került Európába. Már *Hérodotosz* és *Xenophón* is említést tesz egy bábjátékosról. Az eleinte vallásos kultuszt megtestesítő európai ~ a 13. sz.-ban indult virágzásnak. Eredete és társadalmi hovatartozása szempontjából megkülönböztetünk *népi*, *vásári* és *művészi bábjátékot*. A bábok megformálása és a mozgás technikája szerint különféle → *bábtípusokról* beszélünk, melyek közé napjainkban a hagyományos megoldások és a kétdimenziós *ármójáték* mellett besorolják a *maszkos színházat*, a *tárgyjátékot* és minden más olyan játéktípust, ahol a bábjátékos-színész animációs tevékenysége révén a holt anyag elevenedik meg. – Ir. Vámosy K.: A hazai bábjáték (1941); Volly I.:

BABARCZY LÁSZLÓ

Népi játékosok, I–III. (1941); Németh A.: A bábjátszás Magyarországon (1955).

Bábjátékos Egyesület: 1989-ben Tihanyban alakult. Hivatalos bejegyzése 1990-ben került sor. Célja a hazai hivatásos és amatőr bábjátékosok összefogásának, érdekvédelmének, információcseréjének korszerű és szakszerű biztosítása. Az 1931-ben alakult Bábjáték Magyar Barátainak Szövetségét és az 1948-ban létrejött Magyar Bábjátékos Szövetséget tekinti jogelődjének.

bábszínészképzés: a legtöbb európai és több tengerentúli országban ma már művészeti főiskolákon vagy egyetemeken történik. Mo.-on ezt a feladatot az Állami Bábszínházban 1960-ban létesített *Bábszínészképző Tanfolyam* látta el. Elméleti és gyakorlati tanterve a SzAk színész főtanfolyamának és néhány európai főiskola bábművészeti főtanfolyamának tapasztalatai alapján alakult ki. A nyolcvanas évek elejétől – központi tanterv alapján – a hivatásos vidéki bábszínházaknál is működik ez a képzési forma. Ezek szakmai felügyeletét jelenleg a Budapest Bábszínház látja el. Az amatőr együttesek vezetőit ún. „C” (alap) és „B” (felsőfokú), a Népművelési Intézet által szervezett tanfolyamokon képezik.

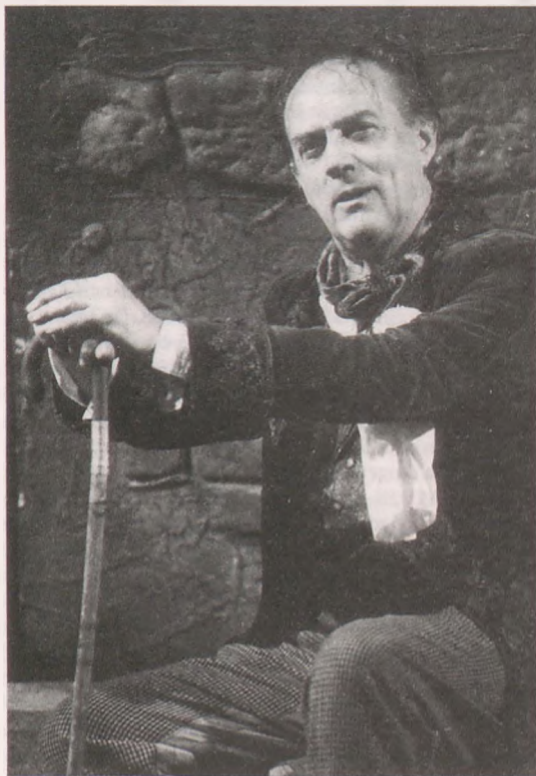
bábtípusok: a hagyományos, klasszikus bábjátékfajtának a mozgató technikája szerinti csoportosítása. A figurák két-, ill. háromdimenziós kiterjedése alapján megkülönböztetünk *síkbábokat* és *plasztikus* figurákkal játszó bábjátékot. A síkbábok csoportjába tartozik az *ármjáték*. A plasztikus bábnak háromféle alapvető technikája alakult ki. A legrégebbi – szintén keleti eredetű – a *pálcás báb* (*wayang golek*), amelynek karjait a hozzájuk rögzített pálcákkal alulról mozgatják. Ugyancsak alsó mozgatású a *kesztyűs báb* (*zsákbáb, bi-bá-bó*), amelyet mindenféle mechanikus áttétel nélkül, közvetlenül a kezére húzva éltet a játékos, valamint az ún. mozgókezeszthez vezetett zsinórokon v. dróton, felülről irányított *marionett*. E háromféle alaptípusnak számos változata van, elemeinek kombinációiból új technikák születtek, mint pl. a *billentyűs rúdbábok*, az ún. *bunraku* technikával, hátulról, fénysíkban mozgatott fekete színházi figurák, stb.

Bach Albert Bernhard (Gyula, 1844. márc. 24. – Edinburgh, 1912. nov. 19.): énekes (basszus). Tanulmányait Bécsben Salvatore Marchesinél és Olaszországban végezte. Milánóban vendégművészként lépett fel 1885. júl. 12–23. között. Az Operaházban is vendégszerepelt. Edinburghban énekmesterként szerzett hírnevet. F.Sz. *Brogni bitoros* (Halévy: A zsidónő); *Henrik király* (Wagner: Lohengrin).

Bachmann Gábor (Pécs, 1952. jún. 24. –): építész, látvány- és dizslettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán (1972–1977) végzett belsőépítészként. 1977-től a Magyar Filmgyártó Vállalat dizslettervezője. Sok játékfilmnek (*Nárcisz, Psyché, Ripacsok* stb.) tv-filmnek (*Hamlet, Szomorú vasárnap* stb.) készített dizsletterveket, kiállításokat rendezett és tervezett itthon (*Dráma és tér*, Múcsarnok, 1983) és külföldön. Vendégként színházaknak (kaposvári Csiky Gergely Színház, győri Kisfaludy Színház) is dolgozott. Színpadok, drámai terek építője, tárgyalatója, misztikus, biomorf, biomechanikus és posztkonstruktivisták periódusokkal. Balázs Béla-díjas (1988). F.T. Hrabal: *Bambini di Praga*; Sh.: *Hamlet*.

Bács Ferenc (Nagyszeben, 1936. jún. 19. –): színész. A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet elvégzése után 1960-ban a Marosvásárhelyi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1977 óta Mo.-on folytatja pályáját. Egy-egy évadot töltött Miskolcon, ill. Győrött, 1979-től a Vígszínház, 1987-től a József Attila Színház

tagja volt. 1990-től szabadfoglalkozású, 1991-ben ismét a József Attila Színház tagja. 1992 óta a Nemzeti Színház művésze. Beszédművészetet tanít a SzAk-n. Kellemes orgánumú, markáns egyéniség, szerepeit emberi méltósággal, visszafogott gesztusokkal formálja meg. Jászai Mari-díjas (1983). Több filmben nyújtott sikeres alakítást. F.Sz. *Newton* (F. Dürrenmatt: A fizikusok); *Zorobábel* (Sütő A.: Pompás Gedeon); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Ivanov* (Csehov); *Charnay* (Székely J.: Hugenották); *Adam Brant* (O'Neill: Amerikai Elektra); dr. *Kádár Péter* (Márai S.: Kaland). Önálló estje: *Színek és évek*.

BÁCS FERENC – Rongyszedő
(Giraudoux: *Chaillet bolondja*)

Bács Károly, id. (?–Buda, 1872. okt. 12.): színész, igazgató. 1831-ben lett színész. Működéséről kevés adat ismert. 1863-ig ig. volt Tolna és Baranya megyékben. 1864-ben Gerő Jakab, 1869–1872 között Győrfy Antal társ.-nak volt a tagja. Kedélyes és hős apaszerepeket játszott.

Bács Károly, ifj. (Dabas, 1849–Arad, 1903. aug.): színész, rendező. 1863-ban gyerekszínész volt apja, id. Bács Károly társ.-ában. Jó rendező és elsőrangú jellemszínész volt. F.Sz. *Stomfay Akos* (Csiky G.: A Stomfay család); *Bakaj András* (Csepregy F.: A sárga csikó); *Lecourtand* (Dumanoir: Bouquillon); *Don Lope de Figueroa* (Calderón: A zalameai bíró); *De Chelles gróf* (Feuillet: A sphinx); *Mócsing Fábián* (Berczik Á.: A protekció).

M.A. 1863: Hubay Gusztáv; 1864: Gerő Jakab, Nagy Mihály; 1865: Arad; 1868: Nyíri György; 1869–72: Győrfy Antal; 1872: Bercsényi Béla; 1873: Völgyi György, Károlyi Lajos; 1874: Némethyné; 1875: Szabó Antal; 1876–78: Székesfehérvár; 1878: Gerőfy Andor; 1879: Lászy Vilmos; 1880: Nagykánizsa, Pécs, 1881–83: Mosonyi Károly; 1883: Jakab Lajos; 1884: Mándoky

Béla; 1885: Báródy Károly, Saághy Zsigmond; 1887: Krecsányi Ignác; 1888: Mosonyi Károly; 1889–91: Aradi Gerő; 1891: Batosi Endre; 1891–1902: Leszkay András.

Bács Katalin (Marosvásárhely, 1963. nov. 17.–): színésznő. 1983–84-ben a Nemzeti Színház stúdiójában tanult. 1984-ben felvették a SzAk-ra, de két év után abahagyta. 1986-tól a József Attila Színházban játszott, 1987-ben Győrbe szerződött. 1988–90-ben a Népszínház tagja volt. 1990 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Gizus* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci); *Fiorella* (Scarnicci-Tarabusi: Kaviár és lencse); *Zsuzsanna* (Tamási A.: Csalóka szivárvány).

Bács Miklós (Bukarest, 1964. szept. 27.–): színész. A bukaresti Magyar Líceumban érettségizett 1983-ban. 1984–1988 között a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben tanult. 1988-ban a kolozsvári Állami Magyar Színház szerződtette. Lendületessége jó mozgáskészséggel, akrobatikus adottságokkal párosul. Jellemformáló képessége egyre árnyaltabbá válik. F.Sz. *Faragatlan fickó* (Hszing Csien: A buszmegálló); *Ótő* (Katona J.: Bánk bán); *Mr. Martin* (Ionesco: A kopasz énekesnő); *Sárkány* (Svarc).

Bacsányi Paula (Tapolca, 1885. júl. 21.–): színésznő. 1906-ban kezdte pályáját vidéken. 1908–09-ben Krémer Sándor társ.-ában, 1910–11-ben Budán és Temesvárott, 1911–12-ben Győrött, 1912–13-ban Munkácsban, 1913-tól 1920-ig ismét Temesvárott, 1920–1922 között Miskolcon játszott. 1922–1926 között a Renaissance, 1925–26-ban a Belvárosi Színház tagja volt. 1923-ban fellépett Forgács Rózsi Kamaraszínházában is. 1928-tól 1938-ig a Nemzeti Színházban mint színésznő és sugó működött. 1938–1941 között a Magyar, 1942-ben és 1944-ben a Madách, 1944-ben a Vidám Színházban szerepelt. További sorsát nem ismerjük. Pályája kezdetén fiatal leányfigurákat formált meg, majd anyaszerepeket alakított. F.Sz. *Zombolyiné* (Földes I.: Terike); *Török néni* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Berte* (Létraz: Tülvilági feleség); *Csikósné* (Kádár L.–Solyomosi I.: Ártatlanok).

Bácskai János (Szentcsanak, 1954. nov. 27.–): színész. A SzAk elvégzése után 1977-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1980-tól a kecskeméti Katona József, 1983-tól a Szegedi Nemzeti, 1988-tól a Nemzeti Színház tagja, 1989-től ismét Kecskeméten játszott. 1992 óta az Arizona Színházban szerepel. F.Sz. *Ernst* (Kander–Ebb: Kabaré); *Csató* (Molnár F.: Doktor úr); *Leonard Vole* (Christie: A vád tanúja).

Bácskai Mária; Gy. *Bácskai* (? 1926 –): színésznő, sugó, ügyelő. Színésznőként került a Szabadkai Népszínházhoz, epizód szerepeket játszott, később ő lett a színház m. társ.-ának sugója, majd ügyelője, de kisebb epizód szerepekben vagy statisztaként a későbbiekben is szerepelt. Huszonnégy évig volt a színház tagja, 1983-ban ment nyugdíjba. F.Sz. *Katica* (Sterija-Popović: A zsugori); *Vesna* (Gervais: Sok hűhó egy szobáért). **Bácskay** Julcsa (Szabadka, 1861. febr. 15.–1937 után?): énekesnő (szoprán). 1877-től vidéki társ.-ok primadonnájaként megfordult többek közt Újvidék, Pozsony, Székesfehérvár, Győr, Szombathely, Székelyudvarhely színpadain, játszott a Népszínházban, a Népligeti Színpadban és ig. volt Máramaros-szigeten. F.Sz. *Manola* (Lecocq: Nap és Hold); *Nanki Poo* (Sullivan: A mikádó).

Bacsó Ferenc (Topolya, 1935. dec. 7.–): színész. Műkedvelőként kezdte pályáját szülővárosában, majd három évig, 1956–59-ben mint a helyi színház tagja epizód szerepekben lépett fel. F.Sz. *Marcellus* (Sh.: Hamlet); *Német tiszt* (Djordjević: Sarokház).

Bada Irén (Becse, 1946. febr. 17.–): színésznő. 1963-tól a Szabadkai Népszínház tagja. Érdekes egyéniség, az epizód szerepektől a főszerepekig, drámai művektől a zenés darabokig minden műfajban és stílusban otthonos. F.Sz. *Colette* (Behan: A tűsz); *Rea* (Dürrenmatt: A nagy Romulus); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Gianetta* (Heltai J.: A néma levente); *Anka* (Krléza: Szentistvánnapi búcsú); *Jenny* (Brecht: Koldusopera); *Médeia* (Göncz Á.: Magyar Médeia).

Baghy Gyula (Kecskemét, 1864. ápr. –Bp., 1917. júl. 13.): színész. Először 1883–84-ben Kecskeméten műkedvelőként szerepelt. Hosszabb szerződés kötötte Csóka Sándor (1891–1900) és Heves Béla (1905–1910) társ.-ához. Leginkább társalgási szerepekben tűnt ki. 1907 és 1910 között az Országos Színészegyesület kisegítője. F.Sz. *Steinfeld* (Jarno: Tengerész Kató); *Cadeau* (Kálmán I.: Cigányprimás); *Szegfű Bandi* (Gaál J.: A peleskei notárius).

M.A. 1885: Saághy Zsigmond; 1886: Pesti I. Lajos; 1887: Báródy Károly; 1888: Halmai Imre; 1890 és 1892: Makó Lajos; 1893: Pesti Ihsz Lajos; 1896: Somogyi Károly; 1900: Kiss Pál; 1901: Deák Péter; 1902: Krecsányi Ignác; 1904: Balla Béla.

Bagó Bertalan (Lengyeltői, 1962. nov. 3.–): színész. 1986-ban végezte el a SzAk-t. A Nemzeti Színház szerződtette. 1989-ben a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett. 1989. dec. 12-én több társával együtt kivált a társ.-ból. Azóta a Ruszt József vezette Független Színpad tagja. F.Sz. *Edgar* (Sh.: Lear király); *II. Lajos* (Háy Gy.: Mohács); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Enoch és Michael* (An-Ski: Dybuk).

Bagó László (Bp., 1925. júl. 28.–): színész. A SzAk-n 1950-ben szerzett színészdipломát. Egy évre a Honvéd Színházba szerződött. 1951-től 1963-ig a Nemzeti Színház tagja. 1963–66-ban a kaposvári, 1966–69-ben a pécsi, 1969–1983 között a szegedi társulatnál volt szerződésben. 1983–1986 között Zalaegerszegen, 1988 óta nyugdíjasként a Szegedi Nemzeti Színházban játszik. 1952-től 1954-ig színészmesterséget tanított a SzAk-n. Kaposvárott és Pécsen rendezett is, főként operettet és zenés játékokat. F.Sz. *Dr. Sárkány* (Molnár F.: A doktor úr); *Mignon atya* (Whiting: Az ördögök); *F.R. Ida regénye* (Török R.); *Mágnás Miska* (Szirmai J.).

Bagolyi Anna (?–?): színésznő. *Bagolyi* Antal színész húga, 1792–1796 között a pest-budai, első m. szintárs. segéd színésznője. További életéről nincsenek adataink.

Bagolyi Antal (?–?): színész. 1792–1796 között a pest-budai, első m. szintárs. tagja. Nagyszámú epizód szerepet játszott. További életéről nincsenek adataink.

Bagossy László (Berettyóújfalu, 1948. jún. 21.–): rendező. Amatőr színházaknál kezdte pályafutását, majd létrehozta a Pécsi Nyári Színházat (1989 után: Pécsi Kisszínház), amelynek műv.-i vez.-je. F.R. Sh.: *Macbeth*; Wasserman-Leigh: *La Mancha lovagja*; Krléza: *Szentistvánnapi búcsú*.

Bágyoni Szabó Ödön (Mád, 1839–Dicsőszentmárton, 1907. febr.?): színész. 1858 körül kezdte pályáját *Fehér* Károly társ.-ában. Eleinte ügyelő, de már 1862-ben *Hubay* Gusztávnál rendező is. Egy időre visszavonult, s Miskolcon mint városi hivatalnok tevékenykedett, de 1873-tól 1892-ig folyamatosan szerződésben volt. Ezután megyei tisztviselő lett. A sikeres kezdet után – amikor hősszerelmeseket játszott – idősebb korában nehezen kapott szerződést. F.Sz. *Marót bán* (Vörösmarty M.); *Heródes* (Szász K.); *II. Fülöp* (Schiller: Don Carlos).

Baja Benedek (Temesvár, 1893. márc. 20.–?): grafikus, festő, diszlet- és jelmeztervező. Német- és franciaországi

tanulmányutak után szibériai hadifogságba került. Az irkutszki Operaháznak díszletet tervezett, és megismerkedett az orosz és a kínai színpadművészettel is. Indiában is járt, majd hazatérve 1922-ben az UNIO Rt. színházainak díszlet- és jelmeztervezője lett, de tervezett a Vigszínháznak és a Városi Színháznak is. Iparművészeti és népművészeti akciók, kiállítások, rendezvények, egy-ek, valamint filmek számára is dolgozott. 1925-ben társrend.-je volt az első m. színpadművészeti kiállításnak. Színházi plakátok, könyvillusztrációk készítője is volt. Kubista, szecessziós, népművészeti jellegű képszerűség drámától, akciótól függően váltakozva jellemezte színpadképeit, jelmezeit. F.T. Móricz Zs.: *Sári bíró*; Madách I.: *Az ember tragédiája*, *Magyar szüret*; Zilahy L.: *Szibéria*; Goethe: *Faust*; Goncsárov-Beczassy J.: *Oblomov*.

Bajcsay Mária (Nagydorog, 1946. dec. 12.–): színésznő. Kertészeti egyetemet végzett 1970-ben. A színeszetet *Halász* Peternél és a 25. Színház stúdiójában tanulta. 1970-től tagja a 25. Színháznak, 1977-től a Vigszínháznak. 1980-ban a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. 1982 óta a szolnoki Szigligeti Színház színésznője. Jászai Mari-díjas (1987). F.Sz. *Szusza* (Nádas P.: Takarítás); *özv. Mák Lajosné* (Fejes E.: Vonó Ignác); *Adél* (Molnár F.: Üvegpipő); *Melitta* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája).

Bajcsi Lajos (Érsekújvár, 1961. okt. 10.–): színész. 1984-ben a kassai Thália Színpad segédszínésze, 1987-től a komáromi Magyar Területi Színház színésze. Főként ifjú hősöket alakít, amire külső megjelenése is hivatott teszi. F.Sz. *Fiú* (Karinthy F.: Gellérthegyi álmok); *Ibolya Ede* (Zerkovitz B.–Szilágyi L.: Csókos asszony); *Szalkai László* (Háy Gy.: Mohács).

Bajka Bea (Bp., 1954. okt. 17.–): színésznő. 1973–74-ben a Nemzeti Színház stúdiója. 1974-ben a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. 1976-tól 1981-ig a Békés Megyei Jókai Színház, 1981–83-ban a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1983–85-ben a Budapesti Gyermekszínházban játszott. Az 1987–88-as évadot a Népszínháznál töltötte, majd elhagyta a pályát. F.Sz. *Viktora* (Arbuzov: Az Arbat meséi); *Noémi* (Jókai M.–Faragó Gy.–Kárpáthy Gy.: Az aranyember); *Kóris Piros* (Bródy S.: A medikus).

Bajka Pál (Tápiószőlős, 1920. nov. 28.–): színész. 1941-ben végzett *Rózsashegyi* Kálmán színiiskolájában. *Köszegi* Géza kispisti társ.-ánál kezdte pályáját. 1942–44-ben a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1946–1949 között a Szakszervezeti Filmszakiskolában tanult. Utána ismét Pécsre került. 1952-ben Győrött, a Dunántúli Népszínház, 1952–54-ben a Magyar Néphadsereg Színháza, 1954–1958 között az Ifjúsági Színház tagja, 1958–64-ben szabadfoglalkozású színművész. 1964-től 1979-ig, nyugdíjba vonulásáig a győri Kisfaludy Színház tagja. 1980 óta a Vigszínházban játszik. F.Sz. *Órnagy* (Miller: Közjáték Vichyben); *Csörgő Csuli* (Móricz Zs.: Uri muri); *Svejk* (Hašek); *Az egyszerű ember* (Bolt: Kinek se nap, se szél); *Öreg pap* (Eliot: Gyilkosság a katedrálisban).

Bajkó Terézia: → *Kontzné Bajkó* Terézia

Bajor Gizi; *Beyer* (Bp., 1893. máj. 19.–Bp., 1951. febr. 12.): színésznő. A SzAk-t 1914-ben végezte el, és azonnal a Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol már nővendék korában feltűnt. Egy év kivételével (1924–1925-ben a Magyar Színházban játszott) haláláig a Nemzeti Színház tagja maradt, de a főváros számos magánszínházában is vendégszerepelt. ~ *Ambrus* Zoltán igazgatójának első esztendejében (1917–1918) került az egy. élvonalába, 1922-ben *Hevesi* Sándor már rá építette a színház mősorát. Rendkívül széles skálájú művész

volt: klasszikus és modern műben, drámában, vj.-ban, sőt bohózatban is páratlan alakítást nyújtott. Gondosan kidolgozta, megszerkesztette szerepeit. Egyedülálló beszédtechnikával, mimikai készséggel, humorral és átváltozó képességgel képes volt a legellentétebb figurákat megteremteni. Néhány filmben is szerepelt, de a vásznon nem tudta tehetségét kamatoztatni. A Nemzeti Színház örökös tagja volt (1928). Kossuth-díjas (1948) kiváló művész (1950). F.Sz. *Annuska* (Gárdonyi G.); *Erzsébet* (Bródy S.: A dada); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Sárka* (Zilahy L.: Süt a nap); *Fruzsina* (Zilahy L.: Zenebohócok); *Minna* (Les-sing: Barnhelmi Minna); *Anna* (Niccodemi: Hajnalban, délben, este); *Leila* (Szép E.: Azra); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Cecile* (Herczeg F.: Kék róka); *Donna Diána* (Moreto); *Magdi* (Bókey J.: Négy asszonyt szerettek); *Ásvayné* (Harsányi Zs.: A bolond Ásvayné); *Gauthier Margit* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy); *Cleopatra* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Diana grófnő* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Anna* (Tolsztoj-Volkov: Karenina Anna); *Lady Milford* (Schiller: Armány és szerelem). – Ir. Escher K.–Vajda M.: B. G. (1958); Galsai P.: B. G. játéka (1971); Kedves B. G.! Levelek B. G.-hez (1967); Staud G.: B. G. (Adattár, 1958). 1952-ben ~ villájában megnyílt a → *Bajor Gizi Színészmúzeum*, amelynek néhány szobája ~ emléket őriz. A hagyaték többi része az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet gyűjteményében található.

Bajor Imre (Bp., 1957. márc. 9.–): színész. 1976–1983 között az Állami Déryné Színház, ill. a Népszínház tagja volt, 1984 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Beck* (Zsolt B.: Erzsébetváros); *Jerry Wexler* (Allen: Lebegő fénybuborék); *Makáts Csaba* (Zágoni Zs.–Nóti K.: Hyppolit, a lakáj).

Bajor Gizi Színészmúzeum (1124 Bp., Stromfeld A. u. 16.): 1952. febr. 12-én, Bajor Gizi halálának első évfordulóján nyílt meg a művésznő egykori villájában az első m. színészmúzeum. Az elrendezés és megvalósítása *Gobbi* Hilda kezdeményező készségét és lelkes munkáját dicséri. Az első szakaszban a villa földszintjén *Jászai* Marinak, *Márkus* Emiliának és *Bajor* Gizinek szenteltek emlékszobákat. Amikor a villa többi helyiségei is szabbá válnak, az új múzeumi termeket 28 művész emléktárgyával bővítették és – ekkor már a Magyar Színházi Intézet gondozásában – 1974. máj. 26-án nyitották meg. 1989. máj.-ban az épület teljes felújítása és átalakítása miatt bezárták a ~ot, amely 1991 őszén bővített anyaggal ismét megnyílt. – Ir. Bajor Gizi Színészmúzeum (1979).

BAJOR GIZI SZÍNÉSZMÚZEUM

Bajtay Horváth Ágota (Bp., 1949. dec. 3.–): énekesnő (szoprán). A Zak ének-opera szakát 1970–1976 között végezte dr. Sipos Jenő vezetésével. 1977-től a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese. F.Sz. *Fiordiligi* (Mozart: *Così fan tutte*); *Donna Elvira* (Mozart: *Don Giovanni*); *Senta* (Wagner: *A bolygó hollandi*); *Violetta* (Verdi: *Traviata*); *Nedda* (Leoncavallo: *Bajazzók*); *Marica* (Kálmán I.: *Marica grófnő*).

Bajthay Gabriella (? 1917. jún. 1.–): színésznő. 1940–1943 között magánszíniiskolát végzett Erdélyben, majd a Kolozsvári Nemzeti Színházhoz került. 1953-ban egy évadot a győri Kiskalud, három évadot a Békés Megyei Jókai Színházban, két évadot pedig a kecskeméti Katona József Színházban töltött. 1959–1962 között az egri Gárdonyi Géza Színház tagja volt. Szerepformálását a könnyedség és a kifinomult előadásmód jellemezte. F.Sz. *Saffi* (ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*); *Leila* (Huszka J.: *Gül Baba*); *Iluska* (Kacsóh P.: *János vitéz*); *Siebel* (Gounod: *Faust*); *Lola* (Mascagni: *Parasztbecsület*); *Violetta* (Kálmán I.: *A montmartre-i ibolya*).

Bajuszi Ferenc; *Czakó* (?–?): színész, színmester. 1815-től szerepelt kisebb vándortárs.-nál, mint színmester, diszletfestő. 1820-ban *Balog* István kistárs.-nál volt hasonló minőségben. 1831–1833 között a Dunántúli Színjátszó Társaság tagja volt. Súlyos selypessége ellenére színpadra is lépett, olyan kisebb vj.-i szerepeket játszott, amelyekben beszédhibája komikumforrásnak minősülhetett. – Ir. Balogh I.: Egy agg magyar színész életéből (Makó, 1927).

Bajza József (Szücsi, 1804. jan. 31.–Pest, 1858. márc. 3.): színházvezető, kritikus. Színházi elményeit pozsonyi diákként 1823–24-ben, majd 1829-től a pesti német színházban szerezte. A m. kulturális élet polgári normáit kialakító vitái keretében 1836-ban közölte *Dramaturgiai és logikai leckék, magyar színbírálok számára* c. tanulmányát, amely a m. színpadi romantika részletes programja. 1837–38-ban a Pesti Magyar Színház ig.-ja volt. E minőségében kidolgozta a színház működési szabályzatát. 1838-ban a m. dráma műsorarányát kevesellve lemondott. 1838–39-ben, 1841–43-ban az általa társszerkesztőként jegyzett *Athenaeum Játékszini Krónikájában* kritikus volt. 1839-ben ig.-i és bírálói tapasztalatait röpiratban összegezte az országgyűlés számára: *Szózat a pesti magyar színház ügyében*. 1842–43-ban *Henselmann* Imrével vívott újabb tollcsatát a francia romantika és Shakespeare recepciója ügyében. 1843–1847 között a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságának tagja és meghatározó személyisége. Álnevei: *Verőczey*, 25., *Szebeklébi* voltak. 1847–48-ban a Nemzeti Színház alig.-ja. ~ a m. liberális színházi felfogás nagyhatású képviselője volt, aki a német esztétikán iskolázva, elveit a francia romantika és az ezt követő m. dráma javára alkalmazta. A valóság megnevesített ábrázolásának elvét vallotta, hogy a színház elláthassa erkölcsnevelő és nemzeti tudatot fejlesztő feladatát. K.: *B. J. összegyűjtött munkái* (sajtó alá rendezte Badics F., 1900). – Ir. Szücsi J.: *B. J.* (1914); *B. J. dramaturgiája* (1949); *Fenyő I.: Valóság-ábrázolás és eszményítés 1830–1842* (1990).

Bajza Viktória (Szabadka, 1954. júl. 11.–): színésznő. 1977-ben végzett a SzAk-n. Szerződése az Újvidéki Színházhoz szolgáltatta. 1979–82-ben a debreceni Csokonai, 1982-ben a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1983 óta a Madách Színház tagja. Az Újvidéki Színházban fiatal nők erőteljes drámai megjelenítésével aratott sikert. F.Sz. *Irina* (Csehov: *Három nővér*); *Helga* (Zorin: *Varsói melódia*); *Maya* (Fényes Sz.); *Sally* (Müller P.–Tolcsay B.–Bródy J.: *Doctor Herz*); *Chaja* (Sobol: *Getto*).

Bajzáth György, báró (Tata, 1791. nov. 29.–Pest,

1869. ápr. 3.): mecénás, diszletfestő. 1812-től állt Fejér vármegye szolgálatában: al-, majd főjegyző, másodalispán, királyi biztos és a vármegye országgyűlési követe. 1859-ben bárói c. kapott. 1818–1822 között a székesfehérvári társ. dekoráció-ig.-ja, azaz diszlettervezője és festője volt. A színészeknek székesfehérvári házában szállást adott, 1819 és 1820 nyarán mohai birtokán nagyszabású szabadtéri játékokat szervezett. – Ir. Szilágyi P.: Egy nagypapa regéi unokájának (1975).

Bakách Gábor; *Bikich* (Bp., 1923. ápr. 6.–): színész, rend., költő, szerkesztő. A bp.-i tudományegyetemen bölcsészetet hallgatott. *Bárdos* Artúrtól tanulta a színészmesterséget s a rendezést. 1941–42-ben a Madách Színházban játszott. 1945-től 1948-ig a Belvárosi Színház lektora és rend.-je volt. 1948-ban ösztöndíjjal Párizsba utazott, ahonnan nem tért vissza. 1951–1982 között a Szabad Európa Rádióánál Beteg János néven mint rend. dolgozott. 1957-től Münchenben a *Látóhatár* c. lap szerk.-je volt. Részt vett az Új Látóhatár megteremtésében, s 1963-ig ő volt az irodalmi szerk.

Bakai László (? 1956. okt. 10.–): színész. 1978 óta játszik hivatásos színháznál. 1978-tól 1981-ig a Miskolci Nemzeti, 1981–83-ban és 1986–88-ban a kecskeméti Katona József, 1983–1986 között a veszprémi Petőfi, 1988 óta a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. F.Sz. *Fütyü* (Sütő A.: *Anyám könnyű álmodt*); *Jacques* (Sh.: *Ahogy tetszik*); *Quasimodo* (Hugo-Törmő P.–Kemény G.: *A Notre-Dame-i toronyőr*).

Bakay Lajos (Kéthely, 1920. máj. 20.–): színész. 1941-ben végezte el az Országos Színészegyesület színészképző iskoláját. A Madách Színházba kapott szerződést. 1942-től Nagyváradon, 1944-ben Kassán, 1945-ben Győrött, 1946–48-ban a Medgyaszay Színházban játszott. 1948 óta a Madách Színház tagja. Epizódsszerepeket alakít. F.Sz. *Adám* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Metellus* (Camus: *Caligula*); *Pap* (Koltai J.: *Albert Schweizer*).

Bakó Gábor (Bp., 1968. ápr. 25.–): táncos, koreográfus, pedagógus. Szakmai tanulmányait *Jeszzenszky* Endre magániskolájában kezdte, majd több neves – főként külföldi jazz-tánc – tanárnál tanult. 1986-ban lett a Rock Színház tagja, vezető szólistája. Kiváló adottságú, sokoldalú táncművész, aki elsősorban az energikuságot és a robbanékonyt kivanó szerepeket formálja meg hitelesen, bár alkatához a lírai feladatok is közel állnak. F.Sz. *Fekete Júdás* (Krámer Gy.: *Jézus Krisztus Szüpersztár*); *Mefisztufelész* (Seregi L.: *Macskák*); *Aurelio Buendia* (Lörincz Gy.: *Volt egyszer... s megint*); *főszerep* (Imre Z.: *Négy zenekari darab*); *főszerep* (Krámer Gy.: *Idők*).

Bakó József (Bp., 1928. okt. 10.–): scenikus, diszlettervező, grafikus. 1951-ben végzett a bp.-i Szépművészeti Liceumban. 1951–1953 között a Központi Műterem ösztöndíjas diszlettervezője. 1953-tól tagja a Nemzeti Színháznak. Kezdetben scenikusgyakornok, 1956-tól diszlettervező, scenikai szakember. Más színházaknak, pl. a szolnoki Szigligeti Színháznak, a Szegedi Szabadtéri Játékoknak, a Gyulai Várszínháznak is tervezett. Ez utóbiaknak scenikai apparátusát is újjászervezte. A színpadtechnika alapos ismerete, konstruktív építkezés, pontos stílusismeret jellemzi. 1988-ban érdemes művész kiutüntetést kapott. F.T. *Vörösmarty M.: Csongor és Tünde*; Gyurkó I.: *Szerelmem, Elektra*; Dosztojevszkij–Tovsztonogov: *A félkegyelmű*; Bulgakov: *Iván, a retentő*; Sütő A.: *Advent a Hargitán*; Gosztonyi J.: *A festett király*.

Bakó László (Sárkőújlak, 1872. nov. 21.–Bp., 1928. aug. 5.): színész. A SzAk elvégzése után, 1895-ben a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek haláláig tagja

volt. 1920-ban örökös tagságot kapott. Főként klasszikus tragédiák hőseit alakította, stílusában a Nemzeti Színház régi, patetikus játékmódját követte. Énektanulmányai után a Népoperában operanékesként is bemutatkozott. Gyakran fellépett pódiumon is. F.Sz. *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Brutus* (Sh.: Julius Caesar); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Macbeth* (Sh.); *Coriolanus* (Sh.); *Lear király* (Sh.); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Othello* (Sh.); *Werbőczy nádor* (Voinovich G.: Mohács); *Török Mihály* (Csepregy F.: Piros bugyelláris).

Bakó Márta (Bp., 1920. ápr. 9.–): színésznő. 1942-ben végzett a SzAk-n. A Nemzeti Színház szerződtette, amelynek a háború végéig tagja volt. 1946–47-ben a Vigszínházban játszott. Évekig nem kapott szerződést. 1951-ben kitelepitették. 1954-ben a József Attila Színházban szerepelt. 1955-ben a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1956 óta a József Attila Színház tagja. Tragikai tehetségnek indult, rendhagyó alkata miatt azonban mindig karakterszerepekben foglalkoztatták. F.Sz. *Oinone* (Racine: Phaedra); *York hercegné* (Sh.: III. Richárd); *Nagyasszony* (Bródy S.: A tanítónő); F.M. *Rosszkor születünk* (1991).

Bakody József (Pápa, 1938. máj. 2.–): színész. 1962-ben ösztöndíjjal került a veszprémi Petőfi Színházhoz, amelynek 1963-tól 1990-ig hűséges művésze volt. 1990-ben az egri Gárdonyi Géza Színház tagja lett. Népszerű epizodista. F.Sz. *Glaserapp* (Hauptmann: A bunda); *Keszeg András* (Sh.: Vizkereszt, vagy amit akartok); *Oszkár Zürcsev* (Katajev: Bolond vasárnap); *Nagyapó* (Sütő A.: Anyám könnyű álmot igér).

Bakonyi Ilona (?–?): énekesnő (szoprán). 1968–72-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Kapitányfőné Katona Magdolna* és *Ivánkovich Ferencné* növendéke. 1977–85-ben a Népszínház operatárs.-ának tagja, 1985-től a Pécsi Nemzeti Színház magánénekesnője. F.Sz. *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Lauretta* (Puccini: Gianni Schicchi).

Bakonyi István (? 1841–Bp., 1909. jún. 28.): színész, sugó. 1860-ban lett színész *Gárdonyi Antal*nál. 1862–63-ban Hubay Gusztáv volt az ig.-ja. 1864–74 között daltársulati ig. volt a pesti Komló- és a Belezny Kertben. Vérteli komikus volt. 1875-től 1880-ig a Népszínház, 1880–1909 között a Nemzeti Színház, 1902–1908-ban az Operaház sugója.

Bakonyi Károly (Nagyvárad, 1873. júl. 23.–Bp., 1926. okt. 25.): író. Jogot végzett, s a Földművelésügyi Minisztérium szolgálatába állt. Novellái, tárcái bp.-i lapokban és folyóiratokban jelentek meg. Drámákat, operettlibrettókat írt. Fontosabb librettói: Huszka J.: *Bob herceg* (Martos F.-cel, 1902); Kacsoh P.: *János vitéz* (1904); Kacsoh P.: *Rákóczi* (1907); Kálmán I.: *Tatárjárás* (1908); Kálmán I.: *Kis király* (1914); Szirmai A.: *Mágnás Miska* (1916).

Bakos László (? 1893–Pécs, 1969. nov.): színész. *Faragó Sándor* társ.-ában kezdte pályáját. 1942-ig különböző vidéki vándortárs.-okban játszott. Ekkor a pécsi színházhoz szerződött, amelynek haláláig tagja maradt. 1963-ban, nyugdíjba vonulása után elsőként kapta meg a Pécsi Nemzeti Színház örökös tagja kitüntető címet. Epizodista volt. F.Sz. *Házmester* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Bourchier bíboros* (Sh.: III. Richárd).

Bakota Árpád (Szabadka, 1960. jan. 6.–): színész. Az újvidéki Művészeti Akadémia színészszakán végzett 1982-ben, tanára *Pataki László* volt. 1982-ben az Újvidéki Színházhoz, 1986-ban a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, majd 1990-ben az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja lett, de továbbra is játszik az újvidéki színházban.

F.Sz. *Faragatlan fickó* (Kao Hszing-csien: A buszmegálló); *Mario* (Brešan: Anera); *Alan Strang* (Shaffer: Equus); *Übü papa* (Jarry: Übü király); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Alceste* (Molière: A mizantrop); *Oswald* (Ibsen: Kísértetek).

Baksa Soós László (Bp., 1910. ápr. 28.–Bp., 1985. okt. 21.): színész, rádiórendező. *Rákosi Szidi* ziniiskolájában tanult 1927–30-ban. 1932-ben *Bárdos Artúr* Művész Színházában játszott, majd különböző avantgárd színházi társulásokban vett részt, így *Márkus László* Új Tháliájában. 1937–1945 között a Nemzeti Színház tagja. 1948-tól a Csepeli Munkásotthon színjátszó gárdájával dolgozott. 1951-ben lett a Déryné Színház főrendezője. 1953-tól a Magyar Rádió rendezője volt. F.R. Sh.: *V. Henrik*; Brecht: *Félelem és nyomorúság a Harmadik Birodalomban*, *Allitsátok meg Arturo Uti!*.

Baksay Árpád; *Nelhübel* (Jászfelsőszentgyörgy, 1927. szept. 15.–): színész, tenorista. 1952-ben végzett a Zak operafőtanszakán. Utolsó éves növendékként meghívták *Lehár Ferenc Luxemburg grófja* c. operettjének címszerepére. 1952-től 1984-ig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. Korának rajongott, daliás bonvivánjaként aratott sikereket. F.Sz. *Edvin* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Paris* (Offenbach: Szép Heléna); *Szu-Csong herceg* (Lehár F.: A mosoly országa); *Strázsameter* (Kacsoh P.: János vitéz); *Kerekes Ferkó* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő).

Baky Gábor (?–?): színész, színigazgató. 1827–1870 között állt kisebb vándortárs.-ok élén. Színészként többféle szerepkört látott el. F.Sz. *Alexis* (Kisfaludy K.: Ilka); *Molks* (Kotzebue: Pajzán ifjú).

Bakyné Kovács Anna (?–?): színésznő. *Baky Gábor* színész első felesége. Pályájáról 1834-től vannak adataink. Tragikus hősnőket alakított, 1845-ben vendégként fellépett a Nemzeti Színházban is, de vándorszínészi modorosságai nem hoztak számára sikert. F.Sz. *Vanda* (Hirschfeld); *Bátori Mária* (Soden-Dugonics A.); *Ilka* (Kisfaludy K.).

Bal József; *Nagy* (Bp., 1960. ápr. 26.–): színész. 1986-ban szerzett színészdiplomát. A SzAk elvégzése előtt 1975–78-ban a 25. Színház, 1978–79-ben a Népszínház stúdiója volt. 1979–1982 között Kaposvárott volt csoportos szereplő. 1986-tól 1988-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja. 1988-ban visszaszerződött a kaposvári Csiky Gergely Színházba. 1990 óta a SzAk rendezői szakának hallgatója. F.Sz. *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Sebastiano* (Sh.: Vizkereszt); *Motel* (Bock-Stein: Hegedűs a háztetőn).

Balajthy Andor; *Havasi* (Bp., 1919. máj. 23.–Bp., 1975. aug. 28.): színész, bábművész. Az Országos Színészegyesület Színiiskolájának elvégzése után különböző vidéki színházaknál működött. 1948-ban a megalakuló Mesebarlanghoz szerződött, majd haláláig az Állami Bábszínház tagja volt. Jászai-díjas (1955). F.Sz. *Cézár Lombroso* hőstenor (Sztárparádé); *Oreg ördög* (Gogol: Karácsonyjé); *Midász* (Darvas Sz.–Gábor B.: Szerelmes istenek); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Botabotab király* (Swift–Kardos G. Gy.: Gulliver Liliputban); *Polgármester* (Svarc: A sárkány).

Balassa Emil (Bp., 1888. szept. 11.–Ercsi, 1948. máj. 10.): író, újságíró. Mérnöknek készült. Újságírói pályáját 1910-ben az *Egyetértés* c. napilapnál kezdte, később a *Magyar Hírlap* és a *Világ* munkatársa volt. 1921 körül az Intim Kabaré irodalmi vez.-je volt. 1920-ban a *Színházi Világ* c. lapot szerkesztette. Számos kabarétréfát, dalt, egyfelvonásost, operettlibrettót írt. *Emőd* Tamással összeállította *A magyar kabaré tízeves antológiáját* (1918). Drámája: *Te nem ismered Verát!* (Mihály I.-nal, 1929). Librettói: Marton G. Gy.: *Szilveszter* (Uray D.-vel,

1920); Lincke: *A szerelem királya* (1920); Szántó M.: *A felség csókja* (1923).

Balassa Gábor (Bp., 1939. dec. 28.–): színész. Sokat foglalkoztatott, népszerű gyerekszínészként kezdte a pályát. 1962-ben végezte el a SzAk-t. 1962–1964 között a veszprémi Petőfi Színházban, 1964–65-ben a Vigszínházban, majd a Honvéd Művészegyüttesben játszott. 1968-ban a kecskeméti Katona József Színház szerződtette. 1970–73-ban a győri Kisfaludy, 1973–75 között a debreceni Csokonai, 1975–77-ben a Thália Színház tagja volt. 1977-től néhány évig szabadfoglalkozású színművész, majd végleg elhagyta a pályát. F.Sz. *Nyikolaj Rosztov* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Kristóf* (Shaw: Az ördög cimborája); *Péter* (Németh L.: Nagy család); *Ottó* (Katona J.: Bánk bán).

Balassa Imre (Szeged, 1886. nov. 25.–Bp., 1974. febr. 5.): színész, újságíró, író. A SzAk-t végezte el, s 1907-től 1912-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1912-ben a *Pesti Napló*-hoz került. 1918 után az *Újság*, a *Képes Krónika* színikritikusa, a *Nemzeti Újság* színházi rovatvezetője volt. 1923-ban *Esti Elet* c. művészeti napilapot alapított, amely csakhamar megszűnt. Színházi és zenei tanulmányokat, regényeket írt, fordításai is megjelentek. A La Fontaine Társaság főtítkáraként is dolgozott. F.M. *Szinpadi problémák* (1912); *Molière* (1938); *Dérnyé* (1940); *Operakalauz* (Gál György S.-ral, 1956); *Offenbach regénye* (1968); *Sándor Erzsé* (1968); *Operák könyve* (1971); *Nyolc évtized vándorútján* (1976).

Balassa Jenő, *Schweiger* Jakab (Jászárokszállás, 1859. máj. 30.–Bp., 1926. aug. 4.): színész. Az egyetemet félbehagyta, s beiratkozott a SzAk-ra. 1882–83-ban *Lászy Vilmos* társ.-ában kezdte pályáját. Vidéki évek után 1896-ban a Vigszínház szerződtette, amelynek 1925-ig volt a tagja. 1884-ben és 1888-ban a Budai Színkörben is bemutatkozott. A Vigszínház, majd 1903-tól 1926-ig az Országos Színészegyesület színészképző iskolájában színészmesterséget tanított. 1907-től 1919-ig az egyesületi iskola ig.-ja volt. Elsősorban vj.-i szerepekben aratott sikert, népszerű epizodista és híres beugró volt. Basa bácsi néven meséket írt, és adott elő. F.Sz. *Udvarny Ferenc* (Thury Z.: Katonák); *Ansorge* (Hauptmann: Takácsok); *Labourg báró* (Bernstein: Baccarat); *Báró* (Heltai J.: Tündérlaki lányok).

Balassa Károly (Bód, 1852–?): színész, igazgató. Színész lett 1869-ben *Kocsisovszky* Jusztin társ.-ánál. Kardalos volt, majd drámái és jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Zrinyi* (Jókai M.: A szigetvári vértanúk). Felesége: *Berki* Ida; *Schönauer Hermengilda* (Asszonyfa, 1860–?): színésznő. 1876-ban Kolozsvárott játszott.

M.A. 1870: *Bokody Antal*–*Csaby Imre*; 1870–73: *Latábr Endre*; 1872: *Nemzeti Színház*; 1873: *Solymossy Elek*; 1877: *Aradi Gerő*; 1878: *Fáy János*; 1879: *Gáspár Jenő*; 1880: *Erdélyi Marietta*; 1881: *Károlyi György*, *Gáspár Jenő*. Igazgatóként: 1875–76: *Cegléd*, *Eger*; 1881: *Újvidék*; 1882: *Besztercebánya*; 1883: *Jászberény*; 1884: *Zenta*; 1886: *Rozsnyó*; 1887: *Kecskemét*.

Balassa Sándor (Bp., 1935. jan. 20.–): zeneszerző. Tanulmányait 1960–1965 között a Zak zeneszerzés szakán végezte *Szervánszky* Endre növendékeként. 1964–1980 között a Magyar Rádió zenei rend.-je, 1981 óta a Zak hangszerelés-tanára, egyetemi docense. 1972-ben a párizsi Tribune Internationale des Compositeurs első helyezettje volt. Kossuth-díjas (1983), Erkel Ferenc-díjas (1972), érdemes (1978) és kiváló művész (1989). F.M. *Az ajtón kívül* (opera, 1973–77); *Karl és Anna* (opera); *A harmadik bolygó* (operakantáta); *Hegedűverseny*; *Legenda*; *Requiem Kassák Lajosért*; *Xenia*; *Cantata Y*; *Irisz*; *Glarusi ének*; *Az utolsó pástör*; *Oldott kéve*.

Balassy Antal (?–?): ügyvéd. 1864-ben a budai m. szí-

nészet állandósítására részvénytársaság alapítását vette tervbe és folyamodott – *Molnár* György kudarcai ellenére – a Népszínház megnyitására. 1867-ben az ismét megnyíló Népszínház igazgató bizottmánya elnökévé választotta. 1869. dec.-ig töltötte be ezt a tisztelet, de a vállalkozás ismét anyagi kudarccal végződött.

Balaton Regina (Bp., 1966. jún. 21.–): táncosnő. Az ÁBI-t 1985-ben végezte el balettművész szakon, s ekkor lett az Operaház tagja, 1987-től magántáncosa. Rendkívüli tehetsége révén az Operaház repertoárján lévő balettek több főszerepét már utolsó éves növendék korában eltáncolta, így a *Salome* c. *Eck* Imre-koreográfia címszerepét is. Lirai alkatú, nagyszerű adottságú, szép vonalú klasszikus balerina, aki az elvontabb, szimfonikus kompozícióknak is ideális előadója. Harangozó Gyuladijas (1992). F.Sz. *Múzsza* (Seregi L.: A cédrus); *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Mária* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökőkút); *Tündér* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Amerika* (Kevéházi G.: Cristoforo); *Lány* (North: A halál és a lányka); *főszerep* (Kylián: Felhők); *főszerep* (Balanchine: Szerenád).

BALATON REGINA és KEVEHÁZI GÁBOR
(*Csajkovszkij*–*Vajnonen*: *Csiperkoszka*)

Balatonfüred színészete: a fürdőhelyen először 1815-ben v. 1816-ban fordultak meg m. vándorszínészek. 1821-ben *Balog* István társ.-a játszott itt. ~ 1824-ben, a nádor látogatása után vált divatos helységgé, ekkor a Fejér vármegye által pártolt egy. szerepelt egy alkalmi deszkaszínházban. A Dunántúli Színjátszó Társaság nyári állomáshelyének tervezett ~ en a fürdővendégek körében végzett gyűjtés után *Kisfaludy* Sándor 1830. aug. 9-én javasolta Zala vármegyének egy kőszínház felépítését. A több vármegyére kiterjedő gyűjtés, a természetbeni adományok és a munkajáradék (robot) igénybevétele – a tihanyi apátság átengedett telkén – *Fülöp* József tervei alapján épült fel a 400 nezőt befogadó szín-

ház, amely 1831. júl. 3-án nyílt meg, *Kisfaludy* prologusával és Töpfer-Komlóssy *Magyar hölgy* c. darabjával. A színház felügyeletét Zala vármegye vállalta, főig.-ja Kisfaludy lett. 1845-től a területileg illetékes főszolgabíró alá tartozott. Az egyszerű színpadberendezést Komlóssy Ferenc készítette, aki – előbb a Dunántúli Színjátszó Társaság élén, majd Kassáról nyaranta visszatérve – 1831–1838 között tartott itt nyári évadot. 1847–51-ben Hetényi József és 1852–1859 között Latabár Endre játszott itt. Ebből a színésznemzedékből többek között Déryné, Kantorné, a Lendvay-házaspár, Egressy Gábor, Buloyoszkyné lépett fel Füreden. 1852-ben a színházat – Ferenc József látogatása alkalmából – részlegesen felújították. 1845–1860 között aréna is szolgált a délutáni előadások számára. Jókainé Laborfalvi Róza és Buloyoszkyné Szilágyi Lilla voltak a nevezetesebb színészvendégek. Az épületet 1868-ban eladták a tihanyi apátságnak, amely 1878-ban lebontatta, helyére a gyógyfürdő került. 1861-től az I. világháború végéig más helyen korszerűbb színpad működött, ahol fellépett Jászai Mari, Blaha Lujza, Prielle Kornélia is. 1878-tól fedett játszóhelyként a Kurszalón – a mai gyógyszanatórium – nagyerőműtől vették igénybe. A színikerületi rendszer első tervében ~ a 7. kerületben szerepelt Székesfehérvárral, Pozsonnyal, Pápával, Veszprémmel. Az államosítást megelőző utolsó évadban, 1848–49-ben ~ negyedrendű kerületet alkotott, 19 másik településsel. A színpad használaton kívüli épületét 1920 után áttelepültek használták átmeneti szállásul, maradványait 1935-ben bontották le. 1955–1973 között a kiserdei, 1974-től a Horváth Mihály úti szabadtéri színpad áll a társ.-ok rendelkezésére. – Ir. Eötvös K.: Az első magyar nemzeti színház (Ország-Világ, 1900. nov. 25.); Fára J.: A balatonfüredi színház megalapítása és működésének első évtizedei (Zalaegerszeg, 1925); Kulcsár A.: Százéves balatonfüredi panaszkönyv (ItK, 1940, 183–185.); Bajcsa A.: Milyen volt Balatonfüred kőszínháza? (Színház- és Filmművészet, 1956); Köhegyi M.: Adatok a Kisfaludy Sándor alapította balatonfüredi színház történetéhez (Veszprém, 1970); Degré A.: Kisfaludy Sándor szerepe Zala megye politikai életében (ItK, 1974); Fenyő I.: Balatonfüred és a magyar reformkor (ItK, 1981.); Zákonyi F.: Balatonfüred (Veszprém, 1988).

Balaton Éva (Hatvan, 1957. jún. 20. –): zenetanár, énekes (mezzoszoprán). A Zak tanárképző tagozatán 1978-ban szerzett diplomát. Színházi pályafutása

1986-ban a debreceni Csokonai Színházban kezdődött, ahol 1991-ig volt magánénekes. 1991-től az Operaház magánénekes. F.Sz. *Amneris* (Verdi: Aida); *Eboli* (Verdi: Don Carlos); *Sinaide* (Rossini: Mózes); *Örse* (Kodály Z.: Háry János).

Balay Mária (?-?) énekesnő. A budai születésű, német anyanyelvű alténésznő 1835. aug. 9-én lépett fel először a budai Várszínházban. Később operát is játszott vándortárs.-ok tagja lett. Legnagyobb sikereit Kolozsvárott aratta. 1838-ban vendégszerepelt a Pesti Magyar Színházban. 1840–42-ben a Nemzeti Színház kórusában énekelt. 1845-ben sikertelenül kérte újrafelvételét. Pályájáról további adataink nincsenek. F.Sz. *Tancréd* (Rossini); *Rómeó* (Bellini: Rómeó és Júlia); *Adalgisa* (Bellini: Norma).

Balázs Béla; *Bauer* Herbert (Szeged, 1884. aug. 4. – Bp., 1949. máj. 17.): író, költő, színház- és filmesztéta, filmrendező. A bp.-i egyetem bölcsészkarának elvégzése és külföldi ösztöndíja után tanár, majd hirlapíró lett. 1904-ben a Thália Társaság egyik alapító, majd választmányi tagja. Kis szerepben fellépett az első bemutatón. Szépiroként is jelentkezett, s a *Nyugat* c. folyóirat köréhez csatlakozott. 1919-ben a Közoktatásügyi Népbiztosság irodalmi ügyosztályát vezette, a színházi ügyeket irányította. Bécsbe emigrált, itt írta nemzetközileg is kiemelkedő jelentőségű filmesztétikai műveit. 1926–1930 között Berlinben filmrendező- és forgatókönyvíró. 1931-től Moszkvában a Filmakadémia tanára, filmrendező. 1945-ben hazatért, forgatókönyveket írt, 1946–1949 között SzAk-n tanított, megalapította a Filmtudományi Intézetet. Kossuth-díjas (1949). F.M. *Dialogus a dialogusról* (1913); *Dramaturgia* (1918); *A színjáték elmélete* (Bécs, 1922). Drámái: *Doktor Szélpál Margit* (1909); *Az utolsó nap* (1913); *A kékszakállú herceg vára* (1913); *A fából faragott királyfi* (1917); *Boszorkánytánc* (1945); *Mozart* (1946); *Lulu és Beáta* (1947). – Ir. K. Nagy M.: B. B. világa (1973); Gyuris Gy.: B. B. Bibliográfia (Szeged, 1984).

Balázs Éva (Székelyudvarhely, 1950–): színésznő. 1974-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Széles skálájú művésznő, aki drámai és komikai adottságokkal egyaránt rendelkezik. Többször szerepel a bukaresti rádió m. nyelvű adásaiban. Önálló fellépésre és szavalóestekre is vállalkozik. F.Sz. *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde);

A BALATONFÜREDI SZÍNHÁZ

Melinda (Katona J.-Illyés Gy.: Bánk bán); *Baranyai Ilo-
na* (Veress D.: Örvényben); *Ráki* (Benedek E.: Több-
sincs királyfi); *Báthory Anna* (Sylvester-Nemes L.:
A boszorkány); *Judit* (Shaw: Az ördög cimborája).

Balázs István (Zalapáka, 1902. ápr. 4.–Bp., 1976. jan. 1.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1922-ben végezte el, és vidéken kezdte pályáját. 1924-től 1929-ig csehszlovákiai társ.-ok, 1930–31-ben a nagyváradi, 1931–32-ben a kolozsvári színház tagja volt. 1935–36-ban az Erzsébetvárosi Színházban játszott. 1936-tól nem volt állandó szerződése. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain szerepelt. 1945-től 1966-ig, nyugdíjba vonulásáig a Fővárosi Operettszínházban játszott. F.Sz. *Gorilla* (Fényes Sz.: Maya); *Mister X* (Kálmán I.: Cirkuszhercegnő); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill).

Balázs István (Szabadka, 1902. okt. 30.–): színész. 1946-ban került a Szabadkai Népszínházhoz, amelynek alapító tagja volt és ahol 1958-ig szerepelt. Drámai epizód- és komikus szerepeket játszott. F.Sz. *Kántor* (Bródy S.: A tanítónő); *Orrondi* (Sh.: Szentivánéji álom).

Balázs Janka; *Deutsch* (Kikinda, 1898. dec. 17.–): színésznő. A két világháború között amatőrként szerepelt a szabadkai Népkörben. 1945-től lett a Szabadkai Népszínház tagja, ahol a 60-as évek elejéig játszott, főként komikus szerepeket, öregasszonyokat, anyaszerepeket. F.Sz. *Veroni* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Johanna* (Heyermans: Remény); *Borbála* (Zilahy L.: Zenebohócok).

Balázs János (Kisújszállás, 1910. szept. 12.–Bp., 1983. szept. 29.): színész, rendező. Teológiai tanulmányok után *Rózsahegy* Kálmán színésziskoláját végezte el. 1936–1938 között Debrecenben, 1938–39-ben a Pódium Kabaréban játszott. 1941–1944 között az Új Magyar Színház tagja volt. 1945 után a rádió társ.-ának színésze, majd rend.-je lett. 1948-ban a Vígyszínházban, 1950–51-ben a Belvárosi Színházban, 1951-ben a Fővárosi Varietében is színpadra lépett. 1950–1957 között *Völcsy* Rózsival járta Mo. falvait, ahol a rádióból ismert „Gergely bácsit” népszerűsítette. F.Sz. *Sétáló István* (Fényes Sz.: Vén diófa); *Honvéd* (Vándor K.: Idegen asszony).

Balázs Péter (Bp., 1943. márc. 5.–): színész. 1965-ben kapta meg diplomáját a SzAk-n. A veszprémi Petőfi Színház szerződtette. 1970 óta a Vígyszínház tagja. Karakterszínész. Alakításait groteszk báj, fanyar humor jellemzi. Negatív figuráit mindig valami esendő vonás teszi hitelesen emberivé. Rendez, kabaréműsort is szerkeszt. Jászai Mari-díjas (1983). F.Sz. *Frederick Lawndes* (Maugham: Imádok férjhez menni); *Oszkár* (von Horváth: Mesél a bécsi erdő); *Étienne* (Feydeau: Bolha a fülbe); *Cheswick* (Kesey-Wasserman: Kakukkfészek); *Lebeznatnyikov* (Dosztojevszkij-Ljubimov: Bűn és bűnhődés); *A tevékeny Pisti* (Örkény I.: Pisti a vérzivatarban); *Firulet báró* (Gombrowicz: Operett); *René Berac* (Eriksson: Párizsi élet); *Bob* (Breffort-Monnot: Irma, te édes!); *Kosztijov* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Gál* (Molnár F.: Játék a kastélyban). F.R. *A nő szabó* (Feydeau); *Hajnalban, délben, este* (Niccodemi).

Balázs Samu (Bánffyhungad, 1906. máj. 18.–Bp., 1981. szept. 25.): színész. 1928-ban végezte el a SzAk-t. A kolozsvári Magyar Színház tagjaként harmincéves korára már olyan szerepeket tudhatott maga mögött, mint Shakespeare *Hamletje*, Katona József *Bánk bánja* vagy Madách Imre *Ádámja*. 1936-ban lett a Nemzeti Színház művésze, amelynek 1970-ig, nyugdíjazásáig, meghatározó egyénisége volt. A hetvenes években a Madách Színházban játszott. Nagyformátumú jellemszínész volt,

akit alkatának fanyar méltósága, kesernyős okossága főleg intrikus szerepekre predesztinálta. 1946-tól 1952-ig tanított a SzAk-n. Kossuth-díjas (1951) és érdemes művész (1963). F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Malvolio* (Sh.: Vizkereszt); *Gloster* (Sh.: Lear király); *Szerebrjakov* (Csehov: Ványa bácsi); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Gombóntó* (Ibsen: Peer Gynt); *Al Lewis* (Simon: A Napsugár-fiúk); *Firsz* (Csehov: Cseresznyés kert).

BALÁZS SAMU – *Al Lewis*
(Simon: *A Napsugár-fiúk*)

Balázs Sándor; *Breiner* (Nagygeresd, 1883. szept. 17.–Bp., 1982. ápr. 25.): író. Bp.-en elvégezte az egyetemet. 1906–07-ben Szentgotthárdon, 1907–1917 között Székelyudvarhelyen, 1917-től Bp.-en tanított. Regényeket, novellákat, színműveket írt. Drámaival három ízben elnyerte az MTA pályadíját. Drámái: *A feleségünk* (1913); *Küldöttség* (1917); *Álarcosok* (1921); *Az öreg tekintetes* (1933); *Mindenki lépik egyet* (1935); *Bikfic tanár úr* (1936); *Darázsfészek* (1954); *Érettségi után* (1958).

Balázsné: →Bognár Vilma

Balázsovits Lajos (Nagykanizsa, 1946. dec. 4.–): színész, színházigazgató. 1969-ben végzett a SzAk-n.

BALÁZSOVITS LAJOS – János
(Molnár F.: *Az ördög*)

1969-től 1974-ig a Madách Színház, 1974-től 1979-ig a Vígyszínház tagja volt. 1979–82-ben a Magyar Filmgyártó Vállalat színésze. 1982-ben visszatért a Madách Színházba. 1989-ben vendégként játszott és rendezett a Szegedi Nemzeti Színházban. 1991-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött, 1992-től a Játékszín ig.-ja. A szelíd, lírai alkatú művészből az évek során karakterszínész lett. Korán felfedezték a filmrendezők is, *Jancsó* Miklós alkotásainak egyik állandó szereplője. Érdemes művész (1987). F.Sz. *Bodnár Péter* (Németh L.: Bodnárné); *Agi Miklós* (Molnár F.: A hatyú); *Aston* (Pinter: A gondnok); *iff. James Tyrone* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába); *Hjalmar Ekdal* (Ibsen: A vadkacsa); *Husz János* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *IV. Béla* (Szabó M.: Béla király); *Sztálin* (Ribakov: Az Arbát gyermekei); *Orgon* (Molière: Tartuffe).

Balázs Piri Zoltán (Szabadka, 1949. jan. 19.–): színész. A SzAk-n folytatott tanulmányai után 1973-ban szerződött a Szabadkai Népszínház, innen 1977-ben átszerződött az Újvidéki Rádió egy.-éhez, de az Újvidéki Színház előadásaiban is fellép. Kezdetben néhány főszerepet, köztük énekes szerepeket is játszott, majd elsősorban epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Chuck Baxter* (Simon: Legénylakás); *Horvát kadét* (Krleza: Galicia); *Don Baker* (Gershe: A pillangók szabadok); *Nimród király* (Dürrenmatt: Angyal szállt le Babilonba); *A filharmonia igazgatója* (Mrozek: Mészárszék).

Balázs Sándor, *Pretzner* (? , 1857–Szentendre, 1923. ápr. 22.): színész, rendező. 1876-ban, *Kétszery* József társ.-ánál hallani róla először. Többször volt *Csóka* Sándor (1879; 1887–89), *Mosonyi* Károly (1880–83; 1886), *Dobó* Sándor (1897–1901) társ.-ának tagja. Utolsó szerződése *Farkas* Ferenc társ.-ához kötötte (1908–1910). Karakter szerepeket játszott. F.Sz. *Harpon* (Molière: A fősvény). – Felesége: *Szöllősy* Ilona (Szabadka, 1862–Héthalom, 1934. ápr. 7.): énekesnő. 1882-ben *Miklós* Gyula társ.-ában játszott. 1883-tól férjével együtt szerepelt, majd 1897 után visszavonult. **balerina** (olasz): általában egy balett-egy. tagjának jelölése. Ezen belül azonban rangsorolást is alkalmaznak, melynek csúcán a *primaballerina*, ill. a *prima ballerina assoluta* áll.

balett (olasz–német): 1. a táncművészet egyik ága; hagyományos formája a 19. sz.-ban kialakult ún. klasszikus v. akadémius, 20. sz.-i formái a modern –, a jazz– stb.; 2. az európai színpadi táncművészetben a 17–19. sz. folyamán kiformalódott tánctechnika, mozdulatnyelv, melynek pantomimikus és szimbolikus elemei egyaránt vannak; 3. színpadi táncmű, *táncjáték*. Zenés színjáték-típus, mely cselekményt kizárólag a tánc nyelvével adja elő; 4. a műveket előadó együttes elnevezése. – A ~ történetének első fejezetét a 15–16. sz.-i itáliai, francia és spanyol fejedelmi udvarokban pantomimikus, később allegorikus előképjátékokból önállósult udvari ~ (ballet de cour) jelenti, mely énekekkel, zenével és szavalással kísért táncokból összetett teatrális műsor volt. A 17. sz.-ban az újonnan kialakuló operák betéteiben a tánc alárendeltként kapcsolódott a cselekményhez (ballet divertissement, *Lully*). A tánctechnika fejlődése tette lehetővé az ún. ballet pantomime (1708), a cselekményes, énekes, önkifejező ~ kialakulását, melynek elméletét Jean George *Noverre* fektette le. A 19. sz.-ban önállósult egész estét betöltő színjáték-típus (a ballet d'action) már összefüggő drámai cselekménnyel bírt. A romantika stílusjegyei, a látvány egysége, a pantomimikus mozdulatok megjelenése, a tánclemek klasszicizálódása voltak jellemzői. Az 1830–40-es években a karaktertáncok és a *spicotechnika* forradalmasította a ~t. A klasszikus ~ kifejezőeszközeinek tagításával, a panto-

mimikus jelleg erősödésével a 19. sz. végén – a 20. sz. első harmadában kezdődött a modern ~ korszaka. – Ir. Burian: *Das Ballet* (Prága, 1963); Haraszi E.: *A tánc története* (1937); *A magyar balett történetéből* (Szerk.: Vályi R., 1956); Nirschy E.: *A klasszikus tánc*; Vályi R.: *A táncművészet története* (1969).

balettagazgató: munkaköre korlátozódhat az ügyvezetésre is, de betöltheti olyan művészegyeniség is, aki egyben az egy. vezető koreográfusa, műsorpolitikájának, az egy. összetételének, fejlesztésének felelős meghatározója.

balettmester: régebben egy színház tánc-egy.-ének felelős szakmai vezetője. Újabb próbavezető ~t ill. gyakorlatvezető ~t különböztetnek meg.

balettszőnyeg: a színpad padlójában lévő rések, kisebb egyenetlenségek átfedésére szolgáló, sima, de nem csúszós felületű szőnyeg, mely biztonságot nyújt a táncosoknak. Alsó rétege jól tapad, hogy az oldalirányú dinamikus igénybevétel ellenére se mozduljon el. Korábban durva szövésű lenvászonból, újabban hegeszthető műanyagokból készül.

Bali József (Mohács, 1939. febr. 6.–): karmester. 1957–62-ben a Zak karvezetői szakán *Vásárhelyi* Zoltán növendéke volt. 1962–1965 között a szolnoki Állami Zeneiskola tanára, majd 1965-től a szolnoki Szigligeti Színház karmestere. A színházi fellépéseken kívül rendszeresen szerepel hangversenyeken is, bel- és külföldön (Ausztria, Svájc, Németország, Finnország) egyaránt.

Balikó Tamás (Miskolc, 1958. aug. 25.–): színész, rendező, színházigazgató. 1981-ben végzett a SzAk színész szakán. A Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek 1987-ig volt a tagja. Felvételt nyert a SzAk rendező szakára is, ahol 1990-ben kapta meg a diplomát. 1991-ben *Cserhalmi Györggyel* megalapították a Labdatér Teátrumot. A fiatal rendezőnemzedék egyik kiemelkedő egyénisége. Rendezéseit határozott elképzelés, biztos színészvezetés jellemzi. Színésmesterséget tanít a SzAk-n. 1993-tól a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja. F.Sz. *Haudy* (Lenz: Katonák); *Robert Hand* (Joyce: Számkivetettek); *Viktor* (Vitrac: Viktor avagy A gyermekuralom); *Asztrov doktor* (Csehov: Ványa bácsi); *Kittel* (Sobol: Getto); F.R. *Teljes napfogyatkozás* (Hampton); *A kék madár* (Maeterlinck); *Kakukkfészek* (Kesev-Wasserman); *A nép ellensége* (Ibsen); *Utazás az éjszakába* (O'Neill); *Számkivetettek* (Joyce); *A büntető kéz* (Walker).

Bálint Ágnes (Adony, 1922. okt. 23.–): író, dramaturg. A m. gyermekek legkedvesebb bábfiguráinak és mesesorozatainak írója. Első mesekönyvei 1941–42-ben jelentek meg. 1951–58-ban külkereskedelmi dolgozó. 1958-ban került a Magyar Televízióhoz, ahol 1965–1986 között főmunkatárs volt. Az ő nevéhez fűződik a televízió népszerű esti meseműsora és a *Kuckó* c. gyermekműsor (1967). Könyvei külföldön – NSZK, Szovjetunió, Csehszlovákia, Lengyelország – is megjelentek. Írásait a Magyar Rádióban is rendszeresen közli. József Attila-díjas (1975). F.M. *Az elvarázolt egérkisasszony* (1979); *Mi újság a Futrinka utcában?* (1966); *Szeleburdi család* (1966); *Megint Mazsola* (1966); *Mazsola és Tádé* (1971); *Frakk, a macskák réme* (1973); *Egy egér naplója* (1983); *En vagyok a Tévémaci* (1983); *Micsoda pók a vízipók* (1985).

Bálint András (Pécs, 1943. ápr. 26.–): színész, versmondó, színházigazgató. 1965-ben a SzAk elvégzése után Pécsre szerződött, 1969-től a Madách Színház, 1980-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának művésze, 1985 óta a Radnóti Színház ig.-ja. 1983 óta a SzAk tanára. Számos m. film főszerepét alakította. Jászai Mari-díjas (1977), érdemes művész (1988). F.Sz. *Edgar*

(Sh.: Lear király); *Claudio* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Cléante* (Molière: Tartuffe); *Gregers Werle* (Ibsen: A vadkacs); *Leone Glembay* (Krléza: Glembay-vér); *Austin* (Shepard: Valódi vadnyugat); *Helmer* (Ibsen: Nóra). Előadóestek: *Szép Ernő és a lányok*; *Sem emlék, sem varázslat* (Radnóti M.); *Boldog, szomorú dal* (Kosztolányi D.).

BÁLINT ANDRÁS

Bálint Dezső (Bp., 1872–Bécs, 1919. szept. 19.): színházigazgató. Újságíróként kezdte pályáját. 1907–08-ban a Budapesti Cabaret Színház, 1908–09-ben a Bonbonnière Kabaré ig.-ja volt. 1908 febr.-ban a Népszínház–Vigopera társig.-ja lett. 1909-től a Royal Orfeum tulajdonosa és direktora volt. Számos vi.-ot és operettlibrettót fordított magyarra. Fordításai: Capus: *Pénz vagy élet!* (1901); *A szerencse* (1901); ifj. A. Dumas: *Georges hercegnő* (1906).

Bálint Endre (Bp., 1914. okt. 27 – Bp., 1986. máj. 3.): festőművész, grafikus, diszlettervező. Az Iparművészeti Főiskolán grafikus tanulmányokat folytatott. Sajátos, misztikus és szurrealista stílusú művész. 1956–1962 között Párizsban tartózkodott és dolgozott, majd hazatért. A Nemzeti Színház vezetői – az ott folyó scenográfiai reformtörekvések kapcsán – több előadás színpadképét tervezették meg vele. A *Bakó* József diszlettervezővel közösen alkotott tervekre sejtelmes, metakommunikatív szürrealizmusa volt jellemző. F.T. Sh.: *Macbeth*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Molière: *Dandin György*.

Bálint György; *Beck* (Bp., 1906. jan. 20–): színész, rendező. 1927-ben végzett az Országos Színészegyesület színiiskolájában. 1925-től ösztöndíjasként a Renaissance Színházban, 1927–29-ben az Új Színházban, 1929–30-ban Debrecenben, 1930–1935 között Kassán és Ungváron, 1935-től 1938-ig a Belvárosi Színházban játszott. A háború után 1946–48-ban a Madách Színház színész-rendezője, *Hont* Ferenc távozása után főrend.-je lett. 1949–51-ben az Ifjúsági és a Vidám Színházban dolgozott. 1951-ben a Szegedi Nemzeti Színház ig.-jává nevezték ki. 1953–1957 között a pécsi, 1957–59-ben a szolnoki, 1959–60-ban a győri, 1960–1963-ban a kaposvári, 1963–66-ban az egri, 1966–1969 között a győri színház tagja volt. 1966 óta nyugdíjas. Jellemző színész, főleg epizód szerepeket játszik. Korán foglalkoztatni kezdte a rendezés gondolata, de csak a háború után vált ismertté rendezőként, az előadás, a színház egészéért felelős színházi emberként. Nevéhez fűződik az *Egerek és emberek* legendás, 1947-es Madách Színházi előadása.

1948–1951 között színészmesterséget tanított a SzAk-n. F. Sz. *Metternich* (Kálmán I.: Ördöglovas); *Melnyikov* (Gorkij: Vassza Zseleznova); *Graaberg* (Ibsen: Vadkacs); F. R. *Ludas Matyi* (Móricz Zs.); *Warrené mestersége* (Shaw); *Rómeó és Júlia* (Sh.). F. M. *Színészekről szól* (Társszerző: Fellegi István, Bp., 1941).

Bálint Ilona (Szeged, 1938. nov. 3.–): énekesnő (szoprán). 1955-től 1960-ig Szegeden a Liszt Ferenc Állami Zeneiskolában ének szakon *Gál* Józsefnél, majd magánúton dr. *Korányi* Elemérnél *Lamberg* Rózsánál tanult. 1960–1974 között a Szegedi Nemzeti Színház énekkari tagja, 1974-től uo. magánénekes. F.Sz. *Margit* (Gounod: Faust); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni).

Bálint Lajos (Újpest, 1886. szept. 26.–Bp., 1974. márc. 5.): dramaturg, író, újságíró. A bp.-i és berlini egyetemen tanult. A Thália Társaság alapítói közé tartozott, 1906-ig a társaság titkára volt. A *Hétben*, az *Életben*, a *Magyar Hírlapban*, a *Nyugataban* és a *Világban* jelentek meg színházi és képzőművészeti írásai. 1915-ben a Nemzeti Színházba került, amelynek titkára, ill. dramaturg főtitkára volt 1935-ig. 1919-ben a Kollektív Szín-társulatot igazgatta. 1936-tól *Hevesi* Sándor mellett a Magyar Színházban dolgozott dramaturgként. 1912–1925 között a Genius Könyvkiadó irodalmi vezetésével is foglalkozott. 1940-től 1944-ig az OMIKE Művészakció műv. vez.-ként tevékenykedett. 1945–1947 között a Magyar Írók Szövetségének ügyvezető titkára, 1953-tól 1959-ig, nyugdíjazásáig a Szerzői Jogvédő Hivatal ig.-ja volt. ~ egész életében a haladó színházi törekvéseket támogatta irodalmi tájékozottságával és műveltségével. Ezt bizonyítják fordításai (pl. *Strindberg*, *Hauptmann*, *Klabund*) és a közreműködésével készített nemzeti színházi műsor. Kortársairól írott visszaemlékezései, portréi fontos színháztörténeti források. Tiszteletére felesége, *Spiegel* Annie ~ emlékgyűrűt alapított. Drámái: *Baskircsev Mária* (Andai E.-vel, 1935); *Támár* (1942). Könyvei: *A Onestepől a tangóig* (1921); *Művészbejáró* (1964); *Karzat és páholy* (1967); *Vastaps* (1969); *Színészek, táncosok, artisták* (1973); *Ecset és véső* (1973); *Mind csak színház* (1975).

Bálint Mária (Debrecen, 1944. dec. 12.–): színésznő. 1963-ban kezdte a pályát a debreceni Csokonai Színházban. 1969-től a kecskeméti Katona József, 1971-től a veszprémi Petőfi Színház tagja. 1978-tól ismét a debreceni Csokonai Színházban játszik. 1989 óta rendező-asszisztensként is dolgozik. F.Sz. *Bella* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Siminszky* (Remenyik Zs.: „Vén Európa” Hotel); *özvegy Nátliné* (Háy Gy.: Tiszazug).

Bálint Márta (Marosvásárhely, 1946. dec. 2.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1968-ban. A szatmárnémeti társ.-ban kezdte a pályáját, majd három év múlva átszerveződött Marosvásárhelyre. 1988-ban családjával együtt áttelepült Mo.-ra. Egy ideig a Nemzeti Színházban játszott, de hamarosan búcsút mondott a színpadnak. Behízelgő modorú lányokat, fiatalasszonyokat alakított változatosan és hitelesen. F.Sz. *Magdó és Régina* (Tamási Á.: Énekes madár); *Éva* (Szakonyi K.: Életem, Zsóka); *Estella* (Krúdy Gy.: A vörös postakocsi); *Reagan* (Sh.: Lear király).

Bálint Péter (Nagyvárad, 1950. jún. 6.–): színész. 1973-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és a sepsiszentgyörgyi színházhoz szerződött. 1990 óta a veszprémi Petőfi Színház művésze. F.Sz. *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Abel* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Boglár Péter*

(Gáli J.: Szabadsághegy); *Galeotto Marzio* (Heltai J.: A néma levente); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom). **Bálint** Piroska (Tóba, 1950. okt. 18.–): dramaturg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar szakán végzett. 1979-től a Szabadkai Népszínház dramaturgja. 1988-ban elhagyta a színházat, elköltözött Szabadkáról, további életútja nem ismeretes.

Balkay Géza (Bp., 1952. szept. 5.–): színész. 1978-ban a SzAk elvégzése után a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött, 1979-től a Nemzeti, 1982 óta a Katona József Színház tagja. Fanyar egyénisége összetett, negatív figurák életrekelésében is jól érvényesül. Jászai Mari-díjas (1984). F.Sz. *Henryk* (Gombrowicz: Esküvő); *Párménion* (Sütő A.: A szuzai menyegző); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Amphitryon* (Kleist); *Galambos* (Bulgakov–Gothár P.: Kutyaszív); *Verlaine* (Hampton: Teljes napfogyatkozás); *Oronte* (Molière: Mizantróp); *Platonov* (Csehov); *Ligurio* (Machiavelli: Mandragóra).

BALKAY GÉZA – Zsador
(Osztrovskij: Jövendőmező állás)

Balla Béla (? , 1843–?, 1896): színész. Az 1860-as évek legelején lépett színpadra. Kedvelt hősszerelmes, operettbonviván, népszínműénekes, jellemszínész volt. Az 1870-es évektől rendezői sikereket is elért. Kassán, Aradon és Kolozsvárott is megfordult. Az 1870-es évek végétől egyre kisebb szerepeket kapott, így 1884-től visszavonult, szegénységben élt. F.Sz. *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lord Maxwell* (Méresville: Rögeszme és örölség); *Ethelwood* (Dumas: Korona és vérpad); *Saphir* (Offenbach: A kékszakáll); *Cacole* (Meilhac–Halévy: Tricoline és Cacole). – Első felesége *Gildai* Ernesztina (?–Balatonfüred, 1873) elsőrendű drámai és társalgási szende, aki éveken át volt a kassai közönség kedvence. F.Sz. *Nelli* (Mellesville: Rögeszme és örölség); *Dauphin* (Delavigne: XI. Lajos); *Verdune* (Offenbach: Párizsi élet); *Luise* (Suppé: Nőnővelde).

M.A. 1863–64: Szigeti Imre; 1865–66: Bényei István, 1866–67: Fehérváry Antal; 1867–69: Szabadka; 1869–73: Latabár Endre; 1873–74: Sztupa Andor; 1874–77: Arad; 1877–78: Aradi Gerő; 1878–79: Kovács Gerő; 1879–80: Károlyi Lajos; 1880–81: Bényei István; 1881–82: Jakab Lajos; 1882–84: Károlyi Lajos.

Balla Ica (Ókeresztúr, 1927. febr. 9.–): színésznő. 1943-ban táncosnői diplomával a Szegedi Nemzeti

Színházban kezdte pályát. 1949–51-ben a Pécsi Nemzeti Színháznál szerepelt. 1951–1987 között a győri Kisfaludy Színház tagja volt. 1982-től nyugdíjas. Szubrett, majd primadonna volt. Minden zenés műfajban, de prózai szerepekben is foglalkoztatták. F.Sz. *Cecilia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Czipra* (ifj. J. Strauss: Cigánybáró); *Karlina* (Burkhard: Tűzijáték); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); Cs. *Bruckner Adelaida* (Örkény I.: Macskajáték).

Balla Kálmán (Alsónémedi, 1868–?, 1944): színész, igazgató. *Balla* Károly unokája. 3 évet járt a SzAk-n, és 1890-ben Kolozsvárra kezdte pályáját. Bonviván, lírai szerelmes szerepeket játszott, rendezett. 1901-től 1911-ig, majd 1913-tól 1919-ig ig.-ként működött. Közben 1911–1913 között a Magyar Színház főrendezője volt. 1922-ben az Intim Kabarét igazgatta. 1926-tól az Országos Színészegyesület főkönyvelője lett. F.Sz. *Adhemar* (Sardou–Najac: Vájlunk el!); *Biliczky* (Herczeg F.: A dolovai nábob leánya); *Duval* (Bisson: Válás után); *Raymond* (Pailleron: Ahol unatkoznak).

M.A. 1890–92: Kolozsvár; 1892–1901: Szeged, Pécs, Nagyvárad; 1896–98: Arad. Igazgatóként: 1901–1903: Győr; 1903–1904: Zombor; 1904–1907: Miskolc; 1907–1911: Pozsony; 1913–1917: Zombor; 1917–1919: Sopron.

Balla Károly (Sály, 1803–Mezőcsát, 1881. szept.): színész, színigazgató. 1820-ban lett színész, 1828-tól 15 éven át kisebb társ.-ok ig.-ja volt. 1843–1873 között a Debreczen–Nagyváradai Értesítő alapító szerk.-je. Színészként vezető szerepeket játszott több színjátéktípusban. 1835-ben *Vélemény a magyar játékszín körül tett néhány szóra* c. cikkében (Jelenkor, 1835. nov. 15.) közvetíteni igyekezett a Nemzeti Színház megalapításának kétféle elképzelését, *Széchenyi* István és Pest vármegye között. Két drámát fordított német nyelvből. F.Sz. *Ottavio* (Gombos I.: Az esküvés); *Percival* (Halm: Griseldis); *Lumpácivagabundus* (Nestroy); *Rodolpho* (Hugo: Angelo); *Lear* (Sh.). – Ir. Egy jubiláris magyar szerkesztő (Vasárnapi Újság, 1866. dec. 30.); Bénédek. S.: nekrológ (Debreczen–Nagyváradai Értesítő, 1881. szept. 25.); Báthory Románcsik M.: Magyar színészek és színésznők életrajzai (Kassa, 1883. 70–71.).

Balla Mariska (Nagyvárad, 1881. okt. 6.–Bp., 1932. febr. 25.): színésznő. 1903–05-ben *Szilágyi* Dezső társ.-ában kezdte pályáját. 1905–06-ban Győrött, 1906-tól 1914-ig férje, Heves Béla társ.-ában Marosvásárhelyen, 1916-ban Bp.-en az Érdekes Kabaréban játszott. 1919-ben szerződtette a Vigszínház, amelynek 1925-ig volt a tagja. Ezután nem volt állandó szerződése. 1929-ben a Fővárosi Művész Színházban lépett színpadra. 1929–1931 között az Új Színház társ.-ában működött. Jellemszerepeket formált meg. F.Sz. *Gyurkovicsné* (Farkas I.: A Gyurkovics-fiúk); *Lady Constance* (Jones: Gé-sák); *Trenkné* (Mihály I.: Béla, aki 28 éves).

Balla Miklós (Nagyszeben, 1935. ápr. 6.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1957-ben. Nagyváradra szerződött, ahol 1985-ig volt a társ. tagja. 1985 ápr.-ban áttelepült Mo.-ra; a Népszínház, ill. a Bp.-i Kamaraszínház tagja. Karakter szerepeket játszik, alakításait plasztikus mozgás és érzelmi-indulati telítettség jellemzi. F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Teiresziás* (Szophoklész: Antigóné); *Svejk* (Brecht: Svejk a második világháborúban); *dr. Schutzmacher* (Shaw: Az orvos dilemmája); *Főúr* (Bródy S.: A tanítónő).

Balla Zoltán: → Zádor Balla Zoltán

Ballai István (Kispest, 1924. ápr. 25.–): színész. 1947-ben végezte az Országos Színészképzőt, majd Győrbe, *Horváth* Gyula társ.-ához szerződött. Ezután

Szentes László társ.-ának tagja lett. 1949-től 1985-ig, nyugdíjba vonulásáig a győri Kisfaludy Színház tagja volt. F.Sz. *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Lysander*, *Demetrius* (Sh.: Szentivánéji álom); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Mr. Gibbs* (Kesseling: Arzen és levendula).

Balláné Molnár Karolina (?-Debrecen, 1866. jún. 28.): színésznő. 1827-ben lett Balla Károly színész felesége, 1828-ban lépett a pályára. 1843-ban férje visszavonulása után ő is felhagyott a színésszettel. Hat drámát fordított német nyelvből magyarra. Tragikus hösnöket játszott férje társ.-ainak előadásain. F.Sz. *Júlia* (Gombos I.: Az esküvés); *Gróf Vérhantiné* (Katona J.: Luca széke); *Ilka* (Kisfaludy S.: Az emberszív örvényei); *Bragadin Katalin* (V. Hugo: Angelo); *Howard Katalin* (Dumas-Jerrmann: Korona és vérpad); *Griseldis* (Halm).

Balló Gábor (Bp., 1943. aug. 2.–): diszlettervező. A bp.-i Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban érettségizett 1961-ben. Előbb a Hunnia Filmstúdióban dolgozott mint diszlettervező, tervezőasszisztens, majd 1966-ban a Magyar Televízióhoz került, ahol 1970-től diszlettervezőként működik. Igen sok tvj., televíziós műsor-zenei, irodalmi, szórakoztató – diszlettervvet készített el. Olykor dolgozott színházaknak is. A drámai terek, színpadképek gondos felépítése és berendezése jellemzi. Kiállítások is – Bp., Miskolc, Novi Sad – gyakran szerepel. F.T. Páskándi G.: *Tornyot választok*; Dürrenmatt: *A Nagy Romulus*.

Baló Elemér (Bp., 1892. dec. 5.–Bp., 1970. ápr. 27.): színész. A SzAk-t 1916-ban végezte el, és a frontra került. 1918-ban a Nemzeti Színház tagja lett, de a Tanácsköztársaság idején vállalt szerepe miatt elbocsátották. Ezt követően a Madách Színházban (1919–1920), az Új Színházban (1920), a Fásor Kabarében (1920), a Belvárosi Színházban (1921–1924, 1925–1926, 1932–1933, 1935–1936), a Renaissance Színházban (1924–1925), az Andrássy úti Színházban (1926–1927), az Új Színházban (1928–1931), a Magyar Színházban (1936–1937, 1941–1942), a Dunaparti Színpadon (1939–1940) és a Madách Színházban (1942–1944) szerepelt. 1945–1961 között a Nemzeti Színház tagja volt. Gyakran lépett fel szavalóesteken, alkalmi társ.-okban. Részt vett a Független Színpad munkájában, és mint a kommunista párt tagja, a munkásszínjátszás egyik fő szervezője volt. ~ különösen az érzékeny és bonyolult lelkületű, a világ ellen lázadó hőseket formálta meg egyénien. A Magyar Színészek Szabad Szakszervezetének egyik alapítója, 1945–1948 között alelnöke volt. Érdemes művész (1959). F.Sz. *Oswald* (Ibsen: Kisértetek); *Jean* (Sarmant: Amyhalász); *Raszkolnyikov* (Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés); *Olson Irjő* (Karinthy F.: Holnap reggel); *Inkvizitor* (Shaw: Szent Johanna); *Vackor* (Sh.: Szentivánéji álom); *Inchoffer atya* (Németh L.: Galilei); *Dózse* (Brecht: Galilei élete).

Balog Gusztáv (Pest, 1844. nov. 17.–Bp., 1920. aug. 31.): karmester, zeneszerző. *Balog* István fia. *Keszy* Józsefnél kezdte a pályát, majd 1861-ben mint díjtalan gyakornok játszott Molnár György társ.-ában a Budai Népszínházban. 1862-ben újra Keszy és Fekete Pál társ.-ának volt tagja, 1862–65-ben a Nemzeti Színházban kardalnok. Nyaranta a Komló és Belezsnay Kertben karmester volt. F.M. *Házasság a börtönben* (1886); *A pipahős*.

M.A. 1865: Csaby Imre; 1874: Hubay Gusztáv; 1875: Miklósy György; 1876: Sztupa Andor, Aradi Gerő; 1877–81: Károlyi György; 1881–83: Aradi Gerő; 1883: Mándoky Béla; 1884: Tóth Béla; 1885: Krecsányi Ignác; 1886: Nagy Vince; 1887: Jakab Lajos; 1888: Halmai Imre; 1889: Polgár Károly; 1890: Halmai Imre;

1891: Rakodczay Pál; 1892: Makó Lajos; 1894: Bokody Antal; 1895: Rakodczay Pál; 1896: Leszkay András; 1897: Kolozsvár; 1898: Megyeri Károly; 1899: Népliget Dalos Színház; 1899: Rakodczay Pál; 1900: Komjáthy János; 1902: Janovics Jenő; 1903: Krémer Sándor. **Balog** István (Lucs, 1790. dec. 8.–Pest, 1873. jún. 21.): színész, színigazgató, drámaíró és fordító. 1806-tól tanult Pesten, 1807-től statisztált a m. társ. előadásain. 1811–1854 között színész, közben 1828–29-ben Kaposvárott ügyvéd. 1815-től vándorszínész és ig. Kisebbs-nagyobb, társ.-ok élén az egész országot bejárta. Játsszóhelyeit 1820–1838 között vezetett pénztárnaplójából ismerjük. 1839-től a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház tagja. 1854-ben nyugdíjba vonult. 1857-ben ünnepelte 50 éves színészi jubileumát. 1862-ben a Nemzeti Színház pénztárosa volt. Vándorszínészként sokféle szerepet játszott, sikereit mégis komikusnak aratta a falusi és a kisvárosi közönség előtt. Társ.-a igényeinek megfelelően kb. 30 bohózatot ford. és magyartított, dramatizálta Mészáros Ignác *Kárigámját* és Csokonai V. Mihály *Dorotttyáját*; írt tablókát és bábszínműveket, így dolgozta fel pl. a Don Juan-témát és az Árgirus-széphistóriát. Irodalmi előképek nyomán írt darabjait (*Angyal Bandi*, 1812; *Az aranyhajú Tündér Ilona*, 1827; *Ludas Matyi*, 1838; *Mátyás diák*, 1838) és a kortárs eseményeket feldolgozó *Cserny Györgyöt* (1812) országszerte játszották, bár nyomtatásban szerzőjük életében nem jelentek meg. F.Sz. *Pedrillo* (Eckartshausen: Arany idő); *Adám* (Schenk-Weidmann: A falusi borbély); *Boritzki Dani* (Weisse-Simai K.: Házi orvos-ság); *Zajtay István* (Gaál J.: A feleskei notárius). – Ir. Báthory Románcsik M.: Magyar színészek és színésznők életrajzai (Kassa, 1883., 99–102.); Waldapfel J.: B. I. egykorú Karagorgy-drámája és a szerb színészet (1932); Pukánszky Kádár J.: Csokonai-művek B. I. vándortársulatának műsorán (ItK, 1960); Pór A.: B. I. és a 19. század elejének népies színjátéka (1974).

Balog Jozsefa; Pepi (? , 1831–Pest, 1863. nov. 26.): színésznő. *Balog* István lánya. 1838–44-ig és 1845–46-ban gyerekszínész volt a Nemzeti Színházban. Működésének ismert adatai: 1848-ban a Tóth Döme társ.-ában, 1850-ben a Havi Mihály–Szabó József együttesben, 1855-ben pedig a Csabai–Laczkóczy–Fejér–Gócs társ.-ban játszott. Egy időre visszavonult, majd 1860-tól újra szerepelt. Vigjátékok lány szerepeit alakította sikerrel. F.Sz. *Júlia* (Holbein: Szerelmem mindent tehet).

Balog Judit (Bp., 1953. aug. 7.–): színésznő. 1974-ben a 25. Színháznál kezdte pályáját. 1977–81-ben a Népszínház, ill. Józsefvárosi Színház tagja volt. 1981-ben a nyíregyházi Móróc Zsigmond, 1982–84-ben a győri Kisfaludy, 1984–86-ban a Miskolci Nemzeti, 1986-tól 1989-ig a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1989 óta ismét a győri Kisfaludy Színház színésznője. Alakításaiban vonzó nőiességet groteszk humor színezi. F.Sz. *Egérke* (Örkény I.: Macskajáték); *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Mária* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Brigitte I.* (Camoletti: Boldog születésnapot).

Balog Róza (Högyész, 1838. jún. 26.–Nagysurány, 1896. okt. 17.): színésznő. *Balog* István lánya. 1856-ban Tóth János társ.-ának volt tagja, majd férjével, Breznay Gézával együtt játszott 1888-ig. Népszínművekben volt igazán otthonos, de drámai szerepekben is sikerrel lépett fel. Utolsó ismert szerződése 1892-ben Jáni János társ.-ához kötötte. F.Sz. *Marsan hercegnő* (D'Ennery); *Reed asszony* (Birch-Pfeiffer: Lowoodi árva); *Gertrudis* (Sh.: Hamlet); *Korpadiné* (Szigligeti E.: Székely katonája); *Ördög Sára* (Tóth E.: A tolonc).

M.A. 1858: Hubay Gusztáv; 1861: Láng Boldizsár;

1863: Breznay; 1864: Csaby Imre, Szilágyi Béla; 1866: Hubay Gusztáv; 1869: Györfy Antal; 1870: Novák Sándor, P. Nagy Mihály; 1871: Follinus János; 1872: Várady, Miklós György; 1873–78: Krecsányi Ignác; 1879: Csóka Sándor; 1880: Krecsányi Ignác, Mosonyi Károly; 1881–83: Csóka Sándor; 1883: Mosonyi Károly; 1884–86: Jakab Lajos; 1886: Mosonyi Károly; 1889–91: Egri János; 1891: Geröfy Andor; 1892: Jáni János.

Balogh Ágnes (Eger, 1957. okt. 8.–): bábszínésznő. 1985 óta az egri Harlekin Bábszínház tagja, 1987-ben végezte el a Bábstúdiót. 1989-től az egri Gárdonyi Géza Színház művésznője. Főleg naiva szerepeket játszik. F.Sz. *Hófehérke* (Grimm–Károlyi A.: Hófehérke); *Csípkeözsika* (Ignác R.); *Fruzsina* (Urbán Gy.: Minden egér szereti a sajtot).

Balogh Ágoston (Bp., 1932. júl. 9.–): táncos. *Nádasi* Ferenc növendéke volt. 1949–50-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1950 óta tagja, 1960-tól magántáncosa, 1963-tól balettmester, az ABI színpadi gyakorlatvezető tanára. Kiváló színészi adottságokkal és humorérzékkel rendelkező karaktertáncos. Erdemes művész (1989). F.Sz. *Öreg gavallér* (Harangozó Gy.; majd Seregi L.: A csodálatos mandarin); *Nurali* (Zaharov: A bahcsiszerráji szökökút); *Döbrögi* (Harangozó Gy.: Ludas Matyi); *Coppélius* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Lörinc barát* (Seregi L.: Rómeó és Júlia).

Balogh Alajos (Csepreg, 1831. júl.–Pápa, 1885. okt. 20.): színész, rendező, igazgató. 1845-ben kellékesként kezdte a pályát id. *Bács* Károly társ.-nál, majd 1847-ben *Hetényi* Józsefnél lett színész Pápan. 1859-től kezdve többször is próbálkozott igazgatással; így 1874–1885 között dunántúli városokat látogatott. Komikus, kedélyes és gálans apaszerepeket játszott. F.Sz. *Dr. Kokas* (Csiky G.: Mukányi); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Peták János* (Csepregy F.: A piros bugyelláris); *Ferenc* (Schiller: Haramiák). Felesége: *Philippovics* Borbála (Visz, 1838. nov. 29.–Beszterce, 1905. jan. 25.): színésznő. 1855-ben lépett a pályára; férje, majd fia, *Balogh Árpád* társ.-ában játszott. F.Sz. *Szedervári Kamilla* (Csiky G.: Proletárok); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán). M.A. 1855: Kétszery József; 1856: Győr; 1859: Kaposvár; 1860: Csorna; 1869: Miklós György; 1871: Kőszegi Endre; 1872: Kétszery József. Igazgatóként: 1873: Kecskemét; 1874: Selmecbánya; 1875: Kalocsa; 1876: Dombóvár; 1877: Kőszeg; 1878: Csáktornya; 1879: Sümeg; 1880: Pápa; 1881: Szombathely; 1882: Marcali; 1883: Szigetvár; 1884: Baja; 1885: Pápa.

Balogh András (Kolozsvár, 1945. dec. 15.–): színész, rendező. A középiskolát követően a kolozsvári Politechnikai Intézet építészeti szakán tanult, de 1966-ban, három év után tanulmányait megszakította és a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben folytatta. 1970-ben színészdiplomát szerzett, ezután újabb három évig Bp.-en tanult a SzAk-n. Erdélybe visszatérve a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja, ahol színész, segédrendező, majd rendező lett. F.R. *Móricz Zs.: Kerek Ferkó*; *Stefanescu: Kis pokol*; Szakonyi K.: *Adáshiba*; *Móricz Zs.: Sári bíró*.

Balogh Árpád (Torda, 1852–Bp., 1934. júl. 31.): énekes (tenor). 1871-ben *Kőszegi* Endrénél lett színész. Népszerű operetténekes volt. F.Sz. *Antal* (Suppé: A pajkos diákok); *Grenicheux* (Planquette: Corneville-i harangok); *A kékszakállú herceg* (Offenbach); *Gyuri* (Szigligeti E.: A cigány).

M.A. 1873: Miklós György, Sztupa Andor; 1874: Némethyné; 1875–86: Geröfy Andor; 1884: Feleky Miklós; 1886–88: Somogyi Károly; 1888: Aradi Gerő; 1889–91: Tiszay Dezső; 1891: Népszínház; 1892: Pol-

gár Károly; 1894: Deák Péter; 1895: Leszkay András; 1896–98: Kunhegyi Miklós; 1898: Bokody Antal; 1899–1902: Relle Iván; 1902–14: Kolozsvár.

Balogh Árpád (Nagyszombat, 1857–Zalaletenye, 1925. febr. 14.): színész, színigazgató. *Balogh* Alajos fia. Gyerekként 1863-ban apja és Mátrai István társ.-ban, 1864-ben apjánál szerepelt. Lírai szerelmes és drámai szerepeket alakított, rend. is volt. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.).

M.A. 1872: Kétszery József; 1873–85: Balogh Alajos. Igazgatóként: 1885: Szombathely; 1886–88: Baja; 1888: Nagyatád; 1889: Rozsnyó; 1890: Muraszombat; 1891–93: Nagyatád; 1893: Beregszász; 1894: Munkács; 1895: Zalaegerszeg; 1896: Hajdúnánás; 1901: Békéscsaba.

Balogh Béla (Miskolc, 1936. szept. 28.–): színész. 1954-ben kezdte a pályát. A Miskolci Nemzeti, majd a kecskeméti Katona József és az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. 1964-től 1970-ig a győri Kisfaludy, 1970–71-ben a debreceni Csokonai, 1971–78-ban az Állami Déryné Színház, ill. a Népszínház, 1978–79-ben a Békés Megyei Jókai, 1983 óta a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja. Táncoskomikus, epizodista. F.Sz. *Ibolya Ede* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Florimond* (Kálmán I.: Montmartre-i ibolya).

Balogh Emese (Bp., 1939. márc. 19.–): színésznő. Már gyermekkorában rádiózott. 16 éves korában felvették a SzAk-ra, ahol 1959-ben végzett. 1959–1967 között a Miskolci Nemzeti, 1967–69-ben a győri Kisfaludy Színház tagja. Tíz évig nem szerződött sehová, de a Szegedi Nemzeti, a győri Kisfaludy, a debreceni Csokonai, és a Miskolci Nemzeti Színházban mint vendégművész lépett fel. *Vallomás* c. előadójával és egy *Szabó Lőrinc*-esttel járta az országot. 1979-ben szerződött a Várszínház–Népszínházhoz. 1982 óta a Nemzeti Színház színésznője. Kitűnő alkati adottságaival, drámai erejével nagy ígérete volt a hatvanas évek m. színjátszásának. F.Sz. *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Lavinia* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Bettina Clausen* (Hauptmann: Naplemente előtt).

Balogh Erika (Kiskunfélegyháza, 1958. szept. 12.–): színésznő. 1981-ben végzett a SzAk-n. Azóta a Thália, ill. Arizona Színház tagja. Robbanékony, temperamentumos lánytípus. F.Sz. *Györgyike* (Szomorj D.: Györgyike drága gyermek – tvj.); *Natasa* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Lenke* (Molnár F.: Doktor úr); *Pattanó Rozi* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci); *Jázmína* (Tamási Á.: Ördögölő Józsiás).

Balogh Erzsébet (?–?): színésznő. A Vígyszínházban 1944 dec.-ében Selma Lagerlöf: *Portugália császára* c. drámájának egyik epizód szerepében lépett színpadra. 1945 óta külföldön élt. 1952-ben csatlakozott a Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társasághoz, 1959-től a *Hajmássy* Miklós vezette színházhoz, majd 1968–69-ben az Új Magyar Színház tagja volt. F.Sz. *Margaret* (Maugham: Kenyérkereső); *Feleség* (Vaszary J.: Ketten egyedül); *Ilona, feleség* (Bus–Fekete L.: János); *Harriet* (Bradley: Az államügyész); *Röderné* (László A.: Becsületes megtaláló).

Balogh Erzs (Bp., 1922. febr. 26.–): színésznő. *Makay* Margit színiiskolájában tanult. 1944-ben a Vígyszínház tagja. 1945-től több fővárosi színházban szerepelt, 1952-ben a Vidám Színpadhoz szerződött. Sok vonzó szépasszonyt formált meg izléssel, tehetséggel, jó humorral. A *Szabó család* c. rádiós sorozat egyik főszereplője. F.Sz. *Magda* (Zágon I.: Az asszony és a szellem); *Ficékné* (Kolozsvári Grandpierre E.: Kalózkisasszony); *Tücsi* (Bárany T.: Többórás napsütés).

Balogh Etel: → *Rónai* Gyula

Balogh Éva (Gyöngyöspata, 1924. nov. 6.–): énekesnő (szoprán). 1942–46-ban tanult a Zak opera-ének szakán. Tanárai Jászó Györgyné és Mikó András voltak. A diploma megszerzése után 1952–53-ban az Operaház ösztöndíjasa. 1954–1967 között a debreceni Csokonai Színház magánénekese, ahol vezető drámai szopránként aratott szép sikereket. 1968 óta nyugdíjas. Liszt Ferenc-díjas (1958). F.Sz. *Donna Elvira* (Mozart: Don Giovanni); *Tosca* (Puccini); *Aida* (Verdi); *Desdemona* (Verdi: Otello).

Balogh Éva (Mezőcsávás, 1934. dec. 16.–Kolozsvár, 1976. jan. 2.): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1958-ban, majd négy évig a temesvári Állami Magyar Színház tagja volt. 1962-től önként választott korai haláláig a kolozsvári Állami Magyar Színház művésznője volt. Kivételes tragikái adottságai a háború utáni színésznevezdek legelső sorába emelték. Törékeny alkatahoz szenvedélyes lélek, törhetetlen akarat és elszántság társult. A klasszikus drámai alkotások hősnőit gyakran a hagyományokkal ellentétes felfogásban elevenítette meg. Szavalművészként is a legjobbak közé tartozott. F.Sz. *Antigoné* (Szophoklész); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Kasszandra* (Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: A trójai nők); *Miss Furnival* (Shaffer: Játék a sötétben); *Irén* (Méhész Gy.: Harminchárom névtelen levél); *Cucu kisasszony* (Sebastian: Névtelen csillag); *Lélektől lélekig* (előadást).

BALOGH ÉVA

Balogh Géza (Bp., 1936. máj. 30.–): rendező. Színésznek készült, 1954–1956 között a SzAk-n tanult. 1963-ban szerezte meg diplomáját a prágai Művészeti Akadémia bábrendező-dramaturg szakán. Ezután az Állami Bábszínház rendezője lett. Közben több vidéki színháznál is dolgozott, majd visszatért, és az Állami Bábszínház tájérszégének vezetője volt. A színház kétéváltásakor, 1992-ben a Budapesti Bábszínház rendezője lett. 1964-től a Magyar Színházi Intézet munkatársaként bolgár, cseh, lengyel színházakkal foglalkozik. Fordít lengyelből, cseh, orosz. Jászai Mari-díjas (1987). F.R. Jarry: *Übű király*; Gogol: *Az orr*; Gozzi–Heltai J.: *A szarvaskirály*; Örkény I.: *Macskajáték*; Bródy S.: *A tanítónő*.

Balogh György (Kevermes, 1837–Malacka, 1879. okt. 5.): színész, igazgató. Aradon lépett föl először 1853-ban Szabó Józsefnél. Mint diszletfestő is működött a vidéki társ.-oknál. F.Sz. *Zipfel* (Berg: A plébános szakácsnéja). Felesége: *Lankóti Terézia* (1849–?): színésznő.

M.A. 1860: Philippovics István; 1861: Takács Ádám; 1863: Dráguss Károly, Horváth József; 1863–66: Szabó-Philippovics István; 1866–69: Follinus János. Igazgatóként: 1869: Jászberény; 1870: Abony; 1871: Gyöngyös; 1872: Eger; 1873: Jászberény; 1874: Léva; 1875: Nyitra; 1876: Trencsén; 1877: Dunaszerdahely; 1878: Esztergom.

Balogh János (?–?): színész, színgazgató. 1811-ben Debrecenben lett színész, ezután kisebb vándortárs.-ok tagja volt. Az 1830-as években többször állt kistárs.-ok élén. Hebegése miatt csak olyan komikus szerepeket játszott, amelyekben beszédhibája komikumforrásnak minősülhetett pl. *Leporello*. Egy eredeti színpadi művéről tudunk.

Balogh Károly (Máramarosziget, 1823. júl. 22.–uo. 1887. júl. 1.): színész. 1842-ben Szatmártóth Istvánnál lett színész. Hős- majd apaszerepeket játszott, rend. is volt. F.Sz. *Ulászó* (Jókai M.: Dózsa); *Kolonis* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *Val Laury Bertrand* (Mosing: Laury kisasszony); *Cedrik* (Halm: A szénégető); *Margitai* (Czakó Zs.: Végrendelet). Felesége: *Krakovszki Anna* (?–Nagyvárad, 1881. máj. 9.): komika. 1842-ben kezdte a pályát. 1845-ben Nagyváradon, 1855-től férjével együtt játszott.

M.A. 1843: Szigetvár; 1844: Debrecen; 1845: Győr; 1846: Kolozsvár; 1847: Pozsony; 1855: Győr; 1856–58: Kolozsvár; 1860: Debrecen; 1861: Sopron; 1863: Komárom; 1863–66: Kassa, Győr; 1867: Kolozsvár; 1869: Kecskemét; 1870–72: Gyula, Arad; 1872: Szathmár Károly, Istvántéri Színház; 1873: Temesváry Lajos; 1874: Máramaros, Nyitra; 1875: Székesfehérvár; 1876: Békéscsaba; 1877: Miskolc; 1878: Latabár Dezső; 1884: Nagyenyed.

Balogh Katalin (? , 1919. dec. 19.–): színésznő. 1943-ban, a SzAk elvégzése után a soproni Tábori Színházhoz szerződött. 1945-től a Budai Népszínház, 1948-tól a Fővárosi Operettszínház, 1950-től a Belvárosi Színház tagja volt. 1951–1958 között a Magyar Néphadsereg Színházában játszott. 1958–1961 között külföldön lépett fel, 1961-től az Állami Dérnyé, 1962-től az egri Gárdonyi Géza Színház, 1973-tól a Nemzeti Színház, 1980-tól 1984-ig, nyugdíjba vonulásáig a Népszínház tagja volt. F.Sz. *Fruzsina* (Molière: A fősvény); *Ann Dever* (Miller: Édes fiam).

Balogh Klári (Bp., 1913. febr. 3.–): bábszínésznő. 1931-ben végzett a SzAk-n. 1933–1939 között vidéki színházak tagja volt. 1939-ben szerződött a Vigszínházhoz, ahol 1942-ig maradt. 1951-ben az Állami Bábszínházhoz került és 1973-ban onnan ment nyugdíjba. Komédiázó kedvű, vérbő karakterszínész. F.Sz. *Galathea* (Darvas Sz.–Gárdos B.: Szerelmes Istenek); *Honthy Hanna*, *Kis Manyi-paródia* (Hegedűs T.: Szigorúan bizalmas); *Hőfihérke* (Károlyi A.: Hőfihérke és a hét törpe); *Strucc* (Tarbay E.: Foltos és Fülenagy); *Csalaváriné* (Móra F.–Pápa R.: Csalavari Csalavér).

Balogh Rózsa (Bp., 1927. dec. 20.–): színésznő. 1946-ban végezte el az Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját. A debreceni Csokonai Színházban kezdte pályáját. A következő állomás a Miskolci Nemzeti Színház, ahol Somlay Artúr oldalán Wilder: A mi kis városunk *Emly*-jével aratott emlékezetes sikert. 1949-től a kecskeméti Katona József Színházban szerepelt. 1955–59-ben a Szegedi Nemzeti, 1959–62-ben a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1962-ben visszaszerződött Kecskemétre. Nyugdíjas, a kecskeméti Katona József Színház örökös tagja. F.Sz. *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *O Ida* (Gárdonyi G.: Ida regénye); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Szerény grófnő* (Csiky G.: A nagymama).

Balogh Tamás (Debrecen, 1944. nov. 19.–): színész. 1968-ban szerzett népművelő–könyvtár szakos diplomát. A hetvenes évek elején amatőr színészként játszott és rendezett is. 1975-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz került, 1979–83-ban a kecskeméti Katona József, 1983–87-ben a veszprémi Petőfi Színház művésze volt. 1987 óta a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. F.Sz. *Lucio* (Sh.: Szeget szeggel); *Rudolf trónörökös* (Kiss I.: Mayerlingi fondorlatok); *Horatio* (Pozsgai Zs.); *Kukocs mérnök* (Szoltsenyicin: A kopasz és a lágerkurva).

Balogh Tihamér; *Almás* (Pest, 1838. okt. 31.–Bp., 1907. jún. 19.): orvos, író. Gyakorló orvos volt, publikálta tudományos eredményeit. Arany János biztatására kezdett szépirodalommal foglalkozni. F.M. *A miniszterelnök bálja* (1869); *Clarisse* (1875); *A milimári*; *A Borzáné Marcsája* (1880); *Két év múltán* (1881); *A tót leány* (1882); *Czigány Panna* (1884); *Aranylakodalom* (1885); *Sári néni* (1885); *Az elválhatatlanok* (1895). Lefordította Molière: *Botcsinálta doktor* c. vj.-át (1881).

Balogh Zsuzsa (Bp., 1943. máj. 4.–): színésznő. 1965-ben kapta meg a diplomáját a SzAk-n. A Nemzeti Színház szerződtette. 1969-től 1974-ig a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1974-ben a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1975-től tizenegy évadot töltött az Arany János Színházban. 1986 óta a debreceni Csokonai Színház tagja. F.Sz. *Mathilde de la Mole* (Stendhal Illés E.: Vörös és fekete); *Roberta Alden* (Dreiser–Piscator: Amerikai tragédia); *Timea* (Jókai M.–Faragó Gy.–Kárpáthy Gy.: Az aranyember); *Muskárné* (Molnár F.: Liliom).

Balogh Bodor Attila (Bp., 1954. febr. 15.–): színész. 1972-ben a Nemzeti Színház stúdiója. 1973–74-ben a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1974-ben felvették a SzAk operett–musical osztályába. 1977-ben végzett és a bp.-i Gyermekszínház szerződtette. 1982-től tagja a Rock Színháznak, ahol vendégként már 1980 óta szerepelt. Miklós Tibor *Csillag Napoly egén* c. művét ő állította színpadra. F.Sz. *Mr. Bumble* (Bart: Oliver); *Főeunuch* (Miklós T.–Kemény G.–Kocsák T.: A krónikás); *Zsebtolvaj* (Várkonyi M.–Béres A.: A bábjátékos); *Gyeres tanár úr* (Móricz Zs.–Kocsák T.–Miklós T.: Légy jó mindhalálig).

Baloghné Makriovszki Erzsébet; *Eliza* (?–?): színésznő. *Balogh János* színész felesége. 1830–1845 közötti fellépéseiről vannak adataink. Alacsony termete ellenére hösnőket játszott, főként a férje igazgatta kisebb vándortárs.-okban. Énekes szerepekben is fellépett. F.Sz. *Marcsa* (Hirschfeld: Tündérkastély Magyarországon); *Metta* (Birchpfeiffer: Bársonycipő); *Júlia* (Gombos I.: Az esküvés); *Szapáryné* (Birchpfeiffer: Szapáry Péter).

Balogné Tenkler Erzsébet (?–?): színésznő. A pesti társ. egy részének győri vendéjátékán lépett fel először (1811-ben v. 1812-ben), majd Pestre jött, de nem kapott szerződést (1813?). Ezért a debrecen–nagyváradai társ.-hoz szegődött, itt házasodott össze *Balog István* színésszel. 1818–1820 között a székesfehérvári egy. alapító tagja. Ezután grófi szeretöként, majd egy osztrák tiszt feleségeként elhagyta a pályát. A feltűnő szépségű ~ naivaszerepeket játszott. F.Sz. *Zelmira* (Kisfaludy K.: A tatárok Magyarországon); *Cora* (Kotzebue: A nap szüze); *Lónka* (Holbein: Frigyes Elek); *Gunda* (Kisfaludy K.: Stibor vajda).

Balta Károly; *Szirovatka* (1867. okt. 19.–?): énekes (tenor). *Esterházy* Ferenc gróf tatar színházában kezdett szerepelni, majd a Zak-n tanult. 1890–94-ben az Operaház tagjaként lírai szerepkörben lépett fel. Ő énekelte *Turiddu* szerepét Mascagni: *Parasztbecsület* c. operájának mo.-i bemutatóján *Gustav Mahler* vezényletével.

Külföldi távollét után 1909-ben tért vissza az Operához, ahol 1913-ig elsősorban mint Wagner-énekes működött. F.Sz. *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület, bem.); *Lohengrin* (Wagner); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Alfred* (Verdi: Traviata).

BALTA SZIROVATKA KÁROLY

Bambach Róbert (Szabadka, 1948. szept. 16.–Újvidék, 1982. aug. 6.): rendező. Sikeres amatőrszínházi évek után rendezői szakra iratkozott Belgrádban. 1975-ben Borjana *Prodanovic* osztályában szerzett diplomát, majd az Újvidéki Rádióhoz szerződött. Rendezett Újvidéken, Szabadkán a Népszínházban és a Gyermekszínházban, s a zrenjanini Madách Amatőrszínházban. Korai halála egy nagyon ígéretes rendezőpályát tört ketté. F.R. Balog I.: *Lúdas Matyi*; Tamási A.: *Énekes madár*; Csokonai V. M.: *Kamyoné*; Kroetz: *Felső-Ausztria*; Ö. von Horváth: *Mesél a bécsi erdő*. – Ir. In memoriam (Hid, 1982/9).

Bán Anna (Nyárádszereda, 1932. aug. 14.–Szatmárnémeti, 1973. dec. 1.): színésznő. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és annak a színházalapító évfolyamnak tagja, amely aug.-ban *Harag* György vezetésével létrehozta Nagybányán az ötödik romániai m. színházat. Amikor a színház Szatmárnémetibe költözött, továbbra is a társ. tagja maradt. Eredeti tehetség, vonzó külső adottságaihoz széles érzelmi skála és fogékony intellektus társul. Változatos karakteralakításainak sorát időnként önálló összeállításokkal, pódiumműsorokkal is kiegészíti. F.Sz. *Roberta Alden* (Dreiser: Amerikai tragédia); *Kurtizán* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Mip* (Goodrich–Hackett: Anna Frank naplója); *Klára* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Rhédey Eszter* (Móricz Zs.: Úri muri); *Nóra* (Ibsen).

Bán Elemér (Hajdúnánás, 1917. okt. 8.–): énekes (tenor), színművész. 1938–41-ben *Walter Margit* nál tanult énekelni a Zak-n. 1941–44-ben a Kolozsvári Nemzeti, 1945-től 1949-ig a Szegedi Nemzeti, majd 1949-től nyugdíjazásáig, 1978-ig a debreceni Csokonai Színház operaénekes színművésze. F.Sz. *Basilio* (Mozart: Figaro házassága); *Andreas* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Alfréd* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz).

Bán János (Győr, 1952. okt. 4.–): színész. 1979-ben végzett a SzAk-n. Pályáját a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte. 1980-tól a győri Kisfaludy, 1982-től a szolnoki Szigligeti Színház tagja. 1983 óta a Katona József Színházban játszik. Érzékeny arcával, clownos gesztus-

világával, a legkülönbébb stílusokhoz rugalmasan, könnyed intelligenciával idomulni képes játékaival összetéveszthetetlen egyénisége a m. színművészetnek. Filmekben is gyakran látható. Jászai Mari-díjas (1987). F.Sz. *Johannes* (Brecht: Baal); *Lyngstrand* (Ibsen: A tenger asszonya); *Jóska* (Nádas P.: Takarítás); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Nullicsek* (Hrabal: Bambini di Prága); *Vonó Ignác* (Fejes E.); *Rybak* (Spiró Gy.: Az imposztor); *Golubkov* (Bulgakov: Menekülés); *Tuzenbach* (Csehov: Három nővér); „N” (Mrozek: Mulatság); *Szen* (Brecht: Turandot, avagy a szerecsenmosdatók kongresszusa); *Színész* (Halász P.: A kínai); *Roberto Zucco* (Koltész).

Bán Klári (Bp., 1928. aug. 19.–): színésznő. 1952-ben végzett a SzAk-n. A Fővárosi Operettszínház szerződtette, ahol már főiskolásként főszerepet játszott. 1963-ban a luzerni színház szerződést ajánlott neki. Azóta nem játszik Mo.-on. Klasszikus és kortárs operettek népszerű primadonnája. F.Sz. *Ilonka* (Kerekes J.: Állami Áruház); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Viktória* (Ábrahám P.).

Bán Tamás; *T. Bien*, Thomas (Bp., 1933. aug. 26.– Washington, 1992. febr. 18.): színművész, rendező, szerkesztő. 1954-ben végzett a SzAk-n. 1956-ban Nyugatira távozott. 1957–58-ban a bécsi egyetemen tanult, elvégezte a Reinhardt Szemináriumot. Részt vett a bécsi m. színházi kezdeményezésekben. 1958-ban az USA-ba került. Színészként, rendezőként dolgozott. Szerepelt a televízióban, Hollywoodban is fellépett. New Yorkban angolul és magyarul is játszott. 1988–1990 között az Amerika Hangja rádióadás m. nyelvű műsorának szerk.-je volt.

Bán Teodóra; *Schusztér* (Bp., 1952. jún. 10.–): táncosnő, koreográfus, asszisztens. Az ÁBI-ben 1970-ben szerzett balettművész diplomát, azóta az Operaház tagja. Dekoratív megjelenésű balerina, aki elsősorban a modernebb mozgásvilágú koreográfiák előadásával ara-

tott sikereket. A 80-as évek kezdetétől *Keveházi Gábor* koreográfiáinak állandó asszisztense. F.Sz. *A kiválasztott lány* (Béjart: Tavaszünnepe); *Júlia* (Seregi L.: Spartacus); *Lány* (Hammadi: Tangó); *főszerep* (Mendez: Plasmasis).

Bán Zoltán; *Beck* (Bp., 1916. ápr. 1.–): színész, szerkesztő, rendezőasszisztens. Pályáját 1933-ban kezdte a soproni színházban *Tolnai Andor* társulatánál. Ezzel egy időben a *Soproni Hírlap* és a *Soproni Nótás* szerk.-je, 1935–36-ban az *Újság* munkatársa. A harmincas évek végétől munkaszolgálatos. A háború után különböző szakszervezeti lapoknál szerk. 1953 óta a szórakoztató műfajok mindenese. Dolgozott az Országos Filharmóniánál, a Vidám Színpadon, a József Artilla Színháznál, a filmgyárban, a Magyar Televízióban és a Magyar Rádióknál. Számos nagyszabású rendezvény szervezője. 1976 óta nyugdíjas, de azóta is folyamatosan dolgozik. A Rádió Kabaré állandó munkatársa, szervezője. Igazi színházi ember, aki minden minőségben alázattal szolgálja a produkciót. Jellegzetes figurája, kifejező mimikája miatt szívesen foglalkoztatják epizód szerepekben. F.Sz. *Szakács* (Zágon I.: Hyppolit a lakáj); *Lala* (Urbán E.: A nagy baklövés).

Bánáti Ede; *Goldberger* (Arad, 1859–Kolozsvár, 1929): színész, ügyelő. 1878-ban *Krecsányi Ignác* szerződtette, akihez később többször is visszatért (1887; 1896), 1884-ben Mosonyi Károlytól rövid időre a Népszínházhoz szerződött. Hosszabb időt töltött *Makó Lajosnál* (1889–91) és *Leszkay András* társ.-ánál (1891–1902), majd 1902–1907 között *Szendrey Mihálynál* lépett fel. 1907-től 1912-ig ügyelő volt a Magyar Színházban. Végül 1922-ben visszatért Szendrey Mihályhoz. F.Sz. *Tábornok* (Ohnet: A vasgyáros); *Udvari vadász* (Zeller: A madarász).

Bánáti Bagladi Sándor (Bp., 1920. júl. 6.–): színész, énekes, producer. *Makay Margit* tanítványaként kapott kis szerepet 1943-ban *Pünkösti Andor Hamletjében*. 1949 elején az államosítás előtti napokban egy vig-színházi produkcióba történt beugrásával hívta fel magára a figyelmet. 1949–50-ben az Állami Bányász Színház tagja volt. 1951-ben a *Déryné* c. film egyik énekes szerepét játszotta. Utána *Latabár Kálmán* brigádjával járta az országot. 1954–55-ben a szolnoki Szigligeti Színház tagja, 1956 elején a *Déryné* Színházhoz szerződött. Utolsó hazai fellépése 1957. jan.-ban volt. Ezután elhagyta az országot és 1958-tól Los Angelesben élt. Megszervezte a hollywoodi Magyar Operettszínházat. Vállalkozásának befejeztével továbbra is játszott m. nyelvű előadásokon, többnyire *Szörényi Éva* oldalán, akivel a 70-es évek elején Ausztráliában turnézott Jan de Hartog *Családi ágy* c. kétszemélyes darabjával. A New York-i Dramatists Guild tagja. 1992 óta Budapesten él. F. M. *Manana*; *American Faust*. F. R.: Kálmán I.: *Csárdáskirálynő*, *Marica grófnő*; Lehár F.: *Luxemburg grófia*, *A vig özvegy*; Kacsóh P.: *János vitéz* (szabadtéri produkció Hollywoodban).

Bánd Anna (Antalfalva, 1921. nov. 26.–): színésznő, bábszínésznő, rendező. Színészkamarai vizsga után lett színésznő. A bábjátékokkal 1948-ban ismerkedett meg, amikor a kétszemélyes Szivárvány Bábszínház tagja lett. Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde*, valamint Major Tamás: *Duda Gyuri* (Dandin György-adaptáció) c. darabjával járták az iskolákat. 1949-ben kaptak szerződést az akkor alakult Állami Bábszínházba, amelynek megszűnéséig, 1992-ig tagja volt. Az 1950-es években elvégezte a SzAk rend. szakát. A világon elsőként rendezett eszperantó nyelvű előadásokat. A Bábstúdió bábszínészeti és bábmozgató tanára Pécsen, Egerben, Miskolcon, Tiszaújlakon. Karakterszínésznő. Jászai Mari-

BÁN TEODÓRA (*Csajkovszkij–Vajnonen: Diótörő*)

dijas (1969). F.Sz. *Héra* (Darvas Sz.–Gádor B.: Szerelmes Istenek); *Törpe* (Swift–Jékely Z.: Gulliver az óriások földjén); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde). F.R. Andersen–Szilágyi D.: *Bűvös tűzszerszám*; *Aranykulcsoscska*; Urbán Gy.: *Kacsalaki rejtély*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Szperanszkij–Jékely Z.: *Világszépe*; Tolsztoj–Jékely Z.: *Fajankó kalandjai*; Januszewska–Tóth E.: *A gyáva kistigris*; Móra F.–Pápa R.: *Csalavári Csalavér*; Arany J.: *Toldi*; Tamási A.: *Szegény ördög*; Weöres S.: *Csalóka Péter*.

Bándi János (Bp., 1953. aug. 8.–): énekes (tenor). 1976-tól 1981-ig *Révhegyi* Ferencné tanítványa a Zak-n. Pályafutását 1972–74-ben a Fővárosi Operettszínház, majd a Honvéd Művészegyüttes énekkaránál kezdte énekkari szólistaként. 1980–81-ben az Operaház ösztöndíjas magánéneke, 1981-től magánéneke. A Brüsszeli Enektverseny Ifjúsági kategóriájában I. díjat nyert (1983). Több televíziós és rádiós operafelvétel, valamint Hungaroton hangmező közreműködője. F.Sz. *Lyonel* (Flotow: Márta); *Ernesto* (Donizetti: Don Pasquale).

Bánfalvi Ágnes (Bp., 1954. ápr. 30.–): színésznő. 1976-ban a SzAk elvégzése után a Vígyszínházhoz szerződött. 1978–1982 között a Magyar Filmgyártó Vállalat társ-ának tagja volt, 1982-től az USA-ban élt, 1991 óta újra itthon játszik. Számos filmben szerepelt, Los Angelesben megrendezte Sh.: *Vízkereszt, vagy amit akartok* c. művét. F.Sz. *Dejarina* (Goldoni: Mirandolina); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Kati* (Déry T.: Kedves Bópeer...!); *Gyümölcsárus lány* (Fejes E.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Ilona* (Molnár F.: Játék a kastélyban).

Bánfalvy Béla; *Folländer* (Balassagyarmat, 1854–Bp., 1903. márc. 3.): színész, igazgató. Prózában, operettben egyaránt otthonosan játszott, keresett titkár volt. F.Sz. *Riccardon* (Planquette: Rip van Winkle); *Bompan* (Hervé: Lili); *Lelkész* (Mosenthal: Deborah); *Kurta* (Szigligeti E.: Cigány).

M.A. 1874: Sztupa Andor; 1876: Aradi Gerő; 1877: Balogh György, Polgár Gyula, Némethy; 1878–79: Hubay Gusztáv, P. Nagy Mihály; 1884: Völgyi György; 1889: Saághy Zsigmond; 1889–91: Bokodyné; 1891: Egri János; 1892: Mezei János; 1893–94: Bokody Antal; 1894: Szalkay Lajos; 1895: Bokody Antal; 1896: Körösy Bertalan; 1897: Veszpréminé, Fekete Béla; 1898: Fekete Miksa, Fekete Béla; 1899: Óbudai Kisfaludy Színház; 1900: Monori Sándor. Igazgatóként: 1881: Békéscsaba; 1882: Kalocsa; 1883: Nagykanizsa; 1884: Trecsén; 1885: Kiskunfélegyháza; 1886: Rózsáhegy; 1887: Nagyszombat; 1896: Kolozsvár.

Bánffy Frigyes (Kiskundorozsma, 1922. ápr. 7.–): színész. 1951-ben kezdte pályáját a szolnoki Szigligeti Színházban. 1954-től 1966-ig volt a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Zenés darabok, operettek főszerepeit játszotta. F.Sz. *René* (Lehár F.: A víg özvegy); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Boldizsár* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Draskóczy* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Bánffy György; *Hunyadi-Buzás* (Bp., 1927. jún. 19.–): színész. A SzAk elvégzése után 1950-től a Nemzeti Színház, 1953-tól az Állami Bábszínház, 1954–1960 között a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1960-ban Pécsre szerződött, 1971 óta a József Attila Színház tagja. Drámai színész, kiváló beszédtechnikája, orgánuma jól érvényesül előadójátékában. 1978 óta a Zak beszédtanára. 1985-től országgyűlési képviselő. Jászai Mari-díjas (1965), érdemes (1971) és kiváló művész (1983). F.Sz. *Faust* (Goethe); *Lear király* (Sh.); *Cyrano* (Rostand); *Bethlen Miklós* (Bethlen–Nemeskürty I.: Noé

galambja); *Széchenyi* (Siklós O.: A legnagyobb magyar). Önálló estjei: *Ekes-érdes anyanyelvünk*; *Anyád nyelvét bízták rád a századok*; *Nagyenyedi fügevírág* (Sütő A.); *A levegő hőse* (szerző, előadó).

BÁNFFY GYÖRGY – Schüller
(Berkesi A.: A tizenharmadik ügynök)

Bánffy Miklós, gróf (Kolozsvár, 1873. dec. 30.–Bp., 1950. jún. 6.): politikus, író, festő, rendező, diszlet- és jelmeztervező. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Bp.-en végezte. Különböző politikai, állami és közéleti tisztségeket töltött be a Trianon előtti és utáni Mo.-on, valamint a királyi Romániában. Drámákat írt, amelyek előadásához gyakran maga készített diszlet- és jelmezterveket. 1912–1917 között a bp.-i állami színházak intendánsa volt. Ennek során támogatta az Operaház és a Nemzeti Színház modern rendezési és szcenikai törekvéseit, olykor rendezett és tervezett is. Legjelentősebbek *Hevesi Sándor* operarendezéseihez és a *Bartók* Béla-művek ősbemutatóihoz készített diszlet- és jelmeztervei. A szecesszió jegyében színompás, változatos téma- és jelmezkompozíciókat alkotott, a színpadi monumentalitás, a drámai cselekmény és a jellemek felfokozott, stilizált ábrázolásának szolgálatában. Olykor *Kisbán* Miklós néven megjelent írásai, drámái (*Naplegenda*, *A nagyúr*, *Az erősebb*, *Martinovics*), kor- és erkölcsrajzai erőteljesek. Színpadművészeti tanulmányokat is írt. F.T. Verdi: *A trubadúr*; Mozart: *A varázsfuvola*; Weber: *Oberon*; Bartók B.–Balázs B.: *A fából faragott királyfi*; Bartók B.–Balázs B.: *A kékszakállú herceg vára*; Bánffy M.: *A nagyúr*; Madách I.: *Az ember tragédiája*. – Ir. Keresztúry D.–Staud G.–Fülöp Z.: A magyar opera- és balettszcenika (1975).

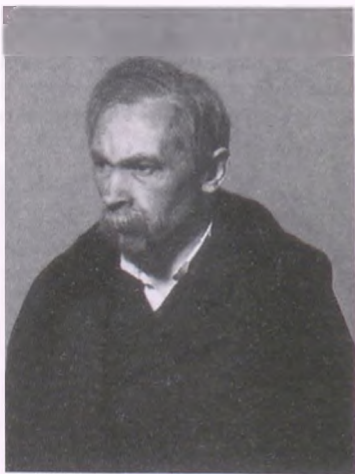
Bángó Erzsébet (Bp., 1955. aug. 1.–): táncosnő. 1971-től a Honvéd Művészegyüttes előadója, szólistája. A folklórműsorok állandó szereplője, és az újabban kialakult ún. táncszínházi repertoár vezető karaktertáncosnője. Liszt Ferenc-díjas (1983). F.Sz. *Electra* (Novák F.: Magyar Electra); *Berbenze Péter felesége* (Novák F.: Kocsonya Mihály házassága); *Szemérmes Erzsók* (Novák F.: A helység kalapácsa).

Bángyörgyi Károly (Komárom, 1916. máj. 26.–Debrecen, 1980. szept. 29.): színész. 1938-ban végzett a SzAk-n. Néhány alkalmi szereplést leszámitva – Magyar Színház, Belvárosi Színház – 1951-től vidéken játszott rendszeresen. 1951–69-ben a debreceni Csokonai

Színház tagja volt. 1969–72-ben a Szegedi Nemzeti, 1972–77-ben a Békés Megyei Jókai Színháznál volt szerződése. 1977-ben visszatért Debrecenbe. Próba közben érte a halál. Negatív hősképet, intellektuális jellemző karaktereket alakított. Jászai Mari-díjas (1961). F.Sz. *Görgey* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *III. Richárd* (Sh.); *Főúr* (Shaw: Sosem lehet tudni).

Bánházy Teréz (Kecskemét, 1863–Arad, 1918. nov. 11.): színésznő. 1883-ban vizsgázott az Országos Színészegyesület színiiskolájában. Fiatal korától fogva főként érett nőalakokat alakított, az anyaszerepek megformálásában volt kitűnő. F.Sz. *Valfontaine-né* (Sardou: Válgunk el); *Gyurkovicsné* (Herczeg F.: Gyurkovics lányok); *Lucia* (Mascagni: Paraszttbecsület).

M.A. 1884: Várszínház; 1885: Mészáros Kálmán; 1886: Dancz Lajos; 1887–89: Saághy Zsigmond; 1889: Polgár Gyula; 1890: Zajonghy Elemér; 1891: Zoltán Gyula; 1893–99: Fekete Béla; 1900: Kiss Pál; 1903: B. Polgár; 1904–08: Kövesi Albert; 1908–14: Krecsányi Ignác; 1914–16: Erdélyi Miklós; 1916–18: Szendrey Mihály. **Bánhidi** László; **Bánhidy** (Szatmárnémeti, 1906. márc. 11.–Bp., 1984. nov. 12.): színész. Először a teológiára járt, majd felvették a SzAk-ra, ahol 1928-ban szerzett oklevelet. 1929–30-ban az Országos Kamara Színházban kezdte pályáját. 1930–31-ben Kassán, 1931-től Ungváron és Munkácson játszott. 1934–1937 között a Bethlen téri Színház tagja volt. Ezután a Magyar, 1939–40-ben a Belvárosi Színházban lépett fel. 1941–42-ben a miskolci társ.-hoz, 1942–43-ban a Vidám, 1944–45-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött.

BÁNHIDI LÁSZLÓ – *Böbök Samu*
(Kodolányi J.: Földindulás)

1944-ben a Madách Színházban is feladatot kapott. Az 1940-es években *Muharaj* Elemérrel dolgozott; részt vett a Független Színpad előadásáiban. 1949–51-ben a Belvárosi, 1951-től 1957-ig a Magyar Néphadsereg, 1957–1960 között a Petőfi, 1960-tól 1963-ig a Jókai, 1963–1966 között a Thália Színház tagja volt. 1965–66-ban az Irodalmi Színpadon is szerepelt. 1966-ban nyugdíjazták, s csak 1983-ban a Pesti Színházban lépett fel ismét. Karakter szerepeket formált meg remek megfigyelőképeséggel, ízes beszéddel, egyénien fanyar humorral. Általában munkás- és parasztfigurákat keltett életre, a sematikus jellemből is hús-vér alakot formált. Gyakran szerepelt filmen, a televízióban és a rádióban. F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *János bácsi* (Mándi E.: Hétköznapiak hősei); *Fazekas* (Földes M.: Mély-

szántás); *Rekedt* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Apa* (Albee: Bessie Smith halála); *Iván* (Babel: Alkony).

Bánhidy József (Arad, 1888. jún. 11.–Miskolc, 1973. jún. 12.): színész. Pályáját 1908–09-ben Aradon kezdte, 1910–11-ben Győrött, 1911–12-ben Pécsen, 1912–13-ban Zomborban, 1913–1915 között ismét Pécsen, 1919-ben a Madách Színházban, azután Miskolcon, 1920–21-ben Debrecenben játszott. 1922. dec.-ben a Renaissance Színházhoz szerződött, de csakhamar az Apolló Kabaré, majd a Royal Orfeum tagja lett. Ezután ismét vidéken, 1939–40-ben *Kardoss* Géza társ.-ában, 1940-től 1968-ig Miskolcon működött. Kezdetben zenés darabokban, revükben, kabarékban lépett fel, később epizód szerepeket formált meg. F.Sz. *Miklós bán* (Katona J.: Bánk bán); *Első sírásó* (Sh.: Hamlet); *Vackor* (Sh.: Szentivánéji álom).

Banka János (Törökkanizsa, 1958. máj. 28.–): színész. Az újvidéki Művészeti Akadémia színész szakán szerzett oklevelet 1985-ben. *Virág* Mihály tanítványa volt. Az Újvidéki Színház szerződött. Karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Paganini, mészáros* (Mrozek: Mészárszék); *Tyimofejev, feltaláló* (Bulgakov: Iván, a Retentő); *Kozdrón Ignác* (Witkiewicz: Egy kis udvarházban); *Képviselő* (Achar: A bolond lány).

Banka Lívia (Csóka, 1961. aug. 8.–): színésznő. Az újvidéki Művészeti Akadémia színész szakán végzett 1985-ben, *Virág* Mihály osztályában, majd az Újvidéki Rádió színésze. Ének tagja, de fellép a Tanyaszínházban és az Újvidéki Színházban is. Drámai, főleg komikus szerepekben jeleskedik. F.Sz. *Betia* (Ruzante: A csapódott madárka); *Az Ej* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Mae* (Williams: Macska a forró badogtetőn); *Helena* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Csúriné* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci); *Lampió* (Arisztophanész: Lüzisztraté). **Bánki** Zsuzsa (Bp., 1921. júl. 31.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1939-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1951-től a Madách, 1953-tól a Petőfi Színház tagja volt, 1962 óta a Vígyszínház művésznője. 1949–1951 között a SzAk, 1976-tól az Újvidéki Akadémia, 1980-tól az ABI tanára. Kitűnő jellemábrázoló, érdekes egyénisége klasszikus és modern drámákban egyaránt érvényesül, kiváló versmondó. Jászai Mari-díjas (1954, 1955), érdemes (1965) és kiváló művész (1985). F.Sz. *Lady Macduff* (Sh.: Macbeth); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Adelheid* (Hauptmann: A bunda); *Olympia* (Molnár F.): *Cherubin* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Angustias* (F. Garcia Lorca: Bernarda Alba háza); *Mária* (Turrini: József és Mária); *Martha* (Kesseling: Arzen és levendula).

Bánky Elemér (Monor, 1905. aug. 29.–Bp., 1992. máj. 30.): színész. *Rákosi* Sidi színiiskoláját végezte el. 1926. szept.-ben *Tari* Béla társ.-ában kezdte pályáját. 1929–1931 között *Miklósy* Aladár együttesében Óbudán játszott. 1933-tól fivére, *Bánky* Róbert mellett mint igazgatóhelyettes működött: 1932-től 1939-ig a Magyar Komédia Kamaraszínházban, 1939–1942 között *Bánky* Róbert cseretárs.-ában, 1941-től 1944-ig az Új Magyar Színházban, 1942–43-ban Szegeden játszott. 1943-tól a frontszínház szervezésében is közreműködött. A háború után csak két alkalommal, 1959-ben és 1961-ben kapott szerepet az Állami Déryné Színházban. Pályáját a Temetkezési Intézetnél búcsúztatóként fejezte be. Jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Rendőrtanácsos* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Iván* (Molnár F.: Nagy szerelem); *Baptista* (Sh.: A makrancos hölgy).

Bánky Gábor (Bp., 1955. jún. 17.–): színész. 1981-ban végzett a SzAk-n. Azóta a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Rendezőként, játékmesterként is foglal

kozottják. A *Bóbíta* Bábegyüttesnek ír, tervez és rendez. F.Sz. *Völegény* (Brecht: Kispolgári nász); *Jepihodov* (Csehov: Cseresznyés kert); *Szamuil* (Weöres S.: A kétfejű fenevad – bábtervező is).

Bánky Róbert, id. (Kispest, 1894. nov. 25.–Bp., 1979. ápr. 23.): színész, színházigazgató. A SzAk-n egy évet végzett. Orosz hadifogsága alatt szintárs.-ot szervezett. Hazatérte után 1922–1925 között a Belvárosi Színház tagja volt. 1925–26-ban a Thália szintársulatban, 1926–27-ben Marosvásárhelyen, 1927-től 1932-ig Pécsen, 1932–33-ban Kecskeméten játszott. 1933-tól 1939-ig a Magyar Komédia Kamaraszínház vezetője volt. 1939–1941 között ún. cseretárs.-ot vezetett. 1941-től 1944-ig az Új Magyar Színház élén állt. 1942–43-ban a szegedi színházat, 1943-tól a Tábóri Színházat is ő vezette. 1952–1956 között Szolnokon, 1956–1962 között Győrben játszott. Jellemszínészként ért el sikereket. Színházig.-i pályáját az igényesség jellemezte, az egyik legjelesebb vidéki direktorként tartották számon. Bp.-i sikereit a háborús körülmények között nem tudta kihasználni. F.Sz. *Vackor* (Sh.: Szentivánéji álom); *Lovasdy Tamás* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Eilert Lövborg* (Ibsen: Hedda Gabler); *Bolingbroke* (Scribe: Egy pohár víz).

Bánky Róbert (Szombathely, 1930. aug. 7.–Bp., 1991. máj. 30.): színész, bábszínész, rendező. Színészcsalád-ból származik. Édesapja, id. **Bánky** Róbert színész, színházig., édesanyja **Orbán** Viola színésznő volt. Színészi pályafutását a szolnoki Szigligeti Színházban kezdte 1955-ben. 1956-tól haláláig az Állami Bábszínház tagja volt. Eszperantó nyelvű bábfesztiválokon lépett fel önálló műsoraival. A Bábstúdió árnyjátéktanára volt. Karakterszínész, akit újat kereső, kísérletező kedve élete utolsó pillanataig elkísért. F.Sz. *Csipekmanó* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska); *Kapitány* (Petőfi S.–Szilágyi J.: János vitéz); *Patkó* (Szperanskij–Jékely Z.: Világsepe). F.R. Örkény I.: *Obudai hármaskör*; Buzzati: *Crescendo*; Kodály Z.: *Kádár Kata*; *Pünkösdlő*; **Bánky**–**Dubrovai**: *Gömbök és kockák*.

Bánky Vilma (Bp., 1903–Los Angeles, 1991. márc. 18.): színésznő. **Bolváry** Géza és **Mattyasovszky** Ilona filmiskoláit végezte el, majd egy ideig **Somlay** Artúr magántanítványa volt. 1920–21-ben Berlinben és Bécsben filmekben szerepelt. Rövid ideig prózai színésznőként a Belvárosi Színházban is játszott. Dekoratív megjelenésű, székeségére, kék szemére, előnyös külső adottságaira felfigyeltek az amerikai filmek, s 1925-ben Hollywoodba szerződtek, ahol rövid idő alatt az amerikai némafilmgyártás egyik legismertebb sztárja lett. 1927-ben Rod *La Rocque* filmszínésszel kötött házasságot. Beverly Hillsben laktak. A hangosfilm elterjedésével pályája lehanyatlott. Magyar akcentusával nem érvényesült, angol nyelvű színpadi próbálkozásai pedig sikertelenek maradtak.

Banner Zoltán (Szatmárnémeti, 1932. júl. 12.–): művészeti író, szerkesztő, előadóművész. Középiszkoláit szülővárosában, a történelem szakot a Bolyai Tudományegyetemen végezte. Széles körű szerk.-i és képzőművészeti szakírói munkássága mellett a hatvanas évek-től kezdődően önálló szavalóesteket rendezett, és bejárta velük Erdély kisebb-nagyobb városait. Legnagyobb sikerét *Horváth Imre*-estjével és a több mint százszor előadott *Petőfi a híd* c. összeállításával érte el. Mindkettőről hangfelvétel is készült. Népszerű volt a *Lakoma* (1975) és a *Tűzkör* (1980) c. műsora is. 1977-ben két hónapos előadókörúton volt Ausztráliában, s ottani élményeiből könyv is született: *Kié vagy, Ausztrália?* 1989 óta Mo.-on él.

Bánó Irén (?–?): színésznő, énekesnő. A Zak-n végzett. 1903-ban a Király Színház szerződtette. 1911–12-ben az

Operaház tagja volt. Férjhezmenetele után búcsút mondott a színpadnak. F.Sz. *Francia királykisasszony* (Kacsoh P.: János vitéz); *Aida* (Verdi); *Sulamith* (Goldmark: Sába királynője).

Bánó Pál (Miskolc, 1925. máj. 23.–): színész. A színművészeti kamarai vizsga letétele után, 1942-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek 1985-ig, nyugdíjazásáig tagja volt. Prózai és zenés karakter szerepekben egyaránt fellépett. F.Sz. *Harry* (Loewe–Lerner: My Fair Lady); *Csang* (Lehár F.: A mosoly országa); *Fabián Gábor* (Gosztonyi J.: Dániel és a krokodilok); *Kromov* (Lehár F.: A vig özvegy).

Bánóczy Dezső (Veszprém, 1888. márc. 26.–Bp., 1958. okt. 13.): színész, rendező. Jogot végzett Bp.-en, és a Thália Társasághoz csatlakozott. 1910-ben Kolozsvárra szerződött. 1916-ban a Modern Színpad szerződtette, majd a Belvárosi és az Andrássy úti Színház tagja volt 1921-ig. 1922–23-ban az Apolló Színpad főrend.-je, 1923–24-ben az Andrássy úti, 1924–25-ben a Renaissance, 1926–27-ben a Belvárosi Színház színésze és rend.-je, 1933-ban a Terézvárosi Színpad főrend.-je volt. Egy-egy szerepre, rendezésre meghívták a Sziget Színpad (1921–22), a Vidám Színpad (1924–25), a Magyar Színház (1929, 1930), az Új Színház (1929–30), a Fővárosi Operettszínház (1929), a Városi Színház (1934) előadására. 1945 után színészként alig foglalkoztatták. 1951–55-ben az Állami Faluszínház rend.-je volt. Elsősorban epizód szerepeket játszott eredeti, árnyalt eszközökkel, hitelesen. A kabaréban parasztnótáival műfajt teremtett. Rendezéseit nagy mesterségbeli tudás jellemezte. Maga tervezte a színpadi berendezést is. 1926-tól rendszeresen rendezett a rádióban, de divatrevüket is színpadra állított. F.Sz. *Antal mester* (Hebbel: Mária Magdolna); *Tanító* (Szép E.: Patika); *Mikon* (Gáspár M.: Új Isten Thébában). F.R. Szép E.: *Patika*; Benamy S.: *Kaját*; Hunyadi J.: *Bányászbecsület*. Könyve: „*Rendezte: Dr. Bánóczy Dezső*” (1943).

Bánóczy László (Bp., 1884. nov. 23.–Bp., 1945. jún. 12.): rendező, színházi író, műfordító. Jogot Bp.-en, filozófiát és esztétikát a berlini és a lipcsei egyetemen tanult. A szociáldemokráta párt művelődéspolitikájának irányítója volt. A Thália Társaság egyik alapítója, vezetője és rend.-je (1904–08). 1908-tól 1921-ig tisztviselőként dolgozott. 1921-ben rövid ideig a Vigszínház, 1924-ben a Magyar, 1925-ben a Belvárosi Színház rend.-je, 1924-ben a Műhely csoport dramaturgia volt. 1929–1930 között az Új Színház dramaturgiaként tevékenykedett. 1934-ben az Új Thália ügyvezető elnökének választották. 1940–1944 között az OMIKE Művésztársaságot vezette. A politikai és személyes intrikák meggátolták, hogy a művelt, széles látókörű, a színpad nyelvét kitűnően ismerő művész tudását és tehetségét kamatoztathassa. Több színművet fordított. Dramaturgiai cikkei mellett szociálpolitikai és közegészségügyi témákkal is foglalkozott írásaiban. Lefordította *Goethe*: A testvérek (1904) és *Wedekind*: A höstenner (1905) c. drámáit. F.R. Ibsen: *Kisértegetek*; Hauptmann: *Henschel fuvaros*; Shaw: *Szent Johanna*; Kaiser: *Az elcsérelt gyermek*; Pirandello: *Az ember, az állat és az erény*. Könyve: *Shakespeare a mai színpadon* (1910).

Bános Tibor (Solt, 1933. jan. 21.–): kritikus, dramaturg. 1953-ban szerzett dramaturg diplomát a SzAk-n. 1957-ig szabadfoglalkozású színművész, 1957–61-ben a *Népszabadság* munkatársa volt. 1961–1965 között a *Hétfői Hírek*, 1965-től 1990 márc.-ig a *Magyarország* c. hetilap kulturális rovatvezetője. 1990-ben újraindította a *Színházi Eletet*, amelynek első főszerk.-je, majd 1992-ig főmunkatársa. 1992 óta a *Vasárnapi Hírek* kulturális rovatának vezetője. Színházkri-

tikák és színésportrék mellett népszerű színháztörténeti munkák írója. 1973–1980 között szerkeszti az MTV Színészmuzeum c. műsorát. 1993-tól Művészbemutató c. színészekről szóló szárazszemes sorozata indult a rádióban. F.M. *Tháhu Ikaruszán* (1961); *Regény a pesti színházakról* (1973); *Jávor Pál* (1978); *Pályák és sorsok* (1981); *Ujabb regény a pesti színházakról* (1983); *Aki szelet vet*. Fejezetek Fedák Sári életéből (1986); *Mosolyország* (1988).

Bánsági Ildikó (Bp., 1947. okt. 19.–): színésznő. 1972-ben a SzAk elvégzése után Debrecenbe szerződött, 1973-tól a József Attila Színház, 1976-tól a Vigszínház, 1987-től a József Attila Színház tagja volt, 1990-től a Nemzeti Színház művésznője. Eredeti, ösztönös tehetsége, női bája drámában és vígjátékban egyaránt jól érvényesül, több filmben nyújtott sikeres alakítást. Jászai Mari-díjas (1981). F.Sz. *Katalin* (Sh.: A makrancos hölgy); *Beatrice* (Sh.: Sok hüho semmiért); *Abigail* (A. Miller: A salemi boszorkányok); *Y* (Csurka I.: Deficit); *Zsuzsanna* (Fejes E.: Jó estét nyár...); *Hyppolita-Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Veronika* (Schwajda Gy.: Cso-da); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Alma-viva grófné* (Beaumarchais: Figaro házassága).

BÁNSÁGI ILDIKÓ – *Valois Erzsébet* (Schiller: *Don Carlos*)

Bányai Éva (Mocsolya, 1928. ápr. 1.–): színésznő. 1951-ben szerzett diplomát Kolozsvárott, a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A nagyváradai színházhoz szerződtek, amelynek 1968. júl. 1-éig volt a tagja, majd Mo.-ra települt. 1968–70-ben szabadfoglalkozású színészként dolgozott, majd elhagyta a pályát. Karakter szerepekben érvényesült jellemformáló képessége. F.Sz. *Ljubov* (Gorkij: Utolsók); *Sürge asszony* (Sh.: Windsori vig nők); *Borika* (Méhész Gy.: 33 névtelen levél); *Lina* (Molnár F.: Olympia); *Tóthné* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival).

Bányai Hermin: → *Magassné Bányai Hermin*

Bányai Irén (Nagyvárad, 1942. márc. 31.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1965-ben, és szülővárosa színházához szerződött. 1968–69-ben a sepsiszentgyörgyi, 1969-től 1977-ig a temesvári Állami Magyar Színház tagja volt. 1977-től ismét a váradai egy.-ben játszik. Főként a keménységet, határozottságot tanúsító női alakokat elevenítette meg. 1978-ban a sepsiszentgyörgyi első nemzetiségi színházi kollokvium zsűrije a legjobb női alakítás díjával jutalmazta Marin Sorescu *Édesanyánk* c. drámájában nyújtott teljesítményét (rend.: Laczó Gusztáv). F.Sz. *Lavinia* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Néger dajka* (Faulkner: Rekviem egy apácaért); *Gertrudis* (Katonai J.: Bánk bán); *Eleonora* (Mrozek: Tangó); *Rhédey Eszter* (Móricz Zs.: Uri muri); *Mary Tyrone* (O'Neill: Utazás az éjszakába).

Bányai József (?–?): színész. 1819-ben a székesfehérvári, 1821–22-ben a kolozsvári társ. tagja volt. Egyébként kistárs.-okban játszott. Az 1830-as években apaszerepeket alakított. F.Sz. *Rudenz Ulrik* (Schiller: Tell Vilmos, a m. nyelvű bem.-n is).

Bányai Mária (Torda, 1922. ápr. 17.–Marosvásárhely, 1988. febr. 6.): színésznő. Eredetileg tanítónő volt. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézet egyik tehetségkutató körútján figyeltek fel rá. Feltételtelized a főiskolára, 1951-ben végzett, és a marosvásárhelyi Székely Színházhoz szerződött. Figyelemre méltó jellemformáló készséggel, hangjának drámai erejével, árnyalóképeségével tette emlékezetessé alakításait. F.Sz. *Kossuthné* (Illyés Gy.: Fáklya láng); *Ana Onosenkova* (Gorkij: Vassza Szleznova); *Rose* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Kemény Simonné* (Németh L.: A két Bolyai); *Berwick hercegnő* (Wilde: Lady Windermere legyezője); *Mina néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül).

Bányai Tuni (?–?): színésznő. 1937-ben *Deák* Lőrinc vidéki társ.-ában sokoldalú, tehetséges színésznőként mutatkozott be. A harmincas évek végén kivándorolt Argentínába, ahol 1941-től a *László Andor* vezette Buenos Aires-i szintárs.-ban játszott eleinte szubrett, később primadonna és karakter szerepkörben. 1942-ben a *Szőkék az asszony* c. operettben szubrett; 1950-ben Fodor László: *Dr. Szabó Juci* c. színművében *Micit* alakította. További pályafutásáról nincsenek adataink.

Bányainé Csepregi Katalin (?–?): színésznő. Pályáját 1819-től tudjuk adatolni. Fiatal hösnök mellett idősebb női karaktereket is játszott, kedvelték színpadi énekeért és táncáért is. F.Sz. *Henriette* (Zschokke: Szasszen Julius); *Ruzsica* (Balog: Cserny György); *Margit* (Kisfaludy K.: A kőrök); *Berta* (Grillparzer: Ósanya).

Bányász Ilona; *Bucszán* (Szeged, 1928. ápr. 9.–): színésznő. 1944-ben szerződött a Szegedi Nemzeti Színházhoz, melynek 1978-ig, nyugdíjazásáig tagja maradt. Közben, 1954-ben vizsgát tett a SzAk Stúdió Tagozatán. Számos karakterszerepet játszott el sikerrel. F.Sz. *Sárika* (Zilahy L.: Süt a nap); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Pearcené* (Loewe-Lerner: My Fair Lady); *Tschöll mama* (Schubert: Három a kislány).

Bányász Színház (1949–1950): a színházak államosításával egyidejűleg létrehozott társ. ig.-ja *Horváth* Ferenc volt. A ~, amelynek feladatául a bányavidékek színházi igényeinek ellátását jelölték meg, első bem.-ját (Szoftonov: Moszkvai jellem) 1949. okt. 5-én Salgótarjánban tartotta. A bp.-i előadások helyszíne az egykori *Józsefvárosi Színház* épülete volt. A ~ műsorán prózai előadások (Molière: *Tartuffe*; Gorkij: *Kispolgárok*; Kornejcsuk: *Csillagárma*) mellett operettek (Szersejcsov: *Dohányon vett kapitány*; Csajkovszkij-Lunzer-B. Jeenbach: *A diadalmas asszony*) is szerepeltek. 1950 őszén a ~ *Honvéd Színház* néven alakult újjá.

Bara Margit (Kolozsvár, 1928. jún. 21.–): színésznő. Egy évet végzett el Kolozsvárott a SzAk-n. 1945–55-ben a Kolozsvári Magyar Színházban játszott. 1955-ben települt át Mo.-ra. 1957-ig a Petőfi Színház, 1966-ig a Nemzeti Színház művésznője, 1966-tól 1978-ig a József Attila Színház tagja volt. 1978-ban végleg visszavonult a pályától. 1970–1972 között családjával Kolumbiában élt. Szépségével, vonzó asszonyiságával, tragikus alkataival főleg filmszerepeiben vált országosan ismertté (*Szakadék*, 1956; *Bakaruhában*, 1957; *Szegény gazdagok*, 1959). 1967-ben Balázs Béla-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Mása* (Csehov: Három nővér); *Erzsébet* (Schiller: Don Carlos); *Liza* (Tolsztoj–Piscator: Élő holttest); *Melita* (Krléza: Léda); *Anna* (Németh L.: Villámfény-nél); *Rhédely Eszter* (Móricz Zs.: Uri muri); *Karenina Anna* (Tolsztoj–Székely J.); *Kupavina* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok).

Barabás Lilla (Nagybánya, 1834. márc. 29.–Szentendre, 1909. jan. 12.): színésznő. Pályájáról kevés adat ismert. *Fejér* Károly színig. nevelte 3 éves korától. Gyerekként szerepelt már 1843-ban. Rövid időre a Nemzeti Színház tagja volt (1846–47). F.Sz. *Veronka* (Vahot: Farsangi iskola); *Paulina* (Bayard–Vailly: Falura kell mennie); *Oril* (Benedix: A bácsi); *Zsuzsika* (Szigligeti E.: A rab).

M.A. 1843: Fekete Gábor; 1844: Debrecen; 1845: Komáromi Sámuel, Váradi Antal; 1848: Abday Sándor, Felek Miklós; 1856: Újfalussy Sándor; 1859: Molnár György; 1860: Kolozsvár; 1863: Philippovics István; 1863–65: Kolozsvár; 1886: Ditrói Mór; 1890–92: Bátosy Endre.

Barabás Loránd (Bp., 1884. febr. 12.–Bp., 1941. nov. 19.): újságíró, dramaturg, színházigazgató, műfordító. Banktisztviselőként kezdte pályáját, 1902-től Bp.-en újságíró. A *Független Magyarország*, 1913-tól a *Déli Hírlap*, majd az *Est-lapok* munkatársa, a *Pesti Napló* színházi rovatvezetője, 1927–28-ban az Andrássy úti Színház dramaturgia, 1928-tól dramaturg-ig.-ja, 1935–36-ban ig.-ja volt. Novellákat, verseket, regényeket írt. Drámái: *Orkán* (Földes I.-vel, kéziratban maradt); *Rasputin* (Laczkó G.-val és Csontos Gy.-val, 1929). Fordítása: Járay: *Géraldine* (1935).

Barabás Sári (Bp., 1914. márc. 14.–): énekesnő (szoprán). 16 éves korában került a Zak ének szakára, ahol egy évet végzett, majd magánúton *László Gézánál* tanult. Színházi pályafutása 1939-ben kezdődött. A II. világháború után Angliába ment. 1952-ben szerződött a Londoni Covent Garden, de szerepelt a Royal Albert Hallban, Zürichben, Párizsban, az USA-ban és Bécsben. Később a müncheni opera énekesse lett. F.Sz. *Violetta* (Verdi: Traviata); *Gilda* (Verdi: Rigoletto).

Barácius Zoltán (Zrenjanin, 1931. jún. 17.–): színész, rendező, újságíró. 1953-ban a zrenjanini Madách Színháznál kezdte pályáját színészként, 1956-tól a bácsotopoljai Járasi Magyar Népszínház színésze volt, majd amikor ezt a színházat megszüntették, a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, amelynek huszonöt évig volt a tagja. Jellemzően intellektuális karakterszerepeket formált meg. Közben szerepelt az Újvidéki Rádióban, az Újvidéki Színházban, különböző színházakban, művelődési egyesületekben rendezett. 1968-ban Szabadkán hivatásos színészek egy csoportja létrehozta a *Kísérleti Színpadot*, amelynek hét bemutatója közül ötöt ~ rendezett. Évtizedek óta rendszeresen tudósít a jugoszláviai m. sajtóban az aktuális színházi eseményekről. Több darabot is írt, legutóbb könyve jelent meg *Mestermutatványok*, *Virág Mihály színháza* c. (Életjel, Szabadka, 1992). F.Sz. *Órmagy* (Örkény I.: Tóték); *Pál* (Deák F.: Áfonyák); *Helicon* (Camus: Caligula); *Tábori pap*

(Brecht: Kurácsi mama és gyermekei); *Nicephorus* (Zilahy L.: Az imbrozsi boszorkány); *Popriscsin* (Gogol: Egy örült naplója); *Big Daddy* (Williams: Macska a forró bádogtetőn); *Főúr* (Oldrich: Negyven gazfickó meg egy ma született bárány). F.R. Williams: *Úvegfigurák*; Genet: *Cselédek*; Delaney: *Egy csepp méz*; Christie: *Egérfogó*; Molnár F.: *Ibolya*.

Baracsi Ferenc (Bp., 1928. okt. 18.–): színész. 1948-ban végezte el az Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját. A Vígyszínháznál kezdte a pályáját. 1949-től a Miskolci Nemzeti, 1950-től az Úttörő, ill. Ifjúsági Színházban, 1957-től a Bartók Teremben, 1958–1960 és 1962–1965 között a kecskeméti Katona József és a veszprémi Petőfi Színházban, 1960–62-ben a Tarka Színpadon, 1961–62-ben a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1965-től 1971-ig a Pécsi Nemzeti, 1971–1983 között az Irodalmi, ill. Radnóti Színpad művésze volt. 1983 óta a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. F.Sz. *Kreon* (Szophoklész: Antigone); *Möbius* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Jean d'Armagnac* (Whiting: Ördögök).

Bárány Frigyes (Bp., 1930. nov. 17.–): színész. *Makay* Margitnál tanult színészmesterséget. 1957-ben az Állami Déryné Színház szerződtette. 1960–64-ben a debreceni Csokonai, 1964–71-ben a József Attila, 1971–1972 között a győri Kisfaludy, 1972–74-ben a szolnoki Szigligeti, 1974–1981 között a Pécsi Nemzeti Színház voltak pályája állomásai. 1981-től a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja. 1990 óta nyugdíjas. 1962-ben Az aranyember c. filmben vált országosan ismertté. Kezdetben dzsentris eleganciájú hősszerepeket alakított, később karakterszínész lett. Jászai Mari-díjas (1985), érdemes művész (1990). F.Sz. *Agárdy Péter* (Heltai J.: A néma levante); *Don Juan* (Molière); *Konferanszié* (Kander–Ebb: Chicago); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Uri muri); *Pickering ezredes* (Shaw: Pygmalion); *Bolyai Farkas* (Németh L.: A két Bolyai); *George* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Malvolio* (Sh.: Vízkereszt); *Morus Tamás* (Bolt: Kinek se nap, se szél).

Bárány Katalin (?–?): színésznő. 1809-ben a pesti társ. tagjaként epizód szerepeket játszott. 1810-ben feleségül ment *Vida* László földbirtokoshoz, a társ. akkori ig.-jához, és visszavonult a színpadtól.

Baranyai Ibolya (Bp., 1943. márc. 10.–): színésznő. 1963-ban kezdte a pályát az Állami Déryné Színházban. 1967–72-ben és 1974–1978 között a szolnoki Szigligeti, 1972–74-ben a Szegedi Nemzeti Színház művésznője. 1978 óta a győri Kisfaludy Színház tagja. Jászai Mari-díjas (1983). F.Sz. *Akszjusa* (Osztrovszkij: Erdő); *Marsa* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *Varvara* (Osztrovszkij: Vihar); *Katrin* (Brecht: Kurácsi mama); *Aldonza* (Wasserman–Leigh: La Mancha lovagja); *Arkagyina* (Csehov: Sirály).

Baranyi Balázs (?–?): színész. 1790 nyarán Pest-Budán az első m. szintárs. létrehozására szövetkezett ifjak egyike. Az 1790. okt. 25- és 27-én tartott első hivatásos m. nyelvű előadáson *Simai* Kristóf Igazházi c. magyarított drámájában *Hedrik* szerepét játszotta. További életéről nincsenek adataink.

Baranyi László (Bp., 1927. jún. 14.–): színész. 1957-ben végzett *Rózsahegyi* Kálmán színiiskolájában. 1957–61-ben az Állami Déryné Színház művésze. 1961-től a kaposvári Csiky Gergely, 1963-tól a Pécsi Nemzeti, 1965-től a szolnoki Szigligeti, 1971–1976 között a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1976-tól a Mikroszkóp Színpad, 1980-tól a Nemzeti Színház, 1986 óta ismét a Mikroszkóp Színpad tagja. F.Sz. *Rettegő Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Annás* (Balogh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió).

Baranyi Péter (?–?): színész, sugó, drámaíró és fordító. 1824-től a székesfehérvári társ. tagja. Velük szerepelt 1825-ben, a pozsonyi országgyűlés alkalmából szerveződött társ.-ban. A Dunántúli Színjátszó Társaságtól átszerveződött 1833–35-ben a budai Várszínházhoz. 1837–38-ban a Pesti Magyar Színház tagja lett. Pályáját vándorszínészként folytatta; Kolozsvár, Nagyvárad, Debrecen, Miskolc, Szeged, Kecskemét voltak főbb állomásai. Utolsó adataink szerint 1854-ben sugó volt Aradon. Alkatta hősszerelmi feladatokra predesztinálta, az 1840-es években a kedélyes apaszerepkörre váltott át. Írt két eredeti történelmi drámát is (*Eger ostroma*, *Jarig és Ilderim*). Hat, német nyelvből készült ford.-áról tudunk. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Forgách* (Birchpfeiffer: Szapáry Péter); *Testes* (Ziegler: Tréfa és valóság); *Atahiba* (Kotzebue: Rolla halála).

Barány-Paál László (Bp., 1952. dec. 14.–): énekes (basszus). Tanulmányait magánúton, *Hetényi Kálmán*, *dr. Sipos Jenő* és *Czakó Mária* irányításával végezte. 1973–74-ben a Debreceni Kodály Kórus tagja, 1974–1985 között a debreceni Csokonai Színház magánénekeske. 1985-ben szerződött az Operaházhoz magánénekesként. F.Sz. *Sarasztro, öreg pap* (Mozart: A varázsfuvola); *Dulcamara* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Colline* (Puccini: Bohémélet); *Geronte* (Puccini: Manon Lescaut); *Fasolt* (Wagner: A Rajna kincse).

Baráth András (Győr, 1928. máj. 14.–): díszlettervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát. 1959–1981 között a győri Kisfaludy Színház díszlettervezője volt, majd 1981-től 1988-ig a nyíregyházi Móríc Zsigmond Színházban működött. Vendégként tervezett a Vidám Színpadnak, szabadtéri színpadoknak (Fertőrákosi Barlangszínház, Gorsium), a békéscsabai Jókai Színháznak. Festőiség, gondos térépítkezés jellemzi munkáit. F.T. Schiller: *Tell Vilmos*; Anouilh: *Pacsirta*; Grillparzer: *Medea*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*.

Baráth Ildikó (Szombathely, 1952. jan. 14.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1971-ben szerzett balettművész diplomát, azóta a Pécsi Balett tagja, magántáncos. Biztos felkészültségű balerina. F.Sz. *Párka* (Eck I.: Kék balett); *Lány – Tűzmadár* (Novkov: Tűzmadár); *4-es szám* (Eck I.: A terror); *Madár* (Eck I.: A csodafurulya).

Barbay Ferenc (Miskolc, 1943. jún. 11.–): táncos. Az ÁBI-ben 1967-ben kapott balettművész diplomát, és 1969-ig az Operaház tagja volt. 1969 óta a müncheni Operaház szólistája, koreográfus. Tiszta technikájú, jó játékkészségű előadóművész. 1968-ban a Várnai Balettversenyen bronzérmet kapott. F.Sz. *Crixus* (Seregi L.: Spartacus); *Királyfi* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Kiválasztott ifjú* (Tetley: Tavaszünnepe); *Pierrot* (Tetley: Pierrot Lunaire).

Barbinek Péter (Bp., 1949. jún. 21.–): színész. 1969–1973 között a Nemzeti Színház stúdiójában, a veszprémi Petőfi, a debreceni Csokonai, a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1973-ban vették fel a SzAk-ra. 1977-ben szerezte meg diplomáját, és Debrecenbe szerződött. 1981-től a nyíregyházi Móríc Zsigmond, 1982–86-ban és 1991–92-ben a békéscsabai Jókai, 1986–89-ben a kecskeméti Katona József, 1989–91-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. 1992-től szabadfoglalkozású színművész. Jászai Mari-díjas (1988). F.Sz. *Almaviva gróf* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Cyrano* (Rostand–Victor M.); *Starbuck* (Nash: Az esőcsináló); *Jago* (Sh.: Othello); *Richard* (Shaw: Az ördög cimborája).

Barcza Károly; Barcza (?–?): színész. A jó orgánumú borbélylegény 1819–1922 között *Kilényi Dávid* társ.-ánál volt színész és sugó. Ezután visszatért eredeti mes-

tersegéhez. F.Sz. *Madróczi* (Szentjóni Szabó: Mátyás király választása); *Ulászló* (Weidmann–Czövek: Corvinus Mátyás); *Kobut* (Kisfaludy K.: A tatárok Magyarországból).

Bárczy Kató (Abbázia, 1921. jan. 21.–Bp., 1989. jún. 20.): színésznő. 1935-ben nevelőapja, *Radó László* társ.-ában kezdte pályáját. 1938-ban a *300 ezer pengő az utcán* c. filmben tűnt fel. 1939-ben férjhez ment, s egy időre visszavonult. 1941-ben ismét a felfelvonógép elé állt. 1941–42-ben a Royal Revü Varietében, 1943-ban a Márkus Park Színházban szerepelt. 1945-ben a Pódium Kabarében és a Royal Revü Varietében, 1946–1948 között a Művész és a Medgyaszay, 1948-ban a Vig, 1949-ben a Modern Színházban, a Vidám Színpadon és a Royal Revü Varietében szerepelt. 1949–50-ben a Miskolci Nemzeti, 1950-től 1956-ig a Madách Színház tagja volt. 1956–1975 között férjével, *Szabó Sándorral* az USA-ban élt. 1957-ben részt vett New Yorkban a Petőfi Színpad előadásain. Kivételes szépségével és bájával naiva szerepeket játszott. Mint előadóművész is sikeres volt. F.Sz. *Béline* (Molière: A képzelt beteg); *Jacinta* (Lope de Vega: A hős falu); *Adriana* (Sh.: Tévedések vigiátéka); *Helén* (Bókay J.: Feleség).

BARCZY KATÓ

Bárd Oszkár; Wettstein (Naszód, 1893. máj. 6.–Dés, 1942. dec. 9.): író, költő, drámaíró, fordító. 1917-ben Kolozsvárott elvégezte az orvosi egyetemet, s párhuzamosan látogatta a Zak hegedű tanszakát. Ezután művészettörténetet és regészetet hallgatott. 1911-től a *Haladás*, 1914-ben az *Erdélyi Figyelő*, 1922-től a kolozsvári *Napkelet* c. lapok főmunkatársa volt. Orvosi praxisa mellett is rendszeresen publikált az erdélyi újságokban: a *Zord Időben*, a *Pásztortűzben*, az *Erdélyi Helikonban*, a *Független Újságban*, a *Korunkban*. 1920-tól rendszeresen bemutatták drámáit Kolozsvárott. Drámái: *Halál és még több* (1920); *Csoda* (1920); *Sylvio lovag* (1921); *Citera* (1923); *A taposómalom* (1925); *Liszt* (1932); *Teleki László* (1936). Fordítása: B. Lucian: *Zamolxe* (1924).

Bárd Ferenc és Fia Színpadi Kiadó: zeneműkiadó, amelyet *Bárd Ferenc és Testvére Színpadi Kiadó* néven *Bárd Ferenc* (1865–1938) és *Bárd Mór* alapítottak 1893-ban. Első kiadványuk a Palotássy-féle száz dal felöllel gyűjtemény volt. Ezt követte a m. és külföldi komponisták műveinek megjelentetése. Kiadványaik az operett, tánczene, dal, zenetanítás széles körét ölelik fel.

1908-ban Bárd Móric kivált a vállalatból, és önálló kiadót alapított. Bárd Ferenc színpadi művek kiadásával és terjesztésével bővítette a vállalkozást, melynek kiadványai ~ cégjelzéssel jelentek meg. Nemcsak a hazai színházakat látták el darabokkal, hanem a m. színpadi szerzők külföldi népszerűsítését, darabjaik megjelenését is segítették.

Bárdi Margit (Nyírbáza, 1945. márc. 28.–): pedagógus. 1963-tól a *Mese kert Bábszínház* műv. vez.-je. 1974 óta szervezője a Tiszántúli Pedagógiai Bábjátékos Napoknak. Segíti az erdélyi és kárpátaljai m. anyanyelvű pedagógusok bábos képzését. 1990-ben alapította a munkácsi Meseház Bábszínházat. Bábjaival több kiállításon vett részt.

Bárdi Ödön (Pilisborosjenő, 1877. jan. 5.–Bp., 1958. jún. 24.): színész, rendező. A kereskedelmi akadémia elvégzése után *Rákosi* Szidi színiiskolájából 1897-ben a Vigszínház szerződtette, amelynek 52 évig volt tagja. 1916-tól rendezett is, főként gyermekdarabokat, a húszas években a Városi Színház rend.-je is volt. 1912-től az Országos Színészegyesület iskolájában maszkírozást tanított, 1945 után a SzAk tanára lett. 1951-ben az Ifjúsági Színház tagja volt, majd visszatért a Vigszínház színpadára. 1954-től a Petőfi Színházban játszott. Neves epizódszínész volt, mert a legkisebb szerepben is teljes jellemábrázolást nyújtott. A tökéletes komornyik megtestesítője volt. Több mint száz filmben játszott. F.Sz. *Káplán* (Bródy S.: A tanítónő); *Kamarás* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Hadbíró* (Beyerlein: Takarodó). F.R. Komor Gy. mesejátékai (pl. *Hübele Balázs*); Bródy S. *A tanítónő*; Molnár F.: *Az ördög*. F.M. *A maszk* (1923); *A színjátszás iskolája* (1928); *A régi Vigszínház* (1957); *Thália mosolya* (anekdoták, 1958).

BÁRDI ÖDÖN

Bárdi Sándor (Szeged, 1943. júl. 11.–): énekes (tenor). 1973–77-ben tanult a Zak ének-opera szakán *Sziklay* Erikánál és *Mikó* Andrásnál. 1975-ben Irmgard *Seefried* mesterkurzusán vett részt Bécsben. 1977-től a Szegedi Nemzeti Színház magánénekes. Európa számos országában (Ausztria, Svájc, Németország, Olaszország, Hollandia) vendégzerepelt. F.Sz. *Belmonte*, *Pedrillo* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Ferrando* (Mozart: Così fan tutte); *Ernesto* (Donizetti: Don Pasquale). **Bárdi Teréz**; **Braun** Dincsi (Kolozsvár, 1908. jún. 24.–Kolozsvár, 1987. júl. 8.): színésznő. 1927 őszén a debreceni színházban kezdte a pályáját. 1930–35-ben Ko-

lozsvár, ill. Nagyvárad, 1935–1937 között Szatmár, majd 1937 őszétől Szeged következett, 1939–40-ben Marosvásárhelyen játszott, de a zsidótörvények következtében elvesztette az állását. 1941–42-ben a kolozsvári Zsidó Színház tagja volt. 1948-tól 1967-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig a nagyváradai színháznál volt szerződésben. Hosszú pályája során a naivszerepektől eljutott az anyaszerepekig. 1972-ben Izraelben m. nyelvű előadásokon vendégként lépett fel. F.Sz. *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Ophélia* (Sh.: Hamlet); *Jessica* (Sh.: A velencei kalmár); *Szalayné* (Barta L.: Szerelem); *Millerné* (Schiller: Armány és szerelem); *Nagy mama* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Mrs. Ann Putnam* (Miller: A salemi boszorkányok). Szegeden a *Janovics* Jenő rendezte Tragédia előadásán *Hyppia*t alakította.

Bardóczi Attila (Bp., 1960. júl. 30.–): színész. 1983-ban végzett a SzAk-n. 1983 óta a Rock Színház tagja. A musicalek és rockoperák hőse, operettekben táncoskomikusként is népszerű. F.Sz. *Dorian Gray* (Ács J.–Várkonyi M.); *Nagy úr* (Móricz Zs.–Kocsák T.–Miklós T.: Légy jó mindhalálig); *Heródes* (Lloyd Webber: Jézus Krisztus szupersztár); *Mixi* (Szirmai A.: Mágna Miska).

Bárdos Anna; **Busch** (Szeged, 1928. márc. 18.–): énekesnő (szoprán). 1946–1954 között a Zenekonzervatórium Akadémiai Tagozatán, majd 1955–56-ban *Hoór-Tempis* Erzsébetnél tanult. 1952-től 1954-ig a Szegedi Nemzeti Színház magánénekes, 1955–56-ban a Madách Színház segédszínésze, majd 1983-ig, nyugdíjazásáig a Pécsi Nemzeti Színház vezető magánénekes volt. Nagy sikerrel alakította a *Puccini*-, *Verdi*-operák szoprán és a klasszikus operettek primadonnaszerepeit. F.Sz. *Constanza* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazét); *Phaedra* (Milhaud: Percoperák).

Bárdos Artúr (Bp., 1882. ápr. 2.–Buffalo, 1974. aug. 10.): rendező, színházigazgató, színházelméleti író. A bp.-i egyetemen jogot végzett. Pályáját újságíróként kezdte (Pesti Napló, Egyetértés, Budapesti Hírlap). 1909-ben Berlinben *Max Reinhardt* asszisztense, Hamburgban és Lipcsében rend. és dramaturg volt. Hazatértekor, 1910-ben *Színjáték* c. rövid életű folyóiratot alapított, de rendszeresen jelentek meg írásai a *Nyugat*-ban is. 1911-ben a *Feld Irén* vezette Kamarajátékok rend.-je volt. 1912-ben *Révész* Béla íróval megalapította az Új Színpadot. 1915-től a Modern Színpad Kabarét vezette. A színház a Koronaherceg (ma Petőfi S.) utcában 1918-tól *Belvárosi Színház* néven működött, s ~ kisebb-nagyobb megszakításokkal 1948-ig ig.-ja maradt (1918–23, 1925–26, 1932–38, 1945–48). 1918-tól 1923-ig az Andrássy úti Színházat, 1923-tól 1926-ig a Renaissance Színházat is igazgatta. 1926–1930 között Berlinben élt, rövid ideig a Theater im Palmenhaus élén állt (1928). 1930-ban néhány hónapig a Magyar Színház műv.-i vez.-jeként dolgozott. 1932. febr.-jától a Révay utcai Művész Színházat irányította az évad végéig. 1936–1938 között ig.-ja volt a Fővárosi Operettszínház épületében működő Művész Színháznak is. A háború alatt származása miatt félreállították. 1945-ben visszatért a színházi világba. 1948-ban kinevezték a Pázmány Péter Tudományegyetem magántanárává, színháztudományi előadásokat tervezett. 1948-ban az USA-ba emigrált. 1949-ben a washingtoni Catholic University of America vendégtanára volt. 1954-ben New Yorkban megrendezte Molnár Ferenc *Liliomát* Jávor Pál főszereplésével. Az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió munkatársaként hangjátékokat rendezett, és színházi tárgyú írásokat olvasott fel. ~ rendezéseiben, *Max Reinhardt* hatására, a színjáték valamennyi alkotóelemének

egyenrangú megjelenítésére törekedett, a színészi játékot ítélve a legfontosabbnak. Színházainak műsorán jó érzékkel tartotta egyensúlyban a közönségsdarabokat az irodalmilag értékes kortárs és klasszikus művekkel. Szerette a kísérleteket: számos fiatal színész és író mutatkozott be nála. F.R. Strindberg: *Hattyúvér*; Crommelynck: *Csodaszarvas*; Géraldy: *Szeretni*; Sarment: *Arnyhalász*; Zilahy L.: *Tűzmadár*; Meller R.: *Irja hadnagy*; Arisztóphanész: *Lüszisztraté*; Shaw: *Szent Johanna*; Sh.: *A velencei kalmár*, *Rómeó és Júlia*. Könyvei: *Két ösvény* (Versek, 1903); *Az új színpad* (1912); *Uralkodók és komédiások* (1936); *Játék a függöny mögött* (1942); *A színház műhelytitkai* (1943); *Alkonyat* (Versek, 1967).

BÁRDOS ARTÚR

Bárdos Margit (Eger, 1954. júl. 29.–): színésznő. Egy évet végzett el a SzAk-n. 1973–1985 között a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. Két évadot töltött a Miskolci Nemzeti Színházban, majd 1987-ben az egri Gárdonyi Géza Színházba szerződött. 1991 óta a zalaegei Hevesi Sándor Színház tagja. F.Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Placida* (Goldoni: A kávéház); *Timár Karolin* (Csiky G.: A nagymama).

Bárdos Pál (Makó, 1936. márc. 30.–): író, dramaturg. 1959-ben végzett a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–történelem szakán. 1972-ig Szegeden élt, tanársegéd, később adjunktus volt az egyetem irodalomtörténeti tanszékén. 1972 óta a Magyar Rádió főmunkatársa, a Rádiószínház dramaturgia. 1983-tól a Játékszínben is végez dramaturgiai munkát. F.M. *Nyolc lány, meg a Sárkány* (novellák, 1959); *Különös ismertetőjele a félelem* (regény, 1967); *Az első évtized* (1975); *A második évtized* (1981); *Stan és Pan* (1988).

Bárdossy Ilona (Csetnek, 1870. dec. 28.–Pomáz, 1933. jan. 1.): énekesnő, szoprán. Bécsben tanult, majd Gustav Mahler hívására 1890-ben az Operaházhoz szerződött, ahol *Anna* (Weber: A bűvös vadász) szerepében mutatkozott be. Kis megszakítással 1913-ig az intézmény – csaknem primadonna rangot kivívott – koloratúr énekesnője volt. F.Sz. *Mimi*, *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni).

Bárdy Gabi, Z. (Újpest, 1876. okt. 7.–Bp., 1965. jún. 18.): színésznő. Pályáját 1893-ban a Népszínházban kezdte; 1901–02-ben Kolozsvárott szerepelt, majd 1902-től ismét a Népszínházban lépett színpadra. 1903-ban Bécsben is bemutatkozott. A Népszínházban 1904-ben

még fellépett. 1906 őszén – rövid ideig – Pécsen játszott. Primadonnaszerepeket is alakított. F.Sz. *Birike* (Gerő K.: Próbaházasság); *Saratya* (ifj. Bokor J.: A kis alamu-szi); *Pauline* (Offenbach: Párizsi élet); *Annie* (Thomas: Charley néneje).

Bárdy György (Bp., 1921. máj. 26.–): színész. 1945-től játszik hivatásos színházban. A Magyar Színházban szerepelt, amikor *Várkonyi* Zoltán – aki már a háború előtt felfigyelt a tehetséges kispesti diákszínját-szóra – szerződtette frissen megalakult Művész Színházába. Fellépett a Casanova és az Arizona Irodalmi Vá-rietében. 1946-ban *Jób* Dániel szerződtette a Víg-színházba, ahol 1949-ig játszott. 1949–51-ben a Vidám, 1951-től 1958-ig a Madách, 1958–59-ben a Nemzeti Színházban játszott, majd három évig erdészként dolgozott. 1962-ben a kecskeméti Katona József Színházban folytathatta pályáját. 1964 óta a Víg-színház művésze. Markáns, férfias, ironikus alkata, drámai ereje intrikus szerepekre predesztinálja. Fanyar humorral átszőtt vig-játéki figurái emlékezetesek. Jászai Mari-díjas (1958), érdemes művész (1983). 1991-ben a Magyar Köztársaság Zászlórendjével tüntették ki. F.Sz. *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Bicska Maxi* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Coriolanus* (Sh.); *Bimbi, a marke-coló* (Csurka I.: Az idő vasfoga); *Milt* (Schisgal: Szerelem, ó!); *Petipont* (Feydeau: Egy hölgy a Maximból); *Chandebise/Poche* (Feydeau: Bolha a fülbe); *Himaláj herceg* (Gombrowicz: Operett); *Mors* (Mamet: Floridai öröklás eladó).

BÁRDY GYÖRGY – Weöres Sándor:
Kétféjű fenevad c. színművében

Bárdy Lajos; *Jakubovics* (Debrecen, 1854. ápr. 2.–Selmechánya, 1900. okt. 18.): színész, igazgató. Két évet végzett a SzAk-n, 1878-ban Debrecenben *Mándoky* Bélánál lépett föl először. Társalgási és bonvivánszerepekben játszott, mint rend. is sikeres volt. F.Sz. *Bandi* (Abonyi L.: A betyár kendője); *Avidonach* (Goldfaden: Sulamith); *Fürge Antal* (Blumenthal-Kadelburg: Aranykakas).

M.A. 1879: Zalaszentgrót; 1880: Galánta; 1881–83: Nyitra, Nagykanizsa, Békéscsaba, Hódmezővásárhely; 1884: Trencsén; 1885: Győr; 1886: Ds; 1887: Miskolc; 1888–91: Marosvásárhely, Ds, Hódmezővásárhely; 1893: Késmárk; 1894: Aranyosmarót; 1895: Mezőtúr;

1896: Havi Mihály; 1897: Marcali; 1899: Rakodczay Pál; 1900: Rozsnyó.

Barkó György (Pürkeréc, 1931. júl. 18.–): színész. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1954-ben, majd három és fél évtizeden át a kolozsvári Állami Magyar Színház művésze volt. 1989-ben áttelepült Mo.-ra, és a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. Szerepeinek skálája széles és műfajilag rendkívül változatos. Íve a drámai alkotások karakterszerepeitől a klasszikus vj.-i figurákon át, a zenés vj.-ok és a bohózatok jól ismert alakjainak egyéni ízű megformálásáig terjed. Alakításait erős érzelmi-indulati telítettség jellemzi. Groteszk humora kitűnően érvényesül a modern drámák előadásában. F.Sz. *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Frici* (Szigeti J.–Móricz Zs.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Vajnonen* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Bakk Lukács* (Tamási A.: Énekes madár); *Eugénusz* (Mrozek: Tangó); *Spirache* (Musatescu: Titanic keringő); *Bunsa Koreckij* (Bulgakov: Iván, a rettentő); *Fügedes* (Sütő A.: Vidám sirató egy bolyongó porszemért).

Barkóczy Sándor (Szolnok, 1934. ápr. 17.–): táncos, koreográfus, balettmester. Szakmai tanulmányait 1950–1957 között Leningrádban és Moszkvában folytatta. 1957-től az Operaház tagja, 1973 óta balettmestere. 1959–1991 között az ÁBI pedagógusa volt. Táncosként a pantomimikus szerepekben ért el eredményeket. Az Operaházban több operához komponált balettbetéteket, majd önálló, neoklasszikus koreográfiával is jelentkezett. A 70-es évek elején a debreceni Csokonai Színház balettagy-ét vezette, s egyfelvonásosokat is komponált. Számos külföldi társ. balettmestere.

Barlanghy István (Temesvár, 1926. máj. 2.–): pantomimtanár és szakíró. Kisebb kísérleti csoportok után 1958-ban megalapította, majd 1965-ig vezette a Magyar Pantomim Stúdiót, ahol hazánkban elsőként foglalkoztak a pantomim elméleti és gyakorlati megalapozásával, önálló és alkalmazott formáival. 1957–1991 között színészeket tanított az Állami Bábszínház Művészképző Stúdiójában, 1969–1987 között az Artista-képző Iskola tanszékvezető pantomimtanára volt. A pantomim elméletével és történetével kapcsolatban számos szakcikket publikált. 1967-ben a The Imperial Society of Teachers of Dancing kiadó megjelentette oktatási könyvét, *Mime Training and Exercises* c., amely a Királyi Drámai Akadémia tankönyve. Könyve: *Beszédes mozdulat* (1973).

Barlay Gusztáv (Kalooca, 1922. júl. 4.–): rendező, rádiórendező. 1940–44-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem joghallgatója. 1949-ben színészdiplomát szerzett a SzAk-n. 1949–1951 között a Nemzeti Színház színésze, 1951–54-ben a Madách Színház tagja, ahol már rendezett is. Egy-egy évadot töltött a Jókai, ill. Petőfi Színházban és a Magyar Néphadsereg Színházban. 1956-tól a Magyar Rádió rend.-je, 1960–1977 között főrend. 1977–83-ban a József Atila Színházban dolgozott. 1983-ban egy évadra a Nemzeti Színházhoz szerződött. Munkáit szakmai biztonság, érzelmegzsdagság jellemzi. Jászai Mari-díjas (1962, 1969), érdemes művész (1975). F.R. O'Neill: *Anne Christie*; Mesterházi L.: *Pesti emberek*; Sánta F.: *Éjszaka*; Grochowiak: *Őrült Gréta*; Bereményi G.: *Halmi, vagy a tékozló fiú*.

Barlay Vali (Újpest, 1928. máj. 11.–): színésznő. 1947-ben kezdte pályáját a Pesti Színházban. 1949–50-ben az Ifjúsági Színházban és Győrött, a Dunántúli Népszínházban játszott. 1950-től 1954-ig a Magyar Néphadsereg Színháza, 1954-től 1968-ig a Vidám Színpad, 1969–1983 között pedig a Bartók Gyermekszínház tagja volt. F.Sz. *Roxane* (Rostand: Cyrano de

Bergerac); *Hallerné* (Szabó M.: Mondják meg Zsófikának!); *Capulet* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Barlay Zsuzsa (Bp., 1933. aug. 16.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában végezte *Molnár* Béláné növendékeként. 1953–1959 között a Magyar Rádió énekkarának tagja, 1959–61-ben az Országos Filharmónia szólistája, 1961-től az Operaház magán-énekesnője. *Olga* szerepében (Csajkovszkij: Anyegin) mutatkozott be. A drámai mezzó-alt szerepkörben számos kiemelkedő alakítás fűződik a nevéhez. Legnagyobb sikerét a *Hamupipőke* (Rossini) címszerepében aratta. Több kortárs m. opera ősbemutatójának volt közreműködője (Szokolay Sándor: *Néger kantáta*, *Vernász*, Ránki György: *Az ember tragédiája*, *Holdbéli csónakos* stb.). Részt vett 14 Hungaroton lemezfelvételen, és vendégszerepelt csaknem valamennyi európai országban. Egyike a legkeresettebb hangverseny-énekesnőknek. Virtuóz technikája és muzikalitása az oratóriumokban érvényesült leginkább. Liszt Ferenc-díjas (1968), érdemes művész (1983). F.Sz. *Amalia* (Monteverdi: *Poppea* megkoronázása); *Azucena* (Verdi: *A trubadúr*); *Erda* (Wagner: *A Rajna kincse*).

Barna Bálint (? 1801–Déva, 1874. máj. 2.): színész. A m. színészet úttörői közé tartozott. A hagyományok szerint 1832 febr.-jában lépett először színpadra, de az első pontos adat csak 1838-tól, Eperjesből való. *Molnár* György is megemlékezett feltűnő pontosságáról, szorgalmáról. Az 1860-as évek közepétől Erdély kisebb városáiban igazgatószkodott ugyanilyen szorgalommal. 1871-ben fel kellett oszlatnia társ.-át, s *Homokay* László együtteséhez csatlakozott. Leginkább aszapszerepekben lépett fel. Felesége *Varga* Katalin (?–Szamosújvár, 1893. ápr. 20.), 1843-ban lépett színpadra. M.A. 1838–39: Demjén Károly; 1851–52: Pósa Mihály; 1860–63: Lángh Boldizsár. Igazgatóként: Szászvár, Vajdahunyad, Dés, Gyulafehérvár, Szamosújvár, Felsőbánya, Marosvásárhely; 1872–73: Békéscsaba; 1874: Déva.

Barna Anci (Szentjób, 1902. jan. 17.–Bp., 1987. máj. 10.): színésznő. Nagyváradon *Hetényi* Elemér színiiskolájában tanult. 1923–24-ben a nagyváradi színház, 1924–25-ben *Szendrey* Mihály, 1925–27-ben *Fekete* Mihály társ.-ában működött. 1928–1931 között Debrecenben, 1931–32-ben Szegeden, 1932-től 1934-ig Miskolcon játszott. 1934-től a Komédia Orfeum tagja volt. 1945-ben a Vidám Varietében, a Kamara Varietében játszott, s más bp.-i kabarékban szerepelt. 1951–52-ben az Állami Faluszínház, 1957-től 1966-ig a Vidám Színpad tagja volt. Kezdetben szubrett- és naivaszerepeket alakított, majd jellem szerepeket formált meg. F.Sz. *Daisy* (Gilbert: *Marinka*, a táncosnő); *Lia Lotti* (Lestyán S.–Vaszary J.: *Potyautas*); *Elmira* (Molière: *Tartuffe*); *Hatóné* (Urbán E.: *Tűzkereszt-ség*).

Barna Izsó (Pest, 1859. szept. 4.–Bp., 1944. ?): karmester, zeneszerző. Tanulmányait a Zak-n végezte *Volkman* Róbert és *Nikolits* Sándor tanítványaként. Színházi karmester volt Aradon, Győrött, Szegeden, a Városligeti Színkörben, valamint a Népszínházban. Számos operett, népszínmű, énekes bohózat, paródia, életkép, dal- és nótaszerzője volt. 1896-ban, a Vig-színház megnyitásán díjnyertes ünnepi nyitánya hangzott fel. F.M. *A szoknyás hadnagy* (1885); *A parádicsom* (1893); *Huszárosan* (1894); *Midász király* (1899); *Asszonyháború* (1900); *Casanova* (1902); *Smolen Tóni* (1905); *Lavotta szerelme* (1917); *Blaháné* (1926).

Barna János (Bp., 1888. nov. 15.–Bp., 1934. nov. 14.): irodalom- és színház-történész. 1906-tól 1913-ig

Szatmáron volt tanár. 1914-ben Spanyolországból jöve a franciák internálták. Ezután Makón, majd Bp.-en tanított. Színháztörténeti monográfiái mellett tanulmányai, versfordításai is megjelentek. F.M. *Fejezetek a makói színeszet múltjából* (Makó, 1928); *A makói Hollosy Kornélia Színház története* (Makó, 1929); *Makó színészete és irodalma* (1930); *A makói második szinkör és a Színpartóló Egyesület története* (Makó, 1933). Sajtó alá rendezte és kiadta Balog István naplóját: *Balogh István. Egy agg magyar színész életéből* (Makó, 1927).

Báró Béla (Bajmok, 1920. okt. 3.–): színész. *Gaál Béla* filmiskolájában szerzett diplomát 1940-ben, majd egy évre *Deák Lőrinc* vidéki társ.-ához szerződött. 1945–48-ban a Józsefvárosi, 1956-ig A Magyar Néphadsereg Színháza, 1956-tól 1976-ig, nyugdíjba vonulásáig a József Attila Színház tagja volt. Azóta szinkronizál, rádiózik és filmszerepeket vállal. Vértó komikái képességekkel rendelkező jellemszínész. F.Sz. *Duenna* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Anfisza* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok); *Mrs. Pogson* (Maugham–Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni).

Báródi Károly; Rafanidesz (Csövár, 1849–Korpona, 1915. febr. 7.): színész, igazgató. Az intrikus szerep-körben volt elismert művész, mint ig. kisebb társ.-okkal évtizedekig járta a vidéket. Felesége: *Lencső* Ernesztin (?–): színész; *Csányi* Juszti (Kecskemét, 1858. dec. 18.–Bp., 1932. febr. 20.): színész. Lánya: *Báródi Kató* (Hátszeg, 1888. okt. 26.–?): színész. M.A. 1869: Buday József; 1870: Várnay Fábán, Klein Sámuel; 1871: Kétszery József, Szuper Károly; 1872–74: Aradi Gerő; 1877: Hubay Gusztáv; 1877–79: Gáspár Jenő; 1880: Hubay Gusztáv; 1881: Jakab Lajos; 1882: Aradi Gerő, Gáspár Jenő; 1883: Békéscsaba. Igazgatóként: 1883: Csongrád; 1884: Jászberény; 1885: Kiszteben; 1886: Eperjes; 1887: Orosháza; 1888: Szászváros; 1894: Ókanizsa; 1895: Liptószentmiklós; 1896: Trencsén; 1897: Marcali; 1898: Nagybánya; 1899: Szécsény; 1900: Rozsnyó; 1901: Zsarnóca; 1902: Esztergom; 1903: Illava; 1904: Rózsahegy; 1905: Békés.

Baronek: → *Hofbauer* Zsófia

Baróti Erzs (Arad, 1900. febr. 17.–Kolozsvár, 1972): színész. Pályáját 1921-ben kezdte Kolozsvárott. 1929-ig *Janovics* Jenő társ.-ának drámai hősnője volt. 1929-ben Bp.-re távozott, de mindegyre vissza-visszatért pályakezdésének színhelyére. A II. világháború után Kolozsváron élt, 1946-ban vendégként eljátszotta a női főszerepet Romain Rolland *A szerelem és a halál játéka* c. darabjában a Stúdió Színpadon, *Benedek* Marcell rendezésében. Ez volt utolsó fellépése. F.Sz. *Rózsi* (Szigligeti E.: A cigány); *Déryné ifjasszony* (Herczeg F.); *Lyon Lea* (Bródy S.); *Jolán* (Molnár F.: Az ördög); *Júlia* (Strindberg: Júlia kisasszony); *Eszter* (Csiky G.: Cifra nyomorúság); *Anna* (Shaw: Tanner John házassága); *Agnes* (Molière: A nők iskolája).

Baróti József; *Brüll* (Felsőbakonypuszta, 1886. nov. 23.–Bp., 1940. dec. 9.): színész, rendező. A SzAk-t 1908-ban végezte el, s Kolozsvárra szerződött. 1909–10-ben Szabadkán, 1910–11-ben Munkácson, 1911-től 1914-ig Szegeden működött. Harcolt az I. világháborúban. 1919-ben a bp.-i Madách Színházhoz szerződött, 1920–21-ben Kaposvárott volt rend. 1921-ben a Délutáni Kabaréban szerepelt. 1922–23-ban főrend.-ként a Belvárosi Színház tagja lett. 1923-ban a Magyar Színházban is fellépett. 1924-től 1927-ig ismét a szegedi társ. tagja volt. 1928-ban a Magyar Színházban szerepelt. 1928–1932 között az Új, 1932-től 1939-ig a Belvárosi Színház színésze és rend.-je volt.

1930-ban a Magyar Színházban is kapott szerepet. Az Országos Színészegyesületben hosszú ideig mint tanácsos működött. Pályája kezdetén drámai hős-, később jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Lear király* (Sh.); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Peer Gynt* (Ibsen); *Dr. Konstantinovic* (Meller R.: Irja hadnagy); F. R. Földes I.: *Terike*; Lakatos L.: *Magas cé*; Fodor L.: *Egy asszony hazudik*.

Bars József (Bp., 1951. jan. 16.–): színész. A SzAk elvégzése után 1980-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött, 1981–1984 között a győri Kisfaludy Színház művésze, 1984 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Zsupán báró* (Kálmán I.: Marica grófnő); *iffi. Biki* (Barta L.: Szerellem); *Fritz* (Jacobi V.: Leányvásár).

Barsi Ödön; *Rodriguez* (Bp., 1904. ápr. 18.–Bp., 1963. febr. 5.): színész, rendező, író. A SzAk-t 1929-ben végezte el, 1930-ban ugyanitt oklevelet szerzett a rend.-i tanfolyamon is. 1929–30-ban a Nemzeti Színház tagja volt. 1931–32-ben Kolozsvárott és Nagyváradon játszott. 1935-től a Magyar Rádióhoz került, ahol lektor és rend. lett. 1942–43-ban Nagyváradon színészként és rend.-ként dolgozott. 1945-től 1948-ig a rádió főrend.-je volt. Több regényt dramatizált, s álneven szórakoztató műveket is írt. Jellem szerepeket kapott. F.Sz. *Keve* (Kállay M.: A lilomos királyfi); *Flórián* (Harsányi Zs.–Hunyady S.: Tizedik kérő); *Jógtanácsos* (Martonffy E.: Nemes rózsza).

Bársony Dóra (Bp., 1889. szept. 29.–Bp., 1972. szept. 7.): énekesnő (mezzoszoprán). 1910-ben fejezte be tanulmányait a Zak-n. 1912–1945 között az Operaház magánénekesnője, a színház örökös tagja volt. Az Operaház társ.-ával sikerrel szerepelt vidéken – Szegeden, Szabadkán – és külföldön – Nürnbergben és Olaszországban – is. F.Sz. *Suzuki* (Puccini: Pillangókisasszony); *Marcellina* (Mozart: Figaro házassága); *Maddalena* (Verdi: Rigoletto).

Bársony Erzs; Himmler (Bp., 1914. dec. 10.–): színész. *Bársony Dóra* operaénekesnő lánya. 1933-ban elvégezte a SzAk-t. 1933-tól 1938-ig a Magyar és az Andrassy úti Színház tagja volt. 1934–35-ben a Bethlen téri Színházban szerepelt. 1938-ban az USA-ba költözött, s férjhez ment *Székely* János íróhoz. 1950–1955 között Mexikóban, 1956–60-ban Berlinben élt. 1960-ban hazatelepült. 1961-től 1984-ig a Corvina Könyvkiadó angol felelős szerk.-je volt. Leányszerepeket alakított. Az 1960-as évektől angolból több művet lefordított. F.Sz. *Dunya* (Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés); *Lyon Lea* (Bródy S.); *Trüby* (Potter); *Viola* (Zilahy L.: A szűz és a gödölye).

Bársony István (Bp., 1882. febr. 2.–Bp., 1956. ápr. 2.): színész, rendező. Filozófiát hallgatott, majd a SzAk-ra járt. 1902-ben *Janovics* Jenő szerződtette. 1903-tól 1905-ig a Király Színház, 1907–1909 között a Modern Színház Cabaret, 1911-től a Royal Orfeum, 1918-tól a Modern Színpad, 1918–19-ben a Medgyaszay, 1919-től 1923-ig az Andrassy úti, 1923–24-ben a Belvárosi, 1926–27-ben ismét az Andrassy úti Színház tagja volt. 1927–28-ban az Új Színház, 1930–31-ben az Omnia Kabaré, 1931–1933 között az Andrassy úti Színház főrend.-jeként dolgozott. 1929-ben a Fővárosi Művész Színházban, 1934-ben a Bethlen téri Színházban rendezett. Ezután csak 1936–37-ben és 1938–39-ben kötötte állandó szerződés a Belvárosi Színházhoz. 1939–1945 között nem léphetett színpadra. 1945 után a Pódium Kabaréban, az Arizona Irodalmi Varietében, a Kamara Varietében, 1948–49-ben a Belvárosi Színházban, 1954-ben a Fővárosi Kis Színpadon működött. Elsősorban paraszti zsánerfigurákat alakított.

Gyakran játszott együtt feleségével, *Dajbukát* Ilonával. Többször is turnéztak külföldön (pl. 1928-ban Németországban). Sokat filmezett. F.R. An-Sky: *Dybuk*; Zsolt B.: *Erzsébetváros*; Orbók A.: *A népbiztos*; Dickens: *Copperfield Dávid*; Kosztolányi D.–Lakatos L.: *Édes Anna*; Lengyel J.: *A nagy börtön*; Zsolt B.: *Erzsébetváros*; Bródy S.: *Lyon Lea*; Potter: *Trilby*.

Bársony Rózi (Bp., 1909. márc. 14.–Bécs, 1977. márc. 28.): színésznő. Gyermekszínészként már sikereket aratott, majd *Rákosi Szidi* színésziskolájába járt. 1925-től 1931-ig a Király Színház tagja volt. A kórusban kezdte pályáját, majd kisebb-nagyobb szerepeket kapott. 1929-ben a Magyar Színházban is fellépett. 1932-től férjével, *Dénes* Oszkárral európai és amerikai turnéra indult, ahol m. operetteket népszerűsítettek. Elsősorban Ábrahám Pál *Bál a Savoyban* c. művét játszották. 1934-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1935-ben a Magyar Színházban, 1936-ban a Fővárosi Operettszínházban, 1936–37-ben a Royal Színházban, 1938-ban az Andrássy úti Színházban szerepelt. A II. világháború idején nem léphetett színpadra. 1945 után keveset szerepelt. 1948-ban elhagyta az országot: Bécsben élt. Az 1960-as években gyakran játszott Mo.-on is, főleg a televízióban, szabadtéri revükben lépett fel. Szubrett–primadonna szerepekben remekelt. Virtuóz táncudásával, humoral, szép énekhangjával hódított. F.Sz. *Börsi* (Zerkovitz B.: *Eltörött a hegedűm*); *Icike* (Ábrahám P.: *Viktória*); *Zizi* (Lajtai L.: *Az okos mama*); *Stefi* (Szirmai A.: *Alexandra*); *Daisy Parker* (Ábrahám P.: *Bál a Savoyban*); *Kató* (Eisemann M.: *En és a kisöcsém*); *Gingi* (Ábrahám P.: *3:1 a szerelem javára*).

BÁRSONY RÓZI

Barsy Béla (Palotaújfalu, 1906. jan. 24.–Bp., 1968. ápr. 30.): színész. 1928-ban kezdte a pályát Kolozsvárott. 1929-től bp.-i színházaknál statisztált, majd különböző vidéki társ.-okkal járta az országot. 1940–44-ben *Putnik* Bálint nagyvárdi társ.-ában, 1948–49-ben a győri színházban játszott. 1949-től a szegedi, 1956–1966 között, nyugalomba vonulásáig, a bp.-i Nemzeti Színház tagja volt. 1952-től filmezett. Kiemelkedő alakítása volt a *Körhinta* c. film konok parasztagdaja, vagy az *Oldás és kötés* erkölcsi mértékét szabó apafigurája. Játékát szűkszavú, visszafogott drámaiság jellemezte. Nagy jellemformáló erejével a klasszikus hősök mellett korhű munkás- és parasztfigurákat alakított. 1953-ban Davidoglu:

Vas és acél c. darabjában nyújtott alakításáért Kossuth-díjjal jutalmazták. F. Sz. *Tiborc* (Katona J.: *Bánk bán*); *Balga* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Zuboly* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Bitó* (Földes M.: *Mélyszántás*); *Varga Antal, ác* (Háy Gy.: *Az élet hidja*); *Polezsajev* (Rachmanov: *Viharos alkonyat*); *Harpagon* (Molière: *A fősvény*); *Józsa* (Illyés Gy.: *Fáklyaláng*); *Stan Mann* (Wesker: *Gyökerek*).

BARSY BÉLA a *Kárpáthy Zoltán* – *Egy magyar nábob* c. filmben (1966)

Barta András (Kassa, 1931. márc. 30.–): kritikus, újságíró, műfordító. 1955-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar szakán. 1953-tól – egyetemista korától – 1957-ig dolgozott az Irodalomtörténeti Társaságnál, majd 1957–1965 között a Művelődési Minisztérium Színházi Osztályán. 1967-ig a Színházstudományi Intézet munkatársa volt. Két évig szabadfoglalkozású, majd 1969–1991 között a Magyar Nemzet szerk.-je. 1991 óta nyugdíjas, de továbbra is publikál, többek között a *Köztársaság* c. lapban. Francia nyelvből fordította *Tournier*, *Simenon*, *Anouilh* műveit.

Barta Antal (Nyírbátor, 1967. dec. 14.–): bábszínész. 1988-ban végezte el a Bábstúdiót, majd 1992-ig az Állami Bábszínház tagja volt. Kísérletező, saját utakat kereső előadóművész. Karakterszínész. F.Sz. *Patkó* (Szperanskij–Jékely Z.: *Világsepe*); *Medve*, *mókus*, *sündisznó* (Tóth E.: *A három kismalac*); *Vonat* (Debussy–Békés P.: *Játékdoboz*); *Bimbó*, *Laczi nádor* (Arany J.–Jékely Z.: *Toldi*); *Idő apó*, *öreg király* (Ignác R.: *Csiperkőzsika*); *Sárkány*, *Venyige apó* (Tarbay E.: *Varjúdombi meleghözök*).

Barta Lajos (Kistapolca, 1878. okt. 20.–Bp., 1964. okt. 18.): író, újságíró. Pécssett jogot hallgatott, 1900-tól Bp.-en bölcsészetet. 1904-ben tanulmányait félbehagyta, s Pécssett, 1907-től Kassán volt lapszerkesztő. 1910-ben Bp.-en a *Világ* c. lapnál dolgozott. 1919-ben az írói direktórium tagja volt. 1920-ban emigrált. Először Bécsben és Berlinben, 1934-től Pozsonyban, 1939–1945 között Londonban élt. 1946-ban hazatért. Első drámáját 1911-ben a Magyar Színházban mutatták be. 1920-ban Berlinben a Proletarisches Theaterben is színre vitték egy művét. 1956-ban Kossuth-díjat kapott. Drámái: *Parasztok* (1911); *Tavaszi mámor* (1912); *Szelem* (1916); *Zsuzsi* (1916); *Örvény* (1919); *A sötét ház* (1919); *Russlands Tag* (1920).

Barta László (Gyöngyös, 1937. dec. 12.–): díszlettervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskola díszítőfestő szakán végezte 1961-ben. Pályáját a Fővá-

rosi Operettszínház tervezőjeként kezdte, majd 1962-ben a Magyar Televízióhoz szerződött. 1978-tól itt vezető tervező. Vendégként színházaknak is – Irodalmi Színpad, Vigadó – dolgozott. Konstruktív térépítő, modern színpadi effektusrendszer jellemzi munkáit. Kiállításokon – Bp., Miskolc, Veszprém – gyakran szerepelt. F.T. Petőfi S.: *Az apostol*; Popper P.: *Színes pokol*; Mozart: *Don Juan*.

Barta Mária (Bp., 1923. szept. 15.–): színésznő. A háború előtt Bárdos Artúrnál tanult. 1945–1947 között az Arizona Irodalmi Varietében, a Magyar és a Belvárosi Színházban lépett fel. 1947–49-ben a Nemzeti, 1950-ben az Ifjúsági, 1950–1954 között a Miskolci Nemzeti, 1954–56-ban a Madách Színház tagja. 1956-ban elhagyta az országot. 1963-tól ismét játszik m. színpadon. Egy évadot töltött a kaposvári Csiky Gergely Színházban, majd 1964-től közel húsz éven át a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1983-ban *Ruszt* József hívására a fiatal, alig egy éves zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház társ.-ához szerződött. 1988-tól a Szegedi Nemzeti, 1990-től a Vígyszínház művésznője. Királynői termetével, mélyen zengő hangjával, a napjainkban ritka tragikái képességeivel, groteszk humorával a drámairodalom szinte valamennyi jelentős hősnőjét alkalma volt eljátszani. 1980-ban érdemes művész díjjal tüntették ki. F.Sz. *Melinda*, *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Gertrúd* (Sh.: Hamlet); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Elisa* (Shaw: Pygmalion); *Karenina Anna* (Tolsztoj–Székely J.); *Anna* (Shaw: Tanner John házassága); *Angolnay Albertné*, *Abrack Janina* (Witkiewicz: Az anya); *Tituba* (Miller: A salemi boszorkányok); *Jónásné* (Csurka I.: Házmestersírató); *Mary* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába); *Henri de Condé herceg* (Whiting: Az ördögök); *Bolond* (Sh.: Lear király); *York hercegné* (Sh.: III. Richárd).

Barta Zsuzsa (Bécs, 1924. dec. 21.–): rendező. Moszkvában tanult, 1948-ban tért haza. Segédrendezőként helyezték a Madách Színházba, majd kinevezték a színház ig.-jává. 1952-ben a Nemzeti, 1953-ban a Dérnyé Színház tagja volt. Aspirantúrára visszatért Moszkvába. A hatvanas évek elején az egri Gárdonyi Géza, a győri Kisfaludy és a veszprémi Petőfi Színházban dolgozott. 1952–54-ben tanított a SzAk-n. F.R. Szigligeti E.: *A cigány*; Gorkij: *Kispolgárok*; Dosztojevszkij–Olesz: *A félkegyelmű*.

Bartal Zsuzsa (Komárom, 1958. febr. 14.–): színésznő. 1981-ben végezte el a SzAk-t. A főiskola után a veszprémi Petőfi Színház tagja lett. 1984–1990 között a Madách Színházban játszott. 1990-ben visszatért Veszprémbe. 1991 óta a Nemzeti Színház művésznője. F.Sz. *Zica* (Caragiale: Zűravaros éjszaka); *Édes Anna* (Kosztolányi D.–Gyurkovics T.); *Polja* (Gorkij: Kispolgárok); *Árvai Réka* (Sütő A.: Advent a Hargitán); *Dunyasa* (Csehov: Cseresznyés kert).

Bartay András (Forró, 1799–Mainz, 1854. okt. 4.): színházbérlo-igazgató, zeneszerző. 1829-ben a Pestvárosi Énekiskola egyik alapítója és ig.-ja. 1843. jan. 1.–1845. jan. 18. között a Nemzeti Színház bérlo-ig.-ja; ezt pályázaton nyerte el, évi 12 000 pengőforint országos segéllyel. Igazgatása alatt a színházi élet fellendült. Pályázataival életre hívta a népszínház első sikereit, megzenésítette Kölcsey Ferenc *Himnuszát* és Vörösmarty Mihály *Szózatát*. Rögzített szerzői jogdíjrendszerével megnövelte az eredeti dráma bemutatók számát: a 28 premier szerzői között volt Szigligeti Ede (öt művével), Vörösmarty Mihály (*Czillei és a Hunyadiak*, *A fáyol titkai*), Jósika Miklós (*A két Barcsai*), Eötvös József (*Éljen az egyenlőség!*), Czákó Zsigmond (*Kalmár és tengerész*). Az operabemutatók közül kiemelkedett Erkel Ferenc

Hunyadi Lászlója. Visszaszerződtette Schodelnét operaprimadonnának, Egressy Gábort rendezőnek alkalmazta. Sikerrel szerepelt társ.-ával a pozsonyi országgyűlésen. A szakszerűen vezetett, a német színészet versenyét is álló, a polgári nemzeti színházért folytatott vállalkozás anyagi kudarccal végződött, ezért külföldre költözött. Operái közül az *Aureliát* a Nemzeti Színház mutatta be (1837); a *Jakab* István szövegére írt *A csel* (Nemzeti Színház, 1839. ápr. 29.) az első m. vígopera. **Bártfa** színésze: a 14. sz. óta szabad királyi várost vászonipara tette gazdaggá. 1577-ben az ország egyik nyomdai-kiadói központja lett. Polgárai 1439-től szerveztek passiójátékokat; 1491–1516 között már német nyelven is. Ennek fennmaradt bizonyítéka az ún. „bártfai színpad”. Az iskolai színjátszást a híres evangélikus rektor, *Stöckel* Leonard (1510–1560) honosította meg. 1556-ban írt, *Historia von Susanna in Tragödien weise gestellet*... c. művét 1559-ben Wittenbergben nyomtaták ki. Adataink vannak arról, hogy Káin és Ábel története (1553), az egyiptomi József (1555), Dániel (1561) és Judit (1566) története is színpadra került. Az evangélikus iskolai színjátszás 1673-ig töretlenül fennállt, de 1684-től, a császári-katolikus hatalomátvétellel végleg megszűnt. – Ir. Ábel J.: Szünügy Bártfán a XV. és XVI. században (Századok, 1884); Szilasi Kl.: Stöckel Lénárd Zsuzsanna-dramája és a bártfai népies iskolai színjáték a XVI. sz.-ban (1918); Hont F.: Az eltűnt magyar színjáték (1940).

Bártfai Antal; *Paczona* (Rácalmás, 1852. márc. 23.–?): színész, igazgató. 1868-ban kezdte a pályát a Budai Népszínházban *Molnár* Györgynél. 1883-tól az Országos Színészegyesület titkára volt. 1891-ben színészi gyakorló iskolát nyitott. Szerelmes és szeles szerepkörben játszott. F.Sz. *Mákos* (Bauerle: Szatmár városa egy más világrészen). F.M. *A falurossza családja* (Szeged, 1877); *Senki fia* (Kisfaludy Színház, 1897). K. *Reformjavaslat a magyar vidéki színészet rendezéséhez*. (Bp., 1886).

M.A. 1870: Szatmár, Margitta; 1871: Demjén, Mohács, Cegléd; 1872: Kiscell; 1873: Győr; 1874–76: Nagyszombat; 1876: Szabadka; 1877–79: Szatmár, Baja; 1879: Szabadka. Igazgatóként: 1880: Kiskunfélegyháza, Cegléd; 1883: Kassa.

Bartha Alfonz (Madaras, 1929. okt. 13.–): énekes (tenor). Tanulmányait 1951–1955 között a Zak-n végezte. 1950–53-ban a Magyar Rádió énekkarának tagja. 1955-től a debreceni Csokonai Színház, 1959-től az Operaház magánénekes. Több nemzetközi énekverseny győztese (Erkel-énektárgy 1960., hertogenboschi verseny 1961). 1961-ben Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Lenszky* (Csajkovszkij: Anyegin); *Faust* (Gounod).

Bartha István; *Jakus* (Pomáz, 1869. jan. 14.–?): színész. Rendkívül sokoldalú művész volt. Pályája elején operettben és operában is fellépett, később főleg drámai szerepeket alakított. F.Sz. *De la Grange Batelier* (Hervé: Lili); *Ferenc császár* (Rostand: A Sasfiók); *Stomfay Dénes* (Csiky G.: A Stomfay család); *Lear király* (Sh.); *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falurossza); *Sir Patrick Cullen* (Shaw: Orvosok). M.A. 1886: Népszínház; 1887–89: Aradi Gerő; 1889–95: Krecsányi Ignác; 1895–1913: Komjáthy János; 1913–15: Népopera.

Bartha János; *Magyar* (Eger, 1799. febr. 2.–Pest, 1852. aug. 21.): színész. Színházi szabóból lett vándorszínész 1828-ban; 1837-ben a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház tagja. Kifűnő fizikai adottságokkal, operai basszushanggal rendelkezett. Mindvégig megmaradt ösztönös színésznek, ezért a hősi szerepkörből

egyre inkább nyers és bohózati figurák játszására váltott át. Emlékére Erdélyi János és Vajda János írt verset. F.Sz. *Bánk bán*, *Tibor* (Katona J., az előbbi az ösbem.-n is); *Zrínyi* (Körner); *Lear király* (Sh.); *Baczur Gazsi* (Gaál J.: A peleskei notárius).

BARTHA JÁNOS – *Zrínyi Miklós* (Körner)

Bartha László (Kolozsvár, 1908. aug. 5.–): festőművész, díszlettervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát 1933-ban. *Oláh* Gusztávnál tanult. Az ötvenes évektől fővárosi – Madách Színház, Katona József Színház, Vigszínház – és vidéki – Miskolci Nemzeti Színház, Szegedi Nemzeti Színház, veszprémi Petőfi Színház számára készített díszletterveket. Munkácsy-díjban (1963), érdemes művész (1975) és kiváló

művész (1984) kitüntetésben részesült. F.T. Osborne: *A komédiás*; Dürrenmatt: *A fizikusok*; Puskin: *Borisz Godunov*; Sötér I.: *Júdás*.

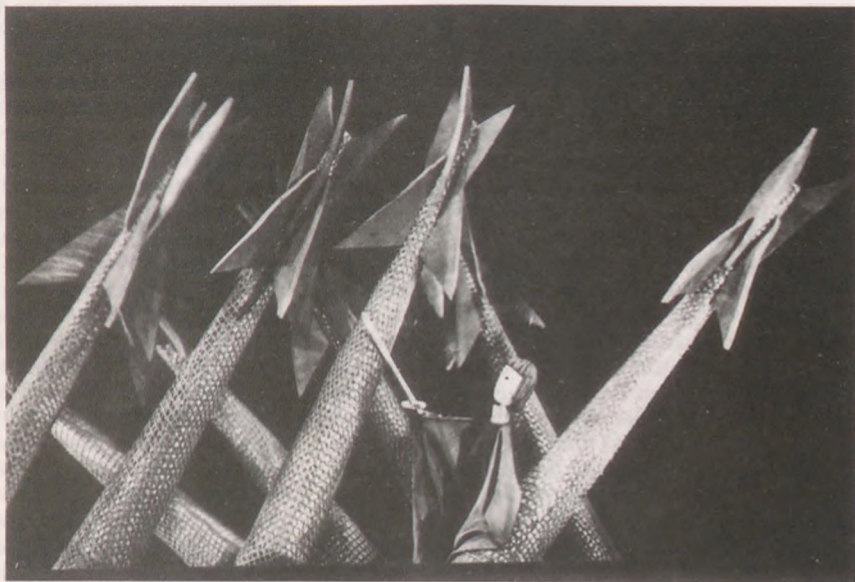
Bartha Mária: → *Szaplonczainé Bartha* Mária

Bartháné Meszlényi Anna (? , 1813. dec. 13.–?): énekes-színésznő. A nem magyar anyanyelvű leány 1830-ban Kassán lett *Bartha* János színész felesége, és ekkor kezdte pályáját is. 1833-ig Kassán, 1833–1837 között a budai Várszínházban játszott. 1837–1860 között – rövid megszakítással – a Pesti Magyar, majd a Nemzeti Színház művésznője volt. Naivszerepek mellett jó ének- és táncudását is kamatoztatták. Az 1840-es években tért át a népszínművek és vj.-ok anyaszerepeire. F.Sz. *Anna királyné* (Scribe: Egy pohár víz); *Nelli* (Kisfaludy K.: A leányörzö); *Csillagné* (Munkácsy J.: Garabonciás diák); *Menyasszony* (Farkas F.: Véletlen vőlegény – táncjáték); *Karvasiné* (Szigligeti E.: Csikós).

Bartis Ildikó (Marosvásárhely, 1945. márc. 20.–): színésznő. 1967-ben a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett. Három évig a sepsiszentgyörgyi társ. tagja volt. 1970-től 1991-ig a szatmári Északi Színház színésznője, ekkor átszereződött Marosvásárhelyre. Jórészt lírai szerepeinek sorát egyéni vállalkozásokkal, előadóstekkel gyarapítja. F.Sz. *Magdó* (Tamási A.: Énekes madár); *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Jászai Mari* (Kocsis: A megkorszorított – monodrám); *Alison* (Osborne: Nézz vissza haraggal!). Előadóstjei: *Akiért a harang szól* (1988); *A bárány hatalma* (1991).

Bartók Etel (Bp., 1892. jún. 14.–?): színésznő. Előbb a SzAk-ra járt, 1909-ben az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el. 1910–11-ben Pécsen, 1911–1914 között a buda-temesvári társ.-ban, 1914–15-ben *Polgár* Károly, 1917–18-ban (~Elza néven?) *Füredi* Béla társ.-ában játszott. 1919-ben az Eskü téri Színház tagja lett. 1921–22-ben (?) Nagyváradon, 1923–24-ben Kolozsvárott szerepelt. Fiatalon visszavonult. Primadonnaszerepekben lépett fel. F.Sz. *Henriette* (Vincze E.: Tílos a csók); *Ilona* (Lehár F.: Cigányszerelem).

Bartók Béla (Nagyszentmiklós, 1881. márc. 25.–New York, 1945. szept. 26.): zeneszerző, zongoraművész, zenepedagógus, népzenekutató. Nagyváradon, majd Pozsonyban folytatott zenei tanulmányok után 1899 őszén iratkozott be a bp.-i Zak-ra, ahol 1903-ban fejezte

BARTÓK BÉLA –
*Balázs B.:
A fából faragott királyfi –
az Allami Bábszínház
előadása*

be zongora- és zeneszerzés-tanulmányait. 1907 őszén nevezték ki zongoratanárnak, egykori tanára, *Thomán István* utódaaként. 1911-ben az Új Magyar Zeneegyesület (ÚMZE) létrehozásával néhány fiatal zeneszerzővel és előadóművésszel a m. zenei élet megreformálását tervezték, de hivatalos támogatás híján a közönség érdektelensége miatt csak néhány kamarazenei hangversenyt sikerült megrendezniük. Ugyanekkor, Balázs Béla szövegére készült egyfelvonásos operája, *A kékszakállú herceg vára*, sikertelenül szerepelt a Lipótvárosi Kaszinó pályázatán. Az eredménytelenségek láttán ~ visszavonult a koncertezéstől, műveivel sem lépett évekig a nyilvánosság elé. Továbbra is folytatta azonban népzenei tevékenységét, *Kodály* Zoltánnal együtt. Ebben az időben az új m. irodalom és képzőművészet jelentős személyiségeivel is közelebbi kapcsolatba került. Balázs Bélával közös táncjátékát, *A fából faragott királyfit*, 1912. máj. 12-én Egisto Tango vezényletével mutatta be az Operaház. 1917-től a bp.-i közönség magatartása megváltozott Bartók műveivel szemben. Az ismét koncertező Waldbauer-kvartett bemutatta a II. vonósnégyest, május 24-én az Operaház műsorára tűzte *A kékszakállú herceg várát*. A Tanácsköztársaság idején Bartók *Dohnányi* Ernővel és *Kodály* Zoltánnal együtt részt vett a *Reinitz* Béla vezette zenei direktórium munkájában. Egyidejűleg dolgozott a *Lengyel* Menyhért szövegére készült *A csodálatos mandarin* c. pantomimján, amelynek többször kitűzött premierjét különböző ürügyekkel halasztották el, így a művet ~ sohasem láthatta Bp.-en. A pantomim ősbemutatójára végül Kölnben került sor, 1926-ban *Szenkár* Jenő vezényletével. 1934-ben Bartók a Zak-n felhagyott zongoratanári tevékenységével, hogy a Magyar Tudományos Akadémián lejegyezze és rendezze népzenei gyűjtését. Ebben az időben támadt első ízben összeütközése a fasiszta rendszerekkel, amelyekkel szemben ellenszenve olyannyira fokozódott, hogy édesanyja halála (1939) után 1940. okt.-ben, ideiglenes emigráció szándékával második feleségével, *Pásztory* Dittával az USA-ba távozott. Amerikai tartózkodása során tovább folytatta népzenei kutatómunkáját és előadásokat tartott. A Columbia Egyetem díszdoktorává fogadta. Utolsó teljes partitúrája a zenekarra írott *Concerto*, amely a Koussevitzky Alapítvány felkérésére keletkezett. Halála évében három mű komponálásába kezdett, ezek közül azonban – az utolsó 17 ütemtől eltekintve – csak a feleségének szánt *III. Zongoraversenyt* sikerült befejeznie.

Bartók Lajos (Endrőd, 1851. máj. 24.–Bp., 1902. dec. 31.): költő, író. Jogot végzett, majd lapszerkesztő volt. 1878-tól haláláig a *Bolond Istók* c. élcslapot szerkesztette. Korának kiemelkedő és méltatlanul elfelejtett lírikusa volt. A Nemzeti Színház műsorán szereplő darabjai kevésbé jelentősek. F.M. *A legszebb* (1879); *Kendi Margit* (1884); *Thurán Anna* (1888); *A méhek* (1889); *Erzsébet királyné* (1892); *Az örvény* (1895); *Mohács után* (1898 – bem. 1932); *János király* (1902, nem mutatták be).

Bartók Gyermekszínház: 1961-ben alakult. A 6–14 éves korosztálynak tartottak délutánonként előadásokat a Bartók Teremben és az Operettszínházban. 1972-ben saját épületbe költözött a színház, a Paulay Ede utcába, a régi Thália Színház épületébe. 1974-től *Budapesti Gyermekszínház* néven játszik, nemcsak a kisgyermeknek, hanem a középiskolás korosztálynak is. 1985-től → *Arany János Színház*. Az épület rekonstrukciója után, 1991-től – kétévi szünet után – ismét a Paulay Ede utcában tartja előadásait. Műsorán a m. és a világirodalom klasszikusai mellett musicalek, kortárs m. szerzők darabjai is szerepelnek. Alapító ig.-ja 1961-ben *Duka Margit* volt.

Bartók Terem: 1950. okt. 24-én az V. ker. Váci u. 9. sz. alatt, a korábbi Corso Mozi helyiségében, *Fischer Annie* Beethoven-estjével új hangversenytérmet nyílt meg a fővárosban az Országos Műsoriroda, a későbbi Országos Rendező Iroda fennhatósága alatt. A komolyzenei programok, köztük mikrobarázdás hanglemez-előadások mellett a legkülönbözőbb pódium-műfajoknak adott otthont. Irodalmi-zenei összeállítások keretében már 1959 előtt is szerepeltek műsorán színdarabok, főként egyfelvonásosok (pl. Szép Ernő: *Kávécsarnok*, Hubay Miklós: *C'est la guerre*). 1959. ápr. 20-tól, Reginald Rose: *12 dühös ember* c. darabjának Várkonyi Zoltán rendezte bemutatójától vált a ~ rendszeres színelőadások színhelyévé. 1960-tól inkább zenés játékokat, gyermekdarabokat játszottak, többek között *Ádám Ottó*, *Vámos László*, *Partos Géza*, *Kalmár András*, *Kazán István* rendezésében. 1963-ban a ~ neve *Bartók Színházra* változott, és az akkor alakult *Bartók Gyermekszínház* tartotta itt előadásait. 1964-ben bezárták. Átépitve 1967. szept. 30-án *Pesti Színház* néven, a Vigszínház kamarszínházaként nyílt meg újra. A ~ az örvényes években a komolyzenei programok mellett az irodalmi színpad szerepét is betöltötte.

Bartollás Katalin (Rozsnyó, 1969. nov. 1.–): színésznő. 1987-től a kassai Thália Színpad tagja. Kitűnő mozgáskultúrával, jellemformáló képességgel rendelkezik. F.Sz. *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Kántorkisasszony* (Bródy S.: A tanítónő); *Ágacska* (Csukás I.: Ágacska).

Bartolucci Viktória, Vittorina (Firenze, 1861. ápr. 20.–Bp., 1915. márc. 4.): énekesnő (mezzoszoprán). Ferrarai tanulmányait követően 1877-ben olasz színpadokon indult sikeres pályája. 1880-tól a Nemzeti Színház, majd az Operaház tagja előbb 1886-ig, később 1900–04-ben. Magyarul énekelt, súlyos, drámai hangja alt szerepek megformálására is alkalmassá tette. F.Sz. *Amnens* (Verdi: Aida); *Carmen* (Bizet); *Gertrud* (Erkel F.: Bánk bán); *Azucena* (Verdi: A trubadúr).

Bartos Ede; *Berger* (Temesvár, 1921. dec. 9.–): színész. Katonatiszt volt, a pályát otthagyta, a nagyváradi, majd alapításától kezdve a nagybányai és a szatmári társ.-hoz szerződött. 1962-ben a marosvásárhelyi együttes tagja lett, rövid ideig a román tagozaté, majd több mint egy évtizeden át a m. együttesé. Impozáns jelenség, hatásos fellépését, előkelő modorát a rendezők jól kihasználták. 1976-ban az NSZK-ba távozott, ahol egy lovaglóiskola oktatója. F.Sz. *Don Juan* (Molière); *Temetkezési vállalkozó* (Barta L.: Szerelem); *Claudius* (Sh.: Hamlet).

Bartos Ernő (Bihar, 1887–Bp., 1960. máj. 12.): színész, színiigazgató. Pályáját 1905-ben *Sziklai Kornél* társ.-ánál kezdte mint énekes bonviván. Több vidéki társ. színésze és műv.-i vez.-je volt. 1924-ben egyik alapítója és titkára lett az Országos Kamara Színháznak. 1925-től az Országos Színészegyesület osztályvezetőjeként dolgozott. További sorsát nem ismerjük.

Bartos Gyula; *Prinz* (Szeged, 1872. ápr. 7.–Bp., 1954. máj. 21.): színész. 15 éves korában megszökött otthonról, s színésznek állt. 1895-ben elvégezte a SzAk-t, s *Kövesy Albert* sátoraljaúj helyi társ.-ához szerződött. 1896-tól 1899-ig Kolozsvárott, 1899-től 1907-ig *Krecsányi Ignác* együttesében játszott. 1907-ben a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek 1932-ben örökös tagja lett. 1941–1945 között származása miatt nem léphetett színpadra. 1945-től haláláig ismét a Nemzeti Színházban szerepelt. Klasszikus művekben, társadalmi drámákban, vj.-okban és népszínművekben egyaránt sikere volt. Jellemábrázoló tehetsége, technikai tudása aprólékos alaposággal párosult. Fiatal korában verseket, novellá-

kat, tárcákat publikált. 1952-ben Kossuth-díjat és érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Lear király* (Sh.); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Purgó* (Molière: A képzelt beteg); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Zsiga* (Szigligeti E.: A cigány); *Kányai* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Bannay Gerő* (Szigeti J.: Rang és mód); *Feledi Gaspár* (Tóth E.: A falu rossza).

BARTOS GYULA – Yorki érsek
(Sh.: III. Richard)

Bartos Irén (Bp., 1917. dec. 15.–Düsseldorf, 1981. febr. 18.): táncosnő, balettmester. Az Operaház balettkiskolájába járt, majd 1932-ben az egy. tagja lett, 1940-től magántáncos. 1942-től a Kolozsvári Nemzeti Színház, 1946-tól a Szegedi Nemzeti Színház szólistája, majd 1949–1971 között ismét az Operaház tagja. Balettmesteri munkáját Szegeden kezdte, majd az Operaházban folytatta, s az 1950-ben megnyíló ABI-ben is tanított, valamint a Honvéd Művészegyüttes balettmestere is volt. 1971-től külföldön élt, az esseni Folkwang Schule tanára, 1972-től a düsseldorfi, 1976-tól a kölni Operaház mestere. F.Sz. *Vizitünder* (Harangozó Gy.: A fából faragott királyfi); *Japán baba* (Cieplinski: Babatündér); *Kalliope* (Milloss A.: Prometheus teremtményei); *Swanilda* (Moravszky: Coppélia); *Seherezáde* (Moravszky); *Lány* (Lőrinc Gy.: A csodálatos mandarin); *Seherezáde* (Zsedényi K.); *Sylvia* (Zsedényi K.). – Ir. Kaposi E.: B. I. (Táncművészet, 1981).

Bartus Gyula (Miskolc, 1962. nov. 10.–): színész. Pályáját 1981-ben kezdte Nyíregyházán. 1984-ben vették fel a SzAk-ra, 1988-ban kapott diplomát. 1988–91-ben a Pécsi Nemzeti, 1991–92-ben a veszprémi Petőfi, 1992 óta a Békés Megyei Jókai Színház tagja. F.Sz. *Cheswick* (Kesey–Wasserman: Kakukkfészek); *Grigorij* (Dosztojevszkij–Dan Micu: Karamazovok); *Julien* (Anouilh: Colombe).

Basa István (Bp., 1956. febr. 9.–): színész. 1980-ban végezte el a SzAk-t. Előtte két évet töltött a kecskeméti Katona József Színháznál. 1980-ban a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött. 1981–83-ban a veszprémi Petőfi, 1983–1989 között az Arany János Színházban játszott. 1990 óta a debreceni Csokonai Színház tagja. F.Sz. *Tizedes* (Mészöly M.: Bunker); *Szilveszter* (Molière: Scapin furfangjai); *Bill Sikes* (Bart: Oliver); *Oscar Rose* (Dürrenmatt: A fizikusok).

Basilides Mária (Jolsva, 1886. nov. 11.–Bp., 1946. szept. 26.): énekesnő (alt). Énektanulmányait 1905–

1911 között a Zak-n végezte *Sík* József növendékeként. 1911-ben debütált a Népoperában – később Városi Színház – Nougues: Quo vadis c. operájában. 1915-ben szerződött az Operaházhoz. 1915–1946 között magánénekesnő. Számos alkalommal vendég szerepelt külföldön, így Berlinben, Drezdában, Münchenben, Prágában, Bukarestben, Londonban, Koppenhágában, Bécsben, Antwerpenben, világhírű karmesterek – Richard Strauss, Bruno Walter, Erich Kleiber, Fritz Busch, Hans Knappertbusch, Hermann Abendroth – vezényletével. A Filharmóniai Társaság, az Ének- és Zenekaregyesület, a Palestrina Kórus állandó szólistája volt. Az altregiszter teljes terjedelmében nagy vivőerejű, kiegyenlített hangja, mértéktartó, de rendkívül meggyőző előadásmódja a m. operajátszás klasszikusainak sorába emelte. Gazdag repertoárja *Monteverdi*, *Händel* és *Gluck* operáitól *Verdin*, *Wagneren*, *Saint-Saëns* és *Erkel* Ferenc művein át a *Csajkovszkij*-, *Muszorgszkij*- és Richard Strauss-operákig terjedt. Dalénekesnőként – elsősorban *Schubert* és *Mahler*-dalok – és oratórium-énekesnőként is elismert volt. Számos kortárs mű – *Bartók* Béla, *Kodály* Zoltán – ösbemutatója fűződik nevéhez. A Székelyfő 1932-es ösbemutatóján kiemelkedő sikerrel énekelt a *Gazdaasszony* szerepét. Az Operaház örökös tagja. F.Sz. *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Herodias* (R. Strauss: Salome); *Brangäne* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Mignon* (Thomas); *Carmen* (Bizet); *Delila* (Saint-Saëns: Sámson és Delila); – Ir. Molnár J. A.: B. M. Nagy előadóművészek I. (1967).

BASILIDES MÁRIA – Gertrudis
(Erkel F.: Bánk bán)

Basilides Zoltán (Vágújhely, 1918. márc. 26.–Bp., 1988. szept. 29.): színész. Operaénekesnek készült, a Zak-n Sarastroval vizsgázott. Pályáját 1945-ben kezdte Szegeden. 1949-től Debrecenben játszott. 1951-ben a Madách Színházba szerződött. 1954–1955-ben a Fővárosi Operettszínház, 1955-től haláláig a Madách Színház tagja volt. Robusztus alakja, mély, kissé érdes hangja prózai színészként is a „basszus” szerepekre predesztinálta. Jellemszínész volt. F. Sz. *Koltai alispán* (Vincze O.: Párisi vendég); *Caliban* (Sh.: A vihar); *Lopahin* (Csehov: Cseresznyés kert); *Marco* (Miller: Pillantás a hidról); *Sirma Ferenc* (Füst M.: Boldogtalanok); *Crampton* (Shaw: Sosem lehet tudni); *Dovre király* (Ibsen: Peer Gynt); *Repülőőrmester* (Wesker: A királynő katonái).

Báthly István (Bp., 1896.–Bp., 1970. márc. 1.): diszlettervező. Pályája 1923–1927 között az Unió Színházaknál – Magyar, Király, Belvárosi, Blaha Lujza, Andrássy úti Színház – indult. 1936–1940 között dolgozott a Nemzeti Színházban és különböző zenés szórakoztató színházakban is. 1945 után az Ifjúsági, a Miskolci Nemzeti és a Pécsi Nemzeti, valamint az Állami Déryné Színháznál készített diszletterveket. Szecessziós, romantikus vagy realista színpadképeket egyaránt alkotott. 1923–1963 között Bp.-en és Berlinben több film diszlettét tervezte. F.T. Kálmán I.: *Bajadér*; Ibsen: *A tenger asszonya*; Jókai M.–Földes M.: *A kőszívű ember fiai*.

Básti Juli (Bp., 1957. aug. 10.–): színésznő. 1980-ban végzett a SzAk-n. A kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött, ahol már főiskolásként is több szerepet játszott. 1984 óta a Katona József Színház tagja. Erőtéljes, érzelemgazdag színészkat. Tragikus sorsú hősnők, de groteszk, eltorzult karakterfigurák is megélevenednek játéka nyomán. Sokat filmezik. *Hallgass kicsit... c. Cserhalmi Györggyel közös nagylemeze* jelent meg, amelyen *Dés László* és *Bereményi Géza* dalait énekl. Jászai Mari-díjas (1985). 1993-ban Kossuth-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Ophelia* (Bresan: *Paraszt Hamlet*); *Doreen* (Arden: *Élnek, mint a disznók*); *Beatrice* (Middleton-Rowley: *Átváltozások*); *Helena* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Velma* (Kander-Ebb: *Chicago*); *Natalja Petrovna* (Turgenyev: *Egy hónap falun*); *Maggy* (Feydeau: *Tökölkő*); *Tóth Hermin* (Szomoró D.: *Hermelin*); *Irina Nyikityina/Vera Katrova* (Miljutyin–Dunajevszkij: *Filmszallag*); *Übü mama* (Jarry: *Übü király*); *Mása* (Csehov: *Három nővér*); *Ankica* (Kusan: *Galócza*); *Szvetlana* (Petrusevszkaja: *Három lány kékben*); *Polgármesterné* (Gogol: *A revizor*); *Anna Petrovna* (Csehov: *Platonov*); *Sally Bowles* (Kander-Ebb: *Cabaret*); *Katharina Blum* (Böll–Bereményi G.: *Katharina Blum elvesztett tisztessége*). – Ir. Kállai K.: B. J. (1990, Műszak).

BÁSTI JULI – *Mása* (Csehov: *Három nővér*)

Básti Lajos; Berger (Keszthely, 1911. nov. 17.–Bp., 1977. jún. 1.): színész. 1935-ben szerzett diplomát a SzAk-n. *Bárdos* Artur Belvárosi Színházában kezdte pályáját. 1937-ben átszereződött a Vigszínházba, ahol a zsidótörvények miatt 1939–40-ben már alig kapott szerepet. 1941 tavaszáig még játszott a Magyar és az Andrássy Színházban, de azután a háború végéig nem szerepelhetett színpadon. Két munkaszolgálat között könyvkiadással és írással foglalkozott. Egy hanglemezen *Ady Endre*, *Babits Mihály*, *Verhaeren* verseit adta elő, és fellépett a baloldali művészek irodalmi rendezvényein.

BÁSTI LAJOS – *Edgar*
(*Strindberg: Haláltánc*)

1945 tavaszán *Várkonyi Zoltán* Művész Színházába került. Két szerep eljátszása után az egyetlen produkciót megért *Arizona Irodalmi Varietét* alapította meg. 1945 őszén a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek – az 1968–72-es vigszínházi kitérőt leszámítva – haláláig tagja maradt. Pályakezdesét daliás szépsége, kellemesen zengő orgánuma határozta meg. Amorózó, bonviván, zsüfű volt a szerepköre. A hallgatás éve alatt színészte beérett. A háború után szerepről szerepre bontakozott ki elmélyült karakterformáló készsége, nagy formátumú drámai ereje. A m. színháztörténet egyik legemlékezetesebb *Adámja*, legadekvátabb *Higgins*e volt. Megtanult bánni előnyös adottságaival. Nem kihasználta, hanem használta, ha kellett, ellentőzta azokat. A szép m. beszéd elkötelezettje volt. 1953–60-ban beszédművészetet tanított a SzAk-n. Sokat filmezett. Kossuth-díjas (1955); érdemes (1954) és kiváló művész (1963). F.Sz. *Berényi* (Molnár F.: *Delila*); *Náci tiszt* (Steinbeck: *Lement a hold*); *Almaviva* (Beaumarchais: *Figaró házassága*); *Adám* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Armand* (ifj. Dumas: *A kaméliás hölgy*); *Bánk bán* (Katona J.); *Ferdinánd* (Schiller: *Ármány és szerelem*); *Hamlet* (Sh.); *Higgins* (Shaw: *Pygmalion*); *Oedipus király* (Szophoklész); *Szepe* (Frisch: *Biedermann és a gyűjtőgépek*); *Bolyai Farkas* (Németh L.: *A két Bolyai*); *Brutus* (Sh.: *Julius Caesar*); *Lear király* (Sh.); *Higgins* (Loewe-Lerner: *My Fair Lady*); *Sárkány professzor* (Német L.: *Szörnyeteg*); *Harpagon* (Moliere: *A fősvény*); *Dante* (Dante: *Isteni színjáték*); *Edgar* (Strindberg: *Haláltánc*); *Solomon* (Miller: *Alku*); *Perella* (Illyés Gy.: *Tiszták*); *Hickman* (O'Neill: *Eljő a jeges*); *Dávid Ferenc* (Páskándi G.: *Vendégség*); *Edgar* (Dürrenmatt: *Play Strindberg*); *Jegor Bulicsov* (Gorkij). F.M.: *Sziréna* (1942); *Mire gondolsz, Adám?* (1962).

Bata Ferenc (Horgos, 1946. jan. 16.–): színész. 1967-től a Szabadkai Népszínházban játszott. Később a szabadkai Gyermekszínházhoz szerződött, majd 1981-ig ismét a Szabadkai Népszínház színésze volt. Drámai epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Cipriáni professzor* (Örkény I.: Tótek); *Hugó, német nemes* (Držić: Máro bácsi); *Caligula* (Camus).

Bata Ibolya (Debrecen, 1939. jan. 4.–): jelmeztervező. 1963-ban szerzett diplomát a bp.-i Iparművészeti Főiskolán. Előbb a győri Kisfaludy Színház tagja, majd a kaposvári Csiky Gergely Színház jelmeztervezője volt 1964–67 között. Ezután a Magyar Televízió munkatársa lett. Anyagok, technikák, korok, stílusok és azok ruháinak alapos ismerete jellemzi tervezői és kivitelezői működését. F.T. Sh.: *Antonius és Cleopatra*; Katona J.: *Bánk bán*; Görgey G.: *Rokoko háború*; Donizetti: *Don Pasquale*.

Bata János (? , 1954. aug. 12.–): színész. 1983-ban a SzAk elvégzése után a Vígszínházhoz szerződött. 1987-től a Népszínház tagja. 1992-től szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Ábrándos Xavér, a rendőr* (Sultz: Őljuk meg Józsit!); *Hámory János, elnökigazgató* (Rejtő J.: Aki mer, az nyer); *Dörmögő apó* (Gyárfás M.: Dörmögőék csodajátéka); *Józi* (Örkény I.: Macskajáték).

Bathó Ida, F. (Homoródszentpál, 1938. febr. 25.–): színésznő. 1960-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Két évig a sepsiszentgyörgyi társ. művésznője. 1962-ben férjével, Földes Lászlóval együtt átszerződött Nagyváradra. Egyéni előadói szerepek, sikeresek. F.Sz. *Melitta* (Figueiredo: A róka meg a szőlő); *Venczelné* (Méhész Gy.: Duplakanyar); *Anyá* (Sütő A.: Anyám könnyű álmot ígér). Önálló estje: *Termő ág*.

Báthory Giza; *Baumann* (Bp., 1884–Bp., 1941. ápr. 16.): színésznő. 1899-ben elvégezte a SzAk-t. Pályáját 1906-ban a Thália Társaságban kezdte. 1907–08-ban a Népszínház–Vigoperában, 1909-től 1938-ig a Magyar Színházban, 1939–40-ben az Andrássy Színházban játszott. 1914–15-ben a Király, 1926-ban és 1931-ben a Fővárosi Operettszínházban is fellépett. Tragikus sorsú asszonyokat éppúgy sikerrel alakított, mint drámák és vj.-ok nagyvilági nőalakjait. F.Sz. *Gina* (Ibsen: A vadkacs); *Isabeau* (Schiller: Az orleans-i szűz); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Fanny* (Jókai M.–Hevesi S.: Egy magyar nábob); *Flóra* (Jókai M.–Hevesi S.: Kárpáthy Zoltán); *Karenina* Anna (L. Tolsztoj); *Viola* (Eisemann M.: Tokaji aszú).

Báthory-Románcsik Mihály (Nagyvárad, 1853. nov. 27.–Léva, 1888. jan. 19.): színész, szakíró. 1872-ben kezdte pályáját. 1875-től 1878-ig, majd 1881-től két évadon át a Népszínház tagja, közben és előtte *Krecsányi Ignác* társulatában volt (1875, 1879–80). 1878-ban szerkesztette a *Szini Lapok* c. folyóiratot Pesten, majd pedig (1879-től) a *Színházi Közlöny* c. szaklapot Kassán. Több színpadi művet is írt. F.M. *Elbeszélések, rajzok és kalandok a magyar színészetéből és a társadalom köréből* (Kassa, 1882); *Magyar színészek és színésznők életrajzai* (Kassa, 1883).

M.A. 1872: Timár János; 1873: Csóka Sándor; 1874: Nyéki János; 1884: Komlóssy József; 1885: Gerőfy Andor; 1888: Bokody Antalné.

Báthy Anna; *Stampf Anette* (Beregszász, 1901. jún. 13.–Bp., 1962. máj. 14.): énekesnő (szoprán). Ének tanulmányait a Zak-n végezte Maleczky Bianka növendékeként. 1928 jan.-jában mutatkozott be a Városi Színházban *Erzsébet* szerepében (Wagner: Tannhäuser). 1930–1959 között az Operaház magánénekesnője, számos nagysikerű külföldi turnén vett részt. Bécsben és Salzburghban világhírű karmesterek – Bruno Walter,

Wilhelm Furtwängler, Arturo Toscanini – vezényletével lépett fel. Gazdag operarepertoárja Gluck és Wagner szerepeken át a 20. sz.-i operáig terjedt. Hatalmas vi-vőerejű, kiegyenlített szopránja, meggyőző előadásmódja az Operaház legkiválóbb énekeseinek sorába emelte. Az oratórium- és daléneklés mo.-i történetének is kimagasló alakja. Kossuth-díjas (1954) és kiváló művész (1950). F.Sz. *Iphigénia* (Gluck: Iphigénia Aulisban); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Brabanti Elza* (Wagner: Lohengrin); *Sieglinde* (Wagner: A walkür); *Leonora* (Beethoven: Fidelio).

BÁTHY ANNA – *Desdemona*
(Verdi: *Otello*)

Báti Alice (Bp., 1951. jan. 21.–): jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola textiltervező szakán diplomázott 1977-ben. Pályakezdése óta a Magyar Televízió munkatársa. Elsősorban drámai és zenei műsorok jelmezterveit készítette. Vendéggént színházaknak – Vidám Színpad, szolnoki Szigligeti Színház, Szegedi Nemzeti Színház – is dolgozott. F.T. *Dobogón vagyunk*; Erkel F.: *Bánk bán*; *Operettbarátság*.

Batizfalvy Elza; *Strihó* (Bp., 1883. jún. 13.–Bp., 1970. jún. 12.): színésznő. A SzAk-t 1903-ban végezte el. 1903–04-ben a Népszínház, 1904–05-ben a Király Színház tagja volt. 1905-ben szerepelt a Thália Társaság két előadásán. 1906–07-ben Kolozsvárott, 1908–09-ben Nagyváradon, 1909–10-ben Sopronban és Szombathelyen, 1910-től 1913-ig Miskolcon játszott. Később visszavonult a színpadtól, s mozivállalkozó lett. Fialat leányszerepeket alakított. F.Sz. *Valencienne* (Lehár F.: A víg özvegy); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz).

Bátor Tamás (Bp., 1960. febr. 10.–): énekes (basszus). Diplomáját 1986-ban kapta a Zak-n *Révhegyi* Ferencné és Bende Zsolt tanítványaként. 1986-tól 1988-ig a milánói Scala ösztöndíjasa Giulietta *Simionato* osztályában. 1986-tól az Operaház magánénekes. Közreműködő több Hungaroton operafelvételen. F.Sz. *Titurel* (Wagner: Parsifal); *Sarasro* (Mozart: A varázsfuvola).

Bátori János (Szolnok, 1923. aug. 30.–Buenos Aires, 1993. máj. 19.): színész. Eredeti szakmája nyomdász. Műkedvelő színészként hagyta el Mo.-ot 1956-ban. Ausztria, Anglia után 1958-ban Argentínában telepedett le. 1960–70 között a Buenos Aires-i Magyar Színház Társaság és az Új Magyar Színház tagja volt. Komikus és jellemszínészként működött. F.Sz. *Bubeniyik* (Mik-

száth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Pincér* (Vasary J.: Ketten egyedül); *Gusztó* (Bókay J.: Hazudj nekem!); *Ferenc* (Bus-Fekete L.: János); *William Mason, rendőrkapitány* (Bradley: Az államügyész); *Csulai György, püspök* (Berczelly K.: Válaszúton); *Vezér* (Barabás P.: Könnyű a férfiaknak).

Bátosy Endre (Dés, 1859–?): színész, igazgató. Operettben, népszínműben és drámában megbízható tagja volt a vidéki társ.-oknak. 1884-ben *Sztupa* Andornál kezdte pályáját. 1890 és 1895 között ig. volt Rimaszombaton, Zentán, Rozsnyón. Utolsó színészi szerződése 1913-ig *Krasznay* Mihály társ.-ához kötötte. F.Sz. *Gyömbér Mihály* (Rákosi J.: Magdolna); *Lefébre* (Sardou: Szókimondó asszonyság); *Jeremiás* (Goldfaden: Sulamith); *Csáky Bertalan* (Jókai M.: A szigetvári vértanúk); *Feledi Gáspár* (Tóth E.: A falu rossza); *Claudius* (Sh.: Hamlet).

M.A. 1884: *Sztupa* Andor; 1885: *Polgár Károly*; 1886: *Zoltán Gyula*; 1889: *Dombay Mihály*; 1895: *Hatvani Károly*; 1896–98: *B. Polgár Béla*; 1898: *Deák Péter*; 1899: *Tiszay Dezső*; 1900: *Mezei János*; 1901–04: *Krémer Sándor*; 1905: *Micsei F. György*; 1906–1909: *B. Polgár Béla*; 1909: *Molnár Gyula*; 1910: *Rajcsányi István*; 1911–13: *Krasznai Mihály*. Igazgatóként: 1890–95: *Zenta*, *Rimaszombat*, *Salgótarján*, *Rozsnyó*, *Hódmezővásárhely*.

Battyán Kálmán (Galgó, 1897. jún. 22.–Nagyvárad, 1985. szept. 29.): színész. A húszas években lépett színpadra Nagyváradon, a harmincas évek végén a székelyföldi turnézó társ. vezetője volt. 1946–1950 között a marosvásárhelyi Székely Színház tagja, 1950. jan.-jától 1967. máj.-áig, nyugdíjba vonulásáig a nagyváradai Állami Magyar Színház színésze volt. Prózaí és zenés darabokban karakter szerepeket játszott, de otthonosan mozgott a népszínművek kedélyes figuráinak körében is. F.Sz. *II. Endre* (Katona J.: Bánk bán); *Nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill); *Montague* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Sámson* (Mihály (Zilahy L.: Süt a nap)).

Bauer Gyula (Győrsziget, 1853. okt. 15.–Bécs, 1941. jún. 11.): író, újságíró. Győrben kezdte pályáját, majd Bécsben volt újságíró. Az *Illustrierte Wiener Extrablatt* színikritikusa, később főszerkesztője volt, de más lapokban is publikált. Számos operettlibrettót s néhány vj.-ot írt. Librettói: *Millötti: Die sieben Schwaben* (1887); *Der arme Jonathan* (1890); *Das Sonntagskind* (1892); *Strauss, J.: Fürstin Ninetta* (1893); *Lehár F.: Juxheirat* (Battlay G.-val, 1904); *Lehár F.: Der Mann mit den drei Frauen* (1908). Drámái: *Die Wienerstadt in Wort und Bild* (Fuchs-szal és Zell-lel); *Zur Hebung des Fremdenverkehrs*; *Im Zeitungsverschleiss*.

Baumann Károly (Bp., 1871. okt. 29.–Bp., 1920. okt. 22.): színész. Műkedvelő színészként kezdte pályáját, amikor 1885-ben elszerződött a *Kék Macskába*, majd a *Foliés Caprice-ba*, a *Somossy Orfeumba*, és a *Fővárosi Orfeumba*. Tizenöt évig működött itt, nyáron pedig nagy vidéki városokban szerepelt. Az orfeumok műsorának német nyelvű előadásában játszott, de ő volt az első, aki m. kuplékat is énekelt. A főváros ezért a magyarosítás terén szerzett érdemei elismeréséül díszsírhelyre temette.

Bay Gyula (Nagyrábé, 1926. márc. 19.–): színész. 1948–1952 között a Szegedi Nemzeti, a Budapesti Nemzeti, a Miskolci Nemzeti és a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1953-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz, 1957-ben a Petőfi, ill. a Jókai Színházhoz szerződött. 1960-tól 1986-ig a Madách Színház tagja volt. Pályáját bonvivánként kezdte, majd karakterszínészként vált ismertté. Színházi rendezőként is bemutatkozott. F.Sz. *Bak Jóska* (Földes M.: Mélyszántás);

Petur, Biberach (Katona J.: Bánk bán). F.R. Szirmai A.: *Mágnás Miska*. Drámája: *Konok emberek* (1962).

Bayer József (Baja, 1851. nov. 23.–Bp., 1919. dec. 14.): tanár, színháztörténész. 1888-ban a Kisfaludy Társaság, 1899-ben az MTA levelező tagja lett. 1912-ben a pesti Tudományegyetem díszdoktorává választotta. Az eredeti forrásanyag összegyűjtésével, utólrhetetlen filológiai pontossággal fektette le a magyar színháztörténet alapjait. O szerkesztette a Magyar Shakespeare Tár első évfolyamát. F.M. *A Nemzeti Játékszin története* (1887); *A magyar drámairodalom története 1867-ig* (1897); *Shakespeare drámái hazánkban* (1909); *Schiller drámái a magyar színpadon és irodalmunkban* (1912). Tanulmányt írt *Szigligeti Ede* és *Katona József* drámáiról. Kiadta *Déryné naplóját* (1900). – Ir. Pukánszky Kádár J.: B. J. tudományos munkássága (1979).

bayreuthi függöny; **Wagner-függöny**: a színpadnyílás lezárására szolgáló kétszárnyú függöny, amelyet Richard Wagner elgondolása szerint valósítottak meg a Bayreuther Festspielhausban (1876). Redőzött, egyidejűleg oldalra és felfelé húzzák, záraskor méltóságteljes lassúsággal vagy hirtelen csapódással mozoghat a dramaturgia követelményei szerint. Zsinórpadlással rendelkező színházaknál ma is kedvelt.

Báza Éva (Kolozsvár, 1920. aug. 29.–Fonyód, 1975. júl. 23.): színésznő. A román opera balettiskolájában tanult. 1935-ben kezdte pályáját a kolozsvári Magyar Színházban mint táncosnő és szubrett. Később a Miskolci Nemzeti, majd a kecskeméti Katona József Színházhoz került. 1947-től 1975-ig, halálaig a Pécsi Nemzeti Színház művésznője volt. Ének- és táncudása elmélyült karakterformálással párosult. Koreografált is. F.Sz. *Daisy Parker* (Abraham P.: Bál a Savoyban); *Zsófi* (Kodolányi J.: Végredelet); *Sóhár Lidi* (Urbán E.: Tűzkereszttség); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Bazsay Lajos (Bp., 1886. aug. 13.–Bp., 1947. máj. 4.): színész. 1908-ban vidéken kezdte pályáját. 1913-tól Bp.-en működött: előbb *Sziklai* Kornél Grand Guignoljának lett titkára és ig.-helyettese, 1916-ban az *Érdekes Kabaré*, 1923–1925 között a *Teréz körüti Színpad*, 1928-tól 1932-ig az *Új Színház*, 1932-ben a *Modern Kabare*, 1937–1947 között a *Nemzeti Színház* tagja volt. Komikus- és jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Puzsér* (Molnár F.: Doktor úr); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Róth bácsi* (Földes I.: Hivatalnok urak).

beállítás: 1. a rendezés egyik mozzanata, mikor a rendező a színpadi mű egyes jeleneteit színpadra állítja, a színeszek mozgását, a diszleiben, a színpadi térben való elhelyezkedését a *rendelkezőpróba*(k) során megtervezi; 2. futó produkcióba új szereplő tervszerű, próbák után történő felléptetése (ellentétben a *beugrással*), → *szereplőváltás*.

Bebel Színház (1919): a kelenföldi laktanyában (Budai úti út 51.) 1919. máj. 31-tól aug. 3-ig működő színház. Ig.-ja *Baróv* Rezső, a társ. tagjai *Turbók* Rózsi, *B. Medgyaszay* Klári, *Ferenczi* Irma, *Kelemen* Ferenc, *Budai* Géza, *Mándoki* Ferenc, *Szentes* János, *Erdélyi* Mihály, *Simon* László, *Vadnai* János voltak. Műsorát elsősorban népsz.-vek – Szigligeti E.: *A cigány*, *Tóth E.: A falu rossza*, *Szigeti* J.: *A vén bakancsos és fia*, *a huszár*, *Csepregy* F.: *A piros bugyellár* – alkották. – Ir. *Bebel Színház* (Színházi Élet, 1919. 25. sz.).

Beck Miklós (Rozsnyó, 1900. okt. 5.–?): karmester. Pályája kezdetén működött Szerencsen, Sopronban, Szombathelyen és a fővárosban. 1928-ban a szegedi Városi Színház karmestere lett. 1941–1942-ben *Kőszegi* Géza társ.-nál dolgozott. Számos betétdalt, színpadi kísérőzenét komponált. F.M. *Pozsonyi lakodalm* (1937).

Beck Vilmos (Pest, 1869. febr. 19.–Chicago, 1925. dec. 1.): énekes (bariton). Bp.-en és Párizsban tanult. 1892-ben mutatkozott be Thomas: *Hamlet* c. operájának címszerepében az Operaházban, ahol ugyanebben a szerepben búcsúzott 1908. jan.-ban. Terjedelmes, hajlékony, szép hangja, felkészültsége és szorgalma miatt sokat foglalkoztatták. A későbbiekben sikerrel énekelt a bécsi, a párizsi, a londoni operaszínpadokon, New Yorkban és Chicagóban is. Jelentős Wagner-énekes volt. F.Sz. *Wolfram* (Wagner: Tannhäuser); *Telramund* (Wagner: Lohengrin); *Wotan* (Wagner: A Rajna kincse, Siegfried); *Mefisto* (Gounod: Faust); *Jago* (Verdi: Otello); *Scarpia* (Puccini: Tosca).

Beck Nepomuk János (Pest, 1827. máj. 5.–Pozsony, 1904. ápr. 9.): énekes (bariton). Bécsi, majd németországi sikerei után 1853–1885 között a bécsi Hofoper vezető énekeseinek egyike volt. Jól képzett, terjedelmes, kiegyenlített hangját a Nemzeti Színház közönsége csak vendégszereplései alkalmával – 1847-ben, 1857-ben és 1862-ben – élvezhette. F.Sz. *Lord Ashton* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Camoens* (Donizetti: Don Sebastian); *A bolygó hollandi* (Wagner); *Don Carlos* (Verdi: Ernani).

Beczkó József; *Mosolygó* (Kolozsvár, 1856. okt. 10.–?): színész, díszletfestő. 1873-tól működött elsőrendű vidéki városokban. Hosszabb ideig volt Mosonyi Károlynál (1875–78), Lászy Vilmosnál (1881–84), Csóka Sándornál (1884–86) és Székesszékújvároton (1890–92). Testvérével, Beczkó Jánossal együtt a vidéki társ.-ok ismert díszletfestője is volt. Komikus és buffoszerepeket alakított. Utolsó szerződése 1903–08-ban Mezey Jánoshoz kötötte. F.Sz. *Gábor* (Csiky G.: Petneházy); *Jakab* (Váradi A.: Iskarióth).

bécsi magyar színházi kezdeményezések: 1956–1958 között a menekülthullám felvetette egy bécsi m. nyelvű színház létesítésének gondolatát. Molnár Tibor és Juhász József hozzakezdték egy m. színház létrehozását. Rajtuk kívül a kezdeti időben *Bencze* Miklós, *Angyal Nagy Gyula*, *Arvai Ágnes*, *Laborcz István*, *Kiszely Andor*, *Bozók István*, *Kelen Pál*, *Kozma Sári*, *Csisztay Andor*, *Bán Katalin*, *Papp Teri*, *Sándor András*, *Aczél Tibor*, *Lente Ilona*, *Bartha Mária* és *Ferrari Violetta* várták a fejleményeket. A magát Menekült Magyar Nemzeti Színház Társaságnak nevező egy. 1957. jún. 18-án tartotta bem.-ját. Zilahy Lajos: *Zenebohócok* c. darabját adták elő *Bozók István* rendezésében, *Mészáros Tamás* díszleteivel, *Finy Éva* jelmezeivel. Az előadást megismélték, de újabb bem.-ra már nem került sor. *Bozók István* Párizsba, *Ferrari Violetta* Németországba, *Juhász József* Kanadába távozott. A színházszervezés ügyét *Lendvay Lajos* vette át. 1958 nyarán *Lendvay* főszereplésével *Gábor Anni*, *Giczy Ronald*, *Varga Mihály*, *Bódi István* közreműködésével *Husza Jenő*: *Gül Baba* c. operettjét adták elő. *Szabad Magyar Színház* néven 1957. nov. 30-án tartottak újabb bem.-t, Molnár Ferenc *Marsall* c. darabja került színre. 1957. dec. 6-án *Békeffi László* mutatta be új műsorát, amelyen felléptek *Arvay Ági*, *Papp Teri*, *Lendvay Lajos*, *Várady Árpád*, *Roka Ferenc*, *Rozgonyi Andor*. 1959. febr. 1-jén a bécsi Magyar Egyesület támogatásával a VIII. ker. Josephgasse 12. sz. alatt Molnár Ferenc: *Előjáték a Lear királyhoz* és Karinthy Frigyes: *Bűvös szék* c. darabjait adták elő, *Rozgonyi Andor* rendezésében. 1983 okt.-ében nyílt meg Bécsben a *Theater beim Auersperg* nevű pinceszínház *Dézy Vilmos* vezetésével. A befogadó színház többször helyet biztosított m. színtársulatoknak, sőt m.-német kétnyelvű műsoroknak is. Önálló m. színház alapítása azonban mindeddig nem járt sikerrel.

Becsky Andor (Sárközüjlak, 1898. febr. 28.–Bp., 1978.

okt. 29.): színházszervező, irodalomtörténész. Pályáját Kolozsvárott kezdte, ahol a 20-as években munkásszínjátzó csoportot vezetett. 1930-ban *Szentimrei Jenő*vel együtt megszervezte a kolozsvári *Stúdió* munkásszínpadot, ahol az ő rendezésében mutatták be *Órák a halál előtt* c. avantgárd színművét. 1932-ben emigrációba kényszerült, Bécsben, Párizsban élt, majd Németországból való kiutasítása után Bp.-en telepedett le. Tevékeny részt vállalt az 1937-ben megalakult *Független Színpad* vezetésében. 1946–1948 között a Madách Színház irodalmi titkára volt. 1957-től nyugdíjazásáig a Színháztudományi Intézetben dolgozott. F.M. *Kortársakról* (1974).

Bécsy Tamás (Bp., 1928. aug. 28.–): esztéta, kritikus. 1952-ben végzett a szegedi József Attila Tudományegyetem magyar szakán. Tanított általános iskolában, gimnáziumban, a Pécsi Tanárképző Főiskolán. 1978 óta egyetemi tanár az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Az MTA Színháztudományi Bizottságának tagja, 1987–90-ben elnöke. Az *Irodalomtörténet* szerkesztőbizottsági tagja. 1972-ben lett az irodalomtudományok kandidátusa, 1978-tól az irodalomtudományok doktora. Vébeli pedagógus, rendszerező elme, tudományszervező. Fontos szerepe van a pécsi Janus Pannonius Egyetem megalapításában. A dráma lételméletével foglalkozó munkái úttörő jelentőségűek. Külföldön is publikál. József Attila-díjas (1986). F.M. *A dráma modellek és a mai dráma* (1974); *Drámaelmélet az ontológia és esztétika határán* (1978); *A drámaelmélet és a dramaturgia Csokonai műveiben* (1980); *Az önismeret kérdései Örkény István drámáiban* (1983); *A dráma lételméletéről* (1984); *az irodalomesztétikai tudásról* (1985); *Mi a dráma?* (1988); *A dráma esztetikája* (1988); *A cselekvés lehetősége* (1988); *A rítus és a dráma* (1992).

Bede Fazekas Annamária (Bp., 1963. aug. 24.–): színésznő. Évekig a Pinceszínházban játszott, majd a SzAk elvégzése után, 1988-ban a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1992-től az Arizona Színház tagja. A kezdeti öregasszonyszerepek után zenés, táncos szerepekben remekel, de utcalányként és klasszikus drámák hősnőjeként is kitűnő alakításokat nyújt. F.Sz. *Reagan* (Sh.: Lear király); *Éva* (Ö. von Horváth: Huza-vona); *Stuart Mária* (Schiller).

Bede Fazekas Csaba (Sellye, 1933. dec. 25.–): énekes, színész (bariton). 1961-ben végzett a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakán, majd 1963–65-ben *Ascher Oszkár* színész-tanfolyamára járt. 1963-tól 1968-ig az Állami Déryné, 1968–74-ben a győri Kislady Színház színésze, majd egy évig Debrecenben, azután 1975-től ismét Győrben magánénekes. Erdemes művész (1988). Számos olasz opera és kortárs m. mű, musicalek, operettek bariton szerepeinek kiváló tolmácsolója. F.Sz. *Figaro* (Rossini: A sevillai borbély); *Rigoletto* (Verdi); *Petur* (Erkel F.: Bánk bán); *Vitéz László* (Ránki Gy.: Holdbéli csónakos); *Dr. Bártfai De-nes* (Ránki Gy.: Végelszámolás, ösbem.).

Bede Fazekas Zsolt (Győr, 1961. dec. 12.–): színész. 1980–1987 között a győri Kislady Színházban játszott, de amatőr szintárs.-ot is vezetett a városban, és részt vett a helyi Irodalmi Színpad munkájában. 1989-től a torontói Magyar Színház tagja, ahol főleg táncos-komikus szerepkörben mutatkozott be. F.Sz. *Cigány* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Frédi* (Hervé: Lili bárónő); *Fritz* (Jacobi V.: Leányvásár); *Ernö* (Csiky G.: A nagymama).

Bedő Ferenc (Brassó, 1915. szept. 24.–Marosvásárhely, 1989. júl. 6.): színész. A Székely Színház alapító tagja, 1946–1970 között színesen elevenített meg kü-

lőnböző epizódfigurákat. F.Sz. *Tábornok* (Lehár F.: A mosoly országa); *Tircsák* (Fodor L.: Érettségi); *Jegyet vásárló paraszt* (Sebastian: Névtelen csillag); *Pityiri* (Kiss L.-Kováts D.: Vihar a havason).

Beermann Stefánia (?-?, 1885. szept.): énekesnő (szoprán). Apja kántor volt. Énektanulmányait Pesten kezdte, majd Bécsben folytatta. Első fellépése a Nemzeti Színház színpadán nagy sikert aratott. 1884 őszétől a prágai német színházban énekelt. Sötét tónusú, nagy terjedelmű hangja mezzoszoprán szerepekben is érvényesült. F.Sz. *Selica* (Meyerbeer: Az afrikai nő); *Rachel* (Halévy: A zsidónő).

Begányi Ferenc (Miskolc, 1937. febr. 27.–): énekes (basszus). Pályafutását – a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Balassa* Istvánné irányításával folytatott énektanulmányok után – 1964-ben kezdte énekkari tagként az Operaházban, 1966-ban lett magánénekes. A repertoár csaknem valamennyi jelentős basszus szolamát, mintegy 70 szerepét énekelte. Számos hanglemmez- és televíziós operafelvétel közreműködője. Hangversenyénekesként is fellép. 1973-ban Liszt Ferenc-díjjal, 1981-ben érdemes művész c. tüntették ki. F.Sz. *II. Fülöp* (Verdi: Don Carlos); *VIII. Henrik* (Donizetti: Anna Bolena); *Fiesco* (Verdi: Simone Bocca-negra); *Mephisto* (Gounod: Faust); *Borisz Godunov* (Muszorgszkij); *Kékszakállú* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára); *Porgy* (Gershwin: Porgy és Bess).

BEGÁNYI FERENC – *Porgy*
(Gershwin: *Porgy és Bess*)

Bege Margit (Galócás, 1926. márc. 6.–Bp., 1967. szept. 5.): színésznő. Az Állami Faluszínházban kezdte pályáját 1952-ben. Kilenc évig tartó falujárás után a Szegedi Nemzeti, majd a kecskeméti Katona József, végül a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. Egyszerű, kedves megjelenésével, modorosság nélküli előadásmódjával a vidéki közönség kedvence volt. F.Sz. *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Klári* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom).

Békassy István; *Békási* (Nyiregyháza, 1907. febr. 10.–): színész. *Pallay* Annánál balettet tanult, és *Feld* Rózsi gyermekszínházában is szerepelt. *Rákosi* Szidi színésziskoláját végezte el, majd az újpesti színházban kezdte pályáját 1925-ben. 1927-ben a Városi Színházban indult bonviván karrierje. 1930-ban szerződtette a Vigaszínház. Játszott a Király Színházban (1931, 1934), a Fővárosi Operettszínházban (1932–1933), a Kamara

Színházban (1935–1936), a Budapesti Színházban (1929–1930), a Budai Színkörben (1931–1933), de egy-egy fellépést máshol is vállalt. 1936-ban a Művész Színházban prózai szerepeket játszott, itt fedezték fel a Metro-Goldwyn-Mayer filmgyár képviselői, és Hollywoodba szerződtették. 1940-ben New Yorkban a m. nyelven játszó Fészek Színház ig.-ja és színésze volt. Az 1940-es évektől vezető amerikai társ.-okban szerepelt, 1947-ben a Broadwayn is fellépett. Számos amerikai film- és tv-szereplése mellett mindvégig színésze, rendezője volt m. előadásoknak. 1982-ben Mo.-ra költözött. ~ kivételes tánc tudásával, megnyerő külsejével, könnyed és természetes játékával hódított az operett színpadokon, de prózai szerepeiben is sikeres volt. 1932–1936 között m. filmekben is szerepelt. F.Sz. *Dixie* (Fényes Sz.: Maya); *René* (Fényes Sz.–Bródy T.: Music Hall); *Péter* (De Fries K.: Budapest–Wien); *Richard* (Shaw: Az ördög cimborája); *Masham* (Scribe: Egy pohár víz); *Savelev* (Szimonov: The Whole World Over).

Beke Alice (Miskolc, 1908–?): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1924-ben végezte el. 1924–25-ben Kecskeméten és Szolnokon, 1925–26-ban Pécsen, 1926–1928 között Szegeden játszott. 1928–29-ben az Andrassy úti Színház tagja volt. 1932–33-ban Miskolcon szerepelt. További sorsát nem ismerjük. Énekes naiva- és szubrettszerepeket kapott. F.Sz. *Borcsa* (Zerkovitz B.: Muzsikusz Ferkó); *Rica Maca* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Mari* (Molnár F.: Liliom).

Beke István (?-?): igazgató, titkár, ügyelő. 1850-ben Egerben tűnt fel először, majd *Láng* Boldizsár társ.-ában játszott (1855–57: Győr, Kecskemét). Később *Hidassy* Eleknél (1859–60: Győr), majd *Szigeti* Imrénél működött (1860–61: Szekesfehérvár–Pozsony). Az 1860-as évek közepén *Kétszery* Józseffel járta a vidéket (Eperjes), akinél rend.-i feladatokat is kapott. 1865–70-ben önálló igazgatásba kezdett Erdélyben. Leginkább népszínművekben szerepelt, de nagy sikert aratott drámákban is. F.Sz. *Zsiga cigány* (Szigligeti E.: A cigány); *Mánton, öreg csikós* (Szigligeti E.: Csikós); *Sugár Mihály* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Lábatlan* (Szigligeti E.: Mátyás király lesze); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Sir James Ralph* (Laube: Gróf Essex).

BEKE SÁNDOR és DÖSA ZSUZSA

Beke Sándor (Csilizradvány, 1939. febr. 26.–): rendező, igazgató. 1958-ban Magyar Tanítóképzőt, majd 1963-ban Színművészeti Főiskolát végzett Pozsonyban. A bp.-i SzAk-n *Nádasdy* Kálmán növendékeként 1968-ban a rend.-i szakon szerzett diplomát. Főiskolásként Pozsonyban elindította az irodalmi színpadi mozgalmat. 1968-ban korszakváltást jelentett Komáromban diploma-rendezése, a *Rómeó és Júlia*. 1969-ben megalapította a kassai Thália Színpadot, amelynek rend.-je és műv. vez.-je lett. Igényességével határozott arculatot adott nemcsak a komáromi, de a kassai színháznak is. Az előadások tartalmi magvát és üzenetét a metafora eszközeivel erősítette, sajátosan expresszív látásmódját funkcionálisan alkalmazta úgy a képi kompozíciós megoldásokban, mint a világításban. 1978-ban Mo.-on telepedett le, 1978-tól 1981-ig a kecskeméti Katona József Színház főrend.-je, 1984-től a Népszínház rend.-je. 1990 tavaszán visszahívták a komáromi Magyar Területi Színház ig.-jének. Önállósította a kassai Thália Színházat, a komáromi társ. pedig a Jókai Színház nevet vette fel. F.R. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Tamási A.: *Énekes madár*; Musset: *Lorenzaccio*; Sütő A.: *Káin és Abel*; Dosztojevszkij: *A félkegyelmű*; Örkény I.: *Macskajáték*, *Tóték*; Molière: *A fősvény*; Háy Gy.: *Mohács*; Rozewicz: *Fehér házasság*; Madách I.: *Az ember tragédiája*.

BÉKEFFY LÁSZLÓ

Békeffy László (Szeged, 1891. jan. 4.–Zürich, 1962. jan. 21.): színész, drámaíró, konferanszié. Apja író és kritikus, anyja színésznő volt. 1912-ben lépett föl először *Ferenczy* Károly kabaréjában, 1912-től 1918-ig a *Modern Színpad*, majd 1921–23-ban az *Apollo Kabaré* tagja volt. Újságíróként indult, végzett színtanulmányokat is, de igazi területe a kabaré lett. 1924-ben *Boross* Gézával nyitott kabarét Vidám Színpad néven, 1925-ben a *Papagáj Kabaré* tagja. 1927-től 1929-ig *Becsben* a Boulevard Theaterben, a *Simplicissimus*ban, a *Ronacher Theater*ben játszott. Hazatérve, 1929-től 1933-ig az *Andrássy úti Színház*, 1934–36-ban a *Terézkörúti Színpad* tagja volt. 1936-ban *Komjáti* Károllyal alapította meg a *Pódium Írók Kabaré*ját. Nemcsak nevében akarta feltámasztani és folytatni a Nagy Endre működése nyomán kialakult valódi kabaré nemes hagyományait, hanem az egyre feszültebbé váló politikai viszonyok között szokatlanul bátor hangú fórumot is teremtett. Szókimondó, éles bírálatainak ~ maga is áldozatul esett.

A Színművészeti Kamara 1941-ben fegyelmit indított ellene, s letiltotta a színpadról. 1943-ban Sopronköhidára, onnan Dachauban, koncentrációs táborba hurcolták. Nem tért haza. 1949-ig Angliában, utána az USA-ban, végül Svájcban telepedett le. Rendkívül termékeny és jó tollú író volt, számos színművet, kabaréjelenetet, sanzonszöveget írt. Konferanszait szokatlanul bátor hang, újszerű forma, a szellem és a humor ötvözete jellemezte, remek előadásmóddal. F.M. *A város* (Forró P.-lal, 1920); *Az esernyő és egyéb színpadi tréfák* (1921); *A bécsi menyasszony* (1931); *A néma ember* (Orbók A.-val, 1931); *Boldogasszony dervise* (1934); *Konferanszainak gyűjteménye* (1939); *Szegény Hannibál és a többiek* (1941); *A száműzött Pódium* (Toronto, 1955).

Békeffy István (Szeged, 1901. aug. 31.–Bp., 1977. jún. 9.): író. Katonai középiskolába járt, majd bölcsészetert tanult. Első sikerét 1926-ban *Hol jártál az éjszaka?* c. bohózatával aratta. Számos színművet, egyfelvonásost, operettlibrettót, filmforgatókönyvet írt. Több klasszikus operett átdolgozása is a nevéhez fűződik. 1957-től 1971-ig külföldön élt és dolgozott. Drámái: *Kozmetika* (1933); *Jöjjön elsején* (Stella A.-nal, 1936); *Holnap ágyban marad* (Stella A.-nal, 1937); *Az Angol Bank nem fizet* (Stella A.-nal, 1939); *Janika* (Stella A.-nal, 1946); *Egy asszonygyilkos vallomása* (1967). Librettói: *Lajtai L.: A régi nyár* (1928); *Lajtai L.: Az okos mama* (1931); *Gyöngy P.: Kadétszerlem* (Szilágyi L.-val, 1933); *Fényes Sz.: A kutya, akit Bozzi úrnak hívnak* (1976).

Békési Alfréd (? , 1843–Szentpétervár, 1925. aug. 8.): m. származású orosz táncos. Művészcsaládban született, autodidaktaként tanult táncolni. Nyugat-európai próbálkozások után 1876-ban a moszkvai Nagy Színház szerződtette, ahol számos karakter- és félkarakter szerepet táncolt. 1883-ban felvette az orosz állampolgárságot, majd Szentpétervárra költözött, és a cári színház karaktertáncos szolista lett. Fontos részt vállalt a *Petipa* és *Ivanov* balettek karaktertáncainak – főként csárdásainak – kialakításában. 1905-ben nyugdíjazták, ezután *Sirjajev*vel a karaktertáncok oktatásának módszertanán dolgozott. 1923-ban a szentpétervári Színházművészeti Intézetben is tanított. F.Sz. *Herceg* (Reisinger: A hatytyúk tava); *Quasimodo* (Petipa: Esmeralda); *Kérő* (Petipa: Csipkerózsika); *Huszárkapitány* (Petipa: Lovasság szálláson). – Ir. Szlonyimszij: Magyarország fia – Oroszország barátja (Táncudományi Tanulmányok, 1975).

BÉKÉS ANDRÁS

Békés András (Debrecen, 1927. márc. 23.–): rendező. 1949-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz szerződött, 1950-ben a Honvéd Színház rend.-je volt. 1951–1955 között a kecskeméti Katona József Színház főrend.-je, 1955–1960 között az Ifjúsági, a Jó-

zsef Attila és a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1960-tól az Operaház rend.-je, 1987–90-ben főrend.-je. 1958 óta tanít a SzAk-n. 1969-ben alapította a Szentendrei Teátrumot, melynek éveken át műv.-i vez.-je volt. Színpadi, televíziós és rádiós rendezéseit műfaji sokoldalúság jellemzi, egyaránt otthon van a próza, az operett, a musical és az opera világában. Operarendezéseiben a zenei megszólaltatás mellett nagy súlyt fektet a színészi játékra. Erkel Ferenc-díjas (1963), érdemes (1970) és kiváló művész (1980). F.R. Wagner: *Lohengrin*; *A Rajna kincse*; *A walkür*; *Az istenek alkonya*; Beethoven: *Fidelio*; Burkhard: *Tűzijáték*; Szalkay A.: *Pikko herceg és Jutka Perzsi*; Gounod: *Faust*; Jonson: *Volpone*; Rossini: *Hamupipőke*; *A sevillai borbély*; Verdi: *Lujza Müller* (Párma, 1975); Móricz Zs.: *Légy jó mindhalálig*; Vajda J.: *Mario és a varázsló*; Mozart: *A varázsfuvola*.

Békés István (Debrecen, 1900. aug. 28.–Bp., 1982. ápr. 5.): színiigazgató, kritikus, író, műfordító. Bp.-i, debreceni jogi és bölcsészeti tanulmányok után, 1922–1925 között Berlinben volt újságíró és filmkritikus, majd Debrecenben telepedett le. Cikkei és versei jelentek meg a *Debreceni Figyelő*ben, a *Független Újság*ban és az *Együttben* (Ménies I. és Kara I. álnév alatt is). 1945-től Bp.-en a *Jövőndő* c. hetilapot szerkesztette, rádiójátékokat írt. 1949–1951 között a Vidám Színház ig.-ja, 1957-től a *Népszabadság* munkatársa volt; elsősorban művészeti témákkal foglalkozott. Angol, orosz nyelvből fordított. Fordításai: Shaw: *Szerelmi házasság* (1947); Marsak: *Tizenkét hónap* (1949).

Békés Itala (Debrecen, 1927. márc. 23.–): színésznő. 1950-ben végzett a főiskolán. 1947-től 1956-ig az Úttörő, az Ifjúság, A Magyar Néphadsereg Színházában és a Jókai Színpadon játszott. 1957-ben a Vidám Színházhoz szerződött. 1958-tól a Madách Színház tagja. Művészi skálája igen széles, énekes, táncos szerepekben, de drámai színésznőként is hiteles alakításokat nyújt. 1969-ben létrehozott egyszemélyes színházában kabaréval, monodrámaival arat sikert, külföldön is vendégszerepel. Jászai Mari-díjas (1964), érdemes művész (1982). F.Sz. *Nemecsek* (Molnár F.–Török T.: A Pál utcai fiúk); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Eszter* (Tamási Á.: Énekes madár); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Blanche* (Slade: Romantikus komédia). Könyve: *Hogyan lettem senki* (1990).

Békés Rita (Debrecen, 1930. júl. 26.–Bp., 1978. dec. 16.): színésznő. A Nemzeti Színházban lépett először színpadra, majd a SzAk elvégzése után 1950-ben a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1954-től a Pécsi Nemzeti, 1956-tól a József Attila, 1962-től a Vígszínház tagja volt. Jellemábrázoló képessége, értelmi-érzelmi azonosulással megformált karakterszerepei emlékeztetésekre maradnak. 1956-ban Jászai Mari-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Királynő* (Scribe: Egy pohár víz); *Möbiusné* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Giza* (Örkény I.: Macskajáték).

Békéscsaba színészete: a város színházi életéről az első biztos adat, amely a *Botskai István* c. darab jan. 17-i előadását adja hírül, 1828-ból származik. Az első pontosan dokumentálható ~i társ. *Demjén* Mihály 1851 dec.-étől 1852 jan.-jáig ~n játszó társ.-a. Az 1879-ig itt felbukkanó társ.-ok a Fiume Szálló színháztermében léptek fel. 1879. márc. 8-án nyílt meg a *Vigadó*, épületében 600 személyes színházteremmel, melyet *Krecsányi Ignác* társ.-ának előadása avatott fel. Évente egy, néha több társ. is játszott a városban, mert ~nak saját társ.-a nem volt. Az épületet 1913-ban korszerűsítették, nézőterét 630 személyesre bővítették. Az 1924-től 1939-ig, ill. 1943 őszétől a színikerületekben működő társ.-ok mellett az országos játékengedéllyel rendelkező stagioné is gyakran megfordultak ~n. A színház az 1939–40-es

évad kezdetétől cseretárs.-okat fogadott, majd az 1942–43-as évadtól ismét a színikerületi rendszerhez kapcsolódott. 1949-ben *Szeged*hez csatolták, majd 1951-től *Szolnokkal* közös társ.-ot kapott. 1954-ben → *Békés Megyei Jókai Színház* néven önálló, egész évadban játszó színházzá alakult. – Ir. Papp J.: A békéscsabai színészet története, 1851–1944. I–IV. köt. (Békéscsaba, 1961–1967).

Békéscsabai Nemzetközi Bábfesztivál: kétévente megrendezésre kerülő bábjátékos-találkozó, amely a gyermekekhez szóló programok hazai és külföldi kínálatából válogat. Támogatója a város és a megye vezetése, a művelődési tárca és a Kereskedelmi Szakszervezetek Szövetsége, ill. annak jogelődje. Védnöke a Bábjátékos Egyesület és az UNIMA Magyar Központja. Szervezője és lebonyolítója a Megyei Művelődési Központ. Egy-egy fesztiválon mintegy nyolc külföldi és tíz-tizenkét hazai együttes lép fel. A produkcioikat nemzetközi zsűri értékeli. A programokat kiállítások és ankétok egészítik ki.

Békési Kiss Julianna (Dicsőszentmárton, 1929. aug. 7.–): dramaturg, rendező. Tanulmányait a Bolyai Tudományegyetemen és a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet rendezői szakán végezte 1949–1952 között. Egy ideig a színház történeti tanszék tanársegédje, majd a Kolozsvári Román Nemzeti Színház, 1958–1970 között pedig a kolozsvári Állami Magyar Színház irodalmi referense és segédrendezője, 1970-től nyugdíjba vonulásaig a Népi Művészeti Iskola tanára volt. Több román szerző színdarabját fordította m. nyelvre. (Bucecan: *A hallgatás éjszakája*; Drăgușanu: *Lányaim*; Oproiu: *Nem vagyok az Eiffel-torony*.)

Békés Megyei Jókai Színház: 1954 óta önálló társ.-tal működik. Alapító ig.-ja *Daniss* Győző volt, aki haláláig, 1956-ig vezette a színházat. A kezdetektől nagy tájkozteret lát el a társulat, ez folytatódott a színházépület felújítása alatt, 1963–1966 között is. Mint szervezési bázis jelentős szerepet vállalt a Gyulai Várjátékok meg-alapításában.

Békéssy Gyula; *Sal* (Békés, 1863. jan. 28.–?): színész, énekes. Pályája 1887-től követhető nyomon. Vidéken elsőrendű baritonénekesnek tartották, operettben, népszínműben egyaránt szerepelt. 1890-től 1893-ig a pesti Népszínház tagja volt. Hosszabb szerződések kötötték *Komjáthy János*hoz (1893–98), ill. *Krecsányi Ignác*hoz (1898–1904). Utolsó szerződése 1908-ban kelt. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Germont György* (Verdi: Traviata); *Ádám* (Zeller: A madarász); *Gyuri* (Szigligeti E.: A cigány); *Rip* (Planquette: Rip van Winkle). M.A. 1887: Balassa Károly; 1888: Pesti I. Lajos; 1889: Jeszenszky Dezső, Egri János; 1890–93: Népszínház; 1893–98: Komjáthy János; 1898–1902: Krecsányi Ignác; 1902–1904: Zilahy Gyula; 1904: Krecsányi Ignác; 1905–1907: Heves Béla; 1907: Micsei F. György; 1908: Rác Dezső.

Békéssy Róza (Debrecen, 1864–Debrecen, 1933. márc. 3.): színésznő. Naiva- és szubrettszerepeket alakított. A SzAk-t 1872-ben végezte el. 1883-tól Székesfehérvárra, majd Szabadkán és a Budai Színkörben szerepelt. 1886–89-ben Debrecenben játszott; ekkor férjhez ment és visszavonult. F.Sz. *Marietta* (Dóczy L.: Csók); *Cecil* (Delacour–Anicet: A család öröme).

Béke Színház (1946): Bp.-en, a Dózsa György u. 31. sz. alatt, a volt Erzsébetvárosi Színház épületében 1946. ápr. 20-án nyílt színház. Ig.-ja *Föld Aurél* és *Komjáti Károly* volt. Műsorát eleinte nagyoperettek (ifj. J. Strauss: A cigánybáró), majd a beltelki színházak sikeres vj.-ainak új betanulásai (Deval: Francia szobalány, Létra: Tombol az erény) alkották. Utolsó bem.-ja 1946. okt. 12-én volt.

Béla Miklós (Bp., 1900. júl. 18.–New York, 1963. nov. 18.): színész. A SzAk-t 1922-ben végezte el. 1922-től 1928-ig a Vígsház tagja volt. 1928-ban külföldi tanulmányútra ment, s Hollywoodban lett filmszínész. 1954-ben szerepelt New Yorkban a Magyar Nemzeti Színpad előadásán. Jellemsszerepeket formált meg. F.Sz. *A fiú* (Pirandello: Hat szerep keres egy szerzőt); *Vas Tibor* (Szenes B.: Az alvó férj); *Cézár* (Herczeg F.: Majomszínház); *Ficsúr* (Molnár F.; Liliom).

bel canto (olasz): kettős jelentésű zenei műszo; 1. az Itáliában a 17. sz. elején kialakult és több mint két évszázadig uralkodó énektéchnikának, ill. énekművészetnek a 19. sz.-ban meghonosodott elnevezése; 2. a ~ énektéchnika alapuló *stílus* jelölése, amelynek fő jellemzője az arányosan építő, melódiagazdag, ugyanakkor drámaiságra törekvő dallamalkotás. A ~ hanyatlását a 19. sz. derekán a francia nagyopera, majd az olasz verismo egyre inkább a drámaian hangsúlyozott éneklésmódot előtérbe helyező vokális stílusa jelentette, amely az énektéchnika pedagógiára is hatott.

Béldi Izor; **Goldstein** József, dr. (Pest, 1867. ápr. 23.–Bp., 1926. nov. 11.): ügyvéd, író, újságíró, zenekritikus, zeneszerző, operettszöveg-író. Ügyvédi családból származott, s 1891-ben ő is irodát nyitott Bp.-en, mellette foglalkozott hírlapírással. Cikkei, tárcái, regényfordításai a *Pesti Naplóban*, a *Pesti Hírlapban*, a *Képes Családi Lapokban*, a *Fővárosi Lapokban* és az *Ország-Világban* jelentek meg. Könyvei: *Intimitások* (1922); *Indiszkreciók* (1923); *Intermezzók közéleti és színpadi szereplők életéből* (1924). Írt regényt: *Elemér gróf* (1886); *A gyanús király c.* Librettói: *Katalin* (zene: Fejér J. 1901); *Kütleleki hercegnő* (zene: Fejér J. 1905); *Gyerünk csak!* (zene: Zerkovitz B.–Barna I. 1913); *Az aranyos* (zene: Zerkovitz B. 1913); *Katonadolog* (zene: Zerkovitz B. 1913); *A vörös ördögök* (zene: Gyári I. 1914). Drámái: *Bonaparte* (1903); *Úr* (1918). Fordításai: *Sylvane és Artus: A végrehajtó* (1898); *Varney: A tűzoló* (1899); *Feydeau: Osztrigás Mici* (1899); *Ziehrer: Három kívánság* (1902). Álnevei: *Oriór*; *(-Idi)*.

Belényi Ferenc (Kolozsvár, 1927. dec. 28.–Nagyvárad, 1988. nov. 8.): színész. 1951–1953 között a kolozsvári opera kórusában énekelt. 1953-ban Nagyváradra szerződött, elvégezte a Népi Művészeti Iskola énekszakát. Operettekben és prózai darabokban egyaránt szerepelt. Nyalka legényeket, kedélyes figurákat alakított. F.Sz. *Peti* (Szigligeti E.: A cigány); *Bolha Pista* (Móricz Zs.: Úri muri); *Bese Tamás* (Kós K.: Budai Nagy Antal). **belépjó:** zenés színpadi művek (opera, operett, musical stb.) főszereplőinek első színpadra lépése, bemutatkozó zárt énekszám, melyet látványos színpadi megoldásokkal (lépcsősor, kiemelő világítás stb.) tesznek hatásossá.

belépjője: → *színházjegye*

Beleznay Margit (Bp., 1887. szept. 28.–?) színésznő. 1903–04-ben a Népszínház énekarában működött. Elvégezte Rákosi Szi di színiiskoláját. 1907–08-ban Kecskeméten, 1908–09-ben *Polgár* Béla, 1910–11-ben *Krecsányi* Ignác társ.-ában, 1911–12-ben Debrecenben, 1912–13-ban *Mezei* Kálmánnál, 1916–17-ben Kolozsvárott játszott. Szubrettszerepeket alakított.

Beleznay Margit (Nagyenyed, 1905. jan. 5.–): színésznő. A SzAk-ra járt. 1925–26-ban a Nemzeti Színház tagja volt, majd vidéken játszott. 1936–37-ben *Horváth* Árpád a debreceni társ.-hoz szerződött. 1937-ben a Vígsházban is fellépett. 1939-ben a Színiakadémiára névsorában már nem szerepelt a neve. F.Sz. *Beatrix* (Heltai J.: A néma levente); *Antigoné* (Szophoklész); *Gizi* (Csathó K.: Az én lányom nem olyan).

Beleznay Kert: 19. sz.-i mulatóhely Pesten (ma: Rákóczi út 7–9.). 1787-től a gr. Beleznayak birtoka volt.

A család kihalása után az egyemeletes kastélyt fogadóssok bérelték, és tömegszórakoztató célokra használták. 1828-ban színháztermet alakítottak ki, kb. 200 néző számára. *Balla* Károly társ.-a először szept. 28-án játszott itt. Hároméves szerződés alapján 1831-ig léptek föl m. vándortárs.-ok. 1831-ben szabadtéri aréna épült a kertben, máj. 12-én volt a megnyitó. A későbbi években zenekarok és daltárs.-ok (pl. a Magyar Enekestársaság) szórakoztatták a közönséget, az épületet 1891-ben bontották le. – Ir. Rexa D.: Magyar színtársulatok Pesten 1831-ben (Tanulmányok Budapest múltjából II., 1933, 63–72.); Gundel I.–Harmath J.: A vendéglátás emlékei (1982).

Beleznay Unger István; *Beleznai Unger* (Szatmárnémeti, 1902. febr. 5.–Miskolc, 1963. okt. 14.): színész, rendező, színházigazgató. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el 1922-ben. Szinte egész életét vidéken töltötte. 1922–1924 között Debrecenben, 1924–1926 között Pozsonyban, 1929–30-ban Újpesten, 1930–31-ben ismét Debrecenben, 1932–33-ban Pécsen, 1933–34-ben a Magyar Színházban, 1934–35-ben Kecskeméten, 1935–1937 között Székesfehérvárott, 1937-től a Pódium Kabaréban játszott. 1939-től 1942-ig ún. cseretárs.-ot vezetett. 1942-től 1947-ig a debreceni Csokonai Színház élén állt. 1951-től 1961-ig Miskolcon, 1961–1963 között Békéscsabán volt színész és rend. Bonvivánként kezdte színészi pályáját, de prózai jellemsszerepekben is kitűnt. Társ.-ait kiváló erőkből szervezte. A vidék egyik legjelentékenyebb ig.-ja és rend.-je volt. F.Sz. *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy); *Edgar* (Strindberg: Haláltánc); *Foster ezredes* (Vailland: Foster ezredes bűnösnek vallja magát). F.R. Maeterlinck: *Monna Vanna*; ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*; Shaw: *Warren mestersége*; Kálmán I.: *A csárdaskirálynő*.

Belgrádi Magyar Színház: a Trianon után létrejött utódállamok közül Jugoszlávia sújtotta legjobban a m. színészetet. Kitiltották a m. színtárs.-okat az ország területéről. 1927 őszén Zomborban játszási engedélyt kapott *Földessy* Sándor felvidéki színtárs.-a. Sok mesterségesen okozott nehézség legyőzése után nov. 4-én bemutatták Molnár Ferenc: *Játék a kastélyban* c. darabját. Három hét után a színészeket kiutasították az országból. 1938-ban felmerült egy professzionista m. színtársulat létrehozásának engedélyezése. A színház szervezésére *Janovics* Jenőt, a kolozsvári színig.-t kérték fel. A nagy tervek azonban nem váltak valóra. 1940. jan.-ban m. színtárs. alakult „Belgrádi Magyar Nyelvű Színtársulat” néven, művészeti ig. *Vincze* Mihály volt, a játszási engedélyt *Mangler* Mihajlo orosz emigráns kapta, aki nem tüntette fel az előadások nyelvét. Január 21-én – másodsor – a *Csirkepaprikás* c. zenés bohózatot adták elő nagy sikerrel, majd *Bókay* János: *Szakíts helyettem!* c. vj.-át – a belgrádi Orosz Otthon színpadán. (Kraljice Natalije 33.) A társ. rend.-je *Keresztesi* Krsztovics Sándor, tagok: *Jandrek* Ferenc, *Rackó* Ilona, *Votickziné* Sass Ibolya, *Veisz* Magda, *Krsztovics* Béla, *Doktor* Margit, *Wottitzky* Iby, *Sántha* Sándor, *Szalma* Erzsébet volt. A hatóságok két előadás után több engedélyt nem adtak, így az eredeti tervet, a heti háromszori előadást és a vidéki vendégszerepléseket sem tudták valóra váltani.

Belia Anna (Bp., 1949. márc. 17.–): dramaturg. 1972-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának francia–spanyol szakán és a Magyar Színházi Intézet munkatársa lett, majd 1983-tól 1988-ig a József Attila Színház dramaturga volt. F.M. *A kis herceg* (Saint-Exupéry nyomán Valló Péterrel), *A semmi ágán* (József Attila-est). Fordítása: *Vilar: A színházi közszolgáltatás* (részletek, 1976).

Belitska-Scholtz Hedvig (Bp., 1944. márc. 25.–): színháztörténész. 1968-ban diplomát szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem német–művészettörténet szakán. 1968–1980 között a Magyar Színházi Intézet munkatársa, 1980-tól az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárának vezetője. Tanulmányaiban a 18–19. sz.-i színháztörténettel, kiemelten a szcenikával foglalkozik. Kiadta Széchényi István *Magyar játékszínről* c. röpiratának hasonmását (1976), kötetet szerk. *Janovics Miklós, a gyűjtő és mecénás (1772–1846)* c. (1985). Könyve: *Vásári és művészi bábjátás Magyarországon 1945-ig* (Tihany, 1974); *Barokk, klasszicista és romantikus díszlettervek Magyarországon* (1976, Berczeli A. Károly-nál); *Das Kreutzer-Theater in Pest 1794–1804* (Wien–Köln–Graz, 1988, Somorjai O.-val).

Bellai Eszter (Szigetvár, 1956. máj. 20.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a pécsi Zeneművészeti Szakközépiskolában, majd 1977–1982 között a Zak-n folytatta, *Sziklay Erika* növendékeként. 1984-től a győri Kisfaludy Színház magánéneke. 1985-ben az antwerpeni énekversenyen három kategóriában nyert díjat. 1986-ban két hangversenyen lépett fel Monserrat Caballéval és közreműködött Caballé, Rossini *Semiramis* c. operájából készült lemezfelvételen (*Asema*). F.Sz. *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Traviata* (Verdi); *Amélia* (Verdi: Az álarcosbál); *Tosca* (Puccini).

Bellák Miklós (Bp., 1898. júl. 17.–1970. szept. ?): színész. Eleinte vidéken játszott, 1929–30-ban Nagyváradoson volt szerződésben. A fővárosban a *Vigszínház*, a *Népvarieté*, a *Kamara Varieté*, 1951-től 1961-ig a *Vidám Színpad* tagja volt. Rövid jelenetekben lépett föl, jellegzetes karakter-alakításokkal. Derűs kedélyű, szerény művésznek ismerték.

Belohorszky Sarolta (Bp., 1938. ápr. 1.–): énekesnő (szoprán), énektanár. 1956-tól 1961-ig tanult a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakán *Kapitánffy* Istvánnénál, majd a drezdai Staatstheater operastúdiójában 1965–1968 között. 1968–70-ben a görllitzi, 1970–74-ben a greifswaldi Operaház, 1981-től a Szegedi Nemzeti Színház magánéneke. F.Sz. *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Cso-cso-szán* (Puccini: Pillangókisasszony); *Tosca* (Puccini).

Belvárosi Színház (1918–1949): Bp.-en, a Koronaherceg (ma Petőfi Sándor) utca 6. szám alatti házban *Falus Elek és Herquet* Rezső tervei szerint színházat alakítottak ki. A *Modern Színpad* költözött a helyiségbe *Bárdos* Artúr vezetésével, amely 1918-tól ~ néven működött. 1920 tavaszán az Unió Rt. megszerezte a ~t is. *Bárdos* 1922 dec.-ében távozott, és csak az Unió bukása után, 1925 őszén tért vissza. 1926 őszén ismét elhagyta a színházat. Az ezt követő konzorciumot 1926 dec.-ében *Beöthy* László igazgatása váltotta fel. 1929-től 1932-ig *Heltai* Jenő, *Bródy* Pál és *Lengyel* Menyhért (ő csak 1930-ig) vezette a színházat. 1932–1938 között *Bárdos*, 1939-ben *Hermán* Richárd volt a direktor. Az 1939–1940-es évadban *Patkós* György volt az ig., majd a ~ csődbe jutott. 1944. okt.-tól a háború végéig az épület híradómoziként üzemelt. 1945–1948 között *Bárdos* Artúr, majd *Simon* Zsuzsa (1948–1949) és *Szendró* Ferenc (1950–1951) volt az ig. 1951-től a ~ *Katona* József Színház néven a Nemzeti Színház kamaraszínháza lett. A ~ előkelő, bensőséges nézőterével, kis színpadával hamar Bp. népszerű színházává vált. *Bárdos* érdeme, hogy színvonalas műsort, intim színjátszóstílust alakított ki. A színházhoz számos kezdő színész és író bemutatkozása fűződik, de szinte minden jelentős fővárosi művész megfordult színpadán. – Ir. Alpár Á.: A Belvárosi Színház műsora, 1918–1949 (1965).

Bély Hermin (?–?): énekesnő (szoprán). Az Országos Színitanoda operaszakán végzett. 1879–82-ben a Nemzeti Színházban énekelt, majd a hamburgi városi színház tagjaként 1885-ben fellépett az Operaházban is. 1886-ban Veszprémben *Walch* Vilmos énekes felesége lett, de pályáját továbbra is német színpadokon folytatta. F.Sz. *Dinorah* (Meyerbeer:); *Lammermoori Lucia* (Donizetti). **bemutató; premier:** valamely színpadi mű első nyilvános előadása; az adott rendezésnek egy színházon belüli első előadása. **Ősbemutató** az új színpadi mű legelső előadása. **Magyarországi bemutató** a nem m. nyelven íródott színpadi mű első hazai előadása. **Világbemutató**nak is nevezik, ha a külföldi szerző műve Mo.-on kerül először színre.

Bemutató Színház (1930): rövid életű színházi vállalkozás. 1930-ban alakult, mindössze egy bem.-t tartottak, 1930. febr. 8-án. A bem. műsorán Kelemen Viktor *Petőfi* c. darabja, *Czernika* János és *Csöndes* Géza vígoperája, ill. Farkas Bori *Öngyilkos* c. életképe szerepelt. **Bemutató Színpad** (1925): a Csengery u. 69. sz. alatti színházteremben játszó színházi vállalkozás, amely egyetlen bem.-t tartott 1925. máj. 5-én. Vezetői *Balla* Kálmán és *Molnár* Dezső voltak. Műsorán kabarédarabok – Kulifay György: *Tévedések játéka*; Emőd Tamás: *A szerződés*; Török Rezső: *Viaszkvirág*; Galantai Gyula: *Csendélet a könyvesboltban* – szerepeltek.

Benamy Sándor (Sáp, 1899. máj. 6.–Bp., 1989. okt. 13.): író, újságíró, műfordító. 1920-ban a bp.-i Keleti Akadémiát végezte el. Közirői pályafutását a *Nagyvárad* *Naplónál* kezdte, 1920-ban a kolozsvári *Új Kelet* munkatársa lett. 1922-ben a *Párizsi Újság*ot szerk. 1930-ban részt vett a Temesvárott megjelenő Erdélyi Színházi Élet szerkesztésében. 1934-től Mo.-on élt, 1945-ben rövid időre visszaköltözött Kolozsvárra. Hosszabb ideig a Magyar Rádió irodalmi vezetője volt. Több drámáját bemutatták. Drámái: *Kajút* (1928); *Vissza a háborúba?* (1933); *Fordulat* (1956).

Bencze Erzsébet (Kispest, 1898. júl. 29.–Kolozsvár, 1924. dec. 25.): színésznő. 1919 szept.-ében kezdte pályáját, 1921-ben Nagyváradoson játszott, majd Kolozsvárra *Janovics* Jenő társ.-ában. Alakításait nem mindennapi drámái erő jellemezte, ezzel magyarázható, hogy mind pályatársainak, mind az egykorú nézőknek az emlékezetében élénken él, noha – korai halála miatt – mindössze öt évet tölthetett színpadon.

BENCZE FERENC

Bencze Ferenc (Nagyvárad, 1924. nov. 4.–Bp., 1990. szept. 6.): színész. Pályáját szülővárosában kezdte 1945-ben, Szabó Ernő felfedezettjeként. Főként operettekben, népszínművekben, középfajú drámákban játszott kisebb-nagyobb szerepeket. 1968-ban átszereződött Kolozsvárra, és Erdély egyik legismertebb, legnépszerűbb karakterszínésze lett. Népszerűsége tovább növekedett mo.-i áttelepülése után. Gyakran szerepelt játékfilmekben. Ösztönös tehetség volt, akit fizikai adottságai, különös, groteszk vonásai predesztináltak a vigjátéki szerepekre. F.Sz. *Komoróczy* (Barta L.: Szerlem); *Rekedthangú* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Tigris Brown* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Nicia* (Machia-velli: Mandragora); *Beauverers* (Achard: A bolond lány); *Bojnik* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci); *Harold* (Shaffer: Játék a sötétben); *Pincér* (Bálint T.: Sánta angyalok utcája).

Bencze Ilona (Nagykanizsa, 1947. okt. 3.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1972-ben a Madách Színházhoz szerződött. 1991-től a kecskeméti Katona József Színház tagja, de szerepekre szerződve más színházakban is játszik. Vonzó megjelenésű, finom, árnyalt jellemábrázolásra képes művésznő. Filmszerepek, televíziós és rádiós szerepek sora bizonyítja tehetségét. Jászai Mari-díjas (1988). F.Sz. *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Bombalurina* (Eliot–Lloyd Webber: Macskák).

Bencze Miklós (? , 1911–Dothan [USA], 1992. jan. 24.): énekes (basszus). *Lendvay* Miklós tanítványaként 1946-ban mutatkozott be az Operaházban, amelynek 1957-ig volt a tagja. 1947-ben római ösztöndíjat kapott. 1957-től haláláig az USA-ban élt. A buffo, a karakter- és a cantante-basszus szerepekben jelentős sikereket ért el. F.Sz. *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Basilio* (Rossini: A sevillai borbély); *Ferrando* (Verdi: A trubadúr).

Bencze Zsuzsa (Bp., 1938. aug. 3.–): rendezőnő. A színházrendezői diploma megszerzése után, 1961-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1965-től az Irodalmi Színpad, később a Radnóti Színház rendezőnője. Kiemelkedően színvonalas előadásokat hozott létre irodalmi összeállítások, előadói estek műsorszerkezetként és rend.-jeként. F.R. Brecht–Weill: *Koldusopera*; *Nagy László-est*; *Márai Sándor naplója*.

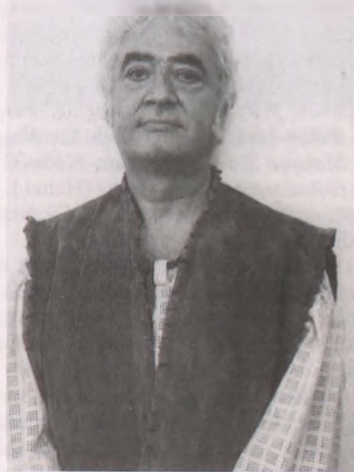
Benczédi Sándor (Parajd, 1945. júl. 31.–): színész. Marosvásárhelyen a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben szerzett diplomát 1969-ben. 17 éven át erdélyi színházakban, Sepsiszentgyörgyön, Szatmárnémetiben játszott. 1985-ben Mo.-ra települt, és a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1990-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. Vigjátékokban, középfajú drámákban karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Palaestrio* (Plautus: A hetvenkedő katona); *Irafina* (Lajtai L.–Békffy I.: A régi nyár); *Öregember* (Ionesco: Székek).

Bende Ildikó (Kecskemét, 1943. márc. 14.–): színésznő. A tanárképző főiskola elvégzése után 1964-ben segédszínésznő volt a kaposvári Csiky Gergely Színházban. 1966-tól a kecskeméti Katona József, 1974-től a győri Kisfaludy Színház tagja. Szatirikus hangvételű művekből összeállított előadástestjeivel és gyermekműsoraival sok vidéki városban szerepelt. F.Sz. *Ariel* (Sh.: A vihar); *Josephine* (Sardou–Najac: Váljunk el!); *Helén* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő).

Bende László (Szeged, 1895. szept. 27.–Bp., 1980. júl. 19.): színész, rendező. *Rákosi* Szidi színésziskoláját végezte el, majd 1921-ben a Renaissance Színházban kezdte pályáját. Eleinte szerelmes szerepeket alakított a korszak sikerdarabjaiban (Heltai Jenő: *A néma levente*, Bókay János: *Négy asszonyt szeretek*), majd jellemszínészi

szerepkörre tért át olyan darabokban, mint Lavery: *Az úr katonái*. Zenés vigjátékokban is sikerral szerepelt. A 20-as évek közepétől Szegeden, Pécsen, Kecskeméten, Debrecenben volt szerződésben. 1952-től Szolnokon, majd az Állami Déryné Színházban folytatta pályáját. 1967-től haláláig a Vígyszínházban játszott kis karakter-szerepeket.

Bende Miklós (? , 1921. máj. 13.–): rendező, színházigazgató. 1954-ben végezte el a SzAk rendezői szakát. Ekkor az Állami Déryné Színházhoz, 1955-ben Békéscsabára, 1956-ban Kecskemétre szerződött. Innen vitte 1957. febr.-ban lengyelországi vendégjátékra a társ.-ot (Katowice, Gdansk, Wrocław). 1959-től 1961-ig az Erdész Színpad vezetője. 1964–1966 között az Ifjúsági Színpad (később Pincészház) alapítója és ig.-ja. 1967–70-ben a Hanglemezgyártó Vállalat drámai lemezeinek élő bemutatóit vezette. 1972–1986 között az Állami Artistaképző Intézet színészmesterség tanára. Jelenleg a *Vagabundok Stúdió* vezetője.

BENDE ZSOLT – Gianni Schicci
(Puccini)

Bende Zsolt (Bp., 1926. máj. 23.–): énekes (bariton). Tanulmányait a Zak-n 1948–1955 között *Révhegyi* Ferencné és dr. *Sipos* Jenő irányításával végezte. 1956–57-ben a Szegedi Nemzeti Színház, 1957-től az Operaház magánénekese. 1974-től a Zak ének tanszékén egyetemi docens. Pályafutása során végigénekelt a repertoár csaknem valamennyi jelentős bariton szolamát a lírai szerepkörtől a vigerai hősökön át a nagy karakterszerepekig. Közreműködött több kortárs m. opera ősbemutatóján: *Károly* (Polgár T.: A kérők); *Horatio* (Szokolay S.: Hamlet); *Adám* (Ránki Gy.: Az ember tragédiája); *Razumihin* (Petrovics E.: Bűn és bűnhődés). Fellépett Európa szinte valamennyi operaházában. 1967-ben a Glyndebourne-i Fesztiválon *Belcore* szerepét énekelt (Donizetti: Szerelmi bájital). Oratórium- és dalénekesként is elismert. A Hungaroton és a Decca cégekkel készült számos hanglemezfelvétele közül hat a Francia Akadémia nagydíjában részesült. Gyakran vesz részt zsűritagként nemzetközi énekversenyeken, és mesterkurzusokat tart számos európai országban. Művészetéért Liszt Ferenc-díjat (1966), Székely Mihály-emléklakettet (1968) és érdemes művész (1971) kitüntetést kapott. F.Sz. *Guglielmo* (Mozart: Così fan tutte); *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Figaro*

(Rossini: A sevillei borbély); *Posa márk*i (Verdi: Don Carlos); *Anyegin* (Csajkovszkij); *Sharpless* (Puccini: Pillangókisasszony).

Benedek András (Bp., 1913. jún. 21.–): dramaturg, színikritikus, műfordító. 1936-ban a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-francia szakán bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1937-től 1945-ig az Egyetemi Könyvtárban dolgozott. 1945-től a Nemzeti Színház dramaturgja. Különböző lapokban publikált, elsősorban színházi tárgyú cikkeket, színikritikákat. Több drámát írt és fordított. F.M. *Színházi dramaturgia nézőknek* (1975); *Színházi műhelyritkók* (1985). Drámái: *Ikaros* (1941); *Mesebeli János* (1946); *Csudakarikás* (1955); *A Noszty fiú esete Tóth Marival* (Karinthy F.-cel, 1958). Fordításai: Sartre: *A tisztességtudó utcalány* (1947); Miller: *Édes fiaim* (1948); Osborne: *A ripacs* (1958).

Benedek Árpád (Kecskemét, 1925. márc. 1.–): rendező. A Leningrádi Színművészeti Főiskola rend.-i szakán végzett 1953-ban. 1954-től a Magyar Néphadsereg Színháza, 1956-tól a József Attila Színház rend.-je. 1988-ban nyugdíjba vonult, de továbbra is dolgozik. Rend.-i megoldásaiban a realista színjátszás híve. Főként a jelenkor problémáival foglalkozó darabok színre vitelével aratott átütő sikert. Számos kortárs orosz drámaíró művét fordította magyarra. Film- és színpadi szerepeket is játszott. Jászai Mari-díjas (1971), érdemes művész (1980). F.R. Rozov: *Boldogság, merre vagy?*; Bulgakov: *Fehér karácsony*; Németh L.: *Nagy család*; Illyés Gy.: *Malom a Séd*; Maugham–Nádas G.–Szenes I.: *Imádok férjhez menni*. F.Sz. *Beppo* (Heltai J.: A néma levente); *Aljosa* (Rozov: Felőnek a gyerekek); *Sztyepanics* (Gorkij: Az öreg).

Benedek Árpádné; Ariadna *Sesztakova* (Leningrád, 1926. jan. 12.–): dramaturg. Leningrádban végzett színész szakon, a leningrádi Kis Drámai Színház szerződtette. 1954-től Mo.-on él. 1962-től 1990-ig a Madách Színház dramaturgja volt. Színészként a Magyar Rádió és a Korona Pódium orosz nyelvű műsoraiban szerepelt. Dramaturgként nagy érdemei vannak az orosz és a szovjet színműirodalom, főleg Rozov és Gelman darabjainak színre vitelében.

Benedek Gyula (? , 1856. jan. 10.–Sopron, 1906. márc. 22.): színész, rendező. Apja Benedek József, 1874-ben kezdte a pályát *Follinus* János ig.-nál. F.Sz. *Octave* (íj. Dumas: Alfonz úr). Második felesége: Némethy Jolán (Dunaföldvár, 1862. ápr. 19.–?): színésznő. 1881-ben kezdte a pályát. 1894-től férjével együtt játszott.

M.A. 1874–76: Follinus János; 1876: Miklósy György; 1877: Geröfy Andor, Lászy Vilmos; 1878–80: Mándoky Béla; 1880: Krecsányi Ignác; 1881: Aradi Gerő; 1882–83: Jakab Lajos; 1884: Felek Miklós; 1885: Geröfy Jakab; 1886: Népszínház; 1887: Kövesi Albert; 1888: Aradi Gerő; 1889: Bácskay Julcsa; 1890: Székesfehérvár; 1892: Kömlei Gyula; 1893: Szerdahelyi József; 1894: Rakodczay Pál; 1895–97: Komjáthy János; 1897: Baranyay Mihály; 1898–1901: Dobó Sándor; 1901–1904: Kövesi Albert; 1904: Micsei F. György; 1905: Makó Lajos.

Benedek Gyula (Bp., 1953. márc. 29.–): színész. A SzAk elvégzése után 1981-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1988-tól a debreceni Csokonai, 1991-től a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Romantikus hősöket, szerelmes ifjakat, karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Lorenzo* (Musset: Lorenzaccio); *Angelo* (Sh.: Szeget szeggel); *Vanek úr* (Havel: Audiencia).

Benedek József (Csömény, 1827. febr. 18.–Sárbogárd, 1892. febr. 24.): színész, rendező. 1844-ben *Déryné* pártfogásával Felek Miklósnál Désen kezdte pályáját.

A szabadságharc alatt honvéd főhadnagy volt. 1850–1862 között *Latabár* Endre társ.-aiban játszott. 1863–1880 között a Nemzeti Színház tagja volt. Beválasztották a drámaíró bizottságba; később a Radnótfáy-alapítvány elnöki tisztét látta el. Közben, 1878-ban Kolozsvárott művezetői feladatot is vállalt. 1881–1883 között Miklósy Gyulánál lépett fel. 1883-ban megvált a pályától és az Országos Színészegylet pénztárosa lett. Felesége, *Csercsér* Natalia, két fia, Lajos és Gyula szintén a színészi pályát választotta. Számos darabot fordított, s néhányat írt. F.Sz. *Harpagon* (Molière: A fősvény); *II. Rákóczi Ferenc* (Szigligeti E.). F.M. *Dárius kincse*; *A szegedi kupec*; *A szegedi boszorkányok*.

M.A. 1844: Felek Miklós; 1848: Csabay Imre, Kilényi Dávid; 1850–54: Latabár Endre; 1855: Kolozsvár; 1857: Latabár Endre; 1858–59: Szabó József; 1860: Budai Népszínház; 1860–62: Latabár Endre; 1862: Reszler István; Kocsisovszky Jusztin; 1863–80: Nemzeti Színház; 1878: Kolozsvár; 1881: Bogyó Alajos; 1882: Miklósy György, Krecsányi Ignác; 1884: Miklósy György, Tóth Béla; 1885: Irsai Zsigmond.

Benedek Katalin (Bp., 1903. okt. 13.–): iparművész, díszlettervező. *Jaschik* Álmos iskolájában tanult, majd Németh Antal szegedi, később nemzeti színházi előadásaihoz készített díszletterveket. F.T. Katona J.: *Bánk bán*; Szigligeti E.: *Liliomfi*.

Benedek Lajos (Pest, 1858–Bp., 1890. dec. 26.): színész. 1876-ban elvégezte a SzAk-t. Növendékként szerepelt Nagyenyeden és Marosvásárhelyen Nyéki János társ.-ában. 1876-tól a Nemzeti Színház tagja volt. Bonviván szerepkörben játszott, szerepeit izléssel, átéléssel és kedves humorral formálta, amihez előnyös külső és szép kiejtés társult. F.Sz. *Bonin* (Sardou: Ferréol); *Boldizsár* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Maceray* (Meilhac: Az attaché); *Léandre* (Molière: Szeleburdi); *Champeaux* (Bisson–Mars: Válás után). F.M. *Catilina*; *Mesalliance*. Felesége: *Kölesi* Mari (1860. jan. 30.–?): színésznő.

Benedek Marcell (Bp., 1885. szept. 22.–Bp., 1969. máj. 30.): irodalomtörténész, esztéta, író, műfordító, színikritikus, dramaturg. 1904-ben, diákkorában, *Lukács* Györggyel és *Bánóczi* Lászlóval megalapította a *Thália Társaságot*. 1907-ben, a bölcsészettudományi kar elvégzése után középiskolai tanár lett. 1912–13-ban vendéghallgató volt Párizsban. 1907–1909 között a *Magyar Nemzet* színikritikusa. 1912-ben a Nemzeti Színház bemutatta *Az erősebb* c. drámáját. 1919-ben a Tanárképző Intézet tanára lett, de 1920-ban elvesztette állását. 1930–1939 között a Magyar Könyvkiadók Országos Egyesülete főtákará, 1939-től az Új Idők Irodalmi Intézetének munkatársa, majd ig.-ja, 1945–1947 között Kolozsvárott a Bolyai Egyetem tanára, a Magyar Színház dramaturgja és rend.-je, a Kamaraszínház vezetője, 1947-től 1962-ig az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára volt. Német, angol, francia műveket fordított. Visszaemlékezése, életrajzi ihletésű regénye fontos színház történeti forrás. 1963-ban Kossuth-díjat kapott. F.R. Rolland: *Szerelem és halál játéka*; Wilder: *A mi kis városunk*; Nagy Borbála: *Szépasszony leánya*. F.M. *Vulkán. Egy nemzedék regénye* (1918); *Shakespeare* (1957); *Könyv és színház* (1963); *Kis könyv a drámáról* (1964); *Naplómat olvasom* (1965). Fordításai: Wedekind: *A föld szelleme* (1911); Racine: *Berenice* (1943); Wilder: *A mi kis városunk* (1944); Musset: *Lorenzaccio* (1957).

Benedek Mária (Bp., 1960. márc. 16.–): díszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában érettségizett 1978-ban. 1981–1985 között a Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervező szakán végezte tanulmányait. A diploma megszer-

zése után a Népszínházhoz került, de tervezett más bp.-i és vidéki színházaknak is. Egységes szcenikai látásmód, konstruktív építkezés jellemzi. Fantáziadús, modern stílusú jelmezeket alkot. F.T. Brecht–Weill: *Koldusopera*; Bond: *Leár*; Fassbinder: *A fehér méreg*.

Benedek Miklós (Bp., 1946. szept. 28.–): színész. 1969-ben, a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színház szerződtette. 1983 óta a Katona József Színház tagja. Játékát kulturáltság, fegyelem, rendkívüli stílusérzék, fanyar humor, ironikus okosság jellemzi. Szerepeinek elmélyült, aprólékos kidolgozottsága sajátosan harmonizál személyiségével, külső megjelenésével. Műsorokat szerkeszt, rendez és tanít a főiskolán. A legendás *Budapest Orfeum* c. összeállítás szellemi atyja. Jászai Mari-díjas (1981), érdemes művész (1989). F.Sz. *Ljovuska* (Arbuzov: Az Arbat meséi); *Idő* (Sh.: Téli rege); *Filozófiatanár* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Lombardi doktor* (Goldoni: Két úr szolgája); *Ripafratta lovag* (Goldoni: Mirandolina); *Hyppolit* (Nóti K.–Zágon I.–Eisemann M.: Hyppolit, a lakáj); *Korzuhi* (Bulgakov: Menekülés); *Paolino* (Pirandello: Az ember, az állat és az erény); *Metellus* (Füst M.: Catullus); *Orsino* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok). F.R. *Valaki* (Molnár F.), *Galócza* (Kusan).

Benedek Tibor; *Benedikt* (Miskolc, 1911. szept. 16.– Bp., 1963. szept. 18.): színész, konferanszié. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el 1931-ben. Ezután három évig vidéken szerepelt, majd 1934-től az Arizona mulató dzsesszénekese volt. 1938-ban a fasiszta törvények letiltották a színpadról. 1945 után tisztviselő lett, majd 1948-tól a Kamara Varietében, ill. a Fővárosi Vigaszínházban játszott. 1951–1956 között a Vidám Színpadon szerepelt. 1956–59-ben a Petöfi, ill. a Jókai Színházban játszott, majd ezután haláláig a Vidám Színpadon. Kisebb jellemszerepekben is kitűnt – filmen és színpadon egyaránt –, de igazi egyéniségét a kabaréban

bontakoztatta ki. Jellegzetes, vontatott hangjával, mulatságos pesties zsargonjaival, kiváló muzikalitásával szerzett óriási népszerűséget. Legnagyobb sikere *Zacsek* – a tudálékos pesti kispolgár – alakjának megformálása volt Nádassi László tréfasorozatában. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Részeg polgár* (Caragiale: Az elveszett levél); *Hivatalnok* (Fehér K.: A teremtés koronája); *Te metkezési vállalkozó* (Ilf–Petrov: 12 szék); *Albert herceg* (Molnár F.: Olympia).

BENEDEK TIBOR – kabarészerepben

Benedekné Csercsér Natália (Kassa, 1827. aug. 25.–Bp., 1869. ápr. 16.): énekes-színésznő. 1847-től dunántúli városokban szerepelt. 1848–1851 között a Nemzeti Színház színész- és énekesnője. Ezután a leg-erősebb, operát és népszínművet, majd operettet is játszó társ.-ok tagja. Eveket töltött *Latabár* Endre, *Szabó József* és *Reszler István* együttesénél. Győr, Szeged, Arad, Kassa, Nagyvárad, Debrecen voltak pályájának legfontosabb állomásai. 1853-tól *Benedek József* színész felesége. Naivszerepeket játszott, sikereket aratott a francia vigjátékok nadrágszerepeiben, kedvelt népszínmű-énekesnő volt. Egy németből fordított vigjátékról is tudunk. F.Sz. *Csillagné* (Szigligeti E.: Egy szekéren rejtelme); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Lenke* (Szigligeti E.: Két pisztoly); *Piroska* (Szigeti J.: Szép juhász); *Irén* (Czakó Zs.: Leona); *Georges* (Beecher–Stowe–Benedek: Tamás bátya kunyhója); *Léon* (Saint–Georges–Lopez: Choissy kisasszony); *Smikey* (Dinaux–Goubaux–Lemoine: Az árva fiú és a londoni koldusok).

Benei Katalin (Bp., 1955. márc. 4.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait a Zak–n Révhegyi Ferencné és dr. Sipos Jenő irányításával folytatta. 1979-től a Pécsi Nemzeti Színház magánénekesnője. 1982-ben különdíjat nyert Bécsben a Belvedere Énekversenyen. A Budapesti Madrigálkóruossal számos európai országban fellépett, és vendégszerepelt a Bayreuthi Ünnepi Játékok Kórusában. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A sevillai borbély); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Judit* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

Benes Ildikó (Érsekújvár, 1952. szept. 24.–): színésznő. 1972-től a kassai Thália Színpad, 1974-től a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Az érzelmileg józan színészet képviselője, a szerepek megformálásánál hatékonyan felhasználja a hang, a mozgás, a gesztikuláció és a mimika gazdag eszköztárát. F.Sz. *Viktora* (Arbuzov: Az öreg Arbat meséi); *Tinka* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Süni* (Presser G.: Sztévanovity D.: A padlás).

BENEDEK MIKLÓS – *Ripafratta lovag*
(Goldoni: *Mirandolina*)

Beness Ilona (Bp., 1889. jún. 10.–Kolozsvár, 1971): színésznő. 1908-ban iratkozott be a SzAk-ra, és egy évvel később már *Krémer* Sándor szamosújvári társ.-ában, majd különböző egy.-ekben játszott. 1914-től az Uher és Star filmgyárhoz szerződött, később a Frontszínházban, a terézvárosi Kabaré Színházban, a nagyváradai Vigadó Varietében lépett fel. 1919-től a nagyváradai Szigligeti Színház, 1928-tól a kolozsvári Magyar Színház tagja volt. 1942-ben örökös tag c. tüntették ki. 1945-től 1966-ig, nyugdíjazásáig a kolozsvári Állami Magyar Színház művésze volt. Hallatlan empátiával különböző, sőt ellentétes jellemeket is érzékletesen és hitelesen tudott életre keltetni. Érdemes művész. 1968-ban, hatvanéves színészi jubileumán a SzAk gyémántdiplomájával tüntették ki. F.Sz. *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Alvingné* (Ibsen: Kisértetek); *Királyné* (Sh.: Hamlet); *Dudgeonné* (Shaw: Az ördög cimborája); *Grófné* (Jókai M.: A fekete gyémántok).

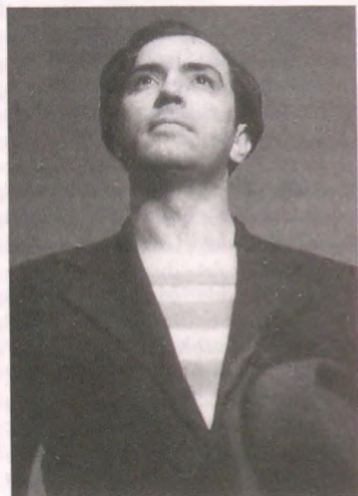
Benke József (Kálnok, 1781. júl. 18.–Diósgyőr, 1855. aug. 15.): színész, drámafordító, szakíró. 1804. márc. 24-én lépett föl először Kolozsvárott (Sh.–Schröder: *Hamlet*, Elrich testőr). 1804–05-ben nyolc hónapot Bécsben töltött. 1806-ban a Mo.-ra jött erdélyi társ. tagja, 1807–1815 között megszakításokkal Pesten játszott. 1811–1813 között Komáromban és Győrben egy kis társ. tagja. 1815-től 1820-ig Miskolcon folytatta pályáját, majd uo. tanítóként telepedett le. 1833–34-ben Budán élt, leányát, Benke Juditot – Laborfalvi Rózát – hozta fel a Várszínházhoz. Rövid ideig – 1835. ápr.-tól okt.-ig – uo. pénztáros. 1835. ápr. 3-án játszott is a színházban. 1836. ápr. 17-én Miskolcon lépett föl utoljára. Végül, *Jókai* Mórt, 1849-ben tardonai bujdosása idején támogatta. Korának legműveltebb színészei közé tartozott. Hiányos színlapadataink szerint is 162 dráma 182 szerepét játszotta el. A siró-éneklo iskola letisztultabb változatát képviselte, mint *Kótsi Patkó* János tanítványa. Legnagyobb sikereit klasszikus drámák hősszerepeiben és apaszerepekben aratta. (A *Hamlet*-ben őt, az *Emilia Galotti*-ban három szerepet alakított pályája során.) Három szerepéről Déryné készítet leírást: *Déryné emlékezése*, 1955. Az öt nyelven értő ~ kb. 20 drámafordítást készített. Eredeti vígjátéka és naplója lappang. Elméleti írásait (A *theatrum iulijae és haszna*, 1809; *Játék-Szín* (Schiller-ford.) 1810, 1814; A *Pesten felállítandó magyar játékszínről*, 1832) újabban *Kerényi* Ferenc adta ki: ~ színházelméleti írásai, 1976. F.Sz. *Kálmán király* (Soden–Dugonics A.: Bátor Mária); *Gara Miklós* (Lakos J.: Hunyadi László); *Regulus* (Collin); *Vitéz János* (Szentjóni Szabó L.: Mátyás király); *Kodruss* (Cronegk); *Seregély Miklós* (Kotzebue: A kisvárosiak); *Galotti* (Lessing: Emilia Galotti); *Hamlet* (Sh.–Schröder). – Ir. Törs K.: B. J. (Pesti Hírlap, 1886. nov. 24.); Bayer J.: A Sok hüho semmiért első magyar fordításáról (ItK, 1905); Solt A.: Dramaturgiai irodalmunk kezdetei (1772–1826, 1970); Kerényi F.: B. J. a színész és az elméleti író (1976–szerepkatalógussal).

Benke Judit: → *Jókainé Laborfalvi Róza*

Benkéné Rácz Zsuzsanna (?–): színésznő. 1808-ban leánynevén, 1810-ben asszonynevén a pesti társ. tagja. Követte férjét, *Benke* József színészt Miskolcra (1815), színpadra azonban később nem lépett. Leánya: *Laborfalvi Róza*. Általában epizód szerepeket játszott, legnagyobb feladata *Ophelia* volt (1812).

Benkőczy Zoltán (Apátfalva, 1946. ápr. 3.–): színész, magánénekes. 1966-ban kezdte pályáját a kecskemeti Katona József Színházban. 1974-ben végzett a SzAk operett tanszakán. 1972-től a Fővárosi Operett-színház tagja. Kitűnő humorérzékű énekes, komédiás,

kidolgozott nagy epizód szerepeket játszik. F.Sz. *Lázár Wolf* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Loriot* (Hervé: Nebáncsvirág); *Jupiter* (Offenbach: Orfeusz az alvilágban). **Benkő** Etelka (Szabadszállás, 1877–Bp., 1921. aug. 29.): énekesnő (szoprán). A SzAk drámai tagozatának elvégzése után vidéken operettekben játszott, majd *Ambrus* Zoltán író feleségéként a Zak-n tanult énekelni. Népszínházi működése után 1902-től haláláig az Operaház tagja volt. Sokoldalú tehetsége, széles repertoárja, kiváló játéka, emberi értékei tették népszerűvé. F.Sz. *Pillangókisasszony* (Puccini); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók).

BENKŐ GYULA – *Liliom* (Molnár F.)

Benkő Gyula (Bp., 1918. aug. 22.–): színész. 1939-ben végzett a SzAk-n. A Royal Revü Varietében játszott, amikor 1939 őszén *Jób* Dániel és *Roboz* Imre előbb ösztöndíjas, később rendes tagként szerződött a Vígyszínházhoz, amelyhez a háború után is hű maradt. 1948 tavaszától *Somló* István, és előbb *Rothberger* László bútoros, majd *Tolnay* Klári mellett a színház élére választott háromtagú direktórium tagja. Az államosítás után az Ifjúsági Színházhoz került. 1951-ben, *Várkonyi* Zoltán hívására az újjáépült Vígyszínházban otthont kapó, A Magyar Néphadsereg Színházához szerződött, amelynek, 1960-tól ismét Vígyszínház néven, 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig tagja maradt. 1949–1955 között a SzAk tanára. 1962–1968 között a Színház-művészeti Szövetség főtákar. A polgári színjátszás, a régi vígyszínházi stílus képviselője. Finom elegancia, a figura külső-belső megjelenítésének gondos, aprólékos kimunkálása és a művészi fegyelem jellemzi művészi alakításait. A naturburch szerepkörből fokozatosan jutott el a bonyolultabb jellemek, karakterfigurák ábrázolásáig. Jászai Mari-díjas (1956), érdemes (1960) és kiváló művész (1968). F.Sz. *George* (Wilder: A mi kis városunk); *Füü* (Pirandello: Hat szerep keres egy szerzőt); *Marchbanks* (Shaw: Candida); *Aljoska* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Liliom* (Molnár F.); *Tuzenbach* (Csehov: Három nővér); *Christian* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Topáz tanár úr* (Pagnol: Topáz); *Trepljov* (Csehov: Sirály); *Oswald* (Ibsen: Kisértetek); *Andrej Bolkonszkij* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Val* (Williams: Orfeusz alászáll); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Monceau* (Miller: Közjáték Vichyben); *Kurt* (Strindberg: Haláltánc); *Harry* (Albee: Érzékeny egyensúly); *Sipos* (Molnár F.: Az üvegcipő); *Dorn* (Csehov: Sirály); *Gróf Szentgróthy* (Lajtai L.: Mese az írógepről).

Benkő Henrik; *Bettelheim* (Körmend, 1858. márc. 16.–Zürich, 1918. máj. 12.): karmester, zeneszerző. A pesti Nemzeti Zenedében és Bécsben szerezte képesítését. 1882-től a Nemzeti Színház, majd az Operaház zenekarában hegedült, és 1889–1910 között karmestere volt. Közben 1884-től a Zenedében is tanított. 1910-től Zürichben működött karmesterként. Zeneművek és tankönyvek szerzője. Főként balettek és m. művek dirigense. F.M. *Zene- és színművészetünk* (é. n.).

Benkő Jolán (Marosvásárhely, 1848. febr. 2.–Szentendre, 1914. ápr. 24.): operett- és népszínműénekes, színésznő. Apja → *Benkő Kálmán*. Működése ellentmondásos, vagy volt egy másik azonos nevű színésznő! Sokoldalú, tehetséges művész volt, minden műfajban szerepelt. F.Sz. *Agnes* (Csepreghy F.: A sárga csikó); *Borbála* (L'Arronge: Aszalai uram leányai). Könyve: *Színészvér* (Nagyvárad, 1904). Férje: *Gaál Sándor* (Pusztakovácsi, 1847.–Kecskemét, 1884. okt. 28.): színész, színigazgató.

M.A. 1862: Gárdonyi Antal; 1863: Dráguss Károly, Szuper Károly; 1869–72: Várnay Fábián, Klein Sámuel; 1869: Bakonyi; 1870: Szűcs; 1871: Barna Bálint, Homokay László; 1872: Latabár Endre; 1876: Lászy Vilmos; 1877: Nyéki János, Lászy Vilmos; 1878: Gaál Sándor, Nyéki János; 1879: Sztupa Andor, Temesváry Lajos; 1880: Sztupa Andor, Jakab Lajos; 1881: Sztupa Andor, Lászy Vilmos; 1882: Lászy Vilmos; 1883: Sztupa Andor, Miklósy György; 1884: Nyéki János, Szegedy Mihály; 1885: Szegedy Mihály, Miklósy György; 1886: Ditrói Mór; 1887: Nagy Vince, Polgár Károly; 1888: Krecsányi Ignác; 1889: Csóka Sándor; 1890: Heltai Nándor; 1891: Völgyi Ödön, Geröfy Andor; 1892: Dobó Sándor, Homokay László; 1892–95: Polgár Károly; 1895–05: Somogyi Károly.

Benkő Kálmán (Csikdelne, 1824. dec. 11.–Bp., 1890. okt. 25.): színész, író. 1843-tól Gyöngyösön színész. 1847-ben *Csaba* Pál társulatában, 1848-ban Esztergomban játszott. Ott mutatták be első darabját, *Jellasics bevonulása Magyarországra* c. 1850–1853 között a Nemzeti Színház tagja volt, majd uo. 1857-től 1880-ig színész és könyvtáros. Közben Láng Boldizsárnál működött. Több mint félszáz darabot írt és fordított. F.Sz. *Pisze* (Abonyi L.: A betyár kendője); *Gyalu* (Sh.: Szentivánéji álom). Színészettörténeti munkája: *Magyar színvilág. Történeti és statisztikai almanach a színművészet köréből, 1565–1872* (1873). F.M. *Rontó Pál* (1862); *Bem hadjárata* (1869); *Ubrók Borbála* (1869); *Bukov, a székekelyek hőhéra* (1883); *A vén székel* (1886); *Gábor Áron* (1891).

Benkő Márta (Bp., 1947. dec. 27.–): színésznő. 1974-ben a SzAk elvégzése után a vespri Petőfi Színház tagja lett. 1975-től a győri Kisfaludy, 1977-től a Miskolci Nemzeti Színház, 1980-tól a Vidám Színpad, 1986-tól a Népszínház tagja volt. 1988 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Irma* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Franci* (Oscar Straus: Varázskeringő); *Metella* (Offenbach: Párizsi élet).

Benkő Péter (Bp., 1947. jún. 1.–): színész. A SzAk elvégzése után 1969-től a József Attila, 1973 óta a Thália, ill. az Arizona Színház tagja. A főiskolai évek alatt tűnt fel A koppányi aga testamentuma c. film főszerepében. Jászai Mari-díjas (1979). F.Sz. *Chérubin* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Rikija* (Csusingura); *Devadász* (Németh L.: Gandhi); *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Fiatal Beöthy* (Kellér A.: Bal négyes páholy); *Mark* (Munkácsi M.: Mindhalálig Beatles).

Benza Ida (Pest-Buda, 1846.–Bp., 1880. márc. 10.): énekesnő (drámai szoprán). Apjánál, *Benza* Károlynál kezdte, majd Bécsben folytatta énektanulmányait, ahol

1865-ben debütált. A milánói Scalában aratott sikere után Európában turnézott. 1872 elején Moszkvában és Szentpétervárott lépett fel. 1871-ben *Valentine* szerepében (Meyerbeer: Hugenották) mutatkozott be, majd le szerződött a Nemzeti Színházhoz, amelynek vezető drámai énekesnője lett. Tömör, nagy terjedelmű hang, kifejező alakítás jellemezte művészetét. Lirai szerepekben és hangversenyénekesként is fellépett. F.Sz. *Leonóra* (Verdi: A végzet hatalma); *Amália* (Verdi: Az álarcosbái); *Elza* (Wagner: Lohengrin); *Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László); *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola).

Benza Károly; *Schubenza* (Buda, 1812–Pest, 1872. jan. 28.): énekes (basszbariton). 1834-ben *Balla* Károly társ.-ánál kezdte pályafutását. Debrecenben, majd Miskolcon, Kassán, Kolozsvárott játszott. 1838–40-ben és 1844–1864 között a Nemzeti Színház tagja volt. Makacs rekedsége pályája többszöri megszakítására kényszerítette. Drámai és buffoszerepekben voltak sikeres alakításai, az olasz énekiskola hagyományait követte. Híresek voltak rögtönzései. Fellépett drámai szerepekben és hangversenyénekesként is. Foglalkozott rendezéssel is. F.Sz. *Boisfleurymárki* (Donizetti: Linda); *Figaro, Bartolo és Basilio* (Rossini: A seviliai borbély); *Dulcamara* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Don Pasquale* (Donizetti); *Gara nádor* (Erkel F.: Hunyadi László); *Miska* (Doppler F.: Ilka); *Rigoletto* (Verdi).

Benyák Bernát József (Komárom, 1745. dec. 6.–Selmecbánya, 1829. márc. 1.): piarista pap, tanár, író. Versek, zenedarabok mellett mintegy húsz iskoladramát írt. Színre alkalmazta *Plautus Mostellariáját* (1769); említésre méltó darabja az *Ioas* (1770), melynek „előljáró beszédében” komédiaelméletét fejti ki. Történelmi témát dolgoz fel az *Iván, Júdea királya*, ill. a *Megségymúlt irigység*... c. drámájában, melyet a magyar Salamon királyról írt. – Ír. Prónai A.: A piaristák színjátéka Pesten a XVIII. században (1907).

Bényei István; *Máriássy Vicián* (Bátka, 1835–Bp., 1908. jan. 29.): színész, színigazgató. 1858-ban lett színész. 1858–64-ben *Molnár* György társ.-ában játszott: Pécs, Nagyvárad, Miskolc, Pozsony, Szeged és a Budai Népszínház voltak fontosabb állomásai: 1865–66-ban Székesfehérvárott, Sopronban, Pécsen ig. volt *Laczkó* Gergellyel, majd 1867-ben újra a Budai Népszínház, 1868-ban Erdélyi Sándor és Szigeti Imre győri társ.-ának volt a tagja. 1868–78-ban lapszerk., közben 1875-ben *Károlyi* Lajos, 1878-ban *Bokor* József–Takács Ádám voltak ig.-i. 1883–96-ban az Országos Színészegyesület irodaig. Színészi és ig.-i működésénél fontosabb az a szervező és irányító munka, amit a színészet ügyében kifejtett. Nevéhez fűződik a nyugdíjpalota létrehozása, a 100 éves kiállítás ötlete és megszervezése, a színészek menházának létrehozása, segélyalap teremtése. Számos színdarab előadási jogát szerezte meg a vidéki társ.-oknak. 1883-ban megindította és szerkesztette az Országos Színészegylet közlönyét, a *Színészek Lapját*. Számos operett szövegének szerzője. F.M. *Az egerfogó* (Buda, 1863); *A szegény legény*; *Róbert Károly*; *A legnagyobb magyar király*.

Bényeiné Harmath Emma (Gyöngyös, 1843. júl. 17.–Bp., 1915. ápr. 30.): énekesnő. Színészcsalád tagjaként már fiatalon fellépett. Férje, *Bényei* István vezetésével Miskolctól Szegedig, Győrtől Erdélyig számos vidéki színpadon megfordult, de játszott a Budai Színházban és a Népszínházban is, valamint Bécsben. Főként *Offenbach*, *Planquette* és *Suppé* operettjeinek primadonnájaként volt sikeres. F.Sz. *Boulotte* (Offenbach: Kékszakáll); *Ganymed* (Suppé: Szép Galathea).

Benyovszky Károly (Pozsony, 1886. jún. 4.–Bad-Schandau, 1962. jan. 6.): újságíró, színháztörténész.

1916-tól Pozsonyban újságíró, 1928-tól a Magyar Újság, később a Grenzboten szerk.-je volt. A színház történet mellett zene- és művelődéstörténettel is foglalkozott. F.M. *Das alte Theater* (Pozsony, 1926); *A pozsonyi magyar színészet története 1867-ig* (Pozsony, 1928); *A szlovéniai magyar színészet vázlatos története* (Pozsony, 1933); *Die Oberuferer Weihnachtsspiele* (Pozsony, 1934); *Theatergeschichtliche Kleinigkeiten* (Pozsony, 1939).

Beödy Balogh Gábor (Ihász, 1841. febr. 10.–Bp., 1905. jan. 24.): színész, rendező, színiigazgató. 1856 máj.-ában lépett a színpályára Szöllősy Mihály és Szuper Károly társ.-ban, majd Győrbe, Pozsonyba került. Rövid ideig tagja volt Molnár György budai Népszínházának. 1867-től hat évig Latabár Endre kassai társ.-ánál, 1873-tól 1883-ig Győrben, Kassán részben művezetői minőségben működött. 1886–1889 között ismét Kassán volt. Közben rövidebb időre maga is vezetett kisebb társ.-ot. 1867-től kezdve rend.-i feladatokat is kapott. 1890-től a Nemzeti Színház várszínházi felügyelői munkakörét töltötte be. Hosszerelmes és jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Gibbon* (Görner: Angolosan); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Kean* (id. Dumas); *Sugár Mihály* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár). M.A. 1857–58: Győr; 1860–63: Pozsony, Szeged, Budai Népszínház; 1863: Pécs; 1865–66: Székesfehérvár, Sopron, Pécs; 1870: Arad; 1876: Debrecen; 1883–85: Szeged, Nagyvárad; 1885: Várszínház, Tóth Béla; 1886–89: Jakab Lajos, Tiszay Imre; 1889–91: Makó Lajos; 1892: Városligeti Színpark.

BEÖTHY LÁSZLÓ

Beöthy László (Bp., 1873. ápr. 13.–Bp., 1931. máj. 7.): színházigazgató, író, újságíró. *Beöthy* Zsolt irodalomtörténész és *Rákosi* Szidi színésznő fia. Jogot hallgatott Bp.-en. Pályáját újságíróként kezdte. Novellákat, verseket, színdarabokat is írt. 1898-ban a Magyar Színház ig.-ja lett, és a válságban levő intézményt felvirágoztatta. 1900–1902 között a Nemzeti Színházat vezette, de magánéleti botlása miatt kénytelen volt megválni állásától. 1901-ben a Tarka Színpadon rendezett. 1903-ban megalapította a Király Színházat. 1907-ben ismét a Magyar Színház élére került, melyet később megvásárolt. 1916-ban egy ideig a Népoperát is igazgatta. 1918-ban az Unió Színházüzemi és Színházépítő Rt. vezérig.-ja lett. 1923-ban a Budapesti Színiigazgatók Szövetsége elnökévé választották. 1924-ben, az Unió bukásakor visszavonult. 1926–1928 között még átvette a csödbe jutott Belvárosi Színház irányítását, de nem tudott úrrá

lenni a nehézségeken. ~ tevékenységét a művészet és a vállalkozás egészséges egyensúlya jellemezte. A hazai operettjátszást európai hírre emelte: zeneszerzőket, írókat, színészeket nyert meg a műfajnak. A hazai drámairodalom fejlődését a Magyar Színház prózai műsorrendjének kialakításával segítette elő. Drámái: *A három Kázmér* (1896); *Béni bácsi* (1896); *Aranylakodalom* (Rákosi V.-ral, 1898); *Kovácsné* (1902). – Ir. Kellér A.: *Bal négyes páholy* (1968).

Beöthy Lidia; Baba (Bp., 1903. jan. 3.–Bp., 1951. jún./júl. ?): színésznő. *Beöthy* László leánya. Érettségi után hosszabb ideig a Gyermekevdő Ligánál dolgozott, majd az 1930-as években ~ Baba néven a bp.-i rádió bemondója lett, ahol dramaturgiai munkát is végzett. 1935-ben a Vígyszínház szerződtette, de első fellépése 1935-ben Szegeden volt. A Vígyszínházban nem lépett fel. 1936–37-ben a Belvárosi és a Művész Színházban szerepelt. Filmezéssel is próbálkozott. 1939-ben egy amerikai filmes cég bp.-i dramaturgnak szerződtette. 1945 után ismét a rádió alkalmazta. Fordított is. F.Sz. *A királyné* (Lakatos L.); *Marcsi* (Bókay J.: Megvédtem egy asszonyt); *Nerissa* (Sh.: A velencei kalmár).

Beöthy Zsigmond (Bp., 1875. aug. 20.–Bp., 1901. júl. 5.): színész, énekes. *Beöthy* Zsolt és *Rákosi* Szidi fia. Édesanyja színiiskoláját végezte el. 1899 nyarán *Relle* Ivánnál Pozsonyban lépett színpadra, utána 1899-ben a Magyar Színház, 1900-ban a kolozsvári társ. tagja volt. F.Sz. *Absolon* (Goldfaden: Sulamith).

Beöthy Zsolt (Buda, 1848. szept. 4.–Bp., 1922. ápr. 18.): író, irodalomtörténész, esztéta, kritikus. Az MTA tagja (1877), a bp.-i tudományegyetem tanára (1878-tól). Színi bírálatának legnagyobb részét mint a *Nemzeti Hírlap* (1878 őszétől 1879 nyaráig) s a *Pesti Napló* (1879 nyaratól 1884-ig) kritikus írt. Bírálati és színészportréi nemcsak a m. drámairodalom, de színjátszásunk maradvány emlékei is. Nevezetes viták középpontjába került tragikumelmélete. F.M. *Színműírók és színészek* (1882); *A tragikum* (1885); *Színházi esték* (1895); *Esztétika* (1904–05). – Ir. Kékly L.: B. Zs. (1924).

Bera Paula (Szigetvár, 1860–?): színésznő. 1880-ban Debrecenben kezdte pályáját, majd vidéki társ.-okban játszott. 1905-ben a Népszínház, 1907-ben a Magyar Színház szerződtette. 1917-ben nyugdíjba vonult. 1926–27-ben, majd 1936–1939 között a Nemzeti Színház tagja volt, ahol később a varrodában dolgozott. Jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Moisandné* (Pailleron: Az egér); *Rousseau-né* (Bernstein: Kerülő út); *Bolowné* (Sardou: Szókimondó asszonyság).

Bera Rózi (?), 1864–Szászrégen, 1929. febr. 21.): színésznő. 1876-ban lépett pályára *Kuthy* Bélánál. Drámában, népszínműben mint karakterszínész szerepelt, operettekben is kisegített. F.Sz. *Izidora* (Katona J.: Bánk bán); *Biri* (Berczik A.: Az igmándi kispap); *Éva* (Müllöcker: Koldusdiák); *Dimitri* (Sardou: Fedora). M.A. 1878: Károlyi György; 1880: Mándoky Béla; 1881–90: Aradi Gerő, Jakab Lajos, Felek Miklós; 1881: Aradi Gerő; 1882–83: Jakab Lajos; 1884: Várszínház; 1885: Gerőfy Andor; 1886: Népszínház; 1888: Aradi Gerő, Bácskay Julcsa; 1890: Székesfehérvár; 1896–98: B. Polgár Béla; 1898: Havi Mihály; 1899: Bácskay Julcsa, Havi Mihály; 1900: Zoltán Gyula; 1902: Balogh Árpád; 1908: Baróthy Rezső; 1912: Rác Dezső; 1913–15: Fehér Vilmos; 1915: Szabados László; 1916: Fehér Vilmos; 1917: Krasznai Ernő; 1918: Neményi László.

Beratin Gábor (Bp., 1954. okt. 21.–): színész. 1975–1977 között elvégezte a Bábstudiót, 1977-ben felvették a SzAk-ra. A diploma megszerzése után 1981-ben a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház szerződ-

tette. 1982–86-ban a kecskeméti Katona József, 1986-tól 1988-ig a Békés Megyei Jókai, 1988–90-ben a győri Kisfaludy Színház tagja volt. 1990–91-ben a kecskeméti Katona József Színház bábtagozatának műv. vez.-je, rend.-je. 1991 óta szabadfoglalkozású. Kamaszos alkával ügyefogyott hősöket, táncoskomikus figurákat játszik. F.Sz. *Andrius Satas* (Saltenis: Sicc, halál!); *Gróf Övári Tivadar* (Lehár F.: Cigányszeralem); *Trofimov* (Csehov: Cseresznyés kert); *Frédi* (Huszka J.: Lili bárónő).

Berceli Tibor; *Mrávik* (Bercel, 1921. szept. 14.–Pécs, 1987. ápr. 19.): énekes (basszbariton). 1946–1950 között a postások Erkel Ferenc Zeneiskolájában, majd magánúton *Révhegyi* Ferencnél tanult énekelni. 1951–57-ben az Operaház énekkari tagja, 1957-től 1987-ig, haláláig a Pécsi Nemzeti Színház magánéneke-se volt. Főleg *Wagner*, *Rossini* és *Verdi* operák basszbariton szerepeiben ért el szép sikereket. F.Sz. *Masetto*, *Don Gonzalo kormányszó* (Mozart: Don Giovanni).

Berceli A. Károly (Szeged, 1904. júl. 7.–Bp., 1982. jan. 4.): költő, író, műfordító. A szegedi egyetemet végezte el, s ezután könyvtárosként, újságíróként, kiadói szerk.-ként dolgozott. 1934–1938 között a szegedi egyetem gyakornoka volt, és szerepet vállalt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumában is. Bp.-re költözött, előbb a Nemzeti Múzeum Könyvtárában, 1942–1945 között a kultuszminisztériumban kulturális referensként, 1950-ig miniszteri titkárként dolgozott. 1954-ben a magyar nyelv értelmező szótárát szerk. Több drámáját bemutatták. Verseket, regényeket is írt, s minden mű-fajban fordított. Drámái: *Isteni színjáték* (1930); *Utítár-sak* (1932); *Fiatalok*, *Tigrisek*, *A Lángész*, *Fegyencek* (Szeged, 1933); *Sámson és Delila* (Szeged, 1935); *Fekete Mária* (1937); *Uram, irgalmazz!* (Szeged, 1938); *Pün-kösdi ének* (1939–1940); *Tíz év múlva* (1941); *A csodá-latos pápaszem* (1946); *Merénylet*, *Könyvtári elégia* (1967). Fordításai: Zapolska: *Dulszka asszony erkölce*; Calderón: *Huncut kísértet* (1958); Tirso de Molina: *A seviliai szédelő és a követő* (1960); Hugo: *Torque-mada* (1962); Tirso de Molina: *A zöldnadrágos lovag* (1962); Moreto y Cabana: *Közönyt közönnyel* (1964).

Berceli A. Károlyné; Monori Erzsébet (Bp., 1921. máj. 24.–): könyvtáros, színháztörténész. Bölcsész-doktori diplomával 1944-től az Országos Bibliográfiái Központban dolgozott. 1949-től 1979-ig, nyugdíjba vonulásáig az Országos Széchényi Könyvtár könyvtárosa. 1952-től az OSZK Színháztörténeti Tárának munkatársa, majd vezetője. A m. színháztörténet dokumentumainak rendszerezésével, adatfeltáró és kutató munkájával jelentős mértékben hozzájárult a színháztörténeti forrásanyagok feltáráshoz. Színházzal kapcsolatos írásai évkönyvekben jelentek meg. F.M. *A Népszínház műsora*. (1958); *A Víg-színház műsora 1896–1949*. (1960); *A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája XVII–XIX. sz.* (Hankiss E.-rel, 1961); *Ba-rokk, klasszicista és romantikus diszlettervek Magyaror-szágon* (Belitska-Scholtz Hedviggel 1976).

Berczelly István (Bp., 1938. szept. 9.–): énekes (basszbariton). Énektanulmányait *Feleki* Rezső, *Jámor* László és *Szabó* Miklós irányításával folytatta. 1965–1970 között a debreceni Csokonai Színház tagja. 1970-ben szerződött az Operaházba. A német és olasz reper-toár csaknem valamennyi jelentős bariton szerepét énekelte. Alakításaiért Liszt Ferenc-díjjal (1987) és Székely Mihály-emléklappal (1986) tüntették ki. F.Sz. *Don Giovanni* (Mozart); *René* (Verdi: Az álarcosbál); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Jágó* (Verdi: Otello); *Párma grófia* (Farkas F.: Egy úr Velencéből); *Wotan* (Wagner: A Raj-na kincse).

Berczelly Magda; *Makay* (Vác, 1901. máj. 29.–?): szí-nésznő. 1919–20-ban Debrecenben kezdte pályáját. 1920–21-ben a Revü, 1921–1923 között a Blaha Lujza, 1923–24-ben a Király Színház tagja volt, de a Várszín-házban is fellépett. 1925–1927 között a Teréz körüti Szinpadon, 1927–28-ban a Városi Színházban játszott. Ezután visszavonult a színésztől. Szubrett szerepeket játszott. F.Sz. *Amor* (Lincke: Lysistrata); *Denis* (Hervé: Nebáncsvirág); *Franci* (O. Straus: Varázskeringő).

Berczik Árpád (Temesvár, 1842. júl. 8.–Bp., 1919. júl. 1.): drámaíró. A Kisfaludy Társaság, a Petőfi Társaság és a MTA tagja. Vigjátékai a polgári élet visszasságait tükrözik, enyhe éllel. F.M. *Nincs mama* (1862); *Fertály-mágnások* (1868); *A közügyek* (1871); *Az ignánci kispap* (1881); *A protekció* (1885); *A svihákok* (1889); *A papa* (1894); *Himfy dalai* (1898); *A kurucok Párizsban* (1902). – Ir. Molnár P.: B. Á., a drámaíró (1932); Berczik Á.: B. Á., az író, szervező (1933).

Berczik Sára (Miskolc, 1906. jan. 18.–): táncos, peda-gógus, a hazai mozdulatművészet vezető egyénisége. Ausztriában és itthon – többek között *Kállai* Lillinnél – tanult modern tánctechnikákat, majd 1932-ben saját mozdulatművészeti iskolát nyitott. 1948–1951 között a Fővárosi Varieté kor.-a volt, s saját egy.-e is működött, majd a mozdulatművészeti tevékenység betiltása után a Testnevelési Főiskolára került, ahol nevéhez fűződik a m. ritmikus sportgimnasztika hazai megteremtése. 1989–90-től rendszerét modern táncpedagógus-képző tanfolyamokon adja tovább. F.M. *A nő harmóniája* (1988).

Bérczy Ernő; *Márton* (Nagyvárad, 1889. máj. 7.–Bp., 1931): színész, rendező. *Rákosi* Szi di színiiskoláját végezte el. Kolozsvárott kezdte pályáját. 1907–1909 között Debrecenben, 1909-től 1911-ig Temesvárott, 1911–1913 között ismét Debrecenben játszott. 1918-tól a Belvárosi, 1924–25-ben a Renaissance, 1925–26-ban a Renaissance és a Belvárosi, 1926–1929 között a Fővárosi Operettszínház színésze és rend.-je. 1928-tól az Új Színház rend.-je volt. 1929-ben a Fővárosi Művész Színházban is rendezett. Jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Tódor* (Földes I.: Terike); *Szvetozár* (Szenes B.: A gazdag lány); *Hubert* (Savoire: Kékszakáll nyolcadik felesége). F.R. Földes I.: *Tüzek az éjszakában*; Bródy S.: *Lyon Lea*; Földes I.: *Egő város*.

Berczy Géza (Bp., 1902. márc. 6.–Bp., 1963. okt. 8.): színész. *Rőzszehegyi* Kálmán színiiskoláját végezte el. 1920-ban Újpesten kezdte pályáját. 1920–1924 között a Vig, 1924–25-ben a Renaissance, 1925–26-ban ismét a Vig, 1927–28-ban a Fővárosi Operettszínház, 1928–29-ben az Új Színház tagja volt. 1930-ban a Magyar és a Fővárosi Művész, 1931-ben a Belvárosi, 1935-ben a Bethlen téri, 1938-ban a Magyar Színházban játszott. 1937-től 1940-ig a Víg-színházban, 1940–41-ben a Royal Varietében, 1944–1946 között újra a Víg-színházban, 1947-ben a Pesti, 1948-ban a Medgyaszay, 1949-ben a Modern és a Művész Színházban lépett fel. 1953–1956 között a Nemzeti Színház művésze volt. 1959-ben nyugdíjba vonult. Kezdetben naturbursch, később jellem szerepeket formált meg. Filmekben is szerepelt. Szennvedélyesen gyűjtötte a színház- és circusz történeti forrásokat. F.Sz. *Georg* (Wolff: Naplemente); *Austin* (Zágon I.: Darázs fészek); *Gyuri* (Vajda E.: Délibáb); *Rudnay* (Fodor L.: Érettségi); *Karachan* (Lakatos L.: A királyné); *Kuli*, *a hazug* (Illés E.: Hazugok).

Bercsényi Béla; *Helper* (Miskolc, 1844. máj. 25.–Bp., 1901. okt. 16.): színész. 1863-ban Szegeden lépett szin-padra *Latabár* Endrénél. 1869–1872 között *Szabó* József debrecen–nagyvárad-i társ.-ában szerepelt. 1872-ben Szabadkán művezető, 1873-tól 1889-ig, majd 1891-től

1901-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1877-től 1900-ig a SzAk-n színjátszgyakorlatot tanított. 1888-ban a Petőfi Társaság tagja lett. Intellektuális művész volt, társadalmi és történelmi drámákban voltak sikeres alakításai. Drámákat irt és szindarabokat fordított a Nemzeti Színház számára. F.Sz. *Leontes* (Sh.: Téli rege); *VIII. Henrik* (Sh.); *Adolár* (Dóczy L.: Csók); *Ljápkin* (Gogol: A revizor); *Annás* (Várady A.: Iskariot). F.M. *Gróf Dormándy Kálmán* (1877); *Az ezredes leánya* (1878); *A váltó* (1880); *Az új élet* (1887).

M.A. 1863–66: Arad, Kassa, Kolozsvár (Latabár Endrénél); 1866–68: Kolozsvár; 1868: Miskolc.

Bercsényi Tibor (Jászberény, 1901. jan. 1.–Bp., 1975. máj. 5.): diszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola elvégzése után az Operaházhoz került, *Kémény* Jenő tanítványaként. 1930-tól a kassai Magyar Színházban, a Pozsonyi Szlovák Nemzeti színházban, Prágában, továbbá a bécsi Volksoperben és a Raimund Theaterben felváltva dolgozott. 1939-ben visszatért Bp.-re, és több fővárosi színháznak tervezett, 1945 után részt vett a színházak újjáépítésében. Dolgozott a Belvárosi, a Madách, a Magyar, az Ifjúsági, a József Attila, a Fővárosi Operettszínház, a debreceni Csokonai, és a kecskeméti Katona József Színház számára. Színpadképei modernbb szcenikai törekvésekről tanúskodnak. F.T. Scribe: *Egy pohár víz*; Offenbach: *Szép Heléna*; K. Capek: *Fiaim*; Gáli J.: *Szabadsághegy*.

Berdál Valéria (Kőszeg, 1933. júl. 4.–): énekesnő (szopran). Tanulmányait 1950–1955 között végezte a Zak-n dr. Jászó Györgyné, Luigi Renzi és Hoór-Tempis Erzsébet irányításával. 1955-ben *Antónia* (Offenbach: Hoffmann meséi) szerepében debütált. 1955-től 1980-ig a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese. Szellemes játékkészségével, üde, csengő, kiválóan képzett hangjával elsősorban a szubrett-koloratúr szerepekben aratott emlékezetes sikereket. Közreműködött Paul Hindemith Mathis, a festő c. művének mo.-i bemutatóján (*Regina*), és ő énekelte *Titanilla* szerepét Vántus István Aranykorsó c. operájának ősbemutatóján. 1972-től a szegedi Zeneművészeti Szakiskola, 1985-től a szegedi Zak docenseként az egyik legeredményesebb m. énekpedagógus. Tanítványai közé tartozik Tokody Ilona, Komlósi Ildikó, Temesi Mária, Matkócsik Éva, Felter Gabriella, Tas Ildikó. Életéről Vitray Tamás készített filmet. Liszt Ferenc-díjas (1972), érdemes művész (1972). F.Sz. *Susanna*, *Marcellina* (Mozart: Figaro házassága); *Blonde* (Mozart: Szókratész a szerájából); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Annuska* (Weber: A bűvös vadász); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Tatjana* (Csajkovszkij: Anyegin); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Margit* (Gounod: Faust); *Zulejka* (Farkas F.: A bűvös szekrény).

Bereczky Erzsébet (Bp., 1932. jan. 5.–): dramaturg. 1956-ban végezte el a SzAk dramaturg szakát, de már 1954-től dolgozott a Miskolci Nemzeti Színháznál. 1957-ben a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek azóta is tagja. A klasszikusok gondozása mellett aktív támogatója a mai m. drámának. Német és angol szindarabokat fordít. A 80-as évek közepe óta a Nemzetközi Színházi Intézet vezetője tagja. Jászai Mari-díjas (1990).

Bereczky Júlia (Nagyszalonta, 1928. márc. 9.–): színésznő, rendező. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1954-ben. A kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt 1985-ig, nyugdíjazásáig. 1989 februárjában férjével, *Barkó* Györggyel áttelepült Mo.-ra. Főként karakter szerepeket játszott. Gyakran lépett fel szavalóesteken. Éveken át irányította a városi művelődési ház keretében működő Stúdió Színpadot. A hetvenes évektől kezdődően többször vállalt nagyszínpadi rendezéseket is.

F.Sz. *Timár Laura* (Tomcsa S.: Az utolsó szalmaszál); *Peacockné* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Clytemnestra* (Bornemisza: Magyar Elektra); *Zsani néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Rebeka* (Csiki L.: Öreg ház). F.R. Sardou: *Szókimondó asszony*; Kemény Zs.-Csávósy Gy.: *Özvegy és leánya*; Hunyadi S.: *Pusztai szél*.

Bereczky Péter (Bukarest, 1927. okt. 16.–): rendező. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1953-ban. Előbb segédrend. majd rend. volt a kolozsvári Állami Magyar Színházban. 1957–1963 között a kolozsvári Egyetemi Színpadon is rendezett. 1970-től nyugdíjazásáig a Népi Művészeti Iskolában tanított. Rendezéseiben harmóniára törekedett. F.R. Heltai J.: *A néma levente*; Scribe: *Egy pohár víz*; Bíró L.: *Sárga lilium*; Eftimiu: *Prométheusz*; Mrozek: *Striptease*.

BEREKI OSZKÁR – *Hamlet* (Sh.)

Beregi Oszkár (Bp., 1876. jan. 24.–Hollywood, 1965. okt. 18.): színész, rendező. A SzAk-t 1895-ben végezte el, s Kolozsvárra szerződött, majd a Vígszínház első társ.ának lett a tagja. 1897–98-ban katonáskodott. 1899-től a Nemzeti Színházban játszott. 1900-ban Pozsonyban és Szegeden volt egyéves gyakorlaton. 1907-ben Max Reinhardt Berlinbe szerződtette. 1910. máj.-tól ismét a Nemzeti Színházban szerepelt. A proletárdiktatúra után az Ébredő Magyarok Egyesülete lehetetlenné tette nemzeti színházi szereplését, és emigrálni kényszerült. Többször fellépett az utódállamok városaiban: Kassán, Losoncon, Aradon, Pozsonyban, Munkácson és Bécsben. 1925–26-ban amerikai körutat tett. Ezt ismét bécsi, erdélyi, felvidéki szereplések követték. 1930-ban visszatért Bp.-re. 1930-ban és 1933–34-ben a Magyar, 1930-ban, 1935–1938 között a Vig, 1930-ban az Új, 1931-ben és 1932–1935 között, majd 1938-ban a Belvárosi, 1932-ben a Művész, 1933-ban és 1935-ben a Bethlen téri, 1933–34-ben a Király, 1933-ban az Andrássy úti, 1934-ben a Városi Színházban, 1934-ben a

Budai Színpadon, 1935-ben a Terézkörúti Színpadon lépett fel. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció főrend.-je és színésze volt. 1945-ben szerződött a Nemzeti Színház, de csak egyetlen szerepet játszott. 1945-ben ismét emigrált. Először Dél-Amerikában, 1955-ben az USA-ban telepedett le. Szinte élete végéig filmezett. ~ a klasszikus stílus és a modern játékmódor ötvözetével, kitűnő beszédtechnikájával, nyugtalan, ideges lényével egyéni emberábrázolásra törekedett. Klasszikus alakja, megjelenése, gyönyörű orgánuma szerelmes és drámai hős szerepekben is érvényesült. Idősebb korában alkalmazkodott a társalgási darabok stílusához is, de 1945-ben a Nemzeti Színházban már nem találta helyét. F.Sz. *Rómeó, Hamlet* (Sh.); *Arva László király* (Herczeg F.); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Károly* (Schiller: Haramiák); *Ferdinand* (Schiller: Ármány és szerelem); *Faust* (Goethe); *Osvald* (Ibsen: Kísértetek); *Prinziville* (Maeterlinck: Monna Vanna); *Aron rabbi* (Szomory D.: Péntek este); *Maurice* (Verneuil: Duó); *Mózes* (Madách I.), *Juda* (Bálint L.: Támár); *Warwick gróf* (Shaw: Szent Johanna). – Ir.: Somorjai O.: B.O. (adattár, 1983).

Beregi Péter (Bp., 1945. jún. 12.–): színész. 1967-ben kezdte pályáját az Állami Déryné Színházban. 1976-tól a Népszínház, a Nemzeti, a Józsefvárosi, a Budapesti Kamaraszínház tagja. Klasszikus színművekben, énekes, táncos darabokban karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Liliom* (Molnár F.); *Kakuk Marci* (Tersánszky J. J.: Szidi ke lakodalma); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Perry Lascoe* (Coward: Forgószínpad).

Beregszászi Olga (? 1950. jan. 3.–): színésznő. 1974-ben végzett Moszkvában, a Lunacsarszkij Színművészeti Főiskolán, és a Madách Színházhoz szerződött. 1975-től a kaposvári Csiky Gergely, 1982-től a Budapesti Gyermekszínház tagja volt. 1986 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Fecőra* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Május* (Marsak: A bűvös erdő).

BEREK KATALIN – Beatrice
(Zindl: A Gamma sugarak hatása
a szászorszárépekre)

Berek Katalin (Makó, 1930. okt. 7.–): színésznő. 1952-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1970-ben a 25. Színház alapító tagja, 1974-től ismét a Nemzeti Színházban játszott. 1985-től a győri Kisfaludy, 1991 óta a kecskeméti Katona József Színház

művésze. Sokoldalú jellemábrázoló képessége hősnői és karakterszerepekben is jól érvényesül, kiváló versmondó. Jászai Mari-díjas (1957, 1963), érdemes (1970) és kiváló művész (1988). F.Sz. *Adela* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Elektra* (Gyurkó L.: Szerelmem, Elektra); *Kurátor Zsófi* (Németh L.: Gyász); *Bodnárné* (Németh L.); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája). F.R. Kuan Hang-Csing: *Tou O igaztalan halála*; García Lorca: *A csodálatos Vargáné*; Marivaux: *Két nő között*.

Berényi Gábor (Bp., 1927. dec. 8.–): rendező, színházigazgató. 1949-ben a SzAk elvégzése után a leningrádi Állami Színház Intézet aspiránsa volt. 1953-tól a Magyar Néphadsereg, 1955-től a József Attila Színház rend.-je, 1959-től 1971-ig a szolnoki Szigligeti Színház ig.-ja volt. 1982-től a József Attila Színház főrend.-je, 1982-től 1992-ig a Játékszín ig.-ként és rend.-ként is fő feladatának tartotta a mai témájú, színvonalas művek színpadra állítását. Jászai Mari-díjas (1957), érdemes művész (1977). F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Sh.: *III. Richárd*; Csehov: *Cseresznyés kert*; Miller: *A salemi boszorkányok*; *Pillantás a hidról*; Fejes E.: *Rozsdamező*; Kertész Á.: *Makra*; *Névnep*; Karinthy F.: *Bösendorfer*; Szakonyi K.: *Adáshiba*; Örkény I.: *Macskajáték*; Heltai J.: *A néma levente*; Katona J.: *Bánk bán*.

Berényi József (?–Pest, 1861. dec.): színész. Pályája 1828-tól adatolható. 1833-ban rövid ideig a budai Várszínház epizodistája, 1848 után Pesten magántanár. Kistárs.-ok tagjaként mindenféle karaktert eljátszott, emellett egész sor technikai és adminisztratív teendőt is ellátott. F.Sz. *Gara* (Szentjóni Szabó L.: Mátyás király választása); *Salamon* (Kisfaludy K.: Ilka); *Fontanelli* (Gombos I.: Az esküvés); *Bivalyfi* (Korzebue: Pajzan ifjú); *Kálmán király* (Soden–Dugonics A.: Bátor Maria).

Berényi Ottó (Bp., 1926. okt. 20.–): színész. 1950-ben lépett először színpadra a Pécsi Nemzeti Színházban. 1952-ben az Állami Déryné Színház szerződtette. 1954-ben szerzett diplomát a SzAk-n. 1963-tól nyugdíjba vonulásaig a Vidám Színpad tagja volt. Vigjátékok, kabarék, paródiák, esztrádműsorok állandó szereplője. A Hecsek és Sajó kabaréjelenetében Sajó szerepében vált igazán ismertté. F.Sz. *Damis* (Molière: Tartuffe); *Szotyori* (Bárany P.–Payer A.–S. Nagy I.: A szülő is ember); *Minden kegy elkel?* (kabaré).

Berényi Üveges Gyula (Kiskunfélegyháza, 1842. ápr. 12.–Kiskunfélegyháza, 1913. ápr. 2.): színész. 1862-ben szerepelt először színpadon. Karakterszerepei kiválóak voltak, de jeles baritonistaként is számon tartották vidéken. 1890-től haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. F.Sz. *Mosolygó* (Csiky G.: Proletárok).

M.A. 1863: Horváth József; 1864: Dráguss Károly; 1869: Egressy Ákos; 1870: Tóth Jenő, Kovács Mór, Kétszery József; 1871: Sztupa Andor, Aradi Gerő, Kétszery József, Szuper Károly; 1872: Aradi Gerő; 1873: Miklós György; 1874–77: Lászy Vilmos; 1877: Mosonyi Károly; 1878: Mándoky Béla; 1879: Károlyi Lajos; 1880–82: Lászy Vilmos; 1883: Bogyó Alajos; 1884: Aradi Gerő; 1885–87: Gerőfy Jakab; 1887: Nagy Vince; 1888: Hatvani Károly; 1889: Egri János.

Béres Ilona (Kispest, 1942. jún. 4.–): színésznő. 1964-ben, a SzAk elvégzése után a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1966-tól a Madách, 1967-től a Nemzeti, 1969-től a Vígsház tagja. 1984 óta a Nemzeti Színházban játszik. Egyénisége hősnői és lírai szerepekben egyaránt jól érvényesül. Számos filmben szerepelt. Jászai Mari-díjas (1973), érdemes művész (1983). F.Sz. *Rosalinda* (Sh.: Ahogy tetszik), *Sen Te* (Brecht: Jó embert keresünk); *Olympia* (Molnár F.); *Vanda* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Marianne* (Déry T.–Presser G.:

Képzelt riport...); *Sarlotta Ivanovna, Ljubov Andrejevna* (Csehov: Cseresznyés kert); *Ratched nővér* (Kesey-Wasserman: Kakukkfészek); *Elmira* (Molière: Tartuffe).

BÉRES ILONA – *Raymonde*
(Feydeau: *Bolha a fülbe*)

Béres-Deák Katalin (Eger, 1966. ápr. 13.–): báb-színésznő. 1981-től az egri Harlekin Bábszínház tagja, később a Harlekin Bábszínházé. 1986–1988 között végzte el a Bábstudiót. Naíva szerepeket játszik. F.Sz. *Dorothy* (Baum: Őz, a nagy varázsló); *Ágacska* (Csukás I.); *Micimackó* (Milne); *Fruzsina* (Urbán Gy.: Minden egér szereti a sajtot).

Berg Ottó (? , 1895–Bp., 1974): karmester. Zenei tanulmányait a Zak-n végezte. Pályafutását a Medgyaszay Színházban titkárként kezdte, majd 1919-ben mint korrepetitort szerződtette az Operaház Kerner István főzeneig. mellé. 1925-ben nevezték ki karmesternek, és 1945-ig az egyik legtöbbet foglalkoztatott repertoár dirigensként működött. Számos nemzetközileg elismert nagysággal dolgozott együtt. Elsősorban Wagner műveit vezényelte sikerrel. 1929-ben a társ. nürnbergi vendégjátéka alkalmával kiemelkedő sikert aratott Poldini: *Farsangi lakodalom* és Puccini: *Turandot* c. művének vezénylésével. A Filharmoniai Társaság Zenekarát párizsi és londoni vendégzsereplésekor nagy sikerrel dirigálta. Később a Magyar Rádió első karnagyaként számos operát vezényelt. Évekig a Palestrina Kórus ig.-ja volt. 1957–59-ben betanító-korrepetitorként ismét az Operaházban működött. Tánccjátékot komponált Schumann: *Karneval* c. zongoraciklusából, amely *Miloss Aurél*, a római Operaház balettigazgatójának koreográfiájával került színre.

Berger Gyula (Bp., 1958. ápr. 30.–): táncos, koreográfus, pedagógus. Amatőr, majd hivatásos néptáncgy.-ek tagjaként ismerkedett meg a néptáncal és a klasszikus balettel, de érdeklődése korán a modern tánc kifejezési formái felé fordult. Külföldi, majd hazai kurzusokon sajátította el a különféle modern tánctechnikákat – elsősorban a Limón-technika ösztönözte –, amelyek ötvözetéből sajátos táncnyelvet alakított ki. 1982-től pedagógiai munkát is végez, 1984-ben pedig megalapította saját, független modern táncgyűjtését, a *Berger Együttest*. F.K. *Synchro System* (1987); *Simogatás* (1992). – Ir. Péter M.: Új szinkronitás (Fordulatok, 1992).

Berger Pince (1865–1871): a második m. varieté vállalkozás, mely a Király utcában működött 1865-től.

Fellépett itt Neumann Dávid és társ.-a, az első utcai énekesek. Innen indult útjára a pesti kuplé, *Fürst Károly* és társ.-ának érdeméért. Belépődíj nem volt, a fellépők tányéroztak. 1871-ben zárták be.

Berkes János (Szentes, 1946. máj. 24.–): énekes (tenor). Diplomáját 1971-ben a Zak-n szerezte *Réti József* és *Révhegyi Ferencné* tanítványaként. 1971-től az Operaház magánénekes. 1981–1984 között a bécsi Raimund Theaterben működött magánénekesként. Több nemzetközi énekversenyen nyert díjat, és közreműködött számos hangfelvételen. Elsősorban a lírai tenorszerzők tartoznak repertoárjához. F.Sz. *Lenszky* (Csajkovszkij: Anyegin); *Don Ottavio* (Mozart: Don Giovanni); *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital).

Berkó György (Nagyszében, 1920–Sepsiszentgyörgy, 1984. aug. 23.): színesz. Pályáját 1944-ben Szatmárnémetiben kezdte, 1948-tól nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja volt. Karakter-, komikus- és epizód szerepekben lépett fel. Társzerzője a *Száll a labda* c. zenés vj.-nak, dalbetéteket is írt és kabaréműsorokat rendezett. F. Sz. *Ricardo* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Mózsi* (Popa: Józsi, Mózsai és Mehemed).

Berky Ferenc; Bauer (Székesfehérvár, 1855. okt. 14.–Bp., 1917. márc. 8.): színész, színiigazgató. Drámái és jellemzősínés, kezdetben lírai szerelmes, később főleg apaszerepekben lépett föl, de egy időben művezető és rend. is volt. F.Sz. *Theseus* (Sh.: Szentivánéji álom); *Brault* (Sardou: Thermidor); *Gara* (Dobsa: V.László); *Lear király* (Sh.). Felesége: *Horváth Teréz* (Kiscell, 1844.–?): színésznő. 1860-ban kezdte a pályáját *Szuper Károlynál*.

M.K. 1873: Bokody Antal; 1874: Aranyossy Gyula, Bokody Antal; 1876–78: Mosonyi Károly; 1878–81: Beödy Gábor; 1881: Csóka Sándor; 1882: Saághy Zsigmond; 1884: Jakab Lajos; 1885: Bogoy Alajos; 1886: Saághy Zsigmond; 1887: Nagy Vince, Miklósy György; 1888: Csóka Sándor; 1889–90: Krecsényi Ignác; 1900: Deák Péter; 1902: Földesi. Igazgatóként: 1902: Újbánya; 1903–05: Szamosújvár, Fogaras.

Berky Lili (Győr, 1886. márc. 15.–Bp., 1958. febr. 5.): színésznő. 1903-ban elvégezte a SzAk-t. 1905–06-ban a Király Színház szerződtette, majd vidékre került és operettprimadonna lett. 1906–1911 között Kolozsvárott aratott sikereket. 1911-től ismét a Király Színház tagja volt. 1913-ban a Népeperában játszott. 1915–1919 között a kolozsvári színház állandó vendége volt. 1920-ban az Apolló, 1921-ben a Renaissance Színház, 1922-ben a Művész Színpad, 1923-ban a Belvárosi, 1924-ben a Magyar és a Blaha Lujza Színház szerződtette. 1924–26-ban a Király és a Magyar Színházban lépett fel, 1925-ben férjével, *Gózon* Gyulával megnyitották a Muskáti Kabarét. 1927-től a Belvárosi és a Magyar Színház, 1929-ben az Új Színház tagja lett. 1929–1931 között a Belvárosi mellett a Vig- és a Városi, ill. a Király Színház művésze is volt. Ezután a Magyar, 1932–33-ban a Művész, 1934-ben az Andrássy úti Színház, ill. 1934–35-ben a Vigszínház szerződtette. 1935–1949 között a Nemzeti Színház tagja volt, de vendégként fel lépett 1943-ban az Erzsébetvárosi, 1945-ben a Fővárosi Operett és 1947-ben a Magyar Színházban is. 1949-ben az Ifjúsági Színház szerződtette. Élete végén 1955–57-ben a József Attila Színházban több mint százszor játszotta Csiky Gergely *A nagymama* c. művének főszerepét. 1957–58-ban a Magyar Néphadsereg Színházában szerepelt. Vj.-i és népszínmű szerepekben épp olyan sikeres volt, mint primadonnaként. Idősebb korában drámai hősnők alakításában tűnt ki. Ünnepektől némafilmszínésznő volt. Kellemes orgánumával évekig a rádió

kedvelt mesemondója volt. 1955-ben érdemes művész lett. F.Sz. *Bob herceg* (Huszka J.); *Marcsa* (Szirmai A.; Mágnás Miska); *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Zenobia*

BERKY LILI

(Herczeg F.: Bizánc); *A tekintetes asszony* (Zilahy L.: Süt a nap); *Leverdetné* (ifj. Dumas: A nők barátja); *Gyurkovicsné* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok); *Böbékne* (Kodolányi J.: Földindulás).

bérlet: 1. a színházi évad meghatározott számú, esetleg meghatározott színjátéktípusú előadásaira, meghatározott helyre v. helyosztályra szóló előfizetési jegy (füzet). Van ún. premier-, klasszikus, ifjúsági stb. ~ ill. két v. több színház előadásaira váltható kombinált ~ is. A ~rendszer 18. sz.-i francia és német színházakból terjedt el, és már az első hivatásos m. társulat is alkalmazta, hogy törzsközönségét a német színházzal folyó versenyben biztosítsa. A ~ a szervezett → *szinpártolás* formája lett, a bérletesek megszervezésére szinpártoló egyesületeket hoztak létre a településeken. A ~ a nézőknek nyújtott kedvezmények mellett a színházak számára gazdasági előnyt és előre biztosított nézőszámot jelent. Ezért *bérletsszünet*ben általában a különleges előadásokat (vendégjáték, diszeloádás stb.), ill. a nagy közönséggel adható, a nézőteret estéről estére megtöltő színpadi műveket játsszák; 2. színházbérlet → *színházbérlet*; bérletsszünet → *bérlet*

Berner, Felix (Bécs, 1738–Bécs, 1787. ápr. 26.): osztrák színgazgató. 1758-ban gyermekszínházat szervezett, amellyel fél Európát végigjárta, és nagy sikereket aratott. 1768–1786 között hét ízben járt Mo.-on. Ő építette az első soproni és győri színházat (1768). Budán a Fehér Kereszt és a Vörös Sün fogadóban alakított ki színpadot. 1774-ben az ő javaslatára alakította át a pesti városi tanács a Rondellát színházzá. Széles körű repertoárját jellemzi, hogy hagyatékában 60 opera, 9 pantomim, 64 balett és 380 vígjáték szöveg- és kottaanyagát találták meg.

Berta András (Sándorfalva, 1914. nov. 19.–Szolnok, 1984. júl. 3.): színész. Szepetpáncosként kezdte pályáját, majd az Országos Színészegyesület iskolájának és Gál Béla filmiskolájának elvégzése után vándorszínésznek állt. Játzott Pécsen, Kassán, Debrecenben, Miskolcon, Nagyváradon, Hódmezővásárhelyen, Békéscsabán, Győrben majd a színházak államosítása után – 1949-től nyugdíjba vonulásáig – a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. Vígjátékokban, énekes, táncos darabokban epizód szerepek, parasztfigurák sokaságát játszotta el. F.Sz.

Korcsmáros (Szigligeti E.: Csikós); *Ricsi gróf* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Kocsis* (Huszka J.: Lili bárónő). **Berta** Erzs (Szeged, 1938. jún. 26.–?, 1976. aug. ?); színésznő. 1954-től a szolnoki Szigligeti, 1964-től a győri Kisfaludy, 1970-től a kecskeméti Katona József, 1971-től a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1975-től haláláig a győri Kisfaludy Színház művésznője volt. Sikereit főleg operettek, zenés játékok főszerepeiben aratta, de fellépett prózai művek characterszerepeiben is. F.Sz. *Helena* (Sh.: Szentivánéji álom); *Lenke* (Molnár F.: Doktor úr); *Lili* (Huszka J.: Lili bárónő); *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Eliza* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Kati* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Maya* (Fényes Sz.): *Lucy* (Jacobi V.: Leányvásár).

Bertalan Ágnes (Bp., 1968. jún. 27.–): színésznő. 1990-ben, a SzAk elvégzése után a Katona József Színházhoz szerződött. F.Sz. *Elizante* (Molière: A mizantrop); *Karoline* (Ö. von Horváth: Kasimir és Karoline); *Rhoda Milne* (Hare: A titkos elragadtatás); *Elisabeth* (Ö. von Horváth: Hit, remény, szeretet).

Bertalan Magda, R. (Kádár, 1931–): színésznő. A temesvári együttes alapító tagjai közé tartozik. Tehetős műkedvelőből lett hivatásos színésznő, alakításait bensőségeség jellemzi. F.Sz. *Lida* (Kornejcsuk: Platon Krecset); *Anyu* (Robles: Monserrat); *Rozika* (Móricz Zs.: Úri muri); *Szalayné* (Barta L.: Szerelem).

bértaps: → *klakk*

Berté Henrik (Galgóc, 1857. máj. 8.–Perchtoldsdorf, 1924. aug. 24.): zeneszerző. A Zak-n, majd Párizsban tanult. Számos zenés színpadi mű szerzője – operett, balett, opera –, néhányat az Operaház is bemutatott: *Hópehely* (1899); *Velencei karnevál* (1903).

Bertha István (Varsány, 1884. márc. 20.–?): karmester, zeneszerző. Zenei tanulmányait *Bellovics* Imre, *Aggházy* Károly és *Koessler* János irányításával végezte. Kezdetben Lugoson és különböző pesti színházaknál, majd évekig a zürichi városi színháznál működött. Később a Nemzeti Színház karmestere és a Magyar Rádió szalonzenekarának vezetője volt. *Chopin* c. operettjét 1926-ban a Király Színház mutatta be.

Bertha Sándor (Pest, 1843. aug. 19.–Párizs, 1912. nov. 24.): zeneszerző, zenei író, zongoraművész. *Mosonyi* Mihály növendéke volt, majd Lipcsében és Berlinben tanult, végül *Liszt* Ferenc tanítványa lett. A mo.-i wagnerianusok egyik képviselője. 1865-től Párizsban élt. Zeneművei, zenei írásai ismertek. Operája *Matthias Corvin* (Párizs, 1883), a Nemzeti Színház utolsó m. operabemutatója volt 1884-ben.

Berzétei Ilona: → *Hegedűsné Berzétei* Ilona

Berzeviczy Ottó (? , 1812–Kolozsvár, 1848. aug. 17.): színész. Sáros vármegye esküdtjéből lett színész, 1836-ban már pályán lévőnek említik kortársai. Kisebb vándortárs.-okban lépett fel. 1845-ben sikertelenül ajánlkozott a Nemzeti Színházban. 1846-ban színpadi táncmester volt Szabadkán. 1848-ban honvéddnek állt, a szabadságharc hősi halottja. Idősebb karaktereket játszott. F.Sz. *Vári* (Töpfer: Világ divatja); *Lord Harley Bernard* (Lembert: Tévelygés és örültség).

Berzevicziné Ernyes Eliza; *Zakar* (?–Szabadka, 1881. márc. 25.): színésznő. 1833-tól volt a pályán, kedvelt naivaként, az 1840-es évektől kisebb társ.-ok primadonnája. F.Sz. *Nelli* (Lembert: Tévelygés és örültség); *Julcsa* (Munkácsy J.: Garabonciás diák).

Berzeviczy Vince, báró (Daróc, 1781. márc. 16.–Kassa, 1834. ápr. 15.): színházvezető, mecénás. 1795-től teljesített katonai szolgálatot, és ezredénél tanult meg magyarul. A hagyomány szerint művésznéven éveken át színész volt Németországban, 1817-ben tért haza.

1829–1833 között a kassai színház ig.-ja és műv.-i vez.-je, aki a társ.-ot nemcsak tapasztalataival, hanem pénzével is támogatta. Harcolt a vándorszínészet modorosságai ellen, és sokat tett a színpadi *társalkodás* meghonosításáért. Vezetésével a kassai együttes az ország legerősebb társ.-a lett, magja a Nemzeti Színház első nemzedékének. 1833–34-ben a kassai kaszinó elnöke. Érdemeiért a Magyar Tudós Társaság 1832-ben tiszteleti tagjává választotta. – Ir. Dessewffy J.: Emlékbeszéd B. V. t. tag felett (Magyar Tudós Társaság évkönyvei III. Pest, 1838).

Berzsenyi Júlia (Nikla, 1850–?): színésznő. Operett- és népszínműnekes, komika. Első szerződése 1865–1867 között a Bényei–Laczko-társ.-hoz kötötte, majd két évadon át a Budai Népszínház tagja volt. Pályáját 1892–1905 között *Krecsányi* Ignácnál fejezte be. F.Sz. *Petronella* (Suppé: Boccaccio).

M.A. 1869 és 1872: Aradi Gerő; 1870: Debrecen; 1871: Szabadka; 1878: Polgár Gyula; 1879: Bényei István; 1880: Lászy Vilmos; 1881: Károlyi Lajos; 1882: Bokor József; 1883: Bogyó Alajos; 1884–86: Tóth Béla; 1886: Balogh Árpád; 1887: Balassa Károly; 1888–92: Tiszay Dezső.

Berzsenyi Károly (? , 1819–Pest, 1877. máj. 18.): színész. 1839-ben kezdte pályáját. A kortársak szerint jó színész, ügyes rend. volt. F.Sz. *Lóti* (Benedix: A bácsi). F.M. *Két huszár és egy bakancsos*. Felesége: *Szakonyi Adél* (? , 1840.–Pápa, 1893. nov.): 1858-ban lépett színpadra *Hegedűs* Lajosnál. Férjével, majd leányával, *Berzsenyi Margittal* együtt szerepelt.

M.A. 1849: Göcs Ede; 1850: Havi Mihály; 1851–55: Latabár Endre; 1856–57: Havi Mihály, Hegedűs Lajos; 1857–58: Hegedűs Lajos; 1858–60: Szabó József; 1860: Reszler István; 1861–66: Philippovics István; 1866: Debrecen; 1867: Károlyi György; 1869: Miklósy György; 1870–71: Szathmáry Károly, Miklósy György; 1871: Szuper Károly; 1873: Sztupa Andor; 1874: Miklósy György; 1876: Balassa Károly.

Berzsenyi Margit: → *Vagoné Berzsenyi Margit*

Berzsenyi Zoltán (? , 1961. dec. 28.–): színész. 1980-ban a Madách Színházhoz szerződött. 1981-ben a Nemzeti Színház stúdiója lett. 1986 óta a Radnóti Miklós Színház tagja. F.Sz. *Bánszegi* (Gosztonyi J.: Andrassy út 60.); *Sullivan* (Verne–Csepregy F.–Alfors–Zsótér S.: Utazás a Föld körül); *Kuzma* (Tolsztoj–Nagy A.: Anna Karenina pályaudvar).

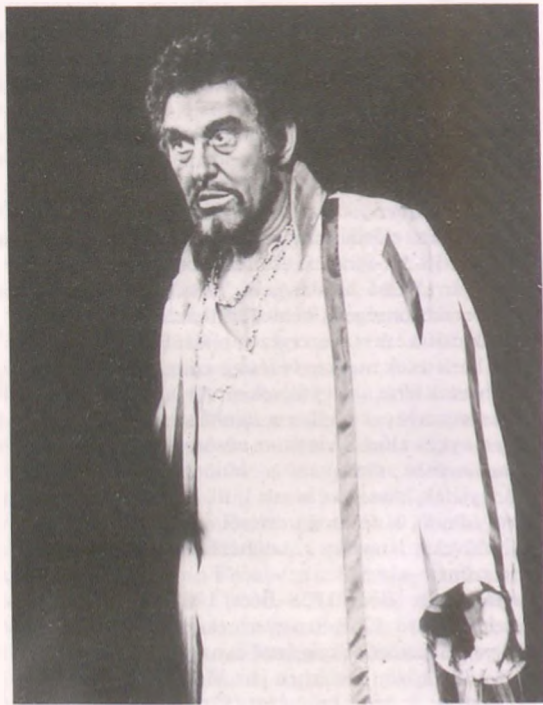
Besenczi Árpád (Pécs, 1965. júl. 18.–): színész. Jogot végzett 1989-ben, de közben 1983-tól a pécsi Egyetemi Színpadon játszott. 1989 óta a Pécsi Nemzeti Színház művésze. F.Sz. *Martini* (Kesey–Waserman: Kakukkfészek); *Austin* (Sephard: Valódi vadnyugat). Előadóstje: *Mert engem szeretsz...* (a Fagyöngy egy-sel).

Besse Miklós (Debrecen, 1905. jan. 19.–Bp., 1987): színész, ügyelő, rendező. 1925-ben Debrecenben kezdte pályáját mint segédszínész és rend. 1930-ban a SzAk rendezői tanfolyamán kapott diplomát. Vezető vidéki társ.-ok után 1943–44-ben az Új Magyar, 1945–1948 között a Magyar, 1948–49-ben a Művész, 1949–1966 között a Nemzeti Színház színésze és ügyelője volt. Epi-zód szerepeket játszott.

Bessenyei Emma (Hódmezővásárhely, 1946. márc. 7.–): színésznő. 1965-ben kezdte pályáját a Déryné Színházban. 1976-tól 1990-ig a Mikroszkóp Színpad tagja. 1992-től az Újpesti Színház műv. vez.-je. Kedves, könnyed, jóhumorú nőalakokat játszik. F.Sz. *Noémi* (Jókai M.: Az aranyember); *Karmyóné* (Csokonai Vitéz M.); *Katalin* (Hunyady S.: A három sárkány).

Bessenyei Ferenc (Hódmezővásárhely, 1919. febr.

10.–): színész. A szegedi Városi Színházban kezdte pályáját 1940-ben, 1942-től a Miskolci Nemzeti, 1945–1950 között a Szegedi Nemzeti, ill. a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1950-től a Nemzeti, 1963-tól a Madách Színház, 1967-től ismét a Nemzeti, 1973–1980 között újból a Madách Színház művésze. 1980-ban ismét a Nemzeti Színházhoz szerződött, ahonnan 1981-ben ment nyugdíjba. Azóta szerepekre szerződik. Mintegy ötven filmben, tvj.-ban volt főszereplő. Orgánuma, szuggesztív egyénisége, elementáris erejű szerepfarmálása kitűnően érvényesül klasszikus hősök megformálásában színpadon és filmen egyaránt. Repertoárján a tragikus és komikus szerepek egyaránt megtalálhatók. Az ötvenes, hatvanas években meghatározó helye volt a m. színművészetben. Kossuth-díjas (1953, 1955), érdemes, (1954) és kiváló művész (1970). F.Sz. *Peer Gynt* (Ibsen); *Bánk bán* (Katona J.); *Cyrano* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Asztrov doktor* (Csehov: Ványa bácsi); *Galilei* (Németh L.); *Othello* (Sh.); *Falstaff* (Sh.: A windsori vig nők); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Kossuth* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Fegya* (L. Tolsztoj: Élő holttest); *Tevje* (Bock: Hegedűs a ház-tón); *Beutler* (Dürrenmatt: A fizikusok); *János mester* (Márai S.: A kassai polgárok).

BESSENYEI FERENC – *Othello* (Sh.)

Bessenyei György (Bercel, 1747–Pusztakovácsi, 1811. febr. 24.): író, költő, műfordító, a bécsi testőrség tagja. Változatos műfajokban terjesztette a felvilágosodás eszméit. Klasszicista tr.-ban: *Hunyadi László tragédiája* (1771), *Agis tragédiája* (1772), *Attila és Buda tragédiája* (1772); vj.-ban: *A philosophus* (1777), *Lais* (1778). A drámák előszavaiban, a *Magyarság* c. röpiratban (1778), és a *Holmi* c. tanulmánykötetben fejtette ki drámaelméletét. Ez utóbbit ő ismertette először 1558-as megjelenése óta Bornemisza Péter *Elektráját*. Sok korabeli színjátéktípust írt le az 1772-ben készült verses beszámolójában, a Bécsben megjelent *Eszterházi Vigasságokban*.

Bessenyei István (Egerhát, 1955. márc. 18.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1981-ben. A szatmári Északi Színház tagja. Jó ritmusérzéssel és jellemfő adottságokkal elevenít meg különböző karaktereket. F.Sz. *A fiú* (Fejes E.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Bugrov* (Csehov: Platonov szerelmei); *Benedek* (Örkény I.: Kulcskeresők). Előadóstje: *A délibáb és vissza*.

Bessenyei Zsófia (Bp., 1946. szept. 2.–): színésznő. A kaposvári Csiky Gergely Színházban lépett először színpadra 1967-ben. 1970-től a Déryné, 1975-től a debreceni Csokonai, 1984-től a győri Kisfaludy, 1992-től az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. Vigjátéki és drámai szerepekben, zenés darabokban és mesejátékokban egyaránt egyszerűsége törekvő, művészileg igényes alakításokat nyújt. F.Sz. *Sophie* (Schiller: Ármány és szerelem); *Stuart Mária* (Schiller); *Rózsa* (Feydeau: A női szabó).

beszédtechnika: a színpadi beszéd fizikai hibátlanságának, érthetőségének, hajlékonyságának, alkalmazkodó képességének fejlesztését szolgáló alkalmazott fonetika. A beszédszervek fiziológiája, a légzéstechnika, a hangképzés, az artikuláció, a hangsúlyozás, a hanglejtés tudatos fejlesztését és alkalmazását lehetővé tevő gyakorlatokra épül. – Ir. Ascher O.: Beszédművészet. (1937); Nagy A.: A beszédtechnika vezérfonala (1947); Fischer S.: Beszédtechnika (1955); Fischer S.: A beszéd művészete (1966); Montágh I.: Nyelvművészet. A beszéd művészete (1990).

Besztercebánya színészete: az 1550-től számon tartott iskolai színjátszás után 1768-ból való az első adat: vándortárs. játszási engedélyt kért a várostól. 1770-től rendszeresen érkeztek, elsősorban német vándorszínészek. A első bizonyíthatóan m. nyelvű előadás 1824-ben volt, amelyet kisebb-nagyobb megszakításokkal követett a többi. A 300 személyes városi színház 1841-ben készült el. 1879–1886 között Színpártoló Egyesület segítette a m. színészet meghonosítását. A színház 1908. nov. 8-án leégett. Ezután az Evangélikus Egyesületben, 1910-től a közfürdő helyiségében – amelyet később színházzá alakították át – tartották az előadásokat. 1918 után nincs nyoma m. nyelvű hivatásos színjátszásának.

Besztercei Pál (Bp., 1924. jan. 21.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1946-tól egy vidéki vándortársban játszott. 1949-ben a Miskolci Nemzeti Színház szerződtette. 1954-től a Fővárosi Operett, 1957-től a Jókai, ill. a Petőfi, 1960-tól a Thália, 1966-tól a Szegedi Nemzeti Színház, 1968-tól 1984-ig, nyugdíjba vonulásáig a Honvéd Művészegyüttes tagja volt. Vigjátékokban, operettekben karakterszerepeket játszott. Jászai Mari-díjas (1955). F.Sz. *Kormos László* (Sós Gy.: Petytyes); *Mátyás király* (Sárközi I.: A szelistei asszonyok); *Dr. Peredy Jenő* (Bíró L.: Sárka lilium).

Besztercei Zsuzsanna (Bp., 1955. febr. 25.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1977-ben a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1978-tól a Budapesti Gyermekszínház, 1982-től a Józsefvárosi, 1986-tól az Arany János Színház tagja. Tiszta lelkű, játékos kedvű figurák megjelenítőjeként tűnt fel. F.Sz. *Dorka* (Frank L. Baum: Oz, a nagy varázsló); *Julia* (Gyárfás M.: Férfiaknak tilos!); *Regina* (Tamási Á.: Énekes madár).

Betegh Bébi (Tusnád, 1902. ápr. 14.–?): színésznő. Színiiskolai tanulmányait Bp.-en végezte, pályáját itt kezdte 1920. szept.-ében a Városi Színházban. A Blaha Lujza Színházban, majd Nagyváradon, Aradon, Temesváron, a húszas évek végén *Janovics* Jenő kolozsvári társulatában játszott, ahol neve 1937–38-ban még föl-tűnik. Kisebb-nagyobb karakterszerepeket alakított,

operettek szubrettszerepeiben ért el sikereket. 1935-től kezdődően sorsa nem ismeretes. F.Sz. *Viktória, Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Dr. Szabó Juci* (Fodor L.); *Franci* (O. Straus: Varázskeringő).

betét: 1. a zenés színpadi mű (operett, népszínmű stb.) cselekményéhez szervesen nem kapcsolódó, többnyire nem a szerzők, hanem a színpadi konvenció által beemelt részlet, dal, zenei v. táncszám, mely a színpadi szituáció hangulati árnyalását v. a késleltetést szolgálja, ill. a nagyobb közönségikert biztosítja (pl. népdal-); 2. prózai előadásban elhangzó zárt zene-, ének- v. táncszám.

Bethlen Margit, grófnő (Bp., 1882. aug. 6.–Bp., 1970. jún. 7.): író, újságíró. Szimbolikus mesék és elbeszélések írásával kezdte pályafutását. 1916-ban jelent meg első novellás kötete, *Mese a szomorú városról* címmel. 1929. jún. 28-án, az akkor megalakult *Mozdulatkultúra Egyesület* szervezésében, allegorikus meséire készült mozdulatjátékokat mutatott be a három legnevezetesebb mozdulatművészeti iskola: *A két angyal* (Madzsar Alice), *A összefort lelkek* (Szentpál Olga), *Fehér királylány* (Dienes Valéria). Az ő szövegére készült az Operaházban bemutatott *Örök temetés* (Turnay A.–Liszt F.–Weiner L., 1934) c. pantomim is. Később színdarabokat írt. 1935–1944 között az *Ünnep* c. képes irodalmi magazin fő-szerk.-je volt.

Bethlen téri Színház (1929–1937): 1929. nov. 29-én a Bp., VII. Bethlen tér 3. sz. alatti, *Rákosi* Tibor tulajdonában lévő bérpalotában *Bethlen téri Színpad* néven megnyílt, konzorcialis alapon szervezett színházi vállalkozás, amely 1934 júl.-ában vette fel a ~ nevet. 1933-ig a bérlo-ig. *Fekete* József, a műv. ig. *Dezsőffy* László, majd *Korcsmáros* Nándor dramaturg, főrend. *Kellér* Dezső, *Iványi* Dezső és *Szabolcs* Ernő, zenei vez. *Hetényi-Heidelberg* Albert volt. A színház műsorán szereplő kabaréelőadásokban többek között *Vidor* Ferike, *Érczkövy* László, *Verbőczy* Ila, *Szentiványi* Kálmán, *Somlár* Zsigmond, *Kazal* László lépett fel. 1932 szept.-ében három-felvonásos színdarabok játszására tértek át. 1933–1936 között *Rákosi* Ottó, *Rákosi* Tibor és *Rákosi* Jakab osztotta az ig.-i poszton. A műv.-i vez.-ben *Gellért* Lajos dramaturg-főrend., majd *Szirmai* Rezső dramaturg-ig. vett részt. A társ. tagjai közé tartozott *Barsi* Ödön, *Orsolya* Erzsé, *Sarlai* Imre, *Békessy* Antal, *Czobor* Imre, *Erdélyi* Mihály, *Csontos* Gyula, *Sulyok* Mária, *Bánhidi* László, *Fehér* Lili, vendégként fellépett *Beregi* Oszkár, *Kosáry* Emmi, *Fedák* Sári, *Mály* Gerő, *Somogyi* Nusi. A műsorban a zenés vj.-ok és bohózatok mellett *Baál* Ernő és *Nagy* Károly irrederenda szellemű színműve, az *Üzen a Hargita* éppúgy helyet kapott, mint a meglepően nagy számú zsidó témájú darab, így az 1933. jún. 14-én bemutatott, majd 17-én betiltott *Dr. Kohn* Max Nordauctól. Sikeres bem. volt *Gellért* Lajos több mint 300 előadást megért *Timosa a cár katonája* c. átdolgozása, és *A nagy riport* c. darabja, valamint *Bródy* Sándor *Lyon Lejja*. 1935-ben társszínházként megvették a *Royal Színházat*, amely 1935. okt. 4-én nyílt meg *Robert Neuner* *Három ember a hóban* c. zenés vj.-ával. 1936 tavaszán Rákosiék csödbe jutottak, ápr. 14-én tartották az utolsó előadást. Ősszel *Somogyi* Gyula ig. és *Hont* Ferenc főrend. került a ~ élére. Őt bem.-t tartottak az utolsót, *Brandon* *Thomas* bohózatát, a *Charley nénjét* 1937. jan. 6-án. A ~ ezután végképp bezárt. A helyiség 1937-től moziként működött.

betlehemezés, betlehemes játék: több szereplős → *dramatikus játék*; a legnépszerűbb karácsonyi paraszti → *misztériumjáték, pásztorjáték*. Hazánkban a középkorból m. ~ nyoma nem maradt fenn, az első magyar szövegek a 17. sz.-ból származnak, s iskolai előadás céljára

készültek. A 19–20. sz.-i paraszti ~ középpontjában a kifordított bundát viselő betlehemi pásztorok párbeszéd, énekes-táncos játéka áll. A betlehemezők házilag készített, jászol vagy templom alakú betlehemet hordoznak magukkal. Két fő formáját ismerjük, az élő szereplőkkel, ill. a bábokkal előadott (*bábtáncoltató*) ~t. *Több táji típusa alakult ki. Főbb jelenetei a következők lehetnek: a szálláskeresés; a következő jelenetben az angyal költőgeti a mezőn alvó betlehemi pásztorokat s az újszülött Jézushoz vezeti őket, a pásztorok elmennek az újszülötthöz s ajándékokat adnak át neki; a játék részét képezheti a Heródesjáték is, ezt azonban néha külön, vízkeresztkor adják elő. A ~ főszereplője m. nyelvterületen a süket öreg pásztor, akinek félreértései a humor fő forrását képezik. A ~t adománykérő formulák zárják be. – A magyar betlehemes játékszövegekben Benedek András több szövegcsoporthat különböztet meg. A legarchaikusabbak az erdélyi játékok, ezeket néha felnőtt férfiak adják elő, s a pásztorok *álarcot* is viselhetnek. (Egyik érdekes példája a Dunántúlra települt bukovinai székelyek csobánolása.) – A jó–rossz, szegény–gazdag ellentét igen egyszerű, szemléletes formában mutatkozik meg e játékokban. – Ir. Benedek A.: *Les jeux hongrois de Noël* (1950); *Jeles napok* (II. Magyar Népzene Tára, 1953); *Ortutay Gy.: Kérdőív betlehemes játékok gyűjtéséhez* (1956); *Kardos T.–Dömötör T.: Régi magyar drámai emlékek, I.–II.* (1960); *Dömötör T.: Naptári ünnepek – népi színjátszás* (1964).*

Betlen Bruckner László; *Bruckner Bethleni* (Szeged, 1892. febr. 27.–Győr, 1980. nov. 15.): zeneszerző, karmester, színigazgató. A bécsi Zak-n tanult, majd 1914–15-ben Pécsen, 1915–16-ban Győrött volt színházi karmester. 1917–1919 között Zomborban, 1919–20-ban Kaposváron, 1920–21-ben Nyíregyházán volt színiig., de társ.-a feloszlott. Ezután Olaszországban és Franciaországban élt. 1923–1924 között a bécsi Theater an der Wienben vezényelt. 1924–25-ben a szegedi, 1929–30-ban a miskolci, 1930–1933 között a pécsi, 1935–36-ban a debreceni, 1937–38-ban ismét a pécsi színház karnagya volt. 1938–1940 között Bulgáriában élt. 1940–1945 között származása miatt nem kapott szerződést. 1945-ben Szegeden megalapította a Víg-színpadot. 1947-től 1954-ig Szolnokon, 1959-ig a győri Kisfaludy, 1959-ben az Allami Déryné Színházban, 1960-tól 1976-ig ismét Győrben volt a színház zenei vez.-je. Több operettet, s kísérőzenét komponált. F.M. *Senki leánya* (1916); *Gyémántasszony* (1925); *Asszonykissasszony* (1933).

Bettelheim: → *Benkő* Henrik

beugrás: váratlan szereplőváltás, amikor a valamilyen okból akadályoztatott színész szerepébe kevés próbalehetőséggel (és általában nem véglegesen) másik szereplő lép.

beugrópróba: a műsoron lévő színpadi műbe való → *beugrás* esetén a szerepet újonnan átvő színész jeleneteinek, színpadi mozgásának begyakorlását szolgáló jelenet- v. összpróba, melynek célja, hogy az új szereplő zökkenőmentesen illeszkedjék az összjátékba.

Bevilaqua-Borsodi Béla (Miskolc, 1885. febr. 23.–Bp., 1962. márc. 12.): író, műzeumőr. Főiskolai tanulmányait 1911-ben végezte Bp.-en, majd a Nemzeti Múzeumhoz került. 1910–1914 között az Orbók Loránd által kezdeményezett művészi bábjátékok rendezője és konferansziéja volt. A rádió dramatikus produkcióiban 1924–1929 között elsőként alkalmazott hangulat- és helyszínelző hangkulisszákat. Megírta a pest-budai kávéházak művelődéstörténetét; különböző napilapokban magyar bábtörténeti cikkeket publikált.

Bezerédi Zoltán (Bp., 1955. júl. 18.–): színész.

1979-ben végzett a SzAk-n, azóta a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. Meghatározóan groteszk alkattal, humorával, kellemes orgánumával, mozgáskultúrájával a m. színházművészet karakterisztikus egyénisége. Rendez is. 1990-ben Jászai Mari-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Duperret* (Weiss: Marat halála); *Bagó* (Kacsoh P.: János vitéz); *Dobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Behemót* (Bulgakov: Mester és Margarita); *Jasa* (Csehov: Cseresznyés kert); *Diadalszkij* (Majakovszkij: Gőzfürdő); *Übü papa* (Jarry: Übü király); *Pisti* (Örkény I.: Pisti a vérzivatarban); *Caliban* (Sh.: A vihar); *Napóla Jos* (Orwell–Hall: Állatfarm). F.R. Abraham P.: *3:1 a szerelem javára*; Bock: *Hegedűs a háztetőn*; Erdélyi M.: *Vedd le a kalapod a honvéd előtt!*

BIANCHI BIANKA

Bianchi Bianka; *Schwarz* Berta (Heidelberg, 1858. jún. 27.–Salzburg, 1947. febr. 16.): énekesnő (koloratúrszoprán). Német származású. Londonban, Karlsruhe-ban, Mannheimben és Bécsben énekelt. 1902-től a müncheni Zak-n, később a salzburgi Mozarteumban tanított. 1886–1901 között rendszeresen fellépett Bp.-en. Nagy vivőerejű hangja lírai és drámai szerepekben egyaránt kitűnően érvényesült. A badeni nagyherceg a művészetek és tudományok érdmével tüntette ki. Emlékezetes alakítást nyújtott a Figaro házassága (Mozart), a Lammermoori Lucia (Donizetti) és a Lohengrin (Wagner) főszerepeiben. F.Sz. *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László).

Biba: → *Erdőssy* Eugénia

Bi-Bá-Bó: 1984-ben alakult pécsi bábegyüttes. Az önellátó 6–10 fős együttesnek a pécsi Apáczai Nevelési Központ nyújt otthont. Évente 40–50 előadást tartottak, elsősorban gyermekeknek. 1989-ben és 1992-ben részt vettek a pécsi Felnőtt Bábfesztiválon. 1990-ben szerepeltek a Bunte Bühne Fesztiválon. 1992-ben második helyezést értek el az I. Kárpát-medencei Bábfesztiválon. Az egy. műv.-i vez.-je és rend.-je – díszlet- és bábtervező.

zője – Komor László. Műsorukon szerepelnek vásári bábjátékok, mesefeldolgozások, zenés paródiák, politizáló műsorok.

Bibó Lajos (Hódmezővásárhely, 1890. dec. 20.–Hódmezővásárhely, 1972. okt. 27.): író, újságíró. Kolozsvárról jogot hallgatott. 1909-től Hódmezővásárhelyen, 1911-től Szegeden, 1919-től Bp.-en volt újságíró. 1919-ben a *Virradat*, 1920-tól 1931-ig a *Nemzeti Újság*, 1933–1944 között a *Budapesti Hírlap* és az *Esti Újság* főmunkatársa. Regényeket, elbeszéléseket, drámákat írt. Paraszti témájú műveivel nagy sikert aratott. Minden színművének a Nemzeti Színházban volt a bemutatója. Drámái: *A juss* (1925); *A csodadoktor* (1931); *Az egyetlen asszony* (1932); *Eszter* (1937); *Üveghintó* (1937); *Sasfészek* (1940); *Hibások* (1942); *Napfoltok* (1944).

Bicskei Elizabetta (Szabadka, 1958. márc. 10.–): színésznő. Az újvidéki Művészeti Akadémia színész szakán folytatott tanulmányai után a helybeli Petőfi Sándor Művelődési Egyesület műv. vez.-je és rend.-je lett. (Handke: *Kaspar*, Karinthy Frigyes: *Az emberke tragédiája*.) 1988-tól az Újvidéki Rádió színésze. Ének tagja, de a Tanyaszínház és az Újvidéki Színház előadásaiiban is fellép epizód szerepekben. F.Sz. *Finum Rózi* (Tóth E.: A falu rossza); *Dorogi Viola* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Margret* (Büchner: Woyzeck).

Bicskei István (Oromhegyes, 1950. febr. 21.–): színész. Pályáját 1971-ben kezdte a szabadkai Gyermekszínházban. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1976-ban, *Lohinszky* Loránd osztályában, utána Szabadkára szerződött. 1979-től az Újvidéki Színház tagja, 1985-ben visszatért Szabadkára, 1986-tól pedig az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja. Egy évig tanársegéd az újvidéki Művészeti Akadémián, egyik alapítója a H-csoport alkalmi színésztársulásnak. 1992-től a párizsi JEL Színház tagja. Jellemformáló erejű drámai színész. F.Sz. *Tuzenbach* (Csehov:

rendező. A SzAk utolsó éves hallgatójaként 1943-ban a Nemzeti Színház szerződtette. 1944-től a Pécsi Nemzeti, 1945-től a Művész, 1947-től a Medgyaszay, 1948-tól a Magyar Színház tagja volt. 1949-től 1980-ig Miskolc, Debrecen, Kecskemét, Szeged, Győr, Veszprém, Békéscsaba, Pécs színházaiban főszerepeket játszott, rendezett, sőt Veszprémben főrend. is volt. Klasszikus drámák címszerepeinek sokaságát játszotta el, de fellépett operettekben és operaelőadásokban is. Mélyen átgondolt, egyszerű eszközökkel megoldott szerepeiben őszinte, hiteles, emlékezetes alakításokat nyújtott. Jászai Mari-díjas (1955). F.Sz. *Ádám*, *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Othello* (Sh.); *Ványa bácsi* (Csehov); *János király* (Dürrenmatt). F.R. Németh L.: *Nagy család*; Williams: *A vágy villamosa*.

Bignio Lajos (Pest, 1839. jún. 29.–Bécs, 1907. nov. 7.): énekes (bariton). Gyermekként templomi énekes, majd a Pest-Budai Hangászgyesület, Zenede, később *Stoll* Péter, ill. *Claudio Rossi* és *Gentiluomo* növendéke. 1858-ban a pesti német színházban, ápr.-től már a Nemzeti Színházban énekelt. 1863-ig hangfájában ő volt a vezető énekes. 1864-től a bécsi Opera tagjaként járta a világot, mint vendég Pesten is többször fellépett. 1883–1889 között ismét a Nemzeti Színház, ill. az Operaház magánénekes. Elsősorban lírai, de hősi szerepekben is sikeres volt, hangversenyénekesként *Johannes Brahms* és *Liszt* Ferenc is kísérte. A bécsi Opera tiszteletbeli tagja, császári és királyi kamaranékes. F.Sz. *Neversa* (Meyerbeer: *Hugenották*); *Tell Vilmos* (Rossini); *II. Endre* (Erkel F.: *Bánk bán*); *Nabucco* (Verdi); *Wolfram* (Wagner: *Tannhäuser*); *Don Giovanni* (Mozart).

Bihari Ákos (Nagyvárad, 1873. dec. 26.–Bp., 1924. febr. 15.): színész, színiigazgató. 1892-ben *Rakodczay* Pálnál lépett először a színpályára. Hat évig vándorolt vidéki társ.-okkal, majd Kolozsvárra, 1900-tól a Vig-színházhoz szerződött. 1902-től *Janovics* Jenő Szegedre szerződtette. 1905-től igazgatást vállalt 1908 tavaszáig Kecskeméten. Az 1910-es évek elején önálló műsorával járta az országot. Vidéki szerződések után 1921-től a pesti Nemzeti Színház tagja lett haláláig. Drámai hősök kiváló alakítója volt, de egyaránt szívesen szerepelt bohózatban, színműben, népszínműben is. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Edgar* (Sh.: *Lear király*); *Tell Vilmos* (Schiller); *Féja Dávid* (Fényes S.: *Kurucz Féja Dávid*); *Szatyin* (Gorkij: *Éjjeli menedékhely*); *Viola* (Szigeti J.: *Viola, az alföldi haramia*); *Csonka Márton* (Csepregy F.: *Sárga csikó*); *Cyrano* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Radnóthy Kálmán* (Kampis J.: *Radnóthy*); *Helmer* (Ibsen: *Nóra*); *Csongor* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Tasnády* (Szécsy F.: *Utazás az özevgy felé*); *Pataki Ákos* (Beöthy L.: *Fölösleges férjek*).

M.A. 1892–94: *Rakodczay* Pál; 1894–95: *Leszkay* András; 1895–96: *Krecsányi* Ignác; 1896–99: *Somogyi* Károly; 1899–1900: *Kolozsvár*; 1900–02: *Vigszínház*; 1902–05: *Janovics* Jenő; 1908–09: *Baróthy* Rezső; 1909–10: *Vigszínház*; 1919–20: *Debrecen*.

Bihari Béla; *Levitzky* (Nagyvárad, 1857–Bp., 1920. márc. 1.): színész, rendező. 1876-ban lett színész *Kovács* Gyula társ.-ánál, és pályáját a Budapesti Színház tagjaként fejezte be 1913-ban. Vigjátékban, drámában egyaránt otthonos, sokszínű művész volt. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Hamlet* (Sh.).

M.A. 1878: *Balogh* György; 1879: *Várnay* Fábián; 1881: *Várady* Ferenc; 1882: *Aradi* Gerő; 1883: *Lászy* Vilmos; 1885: *Tóth* Béla, *Jakab* Lajos; 1886: *Ditrói* Mór; 1887: *Nagy* Vince; 1888: *Halmi* Imre; 1889: *Aradi* Gerő; 1890–92: *Halmi* Imre; 1892–94: *Egri* János; 1894: *Hajdu*; 1890–1913: *Városligeti Színkör*; 1913: *Budapesti Színház*.

BICSKEI ISTVÁN (Beckett: *Godot-ra várva*)

Három nővér); *Trofimov* (Csehov: *Cserecsnyéskert*); *Ványa bácsi* (Csehov); *Vladimir* (Beckett: *Godot-ra várva*); *Davies* (Pinter: *A gondnok*); *Artur* (Mrozek: *Tangó*); *Woyczek* (Büchner); *II* (Zalán T.: *Azután megdöglünk*); *Ekat* (Brecht: *Baal*); *Krak* (Baker: *Kastély*); *Jörgen Tesman* (Ibsen: *Hedda Gabler*); *Carlos* (Goethe-Drasorova: *Clavigo*); *Stockmann doktor* (Ibsen: *A nép ellensége*); *Galócza* (Kusan); *Ficsúr* (Molnár F.: *Liliom*); *Krisztián* (Tolnai O.: *Paripacitrom*).

Bicskey Károly (Bp., 1920. jan. 29.–): színész,

Bihari József (? , 1901. jan. 14.–Bp., 1981. febr. 25.): színész. A szinitanoda elvégzése után, 1928-ban vidéken kezdte pályáját. 1935-től a Vigszínház, 1945-től 1965-ig a Nemzeti Színház elismert művésze volt. A székelyföldi születésű színész fanyar humorú, súlyos egyéniség volt.

BIHARI JÓZSEF – *Tiborc*
(Katona J.: *Bánk bán*)

Egyszerű származású figurákat, népies epizód szerepeket alakított. A hányatott sorsú, küzdelmes életű emberek szerepeit nem eljátszotta, hanem átélte. Izzó tekintetével, apró gesztusaival, testtartásával ki nem mondott, szavakba nem önthető belső konfliktusokat érzékeltetett. *Tiborc* (Katona József: *Bánk bán*) szerepében utolérhetetlen alakítást nyújtott. Művészi nagyságáról a filmkockák is tanúskodnak. Kossuth-díjas (1951, 1953), érdemes (1952) és kiváló művész (1953). F.Sz. *Bubnov* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Orondi* (Sh.: Szentivánéji álom); *Tiborc* (Katona J.: *Bánk bán*); *Varga Antal* (Háy Gy.: Az élet hidja); *Köröm Sándor* (Urbán E.: Tűzkeresztység); *Józsa* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Pásztor* (Szophoklész: Oidipusz király).

Bihari Sándor; *Bucsumán* (Kolozsvár, 1888. márc. 15.–?): színész, színházigazgató. 1905-ben daltárs.-nál kezdte pályáját. 1907–1909 között *Szabados* Lászlónál, 1909-től 1912-ig Kassán, 1912–1914 között Pécsen, 1914–15-ben ismét Kassán, 1915–16-ban Nagyváradon, 1916–17-ben a buda-temesvári együttesben, 1917–18-ban ismét Nagyváradon lépett színpadra. 1918-tól 1921-ig a Városi Színház tagja, 1921-ben a Tarka Színpad ig.-ja volt. Ezután Szegeden (1923–24, 1928–1930), Nagyváradon (1924–25), Debrecenben (1927–28) szerepelt. Az Operaházban, a Városi Színházban operaénekesként is bemutatkozott. Néhány filmszerepet is eljátszott. További sorsát nem ismerjük. F.Sz. *Henry márki* (Planquette: A corneville-i harangok); *Várörző Demeter* (Farkas I.: Szupécárdás); *Sharpless* (Puccini: Pillangókisasszony); *Rigoletto* (Verdi).

Bihari Tóth Zsuzsanna (Váncsod, 1944. szept. 4.–): énekesnő (mezzoszoprán). 1972–75-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakán tanult *Sík* Olgánál. 1975–76-ban a Honvéd Művészegyüttes, 1977-től a Népszínház operatárs.-ának magánénekeske. F.Sz. *Háziaszony* (Kodály Z.: Székelyfónó); *Örzsé* (Kodály Z.: Hány János); *Csivria* (Muzsorgszkij: Szorocsinci vásár).

Bikády György (Nyergesújfalu, 1920. máj. 20.–Bp., 1973. jan. 23.): színész. A SzAk-n 1946-ban végzett. Pályáját a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte. 1949-től a Fővárosi Operettszínház, 1951-től A Magyar Néphadsereg Színháza, 1954-től a József Attila Színház, 1956-tól 1963-ig, nyugdíjba vonulásáig a Vidám Színpad, ill. a Kis Színpad tagja volt. Ifjúként zenés színművekben, operettekben, kabaréjelenetekben játszott. Kéőbb karakterszerepeket alakított, izes tájszólású parasztfiguráival nevettetett. A Kincseskalendárium és más falusi tárgyú rádióműsorok állandó szereplője volt. F.Sz. *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Balog, köfejtő* (Barta L.: Zsuzsi).

Bikich Gábor → *Bakách Gábor*

Bikszegi Júlia → *Gödéné Bikszegi Júlia*

bilét: → *színházjegy*

Bilicsi Mária (Bp., 1943. jún. 22.–): színésznő. 1962-ben a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött, 1963-tól a veszprémi Petőfi, 1964-től a győri Kisfaludy, 1968-tól a Vigszínház, 1971-től a Mikroszkóp Színpad tagja volt. 1978 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Aglája* (Dosztojevszkij: A félkegyelmű); *Elvira* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Marianna* (Molière: Tartuffe).

Bilicsi Tivadar; *Gravás* (Bp., 1901. szept. 6.–Bp., 1981. júl. 11.): színész. 1919-ben kezdte a pályát kardaloként a Feld-féle Budapesti Színházban, de statisztált az Operában is. *Rákosi Szidi* színiiskolájába járt, majd *Füzy Barnabás* színtárs.-ához szerződött. 1920–22-ben Miskolcon volt kardalos. 1925-ben végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját, majd Szegedre szerződött. Az 1926–27-es évadot a Király Színháznál töltötte, de közben visszament Szegedre is. 1928–29-ben a Belvárosi Színháznál játszott. 1929–31-ben a miskolci, 1931–32-ben a Fővárosi Operettszínház, 1932-től a Teréz körúti Színpad tagja volt. 1933-tól 1944-ig az Andrássy úti és a Magyar Színházban játszott. 1945 után a Belvárosi Művész, a Magyar, a Medgyaszay, ill. a Mo-

BIICSII TIVADAR – *Ungonberky úr*
(Krnidy Gy.: *A vörös postakocsi*)

dem Színházban és az Operettszínházban szerepelt rendszeresen. 1949-ben, az államosítás után ismét az Operettszínházhoz került. 1952–54-ben a Vígyszínházban lépett fel. 1954-ben A Magyar Néphadsereg Színházához szerződött, amelynek – 1962-től ismét Vígyszínház néven – 1968-ig, nyugdíjba vonulásáig tagja volt. Tancos buffóként kezdte pályáját, és drámai erejű karakterszínészként fejezte be. Groteszk báj, humor, emberség áradt alakításaiból. A minden műfajban otthonos, igazi nagy clownok fajtájába tartozott. 1962-ben érdemes, 1975-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Trinculo* (Sh.: A vihar); *Kubaneek* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Hugó* (Molnár F.: Liliom); *Beppo* (Heltai J.: A néma levente); *Mosca* (Jonson: Volpone); *Almády* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Csató* (Molnár F.: A doktor úr); *Tóbiás fiákeres* (J. Strauss: Bécsi diákok); *Rostó Pál* (Sárközi I.: A szelistei asszonyok); *Bruhaha Kelemen* (Csinn-bumm cirkusz); *Castel-Benac* (Pagnol: Topáz); *Vidorov* (Osztrovskij: Erdő); *Retegyi Fridolin* (Schöntan: A szabin nők elrablása); *Ill* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Ragueneau* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Lőrinc barát* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Moór* (Csurka I.: Szájhős); *Tschöll papa* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Winter* (Gyurkovics T.: Az öreg); *Ed Mosher* (O'Neill: Eljő a jeges); *Badari bácsi* (Gyurkovics T.: Nagyvizit); *Bocca Libero* (Nicolai: Hárman a padon); *Sajt Hugó* (Füst M.: Sándor bohóc). F.M. *Hol vagytok, ti régi játszótársak?* (1982).

BILLER IRÉN

Biller Irén (Bp., 1897. jan. 27.–?): színésznő. 1914-ben az Országos Színészegyesület iskolájában diplomázott. Első fellépése 1914-ben Székesfehérvárott volt, majd 1915-ben *Faragó Ödön* társ.-ánál Kassán és Brassóban játszott. Rövid időre *Faragó* felesége lett. Bár vidéken tehetsége a primadonnák közé emelte, 1921-ben a Városi Színházban történt fellépését nem kísérte lelkes fogadtatás. 1921-ben ismét Kassán játszott. 1922-ben a Király Színház, 1923-ban a Fővárosi Operettszínház szerződtette, ahol 1926-ig sikert sikerre halmozott. *A három grácia*, Lehár Ferenc operettje 300 előadást ért meg vele. Fellépett még 1925–1926 között a Víg-, az Andrássy úti és a Belvárosi Színház színpadán is. 1927–1929 között felváltva a Városi, ill. a Király és a Magyar Színház színpadán aratott sikereket. 1930-ban a Fővárosi Művész Színház, 1931-ben ismét a Fővárosi Operettszínház szerződtette. 1931-ben ismét férjhez ment,

majd 1933-ban mint Ashton A. Stanley szállodatulajdonos felesége Hollywoodban telepedett le. 1934-ben hazalátogatott és részt vett a *Lila ákác* c. film forgatásán, majd 1938-ban fellépett a Magyar Színházban is. Ezután visszavonult a színészetől. 1967-ben még járt. Mo.-on. Sikereit féktelen temperamentumával, szilaj táncával és bájával aratta. F.Sz. *Marinka táncosnő* (Gilbert); *Belotte* (Fall: Pompadour); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Bob herceg* (Huszka J.).

Biluska Annamária (Kolozsvár, 1941. jún. 3.–): színésznő. 1963-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Egy évig a sepsiszentgyörgyi társ. tagja, a következő kilenc évben Nagyváradon, majd 1973–78-ban a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1978-tól a Marosvásárhelyi Nemzeti Színházban lép fel. Csupa kedély, verbő színésznő, nagyfokú játékoság, könnyedség jellemzi alakításait. Azon kevés színésznők közé tartozik, akik kettős férfiszerepet is eljátszottak. F.Sz. *Carol* (Williams: Orpheusz alászáll); *Dromio* (Sh.: Tévedések vigiátéka); *Mina néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Steinné* (Krúdy Gy.: A vörös postakocsi); *Dada* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Bing János (Arad, 1883–Dora, 1965. szept. 22): színész. Borkereskedő, műgyűjtő – és alkalmi színész –, énekes volt a két világháború között *Szendrey Mihály* aradi társ.-ában. Állandó partnere volt *Péchy* Erzsinek aradi vendégszínház idején. Aradi lakása a művészvilág találkozóhelye volt. Az aradi m. nyelvű színelőadások mecénása volt. 1951-ben Izraelben telepedett le. F.Sz. *Bagó* (Kacsoh P.: János vitéz).

Birkás Lilian (Prága, 1916. febr. 5.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait *Walter Margit* irányításával 1940–1944 között végezte a Zak-n. 1944–1975 között az Operaház magánénekesse. Pályája kezdetén mezzoszerepeket énekelt. A rózsalovag (R. Strauss) *Octavian* szerepében debütált. Később áttért a lírai-drámai szoprán szerepkörre. 1960-ban a római operában énekelte *Salomét* (R. Strauss), amely egyik leghíresebb szerepe volt. Számos dalfelvétele készült a Magyar Rádióban. Vendégszerepelt Prágában, Brüsszelben, Bécsben, Nápolyban, Milánóban és a skandináv országokban. Liszt Ferenc-díjas (1960), érdemes művész (1967). F.Sz. *Cherubino* (Mozart: Figaro házassága); *Tosca*, *Pillangókisasszony* (Puccini); *Marie* (Berg: Wozzeck); *Ellen* (Britten: Peter Grimes); *Császárné* (Kodály Z.: Háry János).

Bíró Attila (Bp., 1932. dec. 25.–): karmester, zeneszerző. 1945–1957 között végezte el a Zak zongora, karmesterképző és zeneszerzés szakát. 1954–56-ban a Szegedi Nemzeti Színház korrepetitora. 1963-ig előbb a Pécsi Nemzeti, majd a szolnoki Szilgigeti Színház karmestere. 1963–1970 között és 1987–90-ben, nyugdíjazásáig a Budapest Táncegyüttes zenei vezetője. 1970-től 1987-ig a Fővárosi Operettszínház, majd az Állami Népi Együttes karmestere. F.M. *Májusi muzsika*; *Kinn vagyunk a vízből*; *Dániel és a krokodílok*.

Bíró Iván Géza (Köpec, 1934. szept. 25.–): díszlettervező. Kolozsvárott szerzett diplomát 1960-ban a Képzőművészeti Intézet grafika szakán. Egy évig tanár volt Sepsiszentgyörgyön. 1961–1969 között a sepsiszentgyörgyi Állami Színház díszlettervezője, majd a nagyváradi Állami Színház tagja lett. F.T. Sh.: *Rómeó és Júlia*; O'Neill: *Boldogtalan hold*; Brecht–Weill: *Koldusopera*; Csurka I.: *Nagytakarítás*.

Bíró József (Mezőkövesd, 1932. jún. 3.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1954-ben a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte pályáját. 1957-ben a Honvéd Mű-

vészegyüttes szerződött. 1963-tól ismét a Békés Megyei Jókai, 1966-tól az Állami Déryné Színház, 1970-től nyugdíjba vonulásáig, 1992-ig a Budapesti Gyermekszínház, majd az Arany János Színház tagja. Zenés vigátékokban aratott sikert. Többször bemutatták színműveit – *Nem mindennapi szerelem*, 1958; *Tiéd a dal*, 1988 – és a Mikszáth Kálmán novellája alapján készült *Gálamb a kalitkában* (1974) c. drámáját. Verseit a folyóiratok közlik. F.Sz. *Bálint* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Scrooge* (Dickens: Karácsonyi ének); *Dankó Pista* (Vaszy V.–Dékány A.–Baróti G.).

Bíró József (Nagyvárad, 1960. máj. 18.–): színész. 1984-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1984–1986 között a temesvári Állami Magyar, majd a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja. Sokoldalú színész. Egyéni ízű szövegmondása és jellemformáló készsége akrobatikus mozgással párosul. F.Sz. *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Fiatalember* (Dohotaru: Ankét egy fiatalember ügyében); *Ostrick* (Sh.: Hamlet); *Spiridon* (Caragiale: Zűrzavaros éjszaka); *Szemüveges* (Hszing Csi-en: A buszmegálló); *Tűzoltó* (Ionesco: A kopasz énekesnő). **Bíró Lajos**; *Blau* (Bécs, 1880. aug. 22.–London, 1948. szept. 9.): író, újságíró. A középiskola után Párizsban, 1900-tól Nagyváradon, 1905-től Bp.-en volt hírlapíró. 1906–1909 között Berlinben élt. Ezután az *Újság*, 1912-től a *Világ* c. lapok munkatársa, a Károlyi-kormány alatt egy ideig a külügyminisztérium államtitkára volt. 1919-ben emigrált. Előbb Ausztriában, Franciaországban és Németországban, 1925-től 1928-ig az USA-ban, utána Berlinben, 1932-től Angliában élt. 1932-ben egyik alapítója és dramaturgia volt a London Film Productionnak. Számos művét és fordítását játszották m. színpadokon. Drámái: *Leányok* (1902); *Férfiak* (1909); *Sárga liliom* (1910); *A cárnő* (Lengyel M.-tel, 1912); *Szent házasság* (1912); *Az utolsó csók* (1913); *Hotel Imperial* (1917); *Francia négyes* (1919); *A politikusok* (1920); *Boszorkánytánc* (1929); *Főszállott a páva* (1946); *Kis Katalin* (1946). Fordításai: Bernstein: *Az ostrom* (1910); *Utánam* (1911); Schnitzler: *Anatol* (Gömöri J.-vel, 1911); Arcübasev: *Féltékenység* (1917).

Bíró Levente (Székelyudvarhely, 1924. dec. 20.–): színész. Középiskolai tanulmányai után a Ludovika Akadémiára iratkozott. A háború után visszatért Erdélybe. A kolozsvári Dolgozók Színházában lépett először a közönség elé. 1948-tól húsz éven át a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban játszott jelentős karakter szerepeket. 1969-ben átszerződött Kolozsvárra. F.Sz. *Falstaff* (Sh.: A windsori víg nők); *Filimon* (Eftimiu: Az ember, aki látta a halált); *Védőügyvéd* (Levitt: Parancsra tettem); *Golovics* (Sütő A.: Tékozló szerelem); *Gál* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Holofernes* (Sh.–Mészöly M.: Lóvátett lovagok); *Körhintás* (Sigmond: Szerelmeső).

Birtalan József (Szilágybagos, 1927. nov. 10.–): zeneszerző, karmester. 1956-ban a kolozsvári Zeneművészeti Főiskola zenetanári és nagybőgő szakán végzett. 1954–57-ben a kolozsvári Állami Magyar Opera, később a Filharmónia zenekarának tagja. 1958–69-ben a marosvásárhelyi Állami Népi Együttes gyermekcsoporthjának karmestere és műv. vez.-je. 1979-től a Maros Művészegyüttes karmestere. F.M. *Pionir karnevál*; *Gyertek lányok ligetre!* – Ir. Benkő A.: B. J. (Művelődés, 1972. jún.); Simon D.: B. J. (Utunk, 1973. máj.).

Birtalan Judit (Temesvár, 1929–): karmester. Tanulmányait 1954-ben végezte a kolozsvári Georghi Dima Konzervatóriumban, ahol ezt követően tanársegéd volt. 1958-ban lett a marosvásárhelyi Székely Népi

Együttes, valamint az Állami Dal- és Táncegyüttes karmestere. 1959-től számos bemutatót vezényelt és rendszeresen vendég szerepelt az együttes bel- és külföldi hangversenyturnékon.

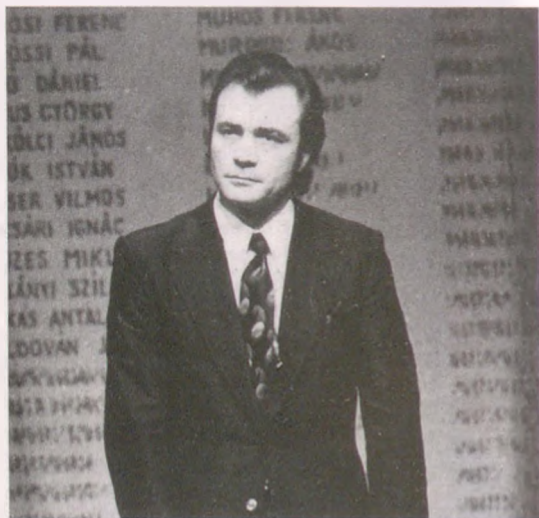

BISZTRAI MÁRIA

Bisztrai Mária (Kolozsvár, 1923. máj. 25.–): színésznő, színházigazgató. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézet színészosztályában végzett 1951-ben. A kolozsvári Állami Magyar Színház szerződött. 1969-től 1985-ig, nyugdíjba vonulásáig a színház tagja volt. Igazgatása idején mutatták be színházában *Sütő András* drámáit (*Egy lócsizár virágvasárnapja*, *Csillag a máglyán*, *Káin és Ábel*, *Szuzai menyegző*). Egyik legtöbbet foglalkoztatott színésznőként lírai szerepek sokaságát és karakter szerepeket elevenített meg. Számos előadóstenn vett részt, sűrűn szerepelt a rádióban és a román televízió m. nyelvű adásaiban is. F.Sz. *Natasa*, *Mása* (Csehov: Három nővér); *Diana* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Rhédey Eszter* (Mórizs Zs.: Úri muri); *Lida* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Blanche* (Williams: A vágy villamosa); *Stella Campbell* (Kilty: Kedves hazug); *Gerrudis* (Katona J.: Bánk bán).

BITSKEY TIBOR

Örkény I.–Nemeskürthy I.: *A holtak hallgatása c. művében*

Bitskey Tibor (Rákoskeresztúr, 1929. szept. 20.–): színész. A SzAk-t 1953-ban végezte el, de már 1951-től a Magyar Néphadsereg Színháza ösztöndíjas tagja, 1959-től 1964-ig a Nemzeti Színház, 1964-től 1974-ig a Vigszínház tagja volt. 1974 óta a Thália, ill. az Arizona Színház vezető művésze. Megjelenése, szép orgánuma a hősszerepek megformálására tette alkalmassá. Számos filmszeres és televíziós alakítás sorakozik színházi szerepei mellé. 1959-ben és 1963-ban Jászai Mari-díjjal tüntették ki, 1984-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Cyrano* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Bánk* (Katona J.: Bánk bán); *Kreon* (Szophoklész: *Antigoné*); *Rodrigo* (Corneille: *Cid*).

Bittera Judit; *Hideghéty-Bittera* (Bp., 1941. jún. 23.–): színésznő. *Utassy* Gizi zsiniorólját végezte el 1960-ban. 1961–1966 között a Honvéd Művészegyüttes, 1966-tól 1971-ig a József Attila, 1971–1981 között a Bartók Gyermekszínház, 1981-től a Vidám Színpad művésznője. Kisebbségi szerepek sokszínű tolmácsolója. F.Sz. *Szárnyas majmok királya* (Baum: *Óz, a csodák csodája*); *Rikkancs* (Rejtő J.: *Aki mer, az nyer*).

Bizakodók: → *Optimisták*

bizalmas: a főszereplők mellé rendelt állandó kísérő – barát, barátnő, szolgálka – szerepköre. Dramaturgiai funkcióját tekintve szolgálhat a főhős jellemének és tetteinek ellensúlyozására, lehet döntéseinek motiválója, s mint ilyen, írói segédeszköz a cselekmény irányításában. A klasszikus m. színpadi irodalomban pl. *Briszeida* (Blassi B.: *Szép magyar komédia*), *Lidi* (Kisfaludy Károly: *A kérők*).

biztonsági berendezések: a színpadtérben dolgozók és a nézők biztonságát, a pánik megelőzését szolgáló eszközök, berendezések. A 8 m-t meghaladó belmagasságú színpadok *színpadnyílását* 1,5 óra tűzállóságú *biztonsági (vas) függöny* zárja le, melyet veszély esetén az elektromos hálózati betáplálástól függetlenül le kell tudni engedni. A *záporberendezés* a színpad teljes területét el tudja árasztani, 7,5 m²-enként, percenként 60 l vízzel, 5 percen keresztül. A *füstelvezetők* a színpad és a nézőtér fölött a tűz esetén keletkező égéstermék elvezetésére szolgálnak. A tűzszakaszhatárokon tűzgátló ajtók vannak. A színházépületben tűzjelző rendszer és megfelelő számú tűzcsap van. Esetleges áramkimaradás esetére a biztonsági, ill. a kijáratmutató *vészvilágítás* teszi lehetővé a közönség tájékozódását.

black out: a *világítástechnikában* elterjedt kifejezés. A színházi gyakorlatban a hirtelen sötétség létrehozására alkalmazzák, amikor a megvilágított színpad valamennyi fényforrását egyszerre kikapcsolják.

Blaha János (? 1829–Debrecen, 1870. jan. 24.): színházi és katonakarmester. 1865-ben Szabadkán, *Sipos* Károly társ.-ában szerepelt. Itt ismerte meg, tanítani kezdte, majd feleségül vette *Kölesi* Lujzát, aki az ő nevét viselve vált halhatatlanná. 1867-ben a házaspár a debreceni színházhoz szerződött, ahol ~ haláláig vezényelt.

Blaha Lujza; *Reindl* (Rimaszombat, 1850. szept. 8.–Bp., 1926. jan. 18.): színésznő, népszínműénekes, „a nemzet csalogánya”. Színészcsaládban született. Apja 1848-as múltja miatt *Várai* Sándor néven szerepelt. Ezért is *Várai* Lujza néven játszott 1855-től 1857-ig, előbb Vácott *Hetényi* Józsefnél, majd Hetényi és *Molnár* György társ.-ánál Győrött, Debrecenben, Nagyváradon. A fiatalon árvaságra jutott gyermeket 1857-től gyámapja, *Kölesi* Antal nevelte, s 1866-ig ~ az ő nevén szerepelt. Kölesi Lujzaként játszott 1858-ban Győrött, *Csabay* Pálnál élete első felnőtt szerepét is. 1859-ben *Hidassy* Elekkel Győrött, Sopronban járt, majd 1860–62-re *Szi-*

geti Imréhez szerződött Székesfehérvárra, Pozsonyba és Szabadkára. 1863-ban Besztercebányán *Dráguss* Károlynál volt szerződésben, Vácott pedig *Völggy* Györgynél szerepelt. 1864 közepétől a budai Népszínházban lépett fel. Innen került Szabadkára, hol megismerkedett első férjével, *Blaha* János karmesterrel, aki zenei továbbképzését biztosította. 1866-ban szerződött Debrecenbe. Itt indult karrierje, melynek első fontos állomásaként 1871-ben a Nemzeti Színház népszínmű-, operett- és operaénekesnek szerződtette. Ekkor már özvegy volt, de élete végéig viselte első férje nevét hálája jeléül. Még kétszer házasodott: 1875-ben *Soldos* Sándor, 1881-ben *Splényi* Ödön felesége lett. 1875-ben átszerződött az újonnan megnyílt pesti Népszínházhoz, melynek 1901-ig volt tagja. 1883-ban színházával együtt diadallal szerepelt a bécsi Theater an der Wienben. 1884-ben *Feleky* Miklós várszínházi társ.-ának volt a tagja. Neve összeforrt a népszínművel. Szinte egyedülálló jelenség a színháztörténetben, hogy egy színésznő ennyire meghatározzon egy műfajt, ugyanakkor egyénisége akadályozója is legyen fejlődésének, mert később csak a közönség igényeit akarták kielégíteni a személyéhez kapcsolódó darabok népszerűsítésében. A népszínmű mellett vezető alakja lett a hazai operettművészetnek is. Tetsége, muzikalitása, könnyed, természetes, érzelm gazdag játéka magával ragadta a közönséget. Kortársai

BLAHA LUJZA – *Jucika*
(Vidor P.: *A vörös sapka*)

dicsérték humorérzékét is. A népdalok kedves, egyszerű előadása tette „a nemzet csalogánya”-vá. Nagy szerepe volt a polgárság magyarosodásában is. 1900-ban koronás aranykereszttel tüntették ki; 1901-ben a Nemzeti Színház örökös tagja lett. F.Sz. *Marcia* (Szentpétery Zs.: *Tündérlak Magyarországon*); *Rózsi* (Szigligeti E.: *Csikós*); *Julcsa* (Szigligeti E.: *Szökött katona*); *Finum Rózsi* (Tóth E.: *A falu rossza*); *Erzsike* (Csepregy F.: *A sárga csikó*); *Siebel* (Gounod: *Faust*); *Zerlina* (Auber: *Fra Diavolo*); *Boccaccio* (Suppé); *Serpolette* (Planquette: *A corneille-i harangok*); *Angot* (Lecocq); *Hübscher Kata* (Sardou: *Szókimondó asszonyság*); *Szerény grófnő* (Csiky G.: *Mader R.: A nagymama*). Játszott *A tánc* (1901) és *A nagymama* (1916) c. korai m. filmekben. Ir. Kéry Gy.: B. L. élete (1896); Verő Gy.: B. L. és a Népszínház Budapest színi életében (1926); Nagymihályi S.: A nemzet csalogánya, 1–2. (1926); B. L. emlékalbum (1927); B. L. naplója (1987, közreadja: Csillag I.).

Blaha Márta (Bp., 1939. nov. 17.–): színésznő. 1959-ben az Állami Déryné Színház tagja lett. 1967-től a

Miskolci Nemzeti, 1969-től ismét a Déryné, 1972-től 1976-ig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1976-tól 1977-ig a Honvéd Művészegyüttes előadója. F.Sz. *Adél* (íjf. J. Strauss: A denevér); *Gabriella* (Offenbach: A párizsi élet); *Mari* (Donizetti: Az ezred lánya); *Isméne* (Szophoklész: Antigoné); *Papagena* (Mozart: A varázsfuvola).

Blaha Lujza Színház (1920–1931): → *Újpest*

Blaha Lujza Színház (1921–1925): Kabarészínház. 1921-ben a Revü Színház az Unio Rt. színházi tröszt érdekkörébe került. Vágó László tervei alapján átépítették, és 1921 őszén Blaha Lujza Színház néven nyitotta meg kapuit. Igazgatója *Szirmai Imre* volt. 1925 máj-áig kizárólag operetteket játszottak. 1924 szept.–okt.-ében *Emőd* Tamás vezetésével az Andrassy úti Színház társulata három kabaréműsort mutatott be. Rendező *Tihanyi Vilmos* és *Vágó Géza* volt.

Blaha Lujza Színház (1954–1960): → *Fővárosi Operettszínház*

Blanár György (Zagyvaróna, 1922. szept. 25.–Bp., 1981. júl. 22.): scenikus, díszlettervező, építészmérnök. 1946-tól az Operaházban dolgozott mint *Oláh Gusztáv* scenikai asszisztense. 1948–1959 között az operai műtermek vezetője. Ezután a Pécsi Nemzeti Színház tervezője, majd a Madách Színház mérnöke és a győri Kisfaludy Színház scenikusa. Konstruktív színpadépítés, berendezés, finom karakterformálás jellemezte művészetét. F.T. Suchon: *Órvény*; Mascagni: *Parasztbecsület*; O'Neill: *Amerikai Elektra*; Sh.: *Ahogy tesszik*.

Blasek Gyöngyi (Temesvár, 1940. nov. 8.–): bábszínésznő. 1965-ben került az Állami Bábszínházhoz. 1966-ban végezte el a Bábstúdiót. Sokszínű karakterszínésznő. A Bábstúdió árnyjátéktanára. 1992-től a Budapesti Bábszínház tagja. F.Sz. *Kistigris* (Januszevszka-Tóth E.: A gyáva kistigris); *Banya* (Andersen–Szilágyi D.: A bűvös tűzszerszám); *Ibolya* (Arany J.–Gáli J.: Rózsa és Ibolya); *Öregasszony* (Buzzati–Bánky R.: Crescendo).

Blaskó Balázs (Bp., 1953. ápr. 17.–): színész. 1976-ban végzett a SzAk-n. Színészi pályafutását a debreceni Csokonai Színházban kezdte, majd a Miskolci Nemzeti Színházban töltött egy évadot. 1978-tól 1981-ig a kecskeméti Katona József, 1981-től 1984-ig a veszprémi Petőfi, 1984-től 1986-ig a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban, majd 1986–1988 között ismét Kecskeméten játszott. 1988 óta az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. F.Sz. *Szemere* (Illyés Gy.: Fáklya-láng); *Banville* (Németh L.: Colbert); *Osvald Alving* (Ibsen: Kísértetek); *Ropogán* (Tamási Á.: Ördögölő Józsiás).

Blaskó Péter (Bp., 1948. jún. 13.–): színész. 1970-ben végzett a SzAk-n. Pályáját a Nemzeti Színházban kezdte. 1974-ben átszerződött a Miskolci Nemzeti Színházhoz, amelynek az 1978–79-es kecskeméti évadot leszámítva 1987-ig volt a tagja. 1987 óta a Katona József Színház művésze. Határozott karakterű, nyugalmat, erőt sugárzó, robusztus egyénisége érzékeny, az értelem kontrollját sosem nélkülöző játékindelligenciával párosul. Jászai Mari-díjas (1981), érdemes művész (1986). F.Sz. *Moor Ferenc* (Schiller: Haramiák); *Trepšov* (Csehov: Sirály); *Azda* (Brecht: A kaukázusi krétakör); *Matti* (Brecht: Puntila úr és szolgálója, Matti); *Rogozsin* (Dosztojevszkij: A félgyelmű); *Tartuffe* (Molière); *Peer Gynt* (Ibsen); *Dr. Schön* (Wedekind: Lulu); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Gajev* (Csehov: Cse-resznyéskert); *Galilei* (Brecht: Galilei élete); *Polgármester* (Gogol: A revizor); *Malvolio* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Vojnyicev* (Csehov: Platonov).

BLASKÓ PÉTER – Polgármester
(Gogol: A revizor)

Blattner Géza (Debrecen, 1893. febr. 15.–Debrecen, 1967. júl. 27.): bábművész, festő. 1919-ben hozta létre *Wallhausen Zsigmonddal*, *Detre Szilárd*dal és *Rónai Dénessel* közösen a *Wayangjátékok* c. szecessziós felnőtt bábeloadást, amelyben *Balázs Béla* és *Kosztolányi Dezső* alkalmi műveit mutatták be, oldalról zsinórokkal mozgatótt szikfigurákkal. 1919–1925 között ~ részben *Németh Antallal* közösen a vásári bábjáték hagyományainak felelevenítésével kísérletezett. 1925-ben Párizsban telepedett le, ahol létrehozta az *Arc-en-Ciel* bábszínházat. 1934-ig elsősorban avantgárd, groteszk vagy dekoratív bábpantomimekkel mutatkoztak be. Később ezek mellé klasszikusabb, szöveges misztériumszerű bábjátékok sora csatlakozott. A háború után keveset bábozott. ~ az elsők között szakított a hagyományos, verbális, naturalista stílussal, és hozott létre a modern kifejezőeszközökkel dolgozó, vizuális felnőtt bábszínházat. Nagy hatással volt az európai, különösen a francia és a m. bábművészetre. Számos technikai újítása volt – pl. billentyűs marionett –, színházának több mint hetven, hosszabb-rövidebb produkciója során valamennyi bábtechnikát alkalmazta és alakította. F.T. Kosztolányi D.: *A lovag meg a kegyese* (1919); Balázs B.: *A fekete korsó* (1919, 1933); *Benjo úr és a pelikánja* (1932); Albert-Bírot: *Ádám misztérium* (1934); *Aucassin és Nicolette*

BLATTNER GÉZA

(1935); Madách I.: *Az ember tragédiája* (1937); *Szűz Mária misztériuma* (1938). – Ir. Gervais: Marionettes et marionettistes de France (Paris, 1947); Németh A.: Művészi bábjáték törekvések hazánkban. A bábjiátság Magyarországon (Bp., 1955).

Blum Tamás (Bp., 1927. jún. 19.–Zürich, 1992. jan. 8.): karmester. Zongorázni *Kadosa* Pálnál tanult, karmesteri tanulmányait Lausanne-ban végezte 1945-ben. 1945–51-ben Paul Klecki tanítványaként az Operaház korrepetitora. 1953–1958 között a debreceni Csokonai Színház zeneigazgatójaként 15 operát mutatott be. 1959–1973 között az Operaház vezényelő korrepetitora, majd 1966-tól 1973-ig karmestere volt. 1973 óta Svájcban élt, ahol a zürichi Operaház tagja volt. Liszt Ferenc-díjas (1956, 1963). Műfordítással is foglalkozott. Számos operát az ő m. fordításában mutattak be. Több mint 20 librettót fordított le olasz, német és francia nyelvből, pl. Verdi: *Otello*, *Falstaff*, Rossini: *A sevillei borbély*, Monteverdi: *Poppea megkoronázása*, Donizetti: *Szerelmi bájital*, Wagner: *A nürnbergi mesterdalnokok*, *A Rajna kincse*, *Trisztán és Izolda*.

Blumenthal, Ben (New York, 1883. jún. 23.–?): színházigazgató, színházi vállalkozó. Gyerekkorától kezdve különböző munkákból tartotta el magát. Vagyont gyűjtött, amelyet színházi és filmvállalatokba fektetett. 1921-ben megvásárolta a Vigszínházat. 1922–1926 között a Fővárosi Operettszínházat is bérbe vette. 1947-ben még eljött Bp.-re, hogy a lebombázott Vigszínház felépítéséről tárgyaljon.

Blumenthal Lipót (? , 1816–?, 1843): karmester, karigazgató, zeneszerző. Belga származású, zenész testvéreivel Prágában nevelkedett. A pozsonyi színházban karmester, a Nemzeti Színházban karig. volt. Kantátáját a Pest–budai Hangszegyesület mutatta be, akik kottárukban őrizték német nyelvű operáját is: *Der Zauber-mantel* (A varázsköpeny).

blüett (francia): rövid, vidám jelenet, melyet ismert, népszerű zenével adnak elő kabarészínpadokon; zenés burleszk.

Bóbita Bábszínház: a Pécsi Nemzeti Színház bábtagozata. Az egy. 1961 őszén alakult, és fennállásának húszéves évfordulóján, 1981. jan.-ban vált hivatásos bábszínházzá. Évente mintegy százötven előadást tart székhelyén, Baranya megyében és az ország távolabbi pontjain. Fennállása óta számos külföldi turnén vett részt. Rendszeres szereplője a Pécsi Nyári Játékoknak. A gyerekeknek szóló előadások mellett gyakran mutat be különféle műfajú felnőttprodukciókat is.

Bobor György (Bp., 1949. máj. 31.–): színész. A SzAk-t 1975-ben végezte el. 1975-től a Pécsi Nemzeti, 1979-től a győri Kisfaludy, majd 1984-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja. F. Sz. *Lopahin* (Csehov: Cse-resznyés kert); *Octave* (Molière: Scapin furfangjai); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Ambrosio* (Rossini: A sevillei borbély); *Max* (Wesker: A konyha); *Színész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Bocsárszky Attila (Füle, 1965. márc. 27.–): színész. 1983-tól a kassai Thália Színpad segédzenésze, 1988-tól 1992-ig a pozsonyi Színművészeti Főiskola növendéke, ebből fél évet a bp.-i SzAk-n tanult, ahol a vizsgaelőadásán Havel: *Vernisázs* c. drámájában *Michal* játszott. A kassai Thália Színházban több szerepet sikeresen alakított. F. Sz. *Lennie* (Steinbeck: Egek és emberek); *Mich* (Williams: A vágy villamosa).

Bocskay Izabella (Bp., 1928. nov. 8.–): színésznő. 1944-ben *Szűcs* László társ.-ához szerződött. 1954-ben a SzAk stúdiójában végzett. 1951-től az Úttörő-, 1953-tól az Ifjúsági, 1958-tól 1984-ig, nyugdíjba vonulásáig a Déryné, ill. Népszínház tagja volt. Széles skálájú szerep-

köre a hősnőtől a komikáig terjed. F. Sz. *Karnyóné* (Csokonai V. M.: Az özvegy Karnyóné...); *Marcia* (Szirmai A.: Málnás Miska); *Beatrix* (Heltai J.: A néma levente); *Higginsné* (Shaw: Pygmalion).

Bocskovics Rózi (Újvidek, 1933. máj. 20.–): színésznő. Pályáját a Szabadkai Népszínházban kezdte 1953-ban, itt hat évig volt szerződésben. 1964-től az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja, 1991 óta nyugdíjas. Rádiószenészként vannak sikerei, színházban szinte nem is szerepelt. F. Sz. *Elisabeth Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Helena* (Sh.: Szentivánéji álom); *Judit* (Bíró L.: Sárga lilium); *Böske* (Barta L.: Szerellem); *Jovanka* (Nusic: Protekció).

Bod László (Karcag, 1921. aug. 24.–): festőművész, bábtervező. Rajztanár, majd az államosítástól 1954-ig az Állami Bábszínház ig.-ja volt. Igazgatásának öt éve alatt számos produkció bábjaait tervezte, néhányszor rend.-ként is közreműködött. 1954-től ismét festéssel foglalkozik. F. T. Körmöczy L.: *Aladdin és a csodalámpa*; Mészöly M.: *Terülj, táskal!*; Tamási Á.: *Bűbös vitéz*. Könyve: *A bábjáték könyve* (1949). – Ir. Óhidy L.: A Mesebarlang és az Állami Bábszínház története (A bábjiátság Magyarországon, 1955); Selmeczi E.: Világ-hódító bábok (1986).

Bod Teréz (Karcag, 1926. okt. 25.–): színésznő. 1950-től a Nemzeti Színház ösztöndíjasaként végezte el a SzAk-t, 1954-ben a szolnoki Szigligeti, 1955-től az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. 1956 után politikai okokból nem léphetett színpadra, 1963-ban kapott újra szerepet a Vigszínházban, visszaminősítve segédszíniésszé. 1982-ben nyugdíjba vonult. Jelenleg a Magyar Televízió *Familia* Kft. produkciójának állandó szereplője. F. Sz. *Sári* (Gárdonyi G.: Annuska); *Sturmne* (Thurzó G.: Meddig lehet angyal valaki?); *Julesa* (Molnár F.: Az üvegcipő).

Boda Katalin (Bp., 1943. júl. 17.–): táncos. Az Állami Népi Együttes tagja volt 1959–1985 között. Főszerepet táncolt *A hiszbojár* c. mesejátékban, valamint a *Hétszínvirág*, a *Jéles napok* és a *Magyar századok* c. előadásokban.

Bodán Margit (Cegléd, 1893. dec. 11.–?): színésznő, dalénekesnő. Színészi pályáját 1910-ben kezdte Szabadkán. 1917-ben a pozsonyi társ. tagja lett, majd Kassára szerződött. 1920-tól a debreceni Csokonai Színházban népszínművek és klasszikus operettek főszerepeiben tűnt fel. Kiemelkedő sikert aratott a *Piros bugyellár* (Csepregy Ferenc), *A falu rossza* (Tóth Ede) és a *Náni* (Follinus Aurél) c. népszínművekben. Pesten dalénekesnőként mutatkozott be az újonnan meginduló rádióstúdióban. *Bihari János*, *Lavotta János*, *Egressy Béni* dalaival a m. dalkultúra ügyét szolgálta. 1938-ban vándorolt ki az USA-ba, Bridgeportba, ahol idegen nyelvi környezetben is folytatta a m. dal népszerűsítését. 1947-ben *Sárossy Szüle* Mihállyal közös turnét szerveztek Észak-Amerika magyar lakta városaiba. A Sárossy-Bodán Színtársulat 1947. márc. 23-án mutatkozott be a New York-i Webster Hallban a *Két jómadár* (Friedmann, Fritz-Adorján László) c. bohózzal. ~, a színésznő, itt is sikert aratott kiváló énekhangjával, temperamentumos játékával. F. Sz. *Finum Rózi* (Tóth E.: A falu rossza); *Náni* (Follinus A.); *Zsófi* (Csepregy F.: Piros bugyellár); *Erzsébet* (Friedmann F.-Adorján L.: Két jómadár); *Kató* (Bihari N.: Varjufészek); *Szekelesné* (Fehér I.: Nincs szebb, mint a szerelem).

Bodenburg Lina (Kéthely, 1837. jún. 22.–Pest, 1859. szept. 19.): színésznő. Az első igazi népszínműnekes volt. 1854–55-ben Aradon lépett színpadra *Havi Mihály-Szabó József-Gócs* Ede társ.-ában. 1855-ben feleségül ment *Hegedűs* Lajoshoz. 1856–58-ban Hegedűs-

Havi társ.-ában játszott. 1858-ban szerződtette a Nemzeti Színház. Soha ilyen népszerű, a közönség és a sajtó által kedvezően fogadott színésze nem volt a Nemzeti Színháznak. Bájos arca, szép alakja, derűs kedélye, nőiesége meghódította a nézőket. Játékát az eredetiség és finomság ötvözte jellemezte, ha kellett, szilaj, sőt drámai is tudott lenni. Egyszerűség és kedvesség sugárzott lényéből, kicsit németes kiejtéséből, mely harmonikusan illeszkedett partnere, *Füredi Mihály* palócós kiejtéséhez. F. Sz. *Borcsa* (Vahot I.: Huszárcsiny); *Fanchon* (Birch-Pfeiffer: Tücsök); *Törőné* (Scribe: Egy nő, aki az ablakon kiugrik); *Rózsi* (Szigligeti E.: Csikós); *Marcsa* (Hirschfeld: Tündérlak Magyarhonban). – Ir. Ujházi E.: Régi színészekről (1908).

Bódis Irén (Bácsalmás, 1929. szept. 19. –): színész. A SzAk-t 1953-ban végezte el, ettől kezdve 1985-ig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. Szinte egész eddigi pályáján idős női szerepeket játszott. F. Sz. *Pék Mária* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Etelka* (Szigligeti E.: Fenn az ernyő, nincsen kas); *Anna* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Vénasszony* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Sztyepanida* (Gorkij: Kispolgárok); *Hanna* (Zapolska: Dulszka asszony erkölce); *Zsuzsi* (Kodolányi J.: Végrendelet).

Bodnár Erika (Bp., 1948. márc. 17. –): színésznő. 1970-ben a SzAk elvégzése után a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. 1972-től a József Attila, 1974-től a Nemzeti Színház tagja volt. 1983 óta a Katona József Színház művésznője. Fanyar egyénisége kitűnően érvényesül mai figurák megjelenítésében. Jászai Mari-díjas (1982), érdemes művész (1987). F. Sz. *Vanda* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Egérke* (Örkény I.: Macskajáték); *Nyina* (Csehov: Sirály); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Monique* (Wesker: A konyha); *Lány, Baba, Deme-terné* (Kornis M.: Halleluja); *Ruth* (Pinter: Hazatérés); *Nő* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Anyacsászárnő*, *Li Gogh* (Brecht: Turandot avagy a szerencsémossdatók kongresszusa).

BODNÁR ERIKA – *Monique*
(Wesker: A konyha)

Bodnár Jenő (Szekszárd, 1889. máj. 17. – Bp., 1953. jún. 9.): színész. 1914-ben elvégezte a SzAk-t, s bevonult katonának. 1919-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött, melynek 1953-ig tagja volt. Sok kisebb karakter- és epizód szerepet alakított. F. Sz. *Kreón* (Sophoklész: Antigóné); *Ragueneau* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Robespierre* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Vincentino* (Sh.: A makrancos hölgy); *Solanio* (Sh.: A velencei kal-

már); *Szabó doktor* (Csathó K.: Te csak pipáld, Ladányi!); *Hájas Muki* (Csepregy F.: A piros bugyellár). **Bodnár Sándor** (Hajdúböszörmény, 1926. febr. 1. – Bp. 1987. nov. 14.): rendező, színházi oktató. Bölcsész végzettséget szerzett, majd Debrecenben lett segédszínész. A SzAk-n Gyárfás Miklós dramaturgiai osztályának hallgatója volt. 1958-ban a Nemzeti Színházban jelentős rendezők mellett – *Gellert Endre*, *Apáthi Imre*, *Várkonyi Zoltán*, *Adám Ottó*, *Major Tamás* – segédrendező és játkémester. 1966-tól a színház stúdiójának vezető tanára. Rendezései közül kiemelkedik *Németh László II. József* c. drámája.

Bodnár Zoltán (Bp., 1963. aug. 29. –): bábszínész. 1983-ban végzte el a Bábsztúdiót, azóta az Állami Bábszínház, majd 1992-től a Kolibri Színház színésze. F. Sz. *Hunor* (Hegedüs G.–Tarbay E.: A csodaszarvas népe); *Maci* (Debussy–Békés P.: Játékdoboz); *Bohóc* (Saint-Saëns–Urbán Gy.: Az állatok farsangja); *Mefisztófeleész* (Balogh G.: Doktor Faust).

Bodó Erzi (Bp., 1904. szept. 11. – Bp., 1957. jún. 10.): énekesnő (drámai szoprán). A Nemzeti Zenedében *Brothy Annie* növendéke, 1924–27-ben a Városi Színház, 1927–1941 között az Operaház tagja volt. Elsősorban olasz operák primadonnájaként vált ismertté. F. Sz. *Turandot* (Puccini); *Aida* (Verdi); *Leonora* (Verdi: A trubadúr); *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László).

Bodó György (Kolozsvár, 1916. – Bergatreute, [Németország], 1986. ápr.): színész. *Hetényi Elemér* színiiskoláját végezte 1938-ban. Pályáját is szülővárosában kezdte a kolozsvári Tháliánál és folytatta a Nemzeti Színház-nál. 1944. szept.-ben a háborús front fenyegetése elől a színház Bp.-re menekült. ~ a háború után is a fővárosban maradt. 1957–1969 között az Állami Déryné Színház tagja. Ezután az NSZK-ban telepedett le. Szuggesztív egyéniség, megkapóan, változatos eszközökkel kelti életre a lírai hősök hosszú sorát. Jellemformáló készsége is figyelemre méltó. F. Sz.: *Kimizsi Pál* (Géczy I.: Mátyás király szerelme); *Cléante* (Molière: A fősvény); *Zelmányi Tamás* (Harsányi Zs.: Bolond Ásvayné); *Egmont* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Ormódy Asztolf* (Szigligeti E.–Móricz Zs.: Csikós); *Prokesch Osten* (Rostand: A sasfiók).

Bodó Györgyi (? , 1935. febr. 25. –): színésznő. Két évet végzett a SzAk-n, majd 1955-ben a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött. 1956-tól a kecskeméti Katona József Színház, 1962-től a Honvéd Művészegyüttes tagja. 1978-tól szabadfoglalkozású. 1985-től az Arany János Színház művésze. F. Sz. *Natasa* (Csehov: Három nővér); *Amelia* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Baradlayné* (Jókai M.: A köszívű ember fiai); *Piroska* (Csiky G.: A nagymama). Előadóstjei: *A kőéltáncos vallomása* (Szécsi M.); *Inkarnáció ezüstben* (Nagy L.) *Pincérfrakk utcai cicák* (Kormos I.).

Bodó Zoltán (Marosvásárhely, 1944. dec. 1. – Marosvásárhely, 1988. nov. 25.): színész. 1966-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és a város színházához szerződött. Karakter szerepeit hitelesen alakította. F. Sz. *Iff. Siward* (Sh.: Macbeth); *Katonatiszt* (Barta L.: Szerelem); *Antal* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Uccu Jóska* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci).

Bodolay Géza (Bp., 1957. júl. 17. –): rendező. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, majd 1984-ben a SzAk rend.-i szakán végzett. 1984–1989 között a Szegedi Nemzeti Színház rend.-je. 1988-tól egy évig Németországban dolgozott, vendégrend.-ként. 1989-től a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1992 óta a Nemzeti Színházban rendez. Több mo.-i bemutató fűződik a nevéhez, ezek

egy részét saját fordításában állították színpadra. F. R. Ford: *Kár, hogy kurva*; Arrabal: *Az orángután-megnyitás*; Sh.: *Hamlet*; Rossini: *A házassági szerződés*; Ionesco: *A rinocérosz*; Büchner–Madách I.–Bodolay G.: *Danton a magánzárkában*; Bulgakov: *Adám és Éva*; Ö. v. Horváth: *Pollinger kisasszony*.

Bodonyi Béla (Csonoplya, 1884. okt. 1.–Bp., 1971. dec. 3.): színész, színházigazgató. A SzAk-t 1906-ban végezte el. 1907–08-ban Sopronban *Nádassy* József társ.-ában kezdte pályáját, majd 1909–1911 között is itt játszott. 1911–12-ben Pécsre szerződött. 1915-től 1920-ig *Sebestyén* Géza budai–temesvári társ.-ának tagja. 1920–1925 között Sopron, Győr és Szombathely színházát vezette. Csak 1952-ben került vissza a pályára, akkor a Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol 1962-ig, és 1968–1971 között lépett fel. Jellemszerepeket játszott. F. Sz. *Tokeramo* (Lengyel M.: Tájfun); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája).

Bodor Aladár (Alvinc, 1880. jan. 29.–Bp., 1952. ápr. 19.): tanár, bábkészítő. A hazai cserkész bábjátás – a negyvenes években történő – felvirágzása részben a Bodor-bábfeknek is köszönhető. Fából kifaragott különböző karakterű bábfek gipszbe öntve és színezve nagy sorozatokban kerültek forgalomba. Folyóiratokban számos bábdarabja megjelent. Könyve: *Bábszínjáték* (1942).

Bodor Éva (Torda, 1914. aug. 6.–Kecskemét, 1988. dec. 20.): rajz- és bábstanár. 1940-től a kecskeméti református gimnáziumban, majd a Felsőfokú Óvónőképző Intézetben tanított. Évtizedeken át nevelte a kiválóan képzett bábjátékos óvónők nemzedékeit. F. M. *Az óvodai bábjáték* (Dr. Bagi R.-val, 1974).

Bodor Johanna (Kolozsvár, 1965. okt. 23.–): táncosnő. A bukaresti Állami Balettintézetben 1984-ben szerzett balettművész diplomát. Egy évadon át a bukaresti Operettszínház tagja volt. 1985-től Mo.-on él. 1986-ig a Honvéd Művészegyüttes, 1986–1989 között a Győri Balett tagja volt. Az egy. minden produkciójában részt vett. Előadói pályája azonban a Szegedi Balettnél bontakozott ki, amelynek 1989 óta magántáncosa. Kiváló felkészültségű és színészi adottságú karaktertáncosnő. 1992 óta több vendégkoreográfus mellett vállal asszisztensi feladatokat, koreográfiát készít színházi produkciókhoz, *Kósa* Ferenc *A másik ember* c. filmjében főszerepet játszott. F. Sz. *Mankós nő* (Imre Z.: Médium); *Tatjana* (Lőrinc Gy.: Tatjana és mások); *Almodozó* (Imre Z.: Vonzások és választások); *Frida* (Bozsik Y.: A várakozás; *főszerep* (Uotinen: Az álom mögött).

Bodor Tibor (Kiskunhalas, 1921. febr. 11.–): színész. Pályafutását – a SzAk elvégzése után – 1941-ben, a szegedi Városi Színházban kezdte. 1942-től a miskolci színházban szerepelt. A háború alatt fogságba esett, hadifogoly színjátszók között lépett fel. 1948-tól a Pécsi Nemzeti, 1949-től a Madách Színház szerződtette. 1956-tól a Nemzeti Színház, majd 1959-től ismét a Madách Színház művésze. Gyakran szerepelt pódiumon, kiváló versmondó. 1951–52-ben és 1957-től a SzAk versmondó tanára volt. F. Sz. *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája), *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Mich* (Williams: A vágy villamosa); *IV. Edward* (Sh.: III. Richard); *Willard professzor* (Wilder: A mi kis városunk).

Bodorfi Henrik (Pest, 1824–Nagyvárad, 1875. aug. 22.): énekes (bariton). A pesti német színházban hegedült. Énekesi pályáját kórustagként kezdte. 1850–51-ben és 1863–1872 között a Nemzeti Színház tagja, majd vidéki színpadok – Kolozsvár, Debrecen, Nagyvárad – népszerű énekes volt. Bécsben, Hollandiában, Német-

országban is fellépett. F. Sz. *Gara nádor* (Erkel F.: Hunyadi László); *Luna* (Verdi: A trubadúr).

Bodrogi Dénes; *Dienes* (Székelyudvarhely, 1836. dec. 28.–Újpest, 1887. ápr. 1.): színész. Operettbuffo és apaszerepeket játszott. 1857-ben kezdte pályáját. 1867-ben a Budai Népszínház tagja volt. 1876–1882 között *Aradi* Gerónél volt szerződésben. F. Sz. *Barteaud apó* (Birch–Pfeiffer: Tücsök); *Sertorius* (Feuillet: Delila); *Szilágyi Mihály* (Dobsa L.: Hunyadi László).

M.A. 1857: Bács Károly; 1860: Szabó József, Budayné; 1861: Takács Ádám; 1862–65: Hubay Gusztáv; 1866: Latabár Endre; 1867: Budai Népszínház; 1868: Fehérvári Antal; 1869–73: Hubay Gusztáv; 1873: Temesvári Lajos, Hubay Gusztáv; 1874: Lászy Vilmos; 1876–82: Aradi Gerő; 1883: Völgyi György; 1885: Mészáros Kálmán.

Bodrogi Gyula (Bp., 1934. ápr. 15.–): színész, rendező, színházigazgató. 1951–54-ben néptáncos volt. 1958-ban szerzett diplomát a SzAk-n. 1958–1982 között a József Attila Színház tagja, meghatározó színészegyenisége. 1982 óta a Vidám Színpad műv.-i ig.-ja. Temperamentuma, fiús bája, rendkívüli tánc tehetsége hosszú időre a zenés vj.-ok állandó hősévé avatta. Jellemformáló készségét, sokoldalú színészi képességeit inkább a film, ill. más színházak kísérletezőbb kedvű rendezői aknázták ki. Ezekben az alakításaiban már ott rejtettek a későbbi karakterváltás csirái. Megtört, esendő kisemberek, hétköznapi tragédiák elevenednek meg az érett színész játéka nyomán. Sikeres színházvezető. Rendez, koreográf, 1975 óta tanít a SzAk-n. Kétszeres Jászai Mari-díjas (1962, 1967), érdemes (1973) és kiváló művész (1983). F. Sz. *Leprás Mátyás* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Andrej* (Rozov: Fel nőnek a gyerekek); *Bálint* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *II. Richárd* (Sh.); *Tom* (Williams: Üvegfigurák); *Raoul* (Deval: Potyautas); *William Cardew* (Maugham–Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni);

BODROGI GYULA – *Švejk*
(Hasek: *Svejk a háterszágban*)

Julien (Barillet–Grédy–Nádas G.–Szenes I.: A kak-tusz virága); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgája); *Oszkár Zúrcsev* (Katajev: Bolond vasárnap); *Gáspár* (Vaszary G.: Bubus); *Seress Rezső* (Müller P.: Szomorú vasárnap). F. R. Feydeau: *Zsákhamacska*; Katajev–Aldobolyi N. Gy.: *Bolond vasárnap*; Fekete S.: *A Lilla villa titka*; Lengyel M.: *Ninocska*; Döme Zs.–Szenes I.: *Az utolsó bölény*.

Bodrogi Mária (? , 1867–Bp., 1924. júl. 24.): színés- és sugónő. *Bodrogi* Dénes és *Pavlon* Lina lánya. 1873–81-ben gyerekszerepeket, majd 1881–1887 között fiatal lány figurákat alakított szüleiével, jórészt *Hubay* Gusztáv társ.-ainál. 1887-től 1901-ig férjével, *Baghy* Gyulával együtt szerződtek hosszabb időre, 1894–1900 között *Csóka* Sándor társ.-ához. 1911 és 1916 között *Palágyi* Lajos társ.-ánál volt szerződésben, 1916-tól 1924-ig pedig a Magyar és a Király Színház sugónője volt.

M. A. 1873: *Hubay* Gusztáv, *Sztupa* Andor; 1873: *Temesváry* Lajos, *Hubay* Gusztáv; 1874: *Lászy* Vilmos; 1876–82: *Aradi* Gerő; 1883: *Völgyi* György; 1885: *Arányi*, *Mészáros*; 1886: *Csiszér* Kálmán; 1887: *Nagy* Vince; 1887: *Báródy* Károly; 1888: *Halmi* Imre; 1890: *Makó* Lajos; 1891: *Csóka* Sándor; 1892: *Makó* Lajos; 1893: *Pesti* I. Lajos; 1896: *Somogyi* Károly; 1900: *Kiss* Pál; 1901: *Deák* Péter; 1901: *Kövesi*; 1902: *Komjáthy* János; 1903: *Nádasy*; 1904–1907: *Komjáthy*; 1907: *Nemzeti Színház*; 1911–16: *Palágyi* Lajos.

Bódy József (Zagyvapálfalva, 1922. márc. 2.–): énekes (basszus). Tanulmányait a Zak-n végezte. 1943-tól az Operaház tagja, majd magánénekes. 1952-ben *Sparafucile* (Verdi: *Rigoletto*) szerepében debütált. Előszörban a basso cantante szerepkörben nyújtott kiemelkedő alakításokat. 1966–1968 között a berni, a genfi és a zürichi operaházakban énekelt. Liszt-díjas (1965). F. Sz. *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola); *Doszfej* (Muszorgszkij: *Hovanscsina*); *II. Fülöp* (Verdi: *Don Carlos*).

Bódy Tivadar (Salgótarján, 1931. nov. 26.–): énekkari művész (basszbariton). A Zak-n 1950–51-ben *Maleczky* Oszkár növendéke volt, majd *Svéd* Sándornál és *Bódy* Józsefnél tanult magánúton. 1954 óta az Operaház énekkari művésze. F. Sz. *Jesuita szerzetes* (Muszorgszkij: *Borisz Godunov*); *Házi szolga* (R. Strauss: A rózsalovag); *Financ örmester* (Puccini: *Bohémélet*; *Diák* (Kodály Z.: *Háry János*).

Boér Emma (Keszthely, 1850–Bp., 1928. nov. 19.): színésznő. *Boér* János nevelt lányaként már gyermekkorától szerepelt színpadon. Első számottevő fellépése 1865-ben Kolozsvárt volt *Follinus* János társ.-ánál. Vele járta Erdély városait 1867-ig. Ekkor a Budai Népszínházhoz szerződött. 1868–1870 között szerződött először a Nemzeti Színházhoz. *Kocsisovszky* Jusztin volt a következő ig.-ja, majd 1871-ben ismét a kolozsvári társ. tagja lett, ahol 1884-ig játszott, két rövid időszakot kivéve (1873; 1879 Kassá; 1877; 1878). Első férje *Dobronyi* Ödön; később *Szacsavay* Imréhez ment feleségül. 1884-től nyugdíjba vonulásáig ismét a Nemzeti Színház tagja volt. *Paulay* Ede eredetileg a drámai szende szerepkörre szerződtette, de később tragédiák hősnőit is eljátszotta. F. Sz. *Reagan* (Sh.: *Lear király*); *Gauthier Margit* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Szerafin* (Csiky G.: *Buborékok*); *Hyppolita* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Lujza* (Schiller: *Ármány és szerelem*).

Boér Ferenc (Marosvásárhely, 1940. ápr. 23.–): színész. Középiskolai tanulmányait szülővárosában, a Bolyai Liceumban végezte, és a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben 1960-ban kapta meg a diplomáját. Huszonkét évig volt a szatmári Északi Színház tagja, 1982-ben átszerződött a Marosvásárhelyi Nemzeti Színházhoz. A főiskolán is tanított. 1990. jan. 1-jétől a kolozsvári társ. egyik vezető színésze. Egyforma sikerrel játszik hősi figurákat, változatos karakter szerepeket és ármánykodó vagy esendő vj.-i alakokat. Kedveli a tragikomikus figurákat is. Önálló előadástestje szintén sikeresek. F. Sz. *Cliff* (Osborne: *Nézz vissza haraggal*); *Henrik* (Anouilh: *Becket*, vagy az isten

becsülete); *Helicon* (Camus: *Caligula*); *Van Gogh* (Kocsis I.: *Tárlat az utcán*); *Néró* (Kincses E.: *Ég a nap Seneca felett*); *Ca, tavenca* (Caragiale: *Elveszett levél*); *George* (Steinbeck: *Egerek és emberek*); *Próbakő* (Sh.: *Ahogy tetszik*); *Mr. Smith* (Ionesco: *A kopasz énekesnő*). Önálló estjei: *Ki látott engem?* (Ady-műsor); *Ideg-húron* (Bartók-est).

Boér Hermin; *Gläser* (Keszthely, 1860. okt. 6.–?): színésznő. 1877-ben lépett a pályára Nagyváradon. 1877-től 1883-ig a kolozsvári színház, 1885-től 1910-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Drámai és vj.-i szerepekben, epizodistaként jól illeszkedett a Nemzeti Színház gárdájába. F. Sz. *Lyngene* (Ibsen: *A társadalom támaszai*); *Lady Macbeth* (Sh.: *Macbeth*); *Lady Deresford* (Szécsi F.: *Utazás az özvegység felé*). Férje: *Lubinszky* Ödön (Hódmezővásárhely, 1860.–Bp., 1939.) színész volt.

Boér János (Erzsébetváros, 1815–Kolozsvár, 1885. jan. 24.): színész. 1839-től ismertek szerződésai. Pályája első két évtizedében szinte mindig *Havi* Mihály társ.-ainak tagja volt. 1860–1868 között *Follinus* János társ.-ában játszott; 1874–1878 között pedig a kolozsvári együtteshez szerződött. Fiatal korában szerelmes szerepkörben volt kedvelt színész. F. Sz. *Manasse Jonathan* (Taylor: *Pénzkirály*); *Kipfelhauser* (N. N.: *Kipfelhauser és családja*).

M. A. 1839–42: *Fekete* Gábor; 1847: *Komáromy* Sámuel; 1849: *Felek* Miklós; 1851: *Kaczvinszky* János; 1852: *Havi* Mihály; 1853–54: *Havi* Mihály, *Gócs* Ede; 1854: *Havi* Mihály; 1855–56: *Havi* Mihály, *Hegedüs* Lajos; 1857–58: *Szabó* József; 1858–59: *Havi* Mihály; 1859: *Hidasi* Elek; 1860–68: *Follinus* János; 1867: *Budai* Népszínház; 1868: *Körmives* Imre; 1871: *Fehérvári* Károly; 1874–78: *Kolozsvár*.

Boér Sándor; *Kövesdi* (?–?): színházvezető, drámaíró és fordító. Az 1790-es években az erdélyi Gubernium tiszviselőjeként műkedvelő színész, 1795-ben néhány hónapig a kolozsvári m. társ. ig.-ja. *Bartsai* Lászlóval az *Erdélyi Játékos Gyűjtemény* c. drámai antológia kiadója (Kolozsvár, 1793), itt három fordítását, egy dramatizálását és két eredeti művét közölte. 1827-ig 32 történelmi színművet készített, zömmel történetírói forrásmunkák dramatizálásával. Drámaírói hagyatéka lappang. – Ir. *Bayer* J.: *B. S. kiadatlan történelmi drámái* (Ephk, 1887).

Bogár Gizi (Bp., 1882. júl. 12.–Bp., 1962. aug. 18.): színésznő. Pályáját vidéki társ.-oknál kezdte. Az 1910-es évek közepén primadonna *Sziklay* Kornél Kis Színkörében, a Városligetben, majd 1916–17-ben *Sziklay* Erődekes Kabaréjának tagja. Annak megszűnte után Egerben, Pozsonyban és a felvidéki színházakban játszott. 1936-ban a Royal, 1940–42-ben az Erzsébetvárosi, az Óbudai Kisfaludy Színház tagja. 1945 után a győri Kisfaludy Színházban szerepelt 1955-ig, visszavonulásáig. Az Ödny Árpád Színészotthon lakója volt, egy utcai balesetben veszítette életét. F. Sz. *Xénia* (Buttykay Á.: *Ezüst sirály*); *Gábor diák* (Huszka J.: *Gül Baba*); *Postás Milka* (Zeller: *A madarász*); *János vitéz* (Kacsoh P.); *Klugerné* (de Fries K.: *Budapest–Wien*); *Hochstetten Camilla* (Buday D.: *Rozmaring a betyárgrofi*); *Bodolay bárónő* (Sándor J.: *Bécsi gyors*).

Bogár Richárd (Bp., 1924. nov. 8.–Bp., 1986. aug. 23.): táncos, koreográfus. Szakmai tanulmányait *Feleki* Kamill magániskolájában kezdte, ahol szteppelni, színpadi táncot és akrobatikát tanult. Előadóként eleinte revükben és varietékben lépett fel. 1956-tól operettekhez készített koreográfiákat. Az alakuló Tarka Színpadon tánckarvezető volt, majd a Petőfi Színházban musical koreográfiákat komponált. E színház megszűnésékor a tánckar a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött, ~ pedig külföldre távozott, ahol táncosként szerepelt, és

közben a jazztánc stílust tanulmányozta. Hazatérte után az Operettszínház tánckarának vez.-je és koreográfusa volt haláláig. Nevéhez fűződtek a legjelentősebb musicalbemutatók koreográfiái. Liszt Ferenc-díjas (1971), érdemes művész (1978). F. K. *Irma, te édes* (1963); *West Side Story* (1968); *Bolero* (1978).

Bogáthy Mihály (Orosháza, 1926. aug. 28.–): színész. A Vígyszínháznál kezdte pályáját 1945-ben. 1946–47-ben a Medgyaszay Színház tagja volt mint színész és segédrend. 1947–1950 között az Optimista Kabarében játszott, ezt követően a Déryné Színház tagja volt. 1956-ban nyugatra távozott, New Yorkban telepedett le. Egyaránt játszott drámát és operettet, volt bonviván és jellemszínész. 1958-tól a New York-i Petőfi Színpad tagja volt, majd különböző amerikai m. társ.-okban játszott. Fontosabb szerepei: *Danilo* (Lehár F.: *A vig özvegy*); *Bertalan* (Molnár F.: Doktor úr); *Bagó* (Kacsoh P.: János vitéz); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdás-királynő); *Gábor* (Bókay J.: Négy asszonyt szeretek); *Mario* (Nicodemus: Hajnalban, délen, este); *Török Béla tisztartó* (Kálmán I.: Marica grófnő).

Bogdán István (Gyermónostor, 1947. márc. 19.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet színész szakán végzett 1973-ban. A temesvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. 1985-től a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja. Impozáns megjelenése és színes jellemformáló képessége tragédiákban, középfajú drámákban és vj.-okban egyaránt érvényesült. F. Sz. *Proctor* (Miller: Salemi boszorkányok); *Páska* (Vampilov: A múlt nyáron Csulimszokban); *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Örmester* (Ustinov: Az ismeretlen katona és felesége); *Mátyás király* (Heltai J.: A néma levente); *Frigyes* (Sh.: Ahogy tesszük).

Bognár Adél (?–?): énekesnő, színésznő. *Bognár* Ignác leánya, Vilma testvére. 1863-ban lépett fel először a Nemzeti Színházban *Adalgisa* (Bellini: Norma) szerepében. Sokoldalúsága, tehetsége a színpadon töltött rövid időszak alatt is érvényesült. Hamarosan férjhez ment, és elhagyta a pályát. Operában, operettben és prózai szerepekben egyaránt sikeres volt.

Bognár Elek (Bp., 1904. ápr. 23.–Bp., 1985. júl. 21.): színész, oktató. Közgazdasági tanulmányokat folytatott, majd 1929-ben elvégezte a SzAk-t. Szegedi, pécsi és bp.-i színházakban komikus, karakter-, epizód szerepeket alakított. Beszédtechnikát is oktatót, két szakkönyve is megjelent. Alapelve az értelmes, érthető, érdekes beszédre megtanítani a tanítványait. F. M. *A szónoklás és előadás művészete* (1940); *A szavalás, színjátszás és rendezés művészete* (1947).

Bognár Ignác (Csepreg, 1811. márc. 18.–Bp., 1883. nov. 1.): énekes (tenor), zeneszerző. Tanulmányai befejezését követően külföldön lépett fel. 1840–41-ben és 1847–1862 között a Nemzeti Színházban kisebb szerepeket alakított; elsősorban karnagyként működött és tanított. Az 1840-es években Kolozsvárot operákat rendezett. Számos színpadi zenét – 2 opera, népszínművek, kisérezenék – és dalokat írt. F. M. *Tudor Mária* (1856); *A fogadott leány* (1862).

Bognár József (Tab, 1951. okt. 4.–): koreográfus, grafikus. 1970-től a pécsi Tanárképző Főiskolán tanult, földrajz-rajz szakos tanári oklevelet szerzett. Közben 1987-ig a főiskola Baranya Táncgyűttesében táncolt, később asszisztens lett. Itt készítette elő első koreográfiáit, miközben közreműködött a Pécsi Balett több produkciójában. Kor.-it a Baranya, a dunaiújvárosi Vasas és a Közép-Európa Táncszínház mutatta be. Táncai a néptáncismeret mellett a groteszk és az abszurd iránti fogékonyságát tanúsítják. F. K. *Don Quijote* (1982);

Tisztelet Rejtő Jenőnek (1986); *Sziszfusz-Bolero* (1988); *Tanulmány a nőkről* (1989).

Bognár Péter (Bp., 1946. márc. 7.–): bábszínész. 1965-ben, a gimnáziumi évek után került az Állami Bábszínházhoz mint díszletfestő. 1972-ben végezte el a Bábstúdiót. 1992-ben, a színház kettéválása után a Budapest Bábszínház művésze lett. Karakterszínész. F. Sz. *Francia király* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Orvos* (Gogol–Balogh G.: Az orr); *Udvári bolond* (Andersen–Szilágyi D.: A bűvös tűzszerszám); *Sluga Pál* (Tarbay E.: Varjúdombi meleghózik); *Csizmás kandúr* (Tóth E.).

Bognár Vilma (Pest, 1845. okt. 5.–Bp., 1904. jún. 3.): énekesnő (szoprán). Hangját édesapja, *Bognár* Ignác, majd Francesco *Lamperti*, Pauline *Viardot-Garcia* képezte. Kis megszakításokkal 1859–1883 között a Nemzeti Színház sokoldalú, megbízható, rendkívül nagy repertoárral és szakmai tudással rendelkező, drámai és koloratúr szerepekben egyaránt kiváló tagja, 1870-től a színház vezető énekes volt. Balászné néven is szerepelt. Európa számos színpadán aratott sikert. F. Sz. *Lammermoori Lucia* (Donizetti); *Norma* (Bellini).

Bognár Zsolt (Bp., 1958. júl. 30.–): színész. A SzAk-t 1981-ben végezte el, ugyanettől az évtől a Szegedi Nemzeti Színház tagja, 1989-ig, amikor a Rock Színházhoz szerződött. F. Sz. *Színészkirály* (Sh.: Hamlet); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Claud* (Mac Dermot–Ragni–Rado: Hair); *Pilátus* (Lloyd Webber–Rice: Jézus Krisztus, szupersztár); *Che Guevara* (Lloyd Webber–Rice: Evita).

Bogya Róza; *Bogyai* (?–?): énekesnő (szoprán). Erdélyben született. Bécsben és Itáliában folytatott énektanulmányokat. 1854–57-ben a Nemzeti Színház tagja, később Olaszországban aratott sikereket *Rosa de Ruda* néven. Fellépett Párizsban és Londonban is. Biztos intonációjú, erős, nagy terjedelmű hang, természetes játék jellemezte művészetét. F. Sz. *Júlia* (Bellini: Montecchi és Capuletti párt); *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély).

Bogyó Alajos (Nemespann, 1834. jún. 11.–Pécs, 1906. júl. 22.): énekes (tenor). A szabadságharcban való részvétele után Érsekújváron végezte tanulmányait, majd Dunaszerdahelyen tanított. 1861-től Pozsonyban jegyző, ahol a dalárda tagja volt. Itt figyeltek fel szép hangjára. 1865-ben Pécsen lépett színpadra, majd vendégként a Nemzeti Színházban is szerepelt. Pályájának főbb állomásai Buda, Kolozsvár, 1871–72-ben Debrecen, nemzeti színházi szerződése után 1874-ben ismét Debrecen, 1876-ban Arad. Közben Bécsben tanult. 1876–81-ben a Nemzeti Színház tagja. 1881–85-ben a Felvidéken igazgatott nagy sikerrel. 1890-ben Békésgyulán, Nagyváradon, 1893-ban Újvidéken működött. Emlékiratai, cikkei Pécsen és Győrben jelentek meg. F. Sz. *Lyonel* (Flotow: Márta); *Bánk bán*, *Hunyadi László* (Erkel F.); *Faust* (Gounod); *A trubadúr* (Verdi). F. M. *Leánykérők* (operett).

Bogyó Zsigmond; *Beck* (Székesfehérvár, 1875. ápr. 30.–Zydzow, 1918. febr. 13.): színész. 1897-től kisebb vidéki társ.-oknál mint komikus lépett fel, majd 1912-től epizodista volt a Vígyszínházban. F. Sz. *Pintér István* (Kálmán I.: Zsuzsi kisasszony).

M. A. 1897: Hernády János; 1898: Hevesi József; 1899: Báródi Károly; 1900: Hevesi; 1900–1903: Szalkay Lajos; 1903: Mezei Vilmos; 1905–1908: Farkas Ferenc; 1909: Fehér Károly; 1910: Hidvéghy.

bohózat: vigjátéki *színjátéktípus*, mely kizárólag a közönség mulattatását szolgálja. A cselekmény során a komikum forrása a situációban rejlik (helyzetkomikum), és harsány színészi játékra ad alkalmat. A 19. sz.-i mo.-i színpadokon a bécsi Lokalposse (a helyi vonásokat hangsúlyozó ~) és a szintén bécsi eredetű *tündérbohózat*

(a fantasztikumba hajló cselekményt és a szcenikában is a tündérvilág motívumait használó Zauberpösse) volt népszerű. Később a francia, többnyire házassági-házasságtörési ~ aratott sikereket. A zenei elemek, ének, tánc arányának bővítésével alakult ki a *zenés bohózat*. A 20. sz.-ban az egyfelvonásos ~ a kabaré- és varietészínpadok kedvelt színjáték típusa. – Ir. Csákváry A.: A magyar bohózatirodalom kezdetei (Győr, 1928).

Bohus Jozsefa: → *Telepíné Bohus* Jozsefa

Bojár Iván (Bp., 1924. márc. 27.–): festő, grafikus, művészettörténész, műkritikus, diszlet- és jelmeztervező. A Pázmány Péter Tudományegyetemen művészettörténet szakon végzett 1948-ban, majd közgazdasági tanulmányokat folytatott. Az ötvenes években folyóiratot szerkesztett, a Pécsi Nemzeti Színházban, a kecskeméti Katona József Színházban, az Irodalmi Színpadon, valamint a Magyar Televízióban diszleteket és jelmezeket tervezett. 1963–1965 között az Iparművészeti Főiskola diszlettervezési szakán tanított. Színpadj terveiben a tér és kép dramaturgiai egységére törekedett. F. T. Verdi: *Rigoletto*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*.

Bojár Terus (?–?): színésznő. 1900–1902-ig a Népszínház tagja volt, majd férjhez ment, és elhagyta a pályát. F. Sz. Mariska (ifj. Bokor J.: Napfogyatkozás); *Stella* (Leon–Held: A modell); *Frivolet* (Ordonneau: Kölcsönkért vőlegény); *A karácsony szelleme* (Dickens: Karácsony).

Bóka Erzsébet (Temesvár, 1923–Sepsiszentgyörgy, 1971.): színésznő. 1953–1957 között a temesvári, 1958–1971 között a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja. Pályafutásának mindkét állomáshelyén főként lírai szerepekben lépett föl. F. Sz. Mona (Sebastian: Névtelen csillag); *Zamfirescuné* (Demetrius: Három nemzedék); *Régina* (Tamási Á.: Énekes madár).

Bókai Mária (Bp, 1939. okt. 8.–): színésznő. 1963-ban végezte el a SzAK-t, majd a Szegedi Nemzeti Színházhoz került. 1967-től a Miskolci Nemzeti, 1968-tól a szolnoki Szigligeti, 1975-től a Pécsi Nemzeti, 1984-től a József Attila, 1986-tól a debreceni Csokonai, 1987-től az egri Gárdonyi Géza Színház művésze volt. Sokoldalú, elsősorban zenés művekben szereplő jellem-színész. F. Sz. *Natasa* (Csehov: Három nővér); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Antigoné* (Szophoklész); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Maya* (Fényes Sz.): *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Dolly* (Herman: Helló, Dolly); *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Bókay János (Bp., 1892. júl. 10.–Bp., 1961. júl. 16.): író. Jogot végzett. 1914–1917 között székesfővárosi tanügyi referens, 1917-től az Atheneum Irodalmi Rt. irodalmi tanácsadója, 1929-től miniszterelnökségi sajtóreferens, 1933-ban a Budapesti Hírlap felelős szerk.-je, 1933–1944 között a Révai Irodalmi Rt. ügyvezető ig.-ja. 1935-ben a Petőfi és Kisfaludy Társaság tagja. Verseket, regényeket, színműveket írt; angol, orosz és német nyelvből fordított. Kiváló színpadismerettel, ötletekkel megírt szórakoztató vj.-aival külföldön is sikert aratott. *Pucciniről és Kacsah Pongrácról* életrajzi regényt írt. Dramái: *Megvédtem egy asszonyt* (1936); *Szakíts helyettem* (1933); *A rossz asszony* (1938); *Ragaszkodom a szerelemhez* (1938); *Feleség* (1939); *Első szerelem* (1940); *Négy asszony szeretek* (1940); *Hazudj nekem* (1941); *Az utód* (1942); F. M. *Bohéme és pillangók*. *Puccini életregénye* (1971); *Egy rózsaszál szebben beszél* (1969).

Bokody Antal (Szentes, 1837. szept. 28.–Békéscsaba, 1902. okt. 2.): színész, színiigazgató. Tanító volt. 1858-ban Szegeden lett színész Szabó József társ.-ánál. Elsőrangú jellemkomikus volt, operettbuffo, kedélyes apaszerepeket játszott. Játékát egyszerűség, természetesség,

közvetlenség jellemezte. Kiváló Molière-színész volt. A Nemzeti Színház több ízben is szerződteni akarta, de felesége miatt vidéken maradt. 1867-től mint rendező is szerepelt. 1870-ben Csabymrére, majd 1870–1875 között ig. volt. 1874-ben a Budai Színkör és az Istvánvárosi Színház bérlelte, de ebbe a vállalkozásába belebukott. Visszatért a színészpályára. Molière-szerepei: *Harpagon* (A fősvény), *Tartuffe*, *Argan* (A képzelt beteg). F. Sz. *Nagyajtai Zajtay István* (Gaal J.: A feleséki nótárius); *Mukányi* (Csiky G.); *Florence* (Erckmann–Chatrian: A két Rantzau); *Timót Pál* (Csiky G.: Proletárok); *Schwartz* (Sudermann: Otthon). F. M. *Zsidó Sári* (1881); *Angyalcsinálók* (1882).

M. A. 1862: Békéscsaba; 1863: Hubay Gusztáv; 1864: Reszler István; 1865: Hubay Gusztáv; 1866: Fehérváry Antal; 1868–70: Kocsisovszky Jusztin; 1875–77: Sztupa Andor; 1877: Némethyné; 1878: Krecsányi Ignác; 1879: Kolozsvár; 1880: Erdélyi Marietta; 1881: Jakab Lajos; 1882: Aradi Gerő; 1883: Jakab Lajos; 1884: Nagy Vince; 1885: Aradi Gerő. Igazgatóként: 1886: Munkács; 1887: Léva; 1888: Rimaszombat; 1889–91: Kőbánya; 1891: Gyulafehérvár; 1892: Topolya; 1893–95: Lőcse; 1895: Nyíregyháza; 1896: Brassó; 1897: Ungvár; 1898: Lugos; 1899: Orsova; 1900: Baja; 1901: Tata.

Bokor Andor (Kolozsvár, 1911–Marosvásárhely, 1974): rendező, színházigazgató. 1946–1948 között a kolozsvári Dolgozók Színháza m. tagozatának vezetője. 1948-tól 1956-ig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház alapító ig.-ja. 1956-tól 1961-ig a marosvásárhelyi Székely Színház szervezője. Egyfelvonásosokat, alkalmi jeleneteket és egy-két társszerző közreműködésével két háromfelvonásos drámát írt. Számos előadást rendezett. Űgybuzgalma, lelkesedése hozzájárult a társ. megerősödéséhez, alapot teremtett a további fejlődéshez. F. R. Gow–D’Usseau: *Mélyek a gyökerek*; Moricz Zs.: *Rokonok*; Bokor–Völgyesi: *Szólj szám!*

Bokor Ildikó (Kolozsvár, 1949. márc. 11.–): színésznő. 1973-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Négy évig a temesvári Állami Magyar Színház tagja volt. 1976 őszétől a szatmárnémeti társ. művésznője. Változatos karakter-szerepeket játszik nagyfokú bensőségességgel, viszonylag kevés, de találó kifejezőeszközökkel. Jellemformálásában gyakran alkalmaz váratlan, meglepő megoldásokat. Legnagyobb sikereit vj.-okban és tragikomédiákban aratta. F. Sz. *Babakina* (Csehov: Ivanov); *Boriska* (Heltai J.: Tündérlaki lányok); *Vaszilissza* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Eleonora* (Mrozek: Tangó); *Poppea* (Kincses E.: Ég a nap Seneca felett); *Jourdainné* (Molière: Az úrhathám polgár).

Bokor Ilona (Mezőharaszti, 1915. nov. 27.–Marosvásárhely, 1986. máj. 22.): színésznő. 1944-ben Kolozsvárról kezdte pályáját. 1948-ban a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház alapító tagja, 1980-ig művésznője volt. Primadonna-típus, de Tamási Áron darabjában szerepváltásra is képes volt. F. Sz. *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba); *Köményné* (Tamási Á.: Énekes madár).

Bokor József, id. (Arad, 1838–Szigetvár, 1902. szept. 22.): színész. 1853-tól szerepelt színpadon. Nagy terjedelmű, iskolázott basszus hanggal rendelkezett, opera, buffo komikus, kedélyes apaszerepeket játszott, karnagy és rendező volt. F. Sz. *Bartolo* (Rossini: A sevillei borbély); *Chalchas* (Offenbach: Szép Heléna); *Bumbum* (Offenbach: A gerolsteini nagyhercegnő); *Grenville* (Verdi: Tévedt nő), *Ferrando* (Verdi: A trubadúr).

M. A. 1854: Károlyi; 1855–56: Csabapál–Laczkó; 1856–58: Szabó József; 1858–60: Havi Mihály; 1860–63: Follinus János; 1863: Szigeti Imre; 1865–79: Lata-

bár Endre, Temesváry, Lászy Vilmos, Gerőfy Jakab; 1874: Aradi Gerő; 1879: Bényei István; 1879–81: Csóka Sándor; 1881: Erdélyi Marietta, Gerőfi Jakab; 1883: Bogdy Alajos, Gerőfy Jakab; 1884: Gaál, Feleky Miklós; 1887: Szabadka; 1891: Endrőd; 1896: Fekete Miksa; 1897: Kiss Soma; 1898: Fekete Miksa; 1899: Huszti Márton, Havi Lajos; 1900: Demény.

Bokor József, ifj. (Kolozsvár, 1861. febr. 12.–Bp., 1911. okt. 23.): zeneszerző, karmester. Édesapja *Bokor* József színész. Kassán tanult, majd Szabadkán zenetanár. Vidéki társ.-ok karnagyaként jart Eperjesen, Újvidéken, Székesfehérvárott, Győrben. 1893–96-ban a Népszínház szerződtette, ahol több műve is színre került. 1903-tól a Király Színházban rendezett. Élete végén énektanítással foglalkozott. Több színműpályázat díjazottja. Operettjeit, népszínműveit és egyéb darabjait sikerrel játszották. F. M. *Kurucfurfang* (1899); *Huszárkisasszony* (1903).

Bokor Jutta (Bp., 1955. okt. 2.–): énekesnő (mezzoszoprán). Énektanulmányait a Zak-n végezte. 1983-tól az Operaház magánénekese. 1986–1989 között a bécsi Volksoperben vendégszerepelt, de rendszeresen fellép több jelentős külföldi operaházban, valamint a Budapesti Kamaraopera produkcióiban is. F. Sz. *Annius* (Mozart: Titusz kegyelme); *Miklós* (Offenbach: Hoffmann meséi).

Bokor Roland (Bp., 1948. júl. 9.–): táncművészeti publicista, balettigazgató és menedzser. Szaktanulmányait *Kemény* Melinda és *Lieszkovszky* Tibor balettskolájában végezte. 1971-ben mérnöki oklevelet szerzett. Az 1970-es évektől folyamatosan jelentek meg tánckritikái, tudósításai, a Muzsika, a Pesti Műsor, a Táncművészeti Értesítő, a Táncművészet, valamint a képes hetilapok hasábjain. 1986–1989 között a Szegedi Balett balettig.-ja. 1990-től az Operaház és a balettkar nemzetközi kapcsolatainak menedzsere.

Bokréta (1940): a jugoszláviai m. műkedvelők almanachja, 1919–1940 között szerkesztette és kiadta *Farkas* Frigyesné és *Lichtneckert* Margit (Szabadka, 1940). A jugoszláviai és az egyetemes m. színházi élet fontos dokumentuma a két világháború közötti időszakból, amikor a hivatalos m. nyelvű színjátszást a jugoszláv hatóságok nem engedélyezték. A ~ több mint 120 bácskai, bánáti, baranyai, szerémségi, szlavóniai, muraközi város, falu, tanyacsoport m. műkedvelői életéről adott számot, közölte – ha nem is a teljesség igényével – az egyesületek történetét, műsorát, ismertette a jelesebb műkedvelők és rendezők munkásságát, valamint számos fényképet, köztük előadásjeleneteket.

Bolberitz Tamás (Bp., 1940. febr. 3.–): karmester. 1958–61-ben *Sugár* Rezsőnél folytatta zeneszerzés-tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában. 1961–1966 között a Zak Karmesterképző szakán *Kórodi* András tanítványa. 1966–1979 között az Operaház karmestere. 1977-től a Magyar Posta Szimfonikus Zenekarának vezető karmestere, majd 1986-tól ismét az Operaház tagja. Több Hungaroton felvétel karmestere.

Boldizsár Andor; *Műncz* Adolf (Karcag, 1878. márc. 13.–Nagyvárad, 1915. jan. 4.): színész. Kecskemétről került a *Modern Színpad* Nagy Endre Kabaréhoz. Csak parasztszerepeket játszott – *A Vajda*, *Náci bácsi Mezőhegyesen*, a *Vidéki a magyar nézőtérén*, *Kütelki kabaré*, *Kecskeméti földrendés* c. jelenetekben. Tisztán tagolt, gyönyörűen zengő beszédével, méltóságteljes humorával remekül alakított magyar parasztembereket.

Boldizsár Ferenc (?–Kolozsvár, 1873. jún. 7.): színész, sugó. Az 1830-es években a Dunántúli Színjátszó Társaság, majd a kassai társ. sugója és segédszínésze volt.

Előbbi minőségében három zsebkönyv kiadója. Kisebb szerepeket játszott: *Corunna* (Gombos I.: Az esküvés); *Konrád* (Kotzebue: Keresztes vitézek). Az 1840-es évektől falusi jegyző, később telekkönyvvezető volt.

Boldoghy Katalin (Komárom, 1943. febr. 22.–): színésznő, rendező. 1965-től 1972-ig a komáromi Magyar Területi Színház tagja, 1972-től a pozsonyi szlovák rádió m. adásának rendezője. Jellegzetes színészi tehetsége főleg az életerős és temperamentumos hősnők alakításával tűnt ki. F. Sz. *Martino* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Veronika* (Mikszáth K.: Szent Péter esernyője); *Rozika* (Móricz Zs.: Úri muri).

BOLDOGHY OLIVÉR és B. KOVÁCS ILDIKÓ
(Eisemann M.: *Fekete Péter*)

Boldoghy Olivér (Komárom, 1970. jan. 19.–): színész. Színészcsaládból származik. Érettségi vizsgák után a pozsonyi Színművészeti Főiskolán tanult. 1990-ben fél évet a bp.-i SZAK-n töltött, 1992-ben diplomázott. Főiskolai tanulmányai mellett jelentős szerepeket kapott a komáromi Jókai Színházban. Sokoldalú fiatal színész. F. Sz. *II. Lajos* (Háy Gy.: Mohács); *Fekete Péter* (Eisemann M.); *Rádiós* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás).

Bolla Tibor (Adorjánháza, 1926. aug. 7.–): énekes (bariton). Pályáját 1949-ben kezdte, a Honvéd Művészegyüttesben. 1955–1960 között magánének. 1960-tól 1979-ig, nyugdíjba vonulásáig, a Pécsi Nemzeti Színház művésze volt. F. Sz. *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Marcel* (Puccini: Bohémélet); *Posa márki* (Verdi: Don Carlos); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Tiborc* (Erkel F.: Bánk bán).

Bolya Zoltán (Felsőpulya, 1913. máj. 15.–Los Angeles, 1988. márc. 13.): színházi impresszárió. 1956-ban hagyta el Mo.-ot, az USA-ban, Kaliforniában telepedett le. 1964–1970 között a Los Angeles-i m. nyelvű színi-előadások szervezője, producere volt. Időnként Kanadába és az USA más vidékeire szervezett m. nyelvű turnékat. Fontosabb színházi produkciói: Geyer Siegfried: *Vége egy úri asszony* (Bárony Rózsi felléptével); Bókay

János: *Négy asszonyt szeretek* (Szörényi Éva főszereplésével), 1965: *Szabin nők elrablása* (Bilicsi Tivadar m. v.; Hlatky Edit), Molnár Ferenc: *Játék a kastélyban*; *Örök tavasz* (zen. operett, jún. 12.: Honthy Hanna és Felek Kamill; jún. 19.: Petress Zsuzsa és Felek Kamill); *Nevess velünk* (Latabár Kálmán), 1966: Geyer Siegfried: *Végre egy úri asszony*; 1968: *Tavasz a télben* (zenés táncos műsor, Barabás Sári); *Made In Hungary* (Kazal László és Balogh Erzi); Békeffy István–Solt Endre: *Nincsenek véletlenek* (Turay Ida–Rátonyi Róbert–Békeffy István–Rátonyi Hajnalka).

Bolyai Farkas (Bolya, 1775. febr. 9.–Marosvásárhely, 1856. nov. 20.): színész, drámaíró. 1793-ban a kolozsvári református kollégium diákjaként fellépett a m. társ. néhány előadásán; a máj. 7- és 9-i előadás színlapja fennmaradt. A polihisztor érdeklődésű, a marosvásárhelyi kollégium professzoraként 1817-ben publikálta *Ör szomorú játékat*, közülük hárommal részt vett az Erdélyi Múzeum drámapályázatán is. 1818-ban jelent meg *A párisi per c. érzékenyjátéka*. Két drámája, a *Mohamed* és a *Kemény Simon* Kisfaludy Károly drámaírói munkásságára is hatott. – Ir. Pándi P.: Úton B. F. drámáihoz (1989).

Bombicz Barbara (Bp., 1959. okt. 26.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1979-ben kapott balettművészi diplomát, és ekkor évfolyamtársaival együtt az alakuló Győri Baletthez szerződött, s azóta is az egy. egyik legkiválóbb magántáncosa. 1991-től részt vesz a kollektív koreográfiai munkában is, *Arpádházi Szent Margit legendája*, *Gulliver úr utazásai* első felvonása. F. Sz. *A föld* (Markó I.: A nap szerettei); *Bika és Királyné* (Markó I.: Az igazság pillanata); *Lány* (Markó I.: A csodálatos mandarin); *Anya* (Vaculik: Könnyek tengere). F. K.: *Párkák*.

Bonbonnière (1907–1910): az első igazi pesti kabaré. 1907. márc. 1-jén nyílt meg *Fővárosi Cabaret Bonbonnière* néven a Teréz körút 28. sz. alatt. Vezetője Kondor Ernő színész, aki Nagy Endrét szerződtette konfetransziénak. Egy hónap után a kabarét *Bálint* Dezső vette

át, művészeti ig. Nagy Endre lett. Távozása után László Rózsi és Szalai József vezette a kabarét 1910-ig, megszűnéséig. A társ. tagjai közé tartozott: Almásy Lola, Virágh Jenő, Judik Etel, László Rózsi, Nyáray Antal, Somlay Artúr, Huszár Károly, Ferenczy Károly, Máhr Nándor, Sajó Géza, Kővári Gyula, Boross Géza, Kökény Ilona, Papp János, Keleti Juliska. (még → *Royal Orfeum*) **Bondy** István (Bp., 1905. ápr. 20.–?, 1944): színész. A SzAk-t 1927-ben végezte el. 1927-ben a Nemzeti, 1927–28-ban a Magyar, az Új, 1929-ben a Belvárosi, 1929–30-ban a Fővárosi Művész, 1930-ban a Magyar és az Új Színházban lépett színpadra. 1930–31-ben a Fővárosi Operett-, 1933-tól 1939-ig a Vigszínház tagja volt. 1940–1943 között az OMIKE Művészakció előadásain szerepelt. Közreműködött több kísérleti bemutaton is. A náciizmus áldozata lett. Epizód- és jellem-szerepeket játszott. F. Sz. *Ungern gróf* (Neumann: Oroszország); *Voltore* (Jonson: Volpone); *Kardos Jákob* (Kós K.: Budai Nagy Antal); *Reb Mendel* (An-Ski: Dybuk).

Bónis Lajos (Érsekújvár, 1863. szept. 9.–Bp., 1935. szept. 19.): színész. Szerelmes és bonviván-szerepeket játszott vidéken. 1906-tól a Nemzeti Színházban epizódistaként működött, főleg *Rózsahegyi Kálmán* szerep-körében volt kiváló. Ízléssel és gonddal alakította szerepeit. F. Sz. *Amyntias* (Arisztophanész: Felhők); *Krisztján Tódor* (Jókai M.: Az aranyember); *Torcy marquis* (Scribe: Egy pohár víz). Szerepelt az Ágyú és harang (1915), az Egyenlőség (1918), a Becstelen becsület (1919) és a Diadalmas élet (1923) c. filmekben. Felesége: *Pákey* Margit (? 1873–Bp., 1960): színésznő. 1893–1905 között férjével együtt szerepelt.

M. A. 1881–84: Népszínház; 1884: Nagy Vince; 1885: Kolozsvár; 1886: Nemzeti Színház; 1887: Debrecen; 1888–90: Győr–Sopron; 1891: Székesfehérvár; 1892: Aradi Gerő; 1893: Kömley; 1894: Halmi Imre; 1895: Makó Lajos; 1896–99: Krecsányi Ignác; 1900: Kolozsvár; 1901–1903: Szendrey; 1903–05: Kövesi.

bonviván (németesített francia): 1. prózai változatában „szeles gavallér”, akit az író többnyire ironikusan, túlzó vonásokkal ábrázol. A szerepkör betöltéséhez virtuóz beszéd- és mozgáskultúra szükséges. A klasszikus m. színpadi irodalomból pl. *Serteperti* (Csokonai V. M.: Tempefői), *Tiptopp* és *Lipilotty* (Csokonai V. M.: Karmányó), *Szélházy* (Kisfaludy K.: A kérők); 2. zenés vígjátékok és operettek szerelmes hőse, igényes énekszólammal; a *primadonna* partnere. Pl. *Barinkay* (íjf. J. Strauss: A cigánybáró), *Edwin* (Kálmán I.: A csárdás királynő), *Danilovics Danilo* (Lehár F.: A víg özvegy).

Boócz Lajos: → *Köpeczi-Boócz* Lajos

Bor Adrienn (? 1950. szept. 9.–): színésznő. A SzAk-t 1977-ben végezte el. 1980-ig a Népszínházban és az Ödrys Színpadon szerepelt, majd a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1983–84-ben a győri Kisfaludy, 1984 óta a debreceni Csokonai Színházban játszik. F. Sz. *Hyppolita* (Sh.: Szentivánéji álom); *Armanda* (Molière: Tudós nők); *Tóth Hermin* (Szomory D.: Hermelin); *Beatrix* (Heltai J.: A néma levente); *Rózsi* (Füst M.: Boldogtalanok). Előadójestje: *Égő lángban* (Kestén T.-sal).

Bor József (Orosháza, 1939. szept. 28.–): rendező, színházigazgató. A színház világválát gyermekszínházként ismerkedett meg. 1958-tól 1963-ig a Békés Megyei Jókai Színházban segédrend. 1963–1968 között a szolnoki Szigligeti Színház rend.-je, de vendégrend.-ként meghívták a debreceni Csokonai, a Pécsi Nemzeti, a Bp.-i Gyermekszínházba és Jugoszláviába is. 1978-tól a győri Kisfaludy Színház zenei tagozatának vezetője, 1983-tól a

A BONBONNIÈRE CABARET első társulata

színház ig.-ja. 1992 óta a kecskeméti Katona József Színház rend.-je. Elsősorban zenés darabokat, operákat állít színpadra, alapos mesterségbeli tudással. 1980-ban Jászai Mari-díjat, 1987-ben Erkel Ferenc-díjat kapott. F.R. Ránki Gy.–Weöres S.: *Holdbéli csónakos*; Suppé: *Boccaccio*; Kálmán I.: *Marica grófnő*; Rossini: *A szevillai borbély*; Verdi: *Rigoletto*, *Don Carlos*; Puccini: *Bohémélet*; Bizet: *Carmen*; Erkel F.: *Bánk bán*.

Bor Zoltán (Bp., 1963. dec. 3.–): színész. 1985-től az Arany János Színházban, mint stúdiós kezdte színészi pályafutását. 1987-től az Arany János Színház tagja. F.Sz. *Berci Béka* (Csukás I.: Ágacska); *Borbély* (Leigh-Wasserman: *La Mancha lovagja*); *Key* (Svarc: Hókirálynő); *Csupanc* (Békés P.: A Félőlény); *János, a kiskondás* (Gabnai K.: A mindenlátó királylány); *I. diák* (Brecht: Aki igent mond, és aki nemet mond).

Boránd György (?–Debrecen, 1900. ápr. 28.): színész, ügyelő, diszmester. 1850-ben lépett színpadra mint tenorista és népszínműenек. Működésének java része a debrecen-nagyváradai társ.-hoz kapcsolódik, 1866-tól haláláig itt volt ügyelő, gépmester és díszítő.

Boránd Gyula (?–Debrecen, 1891. máj. 21.): színész, rendező. **Boránd György** fia. Gyerekkorától rendszeresen szerepelt Debrecenben. 1887–1889 között a Népszínházban játszott. Sokszínű, kedvelt, népszerű művész volt, aki fergeteges, ötletes játékaival mulattatta a nézőket. F.Sz. *Flageolet* (Planquette: A kalózkirály); *Mikádó* (Sullivan).

Boránd Hermin (Arad, 1852–Bp., 1916. jún. 20.): énekesnő. Mint gyerekszínész Debrecenben játszott, és 1875-ig ott működött. 1876-ban *Mándoky* Béla társ.-ában, 1877-ben *Sztupa* Andor együttesében találjuk. 1878-ban Kolozsvárra, majd 1886-tól 1905-ig a Népszínházba szerződött. Később iskolaig. lett. F.Sz. *Bánk Terci* (Tóth E.: A falu rossza).

Boráros Imre (Pozsony, 1944. febr. 28.–): színész. 1965–71-ben és 1977-től a komáromi Magyar Területi Színház, 1972–77-ben a kassai Thália Színpad tagja. Vigjátékban, drámában, mai tárgyú és klasszikus alkotásban egyaránt sikerrel szerepel. Könnyed játéktípusa, természetes humora, egyéni bája, eleganciája vj.-i szerepeiben jól érvényesül. Közkezdveltek önálló dal- és szonettjei. F.Sz. *Órnagy* (Örkény I.: Tóték); *Nosztalgia* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Czillei Ulrik* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Esőcsináló* (Nash: Esőcsináló); *Kádár orvosprofesszor* (Márai S.: Kaland); *X* (Csurka I.: Deficit).

Boray Lajos (Pozsony, 1893. febr. 7.–Bp., 1980. márc. 17.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában végzett 1915-ben. Harcolt az I. világháborúban. 1922–23-ban a Belvárosi Színházhoz szerződött. Ezután néhány évig Párizsban élt, s festett. 1929–1932 között az Új, 1932-től 1940-ig a Belvárosi, 1941–42-ben az Új Magyar, 1942–1944 között a Vígsház tagja volt. 1937-től 1945-ig az Országos Színészegyesület Színész-képző Iskolájában színészmesterséget tanított. 1951–53-ban Szolnokon folytatta pályáját. 1954-től 1960-ig a Petőfi, 1959-ben a Thália Színházban szerepelt. Jellem-szerepeket játszott. F.Sz. *Warwick gróf* (Shaw: Szent Johanna); *Dr. Veress István* (Bókay J.: Megvédtem egy asszonyt); *Geiger* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Pósalaky* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig).

Borbás Gabi (Bp., 1949. márc. 1.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1973-ban a József Attila Színházhoz szerződött, amelynek 1992-ig tagja volt. 1992-től szabadfoglalkozású művész. Rendszeresen fellép a Játékszínben. Bár néhány naivszerepet is eljátszott, igazán a karakterszerepekben és vj.-okban aratott sikert.

F.Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Lisbeth* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja); *Lucy* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Olga* (Heltai J.: Tündérlaki lányok); *Júlia* (Zágon I.–Nóti K.–Eisemann M.: Hyppolit, a lakáj); *Kabócáné* (Szirmai A.–Heltai J.: Naftalin).

Borbáth Júlia (Kolozsvár, 1945. febr. 19.–): színésznő. 1966-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1969-ig a temesvári Állami, majd a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja. Kerüli a sematikus megoldásokat, lírai szerepeiben is mindig található egy kis keménység, rátartóság. F.Sz. *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Sárika* (Heltai J.–Szirmai A.: Tündérlaki lányok); *Franciska királylány* (Sh.–Mészöly D.: Lóvátett lovagok); *Eszter* (Déry T.–Presser G.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról); *A nő* (Gelman: Ketten a padon); *Mása* (Csehov: Három nővér); *Rendőr őrmester, provokátor felesége* (Mrozek: Rendőrség).

Borbáth Magda, H. (Bp., 1914. szept. 7.–): rendező. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában tanult 1930–1933 között, 1945-ben a kolozsvári Józsa Béla Athenaeum színjátszó tanfolyamának szervezője és rend.-je volt. 1946-ban segédrend., a kolozsvári Állami Magyar Színházban. 1948-ban a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház főrend.-je. 1950–1960 között a bukaresti Művészeti Minisztérium színházi főosztályán a nemzetiségi színházak főelőadója. 1960–68-ban, nyugalmába vonulásaig a nagyvárad Állami Magyar Színház főrend.-je volt. F.R. Molière: *A fősvény* (1947); Mikszáth K.–Karinthy F.: *Különös házasság* (1949); Jonson: *Volpone* (1950); Brecht: *Kurázi mama* (1961); Sh.: *A windsori vig nők* (1965); Steinbeck: *Egerek és emberek* (1967).

Borbáth Otília (Marosvásárhely, 1946. nov. 26.–): színésznő. 1968-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Utána a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja lett. 1979-ben Mo.-ra települt, és a kecskeméti Katona József Színház szerződtette. 1987–88-ban a Pécsi Nemzeti és a Jurta Színházban játszott. 1991-től ismét a kecskeméti Katona József Színház tagja. Egyaránt játszik hösnöket és karakterszerepeket. Művészetét intellektuális, szikár játéktípus jellemzi. F.Sz. *Rozika* (Móricz Zs.: Úri muri); *Lány* (Karinthy F.: Gellérthegyi álmok); *Nelli* (Barta L.: Szerelem); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Hyppolita* (Sh.: Szentivánéji álom); *Bettina* (Hauptmann: Naplemente előtt).

Borbély Gyula (Miskolc, 1930. márc. 2.–Bp., 1981. ápr. 29.): karmester. A Zak karmesterképző szakán *Somogyi László* növendéke volt. 1953-tól az Operaház korrepetitora, majd 1955-től karmestere lett. Polgár Tibor *A kérők* c. operájának dirigálásával mutatkozott be. Sikeresen vezényelte *Mozart*, *Puccini* operáit, Wagner *Tannhäuserjét*, R. Strauss *Saloméjét*, Muszorgszkij *Hovancsináját*. Vendégzerepelt Ausztriában, Franciaországban és Németországban, valamint a szomszédos országokban. 1953 óta hangversenydirigensként is fellépett idehaza és külföldön egyaránt. Liszt Ferenc-díjas, érdemes művész (1977).

Borbély László (?–1962. máj. 18.–): színész. 1985-ben a SzAk elvégzése után a József Attila Színházba szerződött. 1990-től szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Kikiáltó* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Gerald* (Rose–Furber–Gay: Me and My Girl); *Dénes* (Selmeczi–Nógrády: Még ma); *Bolond* (Sh.: Vízkereszt); *Bobadilla* (Fábi P.–Gallai M.: Kolumbusz, az örült spanyol hányattatásai szárazon és vizen).

Borbély Sándor (Kassa, 1866–?): színész, rendező. A vidéki társ.-ok jeles karakterszínésze volt. F.Sz.

Montfleur (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Karove Jakab* (Fényes S.: Kuruc Feja Dávid); *Retegi Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Spalanzani* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Frank* (ifj. J. Strauss: A de-nevér); *Zsiga* (Szigligeti E.: A cigány).

M.A. 1882: Gerőfy Jakab; 1883–85: Lászy Vilmos; 1885: Dancz Lajos; 1887: Nagy Vince; 1888: Hatvani Károly; 1889: Pesti I. Lajos; 1890: Egri János; 1891: Zoltán Gyula; 1892: Pesti I. Lajos; 1893: Monori Sándor; 1894: Bessenyei Miklós; 1895: Kövesi; 1896: Pesti I. Lajos; 1897: Somogyi Károly; 1898–1902: Szendrey; 1902: Janovics Jenő; 1903–07: Szendrey; 1907–10: Palágyi Lajos; 1910: Zilahy; 1911: Patek; 1912–14: Heves Béla; 1914: Szabó Ferenc; 1915–22: Füredi Béla; 1922: Nádaszy.

Borbély Sándor (Győr, 1954. dec. 24.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1981-ben a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1983-tól 1991-ig a Rock Színház, 1991–1993 között az Arizona Színház tagja. Énekes szerepek, ill. karakterszerepek megformálója. F.Sz. *Schwarz* (Bródy S.: A medikus); *Geoffrey* (Delaney: Egy csepp méz); *Baby John* (Bernstein: West Side Story); *Howard Shirley* (Burgess: Egy tenyér, ha csattan).

Borbiczki Ferenc (? , 1957. okt. 23.–): színész. 1981-ben a SzAk elvégzése után a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1991-től a Vígyszínház tagja. Hős- és karakterszerepeket egyaránt játszik. Jászai Mari-díjas (1990). F.Sz. *Medvefia* (Weöres S.: Holdbéli csónakos); *Pietro Strozzi* (Musset: Lorenzaccio); *Miska* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Peer Gynt* (Ibsen); *Richárd* (Jókai M.: A köszív ember fia); *Marmeladov* (Dosztojevskij: Bűn és bűnhődés); *Krupke* (Bernstein: West Side Story); *Favágó* (Akutagava: A vihar kapujában); *Wilson felügyelő* (Rigby: A domb).

Borcsa István (Brassó, 1932. márc. 20.–): diszlet-tervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán szerzett diplomát 1956-ban. Szegeden kezdett, majd 1957-től 1970-ig a kecskeméti Katona József Színház tervezője volt. Ezt követően külfldre távozott. Festőiség, gondos térépítkezés jellemezte. F.T. Frisch: *És a holtak újra énekelnek*; Sh.: *Coriolanus*; Pap K.: *Mózes*.

Bordán Irén (Kübekháza, 1952. szept. 15.–): színésznő. 1971-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1972–1974 között járt a SzAk-ra. 1974-től a Vígyszínház, 1976-tól a Nemzeti, 1978-tól a József Attila Színház tagja volt. 1979-től a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ában játszott. 1981 óta az USA-ban él. Megjelenése, egyénisége a színpadon kívül számos filmben is jól érvényesült. F.Sz. *Fatime* (Huszka J.: Gül Baba); *Júlia* (Kapás D.–Krúdy Gy.: Rezeda Kázmér szép élete); *Eleonore* (Szász Gy.: A megközelíthetetlen).

Bordás György (Bp., 1937. jún. 30.–): énekes (bariton). Énektanulmányait a Zak-n folytatta 1960-tól 1965-ig. 1965-től az Operaház magánénekese. Repertoárja a klasszikustól a legmodernebb baritonszerepekig terjed. F.Sz. *Figaro* (Mozart: Figaro házassága); *Rigoletto* (Verdi); *Apa* (Humperdinck: Jancsi és Juliska).

Bordás Rózi (Hódmezővásárhely, 1895. nov. 8.–?): színésznő. Pályáját 1916. jún.-ában kezdte, különböző vidéki társ.-okban játszott. Primadonna volt, drámákban lírai hangvételű szerepeket alakított. Huzamosabb ideig Nagyváradon, Temesvárott, Marosvásárhelyen szerepelt. F.Sz. *Zorika* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Lucy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Gauthier Margit* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Alexandra* (Molnár F.: A hatyú).

Bordy Bella (Gyula, 1909. nov. 21.–Bp., 1978. jún. 28.): táncosnő, balettpedagógus. Már 15 évesen az

Operaház ösztöndíjasa volt. 1924–1965 között az egy. tagja, 1932-től magántáncosa. Korának legnépszerűbb karaktertáncosnője volt, aki film- és prózai szerepeket is játszott, s mint a magyaros zsánerdarabok temperamentumos előadója részt vett *Milloss Aurél Magyar Csupajáték* produkciójában is. 1965-től balettmester Bécsben. Érdemes művész (1969). F.Sz. *Matyó menyasszony* (Cieplinski: Magyar ábrándok); *Putifárné* (Cieplinski: József legendája); *Csaplárosné* (Harangozó Gy.: Csárdajelenet); *Tündér* (Cieplinski: A fából faragott királyfi); *Coquette* (Milloss A.: Karnevál); *Thália* (Milloss A.: Prométheusz teremtményei).

BORDY BELLA

Borhy Gergely (Tiszabó, 1936. máj. 31.–): színész. Pályáját 1960-ban kezdte a Békés Megyei Jókai Színházban. 1970-től 1978-ig az Állami Déryné, majd 1978–80-ban a Népszínház tagja. 1983-ban a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházhoz szerződött. Pályája elején hősszerepeket játszott, később jellemes szerepeket is alakított. Művészetét egyszerű, sallangmentes játék jellemzi. F.Sz. *Aigiszthosz* (Szophoklész: Elektra); *Cléante* (Molière: Tartuffe); *Sir George Crofts* (Shaw: Warrenne mestersége); *Szörnyeteg Lajos* (Lázár E.: A hétfejű tündér); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Brighella* (Goldoni: Két új szolgája); *Nagyfőnök* (Gorkij–Verebes I.: Éjjeli menedékhely).

Bornemissza Éva (Kolozsvár, 1919. aug. 31.–Bp., 1974. júl. 10.): színésznő. Pályáját 1938-ban a Nemzeti Színháznál kezdte. Itt játszott 1950-ig, majd 1955-ben ismét szerződött a Nemzeti Színház, amelynek haláláig tagja volt. Karakteres szerepeket játszott. F.Sz. *Egy anya* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Fräulein* (Móricz Zs.: Úri muri); *Gyorsirónő* (Illés E.: Az idegen).

Boros István (Nagybánya, 1911.–): énekes (tenor). Tanulmányait a Zak-n végezte. 1949-től 1967-ig volt a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekese. F.Sz. *V. László* (Erkel F.: Hunyadi László); *Ernesto* (Donizetti: Don Pasquale); *Turiddu* (Mascagni: Parasztszerelem); *Cajus doktor* (Verdi: Falstaff).

Boross Elemér (Bp., 1900. febr. 4.–Bp., 1971. nov. 26.): költő, drámaíró, dramaturg. Autodidakta íróként tűnt fel verseivel. 1919-ben a Felvidékre küldött frontszínház titkára volt. 1919-től drámaírással is próbálkozott; első színpadi sikerét 1929-ben aratta. 1945-ben az Írószövetség és a Színpadi Szerzők Egyesületének titkára lett. 1947–1950 között csak a Színpadi Szerzők Egyesü-

letében dolgozott. 1950-ben bebörtönözték. 1957-ben rehabilitálták. 1957–1959 között a Petőfi és a Jókai Színházban dolgozott dramaturgként. Drámái: *Ave Maria* (1919); *Vakablak* (1929); *Forgószél* (1931); *Világrekord* (1932); *Ti szegény lányok* (1935); *Pletykafészek* (1959). F.M. *Velük voltam* (visszaemlékezés, 1969).

Boross Endre (Székesfehérvár, 1862. jan. 3.–Bp., 1925. ápr. 29.): színész. Pályája állomásai: *Jakab* Lajos (1882), *Miklósy Gyula* (1885) társ.-a, az *Aranyosi Gyula*, *Szabó Károly*, *Krasznai Andor* vezette konzorciális társ. (1886), *Hatvani Károly* (1888), *Tiszay Dezső* (1890), *Halmay Imre* (1891–96), *Somogyi Károly* (1896–97) társ.-a, *Magyar Színház* (1897. okt.-tól 1903. szept.-ig), *Nemzeti Színház* (1903. szept.-tól 1905. szept.-ig), *Magyar és Királyi Színház* (1905. szept.-tól 1925-ig). 1901 és 1906 között az *Országos Színészegyesület* tanácsosa. Sikereit epizódalakításaival és operettkomikus szerepekörben érte el. F.Sz. *Imári márkí* (Jones: Gésák); *Nyegus* (Lehár F.: A vig özvegy).

Boross Ferike; **Boros** (Nagyvárad, 1873. aug. 3.–Hollywood, 1951. jan. 16.): színésznő. A SzAk-t 1893-ban végezte el. 1893–94-ben Miskolcon, 1894–95-ben Szabadkán, 1896–97-ben Szegeden, 1896–1898 között *Pesti Ihász* Lajos társ.-ában játszott. 1898-tól 1900-ig a Vig, 1900-tól 1903-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Mivel itthon nem tudott érvényesülni, külföldre ment. 1903-tól Londonban, 1909. szept.-tól New Yorkban élt. 1928-ban Hollywoodba, a Metro Goldwyn Mayer filmgyárhoz szerződött. 1930–1946 között számos filmben szerepelt. Mo.-on fiatal leányszerepeket formált meg. F.Sz. *Kató* (Blumenthal–Kadelburg: Az „Arany Kakas”); *Babette* (Feydeau: A férj vadászni jár); *Hautignol-né* (Feydeau: Osztrigás Mici).

Boross Géza (Bp., 1886. jún. 1.–Bp., 1955. jún. 13.): komikus, kabarészinész. 15 évesen beiratkozott *Rákosi* Szi di színésziskolájába, és annak elvégzése után Pozsonyba szerződött. 1907-ben a Modern Színház Cabaret-hoz hívta meg *Faludi* Sándor, és kuplénekest faragott belőle. 1908-ban a nagyváradi Bonbonnière-ben lépett fel, majd *Nagy* Endre Modern Színházához szerződött. Az együttes végül 1918-tól Andrassy úti Színház néven működött tovább, amelynek Boross 1921-ig volt tagja. *Sajó* Gézával együtt aktuális pesti duettjeivel sok sikert aratott. 1915-ben az Apolló, 1918-ban a Fásor Kabaré, 1921-ben az Apolló Színház, valamint a Király, a Belvárosi és a Vigszínház művésze volt. 1922-től a Városi Színház szerződtette. 1923-ban *Békeffi* Lászlóval kabarét nyitott az Imperiál étteremben, amit 1924. jan.-tól rövid ideig új helyen Vidám Színpad néven igazgattak. 1924-ben az Unio Rt.-hez szerződött. 1924–25-ben fellépett a Blaha Lujza, 1925–26-ban a Belvárosi és Renaissance Színházban. Szerepelt 1926–27-ben az Andrassy úti Színházban és az Új Színházban. 1928-ban a Király Színház színpadán is játszott. 1929-ben saját társ.-ával Romániában vendégszerepelt. 1930–32-ben ismét a Teréz körúti Színpad, 1929-ben a Talkie, 1930-ban Omnia, 1931-ben a Komikusok Kabaréja, 1932–33-ban a Royal Orfeum tagja volt. 1934–1938 között a Magyar, ill. az Andrassy úti Színházban játszott. 1939-ben a Komédia tagja volt. Az 1940-es években nemigen léphetett fel. 1945–1949 között a Pódium Kabaré, 1949–51-ben a Kamara Varieté, 1951-ben a Kis Varieté, 1951–52-ben a Vidám Színpad és 1953–1955 között a Vidám Színház tagja volt. A kabaré *Nagy* Endre által teremtet stílusának reprezentatív képviselője volt, de vígjátékok és operettek jellemszerepeit is sikerrel alakította. Filmen is játszott. 1955-ben érdemes művész lett. F.Sz. *A herceg* (Wolff: Naplemente); *Borring* (Galsworthy: Uriemberek); *Nicobar külügyminiszter* (Shaw: A szé-

násszekér); *Abris* (Eisemann M.: Vadvirág); *Pollák* (Vaszary J.: Angyalt vettem feleségül). F.M. „*Folik vagy nem folik*”. Egy kuplénekes emlékei (1941).

BOROSS GÉZA

Boross Mária (Debrecen, 1949. dec. 31.–): színésznő. 1968-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1969-től a Szegedi Nemzeti, 1970-től a Déryné, 1972-től a szolnoki Szigligeti, 1974-től a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1976-tól két évet ismét Szegeden töltött, 1978-tól a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1989 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Marcsa* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *Antónia* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága); *Visegrádi Irén* (Csurka I.: Házmestersírató).

Boross-Békeffi Kabaré: → *Imperial Kabaré*

Borovszky Oszkár (Pincéd, 1894. dec. 24.–Marosvásárhely, 1966. szept. 4.): színész. A SzAk-ra iratkozott, ahol *Bajor* Gizi, *Péchy* Blanka, *Baló* Elemér évfolyamtársa volt. 1918-ban az olasz frontról hazatérve Tóth Ede: A falu rossza *Göndör Sándor* szerepében lépett első ízben színpadra *Feld* Mátyás bp.-i társ.-ának vendégeként. 1920-ban került Tordára, *Fehér* Imre szintársulatához, majd 1923–1935 között különböző együttesekkel lépett fel Szatmárott, Aradon, Nagyváradon főként operett-bonvivánként és népszínművek daliás hő-

BOROVSZKY OSZKÁR – Curry (Nash: Az esőhözó)

seként. 1935-ben a kolozsvári Tháliához szerződött. Új társ.-ában, majd a Nemzeti Színházban és a kolozsvári Állami Magyar Színházban jelentős hős- és karakter szerepeket játszott. 1946-ban alapító tagként átszerződött a marosvásárhelyi Székely Színházhoz, ahol kiemelkedő jellemzésévé fejlődött. Szép, férfias hangja, hibátlan hangsúlya a prózai színművekben is zenei élményt nyújtott. Élete során 379 darabban lépett színpadra. F.Sz. *Flambeau* (Rostand: A sasfiók); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Besszemenov* (Gorkij: Kispolgárok); *Csáki vajda* (Kós K.: Budai Nagy Antal); *Csányi* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Zseleznov kapitány* (Gorkij: Vassza Zseleznova); *Jegor Bulicsov* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *Öreg Nagy* (Bródy S.: A tanítónő). – Ir. Gergely G.: B. O. Színjátzó személyek (A Hét 1982-es évkönyve).

Borsa Miklós (Bp., 1938. jan. 8. –): szcenikus, díszlettervező. 1961-ben szerzett diplomát a Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karán. Rövid tervezőirodai munkásság után 1963–1964 között a Pécsi Nemzeti Színház szcenikusa. 1964-ben az Operaház főmérnöke lett. Tanított a SzAk-n. Tanulmányokat is írt, olykor színpadképeket is tervezett. F.T. Mozart: *Titus kegyelme*.

Borsi Zsuzsa (Léva, 1941. szept. 28. –): jelmeztervező. A középiskola elvégzése után a Dési Huber Képzőművészeti Körben tanult. 1971-ben a Thália Színházban ruhafelelősként kezdett, majd 1972-ben a Madách Színházhoz szerződött. 1978–1989 között a SzAk vizsgaelőadásainak jelmeztervezője. Vendégként tervezett több fővárosi és vidéki színházban és szabadtéri színpadon, mint pl. Agria Játékok, Szentendrei Teátrum. Eszközöket, anyagokat, technikákat és stílusokat, korokat, műveket jól ismerő jelmeztervező. F.T. Dosztojevszkij: *A Karamazov testvérek*; Weöres S.: *A kétfejű fenevad*; Sobol: *Gettó*.

Borsody Vilmos; *Weinberger* (Miskolc, 1857. márc. 25.–Bp., 1904. aug. 26.): színész, színiigazgató, sűgő. Kisebbs. társ.-oknál játszott és rendezett. Felesége: *Prielle* Kornélia (?–?) operetténekes, a „kis” *Prielle*. 1887-től férjével együtt szerepelt. F.Sz. *Favorit* (Zajc: A boissy boszorkány); *Diana* (Offenbach: Orpheus a pokolban); *Anna* (Weber: A bűvös vadász).

M.A. 1874: Balogh György; 1878: Kuthy; 1879: Jakabffy Gábor; 1883–85: Jáni János; 1886–88: Saághy Zsigmond; 1890: ifj. Károlyi; 1891: Saághy Zsigmond; 1892: Veszprémi Jenő; 1893: Dobó Sándor; 1894: Veszprémi Jenő. Igazgatóként: 1886; 1888: Zombor; 1900: Dalos Színház.

Borsos Barna (Nagyenyed, 1926. okt. 13. –): színész. Szülővárosában végezte elemi és középiskolai tanulmányait, Kolozsvárról érettségizett. Színészi diplomát is itt szerzett 1950-ben a Magyar Művészeti Intézetben. Negyvenkét éve a nagyváradi m. társ. jó humorú epizodistája. F.Sz. *Pjotr* (Gorkij: Utolsók); *Beppo* (Heltai J.: A néma levante); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Hugolino gróf* (Szigligeti E.: A bajusz); *Ügyvéd* (Shaw: Sosem lehet tudni).

Borsos József (?–?): színész, színiigazgató. 1860-ban kezdte a pályát *Balogh* Alajosnál. Társalgási szeles, hős, szerelmes szerepkörben lépett föl, rend. is volt. Felesége: *Szaplonczai* Ida.

M.A. 1861: Szigeti Imre; 1863: Mátrai-Balogh Alajos; 1864: Dráguss Károly; 1868: Erdélyi; 1870–73: Völgyi György, Károlyi; 1873: Novák Sándor, Némethyné; 1879: P. Nagy Mihály, Szabó Antal, Hubay Gusztáv; 1880: Várnay Fábán. Igazgatóként: 1874–79: Nagymihály, Losonc, Hatvan, Csákvár, Paks.

Borsos Klára: → *Szentpétery*né *Borsos* Klára

Borsos Mancsi (Sümege, 1902. máj. 16. – Nagyvárad,

1977. nov. 12.): színésznő. Édesanyja szintén színésznő volt. 1921 jan.-jában kezdte pályáját. A két világháború között különböző erdélyi társ.-ok tagja. Máramarosszigettől Petrozsényig és Brassóig minden kisebb-nagyobb városban játszott, huzamosabb ideig *Jódy* Károly társ.-ában. 1950–1957 között a nagyváradi egy. színésznője, utána sűgő lett. F.Sz. *Abigail* (Scribe: Egy pohár víz); *Boriska* (Gárdonyi G.: A lámpás); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Anica* (Demetrius: Mai emberek).

Borszék Márta (Bp., 1955. apr. 9. –): bábszínésznő. 1979-ben végezte el a Bábstúdiót. 1978-tól 1992-ig az Állami Bábszínház tagja. F.Sz. *Tapsi* (Matvejena–Mészöly M.: A csodálatos kalucsni); *Nyafi* (Tóth E.: A három kismalac); *Ping* (Urbán Gy.: A két kicsi pingvin); *Kikiáltó* (De Falla–Balogh G.: Pedro mester bábszínház); *Dorka* (Baum–Tóthfalusi I.: Őz, a nagy varázsló).

Bortnyik Sándor (Marosvásárhely, 1893. júl. 3.–Bp., 1976. dec. 31.): festő- és grafikusművész, díszlet- és jelmeztervező. 1913–1917 között a Rippl-Rónai–Kernstok–Vaszary szabadiskolában tanult. Ezt követően a Ma, az aktivista művészek köréhez tartozott, kubisztikus-konstruktivista festményeket, grafikákat alkotott; ez jellemezte bécsi munkásságát (1919–1922) is. 1922-ben Weimarba ment, s kapcsolatba került a Bauhaus művészeivel, hatottak rá az ott folyó forma- és színkísérletek, színjáték- és drámai téralkotási elméletek. 1925-ben már Bp.-en állította ki műveit, köztük terveit is, csatlakozott (egyik alapítóként) a *Zöldszamár Színház* együtteséhez, számukra, továbbá az Új Színház, az Új Thália, a Madzsar Alice-művészcsoporthoz, a Szentpál-féle mozgásművészeti iskola részére készített tervek. *Palasovszky* Ödön és mások csoportjaival együttműködve, alkotótársaként, szcenográfiai művészetére az expresszív, aktivista jelleg, konstruktív térépítkezés, szurrealista, konstruktivista szín-, fény-, árnyék-, sík- és hasábkompozíciók jellemzők. F.T. Cocteau: *Az Eiffel-torony násznője*; Gozzi: *Turandot*; Felkai F.: *Bábel*. – Ir. Palasovszky Ö.: A lényegretörő színház (1980); Borbély L.: B. (1971).

Borvető János (Sátoraljaújhely, 1922. okt. 11. –): színész. Zeneiskolát végzett. 1945-ben kezdte pályáját a pécsi színházban, zenés játékokban és operettekben lépett föl. Később a szolnoki Szigligeti és a Vígyszínház tagja volt. 1949-ben a Fővárosi Operettszínház szerződött bonviván szerepkörre. 1970 óta az USA-ban él. F.Sz. *Tom* (Jacobi V.: Leányvásár); *Péter* (Kemény E.–Tabi L.: Valahol Délen); *Beppo* (Huszka J.: Aranyvirág).

Boschán Daisy (Bp., 1942. ápr. 17. –): koreográfus, operarendező. A Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskola zeneszerzés szakát *Sugár* Rezsónél végezte. 1960–61-ben a Pécsi Balett ösztöndíjasa, majd a Zak zenetudományi szakán folytatta tanulmányait *Szabolcsi* Bencénél és *Bárdos* Lajosnál. 1966-ban kapott diplomát, azóta az Operaház tagja. F.R. Haydn: *A patikus*; Donizetti: *Don Pasquale*; Mozart: *A varázsfuvola*; Mozart: *Az álnéző kertészlány*; Mozart: *Titus kegyelme*; Beethoven: *Fidelio*; Muszorgszkij: *Borisz Godunov* (Lipcsében, Szabó I.-nal).

Bósy Anna (Bós, 1938–): színésznő. 1962-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, 1962–63-ban a szatmári Északi Színház, 1964-től a temesvári Állami Magyar Színház tagja. Előnyös megjelenésű színésznő, eleinte szendeket, újabban anyaszerepeket játszik. F.Sz. *Heléna* (Sh.: Minden jó, ha a vége jó); *Marianna* (Goldoni: Különös történet); *Vilma* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Tóthné* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival).

Botár Edit (Marosújvár, 1930. jún. 1. –): textilmű-

vésznök, díszlet- és bábtervező. Középiskolai tanulmányait Nagyszebenben, Marosvásárhelyen és Kolozsvárott végezte. A bukaresti Képzőművészeti Intézet textil szakán szerzett diplomát 1956-ban, majd több mint három évtizeden keresztül a kolozsvári bábszínház tervezője volt. 79 előadáshoz készített több országos és nemzetközi díjjal kitüntetett díszletet és bábokat. *Bajor Andor*, *Benedek Elek*, *Hervay Gizella*, *Veress Zoltán* és több román író darabjainak sikeréhez járult hozzá, külön említést érdemel *Móricz Zsigmond* állatmeséihez készített díszlete, amelyet Zággrában színes filmen örökítettek meg.

Botár Endre (Csíkszereda, 1943. máj. 14.–): színész. A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett Marosvásárhelyen, 1965-től a nagyvárad Állami Színház tagja. 1968-ban Mo.-ra települt. 1968-ban a Nemzeti, 1969-től az Állami Dérnyé, 1972-ben a Miskolci Nemzeti, 1973-tól ismét az Állami Dérnyé Színház tagja volt. 1978-tól a megalakult Népszínház, majd 1983-tól a Nemzeti Színház tagja. Sokoldalú művész, játszik táncoskomikus szerepeket és a klasszikusok hősszerelmese és karakter szerepeit. F.Sz. *Mágnás Miska* (Szirmai A.); *Rómeó* (Sh.); *Bicska Maxi* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Ottó* (Katona J.: *Bánk bán*); *Tengerész* (Mc. Coy: *A lovakat lelővik, ugye?*); *Sátány* (Kerényi I.-Balogh E.: *Csiksomlyói passió*); *Parazitus* (Bornemiza P.: *Magyar Elektra*); *Pistol* (Sh.: IV. Henrik, V. Henrik); *Solt* (Szörényi L.-Bródy J.: *István, a király*); *Simon bán* (Katona J.: *Bánk bán*); *Strázsameter* (Kacsóh P.: *János vitéz*); *Rupi Jóska* (Mikszáth K.: *A Noszty fiú esete Tóth Marival*).

Both András (Bp., 1962. dec. 1.–): színész. A Szak elvégzése után, 1986-ban a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1989-ben az újonnan alakult Független Színpad egyik alapító tagja. Karakterszínész. F.Sz. *Tybal* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Balga* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Kreon* (Szophoklész: *Antigoné*).

Both Béla (Szerencs, 1910. nov. 21.–): rendező, színházigazgató. 1932-ben végezte el a Szak-t. Ezután 1934-ig a miskolci társ. tagja, 1934-től 1941-ig a Nemzeti Színház rend.-je, majd a Szegedi Nemzeti Színház főrend.-je volt. 1945 után rend.-ként és színházvezetőként működött a Szabad Színházban és a Magyar Színházban. 1949-től az Úttörő, ill. az Ifjúsági Színházat vezette. Ezután a Művelődési Minisztérium színházi főosztályvezetője, majd a debreceni Csokonai Színház ig.-ja. 1958-tól a Madách Színház főrend.-je, később ig.-ja. 1964-től 1971-ig a Nemzeti Színház ig.-ja volt. Színházvezetőként nagy hangsúlyt helyezett a társ. kialakítására. Rendezőként az írói szándék tisztelete, a színészi játékra épülő interpretáció jellemzi. Érdemes (1962) és kiváló művész (1971). F.R. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Déry T.: *Tükör*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Ibsen: *Kísértetek*; Musset: *Lorenzaccio*; Brecht: *Puntilla úr*; Csúka I.: *Szajhós*; Gyurkó L.: *Szelemem, Elektra*; Katona J.: *Bánk bán*.

Botka László (Szatmárnémeti, 1927–): színész. Pályáját *Király* László magánszínházánál kezdte, 1946-ban a petrozsényi munkásszínházban, majd *Jódy* Károly társ.-ánál folytatta. 1949–1951 között Nagyváradon játszott, aztán évtizedeken át a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház karakterszínésze és komikusa volt. Mind drámai, mind vj.-i helyzetait jól használja ki, és elkerüli a melodramatikus hatásvadászatot. Rendszeresen fellép kabaréműsorokban is. F.Sz. *Bóni* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*); *Aljoska* (Gorkij: *Éjjeli menedék-hely*); *Dauphin* (Shaw: *Szent Johanna*); *Zülfikár* (Huszka J.: *Gül Baba*); *Nagyapapa* (Csiki L.: *A nagyapapa látni akar benneteket*).

Botos Karolina → *Pályné Botos* Karolina

Botka Zsuzsa (Léva, 1926. szept. 16.–): színész-nő. 1950-től a Faluszínház m. tagozatának, 1952-től a komáromi Magyar Területi Színháznak tagja. A naivák és a fiatalasszonyok szerepeitől rövid idő alatt jutott el a karakter szerepekig. 1967-től nyugdíjas. F.Sz. *Hanka* (Zapolska: *Dulszka asszony erkölce*); *Teréz* (Jókai M.: *Az aranyember*); *Ponca* (García Lorca: *Bernarda Alba háza*).

Bozay Attila (Balatonfüzfő, 1939. aug. 11.–): zeneszerző, zeneelmélet-tanár. Tanulmányait 1957–1962 között végezte a Zak zeneszerzés szakán *Farkas* Ferenc növendékeként. 1962–63-ban a szegedi Állami Zene-művészeti Szakiskola zeneszerzés- és elmélettanára, 1963–66-ban a Magyar Rádió kamarazenei szerk.-je, 1967-ben UNESCO-ösztöndíjas Párizsban. 1979 óta a Zak hangszerelés-, majd zeneszerzéstanára, 1990-től a Nemzeti Filharmonia ig.-ja, 1991-től a Magyar Zenei Kamara alelnöke. Kossuth-díjas (1900), Erkel Ferenc-díjas (1968, 1979), Bartók Béla-Pásztory Ditta-díjas (1988), érdemes művész (1984). F.M. *Csongor és Tünde* (opera); *Trapéz és korlát* (kantáta); *Pezzo sinfonico No. 1–2*; *Pezzo concertato No. 1–2*.

Bozó Gyula (Szeged, 1913. ápr. 6.–): díszlet- és jelmeztervező. 1936-ban végezte el a bp.-i Iparművészeti Főiskolát. Pedagógus volt, majd 1945–1949 között a Szegedi Nemzeti Színház, 1949-től a Magyar Néphadsereg Színházának tagja volt. Dolgozott más bp.-i, valamint a debreceni Csokonai, a kecskeméti Katona József, az egri Gárdonyi Géza, a szolnoki Szigligeti és a Békés Megyei Jókai Színháznak is. A színpadi naturalizmustól eltávolodó, festői-rajzos erényeket felmutató tervező volt. F.T. Bartók B.: *A csodálatos mandarin*; Goethe: *Faust*; Sh.: *Szentivánéji álom*.

Bozó László (Szeged, 1927. aug. 3.–): dramaturg, rádiorendező. 1952-ben a bölcsészdiploma megszerzése után a Szak dramaturg-kritikus tanszakán végzett. 1956-ig tanított a Szak-n. 1953-tól a Magyar Rádió munkatársa lett. 1957–1962 között a rádió dramaturgiai vezetője, majd 1971-ig a szórakoztató osztály vezetőjeként dolgozott. 1971–79-ben a rádió főrend.-je, 1989-ig, nyugdíjba vonulásáig ig.-főrend. volt. Munkásságának köszönhetően a világ- és m. irodalom remekei váltak széles körben ismertté a rádió hullámhosszain át. Jászai Mari-díjas (1973), érdemes (1979), és kiváló művész (1984). F.R. Dante: *Isteni színjáték*; Arany J.: *Toldi*, *Buda halála*; Goethe: *Faust*; Katona J.: *Bánk bán*; Madách I.: *Az ember tragédiája*.

Bozóki Marianna (Bp., 1962. szept. 17.–): díszlet- és jelmeztervező. A Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervezési szakán diplomázott 1988-ban. Ugyanekkor lett a Miskolci Nemzeti Színház tervezője. A színpadi tervezés új útjait, eszközeit, módjait kutatja, kort, miliőt, jellemet, gondolatokat, érzelmeket kifejezően, jellemző tervező. F.T. Beaumarchais: *A bűnös anya*; Sh.: *Macbeth*; Ibsen: *Kísértetek*.

Bozóky István (Bp., 1921. jan. 20.–): színész, rendező, színházigazgató. Az Országos Színészegyesület színiiskolájának elvégzése után 1941-től a Madách Színház tagja volt. 1946–1949 között a Nemzeti Színházban, az 1949–50-es évadban az Ifjúsági Színházban játszott. 1950-től 1954-ig a Miskolci Nemzeti Színház ig.-főrend.-je, majd 1956-ig a Madách Színház főrend.-je. 1956-tól 1963-ig külföldön tartózkodott, hazatérése után 1963-ban a győri Kisfaludy Színházban és a Petőfi Színházban rendezett, majd 1964-ben a Szegedi Nemzeti Színház műv. vez.-je lett. 1969-től 1975-ig az Irodalmi Színpad, 1975-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja. 1976 és 1980 között szabadfoglalkozású,

majd 1980–84-ben a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház ig.-ja. Nagy érdemei voltak a vidéki színházkultúra fellendítésében. Drámai hős szerepkörben az értelmén alapuló, letisztult stílus követője, ugyanez jellemző rendezéseire is. Érdemes művész (1990). F.Sz. *Caesar* (Shaw: Caesar és Cleopatra); *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Doktor* (Büchner: Woyzeck). F.R. Sh.: *Hamlet*; Csehov: *Három nővér*; Füst M.: *Mali néni*.

Bozsik Yvette (Szolnok, 1968. aug. 11.–): táncosnő, koreográfus. Az ÁBI-ben 1988-ban kapott balettművész diplomát, és a Fővárosi Operettszínház tagja lett. Már főiskolás korában *Arvay* György szcenikus-rendező-zeneszerzővel együtt megalapították a *Természetes Vészek Kollektívát*, amely kísérleti alkotóműhely volt. ~ ebben a műhelymunkában előadóként és kor-ként is sajátos, a tánc hagyományos formáit elvető útját kísérletezte ki, így az újjáéledő hazai modern táncélet legjelentősebb egyénisége lett. 1993-ban együtttest alapított *Hattyúk Táncszínháza* néven. F.K. és Sz. *A győzelem tegnapja* (1986); *Eleven tér* (1986); *Originátor* (1988); *Álomlét* (1991); *Kis női szalon, A várakozás* (1992). – Ir. Rényi A.: A térhiány botránya (Mozgó Világ, 1988/2).

Bozsó József (Szolnok, 1966. jún. 12.–): színész. 1986-ban szerződött a Fővárosi Operettszínházhoz, melynek azóta is tagja. Közben elvégezte a SzAk musical tagozatát 1989-ben. F.Sz. *Cosmo Brown* (Brown: Ének az esőben); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Ben Mickering* (Lloyd Webber–Eliot: Macskák); *Miska* (Szirmai A.: Mágna Miska).

Böhm Gusztáv (Pest, 1823. júl. 14.–Újpest, 1878. júl. 23.): zeneszerző, operarendező, karmester, műfordító. A pesti német színház zenekarában hegedült, majd a bécsi konzervatóriumban tanult. A Nemzeti Színházban is hegedűsként kezdte pályafutását, majd vidéki társ.-oknál – Kolozsvár, Arad – lett karmester, végül a Győri Zenegylet vezetője volt. Innen szerződött a Nemzeti Színházhoz énekmasternek, végül 1863–1878 között ő lett a színház első szakavatott operarendezője. Ezalatt több mint 60 operát vitt színre, néhányat maga fordított. Wagner-rendezéseivel külföldön is sikert aratott (*Rienzi* és *Lohengrin*). Három operát írt: *A kastély és temető*, *A debreceni bíró*, *Demetrius*. Ezenkívül népszínművek zenéjét állította össze és zenekari művei is ismertek. F.R. Mozart: *Don Giovanni*, *A varázsfuvola*; Gounod: *Faust*; Verdi: *Az álarcosbál*, *Don Carlos*; Wagner: *Tannhäuser*.

Böhm György (Dunaföldvár, 1953. júl. 2.–): dramaturg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát 1979-ben. 1971 óta dolgozik színháznál. Volt segédmunkás, rendező-asszisztens, dramaturg. A zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház alapító tagja és a Nyílt Fórum egyik létrehozója. 1991-től a Budapesti Kamaraszínház dramaturgja. Színházi munkája mellett a Szerzői Jogvédő Hivatal munkatársa, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja. Több világhírű musical és operett m. nyelvű, ill. új változatának színpadra állításában vett részt. Balettlíbratókat is írt. Rendszeresen dolgozik az új m. drámaíró-nemzedékkel. Néhányszor rendezett is. Jászai Mari-díjas (1992). Színpadi adaptációi: Galgóczi E.: *Vidra*; Ribakov: *Az Arbat gyermekei*; Burgess: *Egy tenyér, ha csattan*; Schnitzler: *A Zöld Kakadu* (musical változat).

Bökönyi Laura (Bp., 1955. szept. 21.–): színésznő. 1980-ban végzett a SzAk filmszínész szakán. A diploma megszerzése után egy évet töltött a Békés Megyei Jókai Színházban. 1981-ben a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1983-tól a Népszínház, 1987-től a Mikroszkóp Színpad, 1988 óta ismét a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Naivaalkata izgalmasan bontakozik

ki az erőteljesebb női karakterek megformálásában. F.Sz. *Lány* (Mészöly M.: Bunker); *Johanna* (Whiting: Ördögök); *Nő* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Bölöni Sándor (Ploiești, 1939. febr. 8.–Nagyvárad, 1982. aug. 12.): dramaturg, fordító. Nagyváradon érettségizett, a kolozsvári Babeş Bolyai Tudományegyetem magyar–oroszl szakkán végzett. 1962-től 1977-ig Bukarestben az Előre c. újság belső munkatársa. Rejtélyes haláláig a nagyváradi Állami Színház m. tagozatának irodalmi titkára volt. Jelentős szerepet vállalt a pódium műfaj fellendítésében, több színdarabot fordított. Az Irodalmi Kerekasztal vezetője volt, amelynek összejövelelén a színház tagjai rendszeresen felléptek. Ion Baiescu: *A játék* c. drámáját az ő m. fordításában játszották 1978-ban. Az Ady-centenáriumra román nyelvre fordította Ady Endre: *A műhelyben* c. színművét, amelyet a román tagozat színészei hangjátékként adtak elő a kolozsvári rádióban.

Bölöni Kiss István (Kaba, 1926. dec. 28.–Bp., 1982. ápr. 11.): bábszínész. Amatőr bábjátékosként kezdte a pályát. 1953–55-ben az Állami Bábszínház tagja. 1955-től 1958-ig a győri Kisfaludy Színház bábművésze. 1958-ban visszaszerződött az Állami Bábszínházba. A bábort legszebben mozgató színészek közé tartozott. Kísérletező kedvében mindig új és új műsorokat talált ki. Haláláig a Bábstúdió bábmozgatótanára volt. Jászai Mari-díjas. F.Sz. *Császár* (Andersen: A császár új ruhája); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Bot emberke* (Mészöly M.: Árgyelus királyfi); *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde). *A kutya* (Prokofjev: Klasszikus szimfónia); *Királyfi* (Bartók B.: A fából faragott királyfi); *Petruska* (Sztravinszkij).

Böös Anna (?–?): színésznő. 1812–1814 között a pesti színtárs. tagja. Ezután *Láng* Adám, majd *Külnyi* Dávid társ.-ával lépett fel több alföldi és erdélyi városban. 1818 után nincsenek adatok további pályájáról. Naivaszerepeket alakított. F.Sz. *Gizella* (Girzik–Katona J.: István király); *Justina* (Iffland: Az üstökös csillag); *Rozália* (Kotzebue: Az álarcások).

Böröndi Tamás (Bp., 1955. márc. 8.–): színész. A SzAk elvégzése után 1980-ban a debreceni Csokonai Színház tagja lett. 1984-től a Fővárosi Operettszínházban, majd a Vidám Színpadon játszott. A Rock Színház stúdiójának zenés mesterség tanára. F.Sz. *Rudi* (Fényes Sz.: Maya); *Miska* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Cliff* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Herold* (Shaffer: Black Comedy); *Joe* (Stone–Wilder–Diamond–Styne: Van, aki forrón szereti); *Willy* (Coleman–Stewart: Szeretem a feleséget); *Bernard* (Camoletti: Négy meztelen férfi).

Böröndi Katalin (Bp., 1937. szept. 1.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1958-ban a Petőfi Színház szerződtette, itt játszott a színház megszűntéig, majd a Jókai Színházban és jogutódjában, a Thália Színházban 1966-ig, de vendég szerepelt a Kamara Varieté és az Irodalmi Színpad előadásain is. 1967-ben külföldre szerződött. F.Sz. *Macska* (Maeterlinck: A kék madár); *Patlanó Rozsi* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci); *Gizi* (Fejes E.: Rozsdatemető).

Börzsönyi Mihály (Zalaegerszeg, 1922. okt. 5.–Bp., 1986. júl. 27.): színész, énekes. Zenei tanulmányok után 1948-ban az Operastúdió tagja, majd 1950–1952 között a Vasas Operaegyüttesében énekelt. 1953-ban a Szegedi Nemzeti Színház szerződtette. 1958-ban az Operaház tagja lett. 1961-től haláláig a Fővárosi Operettszínház művésze volt. F.Sz. *Gremio* (Cole Porter: Csókolj meg, Katám!); *Capitano* (ifj. J. Strauss: Egy éj Velencében); *Harry* (Loewe–Lerner: My Fair Lady); *Biró* (Herman: Hello, Dolly!).

Bösze György (Bp., 1941. márc. 23.–): színész. A SzAk elvégzése után 1965-ben a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. 1974-től 1976-ig a Vidám, 1976–77-ben az Irodalmi Színpad, majd 1978-tól 1983-ig a Népszínház tagja volt. 1984–1989 között a Nemzeti Színházban játszott. 1989 óta a veszprémi Petőfi Színház színésze. Karakterszínész, fanyar játéksztílus jellemzi alakításait. F.Sz. *Silvio* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Posztó Barnabás* (Babay J.–Buday D.: Három szegény szabólegény); *Sobbola* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Utit!); *Postás* (Pilinszky J.: Siremlék); *Lord Salisbury* (Hernádi Gy.: Hasfelmetsző Jack); *Kiss Ottó* (Zilahy L.: Fatornyok); *Oberon/Theseus* (Sh.: Szentivánéji álom); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Byrd* (Asztalos I.–Kovács A.: Börtönmusical).

Bösze Péter (Bp., 1935. okt. 23.–): színész, előadóművész. 1961-től 1977-ig a Miskolci Nemzeti Színházban, 1977–1983 között a Vidám Színpadon játszott. 1983-tól a Mikroszkóp Színpadon lép fel. Kabarekban karakterszerepek, epizódok népszerű alakítója. F.Sz. *Mamiasz Péter* (Sh.: A windsori víg nők); *Sramek* (Nóti K.: Nyitott ablak); *Lukács* (Vaszary G.: Bubus).

Böszörményi Johanna: → *Abdayné Böszörményi Johanna*

Brachfeld Siegfried (Berlin, 1917. ápr. 17.–Bp., 1978. jún. 22.): újságíró, konferanszié. Középiskoláit nem tudta befejezni, a harmincas évek végén alkalmi munkából élt. 1939-ben letartóztatta a Gestapo, majd 1942-ben Bp.-re szállították. Munkaszolgálat után szovjet hadifogságba került. Hazatérése után 1949–1965 között a Magyar Rádió német nyelvű bemondója, riportere volt. 1957-ben már konferált a *Vidám Színpadon*. 1970-ben filozófiai doktorátust szerzett. Később az *Országos Rendező Iroda* főrendezője, majd a *Budapesti Rundschau* újságírója-szerkesztője volt. Sajátos, egyéni stílusa nemcsak kétnyelvűségéből – a két nyelv eltéréseiből vagy félreértéseiből – fakadt, hanem megnyerő, jól poentírozó előadásmódjából is. Több m. filmben is szerepelt. *Also nein, dieses Ungarn!* (Novobáczky Sándorral) írt kötete 1974-ben jelent meg Berlinben, az Aufbau kiadónál.

Brada Ede (Bécs, 1879. márc. 14.–Bp., 1955. máj. 8.): táncos, balettmester, koreográfus. Tanulmányait Bécsben végezte. 1892-től a bécsi Opera szólótáncosa és József főherceg gyermekeinek tánctanára volt. Az Operaházban 1902-ben lépett fel először, 1915-ig vezető szólista, 1924-ig magántáncos volt. 1919-től 1931-ig az Opera balettmestere. Közben saját balettkiskolát is alapított. 1925-től 1936-ig a *Magyarországi Táncmesterek Egyesületének* elnöki tisztét töltötte be, és tanított a *Táncmestereképző Iskolában* is. Operaházi működése során számos önálló művet és operai balettbetétet készített. F.K. *Mályvácska királykisasszony* (1921); *Argyilus királyfi* (1924); *Petruska* (1926); *A diótörő* (1927): *Az ezüst kulcs* (1928).

Brada Rezső (Bp., 1906. jan. 6.–Bp., 1948. ápr. 28.): táncos, koreográfus. *Brada Ede* fia és tanítványa. 11 éves korától kezdve tanult táncolni. 1921-ben lépett fel először az Operaházban, a Mályvácska királykisasszony (Brada Ede–Máder R.) c. balett *Szerecsen* szerepében. 1941-ig az Operaház tagja, 1930-tól magántáncosa. 1927–28-ban az USA-ban turnézott, ill. Bécsben vendégszerepelt. 1934-től koreográfiákat is készített az operai baletthez. számára. Műveiben a mozdulatművészet és a pantomim formavilágát is felhasználta. F.Sz. *Mór* (Brada E.: Petruska); *Csongor* (Cieplinski: Csongor és Tünde); *Pán* (Milloss A.: Prométheusz); *Florestan* (Milloss A.: Karnevál). F.K. *A szent fáklya* (Galafrés E.-val, 1934); *Lysistrata* (1937); *A tükör* (1937).

BRADA REZSŐ

Brand: → *Mosonyi Mihály*

Brassó színészete: a háromnyelvű városban a szász színháztársaság a legősibb, hisz már 1500-ban a német domonkosok misztériumjátékot mutattak be, 1542-ben *Honterus* János kezdeményezte az evangélikus iskolai színháztársaság. A szász színházi élet folyamatos történetéhez a korán megnyitott közsínház is hozzátartozott. A magyarok is a Brünnerberbe-féle épületben léptek fel. 1822-en a *Kali Nagy* Lázár vezette kolozsvári társ. játszott itt, s ettől kezdve gyakori játszói voltak a városnak. 1826-ban *Déryné* is vendégszerepelt velük. 1830-ban *Keszy József*, 1837-ben *Demjén Mihály*, 1840-ben *Pály Elek*, 1843–44-ben *Kilényi Dávid*, 1852-ben *Pósa Mihály* és *Bács Károly*, 1853-ban *Kaczvinsky János*, majd *Follinusz János*, 1864-ben *Hubay Gusztáv*, 1884-ben *Sztupa Andor* társ.-a, majd a Kolozsvári Nemzeti Színház művészei léptek fel a városban. A 20. sz. elején létrejött a Kassa–brassói szinikerület. Előbb *Komjáthy János*, majd *Faragó Ödön* irányítása alatt a nyári szinkór épületében játszottak, ami 1910-ben leégett. 1915. aug. 14-én nyitották meg újra. 1920–21-ben *Szabó Pál* társ.-a játszott itt, 1922–1924 között *Fekete Mihályék* szerepeltek előbb a Vigadóban, majd a Redoute mellett az Apolló- és a Modern Mozgóban. 1924–25-ben *Fehér Imre*, 1925–26-ban *Gáspár Jenő* társ.-ainak brassói működése után – ezután kevés kivételtől eltekintve – a kolozsváriak játékát élvezhették a város polgárai.

brazíliai magyar nyelvű színháztársaság: a ~ központja São Paulo városa, ahol mintegy 50 000 m. él. Az első m. színháztársaság 1933-ban *Gáspár Iván* (sz. 1892) alakította, de munkájáról nem sokat tudunk. A különböző m. egyesületek működő csoportjai 1927–1938 között több mint félszáz bem.-t tartottak, népszínműveket, operetteket és vj.-okat, de Gorkij: *Éjjeli menedékhelyét* és Herczeg Ferenc: *Bizánc* c. művét is előadták. Emlékezetes előadás volt a *János vitéz* (1933). A negyvenes évek végén az argentinai Magyar Színháztársaság – későbbi nevén Dél-amerikai Magyar Színháztársaság – rendszeresen vendégszerepelt Braziliában. Egy átlag évadban Rio de Janeiróban két bem.-t, São Paulóban nyolcat tartottak. A háború után néhány színész végleg vagy ideiglenesen Braziliában telepedett le. (*Fabián Eszter*, *Szilassy László*, *Somkuthy Dezső*, *Hajmássy Miklós*, *Karáczy Katalin*, *Thury Gizella*, *Vátady Katalin*, *Odry László*.) *Szelezky Zita*, *Vaszary Piroska* önálló estekkel jelentkezett. *Odry László* működőbevonásá-

val 1951-ben létrehozta a *São Pauló-i Magyar Színjátszó Társaság*ot, amely két operettet és egy vj.-ot mutatott be. Továbbra is a Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társaság vendégszerepelt rendszeresen 1954. márc. 27-ig ekkor volt Hunyadi Sándor: *Bors István* c. darabjának bem.-ja. – A társ. ekkor kettévált. *Páger Antal*, *Komár Júlia* és *Vaszary János* már nem tértek többé vissza, *Eszenyi Olga*, *Szilassy László*, *Cselle Lajos* még 1955-ben is felléptek, bár időközben *Hajmássy Miklós* São Paulóban megalakította a *Magyar Játékszín*t, amely 1956. okt. 23-ig működött. (Pl. 1954-ben hat bem.-t tartottak!) Több kísérlet történt az állandó színjátszás fenntartására, kevés sikerrel. 1959-ben a Fészek Klub keretében előadták *Vaszary János: Angyalt vettem feleségül* c. darabját. Működött egy *Múza* nevű együttes is. – Ir. Kutasi Kovács L.: *Magyar színjátszás Braziliában* (kézirat, London, 1984).

Bregyán Péter (Kiskunfélegyháza, 1954. máj. 22.–): színész. A SzAk elvégzése után pályáját 1977-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte. Az 1979-es évadban a kecskeméti Katona József, majd 1980-ban a Pécsi Nemzeti Színház tagja. 1981-től 1988-ig a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1988-ban az egri Gárdonyi Géza, majd 1989–90-ben a Nemzeti Színház tagja. 1991-ben a Budapesti Kamaraszínházhoz szerződött. 1992-től az Arany János Színházban játszik. Egyaránt alakít hős- és karakterszerepeket. F.Sz. *Csillag Pál* (Csepreghy F.: A piros bugyelláris); *Flaminio* (Goldoni: A kávéház); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Peer Gynt* (Ibsen); *Theiresziász* (Szophoklész: Oidipusz király); *Szinész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Förös* (Örkény I.: Kulcskeresők); *A császár* (Arrabal: Az építész és az asszír császár).

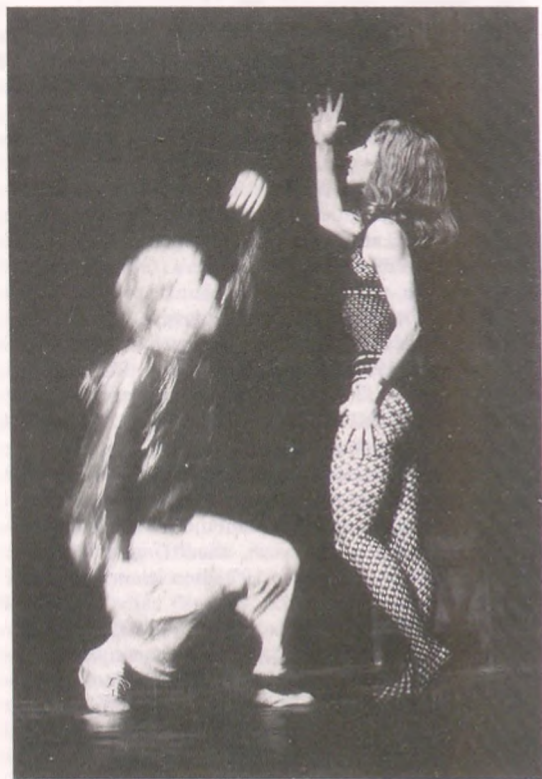
Breitner Tamás (Bp., 1929. ápr. 13.–Pécs, 1991. márc. 26.): karmester, zeneigazgató. 1951–56-ban a Zak karmesterképző szakán *Somogyi László* növendéke volt. 1960-tól 1970-ig a Fővárosi Operettszínház karmestere, majd 1970-től 1991-ig, haláláig a Pécsi Nemzeti Színház karmestere, 1984-től zeneigazgatója, valamint a Pécsi Filharmonikus Zenekar vezetője volt. Pécsi operabemutatóit mindig nagy siker fogadta. Kilenc Hungaroton lemezfelvétele van, elnyerte a Francia Akadémia nagydíját. Liszt Ferenc-díjas (1973), érdemes művész (1978).

Brenner Jenny (? , 1835–?): énekesnő (szoprán). Erdélyben született. Tízéves korában kezdte zenei tanulmányait. Pesten, a *Horváth* Edmund-féle énekiskolában *Geniluomo* olasz énekemester növendékeként 1859-ben mutatkozott be nagy sikerrel a Nemzeti Színházban, ahol később is csak mint külföldről hazalátogató vendégénekesnő lépett fel 1862-ben és 1873-ban. F.Sz. *Leonora* (Verdi: A trubadúr); *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola).

Bretán Endre (Szombathely, 1917–): színész, énekes (basszbariton). Tanulmányait 1936-tól 1940-ig végezte Bukarestben, az Academia de Muzica si Arta Dramatica hallgatójaként. 1944–45-ben a kolozsvári Román–Magyar Színház, 1945-től 1947-ig a Nemzeti Színház, 1948-ban a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt. 1948-tól 1975-ig Kolozsvárott az Állami Magyar Opera magánénekes volt. Operettekben is gyakran fellépett. F.Sz. *Tommaso* (D'Albert: A hegyek alján); *Ferdinánd főherceg* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Főpap* (Verdi: Nabucco); *Viktor* (Déry T.: Tükör); *Pickering* (Loewe–Lerner: My Fair Lady).

Bretán Miklós; Bretan, Nicolae (Naszód, 1887. márc. 25.–Kolozsvár, 1968. dec. 4.): énekes, rendező, zeneszerző. Iskoláit magyarul, románul és németül végezte. Felső zenei és drámai tanulmányait Kolozsvárott, Bécs-

ben és Bp.-en folytatta. 1912-ben operaénekesi oklevelet kapott, majd *Polgár* Károly pozsonyi társ.-hoz szerződött. Operák és operettek mellett prózai szindarabokban is fellépett. 1917-től 1922-ig a Kolozsvári Nemzeti Színházban játszott, majd a kolozsvári Román Opera tagja lett. 1944–45-ben a kolozsvári Városi Színház román tagozatának ig. Következtesen sikra szállt Erdély háromnyelvű kultúrájának ápolásáért. Zeneszerzéssel is foglalkozott. *Esthajnalcsillag*, valamint a *Gólem lázadása* c. művét a kolozsvári m. színház is bemutatta. 1924 dec.-ében román, német és m. költők verseit – Petőfi, Vörösmarty, Ady, Kosztolányi – zenésítette meg. Huszonegy Ady Endre-vers megzenésített változatát 1944 után a román Electrecord hanglemezzgyár adta ki. – Ir. Tiszatáj, 1984, 6. sz., 1987, 3. sz.

BRETUS MARIA – *A lány*
(Bartók B.–Eck I.: *A csodálatos mandarin*)

Bretus Mária (Cegléd, 1943. jan. 24.–): táncosnő. 1960-ban végzett az ÁBI-ben, ahol mesterei *Szalay* Karola és *Bartos* Irén voltak. Ezután a leningrádi Kirov Színházban, N. *Dugyinszkajánál* tanult. 1960-tól a Pécsi Balett szólistája. Az 1980-as évek végétől kezdve egyre inkább a pedagógiai tevékenység felé fordult. 1990-től a Magyar Táncművészeti Főiskola tanára. Ösztönös tehetsége, dinamikus szerepformáló készsége, széles kifejező skálája az egy meghatározó egyéniségévé tette. A Pécsi Balett repertoárjának több mint negyven főszerepét táncolta el. Liszt Ferenc-díjas (1964), érdemes (1972) és kiváló művész (1985). F.Sz. *Második csuka-szürke* (Eck I.: Az iszonyat balladája); *Glória* (Eck I.: Pokoljárás); *Lány* (Eck I.: A csodálatos mandarin); *Carmen* (Alonso); *Salome* (Eck I.); *Puck* (Eck I.: Szentivánéji álom); *főszerep* (Eck I.: *Páva variációk, Tavaszünnepe, Molière úr, Szonáta, Lót leányai*). – Ir. Dallos A.: A Pécsi Balett története (1969).

Breznay Anna (Székelyudvarhely, 1868. szept. 14.–?): színésznő. *Breznay Géza* lánya. Pályája elején főleg a naíva szerepkörben, népszínművekben voltak sikerei, később sokoldalú színésznője volt a vidéki színpadoknak. Gyerekszínész volt 1875–83-ban. F.Sz. *Agnes* (Csepreghy F.: Sárka csikó); *Klára* (Gaál J.: A peleskei notárius). Játszott A végrendelet (1918), Viola (1920), Anyósok gyöngye (1922) c. filmekben.

M.A. 1875–79: Krecsányi Ignác; 1879: Csóka Sándor; 1880: Krecsányi Ignác, Mosonyi Károly; 1881–83: Csóka Sándor; 1883: Mosonyi Károly; 1884–86: Jakab Lajos; 1886: Mosonyi Károly; 1887: Csóka Sándor; 1888: Mosonyi Károly; 1889–95: Halmi Imre; 1895–97: Somogyi Károly; 1898: Kovács Sándor; 1898: Magyar Színház; 1899: Szalkay Lajos; 1900–1904: Komjáthy János; 1904: Pesti I. Lajos; 1905: Balla Károly; 1907: Polgár Károly; 1908–10: Palágyi Lajos; 1910: Mezei János; 1911: Patek; 1912–14: Polgár Károly.

Breznay Géza; Geyza (Sátoraljaújhely, 1840. febr. 4.–Bp., 1911. dec. 26.): komikus, jellemszínész. Kitiűnő buffokomikus volt, egyéni humorral, találó vonásokkal jellemezte a figurát és játszotta szerepeit, ötletesen rendezte a darabokat. Az Országos Színészegyesület örökös disztája, a nyugdíjszabályok megalkotója volt. F.Sz. *Zsiga* (Szigligeti E.: A cigány); *Kancsukof* (Suppé: Faticica); *Mosolygó* (Csiky G.: A proletárok); *Puck báró* (Offenbach: A gerolsteini nagyhercegnő).

M.A. 1858: Hubay Gusztáv; 1861: Láng Boldizsár; 1864: Csaby Imre, Szilágyi Béla; 1866: Hubay Gusztáv; 1869: Györfly Antal; 1870: P. Nagy Mihály; 1871: Folinus János; 1872: Várady Antal, Miklósy György; 1873–78: Krecsányi Ignác; 1879: Csóka Sándor; 1880: Krecsányi Ignác, Mosonyi Károly; 1881–83: Csóka Sándor; 1883: Mosonyi Károly; 1884–86: Jakab Lajos; 1886: Mosonyi Károly; 1887–91: Csóka Sándor; 1891: ifj. Károly; 1892: Somogyi Károly; 1893–1901: Csóka Sándor.

Brieber János (Sopron, 1946. szept. 15.): táncos, pedagógus. Az ABI-ban végzett tanulmányai után 1962–1987 között az Állami Népi Együttes tagja. A karfeladatok mellett számos epizód- és szólószerepet táncolt az *Ecseri lakodalmas*, a *Hétszínvirág* és a *Magyar századok* c. programokban, valamint Létai: *Az ertől az óceánig* c. kompozíciójában. Együttési pályafutása után a Magyar Táncművészeti Főiskola néptáncánára lett.

Brioschi, Burghart és Kautsky, K. K. Hof-Theatermaler: A 19. sz. második felének híres bécsi díszlettervezői és festői. 1869 után, amikor a bécsi Opera elfoglalta új épületét, közös műhelyt alakítottak, amely a Monarchia nagy színházainak dolgozott. Az alapító Carlo Brioschi (Milano, 1826. jún. 4.–Bécs, 1895. nov. 30.) 1854-től 1885-ig a bécsi Opera tagja volt. Az olasz szcenika hagyományait ötvözte a késő romantika stílusával. 1856-tól már Pesten is rendeltek tőle díszleteket a Német Színház, ill. a m. Nemzeti Színház számára; utóbbinak 1869-ig. Fia, Anton Brioschi (Bécs, 1855. nov. 30.–?) 1886-ban vette át apja helyét a bécsi Operánál. – Johann Kautsky (Prága, 1827. szept. 13.–St. Gilgen, 1896. szept. 2.), részese volt az *Asphaleia*-rendszer kialakításának. Később fiaival önálló műhelyt nyitott. Ok, ill. társuk, Franz Rottonara tervezte 1892-ben *Esterházy* Miklós megrendelésére *Az ember tragédiája* bécsi bemutatójának Zichy Mihály rajzai után kialakított díszleteit. A Burghart-család rokona lehetett Franz Burghardt, aki 1896-ban már a Népszínház egyik díszlettervezője, majd 1908-ban a Népszínház-Vigopera számára ő festette – Hevesi Sándor rendezésében – szintén Zichy Mihály tervei nyomán, *Az ember tragédiája* díszleteit, melyeket Burghardt „Armin” néven szignált.

Brodsky Miklós (Odessza, 1905. ápr. 20.–Hollywood, 1950): zeneszerző. Elsősorban népszerű operettek szerzőjeként vált ismertté. *Szókik az asszony* c. művét 1929-ben a Budai Színkör mutatta be. A harmincas évek végén kivándorolt Londonba, majd Hollywoodban élt, ahol elsősorban filmzenéket komponált. F.M. *Az első tavasz* (1930); *A két lámpás* (1933); *Dinasztia* (1938).

Bródy István (Nagykároly, 1882. ápr. 27., v. máj. 1. Bp., 1941. jan. 4.): rendező, színházigazgató. 1904-ben a Kis Színkör rend.-jeként kezdte pályáját. 1904–05-ben a győri társ. főrend.-je, 1905. jan.-tól 1906-ig a Magyar Színház titkára, 1906–07-ben az aradi társ. főrend.-je volt. 1907-ben részt vett a Bonbonnière Kabaré megalapításában. 1907–1910 között a Vigszínházban rendezett. 1910–1912 között a Vigszínkör ig.-ja volt. 1912-ben a bécsi Carl Theater hívta meg rendezni. Az Operaházban 1913–1915 között ügyelőként, 1915-től 1918-ig rend.-ként dolgozott. 1918-ban a Margitszigeti Színkört, 1919–20-ban a Revü, 1920-ban a Scala, 1920–21-ben az Eskü téri Színházat igazgatta. 1921 jan.-jától Bécsben élt. A Trocaredo műv. vez.-je, a Theater an der Wien és a Metropol Theater rend.-je, utóbbinak ig.-ja is volt. 1924-től 1926-ig több darabot vitt színre a Fővárosi Operettszínházban. 1926-ban felépítette a Sziget Színpadot. 1929-ben szept.-tól nov.-ig a Magyar Színház műv. vez.-je volt. 1931-ben megalapította a Pesti Színházat, amely 1934-ig üzemelt. Ezután belekóstolt a filmrendezésbe, Olaszországban stagione társ.-tal szerepelt. 1935–36-ban a Kamara, 1936-ban a Művész Színházban rendezett. Utolsó vállalkozása a Margitszigeten egy hétig működő Poló Színpad volt 1936 nyarán. Tárcaikat, jeleneteket, operettlibrettókat, verseket írt. F.R. Stolz: *Csókibakter*; Millöcker: *Szegény Jonathán*; De Fries K.: *Budapest-Wien*. Librettói: Rényi A.: *Tiszavirág* (Vajda L.-val, 1915); Bródy M.–Márkus A.: *Férjhez ment a feleségem* (1921); Lajtai L.: *Asszonyok bolondja* (1923); Jacobi V.: *Miami* (Vajda L.-val, 1925); Ábrahám P.: *Zenebona* (Lakatos L.-val, 1928); Kemény E.: *Kikelet utca 3.* (Harmath I.-vel, 1929). F.M. *Mindenki benne van. Egy színigazgató naplójából* (1937).

Bródy Miklós (Nagykároly, 1877. márc. 30. Kolozsvár, 1949. dec. 17.): karmester, zeneszerző. Ügyvédi pályáját megszakítva 1901-től vidéken – Győr, Pécs, Pozsony –, majd 1907-től a Népszínházban működött karmesterként. Kolozsvári éveit alizta, 1910–1925 között a zenés előadások minősége és mennyisége ugrásszerűen javult. Itt mutatta be operáját is (*Thamar*, 1922). 1925–1936 között a román opera karnagya volt. Két operettje még Pécssett, énekes vj.-a és operája Bp.-en került színre.

Bródy Miksa (Nagyvárad, 1875. szept. 26.–Bp., 1924. máj. 4.): író, újságíró, műfordító. Orvosi tanulmányokat folytatott, de az irodalom vonzotta. Verseket és novellákat írt. 1904–05-ben a Budapesti Napló, 1904-től 1910-ig a Magyar Hírlap színikritikusa volt. 1910-ben a Pesti Naplóhoz került. Operettlibrettókat, kabarédarabokat írt, s több színművet lefordított. Librettói: Vincze Zs.: *Tilos a csók* (Pásztor J.-fel, 1909); Jacobi V.: *Leányvásár* (1911); Sybill (Martos F.-cel, 1914); Kálmán I.: *Zsuzsi kisasszony* (1915); Buttykay Á.: *Olivia hercegnő* (Földes I.-vel, 1922). Fordításai: Bernard: *Az ismeretlen táncos* (1911); Bisson: *A névtelen asszony* (1916).

Bródy Pál (Ungvár, 1898. dec. 13.–Bp., 1938. máj. 23.): színházigazgató, rendező, dramaturg. A bp.-i bölcsészettudományi kar elvégzése után, 1922-ben a Vigszínház dramaturgia, 1923–1926 között főrend.-je volt. 1929-től a Belvárosi, 1932-től 1939-ig a Magyar, 1937–1939 között az Andrassy Színházban mint dramaturg, főrend. és társig. működött. 1939–1942 között a háttérből még irányította volt színházát. 1942-ben

visszavonult. *Bolyai* Pál néven a Nyugatban és más folyóiratokban esszéi, kritikái, cikkei jelentek meg. F.R. Csehov: *Cseresznyés kert*; Goldoni: *A fogadósné*; Móricz Zs.: *A vadkan*; Gárdaly: *Ezüstlakodalom*; Shaw: *Brass-bond kapitány megterése*; Lengyel M.–Karinthy F.: *Földnélküly János*; Szép E.: *Aranyóra*.

Bródy Sándor (Eger, 1863. júl. 23.–Bp., 1924. aug. 12.): író, drámaíró, újságíró. 1897-ben rövid ideig a Nemzeti Színházban statisztált. 1880–1883 között Gyulán írnok volt, itt jelentek meg az első cikkei. 1884-től Bp.-en a *Magyar Hírlap* munkatársa, 1889–91-ben kolozsvári lapok újságírója és szerkesztője volt. 1891–1898 között ismét a *Magyar Hírlap*-nál dolgozott. 1900-ban *Fehér Könyv* c. önálló folyóiratot indított. 1903–1905 között Ambrus Zoltánnal és Gárdonyi Gézával a *Jövőndő* c. hetilapot szerkesztette. Később a *Pesti Hírlap*, *A Nap*, *Az Újság*, *Az Est* munkatársa volt. 1921-ben Olaszországba, 1922-ben Bécsbe költözött, s csak 1924 nyarán tért haza. A századforduló m. regény-, novella- és drámairodalmának meghatározó alakja. 1902-ben a Nemzeti Színház mutatta be első darabját, majd a Vig- és a Magyar Színház játszotta műveit, amelyek közül több külföldön is színe került. Számos színházi témájú cikke, színészportréja is megjelent. F.D. *Hófehérke* (1901); *A dada* (1902); *Királyidülék* (1902); *A tanítónő* (1908); *A medikus* (1911); *Királyok* (1913); *Árnyékok* (1914); *Lyon Lea* (1915); *A szerető* (1917); *Orgonavirág* (1919). F.M. *Színésznők* (1905); *Komédia* (1911); *Cilinderes Tiborc. Válogatott cikkek és tanulmányok* (1958). Fordításai: Schnitzler: *Körbe-körbe* (1912); Arcübasev: *Szenvedély* (1918). – Ir. Juhász F.-né: B. S. (1971); Laczkó A.: B. S. (1982).

Bródy Tamás (Kolozsvár, 1913. jan. 24. Bp., 1990. jún. 10.): karmester, zeneszerző. A Zak-n 1929–1933 között Kodály Zoltánnal tanult zeneszerzést. Karmesteri pályafutását 1935-ben kezdte a Budapesti Szimfonikus Zenekar vendégkarmestereként. A II. világháború kitöréséig Bécsben, Bernben és Luzernben rendszeresen fellépett karmesterként. 1957–59-ben a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának karmestereként is működött. 1947-től 1973-ig, nyugdíjazásáig a Fővárosi Operett-színház karmestere volt. 1963-ban Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. Zeneszerzőként elsősorban filmzenét (*Könnyű műzsa, Civil a pályán*), rádió-operettet (*Kulcs a lábtörő alatt, Nilus-parti randevú*) és színpadi zenét írt (*A VIII. osztály, Palotaszálló, Balkezes bajnok, Elfelejtett keringő*).

Bródy Vera (Bp., 1924. okt. 14. –): báb- és díszlettervező. Először zenei pályára készült. 1947–48-ban a Művész Színház tagja volt. 1951-től az Állami Bábszínház bábkészítője és díszlettervezője, később bábtervezője lett. Jellegzetes, szeretnivaló mesefigurái hamar beköltöztek a gyermekszívekbe. Ő tervezte meg a televízióban a felejthetetlen *Mazsola* bábfigurát. Munkácsy-díjas (1959), Jászai Mari-díjas (1967). F.T. *Misi mokus vándorúton* (Tersánszky J. J.); *Hamupipőke* (Gabbe-Tóthfalusi I.); *Szarvaskirály* (Gozzi-Heltai J.); *Szentivánéji álom* (Sh.); *Hófehérke* (Grimm-Károlyi A.); *A kacsalaki rejtély* (Urbán Gy.); *A három kismalac* (Tóth E.); *Csalavári Csálavér* (Móra F.–Pápa R.); *A dzsungel könyve* (Kipling-Balogh G.).

Brunáry Ilona (Bp., 1911. dec. 8. –): színésznő. Bölcsész tanulmányokat folytatott. 1953-ban érkezett Argentínába. 1960-ban csatlakozott a Hajmássy Miklós vezette Magyar Színjátszó Társasághoz. Okt. 8-án Paul Géraldy *Ezüstlakodalom* c. darabjában *Hamelinné* szerepében mutatkozott be. 1968-ban az Új Magyar Színház egyik alapító tagja volt, amely a Hajmássy-féle társ.-ból vált ki. F.Sz. *Celeszte* (Doillet: Gyógyszerész úr);

Nini (Vaszary J.: A kaméliás hölgy); *Szabó néni* (Vaszary J.: Egy nap a világ); *Solange* (Cocteau: Az írógép); *Anna* (Vaszary J.: Három szerelem); *Isabel* (Bradley: Az ál-lamügyész); *Cecile* (Bús-Fekete L.: János).

Bruzslai Cifra Erika; *Czifra* (Szabadka, 1957. márc. 20. –): színésznő, bábszínésznő. Az Újvidéki Művészeti Akadémián végzett 1980-ban. 1981-től 1982-ig az Újvidéki Színházban játszott, majd 1982-től a szabadkai Gyermekszínház színésze lett. 1991-ben otthagytta a színházat, és azóta Baján önálló gyermekműsorokat állít össze és népművelőként dolgozik. F.Sz. *Tomi* (Ruskuc: Kapitány nagyapa); *Ala* (Mrozek: Tangó); *Simplina* (Greidianus: Hé, ószeres!).

brüsszeli magyar nyelvű színjátszás: 1949. nov.-ben alakult színészekből és műkedvelőkből. Rend. *Timár* László, tagok: *Csányi* László, *K. Pozsonyi* Panni, *Kressák* Lajos, *Csizy* Kiss József, *Kibédi* Éva, *Vereczkey* Kálmán (Pozsonyból), *Pérei* Róza, *Kenéz* Pál voltak. Első bem.-jük 1950. jan. 22-én volt, Zilahy Lajos: *Fatornyok* c. darabját játszották. 1950 őszétől *Földvály-Timár* László vezette a társ.-ot. 1950. nov. 5-én a *Liliumfit* mutatták be. Új szereplők *Kozma* Andor, *Dallos* Ottó, *Pósa* Magda, *Szabó* Erzs voltak. Következő bemutatójuk *Az ősi ház* volt. Amikor *Földvály-Timár* Chilébe települt át, a társ. vezetését *Kozma* Andor vette át. Az egy. további működése ismeretlen. 1962-ben egy újonnan szervezett m. színjátszó társaság Heltai Jenő: *A néma levante* c. darabját mutatta be.

Bubik Árpád (Orosháza, 1896. máj. 18.–Berlin, 1965. nov. 13.): színházigazgató, rendező. 1918 után egy termelőszövetkezetig -ja, 1921-ben Bp.-en a Program c. lap szerk.-je és a Magyar Művészek Szövetkezetének ügyvezető ig.-ja volt. 1929-től Olaszországban, Svájcban és Franciaországban élt. 1933-ban Németországba költözött. Először stagione-társulatot vezetett, később Berlinben lett színig. (Renaissance, Kleines Theater, Theater in der Behrenstrasse, Theater unter den Linden).

BRÓDY VERA bábterve –Svarc-Kardos G. Gy.:
A Sárkány

1941–42-ben a Fővárosi Operettszínház és a Margitszigeti Szabadtéri Színpad ig.-ja volt Bp.-en, de ~ sem az anyagi, sem a szakmai feltételeknek nem tudott megfelelni. F.R. Buday D.: *Csodatűkör*; Schubert–Berté: *Három a kislány*; De Fries K.: *Száz piros rózsa*.

Bubik István (Bp., 1958. máj. 19.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1981-ben a Nemzeti Színház tagja lett. 1992-ben megvált a Nemzeti Színház társ.ától. 1993-ban az újonnan alakult Művész Színház szerződött. A m. és a világirodalom legismertebb hősszerepeit játszotta, valamint rockoperák főszerepeit énekelte. A Színészenekar dobosa. Erzelmeken alapuló, aktív, robbanékony játéktípus jellemzi alakításait. Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *János* (Bródy S.: A orvos); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Egizstus* (Bornemisza P.: Magyar Elektra); *Bánk bán* (Katona J.); *Tartuffe* (Molière); *István* (Szörényi L.–Bródy J.: István, a király); *Máté* (Hubay M.: Tüzet viszek); *II. Richard* (Sh.); *Zetelaki Gábor* (Sütő A.: Advent a Hargitán); *Jézus* (Shwartz–Greene–Tabelak: Godspell); *Kolumbusz* (Fábi P.–Gallai M.: Kolumbusz, az örült spanyol hányattatásai szárazon és vizen); *Ole Ingeborg* (Szomory D.: Incidens az Ingeborg koncerten).

BUBIK ISTVÁN – Ádám
(Madách I.: Az ember tragédiája)

Búbos András (Szabadka, 1962. máj. 3.–): színész. Négy évig járt az Újvidéki Művészeti Akadémiára, 1986-ban fejezte be, de nem szerzett diplomát. 1986-tól a Szabadkai Népszínházhoz szerződött. Epizódsszerepeket játszik. F.Sz. *Petey* (Pinter: Születésnap); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Bosque* (Molière: Embergylölő); *Szisztunov* (Gogol: A revizor).

Bucsky Beáta (Balatonárszóc, 1946. szept. 2.–): táncosnő. Előadói pályáját az Építők Vadrózsák Együttesében kezdte, számos szólószerepet alakított. 1967–1981 között az Állami Népi Együttes tagja, több epizód- és szólószerepet táncolt az *Eszeri lakodalmas*, a *Magyar századok* és a *Jeles napok* c. együttes programok táncáiban.

Buda színészete: teátrális rendezvényekről először a 15. sz. első éveiből hallunk, amikor *Beatrice* királynő olasz mulattatókat látott vendégül, és a karácsonyi ünnepek körül lovagjátékok és paródiák voltak láthatók. Kiemelkedő esemény volt 1501-ben a Boldogasszony-templom előtti téren rendezett, politikai célzatú „töröcsküfólo”

játék. Tudjuk, hogy farsangi álarcos multságok voltak divatban *II. Lajos* király udvarában, és hogy 1532-ben egy ún. „Gritti-játék” politikai megtorláshoz vezetett. Közvetlenül a török megszállás felszámolása után jezsuita iskolai színjátékokat szerveztek (egészen 1771-ig); 1754-ben a piaristák is tartottak előadásokat. A 18. sz. végén a hivatásos színjáték is elindult: 1768, ill. 1773-ban *Felix Berner* érkezett német társulatával és két budai vendégfogadóban épített alkalmi színpadot. Egyik a Vörös Sün (ma: Hess András tér 2.), másik a Fehér Kereszt (ma: Batthyány tér 4.) volt. 1784-ben épült meg a Duna-parton a Reischl színház; itt játszott többek között *Heinrich Bulla* társulata 1787-ben. A → *Várszínház* kialakításával új fejezet kezdődött ~ színi életében. *Kelemen* Lászlók kísérletei mellett és után még sokáig a német színészet uralkodott. Csak közjátéknak számított 1807-ben *Ernyi Mihály* kis kolozsvári csoportjának fellépte a vizivárosi, ún. Falk színházban. Döntő jelentőségű volt viszont az az öt évad, 1833–1837 között, amelyet a kassai társulat drámai részlege *Budai Színésztársaság* néven bonyolított le, megalapozva a főváros állandó m. nyelvű színházi kultúráját. Utának ismét a német színészet erősödött meg Budán. 1838-ban Philip *Nötbl* átmeneti színikört épített a Krisztina úton, majd 1843. máj. 6-án nyári arénát nyitott Ofner Tagstheater in der Christenstadt néven, amely több névváltozás után *Budai Színkör*ként vált ismertté. Ebben az épületben játszott 1861. ápr. és júl. között *Molnár György* társulata, amíg el nem készült az 1861. szept. 17-én megnyitott → *Budai Népszínház*. 1870-ben a budai tanács megtiltotta, hogy a város területén német nyelven játsszanak. A Várszínházat ekkor *Aradi Gerő* rövid kísérlete után a Nemzeti Színház kezdte üzemeltetni. A Budai Színkörben viszont 1883-tól *Krecsányi Ignác* honosította meg végleg a m. nyelvű színjátszást, amelyet ebben a házban 1914-ig irányított. 1915-től *Sebestyén Géza* lett a Budai Színkör ig.-ja. A színházat 1925-ben még egyszer utoljára renoválták, 1937-ben azonban lebontották. – 1945. ápr.–máj.-ban *Budai Színház* néven rövid életű vállalkozás kezdődött a XI. Villányi út 27. sz. alatti épületben. A városrész további színháztörténete az újjáépített Várszínház sorsához kapcsolódik. – Ir.: Országh S.: *Budai színházak és játékszín 1783–1895*. (1895); Pukánszky Kádár J.: *A budai és pesti német színészet története 1812-ig*. (1914); Pukánszky Kádár J.: *A pesti és budai német színészet története, 1812–1847* (1923); Binal: *Deutschsprachiges Theater in Budapest* (Wien, 1972); *Magyar Színháztörténet 1790–1873*. (1990); Koch L.: *A Budai nyári Színkör* (1966); *Krecsányi I.: A magyar színészet térfoglalása Budán* (Temesvár, 1910).

Budai István (Bp., 1936. aug. 12.–): színész. Pályáját a Szegedi Nemzeti Színháznál kezdte 1961-ben. 1964-ben a József Attila Színház szerződött. 1970–71-ben az Állami Déryné Színházban, 1972-től az Irodalmi Színpadon játszott. 1982-től 1985-ig ismét a József Attila Színház tagja, azóta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Sahriar szultán* (Heltai J.: Az ezerekettedik éjszaka); *Gazsi* (Mesterházi L.: Férfikor); *Goreckij* (Osztrovskij: Farkasok és bárányok); *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Lovászinas* (Bródy S.: A tanítónő).

Budai Livia (Esztergom, 1950. jún. 23.–): énekesnő (alt). Énektanulmányait a Zak-n végezte. Mascagni: *Paraszbecsület Lucia*jaként lépett fel először az Operaházban 1973-ban. 1977 óta külföldön él. F.Sz. *Amneris* (Verdi: Aida); *Carmen* (Bizet); *Giovanna* (Verdi: Rigoletto); *Melantho* (Monteverdi: Odüsszeusz hazatérése); *Fricka* (Wagner: A Rajna kincse); *Flóra* (Verdi: Traviata).

Budai Kamaraszínház (1945): 1945. szept. 21-én az Űrömi út 60–62. sz. alatt, az újlaki katolikus kultúrházban nyílt színház. Ig.-ja *Nyíri* Zoltán volt. Mindössze két bem.-t tartott. A *Pataky* Miklós, *Pálóczy* László, *Rajna* Alice, *Szakáts* Zoltán, *Szaplonczay* Éva, *Tallós* Endre nevével jelzett társ. utolsó előadását 1945. nov. 15-én láthatta a közönség.

Budai Népszínház (1861–1864, 1867–1870): 1861. szept. 14-én nyitotta meg kapuit a Lánchíd budai hídfőjénél. Ezt az épületet Mátyás király egykori lovardájából *Gerster* Károly és *Frey* Lajos tervei alapján alakították át színházzá. A színház alapítója *Molnár* György volt. Főképpen operettet és népszínműveket – *Szigligeti* Ede: *Két pisztoly*; *Berczik* Árpád: *Lidi*; *Feleky* Miklós: *Angyal Bandi* – adtak elő. A ~ első korszakát a hagyományörzés és az útkeresés jellemezte. *Molnár* igyekezett feleleveníteni a népszínműi repertoárt. Pályázatok kiírásával újabb népszínművek születését is inspirálta. Igazi kasszasikert azonban csak az operett jelentett a színház számára. Bemutatták *Offenbach* *Eljegyzés lámpafénynél*, *A gerolsteini nagyhercegnő*, *Suppé* *Szép Galathea* c. műveit, és melléttük az első m. operettnak tekinthető darabot, *Allaga Géza: A szerelmes kántor* c. alkotását is. *Molnár* György két látványos revüvel – *Az ördög pirulái*, *Bem apó hadjárata* – érte el legnagyobb sikereit. Mindez azonban kevésnek bizonyult ahhoz, hogy az eladósodott színházat meg lehessen menteni a csődtől. Így 1864-ben *Molnár* kénytelen volt a színházat bezárni. 1867. jún. 13-án egy újabb korszak kezdődött a színház életében a három évig tartó kényszerszünet után. A ~ sikeres darabok bemutatásán túl teret adott olyan fiatal tehetségeknek, mint *Blaha* Lujza, *Jászai* Mari, *Szentgyörgyi* István, *Náday* Ferenc, *Vizvári* Gyula, *Kassai* Vidor, *Solymosi* Elek. A színház 1870-ben végleg megszűnt. Épületét 1870. szept. 16-án lebontották. – *Ir. Mályuszné Császár E.*: A Budai Népszínház műsora. Adattár (1958); *Pukánszky* Kádár J.: A Budai Népszínház története (1979).

Budai Népszínház: (1945–1947) → *Óbudai Népszínház*

Budai Parkszínpad: 1959-ben épült szabadtéri színpad a budai XI. kerületben a Fenegetlen-tó mellett,

Bartók Színpad néven. 1965-ben változott a neve ~ra. A nyári szezonban könnyűzenei esteket, musicaleket játszanak, rendszeresen fellépnek itt külföldi táncgyüttesek és revűszínházak is.

Budai Szabadtéri Színpad (1947): Bp.-en, a II. ker. Pasaréti út 11. sz. alatt működő nyári színház. Elsősorban hangversenyekkel kapcsolódott be a főváros nyári kulturális életébe.

Budai Színház (1945): 1945. ápr. 15-én a XI. ker. Szent Imre herceg útja 27. sz. alatti cisztercita gimnázium nagytermében nyílt színház. Ig.-ja *Tapolczay* Gyula volt. Három bem.-ja (*Molnár* F.: *Marshall*, *Heijermans*: *Remény*, *Szigeti* J.: *Rang és mód*) és társ.-a (*Vizvári* Mariska, *Abonyi* Géza, *Lázár* Gida, *Bessenyei* Ferenc, *Szilágyi* *Szabó* Eszter) igényes műsort ígért Buda közönségének. A ~ 1945. jún. 19-én tartotta utolsó előadását.

Budai Színház: (1947) → *Óbudai Népszínház*

Budai Színkör (1843–1937): budai nyári színház. 1838-ban *Nötzl* Fülöp temesvári és nagyszebeni német színig. teremtette meg, aki 1838–1843 között a Fő utca 341. sz. alatt az *Osztár* Császárhoz címzett fogadóban játszott társ.-ával. 1843-ban *Nötzl* társult *Huber* Ignáccal, és egy faépületet építettek a színház számára a Horváth Kertben. 1870-ig németül játszottak, nevük *Ofner Tagstheater in der Christinenstadt* volt. 1861-ben m. nyelvű előadásokkal kísérleteztek a színkörben, ebben *Molnár* György vállalt jelentős szerepet, aki rövid ideig játszott itt társ.-ával. 1883-ban, majd 1888-tól 1915-ig *Krecsányi* Ignác igazgatta a színházat. Új műsortervvel, a német színházi hagyományoktól eltérve m. szerzők műveit mutatta be, *Szigligeti* Ede, *Vahot* Imre, *Szigeti* József darabjait. Előadásaikban látványos színpadi megoldásokra törekedtek. A színház műsorának színvonalát emelendő, klasszikus művek is színre kerültek (*Rostand*: *Cyrano de Bergerac*, *Gorkij*: *Éjjeli menedékhely*). 1915-től *Krecsányi* helyét *Sebestyén* Géza vette át. 1925-ben a színházat felújították. A műsort egy-egy sztár színész köré igazították, látványos előadásokat valósítottak meg (*Zerkovitz* Béla: *A nóta vége*, *Muzsikás* *Ferkó*; *Lajtai* *Lajos*: *Régi nyár*; *Brodsky* *Miklós*: *Szökik az asszony*). A színház 1870–1915 között *Fővárosi Nyári Színkör*,

BUDAI NÉPSZÍNHÁZ

1915–1937 között *Budai Színkör* néven működött. Az épületet 1937-ben lebontották. – Ir. Koch L.: A Budai Nyári Színkör. Adattár (1966); Binal: Deutschsprachiges Theater in Budapest (Wien, 1972); Pukánszky Kádár J.: A pesti és budai német színészet története 1812–1847 (1923).

Budanovits Mária (Szabadka, 1884. aug. 12.–Bp., 1976. máj. 7.): énekesnő (mezzoszoprán). *Maleczky* Bianka és *Anthes* György növendékeként kitüntetéssel végzett a Zak-n, majd Mme *Cahier* tanítványa volt. 1914-ben debütált az Operaházban Verdi A trubadúr c. művének *Azucena* szerepében. 1915–1954 között a dalszínház egyik vezető énekes, elsősorban *Verdi*, *Wagner*, *Bizet*, *Erkel* műveinek avatott tolmácsolója. Kiemelkedő sikert aratott Az álarcosbál, A végzet hatalma (*Verdi*), a Gioconda (*Ponchielli*) főszerepeiben. *Respighi* Láng c. operájának *Endoxia* szerepét sikerrel énekelte a mű mo.-i bemutatóján. Oratórium énekesnőként is hírnévre tett szert. Érdemes művész (1951), az Operaház örökös tagja. F.Sz. *Gertrudis* (*Erkel* F.: Bánk bán); *Ortrud* (*Wagner*: Lohengrin); *Fricka* (*Wagner*: A walkür); *Delila* (*Saint-Saëns*: Sámson és Delila); *Carmen* (*Bizet*).

Budapesti Játékszín (1937): fiatal színészek által létrehozott színházi vállalkozás, amely egyetlen bem.-ját, *Vincze Ferenc* *O, Frederik!* c. darabját 1937 febr.-jában a Zak kistermében vitte színre. A vállalkozás résztvevői *Kovács* Aladár, *Váry* Gyöngyi, *Szabó* Dezső, *Halász* Anna, *Téri* Árpád, *Bihari* Nándor, *Havas* József, *Tasnády* András, *Csatószei* Klára, *Törzs* Miklós és *Hollós* Gábor voltak.

Budapesti Kamaraopera: *Selmeczi* György zeneszerző, karmester, művészeti vezető által a Camerata Transsylvania Kamarazenekarra és a Tomkins Énekegyüttesre alapozva 1991-ben létrehozott operaműhely, amely azonban nem rendelkezik állandó magánénekes-társ.-tal, sem önálló színházépülettel. Legfontosabb célja a klasszikus repertoár kevésbé játszott kamaraope-
rainak, valamint a kortárs nemzetközi operajátzás avantgárd törekvéseinek hazai bemutatása és ápolása. Fontosabb bemutatóik: *J. Haydn: Elet a Holdon*; *Sáry László: In Sol*; *Poulenc: Az emberi hang*.

Budapesti Kamaraszínház (1991–): az 1978-

ban alakult *Népszínház* az 1990–91-es évadtól új vezetést kapott, ig.-ja *Szűcs* Miklós, műv. vez.-je *Csizmadia* Tibor, irod. vez.-je pedig *Böhm* György lett. Az új igazgatás a színház szervezésének és műsorának átalakítását 1991. jan.-jától kezdte meg. A Népszínház nevet ~-ra változtatták, az operatársulatóból létrehozták a *Budapesti Kamaraoperát*. Az 1991–92-es évadtól a társ. létszáma csökkent – a Népszínház utazótárs.-ait felszámolták, ám új tagok is érkeztek. Az egységes prózai társ. feladata lett a lényegesen lecsökkentett vidéki előadások megtartása. A ~ az 1991–92-es évadban a főváros egyik érdekes színházává vált. Az örökölt játszóhelyek közül a *Józsefvárosi Színház* a kiváló prózai előadásai (*N. Coward: Forgószínpad*; *Jókai* Mór: *A hulla férje*; *E. Knoblauch: A faun*) és zenés darabjai (*Erdélyi* Mihály: *Vedd le a kalapod a honvéd előtt!*; *Eisemann* Mihály: *Handa-banda*) mellett a *Károly körúti* (korábbi nevén *Asbóth* utcai) *Stúdiószínpadon* irodalmi-színházi különlegességet jelentett *G. Büchner Leonce és Léna* c. drámájának bemutatása. Az 1991–92-es évadban az A. Burgess *Mechanikus narancs* c. regényéből készült musicallel és Sh. *Athéni Timon*-jával a kiscelli romtemplomot is színházi helyszínné avatták.

Budapesti Szabadtéri Színpadok Igazgatósága: 1966. jan. 1-jén alakult meg Fővárosi Szabadtéri Színpadok Igazgatósága néven. A Margitszigeti Szabadtéri Színpad, a Városmajori Színpad és a Budai Parkszínpad tartozott felügyelete alá. 1970-ben kapta mai nevét. Első ig.-ja *Kerek* Antal volt. A nyári idényben játszó színpadokon más-más műfajú előadások vannak. A Margitszigeti Szabadtéri Színpad főként operákat és komolyzenei előadásokat tűz műsorára. A Városmajori Színpad a zenés komédiák, operettek, a Budai Parkszínpad a könnyűzenei esték, táncgyűjtések és revük otthona nyaranként. 1978. jún.-ban „Budavári Vigasságok” néven a Hilton Szálló Dominikánus Udvarában a ~ akkori vezetője, *Katona* Ferenc kezdeményezett kamarajellegű előadásokat. 1991 óta *Szabad Tér Színház* néven *Koltay* Gábor igazgatása alatt működik.

Budapesti Színészek Szövetsége (1917–1938): 1917. febr. 26-án alakult, *Hegedűs* Gyula kezdeményezésére. Székhelye V. Lipót krt. 20. Célja a tagjai sorába

BUDAI SZÍNÖR, 1936

tartozó színeszek anyagi és jogi érdekeinek érvényesítése volt. Évenként kollektív megállapodást kötöttek a *Budapesti Színigazgatók Szövetségével*, amely szerint a szerződések körül felmerülő vitás kérdéseket a két szervezet által közösen választott bíróság döntötte el. A szövetség tagja volt a *Színészek Nemzetközi Uniójának*. Hivatalos lapjaként működött a *Színészújság* 1923–25-ben és 1927–30-ban, amelyet Sándor Zoltán szerkesztett. A m. drámaírók támogatására 1926-tól létrehozták az *Új Magyar Drámaírók Bemutató Ciklusát*. A ~ elnöke volt többek között 1917–1924 között és 1927–30-ban Hege-dűs Gyula, 1922-ben és 1925–1934 között Ödly Árpád, 1927–1934 között Csontos Gyula. 1936 és 1938 között miniszteri biztos állt a szövetség élén. A választmány munkájában részt vett többek között Pataki József, Horváth Jenő, Szerényi Zoltán, Vágó Béla, Rátkai Márton, Kővári Gyula, Rott Sándor, Huszár Károly. A ~ Nyugdíjintézete 1923. márc. 25-én alakult meg.

Budapesti Színház (1912–1934): színházi vállalkozás az Aréna (ma Dózsa György út) és az István út (ma Bethlen Gábor u.) sarkán. A *Fővárosi Városligeti Színház* nevét az ig., *Feld Zsigmond* 1912-ben ~-ra változtatta. 1926-ban *Feld Zsigmond* fiának, Mátyásnak adta át a színház vezetését, aki apja mellett már 1919 óta részt vett a ~ vezetésében. A ~ műsorán operettek – Eysler: *Az asszonyfaló* – és a belvárosi színházak sikerdarabjainak paródiái – *Feld Mátyás: A csámposkirályné*, *Feld Mátyás–Harmath Imre: A Schlésinger fiú esete Lefkovits Katóval* – mellett a dramairodalom klasszikusai – Ibsen: *Kísértetek* – is helyet kaptak színpadán. A ~ gyakran adott otthont külföldi és vidéki társ.-ok vendégjátékainak is. 1932-ben *Békeffi László* társ.-a vette át *Feldtől* a színházat, majd 1934-ben *Beretvási Károly* kísérletezett itt rövid életű vállalkozással. Ennek bukása után néhány hónapig az Aréna Filmszínház működött az épületben. 1935-től az *Erzsébetvárosi Színház* játszott az Aréna úti színházban. – Ir. Alpár Á.: *A Városligeti Színkör 1889–1934* (1991).

Budapesti Színházi Kritikusok Szindikátusa (1923–1936?): a szindikátus érdekvédelmi céllal alakult. Az alakuló közgyűlés 1923. febr. 15-én volt. Diszelnök-ké ekkor *Ambrus Zoltán* és *Keszler József*et választották, elnökök *Schöppin Aladár*, *Kárpáti Aurél*, *Pünkösti Andor* voltak.

Budapesti Színigazgatók Szövetsége (1918–1948): 1918-ban, *Faludi Gábor* kezdeményezésére alakult érdekvédelmi szervezet. Tagjai színházak, varieték, orfeumok, kabarék ig.-i lehettek. A szervezet célja az érdekvédelem mellett a m. irodalom, a m. zene és a m. színpadi művészet ügyének szolgálata volt. 1920-tól a ~ együttműködött a *Budapesti Színészek Szövetségével*. A vitás szerződési kérdéseket a két testület által közösen választott bíróság döntötte el. A szövetség ügyeiben egy 5–7 tagú végrehajtó bizottság, ill. az évenként összehívott közgyűlés döntött. A tisztikar az elnökből, két alelnökből és az adminisztratív ügyek intézésére hivatott ügyvezető ig.-ből állt. 1945-ben *Budapesti Színigazgatók Szabadszervezete* néven éledt újjá. 1946-tól *Budapesti Színigazgatók Testülete* néven működött.

Budapesti Vígopera: a Zak kistermében 1946–1948 között működő operaegyüttes, amelynek igazgatója *Szécsi Ferenc*, zenei vezetője *András Béla* volt. Játsszottak a Madách Kamaraszínházban és több vidéki városban is. *András Belán* kívül *Erdélyi Miklós* és *Tóth Péter* voltak a karmesterek. Sok híressé vált operaénekes kezdte itt pályáját: *Czanik Zsófia*, *Galsay Ervin*, *Gencsy Sári*, *Faragó András*, *Kishegyi Árpád*, *Sándor Judit*. Operaházi vendégművészei is voltak a ~nak: *Ernster Dezső*, *Gyurkovics Mária*, *Osváth Júlia*, *Svéd Sándor*. A klasszikus kamaraoperák mellett – *Schenk: Csodadoktor*, *Mozart: A színiigazgató*, *Méhul: Kincskereső* –, nagyoperákat is bemutattak. Műsorukon volt *Donizetti: Szerelmi bájital*, *Don Pasquale*, *Rossini: A szevillai borbély*, *Mozart: Szókratész a szerájból*, ifj. *J. Strauss: A denevér* c. műve. Mo.-i bemutatóik közé tartozik *Rimsky-Korsakov: Mozart és Salieri*, ill. *Kadosa Pál: A törvény is tévedhet* c. egyfelvonásos operája.

Budapest Táncegyüttes: a magyar táncfolklór színpadi interpretálására 1958-ban alakított hivatásos előadóegyüttes. Összetétele – 10–12 pár táncos, 8–10 tagú vonózenekar – kezdettől a kis vagy közepes méretű előadótípusra tette alkalmassá. Első műv. vez.-je 1971-ig *Molnár István* volt. Irányításával a táncok a m. táncfolklór különböző stíluságú áttételeit mutatta be, *Kapuvári verbunk és csárdás*, *Dobozi csárdás* és a népszerű *Magyar Képeskönyv* c. szvit. A hatvanas évek első felében jelentősek azok a *Molnár* kor.-k, amelyek *Liszt Ferenc*, *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* zeneműveinek ihletésére

BUDAPEST TÁNCEGYÜTTES

születtek (*II. Magyar rapszódia; Allegro barbaro; Magyar képek; Marosszéki táncok*). Az évtized második felében a ~intenzíven bekapcsolódott a különböző idegenforgalmi előadássorozatokba, de a hetvenes években, *Simon Antal* és *Kricskovics Antal* irányításával és koreográfiáival újból felhívta magára a művészeti közélet figyelmét. A ~könnyen mobilizálható társ., ezért a m. és az európai, valamint a közel-keleti és a dél-amerikai színpadokon kívül az USA-ban, India, Indonézia és Vietnam előadóterein is vendégszerepelt. 1992-től műv. vez.-je *Zsuráfszky Zoltán*.

Budapest Varieté (1954–1959): a Józsefvárosi Színház Kálvária tér 6. sz. alatti, átalakított helyiségében 1954 márc.-ától 1959 febr.-jáig működött. Az *Országos Cirkusz Vállalat* kezelésében látványos kabaré-variété műsort játszott. Sikereiben nagy része volt az Országos Cirkusz Vállalat vezetőjének, *Szenes Ivánnak*, és *Karádi Béla* rend.-nek. A kabarészíneszek legjava lépett fel a ~műsoraiban.

Budaváry Rudolf (Bp., 1938. júl. 27.–): táncos, balettmester. 1957-ben végzett az ÁBI-ben, s az Operaház tagja volt 1969-ig. Ekkor a zürichi Operaházhoz szerződött, itt magántáncos és balettmester lett. Jó technikájú demi-karakter táncos. A Várnai Balettverse nyen harmadik díjat kapott 1965-ben. F.Sz. *Ferenc* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Gum* (Bourmonville: A szilfid); *Amor* (Seregi L.: Sylvia).

Buday Dénes (Bp., 1890. okt. 8.–Bp., 1963. okt. 19.): zeneszerző. Tanulmányait a Zak hegedű- és zeneszerzés szakán végezte. Változatos és sokirányú zenei munkásságát 1914-ben az *Apollo Kabaré* zenei vezetőjeként kezdte. 1916-ban mutatták be *Fogadjunk* c. első operettjét a Fővárosi Nyári Szinkörben. 1919-től öt évig a bécsi Scala Verlagnál zenedramaturg, hazatérése után zeneszerző. Több mint ezer zeneművet írt, dalokat és számos sanzont, *Harmath Imre*, *Szép Ernő*, *Gábor Andor*, *Emőd Tamás*, *Heltai Jenő*, *Somlyó Zoltán*, *Kemény Simon*, *Zilahy Lajos* verseire. F.M. *Diákszerzem*; *A két postakocsi*, *Csárdás*, *Farsangi esküvő*; *Egy boldog pesti nyár* (társszerzőkkel). *Csodatiűkör* (kisérőzene Babay J. darabjának 1937-es bem.-jához).

BUDAY GYÖRGY

Buday György (Kolozsvár, 1907. ápr. 7.–London, 1990. jún. 12.): grafikus, famszövő, könyvművész, diszlettervező. Grafikus adottságai már kolozsvári diákéveiben megmutatkoztak. 1924-ben Szegeden jogi doktorátust szerzett. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kol-

légiumának egyik alapítója, ahol *Hont Ferenc* vezetésével a modern dráma és színház kérdéseivel is foglalkozott. 1931–1933 között a Szegedi Városi Színház több előadásának és a Szegedi Szabadtéri Játékok első előadásának – Az ember tragédiája díszleteit tervezte. A m. hagyományokban gyökerező stilizáció, fény-árnyék hatások éles kontrasztja, konstruktív színpadépítkezés, a drámai cselekmény szolgálata, erős gondolati sugárzás jellemzi munkáit. 1939 óta Londonban élt. Könyvek, fametszetek, illusztrációk – közöttük balladák, drámák, nagyfeszültségű drámai jelenetek ábrázolásai – nagyszemű sorozatait alkotta meg. F.T. Berczeli A. K.: *A lángész*; Madách I.: *Az ember tragédiája*.

Buday Mária (Bp., 1906. okt. 11.–?): énekesnő. Énektanulmányait *Pető Imréné* és *Pető Imrénél* folytatta. Számos esetben hangversenyénekesnőként – 1928-ban, a Zeneakadémián és a Vigadóban – jelentős sikerrel szerepelt. A Magyar Szimfonikus Zenekar, a Székesfővárosi Zenekar, a Palestrina Kórus hangversenyein szólistaként működött közre. 1932-től az Operaház tagja volt. F.Sz. *Mária* (Gounod: Faust); *Ulrika* (Verdi: Az álarcosbál); *Emilia* (Verdi: Otello).

Budiás Ida (Nyárad, 1944. jún. 7.–): színésznő. 1962-től 1968-ig a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Németországba ment férjhez, ahol jelenleg is él. Kellemes énekhangjával, igényes mozgáskultúrájával tűnt ki. F.Sz. *Rozika* (Móricz Zs.: Uri muri); *Curlyné* (Steinbeck: Egerek és emberek).

buffó (olasz): 1. férfi szerepkör. A prózai színjátéktípusok komikus figurája, aki rendszerint a cselekmény alárendeltje, kárvallottja. Lassú és egysíkú gondolkodású, s ezt a mentalitást testalkata is kifejezésre juttatja. A klasszikus m. színpadi irodalomból pl. *Frici* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); 2. zenés színjátéktípusokban énekes komikus szerepkör, amelynek segítségével a főszereplő jellemét és törekvéseit egy másik, alacsonyabb valóságsíkkal szembesíti a szerző, a tükördramaturgia eszközeivel. Pl. *Bobèche király* (Offenbach: Kékszakáll); *Miska* (Doppler F.: Ilka és a huszártoborzó). 3. az olasz vígopera műfaji megjelölése.

Bugár Béla (Pozsonyepérs, 1931. ápr. 18.–): színész. 1950–1952-ig a pozsonyi Faluszínház, majd 1954-től 1991-ig a komáromi Magyar Területi Színház tagja. A Faluszínházban szerzett mesterségbeli tapasztalatait a komáromi színházban továbbfejlesztette, így az egy. vezető egyéniségei közé tartozik. F.Sz. *Lucenio* (Sh.: A makrancos hölgy); *George* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Liliom* (Molnár F.); *Eddie Carbone* (Miller: Pillantás a hídról).

Bugár Gáspár (Pozsonyepérs, 1932. febr. 25.–): színész. 1952–59-ben a pozsonyi Faluszínház, 1959-től a komáromi Magyar Területi Színház tagja, 1960-tól mint ügyelő is dolgozott. Sikeresen játszotta el a kisebb jellegű karakterszerepeket egész sorát. F.Sz. *Tradiveux*, *Siket* (Labiche: Olasz szalmakalap); *Montano* (Sh.: Otello); *Csikasz* (Háy Gy.: Mohács).

Bujdosó Mária (Nagykörös, 1945. szept. 8.–): színésznő. 1963-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött, 1966-tól a szolnoki Szigligeti, 1969–1978 között a Fővárosi Operettszínházban játszott, azóta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Rolla* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *Sybill* (Jacobi V.); *Kéremné* (Lehár F.: Cigány-szerzem).

Bujtor István (Bp., 1942. máj. 5.–): színész, rendező, filmrendező- és producer, forgatókönyv író. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végzett 1965-ben. Színi pályája 1966-ban a győri Kisfaludy Színháznál kezdődött. 1968-ban a József Attila Szín-

BUJTOR ISTVÁN – Bromden, az indián
(Kesev: Kakukkfészek)

házban játszott, 1971-ben a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, 1976-ban a Vigszínház tagja lett. 1978-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának tagja. 1989-től a székesfehérvári Vörösmarty Színházban játszik és rendez. Színpadi alakításai mellett jelentős filmszerepeiből ismeri a nagyközönség. Balázs Béla-díjas (1979). F.Sz. *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Stanley Kowalski* (Williams: A vágy villamosa); *Bromden, az indián* (Kesev: Kakukkfészek); *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Mike* (Knott: Várj, míg sötét lesz!); *Winston* (Kerr: Mary-Mary). F.R. Kesev: *Kakukkfészek*; Williams: *A vágy villamosa*; Miller: *Pillantás a hídról*; Kerr: *Mary-Mary*, *Üriember jó kriptából*.

bukaresti Magyar Színház: a kolozsvári Magyar Színház 1925-ös, 1926-os nagysikerű bukaresti vendégjátéka adta az ötletet a ~ megalapítására. A *Bukaresti Magyar Újság* 1930. máj. 26-i száma adta ki a jelszót: „Magyar színházat Bukarestnek!” Egyes becslések szerint az ekkori román fővárosnak 600 000 lakosa volt, ebből több mint 100 000 m. A színház érdekében hónapokon keresztül folyt az agitáció. Kovács Imre, erdélyi színig. kért és kapott játékendélyt. Kibérelték és átlakították az Alhambra Színház termét, amelyet végül is nem kaptak meg, helyette a szűk Amicitia Teremben kezdték el a játékokat 1930. dec. 24-én. Főleg könnyű fajsúlyú operetteket játszottak. A társ. tagja volt Zöldhelyi Anna, Karácsonyi Ili, Ferenczi Marianne, Tihanyi Jutka, Sárvár Rózsi, Márkus Lajos, Hetényi Ferenc, Halmay Vilmos, Oshanitzky Richárd karnagy, Izsó Miklós rend., később Kőszegi Margit és mások. 1931. febr. 18-tól a Boulevard Elisabetán levő Transilvania Teremben folytatták az előadásokat. A színház márc. második felében annyilag tönkrement. Több ízben történt sikertelen kísérlet a ~ feltámasztására. 1934-ben a fővárosi Majestic és a Roxy Teremben három hétig játszottak színészek Vigh Ernő vezetésével. 1935. febr. 27-én kezdte meg működését a negyedik m. színház Indig Ottó *Ember a hid alatt* c. darabjával. A kezdeményezés sikertelen volt, mint Salgó Andor színész-rendező is, aki ez idő tájt a műkedvelők részvételével próbálkozott.

Bukszár Márta (? , 1953. okt. 5. –): színésznő. A Zak-n 1979-ben végzett. 1984-től a Pécsi Nemzeti Színház tagja, ahol a primadonna szerepkört tölti be. Az operett szerepek mellett operákban is énekel. F.Sz. *Fedora* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *I. hölgy* (Mozart:

A varázsfuvola); *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Glávári Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy); *Antónia* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Marica grófnő* (Lehár F.). **Bulla Elma** (Selmecbánya, 1913. aug. 26. – Bp., 1980. máj. 14.): színésznő. Pozsonyban nevelkedett, táncolni tanult. Pályáját német nyelvtérületen Munczi Bulla néven, gyerekszínészként kezdte. 1926–30-ban Max Reinhardt-nál játszott. 1934-ben szerződött a Belvárosi Színház. 1936-os híres *Johanna*-alakításával (Bernard Shaw drámájában) a m. színészet élvonalába került. 1938-ban szerződött át a Vigszínházhoz. A háború után a Belvárosi Színház tagja volt, de rendszeresen játszott a Vigszínházban, és fellépett a Művész Színházban is. 1951 végén, a Belvárosi Színház megszűntével a Magyar Néphadsereg Színházához helyezték, amelynek (1960-tól Vigszínház néven) haláláig tagja maradt. Szelidséget sugalló törekvése szélsőségesen izzó szenvedélyeket rejtett. Kissé száraz, szintelennek ható hangja átlékesült a megformált figura indulataiban. Az igazi nagy színészek fegyelmezettsége, művészi alázata jellemezte játékát. 1956-ban Kossuth-díjjal, 1954-ben érdemes, 1960-ban kiváló művész díjjal tüntették ki. F.Sz. *Judit* (Shaw: Az ördög cimborája); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Édes Anna* (Kosztolányi D.); *Candida* (Shaw); *Hedvig* (Ibsen: A vadkacsa); *Kate Keller* (Miller: Édes fiam); *Anyá* (Capek: Fiam); *Alvingné* (Ibsen: Kísértek); *Bettina Clausen* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Mónika* (Mesterházi L.: Pesti emberek); *Lizzie* (Nash: Az esőcsináló); *Lady* (Williams: Orpheusz alászáll); *Mathilde von Zahnd* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Marthe* (Kesselring: Árzen és levendula); *Bódogné* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Mme Arcati* (Coward: Vidám kísértet); *Giza* (Örkény I.: Macskajáték); *Ambra* (Nicolai: Hárman a padon).

BULLA ELMA – Giza
(Örkény I.: Macskajáték)

Bulyovszkyné Szilágyi Lilla (Kolozsvár, 1833. máj. 25. – Graz, 1909. dec. 11.): színésznő. Szilágyi Pál lánya. Gyerekszínész volt Kolozsvárott, majd 1842–1846 között a Nemzeti Színházban. Ezután ugyanott 1858-ig drámai hősnő szerepkört töltött be. 1848-ban Bulyovszky Gyula hírlapíróhoz ment feleségül. Nagy szorgalommal és akaraterevével készült a pályára, nyelveket tanult, szindarabokat fordított. 1857-ben Párizsban járt tanulmányúton, 1858-ban Németországba ment tanulni. 1859-ben sikerrel lépett föl a gothai színházban Stuart Mária szerepében. Breslau, Coburg, Meiningen,

BULYOVSKYKNE SZILÁGYI LILLA (Schiller: *Stuart Mária*)

Drezda, Stuttgart, Frankfurt színházaiban volt vendég. 1861-ben Drezdába szerződött. Váltakozó sikerű és visszhangú vendégszereplések után 1867-ben a müncheni udvari színház tagja lett. 1875-ben tért haza. Mivel a Nemzeti Színház nem szerződtette, ezért 1878-ban kénytelen volt visszavonulni. Számos tragikái szerepet játszott el, de osztatlan tetszést főleg vígjátékokban és színművekben aratott. Kivételes tehetség, lenyűgöző színpadi jelenség volt, csodás, mély fekvésű hanggal. Játékát báj, szelidség, kedvesség jellemezte. F.Sz. *Lecouivreur Adrienne* (Scribe-Legouvé); *Cordélia* (Sh.: Lear király); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Müller Lujza* (Schiller: *Ármány és szerelem*); *Gauthier Margit* (ifj. Dumas: *A kaméliás hölgy*); *Stuart Mária* (Schiller); *Ophélia* (Sh.: *Hamlet*); *Donna Diana* (Moreto); *Clärchen* (Goethe: *Egmont*); *Sappho* (Grillparzer). F.M. *Novellái* (Pest, 1855–1857); *Mein Reisetagebuch* (Pest, 1858); *Norvégiából* (1866). – Ir. Péchy B.: *Hűséges hűtlenek* (1969).

Burián Károly; Karel (? 1870. jan. 12.–?, 1924. szept. 25.): énekes (tenor). Cseh származású. Iskoláit Prágában végezte. Brünben debütált 1891-ben, majd Köln, Hannover, Hamburg után 1901–02-ben az Operaházhoz szerződött, amelynek később is állandó vendége volt. 1903–10-ben Drezdában énekelt, ahol hírnevét megalapozta. Fellépett a világ nagy operaszínpadain is: Bécs, New York, Bayreuth. Korának egyik legnagyobb Wagner-éneke, szerződtetése tette lehetővé a Wagner-repertoár bemutatását Bp.-en is. Lirai szerepekben is kiváló, árnyalatokban korlátlan gazdagságú hang, rendkívüli muzikalitás jellemezte. F.Sz. *Lohengrin*, *Tristan*, *Tannhäuser* (Wagner); *Canio* (Leoncavallo: *Bajazók*); *Lenszkij* (Csajkovszkij: *Anyegin*); *Faust* (Gounod); *Don José* (Bizet: *Carmen*).

Bus Kati (Bp., 1945. jan. 30.–): színésznő. A SzAk elvégzését megelőzően két évig a Magyar Filmgyártó

Vállalat Filmszínészképző Stúdiójának volt a tagja. 1970-ben szerzett színészdiplomát. A Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. 1972-től 1989-ig a Vidám Színpadon szerepelt, 1989 óta szabadfoglalkozású színművész. Lányos alkata érdekes ellentétet alkot mély, kissé nyers hangjával. 1969-től több ízben szerepelt német filmekben. F.Sz. *Rosa* (Williams: *A tetovált rózsá*); *Puck* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Rozál* (Gábor A.: *Dollárpapa*).

Bús-Fekete László (Kecskemét, 1896. jan. 29.–Los Angeles, 1971. jún. 7.): író. A Budapesti Műszaki Egyetem Építész-mérnöki Karán végzett tanulmányait félbehagyta, és 1916-ban belépett a *Színházi Élethez*, ahol egy év múlva szerk. lett. Már 1914-től megjelentek versei, elbeszélései. Első színházi sikerét 1921-ben *Búzavirág* c. darabjával aratta a Magyar Színházban. 1921-től tíz éven át az Andrássy úti Színház szerzője. Színművei szerepeltek a bp.-i színházak műsorán. 1940-ben az USA-ba emigrált, ahol folytatta írói munkásságát. Írt regényeket és filmforgatókönyveket is. Később Németországban élt feleségével, aki társszerzője is volt. 1963-ban látogatott haza. Drámái: *Árvácska* (Kulinyi E.-vel, 1924); *Csuda Mihály szerencséje* (1926); *Mihályné két lánya* (1924); *303. (Hűségserűm)* (1926); *Diktátor kisasszony* (1929); *Miss Európa* (Harmath I.-vel, 1929); *Vihar a Balatonon* (Góth S.-ral, 1931); *Több mint szerelem* (1933); *Cirkusz csillaga* (1934); *János* (1937).

Buss Gyula (Békásmegyer, 1927. febr. 14.–): színész. 1952-ben – a SzAk elvégzése után – a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. A Nemzeti Színház tagja volt 1956-tól 1959-ig, majd 1960–62-ben a Békés Megyei Jókai, 1962-ben a veszprémi Petőfi, 1963-ban a bp.-i Petőfi Színház szerződtette. A Thália Színház tagja 1964-től 1985-ig. 1985-től a Vidám Színpad művésze. Pályája elején előnyös megjelenése és szép organuma a hősi szerepkörre tette alkalmassá, később karakterszerepeket játszott. F.Sz. *Rómeó* (Sh.); *Valér* (Molière: *A fősvény*); *Leonardo* (García Lorca: *Vernász*); *Pugacsov* (Lengyel M.: *Ninocska*); *Leopold Mayerling* (G. Axelrod: *Good-Bye Charlie!*); *Miszey Lajos* (Görgey G.: *Szexbogyó*).

Buttykay Ákos (Halmi, 1871. júl. 22.–Debrecen, 1935. okt. 26.): zeneszerző. Weimarban, majd a Zak-n tanult, ahol 1907–1922 között tanított is. Színpadi műveit főként operettek, közülük néhányat külföldön is játszottak. Kísérőzenét írt Madách Imre: *Az ember tragédiájához* és átdolgozta később Kacsóh Pongrác: *János vitézét*. Meseoperáját – *Hamupipőke* – 1912-ben az Operaház mutatta be. F.M. *A csibészkirály*; *Az ezüstsírály*.

Buttykay Emmi (Bp., 1911. máj. 4.–London, 1957. júl. 5.): színésznő. Buttykay Ákos és Kosáry Emmi leánya. 1934-ben már szerepelt neve a szerződés nélküli művészek között. 1943-ban letette a Színészkamara vizsgáját, s működési engedélyt kapott. 1942-ben a Pódium Kabaréban szerepelt. 1949-ben a Fővárosi Kabaréban, 1950-ben a Kamara, 1950–51-ben a Fővárosi Varietében, 1951–1954 között a Vidám Színpadon lépett fel. 1938–1956 között több filmben is játszott.

Büky Béla (Juta, 1899. jan. 18.–Bp., 1983. márc. 23.): festőművész, rajztanár, bábművész. A Képzőművészeti Főiskolán *Vaszary* János növendéke volt. A húszas évek második felében előbb *árnyjátékkal* kezdett foglalkozni, majd *A. Tóth* Sándor hatására kesztyűsbáb-előadást rendezett. 1932-től rendszeresen játszott Bp.-en, vidéki városokban és falvakban. Képzőművészi és bábjátékos ábrázolásmódját egyaránt a népművészet formavilága hatotta át. Alkotásai tömörek, szűkszavúak, dekorativitásuk markáns szín- és folthatásokban érvényesült. Műsorain a népköltészet népszerű darabjai – *Egyszer egy ki-*

rályfi, *Kitrákotty mese*, *Kőműves Kelemenné* – mellett Fazekas Mihály *Ludas Matyi*ja is megtalálható, mint Arany János derűs művei – *A fülemüle*, *A bajusz*, *A jóka ördöge* – és a *Kalevala* részletei. A negyvenes évek második felében Petőfi Sándor *János vitéz*ét is bemutatta. F.M. *Magyar Játék* (1936); *Bábjátékkönyv* (1947); *Árny- és bábjátékok* (é.n.). – Ir. Szokolay B.–Kós L.: *Művészi bábjáték-törekvések hazánkban II.* (A bábjáték Magyarországon, 1955); Belitska-Scholtz H.: *Vásári és művészi bábjáték Magyarországon* (Tihany, 1974).

Bürös Gyöngyi (Bp., 1936. febr. 24.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1961-ben kezdte pályáját az egri Gárdonyi Géza Színházban. 1963–65-ben a szolnoki Szigligeti Színház tagja, az 1965–66-os évadra a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja, majd egy évre visszaszerződött Szolnokra. F.Sz. *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Lujza* (Schiller: Armány és szerelem); *Lavinia* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Cordélia* (Sh.: Lear király); *Júlika* (Molnár F.: Liliom); *Iszméné* (Szophoklész: Oidipusz király, Oidipusz Kolonoszban, Antigoné).

Tücsöklakodalmom
BÜKY BÉLA árnnyjátéka

C

Campilli Frigyes (Bécs, 1820. okt. 7.–Bécs, 1889. okt. 3.): táncos, koreográfus és balettmester. Olasz származású. 1846-ban vendégzerepelt először Pesten a bécsi Opera szólistájaként. A Nemzeti Színház 1847-ben szerződtette a rendszeres m. balettképzés bevezetésére, a színház balettkarának megszervezésére és a balettrepertoár fejlesztésére. 1884-ben az Operaház balettmestere lett, ahol 1887-ig tevékenykedett. 40 éves mo.-i működése alatt ~ a bécsi balett szintjére kívánta fejleszteni a hazai balettművészetet, és a bemutatott művek kiválasztásában is a császárváros ízlését tartotta szem előtt. Számos balettet vett át a nemzetközi repertoárból, és maga is több művet koreografált. Táncosként is fellépett. A nemzeti vonásokat tükröző táncjátékokkal szemben a klasszikus balettet népszerűsítette. Neves külföldi táncosokat hívott meg, a hazai táncosképzésre azonban nem sok gondot fordított. 1887-ben, nyugdíjba vonulása alkalmából Ferenc József arany érdemkeresztel tüntette ki. Életének utolsó éveit Bécsben töltötte. F.K. Jós (1849); *A szerelmes ördög* (1851); *Robert és Bertram* (1858); *A furfangos szobalány* (1858); *Rococo* (1880); *Renaissance* (1883). – Ir. Vályi R.: Nemzeti táncagyományaink sorsa a színpadon, és a balett az abszolutizmus és a kiegyezés korában (A magyar balett történetéből, 1956).

cantomimika: → *automimika*

Carelli Gábor; **Krausz** (Bp., 1915. márc. 20.–): énekes (tenor). M. származású amerikai énekes. Jogi és zenei tanulmányait Bp.-en végezte, majd 1936-tól 1939-ig Benjamino Gigli növendéke volt Rómában. 1939 óta az USA-ban él, 1951-ben lett a New York-i Metropolitan Opera tagja, ahol egyike volt a legtöbbet foglalkoztatott lírai, majd comprimario-tenoroknak. A 60-as évektől kezdve többször vendégzerepelt Bp.-en. Az operajátszás történetéről a rádióban előadásokat tartott. 1966-tól a Manhattan School of Music tanára. Önéletrajza *Utam a Metropolitanbe* c. jelent meg (1979). **Carina** Anna; **Gschmeidler** (Bécs, 1839. nov. 15.–Bp., 1885. máj. 7.): énekesnő (szoprán). Osztrák származású. Bécsben zongorázni tanult, énekesként Mathilde Marchesi növendéke. 1863-ig német színpadokon szerepelt, majd 1870-ig a Nemzeti Színház vezető drámai szopránja. Férjhezmeneteléig, 1878-ig – amikor elhagyta a színpadot – rendszeresen fellépett itt vendégként. Később csak hangversenyeken énekelt, változatlanul nagy sikerrel. *Leonora* (Beethoven: Fidelio) megformálásával tradíciót teremtett; *Margit* alakításának köszön-

hető a Faust (Gounod) példátlan sikere is. Erkel Ferenc neki szánta *Lóra* szerepét (Dózsa), amelyet a bemutatón ő énekelt. Több nyelven beszélő, rendkívül művelt, széreny művésznő volt. F.Sz. *Norma* (Bellini); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Elza* (Wagner: Lohengrin); *Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László).

Carl, Henriette (Berlin, 1802–Bécs, 1890. márc.): énekesnő (szoprán). Porosz udvari és kamaranékesnő. 1835-től Pesten többször énekelt hangversenyeken – Erkel Ferenc kíséretével – és a német színházban. *Scholdné* távollétében 1841–42-ben a Nemzeti Színház népszerű, állandó vendégzereplője. 1850-ben visszavonult a színpadtól és pedagógus lett. F.Sz. *Lucrezia Borgia* (Donizetti); *Báthory Mária* (Erkel F.).

Cathry Nelly (?–?): színésznő. A Szabadkai Népszínház társ.-ának alapító tagja volt. Drámai és komikus szerepeket játszott. F.Sz. *Rosaura* (Goldoni: A hazug); *Válja* (Szimonov: Orosz emberek); *Muche* (Pagnol: Topáz).

cédula: → *színlap*

Cenner Mihály (Bp., 1917. okt. 28.–): színháztörténész. A bp.-i Pázmány Péter Tudományegyetem Jogi Karán szerzett diplomát. 1952-től nyugdíjazásáig az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, ill. jogelődjének munkatársa, osztályvezetője. Jelentős ismeretterjesztő tevékenységet végez. Magyar színháztörténeti kiállítások forgatókönyvét írta és kiállításokat rendezett. Társ szerzője a *Nagy magyar színészek* (1957), a *Magyar Színháztörténet* (1962), *A Nemzeti Színház* (1965), *A színház világtörténete* (1972), *A magyar színház nagy képeskönyve* (1984) c. munkáknak. F.M. *Prielle Kornélia* (1957); *Márkus Emilia* (1961); *Magyar színészportrék* katalógusa 1790–1944 (1973); *Magyar színház Székesfehérvárott és Fejér megyében* (Székesfehérvár, 1972).

cenzúra: előzetes v. utólagos hatósági beavatkozás a színház műsorpolitikájába, ill. az egyes műsordarabok előadásába. Az egyházi ~ után a 17. sz.-tól világi, állami hatóságok gyakorolták. Mo.-on az előzetes ~ (az ún. cenzúrapéldányok ellenőrzése) 1867-ig maradt fenn, de az utólagos ~ (a *vizionálás*, azaz a napi előadások rendőri megtekintése, a rendelkezések betartásának ellenőrzése) jogát az államhatalom mindig fenntartja magának. A műsorpolitikát, ill. az egyes művek egészét v. részleteinek nyilvános előadását érintő ~-nak lehetnek vallási, ideológiai, napi politikai, erkölcs- és ízlésvédelmi, pedagógiai szempontjai is. – Ir. Mályuszné Császár E.: Megbíráltak és bírálók (1985).

Cerrinó: → *Saxlehner Emma*

chanson: → *szanzon*

Chat Noir (1920): kávéház az Erzsébet krt. 41. sz. alatt, melyben 1920 őszén *Robicsék* Zoltán nyitott rövid életű kabarét. Három hónapig működött, konferansziéja *Szentiványi Kálmán* volt.

Chereji-Paris Teréz (Kolozsvár, 1932. okt. 19.–): színháztörténész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1955-ben, négy évig a Székely Színház, majd egy évig a marosvásárhelyi bábszínház tagja. 1960-tól a Színművészeti Intézetben a színháztörténet előadótanára. 1973-ban színházelméletből és színháztörténetből doktorált a bukaresti tudományegyetemen. Disszertációja: *Román-magyar színházi, irodalmi, művészeti kapcsolatok a kulturális közlekedésért 1860–1940 között* (1977-ben a tanulmány megjelent román nyelven a kolozsvári Dacia Könyvkiadónál, rövidített m. változata pedig 1991-ben a pécsi Magyar-Román Baráti Társaság évkönyvében).

Chiabay Pál: → *Kubay Pál*

chicagói Népszínház (1928–1930): 1928. márc. 15-én alakult meg a színházi Rt. 20 000 dollár alaptőkével. Kezdetben chicagói, majd 1929 tavaszától New York-i székhellyel (Cort, ill. Gallo Theatre). A társ. negyvenöt személyes, modern autóbusszával járta a vidéket, a „road”-ot. Az ig. *Endrey Jenő* volt. A lelkes rendezők *Horváth Lajos*, *Sárosy Szüle Mihály* és *Király Ernő* (1929-től főrend.). Karmesterek *Rudnyánszky Sándor*, *Ferenczy Lajos*, *Horváth Gyula* és *Mátonfalvy György*. A népes társ.-ból csak néhány nevet említünk, mint *Pádl Margit*, *Tomory Adrienne*, *Kassay Rózsi*, *Sándor Anna*, *Hatváry Károly*, *Zsadányi Aladár*, *Rohonczy Mihály*. *Endrey Jenő* új színházat akart létrehozni, amely „nem széthúzza, hanem összetartja a magyarságot... drámai és operett-ensemble-t akartam” – írta könyvében. Ennek érdekében gazdag repertoárt állított össze: *Szirmay Albert*: *Trón és szerelem*; *Farkas Imre*: *Repülj feckém*; *Jacobi Viktor*: *Sybill*, *Leányvásár*; *Kövesi Albert*: *Goldstein Számi*; *Drégely Gábor-Harmath Imre*: *Az utolsó Verebélyi lány*; *Zerkovitz Béla-Szilágyi László*: *Csókoss asszony* – *Fellegi Teri* vendégitékával. A gazda-

sági válság minden igyekezet ellenére megpecsételte a ~ Rt. sorsát. 1930. ápr. 29-én már a *Lili bárónő* sem tudták sikerre vinni Toledóban, ezzel az előadással a színház megszűnt.

Chorin Géza (Bp., 1872. máj. 1.–Bp., 1933. ápr.): zeneszerző. Tanulmányait a Nemzeti Zenedében és Párizsban végezte. Operettek, dalok, tánczenék, nóták – *Sárga csizmát visel a babám* – szerzőjeként vált sikeressé, számos művét Párizsban adták ki. 1923-tól a Magyar Zeneszerzők, Szövegírók és Kiadók Egyesülete alelnöke volt. F.M. *A modern Diogenes*; *Kolumbusz báró*.

Chudy József (Pozsony, 1753. jún. 14.–Pest, 1813. márc. eleje): zeneszerző, karmester. 1785–88-ban *Erddődy* Nepomuk János gróf pozsonyi kastélyszínházának, 1789-ben Budán a német, majd 1793-ban a magyar, 1798–1801 között ismét a német társulat karmestere volt. Színpadi zenéi elvesztek. *Pikkó hertzeg és Julka Perzsi* c. daljátékának 1793. május 6-i, budai bemutatójától számítják a magyar operajátszás kezdetét. Az első magyar énekesjáték zenéje elveszett, csak szövege ismert. – Ir. Major E.: Ch. J. (Zenei Szemle, 1928. 3–4. sz.).

Cieplinski, Jan (Varsó, 1900. máj. 10. New York, 1972. máj.): táncos, koreográfus, balettpedagógus. Lengyel származású. Az erőteljes olasz és francia hatás alatt fejlődő varsói Nagy Színház balettiskolájában végezte tanulmányait, majd a társ. tagja lett. 1921-től kezdődő nemzetközi karrierje során, amely Stockholmtól Rio de Janeíróig ívelt, két alkalommal is a bp.-i Operaház tagja, koreográfusa volt, először 1931–1934 között, majd 1943-tól 1948-ig. Sikeres és sokoldalú operaházi működése alatt elsőként honosította meg a repertoaron a korabeli nemzetközi táncirodalom több jelentős és korszerű művét, elsőként komponált magyaros témájú és formanyelvű, ún. nemzeti baletteket, megkísérelte a cselekmény nélküli egyfelvonásosok színre vitelét is, és számtalan operai balettbetétet komponált. F.K. *Magyar ábrándok* (1933); *József legendája* (1934); *Az infánsnő születésnapja* (1936); *Bolero* (1943); *Divertimento* (1947); betét a *Sába királynőjéhez* (1945). – Ir. Fuchs L.: C. J. munkássága a bp.-i Operaházban (Táncstudományi Tanulmányok 1988–1989.).

Cikk-Cakk: → *Zöld Szamár Színház*

ciklus (görög): egy szerző életművét, azonos színjáték-típushoz tartozó v. tematikailag összekapcsolható szín-padi műveket, ill. meghatározott közönségrteg(ek) igényeit kielégítő produkciókat bemutató, tudatosan tervezett előadássorozat. Pl. *Paulay Ede* régi m. drámaciklusai (1881–1883), *Dittrő Mór* 1902-es, százestés m. drámaciklusa a Vigszínházban; az 1920-as vigszínházi Csehov~, Wagner~ az Operaházban az 1930-as években, és *Hevesi Sándor* Sh.-ciklusa (1923).

címszerep: a színpadi mű címével azonos szerep(ek). Többnyire azonos a főszereppel. Pl. Szophoklész: *Oidipusz király*; Sh.: *III. Richárd*, *Rómeó és Júlia*; Katona J.: *Bánk bán*, *Molnár F.: Liliom* stb.

címszereplő: a színházi előadásban a → *címszerepet* játszó színész.

Ciróka Bábszínház: Kecskeméten működő bábszínház. Huszonöt éves amatőr tevékenység után 1987 jan.-jában vált hivatásossá, először mint a kecskeméti Katona József Színház bábtagozata. 1990. aug.-ban kivált az anyaszínház kötelékéből és önálló intézményként működik. Az évi 120–130 előadásnak mintegy a felét Kecskeméten, másik felét megyeszerte tartják. Különféle nyitott bábszínházi formákkal kísérleteznek. A játszóház és a pedagógiai bábjáték keretei között keresik a kapcsolatot közönségükkel.

Clarus Kabaré (1930–1932): *Peti Sándor* és *Maklár Zoltán* vezetésével 1930-ban alapított kabaré. A Rákóczi

u. 15. sz. alatti helyiségben játszottak. 1931 nyarán *Clarus Kert Kabaré* néven Kellér Gyula ig.-tásával folytatódott, már nemcsak mint nyári, hanem mint egész éves vállalkozás. 1932 végéig működött.

Clementis Tamás (Bp., 1962. máj. 13.–): énekes (basszbariton). Énektanulmányait 1983–1988 között a Zak-n végezte. 1987-ben lett az Operaház tagja. Több külföldi énekerseny – Belvedere énekerseny, Bécs – és ösztöndíj nyertese. F.Sz. *Biberach* (Erkel F.: Bánk bán); *VIII. Henrik* (Donizetti: Anna Bolena); *Orfeusz* (Gluck). **Colosseum** (1886–1920-as évek): → *Újpest*

Colosseum Színpad: → *Kis Szinkór*

comprimario: az olasz operai terminológiában a kis szerepekre alkalmazott elnevezés, melynek lényege nem a szerep terjedelmére vonatkozik, hanem annak karakterére és a cselekményben betöltött dramaturgiai fontosságára.

Coppini Zsófia (Forli, 1861–?): táncosnő. Olasz származású balerina, aki táncos szülei irányítása alatt kezdte tanulmányait. A velencei Fenice Színház szolótáncosnője volt, amikor 1880 ápr.-ában *Campilli* Frigyes ajánlatára, a bp.-i Operaház primabalerinának szerződött. 1887-ig ő töltötte be egyedül ezt a posztot. F.Sz. *Naila* (Campilli F.); *A polgárosodás nemtője* (Smeraldi: Excelsior).

Czagányiné Simonyi Julianna (?–?): színésznő. 1808–09-ben leánynevén, 1810–1813 között asszonynevén a pesti társ. tagja volt. Ezután elhagyta a színpadot és segédirmok férjével Jászberénybe költözött. Kisebb naivszerepeket alakított, de énekesjátékokban is fellépett. Szerepkörét Pesten a fiatal Déryné vette át. F.Sz. *Beta* (Weisse-Simai K.: Házi orvosság); *Járók* (Eckartshausen: Inkle és Járók).

Czakó Endre (?, 1836. nov. 19.–Bp., 1907. ápr. 24.): színész, sugó, ügyelő. 1857-ben kezdte pályáját. Két évtizedes vidéki vándorlás után Pestre jött, és 1876-tól újabb két évtizeden át a Népszínház, majd 1896–1907 között a magyar Müszinkör sugója és ügyelője volt. Számos színházi zsebkönyvet adott ki.

M.A. 1860: Balogh Alajos; 1863: Drágus Károly, Szigeti Imre; 1865–67: Bényei és Laczkó; 1867–71: Kocsisovszky Jusztin; 1871–73: Hubay Gusztáv és Sztupa Andor; 1873: Kolozsvár; 1874: Mosonyi Károly; 1875: Balogh György; 1876: Kétszery, Saághy Zsigmond.

Czakó Gyula (Bp., 1881. aug. 1.–Bp., 1919. júl. 30.): színész, rendező. A SzAk-ra járt. 1901–02-ben Temesvárott, 1903–1905 között Szegeden, 1905-től 1908-ig Kecskeméten, 1908–1910 között Miklósy Gábor társulatában, 1910–11-ben Győrött, 1911–1913 között Nyírában, 1913–14-ben Debrecenben, 1915–16-ban Temesvárott játszott. 1916-tól a Király Színház főrend.-je volt haláláig. Epizódsszerepeket játszott. F.Sz. *Csató* (Molnár F.: Doktor úr); *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Cunningham* (Jones: Gésák). F.R. Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Fall: *Sztambul rózsája*; Lehár F.: *A pacsipta*; Szirmai A.: *Gróf Rinaldó*.

Czakó Jenő (Jászsalsószentgyörgy, 1916. szept. 19.–): színész. Színházi pályafutását 1951-ben kezdte a szolnoki Szigligeti Színháznál, amelynek azóta is tagja. Főként epizódsszerepeket alakít. F.Sz. *Ösztövré* (Sh.: Szentivánéji álom); *Dagadtnyák* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Gyerzsimorda* (Gogol: A revizor); *Owen Glendower* (Sh.: IV. Henrik).

Czakó Klára (Kecskemét, 1948. jan. 18.–): színésznő. Pályáját amatőr színjátszóként kezdte. 1971-től 1990-ig, az 1975–76-os debreceni Csokonai Színháznál töltött évadot leszámítva, a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. 1983–1985 között a Radnóti Színpadon is játszott, és dolgozik a rádió gyermekstúdiójában

is. Szikár alkata, kesernyés humora főleg érdekesebb karakterek megformálására teszi alkalmassá. F.Sz. *Marja Satova* (Dosztojevskij: Ördögök); *Sin* (Brecht: A szcsuáni jólélek); *Kárász mama* (Arden: Elnek, mint a disznók); *Popó* (Weiss: Marat/Sade).

Czakó Mária (Bp., 1935. dec. 13.–): énekesnő (szoprán). A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola elvégzése után 1960–65-ben Tito Schipa meghívására a római Santa Cecilia Accademia növendéke volt. 1966-tól 1986-ig a debreceni Csokonai Színház magánénekes. Vendég szerepelt az Operaházban, Grazban és Londonban. Liszt Ferenc-díjas (1975). Főként Verdi, Puccini, Wagner-operák drámai szoprán címszerepeiben vált ismertté. F.Sz. *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni). **Czakó** Pál (Bp., 1890. máj. 24.–?): színész, rendező, színházigazgató. A SzAk-t 1912-ben végezte, és *Krecsányi* Ignác temesvári társ.-ához került. Harcolt az I. világháborúban. 1918-tól *Sebestyén* Géza ig. társ.-ában működött Temesvárott. 1921-től 1924-ig a Várszínház ig.-ja, 1924–25-ben *Horváth* Kálmán társ.-ának, 1925–26-ban a Thália Színháznak színésze és rend.-je volt. 1921–1924 között az Országos Színészegyesület igazgatótanácsában is tevékenykedett. 1928-ban az Egyetemi Nyomda tisztviselője lett. 1935–1938 között a Nemzeti Színház ig.-i titkára, 1939–40-ben a Városi Színház műv. ig.-ja volt. A Szegedi Szabadtéri Játékok szervezésében is közreműködött. Színházi tárgyú cikkeket írt. A Várszínház műsorában a kor sikeres írói és műfajai mellett klasszikusokat és új m. drámakísérleteket is előadott. A Városi Színház vezetésével kevesebb sikere volt – deficitese működése miatt a főváros megvonta engedélyét. 1944-ben az *Egyedül vagyunk* c. nyilas lapban színikritikákat írt. F.Sz. *Rank* (Ibsen: Nóra); *Oswald* (Ibsen: Kisértetek); *Biberach* (Katona J.: Bánk bán). F.R. Echegaray: *Folt, amely tisztít*; Herczeg F.: *A dolovai nábob lánya*; Gervai A.: *Bent az erdőben*. Librettoja: *Az ördög báró* (opera, Barics Gy.-val, zene: Szánthó M., 1922).

Czakó Zsigmond (Dés, 1820. jún. 20.–Pest, 1847. dec. 14.): színész, drámaíró. 1840-ben a nagyenyedi kollégium diákjaként lett színész. 1842-ig Erdélyben játszott, ekkor a Nemzeti Színház kardalosa lett. 1845-ben drámaírói sikerei hatására segédszínészé léptették elő, de dramaturgiai feladatokkal is megbízták. 1846-ban a Kisfaludy Társaság tagja. 1847-ben cikket közölt a Nemzeti Színház ig.-i problémáiról, de a Helytartótanács beavatkozásától tartó reformellenzék egységesen ellene foglalt állást. Elszigetelődése, csökkenő drámaírói sikere és anyagi helyzete öngyilkossághoz vezetett. Színészként csak epizódsszerepeket játszott, drámaíróként a m. romantika legeredetibb színpadi tehetsége volt. Hazai, társadalmi témájú, sikert aratott művei a francia romantika hatását tükrözik: *Kálmár és tengerész* (1844), *Végrendelet* (1845). Fő műve, a *Leona* (1846) tulajdonképpen drámai költemény; ember- és világgyűlöletét teljes értetlenség fogadta, akár a *Könnyelműek* c. darabját (1847). A *Szent László és kora* (1844) és a *János lovag* (1847) csak halála után került színre. Három drámáját (*A Chantreyek*, *A festő és vampyr*, *Júdás*) csak címről ismerjük. Ir. Berczik Á.: Cz. Zs.-ról (1875); Dózsa J.: Cz. Zs. élete és művei (Kolozsvár, 1893); Solt A.: Cz. Zs., a tépett lélek (1940); Marton G.: Cz. Zs. drámai életműve, Színháztudományi Szemle 9. (1982).

Czanik Zsófia (Mezőtelegd, 1920. jan. 13.–): énekesnő (drámai szoprán). 1933–1947 között a Zak-n *Jászó* György tanítványa. 1947–51-ben az Operaház ösztöndíjasa, *Amélia* szerepében debütált (Verdi: Az álarcosbál). 1951–1969 között az Operaház magánénekes-

nője. Nagy sikerrel szerepelt *Borogyin*, *Beethoven*, *Verdi*, *Wagner*, *Goldmark* és *Puccini* operáiban. F.Sz. *Amélia* (Verdi: Az álarcosbál); *Leonora* (Beethoven: Fidelio); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület); *Tosca* (Puccini).

Czegényi Erzsébet: → *Komlóssy* Czegényi Erzsébet
Czeglédy Sándor (Cegléd, 1924. jún. 2.–Bp., 1984. jún. 1.): színész. Pályáját 1954-ben kezdte a Békés Megyei Jókai Színházban mint alapító tag. 1961-ben az akkor alakuló veszprémi Petőfi Színházba szerződött, amelynek haláláig tagja volt. Alkatának a karakterkomikus szerepek feleltek meg a leginkább. F.Sz. *Pixi* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Zemljanyika* (Gogol: A revizor); *Oscar Rose* (Dürrenmatt: A fizikusok).

Czegő Teréz (Zalaegerszeg, 1947. ápr. 17.–): színésznő. 1970-ben végezte el a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet, majd a temesvári Állami Magyar Színház tagja lett. 1985–88-ban a Békés Megyei Jókai Színház művésze volt. 1988 óta a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszik. Pontosan kidolgozott és hiteles karakteralakítások fűződnek nevéhez. Diszlet- és jelmeztervezéssel is foglalkozik. A televízió is szívesen foglalkoztatja. F.Sz. *Helena Vietoris* (Scarnicci-Tarabusi: Kaviár és lencse); *Dora Strang* (Shaffer: Equus).

Czéh Gitta (Pécs, 1923. dec. 27.–): színésznő. Pályáját 1943-ban kezdte Kolozsvárott, majd 1945-ig a nagyváradi színház tagja volt. Egy évadot Pécssett, majd ötöt különböző vidéki társ.-ban töltött. 1951-től 1980-ig, nyugdíjba vonulásáig az Állami Faluszínház, ill. az Állami Déryné Színház művésznője volt. Elsősorban karakterfigurákat és komikus szerepeket játszott. 1959-ben kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Kata* (Sardou: Szókimondó asszonyág); *Warrenné* (Shaw: Warrenné mestersége); *Lükeházy* (Molière: Dandin György); *Muskátné* (Molnár F.: Liliom); *Adelaida* (Örkény I.: Macskajáték).

Czehe Gusztáv (Szabadka, 1923. jan. 31.–): színész. 1946-ban került a Szabadkai Népszínházhoz, és az 50-es években kezdett jelentősebb epizód szerepekben fellépni. 1978-ig volt a színház tagja, de még ezután is tíz évig rendszeresen szerepelt. Több mint kétszáz szerepet alakított. Színészi egyénisége főként drámai és vj.-i karakterfigurák megformálásában érvényesült. F.Sz. *Crochard* (Praxy: A milliárdos), *Galagonya* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Tót* (Örkény I.: Tóték); *Bokilo* (Držić: Mára bácsi); *Géronte* (Molière: Scapin furfangjai).

Czeke B. Vilma (Temesvár, 1898. máj. 1.–Bp., 1990. ápr. 21.): tanár. *Bodor* Aladár bábkesztő felesége. 1939-től az Egyesült Női Tábor elnökeként a főváros szegénynegyedeiben mesedélutánokat szervezett, ahol az előadóművészek kívül maguk a gyermekek is szerepeltek. Rövid szindarabokat adtak elő, báb jeleneteket játszottak el saját készítésű bábokkal. F.M. *Édesanyám, hol vagy?*, *A bánya apródja*.

Czibulás Péter; *Gordon* (Bp., 1940. jan. 20.–): színész. 1961-ben kezdte pályáját az egri Gárdonyi Géza Színházban segédszínészként. 1964-től 1967-ig a Víg-színház, 1967–1981 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja. Egy évadot a Népszínházban, négyet a Nemzeti Színházban töltött. 1986-ban visszatért Szolnokra, amelynek azóta is művésze. Zenés és prózai karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Mátyás* (Heltai J.: A néma levante); *Kajafás* (Kerényi I.–Balogh E.: Csiksomlyói passió); *Agrippa* (Szekély J.: Caligula helytartója); *Lodovico gróf* (Lope de Vega: A kertész kutyája).

Czigány Judit; *Wiener* Judit Mária (Bp., 1930. máj. 21.–): színésznő, előadóművésznő. A SzAk elvégzése után 1952–54-ben az Ifjúsági Színház, 1954-től 1957-ig pedig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt.

Egy évadot az Állami Déryné Színházban, kettőt a Petőfi Színházban töltött. 1962–1967 között a Bartók Gyermekszínházban játszott. 1967-től a Pannónia Filmstúdió, majd a Magyar Szinkron- és Video Vállalat művésznője. Kiváló versmondó képességét irodalmi műsorokban kamatoztatja. Több tvj.-ban szerepelt. F.Sz. *Tímea* (Jókai M.: Az aranyember); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdás királynő); *Rosina* (Beaumarchais: A sevilleai borbély); *Lucy* (Brecht–Weill: Koldusopera).

Czikéli László (Bukarest, 1934. júl. 31.–): színész. 1961-ben végezte el a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet és a marosvásárhelyi Székely Színház tagja lett. 1968-tól 1976-ig nagyváradi Állami Színház m. tagozatának színésze. 1987-ig a kolozsvári Állami Magyar Színházban játszott, majd a veszprémi Petőfi Színház művésze lett. Minden szerepkörben egyenletesen jó alakítások fűződnek nevéhez. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Viktor* (Zorin: Varsói melódia); *Tyrone* (O'Neill: Boldogtalan hold); *Nagelschmidt* (Sütő A.: Egy löcsiszar virágvasárnapja); *Aba Sámuel* (Sik S.: István király); *IV. Béla* (Kocsis I.: Árpád-házi Szent Margit); *Loriot őrmester* (Hervé: Nebáncsvirág).

Czimer József (Bp., 1913. okt. 24.–): dramaturg, esztéta, műfordító. A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett bölcsészdoktori címet 1937-ben, majd a Lélektani Intézetben dolgozott 1937-től 1942-ig. 1945-től több lap munkatársa volt (*Szabadság*, *Új Magyarország*, *Színház és Mozi*). Rövid ideig a filmtörténet tanára a SzAk-n. 1951-től 1956-ig az Ifjúsági, ill. a Petőfi Színház dramaturgja. 1956-tól 1968-ig a Víg-színház, 1968–1988 között a Pécsi Nemzeti Színház fődramaturgja. Elsősorban angolból és franciából fordít. 1976-ban érdemes művész, 1983-ban kiváló művész kitüntetést kapott. F.M. *Aisopos meséi* (1943); *Korunk színháza* (1962); *A dramaturgia regénye* (1976); *Színház és irodalom* (1981); *Függöny nélkül* (1985); *Többes szám első személy* (1989); *Dante apródja* (1990); *Közjáték* (1992).

Czikota Mihály (Kisnemedi, 1925. jan. 11.–): színész. 1942–1946 között végezte színészi tanulmányait Bp.-en. 1953–1956 között a németországi Szabad Európa Rádió irodalmi műsoraiban szerepelt. Később New Yorkban telepedett le. Jelenleg a New York-i Magyar Színházi és Művészeti Egyesület főrend-je, rendszeresen részt vesz a New York-i magyar nyelvű televíziós műsorokban. F.Sz. *Szegfű Tihamér* (Szigligeti E.: A mama); *Az űr* (Madách I.: Az ember tragédiája – oratórium előadás); *Bánk bán* (Katona J.).

Czintos József (Marosvásárhely, 1946. máj. 30.–): színész. Szülővárosa művészeti középiskolájának elvégzése után a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben szerzett diplomát 1969-ben. Azóta a szatmári Északi Színház tagja. Eleinte vj.-okban, zenés és prózai színpadi művekben játszott. Később egyre több elmeüldést igénylő characterszerepet bíztak rá. F.Sz. *Val* (Williams: Orpheusz alászáll); *Rendőr* (Sebastian: A sziget); *Hosszúkás* (Kányádi S.: Ünnepek háza); *Gauguin* (Kocsis: Tárlat az utcán); *Edek* (Mrozek: Tangó); *Hyppolit* (Zágon I.: Hyppolit, a lakáj); *Caliban* (Sh.: A vihar); *Fóris* (Örkény I.: Kulcskeresők).

Czipott Gábor (Bp., 1954. dec. 13.–): bábszínész. 1975-ben végezte el a Bábstúdiót. 1989-ig az Állami Bábszínház színésze, ahol hősi- és characterszerepeket játszott. 1989-től a kecskeméti Círóka Bábszínház tagja. 1989–1990 között műv. vez.-je is. F.Sz. *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Drosselmeyer* (Csajkovszkij: Diótörő); *Übű papa* (Jarry: Übű király).

Cziráki Judit (Sopron, 1962. nov. 24.–): dramaturg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsész-

szettudományi Karának magyar–angol szakán végzett. 1989-től az Arany János Színházban dolgozik. Klasszikus és modern darabok átdolgozásával is foglalkozik. Fontosabb dramaturgiai munkái: Goldoni: *Két úr szolgája* és a *Test-vér-harc*, amelyet Valló Péterrel közösen több görög drámából állítottak össze.

Czobor Ernő (Bp., 1884. dec. 18.–?): színész. A Vig-színház színészkiskoláját végezte, majd Kassan, Miskolcon játszott. A fővárosban Nagy Endre *Modern Színpad Kabaré*jában játszott jelenetekben, blüettekben, tréfákban; tagja volt a *Muskáti Kabarének* 1919–20-ban, a *Fővárosi Kabarének* 1919-ben, a *Nagy Endre Pódium Kabaré*jának 1921-ben, a *Simplicissimus*, az *Imperial* és a *Pesti Kabarének* 1922–23-ban. Önálló számokkal is fellépett.

Czobor Károly (Pozsony, 1876. ápr. 29.–Bp., 1957. szept. 14.): zeneszerző. Tanulmányait a Zak-n végezte. Elsősorban daljáték- és operettszerzőként vált ismertté. *Karen* c. daljátékát (szöveg: Kern Aurél és Somogyi Péter) 1896-ban mutatta be az Operaház. Zenepedagógiai tevékenysége is jelentős volt. F.M. *Karen* (1896); *A hajdúk hadnagya* (1904); *Rab Mátyás* (1906); *Szépasszony kocsisa* (1923); *Angéla* (1930).

Czompók Mihály (Sepsiszentgyörgy, 1929. jan. 9.–?, 1988. ápr. 26.): rendező, színész. A kolozsvári Magyar

Művészeti Intézetben végzett 1954-ben. A sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagjaként volt segédrend., rend. és színész. Rendezéseit mély valóságérzék jellemezte. F.R. Kornejcsuk: *Fehér köpeny*; Molnár F.: *Liliom*; Cuzzani: *A középcsatár hajnalban hal meg*; Csiky G.: *Buborékok*; Heijermans: *Remény*.

Czoppán Flóra (Kolozsvár, 1891. ápr. 24.–?): színésznő. Első szerepét (*Julikát* Molnár Ferenc Liliom c. színdarabjából) *Janovics* Jenőtől kapta 1908-ban. 1934-ig a kolozsvári társ. vígjátéki és operett-előadásainak ünnepezt színésznője, boszorkányos ügyességű szubrettje. Jellemformáló készsége erőteljes, eszközei változatosak. Minden szerepét valamilyen jellegzetes vonással ruházta fel. 1937. nov. 25-én tartotta harmincéves színészi jubileumát. F.Sz. *Binderné* (Harsányi Zs.: A zenélő óra); *Königstahl grófnő* (Huszka J.: Erzsébet); *Rózi néni* (Tamási A.: Csalóka szivárvány); *Bese Tamásné* (Kós K.: Budai Nagy Antal).

Czvetkó Sándor (Veszprém, 1965. aug. 18.–): színész. 1988-ban végezte el a SzAk-t és az egri Gárdonyi Géza Színházba szerződött. 1990 óta az Arany János Színház tagja. Főként fiatal hősöket ábrázol árnyaltan és részletezően. F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Félőlény* (Békés P.); *Kukorica Jancsi* (Kacsoh P.: János vitéz); *Kömény Móka* (Tamási A.: Énekes madár).

Cs

Csabay Pál: → *Kubay Pál*

Csaby Imre (Városhidvég, 1833. nov. 10.–Bp., 1914. szept. 23.): színész, színiigazgató, rendező. 1856-ban lett színész. Rendkívül sokoldalú művész volt, játszott hős-, jellem- és drámai szerepeket, de mint ig. gyengén szervezett társ.-aival rendre megbukott. F.Sz. *Gróf Saint Germaine* (Anicet-Bourgeois: Az ördög és a párizsi vak nő). F.M. *A talált gyöngy*.

M.A. 1861–63: Reszler István; 1867: Hubay Gusztáv; 1869: Kocsisovszky Jusztin; 1870: Mosonyi Károly; 1871: Kocsisovszkyné; 1875: Nagy Lujza; 1877: Arad; 1878: Sztupa Andor; 1883–85; 1886–88: Mosonyi Károly; 1888–90: Bokodyné; 1890–1900: Nemzeti Színház. Igazgatóként: 1864: Szentes; 1868: Szentes; 1870: Pápa; 1872: Tata; 1873: Zombor; 1874: Zenta; 1875: Gyula; 1876: Mindszent; 1879: Nagyszombat; 1880: Lippa; 1882: Lippa; 1883: Győr; 1885: Cegléd.

Csáder Irén (? , 1870–Pozsony, 1916. dec. 18.): színésznő. A drámai szerepkörben voltak jó alakításai. F.Sz. *Capuletne* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Miss Hope-Clarke* (Knoblauch: Faun).

M.A. 1893: Fekete Miksa; 1894–98: Báródi Károly; 1898: Jeszenszky; 1899: Relle Iván; 1900: Városligeti Szinkör; 1901: Tiszayné; 1902–1908: Makó Lajos; 1906: Balla Kálmán; 1908: Mariházy Miklós; 1909: Krémer Sándor; 1910: Farkas Ferenc; 1911–14: Almásy Endre.

Csajághy Béla (Bp., 1949. okt. 20.–): bábszínész. 1972-ben végezte el a Bábstúdiót, és az Állami Bábszínház tagja lett. 1992-től a Budapest Bábszínház művésze. Sokszínű hős és karakterszínész. F.Sz. *János vitéz* (Petőfi S.–Szilágyi D.); *Oberon* (Sh.: Szentivánéji álom); *Stahlbaum tanácsos* (Csajkovszkij: Diótörő); *Sebastian* (Sh.: A vihar).

Csajányi György; Eghia Simon *Tchayan* (Bp., 1927. júl. 13.–Bp., 1977. szept. 25.): színész. 1953-tól a kecskeméti Katona József, 1962-től haláláig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. F. Sz. *Kosztja* (Dunajevszkij: Fehér akácok); *ifj. Strauss János* (Strauss, J.: Mesél a bécsi erdő); *Freddy* (Loewe: My Fair Lady); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Kormányzó* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill).

Csák György (Bp., 1956. máj. 2.–): színész. 1978-ban a SzAk elvégzése után a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. A Nemzeti Színház tagja lett 1982-ben. Az Arany János Színház szerződtette 1989-ben. Karak-

terszínész. F.Sz. *A fiú* (Spiró Gy.: Esti műsor); *Faulconbridge Robert* (Dürrenmatt: János király); *Regős* (Szörényi L.–Bródy J.: István, a király); *Marokkó hercege* (Sh.: A velencei kalmár); *Dani kacsá* (Csukás I.–Darvas F.: Ágacska).

Csák József; *Szimcsák* (Kisvárd, 1944. dec. 11.–): énekes (tenor). A Budapesti Műszaki Egyetem Építész-mérnöki Karán szerzett diplomát. Énektanulmányait *Hoór-Tempis* Erzsébetnél és *Neményi Lilinél* folytatta. 1985-től az Operaház magánénekese. Repertoárja elsősorban a lírai tenor szerepkört öleli fel. F.Sz. *Riccardo* (Verdi: Az álarcosbál); *Cavaradosi* (Puccini: Tosca).

Csák Zsuzsa (? , 1948. okt. 24.–): színésznő. Pályáját 1969-ben a kecskeméti Katona József Színházban kezdte. Ezután a veszprémi Petőfi, majd ismét a kecskeméti Katona József, 1988-tól a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. Karakter szerepekben lép fel. F.Sz. *Puck* (Sh.: A szentivánéji álom); *Boris* (Csokonai V. M.: Az özvegy Karnyóné); *Marja Bolkonszkaja* (Leczkák S.: 80 vödör levegő); *Eveline* (Füst M.: Árvák); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Csákányi Eszter (Bp., 1953. jún. 10.–): színésznő. 1971–1973 között a Nemzeti Színház Stúdiójának volt a növendéke. 1973-ban a kaposvári Csiky Gergely Szín-

CSÁKÁNYI ESZTER – *Emma*
(Kárpáti P.: *Akárki*)

ház szerződtette. 1992-től a Katona József Színház tagja. Jászai Mari-díjas (1982). Markáns színészegyeniség, sikeres karakterszerepei után egyre jelentősebb feladatokat kap. F.Sz. *Hernia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Varja* (Csehov: Cseresznyés kert); *Stella* (Williams: A vágy villamosa); *Yvonne* (Gombrovicz: Yvonne, burgundi hercegnő); *Eliza* (Loewe-Lerner: My Fair Lady); *Lucietta* (Goldoni: Az új lakás); *Emma* (Kárpáti P.: Akárki).

Csákányi László (Németújvár, 1921. jan. 13.–Bp., 1992. nov. 3.): színész. A SzAk elvégzése után 1942-től a Nemzeti Színház tagja. 1945-ben hadifogságba került, hazatérése után 1948-tól a Pesti, majd az Úttörő, ill. az Ifjúsági Színház tagja lett. 1953-tól a Fővárosi Operettszínház, 1956-tól a Petőfi, ill. a Jókai Színház művésze volt. 1963–1971 között a Vígyszínház, 1971-től a József Artlla Színház, 1974 óta a Vidám Színpad tagja volt. Kiváló karakterszínész, sokoldalú jellemábrázoló művész. Jászai Mari-díjas (1959), érdemes (1979) és kiváló művész (1984). F.Sz. *Svejk* (Hasek-Burián); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vizkereszt); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Barchet* (Poiret: Örült nők ketrece); *Lord Archibald* (Vaszary G.: Az ördög nem alszik); *Bertin* (Praxy: Hölgyeim, elég volt!); *Schigolch* (Wedekind: Lulu).

CSÁKÁNYI LÁSZLÓ – Papi (Joffo: Micsoda család)

Csáki Ágnes (Bp., 1955. jún. 8.–): énekes-színésznő (szoprán). 1980–83-ban tanult a SzAk operett-musical szakon. Főiskolai hallgatóként a Népszínházban lépett föl 1982–83-ban. A diploma megszerzése után, 1983-tól a Pécsi Nemzeti Színház magánénekesé lett. Vendég szerepelt Ausztriában, Németországban, Dániában. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale).

Csáky József (Szeged, 1888. márc. 18.–Párizs, 1971. máj. 1.): szobrász, bábtervező. 1908-ban Párizsban telepedett le. 1937-ben részt vett az *Arc-en-Ciel* bábszínház *Az ember tragédiája* c. előadásában, ő készítette a három főszereplő bábút. A darabbal az 1937-es párizsi világkiállítás egyik aranyérmét nyerték.

Csáky Tivadar gr. (? , 1798–Kassa, 1855. márc. 8.): mecénás, színházvezető, lapszerkesztő, kritikus. 1816-tól 1826-ig katonai szolgálatot teljesített. *Déryné* iránti vonzalmának köszönhető, hogy a kassai társ.-tal kapcsolatot teremtett. Előbb páholybérlo, majd 1830–31-ben szinikritikusként írta, szerk. és kiadta a *Nemzeti Játékszini Tudósítás* 16 számát. 1833–34-ben a kassai társ. ig.-ja és műv.-i vez.-je. Kritikusként és színházi vezetőként főként a zenés műsorok színpadra állításával foglalkozott, ügyelve az igényes szcenikai kiállításra is. – Ir. *Déryné emlékezései II.* (1955).

Csala Benedek (Győr, 1938. febr. 10.–): karmester. A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola orgona, zongora és zeneszerzés szakon tanult *Gergely* Ferencnél és *Sugár* Rezsőnél. 1960-ban korrepetitorként kezdett dolgozni Győrben, 1967-től a Szegedi Nemzeti Színház karmestere lett. 1976–79-ben a Népművelési Intézet karmesterképzőjét végezte el. 1977-től a győri Kisfaludy Színház karmestere, zenei vezetője.

Csala Zsuzsa (Bp., 1933. júl. 9.–): színésznő. 1954–55-ben az *Allami Déryné Színház* tagja, majd egy évig az egri *Gárdonyi Géza Színház*ban játszott. 1960 óta a *Vidám Színpad* törzstagja. Kiváló komika, aki remek temperamentummal, derűs kedéllyel, egyéni izekkel oldja meg feladatait, legyen az kabaréfigura, vagy prózai vígjáték karakterszerepe. Többször szerepelt filmekben és gyakran fellép a televízióban is. 1974-ben Jászai Mari-díjat, 1986-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Dundina* (Katajev-Aldobolyi N. Gy.: Bolond vasárnap); *Marie* (Praxy: Hölgyeim, elég volt); *Mariska* (Görgey G.: Huzatos ház).

Csanádi Judit (Bp., 1953. jan. 24.–): diszlettervező, scenikus. A Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán 1976-ban szerzett diplomát. Tervező-intézetben, majd 1977–1980 között az Állami Bábszínháznál, aztán a Színházak Központi Műtermeiben dolgozott. 1985-től az Arany János Színház diszlettervezője, scenikusa. Közben dolgozott még a Bp.-i Gyermekszínháznak, a Népszínháznak, a Szegedi Nemzeti Színháznak, a Bp.-i Kamaraszínháznak. Architektuális-konstruktív színpadépítő. Bp.-en és Prágában kiállításokon szerepelt. F.T. Kästner: *Emil és a detektívek*; Svarc: *Hókirálynő*; Jókai M.: *A hulla férje*.

Csanak Béla (Debrecen, 1900. máj. 20.–Bp., 1969. aug. 17.): zeneszerző, karmester. Festőművészeknek született, de *Kacsoh* Pongrác felfedezte zenei tehetségét. 1927-től 1930-ig, majd 1931–32-ben, és 1936–1940 között a debreceni Csokonai Színház karmestere volt. 1942-től 1949-ig évente egy-egy új operettjét vezényelte a bp.-i színházakban. 1949-től a Vígyszínház, 1954–1962 között a Vidám Színpad társ.-ánál volt zenei vezető. Kezdeményezésére több színházban is két zongorával helyettesítették a zenekart. F.M. *Párizsi expressz* (1942); *A legszebb éjszaka* (1943); *Családi szálloda* (1945); *Nászéjszaka* (1949); *Torkig vagyok a szerelemmel* (1955).

Csanaki József (Bp., 1923. ápr. 26.–): színész. 1944-ben tette le a gyakorlatos színművész vizsgát. 1946-ban *D. Szabó* József Vidám Operett Színpadához szerződött. 1954-től az Állami Bábszínház, 1960-tól 1986-ig, nyugdíjba vonulásáig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. F.Sz. *Frascatti* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Krupke* (Bernstein: West Side Story); *Simonich* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Avram* (Bock: Hegedűs a háztetőn).

Csankó Zoltán (Szolnok, 1962. máj. 29.–): színész. 1987-ben, a SzAk elvégzése után az Arany János Színházhoz szerződött. 1992-től a Radnóti Színház tagja. Lírai alkata fiatal hősök szerepére predesztinálja. F.Sz. *Riff* (Bernstein: West Side Story); *Baradlay* *Jenő*

(Jókai M.: A köszívű ember fiai); *Cléante* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Perföldy* (Kisfaludy K.: A kőrök); *Valér* (Molière: A fősvény); *Férfi télikabátban* (B. Strauss: Az idő és a szoba).

Csányi Árpád (Medgyesegyháza, 1929. nov. 23.–): diszlettervező. Bp.-en az Iparművészeti Főiskolán tanult *Oláh* Gusztáv növendékeként. 1954–1956 között a Fővárosi Operettszínház, 1956-tól 1968-ig a debreceni Csokonai, ezt követően 1989-ig a Nemzeti Színház tagja, tervezőművésze volt. Több fővárosi és vidéki színháznak is tervezett. Romantikus vagy szürrealista festőiség, konstruktív, cselekményt, kort, gondolatokat, érzéseket kifejező térépítkezés jellemzi. Jászai Mari-díjas (1960, 1976), érdemes (1978) és kiváló művész (1986). F.T. Verdi: *Aida*; Dürrenmatt: *Az öreg hölgy látogatása*; Sh.: *Athéni Timon*; Katona J.: *Bánk bán*; Maróti L.: *Az utolsó utáni éjszaka*; P. Weiss: *Hölderlin*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Goethe: *Faust I.*; Sütő A.: *A szuzai menyegző*; Katona-Spiró: *Jeruzsálem pusztulása*; Száraz Gy.: *A nagyszerű halál*. Ir. Bögel J.-Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983).

Csányi Gizella; *Rumy* (?–?): opera- és operett-énekesnő (alt). Hangversenyeken 1859-től fellépett. 1863. okt.-ben a Nemzeti Színházban *Azucena* (Verdi: A trubadúr) szerepében mutatkozott be *Voggenhuber* Vilma lehetséges utódjaként. 1865-ig a Nemzeti Színházban, majd a Népszínházban énekelt, 1865–66-ban Győrött vendégszerepelt. 1866 után ismét hangversenyénekesként lépett fel. F.Sz. *Nancy* (Flotow: Márta).

Csányi János (Nagykörös, 1931. okt. 28.–): énekes (tenor). Négy év zeneiskolai tanulmányok után 1960-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház operett-énekes színésze. 1962-ben mutatkozott be operaénekesként a Pécsi Nemzeti Színházban, majd 1966–69-ben a Fővárosi Operettszínház énekesé lett. 1969-től az Operaház magánénekesé. F.Sz. *Siegfried* (Wagner: Siegfried, Istenek alkonya); *Henrik* (Wagner: Tannhäuser); *Otello* (Verdi: Otello); *Steva* (Janáček: Jenufa); *Jefte* (Szokolay S.: Sámson).

Csányi László (Jászberény, 1905–): táncos. Pályafutását tornázként kezdte, a Munkás Testedző Egyesületből került *Madzsar* Alice mozdulatművészeti iskolájába. 1929–1931 között a Madzsar-csoportban táncosként szerepelt. 1930-tól 1944-ig az Operaház tagja, 1935-től magántáncos. Elsősorban karakterszerepekben aratott sikert. 1938–39-ben részt vett a *Milloss Aurél*-féle *Magyar Csupajáték*-produkcióban. 1944 őszén Ausztriába távozott, majd 1947-ben Belgiumba, később Kanadába ment. Ott telepedett le és tornatanárként tevékenykedett. F.Sz. *A fából faragott királyfi* (Cieplinski); *Gazdag legény* (Cieplinski: Magyar ábrándok); *Prometheus* (Milloss A.: Prometheus teremtményei); *Szatír* (Nádasi F.: Sylvia); *Tybal* (Harangozó Gy.: Rómeó és Júlia).

Csányi Valéria (Bp., 1958. okt. 2.–): karmester. 1982-ben karvezető, 1984-ben karmesteri diplomát szerzett a Zak-n. 1983 óta az Operaház tagja, ahol 1987-ig korrepetitor volt. 1988-tól vezénylő korrepetitor. *Mozart*, *Donizetti*, *Verdi*, *Flotow* és ifj. J. *Strauss* műveit vezényelte, köztük *Mozart: Titus kegyelme* c. operájának 1991-es mo.-i bemutatóját is. Az évek során jelentős feladatokat oldott meg sikeresen.

csapda: a színpad padlójában lévő nyílások lezárására szolgáló felnyitható, lebillenthető vagy kiemelhető fedél. Eltávolításával lehetővé válik személyesüllyesztő alkalmazása. A világítási ~ a színpad padlójában elhelyezett hatásvilágítási áramkörök dugaszolaljzatának lefedésére szolgál.

Csapó György (Kolozsvár, 1961. szept. 16.–): színész. Marosvásárhelyen végzett a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben 1985-ben, utána a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház szerződtette. 1987–88-ban a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt. Áttelepült Mo.-ra és 1988-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház művésze lett. Pályája elején fiatal hősöket, később karakterszerepeket is játszott. F.Sz. *Kerek Ferkó* (Móricz Zs.); *Cléante* (Molière: A fősvény); *Haimón* (Szophoklész: Antigoné); *Jeromos* (Tamási A.: Tündöklő Jeromos); *Medvefia* (Weöres S.: Holdbéli csónakos); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Medvegyenko* (Csehov: Sirály); *Montague* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Csapó János (Tóalmás, 1924. jan. 2.–): színész. Pályáját a SzAk elvégzése után 1953-ban a kecskeméti Katona József Színházban kezdte. Két év múlva a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1957-ben a Miskolci Nemzeti, 1958-ban az egri Gárdonyi Géza Színház tagja lett. 1966-tól ismét a Miskolci Nemzeti Színház művésze. Karakterszínész. Érdemes művész (1981). F.Sz. *Albert* (Molnár F.: Olympia); *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Varga* (García Lorca: A csodálatos Vargáné); *Lórin* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Ruzzante* (Ruzzante: A csapodár madárka); *Peacock* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Engstrand* (Ibsen: Kisrétetek); *Sir Wilfried Roberts* (Christie: A vád tanúja).

Csarnóy Katalin (Szolnok, 1948. dec. 26.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1967-ben szerzett balettművész diplomát, s az Operaház tagja lett, 1972–1982 között magántáncosa. 1975–1982 között Maurice Béjart egy-ének, A XX. Század Balettjének is vezető szólistája, 1983–1984-ben a madridi, 1984–1989 között a nyugatberlini Operaházban vezető balerina volt. Kiváló felkészültségű klasszikus táncosnő, aki a modern művekben

CsARNÓY KATALIN a *Kamarazene*, No. 1.
(Hindemith–Seregi L.) c. baletten

is sikereket ért el. Párizsban telepedett le, balett tanítással foglalkozik. Liszt Ferenc-díjas (1975). F.Sz. *Diana* (Seregi L.: Sylvia); *Fekete asszony* (Seregi L.: A cédrus); *Kiválasztott lány* (Béjart: Tavaszünne); *Zaréma* (Zaharov: A bahcsiszteráji szökökút); *főszerep* (Seregi L.: Kamarazene No. 1.); *főszerep* (Lander: Etűdök); *főszerep* (Béjart: Ez lenne a halál?).

Csarnóy Zsuzsa (? 1963. nov. 1.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1988-ban a Thália Színházhoz szerződött. 1990-ben a Miskolci Nemzeti Színház tagja, majd 1992-ben az egri Gárdonyi Géza Színház szerződött. F.Sz. *Nyma* (Csehov: Sirály); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Orsetta* (Goldoni: Csetepaté Chioggiában); *Elisa* (Loewe-Lerner: My Fair Lady).

Császár Angela (Kolozsvár, 1946. márc. 16.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1968-ban a Nemzeti Színház szerződött, amelynek azóta is tagja. Naivákat, drámai hősnőket és karakterszerepeket alakít. Kiváló ének tudása az énekes szerepekben is sikereket biztosít számára. Pódiumművészként is közismert. Jászai Mari-díjas (1984). F.Sz. *Marianne* (Molière: Tartuffe); *Eurydike* (Anouilh); *Cynthia* (Albee: Mindent a kertbe); *Sarolt* (Szörényi L.–Bródy J.: István, a király); Előadóestjei: *Budapest Orfeum* (Szacsay L.-val és Benedek M.-sal); *A dal színésznője*; *A színésznő dalai*.

Császár Gyöngyi (? 1956. aug. 22.–): színésznő. 1977–78-ban a 25. Színház stúdiójában, majd 1978-tól 1981-ig a Népszínház Stúdiójában tanult. A Szegedi Nemzeti Színház szerződött 1981-ben, majd 1982-től 1986-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja volt. 1986 óta a szolnoki Szigligeti Színház művésznője. Karakter szerepeket és drámai hősnőket alakít. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Romeo és Júlia); *Helena* (Hubay M.: Tüszszedők); *Natasa* (Csehov: Három nővér); *Alphonsine* (Jókai M.: A köszívű ember fiai); *Fela* (Triana: Gyilkosok éjszakája); *Olympia* (Fábi P.–Gallai M.: Rinaldo Rinaldini).

Császár György; *Kaiser* (? 1813–Pest, 1850. aug. 20.): zeneszerző, karmester. A Nemzeti Színház zenekarának koncertmestere 1837–1845 között, majd haláláig másodkarmestere volt. Két operája, a rendkívül magas előadásszámot és több felújítást megért, verbunkos elemekkel kevert olaszos dallamvilágú *A kunok* (1848) és a *Morsinai Erzsébet* (1850) Kirchlehner Xavér Ferenc szövegkönyvére készült.

Császár Imre (Kaposvár, 1864. aug. 27.–Bp., 1933. szept. 18.): színész. 1885-ben végezte el a SzAk-t. 1885-ben Kolozsvárra, 1886-ban Aradon Krecsányi Ignácnál szerepelt. 1887-től volt tagja a Nemzeti Színháznak, 1907-ben örökös tag lett. 1894-től a SzAk tanára volt. Szerelmes, bonviván és szalonszerepeket játszott. Játékát előkelő, hideg távolfartás és humor jellemezte. F.Sz. *Bezerédy* (Berczik A.: Himfy dalai); *Liliumfi* (Szigligeti E.); *Schaunard* (Barrière–Murger: Bohém világ); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Simonyi öbester* (Martos F.). Játszott a *Leánybecsület* (1923) c. filmben. A SzAk számára elméleti műveket is írt. Könyvei: *A művészetről* (1894); *A színész alkotása* (1897); *Elet és művészet* (1897); *A színjátszás művészete* (1909); *A színjátszás elmélete* (1914). Szindarabja: *Bűnös szerelem* (1899). – Ir. Bálint L.: Művészbejáró (1964).

Császár Miklós (? 1838–Szeged, 1871. febr. 23.): színész, rendező. Egyetemi diplomát szerzett, majd 1867-ben elvégezte a SzAk-t, de már 1863-ban szerepelt Pozsonyban. Első szerződését a Budai Népszínházról kapta (1867–69). Társalgási szerepekben lépett fel. A halálát megelőző évadban a szegedi színház művezetője és rend.-je volt. Ügyesen fogta össze az előadásokat, jó

emberismeretével, lényegretörő magyarázataival irányította a társ.-ot. Korai halála ígéretes pályának vetett véget. F.Sz. *Matignan* (Bayard–Dumanoir: Richelieu első párba); *Záray János* (Németh Gy.: Ki-ki a maga párjával). Felesége Kárevits Mária. Fia →Császár Imre.

M.A. 1863: Pozsony, Székesfehérvár; 1864–65: Székesfehérvár; 1866: Arad; 1870: Várszínház és Budai Színkör; 1870–71: Szeged.

Csatai Zsófi; *Korizmics* (Csatt, 1855–Bp., 1900. dec. 3.): színésznő. 1878-ban lépett föl először a Népszínházban. 1881-ben külföldre kapott meghívást, 1882-ben két évre Károlyi Lajoshoz szerződött Szatmár, Nagybánya és környékére. 1884-ben visszaszerződött a Népszínházba és haláláig tagja maradt. Kardalósként kezdte a pályát, majd kisebb szerepeket játszott. Hamarosan felfedezték humorát; ettől fogva epizód szerepeket alakított és széles skálán bontakoztatta ki eredeti, ötletes, éles megfigyelésen alapuló és szélsőségektől sem visszariadó komikumát. Életkorát meghazudtoló módon játszotta az öregasszony- és vénkisasszony-szerepeket. Temperamentum, derű, erős karikírozó készség jellemezte játékát. F.Sz. *Szkirina* (Sztrojanovics J.: Peking rózsája); *Katishah* (Sullivan: Mikádó); *Adelaida* (Zeller: Madarász); *Eszter* (Lukácsy S.: Árva Zsuzska); *Aurelie* (Barnes: Toto és Tata).

Csatár Győző; *Gabrielli* (Veszprém, 1849–Kolozsvár, 1915. dec. 8.): énekes (bariton), később apaszínész. Az 1870-es évek elején mint fődíszmester is működött. 1868-ban lépett színpadra. Operákban és operettekben is egyaránt jó művésznek tartották. Szívesen játszott drámában is. Kassa, Arad, Debrecen voltak kedvelt városai. 1905-től 1911-ig Kolozsváron Janovics Jenő társ.-ában játszott és szinte nem is lehetett nélküle bemutatót elképzelni. Felesége Pajor Emília operettprimadonna, népszínműénekes, aki 1872-ben lett műkedvelőből hivatásos színész, s 1876-tól együtt jártak a vidéki városokat. F.Sz. *Montfleury* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Blacsek Milos* (Lehár F.: A drótotstót); *Tonio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Szapolyai* (Jókai M.: Dózsa György); *Esze Tamás* (Fényes S.: Kurucz Féja Dávid); *Frosch* (ifj. J. Strauss: Denevér); *Ollendorf* (Millöcker: A koldusdiák); *Tudós* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

M.A. 1868–69: Kőműves; 1870–72: Mosonyi Károly; 1872: Szabadka; 1873–74: Krecsányi Ignác; 1874–77: Sztupa Andor; 1878: Kolozsvár; 1878–80: Krecsányi Ignác; 1880–83: Debrecen; 1883–85: Mándoky; 1885–86: Miklósy Gyula; 1886–87: Aradi Gerő; 1887–90: Kassa; 1890–91: Egri Kálmán; 1891–98: Arad; 1898–1901: Debrecen; 1901–1904: Somogyi Károly; 1904: Janovics Jenő.

Csatay Janka (? 1883–Bp., 1970. ápr. ?): színésznő. *Csatay* Zsófi leánya. 1901-ben a Tarka Színpadon kezdte pályáját. 1903-tól 1905-ig a Király, 1905–1907 között a Nép, 1909-től 1915-ig a Magyar és Király, 1916–17-ben a Vig, 1917–18-ban a Városi Színházban játszott. 1918–19-ben az Apolló Kabaré, 1921–22-ben a Renaissance Színház, 1923-tól a Royal Orfeum tagja volt. 1929-ben a Belvárosi, 1943-ban az Új Magyar Színházban szerepelt. Az 1930-as években külföldön élt. Komikái és szubrettszerepekben volt sikeres. F.Sz. *Irén* (Góth S.–Pásztor Á.: Vengerkák); *Primadonna* (Bíró L.: Sárga lilium); *Boszorkány* (Kacsoh P.: János vitéz).

Csathó Kálmán (Bp., 1881. okt. 13.–Bp., 1964. febr. 4.): író, rendező, az MTA tagja. Bp.-en elvégezte a Jogi Egyetemet, majd Berlinben színházi tanulmányokat folytatott. Állami ösztöndíjjal hosszabb időt töltött Párizsban tanulmányúton, később a Vallás- és Közoktatás-

ügyi Minisztériumban a színházi ügyek referense lett. 1909-től a Nemzeti Színháznál működött mint rend. 1919–1924 között és 1931-től 1935-ig főrend., 1925-től az Unio színházak vagyonfelügyelője volt. 1940–41-ben a Magyar Színház és az Andrássy Színház műv.-i ig.-ja volt. Ezután kizárólag szépiróként tevékenykedett. Számos, a táblabírók korában játszódó színdarabot írt. Szívesen rendezte saját műveit, de a modern m. drámákat is. F.R. Szomory D.: *A rajongó Bolzay lány*; Beaumarchais: *A szevillai borbély*; Molière: *A fösveny*; Shaw: *Caesar és Cleopatra*; Tóth E.: *A falu rossza*; Sh.: *A vihar*. Drámái: *Az új rokon* (1922); *A házasságok az égben kötetnek* (1924); *Te csak pipálsz, Ladányi!* (1927); *Lilla* (1928); *Az en lányom nem olyan* (1936); *Fűszer és csemege* (1938). F.M. *Mi van a kulisszák mögött?* (1928); *Ilyennek láttam őket* (1957); *A régi Nemzeti Színház* (1960); *Íróársak között* (1965.) – Ir. Szondy Gy.: Cs. K. (1928).

Csáthyiné: → *Medgyaszay Ilka*

Csatkai Endre (Darufalva, 1896. aug. 13.–Sopron, 1970. márc. 12.): művelődéstörténész, múzeumigazgató. Főként Sopron és környéke művelődéstörténetével foglalkozott; számos tanulmányt publikált. Kossuth-díjas (1954). F.M. *Soproni iskolai színjátékok a XVII–XVIII. században* (A Színpad, 1936); *Az első soproni magyar színelőadás szereplőinek levéltársaiból* (1942); *A soproni színesztörténete, 1841–1950* (1960).

Csávássy Mária: → *Mátéfyiné Csávássy Mária*

Csavleik Etelka (Bp., 1947. máj. 29.–): énekesnő (szoprán). Diplomáját 1970-ben szerezte az Iparművészeti Főiskolán, kerámia szakon. Énektanulmányait magánúton, *Pauk* Anna irányításával folytatta. 1983-tól az Operaház magánénekes. 1988-ban *Liszt* Ferenc-díjjal tüntették ki. Közreműködött több m. mű ösbe-mutatóján. Oratóriuménekesként is elismert. F.Sz. *Grófnő* (Mozart: Figaro házassága); *Giselda* (Verdi: A lombardok); *Anna* (Donizetti: Anna Bolena); *Erzsébet* (Wagner: Tannhäuser); *Melinda* (Erkl F.: Bánk bán); *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Cséfalvay Katalin; *Meressova*, Katarina (Somorja, 1930. máj. 28.–): énekesnő, színésznő. Magánúton tanult énekelni. 1953-tól 1955-ig a m. népiégyüttes szolista, 1955–1958-ig a komáromi Magyar Területi Színház, majd az eperjesi és a kassai szlovák színház szolista. F.Sz. *Anyá* (Capek: Anya); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Cseh Mária (Újpest, 1937. jún. 17.–): színésznő. A Zeneművészeti Szakiskolát 1961-ben végezte el. 1966-tól a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Primadonna szerepkörben a zeneirodalom legnagyobb szerepeit énekelte. 1991-ben visszavonult a színpadtól. F.Sz. *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Madelaine* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban).

Cseh Tamás (Bp., 1943. jan. 22.–): színész, előadóművész, zeneszerző. Tanulmányait a bp.-i Tanítóképző Főiskolán, az egri Tanárképző Főiskolán és a Képzőművészeti Főiskolán végezte. 1967-től 1974-ig általános iskolában tanított. 1970-től adja elő a *Bereményi* Gézával és *Cseney* Dénessel közösen írt dalokat. 1974-től önálló estekkel a 25. Színházban és a Népszínházban lépett fel. 1982 óta a Katona József Színház tagja. Műsorain kívül zenés epizód szerepekben is feltűnik. 1976-tól 11 nagylemeze jelent meg. 1988-ban az év lemeze díjat kapta. *Liszt* Ferenc-díjas (1993). F.Sz. *Amiens* (Sh.: Ahogy tetszik). Önálló estjei: *A dal nélkül*; *Antoine és Désire*; *Fehér babák takarodója*; *Frontárvonulás*; *Jóslat*; *Új dalok*.

Cseh Viktória (Bp., 1938. aug. 26.–): színésznő. 1957-ben lépett először színpadra a győri *Kisfaludy Színház*ban. 1961-től 1971-ig az *Allami Deryné Színház*, 1971-től a *Vidám Színpad* tagja. Főleg operettek és prózai, ill. zenés vígjátékok szerepeit alakítja sokszínűen, kiváló hanggal, jó karikírozó képességgel. F.Sz. *Mária főhadnagy* (Huszka J.); *Lili bárónő* (Huszka J.); *Maya* (Fényes Sz.); *Montmorency kisasszony* (Maugham–Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni).

Cseke Péter (Nagyvárad, 1953. okt. 3.–): színész. A SzAk után, 1976-ban a debreceni Csokonai Színház szerződtette. 1981–1990 között a Madách Színház tagja volt. 1990-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1992-től szabadfoglalkozású művész. Pályája elején a fiatal hős szerepkört töltötte be, később sikerrel játszott karakter-szerepeket is. Játékstílusa könnyed a prózai, az énekes és a táncos szerepekben egyaránt. 1990-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Konferanszié* (Kander–Ebb–Masteroff: Kabaré); *Figaro* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Elvisz Trén* (Lloyd Webber: Macskák); *Nosztizy Feri* (Mikszáth K.: A Nosztizy fiú esete Tóth Marival); *Caligula* (Camus); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Philip* (Shaw: Sosem lehet tudni); *Jonathan* (Kopit: Jaj, apu...); *John Smith* (Cooney: Páratlan páros).

Cseke Sándor (Nagyvárad, 1924. júl. 21.–): színész. Műkedvelőként tűnt fel, 1944-ben segédszínész-ként szerződött a nagyváradi színházhoz. A társ.-nál töltött évek során ismert és megbecsült művésszé fejlődött. 1976. dec.-ben ment nyugdíjba. Táncoskomikus-ként lépett fel szinte valamennyi, Nagyváradon előadott, operettben. Művészetére könnyedség, játékoság jellemző. Később különböző karakterszerepekben is kiváló alakítást nyújtott. F.Sz. *Lasfèche* (Molière: A fösveny); *Aesopus* (Figueredo: A róka meg a szőlő); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Báró* (Gorkij: Ejje! menedék-hely); *Bicska Maxi* (Brecht: Koldusopera); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom).

Csekő: → *Orsy Csekő Gusztáv*

cselekmény; *színjátékelem:* a színpadi műben a szerző által megszerkesztett eseménysor, mely a színpadi alakok cselekedeteinek (*akcióinak*) és *dialogusainak* formájában a közönség előtt megjelenik. A dramaturgia fogalomrendszerében a drámai ~ mindig jelenidejű, ellentétben az epikus ~nyel. Az egységes ~ tagolását a klaszszikus drámaelmélet az expozíció, bonyodalom, válság (krízis), sorsfordulat, kibontakozás, katasztrófa (megoldás) ívében képzei el. A modern (analitikus, epikus stb.) dráma nem felel meg ennek a felosztásnak. A színpadi ~ általában többszálú, a szereplők viszonyrendszerének összetettségét a fő- és mellék- technikájával érzékelteti.

Cselényi József (Fót, 1899. ápr. 1.–Bp., 1949. júl. 25.): népszínműénekes. 15 éves korától rendszeresen fellépett, 1919–20-ban a Müszinkörben, 1920-ban a Budai Szinkörben, 1921-ben a Kisfaludy Színházban. 1922–1926 között a Városi Színház, 1926–34-ben a Nemzeti Színház művésze volt. Elsősorban népies színművekben szerepelt sikerrel. F.Sz. *Göndör Sándor* (Csepregy F.: A piros bugyelláris); *Gyuri* (Szigligeti E.: A cigány); *Andris* (Szigligeti E.: Csikós).

Cselényi József (Bp., 1928. márc. 10.–): díszlet-tervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán végezte belsőépítészeti tanulmányait. Előbb a Kereskedelmi Tervező Irodában dolgozott, majd 1958–59-ben a kecskeméti Katona József, 1958–60-ban a Szegedi Nemzeti Színház, végül 1960-tól a Vigszínház és az Állami Deryné Színház díszlettervezője lett. 1967-ben külföldre távozott. Konstruktív, biztos ízlésű, modern effektusokkal dolgozó szcenikus volt. Jászai Mari-díjas művész. F.T.

Sh.: *Szentivánéji álom*; *Rómeó és Júlia*; Dürrenmatt: *A fizikusok*.

Cselényi Nóra (Miskolc, 1956. jan. 14.–): színésznő, jelmeztervező. Zeneművészeti Konzervatóriumot végzett 1974-ben. 1973–75-ben a miskolci Manézs Színház tagja, majd 1975-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. F.Sz. *Gween* (Wesker: A konyha); *Gonosz boszorkány* (Baum: Óz, a csodák csodája); *York hercegné* (Sh.: III. Richárd); *Kitty* (Kander–Ebb–Fosse: Chicago). F.T. Füst M.: *Boldogtalanok*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*; Shaw: *Szent Johanna*; Gyurkovics T.: *Boldogháza*; Mrozek: *Mészárszék*; Weöres S.: *Holdbéli csónakos*.

Cselle Lajos (Tamási, 1896. febr. 29.–Buenos Aires, 1957. máj. 25.): színész, rendező, színházigazgató. Jogot hallgatott, majd 1922-ben elvégezte a SzAk-t. 1922–1926 között Kolozsvar, 1926–29-ben Miskolc, egy évig Szeged, majd Debrecen, és 1934-ig ismét Szeged következett. Ezután Bp.-re költözött. 1936-tól az Országos Színészegyesület bp.-i alelnöke volt. 1939-ben a Színházművészeti és Filmművészeti Kamara főtítkárává választották. 1944-ben rövid időre a Madách Színház ig.-ja lett. 1939–1944 között a Magyar Színészet c. lap felelős főszerk.-je volt. 1945-ben Ausztriába, onnan 1948-ban Argentínába ment. Alapító tagja, majd 1954-ig ig.-ja, rend.-je és színésze volt a Magyar Színjátszó Társaságnak. 1954-ben a társ. két részre oszlott. ~, *Eszenyi Olga* és *Szilassy László* új társ.-ot szervezett, amely azonban nem lett népszerű. 1955 folyamán még öt darabbal vendég szerepeltek Braziliában, São Paulóban, de azután a társ. felbomlott és megszűnt. F.Sz. *Oswald* (Ibsen: Kísértetek); *Sasfőlk* (Rostand); *Gyérési* (Zilahy L.: Szibéria); *Bakos Béla* (Németh L.: Villámfényénél). F.R. Coward: *A markiné*; Rákosi V.: *Elnémult harangok*; Ibsen: *Hedda Gabler*.

cselszövő: →intrikus

Csendes László (Rimaszombat, 1944. szept. 21.–): színész. 1962-től a komáromi Magyar Területi Színház, 1969-től 1983-ig a kassai Thália tagja. 1983-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. A debreceni Csokonai Színház 1987-ben szerződtette. 1988 óta az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. A vezető szlovákiai m. színészek közé tartozott. Az egyszerű és az összetett, a bonyolult lelkivilágú figurák megformálására egyaránt alkalmas. A *Bolyai János* c. monodrámában nyújtott alakítása nagy sikert aratott. F.Sz. *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Zsigmond* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Gaston* (Dumas: A kaméliás hölgy); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Uri muri); *Szabóky Zsigmond Rafael* (Szomory D.: Hagyd a nagypapát!).

Csengery Adrienne (Amberg, Németország, 1946. jan. 3.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1965-től 1970-ig *Kutrucz Éva* irányításával végezte a Zak-n. 1969-ben *Fanchette* (Mozart: Figaro házassága) szerepében debütált az Operaházban, amelynek 1970-ben lett magánénekes. Közben 1974–77-ben a müncheni opera tagja is volt. 1973-ban I. díjat nyert Hertogenboschban, 1974-ben elnyerte a párizsi Gabriel Fauré Énekverseny operakategóriájának nagydíját. Vendég szerepelt Európa csaknem minden jelentős operaszínházán (Glyndebourne, London, Milánó). Pályafutása során rendszeresen közreműködött a kortárs zenei művek ősbemutatóján, illetve mo.-i bemutatóján. Hangversenyénekesként és régizenei előadóként is nemzetközi hírnevet szerzett. Liszt Ferenc-díjas (1981), érdemes művész (1984). F.Sz. *Susanne* (Mozart: Figaro házassága); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Idamante*, *Elektra* (Mozart: Idomeneo); *Lauretta* (Puccini: Gianni

Schicchi); *Lulu* (Berg); *Anne* (Stravinsky: A léhaság útja); *Euridice* (Gluck: Orfeusz); *Marie* (Berg: Wozzeck). **Csengery** Aladár; *Dsida* (Bp., 1911. júl. 30.–Győr, 1986. okt. 6.): színész. 1933-ban a kolozsvári Thália Színháznál kezdte pályáját, majd a kolozsvári Nemzeti Színház tagja lett. Táncoskomikusként szerződötték Debrecenbe 1944-ben, ahol 1947-ig játszott. 1947-ben a Pécsi Nemzeti Színház, majd 1951-ben a győri Kisfaludy Színház tagja lett, ahol haláláig szerepelt. Főként komikus és karakter szerepeket alakított. F.Sz. *Napoleon* (Sardou: A szókimondó asszonyág); *A francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Miska* (Kálmán I.: A csárdás királynő); *Mellett ezredes* (Shaffer: Játék a sötétben); *Szvisztunov* (Gogol: A revizor); *Loriot* (Hervé: Nebáncsvirág).

Csengey Emőke (Baja, 1943. dec. 22.–): jelmeztervező. Ruházati ipari technikumban végzett 1962-ben. Azóta a MTV jelmeztervezőjeként dolgozik. Játékfilmek és a Vigszínház, a Mikroszkóp Színpad, a Várszínház, az Arany János Színház, a győri Nemzeti Színház, a kaposvári Csiky Gergely, a Békés Megyei Jókai Színház számára tervezett. Anyagokat, eszközöket, technikákat, korokat, műveket, szerepeket jól ismerő tervező. F.T. Hervé: *Nebáncsvirág*; Szőrényi L.–Bródy J.: *Iszván, a király*.

Csepeli Péter (Zirc, 1938. jún. 7.–): bábszínész. 1962-ben végezte el a Bábstúdiót. 1960-tól 1974-ig az Állami Bábszínház művésze volt. 1974–1980 között a Magyar Rádióban rendezőasszisztens-ügyelő. 1980-ban az Állami Bábszínház ügyelője lett. 1992-től, a színház kettéválása után a Budapest Bábszínházban dolgozik. Fanyar humorú karakter színész. F.Sz. *Majom* (Gernert–Bánd A.–Devecseri G.: Aladdin csodalámpája); *Tacskó Tami* (Urbán Gy.: Kacsalaki rejtély); *Bohóc* (Kormos I.: Bohóc rókák és egyéb mókák); *Banya* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska); *Óriás, gazda* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *I. Úr* (Mrozek: Sztriptíz).

Csepeli Gyári Színház (1919): a Fő u. 51. sz. alatti vendéglőben 1919. márc. 21-től júl. 21-ig, elsősorban a csepeli lőszergyár munkásainak és a gyárban állomásozó

CSENGERY ADRIENNE

katonának játszó színház. Ig.-ja *Halász* Alfréd volt. Műsorát a vidéki kistárs.-ok repertoárjának megfelelően népszerű operettek (Kálmán Imre: A csárdáskirálynő), szm.-vek (Bródy Sándor: A tanítónő), vj.-ok (Molnár Ferenc: A doktor úr) alkották. – Ir. Szerényi S.: Látogatás a csepeli gyári színházban (Színházi Élet, 1919. 23. sz.).

Csepreghy Anna: → *Lángné Csepreghy Anna*

Csepreghy Ferenc (Szalka, 1842. aug. 15. – Görbersdorf, 1880. febr. 6.): író. Asztalosnak tanult. 1860–63-ban a Katolikus Legényegylet számára jeleneteket írt. Első darabját, *Magyar fiúk Bécsben* c. a Nemzeti Színház 1872-ben mutatta be. Ebben az évben feleségül vette *Rákosi* Idát, a Nemzeti, majd a Népszínház jelmezkesztőjét. 1875-től a Népszínház titkára volt, és sorban írta darabjait a színháznak: *Utazás a föld körül*, *Vízözön*, *Utazás a holdba*, *Két menyegző*, *Strogoff Mihály*, *Szép Meluzina*, *Sárga csikó*, *Kolumbusz Kristóf*, *A piros bugyellár*, *Az élehetetlenek*, *Perózes*, *Szépasszony kocsisa*, *Akbar szultán*. Nem került bemutatásra *A kitűnő vendég*, *Az utolsó német Pesten* és *Saul király* c. műve. Úgyesen szerkesztett, látványos, változó színhelyű darabokat írt. – Ir. Paul S.: Cs. F. (1934).

Csepregi Katalin: → *Bányáné Csepregi Katalin*

Csepregi Lajos (Lápafő, 1820. ? – Gödöllő, 1890. febr. 12.): énekes-színész, színházvezető, drámafordító. Pályáját igen fiatalon kezdte. Kritikái már 1835-ben megjelentek. 1838–1840 között a Pesti Magyar Színház karmékesse és segédzsinésze volt. 1840–42-ben és 1846–1889 között a Nemzeti Színház tagja mint színész, ügyelő, gondnok. 1843–1846-ban a Károlyi uradalom írnoka. 1860-ban *Szigligeti* Edétől átvette a titkári munkakört, 1871-től a Nemzeti Színház adminisztratív ig.-ja. 1889-ben nyugdíjba vonult; a következő évben a Nemzeti Színház általa kezelt alapítványának pénzügyeiben mutatkozó hiány miatt öngyilkos lett. Francia, német, angol és olasz nyelvből fordított, összesen 65 színművet, 7 opera- és operettszöveg-könyvet. Kiadott több nemzeti színházi almanachot (1867–1875).

Cser Miklós (Bp., 1947. máj. 17. –): karmester. A Zak-ot 1967–1975 között *Vásárhelyi* Zoltán, *Körödi* András, *Sugár* Rezső növendékeként végezte el. 1975-től két évig az Operaház korrepetitora volt, majd egy évre a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett. 1978–1980 között az iraki Opera karmestere. Onnan visszatérve ismét Szegedre szerződött, ahol 1990-ig mint vezető karmesterként tevékenykedett. Ezzel párhuzamosan 1987-től egyre rendszeresebben vezényel az Operaházban, amelyben 1990-től karmesteri minőségben tagja lett.

Cser Tamás (Bp., 1938. jan. 29. –): bábszínész. 1966-tól 1992-ig az Állami Bábszínház művésze volt. 1992-ben betegség miatt visszavonult. Jó humorral, szép hanggal, művészi erővel bíró karakterszínész. F.Sz. *Herkusula macska* (Bálint Á.: Az elvarázsolt egérkisasszony); *Gyula* (Sh.: Szentivánéji álom); *Zeusz* (Horgas B.: Odüsszeusz, a tengerek vándora); *Sancho Panza* (De Falla: Pedro mester bábszínháza).

Csercsér Natália: → *Benedekné Csercsér Natália*

Csere Ágnes (? , 1956. okt. 28. –): színésznő. 1975–78-ban a Nemzeti Színház Stúdiójában tanult, majd a SzAk elvégzése után, 1982-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja lett. 1987-ben a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. 1989-től szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Mariska* (Szép E.: Völegény); *Jessica* (Sh.: A velencei kalmár); *Violetta* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Donna Márta* (Simon T.: Don Juan).

Csere László (? , 1958. aug. 2. –): színész. 1980-ban a SzAk elvégzése után a Fővárosi Operettszínházhoz

szerződött. Kivételesen stílusos táncstudása színészi alakítókézséggel párosul, s így komikus szerepköre a jelmezsínészével bővül ki. F.Sz. *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Musztafa bej* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Floridor* (Hervé: Nebáncsvirág); *Mendel* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Jancsi* (Ábrahám P.: Viktória); *Pixi gróf* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Jacob* (Herman: Örült nők ketrece).

Cserényi Béla, *Szommer* (Kiskundorozsma, 1924. márc. 9. – Pécs, 1988. jan. 29.): színész. 1952-ben kezdte pályáját a szolnoki Szigligeti Színházban, majd a Békés Megyei Jókai, a kaposvári Csiky Gergely, és a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1978-ban vonult nyugdíjba. Karakterszínészi szerepkörben foglalkoztatták. F.Sz. *Frascati* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Krogstad* (Ibsen: Nóra); *Viktor* (Hubay M.–Ránki Gy.–Vas I.: Egy szerelem három éjszakája); *Szemle* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Postás* (Örkény I.: Tótek); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Az érsek* (Shaw: Szent Johanna); *Gilles Corey* (Miller: A salemi boszorkányok).

Cserépy László (Bp., 1907. dec. 29. – Caracas, 1957. ?): színész, filmrendező. A SzAk-t 1929-ben végezte el. 1929–1932 között a Nemzeti Színház tagja volt. Később filmrendező lett. 1945-ben elhagyta az országot. Caracas mellett autóbalesetet szenvedett. Kisebbszerepeket formált meg. F.Sz. *Nym* (Sh.: A windsori vig nők); *Szálim főfőeunuch* (Szép E.: Azra); *Balázs Sándor* (Herczeg F.: Szendrey Júlia).

Cserés Miklós dr. (Tiszaladány, 1914. febr. 2. – Bp., 1981. okt. 15.): rádiórendező, dramaturg, színházesztéta. Bölcsésztanulmányait Szegeden, Münchenben és Berlinben végezte, színháztudományból doktorált. 1940-ben a bécsi Burgtheater segédrendezője, a Színháztudományi Intézet kutatója, 1940-től a munkácsi Állami Tanítóképző tanára volt. 1942-től haláláig a Magyar Rádió rendező-dramaturgja, közben két évig a Magyar Televízió fődramaturgja volt. Hangjáték-dramaturgiai munkássága, a rádiószínházzal foglalkozó esztétikai művei kiemelkedő jelentőségűek. F.M. *A német impresszionista dráma típusai* (1939); *Láthatatlan színház* (1948); *Rádiószínház–televíziószínház* (1962); *A rádiószéri rádió* (1964); *Az élő szó eszközeivel* (Szecskó T.-sal és Tardos A.-sal, 1969); *Rádióesztétika* (1974); *A rádióban elhangzott beszéd* (Deme L.-val, 1976).

Cseresnyés Gyula (Alsófalva, 1931. okt. 24. –) színész, rendező. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben a nagybányai színházalapító évfolyam tagjaként. Velük maradt a Szatmárnémetibe történt átköltözés (1956) után is 1969-ig. Közben egyre sürűbben vállalt rendezői feladatokat is 1969-ben már rendezőként szerződött át Temesvárra. Színészként színesen kelt életre elmélkedő, fontolgató figurákat (*Narrátor* Tolsztoj: Háború és békejének Piscator-féle színpadi változatában, *Balga* a Csongor és Tündében), rendezőként egyszerre figyel az irodalmi értékekre és a megkapó képi megfogalmazásra, a színpadi látványra. Nyitott a kísérletezés iránt, de nem megy el szélsőséges avantgárd megoldásokig. F. R. Sarkadi I.: *Elvesztett paradicsom*; Machiavelli: *Mandrágóra*; Hasek–Burian: *Suejk*, a *derék katona*; Sh.: *III. Richárd*; Csehov: *Ványa bácsi*; Kányádi S.: *Kétszemélyes trágédia*.

Cseresnyés Rózsa (Zalalövő, 1924. jan. 19. – Békéscsaba, 1980. máj. 3.): színésznő. A Zak énekszakán végzett. Pályáját 1945-ben kezdte Győrben, majd a kecskeméti Katona József Színház, 1951-től a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1961-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött és itt játszott haláláig. Sokoldalú művésznő volt. Egyaránt alakított komika, primadonna és drámai hösnő szerepeket. F.Sz. *Örzsé* (Farkas F.:

Csinom Palkó); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Olivia* (Hellmann: Kis rókák); *Tótné* (Örkény I.: Tótték); *Bodnárné* (Németh L.): *Brazovicsné* (Jókai M.: Az aranyember).

Cseréy Erzsébet (?–): színésznő. A New York-i Magyar Színház és Művész Egyesület műv.-i ig.-ja. 1975-ben New Yorkban színészeti tanulmányokat végzett. Lee Strasberg tanítványa volt. Felváltva, olykor párhuzamosan játszik angol és m. nyelven, így pl. a New York-i Off-Broadway színházakban prózai és zenés szerepekben egyaránt fellép. F.Sz. *Paula* (Örkény I.: Macskajáték); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Hercegnő* (Kal-

CSERÉY ERZSÉBET

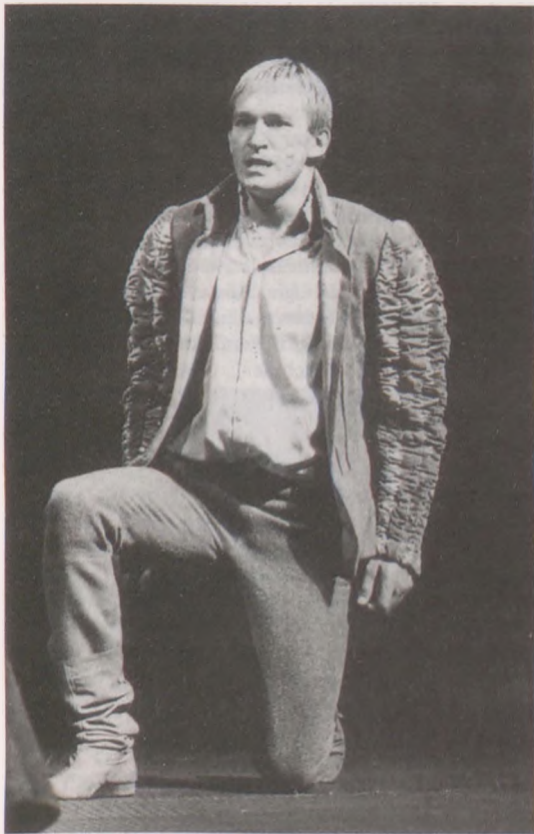
mán I.: A csárdáskirálynő); *Eva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Annie* (Eisemann M.: Egy csók és más semmi).

Cseréy Irma (Bp., 1878. máj. 28.–Bp., 1965. okt. 8.): színésznő. 1899-ben lépett a színpályára. Élete nagy részén vidéki társ.-okban volt énekes színésznő és operett primadonna. Az 1960-as években a Madách Színházban epizód szerepeket játszott.

Csergőffy László (Nyárádszereda, 1944. aug. 22.–): színész. 1968-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és Sepsiszentgyörgyre szerződött, ahol 22 éven keresztül főként hősi és lírai szerepeket játszott. 1990-től a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház m. tagozatának tagja. F.Sz. *Orlando* (Sh.: Ahogy tetszik); *Thomas* (Vallejo: Az alapítvány); *Tipătescu* (Caragiale: Az elveszett levél); *Valentine* (Shaw: Sosem lehet tudni).

Cserhalmi György (Bp., 1948. febr. 17.–): színész. 1971-ben végzett a SzAk-n. A diploma megszerzése után a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1972–75-ben a veszprémi Petőfi, 1975–1977 között ismét a debreceni színházban, 1977–79-ben a Nemzeti Színházban játszott. 1979–1983 között a Magyar Filmgyártó Vállalat színésze volt. 1983-ban szerződött a Zsámbéki Gábor és Székely Gábor vezette, önálló színházként újonnan megnyílt Katona József Színházba. 1989-től 1991-ig ismét a Nemzeti Színház tagja volt. 1991-ben Balikó Tamással megalapította a Globe kulturális centrumban a *Labdatér Teátrumot*. Azóta szabadfoglalkozású színművész. Modern hóstípus. A korszak egyik legjelentősebb színészegyenisége. Mozgékony, robanékony, nyugtalan és nyughatatlan alkant. Klasszikus szerepformálásaiban is korunk zaklatottsága lüktet. Vibráló érzékenységet hamar felfedezte a filmművészet is. Bódy Gábor, Jancsó Miklós, Szabó István alkotásai-

nak egyik állandó szereplője. 1990-ben Kossuth-díjjal tüntették ki. Balázs Béla-díjas (1982), érdemes művész (1986). F.Sz. *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Biff* (Miller: Az ügynök halála); *Nyíl* (Gorkij: Kispolgárok); *Vincenzio* (Sh.: Szeget szeggel); *Hamlet* (Sh.); *Faust* (Goethe); *Leontes* (Sh.: Téli rege); *Camille Desmoulins* (Büchner: Danton halála); *Peter* (Wesker: A konyha); *Harry herceg* (Sh.: IV. Henrik); *Mihail Lvovics Hruscsov* (Csehov: A manó); *Hludov tábornok* (Bulgakov: Menekülés); *Coriolanus* (Sh.); *Sebők Zoltán* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Azda* (Brecht: A kaukázusi krétakőr); *Van Gogh* (Kocsis I.).

CSERHALMI GYÖRGY – *Harry, walesi herceg* (Sh.: IV. Henrik)

Cserje Zsuzsa; Frank (Bp., 1945. nov. 9.–): színésznő, színházi kritikus, versmondó, dramaturg. Tanult az Eötvös Lorand Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, a SzAk színházelméleti szakán és a Nemzeti Színház Stúdiójában. 1968-ban a kecskeméti Katona József Színház, 1970-ben a Honvéd Művészegyüttes tagja. 1972-től 1980-ig az Irodalmi Színpad, később Radnóti Színház, 1983-tól a Népszínház, majd annak jogutódja a Budapesti Kamaraszínház dramaturgia. 1992-től rendez is. F.Sz. *Cippora* (Pap K.: Mőze, a szabadító); *Második boszorkány* (Sh.: Macbeth). Színházi kritikái a Színház c. folyóiratban jelentek meg. F. M. Pécsi Sándor (1985).

Csermák Antal György (1774 k.–Veszprém, 1822. okt. 25.): zeneszerző. Bécsben hegedűtanár, majd a pest-budai m. színtársulatban első hegedűs volt 1795–96-ban. Önálló hangversenyt is rendezett. A társ. szétoszlása után hegedűsként bejárta az országot, majd Bécsbe és Oroszországba is eljutott. A három virtuóz verbunkos szerző – Bihari János, Lavotta János – tagja. Kamaraze-

nej, tánczenei művei maradtak fenn. Kisérozénét írt *A gyűrű* (1796) c. szindarabhoz.

Cserna Antal (Bp., 1963. márc. 21.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1987-ben a Vigszínház szerződtette. Karakterszínész. F.Sz. *Fogoly* (Mrozek: Rendőrség); *Victoria tábornok* (Vargass-Llosa: Pantaleón és a hölgyvendégek); *Meglökö szellem* (Presser G.–Sztevanovity D.: A padlás); *Gaston Auriel* (Eisemann M.: Fekete Péter); *Rodrigo* (Simon T.: Don Juan).

Csernák Árpád (Bp., 1943. aug. 19.–): színész. 1966-ban, a SzAk elvégzése után a debreceni Csokonai Színházhoz szerződtött. 1967-től a Szegedi Nemzeti, 1969-től a Békés Megyei Jókai, 1973-tól ismét a Szegedi Nemzeti, 1975-től a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1977 óta a kaposvári Csiky Gergely Színház művésze. F.Sz. *Hunyadi Mátyás* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Cléante* (Molière: A képzelt beteg); *Voltaire, Pangloss mester* (Bernstein: Candide); *Georgi Abasvili, Fogadós* (Brecht: A kaukázusi krétakör).

Csernák János (Bp., 1952. okt. 28.–): színész. A SzAk elvégzése után 1980-tól két évadon át a debreceni Csokonai Színház művésze volt. 1982-től 1990-ig a Madách Színházban játszott, majd két esztendőig szabadfoglalkozású színművész, 1992-től a kecskeméti Katona József Színház tagja. Alkata főként romantikus hősök ábrázolására predesztinálta. Több filmben szerepelt, írással is foglalkozik. F.Sz. *Callimaco* (Machiavelli: Mandragóra); *Fiesco* (Schiller); *Guiche gróf* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Zápolya János* (Háy Gy.: Mohács). F.M. *Vazulfiak* (dráma, 1987).

Csernovits Péter (Mácsa, 1810. márc. 13.–Fény, 1892. ápr. 27.): mecénás. 1837-ben öt részvényt jegyzett a Pesti Magyar Színház javára. Az 1840-es években a Nemzeti Színház páholybérloje volt. 1847-ben Arad vármegye m. színházi bizottságának elnöke. A szabadságharcban délvidéki kormánybiztos volt. 1850–1856 között az aradi m. színészet pártfogójaként biztosította a Délvidék színházi ellátását. 1862-ben a miskolci színházat támogatta. – Ir. Váli B.: *Az aradi színészet története* (1889, 60–89.); Varsányi Péter I.: *Szerbek és magyarok között a Tisza mentén. Cs. P. politikai pályája* (Békéscsaba–Szeged, 1988).

Csernus Mariann (Bp., 1928. okt. 30.–): színésznő. Érettségi után, 1948-ban szerződtette a Pesti Színház, miután műkedvelő előadáson nagy sikerrel játszotta el Babits *Laodameia* c. művének címszerepét. 1950 óta a Nemzeti Színház tagja. Itt végezte el a Nemzeti Stúdióját is 1953-ban. 1989-től a Nemzeti Színház örökös tagja. Alakításaira a groteszk humor, a drámai erő jellemző. Kiváló versmondó, melyet önálló irodalmi estjei is bizonyítanak. Írással is foglalkozik. Művészetét 1970-ben Jászai Mari-díjjal, 1975-ben érdemes művész kitüntetéssel ismerték el. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Alison* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Valeria* (Sh.–Brecht: Coriolanus); *Lina* (Molnár F.: Olympia); *Mani* (Sultz S.: Barátaim! Kannibálók!); *Miss Charlotte Schoen* (Shaffer: Lettice és Lotte); *Madame Rosaliquette* (Kopit: Jaj, apu...). Önálló estjei: *Születésnap i óda* (1962); *Költőnk és kora* (1966); *Ditirambus a nőkhoz* (1969); *Psyché* (1972); *Asszonyok mondókái* (1976); *Jászai Mari: Életem* (1979); *Vizsolyi Biblia* (1982); *Megtört asszony* (1986); *Változások* (1986). F.M. *Esztrelánc* (1986).

Csifó Ferenc (Bp., 1941. máj. 18.–): táncos. Az ÁBI-ben 1959-ben kapott balettművész diplomát, és a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd a Pécsi Balett tagja és magántáncosa lett. Az egy. korai időszakának jeles táncosa volt, majd 1971-ben Németországba távozott, és hamarosan befejezte táncos pályáját. F.Sz. *Királyfi* (Eck I.: A fából faragott királyfi); *Fiú* (Eck I.:

Változatok egy találkozásra); *főszerep* (Tóth S.: Mit takar a kalapod?); *főszerep* (Eck I.: Etüdök kékben).

Csigaházy Etel (Pest, 1854. nov. 4.–Arad, 1936. febr. 23.): színésznő. 1874-ben elvégezte a SzAk-t és Pécsre, majd 1875-ben Győrbe szerződtött *Follinus* Jánoshoz, s továbbra is – más társ.-okkal – ott lépett fel. 1884-ben Kassán találjuk; 1885-től 1891-ig *Aradi* Gerő társ.-ában Szegeden és Aradon járt. Az utóbbi városban 1903–05-ben és 1908-tól 1915-ig maradt, ott fejezte be pályáját. Szende és drámai szerepeket játszott, érzékenyen, átéléssel. Intelligenciája és sokrétű tehetsége művészi alakításokban nyilvánult meg, a vidék kimagasló színésznője volt. F.Sz. *Cheristane* (Raimund: Tékozló); *Henriette* (D'Ennery–Cormon: A két árva); *Juvenelné* (Wolff: A titok); *Augusta* (Sudermann: Otthon).

M.A. 1876: Polgár Gyulánál; 1877: Buda; 1891: Székesfehérvár; 1892: Arad; 1893–1900: Győr, Sopron, Debrecen; 1901: Pozsony; 1902: Miskolc; 1905–07: Kassa; 1907: Miskolc.

csigapad: a színpad légterében függő *diszlettartók* és egyéb függesztett szerkezetek kötelei terelőkerekeken (csigákon) átvezetve jutnak el az oldalfalnál elhelyezett gyűjtőkerekre, és innen az ellensúlyrúdhoz v. a húzó-kötélhez. A ~ a terelőkerek elhelyezésére szolgáló gerendázatot és az azonos szinten lévő járőrfelületet jelöli, amely korábban fából készült, ma acélszerkezet.

Csige Böske (Arad, 1880. okt. 10.–?): színésznő. 1896–97-ben Szabadkán kezdte pályáját. 1898 nyarától *Krecsányi* Ignác társulatában, 1900–01-ben Pozsonyban, 1902–03-ban Temesvárott, 1904–05-ben a Vigszínházban, 1905-től ismét Temesvárott, 1908–09-ben Pécsen, 1909–10-ben a Városligeti Színkörben, 1910–1912 között Debrecenben, 1912–13-ban férje, *Thury* Elemér társulatában, 1915–16-ban Pécsen, 1916–17-ben Lugoson, 1917–18-ban Kassán, 1918–19-ben Aradon, 1920–21-ben a Kis Komédiában lépett színpadra. 1926-ban nyugalomba vonult. Naivszerepeket játszott. F.Sz. *Susanne* (Pailleron: Ahol unatkoznak); *Georgette* (Sardou: Fernand); *Márta* (Pailleron: Az egér).

Csige Lajos (? , 1852–Szombathely, 1926. febr. 28.) Népszínmű és operetténekes. 1875-ben mint kardalos kezdte pályáját a pesti Népszínházban. Itt érte el első kiugró sikereit mint *Sajgó Ferke* (Lukácsy S.: Vereshajú) és mint *Bogár Imre* (Csepregy F.: Piros bugyelláris). 1879-ben elhagyta a színházat és 24 évig volt a vidéki színészet kedvelt népszínmű- és operett baritonistája. 1903-ban került ismét vissza a fővárosba, hogy aztán nyugdíjaztatásig (1911) a Magyar Színházban szerepeljen. F. Sz. *Hannibal* (Lecocq: Kisasszony feleségem); *Kósza Gyurka* (Csepregy F.: Piros bugyelláris).

M.A. 1879: Veress, Bénye; 1880: Aradi Gerő; 1881: Sztupa Andor; 1882: Bogó Alajos; 1883: Gerőfy Jakab; 1885: Csóka Sándor; 1886: Bács Károly; 1887: Rakodczay Pál; 1888: Bokodyné; 1889: Miklós Gyula; 1890: ifj. Károlyi; 1891: Balogh Árpád; 1892: Bárdi Lajos; Veszprémi Jenő; 1893: Monori Sándor; 1894–96: Szalkay Lajos; 1896: Halmay Imre; 1897: Nagy Dezső; 1898: Kovács Sándor; Fekete Béla; 1899: Bácskay György; 1899–1901: Szabadhegyi.

Csigó Lajos (? , 1806–?, 1833): színész, karmester. Uradalmi tiszt fiaként 17 évesen lett színész. Noha hősszerű szerepköri ambíciók fűtötték, kedélyes és bumfordi fiatalokat játszott. Tenorhangja és zenei képzettsége zenei mindenséget tették. 1827-től a Dunántúli Színjátszó Társaság tagja volt, annak zenei vezetőjeként halt meg. F.M. *Az aranyhajú Tündér Ilona* (Balog István szövege); *Zsigmond király álma* (Komlóssy F. szövege).

Ir. Balogh I.: *Egy agg magyar színész életéből* (Makó, 1927).

Csik György (Csorna, 1959. dec. 25.–): díszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervező szakán diplomázott 1984-ben. Először a Magyar Filmgyártó Vállalat tervezője lett. Több játékfilm terveit készítette el. Közben egyre több – a pécsi Nemzeti, a debreceni Csokonai, a szolnoki Szigligeti, a Szegedi Nemzeti, a Békés Megyei Jókai, a Pesti Színház, majd a Stúdió-K – színházhoz, egy-hez, műfajhoz kapcsolódott tervezőművészete. Egységes modern szcenikai vízióban építi fel a drámai teret, öltözteti a szereplőket. F.T. Zalán T.: *Eszerek; Bond: Balhé; Vörösmarty M.: Csongor és Tünde*.

Csikk Színház: → *Rock Színház*

Csikós Attila (Ungvár, 1942. aug. 5.–): építész, díszlet- és jelmeztervező. Építőművészeti tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskolán végezte, 1962–1967 között. 1960-tól 1962-ig a József Attila Színház díszítője, világosítója, díszlettervező-asszisztense. 1963–1966 között az Egyetemi Színház díszlet- és jelmeztervezője. 1965–1975 között a Bayreuthi Ünnepi Játékok díszlettervező-asszisztense. 1968–1979 között az Operaház műteremvezető szcenikusa. 1979-től 1983-ig a Népszínház vez. díszlet- és jelmeztervezője. 1983 óta a Nemzeti Színház díszlettervezője. 1968-tól tervezett más fővárosi színházaknak, szabadtéri színpadoknak (Margitsziget, Szeged) is. Külföldi operaházakban, színházakban is gyakran dolgozott, Lisszabon, Monte Carlo, Bordeaux, Trieszt, Ljubljana, Klagenfurt, Graz, Bécs, Frankfurt, Tampere. Színpadi tervezőművészetét a modern színpadtechnika alapos ismerete, a fényeffektusok cselekményt szolgáló kombinálása, izlésbiztonság, hajlékonyság jellemzi. 1990-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.T. Enquist: *A tribádok éjszakája*; Sh.: *III. Richárd, IV. Henrik, V. Henrik*; Williams: *A vágy villamosa*; Paszternak-Szikora J.: *Doktor Zsivago*; Kálmán I.: *A cirksuzhercegnő*.

Csikós Gábor (Szeged, 1939. ápr. 3.–): színész. A SzAk befejezésétől, 1962-től négy-négy évadot töltött a Szegedi Nemzeti, a kaposvári Csiky Gergely, valamint a Thália Színházban, 1974–77-ben a 25. Színház, 1977–1980 között a Radnóti Miklós Színpad tagja, ahová egy Pécsi Nemzeti és három veszprémi Petőfi Színház-beli év után 1984-ben visszatért. 1991 óta a Nemzeti Színház művésze. Főként drámai főszerepeket alakít, de karakterszerepekben is kiváló. F.Sz. *Bálint* (Hubay M.–Ránki Gy.–Vas I.: Egy szerelem három éjszakája); *Hábetler Jani* (Fejes E.: Rozsdametető); *Oresztész* (Euripidész: Elektra); *Hernani* (Hugo); *Dózsa* (Székely J.); *Lopahin* (Csehov: Cseresznyés kert). F.R. Lászlóffy Cs.: *Nappali virasztás*.

Csikós Rózsi (Bp., 1917. nov. 11.–Bp., 1992. jan. 7.): színésznő. Az Unió Rt. Színészképző Iskola elvégzése után 1931-ben a Teréz körúti Színpad tagja lett. 1932–34-ben Bécsben szerepelt. 1934-től 1938-ig csak szerepekre szerződött. 1939-től a Royal Színházban szerepelt. 1942–1949 között a színházak államosításáig a Fővárosi Operettszínház művésznője volt. Ezután nem lépett színpadra, csak egy rövid időre 1957–59-ben. Kiváló táncművésze, remek hanggal párosult, és ez tette korának egyik legsikeresebb szubrett színésznőjévé. 1945 előtt több filmben játszott. F.Sz. *Rosita* (Fényes Sz.: A királynő csókja); *Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Teca* (Eisemann M.: Egy csók és más semmi); *Lisette* (Fényes Sz.: Rigó Jancsi); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Orestes* (Offenbach: Szép Heléna); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Juana* (Kerekes J.: Kard és szerelem).

Csikós Sándor (Karcag, 1941. okt. 28.–): színész, színházigazgató. A SzAk elvégzése után 1965–69-ben a

Miskolci Nemzeti Színház, 1969-től 1972-ig az Irodalmi Színpad tagja. 1972–74-ben a debreceni Csokonai, 1974–1975 között pedig a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1975-től 1984-ig ismét a debreceni színház művésze. 1984 óta a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színházban dolgozik, ahol 1990–93-ban ig. is volt. 1979-től 1984-ig a debreceni Színjátszó Stúdió beszédoktatás tanára. 1987-ben Jászai Mari-díjat kapott. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Leonce* (Büchner: Leonce és Léna); *Relling* (Ibsen: A vadkacsa); *Mr. Webb* (Wilder: A mi kis városunk); *Macduff* (Sh.: Macbeth).

Csiksomlyó: Csikszereda községe, Ferencesrendi kolostorát 1441-ben alapították. Passiójátékai 1721–1774 között alakultak ki. Műsorukból 28 iskoladráma és 47 nagypénteki színjáték szövege maradt fenn. Az előadásokat eleinte az emeletes iskolaépület földszintjén, külön teremben tartották. Később önálló színházuk volt. Előadásokat azonban nemcsak a színházban tartottak, hanem különösen a „Kereszt útján”, a Kis-Somlyóhegy nyugati részén lévő „Jézus hágyója” nevű oldalán. Valószínűleg voltak díszleteik és megfelelő jelmezeik is. Énekszám majd minden darabjukban van, egyikben táncolnak is. – *Ir. Csiksomlyói nagypénteki misztériumok*. Régi magyar könyvtár. 3. (1897); Balogh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió (1982).

Csiky András (Székelyudvarhely, 1930. aug. 25.–): színész. Főiskolai diplomáját a kolozsvári Magyar Mű-

CSIKY ANDRÁS

vészeti Intézetben kapta 1953-ban. A nagybányai Állami Színház egyik alapító tagja. A társ. tagja maradt 1956-ban is, amikor átköltöztek Szatmárnémetibe. 1960–1969 között a színház ig.-ja volt. 1977-ben a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. A háború utáni színészemzedék kiemelkedő tehetsége, egyik legmarkánsabb, legsokoldalúbb képviselője. Emlékezetes alakításainak sorában tragikus hősök, drámai figurák éppúgy előfordulnak, mint vj.-i, tragikomédiai és bohózat alakok. M. filmekben is jelentős alakításait láthattuk. F.Sz. *Ruy Blas* (Hugo); *Peter van Dan* (Goodrich-Hackett: Anna Frank naplója); *Bolkonszkij* (Tolsztoj-Piscator: Háború és béke); *Jimmy Porter* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Beckett* (Anouilh); *Káin* (Sütrő A.: Káin és Ábel); *Barakiás* (Székely J.: Caligula helytartója); *Ma üzlevézető* (Hsziang Csi-en: A busz megálló).

Csiky Gergely (Pankota, 1842. dec. 8.–Bp., 1891. nov. 19.): író, műfordító. Felszentelt pap volt. 1874-ben írta első drámáját *A jóslat* c. Szerkesztetében világos, a drámai

és komikai jeleget elegyítő, a realista ábrázolás felé közelítő vígjátékai és társadalmi drámái a dzsentrí életmódot nagy jellemismerettel ábrázolták. Közel harminc drámai művet írt. O Irta Konti József *Királyfogás* c. nagysikerű operettjének a szövetségönyvét (1886). 1880-ban a Kisfaludy Társaság tagja lett; az MTA drámapíró bizottságának is tagja volt. 1889 és 1891 között a Nemzeti Színház dramaturgja volt és műv. titkári munkakört is betöltött. 1882-től 1891-ig dramaturgiát és lélektant tanított a SzAk-n. F.M. *A proletárok* (1880); *Mukányi* (1880); *Cifra nyomorúság* (1881); *A Stomfay család* (1882); *Szépleányok* (1882); *Bozoti Márta* (1883); *Buborékok* (1884); *Spartacus* (1886); *A vasember* (1888); *A nagyratekert* (1890); *A nagymama* (1891). – Ir. Janovics. J.: Cs. G. élete és művei. 1–2. k. (1900, 1902); Hegedüs G.: Cs. G. (1954).

Csiky Ibolya (Kolozsvár, 1945. ápr. 9. –): színésznő. A kolozsvári műkedvelők városi stúdiósínpadán lépett először közönség elé. 1965-től a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben folytatta tanulmányait. 1969-ben végzett, és a nagyváradi Állami Színházhoz szerződött. Sokoldalú színésznő, lírai és karakter szerepeket egyaránt játszik. Kissé rekedtes hangja jól érvényesül modern dalok előadásában. F.Sz. *Julika* (Molnár F.: Liliom); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Rozika* (Móricz Zs.: Őri muri); *Josie* (O'Neill: Boldogtalan hold); *Polly* (Brecht: Koldusopera); *Martha* (Albee: Nem félünk a farkastól).

Csiky László: *Csikász* (Vác, 1860. ?–Bp., 1936. júl. ?): színész. Kiseb társ.-oknál 1880-tól kezdte a pályáját, majd vidéki társ.-ok vezető drámai hős és szerelmes színésze lett. 1914-ben hagyta el a színpadot. Kitűnő rendező volt, világos, érthető és rövid magyarázatai megkönnyítették a színész munkáját. Drámai hős és szerelmes szerepeket alakított, számos Shakespeare-szerepet játszott, volt *Hamlet*, *Rómeó*, *III. Richárd*, *Lear*, *Othello*, *Macbeth*, *Coriolanus*, *Shylock* (A velencei kalmár), *Bruutus* (Julius Caesar). F.Sz. *Robespierre* (Sardou); *id. Nagy István* (Bródy S.: A tanítónő); *Bernick konzul* (Ibsen: A társadalom támaszai); *Csorba Márton* (Csepregy F.: A sárga csikó); *Wallenstein* (Schiller: W. halála). Játszott az *Akik ketten szeretnek* (1915); a *Hőféherke* (1916), és *A vörös Sámson* (1917) c. m. filmekben.

M.A. 1880: Szathmáry Károly; 1882: Nyéki János; 1883: Sztupa Andor; 1884–86: Kolozsvár; 1886–88: Jakab Lajos; 1888: Aradi Gerő; 1889: Tiszay Dezső; 1889: Valentin Lajos; 1891: Makó Lajos; 1892: Somogyi Károly; 1893: Tiszay Dezső; 1894–96: Krecsányi Ignác; 1896–98: Somogyi Károly; 1898: Leszkay András; 1899: Pesti I. Lajos; 1900: Csóka Sándor; 1901: Mezei János; 1902: Zilahy; 1903–05: Makó Lajos; 1905–07: Andorfy; 1907: Balla Kálmán; 1908–11: Makóné; 1911–1914: Almássy.

Csiky Gergely Színház: → *Kaposvári Csiky Gergely Színház*

Csillag Amália (Darázs, 1864 –Bp., 1929. febr. 19): színésznő. 1877-ben *Sebők* Lajosnál kezdte a pályát, 1878-ban *Várnay* Fabián volt az ig.-ja, utána férjével, → *Hatvani* Károllyal együtt szerepelt. Főként szubrett szerepekben operettekben és népszínművekben játszott sikerrel. F.Sz. *Serpolette* (Planquette: A corneville-i hangok); *Laura* (Millöcker: Koldusdiák).

M.A. 1879: Szuper Károly; 1880: Balogh Alajos; 1881–83: Jakab Lajos, Miklósy; 1883: Szilágyi Béla; 1884-ben Kolozsvár; 1885: Jakab Lajos; 1886–87: Ditrói Mór, Nagy Vince; 1888: Hatvani Károly; 1889: Krecsányi Ignác; 1890: Tiszay Dezső; 1891–93: Makó Lajos; 1893: Tiszay Dezső; 1899–1902: Szendrey.

Csillag Ilona (Bp., 1912. júl. 12. –): színház- és

drámatörténész. A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett tanári diplomát, majd 1936-ban az Országos Színészegyesület színiiskolájának rend.-i tanfolyamát is elvégezte. A m. dráma ügyét kívánta támogatni, amikor fiatal művészekkel megalapította a Magyar Játékszint, hogy elfeledett drámai értékeket újítsanak fel. A SzAk tudományos munkatársa és tanára volt nyugdíjba vonulásáig. Drámatörténeti munkákat is publikált. F.M. *A magyar dramaturgia haladó hagyományai* (szerk.: Hegedüs G.-val, 1953); *100 éves a Színművészeti Főiskola* (szerk., 1964); *A magyar színjátszás és drámairodalom története* I. rész Kezdetűl a reformkorig (főiskolai jegyzet); *Odry Árpád* (1982); *Blaha Lujza naplója* (1987).

Csillag Róza; *Goldstein* (Irsa, 1832. okt. 23.–Bécs, 1892. febr. 20.): énekesnő (mezzoszoprán). A Nemzeti Színház iskolájában tanult. A 40-es években a színház kórusában énekelt. 1845-ben már *Mátyás* szerepét alakította (Erkel Ferenc: Hunyadi László). Anna de *La Grange* Bécsbe vitte, ahol Heinrich *Proch* tanítványa lett. 1849-ben hazatért, de szerződötetésére akkor nem volt lehetőség. Berlini sikere – *Fides*, Meyerbeer: *Proféta* bemutatója után – 1850–1861 között a bécsi Opera vezető énekesnője lett. 1861 után sikerrel turnézott Európá-szerte. Gyakran lépett fel Mo.-on is vendégként. Színpadi pályája alkonyán a bécsi konzervatórium énektanára lett. 1882-ben Bécsben *Ortrud* szerepében (Wagner: *Lohengrin*) búcsúzott. Rendkívüli hangterjedelme egyaránt képesre tette szoprán és mezzoszerepek éneklésére. F.Sz. *Pierotto* (Donizetti: Linda); *Leonora* (Beethoven: Fidelio); *Nancy* (Flotow: Márta); *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi).

Csillag Teréz; *Stern* (Dunaadony, 1862. aug. 17.–Bp., 1925. júl. 9.): színésznő. 1879-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színház szerződtette naiva szerepekre. Haláláig a Nemzeti Színház tagja volt, három évadot kivéve (1898–1901, Vigszínház), amelynek, 1909-ben örökös tagja lett. 1901-től 1925-ig a SzAk-n színészetet tanított. A századforduló legtehetségesebb naivája volt, de ugyanolyan szívből játszotta a temperamentumos fiatalasszonyokat, végül a bájos öregasszony szerepeket is. Sikereit vj.-okban és francia szalondarabokban aratta. F.Sz. *Cyprienne* (Sardou: Najac: Válgunk el!); *Márta* (Csiky G.: A nagymama); *Katalin* (Sh.: A makrancos hölgy); *Agnes* (Molière: A nők iskolája); *Szentirmayné* (Herczeg F.: A dolovai nábob leánya); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia).

CsILLAG TERÉZ – Brigitta
(Meilhac–Halévy: *A kis mama*)

Csinády Dóra (Bp., 1925. márc. 15.–): táncosnő. Az operaházi balettiskolában *Nádasi* Ferenc növendéke volt, majd 1946-ban az egy. tagja lett, 1956-tól külföldön él. Kiváló technikájú klasszikus balerina. F.Sz. *Rozika* (Harangozó Gy.: Furfangos diákok); *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Odette-Odilia* (Messzerer: A hattyúk tava); *Mária* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Oliviera* (Vashegyi E.: Bihari nótája); *Júlia* (Harangozó Gy.: Rómeó és Júlia); *főszerep* (Cieplinski: Di-vertimento).

Csinády Dóra – *Swanilda* (*Coppelia*)

Csinády István (Bp., 1927. febr. 9.–Bp., 1981. márc. 17.): diszlettervező. 1949-ben végzett a SzAk-n. Először a Hunnia Filmgyárban volt diszlettervező asszisztens, majd a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött, ahol 1950-től rend.-ként, 1953–1966 között diszlettervező-ként dolgozott. 1965-től a Fővárosi Operettszínház tagja, de közben tervezett más fővárosi és vidéki – kecskeméti Katona József, szolnoki Szigligeti, kaposvári Csiky Gergely, veszprémi Petőfi, Békés Megyei Jókai – színházaknak is. Ökonómikus térépítkezés jellemezte. 1959-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.T. Sh.: *Othello*; Katona J.: *Bánk bán*; Bernstein: *West Side Story*.
Csipak Angéla (Csantavér, 1958. nov. 20.–): dramaturg, újságíró. Az újdívidéki egyetemen szerzett magyarszakos tanári diplomát 1983-ban. Színkritikákat jelentet meg. Nincs színháznál állandó alkalmazásban, de a *Tanyaszínház* alapítótagjaként évek óta ellátja a dramaturgiai feladatokat. Irodalmi tanácsadó, fordító, a szövegek értő színpadra alkalmazója.
Csiszár Imre (Bp., 1950. nov. 7.–): rendező, színházigazgató. A SzAk elvégzése után 1975-ben Kecskemétre, majd Szolnokra szerződött. 1979–1988 között a Miskolci Nemzeti Színház műv.-i vez.-je, 1989-től 1991-ig a Nemzeti Színház ig.-ja volt. A társulatépítés és

igényes műsorpolitika mellett rendezőként szerepértelmezéseiben fontos helyet kap a mély lelki folyamatok megjelenítése, az élőszó hitele. Jászai Mari-díjas (1982), érdemes művész (1987). F.R. Örkeny I.: *Vérrokonok*; Sh.: *Lear király*; Ibsen: *Peer Gynt*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Enquist: *Ének Phaedráért*; Arden: *Gyöngyélet*; Brecht: *Galilei élete, A kaukázusi krétakőr*; Molière: *Tartuffe*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*.
Csiszár Nándor (Bp., 1936. szept. 4.–): színész. Pályáját 1952-ben kezdte a Ganz-Mávag munkás-színjatszócsoportban. 1958-ban elvégezte a Népművelési Intézet Színjatszó Akadémiáját. 1958–61-ben az Állami Déryné Színház tagja volt. 1961-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött, itt kapott színészi minősítést 1964-ben. 1966-tól 1978-ig a Miskolci Nemzeti, 1978–1986 között a Békés Megyei Jókai Színház művésze volt. 1986-tól a kecskeméti Katona József Színházban játszik. Zenés és prózai művek karakterszínésze. F.Sz. *Poulard* (Fall: Pompadour); *Nicia* (Machiavelli: Mandragora); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom).
Csiszér András (Bp., 1924. ápr. 21. Miskolc, 1983. jún. 16.): színész. 1942-ben végezte el *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját, majd 1943-ban kezdte pályáját *Károlyi János* társ.-ánál. 1949-től haláláig a Miskolci Nemzeti Színház művésze volt. Karakterszínészként alakításaira az aprólékos kidolgozottság és nagy jellembrázoló erő volt jellemző. F.Sz. *Laertes* (Sh.: Hamlet); *von Kalb* (Schiller: Ármány és szerelem); *Pickering* (Loewe-Lerner: My Fair Lady); *A Méltóságos* (Görgey G.: Komámasszony, hol a stukker?).
Csiszér István (Udvarhelyszék, ?–Torda, 1868. febr. 7.): színész. 1836-ban *Feleky* Miklóssal kezdte a pályát. Elsősorban apaszerepeket alakított. Felesége: *Sarkadi Nagy Zsuzsanna* (Szatmár, 1829. febr. Marosújvár, 1896. júl. 10.): színésznő. 1846-ban Felekynél lépett színpadra, utána férjével együtt szerepelt. M.A. 1840: Pály Elek; 1846: Feleky Miklós; 1847: Feleky Miklós; 1849: Feleky-Szákfy József; 1850: Havi Mihály, Szabó József; 1851: Szabó József; 1852: Havi Mihály, Szabó József, Kaczvinszky János; 1853: Havi Mihály, Szabó József, Károlyi; 1855: Szabó József; 1856: Hetényi József; 1857: Láng Boldizsár, Havi Mihály; 1859: Buday; 1860: Szabó József, Budayné; 1861: Takács Ádám; 1861–63: Hubay Gusztáv; 1863: Fekete; 1864: Reszler István; 1865: Beke István; 1866: Nyiri György.
Csiszér Kálmán (Kalocsa, 1859. ?–Bp., 1916. jan. 13.): bonviván, szerelmes színész. 1877-ben *Szabó* Antalnál kezdte a pályát és 1903-ban *Pesti Ihász* Lajos társulatában fejezte be. 1896-ban ő szerk. a *Színházi Kalauz* c. lapot. F.Sz. *Pepito* (Echegaray: A nagy Galeotto); *Steenworth Francis* (Birch-Pfeiffer: Lowoodi árva); *Endre* (Szigligeti E.: Gritti). M.A. 1877: *Szabó* Antal; 1878: Veress; 1879: Némethyné; 1880–82: Mosonyi Károly; 1882: Hegyi; 1885: Jáni János; 1887–90: Aradi Gerő; 1890: Krecsányi Ignác; 1891: Tiszay Dezső; 1893–95: Halmai Imre; 1895–1897: Csóka Sándor; 1896: Feld Zsigmond; 1897: Pesti I. Lajos; 1898: Csóka Sándor; 1899: Szendrey; 1900: Kövesi; 1901: Mezei János; 1903: Pesti I. Lajos.
Csizmadia Gabriella (Bp., 1956. nov. 12.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1981-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1983-tól 1989-ig a Népszínház művésznője volt, majd a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1990-től szabadfoglalkozású színésznő. Főként fiatal hősnőket játszik, de karakter-szerepekben is emlékeztetéseket alakításai. F.Sz. *Euridike* (Anouilh); *Agi* (Polgár A.: Csendkúra).

Csizmadia Gabriella (Nagykanizsa, 1964. okt. 4.–): bábszínésznő. 1986-ban végezte el a Bábstúdiót. 1984-től játszik a pécsi Bóbita Bábszínházban. F.Sz. *Janka* (Vasícek: Fekete cilinder); *Ágacska* (Csukás I.).

Csizmadia László (Bp., 1934. febr. 20.–): színész. 1954-ben végezte el az Erkel Ferenc Zeneművészeti Szakiskolát, majd a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. 1958-tól 1963-ig az Országos Filharmóniánál dolgozott. 1963–64-ben a szolnoki Szigligeti, 1964–68-ban a győri Kisfaludy, 1968-tól 1986-ig a Szegedi Nemzeti Színház színésze. 1986 óta a kecskeméti Katona József Színházban játszik. Főként operettek és zenés vj.-ok fő-, ill. karakterszerepeit alakítja sikeresen. F.Sz. *János vitéz* (Kacsoh P.); *Miska* (Szirmai A.: Mágus Miska); *Edvin*, *Kerekes Ferkó* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Gábor diák*, *Gül Baba* (Huszka J.).

Csizmadia Tibor (Bp., 1953. jún. 7.–): rendező, művészeti vezető. 1982-ben végzett a SzAk rend. szakán. 1988-ig a szolnoki Szigligeti Színház rend.-je, ill. 1985-től 1988-ig főrend. volt. Három esztendeig szabadfoglalkozású, majd 1991-től a Budapesti Kamaraszínház műv. vez.-je. Több külföldi kortárs dráma mo.-i bemutatása fűződik nevéhez. 1992-ben kapott Jászai Mari-díjat. F.R. B. Strauss: *Ó, azok a hipochonderek*; Menken: *Rémségek kicsiny boltja*; Genet: *Cselédek*; Márton L.: *A kinkastély*; Schwajda Gy.: *Rákóczi tér*; Jókai M.: *A hulla férje*; Pasolini: *Mámor*.

Csodamalom Bábszínház: 1986. aug.-ban alakult Miskolcon *Korzsényi Tibor* kezdeményezésére. 1988-ban csoportos működési engedélyt kaptak az Országos Filharmóniától. 1992. jan.-tól a városi önkormányzat hivatásos intézménnyé nyilvánította, ettől kezdve szakmailag és gazdaságilag önálló színházként működik.

Csók István (Somosangyal, 1912. jan. 14.–Bp., 1973. dec. 14.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1932-ben végezte el. 1932–33-ban Debrecenben, 1933–1935 között a Vig, 1935 okt.-ében a Kamara Színházban játszott. 1936-tól vidéken gazdálkodott. 1950–51-ben az Ifjúsági, 1952-től A Magyar Néphadsereg Színháza, 1956-tól a József Attila Színház tagja volt. 1972-ben még színpadra lépett. Főként epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Richard* (O'Neill: Ifjúság); *Pál* (Vaszary G.: Monpti); *Közüll Kobak* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Jóska* (Földes M.: Honvagy).

Csóka József (Máramarossziget, 1890. aug. 20.–Kolozsvár, 1966. ápr. 13.): színész. Pályáját kardaloslként kezdte 1912-ben egy vidéki társ.-ban. Sikeres beugrása

hívta fel a figyelmet játékos kedélyére, jellemábrázoló tehetségére. Több mint két évtizeden át különböző szintárs.-okban szerepelt Szatmárnémetiben, Nagybányán, Máramarosszigeten, Déván, Marosvásárhelyen, Brassóban, Aradon és Temesváron. 1935-ben a kolozsvári Thália Színházhoz szerződött. A Nemzeti Színház, majd az Állami Magyar Színház alakuló társ. színpadán kiváló jellemszínésszé fejlődött. Az ötvenes évek végén bekövetkezett nyugdíjazásáig 271 operettben, 11 népszínműben, 475 prózai darabban játszott. Érdemes művész, a Molière-szerepek kiváló alakítója volt. F.Sz. *Gonzalo* (Sh.: A vihar); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Harpa-gon* (Molière: A fősvény); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Dandin György* (Molière); *Dandanache* (Caragiale: Az elveszett levél); *Solmai* (Csiky G.: Buborékok).

Csóka Sándor (Brád, 1841–Szeged, 1905. máj. 1.): színész, igazgató. Szerelmes és jellem szerepeket játszott, rendezett. Jó erőkből szervezett társ.-ával sikeres előadásokat és évadokat tartott, népszerű és kedvelt ig. volt. M.A. 1869–71: Szegedy Mihály, Egri, Szuper Károly. Igazgatóként: 1871: Orosháza; 1872: Déva; 1873: Marosvásárhely; 1874: Szamosújvár; 1875: Szászváros; 1876: Brassó; 1877: Baja; 1878–80: Pécs; 1880: Baja; 1881: Szabadka; 1882–86: Kassa; 1884: Budai Színkör; 1886: Kolozsvár; 1887: Székesfehérvár; 1888–93: Szabadka; 1893–96: Miskolc; 1896: Győr; 1897–99: Kecskemét; 1899–1901: Miskolc.

Csokonai Vitéz József (?–?): színész, sugó. 1820-ban *Kilényi Dávid* társ.-ánál Komáromban kisebb komikus szerepekben lépett fel. 1830-ban Kolozsvárról, 1833-ban Szegeden, 1834-ben Budán volt sugó. E minőségében három színházi zsebkönyv szerk.-je és kiadója. Megírta *Kótsi Patkó* János élet- és jellemrajzát (*Erdélyi Első Művész Kótsi Patkó János Színijátékok Pályája* Zsebkönyv újsztendei köszöntésül..., Kolozsvár, 1830).

Csoma Judit (Kolozsvár, 1952. okt. 14.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben szerzett diplomát 1975-ben, majd a nagyváradi Állami Színház m. társ.-nak volt a tagja 1980-ig. 1981-től 1988-ig a debreceni Csokonai, 1988-tól 1992-ig a Miskolci Nemzeti Színház művésze. 1992-től a Szegedi Nemzeti Színházban játszik. Kiváló jellemábrázolást elsősorban karakterszerepekben kamatoztatja. Rendez is és lemezeket is megjelentetett. F.Sz. *Goneril* (Sh.: Lear király); *Smeraldina* (Goldoni: Két úr szolgája); *Lady Macbeth*, *Lady Macduff* (Sh.: Macbeth); *Helene Alving* (Ibsen: Kisértetek). F.R. Szekernyes L.: *Trón alatt a király*.

Csoma Mária (Kolozsvár, 1944–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1967-ben fejezte be a kolozsvári Gheorge Dima Konzervatóriumban. A kolozsvári Állami Magyar Opera magánéneke. Operák és operettek szubrett szerepeit egyaránt énekli. F.Sz. *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Siebel* (Gounod: Faust); *Liza* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Csoma Sándor (Alsósímánd, 1925. aug. 23.–): dramaturg. 1948-ban végezte el a SzAk-t színész szakon. 1953-ban műfordító, 1963-ban pedig tanári diplomát szerzett. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség Tudományos Osztályán, majd a Színházstudományi Intézetben dolgozott. 1959–1963 között a Vigszínház, 1965-ig a Madách Színház dramaturgja volt. 1977-ig a Békés Megyei Jókai Színház tagja. 1984-ig a Szegedi Nemzeti Színházban vezető dramaturg, ill. irodalmi vezető. A Színház- és Filmművészeti Szövetség munkatársa 1965-től. Elsősorban oroszról fordított. F.M. *Játék és forma a színházban*.

Csombor Teréz (Alattyán, 1956. máj. 17.–): színésznő. Pályáját 1975-ben kezdte a szolnoki Szigligeti

CSÓKA JÓZSEF

Színházban, majd 1981-ben elvégezte a SzAk musical szakát. Ezután a győri Kisfaludy Színház tagja volt 1987-ig. Két esztendőn át szerződés nélkül volt, 1989 óta a kecskeméti Katona József Színház művésze. Képzettségéből fakadóan elsősorban operettek primadonna és szubrett szerepeit alakítja. F.Sz. *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Lucy* (Brecht-Weill: Háromgarasos opera); *Zulejka* (Huszka J.: Gül Baba).

Csomor Csilla (Jászfényszaru, 1966. jan. 20.–): színésznő. Szülőfalujában 8 évig volt amatőrszínjátszó. A SzAk elvégzése után 1988-ban a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött, majd 1992-től a Nemzeti Színház művésze lett. Elsősorban fiatal drámai hősnőket alakít, de a zenés szerepekben is emlékezetes alakításokat nyújt. F.Sz. *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Eva Vojkevic* (Bulgakov: Ádám és Éva); *Riquette* (Ábrahám P.: Viktória); *Genovéva* (Márai S.: A kassai polgárok); *Izidora* (Katona J.: Bánk bán).

Csomós Mari (Vajdácska, 1943. szept. 25.–): színésznő. 1965-ben a SzAk elvégzése után Veszprémben szerződött, 1968-tól a kecskeméti Katona József, 1971-től a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1978-tól a Nemzeti Színház, 1983-tól a Katona József Színház tagja. Szerepeit belülről, nagy lélektani hitelességgel formálja meg. Jászai Mari-díjas (1973), érdemes művész (1978). F.Sz. *Saci*, *Vanda* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Mása* (Csehov: Három nővér); *Nasztya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Cressida* (Sh.: Troilus és Cressida); *Róza* (Füst M.: Boldogtalanok); *Anyá* (Spiró Gy.: Csirkefej).

CSOMÓS MARI – *Róza*
(Füst M.: Boldogtalanok)

Csongor József; *Czibere* (Nádudvar, 1923. ápr. 30.–): énekes (tenor). Tanulmányait a bp.-i zenei konzervatóriumban Kapitányfné Katona Magdánál végezte, majd 1949–1960 között a Honvéd Művészgyűttes tagja volt. 1960–66-ban a Pécsi Nemzeti, 1966–75-ben a debreceni Csokonai Színház magánénekese. F.Sz. *Bánk bán* (Erkel F.); *Hunyadi László* (Erkel F.); *Don José* (Bizet: Carmen); *Cavaradosi* (Puccini: Tosca); *Riccardo* (Verdi: Az álarcosbál); *Tannhäuser* (Wagner); *Ravenstweed Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia).

Csongori Mariska; *Czermin-Chylinski* (Wien, 1869. ?-Bp., 1903. máj. 28.): énekesnő, színésznő. 1889-től 1894-ig a Népszínház tagja volt, 1894-ben a berlini

Friedrich Wilhelmstädter Theater szerződtette. Rövid élete utolsó éveiben, 1898-tól Csóka Sándor és Feld Zsigmond társulatánál lépett fel. Finom bájjal alakította kisebb szerepeit a Népszínházban, vidéken primadonna volt. F.Sz. *Feledt Boriska* (Tóth E.: A falu rossza); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág).

Csongrádi Kata (Bp., 1953. máj. 18.–): színésznő. A SzAk musical-osztályának elvégzése után 1974-től 1989-ig a Fővárosi Operettszínház művésze. 1990 óta a Mikroszkóp Színpad tagja. Operettekben, musicalekben kamatoztatja kellemes énekhangját, táncudását. Leमेzei jelentek meg és írással is foglalkozik. F.Sz. *Consuella* (Bernstein: West Side Story); *Zsuzsanna* (Madarász I.: Zsuzsanna és a vének); *Lois-Bianca* (Porter: Csókolj meg, Katáml!); *Anna* (Burkhard: Tűzijáték); *Csik Ilona* (Vézi E.: A sárga telefon); *Kávéfőzőnő* (Karinthy F.: Dunakanyar); *Panni* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Ida* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Chava* (Bock: Hegedűs a háztetőn). F.M. *Millió rózsaszál* (1978); *Nem boszorkányság* (1991).

Csongrádi Mária; *Polgár* (Bp., 1926. jún. 6.–): színésznő, rendező. Egyesületi zsinisiskolát végzett 1946-ban, majd két esztendő a Pest Megyei Kamaraszínházban, hármát pedig a győri Kisfaludy Színházban töltött. 1952-től az Állami Dérnyé Színház (Népszínház, Budapesti Kamaraszínház) művésznője. 1958-tól rendez, 1966-tól főként gyermek- és ifjúsági előadásokat. 1980-tól a Népszínház Közművelődési Pódiumának szerk.-rend.-je. Írással is foglalkozik. 1966-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Lidi* (Kálmán I.: Marica grófnő). F.R. Dickens: *Twist Oliver*; Heltai J.: *A néma levente*; Twain-László A.: *Koldus és királyfi*; Molnár F.-Török T.: *A Pál utcai fiúk*; Shaw: *Pygmalion*; Jókai M.-Barabás T.: *Rab Ráby*; Collodi-Litvai N.: *Pinokkió*.

Csonka Anikó (Földes, 1963. márc. 16.–): színésznő. 1983-ban a Nemzeti Színház stúdiójában tanult, majd 1984–86-ban a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1987 óta az egeri Gárdonyi Géza Színház művésznője. Sokoldalú színésznő, naiva, mesejátéki és karakter szerepeket egyformán jól alakít. F.Sz. *Idillő* (Tamási Á.: Ördögölő Józsiás); *Mária* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Mary Warren* (Miller: A salemi boszorkányok); *Biri* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikázás nélkül); *Pinokkió* (Collodi-Litvai N.); *Toto* (Baum-Schwajda Gy.-Aldobolyi N. Gy.: Óz, a nagy varázsló).

Csonka Endre (Szeged, 1915. okt. 7.–): színész. Az Országos Színészegyesület zsinisiskolájában végzett 1935-ben. 1935-től 1939-ig a szegedi Sziklai-társ., 1939-től a dunántúli Művész Színház, 1942–1945 között a Pécsi Nemzeti Színház, 1946-ban a Művész Színház és a Royal Revü Varieté, 1951-től 1955-ig a Fővárosi Vig Színház, 1955-ben a Budapest Varieté, 1956-ban a Fővárosi Operettszínház, 1962-től a Vidám Színpad tagja. Táncoskomikus volt, kisebb-nagyobb karakter szerepek elsőrangú megformálója lett. F.Sz. *Sir Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Ludas Matyi* (Fazekas M.).

Csonka Ibolya (Szeged, 1959. jan. 29.–): színésznő. 1982-ben a SzAk elvégzése után a Katona József Színházhoz szerződött, amelynek 1990-ig tagja volt. Egy esztendeig szabadfoglalkozású, majd 1991-től a Budapesti Kamaraszínház művésznője lett. Alakításaira az ösztönösen finom kidolgozottság jellemző. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Szonja* (Csehov: A Manó); *Piek-nowska* (Spiró Gy.: Az imposztor); *Gondos Magdó* (Tamási Á.: Énekes madár); *Luisa Mauer* (Fassbinder: A fehér méreg); *Sylvia 2* (Kyle: Zúzódás); *Anka* (Tamási Á.: Hegyi patak).

Csonka Zsuzsanna (Eger, 1956. szept. 24.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait 1976–1981 között a Zak-n *Kutruccz* Éva és *Bende* Zsolt, majd Bécsben Alexander *Kolo* irányításával folytatta. 1982–84-ben a győri Kisfaludy Színház magánénekese. 1984-től az Operaház tagja. Operettek primadonna- és szubrett szerepeiben is fellép. F.Sz. *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál); *Olympia* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Traviata* (Verdi); *Mimi* (Puccini: Bohémélet).

csoportos szereplő: a színpadi művek, előadások megjeleneteiben fellépő színész, *segédszínész* v. *statizsta*, akit a színházi munkafolyamatban, a próbák során a *statizstavezér*, a *játékmester* v. a *segédrend.* irányít és tanít be a rend. elképzeléseinek megfelelően.

Csorba András (Brâila, 1927. aug. 25.–Marosvásárhely, 1987. aug. 24.): színész, főiskolai tanár, színházigazgató. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1952-ben. A Székely Színházhoz szerződött, és élete végéig Marosvásárhelyen élt és dolgozott. 1954-től tanított a főiskolán, 1981-től 1987-ig rektora volt. 1970-től két évig a színház ig. állását töltötte be. Nagyformátumú színész volt. Figurái erőt sugároztak tragédiákban csakúgy, mint lírai töltetű színpadi szövegekben vagy akár középfajú drámákban. A korváltáshoz, az apaszerepekhez érkező nem mindennapi humorérzékeléssel véste alakját a nézők emlékezetébe. F.Sz. *Nyíl* (Gorkij: Kispolgárok); *Callimaco* (Machiavelli: Mandragora); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Budai Nagy Antal* (Kós K.); *Petruccio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Nyikita* (Tolsztoj: A sötétség hatalma); *Bazsov* (Gorkij: Nyaralók); *Andrej* (Csehov: Három nővér); *Macbeth* (Sh.); *Othello* (Sh.).

CSORBA ANDRÁS

Csorba Ilona (? 1938. aug. 16.–): színésznő. Pályáját 1964-ben kezdte az egri Gárdonyi Géza Színházban, majd 1966–67-ben a Miskolci Nemzeti Színházban szerepelt. Két évadot a kaposvári Csiky Gergely, 1970-től ismét a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1981-ben a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház alapítótagja volt, ma is ott dolgozik. Pályája kezdetén elsősorban primadonna szerepeket alakított, ma zenés epizód- és karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Fatime* (Fall: Sztambul rózsája); *Izabella* (Suppé: Boccaccio); *Rosa-*

linda (ifj. J. Strauss: A denevér); *Heléna, Juno* (Offenbach: Szép Heléna); *Mrs. Soames* (Wilder: A mi kis városunk); *Ignácié* (Szép E.: Patika).

Csorba István (Bp., 1922. jan. 16.–Bp., 1981. szept. 1.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el 1946-ban, 1947-től 1958-ig a kecskeméti Katona József, 1958–62-ben a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. 1962-től 1966-ig a Fővárosi Operettszínház művésze, majd három évig ismét Kecskeméten, hét évig Kaposvárott játszott. 1976–78-ban a Budapesti Gyermekszínház szerződtette, 1978-tól haláláig a Vidám Színpadon szerepelt. Prózai karakterszerepeket és zenés darabok buffoszerepeit egyaránt kiválóan, sok humorral és élvezetesen oldotta meg. Sokat szerepelt a rádióban. Rendezéssel is foglalkozott. 1964-ben kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Zsupán* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Ragueneau* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Volpone* (Jonson); *Doolittle* (Loewe-Lerner: My Fair Lady); *Falstaff* (Sh.: A windsori vig nők); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok). F.R. Fényes Sz.: *Baj van Róméóval*; Eisemann M.: *Egy csók és más semmi*; Fényes Sz.–Romhányi J.: *Hamupipőke*.

Csordás Mihály (Kishegyes, 1950. jún. 19.–): újságíró, színikritikus. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát 1974-ben, majd 1977-ben bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1974-től a szabadkai *7 Nap* c. hetilap irodalmi rovatát vezette. 1983-tól az *Üzenet* c. irodalmi folyóirat szépirodalmi rovatának vezetője, 1985-től pedig fő- és felelős szerk.-je volt. 1991 márc.-tól a *7 Nap* fő- és felelős szerk.-je. 1976-tól napjainkig rendszeresen figyelemmel kísérte a Szabadkai Népszínház és az Újvidéki Színház bemutatóit, amelyekről több száz kritikát írt. Ugyanakkor egyéb színházi vonatkozású cikkeket is írt más színházokról, vendégjátékokról, színházi találkozókrol.

Csontos Gyula (Munkács, 1883. márc. 3.–Bp., 1945. aug. 1.): színész. A SzAk-t 1903-ban végezte el. 1904–05-ben Debrecenben, 1905–1907 között Szegeden kezdte pályáját. 1907-ben a Népszínház-Vigoperához került. 1908-ban a Magyar Színházhoz szerződött. 1910–1912 között a Vigszínházban, majd 1914-ig ismét a Magyar Színházban játszott. 1914-től 1922-ig a Vigszínház, 1922–23-ban a Renaissance, 1924–1927 között a Magyar Színház tagja volt. 1923-ban a Belvárosi Színházban is fellépett. 1927-ben a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek 1933-ig, majd 1935–45 között volt a tagja. Ebben az időszakban a főváros szinte valamennyi színházában vállalt egy-egy szerepet: 1929-ben, 1931–1933 között a Vig, 1927-ben és 1934-ben a Belvárosi, 1928–1930 között a Magyar, 1928-ban az Új, 1934-ben a Fővárosi Operett, 1935-ben a Király Színházban, 1936-ban a Budai Színikörben, 1939–40-ben és 1944-ben az Erzsébetvárosi, 1941-ben az Új Magyar, 1942-ben a Vig, 1943-ban a Fővárosi Operett, 1943–44-ben az Andrássy Színházban. A háború végén már súlyos beteg volt, de 1945-ben még fellépett a Nemzeti Színházban Csehov *Medve* c. egyfelvonásosában. ~ sokféle szerepkörben, számtalan színházi stílushoz alkalmazkodva önálló hangú és arculatú művész-egyeniséggé vált. Drámai szerepeit mély emberábrázolással, hiteles szenvedélyességgel formálta meg. A komikus szerepkörben volt elemében igazán: alakításait a tragikomikus tónus jellemezte. Fanyar humorával, különé egyéniséggel, színpadi tréfáival a m. színművészet „rettenetes gyermeke” volt. Gyakran szerepelt filmen. F.Sz. *A színész* (Molnár F.: A testőr); *Liliom* (Molnár F.); *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Rudi* (Szép E.: Völégény); *I. Pál cár* (Neumann: Oroszország); *Yank* (O'Neill: A szörös majom); *Hjalmar* (Ibsen: A vadka-

csa); *Vackor* (Sh.: Szentivánéji álom); *Falstaff* (Sh.: A windsori vig nők); *Volpone* (Jonson); *Clausen* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Ezra Mannon* (O'Neill: Amerikai Elektra.). – Ir.: Ribi S.-né: Cs. Gy. (adattár, 1961), Galsai Pongrác: Cs. Gy. (1972).

CSORTOS GYULA – Mr. Wu
(Vernon: A mandarin)

Csőngei Dávid; *Csengei* (?–?): színész, író. 1846-ban teológusból lett színész Debrecenben. Kolozsvárott, Debrecenben, Nagyváradon, Székesfehérvárott játszott. Pályáját 1851-ig tudjuk nyomon követni. Később református pap lett Balatonudvariban. Főleg kisebb szerelmes szerepeket alakított. Versek is írt, továbbá tudunk egy elveszett (*Márciusi napok falun*, 1848) és egy társ-szerzős színművéről. F.Sz. *Vitéz János* (Hugó: Egy magyar király); *Christophe* (Soulié: Két anya gyermeke); *Báró Hegyi* (Albini: Műveltség és természet); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Csudai Csaba (Nyíregyháza, 1962. máj. 14.–): színész. Pályáját a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte 1981-ben, majd 1988-ban elvégezte a SzAk-t. 1988-tól 1992-ig a Thália-Arizona Színház művésze volt. 1992 óta a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban játszik. Főként karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Zelmányi Tamás* (Harsányi Zs.: A bolond Asvayné); *Krisztof* (Wojtíla: Az aranyműves boltja); *Péterfy* (Móricz Zs.: Rokonok); *Páris* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Csuha Lajos (Himesháza, 1947. júl. 26.–): színész, zeneszerző. Énekelni és gitározni tanult. 1968-tól 1980-ig több zenekar tagja volt. 1980-tól a Rock Színház művésze. Színházának több előadásához szerzett zenét. F.Sz. *Gee-Tar, Snowboy* (Bernstein: West Side Story); *Bábjátékos* (Várkonyi M.: A bábjátékos); *Pilátus* (Lloyd Webber: Jézus Krisztus, szupersztár).

Csuja Imre (Hajdúnánás, 1960. júl. 11.–): színész. A SzAk elvégzése után 1984–87-ben a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1987-től 1989-ig a debreceni Csokonai, majd egy évadot az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. 1990 óta az Arany János Színház művésze. Kiváló karakteralakításai emlékezetesek. F.Sz. *Igor* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága); *Biberách* (Katona J.: Bánk

bán); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgája); *Vackor* (Kamondi Z.: Szentivánéji állomás).

Csurgay Adél (Cegléd, 1871. jún. 9.–?): énekesnő (szoprán). Pesten *Bellovic* Imre növendéke volt. 1892-től Kolozsvárott, Temesvárott és Pozsonyban énekelt, majd 1875-ben újabb bécsi tanulmányok után német színpadokon – Hamburg, Mannheim, München, Lipcse –, m. koloratúrénekesnőként aratott sikereket. 1900-ban Pécsre, majd Kolozsvárra szerződött. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély).

Csurja Tamás (Bp., 1959. ápr. 18.–1989. ápr.): énekes (bariton). Diplomáját 1985-ben szerezte a Zak-n. 1984-től 1989-ig, tragikus haláláig az Operaház magánénekes volt. Széles repertoárja a klasszikus olasz baritonszerepektől a kortárs m. operáig ívelt. Emlékezetes alakítást nyújtott Mozart *Don Giovanni* c. operájának címszerepében Alekszej Ljubimov rendezésében. F.Sz. *Figaro* (Rossini: A szevillai borbély); *Bagó* (Kacsóh P.: János vitéz); *Fotin* (Szokolay S.: Ecce Homo).

Csurka István (Bp., 1934. márc. 27.–): író, politikus. 1952-től 1957-ig dramaturgiát tanult a SzAk-n. 1954-ben jelent meg első írása, 1956-ban első kötete. 1973-tól 1986-ig a Magyar Nemzet tárcáírója, 1981-től a Magyar Írók Szövetsége elnökségének tagja. 1987-ben a Magyar Demokrata Fórum egyik kezdeményezője. 1989–90-ben a Magyar Fórum főszerk.-je, 1991-től a szerkesztőbizottság elnöke és a Magyar Fórum Kft. ügyvezető ig.-ja, 1990 óta országgyűlési képviselő. Eleinte prózai műveket alkotott, később fordult érdeklődése a drámaírás felé. Műveiben mindig központi téma volt a politikum és a magyarság létkérdesei. Filmforgatókönyveket is írt. József Attila-díjat kapott 1969-ben és 1980-ban. F.M. *Az idő vasfoga* (1967); *Ki lesz a bálánya?* (1970); *Amerikai cigaretta* (1978); *Házmastersírató* (1980); *Vizsgák és fegyelmik* (1990); *Deficit* (1967); *Döglött aknák* (1971); *Megmaradni* (1988).

Csurka László (Bp., 1936. jan. 21.–): színész. 1955-ben politikai okokból eltávolították a SzAk-ról. 1955–58-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházban volt segédszínész, majd egy évadot az Állami Déryné Színházban töltött. 1959 óta a Nemzeti Színház tagja. Elsősorban negatív figurákat alakít. Rendezéssel is foglalkozik. 1988-ban kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Scotty* (Williams: Az ifjúság édes madara); *George* (Albee: Mindent a kertbe); *Tybalt* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Pantalone* (Goldoni: Két úr szolgája); *Csulai György* (Páskándi G.: Tornyt választok).

Csutka István (Bp., 1966. szept. 18.–): színész. 1986-ban az Artistaképzőt, 1989-ben a SzAk-t végezte el. 1986-tól a József Attila, 1989-től a debreceni Csokonai Színház tagja. F.Sz. *Amos Hart* (Kander–Ebb–Fosse: Chicago); *Frédi* (Huszka J.: Lili bárónő); *Bertalan* (Molnár F.: Doktor úr); *Damis* (Molière: Tartuffe).

Csűrös Karola (Bp., 1936. nov. 6.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1959-ben a győri Kisfaludy Színházba szerződött. 1962-től a Madách Színház művésznője. A kezdeti naiva-szubrett szerepkörből hamarosan érett karakterszínészé vált. Alakításaira az alapos kidolgozottság jellemző. Több filmben és televíziójátékban szerepelt. Különösen ismert a *Szomszédok* c. teleregényből. F.Sz. *Ortrud hercegnő* (Szerb A.: Ex); *Antoinette Sévigné* (Achar: A bolond lány); *Carol* (Shaffer: The Black Comedy); *Veronika* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Híga Jiga* (Patrick: Teaház az augusztusi holdhoz).

D

Dain Teréz: → *Erdősné Dain Teréz*

Dajbukát Ilona (Piskitelep, 1892. nov. 14.–Bp., 1976. jan. 22.): színésznő. *Hevesi* Sándor tanítványaként a Thália Társaságban lépett először színpadra 1906-ban (Heijermans: Remény, Molière: A képzelt beteg, Ibsen: A vadkacsa c. darabokban). Ezután visszavonult, majd 1919-ben ismét játszani kezdett. A főváros szinte valamennyi színházában fellépett. Férjével, *Bárony* Istvánnal főként parasztszerepeket alakított. 1945-től 1947-ig a *Fővárosi Operett*, 1949-től a *Madách Színház* tagja volt. Németországban és Olaszországban is turnézott. Megnyerő szépsége és kitűnő humora paraszttárgyú darabok hősnőinek megformálására tették alkalmassá, de alakításainak skálája a *Madách Színház*-ban jelentősen bővült. 1949-ben nyugdíjba ment. F.Sz. *Mari szolgáló* (Török R.: Testamentom); *Kati* (Szép E.: Patika); *Szalayné* (Barta L.: Szerelem); *Donna Peppenella* (de Filippo: Milliomos Nápoly); *Sztyepanida* (Gorkij: Kispolgárok). **dajka:** → *bizalmas*

Dajka Margit; *Dayka* (Nagyvárad, 1907. okt. 13.–Bp., 1986. máj. 25.): színésznő. 1918-ban szerepelt először színpadon. Alig 15 évesen szerződött a nagyváradi színház. Kisebbszerepeket játszott, és a mesterséget tanulta *Hetényi Dömény* Elemér rend. zsinisiskolájában. 1924-ben kapta első felnőtt szerződését Kolozsvárról. Mo.-i karrierje 1927 nyarán Hódmezővásárhelyen kezdődött, ahová *Horváth Árpád* hívta meg vendégszereplésre. Egy-egy sikeres miskolci, majd szegedi évad után a Víg színház szerződött 1929-ben. 1930–32-ben a Belvárosi Színházban, 1932–33-ban ismét a Víg színházban játszott. 1933-tól nem tartozott állandó társ.-hoz, szerepekre szerződött. Játzott a Kamaraszínházban, a Magyar, az Andrássy úti, a Művész és a Víg színházban, *Pünköszt* Andor Madách Színházában, az Új Magyar, az Erzsébetvárosi és a Vidám Színházban. A háború után a Vig, a Medgyaszay, a Művész és az Operettszínházban lépett fel. 1948-ban lett a Madách Színház tagja. 1957-ben átszerződött a Petőfi, ill. Jókai Színházba. 1960-tól az önállóvá váló Jókai, 1963-tól 1968-ig, nyugdíjba vonulásáig, a jogutód Thália Színház tagja volt. 1970–71-ben Szegeden vendégszerepelt. A hetvenes években a Madách Színházban játszott, és sokat filmezett. 1983-ban az Operettszínház *Szerdán tavasz lesz* c. produkciójában vállalt szerepet. Élete utolsó éveiben Nemes Nagy Agnes népszerű *Bors néni*jeként a gyerekek közt hódított. A csibészes bájú, friss humorú, üde, ösztönösen okos naiva az évek során az életéről mindent tudó, groteszk-

ironikus, mégis derűsen bölcs clownná érett. A m. színházművészet legnagyobb színészei közé tartozott, érzékeny, izgalmas, meg nem alkuvó egyéniségével. 1952-ben Kossuth-díjat, 1951-ben érdemes, 1953-ban kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Vica* (Emőd T.–Török R.: Két lány az utcán); *Patkós Nagy Rózsi* (Indig O.: A torockói menyasszony); *Kristóf Katica* (Zuckmayer); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Julika* (Molnár F.: Liliom); *Anna* (Kós K.: Budai Nagy Antal); *Katyuska* (Tolsztoj–Kovács A.: Feltámadás); *Kis Erzs* (Móricz Zs.: Kismadár); *Hanne* (Hauptmann: Henschel fuvaros); *Násztya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Camilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Murzaveckaja* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Mása* (Csehov: Három nővér); *Dulszka asszony* (Zapolska: Dulszka asszony erkölcs); *Vaszilissza* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Mama* (Pogogyin: Arisztokraták); *Dulcinea* (Vészi E.: Don Quijote utolsó kalandja); *Csuri mama* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci); *Seresné* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Mariska* (Örkény I.: Tóték); *Kabanova* (Osztrovszkij: Vihar); *Aurélié kisasszony* (Giraudoux: Párizs bolondja); *Korobocsk*a (Gogol–Szakonyi: Holt lelkek). – Ir. Antal G.: D. M. (1986); Bogyai K.: D. (1989).

DAJKA MARGIT – Miss Flora
(Wilder: A házasságszerző)

Dalfi Lőrinc (?–?) : énekes (tenor). Osztrák származása ellenére jól beszélt magyarul. 1858-ban lépett először színpadra. 1863-ban a bécsi Operaház szerződtette. 1865–70-ben a kolozsvári színházban lépett fel, ahol a *Bánk bán* címszerepét (Erkel Ferenc) alakította a bemutatón. 1863–64-ben vendéggént énekelt a Nemzeti Színházban, amelynek 1880–84-ben segédrend.-je is volt. F.Sz. *Manrico* (Verdi: A trubadúr).

dalitársulat: vándorszínész együttes, mely helyhatósági engedély alapján csak zenés egyvelegeket, népszínmű- v. operettészleteket, ill. kivonatos v. egyfelvonásos darabokat adhatott elő. *Színháznívítási engedélyt* alacsony művészi és technikai színvonaluk miatt („dalizás”) nem kaphattak.

daljáték: zenekíséretes, énekes színmű, amelyben ének és próza váltakozik. Egyes fajtái közel állnak az operához. Előfutára Adam de la Halle dramatizált pastourelle-je (13. sz.). A ~ korai történetéhez tartozik a chansonokat alkalmazó 14–16. sz.-i farce s a vele egykorú itáliai favola. Németországban a 16. sz.-i farsangi játék, a jezsuita iskoladráma, Angliában a jig, amelyek mindegyike több-kevesebb népies elemet is tartalmazott. Franciaországban az 1700 k. keletkezett vaudeville (mint szindarab) képviseli ezt a műfajt. Németországban a 19. sz. elején virágzott a népies dalokat alkalmazó Liederspiel. Ezt követte a m. népszínmű kialakulása. – A ~ szűkebb értelemben a német-osztrák Singspiel, amely a 18. sz.-i angol ballad-opera nyomán fejlődött ki a 18. sz. közepén, és amely Mozart *Szöktetés a szerájból* és *A varázsfuvola* c. műveivel érte el fejlődése csúcát.

Dallos Ibolya (Bp., 1942. márc. 26.–): bábszínésznő, játékmester. 1962-ben fejezte be a Bábstudiót. 1961 óta az Állami Bábszínház művésze, 1992-től a Budapest Bábszínházban játszik. Naíva és komikus figurákat alakít. F.Sz. *Hófehérke* (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Tündér* (Bartók B.: Fából faragott királyfi); *Mária Lujza* (Kodály Z.: Hány János); *Cukor anyó* (Bálint Á.: Az elvarázsolt egérkissasszony).

Dallos Szilvia (Bp., 1935. jan. 30.–): színésznő. A SzAk-n szerzett koreográfusi diplomát 1957-ben, majd egy évadot a Fővárosi Operettszínházban töltött. 1958-tól 1960-ig az Országos Rendező Iroda társ.-ának tagja, közben 1956-tól 1960-ig az Állami Balett Intézetben is dolgozott balettmesternőként. Hat esztendő az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. 1966 óta hároméves megszakítással – 1970–1973 között az Irodalmi Színpad tagja – a Pannónia Filmstúdió művésznője. 1963-tól filmkész, 1969-től rendszeresen készít riportokat a Magyar Rádió Szórakoztató Osztálya, ill. az Esti Hírlap részére. Rádiójátékokat, filmforgatókönyveket is ír. 1979-ben Balázs Béla-díjat kapott. F.M. *Akvárium* (dráma, 1971); *Balázs és Boglárka az idő birodalmában* (mesejáték, 1980); *Zónaidő* (dráma, 1983).

Dalmady Géza (Dunakeszi, 1910. jún. 28.–Bp., 1978. dec. 9.): bábszínész, színész. 1950–51-ben a debreceni Csokonai Színház társ.-ában játszott. Innen került 1951. szept.-ben az Állami Bábszínházhoz, amelynek haláláig tagja volt. Sikeres bonviván szerepek után hős és karakterszínész volt. F.Sz. *Szu-Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Karabarábás* (Tolsztoj-Jékely Z.: Fajankó kalandjai); *Szobrász* (Darvas Sz.–Gábor B.: Szerelmes Istenek); *Varjú* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska).

Dalmay Artúr, *Kubinszky* Antal (? , 1842. k.–Fegyvernek, 1873. jan. 16.): színész, színiigazgató. 1866-ban lépett a pályára. Kis vidéki társ.-októl küzdötte fel magát a vidéki színjátszás vezetői közé. 1870 őszén kapta meg ig.-i engedélyét, de csak 1871 virágvasárnapjától tartott osztalékos társ.-ot. 1872 őszétől színeteltetési igazgatását, s leszerződött Debrecenbe. 1872. nov. 4-én volt első

fellépte *Champignac* (Sardou: A csapodár) szerepében, de váratlan betegsége miatt többet már nem léphetett színpadra. Szerelmes- és bonvivánszerepeket alakított. Felesége Disznósi *Horváth* Júlia (Győr, 1844–?): színésznő volt. F.Sz. *Tóti Dorka* (Gaál J.: A peleskei nótás).

M.A. 1869–70: Balog; 1870: Szolnok; 1870–71: Hubay Gusztáv. Igazgatóként: 1871: Túrkeve, Kisújszállás, Mezőhegyes, Orosháza, Szirák, Szécsén; 1872: Ipoly-ság, Aranyosmarót.

Dálnoki András (Kolozsvár, 1922. szept. 3.–Nagyvárad, 1968. jún. 4.): színész. *Jódy* Károly vándortárs.-ában lépett először színpadra 1948-ban, majd *Gróf* László hívására 1949-ben a nagyvárad színházhoz került. 1958-ban átszerződött Sepsiszentgyörgyre, ahol két évig volt a társ. tagja, utána visszatért Nagyváradra, és itt játszott korai haláláig. F.Sz. *Rjabinyin* (Gorbatov: Apák ifjúsága); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Úri muri); *Bálint* (Hubay M.–Vas L.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Einstein* (Dürrenmatt: A fizikusok).

Dálnoki Béni (Szabadka, 1838–Bp., 1914): énekes (tenor). 1857-től *Havi* Mihály, majd *Ressler* István társ.-ában játszott. Bécsi tanulmányai után Kolozsvárott énekelt 1862–66-ban, ahova Arad, Debrecen, Nagyvárad, Kassa után 1876–78-ban tért vissza. 1880-tól a Nemzeti Színház, 1884-től az Operaház tagja volt. 1904-ben tiszteletbeli tagként búcsúzott. Fia, *Dálnoki* Viktor szintén énekes lett. F.Sz. *Lyonel* (Flotow: Márta); *Almaviva* (Rossini: A szevillai borbély).

Dálnoki Viktor dr. (Nagyvárad, 1868–Bp., 1955. febr. 13.): énekes (bariton), színész, rendező. Apja *Dálnoki* Béni. Orvosi tanulmányait ének tanulmányaival párhuzamosan folytatta Bp.-en. Pályafutása során mindkét területen működött. Bécsben és Berlinben tanult énekelni. 1900–02-ben fellépett Pozsonyban, majd a Népszínházban játszott és rendezett, innen a Magyar Színházhoz, végül a bécsi Operaházhoz szerződött. 1903-tól 25 évig az Operaház magánénekese Bp.-en. 1919–20-ban rendezőként is tevékenykedett. 1928-tól a Városi Színház főrend.-je volt. Énekesként elsősorban a buffoszerepekörben aratott sikert. Jó érzékű, kiváló rend., felfedeztette *Németh* Mária, *Székel* Mihály, *Környei* Béla. F.Sz. *Schaunard* (Puccini: Bohémélet); *Frank* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Masetto* (Mozart: Don Juan); *Beckmesser* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Napoleon* (Kodály Z.: Hány János). F.R. *A szevillai borbély* (Rossini); *A bolygó hollandi* (Wagner); *A tükör* (Siklós A. pantomimja).

Dálnokiné Konti Fáni; *Kohn* (Pest, 1842–Bp., 1908. okt. 18.): énekesnő (alt). 1860-ban Kolozsvárott lépett először színpadra. A legnagyobb vidéki városok kedvelt opera- és operetténekese volt. 1866-tól férjével, *Dálnoki* Bénivel játszott együtt. Arad, Debrecen, Kolozsvár ünnepelte kellemes alt hangja miatt. 1884-ben inkább vállalta a karénkesi szerepet a pesti Operaházban, csak hogy férje mellett lehessen. F.Sz. *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Fedora* (Doppler F.: Gr. Benyovszky); *Nancy* (Flotow: Márta); *Pieretto* (Donizetti: Linda); *Marianna* (Offenbach: Coscioletto); *Abigail* (Verdi: Nabucco); *Magdalena* (Verdi: Rigoletto); *Márta* (Gounod: Faust).

M.A. 1860: Kolozsvár; 1862–64: Szabó József, Philipovics István; 1864–70: Follinus János; 1870–72: Szabó József; 1872–73: Latabár Endre; 1873–75: Debrecen; 1875–76: Arad; 1876–79: Kolozsvár; 1879–80: Mándoky Béla; 1880–81: Bogó Alajos; 1883–84: Geröffy Jakab; 1884: Operaház.

Dálnoky Gyula; *Gaál* (Szatmár, 1838. márc. 18.–Nyíregyháza, 1901. okt. 10.): színész. 1859-ben kezdte a

pályát. Intrikus szerepekben voltak jó alakításai, mint rend. ügyesen fogta össze az előadásokat. Később színházi ellenőrként működött. F.M. *Görgei* (1861); *Spanyol inkvizíció* (1873); *Itt van Kossuth!* (Jászberény, 1874); *Menyasszony a sirig* (Pécs, 1875); *Az oroszok Bulgáriában* (Nagykanizsa, 1878); *A harag poétikusa* (Győr, 1891); *Honfoglalás*.

M.A. 1859: Kesztyű; 1861: Szuper Károly; 1862–65: Hubay Gusztáv; 1866–68, 1870: Károlyi; 1871: Szegedy Mihály, Károlyi; 1874: Balogh Alajos; 1874–76, 1878: Miklósy, Polgár Gyula, Hubay Gusztáv; 1879, 1882: Temesváry Lajos; 1882–84: Károlyi; 1885: Hegyi; 1886–88: Miklósy; 1888: Gáspár Jenő; 1889: Polgár Károly; 1891: Bárdy; 1892: Zoltán Gyula.

Dálnoky János; *Kárpát* (Debrecen, 1850. máj. 16.–Rákosszentmihály, 1903. jún. 9.): komikus. 1868-ban lett színész. Ötletes és szellemes játéka a vidék népszerű komikusává tette. 1893–1903-ban az Országos Színészegyesület pénztárosa volt. F.Sz. *Cox* (Morton: Cox és Box); *Dieudonné* (ifj. Dumas: Alfonz úr); *Jákob* (Szigligeti E.: Zsidó).

M.A. 1869: Károlyi; 1870–72: Szegedy Mihály; 1872: Györfy Antal; 1873: Csaby Imre, Szegedy Mihály; 1874–76: Krecsányi Ignác; 1876: Csóka Sándor; 1877: Aradi Gerő; 1878–81: Krecsányi Ignác; 1881–83: Gerőfy Jakab; 1884: Aradi Gerő; 1886–93: Somogyi Károly.

Dálnoky Zsóka (Nagyvárad, 1949. jún.–): színésznő. 1972-ben végezte el a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem angol–magyar szakát. 1972-től 1976-ig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház, 1976–1988 között pedig a szatmári Északi Színház m. tagozatának művésze volt. 1988 óta nem dolgozik színháznál. Főként fiatal höltnöket alakított. F.Sz. *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Sata* (Németh L.: Villámfényű); *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Irina* (Csehov: Három nővér).

Dalos László (Pesterzsébet, 1924. nov. 19.–): színházi hírlapíró, műfordító. A Pázmány Péter Tudományegyetem magyar–olasz szakán tanult. 1946–1955 között a Magyar Rádió irodalmi osztályán munkatárs volt. 1957. máj.-ától, a *Film, Színház, Muzsika* alapításától megszűnéséig, 1990. okt.-ig annak belső munkatársként dolgozott. Az Operaház számára fordította Verdi *A szicíliai vécsernye* c. művét, valamint Lajta Lajos *A kék kalap* c. művének szövegét. Számos operett versbetéteinek szerzője. Az ismertebbek közül: Eisemann M.–Baróti G.: *Bástyasétány 77.*; *Füredi Annabál*; Offenbach: *A gerolsteini nagyhercegnő*. Simándi J.: *Bánk bán elmondja* (1983) c. könyvének krónikása.

Dalos Színház: → *Hököm Színház*

Dancz Ferenc, id.: → *Dancz* Lajos

Dancz Lajos (Nagyvárad, 1849–Bp., 1906 nyara): színész, igazgató. Színészcsaládból származott. Édesapja *Dancz* Ferenc (?–Kisújszállás, 1875. aug.): színész, 1848-as honvéd; játszott a Budai Népszínházban (1867), Kassán (1868–69), *Novák* Sándornál (1870–71), Szatmáron (1871–72), Győrben (1872–73) és Székesfehérvárott (1873–74). ~ 1866-ban *Fehér* Károlynál lépett először színpadra. 1884-ben igazgatást kezdett; megalapította a „Dancz-testvérek társulatát”. 1887-ben az anyagi gondok miatt nem tudta tovább vezetni együttesét, ezért Bp.-en rendőri szolgálatba lépett. 1871-ben feleségül vette *Elek* Ida színésznőt. F.Sz. *Cabriolo* (Offenbach: A trapezint hercegnő); *Peppo* (Hugo–Pály K.: A notre-dame-i toronyőr); *Frinagusta* (Séjour: A kártyavetőnő); *Patagnes* (Lecocq: Kanári hercegnő); *Des Escopettes* (Meilhac–Halévy: Tricoche és Cacolet).

M.A. 1866–70: Szeged, Szabadka; 1872–73: Miklósy; 1873–74: Krecsányi Ignác; 1874–75: Follinus János; 1875–76: Népszínház; 1876–77: Aradi Gerő; 1877–78: Temesváry István; 1878–79: Kuthy; 1879–80: Bényei; 1880–81: Miklósy Gyula; 1881–82: Hubay Gusztáv; 1882–83: Károlyi; 1883–84: Tóth Béla. Igazgatóként 1884: Miskolc; 1885: Nagybánya, Szatmár, Szilágy-somlyó, Zilah, Nagykároly, Sátoraljaújhely; 1885–86: Miskolc; 1886–87: Szatmár.

Dancz Nina (Arad, 1855–Bp., 1896. máj. 12.): színésznő. 1867-ben *Molnár* Györgynél a Budai Népszínházban lett színész. Hat évig, 1875–1881 között az újonnan megnyílt pesti Népszínház tagja volt. Drámai és társalgási szende szerepeket játszott. 1885–86-ban *Dancz* Lajossal igazgatásba kezdett, majd bukásuk után végleg visszavonult. F.Sz. *Cordélia* (Sh.: Lear király); *Eszter* (Csiky G.: Cifra nyomorúság); *Mezei Laura* (Szigeti J.: Okos bolond).

M.A. 1868: Latabár Endre; 1869–71: Kolozsvár; 1871: Klein Sámuel; 1872: Lászy Vilmos; 1873–75: Bokody; 1881: Krecsányi Ignác; 1882–83: Aradi Gerő; 1884: Jakab Lajos.

Dancsházi Hajnal (Tiszasüly, 1951. ápr. 24.–): színésznő. A Nemzeti Színház stúdiójában, majd a SzAk-n tanult 1975-ig. Egy évadot a veszprémi Petőfi Színházban töltött, majd 1976–1988 között a József Attila Színház művésze volt. 1988 óta szabadfoglalkozású színművész. Elsősorban vígjátékok karakterszerepeiben nyújt emlékezetes alakításokat. F.Sz. *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Kate* (Ayckbourn: Hálósobakomédia); *Sári* (Ágoston Gy.–Vitéz M.–Vadnai L.: Meseautó).

Dancsó György (Temesbökény, 1894. ápr. 20.–Kolozsvár, 1989. dec. 20.): színész. *Janovics* Jenő fedezte fel a színpad számára. 1922-től a hatvanas években történt nyugalmoba vonulásáig a kolozsvári társ. tagja volt. F.Sz. *Voltore prókátor* (Jonson–Zweig: Volpone); *York érseke* (Sh.: III. Richárd); *Oronte* (Molière: A nők iskolája); *Bölcsike, a sziget véne* (Marton L.: Taligás király).

D'André Albert (Sosdea, 1909–?): rendező, színház-igazgató, énekes (tenor). Tanulmányait 1934-ben fejezte be a bukaresti Ciprian Porumbescu Konzervatóriumban. 1948–49-ben a kolozsvári Állami Magyar Opera rend.-je, 1956-tól Galacon a Teatrul Muzical ig.-ja volt. F.Sz. *Yamadori* (Puccini: Pillangókisasszony); *Schubert* (Schubert–Berté: Három a kislány). F.R. Erkel F.: *Bánk bán*, *Hunyadi László*; Muszorgszkij: *A szorocscinci vásár*.

Dánffy Sándor (Debrecen, 1932. dec. 23.–): színész. A debreceni Sztanyiszlavszkij Színjátzó Munkástudióban tanult három éven át. 1957-től egy évadot a Békés Megyei Jókai, négyet az egri Gárdonyi Géza, egyet a kecskeméti Katona József Színházban töltött. 1963-tól 1968-ig ismét a Jókai Színház tagja. 1968-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház művésze. Főként karakterszerepeket játszik, alakításait a részletek pontos kidolgozása jellemzi. 1984-ben kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Helmer* (Ibsen: Nóra); *Tót* (Örkény I.: Tótek); *Csörgheő Csuli* (Móricz Zs.: Uri muri); *Tigris Brown* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Szorin* (Csehov: Sirály).

Dániel Gábor (Székesfehérvár, 1968. jan. 20.–): színész. 1986–1990 között a Semmelweis Orvostudományi Egyetem hallgatója volt. 1989-ben vették fel a SzAk operett-musical szakára. 1993-ban diplomázott. A Fővárosi Operettszínház szerződtette. Tenorista, bonviván szerepekben opera- és operettgálák gyakori szereplője. F.Sz. *Konferanszié* (Kander–Ebb: Kabaré); *Szu-Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Paolino* (Cimarosa: Titkos házasság).

Dániel Vali (Bp., 1943. febr. 20.–): színész. A SzAk elvégzése után 1965-től a Nemzeti Színház tagja. Pályája kezdetén főként hösnöket játszott, később karakter szerepekben tűnt ki. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Elise* (Molière: A fősvény); *Gara Mária* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Kisvicákné* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Emília* (Sh.: Téli rege); *Sostrata* (Machiavelli: Mandragóra).

Dánielfy Zsolt (Bp., 1957. máj. 6.–): színész. Pályáját a Szkén Színpadon kezdte amatorként. 1981-ben elvégezte a SzAk-t és a debreceni Csokonai Színházba szerződött, amelynek ma is tagja. 1990 óta országgyűlési képviselő. Alkata bármilyen típusú szerep eljátszására alkalmassá teszi. F.Sz. *Sacco* (Schiller: A genovai Fiesco); *Pantalone* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Jézus* (Schwartz: Godspell); *Sancho* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Möbius* (Dürrenmatt: A fizikusok). **Dánielné Lengyel** Laura (Újfehértó, 1877. márc. 28.–Bp., 1954. jún. 2.): író, kritikus. Tanítóképzőt végzett. Első tanulmányai 1895-ben az Élet c. folyóiratban jelentek meg. Később a *Budapesti Hírlap* kritikusa, 1912-től az irodalmi és színházi rovat vezetője lett. 1927-től a *Pesti Hírlap*-nál dolgozott. Regényeket, novellákat publikált. Néhány drámáját játszották is. Drámái: *A császár anyja* (1921); *Tűzhalál* (1923); *Pardon, felség* (1928).

Danis Jenő (Nagykanizsa, 1888. márc. 6.–Bp., 1963. szept. 4.): színész, rendező. Pályáját vidéki daltárs.-okban kezdte az 1910-es években. 1915–16-ban Szegeden játszott. 1917-től 1939-ig a pécsi színház színésze, majd rend.-je, 1926-ban műv. vez.-je, azután főrend.-je, 1939–40-ben a Belvárosi, 1941-től 1944-ig a Madách Színház tagja volt. Jellemszerepeket játszott. F.Sz. *Jago* (Sh.: Othello); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Főnök* (Babai J.: Körtánc). F.R. Szép E.: *Aranyóra*; Herczeg F.: *Arva László király*; Goethe: *Faust*.

Daniss Győző (Bp., 1903. ápr. 14.–Békéscsaba, 1966. máj. 5.): színész, rendező, színházigazgató. 1925-ben Kaposvárott kezdte pályáját. Vidéki társulatokban, pl. 1929–29-ben Kecskeméten, 1931–32-ben ismét Kaposvárott, 1932–33-ban Békéscsabán, 1934–35-ben Debrecenben, 1938–39-ben Pécsen játszott. 1939–41 között Tolnay Andor társ.-ának volt a főrend.-je. 1935-ben, ill. 1939–40-ben Erdélyi Mihály színházaiban is szerepelt. 1942–43-ban Nagyváradon volt rend. 1946–47-ben a debreceni társ. főrend.-je, 1947–49 között a szegedi, 1949–51 között a kecskeméti és szolnoki társ. művésze volt. 1951-től 1954-ig a szolnoki, 1954–56 között az akkor alapított Békés Megyei Jókai Színházat vezette. Jellemszerepeket játszott. F.Sz. *Márton* (Szigligeti E.: Csikós); *Józsa Mihály* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Brazovics Athanáz* (Jókai M.–Révész P.: Az aranyember). F.R. Kacsoh P.: *János vitéz*; Gogol: *Leánynéz*; Schubert–Berté: *Három a kislány*; Szigligeti E.: *Liliomfi*.

Dankó Klára (Sátoraljaújhely, 1957. jan. 22.–): színész. Pályáját a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte statisztaként, itt szerezte meg az Országos Rendező Iroda működési engedélyét is. 1983-ban végezte el a SzAk-t, majd a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1988-tól 1990-ig a Miskolci Nemzeti Színház tagja. 1990 óta szabadfoglalkozású színművész. Operák, operettek főszerepeit alakítja. F.Sz. *Leila* (Huszka J.: Gül Baba); *Fedóra* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Mercedes* (Bizet: Carmen).

Dankó Pista (Szatymaz, 1858. júl. 13.–Bp., 1903. márc. 29.): nótaszerző, daltársulat-igazgató. Muzsikuss cigánycsalád leszármazottja. Apja halála után rövid ideig

Erdélyi Náci nevelte. 15 évesen már saját bandája volt. Döntő fordulat volt életében Pósa Lajos verseinek megismerése. A *Balaton nóták* megzenésítésével pályadijat nyert. Kapcsolatuk mintegy kétszáz nóta megszületését tette lehetővé. Gárdonyi Gézával való barátságának eredménye a *Göre-nóták*. Bár a kottairáshoz nem értett, dalai gyorsan terjedtek, de csak átiratokban maradtak fenn. Csaknem félezer dallamot komponált, melyek a magyar nóta történetének egyik legnagyobb alakjává avatták. A színház iránti érdeklődése gyermekkorától kezdve élt benne. Pósa tanácsára az 1890-es években saját daltárs.-ot szervezett és járta az országot. Számos népszínmű zenéjének szerzője. Emlékét kortárs írók és költők műveikben örökítették meg, életéről színdarab és film is készült, szobra a szegedi Tisza-parton áll. F.M. *A zsöllerleány*; *Szegény Laci*; *A leányasszony*; *Rebeka*; *Gyimesi vadvirág*; *Cigányszeretem*; *A halász szeretője* c. népszínművek dalai; legismertebb nótái: *Nem jó mindig, minden este*; *Eltört a hegedűm*; *Most van a nap lemenőben*; *Nem forog a dorozsmai szélmalom*. – Ir.: Gárdonyi J.: D. P. Gárdonyi hegedűse (1935); Herke M.: D. P. 1858–1903 (Szeged, 1933); Leszler J.: D. P. (Nótakedvelőknek, 1986).

Danyi Irén; *Szoplák* (Füle, 1963. aug. 21.–): színész. 1983-tól a kassai Thália Színház tagja. Igéretes tehetsége fokozatosan bontakozik ki. F.Sz. *Leány* (Karinthy F.: Gellérthegei álmok); *Dorothy* (Priestley: Váratlan vendég); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Darás Léna (Bp., 1926. febr. 26.–, 1990. febr.): színész. 1949-től a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1955-ben szerzett diplomát a SzAk-n. 1951–1958 között a Vigaszínház művésze volt. Ezután 5 évig nem léphetett színpadra. 1963-tól haláláig a veszprémi Petőfi Színházban játszott. Előadóesteken is fellépett. Karakter- és epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Pasqua* (Goldoni: Chioggiai csetepaté); *Emerita* (Szerb A.: Ex); *Lina Rose* (Dürrenmatt: A fizikusok). Előadóestjei: *Mai spanyol est* (Újlaky Károllyal); *Tennessee Williams-est* (Újlaky Károllyal); „*Ki-kiben áll a föld szívében...*”

Dárdai Gyula (? 1858–Bp., 1895. máj. 27.): színész, énekes (operett-tenorista). A Gyapjú utcai német színház, majd Berlin, Bécs, Königsberg, Hamburg és London színpadain szerepelt. 1888-tól 1894-ig a Népszínház tagja volt. Idegen kiejtését, merev játékát muzikális és könnyed énekével feledtette. F.Sz. *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Eisenstein* (ifj. J. Strauss: A de-nevér).

Dárday Andor (Tata, 1914. apr. 25.–Bp., 1986. febr. 16.): énekes, művészeti titkár. Énekstanulmányait 1933–38-ban magánúton végezte Budanovits Mária és Palotay Árpád növendékeként. 1945–1951 között az Operaház énekkarának tagja, 1951–1975 között az Operaház művészeti titkára volt.

Dariday Róbert (Bp., 1928. febr. 21.–): színész. A SzAk elvégzése után 1955-től a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1962–1966 között az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. 1966-tól 1982-ig a Miskolci Nemzeti Színház művésze volt. 1982-től a Békés Megyei Jókai Színház színésze. Szerteágazó művészeti tevékenységet folytat: ír, rendez, diszletet tervez. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Tót* (Örkény I.: Tóték); *Castel-Jaloux* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Danjanich* (Szász Gy.: A nagyszerű halál); *Marcell* (Háy Gy.: Appassionata). F.R. Barta L.: *Szeretem*; Collodi–Litvay N.: *Pinokkió*; Dariday R.: *A csizmas kandi*.

Darkó István (Kolozsvár, 1954. máj. 4.–Nagyvárad, 1982. szept. 7.): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1978-ban. A nagyváradi Állami Színház m. tagozatához szerződött.

Indulása több mint ígéretes volt. Kitűnő szerepeket kapott. A Kriterion Kiadónál elbeszéléskötete is megjelent, amikor a tragikus véletlen véget vetett életének. F.Sz. *Cokane* (Shaw: Szerelmi házasság); *Vőlegény* (García Lorca: Vénász); *Artur* (Mrozek: Tangó).

Daróczi Zsuzsa (Segesvár, 1951. máj. 31.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1976-ban, Lohinszky Loránd osztályában. 1977-ig Sepsiszentgyörgyön, 1979-ig Szabadkán, 1984-ig Újvidéken, 1987-ig pedig ismét Szabadkán játszott, utána Mo.-ra költözött. Egzaltált, szenvedő nőket sikerrel alakít. F.Sz. *Ánya* (Csehov: Cseresznyés kert); *Szonya* (Csehov: Ványa bácsi); *Hedda Gabler* (Ibsen); *Anna* (Baker: Kastély). Önálló estjei: Weöres S.: *Psyché*; Bach: *J. L., a sirály*; Pilinszky J.: *Magam talán középre állok* (összeállítás).

Daróczy Tamás (Árpástó, 1954.–): énekes (tenor). A kolozsvári Zeneművészeti Főiskola opera szakán végzett. 1979–1989 között a kolozsvári Magyar Állami Operaház, 1989-től az Operaház, majd 1991-től a bécsi Staatsoper tagja. Szerepei megformálásában kivételesen szép, törekény hangja drámai alakítóerővel párosul. F.Sz. *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Turiddu* (Mascagni: Paraszttbecsület); *Ernesto* (Donizetti: Don Pasquale); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi).

D'Arrigo Kornél (Fiume, 1886. ápr. 18.–Olaszország): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1913-ban végezte el, és Miskolcon lépett színpadra. 1914-ben Ferenczy Károly kabaréjában, és a Népopera-ban játszott. 1914-től 1916-ig Debrecenben, 1916-tól 1918-ig Miskolcon, 1918–1921 között a Royal Orfeumban, 1921-ben a Trocadero Kabaréban szerepelt. 1920-ban a Városi Színházban is színpadra lépett. 1922–24 között a Király, 1923–24-ben a Vár, 1924-től 1929-ig a Városi Színházban, 1926-ban Békéscsabán, 1929–30-ban a Király, 1930–1933 között a Fővárosi Operettszínházban kapott szerepeket. 1921-ben, 1923-ban és 1927-ben a Budai Színkörben, 1932–33-ban a Royal Orfeumban, 1932-ben a Víg-színházban, 1936-ban a Kamara Színházban is fellépett. 1928–29-ben színig.-i engedélyt kapott – kizárólag olasz nyelvű előadásokra –, de nem vette igénybe. Élete végén Olaszországban élt. Népszerű operettszínész volt. F.Sz. *Offenbach* (Farago J.); *Szentgyörgyi* (Lajtai L.: Mesék az írógepről); *Gróf* (Farkas I.: A Gyurkovics-fiúk); *Bambó* (Fényes Sz.: Maya); *Chamoix* (Ábrahám P.: Mese a Grand Hotelben).

Darvas Ferenc (? , 1740. márc. 1.–Buda, 1810. ápr. 3.): színházvezető, mecénás. 1773–83 között Nógrád vármegye alispánja, 1784-től helytartótanácsos. Az 1790. évi országgyűlés óta a m. nyelv jogainak szószólója volt. M. és latin nyelven alkalmi verseket írt és publikált. 1807-ben Wesselényi Miklós felkérésére az év dec.-éig az Erdélyből érkezett és Pesten játszó szintárs. ig.-ja volt.

Darvas Iván; Szilárd (Beje, 1925. jún. 14.–): színész. A SzAk elvégzése után 1946-ban a Művész Színházhoz szerződött. 1949–56 között a Madách Színházban játszott. 1957–1959-ben politikai okokból kirótt börtönbüntetését töltötte, 1959–1963 között segéd-munkásként dolgozott. 1963-tól egy-egy évadot töltött a Miskolci Nemzeti, ill. a József Attila Színházban. 1965–1985 között a Víg-színház tagja volt, 1990 óta szabadfoglalkozású színművész. 1990-től országgyűlési képviselő. A színpadi alakok belső lelki vívódásait árnyaltan jeleníti meg. Magasfokú intellektualitása érzelmi elmélyültséggel, rejtett ironiával párosul. Több filmben nyújtott kimagasló alakítást. Kossuth-díjas (1978), Jászai Mari-díjas (1955, 1967), érdemes (1969) és kiváló művész (1975). F.Sz. *Raszkolnyikov* (Dosztojevszkij–

Ackland: Bűn és bűnhődés); *Tuzenbach*, *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Báro* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Popriscsin* (Gogol–Lunean–Coggio–Czimer J.: Egy örült naplója); *Larry Slade* (O'Neill: Eljő a jeges); *Don Quijote* (Wasserman Leigh: La Mancha lovagja); *Firsz* (Csehov: Cseresznyés kert); *Martin Dysart* (Shaffer: Equus); *A nagybögös* (Süsskind: A nagybögő). – Ir. Gerskovics A.: D. I. Gogol az Egy örült naplójában (1979).

DARVAS IVÁN – *Newton*
(Dürrenmatt: *Fizikusok*)

Darvas László (Gelence, 1941. márc. 9.–): színész. 1963-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és Sepsiszentgyörgyre szerződött. Erőteljes alkata, biztos fellépése főként drámai hősök megelevenítésére teszi alkalmassá. F.Sz. *La Hire* (Shaw: Szent Johanna); *Gray őrmester* (Levitt: Parancsra tettem); *Périn* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Ezreddobos* (Büchner: Woyzeck); *Kreón* (Szophoklész: Antigóné). Apja, **Darvas** Dezső (Kolozsvár, 1909–Sepsiszentgyörgy, 197?) különböző vándortárs.-ok tagja volt, majd 1948-tól 1970-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színháznál volt szerződésben. Édesanyja, **D. Polgár** Anna (Kiskunhalas, 1915–Sepsiszentgyörgy, ?): magántárs.-okban lépett fel, míg férjével együtt szintén a sepsiszentgyörgyi színházhoz került.

Darvas Lili (Bp., 1902. ápr. 10.–New York, 1974. júl. 23.): színésznő. **Góth** Sándor növendéke volt. 1920-ban a Budai Színkör előadásán tűnt fel. A következő évben **Beöthy** László a Magyar Színházhoz szerződtette. 1924-ben lett a Víg-színház tagja. 1925-től **Max Reinhardt** bécsi és bertini színházaiban is játszott. Ezt követően a Víg-színházban általában csak férje, **Molnár** Ferenc műveiben vállalt szerepet, akivel 1926-ban kötött házasságot. 1939-ben mindketten az USA-ba emigráltak. ~ 1944-ben lépett fel először angol nyelvű színdarabban a Broadway-n, amelyet több színházi és tv-szereplés követett. 1965-ben a bp.-i Madách Színház vendége volt **Molnár Olympia c.** darabjában, s néhány filmszerepet is vállalt. ~ törekény alkata, őzajos és finom megjelenése újdonságként hatott. Szép beszédével, gazdag és eredeti gesztusaival, mimikájával kiemelkedő alakításokat nyújtott a lírai- és drámai hősnő szerepkörben. Később vj.-okban érvényesült természetes játéktechnikája. M., német és angol nyelven is játszott. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Johanna* (Schiller: Az orleans-i szűz);

Stuart Mária (Schiller); *A reichstadti herceg* (Rostand: A sasfiók); *Lonti* (Molnár F.: Égi és földi szerelem); *Irma* (Molnár F.: Az üvegcipő); *Mima* (Molnár F.: A vörös malom); *Lujza* (Molnár F.: Riviera); *Delila* (Molnár F.); *Lady Milford* (Schiller: Armány és szerelem); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Ettigenné* (Molnár F.: Olympia).

Darvas Szilárd (Bp., 1909. nov. 30.–Bp., 1961. márc. 9.): költő, humorista, konferanszié. Nyomdászmaster-séget tanult, de versei már korán megjelentek neves irodalmi folyóiratokban (*Korunk*, *Magyar Csillag*, *Szép Szó*). A harmincas évek elején *A mi színházunk* c. drámasorozatát jelentetett meg. 1945-től 1948-ig a *Szabadság* c. lap munkatársa, majd 1947-ben a *Ludas Matyi* felelős szerk.-je lett. Ezekben az években kezdett konferálni a *Szabad Nép* *Kabaré*-ban, a *Pódium*-ban, a *Budapest Varietében*, a *Kis Szinpadon*. Konferanszaiban fanyar humorral állította pellengérre a közélet torzulásait. Az *Allami Bábszínház* számára is írt – *Gádor Bélával*, *Királyhegyi Pállal* – szatirikus műsorokat. F.M. *Tánc a kép körül* (1930); *Allami Aruház* (Gádor B.-val, 1950); *Hogy köhögjünk – mit köhögjünk* (1967); *A Patyomkinnál fogok jelentkezni* (1987).

Darvas Nagy Adrienne (Nagyvárad, 1958. márc. 22.–): színházkutató, színháztörténész. 1969 óta él Bp.-en. 1984-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-történelem szakán végzett. 1988 óta az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet munkatársa. Több színháztörténeti emléktárlat mellett a kolozsvári bicentenáriumi kiállítás társrend.-je. Tanulmányai, cikkei, írásai különböző mo.-i és romániai kötetekben, folyóiratokban jelentek meg. F.M. *Köszöntünk, Színház, szép tündérvilág!* (Kiállítási kalauz 1990); *A mesebeli szentmadár* (1992).

Dávid Mihály (Fel-Enyed, 1898. máj. 29.–Párizs, 1965. nov. 5.): színész. A SzAk-t 1921-ben végezte el, 1921–

1930 között a Magyar Színház, 1931–32-ben az Új Színház, 1936-tól 1940-ig ismét a Magyar Színház tagja volt. A II. világháború idején nem volt állandó szerződése. 1945–49 között a Nemzeti, 1949–1953 között a Madách, 1953-tól 1956-ig a Magyar Néphadsereg Színházának tagja volt. 1956-ban Párizsba költözött, s haláláig ott élt. Festészettel is próbálkozott, és szabadidejében fordított. Érdekes személyiségével emlékeztetése tette epizód szerepeit. F.Sz. *Sztyepán* (Neumann: Oroszország); *Fiákeres* (Bíró L.: Sárga liliom); *János* (Molnár F.: A vörös malom); *Feleki* (Földes I.: Hivatalnok urak). Fordításai: *Scribe: Navarrai Margit* (Rác Gy.-gyel, 1947); *Musset: Lorenzaccio* (1949); *Diderot: Színészparadoxon* (kézirat, 1949 k.).

Dávid Kiss Ferenc (Székesfehérvár, 1937. jún. 27.–): színész. 1962-ben végezte el a SzAk-t, majd két évadot a Pécsi Nemzeti Színházban töltött. 1964–1972 között a Vígyszínház tagja volt. Egyéves győri, nyolcéves pécsi és hároméves veszpremi játék után 1984-ben a Népszínházba, ill. a Budapesti Kamaraszínházba szerződött, amelynek ma is művésze. Drámai fő- és karakterszerepeket alakít. Egyetemi színjátszók rendezésével, alkalmazott grafikával is foglalkozik. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Jágo* (Sh.: Othello); *Hamlet* (Sh.); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Amiens* (Sh.: Ahogy tetszik); *Dunois* (Shaw: Szent Johanna).

Dayka Balázs (Nagykőrös, 1865. szept. 20.–?): színész, baritonénekes, színiigazgató. 1884-ben az Operában kardalósként kezdte pályáját, majd katona volt. *Puks* Ferenc, a Népszínház karmestere taníttatta. 1888-ban a Népszínház, 1889-ben Bácskay Julcsa, 1890–91-ben Aradi Gerő, 1892-ben Kömley Gyula, 1894–96-ban Dobó Sándor volt ig.-ja. Dobóval 1895-ben társig. is volt. 1896-ban Kolozsvár, majd Pesti I. Lajos társ.-ának, 1898-ban Fejér Dezső és az Óbudai Kisfaludy Színház, 1899-ben az Uránia Tudományos Színház, 1900–10-ben a Vígyszínház társ.-ának volt tagja. F.Sz. *Tarica* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Emil* (Mars-Desvalières: Dr. Nebántsvirág).

Deák Barna (Kovácsna, 1943–): diszlettervező. 1968-ban végezte el az építészeti technikumot. Azóta a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház művésze. Jó térkihasználásról, ötletességről és jellemző színvilágról tanúskodó színpadképeit többnyire feleségével, *Deák M. Riával* (Székelyudvarhely, 1944–) együtt dolgozza ki, aki 1969-ben végezte el a belsőépítészeti technikumot, és szintén a sepsiszentgyörgyi társ. diszlet- és jelmeztervezője. Együtt kaptak EMKE-díjat is 1992-ben több évtizedes tervezői munkásságukért. F.T. Tamási Á.: *Tündöklő Jeromos*; Marton L.: *Fordított világ*; Benedek E.: *Többsincs királyfi*; Thomas: *Szegény Dániel*.

Deák Éva (Debrecen, 1954. márc. 6.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1980-tól egy-egy évadot Veszpremben és Szegeden töltött. 1982-től 1987-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban volt színész, majd a debreceni Csokonai Színházba szerződött. 1990 óta az egri Gárdonyi Géza Színház művésze. Alkata, mély hangja főként karakterszerepek eljátszására teszi alkalmassá. F.Sz. *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Elise* (Molière: A fősvény); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Andromakhé* (Giraudoux: Trójában nem lesz háború).

Deák Ferenc (Bp., 1897. szept. 12.–Újvidék, 1981. dec. 20.): színész, rendező, színiigazgató. A SzAk-ra járt, majd *Tompa Kálmán* társ.-ában lépett színpadra. 1928–1930 között Kecskeméten, Székesfehérvárott, Pápan és Szombathelyen volt színig. Ezután ismét vidéken működött: 1942–44-ben Pécsen, 1957-ben Debrecenben. 1951-től 1958-ig az Állami Déryné Színház tagja

DARVAS LILI – *Erzsébet*
(*Josset: Erzsébet, az elérhetetlen asszony*)

volt. Jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Fuvaros Szél János* (Urbán E.: Tűzkeresztység); *Brazovics Athanáz* (Jókai M.–Révész P.: Az aranyember); *Mordisom* (Szirmai A.: A mézeskalács); *Ciglioli* (Niccodemi: A tacsó).

Deák István (Bp., 1931. ápr. 18. –): báb- és filmrendező. 1955-ben mint vendég rendezte az Állami Bábszínházban Andersen–Bozó László: *Babvirág* és Andersen–Szilágyi D.: *A búvós tűzszerszám* c. darabját. 1958-tól 1977-ig a televízió rend.-je, 1977-től 1991-ig, nyugdíjba vonulásáig az Állami Bábszínház tagja volt. F.R. Ignác R.: *Csipkerózsika; Fehérlófia*; Tóth E.: *Három kismalac, Piroska és a három kismalac; Terülj, terülj asztalkám*; Matvejeva–Mészöly D.: *A csodálatos kalucsni*; Grimm–Szilágyi D.: *Jancsi és Juliska*.

Deák Lőrinc (Újpest, 1893. dec. 1. –Bp., 1980. márc. 7.): színész, színiigazgató. Pályáját 1911-ben Győrben kardszalként kezdte. 1912–1915 között Miklósy Gábor társ.-ában, 1915-től 1918-ig Munkácsin, 1919–20-ban Békéscsábán játszott. 1920-tól színj. volt, s eleinte kisebb alföldi és Bp. környéki helységeket keresett fel, 1930-tól a Dunántúlt járta társ.-ával. 1931-től 1936-ig Kispest, 1935–36-ban Hódmezővásárhely is kerületéhez tartozott. 1938–39-ben Beregszászon, Csapon, Sátoraljaújhelyen, Csepelen tartott előadásokat társ.-ával. 1939-től vidéki társ.-ok, 1943–1945 között a kassai társ. színésze és rend.-je volt. Orosz fogsága után 1946–47-ben Kaposvárott és Székesfehérvárott lett ig. 1947-ben visszavonták engedélyét. 1948-ban a Művész, 1949–50-ben az Állami Bányász, 1951-től a Magyar Néphadsereg, 1955–1957 között a Madách Színházban lépett színpadra. Pályája kezdetén táncoskomikus, majd szerelmes színész volt, később jellem szerepeket játszott. Színműveket is írt. F.Sz. *Lis Bálint* (Szigligeti E.: Csikós); *Agoston* (Zilahy L.: A hazajáró lélek); *Kreón* (Szophoklész: Antigoné).

Deák Pál (Kecskemét, 1853–Bp., 1910. aug. 29.): népszínműenkes. 1877-ben lett színész. Kellemes bariton hangú színész, akinek prózai szerepekben is meggyőző alakításai voltak. F.Sz. *Valençon* (Sardou: Odette); *Kanizsa* (Váradi A.: Histriók Budán); *Violin* (Szigligeti E.: Nagyapó); *Spermacett* (Zajc: Matrózok a fedélzeten). F.M. *A menyasszony kedve* (1887).

M.A. 1878: Völgyi György; 1882: Balassa Károly; 1883: Károlyi; 1884: Várszínház; 1885: Mészáros; 1886–89: Saághy Zsigmond; 1889: Dombay Mihály; 1891: Batosi Endre; 1893–1910: Népszínház.

Deák Péter (Kolozsvar, 1857–Bp., 1909. márc. 7.): színész, színiigazgató. Hivatalnok volt. 1877-ben kezdte a pályát Szathmáry Károly és Sztupa Andor társ.-ában. Kitűnő burleszkkomikus volt, operettekben érces hangjával érvényesült, de drámai szerepekben is feltűnő sikereket ért el. 1904-től az Országos Színészegylet pénztárosa volt, nevéhez fűződik az ún. „Petykó–fillérek” gyűjtése a szegény sorsú színészek támogatására. F.Sz. *Menelaos* (Offenbach: Szép Heléna); *Retegi Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Pater Knittelius* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *Karczosi* (Müller: Szerelmi varázssital); *Gáspár apó* (Planquette: A corneville-i harangok).

M.A. 1878: Veress; 1879: Grimm János; 1881: Tóth Béla; 1882: Aradi Gerő; 1883: Csaby Imre, Károlyi; 1884: Várszínház; 1885: Tóth Béla; 1886: Dancz Lajos; 1887: Saághy Zsigmond; 1888–92: Halmay Imre; 1891: ifj. Károlyi; 1892: Tiszay Dezső; 1893: Balogh Gusztáv. Igazgatóként: 1894: Dés; 1895: Lugos; 1896: Nyitra; 1897: Nagybánya; 1898–1902: Zombor; 1902: Lugos.

Deák Rózsa (Bp., 1924. ápr. 4. –Bp., 1990. jan. 29.): színésznő, rendezőasszisztens. *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában végezte tanulmányait, majd rendkívüli

hallgatóként a SzAk rendezői szakán tanult. 1943-ban kezdte pályáját Pécsen. 1950-től 1953-ig a szolnok-kecskeméti társ. tagja volt. Egy évig az Állami Faluszínházban szerepelt. 1955-től a Magyar Néphadsereg Színházának, a későbbi Vígyszínháznak művésze, 1959-től rendezőasszisztense. Többször járt az USA-ban, ahol meghívás alapján önállóan is rendezett. F.Sz. *Lujza* (Schiller: Armány és szerelem); *Iren* (Csiky G.: Ingyen-élők). F.R. Molnár F.: *A hatyú*; Déry T.–Presser G.: *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*.

Deák Sándor (Brassó, 1909. dec. 5. –): színész. Az Országos Színészegylet színiiskolájában tanult 1931-ig. 1932-től a miskolci, a pécsi, a nyíregyházi színházakban játszott. Az 1944–45-ös évadban Debrecenbe szerződött. 1946-tól 1948-ig a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1948–51-ben a Bányász Színházban lépett fel. 1951-től 1988-ig, nyugdíjazásáig a Magyar Néphadsereg Színházának, ill. a Vígyszínháznak volt a művésze. 1975–1980 között a Színházi Dolgozók Szakszervezetének elnöke. Főszerepek mellett epizódszerepeket is alakított. 1949-től rendszeresen filmezett. 1957-ben Jászai Mari-díjat, 1964-ben érdemes, 1969-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *II. Endre* (Katona J.: Bánk bán); *dr. Gibbs* (Wilder: A mi kis városunk); *Gül Baba* (Huszka J.); *Tartuffe* (Molière); *Castel Jaloux* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Tell Vilmos* (Schiller); *Mamders* (Ibsen: Kísértetek); *Gál* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Herdal* (Ibsen: Solness építőmester); *Winemiller* (Williams: Nyár és füst).

Deák Sándor (Bp., 1952. nov. 18. –): bábszínész. 1981-ben végezte el a Bábstúdiót, és az Állami Bábszínház tagja lett. Főleg karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Tartaglia* (Gozzi–Heltai J.: A szarvaskirály); *Szalárd* (Hegedüs G.–Tarbay E.: A csodaszarvas népe); *Marci* (Ignác R.: Tündér Ibrinkó).

Deák Tamás (Arad, 1928. márc. 23. –Bp., 1986. jan. 24.): író, költő, műfordító. 1950–1955 között a kolozsvári Állami Magyar Opera művészeti titkára volt. Irodalmi munkásságának jelentős részét drámaírói tevékenysége alkotja. 1967-ben jelent meg első drámakötete, a *Testvérek*. Őt színpadi művet tartalmaz, ezek közül leghamarabb a *Fictus és Laodiké* került bemutatásra 1963-ban, a bp.-i Egyetemi Színpadon. *A forró sziget* c. második drámakötetét 1972-ben publikálta. Legnagyobb sikert *A hadgyakorlat* c. groteszkje aratott, amelyet 1968-ban díjjal tüntettek ki a romániai országos drámapályázaton. Az 1970-es m. nyelvű nagyváradi ösbemutató előtt román egy.-ek játszották a darabot Szatmárnémetiben, Bukarestben és Botosaniban. Több száz cikket, esszét, tanulmányt írt drámával, filmmel kapcsolatos kérdésekről.

Deák B. Ferenc; **Deák** (Bp., 1938. júl. 22. –): színész, festőművész. 1956-ban érettségizett a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban, majd segédszínész lett Debrecenben. Párhuzamosan a Sztanyiszlavszkij Stúdióban képezte magát. 1958-tól 1961-ig az Állami Déryné Színházban játszott. 1961–1976 között a Madách Színház művésze volt. 1976 óta festőművész, több önálló kiállítást rendezett. F.Sz. *Ludas Matyi* (Fazekas M.–Móricz Zs.); *Teodoro* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Acaste* (Molière: A mizantróp); *Varville Arthur* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy).

Deák Kabaré (1932): 1932 okt.-ében Galetta Ferenc operettszínház szerződést kötött a Deák Kávéház Rt. vezetőivel, hogy kávéházukban kabaréelőadásokat rendez. A fennmaradt színpad szerint a kabaréban egyetlen műsort játszottak.

Deák F. Sámuel, ifj. (Kolozsvar, 1784. okt. 25. –Kolozsvar, 1855. okt. 22.): színházvezető, fordító.

1804–1835 között Kolozsvárott, 1835–1852 között Bécsben volt kormánytisztviselő. Maga is műkedvelő színész és énekes. 1828-tól 1831-ig a kolozsvári színház bérloje. Ebből tetemes vesztesége származott, amelynek ügyében 1843-ig pereskedtek vele. 1830-ban reformtervet készített a társ. számára. Olasz és francia operákat, francia melodramákat és nemet vj.-okat fordított, összesen több mint kétszázat. Alapítója és mecénása volt a kolozsvári *Muzsikai Egyesületnek*, 1826–1831 között az *Erdélyi Híradó* segédszerk.-je. Más műfajokban is fordított.

De-Boulogne: → Ormi Jozefa

Debrecen színészete: első ismert hivatásos színielőadásán a *Wesselényi-féle társ.* 1798. aug. 11-én előadta Kotzebue *A Szerelm Gyermek*e c. érzékenyjátékát. Az erdélyi színészek 1810-ig minden nyáron visszatértek ~be. 1810-ben az erdélyi társ.-ból kiváltak *Gulácsi Antal* mecénási támogatásával, és vezetésével önálló társ.-ot hoztak létre ~ben. 1814 febr.-jától 1824 elejéig *Sándorffy József*, ill. gr. *Rhédey Lajos* vezette Debrecen és *Nagyvárad* közös társ.-át, műv.-i vez.-je *Eder György*, jelesebb tagjai *Kantorné*, *Megyeri Károly*, *Udvarhelyi Miklós* voltak. 1824-ben a három részre szakadt társ.-ból a *Láng Adám* János vezette csapat maradt ~ben. 1824–1865 között ~ bekapcsolódott a vándortárs.-ok útvonalába és műsorába. Évente-kétévente váltották egymást a truppok és az ig.-k. Közülük a *kassai társ.* (1830. aug.–szept.) szereplése emelkedett ki. Játsszóhelyek: *Fejér Ló* fogadó udvarán épült faszínház, 1804-től, újjáépítése után *Szúcsszin* néven (1798–1835); *Fejér Ló* fogadó nagyterme (1835. tavasz-nyár); *Nánássy-féle színház* (1835. aug. 1-jétől 1861. máj. 11-ig); a *Reszler István* ig. építette ideiglenes színház a *Péterfia* utcában (1861. máj. 11.–1865. okt. 7. között). A *Skalmitzky Antal* tervezte 1600 személyes nézőterű állandó kőszínház 1865-ben nyílt meg. A színház 1916-tól viseli a *Csokonai Színház* nevet. 1866-tól 1875-ig a színházat a város támogatásával a Színügyegylet irányította, ekkor ~é az ország egyik legrangosabb társ.-a, melynek műv. vez.-je *Szabó József*. Kiemelkedő színészei *Vizvári Gyula*, *Rónai Gyula*, *Foltényi Vilmos*, *Együd István*, *Blaha Lujza*, *Foltényi-né Szabó Amália*, *Mándokyné Morzsay Emma* voltak. A színház repertoárján minden műfaj megtalálható,

a Nemzeti Színház játszotta műsort vették át. ~ 1879-től 1939-ig a színikerületi rendszerbe kapcsolódva működött. A ~i színház történetének e korszakbeli fontos állomásai: *Krecsányi Ignác* (1881–1885. febr.), *Zilahy Gyula* (1903–1913) és *Horváth Árpád* (1936–1939) igazgatósága volt. 1939-től 1942-ig a színház cseretárs.-okkal, 1942-től 1949-ig pedig ismét önálló társ.-tal működött. – Ir. Katona J. (szerk.): A debreceni színészet története (Debrecen, 1976).

Debreceni Csokonai Színház: 1949 őszén államosították a Csokonai Színházat is, ig.-ja *Horváth Jenő* lett. A színházépületet 1949 után korszerűsítették, 1955-ben két szárnyépületet építettek hozzá, 1958–1961 között teljesen felújították. Az újabb átépítés (1978–1982) alatt a társ. a *Kölcsey Ferenc Megyei-Városi Művelődési Központ* színháztermében játszott. A színházban a prózai tagozat mellett operatagozat is működik. Az 1950-ben kinevezett új ig., *Téri Árpád* szerződtette többek között *Vámos László*, *Békés András* rendezőket. A társ. új tagjai lettek *Soós Imre*, *Orkényi Éva*, *Mensáros László*. A későbbiekben a színház vezetői között volt *Szendró József*, *Kerész Gyula*, *Seregi László*. 1993 óta az új ig. *Lengyel György*. Az operatagozat zeneig.-ja volt hosszú ideig *Szabó László*. – Ir. Katona F. (szerk.): A debreceni színészet története 1866–1974 (Debrecen, 1976).

Debreceni Gabriella (Gyulafehérvár, 1933. nov. 4.–): színésznő. 1958-ban szerződtette a Székely Színház, kisebb-nagyobb karakterszerepeket játszott. F.Sz. *Sári* (Heltai J.: Tündérlaki lányok); *Marianne* (Goldoni: Különös történet); *Sanyika* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Zsuzsi* (Gárdonyi G.: A bor).

Debreceni Károly (Székelyudvarhely, 1931 –): karmester. Tanulmányait Kolozsvárott, a Gheorghe Dima Konzervatóriumban végezte. 1962-től a kolozsvári Állami Magyar Opera karigazgatója volt. F. betanításai: Csajkovszkij: *Pikk Dáma*; Wagner: *A nürnbergi mesterdalnokok*; *Tannhäuser*; Goldmark K.: *Sába királynője*.

Debreczy Kálmán (Kovácsna, 1955. ápr. 7.–): színész. 1981-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Karakter szerepekben ér el sikereket. F.Sz. *Tódor* (Tamási Á.: Boldog nyárfalevél); *Dudás* és *Thisbe* (Sh.: Szentivánéji

A DEBRECENI SZÍNHÁZ
1868-ban

áлом); Kovács (Karácsony B.: A rút kiskacsa); Csillag (Csepreghy F.: A piros bugyellár).

debütálás (francia, *début*): 1. a kezdő színész, előadó-művész első nyilvános fellépése; 2. régi szóhasználatban új játszási helyen megjelenő szintárs. első előadása, ill. egy színésznek új társ.-nál, új közönség előtt való első színpadra lépése.

De Caux Mimi: → *Lászlóné De Caux* Mimi

Decsi Ágnes (Érsekújvár, 1953. júl. 5.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1973-tól 1979-ig a Zak-n Sipos Jenő irányításával végezte. 1979–1985 között az Operaház magánéneke. 1985-től a Fővárosi Operettszínház tagja. Rendszeresen fellép Európa számos országában. F.Sz. *Lucia* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Olympia* (Offenbach: Hoffmann meséi).

Deési Jenő (Kolozsvár, 1889–Szatmárnémeti, 1967. júl. 18.): színész. *Rákosi* Szidi színiiskolájában tanult. Pályája első éveiben észak- és nyugat-magyarországi társ.-okban szerepelt, majd 1912-től a bp.-i Új Színpad, Székesfehérvár, Szatmárnémeti következett. 1917-ben hadifogolyként részt vett a tomszki tábori színház irányításában. Hazatérése után Erdély csaknem minden társ.-ában játszott hosszabb-rövidebb ideig. Két állandóbb állomáshelye Kolozsvár, élete végén pedig Nagybánya, ill. Szatmárnémeti, az itteni állami színháznak alapításától haláláig megbecsült tagja. Széles skálájú, kitűnő jellemformáló képességekkel rendelkező színész. Pályája elején énekes-táncos szerepekben vált népszerűvé. A két világháború közötti időszakban rendszeresen vállalt rendezéseket is. A második világháború után főként drámai szerepekben aratott sikereket. 1958-ban érdemes művész c. tüntették ki. F.Sz. *Faun* (Knoblauch: A faun); *Bankó Béni* (Csiky G.: Ingyenélők); *Von Walter* (Schiller: Ármány és szerelem); *Manders tiszteletes* (Ibsen: Kisértetek); *Szilván professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Lajos bácsi* (Móricz Zs.: Nem élnének muzsikaszó nélkül); *Kalmár* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Deésy Alfréd; *Kämpf* (Dés, 1877. szept. 22.–Bp., 1961. júl. 18.): színész, filmrendező. Pályáját 1890–1895 között daltárs.-okban kezdte. 1895-ben Kolozsvárott, 1895–96-ban Lőcsén, 1896–97-ben Debrecenben, 1897–98-ban Szombathelyen és Székesfehérvárott, 1898–99-ben Szegeden, 1899-től 1905-ig Nagyváradon, 1905–1907 között Debrecenben, 1907–08-ban a Népszínház-Vigoperában játszott. 1898–1900 között nyaranta a Városligeti Színkörben is fellépett. 1910-ben Debrecenbe szerződött, ahol 1911-ben moziig. lett. 1913-tól mint filmrend. és forgatókönyvíró dolgozott. 1926–1931 között Bécsben forgatott Alfred Kempf Dezi néven. 1958-ban érdemes művész kitüntetést kapott. *Atalanta* c. operettet írt *Fuhász* Gyula verseire (1909). F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Armand* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy); *Christian* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Udvarmester* (Huszka J.: Bob herceg). F.M. *Porondon, deszkán, mozivásznon* (Visszaemlékezések, 1992).

Deézi Zsigmond; *Kádár* (Dés, 1809–Győr, 1874. febr. 24.): színész. A jogi pályát odahagyva, 1832-ben lépett a pályára. Hamarosan a vidéki társ.-ok erőssége lett, többször kapott meghívást a Nemzeti Színházba. Drámai hős, jellem-, majd apaszínész volt. Játékát a szerepek gondos tanulmányozása, természetesség, drámai erő és átgondolt játék jellemezte. F.Sz. *Zsigmond* (Börnstein: A siklósi leányok); *Bánk bán*, *Biberach*, *Tiborc* (Katona J.); *Lear király* (Sh.); *D'Auray marquis* (id. Dumas: Paul Jones); *Brankovics* György (Obernyik K.). M.A. 1833: Debrecen; 1835: Kolozsvár; 1836: Kőrösi

Bertalan; 1837: Pály Elek; 1838: Farkas József; 1839: Keszy-Pergő Celesztin; 1840–42: Fekete Gábor; 1843: Szabó József; 1845–47: Várady Antal, Somogyi Károly; 1851: Kolozsvár, Kacsvinszky János; 1852: Pósa Mihály; 1854: Gócs Ede; 1855: Csabay Imre, Laczkóczy Ferdinánd, Gócs Ede; 1855–56: Havi Mihály, Hegedűs Lajos; 1858: Csabay Imre; 1858–60: Szabó József; 1860: Reszler István; 1861–62: Szabó József, Philippovics István; 1862: Hubay Gusztáv; 1862–63: Latabár Endre; 1863–65: Hubay Gusztáv; 1866: Aradi Gerő; 1866–69: Kocsisovszky Jusztin; 1869: Völgyi György; 1870–74: Kocsisovszky Jusztin, Lászy Vilmos.

De Fries Károly (Braunschweig, 1897–?, 1950): zeneszerző, karmester. Elsősorban operettszerzőként vált ismertté. 1947-ben Londonban részt vett a Színpadi Szerzők Világkongresszusán, 1948-ban a bécsi Staatsoperben vendégzerepelt. F.M. *Kihajolni veszélyes; Hazudik a nő; Száz piros róza*.

Dégi István (Makó, 1935. aug. 21.–Bp., 1992. nov. 8.): színész. 1952–1955 között Kovács volt a Ganz Vagongyárban. 1959-ben végezte el a SzAk-t, és a debreceni Csokonai Színházba szerződött. 1968–1976 között a Madách Színház tagja volt, majd három évadot a József Attila Színházban töltött. 1979-től 1981-ig a Miskolci Nemzeti, később a Vígyszínházban szerepelt. 1983-tól egy évet a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1984-től szabadfoglalkozású művészként a Játékszínnel állt laza kapcsolatban. Pszichologizáló alkata alkalmassá tette szerepeinek finom, mélylélektani ábrázolására. Sokat filmezett, rendezéssel is foglalkozott. 1964-ben és 1975-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *George* (Wilder: A mi kis városunk); *Móka* (Tamási Á.: Énekes madár); *Dauphin* (Shaw: Szent Johanna); *Kakuk Marci* (Teránszky J. J.); *Trepljov* (Cschov: Sirály); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Keszeg András* (Sh.: Vizkereszt, vagy amit akartok); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán). F.R. Füst M.: *Margit kisasszony*.

DEGI ISTVÁN – Színész
(Gorkij: Éjjeli menedékhely)

Dehel Gábor (Szatmárnémeti, 1940. ápr. 29.–): színész, rendező. 1962-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A kolozsvári Állami Magyar Színház szerződtette. Lirai szerepek hosszú sorával kezdte pályafutását. Balettlírettől írt (*Találkozások*), elbeszélései, rádiójátékai jelentek

meg, majd két regényt publikált. Márton Jánossal dramatizálta és rendezte Jókai Mór *Az aranyemberét*, *A köszívű ember fiait*, majd Carlo Collodi *Pinocchio*-ját. A hetvenes években a Diák Művelődési Ház, majd a Stúdiószínpad műkedvelőinek tevékenységét irányította. A nyolcvanas években elvégezte Bukarestben a rend.-i szakot. 1991-től a kolozsvári Állami Magyar Opera rend.-je is. F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Callimaco* (Machiavelli: Mandragóra); *Adám* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Longaville* (Sh.-Mészöly D.: Lóvátett lovagok); *Le Beau* (Sh.: Ahogy tetszik). F.R. Thomas: *Nyolc nő*; Gelman: *Ketten a padon*; Huszka J.: *Mária főhadnagy*; Erkel F.: *Bánk bán*. **Dejanović**, Mihajlo (Zenta, 1913. jún. 20.–): díszlettervező. Petar Dobrovi belgrádi festőnél, majd Milen Serban belgrádi díszlettervezőnél tanult, később pedig továbbképzésre Párizsba utazott. 1955-ben szerződött a Szabadkai Népszínházhoz, és 1968-ig, nyugdíjba vonulásáig volt a színház díszlettervezője. F.T. García Lorca: *Vernász*; Fall: *Sztambul rózsája*; O'Neill: *Boldogtalan hold*; Camus: *Caligula*.

Dékány Ágnes (Pécs, 1956. nov. 14.–): bábszínésznő. 1976-tól a pécsi Központi Amatőr Színpad tagja, majd 1985-től a Bóbíta Bábszínház művésze. Főleg karakter szerepeket játszik. F.Sz. *Pösze egér* (Csukás I.: Ágacska); *Nővér* (Bánky G.: Áloművesztő); *Margó* (Vasícek: A fekete cilinder).

Dékány László (Bp., 1921. ápr. 24.–): színész, rendező, színigazgató. Az Országos Színészegyesület zsinikolájában 1942-ben szerzett diplomát. Ezt követően a Magyar Színházhoz szerződött táncoskomikus szerepkörre. A Győr-Soproni Színtárs.-nál eltöltött évad után *Várkonyi* Zoltán Művész Színházához került 1945-ben, majd a Pécsi Nemzeti Színház következett. 1946-ban visszatért a Művész Színházhoz, ahol 1949-ig játszott. 1949-ben az Úttörő Színházhoz szerződött, majd a Fővárosi Varieté után a Vidám Színpad tagja lett. *Kellér* Dezső irányításával részt vett a politikai kabaré meghonosításában. 1956-ban a színház Művészeti Tanácsának titkára volt, ezért emigrálnia kellett. 1957-től New Yorkban a Szabad Európa Rádió színházi programjának, a *Play of the Week* c. műsornak egyik főszereplője. M. színészekből társ.-ot alakított Petőfi Színpad néven, amely színvonalas előadásokkal tette ismertté a nevét. A későbbiekben is rendszeres szereplője és rend.-je volt *Petri* László, *Bogáthy* Mihály és *Varga* László színtárs.-ának. 1988 óta ismét Mo.-on él. F.Sz. *Puszer* (Molnár F.-Kellér D.-Zerkovitz B.: Doktor úr); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban). F.R. Molnár F.-Kellér D.-Zerkovitz B.: *Doktor úr*; Molnár F.: *Játék a kastélyban*; *Karinthy-est*; *Heltai-est*.

deklaálás (latin): 1. *szavalás*, versmondás; 2. a 19. sz. eleji színjátszóstílus (→ *síró-éneklő iskola*) egyik eleme, az emelt hangú, patetikus, természetellenes hang-lejtéssel „művészivé”, azaz művivé alakított beszédtnus.

dekoráció: → *díszlet*

Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társaság (1948–1955): 1948. júl. 12-én alakult Buenos Airesben, alapítói *Cselle* Lajos (intéző, igazgató) és *Hajmássy* Miklós voltak. 1947-től az 1950-es évek elejéig a ~ *Magyar Színjátszó Társaság* néven játszott. A társ. kiemelkedő tagjai: *Páger* Antal, *Vaszary* Piroksa, *Komár* Júlia, *Szilassy* László, *Eszenyi* Olga, *Tani* Anna Mária. A rendezésben aktívan részt vett *Páger* Antal is. A hivatásos színészek munkáját az egyes produkciókban műkedvelők segítették. Bár Buenos Airesben általában havonta rendeztek előadást, az egy. 7 éves fennállását nagyban elő-

segítették a rendszeres Rio de Janeiro-i, São Paulo-i, montevidói vendégjátékok is. A São Paulo-i Magyar Színházpártoló Társaság hathatós segítségével 1952-től kezdődően rendszeresen tartottak vendégvadakat Braziliában. A repertoáron *Móricz* Zsigmond, *Herczeg* Ferenc (Bizánc), *Gárdonyi* Géza (A bor), *Mikszáth* Kálmán, *Hunyadi* Sándor, *Harsányi* Zsolt, *Bónyi* Adorján (Az elcsérelt ember), *Rákosi* Viktor, *Vaszary* Gábor (Egy nap a világ) darabjai mellett a drámairodalom klasszikusainak (*Ibsen*, *Maugham*, *Scribe*, *Shaw*) művei is szerepeltek. Új m. színművet csak *Vaszary* János és *Kerecsendy Kiss* Márton irt az egy. számára. Az utolsó előadás műsorán (Rio de Janeiro, 1955. márc. 4.) *Géraldy Szeretni* c. darabja szerepelt. – Ir. Kutasi Kovács L.: Magyar színjátszás Braziliában (London, 1984., kézirat); Kialszanak a rivalda fényei (Dél-amerikai Magyar Hírlap, 1955. márc. 20.).

Déliab (1853. jan. 2.–1854. febr. 10.): Pesten megjelenő irodalmi, kritikai, színházi hetilap, amely Nemzeti Színházi Lap alcímmel jelent meg. Szerk.-je gr. *Festetics* Leó, főmunkatársa *Jókai* Mór volt. Irodalom- és művészetelméleti írások, rövid szépirodalmi művek, a nemzeti színházi produkciók értékelései mellett hírt adott a vidéki társ.-ok műsoráról is.

Déliab (1927. jan. 1.–1944. dec. 16.): bp.-i művészeti, irodalmi és rádiós hetilap. Szerk. *Tolnai* Simon, *Paizs* Géza, *Bibó* Lajos, *Tolnai* Sándor. Kritikákat ritkábban, elsősorban előzetes darabismertetéseket, színészekről, színházakról szóló oldalnyi riportokat közölt. Társasági és hírvonatai (Hallja, maga skót...), Az én hetem) a *Színházi Elet* hasonló oldalainak mintájára készültek.

Della Donna Eugénia (?–?): énekesnő (mezzoszopráns). Spanyol származású. 1907–08-ban a Népszínház színpadán operettek főszerepeit énekelte. 1909–10-ben Bécsben, majd Berlinben szerepelt. 1916–1919 között ismét Bp.-en, operettekben tűnt fel. A Tanácsköztársaság idején a berlini Thalia Theaterben lépett fel. 1923-ban a budai Operettszínházban *Ancsura* szerepében lépett fel (Lajtai Lajos: *Asszonyok bolondja*). 1924-ben a cimszerepet alakította *Leo Fall Pompadour* c. művében a Fővárosi Operettszínházban. F.Sz. *Orlovsky* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Csilla* (Huszka J.: Tündérszerelme).

Delli Henrik (Szeged, 1869–Bp., 1941. aug. 21.): színész, operetténekes. Színész lett Nagy Vincénél 1884-ben. 1899-től 1906-ig a Népszínház tagja volt, ahol kisebb szerepekben lépett fel. Később kulturális tanácsos volt Pesten. Jó memóriájú, muzikális művésznak tartották, számos beugrás fűződött a nevéhez. F.Sz. *Edmond Dantes* (Megerle: Gróf Monte Christo), *Albi Vince* (Csiky G.: Sötét pont).

M.A. 1891–93: Csóka Sándor; 1893–95: Füredi Károly; 1895: Leszkay Andor; 1896–98: Dobó Sándor; 1898: Mezei Béla.

Dellné Ludwig Borbála: → *Tellerné Ludwig* Borbála
Delly Emma (Szeged, 1867–Bp., 1929. febr. 12.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1888-ban Kolozsvárra szerződött *Dirrói* Mór társ.-ához és csakhamar az elsők közé került tehetségével. 1894-ben a *Leszkay* András vezette arad-nagyvárad színházhoz szerződött, ahonnan 1896-ban Ditrói az újonnan megnyitott Vigszínházhoz hívta, amelynek egyik legsikeresebb színésznője lett. 1901–1905 között a Nemzeti Színház művésznője volt. 1904-ben a Thália Társaság művészi bizottságának tagja lett, ahol rend.-ként is próbálkozott. Férje kívánságára elhagyta a színpadot. Naiva- és szubrettszerepeket alakított. Egyike volt a legszebben beszélő m. színésznőknek. F.Sz. *Osztrigás Mici* (Feydeau); *Cocotte* (Ábrányi E.: A végrehajtó); *Zsuzsi* (Beaumarchais: Figaro házassága).

sága); *Trilby* (Potter); *Dili* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros).

Delly Ferenc (Szeged, 1903. okt. 3.–Kolozsvár, 1960. febr. 3.): színész. Egerben kezdte pályáját kardalusként, segédszínészként folytatta, majd négy évig táncoskomikus volt különböző vidéki társ.-oknál. Fellépett a Faun Kabarében és az úpesti színházban, majd a szegedi és a kaposvári társ. után 1927-től 1937-ig a Belvárosi és a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1937-től 1944-ig az Andrássy úti, majd az Andrássy Színház tagja, de közben 1941–42-ben Nagyváradon is fellépett. 1945 döntő fordulatot hozott színészi pályáján. Ekkor Nagyváradra szerződött, majd 1946-ban a marosvásárhelyi Székely Színház alapító tagja volt. 1948-tól a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet, később a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára. 1953-tól 1956 nov.-éig, nyugdíjazásáig a kolozsvári Állami Magyar Színház főrend.-je volt. A romániai m. színjátszás egyik legnagyobb alakja, aki drámai és karakter szerepek egész sorában nyújtott kimagasló alakítást. Ritka lélektani érzékkel és az árnyalatok iránti különleges fogékonysággal építette fel szerepeit, az általa megformált figurák mindig a helyzeten és a jellemen is túlmutattak. 1954-ben a Román Népköztársaság érdemes művésze lett, és Állami Díjjal tüntették ki. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Macpherson* (Szimonov: Az orosz kérdés); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Pool felügyelő* (Priestley: Váratlan vendég); *Dorn doktor* (Csehov: Sirály); *Tipătescu* (Caragiale: Az elveszett levél); *Zsellyei Balogh Abel* (Móricz Zs.: Uri muri); *Döry báró* (Mikszáth K.: Különös házasság). F.R. Katona J.: *Bánk bán*; Lovinescu: *Romba dönt fellegvár*; Csiky G.: *Buborékok*. – Ir. Gergely G.: D. F.: Színjátzó személyek. A Hét évkönyve (Bukarest, 1982).

DELLY FERENC – *Dorn doktor*
(Csehov: *Sirály*)

Delly Julis; *Schmidt* Julianna (Heves, 1874. aug. 26.–?): színésznő. 1895-ben Szegeden lépett először színpadra *Makó* Lajos társ.-ánál. Éveken át működött *Krecsányi* Ignác, majd *Janovics* Jenő együttesében mint énekesnő. Baleset következtében kellett lemondania a színészetéről. Fia, *Delly* Ferenc a vidéki és fővárosi színészet egyik legismertebb tagja. F.Sz. *Zsuzsi* (Gaál J.: A feleskei nótárius); *Alba Margu* (Csiky G.: A nagymama); *Fatime* (Verő Gy.: A szultán); *Tanióne* (Zilahy L.: Sút a nap). M.A. 1895–96: *Makó* Lajos; 1896–1900: *Krecsányi* Ig-

nác; 1902–05: *Janovics* Jenő; 1905–08: *Bihari*; 1910–13: *Palágyi* Lajos.

Delly Rózsi (Bp., 1912. dec. 16.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait *Székelyhídi* Ferenc tanítványaként végezte a Zak-n 1936–1940 között. 1947-ben szerződtette az Operaház, ahol *Santuzza* (Mascagni:

DELLY RÓZSI – *Amneris*
(Verdi: *Aida*)

Parasztbecsület) szerepében mutatkozott be. Hamarosan a színház vezető drámai szopránja lett: évtizedeken át ő volt az egyetlen Wagner-heroína. Rendkívüli hangterjedelme, kiegyenlített énektechnikája egyaránt alkalmassá tették a drámai szoprán és a drámai mezzo szerepkör betöltésére. Alakításait izzó drámai feszültség jellemezte. Nemzetközileg elismert Wagner-énekesnőként meghívást kapott a Bayreuthi Ünnepi Játékokon való fellépésre. Moszkvától, Párizson és Brüsszelen át Londonig fellépett minden jelentős európai operaszínpadon. Érdemes művész (1959) és kiváló művész (1973). F.Sz. *Turandot* (Puccini); *Sába királynője* (Goldmark K.); *Eboli* (Verdi: Don Carlos); *Amneris* (Verdi: *Aida*); *Heródiás* (R. Strauss: *Salome*); *Brünnhilde* (Wagner: *A walkür*, *Siegfried*, *Istenek alkonya*); *Ortrud* (Wagner: *Lohengrin*); *Izolda* (Wagner: *Trisztán és Izolda*); *Uzsorásné* (Petrovics E.: *Bűn és bűnhődés*). **Délutáni Kabaré** (1920–1922): A Colosseum Színpad városligeti helyiségében *Sziklay* Béla, a népszerű komikus fia nyitott kabarét. Az első négy bemutató csak látványos dramatizálás volt, majd színvonalas előadásokat is tartottak.

délvidéki színházi újságok: az I. világháború után létrehozott Jugoszlávia magyarok lakta városaiban, színházi központjaiban – Szabadka, Zombor, Becskerek, Újvidék, Zenta –, amelyekben a múlt sz. utolsó évtizedeitől tartottak színházi előadásokat, a századfordulótól naponta v. hetente jelentek meg alkalmi színházi újságok. Élettartamuk egy szezonra terjedt, a társ.-ok vendégjátéka idején évente felújították őket, műsort, szereposztást, tartalomkivonatot, olykor interjúkat, még ritkábban vitacikkeket, színházi, művészeti tárgyú írásokat tartalmaztak. Ma már a legtöbb színházi újság az országos hírlaptárakban is csak hiányosan található meg, több kiadvány pedig teljesen elveszett. Ismertebb ~ok Szabadkáról: *Színházi Napló* (1901–1903), művészeti napilap, szerk. Pusztai Béla; *Színházi Újság* (1906), szerk. Patek Béla; *A Színház* (1908–09), szerk. Fischer Rezső; *Mai Színpad* (1910–1916), szerk. Faragó Rezső; *Szín-*

házi Újság (1913–14), szerk. Gyóni Géza. *Újvidékről: Újvidéki Színházi Újság* (1901–02), szerk. Mayer József; *Thália* (1904), szerk. Herger Tihamér; *Újvidéki Színház* (1916–17), szerk. Bors László; *Porond* (1918), szerk. Tomán Sándor. Becskerekéről: *Bohém Újság* (1900), szerk. Fülep Jenő György, Széki Andor, Heltay Jenő. A két háború között, mikor a jugoszláv hatóságok nem engedélyezték hivatásos m. társ.-ok működését és vendégszereplését, a ~ok a műkedvelésről irtak, és tájékoztatták a műkedvelőket a színházi életben történekekről, időnként a napilapok időszakai mellékleteként jelentek meg (az újvidéki Reggeli Újságban az *Egyesületi Közlöny* 1937–38-ban). Ekkor jelent meg a *Revü* (1926–27) c. lap, amelynek szabadkai, újvidéki, zombori, becskereki és zentai szerk.-je volt Szabadkán, a *Szöveges Színházi Hét* (1932–33), szerk. Hirth Aladár, a *Taps* (1936–37), szerk. Keresztesi Sándor, a *Jugoszláviai Magyar Színpad* (1938), a „jugoszláviai magyar színtársulatok, színészek és rendezők kéthetente megjelenő lapja”, szerk. Csapó Sándor. – A háború után rendszeresült a színházi műsorfüzetek megjelenése, s csak időnként próbálkoztak ~kiadásával. Szabadkán 1949-ben jelent meg a *Színpad* három száma, szerk. Laták István, majd a m. és horvát társ. közös kiadványa, *A mi színpadunk – Nasa pozornica*, 14 szám 1951–53 között, szerk. Virág Mihály. Ezt akarták felújítani a színházalapítás 30. évfordulóján, de csak egy szám jelent meg, szerk. ifj. Szabó István. Az Újvidéki Színház 1974–1980 között jelentette meg a *Thália* c. ~ot, szerk. Németh P. István, amely 13 szám után megszűnt, majd 1990-ben újra indították, szerk. Guelmino Sándor, pénzühiány miatt néhány szám után megszűnt. – Ir. Kolozsi T.: Szabadkai sajtó 1848–1919 (Szabadka, 1973); Szabadkai sajtó 1919–1945 (1979); Kovacek: Néhány elfelejtett újvidéki magyar nyelvű folyóirat (A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, 1969/1).

Demcsák Ottó (Nyíregyháza, 1959. szept. 27.): táncos. Az ÁBI-ben 1979-ben szerzett balettművész diplomát. Az alakuló Győri Baletthez szerződött, és azóta is az egy. vezető magántáncosa. 1991-től a társ. művészeti tanácsának tagja, s ugyancsak 1991-től részt vesz a koreográfiai munkában is. A társ. markáns egyéniségű, jó technikájú férfi táncosa, aki Markó Iván koreográfiáinak számos főszerepét táncolta el. F.Sz. *A Nap* (Markó I.: Izzó planéták); *A halál angyala* (Markó I.: Memento); *Daphnis* (Markó I.: Daphnis és Cloé); *Az angyal* (Markó I.: Az élet peremén); *Gulliver* (Bombicz B.–Fomin–Kiss J.–Demcsák O.: Gulliver úr utazásai). **Demeter Hedvig** (Bp., 1926. szept. 12.–Bp., 1981. jún. 8.): színésznő. A közgazdasági egyetem elvégzése után 1945-ben a Nemzeti Színházban kezdte pályáját. 1947-től 1951-ig a Magyar Rádió társ.-ának tagja, ezután három évadot a Magyar Néphadsereg Színházánál töltött, majd ismét a Rádióban dolgozott. 1958–63-ban a kecskeméti Katona József, 1963-tól az egri Gárdonyi Géza Színház művésznője volt. Három esztendő a kaposvári Csiky Gergely, kettőt a Békés Megyei Jókai Színházban játszott, majd 1972-től haláláig a Miskolci Nemzeti Színház színésznője volt. Foként tragikus hösnöket alakított egyéni jellemábrázolással. 1968-ban Jászai Mari-díjat, 1980-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Olga* (Csehov: Három nővér); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Claire Zachanassian* (Dürrenmatt: A milliomosnő látogatása); *Lady Macbeth* (Sh.: Macbeth); *Sürge asszony* (Sh.: IV. Henrik); *Hekabé* (Euripidész).

Demeter Imre (Dunaharaszti, 1921. nov. 11.–Bp., 1975. aug. 14.): újságíró, lapszerkesztő, színikritikus. 1946-ban a *Haladás* c. hetilapnál kezdte pályafutását,

majd az *Esti Budapestnél* lett színházi rovatvezető. 1954-től 1957-ig a *Művelt Nép* felelős szerk.-je volt. 1957-től a *Film, Színház, Muzsika* szerk.-je, 1958-tól haláláig főszerk.-helyettese. 1948-tól jelentek meg kritikái, amelyekben művészi hozzáértéssel, éles szemmel, pontosan fogalmazta meg, elemezte a színházi élet eseményeit. Színházi témájú könyvei is megjelentek. F.M. *Rivalda* (anekdoták, 1959); *A Fészek* (szerk., 1962); *Köszönöm a tüzet* (Timár József élete, 1971); *Somlay Artúr* (1972).

Demeter Sára (Bp., 1953. máj. 28.): bábszínésznő. 1975-ben végezte el a Bábstúdiót. 1975-től az Állami Bábszínház színésznője, főleg naiva szerepeket játszik. F.Sz. *Fánika* (Bálint Á.: Elvarázsolt egérkisasszony); *Marika* (Csajkovszkij: Diótörő); *Pénélopé, Ajródié* (Horgas B.: Odüsszeusz, a tengerek vándora); *Örzsze* (Kodály Z.: Háry János).

Demeter Zsuzsa (Eger, 1943. jan. 10.–): bábművész, rendező, az egri Harlekin Bábszínház műv.-i vez.-je. Tizenkilenc éves kora óta foglalkozik bábjátékkal. 1964-ben vezetésével alakult meg a Harlekin Bábegyüttes, amely 1985-től a Gárdonyi Géza Színház tagozataként mint hivatásos bábszínház folytatja működését. F.R. Kodály Z.: *Háry János-szvit*; Baum–Hollós R.: *Oz*; Sütő A.: *Kalandozások Ihajcsuhajdiában* (a színház művészeivel közösen).

Demián Vilmos; Fischer–Demián (Brassó, 1910. jún. 9.): zeneszerző, karmester. Brassóban, majd a Bécsi Állami Zeneművészeti Akadémián tanult 1929–33-ban. 1937-től 1949-ig a kolozsvári Goldmark Filharmónia, az Ardealul Állami Filharmónia és a kolozsvári Állami Magyar Operaház karmestere. 1949-től a Gheorghiu Dima Zeneművészeti Főiskola tanára. F.M. *Kelepec* (opera, 1964); *Forgóajtó* (musical, 1967); *Concertino* (1953); *Szabadság* (1959, kantáta).

DEMCSÁK OTTÓ a *Gulliver úr utazásai* c. balettb

Demján Éva (Szabadka, 1912. dec. 11.–): előadóművész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában tanult. A 30-as évek végén a Vajda János Társaság előadóestjein lépett fel először versmondóként. Később a Független Színpadon is szerepelt. 1945 után a Pódium Kabaré, 1953-tól egy rövid időre a Vidám Színpad tagja lett. 1962-től 1971-ig az Irodalmi Színpad, ill. a Radnóti Színpad művésze. Elsősorban önálló versműsorokat adott elő. 1965-ben Jászai Mari-díjat, 1986-ban érdemes művész kitüntetést kapott. Előadóestjei: *Radnóti-est*; *Tóth Árpád-est*; „Oly korban éltem...”; *Weöres Sándor-est*; „A mindenséggel mérd magad!” (József Attila-est); *Ady-est*; *Tintásüveg*.

Demjén Gyöngyvér (Bp., 1940. máj. 26.–): színésznő. A SzAk elvégzése óta vidéki színházak tagja. 1962-től 1964-ig a győri Kisfaludy Színházban játszott, 1964–69-ben pedig a Szegedi Nemzeti Színházban. 1969 óta a veszprémi Petőfi Színház művésze. Szerepei között megtalálhatók a m. és világ drámairodalmának fontos nőalakjai, amelyeket erőteljes vonásokkal formál meg. 1988-ban Jászai Mari-díjat kapott. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Cherubin* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Mása, Irina* (Csehov: Három nővér); *Cleopatra* (Shaw: Caesar és Cleopatra); *Erzsébet* (Madách I.: Csák végnapjai); *Rhédey Eszter* (Móricz Zs.: Uri muri); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Paula* (Örkény I.: Macskajáték).

Demjén Mari (Karcag, 1857. ápr. 3.–Bp., 1928. okt. 28.): színésznő. Gyerekszínészként nevelőapja, Demjén Mihály székesfehérvári társ.-ában lépett először színpadra. Vidéki tár.-okban kardalósként szerepelt, majd szubrett és primadonna lett. 1872–73-ban Győrött, 1873–74-ben Bokody Antal társ.-ában, 1881–83 között Debrecenben, 1885-ben ismét Győrött játszott. Ezután egy időre visszavonult a színészetől. 1898-tól 1926-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Itt többnyire vj.-okban, népszínművekben lépett fel, de tragikus anyaszerepeket is eljátszott. 1906-ban Farkas–Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Szunyogné* (Gárdonyi G.: A bor); *Ida néné* (Csathó K.: Az új rokon); *Gonoszné* (Tóth E.: A falu rossza).

Demjén Mihály (Debrecen – Tasnád, 1886. febr.): színész, színiigazgató. Legkorábbi ismert fellépése Pest, 1828. 1833-ban Kassán, 1833–34-ben a budai Várszínházban játszott. 1835-től kisebb vándortárs.-ok élén többször volt színig. Szeged, Arad, Debrecen, Pécs voltak pályájának legfontosabb állomásai. A nagyobb együttesekben csak epizodista volt, az általa vezetett társ.-okban azonban hősi szerepeket is játszott. F.Sz. *Sajdár* (Bárány B.: Sajdár és Rurik); *Zrinyi* (Körner); *Caesar* (Gombos I.: Az esküvés).

Demjén Janka; Oláh Mária (?–?): színésznő. Első pályaadatunk Pestről 1828-ból van róla. Az 1850-es évek végéig élete és pályája férjével párhuzamosan alakult, ekkor kis társ.-ok tagja. Már fiatalon is többféle szerepkört látott el, idősebb korában az epizód szerepek mellett pénztárosként foglalkoztatták. F.Sz. *Bodnár Magdolna* (Kotzebue: A szerelem gyermeke); *Viarda* (Weber–Wolf: Preciosa).

Dene József (Bp., 1938–): énekes (basszbariton). A Zak ének szakát Révhegyi Ferencné vezetésével végezte. 1962–70-ben az Operaház, 1970 óta a zürichi opera magánénekes. 1973-ban Bayreuthban is szerepelt. F.Sz. *Várnagy* (Muszorgszkij: Borisz Godunov); *Figaro* (Mozart: Figaro házassága); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Dandini* (Rossini: Hamupóke).

De Negri Endre (Szabadka, 1928. aug. 23.–): díszlettervező. Az építészmérnöki karon szerzett oklevelet Belgrádban. 1951-től 1956-ig a Szabadkai Nép-színház díszlettervezője. Több műszaki újítása volt.

1952 nyarán a színházban nagyszabású átalakítási munkák keretében felszerelték a forgószínpadot, amelynek a terveit ő készítette. F.T. Machiavelli: *Mandragora*; Goldoni: *A legyező*; Sh.: *A makrancos hölgy*; Hellmann: *Kis róka*.

Dénes György (Bp., 1898. júl. 2.–Bp., 1962. ápr. 14.): színész. A Fővárosi Zenedeben tanult. Pályáját banktisztviselőként kezdte. 1918-ban a Medgyaszay, 1919-ben a Belvárosi Színházhoz szerződött. 1920–1926 között a Vígsház, 1926-tól 1931-ig a Magyar Színház tagja volt. 1931–1932-ben Max Reinhardt színházaiban lépett fel. 1932–1933-ban a Pesti, 1935–1936-ban a Kamara, 1936–1937-ben a Royal Színház szerződésében állt. 1937–1944 között a Vígsházban működött. 1945–1946-ban az Új, a Belvárosi és a Vígsházban kapott szerepeket. 1946–1949 között a Belvárosi, 1950-től 1954-ig a Fővárosi Operett, 1957-ben a Magyar Néphadsereg Színházában szerepelt. Ének- és táncművésze, kedves megjelenése mellett jellemformáló képessége, egyéni gesztusai és arcjátéka is érvényesült. Számos filmben is szerepelt és több regényt írt. Érdemes művész (1958). F.Sz. *Léczey Ernő* (Rákosi I.: A bárónő levelei); *Adam* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Báró* (Bousquet-Falk: Párizsi kirakat); *Wernigerode* (Balázs B.: Boszorkánytánc); *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Mosca* (Jonson: Volpone).

DÉNES GYÖRGY – Wunderlich ezredes (Molnár F.: A hattúró)

Dénes György, G.; *Guttman* (Bp., 1915. jún. 10.–): dalszövegíró. A Vidám Színpad szerzője. Számos musical dalszövegének írója, ill. fordítója. A bp.-i kabarék és varietészínházak ismert szerzője és *Zsüti* névvel becézett, kedvelt alakja. Sok népszerű sláger szövege is az ő nevéhez fűződik.

Dénes Oszkár (Magyarkeszi, 1891. máj. 8.–Trento, Olaszország, 1950. júl. 2.): színész. Hivatalnok pályáját elhagyva 1919-ben filmszínész lett. 1921-ben a Belvárosi Színházban lépett színpadra, majd a Jardin de Paris, a Royal Orfeum és a Király Színház tagja lett. 1922-től 1924-ig az Unió Rt. színházaiban – Blaha Lujza, Király – 1924-ben a Papagáj Kabaréban szerepelt. 1924-ben a berlini Cabaret der Komiker tagja volt. Ezt követően ismét a Royal Orfeumban lépett fel, 1929–30-ban a Király Színházban játszott. 1930-ban Lipcseből indult világkarrierje. Feleségével, Bárony Rózsiával majd az egész világot beutazta *Abraham*-operettekkel. 1936–1937-ben

még fellépett Bp.-en a Royal és a Városi Színházban. ~ különös kupléival, egyéni humorával, meglepő táncával lett a közönség kedvence, de táncoskomikusi szerepkörben is sikere volt. F.Sz. *Popinell* (O. Straus: A balga szűz); *Teddy London* (Zerkovitz B.: Eltörtött a hegedűm); *Miki gróf* (Ábrahám P.: Viktória); *Blazsek II.* (Ábrahám P.: 3 : 1 a szerelem javára); *Bajusz Pista* (Ábrahám P.: Júlia); *Musztafa bej* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban).

Dénes Zsuzsanna (Bp., 1957. júl. 22.–): énekesnő (szoprán). Diplomáját 1983-ban szerezte a Zak operatanszakán. Ugyanebben az évben II. helyezést ért el az athéni Nemzetközi Énekersenyen. 1983-ban lett az Operaház magánénekese. Elsősorban Verdi és Puccini lírai szoprán főhősnői tartoznak repertoárjához. F.Sz. *Amelia* (Verdi: Az álarcosbál); *Tosca* (Puccini); *Franciska grófné* (Farkas F.: Egy úr Velencéből).

Dengyel Ivan, *Andor* (Nagyvárad, 1944. máj. 10.–): 1969-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja lett. 1972-től 1982-ig a szatmári Északi Színházban játszott. 1982-től Mo.-on szabadfoglalkozású színész. 1986 óta a Madách, 1993 óta a Katona József Színház művésze. Általában karakter szerepeket alakít, melyekkel elmélyülten azonosul. F.Sz. *Gombóntó* (Ibsen: Peer Gynt); *Virág János* (Tamási Á.: Csalóka szivárvány); *Kuligin* (Csehov: Három nővér); *Papa* (Örkény I.: Pisti a vérzivatarban); *Camillo* (Sh.: Téli rege).

Derecskei Zsolt (Bp., 1951. dec. 7.–): énekes (tenor). 1976-ban szerzett diplomát a Zak tanárképző tagozatán *Bors* Irma növendékeként. 1979-től a Magyar Rádió és Televízió énekkarának tagja, 1987-től 1991-ig a Pécsi Nemzeti Színház, majd 1991-től az Operaház magánénekese. F.Sz. *Monostatos* (Mozart: A varázsfuvola); *Almaviva gróf* (Rossini: A szevillai borbély); *Germon Alfred* (Verdi: Traviata); *Nemorino* (Donizetti: A szerelmi bájital); *Cassio* (Verdi: Otello); *Alfred* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Deréki Antal; *Leipnik* (Bánfalva, 1849. máj. 1.–Bp., 1931. dec. 28.): színész, író. Visszaemlékezése szerint 1867-ben Törökkanizsán *Páli* Gyulánál volt először szerződésben. Jellemszínész és komikus, majd apaszínész. Különösen szalondarabokban voltak emlékezetes alakításai. Sokoldalúságát fordításai, színdarabjai, elméleti cikkei, titkári és rend.-i működése jelzi. F.Sz. *Mongerard* (Moreau: A szövetségesek); *Bagó* (Csepregy F.: A sárga csikó); *York* (Jókai M.: Milton); *Don Basilio* (Beaumarchais: Figaro házassága). F.M. *Dalárdisták*; *A magyar fregoli*; *Szép Delila*; *Pörös atyafiak*. Könyvei: *Pálcás színészek* (1914); *Vándorkomédiások* (1922).

M.A. 1868: Kocsisovszky Jusztin, Szuper Károly; 1869: Györfly Antal; 1870: Timár János; 1873: Völgyi György; 1874: Szabó Antal; 1875: Hubay Gusztáv, Némethyné; 1876–78: Lászy Vilmos; 1878: Gáspár Jenő; 1879: Aradi Gerő; 1880–83: Beődy, Mándoky Béla; 1883–86: Csóka Sándor; 1884: Népszínház; 1886: Kövesi; 1887: Csóka Sándor; 1888: Jeszenszky Dezső; 1889–91: Egri János; 1893: Zoltán Gyula; 1894: Fekete Béla; 1895: Bessenyei Miklós; 1896: Deák Péter; 1897–99: Pesti I. Lajos; 1899: Csóka Sándor; 1899–1904: Mezei Béla; 1901: Földesi; 1904: B. Polgár; 1905: Fehér Károly.

Déri Béla; *Tischler* (Nyíregyháza, 1864–?): színész. 1883-ban Eperjesen *Farkas* Gusztávnál kezdte a pályát mint kardalnok. Tehetsége hamar megmutatkozott, 1886-tól kezdve népszerű vidéki színész lett. Operett-énekes, társalgási és szerelmes szerepekben játszott, rend. is volt. 1923 után visszavonult. F.Sz. *Trevaux* (Wolff: A titok); *Öreg Nagy Isván* (Bródy S.: A tanító-

nő); *Inrédi* (Kálmán I.: Tatárjárás); *Jeremias* (Goldfaden: Sulamith); *Barley* (Stone: Lotty ezredesei); *Richard* (Shaw: Az ördög cimborája).

M.A. 1884–86: Tóth Béla; 1886–92: Krecsányi Ignác; 1892: Váradi Ferenc; 1892–95: Veszprémi Jenő; 1895: Leszkay András, Monori Sándor; 1896–1902: Halmai Imre; 1899: Szalkay Lajos; 1902: Szalkay Lajos; 1903: Micsei F. György; 1904: Kövesi; 1905: Szalkay Lajos; 1906–12: Székesfehérvár; 1910: Fehér Vilmos; 1915: Kövesi; 1916: Mezei János; 1917: Rácz; 1918: Heltai Nándor.

Déri Jenő (Szolnok, 1869. aug. 19.–?, 1942): énekes (tenor). 1893–96-ban az Operaház ösztöndíjasa. 1896-ban lépett először színpadra *Liszkay* András társ.-ában. 1899-ben mutatkozott be az Operaházban mint *Canio* (Leoncavallo: Bajazzók). Kiváló játékaival, muzikalitásával, technikájával nagy sikert aratott. 1903–06-ban vidéken énekelt, majd 1925-ig újra az Operaház tagja volt. F.Sz. *Dávid* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Déry Gabriella (Budafok, 1933. okt. 12.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1953–1958-ig a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában végezte. 1955-től 1958-ig az Operaház énekkarának tagja, majd 1958-tól magánénekesnője. *Szilágyi Erzsébet*ként (Erkel Ferenc: Hunyadi László) debütált. Pályája kezdetén főként koloratúrszerepeket énekelt, de hamarosan áttért a drámai szoprán szerepkörre, és *Takács* Paula örökébe lépett az Operaház vezető drámai szopránja lett. Élénkelté szinte az összes Verdi és Puccini drámai szoprán szerepet. Korszerű, árnyalatokban gazdag szerepformálása különösen alkalmassá tette R. Strauss hősnőinek

DÉRY GABRIELLA

(Tábornagné, A rózsalovag, Ariadne) alakítására. Előadásában a töretlen szépségű, kiegyenlített hanganyag drámai előadói készséggel párosult. Számos Hungaroton-felvétel közreműködője (Erkel: Hunyadi László, Verdi: Aida, A trubadúr, Traviata). Vendég szerepelt Európa, valamint az amerikai kontinens több országában. Liszt Ferenc-díjas (1967), érdemes (1971) és kiváló művész (1980). F.Sz. *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Abigél* (Verdi: Nabucco); *Leonóra* (Verdi: A végzet hatalma); *Aida* (Verdi); *Sába királynője* (Goldmark K.); *Salome* (R. Strauss); *Turandot*, *Tosca* (Puccini).

Déry Hugó (Szekszárd, 1887. máj. 26.–Bp., 1949. márc. 6.): színész. 1922–1926 között Csehszlovákiában kezdte pályáját. 1927–28-ban az Új, 1928–29-ben a

Fővárosi Operett, 1929–30-ban a Fővárosi Művész, 1931–32-ben a Városi, 1935–36-ban a Royal Színház szerződtette. 1930-ban fellépett az Omnia és a New York Kabarében. A főváros szinte valamennyi magán-színházában játszott epizódszerepeket. 1945-től 1949-ig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. F.Sz. Güntler (Lehár F.: A drótosztot); *Második batlan* (An-Ski: Dybuk); *Mócsi kocsmáros* (Lehár F.: Cigányszerem).

Déry István; *Mráz* (Szekszárd, 1792 –Diósgyőr, 1862. jan. 8.): színész. 1808-ban Pesten lépett a pályára és megszakítással 1815-ig a társ. tagja, velük távozott Miskolcra. 1813-ban feleségül vette *Széppataky* Rozáliát, de rövid házasság után elváltak. 1817-ben visszavonult a színésztől, ispáni és uradalmi tiszt lett. 1821–22-ben Miskolcon, 1833-ban Egerben és Budán átmenetileg visszatért a színpadra. Élete utolsó időszakában a királyi kamara diósgyőri uradalmának gazdatisztje volt. A vándorszínészet jellemző, sokoldalú színésztípusa volt, aki szerelmes és intrikus figurákat egyaránt játszott. Kellemes baritonhangja énekes szerepekre is alkalmassá tette. Alkalmi zeneszerzési és hangszerelési feladatokat is ellátott. 12 német nyelvből készült operalibrettó- és drámafordításáról tudunk. F.Sz. *József* (Schenk: Falusi borbély); *Inkle* (Eckartshausen: Inkle és Járíkö); *Frigyesi Elek* (Holbein). *Farkas* (Hirschfeld: Tündérműködés Magyarországon); *Hurbos Firi* (Kotzebue: Nagy zürzavar).

Déry Mária, B. (Mohács, 1933. jún. 5.–Baja, 1988. máj. 2.): színésznő. Pályáját 1955-ben kezdte az egri Gárdonyi Géza Színházban. 1959–1967 között a Békés Megyei Jókai, 1967–73-ban a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1973-ban a Szegedi Nemzeti Színház szerződtette, amelynek kisebb megszakításokkal tagja volt. Naíva és szubrett szerepeket alakított. F.Sz. *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Majka* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Riquette* (Ábrahám P.: Viktória); *Brigitta* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Déry Mária; *Yvette* (Bp., 1946. márc. 25.): színésznő. 1964–65-ben a Nemzeti Színházban statisztált. Egy évet végzett el a SzAk-n, majd az Országos Rendező Iroda szervezésében járta az országot. 1967-ben a veszprémi Petőfi Színház ösztöndíjasa lett. 1969–71-ben a debreceni Csokonai, 1971 dec.-étől a Szegedi Nemzeti, 1974–75-ben a Békés Megyei Jókai, 1975–76-ban a Pécsi Nemzeti Színház voltak pályája állomásai. 1976–1984 között a Honvéd Művészegyüttesben lépett fel. Egy évig szabadfoglalkozású volt. 1985 óta a Népszínház, ill. a Józsefvárosi Színház, jelenleg a Budapesti Kamaraszínház tagja. Naíva szerepkörben ért el sikereket, hogy drámai alakításokhoz érkezék el. F.Sz. *Saci* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Egérke* (Örkény I.: Macskajáték); *Stella* (Williams: A vágy villamosa); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán).

Déry Sári (Pozsony-Mád, 1922. szept. 2.–): színésznő. Pályáját a pozsonyi színházban kezdte, 1938-ban Bp.-re jött, majd Szegedre került, ahol –nem a színházban– *Ördögh* Sára néven működött. 1940–1942 között a Fővárosi Operett, 1941-ben a Városi és a Madách, 1942-ben az Új Magyar, 1943-ban a Márkus Parkszínházban, 1941-ben a Kamara Varietében, 1941–1943 között a Royal Revü Varietében szerepelt. 1944–45-ben a miskolci társ. tagja lett. 1945-ben a Pódium Kabarében, 1946-ban a Belvárosi, 1947-ben a Medgyaszay, 1948-ban a Fővárosi Operett, 1950-ben a Vidám Színházban kapott szerepeket. 1947-ben a Royal Revü, 1948-ban a Kamara Varietében, 1950-ben a Népvarietében is színpadra lépett. 1950 k. kitelepítették és gyomormérgezésben meghalt. Dekoratív megjelenésű, jól éneklő és táncoló, drámai erényeket is megcsillantó művésznő volt.

Több filmben is feltűnt. F.Sz. *Vera* (Eisemann M.: Fialtság – bolondság); *Kitty* (Hegedüs T.: Kata, Kitty, Katinka); *Európa* (Gáspár M.: Új Isten Thébában).

DÉRY SÁRI

Déry Tibor (Bp., 1894. okt. 18.–Bp., 1977. aug. 18.): író. Kereskedelmi Akadémiára járt, s magánhivatalnok lett. 1917-ben jelentkezett elbeszélésekkel. Hamarosan a *Nyugat* c. folyóirat köréhez tartozott. A Tanácsköztársaság bukása után emigrált. 1926-ban hazatért, s a *Dokumentum* c. folyóirat egyik szerk.-je lett. Ezután külföldön, 1936-tól ismét Mo.-on élt. 1947-ben Baumgarten-díjat, 1948-ban Kossuth-díjat kapott. 1957-ben politikai tevékenységeért börtönbe került és 1960-ban szabadult. Több drámát írt és fordított. *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* (1971) c. regényéből készült musical messzehangzó sikert aratott. Drámái: *A két biciklista* (1926); *A kis család vagy mit eszik reggelire* (1926); *Az óriáscecsemő* (1926); *Tükör* (1947); *Ithon* (1948); *Talpsimogató* (1954); *Bécs, 1934* (1966); *Szembenézni* (1969). Fordításai: Salacrou: *A gyűlölet éjszakája* (1947); később *A harag éjszakái* c. adták ki (1965); Hauptmann: *Henschel fuvaros* (1962); Strindberg: *Haláltánc* (1971). – Ir. Ungvári T.: D. T. (1973); Pomogáts B.: D. T. (1974).

Déryné Széppataki Róza; *Schenbach-Schekenbach* (Jászberény, 1793. dec. 24.–Miskolc, 1872. szept. 29.): énekes-színésznő, drámafordító. 1810-ben Pesten lett színésznő. Első szerepe a *Hamlet* udvarhölgye. 1813-ban feleségül ment Déry István színészhez. 1815–1847 között mint vándorszínész az egész országot bejárta. Hosszabb ideig játszott Miskolcon (1815–1819), Kollósvárott (1823–1827), Kassán (1828–1837). 1822-ben sikerrel vendégszerepelt a pesti német színházban. 1837–38-ban a Pesti Magyar Színház, 1846–47-ben a Nemzeti Színház tagja. 1847-ben visszavonult a színésztől, és hamarosan kibékült férjével, akivel 1862-ig diósgyőri birtokán, majd 1862–1872 között özvegyen Miskolcon élt. 1868-ban volt utolsó fellépése Miskolcon, *Egressy* Ákos vendégjátékán. 1869-ben segélyt kapott a Nemzeti Színház Radnótfáy-alapjából, ezért vizsonzásul 1869–1872 között megírta emlékiratait. A vándorszínészet sokoldalú primadonnája volt, aki drámai előadásokon a naíva szerepkört játszotta, az operaszínpadokon elsősorban a szoprán-szólásokat énekelte. Több száz szerep volt repertoárján. 1842-ben egy interjúban 23 kedvenc szerepét nevezte meg. Sikerei révén

jelentős része volt a m. színészet elismertetésében és társadalmi pártolásának megszervezésében. Szerepköri kiöregedése egybeesett a romantikus dráma és opera stílusfordulatával. 1842-ben hat, németből ford. drámát említett, ennek ma kb. kétszereséről tudunk. *Emlékiratai* (1879, 1900, 1955) a m. biedermeier próza kiemelkedő alkotása. ~ alakja a m. vándorszínészet jelképe. Színpadi művek (Katona J.: *A rózsza*, 1815; Herczeg F.: *Déryné ifjasszony*, 1907; Szilágyi L.: *Levendula*, 1923; Szinetár Gy.: *Déryné útrakel*, 1956; Kolozsvári A.–Cserháti L.: *Lángoló lelkek*, 1961), regényes életrajzok (Balassa I.:

DERYNÉ SZÉPPATAKI RÓZA – *Liszlí*
(Holbein: *Alpesi rózsza*)

Egy régi színésznő élete 1–2, 1940; Vitányi J.: *Komédiások*, 1963), filmek (Farkas Z.: *Futótűz*, 1943; Kalmár L.: *Déryné*, 1951; Maár Gy.: *Déryné, hol van?*, 1975) hősnője lett. F.Sz. *Marcsa* (Hirschfeld: Tündérkastély Magyarországon); *Gurli* (Kotzebue: Indusok Angliában); *Liszlí* (Clauren: *Alpesi rózsza*); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán, az osztrák utód); *Thisbe* (Hugo: *Angelo*); *Emelina* (Weigl: A svájci család); *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély); *Agatha* (Weber: A bűvös vadász); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Rómeó* (Bellini: Rómeó és Júlia). – Ir. Balkányi E.: D. (1937); Bayer J.: D. levelei (1944); Staud G.: D. Nagy magyar színészek (1957); Enyedi S.: D. erdélyi színpadokon (Bukarest, 1975, erdélyi tevékenysége szerepkatalógusával).

Déryné Színpad: → *József Attila Színház*

Derzsi János (Nyírábrány, 1954. ápr. 20. –): színész. Megszakítással 1975–1982 között végezte el a SzAk-t, majd a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházhoz szerződött. Egy évadot a kecskeméti Katona József Színházban töltött, 1986-tól pedig a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1991 óta a Budapesti Kamaraszínház színésze. Művészetére egyszerre jellemző az alkattól fakadó darabosság és alkotókészségének rugalmassága. Gyakran filmezik, kaszkadóri munkát is végez. 1992-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Decius* (Székely J.: Caligula helytartója); *Ignác* (Kárpáti P.: Az út végén a folyó); *José Arcadio* (García Márquez–Schwajda Gy.: Száz év magány); *Liliom* (Molnár F.); *Relling* (Ibsen: A vadkacsa); *Malmont* (Jókai M.: A hulla férje); *Tartuffe* (Molière).

Détár Enikő (Bp., 1964. febr. 26. –): színésznő. 1986-ban végzett a SzAk-n. 1986–1991 között a Vidám Színpad, 1991-től a Rock Színház művésznője. Kiválóan énekel és táncol, de prózai darabokban is sikereket ér el. F.Sz. *Katy* (Comden–Green–Brown: Ének az esőben); *Julie* (Poiret: Kellemes húsvéti ünnepeket); *Jane, az unoka* (Vaszary G.: Az ördög nem alszik).

Detre Annamária (Bp., 1948. ápr. 25. –): színésznő. A SzAk elvégzése után 1970-ben a Vígszínházba szerződött. 1973–1976 között a Budapesti Gyermekszínházban játszott. Közben 1976-ban elvégezte az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának pszichológia szakát. 1977-től 1978-ig az Állami Deryné Színház tagja volt. 1978-tól 1990-ig az Arany János Színház művésznője, azóta szabadfoglalkozású színművész. Főként szinkronszerpeiről ismert. F.Sz. *Margie* (O'Neill: Eljő a jeges); *Hamupipőke* (Romhányi J.); *Becky* (Twain: Tom Sawyer kalandjai); *Beatrix* (Jékely Z.: Matyás király juhásza); *Júlia* (Szántó A.–Szécsény M.–Fényes Sz.: Paprikás csirke).

Detre Szilárd; *Dittmann* (Bp., 1891. jan. 2. – ?): festő, bábművész. Münchenben, *Hollósy* Simon festőiskolájában ismerkedett meg *Blattner* Gézával és *Wallehausen* Zsigmonddal, itt találkozott mindhárman először felnőtt bábszínházzal. 1919-ben ők hárman hozták létre a szecessziós *Wayang játékok* c. felnőtt bábelőadást. A 20-as évek elején részt vett *Blattner* bábelőadásaiban, majd 1925-ben Párizsban telepedett le, ahol az *Arc-en-Ciel* bábegy. egyik alapítója volt. Kubista árnyjátékok és groteszk marionett-előadások elkészítésében egyaránt közreműködött. Legsikeresebb műve 1933-ban Balázs Béla *A fekete korszak* c. árnyjátékának szcenírozása volt. A harmincas évek első felében külön vált *Blattner*től, és feleségével külön francia gyermekbábszínházat hozott létre, *Cou-cou* néven. Később felhagyott a bábozással és szobrászattal foglalkozott.

deus ex machina (latin): 1. a görög tragédiából ismert, a francia klasszicista tragédiáig használt dramaturgiai megoldás, amikor a szerző a cselekményt külső hatalom (istenek, a sors), ill. a cselekményen kívül álló esemény váratlan megjelenítésével zárja le; 2. az istenek váratlan és hatásos megjelenítését szolgáló *lebegőgép*, *röptető*.

Deutsche Bühne (Szekszárdi Német Bemutató Színpad): az 1982 nov.-ében indított kísérlet egy „német nemzetiségi bemutató színpad” megalapítására még nem járt sikerrel. Schnitzler *Anatol* c. színjátékának bemutatója viszont a tartós fejlődés kezdetét jelentette. *Dránovits* István vezetésével, a Pécsi Rádió német tagozatának segítségével, részben hivatásos színészek és rend.-k – többek között *Iglódi* István, *Máté* Lajos, *Schubert* Éva, *Simorjay* Emese, *Gera* Zoltán, *Dobák* Lajos, *Újlaky* Károly – vendégjátékával indult a folyamatosnak tekinthető működés. 1985. jan. 1-je óta hivatalos keretek közé került az intézmény. A Művelődési Minisztérium támogatást biztosított, a Tolna Megyei Tanács a szekszárdi művelődési házban kamaraszínházat alakított ki, Baden-Württemberg tartomány (Németország) pedig egy autóbust bocsátott rendelkezésre az 1990-ben már az ország minden részében tartott előadások lebonyolítására. A színházavató előadást 1987. márc. 2-án tartották. A ~ műsorán irodalmi estek, Hans Sachs-vigjáték, kis létszámú drámai művek szerepelnek.

Deutsches Theater in der Wollgasse: → *Gyapjú utcai Színház*

Deutsche Volksbühne (1919): Bp.-en, a Révay u. 18. sz. alatt, a volt *Folies Caprice* helyiségében, a Tanácsköztársaság német népbiztosának kezdeményezésére alakult német nyelvű színház. Ig.-ja *André Armidi*, műv.-i vez.-je Jacques *Bachrach* volt. 1919. máj. 20. és júl. 19.

között működött. A társ. tagjai: Elisabeth Hochmann, Lya Thestori, Renéé Sondeg, Lénárd Béla, Erich Neumann, Max Springer, Raoul Sonen, Erich Waldheim. – Ir. Német színház a Révay utcában (SzínhÉ, 1919., 25. sz.).

Déva színésze: 1873-ban, majd az 1880-as évek elején Csóka Sándor társ.-a lépett fel -n, előbb a Nemzeti Casino, majd a nagyvendéglő udvarán, ill. a nagyudvarban berendezett szinkörben. 1882-ben Sztupa Andor társ.-a játszott olyan színészek vendéjátékával, mint E. Kovács Gyula, Molnár György. 1884-ben Geröfy Andor, 1885-ben a Nemzeti Casino dísztermében Polgár Károly szín.-a működött. 1893. jún.-ban színpártoló egylet alakult. A sz. elején az I. Erdélyi Színikerülethez osztozták. 1911. ápr. 29-én – Komor Marcell és Jakab Dezső tervei nyomán – m. szecessziós stílusban megnyílt a Városi Színház 23 páhollyal, 470 ülő- és 160 állóhellyel. Az első ig. Szilágyi Dezső volt. 1918 után Kovács Imre, 1927-től Ferenczy Gyula körzetéhez került Lugos, Enyed, Gyulafehérvár mellé. 1944 után a hivatásos m. színjátszás a városban tartott ritka vendéjátékokra korlátozódott. **Dévai Hédi;** Dank Hedvig (Kispest, 1921. okt. 16.–Bp., 1979. okt. 13.); színésznő. 1943-ban kezdte pályáját fővárosi és vidéki társ.-oknál. 1952-től a Vidám Színpad tagja volt. Paródiákban, jelenetekben groteszk karakteralakításaival tűnt ki. 1960-ban megalapította Madaras Vilmával és Járai Katalinnal a *Ricsaj-triót*, amellyel Komlós János–Kapost Miklós–Vujicsics Tihamér csípős, humoros számait adták elő.

Dévai Péter (Bp., 1944. szept. 23.–); színész. 1965-től a Pincészinházban játszott. 1967-ben a veszprémi Petőfi, 1986-ban a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színház, 1988-tól a Honvéd Művészegyüttes tagja volt. 1990 óta az egri Gárdonyi Géza Színház művésze. F.Sz. *Arzén* (Molnár F.: A hattyú); *Imrus* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Duval* (Shaw: Tanner John házassága); *Konferanszié* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő).

Dévay Camilla (Bp., 1922. dec. 22.–); színésznő. A SzAk elvégzése után 1947-ben a Nemzeti Színházban kezdte pályáját. 1947–1957 között nem szerepelt színpadon. 1957-től 1973-ig a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1973–1978 között, nyugdíjazásáig a Békés Megyei Jókai Színház művésznője volt. Tragikus hősnők sorát játszotta el pályafutása alatt. Alakításaira a drámai erő és a mély lélekábrázolás jellemző. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Kocsma Jenny* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Blanche* (Williams: A vágy villamosa); *Elektra* (Szophoklész); *Lüszisztraté* (Arisztophanész); *Nóra* (Ibsen); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem).

Devecseri Veronika (Bp., 1954. aug. 10.–); táncosnő, koreográfus, pedagógus. Táncos és balettmesteri (ÁBI) tanulmányai mellett képzőművész-tanári oklevelet szerzett. 1970-től televíziós és filmprodukciókban dolgozott táncos szólistaként. Számos színházi előadáshoz készített koreográfiát itthon – Pesti Színház, Vig- és Várszínház stb. – és külföldön (Komárom, Kassa) egyaránt. Hat évig dzsesszbalet-tanárként tevékenykedett az Országos Szórakoztatózenei Központ Revütáncos-képző Stúdiójában. 1979 óta a SzAk mozgástanszékén tanít.

Dévényi Cecília (Bp., 1941. márc. 17.–); színésznő, koreográfus. Pályáját 1958-ban kezdte a szolnoki Szigligeti Színházban. 1962-től 1968-ig a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. Egyéves veszprémi játékok után 1969-től a Vidám Színpad művésze. Nemcsak kiváló énekhangjával, hanem remek koreográfiák megalkotásával is sikereket ér el. F.Sz. *Daisy Parker* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Corinna* (Hervé: Nebáncsvirág); *Riquette* (Ábrahám P.: Viktória); *Stéphanie* (Baril-

let-Grédy: A kaktusz virága); *Nicolette* (Flatow: Egy férfi, aki nem akar).

Dévényi Edit (Bp., 1937. dec. 24.–); táncosnő, balettpedagógus. Az ÁBI-ben 1957-ben szerzett balettművész diplomát, majd 1963-ban a balettmester szakot is elvégezte, s közben egy évadon át a moszkvai Nagy Színházban csiszolta tudását. Kiváló adottságú félkarakter-táncosnőként az Operaház magántáncosa volt 1957–1968 között. Közben számos külföldi társulatnál – párizsi Théâtre des Champs Élysées, zürichi Operaház, salzburgi Városi Színház – is fellépett. 1969–1986 között Kanadában élt, ahol több nagy társ. és egyetemi tánc-tanszék vezető mestereként is dolgozott. A 90-es évek elején az újjáalakult Szegedi Balettnél balettmester. F.Sz. *Nune* (Anyiszimova: Gajane); *Sári* (Harangozó Gy.: Keszenő); *Mária* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Florine* (Petipa–Guszev: Csipkerózsika).

Dévényi Ildikó (Pécs, 1960. aug. 16.–); színésznő. Pályáját 1980-ban kezdte a győri Kisfaludy Színházban. 1982 óta a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Főként operetekben és zenés vj.-okban szerepel. F.Sz. *Fatime* (Huszka J.: Gül Baba); *Botticelli Tavasza* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága); *Csipkerózsika* (Romhányi J.); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő).

Dévényi Rita (Bp., 1957. febr. 8.–); diszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskola scenikai tanszakán 1985-ben kapott diplomát. Filmek és tvj.-ok tervezői munkája mellett színházak is – Radnóti Miklós Színház, Játékszín, bp.-i Kamaraszínház, Odry Színpad, Miskolci Nemzeti Színház, Magyar Állami Operaház – foglalkoztatják. Egységes scenikai elképzelésben épít teret és alkot jelmezeket. F. T. Bizet: *Carmen*; Sultz S.: *Oljúk meg Józsi!*

Dévényi Róbert (Bp., 1931. ápr. 14.–Bp., 1987. jún. 27.); író, dramaturg, szerkesztő. Pályáját 1956-ban a debreceni Csokonai Színházban rend.-ként kezdte. Később a KISZ Központi Művészegyüttes Színpadának volt műv.-i vez.-je, majd a Csili Művelődési Ház Soós Imre Színpadát vezette. Rendezéseire, munkáira a mély elemzőkészség, az alapos felkészültség volt a jellemző. Íráson kívül foglalkozott drámakötetek szerkesztésével, műsorok összeállításával is. Drámái: *Kisértejtárás* (1960); *Vidéken* (1962); *Páros merülés* (1969); *A kibúvó* (1974); *Mint a madár a fán* (1982); *A zsarnok és a katona* (1983). F.M. *A commedia dell'arte* (1979); *Az amatőr színjáték dramaturgiája* (1982). F. R. Puccini: *Bohémélet*.

Dévíts Imre (Kishegyes, 1922. febr. 4.–Szabadka, 1971. dec. 31.); színházigazgató, tanár és társadalompolitikus. 1960-tól 1968-ig a Szabadkai Népszínház m. tagozatának ig.-ja. 1968–1970-ig minisztériumi előadó volt a szerb kulturális minisztériumban, majd 1970-től haláláig a szabadkai színház főig.-ja. Kiváló szervezői érdeme, hogy modern stílusú, korszerű műsort játszó egy.-et alakított ki. Igazgatása alatt került színre Madách Imre: *Az ember tragédiája*, Katona József: *Bánk bán*, ösbemutatóként Háry Gyula: *Isten, császár, paraszt* c. műve. A modern drámaírók közül Mrozek, Dürrenmatt, Frisch, Camus, Behan, Örkény István kapott helyet a műsorban, Bertolt Brecht művei kerültek a közönség elé. Az operett mellett meghonosította a musicalt, segítette a rendezői-írói műhelymunkát. A sikeres nyomán a szabadkai előadásokat bevalógatták a jugoszláv színházi fesztiválok műsorába. A színházban színészképző stúdiót szervezett, majd elérte, hogy a jugoszláviai m. fiatalok a bp.-i főiskolán tanulhassanak. Igazgatása alatt ment mo.-i és romániai vendéjátékokra az együttes. Ismert m. színeszek – *Latinovits Zoltán*, *Sinkovits Imre*, *Mezei Mária*, *Psota Irén*, *Kiss Manyi* stb. – vendégszere-

peltek a szabadkai előadásokban. Mo.-i rendezőket is foglalkoztattak. – Ir. D. I.-ről (Létünk, Újvidék, 1972/3–4.).

Dezsényi Péter (Bp., 1955. júl. 27.–): rendező. Pályáját a szolnoki Szigligeti Színházban kezdte 1974-ben. 1982-ben a SzAk-n a színész, 1987-ben a rend.-i szakot végezte el. 1987–90-ben a Miskolci Nemzeti Színház rend.-je, 1990 óta az egri Gárdonyi Géza Színházban dolgozik. F.R. Mamet: *Amerikai bölény*; Szomory D.: *II. Lajos király*; Molière: *Scapin furfangjai*; Steinbeck: *Egerek és emberek*; Csokonai V. M.: *Karinyóné*. F.Sz. Erich (O. von Horváth): *Mesél a bécsi erdő*).

Dezséri Gyula; *D. Horváth* (Takácsi, 1850. jan. 24.–Bp., 1928. dec. 5.): színész. 1873-ban lépett színpadra Lászy Vilmos színtárs.-ánál. Vidéki évek után – pl. 1893–1895 között Szegeden, 1895–96-ban Pécsen, 1896–97-ben Temesváron játszott – 1897-ben a Magyar Színház szerződtette. 1900-tól a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja, 1914-től örökös tagja lett. 1920-ban Bp.-re költözött. Ebben az évben a Nemzeti Színházban vendég szerepelt, 1921-től a Renaissance Színház, majd 1923–24-ben a pécsi színház színésze. 1924-ben nyugdíjba vonult. Az erdélyi m. színjátszás jelentős egyénisége, aki kiváló karakterszínész volt. F.Sz. *Lear király* (Sh.); *Kányai* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Montague* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Főúr* (Bródy S.: A tanítónő); *Miklál bán* (Katona J.: Bánk bán).

Dezső József (Lesencetomaj, 1867. ápr. 28.–Bp., 1915. máj. 14.): színész. 1889-ben végezte el a SzAk-t és Pécsre szerződött Somogyi Károlyhoz. 1890-ben Temesváron *Krecsányi Ignácnál* volt, 1891-től 1915-ig a Nemzeti Színház tagja. Bonviván és szerelmes szerepeket játszott. Elegáns külseje, szép arca tette alkalmassá erre a szerepkörre. Humora kedves és egyedi, lírája szívhez szóló volt. F.Sz. *Marcel* (Barrière–Murger: Bohém világ); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Figaro* (Beaumarchais: A szevillai borbély); *Claude Morillot* (Bataille: Nászinduló). Könyve: *A siker* (1907). Játszott *A gazdag ember kabátja* (1912) c. korai m. filmben. F.M. *Egy szál mirtusz* (1905), *Utolsó fejezet* (1908). Szerk. a *Műkedvelők* c. lapot.

Dezsőffy László (Mindszent, 1890. jan. 24.–Bp., 1948. okt. 8.): színész. *Rákosi Szidi* színiiskoláját végezte, majd a miskolci társ.-nál kezdte pályáját. Innen a *Royal Orfeum*hoz szerződött, ahol 12 évig működött. Ezután filmezett, majd az első világháború után ismét a Royal Orfeumhoz tért vissza. Az *Aranymadár* c. operett főszerepét 300-szor játszotta. Az 1929-ben létesült Bethlen téri Színpad művészeti vezetője volt, ahol játszott is. F.Sz. *Flippy* (Zerkovitz B.: Aranymadár); *Primás* (Zerkovitz B.: Falu végén kurta kocsmá).

Dézs Szabó Gábor; *Szabó* (Szolnok, 1959. jún. 10.–): színész. A SzAk elvégzése után 1983-ban a kecskeméti Katona József Színházba szerződött. 1984 óta a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Operettek, musicalek táncoskomikus, ill. főszerepeit játssza nagy sikerrel. F.Sz. *Mixi* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Zwickli Tóbiás* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Herceg* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Poire* (Jacobi V.: Sybill); *Don Quijote* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja).

dialógus (latin) *párbeszéd*: 1. általános értelemben minden párbeszédés formájú irodalmi alkotás; 2. a színpadi szöveg formájegy, a színpadi alakok közti érintkezés eszköze, két (v. több) személynek egymással folytatott beszélgetése, mely a színpadon megjelenő műben cselekvésvértékű. A ~nak egy színészre eső része a *replika*. – Ir. Bécsy T.: A dráma lételméletéről (1984).

Dienes Gedeon, dr. (1914. dec. 16.–): táncművész, kritikus. Szerkesztői – MTI 1942–44-ben, Akadémiai Kiadó 1953–64-ben – és külügyi munkaterülete – Külügyminisztérium 1945–52-ben, Kulturális Kapcsolatok Intézete 1964–73-ban – mellett az 1960-as évek közepétől a Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozatának munkatársa, 1990-től a Magyar Táncművészeti Társaság vezetője volt. 1973–1985 között a Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) vez. tagja, 1988-tól az UNESCO Nemzetközi Tánctanácsának (CID) vezető munkatársa. Kritikái, tudósításai megjelentek a *Muzsika*, a *Magyar Hírlap* és a *Táncművészet* hasábjain, tanulmányait – főleg a mozdulatművészet és modern tánc tárgykörében – a Táncművészeti Tanulmányok kötetében (1959–1989) publikálta. Az utóbbinak több alkalommal szerk.-je, számos külföldi szaklexikon munkatársa volt.

Dienes Valéria; *Geiger* (Szekszárd, 1879. máj. 25.–Bp., 1978. jún. 8.): táncos, pedagógus, teoretikus, koreográfus. Filozófiát, matematikát, esztétikát, pszichológiát tanult Bp.-en, majd 1905-től H. Bergson óráit látogatta Párizsban, s közben megismerkedett Raymond Duncan görög tornarendszerével. Ennek inspirációjára dolgozta ki *orkesztika* rendszerét, amely a mozdulat vizsgálatán alapul. Az orkesztika négy fő fejezetének – plasztika, ritmika, dinamika, szimbolika – kidolgozása mellett pedagógiai és kor.-i munkát is végzett 1942-ig, amikor elfordult a táncművészettől. Rendszerének fennmaradását elsősorban tanítványa, *Mirkovszky Mária* munkássága tette lehetővé, aki a 80-as évekig változatlan formában adta tovább az orkesztikát. F.K. *Hajnalvárás* (1925); *Nyolc boldogság* (1926); *A gyermek útja* (1935). F.M. *A relativ kinetika alapvonalai*, *A mozdulatritmika alapvonalai* (Táncművészeti Tanulmányok, 1965–1968, 1969–1970); *A szimbolika főbb problémái* (Táncművészeti Értesítő). – Ir. L. Merényi Zs.: Szabad táncirányzatok (A színpadi tánc története Magyarországon, 1989); Fekete V.: Bergsonizmus és görögségkép D. V. mozdulatrendszerében (Táncművészeti Tanulmányok, 1988–1989); Dienes G.: Dienes Valéria orkesztikai rendszeréről (Táncművészeti dokumentumok, 1990).

Dienzl Oszkár (Bp., 1877. márc. 7.–Bp., 1925. dec. 26.): zongoraművész, karmester, zeneszerző. A Zak elvégzése után 1899-ben *Makó Lajos* társ.-ánál lett karmester. Működött a *Budai Színkör*ben is. 1908-tól a Zak tanára volt. Zongorakiséreként lett híres. A 20-as években lokálokból játszott. Dalokat és zongorakiséreteket is komponált.

Dietrich Miksáné; *Papp Júlia* (Nagyvárad, 1886. jan. 1.–?): színésznő, színéspedagógus. *Rákosi Szidi* színiiskoláját végezte, s férjhez ment. 1908-ban *Rákosi Szidi* színiiskolájának rendkívüli tanára, 1910-ben rendes tanára és ig.helyettese lett. 1927 őszén a Játékszín előadásain színpadra lépett, és a rádióban is szerepelt.

dikció (latin): 1. a színészi *akció* és alakformálás egyik legfontosabb eszköze; a beszédmod által való jellemzés és értelmezés, a színpadi szövegmondás és szövegtagolás módja. A színpadi alak jellemvél adekvát hangszínt, hanghordozást, hangerőt, hangsúlyozást, szövegtagolást, a szövegmondás tempóját, érzelmi árnyaltságát, modulációit, valamint az akció és a ~ megfelelő arányát a játékban a színész – a rend. instrukciói alapján – a drámai szituációnak megfelelően alakítja ki; 2. ezen játékeszköznek egy színész játéktílusához kapcsolódó módja. Ilyen értelemben beszélhetünk egyes színészek ~járól.

dilettáns; *delektáns* (latin): 1. → *műkedvelő*; 2. mai, pejoratív szóhasználatban a csekély tehetségű v. fogyatékos mesterségbeli tudással bíró hivatásos színész minősítése.

Dimanopulu Afrodité (Miskolc, 1965. ápr. 30.–): színésznő. Tanulmányait a Nemzeti Színház stúdiójában, később a SzAk-n folytatta. 1988 óta az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. Zenés és prózai darabokban egyformán jó alakítások fűződnek nevéhez. F.Sz. *Abigail* (Miller: A salemi boszorkányok); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz).

Dimitrijević Mara (Topolya, 1913. nov. 17.–Princetown, 1992. szept. 11.): színházigazgató, rendező, színésznő. Szülővárosa falujáró népszínházának irányítója 1949–1959 között. Rátermettséggel, hozzáértéssel vezette a kis személyzetű, de lelkes, semmilyen akadályt nem ismerő egy.-t. F.Sz. *Alvingné* (Ibsen: Kísértetek); *Fruzsina* (Molière: A fősvény); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Marcsa* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Fema* (Sterija Popovic: A felfuvalkodott tökfey). F.R. Szirmai A.: *Mágna Miska*; Trifković: *A válogatós lány*.

Dimulász Miklós (Pécs, 1952. aug. 9.–): színész. 1977-ben végezte el a SzAk-t, majd a Thália Színházba szerződött. 1982-től 1991-ig a Népszínházban játszott, 1991-ben a Pécsi Nemzeti Színház színésze lett. Karakter- és epizód szerepek gondosan megformált alakításai fűződnek nevéhez. Több tévéjátékban és filmben szerepelt. F.Sz. *Slim* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Julianus* (Illyés Gy.: A kegyenc); *Theseus* (Sh.: Szentivánéji álom).

Dinyés István (Kiskunfélegyháza, 1955. jan. 17.–): bábszínész, színész. 1976-ban végezte el a Bábstúdiót. 1976-tól 1981-ig az Állami Bábszínház tagja. 1981–1986 között a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1987-ben *Malgot* István társ.-ának, a Hold Színháznak művésze. Nagyszerű mozgáskultúrával rendelkező karakterszínész. F.Sz. *Szultán* (Gernet-Bánd A.–Devecseri G.: Aladdin csodalámpája); *Behemót kutyája* (Matvejeva-Mészöly D.: A csodálatos kalucsn); *Dudás* (Sh.: Szentivánéji álom); *Drosselmeyer tanácsos* (Csajkovszkij: Diótörő); *Pilátus* (Vándorfi L.: Jézus, az ember fia); *Vak félisten* (Hernádi Gy.–Jancsó M.–Gyurkó L.: Jöjj délre, cimborám); *Tigris Brow* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Traudius* (Malgot I.: Dromlet).

Dinyéssy Juliska (Ivanovka, 1892. júl. 9.–?): színésznő. 1900-ban lépett színpadra, 1902-től *Krecsányi Ignác* társ.-ában játszott. 1909–10-ben Kecskemétre, 1910–11-ben Szatmárra, 1911–12-ben Sopronba szerződött. 1912-től 1914-ig Pécsen, 1914–15-ben Szabadkán, 1915-től 1919-ig Temesvárott játszott. 1921–1923 között a Vár, 1923–24-ben a Belvárosi Színházban lépett fel. Ezután nagyon ritkán a Magyar és a Víg színházban még szerepelt. Neve szerepel a Színészkamara 1939-es névsorában. Naivas szerepeket alakított. F.Sz. *Klytaimnéstrá* (Szophoklész: Élektra); *Mária* (Rau-pach: A molnár és gyermeke); *Claire* (Ohnet: A vasgyáros).

Diósi Anna; Nusi (? , 1884–Bp., 1970. márc. 29.): színésznő. 1903-ban Kassán kezdte pályáját, ahol 1907-ig játszott. 1908–09-ben Nagyváradon, 1909-től 1914-ig Aradon szerepelt. 1915–16-ban a Víg színház tagja lett. 1916-ban a Kristálypalotában, 1917–18-ban a Budai Színházban is játszott. Sikeres operettprimadonna volt, de hamar elhagyta a pályát. F.Sz. *Mogyoróssy* (Kálmán I.: Tatárjárás); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Glávári Hanna* (Lehár F.: A víg özvegy).

Diósy Edith (Bp., ?–?): énekesnő (szoprán). Apja, dr. *Diósy Béla*, a bp.-i német és m. nyelvű napilapok egyik legtekintélyesebb zenekritikusa, majd a Zak operatárszakának tanára volt. Anyja, *Diósné Handel Berta* tanította énekelni. Sikerrel mutatkozott be német színpadokon, majd hosszabb ideig hangversenyezett Hollandiában. Kulturált éneklésére, páratlan zenei intelligenciá-

jára felfigyelt Bruno Walter is, aki egy évig tanította Münchenben. Ezt követően *Micaela* (Bizet: Carmen) szerepében mutatkozott be, amelyben édesanyja is debütált. Münchenből a gerai udvari színházhoz, majd a berlini udvari operaházhoz szerződött. 1927-ben *Cherubinként* (Mozart: Figaro házassága) lépett fel a bp.-i Operaházban, amelynek 1940-ig volt magánénekese. F.Sz. *Wellgunde* (Wagner: A Rajna kincse, Istenek alkonya); *Lola* (Mascagni: Parasztbecsület); *Lucilla* (Respighi: A láng); *Erősz* (Gluck: Orfeusz).

Diósné Handel Berta (Újpest, 1869. szept. 30.–Bp., 1927. aug. 1.): énekesnő (mezzoszoprán), ének- és játékmester. Zak-i tanulmányok után külföldön kezdte pályáját. 1891-től az Operaház tagja, az első nemzedék legjobbjainak egyike. 1912 után játékmester. 1916-ban tiszteletbeli tagként búcsúzott el. Rendkívül nagy hangterjedelme, sötét hangszíne képessé tette drámai szoprán szerepek alakítására is. Élete utolsó éveiben is tanított. Növendékei között volt lánya, 1929. febr. 15.–): színész. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a szatmári Északi Színház szerződött. Kiseb-nagyobb karakterszerepet játszott, főleg vj.-okban aratott sikereket. F. Sz. *Don Pedro* (Lope de Vega: Dacból terem a szerelem); *Timár Mihály* (Jókai M.: Az aranyember); *Bagaméri* (Méhés Gy.: Duplakanyar); *Grandin* (Thomas: A papagáj és a zsaru).

Diószeghy Iván (Harasztos, 1929. febr. 15.–): színész. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a szatmári Északi Színházhoz szerződött. 1989 óta a debreceni Csokonai Színház művésze. F. Sz. *Menato* (Ruzante: A csapodár madárka); *Rode* (Csehov: Három nővér); *Sefelt* (Keyes-Wasserman: Kakukkfészek). F. R. Kaffka M.: *Az élet útján*.

Diószeghy Iván, ifj. (Kolozsvar, 1952. okt. 21.–): színész. 1979-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a szatmári Északi Színházhoz szerződött. 1989 óta a debreceni Csokonai Színház művésze. F. Sz. *Menato* (Ruzante: A csapodár madárka); *Rode* (Csehov: Három nővér); *Sefelt* (Keyes-Wasserman: Kakukkfészek). F. R. Kaffka M.: *Az élet útján*.

direktor: →színházigazgató

D'Iszo: →Iszo Kálmán

diszeloadás: ünnepélyes alkalmából (egyházi, állami ünnep, az uralkodóház családi évfordulói, kulturális évfordulók, a színház v. egyes színésze jubileuma stb.) fényes keretek között (a színház és a nézőtér kivilágításával, a scenikai lehetőségek maximumának biztosításával, alkalmi prologus, zenemű, ünnepi beszéd stb. beiktatásával), az alkalomnak megfelelően meghívott, válogatott közönség jelenlétében tartott előadás, melyen többnyire az alkalomhoz tematikusan kapcsolódó műsordarab, az adott esemény tiszteletére színpadi művek részleteiből összeállított v. szerkesztett műsor, ritkábban új színpadi mű kerül színre.

diszítő munkás: műszaki alkalmazott a színházban, akinek feladata, hogy a díszleteket a raktárból a színpadra juttassa, ott szakszerűen és biztonságosan összeállítsa a tervezett színpadképnek megfelelően. *Változaskor* áthelyez v. bont és épít, az előadás végén bontja és ismét a raktárba szállítja az előadás díszleteit.

diszlet: a színpadi mű cselekményének helyszínét jelölő, változtatható, mozgatható és cserélhető színpadbe rendezés. A bemutatandó mű által meghatározott korstílust, a szerző instrukcióit, a rendezői és ~tervezői koncepciót megjelenítő építészeti-képzőművészeti alkotás, mely a színpadi tér (*játékter*) és a *színpadkép* meghatározó eleme. – Ir.: G. C. Izenour: Theater Design (New York, 1977); Sh. Cheney: Stage Decoration (New York, 1928); Babet: Le Décor de théâtre de 1870 à 1914 (Pa-

ris, 1965); H. Burris–Meyer–E. C. Cole: *Scenery for the Theatre* (Boston–Toronto, 1938, 1971).

diszletezés: a játéktér ideiglenes beépítése, berendezése olyan diszletelemekkel, bútorokkal, kellékekkel, amelyek sajátos jelrendszerükkel megteremtik a színi-előadás környezetét. Összetett, jól szervezett folyamat, többnyire igen korlátozott tér- és időbeni lehetőségekkel, alárendelve a rendezés és diszlettervezés művészi koncepciójának. Irányítója a *diszletmester*.

diszletgyártás: a diszletelemek előállítása, melynek alapja a *diszletterv* és a *makett*. A vázszerkezetek és a végző megjelenítést biztosító burkolófelületek készítése szakműhelyekben történik. Az egyes elemeket a diszlet-összeállító térben illesztik, igazítják, egészítik ki, hogy a kis, szállítható elemekből összeálló *diszlet* a színpadon gyorsan és biztonságosan szerelhető legyen. A ~ utolsó fázisa a színpadi *diszletpróba*, amelynél valamennyi elem és a világítás együttes összehatását ellenőrzik az előadás művészi és műszaki létrehozó, irányító.

diszletmakett: → *diszletterv*

diszletmester; *színpadmester:* a színpadi munkások vezetője, a diszlet színpadi felállítást, változtatását, ill. bontását és raktározását irányítja.

diszletmozgatás: a diszletelemek mozgatása az előadáson belül a színpadkép változtatásakor. Módjá szerint kézzel vagy géppel, iránya szerint vízszintesen vagy függőlegesen, ritkábban – összetett mozgások eredményeként – tetszőleges pálya mentén történik. A vízszintes gépi mozgatás *forgószínpaddal* vagy színpadi *koscsival*, a függőleges a *diszlettartóval*, *ponthúzóval* vagy süllyedő pódiumokkal történik.

diszletpróba: → *állítópróba*

diszlettartó: a függesztett – lógó – diszletek felkötésére szolgáló kör- vagy téglalap szelvényű cső. A ~-k a színpadtérben a *proscénium-fallal* párhuzamosan, a színpad mélységi irányában 25–30 cm-enként helyezkednek el. Hosszuk meghaladja a színpadnyílás szélességét. Általában 4 vagy 6 ponton vannak felfüggesztve, és a hasznos belmagasságon belül függőlegesen mozgathatók kézi vagy gépi erővel. A színházi mindennapi szóhasználatban *tréger* az elterjedt elnevezése, ami a német Dekorationsträger szóból származik.

diszletterv: az alkalmazott képzőművészet egyik ága, amely a megvalósítandó színpadképet ábrázolja. Arányaiban és színvilágában előre jelez, meghatároz egy konkrét színpadi helyszínt. Kivitelezéséhez méretes alaprajz, „színes terv”, részrajzok sorozata, anyagmegjelölés, esetleg a kivitelezés módjának meghatározása, megfogalmazása tartozik. Kiegészíti a háromdimenziós, méretarányos modell, az ún. *makett*.

diszlettervezés: bizonyos színházi konvenciórendszerekben megelégszenek valamifajta „semleges” játéktérrel. Nincsen a játékra kijelölt területen semmi, ami a játék helyszínét konkrétan tenné. Ilyen pl. a dobogó, a piactér, egy adott építészeti háttér, kertszínpad, háttér-függöny. A reneszánsz óta, s főképpen zárt helyiségekben – diszterem, táncterem, majd a színházépületek színpada –, előadott színjátékok azonban sokszor igényelnek utalást egy meghatározott helyszínrre, vagy éppen hiteles, történelmi hitelű térbeli ábrázolás igényével lépnek fel. A ~ ezt a sajátos művészi ábrázolást teremti meg. Rendkívül változatos képzőművészeti és technikai eszközökkel számolhat: perspektivikusan festett, kétdimenziós kulisszákkal és hátterekkel, háromdimenziós plasztikus megoldásokkal, mechanikus színpadtér-változtatásokkal, vetítésekkel, különböző fejlettségű világítástechnikákkal. A jelenkor erősen technizált, komputerizált, dinamikus produkcióinál feladatkörét a *lárványtervezés* veheti át. A ~ során több szempontot lehet, a

rendezővel való egyetértésben, figyelembe venni: a mű keletkezésének korát, az előadás helyét és időpontját, az adott színpad-játéktér adottságait, a megkívánt képzőművészeti stílust, vagy annak korrigált (parodizált) változatát. Az elvi és művészi döntések után az elképzelések a *diszletterv*ben fogalmazódnak meg. Általában egyeztetni kell a *jelmeztervező*vel is; a két feladatkört sok esetben egyetlen személy látja el.

diszponálás: a színész(ek) meghatározott időpontra szóló behívása filmes, televíziós v. rádiós produkció felvételére előzetes *egyeztetés* alapján. A behívó dokumentumot a szaknyelv *diszponak* nevezi.

Ditrói Ica (Szeged, 1909. jún. 14–): színész. Ditrói Mór unokája. A SzAk-t 1928-ban végezte el. Pályáját 1928–29-ben az Országos Kamara Színházban kezdte. 1929–30-ban a debreceni társ., 1930–31-ben az Andrássy úti, 1931–32-ben a Kamara Színház tagja volt. 1931-ben férjhez ment, s ritkábban lépett színpadra. 1951–1955 között a Madách, 1955-től 1957-ig a Miskolci Nemzeti Színház művésznője volt. Pódiumon is szerepelt. Vonzó egyéniségével, kifejező játékával hősnő- és naivaszerepeket játszott. F. Sz. *Annuska* (Gárdonyi G.); *Helén* (Géraldy: Szeretni); *Y grófnő* (Klabund: XYZ); *Lici* (Zsolt B.: Erzsébetváros).

DITRÓI MÓR

Ditrói Mór; *Himmelstein* (Kolozsvár, 1851. okt. 5.–Bp., 1945. febr. 16.): színész, rendező, színházigazgató. Pesten egy időben volt a Színészeti Tanoda növendéke és a bölcsészettudományi kar hallgatója (1871–1874). 1874-ben a kolozsvári színháznál kezdte pályáját. 1880-ban *Krecsányi* Ignác kassai társ.-ához került, ahol rend.-ként is dolgozott. 1881-ben a Népszínház tagja volt, a következő évadot ismét Krecsányinál töltötte Debrecenben. 1883–1885 között Szegeden volt művezető, majd két évig *Jakab* Lajosnál Nagyváradon, Sopronban, Székesfehérvárott, majd Szabadkán dolgozott. 1887-ben megalakította a Thália Színészszövetkezetet, de ugyanebben az évben meghívták a kolozsvári színház élére. Működéséhez fűződik a színház egyik fénykora. 1891-ben Magyar Ciklust rendezett, majd 1894–95-ben Shakespeare-ciklust mutatott be. Itt nevelte fel azt a kiváló együttest, amelyből több színészt szerződtetett 1896-ban a Vígyszínházhoz, amelynek ő lett a műv.-i ig.-ja. Legendás társ.-ával új korszakot nyitott a m. színészet történetében. Kemény, nem mindig finom modorú rend.-i módszerrel alakította ki az ún. vígyszínházi stílust,

melynek lényege: átélésre és ösztönzésre törekvő, salangmentes, tökéletesen összehangolt színészi játék. Minden produkció színrevitelében aktívan részt vett, de nevét nem engedte szerepeltetni a színlapon. 1916-ban nyugalomba vonult. 1917–18-ban Bárdos Artúrt segítette a Belvárosi Színházban, s 1921-ben rendezett is itt. 1922-ben a Renaissance, majd a Magyar Színházban működött. Nyugdíját az infláció semmivé tette: 1926-ban trafikengedélyt kapott a kultusz-kormánytól. ~ nevéhez fűződik a Vigszínház Színésziskolájának megalapítása, amely 1903-tól (1917-ig ~ igazgatásával) az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolája néven működött. 1902–1922 között az Országos Színészegyesület ügyvezető elnökeként, majd alelnökeként is tevékenykedett. F. M. *Komédiások* (visszaemlékezés, 1929). – Ir.: Mészöly T.: *Színház a század küszöbén* (1986).

Ditrói Puskás Béla (Tövis, 1908. dec. 22. – Kolozsvár, 1966. ápr. 1.): színész. 1927-ben lépett színpadra Kolozsvárról. Évtizedeken át operettszerepeket játszott. Jellemformáló tehetségére csak a negyvenes évek végétől figyeltek fel a rend.-k. Kiváló karakterszínész volt, a sima modorú, csúszó-mászó, dörgölődő figurákat igen változatos eszközökkel elevenítette meg. F. Sz. *Szenjono-vics* (Ivanov: Páncélvonal); *Vászonárus* (Fazekas M. – Móricz Zs.: *Ludas Matyi*); *Kardos* (Háy Gy.: *Az élet hidja*); *Fabio* (Lope de Vega: *A kertész kutyája*).

Dittersdorf, Karl; *Ditters von Carl* (Bécs, 1739. nov. 2. – Neuhof, Csehország, 1799. okt. 24.): zeneszerző. Josef von Hildburghausen herceg vezértábornagy apórjaként szolgált, aki gondoskodott zenei neveléséről. Zeneszerzésre Joseph Bonnoval taníttatta, és 1761-ben a bécsi Hofoper zenekarában szerzett számára állást. 1765-től 1769-ig Michael Haydn utódként a nagyváradi püspök karmestere lett, majd a zenekar feloszlását követően rövid ideig Johannisbergben gróf Schaffgotsch boroszlói hercegeinek szolgálatába került. 1774-ben kitért a császár ajánlata elől, hogy fogadja el az udvari karmesteri tisztelet. Johannisbergben kis színházat rendezett be, ahol számos művet írt. Legjelentősebb kompozíciói azonban bécsi tartózkodásai idején keletkeztek. Dittersdorf, aki műveiben elsősorban Wagenseilhez és a lokális bécsi hagyományokhoz kapcsolódott, a német vígopera megalapítói közé tartozik. E műfajban írott műveit azonban Mozart vígoperái (főként Mozart halála után) Bécsben háttérbe szorították, de legsikeresebb műve, a *Doctor und Apotheker* (Bécs, 1786) máig fennmaradt. F. M. operák, operettek, oratóriumok, misék, kantáták, versenyművek, stb.

diva (olasz): híres, ünnepelt színész- v. énekesnő. A mai szíatár elnevezés korábbi megfelelője.

Divéki Imre (?–?): színész. 1809–1814 között a pesti társ. tagja, 1813–14-ben gazdasági vezetőjük is. Általában idősebb karakterfigurákat, apaszerepeket játszott. Két német nyelvből készített fordítása szerepelt a műsoron. F. Sz. *Moór Maximilián* (Schiller: *Haramiák*); *Illoki Gedeon* (Katona J.: *A borzasztó torony*); *Las Casas* (Kotzebue: *Rolla halála*); *IV. Béla* (Bárány B.: *Sajdár és Rurik*).

Divéky József (Farmos, 1887. szept. 28. – Sopron, 1951. szept. 10.): grafikus. Bécsben és a bp.-i Iparművészeti Főiskolán tanult. 1918-tól 1941-ig Svájcban élt. 1913-ban Brüsszelben egy Le petit Théâtre-nek nevezett helyiségben rendezett marionett-előadásokat. Játszottak Gentben és Antwerpenben is (Mozart: *Bastien et Bastienne*; Pergolesi: *Úrhatnám szolgáló*). 1938-ban Sopronban telepedett le, és tanulmányt írt „egy létesítendő magyar marionett-színházról”.

Dobai Vilmos (Bp., 1928. dec. 16. –): rendező. 1952-ben végezte el a SzAk-t, majd a kecskeméti Katona

József, 1954-től 1956-ig a Szegedi Nemzeti Színház rend.-je volt. 1957–1962 között a Pécsi Nemzeti Színház rend.-jeként, 1962-től 1974-ig pedig főrend.-ként dolgozott. 1975-től a Magyar Rádióban rend.-, 1985-től főrend. 1961-ben a bp.-i Egyetemi Színpad egyik alapítója volt. Művészetét az emberábrázolás hitelességének igénye jellemzi. 1966-ban Jászai Mari-díjat, 1988-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F. R. ifj. J. Strauss: *A denevér*; Gogol: *A revizor*; Molière: *Tartuffe*; Schiller: *Ármány és szerelem*; Kacsóh P.: *János vitéz*; Hugo: *A királyasszony lovagja*; Molnár F.: *Olympia*; Sh.: *III. Richárd*, *Hamlet*; Csehov: *Három nővér*; Williams: *A vágy villamosa*; Mitterer: *Szibéria*.

Dobák Lajos (Bp., 1928. júl. 25. –): színész. A SzAk-ról 1949-ben eltávolították, így amatőrként dolgozott 1954-ig, amikor a Magyar Néphadsereg Színháza szerződtette. 1957-től 1961-ig a kecskeméti Katona József, majd a Pécsi Nemzeti Színház tagja, 1965–1982 között a veszprémi Petőfi Színház színésze volt. 1986-ig a Radnóti Színpad, 1988-ig, nyugdíjba vonulásáig a szolnoki Szigligeti Színház művésze volt. 1990-től a székszárdi Német Bemutatószínpadon lép fel. Klasszikus és modern darabok főszerepeit alakítja. Rendez is. 1973-ban Jászai Mari-díjat kapott. F. Sz. *Jágó* (Sh.: *Othello*); *Görgey* (Illyés Gy.: *Fáklyaláng*); *Petronius* (Illyés Gy.: *A kegyenc*); *Ferenc József* (Illyés Gy.: *Különc*); *Sánta professzor* (Németh L.: *Győzelem*); *Percsihin* (Gorkij: *Kispolgárok*); *Malvolio* (Sh.: *Vízkereszt, vagy amit akartok*); *Apa* (Schönherr: *A nőstény ördög*).

Dobák Livia (Bp., 1955. ápr. 30. –): dramaturg. Pályáját 1973-ban kezdte a Vigszínházban rendezőasszisztensként. 1981-től 1988-ig a Pécsi Nemzeti Színház dramaturga volt. Közben 1983-ban elvégezte a SzAk színházelméleti szakát. 1988 óta a debreceni Csokonai Színház dramaturga. Főként a lengyel és cseh drámairodalom foglalkoztatja. Tagja a Fiatal Drámaírók Nyílt Fóruma szakmai bizottságának.

Dobay Livia (Bp., 1912. máj. 15. –): énekesnő (szoprán). Zenei tanulmányait zongoraszakon kezdte, ének-tanulmányait a Zak-n Szabados Béla tanítványa-ként végezte. 1933-ban szerződtette az Operaház, ahol *Nedda* (Leoncavallo: *Bajazzók*) szerepében mutatkozott be. 1957-ig, visszavonulásáig elsősorban *Verdi* és *Puccini* lírai szoprán szerepeiben nyújtott kimagasló alakításokat. Kiváló színészi képességei révén ő volt minden idők legjobb *Alice Ford*-ja (Verdi: *Falstaff*) a magyar operaszínpadon, de *Mimi*-ként és *Cso-Cso-Szán*-ként (Puccini: *Bohémélet*, *Pillangókisasszony*) is a legjobb énekesnők közé sorolják. Visszavonulása után Bécsben telepedett le. F. Sz.: *Agáta* (Weber: *A bűvös vadász*); *Liu* (Puccini: *Turandot*); *Thais* (Massenet); *Wellgunde* (Wagner: *A Rajna kincse*, *Istenek alkonya*).

Dobi Ferenc; *Dobacsek* (Újvidék, 1880. ápr. 29. – ?, 1916. márc.): színész. A SzAk után (1904) a *Thalia Társaság*hoz került. Az 1906–07-es évadban Szegeden, az 1907–08-as évadban a *Népszínház-Vígoperában* játszott. 1908 őszén a *Magyar Színház* szerződtette, amelynek 1914-ig, hadba vonulásáig tagja volt. Pályáját kidolgozott epizódalakítások jellemezték. F. Sz. *Shoemaker* (Shaw: *Az orvos dilemmája*); *Rudas* (Bíró L.: *Sárga lilium*).

Dobó Sándor; *Scheiber* (Csabrendek, 1855. szept. 1. – Győr, 1923. dec. 5.): színpász, színiigazgató, színházi titkár. Joghallgató, majd katona volt. 1880-ban Kecskeméten kezdte pályáját *Lászy Vilmos*-nál. 1889–1902 között Kecskeméten, Zentán, Győrött járt társ.-ával. Ezután *Komjáthy* Jánoshoz szerződött Debrecenbe, ahol később titkári teendőket látott el. Komikus és operett-buffo szerepekben lépett föl, játékát ötletesség jellemez-

te. Ügyes rend. is volt. F. Sz. *Barbu* (Ganghofer-Brociner: A valeni nász); *Kreuzer Mihály* (Follinusz A.: Náni); *Koko* (Sullivan: Mikádó); *Loriot* (Hervé: Nebáncsvirág).

M. A. 1881: Lászy Vilmos; Nyéki János; 1882–84: Saághy Zsigmond; 1885: Pesti I. Lajos; 1886: Baródi Károly; 1887: Nagy Vince; 1888: Somogyi Elek. Igazgatóként: 1889–92: Kecskemét; 1892: Zenta; 1893–95: Besztercebánya; 1895–97: Székesfehérvár; 1897–1901: Győr.

Dobocsányi Gyula (Pest, 1852. febr. 29.–Bp., 1892. márc. 3.): színész. 1870-ben kezdte pályáját *Balogh* Alajosnál. Kedélyes apa- és operettbuffo-szerepeket is játszott. F. Sz. *Stern Izsák* (Ebersberg); *Nagy Jancsi* (Szigligeti E.: Nagypó).

M. A. 1870: Vármay Fábán, Klein Sámuel; 1872: Miklós; 1873: Hubay Gusztáv; 1874: Debrecen; 1875: Arad; 1877: Népszínház; 1876–78: Geröfy Jakab; 1879–81: Bényei István; 1881–83: Geröfy Jakab; 1883: Bogó Alajos; 1884: Lászy Vilmos; 1885: Simándy Zsigmond; 1886: Csizsér Kálmán; 1887: Bárdóy Károly; 1888: Völgyi György; 1891: Budai Színkör.

Dobos Annie; Anna (Sátoraljaújhely, 1908. ápr. 12.–): színésznő. A Zak-n 1935-ben énektanári oklevelet szerzett. 1928–29-ben a Fővárosi Operett, 1930–31-ben a Király Színház tagja volt. 1931-ben a Nemzeti Színházban és a Budai Színkörben, 1934-ben a Király és a Fővárosi Operettszínházban, 1935-ben a Royal Orfeumban és a Bethlen téri Színházban lépett színpadra. 1935–36-ban a Belvárosi Színházhoz szerződött. 1936-ban a Városi, 1937–38-ban a Belvárosi és Művész, 1939-ben a Magyar Színházban foglalkoztatották. Ezután férjhez ment, visszavonult a színésztől és gyógyszerész lett. Prózai művek és operettek leány szerepeit játszotta. F. Sz. *Mária* (Lajtai L.: Az okos mama); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Sarazád* (Heltai J.: Az ezerektől éjszaka).

Dobos Ildikó (Szatmárnémeti, 1942. febr. 24.–): színésznő. 1964-ben végezte el a SzAk-t és a Miskolci Nemzeti Színház tagja lett. 1970-től 1991-ig a veszprémi Petőfi Színház művésznője volt. Egy évadot ismét Miskolcon töltött. 1992 óta a Szegedi Nemzeti Színházban játszik. Drámai erejű alakításaira az eszköztelenség, a szereppel való teljes azonosulás jellemző. A televízió és a Filmgyár gyakran foglalkoztatja. 1977-ben Jászai Mari-díjat kapott. F. Sz. *Reich Kató* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Natasa Rosztova* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Juli* (Molnár F.: Liliom); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Lady Macbeth* (Sh.: Macbeth); *Orbáné* (Örkény I.: Macskajáték); *Mary Tyrone* (O'Neill: Utazás az éjszakába).

Dobos Imre (Marosvásárhely, 1941. márc. 22.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1966-ban. Huszonkét évig Sepsiszentgyörgyön játszott. 1988-ban a nagyváradi társ.-hoz szerződött. Karakter szerepek sokaságában lépett fel. F. Sz. *Duka* (Tamási A.: Csalóka szivárvány); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Brinzovenescu* (Caragiale: Az elveszett levél); *Pompás Gedeon* (Sütő A.); *Torzs* (Tamási A.: Boldog nyárfalevél).

Dobos Katalin (Nyírlövő, 1953. dec. 10.–): színésznő. Pályáját 1973-ban kezdte az Állami Déryné Színházban, 1978-ban pedig elvégezte a SzAk-t. Két évadot töltött a Szegedi Nemzeti Színházban, majd egyet a Radnóti Színpadon és a Pécsi Nemzeti Színházban. 1982 óta ismét Szegeden játszik. Drámai és vj.-i karakter szerepek hiteles, mélyen átélt alakításai fűződik nevéhez. F. Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Zsuzsanna* (Fejes E.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Lady*

Milford (Schiller: Ármány és szerelem); *Eszter* (Tamási A.: Énekes madár); *Pasqua* (Goldoni: Csetepaté Chioggiában).

Dobozi Lina (Miskolc, 1843. máj. 18.–Dabas, 1925. júl. 4.): színésznő. Előbb gyerekszínészként működött, majd 1858 után a vidék népszerű és elismert drámai művésznője lett. 1861-ben feleségül ment *Sipos* Károly ig.-hoz. 1892–1906 között a Népszínház tagja volt. Szende és fiatal hösnő szerepeket játszott, később drámai hösnő, majd áttért a komikai szerepkörre. F. Sz. *Fanchon* (Birch-Pfeiffer: Tücsök); *Gauthier Margit* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Beaulieu marquisé* (Ohnet: A vasgyáros); *Bozóni Márta* (Csiky G.): *Leonora* (Feuillet: Delila).

M. A. 1848: Szatmár; 1850: Kilényi Dávid, Csabay Imre, Felek Miklós; 1852: Pósa Mihály; 1855: Pázmán Mihály; 1858: Molnár György; 1860: Szuper Károly; 1864–66: Szabó József, Philippovics István; 1866: Szigeti Imre; 1867–68: Károlyi, Aradi Gerő; 1869: Károlyi; 1870: Vezéry Ödön; 1871: Kocsisovszkyné; 1872: Mosonyi Károly; 1873: Kolozsvár; 1874–76: Temesváry Lajos; 1876–78: Krecsányi Ignác; 1878: Arad; 1879: Károlyi; 1880–82: Aradi Gerő; 1882: Kolozsvár; 1883–88: Krecsányi Ignác; 1888–90: Aradi Gerő, Makó Lajos; 1890: Krecsányi Ignác; 1891: Aradi Gerő; 1892: Népszínház.

dobozszínpad: → *színpadforma*

Dobránszky Zoltán (Munkács, 1936. febr. 23.–): színész. 1960-tól 1966-ig a Miskolci Nemzeti Színház, 1966–1969-ben a veszprémi Petőfi Színház, 1969–1972 között a Vidám Színpad tagja volt. Kellemes megjelenésű, elegáns, mértéktartó színész. F. Sz. *Masham* (Scribe: Egy pohár víz); *Darvas Károly* (Csiky G.: Mákvirágok); *Horace, az ügyvéd* (Vasváry J.: Az ördög nem alszik). **Dobránszky** Zsuzsa (Munkács, 1941. okt. 11.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait 1961–1967 között a Zak-n *Révhegyi* Ferencné és *Kutucz* Éva irányításával végezte. 1967-től az Operaház magánénekes. F. Sz. *Berta* (Rossini: A sevillei borbély); *Clara* (Gershwin: Porgy és Bess).

Dobre-Kóthay Judit (Nagyszeben, 1952. jún. 17.–): díszlet- és jelmeztervező. Bukarestben a Nicolae Griurescu Képzőművészeti Főiskolán végzett 1975-ben. A nagyszebeni színházhoz szerződött, ahol 1983-ig a román és német tagozat díszlet- és jelmeztervezője volt. 1983–1986 között egy szövetkezet divattervezője. 1986–91-ben a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, 1991-től a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja. 1990 őszétől a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára. Munkáit stílász változatosság jellemzi. F. T. Băiescu: *Das Spiel mit...*; Brecht: *Egy fő az egy fő*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*; Ionesco: *A kopasz énekesnő*.

Dobroven, Iszaj Alexandrovics; *Barabejszik* Isok Izrajelevics (Nyizsnij Novgorod, 1891. febr. 15.–Oslo, 1953. dec. 9.): orosz származású karmester, zongoraművész. Tanulmányait a moszkvai konzervatóriumban, majd Bécsben *Godowsky* növendékeként végezte. 1924-től a drezdai filharmoniai koncertek vezetője és a berlini Große Volksoper karmestere, majd 1927–28-ban a szófiai opera vezetője. 1928–1935 között koncertdirigens Frankfurtban és San Franciscóban. 1936-tól az Operaház állandó vendégeként ismertette meg a m. közönséggel az orosz zenés drámákat. 1940-től a stockholmi Királyi Opera és a Göteborgi Filharmonikusok karmestere lett. Vendégszerepelt Milánóban, Rómában, Velencében.

Dobsa Lajos (Makó, 1824. okt. 6.–Kosgyán, 1902. júl. 8.): színész, drámaíró. Végzett jogásként 1844-ben állt

vándorszínésznek; 1846-ig Győrött, Debrecenben, Kolozsvárott és Aradon játszott. Többször vendég szerepelt a Nemzeti Színházban, de nem szerződtek. 1846-ban nyugat-európai körútra indult. 1848-ban részt vett a párizsi forradalomban, amelynek hazai krónikása lett. Hazatérése után *Radicalis* álnéven újságíró, a szabadságharcban kormánybiztos, majd gerillakapitány. 1850-ben elfogták a Nemzeti Színházban, *Öcsém, házasodjál* c. vígjátékának bemutatóján és hathavi fogságra ítélték. 1874-ig Pesten élt, 1889-től szülővárosa képviselője volt. Miután hiába próbálta megszerezni a Nemzeti Színház intendánsi posztját, visszavonult az irodalmi élettől. 1848–1895 között 14 színpadi művet írt, több drámapályázat nyertese és jutalmazottja. Értékes vígjátékot (*Vígjáték tárgy*, 1861) éppúgy alkotott, mint sikertelen történelmi drámát (*Guttenberg*, 1852; *I. István király*, 1861). Ez utóbbi lett Erkel Ferenc operájának szövegkönyve. F. Sz. Krumm Eliás (Kotzebue: Legjobb az egyesestől); *Bájkerti* (Szigligeti E.: Két pisztoly). – Ir. Élő G.: D. L. színművei (1912); Hegedűs G.–Péter L.: D. L. emlékezete (Makó, 1974).

Dóczi Lajos (Sopron, 1845. nov. 29.–Bp., 1919. aug. 27.): író, műfordító. Politikai és újságírói pályán működött, a Monarchia külügyi sajtófőnöke volt. Magyarul és németül egyaránt kitűnően verselt. Magyarra fordította Goethe *Faustját*, Madách Imre *Az ember tragédiája* c. művét pedig németre. 1887-ben a Kisfaludy Társaság, 1915-ben a Petőfi Társaság tagja lett. Újromantikus verses színműveit a Nemzeti Színház mutatta be. F. M. Csók (1874); *Az utolsó szerelem* (1884); *Széchy Mária* (1886); *Vegyes párok* (1889); *Vera grófné* (1892); *Ellinor királylány* (1897). Csók (1874) c. vígjátékát saját fordításában német színpadokon is sikerrel adták elő. – Ir. Romhányi Gy.: D. L. drámái (1934).

Dóczy Péter (Bp., 1957. febr. 10.–): színész. Pályáját a Nemzeti Színház stúdiójában kezdte 1975-ben. 1980-ban elvégezte a SzAk-t és a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1982-től 1989-ig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Egy-egy évadot szabadfoglalkozásúként, ill. a Nemzeti Színház művészeként töltött. 1991 óta a győri Kisfaludy Színházban játszik. Szilágyi Domokos-estijével beutazta az USA-t. Tragikus és vj.-i főszerepeket is alakít, belülről építve fel a figurákat. F. Sz. Trepljov, *Medvegyenke* (Csehov: Sirály); *Dumuzi* (Weöres S.: A holdbéli csónakos); *Macbeth* (Sh.); *Kuruzs* (Csokonai V. M.: Az özvegy Karnyóné); *Török János* (Móricz Zs.–Miklós T.–Kocsák T.: Légy jó mindhalálig).

Dohnányi Ernő (Pozsony, 1877. júl. 27.–New York, 1960. febr. 9.); zeneszerző, zongoraművész, karmester. 1896-ban diplomázott a Zak-n *Thomán* István, ill. *Koessler* János osztályában, majd Berlinben képezte magát tovább. 1934-ben a Zak ig.-ja lett. 1919-től 1944-ig, huszonöt éven át volt a bp.-i Filharmoniai Társaság Zenekarának vezető karmestere. 1931-től 1941-ig a Magyar Rádió zeneigazgatója volt. 1944-ben minden állásáról lemondott. 1949-ben Floridában telepedett le. Szimfonikus műveket, kamaraműveket, operákat alkotott az európai romantika késői expresszív irányzatának szellemében. F. M. *Der Schleider der Pierrette* (P. fátolya; 1910); *Tante Simone* (Simone néni, 1912); *A vajda tornya* (1922); *A tenor* (1929); *Szent fáklya* (pantomim, 1934).

Doktor János (Bécs, 1881. júl. 19.–Bp., 1942): színész, rendező. A SzAk-t 1904-ben végezte el. 1904–05-ben a Népszínház tagja volt, s csatlakozott a Thália Társasághoz. 1906–1908 között Kassán játszott, majd visszatért a Tháliához. 1909–1911 között Miskolcon, 1911–12-ben a Royal Orfeumban, 1912-től 1914-ig ismét Miskolcon,

1914–1916 között *Faragó* Ödön társ.-ában, 1916–1918 között Pécsen, 1919–20-ban az Intim, 1920-ban a Fekete Macska Kabaréban, 1920–21-ben Újpesten, 1921–23 között a Kis Komédiában, 1923–24-ben Forgács Rózsi Kamaraszínházában, 1924–25-ben az Országos Kamara Színházban működött. 1927–28-ban Szegeden rend. volt. 1929-ben visszavonult a színpadtól. 1934-ben bekapcsolódott az *Új Thália* munkájába. 1936–1937-ben a Magyar és az Andrassy úti Színházban kisebb szerepeket kapott. A modern színjátszástílus markáns képviselője volt. Jellemsszerepeket formált meg. Klasszikus és modern műveket állított színpadra. F. Sz. *Secretarius* (Hebbel: Mária Magdolna); *Dühring tanár* (Wedekind: A hőstenor); *Orgon* (Molière: Tartuffe). F. R. Bródy S.: *A szerető*; Wedekind: *A hőstenor*; Sh.: *A makrancos hölgy*.

dokumentumjáték, *eseményjáték*: a 20. sz. első harmadában létrejött, az avantgárd képzőművészet montázs technikáját alkalmazó *színjátéktípus*, mely eleinte aktuális (gyakran politikai) tények (újsághírek, jegyzőkönyvek, okmányok, bírósági akták, statisztikai adatok, beszédek, levelek, ill. az adott korszak hangulatát, közfelfogását jellemző, tükröző más eszközök, dokumentumok stb.) irodalmi átfarmálás nélküli színpadra állításán alapult az agit-prop. színpadok egyik fő színjátéktípusaként. A scenikai megoldásokat és a valóságos személyeket alakító színészek játékát a reális megjelenítésre korlátozta, a közönségnek az aktualitás, a hitelesség és a kortársi részvétel élményével szolgált. Később a dramaturg által a tényanyag megváltoztatása nélkül már művésziileg megformált, szerkesztett (csoportosított), kommentált –ot dokumentumdrámának nevezték el. A ~ a rádiós, majd a televíziós műfajok között terjedt el és vált népszerűvé. – Ir. Bozó L.: A dokumentumjátékról (1966).

Dolgozók Színháza (1946): Bp.-en, a Mátyóki út 16. sz. alatti munkásotthonban 1946. máj.-tól szept.-ig játszó színházi munkaközösség. Vezetője *Palasovszky* Ödön volt. Műsorát *Palasovszky* és *Róna* Magda népszínház-elképzelései alapján szatirikus irodalmi műsorok – *A Szerelem Akadémiája* –, az árnyjáték eszközeivel megoldott mesejáték – Balázs Béla: *A halász és a hold ezüste* –, ill. klasszikus vj.-ok – Goldoni: *A fogadósné*, Shaw: *Az ördög cimborája* – alkották. Ir. Mándi T.: A népi színház úttörője (Színház, 1975. 10. sz.).

Dolleschall: → *Váray* Ferenc

Domahidy László (Debrecen, 1920. júl. 10.–): énekes (basszus). A Zak-n dr. *Molnár* Imre irányításával végezte tanulmányait 1938-tól 1941-ig. 1941-ben debütált a *Traviatában* (Verdi) a kolozsvári operában. 1947–1980 között az Operaház magánénekese. Pályafutása során több mint 80 szerepet énekelt, elsősorban karakterbasszusként nyújtott kiemelkedő alakításokat. Vendég szerepelt a Távol-Keleten, valamint Európá jelentős operaszínpadain. Érdemes művész (1980). F. Sz. *Ozmin* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Basilio* (Rossini: A sevillei borbély); *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto); *Pistol* (Verdi: Falstaff); *Hunding* (Wagner: A walkür); *Varlaam* (Muszorgszkij: Borisz Godunov).

Domán Katalin (Székesfehérvár, 1959. ápr. 30.–): karmesternő. Tanulmányait a Zak karvezetés, oboa, majd karmesterképző szakán végezte, utóbbi tanszakon *Kórodi* András, *Lukács* Ervin és *Ligeti* András irányításával. 1982-től a SzAk korrepetitora, 1984-től a Népszínház operatárs.-ának korrepetitora, majd másodkar-nagya. 1986-tól az Operaház vezénylő korrepetitora.

Dombay Mihály (Nagyida, 1855. jan. 22.–Vác, 1927. szept. 21.): színész, igazgató. 1877-ben elvégezte a SzAk-t. Mint színész jellem- és szerelmes szerepeket

alakított. Mint ig. nyaranta, fürdőhelyeken feleségével és még egy-két taggal egyfelvonásos előadásokat tartott, állandó repertoárral. Működésének erről a korszakáról kevés adattal rendelkezünk. F.Sz. *Grange Batelier* (Hervé: Lili); *Pierre* (D'Ennery-Cormon: A két árva); *Morel György* (Feuillet: Az erdő szépe); *Aba Andrus* (Rátkay: Felhő Rózsi). Felesége: *Fekete Róza*; Gyöngyösi (Dorozsma, 1858.–Vác, 1928. júl. 4.): színésznő. M.A. 1877–79: Gerő Jakab; Kovács Mór; 1879: Völgyi György; 1880: Erdélyi Marietta; 1881: Bogyó Alajos; 1882: Völgyi; 1883: Mosonyi Károly; Vilmos; 1884: Arad; Tóth Béla; 1885: Gáspár Pál; 1886: Kövesi; 1887: Rakodczay Pál; 1893: Balogh György; 1894: Mezei János; 1897: Bokody Antal; 1899: Kunhegyi Miklós. Igazgatóként: 1809: Nyitra; 1903, 1905, 1907, 1910: Békéscsaba.

Dominó Együttes: → *Köllő* Miklós

DOMJÁN EDIT – Gábor Miklóssal
Tóth Hermin
(Szomoró Dezső: *Hermelin*)

Domján Edit (Bp., 1932. dec. 25.–Bp., 1972. dec. 26.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1954-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett. 1961–63-ban a Petőfi Színházban játszott, majd egy évadot a Nemzeti Színházban töltött. 1964-től váratlanul bekövetkezett tragikus haláláig a Madách Színház művésznője volt. Pályája kezdetén, Szegeden elsősorban szubrettszerepekben lépett színpadra, amelyekben jól kamatoztathatta kellemes hangját és harmonikus mozgását. Később is vj.-i figurákat alakított. Ezekben a szerepekben érvényesültek legjobban utánozhatatlan kis gesztusai, karikírozó képessége, tiszta, bensőséges lírája és nem utolsósorban vonzó nőiessége. Kiemelkedő sikerei voltak Molnár Ferenc *Úvegipő* c. művének *Irmája* és Achara A bolond lány c. darabjának címszerepe. Korán, 1960-ban kezdett filmezni, majd a televízió is gyakran foglalkoztatta. 1965-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Checca* (Goldoni: Csetepaté Chioggiában); *Puck, Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Polly* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Diana* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Juli* (Molnár F.: Liliom); *Colombe* (Anouilh); *Célimène* (Molière: A mizantrop); *Tóth Hermin* (Szomoró D.: *Hermelin*); *Clodia* (Füst M.: *Ca-tullus*); *Mirandolina* (Goldoni: A fogadósné); *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Candida* (Shaw). – Ir. Kárpáti Gy.: D. E. (1987, Zeneműkiadó); D. E. Emlékkönyv (szerk.: B. Fábri M., 1992, Magazin Kiadó).

Domján Mária (Bp., 1938. jún. 17.–): színésznő. A Zak opera tanszakát végezte, majd a Miskolci Nemzeti Színház tagja lett. Itt szerezte meg az Országos Rendező Iroda működési engedélyét is. 1965–1969 között a Fővárosi Operettszínház művésznője. Külföldi szereplések után 1981-től a torontói Művész Színház tagja. Primadonna szerepekben vált népszerűvé. F.Sz. *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Marica* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Fatime* (Fall: Sztambul rózsája); *Sylvia, Cecilia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Domonkos Béla (Sümegprága, 1938. aug. 3.–): bábszínész. 1964-ben fejezte be a Bábstúdiót. 1963-tól az Állami Bábszínház tagja. Sokoldalú színész, hosszerek mellett komikus figurákat is alakít. Több bábdarabot írt. Önálló műsoraival bejárta hazánkat és a környező országokat is. F.Sz. *Diótörő herceg* (Csajkovszkij: Diótörő); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Bíró* (Illyés Gy.: Tüvétevek).

Domonkos Szusza (Bp., 1946. aug. 25.–): színésznő, énekesnő. A Bartók Béla Zeneművészeti Szak-középiskolában tanult, és már a Fővárosi Operettszínház tagjaként került a SzAk-ra, amelyet 1974-ben végzett el. Kulturált játéktípus, iskolázott hang jellemzi alakításait. Nemcsak operettekben, hanem operákban is szerepel. Többször járt külföldön vendégszereplésen. A televízió is gyakran foglalkoztatja. F.Sz. *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Euridiké* (Offenbach: Orfeusz az alvilágban); *Ilona* (Lehár F.: Cigányszerelm); *Rosalinda, Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Susanna* (Mozart: Figaro lakodalm); *Izabella* (Suppé: Boccaccio); *Marica* (Kálmán I.: Marica grófnő).

Donáth Lili (Bp., 1906. máj. 30.–?, 1971. szept. 15.): színésznő. Pályáját a csepeli munkásotthon színjátszó csoportjában kezdte, amelynek 24 évig volt a tagja. 1951-ben szerződtette az Állami Faluszínház, ill. Állami Déryné Színház, amelynek színpadán szerepelt 1966-ig, nyugdíjba vonulásáig. Főként karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Nanon* (Balzac-F. Rác K.: Grandet kisasszony); *Stefania* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *Millerné* (Schiller: Ármány és szerelem); *Feklusa* (Osztrovszkij: Vihar).

Donáth Péter (Bp., 1938. júl. 16.–): díszlet- és jelmeztervező. 1969-ben festőknek kezdte pályáját, és avantgárd csoportokkal állított ki. 1970-től grafikusként könyveket, reklámokat is tervezett. 1975-től filmeket készített a Balázs Béla Stúdióban. 1976-tól színházi díszlet- és jelmeztervező, a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. Vendégként fővárosi – Játékszin – és vidéki – debreceni Csokonai, Szegedi Nemzeti és a pécsi Nyári – színházaknak is tervezett. Személyes hatású tereteket, monumentális felületeket képez ki színpadain. Bp.-i és Novi Sad-i (1984) kiállításokon szerepelt. F.T. Spiró Gy.: *A kert*; Sh.: *A vihar*.

Doppler Ferenc (Lvov, Lengyelország, 1821. okt. 16.–Baden, 1883. júl. 26.): zeneszerző, fuvolaművész, karmester. Zenei képzésben öccsével, Károllyal együtt apjától részesült Varsóban. Hányatott vándorlás után 1838-tól Budán, Philipp *Nőtöl* német szintárs.-ánál, majd 1841-től 1858-ig a Nemzeti Színház zenekarában volt szólófuvolás. Öccsével Európa-szerte rendszeresen szerepelt hangversenykörutakon. 1853-ban egyike volt a Nemzeti Színház zenekarából létrejött Filharmóniai Társaság alapítójának. 1860-tól a bécsi Hofoper fuvolaművésze és balett-karmestere, 1865-től a konzervatórium tanára volt. A Nemzeti Színházban bemutatott operái évtizedekig sikerrel szerepeltek a repertoáron. M. kapcsolatait nővére, valamint leánya révén haláláig ápolta. F.M. *Benyovszky* (1847, Afanasia c. opera is);

Ilka és a huszártoborzó (1849, opera); *Vanda* (1853, opera); *Erzsébet* (1857, opera, Erkel F.-cel és Doppler K.-lyal); *Judith* (1870, opera).

Doppler Ilka (Pest, 1861–Bécs, 1894. júl. 15.): énekesnő (drámai szoprán). Tanulmányait a bécsi konzervatóriumban végezte. 1881-ben szerződött a pesti Nemzeti Színházhoz, majd az Operaház megnyitásakor 1884-ben oda szerződött át, és 1894-ig tagja maradt. Főként mezzo-karaktárszerepekben lépett fel. F.Sz. *Annina* (Verdi: Traviata); *Giovanna* (Verdi: Ernani); *Lucia* (Mascagni: Parasztbecsület).

Doppler Károly (Lvov, Lengyelország, 1825. szept. 12.–Stuttgart, 1900. márc. 10.): zeneszerző, karmester, fuvolaművész. *Doppler* Ferenc öccse. 1838-tól bátyjával Philipp *Nözl* budai német színtárs.-ánál, később honvédekzenekaroknál működött mint fuvalós és karmester. 1850–1862 között a Nemzeti Színház fuvalása és másodkarmestere volt. 1853-ban közreműködött a Filharmonia Társaság létrehozásában. Bátyjával együtt Európa-szerte nagy sikerű hangversenykörutakon vettek részt, főként kétfuvalós darabokkal. 1862-től Bécsbe szerződött, ahol a Kärntnertheater tagja lett. 1865-től 1898-ig Stuttgartban volt operaig., valamint uo. a konzervatórium fuvala- és hangszereléstanára. F.M. *A gránátos tábor* (vigopera, 1853); *Salvator Rosa* (melodráma, társsz.: Erkel F., Doppler F. és Egressy G., 1855); *Erzsébet* (opera, társsz.: Erkel F. és Doppler F., 1857); *A vitéz kántor* (operett, 1861).

Dór Éva (Bp., 1926. szept. 7.–): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájába járt. Pályáját az Erdélyi Mihály vezette Józsefvárosi Színházban kezdte szubrett szerepekben. Később dívoztként lokálokban lépett fel. 1968-ban telepedett le Izraelben. Időközben Dániában, Finnországban, Ausztriában is énekelt. Izraelben m. nyelvű előadások énekes szerepeiben lépett a közönség elé. F.Sz. *Mrs. Higgins* (Loewe-Lerner: My Fair Lady); *Betty* (Harmath I.–Szüle M.: Egy bolond százat csinál); *Warrenne* (Shaw: Warrenne mestersége); *Angela* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Delila* (Molnár F.).

Dóra Gábor (Bp., 1953. máj. 14.–): diszlettervező. 1978-ban a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán szerzett diplomát, majd 1979–1982 között a bp.-i Képzőművészeti Főiskola diszlet- és jelmeztervező szakán végezte tanulmányait. 1981–1983 között a debreceni Csokonai Színházban dolgozott, majd vidéki – Békés Megyei Jókai, győri Kisfaludy – aztán fővárosi – Thália, Odry Színpad, Fővárosi Operett – színházaknak tervezett. Konstruktív látványszínház-tervező. F.T. Remenyik Zs.: „*Vén Európa*” Hotel; Brown-Steele: *Ének az esőben*.

Doráti Antal; *Deutsch* (Bp., 1906. ápr. 9.–Bern, 1988. nov. 13.): karmester, zeneszerző. Tanulmányait a Zak-n végezte *Bartók* Béla, *Kodály* Zoltán, *Székely* Zoltán és *Weiner* Leó növendékeként. Pályafutását korrepetitorként kezdte. 1924-ben mutatkozott be operai karmesterként Bp.-en. 1928-tól Németországban, majd 1933-tól Monte-Carlóban az Orosz Balett karmestere volt. 1938-ban Ausztráliába távozott, ahol Sydneyben az ABC Rádió zenekarának vezetője lett. Később az USA-ba költözött. 1945-ig New Yorkban volt opera- és balett-karmester, majd különböző amerikai szimfonikus zenekarok karmestere volt. 1963–65-ben Londonban a BBC Szimfonikus Zenekarának főzeneig.-ja, majd 1965-től a Stockholmi Szimfonikus Zenekar vezetője volt. 1969-ben nevezte ki a Washingtoni Nemzeti Szimfonikus Zenekar zeneig.-jává, majd a következő évben zenei vezetőjévé. 1974-ben Rudolf *Kempe* utódaként került a londoni Royal Philharmonic Orchestra

élére. Pályafutásának utolsó évtizedében karmesterként és zeneszerzőként is rendszeresen vendég szerepelt Mo.-on. Önéletrajzi írása *Egy élet muzsikája* c. jelent meg magyarul 1981-ben.

Dorfmeister István (Bécs, 1725 k.–Sopron, 1797. máj. 29.): festő, diszlettervező. Bécsben tanult, majd 1861-től a Dunántúlon működött, ahol kastélyok, templomok freskóit készítette el. 1769-ben a soproni szárazmalmot *Esterházy* Miklós építésének tervei szerint színházzá építette át. Megfestette a színház freskóit, előfüggönyét és hat díszletét (város, erdő, terem, kert, börtön, szoba). 1771-ben az eszterházi hercegi színház számára is végzett díszletfestő munkákat. – Ir. Keresztury D.–Staud G.–Fülöp Z.: A magyar opera- és balettszcenika (1975).

Dorián Ilona (Kolozsvár, 1927. szept. 14.–): színésznő. *Bara* Margittal és *Orosz* Lujzával járt egy évig a kolozsvári Nemzeti Színházban működő színiiskolába. A háború után egy évet Bp.-en is elvégzett a SzAk-n. A kolozsvári Állami Magyar Színház művésznője volt 1984-ig, nyugdíjazásáig. Művészléte a háború utáni időszak egyik kiemelkedő színésznőjévé avatta. 1964-ben érdemes művész kitüntetést kapott. Kitűnő rögtönző képességgel rendelkezett, alakításait mindig fel tudta ruházni egy-egy olyan vonással, amely együttérzést, megbocsátást vagy rosszsallást váltott ki az embekekből. F.Sz. *Abigail* (Scribe: Egy pohár víz); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Rosaura* (Goldoni: A furfangos özvegy); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Irina*, *Natasa* (Csehov: Három nővér); *Rozika* (Móricz Zs.: Uri muri); *Polly* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Stella* (Williams: A vágy villamosa). – Ir. Páll Á.: D. I. (életmű-interjú, Új Élet, 1987/18.).

DORIÁN ILONA
(*Niccodemi: Tacskó*)

Dóró Emma (Majdán, 1936. júl. 8.–): színésznő. Amatőr színésznőként kezdte pályáját. 1963-ban került a Szabadkai Népszínházhoz, ahol 1967–68-ban elvégezte a színészképző stúdiót. 1991-ig volt a színház színésznője. Drámai hősnők és drámai epizód szerepeinek kiváló alakítója, de a komikus szerepekben is otthonos. F.Sz. *Meg-Dillon* (Behan: A tűz); *Yvette* (Brecht: Kurázs mama és gyermekei); *Boleyn Anna* (Gresiecker: VIII. Henrik és hat felesége); *Angustias* (Garcia Lorca: Bernarda Alba háza); *Schneider kisasszony* (Kander-Ebb: Cabaret); *Petrij*a (Mihajlovic: Petrij

Dóry Amália; *Gyengő* (Somorja, 1845. jún. 2.–Bp., 1921. febr. 1.): színésznő. Drámai társalgási szerepkört töltött be. 1860-tól kezdve szerepelt későbbi férjével, *Beődy Balogh* Gáborral együtt. F.Sz. *Borbála* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Zrinyi Ilona* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogása).

Dósa Mária (?; 1914–?): énekesnő (mezzoszoprán). 1937-ben mutatkozott be az Operaházban Monteverdi *Orfeo*jában. 1971-ben az Operaház tagjaként ment nyugdíjba. Alakjait erőteljesen formálta meg. F.Sz. *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Amneris* (Verdi: Aida); *Brangäne* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Gertrudis* (Erkel F.: Bánk bán).

Dósa Zsuzsa (Rimaszombat, 1967. máj. 11.–): színésznő. 1987-től 1989-ig a kassai Thália Színpad tagja, 1989-től a pozsonyi Színművészeti Főiskolán tanult, közben a színházban is szerepelt. Érdekes és igéretes színésznővé érlelődik. F.Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Sophie* (Schiller: Ármány és szerelem); *Stella* (Williams: A vágy villamosa).

DÓSA ZSUZSA – *Suzanne*
(Beaumarchais: *Figaro házassága*)

Dózsa Imre (Bp., 1941. nov. 9.–): táncos, balett-pedagógus, balett- és színházigazgató. Az ÁBI-ben 1959-ben szerzett balettművész diplomát. Az Operaház tagja lett 1959-ben, magántáncos, 1983-tól balettmester. 1970–1975 között a Svéd Királyi Balett szólistája, valamint a berlini Deutsche Oper és a London Festival Ballet vendégszólistája. Az ÁBI ig.-ja 1979–1983 között, majd az ÁBI Táncművészeti Főiskolává alakulásától fogva 1991-ig, azóta műv.-i vez. és balettmester. Bp.-i tevékenységével párhuzamosan 1989–1991 között a chilei Állami Színház balettig.-ja is. 1983–1984 között az Operaház balettig.-ja. Kiváló danseur noble, aki azonban a klasszikus-romantikus balettművek főszerepei mellett a modernebb alkotásokban is hasonlóan magas színvonalon fogalmazta meg szerepeit. Kossuth-díjas (1978), Liszt Ferenc-díjas (1964), érdemes (1975) és kiváló művész (1983). F.Sz. *Herceg* (Vojnonen: Diótörő); *Desirée* (Petipa: Csipkerózsika); *Albert* (Lavrovskij: Giselle); *Amyntas* (Seregi L.: Sylvia); *Művész* (Seregi L.: A cédrus); *Jézus* (Fodor A.: A próba); *Szolor* (Petipa: Arnyak tánca); *Apolló* (Balanchine); *főszerep* (Fodor A.: Gyermekgyászadalok, Ecloga); *főszerep* (Balanchine: C-dúr szimfónia); *főszerep* (Béjart: Ez lenne a halál?).

Dózsa István (Nyíregyháza, 1895. jún. 22.–?): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1915-ben végezte el. 1915–1919 között Nagyváradon, 1920–1922 között Miskolcon, 1922-től 1926-ig a Vigszínházban, 1927-ben az Andrassy úti Színházban játszott. Ezután csak alkalmanként lépett fel, pl. 1932-ben *Békeffi* László kabarétárs.-ában. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain szerepelt. Több filmben is szerepet kapott. 1955-ben a Madách Színház tagjaként kisebb szerepeket formált meg, innen ment nyugdíjba. F.Sz. *Gróf Biebersbach Joachim* (Stolz: Szerecscentánc); *Szimeonov-Piscsik* (Csehov: Cseresznyés kert); *Borbíró* (Móricz Zs.: Uri muri); *Kampós* (Harsányi Zs.: A zenélő óra).

Dózsa József; *Kontra* (?; 1815–Nagyvárad, 1886. dec. 25.): színész. 1839-től szerepelt. Főként drámai szerepekben játszott. Alakításai átgondoltak voltak, tele humorral, kedéllyel. F.Sz. *Moór Maximilian* (Schiller: Hamiák); *Baptista* (Sh.: Makrancos hölgy); *Jónás* (Sardou: Haza); *Gil Vargas* (Scribe: Az ördög része); *Quasimodo* (Hugo: A Notre-Dame-i toronyőr).

M.A. 1844–45: Szerdahelyi József–Havi Mihály–Szabó; 1846: Feleky Miklós; Feleky Miklós–Gyulai-Tóth; 1847: Feleky Miklós; 1849: Feleky Miklós–Szákfy József; 1850–52: Kilényi Dávid–Csabay Pál–Feleky Miklós; 1853: Latabár Endre; 1854–57: Károlyi; Gyulai; 1857: Havi Mihály–Hegedüs Lajos; Hegedüs Lajos; 1859: Buday; 1859–64: Pozsony; Szeged; Molnár György; 1865–1877: Reszler István, Szabó József, Mándoky Béla; 1875: Bogó Alajos–Mándoky Béla. **Dózsa László** (Bp., 1942. okt. 12.–): színész. *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában tanult, majd 1967-ben elvégezte a SzAk-t. 1970-ig a debreceni Csokonai Színház, 1980-ig pedig a Madách Színház művésze volt. Két évadot a Népszínházban töltött, 1982-től 1991-ig a

DÓZSA IMRE – *Jézust játszó táncos*
(Bach–Fodor A.: A próba)

Nemzeti Színházban játszott. 1991 óta a Madách Színházban szerepel. Kiváló karakterszínész. Több filmben szerepelt, rendezéssel is foglalkozik. F.Sz. *Orin* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Edmund* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába); *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Döbrei Dénes (Horgos, 1961. máj. 24.–): színész. Az Újvidéki Művészeti Akadémia növendéke volt. 1985-ben került a Szabadkai Népszínházhoz, amelynek 1991-ig volt a tagja. Azóta Nagy József párizsi Jel Színházában játszik. F.Sz. *Nailer* (Barker: Kastély); *Cinna* (Sh.: Julius Caesar); *Otto Dix* (Kokotovic: Anita Berber – koreodráma); *Ludwig* (Kroetz: Majerek).

Döbrentei Gábor (Somlósözölös, 1786. dec. 1.–Buda, 1851. márc. 28.): színigazgató, szakíró, fordító. Grófi nevelőként 1814–1818 között szerk. Kolozsvárott az Erdélyi Múzeum c. folyóiratot, amelyben egyetemes dráma- és színháztörténeti tanulmányokat közölt. 1814-ben itt hirdették meg – már a romantikus eredetiség elvi igényével – az új kolozsvári színház megnyitására kiírt drámapályázatot, amelyre a *Bánk bán* is készült. Német, francia és angol nyelvből fordított drámákat. 1831-ben részt vett a Magyar Tudós Társaság drámafordítási ajánlásainak kidolgozásában, később az akadémiai drámapályázatok elbírálásában. 1933. okt.-tól 1835. ápr.-ig a budai Várszínház Pest vármegye által kinevezett társ-, majd egyedüli ig.-ja. Zenés, szórakoztató színjátékokkal és balettműsorokkal igyekezett színházhoz szoktatni Pest-Buda arisztokráciáját és a német polgárságot. Publikált verseket és értekezéseket, a Magyar Tudós Társaság titkáráként (1831–35) hivatalból szerk. akadémiai sorozatokat és forráskiadványokat. Könyvei: *D. G. külföldi színjátékai 1–2* (Müllner: *Vetek súlya*, Molière: *A fősvény*, Bécs, 1821–1822); *Sh. remekei I.*, Pest 1830. (*Macbeth*-ford.). – Ir. Honművész, 1838. nov. 4., 8., 11., 15. (1835. máj 2-i ig.-i jelentése Pest vármegye játékszíni bizottságának).

Döme Lajos (? 1817 –Zalaegerszeg, 1870. aug. 3.): színész, színigazgató. Pályáját sűgőként kezdte 1833-ban. Debrecenben lett színész, majd 1833–34-ben a budai Várszínház sűgője volt. Ezután élete végéig vándorszínész maradt. Volt rendező, színig., sőt színpadi gépész is. Komikus és apaszerepeket játszott. F.Sz. *Csákány Laci* (Munkácsy J.: Garabonciás diák); *András* (Szigligeti E.: Csikós); *Zajtay* (Gaál J.: A feleskei nótárius).

Dömjén Róza (? 1863. nov. 22.–?): színésznő. 1879-ben végezte el a SzAk-t. Kolozsvári (1879–81) és debreceni (1881–84)évek után 1886–95-ben, majd 1900–1913 között a Nemzeti Színházban játszott. Drámai és vígjátéki szende szerepeket alakított. Mikor férjét, *Festetics* Andort kinevezték a Nemzeti Színház ig.-jának, átmenetileg visszavonult. F.Sz. *Katalin* (Hugo: Angelo); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia).

M.A. 1884–85: Csóka Sándor; 1886: Nagy Vince.

Dömötör Ilona (?–?): énekesnő (mezzoszoprán). 1909-től az Operaház ösztöndíjasa, majd 1910-től 1916-ig magánénekesnője volt. D'Albert: A hegyek alján c. operájának *Márta* szerepében debütált. 1919-ben, majd 1921–1925 között ismét szerződött tag. *Szamosi Elzát* váltotta fel a *Hevesi* Sándor rendezte *Carmen* (Bizet) felújításának címszerepében, amellyel hasonlóan kiemelkedő sikert aratott, mint *Salome* (R. Strauss) szerepében. F.Sz. *Octavian* (R. Strauss: A rózsavag); *Mari* (Smetana: Az eladott menyasszony); *Minnie* (Puccini: A Nyugat lánya).

Dömötör Tekla (Bp., 1914. jan. 13.–Bp., 1987. nov. 15.): néprajzkutató, színháztörténész. 1931–1936 kö-

zött a Pázmány Peter Tudományegyetemen tanult idegen élő nyelveket és irodalmat. A harmincas évek végén előadásokat hallgatott Cambridge-ben és a Sorbonne-on. 1945 után a Magyar Nemzeti Múzeumban, majd a Szabó Ervin Könyvtárban dolgozott. 1953-ban került az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának néprajzi tanszékre, amelynek adjunktusa, 1967-től tanszékvezető docense. 1958-tól 1966-ig a Színháztudományi Intézet osztályvezetője volt. Alapítástól a Magyar Tudományos Akadémia Színháztudományi Bizottságának tagja. A néprajz középiskolásként kezdte érdekelni, a színjátszás egyetemistaként. Több művet írt erről a két témakörrel és ezek összefonódásáról. F.M. *A passiójáték* (1936); *Allatalakoskodások a magyar népszokásokban* (1940); *Az új kori színjátszás kialakulása Kelet-Európában* (1963); *Naptári ünnepek – népi színjátszás* (1964); *Népi színjátszás Európában* (1966); *Régi magyar vígjátékok* (1964, szerk.); *Régi magyar drámai emlékek I–II.* (1960, szerk., Kardos T.-ral).

Dömsödy János (Bp., 1919. szept. 2.–): színész. 1942-ben végezte el a SzAk-t, és Pécsre szerződött. 1945-től 1949-ig a Művész Színház, majd 1956-ig az Ifjúsági Színház tagja volt. 1956–1966 között a József Attila Színház művésze, 1966–68-ban a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. Vendégszerepelt Olaszországban. Érett karakteralakítások fűződnek nevéhez. Sok filmben nyújtott emlékezetes alakítást. F.Sz. *Sztudzinszkij* (Bulgakov: Fehér karácsony); *Pickering* (Loewe-Lerner: *My Fair Lady*); *Jóó Ferenc* (Vaszy V.: Dankó Pista).

DÖRNER GYÖRGY – *Lauro*
(*Weöres S.: Szent György és a sárkány*)

Dörner György (Bp., 1953. dec. 9.–): színész. 1972-ben az Egyetemi Színpadon kezdte pályafutását. A SzAk-t 1979-ben végezte el, és a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1982-től a Katona József, 1987-től a Radnóti Miklós Színház tagja volt. 1989 óta szabadfoglalkozású színművész. Egyénisége, sokoldalú jellembrázoló képessége színpadon és filmen egyaránt jól érvényesül. F.Sz. *Platonov* (Csehov); *Hans* (Wesker: *A konyha*); *Florindo* (Goldoni: *Két úr szolgálja*); *Gethin Price* (Griffiths: *Komédiások*); *Zsazsics* (Kusan: *Galócza*); *Clodius* (Füst M.: *Caullus*); „S” (Mrozek: *Mulatság*).

Dörögdy Miklós (Bp., 1941. nov. 11.–): bábszínész. 1962-ben fejezte be a Bábstúdiót. 1960 óta – egy évad kivételével – az Állami Bábszínház tagja. Karakter-színész, de sok felejthetetlen komikus alakítást is nyújt.

tott. F.Sz. *Odüsszeusz* (Horgas B.: Odüsszeusz, a tengerrek vándora); *Csizmás Kandúr* (Tóth E.); *Karabarábás* (A. Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai); *Poszomány kapitány* (Jarry–Balogh G.: Übü király).

Dőry Virág; *Darab* (Bp., 1941. dec. 21.): színésznő, jelmeztervező. Először balettképzésben részesült. 1966-ban végezte el a SzAk-t, és két évadra a Vígsházba szerződött, majd a József Attila Színházban játszott egy évet. 1969-től a Radnóti Színpad, ill. Színház tagja lett. 1990 óta jelmeztervezéssel is foglalkozik. Az 1990-ben újraindított Színházi Élet divat-rovatvezetője volt. Fiatal hősnők ábrázolásától eljutott az érett karakterfigurákig. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Marie* (Büchner: Woyzeck); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Veronika* (Schwajda Gy.: Csoda); *Hillné* (Shaw: Pygmalion). F.T. Bernhard: *Ritter, Dene, Voss*; Márai S.: *Kaland*; Thompson: *Aranytó*.

DRÁFI MÁTYÁS – *Othello* (Sh.)

Dráfi Máttyás (Galánta, 1942. nov. 17.–): színész, színházigazgató. 1965-ben szerzett diplomát a pozsonyi Színművészeti Főiskolán. 1959-től néhány év kihagyásával a komáromi Magyar Területi Színház vezető színésze, 1969-től 1971-ig igazgatója is. A nagy hősök egész sorát játszotta el. Kellemes bariton hangja és kulturált színpadi beszéde segíti színvonalas alakításait. Érdemes művész (1985). F.Sz. *Husz János, Zsuzska* (Háy Gy.: Istent, császár, paraszt); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Othello* (Sh.); *Coriolanus* (Sh.); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Peachum* (Brecht–Weill: Koldusopera).

Dráguss Károly (? , 1839–Esztergom, 1870. máj 11.): színész, színigazgató. A SzAk-t 1866-ban végezte el, de már 1859-től működött a pályán. 1863–1865 között igazgató volt Besztercebánya, Lőcse, Győr, Szombathely, Komárom városokban. Korai halála előtt, két évadon át *Follinus János* társ.-ban lépett fel. F.Sz. *Brankovics György* (Obernyik K.); *Macbeth* (Sh.); *Othello* (Sh.). M.A. 1859: Buday; 1860: Szigeti Imre; 1861: Hubay Gusztáv; 1863: Szabó József–Phillipovits István; 1866: Debrecen–Kolozsvár.

Drahota Andrea (Veszprém, 1941. júl. 15.–): színésznő. 1961-ig a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen tanult. 1965-ben elvégezte a SzAk-t. Egy évadot a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1966-tól 1991-ig a Thália Színház művésze volt. 1991 óta szabadfoglalkozású színésznő. Komoly hangvételű alakításaira a figurával való teljes azonosulás a jellemző. 1963-tól filmezik. 1972-ben Jászai Mari-díjat, 1986-ban ér-

demes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Szita* (Jánosy I.–Kazimir K.: Ramajana); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Margarita* (Bulgakov–Elbert J.–Kazimir K.: A Mester és Margarita); *Lina* (Móricz Zs.: Rokonok); *Asvayné* (Harsányi Zs.: A bolond Asvayné); *Veta* (Chase: Barátom, Harvey); *Asszony* (Kányádi S.: Két személyes tragédia). Előadóestjei: *Levél a hitveshez* (1978); *Játék és valóság* (1980, Kozák A.-sal).

dráma (görög): 1. a líra és az epika mellett az irodalom harmadik műneme; emberi, társadalmi cselekvést, a szereplők jellemében megjelenő különböző, ellentétes szándékok, akaratok összeütközését, konfliktusát, az alakok egymáshoz való viszonyainak megváltozását ábrázoló dialogikus formájú mű, amely általában színpadi megjelenítés igényével készül. A fogalom többször ment át jelentésváltozáson. *Arisztotelész* mint a *tragédia* és a *komédia* összefoglaló kategóriáját használja. Ez a fogalom tulajdonképp a polgári ~ kialakulásáig – 18. sz. – érvényben maradt, bár a köznyelvi szóhasználatban jelentése egyre inkább a komoly cselekményre korlátozódott. Később a klasszikus tragédia helyébe lépő ún. *középfajú* ~ – 19. sz. – műfajának elnevezése lett. A naturalizmus színházának „társadalmi ~” fogalma tovább bővítette a ~ jelentését, s lényegében a mai, legtagabb értelmezéshez vezetett. Ma gyakorlatilag minden színpadra írott művet ~-nak nevezünk; 2. a *színjátékot*, a színpadi művet alkotó *színjátékelemek* egyike; a színjátékszöveg. Az írott dialógus, amelyben a drámai helyzetek – szituációk – és a jellemek megjelennek; a ~ a színészi dikciónak nyilvánul meg a színelőadás során. – Ir. Szigligeti E.: A dráma és válfajai (1874); Lukács Gy.: A modern dráma fejlődésének története (1911); Sebestyén K.: Dramaturgia.

DRAHOTA ANDREA – *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán)

A drámai műfajok története és elmélete (1919); Almási M.: A modern dráma útjain (1961); Lessing: Laokoön. Hamburgi dramaturgia (1963); Almási M.: Színházi dramaturgia (1966); P. Szondi: A modern dráma elmélete, 1880–1950 (1979); Bécsy T.: A dráma esztétikája. A dráma műneme és műfajai (1988).

Drámaíráló Bizottság: a Nemzeti Színházban 1852-től kezdve működött a mai dramaturgiai teendők egy részét ellátó ~. Három részlege volt: 2–5 tag képviselte a „széptant”, 4 a színiirodalmat, további 4 a színezetet. A beküldött darabokat elolvasták, véleményezték; munkájukról jegyzőkönyvet vezettek. Olyan tagjai voltak, mint *báró Kemény Zsigmond, Czuczor Gergely, Gyulai Pál, Jókai Mór, Szigligeti Ede, id. Lendvai Márton, László József, Szentpétery Zsigmond, Szigeti József*. A tagság összetétele 1863 után, melyet ettől kezdve Drámaíráló Választmányának neveztek, többször is változott. Így pl. új tag lett *Arany János, Greguss Ágost, Salamon Ferenc*. Az 1880-as években egyre nagyobb befolyása volt *Csiky Gergelynek*, aki 1888-tól a művészeti titkári megbízatással együtt látta el a teendőket, haláláig. Ekkor az 1891-es Szabályrendelet háromtagú bizottságot írt elő, melybe *Barók Lajost, Ambrus Zoltánt és Váradi Antalt* hívta meg. Az I. világháború után ezt a munkakört a dramaturg, ill. dramaturgok s a lektorok töltötték be. – Ir. Pukánszky Kádár J.: A drámaíráló bizottság (Irodalomtörténeti Közlemények, 1939).

drámai szende: → *naíva*

dramatikus játékok: a népköltészet többszereplős, párbeszédes formájú alkotásai, melyeket szerepjátszással összekötve adnak elő (*népi színjátszás*), formájában hasonlítanak az irodalmi drámához. Gyakran irodalmi-félnépi szövegek folklorizált változatai. Ide tartoznak a vallásos tárgyú úgynevezett *népi misztériumjátékok*, mint a *betlehemeszés, Heródes-játékok, paradicsomjátékok, a Szűszanna-játékok, a dúsgazdagolásnak* nevezett moralitás stb. A farsangi, lakodalmi és más ünnepek alkalmából eljátszott → *alakoskodások* hazánkban többnyire valamely népszokás keretében kerülnek előadásra, néha azonban alkalmi színjátzó társ.-ok is alakulhatnak e célból. – Szokásokhoz nem kötött –ot adtak elő a hivatásos és félhivatásos vásári komédiások, *bábjátékosok, árnyjátékosok* is. A kötetlen –ok felépítése gyakran a vetélkedő játék formáját veszi fel: a szemből álló erőket egyének vagy csoportok képviselik, akik történeti kontextusban is megjelenhetnek vagy megszemélyesített allegóriák lépnek színpadra. Máskor nincs konfliktusos cselekmény, hanem egy-egyén, csoport vagy foglalkozás nevetségességnek tartott vonásait utánozzák vagy valamely érdekes, emlékeztető megtörtént eseményt elevenítenek meg szerepjátszás segítségével (*betyárjátékok*). – Ir. Ortutay Gy.: Kérdőív betlehemes játékok gyűjtéséhez (Ethn., 1956); Ujváry Z.: Egy farsangi játék funkciójának kérdéséhez (Ethn., 1957); Kardos T.–Dömötör T.: Régi magyar drámai emlékek (I–II., 1960); Ujváry Z.: Az átadás-átvétel és a funkció kérdései egy népszokásban (Műveltség és Hagomány, 1961); Dömötör T.: Nap-tári ünnepek – népi színjátszás (1964); Székely Gy.: Színjáratípusok dramaturgiája (1965).

dramatikus táncok: pantomimikus táncjátékok és jelenetek, melyekben a zene, a tánc és gesztus a megjelenítés és ábrázolás eszköze. Ilyen pantomimikus táncok a pásztortáncok kultúrában gyökerező *disznóölő tánc, Oláh leány tánc, Savanyó-játék, a „memento mori”-szerű Bene Vendel tánc*, valamint a nyírségi lakodalmakban a részegséget és kijózanodást meglevenítő jelenet. Néhány *állattutázó táncunk* is ilyen pantomimikus jelenet. A ~ közé soroljuk a *népi színjátszásban* az ábrázolást és a cselekmény bonyolítását szolgáló táncjeleneteket, tánc-

betéteket is (*betlehemes pásztortánc, tréfas verbuválás*), s tágabb értelemben az egyes szokásokban bizonyos mértékig dramatikus funkciót betöltő *rituális táncokat*. A táncjátékokon, dramatikus funkciójú táncokon kívül egyes táncípusok is őriznek pantomimikus elemeket, mozzanatokat. Pantomimikus elemeket és vonásokat őriznek a páros táncok csalogatós formulái is (*csalogatás*). – Ir. Kaposi E.–Maász L.: Magyar népi táncok és táncos népszokások (1958); Varga Gy.: Játékos dramatikus táncok Biharban (Táncstud. Tanulm., 1958); Wolfram, R.: Volksmusik Südosteuropas (München, 1966); Pesovár E.: Két táncpantomim, Bene Vendel tánc és Savanyó-játék (Táncműv. Ért., 1968, 1. sz.); Pesovár E.: Az elveszett juhait sirató pásztor története, Újabb adatok egy táncpantomim elterjedéséhez (Táncműv. Ért., 1969, 2. sz.).

dramatizálás: valamely epikus történet (regény, novella, mese stb.) cselekményének színpadi művé, színjátékká való átdolgozása, dialogizálása a szituációk és az alakok színpadi megjeleníthetőségének figyelembevételével.

dramaturg: 1. a színház irodalmi szakértője és tanácsadója. Feladatai közé tartozik a bemutatandó színjátékok lektorálása, véleményezése, átdolgozása (epikus művek dramatizálása), ill. a szerzővel való együttműködés a végső színpadi változat kialakításában a színpadi szempontok érvényesítésével. Közreműködik a színház műsorpolitikájának, műsortervének kidolgozásában is; 2. idegen nyelveken és régi értelmében a ~ szó jelentése *drámaíró*.

Drávucz Margit (Jászlady, 1933. nov. 12.–): táncosnő. 1951–1962 között az Állami Népi Együttes tagja. Hosszú időn át az *Ecseri lakodalmak* főszereplője, ugyancsak főszerepet táncolt Rábai Miklós *Hajnaldik c.* egyfelvonásosában. Az Állami Népi Együttes után két évadon át a Budapest Táncgyűttes táncosa volt.

Drégely Gábor; *Dessauer* (Bp., 1883. nov. 24.–?, 1944): író. Mint mérnök kezdte pályáját. 1911-ben a székesfőváros szolgálatába lépett. Műveivel, elsősorban vj.-aival és kabaréjeleneteivel hamarosan népszerű író lett külföldön is. 1916-ban elnyerte a Magyar Tudományos Akadémia Vojnits-díját. F.M. *A szerencse fia* (1908); *Az isteni szikra* (1913); *A kisasszony férje* (1915); *Egy férj, aki mindent tud* (1918); *A vörös ember* (Liptai I.-vel, 1924); *A védetlen nő* (1925); *Valaminek történnie kell* (Lakatos L.-val, 1929). Librettói: Reinitz B.: *Ház-tűznéző* (1918); Marton G.: *Naplopó* (Liptai I.-vel, 1929).

Drégely László (Pécs, 1932. ápr. 15.–Bp., 1990. jún. 15.): festő, szobrász, diszlettervező. 1950–1953 között a bp.-i Iparművészeti Főiskola diszlettervezési szakán tanult, majd *Bálint Endre* és *Gadányi Jenő* voltak mesterei. 1958-tól 1979-ig a televízió diszlettervezője volt. Rendszeresen tervezett fővárosi – Petőfi, Vig, Pesti –, vidéki – kaposvári *Csiky Gergely* – színházaknak. Művészetét a szürrealista montázstechnika, a társzművészeti eszközök használata, modern anyagok, technikák ötvözte jellemezte. 1957-től vett részt kiállításokon (Bp., Párizs, Amszterdam, Prága, Varsó, Wrocław stb.). 1972-ben Balázs Béla-díjat kapott, 1977-ben érdemes művész lett. F.T. Gogol: *Egy örült naplója*; Miller: *Alku*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Sh.: *III. Richárd*; Krúdy Gy.–Kapas D.: *Rezeda Kázmér szép élete*; Kesey–Wasserman: *Kakukfkészek*. – Ir. Bógel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (Mai magyar diszlet és jelmez, 1973); *Diszlet- és jelmeztervezés 1970–1980* (1983).

dublőr; *dublöz* (francia): helyettes. 1. *kettős szereposztásban* a másodszerosztás szereplője; 2. *film*ben v.

szinpadon a színészt veszélyes v. fizikailag megerőltető jelenetben helyettesítő kaszkadőr, artista, esetleg sportoló.

Dudás Lajos (Bocsár, 1922. jún. 26.–Szabadka, 1992. jún. 12.): színész. Amatőrként kezdte a színházi pályát. 1953-tól 1958-ig volt a Szabadkai Népszínház társ.-ának tagja. Később rövid ideig a színház szervezőjeként is dolgozott, majd a szabadkai Gyermekszínházhoz szerződött. A Népszínházban főleg epizód szerepeket játszott, főszerepeket inkább a Gyermekszínházban kapott. 1967-ben abbahagyta a színészi pályát. F.Sz. *Hessen báró* (Bíró L.: Sárka lilium); *Kosztjilov* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Aladár* (Komor Gy.: Aladár nem számár).

Dudás Péter (Kassa, 1960. jún. 22.–): színész. A kassai Thália Szinpadon kezdett dolgozni 1981-ben mint színpadtechnikus és statiszta. 1982–83-ig az amatőr Pinceszínpad tagja, majd 1985-től a kassai Thália Színház színésze 1989–90-ig, valamint 1992-től műv. vez.-je. F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *iffi Nagy* (Bródy S.: A tanítónő); *George* (Steinbeck: Egerek és emberek).

duett (olasz): két – azonos vagy különböző – szólóhangra írt darab hangszer kísérettel. Az operában a duett megjelölés csak a 18. sz.-ban vált általánossá mint a műfaj kedvelt jelenettípusainak egyike. A különböző stíluskorszakokban eltérő formai megoldásokat alkalmaztak zenei és dramaturgiai tekintetben egyaránt. A zárt számú operákban a duett megtartotta helyét, a 19. sz.-i *zenedramá*ban azonban zárt formája megszűnt (pl. Wagner: *Trisztán és Izolda* szerelmi kettős).

Dugonics András (Szeged, 1740. okt. 18.–Szeged, 1818. júl. 25.): piarista író, drámaíró, gimnáziumi tanár, majd a nagyszombati (később pesti) egyetem matematikaprofesszora. Drámai munkássága 1762-től az iskolai színjátszás kereteiből nőtt ki. Első színpadi művét még három nyelven – latin, német, m. – írta. A m. színházművészet szempontjából fontos műve az 1790-ben latin nyelven írt, majd *Endrődy* János magyarításában ismertté vált *Az arany pereczek*, amelyet két év múlva *Kelemen László*, az első hívatásos m. társ. ig.-ja tűzött műsorra. 1801-ben Kelemen ~t intendánsul szerette volna megnyerni együttese számára. A *Feles történetek* (1794) két kötete m. történelmi személyekről szóló drámáit tartalmazta (Toldi Miklós, Kun László, Etelka Karjelben, Batori Mária). Ez utóbbiból *Egressy Béni* készített 1840-ben librettót *Erkel* Ferenc első operája számára. – Ir. Prónai A.: D. A. életrajza (Szeged, 1903); Szigethy G.: D. A. drámai magyarításai az első Magyar Játsszó Színi Társaság színpadán (1969).

Duka Margit (Bp., 1909. dec. 8.–): mozgásművész, tanár, színigazgató. *Turnai* Aliz és *Szentpál* Olga tanítványa volt, majd önálló mozgásművészeti iskolát nyitott. 1945-től a Testnevelési Főiskolán tanított, ahol *Orutay* Suzsával táncszakot szervezett. 1949-től 1953-ig a Népművelési Minisztérium művészetoktatási osztályán dolgozva részt vett az Állami Balett Intézet (ABI) és az Artistaképző Intézet létrehozásában. Közben a SzAk-n táncművészetet tanított. 1952–53-ban az Állami Bábszínházban volt ig. 1953-tól 1955-ig a kecskeméti Katona József Színház, 1955–1957 között a Szegedi Nemzeti Színház ig.-ja. 1961. jan.-ban a Bartók Gyermekszínházban ig. 1973-ban vonult nyugdíjba.

Dukász Anna (Nagykároly, 1924. máj. 7.–): színésznő, színházigazgató. Tízennyolc éves korában lépett először színpadra a nagyváradi Szigligeti Színházban, ahol 1961-ig a társ. egyik vezető művésznője volt. Ekkor Marosvásárhelyre szerződött. 1968-tól tíz éven át a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház ig.-ja. 1978-ban férjével együtt az USA-ba távozott. Széles skálájú, rend-

kívüli teljesítményekre képes művésznő, aki mind prózai, mind zenés darabokban emlékezetes alakításokkal tette nevét ismertté. Külső adottságaihoz mély átélőképesség és nagyfokú bensőségeség társult. Társulatvezetőként igényes játékkrendet állított össze, s így jelentős szerepet játszott az egy. szakmai színvonalának felemelésében. Érdemes művész (1955). F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Olympia* (Molnár F.); *Alexandra del Lago* (Williams: Az ifjúság édes madara); *Királyné* (Scribe-Mészöly D.–Fényes Sz.: Sakk-matt); *Feleség* (Németh L.: Papucshős); *Orczy Istvánné* (Illyés Gy.: Különc).

DUKÁSZ ANNA
(*Lavzenyov: Szakadék*)

Dukász Péter (Nagyvárad, 1954. márc. 11.–): színész. 1977-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd Temesvárra szerződött. Lírai szerepeket játszik igen lendületesen, töretlen építkezéssel. 1989-től, a társ. megfogyatkozása óta bizonyosodott, hogy széles skálájú színész, akire repertoár-elképzeléseket is alapozni lehet. F.Sz. *Juhász* (Székely Z.: Aranyszörű bárány); *Ligurio* (Machiavelli: Mandragora); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Z* (Csurka I.: Deficit); *Férfi* (Kányádi S.: Kétszemélyes tragédia).

Dunai Tamás (Mohács, 1949. júl. 10.–): színész. A SzAk elvégzése után 1976-ban a Madách Színházhoz szerződött, melynek 1992-ig volt a tagja, azóta szabadfoglalkozású művész. Sokoldalú, intellektuális alkatú egyéniség, prózában és musicalekben egyaránt sikeres alakításokat nyújt. Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *Schultz úr* (Kander-Ebb: Kabaré); *Lúke, rendőr* (Sh.: Lővátett lovagok); *Csato* (Molnár F.: A doktor úr); *Adám, Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Tus, Gastrofar George* (Lloyd Webber: Macskák); *Jan Herz* (Müller P.–Tolcsay L.–Bródy J.: Doctor Herz); *Srulik* (Sobol: Gettó); *József, János apostol* (Müller P.–Tolcsay L.: Mária evangéliuma).

Duna Művészegyüttes: a Belügyminisztérium által fenntartott hivatásos előadóegyüttes, 10–12 pár táncossal és vonós–cigány–zenekarral. Alkalmi társulásként indult 1957-ben. A Lánchíd mellett kikötött „Kék Duna” úszóvendéglő műsorainak táncos gárdája, valamint *Járóka* Sándor, a Belügyminisztérium égisze alatt működő cigányzenekara társult egy hosszabb külföldi turnéra. Első műv. vez.-je 1957–1965 között *Náfrádi*

László. Irányításával és *Lengyelfi* Miklós asszisztenciájával a társ. – néptáncok és zsánerképek mellett – heroikus vagy éppen szatirikus hangvételű táncjátékokat is bemutatott. 1965–1970 között *Somogyi* Tibor irányításával és koreográfiáival az együttes az avantgárd táncművészet irányába tett lépéseket, az eredmények szakmai elismerése azonban nem találkozott a fenntartók hivatalos elközeléseivel. 1970–83-ban újból *Náfrádi* László a műv. vez. Az egy. a hetvenes évektől fokozatosan bekapcsolódott a hazai idegenforgalmi előadásokba, majd a nagyközönségnek szóló programokba, miközben külföldön is turnézott. 1984-től *Mosóczi* István a tánckar vezetője. 1986–91-ben a műv. vez. *Erdélyi* Tibor volt. Táncsaival és *Mosóczi* koreográfiáival a ~ repertoárja stílárisan erősen megújult. 1992-től az egy. műv. vez.-je *Mucsi* János.

Dunántúli Színjátszó Társaság (1828–1834): a Nyugat-magyarországi régió szervezeten pártolt társulata. 1828-ban *Komlóssy* Ferenc színig. elnyerte Vas vármegye és Szombathely rendszeres évi támogatását, majd 1831. máj. 25-én Celldömölkön Vas, Zala, Veszprém, Sopron és Győr vármegye képviselői döntöttek a társ. együttes pártolásáról. A színészek az öt vármegye városaiban, nyáron Balatonfüreden játszottak. Ekkortól főig.-juk *Kisfaludy* Sándor, műv. vez.-jük *Komlóssy* maradt. 1833. jan.–máj. között a pozsonyi országgyűlésen szerepeltek. 1834-ben a ~ az ország harmadik legerősebb társ.-a volt. A körzet felbomlását Buda és Kassa színészetének megerősödése okozta, ezentúl csak nyárra játszottak Balatonfüreden. A ~ jelentőségét az adta, hogy a színikerület egyik korai és átmenetileg sikeres formája volt, amely eredményesen használta fel a társadalmi támogatást, valamint hogy itt játszott a Nemzeti Színház alapító társ.-ának több tagja (a *Lendvay* házaspár, *Fáncsy* Lajos) is. 1841–1843 között *Fekete* Gábor színig. még használta a nevet, de ő a városi színiegyletek támogatására számított.

Dunaparti Színpad (1939): kabaré. A Bristol Szálloda éttermét 1939-ben 350 személyes színházzá építették át, ahol kabaréműsorokat játszottak. Ig.-ja *Köpeczi-Boócz* Lajos, irodalmi vez.-je *Török* Sándor író, zenei vez.-je *Eisemann* Mihály volt. Összesen két műsort mutattak be.

Dunaújvárosi Bemutatószínpad: Dunaújvárosban 1963 óta rendszeresen tartanak színházi előadásokat, a ~ azonban csak 1973 febr.-jában jött létre a Bartók Béla Művelődési Ház támogatásával. Az előadások kezdetben a tanácsolóház dísztermében voltak, 1977-ben önálló stúdiótermet alakítottak ki. A színpad műv. vez.-je *Iglódi* István, majd *Valló* Péter. 1975-ben a Mikroszkóp Színpaddal, 1976-ban a Radnóti Színpaddal szerződtek egyrészt produkciók befogadására, másrészt közös előadások létrehozására. Állandó társ. hiányában általában az anyagi feltételeket biztosították a színvonalas, kísérletező színházaknak. Ezek többnyire kortárs külföldi darabok mo.-i bem.-i. 1990 óta gazdasági okokból nem tudtak új bemutatót tartani. 1992. szept. 1-jén Dunaújváros önkormányzata bizonyítva a város ragaszkodását színházi hagyományaihoz, a Bartók Béla Művelődési Központ jogutódaként megalapította a Bartók Béla Ka-

maraszínház és Művészetek Háza intézményét. Az önkormányzati és az állami támogatás feltétele, hogy évente minimum három saját bem.-t kell tartaniuk. A Kamaraszínház ig.-ja továbbra is *Smuk* Imre.

Dunszt Mária (Bp., 1936. okt. 10.–): énekesnő (szoprán). A Zak-n dr. *Molnár* Imre és *Maleczky* Oszkár növendéke volt. 1961–1976 között az Operaház magán-énekesnője. A drámai szoprán szerepkörben kiugró sikereket aratott. 1976 óta súlyos balesete miatt nem lépett színpadra. 1960-ban a bp.-i Erkel énekverseny I. díjának és a toulouse-i énekverseny nagydíjának nyertese. F.Sz. *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Leonóra* (Verdi: A trubadúr); *Elza* (Wagner: Lohengrin).

Durkó Zsolt (Szeged, 1934. ápr. 10.–): zeneszerző. Tanulmányait a Zak-n *Farkas* Ferenc vezetésével végezte, majd 2 évig *Petrassi* mesterkursusát látogatta a római Santa Cecilia Accadémián. 1971–1976 között a Zak zeneszerzestanára. Díjat nyert a Tribune Internationale des Compositeurs és a New York-i Koussevitzky Award versenyeken a *Halotti beszéd* (1967–72) és a *Fioriture* (1966–67) c. műveivel. Kossuth-díjas (1978) és Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1985). F.M. *Mózes* (opera, 1972–77); *Széchenyi oratórium* (1981–82); 1. és 2. *kantáta*; *Zongoraverseny*; *Pillanatképek a Kalevalából*; *A gömb története*.

Duró Győző (Nagykanizsa, 1953. szept. 5.–): dramaturg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-történelem szakán végzett. 1977-től 1979-ig a szolnoki Szigligeti Színház lektora (ösztöndíjasként), majd dramaturgja. 1979-től 1982-ig a Nemzeti Színház dramaturgja. 1982-től 1989-ig a Katona József Színházban dolgozott. Közben másfél évet Japánban töltött a távol-keleti színház tanulmányozásával. 1989-től 1991-ig szabadfoglalkozású. 1991-től a veszprémi Petőfi Színház, 1993-tól a debreceni Csokonai Színház dramaturgja és a veszprémi színház irodalmi tanácsadója. Szerkesztésében megjelent kötetek: *Kokubu: A japán színház* (1984); *Nakamura: Kabuki az öltözében és a színpadon* (1992); *Dramaturgiai olvasókönyv* (Nánay I.-nal, 1993).

Dvorszky Erzsébet (Bp., 1942. febr. 15.–): táncosnő, balettmester, pedagógus. Az ÁBI-ben 1959-ben szerzett balettművész diplomát, s az Operaház tagja lett, 1971-től magántáncos. 1983 óta az ÁBI tanára. 1989 óta kurzusokat vezet Zürichben, Viareggióban és Tajvanon. F.Sz. *Florina* (Petipa: Csipkerózsika); *Giselle* (Lavrovskij); *Cerrito* (Dolin: Pas de quatre).

Dzsupin Ibolya (Nyírbogdány, 1952. márc. 26.–): színésznő. Pályáját a veszprémi Petőfi Színházban segédszínészként kezdte, majd 1977-ben elvégezte a SzAk-t. Egy-egy évadot töltött a debreceni Csokonai, a győri Kisfaludy Színházban, kettőt ismét Debrecenben. Egyéves békéscsabai szereplés után 1981-ben szerződött a Vidám Színpadra. 1990 óta szabadfoglalkozású színésznő. A kezdeti tragikái szerepkörből átlépett a vidám műfajba, főként ví.-okban látható. F.Sz. *Irina* (Csehov: Három nővér); *Angéla* (Vinkó J.: Justitia kombinéban); *Lilian* (Szántó A.–Szécsény M.–Fényes Sz.: Paprikás csirke).

E

Ebergényi Tibor (Kolozsvár, 1931–): színész, rendező. 1955-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd Temesvárra szerződött. Kisebb-nagyobb karakterszerepeket játszik, szindarabokat fordít, rendezői feladatokat is vállal. F.Sz. *Tatár* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Forintos* (Szabó L.: Hűség); *Káderes* (Baiesu: Alibi). F.R. Arisztóphanész: *Lüszisztraté*; József Attila- és Majakovszkij-est. **Eck** Imre (Bp., 1930. dec. 2.–): táncos, koreográfus. *Nádasi* Ferencnél tanult, 1949-ben lett az Operaház tagja, 1950-től 1960-ig magántáncosa. 1960-ban az ABI végzős évfolyamával a Pécsi Nemzeti Színházban megalakította a →*Pécsi Balettet*, amely az ország második állandó balettegyüttese lett. 1968-ig ig.-ja, azután műv. vez.-je. Koreográfusi munkássága a nyolcvanas évek végéig meghatározta a társ. repertoárját. Műveiben kezdetől fogva a kor problémáiról szólt, a színpadi tánc korszerű kifejezési formáit kutatta, sajátos nyelvezetet alakított ki, amelyben a jazztánc, az akrobatika és a pantomim elemeit ötvözte a klasszikus balettel. Többnyire inkább kisebb formátumú műveket készített, amelyekhez szívesen használta fel kortárs m. zeneszerzők műveit. A hervenés években a folklór is megjelent balettjeiben. Készített koreográfiákat az Operaháznak és külföldi

egy.-eknek (Boston, Belgrád, Helsinki stb.) is. Kosuth-díjas (1978), Liszt Ferenc-díjas (1978), érdemes (1970) és kiváló művész (1988). F.K. *Csongor és Tünde* (1959); *Az iszonyat balladája* (1961); *A parancs* (1962); *Etűdök kékben* (1964); *A csodálatos mandarin* (1965, 1987); *Magyar babák* (1971); *Requiem* (1976); *Salome* (1980); *Szerelem* (1986). – Ir. Dienes G.: A Pécsi Balett repertoárjának koreográfiai elemzése (Táncudományi Tanulmányok, 1967–68); Dienes G.: Balett vidéken 1945 és 1985 között (A színpadi tánc története Magyarországon, 1989).

Ecsédi Erzsébet (? , 1954. ápr. 24.–): színésznő. A 25. Színház Stúdiójában tanult 1975–77-ben, majd a 25. Színház és a Népszínház tagja lett. 1983-tól 1986-ig a kecskeméti Katona József, 1986-tól 1991-ig a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1991 óta a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház színésznője. Elsősorban karakterszerepeket játszik. Jelmeztervezéssel is foglalkozik. F.Sz. *Gombossy Ilka* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Mona* (Kander–Ebb–Fosse: Chicago); *Mikah* (Shaffer: Yonadab); *Barbara Demarco* (Pörtner: Hajmeresztő).

Ecsédi Jozefa; *Étsedi*: →*Pályné Ecsédi Jozefa*

Ecsédi Márta (Bp., 1945. ápr. 5.–): táncosnő, balettmester. Szakmai tanulmányait 1975–77-ben az ABI-ban végezte, ahol táncpedagógusi diplomát is szerzett. 1963 óta a Fővárosi Operettszínház tagja, először kartáncos, majd balettmester és koreográfus-asszisztens. Ebben a minőségében az utóbbi évek szinte valamennyi jelentős produkciójában közreműködött. Az operettbetétek szólói – *Cirkuszhercegnő*, *A mosoly országa*, *West Side Story* – mellett legemlékezetesebb alakítása a *Péter és a farkas* és a *Hamupipőke* (kor.: Géczy Éva) c. mesebalettek főszerepei.

Éden Színház: →*Újpest*

Éder Alojzia; Lujza (Nagyvárad, ?–?): énekesnő (mezzoszoprán), színésznő. Pályafutását 1828-ban kezdte. Vándortárs.-ok tagjaként járta az országot, prózai és énekes szerepeket egyaránt játszott. 1834-ben Kolozsvárra, 1835–36-ban a Budai Várszínházban, 1836-ban a Kassai Társulatnál játszott. 1837-től 1843-ig a Pesti Magyar, ill. a Nemzeti Színház tagja volt. 1845-től újra a Nemzeti Színházban lépett fel. 1837–1850 között a Nemzeti Színház másodénekesnője volt. Képzett hangja és a kor szokásaihoz képest túl finom előadói stílusa inkább operaszerepekben érvényesült, de népszínművekben is énekelt. F.Sz. *Mátyás* (Erkel F.: Hunyadi László, bem.); *Adalgisa* (Bellini: Norma).

ECK IMRE – *A mandarin* (Bartók B. –
Eck I.: *A csodálatos mandarin*)

Éder Antónia: → *Kubayné Éder* Antónia

Éder György (Szabadka, 1788–?): színész, színigazgató, fordító. 1808-ban Debrecenben lett színész. Itt 1812-ig játszott. 1818–1820 között a székesfehérvári társ. alapító színésze és műv. vez.-je. 1828-tól színig., társ.-ának gerincét mindig nagylétszámú családja alkotta. Debrecen, Nagyvárad, Kolozsvár, Miskolc voltak pályájának főbb állomásai. Utolsó adataink 1844-ből vannak róla. Hősi és szerelmes szerepeket csak pályája elején alakított, már az 1810-es évek végén áttért a komikus szerepkörre. 16 német nyelvből készült fordításáról tudunk, köztük volt Sh. átdolgozott *Macbeth*-je is. Nyomatásban egy magyarított átdolgozása jelent meg: *Kigyós vitézek* (Kolozsvár, 1830). F.Sz. Beckó (Kisfaludy K.: Stibor vajda, az ősbem.-n is!); *Plumper* (Jünger: Minden lében kanál); *Lámpa* (Kotzebue: A lepecsételt polgármester); *Molkus* (Kotzebue: Pajzán ifjú); *Habakuk* (Raimund–W. Müller: A havasi rémkirály).

Eger színészete: 1692-től 1772-ig a jezsuita iskolai színjátszás előadásai voltak láthatók a jól berendezett színpadon. Azok a német vándortárs.-ok, amelyek 1788-tól látogatták a várost, a Szarvas vendéglő v. a Casino nagytermében léphettek fel. 1816 táján a Pestről szétszéledő egy. egyik töredéke Nagy János vezetésével játszott Egerben először m. nyelven. Később Balla Károly és Balog István társ.-ának előadásait lehetett látni. 1835–1836-ban a Komlóssy Ferenc-féle társulat játszott a városban, a következő évtizedekben pedig olyan közeptárs.-ok, mint pl. 1852-ben Keszy József. A folyamatosabb színjátszás 1863–1868 között Latabár Endréekkel kezdődött. Utána két évtizeden át Aradi Gerő többször is, 1877-től 1885-ig pedig Krecsányi Ignác látogatta a várost. Új meg új szinköröket húztak fel: 1868-ban a városháza udvarán, 1880-ban a Széchenyikertben, majd 1884-ben a Hunyadi téren. Ennek a helyén építették föl Légmán Imre és Czigler Géza tervei szerint az első állandó közsínházat, amelyet 1904. aug. 20-án avattak fel. Abban az időben a város a miskolci szinkörületbe tartozott: Sátoraljaújhely és Gyöngyös, több ízben Debrecen kapcsolódott hozzá. 1939-ben Eger a cseretársulati rendszer városai közé tartozott. 1942–1945 között Belezna István társ.-a adott itt műsorokat.

Egerszegi Judit (? , 1953. szept. 28.–): színésznő. A Szak elvégzése után 1975-től a szolnoki Színház tagja. 1979–82-ben a Miskolci Nemzeti Színházban játszott, majd a Békés Megyei Jókai Színházba szerződött. 1985-től ismét a miskolci színház művésze volt, 1989 óta szabadfoglalkozású színésznő. Miután 1981-ben nagy sikert aratott *Kényszerleszállás* c. Szilágyi Domokos-estjével, ma már csak irodalmi műsorok összeállításával és előadásával foglalkozik. F.sz. *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Maria Rosari* (de Filippo: Milliomos Nápoly); *Greta Plimsoll* (Christie: A vád tanúja).

Egervári Klára (Vasas, 1936. ápr. 6.–): színésznő. 1951-ben, iskolai elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. 1953-tól 1957-ig a győri Kisfaludy, 1959-ig a Békés Megyei Jókai Színház művésznője volt. Kétéves miskolci és egy-egy éves veszprémi, ill. szolnoki szereplés után 1963-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. 1968–1973 között ismét a Miskolci Nemzeti Színházban szerepelt. Kilenc évadot a Szegedi Nemzeti Színházban töltött. 1982 óta a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház színésznője. Főként operettek szubrett alakjait, fiatal hösnöket, később érett karakterfigurákat alakít. 1990-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Leila* (Huszka J.: Gül Baba); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Daisy Parker* (Abrahám P.: Bál a Savoyban);

Marcia (Szirmai A.: Mágnás Miska); *Schneider kisaszony* (Kander–Ebb: Kabaré); *Kathisa* (Sullivan: A mikádó); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Egervári Potemkin Ödön (Nagyszilva, 1823. febr. 4.–Bp., 1895. febr. 16.): színész, drámaíró, szakíró. Az Egerben tanult papnövendék 1844–1850 között volt vándorszínész, *Udvari* Ödön néven. Részt vett a szabadságharcban, huszárhadnagyként meg is sebesült. Ezután írnok, nevelő, tisztviselő. 1861–1874 között a Magyar Tudományos Akadémia hivatalnok, 1876-tól a bp.-i Egyetemi Könyvtár díjnoka, majd 1891-től könyvtartisztje. 1862-től publikált. 7 könyve, valamint több cikke foglalkozott a szabadságharcral és Petőfi Sándorral. Elsősorban személyes, továbbá másoktól származó írásbeli és szóbeli emlékezéseket közölt. Hét eredeti színművet írt, három Petőfiről. *Thurzó János* c. drámáját 1868-ban a Nemzeti Színház mutatta be. 1869-ben segélyakciót szervezett az idős *Déryné* támogatására, aki viszonzásul neki írta meg emlékezéseit. A hozzá intézett Déryné-leveleket ~ maga adta ki. *Hogyan jött létre Déryné naplója?* (Nemzet, 1891. márc. 29.).

Eggerth Márta (Bp., 1912. ápr. 17.–): énekesnő (szoprán). Csodagyermekként 1923-ban lépett fel először az Operaházban. A húszas években Európa szinte valamennyi jelentős operaszínpadán vendégszerepelt, 1927-től Berlinben filmszínésznőként is foglalkoztatták. 1936-ban lett a világhírű lengyel származású tenorista, Jan Kiepura felesége. 1938-ban kivándorolt az USA-ba. Később férjével együtt számos filmben szerepelt, operett-primadonnaként pedig a New York-i Metropolitanban és a Buenos Aires-i Teatro Colón-ban is fellépett. Nyolcvanadik születésnapját bécsi fellépéssel ünnepelte. F.Sz. *Olympia* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Mimi* (Puccini: Bohémélet).

Éghy Gissa (Temesvár, 1905. febr. 5.–Marosvásárhely, 1982. szept. 2.): táncosnő. Bécsben, Salzburgban, Drezdában, Berlinben és Párizsban tanult az expresszionista táncművészet mestereinél. Aradon táncművészeti iskolát tartott fenn 1924-től negyedszázadon keresztül. Gyakran lépett fel erdélyi írók estjein, többször szerepelt a bp.-i Vigadóban, de sikereket aratott Bécsben az Urániában és a Konzerthausban is. 1949-től nyugdíjazásáig a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet mozgásművészeti tanára, a Székely Színház és több erdélyi m. társ. előadásának koreográfusa volt.

Egressy Ákos (Kassa, 1832. nov. 9.–Bp., 1914. dec. 25.): színész, színigazgató. *Egressy* Gábor fia. 1853-ban a Nemzeti Színház kóristája volt, majd katona lett. Európai körútja után 1866-ban elvégezte a Szak-t és újra a Nemzeti Színház tagjaként működött. Vidéki szereplései után – melynek során 1869–70-ben igazgatással is próbálkozott – 1878–1904 között ismét a Nemzeti Színházban játszott. Sokat szerepelt vidéken, főleg Shakespeare-szerepeket alakított. Jó jellemszínész volt, de apja színvonalát nem sikerült elérnie. Inkább külsőségekben hasonlított hozzá, a belső tűz hiányzott belőle. Sh.-szerepei: *Macbeth*, *Hamlet*, *Julius Caesar*, *Shylock* (A velencei kalmár); *Essex* (VIII. Henrik). További Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Ferdinand* (Schiller: Armány és szerelem); *Vigeland* (Ibsen: A társadalom támaszai). F.M. *Festett világ* (1906). Felesége: *Petheő* Ilona (?-Bp., 1909. aug. 17.) színésznő volt, férjével együtt szerepelt vidéki színpadokon.

M.A. 1868: Kolozsvár, Miskolc; 1870: Marosvásárhely; 1871: Arad; 1872: Pécs; 1873: Kolozsvár, Komárom, Szabadka; 1875: Szeged; 1876: Debrecen; 1877: Szabadka; 1878: Kolozsvár. Igazgatóként: 1869–70: Sárospatak, Miskolc.

Egressy Árpád (Buda, 1836–Pest, 1869. febr. 1.): színész. *Egressy Gábor* fia. A SzAk-t 1866-ban végezte el. Attól kezdve korai haláláig a Nemzeti Színház tagja volt, kisebb epizód szerepekben lépett föl. F.Sz. *Bence* (Szigligeti E.: Csikós); *Mátyás* (Szigligeti E.: Mátyás király lesz).

M.A. 1861: Szabó József és Philippovits István; 1862: Fekete; 1863: Láng Boldizsár.

Egressy Béné; Egeresi Galambos, Egressy (Sajókazinc, 1814. ápr. 21.–Pest, 1851. júl. 17.): énekes színész, zeneszerző, librettista, színműíró és fordító. Tanulmányait Miskolcon és Sárospatakon végezte. 1831-től tanított, majd 1834-ben színésznek állt, Kassán, Kolozsvárott játszott. 1835-ben Pesten a Várszínházban, 1837-től a Nemzeti Színház kórusában és kisebb prózai, később bariton szerepekben lépett fel. 1838-as itáliai tanulmányútja után kartanító is lett. 1843-ban a Szózat megzenésítésével elnyerte a Nemzeti Színház pályadíját. A Petőfi-versek első megzenésítője. Részt vett az 1848–49-es szabadságharcban, melynek leverése után menlevelet kapott és visszatért a Nemzeti Színházba, ahol haláláig tag volt. Népies műdalai zeneszerzőként is ismertté tették. Zenés- és prózai darabok fordítója. Erkel-operák librettistája (*Báthory Mária, Hunyadi László, Bánk bán*). Számos népszínmű zenéjét írta és állította össze. F.Sz. *Figaro* (Rossini: A sevillei borbély); *Oloferno* (Donizetti: Lucrezia Borgia). F.M. *Tündérlak* (szöveg); *Két Sobri* (szöveg és zene). – Ir. Bérczessi B. Gy.: Tolla – Lant – Fegyverrel (1986).

EGRESSY GÁBOR

Egressy Gábor; Galambos (Lászlófalva, 1808. nov. 3.–Pest, 1866. júl. 30.): színész, rendező, szakíró, lapszerkesztő, színéspedagógus. 1826-ban állt színésznek, bár családja református papnak szánta. 1829–1834 között Kassán és Kolozsvárott, 1835–37-ben a budai Várszínházban játszott. 1837-ben volt első bécsi tanulmányútja. 1837–1866 között megszakításokkal a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház tagja, 1845-től rend.-je is. 1843–44-ben németországi és párizsi tanulmányútra ment. 1848–49-ben szegedi kormánybiztos, majd szabadságvezér. 1849–50-ben Törökországba emigrált, ahonnan informátori szolgálatok fejében térhetett haza. 1851–1854 között a Nemzeti Színház operarend.-je, játékjogát 1855-ben kapta vissza. 1863-tól a Kisfaludy Társaság tagja. 1865–66-ban a Színi Tanoda, a SzAk. elődjének színézmesterség-tanára. A m. romantika legtudatosabb színésze volt, aki gyengébb fizikai adottságait állandó önképzéssel pótolta. A szerel-

mes és hősi szerepkört átengedte másoknak. A klasszikus és kortárs drámákban mint *átlényegülő színész* a bonyolult lélekrajzi feladatokat kereste. Repertoárja 358 szerep volt. Jelentős részt vállalt a francia romantika meghonosításában, Shakespeare műveinek és a kortárs m. írók bemutatásában. Szakírói tevékenységet 1837-től folytatta. A színészet elméleti és gyakorlati kérdéseivel egyaránt foglalkozott. Szakmai vitákat vívott Bajza Józseffel és Gyulai Pállal. Szerk. és kiadta a Magyar Színházi Lapot (1860). Lefordította Goethe *Clavigóját*, Shakespeare-től a *Macbethet*, a *makrancos hölgyet*, a *Coriolanust*, a *IV. Henrik* első részét, a *Tévedések vígjátékát* (az utóbbi hármat társfordítóként), átdolgozott több Shakespeare- és Schiller-fordítást. Irathagyatékának zömét az OSzK Kézirattára; fordításait, átdolgozásait és rendezőpéldányait az OSzK Színház történeti Tára őrzi. Több kisebb költő mellett Petőfi Sándor (~hoz, 1844) és Arany János (~nak, 1850) írt hozzá verset; III. Richárd-járól Petőfi Sándor készített klasszikus értékű bírálatot (1847). F.Sz. *Ottó, Bánk bán* (Katona J., az előbbi az ősbem.-n); *Gritti* (Szigligeti E.); *Hamlet, Coriolanus, III. Richárd, Lear király* (Sh.); *Brankovics György* (Obornyik K.); *Dózsa György* (Jókai M.); *Bolingbroke* (Scribe: Egy pohár víz); *Garrick* (Deinhardstein: G. Bristolban). Könyvei: E. G. *törökországi naplója* (1851); *A színészet könyve* (1866); *A színészet iskolája* (1879, 1889); E. G. *válogatott cikkei* (1838–1848) (1980, hárommás kiadás). – Ir. Szigligeti E.: E. G. emlékezete (1869); Rakodczay P.: E. G. élete és kora 1–2. (1911); Körtvélyes Á.: E. G. iratai az Országos Levéltárban (1957); Staud G.: E. G. Nagy magyar színészek (szerk. Gyárfás M. és Hont F., 1957, 95–128.); Kerényi F.: Tizenegy esztendő E. G. életéből (1837–1848), E. G. válogatott cikkei.

Egressyné Szentpétery Zsuzsanna (Gyüre, 1816–Bp., 1888. ápr. 13.): színésznő. *Szentpétery* Zsigmond húga. 1829-ben Kassán lépett színpadra. 1831-ben itt lett *Egressy Gábor* felesége, és itt játszott epizód szerepeket 1835-ig. 1835–37-ben a budai Várszínház, 1837–1857 között megszakításokkal a Nemzeti Színház segédszínésznője és az operakórus tagja. Ezután nyugdíjba vonult. Inkább szépsége és családi környezete, mintsem tehetsége vitte a pályára, jobbára férje kedvéért szerződtek. F.Sz. *Berta* (Rossini: A sevillei borbély); *Feodora* (Kotzebue: Gróf Benyovszky); *Trézsi* (Lebrün: Elevenholt házaspár).

Egri István; Klein (Bp., 1905. máj. 21.–Bp., 1980. júl. 10.): színész, rendező. 1929-ben szerzett diplomát a SzAk-n. Egy évadot töltött a Belvárosi Színházban, és közben elvégezte *Hevesi Sándor* rend.-i tanfolyamát. 1931–32-ben a Magyar, 1931–1933 között a Kamara Színházban játszott, majd szerződés nélkül maradt. Felleptidijásként kisebb szerepeket kapott a Vigszínházban, és részt vett a *Márkus László* alapította rövid életű Új Thália munkájában. Az 1935–36-os évadtól a Vigszínház szerződött tagja lett. A zsidótörvények őt is érintették. 1939 után nem léphetett színpadra. Tanítványokat vállalt, cikkeket írt. 1944-től munkaszolgálatos volt, 1945-ben Auschwitzból tért vissza. A Nemzeti Színház szerződött tagja. Az 1939-es szolnoki *Énekes madár* rendezését leszámítva ekkor debütált rend.-ként a *Figaro házasságával*. 1946-ban vendégként, 1947-től tagként dolgozott a Vigszínházban. 1948-ban elvállalta a Pesti Színház igazgatását. Az államosításkor az Ifjúsági Színház élére került. 1950-ben a Belvárosi Színház főrend.-jévé nevezték ki, majd a színház megszűnésekor az 1951 végén induló A Magyar Néphadsereg Színházához helyezték, amelynek 1953-ban főrend.-je lett. 1956-tól a Petőfi Színház főrend.-je, majd a társ. kívánságára ig.-ja volt. 1958-ban a József Attila, 1962-ben a Jókai Szín-

házhoz szerződött. 1965–1975 között, majd 1978-tól haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. 1975–1978 között a Madách Színházban játszott és Győrben rendezett. Markáns egyéniségű karakterszínész, rend.-ként elemző, a műre koncentráló, az irodalmi anyagot tiszteletben tartó művész volt. Különösen vonzódott a francia irodalomhoz és színházművészetéhez. Műveltsége, felkészültsége, mesterségbeli tudása, a színész ismerete és szeretete, szigorú embersége, önmagával szembeni igényessége, kíméletlen munkabírása tette ideális színházvezetővé. 1974-ben kiváló művész lett. 1946–1948 között színézmesterséget és rendezést tanított a SzAk-n. F.Sz. *Kömény Móka* (Tamási A.: Énekes madár); *Gyulus* (Szép E.: Háromlevelű lóhere); *Evlia Cselebi* (Kárpáthy Gy.: Zrínyi); *Id. Huben Sándor* (Zilahy L.: A szűz és a gödölye); *Besszenenov* (Gorkij: Kispolgárok); *Porfirij* (Dosztojevszkij–Baty: Bűn és bűnhődés); *Seres Sándor* (Fejes E.: Rozsdatemető). F.R. *Kotnyelesek, Férjek iskolája* (Molière); *Ellenségek* (Gorkij); *Cyrano de Bergerac* (Rostand); *Tell Vilmos* (Schiller); *Szent Johanna* (Shaw); *Topaz* (Pagnol); *Ilyen nagy szerelem* (Kohout); *Don Quijote utolsó kalandja* (Vészi E.); *Fanni hagyományai* (Szabó M.); *A bolond lány* (Achard); *A fősvény* (Molière); *Sötét galamb* (Örkény I.); *Bérénice* (Racine). F.M. *Színház egy életen át* (1990).

EGRI ISTVÁN – *Amias Paulet lovag*
(Schiller: *Stuart Mária*)

Egri János; *Schweiner* (Eger, 1810–? 1846.): színész, rendező. 1828-ban szülővárosában diákból lett színész. 1834–35-ben a budai Várszínház tagja volt. 1843-tól rendezett is. Alacsony termete, fürgé mozgása elsősorban vj.-i szerepekre tette alkalmassá. A vándorszínészet egyik legsikeresebb színpadi táncosa volt. F.Sz. *Vidor Gazsi* (Kovács P.: Magának akart, másnak kért); *Artúr* (Czakó Zs.: Kalmár és tengerész); *Kereszti* (Czakó Zs.: Végrendelet).

Egri Kálmán (Nagykároly, 1842. nov. 15.–Kiskunhalas, 1907. jún. 27.): színész, színiigazgató, rendező. 1863-ban lett színész *Gerő* Jakabnál. 1877–1881 között a pesti Népszínháznál működött. Később elsőosztályú vidéki társ.-okhoz szerződött (*Krecsányi* Ignáchoz, *Mosonyi* Károlyhoz, *Aradi* Gerőhöz). Vidéken kezdett rendezni is. 1870-ben kapott először színig.-i engedélyt, majd 1889-től 1896-ig Felvidéken és Erdélyben járt társ.-aival. 1899-től Pesten szerepelt a Magyar Műszinkörben. Szép bariton hangja, izes beszéde a vidék első népszin-

műnekesei közé emelte. Drámában is remek alakításokat nyújtott. F.Sz. *Laci* (Csepreghy F.: A sárga csikó); *Gyuri* (Szigligeti E.: Cigány).

M.A. 1863: *Gerő* Jakab, majd *Kocsisovszky* Jusztin; 1865: *Nyiri* György; 1869: *Keleti*; 1873–75: *Miklós* Gyula, majd *Völgyi* György; 1875–77: *Temesváry* Lajos; 1881–83: *Krecsányi* Ignác; 1886–88: *Aradi* Gerő; 1888–89: *Mosonyi* Károly; 1897: *Tiszay* Dezső; 1898: *Szalkay* Lajos.

Ig.-ként: 1870–73: *Belényes*, *Orosháza*; 1889: *Miskolc*; 1890: *Zombor*; 1891: *Brassó*; 1892: *Szászváros*; 1893: *Brassó*; 1894: *Túrócszentmárton*; 1895: *Nagymihály*.

Egri Kati (Bp., 1953. ápr. 29.–): színésznő. 1967-ben kezdte pályáját diákszínjátszóként. 1975-ben végzte el a SzAk-t és a veszprémi Petőfi Színházba szerződött. 1976-tól 1979-ig a Nemzeti Színház, majd 1985-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja. Egy évig szabadfoglalkozású, majd 1986-tól 1991-ig a Radnóti Színpad művésze. 1991 óta a Budapesti Kamaraszínházban játszik. Groteszk világlátása áthatja valamennyi alakítását. Több tévéfilmben szerepelt. 1985-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Marianne, Dorine* (Molière: *Tartuffe*); *Polly* (Brecht–Weill: *Koldusopera*); *Glória* (Örkény I.: *Sötét galamb*); *Johanna* (Shaw: *Szent Johanna*); *Dene* (Bernhardt: *Ritter, Dene, Voss*); *Lindéné* (Ibsen: *Nóra*); *Toinette* (Molière: *A képzelt beteg*); *Delmaure Olivia* (Jókai M.: *A hulla férje*).

Egri László (Bp., 1908. márc. 2.–Bp., 1967. márc. 29.): színész. A két világháború között külföldön élt, Párizsban és Dél-Amerikában. 1945 után különböző pesti színházakban szerepelt elsősorban epizód szerepekben. 1954-től haláláig a Vidám Színpad művésze volt. Humora jó megfigyelőképességgel és kulturált ábrázolásmóddal párosult. Több kabaréban szerepelt (*Mi van a függöny mögött?*, *A helyzet a következő*). F.Sz. *Guzliczer* (120 éven aluliaknak); *Házidetektív* (Királyhegyi P.: *Könnyű kis gyilkosság*).

Egri László (Debrecen, 1954. jún. 29.–): énekes (bariton). 1980-ban végezte el a Zak operaszakát. 1980–89-ben a Szegedi Nemzeti Színház magánéneke-se, 1989–91-ben a Miskolci Nemzeti Színház színésze, majd 1991-től a Pécsi Nemzeti Színház magánéneke-se. Sikeresen alakítja a Verdi, Puccini, Donizetti operák, valamint a Kálmán Imre, Lehár Ferenc, Huszka Jenő operettek bariton szerepeit. F.Sz. *Guglielmo* (Mozart: *Cosi fan tutte*); *Escamillo* (Bizet: *Carmen*); *Béni* (Ránki Gy.: *Pomádé király*).

Egri Mária (Nagyenyed, 1914. aug. 15.–): színésznő. A szegedi egyetem bölcsészettudományi karán tanult. Később *Pünkösti* Andortól tanulta a színészi mesterséget. 1932–33-ban a Magyar, 1934–1937 között a Belvárosi, 1937–38-ban a Művész Színház tagja volt. 1935–1944 között számos filmben kapott szerepet, majd visszavonult. Fiatal leányszerepeket alakított. F.Sz. *Suzanne* (Benatzky: *Esernyős király*); *Darinka* (Tamás I.: *Aranyhal*); *Abigail* (Scribe: *Egy pohár víz*).

Egri Márta (Bp., 1950. szept. 11.–): színésznő. 1973-ban végezte el a SzAk-t és a Vigaszínház tagja lett. 1986–1991 között a szolnoki Szigligeti Színház művésznője volt. 1991 óta szabadfoglalkozású színésznő. A filmgyár és a televízió is gyakran szerepelteti. Alkata elsősorban lírai szerepek eljátszására teszi alkalmassá, de vj.-okban és zenés művekben is sikerrel lép fel. Jászai Mari-díjas (1993). F.Sz. *Irina* (Csehov: *Három nővér*); *Ginevra* (Dorst: *Merlin*); *Sade márkiné* (Jukio Misima); *Roxie Hart* (Kander–Ebb–Fosse: *Chicago*); *Rebeca* (García Márquez–Schwajda Gy.: *Száz év magány*); *Heléna* (Offenbach: *Szép Heléna*); *Diana* (Lope de Vega: *A kertész kutyája*).

Egri Sándor (Bp., 1957. jún. 23.–): énekes (bariton). Pályafutását énekkari tagként kezdte az Operaházban. A Zak elvégzése után 1984-től a Pécsi Nemzeti Színház, majd 1989-től az Operaház magánénekesé. F.Sz. *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Don Magnifico* (Rossini: Hamupipőke); *Petur* (Erkel F.: Bánk bán); *Donner* (Wagner: A Rajna kincse).

Egri Zsuzsanna (Bp., 1926. febr. 18.–): táncosnő, koreográfus, pedagógus. Az Állami Táncművészeti Iskolában *Nádasi Ferenc* és *Berczik Sári* növendéke, s miután mind a balett, mind a modern tánc érdekli, mindkét területen további tanulmányokat folytatott Nyugat-Európában és az USA-ban. 1946-ban Bp.-en mutatkozott be szólóestjével, majd Milánóba került és különböző egy.-ekben lépett fel. Iskolát alapított, mely ma is működik Torinóban. Koreografált az Olasz Televízió számára is, különböző egy.-eknek, tagja az UNESCO Táncbizottságának. Vercelli-díjas (1956), Positani-díjas (1969). – Ir. Szöllösi A.: E. Zs. (Táncművészeti Értesítő, 1970).

egri Gárdonyi Géza Színház: a Gárdonyi Géza Színház 1955. aug. 15-én tartotta ünnepi alakuló ülését. Első ig.-ja *Ruttkai Ottó* volt. Prózái és zenés darabokat játszottak. Tájéloadásokra is kötelezték a színházat. 1961–1964 között az épületet felújították. Az 1964–65-ös évadtól a Miskolci Nemzeti Színházhoz csatolták, közös ig., főrendező, gazdasági ig. állt a társ.-ok élén, melyeket 1966-ban összevontak. 1982-ben kezdték meg az épület felújítását, 1985-ben jogilag, mint önálló színház kezdte meg újra működését *Szikora János* vezetésével. Kezdetben befogadósínház volt. Egyidejűleg a színház önálló tagozataként idecsatolták a hivatásossá vált Harlekin Bábszínházat. 1987-ben alakult meg az önálló társ. az új ig., *Gali László* vezetésével.

Egyed László (Pásztó, 1922. nov. 27.–): színész. Budapesten elvégezte a SzAk-t, 1950–1953 között a Madách Színház tagja volt, 1953–1956 között a Déryné Színháznál működött. Drámai karakterszerepekben lépett fel. 1956-ban Izraelben telepedett le, m. nyelvű versöszszeállításokat adott elő az izraeli magyar nyelvű publikum előtt. Egy ideig a tel-avivi Habima színházban néma szerepeket játszott. Később festézzettel kezdett foglalkozni, Izraelben több kiállítása volt.

Egyed Lenke (Marosvásárhely, 1881. nov. 4.–?): színésznő. 1898-ban *Krecsányi Ignác* társ.-ában kezdte pályáját. Hosszú ideig vidéken szerepelt. 1913–14-ben Miskolcon, 1914-től 1922-ig Debrecenben, 1922–23-ban Pécsen, 1924-től 1932-ig Szegeden. Ezután Bp.-en élt. 1933–1935 között a Magyar Muszinkörben, 1934-ben az Új Thália előadásain, 1935-ben a Bethlen téri, 1937-ben a Városi Színházban kapott szerepeket. 1939–40-ben a Belvárosi, 1941–42-ben a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1942-ben és 1944-ben a Madách Színházban játszott. 1957-ben a Magyar Néphadsereg Színházában még színpadra lépett. Komikaként kezdte pályáját, majd jellemszerepeket játszott. F.Sz. *Korláth grófnő* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *Clytemnestra* (Offenbach: Szép Heléna); *Csapóné* (Tóth E.: A falu rossza); *Böbékne* (Kodolányi J.: Földindulás); *Balogné* (Darvas J.: Szakadék).

Egyed Zoltán (Vásaszút, 1894. ápr. 19.–Bp., 1947. jún. 8.): lapszerkesztő, kritikus, színpadi szerző. Nagyenyen dérettiségtizett. 1913-ban Désen rövid életű színházi lapot indított. Kolozsvárról járt egyetemre. Végigharcolta az I. világháborút. 1921-től Bp.-en újságírással foglalkozott, többek között a Reggelben és az Esti Kurírban jelentek meg színikritikái. 1924-től rendszeresen írt a Színházi Életbe. Rövid ideig a Rivalda c. lapot szerk. (1919). 1938–1944 között a Film Színház Irodalom c. hetilap főszerk.-je volt. 1937-ben fél évet Hollywoodban töltött. 1944 végén a nyilasok Sopronkőhidára vitték. Betegen tért haza. 1945 után egyre kevesebb cikke jelent meg. ~ a nyers, szókimondó újságírói stílust honosította meg a színikritikában. Eredeti fordulataival, külön ki-fejezéseivel népszerű volt. Különösen az 1940-es években volt a m. színházművészet irányadója. Több egyfelvonásost, kabarétréfát és háromfelvonásos művet írt. Drámái: *Szerződés* (1916); *Rouge et noir* (1920); *Égő szoknya* (1928); *Színiskola* (Székely J.-sal, 1937). Könyve: *Hollywoodi kaland* (regény, 1942).

Egyetemi Színpad: 1957. szept.-ben alakult az Eötvös Loránd Tudományegyetem támogatásával, annak Pesti Barnabás utcai (Bölcsészettudományi Kar) épületében. Tagjai főként az intézmény hallgatói közül kerültek ki, akik öntevékeny módon vettek részt a munkában. Működésük sokfelé ágazott: a művészetek, a társadalom- és

Az egri GÁRDONYI GÉZA
SZÍNHÁZ

természettudományok egyaránt foglalkoztatták őket. Több csoport működött az ~on belül. 1948-ban alakult a *Bartók Béla Egyetemi Énekkar*, 1957-ben a *Koncertzenekar*, 1958-ban a *Tánckar*, 1961-ben az *Universitas Együttes*, amely az egyetem amatőr színházi csoportja lett. Ezen kívül lényeges megemlíteni az *Universitas Bábstúdiót*, az *ELTE Amatőrfilm Klubját* és a *Balassi Bálint Szavalókört*. A különböző csoportok itthon és külföldön nagy sikereket értek el, elsősorban a 60-as években, mely az ~fénykora volt. Az Universitas Együttes, amelynek alapítótagejai közül többen profi művészek lettek – *Fodor Tamás*, *Halász Péter*, *Hetényi Pál*, *Kristóf Tibor*, *Sólyom Kati*, *Jordán Tamás* – első nagy sikerét Majakovszkij *Gőzfürdő* c. művével aratta. Ezt a produkciót több jelentős előadás követte – *Arisztophanész: Madarak*, *Csokonai V. M.: Karmányó*, *Sh.: Hamlet*. A munkában sok nagy művész is segítette az egyetemistákat, így *Ruszt József*, *Halász Zoltán*. Mások önálló estjeikkel szerepeltek, pl. *Mensáros László XX. század* c. műsorával. A 70-es évek végén, 80-as évek elején vesztett jelentőségéből az ~. Már nem az a forrongó szellemi műhely, ami a kezdetekben jellemezte. Talán hozzájárult az is, hogy 1976-tól az Universitas az ELTE Eötvös Klub alagsori helyiségébe, a Hordóba költözött. 1982-ben átépítették, korszerűsítették az ~ot. A piarista rend 1990 végén visszakapta a termet, mivel azok a háború előtt egyházi célokat szolgáltak. 1991. ápr. 29-én tartották az ~ búcsúestjét. Egyéves tetszhalott állapot után a Művelődési Minisztérium és az Eötvös Loránd Tudományegyetem együttműködése alapján a Szerb u. 21–23-ban *Puskás Tamás* vezetésével 1992. nov.-ben ismét megnyílt az ~.

egyztetés: a színész anyaszínházi elfoglaltságának (próbarendjének, fellépéseinek) figyelembevételével összeállított időbeosztás a filmes, televíziós, rádiós produkciókban és más színházak előadásaiban való közreműködés összehangolására. Lásd még *diszponálás*.

egyfelvonásos: kisebb terjedelmű (általában egy óránál rövidebb játékidőjű), felvonásos tagolás nélküli színjátéktípusok formai gyűjtőneve. Jellemzője a terjedelmi korlátok ellenére lendületes cselekményvezetés, a típusokra építő szereposztás és színészi játék, az egyetlen helyszínt ábrázoló szcenikai keret.

Egyűd István (Pócsmegyer, 1838–Vác, 1882. dec. 5.): színész, rendező. 1855-ben kezdte pályáját. Miskolcon, Szegeden, Pozsonyban, majd a Budai Népszínházban *Molnár György* társ.-ában játszott. 1865-től 1875-ig Debrecen volt az állomáshelye. 1875-től a Népszínház tagja volt. Művelt, finom humorú színész, főleg vigjátéki figurákat alakított kiválóan. Játszott bonviván, buffo és társalgási, szerelmes szerepeket. Drámában, népszínműben is kitűnő volt. Az Országos Színészegyesület alapító tagja, 1878-tól pénztárosa volt. F.Sz. *Bacsur Gazsi* (Gaál J.: A feleség nótárius); *Gáspár apó* (Planquette: A corneville-i harangok); *Kiskopjai* (Tóth K.: A király házasodik).

M.A. 1857–59: Latabár Endre; 1859–64: Miskolc, Szeged, Pozsony, majd Nemzeti Színház; 1864: Szilágyi Béla.

együttes: → *ensemble*

egyveleg, quodlibet: különféle közkedvelt zenés (ének és tánc-) és prózai számokból, színjátékrészletekből, magánjelenetektől összeállított vegyes műsor, színjátéktípus-pótló produkció. A vándorszínészet időszakában gyakori előadástípus. Később a hasonló szórakoztató, alkalmi összeállítások az *esztrád* elnevezést kapták. **Éhn Éva** (Nagykanizsa, 1926. aug. 21.–): táncosnő, balettmester, pedagógus. *Nádasi Ferenc* növendéke volt 1935–1940 között az Operaház balettiskolájában.

1940-ben az Operaház tagja lett. 1950–1981 között az egy. magántáncosa volt. Az ABI-ben 1959-ben balettmester diplomát kapott, 1962 óta tanít. 1981-től a Honvéd Művészegyüttes balettmestere is. Elsősorban a demikarakter szerepek megformálásában, valamint számos operai balettbetét szolisztaként ért el sikereket. F.Sz. *Auvergne-i tánc* (Vojnonen: Párizs lángjai); *Orosz tánc* (Vojnonen: Diótörő); *Coppélia* (Harangozó Gy.); *Ámor* (Vashegyi E.: Bihari nótája).

Eibenschütz Mari; *Ditróiné* (Szekszárd, 1856. aug. 8.–Bp., 1938. aug. 10.): színésznő. Műkedvelőként lépett fel először *Stuart Mária* szerepében, 13 éves korában. 1874-ben elvégezte a SzAk-t. Bár a Nemzeti Színház szerződtette volna, ő inkább férjét, *Ditrói Mórt* követte vidékre. 1881-ben, a kolozsvári társ. sikeres bécsi vendégjátéka után nem fogadta el a Burgtheater szerződési ajánlatát sem. 1883-ban *Krecsányi Ignác* társ.-ával Debrecenben, majd a Budai Színkörben játszott, ahol jutalomjátéka alkalmával aranykoszorúval ajándékozták meg. 1887-től 1893-ig férje kolozsvári társ.-ában lépett fel. Kiváló naiva volt, játékat bensőséges átélés, keresetlen egyszerűség jellemezte. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Boriska* (Tóth E.: A falu rossza); *Noémi* (Jókai M.: Az aranyember); *Toinette* (Molière: A képzelet beteg). – Ir. Mészöly T.: Színház a század küszöbén (1986).

M.A. 1874 és 1876: Kolozsvár; 1877: Szeged (Aradi Gerő); 1878–80: Arad; 1880: Kassa (Krecsányi Ignác); 1881: Népszínház; 1882: Arad; 1884: Nagyvárad; 1885: Székesfehérvár; 1886: Szabadka.

Eibenschütz Rózi (Szabadka, 1910. dec. 24.–Szabadka, 1987. nov. 22.): sűgő. A hivatalnoki munkakört cserélte fel 1945-ben – amikor a Szabadkai Népszínház megalakult – a sűgői hivatással. Nyugdíjba vonulásáig, 1973-ig volt a színház m. tagozatának tagja.

Eichner Anna (?–Bp., 1883. febr. 7.): színésznő. 1869-ben végezte el a SzAk-t. 1869–1876 között elsőrendű társ.-oknál, többek között Aradon, Kolozsvárt, Győrött, Pozsonyban szerepelt. Többször meghívták a Nemzeti Színházhoz, de nem vállalta a szerződést, inkább férjével, *Szakáll Antallal* maradt. A szende szerepkör kiváló megtestesítője volt. F.Sz. *Irma* (Szigeti J.: A falusiak); *Agnes* (Molière: A nők iskolája); *Margit* (Sardou: A jó falusiak).

M.A. 1869–71: Arad; 1871–73: Kolozsvár; 1873: Buda; 1873–74: Győr; 1874: Sopron; 1874–75: Pozsony; 1875–76: Arad.

Eichner Tibor (Szeged, 1961. ápr. 19.–): táncos. Az ABI-ben 1980-ban végzett, és az Operaház tagja lett, magántáncos. Rendkívül virtuóz demi-karakter táncos. Érdemes művész (1990). F.Sz. *Ámor* (Seregi L.: Sylvia); *Kinai* (Vojnonen: Diótörő); *Bohóc* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Kék madár* (Róna V.: Csipkerózsika); *Katona* (László P.: Derby); *Halál* (Pártay L.: Anna Karenina). **Eisemann Mihály**; *Egresi* (Paripás, 1898. jún. 19.–Bp., 1966. febr. 15.): zeneszerző. Jogi tanulmányai után Zak-n végzett *Kodály Zoltán* és *Siklós Albert* tanítványként. Dalait az *Omnia Kabaréban*, a *Bethlen téri Színpadon* kezdte énekelni *Neményi Lili*, *Radó Sándor*, *Verbőczy Ila* s rövidesen rendkívül népszerű lett. Az Andrassy úti Színházban is játszották műveit. Első operettje, a *Miss Amerika* 1929-ben került bemutatásra a Fővárosi Operettszínházban. Írt szcenizozott dalokat és filmzenét is. F.M. *Alvinczi huszárok* (1930); *Zsákbamacska* (1932); *Egy csók és más semmi* (1933); *En és a kisöcsém* (1934); *Tokaji aszú* (1940); *Fekete Péter* (1943); *Bástyasétány 77* (1958); *Leány a talpán* (1964); *Hyppolit, a lakáj* (1964).

Eisikovits Mihály (Balázsfalva, 1908–?): zeneszerző, igazgató. Tanulmányait a kolozsvári Állami Konzervatóriumban végezte 1933-ban. 1948-tól 1950-ig a kolozsvári Állami Magyar Opera ig.-ja, 1950-től a kolozsvári Zeneművészeti Főiskola tanára, majd egy ideig ig.-ja volt. 1957-ben állami díjjal tüntették ki. Operákat, szimfonikus zenét, kórusműveket, kamarazenei és hangszeres műveket írt. F.M. *A kecske meseje* (gyermekopera, 1954); *A csalafinta kutacska* (meseopera, 1960).

EISIKOVITS MIHÁLY

Éjszaki Károly; *Keleti* (Bakonyréde, 1818. okt. 2.–Kolozsvár, 1907. jan. 26.): mérnök, drámaíró. 1848-ban írta első darabját *Szerlem és tobzódás* címmel. *A cydoni alma* (1855; bem. 1867) c. „szini beszéle” a m. újrómantika legkorábbi darabja. ~ a Petőfi Társaság egyik alapítója, 1877-től alelnöke volt. F.M. *Egy kis ármány* (1854); *Paris almája* (1867); *A költő Zrinyi, vagy Magyar–Szerb barátság* (1867); *Az utolsó lengyel követ* (1867); *Egy jezsuita páter* (1868).

Ék Erzsébet (Bp., 1948. júl. 2.–): jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola jelmeztervező szakán szerzett diplomát 1972-ben. 1972–1975 között a Békés Megyei Jókai Színház, 1976-tól 1978-ig a Pécsi Nemzeti, 1981-től 1988-ig a Szegedi Nemzeti Színház tagja. Vendégment más vidéki – a szolnoki Szigligeti, a debreceni Csokonai, a kecskeméti Katona József, a veszprémi Petőfi – színházaknak is tervezett. Expresszív, olykor groteszk, játékos jelmezek tervezője. Hazai kiállításokon – Miskolc, Bp. – többször szerepelt. F.T. Ajtmatov: *A versenyló halála*; Ionesco: *Rinocéros*.

Ekecs Ferenc (Bp., 1894. dec. 20.–?): színész. 1921-ben lépett színpadra. Kötűnő komikus adottságokkal rendelkező táncoskomikus volt. 1923-ban a Kolozsvári Nemzeti Színház szerződtette. Ezután a Partium, a Bánság, Zsil-völgye vidékét járó társ.-ok tagja volt. Legtovább Aradon szerepelt. A koncessziókat elnyerő, egymást váltogató ig.-k szívesen hívták meg társ.-aikba. 1924-ben, amikor Róna Dezső aradi társ.-a konzorciummá alakult, őt is beválasztották az öttagú direktóriumba.

ekhós szekér: félhenger alakú bőr, v. vászonerőnyővel (ekhó, szekérerőnyő) fedett kocsi, amely a vándorszínészet korszakában a színészek utazására, a poggyász (színházi könyvtár, diszletek, jelmezek stb.) szállítására szolgált. A vándorszínészet jelképévé vált közlekedési eszköz.

Elbert János (Bp., 1932. ápr. 17.–Siófok, 1983. márc. 10.): irodalomtörténész. Drámafordítói tevékenysége az 1960-as években bontakozott ki. Az ő tolmácsolásában szólalt meg színpadainkon Csehov *Platonov*, Bulgakov *Iván, a retentő*, Majakovszkij *Gőzfürdő*, Gelman *Prémium* c. drámája, Albee *Nem félünk a farkastól* és *Mindent a kertbe*, Pintér *Étellift* c. darabja. 1979-től haláláig a Magyar Színházi Intézet ig.-ja volt. 1974-ben József Attila díjat kapott.

Elekes Emma (Kolozsvár, 1932. szept. 17.–): színésznő. 1953-ban a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett. Annak az évfolyamnak kiemelkedő színésznője, amely *Harag* György vezetésével megalapította a nagybányai, a későbbi szatmári m. színházat. Nem hagyományos drámai alkotásokban is sikerrel szerepel, van érzéke az ironikus hangvételű szerepépítkezés iránt. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Eliza* (Shaw: *Pygmalion*); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Polly* (Brecht–Weill: *Koldusopera*); *Caesonia* (Camus: *Caligula*); *Gittel Mosca* (Gibson: *Libikóka*); *Mása* (Csehov: *Három nővér*).

Elekes Pál (Bp., 1929. ápr. 11.–): bábszínész. A SzAk elvégzése után a Vígyszínház művésze lett 1949-ben. Egy évvel később az Állami Bábszínházhoz szerződött, majd 1992-ben a Budapest Bábszínház tagja lett. Szinkronszínészként is közismert. Számos karakterszerpet alakított sikerrel. Jászai Mari-díjas (1970) és érdemes művész (1981). F.Sz. *Toldi* (Arany J.–Jékely Z.); *János vitéz* (Petőfi S.–Szilágyi D.); *Gonzalo* (Sh.: A vihar); *Balga* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Farkas apó* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve).

Éless Béla (Kassa, 1940. ápr. 23.–): színész, rendező. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának esztétika szakán végzett, majd a SzAk-n színházelméletet hallgatott. 1976-tól a Magyar Rádió rend.-je, 1986-tól a József Attila Színház színész-rend.-je volt. 1989 óta a Tatabányai Népház–Játékszínpadon ig., műv.-i vez. F.Sz. *Első színész* (Pirandello: Hat szereplő szerzőt keres); *Dr. Cutler Walpole* (Shaw: Segítség! Orvos!); Wehner T.: *Azthiszem* (rend. is). Előadójestje: *Heinrich Böll-est*. F.R. Bringsvaerd: *A hatalmas színrekl.*

életkép: rövidebb, cselekményszegény *színjáratéktípus*, amely a mindennapi élet egy-egy jelenségét, valamely társadalmi réteg v. típus jellemző életviszonyait karakterisztikus színpadi keretben mutatja be, gyakran humoros formában. Színesíthette dal- és táncbetét. A kortársi témájú színművek fontos jelenettípusa lett, amelyet a naturalizmus álló színjáratéktípusa emelt.

Éliás Tibor (Bp., 1953–): énekes, előadóművész. *Gencsy Sárinnál* tanult énekelni, majd hivatásos előadóművészi vizsgát tett. 1987-ben a kecskeméti Katona József Színházban *Lehár Luxemburg grófja* címszerepében debütált. 1991-ig a debreceni Csokonai Színház magánénekes. Nevéhez fűződik a *Kálmán–Lehár operett-parádé* lemez kiadása. F.Sz. *Hunyadi László* (Erkel F.); *Ravenwood Edgar* (Donizetti: *Lammermoori Lucia*); *Barinkay Sándor* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró).

Éliás Zsuzsa (Cegléd, 1961. aug. 15.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1980-ban kapott balettművész diplomát, s ugyanekkor a Pécsi Baletthez szerződött magántáncosként. Számos főszerepet táncolt el 1988-ig, amikor egy évadra a Szegedi Baletthez szerződött. 1989 óta az Operaház tagja. F.Sz. *Vöröstriksó lány* (Tóth S.: *Megdicsoült éj*); *Aranyaszobor* (Tóth S.: A három matróz); *Szőke alakmász* (Eck I.: *Kék balett*); *Víz démon* (Krámer Gy.: *Elopott legyező*); *1-es szám* (Eck I.: A terror); *főszerep* (Smok: *F-dúr kvartett*); *Menyasszony* (Reinthaller: *Diótörő*); *Florine* (Róna V.: *Csipkerózsika*).

elidegenítési effektus: → *V-effekt*

Ellenbogen Adolf (Miskolc, 1814–Bp., 1886. okt. 28.): zeneszerző. Zenei tanulmányait Bécsben végezte. Pesten a német színház, majd 1837-től a Pesti Magyar, majd a Nemzeti Színház zenekarának hegedűse, később a dráma- és balettzene karnagya volt 1868-ig. Színpad művekhez komponált és állított össze kísérőzenét, de népszerűek voltak tánczenéi és átiratai is. Cigányzenekarok betanításával is foglalkozott. F.M. *Arlequin, mint angol lovagnéző; Lázadás a serailban; Molnárók.*

ellenfény: drámai hatású világítási mód, amelynél a fényforrás a néző szémszögéből nézve a megvilágított személy, tárgy vagy díszlet elem mögött helyezkedik el. A fényforrást, fényvetőt a színpad légerében a karzaton vagy a világítási tartón olyan magasságban helyezik el, hogy a fénysugár ne juthasson közvetlenül a néző szemébe, kivéve, ha – szélsőséges esetben – az elviselhető szintű kápráztatás a cél. ~ben a személyek, tárgyak sziluettszerűen jelennek meg, bár előlről vagy oldalról történő, az ~nél alacsonyabb fényerejű megvilágítással azokat láttatni lehet.

Ellinger Jozefa: → *Maleczkyné Ellinger Jozefa*

Ellinger József (Óbuda, 1820. dec. 3.–Újpest, 1891. ápr. 30.): énekes (tenor). Apja vendéglőben zenélt, itt kezdett ő is énekelni. 1845-ben Pozsonyban, majd a pesti német színházban, 1847-ben már Bécsben karénekes. Első sikere 1848-ban Regensburgban *Lyonel* (Flotow: Márta). Számos német színpadon megfordult, míg 1855–61-ben a Nemzeti Színház szerződtette. A *Bánk bán* (Erkel F.) ősbemutatóján ő énekelte az opera címszerepét. Vendégként Erdélyben és Délvidéken is játszott, majd Graz és Rotterdam után mint európai hírnévű művész tért haza 1866-ban. 1880-ban búcsúzott a színpadtól. Több mint ezer alkalommal lépett fel a Nemzeti Színházban. Erkel Ferenc operáinak valamennyi tenorszerepét énekelte, de ő volt az első *Rienzi* (Wagner) is. F.Sz. *Tell Vilmos* (Rossini); *Mauricio* (Verdi: A trubadúr); *Faust* (Gounod).

Ellingerné Engst Teréz (? , 1835 –Bp., 1898. okt. 14.): énekesnő (mezzoszoprán, alt). 1855-ben a Nemzeti Színházban *Azucena* (Verdi: A trubadúr) szerepében mutatkozott be, amely később is egyik legsikeresebb alakítás volt. 1861-től külföldi színházakban énekelt. Württembergben búcsúzott el a színpadtól. A m. nyelv ismeretének hiánya nehezítette hosszabb hazai alkalmazását. F.Sz. *Fides* (Meyerbeer: Próféta).

előadás: 1. valamely színpadi műnek nyilvánosan, közönség előtt történő bemutatása. Az ~ időlegesen tárgyasulói színházi műalkotás, melynek belső törvényszerűségei csak az ~ időtartamára érvényesek. Az ~nak a próbák során a rend. irányításával kidolgozott színészi játék, a képzőművészeti (szcenikai) és zenei keret, a színpadtechnikai megvalósítás mellett a közönség jelenléte és azonnali reagálása is elengedhetetlen alkotóeleme. A színi-~ művészi teljességében, öntörvényűségében technikailag rögzíthetetlen és egyszeri, megismételhetetlen, mindig jelenidejű műalkotás. Időpontja és időtartama a különböző színháztörténeti korszakokban eltérő volt. Időbeli, cselekménybeli és technikai tagolását a *jelenetek, felvonások* adják; 2. → *interpretálás*.

előadóművészet: 1. tágabb értelemben minden olyan művészi tevékenység, mely által az előadó más művész(ek) alkotását közvetíti a közönségnek (színjátszás, versmondás, felolvasás, énekes és hangszeres előadás stb.). Az ~ sohasem jelenthet mechanikus reprodukálást, hanem *interpretálás*, azaz értelmezés, mely az eredeti művészi alkotás módosítását, kifejezés- és hatásmechanizmusának bővítését jelenti; 2. szűkebb értelemben a *szavalás* művészete v. *pódiumművészet*, vagyis próza-

részletekből és szanzonekból összeállított színpadi, pódiumi produkciónak általában egyszemélyes előadása. – Ir. Egressy G.: A színészet iskolája (1879); Nagy A.: Színpad és beszéd (1936); Ascher O.: A versmondás művészete és a színpadi beszéd (1955); Hevesi S.: Az előadás, a színjátszás, a rendezés művészete (1965); Latinovits Z.: Verset mondok (1983).

előjáték: 1. a színpadi mű cselekményének tényleges megkezdését (az első jelenetet) megelőző, a későbbieket magyarázó, értelmező, esetleg az előzményeket ismertető rövid, kevés szereplőt mozgató (többnyire a leeresztett előfüggöny előtt zajló) jelenet, a *prologus* dialogizált variánsa. Az ~ egyik változata a bemutatandó mű cselekményéhez nem szervesen csatlakozó *kerejték* része. 2. funkcionális *színjátéktípus*, a tulajdonképpeni előadást megelőző, azzal valamilyen (tematikus, hangulati) kapcsolatban álló v. azt ellentétpontozó, de önálló, rövid *színjáték* (*egyfelvonásos, lever de rideau*). 3. *előzene* (prelúdium, nyitány, ouverture); a hangszeres zenében általában *praeludium*, még régebben *praeambulum* néven szerepel, ami szó szerint *előjátékot* jelent. Az operában a megnyitót zenekari tétel, vagyis a *nyitány* (ouverture, *Wagner* zenedrámáinak esetében *Vorspiel*). A 19. sz.-i operában, ill. zenedrámában az egyes felvonásokat is ~ok vezethetik be; 4. A színházi ~ ugyancsak a darabot megelőző zenei tétel, amely a drámához akár hangulati, akár tartalmi elemeiben kapcsolódhat.

előkép: → *tabló*

első amerikai magyar színtársulat, az: 1890-ben alakult New Yorkban. A társ. négy férfi színészből és hat színésznőből állt, ig.-juk *Horváth* Dénes volt. Előadásait kizárólag m. nyelven tartották, műsoraik zömét kisebb operettek és egyfelvonásos darabok tették ki.

Első Magyar Frontszínház (1917–1918): → *frontszínházak*

Első Magyar Színházi Ügynökség (1869–1890): *Lenhardt* Ede alapította színészkoztató iroda. Irányítását az 1880-as évek elejétől *Rajkai Friebeisz* István (Vác, 1822–Bp., 1890. febr.) vette át. Rajkai halála után a cég vezetését *Réti* L. Pál folytatta (*Réti* L. Pál Színházi Ügynöksége). Ettől kezdve *Réti* irodája használta az ~ nevet. Az ügynökség közlönye a *Színpad* (1869–1890) c. lap volt.

Első Országos Pedagógiai Bábszínház: *Inczedy* Kálmán orgonaművész-karnagy 1947-ben Szegeden megindított vándor-bábszínháza. Hatalmas apparátussal, nagy színpaddal, világítással, szinte élő színházi díszletekkel és 80 cm-es, alulról billentyűkkel mozgató bábokkal dolgozott. Felszerelése 17 mázsa volt. Kizárólag nagylélegzetű és monumentalitást igénylő műveket játszott. Első bem.-ja a *Toldi* volt, de játszotta a *Hőfőherkét* és a *Ludas Matyit* is. 1949 végén a minisztérium megvonta a támogatást, és az egy. megszűnt, majd az ötvenes évek közepétől egy ideig újból folytatta tevékenységét. – Ir. A bábjátszás Magyarországon (1955).

Éltes Kond (Kiskörös, 1946. nov. 30.–): színész. 1967-ben végezte el a konzervatóriumot, és a Szegedi Nemzeti Színház énekkari tagja lett, 1972-től színész. 1974 óta a veszprémi Petőfi Színház művésze. Karakter szerepeket alakít. Festészettel is foglalkozik. F.Sz. *Curio* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Le Beau* (Sh.: Ahogy tetszik); *Egeus* (Sh.: Szentivánéji álom).

Éltető Gyula (Zilah, 1864–Szeged, 1909. jan. 26.): színész, diszlektész. 1881-től 1902-ig közepes vidéki társulatoknál játszott, dolgozott. F.Sz. *Jörg* (Bartók L.: Thurán Anna).

M.A. 1881–86: Bogyó Alajos; 1887; 1888–90; 1892; 1901: Csóka Sándor, Somogyi Karoly; 1891: Tiszay Andor; 1893: Veszprémi Jenő; 1894; 1897: Halmi Im-

re; 1895: Pesti Lajos; 1896 és 1898: Dobó Sándor; 1899–1901: Tiszay Andorné.

emelet: →nézőtér

emelvény: a játéktér szintbeli tagolására alkalmazott, többnyire elemekből összerakható díszlet-alépítmény. Váza merevített léckeret, mely csuklópántokkal készül, így összecsatolható. Fedlapja deszka, amelynek összefogó párnafája a kinyitott, felállított keretbe illeszkedve egyben annak merevítésére is szolgál. Az ~ magassága a színháznál alkalmazott díszletlépcső magasságának (16, ill. 20 cm) egészszámu többszöröse.

Emke Kabaré (1921–1922): A húszas években sorra nyíltak a fővárosban a kávéház-kabarék. Ezek egyikét, az ~t Radó Sándor hívta életre, társa Márkus Alfréd zeneszerző. 1921 nov.-ben nyílt meg, 1922 őszétől Rózsahegy Kálmán társult a kabaréba. Egy 1922-es rendelet megtiltotta működésüket. A társ. tagjai között Haraszti Mici, Herczeg Jenő, Salamon Béla, Kővári Gyula, Kondor Ibolya nevét találjuk. Egy műsorát Békeffi László konferálta.

emlékpróba: a próbafolyamatnak a →rendelkezőpróbák után következő időszaka, melyben a színészek jelenetként, majd felvonásonként rögzítik és begyakorolják a szöveget és az ahhoz kapcsolódó színpadi mozgást. A rend. irányításával kialakítják az előadás ritmusát, az összjáték gördülékenységét.

Emőd György (Bp., 1955. ápr. 23.–): színész, rendező. 1978-ig színészetet, majd kiegészítő szakon 1982-ig rendezést tanult a SzAk-n. 1978-tól 1979-ig a vespéremi Petőfi Színházban színész, majd 1982–86-ban a győri Kisfaludy Színházban rend. 1986 óta a Thália, ill. Arizona Színház művésze. Dalszövegeket ír, fordít. Modern darabokat is rendez, de jobban vonzódik a klasszikusokhoz. F.Sz. *Orsino* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Ross* (Sh.: Macbeth); *Görgey* (Pusztaszeri L.–Emőd Gy.: A bűnbak). F.R. Sh.: *Szentivánéji álom*; Barta L.: *Szerelem*; Feydeau: *A női szabó*; Schiller: *Stuart Mária*; Dürrenmatt: *Az öreg hölgy látogatása*; Pusztaszeri L.–Emőd Gy.: *A bűnbak*; Chase: *Barátom, Harvey*. F.M. *A bűnbak* (dráma, Pusztaszeri L.-val, 1987).

Emőd Tamás (Berekböszörmény, 1888. aug. 11.–Nagyvárad, 1938. okt. 22.): színpadi szerző, színházigazgató, költő. A nagyváradi jogakadémiát végezte el, és újságíróként kezdte pályáját. 1914-ben Bp.-re költözött, ahol a Modern Színpad és az Apolló Kabaré állandó színpadi szerzője lett. 1917 okt.-étől a Belvárosi Színház dramaturg-titkára, 1921–1924 között az Andrássy úti Színház, 1924–1925-ben a Blaha Lujza Színház, 1925-től 1927-ig ismét az Andrássy úti Színház műv.-i ig.-ja volt. Ekkor az Új Színházhoz került, de 1928 jún.-ában megvált az intézménytől. Nagy Endre legjobb hagyományait ültette meg színházaiban. A kabaré számára előadási stílus volt. Jeleneteit, dalszövegeit izlés, költészet és műgond jellemezte. Szm.-vekkal, dramatizálással és átdolgozásokkal gazdagította a bp.-i színházak műsorát. Drámái: *Borcsa Amerikában* (Török R.-vel, 1927); *Két lány az utcán* (Török R.-vel, 1929). Librettói: Szirmai A.: *Mézeskalács* (1923); Benatzky: *Egy lány, aki mindenkié* (1936). Könyvei: *Dicséret, dicsőség* (1915), *Ferenc Jóska ládájából* (1917), *Nótám, fütttyöm, citerám* (1926).

Emődi Natália (Bp., 1933. jún. 19.–): dramaturg. Pályáját 1954-ben kezdte. 1962-től 1990-ig, nyugdíjba vonulásáig a Nemzeti Színház dramaturgia volt. Pontos, megbízható dramaturgiai munkák mellett elsősorban francia szerzők műveit fordította.

Emődi Pál (?–?): színész, sugó. Pályadataink 1834–1840 között vannak róla. Elsősorban sugóként foglalkoztatták – e minőségben több zsebkönyv kiadója –, de

kisebb szerepeket is eljátszott. Egy eredeti, elveszett színművéről tudunk. F.Sz. *Ferenc* (Kisfaludy K.: A kérelek); *Levi* (Körner: Zrínyi).

Endrey Jenő (Bp., 1891. máj. 2.–New York, 1967. jún. 26.): színész, színiigazgató, producer. Rákosi Szidi színiiskolájának elvégzése után 1914-ben lépett először színpadra Szatmárott, Heves Béla társ.-ában, majd Palágyi Lajostól kapott szerződést a Miskolci Nemzeti Színházhoz, ahol hamarosan főszerepeket alakított. Az 1920-as évek elején az ún. filmszkeccs – a filmben szereplő színészek személyes felléptével tarkított film – hódított Mo.-on. A Gárdonyi Géza: *Göre Martsa lakodalma* c. regényéből készített filmszkeccsben Kátsa cigány alakítója volt. Kövessy Mihály amerikai színházi menedzser turnéra szerződtette a társ.-ot 1923-ban. New York-i sikerük után 1924-ben önálló társ.-ot szervezett, amellyel bejárták Amerika magyarlakta településeit. 1928. márc. 15-én megalakította a Chicagói Népszínházat, amely 1930-as megszűnéséig jelentős szerepet töltött be az amerikai m. színházi életben. 1931-ben feleségével, Páldy Margittal új szintárs.-ot alapított. 1931–1957 között szerk. és vezette a New York-i „Magyar színház a rádióban” c. műsort, majd lapot indított *New York-i Magyar Rádió Újság* c. Önéletrajzi regénye: *Beg, Borrov and Squeal* (New York, 1963). M.-ul: *Vádirat* c. jelent meg. F.R. Csepregy F.: *Piros bugyellár*; Lehár F.: *Drótostót*; *Luxemburg grófia*; Jacobi V.: *Leányvásár*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Knoblauch: *A faun*; Farkas I.: *Repülj, fecském*.

Endrődy János (Érd, 1756. szept. 26.–Kalocsa, 1824. febr. 27.): drámakiadó, színháztörténész. A piarista paptanár színházi érdeklődése az iskolai színjátszás során alakult ki. 1791–1793 között a rend pesti gimnáziumában a m. nyelv tanára volt. Ekkor került kapcsolatba az első m. szintárs.-tal, akiknek dramatizálta *Dugonics* András *Az arany percek* c. regényét (1792). Könyvei: *A magyar játékszin* (Pest, 1792–1793). Négykötetes drámagyűjtemény 14 szöveggel, az 1–3. kötet előszavai színháztörténetünk első alkotásai: *A magyar játékszinnek története kezdettől fogva az utóbbi kormányozásig*. Ez a pest-budai m. társ. működését tárgyalja 1790–1793. jan. között, gazdag okmánypublikációval. Ujabbán neki tulajdonítják a *Berthold, Princ von Mähren* c. német tragédiát (1794), a Bánk bán-téma első újabb kori, hazai feldolgozását. 1793–1805 között tábori pap. Későbbi egyházi és tanári működése során már nem került kapcsolatba a hivatásos színészettel. – Ir. Perényi J.: E. J. életrajza (Nagykanizsa, 1899); Enyedi S.: Adattár E. J. ismeretlen leveleiből (It, 1983); Mályuszné Császár E.: Berthold morva herceg, avagy az első újkori Bánk tragédia (It, 1980).

Énekes István (Ózd, 1959. okt. 20.–): koreográfus. Tanítóképző főiskolán és a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen végzett, de párhuzamosan amatőr együttesekben is táncolt, majd a Honvéd Művészegyettes és az Állami Népi Együttes táncosa. Koreográfusi munkásságát 1985-ben a dunajvárosi Vasas Táncegyüttesben kezdte meg. 1988-tól 1993-ig a Közép-Európa Táncszínház műv. vez.-je. 1992-ig bemutatott koreográfiáit a táncnyelv széles skálája jellemzi – a néptáncól a gesztus- és akciószínházig –, valamint az erős vonzódás a farce és a szürrealista táncjáték iránt. F.K. *Skaliczky*; *Szerelem, szerelem*; *Egy kiállítás képei*.

énekesjáték: 1. olyan szórakoztató, prózai színjáték-típus, melyben énekszámok, betétek kapcsolódnak a cselekményhez. A zenés színpadi műfajoktól az különbözteti meg, hogy a zene dramaturgiai szerepe kisebb, ill. kiegészítő jellegű. A zárt zeneszámok gyakran már népszerű művek v. azok részletei. Táncbetétek is előfordul-

hatnak. Az ~ általában vígjátéki fordulatokra épül, a közönség széles rétegeinek szórakoztatását célozza. A szereplőktől azonban a prózai feladatokénál összetettebb technikai felkészültséget követel, a színház, a társulat nagy apparátusára (zenekar, tánckar, kórus) épít; → *zenésjáték*; 2. régen az *opera* v. az operát pótló színjátéktípusok m. nyelvű megjelölésére is használták az ~ kifejezést.

énekkar (kórus, kar): operakórus, melyet általában a hagyományos szoprán, alt, tenor, basszus összeállításban, ill. külön női vagy férfikarként alkalmaznak. Létszáma a nagyobb társ.-oknál 70–100 fő. A nagyobb operaházakban rendszerint külön gyermekkar is van. – A kórus szerepe az *operák*ban stílusonként változik. Már röviddel a műfaj születése után, *Monteverdinél* fontos drámai szerepe van a kórusnak. A 17–18. sz. folyamán az olasz operából teljesen eltűnik a kórus, a francia opera viszont megtartja. *Gluck* operareformja állítja vissza a kórus drámai jelentőségét. A 19. sz.-ban elképzelhetetlen az opera kórus nélkül. *Wagner* romantikus operáiban, a késői *Verdi*-művekben, valamint *Muszorgszkij* operáiban dramaturgiai funkciója az addigiakhoz képest jelentősen megnő, a drámai cselekmény szerves részét alkotja. A kelet-európai nemzeti romantika (Erkel Ferenc, Smetana stb.) operáiban is lényeges zenei-dramaturgiai funkciója van. – A 20. sz.-i művek némelyikében eredeti, ógörög értelmében is megjelenik a *kórus* (Stravinsky, Orff, Honegger) elsősorban az oratorikus kompozíciókban.

Engelhardt Anna: → *Kantorné Engelhardt Anna*

Engels Színház (1919): Bp.-en, a Hungária körüti lovassági laktanyában 1919. júl. 22. és aug. 2. között játszó színház. Műsorán elsősorban operettek szerepeltek (Kálmán I.: *Az öbösítő*).

Engels téri Kioszk: → *Erzsébet téri Kioszk*

Engerth, Johann (a 19. sz. első fele): festő, diszlettervező. 1810-ben a pesti német színházban kezdte pályáját, majd a Nemzeti Színházhoz került, ahol 1845-ig működött. Megfestette a színház előfüggönyét és több opera, köztük Luigi *Guglielmi* dalműveinek diszleteit (a tulajdonos kívánságára bőrré). F.T. Weber: *A bűvös vadász*; Donizetti: *Marino Faliero*; Meyerbeer: *Ördög Róbert*, Auber: *Bálszaka*. – Ir. Keresztury D.-Staud G.-Fülöp Z.: A magyar opera- és balettszcenika (1975).

Engst: → *Ellingerné Engst Teréz*

ensemble (francia): *együttes, társulat*. Határozott és egységes művészi irányítás (műsorpolitika, rendezés, színészpedagógia) által összecsiszolódtott, meghatározott feladatok ellátására alkalmas, hosszabb ideig együtt dolgozó szintárs. Az ~ közös művészi tevékenysége az → *összjáték*.

en suite előadás (francia, *sorozatos*): egy népszerű színpadi mű folyamatos, hosszabb ideig tartó, megszakítás nélküli egymásutánban zajló előadásai egy színházban, amikor a sikerdarabot nem más művekkel felváltva tűzik műsorra. Az általában magánszínházak műsorán zenés produkciók (népszínművek, operettek, musicalek), ill. szórakoztató művek (vígjátékok, bohózatok, kabaréprodukciók), nyári színházi előadások szerepelnek az ~ ok keretében. A műsorpolitikának egyetlen színpadi produkcióra való alapozását indokolhatják a népszerűségeen kívül a nagy anyagi ráfordítással (látványos scenikai és technikai megoldások, nagy együttes, kiemelkedő sztárok stb.) létrehozott előadás technikai nehézségei (diszletpítés, zenei-technikai apparátus stb.) és a gyors megtérülés (a rendszeresen nagy bevétel) ígérete. → *repertoárszínház*.

entrée (francia): 1. a prózai színpadi művekben a (fő-)szereplő(k) hatásos, a rendező által scenikailag és tech-

nikailag kiemelt első megjelenése a színen. 2. a színész jelenetére történő színrelépése (*jelenése*) az előadás során.

Enyedi Sándor (Dés, 1938. jan. 1.–): színháztörténész. Kolozsvárott a Babeş-Bolyai Egyetemen szerzett m.–történelem szakos tanári diplomát (1960). 1962-ig újságíró volt Bukarestben és Kolozsvárott, 1962–76-ig tanár szülővárosában. 1971-ben az irodalomtudomány kandidátusa lett. 1976-ban települt át Mo.-ra. 1977–1987 között a Magyar Színházi Intézet, 1987–92-ig a Magyarországi Intézet, 1992-től a Közép-Európai Intézet tudományos főmunkatársa. Tanulmányaiában az erdélyi m. színjátszás számos részproblémáját tisztázta, így az első hivatásos előadás és az első *Hamlet*-előadás időpontját. Sajtó alá rendezte a *Nemzeti Játékszíni Tudósítás* hasonmás kiadását (1979) és *Id. Wessely Miklós színházi levelezését* (1983). Könyvei: *Az erdélyi m. színjátszás kezdetei 1792–1821* (Bukarest, 1972); *Déryne erdélyi színpadokon* (Bukarest, 1975); *Öt év a kétszázból. A kolozsvári Magyar Színház története 1944 és 1949 között* (1991).

Eőry Béla; *Pordán* (Miskolc, 1869. máj. 23.–Bp., 1921. aug. 24.): segédszínész, ügyelő. 1885-ben lett színész *Miklósy Gyulánál*. F.Sz. *Czinke* (Vidor: *Ingyenélők*); *Ferkó* (Suppé: *Boccaccio*). F.M. *Félistenek* (Bem. Kisfaludy Színház, 1901); *Boldogság*. Felesége: *Nánassy Juliska* (?-Bp., 1936. szept. 4.): színésznő.

M.A. 1889–91: Népszínház; Bátorosy Endre; 1892: Feld Zsigmond; Füredi Károly; 1893: Somogyi Károly; 1894: Makó Lajos; 1895: Leszkay András; 1896: Ágh Aladár; 1897: Csóka Sándor; 1898: Mezei János; Tiszay Dezső; 1899: Fekete Béla, Csóka Sándor; 1900: Gáspár Jenő, Szendrey; 1901: Micsei F. György; 1902: Kövesi Albert; 1903: Szilágyi Dezső; 1904: Zilahy; 1905: Szilágyi Dezső; 1906: Heves Béla; 1907: Palágyi Lajos; 1909: Nádas.

Eőry Gusztáv; *Pordán* (Nagybereg, 1843.–Újpest, 1887. júl. 18.): jellemszínész, komikus. 1863-ban lett színész. A Nemzeti Színházban mint szerelmes hős aratott sikereket, a Népszínházban minden műfajban népszerű művész volt. F.Sz. *Csorba Márton* (Csepreghy: *A sárga csikó*); *Coupeau* (Zola: *Palinka*). Felesége: *Tóth Gizella* (1843–Újpest, 1892. máj. 11.): társalgási színésznő, akivel vidéken és a Népszínházban együtt szerepelt.

M.A. 1863: Sipos; 1864: Csaby Imre; 1866: Szilágyi Béla; 1867: Aradi Gerő; 1868: Egressy Ákos; 1869: Aradi Gerő; 1870: Mosonyi Károly; 1871: Miklósy Gyula; 1872: Lászy Vilmos. 1873–75: Nemzeti Színház; 1875–1880: Népszínház; 1881: Krecsányi Ignác; 1882–87: Népszínház.

Eőry Kató; *Simkó Eöri* Erzi (Bp., 1905. szept. 6.–): színésznő. A SzAk-t 1929-ben végezte el, s a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek 1948-ig tagja maradt. 1931-ben az Új Színházban is fellepett. 1948–49-ben a Belvárosi, 1953-tól a Magyar Néphadsereg Színházában játszott. 1956-tól 1961-ig a József Attila Színház művésznője volt. Fiatal leányalakokat formált meg, majd jellem szerepeket kapott. Több filmben is szerepelt, s a rádióban is gyakran foglalkoztatták. F.Sz. *Bianca* (Sh.: *Othello*); *O-Karu* (Kállay M.: *A roninok kincse*); *Jessica* (Sh.: *A velencei kalmár*).

Eőszé László (Bp., 1923. nov. 17.–): zenetörténész. 1945-ben szerzett bölcsészdoktori diplomát a bp.-i tudományegyetemen, majd a Zak zongoratanakát is elvégezte *Horusitzky* Zoltán növendéként. Később Düsseldorfban és Saarbrückenben folytatta zongoratanulmányait. 1955-től a Zeneműkiadó lektora, 1957-től főszek.-je, 1961-től zenei-irodalmi vezetője volt. 1975-

től a Nemzetközi Kodály Társaság ügyvezető titkára. Kutatási területe: Kodály Zoltán és Liszt Ferenc életműve, valamint operatörténet. F.M. Kodály Zoltán *élete és munkássága* (1956); *Kodály Zoltán élete képekben és dokumentumokban* (1957); *Az opera útja* (1960, 1972); *Giuseppe Verdi* (1961); *Giuseppe Verdi életének krónikája* (1966); *Richard Wagner életének krónikája* (1970).

Eötvös Borcsa: → *Némethyné Eötvös Borcsa*

Eperjes színészte: a 16. sz. óta német evangélikus iskolai színjátékok helye. A 17. sz.-ban itt írja Peter Eisenberg *Ein zwiefach Poetischer Act* c. iskoladramáját, melyet színpadi utasításai és képmellékletei a hazai barokk iskolai színjáték egyedülálló forrásmunkájává tesznek. M. színészek 1829-ben jártak itt először. 1834-ben színházépület nyílt a német társ.-ok számára, amelyben 1837-ben *Dérnye* is fellépett. Az első m. társ. 1839-ben *Demjén* Mihály ig.-é. 1881. márc. 26-án a Széchenyi-kör támogatásával új színház nyílt a kassai *Répászký* Mihály tervei alapján. Ettől kezdve ~a hazai kerületi rendszerbe illeszkedett egészen 1921-ig. Ezután a csehszlovák hatóságok az 1938-as bécsi döntésig nem engedélyezték magyar nyelvű előadások tartását.

Eperjes Károly (Hegykő, 1954. febr. 17.–): színész. 1980-ban végezte el a SzAk-t és a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1981–1987 között a Katona József Színház művésze volt. 1987–88-ban a Radnóti Színpad tagja. 1988 óta szabadfoglalkozású színművész. Öntörvényű művész, alakításaiból a saját energiájából épülő teljes átélés árad. Több sikeres film főszerepét játszotta el. 1986-ban kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Silvius* (Sh.: Ahogy tetszik); *Joey* (Pinter: Hazatérés); *Leandro* (Gozzi: A szarvaskirály); *Aufidius* (Sh.: Coriolanus); *MacMurphy* (Kesey–Wassermann: Száll a kakukk fészkére); *Lee* (Shepard: Valódi vadnyugat); *Palaestrio* (Plautus: A hetvenkedő katona); *Ember* (Schwajda Gy.: Himnusz); *Stephano* (Sh.: A vihar); *Davies* (Pinter: A gondnok).

EPERJES KÁROLY (*Kerekes Évával*) – (Sh.: *A vihar*)

epikus színház: Bertolt Brecht (1898–1956) német drámaíró, színiigazgató-rendező, drámaelmélet-író dramaturgiájának alapfogalma, a *Berliner Ensemble*-ban kidolgozott játéktípus kiindulópontja. Az ~ a nézőt szemlélővé teszi, ideológiai támpontot ad a színpadi történet menetének megítéléséhez, ellentétben a drámai színházzal, mely a nézőt átélésre, beleélésre készíti, s melyben a színpadi történet élményt adó feszültsége nem a dolgok mikéntjére, hanem a dolgok kimenetelére irányul. Az ~ban a jelenetek montázsszerű egymásutánisága a színpadi mű tradicionális feszültségfokozó-oldó szerkezetével ellentétben az ábrázolás elidegenítő voltával hat. Brecht kiindulótétele az ~ elméletének kidolgozásában az elidegenítési effektus (*V-effekt*). Az ún. nem-realista előadások létrehozásakor Brecht a távolkeleti, az Erzsébet-kori angol és az 1920-as évekbeli kísérleti (német és orosz) színjátszás elméletére és gyakorlatára, színpadi megoldásaira hivatkozik. – Ir. Brecht: *Színházi tanulmányok* (1969); Kesting: *Das epische Theater* (1959); Episches Theater (Grimm, Köln–Berlin, 1966); P. Szondi: *A modern dráma elmélete 1880–1950* (1979).

epizodista: 1. adott előadáson belül *epizód szerepet* játszó színész; 2. a társ.-nak rendszerint *epizód szerepeket* játszó tagja.

epizód szerep: a színpadi mű szerephierarchiájában a mennyiségileg rövid (gyakran egyetlen jelenetre korlátozódó), de a produkció egészében fontos funkciót betöltő mellékszerep, mely koncentrált alakítást, jellemformálást követel a színésztől.

Epres Attila (Kaposvár, 1963. jún. 26.–): színész. Pályáját amatőr színpadon kezdte középiskolai éveiben. 1986-ban végezte el a SzAk-t, és a Vidám Színpad tagja lett. 1987-től 1991-ig az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. 1991 óta a kecskeméti Katona József Színház tagja. Vigjátéki és drámai szerepeket egyaránt mély átéléssel alakít. F.Sz. *Jóska* (Nádas P.: Takarítás); *Figaro* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Eugenio* (Goldoni: A kávéház); *Miskin* (Dosztojevszkij–Kapás D.: Bűnhődés); *Oberon*, *Theseus* (Sh.: Szentivánéji álom). Önálló estje Kocsis Gy.-gyel: *Torpedó bácsi meséi*.

Eránosz József (?–?): színész. Az örmény származású ~ 1822-től kizárólag Erdély és a Partium városaiban játszott. 1829–1834 között Kolozsvárott lépett fel. Jó megjelenése, szép basszushangja hősi szerepekre tette alkalmassá. A síró-éneklo iskola erdélyi mesterét, *Pergő* Celesztint vallotta mesterének. Egyik szerepének leírása – *Gr. Borotini Zdenko* (Grillparzer: Ósanya) – Molnár Györgytől olvasható: *Világostól Világosig* (Arad, 1881). F.Sz. *Moór Károly* (Schiller: Haramiák); *Ferdinánd* (Schiller: Armány és szerelem); *Bentzi Károly* (Törökfalvi Pap: Az ércrabló); *Faust* (Klingemann); *Tell Vilmos* (Schiller); *Feletri* (Birch-pfeiffer: Bársonycipő); *Guelfo* (Pergő C.: A testvérgyilkos).

Érckövy Károly (Bp., 1870. jan. 11.–Bp., 1947. jún. 11.): színész. 1891-ben kezdte a pályáját *Szatmáry* Károly társ.-ában. Nagyobb vidéki együttesekben játszott. Pl. 1900–01-ben Aradon, 1901–02-ben Debrecenben és Szegeden, 1902-től 1908-ig Kövessy Albert társ.-ában, amelynek állomása 1905–08 között Pécsen volt. 1908-ban a Paradicsom Kabaréban lépett fel Bp.-en. 1912–13-ban Székesfehérvárra szerződött. Harcolt az első világháborúban. 1926-ban nyugalomba vonult. Operák és operettek baritonszerepeit énekelte. F.Sz. *Fairfax* (Jones: Gésák); *Mokány Berci* (Lukácsy S.: Felnélnyok); *Pisztoly Balambér* (Faragó J.: A bús özvegy). **Érckövy** László (Arad, 1900. jún. 20.–?): színész. *Palágyi* Lajos indította el pályáján, amelyet Szegeden kezdett 1922-ben. 1923-tól a fővárosban, főként a Városi

Színházban játszott. Több kabaréban fellépett, 1930-ban tagja volt a Bethlen téri Színpadnak, 1941-től az OMIKE-nek, 1947-től a Kamara Varietének. Nagyszerű komikus volt. F.Sz. *Plumpudding* (Huszka J.: Bob herceg); *Tihamér* (Engel-Stein: Asszonykám); *Ferke* (Csepreghy F.: A sárga csikó); *Celestin* (Hervé: Nebáncsvirág).

Érczi Ferenc; *Rézeki* (Szeged, 1843–Alsódabas, 1916. márc. 18.): színész, tenorista. 1862. ápr.-ban lépett először színpadra. Elsőrendű vidéki társulatok kedvelt operett-tenoristája volt, de szívesen fellépett társalgási szerepekben is. Főbb működési területe Szeged és Debrecen volt, de sikerrel lépett fel Kolozsváron is. 1886. dec. 20-án ünnepelte 25 éves színészi jubileumát, majd végleg visszavonult. Utoljára 1909. dec. 8-án, Alsódabason lépett fel. Felesége (1887-től): *Szabados Gizella* (?–Bp., 1921. jan. 2.) színésznő. F.Sz. *Lambert de Saint Querlande* (Geneé: Kapitány kisasszony); *Pygmalion* (Souppé: Szép Galathea); *Fritellini* (Audran: Az üdvöske); *Piccolo* (Lecocq: Doctor Piccolo); *Lotteringi* (Souppé: Boccaccio). M.A. 1863–64: Szuper Károly; 1868: Novák Sándor; 1868–69: Egressy Akos; 1869–70: Szuper Károly; 1870–74: Mosonyi Károly; 1874–75: Némethy Györgyné; 1875–76: Kuthy; 1876–77: Mosonyi Károly; 1877–78: Krecsányi Ignác; 1878–79: Mándoky Béla; 1879–80: Bedődy Gábor; 1880–81: Krecsányi Ignác; 1881–82: Kolozsvár; 1882–83: Krecsányi Ignác; 1883–84: Aradi Gerő; 1884–85: Gerőfy Andor.

Ercse Margit (Bp., 1943. jún. 26.–): énekesnő (mezzoszopán). Diplomáját 1967-ben a Zak-n szerezte. 1966–67-ben a Pécsi Nemzeti Színház magánéneke. 1968-tól az Operaház tagja. Európa számos országában vendég szerepelt. Hungaroton lemezek közreműködője. 1976-ban Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Eboli* (Verdi: Don Carlos); *Venus* (Wagner: Tannhäuser); *Elektra* (R. Strauss); *Azucena* (Verdi: A trubadúr).

Erdei Berta; *Ehrenwald* (Párkány, 1857–?): színésznő. Pályáját 1875-ben a Népszínházban kezdte, majd vidékre szerződött. 1886–87-ben Oroszországban énekelt hangversenyeken, majd ismét vidéken működött. 1903–tól 1924-ig a Királyi Színház tagja volt. Kezdetben primadonna-, majd komikaszerepeket alakított. Nyugdíjba vonulása után *Rákosi Szidi* zsiniiiskolájának felügyelője lett. F.Sz. *Dulcsásza* (Hegyi B.: Boris király); *Zárdafőnöknő* (Konti J.: A fecskék).

Érdekes Kabaré: → *Ferenczy Kabaré*

Erdélyi Alice (Ungvár, 1928. szept. 10.–): táncosnő. Az Operaház balettszínészeként tanult *Nádasi* Ferencnél, majd 1943–1973 között a társ. tagja volt, 1950-től magántáncos, a demi-karakter szerepkör jeles képviselője. F.Sz. *Ilonka* (Vashegyi E.: Bihari nótája); *Polovec asszony* (Harangozó Gy.: Polovec táncok); *Copélia* (Harangozó Gy.).

Erdélyi Emil (Bp., 1881. jan. 29.–New York, 1922. máj. 8.): rendező, színházigazgató. 1903-ban lépett először színpadra. Kivándorolt az USA-ba, ahol a m. színjátszás úttörői közé tartozott. 1906-tól az első Állandó Magyar Színház rend.-je lett *Heltai* Árpádnál, majd önálló szintárs.-tal is próbálkozott, de hamarosan visszatért Heltaihoz, ahol rendszeresen rendezett népszínműveket és operetteket. Az egyesületi műkedvelők munkáját is gyakran irányította. 1920-ban a volt *Rédey*-társ., a New York-i Magyar Színtársulat ig.-ja lett. 1922-ben bekövetkezett halálával a társ. megszűnt. F.R. Jacobi V.: *Leányvásár*; Szirmai A.: *Mágnás Miska*; Guthy S.: *A szaharai konzul*; Huszka J.: *Gül Baba*; Goldfaden: *Sulamith*.

Erdélyi Emma: → *Teleky Emma*

Erdélyi Erzsébet (Cegléd, 1960. máj. 19.–): énekesnő (mezzoszoprán). 1978–83-ben a Zak ének szakán *Simándy* József növendéke. 1984–85-ben a Szegedi Nemzeti Színház énekkari szólistája, 1985-től magánéneke. Vendég szerepelt Svájcban, Németországban, Hollandiában. F.Sz. *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál); *Ameris* (Verdi: Aida); *Carmen* (Bizet).

Erdélyi György (? , 1811–Debrecen, 1836. márc. 7.): színész. Először 1829–31-ben volt a pályán, ekkor ismeretlen ok miatt megszakította fellépéseit. 1833-tól *Uffalussy* Sándor társ.-ánál játszott, Miskolc és Debrecen voltak sikeres állomáshelyei. A fiatal hősszerelmek szerepkörét látta el. F.Sz. *Henrik* (Kotzebue: A burgundiai gróf); *Vlodimir* (Raupach: Izidor és Olga). – Ir. Nekrológ (Honművész, 1836).

Erdélyi Ilona (Debrecen, 1929. ápr. 1.–): színésznő. Pályáját gyerekszínészként kezdte 1932-ben. 1945-ben Pécsen volt kardalos, majd Köszegi Géza társ.-ával járta az országot. Játszott Kecskeméten, Szolnokon, Pécsen, a Fővárosi Operettszínházban, a József Attila Színházban, Békéscsabán. 1959–61-ben a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Egy évadot a veszprémi Petőfi Színházban töltött. 1961-től 1977-ig, nyugdíjazásáig a győri Kisfaludy Színház művésznője volt. Karakter-szerepeket alakított kiválóan. F. Sz. *Dőry Mária* (Mikszáth K.: Különös házasság); *Pearce-né* (Shaw: Pygmalion); *Karnyóné* (Csokonai V. M.); *Seraphine* (Csiky G.: A nagymama).

Erdélyi János (Kiskapos, 1814. ápr. 1.–Sárospatak, 1868. jan. 23.): drámaíró és fordító, esztéta, színházvezető. A színészettel 1837-ben, pesti joggyakorlata idején került kapcsolatba. Az európai színházkultúrát 1844–45-ben, tanulmányútján ismerte meg. 1843–1848 között a Nemzeti Színház drámaíró bizottságának tagja, 1846–48-ban jegyzője. 1848. jan. 1-jétől 1849. júl. 1-jéig a Nemzeti Színház alig.-ja, azaz műv. vez.-je. Francia nyelvből három drámát fordított, köztük *Molière-től A fővényt*. Három eredeti drámája közül a *Velenecsi hölgyet* a Nemzeti Színház mutatta be 1852-ben, a *Két királyné* (1837) és a *Nápolyi Endre* (1846 előtt) kéziratban maradt. Lirai költő és zenei szakíró is volt. F. M. *Filozófiai és esztétikai írások* (sajtó alá rendezte T. Erdélyi I., 1981); *Irodalmi tanulmányok és pályaképek* (sajtó alá rendezte T. Erdélyi I., 1991).

Erdélyi Mária (Marosvásárhely, 1943. nov. 13.–): színésznő. 1969-ben a SzAk elvégzése után a József Attila Színházhoz szerződött. 1972-től a Bartók, 1974-től a győri Kisfaludy, 1976-tól a veszprémi Petőfi Színház, 1978-tól a Vidám Színpad tagja volt. 1981 óta a Magyar Szinkron és Video Vállalat munkatársa. F. Sz. *Júlia* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Dr. Sokkova* (Katajev: Bolond vasárnap); *Motesné* (Hauptmann: A bunda).

Erdélyi Marietta (Kassa, 1851. dec. 22.–Bp., 1928. febr. 4.): énekesnő (szoprán), színigazgató. Énekelni *Stoll* Péternél tanult. Kezdeti vidéki sikerek után 1875-ben a Nemzeti Színház néhány operaelőadásán is fellépett, majd Lipcsében és Bécsben énekelt. Közben vendégként a Népszínházban is szerepelt. 1877–78-ban szerződött tag volt. Pályafutásának jelentősebb állomásai: Kolozsvár, Szabadka – ahol igazgatót is –, Debrecen, Kassa, Temesvár, Pozsony, Pécs, Székelyudvarhely, Székesfehérvár. 1882-ben a Budai, 1890-ben a Városligeti Színházban játszott, 1899-ben vonult nyugalmába. Viszonylag kis terjedelmű, de iskolázott hangjával operát, operettet és népszínművet egyaránt énekelt. F. Sz. *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Fiametta* (Suppé: Boccaccio); *Finim Rózi* (Tóth E.: A falu rossza).

Erdélyi Mihály (Szeged, 1895. máj. 28.–Bp., 1979. febr. 1.): színész, színházigazgató, színpadi szerző. Az I. világháborúban a haditengerészetnél szolgált. 1918 nov.-ében a Bebel Színházban kezdte színészi pályáját. 1919-ben az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el. Ezután vidéki vándortárs.-tal kisebb városokat keresett fel. 1921–22-ben Kecskeméten, 1922–1924 között Kaposvárott játszott. 1925–26-ban a Magyar Műszinkörben színészként, rend.-ként és balettmesterként, 1929–30 nyarán színészként és rend.-ként működött, 1927–1929 között a Budapesti Színház tagja volt. 1927. okt.–dec. között a Kőbányai Színházat (Színkört), 1930. nov.-ben az Angyalföldi Színpadot vezette. 1932–33-ban a Bethlen téri Színpadon szerepelt, s rendezett is. 1933. dec.-ben megnyitotta a Józsefvárosi, 1934 márc.-ában az Erzsébetvárosi, 1935. ápr.-ban az Óbudai Kisfaludy Színházat. 1938–1944 között a Márkus Park Színházat, 1940. máj.-ban a Kőbányai Színházat, 1941. jún.–júl.-ban Rákosszentmihályon a fedett Kertszínházat is igazgatta. 1945-ben csak a Józsefvárosi Színház bérletét kapta meg. 1946-ban a Béke Színházban is rendezett. 1947-ben visszavonult a színpadtól. 1955–1958 között A Magyar Néphadsereg Színházában még fellépett. 1922-től számos népszerű operettjét játszották. Filléres helyi színházaiiban nyaranta neves művészek felléptetésével színvonalas bemutatókat rendezett. F. M. Csókos *regiment* (1932); *Fehérvári huszárok* (1933); *A csavargólány* (1936); *Sárgapitykés közlegény* (1937); *Zimberi-zombori szépasszony* (1939); *Sárgarigófészek* (1940); *Vedd le a kalpod a honvéd előtt* (1942); *A két kapitány* (1943).

Erdélyi Miklós; Pösa (Zombor, 1866. máj. 22.–Nagyvárad, 1934. febr. 10.): színész, titkár, igazgató. Kisebbszerepeket játszott, főleg az igazgatásban vett tevékenyen részt. Évtizedekig volt a nagyvárad színház igazgatója. F.Sz. *Vogel Vilmos* (Sudermann: A pillangócsata); *Ottokar* (Strauss: Cigánybaró); *Rodrigo* (Sh.: Othello). Felelőse: Kovács Mariska (Bp., 1864.–Nagyvárad, 1929. júl. 16.): színésznő.

M.A. 1885–88: Geröfny Andor; 1888: Jakab Lajos; 1889: Székesfehérvár; 1890: Aradi Gerő; 1891–1908: Somogyi Károly, titkár. Igazgatóként: 1908–21: Nagyvárad.

Erdélyi Miklós (Bp., 1928. febr. 9.–Bp., 1993. szept. 1.): karmester. Tanulmányait 1946–1951 között végezte a Zak-n *Ferencsik* János (karmesterképző), *Kókai* Rezső (zeneszerző) és *Zalánfy* Aladár (orgona) irányításával. Pályafutását a Vigoperában kezdte, 1950-től 1951-ig a Magyar Rádió énekkarának helyettes vezetője, 1949–1951 között a Harmónia Hangversenyzenekar karmestere volt. 1951-ben az Operaház korrepetitora, majd 1957-től karmestere. Hamarosan a színház egyik leg többet foglalkoztatott dirigense lett. Elsősorban a Mozart-operákkal ért el kiemelkedő sikereket, de irányította a repertoár számos nagysikerű felújítását és bemutatóját is. Nevéhez fűződik Mihály András: *Együtt és egyedül* (1967), Ránki György: *Az ember tragédiája* (1969) c. operájának ősbemutatója, valamint Monteverdi: *Poppea megkoronázása* c. operájának mo.-i bemutatója (1968). 1969-ben az ő vezényletével rögzítette a Római Rádió Prokofjev *Háború és béke* c. művét. 1979–1982 között a Holland Rádió Szimfonikus Zenekarának állandó vendégkarmestere. 1986-tól a tokiói Jomiuri Nippon Szimfonikus Zenekar állandó vendége. Előadásmódjának fő jellemzői az aprólékos zenei kidolgozottság és a líraiság. Szakmai felkészültsége, muzikalitása, zenetörténeti és irodalmi tájékozottsága, valamint stílusismerete révén a legkiválóbb, legsokoldalúbb m. dirigensek közé tartozik. Kossuth-díjas (1975), Liszt Ferenc-díjas (1960), érde-

mes (1967) és kiváló művész (1985). Könyve: *Franz Schubert* (1963, 1979).

Erdélyi Rózsa; Cordier Vanda Róza (Kolozsvár, 1943. júl. 3.–): színésznő. 1965-ben, mint táncdalénekesnő kezdte a pályáját (Nagybánya, Szatmár, Kolozsvár, Isztambul). 1971–1978 között megszakításokkal a torontói Művész Színház tagja. F.Sz. *Elza* (Molnár F.: Az ördög); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Leila* (Huszka J.: Gül Baba); *Mána* (Csiky G.: A nagymama).

Erdélyi Sándor (Bp., 1948. nov. 17.–): táncos. Az ÁBI-t 1969-ben végezte el, s azóta az Operaház tagja, 1973 óta magántáncosa. Az egy. hagyományos repertoárjának számos főszerepét eltáncolta, a kortárs repertoárból pedig elsősorban Maurice *Béjart*, *Fodor* Antal és *Seregi* László műveit tolmácsolta nagy művészi kifejezőerővel. Liszt Ferenc-díjas (1978). F.Sz. *Crixus* (Seregi L.: Spartacus); *Nurali* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Udvári bolond* (Messzerer: A hatyúk tava); *Kiválasztott ifjú* (Béjart: Tavaszünne); *Shiva* (Béjart: Bhakti); *A fiú* (Béjart: Opusz 5.); *Orpheusz* (Fodor A.: Átváltozások); *Sas* (Seregi L.: A cédrus).

ERDÉLYI SÁNDOR – *Nurali*
(*Aszafjev-Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút*)

Erdélyi Tibor (Csenger, 1932. máj. 27.–): táncos, koreográfus. 1948–52-ben asztalos-restaurátor tanulmányokat folytatott. Később elismert faragó népi iparművész lett. 1952–1978 között az Állami Népi Együttes táncosa, szolista. A kari feladatokon túl főszerepeket táncolt Rábai Miklós *A kisbójár* és *Hajnali* c. táncjátékjaiban. E szerepekörökre főleg dinamikus, kemény karakterű táncstílus predesztinálta. 1978-tól a bp.-i Épitők Vadrózsák, majd a szolnoki Tisza Táncegyüttes vezetője. 1986–1991 között a Duna Művészegyüttes műv. vezetője és kor.-a. Irányításával az egy. a m. táncfolklór újonnan feltárt stílusrétegeit adta elő. Koreográfiai újí-

tókészségét a nyolcvanas években – a *Verbuválás* és a *Hurrá opti!* c. kompozíciókért – a Zalai Kamaratánc-fesztiválon nívódíjjal jutalmazták. Pedagógiai munkája számottevő. Visszatérően segítette a kárpátaljai m. táncegyütteseket, és számos japán nagyvárosban tartott m. néptáncanfolyamokat. Erkel Ferenc-díjas (1990).

erdélyi drámaciklusok: a rokonítható drámák, színpadi szövegek egymást követő, sorozatos előadásának megszervezése a múlt sz. utolsó harmadától vált szokássá. Meghonosításában és kultiválásában az összmagyar színházak közül a kolozsvári együttes járt és jár az élen. Amolyan jutalomjátéka ez nem az egyes színésznek, hanem a színháznak, vallomás eszményeiről, esztétikai elveiről, világszemléletéről. Az általunk ismert első nagyméretű drámaciklusokat *Ditrói* Mór rendezte Kolozsvárott a 19. sz. utolsó évtizedében. 1891-ben kezdte meg m. drámaciklusát és 48 nap alatt 58 előadáson 42 író és zenészerző 56 művét mutatta be. A következő évben nagyszabású Shakespeare-ciklus következett. 17 művet játszottak, tragédiát, színművet és vígjátékot. Ezekben az előadásokban a társ. kiemelkedő művésze, az egész m. színjátszás egyik legnagyobb Shakespeare-színésze, *E. Kovács Gyula* volt a főszereplő. Ditrói hagyományát követte *Janovics* Jenő is, amikor 1911. okt. 7. és 1912. márc. 30. között 26 m. drámát tűzött műsorára. Filozofikus jellegű színpadi mű (Teleki L.: *Kegyenc*) ugyanúgy akad közöttük, mint poétikus mesejáték (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*), politikai töltetű színpadi szöveg (Nagy I.: *Tiszújítás*; Szigligeti E.: *II. Rákóczi Ferenc fogása*; Herczeg F.: *Bizánc*), könnyed vígjáték (Molnár F.: *Az ördög*; Dóczy L.: *A csók*) s nem hiányzik az izes vagy komor falusi életkép sem (Szigligeti E.: *Csikós*; Bródy S.: *A tanítónő*). Az antik-drámacikluson, amelyen *Aiszkhülosz*, *Szophoklész* és *Euripidész* mellett *Arisztophanész*, sőt *Plautus* és *Terentius* is szerepelt, 1912. nov. 6-tól 1913. máj. 22-ig tartott. Végül a harmadik sorozatba, az 1913. okt. 7-től 1914. ápr. 23-ig tartó ciklusba 14 Shakespeare-művet sorakoztatott egymás mellé *Janovics*. A húszas években (1923–24) is rendez *Janovics* egy figyelemre méltó Shakespeare-sorozatot, de az egyre mélyülő színházi válság körülményei között a ciklus sem arányában, sem művészi szintjében nem éri utol a század elejét. A második ókori ciklusra több mint hat évtizedet kellett várni. 1978. ápr. 10. és 1981. okt. között állított színpadra *Senkálzsky* Endre 14 ógörög tragédiát oratóriumi stílusban. *Aiszkhülosz*, *Szophoklész* és *Euripidész* tizennégy tragédiája szólalt meg. Nem azért, mert a rend. és az együttes a tiszta műfaj híve, hanem mert a tragédiák megrázó és megtisztító ereje tartalmazza az adott körülmények között a legidősebb, leginkább hozzánk szóló sugallatot, mint ahogy a ciklusok mindegyike valamiféle közvetlen vagy közvetett üzenetet igyekszik eljuttatni az idők folyamán a közönséghez.

Erdélyi és Bánsági Magyar Színészegyesület: *Janovics* Jenő hívta életre 1920-ban az imperium-változás megpróbáltatásainak és nehézségeinek átvészelésére, a kerületi színházi rendszer (a működési keretek) megóvására, a művészi színvonal és a szórakoztatás (megélhetés) egyensúlyának biztosítására, s nem utolsósorban a színészek érdekvédelmének érvényesítésére. 1921-ben tagjainak száma 440 volt. A színház és az általános élet-körülmények válságának súlyosbodása, a koncessziókért folyó késhegyig menő harc sajnos odavezetett, hogy *Janovics* Jenőt feljelentették, s a hatóságok 1923-ban megszüntették az egyesület működését. A határozott kiállás eredményeként a tevékenység egy ideig ismét folytatódott.

erdélyi folyóiratok színházi különszámai: az 1950-es évektől kezdődően m. nyelvű színházi – által-

ban művészeti – folyóiratok nem léteztek Erdélyben. A színház és a színjátszás, a színházi kultúra iránti érdeklődést a napilapok és az irodalmi folyóiratok, kulturális kiadványok próbálták úgy-ahogy kielégíteni. A hatvanas évektől az ország színházi életének általános fellendülésétől kezdve a m. folyóiratok érdeklődése is megnövekszik a színházi kérdések iránt. Különösen, hogy a kiemelkedőbb román és m. társ.-ok előadásainak java része a dogmatizmusellenes arcvonalat, a nonkonformista magatartást, az ellenzéki nézeteket is erősítette. Az irodalmi és kulturális folyóiratok úgy próbálták segíteni, hogy időnként színházi kérdésekkel foglalkozó különszámokat, színházi súlypontú összeállításokat, évkönyveket szerkesztettek. A fontosabbak, érdekesebbek közül megemlítjük az Igaz Szó 1968-as számait, amelyekben több hónapon keresztül eszmecsere folyt a színbírálatról, az 1970-es novemberi számot, amely teljes terjedelmű a romániai m. dráma és a színházak kérdéseinek szentelte; az Utunk 1971-es évkönyvét, amely *Színházi kislexikon* címen színházi és színházesztétikai fogalmakat boncolgatott; a *Korunk* 1971. évi 1.; 1978. évi 6.; 1980. évi 5.; 1986. évi 6.; 1987. évi 2.; 1992. évi 11. számait, főként pedig *A Hér* 1981-es és 1982-es évkönyveit, a *Régi és Új Tháliát* és a *Színjátszó személyeket*, amelyek teljes terjedelműket a romániai m. színházaknak szentelték. 1992-ben a kolozsvári hivatásos m. színjátszás kétszázadik évfordulója alkalmat adott, hogy az erdélyi és mo.-i lapok és folyóiratok csaknem mindegyike részletesen foglalkozzék a színház múltjával, jelenével és jövőjével.

Erdélyi Írói Olimpiász: kolozsvári irodalmi–színházi rendezvénysorozat. Létrejöttét a *Janovics* Jenő vezetése alatt álló Magyar Színház és a Haladás Lap- és Könyvkiadó Betéti Társaság keretében egyesült lapok (Vasárnapi Újság, Pásztortűz) összefogásának, közös kezdeményezésének köszönheti. A nagyváradi írók műsorával nyílt meg 1923. nov. 11-én. *Gulácsy* Irén, *Maróti* Sándor, *Tabéry* Géza és *Hilf* László egyfelvonásosait mutatták be, és három, ma már ismeretlen váradi költő verseit szavalták. Egy hét múlva következett a marosvásárhelyi írók matinéja *Osváth* Kálmán, *Antalffy* Endre, *Molter* Károly, *Berde* Mária, *Tompa* László, *Szini* Lajos s a kevésbé ismert *Csergő* Tamás és *Balogh* Endre részvételével. Dec. 2-án a bánsági bemutakozására került sor. *Franyó* Zoltán és a lugosi *Szombati-Szabó* Dávid verssel, *Nagy* Dániel prózával szerepelt, a műsort zene és táncszámok egészítették ki. A *Dósa* Endréről, *Janovics* Jenőből és *Kuncz* Aladáról álló bírálóbizottság Marosvásárhelyi írói csoportját ítélte méltónak a felajánlott ezüst vándorserleg örzésére, és a szabályzat szerint a Kemény Zsigmond Társaságnak kellett volna gondoskodnia a következő forduló megrendezéséről. A kapcsolatok és a kölcsönös megismerés ápolására és erősítésére hivatott rendezvénysorozat azonban a továbbiakban elmaradt, főként gazdasági jellegű ellentétek miatt.

Erdélyiné Sáska Borbála (Kolozsvár, 1800–Bp., 1884. ápr. 12.): énekes-színésznő. *Sáska* János és *Koronka* Borbála színészek gyermeke. 1803-ban Kolozsvárról lépett először színpadra. 1810-ben gyermekszínészként fellépett a pesti társ. előadásain, majd Debrecenben és Kolozsvárott. Innen szöktette meg *Újfalussy* Sándor 1820-ban. 1821-ben asszonynevén *Kilényi* Dávid, majd a férje igazgatta társ.-okban szerepelt. Az 1830-as évek elején Kassán játszott. 1835–36-ban férjét elhagyta, és *Erdélyi* György színész felesége lett. Az ő halála (1836) után visszatért *Újfalussyhoz*, de továbbra is az Erdélyiné nevet használta. Jelenlegi ismereteink szerint utóljára (már *Fodor* Károlyné néven) 1867-ben lépett fel Marosvásárhelyen. Élete utolsó éveiben Bp.-en

kegydíjból élt. Alacsony termete némileg behatárolta szerepkörét, de ezt a vándorszínészetben ritka szerepfelkészüléssel, szöveg tudással igyekezett ellensúlyozni. Naíva- és operai szerepeit hosszú időn át megőrizte, de sikerrel váltott át a romantika összetettebb hősnőire, majd az anyaszerepekre is. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély); *Sárika* (Töpfer: Falusi egyszerűség); *Borgia Lucretia* (Hugo); *Margit* (Sh.: III. Richárd); *Charlotte* (Szigligeti E.: A fény árnyai).

erdélyi színjátszás a II. világháború éveiben: a két világháború közötti időszakban megszületett kerületi rendszer, megszabadulva a diszkriminatív pénzügyi intézkedések fenyegetésétől, a kákán csomót kereső akadékoskodás és a késhegyig menő konkurenciaharc átkaitól, előnyösen segítette a színházi kultúra terjedését a különböző megyékben. Kolozsvárott a Nemzeti Színház rangos prózai, operett- és operatárs.-tal működött. Beszterce–Csíkszereda–Gyergyószentmiklós–Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely körzetében Thuróczy Gyula társ. tartott előadásokat; Nagyvárád és Marosvásárhely környékén *Putnik* Bálint, Dés–Szatmárnémeti és Máramarossziget körzetében pedig *Jakabffy* Dezső társ.-a. Dél-Erdélyben egyetlen m. egy. sem működött, s nem volt hivatásos román társ. Észak-Erdélyben sem.

Erdész Zsuzsa (Bp., 1933. febr. 9. –): énekesnő (szoprán). A Zak ének szakán *Molnár C. Pálné* növendéke volt 1949–1955 között. 1956 óta az Operaház magánénekes. A koloratúrszoprán és szubrett szerepkörben kitűnően érvényesül a kiváló színészi képessége és jó humora. F.Sz. *Carolina* (Cimarosa: Titkos házasság); *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Erdődy Kálmán (Vágújhely, 1907. febr. 16. – Bp., 1988. ápr. 25.): színész, rendező. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában tanult, 1928-ban a Városi Színházban statisztaként kezdte pályáját. Több vidéki városban működött, Debrecen 1931–1932, Pécs 1934–1935, Szeged 1936–1938. 1938-ban *Jakabffy* Dezső társ.-ának tagja volt. 1935–36-ban a bp.-i Királyi Színházban is bemutatkozott. 1945 után léphetett ismét színpadra. A Medgyaszay Színházban (1946), a Royal Revü Varietében (1948–1949), aztán ismét vidéken, Debrecenben (1950–1951), Szolnokon (1951–1954), Kecskeméten (1954–1956), majd a József Attila Színházban (1956–1960), a Kamara Varietében (1964–1965), a Vidám Színpadon (1961–1966) és az Irodalmi Színpadon (1965–1970) szerepelt. Vidéken rendezett is. 1949-ben megbízták a Gördülő Varieté vezetésével. Utolsó szerepét a Játékszínen kapta 1984-ben. Táncoskomikusként, táncrend.-ként kezdte pályáját, később jellem szerepekben kamatoztatta tehetségét. A kabaréműfaj egyik vezető előadóművésze volt. F.Sz. *Csapláros Károly* (Heltai J.: Naftalin); *Az elnök* (Giraudoux: Bellaci Apolló); *Novák bácsi* (Füst M.: Máli néni). F.R. Fényes Sz.: *Baj van Rómeóval*; Huszka J.: *Gül Baba*.

Erdős Irma (Nyárádkarácsonyfalva, 1929. szept. 8. –): színésznő. 1952-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Már főiskolás korában főszerepeket játszott a Székely Színház színpadán. Marosvásárhelyre szerződött, és rövidesen a főiskola beszédtechnika-tanára is lett. Mintegy két évtizeden keresztül a lírai szerepek hosszú sorát játszotta el átérzéssel, lendületesen. Legnagyobb sikereit a középfajú drámák érzelmes hősnőinek meglevenítésével érte el. A hetvenes évek közepétől Svédországban élt. F.Sz. *Nyina Zarecsnaja* (Csehov: Sirály); *Irén* (Csiky G.: Ingenyelők); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Elektra* (Gyurkó L.:

Szerelmem, Elektra); *Stella* (Williams: A vágy villamosa).

Erdős István (Debrecen, 1940. júl. 19. –): bábszínész. 1962-ben fejezte be a Bábstúdiót, majd az Állami Bábszínház, 1992-től a Budapest Bábszínház tagja lett. Számos nemzetközi hírű zenés báb-pantomim előadásban vett részt. Főleg kedves karakterszerepeket alakít. Jászai Mari-díjas (1981). F.Sz. *Pedro mester* (De Falla: Pedro mester bábszínháza); *Királyfi* (Bartók B.: A fából faragott királyfi); *Rókus mokus* (Tarsánszky J. J.–Kardos Gy.: Misi mokus); *Stephano* (Sh.: A vihar); *Bagira* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve).

Erdős János (Pécs, 1812–Székesfehérvár, 1842. jan. 21.): színész, rendező, színgazgató. Első adatunk 1833-ból van róla. Ekkor a Kassáról Budára érkezett társ. tagja, de a Várszínházba nem szerződtek. Vándorszínész maradt haláláig. A Nemzeti Színházban 1840-ben és 1841-ben vendégként lépett fel. Tapasztalatait rend.-ként is hasznosította. 1840-ben Pécssett az operát is játszó egy. ig.-ja volt. Elsősorban komikusként kedvelték, de játszott intrikusokat is. F.Sz. *Keserű* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Lombai* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Csiriz* (Nestroy: Lumpáci vagabundus); *Bins* (Bauerle: Aline); *Perin* (Moreto–West: Donna Diana); *Gubetta* (Hugo: Borgia Lucretia).

Erdős Richárd (Bp., 1881–Bp., 1912. jún. 9.): énekes (basszus). 1902-ben az Operaház énekkarában *Máder* Rezső fedezte fel erős, súlyos, mégis hajlékony, nagy terjedelmű hangját. Külföldi tanulmányok után 1904–05-ben ösztöndíjas. 1906-tól, *Sarasztrója* (Mozart: A varázsfuvola) sikere után az Operaház tagja volt 1910-ig, majd Frankfurtban lépett fel. F.Sz. *Colline* (Puccini: Bohémélet, bem.); *Mefisto* (Gounod: Faust).

Erdős Tibor, Cs. (Berettyóújfalu, 1914. febr. 27. –): diszlettervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán végezte tanulmányait 1940–1945 között. 1948-tól a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben, később ennek több intézetre való szétválása után a Ion Andreescu Képzőművészeti Intézetben tanított. 1958–1977 között a kolozsvári Állami Magyar Színház diszlettervezője volt. F.T. Szophoklész: *Antigóné*; Kós K.: *Budai Nagy Antal*; Barta L.: *Szerelmem*; Bálint T.: *A sánta angyalok utcája*; Szigligeti E.–Móricz Zs.: *Csikós*.

Erdősné Dain Teréz (Losonc, 1816–Pest, 1858. nov. 7.): színésznő. 1832-ben *Déryné* segítette pályakezdését Rimaszombatban. 1836–1842 között *Erdős* János színész felesége. Jelentősebb vándortárs.-ok színésznője volt, és csaknem valamennyi színházi központban fellépett Kolozsvártól Pozsonyig. Legjelentősebb sikereit Győrött aratta. 1838-ban vendégként fellépett a Pesti Magyar Színházban is. Már fiatal korában idősebb nőszerepeket alakított. F.Sz. *Viarda* (Weber–Wolff: Preciosa); *Metta* (Birch–Pfeiffer: Bársonycipő); *Korpadiné* (Szigligeti E.: A szökött katona); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Erdőssy Eugénia; *Biba* (Nagykanizsa, 1855–Berlin, 1886. szept. 9.): énekesnő. Berlini tanulmányok és operai tagság után 1879–80-ban Pesten a Népszínházban énekelt, a *Kamargo* (Lecocq) harmas címszerepében mutatkozott be. Több bem. primadonnája volt. *Károlyi* Lajos társ.-ával Pozsonyban, majd Bécsben lépett fel, ahol a Karl Theaterhez szerződött 1882-ben, később Hamburgban, majd 1884-től haláláig a berlini Walhalla színházban játszott. F.Sz. *Székely Katalin* (Erkel E.). **Erényi** Béla (Bp., 1954. dec. 13. –): táncos. Az ÁBI-ben 1975-ben szerzett balettművész diplomát, azóta az Operaház tagja, 1987 óta magántáncosa. Elsősorban karakterszerepekben arat sikereket. F.Sz. *Rocky* (László P.: Derby); *Zuboly* (Seregi L.: Szentivánéji álom).

Erényi Böske (Paripás, 1905. dec. 25.–?): színésznő. 1921 márc.-ában lépett színre Nagyváradon, majd két évad után kolozsvári, szatmári, aradi, nagyváradai társ.-okban játszott. Operettek közkedvelt szubrettje volt. Másodszor az 1937–38-as években szerződött a kolozsvári Tháliához, és a sajtó öröndetes változásként emeli ki, hogy szubrettből kitűnő drámai színésznővé fejlődött. F.Sz. *Mabel* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Bessy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Baracsné* (Gárdonyi G.: A bor); *Irén* (Herczeg F.: Bizánc); *Solnessné* (Ibsen: Solness építőmester); *Veti* (Nyíró J.: Jézusfaragó ember); *Candida* (Shaw).

Erényi Nándor (Sátoraljaújhely, 1879–Bp., 1937. febr. 17.): újságíró. Jogot végzett Bp.-en. 1897-ben a *Jelenkor* munkatársa lett, majd három évig Londonban és Párizsban élt, ahol színházi kérdésekkel foglalkozott. Hazatérte után 1903–1910 között a *Pesti Napló*, 1910–11-ben a *Világ*, 1913–14-ben a *Budapesti Hírlap* c. lapok színikritikusa volt. 1911-től haláláig a *Magyar Színpad* c. műsorújságot szerk. Az *Estnek* is belső munkatársa volt, az 1930-as években a színházi rovatot szerk.

Erkel Elek (Buda, 1843. nov. 2.–Bp., 1893. jún. 10.): karmester, zeneszerző. *Erkel* Ferenc második fia. Kovácsmesterséget tanult, zenére később apja és Gyula testvére tanította. 1860–1872 között a Nemzeti Színház zenekarának dobosa, majd másodrend., 1875-ig ügyelő volt. A Népszínház megnyitásától annak első karmestere volt haláláig, közben 1884–85-ben az Operaház korrepetitora. A legrangosabb operettek rendkívül aprólékos, temperamentumos dirigense. Pályája csúcát a *Hoffmann meséi* (Offenbach) bemutatása jelentette. Számos népszínmű zenéjének írója, összeállítója, hangszerelője, a m. stílusú operett megteremtője. F.M. *A vershajú* (1877); Székely Katalin (1880); *A toborzás* (1880); *Tempefői* (1883); *A kassai diák* (1890). – Ir.: Németh Amadé: Az Erkelek a magyar zenében (Békéscsaba, 1987).

ERKEI. FERENC

Erkel Ferenc (Gyula, 1810. nov. 7.–Bp., 1893. júl. 15.): zeneszerző, karmester, zenei vezető, zongoraművész, pedagógus. Régi muzsikuskodinasztia tagja. Szülővárosában elkezdett zenei tanulmányait Pozsonyban fejezte be. 1828-tól Kolozsvárott már mint zongoraművész és tanár, majd karmester működött. Ott látta *Ruzitska* József *Béla futása* c. művét, amely figyelmét a m. opera felé irányította. 1834-ben a fővárosba került. 1835 tavaszán a budai Magyar Színjátszó Társaság karmestere lett.

1836–37-ben a pesti német színház másodkarmesterei állását töltötte be. 1838-ban a Pesti Magyar Színház első karmesterének szerződött. 1862-től tíz éven át a Nemzeti Színház főzeneig.-ja volt; 1873-ban ideiglenes operai ig., végül az Operaház megnyitásaig, 1884-ig, ismét főzeneig. O volt az Operaház első főzeneig.-ja, haláláig, bár ezt a munkakört 1886-tól fia, *Erkel* Sándor megosztotta vele. Fél évszázad alatt kitartó munkával megteremtette a m. operajátszás alapjait. Sok kortárs művet mutatott be. Saját operái maig is a m. zeneművészet klasszikus értékű alkotásai. Írt népszínmű-, balett- és kisérezenéket is. Művészi munkája mellett pedagógiai tevékenységet is folytatott. Fontos zenei intézményeket alapított, ill. vezetett (Filharmóniai Társaság stb.). Mint virtuóz zongorista lépett fel hangversenyeken. 1875-től 1886-os nyugdíjba meneteléig a Liszt Ferenc által alapított Zeneakadémia ig.-ja és zongoratanára volt. F.M. *Báthory Mária* (1840); *Hunyadi László* (1844); *Bánk bán* (1861); *Sarolta* (1862); *Dózsa György* (1867); *Brankovics György* (1874); *Névtelen hősök* (1880); *István király* (1885). – Ir. A Budapesti Operaház száz éve (1984); Németh Amadé: Az Erkelek a magyar zenében (Békéscsaba, 1987); Németh A.: A magyar opera története (1987).

Erkel József (Gyula, 1813. nov. 16.–Gyula, 1859. dec. 17.): énekes (tenor). *Erkel* Ferenc testvére. Kolozsvárott 1834-ben a szintárs. karmestere, 1835-ben Budán már énekes. Először a pesti német színház, 1837–42-ben a Nemzeti Színház első társ.-ának tagja, ahol *Sever* (Bellini: Norma) szerepében mutatkozott be. 1844-től vándortárs.-ban, később Hamburgban énekelt. F.Sz. *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital); *István* (Erkel F.: *Báthory Mária*, bem.).

Erkel Sándor (Buda, 1846. jan. 2.–Békéscsaba, 1900. okt. 14.): karmester, operaigazgató, zeneszerző. *Erkel* Ferenc negyedik fia. Apja, majd *Mosonyi* Mihály tanította. A Nemzeti Színházban ütösként, ill. karvezetőként kezdett, 1868-ban debütált karmesterként. 1876–84-ben az opera tagozat ig.-ja, aki a megnyíló Operaházban is e funkciót töltötte be 1886-ig. 1900-ig főzeneig. és vezető karnagyként működött tovább. Mindkét intézmény örökös tagja. Kora legnagyobb m. karmestere volt, külföldi szerződését meghiúsították. Számos bemutatót vezényelt, *Aida*, *Otello* (Verdi); *A varázsfuvola* (Mozart); *Mefistofeles* (Boito); *Bajazzók* (Leoncavallo); *István király*, *Brankovics György* (Erkel F.). Zenekari és kórusművei, átiratai, egy operája (*Csobánc*, 1865) ismert. Több zenei egyesületet vezetett, többek között a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának elnök-karnagya volt.

Erkel Színház: a Népművelési Minisztérium 1951. szept. 1-jén kelt rendelete alapján Bp. második állandó operaháza, az egykori Városi Színház épületében. 1953-ban a Városi Színház az Operaház kezdeményezésére az ~ nevet vette fel. Az Operaház igazgatása alá tartozik, külön énekkarral, zenekarral és műszaki személyzettel. A színház nagyobb befogadóképessége miatt rendszerint itt tartják a vendégművészek fellépéseit, az ifúsági bérletes előadásokat, valamint a repertoár egy részét. E megosztottság hátránya, hogy az itt repertoáron szereplő darabokat a kielégítő akusztikai és színpadtechnikai feltételek hiánya miatt nem lehet megfelelő akusztikai körülmények között, szcenikailag igényesen színpadra állítani.

erkély: → *nézőtor*

Ernst Dezső (Pécs, 1898. nov. 23.–Zürich, 1981. febr. 16.): énekes (basszus). 1923-ban Plauenben debütált a Tannhäuser (Wagner) *Órgóf* szerepében. Wuppertalban, Duisburgban és Düsseldorfban énekelt,

majd a berlini operaház ünnepelt művésze lett. 1933-tól Grazban lépett fel. Néhány évig Bp.-en élt. 1946–1959 között a New York-i Metropolitan német repertoárjának vezető basszistája, 1959–1966 között a düsseldorfi és a

ERNSTER DEZSŐ – *Marke király*
(Wagner: *Trisztán és Izolda*)

zürichi operaház tagja volt. A negyvenes évek végén, majd 1959-ben, valamint a hatvanas évek elején többször vendégszerepelt Bp.-en. Elsősorban telt, kiegyenlített hangjának és rendkívüli színészi képességeinek köszönhetően világhírűt. Oratórium- és dalénekesként is elismert volt. F.Sz. *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola); *Hermann* (Wagner: Tannhäuser); *Daland* (Wagner: A bolygó hollandi); *Marke* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Hunding* (Wagner: A walkür).

Ernstné: → *Kaiser Jozefa*

Ernyei Béla (Bp., 1942. jún. 10.–): színész. 1965-ben végezte el a SzAk-t és a győri Kisfaludy Színházba szerződött. 1966-tól 1974-ig a Vígsház művésze volt. 1974-ben a Theater an der Wien tagja lett. 1976 óta külföldi szórakoztató tévéműsorok vezetője, filmekben szerepel, lemezei jelennek meg. Írással is foglalkozik.

F.Sz. *Tom Fennel* (Maugham: Színház); *Adám* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Alfréd* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő). F.M. *Az álmok veszélyes dolgok* (1987).

Ernyei Emil (Dés, 1873. máj. 6–?, 1920 k.): színész, rendező. 1887-ban Balogh Árpádnál kezdte a pályát. 1892–1897 között Krecsányi Ignác társ.-nak tagja. 1907-ben a Népszínház-Vigopera szerződött. Utoljára 1918-ban lépett fel. Epizódsszerepeket játszott. F.Sz. *Ribout* (Sardou: Thermidor). F.M. *Bohém fényképek* (Kecskemét, 1906); *Kulisszák között* (Szatmár, 1908). M.A. 1887: Balogh Árpád; 1888: Völgyi György; 1889: Nagy Paula; Leövey; 1890: Valentin Lajos-Gyöngyi; 1891: Leszkay András; 1892–97: Krecsányi Ignác; 1897–99: Somogyi Károly; 1899: Deák Péter; 1900: Pesti Lajos-Földesi; 1901: Szilágyi Béla; 1902: Halmai Imre; 1903: Fehér Károly; 1904: Krémer Sándor; 1906: B. Polgár; 1907: Népszínház-Vigopera; 1909: Kiss Árpád; 1911: Hidvéghy; 1912: Újpesti Színház; 1913: Hidvéghy; 1916: Fehér Vilmos; 1917: Krasznai Mihály; 1918: Farkas Ferenc.

Ernyi Mihály; Ernst (? , 1770–Debrecen, 1820.): énekes-színész, színiigazgató, drámaíró és -fordító. 1793–1796 között a pest-budai, első m. színtárs. tagja. Pályáját Erdélyben kezdte, a kolozsvári egy.-tel lépett fel Debrecenben, Nagyváradon és Szegeden. Wesselényi Miklós megbízásából volt pénzszedő és ig. is. Az 1806-ban Mo.-ra érkezett társ. tagja volt, játszott Pesten is. 1808-ban visszatért Kolozsvárra, de még abban az évben Debrecenbe költözött, így pályájának utolsó szakasza Debrecen és Nagyvárad színészetéhez kötődött. Fiatal szerelmeseket játszott, képzett tenorhangja révén az énekesjátékokban is ezt a szerepkört töltötte be. Erdélyben komikusi feladatokat és karakterszerepeket is vállalt. Közel félszáz drámát és szöveggönyt fordított németből, amelyek évtizedekig a vándorszínészet műsorán maradtak. F.Sz. *Zalánfi* (Dugonics A.–Soós M.: A megszorított ártatlanság); *Kisbráhmán* (Lemierre: Lanassza); *Bodnár Ferenc* (Kotzebue: A szerelem gyermeke); *Tsukli* (Hafner-Chudy J.: Pikkó herceg és Jutka Perzsi); *Pedrillo* (Kotzebue: A formerterai remete); *Bohó Misi* (Schröder); *Hurbos Firi* (Kotzebue: A nagy zürzavar).

Ernyiné Termetzky Franciska (?–Debrecen, 1810. júl. 10.): színésznő. 1790-ben a pest-budai első m. színtárs.

ERKEL SZÍNHÁZ

tagja. 1790. okt. 25-én és 27-én a társ. első hivatásos, m. nyelvű előadásán *Simai* Kristóf: Igazházi c. magyarított darabjában Igazházinét alakította. 1793-ban Ernyi Mihály színész felesége lett. 1796-ig, a társ. bukásáig játszott Pesten, majd férjével Erdélyben folytatta pályáját. 1806-ban a kolozsvári egy.-sel visszajött Mo.-ra, 1807–1808 között Pesten játszott. Ezután visszatért Kolozsvárra, majd Debrecenben élt és szerepelt haláláig. Fiatallány- és anyaszerepek mellett énekesjátékokban is fellépett. F.Sz. *Eresztra* (Bessenyei Gy.: A filozófus); *Franciska* (Lessing: Barnhelmi Minna); *Jutka Perzsi* (Hafner-Chudy J.: Pikkó herceg és Jutka Perzsi); *Klarissa* (Paisiello: A magokhitt filozófusok); *Afanasia* (Kotzebue: Gróf Benyovszky); *Jarikó* (Eckartshausen: Inkle és Járíkö).

Erődy Jenő (Nagykikinda, 1882. jún. 2.–Bp., 1945): színész, ügyelő. 18 évesen a temesvári Weninger-féle színésziskola növendéke volt, egy év múlva a Vigszínház tanodájába vették fel, közben a színészet lexikográfiájával is foglalkozni kezdett. Előbb vidéken működött, 1902–04-ben *Szabadhegyi* Aladár, 1904–05-ben *Micsey* György, 1905–07-ben, illetve 1908–10-ben *Makó* Lajos, 1907–08-ban *Palágyi* Lajos miskolci társulatánál. 1910–1912 között nem volt szerződésben, majd 1912-ben a fővárosi Új Színház ügyelője lett, 1913-ban a Magyar Színháznál működött. 1916-tól 1931-ig a Belvárosi és az Andrássy úti Színház művésze és ügyelője, 1932–33-ban a Magyar Színház ügyelője volt. Irodalmi pályáját 1908-ban a miskolci *Színház* c. lapnál kezdte, majd 1916-ban a *Színházi Életnél* folytatta. 1917-től szinte minden fővárosi lapban megjelentek írásai. 1925–1935 között színházi naptárakat szerkesztett, 1929-ben megírta az Országos Színészegyesület 60 éves történetét. Kutatásait a Schöpfung-féle *Magyar Színművészeti Lexikon* (1929–31) is felhasználta.

Erős Pál (Hódmezővásárhely, 1910. máj. 21.–Bp., 1985. okt. 21.): színész, rendező. *Rákosi* Szidi színiskolájában tanult és a Király Színház tagja lett. 1932-től különböző vidéki társ.-okban szerepelt. 1938-ban Debrecenbe szerződött. 1945 után egy évig Kecskeméten játszott és rendezett, majd egy évig a soproni társ. főrend.-je volt. 1949–51-ben szórakoztató műsorok résztvevője. 1951-től 1970-ig, nyugdíjba vonulásáig az

Állami Faluszínház, ill. az Állami Déryné Színház művésze volt. Pályája kezdetén elsősorban táncoskomikus, később főként karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Musztafa bej* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Lojális úr, Cléante* (Molière: Tartuffe); *Fouché* (Sardou: Szókimondó aszszonyság); *Krisztyán Tódor* (Jókai M.–Kárpáthy Gy.–Faragó Gy.: Az aranyember); *Ebelaszán lovag* (Kodály Z.: Hány János); *Lükeházy* (Molière: Dandin György). F.R. Ábrahám P.: *Bál a Savoyban*; Heltai J.: *A néma levele*.

Érsek György (Dunaszerdahely, 1936. aug. 3.–): színész. Pedagógiai főiskolai végzettséggel rendelkezik, kezdetben tanítóként dolgozott. 1969-től a kassai Thália Színház tagja. Többnyire karakter- és epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Brighella* (Goldoni: Két úr szolgája); *Kabanov* (Osztrovszkij: Vihar); *Seriff* (Nash: Az esőcsináló).

Éry-Kovács András (Bp., 1951. márc. 8.–): rendező. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-ének szakának elvégzése után a SzAk-n 1983-ban rendezésből is diplomázott. 1983-tól 1986-ig a szolnoki Szigligeti Színház művésze, 1986–1989 között a Pécsi Nemzeti Színházban rendezett főként operákat. Két esztendeig szabadfoglalkozású. 1991 óta a győri Kisfaludy, ill. a kecskeméti Katona József Színházban dolgozik. F.R. Strindberg: *Az apa*; Lehár F.: *Luxemburg grófja*; Puccini: *A köpeny*; Gianni Schicchi; Mozart: *Figaro házassága*; Donizetti: *Éljen a mama!*; Pinter: *Születésnap*.

érzékeny apa: → *apaszerep*

érzékenyjáték: a színpadi szentimentalizmus színjátéktípusa, mely a 18. sz. végének és a 19. sz. elejének műsorrendjén a többi színjátéktípusra is hatott. Főszereplője a szenvedő ember, akinek felvilágosult, polgári erkölcsé szembekerült a feudális morállal mind a hatalom, mind a magánélet szférájában. Cselekménye esetek laza füzéréből áll, szereplői nem fejlődnek, ezért a cselekmény mozgatója a feudális erkölcsöt példázó intrika révén történik. A társadalomban feloldhatatlan konfliktusokat a színpadon a felvilágosult uralkodó *deus ex machina*-szerű megjelenése egyenlíti ki. A közönségre gyakorolt hatás nem a katarzis összetett élménye, hanem az érzelmi azonosulás és a megrikatás. Erős érzelmi hatása miatt az ~ alkalmas volt a felvilágosodás alapvető tételei-

AZ ERZSEBET TÉRI SZÍNHÁZ

nek széles körben történő népszerűsítésére. A színhátek-típus legnagyobb hatású szerzője August Kotzebue (1761–1819), aki művei és epigonjai révén közel fél évszázadon át (1790–1835) Európa s így régióink legjátszottabb szerzője volt. A m. színpadon az ~ 1790-től volt jelen, sikerét magyarítással és m. történeti környezetbe helyezéssel erősítették. A m. szerzők között *Dugonics* Andrástól *Kisfaludy* Károlyig és *Katona* Józsefig hatott. Színészi megjelenítésére a → *síró-éneklő iskola* szolgált. – Ir. Kerényi F.: A régi magyar színpadon (1981).

Erzsébet téri Kioszk (1946, 1953–1954): Bp.-en, az Erzsébet téren épült nyári színház. 1946 nyarán Sztálin téri Kioszk néven is játszott. Építtetője és első ig.-ja *Sárossy Szüle* Mihály volt. Műsorán ekkor operett – O. Straus: *Varázskeringő* – és zenés vj. – Hegedűs T.–Király D.: *Játsszunk valami mást!* – szerepeltek. 1953 és 1954 nyarán Engels téri Kioszk néven működött.

Erzsébet téri Színház (1852–1870): Pesten, az akkori Újvásár-téren (ma Erzsébet tér) 1852. máj. 1-jén nyílt német színház. A Pesti Német Színház épületének pusztulása után szükségsszínházként (Nottheater) emelték. Műsorának gerincét a német nyelvterületen működő színészek vendégszínházai alkották. Az ~ utolsó előadását 1870. ápr. 9-én tartotta, az épületet az év jún.-ában lebontották. Ig.-i Theodor Witte 1852–1856 között, Karl Dietrich 1857-ben, Treichlinger 1857-ben, Georg von Gundy 1857–1860 és 1867–1870 között, Karl Alsdorf 1860–61-ben, Bernhard Winter 1862–1864 között, Josef Röhring 1864–65-ben, Adolf Landvogt 1865–1867 között. – Ir. Binal: Deutschsprachiges Theater in Budapest (Wien, 1972).

Erzsébetvárosi Színház (1934–1944): a volt *Buda-pesti Színház* épületében 1935 őszén nyílt meg. Az ~ at Erdélyi Mihály vezette. Az Aréna úti épületbe költözés előtt a társ. 1934-től az Imperial mozi Dembinszky utcai helyiségében játszott. Az ~ a megszűnt *Budai Színkör* szerepét volt hivatva betölteni, operetteket mutatott be, igen nagy sikerrel. Erdélyi nemcsak ig.-ja, hanem a színház házszerzője is volt, több operettjét játszották itt: *Hazudik a muzsikaszó*, *Legyen úgy, mint régen volt*, *Fehérvári huszárok*. Erdélyi operettjeiben és színházában többek között felléptek: *Honthy* Hanna, *Jávor* Pál, *Somogyi* Nusi, *Kiss* Manyi, *iffi*. *Latabár* Árpád, *Latabár* Kálmán, *Gombaszögi* Ella. 1945 nyarán a *Szabad Színház* társ.-a játszott az épületben.

eseményjáték: → *dokumentumjáték*

Eskü téri Színház (1920): Bp.-en, az Eskü (ma Március 15.) tér 1. sz. alatt, a volt *Medgyaszay Színház* helyiségében 1920. szept. 23-tól 1921. máj. 21-ig játszó színház. Ig.-ja *Bródy* István volt. A színház mindössze négy operettbemutatót tartott. Társ.-ának tagja volt többek között *Németh* Juliska, *Ross* Jenő, *Magyar* Erzs.

esőgép: → *záporberendezés*

Esterházy Ilona; *Eszerházy* (Kolozsvár, 1908. máj. 18.–?): színésznő. A SzAk-ról 1924-ben a Renaissance Színház szerződtette, ahol egy évadot töltött. 1927-ben az Új Színházban játszott. 1927–28-ban a kassai társ., 1928-tól 1931-ig a Vígyszínház tagja volt. Ezután nem volt éves szerződése, 1939-ig jobbra a Vígyszínházban lépett színpadra. 1940-ben saját kérésére törölték nevét a színészkamarai névsorból. 1945-ben a Nemzeti Színházban mint művészeti titkárt tevékenykedett. Kisebb szerepeket játszott. F.Sz. *Lili* (Fodor L.: Társasjáték); *Kegyelmes asszony* (Csathó K.: Fűszer és csemege); *Kató* (Éri-Halász I.: A tetovált nő).

Eszenyi Enikő (Csenger, 1961. jan. 11.–): színésznő, rendező. 1983-ban végzte el a SzAk-t, és a Vígyszínházba szerződött, melynek ma is tagja. Pályája egyenes ívű, töretlen. Alakításait izgalmassá teszi naiva-

alkata és a kirobbanó, energikus egyénisége közti ellentét. Vígjátékokban és drámákban egyaránt hatásos alakítások fűződnek nevéhez. Rendezéssel is foglalkozik. Több filmben szerepelt. 1989-ben Jászai Mari-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Ala* (Mrozek: Tangó); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Csilla* (Kornis M.: Kozma); *Nasztya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Brazilka* (Vargas Llosa–Kapás D.: Pantaleón és a hölgyvendégek); *Lucy* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd); *Rosalinda* (Sh.: Ahogy tetszik); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Alison* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Juli* (Molnár F.: Liliom). F.R. Büchner: *Leonce és Léna*; Bernstein: *West Side Story*.

ESZENYI ENIKŐ – A tanítvány
(Ionesco: Különóra)

Eszenyi Irma (Bp., 1925. dec. 12.–): énekesnő (mezzoszoprán). Operaénekesi diplomáját 1940–1947 között a Székesfőváros Felsőbb Zeneiskolájában dr. Jászó Györgyné irányításával szerezte. 1946–47-ben a Szegedi Nemzeti Színház magánénekesé. 1946–1973 között az Operaház tagja. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Anneris* (Verdi: Aida); *Judit* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

Eszenyi Olga (Brassó, 1910. jan. 27.– São Paulo, 1992. ápr. 1.): színésznő. A SzAk-ra járt. 1933–34-ben a Kamara Színház szerződtette. Egy-egy évig a Vígyszínházban, ill. Debrecenben játszott. 1936–1938 között a Nemzeti Színház tagja, 1939–40-ben a Belvárosi Színház művésznője volt. 1944-ben külföldre menekült. 1948-ban érkezett Buenos Airesbe, ahol 1949 máj.-ában csatlakozott a már működő Magyar Színjátszó Társasághoz. Sokszor lépett pódiumra, mint versmondó. 1954–55-ben *Cselle* Lajos társ.-ában játszott, majd 1956-ban Brazíliába települt át, ahol több előadást rendezett; pl. cserkészifjainak tanította be *Katona* J. *Bánk bánját*. Alakításait lírai vonások jellemezték. F.Sz. *Izabella* (Szántó Gy.: Sátoros király); *Giulietta* (Ortner: Beethoven); *Juli* (Kodolányi J.: Földindulás); *Lidi* (Kerecsendi Kiss M.: Az első); *Irina* (Hunyadi S.: Feketeszárú cseresznye); *Iréne császárnő* (Herczeg F.: Bizánc); *Anna* (Németh L.: Villámfénynél); *Hedda Gabler* (Ibsen).

Eszes Sándor; *Szigeti* (Bp., 1949. jún. 4.–): színész. 1970-ben kezdte pályáját a 25. Színházban. 1977-től 1992-ig a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház művésze volt. 1992 óta szabadfoglalkozású színmű-

vész. Főként karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Dr. Vas* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Dolin, Joe* (Burgess-Márton L.: Mechanikus narancs).

Esztergályos Cecília (Bp., 1943. jan. 26.–): színésznő. 1960-ig az ÁBI-ban tanult táncolni. 1960-tól 1963-ig a Pécsi Balett táncosa. 1968-ban elvégezte a SzAk-t és a Thália Színház tagja lett. 1984-től 1990-ig a Nemzeti Színház művésznője volt. Egyéves veszprémi szereplés után 1991-től ismét a Nemzeti Színházban játszik. Komikai alkatát és magas fokú mozgáskultúráját főként vj.-ok főszerepeiben élvezhetjük. Mostanában elsősorban a televízió foglalkoztatja (Familia Kft.). 1974-ben Jászai Mari-díjat, 1982-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Csibe* (Móricz Zs.); *Erzsébet* (Bródy S.: A dada); *Plankenhorst Alfonsine* (Jókai M.–Kardos Gy.: A köszívű ember fiai); *Petruska* (Jánosy I.–Romhányi J.); *Miss Arizona* (Fedor A.–Szilágyi Gy.–Rátónyi R.); *Éva* (Shaw: Vissza Matuzsálemhez); *Arlecchino* (Goldoni: Két úr szolgája); *Lettice* (Shaffer: Lettice és Lotte); *Colette* (Barillet–Grédy: Big Love); *Anna* (Holberg: A politikus csizmadiája); *Mica* (Caragiale: Farsang); *Osztrigás Mici* (Feydeau: Egy hölgy a Maximból). Könyve: *Adj békét, Uram!* (1986).

ESZTERGÁLYOS CECILIA

Eszterháza színészete: *Esterházy* Miklós herceg 1762–1764-ben kezdte építtetni a süttői vadászlak helyén, Fertődön új főúri rezidenciáját. Az épületegyüttesben 1768-ban nyílt meg egy operaszínpad, 1769-ben egy „muzsikaház”, a bábszínház pedig 1773-tól működött. Az opera épülete elpusztult; alaprajza, keresztmetszete, néhány diszletrajza fennmaradt. Befogadóképessége kb. 400 fő volt. Színpadnyílása 8×8 m, mélysége majdnem 14 m. Színpadán 6–8 pár kulisszakeretet lehetett elhelyezni. Süllyesztőrendszerrel működött. A bábszínházat *Mária Terézia* királynő látogatásakor nyitották meg, és 1803-ig játszottak benne. Az operaépület leégése után a nagy zenés produkciók is odakerültek. A német vándortárs.-ok főként német klasszicista darabokat és vj.-okat adtak elő; az állandó operaegyüttest, amelyet Kismartonból (Eisenstadt) helyeztek át, Joseph *Haydn* vezette, aki a színház számára több operát és báboperát írt. A színház kiemelkedő képességű, európai

hírű scenikusa Piero *Travaglia* volt egészen 1798-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig. Fennmaradt egy 1775-ös opera-előadás színes díszletképe, valamint a színház 1778–79-ben készült szervezeti szabályzata. *Bessenyei* György *Eszterházi vigasságok* c., 1772-ben írt nagy költeményében számolt be a Rohan herceg látogatása alkalmából rendezett sokféle teátrális szórakozásról. – Ir. Horányi M.: *Eszterházi vigasságok* (1959).

esztrád (francia): alkalmi jellegű, vegyes típusú (zenés és prózai számokból álló) szórakoztató műsor. L. még: *egyveleg*.

Étsy Emilia (Bp., 1884. máj. 24. v. 26.–Bp., 1964. szept. 3.): színésznő. A SzAk-t 1901-ben végezte el. 1906-tól 1910-ig Kassán, 1910-től 1914-ig Nagyváradon, 1914-től Temesvárott, 1918-tól 1933-ig Szegeden játszott. Ezután Bp.-en: 1934-ben a Bethlen téri, a Kamara, 1936-ban a Pesti, 1937-ben a Vigszínházban kapott egy-egy szerepet. Naíva-, majd jellem szerepeket alakított. Pódiumon is szerepelt: József Attila verseit ő szövegezte meg először. 1934-től az Új Thália egyik szervezőjeként is tevékenykedett. F.Sz. *Reichstadi herceg* (Rostand: A sasfiók); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Müller Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Turóczyne* (Szép E.: Szivdobogás).

évad, idény, szezon: a színházak folyamatos játsszási időszakai. Ma általában szept.-től jún.-ig tart. A *nyári szezonban* a szabadtéri v. az ún. nyári színházak mutatják be produkcióikat. Az ~ ünnepélyes *évadnyitó előadással* kezdődik.

Evva Lajos (Fegyvernek, 1851. aug. 17.–Bp., 1912. okt. 12.): színigazgató, fordító. Tanári pályára készült. 1871-től a Nemzeti Múzeum könyvtárában dolgozott, és a *Reform* c. lapban zenei szakcikkeket publikált. 1875-től a Népszínházban *Rákosi* Jenő mellett előbb mint belső ellenőr, majd mint titkár és dramaturg működött. 1881. okt.-tól 1897. okt.-ig a színház ig.-ja volt, amely az ő vezetése alatt érte el virágkorát. *Blaha* Lujza mellett ekkor nőtt fel az első vonalba *Hegyi Aranka*, *Pálmai* Ilka és *Küry* Klára, s aratta nagy sikereit *Kassai* Vidor és *Szirmai* Imre. Zola-bemutatókkal (*Nana*, *A pálinka*) és Sudermann *A becsület* c. naturalista művével kísérletezett. Az újabb sikereket olyan hódító operettekkel érte el, mint *Hervé Lilije*, *Offenbach Szép Helénája*, *Millöcker Koldusdiákja*, *Planquette Rip van Winkle* c. darabja. Ő vezette be a rendszeres délutáni előadásokat. Igazgatása alatt épült fel a színház Csokonai u.-i műhelyháza. Ő alapította meg a Népszínház nyugdíjintézetét. 1896-ban megszervezte a Magyar Színház Rt.-ot, melynek először 1898-ig, majd 1906-ban ismét elnöke lett. Számos darabot fordított (részben *Fái* J. Bélával közösen). F.F. Offenbach: *A gerolsteini nagyhercegnő*; Lecocq: *Giroflé és Girofla*; Suppé: *Boccaccio*, *Millöcker: A koldusdiák*, *Gasparone*; ifj. J. Strauss: *A denevér*; *Hervé: Nebáncsvirág*. – Ir. Verő Gy.: A Népszínház Budapest színi életében (1925); Rajnai E.: A bp.-i Magyar Színház első tíz éve, 1897–1907 (Színháztudományi Szemle 16. sz., 1985).

extemporizálás: → *rögtönzés*

Eyssen Irén (?–?, 1972. jún.): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait magánúton folytatta. *Kacsoh* Pongrácz János vitéz c. művének *Francia királykisasszony*aként aratott sikert. Oratóriuménekesként is elismert volt. Élete utolsó éveiben a Honvéd Művészegyüttes énektáráként működött.

F

Fábián Enikő (Brassó, 1957. jan. 3.–): színésznő. Középiskolai tanulmányai után egy évig segédszínésznő Sepsiszentgyörgyön, majd négy éven át a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet hallgatója volt. 1981-ben végzett és a nagyváradai társ.-hoz szerződött. Sokoldalú színésznő, aki egyéni alakításokat nyújt lírai és karakter szerepekben egyaránt. Időnként versösszeállításokkal, egyéni pódiumműsorokkal is jelentkezik. F.Sz. *Karácsony Nagy Zsuzsanna* (Fejes E.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Lizzie* (Nash: Az esőhözó ember); *Agnes* (Molière: A nők iskolája); *Yvonne* (Gombrowicz: Yvonne, burgundi hercegnő); *Pia* (Betti: Büntény a kecskeszigeten); *Mária* (Ionesco: A király halódik). Önálló estje: *Az idő követei*.

FÁBIÁN FERENC

Fábián Ferenc (Galócás, 1933–Nagyvárad, 1979): színész. 1956-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, Temesvárra szerződött. Nagy formátumú drámai színész volt, aki tragédiában és vígjátékban, hagyományos és nemhagyományos drámai alkotásban kiváló nyújtott. Nagy belső erő és visszafogottság jellemezte játékát, de rendkívül feszes, robbanó légkört, helyzetet tudott teremteni. Társ.-ánál, amelyhez végig hű maradt, eljátszotta a drámairodalom nagy szerepeit. Sorsának paradoxona, hogy a halál akkor érte, amikor Nagyváradon vendégként szerepelt volna

Székely János *Irgalmas hazugság* c. drámájának ösbemutatóján. F.Sz. *Isquierdo* (Robles: Montserrat); *Xantos* (Figueiredo: A róka meg a szőlő); *János* (Bródy S.: A medikus); *Szakhmáry* (Móricz Zs.: Uri muri); *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Ashton* (Harold Pinter: A gondnok); *Biberach* (Katona J.: Bánk bán); *Borkin* (Csehov: Ivanov).

Fábián Gabriella (Bp., 1956. ápr. 5.–): díszlet- és jelmeztervező. 1980-ban szerzett diplomát a leningrádi Képzőművészeti Akadémián. Ezt követően a szolnoki Szigligeti Színháznál kezdte pályáját, majd 1981–1983 között a Békés Megyei Jókai Színház díszlet- és jelmeztervezője volt. Vendégként a Thália Színházban, a Játekszínben és a Reflektor Színpadon tervezett. Színpadképeit, jelmezeit modern festőiség jellemzi. Kiállításon – Bp., 1983 – is szerepelt terveivel. F.T. Hacks: *Ádám és Éva*; Barillet–Grédy: *A kaktusz virága*.

Fábián László (Szeged, 1850–Miskolc, 1902. szept. 2.): színész, igazgató, színházi titkár. 1868 óta kisebb karakter szerepekben lépett föl, de mindig a társ. biztos ember volt. Egy-két évadot töltött a jobb társ.-oknál. F.Sz. *Karove Jakab* (Fényes S.: Kuruc Feja Dávid); *Benito* (Echegaray: Örült vagy szent?).

M.A. 1868: Szathmáry Károly; 1869: Aradi Gerő; 1870: Mosonyi Károly; 1871: Miklósy Gyula; 1873: Sztupa Andor, Mosonyi Károly; 1874: Szegedy Mihály, Borsos; 1876: Szabó Antal; 1878: Kőszegi Endre; 1879–81: Völgyi György; 1881: Bényei István; 1882: Károlyi; 1883: Mándoky Béla; 1884–86: Saághy Zsigmond; 1886: ifj. Bács Károly; 1887: Komlóssy Ferenc; 1888: Nagy Paula; 1889: Miskolczi Henrik; 1892–94: Homokay László; 1894: Bokody Antal; 1895: Szalkay Lajos; 1896: Somogyi Károly; 1897–99: Szalkay Lajos; 1899–1901: Kunhegyi Miklós; 1901: Szalkay Lajos. Igazgatóként: 1890–92: Zenta, Siklós.

Fábián Linka (Cséfa, 1874–?, 1925 k.): színésznő, énekesnő. Főként mellékalakok, epizód szerepek alakítója volt. 1895-ben kezdte a pályáját *Komjáthy* Jánosnál Debrecenben. 1906-ig férjével, *Bartha* Istvánnal szerepelt Kassán. Szerződéseit 1917-ig lehet nyomon követni. 1925-ben nyugalomba vonult. F.Sz. *Hortenzia* (Verő Gy.: Virágcsata); *Dangeville* (Scribe–Legouvé: Lecouvreur Adrienne); *Bellegardéné* (Lecocq: Ninette).

M.A. 1906: Krémer Sándor; 1907: Palágyi Lajos; 1908: Szalkay Lajos; 1909–11: Kövesi Albert; 1911: Szilágyi Béla; 1912: Márffy; 1913–15: Patek; 1917: Fehér Vilmos.

Fabó Györgyi (Bp., 1953. nov. 6.–): színésznő. 1976-ban a SzAk elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színházba szerződött, majd 1979-től 1992-ig a kecskeméti Katona József Színház művésznője volt. 1992 óta szabadfoglalkozású színésznő. Prózai és zenés darabokban alakít fő- és karakterszerepeket. Nagy sikert aratott József Attila-estjével. A televízió is gyakran foglalkoztatja. F.Sz. *Mária* (Husza J.: Mária főhadnagy); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Pasqua* (Goldoni: A chioggiai cseteparté); *Izidora* (Katona J.: Bánk bán); *Ernesztina* (Herman: Hello, Dolly!).

Fabó Tibor (Rozsnyó, 1964. máj. 8.–): színész. 1982-ben kezdte a pályáját a komáromi Magyar Területi Színházban mint segédszínész, két évadot töltött itt. 1968-tól a kassai Thália Színház színésze. Alkatának megfelelően főként fiatal, komikus figurákat alakít. F.Sz. *Benedek* (Békés J.: Sándor, József, Benedek); *Jim* (Nash: Az esőcsináló); *iffi*. *Curley* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Fabri Zoltán (Bp., 1917. okt. 15.–): színházi és filmrendező, festő, diszlettervező. 1935-től 1938-ig a Képzőművészeti Főiskolán tanult, 1941-ben pedig a SzAk-n szerzett színész diplomát. A második év elvégzése után pályamódosítási szándékkal elkészítette Ibsen *Brand* c. drámájának rendezőpéldányát és diszletterv, *Jób* Dániel a Vigszínház ösztöndíjas rend. növendékének választotta. 1941–1943 között a Nemzeti Színház színész, diszlettervezője, játékmestere. 1943–44-ben és 1945–46-ban a Vigszínház, majd 1946–1948 között a Művész Színház tagja. Az 1948–1949-es évadban a Nemzeti Színház rend.-je, a következőben pedig az Úttörő Színház ig.-ja. 1950-től 1952-ig a Hunnia Filmgyár műv.-i vez.-je, 1952-től filmrend. 1958–1981 között a Magyar Film és Televízióművészeti Szövetség elnöke, 1981-től tiszteletbeli elnöke. 1970-től tanít a SzAk-n. Ma főként festéssel foglalkozik, több önálló kiállítása volt. Vendégként továbbra is tervez diszleteket és rendez is. Diszlettervezőként a jó játéktér kialakítására törekszik, amely a nézőknek is látványélményt nyújt. Rendezőként a rendkívüli tudatosság és a biztos stílusérzék, valamint a kiegyensúlyozott színészvezetés jellemzi. 1953-ban, 1955-ben és 1970-ben Kossuth-díjat, 1956-ban érdemes, 1965-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.R. Grillparzer: *Bánk hűsége*; Sh.: *IV. Henrik*; Giraudoux: *Sellő*; Békeffy I.–Stella A.: *Janika*; Pirandello: *Az ember, az állat és az erőny*. F.T. Sh.: *A makrancos hölgy*; Molnár F.: *Játék a kastélyban*; Sartre: *Altona foglyai*; Maugham: *Színház*; Szigligeti E.: *Liliomfi*; Pirandello: *IV. Henrik*. Filmrendezősei: *Körhinta* (1955); *Hannibál tanár úr* (1956); *Édes Anna* (1958); *Két félidő a pokolban* (1962); *Hűsz óra* (1965); *Isten hozta, őrnagy úr!* (1969); *Az ötödik pecsét* (1975).

Fábry Edit (Bp., 1923. jún. 1.–Bp., 1990. okt. 20.): énekesnő (szoprán). Az OMIKE opera-együttesében mutatkozott be 1943-ban. 1946–50-ben a Vigopera, majd az Operaház tagja. 1950–52-ben a berlini Staatsoper stúdiójában Tiana Lemnitz és Frida Leider tanítványa volt. 1957–1959 között a drezdai Staatstheater művésze lett, majd 1964-től itthon tanított. 1974-től volt a Zak énektanára. F.Sz. *Mini* (Puccini: Bohémélet); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók).

Failoni, Sergio (Verona, 1890. dec. 18.–Sopron, 1948. júl. 25.): karmester. Olasz származású. Szülővárosában csellózni tanult, majd 1908-tól a milánói konzervatórium növendéke lett zeneszerzés szakon. Tanulmányai befejeztével Arturo Toscanini asszisztense volt. 1921-ben debütált karmesterként Milánóban. 1928-ban került a bp.-i Operaházba, amelynek haláláig vezető karmestere maradt. A II. világháború után nemzetközi kar-

rierje is fölívelt. 1946–47-ben a Chicagó Civic Opera karmestere volt, 1946-ban, a háború után a veronai Aréna opera-előadásainak sorozatát ő nyitotta meg. A m. operaélet kiemelkedő egyénisége volt, aki *Verdi*, *Wagner*, *Puccini* műveinek betanításával és vezényletével énekesek és hangszeres zenészek egész sorának művészi fejlődéséhez járult hozzá. Érzékenységgel és temperamentumával a Toscanini-típusú karmesterek ideálját közelítette meg. F.M. *Hazugságok a művészetben* (1943); *Hangfogó nélkül* (1945).

Fajth Blanka (Bp., 1954. febr. 19.–): táncos, koreográfus, asszisztens. Az ABI balettművész, majd balettpedagógus szakát is elvégezve Fodor Antal állandó asszisztense lett, így a Fodor-kor.-ák külföldi betanításai is az ő nevéhez fűződnek. Szörványosan szakpublikációi is megjelennek. Főbb betanításai: *A próba* (Łódz, Rusze, Zágráb, Vilnius, Szentpétervár); *Hamupipőke* (Ljubljana); *Requiem* (Bécs és a Pécsi Balett). F.M. *Zene és tánc viszonya Fodor Antal J. S. Bach E-dúr hegedűversenyére készített koreográfiáiban* (Táncstudományi Tanulmányok, 1988–1989).

Fajth Tibor, dr. (Kiskunhalas, 1909. dec. 21.–Bp., 1975. máj. 13.): operaigazgató, zenei szakíró. Zeneszerzői tanulmányait jogi tanulmányaival párhuzamosan a Nemzeti Zenedében végezte 1930–1935 között *Lajtha* László irányításával. Zeneszerzői diplomáját jeles eredménnyel védte meg. 1958. szept.-től 1959. szept.-ig az Operaház megbízott ig.-jaként, 1959. okt.-tól 1962. márc.-ig pedig ig.h.-ként működött. Kitűnő zenei és művészettörténeti, irodalmi tájékozottsága, empátiája, művészi érzéke, valamint közgazdasági és jogi felkészültsége e rövid igazgatói periódus alatt is az intézmény történetének egyik legnagyobb formátumú vezetői sorába emelte. Az olasz operatörténet kimagasló alakjairól írott monográfiái, valamint útikönyvei a hazai szakirodalom legnagyobb művei közé tartoznak. Művei: *Giacomo Puccini* (1958); *Puccini* (1977, Nádor T.-sal); *Rossini* (1962.).

Falk Miksa; Richárd (Debrecen, 1878. okt. 28.–Bp., 1920. febr. 27.): író, újságíró, filmrendező. Gyógyszerésznek készült, de újságíró lett Debrecenben. 1897-ben a bp.-i Általános Hírlapot szerkesztette. Néhány évet Párizsban töltött, ahonnan bp.-i lapoknak küldött tudósításokat. 1899–1900-ban a Kolozsvári Újság segéd-szerkesztője, majd Bp.-en 1903–04-ben a Színház, ill. a Színház és Élet szerk.-je volt. Dolgozott a Képes Vasárnap, az Egyetértés és a Budapest c. lapoknál is. Írt egyfelvonásosokat, kuplékat, bohózatokat, operettlibrettókat, elbeszéléseket, regényeket. Több operettet és színművet lefordított. A m. némafilm egyik első forgatókönyvírója, rend.-je és elméleti szakembere volt. F.M. *Titánok* (1900); *A koporsósövetség és a sátánmő* (1911). Librettói: Sztojanovits J.: *A kis kofa* (1903); Hetényi-Heidelberg A.: *A csuda-panoráma* (1911); Marthon G.: *Petrarca szerelme* (1915). Fordításai: Csirikov: *A zsidók* (1905); Kollo: *A csereménysasszony* (1919).

Fall Ilona (Marosvásárhely, 1960. márc. 2.–): színésznő. Először dalénekes volt, majd 1961–64-ben a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja, 1964–1968 között Brassóban játszott román nyelven a Drámai Színházban. 1968-tól a temesvári Állami Magyar Színház színésznője. 1990-től riporterként a temesvári rádió magyar adásának is dolgozik. F.Sz. *Maria-Christierna* (Veress D.: Véres farsang); *Beatrix* (Jékely Z.: Az arany-szörű bárány); *Gizi* (Gábor A.: Dollárpapa); *Dolores* (Göncz Á.: Rácsok).

Faludi Antal; *Held* (Nagyvárad, 1851–Bp., 1932. szept. 22.): színész. 1872-ben végezte el a SzAk-t és az István téri Színházhoz szerződött. Két év megszakítással 1873-

tól 1914-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Jellem- és epizód szerepeket játszott. F.Sz. *De Boines báró* (Pailleron: Ahol unatkoznak); *Ugri Miska* (Szigligeti E.: A mama). F.M. *Komédiás karczolatok* (1907); *Szatirikus önéletrajz* (1917).

M.A. 1874–76: Follinus János.

Faludi Gábor (Tét, 1846. máj. 1.–Bp., 1932. máj. 4.): színházigazgató. Kereskedő volt. 1878-ban a fővárosban jegyirodát nyitott. 1896-ban *Keglevich* Istvánnal és *Szécsi* Ferencsel megnyitotta a Víg-színházat, melynek gazdasági ig.-ja, majd társai kiválása után ig.-ja volt. Kitűnő érzékkel vezette a színházat, valódi vállalkozó-menedzseré vált. 1903-ban megalapította a színház nyugdíj-intézetét. Működése alatt a színház művészi és anyagi helyzete szilárd volt. 1911-től fia, *Faludi Jenő* vezette a művészeti ügyeket. 1917-ben átvette és anyagilag rendbe hozta a Városi Színházat is. 1921-ben eladta a Víg-színházat *Ben Blumenthal*nak és visszavonult. – Ir. Magyar B.: *A Víg-színház története* (1979).

Faludi Jenő (Devecser, 1873. nov. 22.–Bp., 1933. okt. 17.): színházigazgató. *Faludi Gábor* fia, *Faludi Sándor* ikertestvére. 1900-ban ügyvédi oklevelet szerzett, 1902–1917 között az Országos Színészegyesület ügyvédjeként dolgozott. 1911-ben ügyvédi gyakorlatot folytatott. Ekkor a Víg-színház műv.-i ig.-ja lett, és csak 1921-ben vált meg az intézménytől. 1917-ben megszervezte a Városi Színház új társ.-át. 1924-ben az Unió Rt. öt színházának, majd a konszern bukása után, 1925-től 1929-ig a Magyar Színház műv.-i ig.-ja volt. ~ egy színház működtetését üzleti szabályok szerint képzelte. Befektetései azonban nem mindig voltak nyereségesek.

Faludi Károly; *Faludy* (Arad, 1872. febr. 11.–Arad, 1974. febr.): színész. Bádogosinas volt. 1891-ben a ligeti Hököm Szinpad kardalosa és festője lett. Vidéki társ.-oknál, 1896–1899 között Pécsen volt segédszínész, 1900–01-ben Kassán, 1901–02-ben Pozsonyban és Sopronban, 1903–1905 között Sopronban és Fiumében, 1905-től 1909-ig Aradon, 1909–1911 között Pécsen, 1911–12-ben Temesvárott és Budán, 1912–1914 között Győrben működött. Harcolt az I. világháborúban, majd ismét Aradon szerepelt. 1925-ben nyugdíjba vonult. Ezután műkedvelő csoportokat vezetett Aradon. Bonvivánszerepeket alakított. F.Sz. *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Manrico* (Verdi: A trubadúr); *János vitéz* (Kacsóh P.).

Faludi Miklós (Devecser, 1870. febr. 3.–Bp., 1942. febr. 1.): színházigazgató, dramaturg. *Faludi Gábor* fia. Néhány évig banktisztviselő volt Franciaországban és Angliában. 1896-tól 1901-ig a Népszínház titkáráként dolgozott. 1901–1921 között a Víg-színház dramaturg-ig.-ja, majd műv.-i ig.-ja volt. 1929-ben zeneművek és színművek kiadója. 1936-tól 1939-ig a Belvárosi Színházban dramaturg-titkári teendőket látott el. ~ a kor drámaírodalmát jól ismerte, ezért jó tájékozottsággal és érzékkel tűzte a színház műsorára a külföldön sikert aratott műveket. Irodalmi ambíciói is voltak. Foglalkozott drámaírással és fordítással. Fordítása: *Belasco: Pillangókisasszony* (1901).

Faludi Sándor (Devecser, 1873. nov. 22.–Bp., 1945. ápr. 29.): színházigazgató. *Faludi Gábor* fia, *Faludi Jenő* ikertestvére. 1902-ben a Víg-színházban, édesapja mellett kezdte pályáját. 1907–1908-ban a Modern Színház Cabaret első vez.-je volt. Harcolt az első világháborúban. 1917-től 1921-ig a Városi Színház, 1926–1929 között a Fővárosi Operettszínház élén állt. 1931–32-ben a Magyar Színház műv.-i ig.-ja volt. 1933-ban ismét az Operettszínházat vezette. 1935–36-ban a Király Színház igazgatóságának tagja volt.

Faludy László (Pécs, 1911. máj. 20.–): színész.

Hetényi Elemér zsinisiskolájában tanult Aradon 1929-ben, majd 1930-ban egyesületi vizsgát tett Bp.-en. Az 1929–30-as évadban az aradi színház tagja volt. 1930-tól 1933-ig utazótárs.-nál szerepelt. Közben fogorvosnak tanult. 1933-tól 1936-ig Mo.-on kocsiként dolgozott, majd katona volt. 1939-ben fogorvosként praktizált Bukarestben. 1945 után magánszínházakban játszott ismét Mo.-on. 1950-től 1954-ig a kecskeméti Katona József Színház színésze, ill. fogorvos volt. 1955 óta a Pécsi Nemzeti Színház művésze. Pályáját táncoskomikusként kezdte, később és ma is főként vígjátékok, operettek karakter szerepeit alakítja. Illyés Gyula neki írta *Csak az igazat* c. darabját. 1976-ban a Pécsi Nemzeti Színház örökös tagja lett, 1987-ben pedig érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Bobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Miska*, *Pixi* (Szirmai A.: Mágnás Miska); *Reich bácsi* (Fejes E.: Rozsdametető); *Schrank* (Bernstein: West Side Story); *Retegyi Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Orrondi* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kudelka* (Kálmán I.: Marica grófnő).

Faluhelyi Magda (Bp., 1946. júl. 26.–): színésznő. 1971-ben a SzAk elvégzése után a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1974-től a Szegedi Nemzeti, 1977-től a Pécsi Nemzeti, 1983-tól a Népszínház tagja volt. 1987-től szabadfoglalkozású színművésznő. F.Sz. *Ophélia* (Sh.: Hamlet); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Pólka* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül).

Falus Elek (Orosháza, 1884. dec. 31.–Bp., 1950. máj. 20.): grafikus, iparművész, diszlettervező. Bp.-en és Nagybányán folytatott tanulmányok után Szolnokon és Münchenben dolgozott. Szecessziós műveivel 1904-től kezdett kiállítani. Jelentős könyvgrafikus, a kecskeméti szőnyegszövő műhely vezetője, középületek belső és külső dekorátore, lakberendező, kiállítási pavilonok tervezője is volt. 1900-tól a Víg-színháznak tervezett diszlettereket. Festőiség, szecessziós kolorit, az atmoszféra pontos érzékeltetése jellemezte diszletterveit. F.T. Lengyel M.: *Tájjun*; Molnár F.: *A testőr*.

Faluvégi Lajos (Marosvásárhely, 1922. dec. 14.–Marosvásárhely, 1992. máj. 21.): színész. 1950-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A Székely Színház szerződtette. Főként az egyszerű emberek, a népi figurák színes, változatos meglevenítésével ért el sikereket. F.Sz. *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Józsa* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Sward* (Sh.: Macbeth); *Peták* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül).

Falvay Károly (Gibárt, 1924. okt. 25.–): mérnök, koreográfus. Tanulmányait 1942–49-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen végezte, a táncsal *Molnár* István együtteseiben került kapcsolatba. 1952–1974 között a bp.-i Építők Vadrózsák Táncegyüttes vezetője; az 1970–80-as években a moldáviai Zsok Együttes, valamint dél-amerikai m. néptáncgy.-ek vendégkoreográfusa. F.K. Hess, *héja!* (1954); *Sárga rózsza* (1961); *Háry János* (1964).

Falvay Klára (Bp., 1939. dec. 18.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1962-től 1964-ig a győri Kisfaludy Színházban szerepelt, majd a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett. 1968–72-ben a kecskeméti Katona József Színház színésznője. Tizenkét évet töltött a szolnoki Szigligeti Színházban, 1984-től 1987-ig pedig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszott. 1987 óta a debreceni Csokonai Színház művésznője. Epizód- és főszerepeket egyaránt játszik, a társ. vezető tagja. 1982-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Masa* (Csehov: Három nővér); *Ledér* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Vasizlissza*

(Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Médeia* (Euripidész); *Claire Zachanassian* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *dr. Mathilde von Zahn* (Dürrenmatt: A fizikusok).

Fancsali Mária (Nagybánya, 1952. máj. 10.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1978-ban a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban végezte. Ugyanebben az évben II. díjat nyert a „Megéneklünk, Románia”-fesztiválon. A kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekesse 1984-ig. 1988-ban áttelepült Mo.-ra. Hangverseny-énekesnőként is gyakran fellép. Vendégszerepelt Mo.-on és Németországban. F.Sz. *Grófné* (Mozart: Figaro házassága); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán).

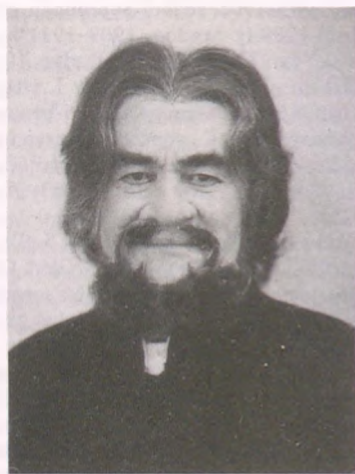
Fáncsy Ilka (Pest, 1842. jan. 1.–Bp., 1904. nov. 22.): színésznő. *Fáncsy* Lajos lánya. 14 éves korában lépett föl először a Nemzeti Színházban, amelynek haláláig tagja maradt. Rendkívüli szépsége és fiatal kora eleve a naiva és szende szerepekre utalta. Érzelmes stílusban játszott, pályája egybeesett a romantikus-patetikus színjátszás fénykorával. Később társadalmi drámákban is szerepelt, de kisebb sikerrel. Utolsó korszakában komikai és anyaszerepeket játszott. Férje: ifj. Lendvay Márton volt. Sh.-szerepei: *Júlia* (Rómeó és Júlia), *Katalin* (A makrancos hölgy), *Cordelia* (Lear király), *Ophelia* (Hamlet), *Desdemona* (Othello), *Heléna* (Szentiványi álom). További Sz. *Róza* (Szigeti J.: Becsületszó); *Etelka* (Szigligeti E.: Fenn az ernyő, nincsen kas); *Bertha* (Scribe–Legouvé: Tündérújjak); *Armande* (Molière: Tudós nők); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Ella* (Csiky G.: Mukányi); *Olga* (Sardou: Fedora).

Fáncsy Lajos (Pécs, 1809. aug. 25.–Pest, 1854. dec. 22.): színész, rendező, fordító. 1828-ban Pesten lett egyetemi hallgatóból színész. A Dunántúli Színjátszó Társaság tagja volt, majd 1833–34-ben és 1836–37-ben a budai Várszínházban játszott. Közben Kassán, Nagyváradon lépett fel, 1836-ban a debreceni egy. társig.-ja is volt. E minőségében Arany János színidirektora, aki a *Bolond Istók* II. énekében örökítette meg ~ alakját. 1837-ben a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház alapító tagja. Rendezéssel már vándorszínészként foglalkozott, 1838-ban a Pesti Magyar Színházban rend., majd főrend. 1839-ből tőle maradt fenn a jelenleg ismert legrégebbi rendezőpéldány (Bayard–Théaulon: *Az aggszínész és leánya*). 1845–1847 között adminisztratív feladatokat is ellátott; igazgatósági ügyvivő és gazdasági főellenőr volt. 1849-től 1852-ig a színház vezetője. 1843–1852 között tagja a Nemzeti Színház drámai bizottságának. Pályája kezdetén szerelmes és hősi szerepeket játszott, később ilyeneket már csak vidéki vendégszerepléseken vállalt. A Nemzeti Színházban az intrikus szerepkörét töltötte be. Megújította a vándorszínészet egysíkú, könnyen kiismerhető cselszövőit, helyettük virtuóz beszéd- és mozgáskultúrájú, lélektani eszközökkel ható, romantikus szenvedélyembereket formált. Fordítóként is a romantika nagyhatású terjesztője volt. Több mint harminc darabot fordított franciából és németből. Publikált verseket, színházi tárgyú vitacikkeket is. Színlapgyűjteménye (1829–1844) az OSzK Színházértörténeti Tárában található. F.Sz. *Gilbert* (Hugo: Tudor Mária); *Gennaro* (Hugo: Borgia Lucretia); *Claude Frollo* (Hugo–Brich–Pfeiffer: A notre dame-i toronyőr); *Tartuffe* (Molière); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Jago* (Sh.: Othello); *Edgar* (Sh.: Lear király); *Athéni Timon* (Sh.); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Benó* (Vörösmarty M.: Várnász); *Macskaházy* (Eötvös J.–Szigeti J.: Viola). – Ir. Szigligeti E.: Magyar színészek életrajzai (1878.).

Farády István (Százhalombatta, 1951. jan. 28.–): színész. Amatőr színpadon kezdte pályáját, majd 1973-

ban elvégezte a SzAk-t és a kecskeméti Katona József Színház tagja lett. 1978-tól 1982-ig a Népszínház–Várszínház, 1982–85-ben a Nemzeti Színház művésze volt. 1987-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban szerepelt. 1987–1991 között a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1991 óta szabadfoglalkozású színművész. Pályája kezdetén főként hősszerepeket alakított, később pedig karakter szerepeket. A televízió is gyakran foglalkoztatja. F.Sz. *Troilus* (Sh.: Troilus és Cressida); *Carlos* (Schiller: Don Carlos); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Gilles* (Capek: A végzetes szerelem játéka); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Osvald Alving* (Ibsen: Kisértetek); *Tartuffe* (Molière).

Faragó András (Fülöpszállás, 1919. márc. 16.–Bp. 1993. febr. 16.): énekes (basszbariton). Bp.-en a Zak ének szakán *Walter* Margitnál és *dr. Sipos* Jenőnél tanult. 1947-ben debütált a Vigoperában *Salieri* (Rimcskij–Korsakov: Mozart és Salieri) szerepében. 1949-től az Operaház tagja, a színház egyik vezető énekesse volt. A Wagner- és Verdi-repertoárban egyedülálló énekesi és drámai alakítások fűződtek nevéhez; a *Kékszakállú* (Bartók: A kékszakállú herceg vára) szerepét Európa és Amerika (USA, Kanada) számos operaházában és hangversenytermében sikerrel énekelte. *Wotanként* (Wagner: A walkür) az USA-ban és Lipcsében lépett fel, Kölnben *Borisz* (Muszorgszkij: Borisz Godunov) szerepét énekelte. Kossuth-díjas (1985), Liszt Ferenc-díjas (1960), érdemes (1969) és kiváló (1974) művész. F.Sz. *Pizzarro* (Beethoven: Fidelio); *Jago* (Verdi: Othello); *Mefisztó* (Gounod: Faust); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Wozzeck* (Berg); *Főinkvizitor* (Verdi: Don Carlos); *Figaro* (Mozart: Figaro házassága); *Telramund* (Wagner: Lohengrin); *Hollandi* (Wagner: A bolygó hollandi); *Wotan* (Wagner: A walkür); *Vándor* (Wagner: Siegfried); *Alberich* (Wagner: A Rajna kincse).

FARAGÓ ANDRÁS – Szokolay S.:
Ecce homo c. operájában

Faragó Árpád (Hercegszőlös, 1931. dec. 3.–): színész, színházigazgató. Pályáját a zombori Népszínház m. tagozatánál kezdte 1953-ban, ennek megszűnése után Szabadkára szerződött, ahonnan 1959-ben átment az Újvidéki Rádió színészegy.-ébe. 1986-tól az Újvidéki Színházban ig. 1978–83-ban a Vajdasági Amatőrszínházak Szövetségének elnöke. 1983–85-ben a vajdasági, 1985–87-ben pedig a Jugoszláv Színművészek Szövetségének elnöke. Éveken át színházi tárgyú írásai jelentek meg az eszéki Magyar Képes Újságban és az Újvidéki

Magyar Szóban (*Egy színész naplójából*). Hösszerelmes, majd drámai szerepek alakítója. F.Sz. *Kovács huszárkapitány* (Molnár F.: Olympia); *dr. Sárkány* (Molnár F.: Doktor úr); *Komoróczy* (Barta L.: Szerelem); *Cornelius* (Majtényi M.: A száműzött); *XX* (Mrozek: Emigránsok); *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Sinkó Ervin* (Bosnyák I.: Nehéz honfoglalás); *Križovec* (Kleza: Agónia).

Faragó Edit (Temerin, 1963. nov. 14.–): színésznő. *Pataki László* osztályában végzett az újvidéki Művészeti Akadémián 1986-ban. Szabadkára szerződött, 1987 óta az Újvidéki Színház tagja. Fiatal lány szerepeket, karakterszerepeket alakít sikeresen. F.Sz. *Ophélie* (Sh.: Hamlet); *Az asszony* (Schwajda Gy.: Himnusz); *Tonka* (Kusan: Galócza); *Mari* (Molnár F.: Liliom); *Marie* (Büchner: Woyzeck); *Agnes* (Molière: Nők iskolája); *Yvette Pottier* (Brecht: Kurácsi mama); *Pattanó Rozi* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci).

Faragó Géza (Bp., 1877. jún. 25.–Bp., 1928. szept. 23.): festő, grafikus, dizlettervező, scenikus, jelmeztervező. Párizsban, Szolnokon *Fényes Adolf*, *Kecskeméten Iványi Grünwald Béla* műhelyében tanult. Szecessziós plakátaival, grafikaival, továbbá karikatúráival, díszlet- és jelmezterveivel aratta nagy sikereit. 1910–1915 között a Király Színház, később a Fővárosi Operettszínház, a Magyar Színház scenikusa, díszlet- és jelmeztervezője volt. F.T. Sh.: *Hamlet*; Rákosi J.: *A szerelem iskolája*.

Faragó Jenő (Bp., 1872. ápr. 6.–Bp., 1940. márc. 28.): újságíró, író, műfordító. 1890-ben Szegeden, 1891-től Szabadkán, 1893-tól Bp.-en, 1900–01-ben Kolozsvárott volt hírlapíró. 1901-től 1919-ig a *Magyar Hírlap*, 1916–1918 között a *Színház és Divat* szerk.-jeként, 1919-től az 1930-as évekig a *8 Órai Újság* felelős szerk.-jeként dolgozott. Regényeket, elbeszéléseket, filmforgatókönyveket írt. Számos színművét, librettóját és fordítását játszották. F.M. *Vasúti baleset* (1899); *A lőcsei fehér asszony* (1904); *A Smokk-család* (Feld M.-sal, 1909); *Mindnyájunknak el kell menni* (Hegedűs Gy.-val, 1914). Librettói: Zerkovitz B.: *Százsorszép* (1919); Nádor M.: *Offenbach* (1920); Buttykai A.: *A császárnő apródja* (Harmath I.-vel, 1925). Fordításai: Hauptmann: *Hannele mennybemenetele* (Jób D.-lel, 1901); Lincke: *Karancsok hölgyek* (Molnár F.-cel, 1903); Luders: *A sógun* (Mérei A.-fal, 1906); Schönherr: *Föld* (1910); Mozart: *Figaro házassága* (1929).

Faragó József (? , 1953. aug. 17.–): színész. A SzAk elvégzése után 1977-ben a veszprémi Petőfi Színházba szerződött, majd 1978–80-ban a Vidám Színpad tagja volt. Három évadot ismét Veszprémben töltött, 1983-tól pedig a Népszínházban játszott. 1991 óta szabadfoglalkozású színművész. Alkatának leginkább a vj.-i figurák felelnek meg. F.Sz. *Rettegi Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *dr. Szokolczai Bálint* (Heltai J.: Naftalin).

Faragó Klára (Csantavér, 1922. aug. 12.–Topolya, 1981. márc.): színésznő. Műkedvelőként kezdte pályáját, majd 1955–1959 között a topolyai m. nyelvű színházban folytatta, ahol főleg komikus szerepekben játszott sikerrel. F.Sz. *Sára* (Sterija Popović: A felfuvalkodott tökfői); *Kata* (Trifković: A válogatós lány); *Pralinécné* (Vaszary G.: Klotild néni); *Walter Emma* (Fodor L.: Érettségi).

Faragó Ödön (Adony, 1876. júl. 21.–Bp., 1958. júl. 28.): színész, rendező, színházigazgató. A SzAk-t 1896-ban végezte. Pályáját Nyíregyházán és Szegeden kezdte. 1901-ben a Tarka Színpadhoz, 1902-ben a Magyar Színházhoz szerződött. 1903–1905 között Debrecenben, 1905-től Kassán, 1910-től Kolozsvárott játszott. 1914-ben Kassán ig. lett. 1915-ben Brassóban színházat

épített. 1919-től 1923-ig és 1924–1925-ben a csehszlovákiai m. színészetet szervezte. 1926–1927-ben Szegeden ig., 1927-től 1930-ig az Andrássy úti Színházban főrend. volt. Ezt követően 1945-ig bp.-i színházakban – Komikusok Kabaréja, Új, Belvárosi, Magyar, Andrássy, Erzsébetvárosi Színház – jutott rend.-i és színészi feladatokhoz. Eközben 1932-től 1934-ig *Földes Dezső*, 1936-ban, ill. 1939–1941 között *Iván Sándor* társ.-ával ismét Csehszlovákiában játszott. 1941-től nem léphetett színpadra. 1945–1946-ban Debrecenben főrend.-ként tevékenykedett. 1946-ban a Művész Színházban, majd 1956-ig a Nemzeti Színházban jutott szerepekhez, de vidéki vendégszereplést is vállalt. ~ állandó anyagi gondokkal küszködött, mert ig.-i pályáján a vidéki színészet szociális és művészi helyzetének javítására tett kísérletet. Műsorát soha nem uralta a könnyű műfaj, igényes előadásokat rendezett. Személyes érdeme, hogy a kisebb-ségi színjátszás színvonala maradt Csehszlovákiában. A korszak állandó műsordarabjai mellett operabemutatókat is tartott, és számos művet először tűzött magyarul műsorra. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Leár* (Sh.); *Tokeramo* (Lengyel M.: Tájfűn); *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Flambeau* (Rostand: A sasfiók); *Cigány* (Szigligeti E.); *Svengáli* (Potter: Trilby). Könyvei: *Impresszióim* (1912); *A vidéki színészet újjáépítése* (Kassa, 1918); *Írások és emlékek* (Užhorod, 1933); *Írásaim és emlékeim* (Kassa, 1942); *A magyar színészet országútján* (1946).

Faragó Sándor; Fischer (Tenke, 1919. júl. 26.–): színész. 1938-ban egy vidéki vándorszintárs. tagja lett, majd 1939-ben a nagyvárad színházban Farkas Imre: *Iglói diákok* c. darabjában *Holéczy Pista* szerepét játszotta. 1940. aug.-ig volt tagja a nagyvárad színháznak. A munkaszolgálat és a háború befejezése után a nagyvárad színházhoz került vissza, ahol prózai darabokban és zenés művekben – ez utóbbiakban bonviván szerepkörben – aratott sikereket. Fellépett Aradon, Szatmáron, Temesvároton. 1947-ben Mo.-ra került, Makón, Bonyhádon, Csillebércen lépett fel *Juhász János* társ.-ával. 1949-ben kivándorolt Izraelbe, ahol 1954-ben csatlakozott *Pásztor Béla* m. nyelvű társ.-ához. Számos prózai és zenés darabban játszott. 1956-ban a *Rendőrt* alakította a *Jávor Pál* rendezte *Liliom* c. előadásban, 1957-ben *Curly* volt *Greguss Zoltán* oldalán az *Egerek és emberek*ben (Steinbeck). 1968-ban ünnepelték művészi pályafutásának 30. évfordulóját. Önálló esteket is tartott. Visszavonult a színésztől, feleségével, *Faragó Vali* sűgővel Beer Sheván él.

Faragó Sári (Bp., 1943. okt. 26.–): színésznő. Pályafutását az Egyetemi Színpadon kezdte 1962-ben. 1963-tól a Déryné, 1964-től az egri Gárdonyi Géza, 1965-től a kecskeméti Katona József, 1967-től a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott. 1971-től a Mikroszkóp Színpad tagja volt. 1982 óta Németországban lép fel (Landestheater Detmold). F.Sz. *Ceres* (Sh.: A vihar); *Anna Page* (Sh.: A windsori vig nők); *Saci* (Szakonyi K.: Adáshiba).

Faragó Vera (Bp., 1937. jan. 21.–): színésznő. 1954–1962 között az Állami Déryné Színházban, az Irodalmi Színpadon, a Bartók Teremben játszott. 1962-től a Vidám Színpad tagja. Kiváló dal- és szonetténekesnő, aki prózai és zenés vj.-ok szerepeit is gazdag eszközökkel jeleníti meg. F.Sz. *Lady Milford* (Schiller: Armány és szerelem); *Szerafina Orlova nagyhercegnő* (Lengyel M.: Ninocska); *Hercegnő* (Scribe: Vihar egy pohár vízben); *Lilly Chatterton* (Cooney: Délután a legjobban); *Pierette* (Thomas: Nyolc nő).

Faragó Zsuzsa (Bp., 1957. júl. 14.–): dramaturg. 1983-ban végezte el a SzAk dramaturg szakát és a Rock

Színház tagja lett. Három évadot töltött a Játékszínben, egyet a József Attila Színházban. 1988-tól 1990-ig színházi főelőadóként dolgozott a Fővárosi Tanácsnál. Két évig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház dramaturgia volt, 1992 óta a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Dramaturgiai munkán kívül műsor-összeállításokat is készít. Filmkritikái, filmrendezői portréi az Új Tükör, a Filmvilág, a Video Magazin hasábjain is megjelentek, ill. a Magyar Rádióban is elhangzottak. F.M. *Csodák és furcsaságok* (zenés gyermekműsor); Bánffy Gy.–Iglódi I.: *A levegő hőse; Budapest anno... avagy az orfeum alászáll* (összeállítás); Sarkadi I.–Merő B.: *Kőműves Kelemen*; Gorkij–Verebes I.: *Idelenn*.

Farkas Anny; Frank Anna (Bp., 1920. szept. 17.–): színésznő. Műkedvelőként lépett először színpadra 1936-ban a budafoki Vasasnál. 1940-ben tett kamarai vizsgát. 1939-től 1941-ig Munkács, Kassán lépett fel, 1941–42-ben pedig Szegeden. 1945-ig Nagyváradon és Pécsen szerepelt, majd egy évadon át Győrben. Hároméves soproni és kétéves kecskeméti tagság után 1951-től 1956-ig a szolnoki Szigligeti Színház színésze volt. 1956–1962 között a kaposvári Csiky Gergely, 1962-től 1969-ig a veszprémi Petőfi Színházban játszott. 1969-től 1976-ig, nyugdíjazásáig ismét a kaposvári színház művésznője volt. Szubrett, később karakterszerepeket alakított nagy mesterségbeli tudással. 1959-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Panni* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Csipetke* (Fényes Sz.); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Diabolo Pepita* (Dunajevszkij: Szabad szél); *Marsa* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Osztrigás Mici* (Feydeau); *Peacockné* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Szerény grófnő* (Csiky G.: A nagymama).

Farkas Antal (Öcsöd, 1922. jan. 1.–): színész. A SzAk elvégzése után 1952-ben a Magyar Néphadsereg Színházának lett a tagja, közben egy évadot Pécsen töltött. 1955 óta ismét a Vigszínház művésze. Alkatából fakadóan elsősorban darabos, kemény figurákat jelenít meg. Gyakran filmezik. F.Sz. *Engstrand* (Ibsen: Kísértetek); *Heinrich Örmester* (Sartre: Altona foglyai); *Szimeonov–Piscsik* (Csehov: Cseresznyéskert); *La Hire* (Shaw: Szent Johanna).

Farkas Attila Lajos (Kolozsvár, 1961. ápr. 26.–): bábszínész. Amatőr pantomimes volt Romániában, ahol több díjat is nyert. 1987-től a kolozsvári Állami Magyar Színház, majd 1989-től a kolozsvári Állami Magyar Opera tagja volt. 1991-től Magyarországon a kecskeméti Círoka Bábszínház tagja. F.Sz. *Jócs lovag* (Kálmán I.: Marica grófné); *Frédi* (Huszka J.: Lili bárónő); *Ferdinánd főherceg* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Karóember* (Tordon Á.: Skatulyácska); *Úr* (Milobedzka: A haza).

Farkas Bálint (Jászárokszállás, 1945. máj. 1.–): színész. A SzAk-ra tett sikertelen felvételi után elvégezte az Állategészségügyi Főiskolát. 1967–69-ben a Fővárosi Operettszínház Stúdiójában tanult, 1969-től a színház tagja. Mind a táncoskomikus, mind a bonviván szerep kör közel áll hozzá, így vált színháza vezető, népszerű művészévé. A televízió is gyakran foglalkoztatja. 1982-ben kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Tony* (Bernstein: West Side Story). *Baraqs* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Slukk Tóni* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Fernand*, *Floridor* (Hervé: Nebáncsvirág); *Pietro* (Suppé: Boccaccio); *Zwickli Tóbiás* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Percsik* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *von Trapp* (Lindsay–Crouse–Rodgers–Hammerstein: A muzsika hangja).

Farkas Erzsébet (Oroszlamos, 1918.–): színésznő. 1949-től 1950-ig a Zombori Népszínházban játszott, amikor áthelyezték Szabadkára. 1952-ig volt a Szabad-

kai Népszínház társ.-ának tagja. F.Sz. *Vido* (Nusie: A gyászoló család).

Farkas Éva (Bp., 1940. aug. 24.–): énekesnő (alt). A Zak szaktanárképző szakán magánének–szolfézs tanári diplomát szerzett 1964-ben. 1972–75-ben karszólísta és kórustag Coburgban, Wuppertalban és Bayreuthban. 1975-től 1980-ig a Szegedi Nemzeti Színház, majd 1980-tól az Operaház magánénekese. Vendégszerepelt többek között a Rock Színházban is. F.Sz. *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Ulrika* (Verdi: Az álarcosbál); *Fricka* (Wagner: A walkür); *Háziaszony* (Kodály Z.: Székelyföld); *Szoniszedasszony* (Sztarvinskij: Mavra); *Florence Pike* (Britten: Albert Herring); oratóriumok alt szólói.

Farkas Éva (Orosháza, 1957. aug. 4.–): bábszínésznő. 1977-ben végezte el a Bábstúdiót. 1977-től az Állami Bábszínház színésznője volt. 1992. máj. 15-től az új Kolibri Színház tagja. Jó karakterformáló ereje miatt sok boszorkányszerep hiteles megformálója, de kis hősfigurákkal is aratott sikereket. F.Sz. *Mostoha* (Arany J.–Gáli J.: Rózsa és Ibolya); *Mostoha* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Banya* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska); *Csiga Csuli* (Pápa R.: Dani Bogárországban); *Kunkori* (Tarbay E.: Kunkori és a kandúrvarázsló); *Fajankó* (A. Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai).

Farkas Ferenc (Bp., 1879. febr. 14.–Bp., 1933. okt. 27.): színész, színházigazgató. *Rákosi* Szi di színiskoláját végezte el. 1899–1900-ban a Magyar Színházban, 1900–01-ben a szabadkai társ.-ban, 1901–02-ben és 1903–04-ben ismét a Magyar Színházban, 1902–03-ban ismét Szabadkán játszott. 1902-ben a kolozsvári egyetemen államtudományi oklevelet szerzett. 1904-ben Európában tett tanulmányutat. 1905–06-ban Lőcsén, Iglón és Késmárkon lett ig. 1906–1909 között a szabadkai színházat vezette. 1909–10-ben Szolnokon, Szentesen, Munkács, 1910–11-ben Munkács, Szentesen, Szolnokon, Mohácson, Ungváron játszott társ.-ával. 1911-től a Royal Orfeum főrend.-je volt. Harcolt az első világháborúban. 1920–21-ben az újpesti, 1922-ben a Blaha Lujza Színház főrend.-jeként működött. 1920-tól *Rákosi* Szi di színiskolájában tanított. A Magyar Színművészeti Lexikon (1929–1931) munkatársa volt. Több színházi tárgyú cikke megjelent. Magyarnótái kötetben is napvilágot láttak.

Farkas Ferenc (Nagykanizsa, 1905. dec. 15.–): zeneszerző. Zeneszerzés tanulmányait 1922–1928 között a Zak-n Sikló Albert és Weiner Leó osztályában végezte. 1927-től 1929-ig a Városi Színház korrepetitora és karmestere, majd 1929–31-ben Rómában, a Santa Cecilia Accadémián Ottorino Respighi növendéke volt. 1945–1946 az Operaház karig. helyettese. 1946-tól 1948-ig Székesfehérvárott alapító ig.-ja az Állami Zene-konzervatóriumnak. 1948–1975 között, nyugalomba vonulásáig a Zak zeneszerzestanára és tanszékvezetője volt. Jelentős szerepet játszott a háború utáni m. zeneszerző generáció kiemelkedő személyiségeinek felnevelésében. Zeneszerzőként kezdetben zenekari műveket komponált, amelyek közül a *Divertimento* 1933-ban Liszt Ferenc-díjban részesült. Pályafutása során több mint 60 filmhez és színdarabhoz írt kísérőzenét. *A bűvös szekrény* c. vígoperáját (Kunszery Gyula szövegére) 1942. apr.-ban mutatta be az Operaház. Ezt követte a *Furfangos diákok* c. táncjáték (1949), majd a *Csinom Palkó* c. daljáték (1951). Színpadi kísérőzenéit, operettjeit, táncjátékait és vígoperáit egyaránt nagy sikerrel játszották a hazai és a külföldi – elsősorban német – színházak. További színpadi művei: *A fülemüle* (1941); *Zeng az erdő* (1955); *Vők iskolája* (1958); *Vidróczka* (1964). Kísérőzenét írt Madách I.: *Az ember tragédiája*,

Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*, valamint az *Athéni Timon*, *Ahogy tetszik*, *A makrancos hölgy*, *Hamlet*, *Vízkereszt* c. Sh.-darabokhoz. Márai Sándor színpadi művéből készült *Egy úr Velencéből* c. operáját 1991. jún.-ban mutatta be az Operaház. Kétszeres Kossuth-díjas (1950, 1990), Erkel Ferenc-díjas (1960), érdemes (1965) és kiváló művész (1970), Herder-díjas (1979), Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1985). – Ir. Újfaluassy J.: F. F. (1969).

Farkas Gabi (Bp., 1940. ápr. 16. –): színésznő, előadóművész. Pályáját az Állami Déryné Színházban kezdte zenészként. 1965-ben végezte el a SzAk-t, és a Pécsi Nemzeti Színház tagja lett. Hacki Tamással megalapította az *Ex antiquis* kamarazenekart, amelyben énekelt és gitározott. Több vendég szereplés után külföldön folytatta pályáját. F.Sz. *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Eliza* (Loewe–Lerner: *My Fair Lady*).

Farkas Ibolya (Brassó, 1939. márc. 5. –): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben szerzett diplomát 1959-ben, és a városi Nemzeti Színháza szerződtette. 1966–1968 között a kolozsvári társ. tagja, majd ismét visszatér Marosvásárhelyre. 1980-ban több nyugat-európai országban vendég szerepelt. A drámai rodalom kiemelkedő női szerepeit alakította. Lírai hősnőinek egy részét a visszafogottság és a tiszteletet parancsoló tartózkodás jellemzi. F.Sz. *Heléna* (Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: A trójai nők); *Maxine* (Williams: Az iguána éjszakája); *Lujza* (Barta L.: Szerelem); *Ortansa* (Mazilu: Balgák holdfényben); *Arva Bethlen Kata* (Kocsis I.); *Zoja Gyenyiszojna* (Bulgakov: A divatszalon titka).

FARKAS IBOLYA

Farkas Ignác (Gyöngyös, 1959. aug. 19. –): zenesz. Pályáját 1977-ben kezdte a szegedi Minerva amatőr színpadon. 1984-ben végezte el a SzAk-t, és a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja lett. 1985-től 1987-ig a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színházban játszott. 1987-től ismét Zalaegerszegen szerepel. Kiváló karakterszínész. F.Sz. *George* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Hans Miklas* (K. Mann–Mnouchkine: Mefisztó); *Benedek* (Sh.: Sok hüő semmiért).

Farkas Imre (Debrecen, 1879. máj. 1.–Bp., 1976. márc. 25.), író, zeneszerző, minisztériumi tanácsos. Lírai költeményeivel országos népszerűsége tett szert. 1926-ban megválasztották a Magyar Műkedvelő Egye-

sületek Országos Szövetsége elnökévé. Társzerzőként együtt működött Lengyel Menyhérttel és Harsányi Zsolttal. Műveit, librettóit Buttykay Ákos és Hubay Jenő zenésítette meg. F.M. *Túl a nagy Krivánon*; *A nótás kapitány*; *Gyurkovics-fiúk*.

Farkas István (Nagyvárad, 1929. jan. 26.–Nagyvárad, 1989. jan. 5.): rendező. Kolozsvárott a Magyar Művészeti Intézetben végzett a rend.-i szakon 1953-ban. A nagybányai színházalapító társ. tagja. 1956-ban a társ.-tal költözött át Szatmárnémetibe. 1965-től a marosvásárhelyi színház rend.-je és a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet előadótanára volt. 1967–1969 között ismét a szatmári színház, 1969-től élete végéig a nagyvárad színház rend.-je, ill. 1969–1980 között egyben a m. tagozat műv.-i vez.-je is volt. Racionális gondolkodású, filozofikus beállítottságú művész volt erős képi fantáziával. Gyűlölte a melodramát, szemléletének meghatározó eleme volt az ironia. O mert először Romániában egy középszerű vigjátékot maró szatírává áthangszerezni, stílusán egységes, modern előadásként színpadra állítani. F.R. Baranga: *Kerge birka*; Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*; O'Neill: *Amerikai Elektra*; Sh.: *Tévedések vigjátéka*; Maróti L.: *Az utolsó utáni éjszaka*; Miller: *Az alku*; Nestroy–Heltai J.: *Lumpáciusz Vagabundusz*; Kós K.: *Budai Nagy Antal*.

Farkas János (? , 1789–Pest, 1820. júl. 12.): színész. A pesti egyetemen tanult. 1810-ben Kolozsvárott, 1811-ben Pesten, 1812-ben Debrecenben játszott. 1818-ban a székesfehérvári társ. alapító tagja, velük vendég szerepelt Pesten. 1820-ban a vendégjáték után elhatalmasodó tüdőbaja miatt maradt hátra; a német társ. temette el. Fiatal hőseket és érzékeny szerelmeseket játszott. F.Sz. *Szasszeni Julius* (Zschokke).

Farkas József (Gyöngyös, 1800 k.–1860 k.): táncos és koreográfus. 1813-ban táncosként és színészként kezdte pályafutását. A húszas évek elején vidéken, 1828-ban Pesten, 1833–34-ben a budai Várszínházban, majd a 30-as évek végétől ismét vidéken – Szeged, Pécs, Nagyvárad, Kecskemét – működött táncosként és táncmesterként. 1825-ben a pozsonyi koronázási ünnepségen eljárt táncával szerzett elismerést. 1829-ben készítette el első táncjátékát, a *Véletlen vőlegényt* (zeneszerző: Fray K.), amelyet 1834-ben a budai Várszínházban is felújítottak. A harmincas évek elején, Bihari József zenekarával társulva *táncársaságot* szervezett, amellyel Párizsban, Milánóban, Bécsben vendég szerepelt. 1832-és bécsi fellépése különösen nagy sikert aratott. 1838-ban és 1841-ben, valamint 1847-ben a Nemzeti Színházban is táncolt. A reformkor legkiemelkedőbb m. táncművésze, aki nemes és virtuóz táncudásával és a Párizsban tanult spicctechnikát a m. táncokba beépítő újításával vált híressé. Nevéhez fűződik a verbunkos színpadi formájának kialakítása és népszerűsítése. F.K. *Asszony eszterenga* (1834); *Ungarisches Solo* (1843). – Ir. F. J. magyar táncművész (Theaterzeitung, 1832); B. Egey K.: Színpadi táncművészetünk fejlődése a reformkorban és a szabadságharc első szakaszában (A magyar balett történetéből, 1956).

Farkas Károly; *Wolf* (Pest–Bécs, 1907. jan.): énekes (tenor). 1848–51-ben a Nemzeti Színház tagja, de már 1845-től fellépett itt mint bécsi énekes. 1852–53-ban Kolozsvár, majd Temesvár után Bécsben és Berlinben lépett színpadra. Hangversenyénekesként is sikeres volt. 1862-től Bécsben élt, és mint neves énektanár tanította Hilgermann Laurát is. F.Sz. *Hunyadi László* (Erkel F.); *Lyonel* (Flotow: Márta).

Farkas Katalin (Bp., 1954. jan. 5. –): énekesnő (szoprán). 1982-ben szerezte meg diplomáját a Zak operatanszakán. Ugyanebben az évben lett az Operaház

magánénekese. 1986-ban *Zdenka* (R. Strauss: Arabella) szerepében lépett fel a Glyndebourne-i Fesztiválon, valamint 1987-ben és 1990-ben a Göttingeni Händel Fesztiválon. Vendégszerepelt a nápolyi Teatro San Carlóban, valamint Németországban, Svájcban, Luxemburgban és Spanyolországban. Közreműködött hat televíziós operafelvételben, valamint számos Hungaroton lemezen, amelyek közül hat világgremier. (Händel: *Atalanta, Il pastor fido*, Telemann: *Florindante, Brookes passió*, Liszt: *Don Sanche* stb.). Az operaszínpadon stílusérzéke, biztos technikája, valamint remek humorral párosuló színházi alakítókézsége elsősorban Mozart, valamint az olasz vígoperák koloratúra és szoprán szerepeiben érvényesül. F.Sz. *Annuska* (Verdi: Falstaff); *Serpina* (Pergolesi: Az úrhatnám szolgálat); *Leila* (Huszka J.: Gül Baba).

Farkas Lajos (?; 1818–Kolozsvár, 1852. márc. 21.): színész, sűgő, rendező. *Szathmáryné Farkas Lujza* testvére. 1818-tól volt színész. A legjelentősebb vándortárs.-ok tagjaként sikereit leginkább Kolozsvárott aratta, ahol 1824-ben, 1838–1842 között és 1851–52-ben volt szerződésben. 1846-ban és 1848-ban vendéggént fellépett a Nemzeti Színházban, ahol 1848–51-ben tag is volt. Rendezői működésére 1847-től vannak adataink. Jó megjelenése hősszerelmes szerepekre tette alkalmassá, kortársai azonos nevű pályatársaitól a „szép” jelzővel különböztették meg. F.Sz. *Gróf Borotin* (Grillparzer: Osanya); *Hunyadi János* (Kisfaludy K.: Kemény Simon); *Arthur* (Czakó Zs.: Kalmár és tengerész).

Farkas Lujza (Rimaszombat, 1818. jún. 21.–Bp., 1893. okt. 28.): színésznő. Apja, *Farkas János* hős és szerelmes színész volt. Korán árvaságra jutott. Már hároméves korában, 1821-ben próbált szerepeket játszott. Nevelő szüleivel, *Horváth József*, ill. *Fejér Károly* igazgatókkal *Horváth Alojzia* néven lépett fel Veszprémben és Pesten, Szabadkán és Pozsonyban. 1828-ban Pesten a Beleznay-kertben játszott. 1833-ban *Kilényi* Dávidnál már mint elsőrendű drámai szende szerepelt. 1834-ben férjhez ment *Szathmáry* Dánielhez; ettől kezdve *Szathmáryné* néven lépett fel. 1842 és 1844 között Győrött találjuk, majd 1844. máj.-ban szerződtette először a Nemzeti Színház. Eleinte naivakat, majd hősnőket, végül anyaszerepeket játszott. 1851-ben második férjéhez, *Laczkóczy* Ferdinándhoz Kolozsvárra szerződött, majd különböző vidéki igazgatókkal (*Havi Mihály, Szabó József, Gócs Ede*) járta az országot. 1857-ben ismét szerződtette a Nemzeti Színház, amelynek nyugdíjba menetelig, 1891-ig tagja maradt. 1851 után már nagy színésznőnek tartották. Idejében felismerte, hogy *Laborfalvi Róza*, majd *Prielle* Kornélia feltűnése után az anyaszínésznők szerepkörére kell váltania. 1890-ben a színház tiszteletbeli tagjává nevezték ki. F.Sz. *Adrienne Lecouvreur* (Scribe-Legouvé); *Griseldis* (Halm); *Deborah* (Mosenthal); *Marlborough hercegnő* (Scribe: Egy pohár víz); *Fadette* (Birch-Pfeiffer: Tücsök); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Pernelle asszony* (Molière: Tartuffe). M.A. 1824–25: Székesfehérvár, Veszprém, Pest, Balatonfüred, Pozsony; 1828: Beleznay-kert; 1830: Kolozsvár; 1833: Kilényi Dávid; 1833: Buda-Pesti társulat; 1852: Havi Mihály–Szabó József és Kacsavinszky János; 1854: Brassó környéke; 1855–56: Csabay–Laczkóczy–Fejér–Gócs társulat.

Farkas Ödön (Jászmonostor, 1851–Kolozsvár, 1912. szept. 11.): zeneszerző, pedagógus. A Zak-n végzett, majd Kolozsvárott a zenei élet irányítója, a konzervatórium ig.-ja, kiváló énektanár – tanítványa *Sándor Erzsébet* és *Székelhydi* Ferenc –, alkalmanként a színház karmestere volt. Magyaros stílusra törekvő operáit, operettjeit Bp.-en is bemutatták. F.M. *Tetemrehívás* (1900).

Farkas Rose-Marie (Kolozsvár, 1964. júl. 24.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait 1986–1989 között Romániában folytatta. Pályafutását 1985-ben a kolozsvári Állami Magyar Operában kezdte előbb énekkari művészként, majd szólistaként. 1990-ben szerződött az Operaházhoz. Ugyanebben az évben díjat nyert a bp.-i, az antwerpeni, valamint a barcelonai nemzetközi énekversenyeken. F.Sz. *Grófné* (Mozart: Figaro házassága); *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László).

Farkas Sándor (Keselymező, 1885. márc. 25.–Bp., 1970. jún. 17.): énekes (bariton). Énektanulmányait a Zak-n végezte *Maleczky* Bianka és *Anthes* György irányításával. Rövid ideig a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja, majd 1917-ben debütált az Operaházban. 1948-tól az Operaház örökös tagja. F.Sz. *Don Giovanni* (Mozart); *Almaviva* (Mozart: Figaro házassága); *Scarpia* (Puccini: Tosca).

Farkas Tamás (Baja, 1951. máj. 27.–): színész. 1969-től 1972-ig a Nemzeti Színház stúdiójában tanult. 1972–1977 között az Állami Déryné Színház tagja volt. Két évadot a debreceni Csokonai Színházban töltött, majd három esztendőig szabadfoglalkozású volt. 1982–89-ben a Békés Megyei Jókai Színházban játszott. 1989–1992 között a Népszínház művésze volt. 1992 óta ismét szabadfoglalkozású színművész. Többször vendégszerepelt a komáromi Jókai Színházban. F.Sz. *Poche*, *Chandebise* (Feydeau: Bolha a fülbe); *Dobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Ferdinánd* (Háy Gy.: Mohács).

Farkas Zoltán (Nagykanizsa, 1956. ápr. 26.–): táncos, koreográfus. Szakmai tanulmányait az ÁBI néptáncmozgatótanintézetben fejezte be 1975-ben. 1985-ben az egri tanárképző főiskolán szerzett oklevelet köznevelő-pedagógia szakon. 1975–1984 között az Állami Népi Együttes szólistáncosa, táncári asszisztense. Különösen a nagy virtuozitást igénylő eredeti néptáncok előadásában tűnt ki. 1983-ban a *Párhuzam* csoport tagja, majd 1984-től a Kodály Kamara Táncgyűttes táncosa, alapító társ.-vezetője. Kiterjedt pedagógiai munkát végez. Vezetett táncházakat, az USA-ban pedig számos m. néptáncanfolyamot.

Farkas Zsuzsa (Bp., 1949. ápr. 27.–): színésznő. Pályáját gyerekszínészként kezdte a Jókai Színházban. 1971-ben elvégezte a SzAk-t és a debreceni Csokonai Színházba szerződött. Az 1973–74-es évadban a vespéremi Petőfi Színházban játszott. 1974–1985 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1985-től szabadfoglalkozású művésznő. Elsősorban fiatal hősnőket alakított, ma főként a Magyar Rádió foglalkoztatja. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Mira* (Sarkadi I.: Az elveszett paradicsom); *Inken* (Hauptmann: Naplemente előtt).

Farkasinszky Edit (Bp., 1961. szept. 17.–): színésznő. 1986-ban végzett a SzAk operett-musical szakán. Két évadot a Fővárosi Operettszínházban töltött. 1988 óta az Arany János Színház művésznője. Főként karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Vadóc* (Madarász Viktor: Robin Hood); *Antónia* (Barillet-Grédy: A kaktusz virága); *Gondos Regina* (Tamási Áron: Énekes mardár).

Farkasné Magda Terézia (?–?): színésznő. 1829-ben már asszonynéven, férje, *Farkas* József táncos és színész táncjátékában vendéggént lépett fel a pesti német színházban. 1833–34-ben a Dunántúli Színjátszó Társaság tagja volt, majd Kassán játszott. 1843-ban Eperjes, 1844-ben Győr, 1846-ban Nagyvárád, 1847-ben Kecskemét voltak pályájának ismert állomásai. Kiseb prózai szerepeket alakított, viszont kedvelt színpadi táncosnő volt. F.Sz. *Aurora* (Albini: Miveltség és természet); *Reagan* (Sh.: Lear király); *Júlia* (Bauernfeld: Vallomások); *Signora Palpiti* (Nestroy: Lumpáci vagabundus).

Farkasné Steingötter Johanna (?–?): színésznő. 1833–1844 között játszott epizód szerepeket, 1833-ban Szeged és 1844-ben Kassa voltak pályájának ismert állomásai. Férje, Farkas József, csak névrokona a táncos-színésznek. Segéd-színész és díszletfestő volt kistárs.-ok-nál.

Farkas-Ratkó-díj: → művészeti díjak

Farkas utcai színház: az első m. közsínház. Közadakozásból építették fel Kolozsvárott. 1821 márc.-ában nyitották meg. Az 1811. évi erdélyi országgyűlés határozata értelmében nemzeti játékszín, amelyet országos színházi bizottság vezetett. 1821-ben *Káli Nagy Lázár*, 1822-ben *Hollaki Antal*, 1823-ban ismét Káli Nagy Lázár vette bérbe, az utóbbi azonban *Udvarhelyi Miklósnak* és id. *Szekély Józsefnek* adta bérletbe. 1824–1828 között főúri részvényesek, az Actionaria Társaság vezette, majd kezességvállalás mellett újra Udvarhelyi Miklós vette ki. Ettől kezdve befogadó színház. 1838-ban felújították az épületet. 1843-ban az országgyűlés új színházi bizottságot választott. Elnöke gr. *Mikó Imre* lett. A szabadságharc bukása után először 1850 ápr.-ában német társ. játszott az épületben, de *Mikó Imre* az új főkormányzóhoz fordult segítségért. 1860-ban gyűjtést rendeztek, melyből 1871-re az épület elnyerhette végleges formáját. 1872-ben házi kezelésbe vették. Az intendáns br. *Huszár Sándor* volt. 1874–78-ban *Korbul Bogdán* lett az intendáns. 1885-től a ~ az ország második nemzeti színháza lett. Intendáns gr. *Eszterházy Kálmán*, 1887-től *Bölgöny József*. 1896-ig *Ditrői Mór* igazgatta a színházat. 1896–1899 között *Megyeri Dezső* a vállalkozó ig., 1899–1901 között *Bölgöny* a vállalkozó intendáns. Művezetők 1899-ben *Follinusz Aurél*, 1900-ban *Janovics Jenő*. 1901–1905 között *Megyeri Dezső*, 1905-ben *Janovics Jenő* lett az ig. 1906-ban az épületet bezárták. A házi bűvészelőadást jún. 17-én, a hivatalos utolsó előadást szept. 7-én tartották. – Ir. *Janovics J.*: A Farkas utcai színház (1941).

Fasor Kabaré (1918–1920): *Upor József* 1918-ban bérelte a Foliés Caprice 500 férőhelyes nyári helyiségét (Aréna út 84.), ahol két éven át rendszeresen tartott előadásokat, minden nyári jelleg nélkül. Műsorán a kabarészámok mellett jelentős helyet foglaltak el az irodalmi igényű egyfelvonások és grand-guignolok. Zenei vez. *Marthon Géza*, rend. *Bárony István* volt. A társ. tagja között volt *Mály Gerő*, *Békeffi László*, *Kökény Ilona*, *Rajna Alice*, *Boross Géza*, *Gellért Lajos*.

Faun Kabaré 1922–1923): *Lénárd Béla* színész 1922. szept. 22-én nyitotta meg a Drechsler Kávéház Andrassy út 23. sz. alatti helyiségében. Irodalmi vez. *Kálmán Jenő*, zenei vez. *Grósz Alfréd* volt. A társ.-ához tartozott *Kővári Gyula*, *Szentiványi Kálmán*, *Virágh Jenő*, *Sebő Miklós*, *Radó Sándor*, *Szász Ila*. 1923-ban a zenei vez. *Buday Dénes* lett. Nem egészen egy év alatt négy műsort mutatott be.

Fáy András (Kohány, 1786. máj. 30.–Pest, 1864. júl. 26.): drámaíró, színházvezető, szakíró. 1824-ben kiadta *Régi pénzek* c. vigjátékát, amelyet 1844-ben és 1858-ban újból átdolgozott. További öt vigjátékot és egy szomorújátékot írt, egy vigjáték töredéke is fennmaradt. 1828-tól volt tagja Pest vármegye különböző színházi bizottságainak. 1833–34-ben a Magyar Tudós Társaság Pesten létesítendő Nemzeti Színházi pályázatát megnyerte. *M. játékszíni jutalmazott feleletek* (Pest, 1834). 1833–34-ben a budai Várszínház társig.-ja volt. A Nemzeti Színház építése körüli és a Várszínház műsorairól folytatott viták miatt lemondott. 1835. aug.-tól Pest vármegye egyik országgyűlési követeként képviselte a színtűt. A Pesti Magyar Színház javára 2 és 1/2 részvényt jegyzett, részt vett a színházat 1837–1840 kö-

zött működtető részvénytársaság megalapításában. Tagja volt az Rt. választmányának is. Cikkekben foglalkozott a Nemzeti Színház kérdéseivel (1841, 1846), színházi emlékezeit 1858-ban és 1860-ban publikálta, ezeket újabban *Staud Géza* adta ki: *F. A. színészeti tanulmányai* (1941). Novellái és állatmeséi révén korának egyik legolvasottabb írója volt, *A Békely-ház* (1832) az első m. társadalmi regény. Zenével is foglalkozott, több dalt szerzett, szakcikkeket írt. Irathagyatékát az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi. – Ir. *Badics F.*: *F. A. életrajza* (1890); *Major E.*: *F. A. és a magyar zenetörténet* (1934).

Fáy Gusztáv (Pozsony, 1824. júl. 5.–Pest, 1866. máj. 19.): zeneszerző. Zongoraművészként *Liszt Ferenc* elismerését is kivívta. A korabeli kritikák szerint itáliai tanulmányai és Verdivel való ismeretségének hatása tükröződött operáin, amelyeket halála után *Erkel Ferenc* mutatott be. *Jókai Mór Szigetvár ostroma* c. műve alapján tervezett magyaros operája nem készült el. *F. M. Kamilla* (1865); *Fiesco* (1868); *Cornaro Katalin* (1870).

Fáy Györgyi (Eger, 1924. jún. 21.–): színésznő. 1947-ben szerzett diplomát a SzAk-n és a győri Kisfaludy Színház tagja lett. 1953-tól 1981-ig, nyugdíjazásáig az Állami Deryné Színház művésznője volt. Elsősorban karakter szerepeket alakított aprólékos kidolgozottsággal. *F. Sz. Vivie* (Shaw: Warren mestersege); *Elise, Juliette* (Sardou: Szókimondó asszonyság); *Tótné* (Örkény I.: Tótek); *Gondos Regina* (Tamási Á.: Énekes madár); *Pernelle asszonyság* (Molière: Tartuffe).

Fáy János; Fái (Bozsok, ?–?): színész, színigazgató. 1861-ben lépett pályára. Elsőrendű vidéki társ.-ok színésze, tenoristája volt, majd 1876-tól igazgatásba kezdett. Kis egy.-ével bejárta az egész országot. 1880-ban egyesítette társ.-át *Kárpáthy Györgyével*, majd lemondott, visszavonult és az Alföldön vállalt postamesterséget. *F. Sz. Maresquier* (Sardou: Fernand); *Póky* (Kovács P.: Királyi tréfa); *Simon* (Molière: A fősvény). Felesége, *Budai Molnár Nelly* 1863-ban lépett színpadra. Komika és szoprán énekesnő volt. Eleinte *Kocsisovszky Jusztinnál* játszott, majd az 1860-as évek végétől férjével járták a vidéki városokat, és 1880-ban együtt vonultak vissza. *F. Sz. Dame Claude* (Molière: A fősvény).

M. A. 1866–67: Miskolc; 1868–72: Győr; 1872–73: Székesfehérvár; 1873–74: Kolozsvár; 1874–75: Arad; 1875–76: Székesfehérvár. Igazgatóként: 1876: Lengyeltóti, Marcali, Nagyatád; 1878: Halas, Bácsalmás, Palánka, Somorja; 1879: Dunaszerdahely, Gálgóc, Érsekújvár, Tata, Vác, Rozsnyó, Szentgotthárd; 1880: Kiscell, Zalaegerszeg.

Fáy László (Bp., 1919. febr. 13.–): színész. 1943-tól Ungváron és Munkáczon játszott. 1946-tól a Medgyaszai Színház, 1948-tól a Pódium Kabaré tagja volt. Fellépett az Állami Bábszínházban, a Madách Színházban, a Vigaszínházban, játszott Kecskeméten és Szolnokon. 1960-tól 1987-ig, nyugdíjba vonulásáig a győri Kisfaludy Színház tagja volt. A kezdeti bonviván szerepek után epizód szerepekben lépett fel. *F. Sz. Pickering* (Loewe-Lerner: My Fair Lady); *Edvin, Kerekes Ferkó, Nagyherceg* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Petrov* (Jacobi V.: Sybill); *Tábornok* (Lehár F.: A mosoly országa).

Fáy Szeréna (Erdőhegy, 1865. dec. 24.–Bp., 1934. jan. 27.): színésznő. *Jókai Mór* pártfogásával már 12 éves korában bejutott a SzAk-ra, amelynek elvégzése után, 1880-ban a Nemzeti Színház tagja, 1918-tól örökös tagja lett. Mivel kezdetben a tragikai szerepkörben *Jászai Mari* és *Márkus Emilia* mellett nehezen tudott érvényesülni, 1895-ben elszereződött a Nemzetiből. 1888-ban a bécsi Volkstheaterben, 1899–1900-ban Kolozs-

vártott játszott. Elsősorban a drámai hölő szerepkörében aratott nagy sikereket. Játéka a klasszikus hagyományokat követően patetikus, ugyanakkor igen erőteljes és lendületes volt. Komikus szerepekben is sikereket aratott. 1925-től 1934-ig a SzAk-n drámai és vígjátéki gyakorlatot tanított. Több filmben is játszott. 1885-ben Farkas-Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Volumnia* (Sh.: Coriolanus); *Teréz* (Jókai M.: Az aranyember); *Wolfné* (Hauptmann: A bunda); *Melinda*, *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Margit királyné* (Sh.: III. Richárd); *Todoreskuné* (Rákosi V.: Elnémult harangok); *Anna Pavlovna* (L. Tolsztoj: Az élő holttest); *Erzsébet* (Szigeti J.: Rang és mód).

FÁY SZERÉNA

Fáykiss Dóra (Bp., 1912. júl. 13.–): színésznő. A SzAk-t 1934-ben végezte el. 1934–35-ben a Kamara Színház, 1935–36-ban az Országos Kamara Színház, 1941–42-ben a Madách Színház tagja volt. Előbb Olaszországba, majd az USA-ba költözött. New Yorkban 1954-ben szerepelt a Magyar Nemzeti Színpad bemutatóján. 1971-ben még fellépett m. előadáson New Yorkban. Jellegsszerepeket játszott. F.Sz. *Ház mesterné* (Babay J.: Körtánc); *Fehérné* (Darvas J.: Szakadék); *Juli* (Molnár F.: Liliom).

Fazekas Imre (Bp., 1887. jan. 29.–Bp., 1949. febr.): újságíró, író. Egyetemi tanulmányai után az Országos Munkásbeteg-ségélyező és Balesetbiztosító munkatársa, 1920-ban újságíró volt. 1922-ben Berlinben élt. 1922-től mint az Est lapok színházi rovatának vezetője és kritikusa dolgozott. 1925–26-ban Hollywoodban filmforgatókönyveket írt. 1938-ban idegösszeomlást kapott. Számos sikeres színdarabot, kabarétréfát írt. F.M. *Silvio kapitány* (Csontos Gy.-val, 1920); *Karnevál* (1923); *Altona* (1925); *Madonna* (1925); *Trojka* (1928).

Fazekas Imre (Lédec, 1919. dec. 26.–): színész. 1954-től 1984-ig, nyugdíjba vonulásáig a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Pályafutása első évtizedében általában a falusi gazdák, munkások és funkcionáriusok „pozitív” figuráit alakította. Később repertoárjának leggazdagabb részét a vj.-i szerepek alkották, amelyek a színész fizikai adottságaira, vitalitására, éberségére és humorára épültek. Érdemes művész (1980). F.Sz. *Von Walter* (Schiller: Ármány és szerelem); *Danforth* (Miller: A salemi boszorkányok); *Pápa* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Döbrögi* (Fazekas M.–Móricz

Zs.: Ludas Matyi); *Volpone* (Jonson); *Sir John Falstaff* (Sh.: A windsori vig nők).

Fazekas István (Szolnok, 1955. nov. 21.–): színész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-népművelés szakán tanult, miközben különböző színházi stúdiókban dolgozott. 1977-től a Stúdió K tagja. 1982–85-ben a Radnóti Színpadon játszott, majd 1985-től 1990-ig a veszprémi Petőfi Színház művésze. Egyéves pécsi szereplés után 1991-től ismét Veszprémben játszik. Jellemzője a szépen artikulált beszéd és versmondás; tagja volt a Balassi Bálint szavalókörenek. Több filmben szerepelt. 1993-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Andres*, *Ezreddobos* (Büchner: Woyzeck); *Kaminski* (Spiró Gy.: Az imposztor); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Alvaro* (Williams: A tetovált rózsza); *Csáth Géza* (Sárosi I.: Huszmilliomodik év); *Liliom* (Molnár F.); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Fazekas Zsuzsa (Bp., 1962. máj. 13.–): színésznő. 1984-ben, a SzAk elvégzése után a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. 1987 óta szabadfoglalkozású színművésznő. F.Sz. *Margit* (Kocsis I.: Arpád házi Szent Margit); *Carlotta* (Heltai J.: A néma levente); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán).

FEDÁK SÁRI – Hübscher Kata
(Sardou: A szókimondó asszonyosság)

Fedák Sári (Beregszász, 1879. okt. 26.–Bp., 1955. máj. 25.): színésznő. Rákosi Sziđi színésziskoláját végezte, 1900-ban lépett színpadra a Magyar Színházban. Egy évadot töltött már Pozsonyban, amikor 1900-ban a Népszínház szerződtette. A következő évadban a Magyar Színházban aratott nagy sikert, majd 1901–02-ben a Vigszínház, végül 1902–06-ban a Király Színház tagja lett. 1908-ban Berlinben, 1909-ben Bécsben, 1910-ben Londonban és Párizsban lépett fel. Hazatérése után 1909–1914 között ismét a Király Színház tagja és legnépszerűbb primadonnája lett. 1911–12-ben járt Pá-

rizsban és Bécsben. 1915–1919 között a Magyar, ill. a Vígyszínház művésznője volt, majd 1920-ban a Király, 1921-ben a Vígyszínház, 1923-ban a Fővárosi Operettszínház és 1924-ben ismét a Vígyszínház primadonnája lett. A Tanácsköztársaság idején a forradalmi eszmék propagálója volt, ezért 1920–21-ben csak Bécsben játszhatott. 1922-ben, 1924-ben, 1925-ben, majd 1934-ben részben maga szervezte társ.-ával, részben egyedül bejárta az USA magyarlakta városait. 1929-ben és 1931-ben ismét Bécsben lépett fel. Közben 1926–27-ben a Vig-, 1928-ban a Városi és a Belvárosi Színházban, 1929–30-ban a Király, a Városi és a Magyar Színházban, 1932–33-ban a Vígyszínházban játszott. 1935-ben a Royal Orfeum és a Magyar Színház, 1936-ban a Vígyszínház, a Royal és a Pesti Színház színpadán játszott. 1939-ben és 1941-ben ismét a Vígyszínház, 1940–41-ben a Magyar Színház is szerződtette. 1942–1944 között az Új Magyar Színház vezető színésznője volt. 1944-ben a bécsi Donauescher rádió aktív munkatársa volt, ezért a népbíróság egy év börtönre ítélte. Büntetése letöltése után Nyáregyházán élt teljes visszavonultságban. Újszerű felfogásban, sajátos pózokat alkalmazva új típusú, merész lány- és asszonyalakokat állított a színpadra. Egyénisége feledtetni tudta gyenge énekhangját. Több filmben is játszott. F.Sz. *Molly* (Jones: Gésák); *Bob herceg* (Huszka J.); *János vitéz* (Kacsoh P.); *Leányka* (Verő Gy.); *Rab Mátyás* (Czobor K.); *Ilona grófnő* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Sybill* (Jacobi V.); *Antónia* (Lengyel M.); *Kamilla* (Molnár F.: Farsang); *Fehér Anna* (Gárdonyi G.); *Koltay Babu* (Eisemann M.: Ezüst menyasszony); *Victoria* (Ellis: Vihar az egyenlítőn); *Tarcali Darázs Katalin* (Eisemann M.: Tokaji aszú). F.M. *Útközben*, 1–2. (1929). – Ir. Bános T.: Aki szelét vet... (1986); Vörös T.: A Fedák (1990).

Fehér András (Bp., 1947. febr. 6.–): zeneszerző, rendező. 1965-től 1973-ig tanult a Zak-n középiskolai ének-tanár és karvezető, valamint zeneszerzés szakon. 1971–1982 között az Operaház segédrend.-je, 1982-től karigazgatója, 1987-től pedig játékmestere. Folyamatosan foglalkozik zeneszerzéssel is a rendezés mellett. F.R. Verdi: *Az álarcosbál*; Britten: *Albert Herring*; Puccini: *A köpeny*; Humperdinck: *Jancsi és Juliska*. F.M. *Heródes, Rómeó és Júlia*, *Sok hűhó semmiért* (színpadi kísérőzenék).

Fehér Anna (Bp., 1958. máj. 28.–): színésznő. 1973-tól 1977-ig a Székény Színpadban játszott. 1981-ben elvégezte a SzAk-t és a szolnoki Szigligeti Színházba szerződött. 1982 óta a József Attila Színház tagja. Alakításaira a természetesség, a szereppel való közvetlen azonosulás jellemző. Sokat foglalkoztatja a televízió. F.Sz. *Ophélia* (Sh.: Hamlet); *Juli* (Molnár F.: Liliom); *Léna* (Büchner: Leonce és Léna); *Stuart Mária* (Schiller); *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Zsuzsa* (Nádas P.: Takarítás); *Kankalin* (Tamási A.: Hegyi patak).

Fehér Artúr (Bp., 1886. v. 1887. jan. 22.–?): színész, előadóművész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1907-ben végezte el. 1907–08-ban Aradon, 1908–09-ben Szabó Ferenc társ.-ában, 1909–10-ben a Városligeti Színkörben, 1911-től a Népoperában, 1914–1919 között a Vígyszínházban játszott. Ezután áttért az előadóművészi pályára. Kezdetben jellemző színész, később énekes színész volt, majd szerepköre tovább bővült. Előadóként egyéni stílusú interpretációival aratott sikert. Járt Bécsben, Berlinben, Párizsban, ahol m. és német nyelvű előadóesteket rendezett. Mo.-on ~ szólaltatta meg először a héber költőket. F.Sz. *Fogházor* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Ocskay* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Szakaszvezető* (Kálmán I.: Tatárjárás).

Fehér Gyula (Kecskemét, 1879. márc. 11.–Bp., 1965. okt. 8.): színész, színésszpedagógus. *Solymosi Elek* színi-

iskolájának elvégzése után 1898-ban Mezei Béla nyitrai társ.-ában kezdte pályáját. 1905–06-ban Pécsen, 1909–10-ben Kolozsvárott, 1910–11-ben Szabadkán, 1911–12-ben Szatmárt, 1912–13-ban Újpesten, 1913–14-ben Debrecenben játszott. 1912-ben a Grand Guignolban is fellépett. 1914-től 1935-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1935 után néhányszor fellépett bp.-i magánszínházban: pl. 1937-ben az Andrassy útiában. 1940-ben visszavonult a színésztől. Az Országos Színészegyesület tanácsosa, és színiiskolájában 1923–1934 között a filmjáték elméletének és gyakorlatának tanára volt. Kisebb szerepeket játszott. F.Sz. *Antonio* (Sh.: Vízkereszt); *Castel Jaloux* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Claudius* (Sh.: Hamlet). F.M. *A filmjátszás művészetének kézikönyve* (Újpest, 1926); *A filmjátszás művészetének kézikönyve* (1942).

Fehér Ildikó (Kerekegyháza, 1950. jún. 24.–): színésznő. Pályáját a szegedi Egyetemi Színpadon kezdte. 1976-ban végezte el a SzAk-t és a Miskolci Nemzeti Színházba szerződött. 1977-től 1979-ig a Népszínház, 1979–84-ben a szolnoki Szigligeti Színház tagja. 1984-től a Miskolci Nemzeti Színház művésznője. Az 1987–88-as évadot a Szegedi Nemzeti Színházban töltötte, 1988 óta ismét Miskolcon játszik. Művészetét a tiszta, szép szövegmondás jellemzi. Több önálló estje van. F.Sz. *Hókirálynő* (Svarc); *Mari* (Molnár F.: Liliom); *Lady Milford* (Schiller: Armány és szerelem); *Nemes Facérné* (Nestroy: Szabadság Mucsán). Önálló estje: Nagy L.: *Inkarnáció ezüstben*; Szécsi M.: *A rózsaszínű dzsip*; Tornai J.: *A többszemélyes én*; Kormos I.: *A Pincérfrakk utcai cicák*.

Fehér Imre (Erzsébetváros, 1885. szept. 1.–?): színész, színigazgató. Színészi pályáját 1912 nyarán kezdte vándortárs.-ok drámai hőseként. Másfél évtizeden át hatáson formálta meg a klasszikus drámák és a kortárs alkotások figuráit. A húszas évek elejétől színig. lett, többször nyerte el Torda, Székelyudvarhely, Temesvár, Brassó városvezetőségének koncesszióját. Tevékenysége a társulatszervezés és műsor-összeállítás szempontjából igényesség, figyelemre méltóvá vált, főrend.-nek *Marosi Géza*t, ill. *Szabados Árpádot* sikerült megnyernie. Ekkor kerültek be a műsorba különböző Shakespeare-drámák, Tolsztoj *Előholttestje*, Strindberg *Haláltánc*a és más színpadi művek.

Fehér István; *Vejsz* (Hatvan, 1962. máj. 21.–): színész. Az egri Gárdonyi Géza Színház alapító tagja, itt kezdte pályáját 1987-ben. Karakterszínész. F.Sz. *Eibenmeyer ügyész* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja); *Antonio* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Dr. Von Ritzimus* (Wedekind: A tavasz ébredése); *Baltazar* (Sh.: Tévedések vigjátéka).

Fehér Júlia (? , 1964. jún. 22.–): színésznő. Pályáját 1983-ban kezdte a Szegedi Nemzeti Színházban, ahol főként zenés szerepeket tűnt föl, valamint a rend. munkatársa volt. 1990-től a *Ruszi József* vezette Fügetlen Színpad tagja. Elsősorban karakterszerepeket alakít egyszerű, hiteles módon. F.Sz. *Emeretta* (MacDermot–Ragni–Rado: Hair); *Prince* (Bock–Stein: Hegedűs a háztetőn); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Dorine* (Molière: Tartuffe).

Fehér Károly (Csermő, 1864–?): színész, színigazgató. Pályáját 1881-ben Grimm János társ.-ában kezdte. 1901-ben színig. lett. 1901–02-ben pl. Galgócon, Szolnán, Zólyomban, 1902–03-ban Bártfán, Vágújhelyen, Siklóson, 1903–1905 között a Dunántúl déli részén, 1905–től 1909-ig Fogaras, Brassó, Háromszék, Csík és Udvarhely megyék kisebb helységeiben, 1909–1911 között Szászrégenben, Dicsőszentmártonban, Nagy-

enyeden, Fogarason, Kézdivásárhelyen játszott társ.-ával. 1911–12-ben engedélye az egész ország területére szólt, ahol nem működött szintárs. 1912-ben visszavonult.

Fehér Miklós (Bp., 1929. márc. 9.–): díszlettervező. Tanulmányait az Atelier rajziskolában 1944–1946 között, majd a bp.-i Képzőművészeti Főiskolán 1949–55-ben végezte. 1955–1958 között rajztanár, majd 1958–59-ben a Békés Megyei Jókai, 1959–1967 között a szolnoki Szigligeti, 1967–70-ben a veszprémi Petőfi Színházban dolgozott. 1970-től a Vígyszínház díszlettervezője, de dolgozott a Madách Színháznak és az Operaháznak is. Számos vidéki színház vendégművésze is volt. Külföldre – Helsinkibe (Nemzeti Színház), Weimarba, az USA-ba (Louisville), Moszkvába (Művész Színház), Izraelbe (Habima Színház) és Londonba (Guildhall School) – is meghívták. Tervezőművészetét kiváló térarányok, a dráma expresszív erejű szolgálata jellemzi. 1965-ben Jászai Mari-díjat kapott, 1980-ban érdemes, 1990-ben kiváló művész lett. F.T. Örkény I.: *Macskajáték*; Déry T.: *Képzelt riport*...; Molière: *A nők iskolája*; Csukra I.: *Ház mestersírató*; Kleist: *Homburg hercege*; Pinter: *A gondnok*; Sh.: III. *Richárd, Szentivánéji álom*; Bulgakov: *Iván, a rettentő*; Sütő A.: *Alomkommandó*. – Ir. Bógel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (Mai magyar díszlet és jelmez, 1973); Díszlet- és jelmeztervezés 1970–1980 (1983).

Fehér Pál (Bp., 1900. aug. 4.–Bp., 1959. febr. 7.): énekes (tenor). Tanulmányait a Zak-n és Milánóban végezte. 1928–36-ban a berlini Krollper tagja, később a Városi Színházban lépett fel. 1946–1959 között az Operaház magánénekese. Érdemes művész (1958). Lirai szerepeket aratott sikereket. F.Sz. *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi).

Fehér Tibor (Nagyvárad, 1921. márc. 24.–Miskolc, 1984. aug. 30.): színész. Pályáját 1938-ban kezdte Aradon, majd több vidéki színházban játszott. 1947-től haláláig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt, 1981-től nyugdíjasként. Tánccsokmikus és buffo szerepeket alakított nagy sikerrel. Fanyar bölcsességgel megformált karakterszerepek is fűződtek nevéhez. 1959-ben Jászai Mari-díjat, 1978-ban érdemes művész kitüntetést kapott. A Miskolci Nemzeti Színház örökös tagja. Rendezéssel is foglalkozott. F.Sz. *Blind*, *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Tigris Brown* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Svejk* (Hašek–Burian); *Puszér* (Molnár F.: Doktor úr); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vizkereszt, vagy amit akartok); *Falstaff* (Sh.: A windsori vig nők); *Mujko* (Huszka J.: Gül Baba); *Bódog* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Szorin* (Csehov: Sirály); *Csebutikin* (Csehov: Három nővér). F.R. Hervé: *Nébáncsvirág*; Haán E.–Szekeres I.: *Meseja virága*.

Fehér Vilmos (?; 1875–Hajdúnánás, 1926. nov. 25.): színiigazgató. 1908–09-ben Pozsony, Sopron, Moson, Győr, Komárom, Esztergom, Veszprém, 1909–1911 között Zala, Somogy, Tolna, Baranya, 1911–1913 között Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Bács-Bodrog, Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád, Békés, Csanád, 1913–1915 között Torontál, Krassó-Szörény, Temes és Hunyad vármegyék kisebb helységeit kereste fel társ.-ával.

Fehéregyházi Tibor (Bp., 1932. febr. 14.–): színész. Gyerekszíniaként tűnt fel 1945 után a Magyar Rádióban. Szerepelt a Nemzeti Színházban, a Pódium Kabaréban. Németh Antal *Madách*-filmjében is játszott, majd később Keleti Márton: *Az élet hidja* c. filmjében Tóni szerepét kapta. 1951–1956 között végezte el a SzAk-t; főiskolásként számtalan szerepet eljátszott a bp.-i színházakban. Čapek *Fiaim* c. darabjában Bulla Elma partnere volt. 1956 végén Nyugatra távozott.

Olaszország után Kanadába került. Montrealban rend.-i szakot végzett 1963–1965 között. 1965-től különböző angol nyelvű kanadai színházak színésze vagy műv.-i vez.-je volt. Jelenleg a Persephone Színház (Saskatoon) ig.-ja. Többször szerepelt filmekben, tvj.-ban és a rádióban.

Fehérvári Mari (?; 1837. k.–?, 1886. febr. 1.): énekesnő (szoprán). 1857–59-ben a Nemzeti Színház tagja volt, ahol vendégként később is fellépett. 1860-tól olasz színpadokon szerepelt *Fevari* néven, és játszott Kolozsvárott is, a Bánk bán (Erkel Ferenc) bemutatóján *Melindát* alakította. Kiváló koloratúr énekesnő volt. 1868-tól Pesten énekiskolát tartott fenn, *Hegyi Aranka* is tanítványa közé tartozott. F.Sz. *Elvira* (Auber: A portici néma).

Fehérvári Antal; Kontra (Aba, 1825. máj. 31.–Kolozsvár, 1901. okt. 10.): színész, színigazgató. 1843-ban Szolnokon lépett színpadra *Fejér* Károlynál. Eleinte kardalos, sűgő és népszínmű-énekes, később komikus és rend. volt. Miután *Latabár* Endrénél, *Havi* Mihálynál, *Molnár* Györgynél és *Reszler* Istvánnal megtanulta a mesterséget, kiváló ig. vált belőle. Hamar felismerte a színészekben lakozó tehetséget. 1865-től 1879-ig Kolozsvárt játszott, ill. igazgatott, végül műv.-i vez. lett belőle. 1870-ben ő szerződtette rendezőnek *E. Kovács* Gyulát. 1880-ban Szabadkára került, majd visszatért Kolozsvárra, színházgazda lett.

M.A. 1845–47: Miskolc, Nagyvárad, Kecskemét; 1852–53: Szöllősi, Szuper Károly; 1853–54: *Latabár* Endre; 1855–56: *Havi* Mihály, Hegedűs Lajos; 1856–57: Hetényi József, *Molnár* György; 1857: *Havi* Mihály; 1858–61: *Molnár* György; 1861–65: *Reszler* István; 1865: *Follinus* János; 1873: *Miklósy* Gyula; 1882: *Bogyó* Alajos. Igazgatóként: 1866–71: Kolozsvár; 1872: Arad, Buda; 1874–79: Kolozsvár.

Fehérvári Antalné; Hollay Anna; (Pest, 1828–Miskolc, 1884. márc. 10.): színésznő. 1841–1843 közt a Nemzeti Színházban mint kardalos kezdte pályáját. 1842 ősztől, mint *Szentpétery* Zsigmond felesége szerepelt. Míg fiatalon szinte mindennap játszott, idősebbként egyre kevesebbet foglalkoztatták. F.Sz. *Edua* (Dobsa L.: IV. László); *Erzsébet* (Czakó Zs.: János lovag); *Philaminte* (Molière: Tudós nők).

M.A. 1847: Kecskemét; 1852: Székesfehérvár; 1853: Győr; 1856: Szabadka; 1856–58: Hetényi József, *Molnár* György; 1861–64, 1875–77: Debrecen; 1866–72, 1873–75: Kaposvár; 1872: Arad, Buda; 1877: Gerőffy Andor.

Fejér István (?–?): színész. 1792–1794 között a kolozsvári ref. kollégium volt diákja az ottani m. társ. alapító tagja lett. Sokféle epizód szerepet játszott.

Fejér István (Kassa, 1911. ápr. 25.–Bp., 1976. febr. 26.): újságíró, lapszerkesztő, színigazgató. Műszaki főiskolán szerzett diplomát Prágában, majd 1934-től Emil *Burian D 34* nevű avantgárd prágai színházában dolgozott. 1936-tól 1938-ig a Magyar Nap c. lapnál újságíró. 1940-től Mo.-on élt. 1945–48-ban a Munkás Kultúr-szövetség kulturális szaksztyáának vezetője, majd országos alelnöke. A szövetség Művelt Nép Kiadójának szerk.-je. 1948–1956 között a Színház és Mozi szerk.-je, 1957-ben a Film, Színház, Muzsika első főszerk.-je. 1958–1967 között a Vidám és Kis Színpadon ig. Jeleneit, vigjátékait az ország több színházában játszották. 1958-ban József Attila-díjat kapott. F.M. *Egy marék boldogság* (1950); *Bukfenc* (1955); *Irány Caracas* (Kállai I.-nal, 1957); *Bekötött szemmel* (1958); *Tudni illik, hogy mi illik* (1966); *Lehet valamivel kevesebb?* (1967); *Humor áll a házhoz* (kabaréjelenetek, 1973).

Fejér János (?–?): színész, színigazgató. Torda várme-

gyei birtokos nemesi családból származott. A kolozsvári református kollégium diákja volt. 1792-ben az első kolozsvári m. társ. szervezője, 1792–1793 között ig.-ja, 1793–94-ben színésze volt. Sokféle epizód szerepben lépett fel, főleg komikusi sikerei voltak. F.Sz. Péter (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Hajasi* (Kratter: A szerencsétlen alkancellár); *Filint* (Clodius: Medon). **Fejér** Károly; *Károlyi* József (Eger, 1790–Arad, 1877. okt. 29.): színész, színikazgató. 1817-től volt színész, 1820-tól ig. Kisebb társ.-ok élén állt, az 1850-es évektől ilyen egy. tagja volt. Ő tartotta Schiller *Tell Vilmosának* m. nyelvű bem.-ját Nagybanán 1833-ban. 1847-ben sikertelenül kérte felvételét a Nemzeti Színházba. A szabadságharcban Bem erdélyi hadseregében főhadnagyi rangban kitüntetést kapott. Alacsony termete inkább vj.-i és karakterszerepekre tette alkalmassá. Saját tars.-aiban vezető hősi szerepeket is játszott. F.Sz. *Moór Ferenc* (Schiller: Haramiák); *Kemény Simon* (Kisfaludy K.); *Gessler* (Schiller: Tell Vilmos); *Kolta* (Vörösmarty M.: Vérnász).

Fejér Rozália: → *Kótsiné Fejér* Rozália

Fejérmé Görgényi Franciska (?–?): színésznő. Pályáját 1830–1846 között tudjuk adatolni. Naivakat és fiatal hösnöket játszott. Kolozsvár, Nagyvárad és Debrecen voltak főbb állomáshelyei. F.Sz. *Amalazunda* (Spiess: Árulás és szerelemföltés); *Lenke* (Vörösmarty M.: Vérnász); *Maria* (Raupach: Molnár és gyermeke).

NAGYGYELLÉRT JÁNOS-FEJES GYÖRGY-ROMHÁNYI IBI –
(Dürrenmatt: *Play Strindberg*)

Fejes György (Torda, 1927. márc. 30 –): színész. A színház megalakulásakor, 1945-ben került műkedvelőként Szabadkára. 1966-ban átszereződött az Újvidéki Rádió egy.-éhez, 1987-től az Újvidéki Színház tagja. 1988-ban nyugdíjba vonult, de továbbra is szerepel. Erőteljes drámai színész, a jugoszláviai m. színjátszás egyik vezető egyénisége. 1975-ben a szarajevói kis- és kísérleti színházak találkozásán Aranykoszorúval díjazták. F.Sz. *Oswald* (Ibsen: Kisértetek); *Jean* (Strindberg: Julia kisasszony); *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *Archie Rice* (Osborne: A komédiás); *Biedermann* (Frisch); *Klanfár* (Krléza: Léda); *Peacock, a kolduskirály* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Phil Hogan* (O'Neill: Boldogtalan hold); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Edgar* (Dürrenmatt: *Play Strindberg*); *AA* (Mrozek: Emigránsok); *Kuligin* (Csehov: Három nővér); *Báró Lenbach* (Krléza: Agónia); *Gajev* (Csehov: Cseresznyés kert); *Csömöre* (Tolnai O.: Végeladás); *Stomil* (Mrozek: Tangó); *Postás* (Örkény I.: Tóték). – Ir. Gerold L.: Színház a nézőtérrel (1983); Gerold L.: Színházesszék (1985).

Fejes Sándor (Bp., 1929. dec. 18. –): táncos. 1952–1956 között a Honvéd Művészegyüttes, 1957–1962 között az Állami Népi Együttes szőlőtáncosa. Kivételes technikai felkészültségű és dinamikus táncosként legfőbb sikereit *Rábai* Miklós egyfelvonásosainak – *Barcsai szeretője*, *Latinca ballada* – főszerepeiben aratta. Színpadi sérülése miatt a pályát korán abba kellett hagynia.

Fejes Teri (Torontáltorda, 1902. szept. 20 –): színésznő. 1920-ban az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el, és Győrbe került. 1921-ben Pécsen, 1922-ben Makón játszott. 1923-tól a fővárosban, elsősorban operettekben szerepelt. A Fővárosi Operett-színházban 1923-tól 1930-ig, a Király Színházban 1931–32-ben, a Városi Színházban 1936–37-ben, a Budapesti Színházban 1929–30-ban, a Budai Színkörben 1932-ben, illetve 1935-ben, a Kamara Színházban 1935-ben, az Erzsébetvárosi Színházban 1937–1944 között játszott. De fellépett a Víg-színházban, a Magyar Színházban, a Pesti Színházban, a Vidám Színházban is. 1945 után a Magyar, a Medgyaszay, a Modern és a Fővárosi Víg Színházban kapott szerepeket. 1949-től 1955-ig a Fővárosi Operettszínház, 1955–1966 között a Vidám Színpad tagja volt. ~ az 1930-as évek legnépszerűbb szubrettje volt: jó humorral, kitűnő színészi játékkal, pikáns bájjal, kivételes táncudással a sablonfigurákat is élettel töltötte meg. Tehetségét jellemsszerepekben is kamatoztatta. F.Sz. *Riquette* (Ábrahám P.: Viktória); *Bessie* (Ábrahám P.: Hawai rózsája); *Sarah* (Jacobi V.: Sybill); *Joli* (Buday D.: Csárdás); *Rica Maca* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Manci* (Heltai J.: Naftalin); *Róza* (Katajev: Bolond vasárnap).

FEJES TERI – Sári (Ábrahám P.: *Az utolsó Verebely-lány*)

fejgép: színházi fényvető(reflektor)-típus, mely az egyes szereplők, esetleg díszletelemek mozgásának követésére, ill. kiemelésére, elkülönítő megvilágítására szolgál. Többnyire a programozott színpadi világítástól függetlenül, kézzel irányítják a színpad terén kívül, az ún. világítópályában elhelyezett –eket, amelyek *fejfény*vel emelik ki az egyes szereplőket.

Fekete Alajos (Eger, 1915. okt. 31.–): színész. 1934-ben Cser József daltárs.-ához szerződött. 1941-től a miskolci, 1957-től az egri Gárdonyi Géza Színház tagja, majd 1966-tól ismét Miskolcra szerződött. 1976–77-ben, nyugdíjba vonulásáig a Szegedi Nemzeti Színház művésze volt. F.Sz. Harrison (Jacobi V.: Leányvásár); *Maurepas* (Fall: Pompadour); *Mr. Ogden* (Deval: A potyautas).

Fekete András (Cibakháza, 1930. okt. 7.–): színész, ügyelő. 1956-ban végezte el a SzAk-t, majd az egri Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött. 1957–59-ben a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1959-től 1982-ig a Pécsi Nemzeti Színház művésze. 1982-től 1991-ig ismét a szolnoki Szigligeti, ill. 1991 óta a Pécsi Nemzeti Színházban dolgozik. Elsősorban az ügyelői munkakört tölti be, de kisebb szerepeket is sikerrel alakít. Gyakran játszik televíziós és mozifilmekben. F.Sz. *Bádögember* (Baum-Schwajda Gy.: Őz, a nagy varázsló); *Timoteusz barát* (Machiavelli: Mandragóra); *Tyelegin* (Csehov: Ványa bácsi); *Mihály* (Kálmán I.: Marica grófnő).

Fekete Béla; csáfordi (Szered, 1863. dec. 8.–?): színész, igazgató. 1882 elején Tóth Béla társ.-ánál lépett a pályára. 10 évi vidéki vándorélet után 1893 tavaszán ig.-i engedélyért folyamodott, s másodosztályú társ.-ával nyolc évig járta az országot. „Hazát szeretni kötelesség, Becsülést hoz a becsületesség” volt jelszava, mellyel a kisvárosok lakosságának nevelését tűzte ki célul. Az igazgatás után két évig visszavonult, majd újabb két évig *Bárod*i Károlyhoz szerződött. 1905-től 1911-ig még a Színészegyesület tagja maradt állás nélkül. Felesége, *Bánházy* Teréz hűségese társa volt az igazgatásban és a színészetben is.

M.A. 1882–83: Tóth Béla; 1883–84: Szilágyi Béla; 1884–85: Jáni János; 1887–88: Zoltán Gyula; 1889–90: Völgyi József; 1891–93: Zoltán Gyula. Igazgatóként: 1893–94: Téth, Galgóc, Magyaróvár; 1894–95: Sárvár, Magyaróvár, Siklós; 1895–96: Csáktornya; 1897: Nagyatád, Kiskomárom, Kaposvár, Brád, Vajdahunyad, Petrozsény, Hátszeg, Magyarlápós, Nagysomkút, Zsibó, Sárvár, Veszprém; 1898: Rozsnyó, Jolsva, Nagyőrce, Veszprém, Makó, Pécska, Bácskula, Halas, Keszthely, Nagykanizsa; 1899: Csurgó, Nagyatád, Bonyhád, Mór, Kíspeszt, Rákosszentmihály, Pécel, Pásztó, Salgótarján, Belényes, Fogaras; 1900: Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely, Csíkszereda, Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy; 1901: Fogaras, Dicsőszentmárton, Erzsébetváros.

Fekete Ferenc; *Fricsi* (? , 1738 és 1744 között–?, 1823): színházvezető, mecénás. 1784–85-ben a kolozsvári szabadkőműves páholy alapítója. 1790-ben az erdélyi rendek követte Pozsonyban, 1790–1811 között az erdélyi országgyűlések résztvevője. 1792-től a kir. tábla számfeletti bírása. 1795-ben tervezetet készített az erdélyi diétának a m. színészet állandósítására; a kiküldött színházi bizottság tagja volt. 1797-ben br. *Wesselényi* Miklós tulajdonos-főig. megbízásából a társ. vezetője. 1802-től az újjászervezett színházi bizottság tagja, az első telekvásárlás végrehajtója, 1803-ban a működési szabályzat egyik kidolgozója. 1811-ben a kolozsvári színház építésére kiküldött bizottság tagja, 1812. jún.-tól 1813. ápr.-ig egyik ügyvivőjük. Az erdélyi színészetet pénzzel és jelmezejárándékkal is támogatta. 1793-tól az Erdélyi

Magyar Nyelvemelő Társaság tagja, 1795-ben a felvilágosodott nemesség erdélyi szervezetének, a Diána Vadásztársaságnak, 1813-ban a kolozsvári nyelvemelő újabb szervezetének tagja. Itt bemutatott fordítása elvesszett. Tíz, Székelyné Ungár Annához írt levelét az OSZK őrzi. – Ir. Kővári L.: Erdély nevezetesebb családjai (Kolozsvár, 1854); Káli Nagy L.: Az erdélyi magyar színészet hőskora, 1792–1821 (Kolozsvár, 1942); Bényei M.: Az erdélyi országgyűlések színházpolitikai vitái és iratai, 1791–1847 (1990).

Fekete Gábor (?–?): színész, színigazgató. 1829-től állt kisebb társ.-ok élén, de játszott Győrött, Székesfehérváron és Pozsonyban is, ahol 1843-ban – az országgyűlés alkalmából – vállalkozóként ő építette fel a ligetújfalui arénát. *Sobri* c. darabja (1839) elveszett. Szigligeti Ede róla mintázta *Vándorszínészek* c. vj.-ának *Kék* nevű színig.-ját (1845). Még 1873-ban ig.-ként működött. Színészként keveset volt színpadon, akkor általában idősebb karaktereket alakított minden színjátéktípusban. F.Sz. *Gróf Tornallyai* (Holbein: Frigyesi Elek); *Don Matteo Cabrera* (Kuthy L.: Fehér és fekete).

Fekete Gizi (Cibakháza, 1949. szept. 29.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1976-ban a kaposvári Csiky Gergely Színház szerződtette. 1977-től 1982-ig a Szegedi Nemzeti, majd 1982–1990 között a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja volt. 1990 óta ismét Szegeden játszik. Noha vj.-okban is szerepel, főként drámai alakításai jelentősek. A m. és a világirodalom fontosabb hősnőit játszotta már nagy sikerrel. Művészetét 1985-ben Jászai Mari-díjjal ismerték el. F.Sz. *Portia* (Sh.: Julius Caesar); *Turandot* (Gozzi); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Diana* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Natasa* (Csehov: Három nővér); *Antigoné* (Szophoklész); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Monique* (Wesker: Konyha). Előadóestje: *Találkozás*.

Fekete Györgyi (Bp., 1955. jan. 30.–): színésznő. 1980-ban végezte el az egri Tanárképző Főiskolát. 1981-től 1983-ig a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja, majd két évadot töltött a kecskeméti Katona József Színházban. 1985–1990 között a debreceni Csokonai, 1990–91-ben a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1991 óta az egri Gárdonyi Géza Színház művésznője. Kiváló karakterszínésznő, főként zenés darabok szerepeit alakítja emlékezetesen. F.Sz. *Pallasz Athéné* (Euripidész: Trójai nők); *Lucy* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Doreen* (Arden: Gyöngyélet); *Süni* (Presser G.–Horváth P.-Sztevanovity D.: A padlás).

Fekete Gyula (Kolozsvár, 1922. máj. 8.–Sepsiszentgyörgy, 1975. aug. 17.): színész. A kolozsvári Konzervatóriumban végzett 1948-ban, ugyanaz év aug.-ától – a színház alapításától – 1974-ig, nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja volt. Zengő hangú, férfias jelenség, 43 évesen impozáns *Othello*. F.Sz. *Jansen hajósgazda* (Heijermans: Remény); *Ferdinánd főherceg* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *1. esküdt* (Rose: Tizenkét dühös ember); *Fejedelem* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Wallace tábornok* (Levitt: Parancsra tettem).

Fekete Hedvig (Tab, 1969. máj. 6.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1987-ben szerzett néptáncművész diplomát, majd a Szegedi Balett magántáncosa lett. F.Sz. *Angyal* (Imre Z.: Stabat Mater); *Tatjana* (Lőrinc P.: Tatjana és mások); *Amália* (Boszik J.: Várakozás).

Fekete Irén (Nagyszalonta, 1889. jún. 13.–?): színésznő. 1906-ban lépett színpadra, drámai hősnőket formált meg vándortárs.-okban. 1920–1935 között az aradi, a temesvári, a brassói és a marosvásárhelyi együttesekben

szerepelt. Leánya *Fekete Cica* néven szintén színésznő lett, az 1928–29-es évadban Temesvárott játszott. F.Sz. *Bátki Tercsi* (Tóth E.: A falu rossza); *Marinka* (Gilbert); *Erzsi* (Szigligeti E.: A lelcenc); *Lyon Lea* (Bródy S.); *Lujza* (Schiller: Armány és szerelem); *Olympia* (Molnár F.).

Fekete János (?–?): színész. 1793–1795 között az első, pest-budai m. társ.-nál gyermekszínészként kezdte a pályát. 1838–1861 között díszletmester és ügyelő jelentősebb vándortárs.-oknál. 1846-ban tagja volt a nyugat-európai turnén részt vevő *Veszter*-féle daltárs.-nak. Részt vett a szabadságharcban is.

Fekete József (Kecskemét, 1882. nov. 3.–Bp., 1941): színész. 1900-ban kezdte pályáját. 1915-től 1924-ig titkári, majd gazdasági ig.-i teendőket látott el az *Apolló Kabaré*-ban. Az itt és az *Omnia Kabaré*-ban szerzett tapasztalatok alapján az 1929-ben alakult *Bethlen téri Színpad* ig.-ja lett, 1932-ig. Tagja volt az Országos Színészegyesület igazgatótanácsának is. Könyve: *Színházi mindentudó* (Szerk., 1937).

Fekete Lászlóné (Kisújszállás, 1920. szept. 6.–): gyógypedagógus. 1945-ben ismerkedett meg az amatőr bábjátékkal. 1947-től a Pedagógus Szakszervezet, 1951–54-ben a Fáklya Klub bábcsoportjának vezetője volt. 1962-től gyógypedagógusként dolgozik. Osztályával első díjat nyert a *Szűret*, 1968 országos seregszemlén. 1972–1983 között bábos-továbbképzéseket vezet az Országos Pedagógiai Intézetben. Kitalálta és továbbfejlesztette a Rácsodálkozó c. játékot, amelynek kreativitás- és asszociációs készségfejlesztő hatása tudományosan igazolt. Jelentős produkciója Dvorák: *Új világ* szimfóniájának bábváltozata.

Fekete Mária (Bp., 1942. aug. 20.–): jelmeztervező, grafikusművész. Tanulmányait 1960–1965 között végezte a bp.-i Iparművészeti Főiskola jelmezszakán. Pályáját a Pécsi Nemzeti Színháznál kezdte, majd a Magyar Filmgyártó Vállalat munkatársa lett. 1973–1974 között a debreceni Csokonai, 1977–1978 között a Békés Megyei Jókai, 1978-tól a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Vendégként tervezett fővárosi és vidéki – szolnoki, kaposvári, egri – színházaknak is, s rendszeresen dolgozott a televízió számára. – Stílusokat, korokat, műveket alaposan ismerő, gondolatokat, érzelmeket, jellemet nagy fantáziával kifejező festő-jelmeztervező. F.T. Sh.: *Rózsák háborúja*; Osztrovskij: *Vihar*; Bulgakov *Zojka lakása*; Sartre: *Piszkos kezek*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983).

Fekete Mihály (Csongrád, 1884. dec. 31.–Kolozsvár, 1960. ápr. 16.): színész, színházigazgató. Szegeden végezte középiskoláit, majd a SzAk-ra járt. Pályáját *Krecsányi Ignác* társ.-ában kezdte 1903-ban. Budán és Temesvárott lépett fel. Pécs és Pozsony után *Janovics Jenő* Kolozsvárra szerződtette, ahol 1911-től 1922-ig rendezett és főszerepeket játszott. 1922-ben a marosvásárhelyi, 1923-ban a temesvári színház ig.-ja volt. 1930-tól élete végéig a kolozsvári színházban játszott. 1941-ben a faji törvények miatt a Nemzeti Színház színpadát kénytelen volt a Vasas Otthonnal felcserélni, de háború után a színház egyik vezető művésze lett. 1944 őszén rövid ideig irányította a kolozsvári színházat. 1959. dec. 31-én nyugdíjba vonult. Klasszikus és modern drámákban egyaránt sikeres és rendkívül hatásos, sokoldalú színész, stílusát mérsékelt pátosz jellemezte. Rendezései ötletes-ségéről, nagy játékmesteri tudásáról tanúszkodtak. *Janovics Jenő* munkatársaként filmrend.-i minőségben is az úttörők közé tartozik. F.Sz. *Cyrano de Bergerac* (Rostand); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Ádám, Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Pecsenyegov* (Gorkij: Ellenségek). Drámái: *Temesvár megvétele* (1911); *Bar-*

kócz Tamás (1913); *Csodák éjszakája* (Szabó I.-vel, 1935). F.M. *A temesvári színészet története* (Temesvár, 1911); *Faluról falura* (Lugos, 1935). – Ir. Szekernyész J.: F. M. és a többiek (A Hét, 1979/2.).

Fekete Miksa; *Schwartz* (Kecskemét, 1862–?): színigazgató, színész. 1880 virágvasárnapján *Nyéki Sándor*-hoz kötötte első szerződése. Tizenkét évi vidéki színészet után 1892-ben kezdett igazgatásba, s a másodosztályú vidéki színészet egyik legkiválóbb irányítójává vált. „Mindenütt magasfokon elégitette ki az igényeket” – írta a Színészek Lapja, mégis anyagi zavarok miatt 1901-ben le kellett mondania. Bár egy évre (1903–04) visszatért a színpadra színészként *Zoltán* Gyulához, de már nem tudott sikereket elérni. 1904-ben végleg elhagyta a pályát. M.A. 1880–81: Nyéki János; 1881–82: Kétszery József; 1882–83: Nyéki János; 1883–84: Jáni János; 1884–86: Hegyi Gyula; 1886–87: Aradi Gerő; 1887–89: Saághy Zsigmond; 1889–91: Kárpáthy György; 1891–92: Mezey Béla. Igazgatóként: 1892: Bégaszentgyörgy, Mindszent, Villány, Hercegszöllős; 1893–94: Gyula, Fehérvár, Brád; 1894–95: Hátszeg, Brád, Szászsebes; 1895–96: Karánsebes; 1897: Belényes, Székelyhid, Margitta, Szalonta, Mátészalka, Szászváros; 1898: Nyírbátor, Hajdúböszörmény, Petrozsény, Brád, Nagyszeben, Nagykanizsa; 1899: Sepsiszentgyörgy, Hajdúnánás, Érmihályfalva, Margitta, Székelyhid, Fogaras; 1900: Bártfa, Homonna, Sepsiszentgyörgy; 1901: Margitta, Mezőberény, Hatvan, Fiume, Csurgó.

Fekete Pál (Bp., 1900. nov. 4.–Bp., 1959. jan. 3.): énekes (tenor). 1930–1940 között az Operaház férfikarának tagja, 1945–59-ben az Operaház magánénekeke, karakertenor volt. Elsősorban Puccini operáiban – *Pillangókisasszony*, *Bohémélet* –, valamint Kacsos Pongrácz *János vitéz* c. művében – aratott sikert. F.Sz. *Inas* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Bolond* (Muszorgszkij: Borisz Godunov).

Fekete Rózsi (Galgóc, 1905. márc. 22.–?): színésznő. Pályáját az 1922–23-as évadban kezdte Tordán, *Fehér Imre* társ.-ának szubrettjeként. Sokoldalú, jó hangú és nem mindennapi drámai készséggel rendelkező színésznőként vált ismertté és népszerűvé Temesvárott, Aradon és Brassóban. F.Sz. *Juli* (Molnár F.: Liliom); *Finum Rózsi* (Tóth E.: A falu rossza); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Antónia* (Lengyel M.), valamint a *Drótostót*, a *Hattyúlovag*, a *Sybill* primadonna- ill. szubrettszerepei.

Fekete Tibor (Salgótarján, 1927. ápr. 5.–): színész. 1952-ben végezte el *Rózsashegyi Kálmán* színésziskoláját. 1953-tól 1957-ig az Állami Faluszínház, 1957–1983 között a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. Négy évadot Győrött, ötöt ismét Kecskeméten töltött. 1992 óta a Békés Megyei Jókai Színház művésze. Többnyire erős akaratú, hajlíthatatlan hősöket alakít. Raffai Sarola neki írta *Vasderes* c. darabjának egyik főszerepét. A televízió gyakran foglalkoztatja filmjeiben. 1965-ben Jászai Mari-díjat, 1982-ben érdemes, 1989-ben pedig kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Ben-volio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Dózsa* (Illyés Gy.); *Eddie Carbone* (Miller: Pillantás a hídról); *Rank doktor* (Ibsen: Nóra); *Willy Loman* (Miller: Az ügynök halála); *Csörgő Csuli* (Móricz Zs.: Uri muri); *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Alfred III* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Gyalu* (Sh.: Szentivánéji álom).

Fekete Veronika (Bp., 1958. ápr. 5.–): énekesnő (drámai koloratűrszoprán). 1978–82-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Gönczi Zsuzsánál*, majd magánúton *Kapitányfyné Katona* Magdánál tanult énekelni. 1985-től dr. *Sipos Jenő* növendéke. 1980–82-

ben az Operaház énekkari tagja, 1982-től magánénekes. F.Sz. *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Szili gyi Erzsébet* (Erkel F.: Bánk bán).

Fekete Macska (1920): A Színház és Divat c. hetilap 1920-ban alapított kabaréja az Angol Parkban. Ig.-ja és rend.-je *Robicsek* Zoltán, aki néhány hónappal később egy körüli kávéházban (1920) megnyitotta a *Chat Noir* nevű kabarét.

Feketéné Gyallay Ida; *Negrini* (?-?): énekesnő. Először *Molnár* György budai Népszínházában tűnt fel 1867-ben. A színház megszűnése után Szegedre szerződött *Aradi* Gerőhöz, majd 1870 nyarán *Szuper* Károlyhoz. 1870 őszére Klagenfurtba kapott meghívást, de 1870 nov.-ében hazatért *Hubay* Gusztáv társ.-ához, Kecskeméti szerepelt. 1871-ben végleg elhagyta az országot. 1875-ben említik utoljára a *Színpad* c. lapban nevét: „elsörendű operaénekesnő, korábban a Budai Népszínház tagja, néhány éve olasz színpadokon szerepel.” Itthon mint koloratúr énekesnő operettszerepekben aratott nagy sikereket. F.Sz. *Gerolsteini nagyhercegnő* (Offenbach).

Fektér Ferenc (Apatin-?): énekes (tenor majd bariton). Pesten *Gentiluomo* tanítványa volt. Bécs és Prága után 1859–61-ben a Nemzeti Színház tagja, ahol már 1855–56-ban néhányszor fellépett. 1862–1866 között Kolozsvárott, később külföldön és Aradon élt. 1879–1888 között újra a Nemzeti Színház, majd az Operaház tagja. F.Sz. *Ernani*, *Don Carlos* (Verdi: Ernani); *Alma-viva*, *Figaro* (Rossini: A sevillei borbély).

Felbaba Jozef (Verbiasz, 1921. ápr. 12.–): rendező, színész, színházigazgató Bp.-en orvosnak készült. Kezdetben tanított, később mint színész és rend. dolgozott több színházban. Az eperjesi ukrán nemzetiségű színház műv. vez.-je és ig.-ja is volt. F.R. Tolsztoj: *Anna Karenina*; Nusic: *Bánatos örökös*; Camoletti: *Leszállás Párizsban*.

Felber Gabriella (Kiskunfélegyháza, 1961. okt. 18.–): énekesnő (szoprán). Diplomáját 1987-ben szerezte a Zak-n. 1988-tól az Operaház magánénekes. F.Sz. *Erzsébet* (Wagner: Tannhäuser); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Grófné* (Mozart: Figaró házassága); *Freia* (Wagner: A Rajna kincse).

Felbér Mária (?-Veresegyháza, 1892. febr.): énekesnő (szoprán). 1838-ban sikeresen mutatkozott be a Pesti Magyar Színházban. 1841-ig *Schodelné* mellett a Nemzeti Színház tagja volt, annak távozása után átvette szerepeit. 1842-ben Kolozsvárott lépett fel, később itt telepedett le. Mezzoszerepeket is alakított. Ő énekelt *Báthory Máriát* az *Erkel* Ferenc-opera ősbemutatóján. F.Sz. *Norma*, *Adalgisa* (Bellini: Norma).

Feld Aurél: → *Föld* Aurél

Feld Irén (Bp., 1883. márc. 26.–Bp., 1944): színésznő. *Feld* Zsigmond leánya. Gyermekkorától színpadon szerepelt. 1898-ban elvégezte a SzAk-t. Ezt követően apja színházában játszott, de fellépett a Nemzeti Színházban és a Vigaszínházban is. 1910-től 1913-ig kisebb megszakításokkal *Kamarajátékok* c. előadás-sorozatát rendezte, melyben szerepelt is. 1917-ben a Budai Színkörben *Őszi ciklust* rendezett. Gyakran vendégszerepelt vidéken. 1922-ben csehszlovákiai körutat tett. 1923-ban a *Parnasszus Kamarajáték* elnevezésű, néhány hét után megszűnt vállalkozás egyik vez.-je volt. 1926–1928 között a Zak-n, majd bp.-i magánszínházakban, 1930-tól ismét a Zak-n gyermekszínházat vezetett. ~ mindig nagy drámai szerepekre vágyott. Kivételes tehetsége azonban elönytelen megjelenéssel párosult. Irodalmi érdeklődésének és tájékozottságának eredménye, hogy a világirodalom több jelentős művét ő mutatta be Mo.-on (Csehov, Strindberg, Ibsen). Csevegő- és szavalóesteket is

tartott, melyekkel az országot járta, s szerepelt filmszekecsben. F.Sz. *Boriska* (Tóth E.: A falu rossza). *Claire* (Ohnet: A vasgyáros); *Gauthier Margit* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy); *Júlia* (Strindberg: Júlia kisasszony); *West Rebecka* (Ibsen: Rosmersholm). Könyve: *Szerelmi csirkefogók* (1929).

Feld Mátyás (Bp., 1876. okt. 28.–Bp., 1953. dec. 13.): színész, színházigazgató, színpadi rendező. Már gyermekkorában szerepelt atyja, *Feld* Zsigmond gyermekszínházában. 1896–1897-ben Székesfehérvárott kezdte színészi pályáját komikus operettbuffóként, amelyet 1898-tól a Városligeti Színkörben folytatott. Csakhamar rend.-ként is bemutatkozott. 1919-től helyettes ig.-ként, 1926–1935 között ig.-ként vezette a Városligeti Színkört. 1894-től gyermekdarabokat is írt, de igazán nagy sikere bohózatainak, revüinek, paródiáinak volt, amelyeket a Városligeti Színkörben mutattak be, s amelyek hozzátartoztak Bp. nyári látványaihoz. 1935-től *Föld* Mátyás néven szerepelt. 1938-ban *Színházi Futár* c. lapot indított. Drámái: *A nevető Budapest* (1894); *Blitzweiss Kóbi* (1896); *Trilbyk* (1897); *Ócska brigadéros* (1901); *Szervusz Pest* (1914); *Szervusz Belgrád* (1914); *Bolse Viki* (1918); *Nincs már zsidó Pesten* (1924); *Mersze Matyi?* (1928); *Ne hagyj magad Dolgikám!* (1933). Könyve: *Föld Mátyás emlékiratai. Mindenki benne van* (1941).

Feld Olga (?-?): énekesnő (mezzoszoprán). 1906–1908-ban az Operaház ösztöndíjas magánénekes. 1907-ben növendékként *Thomas Mignon* c. művének címszerepében lépett fel a budai Várszínházban.

Feld Zsigmond (Spáca, 1849. ápr. 9.–Bp., 1939. nov. 2.): színész, színházigazgató. A bécsi zsinisiskolában tanult, majd németországi tanulmányutat tett. 1870-től bécsi színpadokon szerepelt. 1875-ben *Svoboda* Albin a Városligeti Színkörbe szerződtette, de játszott a Gyapjú utcai német színházban is. 1876-ban a Herminastädter Theater ig.-ja lett. 1879-től bérelte a Városligeti Színkört. 1888-tól rendszeres gyermekelőadásokat is rendezett. 1889–1894 között Fővárosi Gyermekszínház néven a Rottenbiller utcában vezetett színházat. 1926-ban visszavonult, a színházat egy ideig még fia, *Feld* Mátyás vezette. ~ sohasem tudta teljesen elhagyni német akcentusát, ezért jobbára komikus szerepekben lépett fel. ~ színházának furcsa kettőssége az volt, hogy az „olcsó ligeti” szórakoztatás mellett a korszak számos kiemelkedő külföldi művészt – Duse, Kainz, Rossi, Salvini, Hanako – is megismerhette Bp. közönsége. A Feld-színház repertoárján népszerű operettek, népszínművek és vígjátékok szerepeltek, főleg olyanok, melyek a Népszínház, majd a Vig és Magyar Színház műsorán is sikeresek voltak. A főváros szubvenciói is segítette ~ m. nyelvű színelőadásait, amelyek előmozdították a m. anyanyelvű polgárság „megszületését”. ~ érdeme, hogy több, később neves színművésznek egyengette pályáját (*Nikó* Lina, *Nyáray* Antal, *Beregi* Oszkár, *Góth* Sándor). ~ népszerű alakja volt a Városligetnek, mert ~ „Tata” beengedte színházába a fizetésektelen nézőket is. F.Sz. *Kirchfeldi pap* (Ludwig Anzengruber); *Ewald lelkész* (Raupach: A molnár és gyermeke); *Nárcisz* (Brachvogel). – Ir. ~ színgazgató emlékiratai (Szerk.: *Feld* Olga, 1938), *Alpár* A.: A Városligeti Színkör, 1889–1934 (1991).

Feledi Boriska; *Fischer* (Fónlak, 1875. aug. 1.–Bp., 1970. júl. 30.): énekesnő. Képesítését *Rákosi* Sziidi iskolájában szerezte. 1896-tól 1928-ig, nyugalomba vonulásáig évenként társ.-ot váltva járta az országot, de játszott a Városligeti és Budai Színkörben, a Magyar, a Vár- és a Népszínházban is. Kiváló ének- és játéktechnikája a vidék legtehetségesebb szubrettjévé avatta. F.Sz. *Amelie* (Hervé: Lili). *Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz).

Feleki Kamill; *Feleky* Camill (Törökbálint, 1908. aug. 21.–Bp., 1993. okt. 18.): színész. 1926-ban felvették *Rákosi* Szidi színiiskolájába. Rendkívüli tánc tehetségének köszönhetően 1927-től másod-táncoskomikusi szerep-körben szerződtette a Király Színház. Akrobatikus ügyességét tudatosan fejlesztette. A Barokk Cirkusz híres *Boross* bohócától vett órákat. Színháza egyre gyakrabban bízta meg koreográfusi feladattal, és meghívást kapott Bécsbe is egy Lajtai Lajos-operett táncainak betanítására. 1929-ben külföldre szerződött. Artistaként excentrikus táncszámaival mint *Camillo Feleky*, a csodatáncos hódított Európa előkelő lakóiban. Hazatérése után, 1931-től a zenés színpadok táncoskomikus sztárja, de szívesen vállalt szerepet a nagy prózai színházak zenés produkcióiban is. A Fővárosi Operettszínházban 1931–1935

FELEKI KAMILL – *Schultz úr*
(Kander: *Kabaré*)

között játszott, 1934-től szerződött tagként, a Royal Orfeumban 1933–34-ben, a Royal Revü Színházban 1935–36-ban, a Royal Színházban 1936-ban és 1939-ben, a Vigszínházban 1939–1941 között, a Városi Színházban 1937-ben és 1939-ben, a Komikusok Kabaréjában 1931–32-ben, a Pódium Írók Kabaréjában 1940–41-ben, és állandó szereplője volt a bp.-i nyári színházaknak, a Márkus Parkszínpadtól az Erzsébetvárosi Színházig. A háború után, 1945–1949 között játszott a Vig, a Művész, a Magyar, a Belvárosi és az Operettszínházban, a Pódium Kabaréban, és a Medgyaszay, ill. Modern Színházhoz szerződött, 1960-ban a *Szinetár* Miklós alapította Petőfi Színházban játszott. A színház megszűntével, 1964-ben visszatért az Operettszínházba. A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején többször vendégszerepelt a Vig, a József Attila és a Madách Színházban. 1972-ben megvált az Operettszínházról, 1977-ben mégis szerepet vállalt a *Kabaré* c. musicalben. 1978. jún. 9-én lépett utoljára színpadra. Filigrán alkata, apró termete, kedves beszédhibája, boszorkányos tánc tudása sokáig meghatározta szerepkörét. Színészi erényei azonban ezekben a figurákban éppúgy megmutakoztak, mint későbbi nagy karakterszerepeiben. Alakításainak, táncának, koreográfiájának könnyed eleganciája, fölényes szellemessége, gazdagon árnyalt jellemábrázolása az artistáktól tanult fegyelem, pontosság, nagyon sok aprólékos, gondos munka eredménye. Kossuth-díjas (1953), érdemes (1952) és kiváló művész (1961). 1986-ban *Gárdos Péter Uramisten* c. filmjében nyújtott teljesítményéért elnyerte a chicagói filmfesztivál legjobb

férfi alakításáért járó díjat. 1991 óta a Fővárosi Operettszínház örökös tagja. F.Sz. *Sylvester* (Schwab-Sylva: Diákszerelem); *Titi bohóc* (Eisemann M.: Én és a kis-öcsém); *Csöpi* (Abraham P.: 3 : 1 a szerelem javára); *Alfonz herceg* (Eisemann M.: XIV. René); *Lipi* (Kővári Gy.: Lipi-Lupi). Dr. *Szekeres* (Gábor A.: Dollárpapa); *Puzsér* (Molnár F.: Doktor úr); *Tvorogov* (Dosztojevszkij-Láng Gy.: Két férfi az ágy alatt); *Glauziusz bácsi* (Kerekes J.: Állami áruház); *Styx Jankó* (Offenbach: Orfeusz az alvilágban); *Sir Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Peacock* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Gusztáv bácsi* (Burghard: Tűzijáték); *Terbanks* (Aszlányi K.: Hét pofon); *Igazgató* (Dunai F.: A nadrág); *Vandergelder* (Herman: Helló, Dolly!); *Kormányzó* (Jacobi V.: Sybill); *Kalotin* (Vampilov: Kaland a főmeggel); *Willie Clark* (Neil Simon: A Napsugár-fiúk); *Schultz úr* (Kander-Ebb: *Kabaré*). – Ir. Sas Gy.: Kamillka (1988).

Feleki Sári; *Feser* (Debrecen, 1920. okt. 24.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1940-ben *Bánky* Róbert stagione társ.-ában kezdte pályáját, majd az Andrássy úti Színházban lépett fel. 1942–43-ban a Madách, 1943-tól 1948-ig a Vigszínház tagja volt. Két évet a Magyar Rádióban dolgozott. 1950-től három évadot a Vidám Színpadon töltött, hármát pedig a Magyar Néphadsereg Színházában. Egyéves pécsi játék után 1957-től nyugdíjazásáig, 1981-ig az Állami Déryné Színház, ill. a Népszínház tagja volt. Nyugdíjasként fellépett a Nemzeti Színházban. Ma már főként szinkronizál. 1957–1965 között tanított az Állami Déryné Színház stúdiójában is. 1966-tól 1982-ig a Színház- és Művészeti Szövetség elnökségi tagja volt. Kezdetben naivaszerepeket, később drámai hősnőket alakított igényesen. 1975-ben Kossuth-díjat, 1963-ban Jászai Mari-díjat, 1966-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Tóth Mari* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Mari-val); *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Vivie*, *Warrenne* (Shaw: Warrenne mestersége); *Nóra* (Ibsen); *Kate* (Miller: Édes fiam); *Bódog* (Szakonyi K.: Adásiba); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Orbán* (Örkény I.: Macskajáték); *Estella Craven* (Coward: Forgószínpad).

Feleky Károly (Békéscsaba, 1868. jan. 10.–New York, 1930. okt. 4.): karmester, színgazgató, hungarikagyűjtő bibliográfus. Zenei tanulmányait Bp.-en, Lipcsében és Bécsben végezte, ahol zeneoktatásból élt. 1887-ben vándorolt ki az USA-ba. New Yorkban a Casino Theatre karmestere lett, majd 10 évig az Erlanger-féle operett társ.-tal járta Amerika vidéki városait. 1905-től karmester és *Serly* Lajossal együtt zenei vezető volt *Rédey* István társ.-ában, az első felhívató New York-i Magyar Színtársulatban. Ő volt az első *János vitéz*-előadás karmestere a Palm Gardenben. 1907-ben megnyitotta a Plymouth Theatre-t, miközben továbbra is a m. operett előadások karmestere volt. Amerikai tartózkodásának 40 éve alatt gyűjtötte az angol nyelven megjelent hungarikákat, amelyek később részben a Library of Congress, részben a New Brunswick-i Rutgers State University anyagába kerültek.

Feleky Miklós (Nagygalambfalva, 1818. dec. 18.–Bp., 1902. márc. 16.): színész, rendező, színházigazgató. 1837-ben sűgő, majd színész lett *Szigetvári* László társ.-ánál. 1838-ban Kolozsváron, Kilyén, 1840–44 Brassóban, Zalatnán, Marosvásárhelyen *Pály* Elek társ.-ában játszott. 1844-ben átvette az igazgatást és Kolozsvárot, Debrecenben, Nagybecskereken működött. 1852-ben szerződtette a Nemzeti Színház. 1884-ben a Várszínházban, 1885-ben a Gyapjú utcai színházban ig. volt, de mindkét vállalkozásba belebukott. Sokoldalú színész,

FELEKY MIKLÓS – *Mátyás király*
(Szigligeti E.: *Mátyás király lesz*)

igazi szerepköre a szalonvigjátékban volt. Kicsit nyers, férfias alakításaival hatott, száraz humora ellenállhatatlan volt. Szerepei tudatosan felépített, érzelgősségtől mentes alakítások voltak szép, érces, tiszta beszéddel. Játzott számos Shakespeare-epizódfigurát, de tragikus hősábrázolásaiban nem volt kellő erő. Ig.-i működését a társ. szervezettsége, rendezéseit határozott elképzelés jellemezte. 1877-ben Ferenc József-rendet kapott. Az Országos Színészegyesület alelnöke volt. Irt néhány vigjátékot, de ezek nem jelentősek, és közel 60 darabot fordított németből és franciából. F.Sz. *Percival* (Halm: Griseldis); *Marteau* (Sardou: Idegesek); *Marecat* (Sardou: Jó barátok); *Mortsoff* (Barrière: Völgy lilioma); *Lajos* (Szigligeti E.: Strike); *Tamás* (Sh.: Lear király); *Szirtfoky* (Szigligeti E.: Nőuralom); *Dromio* (Sh.: Tévedések vigjátéka). – Ir. Szász K.: Várszínházi emlékek (1921).

Felekyné Munkácsy Flóra: → *Munkácsy Flóra*

Felföldi László (Bp., 1952. máj. 16.–): színész. Pályáját gyerekszínészként kezdte a Békés Megyei Jókai Színházban. 1974-ben végzett a SzAk-n, és a Nemzeti Színházba szerződött. 1982-től a Népszínház művésze, majd 1985-ben a győri Kisfaludy Színház színésze lett. 1987-től 1989-ig szabadfoglalkozású színművész kecskeméti szerepléssel. Egy évadot a Fővárosi Operettszínházban töltött. 1990 óta ismét szabadfoglalkozású. Kiváló humorérzéke, kellemes hangja elsősorban vj.-i és zenés darabok karakterszerepeinek eljátszására teszi alkalmassá. F.Sz. *Típtopp* (Csokonai V. M.: Karmayóné); *Berreh* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Dr. Sas* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém).

Felföldy Anikó (Bp., 1938. ápr. 28.–): színésznő. Pályáját 1957-ben kezdte a kecskeméti Katona József Színházban. 1959-től 1966-ig a Vidám Színpadon játszott. 1966 óta a Fővárosi Operettszínház művésznője. Kirobbanó temperamentuma, kiváló táncstudása elsősorban szubrett szerepekben érvényesül. Több éven keresztül vendégszerepelt Triesztben *Daisy Parker* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban) szerepében, de fellépett a világ sok más pontján is. 1979-ben Jászai Mari-díjat kapott, 1984-ben pedig érdemes művész kitüntetést. F.Sz. *Bianca* (Spewack-Porter: Csokolaj meg, Katám!); *Anita*

(Bernstein: *West Side Story*); *Mujkóné* (Huszka J.: Gül Baba); *Dinka* (Szakcsi Lakatos B.-Csemer G.: Piros karaván); *Velma Kelly* (Kander-Ebb-Fosse: Chicago); *Corinna* (Hervé: Nebáncsvirág).

félhivatásos társulat: → *harmadik színház*

Felhő Ervin (Detta, 1894. nov. 4.–Auschwitz, 1944): színész. 1923-ban kezdte pályáját Resicán táncoskomikusként. 1932–1933-ban Nagyváradon játszott, ahová 1940–41-ben visszatért. 1940-ig különböző vándortárs.-ok tagja. Erdély és a Bánság úgyszólván minden kisebb-nagyobb helységét bejárta. Jó humorú, jó mozgású színész volt, eredeti poentirozókészséggel. Fekete Mihály temesvári társ.-a bemutatta a *Botrány a színházban* c. operettjét, amelyet 1937–38-ban Brassóban is bemutattak. 1941-től a második zsidótörvény leparancsolta a színpadról. Rövid ideig kereskedelmi ügynökként dolgozott, a tragikus vég előtt megírta *Bohém-élet* c. könyvét (Nagyvárad, 1942), amelyet saját maga árusított.

Felhő Rózi (Krakkó, 1879. ápr. 8.–Bp., 1963. márc. 1.): énekesnő. Az 1897-ben megalakuló Magyar Színház tagja lett. Ezután hosszabb ideig Münchenben lépett fel. 1911-ben áttért a karakterszerepekre, és leszerződött a *Modern Színpad Nagy Endre Kabarájához*. Itt minden műsorban szólót is énekelt. 1924-ben a Fővárosi Operettszínházban a *Párizsi kisleány* komikai szerepében lépett fel. Tagja volt a *Pesti Kabaré*-nak, a *Sörkabaré*-nak, a *Komédia Orfeumnak* és a *Royal Orfeumnak* is.

Félix Benedek (Pest, 1860. szept. 28.–Bécs, 1912. márc. 2.): énekes (basszbariton). 1882-től Bécsben énekelt az udvari színház tagjaként. Magyar származása ellenére mindössze egy alkalommal szerepelt az Operaházban, vendéként *Bartolót* (Rossini: A szevillai borbély) alakította. F.Sz. *Beckmesser* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola).

FELFÖLDY ANIKÓ – *Anita* (Bernstein: *West Side Story*)

Félix László (Bp., 1941. jan. 4.–): rendező. 1966-ban diplomázott a SzAk-n. Két évig a kaposvári Csiky Gergely Színház rend.-je. 1968-tól a Magyar Televízió-nál dolgozik, de a színházi munkát sem hagyta abba. 1974-től a SzAk színész-mesterség tanára, 1987-től egyetemi docens. 1993-tól a debreceni színház rend.-je. F.R. Pirandello: *Hai szerep keres egy szerzőt*; Osztrovsz-kij: *Jövedelmező állás*; Rossini: *A sevillei borbély*.

Felkai Eszter (Bp., 1942. nov. 20.–): színésznő. Pályáját táncosnőként kezdte. 1962-ben került a szolnoki Szigligeti Színházhoz, ahol három évet töltött el. 1965-ben a győri Kisfaludy Színházban játszott, 1966 óta a Békés Megyei Jókai Színház tagja. A szubrett szerepkörből kinőve érdekesebb női karakterszerepeket alakít. 1977 óta koreográfus is. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. Mutter (Müller P.-Tolcsvay B.–Nagy L.–Bródy J.: Doctor Herz); Gertrud (Sh.: Hamlet); Schneider kisasszony (Kander–Ebb: Kabaré).

Felkai Ferenc; **Folkmann** (Körösmező, 1894–Bp., 1972. dec. 8.): író, újságíró. A gimnáziumot Nagykárolyban végezte. Kezdetben erdélyi, majd felvidéki lapoknál jelentek meg cikkei. 1922-ben az Esti Újság munkatársa lett. 1950-ben különböző lapoknál dolgozott. A harmincas években a *Függetlenség* munkatársa, 1945–48-ban a *Kossuth Népe* c. napilap főszerk.-je volt. Szónokias víg- és színjátékaival, drámaival a húszas években jelentkezett (*Mesebeli herceg*, Miskolc, 1924). 1933-ban az Új Színpad dramaturgia volt, 1934–36-ban részt vett az Új Thália munkájában is. *Néró* c. drámáját 1942-ben a Madách Színház mutatta be, amely a színháztörténet emlékezetes sikerei közé tartozott. 1945 után több darabját játszották vidéki színpadokon. Az ötvenes években hallgatásra kényszerítették. 1960-tól a győri Kisfaludy Színház „házaszerzője” volt. F.M. *Bábel* (1934); *Vágta* (1936); *Baj van Napóleonnal* (1937); *Néró* (1942); *Potemkin* (1943); *Pilátus* (1947); *Cleopatra három éjszakája* (1959); *Boszorkányok pedig nincsenek* (1963); *Madách* (1965); *Győri sasfiók* (1973).

Fellegi István (Rózsashegy, 1904. szept. 6.–Komárom, 1975. szept. 30.): rendező, igazgató. A komáromi Magyar Területi Színház alapító tagja és az első ig.-ja volt 1952–1963 között. Szerepelt néhány darabban, rendezett és több színművet fordított le m. nyelvre. Jókai Mór *Az aranyember* c. művét dramatizálta és rendezte is. F.R. Egri V.: *Ének a romok felett*; Scribe: *Egy pohár víz*.

Fellegi István (Mágocs, 1907. jan. 11.–Bp., 1984. ápr. 1.): színész, rendező. *Rákosi* Szidi színiiskolájában tanult, majd 1926-ban kezdte pályáját *Faragó* Ödön társ.-ában. 1930-tól *Alapi* Nándornál, később *Tolnay* Andornál játszott. 1945 után a Pesti Színház rend.-je. 1967-ig, nyugdíjazásáig a Belvárosi, az Ifjúsági, a Jókai és a Thália Színház tagja volt. Karakter- és epizód szerepeket alakított aprólékosan ábrázolva a figurákat. Színházi tárgyú cikkeket írt vidéki lapokba, a Népszavába és a Hídbá. F.Sz. *Bobrinyc* (Babel: Alkony); *Lórincke* (Örkény I.: Török); *Török bácsi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig). F.R. Gogol: *A revizor*.

Fellegi Teri; **Falusy** (Bp., 1901. ápr. 27.–Bp., 1987. szept. 25.): színésznő. Az Operaház balettiskoláját végezte el. 1917–1918 között Rózsashegyi Kálmán színiiskolában tanult. Első szerződését 1918-ban a Városi Színházban kapta. Szubrettként kezdte pályáját, idővel primadonna szerepeket is játszott. 1921-től az USA-ban szerepelt *Fedák* Sárival, *Kosáry* Emmivel, *Király* Ernővel, *Rákai* Mártonnal. 1932–1945 között dízóz és operettprimadonna szerepeket játszott a Vigszínházban, a Fővárosi Operettszínházban, a Kabaré Pódiumon. Turnézott Párizsban, Bécsben, New Yorkban, Bernben, Koppenhágában, Athénban. 1948-ban az USA-ban te-

lepedett le. Gyakran tartott egyéni előadóesteket (1959: Toronto, Művész Színház). A New York-i m. Fészek Klub tagja. Utolsó éveiben visszatelepült Mo.-ra. F.Sz. *A csárdaskirálynő* (Kálmán I.); *Julika* (Molnár F.: Liliom); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Lili bárónő* (Huszka J.); *Muskátné* (Molnár F.: Liliom).

FELLEGI TERI – Gellért Imre rajza

fellépés: 1. a színész részvétele a színelőadásban; 2. a színésznek a színpadon, a közönség előtt történő megjelenése az adott előadás jelenetében.

fellépti díj: a színész szerződésben rögzített mértékű honoráriuma egy előadásban való részvételért. A színésznek az anyaszínházzal kötött szerződésben előírt havi kötelező előadásszámtól meghaladó előadásokért (*túlfellépés*) is ~ jár.

Fellner és Helmer: bécsi színházépítő cég a 19. és 20. század fordulóján. Alapítói Ferdinand Fellner (Bécs, 1847. ápr. 19.–Bécs, 1916. márc. 22.) osztrák építész és Hermann Gottlieb Helmer (Hamburg, 1849. júl. 13.–Bécs, 1919. ápr. 2.) porosz születésű építész. 1872-ben társultak, és vállalatuk 43 évi működése során 48 színházat építettek Közép-Európában, főképp a hajdani Osztrák–Magyar Monarchia területén. Bár néhányat azóta lebontottak, az épületek többsége – felújítva, bővíítve vagy átalakítva – ma is működik és szinte meghatározója maradt a térség színházideáljának. ~ főleg alaprajzi újításokkal – a különböző szintek lépcsőinek az előcsarnokba való sugárirányú betorkollásával, a nézőtér célszerű beosztásával – alakították ki színháztipusukat. A különféle helyszínek igényei szerint variálták az alaprajzi változatokat, és ugyanígy alakították ki a színházak eklektikus – többnyire neobarokk – felületi díszítését is. Mo.-i színházai: Népszínház, 1875; Szeged, 1883; Somossy Orfeum (ma Fővárosi Operettszínház), 1894; Kecskemét, 1896; Vigszínház, 1896. Jelentősebb külföldi színházai: Temesvár, 1873; Bécs, Stadttheater, 1873; Augsburg, 1876; Karlsbad, 1882; Pozsony, 1882; Odessza, 1883; Brünn, 1884; Prága, 1886; Bécs, Volkstheater, 1889; Zürich, 1890; Wiesbaden, 1894; Nagyvárad, 1900; Kolozsvár, 1905. – Ir. Hoffmann: *Die Theaterbauten von Fellner und Helmer* (München, 1966).

felolvasó-színpadai előadás: többszereplős pódiumi produkció, melyben egy – többnyire színházban még be nem mutatott, új – színjátékszöveget semleges szcenikai keretben, jelmez és maszk nélkül, a színpadi akciókat csak jelezve, a színészek, előzetes próbák után, a rendező

zőnek a szereplők viszonyrendszerének kidolgozását célzó instrukciói nyomán felolvasnak. A ~ célja a közönség megismertetése a színpadi művel gyakran a későbbi előadás anyagi lehetőségeinek biztosítására, a társ. támogatására való felkérés jegyében.

„félre”: a színjátékszövegnek az a része, melyet az egyik szereplő a partnerek kizárásával csak a közönségnek mond el. A rövid (néhány szavas) szöveg célja, hogy a néző tudomására hozza az adott szereplő mellékgondolatait, szándékait, érzéseit, melyeket a szerző (dramaturgiai okokból) nem kívánt a többi színpadi alakkal folytatott dialógusban megfogalmazni. A színházi konvenció által elfogadott dramaturgiai segédeszköz, melyet a romantika korában használtak gyakran, a naturalista színjátszás elvetette, de bizonyos színjátéktípusokban (cselvígjáték, operett, bohózat stb.) jellemző megoldás maradt. Van ún. néma félreszólás is, mikor a színész mimikai és pantomimikus eszközökkel érzékelteti a partner előtt az eltitkolandókat.

felsőgépezet: a színpad padlószintje fölött elhelyezett szerkezetek, mechanizmusok, gépek összessége. A *diszlettartók* mellett egyre elterjedtebb a *ponthúzó* alkalmazása, amelyek nagy variációs lehetőséggel rendelkeznek, egy-egy ponton vagy együttesen emelve a rájuk akasztott terhet változtatható, előre programozható sebességgel, célhelyzettel.

Felszeghy Mária (Nagyszeben, 1909. aug. 6.–Kolozsvár, 1985. júl. 22.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1937-ben a kolozsvári Thália Színházhoz szerződött, közben egy ideig *Fekete Mihály* társ.-ánál játszott. A háború után nyugdíjazásáig a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja. A lírai szerepekben nyugtalan, modern nőket elevenített meg, karakterszerepekben a nőies vonásokat hangsúlyozta. F.Sz. *Bese Anna* (Kós K.: Bu-

dai Nagy Antal); *Éva*, *Hippia* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Lyon Lea* (Bródy S.); *Frigyessé* (Bródy S.: A dada); *Veta* (Caragiale: Zűrzavaros éjszaka); *Szidónia* (Csiky G.: Buborékok).

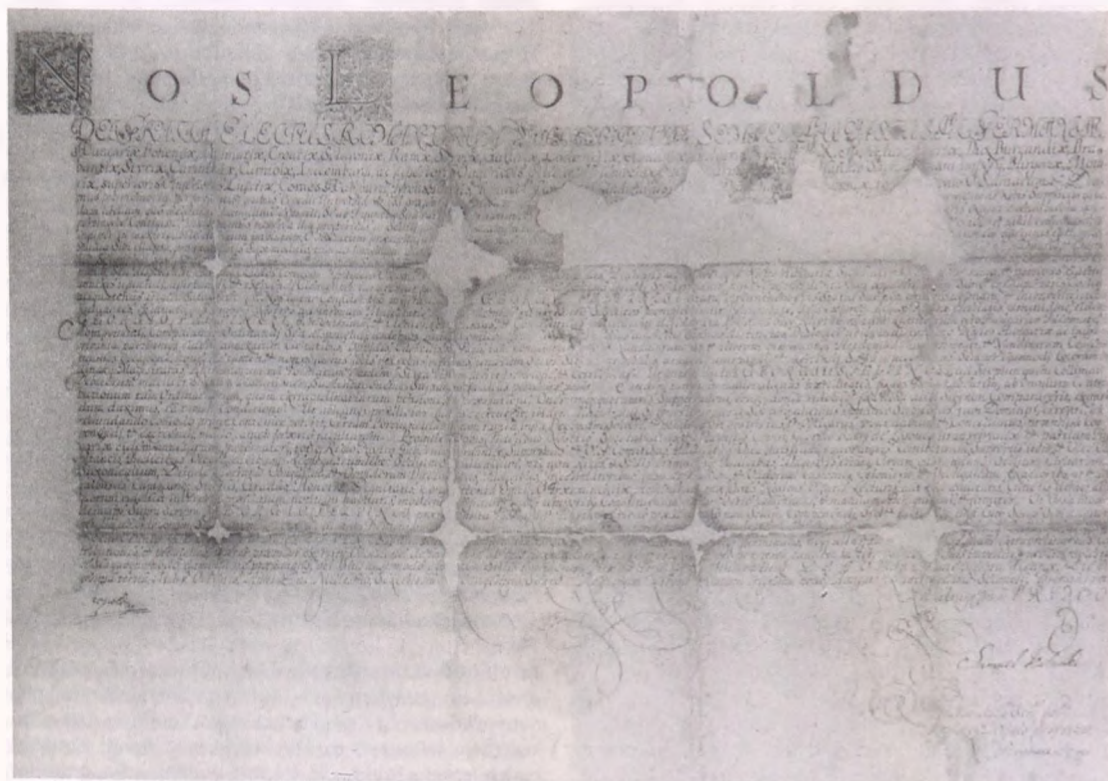
Felszeghy Tibor (Bp., 1962. dec. 3. –): bábszínész. 1983-ban végezte el a Bábstudiót. 1981–1984 között a pécsi Bóbita Bábszínház tagja volt. 1984-től 1991-ig a budapesti Állami Bábszínház művésze volt. 1986-ban feleségével, *Niklesz Ildikó*val létrehozták a budapesti Fabula Bábszínházat. Hős- és karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Argyilus* (Illyés Gy.–Giovannini K.: Tündérszép Ilona és Argyilus); *Aladdin* (Gernét-Bánd A.–Devecseri G.: Aladdin és a csodalámpa); *Királyfi* (Károlyi A.: Hőfeherke és a hét törpe); *Faust* (Balogh G.: Doktor Faust).

felújítás (francia, *reprise*): valamely régebben bemutatott színpadi műnek műsorra tűzése az eredeti rendezésben és szereposztásban (ill. kevés szereplőváltozással).

felújítópróba: a korábban már játszott színpadi mű → *felújítása* előtt tartott emlé- és összp próbák, melyeken a régebbi szereplők és a műszaki személyzet az eredeti *rendezőpéldány* alapján felfrissítik, az új szereplők pedig betanulják az előadást.

Felvinczi György; *Vintzi*, *Felvintzi* (Torda, 1646–50 k.?, 1713 után): költő, drámaíró, színigazgató. A kolozsvári unitárius teológián végzett, majd Torockon lett rektor. 1696. okt. 1-jén nehéz életkörülményekre hivatkozva Bécsben beadványban kérte I. Lipót császártól, hogy néhány arra alkalmas, általa kiképzett társával illedelmes vidám játékokat és az irodalom szabályai szerint szerkesztett komédiákat és tragédiákat adhasson elő Mo.-on, Erdélyben és azok csatolt részein. Az engedélyt okt. 23-án megkapta. Kolozsvári előadásairól csak a

I. Lipót császár színigazgatói privilégium levele FELVINCZI GYÖRGY számára,
Bécs, 1696. okt. 23.

százhagyomány emlékezik meg. Írói munkásságának egyetlen jelentős darabja a *Comico Tragoedia*, amely először 1767-ben jelent meg nyomtatásban. Egyes kutatók a kor divatos operalibrettóját vélik felfedezni benne. – Ir. Ferenczi Z.: Adatok az iskolai színjáték és F. Gy. életéhez (ItK, 1897); Kastner J.: Az első magyar opera (1925); Kárpáti A.: Az első magyar szinigazgató (1955); Varga I.: Fejezet a 17. sz. polgári történetéből (ITK, 1960).

felvonás: a színelőadás tagolását szolgáló kb. 45–90 perc játékidőjű cselekményszakasz, mely a dobozszínpadi színváltozások technikai kivitelezését elősegítendő alakult ki az előfüggőnyt is alkalmazó színpadok színjátéktípusainál. A színpadi mű cselekményét a színhely és a szereplők megjelenése alapján osztják ~okra, ill. → *jele- netekre*, → *színekre*, ill. → *képekre*. A szerző által ~okra osztott színművekben a ~ zárt dramaturgiai szerkezeti egységet alkot, melyen belül a cselekmény expozícióra (nyitójelenet), tetőpontra (nagyjelenet) és felvonásvégre (zárójelenet) tagolódik. A klasszikus tragédiák öt, a romantikus színművek három ~ának korszaka után, amikor a naturális színhelyet felváltotta a szimbolikus játéktér, a ~ fokozatosan elvesztette dramaturgiai jelentőségét. A ma alkalmazott, a jelenetsort megszakító egyetlen *felvonásköz* a filmművészet hatását is mutatja.

felvonásköz, szünet: a színpadi mű *felvonásai* közötti idő (10–20 perc), melynek kialakulása a felvonásonkénti diszkrétváltozással és az előfüggöny alkalmazásával függ össze. A ~ a színházat látogató közönség társadalmi érintkezésének időszaka. A korábban *közzenével* kitöltött ~t a 19. sz. második felétől váltotta fel az ún. semleges szünet, amely alatt a közönség elszakad a színpadi cselekménytől és hangulattól. A modern rendezés általában igyekszik a ~ök számát csökkenteni.

felvonásvég: a prózai színpadi művek felvonásainak zárójelenete, mely a függöny legördülése, a felvonásköz kezdete előtt dramaturgiai és színpadtechnikai csúcsponttal, csattanóval kelt feszültséget, és tartja fenn a néző érdeklődését a következő felvonás cselekménye iránt.

Femina (1923): 1923-ban alapított mulató, amely kabaréműsort is játszott Nagymező u. 40. sz. alatti helyiségében. 1925-ben az Andrássy úton, a Drechsler Kávéházban nyílt meg a *Bródy* István vezette ~ Kabaré. Mindössze egyetlen műsora maradt fenn.

Fendrik Ferenc (Zalaegerszeg, 1911. aug. 24. – Bp., 1985. okt. 29.): író, újságíró. Zenészeknek készült, de újságíró lett. Négy évig Párizsban élt, ahol egy kis lapot adott ki. 1945-től 1951-ig a Magyar Nemzet szerkesztőjeként dolgozott; színikritikákat és novellákat is írt a lapba. Több drámáját bemutatták. F.M. *Volt egyszer egy asszony* (1935); *Okos házasság* (1940); *Aratás előtt* (Szabó S.-lel, 1942); *Szerető fia, Péter* (Szabó S.-lel, 1942 k.); *Két boldog hét* (1943); *Az én fiam* (1944); *Vera és családja* (1947).

Fenyőri Mór; *Peterdi* (Pest, 1857–Bp., 1927. jan. 31.): színész. 1874-ben Szathmáry Károlynál kezdte a pályát, melyet 1908-ban fejezett be. Kitűnő komikus és intrikus volt, szinte minden műfajban szerepelt. Színdarabjai pályadíjakat nyertek, sok művet fordított. F.Sz. Szörényi (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Alain* (Feuillet: Egy szegény ifjú története); *Günther* (Léon: A drótosztót); *Engstrand* (Ibsen: Kisértetek); *I. színész* (Sh.: Hamlet); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár). F.M. *A szegedi boszorkány* (1893). Felesége: *Havasi* Szidi (Nagykanizsa, 1865–?, 1943. máj. 13.): komika.

M.A. 1874: Balogh György; 1875: Némethyné Eötvös Borcsa; 1876: Örsy Gusztáv, Temesváry Lajos; 1877: Geröffy Andor; 1878: Jakab Lajos; 1879–84: Mándoky Béla, Krecsányi Ignác; 1884: Mosonyi Károly; 1885:

Bogyó Alajos; 1886–89: Krecsányi Ignác, Mosonyi Károly; 1889–1897: Makó Lajos; 1897–1900: Komjáthy János; 1900–1902: Leszkay András; 1902: Janovics Jenő; 1903: Magyar Színház; 1904: Komjáthy János; 1905–1907: Makó Lajos; 1907: Kövessy Albert; 1908: Mariházy Miklós.

FÉNYES ALIZ *A lép virága* (1942) c. filmben

Fényes Aliz (Nagyvárad, 1918. máj. 11. –): színésznő. Édesapja diszlettervező volt. A kolozsvári színház váradi vendégjátéka alkalmával statisztaként lépett fel a *Magdát kicsapják* c. darabban. *Kádár* Imre, a kolozsvári Thália Színház ig.-ja felismerte tehetségét, s színházához szerződtette. Rövid idő alatt a társ. népszerű színésznője lett. A színház erdélyi vendégjátékai során Brassóban, Nagyváradon, Temesváron, Marosvásárhelyen lépett fel. Rövid idő alatt klasszikus darabokban és modern színművekben főszerepeket játszott. Volt drámai hősnő és vj.-i naiva. Ő volt a m. színjátszás legfiatalabb *Júliája* (Sh.: Rómeó és Júlia), volt *Éva* Madách I. Az ember tragédiájában, *Zília* Heltai J.: *A néma leventé*-ben, eljátszotta Shaw *Szent Johannáját* és ifj. A. Dumas: *A kaméliás hölgy* címszerepét. 1941-ben a Vigszínházba szerződött, ahol többek között *Inkle*-t alakította Somlay Artúr oldalán Hauptmann *Naplemente előtt* c. darabjában, és ugyancsak együtt játszottak el Wilder *A mi kis városunk* c. drámájának főszerepeit. 1946-ban Erdélyben vendégszerepelt frenetikus sikerrel. 1947-ben a Belvárosi Színházban Kállay Ferenc oldalán újra eljátszotta *Júliát*. Érzelemgazdag játéka, vonzó külseje, játékának drámai ereje jól érvényesült a filmekben is. 1942–1944 között hét m. filmben játszott (*A hegyek lánya*, *A lép virága*, *Szép csillag*, *Ragaszkodom a szerelemhez*, *Ördöglovas*, *Magyar kívánság hangverseny*, *Vihar után*). Korán visszavonult a színháztól. Családjával Londonban telepedett le. – Ir. Kovács Gy.: Sűgő nélkül (A Hét 1978-as Évkönyve); Enyedi S.: Öt év a kétszázból (1991).

Fényes Anna (Nagyvárad, 1899. jan. 6.–?): színésznő. Pályáját ötévesen kezdte gyerekprimadonnaként. 1908-tól a Király és a Magyar Színház gyerek-, majd felnőtt-színésznője volt. 1925-ben férjhez ment, és lemondott a pályáról. Primadonna és drámai szende szerepekben voltak sikerei. Filmekben is játszott. F.Sz. Jánoska (Jacobi V.); Stanley (Jones: Gésák); *Lili* (Földes I.: Grün Lili).

Fényes Márta (Debrecen, 1925. ápr. 13.–Debrecen, 1981. máj. 7.): rendező. Zongoraművésznek készült, majd 1945 után lépett színi pályára Debrecenben. 1946-tól 1957-ig művészettörténeti tanulmányokat folytatott. 1957-től a debreceni Csokonai Színházban segédrend., 1962–1971 között pedig rend. 1971-től 1980-ig a Pécsi Nemzeti Színházban dolgozott. Sokat foglalkozott amatőr színjátszókkal, mint a megyei népművelési tanácsadó színjátszó szakreferense. Főként zenés vj.-okat és operetteket rendezett. F.R. Loewer: *My Fair Lady*; Sh.: *A makrancos hölgy*; Molnár F.: *Doktor úr*; Huszka J.: *Gül Baba*.

Fényes Szabolcs (Nagyvárad, 1912. ápr. 30.–Bp., 1986. okt. 12.): zeneszerző. Zenei tanulmányait *Siklós* Albertnél végezte. *Maya* c. operettjének (1931) sikere után 1931-től 1934-ig Berlinben az UFA filmgyár megbízásából Fényes Péter néven dolgozott, többek között néhány dalt is komponált Zarah Leander számára. Hazatérését követően 1935-től műveit rendszeresen sikerrel mutatták be a zenés színházak. 1942-től 1949-ig és 1957–1960 között a Fővárosi Operettszínház ig.-ja, 1949–1957 között a Vidám Színpad zenei vezetője volt. Számos - külföldön is nagy sikert aratott – operett, musical és filmzene, valamint népszerű slágerek szerzőjeként szerzett hírnevet. Az elmúlt fél évszázadban a műfaj legtermékenyebb szerzői közé tartozott. Megközelítőleg 600 szanont, több mint száz filmzenét és közel 45 zenés színpadi művet írt, amelyek közül jónéhány tartós nemzetközi sikert ért meg. Erkel Ferenc-díjas. F.M. *Maya* (1931); *Manolita* (1932); *Az ördög nem alszik* (1940); *Vén diófa* (1942); *Rigó Jancsi* (1947); *Szombat délután* (1954); *Szerencsés flótás* (1955); *Duna-parti randevú* (1957); *Majd a papa* (1958); *A csók* (Dóczi L. vigjátéka, 1968); *A kutya, akit Bozzi úrnak hívnak* (1976); *Florentin kalap* (1979).

Fenyő Aladár; *Fried* (Magyarokanizsa, 1881. júl. 11.–Bp., 1981. aug. 3.): színész. A SzAk-t 1912-ben végezte el. 1912–1914 között Szabadkán, 1914–1916 között Székesfehérvárott játszott. 1916–1922 között a Vig, 1922–23-ban a Renaissance, 1923–1925 között ismét a Vig, 1927–1929 között a Fővárosi Operettszínház tagja volt. Ezután nem volt állandó szerződése, több alkalmi előadáson is szerepelt. 1945-ben a Színészek Szabad Szakszervezetének tisztviselője volt. 1952–1954 között a Madách, 1954–56-ban a Petőfi, 1956-tól 1963-ig a Jókai, 1964-től a Thália Színházban lépett színpadra. Drámai hős, majd jellem- és epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Harpon* (Molière: A fősvény); *Mercutio* (Sh.: Hamlet); *Jágó* (Sh.: Othello).

Fenyő Emil (Magyarokanizsa, 1889. márc. 18.–Bp., 1980. aug. 15.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1909-ben végezte el. 1909–10-ben Nagyváradon, 1910–11-ben Szabadkán, 1911–12-ben Nagyváradon, majd Pozsonyban, 1913–1916 között Miskolcon játszott. 1917-től a Vigszínházban szerepelt. 1921-ben a Royal Orfeumban lépett színpadra. Ezután Berlinben, Afrikában és Párizsban némafilmeket forgatott. 1932–33-ban a Kamara Színházban, 1934-ben a Fővárosi Operett, 1935-ben a Bethlen téri és a Royal, 1936–1938 között a Belvárosi és a Művész Színházban játszott. A színészkamarának nem lehetett tagja, csak az OMIKE Művészakció keretében működhetett. 1945–1947 között a Vig és a Pesti, 1948-ban a Modern Színházban, 1949-ben a Művész Színházban kapott szerepeket. 1950–1964 között a Nemzeti Színház tagja volt, majd nyugalomba vonult. Jó megjelenése, szép hangja, tiszta beszéde, eleganciája jól érvényesült drámai hősök szerepében. Később karakter- és epizód szerepeket formált meg. 1964-ben érdemes művész kitüntetést kapott.

F.Sz. *Liliom* (Molnár F.); *Ocskay brigadéros* (Herczeg F.); *Reimsi érsék* (Shaw: Szent Johanna); *Horváth Mihály* (Illyés Gy.: Fáklyaláng).

fényszabályozás: a színpadvilágításra szolgáló áramkörök feszültségének változtatása 0 és a névleges feszültségérték között annak érdekében, hogy a különböző irányból a játéktérbe érkező fények a szereplőket, díszleteket, tárgyakat a kívánt hatásnak megfelelő megvilágítási értékkel világítsák meg. Az áramkörök száma közepes színháznál ma már 150–200, egy-egy előadáson belül pedig nem ritka a százat is meghaladó világítási változás. A ~ra szolgáló berendezések vezérlőpultja a korszerű elektronika elemeiből épül fel, programozható, több száz memóriahellyel rendelkezik, egy-egy előadás világítási adatainak tárolása pedig mágneskártyán is lehetséges *világítástechnika*.

Fényező: 1945–46-ban megjelenő művészeti hetilap. Főszerk.-je *Balázs* Béla. Színházi írásai mellett figyelemmel kísérte a zenei és képzőművészeti élet eseményeit is. A lap munkatársa volt *Lányi* Viktor, *Márkus* László, *Mátrai-Betegh* Béla.

Fenyvesi Balázs (Debrecen, 1910. okt. 3.–): színész. Nyomdász volt és műkedvelőként játszott először. 1951-től 1972-ig az Állami Faluszínház, ill. a Dérnyé Színház törzstagja volt. Nyugdíjasként 1982-ig fellépett még. Elsősorban jellemszínész. 1961-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Brighella* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Valkay* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Szorin* (Csehov: Sirály); *Csányi László* (Illyés Gy.: Fáklyaláng).

Fenyvesi Emil; *Teidelbaum* (Ternye, 1859. máj. 31.–Bp., 1924. márc. 20.): színész. 1876-ban lépett színpadra *Gerőfy* Andor társ.-ában Miskolcon. Hűszévi vidéki színészkedés után, főként Kolozsvárott, Nagyváradon, Debrecenben aratva sikereket, 1895-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött, de mivel nem foglalkoztatták eleget, a következő évadban átszerződött a Vigszínházhoz, melynek haláláig tagja maradt. Bonviván és kiváló jellemszínész volt, aki a könnyed komédiákban és a történelmi darabokban egyaránt megálta a helyét. Játékát átgondoltság, erő, szenvedély és fölülményes mesterségbeli tudás jellemezte. Szerepeit természetesen, finom humorral, izléssel és eleganciával alakította. F.Sz. *Don Caesar de Bazan* (Dumanoir-D'Ennery): *Tarján Gida* (Herczeg F.: A dolovai nábob leánya); *Des Prunelles* (Sardou-Najac: Válgunk el!); *ifj. Nagy István* (Bródy S.: A tanítónő); *Svengali* (Potter: Trilby); *Csebutikin* (Csehov: Három nővér); *Anderson* (Shaw: Az ördög cimborája); *Herodes* (Wilde: Salome); *Justin* (Bernstein: Izrael); *Ocskay brigadéros* (Herczeg F.); *Szabóky Zsigmond Ráfáel* (Szomorú D.). Huszonhat korai hazai némafilmben szerepelt, pl. *A csikós* (1912), *Lyon Lea* (1915), *Karenina Anna* (1918), *Az egyhuszasos lány* (1923). – Ir. Somló I.: F. E. (Kor- és pályatársak, 1968).

Fenyvessi Margit (? , 1878. okt. 26.–?): énekesnő. 15 éves korában fellépett a Budai Színházban *Krecsányi Ignácnál*, majd Szatmáron és Nagyváradon szerepelt szubrett szerepekben. Mivel az Operaházhoz nem tudott szerződni, egy ideig külföldön, Németországban játszott. 1901–1903-ban Kolozsvárott volt szerződésben, és fellépett Arad, Pozsony, Fiume, Szeged és Temesvár színpadain. F.Sz. *Lisbeth* (Planquette: Rip van Winkle); *Szép Heléna* (Offenbach); *Lange* (Lecocq: Angot aszszony lánya); *Amneris* (Verdi: Aida); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Carmen* (Bizet).

Fenyvessy Éva (Zombor, 1911. okt. 31.–): színész. Pályáját Pécsen kezdte gyermekszínészként, majd 1930-ban elvégezte *Rákosi* Szidi színiiskoláját. 1933-ig a Király Színházban játszott, később szerepekre szerződött a Magyar, ill. az Andrassy úti Színházba.

1950-től nyugdíjazásáig a Fővárosi Operettszínház művésznöje, de még 1979-ig fellépett. Főként zenés vígokban és operettek szubrett szerepeiben tűnt fel. Emlékezetes filmes alakítása volt a *Hyppolit, a lakájban* a lány szerepe. F.Sz. *Hárfa Dodó* (Erdélyi M.: Fehérvári huszárok); *Betty* (Békeffy I.–Stella A.: Janika); *Luna* (Offenbach: Orfeusz az alvilágban).

fényvető: a színházban leggyakrabban alkalmazott tásvilágítási eszköz. A korszerű *~*k teljesítménye 500–2000 W között van. Optikai felepitésüktől függően osztályozhatók: a *plankonvex-lencsés ~* határozott kontúrral, a *prizmás-konvex-lencsés ~* hasonló, de egyenletesebb megvilágítást biztosító tulajdonsággal, a *bordás-lencsés (Fresnel) ~* fokozatos átmenettel rendelkezik. A *profil-~* optikai rendszere lehetővé teszi a fénykéve átmérőjét változtató ún. irisz-blende, *gobo*, és a fénysugarat négyoldalt egyenes vonalakkal lehatároló „kések” alkalmazását. A fény színezésére kézzel v. távirányítású színváltókkal színszűrő fóliát helyeznek a *~*ből kilépő fénysugár útjába. A szereplőket követő *fejgép* fénye kiemeli őket környezetükből.

Ferdinándi Ilonka (Becserek, 1921. dec. 13.–): színésznő. Pályáját műkedvelőként kezdte 1938-ban, 1952-től a Madách Amatőrszínház előadásain lépett fel, mintegy 50 szerepet alakított, többek között az 1953–54-es évadban, amikor a társ. hivatásos státust kapott. Főleg anyaszerepeket játszott sikerrel drámai és komikus szerepkörben és zenés darabokban. F.Sz. *Nagyasszony* (Bródy S.: A tanítónő); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Zivka* (Nusić: A miniszterné); *Laura Lenbach* (Krleža: Agónia); *Elizabeth Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Dacia* (Musatescu: Titanic-keringő); *Vassza Zseleznova* (Gorkij); *Beatrice* (Miller: Pillantás a hídról).

Ferenc József Színház: → *Temesvár*

Ferencz Éva (Szolnok, 1951. jún. 17.–): színésznő. 1977-ben a SzAk elvégzése után a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1978-tól a Békés Megyei Jókai, 1979-től a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1981-től Ausztriában lépett fel (Sankt Pölten, Bécs), 1988 óta a debreceni Csokonai Színház tagja. Főleg zenés darabokban játszik. F.Sz. *Júlia* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Madeleine* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Marica grófnő* (Kálmán I.).

Ferencz László (Munkács, 1923. júl. 11.–Bp., 1981. máj. 18.): színész, pantomimművész. 1950-ben végzett a SzAk-n, ahol 1954-ig tanársegéd, majd tanár volt. Ezalatt a Madách Színházban játszott, majd 1954-től a Fővárosi Operettszínházhoz, a zenés Petőfi Színházhoz, a Vígyszínházhoz és a Vidám Színpadhoz szerződött. Karakter szerepeket, epizódfigurákat alakított, önálló esteket adott pantomimműsorával. Gyakran szerepelt filmen, a televízióban, a rádióban is. F.Sz. *Főherceg* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Szomorúfűz Walter* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Józsi* (Burkhard: Tűzijáték); *Báró* (Jókai M.–Illés E.–Polgár T.: Gazdag szegények); *Antoine de Marini lovag* (Sárközy I.: Szelisteyi asszonyok); *Don Olivárez* (Kerekes J.: Kard és szerelem).

Ferenczi Frigyes (Pest-Buda, 1869. szept. 14.–Bp., 1935. júl. 21.): operarendező. Pápán, Bp.-en, majd a bécsi Burgtheater iskolájában tanult. 1892-től vidéki társ.-oknál operett-buffóként volt sikeres. Rend.-i pályájának első állomásai Debrecen és Szeged voltak. 1908-ban Wagner-, 1912-ben színészegyesületi ösztöndíjat kapott. Bp.-en először a Városi Színház rend.-je volt. 1917-ben került az Operaházhoz, ahol két kisebb megszakitással 1934-ig dolgozott. 1919–22-ben a Fő-

városi Operettszínházban is rendezett. Nézeteit az együttesjáték, a beszédtechnika stb. fontosságáról *Színház és rendezés* (1910) című könyvében fejtette ki. Opera-, operett-, balettlírettőket írt és fordított. Szakmai tudása, személyisége a pályatársak között rendkívül népszerűvé tette. F.R. *Árgyirus királyfi* (Brada R., 1924); *Diótörő* (Brada R., 1927); *Manon Lescaut* (Puccini).

FERENCZI IBI
(Majthényi Mihály: Harmadik ablak)

Ferenczi Ibi (Zenta, 1915. febr. 26.–Szabadka, 1960. ápr. 5.): színésznő. Gazdag műkedvelői múlt után szerződött Szabadkára 1947-ben. Érzelemtel, érett nők hiteles alakításával, kulturált, visszafogott, de mégis magával ragadó játékkal – a polgári színjátszás legjobb hagyományainak szellemében – vívta ki a vezetőszínészi státust és megbecsülést. F.Sz. *Rosina* (Beaumarchais: A szevillai borbély); *Vivie* (Shaw: Warrenné mestersége); *Szedervány Kamilla* (Csiky G.: A proletárok); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Candida* (Shaw); *Marianne* (Molnár F.: Delila); *Birdie* (Hellmann: Kis róka); *Kleia* (Figueiredo: A róka meg a szőlő); *Gabriela* (Kosier: Tarantella). – Ir. Burkus V.: Ibolya (Szabadka, 1970).

Ferenczi Jenő (Újvidék, 1930. nov. 14.–): színész. Az Újvidéki Rádió színészegy.-e szerződtette 1955-ben, ahonnan 1990-ben ment nyugdíjba. Gyakran kapott szerepet az Újvidéki Színházban, elsősorban komikus és karakterszínész volt. F.Sz. *Csebutikin* (Csehov: Három nővér); *Szimeonov-Piscsik* (Csehov: Cseresznyés kert); *Almády* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Öregember* (Ionesco: Székek); *Sganarelle* (Molière: Don Juan); *Eugeniusz* (Mrozek: Tangó); *Barabás Ádám* (Örkény I.: Forгатókönyv); *Puzsér* (Molnár F.: Doktor úr).

Ferenczi Krisztina (Bp., 1950. dec. 9.–): színésznő. 1974-ben végezte el a SzAk-t és a debreceni Csokonai Színház tagja lett. 1976–77-ben a Radnóti Színpadon, 1977–1981 között a József Attila Színházban szerepelt. Közben 1979-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen tanult. 1981-től a Népszínház, 1984-től a Pécsi Nemzeti, 1987-től a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1988-ban Debrecenben játszott, majd 1989-től 1991-ig a Szegedi Nemzeti Színház művésznöje volt. 1991 óta szabadfoglalkozású színésznő. Fiatal hősnők után elsősorban karakter szerepeket alakít. Önálló esteket is készít, írással is foglalkozik. F.Sz. *Katyerina* (Osztrovskij: Vihar); *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera);

Beatrice (Goldoni: A hazug); *Báthory Susánna* (Weöres S.: A kétfejű fenevad); *Anna* (Tolsztoj-Sándor J.: Anna Karenina); *Vera* (Havel: Vernisszázs). Önálló estje: *Openheim alszik* (Egyetemi Színpad, 1987). Könyve: *Neked írom naplóm* (Timár Béla emlékére, 1991).

Ferenczy Zoltán (Kisborsa, 1857. okt. 7.–Bp., 1927. máj. 31.): irodalom- és színháztörténész, fordító. 1879-ben bölcsészdiplomát szerzett a kolozsvári egyetemen, ahol 1881–1903 között tanár, 1891–1899 között az egyetemi könyvtár ig.-ja. A kolozsvári m. színészet 100. évfordulója alkalmából végzett forráskutatásait összegezte *A kolozsvári színészet és színház története* (Kolozsvár, 1897) c. monográfiájában. 1903-tól a bp.-i tudományegyetem tanára és a Kisfaludy Társaság tagja. 1905-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1917-től rendes tagja. 1903-tól 1925-ig az Egyetemi Könyvtár ig.-ja, 1925–1927 között az MTA főkönyvtárosa, 1912–1922 között a Magyar Shakespeare Társ. szerk.-je volt. 1899-től Bp.-en élt. Korának legismertebb irodalomtörténésze és kiemelkedő biográfusa volt. Lefordította Goethe *Faustjának* I. részét. Írt verseket, kéziratban maradt regényt. Drámái: *Az aranykakas*; *Lázár János*; *Száz év előtt*; *Judit* (kéziratos töredék). – Ir. Császár E.: F. Z. emlékezete (1930).

Ferenczy Anna; *Sedilekné* (Nyitragerecsér, 1933. aug. 18.–): színésznő. 1950-től a Faluszínház, 1952-től a komáromi Magyar Területi Színház művésznője. Kivételes tehetsége már a pályafutása elején kitűnt. A komáromi egy. legjobb színésznői közé tartozik. Kezdetben a fiatal falusi lányok szerepei álltak hozzá közelebb, később a fiatal nők, asszonyok igényes drámai alakjai. Színésznői játékát a lírai finomság, a mély és gazdag érzelmi átélés, a szereppel való teljes azonosulás jellemzi. Érdemes művész (1982). F.Sz. *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Anna Karenina* (Tolsztoj); *Baradlayné* (Jókai M.: A köszívű ember fiai); *Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Zsani néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül).

Ferenczy Annamária (Magyarláp, 1928.–): színésznő. Színházi pályafutását karénesként kezdte 1949-ben Kolozsvárott az Állami Magyar Operában. Közben 1951-ben elvégezte a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet. 1953-ban megvált az operától és Nagyváradra szerződött. Tizenkét évig játszott operettekben, zenés és prózai darabokban, tragédiákban, társalgási drámákban és vígjátékokban. 1965-ben társ.-ot cserélt, Temesvárra szerződött, ahol nyugdíjazásáig az együttes tagja volt. Szerepeinek skálája széles, legjobb alakításait drámai erő és jellemformáló készség jellemzi. F.Sz. *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Yvette* (Brecht: Kurácsi mama); *Antigone* (Szophoklész); *Melitta* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Nagy Rózi anyja*, *Balladás asszony* (Sütő A.: Anyám könnyű álmot ígér). Előadóestjei: *Evezredek húrjain*; *Neked*.

Ferenczy Csongor (Szászrégen, 1939. nov. 12.–): színész. 1962-ben végzett Marosvásárhelyen, 1962-től a temesvári, 1968-tól a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház, 1972-től a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház tagja volt. 1980-ban Mo.-ra szerződött, 1983 óta a Nemzeti Színház tagja. Markáns, szép beszédkulturájú művész. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Peer Gynt* (Ibsen); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Corbaccio* (Jonson: Volpone); *Czintos Bálint* (Tamási Á.: Csalóka szivárvány); *Popriszsin* (Gogol: Egy örült naplója); *Lucifer* (Balogh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió); *Fehér Márton* (Szörényi L.–Bródy J.: Fehér Anna); *Simon Stimson* (Wilder: A mi kis városunk).

Ferenczy Gyula (Kolozsvár, 1891. ápr. 12.–Bp., 1962. febr. 13.): zeneszerző, színműíró, színházzervező, színész. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott kezdte, Bécsben és Párizsban folytatta. Zeneszerzőként indult. *Intermezzo* c. balettjét a zürichi Duncan Theater mutatta be. Hazatérve létrehozta a székelyföldi társ.-ot, amely vándoregyüttesként járta a városokat és nagyobb településeket. 1926–27-ben és 1932-től 1934-ig ő nyerte el Székelyudvarhely színi koncesszióját. A társ. játérendjében klasszikus drámák – főként Goldoni és Molière vígjátékai –, társadalmi-nemzeti létkérdéseket boncolgató művek – Katona József, Gorkij alkotásai – és modern színpadi törekvéseket képviselő szövegek szerepelnek – Strindberg –, a megélhetést biztosító operettek, aktuális tárgyú könnyebb fajsúlyú előadások mellett. Nevüket a színháztörténetbe főként a → *Kék madármozgalom* előfutáraként írták be. Maga ~ könnyűzenei szerzeményeivel vált igazán népszerűvé, ezeket többnyire feleségével, Szász Ilonával együtt adta elő. Szindarabot is írt *Tudjátok-e, mi az, szeretőnek lenni?* c. (Sepsiszentgyörgyön nyomtatásban is megjelent 1927-ben). 1936-ban Tordán színre vitte Pálfi Miklós *Ütépítők* c. színművét, amely Balázs Ferencnek, az érzékeny tollú írónak és társadalomszervezőnek, a korán elhunyt mészköi unitárius papnak állít emléket. Életének utolsó két és fél évtizedében színészként lépett fel. A Jászai Mari Színeszortthonban hunyt el.

FERENCZY ISTVÁN

Ferenczy István (Szászrégen, 1937. aug. 31.–): színész, tanár. 1959-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A Marosvásárhelyi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1977-től az Intézet előadótanára, majd tanára. Meghatározó súlyú egyéniség, aki hitelesen kelt életre népzéveket, nagyformátumú tudósokat vagy művészeket és befelé forduló, magukba zárkózó figurákat. A valóság és a mese vagy az álom határán lebegő *Tamási Áron*-hősökhöz is ő találta meg leginkább az utat az erdélyi m. színészek közül. Beszéde izes, humora kissé nyers, de eredeti, sok színben és árnyalatban csillog. F.Sz. *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Bakk Lukács* (Tamási Á.: Énekes madár); *Czintos Bálint* (Tamási Á.: Csalóka szivárvány); *Bolyai János* (Németh L.: A két Bolyai); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Kálvin* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Mózes* (Madách I.); *Vaszka Pepel* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Ferenczy József (Korlát, 1846. febr. 5.–Bp., 1912. nov. 23.): színész, rendező. 1863. aug.-ban lépett színpadra *Demjén* Károlynál és 1900-ban ment nyugdíjba. 1887–90-ben a Színészegyesület Igazgatótanácsának titkára volt.

M.A. 1869: Kovács Mór; 1870: Kétszery József; 1871–72: Miklósy Gyula; 1873: Szegedi Mihály, Szuper Károly, Völgyi György; 1874: Follinus János; 1877–82: Károlyi Lajos; 1878: Miklósy Gyula; 1886: Népszínház. Rendezőként: 1891: Népszínház.

Ferenczy Károly; *Szabó* (Bp., 1876. nov. 28.–Bp., 1945): színész, színházigazgató. 1896-ban *Polgár* Károly társ.-ában kezdte pályáját. 1897–98-ban a Magyar Színházban, 1899. ápr.-tól *Micsey* F. Károly társ.-ában, 1899–1901 között Miskolcon, 1901–02-ben Szegeden, 1902-től a Magyar, 1903–1905 között a Király, 1905-től 1907-ig ismét a Magyar Színházban játszott. 1907–08-ban a Fővárosi Kabaré, 1908–1910 között a Modern Színpad Kabaré, 1910-től 1912-ig a Vigzínház tagja volt. 1906-ban és 1908-ban a Városligeti Színkörben is fellépett. 1912-ben önálló kabarét nyitott, amely csakhamar csődbe ment. Harcolt az I. világháborúban. 1918-tól a Fővárosi Orfeum – 1919–20-ban a Fővárosi Kabaré –, 1921–1923 között a Pódium művésze volt. 1924-ben az Operettszínházban, 1925–26-ban, ill. 1927–1932 között a Városi Színházban szerepelt, melynek 1930–31-ben helyettes ig.-ja, 1931–32-ben ig.-ja volt. Ezután alig kapott szereplési lehetőséget. 1939–1941 között a Turul Szépművészeti Céh nevű könyvkiadónál tevékenykedett. Pályáját táncoskomikusként kezdte, de drámai jellemszerepeket is megformált. A kabaréműfajban „szcenizált dalaival” aratott sikereket. F.Sz. *Bar-muche* (Herblay: Bohémszerellem); (íjf. J. Strauss: A cigánybáró); *Ripacs* (Szigeti J.: Csókon szerzett vőlegény); *Saint Hypothèse* (Hervé: Lili).

Ferenczy Paula; *Tomasowsky* (?–Bp., 1914. ápr. 4.): táncosnő, balettmester. A Nemzeti Színház szolótáncosnője, majd 1913-ig az Operaház tagja. Az 1880-as évek egyik legünnepeltebb balerinája, aki később az Operaházban balettmesterként is tevékenykedett. F.Sz. *Sylvia* (Campilli F.); *Havasi gyopár* (Guerra M.).

Ferenczy Kabaré (1912): 1912-ben *Ferenczy Károly* színész által alapított kabaré, amely fél évig működött Bp.-en a Gyár (ma Jókai) u. 21. sz. alatt. Itt mutatkozott be mint konferanszié *Békéffy* László, 1913. nov.-ben *Paulini* Béla *Pesti Kabaréja* ugyanitt két hónapig működött, majd *Sziklay* Kornél színész egy második bejáratot nyitott a Nagykörút felé *Erdékes Kabaré* néven. Műsorának központjában mindig ő maga állt mint szerző, színész és konferanszié. 1917 nyarán *Dobos* István *Intim Kabaré* néven nyitotta meg. Zenei vez. *Hetényi-Heidelberg* Albert volt. Műsorán rendszeresen szerepelt egy-egy grand-guignol is. Működésével utódja, a *Teréz-körúti Színpad* jó hírnevét teremtette meg. Színpadán *Radó* Sándor, *Mály* Gerő, *Szöllősy* Rózsi, *Szenes* Ernő, *Szabolcs* Ernő játszottak.

Ferencsik János (Bp., 1907. jan. 18.–Bp., 1984. jún. 12.): karmester, fő-zeneigazgató. Tanulmányait a Nemzeti Zenedében zeneszerzés és orgona szakon végezte. 1928-ban az Operaház korrepetitora, majd 1931-ben karmestere. 1930–31-ben a Bayreuthi Ünnepi Játékokon zenei asszisztensként vett részt. 1945-ben az Operaház első karmestere, 1957–1973 között, valamint 1978-tól 1984-ig főzeneig.-ja volt. A II. világháborút követő években rendszeresen vendégszerepelt a bécsi Staatsoperben. 1953-tól haláláig az Állami Hangversenyzenekar fő-zeneig.-ja, 1960-tól 1966-ig a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara elnök-karnagya volt. Az Állami Hangversenyzenekar fő-zeneig.-jaként,

koncertdirigensként egyaránt többször vett részt hangversenykörúton az egész világon, és meghívottja volt a legrangosabb nemzetközi fesztiváloknak. Számos lemezfelvétele készült Mo.-on és külföldön, amelyek közül több nemzetközi elismerésben részesült. Korának legjelentősebb m. karmestere volt, aki műhatatlan érdemeit szerzett operaházi működésével és a m. zene nemzetközi megismertetésével. Hiteles Bartók-interpretációja – lemezfelvételei révén – az egész világon mértékadó. A Nemzeti Zenede és a Zak tanáráként a legnehezebb előadói tradíciókat közvetítette tanítványainak.

FERENCSIK JÁNOS

Operaházi működését rendkívüli precizitás és stílusismeret jellemezte. Repertoárján szerepelt a teljes operairodalom, legothonosabb azonban *Mozart*, *Wagner* és *Puccini*, valamint *Bartók* Béla és *Kodály* Zoltán színpadi műveinek világában volt. Zenei tolmácsolásának hitelessége elsősorban a zenei karakterek átélésén, tökéletes megformálásán alapult. Számos elismerés mellett kétszeres Kossuth-díjas (1951, 1961), valamint kiváló (1954) és érdemes művész (1952) kitüntetésben részesült.

Ferrari Violetta (Hódmezővásárhely, 1930. ápr. 25.–): színésznő. Hatévesen kezdte pályáját a Pesti Színházban gyermekszínészként. 1949-ben végezte el a SzAk-t, mint a Madách Színház ösztöndíjasa. 1950–1956 között a Nemzeti Színház művésznője volt. 1956-ban elhagyta az országot. Előbb Bécsben, majd az NSZK-ban telepedett le, ahol folytatta pályafutását 1986-ig. Több jelentős filmben játszott. Alakításaira a hitetó erő, gesztusaira a mértéktartás jellemző. Főként tragikus hősnők szerepében aratott sikert, de a vidám, zenés műfaj sem állt távol tőle, ahogy ezt németországi karrierje is bizonyítja. 1955-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Kátya* (Gorkij: Ellenségek); *Cherubin* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Antonyina* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Vivie* (Shaw: Warrenne mestersége); *Ophélie* (Sh.: Hamlet); *Marianna* (Molière: A fősvény); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Irma* (Breffort-Monnot: Irma, te édes!); *Cleopatra* (Shaw: Caesar és Cleopatra); *Hedda* (Ibsen: Hedda Gabler).

fertőrákosi barlangszínpad: a használaton kívüli, tágas belső terekkel rendelkező mészkőbányát teátrális rendezvények céljára a Soproni Ünnepi Hetek – 1970 keretében vették először igénybe, bár a gondolat már 1963-ban felmerült 1964-ben Várkonyi Zoltán itt for-

gatta *A köztívű ember fiai* c. filmjének néhány külső felvételét. – 1970. jún. 27-én a győri Kisfaludy Színház együttese Szophoklész *Oidipusz királyát*, júl. 5-én egy alkalmi operaegyüttes Haydn *Ember a holdon* c. vígoperáját mutatta be. A következő tíz évadon át minden nyáron rendeztek előadásokat: antik klasszikus művek (*Angügoné, Elektra, Oresztész*), nagyoperák (*A trubadúr, Aida, Don Carlos, Nabucco, A varázsfuvola*), operettek és musicalek (*János vitéz, Gül Baba, Sybill, Boccaccio, Képzelt riport egy popfesztiválról, Zorba*) és balettprodukciók kerültek színre. – A ~t 1986-ban átépítették és 1987-ben a Pécsi Nemzeti Színház vendégjátékával újra megnyitották, azóta gazdasági okokból működése ismét szünetel.

Festetics Andor, gr. (Dunaharaszti, 1857. nov. 26.–uo., 1929. márc. 25.): színész, színházigazgató. Egyetemi tanulmányokat folytatott és párhuzamosan elvégezte a SzAk-t 1880-ban. Hét éven át vidéken – Kolozsvár (1880–84), Kassa (1884–86), Nyíregyháza–Szeged (1886) – lépett fel, ahol *Tolnay* néven szerepelt. 1887-től a Nemzeti Színház tagja volt, előbb mint színész és titkár, 1894-től ig.helyettes, 1896–1900 között pedig mint ig. 1900-ban a vidéki színészet országos felügyelője lett. Nagy érdemeket szerzett a vidéki színészet rendezése, a színpártoló egyesületek, színiügyi bizottságok kialakítása és támogatása, valamint a kerületi rendszer kialakítása terén. 1909-től a Nemzeti Színház örökös tagja. Szerelmes és társalgási szerepeket játszott. F.Sz. *Basilio* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Carlo* (Sardou: Rabagas); *Gratignan Adhemar* (Sardou–Najac: Váljunk el!). F.M. *Kiadó lakás* (1888); *Új szomszédság* (1891).

Festetics Leó, gr. (Pécs, 1800. okt. 8.–Bp., 1884. nov. 15.): színházvezető, szakíró, zeneszerző. 1852–1854 között a Nemzeti Színház ig.-ja. A főrangú közönség megnyerése érdekében az operaműsort részesítette előnyben, neves külföldi vendégeket hívott, átszervezte a drámaírói bizottságot és dalműbírói bizottságot alapított. Intézkedéseitől az irodalmi közvélemény a m. dráma ügyét féltette, ezért ismételt támadások érték. 1853–54-ben saját nemzeti színházi orgánumot, a *Déli-bábot* szerk. és adott ki, amelyben maga is közölt vitacikkeket. 1864-ben a Színi Tanoda megszervezésével bízták meg, 1865–1880 között az intézmény első főig.-ja volt. Tankönyvként használták *Illemtan* c. könyvét (Pest, 1867). 1840–1846 között: a Pest-Budai Hangszegyesület elnöke. Zeneszerző, aki elsősorban dalokat írt; megzenésítette *Arany János* és *Petőfi Sándor* verseit is. Könyvei: *A nemzeti színházról* (Pest, 1856, 1861); *Néhány szó a művészet és a Nemzeti Színház érdekében* (Pest, 1867). Hivatali irataiból közölt Pukánszky Kádár J.: *Iratok a Nemzeti Színház történetéből* (1938); 77 ismeretlen dokumentum a régi Nemzeti Színházról, 1838–1885.

Festők, Építésszek, Szobrászok, Énekesek, Komédiások Klubja: → *Fészek Klub*

Fésűs Tamás (Debrecen, 1953. máj. 27.–): színész. Nyomdai fényképész volt és a debreceni KISZÖV Irodalmi Színpadának tagja. 1976-tól a debreceni Csokonai Színház színészeként már jelentősebb feladatokat is kapott. 1982-ben elvégezte a SzAk-t és Debrecenbe szerződött, 1986–1989 között az Arany János Színházban játszott. 1989 óta az egri Gárdonyi Géza Színház művésze. Kiváló karakterszínész, de drámai hősöket is alakít. F.Sz. *Cliff* (Kander–Ebb: Kabaré); *Edgar* (Sh.: Lear király); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Alfred* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő).

Fészek Klub: 1901-ben alakult meg Bp.-en a Kertész utca 36. sz. alatt a ~. Elnevezése a *Festők, Építésszek, Szobrászok, Énekesek és Komédiások Klubjának* kez-

dőbetűit rejt. A ~ létrehozásának célja az volt, hogy „művészeink eddigi szétszórott csoportjai egy kedves, meleg fészekben kölcsönös szeretetben és becsületben találkozhassanak”. 1944-ben, a nyilas kormányzás alatt *Magyar Művészek Háza*, 1950-től 1958-ig az épület *Művészeti Szövetségek Háza* néven működött. A II. világháborúban megsérült, 1965-ben átépítették. 1959-től a ~ gazdája a *Művészeti Szakszervezetek Szövetsége* volt. A ~ a színművészek találkozóhelye, itt üléseztek az érdekvédelmi szervezetek, sajtótájékoztatókat, hangversenyeket, bálakat, bankettek rendeztek; kártyaszobája és étterme is népszerű. A ~ állandó anyagi nehézségek között működött és működik. 1991-től alapítvány segíti fenntartását. – Ir. Fészek. Emlékkönyv a Fészek Klub alapításának 60. évfordulójára (1962).

Fészek Színház (1941–1943): Az 1929-től *László Miklós* vezetésével működő amerikai m. Fészek Klub 1941-ben alakult Fészek Színházzá New Yorkban. *Békássy István* ig. irányításával hangulatos színházat alakítottak ki az East Side-i 78. utcában, ahol művészi igényrel válogatták és vitték színre a darabokat *Békássy István, Törzs Miklós v. Horváth Lajos* rendezésében. A karmester *Berwald Beatrice* volt. Társ.-i tagok voltak: *Erdődy Lilly, Kántor Pepa, Erdős Duci, Kava Margit, Gáthy Tibor, Csáktornyai Péter, Horváth Lajos, Papp István, Dobó Böske, Révész Margit, Tarkányi József, Radó Ottó, Hegedűs Lajos, Lévy György, Pataky Béla, Szalkay Juliska, Miko Zsigmond, Jávor György*. Változatos, színvonalas repertoárjuk kiemelkedő színészi teljesítményt igényelt. Műsorukon szerepelt: *Shaw*: Az ördög cimborája; *Molnár Ferenc*: Liliom; *Bródy Sándor*: A tanítónő; *Vaszary János*: Ketten egyedül; *Bókay János*: Szakíts helyettem; *Huszkó Jenő*: Gül Baba. 1943-ban *Erdődy Lilly* és *Horváth Lajos* vette át az ig.-i teendőket a Hollywoodba visszatérő *Békássy Istvántól*.

feszített díszlet: → *állódíszlet*

f. h.; *főiskolai hallgató:* a Színház- és Filmművészeti Főiskola színész-, rendező- stb. hallgatójának nem a főiskola által létrehozott előadásban történő közreműködése esetén használatos rövidítés. (1945-ig „a.n.”, azaz *akadémiai növendék* megjelölés szerepelt.)

Ficzere Attila (Ózd, 1945. máj. 23.–): táncos, balettmester. Az ABI elvégzése után – ahol *Nádasi Marcella* növendéke volt – az Operaház tagja lett 1963-ban. 1969-ben elhagyta Mo.-ot, azóta az USA-ban él. Először a Royal Winnipeg Balletnél kapott szólistaszerződést, majd 1973–1985 között a San Francisco Ballet szólistája volt. Jó felkészültségű táncos, aki a félkarakter szerepkörben is sikeres. Hatalmas repertoárt táncolt a két amerikai egy.-nel, 1985 óta pedig a Salt Lake City egyetem balett tanszékén professzor, ill. a Ballet Westnél balettmester. F.Sz. *Don Juan* (Christensen); *Mercurio* (Smuin: Rómeó és Júlia); *Gigolo* (Bolender: Souvenir); *főszerep* (Smuin: Eternal Idol).

Figaró: 1918–1920 között megjelenő hetilap. *Braun Sándor, Radnóti József* és *Lukács Gyula* szerk. Elsősorban színházi tárgyú írásokat közölt, de tartalmazott művészeti és irodalmi cikkeket, valamint beszámolt sporteseményekről, divathírkről is.

figuralista: → *statizta*

Figurina Animációs Kisszínpad: Pécsen 1983-ban alakult bábegyüttes. Alapítója *Siklósi Gábor* és felesége, *Fers Klára*, először *Figurina Bábegyüttes* néven szerepeltek. 1983-ban a televízió Ki mit tud? versenyen a bábkatégoriában első helyezést ért el. A Művelődési Minisztériumtól 1984-ben Nívódíjat kaptak. 1987-ben megnyerték az Eötvös József Alapítvány támogatását. 1988-ban a Művelődési Minisztérium és az Állami Ifjúsági és Sporthivatal pályadíját kapták a *Grim(m)aszok* c.

műsorukkal, amely egyik legsikeresebb produkciójuk. 1985 óta a hazai és külföldi bábfesztiválok rendszeres résztvevői. 1987-ben nemzetközi bábostálalkozót rendeztek Gödöllőn. Fennállásuk óta nyolc gyermekműsort és három felnőtt darabot készítettek.

figurine: → *jelmegtervezés*

Filep István: → *Óri Filep (Fülöp)* István

Fillár István (Csorna, 1926. ápr. 5.–Bp., 1989. máj. 20.): színész. 1951–52-ben a Nemzeti Színház ösztöndíjasa volt, majd 1953-ban elvégezte a SzAk-t esti tagozaton. 1953-tól 1956-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1963-ig a kaposvári Csiky Gergely, 1967-ig a Miskolci Nemzeti Színházban szerepelt. 1967-től haláláig a Madách Színház művésze volt. Alaposan kidolgozott epizód- és karakteralakítások fűződnek nevéhez. 1960-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Oszip* (Gogol: A revizor); *Svejk* (Brecht: Svejk a második világháborúban); *Frangepán László* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt).

Fillár István, ifj. (Miskolc, 1965. dec. 21.–): színész. 1989-ben a SzAk elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol prózai és zenés szerepekben egyaránt fellép. F.Sz. *Zoli* (Szép E.: Völegény); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Zwickli* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Film Színház Irodalom: 1938–1944 között megjelenő képes művészeti hetilap. Moharos Lajos és Egyed Zoltán, 1944 márc.–ától ápr.-ig Váró Andor szerkesztette. Különösen 1940-től a ~ volt a legolvasottabb, legbefolyásosabb színházi magazin. 1945-ben még egy száma megjelent. Az 1945–1948 között megjelenő *Színház* c. hetilap tartalmával és formájával is a ~ nyomdokain járt.

Film Színház Muzsika: az 1956. okt.-ben megszűnt Színház és Mozi c. hetilap hiányának pótlására jött létre. Első száma 1957. máj. 17-én jelent meg. Első felelős szerk.-je *Fejér* István volt. Sokrétű feladatot kívánt ellátni a hetente megjelenő lap. Tájékoztatta olvasóit a hazai színházi, filmes és zenei élet eseményeiről. Színkritikákat, színháztörténeti tárgyú cikkeket közöltek. R riportok jelentek meg színészekkel, előadásokról, forgatásokról. Külföldről kezdetben főként filmhíreket hoztak, később tárgult a kör a zenei és színházi élet újdonságai felé. Az újság a művelődés feladatát is felvállalta: versek, novellák, sőt az első évfolyamban még szindarab-mellékletek is megjelentek. Több állandó rovata is volt: pl. Zenei esték, Filmkrónika, Mi újság a ... Színházban?, Válogatott jelenések. 1990. okt. 6-án jelent meg az utolsó száma, anyagi okok miatt szűnt meg.

finálé (olasz): a zenés színjátéktípusok (opera, operett, musical stb.) látványos, hatásos felvonászározó (tömeg)-jelenete a felvonás főszereplőinek, valamint a tánc- és énekkar közreműködésével. (~ultimo, az előadást befejező utolsó jelenet.)

Finna Márta (Nagyenyed, 1919. ápr. 13.–): színésznő. A kolozsvári Thália Színház, majd nyugdíjazásáig az Állami Magyar Színház tagja volt. Epizód-szerepekben színes, változatos jellemeket keltett életre. F.Sz. *Kaja* (Ibsen: Solness építőmester); *Marianne* (Molière: Tartuffe); *Eszterágné* (Gergely S.: Vitézek és hősök); *Marja hercegnő* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke).

Finna Rózsa (Nagyenyed, 1921. dec. 29.–): színésznő. Kolozsvárott végzett a Magyar Művészeti Intézetben 1946–1950 között. 1950. szept. 1-jétől a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház művésze volt. Karakter- és epizód-szerepeket alakított. 1961 szept.-étől nyugdíjazásáig ének- és zenetanár volt. F.Sz. *Kisvicákné* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Anarda*

(Lope de Vega: A kertész kutyája); *Szülike* (Barta L.: Zsuzsi).

FIRT – Fédération Internationale pour la Recherche Théatrale – International Federation for Theatre Research: Színháztörténeti Kutatók Nemzetközi Szövetsége. Jelenleg ebben a szervezetben Magyarország felüggesztette tagságát.

Firtos Edit (Nagyvárad, 1964. jún. 2.–): színésznő. 1988-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és Nagyváradra szerződött. Hangulatosan, rokonszenvesen elevenít meg fiatal lány-szerepeket. F.Sz. *Constance Weber* (Shaffer: Amadeus); *Páki Bora* (Kovách A.: Téli zsoltár); *Silvia* (Betti: Bűntény a kecskeszigeten).

Fischer Boriska: → *Feledi* Boriska

Fischer Károly (Zrenjanin, 1942. márc. 26.–): színész. Színészetet a belgrádi Drámai Művészetek Karán tanult 1966-ig, majd a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, 1967-ben az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja lett. Az újvidéki színház m. és a zrenjanini színház szerb nyelvű előadásaiban lépett fel drámai szerepekben. F.Sz. *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Nick* (Albee: Nem felünk a farkastól); *Harry* (Schisgal: Szerelm, ó!); *Don Juan* (Molière); *Big Daddy* (Williams: Macska a forró bádogtetőn); *Kapitány* (Büchner: Woyzeck); *Szakács* (Brecht: Kurázi mama).

Fischer Sándor (Bp., 1915. febr. 24.–): fonetikus, főiskolai tanár. A Zak-n tanult énekelni, de párhuzamosan művészettörténetet és nyelvtudományt is hallgatott a bölcsészettudományi karon. Hangképzéssel és beszédtechnikával foglalkozik. 1950–1990 között a SzAk szin-padi beszédtanára volt. F.M. *Beszédtechnika* (1955); *A szónoki beszéd* (1964); *A beszéd művészete* (1966).

Fischer Zsófia: → *Györgyné Fischer* Zsófia

Fischer Várady Hajnalka (Zrenjanin, 1947. jan. 21.–): színésznő, docens a Művészeti Akadémián. Színészi diplomát Belgrádban szerzett 1966-ban, majd az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja lett. Rádió- és színházi szerepeiért többször díjazták. 1983-tól tanít színészmesterséget. Drámai színésznő, főleg szenvedő, boldogtalan nőket alakít, olykor komikus szerepeket is ját-

FISCHER VÁRADY HAJNALKA (*Venczel* Valentin-nel – *Nusić*: *A megboldogult c. darabjában*)

szik. F.Sz. *Paula* (Örkény I.: Macskajáték); *Marianne* (Ö. von Horváth: *Mesél a bécsi erdő*); *Honey* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Ellen* (Schisgal: Szerelem, ó!); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Jelena Andrejevna* (Csehov: Ványa bácsi); *Eleonóra* (Mrozek: Tangó); *Gizi Gézáné* (Örkény I.: Tóték); *Claire* (Albee: Kényes egyensúly); *Mae* (Williams: Macska: a forró bádogtetőn). – Ir. Gerold L.: Színház a nézőtérről (1983); Gerold L.: Színházesszék (1985).

Fitos Sándor (?–?, 1850. okt. 4.): táncos, táncmester. Vidéki színészként kezdte pályafutását. Az 1840-es évek elején a *Dunánúli Színjátszó Társaság* tagjaként 1840-ben Győrben és 1841-ben Székesfehérvárott lépett fel. 1843-ban csatlakozott *Veszter* Sándor táncársaságához, amellyel a Nemzeti Színházban is fellépett, majd Bécsben, Németország több nagyvárosában és Londonban vendég szerepelt. Hazatérve újra külföldre indult a *Havi-féle táncársasággal*. Ekkor Párizsban is fellépett, ahol nagy sikert aratott. Táncát *tündérek táncának* nevezték. Legendássá vált 1848 febr.-jában a párizsi forradalom alatt tanúsított hősie magatartása. Itthon is végigharcolta a szabadságharcot, amelyben megsebesült. Az egyik legkiválóbb 19. századi m. táncos, akinek mértéktartó stílusban, elegánsan és virtuózan előadott verbunkos tánca hosszú időre meghatározó eszmény maradt. – Ir. Életképek (1845. júl. 23. táncleírás); B. Egey K.: Színpadai táncművészetünk fejlődése a reformkorban és a szabadságharc első szakaszában (A magyar balett történetéből, 1956).

fixum (latin): a vándorszínészet időszakában a színész szerződésben rögzített havi fizetése, jövedelme, amely a társ. bevételeitől független. Ellentéte a *→proporcio*. – Mo.-n elsőként *Kilényi* Dávid színig. fizetett-ot 1819-ben.

Fleischer Antal (Makó, 1889. máj. 30.–Bp., 1945. okt. 30.): karmester. A Zak-n *Herzfeld* Viktor, *Kodály* Zoltán, *Koessler* János növendéke volt. 1912–15-ben a Népopera, 1915–20-ban az Operaház korrepetitora, 1920–1945 között karmestere volt. 1919–1935 között a Nemzeti Zenede karnagyképző szakának tanáraként működött. F.M. *Yvonne* (opera). – Ir. Németh Amadé: F. A. (1972).

Fleissig Mariska (?–?): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait Bécsben végezte. 1885-től rendszeresen fellépett Olmützben, Grazban, valamint 1887–1891 között a bp.-i Operaházban. 1892-től a braunschweigi színház énekesnője volt. F.Sz. *Maddalena* (Verdi: Rigoletto).

FLÓRA JENŐ

Flóra Jenő (Kolozsvár, 1914. márc. 1.–Kolozsvár, 1982. okt. 22.): színész. A pályakezdő vidéki évek után 1937-től a kolozsvári Thália, majd a Nemzeti Színház, később az Állami Magyar Színház művésze volt. Különböző operettekben bonvivánszerepeket játszott, azután hő- és karakterfigurák következtek, amelyek nagy elmélyülést és változatos színészi eszköztárat igényeltek. Főként a győtrődő, erkölcsi dilemmákkal küszködő hősokeket elevenítette meg sokszínűen, de hatásosan kezelte a szatirikus jellembrázolás eszközeit is. F.Sz. *Cyrano de Bergerac* (Rostand); *Jago* (Sh.: Othello); *Mercutio* (Sh.: Hamlet); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Lukas főhadnagy* (Hasek-Burian: Svejek); *Pierre Bezuhov* (Tolsztoj-Piscator: Háború és béke); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem).

Flórián Antal (Szamosújvár, 1939. okt. 24.–): színész. 1965-ben végezte el a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet, és a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja lett. 1971–1974 között a Békés Megyei Jókai, 1974-től 1978-ig a kaposvári Csiky Gergely, majd öt évadot a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1983 óta a Szegedi Nemzeti Színház művésze. Alakításaira a groteszk hangvételű szerepfarmálás jellemző. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Jemljanov* (Katajev: A kör négyszögesítése); *Florindo* (Gondoni: A hazug); *Tartaglia* (Gozzi: A szarvaskirály); *Rinaldo* (Modugno: Rinaldo harcra megy); *Bubnov* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Karenin* (Tolsztoj-Sándor J.: Anna Karenina); *Toni* (Gondoni: Csetepaté Chioggiában).

floridai Magyar Napsugár Színház (1955–1956): Miami-ban alakult meg a színház, a Kossuth Hall modern színpaddal ellátott termében. Ig., rend. *Sárossy Szüle* Mihály, karmester *Budinszky Géza* volt. A társ. tagjai *Mórocz Gabi*, *Newman Kornélia*, *Hervay Nelly*, *Petrász Gizi*, *Szalkay Juliska*, *Rónay Lajos*, *Szentpéteri József* voltak. Műsorukon gyakran szerepeltek filmszkeccsek, amelyekben a filmbemutatót élő műsorral egészítették ki. Legsikeresebb darabjaikkal országos körutat szerveztek. *Géczy István*: Mátyás diák; *Csepreghy Ferenc*: Szép asszony kocsisa (*Jávor Pállal* a főszerepben); *Murray Károly*: Huszárszerelm. A ~ megszűnése után, 1957-től 1960-ig a Sárossy Színtársulat Észak-Amerika és Kanada magyarlakta városait járta. A társ. új színészekkel egészült ki *Szabó Klári*, *Barát Sándor*, *Gabányi Böske* személyében.

Fodor Antal (Báránd, 1941. jan. 1.–): táncos, koreográfus, balettagazgató. Tanulmányait 1959-ben fejezte be az ÁBI-ben, majd Pécsre szerződött, s a frissen alakuló Pécsi Balett tagja lett. Koreográfusi munkássága is ebben az egy.-ben indult. 1968 óta ~ az Operaház tagja. Legsikerültebb egyfelvonásos kompozícióit a muzikalitás, a neoklasszikus táncnyelvzet és a szimfonikus szerkesztés jellemzi, bár legnagyobb közönségsikerét *A próba* c. rockbalettel aratta. Ezt a kétfelvonásos művét több kelet-európai egy., köztük a Kirov Balett is felvette repertoárjába. A bp.-i Operaház Kamarabalettjének vezetője 1985–1989 között, s az Operaház balettagja 1988–89-es évadban. F.K. *Ballo Concertante* (1966); *E-dúr hegedűverseny* (1974); *Polymorhphia* (1975); *A próba* (1982); *A csodálatos mandarin* (1984).

Fodor Artúr (Bp., 1896. máj. 10.–?, 1944): színész, rendező, színházigazgató. 1915-ben elvégezte az Országos Színészegyesület színiiskoláját. Pályáját a Vigszínházban kezdte. 1917–1920 között Pécsen, 1920–21-ben Szegeden, 1921–22-ben Kassán, 1922–23-ban Pozsonyban volt színész és rend. 1924–1927 (?) között az újpesti Blaha Lujza Színház műv.-i ig.-jaként dolgozott. 1927-től a Fővárosi Operett, 1929–30-ban a Fővárosi

Művész, 1930–31-ben a Városi, 1933–34-ben a Király Színház tagja volt. 1928-ban a Nagykomédiában, 1932-ben a Király Kabaréban is fellépett. 1935–1939 között a Városi Színházban, 1941-től a Royal Revü Színházban, 1944-ben a Revüpalotában kapott szerepeket. 1935-ben Pécsen rendezett is. A fasizmus áldozata lett. Népszerű táncoskomikus volt, de drámai művek jellemzőségeit is játszotta. F.Sz. *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Bazil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Pfefferkorn* (Lehár F.: A drótostót); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Novotny Kálmán* (Lengyel J.: A nagy börtön). F.R. Szirmai A.: *Mágnás Miska*; Planquette: *A cornelle-i harangok*; Ábrahám P.: *Zenebona*. F.M. *A gróf úr* (operett, 1924).

Fodor Géza (Bp., 1943. máj. 2.–): dramaturg, kritikus, színház- és zeneesztéta. 1967-ben szerzett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara magyar-filozófia szakán. 1967–1974 között a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetének tudományos munkatársa volt. 1974-től 1986-ig az egyetem Esztétika Tanszékének tanára, 1987-ben az Operaház vezető dramaturgia. 1988. jan. 1-je óta ismét az Esztétika Tanszék tanára és 1990-ig az Operaház művészeti tanácsadója. 1978–1982 között a Nemzeti Színház, 1982 óta a Katona József Színház dramaturgia. 1982–86-ban és 1990 óta a *Muzsika* operakritikusa. 1989-től a *Holmi* szerkesztőbizottsági tagja. 1992-től tanít a SzAk-n. 1975-ben lett a filozófiai tudományok kandidátusa. Neki köszönhető több értékes mai m. dráma (pl. *Halleluja, Csirkefej*) színpadra segítése, dramaturgiai gondozása. 1987-ben és 1990-ben megkapta az Országos Színházi Találkozó legjobb dramaturgiai munkájáért a kritikusok díját. Erkel Ferenc-díjas

FODOR ANTAL és FARKAS ESZTER (probakép)

(1988). F.M. *Zene és dráma* (1974); *Az ajtón kívül* (librettó Balassa S. operájához, 1979); *Operai napló* (1986); *Petri György költészete* (1991); *Karl és Anna* (librettó Balassa S. operájához).

Fodor Imre (Bp., 1920. dec. 24.–Bp., 1975. máj. 24.): színházigazgató. Pályáját vidéki színházakban kezdte színészként. 1949-ben az akkor megalakult Bányász Színház üzemig.-ja lett. 1956-ban az önálló József Attila Színház ig.-jává nevezték ki. Ezt a pozíciót haláláig betöltötte. Nevéhez fűződik Angyalföld színházi kultúrájának megalapozása és magas szintre emelése. Jó érzékellettel állította össze színháza műsorát; együttesét hozzáértéssel szervezte meg.

Fodor János (Bp., 1906. márc. 2.–Bp., 1973. aug. 1.): énekes (basszbariton). Vasesztergályosként kezdett énekelni, és a harmincas évek elején alkalmi operatárs. tagjaként kisebb szerepekben lépett fel a Városi Színházban. Élete első főszerepét beugrással (George Germon, Verdi: *Traviata*) énekelte, majd ugyanitt debütált 1937-ben az Aida (Verdi) királyaként. 1938-ban szerződtette ösztöndíjasként, majd magánénekesként az Operaház. Kezdetben a bariton szerepkört is énekelte, később évtizedekig az Operaház vezető basszbaritonja lett. Csodálatos zengésű, hatalmas terjedelmű hangja a saljapini, az orosz típusú basszbaritont testesítette meg a hazai operaszínpadon. A legkiválóbb karmesterekkel – Fritz Knappertsbusch, Herbert von Karajan, Otto Klemperer – és énekesekkel – Set Svanholm, Ralf Trosten, Maria Müller, Helge Roswaenge – lépett fel. Minden idők legjobb m. Wagner-énekesei közé tartozott. Több mint százszor énekelte *Wotan* (Wagner: A Rajna kincse, A walkür, Siegfried) és *Mefisztót* (Gounod: Faust). Ösztönös, nagyszerű színészi képessége révén karakterénekesként is rendkívüli sikereket aratott. Ő volt a legjobb magyar *Varlaam* (Muszorgszkij: Borisz Godunov), *Főinkvizitor* (Verdi: Don Carlos), *Petur bán* (Erkel F.: Bánk bán). Kossuth-díjas (1953), érdemes (1950) és kiváló művész (1964). F.Sz. *Amonasro* (Verdi: Aida); *Escamillo* (Bizet: Carmen); *Galickij herceg* (Borogyin: Igor herceg); *Hollandi* (Wagner: A bolygó hollandi).

Fodor Károlyné: → Erdélyiné Sáska Borbála

Fodor Katalin (Bp., 1965. máj. 24.–): táncosnő. Tanulmányait az ABI-ben végezte. Táncos előadóművészi működési engedélyt 1982-ben szerzett. Előadói pályáját a Honvéd Művészegyüttesben kezdte 1981–83-ban, majd 1983–1989 között a Népszínház Táncegyüttesében folytatta. Az utóbbi társ.-ban *Györgyfalvy* Katalin koreográfiáiban szerepelt szóló- és epizód szerepekben. 1989-től a Közép-Európa Táncszínház előadója, 1991-től asszisztense.

Fodor Lajos (Bp., 1924. febr. 6.–): karnagy, zenekritikus, szerkesztő. Pályafutását egyházi orgonistaként és amatőr, majd hivatásos énekkarok vezetőjeként kezdte. 1957–58-ban a Műsor Tanács ig.-ja, 1958-tól 1962-ig az Irodalmi Színpad zenei vezetője, 1966–1975 között a Budapesti Művészeti Hetek vezetője, később ig.-ja, majd 1982-től a Magyar Média művészeti ig.-ja. Az Esti Hírlap zenekritikusa. Kritikái különböző folyóiratokban jelennek meg. F.M. *Karének* (1953).

Fodor László (Bp., 1896. márc. 28.–Hollywood, 1978.): író, újságíró. Színpadi műveit *Molnár* Ferenc nyomában kitűnő technikával, hatásosan építette fel, s külföldön is sikert aratott. 1932-től több amerikai film forgatókönyvét írta, s az 1930-as évek végén az USA-ba költözött. 1955-től a német filmgyártásban is szerepet vállalt. Drámái: *A jószívű asszony* (1924); *Dr. Szabó Juci* (1926); *Szeretek egy színésznőt* (1926); *A templom egere* (1927); *Helyet az ifúságnak* (Lakatos L.-val, 1930); *Csók a tükör előtt* (1932); *Egy asszony hazudik* (1935);

Érettségi (1935); *Társasjáték* (1936); *Hajnali vendég* (1938); *Művészpár* (1938).

Fodor Oszkár, dr. (Nagyvárad, 1880. jan. 4.–Bp., 1950. jan. 5.): színész, rendező, színházigazgató. Reáliskolái befejeztével Rákosi Szigidi Színésziskolájában 1901-ben diplomázott. Kolozsvárott kezdett játszani, majd a délvidéki színikerülethez szerződött Földessy Sándor társához. 1903-ban Bp.-re került. 1906-ig a Népszínház titkára volt, de a Tarka Színpadon alakított szerelmes szerepeket és rendezett is. 1905–07-ben dr. Farkas Ferenc szabadtéri színházánál működött, 1908-ban Erdélyben, 1909-ben Miskolcon, 1912-ben Győrött, 1913-ban Temesvárott játszott. 1908-ban az Erzsébet körüli Royal Orfeum Revü Színpad ig.-ja volt. 1915–1919 között Székesfehérvárott volt ig. Több cikluson keresztül az Országos Színészegylet tanácsosa volt. 1915-ben megkapta az egyesület berlini ösztöndíját is. 1916–18-ban főként Satoraljaújhelyen működött, 1921-ben Kassa, 1922-ben Komárom, majd 1923-ban a nagyobb erdélyi városok következtek. 1925-től a Thália drámai stagione vezetője volt. 1927. jan.-tól 1938-ig a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja. Működése alatt főként a prózai társ.-ot erősítette, a kedvelt operetteket viszont a legolcsóbb megoldásokban hozta színre. Érdeme, hogy neves vendégművészeket szerződtetett. 1930 végén Pécssett kamaraszínházat hozott létre, de csak 4 előadást tartottak a Pannónia Szállóban. F.R. Verdi: *Az álarcosbál*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Knoblauch: *A faun*. F.M. *A vidéki színészet az állam szolgáltatásában* (Győr, 1913); *Színházi sétaták* (Miskolc, 1910). Drámái: *Mária fia* (1929); *Dr. Gróf Balassa* (1929). Emlékezéseit *Negyven fokok lázban* c. adta ki (1942). – Ir. A Pécsi Nemzeti Színház Jubileuma (Pécs, 1935).

Fodor Tamás (Bp., 1942. szept. 3.–): rendező, színész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végzett magyar-pedagógia szakon. Az 1960-ban megalakult Universitas együttes alapító tagja, amatőr színésze, rend.-je. 1965–1967 között a József Artilla Színház, 1969-től 1972-ig az Irodalmi Színpad művésze. Az 1970-ben megalakuló *Stúdió K* színházi alkotóközösség létrehozója. 1986 óta a szolnoki Szigligeti Színház tagja, 1987-től főrend.-je. Pontosan kidolgozott rendezései színészi csapatmunkára épülnek. 1984-től 1988-ig a Zak színészet tanára volt. Jászai Mari-díjas (1988). 1990-től országgyűlési képviselő. F.Sz. *Mesterlegény* (Büchner: Woyzeck). F.R. Witkiewicz: *Vizitnyúk*; Schnitzler: *Körtánc*; Szilágyi Á.: *A rettenetes Anya*, avagy *a Madarak élete*; Csáth G.: *Janika*; Sh.: *III. Richárd*; Kafka–Fodor T.: *A kastély*; Ibsen: *A vadkacsa*; Sh.: *Ahogy tetszik*.

Fodor Teréz (Gyula, 1925. márc. 31.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1948-tól magánszínházban kezdte pályáját. 1949-től két évadot Szegeden, egyet Kecskeméten töltött, majd 1952-től A Magyar Néphadsereg Színházának tagja lett. 1955-től 1958-ig a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. Egyéves miskolci szereplés után 1960–1978 között az Állami Déryné Színház művésznője volt. Klasszikus drámákban drámai hősnőket alakított. F.Sz. *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Roxane* (Rostand: *Cyano de Bergerac*); *Tóth Flóra* (Bródy S.: *A tanítónő*); *Gertrud* (Sh.: *Hamlet*); *Millerné* (Schiller: *Armány és szerelem*); *Giza* (Örkény I.: *Macskajáték*).

Fodor Zsóka (Bp., 1942. máj. 28.–): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában tanult, majd 1965-ben elvégezte a SzAk-t. Egy évadot Kecskeméten töltött, 1966-tól 1970-ig a József Artilla Színházban és az Irodalmi Színpadon lépett fel. Kétéves békéscsabai játéka után egy esztendeig a televízió bemondója, 1974-től is-

mét a Békés Megyei Jókai Színház tagja. 1979 óta a Szegedi Nemzeti Színházban játszik. Kezdetben naiva-, később karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Bianca* (Sh.: *A makrancos hölgy*); *Canina* (Jonson: *Volpone*); *Muskárné* (Molnár F.: *Liliom*); *Mickey* (Simon: *Furcsa pár*); *Anne* (Wesker: *Konyha*).

Fogarassy Mária (Izsófalva, 1919. ápr. 30.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1939-től 1941-ig a Szegedi Nemzeti Színházban szerepelt, majd két évadot a debreceni Csokonai Színházban töltött. 1943–1958 között Pécssett, a Magyar Színházban és a Fővárosi Operettszínházban játszott. Négy évig a győri Kisfaludy, hétfélig a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. 1969–79-ben visszatért Szegedre. Ma már nyugdíjas. Sokoldalú művésznő. Kezdetben drámai szendékét és operettszerepeket, később drámai fő- és karakterszerepeket alakított. 25 éves színészi jubileumán 1964-ben Veszprémben Anna Kareninát játszotta. 1962-ben Jászai Mari-díjat, 1975-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Mária* (Huszka J.: *Mária főhadnagy*); *Desdemona* (Sh.: *Othello*); *Júlia* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Ophelia* (Sh.: *Hamlet*); *Eboli* (Schiller: *Don Carlos*); *Eva* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Anna Karenina* (Tolsztoj–Székely J.: *Anna Karenina*); *Paula* (Örkény I.: *Macskajáték*); *Blanche* (Williams: *A vágy villamosa*); *Kocsma Jenny* (Brecht–Weill: *Koldusopera*); *Cecília* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*); *Rebecca Nurse* (Miller: *A salemi boszorkányok*).

Fogel László (Marosvásárhely, 1940.–): énekes (basszbariton). A kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban végzett 1967-ben. Külföldre távozásáig a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekese volt. 1977-ben Tallinban vendégszerepelt. Az Electrorcordnál hangfelvétele készült. Több televíziós műsorban közreműködött. F.Sz. *Anyegin* (Csajkovszkij); *Renato* (Verdi: *Az álarcosbál*); *Tiborc* (Erkel F.: *Bánk bán*).

Fogel Simon Katalin (Szecsel, 1941.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait 1966-ban fejezte be a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. Külföldre távozásáig a kolozsvári Állami Magyar Opera tagja volt. Romániában operett- és népdalénekesnőként is gyakran fellépett. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Eboli* (Verdi: *Don Carlos*); *Marsa* (Szirmai A.: *Mágnás Miska*).

fogyókellék: → *kellék*

Folliès Caprice: a Károly kaszánya félemeletén 1871-től működött a Carlé fiúvérék mulatója, átmenet az orfeum és a zenés kávéház között. A társ. lelke Somossy Károly volt, aki önállóította magát a Beleznay Kertben, s ez bukását jelentette. *Amor Terem* néven új variété nyílt, de ezt a rendőrség 1889-ben bezáratta. Ekkor Oroszy Henrik átalakította, s ~ néven megnyitotta mulatóját. Caprice álneven írt kis komédiái (*Jokel Geiger*, *Cyano de Bergerac*, a hétszázszor játszott *Kalabriász parti*) óriási sikert arattak. Itt kezdte pályáját Steinhardt Géza és Rott Sándor. 1898-ban Oroszy társult Leitner Henrikkel és Keleti Hermannal, s átköltöztette a mulatót a Révay u. 18. sz. alá. A főrend. Steinhardt Géza lett, aki bohózatokat is írt. A műsor nyelve már fele arányban m., s ez Rott Sándor érdeme. Fellépett *Jürgens* Vilmos, *Schönberg*, *Türk Berta*. A kor neves művészei látogatták. Télikertje a *Casino de Paris* volt. – Ir. A mulató Budapest (Szerk. Lenkei H., 1896); Gundel I.–Harmath J.: *A vendéglátás emlékei* (Bp., 1979).

Follinus Aurél (Brassó, 1854. jún. 29.–Újpest, 1922. ápr. 13.): színész, rendező. Apja, *Follinus* János társában mint gyerek szerepelt 1860–1872 között *Brassai* Titusz néven. 1888-ban igazgatással is próbálkozott. Bonviván, komikus és jellemszínész volt. Ötletessége és

kesernyész humora kiűzőnösen a francia színművekben, operettekben érvényesült. F.Sz. *Menelaosz* (Offenbach: Szép Heléna); *Camero* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Kosztylev* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Nikkel* (Eisler: A vándorlegény). Számos színdarabot írt és fordított. F.M. *Svihak* (Győr, 1878); *Náni* (1889); *Rontó Pál* (1902). Felesége *Csiga-házy* Etel volt.

M.A. 1873: Miklósy Gyula; 1874–76: Follinus János; 1877: Polgár Gyula; 1878: Mándoky Béla; 1878–83: Beödy Gábor, Mándoky Béla; 1884–86: Csóka Sándor; 1886–88: Mosonyi Károly; 1889–91: Népszínház; 1891–93: Krecsányi Ignác; 1893–96: Somogyi Károly; 1896: Komjáthy János; 1902: Balla; 1903: Krecsányi Ignác; 1907: Magyar és Király Színház; 1908–11: Heves Béla. Igazgatóként: 1888: Győr, Sopron; 1897–1900: Kolozsvár.

Follinus János (Szolnok, 1818. ápr. 19.–Bp., 1881. máj. 28.): színész, rendező, színigazgató. Gyógyszerész volt, majd Bécsben énekelni tanult. 1841. okt. 6-án mint műkedvelő fellépett a Nemzeti Színházban. 1844-től szerepelt színpadon, legtöbbször *Szabó* József társ.-aiban. Részt vett a szabadságharcban. Iskolázott tenorénekes volt, operában, operettben lépett föl, a zenés darabokat rendezte is. 1860-tól jól szervezett társ.-okat vezetett; először hat éven át Kolozsvárott. Később is a nagy városokat látogatta: Arad, Pécs, Győr, Pozsony voltak állomáshelyei. Mindig a legújabb darabokat mutatta be, rendszeresen hívott vendégművészeket is. Élete utolsó három évében a debrecen-nagyváradai társ. rend.-je volt. F.Sz. *Stradella* (Flotow); *Andorási Lajos* (Császár Gy.: A kunok); *Alamir* (Donizetti: Belizár); *Danilowicz* (Meyerbeer: Észak csillaga).

M.A. 1844: Hevesi Imre; 1845: Szerdahelyi József, Havi Mihály, Szabó József; 1846: Havi Mihály, Szabó József; 1847: Kilényi Dávid; 1849–51: Gócs Ede, Havi Mihály; 1851–54: Kaczvinsky János, Laczkóczy Ferdinánd, Havi Mihály, Szabó József, Károlyi Lajos; 1955: Havi Mihály, Hegedűs Lajos; 1858–60: Havi Mihály. Igazgatóként: 1854: Brassó; 1860–66: Kolozsvár; 1866–73: Arad; 1874: Pécs; 1875: Győr; 1876: Pozsony, Pécs; 1878–81: Debrecen, Nagyvárad.

Follinus Jánosné; *Lukácsy* Anna, Antónia (Arad, 1828–Arad, 1870. máj. 15.): színésznő. 1841-ben lépett színpadra. Eleinte szoprán szerepeket énekelt, majd az 1850-es évektől fokozatosan áttért a vj.-i, ill. társalgási szerepekre. F.Sz. *Adalgisa* (Bellini: Norma); *Arabella*

(Sue-Dinaux); *Vilhelmina* (Gutzkow: Copf és kard). M.A. 1845: Arad; 1845–46: Kolozsvár; 1851–54: Kolozsvár, Temesvár, Lugos, Gyula; 1854–55: Arad; 1855: Szabadka; 1856: Szabadka, Szeged; 1856–57: Győr; 1857–66: Kolozsvár; 1867–70: Nagyvárad, Arad.

Foltényi Vilmos; *Foltiny* (Komját, 1820. máj. 24. Debrecen, 1905. febr. 7.): színész. 1842–44-ben kardalnok volt a Nemzeti Színházban. Minden szerepkörben otthonosan és szívesen játszott. Eleinte opera- és operetténekes volt, fellépett népszínművekben is, de nem volt tőle idegen a drámai műfaj sem. Legtöbb évadját *Szabó* József társ.-ainál töltötte. Játékát természetesség, közvetlenség, a túlzás nélküli, kifejező gesztikuláció és a szépen tagolt beszéd jellemezte. F.Sz. *Lajos* (Szigligeti E.: Szökött katona); *Dunanan* (Offenbach); *Quasimodo* (Hugo: A Notre-Dame-i toronyör); *Dulcamara* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Don Pasquale* (Donizetti); *Don Caesar de Bazan* (Dumanoir-D'Ennery); *Calchas* (Offenbach: Szép Heléna). Felesége: *Szabó-Szákfy* Amália.

M.A. 1845–47: Szerdahelyi József, Havi Mihály, Szabó József; 1847–48: Kilényi Dávid; 1850: Havi Mihály, Szabó József; 1851–54: Latabár Endre; 1855–56: Szabó József; 1856: Havi Mihály, Hegedűs Lajos; 1857–60: Szabó József; 1860: Reszler István; 1861–85: Debrecen; 1875–76: Bogdy Alajos, Mándoky Béla.

Foltényi Vilmosné; *Szabó* Amália (Arad, 1830. márc. 15.–Debrecen, 1901. dec. 3.): színésznő. *Szákfy* József ig. nevelt lánya volt, ezért gyermekkorában Szákfy Amália néven szerepelt. Felnevezték először 1846-ban Debrecenben lépett föl. 1856-ban részt vett *Szabó* József társ.-ának bécsi vendégjátékán. Ezután két évre Szegedre szerződött (1860–61). 1861-től haláláig Debrecenben játszott. Nemcsak szépségét és vidámságát, de szép hangját is dicsérték; tehetségét Bécsben is méltatták. Sikerrel elevenítette meg az ifjú lánykakat, majd az éltesebb asszonyokat is. Mindig felkészülten lépett a színpadra. Első férje *Feleky* Miklós volt (1845-től), második *Foltényi* Vilmos (1861-től). F.Sz. *Margit* (Lukácsy S.: Egy magyar plébános); *Isabeau királyné* (Schiller: Az orléans-i szüz); *Gertrudis*, *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Viola* (Szigligeti E.: Pütkösdí királynő).

M.A. 1834: Kassa, Fehérvár, Komárom, Győr; 1835: Szombathely, Győr, Kassa, Debrecen; 1836: Kassa, Füred, Miskolc, Eger; 1846: Pécs; 1847–50: Kolozsvár; 1850–51: Arad; 1851–54: Győr; 1855–59: Arad; 1861–1901: Debrecen.

Foltin Jolán (Bp., 1943. szept. 15. –): koreográfus. A Bihari János Táncegyüttes táncosa 1959-től, első koreográfiait is itt tanította be. Vendégbetanítást végzett más amatőr és hivatásos egy.-nél, színházakban. Különös előszeretettel és érzékel komponált gyermektáncokat. Erkel Ferenc-díjas (1984). F.K. *Mondóka, szerelem, szerelem*; *Ugrós*; *Széki pár*; *Gyermekek, édes*.

Fon Gabi (Bp., 1960. ápr. 17. –): színésznő. 1983-ban a SzAk elvégzése után a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1984-től a Népszínház, 1985-től a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja volt. 1988 óta szabadfoglalkozású művésznő. F.Sz. *Fanchette* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Boriska* (Tóth E.: A falu rossza); *Beatrice* (Goldoni: A hazug).

Fónay Márta (Vác, 1914. szept. 24. –): színésznő. A SzAk elvégzése után 1935-ben a Magyar Színházhoz szerződött, majd játszott Nagyváradon, Pécsen, Debrecenben, Kassán és Szegeden. 1945-től a Művész, 1948-tól az Ifjúsági Színház tagja volt. 1950-től a Nemzeti Színház, 1964–1975 között a Fővárosi Operettszínház művésznője. Tudatos szerepformáló, főként karakterkomikái szerepkörben nyújt kiváló alakításokat. Számos

FÓNAY MÁRTA – Tóthné
(Farkas F.: A Noszty fiú esete Tóth Marival)

filmben is sikert aratott. Jászai Mari-díjas (1957), érdemes művész (1970). F.Sz. *Rózsa* (Heltai J.: A Tündérlaki lányok); *Millerné* (Schiller: Ármány és szerelem); *Miss Prism* (Wilde: Bunbury); *Hunyadi* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Jourdainné* (Molière: Úrhatnám polgár); *Jente* (Bock: Hegedűs a háztetőn).

Fontos Magda (Debrecen, 1927. júl. 14.–): színésznő. Pályáját Debrecenben kezdte gyerekszínészként, majd az Ifjúsági Színház tagja lett. Közben az Apáthy stúdióban tanult. 1955-től 1965-ig az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. Egy évadot töltött a győri Kisfaludy, kettőt ismét az egri színházban. 1968-tól 1977-ig, nyugdíjazásáig a kaposvári Csiky Gergely Színház művésznője volt. Szubrett- és primadonna szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Anna* (Eisemann M.–Baróti G.: Bátyásétny 77); *Daisy* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Riquette* (Ábrahám P.: Viktória).

Fonyó István (Dunakeszi, 1939. jan. 2.–): színész. 1961-ben végezte el a SzAk-t, és az egri Gárdonyi Géza Színházba szerződött. 1962–1965 között a szolnoki Szigligeti, 1965–66-ban a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. 1966-tól 1975-ig a debreceni Csokonai Színházban játszott. Egyéves veszipremi szereplés után 1976-tól 1981-ig ismét a szolnoki színház művésze volt. Egy évadot a Népszínházban töltött, 1982 óta a Nemzeti Színház színésze. Pályája kezdetén drámai hősöket alakított, de tehetsége főként karakterszerepekben bontakozott ki. Több filmben is játszott. 1981-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Posa márk*i (Schiller: Don Carlos); *Edmond* (Sh.: Lear király); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Emberfi* (Szakonyi K.: Adáshiba); *De Sade márk*i (Weiss: Marat/Sade); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Stomil* (Mrozek: Tangó); *Mr. Webb* (Wilder: A mi kis városunk).

Fonyó József (Dunakeszi, 1934. máj. 11.–): színész. 1958-ban végezte el a SzAk-t, és a kecskeméti Katona József Színház szerződtette. 1962 óta a Vigszínház tagja. Pályafutását táncoskomikusként kezdte, ma már elsősorban víj-ok és drámák karakterszerepeit alakítja. Gyakran szerepel filmekben. 1961-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Keszeg András* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Courcelles* (Shaw: Szent Johanna); *Glad Hand* (Bernstein: West Side Story).

Forgách István (Szeged, 1915. jan. 12.–): dramaturg, író. A Képzőművészeti Főiskola rajztanári szakán szerzett diplomát 1938-ban. 1948–50-ben a *Tiszatáj* c. szegedi folyóiratot szerkesztette. 1950-től 1975-ig a Nemzeti Színház dramaturgia volt. Több drámát, hangjátékot és tvj.-ot írt. F.M. *Kesztyűs kézzel* (1954); *Vándormadarak* (1956); *Az autós gavallér* (1959).

Forgách József (Ózd, 1941. szept. 11.–): táncos, balettmester, főiskolai tanár. Az ÁBI-ben 1959-ben szerzett balettművész diplomát. 1959-ben lett az Operaház tagja, 1970–1985 között magántáncosa. Balettmesterként 1965–1972 között az Állami Népi Együttesben működött, az Operaházban 1978–1985 között volt próbavezető balettmester. Az 1982–83-as évadban Maurice Béjart egy.-énél, a XX. Század Balettjénél dolgozott, ugyancsak mesterként. 1972-től az ÁBI tanára, 1990-től főiskolai tanár. Rendkívül virtuóz forgás- és ugrástechnikával rendelkező demi-karakter táncos. A Várnai Balettfesztivál ezüstérmese (1964). Liszt Ferenc-díjas (1970), érdemes művész (1978). F.Sz. *Paraszt pas de deux* (Lavrovskij: Giselle); *Fabáb* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Kék madár* (Petipa: Csipkerózsika); *Alain* (Ashton: A rosszul örzött lány); *Ámor* (Se-

regi L.: Sylvia); *Udvári bolond* (Messzerer: A hatyúk tava); *Nurali* (Zaharov: A bahcsiszerái szökőkút).

Forgách Sándor (Szolnok, 1890. febr. 4.–Auschwitz, 1944): színész. 1909-ben kitüntetéssel végzett a SzAk-n. Pécssett, majd Győrben játszott, 1919-ben Aradra szerződött Szendrey Mihály társ.-ához. 1921 őszétől kezdetet vette életének leghosszabb önkéntes helyhez kötöttsége, pályájának 1935 őszéig tartó kolozsvári szakasza, amely egyben művészi fejlődésének csúcspont is jelzi. A kritika alakításainak értelmi és érzelmi komplexitását, intelligens beszédmodorát, plasztikus mozgását emeli ki, vonzódását a komikum nem hagyományos válfajai, a fájdalmas humor, a tragikomikum iránt. Ezek olyan jellemvonások és stílusjegyek korai jelentkezései, amelyek századunk utolsó harmadának színjátszásában váltak dominánssá. Egyik-másik írás azt is megjegyzi, hogy vj.-i figurái „mindig harmonikusabban sikerülnek, mint a hősiek”. 1935-ben búcsút mondott Kolozsvárnak, és Inke Rezsővel társulva megpályázta a soron következő évadra az aradi színi koncessziót. Nem sikerült elnyernie. A negyvenes évek faji törvényei pedig még jobban elszigetelték. Fekete Mihállyal vezette a kolozsvári Vasas Klubban színpadhoz jutó együttest, a Zsidó Színházat. Pályájának és életének a deportálásokat vetettek véget. F.Sz. *Oswald* (Ibsen: Kisérteket); *Tanner John* (Shaw: Tanner John házassága); *Peer Gynt* (Ibsen); *Brytorg* (Bánffy M.: Maskara); *Hamlet* (Sh.); *Jágó* (Sh.: Othello); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája). F.R. Hoffmannstahl: *Jedermann*.

Forgács Antal, dr., *Fogel* (?), 1899. júl. 14.–?): színész. Vasúti tisztviselő, majd mérnökhallgató, színházi zenész, jogász volt. 1925-ben végzett a SzAk-n. 1926-ban a Nemzeti Színház szerződtette, melynek 1944-ig volt tagja. További sorsát nem ismerjük. Többnyire epizód-szerepeket játszott. 1930-ban Farkas–Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Madár úr* (Zilahy L.: Zenebohócok); *Egon* (Herczeg F.: A híd); *Octave* (Molière: Scapin furfangjai); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Davidson* (Schiller: Stuart Mária); *Rosencrantz* (Sh.: Hamlet); *Molvik* (Ibsen: A vadkacsa); *Ocskay Sándor* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros).

Forgács Éva (Bp., 1933. aug. 22.–): énekesnő (szoprán). 1954-ben végzett a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola zongora–ének szakán. 1957–58-ban az Operaház tagja, majd 1959-től 1989-ig, nyugdíjazásáig az Országos Filharmónia szólistája. 1966–67-ben a linzi Landestheater magánénekeske. A Magyar Kodály Társaság alapító tagja. F.Sz. *Ariadne* (R. Strauss: Ariadne Naxos szigetén); *Aida* (Verdi).

Forgács Gábor (Bp., 1947. dec. 30.–): színész, humorista. Gimnáziumi érettségi után tűnt fel az 1972-es Ki mit tud? vetélkedőn jódlistázásával. 1972-től előadóművész. 1975–77-ben a Békés Megyei Jókai Színházban szerepelt, kezdetben segédszínészként. 1977 óta a Vidám Színpad tagja. Elsősorban víj-okban lép fel, a Magyar Televízióban főként kabarékban látható. F.Sz. *Dömötör* (Heltai J.–Ránki Gy.: Szépek szépe); *Bill* (Flatow: Egy férfi, aki nem akar); *Tonelli* (Bradányi I.–Karinthy F.: Vidám válás); *Salome* (Poirer: Örült nők ketrece). Önálló estje: *Humorforgácsok* (1985).

Forgács József (Zenta, 1910. febr. 26.–): színész. 1945 után amatőr színészként játszott Zentán a Magyar Kulturális Egyesületben és a Városi Amatőr Színházban, majd 1950-től 1954-ig a Szabadkai Népszínház m. társulatának tagja volt. Karakterszerepeket alakított.

Forgács Júlia (Bp., 1949–): énekesnő (szoprán). 1971-ben mutatkozott be az Operaházban. Koloratúrszoprán szerepkörben aratott elsősorban sikereket. Számos énekversenyen nyert díjat. Hangverseny-ének-

nőként vendégszerepelt Bécsben, Párizsban, Münchenben. F.Sz. *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Lucia* (Donizetti: Lammormoori Lucia); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László). **Forgács Kálmán**; *Fink Forgács* (Szeged, 1921. okt. 4.–Eger, 1986. febr. 24.): színész. Pályáját 1941-ben kezdte a Fővárosi Operettszínházban, majd 1944-ben végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját. 1945–1955 között amatőr kultúrsoportok oktatásával foglalkozott. 1955-től 1960-ig az egri Gárdonyi Géza Színház tagja volt. Három évadot a Békés Megyei Jókai, ill. a szolnoki Szigligeti Színházban töltött. 1963-tól 1983-ig, nyugdíjazásáig a győri Kisfaludy Színház művésze volt. Vigjátékok karakter szerepeiben nyújtott emlékeztető alakításokat. F.Sz. *Daniló* (Lehár F.: A vig özvegy); *Tibor* (Katona J.: Bánk bán); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Ludovico gróf* (Lope de Vega: A kertész kutyája).

Forgács László (Bp., 1921. jún. 3.–): színész. Színész-szakszervezeti vizsgát tett 1945-ben. 1945-től pódiumfellépéseken a főváros több kabaréjában szerepelt. 1951-től a Vidám Színpad tagja. Kabarék és prózai, ill. zenés vj.-ok kisebb karakter szerepeinek avatott megformálója, közkedvelt művelője. Fanyar humorú színészegyéniség, aki cikksorozatban elmélkedett „nevetésünk történetéről” (1965, Képes Újság). F.Sz. *Harmonikás* (Szántó A.–Szécsén M.: Két férfi az ágy alatt); *Morgan* (Királyhegyi P.–Halász P.: Könnyű kis gyilkosság); *Há-mor* (Bárany T.: Többórás napsütés); *Rosenthal* (Gábor A.: Dollárpapa). F.M. *A pesti kabaré* (Bolgár I.-nal, 1966).

Forgács Péter (Eger, 1957. okt. 13.–): színész, zenész, zeneszerző. 1981-ben végezte el a SzAk-t, és a Szegedi Nemzeti Színház szerződtette. 1982 óta a Thália-Arizona Színház tagja. Zenés és prózai darabokban egyaránt szerepel, de az előbbieket közelebb állnak hozzá. Kiváló gitáros, a Színészenekarban játszik. Zenét is szerez. F.Sz. *Pisanio* (Sh.: Cymbeline); *Ellis* (Stone-Kander-Ebb: Az év asszonya); *Anatolij* (Rice-Andersson-Ulvaeus: Sakk); *Friedrich Georgen* (Dürrenmatt: Meteor). F.M. *Turcsi Vilcsi barátai* (Jász I.-nal, 1987).

FORGÁCS RÓZI

Forgács Rózi (Kecskemét, 1886. jún. 13.–Pestsenterzsébet, 1944. ápr. 11.): színésznő, színházigazgató. A SzAk-ra járt, majd 1904-ben a Thália Társaság művésze lett. 1907–08-ban a Népszínház–Vigopera „állandó vendége”, 1908–09-ben a Magyar Színház

tagja volt. 1914-től 1918-ig Kolozsvárott, 1918-tól 1923-ig a Nemzeti Színházban játszott. 1923-tól 1927-ig Kamaraszínház néven vezetett kísérleti színházat. 1923-ban az Írók Színházában, 1924-ben a Renaissance Színházban is vendégszerepelt. 1927-ben visszavonult. A német megszállás után férjével, Rogoz Oszkárral öngyilkos lett. Egyszerű, póztalan, de erőteljesen átélte játékkal formált meg drámái hősnőket. Politikai nézetei miatt mellőzték. F.Sz. *Elga* (Hauptmann); *Klára* (Hebbel: Mária Magdolna); *Nemesváraljai Gyarmaky Róza* (Füst M.: Boldogtalanok); *Alice* (Strindberg: Haláltánc); *Júlia kisasszony* (Strindberg); *Rebekka* (Ibsen: Rosmersholm).

Forgács Tibor (Hatvan, 1931. jan. 2.–?, 1982. aug. 8.): színész. Pályáját 1949-ben kezdte az Ifjúsági Színházban, majd a József Attila, az egri Gárdonyi Géza és a debreceni Csokonai Színház tagja volt. Közben 1954-ben elvégezte a SzAk-t. 1960–63-ban a Miskolci Nemzeti, 1963-tól 1967-ig a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott. Öt évadot a kecskeméti Katona József, kettőt a győri Kisfaludy Színházban, ötöt ismét Kecskeméten töltött. 1979–1982 között a Békés Megyei Jókai Színház művésze volt. 1982-ben, az akkor alakuló zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban kezdte volna a színi évadot, de halála ebben megakadályozta. A miskolci rádió bemondója is volt. Jellegzetes hősszínész, akinek nevéhez karakter szerepekben is kiváló alakítások fűződnek. 1971-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Macduff* (Sh.: Macbeth); *Puzsér* (Molnár F.: Doktor úr); *Callimaco* (Machiavelli: Mandragóra).

Forgács Rózi Kamaraszínház (1923–1927): 1923. nov. 11-én alakult a Foliés Caprice helyiségében (VI., Révay u. 18.), *Kamaraszínház* néven. Ig.-ja *Forgács Rózi*, az egykori Thália Társaság színésznője, társig.-ja férje, *Rogoz Oszkár* volt. Az egykorú konvenciókkal és modorosságokkal szemben a színjátszás és a rendezés modern elveinek megvalósítására törekedtek. Olyan régi és új színművek bemutatását szorgalmazták, amelyek nem szerepeltek a fővárosi színházak műsorán. 1926 máj.-ában a Terezkörúti Színpadon léptek fel, 1927-ben Pest vidéki munkásokthonokban játszottak. Utolsó előadásai 1927 őszén Nyíregyházán szerepeltek. 1926-tól főként gyermekdarabokat játszottak. A színház állandó társ.-tal működött, amelynek tagjai között volt többek között *Sugár Lajos*, *Koloss Ernő*, *Ballagi Dénes*, *Alapi Nándor*, *Mátyás Zsóka*, *Bazsaj Lajos*, *Zólyomi Ernő*, *Ragályi Elemér*, *Harmos Ilona*, *Doktor János*, *Kürthy Teréz*, a rend. *Szöke Kálmán* és *Hegedűs Tibor*, az ügyvezető titkár *Tiszay Andor* volt. Fontosabb bem.-i Strindberg *Júlia kisasszony*, Csehov *A medve*, Ibsen *Rosmersholm*, Füst Milán *Boldogtalanok*, Turgenev *Kisvárosi nő*, Goethe *A bűntársak* c. művei voltak. Ir. Alpár Á.: A fővárosi kisszínházak műsora (1904–1944). (1974); Dénes T.: F. R. és kamaraszínház (Színház- és Filmművészet, 1955).

forgószínpad: a színpadkép gyors változtatására alkalmas mechanizmus. Korábban a ~ra épített díszleteket két vagy három szektorra osztották, s azokat a kívánt sorrendben és időpontban fordították a nézőtér felé. Később a nyílt színen forgatták, így dramaturgiai jelentőséget is kapott. Legegyszerűbb formája a forgó tárcsa 8–12 m átmérővel, amelyet a főszínpad padlójába görgőkre építenek. Látványosabb mozgásokat tesz lehetővé a gyűrűs ~, ahol a tárcsát egy forgó gyűrű veszi körül, amely az előbbtől eltérő sebességgel, ill. azzal ellentétes irányban is foroghat (Szegedi Nemzeti Színház, Madách Kamaraszínház). Az Operaházban a forgótárcsát a hátsó színpadon elhelyezett színpadi kocsiba építették be.

A dobrendszere, nagy szerkezeti magasságú (6–10 m) -okba süllyedő pódiumokat is be lehet építeni. A -ok meghajtása többnyire villanymotorral történik, az újabbak vezérlése (irány, sebesség, célhelyzet) programozható.

Fóris István (Felsőnána, 1863–Arad, 1895. dec. 22.): színész, színiigazgató. 1886-ban fejezte be a SzAk-t, és *Saághy* Zsigmond társ.-ához szerződött. Életében sokat kellett nélkülöznie, de ő mégis örömmel vett részt mindenben, ami a színészettel volt kapcsolatban. Játékát vig kedélye hatotta át. F.Sz. *Paul Lavardens* (Halévy–Crémieux–Decourcelle: Constantin abbé); *Bálint* (Raimund: Tékozló).

M.A. 1887–88: Nagy Vince; 1888–89: Csóka Sándor; 1889: Szabó Gábor; 1890–91: Szabadka; 1891–94: Kolozsvár; 1894–95: Arad.

Forrai Ferenc (Kolozsvár, 1915–): színész. Színészi tanulmányait Bp.-en végezte. 1949–50-ben a kolozsvári Állami Magyar Színház, majd a sepsiszentgyörgyi színház tagja. Sikereit csupa ideg figurák és idősebb típusok megelevenítésével aratja. F.Sz. *Pityorkin* (Gorkij: Vassza Zseleznova); *Müller* (Balla K.: Gyalogfecske); *Courcelles* (Shaw: Szent Johanna); *William kapitány* (Levitt: Parancsra tettem).

Forrai Rózi (Bp., 1874. jan. 13.–Bp., 1931. jún. 20.): színésznő. A SzAk elvégzése után (1904) a Thália Társasághoz szerződött, majd 1907 okt.-étől 1924 őszéig a Magyar Színházban játszott. 1924 őszétől 1925 tavaszáig a Renaissance Színház tagja, majd két évadot ismét a Magyar Színházban töltött. 1927 őszétől már egyetlen színházhoz sem szerződött. Hősnő- és naivszerepek kivételével szinte minden karaktert eljátszott, vj.-ok vénkisasszony- és anyaszerepeitől tragédiák nagyszonyáig. Alakításait fegyelmezettség, logika, józanság, a jellem apró jellegzetességeinek egységbe foglalása jellemezte. F.Sz. *Mária Lujza* (Rostand: A sasfők); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Dulskine* (Zapolska: Hanka); *Warrenne* (Shaw: Warrenne mestersége); *Perticsné* (Csáth G.: Janika); *Koltayné* (Gábor A.: Dollárpapa).

Forray Gábor (Székesfehérvár, 1925. jan. 24.–): diszlettervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskolán 1946-tól 1950-ig végezte. Ezt követően 1950–1956 között a Magyar Állami Operaház ösztöndíjas tervezőjeként *Oláh* Gusztáv asszisztense. 1956–1967 között az Operaház diszlettervezője, majd 1967-től 1974-ig vez. diszlettervezője, 1974-től szcenikai vez., majd műszaki ig. 1989-ben nyugdíjra ment. Hazai – Margitsziget, Szegedi Szabadtéri Játékok – színpadoknak és külföldi operaházak – Szovjetunió, NSZK, Ausztria, Ausztrália – vendégtervezője. Kiállításokon Bp., Miskolc Triennálé – szintén gyakran szerepelt. Műveiben konstruktivitás és festőiség ötvöződik új anyagok és új technikai megoldások alkalmazásával. Nagy manuális készség és kiváló színérzék jellemzi. Festőművészként, iparművészként is alkot. 1964-ben és 1970-ben Erkel Ferenc-díjat kapott. 1981-ben érdemes művész lett. F.T. Auber: *Fra Diavolo*; Kodály Z.: *Háry János*; Berg: *Wozzeck*; Monteverdi: *Poppea meghoronázása*; Ránki Gy.: *Pomádé király új ruhája*; Wagner: *A Rajna kincse*; Durkó Zs.: *Mózes*; Wagner: *Parsifal*; Prokofjev: *Rómeó és Júlia*; Bozay A.: *Csongor és Tünde*; Mozart: *Figaro házassága*. – Ir. Keresztury D.–Staud G.–Fülöp Z.: A magyar opera- és balettszcenika (1975).

Fortuna Varieté Komédia: → *Népvarieté* (1950–1952)

Fóthy Edit (Bp., 1926. júl. 10.–): bábszínésznő. 1954-ben végzett a SzAk-n. Ekkor két évadot töltött a Pécsi Nemzeti Színházban. Az Állami Bábszínházhoz 1956-ban szerződött, és 35 éven át a színház művésznő-

je. Főleg karakteralakításai sikeresek. Jászai Mari-díjas. F.Sz. *Balog Gyuszi* (Török S.: Csili Csala csodái); *Mama* (Csajkovszkij: Diótörő); *Kirké*, *Kasszandra* (Horgas B.: Odüsszeusz, a tengerek vándora); *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom).

fóti faluszínpad: a népi játékok, dalok és táncok bemutatására alakult szerveződés 1939-ben, a fóti lakosság részvételével. Szervezője és az első produkció rend.-je *Muharaj* Elemér (1901–1960). Előadásai országos visszhangot, publicitást váltottak ki, működését azonban – mint zavaró és „illetéktelen” kulturális tényezőt – hatósági úton rövidesen betiltották.

Föld Aurél; Feld (Bp., 1877. okt. 6.–Bécs, 1970. nov. 17.): újságíró, színházigazgató, fordító. *Feld* Zsigmond fia. Pályáját a Magyarország c. lapnál kezdte, s az egyik legnevesebb riporter lett. Atyja színházánál az 1900-as évektől az I. világháborúig mint dramaturg-ig. működött. 1910-ben a *Kamarajátékok* néhány bem.-ját rendezte. Harcolt az I. világháborúban. 1919-ben Bécsbe költözött, ahol lötenyésztéssel foglalkozott. 1932-ben visszatért Bp.-re. 1932–33-ban a Labriola Színház műv.-i ig.-ja lett. 1932-től 1934-ig a Király, 1934-től 1939-ig a Városi, 1935–36-ban a Royal Színházat vezette. Ezután ismét újságírással foglalkozott. 1957-ben Ausztriába költözött. Több művet fordított m. nyelvre. Fordításai: Asch: *A megváltó* (1900); Lehár F.: *A pesti nők* (Mérei A.-fal, 1903); Reimann: *A gépirókiasszony* (1908).

Föld Mátvás: → *Feld Mátvás*

Földeák Róbert (Bp., 1924. nov. 20.–): rendező. A SzAk elvégzése után 1949-ben a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte pályafutását, majd 1955-től egy-egy évet töltött a kaposvári Csiky Gergely és a kecskeméti Katona József Színházban. 1958-tól az akkor alakult Pest Megyei Petőfi Színpad rend.-je lett 1964-ig, a társ. megszűnéséig. 1966–67-ben ismét Kecskeméten dolgozott. 1967-től nem rendezéssel foglalkozott. Elsősorban operettek, romantikus szm.-veket és vj.-okat állított színpadra. F.R. Kerekes J.: *Állami áruház*; ifj. J. Strauss: *A denevér*; Jókai M.–Révész P.: *Az aranyember*; Zerkovitz B.: *Csókó asszony*; Kohout: *Ilyen nagy szerelem*; Huszka J.: *Gül Baba*.

Földényi Béla; Feldinger (Temesvár, 1850. okt. 12.–Gödöllő, 1895. dec. 11.): színész. 1864-től kezdve egy évtizedet vidéki társ.-oknál töltött. 1878-ban szerződött a Nemzeti Színház, melynek 1888-ig volt tagja. Kiváló bonviván és társalgási színész volt, vidéken rendezett is. A Nemzetiben vígjátékok figuráinak, epizód szerepeinek finom humorú alakítója. F.Sz. *Carillac Jean* (ifj. Dumas: Farillon); *Tibouze* (Sardou: Idegesek); *Don Mendo* (Calderón: A zalameai bíró); *Kokas* (Csiky G.: Mukányi); *Gaston* (Ohnet: A vasgyáros); *Mercurio* (Sh.: Rómeó és Júlia).

M.A.: 1868–69, ill. 1871–72: Arad (Follinus Jánosnál); 1871, Eger–Pécs (Mosonyi Károlynál); 1872, Szabadka; 1873–77, Kolozsvár; 1878, Győr.

Földényi László (Gödöllő, 1895. okt. 18.–Alsóörs, 1960. júl. 23.): színész. Apja Földényi Béla, híres bonviván volt. 1914-ben fejezte be a SzAk-t, majd Kassára szerződött szerelmisszínésznek. 1915-ben az orosz frontra került, ahol oroszul tanult és m. költoeket szavalt Pétervárott és Moszkvában. 1918-ban Zátony Kálmánnal hadifoglyokból szintárs.-ot alakított, és népszínműveket, operetteket adtak elő. A háború után 1921-ben Kassára szerződött. 1923–1925 között a Vígsház, 1925–26-ban a Belvárosi, 1927–1929 között a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1930-ban a kolozsvári m. színházhoz szerződött, majd 1934–39-ig a Magyar Színháznál működött. 1939-ben a Városi Színház, 1940–1944 között ismét a Magyar és az Új Magyar

Színház tagja volt. Rövid ideig a Vígyszínházban játszott. 1945-ben az Új Színházban, majd ismét a Magyar, ill. a Vidám Színház színpadán lépett fel. 1946-tól 1949-ig a Művész Színházban működött. 1950–51-ben a Belvárosi, 1952–1960 között a Magyar Néphadsereg Színháza tagja volt. Kezdetben főleg szerelmesszínészként, később jellem szerepeket aratott sikert. Több filmben is szerepelt. F.Sz. János (Molnár F.: Az ördög); *Konstantin* (Herczeg F.: Bizánc); *Armand Duval* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy); *Luov* (Csehov: Ivanov); *Gejzer doktor* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Polgármester* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása).

FÖLDÉNYI LÁSZLÓ – *Mackenzie tabornok* (*Christie: Tíz kicsi néger*)

Földényi F. László (Debrecen, 1952. ápr. 19.–): esztéta, kritikus. 1975-ben végezte el az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–angol szakát, és a Magyar Színházi Intézet munkatársa lett. 1987-ig dolgozott itt, és addig szerkesztette a Színháztudományi Szemlét is. 1983-tól a filozófiai tudományok kandidátusa. 1986–1990 között a Magyar Tudományos Akadémia Színháztudományi Bizottságának tagja volt. Ma az ELTE Bölcsészettudományi Karának tanára. Angolból fordít és színházi, filozófiai, esztétikai tanulmányokat ír. F.M. *Defoe világa* (1977); *A fiatal Lukács* (1980); *A dramaturgia csapdája* (1983); *Melankólia* (1984); *Caspar David Friedrich* (1986); *A Medúza pillantása* (1990); *A túlsó parton* (1990).

Földes Anna (Bp., 1930. aug. 15.–): újságíró, kritikus. 1952-ben végezte el az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar szakát. 1952-től 1957-ig az Irodalmi Újságnál dolgozott. 1957-től a Nők Lapja kulturális rovatvezetője. 1958-ban az irodalomtudományok kandidátusa c. szerzett. Rendszeresen publikál színházi tárgyú cikkeket és köteteket. A Színházkritikusok Nemzetközi Szövetségének VB tagja, 1985-től a m. tagozat elnöke. 1990-től a Magyar Tudományos Akadémia Színház-, Film- és Tánc tudományi Bizottságának tagja. F.M. *Móra Ferenc* (1958); *Bródy Sándor* (1964); *Így élt Jászai Mari* (1981); *Jászai Mari és a magyar színház* (1983) *Örkény-színház* (1985); *Színésznek született* (1987).

Földes Dezső (Szekszárd, 1886. febr. 25.–Bp., 1945. jún. 10.): színész, rendező, színigazgató. A SzAk-t 1906-ban végezte el, majd 1906–07-ben Pozsonyban kezdte pályáját. 1907-től 1910-ig Sopronban, 1910–11-ben Bp.-en *Feld Irén* Kamarajáték társ.-ában,

1911–12-ben ismét Sopronban, 1912-ben a Ferenczy Kabaréban, 1913–14-ben ismét Pozsonyban játszott. Harcolt az I. világháborúban. Az 1918–19-es évadot Pozsonyban kezdte. 1919-ben részt vett a színészszak-szervezet munkájában Bp.-en. 1919-től Csehszlovákiában élt: Kassán dolgozott, mint színész és rend. 1923–24-ben a Pozsonyi Városi Színház m. együttesének ig.-ja volt. Több jelentős dráma bemutatása fűződik nevéhez: Sebesi Ernő: *Félemberek*; Srámek: *Nyár*; Langer: *Teve a tűfokán*. 1928-tól 1939-ig koncessziója volt a m. nyugat-szlovákiai színikerületre. E társ. színészeivel megrendezte Capek: *R.U.R.* c. drámáját. A pozsonyi rádió m. előadásai számára műveket dolgozott át és rendezett is. 1945 elején Kíspesten ~ vezetésével indult újra a színházi élet. Fiatalkorában bonvivánszerepeket játszott, ig.-i működése idején nem lépett színpadra.

Földes Gábor (Bp., 1923. máj. 31.–Győr, 1958. jan. 15.): színész, rendező. 1949-ben végzett színésztanúskon a SzAk-n, 1949-től az Állami Bányász, 1950-től a Honvéd, 1951-től 1957-ig, letartóztatásáig a győri Kisfaludy Színház színésze, rendezője, később főrendezője volt. Az 1956 okt.-ében megalakult Győri Nemzeti Tanács Értelmisségi Tanácsának elnökévé választották, 1958-ban kivégezték. Jászai Mari-díjas (1956). F.Sz. *Kuprijanov* (Rahmanov: Viharos alkonyat). F.R. Jókai M.–Hevesi S.: *A köszívű ember fiai*; Shaw: *Szerelmi házasság*; Fast: *Harminc ezüstpénz*; Urbán E.: *Tűzkeresztiség*; Illyés Gy.: *Fáklyaláng*; Shaw: *Pygmalion*; Bródy T.: *Tanítónő*; Strozzi: *Játék és valóság*.

Földes Imre (Kaposvár, 1881. szept. 15.–Bp., 1958. máj. 5.): író, drámaíró. Legnagyobb sikerét a *Viktória* c. operettjével – amelyet *Abraham Pál* zenéjével 1930-ban a Király Színház mutatott be – és a *Hivatalnok urak* c. drámájával – Magyar Színház, 1909 – aratta. Írt regényeket is. Műveiben a gondokkal és bajokkal küszködő kisember sorsát ábrázolta. 1901-ben, 1902-ben és 1904-ben elnyerte az MTA Kócián-díját *A király arája*, *Dacos lelkek* és a *Hadik huszárok* c. művével. Drámái: *A császár katonái* (1908); *A kuruzsló* (1909); *Nincs tovább* (1911); *Halló* (1913); *A vörös szegfű* (1914); *Grün Lili* (1916); *Terike* (1919); *A lányom* (1920); *Kis unokák* (1924); *Pántlika* (1925); *Tűzek az éjszakában* (1928); *Az égő város* (1929). Librettója: Buttykay Á.: *Az ezüstsírhely* (1920).

Földes László (Brassó, 1930. febr. 19.–): színész. 1949–50-ben segédszínész volt Sepsiszentgyörgyön, majd 1950–1954 között főiskolai hallgató Kolozsvárott a Magyar Művészeti Intézetben. 1954-től nyolc éven át Sepsiszentgyörgyön játszott, 1962-től a nagyváradi Állami Színház tagja. Főként küszködő, gyöttrődő figurákat elevenít meg hitelesen. Szakmai és színháztörténeti cikkei jelentek meg különböző lapokban, folyóiratokban. F.Sz. *Barend* (Heijermans: Remény); *Miroiu* (Sebastian: Névtelen csillag); *Zelenyin* (Akszonov: Kollégák); *Karenin* (Tolsztoj: Anna Karenina).

Földesi Ilona (Kolozsvár, 1904–Szatmárnémeti, 1970): színésznő. Pályáját Kolozsvárott kezdte, Nagyváradon folytatta, de színészi kvalitásait igazán a nagybányai, ill. a szatmárnémeti társ.-ban bizonyította 1953-tól kezdődően. Figyelemre méltó jellemformáló készségről tett tanúságot idősebb asszonszerepek életre keltésében. F.Sz. *Zsani néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Motya néni* (Afinogenov: Kisunokám); *Van Daanné* (Goodrich–Hackett: Anna Frank naplója); *Higginsné* (Shaw: Pygmalion).

Földesi Judit (Bp., 1964. dec. 24.–): színésznő. Pályáját a Pincészházban amatőrként kezdte. 1987-ben végzett a SzAk-n, majd a szolnoki Szigligeti Színház tagja lett. 1988–91-ben a József Attila Színház színész-

nője volt. Közben Németországban játszott filmszerepeket. 1991 óta az Arany János Színház művésznője. Fellép a székszárdi Német Bemutatószínpadon is. F.Sz. *Polika* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Tonya* (Paszternak-Szikora J.: Doktor Zsivago); *Clarice* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Gondos Magdó* (Tamási Á.: Énekes madár).

Földessy Géza (Szombathely, 1905. ápr. 13.–): színész, színházigazgató. 16 évesen otthagyta a katonaiskolát, s a Jászságban egy daltárs.-nál lett színész. 1924–25-ben Szombathelyen, 1925–26-ban Miskolcon játszott. 1926-ban az Országos Színészegyesülettől működési engedélyt kapott. 1926–27-ben a Vigszínházban, 1927–28-ban *Faragó* Jenő székesfehérvári és szombathelyi társ.-ában szerepelt. 1926–1938 között Berlinben az UFA-nál több filmet forgatott. Közben 1932–33-ban Győrött és Székesfehérvárott, 1933–34-ben Pécsen volt színész és rendez. 1934-ben a Városi Színházban, 1938–39-ben Szegeden, 1939–40-ben Beregszászon és Munkácson, 1940-ben a Fővárosi Operettszínházban működött. 1940–41-ben a Madách Színház alapító ig.-ja volt. 1941-től 1949-ig a miskolci társ. élén állt. 1942-ben Kassán játszott együttesével, 1945-től 1949-ig a Fővárosi Operettszínház gazdasági ig.-jaként dolgozott. 1945–1949 között a Vidéki Színigazgatók Szövetségének elnöki tisztét is betöltötte. 1949-ben külföldre települt. Az 1950-es évek elején Párizsban m. és francia nyelvű előadásokat rendezett. 1959-ben Münchenben megalapította a *Theater in der Bienenstrasse* elnevezésű színházat, amelyet 1972-ig vezetett. Jelenleg is stagionetárs.-tal járja Németországot vagy rendez. Pályája során minden szerepkörben fellépett. F.Sz. *Tokeramo* (Lengyel M.: Tájfún); *Konstantin* (Herczeg F.: Bizánc); *Lovasdy* (Zilahy L.: Tűzmadár).

Földessy Margit (Bp., 1946. ápr. 25.–): színésznő. A pécsi Nemzeti Színházban és a debreceni Csokonai Színházban játszotta első szerepeit. 1975-ben szerzett diplomát a SzAk-n, 1974-től a 25. Színház, majd a Népszínház, később a Nemzeti Színház tagja. 1986-tól a szinkrontárs.-hoz szerződött. Kellemes orgánumú, klasszikus és modern drámák hősnőit és epizódfiguráit egyaránt játszó színésznő. Számos szinkronszerpe mellett több m. filmben is játszott. Kísérletező kedve a 25. Színház produkcióiban is érvényesült, újabban a „Színjátékország” elnevezésű drámapedagógiai stúdió vezetője. Balázs Béla-díjas (1986). F.Sz. *Carol* (Williams: Orpheus alá száll); *Ljudmilla* (Katajev: A kör négyszögletesítése); *Krisztina* (Szirmai K.-Örkény I.: Zsugori uram); *Reagan* (Sh.: Lear király).

Földi László (Csantavér, 1956. júl. 22.–): színész. A SzAk-n szerzett színészdiplomát 1980-ban. Szabadkára, majd 1982-ben az Újvidéki Színházhoz, 1985-ben az Újvidéki Rádió egy.-éhez, 1986-ban Nyíregyházára szerződött. 1992-től a Miskolci Nemzeti színház tagja. Jellemző feladatokat old meg sikerrel. F.Sz. *Randle* (Kesey-Wasserman: Kakukkfészek); *Béla* (Gobby Fehér Gy.: A zöldhajú lány); *Mick* (Pinter: A gondnok); *Edek* (Mrozek: Tangó); *Szemüveges* (Hsien-Csi-en: A buszmegálló).

Földi Melinda (Eger, 1967. máj. 22.–): énekesnő (szoprán). Énekstanulmányait a bp.-i Zak Zeneiskolai Tanárképző Intézetében, 1986–1991 között operaszakon végezte. 1991–92-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1992-től magánénekese. F.Sz. *Adina* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Gilda* (Verdi: Rigoletto).

Földi Teri (Martonvásár, 1934. jan. 24.–): színésznő. 1955-től a SzAk elvégzése után a győri Kisfaludy, majd a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett. 1964

óta a Vigszínházban játszik. Szerepelt több film- és tvj.-ban, kellemes, kifejező hangja miatt népszerű szinkronszínésznő. Jászai Mari-díjas (1963). F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Eliza* (Shaw: Pygmalion); *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Júlia* (Albee: Érzékeny egyensúly); *Paula* (Örkény I.: Macskajáték).

Földváry Gábor (Domony, 1787. máj. 11. Tas, 1854. máj. 6.): színházszervező, mecénás. 1832–1836 között Pest vármegye alispánja. E minőségében a Pesti Magyar Színház építésének (1835–37) szervezője és vezetője, aki ajándéktelken, az akkori város szélén országot adakozásból, a vármegye apparátusának bevonásával felépítette az ideiglenesnek szánt épületet, és megszervezte működtetésére az eszmei osztályokra dolgozó részvénytársaságot. Az építkezést 500 forinttal támogatta, és részvényt is jegyzett. 1837–1838-ban az rt. választmányának első évi elnöke, 1838–1839 között az igazgató-választmány elnöke volt. Később (1843–46) Csongrád vármegye főispánja, 1847-ben Pest vármegye főispán-helyettese. 1848-ban a közéletből visszavonult. Alakját *Vas Gereben* örökölte meg (*Egy alispán, Pesten*, 1858). – Ir. Pukánszkyne Kádár J.: *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez* (1938).

Földváry Vince (?–?): színész. 1828–1840 közötti fellépéseiről vannak adataink. Az 1830-as évek elején a Dunántúli Színjátzó Társaság tagja volt. Főleg széles gallérokat játszott. Jó mozgáskultúráját színpadi táncok előadásában is kamatoztatta. F.Sz. *Wilhelm* (Kisfaludy K.: A kőrök); *Sportula* (Töpfer: Világ divatja); *Enyv* (Nestroy: Lumpáci vagabundus); *Kényesi* (Kisfaludy K.: Csalódások).

főpróba: a próbafolyamat utolsó szakasza, melyben a színészek és a színház technikai személyzete előadásszerűen, folyamatosan, jelmezben és maszkban, teljes díszlettel, bútorokkal, kellékekkel, világítással, hangeffektusokkal játssza el a színjátékot. A próba végén a rend. érték, esetleg javít. A ~időszakot a *házi-*, majd a meghívott közönség előtti *nyilvános* ~ zárja le, utána a → *bemutató* előadás következik.

főszerep: az adott színpadi mű legfontosabb, a szerepek rendjéből elhagyhatatlan, legnagyobb terjedelmű szerepe(i). Ha a ~ neve a mű címével azonos, *cím szerep*-nek nevezik.

Fővárosi Cabaret „Bonbonnière”: → *Bonbonnière*
Fővárosi Kabaré (1919–20): A *Fővárosi Orfeumban* (Nagymező u. 17.) 1919. okt. 10-én *Harmath Imre* műv.-i irányításával nyílt kabaré. Zenei vez. *Hetényi-Heidelberg* Albert. Társ.-ához tartozott *Sólyom* Janka, *Gyárfás* Dezső, *Huszár* Károly, *Ferenczy* Károly, *Radó* Sándor, *Sarkadi* Aladár. Mindössze három bemutatót tartottak.

Fővárosi Művész Színház (1929–30): 1929. nov. 29-én kezdte meg működését a *Fővárosi Operettszínház* épületében. *Kabos* Gyula alapította. Rövid életű vállalkozás volt. Kabos színvonalas prózai, szórakoztató színházat akart létrehozni. E célnak megfelelően főként vj.-okat, könnyebb műfajú prózai műveket mutattak be. A kísérlet kudarccal végződött, a vállalkozás mindössze egy évig élt. Főbb bemutatói Zsolt Béla *Erzsébetváros*, Balassa Emil István *Te nem ismered Verát*, Lengyel József *A nagy bőrtön*, Márkus Alfréd *A csúnya lány* c. művei voltak.

Fővárosi Nyári Szinkör: → *Budai Szinkör*
Fővárosi Operettszínház (1922–): 1922. dec. 23-án Bp.-en, a *Fővárosi Orfeum* (Nagymező u. 17. alatti) átalakított helyiségében Ben *Blumenthal*, amerikai vállalkozó ig.-val Földes Imre-Buttykay Ákos *Olivia hercegnő* c. operettjével nyitó színház, amely a ~ nevet 1923. febr. 9-én vette fel. A Fellner és Helmer cég építette régi épület átalakítása Vágó László, Málnai Béla és

Szentgyörgyi István munkája. Egy évig többnyire más színházak vendégszerepeltek itt, mert idő kellett a társ. megszervezéséhez. 1926 dec.-étől 1929 dec.-éig *Faludi Sándor* ig.-val főleg könnyű boházatok voltak műsorán. 1929 végétől júniusáig játszott itt *Kabos Gyula Fővárosi Művész Színháza*. 1930 szept.-étől a színház régi nevén, *Sebestyén* Dezső irányításával működött, de a gyér látogatottság miatt gyakran hosszabb időre bezárt. 1936 szept.-e és 1938 jún.-a között *Bárdos Artúr Művész Színházának* adott helyet. 1941-ig *Seregi Andor* és *Sziklai Jenő* az ig.-k, 1942-ben *Bubik Árpád*, 1943–1948 között *Fényes Szabolcs* és *Földessy Géza*. Bp. ostroma után 1945 márc.-ában nyílt meg. Délutáni eszt.-rádműsorokkal 1945. ápr. 5-én előadták *Kálmán Imre A csárdáskirálynő* c. operettjét. 1949-ben a színházat államosították, ig.-nak *Gáspár Margitot* nevezték ki (1956 dec.-éig), aki után ismét *Fényes Szabolcs* következett (1957. jan.–1959–60). 1954–1960 között a ~nak kamaraszínháza is volt *Blaha Lujza Színház* néven. Az 1960–61-es évadtól 1975 végéig *Szlovák László* igazgatta a színházat, melyet 1966-ban átépítettek. Ig.-ja 1976-tól az 1978–79-es évad végéig *Malonyay Dezső*, az 1979–80, 1989–90-es évadokban *Keszler Pál* volt, 1990 szept.-étől *Németh Sándor*, az 1993–94-es évadtól *Szinnetár Miklós*. 1980 óta az emeleten 100 férőhelyes *Zseb-színház* működik. Ir. Koch L.: A Fővárosi Operettszínház műsora. 1923–1973. (1973).

Fővárosi Orfeum (1894–1922): *Somossy Károly* 1894-ben megnyílt mulatója. Műsorában az előadóművészeket és táncosokat kívül artisták és akrobaták is fel léptek. 1900-ban *Waldmann Imre* vette meg, a német nyelvű műsorban *Baumann Károly*, *Gyárfás Dezső* és *Huszár Károly* m. kuplékat énekelt. *Waldmann* ig. legnagyobb érdeme, hogy helyet adott *Zoltán Jenő* újságíró *Tarka Színpad* nevű kabaréjának. A század elején ez még nagyon merész vállalkozás volt, mert a mulatókban német szóhoz szokott fővárosi közönségnek m. nyelven

játszottak. A Tarka Színpad rend.-je *Rákosi Jenő* és *Beöthy László*, szcenikusa *Spannrafft* Ágoston, tagjai fiatal színészek voltak. Önálló műsorral egy évig, később az orfeum műsorában 1905-ig működtek.

Fővárosi Színház: → *Fővárosi Operettszínház*

Fővárosi Szinkör: → *Budai Szinkör*

Fővárosi Varieté: → *Royal Orfeum*

Fővárosi Városligeti Színház: → *Városligeti Szinkör*

Fővárosi Vig Színház (1951–54): Bp.-en, a Lenin körút (ma Erzsébet körút) 31. sz. alatt 1951. szept. 14-én nyílt operettszínház. Ig.-ja *Fejér István* volt. Az épületben közvetlenül előtte a *Fővárosi Varieté* (1949. okt. 14-től) működött. A ~ 1953. márc. 13-tól megszűnéséig, 1954. júl. 11-ig, a volt *Fővárosi Nagy Varieté* Dohány u. 42. sz. alatti helyiségében játszott. Az első évadban zenés vj.-okból állította össze műsorát (*Gvadányi J.*–*Nádassy L.*–*György L.*: *A feleskei notárius*), később nagyoperetteket is bemutatott (Lehár F.: *Vándorédiák*). Legnagyobb sikerét *Miljutin Szibériai rap-szódia* és *J. Offenbach Egy marék boldogság* c. darabjai-val érte el. Kamaraszínházának a *Fővárosi Kis Színpadot* szánták.

Frajt Edit (Bp., 1955. nov. 2–): színésznő. 1979-ben fejezte be tanulmányait a SzAk-n, előbb a Pécsi Nemzeti, majd a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. 1982-től a Magyar Filmgyártó Vállalat, 1986-tól az Arany János Színház társ.-ának tagja. Prózái és zenés színpadon egyaránt otthonosan mozog, több m. filmben (*Requiem*, 1981) játszott, rendszeresen foglalkoztatja a televízió. 1982-ben a Sopoti Fesztiválon elnyerte a legjobb női alakítás díját. F.Sz. *Hilde* (Ibsen: A tenger asszonya); *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Célia* (Sh.: Ahogy tesz-szik); *Nancy* (Bart: Oliver).

Frankenburg Adolf (Németkeresztúr, 1811. nov. 11.–Eggenberg, Ausztria, 1884. júl. 3.): színész, író, lapszerkesztő, kritikus. 1828–29-ben *Földi* néven színész volt Győrött, Komáromban és Esztergomban. 1833–1840 között négy német komédiát írt, ezeket Pest-Budán, Pozsonyban, Aradon és Temesvárott játszották. 1839–40-ben a Pesther Tageblatt kritikusként bírálatokat írt a Pesti Magyar Színház előadásairól. 1843-ban alapította és 1847-ig szerkesztette a Magyar Életképek c. divatlapot (1844–1848 között Életképek), amely 1846. okt. 24-től a Nemzeti Színház hivatalos közlönye volt. 1845–47-ben a Nemzeti Színház dráma-bíró bizottságának tagja volt. Könyve: *Enlékiratok 1–3* (Pest, 1868).

Frányó Zoltán (Kismargita, 1887. júl. 30.–Temesvár, 1978. dec. 29.): író, szerkesztő. Sokoldalú írói, műfordítói és szerkesztői teendői mellett hosszabb-rövidebb ideig színházat is igazgatott a harmincas években Temesvárott, majd a későbbiekben szoros munkatársi viszony fűzte az erdélyben és a Bánságban megjelent különböző színházi lapokhoz.

Frányó Zsuzsanna (Szabadka, 1953. jan. 31.): dramaturg. Az újvidéki egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar tanszékén szerzett tanári oklevelet. Dramaturgként a Szabadkai Népszínházban kezdett dolgozni 1976-ban. 1979-től az Újvidéki Színház tagja, dramaturg és műv.-i vez. 1983-ban a posztgraduális tanulmányok után vizsgadolgozatát a jugoszlávai m. drámáról írta. Fontosabb színpadi dramatizációi: *Domonkos I.*: *En lenni* (monodráma, 1977); *Deák F.*: *Zsivány* (gyermekelőadás, 1979); *Látomásnak ajtót nyitni* (folk-kantáta *Fehér K.* műveiből, 1984); *Csáth G.*: *A varázsló kertje* (1985).

Fráter András (Bp., 1958. nov. 7.–Bp., 1988. máj. 21.): színész. Rövid színházi pályafutása során először a Jó-zsefvárosi Színház *Egy pohár víz* (Scribe) c. előadásán

FŐVÁROSI OPERETTSZÍNHÁZ

lépett föl. 1982-től 1985-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház művésze volt. F.Sz. *Cserebogár Jóska* (Tóth E.: A falu rossza); *Klein rendőr* (Kesselring: Arzen és levendula); *Tomi* (Baum: Óz, a nagy varázsló); *Furio* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Fábián* (Sh.: Vízkereszt); *Nyuszi* (Milne: Micimackó).

Fráter Gedeon (Bp., 1919. ápr. 16.–): karmester. 1937-től 1941-ig tanult a Nemzeti Zenedében zeneszerzés, karmesterképző és orgonaszakon. Tanárai *Lajtha* László, *Ferencsik* János és *Hammerschlag* János voltak. 1938-tól 1949-ig az Operaház korrepetitora, 1949–1983 között karmestere. Pályafutása során a teljes ballettrepertoárt végigdirigálta. Az Operaház társ.-ával számos európai országban és a tengerentúlon is szerepelt.

Fráter Katalin (Székesfehérvár, 1958. júl. 3.–): színésznő. A SzAk befejezése után, 1982-től a Miskolci Nemzeti, 1988-tól az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. 1990-ben szerződött a Nemzeti Színházhoz. Sokoldalú színésznő, klasszikus és modern drámákban, zenés színpadi művekben egyaránt játszik. F.Sz. *Anyá* (Csehov: Cseresznyekert); *Euridiké* (Anouilh); *Velma Kelly* (Kander–Ebb: Chicago); *Ágika* (Örkény I.: Tóték); *Geschwitz grófnő* (Wedekind: Lulu).

Fratka Géza (Kolozsvár, 1883. okt. 31.–Kolozsvár, 1939. okt. 3.): színész. Katonatiszt volt. 1923-ban Nagyváradon kezdte pályáját. 1925. dec. elején szerződött a temesvári társ.-hoz. Szuggesztív egyéniség, jó hangú bonviván, *Fehér Imre*, *Hevessy Miklós* és *Révész Sándor* társ.-ának erőssége volt. F.Sz. *Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz); *Holéczi Pista* (Farkas I.: Iglói diákok); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Baracs* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Józsi* (Lehár F.: Cigányszerelem).

frázis (latin): 1. a szöveg önálló gondolati egysége, az értelmi szövegtagolás eszköze; a mondatnál általában hosszabb szövegegyeséget cezúra (szünet) választja el a következő ~tól. A ~ hangsúly-, ritmikai, hanglejtésbeli kombinációk szerves egysége, melynek határozott (hangsúlyos) kezdete, ritmikailag, dinamikailag v. hanglejtésbelileg kiemelkedő magja és határozott (ereszkedő) zárása van; 2. zenei értelemben: *frazeálás*, a zenei gondolat tagolása. Olyan önálló, hosszabb-rövidebb zenei motívumok értelmezése, amelyek egyes képleteit cezúrák (metszetek) választják el egymástól. Magában álló motívum csak akkor alkothat valóban ~t, ha ritmus, dallam és harmónia tekintetében viszonylag befejezett motívusok képletről van szó.

Frendel István (?–): szakíró. Az egykorú források szerint „Frendel kapitány” volt a szerzője a m. Nemzeti Színházat a bécsi Burgtheater mintájára elképzelt röpiratnak: *Entwurf zu einen (!) ungarischen Nationaltheater*, Pozsony (1779). Hasonmás kiadása, m. és francia fordítással, *Staud* Géza tanulmányával jelent meg (1987). A színházat Pesten nemesi pártfogással kívánta létrehozni, Bécsben képzett színészekkel. Terveiből több gondolat utóbb megvalósult, közvetlen hatása korára nem volt.

Frankó Zsolt (Ózd, 1964. jan. 24.–): színész, rendező, író. 1982-ben érettségizett, és a televízió külső munkatársa lett. Az 1984–85-ös évadban a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban csoportos szereplő és rendezőasszisztens. Egy-egy évet rendezőasszisztensként dolgozott a kecskeméti Katona József és a Jurta Színházban. 1988-tól 1991-ig ismét Kecskeméten asszisztens. 1992 óta a Békés Megyei Jókai Színház dramaturgia. Átdolgozással, írással is foglalkozik. F.Sz. *Kulcsár* (Baum–Schwajda Gy.: Óz, a nagy varázsló); *Pénzbeszedő* (Williams: A nagy villamosa). F.R. Christie: *A vád tanúja*;

Huszka J.: *Gül Baba*. F.M. *Jobb, mint otthon* (1991); *Sügni tudni kell* (1992).

Fricsay Ferenc (Bp., 1914. aug. 9.–Bázel, 1963. febr. 20.): karmester. A Zak-n *Bartók* Béla és *Kodály* Zoltán növendéke volt. 1934–1944 között a Szegedi Opera és a Filharmonikus Zenekar vezetője, 1945-től az Operaház karnagya és a Filharmoniai Társaság zenekarának vezetője, 1947-ben a bécsi Operához szerződött, miután a megbetegedett Otto Klemperer helyett beugrással vezényelte *Gottfried von Einem Danton halála* c. operájának ősbemutatóját Salzburgban. 1948–52-ben, ill. 1961-től a berlini Städtische Oper fő-zeneig.-ja, 1960–1963 között a berlini Rádiózenekar vezető karmestere volt. 1956–1958 között a Bajor Állami Opera fő-zeneig.-ja Münchenben. Élete utolsó két évében az újjáépült nyugat-berlini opera karmestere volt. Elsősorban a bécsi klasszikus zene és az olasz operák, valamint *Muszorgszkij*, *Liszt* Ferenc, *Alban Berg* és *Bartók* Béla műveinek tolmácsolásában volt kiváló. Számos tanulmányt írt a hangfelvétel technikáról, és kiváló felvételeket készített a Deutsche Grammophon Gesellschafttal. Könyve: *Über Mozart und Bartók* (1962). – Ir. F. Herzenfeld: F. (Berlin, 1964); A. Werner: F. F.: ein Vergessener unter den Grossen (1973).

Fricsi Fekete Ferenc: → *Fekete* Ferenc; *Fricsi*

Friebeisz: → *Első Magyar Színház Ügynökség*

Fried Péter (Ózd, 1960. máj. 3.–): énekes (baszszus). Tanulmányait 1980-tól 1987-ig végezte a Zak-n. 1987-től az Operaház magánénekes. Oratórium- és hangversenyénekesként is ismert. Vendégszerepelt Ausztriában, Franciaországban, valamint Svájcban és Németországban. F.Sz. *Osmín* (Mozart: Szókratész a szerájából); *Bartolo* (Mozart: Figaro házassága); *Collin* (Puccini: Bohémélet).

Friedmann Orfeum: → *Kristálypalota*

Friss Péter (Bp., 1939. jún. 14.): rendező. 1963-ban végezte el a SzAk-t, egy évadot a Szegedi Nemzeti Színházban töltött, 1964–1970 között a győri Kisfaludy Színház tagja volt. 1970-ben külföldre távozott. F.R. *Capek: A rabló*; Puccini: *Bohémélet*; Shaffer: *Úrvesztő*; Molnár F.: *Doktor úr*.

frontszínházak: az első frontszínház 1917 ápr.-ában alakult *Komjáthy* János kezdeményezésére, *Roboz* Elek igazgatásával. Tagjai többek között *Zilahy* Gyula, *D. Nagy* Gyula, *Izsó* Vilmos, *Gózon* Béla, *Rogoz* Imre, *Pázmán* Ferenc, *Makay* Margit voltak. Ez a társ. hivatásos színészekből, a harcoló katonák igényes szórakoztatására alakult. A ~ másik típusa, amikor maguk a katonák, hadifoglyok alakítanak társ.-ot hivatásos és műkedvelő színészekből, ahogy az Krasznajarszkban történt 1916 nyarán. A krasznajarszki *Thália Színház* (ig. *Frinth* Antal) egy darab előadása után megbukott, a krasznajarszki *Tiszti Színház* m. tagozata viszont, amelynek ig.-ja *Mészáros* Sándor László volt, 1917. júl. 17-i első bemutatójától 1919 tavaszáig, a tábor felbomlásáig sikerrel szerepelt, kizorítva a német társ.-ot. Operettek (Kálmán I.: *Tatárjárás*) mellett Molnár Ferenc (A testőr, Az ördög), Lengyel Menyhért (Tájfün), Gárdonyi Géza (Annuska) műveit játszották olyan színészekkel, ill. rend.-kel, mint *Vass* Jenő, *Mészáros* Béla, *Földényi* László, *Gábor* Ernő, *Czeglédy* János, *Nógrádi* Antal, *Dobos* László, akikkel az amatőr színészek is jól dolgoztak. A II. világháború első frontszínháza 1940 aug.-ában jött létre *Tolnay* Andor vezetésével. Eleinte mo.-i laktanyákban, majd ősztől Észak-Erdély városában játszottak. 1942. szept. 15-től a szintén Tolnay Andor szervezte *Tábori Színház* 1943. febr. végéig járta a keleti frontot. Ugyanide utazott 1943. márc. 10-én a *Bánky* Róbert vezette újabb fronttárs. – Ir. Zitás B.:

A Tábori Színház krónikája. (1942); Lászlóffy L.: Tábori színházi élményeim. (Magyar Színesztet, 1943. 3. sz. – 9. sz.)

Fuchs Livia (Bp., 1947. dec. 6. –): tánc történetész, főiskolai tanár. Szakmai tanulmányait *Vécsey* Elvira balletiskolájában kezdte, majd az OKISZ, 1969-től pedig a Vasas Művészegyüttes tagja volt 1978-ig. Elméleti tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, majd a SzAk-n végezte 1972–1977, ill. 1982–1985 között. 1971–72-ben a 25. Színház tagja. 1976–1982 között a Táncművészet c. szaklap belső munkatársa, 1982-től a Magyar Táncművészek Szövetsége, majd a Magyar Színházi Intézet Táncarchívumának vezetője. 1989 óta az ABI főiskolai adjunktusa, a tánc történet tanára. Publikációi elsősorban szakmai orgánumban jelennek meg, de számos kulturális lapban is – Új Tükör, Film-Színház-Muzsika, Kritika – publikált. Írásai: *Koreográfiai tendenciák a hetvenes évek néptáncművészetében* (Tánc tudományi Tanulmányok 1982/83); *A csodálatos mandarin a magyar színpadokon* (Színház tudományi Szemle, 1986. 20. sz.); *Az új tánc új nemzedéke* (Fordulatok, 1992).

Funtek Frigyes (Szany, 1958. márc. 24. –): színész. Műszaki főiskolai diploma után 1980-ban kezdte tanulmányait a SzAk-n. 1984-ben a Nemzeti Színház tagja lett. Elsősorban karakterfigurákat, modern hőseket alakított pályakezdő éveiben. Az 1991–92-es évadban rend.-ként is megismerhette a Nemzeti Színház közönsége, Örkény István *Tótek* c. művét vitte színpadra. 1988 óta Párizsban él. F.Sz. *Faulconbridge Fülöp* (Dürrenmatt: János király); *Emberfi* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Miklós* (Hubay M.: Tüzet viszek); *Zetelaki Gábor* (Sütő A.: Advent a Hargitán); *Harry* (Sh.: IV. Henrik).

Futó János (?–?) : színész, színigazgató, szakíró. Pályájáról 1836–1861 között vannak adataink. 1848-ban honvédtüzér volt. Karakter szerepeket játszott, színpadi büvezmataványaiért is kedvelték. Az 1850-es években kisebb vándortárs.-ok ig.-ja volt. 1856-ban a Magyar Sajtóban cikkeket közölt a vidéki színészet helyzetéről. Kortársai két elveszett színművét is említik. F.Sz. *Harsánytorki* (Munkácsy J.: Garabonciás diák); *Quasimodo* (Hugo–Birch–Pfeiffer: A notre-dame-i harangozó); *Baczur Gazsi* (Gaál J.: A peleskei nótárius); *Báró Szirtfoki* (Szigligeti E.: Két pisztoly). Könyve: *Gyámbot* (Pest, 1858).

futópróba: beugrás esetén v. hosszabb kihagyás után a színpadi mű egyes problematikus jeleneteinek gyors, jelzésszerű átpróbálása a rendező példány alapján a segédrend., a játékmester v. az ügyelő vezetésével, a diszlet, a kellékek, a jelmez stb. jelzésével. Vö. *beugrópróba*, *felújítópróba*.

Futtakyné: → *Pewny Irén*

Fügedi Zsuzsanna: → *Fülöpné Fügedi Zsuzsanna*

Független Színpad (1937–38): a *Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának* kezdeményezésére színészekből, rendezőkből, színpadtervezőkből létrejött színházi munkaközösség. Vezetője *Hont* Ferenc. Célja volt a társadalomalakító színház létrehozása, a közönség és a színház közötti kapcsolat helyreállítása, az új m. dráma és színjáték megteremtése, a régi m. drámai hagyományok korszerű értelmezése. Törzstárs.-a nyolc egy.-ből – szatirikus színpad, parasztszínpad, műhelyszínpad, táncszínpad, szavalókórus, énekkar, zenekar, tömegjátékok magánszereplői – állt volna. Ezek közül elsősorban a műhelyszínpad jelenetekkel illusztrált irodalmi előadásai működtek, mint *Klasszikusok mai szemmel*, *Népi est*, *Petőfi*, *Hagyomány és haladás*. A ~nak állandó játszóhelyet nem sikerült szereznie. Bem.-it – *Kocsanya Mihály házassága*; *Három köröstyén leány*; *Madách Imre: A civiliz-*

zator; *Csokonai Vitéz Mihály: A méla Tempefői*; *Treadwell: „... mint a gépek”*; *Shaw: Candida*; *Molière: A botcsinálta doktor*; *Pathelin mester* – a Művész Színházban, az Erzsébetvárosi Színházban, a Zak-n, a Terézvárosi Színházban és a Vasas Szakszervezet székházában tartotta. A ~ utolsó előadása 1938 dec.-ében volt. 1939-től a ~ feladatát a *Művészek, Írók, Kutatók Szövetkezete* keretében előadóestek, szemináriumok formájában folytatta. – Ir. *Becsky A.: A F. Sz. története* (B. A.: Kortársakról, 1974).

Független Színpad (1937–38): a *Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának* keretein belül *Független Színpad* néven létrejött színpadi mozgalom bp.-i folyóirata. Szerk. *Hont* Ferenc. Testvér lapja a *Színpad* volt. Rövid színházi kritikákon kívül írásában a ~ a munkás-, ill. parasztszínjátszással, ill. a színházi dolgozók szociális problémáival is foglalkozott, ezen kívül hírt adott Európa színházi eseményeiről is. – Ir. *Csaplár F.: A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma*, 1967).

Független Színpad: a szegedi Nemzeti Színház társ.-ából kivált fiatal művészek hozták létre 1989-ben *Ruszt* József vezetésével. Előadásai során csak a nélkülözhetetlen diszletet és jelmezt, ill. egyéb színházi kelléket használták fel, az így létrehozott művek kollektív alkotás eredményei. A kezdeti időben csak egy-egy színház fogadta be őket vendégfellépésre (pl. Katona József Színház), később a Vörösmarty Művelődési Ház színháztermében találtak állandó otthont. Első jelentős sikerüket Sh.: *Romeó és Júliá* jával, majd *Madách Imre: Az ember tragédiá* jával aratták. További bemutatóik: *Ghelderode: Escorial*; *Molière: Tartuffe*; *Csokonai V. M.: Karnyóné*; *Katona I.: Passió magyar versekben*; *Vörösmarty M.: Csongor és Tünde*; *An-Ski: Dybuk*; *Szophoklész: Oidipusz király*.

függöny: a színpadnyílás zárására szolgáló kárpit. Az *előfüggöny* nek, mely a nézőtér és a színpad elválasztására szolgál, a mozgató jellegétől függően több változata ismert. A zsinórpadlással rendelkező színpadokon nálunk a → *bayreuthi függöny* a legelterjedtebb, de gyakori a vízszintesen mozgó, osztott görög ~ is. A függőlegesen felhúozható, raffolt *felhő-t* inkább operetthez, revühöz használnak. Kis színpadokon, pódiumokon gyakran alkalmaznak a kifeszített sodronykötélen kézzel elhúozható „Brecht-~”. A színpadkép részeként alkalmazott kárpit a *háttér-~* és a tüllszerű anyagból készülő, a megvilágítás változtatásával különleges hatású *fátyol-~*.

Fülöp Attila (Szombathely, 1942. júl. 2. –): énekes (tenor). Eredeti foglalkozása elektromérnök volt. Énektanulmányait 1965–1971 között magánúton, dr. *Sipos* Jenő, Berlinben pedig *Dagmar Lange Freiwald* irányításával végezte. 1968–72-ig a Magyar Hanglemezgyártó Vállalatnál dolgozott hangmérökként. 1971–1972 között ösztöndíjas magánénekes, 1972-től az Operaház magánénekes, lírai és karaktertenor szerep körben. 1971-ben III. díjat nyert a Magyar Rádió dalversenyén, majd a következő évben a genfi énekversenyen. Oratórium- és hangversenyénekesként rendszeresen vendégszerepel külföldön. 1975-ben a Francia Akadémia Nagydíjában részesült. F.Sz. *Mime* (Wagner: A Rajna kincse); *Almaviva* (Rossini: A sezevillai borbély); *Bolond* (Muszorgszkij: Borisz Godunov).

Fülöp István: → *Öri Filep (Fülöp) István*

Fülöp János (?–Pest, 1854): színész, színigazgató. Pályáját 1819-ben a székesfehérvári társ. színlaphordója-ként kezdte. Később népszerű vándortárs.-okban, a Dunántúli Színjátszó Társaságnál és Kassán volt segéd-színész, ahová inkább felesége kedvéért szerződöttették. 1828–29-ben ig. is volt, társ.-ában *Hivatal* Anikó, a későbbi Lendvayné volt a naiva. 1837–1847 között, majd

1854-ig, haláláig a Pesti Magyar Színház, ill. a Nemzeti Színház tagja volt. Szertárosként, gondnokként, házfelügyelőként dolgozott.

Fülöp Klára (Kolozsvár, 1939. nov. 18.–): színésznő. 1961-ben végezte el a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet és a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Jellemábrázoló készségével és humorérzékével tűnt ki. Az általa életre keltett figurák többsiküak, többnyire sikerrel aknázták ki ironikus ábrázolásuk lehetőségeit. F.Sz. *Bianca* (Sh.: *Othello*); *Kisvicákné* (Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*); *Malvina* (Békeffy I.: *Janika*); *Háziaszony* (Ionesco: *Rinocéeroszok*).

Fülöp Mihály (Kolozsvár, 1928. febr. 5.–): színész. A Pécsi Nemzeti Színház tagja 1951-től, 1954-ben végezte el a SzAk-t, 1960–61-ben egy évadot a kaposvári Csiky Gergely Színházban töltött. Prózai és énekes szerepeket egyaránt játszik. F.Sz. *Ottó* (Katona J.: *Bánk bán*); *Jenő* (Jókai M.: *A köszívű ember fiai*); *Lysander* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Hyppolitos* (Racine: *Phaedra*); *Gordon* (Priestley: *Veszélyes forduló*); *Rodrigo* (Sh.: *Othello*); *Jancsi* (Ábrahám P.: *Viktória*); *Feri* (Lehár F.: *A mosoly országa*); *Miska* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*); *Oronte* (Molière: *A nők iskolája*).

Fülöp Sándor; *Fóti* (Kolozsvár, 1899. márc. 27.–?): színész. Pályáját 1911-ben *Mezei Kálmán* társ.-ában kezdte. 1912–1915 között Kassán, 1915-től 1919-ig a buda-temesvári társ.-ban játszott. 1920–21-ben a Revü, 1921-től 1924-ig a Blaha Lujza Színház tagja volt. Ezután ismét vidékre került. 1925–26-ban Nagyváradon, 1926–27-ben Miskolcon, 1927–28-ban Debrecenben, 1929–30-ban Kassán, 1930–31-ben Szegeden működött. 1931–32-ben az Új Színházhoz szerződött. 1933-tól 1935-ig ismét Szegeden lépett színpadra. 1936–1939 között a Teréz körúti Színpad, 1939-től 1944-ig a Fővárosi Operettszínház művésze volt. 1952-től 1969-ig az Állami Falu- (majd Déryné) Színházzal járta az országot. Elsősorban operettekben volt sikeres, de prózai jellem szerepet is játszott. F.Sz. *Agamemnon* (Offenbach: *Szép Heléna*); *Csorba Matyi* (Emőd T.–Török R.: *Ida regénye*); *A király* (Lehár F.: *Szép a világ*); *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: *Liliomfi*).

Fülöp Sándor, L. (? 1906–Bp., 1984. ápr.): színész, rendező. Pályáját 1928–1930 között Kolozsvárott kezdte. 1931–32-ben Szegeden, 1932–33-ban Miskolcon játszott. 1934-től 1944-ig ismét a kolozsvári társ. színésze, majd rend.-je volt. 1944-től Bp.-en élt. 1945 után vidéki színházakban szerepelt. Operettek szerelmes szerepeiben kezdte pályáját. Kitűnően táncolt, de prózai művek jellem szerepeit is alakította. F.Sz. *Dixie* (Fényes Sz.: *Maya*); *Borsakov* (Jacobi V.: *Szybill*); *Gabi* (Bibó L.: *Csodadoktor*); *Flórián* (Eisemann M.: *Alvinci huszárok*); *Biccintő strázsamester* (Husza J.: *Mária főhadnagy*). F.R. Lehár F.: *A mosoly országa*; ifj. J. Strauss: *A denevér*; De Fries K.: *Száz piros rózsa*; Fényes Sz.: *Vén diófa*.

Fülöp Viktor (Bp., 1929. febr. 9.–): táncos, balettmester. Tanulmányait *Nádasi Ferenc*-nél folytatta. 1943-ban az Operaház tagja lett, 1949-től magántáncosa. Az ötvenes években többször tanult Moszkvában neves balettmestereknél. 1956-tól az Operaház próbavezető balettmestere. 1981–1984 között – évekig tartó mellőztetés után – a Győri Balettnél volt vendégművész. Rendkívüli művészegyeniség, aki a hűvös, klasszikus eleganciát és a drámai szuggesztivitást, sőt humort igénylő szerepekben is kimagaslót, összetéveszthetetlen tudott nyújtani évtizedeken át. Számos külföldi egy.-nél – Moszkva, London, Vichy, Perm – vendégszerepelt. Kossuth-díjas (1952), Liszt Ferenc-díjas (1960), érde-

mes (1968) és kiváló művész (1971). F.Sz. *Albert* (Lavrovskij: *Giselle*); *Herceg* (Vojnonen: *Diótörő*); *Gírej* (Zaharov: *A bahcsiszeráji szökökút*); *Philippe* (Vojnonen: *Párizs lángjai*); *Királyfi* (Harangozó Gy.: *A fából faragott királyfi*); *Baltaváry* (Vashegyi E.: *Bihari nótája*); *Ifjú* (Harangozó Gy.: *Seherezáde*) *Mandarin* (Harangozó Gy., ill. Seregi L.: *A csodálatos mandarin*); *Spartacus* (Seregi L.); *Simone* (Ashton: *A rosszul őrölt lány*); *Madge* (Bourmonville: *A szilfid*); *Szamuraj* (Markó I.); *Halál* (Markó I.: *Az igazság pillanata*).

Fülöp Zoltán (Pécel, 1907. jún. 16.–Bp., 1975. nov. 4.): diszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán tanult. Művészetére *Kémény* Jenő és *Oláh Gusztáv* volt nagy hatással. A Belvárosi Színház után az Operaház szerződött 1928-ban, ahol 1968-ig diszlettervező, majd 1933–1967 között scenikai vezető is volt. Drámai színházaknak és szabadtéri színpadoknak Margitsziget, Szegedi Szabadtéri Játékok – is dolgozott. Több film munkatársa is volt. Munkáit nagy képzelőerő, a modern stílusok iránti érzékenység, merész szín- és formakezelés, monumentális dekorativitás jellemezte. 1951-ben Kossuth-díjat kapott, 1955-ben érdemes, 1965-ben kiváló művész lett. F.T. Bartók B.–Balázs B.: *A fából faragott királyfi*; Gluck: *Iphigenia Aulisban*; Giordano: *André Chénier*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Bartók B.–Lengyel M.: *A csodálatos mandarin*; Britten: *Peter Grimes*; Puccini: *Turandot*; Sztaravinszkij: *Le sacre du printemps*; Szokolay S.: *Vérnász*; Kodály Z.: *Székellyfonó*; Sztaravinszkij: *Tűzmadár*; Kodály Z.: *Háry János*; Muszorgszkij: *Borisz Godunov*. – Ir. Keresztury D.–Staud G.–Fülöp Z.: *A magyar opera- és balettszenika* (1975).

Fülöp Zsigmond (Miskolc, 1935. máj. 5.–): a SzAk elvégzése után 1958-tól a Pécsi Nemzeti Színházban, majd 1962-től 1971-ig a Nemzeti Színházban játszott, 1971-től a József Attila, ill. 1980-tól a Várszínház tagja volt, majd 1984-ben visszaszerződött a Nemzeti Színházba. Alkati adottságai, jó megjelenése és kellemes hangja miatt modern és klasszikus darabokban egyaránt

FÜLÖP VIKTOR – *Gírej kán*
(*Azaffjev-Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút*)

FÜLÖP ZSIGMOND – *Escalus*
(*Sh.: Rómeó és Júlia*)

játszott hősszerepeket, később karakteralakításokkal is gazdagította repertoárját. 1971-ben Jászai Mari-díjat, 1984-ben érdemes művész kitüntetést kapott. Több sikeres m. filmben játszott. F.Sz. *Frank* (Shaw: Warrenné mestersége); *Gábor* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Almaviva* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Cyrano* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Bicska Maxi* (Brecht Weill: Koldusopera); *Cléante* (Molière: A fősvény); *Dorante* (Molière: Az úrhatnám polgár).

Fülöp J. Zoltán (Marosvásárhely, 1954. máj. 23.–): színész. 1977-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A szatmári Északi Színház szerződtette. Karakter szerepeket jó kompozíciós és jellemformáló készséggel alakít. Humora eredeti. Főként a fölüyes és kissé ironikus vagy cinikus figurákat elevenít meg hatásosan. F.Sz. *Cliff Lewis* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Frank* (Shaw: Warrenné mestersége); *Trinculo* (Sh.: A vihar); *Bolyongó* (Örkény I.: Kulcskerek-sők).

Füledné Fügedi Zsuzsanna (?–?): énekes-színésznő. 1822-ben tűnt fel *Kilényi* Dávid, operát is játszó egy-énél mint szopránénekesnő. 1829–1834 között a Dunántúli Színjátszó Társaság tagja. Ezután Kassára szerződött. 1839–54-ben a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház kórusának tagja volt. Alkalmanként nyugdíjazása után is fellépett még. Utoljára az 1860–61-es évadban találkozunk nevével. F.Sz. *Agáta* (Weber: A bűvös vadász); *Lóra* (Ruzitska J.: Béla futása).

Für Anikó (Bp., 1964. febr. 27.–): színésznő. 1989-ben a SzAk befejezése után a Madách Színházhoz szerződött. Klasszikus művek és modern zenés darabok hősnőit alakítja, szerepelt több tv.-ban is. F.Sz. *Luciana* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Fontanelle* (Bond: Lear); *Laura* (Krleža: Terézvári garnizon); *Amélia* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Bombalurina* (Eliot–Lloyd Webber: Macskák) *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt).

Füredi Károly; *Köhegyi* (Kassa, 1858. jún. 16.–?): színész, színiigazgató. Fiatalon, 20 éves korában *Kétszery* József társ.-ánál kezdte a pályát. Komikus, operettbuffo, kedélyes apaszerepeket alakított, csaknem minden műfajban kedvelt művész volt. Később mint színházi titkár jelentős szolgálatokat tett a vidéki színészet terén, majd

1892–1895 között igazgatásra is vállalkozott. Utoljára 1900-ban lépett fel, azután kereskedelmi pályára lépett. F.Sz. *Péter* (Géczy I.: A geleji kiskirály); *Henry ezredes* (Deréki A.: Dreyfuss kapitány); *Keszeg Mihály* (Lukácsy S.: A vereshajú).

M.A.: 1881: Saághy Zsigmond, Kétszery József; 1882: Homokay László; 1883: Lipa; 1885: Tóth Béla, Gáspár Jenő; 1886: Ditrői Mór; 1887: Balassa Károly; 1888: Miklósy Gyula; 1890–92: Bátosy Endre; 1892: Zoltán Gyula; 1896: B. Polgár; 1897: Peterdi Sándor; 1898: Baranyai; 1899: Micsei F. György; 1900: Halmay Imre. Igazgatóként: 1892: Lugos; 1893: Nagybecskerek; 1894: Baja; 1895: Zombor.

Füredi Mihály; *Aszalkovics* (Vác, 1816. ápr. 18.–Újfalu, 1869. máj. 3.): énekes (bariton). Kovácsmester volt, majd énekelni tanult, 1837–38-ban már a Pesti Magyar Színház kórusában énekelt. Vándortárs.-ok tagjaként Kassán és Kolozsvárott játszott. 1842-ben *Belcore* (Donizetti: Szerelmi bájital) szerepében mutatkozott be a bp.-i Nemzeti Színházban. Eleinte prózai szerepeket játszott, de fellépett népszínművekben is. Az igazi sikert *Sobri* (Szigligeti E.: Két pisztoly) szerepe hozta meg számára. Rövid bécsi énektanulmányok után a Pesti Magyar Színház 1845-ben szerződtette, amelynek 1863-ig tagja maradt. Több operabemutató fűződik nevéhez. Nép- és népies műdalok népszerű előadója volt itthon és külföldön. Komponálással, dalgyűjtéssel is foglalkozott. Számos dalgyűjteményt publikált. F.Sz. *Edmund* (Sh.: Lear király); *Rigoletto* (Verdi); *Czillei* (Erkel F.: Hunyadi); *Figaro* (Rossini: A szevillai borbély); *Petur* (Erkel F.: Bánk bán).

FÜREDI MIHÁLY – *Sobri* (Szigligeti E.: Két pisztoly)

Füredi Színház (1870–76): német színház Pesten, az egykori Hermina téren (a tér egyik fele ma az Operaház telke). Ig.-ja 1870-től Albin *Swoboda*, 1876-ban *Guttmann* volt. *Miklósy* Gyula társ.-a 1872 szept.–okt.-ében játszott itt, míg meg nem kapta az *István téri Színház* bérletét. Műsorán ekkor – néhány drámai mű mellett – főleg operettek, zenés népszínművek, paródiák szere-

peltek. A színházhelyiségben 1876-tól orfeum működött.

Füst Milán (Bp., 1888. júl. 17.–Bp. 1967. júl. 26.): író, költő, drámaíró. 1908-ban jelent meg első írása a Nyugatban. 1920-ban baloldali magatartása miatt tanári állásból nyugdíjazással távozott. Ekkor többéves nyugat-európai utat tett meg. A II. világháború után a bp.-i egyetem esztétika-magántanárává nevezték ki. Előadásainak szövege 1948-ban jelent meg *Látomás és indulat a művészetben* címmel. Ugyanakkor Kossuth-díjat kapott. Elsősorban mint költőt, a m. szabadvers egyik megeremlőjét tartották számon. Bár már 1910-től kezdve írt drámákat, ezek – a *Boldogtalanok* 1923-as bemutatóját kivéve – csak 1963-tól kezdve kerültek színpadra, nagy sikerrel. A legkülönbözőbb stílust képviselik: van köztük groteszk komédia, dadaista jelenet, bohózat, szomorújáték, történelmi tragédia. Együttesük a modern m. drámairodalom meghatározó értékét jelenti. Drámái művei: *Aggok a lakodalmon* (1910); *Boldogtalanok* (1914); *A lázadó* (1919); *Ákoska, A zongora* (1925); *Az atyafiak és a nő* (1926); *Ca-tullus, No mit szólsz Freiligrath?* (1927); *Margit kisasszony, Az árvák* (1928); *A néma barát* (1929); *Negyedik Henrik király* (1931); *Máli néni, Ő jobb, mint én vagyok* (1933). – Ir. Radnóti Zs.: *A próféta színháza* (1993); Somlyó Gy.: *F. M. vagy a lesütött szemű ember* (1993).

Füsti Molnár Éva; Tóth (Bp., 1953. aug. 7. –): színésznő. A SzAk elvégzése után 1980-ban a Pécsi Nemzeti Színházhoz került, amelynek azóta is tagja. 1981-től a Rock Színházban is vendégszerepelt. F.Sz. *Vera Clayton* (Christie: Tíz kicsi néger); *Mária* (Bernstein: West Side Story); *Roxie Hart* (Kander–Ebb–Fosse: Chicago); *Jeanie* (Rado–Mac Dermot: Hair); *Candy* (Kesey–Wasserman: Kakukkfészek).

Füzess Anna; Füzes (Bp., 1893. dec. 1.–Bp., 1972. dec.

18.): színésznő. 1911-ben az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el. 1911–12-ben Ungvárott, 1912–13-ban *Neményi* Lipót társ.-ában, 1913–14-ben Szatmáron, 1916–18 között Kassán és Brassóban, 1918-tól *Sebestyén* Géza együttesében játszott. 1921–1923 között a Vig, 1928-tól 1948-ig a Nemzeti Színház művésznője volt. 1948-tól 1968-ig a Nemzetiben mint nézőtéri felügyelő dolgozott. Kisebb szerepeket kapott. F.Sz. *Katinka* (Herczeg F.: A Gyurkovics-lányok); *Jolán* (Molnár F.: Az ördög); *Veronika* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Mákonyné* (Csiky G.: A proletárok); *Főhercegnő* (Rostand: A sasfiók).

Füzessy Ottó (Debrecen, 1928. febr. 27.–Bp., 1988. jún. 3.): színész. 1946-ban kezdett játszani, 1949-ben szerzett diplomát a SzAk-n, ezután több vidéki színházban szerepelt. 1977-ben a Víg-színház, majd a Magyar Szinkron Társulatának tagja lett. Pályája elején hősszerepeket, operett szerepeket, majd klasszikus és modern drámák epizód szerepeit alakította. F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Cyrano* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*).

Füzy Sári (Bp., 1934. júl. 5.–Bp., 1991. jún. 1.): jelmeztervező. Iparművészeti textiltfestő stúdióban tanult, majd 1961–1965 között a Madách Színházban kezdett tervezni *Mialkovszky* Erzsébet mellett. 1965–1975 között a Magyar Televízió munkatársa volt, de tervezett a kaposvári Csiky Gergely, 1979–82-ben a kecskeméti Katona József, 1983–88-ban a veszprémi Petőfi, 1988–90 között a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színháznak, aztán a Népszínháznak, a Nemzeti Színháznak és a Katona József Színháznak. Alapos mesterségbeli ismeret jellemezte művészetét. F.T. Móricz Zs.–Móricz V.: *Rokonok*; Balogh E.–Kerényi I.: *Csiksomlyói passió*; Hay Gy.: *A ló*; Spiró Gy.: *Csirkefej*.

G

Gaál Amália: → *Gáspár Jenő*

Gaál Béla; *Gál* (Dombrád, 1893. jan. 1.–Bp., 1945. jan.–febr. ?): színész, rendező, színházigazgató. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte 1913-ban, pályáját Szatmárott kezdte. Harcolt az I. világháborúban. 1918. okt.-ben fellépett a Fővárosi Nyári Színházban. 1918. nov.-ben a Katonaszínészek Tanácsának ügyvezető elnöke lett. 1919. márc.-tól okt.-ig a Madách Színház színésze és ig.-jaként, 1920–1922 között a Star filmgyár rend.-jeként működött. 1922-ben fellépett a Renaissance Színházban. 1927-től 1929-ig a Belvárosi Színház főrend.-je volt. A hangos eljárás megjelenésével ismét a film felé fordult érdeklődése: 1938-ig számos filmet írt és rendezett. 1920–1922 között az Országos Színészegyesület színiiskolájában filmszínészetet tanított. Az 1920-as évek közepétől magániskolát vezetett, 1934-től 1939-ig az Országos Filmegyesület Filmművészeti Iskolájának tanára és ig.-ja volt. A nyilasterror áldozata lett. Rövid színészi pályáján jellemsszerepeket formált meg. F.Sz. *Irjő* (Karinthy Fr.: Holnap reggel); *Trotter* (Shaw: Fanny első színdarabja). F.R. Lange: *Sámson és Delila*; Berr-Verneuil: *A szombat esti hölgy*; Bíró L.: *Boszorkánytánc*.

Gaál Erzsébet (Türkeve, 1951. szept. 29.–): színésznő, rendező. 1969-ben amatőrként kezdte a pályáját. Az Orfeo, majd a Stúdió K. alternatív egy. alapító tagja. 1980-ban létrehozta a Gödöllői Amatőrszínész Stúdiót, amelynek tagjaival Svájcban, Monacóban és Kanadában is fellépett. 1985-től a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban dolgozott, 1989-től rend.-ként is. 1992-től a József Attila Színház rend.-je. Sajátos, az amatőr színjátszásban gyökerező rend.-i elképzelései sikert, de botrányt is szereztek számára. A leírt szöveget szabadon kezelhető anyagnak tekinti, amelyet a próbák során a színészek aktív közreműködésével véglegesítenek. F.Sz. *Marie* (Büchner: Woyzeck); *Gertrud* (Grillparzer: Banchanus); *Kalerija* (Gorkij: Nyaralók); *Patty* (Bond: A bolond). F.R. Nádas P.: *Temetés*; Gombrowicz: *Esküvő*; Arden: *Gyöngyvet*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*. Drámája: *Felütés* (Lépések, 1990).

Gaál Éva (Debrecen, 1930. nov. 6.–): táncosnő. Nádas Ferenc növendéke volt, majd 1945-ben az Operaház tagja lett. 1950–1981 között az egy. magántáncosnője volt. Főként karakterszerepekben ért el sikereket. Liszt Ferenc-díjas (1974). F.Sz. *Teréz* (Vojnonen: Párizs lángjai); *Csaplárosné* (Harangozó Gy.: Keszkenő); *Primadonna* (Harangozó Gy.: Térzene).

Gaál Franciska, Silberspitz (Bp., 1904. febr. 1.–New York, 1973. jan. 2.): színésznő. A SzAk-ra, majd az Országos Színészegyesület színiiskolájába járt. 1920-ban az Eskü téri, 1921-ben a Belvárosi, 1922-ben a Magyar Színházhoz szerződött. 1923-tól 1934-ig a Vigszínházban játszott. 1925–26-ban a Renaissance, 1926-ban, 1930–31-ben a Belvárosi, 1926-ban, 1928-ban, 1931-ben, 1933-ban a Magyar, 1928-ban a Fővárosi Operett, 1929-ben az Andrássy úti és a Király Színházban, 1932-ben a Budai Színkörben is fellépett. Az 1930-as években Bécsben, Berlinben, 1937–1940 között Hollywoodban filmezett. A háború alatt Mo.-on élt. 1946-ban a Vigszínházban még fellépett, majd az USA-ba költözött. Egy ideig Erwin Piscator New York-i színiiskolájában tanított, filmekben játszott. Bája, könnyed humora, temperamentuma ideális naivává tette. Egy időben minden „fruska” szerepre őt igyekeztek megnyerni a rend.-k. Molnár Ferenc az ő számára írta *Az ibolya* c. egyfelvonásos főszerepét. F.Sz. *Sobri Ilona* (Molnár F.: Az ibolya); *Rösler Ofélia* (Herczeg F.: Sirokkó); *Piri* (Lengyel M.: Antónia); *Marika* (Zágon I.); *Colette* (Verber-Gorsse: Csitri); *Elise Benedotti* (Duer-Miller-Milton: Darázsfészek); *Mari* (Mikszáth K.-Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Szalánczy Gabriella* (Lengyel M.: Postáskisasszony); *Eliza* (Shaw: Pygmalion).

Gaál Mihály; *Gál* (Ákosfalva, 1791. febr. 28.–Pest, 1866. ápr. 27.): színész, sűgő. 1814-ben a marosvásárhelyi kollégium volt diákjaként lett színész Nagykárolyban. Kiseb vándortárs.-ok tagjaként 47 évig játszott. 1825-ben részt vett a pozsonyi országgyűlési előadásokon. Élete végén segélyezésből élt. Mindvégig epizód-szerepeket alakított, de tapasztalatai és kellemes tenorhangja miatt zenés darabokban is szívesen foglalkoztatták. A vándorszínészet egyik közismert, számos anekdotában megörökített alakja volt. F.Sz. *Kálmán* (Soden-Dugonics A.: Batori Mária); *Rontó prókátor* (Schneider: Ki-ki saját háza előtt seperjen); *Bikfa* (Hensler-Perinet: A prágai két néne). Könyve: *Gyámbot* (napló, szerk.: Futó I., kiad. Balog I., Pest, 1858). – Ir. Báthory-Románcsik M.: Magyar színészek és színésznők életrajzai (Kassa, 1883).

Gabányi Árpád (Eperjes, 1855. aug. 18.–Bp., 1915. okt. 23.): színész, rendező. 1875-ben végezte el a SzAk-t, ősszel Kassára szerződött, ahol három évadot töltött. 1877-ben Kecsányi Ignácnál volt, majd 1878-tól 1884-ig Kolozsvárott szerepelt. Innen a Nemzeti

Színházhoz szerződött, és 1912-ig maradt a színház tagja. Legkiválóbb komikusaink egyike volt, aki a legkisebb szerepből is eleven figurát tudott teremteni. Aprólékosan tanulmányozta, majd általában egyetlen lényeges tulajdonságra, emberi gyengeségre fölfűzve építette föl a szerepet. Kitűnő Molière-színész volt, és utolérhetetlenül formálta meg a magyar paraszti figurákat. Mindig nagy gondot fordított az alakok külső megjelenítésére: órákat töltött egy-egy maszk elkészítésével. 1909-ben a Nemzeti Színház örökös tagja lett. Színműveket, monológokat, elbeszéléseket is írt. F.Sz. *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Keszeg, Malvolio* (Sh.: Vízkereszt); *Zuboly, Vackor* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kosztá* (Csiky G.: A nagymama); *Argan* (Molière: A képzelt beteg); *Mihály* (Gárdonyi G.: A bor); *Vilmos* (Ibsen: John Gabriel Borkmann); *Löffler* (Hauptmann: Crampton mester); *János* (Gárdonyi G.: Annuska). F.M.: *Miska biográfiája* (Kolozsvár, 1881); *Jér ide!* (1892); *Arcisme* (1893, új kiad.: 1989). Színművei: *A Kókai ház* (1887); *Az apósok* (1890). – Ir. Csathó K.: Ilyennek láttam őket (1957); Bálint L.: Művészbejáró (1964).

Gabányi László (Kolozsvár, 1879. dec. 8. – Bp., 1943. jan. 23.): színész. *Gabányi Árpád* fia. 1899-ben végezte el *Rákosi Szidi* színésziskoláját, s még ez évben színpadra lépett Békésen, *Halmay Imre* társ.-ánál. Ig.-i voltak: *Halasi Béla* Békéscsabán, *Megyeri Dezső* Kolozsvárott 1901–02-ben, *Monori Sándor* Zomboron 1902–03-ban, *Beöthy László* a Király Színházban 1903–05-ben, *Bihari Ákos* Kecskeméten 1906–07-ben. Fellépett még 1907-ben az Intim Színházban és 1907–08-ban a Budapesti Cabaret Színházban, 1908–10-ben *Nagy Endre* Modern Színpadán és 1910–11-ben a Royal Orfeumban is. 1913-ban *Tóth Imre* a Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek haláláig tagja maradt. 1917–18-ban az Intim Kabaré állandó vendége volt. Leginkább humoros színezetű epizód szerepekben aratott sikert mint tehetséges zsánerszínész. F.Sz. *Malvolio* (Sh.: Vízkereszt);

GABÁNYI LÁSZLÓ – *Boltos Icig*
(Csepregy F.: Sárga csikó)

Gonosz Pista (Tóth E.: A falu rossza); *Kosztá Sámuel* (Csiky G.: A nagymama); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *I. sirásó* (Sh.: Hamlet); *Tulipán* (Csiky G.: A proletárok); *Wulkow* (Hauptmann: A bunda); *Káisa* (Gárdonyi G.: A bor).

Gabnai Katalin (Orosháza, 1948. szept. 18. –): drámatanár, színműíró. A SzAk drámatanári osztályának gyakorlati munkáját vezeti, szakkönyveket szerkeszt, színházi kritikákat ír. Több televíziós sorozat – *Játsszunk bábszínházban!*, *Csörgősipka* – műsorvezetője, forgatókönyvírója. Könyvei – *Allatosdi* (1984), *Drámajátékok* (1987, 1989), *Drámajátéktár* (1990) – a hazai drámapedagógia alapvető szakkönyvei. Tévé- és rádiójátékai mellett a m. népköltészetből merítő szindarabjai ismeretek (*A mindenlátó királylány*, *Táitos János*).

Gábor Andor (Újnépuzshta, 1884. jan. 17. – Bp., 1953. jan. 21.): író, újságíró, műfordító. Egyetemi tanulmányait Bp.-en végezte, és újságíróként kezdte pályáját. Az 1910-es években jeleneteivel, dalaival a fővárosi kabarék kedvelt szerzője lett. 1912-ben a Nemzeti Színház mutatta be első, térszerzővel írt drámáját. Később a Vig, a Magyar és a Belvárosi Színházban is színpadhoz jutott. 1908-tól operettlibrettókat írt, számos színművet és operettet fordított. A Tanácsköztársaság idején a Közoktatásügyi Népbiztosság sajtó- és színházügyi referense, a Színházakat Kommunizáló Bizottság harmadik szakosztályának vezetője volt. A Király, a Városi, a Medgyaszay Színház és a kabarék ügyeit intézte. 1919. dec.-ben emigrációba vonult: Bécs, Párizs és Berlin után 1933-tól Moszkvában élt. 1945-ben hazatért és újságíróként dolgozott. Drámái: *A sarkantyú* (Liptai I.-vel, 1912); *Ciklámén* (1915); *Palika* (1915); *Szépnyám* (1916); *A dollárpapa* (1917). Librettói: Kacsoh P.: *Mary Ann* (Hajó S.-ral, 1908); Szirmai A.: *Mexikói lány* (Rajna F.-cel, 1912); Lehár F.: *A csillagok bolondja* (1916); Szirmai A.: *Gróf Rinaldino* (Bakonyi K.-lyal, 1918). Filmforgatókönyvek: Lehár: *Luxemburg grófia* (1910); Nedbal: *Lengyelvér* (1914); Fall: *Sztambul rózsája* (1917). Könyvei: G. A. *színművei* (1959), *Tarka rímek* (1962). – Ir. Diószegi A.: G. A. (1966).

Gábor Artemis (Debrecen, 1936. aug. 21. –): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait a Zak-n folytatta. 1960–61-ben a Szegedi Nemzeti Színház, 1962-től az Operaház magánénekes. 1964–1976 között Grazban a főiskola docense. 1973–1985 között a Magyar Rádió gyermekkarának hangképző tanára. Számos európai országban vendégszerepelt. F.Sz. *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál).

Gábor Éva (Bp., 1914. ápr. 18. –): báb- és díszlettervező, grafikus. 1947-ben a *Mesebarlang* néven ismert bábszínházban kezdte pályáját. 1949-ben a Mesebarlangból lett Állami Bábszínháznak is tagja maradt 1954-ig. Az induló Állami Bábszínház hőskorának fontos személyisége. 1954-től grafikus. Főleg reklámgrafikával és könyvek illusztrálásával foglalkozik. F.T. Kovács D.–Vajda A.–Darvas Sz.: *Sztárparádé*; Gozzi–Heltai J.: *A szarvaskirály*; Dumas–Erdődy J.: *A három testőr*; Körmöczy L.: *Aladdin és a csodalámpa*.

Gábor József (Balassagyarmat, 1879–Illépuszta, 1929. máj. 14.): énekes (tenor), rendező. A SzAk elvégzése után 1899-től a Vigszínházban játszott, majd énekelni tanult. 1900-ban már a Népszínházból szerződött az Operaházba, melynek ekkor nyolc évig volt tagja. Milánó, Berlin és Bécs után 1913-ban tért vissza. 1926–27-ben rendezett is. 1922-ben az Operaház Baráti Körének alapítója. Hajlékony hangja, muzikalitása, játéka, sokoldalúsága haláláig az Operaház rendkívül széles szerepkörben kiválóan használható, a tagság bizalmát min-

denkor élvező énekesévé tette. Olasz nyelvből készített műfordításokat. F.R. Sztravinszkij: *Petruska* (1926, bem.). F.Sz. *Eisenstein* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Pedrillo* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Tannhäuser* (Wagner); *Rodolphe* (Puccini: Bohémélet).

Gábor József (Nagyszalonta, 1918. aug. 16.–Nagyvárad, 1991. ápr. 20.): színész, rendező. Gimnáziumi tanulmányait Nagyváradon végezte, majd 1937-ben három hónapos színészi tanfolyamon vett részt. Pályáját 1940-ben *Putnik* Bálint társ.-ában „karkötelezettségű segédszínészként” kezdte. 1946–1948 között *Jakabffy Dezső* társ.-ában játszott Szatmárnémetiben, majd pár hónapos kolozsvári szereplés után visszatért Nagyváradra, ahol élete végéig az egy. egyik meghatározó egyénisége volt. 1961–62-ben a szatmári Északi Színházban is fellépett. 1966–1969 között Nagyváradon a m. tagozat műv.-i vez.-jeként tevékenykedett, 1985-ben nyugdíjba vonult. Főként karakter- és intrikus szerepekben aratott sikereket. Volt érzéke az ironia és a groteszk humor iránt is, amelyeket számos rendezésében is érvényesített, és kifogyhatatlan volt a játékmesteri ötletekben. F.Sz. *Dr. Kriszt* (Hunyady S.: Havasi napsütés); *Masham, Bolingbroke* (Scribe: Egy pohár víz); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *II. Fülöp* (Schiller: Don Carlos); *Polgármester* (Móricz Zs.: Rokonok); *Puntilla* (Brecht: Puntilla úr és szolgálja, Matti); *Bánk bán* (Katona J.); *Edgar* (Dürrenmatt: Play Strindberg). F.R. Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*; Scarnicci-Tarabusi: *Kaviár és lencse*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Lehar F.: *A mosoly országa*.

Gábor Katalin (Szalárd, 1928. szept. 22.–): színésznő. **Gábor** József felesége. 1950-től a nagyváradai Állami Magyar Színház tagja. 1980 óta nyugdíjas. Lirai szerepeket játszott, néha főszerepeket is. F.Sz. *Lujza* (Schiller: Armány és szerelem); *Katrin* (Brecht: Kurázi mama); *Pepi* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Valéria* (Scarnicci-Tarabusi: Kaviár és lencse).

Gábor Kati (Nagyvárad, 1950. máj. 26.–): színésznő. **Gábor** József lánya. 1973-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Kezdetben fiatal lány szerepeket játszott. 1985-től rendez is. F.Sz. *Anna* (Csurka I.: Nagytakarítás); *Zsuzsi* (Lajtai L.: A régi nyár); *Lucy* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Lucietta* (Goldoni: Chioggiai csetepaté). F.R. Wilde: *Bunbury*; Eisemann M.: *Tokaji aszú*.

GABOR MIKLÓS – George
(Albee: *Nem félünk a farkastól*)

Gábor Miklós (Zalaegerszeg, 1919. ápr. 7.–): színész. A SzAk elvégzése után 1941-ben a Madách Színházba szerződött. 1945–1954 között a Nemzeti Színház, majd 1975-ig a Madách Színház tagja volt. 1975–1978 között a kecskeméti Katona József Színház, 1979-től a Népszínház, 1984-től ismét a Nemzeti Színház művésze volt. 1991 óta a Független Színpad tagja. Szuggesztív, töprengő alkatú színész, rendkívüli stílusérzékkel alakította a m. és a világirodalom bonyolult szerepeit. A filozófikus mélységű feladatokat magasrendű intellektussal párosult érzelmgazdag bölcsességgel tolmácsolta. 1970 óta rendezéssel is foglalkozik. A színművészetről vallott nézetei írásban is megjelentek. Kossuthdíjas (1953), érdemes (1962) és kiváló művész (1967). F.Sz. *Füü* (Cocteau: Rettenetes szülők); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Sebők Zoltán* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Hamlet* (Sh.); *Tanner John* (Shaw); *IV. Henrik* (Füst M.); *Bicska Maxi* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *George* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Prospero* (Sh.: A vihar); *Lukács György* (Eörsi I.: Az interjú); *A csodarabbi* (An-Ski: Dybuk). F.R. Sarkadi I.: *Oszlopos Simeon*; Füst M.: *IV. Henrik*. Több filmben (*Budapesti tavasz*, 1955; *Apa*, 1966) nyújtott sikeres alakítást. Könyvei: *Tollal* (1963); *A színész árnyéka* (1972); *Kos a Mérégen* (1990). – Ir. Koltai T.: Színházfaggató (1978).

Gábori Zoltán (Garamkisszálló, 1886. szept. 26.–?): színész. Színészcsaládban született. A SzAk elvégzése után 1908-ban *Janovics* Jenő szerződtette a kolozsvári színházhoz, ahol karakterszerepeket játszott. 1914-ben bevonult katonának, a piavei fronton megsebesült, és visszakérült Kolozsvárra. 1920-ban feleségével, *Dezséri Emmával* és apósával, *Dezséri Gyulával* Bp.-re költözött. Ezt követően visszavonult a színészetől. F.Sz. *Solom mester* (Katona J.: Bánk bán); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Adolf* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Juránics* (Jókai M.: Szigetvári vértanúk); *Lysander* (Herczeg F.: Bizánc); *Lorenzo* (Sh.: A velencei kalmár).

Gáborjáni Szabó Klára (Bp., 1923. ápr. 8.–Bp., 1972. aug. 8.): színész, versmondó. *Szabó* Lőrinc költő leánya. Énekesnőnek készült, a Zak drámai tagozatának elvégzése után, 1943-ban Kolozsvárra kezdte meg színésznői pályafutását. 1945 után egyik alapító tagja volt a Magyar Rádió szintárs.-ának. Különlegesen szép orgánuma miatt sokat szinkronizált. Nagy költők hiteles tolmácsolója volt. F.Sz. *Boszorkány* (Williams: Tetovált róza). Előadóestjei: *Juhász Ferenc*; *Mai magyar költők*; *Szabó Lőrinc*.

Gábos Kornélia (Bp., 1868. nov. 28.–?): énekesnő (szoprán). 1888–1898 között az Operaház magán-énekesnője volt. 1898. máj.-ban a Fővárosi Nyári Színházban lépett fel, Zeller: A madarász c. operettjének *Postás Milka* szerepében. 1898. okt.-tól Szabadkán, *Pesti Ihász Lajos* társ.-ában szerepelt. F.Sz. *Cherubin* (Mozart: Figaro házassága); *Postás Milka* (Zeller: A madarász).

Gácsné, Solymos Neszta (Nagymaros, 1918. aug. 11.–): mintaövönő, grafikusművész. Az ötvenes években a Somogy megyei óvodai bábmozgalom kezdeményezője és szervezője volt. Kiállításai Kaposváron: *Textilbábok* (1966), *Bábok, grafikák, meseillusztrációk* (1991). Könyve: *Bábu-bábjáték, személyiségformálás* (1979).

Gádor Béla (Nyíregyháza, 1906. máj. 28.–Bp., 1961. jan. 28.): újságíró, drámaíró. 1945 előtt banktisztviselő volt, 1945-ben kabarészerzőként jelentkezett: a Pódium Kabarének, a Kamara Varietének és a Vidám Színpadnak dolgozott. Maradandó sikert vígjátékaival ért el.

F.M. *Részeg éjszaka* (1946); *Urak, költők, gyilkosok; Lyuk az életrajzon* (1958); *Alomlovag* (zene: Fényes Sz., 1960).

Gados Béla (Bp., 1954. nov. 29.–): színész. 1984-ben végezte el a SzAk-t és a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színházhoz szerződött. Klasszikus és modern drámák epizódfiguráit alakítja. F.Sz. *Antonio* (Sh.: Vízkereszt); *Dudard* (Ionesco: Rinocéroszok); *Lvov* (Csehov: Ivanov); *Próbakő* (Sh.: Ahogy tetszik).

Gágyor Péter (Ipolság, 1946. ápr. 6.–): újságíró, rendező. A műszaki szakközépiskolában érettségizett, később Nyitrán pedagógiai oklevelet szerzett. Újságíróként dolgozott, írt novellákat és amatőr színjátszó csoportot vezetett. 1980-ban a kassai Thália Színházhoz szerződött. 1983-ban Mo.-ra, majd Németországba költözött. F.R. Örkény I.: *Kulcskeresők*; Tóth L.: *Aldozat*; Gyurkó L.: *A búsképű lovag Don Quijote*.

Gáhy Rozália (?–): színésznő. Eugen Busch színházberlő támogatásával lett 1795–96-ban az első, pest-budai m. társ. tagja. Prózai előadásokon és énekes játékokban egyaránt epizód szerepeket játszott. F.Sz. *Apalín* (Gindl: Cserei Krisztina); *Peruzima* (Henneberg–Schneider: Csörgősapka).

Gaidler Pál: → Munkácsi Pál

Gajdos József (Tata, 1962. márc. 27.–): táncos, musicalszínész, koreográfus. Amatőr néptáncosként Kricskovics Antal Fáklyaegyüttesében kezdte táncospályáját, majd a Rock Színház tagja volt 1981–1985 között, s ugyanekkor elvégezte a SzAk musical szakát is. Azóta szabadfoglalkozású színész, így elsősorban a Rock Színház és a Fővárosi Operettszínház zenés produkcióiban játszik vendégként. Koreográfiai munkássága kettős: egyrészt operettek és musicalek számára készít táncbetéteket, másrészt az Operaház művészei közreműködésével önálló, könnyű műfajú szolókat, kettősöket és egyfelvonásosokat komponált. F.Sz. *Bernardo* (Bernstein: West Side Story); *Hanna* (Poirot–Herman–Fierstein: Örült nők ketrece). F.K. Bizet: *Carmen*.

Gajzágó Denise (Nyitra, 1920. máj. 26.–): színésznő. A SzAk-t 1939-ben végezte el. 1939–1941 között a Magyar és az Andrassy, 1941–42-ben a Madách, 1943–1946 között a Vig, 1946-ban a Művész Színházban játszott. További sorsát nem ismerjük. Fiatal leányszerepeket formált meg. F.Sz. *Lalage* (Felkai F.: Néró); *Molière-né* (Molière: A versailles-i rögtönzés); *Anni* (Bihari Kl.: Férfi nélkül).

Gál Andor (Bp., 1919. jan. 2.–): táncos. Az Operaház balettagjában nőtt táncossá, mesterei – J. Cieplinski, Nádas Ferenc és Harangozó Gyula – irányításával. Karakter szerepek kiváló előadója volt 1973-as visszavonulásáig. F.Sz. *Öreg gavallér* (Harangozó Gy., majd Seregi L.: A csodálatos mandarin); *Matavias* (Cieplinski: Sakuntala).

Gál Gyula (Arad, 1866. nov. 5.–Bp., 1945. febr. 26.): színész. Dóczy Lajos vitte el vándorszínésznek, majd Vizvári Gyula fedezte fel egy mohácsi műkedvelő előadáson, és tanácsára 1884-ben beiratkozott a SzAk-ra, de nem szerzett diplomát. 1882-ben Jakabffy Gábor igazgatása alatt fellépett Kassán, ahol még 1886–87-ben is játszott. 1887-től 7 évig volt tagja Ditrői Mór kolozsvári társ.-ának, majd Aradra került két évre. 1896-ban az akkor nyíló Víg színházhoz szerződött, és a színház színiskolájában tanított. 1901-ben lett a Nemzeti Színház tagja, 1923-tól örökös tagja. 1901-től 1939-ig tanított a SzAk-n. Széles skálájú jellem színész, a lelkiismeretes színpadi részletrajz mestere volt. Fialalon öregember szerepekben jeleskedett. Jelentős némafilmszerepeket is játszott. F.Sz. *Falstaff* (Sh.: IV. Henrik); *III. Richárd* (Sh.); *Lear király* (Sh.); *Shylock* (Sh.: A velencei kal-

már); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Helmer* (Ibsen: Nóra); *Tartuffe* (Molière); *Baumert* (Hauptmann: A takácsok); *Caesar* (Shaw: Caesar és Cleopátra). Drámái: *Vezeklők* (1894); *Leszámolás* (1917).

GÁL GYULA – *Falstaff*
(Sh.: IV. Henrik)

Gál István (Bp., 1921. júl. 24. -Bp., 1981. dec. 13.): rendező. 1947–48-ban a Madách Színház rend.-je, 1949–1951 között a győri Kisfaludy Színház ig.-rend.-je, 1951-től a debreceni Csokonai és az Állami Déryné Színház rend.-je. 1956-ban az egri Gárdonyi Géza Színházban dolgozott, 1958–59-ben az Irodalmi Színpadon rendezett. 1959-től haláláig a Magyar Rádió rend.-je volt. Jászai Mari-díjas (1972). F.R. Shaw: *Szerelmi házasság*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Cervantes: *Csodálatos bábszínház*.

Gál Jenő (Bp., 1938. máj. 3.–): táncos, balettmester. Az ÁBI elvégzése után 1959–1985 között az Operaház tagja, az ÁBI balettmestere. 1993-tól a Magyar Táncművészeti Főiskola főig.-ja.

Gál Péter (Bp., 1918. ápr. 2.–): színész, rendező, színházigazgató. A Független Színpadhoz szerződött. Számos munkáslőadásban vett részt. 1945 után a Madách-, majd a Belvárosi Színház tagja volt. 1951-ben alapítója, 1951–1957 között a Vidám Színpad ig.-ja. Ezután a Magyar Rádió rend.-je, a szombat esti rádiókabaré létrehozója. Mint vendég többször rendezett az Irodalmi Színpadon. A Mikroszkóp Színpad alapító főrend.-je volt 1978-ig, nyugdíjazásáig. 1979 után megalapította a Hauer kabarémúzeumot. Alakulásától (1972) kezdve rendezte a Korona Pódium műsorait, nevével fémjelzi külső előadásait (színházakban, külföldön). F.R. Tabi L.: *Végállomás, kiszállni!*, *Nem a tükör görbe, Hogy volt!*; Gyárfás M.: *Giccs-parádé; Szerelmi múzeum; Erato; Franz Kafka-est; Ki a tettes?*; *Dívina Búronia*.

Gál Sándor; *Gaál* (Mohács, 1901. ápr. 21.–Bp., 1966. okt. 12.): színész. Rákosi Szidi színiskolája után 1917-ben Krémer Sándor társ.-ában Nagykőrösön lépett színpadra. 1919–20-ban Békéscsabán játszott. A Tanácsköztársaságban vállalt szerepe miatt Romániába menekült, s 1925-ig Erdélyben játszott. 1925-ben először az Unio Rt. színházaihoz, majd Győrbe szerződött. 1927–28-ban a békéscsabai, 1928–29-ben a Király Színház tagja volt, s fellépett a Magyar Színházban is. 1929-től 1931-ig Miskolcon, 1931–32-ben, ill. 1934–36 között a Városi, 1932–1935 között a Pesti, 1936-ban a Kamara, 1937-ben a Royal Színházban működött.

1932–1934 között a Budai Színkörben, 1934-ben a Royal Orfeumban, 1935-ben a Royal Revü Orfeumban is fellépett. 1940–41-ben Erdélyi Mihály társ.-ának tagja volt. 1946-ban a Vígsházban, 1946–47-ben a Medgyaszay Színpadon, 1948-ban a Royal Revü Variétében lépett fel. 1947-től 1950-ig a Nyomda- és Papíripari KIOSZ elnöke, 1950–51-ben a Vidám, 1951–1959 között a Madách Színház, 1959–1964 között a Vidám Színpad tagja volt. Pályája kezdetén operettekben aratott sikert, majd prózai művek karakterszerepeit formálta meg. F.Sz. Frédi (Huszka J.: Lili bárónő); András (Brodsky M.: Szökik az asszony); Sas (Eisemann M.: En és a kisöcsém); Kovács (Sarkadi I.: Ut a tanyákról); Candy (Steinbeck: Egerek és emberek).

Galafros Elza, Margarita; *Elza* von Dohnányi (Berlin, 1879. máj. 23.–?): német származású színésznő. 1894. dec.-ben lépett először színpadra, majd az 1910-es évek elejéig különböző német színpadokon – többek között Hannover – aratott sikereket. 1913-ban vendégszerepelt először az Operaházban a *Pierette fátyla* c. némajátékban, majd 1934-ig mozdulatművészeti rend.-ként, koreográfusként pantomimeket állított színpadra. F.K. *A mússa csókja* (1928); *Szent fátyla* (Brada R.-vel, 1934).

Galamb György (Nagyvárad, 1918. nov. 16.–): bábszínész. A SzAk növendéke volt 1940-ig. 1940-től 1947-ig a Nemzeti Színház tagja, majd 1947-ben a Képzőművészeti Színházhoz került. 1951-ben szerződött az Állami Bábszínházhoz. 1979-ben ment nyugdíjba. Hős- és karakterszínész. F.Sz. *Újságíró* (Márai S.: Kaland); *A szabó* (Rostand: A sasfiók); *Aladdin* (Hegedűs G.: Aladdin csodalámpája); *Theseus* (Sh.: Szentivánéji álom); *Sárkány* (Svarc: A sárkány).

Galamb Sándor (Gyöngyös, 1886. márc. 21.–Bp., 1972. nov. 8.): tanár, dramaturg, színikritikus, színházigazgató, rendező, irodalomtörténész. Pályáját középiskolai tanárként kezdte. 1918–1929 között az Országos Színészegyesület színiiskolájában dramaturgiát, lélektan, esztétikát tanított. 1929-től 1932-ig a szegedi Tanárképző Főiskola élén állt. 1933–1934-ben a Nemzeti Színházban dramaturgként és rend.-ként dolgozott.

GALAMB SÁNDOR

1935-től 1945-ig az egyesületi színiiskola ig.-ja, 1938–1948 között a SzAk tanára, 1940-től címzetes ig.-ja volt. 1937–1944 között több klasszikus m. drámát az ő átdolgozásában és rend.-ében mutatott be a Nemzeti Színház. Színikritikái a Szózatban, a Napkeletben, a Magyarországon és a Magyar Nemzetben jelentek meg. 1947-től

1949-ig a Kis Színház élén állt. Irodalom- és színház-történeti tanulmányokat és könyveket, színészportrékat és dramaturgiai cikkeket írt. ~ alapos, hiánypótló műveivel, a SzAk-n tartott érdekfeszítő előadásaival generációkat nevelt és tanított. Színikritikaiban a színészi játék és a rend.-i gondolat értő és pontos értékelésével visszaadta az előadás hangulatát. F.R. Szigligeti E.: *Fenn az ernyő, nincsen kas*; Ibsen: *A fiatalok szövetsége*; Corneille: *A mártír*; Marivaux: *A szerelem játéka*. Könyvei: *Hevesi Sándor* (1930); *A magyar dráma története 1867-től 1896-ig, I–II.* (1937–1944); *Csiky Gergely színművei* (1942). Átdolgozásai: Gaál J.: *A feleségei nótárius* (1937); Kisfaludy K.: *Csalódások* (1938); Eötvös J.: *Éljen az egyenlőség!* (1938); Teleki L.: *Kegyenc* (1941). Drámái: *Első diadal*, *Sorompó* (1940); *Hatalom* (1943).

GALAMBOS ERZSI – Lola Blau (Kreiser)

Galambos Erzsi (Bp., 1934. dec. 5.–): színésznő. Játszott Lakner Artúr gyermekszínházában, majd tanulmányai befejeztével 1955-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. 1958-tól a kecskeméti Katona József Színház tagja, 1962-től a Petőfi, 1964-től a Fővárosi Operett, majd 1983-tól a József Attila Színház tagja. Főként modern zenés darabok főszereplőjeként aratta sikereit, de játszott jelentős prózai szerepeket is. Számos m. filmben, ill. tvj.-ban szerepelt. Újabban mint koreográfus is működik. Jászai Mari-díjas (1968), érdemes (1973) és kiváló művész (1981). F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kocsma Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Eliza* (Lerner-Loewe: My Fair Lady); *Dulcinea* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Anita* (Bernstein: West Side Story); *Sally* (Kander-Ebb: Kabaré); *Roxie Hart* (Kander-Ebb: Chicago); *Irma* (Brecht-Monnot: Irma, te édes); *Lola Blau* (Kreiser); *Margo Channing* (Stoupe-Comden-Green-Adams: Taps).

Galambos György (Kuntelep, 1922. jan. 1.–): színész. A kolozsvári SzAk elvégzése után pályáját Nagyváradon kezdte. 1948-ban Magyarországra települt, és a Szendrő József vezette Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. 1960–1962 között a Miskolci Nemzeti Színház művésze, 1964-től 1985-ig ismét a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. A szelíd visszahúzódó, a határozatlan ember karakterszerepei álltak hozzá a legközelebb. F.Sz. *Kuligin* (Csehov: Három nővér); *Ferenc barát* (Sh.: Sok hühö semmiért); *Brownlow* (Dickens: Twist Oliver); *Vencel király* (Jarry: Übü király).

Galán Géza; *Vavreczky* (Komárom, 1942. máj. 4.–): színész, rendező. 1963-ban a pozsonyi Színművészeti Főiskolán a színész szakon, 1974-ben Prágában a dokumentumfilm-rendezői szakon szerzett diplomát. Mint színész és rend. a komáromi és a kassai színházban játszott, majd a szlovák rádió m. adásának rend.-je. 1975-től bp.-i színházi egy.-eknél dolgozik, jelenleg Pozsonyban vállalkozó. Petőfi Sándorról készített tv-filmet, több cseh és szlovák filmben is szerepelt. Romantikus hősszerelmes figurákat alakított. F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Marat* (Arbuzov: Én szegény Maratom); *Franz von Gerlach* (Sartre: Altonai foglyok); F.R. Möricz Zs.: *Üri muri*; Mrozek: *Sztriptíz*.

GALÁN GÉZA és CSENDES LÁSZLÓ
(Háy Gy.: *Isten, császár, paraszt*)

Galbenisz Tomasz (Bp., 1963. máj. 11.–): színész. 1986-ban a SzAk elvégzése után a bp.-i Nemzeti Színházhoz szerződött, majd egy évadot töltött a szegedi Nemzeti Színházban, és 1990-ben a Madách Színház tagja lett. Modern és klasszikus darabok karakterszerepeit alakítja, otthonosan mozog a musicalekben is. F.Sz. *Laborc* (Szörényi L.–Bródy J.: István, a király); *Siro* (Machiavelli: Mandragóra); *Menato* (Ruzante: Ruzante megtér a hadból); *Dan* (Rice–Lloyd–Webber: József és a színes szélesvásznú álomkabát).

Gálcsik János (Szolnok, 1926. jún. 1.–Bp., 1984. ápr. 20.): színész. A SzAk elvégzése után 1948-ban az Ifjúsági Színház tagja, 1957-ig. 1957-től 1960-ig a Fővárosi Operettszínház, 1960-tól a Vidám Színpad művésze. Szerepeit igényesen megformáló, közvetlen hangvételű színész volt. F.Sz. *Vico Lamanna* (Pirandello–Gáspár M.: Velencei Kékszakáll); *Órnagy* (Nóti K.: Nyitott ablak); *Téléphosz* (Gyárfás M.: Játék a csillagokkal); *Angyal* (Stok: Isteni komédia).

Galetta Ferenc (Temesvár, 1899. márc. 12.–Bp., 1974. okt. 21.): színész, színigazgató. Pályáját 1910-ben

Fehér Károly társulatában kezdte. 1911–12-ben *Halász Alfréd*-nél, 1912-től 1914-ig Pécsen, 1914–15-ben Szegeden, 1915–1917 között a buda-temesvári társulatban, 1917–1919 között a Vig, 1917–18-ban a Városi Színházban, 1918-ban a Budai Színkörben lépett fel. 1920–21-ben a Revü, 1921-ben a Scala, 1921–22-ben a Blaha Lujza Színházban játszott. 1922–1924 között a pozsonyi társulat főrend.-je volt. 1924-től 1926-ig a Városi Színházban lépett színpadra. 1925-ben a Király Színház, a Theater an der Wien, 1925–26-ban a Budai Színkör vendége volt. 1926–27-ben a Régi Apollóhoz szerződött. 1927-ben rövid ideig a temesvári színház élén állt, majd Aradra szerződött. Az 1930-as években saját társ.-ot vezetett. 1931–32-ben és 1933–34-ben Pécsen volt színész és rend. 1936–37-ben Erdélyi Mihály társulatában, 1938–39-ben ismét a Városi Színházban szerepelt. 1950–51-ben és 1957-től 1962-ig a Nemzeti Színház tagja volt, ahol kisebb szerepeket kapott. Sikereit operettekben aratta, de prózai jellemszerepeket is alakított. F.Sz. *Cigányprimás* (Kálmán I.); *Clausen tanácsos* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Ottokár* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró). F.R. Erdélyi M.: *Fehérvári huszárok*; Fényes Sz.: *Manolita*; Farkas I.: *Túl a nagy Kri-vánon*. Operettje: *Görlvásár* (1929).

Gálfalvi Zsolt (Marosvásárhely, 1933. nov. 30.–): kritikus, szerkesztő. Kritikái főként az *Utunkban* és az *Igaz Szóban* jelentek meg. 1967–1969 között a marosvásárhelyi Állami Magyar Színház ig.-ja. 1971–1975 között részt vállalt a romániai m. színházak irányításában a bukaresti Művelődési Tanács – minisztérium – nemzetiségi igazgatóságának vezetőjeként. *Prospero szigetén* c. kötete azokat a színházi írásokat tartalmazza, amelyek 1976–1986 között az *Előre* és *A Hét* c. újságok hasábjain jelentek meg.

Gálffi László (Bp., 1952. nov. 16.–): színész. A SzAk elvégzése után 1975-ben a Vigszínházhoz szerződött, melynek azóta is tagja. Érzékeny, vibráló, intellektuális alkat, szerepeit belülről, tudatosan kidolgozott lélektani hitességgel formálja meg. M. és külföldi filmekben sikeres alakításokat nyújtott. Jászai Mari-díjas (1984). F.Sz. *Zamjotov* (Dosztojevszkij–Ljubimov: Bűn és bűnhődés); *Alan Strang* (Shaffer: Equus); *Mozart* (Shaffer: Amadeus); *II. Richárd* (Sh.); *Artur* (Mrozek: Tangó); *Miskin* (Dosztojevszkij–Wajda: Bűnhődés); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Makepeace Ladd* (Gurney: Szerelmes levelek). Előadóestjeit Rimbaud, Villon verseiből állította össze.

Gálfy László (Tiszasas, 1928. jún. 26.–): színész. Az Országos Színészegyesület Színészképző iskoláját végezte, majd magánszínházaknál kezdte pályafutását. Győr, Kaposvár és Szolnok után, 1966-tól a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött. 1984-ben munkásságáért Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Worthing John* (Wilde: Hazudj igazat!); *Bíberach* (Katona J.: Bánk bán); *Abdulín* (Gogol–Luncan–Coggio–Czimer J.: A revizor); *Lear* (Sh.: Lear király); *Wenckheim József* (Szász Gy.: A nagyszerű halál).

Galgóczi Judit (Bp., 1953. dec. 12.–): rendező. A Zak tanárképző tagozatát végezte Pécsen. 1976-tól a SzAk korrepetitor tanára. 1979-től 1983-ig a SzAk dramaturgiai, 1983–1988 között rend.-i szakát végezte el. 1988-tól a Miskolci Nemzeti Színház főrend.-je volt. 1992-től a szegedi opera műv.-i vez.-je. Igényes, elsősorban a zenés színház iránt érdeklődő rend. F.R. Mo-lière: *A botcsinálta doktor*; *A képzelt beteg*; Gogol–Lun-neau–Coggio: *Egy örült naplója*; Donizetti: *A csengő*; Mascagni: *Parasztbecsület*; Bernstein: *West Side Story*; Mrozek: *Emigránsok*; Bizet: *Carmen*; Sh.: *Macbeth*; O'Neill: *Utazás az éjszakába*.

Galgóczy Imre (Csúz, 1920. jan. 20.–): színész. Pályáját 1945-ben *Hámori* Aladár társ.-ánál kezdte. 3 évet járt az Eötvös Loránd Tudományegyetemre. Fellépett Abonyban, Tiszaföldváron, Kispesten. 1948–50-ben és 1955–57-ben a Magyar Rádió társ.-ában, 1950–1957 között a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1958-tól 1963-ig a Pest Megyei Petőfi Színpad, később a Madách Színház művésze. 1976-tól a Déryné, ill. a Népszínházban lépett fel 1981-ig, nyugdíjba vonulásáig. Hosszú pályája során számos paraszthóst formált meg hitelesen. F.Sz. *Pista* (Gerencsér M.: Kerekeskút); *William Cecil* (Schiller: Stuart Mária); *Kövesi Sándor* (Lakatos M.: Akik élni akarnak).

Gali László (Debrecen, 1943. febr. 12.–): rendező, színházigazgató. A Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar-történelem-népművelés szakát végezte, majd 1971–1976 között a SzAk rendezői szakát. 1975-től 1976-ig a debreceni Csokonai, 1976–78-ban a Pécsi Nemzeti (és az MTV), 1978–79-ben a kecskeméti Katona József Színház rendezője. 1979-től 1986-ig a debreceni Csokonai, 1986-tól az egri Gárdonyi Géza Színház ig.-főrendezője. 1981-től 1986-ig a Színházművészeti Szövetség elnökségi tagja. 1982-ben Jászai Mari-díjat kapott. Legfőbb feladatának a közérthetőséget és a m. drámai hagyományok ápolását tartja. De ebben a hagyományban *Tamási* Áron népi szürrealizmusa éppúgy helyet kap, mint *Örkény* István abszurd, vagy *Háy* Gyula expresszív drámai világa. F.R. *Tamási Á.: Énekes madár*; *Örkény I.: Pisti a vérzivatarban*; Radicskov: *Repülési kísérlet*; Miller: *A salemi boszorkányok*; Bródy S.: *A tanító-nő*; Sütő A.: *Egy lócsiszár virágvasárnapja*; Fo: *Nem fizetünk, nem fizetünk*; Kocsis I.: *Vincent van Gogh*.

Galkó Balázs (Bp., 1949. jún. 29.–): színész, előadóművész. 1970-ben végezte a SzAk-t. A Nemzeti Színház szerződtette, 1972-től a 25. Színház, 1976-tól a szolnoki Szigligeti, 1979-től a Miskolci Nemzeti, 1983-tól 1986-ig a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1986-tól alternatív művészként alkalmi társulásokkal, egyezményes performance-okkal lép föl. A 25. Színház kísérletező műhelyében ismerhette meg a közönség színészi és versmondói képességeit. A színház új útjainak keresése – kecskeméti produkciók, Hold Színháza – általában jellemzi pályáját. Több rendezését is bemutatták (Plautus: *A bögre*). F.Sz. *Benvolio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Matyi* (Fazekas M.–Schwajda Gy.: Lúdas Matyi); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Dromlet* (Hold Színház: Dromlet, a drák királyfi); *Kocs-reál* (1989).

Galkó Bence (Bp., 1952. febr. 29.–): színész. A Nemzeti Színház stúdióját végezte el. 1972-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházba szerződött, 1982-től a Szegedi Nemzeti, majd 1988-tól a Miskolci Nemzeti Színház tagja lett. Prózai és zenés darabokban egyaránt játszik, modern szerzők darabjait rendezi. F.R. Fo: *Egy anarchista véletlen halála*; Mrozek: *A nyíl tengeren*; Boldizsár P.: *Félmámaink*. F.Sz. *Tumidag* (Bulgakov: A borsosiget); *Don Carlos* (Molière: Don Juan); *Ernst Ludwig* (Kander–Ebb: Kabaré); *Woof* (MacDermot–Ragni-Rado: Hair); *Samuels* (Griffiths: Komédiások); *Milliomos* (Kornis M.: Kőrmagyar).

Galli-Bibiena-család: díszlettervező és festő dinasztia. Első jelentős tagja Giovanni Maria Galli Bibiena (1619–1665). Unokája, *Giuseppe* (Parma, 1696–Berlin, 1756) a Habsburg-család szolgálatában színházépítési munkakört töltött be. Ennek öccse, *Antonio* (Parma, 1700–Milano, 1774) Mo.-on is járt: 1738–1740 között Pozsonyban ünnepi diadalkaput, ill. díszes „gyász-kasztélyt” tervezett. A család méltón képviselte az érett barokk teátrális szemléletét. Hatásuk a soproni jezsuita

díszletterv-gyűjtemény darabjain pontosan kimutatható. – Ir. Gregor, J.: *Das Wiener Barocktheater* (Wien, 1922); Mariani, V.: *Storia della scenografia italiana* (Firenze, 1930); Barokk, klasszicista és romantikus díszlettervek Magyarországon (katalógus, 1976).

Gallovits Attila (Eger, 1944. jún. 28.–): táncos. Az ÁBI-ben 1963-ban szerzett balettművész diplomát, s ekkor a Szegedi Nemzeti Színház egy.-éhez szerződött. 1965–1988 között a Pécsi Balett tagja, magántáncosa, főként karakterszerepek kiváló alakítója. A Várnai Balettversenyen negyedik díjat kapott 1966-ban. F.Sz. *Mandarin* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin); *Öreg gavallér* (Eck I.: A csodálatos mandarin); *Don Alonso* (Eck I.: Don Juan); *Nurali* (Tóth S.: A bahcsi-szeráji szökökút); *Vitéz János* (Eck I.: Magyar babák). **Galsay Ervin** (Bp., 1923. jún. 9.–Bp., 1976. dec. 18.): énekes (basszus). 1942-ben mutatkozott be a Goldmark-teremben *Reich* (Nicolai: Windsor vig nők) szerepében. 1946–48-ban a Vigopera tagja, egyidejűleg 1946-tól az Operaház magánénekese 1973-ig. Sikeres basszus-buffó alakításai mellett igazi comprimario énekes volt, aki a kisebb szerepeket is rendkívüli muzikálitása és sokoldalú tehetsége révén magas művészi szinten formálta meg. Érdemes művész (1974). F.Sz. *Don Pasquale* (Donizetti); *Rocco* (Beethoven: Fidelio); Verdi és Puccini operák basszus szerepei.

Gálvölgyi János (Bp., 1948. máj. 26.–): színész. Az MTV 1968-as *Ki mit tud?* tehetségkutató versenyének parodista győztese. 1973-ban kapott diplomát a SzAk-n. Ugyanettől az évtől a Thália Színház tagja 1993-ig. 1993 óta a Madách Színház művésze. Rendkívül népszerű színpadi- és tv-színész, aki alakváltó képességével önálló, egész estét betöltő műsorok sikerét is biztosítani tudja. 1980-ban Jászai Mari-díjat, 1987-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Jonas órnagy* (Griffiths: Komédiások); *Pierre Bezuhov* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Gömböc úr* (Molière); *Holofernes* (Sh.: Lóvátett lovagok). Előadóestjei: *A kölyökkor álmai*; *Én összeféltem magam.* – Ir. Rátonyi R.: *A Gálvölgyi* (1990).

GÁLVÖLGYI JÁNOS

Gamma Erzsi (Bp., 1942. okt. 26.–): színésznő. 1960-ban a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte pályáját. 1964-ben a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött, ahol drámai művek karakter-szerepeit játszotta el. 1969-ben külföldre távozott. F.Sz. *Ilma* (Vörösmarty M.:

Csongor és Tünde); *Hedvig* (Schiller: Tell Vilmos); *Erzsi* (Vérsi E.: Kettévált mennyezet); *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy).

Gáncs Edit; *Gabry* (?; 1929–): énekesnő (szoprán). 1951–57-ben volt az Operaház tagja. 1958–1961 között a brémai, 1973-tól a kölni opera tagja. Jelentős sikereket aratott mint Mozart- és Strauss-énekesnő. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Elektra* (R. Strauss); *Eduska* (Farkas F.: Csínóm Palkó).

Gantner István (Székesfehérvár, 1949. júl. 30.–): táncos. 1967 óta a Honvéd Művészegyüttes tagja, szólistája. Rendkívül jó adottságú, technikás táncos. F.Sz. *Katona* (Szigeti K.: Mese a játékkatonáról); *Parasitus* (Novák F.: Magyar Electra); *Varázsló* (Novák F.: Antigóné); *Berencze Péter* (Novák F.: Kocsonya Mihály házassága); *Képmutogató* (Novák F.: Ludas Matyi).

Gara György (Pozsony, 1937. máj. 27.–): diszlettervező. 1961-ben színészként végzett a SzAk-n, de a diszlettervezésre tért át. Először az Odry Színpadnak tervezett, majd 1965–1969 között a debreceni Csokonai Színház diszlettervezője volt. Ezt követően Svájcba távozott, ahol grafikusként dolgozott. Kollázs technikával építi fel színpadait, makettjeit. F.T. Trenyov: *Ljubov Jarovaja*; Verdi: *Az álarcosbál*.

Gara Zoltán (Bp., 1901. jún. 6.–Zürich, 1969. máj. 27.): építész, diszlettervező. Tanulmányait Bp.-en és Bécsben végezte. Színházi tervezői pályájának kezdő lépéseit *Málnai Béla* műtermében tette meg asszisztensként (1923-tól). Több fővárosi színháznak készített diszletterveket, majd 1933-ban a Belvárosi Színháznak lett állandó tervezője. 1945–1957 között főleg a Madách Színháznak tervezett. Sokat foglalkoztatták különböző fővárosi zenés színházak, kisszínházak (vidám színpadok, kabarék) is, mindezek során sokat tett a szórakoztató színházak szcenikai-szenográfiai színvonalának emeléséért. 1957-től Zürichben élt építészként, a m. színházi élettől teljesen megválva, haláláig csak alkalmilag tervezett díszleteket külföldön is. Szilárd szerkezetű színpadi térépítkezés, a darabok stílusa, környezete, kora iránti nagyfokú érzékenység és berendezési készség volt jellemző tervezőművészetére. F.T. Shaw: *Szent Johanna*; Priestley: *A Conway család*; Fehér K.: *Idézés bűnügyben*; Offenbach: *A gerolsteini nagyhercegnő*; Osztrovszkij: *Farkasok és bárányok*; Lope de Vega: *A hős falu*; Sh.: *Rómeó és Júlia*; Hubay M.: *Egy magyar nyár*; Csehov: *Három nővér*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*.

Garai Róbert (Bp., 1944. márc. 27.–): színész. Az Állami Déryné Színházban kezdte pályáját 1966-ban, 1968-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött, 1970-től a Békés Megyei Jókai, 1975-től a Pécsi Nemzeti, 1976-tól a kaposvári Csiky Gergely, 1977-től ismét a Pécsi Nemzeti Színház tagja. 1980-tól a győri Kisfaludy Színház, 1982-től a Népszínház társ.-ának színésze. Klasszikus és modern darabok karakterfiguráinak megformálója. F.Sz. *Kálmán* (Csiky G.: A nagymama); *Bassanius* (Sh.: Titus Andronicus); *Green* (Sh.: II. Richárd); *Demeter* (Herczeg F.: Bizánc); *Komoróczy* (Barta L.: Szerelm).

Garamszeghy-Géczy Sándor; *Goics* (Mezőkövesd, 1879. márc. 9.–Bp., 1964. aug. 8.): színész, író. 1940-ig Garamszeghy, 1925-ig Géczy néven szerepelt. Katonatiszt volt. 1907-ben elvégezte a SzAk-t, s a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1914-ben bevonult katonának. Hadifogsága után, 1917-től ismét a Nemzetiben játszott. 1932-ben örökös tagságot kapott. 1936-ban nyugdíjazták, de mint örökös tag 1944-ig színpadra léphetett. Jellemsszerepeket alakított. Versei, novellái jelentek meg, s két színművét bemutatták. 1911-ben meg-

kapta a Farkas-Ratkó díjat. F.Sz. *Tarján Gida* (Herczeg F.: A dolovai nábob lánya); *Ferkó* (Szigligeti E.: A cigány); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kisfaludy Sándor* (Berczik Á.: Himfy dalai). Drámái: *Matyólakodalmom* (1914); *Hung-Yü* (A vörös dragakő, 1919); *Matyószerelm* (1935).

Garas Dezső; *Grósz* (Bp., 1934. dec. 9.–): színész, rendező. A SzAk elvégzése után 1957-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1965–1980 között a Madách Színház, 1980-tól a Mafilm társ.-ának tagja volt. 1990–92-ben a szolnoki Szigligeti Színház művésze, 1993 óta szabadfoglalkozású színművész, illetve a Művész Színház alapító tagja. 1990-ig a Magyar Színház-művészeti Szövetség elnökségi tagja is volt. Sokoldalú művész, fanyar egyénisége különösen jól érvényesül ironikus-groteszk figurák nagyvonalú megjelenítésében. Jelentős alakításai kapcsolódnak sikeres m. filmekhez. Kossuth-díjas (1988), Jászai Mari-díjas (1963, 1965), érdemes (1978) és kiváló művész (1983). F.Sz. *Pápa* (Brecht-Weill: Galilei); *Sosias* (Kleist: Amphitryon); *Peachum* (Brecht-Weill: Háromgarasos opera); *Claudius* (Gravés-Mortimer); „AA” (Mrozek: Emigránsok); *José Arcadio Buendía* (García Márquez-Schwajda Gy.: Száz év magány). F.R. Müller P.: *Búcsúelőadás*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Schwajda Gy.: *Csoda*. – Ir. Tarján T.: Garas (1991).

GARAS DEZSŐ – *Peachum*
(Brecht: Háromgarasos opera)

Garas Márton (Banjaluka, 1881–Bp., 1930): színész, rendező, filmrendező. A SzAk-t 1906-ban végezte el. 1906. márc.-tól 1907. ápr.-ig a Thália Társaság előadásain szerepelt. 1907–08-ban a Magyar Színház, 1908-tól 1910-ig a Modern Színpad Kabaré tagja volt. 1910-ben Feld Irén Kamarajáték társ.-ában, 1911-ben Berlinben, 1912-ben az Új Színpadon játszott. 1915 tavaszán és nyarán Kolozsvárot, 1916-tól Bp.-en, 1919–1921 között a Corvin gyárban, később Németországban dolgozott mint filmrend. 1924-ben a Belvárosi Színházban rendezett, s ugyanebben az évben visszatért Berlinbe. Jellemsszerepeket formált meg. F.Sz. *Egda* (Ibsen: A vadkacsa); *Zoltán* (Földes I.: A császár katonái); *Metternich* (Rostand: A sasfiók). F.R. Tolsztoj-Nozière-Savoir: *A Kreutzer szonáta*.

Garay Béla (Szabadka, 1897. febr. 14.–Szabadka, 1987. febr. 7.): színész, rendező, színgazgató, színházi történetíró. 1913-ban, Nádassy József társ.-ában Sza-

badkán játszott első szerepét. 1918-ban az alföldi színikörülethez, *Heltai* Nándor ig.-hoz szerződött. Közben letette a rend.-i vizsgát is. A társ.-tal Csongrádon, Kiskunfélegyházán és Kiskunhalason szerepelt, itt rendezett először. Amikor ez a társ. feloszlott, átvette a dunántúli színikörület vezetését. Harmintagú társ.-ával Zalaegerszegen, majd Zalazsentgróton játszott. Közben kiadta és szerkesztette a zalaezerszegi *Színházi Újságot*. 1920 ápr.-ától abbahagyta vállalkozását, és *Radó* Bélához szerződött, de már ugyanazon év őszén ismét a dunántúli színikörületnél, ezúttal *Halmi* Jenő ig. társ.-ánál játszott. Közben szerkesztette a dombóvári Színház c. újságot. 1921 ősztől 1924-ig a pécsi színház tagja volt. 1927. ápr.-tól 1941. ápr.-ig a Népkör – később a Magyar Olvasókör – rend.-je és színésze. 1945-ben a Szabadkai Népszínház alapító tagja. 1954-ben nyugállományba vonult. Rendezett a bácstopolyai Járasi Magyar Színházban, az Újvidéki Rádió Ifjúsági- és Rádiószínházban, a szabadkai Gyermekszínházban, és rendezett operettet Belgrádban. Vezette a Szabadkai Népszínház színészképző stúdióját. 1945-től több mint 75 színjátszással kapcsolatos cikke jelent meg. Színdarabokat fordított szerbhorvát nyelvből. F.Sz. *Osvald* (Ibsen: Kisrétetek); *Liliom* (Molnár F.); *Romeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Bánk bán* (Katona J.); *Glembay Ignác* (Krléza: A Glembay-urak). F.R. Priestley: *Váratlan vendég*; Shaw: *Warrenné mestersége*; Jacobi V.: *Leányvásár*; Nash: *Az esőcsináló*. Könyvei: *A színjátszók kézikönyve*. (Újvidék, 1950); *A színjátszás művészet*. (Újvidék, 1950); *A színpadi beszéd*. (Újvidék, 1952); *Az ekhósszekértől a forgószínpadig. A szabadkai magyar színjátszás története*. (Újvidék, 1953); *A kultúrák világában*. (Szabadka, 1970); *Színészarképek*. (Újvidék, 1971); *Festett világ*. (Szabadka, 1977); – Ir. Lévy E.: Egy érdemes életút a nyolcvanéves Garay Béláról (Létünk, 1978. jan.-feb.).

Garay János (Szekszárd, 1812. okt. 10. – Pest, 1853. nov. 5.): drámaíró, kritikus. 1833–1837 között a Regelő és a Honművész segédszerk.-je, ahová rendszeresen írt színikritikákat is. Használt álnevei: G.; -r-y. Elveit a *Dramaturgiai füzér* c. tanulmányban fejtette ki, Sh.-t és bizonyos fenntartásokkal – a francia romantikát állította példának. Az első között ismerte fel *Katona* József jelentőségét. 1835-ben a Pesti Drámaíró Egyesület alapító tagja. A francia romantikus drámákból fordított is, hatásuk alatt írta öt történeti tárgyú darabját (*Jósige-Csáb-Arbocz*, *Ország Ilona*, *Bátori Erzsébet*, *Az utolsó magyar khán*, *Borbála királyné kegyence*), amelyek közül kettőt mutattak be. 1845-ben írta *A magyar szinköltészet apotheosisa* c. egyfelvonásos alkalmi művét. Ezután felhagyott a drámaírással. 1847–1852 között a Nemzeti Színház drámabíró bizottságának tagja. A maga korában igen népszerű költő és elbeszélő volt; *Az obsitos* c. elbeszélő költeménye (1843) alapján készült *Kodály* Zoltán *Háry János*ának librettója. – Ir. Solt A.: Első színikritikusaink (ItK, 1971).

Garay József (Bp., 1923. ápr. 14. –): színész. 1947-ben, a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1949-től a Déryné Színház tagja lett. 1956-tól 1958-ig ismét a Nemzeti Színházban lépett fel, majd 1958–61-ben a győri Kisfaludy, 1961–1963 között az egni Gárdonyi Géza, 1963–64-ben a kaposvári Csiky Gergely, 1964–1975 között a Szegedi Nemzeti, 1975–78-ban ismét a kaposvári, 1978–81-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1982-ben a pesti Katona József Színházhoz szerződött. Jelenleg is ennek a színháznak nyugdíjas tagja. F.Sz. *Pompeius* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Bódog* (Szakonyi K.: Adashiba).

Garay Nagy Tamás (Debrecen, 1961. dec. 17. –): színész. 1988-ban végezte el a SzAk-t, s ebben az évben a debreceni Csokonai Színház tagja lett. Elsősorban erőteljes karakteralakítások fűződnek nevéhez, de tehetsége nagyobb szerepek eljátszására is alkalmassá teszi. F.Sz. *Herse* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja); *Lőrinc* (Dobsa L.: Vérményegző); *Székelly Ferenc káplán* (Füst M.: Boldogtalanok).

Gárday Gábor; *Grundtner* (Bp., 1946. máj. 31. –): színész, énekes (bariton). Tanulmányait a Zak-n, a SzAk-n, valamint 1983-ban a római Santa Cecilia Accademia folytatta. Pályafutását 1970-ben énekkari művészként kezdte az Operaházban. Ezt követően 1977-től a Fővárosi Operettszínház, majd 1990-től az Operaház magánénekesé lett. F.Sz. *Almaviva* (Mozart: Figaro házassága); *Don Giovanni* (Mozart); *Marcel* (Puccini: A köpeny); *Casanova* (Farkas F.: Egy úr Velencében).

Gárday Lajos (Mócs, 1884. júl. 3. – Bp., 1962. aug. 26.): színész. Pályáját 1904-ben kezdte. 1908–09-ben Kolozsvárott, 1909-től 1911-ig *Kunhegyi* Miklós társ.-ában szerepelt. Az 1920-as évek kísérletező színházaiban mint epizodista tűnt fel. Három évet Brazíliában töltött. 1928–1931 között az Új Színházban, 1933-ban az Új Színpadon játszott. 1934–1936 között a Kamara Színház tagja volt. 1944–1949 között a Nemzeti, 1950–57-ben a Fővárosi Operett, 1957-től 1960-ig a Petőfi, 1961–62-ben a Jókai Színházban lépett fel. Jellem- és epizód szerepeket formált meg. F.Sz. *Szerkesztő* (Földes I.: Tűzek az éjszakában); *Lovodics* (Boross E.: Vakablak); *Corneval* (Illés E.–Vas I.: Trisztán); *Fedélzetmester* (Visnyevszkij: Optimista tragédia).

Gardelli, Lamberto (Velenice, 1915. nov. 8. –): olasz karmester. Pesarában, majd Rómában folytatott zongora és zeneszerzés tanulmányokat. 1944-ben debütált karmesterként a római Teatro Royale-ban Verdi *Traviata* c. operájával. 1946–1955 között a stockholmi Royal Opera, 1955–61-ben a dán rádió első karmestere. Ez idő alatt a berlini Staatsoper, a New York-i Metropolitan és a londoni Covent Garden vendégkarmestere. 1961-től az Operaház rendszeres vendége. Számos nagy sikerű felújítás fűződik nevéhez: *Manon Lescaut* (Puccini); *Ory grófia* (Rossini); *Carmen* (Bizet); *Macbeth*, *Lombardok* (Verdi); *Figaro házassága* (Mozart). A 70-es években sorozatban mutatta be *Bellini* operáit és *Verdi* korai műveit, amelyekből Hungaroton hanglemezfelvételeket is készített. Ő dirigálta Verdi: *Atila* c. művének ősbem.-jét. Lemezei közül kiemelkedő jelentőségűek Verdi korai operáinak felvételei és Rossini *Tell Vilmos* c. művének első teljes felvétele.

Gárdonyi Antal; *Kövesdy* (Martonvásár, 1824. jún. 10. – Tatatóváros, 1907. aug. 11.): színész, rendező, igazgató. Református papból, majd 1848-as őrmesterből 1855-ben lett színész és 1881-ben ment nyugdíjba. 1862 és 1868 között Pápán, Miskolcon, Debrecenben, Pécsen igazgatott. Mint színész leginkább intrikus szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Moór Ferenc* (Schiller: Haramiák); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *III. Richárd* (Sh.); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán).

M.A. 1858: Kecskemét; 1857–58: Debrecen; 1858–59: Komárom; 1859: Veszprém; 1859–60: Győr; 1860: Sopron, Esztergom; 1860–61: Székesfehérvár; 1861: Pozsony; 1865–67: Debrecen; 1867: Győr; 1869: Szuper Károly; 1870: Völgyi György, Kocsisovszky Jusztin; 1871: Lászy Vilmos, Miklóssy Gyula; 1872: Fehérvári Antal; 1873: Völgyi György, Károlyi Lajos; 1874: Szegedi Mihály, Temesváry Lajos; 1875: Hubay Gusztáv; 1878: Fáy János, Kárpáthy György; 1880: Törökszentmiklós; 1881: Irsai Zsigmond; 1884: Komárom; 1888:

Völgy György. Igazgatóként: 1862: Pápa; 1864: Nyitra; 1864–65: Miskolc, Debrecen; 1868: Baja, Pécs; 1876: Vác.

Gárdonyi Lajos (Bp., 1896. okt. 27.–Bor, 1945): színész. Hivatalnok volt. 1920-ban beiratkozott *Rákosi Szi*di színiiskolájába. 1920–1925 között a Belvárosi, 1925-től 1938-ig a Vigszínház tagja volt. 1923–24-ben a Magyar, 1930–31-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1935–36-ban a Budai Színkörben is fellépett, 1926–1937 között rendszeresen szerepelt a Teréz körúti Színpad műsorában is. 1940-től csak az OMIKE előadásain szerepelhetett. Munkaszolgálatra hívták be, ahonnan nem tért haza. Tragikomikus karakterszerepeket alakított emlékezetesen. F.Sz. *László* (Molnár F.: Az ördög); *Hugó* (Molnár F.: Liliom); *Ügyvéd* (Móricz Zs.: Uri muri); *Páciens* (Boross E.: Egy ember, aki folyton nevet); *Könyvelő* (Rogoz O.: Péntek 13.). Könyve: *Véletlenül történt* (1942).

Gárdonyi László (Perbete, 1908. dec. 13.–?, 1971. dec.): színész. Egy ceglédi műkedvelő előadáson fedezte fel tehetségét *Rózsashegyi* Kálmán. Pályáját Hódmezővásárhelyen kezdte, a *Tabáni orgonák* c. operettben lépett fel. Ezután Pozsonyban, Debrecenben, Pécsen, Szegeden, Miskolcon és Kassán szerepelt. 1949-től haláláig a győri Kisfaludy Színház tagja volt. Minden műfajban szerepelt. Leginkább a súlyosabb jellemfigurák feleltek meg alkatának. F.Sz. *Jepanszin* (Dosztojevszkij–Olesz: A félkegyelmű); *Csáng* (Lehár F.: A mosoly országa); *Drághy* (Lehár F.: A vándordíjak).

Gárdonyi Vilma (Balassagyarmat, 1905. febr. 2.–): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájába járt. 1920–21-ben a kaposvári társ., 1921–24 között a Renaissance, 1924-től 1928-ig az Andrássy úti Színház tagja volt. Ezután nem kapott állandó szerződést. 1932-ben a Modern Kabarében még színpadra lépett. Szerepelt filmekben is. F.Sz. *Katica* (Meyer–Förster: Diákélet); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Jolán* (Molnár F.: Az ördög).

Gárdonyi Géza Színház: → *Egri Gárdonyi Géza Színház*

Gárdos Kornélia (Bp., 1899. szept. 18.–München, 1984. dec. 7.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1918-ban Brassóban lépett föl, majd 1918–19-ben Kassára szerződött. Később több bp.-i színházban szerepelt. 1919–20-ban a Madách, majd az Új, 1921–22-ben a Renaissance, 1932–33-ban a Kamara Színház, 1936–44-ben a Nemzeti Színház tagja volt, de fellépett többek között a Magyar Színházban (1924) és a Vigszínházban (1937). 1926-tól előadóesteket is tartott. 1929-től versmondást tanított a Nemzeti Zenedében, majd a tanítóképzőben. Színházi szakkikkeket írt, színműveket fordított m. nyelvre. A háború után emigrált, előbb Ausztriában, majd Münchenben telepedett le. Több európai nagyvárosban tartott német és francia nyelvű irodalmi esteket férjével, *Torjai Szabó* Istvánnal közösen. F.Sz. *Hilda* (Ibsen: Solness építőmester); *Szent Johanna* (Shaw); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Antigoné* (Hasenclever).

Garics János (Tiszapüspöki, 1928. jan. 1.– Bp., 1984. máj. 5.): színész, rendezőasszisztens. 1951 aug.-ától a SzAk hallgatójaként az Ifjúsági Színház ösztöndíjasa volt. 1953-ban a SzAk elvégzése után a kecskeméti Katona József Színházba került. 1958-tól 1984-ig, haláláig a Madách Színház tagja volt. Jeles karakteralakításai is ismertté tették a nevét, de országos népszerűségét a Szabó család c. rádiósorozatnak köszönhette. F.Sz. *Gábor* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Jefim* (Csehov: Ványa bácsi).

Garsó Zsigmond (Tisza-Vezseny, 1831. szept. 17.–Bécs, 1915. márc. 8.): énekes (tenor), pedagógus. *Gen-tiluomo* tanítványa volt. 1850–54-ben a Nemzeti Színház karénkeke, 1855-től Aradon, majd Kassán énekelt. A frankfurti színház vezető énekeseként 1858-ban újra fellépett Pesten. Később Brémában híres énektanár lett, szakkönyvei is megjelentek 1884-ben, 1889-ben és 1911-ben. F.Sz. *Lyonel* (Flotow: Márta); *Ernani* (Verdi).

Gáspár Imola (Nyujtód, 1955. júl. 12.–): színésznő. 1979-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött, 1981–1987 között a temesvári Állami Magyar, 1987 őszétől a marosvásárhelyi Nemzeti Színház tagja. Gazdag érzelmvilága lírai és karakterszerepek megelevenítésére egyaránt alkalmassá teszi. F.Sz. *Lady Milford* (Schiller: Armány és szerelem); *Násztya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Ilona királynő* (Székely J.: Vak Béla); *Pilar Ternera* (Garcia Márquez: Száz év magány).

Gáspár István (Brassó, 1919–): énekes (tenor). 1944-ben végezte el a kolozsvári egyetem jogi karát. 1949-ben felvételizett az operába. 1950-től szerepelt a kolozsvári Állami Magyar Opera színpadán főként mint operettbonviván. 1978-ban ment nyugdíjba. Első fellépése *Barinkay* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró) szerepében volt. F.Sz. *Alfred* (Verdi: Traviata); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Danilo* (Lehár F.: A víg özvegy); *Pedro* (D'Albert: Hegyek alján).

Gáspár János (Bp., 1941. jan. 15.–): rendező, dramaturg. Először az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar-művészet-történet szakán szerzett diplomát, majd levelező tagozaton dramaturgiát és színházelméletet tanult a SzAk-n. Pályáját 1965-ben a Thália Színházban kezdte dramaturgként. 1968-tól az Irodalmi (később Radnóti) Színpad rend.-je 1989-ig. Jászai Mari-díjas (1979). F.R. *Tintásüveg* (irodalmi összeállítás); *A muszáj-Herkules* (irodalmi összeállítás); Kocsis I.: *Nem zárjuk kulcsra az ajtót*.

Gáspár Jenő; *Gasparik* (Szomolnok, 1843. márc. 10.–Miskolc, 1905. okt. 26.): színész, igazgató. Első biztos adatunk róla 1864-ből, Eperjesről való, bár állítólag már 1860-ban szerepelt színpadon. 1874 és 1904 közt kisebb társ.-okat vezetett sikerrel olyan városokban, mint Kecskemét, Szolnok, Losonc, Besztercebánya. Felesége volt *Gaál* Amália (?), 1845–Miskolc, 1871. okt. 9.) és *Pázmán* (Bizik) Franciska (Nagyroce, 1858–Miskolc, 1915. dec. 20.) színésznő. Második feleségével 1873-ban Miskolcon ismerkedett meg, s életük végéig együtt szerepeltek. Négy gyermekük lett színész: Jenő, Amália, Kálmán, Ilona.

M.A. 1864–65: Eperjes; 1865–66: Debrecen; 1966: Marosvásárhely; 1867–71: Novák Sándor; 1871–72: Hubay Gusztáv; 1872–73: Károlyi Lajos; 1873–74: Némethiné Eötvös Borcsa; 1890: Geröffy Andor. Igazgatóként: 1874: Cegléd; 1875: Kecskemét, Cegléd, Jolsva; 1876: Dobsina, Abaújszántó; 1877: Rozsnyó, Szolnok; 1878: Zsolna, Losonc, Besztercebánya; 1879: Losonc, Rimaszombat, Mosonmagyaróvár; 1880: Galánta, Besztercebánya; 1881: Mosonmagyaróvár; 1882: Tápíószele, Abony, Nagyszalonta; 1883: Békés, Pásztó, Losonc, Besztercebánya, Csetnek, Putnok; 1884: Ipolyság, Balassagyarmat, Battonya, Tótkomlós; 1885: Mezőhegyes; 1886–89: Mándok; 1889: Szilágycseki; 1890: Gálszécs; 1891: Királyhalmec; 1892: Nagymihály; 1893: Tasnád; 1894: Retteg; 1895: Vajdahunyad; 1896: Zsombolya; 1897: Pankota; 1898: Zalatna; 1899:

Németbogsza; 1900: Pécska; 1901: Beszterce; 1902: Segesvár; 1903: Túrócszentmiklós; 1904: Csikszentmárton.

Gáspár Margit (Bp., 1905. aug. 1.–): író, műfordító, színházigazgató. Újságíróként indult a Pesti Hírlapnál. 1945-ig **Gáspár Miklós** néven jelentek meg írásai. 1946-ban a Városi Színház (mozi), 1947–48-ban a Magyar Színház műv.-i vez.-je, 1949-től 1957-ig a Fővárosi Operettszínház ig.-ja volt. Nevéhez fűződik a m. operettművészet tartalmi-dramaturgiai megújítása. 1948–1954 között a SzAk operett tanszakát vezette. Színdarabjaiban a társadalmi problémák felvetése mellett a szórakoztató hangvétel is helyet kap. *Hamletnek nincs igaza* c. darabjában a személyi kultusz problémáit vetette fel. Drámái mellett tvj.-okat és hangjátékokat is írt. Jelentősek *Maugham-* és *Pirandello-*fordításai. Kossuth-díjas (1951). Drámái: *Rendkívüli kiadás* (1933); *Új Isten Thébában* (1946); *Égiháború* (1960); *Hamletnek nincs igaza* (1963); *A császár messze van* (1988). Könyvei: *A műzsák neveletlen gyermeke* (1963); *Isteni szikra* (1974); *Láthatatlan királyság* (1985).

Gáspár Miklós: → **Gáspár Margit**

GÁSPÁR SÁNDOR – *Alfonz*
(*Füst M.: Máli néni*)

Gáspár Sándor (Szentes, 1956. ápr. 9.–): színész. 1979-ben a SzAk elvégzése után a Vigszínházhoz szerződött, 1983-tól a Katona József Színház tagja volt. 1987 óta szabadfoglalkozású színművész. Megjelenése, dinamikus, fantáziagazdag egyénisége a színpadi sikereken kívül filmekben is jól érvényesül. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *John Merrick* (Pomerance: Az elefántember); Queneau: *Stílusgyakorlat; Popriscsin* (Gogol–Taub J.: Egy örült naplója); *Franz* (Kroetz: Vadászat); *Pyrgopolinices* (Plautus: A hetvenkedő katona); „B” (Mrozek: Mulatság).

Gáspár Tibor (Szentes, 1957. szept. 2.–): színész. A SzAk befejezése után 1980-ban a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött, 1991-től a Békés Megyei Jókai Színházban játszik. Klasszikus és modern prózai művek hőseit, karakterszerepeit alakítja. F.Sz. *Edgár* (Sh.: Lear király); *Az öngyilkos* (Szép E.: Május); *Rudi* (Szép E.: Völégény); *Dávid mester* (Márai S.: A kassai polgárok).

Gáspárik Attila (Nagyvárad, 1965. jún. 1.–): 1988-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház szerződött. 1990-től tanársegéd az Intézet

drámai gyakorlat tanszékén. Másodmagával írja, rendezi és játssza a bukaresti televízió m. nyelvű adásának *Ébresztő* c., havonta jelentkező szatirikus ifjúsági műsorát. Sokoldalú színész, aki jó érzékkel és humorral oldja meg alakításait. F.Sz. *Paszifon* (Solomon: Diogenész, a kutya); *Józsue* (Madách I.: Mózes); *II. költő* (Kincses E.: Maraton); *Dobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Belos* (Székely J.: Vak Béla). Előadóestje: *Záróra*.

Gassi Ferenc; Glatz (Pest, 1850–Bp., 1896. ápr. 13.): énekes (tenor), zeneszerző. Pesten jogi és zenei tanulmányokat folytatott. Zeneszerzést *Mosonyi Mihály*tól, énekelni Párizsban tanult, ahol az Opera tagjaként nagy sikert aratott Verdi: *A trubadúr* főszerepében. 1878-ban is *Manricó*ként mutatkozott be a Nemzeti Színházban. 1879 okt.-étől itt, majd az Operaházban énekelt hőstenor szerepkörben. 1886-ban visszavonult, politikai pályára lépett, a perui köztársaság konzulja lett. Európaszerte ismert, népszerű művész volt. Bel canto- és Wagner-énekesként egyaránt kiemelkedő alakításokat nyújtott. Ő volt az első magyar *Stolzingeri Walter* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok). F.Sz. *Siegfried, Tannhäuser, Lohengrin* (Wagner); *Faust* (Gounod); *Radames* (Verdi: Aida); *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Pollione* (Bellini: Norma).

Gáti György; Goldner (Bp., 1919. febr. 2.–Bp., 1971. febr. 12.): színész, színházigazgató. 1940-ben végezte el a SzAk-t. 1945-ben a Madách Színház tagja lett. Ezt követően a Honvéd, majd a Magyar Néphadsereg Színházához került. 1952-től 1958-ig a győri Kisfaludy Színház ig.-ja volt, s miután két évet ismét a Magyar Néphadsereg Színházánál töltött, a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. 1964-től a kaposvári Csiky Gergely Színház ig.-ja, 1966-tól pedig a Fővárosi Operettszínház tagja lett. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Ványa bácsi* (Csehov).

Gáti István (Bp., 1948. nov. 29.–): énekes (bariton). Diplomáját 1972-ben szerezte a Zak-n. Ezt követően az Operaház magánéneke. 1971–1975 között több rangos nemzetközi énekverseny München, Bécs, Rio de Janeiro, Salzburg – díjnyertese. Rendszeresen fellép külföldi operaházakban. 1986-tól a Bécsi Állami Operaház vendégművésze, 1991-től rendes tagja. Számos hanglemezfelvétel közreműködője és televíziós operafelvételek főszereplője. Több m. opera – *Hidas Frigyes, Bozay Attila, Szokolay Sándor, Rózsa Pál* – ősbemutatóján szerepelt. Repertoárjához elsősorban *Mo-*

GÁTI ISTVÁN – *Almaviva gróf*
(*Mozart: Figaro házassága*)

zart és Verdi baritonszerepei tartoznak. Operai pályafutása mellett dal- és oratóriuménekesként is gyakran fellép. 1981-ben Liszt Ferenc-díjban, 1989-ben érdemes művész kitüntetésben részesült. F.Sz. *Escamillo* (Bizet: Carmen); *Nick Shadow* (Sztravinszkij: The Rake's Progress); *Lescaut* (Puccini: Manon Lescaut).

Gáti József (Bp., 1915. máj. 24.–): színész. 1934-ben szerzett oklevelet az Országos Színészegyesület színiiskolájában. 1935-től a Royal, majd a Bethlen téri Színház tagja volt. 1936-ban Pécsre szerződött. 1937–1940 között az Országos Thália, 1945-től a Vígsház, 1949-től a Magyar Rádió, 1950-től az Úttörő, 1951-től A Magyar Néphadsereg, 1957-től a Petőfi és a Jókai Színház művésze volt. 1959-től a Nemzeti Színházban, 1984–85-ben a Vígsházban játszott. A SzAk beszéd- és színész mesterség tanára 1950-től. Kiváló versmondó. Érdemes (1975) és kiváló művész (1986). F.Sz. *Tartuffe* (Molière); *Agamemnon* (Aiszkülosz: Oreszteia); *Coulmier* (Weiss: Marat halála); *Aulich* (Illyés Gy.: Fáklya-láng); *Don Pedro de Guzman* (Lope de Vega: Sevilla csillaga). Önálló estjei: *Tóth Árpád és Radnóti Miklós verseiből*, Babits Mihály: *Jónás könyve*. Könyve: *A versmondás* (1965).

GÁTI JÓZSEF

Gáti Oszkár (Szekszárd, 1949. febr. 21.–): színész. 1970-ben a Nemzeti Színház stúdiója lett. 1972-től a Budapesti Gyermekszínházban lépett fel. 1974-ben vették fel a SzAk-ra, majd 1977-ben a Madách Színházhoz szerződött. 1989-től szabadfoglalkozású színművész. Gyakran mond verset, lemeze is megjelent. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *János vitéz* (Kacsoh P.); *Ádám, Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levante); F.R. Gibson: *Libikóka*.

Gáti Vilma (Bp., 1925. febr. 21.–Bp., 1983. ápr. 22.): rendezőasszisztens. 1947-ben a SzAk elvégzése után egy évre a Nemzeti Színház ösztöndíjasa lett. Ezt követően a Thália Színház tagja volt. Többször dolgozott a Kőrsházban, rendezett produkciókban. Kisebb szerepeket is eljátszott. F.R. Ortutay Gy.–Germanus Gy.–Kazimir K.: *Ezeregyéjszaka*; Örkény I.: *Tótiék*; Bulgakov–Ebert J.–Kazimir K.: *Mester és Margarita*. F.Sz. *Apolónó* (Bulgakov: Színházi regény); *Apolónó* (Borenich P.: Pesti történet).

Gavajda Péter (Pozsony, 1942. jún. 12.–): színész. Gyerekként került Dél-Amerikába, Buenos Airesben érettségizett, de már 1952-től kezdve sikerrel lépett fel a m. nyelvű előadásokon, gyerek és ifjú szerepekben.

1959-ben a *Hajmássy* Miklós által újrászervezett Magyar Színjátszó Társaságban több fontos szerepet játszott: *Olivér* (Pouget: Boldog órák), *András* (Bónyi A.: Édes ellenség), *Patrick* (Maugham: Kenyérkereső), *Füü* (Gerlady: Ezüstlakodalmom), *Béldy Pál* (Bókay J.: Hazudj nekem!). 1962-ben beiratkozott a bécsi SzAk-ra, amelynek elvégzése után Bécsben, Majna-Frankfurtban, Stuttgartban, Hamburgban lépett fel. Jelenleg Berlinben játszik főleg drámai szerepeket.

Gazda Zoltán (Nagyenyed, 1962. márc. 9.–): színész. 1985-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. F.Sz. *Hangai* (Vörösmarty M.: A fátyol titkai); *Imrus* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Próbakő* (Sh.: Ahogy tetszik); *Palladius* (Illyés Gy.: A kegyenc).

Gazdag Gyula (Bp., 1947. júl. 19.–): rendező. 1969-ben a SzAk-n szerzett filmrendezői diplomát. A Magyar Filmgyártó Vállalatnál kezdett rend.-ként dolgozni és a BBC-ben készített rövidfilmeket. A kaposvári Csiky Gergely Színház rend.-je volt 1975-től 1986-ig. Többször rendezett a Radnóti Színpadon, valamint 1987-ben az Operaházban a *Szöktetés a szerájból* c. Mozart-operát vitte színpadra. 1989-ben az UCLA (University of California Los Angeles) film és televízió tanszakán tanított. 1990-től a SzAk film és televízió fő-tanszak vezető tanára lett. Elsősorban a filmszakmában ismert, de színházi rendezései is jelentősek. Balázs Béla-díjas (1985), érdemes művész (1989). F.R. Kästner–Litvay N.–Jeney I.: *Május 35.*; Sarkadi I.: *Oszlopos Simeon*; Lehár F.: *A víg özvegy*; Sh.: *A vihar*.

Gazdag László (Tiszalök, 1959. jan. 14.–): báb-színész. 1983-ban végezte el a Bábstúdiót. 1983-tól 1992-ig az Állami Bábszínház tagja volt. 1992-től a Kolibri Színház művésze. Hős- és karakterszínész. F.Sz. *Sámán, Ménrót, Dul* (Hegedűs G.–Tarbay E.: A csodaszarvas népe); *Kandúr Kázmér* (Urbán Gy.: Hupikék Péter); *Faust* (Balogh G.: Doktor Faust); *Almabéka* (Tóth J.: A repülő kastély); *A gyáva oroszlán* (Baum–Tóthfalusi I.: Óz, a nagy varázsló).

gázi (francia, *gâge*): a színészi honorárium gyűjtőfogalma. A ~ megállapítása történhetett →*proporciós v.* →*fixumos* rendszerben. Az egy előadásért járó →*fellépti díj* is a ~ egyik formája. Ma a színész színházon kívüli (film, rádió, televízió stb.) fellépti díját is ~nak nevezik.

Gazsi Mariska, P. (Nagyharsány, 1879. júl. 22.–Bp., 1953. okt. 27.): színésznő. *Solymosy* Elek színiiskolájába járt. 1893-ban a Népszínház szerződtette. 1903-tól 1931-ig a Vígsház tagja volt. 1931–1936 között csak szerepekre szerződött. Kezdetben népszínművek naiva szerepeit játszotta nemes egyszerűséggel, utólrhetetlen természetességgel. Közvetlen játéktílusával a Vígsházban drámai szerepekben is sikert aratott. F.Sz. *Boriska* (Tóth E.: A falu rossza); *Blanche* (O. Straus: Riquette); *Márta* (Csiky G.: A nagymama); *Elza* (Molnár F.: Az ördög); *Agó néni* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival).

Gazsó György (Bp., 1957. máj. 28.–): színész. A Nemzeti Színház stúdiójába járt, 1983-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1986-tól a Szegedi Nemzeti, 1988-tól a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja volt. 1992 óta a szolnoki Szigligeti Színház művésze. F.Sz. *Költő*, *Don Cristobal* (García Lorca: Don Cristobal); *Próbakő* (Sh.: Ahogy tetszik); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Szilvai* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Stefi* (Pozsgai Zs.: Szeretlek, cirkusz!); **Gazsó János** (Bp., 1916. aug. 19.–): énekes (bariton). Magánúton tanult énekelni *Makrai* Mihálnál és

dr. Sipos Jenőnél. 1951–57-ben az Operaház énekkari tagja, majd 1976-ig a debreceni Csokonai Színház magánénekes. Vendégszerepelt Olaszországban, Franciaországban, Németországban, Romániában. F.Sz. *Pizzaro* (Beethoven: Fidelio); *Amonasro* (Verdi: Aida); *Marcel* (Puccini: Bohémélet); *Petur ban* (Erkel F.: Bánk bán).

Géczi József (Abony, 1935. júl. 11.–): színész, táncdalénekes. Elektroműszerészként dolgozott, s ezzel párhuzamosan végezte a konzervatóriumot. 1963. ápr. 6-án debütált táncdalénekesként a Bartók Teremben. Egy évig a Fővárosi Operettszínház stúdiója volt. 1965-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött, 1967-től 1973-ig a debreceni Csokonai Színházban játszott, az 1970–71-es miskolci évad kivételével. Az ezt követő három évet a kecskeméti Katona József Színházban töltötte, majd ismét háromat Debrecenben. 1979 óta a Békés Megyei Jókai Színház tagja. F.Sz. *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz); *Carlo* (Horváth J.: Péntek Rézi); *Sándor Mór* (Kálmán I.: Ördöglovas).

Géczy Dorottya (Bp., 1931. máj. 21.–): színésznő. 1949–51-ben a Miskolci Nemzeti, 1951–1957 között az Ifjúsági Színházban és az Irodalmi Színpadon játszott. 1957-től a Vidám Színpad tagja. Prózái és zenés játékok hosszú sorában aratja sikereit. A szanzonek kiváló tolmácsolója. Rendszeresen lép fel külföldön (Ausztria, Svájc, Franciaország, Németország, Izrael stb.). Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *Olivia* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Edít* (Jókai M.–Földes M.: A köszívű ember fiai); *Glafira* (Dosztojevszkij–Láng Gy.: Két férfi az ágy alatt); *Elsler Fanny* (Rostand: A sasfiók); *Bea* (Carnot-letti: Leszállás Párizsban); *A királynő* (Scribe: Vihar egy pohár vízben); *Jolán* (Vasváry G.: Bubus); *Sweet Sue* (Stone–Wilder–Diamond: Van aki forrón szereti).

Géczy Éva (Bp., 1921. nov. 18.–): táncosnő, balettpedagógus, koreográfus. Az Operaház balettkiskolájában tanult, majd 1935–1971 között a társ. tagja volt, 1949 óta magántáncos, 1959-től gyakorlat- és próbavezető balettmester. 1969–1975 között Bonnban és Kölnben volt balettmester, majd 1976 óta a Fővárosi Operettszínház balettmestere. Tanított a SzAk-n, a Zak-n és a Honvéd Művészegyüttesnél is dolgozott 1961–1969 között. Komponált operabetéteket, mesebaletteket és ismeretterjesztő előadásokhoz történelmi és újabb társastáncokat. F.Sz. *Cigánylány* (Milloss A.: Petruska); *Kocsmárosné* (Harangozó Gy.: Csárdajelenet); *Calliope* (Milloss A.: Prométheusz teremtményei); *Dorottya* (Cieplinski); *Aisa* (Anyiszimova: Gajane). F.K. *Csipek-rózsika* (1982).

Géczy István; garamszeghi (Alsóábrány, 1860. máj. 20.–Bp., 1936. jan. 8.): színész, író. Festőművésznek készült. 1880-ban családja rossz anyagi helyzete miatt színésznek állt. Az 1880–90-es években kisebb társ.oknak volt a tagja. 1894–95-ben Újvidéken, 1895–96-ban Nagyszombatban, 1896–97-ben Brassóban játszott. 1897-től 1906-ig a Népszínház hivatalnokja volt. 1908-tól az Országos Színészegyesületben dolgozott. 1912-ben az egyesület titkárává választották. 1920–21-ben és 1922-től 1936-ig a *Színészek Lapját* szerkesztette. 1921-ben a Petőfi Társaság tagja lett. 1897-től játszották színműveit. Drámái: *Az ördög mátkája* (1897); *Az anyaföld* (1900); *Az erősebb* (1902); *Rodostó* (Lampérth G.-val, 1903); *Csokonai Vitéz Mihály* (1903); *Enyészet* (Hegedűs Gy.-val, 1905); *Tévelygők* (1908); *Kazár földön* (dr. Kiss A.-dal, 1910); *A nemzeti asszony* (1912); *Petőfi* (Szávay Gy.-val, 1922); *Lavotta* (Szávay Gy.-val, 1923).

Gelecsényi Sára (Bp., 1954. nov. 1.–): színésznő. 1977-ben végzett a SzAk-n, s még ebben az évben a

Mikroszkóp Színpadhoz szerződött. 1982-től a Thália Színház tagja lett, majd 1992-ben visszatért a Mikroszkóp Színpadra.

Gelencsér Ágnes (Bp., 1927. dec. 13.–): balettkritikus, tánc történetész. Tanulmányait 1939–43-ban Kállai Lili mozgásművészeti iskolájában, 1946-ban az Állami Táncpedagógusképzőben végezte, ill. 1956-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának filozófia–esztétika szakán fejezte be. Résztanulmányai jelentek meg *A magyar balett történetéből* (1956) és *A budapesti Operaház 100 éve* (1984) c. gyűjteményes kötetekben. 1974-től a Magyar Nemzet c. napilapban jelennek meg színpadi kritikái, melyeket összegyűjtött a *Két évtized táncművészeti írásai a Magyar Nemzetben* c. kötetben (1984).

Gelléri Ágnes (Bp., 1939. jún. 27.–): dramaturg. 1973-ban kezdte színházi pályáját dramaturgként. 1987-ig a Radnóti Színpad dramaturgia volt, azóta nem dolgozik színházi területen.

Gellért Endre (Bp., 1914. okt. 1.–Bp., 1960. márc. 1.): rendező, főiskolai tanár. 1932. szept.-ben iratkozott be a SzAk előkészítő évfolyamára. 1935-ben szerzett színész-oklevelet, majd 1939-ig a Vígszínháznak először ösz-

GELLÉRT ENDRE

tündijasa, majd rendes tagja lett. 1935-ben fél évet hallgatott a bp.-i egyetem művészettörténet szakán. 1938-ban a Hont Ferenc-féle Független Színpadon lépett föl. 1945-től a Nemzeti Színház rend.-je, 1948-tól haláláig főrend.-je volt. A SzAk-n 1945-ben ideiglenes óraadó tanár, 1946 okt.-étől főfoglalkozású tiszteletdíjas tanár, 1947. jan.-tól rendes tanár lett. 1948. jan. 1-jétől a színésztanszak vezetője volt. Az 1945 utáni nemzedék egyik legkiválóbb rend.-je. Tudatosan támaszkodott a hazai színész hagyományokra. A nagy egyéniségeket pontos elemzéssel szervezte jó ritmusú, átütő erejű együttesé, a művészi összjáték példás résztvevőivé. Találkozása a Sztanyiszlavszkij-rendszerrel megerősítette a valóság keresésében, részletgazdag tolmácsolásában. Újraértelmezte a klasszikus műveket, de nem zárkózott el a stíluskísérletektől sem. Az új m. műveket igényes dramaturgiai együttműködéssel segítette színpadra. Kossuth-díjas (1950, 1953), érdemes (1952) és kiváló (1954) művész. F.Sz. *Max* (Géraldy: Ezüstlakodalom); *Tempefői* (Csokonai V. M.: A méla Tempefői). F.R. Rahmanov: *Viharos alkonyat*; Priestley: *Veszélyes forduló*; O'Neill: *Vágy a szilfák alatt*; Shaw: *Szerelmi házasság*; Tanner John házassága, *Pygmalion*; Móricz Zs.: *Uri muri*, Gorkij: *Vássa Zseleznova*; Schiller: *Ármány és szerelem*;

Csehov: *Ványa bácsi*; Illyés Gy.: *Fáklyaláng*; Németh L.: *Galilei*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Illés E.–Vas I.: *Trisztán*; Ibsen: *Peer Gynt*. Könyve: *Helyünk a deszkákon*. G. E. színházi írásai. (szerk. Molnár Gál P., 1981.). – Ir. Major T.: G. E. (Kortárs, 1960); Molnár Gál P.: Emlékpróba (1977); Nagy P.: G. E.-ről és még egyről-másról (1980).

GELLÉRT LAJOS – Balogh Kálmán
patikusszegéd (Szép E.: Patika)

Gellért Lajos (Irsa, 1885. nov. 5.–Bp., 1963. jan. 28.): színész, író. A SzAk-t 1907-ben végezte el, aztán Pécsre került, innen a Thália Társasághoz szerződött. 1908–1909-ben a kecskeméti-makói társ.-ban, 1910-től a Kamarajáték előadásain, 1912-ben az Új Színpadon szerepelt. 1916-tól a Modern Szípad, 1918-ban a Fasor Kabaré, 1918-tól a Belvárosi Színház tagja volt. 1924–1925-ben a Renaissance Színházban, majd 1927-ig ismét a Belvárosiban játszott. 1928–1931 között az Új Színházban, 1931-től 1934-ig a Magyar Színházban szerepelt. 1933-ban a Bethlen téri Színház dramaturg-főrend.-je lett, de szerepeket is kapott. 1936-ban a Művész Színházban lépett fel. 1940–1944 között csak az OMIKE-ben játszhatott. 1945–1946-ban a Medgyaszay, a Szabad és a Magyar Színházban jutott feladathoz. 1947–1955 között a Nemzeti, 1955-től 1960-ig a Petőfi, 1961-ben a Jókai Színház tagja volt. ~ erősen intellektuális játékkal, a figurák aprólékos lélektani ábrázolásával új szintet hozott a m. színjátszásba. Novellákat, regényeket, drámákat is írt. Pályatársairól karikatúrákat készített. Érdemes művész (1956). F.Sz. *Oswald* (Ibsen: Kisértetek); *Ember Sándor* (Karinthy Fr.: Holnap reggel); *Magister* (Molnár F.: A vörös malom); *Jedermann* (Hoffmanstahl); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Polonius* (Sh.: Hamlet). Drámái: *Kvartett* (Somlár Zs.-dal, 1923); *Szegény angyalok* (1930); *Tímósa* (1932). Könyve: *Nyitott szemmel* (visszaemlékezés, 1958).

Gellért Lajosné: → *Ürmössy Anikó*

Gellért Marika (?–?): színésznő. 1937-ben a pesti Kamara Színház tagja volt. Kivándorolt Argentínába, ahol egyik alapító tagja volt a Buenos Aires-i Magyar Színháznak. Eleinte szubrett, majd primadonna szerepkörben foglalkoztatták. F.Sz. *A marsall leánya* (Capek: A fehér kör); *A csúnya lány* (Márkus A.); *Méltóságos asszony* (Békeffy I.–Stella A.); *Janika* (Békeffy I.–Stella A.).

Gellért Péter (Bp., 1953. jan. 3.–): rendező. 1984-ben végzett a SzAk rend.-i szakán, majd a nyír-

egyházi Mórincz Zsigmond Színház szerződtette. 1991 óta a győri Kisfaludy Színház tagja. Rendezései között éppúgy megtalálható a klasszikus darab, mint a vígjáték és a mese. F.R. Szép E.: *Vőlegény*; Schiller: *Armány és szerelem*; Eduardo de Filippo: *Nápolyi álmok*; Colodil-Litvai N.: *Pinokkió*.

Gelley Kornél (Bp., 1932. márc. 5.–Bp., 1989. márc. 19.): színész. A SzAk elvégzése után, 1954-ben egy évadra a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1955–1961 között a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1961-től a Nemzeti Színház tagja, 1982-től 1989-ig, haláláig a Katona József Színház művésze volt. Magas, sovány alkata, karaktere befolyásolta szerepkörét, pontos, jól kidolgozott groteszk figuráit. Jászai Mari-díjas (1965), érdemes művész (1982). F.Sz. *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Biboros inkvizitor* (Brecht: Galilei); *Capulet* (Sh.: Rómeó és Júlia); *York hercege* (Sh.: II. Richárd); *Don Quijote* (Vészi E.: Don Quijote utolsó kalandja); *Tanfelügyelő* (Gogol: A revizor).

Gémes Katalin (Bp., 1961. nov. 24.–): énekesnő (mezzoszoprán). Diplomáját 1988-ban szerezte a Zak-n. Ugyanebben az évben lett az Operaház magánénekese. 1991-ben II. díjat nyert Schwetzingenben, a nemzetközi Rossini-énektárgyakon. Több hangfelvétel és televíziós opera közreműködője. F.Sz. *Cherubino* (Mozart: Figaro házassága); *Rosina* (Rossini: A sevilleai borbély); *Orlovsky* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Gencsy Sári (Debrecen, 1929. aug. 16.–): énekes (szoprán). Szülővárosában kezdett énekelni és zongorázni tanulni, majd a Zak-n folytatta énektanulmányait. 1950-ben *Gilda* (Verdi: Rigoletto) szerepében debütált az Operaházban, ahol 1975-ig koloratúrszoprán és szubrett szerepkörben működött. 1975-ben a SzAk egyetemi adjunktusának nevezték ki. Érdemes művész (1974). F.Sz. *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Lucia* (Donizetti: Lammermoori Lucia).

GENCSY SÁRI

Geötz Judit (Miskolc, 1956. ápr. 6.–): énekesnő (szoprán). 1974–77-ben végezte a Zak debreceni tagozat ének szakát Zádor Endre, majd 1977–81-ben Sziklay Erika vezetésével. 1981-től a Pécsi Nemzeti Színház magánénekese, majd a Magyar Rádió énekkarának szólistája. Vendég szerepelt Ausztriában, Németországban, Finnországban, Mongóliában. F.Sz. *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola).

Gera Zoltán (Szeged, 1923. aug. 19.–): színész. 1939-ben kezdett játszani a Belvárosi Színházban, majd *Inke* Rezső vándortárs.-ához került, de 1942–44-ben dolgozott *Rév* István bábszínházánál is. 1944-től Szegeden szerepelt, előbb a Városi Színház, majd az Ifjúsági Színház társ.-ában. 1950-ben elvégezte a SzAk-t, és a Magyar Néphadsereg Színházához, ill. a Vígyszínház

GERA ZOLTÁN

a *Tiszta vizet a fejekbe* c. produkcióban

tagja lett. 1966-ban egy évadot töltött a szolnoki Szigligeti Színházban, majd a Mikroszkóp Színpad alakuló társ.-ába szerződött, ahol 1980-ig játszott. 1987-ig a Mafilm egy. tagja, majd a Radnóti Miklós Színház művésze. 1992-től szabadfoglalkozású. Pályája során számos karakter- és epizódszerepet alakított színpadon és filmen egyaránt. Érdemes művész (1985). F.Sz. *George Dandin* (Molière); *Peter* (Delaney: Egy csepp méz); *Örmester* (Vasziljev: Csendesek a hajnalok); *Cauchon püspök* (Shaw: Szent Johanna); *Periplectomenes* (Plautus: A hetvenkedő katona).

Gerbár Tibor (Sátoraljaújhely, 1923. márc. 31.–): színész. 1944-ben végezte el a SzAk-t, egy évig a Vígyszínház társ.-ához tartozott, 1945–1951 között vidéki társ.-okban játszott, 1951-től az Állami Déryné, 1960-tól 1987-ig a debreceni Csokonai Színház tagja. 1990-től örökös tagja. Főként characterszerepeket játszik. Jászai Mari-díjas (1966), érdemes művész (1977). F.Sz. *Csörgeő Csuli* (Móricz Zs.: Úri muri); *Marco* (Miller: Pillantás a hídról); *Mitch* (Williams: A vágy villamosa); *Ill* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása).

Gerdess Ferenc (Budafok, 1947. okt. 10.–): énekes (tenor). Énektanulmányait 12 évi rockzenei működés után 1983-ban a Honvéd Művészegyetes kariskolájában végezte dr. Sipos Jenő irányításával. 1976–1981 között a Honvéd Művészegyetes tagja, 1981-től az Operaház magánénekes. Számos alkalommal vendégszerepelt külföldön. F.Sz. *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Oronte* (Verdi: A lombardok); *Alfréd* (Verdi: Traviata).

Gerdess Irén; *Varga Tóth* (Kadarkút, 1951. máj. 10.–): táncosnő. Előadói pályáját a pécsi amatőr Mecsek Táncgyűttesben kezdte, majd a Budapest Táncgyűttes táncosa lett, ahonnan a 70-es évek elején a Honvéd Művészegyeteshez szerződött, azóta itt szólította. Lírai s egyben drámai alkatú táncosnő. F.Sz. *Ugrós* (Foltin J.); *Clytemnestra* (Novák F.: Magyar Electra); *Sorsanya* (Novák F.: Forrészegiek).

Gere Lola (? 1906–?,): énekesnő (mezzoszoprán). 1930–31-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1931–1944 között magánénekesnője. *Cipra* szerepében (ifj. J. Strauss: A cigánybáró) debütált. Repertoárja a nagy *Verdi* mezzo-szerepektől – Amneris, Azucena – a karakteralakításokig – Preziosilla, Mrs. Quickly – terjed. Respighi *A láng* c. operájának bemutatóján 1935-ben Agnese szerepét énekelte. F.Sz. *Octavian* (R. Strauss: A rózsalovag); *Antonia* (D'Albert: Hegyek alján); *Mignon* (Thomas).

Gere Zsigmond; *Zsiga* (Kiskőrös, 1881. jan. 10.– Esztergom, 1926. aug. 23.): színész. Joghallgató volt, majd a SzAk-t 1904-ben végezte el. Utána 1907-ig *Balla* Kálmán miskolci társ.-ában, 1907–08-ban Temesvárott, 1908–09-ben Szabadkán játszott. 1909-től 1924-ig *Beöthy* László színházaiban (Magyar és Király) szerepelt. Harcolt az I. világháborúban. Characterszerepeket formált meg. F.Sz. *Színészkirály* (Sh.: Hamlet); *Tábornok* (Rostand: A sasfiók); *Fehér László* (Gárdonyi G.: Fehér Anna). Könyve: *Színészhistóriák* (1912).

Geréb Attila (Kolozsvár, 1946. jún. 27.–): színész. 1969-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1976-ig a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt, ekkor áttelepült Mo.-ra. Először a Radnóti Színpadon és a Várszínházban lépett fel, majd 1984-ig a József Attila Színház tagja volt. A következő évadban a Magyar Színkörhöz szerződött, az 1985–87 közötti időszakot pedig a Népszínháznál töltötte. 1988-ig a Jurtai Színház tagja volt, 1988-tól szabadfoglalkozású. F.Sz. *Lehmann kapitány* (Páskándi G.: Isten csalétkéi); *Arany János* (Mécsfény, összeállítás).

Gerecs János (Izsák, 1843. szept. 4.–Nagykátá, 1881. k.): énekes (tenor). 1858-ban segédkantort lett Hódmezővásárhelyen. Itt figyelte föl zenei tehetségére *Havi Mihály*, s leszerződöttette társ.-ához Kolozsvárra. Kolozsvár mellett Kassa, Debrecen és Nagyvárad voltak főbb állomáshelyei. Elsőrendű operett és opera tenorista volt, de mint népszínműénekes is nagy sikert aratott. Feleségével, *Melles Liskával* a pozsonyi Német Színházban is nagy tetszést aratva szerepelt. 1878-ban Nagykátán ismét kantori állást vállalt. F.Sz. *Laci* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Gyuri* (Szigligeti E.: A cigány); *Gondos Pista* (Szigligeti E.: Dalos Pista); *Podogvári Lázár*, *Gyula* (Doppler F.: Ilka); *Falsacappa*, *rablóvezér* (Offenbach: Rablók); *Harry* (Barbieri: Utazás Chinába); *Corentin* (Meyerbeer: Dinorah); *Etienne* (Birch-Pfeffer: A tücsök); *Ottokar* (Weber: A bűvös vadász); *Flavius* (Bellini: Norma); *Petruccio* (Donizetti: Borgia Lucretia).

M.A. 1857–60: Kolozsvár; 1860–61: Arad; 1862–63: Debrecen; 1863–65: Kassa; 1865–66: Győr; 1868–73: Debrecen, Nagyvárad; 1873–75: Kolozsvár; 1875–76: Debrecen; 1876–77: Pozsony; 1877–78: Kassa.

Gerendás Güttler Vera (Bp., 1932. máj. 15.–): színésznő. 1947-ben érkezett szüleiével Argentínába. Édesapja *Gerendás Güttler Antal* filmproducer volt. *Eszenyi Olga* és *Cselle Lajos* tanította a színészetre. 1948-tól 1967-ig, Chilébe költözésükig játszott eleinte kisebb, később jelentősebb szerepeket a Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társaságnál, majd *Hajmácssy* Miklós társ.-ánál Buenos Airesben. F.Sz. *Adrienne* (Coward: A márkiné); *Elvstedné* (Ibsen: Hedda Gabler); *Sata* (Németh L.: Villámfénynél); *Dorothy* (Maugham: Kenyérkereső); *Kató* (Bókay J.: Hazudj nekem!).

Géresi Kálmán (Visk, 1841. dec. 25.–Debrecen, 1921. jan. 23.): színháztörténész. 1854–1861 között a debreceni kollégium diákja, 1861–63-ban a pesti egyetemen végezte tanulmányait. 1863-tól 1868-ig segédtanár a pesti református gimnáziumban. 1868–1873 között *Ti-*

szá István nevelője volt Geszten. 1874-ben a m. nyelv és irodalom tanára a debreceni kollégiumban. 1874-től 1896-ig a kollégium nagykönyvtárának vezetője is. 1896-ban a Csokonai Kör alapító tagja, alelnöke, majd elnöke. Történeti forráskiadásai mellett 1882-ben színház-történeti fejezetet írt Debrecen városmonográfiájába. 1898-ban a Csokonai Kör megbízásából, a debreceni hívatásos színészet centenáriuma megírta *A debreceni színészet vázlatos történetét*. Emlékét Debrecenben utcanev őrzi. – Ir. Kardos A.: G. K. (Protestáns Tanügyi Szemle, 1942. 2.).

Gergely Géza (Marosvásárhely, 1929. júl. 26.–): rendező. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1952-ben, majd tanársegéd lett. 1954–1969 között a marosvásárhelyi Székely Színház, ill. a későbbi Állami Magyar Színház rend.-je lett. Előadótanárként visszatért a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetbe. Több évtizedes színészpédagógiai munkássága, a Stúdiószínpad létrejöttében játszott szerepe jelentős. Bevezetővel és rend.-i utasításokkal látta el Szigligeti Ede *Három színmű* és Henrik Ibsen *Nóra* c. kötetét. Szerkesztette a Marosvásárhelyen megjelent *Klasszikus vigjátékok*; *Köpenyes, kardos komédiák*; *Játék és valóság* c. köteteket. Több száz színházi vonatkozású cikket, tanulmányt írt és rádióbeszélgetést folytatott. F.R. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Ionesco: *A kopasz énekesnő*; Ibsen: *Kisértek*; Dürrenmatt: *A nagy Romulus*; *Kocsnya Mihály házassága* és *Egynapi királyság* (Rusticus imperans); Williams: *Üvegfigurák*.

Gergely István (Pécs, 1926. ápr. 24.–Bp., 1989. jan. 15.): diszlettervező. Pályáját színészként kezdte Pécsen 1944-ben. 1949–1960 között a kaposvári, a kecskeméti és a veszprémi színházak tagja volt váltakozva, majd 1960-tól 1964-ig a pécsi, 1964–1988 között a miskolci társ. tervezője, grafikus munkatársa. Vendégként dolgozott a győri, a szolnoki, szegedi és a debreceni színházak és az Állami Déryné Színháznak is. Konstruktív színpadépítő volt. F.T. Lope de Vega: *A kertész kutyája*; Déry T.: *Képzelt riport...*; Gyurkó L.: *A bisképi lovag...*

Gergely József (? , 1857–Szabadka, 1897. nov. 24.): énekes (tenor). 1884-ben kezdte pályáját a Népszínházban. F.Sz. *Benedito* (Millöcker: Gasparone); *Andris* (Szigligeti E.: Csikós); *Gábor diák*, *Barinkay* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró). M. A. 1884–88: Népszínház; 1889–90: Kolozsvár; 1890–91: Győr, Sopron; 1891–93: Arad, Városliget; 1893: Székesfehérvár; 1894–95: Pancsova, Lugos; 1895: Szabadka; 1896: Temesvár, Buda, Szabadka; 1897: Szabadka.

Gergely László (Bp., 1952. júl. 25.–): rendező. 1984-ben végzett a SzAk rend. szakán, de már 1981-től rendezett a Vigszínházban, Gyulán és az Ódry Színpadon. 1984–85-ben a veszprémi Petőfi Színházban volt rend. majd egy évadra a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1987–88-ban a Várszínház, 1989-től a Békés Megyei Jókai Színház rend.-je. F.R. Sh.: *A vihar*; Tolsztoj–Koskuluoma: *A Kreutzer szonáta*; Illyés Gy.: *Lélek-búvár*.

Gergely Róbert; *Vajek* (Bp., 1958. jan. 21.–): színész, énekes. 1980-ban végezte el a SzAk-t. Akkor a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1988-ban, miután egy évig szabadfoglalkozású volt, a Vidám Színpad tagja lett. 1990-től a Fővárosi Operettszínházban töltött egy évadot. 1991 óta ismét szabadfoglalkozású. Sikereit főképp énekes szerepekben érte el. *Emmanuelle* c. lemeze (1991) platinalemezz lett. Erich Segal *Love Story* c. regényét ő dramatizálta és adja elő. F.Sz. *Igor* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága); *Don Lockwood* (Brown: Ének az esőben).

Gergely Gróf Ernő (Nagykanizsa, 1914. szept. 28.–): tanár, bábjátékos. 1942-ben Miksaváron, 1945-től Vépén és a környező falvak iskoláiban saját készítésű zsákábokkal népmeséket és balladákat adott elő. 1957-től a szombathelyi Népművelési Tanácsadó bábos szakreferense. Könyve: *A vasi bábjáték története* (Szombathely, 1987).

Gerich Endre (Bácspetrőc, 1908. júl. 3.–): színész. Műkedvelői pályáját 1928-ban kezdte Újvidéken, banktisztviselői munkáját 1955-ben cserélte fel a színészettel. Ekkor szerződött az Újvidéki Rádió színészgye-be, ahol 1971-ig, nyugdíjazásáig (később tiszteletdíjas-ként) szerepelt. Kisebb színházi feladatokat is kapott. Emlékezetesen formált meg epizód szerepeket. F.Sz. *Puzsér* (Molnár F.: Doktor úr); *Odrobna Janó* (Farkas I.: Igloi diákok); *Bubenyik* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Jankó* (Lukácsy S.: A vereshajú).

Gerold László (Újvidék, 1940. szept. 24.–): színikritikus, esszéíró, irodalomtörténész. Az Újvidéki Egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékén szerzett oklevelet. 1964–1971 között a *Magyar Szó* c. napilap munkatársa volt. 1977-ben került a magyar tanszékre asszisztensnek, 1982-ben védte meg doktori értekezését, jelenleg is az egyetemen tanít, a 19. sz.-i irodalom rendkívüli tanára. Még újságíróként kezdett színikritikaként írni, és azóta folyamatosan figyelemmel kíséri elsősorban a vajdasági m. és jugoszláv színházi eseményeket. Vajdasági és mo.-i folyóiratokban, lapokban publikál, de ugyanígy jelentek meg cikkei szerbhorvát nyelvű kiadványokban is. Sokszor szervezőként, zsűritagként, válogatóként aktív részese is a különféle színházi találkozók-nak, rendezvényeknek. F.M. *Színház és kritika* (szinibírálatok, Újvidék, 1970); *A szabadkai Népszínház magyar társulata 1945–1970* (Pstyik L.-val, Újvidék, 1970); *Dráma és színjáték Szabadkán a 19. században* (Újvidék, 1982); *Színház a nézőtérrel* (Újvidék, 1983); *Színházesszék* (Újvidék, 1985); *Száz év színháza* (Újvidék, 1990).

Gerő Erzsébet; *Grünstein* (Bp., 1904. okt. 6.–?): színésznő. A SzAk-t 1927-ben végezte el. 1927–28-ban az Új Színházban mutatkozott be. 1941–42-ben szerepelt az OMIKE Művészeti társulat néhány előadásán. 1946–47-ben a Magyar Színház tagja volt, de neve nem szerepel egyetlen színlapon sem. F.Sz. *Lea* (An-Ski: Dybuk). **Gerő Jakab**; *Grau* (Nagybaród, 1832–Bánffyhyunad, 1886. jan. 4.): színész, színingázgató. 1848-ban honvéddé vált. 1851-től Aradon lépett fel Szabó József társ.-ában. Egyaránt játszott drámai és vigjátéki szerepeket, de nagyobb sikereit komikusként aratta. 1863-ban Marosvásárhelyt kezdte az igazgatást. Társ.-ával főként a Dunántúlt és a Felvidéket látogatta. Bár ismert ig. volt, 1879-ben, nyugdíjas korában mégis újra szerződést kellett vállalnia anyagi terhei miatt. Felesége *Kocsisovszky* Flóra színésznő volt. F.Sz. *Dörgei* (Szigligeti E.: Házassági három parancs); *II. István* (Hegedüs L.: Bibor és gyász).

M.A. 1855: Nagyvárad; 1859–60: Győr; 1864: Marosvásárhely; 1866–67: Erzsébetváros; 1869: Csetnek; 1870: Rozsnyó, Losonc, Nyitra; 1871: Léva, Putnok; 1872: Tata, Nagyszombat, Kiscell; 1873: Veszprém, Pápa; 1874: Nagybajom, Csáktornya, Alsólendva; 1875: Kaposvár, Kőrmend, Vác, Soroksár; 1876: Ócsa; 1877: Zombor, Szatmár; 1878: Nagybánya, Nyiregyháza; 1879: Szekszárd, Bonyhád, Adony; 1880: Mosonnyí Károly; 1881: Jakabffy Gábor; 1881–86: Homokay László.

Gerő Lina (Szatmár, 1858. szept. 21.–Bp., 1926. jan. 6.): színésznő. Édesapjánál, *Gerő* Jakabnál mint gyermek lépett először színpadra. Vidéki vándorévek után előbb a

kolozsvári, majd 1896-tól 1914-ig a bp.-i Nemzeti Színház tagja. Kitűnő naiva, drámai és vígjátéki szende volt. F.Sz. *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Noémi* (Jókai M.: Az aranyember); *Eszter, özvegy* (Gárdonyi G.: A bor). M.A. 1876: Aradi Gerő; 1877: Lászy Vilmos; 1880–96: Kolozsvár.

Gerőfy Andor; *Gerőfi*, *Gerőffy* (Székesfehérvár, 1849. okt. 10.–Bp., 1892. jún. 21.): színész, színiigazgató. 1870-ben elvégezte a SzAk-t. Sokoldalú színész volt. Drámai hős, társalgási és szerelmes szerepekben, népszínművekben lépett föl, rendezett is. Nem volt erélyes ig., társ.-a működését sokszor szervezetlenség jellemezte. F.Sz. *Mátyás* (Szigeti J.: Mátyás király); *Bánk bán* (Katona J.); *Passe-Partout* (Csepregy F.: Utazás a föld körül). F.M. *Huszonegyek tolvajtársulata* (Székesfehérvár, 1881).

M.A. 1870: Miklósy Gyula; 1871: Mosonyi Károly; 1872: Fehérvári Antal; 1873: Mosonyi Károly; 1874: Némethy Eötvös Borcsa; 1875: Lászy Vilmos. Igazgatóként: 1876: Szatmár; 1877: Pécs; 1878: Kassa; 1880: Székesfehérvár; 1881: Kassa; 1882: Szabadka; 1883: Miskolc; 1884: Szatmár; 1885: Temesvár; 1886: Marosvásárhely; 1887: Nagyszeben; 1888: Fogaras; 1889: Eperjes; 1890: Dés; 1891: Kisújszállás.

Gerster Etelka (Kassa, 1855. jún. 25.–Pontecchio/Bologna, 1920. aug. 20.): énekesnő (szoprán), pedagógus. 1872-ben Kassán működő énekes volt. Bécsben Mathilde *Marchesi* növendékeként 1875-ben a *Traviata* (Verdi) címszerepében aratta első sikerét. Ezt követő diadalútja során, mint m. koloratúr énekesnő Európa és az USA operaszínpadain egyaránt hódított. Sokat tett *Erkel* Ferenc operáinak külföldi népszerűsítéséért. 1877 tavaszán a Nemzeti Színházban is fellépett vendégként. 1890-ben visszavonult az operaszínpadtól. 1892-ben Mo. több városában hangversenyzett. 1896–1897 között elismert énektánár volt Berlinben. F.Sz. *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Lammermoori Lucia* (Donizetti); *Aida* (Verdi); *Ofélia* (Thomas: Hamlet); *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Elsa* (Wagner: Lohengrin). F.M. *Stimmführer* (1906–1908).

Gervay Marica (? , 1919–): színésznő. Gyermekkorában szépségversenyt nyert (1926). Filmszínészként kezdte pályáját. 1935-ben a Kamara Színházban lépett föl, ez volt első szereplése. Ebben az évben az Andrassy úti Színházban is játszott. 1938-ban a Magyar és az Andrassy úti Színházban, 1940-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1945-ben az Új Színházban, 1946-ban a Magyar Színházban jutott jelentősebb szerephez. 1946-ban férjhez ment. Fiatal leányszerepeket formált meg. F.Sz. *Anne-Claire* (Vaszary G.: Monpti); *Olga* (Vaszary G.: Bubus); *Magda* (Vaszary G.: A férfi ingatag).

Gesler György; *Gessler* (Bp., 1943. ápr. 10.–): táncos, koreográfus. 1960-ban végzett az ÁBI-ben, *Bartos* Irén növendékeként. 1960-tól 1972-ig az Operaház tagjaként számos szólószerepben hívta fel magára a figyelmet. 1971-ben a SzAk koreográfus-rend. szakán szerzett diplomát. A hetvenes évektől kezdve több balletet, musicalt, táncbetétet – *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*, *Bál a Savoyban*, *My Fair Lady* stb. – készített itthon és külföldön egyaránt. A Várnai Nemzetközi Balettversenyen harmadik díjat kapott 1964-ben. F.Sz. *Kék madár* (Petipa–Guszev: Csipkerózsika); *Fabáb* (Seregi L.: A fából faragott királyfi). F.K. *Venceremos* (1977).

Gesztesi Károly (Bp., 1963. ápr. 16.–): színész. A SzAk elvégzése után 1988-tól 1990-ig a Thália Színház társ.-ának tagja volt. Ezután Hollandiába utazott néhány hónapra. Az 1990–91-es évadra a Miskolci

Nemzeti Színházban szerepel. 1992–93-ban a József Attila Színház társulatának tagja. F.Sz. *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Othello* (Sh.); *iff. James Tyrone* (O'Neill: Utazás az éjszakába).

gesztus (latin): tagjelzés, kéz- és karmozdulat. A színészi akció és alakformálás egyik metakommunikációs eszköze. A *testjáték*hoz és a *mimiká*hoz hasonlóan hangsúlyozhatja, kiegészítheti v. ellentétes értelművé változtathatja, ill. pótolhatja a dialógusban foglaltakat.

Geszty Szilvia (Bp., 1934. febr. 28.–): énekesnő (koloratúrszoprán). 1955–59-ben a Zak-n *Hoór-Tempis* Erzsébetnél végezte tanulmányait. 1958-ban I. díjat nyert a bp.-i Liszt Énekversenyen, Toulouse-ban III. helyezett. 1959-től az Országos Filharmónia szólistája, 1961–70 között a berlini, 1970-től 1972-ig a hamburgi Staatsoper magánénekes. 1972–75-ben a stuttgarti Staatstheater koloratúrszopránja. Nemzetközi hírvénekesként 1966–74 között az Edinburghi, Salzburgi, Müncheni és Glyndebourne-i Fesztiválok állandó közreműködője. Elsősorban Mozart-szerepekben aratott rendkívüli sikereket. Kiváló stíluskészség, jó színészi játék és ragyogó technika ötvöződik művészetében. Dalénekesként is kiemelkedő sikerrel lépett fel. 1975-től a stuttgarti Zeneakadémia tanára. F.Sz. *Alcina* (Händel); *Constanze* (Mozart: Szókratész a szerájból); *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Rosina* (Rossini: A sevil-lai borbély); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Zerbinetta* (R. Strauss: Ariadne Naxosban).

Ghillány Márta (Bp., 1949. dec. 10.–): énekesnő (szoprán). Pályafutását 1975-ben énekkari művészként kezdte az Operaházban. 1986-ban lett az Országos Filharmónia szólistája, 1987-től az Operaház magánénekes. F.Sz. *Fanchette* (Mozart: Figaro házassága); *Cep-rano grófné* (Verdi: Rigoletto).

Gildai Ernesztina: → *Balla* Béla

Gillyén Sándor (? , 1799–Pest, 1852. aug. 19.): sűgő, színész. Az erdélyi születésű ~ 1817-től volt színész. Kiseb epizód szerepeket játszott, általában azonban sűgőként alkalmazták. E minőségében a legjobb vándortárs.-ok tagja volt, 1825-ben részt vett a pozsonyi országgyűlési előadásokon. Kassán, Kolozsvárott, majd 1835–37-ben a budai Várszínházban játszott. Népszerűségét fokozta, hogy színjátékokban és operákban egyaránt sűgött. *Déryné* és *Egressy* Gábor egyformán dicsérte. 1837–52 között a Pesti Magyar, majd a Nemzeti Színház tagja. Mint sűgő, 17 zsebkönyv kiadója volt.

Giovannini Kornél (Bp., 1940. aug. 2.–): bábszínész, rendező, színházvezető. Az Egyetemi Színpadon, az Irodalmi Színpadon és a Fialat Művészek Klubjában mint pantomimművész lépett fel 1958–62 között. 1964-ben az Egressy Klubban, 1968-ban a Dominó Együttesben dolgozott. 1973-ban lett a Bábstúdió vendéghallgatója. 1974–75-ben a debreceni Ludas Matyi Bábszínház vezetője, majd 1975-ben a Vojtina Báb-együttes alapítója és vezetője. 1981-ben a Pécsi Nemzeti Színház Bóbíta Bábszínházának színésze és rend.-je. 1981-től 1983-ig elvégezte a Bábstúdiót. 1983-tól az Állami Bábszínház tagja. 1984-től a Sáfár Együttes műv.-i vez.-je. Sokszínű karakterszínész. F. R. Novotny V.: *Maci három barátsága*; Tamási Á.: *Szegény ördög*; Fesűs É.: *A csodálatos nyúl cipő*; Arany J.: *Toldi*; Giovannini K.: *A visszatért fiú* (árnyjáték); Giovannini K.: *Árgyelus Királyfi és Tündérszép Ilona*; Milne–Dévényi R.: *Micimackó*; Kopányi Gy.: *Piroska és a farkas*; Giovanni K.–Tarbay E.: *Hagymácska*; Csorba P.: *Virágfejű ember*; Grimm–Károlyi Á.: *Hófehérke és a hét törpe*; Végh Gy.: *A nyuszai mint oroszánvadász*; Borbély J.: *Vaskakas*; Arany J.: *Buda halála* (asztali báb). F.M. *Bábjátékok fel-nötteknek*; *Árgyelus királyfi*.

Giricz Attila (Temerin, 1965. márc. 22.–): színész. Az Újvidéki Művészeti Akadémia színészszakán, *Virág* Mihály osztályában végzett 1989-ben. Két évig az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja volt, majd 1990-ben az Újvidéki Színház szerződtette. Kisebb szerepekben lép fel, játszik a Tanyaszínház előadásain. F.Sz. *Tudós* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Méltóságos* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci).

Giricz Mátyás (Endrőd, 1933. aug. 17.–): rendező, színházigazgató. Pályáját 1950-ben a Vidám Színháznál kezdte. Ebben az évben bejutott a SzaK színházi rend. szakára. 1951-től tanulmányait Moszkvában folytatta. 1956-ban szerzett diplomát, de már 1955-től a győri Kisfaludy Színház rend.-je, majd főrend.-je volt. Az 1963–64-es évadban az egri Gárdonyi Géza Színház főrend.-je, ill. ig.-ja lett. 1964-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházba szerződött. 1966-tól 1971-ig a debreceni Csokonai Színházban főrend., 1971-től a Szegedi Nemzeti Színház rend.-je, majd 1974-ben ig.-ja lett. 1979-től 1982-ig a Játékszín ig.-ja, 1984-től 1990-ig a Népszínház műv.-i vez.-je volt. 1991-től szabadfoglalkozású. 1968-ban részt vett a debreceni Kisszínpad alapításában. A vidéki stúdiószínház-mozgalom megszervezésében irányító szerepet játszott. Jászai Mari-díjas (1968), érdemes művész (1974). F.R. Gogol: *Leányne-ző*; Mrozek: *Három egyfelvonásos*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Déry T.–Presser G.: *Képzelt riport*; Steinbeck: *Egerek és emberek*; Feydeau: *Bolha a fülbe*; Illyés Gy.: *A kegyenc*; Sh.: *Rómeó és Júlia*.

Girzik, Xaver Franz (Prága, 1760. aug. 24.–?): énekes-színész, drámaíró, librettista. A cseh származású ~ 1775-ben, szülővárosában lett német nyelvű színész. A kedvelt baritonénekes és komikus 1789-ig megfordult – többek között – Pozsonyban, gr. Erdődy János operatárs.-ánál, Bécsben és Pesten. 1789–1812 között a pesti német színházban játszott, 1799-ben operarend., 1808-ban operai ügyelő is volt. A magyarul jól, de akcentussal beszélő színész két ízben fellépett az első, pest–budai m. szintárs. előadásain: *Joel* (ifj. Stephanie: A szolgálatból kimaradt katonatisztek, 1793. júl. 19.), *Moyses* (Pauersbach: A becsületes paraszt és a nagyszívű zsidó, 1794. febr. 26.). 1812-ben Temesvárra távozott, ottani működése még felderítetlen. Írt több verses tragédiát, operalibrettót, átdolgozott hasonló szövegeket, összeállított m. témájú gyermekbalettet. Legismertebb műve: *Stephan, der erste König der Hungarn* c. drámája (Pest, 1792), amelyet 1813-ban Katona József fordított le és dolgozott át. – Ir. Kádár J.: A budai és pesti német színesztörténete 1812-ig (1914); Staud G.: Adelstheater in Ungarn (Wien, 1977).

Glaserapp Henrik és Henrikné: → *Hofer és Glaserapp család*

Glatz: → *Gassi Ferenc*

Globe Kulturális-Szórakoztató Központ: → *Labdatér Teátrum*

Glötzer József; *Glöttzer* (?–?): karigazgató. 1830–37-ben a pesti német színház, 1838–54 között a Nemzeti Színház kórusának betanítója és vezetője. 1838 júl.-ától szept.-éig hírlapi vita zajlott az operaháború keretében a Honművész, az Athenaeum és a Társalkodó hasábjain *A vesztaszél* c. opera (Spontini) egyik, általa színpadra állított jelenetéről. A m. rendezéstörténet első szerzői vitája volt.

Gobbi Hilda (Bp., 1913. jún. 6.–Bp., 1988. júl. 13.): színésznő. A SzaK után 1935-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1960–1970 között a József Attila, 1971-től 1982-ig ismét a Nemzeti, 1982-től haláláig a Katona József Színház tagja. Sokoldalú művész volt, eszköztelen, elmélyült belső ábrázolással jelenítette meg alakjait, bár

néha a szélsőségektől sem riadt vissza. Széles színészi skálája a tragédiától a vigjátékig mindent felölelt. Rendkívüli humora, karikírozóképessege sok felejthetetlen alakítást eredményezett színpadon, filmen, rádióban. Részt vett a Független Színpad és a Vasas Szakszervezetek művészestjein. Színészi munkája mellett jelentős társadalmi tevékenységet is folytatott. Szervezői tevékenységének köszönhetően jött létre a SzaK hallgatói részére a Horváth Árpád Kollégium, az idős színészek számára a Jászai Mari és az Odry Árpád Színészotthon.

GOBBI HILDA – *Johanna*
(Shaw: *Szent Johanna*)

Kezdeményezője, szervezője volt a Bajor Gizi Emlékmúzeumnak. Kossuth-díjas (1949), érdemes (1950) és kiváló művész (1955). F.Sz. *Aase* (Ibsen: Peer Gynt); *Pernelle-né* (Molière: Tartuffe); *Szent Johanna* (Shaw); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Karnyóné* (Csokonai V. M.); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Mrs. Pearce* (Shaw: Pygmalion); *Rizi* (Örkény: Pisti a vérzivatarban); *Eugénia* (Mrozek: Tangó); *Vénasszony* (Spiró Gy.: Csirkefej). Könyve: *Közben* (önéletrajz, 1982). – Ir. Gergely Á.: Bohócszakra vagy rendbentartott örület (1982).

gobo: vékony, hőálló acélból készült lemez, amelybe különféle mintákat vágunk. Ha a ~t olyan → *fényvető*-be helyezik, amely közel párhuzamos fénysugarat bocsát ki, a megvilágított felületen a minta kinagyítva megjelenik, így *vetített diszleként* alkalmazható. A minták igen változatosak, a különféle erdőlomb árnyékhatásoktól a gótikus templomablakokon át az absztrakt mintákig.

Gócs Ede; *Gotsch*, Engelbert (?–?): énekes-színész, színgazgató, karmester. A német anyanyelvű basszista 1837-ben lett a Pesti Magyar Színház kórusának tagja, innen 1839-ben megszökött. Operát is játszó vándortárs.-okban foglalkoztatták énekesként. 1839-ben karnitót, 1842-ben karmester, 1847-ben színig. lett. Legnevesebb szerepe: *Don Pasquale* (Donizetti). Pécs, Győr, Arad, Debrecen, Szeged, Kolozsvár és Marosvásárhely voltak pályája legfontosabb állomásai. 1871-ben Szamosújvárt egyházi karmester lett. Kisebb alkalmi kompozíciói közül említendő kísérőzenéje Sárosy Gyula *Az idegenek Aradon* c. drámájához.

Goda Gábor (Bp., 1911. ápr. 1.–): író, színházigazgató. Eleinte versei, majd novelláskötetei jelentek meg (*Levél a pokolból*, *Legendák*). 1945–1950 között részt vett a főváros kulturális életének irányításában. Először főjegyző, majd kultúr tanácsos lett. 1956-tól az Irodalmi Tanács tagja volt, 1957–58-ban részt vett az

Élet és Irodalom c. hetilap szerkesztésében. Az 1958–59-es évadban A Magyar Néphadsereg Színhaza ig.-ja volt. József Attila-díjas (1957, 1960), Kossuth-díjas (1966). F.M. *Panoptikum* (1956); *A planétás ember* (1958); *A rendes ember* (1961); *Poldini úr* (1963); *Volt egyszer egy család* (1967); *Szülföldem, Budapest* (1990). **Goda** Gábor (Bp., 1960. márc. 3.–): táncos, rendező, koreográfus. 1981-ben kezdett táncsal foglalkozni. 1982–1984 között a Corpus pantomimegy., 1984–85-ben a kecskeméti Katona József Színház mozgásszínház tagozatának tagja. 1985-ben megalapítja az *ARTUS Tánc- és Ugrószínházat*, amelynek műv.-i vez.-je és koreográfusa. Az egy. számos európai fesztiválon sikeresen szerepelt. 1991-től a Budapesti Tánciskola tanára. F.K. *Vakok* (1985); *Gázszív* (1987); *Alvajárók* (1990); *Turul* (1991); *Gyöngykánon* (1993).

Goda Gizella (? , 1900–?, 1961): énekesnő (szoprán). 1919-ben *Philine* (Thomas: Mignon) szerepével debütált az Operaházban, amelynek 1929-ig volt a magán-énekese. Repertoárjába elsősorban a koloratűrszoprán szerepek tartoztak. F.Sz. *Olympia*, *Antónia* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuola); *Gilda* (Verdi: Rigoletto).

Goda Márta (? , 1960. jún. 20.–): színésznő. 1979-ben a kecskeméti Katona József Színházban kezdett szerepelni. 1982-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1989 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Sophie* (Schiller: Ármány és szerelem); *Hero* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Ella* (Thomas: Charley néneje).

Godányi Zoltán (Szabadka, 1919. okt. 10.–): színész. Színészcsalád tagja, apósa Garay Béla színész, rend. A szabadkai polgári iskola elvégzése után 1945–46-ban a Szabadkai Népszínház színészképző stúdiójában szerzett képesítést. 1946-tól 1979-ig – nyugdíjba vonulásáig – a Szabadkai Népszínház m. társ.-ának volt tagja. Több műfajban és stílusban sikeres alakításokat nyújtott. F.Sz. *Ligurio* (Machiavelli: Mandragóra); *Gremio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Lysander* (Sh.: Szentiványi álom); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Robert Caplen* (Priestley: Veszélyes forduló); *Mikhai bán* (Katona J.: Bánk bán).

Goldberger: → Arányi Dezső

GOLDMARK KÁROLY

Goldmark Károly (Keszthely, 1830. máj. 8.–Bécs, 1915. jan. 2.): zeneszerző. Zenei tanulmányait Sopronban és Bécsben, majd Pesten végezte. Hegedűsként koncertezett; 1848–1858 között magyar és bécsi színházi zenekarokban játszott. Művei, főként operái nem-

zetközi elismerést szereztek számára. Stílusának jellegzetessége színes, keleties, lírai hangzásvilágú. F.M. *Sába királynője* (1875); *Merlin* (1886); *Házi úrszók* (1896); *Téli rege* (1908). – Ir. Várnai P.: G. élete képekben (1957).

Goldstein: → Csillag Róza

Golen Mária (Eger, 1964. febr. 16.–): bábszínész. 1987-ben kapta meg bábszínész diplomáját. 1985-től az egri Harlekin Bábszínház tagja, itt főleg karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Pipóc, udvari bolond* (Ignác R.: Csipkerózsika); *Szeréna* (Urbán Gy.: Minden egér szereti a sajtot); *Királynő* (Grimm–Károlyi A.: Hófehérke); *Pufi* (Tóth E.: A három kismalac).

Gombár Judit (Bp., 1937. szept. 13.–): jelmez- és díszlettervező. Először a SzAk-n tanult 1955–1957 között, majd az Iparművészeti Főiskolán végezte el a jelmeztervezői szakot. 1958-tól 1963-ig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt, ekkor került kapcsolatba a balettel, ezután főleg baletteket tervezett Pécsen és az Operaházban, de szerződött tervező volt Szegeden, Kecskeméten, Szolnokon és a Népszínházban (1977–1980) is. Miközben állandóan dolgozott a Pécsi Balettnel is, 1972-től 1979-ig *Markó* Ivánnal tagja volt Brüsszelben Maurice *Béjart* társ.-ának. 1979-től a *Győri Balet*t egyik alapítójaként jelmez- és díszlettervező volt, vezető szerepet játszott a társ. irányításában, művészeti iskolájában egyaránt. Gyakran tervezett filmek, tvj.-ok számára. Tervezőművészetére jellemző az emberi test alapos ismerete, célszerű és kifejezőerejű felöltöztetése, a különböző avantgárd képző-, ipar-, színház- és táncművészeti stílusok, eszközök, technikák integrálása, a modern színháztechnikán alapuló konstruktív térépítkezés. Jászai Mari-díjas (1984). F.T. Bartók B.: *A fából faragott királyfi*, *Concerto*, *A csodálatos mandarin*; Tóla: *Baletti*; Ravel: *Daphnis és Chloé*; Vivaldi: *Négy évszak*; Jarry: *Übű király*; Füst M.: *IV. Henrik király*; Markó I.–Orff: *A nap szerettei*; Markó I.–Bartók B.: *A csodálatos mandarin*; Markó I.: *Tabuk és fétisek*; Markó I.: *Jézus, az ember fia*; Markó I.–Csajkovszkij: *Az álmodó ura*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983); Mészáros T.: *Markó táncszínháza* (1984).

Gombaszögi Ella (Bp., 1898. dec. 27.–Bp., 1951. nov. 12.): színésznő. A SzAk-n kapott diplomát. 1913-ban a Vígsházhoz szerződött, 1924-től 1929-ig a Magyar Színház tagja volt. Ezt követően szerepekre szerződött: 1925-ben, 1932-ben, 1934-ben és 1937-ben a Belvárosi, 1927-ben, 1929-ben, 1931–32-ben, 1936-ban a Fővárosi Operett, 1930-ban és 1935-ben a Király, 1932–33-ban, 1936-ban a Magyar Színházban, 1931-ben a Komikusok Kabaréjában, 1930–1934 között, 1936–37-ben és 1940-ben a Vig, 1934–35-ben az Andrássy úti, 1936-ban a Művész, 1938–39-ben a Pesti, 1939-ben az Andrássy Színházban lépett színpadra. 1939–40-ben a Dunaparti Színpad, 1940–41-ben a Fővárosi Operettszínház tagja volt. Csak 1945 után folytathatta pályáját. 1945–1947 között a Fővárosi Operett, 1946-ban a Vig, a Belvárosi, a Medgyaszay és a Pesti, 1947-ben a Művész Színházban, 1945-ben a Royal Revü Varietében szerepelt. 1947–1949 között a Vig, 1949-től 1951-ig a Madách Színház művésznője volt. 1951-ben a Nemzeti Színházban vendég szerepelt. Kezdetben jellem szerepeket alakított, de egyénisége és megjelenése, eszköztelen, mély jellemábrázoló készsége a komikai szerepekben kitűnően érvényesült. Ő teremtetette meg az 1930-as évek „komika ideálját”. Ezt a típust számos filmben is eljátszotta. F.Sz. *Sári* (Szomory D.: Hermlin); *Mariska* (Szép E.: Völegény); *Elza* (Molnár F.: Az ördög); *Sári* (Heltai J.: A Tündérlaki lányok); *Gizike* (Hunyady S.: Lovagias ügy); *Mici* (Eisemann M.: Me-

seáruház); *Kukuskina* (Osztrovszkij: Jövedelmező állás); *Anarda* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Krisztina* (Mikszáth K.–Benedek A.–Karinthy F.: A Noszty fiú esete Tóth Marival).

GOMBASZÖGI ELLA – *Gizike*
(*Hunyady S.: Lovagias ügy*)

Gombaszögi Frida (Bp., 1890. dec. 9.–Bp., 1961. szept. 6.): színésznő. A SzAk-t 1909-ben végezte el, és a Magyar Színház szerződtette. 1916-tól 1933-ig a Vig-színház tagja volt. 1915-ben a Király, 1926-ban a Belvárosi, 1926-ban és 1928-ban a Magyar Színházban is fellépett. 1933-ban férjének, *Miklós* Andornak halála után az Atheneum Kiadó elnök ig.-ja lett. 1945–46-ban a Nemzeti, 1946-tól 1949-ig a Vig-színház, 1951–52-ben a pécsi, 1952–53-ban a győri társ., 1953-tól 1961-ig ismét a Nemzeti Színház művésznője volt. 1953–1956 között a SzAk-n magatartástant adott elő. Előkelő megjelenésével, csiszolt mozgás- és beszédkulturájával, intelligens, kifejező játékaival korszerű drámai hősnőket formált meg. A m. színpad első modern stílusú színésznőjének tartották. Vigjátékokban is sikerrel szerepelt. F.Sz. *Judit* (Bíró L.: Sárga liliom); *Lyon Lea* (Bródy S.); *Maja* (Tolsztoj: Az élő holttest); *Natasa* (Dosztoevszkij–Meidell: A félkegyelmű); *Mása* (Csehov: Három nővér); *Takács Alice* (Szomory D.); *Olympia* (Molnár F.); *Vasziliszsa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Maria Josefa* (García Lorca: Bernarda Alba háza). – Ir. Kovács K.: G. F. a színésznő, az asszony (1927).

Gombaszögi Irén (Bp., ?–New York, 1967. ápr.): színésznő. ~ Frida, Ella, Margit testvére. A SzAk-t 1916-ban végezte el. Fellépett a Budai Színkörben, majd 1917–18-ban a Magyar és a Király Színház tagja lett. 1918-ban fellépett a Fásor Kabaréban, aztán a Nemzeti Színház szerződtette. 1920–28-ban az Unió Rt. kötelékében a Király, a Magyar, az Andrássy úti és a Belvárosi Színházban szerepelt 1929–1935 között ismét a Nemzeti Színház tagja volt. 1933–36-ban a Vig- és a Belvárosi Színházban játszott. Visszavonult, férjhez ment, majd kivándorolt New Yorkba. 1963 és 1966 nyarán járt Bp.-en. F.Sz. *Lady Macduff* (Sh.: Macbeth); *Mrs. Shenstone* (Maugham: Körben); *Elza* (Bródy S.: A da-da).

Gombaszögi Margit (Bp., 1881–Bp., 1925. nov. 12.): színésznő. ~ Frida, Ella és Irén testvére. A Népszínházban karénekesként kezdte pályáját, szépségével tűnt ki. 1897-ben a Magyar Színház szerződtette. 1908-ban

férjhez ment és visszavonult. Operettekben aratott sikert. F.Sz. *Molly* (Jones: Gésák); *Sulamith* (Goldfaden E.); *Marjorie May* (Kerker: New York szépe).

Gombkötő Erzsébet (?–?): balettművész, balettmester. Az ÁBI-ben végzett tanulmányai után 1957-től 1962-ig az Operaház kartincoosa. 1964-ben egy évadra a Pécsi Baletthez szerződött. 1965-ben visszatért az Operába, amelynek 1971-ig címzetes magántáncosnője. 1967-től 1970-ig az ÁBI-ben balettmesterként tevékenykedett. F.Sz. *A tűzmadár* (Fokin):

Gombos Ilona; *Lengyelne* (Sajóbesenyő, 1936. ápr. 10.–): színésznő. 1951-től a Faluszínház, 1959-től a komáromi Magyar Területi Színház, 1969 óta a kassai Thália Színház tagja. A színészi mesterség alapjait a Faluszínházban sajátította el, ahol folyamatosan bővültek és gazdagodtak színészi kifejezőeszközei. Ezeket később a nagyobb szerepek megformálásakor kamatoztatta. A komáromi egy.-ben főként a drámai művekben alakított lélektani szempontból kidolgozott jellemeket, melyek sora a kassai színházban érzékenyen megrajzolt figurák sorával teljesedett ki. F.Sz. *Alvingné* (Ibsen: Kísértetek); *Yvonne* (Cocteau: Rettenetes szülők); *Eszter* (Tamási Á.: Énekes madár); *Warrenné* (Shaw: Warrenné mestersége); *Árva Bethlen Kata* (Kocsis I.); *Millerné* (Schiller: Ármány és szerelem).

Gombos Judit (Gyöngyös, 1964. dec. 3.–): színésznő. Gór Nagy Mária Színitanodáját végezte el 1985-ben. 1986-tól a szolnoki Szigligeti Színház társ.-ának tagja. Epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Róza* (Molnár Gál P.: A szabin nők házassága); *Lujza* (Csáth G.: Janika); *Amália* (Witkiewicz: Egy kis udvarház); *Pinokkió* (Collodi–Litvai N.).

Gombos Katalin (Hódmezővásárhely, 1929. febr. 12.–): színésznő. 1945-ben kezdte pályáját színésznőként a hódmezővásárhelyi színháznál. 1950-ben a Petőfi (később Jókai) Színházhoz szerződött. 1954-ben szerezte meg diplomáját a SzAk-n. 1956–57-ben a Vidám Színpad társ.-ának tagja volt. A következő évadban a Fővárosi Operettszínház Kamaraszínházában lépett

GOMBOS KATI – Sz. *Hárfás Giza*
(*Szomory D.: Hermelin*)

fel. 1958 óta a Madách Színház tagja. Sokoldalú tehetség, különböző típusú szerepeket egyformán kitűnően alakít. Érdemes művész (1985). F.Sz. *Nicole* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Medici Katalin* (Musset: Lorenzaccio); *Violet* (Shaw: Tanner John házassága); *Emilia* (Sh.: Tévedések vigiátéka); *Hippia*, *Heléna* (Madách I.: Az ember tragédiája).

Gombosi László (Tamási, 1957. dec. 14.–): táncos. 1977-ben szerzett balettművész diplomát az ÁBI-ben, azóta a Pécsi Balett tagja, magántáncos, aki első-sorban karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Füü* (Tóth S.: Élni vagy meghalni); *Csavargó* (Eck I.: A csodálatos mandarin); *Kisfüü nagy cipőben* (Eck I.: Kék balett).

Gonda György (Nagykároly, 1902. ápr. 20.–Bp., 1970. júl. 24.): színész. 1918-ban kezdte pályáját Nyíregyházán, majd Kecskeméten játszott. 1925-ben Kaposvárra szerződött. 1932–1939 között a Belvárosi mellett a Magyar és a Pesti Színházban működött, majd 1939–40-ben a Fővárosi Operettszínházhoz került. 1940–49-ben a Vigszínház tagja volt. 1945 után több fővárosi és vidéki színháznál is játszott – Vidám Színpad – 1946, Művész Színház – 1947, Fővárosi Operettszínház – 1948, Belvárosi – 1949–51-ben, Ifjúsági – 1951–53-ban, egri Gárdonyi Géza Színház – 1955–56-ban, Faluszínház – 1959-től 1962-ig, ezután nyugdíjba vonulásáig a Madách Színház tagja volt. Később még fellépett Egerben, Miskolcon, Gyulán és a Békés Megyei Jókai Színházban is. Rádióban és televízióban is vállalt epizódfeladatokat, több mint 200 filmben szerepelt. F.Sz. *Tisztartó* (Shaw: Szent Johanna); *Rosztov gróf* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Pénzbeszedő* (Williams: A vágy villamosa); *Happy* (Miller: Az ügynök halála).

Gonda György, ifj. (Bp., 1942. jún. 28.–): színész. 1964-ben, a SzAk elvégzése után a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. Az 1970–71-es évadban a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1972–73-ban a Bartók Színtársulattal lépett fel. Ezután a kaposvári Irodalmi Színpadon szerepelt. 1981–1983 között a Játékszín, 1984–85-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1986-tól szabadfoglalkozású színművész. Főként drámai epizód szerepeket játszik. F.Sz. *Ajósza* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Nyikolaj Rosztov* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Orlando* (Sh.: Ahogy tetszik). **Gonda** István (Szeged, 1882. jan. 4.–?): színész, tervező. 1902-ben végzett a SzAk-n, majd öt évet töltött vidéken. A fővárosban előbb Sziklay Kornél Kis Színházához, majd Nagy Endre Modern Színpad Kabaréjához szerződött. Mindkét helyen kitűnt díszlettervező, festő és kasírozó képességével. 1919–20-ban a Muskáti Kabaré szcenikai vezetője. Később a Nemzeti, a Vig, a Fővárosi Operettszínház szcenikusa volt.

Gonzalez, Sebastian (Rancagua, 1935. okt. 1.–): énekes (tenor). Énektanulmányait 1958–59-ben Santiagóban az Olasz Kultúrintézet operaénekesi előkészítőjén végezte. 1960–1963 között a római Accademia di Santa Cecilia ösztöndíjasa, majd 1963–1966 között az Accademia énekkarának tagja. 1967-ben II. díjat nyert a B. Gigli Nemzetközi Énektversenyen. 1973–77-ben a Serenai Egyetem magántanára. 1981–1985 között a Szegedi Nemzeti, 1985-től a debreceni Csokonai Színház magánénekes. F.Sz. *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony).

Gordon Zsuzsa (Bp., 1930. júl. 6.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1949-ben a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1952-től a Petőfi, később Jókai Színház színésznője volt. 1961-ben a Vigszínház társ-ának tagja lett, majd 1966-ban a Mikroszkóp Színpadhoz szerződött. 1969-től az Irodalmi, később a Radnóti Színpad tagja. Vonzó, művelt színésznő, fő- és epizód szerepek sikeres alakítója. Több filmben szerepelt. Két-szeres Jászai Mari-díjas (1955, 1957), érdemes művész (1983). F.Sz. *Györgyike* (Szomory D.: Györgyike, drága gyermek); *Mathilde* (Stendhal–Illés E.: Vörös és fekete); *Fanny* (Ibsen: John Gabriel Borkman); *Higginsné* (Shaw: Pygmalion).

Gór Nagy Mária (Cegléd, 1947. máj. 3.–): színésznő, színészpédagógus. 1969-ben végezte el a SzAk színész szakát, majd egy évadra a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1970-től a Thália Színház tagja. Markáns vonásokkal hitelesíti jellem szerepeit. 1986-tól a ~ Színitanoda alapítója, mely az ifjú színészhétségek gondozásával foglalkozik. F.Sz. *Adelaide* (Dosztojevszkij–Tovszogonov: A félkegyelmű); *Izidora* (Katona J.: Bánk bán); *Ózike* (Lennon–McCartney–Munkácsi M.: Mindhalálig Beatles); *Catherine* (Vian: Mindenkit megnyúzunk); *Ruth Kelly* (Chase: Barátom, Harvey).

Gortva Irén (Csanádapáca, 1939. máj. 3.–): énekesnő (mezzoszoprán). 1957–1963 között végezte el a szegedi konzervatórium ének szakát. 1959-től 1971-ig a Szegedi Nemzeti Színház énekkari tagja, majd 1971-től magánénekes. F.Sz. *Ulrika* (Verdi: Az álarcosbál); *Suzuki* (Puccini: Pillangókisasszony); *Olga* (Csajkovszkij: Anyegin).

Gosztonyi János (Bp., 1926. júl. 9.–): színész, rendező, drámaíró, dramaturg. 1949-ben, a SzAk elvégzése után színészként a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1960-ban a Dérnyé Színház dramaturgia, 1962-ben pedig a Thália Színház rend.-je lett. 1976–1989 között a Radnóti Színpadon főrend. volt. 1950-től tanít a SzAk-n, egyetemi docens. Jászai Mari-díjas (1972), érdemes művész (1989). F.Sz. *Othello* (Sh.); *Lucky* (Beckett: Godot-ra várva); *Tetzel* (Sartre: Az Ördög és a Joisten). F.R. Görgey G.: *Komámasszony, hol a stukker?*; Hemingway–Ostrowska–Golinski: *Akiért a harang szól*; Nagy L.: *Budapest kávéház*. Drámái: *Columbus* (1956); *Rembrandt* (1958); *Az ötödik parancsolar* (1959); *Tiszta szívvel* (1961); *A nagy lehetetlen* (1970); *A néma énekesnő* (1970); *A festett király* (1985); *Andrássy út 60.* (1988); *Manézs* (1990).

Góth Sándor (Buda v. Pest, 1869. okt. 19.–Bp., 1946. szept. 7.): színész, rendező, színészpédagógus. A SzAk-t 1890-ben végezte el. 1890–91-ben Debrecenben, 1891–92-ben Aradon, 1892–1894 között Temesvárott, 1894-től 1896-ig Kolozsvárott, 1896-tól a Vig, 1910–

GÓTH SÁNDOR – Pauer
(Góth S.: Fizető vendég, 1934)

1914 között a Magyar, majd ismét a Vigszínházban játszott. 1921–22-ben a Renaissance Színház ig.-ja és színésze. 1923-tól 1932-ig a Vig, 1932–33-ban a Magyar Színház tagja volt. 1933–34-ben a Fővárosi Operettszínház egyes darabokra szerződtette színésznek és rend.-nek, 1934–35-ben ismét a Vig, 1935-től 1937-ig a Nemzeti, 1937–38-ban a Belvárosi és Művész Színház

ban lépett színpadra. 1927–28-ban, 1930–1933 között a Magyar, 1930-ban, 1932–33-ban a Belvárosi, 1936-ban a Royal, 1939-ben a Városi, 1941-ben a Madách Színházban is szerepelt. 1941-től származása miatt nem szerződötték. 1945-ben a Medgyaszay, 1945–46-ban a Belvárosi, 1946-ban a Fővárosi Operettszínházban még fellépett, 1945–46-ban a Belvárosi, 1946-ban a Pesti Színházban rendezett. Magántanítványai mellett 1931–1939 között a SzAk-n drámai és vj.-i gyakorlatot tanított. Kivételes műveltségével, gazdag színészi eszköztárával, könnyed játékmódjával a vígszínházi stílus egyik megteremtője volt. Különösen vj.-okban, kortárs francia és m. szerzők darabjaiban volt utolérhetetlen. Gyakran játszott együtt feleségével, *Kertész Ellával*. Rend.-ként is elsősorban vígjátékokat és kortárs műveket állított színpadra. Termékeny volt fordítóként is. A II. világháború alatt Molière összes művét lefordította. Az 1910-es években sokat foglalkoztatott némafilmmrend. volt, s több filmben is szerepelt. Színműveket is írt. F.Sz. *Morice* (Feydeau: A férj vadászni jár); *Jäger* (Hauptmann: Takácsok); *Robert de Chacéroy* (Bernstein: Baccarat); *Richard* (Bernstein: A tolvaj); *Jochanan* (Wilde: Salome); *Káplán* (Bródy S.: A tanítónő). *Igazgató-rendező* (Pirandello: Hat szerep keres egy szerzőt); *Kopereczky* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Plata-Ettingen* (Molnár F.: Olympia); *Norrison* (Molnár F.: Egy, kettő, három); *Bolingbroke* (Scribe: Egy pohár víz); *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban). F.R. Szomory D.: *Szabóky Zsigmond Rafael*; Szenes B.: *Az alvó férj*; Zilahy L.: *A világbajnok*; Molnár F.: *Egy, kettő, három*; Szomory D.: *Takács Alice*. Drámái: *Vengerkák* (Pásztor Á.-dal, 1917); *Ferike mint vendég* (Bús-Fekete L.-val, 1930); *Vihar a Balatonon* (Bús-Fekete L.-val, 1932); *Fizető vendég* (1934); *Ének a búzamezőkről* (Móra F. regényéből, Relle P.-lal, 1935). Könyve: *Ha Molière naplót írt volna* (1942). Fordításai: Bernstein: *Baccarat* (1906); *A tolvaj* (1907); Kistemeckers: *A kém* (1912); Musset: *Kaland* (1916).

Gothár Péter (Pécs, 1947. aug. 28.–): rendező. 1968-tól a televíziónál dolgozott rendezőasszisztensként. 1971–1974 között elvégezte a SzAk film- és tv.-rend.-i szakát, és 1975-től az MTV rend.-je. 1979–81-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházban főrend. Rendszeresen dolgozik a Katona József Színházban. Előadásait a világos értelmezés, a dinamikus stílus jellemzi. Balázs Béla-díjas (1987), érdemes művész (1990). F.R. Majakovszkij: *Gőzfürdő*; Bereményi G.: *Halmi*; Pinter: *Hazatérés*; Szomory D.: *Hermelin*; Brecht: *Kurácsi mama*; Mrozek: *Rendőrség*; Bulgakov-Gothár P.: *Kutyaszív*; Ö. v. Horváth: *Hit, remény, szeretet*.

Góthné Kertész Ella (Bp., 1878. febr. 2.–Bp., 1936. jún. 24.): színésznő. A SzAk-t 1897-ben végezte el. 1897–98-ban a Nemzeti Színházban játszott. Férjhez ment, s visszavonult. Egy év múlva elvált Beck Vilmostól, az Operaház művészetétől. 1903-ban, miután *Góth Sándor* felesége lett, a Vígszínházhoz szerződött. 1910–11-ben a Magyar, majd ismét a Vig, 1921–22-ben a Renaissance Színház tagja, 1924-től 1936-ig ismét a Vígszínház művésznője volt. 1920-ban, 1927–28-ban, 1930–1932 között, 1934-ben a Magyar, 1930-ban és 1932-ben a Belvárosi, 1936-ban a Pesti Színházban is fellépett. ~ játéka a vígszínházi természetességgel a modern színjátszás elemeit ötvözte. Gyakran volt ferje a partnere: a „Góth-pár” fogalom lett. Kezdetben szerelmes lányokat, fiatalasszonyokat, később jellem szerepeket alakított. Kiváló stílusérzékkel ábrázolta a komikum minden fajtáját. Férjével együtt színészneveléssel is foglalkozott. F.Sz. *Salome* (Wilde); *Helén* (Bernstein: Bac-

carat); *Marie Louise* (Bernstein: A tolvaj); *Kerner Ilona* (Lengyel M.: Tájfun); *Anna* (Góth S.–Pásztor A.: Vengerkák); *Magda* (Gábor A.: Ciklámen); *Tóthné* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Ettingen hercegné* (Molnár F.: Olympia); *Gertrud* (Knoblauch-Bennet: Mérföldkövek).

GÓTHNÉ KERTÉSZ ELLA

Gozmány György (Bp., 1920. márc. 8.–Bp., 1973. febr. 10.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájának oklevelét mint szolótáncos kapta meg, de a közönség bonvivánként ismerhette meg. 1941-ben a Fővárosi Operettszínházhoz került, 1960-ban pedig a szolnoki Szigligeti, a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött (ekkor mindkét megyeszékhelyet közös társ. látta el). 1964-től haláláig ismét a Fővárosi Operettszínház vonzó, népszerű művésze volt. F.Sz. *János vitéz* (Kacsoh P.); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill).

Gózon Antal (Ógyalla, 1811. ápr.–Bp., 1876. jún. 3.): színész, fordító. *Jókai* Mór unokatestvére. 1833-ban ügyvédi diplomát szerzett és 1834-ben *Kilényi* Dávid társ.-ánál lett színész. 1840–1861 között a Nemzeti Színház énekkarának tagja és segédszínész. 1844-ben ügyelő is. Két német nyelvből készült ford.-át játszották az 1830-as évektől. Kisebb szerepeket játszott. F.Sz. *Sziklási* (Kisfaludy K.: A leányörzö); *Bathányi Adám* (Birch-Pfeiffer: Szapáry Péter); *Darabos Adám* (Nagy I.: Tisztújítás); *Joli Coeur* (Mélesville-Angely: A 18 évű ezredes).

Gózon Béla (Bp., 1883. dec. 8.–Bp., 1927. márc. 25.): színész. 1902-ben végzett a SzAk-n, majd Aradra szerződött, onnan 1903-ban Kecskemétre, 1904-ben Újvidékre, 1905-ben Pécsre, 1906-ban Miskolcra került. 1914-ig *Polgár* Károly délvidéki, majd pozsonyi társ.-ában játszott, ahol hat éven át kedvelt hősszerelmes szerepeket alakított és rendezett. Az I. világháború idején katona volt. 1916-ban a Frontszínház tagja lett. 1921-ben Pécsen színművészeti kurzust nyitott és a környék iskoláiban működő klubokat vezetett, vizsgaelőadásokat rendezett. 1921-ben vendég szerepelt a Budai Szinkörben. F.Sz. *János* (Molnár F.: Az ördög). F.R. Gárdonyi G.: *A bor*; Földes I.: *Grün Lili*; Sh.: *Hamlet*. **Gózon Gyula** (Érsekújvár, 1885. ápr. 19.–Bp., 1972. okt. 8.): színész. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el. Pályafutását vidéken kezdte *Polgár* Károly társ.-ánál. 1906–12 között Nagyváradon játszott. 1913–14-ben a Népopera, 1914–18 és 1920–21 között az Apolló Kaba-

ré tagja volt. 1919-ben megalapította a Muskátlí Kaba-rét, amely hamar megszűnt. Játszott az Andrássy úti Színházban is. 1921-ben, 1925–26-ban a Renaissance, 1922-ben a Csengery utcai Művész Színpadon, 1923-ban a Király, 1924-ben a Blaha Lujza, 1926-ban és 1930-ban a Magyar, 1927-ben a Belvárosi Színházban szerepelt. 1928–1932 között a Belvárosi, 1932-től 1935-ig a Magyar Színház tagja volt. 1929-ben az Új, a Budapesti Színházban, 1929-ben és 1933-ban a Budai Színkörben, 1930-ban a Fővárosi Művész, 1932-ben az Andrássy úti Színházban is fellépett. 1935-ben a Nemzeti Színház szerződtette, s egészen 1941-ig, a zsidótörvény megszorításáig itt játszott, majd 1945-től élete végéig tagja maradt az együttesnek. ~ kezdetben a kabaré- és operettműfajban kamatoztatta kitűnő ének- és tánc-tudását, jellemábrázoló képességét, amellyel hitelesen ábrázolta a prózai művek tragikus és komikus figuráit is; elsősorban kisembereket. Kedélyes alakjai is erőt sugá-roztak. A némafilmek után 1931-től számos hangos-filmben is szerepelt. 1954-ben Kossuth-díjat, 1951-ben érdemes művész, 1955-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *A vörös* (Földes I.: Az égő város); *Bogdán* (Szép E.: Aranyóra); *Jakab mester* (Molière: A fősvény); *Sírásó, Polonius* (Sh.: Hamlet); *Lombai* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Vackor* (Sh.: Szentivánéji álom); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Wang* (Brecht: Jó embert keresünk); *Tydegin* (Csehov: Ványa bácsi).

GÖZON GYULA – Trahanache
(Caragiale: *Az elveszett levél*)

Göde István (?–1801–Nyárádszereda, 1872. nov. 3.): színész, színingazgató. 1820-ban Kolozsvárott joghallga-tóból lett színész. Itt játszott 1823-ig. 1824-ben Székes-fehérvárra szerződött, majd velük 1825-ben tagja volt a pozsonyi országgyűlési társ.-nak. Az 1830-as évek köze-pétől színig. is, kisebb egy.-ek élén. A szabadságharcban a Mátyás-huszárok számvevő tisztje volt, hadifogságba esett és Josefstadtban raboskodott. Ezután jegyző, leánynevelő intézeti ig., bírósági alkalmazott. Utoljára 1871-ben, a kolozsvári színház 50 éves jubileumán lépett színpadra. Hősöket és intrikusokat játszott, képzett énekhangjával kisebb basszusszerepeket is énekelt. Em-lékeit levélformában írta meg: *Történeti lapok*, 1875. ápr. 25.–máj. 16., négy folytatásban. Kiadta *Kótsi Patkó* János egyetemes színháztörténeti jegyzeteit (*Színfűzér mint nyugdíj*, Kolozsvár, 1846), *Flóra* c. almanachjában

(Marosvásárhely, 1834) saját verseit és novelláit is kö-zölte. F.Sz. *Gennaro* (Hugo: Borgia Lucretia); *Orbassa-no* (Rossini: Tancred); *Kálmán* (Ruzitska J.: Béla futá-sa); *Dadagó* (Hafner–Chudy J.: Pikkó herceg és Jutka Perzsi).

Gödöné Bikszegi Júlia (?–?): színésznő. 1824-ben *Némethné* néven a székesfehérvári társ. tagja volt. Az 1830-as és az 1840-es években második férje társ.-aiban a hősnői szerepkört látta el. F.Sz. *Berta* (Grillparzer: Az özanya); *Nigroni hercegné* (Hugo: Borgia Lucretia); *Bur-gundiai Margit* (id. Dumas–Gaillardet: A neslei torony). **Gömöri Emma** (Arad, 1896. szept. 10.–Arad, 1978): színésznő. Különböző vándortárs.-ok tagja volt 1948-ig, ekkor a marosvásárhelyi Székely Színházhoz szerződött, és tizennégy éven keresztül jó humorérzékkel különböző epizód szerepeket alakított. Enyhén groteszk párosjele-netei *Varga* Józseffel mindig nagy sikert arattak. 1962-ben nyugdíjba ment és visszavonult szülővárosába. F.Sz. *Igazgató* (Katajev: Bolondos vasárnap); *Zobunova* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *Anica* (Demetrius: Mai emberek); *Zsivka* (Nuși: Kegyelmesasszony); *Bábi* (Szirmai A.: Mézeskalács); *Maria Josefa* (García Lorca: Bernarda Alba háza).

Gömöri Jenő (Rimaszombat, 1871. nov. 6.–Bp., 1928. okt. 1.): színész. 1895-től népszerű komikusként műkö-dött a nagyobb vidéki – Győr, Szombathely, Kecskemét, Pozsony – városokban. 1900-ban *Feld* Zsigmond Vá-rosligeti Színköréhez került, majd 1902-ben a Magyar Színház ügyelője és színésze. 1905-ben a Népszínház ügyelője lett. 1906-tól tíz éven át *Sziklai Kornél* Kis Színkörének, 1916–17-ben a Budapesti Színháznak, 1917–18-ban a Kristálypalotának, majd 1918–1927 között *Steinhardt Géza* Kis Komédiájának volt tagja, ahol 1921-től mint titkár működött. 1928-ban a Király Színház még szerződtette. Drámája: *Montag Rómeó és Sonntag Júlia* (1903).

Gömöri V. István (Bp., 1945. dec. 1.–): színész, rendező. 1971-ben Színészképző Stúdiót végzett. 1970–1976 között az Állami Déryné Színházzal járta az országot. 1976-ban a Népszínházhoz szerződött, 1979-ben pedig a Budapesti Gyermekszínház, később Arany János Színház tagja lett. 1989 óta szabadfoglalkozású színművész. Mese-hangjátékokat rendezett mind le-mezre, mind a rádióban. F.Sz. *Imrus* (Szakonyi K.: Adáshiba); *iff. Kardos Csaba* (Örsi F.: Princ, a civil); *Szalmaember* (Baum: Óz, a csodák csodája). F.R. (le-mez, hangjáték) *Zizi bolygó titka*; *Csillagszemű robotok*; *Zizi úrbázis jelentkezik*; *Az ördög három aranyhajsza*.

Gömöry Vilma (Hatvan, 1885. szept. 17.–Bp., 1962. aug. 1.): színésznő. 1901-ben végezte el a *Weininger* szí-niskolát, majd *Andorfy Péter* pozsonyi társ.-ának tagja lett. 1901–1904 között *Földesi Sándor* és *Balaton* Antal társ.-ainál működött, majd Kolozsvár és Nagyvárad után 1908–09-ben Szatmárt, 1909–10-ben Pécsert, 1910–11-ben Ungvárt, 1912–1918 között Szegeden volt népszerű drámai hősnő. 1919-ben a Muskátlí Ka-baré, 1920-ban a Bonbonnière tagja lett. 1921-ben szerződtette a Nemzeti Színház idősebb jellem szere-pekre. Hősnői termete ellenére népszínművekben is si-kerrel szerepelt. 1935-ben nyugdíjba vonult, ezután csak alkalmanként lépett fel. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Reagan* (Sh.: Lear király); *Pepi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül).

Gönczy Soma (?–Esztergom, 1870. aug. 17.): sűgó, színész. Vándortárs.-ok sűgója és segédszínésze. 1839-ben Szeged, 1841-ben Győr, 1843-ban Kecskemét, Nagykörös voltak pályája ismert állomásai. 1842-ben a Dunántúli Színjátszó Társaságban játszott. 1843–1849 között a Nemzeti Színház sűgója. A szabadságharc után

ismét a legerősebb társ.-ok – a Havi-Szabó, Latabár E. – sugója. Az 1860-as években kisebb egy.-ek – Szuper Károly, Dráguss Károly – rend.-je. Összesen nyolc színházi zsebkönyv kiadója. Vele egy időben 1846-tól hasonló nevű díszletfestő pályatársa is működött.

Göndöcs József (Fehérgyarmat, 1919. okt. 27.–): énekes (tenor). 1945-től 1951-ig a Zak-n dr. Molnár Imre és dr. Jászó Györgyné tanítványa. 1950–51-ben a Magyar Rádió énekkarának tagja. 1951–1985 között az Operaház magánénekes. F.Sz. *Siegmund* (Wagner: A wálkur); *Dimitrij* (Muszorgszkij: Borisz Godunov); *Canio* (Leoncavallo: Bajazzók).

Göndör Aurél (Miskolc, 1869. aug. 19.–Bp., 1917. szept. 12.): színész. 1890-ben lépett színpadra a Városligeti Színkörben. 1896-ban Óbudavárban aratta sikereit. Ezután mint ismert artista működött. „Kátsa cigány” c. produkciója országsszerte népszerűvé tette. Később kabarétárs.-okkal turnézott vidéken.

Göndör Klára (Bp., 1921. okt. 8.–): színésznő. 1940-ben szubrettként, ill. primadonnaként kezdte pályáját. Bp.-en Erdélyi Mihály színházaiban lépett fel. 1942-től 1944-ig a nagyvárad Szigligeti Színháznál szerepelt. 1951-ben, hét év szünet után, a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. Az 1957–58-as évadban az Országos Filharmóniánál volt szerződése. 1958–1968 között a kecskeméti Katona József Színház társ.-ának volt tagja. Ezután a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1979-től a József Attila Színház tagja, innen ment nyugdíjba 1986-ban. Jászai Mari-díjas (1974), érdemes művész (1978). Kezdeti könnyed szubrett szerepeit később érett alakítások váltották fel. F.Sz. *A színésznő* (Strozz: Játék és valóság); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Emilia* (Sh.: Tévedések vigiátéka); *Anya* (Miller: Bűnbeesés után); *Lujza asszony* (Maróti L.: Erdemei elismerése mellett).

GÖRBE JÁNOS – Lov
(Caldwell–Kirkland: Dohányföldek)

Görbe János (Jászárokszállás, 1912. nov. 15.–Bp., 1968. szept. 5.): színész. 1940-ben *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájának elvégzése után vidékre szerződött, majd a Belvárosi Színház és a Kolozsvári Nemzeti Színház, 1945-től a Nemzeti, 1949-től a Belvárosi Színház tagja volt. 1952-től egy évadot újból a Nemzeti Színháznál töltött. 1954-től a Magyar Néphadsereg Színházában, majd az Ifjúsági Színházban játszott. 1963-tól a Miskolci Nemzeti, 1968-tól haláláig a győri Kisfaludy Színház

tagja volt. Drámai ereje, természetes játéka elmélyült elemzőkészséggel párosult. Az egyszerű emberek jellemét, sorsát hitelesen ábrázolta színpadon és filmen egyaránt. Szóts István *Emberek a havason* c. filmjében nyújtott alakítása (1942) nagy feltűnést keltett a velencei biennálén. Szülőhelyén pályafutásának dokumentumaiból emlékszbát nyitottak 1987-ben. Kossuth-díjas (1951). F.Sz. *Budai Nagy Antal* (Kós K.); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Csendes Imre* (Dobozy I.: Szélvihar); *Alekszej* (Visnyevszkij: Optimista tragédia).

Görbe Nóra (Debrecen, 1957. szept. 13.–): színésznő, énekesnő. 1979-ben, a SzAk elvégzése után a Magyar Filmgyártó Vállalathoz szerződött. Vendégszerepelt Debrecenben, Veszprém, Székesfehérvárott, a Radnóti Színpadon és a Játékszínben. 1986-tól szabadfoglalkozású művésznő. Énekesként is fellép, több lemeze jelent meg. A televízió Linda-sorozatának címszereplője, ez alapozta meg népszerűségét. F.Sz. *Joli* (Csurka I.: Majális); *Szása* (Tolsztoj: Élő holttest).

Görgényi Franciska: → *Fejéne Görgényi Franciska*
Görgey Gábor; **Artúr** (Bp., 1929. nov. 22.–): író, dramaturg. 1948–49-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem német–angol szakára járt. 1950-ben a Nemzeti Színházban statisztált, ill. epizód szerepeket játszott. 1951-ben Csányba telepítették ki. 1954–1959 között hivatalseg, majd üzemi színjátszócsoporthoz rend.-je volt. 1959-től a Magyar Nemzet munkatársa, 1965–1972 között pedig a Pannónia Filmstúdió dramaturgia, 1982–1988 között a Szegedi Nemzeti Színház irodalmi vezetője volt. Már érettségiző diákként versei jelentek meg a *Vigília* c. folyóiratban. Első írói korszakában abszurd műveket írt – ezek közé tartozik egyik leggyakrabban játszott darabja, a *Komámasszony, hol a stukker?* is. 1976-ban *Egy vacsora anatómiája* c. verséért Robert Graves-díjjal tüntették ki. F.M. *Füst és fény* (1956, versek); *Délkör* (1963, versek); *Komámasszony, hol a stukker?* (színművek, 1969); *Köszönöm, jól* (versek, 1970); *Alacsony Ararat* (színművek, 1971); *Lilla, cápák, nyugalom* (színművek, 1976); *Fejek Ferdinándnak* (1982); *Munkavilágítás* (1984); *Mindig újabb kutyák jönnek* (1991).

görl (angol): zenés színjátéktípusok (operettek, revük, musicals) női *táncarának* énekfeladatokat is ellátó tagja. Koreográfiai és jelmezbeli egyöntetűség, az egyediség hiánya jellemzi színjátékbeli funkcióját.

Görög Ilona (Körmend, 1914. nov. 7.–Szófia, 1985. jún. 22.): színésznő. A SzAk elvégzése után a Független Színpad társ.-ával lépett pályára 1939-ben. 1945 után a Szabad Színház, 1946–49-ben a Madách, 1950–52-ben a Belvárosi és 1952–53-ban az Állami Faluszínház tagja volt. 1957-től a Magyar Néphadsereg Színháza színésznője és rend. asszisztense lett. 1961-ben az Egyetemi Színpadon rendezett is. F.Sz. *Irina* (Szoftonov: Moszkvai jellem); *Fucsikova* (Burjakovszkij: Üzenet az élőknek); *Mrs. Kidd* (Lavrenyov: Amerika hangja). F.R. Burlin: *Kutyák*.

Görög Ilona: → *Harmos Ilona*

Görög István (?–?): színész, sugó. 1810–13-ban a pesti társ. tagja volt. Színészként csak epizód szerepeket játszott. Két estére terjedő színműve dramatizálta Gvadányi József *Egy notáriusát* és Nagy Sándor cimen átdolgozta Csokonai Vitéz Mihály *Metastasio*-fordítását, *A pástorkirályt* (1813). F.Sz. *Omodé* (Bárany B.: A somogyváriak); *Kara Feitzi* (Balog K.: Cserny György); *Némedi Gyolts István* (Molière–Simai K.: Zsugori); *Aba Sámuel* (Girzik–Katona J.: István).

Görög László (Debrecen, 1964. febr. 3.–): színész. A SzAk-t 1987-ben végezte el, de már 1985-től fellépett

a Vígyszínházban. A főiskola elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1989 óta a Radnóti Színpad tagja. F.Sz. *Passepartout* (Zsótér S.: Utazás a Föld körül); *Alex* (Burgess–Márton L.: Mechanikus narancs); *Arlequin* (Marivaux: Állhatatlan szeretők).

Görög Mara (Bp., 1927. szept. 19.–): színésznő. 1946–1948 között *Hátori* Aladár színgazgató társ.-ával lépett fel több vidéki városban (Szentes, Csongrád, Nagykőrös, Karcag). Az 1948–49-es évadban Békéscsabán és Gyulán szerepelt. 1949-től 1954-ig a Miskolci Nemzeti Színház társ.-ának tagja volt. 1954-ben a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött, 1957–1960 között pedig a Petőfi, később Jókai Színház tagja lett. Pár év szünet után 1966-ban a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, itt szerepelt 1968-ig. Főként szubrett szerepeket alakított. F.Sz. *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Marietta* (Kálmán I.: Bajadér); *Robicsekne* (Eisemann M.: Egy csok és más semmi).

GÖTZ ANNA – Réka (Szörényi L. – Bródy J.: *István, a király*)

Götz Anna (Bp., 1963. ápr. 25 –): színésznő. 1985-ben, a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz szerződött. Több tévéjátékban játszott. Sikeres alakításai alkátának megfelelően legtöbbször naiva szerepekhez fűződnek. F.Sz. *Mária* (Sütő A.: Advent a Hargitán); *Fehér Anna* (Szörényi L. – Bródy J.: Fehér Anna); *Emily Webb* (Wilder: A mi kis városunk); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz).

Götz Béla (Bp., 1940. máj. 7.–): scenikus, díszlettervező. Gimnáziumi tanulmányai után (1958) a Madách Színházhoz szerződött, ahol ügyelőként, segédrend.-ként kezdett, majd scenikus lett (1976), és díszlettervező (1989). Közben a SzAk-n *Nádasdy* Kálmánnál tanult, s a *világítástechnikán* keresztül közelített a színpadi zenés műfajok, monumentális színjátékok díszlettervezéséhez. Más színházaknak is tervezett, a Képzőművészeti Főiskolán tanított, elméleti-szervezési tevékenységet folytatott. A legmodernebb színpadtechnikai optikai eszközökkel, effektusokkal dolgozó konstruktív térépítő, berendező. F.T. Brecht: *Mahagonny*; Balogh E.–Kerényi I.: *Csikómyói passió*; Eliot–Lloyd Webber: *Macskák*; Szörényi L. – Bródy J.: *István, a király*; Sobol: *Gettó*; Sh.: *Lear király*.

Gőz István (Szerencs, 1949. aug. 19.–): színész. 1967-ben kezdte pályafutását amatőr színjátszó és pantomimcsoportokban. A miskolci Manézs Színház tagja

volt, majd 1975-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. Prózai és zenés darabok epizódfiguráit játssza. F.Sz. *Mixi gróf* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Menelaosz király* (Offenbach: Szép Heléna); *IV. Edward* (Sh.: III. Richárd); *Ösztövré* (Sh.: Szentivánéji álom).

Graff Kálmán: → *Nádasdy* Kálmán

Granasztói Szilvia (Bp., 1943. okt. 21.–): iparművész, művészetpedagógus. Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban érettségizett 1962-ben. Tanítónői diplomát Esztergomban szerzett 1973-ban. 1970–72-ben az Állami Bábszínházban, 1972–74-ben a televízió díszlettervező részlegében dolgozott, 1975–1984 között az Országos Pedagógiai Intézet munkatársa volt. 1984-től a „Zsolnai oktatási program” kidolgozásában a bábtan-tárgy gondozója. 1975-től 1985-ig ünnepekhez kötődő bábos foglalkozásokat vezetett a Néprajzi Múzeumban. Kidolgozta a kiállításokhoz kapcsolódó múzeumi gyermekfoglalkozásokat. F.M. *Színes kövek művészete* (1972); *Játsszunk a bábuval!* (1974).

grand guignol (francia): a francia népi bábjáték egy figurájának nevét felvett párizsi bábszínház elnevezése, melyben a 18. sz. végén groteszk, satirikus bábdarabokat, majd a közönség megbotránkoztatását, elrémítését szolgáló kegyetlen, véres jeleneteket játszottak. Az élő szereplőkkel játszó *Théâtre Grand-Guignol* a 19. sz. elején már rémdrámákat adott elő, innen ered a *színjátéktípus* elnevezése. A közönség borzongatásáért változatos színpadtechnikai trükköket, naturalista megoldásokat alkalmaztak a művészi árnyalatok teljes hiányával. – Mo.-on az 1910-es, 1920-as években nyíltak rövid életű ~színházak, de a színjátéktípus itt művészbib, irodal-mibb formát öltött. *Sziklay* Kornél, *Bródy* Sándor, *Karinty* Frigyes, *Bíró* Lajos és mások írtak egyfelvonásos, ~hatásokat mutató darabokat a különböző kabarészínpadok megrendelésére. – A ~ hatása az artaud-i kegyetlen színház rítus-színjátékaiban és az 1960-as évek happeningjeiben is felismerhető.

Grand Guignol: → *Népszínpad*

Grand Kabaré: 1908. febr. 2.-tól a József körút 70. sz. alatt működött kabaré. Műsoráról adat nem maradt fenn. A helyiség eredetileg mulató volt. Utóda, a *Sas Kabaré* megnyitásának pontos dátumát nem ismerjük. Vezetője *Szűcs* László, majd *Jaulus Morini*, jönevű színész.

Gregor József (Rákosliget, 1940. aug. 8.–): énekes (basszus), 1957–59-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakán tanult *Kerényi Miklós* Györgynél és *Rösler* Endrénél. 1959–1963 között a Honvéd Művészegyüttes énekkari tagja, 1964-ben mutatkozott be Szegeden *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola) szerepében, 1969-ben Bp.-en Verdi *Simon Boccanegrá*-jában. 1964–1987 között a Szegedi Nemzeti Színház magánénekes. 1976-tól az Operaház állandó vendégművésze, 1987–89-ben a győri Kisfaludy Színház magánénekes. 1989-től 1992-ig a Szegedi Nemzeti Színház operatárs.-ának ig.-ja volt. 1970-ben a wiesbadeni opera vendége. Különösen elismertek vérbő buffo alakításai (*Ozmin* – Mozart: Szöktetés a szerájból, *Don Pasquale* – Donizetti: Don Pasquale, *Falstaff* – Verdi). Zengő énekhangja emlékezetes tolmácsolója az operai basszusrepertoár számos más szerepének is (Händel, Telemann, Mozart, Salieri, Beethoven, Rossini, Donizetti, Verdi, R. Strauss, Bartók Béla operái) színpadon, hanglemezen és televízióban egyaránt. Európa számos országában és az USA-ban nagy sikerrel vendégszerepelt. Liszt Ferenc-díjas (1974), érdemes (1979) és kiváló művész (1983). F.Sz. *Figaro* (Mozart: Figaro házassága); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Szókratész* (Telemann: A türelmes Szókratész); *Don Magnifico*

(Rossini: Hamupipőke); *Mefiszto* (Gounod: Faust); *Fáraó* (Verdi: Aida). Főszerepet játszott: Balassa S.: *Az ajtón kívül* és Vántus I.: *Aranykoporsó* c. operáiban.

GREGOR JÓZSEF – *Domizetti: Szerelmi bájital* c. operájában

Greguss Ildikó (Bp., 1930. szept. 6.–): jelmeztervező. 1954-ben szerzett diplomát a bp.-i Iparművészeti Főiskolán. Előbb az Ifjúsági Színház tagja lett, majd 1956-ban a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött, s ott működött jelmeztervezőként 1988-ig. Más (miskolci, egri, szolnoki, békéscsabai) társ.-nak is dolgozott. Korok, stílusok, műfajok ruháit jól ismerő, festőien, aprólékos gondnal jellemző tervező. F.T. L. Tolsztoj–Piscator–: *Háború és béke*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Erkel F.: *Brankovics György*.

Greguss Zoltán (Bp., 1904. máj. 10.–Bp., 1986. dec. 20.): színész. 1921-ben lépett a színészi pályára. Először a Szegedi Nemzeti, majd a Pécsi Nemzeti és a kecskeméti Katona József Színház tagja lett. 1927-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1935-től a Vigaszínházban játszott. 1941-től átszerződött a Madách Színházhoz. 1945-től rövid ideig színig. volt, majd újra színészként dolgozott. 1973-ig a Madách Színház tagja volt, 1974-től nyugdíjasként szerepelt. Meghívott vendégként többször lépett fel a Pesti Színházban. 1937-től több filmszerepet alakított. Sokoldalú jellemábrázoló, ezért eltérő típusú – drámai, satirikus, bonviván – szerepeket is osztottak rá. Érdemes (1956) és kiváló (1972) művész. F.Sz. *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Puntilla* (Brecht: Puntilla úr); *Claudius* (Sh.: Hamlet); *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Csermlényi Viktor* (Örkény I.: Macskajáték).

Greiner Éva (Bp., 1959. júl. 28.–): táncosnő. Az ABI-ben 1979-ben szerzett balettművész diplomát, s az ekkor alakuló Győri Baletthez szerződött, amelynek 1989-ig volt a tagja. F.Sz. *Infánsnő* (Markó I.: Az igazság pillanata); *Ember* (Markó I.: Totem); *Dajnabohóc* (Markó I.: Jön a cirkusz!).

Grimm, Fedor, Theodor (? , 1783–Pest, 1837. dec. 23.): német színész, színházigazgató. A pozsonyi német társ. intrikus-színészeként szerződött a Pesti Német Színházhoz (1819–1823). Legnevesebb szerepe a *Tartuffe* volt. 1824–1827 között Anton *Babnigg* tenoristával együtt, 1827-től 1836-ig egyedül bérelte és igazgatta a pesti Német Színházat. Drámát, operát, balettot is játszva, takarékos gazdálkodással, a német nyelvterület

legjobb színészeinek felléptetésével sikeres ig. volt. 1837-ben a Pesti Magyar Színház leendő ig.-jaként is emlegették, de nem nyújtott be pályázatot. – Ir. Kádár J.: A pesti és budai német színészet története 1812–1847 (1923); Binal, W.: *Deutschsprachiges Theater in Budapest* (Wien, 1972).

Gróf László (Abádszalók, 1891. júl. 6.–Nagyvárad, 1971. máj. 1.): színész, rendező, színházigazgató. 1913-ban végzett a SzAk-n, de pályáját már 1910-ben megkezdte Nagyváradon, a Szigligeti Színházban. Az I. világháború után átvette a színház igazgatását. Egy ideig a szatmárnémeti társ. tagja, a harmincas években bukaresti színházakban játszott (Alhambra), majd a Thália Színház színésze és rend.-je Kolozsvárt. 1946-ban a közgazdasági karon írta meg doktori disszertációját *A színház gazdasági problémái* c. Etetének utolsó két és fel évtizedében visszaszerződött Nagyváradra, ahol egy időben a főrend.-i teendőket is ellátta. Operettszínészként tartja számon a közvélemény. Prózai szerepekben nyújtott alakításai is sikert arattak. Ötvenéves színészi jubileumán még mindig figyelemre méltó jellemformáló készséggel elevenítette meg *Harpagont*. Mind zenés, mind prózai rendezéseit helyzetteremtő erő és kifogástalan stílusérzék jellemezte. Érdemes művész. F.Sz. *Rómeó, Hamlet* (Sh.); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Christian, Guiche gróf* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Háry Janos* (Kodály Z.); *Főinkvizitor* (Schiller: Don Carlos). F.R. Molière: *Tartuffe*; Beaumarchais: *Figaro házassága*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Lovinescu: *Rombadölt fellegvár*.

Grosmann József (? , 1866–Bécs, 1898. aug. 2.): karmester. Osztrák származású, felesége m. volt. 1894. okt.–1896. jún. között *Nikisch* Arthur mellett az Operaház karmestere volt. Innen Kölnbe ment, majd a frankfurti városi színházban működött. Tehetséges, képzett zenész volt.

Gruber Hugó (Bp., 1938. máj. 20.–): bábszínész. 1954-től amatőr bábjátékos. 1961-ben szerződött az

GREGUSS ZOLTÁN – *Budai Nagy Antal* (Kos K.)

Állami Bábszínházhoz. 1964-ben elvégezte a Bábstudiót. 1992-ben a Budapest Bábszínház tagja lett. Széles skálájú karakterszínész. Jászai Mari-díjas (1990). F.Sz. *I. csavargó* (Bartók B.: A csodálatos mandarin); *Viktor bácsi* (Fehér K.: Kaland a Tigris bolygón); *Cirkuszigazgató* (Tersánszky J. J.–Kardos G. Gy.: Misi Mókus vándorúton); *András bácsi* (Gabbe–Tóthfalusi I.: Hamupipőke); *Trinculo* (Sh.: A vihar); *Akela* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve).

Gschmeidler: → *Carina Anna*

Guba László (Szolnok, 1945. jan. 14.–): táncos. A Budapest Táncegyüttes tagja volt 1973–1979 között; *Molnár István* és *Simon Antal* koreográfiáiban alakított epizód- és szólószerepeket. Az egy.-től távozva szabadfoglalkozású hivatásos táncos lett.

Guellino Sándor (Zenta, 1945. máj. 20.–): színikritikus, író, szerkesztő, költő, műfordító. Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának m. tanszékén szerzett oklevelet. 1968-tól 1993. márc.-ig az Újvidéki Rádió munkatársa volt. Jelenleg Bp.-en dolgozik. *Rivalda* c. több évig volt a rádióban színház- és filmművészeti műsora. Munkatársa volt a *Tháliának*, az Újvidéki Színház lapjának, és 1990-es újraindítása óta szerkesztő ugyanitt. 1970-től 1993-ig rendszeresen publikált színikritikákat a jugoszláviai m. nyelvű folyóiratokban, az *Üzenetben*, a *Hidban*, az észéki *Magyar Képes Újságban*, a *Magyar Szó* c. napilapban, valamint mo.-i lapokban is.

Guerra Miklós; Nicola (Nápoly, 1865. máj. 2.–Cernobbio, 1942. febr. 5.): táncos, koreográfus és balettmester, balettagazgató. Szülővárosában, az olasz Teatro San Carlo balettkiskolájában, A. *Amaturótól* tanult táncolni. 1879-ben a milánói Scala szólistája volt. Ezután vendégszerepelt Szentpétervárott, Párizsban, Londonban és New Yorkban is. 1896-tól 1902-ig a bécsi Operaház első táncosaként működött. Innen szerződött 1902. szept.-ben a m. Operaház, amelynek balettagy.-ét 1915-ig vezette. Működése során kiváló szólistákat – *Balogh Szidi*, *Nirschy Emilia*, *Pallay Anna*, *Brada Ede*, *Nádasi Ferenc* – képzett és a balettkart is európai színvonalra emelte. Ötletgazdag, igényes formanyelvű, ragyogó színpadi érzékkel megalkotott művei meghatározó szerepet játszottak a hazai balettlélés formálásában. Bp.-en 20 táncjátékot vitt színpadra, ebből 18-at új koreográfiával. 1915-ben megvált az Operaháztól és Olaszországban szervezett társ.-ot *Koreográfiai Pasztellek* néven, amely két évig működött. A továbbiakban Párizsban – 1918-ban, majd 1922-től 1929-ig az Opera balettkiskolájának ig.-jaként, 1927-től 1929-ig az Opera koreográfusaként –, Milánóban és Rómában működött. 1935-ben vonult vissza. F.K. *Művészfurfang* (1903); *A törpe gránátos* (1903); *Csodaváza* (1908); *A havasi gyopár* (1911); *Castor és Pollux* (1918); *La Tragédie de Salome* (1919). – Ir. Körtvélyes Á.: G. M. balettmester operaházi működése (A magyar balett történetéből, 1956); Nádasi F.: G. M. (Táncművészeti Dokumentumok, 1984).

Gulácsy Albert (Koložsvár, 1918. jan. 22.–): színész. A koložsvári Thália stúdiójában tanult 1936–38-ban, majd egy évig a bukaresti Alhambra revüszínház tagja volt. 1939-ben az aradi, 1940-ben a koložsvári társ.-ban játszott. 1943-tól 1973. jan. 1-jén történt nyugdíjazásáig a nagyváradi egy. tagja volt. Pályájának első évtizedében operettbonviván volt, később repertoárjában a zenés és prózai darabok hős- és hősszerelmi szerepei váltakoztak. F.Sz. *Jancsi* (Kacsoh P.: János vitéz); *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Tipătescu* (Caragiale: Az elvesztett levél); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente).

Gulácsy Antal; *Gulácsi* (?–?): színházberlő, mecénás. Álmosdi földbirtokos, aki 1810 nov.-étől 1914 febr.-jáig bérelte a debreceni színházat. A társ. könyvtárát és szcenikai készleteit nagy költséggel pótolta, hogy függetlenítse őket Koložsvár színészetétől. Az 1811-ben leégett nyári játszóhely helyébe az ún. Vargaszínben alakított ki ideiglenes színházat, amely 1835-ig működött. 1815-ben tervezet készített egy Szabolcs-Szatmár megyei vándortárs. felállításáról, amely nem valósult meg.

Gulácsy Lajos (Bp., 1882. okt. 12.–Bp., 1932. febr. 21.): festőművész. Bp.-i, római, firenzei és párizsi tanulmányok után – visszatérve a fővárosi művészeti életbe – alkalmasszerűen érdeklődést mutatott a színházi díszlettervezés iránt is. Így tervezett színpadképeket a *Thália Társaság* és a Bárdos Artúr-féle *Új Színpad* előadásai számára 1904–1912 között. – F.T. Tadema: *A láthatatlan kormányos*; Strindberg: *Hattyúvér*.

Gulyás Dénes (Bp., 1954. márc. 31.–): énekes (tenor). 1973–78-ban a Zak-n tanult *Kutruć* Évánál és dr. *Sipos* Jenőnél. 1978-tól az Operaház ösztöndíjasa, 1979-től magánénekes. *Rinuccio* (Puccini: Gianni Schicchi) szerepében mutatkozott be. 1981-ben debütált a Carnegie Hallban, majd a nagy amerikai operaházakban, Houstonban, Dallasban, San Franciscóban. 1982-ben négy évre szerződött a New York-i Metropolitan, ahol az olasz énekes szerepében mutatkozott be R. Strauss *A Rózsalovag* c. operájában. Vendégszerepelt Hamburgban, a milánói Scalában, Genovában és Bonnban, Bartók *Cantata profanájának* szólistájaként Párizsban és Amszterdamban. Számos operalemez főszerepét énekli. A lírai tenor szerepek avatott tolmácsolója. Rendezéssel is foglalkozik (Gounod: Rómeó és Júlia). 1979-ben Parmában, 1981-ben a philadelphiai Pavarotti énekversenyen I. díjat nyert. Liszt Ferenc-díjas (1983), érdemes művész (1985). F.Sz. *Ferrando* (Mozart: Così fan tutte); *Don Ottavio* (Mozart: Don Giovanni); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Első fogoly* (Beethoven: Fidelio); *Ernesto* (Donizetti: Don Pas-

GULYÁS DÉNES *Kukely Júliával*
– Fenton (Verdi: *Falstaff*)

quale); *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Oronte* (Verdi: A lombardok); *Alfred* (Verdi: Traviata); *Herceg* (Verdi: Rigoletto); *Gabriele Adorno* (Verdi: Simone Boccanegra); *Rómeó* (Gounod: Rómeó és Júlia); *Rodolphe* (Puccini: Bohémélet); *Tom Rakewell* (Sztravinszkij: The Rake's Progress).

Gulyás Menyhért (Nagyvárad, 1875. jan. 29.–Bp., 1944. nov.): színész, rendező, színigazgató. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el. 1897-ben Szabadkán kezdte pályáját. Vidéki társ.-ok tagja volt: 1901–02-ben Sátoraljaújhelyen, 1903–04-ben Székesfehérváron, 1904–05-ben Marosvásárhelyen, 1905–1907 között Munkácon, 1907–08-ban Miskolcon, 1908-tól 1914-ig Kecskeméten játszott. Harcolt az I. világháborúban. 1916-tól 1919-ig a székesfehérvári, 1921–22-ben az újpesti, 1923–24-ben a szegedi, 1924–25-ben a pécsi társ. színésze és rend.-je volt. 1925-ben színig.-i engedélyt kapott. Kisebb városok mellett 1925–1931 között Nyíregyházán, 1927–28-ban Kecskeméten, 1928-tól 1933-ig Kaposvárott, 1930–1933 között Békéscsabán játszott társ.-ával. Ekkor nyugdíjba vonult. Jellemszerepeket alakított. F.Sz. *Pfefferkorn* (Lehár F.: A drótotstót); *Celestin* (Hervé: Nebáncsvirág); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Wallenstein* (Kálmán I.: Tatárjárás); *Metternich* (Rostand: A sasfiók). F.R. Gounod: *Faust*; Rostand: *A sasfiók*; Verdi: *Az álarcosbál*; Capek: *R.U.R.*; Mascagni: *Parasztbecsület*.

Gulyás Zoltán (? , 1958. jún. 10.–): színész. 1980-ban a Madách Színházhoz szerződött. 1983 óta a kecskeméti Katona József Színház művésze. F.Sz. *Boross Sándor* (Hernádi Gy.: Királyi vadászat); *Salarino* (Sh.: A velencei kalmár); *Főpolgármester* (Hauptmann: Naplemente előtt).

Gurbán János (Hajdúnánás, 1956. máj. 15.–): énekes (bariton). Énektanulmányait magánúton *Révhegyi* Ferencnével és *Mircea Breazu*nál végezte. 1982–89-ben a Szegedi Nemzeti Színház, 1989-től az Operaház magánénekes. Az olasz repertoár bari tonszerepeinek hozzáértő tolmácsolója. F.Sz. *Pizarro* (Beethoven: Fidelio); *Kothner* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Jochanaan* (R. Strauss: Salome); *Wozzeck* (Berg).

Gurnik Ilona (Zalaegerszeg, 1931. ápr. 12.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1953-ban egy évre a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött, majd 1954–1958 között a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1958-tól 1966-ig a debreceni Csokonai Színház társ.-ában lépett fel. 1966-tól 1971-ig fellépti díjas volt a Madách Színházban. Az 1971–72-es évadban a Békés Megyei Jókai Színházban szerepelt, 1991-ig a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. Tragikái szerepkörét értékes alakításokkal töltötte be. Jászai Mari-díjas (1963). F.Sz.

Júlia (Sh.: Rómeó és Júlia); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán).

Gurszky János (Vác, 1936. jún. 15.–): énekes (tenor). Zeneiskolai tanulmányait Vácott végezte, majd *Hoór-Tempis* Erzsébetnél tanult magánúton. 1967–70-ben az Operaház kórustagja, 1970–74-ben a Pécsi Nemzeti Színház, majd 1974–81-ben az Operaház magánénekes, 1981-től a Honvéd Művészegyüttes férfikarának szólistája. F.Sz. *Rodolphe* (Puccini: Bohémélet); *Monostatos* (Mozart: A varázsfuvola); *Hírnök* (Verdi: Aida).

Gusztinyi Júlia (?–Kolozsvár, 1849): énekes-színésznő. Pályáját a Pesti Magyar Színházban kezdte, vendégként, 1840. júl. 11-én lépett fel. 1843-ban operát is játszó társ.-ok tagjaként részt vett a pozsonyi országgyűlési előadásokon. 1844-ben Szabadka, 1845-ben Nagyvár, 1847-ben Nagybecskerek, 1848–49-ben Kolozsvár voltak pályájának fontosabb állomásai. Könnyebb lírai szopránszerepeket énekelt, népszínművek énekes szerepeiben játszott. F.Sz. *Laura* (Hirschfeld-Szerdahelyi J.: Tündérlak Magyarhonban); *Gianetta* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Zsuzsi* (Szigligeti E.: A rab); *Marcia* (Donizetti-Szerdahelyi J.: Marcia, az ezred lánya).

Gvozdanovics Júlia (Szabadka, 1827. febr. 8.–Bp., 1880. máj. 1.): színésznő. 1844-ben műkedvelőként lépett először színpadra Szabadkán, *Hevesi* Imre ig.-nál mint *Polakovicsné* (első férje: Polakovics Endre szabadkai ügyvéd volt). 1845 szept.-ében a Nemzeti Színházban, 1846-ban Miskolcon, 1846–47-ben Pécsen, 1847–48-ban Győrött szerepelt. 1850-ben Miskolcon játszott, mikor megözvegyült, és már mint *János* Emilné szerződött Kolozsvárra 1850. nov.-ben. 1851-ben Debrecen és Nagyvár, 1852-ben Arad, Kolozsvár, Temesvár; 1853-ban Nagyvár, Kassa, Miskolc és Kolozsvár voltak állomáshelyei. 1854 őszétől mint vendég lépett föl először Szegeden Latabár Endre társ.-ánál, és 1856-ig velük maradt. 1856-ban Nagyváradra *Szabó* Józsefhez ment, részt vett vele az ausztriai-pozsonyi turnén, őstől pedig az aradi szezonban. 1857–1859-ig ismét Latabár együttesében játszott. 1860-ban férjhez ment *Paulay* Edéhez. Télre Miskolcra mentek. 1863. szept. 1-jétől mindketten a Nemzeti Színházhoz szerződtek. 1879 nov.-ében halálos betegség döntötte agynak. A vidék első tragikájának, ill. drámai színésznőjének elismert ~ Pesten csak örökös második lehetett *Jókainé* Laborfalvi Róza mögött, annak ellenére, hogy vendégként 1855 óta többször is fellépett a Nemzeti Színházban. F.Sz.: *Desdemona* (Sh.: Othello); *Zrinyi Ilona* (Szigligeti E.: II. Rákóczi F. fogsága); *Lecouvreur Adrienne* (Scribe-Legonvé); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Kádasné* (Szigeti J.: Nagyrálató); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Ximena* (Corneille: Cid).

Gy

Gyabronka József (Bp., 1953. máj. 14.–): színész. Gimnazistaként 1969-től a Pincszínházban szerepelt. Már főiskolás korában gyakran fellépett a Madách Színházban, ahová 1975-ben, a SzAk elvégzése után leszerződött. 1993 óta Kanadában (Montreal) játszik. F.Sz. *Tom Sawyer* (Mark Twain); *Ben Mickering* (Lloyd Webber; Macskák); *Harold* (Colin Higgins: Maude és Harold).

Gyakorló Színésziskola (1891–1899): színészképző magániskola, melynek létrehozója *Bárfai* (Paczona) Antal színész volt. Nem sokáig vezette az iskolát, helyét *Fülöp* Sándor újságíró vette át, 1893-tól pedig a Népszínház művésze, *Solymossy* Elek irányította a ~ működését, amely 1899-ben végleg megszűnt.

Gyallay Ida: → *Feketéné* Gyallay Ida

Gyalogh Ödön György (Toponár, 1912. ápr. 28.–): színész. Jogi diplomát szerzett, majd *Rózsashegyi* Kálmán színiiskolájában tanulta a mesterséget. 1936-ban *Tolnay* Andor társ.-ával Kaposvárot, Sopronban, Székesfehérvárot, Ceglédet és Szentesen lépett fel. 1937–38-ban Pécsen és Szombathelyen játszott. 1941-ben a Vigszínház tagja lett. 1959 óta a Nemzeti Színház tagja. Eleinte lírai, szerelmes szerepekben volt sikeres, majd inkább epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Warwick* (Shaw: Szent Johanna); *Öreg Capulet* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Gyapjas István (Torda, 1919. dec. 4.–): színész. 1935-től amatőr színész és rend. volt Tordán. 1945-től 1953-ig volt a Szabadkai Népszínház tagja. Közelebb álltak hozzá a komikus és énekes szerepek, de játszott karakterszerepet is. F.Sz. *Balog deák* (Sárközi Gy.: Dózsa György); *Péter* (Török S.: Április); *Naszreddin Hodza* (Szolovjov: A csendháborító).

Gyapjas János (Torda, 1921. okt. 24.–): színész, rendező. A Szabadkai Népszínház megalapításakor, 1945-ben az együttes tagja volt. 1950-ig maradt Szabadkán, majd néhány év baranyai időzés után, ahol az ottani működő élet vezetésével, előadások rendezésével bízták meg, az 1953–54-es évadban a hivatásossá lett zrenjanini m. színházban szerepelt. 1955–1966 között az Újvidéki Rádió színészegyüttesének tagja, innen vándorolt ki Ausztráliába, ahol bekapcsolódott az ottani m. nyelvű színjátszásba. Főleg komikus zsánerfigurák, népi alakok sikeres megformálója. F.R. Kacsoh P.: *János vitéz*, *Móricz Zs.: Sári bíró*. F.Sz. *Tanító* (Háy Gy.: Tiszazug); *Gedi* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Brighella* (Goldoni: A hazug); *Sura* (Mihalkov: A vörös nyakkendő); *Per-*

rin (Molière: A botcsinálta doktor); *A falu csősze* (Kacsoh P.: János vitéz).

Gyapjas Mária; **Nagy** Mária (Torda, 1928. máj. 9.–): színésznő. A Szabadkai Népszínház megalapításakor, 1945-ben az együttes tagja. Itt 1950-ig játszott, majd néhány év baranyai tartózkodás után ahol a helyi műkedvelést segítette, egy évadra 1953–54-ben – a hivatásossá lett zrenjanini társ.-hoz szerződött. 1955–1962 között az Újvidéki Rádió színészegyüttesének tagja. 1964-től 1984-ig, nyugdíjazásáig a szabadkai Gyermekszínházban játszott **Nagy** Mária néven. Főleg naitaszerepeket alakított. F.Sz. *Rózi* (Szigligeti E.: Csikós); *Mari* (Molnár F.: Liliom); *Klementin* (Heijermans: Remény); *Évi* (Móricz Zs.: Ludas Matyi); *Terka* (Weigand J.: Kéz a kézben); *Erzsike* (Csepregy F.: Sárka csikó); *Ilonka* (Molnár F.: Delila).

Gyapjas Tibor (Özd, 1949. szept. 5.–): énekes (bariton). Magánúton tanult énekelni *Révhegyi* Ferenc-nénél és *Takács* Paulánál. 1976–82-ben az Operaház énekkari művésze, 1982–1986 között a debreceni Csokonai Színház, majd 1986-tól az Operaház magánénekes. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Biterolf* (Wagner: Tannhäuser); *Tonio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Alfio* (Mascagni: Parasztbecsület).

Gyapjú utcai Színház (1869–89): az utolsó pesti német színházi vállalkozás volt, amely a Gyapjú utcában (ma Báthory u. 24. sz.) működött. Nyitó előadása 1869. dec. 21-én ifj. Johann Strauss *Die blaue Donau* c. operettje volt. A ~ Bp. német ajkú közönségét elsősorban neves, német nyelvterületen működő vendégművészek (Adolf *Sonnenenthal*, Marie *Geistinger*, Friedrich *Haase*, Franz *Jauner*, *Bárkány* Mária, Charlotte *Wolter*, Alexander *Girardi*) meghívásával igyekezett megnyerni. 1885 nyarán a *Felek* Miklós és *Blaha* Lujza vezette városi színházi társ. játszott a ~-ban. A ~ adott otthont a meiningeni szintárs. bp.-i vendéjátékainak is 1875. nov. 9. és 13. között, ill. 1888 okt.-ében. A ~ német ig.-i: Heinrich *Hirsch* (1869–73), Franz *Kullak* (1873), Friedrich *Strampfer* (1873–74), Friedrich *Feldmann* (1874), Albin *Swoboda* (1874–78), Moritz *Morländer* (1878), Josef *Blau* (1878–79), Robert *Müller* (1879–82), Stanislaus *Lesser* (1882–89). A színházépület 1889. dec. 20-án leégett. – Ir. Binal: *Deutschsprachiges Theater in Budapest* (Wien, 1972).

Gyárfás Dezső (Csökmő, 1882. szept. 18.–Bp., 1921. jan. 17.): színész. Már gyermekkorában belekóstolt a színészetbe, mert megszökött otthonról, s különböző

társ.-oknál szerepelt. Nyomdászinas lett, majd 1901-ben elvégezte a Vígyszínház színiiskoláját. Pályáját Balasgyarmaton kezdte, de csakhamar visszatért Bp.-re, ahol 1901-ben a Tarka Színpadon, 1902-től a Fővárosi Orfeumban lépett fel színészként és kupléénekesként. 1904-ben a Kis Szinkör színésze és rend.-je is volt. 1916–17-ben a Népopera-ban, 1917-ben a Magyar, 1918-ban a Király Színházban játszott, de 1917-ben visszaszerződött a Fővárosi Orfeumhoz, amely 1919–1920 között Fővárosi Kabaré néven működött. 1920-ban a Scala Színházban is szerepet kapott. 1919-ben megválasztották a Magyar Artista Egyesület elnökévé. ~a pesti kabaré úttörőinek egyike volt. Ő teremtetette meg az aktuális kuplé műfaját. F.Sz. *Hoffmann Tamás* (Gábor A.: Dollárpapa); *Kosztics Ottó* (Bródy S.: A szerető); *Török Pál* (Lehár F.: Pacsirta). Könyve: *Orfeum. Egy színész élete.* (1920).

Gyárfás Miklós (Győr, 1915. dec. 6.–Bp., 1992. okt. 5.): drámaíró, főiskolai tanár. Pályáját színészként kezdte. 1945-ben a Haladás c. lap munkatársa lett; 1946–1948 között az Újholdnál dolgozott. 1949–50-ben az Új Világ irodalmi rovatát vezette. 1949-ben a Belvárosi, 1953-ban a Magyar Néphadsereg Színházának dramaturgia. 1951-től 1956-ig a Színház és Film-művészet c. folyóirat szerk.-je. 1951-től 1977-ig, nyugdíjba vonulásáig a SzAk dramaturgtanára. 1986-tól a veszprémi Petőfi Színház irodalmi vezetője. József Attila-díjas (1954). F.M. *Vásott apostol* (1948); *Hatszáz új lakás* (1951); *Kisasszonyok a magasban, Férfiaknak tilos* (1963); *Egérút* (1965); *Kényszerleszállás* (1966); *Dinasztia* (1971); *Utójáték Euripidészhez* (1978); *Hangok komédiája* (1985); *Képzőldök* (1986); *Mennyei riport* (1989). Könyvei: *Kis dramaturgia* (1954); *Színészkönyv* (1958); *Tanuljunk gyorsan és könnyen drámát írni* (1968); *A tettes mindig Oidipusz* (1978); *Volt egyszer egy színház* (1985).

Gyarmathy Ágnes (Bp., 1941. aug. 9.–): díszlet- és jelmeztervező. Színészként kezdett Pécsen, majd tanulmányokat folytatott a pozsonyi Képzőművészeti Akadémián. 1966–1968 között a szegedi, 1968-tól 1972-ig a debreceni, 1972–1978 között ismét a szegedi színház tervezőművésze volt. 1979–1981 között a kecskeméti, 1981-től 1988-ig a békéscsabai társ.-nál működött, majd tervezett Kecskeméten és a Népszínháznak is. Vendégként dolgozott több szabadtéri színpadnak, lengyel, csehszlovákiai, jugoszláviai, NDK-beli, szovjet színházak számára. A modern lengyel scenográfiai irányzatok ismerője, úttörője; szürrealista fantázia, gondolat- és érzelmegazdag színpadképek, jelmezek, maszkok, kellekék, festőiség és grafikai erőnyek jellemzik terveit. Munkácsy-díjas (1978). F.T. Sh.: *III. Richárd*; Ilyés Gy.: *A kegyenc*; Weiss: *Marat/Sade*; Krleža: *Golgota*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Darvas J.: *Vizkerezstől Szilveszterig*; Katona J.: *Ziska...*

Gyarmathi, Michel; Miklós (Balassagyarmat, 1908. jan. 13.–): díszlet- és jelmeztervező, rendező, színházigazgató. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán folytatott keramikusi, majd grafikus, később scenográfus szakon tanulmányokat. Az első állomás pályáján a Király Színház volt, ezt követően a Fővárosi Operettszínházban, a Budai Szinkörben és a Városi Színházban működött; elsősorban a zenés szórakoztató színházak, műfajok rendezése és scenográfiai feladatai érdekelték. 1933-ban Párizsban telepedett le, ahol pályája végéig a Folies-Bergère revűszínház grafikus, díszlet- és jelmeztervezője, rend.-je, műv.-i ig.-ja, részvénytulajdonosa. 1961-től ő rendezte Las Vegasban a Paris-Folies revüelőadásokat is. Scenográfiai művészetére a kiváló rajztudás, gazdag kolorit, izléses dekorativitás jellemző.

Gyarmati Anikó (Pilisborosjenő, 1908. ápr. 17.–): színésznő. 1928-ban szerzett diplomát a SzAk-n, majd *Alapi Nándor* Országos Kamara Színházához szerződött és főként vidéken lépett fel. 1933–34-ben az Új Színpad, 1936–37-ben a Bethlen téri Színház tagja volt. 1941–42-ben nem volt éves szerződésben. 1945-ben a Nemzeti Színház szerződtette. 1948–50-ben az Állami Madách Színház, 1950–51-ben a dunántúli Népszínház tagja volt. 1952–1962 között több vidéki városban lépett fel, majd visszaszerződött a Nemzeti Színházhoz, melynek 1969-ig volt tagja. Főleg drámai karakterszerepekben jeleskedett, de bármilyen epizódfigurát sikerrel alakított. A hatvanas évek végén a rádióban és a televízióban is szerepelt. F.Sz. *Terka* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Baradlayné* (Jókai M.–Hevesi S.: A köszívű ember fiai); *Fruzsina* (Molière: A fősvény).

Gyarmati Béla (Csanádapáca, 1935. aug. 26.–): újságíró, rendező, színházigazgató. Magyar-történelem szakon szerzett tanári diplomát. Először Nyíregyházán, majd a 60-as években Miskolcon volt újságíró, ahol fontos szerepet játszott a város kulturális, művészeti, elsősorban színházi életében. Ezért 1980-ban a Miskolci Nemzeti Színház ig.-jának választották. Innen ment nyugdíjba 1992-ben. F.R. Szilgigeti E.: *Liliomfi*; Dunai F.: *A nadrag*.

Gyarmati István (Margitta, 1929. jún. 25.–): színész. 1955-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd egyévi kolozsvári szereplés után visszatért Marosvásárhelyre, és végig a társ. tagja maradt. Kiváló vj.-i adottságokkal rendelkezik, Shakespearé bölcs bolondjainak szerepeit mintha rá írták volna. Van érzéke a kesernyész hangulatok, a fekete humor árnyalatai iránt. A tragikomédiák komplexebb alakjait, a metaforikus drámák, színpadi szövegek helyzetit és figuráit is megkapóan és hitelesen kelti életre. F.Sz. *Bolond* (Heltai J.: A néma levente); *Einstein* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Chupor Aladár* (Csiky G.: Búborékok); *Szalay* (Barta L.: Szerelmek); *Forintos* (Szabó L.: Hűség); *Malvolio* (Sh.: Vizkerezst).

Gyenes László (Monostor, 1857. márc. 7.–Bp., 1924. nov. 7.): színész. A SzAk-t 1878-ban végezte el. Rövid ideig Nagyváradon szerepelt, aztán Párizsba utazott. 1879–1882 között Kolozsvárott, 1882-től a Nemzeti Színházban játszott. 1909-ben a színház örökös tagja lett. Elsősorban intrikus szerepeket formált meg. A sántáni természetet nagy drámai erővel tette hitelessé. Természetes, szép beszéde művészetének egyik legfontosabb eleme, parasztszerepeinek alapvonása volt. Hatalmas szériákat ért meg egy-egy alakítása. Társadalmi drámákban is sikert aratott. 1920–24-ben a SzAk-n drámai gyakorlatot és beszédet tanított. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Tybal* (Sh.: Hamlet); *III. Richárd* (Sh.); *Edmund* (Sh.: Lear király); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája, ösbem.); *Mephisto* (Goethe: Faust); *Jago* (Sh.: Othello); *Cassius* (Sh.: Julius Caesar); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Bannai* (Szigeti J.: Rang és mód); *Baracs gazda* (Gárdonyi G.: A bor); *Számadó juhász* (Gárdonyi G.: Karácsonyi álom); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán).

Gyenes Lenke (Kiskunfélegyháza, 1928. ápr. 5.–): tanár, bábművész. 1951-től 1975-ig énektanár, 1975–1983 között a Fővárosi Tanács művészeti főelőadója volt. Tanárként bábcsoportokat vezetett. Sikeres műsoraik zenei anyagát *Kodály* Zoltán műveiből és a folklór dalkincséből merítette: *Görög Ilona* (1965), *Mátrai tükrös* (1966). A Békéscsabai Nemzetközi Bábfesztiválon e két előadással első díjat nyertek. 1979-ben UNIMA diszkovellével tüntették ki. Könyvei: *Bábos szakpróba* (1971); *Játék-egészség* (1973).

Gyenes Magda (Bp., 1925. jan. 5.–): színésznő. 1940-ben végzett *Rózsahegyi* Kálmán színiiskolájában, majd vidéken kezdte pályáját. 1944-ben *Köszegi* Géza szabadkai társ.-ától két évadra a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1946 őszén a Vidám Operett Színpadon szerepelt. 1951-től 1960-ig, majd 1964-től 1967-ig a Fővárosi Operettszínház szubrettje volt. 1960–1964 között a Petőfi Színházban játszott. Kiváló tánc tudásával, jó színészi képességeivel emelkedett a népszerű vezető művészek sorába. 1967 óta az USA-ban él. F.Sz. *Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sárika* (Lehár F.: Vándordíák); *Iduna* (Burkhardt: Tűzijáték); *Ninon* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Vilma* (Farkas F.: Vök iskolája); *Nelly* (Vacek: Jó éjt, Bessy!).

Gyenes Zita (Kanizsa, 1961. jún. 23.–): színésznő. Az 1980–81-es évadban a szabadkai Gyermekszínházban játszott, majd beiratkozott az Újvidéki Művészeti Akadémiára, ahol 1985-ben végzett *Virág* Mihály osztályában. Ezután a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, ahonnan 1988-ban elment Svédországra. F.Sz. *Tóth Mari* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Mari-val); *Leányka* (Csáth G.–Franyó Zs.: A varázsló); *Antónia* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja).

Gyenge Anna; Miklósvári (Kézdivásárhely, 1894. márc. 20.–?): színésznő, énekesnő (szoprán). Kolozsvárott és Csíkszeredán járt iskolába, majd 14 éves korában beiratkozott *Rákosi* Szidi színiiskolájába. 1911-ben *Krecsányi* Ignác szerződtette. Iluska szerepében lépett először színpadra Kacsóh P.: *János vitéz* c. daljátékában. 1912-ben kivándorolt az USA-ba, ahol folytatta énektanul-

mányait. A *Heltai* Árpád vezette Állandó Magyar Színház tagjaként rendszeresen operett főszerepeket játszott, és szolista volt a Radio City Music Hallnak. 1920-ban drámai szoprán szerepkörben szerződtette a Metropolitan Opera House, ahol *Musette* (Puccini: Bohémélet) szerepében mutatkozott be. 1925-től Európa híres operaszínpadain lépett fel az operairódalom szoprán-főszerepeiben. Bécs, Drezda, Berlin, Párizs, Varsó, Kairo, a milánói La Scala és a londoni Covent Garden közönsége ünnepelte. 1930-ban visszatért az USA-ba, ahol Stokowsky vezényletével *Marie* szerepét énekelte Alban Berg *Wozzeck*-jében. Mo.-i vendég szereplései a m. zenei élet kiemelkedő eseményei voltak. (1934-ben Puccini: Pillangókisasszony, 1935-ben Gounod: Faust.) Visszavonulása után Philadelphiában tanított. 1974-ben még volt róla híradás. F.Sz. *Mme Butterfly* (Puccini: Pillangókisasszony); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Aida* (Verdi); *Tosca* (Puccini); *Turandot* (Puccini); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Lucy* (Jacobi V.: Leányvásár).

Gyenge Árpád (Asszonyvására, 1925. dec. 13.–Bp., 1979. júl. 1.): színész. 1945-ben Pécsen kezdte pályáját, majd Sopronban és Debrecenben játszott. 1949-ben az Állami Bányász Színházhoz került, 1950-ben pedig a Madách Színházhoz, melynek haláláig tagja maradt. 1954-től távoktatás keretében végezte a SzAk-t. Epizodista, hamiskásan rokonszenves karakterek kitűnő megformálója volt. Tvj.-ok, filmek epizód szerepeit alakította. Jászai Mari-díjas (1968). F.Sz. *Candy* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Imok* (Achar: A bolond lány); *Tanfolyag* (Gogol: A revizor).

Gyergyai István (Ungvár, 1898. nov. 10.–USA, 1973. dec. 26.): színész. *Rózsahegyi* Kálmán színiiskolájából 1926-ban a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek 1929-ig volt tagja. 1930–1934 között a Magyar, a Király és a Belvárosi Színház tagja volt, de fellépett a Pesti Színházban és a Terézkörúti Színpadon is. Eleinte sihedereket játszott, majd 1933–34-ben komikus szerepkörre átszerződött a Vigaszínházhoz. Kabarékban is szerepelt. Gyakran járt külföldi turnékon, Berlinben, Bécsben, Londonban, Párizsban. 1939-ben feleségével, *Kun* Magdával Londonba költözött, ahol népszerű táncos-énekes komikus lett. 1941-től *Steve Geray* művésznéven Hollywoodban filmepizodista volt. 1970-ben látogatott először Mo.-ra. F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kamarás* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Nagy úr* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig).

Gyermán Tibor (Magyarcsenye, 1955. okt. 4.–): színész, bábszínész. 1977-ben szerződött a szabadkai Gyermekszínházhoz, amelynek jelenleg is tagja. Sokat játszik mind a m., mind a szerbhorvát nyelvű előadásokban. F.Sz. *Zsivány* (Deák F.–Franyó Zs.: A zsvány); *Aladdin* (Sirole: Aladdin és a csodalámpa).

gyermekszerep: színpadi műben előforduló olyan szerep, amelyet gyermekszereplővel (*gyermekszínésszel*) lehet eljátszatni. A terjedelmesebb és kidolgozott színészi alakítást kívánó ~et gyakran fiatal, felnőtt színész(nő) játssza. A klasszikus m. színpadi irodalomból pl. *Soma* (Katona J.: Bánk bán), *Kimón* (Madách I.: Az ember tragédiája), *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig).

gyermekszínész: hivatásos színházakban rendszeresen színészi feladatokat ellátó gyermekszereplő. ~ként régebben elsősorban a színházban élő, felnövő színészgyermek léte fel. Voltak csak ~ekből álló → *gyermekszínházak* is.

gyermekszínház: 1. rendszeresen gyermekközönség részére játszó hivatásos színház. Műsorára, a nézők életkori sajátosságait figyelembe véve, különböző színjáték-

GYENES LÁSZLÓ – *Lucifer*
(*Madách I.: Az ember tragédiája*)

tipusokat (mesejáték, zenés mesejáték, bábjáték stb.) vesz fel. A ~ak célja a szórakoztatás mellett a színházkultúra befogadására való felkészítés, nevelés is; fontosabb ~ak: *Munkások Gyermekszínháza* (1919); *Belvárosi Színház Gyermekszínháza* (1935 k.); *Úttörő Színház*; *Bartók Gyermekszínpad*; *Budapesti Gyermekszínház*; *Arany János Színház*; *Nevesincs Színház*; 2. A 17–18. sz.-i mutatványos gyermekszíntárs.-októl (melyekben felnőtt szerepekben is gyermekszereplők léptek színre) kezdve létező, gyermekszínezékből álló társ.-i forma, amely nemcsak kortársaitól álló közönségnek játszik. A ~ak legutóbbi virágkora a 20. sz. első felében volt, de ma is létező típus. – A gyerekeket foglalkoztató jelentősebb ~ak: 1870–? *Kratochvíll Ferenc* társ.-a; a *Feld* család gyermekszínházai, 1880–1916? *Fővárosi Gyermekszínház* (Feld-féle gyermekszínház néven is); 1916–28? *Modern Babaszínpad*, *Robicsek* Zoltán ig.-ával, mely Eleven Babák Művésztszövetsége néven is játszott; 1926–1943 között *Lakner bácsi Gyermekszínháza*; 1931–32, *Meseszínház Szili Kovács László* ig.-ával; ?–1925 *Vidám Gyermekszínpad Gál Herczeg Albert* ig.-ával és *Farkas Ferenc* műv.-i vez.; ?–1928 *Belvárosi Gyermekszínpad Kincses László* ig.-ával. Ma is működő együttesek: 1984– *Napsugár Gyermekszínpad Kalmár Tibor* vezetésével; *Harlekin Színpad*, *Cilinder Színpad* stb.

Gyermekügyi kiállítás (1923. jún.–júl.): a Gyermekegészségügyi Társaság által szervezett kiállítás a Műcsarnokban, melynek keretében *Blattner Géza* és *Németh Antal* egy hónapon keresztül napi két bábéledást tartott. A gyerekek részére a *Ludas Matyit*, a felnőtteknek az eredeti *Faust* bábjátékot adták, *Róna László* fordításában. Míg a Casperl-figura kesztyűs báb volt, a többi bábbal itt alkalmazta *Blattner* billentyűs marionettjeinek első változatát. Az előadások előzménye *Blattnernek* a Gyermektanulmányi társaság keretében 1921-től végzett bábos tevékenysége volt, amelynek során *Mohácsi Jenő*, *Balázs Béla* és mások darabjait mutatta be. Ezek az előadások a hazai művészi bábjáték megteremtésére tett jelentős kísérletek voltak, hatásuk megmutatkozott az *Arc-en-Ciel* bábegy. előadásaiban. – Ir. *Németh A.*: Művészi bábjáték-törékvéskész hazánkban. A bábjátszás Magyarországon (1955).

Gyimesi Kálmán (Csenger, 1933. máj. 13.–): énekes (bariton). 1957–62-ben a Zak ének- és operaszakán tanult *Lendvay Andornál*, majd 1962-ben *Gina Cignanál* Olaszországban, 1962 óta a Szegedi Nemzeti Színház magánéneke. Széles körű repertoárja egyaránt felöleli a klasszikus-romantikus és modern operák főszerepeit. Sikeres vendégszerepelt Ausztriában, Belgiumban, Németországban, Olaszországban és a szomszédos országokban. Liszt Ferenc-díjas (1969), Bartók Béla-Pásztory Ditta-díjas (1989), érdemes művész (1982). F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Don Carlos* (Verdi: A végzet hatalma); *Almaviva* (Mozart: Figaro házassága); *Don Giovanni* (Mozart); *Guglielmo* (Mozart: Così fan tutte); *Marcel* (Puccini: Bohémélet); *Scarpia* (Puccini: Tosca).

Gyimesi Pálma (Bp., 1922. dec. 18.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1944-ben a Győr–Sopron Színházhoz szerződött, majd 1945-ben a Budai Színház tagja lett. Ennek megszűnése után egy beugrás révén került a Pódium Kabaréhoz. 1951-től a Magyar Néphadsereg Színházának tagja volt, 1955-ben pedig a József Attila Színházhoz szerződött. Ezután a Miskolci Nemzeti és az egri Gárdonyi Színházban játszott. 1964 óta ismét a Vígyszínház tagja. F.Sz. *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy); *Marcella* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Marianne* (Molière: Tartuffe); *Paula* (Örkény I.: Macskajáték).

Gyimesi Tivadar (? , 1927. dec. 19.–): színész. 1950-ben, a SzAk elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1957–1959 között az Állami Déryné Színházban lépett fel. Az 1959–60-as évadban a debreceni Csokonai Színházban szerepelt. 1960-ban a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött. Közben fellépett a Nemzeti és az Állami Déryné Színházban is. 1967 óta a Thália (később Arizona) Színház tagja. F.Sz. *Robinson doktor* (Twain: Tom úrfi kalandjai); *Tivadar* (Petőfi S.: Tigris és hiéna); *Török István* (Eisemann M.: Bátya sántány 77.); *Herbert Mayer* (Fedor Á.–Szilágyi Gy.–Rátonyi R.: Miss Arizona).

Gyólay Viktória (Szeged, 1927. febr. 16.–): színésznő. 1947-ben végezte el a Szegedi Zenekonzervatóriumot. 1947–1949 között a Szegedi Nemzeti Színház operatárs.-ának tagja. 1949-től 1980-ig a kecskeméti Katona József Színház művésznője. Primadonna-szerepekben vált népszerűvé. Jászai Mari-díjas (1963). F.Sz. *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Adina* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Mrs. Pogson* (Maugham–Szene I.–Nádas G.: Imádok férjhez menni).

gyorsöltözés: a színpalak mögötti jelmezváltás, mely a jelenések közti rövid idő miatt nem az öltözőben történik. Neha külön helyet, rendszerint segítő személyzetet igényel.

Gyökössy Zsolt (Körösladány, 1929. jún. 8.–): rendező. A SzAk elvégzése után 1952-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. 1955-től a kecskeméti Katona József, majd a Szegedi Nemzeti, 1958-tól a győri Kisfaludy Színház, 1961-től a Tarka Színpad és a Kamara Varieté rendezője volt 1977-ig. Ezután vendégként rendezett Kaposváron, a Fővárosi Operettszínházban és a Vidám Színpadon. F.R. Sh.: *Hamlet*; Sh.: *Szentiványi álom*; Illyés Gy.: *Az ozorai példa*; Ábrahám P.: *Viktória*; ifj. J. Strauss: *A denevér*; Fejér I.: *Folytassa Hacsek!*; Kibédi E.: *Önarckép variációkkal*. F.M. Pillangó (Móricz Zs. műve alapján); *Autóstop* (Bedő I.-nal).

Gyöngyi Izó (Miskolc, 1860. márc. 28.–Bp., 1923. dec. 5.): színész, színigazgató. Még gimnáziumi éve alatt, 1876-ban Simontornyan lépett színpadra. 1878-ig több kisebb vidéki társ.-tal játszott és turnézott, amikor *Latabár Dezső* Erdélybe szerződtette elsőrendű színésznek. Ezután *Károlyi Lajos* társ.-ának tenor kardaloka. 1879-ben Miskolcon és Szatmárt játszott a társ.-tal. 1880-ban Temesváron, 1881-ben Aradon, 1882-ben Miskolcon, 1883-ban Nyíregyházán, 1884–86-ban Debrecenben, 1886–87-ben Pozsonyban lépett fel. 1887–90-ben a Népszínház tagja, 1890–91-ben a debreceni színház társig.-ja volt. 1891–95 között *Krecsányi Ignác* társ.-ához került. 1896-ban *Leszkay András*nál Aradon játszott, majd 1897–1901 között a Vígyszínház tagja volt. 1901-ben Kolozsvárra, 1902-ben Pécsre, 1903-ban a Király Színházhoz szerződött. 1904-ben *Feld Mátyással* az Óbudavárban a nagy Varieté színpadot bérelte, majd *Guti* Somával gyermekszínházat szerveztek a Royal Szálló dísztermében. 1906–07-ben a Magyar Színház tagja volt, de fellépett a Nemzeti Színházban is. 1908–1910 között *Zilahy Gyulánál* volt Debrecenben. 1911-ben az Operaház sűgője lett. 1917-től 1920-ig a Magyar Színháznál működött. 1920-ban a Scala Színház, majd 1922-ig a Király és a Magyar Színház tagja volt. 1923-ban nyugdíjba vonult. Nagy sikerei voltak tréfas zsidó szerepekben. Egy jellemzés szerint „üres zsebű, de gazdag lelkű trubadúr” volt. F.Sz. *Goldstein Számi* (Kövessey A.: Az új honpolgár); *Bódi* (Follinus A.: Nani); *Passpartout* (Török R.: Utazás a föld körül); *Quicky Tóbiás* (Millöcker: Szegény Jonathan). Drámái: *Irma öröksége* (1893); *Horobágyi virtus* (1894). Könyve: *Színész egy felszáradon át* (1921).

Gyöngyösi Gábor (Szatmárnémeti, 1935. szept. 20.–): dramaturg, rendező. Történelem-filozófia szakon végzett Kolozsvárott a Bolyai Tudományegyetemen. 1965–1984 között a szatmári Északi Színház dramaturgja és rend.-je. Ő alkalmazta színpadra és rendezte Kocsis István drámát a szatmári színpadon, a *Megszámoltatott fákat, a Tárlat az utcán*t, a *Bolyai János estjét* és a *Megkoszorúzott* c. Jászai-monodramát. 1986-ban áttelepült Mo.-ra, 1987 őszétől a miskolci *Déli Hírlap*nál, majd az *Észak-Magyarországnál*, illetve a *Napjaink* c. újságoknál olvasószerkesztő. 1991-től a *Holnap* c. folyóirat színházi rovatvezetője is.

Gyöngyösi Pál (?-Bp., 1881. aug. 12.): színész. 1827 óta volt a pályán. Középtárs.-okban foglalkoztatták karénkesként és titkárként. Részt vett az 1843. évi országgyűlési társ.-ban. Székesfehérvár, Esztergom, Marosvásárhely, Szeged, Miskolc, Pécs voltak pályájának fontosabb állomásai. Az 1860-as évek végén jobbra színházi pénztáros volt, többek között 1871–1881 között a Nemzeti Színházban. Pályafutása során a kedélyes apa-szerepért látta el. F.Sz. *Balfy* (Kisfaludy K.: A kérelek); *Leopold főherceg* (Birch-Pfeiffer: Bársonypipő).

Gyöngyössi Katalin (Sátoraljaújhely, 1940. jún. 15.–): színésznő. 1963-ban a SzAk elvégzése után a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött, majd egy évadot a Miskolci Nemzeti, az ezt követő kettőt pedig a József Attila Színháznál töltötte. 1972 és 1978 között ismét Miskolcon, 1979-től 1981-ig a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1981-től a győri Kisfaludy Színház tagja. Érzelemgazdag alakításai főként nagy tragikus szerepekben arattak sikert. Jászai Mari-díjas (1977). F.Sz. *Lavinia* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Nyina* (Csehov: Sirály); *Monna Vanna* (Maeterlinck); *Olga* (Csehov: Három nővér).

Győr színészete: a 17. sz. első harmadától kezdve vannak adatok színjátszásról: 1629-ben iskoladrámákat adtak elő a jezsuiták, 1724-től pedig az evangélikusok. 1780–1794 között papnevelő intézet diákjai tartottak előadásokat, köztük Fehér György két darabját is bemutatták. 1742-től kezdve több ismert német vándortársulat – Wahr, Rössel, Schertz, Kuntz együttese – látogatta a várost. A Fehér Bárány fogadóban léptek fel. 1768-ban Felix Berner nyári színikört építtetett. 1783-ban E. Schikaneder, a *Varázsfuvola* librettistája látogatótárs.-ával be. 1784-ben újabb faszínház épült, és így a német együttesek rendszeresen látogathatták a várost. Ez idő tájt télen a volt jezsuita refektóriumban léptek fel. 1798-ban Josef Reinpacher kávéház-tulajdonos Győrszigeten kőszínházat emeltetett, amely 1927-ig állt fenn. Az új épületet *Paraskovits* társ.-a avatta fel 1799-ben. – Az első m. színészek, az Erdély felől érkező pesti együttes tagjai, Benke József vezetésével 1811-ben jelentek meg Győrött. Ugyanabban az időben Ferdinand Raimund társ.-a játszott négy évadon át a városban. 1817–18-ban Balog Istvánék társ.-a vendégeskedett itt. Az 1830-as években a színházat erősen átalakították, és 5–600 fő befogadására tették alkalmassá. 1840-ben Kovács Pál orvos, drámairól kezdeményezésére Magyar Színpártoló Egyesület alakult. A német–magyar párhuzamosság azonban továbbra is fennállt. 1847–1850 között id. Károlyi Lajos, Szuper Károly, Gócs Ede társ.-ai váltották egymást. Hetényi József együttesénél 1856-ban Molnár György volt a rend. 1880-ban újabb Színpártoló Egyesület alakult. 1885-ben pedig végleg megszűnt a német nyelvű színjátszás. 1886-tól ~ Somogyi Károly igazgatása alatt a pozsonyi színikerülethez tartozott. 1902-től kezdve viszont a Sopron–Szombathely–Pápa kerület keretében kapott a város folyamatos színházi ellátást. Győri Színházi Lap indult. A színigazgatók ettől kezdve több évad-

don át is visszatértek; így Mezei Béla (1902–1911), Patek Béla (1911–19), Somogyi Kálmán (1920–27), majd 1927-től Faragó Sándor. Ő azonban ismét kezdetleges körülmények közé került, mert a régi épületet 1927-ben lebontották. Csak 1937-ben készült el egy volt tejüzemi csarnok átalakításával egy hangversenytermet és egy színháztermet magába foglaló városi művelődési ház. 1939-től ~ a cseretársulati rendszerbe épült be. Ekkor Thuróczy Gyula, Kőszegi Géza, Szalay Károly és Körösi Zoltán, 1945–1949 között előbb Horváth Gyula, majd Putnik Bálint társ.-ai látogatták a várost. 1949-ben az Állami Dunántúli Tájszínház központja lett Győr, amely egy év múlva a győri Kisfaludy Színház nevet vette fel. – Ir. Koltai V.: Győr színészete, I–II. (Győr, 1889–1890); uő.: Kovács Pál élete és működése. (Győr, 1889); Lám F.: A győri német színészet története 1742–1885 (Győr, 1938).

Györfly András (Székelyudvarhely, 1952. máj. 1.–): színész. 1975-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház szerződtette. Impozáns termete erőteljes, határozott egyéniséggel, változatos jellemformáló készséggel párosul. Sikerral elevenít meg hősi figurákat, mitológiai és történelmi alakokat, összetett jellemeket, de tud elbűvölően játékos is lenni. Humora csattanós, telibe talál. F.Sz. *Edmund* (Sh.: Lear király); *Bánk bán* (Katona J.); *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Oresztész* (Euripidész: Elektra); *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Aron* (Madách I.: Mózes); *Paratov* (Osztrovszkij: Hozomány nélküli lány); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Uri muri).

Györfly Antal (Gyergyóremete, 1831–Rozsnyó, 1875. márc. 22.): színész, színigazgató. 1848-as honvéd. 1850-ben lépett színpadra. Előbb jellemszínész, majd közel tízévi működés után igazgatásba kezdett. Társ.-ával a kisebb vidéki városokat látogatta nagy elismerés mellett. Az első olyan ig.-k közé tartozott, akik szerződésben rögzítették tagjaik fizetését. Leginkább Erdélyben működött. Neje *Perassino* Erzsébet (Udine, 1841. dec. 3.–Újpest, 1907. aug. 14.), ki 1851-től hősnő és anya szerepeket játszott, élete végéig hűséges társa és segítője volt. 1873-ban feloszlatták együttesüket, és Hubay Gusztávhoz szerződtek.

M.A. 1869–70: Székelyudvarhely, Brassó; 1870–71: Gyergyószentmiklós, Marosvásárhely; 1871–72: Csíkszereda, Szerdaudvarhely, Nagenyed; 1872: Gyulafehérvár, Hátszeg, Szászváros; 1873: Türkeve, Mezöke-resztúr, Hajdúnánás, Újfehértó; 1873–74: Hubay Gusztáv; 1874: Bíró Sándor.

Györfly György (Kaposvár, 1920. ápr. 24.–Bp., 1984. nov. 14.): színész. 1943-ban a SzAk elvégzése után egy évre a Nemzeti Színház ösztöndíjasa lett. Ezután a Pécsi Nemzeti, a szolnoki Szigligeti, a győri Kisfaludy, a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1957-től a Vigaszínház, 1964-től haláláig a Nemzeti Színház művésze volt. F.Sz. *Pierre Bezuhov* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Kreón* (Szophoklész: Antigone, Oidipusz király); *Borbíró* (Móricz Zs.: Uri muri); *Gara nádor* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Myska bán* (Katona J.: Bánk bán); *Besszozs* (Sütő A.: A szuzai menyegző).

Györfly László (Bp., 1940. okt. 2.–): színész. 1965-ben a SzAk elvégzése után a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1969-től a Miskolci Nemzeti, 1971-től a debreceni Csokonai, 1978–83-ban a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. 1984 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Szergej* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Próbakő* (Sh.: Ahogy tetszik); *Gróf Csatáry István* (Fejes E.: Vonó Ignác). F.M. *Gyűjtőszinór* (színmű, 1982).

György Ágnes (Bp., 1927. júl. 8.–): dramaturg, rendező. A SzAk dramaturg és rendező szakán végzett 1952-ben, ezután a Magyar Színházi Intézet munkatársa lett, majd az Állami Déryné színház dramaturgja volt 1956-ig. 1957-től a Magyar Televízió, majd a szolnoki Szigligeti, 1964-től a győri Kisfaludy, 1976-tól 1979-ig a Bp.-i Gyermekszínház tagja. Ezután 1986-ig a Fővárosi Moziüzemi Vállalat munkatársa, 1986-tól 1991-ig az egri Gárdonyi Géza Színház dramaturgja volt. F.M. *Bohócparádé; Karácsonyi ének; Nem bánok semmit sem; Zorba; Nygyven fok ámyékban; Szörnök maci; Beszterce ostroma* (színművek, mesejátékok, színpadi adaptációk); *Ez is szerelem* (Győr, 1985).

György Ilona (Pest, 1871. aug. 19.–Bp., 1943. ápr. 30.): színésznő. 1891-ben végezte el a SzAk-t. 1893–96 között a Nemzeti Színház tagja volt. Ezután Kassán első osztályú vidéki társ.-oknál játszott tíz évig. 1907-ben visszatért a Nemzetihez, melynek 1913-ig tagja maradt. Humora és karakterizáló készsége főként a vígjátéki figurák megformálásában érvényesült, de színművek epizód szerepeiben is maradandót nyújtott. F.Sz. *Leona* (Hauptmann: A bunda); *Miss Hobbs* (Jerome K. J.); *Blanquette* (Bataille: A botrány); *Blumegen grófnő* (Szomory D.: A nagyasszony); *Calpurnia* (Sh.: Julius Caesar).

M.A. 1896–98: Kolozsvár; 1898–1905: Kassa, Pozsony, Sopron; 1905: Temesvár.

György János (Keszthely, 1953. márc. 6.–): színész. 1971-ben az Állami Déryné Színházban kezdte pályafutását, majd 1974-ben a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1983-tól a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. F.Sz. *Anselmo* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Ridolfo* (Goldoni: A szerelmesek); *Jakab* (Molière: A fősvény).

György László (Etes-Bányatelep, 1923. aug. 1.–Bp., 1986. máj. 12.): színész. 1948-ban a SzAk elvégzése után a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1949-től a debreceni Csokonai, 1950–1958-ig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt, közben az 1955–56-os évadban a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1959-től a Petőfi, 1961-től a Jókai színház, ill. 1963-tól haláláig a Thália Színház művésze volt. Alkata, izes beszéde különösen jól érvényesült népi figurák megteremtésében. Jászai Mari-díjas (1966). F.Sz. *Volpone* (Jonson); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Bicska Maxi* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *Börscök* (Illyés Gy.: Ozorai példa); *Tomaji plébános* (Örkény I.: Tóték).

Györgyfalvay Katalin (Bp., 1937. jan. 12.–): táncosnő, koreográfus, pedagógus. 1954–1956 között a Honvéd Művészegyüttes táncosa, majd 1957–1962 között a Novák Ferenc vezette Bihari Együttes társvezetője. Férjével, *Szigeti* Károllyal együtt 1962-ben átvették a Vasas Együttes irányítását, amely a hazai amatőr néptáncmozgalom vezető társ.-a lett. A kibontakozó koreográfusi tevékenységgel párhuzamosan ~ pedagógiai-módszertani tanulmányokat is végzett a gyermekek iskolai táncos oktatásának megalapozásához. 1970-ben oklevelet szerzett a SzAk kor. szakán, majd az ÁBI néptáncmozgalom vezető tanára lett. Az 1978-ban alakuló Népszínház Táncegyüttes vezetőjeként bontakozott ki sajátos, egyszerre intellektuális és érzékletes koreográfusi munkássága, amelyhez eligazítást adott több ízben deklarált ars poeticájával, mely szerint a táncalkotónak a „folklor szavaival” kell kifejeznie kortárs önmagát. E program jegyében mindig behatóan tanulmányozta a folklórt, de soha nem a dekoratív színpadi reprodukció céljával, hanem a belső indítékok kifejezésére. Számos – már a Vasas-műhelyben megszületett műve – tovább élt a Nép-

színház repertoárján, ám az egy. átalakulásával e koreográfiák eltűntek a színház műsorából. Erkel Ferenc-díjas (1975); érdemes művész (1984). F.K. *Montázs; Ostinato; Tusa; Változatok egy munkásmozgalmi dalra; Bújócska; Utcák és kiterők; Mintha; Commedia senza parole; Klarinét-zongoraszónata*.

Györgyfalvy Péter (Bp., 1943. ápr. 15.–): színész. A SzAk elvégzése után évente más-más vidéki színházban játszott. 1987-ben a Jurta Színház társ.-ához csatlakozott. 1988 óta szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Mercurio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Fortinbras* (Sh.: Hamlet); *Abel bácsi* (Móricz Zs.: Uri muri).

Györgyfi József (Pusztamonostor, 1939. márc. 25.–): énekes (tenor). Énektanulmányait magánúton Fodor János és Budanovits Mária irányításával végezte. 1969–72-ben a Honvéd Művészegyüttes kórusában énekelt. 1972-ben szerződött a kecskeméti Katona József Színházhoz. 1974–78-ban a debreceni Csokonai, 1978-tól a győri Kisfaludy Színház operatárs.-ának magánéneke. Operák és nagyoperettek tenor szerepeit egyaránt énekli.

Györgyi Anna (Kecskemét, 1967. júl. 2.–): színésznő. 1989-ben a SzAk elvégzése után a Madách Színházhoz szerződött. 1992-től szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Chaja* (Sobol: Gettó); *Irma* (Molnár F.: Az üvegcsipő); *Lótuszvirág* (Patrick: Teaház az augusztusi Holdhoz); *Gondos Eszter* (Tamási Á.: Énekes madár).

Györgyné Fischer Zsófia (? , 1859–Bp., 1905. szept. 16.): énekesnő (szoprán). Pályafutását Temesvárott kezdte, majd 1885-ben vendégként mutatkozott be az Operaházban, amelynek 1889-ig tagja maradt. Német színpadokon is fellépett, majd 1899–1903 között ismét Bp.-en, elsősorban drámai szerepeket alakított. Élete utolsó éveiben énektanárnő volt. F.Sz. *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Venus* (Wagner: Tannhäuser).

Győri Ernő (Körösgyires, 1925. aug. 16.–): színész. 1947-ben a Kolozsvári Nemzeti Színházban kezdte a pályáját. 1953-ban, a SzAk elvégzése után a Madách Színházhoz szerződött. 1969-től 1976-ig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Azóta nincs szerződésben. F.Sz. *Kádár István* (Molnár F.: Liliom); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán).

Győri Ilona (Fonyód, 1929. jan. 18.–): színésznő. 1948-ban a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz került. 1952-től egy évadot a Magyar Néphadsereg Színházánál töltött, majd a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. 1966-ban pedig a Magyar Szinkron és Video Vállalat tagja lett, innen ment nyugdíjba 1984-ben. Nagy tragikái erővel jeleníti meg a klasszikus drámairodalom hősnőit. Jászai Mari-díjas (1962). F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Elmira asszony* (Molière: Tartuffe); *Stuart Mária* (Schiller); *Josie Hogan* (O'Neill: Boldogtalan hold).

Győri Péter (Győr, 1963. márc. 16.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1986-ban a József Attila Színházhoz szerződött. 1989 óta a Thália (később Arizona, majd Művész) Színház tagja. F.Sz. *Zápor* (Tamási Á.: Ördögölő Józsiás); *Uccu Jóska* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci); *Künsterlich* (Vian: Mindenkit megnyúzunk).

Győri Állami Bábszínház: 1955-ben Szőnyi Kató vezetésével a budapesti Állami Bábszínház művészeiből alakult együttes. Külön állami támogatást sohasem kapott, a Kisfaludy Színház részlegeként működött és annak költségvetéséből tartotta fenn magát. Rövid fennállása alatt – a nehéz körülmények ellenére – határozott arculatot sikerült kialakítania, amely elsősorban a vásári bábjátékhagyományok nyomán született meg. Műsorán

népmese-feldolgozások és a meseirodalom klasszikusai szerepeltek: *János vitéz*, *Jancsi és Juliska*, Szilágyi D.: *Ezüstfúvolya*. A társ. 1958 tavaszáig működött, tagjai ezután visszatértek az újjászerveződő Állami Bábszínházhoz. Ir. Selmeczi E.: Világhódító bábok (1986).

Győri Balett: hazánk legfiatalabb balettegyüttese, a Kisfaludy Színház önálló tagozata. Az egy.-t az ÁBI-ben 1979-ben végzett balettnövendékek és a Maurice Béjart brüsszeli egy.-éből visszatért Markó Iván alapította. A társ. fennállásának első évtizedében döntően Markó Iván ún. táncszínházi műveit – egyfelvonásokat és egész estés kompozíciókat – mutatta be. Markó Iván szuggesztív előadói és együttesvezetői személyisége, Gombár Judit diszlet- és jelmezterveinek lenyűgöző hatása, s a táncosok rendkívül átélt előadásmódja révén az egy. rajongók táborát vonzotta Mo.-on, és turnéival nagy sikereket ért el világszerte. Markó Iván távozásával, 1990-ben a ~ első korszaka lezárult. Az irányítást ekkor az alapítók közül választott Kiss János vette át, Markó művei pedig saját kívánságára – lekerültek a repertoár-ról. Ir. Mészáros T.: Markó Iván táncszínháza (1984); Dienes G.: Balett vidéken 1945 és 1985 között (A színházi tánc története Magyarországon, 1989).

Győri Nemzeti Színház: az államosítástól, 1949-től Győr város színháza Dunántúli Népszínház néven működött Gál István igazgatásával. 1951-ben vette fel a színház a Kisfaludy Színház nevet. 1955-től 1958-ig Győri Állami Bábszínház néven bábegyüttest működtetett Szőnyi Kató vezetésével. 1973-ban kezdődött az új színház építése a Győri Tervező Vállalat tervei alapján. 1978. okt. 31-én nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. 1979-ben a frissen végzett ÁBI növendékek Markó Iván vezetésével létrehozták a *Győri Balettet*, amely szintén az új színházépületben lelt otthonra. A színház 1992. jan. 1-jétől vette fel a Győri Nemzeti Színház nevet. A társ. vezetője volt Várady György (1964–75-ben), Bor József (1983-tól 1992-ig), jelenleg Korcsmáros György az ig. A színház műsorát mindvégig a műfaji sokoldalúság jellemezte, próza, opera és operett egyaránt szerepelt a repertoáron. Ir. Cserhalmi I.: Győr színházának a felszabadulástól napjainkig (Győr, 1978); Ez is szerelem (A győri színház története 1945–75, szerk. György Ágnes; Győr, 1985); Sinay J. (összeáll. és szerk.): Győri Színházi Adattár (Győr, 1989).

GYŐRI BALETT – Orff– Markó: *A nap szerettei*

Györköös Kató (Tordaszentlászló, 1914. dec. 21.–): bábszínésznő. 1937-ben végzett a kolozsvári Színész-képző Stúdióban. 1939-ig a kolozsvári, a marosvásárhelyi, majd a szatmári színház tagja volt. 1941-ben a Békés Megyei Jókai, 1942-ben pedig a munkácsi színházhoz került. 1943-ban ismét Kolozsvárott játszott. 1945-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1950-től 1972-ig, nyugdíjba vonulásáig az Állami Bábszínház

A GYŐRI SZÍNHÁZ

tagja volt. Énekes, karakterszínész. F.Sz. *Galatea* (Suppé-Darvas Sz.–Gádor B.: Szerelmes istenek); *Énekesnő* (Darvas Sz.–Gádor B.: Pesti mesék); *Mostoha* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Cárné* (Szperanszkij–Jékely Z.: Világsszépe); *Boszorkány* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska).

Győrvári János (Tényő, 1921. szept. 16.–): színész. 1946-ban az Országos Színészegyesület színiiskolája elvégzése után vidéki társ.-oknál játszott. 1951-től a Déryné, 1957-től az egri Gárdonyi Géza, 1959-től a Békés Megyei Jókai, 1960-tól a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1986 óta ismét az egri Gárdonyi Géza Színházban szerepel. Előadóesteket tartott *Arany János*, *Petőfi Sándor*, *József Attila*, *Radnóti Miklós* műveiből. F.Sz. *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Wiggham* (Dreiser–Piscator: Amerikai tragédia); *Priamosz* (Giraudoux: Trójában nem lesz háború).

Győry Clotilde; **Lotti** (Bp., 1940. jan. 1.–): színésznő, énekesnő. Bp.-en zongoratanulmányokat, Kanadában 1969-ben közgazdasági főiskolát végzett. 1955-ben szerepelt először, *Abigail* szerepét játszotta. Scribe: Egy pohár víz c. darabjában. 1966 óta Kanadában él, 1978-tól a torontói Művész Színház tagja. 1982-ben, 1983-ban, 1984-ben a kanadai multikulturális színházi fesztiválokon díjakat kapott. F.Sz. *Viktória* (Ábrahám P.); *Sybill* (Jacobi V.); *La Tangolita* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdás-királynő); *Helénke* (Müller P.: Szomorú vasárnap); *Bobby* (Simon: Csalni tudni kell).

Győry Csaba András (Szatmár, 1944. jan. 6.–Sepsiszentgyörgy, 1989. okt. 20.): színész. A sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja 1968–1989 között. Hőseinek különös súlyt adott telt alkata, megfontolt mozgása, hangjának mély, meleg tónusa. Az emberségeséget éreztük alakításaiban. F.Sz. *János* (Illyés Gy.: Dupla vagy semmi); *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Andrej* (Csehov: Három nővér).

Győry Emil (Pélmónostor, 1937. aug. 10.–): színész. A SzAk elvégzése után 1961-ben Békéscsabára szerződött, 1963-tól a szolnoki Szigligeti Színház, 1964 és 1988 között a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1988 óta ismét a szolnoki Szigligeti Színház művésze. Értelmi és érzelmi összhangban lévő játéka tudatos szerepformálás eredménye. Jászai Mari-díjas (1974), érdemes művész (1980). F.Sz. *Dózsa Gergely* (Illyés Gy.: Testvérek); *Prospero* (Sh.: A vihar); *Titus Andronicus* (Sh.); *Bolond*, *Edmund*, *Lear király* (Sh.: Lear király); *Szarafanov* (Vampilov: A megkerült fiú); *Jaqes* (Sh.: Ahogy tetszik); *Don Apolinar Moscote* (García Márquez–Schwajda Gy.: Száz év magány); *Ekdal* (Ibsen: A vadkacsa).

Győry Franciska (Bp., 1940. jan. 8.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1962-ben a Pécsi Nemzeti Színház tagja lett, majd 1964-től 1969-ig a veszprémi Petőfi Színház művésznője volt. 1971-től 1979-ig legtöbbet az Irodalmi, később Radnóti Színpadon, ill. Színházban lépett fel, de szerepelt a Madách Színházban és a Madách Kamarában is. Az 1972–73-as évadban a Nemzeti Színház tagja volt. 1979-ben a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette. 1989-től szabadfoglalkozású művésznő. F.Sz. *Lia* (Gáspár M.: Hamletnek nincs igaza); *Julika* (Molnár F.: Liliom); *Ophélia* (Sh.: Hamlet); *Simiane bárónő* (Misima: Sade márkíné).

Győry Vilmos (Győr, 1838. jan. 7.–Bp., 1885. ápr. 14.): író, műfordító. Elbeszéléseket és verseket írt. Három népszínművét előadták a Népszínházban: *Nótás Kata*, *Az öreg béres*, *Jeles kompánia* (1879, 1881, 1883). Prózában, versben egyaránt kiváló fordító volt. *Shakespeare*-, *Molière*-, *Moreto*- és *Calderón*-fordításai jelentősek.

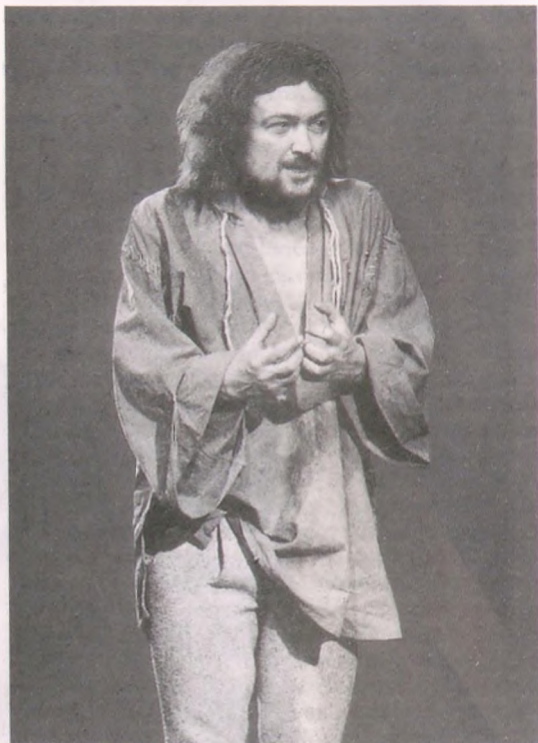
Győző Alfréd (Bp., 1882. okt. 28.–?): színész. 1907-ben lépett színpadra, hosszabb ideig aradi, bánsági társ.-okban szerepelt (*Szendrey Mihálynál*, *Róna Dezsónél*). Humorérzékkel, kifogástalan és figyelemre méltó jellemformáló készséggel is rendelkezett. Buffo és táncoskomikus szerepkörben nyújtott alakításai tetteék népszerűvé. Molnár Ferenc *A vörös malom* és *Harmónia* c. darabjaiban bizonyította tehetségét.

Győző Lajos (Bp., 1871. szept. 22.–?, 1936 után): színész. 1893-ban a SzAk-n diplomázott, majd *Pesti Ithász* Lajos társ.-ánál lépett színpadra. 1895-ben a Népszínház szerződtette. 1897-ben a *Színházi Lapok* munkatársa és a Magyar Színház, 1898-ban pedig a Vigszínház tagja lett, ahol 1926-ig mint megbecsült epizodista működött, majd nyugdíjba vonult. Tanított a Solymossy-féle színiiskolában is. A Magyar Színművészeti Lexikon munkatársa volt. Kitűnően szavalt. F.Sz. *Feledi Gáspár* (Tóth E.: A falu rossza); *Geckó cigány* (Potter: Trilby). Drámái: *Trónvesztett* (1896); *Megtört szívek* (1897); *A múlt* (1899).

Győző László (Szekszárd, 1918. máj. 9.–Bp., 1973. febr. 18.): színész, műfordító. 1941-ben, a SzAk elvégzése után Sátoraljaújhelyen kezdte pályafutását. 1945 után különböző pesti színházaknál játszott. A Magyar Színháznál kezdett, 1947-től 1949-ig a Nemzeti Színház, majd az Úttörő, a Fővárosi Operettszínház és a Magyar Rádió önálló társ.-ának tagja volt. 1963-ban a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette. Itt játszott haláláig. Népi alakokat formált meg hitelesen, bölcsességet sugározva. F.Sz. *Hunter* (Steinbeck: Lement a hold); *Reich bácsi* (Fejes E.: Rozsdatemető).

Gyukár Tibor (Bp., 1940. dec. 17.–): színész. *Rózsahegy*i Kálmán színiiskoláját végezte el, s a következő évadban felleptidíjas volt A Magyar Néphadsereg Színházában. 1959-től 1972-ig az Állami Déryné Színházzal

GYÖRY EMIL – *Bábjátékos*
(Illyés Gy.: *Dupla vagy semmi*)

bejárta az országot. Ekkor szabadfoglalkozású lett, és szinkronizálni kezdett. 1973-ban a győri Kisfaludy Színház szerződtette. 1976 óta a Vidám Színpad tagja. Színpadon főleg zenés, táncos, ill. humoros jellegű darabokban szerepelt, de láthattuk filmekben és tvj.-okban is. F.Sz. *Csónakos* (Molnár F.: A Pál utcai fiúk); *Titusz* (Nestroy: A talizmán); *Lukács* (Vaszary G.: Bubus). – Ir. Ez is szerelem (Irók, sorsok, 1966).

Gyulai Antal; *Péterfi* (Bp., 1911. júl. 18.–): színész. 1934-ben végezte el a SzAk-t, majd a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. A bp.-i Művész Stúdió, a Székelyföldi Színház, Nádasi József Kerületi Alföldi Társulata, az Országjáró Stagione Színház, a Magyar Színház voltak pályájának állomásai. 1949-től a Miskolci Nemzeti, 1952-től 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. Prózai és zenés játékokban egyaránt fellépett. F.Sz. *Gül Baba* (Huszká J.); *Lord Stanley* (Sh.: III. Richárd); *Bellièvre* (Schiller: Stuart Mária).

Gyulai Edit (Gyula, 1935. febr. 22.–): énekesnő (koloratúrsoprán). 1953–1958 között végezte el a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakát, majd 1958–61-ben a szaktanárképző és magánének szakot *Kerényi Miklós* György és *Bárdos Lajos* vezetésével. 1969–71-ben a debreceni Csokonai Színház, 1971-től 1979-ig a Pécsi Nemzeti, 1979–81-ben a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese volt. F.Sz. *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Marcellina* (Beethoven: Fidelio); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy).

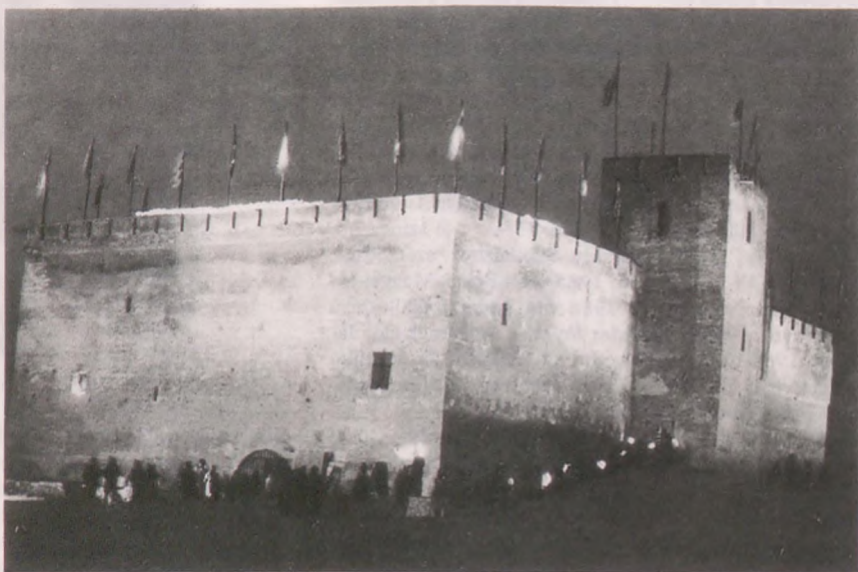
Gyulai Ferenc (? , 1817–Kolozsvár, 1866. dec. 6.): színész, színigazgató, rendező. *Gyulai Pál* bátyja. Eleinte hivatalnok volt Kolozsvárott és Marosvásárhelyen. 1843-ban Pozsonyban lépett először színpadra *Fekete Gábor* társ.-ában. Nem szívesen hagyta el Erdélyt, és amint lehetett, azonnal visszaszerződött oda. Leginkább Kolozsvárott aratott sikereket, de ünnepelték Győrött, Székesfehérváron és Debrecenben is. Sokoldalú színész volt, fellépett énekes darabokban is, ha kellett, de elsősorban a drámai hősök és jellemek ábrázolását szerette. A szerepeket mindig egyedi felfogásban játszotta. Színpadérzékenysége és hatalmas gyakorlata drámai rendezéseiben is kitűnt. Hivatalnoki szakértelmét jól tudta kamatoztatni előbb mint társig. – már az 1840-es évek közepétől –, utóbb mint önálló ig., akár olyan nagy társ.

élén is, mint a kolozsvári (önállóan először: 1856-ban). A kortársak nemzedékének kiemelkedő tehetségű művészeként tisztelték. F.Sz. *Petur* (Katona J. Bánk bán); *Zsiga* (Szigligeti E.: Cigány); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Spanyol király* (Auber: Az ördög része); *Perrichon* (Labiche-Martin: Perrichon úr utazása); *Leroque* (Feuillet: Egy szegény ifjú története); *Zrinyi Boldizsár* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *Mephisto* (Goethe: Faust); *Verinna* (Schiller: Fiesco).

M.A. 1844–46: Szeged, Kolozsvár; 1846–1847: Kolozsvár (ig. Felek Miklóssal, Tóth Istvánnal); 1847: Nagybecskerek; 1849: Kolozsvár; 1850: Arad; 1851–54: Győr, Nagykanizsa, Székesfehérvár, Győr; 1855–66: Kolozsvár (1865: ig.-ként); 1857: Debrecen; 1858: Nagyszeben, Brassó; 1859: Arad; 1860: Arad (ig.-ként Philippovicsal, Szabó Józseffel); 1866: Marosvásárhely (ig.-ként Albisi Lászlóval).

Gyulai Pál (Kolozsvár, 1826. jan. 25.–Bp., 1909. nov. 9.): kritikus, szakíró, színészpedagógus. A színészet iránti érdeklődését a kolozsvári előadások keltették fel, ahol bátyja színész volt. 1842-től írt színikritikákat. Írásaiban a drámát tekintette meghatározó színjátékelemnek, és ennek szellemében bírálta a hazai színjátszás színvonalát. 1849 után dolgozta ki tragikumelméletét, melynek középpontjába a fennálló világrend ellen hiába lázadó hős került. Ennek hiányát kifogásolta a kortárs m. drámairodalomban. Elsőként határozta meg *Katona József* drámatörténeti helyét (1860), elvben megalapozta *Molière* hazai kultuszát (1866–1867). 1854–1876 között megszakításokkal a Nemzeti Színház drámaíró bi-zottságának tagja, 1865-től 1870-ig a Szini Tanoda alig.-ja és dramaturgiatanára. 1870-ben az MTA osztálytitkáraként döntő szava volt az akadémiai drámapályázatok elbírálásában. A költőként és prózaíróként is publikáló ~ legismertebb novellája *A vén színész* (1851), amelyet négy nyelvre fordítottak le. Könyvei: *Katona József és Bánk bánja* (1883); *Dramaturgiai dolgozatok 1–2.* (1908); *Bírálatok, cikkek, tanulmányok* (sajtó alá rendezte Bisztray Gy. és Komlós A., 1961).

Gyulai Várszínház: A helyreállított középkori várban 1964 óta rendeznek nyaranként szabadtéri előadásokat. A kezdeményező, *Miszlai István* tíz évig volt a várjátékok művészeti vezetője. A nyitóelőadás *Victor Hugo Hernani* c. drámája volt. 1965-től folyamatosan alakult ki az a koncepció, hogy Gyula a m. történelmi dráma fő-

GYULAI VÁRSZÍNHÁZ

ruma legyen. 1974 óta *Sík Ferenc* a művészeti vezető. Folytatta a hagyományokat, de ő elsősorban a kortárs szerzők történelmi játékaiknak bemutatására törekszik.

Gyulányi Éva; *Csapó* Eugenia (Kolozsvár, 1915. márc. 15.): színésznő. Apja, *Csapó* Jenő bonviván, anyja, *Bátori* Elza primadonna volt a Kolozsvári Nemzeti Színháznál. A SzAk elvégzése után, 1937-től egy évig a Nemzeti Színház ösztöndíjasa volt. 1938-tól 1939-ig *Kardos Géza* társ.-ában játszott. 1945 után alkalmi fellépésekből élt, majd 1951-ben Szolnokra szerződött. 1952-től két évet Miskolcon töltött, aztán visszatért Szolnokra. 1958-tól 1972-ig az Állami Deryné Színház tagja volt, innen ment nyugdíjba. F.Sz. *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Lina* (Móricz Zs.: Rokonok); *Nanica* (Orsi F.: Aranylakodalom); *Berthe* (Camoletti: Leszállás Párizsban); *Margit* (Németh L.: Villámfényénél).

Gyulay Károly (Magyarlápós, 1934. dec. 30.): színész, rendező. 1954–1956 között *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájába járt, majd egy évadra a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1958-tól 1963-ig a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1963–1968 között a SzAk színházi rend. szakára járt. 1967-ben a Nemzeti Színházhoz, 1978-ban a Népszínházhoz szerződött. 1984 óta nyugdíjas. Főleg epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Matusék* (Déry T.: Bécs, 1934); *Barolo* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Rodrigo* (Calderón: Huncut kísértet); *Jakin* (Bulgakov: Iván, a rettentő).

Gyurcsák Sándor (Bp., 1937. febr. 12.): színész. 1956-tól *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte. 1958-ban a Vígyszínház szerződtette, majd 1959-ben a Békés Megyei Jókai Színház tagja lett. 1967-től 1974-ig az Állami Deryné Színházzal járta az országot. 1974-től ismét a Jókai Színház tagja volt. F.Sz. *II. Endre* (Katona J.: Bánk bán); *Baptistin* (Feydeau: Bolha a fülbe).

Gyurecsics Erzsébet (Bezdán, 1927. jan. 5.): színésznő, bábszínész. A szabadkai Népkörben kezdett játszani amatőrként, majd 1956-ban a bábcsopoltjai Járás Magyar Színházhoz szerződött, amelynek a színház megszűntetéséig, 1960-ig tagja volt. Ezután a szabadkai Gyermekszínházhoz került, és húsz évig e színház tagja volt. Sok darabban játszott színészként, ill. bábszínészként. F.Sz. *Madlen* (Krléza: Haláltusa); *Hétzsákné* (Romhányi J.—Fényes Sz.: Hamupipóke); *Fekete királynő* (Loncarević: A fekete királynő kürtöse); *Csalaváriné* (Móra F.—Pápa R.—Bánd A.: Csalavári Csalavér bábjáték); *Karnyóné* (Csokonai V. M.).

Gyuricza István (?): színész. 1982-től a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. A kezdeti epizód szerepek után egyre nagyobb feladatokat old meg sikeresen. F.Sz. *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Romulus* (Dürrenmatt: A nagy Romulus); *Iralki, Juszup, Nagyherceg* (Brecht: A kaukázusi krétakör).

Gyuricza Klára (Szekszárd, 1941. aug. 17.): dramaturg. 1979-től a Fővárosi Operettszínház dramaturgja. Néhány darabban rendezőasszisztens is volt.

Gyuricza Liliann (? , 1957. dec. 13.): színésznő. 1977-ben a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. 1982-től a Pécsi Nemzeti, 1985-től a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1988 óta szabadfoglalkozású színművész. Weöres Sándor *Psyché* c. művének előadásával 1983-ban a Monodrám Fesztivál különdíját nyerte el. F.Sz. *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Sylvia* (Betti: Büntény a kecskeszigeten).

Gyuricza Ottó (Balassagyarmat, 1929. ápr. 29.): színész, rendező. 1947-ben a Fővárosi Színházban kezdte pályáját. 1950–51-ben az Operaház tánckarában táncolt. Ezután a Vígyszínházban, a Petőfi és a Békés Megyei Jókai Színházban szerepelt. 1958-tól két évadot az egri Gárdonyi Géza, 1961–62-ben és 1964–65-ben a

Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1956-tól önállóan rendezett és koreografált. 1965–1967 között a Békés Megyei Jókai Színház rend.-je volt. Az ország csaknem valamennyi városában járt vendégszínészként, koreográfusként vagy rend.-ként. F.R. Abay P.: *Szeress belém!*; Millöcker: *A koldusdiák*. F.K. Ábrahám P.: *Viktória*; Barillet-Grédy: *A kaktusz virága*. F. Sz. Iró (Féjes E.: Rozsdatemető).

Gyurkó Henrik (Miskolc, 1935. nov. 24.): bábszínész. 1950–1960 között amatőr bábjátékos volt Miskolcon. 1950–56-ban a Lenin Kohászati Művek bábcsoportjának, 1956–60-ban Miskolc Városi Tanács Ludas Matyi Bábszínház amatőr csoportjának a tagja. 1960-ban az Állami Bábszínházhoz szerződött. 1962-ben elvégezte a Bábstudiót. 1988. jan. 1-jétől 1992. febr. 29-ig az Állami Bábszínház ig.helyettese volt. Hős- és karakter szerepeket alakít. Jászai Mari-díjas (1978) érdemes művész (1986). F.Sz. *Ludas Matyi* (Fazekas M.—Hárs L.); *Petruska* (Sztravinszkij); *Királyfi* (Gabbé-Tóthfalusi I.: Hamupipóke); *Lemminkäinen* (Kocogh Á.: Kalevala); *Obsitos* (Andersen–Szilágyi D.: A bűvös tűzszerszám); *Királyfi* (Ignác R.: Csipkerózsika); *János vitéz* (Petőfi S.–Szilágyi D.); *Vitéz László* (Kemény H.); *Prospero, Ferdinand* (Sh.: A vihar).

Gyurkó László (? , 1930. ápr. 22.): író, színházigazgató. 1956 óta jelentkezik írásaival. 1963-ban a Kortárs, 1964-től a Valóság munkatársa, rovatvezetője, a szerkesztőbizottság tagja volt. 1970–1979 között a 25. Színház, majd a Népszínház, ezután 1983–84-ben a kecskeméti Katona József Színház ig.-ja, 1985-ben művészeti vezetője volt. 1986–1989 között az Új Tükör főszerkesztő-helyettese, 1990 óta a Népszabadság szemleírója. 1971–85 között országgyűlési képviselő. Kossuth-díjas (1980) és József Attila-díjas (1968). F.M. *Szerelmem, Elektra* (drama, 1968); *Az egész élet* (drámák, 1970); *A búsképű lovag Don Quijote de La Mancha szörnyűséges kalandjai és gyönyörűséges halála* (1973); *Utak* (drámák, 1977); *Faustus doktor boldogságos pokoljárása* (regény, 1979); *A halál árnyéka* (regény, 1981).

GYURKOVICS MÁRIA

Gyurkovics Mária (Bp., 1913. jún. 19.–Bp., 1973. okt. 28.): énekesnő (koloratúrsoprán). A Zak-n dr. *Jászó* Györgyné és *Molnár* Imre tanítványa volt. 1937-ben *Gilda* (Verdi: Rigoletto) szerepében debütált, olyan sikerrel, hogy rövid idő alatt *Sándor* Erzsé és *Szabó* Lujza örökébe lépett. Három évtizeden át volt az Operaház

vezető koloratúrszopránja. 1968-ban visszavonult. Hangjának árnyalatgazdag melegsége, játékának kifinomult líraisága és virtuóz technikája képessé tették a szerepek zenei és drámai karaktereinek rendkívül összetett és kifejező megformálására. Repertoárja magában foglalta valamennyi jelentős primadonna- és lírai szerepet. Pályafutása végén kiváló komikai karakteralakításokat nyújtott. Hangversenyénekesként is gyakran fellépett. Vendégszerepelt Európa csaknem valamennyi nagyvárosában. Számos hanglemezt-, rádió- és televízió-felvételen működött közre. Kossuth-díjas (1951), érdemes (1950) és kiváló művész (1954). F.Sz. *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély); *Lammermoori Lucia* (Donizetti); *Lakmé* (Delibes); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Sophie* (R. Strauss: A rózsalovag); *Márta* (Flotow); *Tanítónő* (Britten: Albert Herrington).

Gyurkovics Mihály (Tótkomlós, 1926. jan. 29. –): színész. 1950-től a Faluszínház, 1952-től a komáromi Magyar Területi Színház, 1969-től 1981-ig a kassai Thália Színház tagja. Első szerepeit 12 évesen a tótkomlói műkedvelő csoportban játszotta. A Faluszínházban felhasználta műkedvelőként szerzett tapasztalatait. A komáromi egy.-ben klasszikus és kortárs drámák szerepeiben érlelődött jellemszínésszé. Játszott komoly és vídám darabokban egyaránt, de a jogaiért csendesen küzdő emberek megformálása állt hozzá a legközelebb. Ezeket a figurákat egyszerű gesztusokkal, mértéktartó eszközökkel körvonalazta. F.Sz. *Apa* (Cocteau: Rettenetes szülők); *Sebők Imre* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Bódog* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Rank doktor* (Ibsen: Nóra).

Gyurkovics Tibor (Bp., 1931. dec. 18. –): író, drámaíró, színházi dramaturg. A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán, majd az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara pszichológia szakán végzett 1955-ben. Főiskolai tanár, pszichológus, 1968-tól szabadfoglalkozású. A Magyar Írókamara társ-

elnöke. Drámáit fanyar humor, a tragikomikus szituációk iránti különös érzék jellemzi. Dramaturgiájának jellegzetes eszköze az egymás mellett „elbeszélő” párbeszédtechnika. Színpadon is szerepelt. Veszprémben, *Fekvőtámasz* c. drámájának ősbemutatóján ő alakította az Ezredes szerepét. József Attila-díjas (1982). Drámái: *Estére meghalsz* (1969); *Az öreg* (1970); *Nagyvizit* (1972); *Isten nem szerencsejéértékos* (1976); *Fészekalja* (1983); *Fekvőtámasz* (1986); *Boldogháza* (1989); *Halálakk* (1991). Könyve: *Színház az egész – nem is – világ* (1984).

Gyurkovics Zsuzsa (Tótkomlós, 1929. márc. 9. –): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1951-ben a győri Kisfaludy, 1954-ben a Nemzeti, 1958-ban a Madách Színház tagja lett. 1961–1965 között az NDK-ban élt, utána újra a Madách Színházhoz, majd 1966-ban a Vidám Színpadhoz szerződött, melynek 1989-ig volt a tagja. 1972–1976 között Győrben vendégszerepelt. Kezdetben főleg gyermek- és naivszerepekben, később zenés darabokban, operettekben játszott. Jászai Mari-díjas (1975). F.Sz. *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Edit Piaf* (Scserbakov: Nem bánok semmit sem); *Zsófi* (Füst M.: Margit kisasszony); *Marlene* (Poiret: Kellemes húsvéti ünnepeket).

Gyüre Lajos dr. (Töketeres, 1931. márc. 20. –): tanár, dramaturg. 1959-ben szerzett oklevelet Pozsonyban, a Pedagógiai Főiskolán. Magyar-történelem szakos középiskolai tanár, 1986-tól 1990-ig a kassai Thália Színpad dramaturgia, egy ideig műv.-i vez.-je is. Több mesejátékot írt. F.M. *Rózsa és Ibolya*; *A becsületes molnárlegény*.

Gyürki István (? , 1947. szept. 30. –): színész. 1969-ben a kecskeméti Katona József Színházhoz, majd egy-egy évadra Szegedre, Kecskemétre, ill. Szolnokra szerződött. 1973–1982 között a Szegedi Nemzeti, két évig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja volt. 1984 óta a Népszínház, később a Budapesti Kamaraszínház társ.-ának művésze. F.Sz. *Rugby, dr. Finache* (Feydeau: Bolha a fülbe); *Rendőr* (Szép E.: Május).

H

Haás Vander Péter (Győr, 1963. febr. 5.–): színész. 1989-ben a SzAk elvégzése után a József Attila Színházhoz szerződött. 1990 óta az Arany János Színház tagja. F.Sz. *Sóvárgov* (Katajev: Bolond vasárnap); *Eugénusz* (Mrozek: Tangó); *Bagó* (Kacsoh P.: János vitéz).

Hacker Szála: Hacker József ácsmester háza (a mai Károly körút 7. sz. alatti épület helyén) egyemeletes fogadónak épült 1776-ban. 1780-ban már volt diszterme is, ahol bálakat rendeztek. *Vida* László saját költségén alakíttatta át alkalmi játszóhellyé, ahol a pesti m. színtárs. 1809. febr. 24. és 1812. febr. 19. között tartott előadásokat. Színpadán fellépett *Kántorné*, itt kezdte pályáját *Széppataki Róza*, a későbbi *Déryné*. 1822-ben *Kilényi Dávid* vándortárs.-a játszott benne. A később kétemeletesre bővített házat 1966-ban bontották le.

Hacser Józsa; *Hatscher* (Bp., 1931. ápr. 4.–): színésznő. 1952-ben, a SzAk elvégzése után a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1956-tól a Jókai, majd a Thália Színházhoz szerződött. Megalakulása óta az Arizona Színház tagja. Elsősorban humoros, groteszk, valamint drámai karakterszerepek megformálója, gyakran szerepel gyermekműsorokban is. Jászai Mari-díjas (1963, 1977). F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Marianne* (Molière; Tartuffe); *Agika* (Örkény I.: Tóték); *Nevelőnő* (Büchner: Leonce és Léna).

Hadai Győző; *Harer* (Bp., 1923-Bp., 1992. ápr. 3.): zeneszerző, szövegíró, zongorakísérő. Hegedű- és zeneszerzés-tanulmányait *Kemény Rezső* és *Lajtha* László vezetése alatt végezte. Színházi karmesterként kezdte pályáját, végül a Thália Színház zenekarvezetője lett. Számos országban (Ausztria, Németország, Törökország, Algéria, Libanon) vendég szerepelt karmesterként és zongorakísérőként. Sok közismert szórakoztató zenemű zenéjének és szövegének szerzője.

Hadics László (Bp., 1927. febr. 11.–Bp., 1991. nov. 27.): színész. Pályafutását 1949-ben kezdte a Fővárosi Operettszínházban. A SzAk-n 1953-ban végzett a színház ösztöndíjasaként. Számos operett és zenés játék főszerepét, később humoros karakterszerepek megformálását bízta rá. Jászai Mari-díjas (1957, 1966), érdemes (1975) és kiváló művész (1984). F.Sz. *Gábor diák* (ifj. J. Strauss: Bécsi diákok); *Feri bácsi* (Kálmán I.: A csárdás-királynő); *Harrison* (Jacobi V.: Leányvásár); *Doolittle* (Lerner-Loewe: My Fair Lady); *Ügyelő* (Spewack-Porter: Csókolj meg, Katám!); *Csendőrpáncsnok* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Amos Hart* (Kander-Ebb: Chicago).

Hadrik Anna (Bp., 1888. febr. 19.–?): színésznő. 1894-ben végzett a SzAk-n, de csak 1898-ban szerződött *Kreicsányi* Ignáchoz Budára, mivel közben férjhez ment *Taksonyi* Józsefhez. Szinte minden szerepkörben foglalkoztatották. Szerepelt *Nagy* Endre kabaréjában, de játszott *Elektrát* (Szophoklész), *Évát* (Madách I.: Az ember tragédiája) is.

M.A. 1899: Feld Zsigmond, Tiszay Andor; 1900–1905: Buda, Temesvár; 1905–07: Makó Lajos; 1909: Nagy Endre.

Hágai Katalin; *Hágelmayer* (Bp., 1961. jún. 3.–): táncosnő. Szakmai tanulmányait *Hidas* Hedvig vezetésével 1980-ban fejezte be az ABI-ben, majd egy évig a Moszkvai Balett Intézet ösztöndíjasaként tanult tovább. 1981 óta az Operaház magántáncosa. Rendkívül érzékeny, nagy kifejezőerővel rendelkező balerina, aki legnagyobb sikereit drámai szerepformálásaival aratta. Liszt Ferenc-díjas (1987), érdemes művész (1990). F.Sz. *Múza* (Seregi L.: A cédrus); *Zaréma* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Lány* (Fodor A., ill. Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin); *Carabosse* (Róna V.: Csipkerózsika); *Anna* (Pártay L.: Anna Karenina); *Kiválasztott lány* (Béjart: Tavaszünnepe).

HADICS LÁSZLÓ – Dragomir
(Kálmán I.: Marica grófnő)

Hagyárossy: → *Hollós-Kendelenyi* Fanni

Hagymássy Miklós: → *Hajmássy* Miklós

Hahnel Aranka (Torda, 1873. szept. 28.–?): színésznő. Apja színházi karmester, anyja, *Szabó* Ilka drámai hősnő volt. A SzAk elvégzése után 1892-ben *Csóka* Sándor társ.-ánál lépett fel Szabadkán. 1899-től 1906-ig játszott még Kaposvárott, Pozsonyban, Kassán, Szegeden, *Ma-kó* Lajos buda-temesvári társ.-ánál, Kolozsvárott, Debrecenben és Újvidéken, ill. Pécsen. Férjhez ment, akkor visszavonult, de férje halála után (1911–12-ben) ismét színpadra lépett Szatmárt. 1920-ban a Belvárosi Színház, 1922-ben a Blaha Lujza Színház, 1923–1925 között ismét a Belvárosi Színház tagja volt. 1925-től 1928-ig a Magyar Színházban játszott. Kezdetben drámai szerepeket, később fiatal hősnőket alakított. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac).

Hajdú Endre (Bp., 1925. ápr. 11.–Bp., 1982. jan. 24.): színész. 1954-ben, a SzAk elvégzése után a Déryné Színházhoz szerződött, majd 1978-tól haláláig a Népszínház társ.-ának tagja volt. Elsősorban klasszikus jellem szerepek megformálója. Jászai Mari-díjas (1966). F.Sz. *Tybolt* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Zuboly* (Sh.: Szentiváncsi álom); *Balga*, *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

HÁGAI KATALIN

(*Csajkovszkij-Messzerer: Hattyúk tava*)

Hajdú Géza (Biharszentjános, 1947. febr. 2.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1970-ben. Azóta a nagyváradi Állami Színház m. tagozatának tagja. 1971–1981 között a *Kortárs színpad '71* vezetője. Az 1989. dec.-i események után a m. egy.-nek, a színház Szigligeti Társulatának vezetője. Karakterszínész, beszéde izes, alakításai sajátosak, néha különösek. Humorérzéke jól érvényesül a dráma valamennyi nemében, leghitelesebben azonban a népi figurákat, az egyszerű embereket eleveníti meg. F.Sz. *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és

Tünde); *Moór Jenő* (Csurka I.: Döglött aknák); *Ede* (Mazilu: Stílbútor és fakeszt); *Fügedes* (Sütő A.: Vidám sirató egy bolyongó porszemért); *Mikszáth* (Görgey G.: Mikszáth Kálmán különös házassága); *I. Berengár* (Ionesco: Haldoklik a király).

Hajdú Ilona (?–?): énekesnő (szoprán). 1910–1924 között volt az Operaház magánénekes. 1909-ben vendégként debütált *Zerlina* (Auber: Fra Diavolo) szerepében. Bécsben, Berlinben, Münchenben, New Yorkban is vendégszerepelt. Elsősorban koloratúr-szubrett szerepkörben lépett fel, valamint kitűnő Mozart- és Puccini-énekesnő volt. A sz. első felének vezető koloratúr-énekesnői közé tartozott. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Anna* (Weber: A bűvös vadász); *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Hajdú József; *Reisz* (Debrecen, 1884. szept. 30.–Bp., 1932. jún. 24.): színész. A SzAk elvégzése után, 1905-ben a Nemzeti Színház szerződött mint jellem színész. 1920–1922 között a Vigszínházban játszott, de visszatért a Nemzeti Színházba, amelynek 1926-tól haláláig tagja maradt. 1922-ben négy évre visszavonult pomázi birtokára gazdálkodni. Kiváló jellemformáló képessége, száraz humora különösen groteszk és intrikus szerepekben érvényesült. F.Sz. *Gloster* (Sh.: Lear király); *Malvolio* (Sh.: Vizkereszt); *Orrondi* (Sh.: Szentiváncsi álom); *Pyber* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros).

Hajdú László; *Hajdutska Algernon* (Bp., 1890–Bp., 1952. jún. 6.): színész, ügyelő, titkár. 1913–14-ben és 1919-től 1944-ig rövid megszakítással a Nemzeti Színház tagja, a Kamaraszínház titkára volt. Epizódsszerepeket játszott. O állította össze a Nemzeti Színház első száz évének műsorát, ami kefelevonatban maradt fenn. Részt vett az Országos Széchényi Könyvtár Színház történeti Tárának szervezésében.

Hajdú Sándor (Nagykanizsa, 1939. jún. 5.–): karmester, zeneszerző, zenei vezető. Tanulmányait 1962–1966 között a ZAk-n végezte. 1958-ban a győri Kisfaludy Színház zenei vezetője, majd 1962-től 1965-ig a SzAk korrepetitora. 1986–1990 között a kecskeméti Katona József Színház karmestere. 1990–1992 között a Békés Megyei Jókai, 1992-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház zenei vezetője. Számos musical, meséjatek, zenés játék színpadra állítása fűződik a nevéhez. Kísérőzenét írt *A velencei kalmár* (Sh.), *Az ember tragédiája* (Madách I.), *Késői találkozás* (Arbuzov), *Háború és béke* (L. Tolsztoj) produkcióihoz. F.M.: *Karácsonyi kantáta* (1992); *Márk passio* (1993).

Hajdutska Algernon: → *Hajdú* László

Hajmássy Miklós; *Hagymási*, *Hagymási* (Zalaegerszeg, 1900. júl. 20.–Buenos Aires, 1990. febr. 9.): színész, színgazgató. Gazdatisztként dolgozott, majd *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában tanult. 1926-ban Szegedre szerződött, 1927-től 1933-ig a Vig-, 1933–34-ben a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1934–1936 között nem volt állandó szerződése. 1935-ben Bécsben vendégszerepelt. 1936–37-ben a Magyar, 1937-től 1941-ig a Magyar és Andrassy, 1939-ben a Márkus Park, 1942–1944 között az Új Magyar, 1943-ban a Vigszínházban lépett színpadra. 1945. febr.-tól Bécsben, Passauban, Münchenben mint tábori színházi ig. működött. 1948-tól 1953-ig Argentínában a Magyar Színjátszó Társaság tagja volt. 1953–1959 között Braziliában élt. 1959-ben visszaköltözött Argentínába, ahol ismét létrehozta a Magyar Színjátszó Társaságot, melynek ig.-ja, rend.-je és időnként színésze volt. 1973-ban visszavonult. A Vigszínházban vj.-ok és társalgási darabok jellem szerepeit játszotta előnyös külsővel, természetesen. Népszerűségét számos filmszerepben is kamatoztatta. F.Sz. *Balásházy* (Hunyady S.: Feketeszáru cseresznye);

Gosztonyi (Móricz Zs.: Uri muri); Péter (Vaszary G.: Udvarolni felesleges); Retegi Fridolin (Schönthan: A szabin nők elrablása); Clausen tanácsos (Hauptmann: Naplemente előtt); Higgins (Shaw: Pygmalion).

Hajmássy Miklós színházai: H. M. 1945. febr.-ban került ki Németországba, mint a létesítendő Tábori Színház ig.-ja. A front közeledése miatt csak rögtönzött társ.-ot tudott létrehozni, amellyel Bécs, Passau katonakórházaiban lépett fel, majd később amerikai engedéllyel társ.-a egy évig tánc-, ének- és artistaszámokkal szórakoztatta az amerikai katonaságot. 1947-ben egyik alapítója volt a müncheni m. Kamara Színháznak, de 1948-ban Dél-Amerikába távozott, ahol egyik alapító tagja volt a Buenos Aires-i Magyar Színjátszó Társaságnak. 1953-ban Braziliába költözött. São Paulóban 1954-ben létrehozta a Magyar Játékszint. Egy év alatt 6 bemutatót tartottak. A társ. 1956. okt. 23-án szűnt meg. Hajmási 1959-ben visszatért Buenos Airesbe, ahol újra megalapította – főleg műkedvelőkből – a Magyar Színjátszó Társaságot, amely folyamatosan 1973-ig működött. Ez volt legeredményesebb ig.-i, rend.-i vállalkozása. Összesen hetven előadást tartottak, amelyből ötvenkettő bem. volt. Vendégként Muráti Lili is fellépett. 1959. júl. 4-én tartották első előadásukat Pouget: *Boldog órák* c. darabját adták elő, ezt követte Bónyi Adorján: *Edes ellensége* (szept. 12.), majd Maugham: *Kenyérkereső* c. darabja (nov. 7.), majd 1960-tól gyakran játszottak Vaszary János-drámákat (*Fekete napok*, *Ketten egyedül*, *Asszony a motoron*, *Három szerelem* stb.), Bókay János műveit (*Szakíts helyettem*, *Feleség*, *Csalj meg* stb.), de műsoraikon előfordult Vaszary Gábor, Zilahy Lajos, Csathó Kálmán, Kodolányi János, Göth Sándor, és néhány kevésbé ismert m. szerző (*Tóth Miklós*, *Halász Imre* stb.). A külföldi szerzők közül többek között Shaw (*Pygmalion*), Hauptmann (*Naplemente előtt*), Wilde (*Bunbury*) darabjait adták elő. A színház évente bérleteket bocsátott ki, az ig.-t munkájában egy színpártoló bizottság segítette. Az első években a Casal de Cataluna színháztermében játszottak, majd átalakították az Olivosi Magyar Kultúregyesület előadótermét, és ott játszottak tovább. Tagok voltak: dr. Bakos Károlyné, Foyta Edit, Bessenyei Bakos Katalin, Iró Mária, Demeter Kató, Balogh Kovács Antal, Pintér Endre.

Hajnóczy Livia (?–): színésznő. 1942–1944 között a Vig- és a Pesti Színház, 1945–46-ban a Művész Színház tagja volt. 1959–60-ban a győri Kisfaludy Színházban játszott. A hatvanas években a Madách Színház tagja lett, de a Víg-színházban is fellépett. 1967–68-ban a rádióban, később a televízióban is szerepelt. F.Sz. *Első sógorom* (García Lorca: Yerma); *Szobalány* (Illés E.: Törtetők); *Miriella* (Williams: Tetovált rózsza).

Hajó Sándor (Bp., 1876. febr. 11.–?, 1944): drámaíró, kritikus, dramaturg. Hivatalként kezdte, de irodalmi sikerei után pályát változtatott. 1926-tól a Belvárosi Színház dramaturgia volt. 1944-ben a fasizmus áldozata lett. Úgyes színházi technika jellemezte munkáit. Híres műve, 1907-ben Oscar Wilde *Dorian Gray* c. regényének dramatizálása. Sok darabot fordított német, angol, francia nyelvekből. Drámái: *Dombai úr felesége* (1899); *Éjfél után* (1900); *A holnap* (1908); *Fiúk és lányok* (1911); *Lakások* (1913); *Az örvenéves férfi* (1919); *A pletyka* (1920).

Hajós Zsigmond (Dömsöd, 1839. máj. 12.–Újpest, 1911. jún. 25.): énekes (tenor). Utrechben és Heidelbergben folytatott teológiai tanulmányokat, majd Pesten Stoll Péternél énekelni tanult. 1868-ban szerződött a Nemzeti Színház, amelynek 1873-ig tagja volt. Első sikerét *Sever* (Bellini: Norma) szerepében aratta 1868-ban. 10 éves európai körút után 1882-ben tért vissza a

Nemzeti Színházhoz, majd az Operaházban énekelt 1890-ig. Nyugdíjasként 1897–98-ban úrra vállalt fellépést. Az olasz és a francia repertoár hőstenor szerepei mellett a *Bánk bán* (Erkel F.) címszerepében, és első jelentős Wagner-tenorként is kiemelkedő volt. F.Sz. *Arnold* (Rossini: Tell Vilmos); *Don José* (Bizet: Carmen); *Manrico* (Verdi: A trubadúr); *Ernani* (Verdi); *Faust* (Gounod); *Lohengrin*, *Tannhäuser* (Wagner).

Hajzer Gábor (Furta, 1954. júl. 8.–): táncos. 1974-ben végezte el az ABI balettszakát, azóta a Pécsi Balett tagja, magántáncos. Erőteljes alkatú, férfias egyéniségű táncos. 1985 óta a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában tanít. A 90-es évek elejétől koreográfálással is próbálkozik. F.Sz. *Cassio* (Eck I.: Othello); *Theseus*, *Oberon* (Eck I.: Szentivánéji álom); *Fantom* (Smok: A balett-terem fantomja). F.K. *Bilincs és...* (1991).

hakni: a színész fellépése (színházilag ellátatlan területen, ill. színházba rendszeresen nem járó közönség előtt), nem színházi, vegyes típusú *egyvelegekben*, *esztrád*- és kabaréműsorokban, művelődési intézményekben, ill. vendéglátó v. szórakoztató helyen tartott előadásokban. A körülmények és a társ.-ok esetlegessége miatt gyakran a művészi színvonal alacsonyabb szintje jellemzi, és így csak a színész pénzkereseti, fizetéskiegészítési forrása.

Halasi Béla (Szeged, 1853–Debrecen, 1915. jún. 15.): énekes (bariton), igazgató. Mint baritonista éveken át sikerrel járta az országot, majd 1900–1903 közt, nem nagy személyzettel bíró társ.-ával, igazgatást vállalt. Később csak kisebb társ.-oknál működött. F.Sz. *Germont* (Verdi: Traviata); *Jariczki* (Müllöcker: Koldusdiák). M.A. 1880: Székesfehérvár; 1882–84: Mosonyi Károly; 1886–87: Nemzeti Színház; 1889: Székesfehérvár; 1890: Szabadka; 1891: Zombor; 1892: Balatonfüred; Kecskemét; 1893: Győr, Sopron; 1894: Kecskemét; 1896: Szeged; 1898: Magyar Színház; 1899: Kassa; 1903: Krecsányi Ignác; 1904: Mezey János; 1905–08: Heves B.; 1908–09: Polgár Károly. Igazgatóként: 1900: Békéscsaba, Munkács; 1901: Sátoraljaújhely, Békéscsaba, Munkács; 1902: Sátoraljaújhely, Makó, Kiszvárd, Siófok, Besztercebánya, Munkács, Szentes; 1903: Battonya, Békés, Gyoma, Nagyszalonta.

Halasi Erzsébet; Hack (Szeged, 1940. okt. 9.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1961-ben. A nagyváradi Állami Színház szerződöttette. Lírai és karakter szerepek hosszú sorát játszotta el, főként talpraesett lányok, aszszonyok és egzaltált figurák megleveletésével aratott sikert. F.Sz. *Carol* (Williams: Orpheusz alászáll); *Muskátté* (Molnár F.: Liliom); *Bettina* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Kocsmá Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Alice* (Dürrenmatt: Play-Strindberg).

Halasi Gyula; Hack (Sálgótarján, 1916. dec. 23.– Nagyvárad, 1989. szept. 5.): színész. 1937–1941 között a szegedi Városi Színház, 1941-től 1977-ig, nyugdíjazásáig a nagyváradi színház tagja volt. Több száz főszerepet játszott el, főleg drámai és vígjátéki figurákat, lírai hőseket és intrikusokat, valamint a legváltozatosabb karakter szerepeket. Legnagyobb sikereit a drámai hősszerepekben aratta. Kitűnően tudott kapcsolatot teremteni a nézőkkel. F.Sz. *Ásvay Zoltán* (Harsányi Zs.: A bolond Ásvayné); *Biberach* (Katona J.: Bánk bán); *Posa* (Schiller: Don Carlos); *Karandisz* (Osztrovszkij: A hozomány nélküli lány); *George* (Steinbeck: Egerek és emberek). *Möbius* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Kopjáss* (Móricz Zs.: Rokonok); *Clausen* (Hauptmann: Naplemente előtt). **Halasi Imre** (Bp., 1951. jún. 24.–): rendező. 1979-ben végzett a SzAk-n. Két évig a Mikroszkóp Színpad, egy évig a Szegedi Nemzeti Színház rend.-je, 1982-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház alapító

tagja, 1987 óta ig.-főrend.-je. Elsősorban prózát és musicalt rendez, gyakran vendégrendezőként is, Debrecenben, Kassán, a Népszínházban, a Rock Színházban, a Tháliában és Egerben. F.R. Schnitzler–Kemény G.: *A zöld kakadu*; Sh.: *Ahogy tetszik*; Hugo–Tömör P.–Kemény G.: *A Notre Dame-i toronyőr*; K. Mann–Mnouchkine: *Mefisztó*.

Halasi Marika (Bp., 1927. aug. 26. Bp., 1981. jan. 7.): színésznő. Gyermekszereplőként kezdte pályafutását a Magyar Rádió Gyermekszínházában. 1952–1959 között a debreceni Csokonai Színházban játszott, 1965-től 1981-ig, haláláig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. F.Sz. *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Hopkinsné* (Lerner–Loewe: *My Fair Lady*); *Komódiné* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Lina* (Lehár F.: Cigányszerelem).

Halassy Iván, **Hoffmann Hugó** (Nagyvárad, 1908–): színész, titkár, színházigazgató. 1930-ban végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját. *Zilahy Lajos*, *Károlyi János*–Kiskunhalas, Nagykőrös – és dr. *Ferenczy Gyula* erdélyi társ.-ánál mint táncoskomikus működött, majd 1936-ban maga is ig. lett. 1936–1938 között Tállya–Gönc színikerületben játszott, majd társ.-a feloszlott. 1940-ben az óbudai Kisfaludy Színház tagja. 1946–47-ben a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja volt. Az 1960-as években Szegeden szerepelt. F.Sz. *Bartholo* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Cochet úr* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága).

Halassy Mariska (? , 1885 Bp., 1955. jún. 26.): színésznő. 1905-ben lépett színpadra Marosvásárhelyen, ahol 1908-ig játszott, majd 1908–09-ben *Polgár* Károly délvideki és 1909–10-ben *Palásthy* Sándor társ.-i után 1910–12-ben Szabadkára került. 1912–1916 között a debreceni, 1916-tól 1921-ig a pécsi színházban volt drámai hölgnő és szende, majd 1921-től ismét a debreceni színházban játszott, amelynek 1939-ig volt tagja. 1939–40-ben *Bánky* Róbert stagione társ.-ában hölgnő és anyaszerepeket kapott. 1941–1944 között az Új Magyar Színház, 1945–46-ban a Művész, 1946-tól a Béke, utána 1949-ig a Vígyszínház művésze volt. Élete végén, 1951–1955 között az Ifjúsági, később a Petőfi Színházban szerepelt. Minden prózai műfajban kitűnt imponáló művészi képességeivel és kiváló beszédtechnikájával. F.Sz. *Henschelné* (Hauptmann: Henschel fuvaros); *Öreg jóskáné* (Szirmai A.: Mézeskalács); *Marguerite Gauthier* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy).

Halász Alfréd (Bp., 1882. júl. 21. Bp., 1963. jún. 11.): színész, színházigazgató. A Vígyszínház színiiskolájában tanult. 1898-ban szerződött *Havy* Lajos társ.-ához, ahol mint elsőrendű kardalnok működött. Pozsony után Szabadkára került, ahol *Pethes* Imre egy vendégjátéka alkalmával felfigyelt rá és különórát adott neki. Vizsgaelőadásában olyan sikeres volt, hogy a Vígyszínház szerződtette. Később Debrecenbe került, majd 1910–1914 között az Alföld és a Dunántúl nagyobb városaiban lépett fel. A fronton is rendezett, majd 1918–19-ben a Weiss Manfréd gyári színház ig.-ja volt. A Tanácsköztársaság leverése után visszavonult a színésztől és újságíró lett. F.Sz. *Cyrano* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Jávorka* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros).

Halász Aranka (Dorog, 1944. márc. 24.–): színésznő. 1969-ben végzett a Fővárosi Operettszínház stúdiójában, ahol egy évadot játszott. Utána egy-egy évet a brüsszeli Manhattan és a debreceni Csokonai Színházban töltött. 1972 óta ismét a Fővárosi Operettszínház tagja. Vezető szerepekben lép fel. F.Sz. *Cejtel*, *Golde* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Iboly* (Csemer G.–Szakcsi Lakatos B.: Piros karaván); *Galambsné* (Csiky G.–Kardos G. Gy.–Fényes Sz.: A nagymama).

Halász Géza (Bp., 1919. febr. 4.–Bp., 1957. okt. 19.): színész. A SzAk-n végzett, 1942-től a Vig-, majd a Művész Színház, 1949–1955 között a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja. Ekkor feleségével, *Bara* Margittal együtt visszatért Budapestre. A Petőfi Színházhoz szerződött. 1957-ben öngyilkosságot követett el. Kiváló fizikai adottságaihoz nagy átlóképesség és könnyed játékoság társult. Nemcsak szerelmes szerepeket kellett életre magával ragadóan, hanem kompozíciós készségét, jellemformáló erejét is gyakran csillogtatta. F.Sz. *Rómeó* (Sh.); *Buttler János* (Mikszáth K.–Örkény I.–Gyárfás M.: Különös házasság); *Posa márké* (Schiller: Don Carlos); *Dr. Harry Trench* (Shaw: Szerelmi házasság); *Christian* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Haben István* (Zilahy L.: A szűz és a gödölye); *Tipărescu* (Caragiale: Az elveszett levél); *Kovács* (Molnár F.: Olympia).

Halász Gitta (Lipik, 1896–): énekesnő (szoprán). Külföldi tanulmányok után 1918-ban ifj. *Abrányi* Emil Don Quijote c. operája *Királylányaként* debütált az Operaházban, amelynek visszavonulásáig, 1948-ig volt magánénekes, majd örökös tagja. Három évtizeden át vezető koloratűrszubrett volt, aki elsősorban *Mozart*-operákban és az olasz vígoperákban ért el kiemelkedő sikereket. Alakításait kiváló humor, stílusérzék, csengő hang és elsőrangú színészi készség jellemezték. Oratóriuménekesként is elismert volt. F.Sz. *Susanna* (Mozart: Figaro házassága); *Blonde* (Mozart: Szókratész a szerájból); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Sophie* (R. Strauss: A rózsalovag); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Alice Ford* (Verdi: Falstaff); *Oscar* (Verdi: Az álarcosbal).

Halász Judit (Bp., 1942. okt. 7.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1964-ben Pécsre szerződött, 1965 óta a Vígyszínház tagja. Kitűnő szanzenelőadó, nép-

HALÁSZ JUDIT – *Himaláj hercegné*
(Gombrowicz: *Operett*)

szérűek gyermekműsorai, számos filmben szerepelt. Hanglemezei jelentek meg kortárs és klasszikus költők megzenésített verseiből. Egyénisége főleg lírai alkatú nőalakok megjelenítésében teljesedik ki. Jászai Mari-díjas (1971), érdemes művész (1983). F.Sz. *Egérke* (Örkény I.: Macskajáték); *Saci* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Agnés* (Molière: A nők iskolája); *A szöke lány* (Örkény I.: Pisti a vérzivatarban); *Mirandolina* (Goldoni); *Szása* (Csehov: Platonov); *Linda Christie* (Woody Allen: Játszd újra, Sam!); *Linda* (Miller: Az ügynök halála).

Halász László (Debrecen, 1932. máj. 1.–): színész. 1956-ban végzett a SzAk-n. 1956–1974 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1974-től a Mikroszkóp Színpadon játszik. Kiváló komikus, aki mind prózai, mind zenés darabokban, mind kabaréban sok sikerrel szerepel. F.Sz. *Matyi* (Fazekas M.: Ludas Matyi); *Miska* (Szirmai A.: Magán Miska); *Sir Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófja).

Halász Péter (Bp., 1922. ápr. 10.–): író, újságíró, dramaturg. 1939–1943 között számos kalandregény és lektűr szerzője, majd a *Film*, *Színház*, *Irodalom*; *Színház* stb. lapok munkatársa. 1951-től a Mafilm dramaturgia. 1956-ban külföldre távozott – New York, London –, 1970 óta Münchenben él. 1957–1984 között a Szabad Európa Rádió munkatársa volt. F.M. *Házasság harmasban* (Halász Rudolfal, 1946); *Vihar után* (1955).

Halász Péter (Bp., 1944–): rendező, színész. 1962–1969 között az Universtitas Együttes tagja. 1969-ben megszervezte a Kassák Ház Stúdiót, amely betiltása után (1972) magánlakásban folytatta tevékenységét. 1976-ban az együttes egy részével kivándorolt – Nyugat-Európa, Egyesült Államok –, és megalakították a *Squat Theatre*-t. Ebből 1985-ben kiváló létrehozta a *Love Theatre*-t. 1992 óta ismét rendez Mo.-on. Az avantgárd színjátszás egyik legjellegzetesebb képviselője. F.R. *A skanzen gyilkosai*; *Andy Warhol utolsó szerelme*; *Ó, aki valaha a sisakkészítő gyönyörű felesége volt*; *A kínai, avagy ahogy a Katona József Színház színészei megpróbálják színre vinni A csodálatos mandarint*. – Ir. Színház, 1991/10–11. sz.

Haller Irma (Bp., 1878. máj. 6.–?): énekesnő. A Magyar Színházban lépett először színpadra 1898-ban. 1899-től 1902-ig Szegeden, rövid ideig *Krecsányi* Ignácnál Aradon, 1902–03-ban Miskolcon működött mint primadonna. 1903-ban Nagyváradra, majd 1904–07-ben *Krecsányi* buda-temesvári társulatban került. 1908–09-ben Pécsen, 1909–1914 között ismét a buda-temesvári színházban, 1914–15-ben Miskolcon lépett fel. 1916-ban nyugdíjba vonult. Énekes naíva volt, minden szerepben újat tudott hozni. F.Sz. *Marie Blanche* (Messager: A Michu lányok); *Aranyvirág* (Huszka J.); *Angele* (Berté: Kreolvér).

Halmágyi Sándor (Gyula, 1947. aug. 18.–): színész. A SzAk-n 1975-ben végzett. 1972-től a szolnoki Szigligeti és a Miskolci Nemzeti, majd 1975-ben a veszprémi Petőfi Színházban játszott. 1976–1979 között a szolnoki Szigligeti Színház, ezt követően a Mafilm társ.-ának tagja. 1986-ban ismét Szolnokra, 1988-ban pedig a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. Érdekes, intellektuális szerepfelfogású művész. F.Sz. *Macbeth* (Sh.); *Slim* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Lázár* (Csokonai V. M.: Özvegy Karnyóné).

Halmi Imre; *Vizsai* (Pest, 1848–?, 1937 után): színész, színikazgató. 1872–1876 között kardalnok volt a Nemzeti Színházban, közben 1876-ban elvégezte a SzAk-t. Ezután tíz évig *Krecsányi* Ignácnál játszott. 1888-tól két évtizeden át vezetett társ.-ot: többek között Miskolcra, Szabadkára, Székesfehérvárra többször vizsátért. Drámai, bonviván és intrikus szerepkörben

egyaránt otthonos volt, és rend.-ként is működött. F.Sz. *Jávorka Adám* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Orpheus* (Offenbach: Orpheus a pokolban); *Dreissiger* (Hauptmann: Takácsok). Szerepelt a *Székelyvér* (1922) és a *Leánybecsület* (1923) c. korai m. filmekben. Könyve: *Tanulmányok az eredeti és külföldi drámairodalom néhány jelesebb termékeiről* (1876). Felesége: *Székely* Emma; *Retegi* (Técső, 1857–?, 1937 után) operett- és népszínműénekes. 1874-től *Krecsányi*nál játszott. 1877-től férjével együtt szerepelt. F.Sz. *Zsófi* (Csepregy F.: A piros bugyelláris); *Fiametta* (Suppé: Boccaccio).

M.A. 1877: Miskolc; 1877–79: Szabadka; 1879: Kolozsvár; 1880: Szeged; 1881–85: Debrecen; 1882: Kolozsvár; 1885: Arad; 1886–88: Debrecen. Igazgatóként: 1888: Szatmár; 1889: Zombor; 1890–93: Miskolc; 1893: Kassa; 1894–97: Szabadka; 1897: Szatmár; 1898: Szentes; 1899: Nagykanizsa; 1900–02: Székesfehérvár; 1902: Lőcse; 1903–1905: Igló; 1905: Érsekújvár; 1907: Kunszentmárton.

Halmi Imre (Bp., 1913. márc. 15.–): színész. Zenei tanulmányait magánúton végezte. A Fővárosi Operettszínház tanckarában működött rövid ideig. A 30-as években a Royal Revü, a Kamara Varieté, a Moulin Rouge, 1945 után az Arizona, a Royal Revü, a Kamara Varieté, a Fővárosi Varieté, az Artista Varieté, 1951-ben a Vidám Színpad és kabaréműsorokat is játszó kávéház színpadain lépett föl. Rögtönző parodistának tekintették, holott színpadi jeleneteit mindig aprólékos pontossággal dolgozta ki. 1953-ban elhagyta az országot, azóta Chicagóban él.

Halmay Tibor (Nagyszentmiklós, 1894–Bp., 1944. nov. 3.): színész. Honvédtiszt volt, de az I. világháború után a színi pályára lépett. 1919-től 1926-ig bp.-i operettszínházakban szerepelt: Városi Színház (1919–1921), Blaha Lujza és Scala Színház (1922), Király Színház (1922, 1927), Fővárosi Operettszínház (1922, 1924–1925). 1926-ban a Casino mulatót bérelte, majd Bécsben szerepelt. 1928-ban és 1930-ban fellépett Max Reinhardt berlini színházában. Ezután Bp.-en csak egy-egy fellépést vállalt: Pesti Színház (1933), Andrássy úti Színház (1935), Városi Színház (1936), Fővárosi Operettszínház (1941). ~ vérbeli táncoskomikus volt. Kivételes, akrobatikus táncudása jó színészi képességekkel párosult. Az 1930-as években a m. és német hangosfilmek sztárja volt. F.Sz. *Spaghetti* (Lehár F.: A három grácia); *Calicot* (Fall: Pompadour); *Czibere* (Farkas I.: A király rózsája); *Töni* (Kálmán I.: Cirkuszhercegnő); *Rudi* (Zerkovitz B.: Hulló falevél); *Fehér bolond* (Buday D.: Csodátörök).

Halmi Ferenc; *Szarill* (Mezőberény, 1850. ápr. 5.–Bp., 1883. jún. 2.): színész. 1865-ben mint árva gyerek, *Szilágyi* Béla aradi társ.-ához szerződött. Velük játszott 1867-ig Gyulán, Marosvásárhelyen. 1868-ban *Kocsisovszky* Jusztin győri, 1869-ben *Aradi* Gerő szegedi és várszínházi társ.-ának volt tagja. 1873-ban szerződött a Nemzeti Színház. Míg vidéken főleg énekes szerepekben játszott, addig a nemzet első színházában *Szerdahelyi* Kálmán szerepkörét örökölte. Szerepeiben a lágyabb és sötétebb színeknek, az eleganciának és természetességnek egyaránt helye volt. Játékában a finom könnyedség fanyar humorral párosult. Beszéde tiszta és érthető, mozdulatai élénkek, de természetesesek voltak. Nem nagy terjedelmű hangjával varázslatosan tudott bánni, lírai és drámai volt egyszerre, a legszélsőségesebb érzéseket és indulatokat is árnyaltan tudta megszólaltatni. Felesége: *Mindszenty* Kornélia, leánya *Halmi* Margit volt. F.Sz. *Clarín* (Calderón: Az élet álom); *Horace* (Molière: A nők iskolája); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Leopold* (Augier: Fourchambault család); *Bence* (Csiky G.: Pro-

letárok); *Figaro* (Beaumarchais: A szevillai borbély); *Keszeg* (Sh.: Vízkereszt); *Raymond* (Pailleron: Ahol unatkoznak); *Chevrial* (Feuillet: Egy párizsi regény); *Coupeau* (Zola: Pálinka). – Ir. Újházi E.: Regi színészekről (1908).

M.A. 1870–72: Kassa, Miskolc, Buda; 1872: Marosvásárhely, Kolozsvár.

HALMI FERENC – Mercutio (Sh.: Rómeó és Júlia)

Halmi Jenő, id. (Hidaskürt, 1877. febr. 26.–?): színész, színházigazgató. 1893-tól *Solymossy* Elek színiiskolájának növendéke volt egy évig. 1894-ben *Szalkai* Lajos társ.-ához szerződött. Működött *Makó* Lajos, *Szilágyi* Dezső, *Krecsányi* Ignác társ.-ában. 1903-ban színig.-i engedélyt kapott. 1904–05, valamint 1911–13-ban operett társ.-ával Szlavónia, Horvátország, Bosznia nagyobb városaiban szerepelt. A háború után 1919-től Vác, Salgótarján, Nagykőrös, Halas, Pápa, Győr, Kiszvárd, Orosháza, Esztergom, Tata városokban volt színházig. 1928-tól Nagykőrös–Vác–Kiszvárd környékén játszott egy.-ével. A harmincas évek közepén anyagi nehézségek miatt társulata megszűnt. Ezután 1936–37-ben még fellépett fia, ifj. *Halmi* Jenő társ.-ában.

Halmi Jenő, ifj. (Belényes, 1905. nov. 18.–?): színész, színházigazgató. Iskoláit Kolozsvárott és Sarajevóban végezte. 16 évesen bevonult katonának. 1925-ben apja társ.-ánál lett szerelmes színész. Később egy-egy évet töltött *Fehér Vilmos*, *Miklósy Imre*, *Tarr Béla*, a Fővárosi Operettszínház, a Városi Színház és *Szalay Károly* társ.-ánál. 1932-ben színházig. lett a Dunántúl nagyobb városaiban, majd 1935–37-ben az Abádszalók–Füzesgyarmat–Tokaj, végül 1937–38-ban a Bicske–Kapuvár–Jánosháza színikörületben. F.Sz. *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Laertes* (Sh.: Hamlet).

Halmi László (Szatmárnémeti, 1920. máj. 15. – Szeged, 1975. okt. 28.): énekes (bariton). 1948-tól a Postás Zeneiskola, majd az Operaház ösztöndíjasa lett és énekkari

tag volt. 1952-ben kapott meghívást a Szegedi Nemzeti Színházba, 1954-ben mutatkozott be az Operaházban, majd fellépett a debreceni Csokonai és a Pécsi Nemzeti Színházban. 1967-től 1975-ig, haláláig a Szegedi Nemzeti Színházban volt magánénekes. *Antonio* (Mozart: Figaro házassága) szerepében, színpadon, előadás közben halt meg. F.Sz. *Mefisztó* (Gounod: Faust); *Pizzaro* (Beethoven: Fidelio).

Halmi Margit, T. (Bp., 1876. dec. 18. – Bp., 1936. dec. 3.): színésznő. *Halmi* Ferenc lánya, *Tanay* Frigyes felesége. A SzAk elvégzése után, 1896-ban lépett a színipályára Debrecenben. 1902-ben Kolozsvár, 1903-ban a Nemzeti Színház szerződtette. Egy év múlva a Vigszínház tagja lett. 1907-ben a Magyar Színház hívta meg, ahol rendezett is. 1914-ben fellépett a Király Színházban is. 1919-ben a Dunaparti Színház, 1920-ban az Új Színház művésze volt. Sokáig értékes pedagógiai munkát végzett *Rákosi* Szi di színiiskolájában. 1923-ban a Belvárosi, 1924-ben a Magyar, 1925-ben a Renaissance, 1926-tól haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. 1927-ben vendégként fellépett a Fővárosi Operettszínházban, 1928-ban az Új Színházban. Jellemsszerepeket játszott. F.Sz. *Csagné* (Klabund: A krétakőr); *Aase anyó* (Ibsen: Peer Gynt); *Mária Lujza* (Rostand: A sasfiók); *Alving Helene* (Ibsen: Kisértetek); *Nagyanyó* (Maeterlinck: A kék madár). F.R. Dálnoki Nagy L.: *Az attasé apja*. **Halmos** János (Arad, 1887. dec. 27. – Bp., 1961. okt. 7.): énekes (tenor). Pályafutását vidéki szintárs.-oknál kezdte (Zombor, Miskolc). 1924-től a Városi Színház, 1928-tól az Operaház tagja, 1950-től örökös tagja. Sikkerrel alakította a nagy olasz operák tenor főszerepeit. F.Sz. *Otello* (Verdi); *Bánk bán* (Erkel F.); *Radames* (Verdi: Aida); *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület); *Don José* (Bizet: Carmen).

Halmi Izolda (Bp., 1939. dec. 19. –): bábszínésznő. 1964-ben végezte el a Bábstúdiót. 1963-tól az Állami Bábszínház tagja. 1992-től a Budapest Bábszínház művésze. F.Sz. *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Iluska*, *Francia királylány*, *Bogár kutya* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Júlika*, *Jancsi* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska); *Világszépe*, *Varangybanya* (Szperanskij–Jékely Z.: Világszépe).

Hamala Irén (Bp., 1921. ápr. 17. –): táncosnő, balettmester, koreográfus-asszisztens. Az Operaház balettszínházában kezdte meg tanulmányait, majd 1936-tól a társ. tagja volt 1973-ig, 1950 óta magántáncos. Elsősorban a karakterszerepek tolmácsolásával aratott sikereket. Kiváló mozgásmemóriája révén férje, *Harangozó* Gyula nélkülözhetetlen munkatársa, asszisztense volt, s számtalan helyen és alkalommal tanította be *Harangozó* műveit. Érdemes művész (1972). F.Sz. *Teréz* (Vojninen: Párizs lángjai); *Capulettné* (Lavrovskij: Rómeó és Júlia).

Hamari Júlia (Bp., 1942. nov. 21. –): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait 1961-től 1966-ig a Zak-n végezte. 1965-ben első díjat nyert a Budapesti Nemzetközi Énekversenyen. 1966-tól 1967-ig a stuttgarti Akadémia ösztöndíjasa, majd a düsseldorfi Deutsche Oper am Rhein tagja. 1967 óta a Salzburgi Ünnepi Játékok és a Holland Fesztivál, 1979-től a milánói Scala, a londoni Covent Garden, a bécsi Staatsoper, a New York-i Metropolitan, valamint a legnagyobb zenei fesztiválok állandó vendégművésze. Lírai árnyalatú szoprán hangja ellenére, biztos énektechnikájának köszönhetően elsősorban a mezzoszoprán szerepkörben alapozta meg nemzetközi hírnevét. Oratórium- és dalénekesként is nagy sikereket ért el. Művészetét muzikalitás és széles körű stílusismeret jellemzi. Számos külföldi hangfelvétel mellett a Hungarotonnal is több operafelvételt, il-

HAMARI JÚLIA – Purcell: *Dido és Aeneas* c. operájában

letve szólólemezt rögzített. A stuttgarti Zeneakadémia professzoraként énekpedagógiával is foglalkozik, emellett rendszeresen tart mesterkurzusokat külföldön. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély); *Orfeusz* (Gluck: Orfeusz); *Carmen* (Bizet); *Despina* (Mozart: *Così fan tutte*); *Hamupipőke* (Rossini).

Hámori Aladár; *Hornyán* (Nagycenk, 1904. nov. 4.–): színigazgató. 1924–1926 között kezdte a pályát prózai színészként *Bodonyi Béla* társ.-ánál. 1935-ben lett színig., és 1938-ig vezette társ.-át a Kaposvár–Sopron–Székesfehérvár–Cegléd–Szentés–Mohács színi-kerületben.

Hámori Ildikó (Bp., 1947. jan. 26.–): színésznő. A SzAk-n 1971-ben szerzett diplomát. Pályafutását a Thália Színházban kezdte, majd 1980-tól a Népszínház, 1982-től pedig a Nemzeti Színház társ.-ának tagja. Jellemszínésznő, játékát sokoldalú drámai tehetség és komikai hajlam egyaránt jellemzi. Számos m. filmben is szerepelt. Jászai Mari-díjas (1980), érdemes művész (1985). F.Sz. *Pávaszem* (Weöres S.: Holdbéli csónakos); *Antigoné* (Szophoklész); *Éva-Mária* (Balogh E.-Kerényi I.: Csiksomlyói passió); *Johanna* (Whiting: Ördögök); *Laodameia* (Babits M.); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Királynő* (Scribe: Egy pohár víz); *Thermaderné* (Hugo–Schönberg–Boublil: Nyomorultak).

Hámory Imre (?; 1909–Bp., 1967): énekes (bariton). 1934-ben mutatkozott be az Operaházban *Petur* bánként (Erkel F.: Bánk bán). 1945-ig, majd 1957–1965 között az Operaház tagja. 1946–57-ben a debreceni Csokonai Színház magánénekezője volt. Repertoárján lírai bariton- és karakter szerepek egyaránt szerepeltek. F.Sz. *Posa* (Verdi: Don Carlos); *Melitone* (Verdi: A végzet hatalma); *George Germont* (Verdi: Traviata).

Hámos Veronika (Bp., 1951. jún. 26.–): televíziós szakszerkesztő. Tanulmányait a Pécsi Tanárképző Főiskola ének-zene szakán végezte 1972-ben. Szerkesztőként balettprodukciók televíziós rögzítését készíti elő,

köztük több ún. keresztmetszetprogramot *A szereposztástól a bemutatóig* c. (mint Sylvia, Macbeth, Rómeó és Júlia). Számos portréműsor megszületését segítette az Operaház balettművészeiről – többek között *Lakatos Gabrielláról*, *Kun Zsuzsáról*, *Róna Viktorról*, *Havas Ferencről*, *Pártay Lilláról*, és *Balettpipő* c. magazinműsört szerkesztett. Később átfogó tánc történeti sorozat létrehozásához járult hozzá. Az Operaház, a Pécsi és a Győri Balett több táncművének teljes rögzítését készítette elő (pl.: *Coppélia*, *A próba*, *Jézus, az ember fia*, *Sikoltások*).

Hamvai Vilma: → *Voggenhuber Vilma*

Hamvas József (Pozsony, 1911. aug. 5.–): vegyész mérnök, szerkesztő, színész. 1952-ben Ausztriából került Kanadába, Torontóba, ahol sokoldalú társadalmi tevékenységet fejtett ki a m. emigráció körében. Időnként fellépett a *Kertész Sándor* vezette Művész Színházban is. F.Sz. *Az Úr hangja* (Madách I.: Az ember tragédiája – oratórium-előadás); *Az igazgató* (Földes I.: Tüzek az éjszakában); *Tábornok* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Báró Tarpatoky* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Giovanni* (Pirandello: IV. Henrik).

Hamvay Lucy (Bp., 1914. aug. 8.–Bp., 1984. jan. 22.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1936-tól vidéken (Miskolc, Debrecen, Szeged), majd a Madách Színházban és a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1942-től a nagyváradi, 1947-től a marosvásárhelyi Székely Színház tagja. 1956-tól a Pécsi, 1961–1972 között a Miskolci Nemzeti Színház művésznője volt. Tanított a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben is. F.Sz. *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Jelena* (Gorkij: Kispolgárok); *Polgármesterné* (Gogol: A revizor); *Gert-rudis* (Katona J.: Bánk bán); *Warrenne* (Shaw: Warrenne mestersége); *Cs. Bruckner Adelaida* (Örkény I.: Macskajáték).

Handel: → *Diósyne Handel Berta*

Handel Edit (Bp., 1943. máj. 23.–): táncosnő, balettmester, pedagógus. 1961-ben az ABI-ben *Nádasi Ferenc* növendékeként szerzett diplomát, ezután egy

HAMORI ILDIKÓ – Mária (Csiksomlyói passió)

évre a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1962-ben csatlakozott a Pécsi Baletthez, amelynek 1972-ig magántáncosa volt. 1972–1974 között Moszkvában tanult és szerzett balettmesteri diplomát. 1976 óta az ÁBI-ben tanít. Lirai alkatú táncosnőként főleg a neoklasszikus és modern szerepekben ért el sikereket, nyújtott felejthetetlen alakításokat. Liszt Ferenc-díjas (1970). F.Sz. *Donna Anna* (Eck I.: Don Juan); *Júlia* (Alonso: A veronai szerelmesek mártírjuma); *Lány* (Eck I.: Concerto); *Ember* (Eck I.: Prométheusz); *Róka* (Eck I.: Kötelékek).

Hang Gábor (Pécs, 1962. febr. 12.–): bábszínész, tervező. Amatőr színjátszóként kezdte pályáját, majd pedagógusnak tanult. 1984-ben a pécsi Bóbita Bábszínház tagja lett, itt bábszínészként és tervezőként dolgozott. 1992-ben szerződött át a kecskeméti Círóka Bábszínházhoz. F.Sz. *Almodozó* (Bánky G.: Irány a sárkány); *Füladatt Oson* (Bánky G.: Alomútvész); *Festő* (Csukás I.: Ágacska). F.T. Vasícek: *Fekete cylinder*; Bringsvaerd: *A hatalmas színabló*.

hangfaj: az énekhang terjedelem szerinti beosztása. A következő hangfajokat különböztetjük meg: *szoprán* (c1–a2, hivatásos énekesnőknél a–c3, sőt f3), *mezzo-szoprán* (g–g2, h2), *alt* (a–f2, h2, c3), *tenor* (c–a1, c2), *bariton* (A–e1, g1), *basszus* (E–d1, f1). Az operai gyakorlatban a hangfajokat karakterük szerint különböző típusokba, ill. szerepkategóriákba sorolják, pl. *koloratúrszoprán*, *szubrett*, *lirai szoprán*, *jugendlich-dramatisch*, *dramai szoprán*, *mezzo-koloratúr*, *hőstenor*, *Wagner-tenor*, *lirai tenor*, *spinto*, *comprimario*, *buffo-basszus* stb.

hangjáték: a rádió sajátos kommunikációs eszközeihez alkalmazott színjátéktípus. A dialógus és a különböző akusztikus hatáselemek kizárólagos használata jellemzi. A színesi játék a hangszin általi jellemzésre korlátozódik, így különleges feladatot jelent az előadók számára. A jelenetek elválasztására-összekapcsolására, a tér és az idő érzékeltetésére ún. *hangkulisszákat* alkalmaznak. Kiegészítő megoldásként a ~-ban jelent meg első ízben a *narrátor*. Az első ~-ot Angliában sugározták 1924. jan. 15-én (R. Hughes: *A Comedy in Danger*, 'Játék a veszéllyel'). Mo.-on a felolvasás, ill. a mikrofonbeállítással érzékeltetett játéktér korszakai után 1925–1929 között *Somogyváry* Gyula volt a műfaj úttörője. A rádiójáték egyik típusa a *feature*, a rádiós ~ *documentumjáték*, melynek cselekménye valós tényeken alapul. – Ir. Schöpflin Gy.: A korszerű rádió dramaturgiája (1947); Cserés M.: Láthatatlan színház. A rádiójáték dramaturgiája (1948); Cserés M.: Rádiószínház – Televíziószínház (1962); Cserés M.: Rádióesztétika (1974).

hangoló: helyiség a zenekari árok közelében. Operaházakban, zenés színházakban a hangszerek előadás előtti összehangolásához megfelelő körülményeket biztosít. Ideális esetben a ~ szoba légállapotának jellemzői meg egyeznek a zenekari árokéval, így a behangolt hangszereken már nem következik be jelentős változás.

Hankiss Ilona (Debrecen, 1935. nov. 6.–): énekesnő (szoprán). Enkentanulmányait a Zak-n *Sallay* Józsa és *Hoór-Tempis* Erzsébet irányításával végezte. 1956-ban debütált a debreceni Csokonai Színházban *Oscarként* (Verdi: Az álarcosbál). 1965-től az Operaház magánénekesse. Repertoárjához elsősorban lírai és koloratúr-szubrett szerepek tartoznak. Európa számos országában vendégszerepelt. Liszt Ferenc-díjas (1963). F.Sz. *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Blonde* (Mozart: Szóktetés a szerájból).

Hankiss Jánosné; **Haraszi** Jolán (?–?): dramaturg. 1941–1944 között a Nemzeti Színház lektora volt.

Hankó Attila (Szentes, 1961. jún. 21.–): színész. A SzAk-n 1987-ben szerzett diplomát. 1985–86-ban a

Vígszínházban játszott, 1987 óta a Arany János Színház társ.-ának tagja. F.Sz. *Vőlegény*, *Apa*, *Király* (Maleszka: Vihar a Gogo Színházban); *Cornwall* (Sh.: Lear király). **Hantos** Balázs (Bp., 1944. márc. 17.–): énekes (basszus). 1964–70-ben a Zak növendéke, majd 1970–1973 között a moszkvai Csajkovszkij Konzervatórium diákja volt. 1973–74-ben a kasseli opera, 1974-től az Operaház magánénekesse. F.Sz. *Fáraó* (Verdi: Aida); *Fafner* (Wagner: Siegfried); *Varlaam* (Muszorgszkij: Borisz Godunov); *Grigorisz atya* (Szokolay S.: Ecce homo).

HARAG GYÖRGY

Harag György (Margitta, 1925. jún. 4.–Marosvásárhely, 1985. júl. 7.): rendező, színész. Szülővárosában és Nagyváradon töltött ifjúkori évek után Kolozsvárot szerzett diplomát a Magyar Művészeti Intézet rend.-i szakán 1952-ben. 1947–1953 között színész a kolozsvári Állami Magyar Színházban. 1953-ban a főiskola végzős évfolyamával együtt színházat alapított Nagybányán, ig.-főrend.-ként vezette a társ.-ot. 1956-ban átköltöztek Szatmárnémetibe, ~ 1960-ig maradt az egy. élén. 1961–63 a vándorlás kora, a marosvásárhelyi, kolozsvári, ploiești színház rend.-je. 1963-ban a marosvásárhelyi színházhoz szerződött, ahol több mint egy évtizeden keresztül főrend. volt. Tanított a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1975-től élete végéig a kolozsvári Állami Magyar Színház főrend.-je. A háború utáni színházi élet határokon túl is nagyrabecsült, kimagasló egyénisége, a Vígszínház, a győri színház vendége volt. Már az ötvenes években is megkapó előadásokat rendezett, azonban leghíresebb előadásai élete utolsó másfél évtizedében születtek. Expressionista és szürrealista elemeket felvonultató szuggesztív látomássorozatok ezek, amelyek nagy belső feszültségeket is sejtetnek. Sütő András a hatalom és igazság, a hatalom és erkölcs dilemmáit boncolgató tetralógiája *Egy lócsizár virágvasárnapja*, *Csillag a máglyán*, *Káin és Abel*, *Szuzai menyegző* – Kolozsvárott, valamint az újjáélt Csehov-triptichonja – *Három nővér*, *Cseresznyés kert*, *Ványa bácsi* – leghíresebb művészi rendezései közé tartoznak. F.R. Sh.: *Macbeth*; Goodrich–Hackett: *Anna Frank naplója*; Kohout: *Ilyen nagy szerelem*; Barta L.: *Szerelem*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*. – Ir. Gerold L.: Szivacsstajai, homokfutó (1981); Kántor L.: A játék merészsége (Színjátékos személyek, A Hét évkönyve, 1982); Páll Á.: Mérőföldkövek H. Gy. pályáján (Színházi világtájak, Bukarest, 1987); Nánay I.: H. Gy. színháza (1992).

Hárai Ferenc (Pamuk, 1923. nov. 10.–): bábszínész. 1944-ben végzett a SzAk-n. 1945–1949 között Kecskeméten, Szolnokon és Kaposvárott játszott. 1949-től nyugdíjba vonulásáig az Állami Bábszínház művésze volt. Jászai Mari-díjas (1969), érdemes művész (1983). F.Sz. *Beppo* (Heltai J.: A néma levante); *Akki* (Dürrenmatt: Agyal szállt le Babilonban); *Szalmaember* (Baum-Tóthfalusi I.: Őz, a nagy varázsló); *Deramo* (Gozzi-Heltai J.: Szarvaskirály); *Röfi* (Bálint Á.: Piroska és a három kismalac).

Harangozó György (? , 1949. máj. 14.–): színész. Pályáját 1967-ben az Állami Déryné Színháznál kezdte, majd 1970-ben a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. 1974-ben ismét a Déryné Színház, ill. a Népszínház társ.-ának tagja lett. 1990-től a Budapesti Kamaraszínház művésze. F.Sz. *Orvos* (Bukovcan: Mielőtt a kakas megszólal); *Kimbold tiszteletes* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Járásorvos* (Bródy S.: A tanítónő).

HARANGOZÓ GYULA

Harangozó Gyula (Bp., 1908. ápr. 19.–Bp., 1974. okt. 30.): táncos, koreográfus, balettmester és balettagazgató. Nem részesült rendszeres táncképzésben. Diákként statiszta volt az Operaházban. Rendkívüli mozgékony-ságára, jó karikírozóképeségére A. Gaubier figyelt fel, aki 1928-ban szerepeltette őt *A háromszögletű kalap* c. koreográfiában. 1928-ban az Operaház magántáncosa lett, 1936-tól készített koreográfiákat 1970-es visszavonulásáig. Nagyszerű színészi adottságokkal rendelkező, zseniális előadó volt, aki utánozhatatlanul formálta meg a legkülönfélébb karaktereket. Koreográfusként a kis formátumú, cselekményes, sok karaktert felvonultató balettek igazi mestere volt. Táncai évtizedekig meghatározták a m. nemzeti balett fejlődését, az Operaház repertoárját. Több művét átvette a Szegedi, majd a Pécsi Balett, s néhányat Kelet-Európa több balettszín-pada is műsorára tűzött. 1950–1960 között az Operaház balettagy.-ének ig.-ja volt, a televízió portréfilmet forgatott róla, s több egyfelvonásosát – *Térzene*, *Furfangos diákok* – filmen is megörökítette. Kossuth-díjas (1956), kiváló művész (1952). F.Sz. *Törpe* (Cieplinski: Az infánsnő születésnapja); *Fabáb* (Cieplinski: A fából faragott királyfi); *Mandarin* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin); *Mecénás* (Harangozó Gy.: Térzene); *Coppélius* (Harangozó Gy.: Coppélia). F.K. *Csárdajelenet* (1936); *Polovec táncok* (1938); *Francia saláta* (1938); *Rómeó és Júlia* (1939); *A csodálatos mandarin* (1945 és 1956); *Térzene* (1948); *Coppélia* (1953); *Seherezádé* (1959).

Harangozó Gyula, ifj. (Bp., 1956. máj. 4.–): táncos. 1966–1974 között az ÁBI balettnövendéke volt, majd a moszkvai Balettakadémiára járt. Itt szerzett művész diplomát 1976-ban. Az Operaház tagja 1976–1983 között, a bécsi Staatsoperben 1982–1991 között szolótáncos, eközben 1981-től 1988-ig a müncheni Bayerische Staatsopernél is állandó vendégzólistaként lépett fel. Kiváló adottságú, tiszta és virtuóz technikájú klasszikus táncos, aki rendkívül széles repertoárral rendelkezik. Jelentős nemzetközi balettfesztiválokon nyert díjakat. 1977-ben Moszkvában a Legjobb Fialat Táncos díját, 1978-ban Tokióban a Legjobb Férfitáncos díját kapta és aranyérmeket. F.Sz. *Ferenc* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Colas* (Ashton: A rosszul örözt lány); *főszerep* (Fodor A.: Rossziniana); *főszerep* (Seregi L.: Változatok egy gyermekdalra); *Herceg* (Nurejev: A hattyúk tava); *Albert* (Alonso: Giselle); *Basil* (Nurejev: Don Quijote); *Rómeó* (Cranko: Rómeó és Júlia); *Petruchio* (Cranko: A makrancos hölgy).

Haraszin Tibor (Szerencs, 1922. okt. 1.–): színész. 1946-ban végzett a Zak ének szakán, majd 1951-ben a SzAk stúdiójában. A szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött, majd 1955-től a hódmezővásárhelyi Somlay Artúr Színpad tagja. 1956-tól a Békés Megyei Jókai, 1960-tól a Miskolci Nemzeti, 1961-től a veszprémi Petőfi Színházban játszott. 1964-től 1978-ig az Állami Déryné Színház, ill. Népszínház társ.-ának tagja. F.Sz. ifj. *Nagy* (Bródy S.: A tanítónő); *A cigány* (Szigligeti E.); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem).

Haraszthy Hermin; *Haraszti Feigler* (Esztergom, 1870. febr. 22.–Bp., 1921. máj. 17.): színésznő. 1887-ben végzte el a SzAk-t. *Krecsányi* Ignác társ.-ával járta az országot, mint szende és drámai hösnő, majd 1893-tól a Budai Színkörben lépett fel. Innen szerződött a Vig-színház 1896-ban, melynek haláláig tagja maradt, mint első jellemszínésznő. Később sikeres szerepkörváltáson esett át, s nagy meglepődésre játszott anyaszerepeket is. 1921-ben hirtelen agyvérzésben hunyt el. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Tisza Ilona* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Heródiás* (Jósika K.: Salome); *id. Nagy Istvánné* (Bródy S.: A tanítónő); *Muskátné* (Molnár F.: Liliom); *Higginsné* (Shaw: Pygmalion); *Özvegy Karmyóné* (Csokonai V. M.); *Tschöll mama* (Schubert-Berté: Három a kislány); *Mária Dominika hercegnő* (Molnár F.: A hattyú).

Haraszti Emil (Nagyvárad, 1885. nov. 1.–Párizs, 1958. dec. 27.): zenetörténész, tanár, publicista. *Farkas Ödön* és *Geiger Albert* tanítványa. 1907-től a Pesti Hírlap zenekritikusa. 1915-től a Nemzeti Zenede tanára, majd 1920-tól 1927-ig ig.-ja. 1927-től Párizsban élt. Tanulmányaiiban m. és francia zene- és művelődéstörténettel foglalkozott. F.M. *A zenei formák története* (1931); *A tánc története* (1937).

Haraszti Mici; *Hinkelmann* (Trencsén, 1882. jún. 25.–Bp., 1964. febr. 18.): színésznő. A SzAk elvégzése után Székesfehérvárott kezdte pályáját. 1911-ben *Beöthy* László hívta meg a Magyar Színházba, majd a Víg-színházban játszott. 1913-tól Medgyaszay Vilma Kabaréjában lépett fel. 1915-ben az Apolló Kabaréhoz szerződött, ahol vidám jelenetekben, zenés játékokban aratott sikereket. 1928-tól a Fővárosi Operettszínház, 1932-től a Révay utcai Pesti Színház, 1937-től ismét a Fővárosi Operettszínház tagja. 1949-től sok rádiószeret kapott. A Kamara Varieté, a Royal Revü Varieté műsoraiban is játszott. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Claire* (Ohnet: A vasgyáros); *Nagyhercegnő* (Jacobi V.: Sybill); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *A főnök* (Léhar F.: Tavaszi álom); *Remerné* (Eisemann M.: Zsákbamacska).

Harasztos Gusztáv (Saáp, 1896. dec. 8.–?): színész. Az I. világháború után Nagyváradon *Gazdy* Aranka növendéke volt. Az Országos Színészegyesület tagjaként *Sebestyén* Géza buda-miskolci társ.-ához szerződött 1908–24-ben. 1924-től 1935-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1939–40-ben a Városi Színházban játszott, 1947–48-ban pedig a Kis Színház művésze volt. F.Sz. *Armand Duval* (íj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Ádám* (Madach I.: Az ember tragédiája); *Edgar* (Sh.: Lear király); *Horkay Feri* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok). **Háray** Ágnes (Bp., 1960. febr. 1.–): bábszínésznő. 1981-ben végezte el a Bábstúdiót, és az Állami Bábszínház tagja lett. 1992-től a Budapest Bábszínház tagja. F.Sz. *Hófehérke* (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Királylány*, *Kocsmárosné* (Andersen–Szilágyi D.: A bűvös tűzszeres); *Durik Maris* (Lázár E.: Berzsián és Dideki); *Clarice* (Gozzi–Heltai J.: Szarvaskirály).

Haray Viktor (? , 1818–Kolozsvár, 1882. júl. 23.): színész, dramairo. 1836-ban Kolozsvárott lépett fel, eleinte *Horváth* néven, de néhány előadás után már a ~ nevet használta. 1836–37-ben Kassán játszott, majd 1837–38-ban a Pesti Magyar Színház kardalosa. 1840–1844 között Kolozsvárott, 1844–45-ben Debrecenben és vendégként a Nemzeti Színházban szerepelt. A szabadságharcban honvédszázados volt, ezért bujdosnia kellett. 1856-ban a kolozsvári színház gondnoka. Később jószágigazgatóként élt és dolgozott, erdélyi arisztokraták alkalmazottjaként. Szerelmeseket és ifjú hősöket játszott. Publikált elbeszéléseket, cikkeket, emlékiratot (*Töredék egy menekült naplójából*, Kolozsvár, 1861), de elsősorban a színpad számára dolgozott: írt népszínműveket (*Szökött színész és katona*, *Leányvásár Debrecenben*), vígjátékokat (*A nagyságos urak*, *Türelem rózsát terem*), történelmi drámákat (*Apor Klára*; *Szekely támad, szekely bánja*; *Bánfi Dénes*), rémdrámát (*A váradi bankócsináló*). F.Sz. *Frohberg* (Cuno: Benjámin Lengyelországból); *Don Caesar de Bazan* (Dumanoir–D’Ennery); *Lorenzino* (id. Dumas); *Bury* (Hell: A 16 évű királyné); *Pókai Péter* (Szigligeti E.: A Pókaiak); *Hidasi Géza* (Haray V.: Szökött színész és katona).

Harczos Irén (Debrecen, 1907. okt. 27.–Bp., 1978. júl. 23.): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte. *Sebestyén* Mihálynál lépett először színpadra Miskolcon, 1927-ben a Városi Színházban játszott. Később *Gulyás* Menyhért és *Deák* Ferenc voltak az ig.-i. 1929-től 9 éven át a Pécsi Nemzeti Színház kedvelt szubrett-primadonája volt. 1933-ban nőül ment *Fodor* Oszkár ig.-hoz és vele távozott a színházról 1938-ban. 1939–40-ben ismét a Városi Színház művésznője volt, ezután a Pódium Írók Kabaréja tagja lett. 1942–43-ban a Szegedi Nemzeti, 1943–44-ben az Új Magyar Színház társ.-ában szerepelt. A vidék legünnepeltebb színésznői közé tartozott. F.Sz. *Bob herceg* (Huszka J.); *Sarah* (Jacobi V.: Sybill); *Angyalka* (Molière: Dandin György); *Colette* (Eisemann M.: Fekete Péter).

Hargitai Zsuzsa (Bp., 1945. ápr. 30.–): táncos, pedagógus. Oklevelét 1988-ban szerezte az ÁBI pedagógusképzőjében. 1961–1982 között a Budapest Táncgyűttes táncosa, utóbb magántáncos, asszisztens. Főbb szerepeit *Molnár* István, *Simon* Antal és *Molnár* Lajos kor.-iban táncolta. 1977–1981 között a gödöllői Agrártudományi Egyetem táncgyűttesének vezetője. 1982–88-ban a Népszínház Táncgyűttes előadója. Számos szólószerepet táncolt *Györgyfalvy* Katalin kor.-iban. 1989-től a Közép-Európa Táncszínházban, 1992-től a Budapest Táncgyűttesnél tréningvezető asszisztens. Liszt Ferenc-díjas (1982).

Harkányi Endre (Bp., 1934. márc. 26.–): színész. A SzAk elvégzése után 1957-ben Debrecenbe szerző-

dott. 1960-tól a Petőfi, 1963-tól a Vígyszínház, majd 1968-tól a Mikroszkóp Színpad tagja. 1977-ben a József Attila Színházhoz szerződött, 1984 óta ismét a Vígyszínház társ.-ában játszik. Jellemformáló képessége különösen groteszkbe hajló karakter szerepekben, valamint a naiv, a megfélemlített és kijátszott kisember megformálásában érvényesül. Jászai Mari-díjas (1962), érdemes művész (1982). F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Pincér* (Miller: Közjáték Vichyben); *Perrichon* (Labiche–Martin: Perrichon úr utazása); *Lord Stanley* (Sh.: III. Richárd); *Koch* (Müller P.: Szemenszedett igazság); *Liputyin* (Dosztojevszkij–Camus: Ördögök); *Mr. Smith* (Ionesco: A kopasz énekesnő); *Morris Bober* (Malamud: A segéd).

HARKÁNYI ENDRE
(Gorkij: Éjjeli menedékhely)

Harkányi János (Bp., 1942. júl. 15.–): színész. A SzAk elvégzése után 1965-ben a debreceni Csokonai, 1969-ben a Miskolci Nemzeti, 1972-ben a veszprémi Petőfi, 1974-ben a Pécsi Nemzeti, majd 1978-ban a Budapesti Gyermekszínházhoz szerződött. 1982 óta a Békés Megyei Jókai Színház tagja. F.Sz. *Julien Sorel* (Stendhal–Illés E.: Vörös és fekete); *Baracs Imre* (Gárdonyi G.: A bor); *Polgármester* (Gogol: A revizor).

Harkányi Ödön; **Henk** (Bp., 1914. jan. 17.–): színész. A SzAk-n 1936-ban szerzett diplomát. Első szerződése Kardos Géza társ.-ához kötötte, majd Debrecen, Kassa, Pécs és Szeged pályájának következő állomásai. 1960-tól a Jókai, majd a Thália Színházhoz szerződött. 1964–1974 között pedig az Irodalmi Színpad társ.-ának tagja. F.Sz. *A királyi császár*, *Zeta Éta Théta* (Babits M.: A második ének).

Harlekin Bábszínház: az egri Gárdonyi Géza Színház bábtagozata. 1985. jan.-ban alakult a Megyei Úttörőházban működő, húszéves múlttal rendelkező amatőr *Harlekin Bábgyűttes*ből. Mint hivatásos színház 1985. szept.-ben tartotta első premierjét, Ignác Rózsa: *Csipkerózsika* c. bábjátékát játszották. A 12 tagú egy. 3–4 bem.-t tart évadonként.

harmadik színház, alternatív színház: a színházszervezetben a hivatásos és az amatőr egy.-ek között elhelyezkedő, félhivatásos színjátszó társ. Az egy. vezetője, rend.-je, és vezető színészei hivatásos színészek v. rend.-k, a technikai és művészi személyzet többnyire mellékfoglalkozásuként, alacsony (ösztöndíjjellegű) fizetésért dolgozik a társ.-ban. Szakmai színvonaluk, azonban megközelíti a hivatásos színházakét.

Harmath Albert (Bp., 1949. febr. 24.–): színész. A SzAk operett-musical szakának elvégzése után 1977-ben a Miskolci Nemzeti, 1981-ben a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1984-től négy évig a Fővárosi Operettszínház tagja, majd szabadfoglalkozású művész. Elősorban bonvivánszerepekben lép fel. F.Sz. *Peron elnök* (Lloyd Webber–Rice: Evita); *Tom Miggles* (Jacobi V.: Leányvásár).

Harmath Éva (Visonta, 1930. júl. 16.): énekesnő (szoprán), színésznő. A SzAk-n folytatta énektanulmányait Luigi Renzini és Posszert Emiliánál. 1953–54-ben a Fővárosi Operettszínház primadonnája, majd 1956-ig a miskolci Déryné, 1958-tól a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese. 1956-tól rendszeresen vendégszerepel külföldön – Európában, USA-ban – és az Operaházban. Liszt Ferenc-díjas (1963), a Szegedi Nemzeti Színház örökös tagja (1992). F.Sz. *Aida* (Verdi); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Agatha* (Weber: A bűvös vadász); *Elsa* (Wagner: Lohengrin); *Erzsébet* (Wagner: Tannhäuser); *Fidelio* (Beethoven); *Carmen* (Bizet).

Harmath Hedvig; Harmat, Hans (Bp., 1884. jan. 28.–Bp., 1911. máj. 21.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1903-ban a Vigszínház szerződtette. 1905-ben férjhez ment, s csak 1907-től lépett fel a Vigszínházban. Természetes játéka, bája, varázsos egyénisége naivaszerepekben érvényesült. F.Sz. *Fagotte* (Mars–Desvallières: Dr. Nebáncsvirág); *Simone* (Flers–Caillavet: Az erény útjai); *Katica* (Meyer–Förster: Diákélet); *Micheline* (Flers–Caillavet: Buridán szamara); *Vilma* (Heltai J.: A masamód); *Mari* (Molnár F.: Liliom); *Helén* (Bisson: Nick Carter). Ir. Gyöngyösy N.: H. H. emlékezete (1912).

HARMATH HEDVIG – *Katica* (Meyer–Förster: Diákélet)

Harmath Hilda, Á. (Bp., 1904. máj. 27.–Bp., 1948. ápr. 18.): színésznő. A Fővárosi Operettszínházban 1922-ben debütált. Ezután az Unio Rt. színházai mellett 1923–25-ben a Király és a Blaha Lujza Színház, 1925-

ben a Városi és a Magyar, közben 1924-ben a Fővárosi Operettszínház tagja volt. Nyaranta a Budai Színkörben lépett fel. 1926–28-ban a Városi Színház, 1928-tól a Szegedi Városi Színház tagja lett. 1929-ben Lipcsében vendégszerepelt. 1933 elején Hollandiában járt, és egy német társ.-tal lépett fel. Hazatérve a Magyar Színház tagja volt. Meg 1941-ben is játszott a Fővárosi Operettszínházban. F.Sz. *Médi* (Schubert–Berté: Három a kis-lány); *Annie* (Huszka J.: Bob herceg); *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Madeline* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban).

Harmath Ilona (Cilli, Ausztria, 1877. jan. 24.–Bp., 1937. júl. 5.): színésznő. *Solymossy* Elek iskoláját végezte el 1896-ban, majd a Népszínházhoz került, ahol 1901-től 1906-ig játszott. 1906–1915 között a Király Színház tagja volt. 1909-ben fellépett a Sas Kabarében és 1910-ben a Magyar Színházban. 1910–1912 között a Fővárosi Városligeti Színháznál volt szerződéssel. 1915-ben férjhez ment és visszavonult. Népszínművekben és operettekben finom modora és tiszta zengésű hangja érvényesült. F.Sz. *Annie* (Huszka J.: Bob herceg); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Aragóniai herceghisasszony* (Szabados B.: Szép Ilonka).

Harmath Imre (Bp., 1890–?, 1942): színpadi szerző. 1911-ben *Rákosi* Szi di színiiskolájában végzett, majd a Magyar Színházhoz szerződött, mint színész. 1916-tól számos operetthez írt szöveget és verseket. 1907–1940 között szinte valamennyi fővárosi kabarében játszották jeleneteit, énekelték dalait. Librettói: Ábrahám P.: *Az utolsó Verebely-lány* (1928); Ábrahám P.: *Viktória* (Földes I.-vel, 1930); Fényes Sz.: *Maya* (1935); Ábrahám P.: *3: 1 a szerelem javára* (1936). Fordításai: O. Straus: *A bálkirálynő* (1921); Millöcker: *Szegény Jonathan* (1924); Stolz: *Katóka* (1931).

Harmath Imre (Bp., 1961. júl. 3.–): színész. 1986-ban végezte el a SzAk-t operett-musical szakon. Azóta a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. F.Sz. *Nestor* (Breffort–Monnot: Irma, te édes!); *Vernon Gersch* (Simon: Kapj el!); *Talavera gyóntatóatyja* (Fábri P.–Gallai P.: Kolombusz).

Harmath Jolán (Nagyvárad, 1903. júl. 19.–?): színésznő. A színiiskolát szülővárosában végezte el, pályáját is itt kezdte Kovács Imrénél. Játszott Aradon, Temesváron, Nagybányán és 1934–1938 között Kolozsvárott. Igazi drámai tehetség volt, a kritikák átélőképességét, játéknak természetességét és kifejező erejét emelték ki. F.Sz. *Margit* (Zilahy L.: A szűz és a gödölye); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Júlika* (Molnár F.: Liliom).

Harmos Ilona (Bp., 1889. márc. 22.–Bp., 1967. dec. 6.): színésznő, író. A SzAk-t 1907-ben végezte el. A Magyar Színházban (1907–1908), Nagy Endre kabaréjában (1908–1909), a Városligeti Színházban (1909–1910), a Kamarajátékok előadásain (1910–1911), Szekesfehérvárott (1911–1912), az Új Színpadon (1912) szerepelt. 1913-ban, *Kosztolányi* Dezsővel kötött házassága után, rövid időre visszavonult. 1917-től a Modern Színpad, majd utódai, a Belvárosi Színház és az Andrássy úti Színház tagja volt 1921-ig. 1921–1925 között a Vigszínházban játszott. Fellépett Forgách Rózsi Kamaraszínházában (1923–1926). Modern drámák hősnőit formálta meg. *Görög* Ilona néven novellákat publikált (pl. a Nyugatban). F.Sz. *Nasztya* (Gorkij: Éjjeli szállás); *Szakácsné* (Bródy S.: A dada); *Margit* (Schnitzler: Irodalom); *Grassetté* (Wolff: Naplemente). **Háromszéki** Péter (Marosvásárhely, 1942. márc. 29.–): színész. Pályáját a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte 1965-ben. 1973-ban a debreceni Csoknói Színházhoz szerződött, 1975 óta pedig a veszprémi

Petőfi Színház társ.-ának tagja. F.Sz. *Tojás Eddie* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Füles* (Milne–Karinthy F.: Micimackó); *Rendőrfőnök* (Dosztojevszkij–Micu–Lovinescu: Karamazovok).

Harsányi Frigyes (Bp., 1941. ápr. 25.–): színész. A SzAk-n 1963-ban szerzett diplomát. Pályáját a debreceni Csokonai Színházban kezdte, majd 1966-ban a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette. 1967 óta a Fővárosi Operettszínház társ.-ának tagja. Kezdetben elsősorban prózai színész volt, de muzikalitása, mozgáskészsége később musical-, majd operettfőszerepek sikerét hozta meg számára. Sokat szerepel külföldön. Jászai Mari-díjas (1990). F.Sz. *Fortinbras* (Sh.: Hamlet); *Vagány* (Fényes Sz.–Békeffy I.: A kutya, akit Bozzi úrnak hívnak); *Spencer* (Charden–Bontempelli: Mayflower); *Billy Flynn* (Kander–Ebb: Chicago); *Kerekes Ferkó* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Daniló* (Lehár F.: A vig özvegy); *Cunlight, Koltay* (Abraham P.: Viktória).

Harsányi Gábor (Bp., 1945. jún. 15.–): színész, színházigazgató, író. 1968-ban a SzAk elvégzése után a Thália Színházhoz, 1979-ben a Mafilm társ.-ához szerződött. 1983–1989 között a Nemzeti Színház tagja. Közben 1982-ben a Hökös Színpad, a későbbi Karinthy Színház alapítója és társig.-ja. Sokműfajú színész, vezető karakterszerepek sorát játszotta el. Legjobb alakításaiban egyszerre jellemzi humoros és félelemkeltő kétértelműség. Számos m. film, tvj. főszereplője. Jászai Mari-díjas (1973, 1987). F.Sz. *Órmagy* (Örkény I.: Tótek); *George* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Svejk* (Hasek–Burian); *Corbaccio* (Jonson: Volpone); *A hetedik esküdt* (Rose: 12 dühös ember); *Révész* (Szomory D.: Botrány az Ingeberg koncerten). Drámái: *Börtönszínház* (1981); *Meghódítjuk Amerikát* (1986); *Sztriptíz-bár a Cityben* (1991).

Harsányi Kálmán (Mezőkövesd, 1876. dec. 1.–Bp., 1929. máj. 31.): költő, drámaíró, kritikus. A bp.-i egyetem bölcsészkarát végezte el. Feltűnést keltett első verseskötetének plasztikus képeivel. 1905-ben benyújtotta a Nemzeti Színházhoz *Ellák* c. történelmi drámáját, amit csak 1923-ban, átdolgozás után mutattak be. A világháború, majd a *Magyarság* című lapnál 1921–1929 között végzett szerk.-i munkái elvonták a drámaírástól, egészsége is megromlott. Ekkor már csak színházi kritikákat írt a Nemzeti Színház bemutatásáról. Fordított francia, angol és spanyol nyelvű darabokat, jeleneteket. Ütőrrő módon mély elemzést adott a színészek munkájáról. Értekesek párhuzamos szerepelemzései. Gyakran két színész előadásmódját hasonlította össze ugyanabban a szerepben. Drámái: *Ellák* (1923); *Páter Benedek* (1926); *Mariava királya* (1927). Fordításai: Maeterlinck: *Pelleas és Melisande* (1907); Calderón: *Az élet álom* (1924); Sh.: *Othello* (1929). Könyvei: *Színházi esték, 1921–1927* (1928); *Tanulmány a spanyol színjátszásról* (1938).

Harsányi Miklós (Magyarakanizsa, 1894. febr. 15.–?): színész, rendező. 1914-ben végzett az Országos Színészegyesület színiiskolájában, majd különböző vidéki társ.-okban játszott. 1916–1918 között Szegeden, 1918–1924 között Nagyváradon *Erdélyi* Miklós, később *Parlaghy* Lajos egy.-ében szerepelt: 1924–26-ban főrend. Szegeden *Andor* Zsigmondnál, 1926-tól a Magyar Színház tagja. Jelentős jellemformáló és árnyaló készségével aratott megérdemelt sikert. F.Sz. *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Metternich* (Rostand: A sasfőlk); *Magister* (Molnár F.: A vörös malom); *Kelemen* (Molnár F.: A farkas).

Harsányi Rezső (Acsád, 1886. ápr. 9.–Bp., 1971. júl. 19.): színész. A SzAk-t 1908-ban végezte el. 1908–1911 között a Vígyszínház, 1912-ben az Új Színpad, 1912-től 1918-ig a kolozsvári színház tagja volt. 1918-tól a fővá-

rosban szerepelt: Belvárosi Színház (1918–1923, 1925–1927, 1932–1933), Renaissance Színház (1923–1925), Új Színház (1929–1930, 1931–1932). Az 1920-as években nyaranta Erdélyt járta „társ.-ával”. 1934-ben, rövid ideig a Kamara Színház élén állt. Szerepelt a Royal Színházban (1935–1936), a Városi Színházban (1940), az Új Magyar Színházban (1943–1944) is. 1946–1948 között a Belvárosi Színház, 1955-től 1957-ig a József Attila Színház tagja volt. Széles jellemrajzoló készséggel, néhány éles vonallal teremtette meg figuráit. F.Sz. *Dandin György* (Molière); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Súgó* (Földes I.: Tüzek az éjszakában); *Lyon rabbi* (Bródy S.: Lyon Lea); *Capulet* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Doolittle* (Shaw: Pygmalion).

Harsányi Zsolt (Korompa, 1887. jan. 27.–Bp., 1943. nov. 29.): író, újságíró, műfordító, színházigazgató. Tanulmányait Egerben, Sárospatakon és Kolozsvárott végezte. Egyetemi éve alatt a kolozsvári *Előre* c. napilap, majd az *Újság* színikritikusa. Kolozsvárott *Ince* Sándorral 1910-ben *Színházi Hét* c. illusztrált hetilapot alapított, melynek sikerét látva néhány hónap múlva a fővárosban is elindították. ~ 1910–1913 között a *Színházi Hét* egyik szerkesztője. *Ince* későbbi lapjába, a *Színházi Életbe* is rendszeresen írt, de más lapoknak is szerzője, rovatvezetője lett, mint a *Pesti Napló*, Bp.-i *Hírlap*, *Pesti Hírlap*, *Új Idők*. A *Színpadi Műfordítók* szakosztályának vezetője, valamint a *Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének* elnöke és ügyvezető ig.-ja, a *Magyar Pen Club* főtákará volt. 1921 ápr.-ától 1922 jan.-jáig a Renaissance Színház műv.-i vez.-jeként dolgozott. 1938-tól haláláig a Vígyszínház élén állt. Számos dalát, jelenetét, egyfelvonásosát mutattak be kabarék is. Színműveket írt és fordított. Tagja volt a *Kisfaludy* és a *Petőfi Társaságnak*. F.M. *Komédiások* (Major H. és Kürthy Gy. karikatúrái; Békéscsaba, 1911); *Színházi kis lexikon* (1918); *Shakespeare a Nyújjorkban* (1918); *Mozikum* (1921). Drámái és librettói: *Limonádé ezredes* (1912); *A mozikirály* (1913); *A szüzek hódolata* (1922); *Nézzé meg az ember!* (1926); *Háry János* (Paulini B.-val, 1926); *A zenélő óra* (1927); *Grófkisasszony* (1939); *A Bolond Ásvayné* (1942). Fordításai: Strindberg: *Abu Kásem papucs* (1910); Lehár F.: *A cigányprímás* (1913); Mozart: *Don Juan* (1917); Kálmán I.: *Marica grófnő* (1924); An-Ski: *Dybuk* (1928); O'Neill: *A szőrös majom* (1928); *Különös kőzjáték* (1929).

Hartig Sándor (Nagybecskerek, 1925. dec. 13.–): rendező, bábkészítő. A tanítói munkát cserélte fel a bábos szakmával. 1956-tól 18 éven át az akkor alakult – szerb, m. és szlovák nyelven játszó – zrenjanini bábszínház ig.-ja, rend.-je, bábkészítője és bábvezetője, a színház mindenese. 1974-től 1978-ig, nyugdíjaztatásáig az Újvidéki Színház műszaki vezetője. F.M. *Pityu és a kutya* (bábjáték). F.R. *Tersánszky J. J.: Misi Mókus kalandjai*; *Mészöly M.: A három kisgida*; *Tóth E.: A farkas és a három kismalac*; *Djoki: Höfivás*.

Hartmann Teréz (Bp., 1956. jún. 30.–): színésznő. Pályáját 1978-ban a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte. Innen 1981-ben a nyíregyházi Móróc Zsigmond, majd a József Attila, 1987-ben pedig a Jurta Színházhoz szerződött. 1991 óta ismét a Pécsi Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Olivia* (Sh.: Vizkereszt); *Iréneke* (Örkény I.: Rózsakiállítás).

Hary Béla (Szilágysomlyó, 1934–): karmester. Tanulmányait 1958-ban fejezte be a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. 1973–1978 között a kolozsvári Állami Magyar Opera karmestere, majd 1984 szept.-étől 1990 márc.-áig ig.-ja is volt. Hangverseny dirigensként is rendszeresen vendégszerepelt bel-

és külföldi zenekaroknál. 1966-ban Gdańskban, 1969-ben Skopjében lépett fel. Operája: *Sárga rózsza. Hófehérke* c. balettet írt. Több ösbemutató: Sigismund Todutá: *Balada*; Salvatore Allegra: *Az arckép* fűződik a nevéhez. **Háry Lajos** (Bp., 1914. nov. 10.–Marosvásárhely, 1962. jún. 9.): díszlettervező. A Székely Színház alapító tagja, 1946-tól haláláig díszlettervezője, az együttes országos viszonylatban is kiemelkedő realista korszakának fontos alkotóművésze. Jó érzékkel óvakodott a túlzott részletezéstől, sikerrel kerülte el a szürkeséget és az egyformaságot. F.T. Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*, *Kispolgárok*; Móricz Zs.: *Uri muri*; Csiky G.: *Ingyenélők*; Illyés Gy.: *Fáklyaláng*; Sh.: *A makrancos hölgy*.

HASELBECK OLGA – Brünnhilde (Wagner Ring)

Haselbeck Olga (Bp., 1884. febr. 19.–Bp., 1961. okt. 16.): énekesnő (drámai szoprán). A budai és a bp.-i Zak növendéke volt, majd Milánóban tanult. Később Bayreuthban Siegfried Wagner irányításával sajátította el a Wagner-tetralógia (Ring) *Brünnhilde* szerepét. 1908–09-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1909–1932 között magánénekese, 1948-tól örökös tagja volt. A kékszakállú herceg vára (Bartók Béla) ösbemutatóján, 1918-ban *Judit*, a Parsifal (Wagner) bp.-i bemutatóján *Kundry* szerepét énekelte. Elsősorban Wagner-szerepekben aratott sikereket, berlini fellépései – 1923-tól – emlékeztetéseket. Huszonöt éves pályafutása alatt Európa számos operaházában szerepelt. 1932-ben visszavonult a színpadtól. F.Sz. *Amneris* (Verdi: *Aida*); *Brünnhilde* (Wagner: *A walkür*, Siegfried, Istenek alkonya); *Ortrud* (Wagner: *Lohengrin*); *Kundry* (Wagner: *Parsifal*); *Judit* (Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*); *Leonora* (Beethoven: *Fidelio*).

Hasenhut Leonard (?–?): táncos, koreográfus. Német származású. 1840–42-ben a Nemzeti Színház balettmestere, aki egyfelvonásos arlekinadokat és táncos életképeket állított színpadra. Ezenkívül táncbetéteket tervezett és tanított be operák és történelmi drámák előadásaihoz. Színházi tánciskolát is nyitott. F.K. *A blun-*

zendorfi búcsú (Heinisch, 1840); *Arlequin mint angol lovagművész* (Ellenbogen, 1840); *Lázadás a szerájban* (Ellenbogen, 1840); *A szerelmes quacker* (Wollaneck, 1841).

Haslinyi Ferenc; *Hazslényi* (?–?): színész. 1831–1833 között és 1837–38-ban Kassán játszott, közben vándortárs.-okban szerepelt. A jó megjelenésű színész másodrangú fiatal hősöket játszott. Pályájáról későbbi adataink nincsenek. F.Sz. *Leonhard* (Treuholt: *Az Ashorni bányából*); *Eisenfeld* (Mailáth J.: *Zelmira*); *Solom* (Katon J.: *Bánk bán*).

határon túli magyar színházak fesztiválja – Kisvárdá: 1989 óta minden évben sor kerül Kisvárdán a ~ra. Románia, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Kárpátalja (Ukrajna) m. színházi együttesei mutatkoznak be máj. vége és jún. eleje között. A fesztiválon megjelennek a szomszédos országok m. színművész hallgatói is. Az 1993-as V. fesztiválon a diaszpóra is képviseltette magát: a torontói *Kertész Sándor Színház* Arthur Miller *Pillantás a hídról* c. darabját mutatta be. A rendezvényt sorozatot színházi szakmai viták egészítik ki. Júl.–aug.-ban kerül sor a Kisvárdai Várszínház előadásaira. Ezekben a produkciókban a külföldi m. színészek is szerepelnek. Az első négy fesztivál ig.-ja *Pribula* László volt, az ötödik alkalommal mint megbízott ig. *Nyakó* Béla irányította a műsor lebonyolítását.

hátsó színpad: →színpadrendszer

Hatvani Ede; *Schrank* (Csongrád, 1859. jan. 10.–Bp., 1927. máj. 30.): énekes (bariton). 1875–1883 között kardalnok, majd szolista volt a Népszínházban, operettek és népszínművek epizód szerepeit játszotta, később mint jeles maszkkészítő tűnt ki kollégái között. 1906-ig különböző vidéki társulatok tagja volt, többek közt Feld Zsigmondnál is szerepelt a Városligeti Színkörben. F.Sz. *Ottokár* (ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*); *Kósza Gyurka* (Csepreghy F.: *A piros bugyelláris*); *Bouville* (Jones: *A gésák*). F.M. *Repülőgép* (1910); *A jogászkisasszony* (kéziratban). Szerepelt a *Csöppség* (1919) és a *Nő-sültni tilos* (1922) c. korai m. filmben.

M.A. 1883–85: Szeged, Nagyvárad; 1885: Bogyó Alajos; 1886: Mosonyi Károly; 1887: Kolozsvár; 1888: Hatvani Károly; 1889–91: Valentin Lajos; 1892: Somogyi Károly; 1893–95: Veszprémi Jenő; 1895: Pestli I. Lajos; 1896, 1898: Feld Zsigmond; 1897–99: Dobó Sándor; 1899–1901: Relle; 1902–1904: Nádasy; 1904–1906: Zombor (B. Polgár).

Hatvani Károly; *Schrank* (Kiskunfélegyháza, 1857–Bp., 1929. febr. 19.): színész, színiigazgató. 1875-ben a Népszínházban kezdte a pályát. 1878-tól *Miklós* Gyula, *Jakab* Lajos, *Krecsányi* Ignác társ.-ához szerződött. Utoljára 1895-ben Kassán és az óbudai Kisfaludy Színházban lépett fel. Buffó és komikus szerepeket játszott. 1891-ben megindította a *Magyar Színpad* c. műsorlapot, és színházügynökséget nyitott. F.Sz. *Lubi Peti* (Almássy B. T.: *Czigány Panna*); *Bogár Imre* (Csepreghy F.: *A sárga csikó*).

M.A. 1878: Miklós Gyula; 1879: Szuper Károly; 1880: Balogh Alajos, Miklós Gyula; 1881–83: Jakab Lajos, Miklós; 1883: Szilágyi Béla; 1884: Kolozsvár; 1885: Jakab Lajos; 1886: Ditrói Mór; 1887: Nagy Vince; 1889: Krecsányi Ignác; 1890: Tiszay Dezső; 1894: Bessenyei Miklós; 1895: Kassa, Óbudai Kisfaludy Színház. Igazgatóként: 1888: Miskolc.

Haumann Péter (Bp., 1941. máj. 17.–): színész. A SzAk elvégzése után 1963-ban a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1966–70-ben a Pécsi Nemzeti, utána a 25. Színház, 1972–73-ban a József Attila Színház tagja volt. 1973-tól a Madách, 1988-tól a Nemzeti Színház művésze. 1991-ben az Arizona Színház tagja

lett. Sokoldalú művész, sajátos humorról megformált vígjátéki alakjai mellett drámai erejű alakításaival is jelentős sikereket arat. Az utóbbi időben rendezéssel is foglalkozik. Kossuth-díjas (1985), Jászai Mari-díjas (1970, 1972), érdemes művész (1980). F.Sz. *Woyzeck* (Büchner); *Szókratész* (Platón: Szókratész védőbeszéde); *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *Eddie Carbone* (Miller: Pillantás a hidról); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Gastrofar George* (Lloyd Webber: Macskák); *Arthur Kirk* (Topor: A bolond); *Sancho* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja). F.R. Schisgal: *New York körbe-körbe*; Manfrédi-Marino: *Könnyű erkölcsök*.

HAUMANN PÉTER – *Hitnyomozó*
(Sütő A.: *Csillag a máglyán*)

Havadi Nagy Ilona (?-?): színésznő. 1939-ben végzett a kolozsvári Thália színészképző iskolájában, és a színház rögtön alkalmazta. 1941–1944 között a Thália helyébe lépő Kolozsvári Nemzeti Színház prózai társ.-ának tagja volt. Jó képességű drámai színésznő, széles érzelmi skálán mozgó fiatal nőket hitelesen elevenített meg. 1944 őszén a front veszélyei előtt a színházzal együtt Bp.-re menekült. A háború végén ő is, és férje, *Deák Sándor* is Bp.-en maradt. Egy ideig A Magyar Néphadsereg Színházának tagja volt. F.Sz. *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Kreuz*a (Grillparzer: Medea); *Izidóra* (Katona J.: Bánk bán); *Mariska* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Eliz* (Molière: A fősvény); *Üdvözlő angyal* (Voinovich G.: Magyar Passió).

Havas Ferenc (Bp., 1935. márc. 12.–): táncos, balettmester. *Nádasi* Ferenc növendéke volt. A tanulmányai közben alakult ÁBI-ben kapott diplomát 1953-ban, de már 1952-ben az Operaház tagja lett. 1953–1982 között a társ. magántáncosa volt. 1977-ben ugyancsak az ÁBI-ben balettmesteri diplomát is szerzett. Nagyszerű adottságú, elegáns alkatú balettművész, generációjának legtöbbet foglalkoztatott szólistája, aki a klasszikus balettirodalom szinte minden klasszikus és karakter főszerepét eltáncolta. Európa legtöbb operaházában vendégszerepelt: 1960–1964 között a London Festival Balletnél, 1965-ben a moszkvai Nagy Színházban volt vendégszólista. A 80-as évektől a nemzetközi balettversenyek kedvelt zsűritagja Jacksontól Tokióig. Balettmesteri munkát is végez többek között Rio de Janeiroban, Stuttgartban, Dortmundban. Kossuth-díjas (1965), Liszt Ferenc-díjas (1953), érdemes (1973) és kiváló művész (1977). F.Sz. *Desiré* (Petipa: Csipkeró-

zsika); *Albert* (Lavrovskij: Giselle); *Vaclar*, *Nurali*, *Girej* (Zaharov: A bahcsiszeraí szökökút); *Fronoso* (Csabukiani: Laurencia); *Rómeó* (Lavrovskij: Rómeó és Júlia); *Crassus* (Seregi L.: Spartacus); *Coppélius* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Capulet* (Seregi L.: Rómeó és Júlia). **Havas Gertrúd** (Bp., 1927. máj. 5.–Bp., 1982. ápr. 11.): bábszínésznő, színésznő. 1942–43-ban végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját. Pályáját az Állami Faluszínházban kezdte. 1949–55-ben a Mesebarlang, majd az Állami Bábszínház tagja volt. 1955–1958 között a Magyar Rádió társ.-ának színésze, ezután visszaszerződött az Állami Bábszínházba. Igazi karakteres gyermekhanggal megáldott művész volt. Jászai Mari-díjas (1966). F.Sz. *Petrák Sári* (Kovács D.–Vajda A.–Darvas Sz.: Sztárparádé); *Puck*, *Babvirág* (Sh.: Szentivánéji álom); *Piroska* (Tóth E.: Piroska és a három kismalac); *Kisfiú* (Benedek A.: Az aranytollú madár); *A tündér* (Bartók B.: A fából faragott királyfi); *Balerina*, *Gigánylány* (Sztarvinskij: Petruska).

Havas Zsolt (Bp., 1963. okt. 3.–): bábszínész. 1988-ban végezte el a Bábstudiót. 1988–1992 között az Állami Bábszínház tagja. Erős egyéniségű karakterszínész. F.Sz. *Táltos* (Szilágyi D.: Ezüsfurulya); *Behemót kutya* (Matvejeva–Mészöly M.: A csodálatos kalucsní); *Pármai herceg*, *Kháron*, *Uzsorás* (Balogh G.: Doktor Faust); *Törpe* (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe). **Havasi Julcsa**: → *Bácskay* Julcsa

Havassy György (Szolnok, 1962. ápr. 15.–): báb-színész. 1985-től az egri Harlekin Bábszínház tagja. 1987-ben végezte el a Bábstudiót. Főleg karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Gyáva oroszán* (Baum–Hollós R.: Őz, a nagy varázsló); *Nagy macskamágnus* (Urbán Gy.: Minden egér szereti a sajtot); *Rózsza király* (Ignác R.: Csipkerózsika).

Hável László (Bp., 1937. ápr. 12.–): színész, amatőr rendező. A SzAk-t 1960-ban, a rend.szakot 1964-ben végezte el. 1958-ban az Egyetemi Színpadon, 1959-ben a budapesti Irodalmi Színpadon játszott.

HAVAS FERENC és PARTAY LILLA
(Bartók B.–Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin)

1960-tól az Állami Déryné Színház, majd az Irodalmi, 1966-tól a Mikroszkóp Színpad tagja. 1969-től a Déryné, később a Népszínházban szerepelt. 1982-ben egy évig a Nemzeti Színház, aztán ismét a Népszínház, ill. a Budapesti Kamara Színház társ.-ának művésze. Groteszk figurák hatásos alakítója. F.Sz. *Jimmy* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Csermlényi* (Örkény I.: Macskajáték); *Harpagon* (Molière: A fősvény).

Havi Lajos (Arad, 1854–Szászrégen, 1917. ápr. 7.): színész, színházigazgató. 1875-ben *Sztupa* Andor társ.-ánál Aradon kezdte működését. Legnagyobb színészi sikereit Debrecenben aratta a szerelmes ifjú szerepkörében. 1884–86 között szerződés nélkül volt, majd a pesti Operában szertárosi feladatot vállalt. 1889-től ismét Debrecenben lépett fel. 1893–97-ig az Országos Színészegyesület alkalmazottja volt. 1897-től négy évig mint ig. járta be Észak- és Nyugat-Magyarországot. Később rövid ideig színészi feladatokat látott el, majd 1903 máj.-ától dec. végéig igazgatta az Óbudai Kisfaludy Színházat. 1904-től tíz éven át – nyugalomba vonulásáig – a Magyar, majd a Király Színház ügyelője volt. F.Sz. *Orrondi* (Sh.: Szentivánéji álom); *Rochov* (Millöcker: Koldusdiák); *Czifra Jancsi* (Szigei J.: Viola). Első felesége *Olajos Róza*, aki 1875-ben lépett színpadra; 1881-től második felesége *Szatmári Róza* (Debrecen, 1860–Bp., 1910. okt. 1.), aki 1875-től 1909-ig volt szerződésben. Lányai: *Havi Rózsa* (Debrecen, 1884. júl. 6.–?) és *Havi Etel* (Debrecen, 1890–?) szintén színésznők voltak.

M.A. 1876–77: *Sztupa* Andor; 1878–79: *Váradyné*; 1879–81: Debrecen; 1881–82: *Bényei István*; 1882–84: Debrecen; 1888–89: *Halmay Imre*; 1889–91: Debrecen; 1892–93: *Miskolczy Henrik*; 1900–01: *Szendrey*. Igazgatóként: 1897: *Vác*, *Ipolyság*, *Léva*, *Aranyosmarót*, *Kiscell*, *Kőszeg*, *Körmend*; 1897–98: *Vác*; 1898: *Privigy*, *Érsekújvár*, *Nagytapolcsány*, *Ipolyság*, *Tata*, *Rákosszentmihály*, *Szentendre*, *Vác*, *Esztergom*; 1898–99: *Kőszeg*; 1899: *Sümeg*, *Keszthely*, *Zalaegerszeg*, *Körmend*, *Kapuvár*, *Somorja*, *Dunaszerdahely*, *Galánta*, *Szentendre*, *Vác*, *Privigy*; 1899–1900: *Nagytapolcsány*; 1900: *Galgóc*, *Senic*.

Havi Mihály; *Hidegh* (Gyergyószentmiklós, 1810. jún. 26.–Pest, 1864. ápr. 7.): énekes színész (tenor), színgazgató, fordító, színházi lapszerkesztő. Papi pályára készült. 1835-ben a budai Várszínházhoz szerződött. 1837–40-ben a Pesti Magyar Színház karénekes volt, 1840–43-ban énekesként is fellépett a Nemzeti Színházban. Vándortárs.-ok tagjaként az ország számos színpadán megfordult, ig. volt többek közt Szabadkán, Szegeden, Pécsen, Kassán, Győrben, Aradon, Kolozsváron – ahol többször is vezetett társ.-ot – 1842-ben társig.-ként fellendítette az operajátszást, színházi baltiskolat hozott létre. 1844-ben saját társ.-ával operákat is előadtak. 1847-ben *Szabó Józseffel* közösen vezetett egy.-ével turnézott Európa-szerte. 1860-ban Bukarestben előadták a *Hunyadi Lászlót* (Erkel F.) is. Prózai és zenés műveket is fordított. A *Kolozsvári Színházi Közlöny* (1859–1860) szerk. F.Sz. *V. László* (Erkel F.: Hunyadi László).

Háy Károly László (Abony, 1907. ápr. 27.–Bp., 1961. jan. 16.): festőművész, grafikus, diszlettervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán *Csók István*, *Réti István*, *Vaszary János* tanítványa volt. 1927-től vett részt kiállításokon Bp.-en és Berlinben. Egyik alapítója volt a Szocialista Képzőművészek Csoportjának. Nagy hatással volt rá az expresszionista, aktivista, konstruktivista művészet több ága. Diszlettervezői tevékenységét a *Hont* Ferenc által szervezett Független Színpadnál 1937–38-ban kezdte. 1945–1948 között a Nemzeti Színház diszlettervezője volt, de tervezett a Madách Színháznak is.

1948-tól az Iparművészeti Főiskola diszlettervező tanzakán tanított. Expresszív festőiség, élénk színhátás és konstruktivitás jellemezte tervezőművészetét. F.T. Sh.: *Sok hűhó semmiért*; Gribojedov: *Az ész bajjal jár*; Csehov: *Cseresznyés kert*; *Mușatescu: Titanic keringő*; *Armont-Vanderbenghe: Fiúk, lányok, kutyák*; *Molière: Zsugori*.

házi főpróba: →főpróba

házi színpad: próbaterem, amely körbejárhatóan tartalmazza a főszínpad aktív játékfelületét, és néhány méteres távolsággal lehetővé teszi a rendező számára a rálátást. Diszlettervezések, emelvények, lépcsők alkalmazásával a szereplők tényleges mozgásai, járásai elvégezhetők, az egymáshoz és az előadásban szereplő diszletteremekhez, tárgyakhoz való kapcsolatrendszerek gyakorolhatók.

Hazucha Ferenc: →*Kelmenfy László*

Házy Erzsébet (Pozsony, 1929. okt. 1.–Bp., 1982. nov. 24.): énekesnő (szoprán). A Nemzeti Zenedében zongorázni, majd magánúton énekelni tanult. Pályafutását a Magyar Rádió énekkarában kezdte, majd az Operaház ösztöndíjasa, ill. magánénekesse lett. 1951-ben a *Rigoletto* (Verdi) *Apródjaként* debütált. Kezdetben lírai szerepkörben énekelt, majd a 60-as évektől a drámai szerepeket is nagy sikerrel alakította. Legnagyobb színpadi sikere a *Manon* (Puccini) címszerepe volt *Ilosfalvy Róbert* partnereként, a *Lamberto Gardelli* vezényelte 1961-es felújításon. Számos kortárs magyar opera ősbemutatóján énekelte a női főszerepet: *Vernász*, *Hamlet*, *Sámson* (Szokolay Sándor), *Együtt és egyedül* (Mihály András), *Bűn és bűnhődés* (Petrovics Emil). Rendszeresen vendégszerepelt külföldön, több hanglemezfelvételt rögzítettek közreműködésével. Kivételes színpadi adottságai, színészi készsége, hangjának elbűvölő csendése, személyes varázsa révén a par excellence primadonna megtestesítője volt. Három évtizeden át az Operaház vezető szopránja, aki klasszikus operettek főszerepeiben is sikeres volt. Művészetéért Kossuth-díjjal

HÁZY ERZSÉBET – Liza (Csajkovszkij: *Pikk dáma*)

(1970), érdemes (1968) és kiváló művész (1976) kitüntetésben részesült. F.Sz. *Cherubino* (Mozart: Figaro házassága); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Salome* (R. Strauss); *Poppea* (Monteverdi: Poppea megkoronázása); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál).

HECK PAULA és GODÁNYI ZOLTÁN
(Garcia Lorca: Vörös menyegző)

Heck Paula (Bezdán, 1925. jún. 18.–): színésznő. Amatőrként kezdte pályáját Zomborban, majd 1953-tól a Zombori Népszínház tagja lett, 1955-től pedig a Szabadkai Népszínház m. társ.-ához szerződött. 1975-ben ment nyugdíjba. Szép énekhangja miatt elsősorban operettek primadonnaszerepeit játszotta, de drámai alakításai is sikeresek voltak. F.Sz. *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Csöriné* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci); *Stephanie* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága); *Viktória* (Ábrahám P.); *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa).

Hegedűs Györgyi (Bp., 1937. ápr. 30.–): színésznő, koreográfus. 1956-ban a debreceni Csokonai Színházban kezdte pályafutását. Többnyire szubrett és táncos szerepeket alakított. Játszott Szolnokon és Bp.-en a Vidám Színpadon. Jászai-díjas. 1969-ben Finnország 24 városában lépett fel. 1972-ben Kanadában, Vancouverben telepedett le, és koreográfusként folytatta pályáját. Szerepelt több kanadai tv-játékfilmben (*Titkos életek* – folytatásos tévéjáték; *A nagy húsevő* – tévéjáték). Vendégként lépett fel a torontói Művész Színházban. 1979-ben a vancouveri Művész Színházban tanácsadóként vett részt Örkény István *Macskajáték* c. darabjának angol nyelvű előadásában. 1983-ban a legjobb női alakítás kategóriájában a *Genie* díjra jelölték. 1991 tavaszáig a CBC kanadai rádió nemzetközi adásainak munkatársa volt. Több egyéni műsora kazettán is megjelent. F.Sz. *Sarah* (Wilson–Murrel: A langusza sikolya); *Doris* (Slade: Jövőre, veled, ugyanitt); *Barbara Shadwell* (Deval: Potyautas).

Hegedűs Ágnes (Bp., 1929. márc. 6.–Bp., 1973. aug. 23.): színésznő. 1951-ben fejezte be tanulmányait a SzAk-n, 1955-ig a Magyar Néphadsereg Színháza és a Nemzeti Színház tagja volt. Férjével, Berényi Gáborral a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött, majd 1959-től a szolnoki Szigligeti Színház művésznője volt. 1973-ban, élete utolsó állomásaként ismét a Nemzeti Színház tagja volt. Sikereit aprólékosan kidolgozott alakításainak köszönhette. Jászai Mari-díjas (1964). F.Sz. *Násztya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Angliai Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Reagan* (Sh.: Lear király); *Kurázs mama* (Brecht); *Orbánné* (Örkény I.: Macskajáték).

Hegedűs Béby (Boitzán, 1901. febr. 16.–?, 1949. okt. 11.): énekesnő. Tanulmányait Kolozsváron végezte, *Janovics* Jenő társaságánál debütált 1920-ban. Eleinte prózai szerepeket játszott, de korán felismerték zenei adottságait, fontos szoprán, mezzoszoprán szerepeket kapott. Gyakran fellépett Aradon Róna Dezső társ.-ában, de vendégszerepelt Szatmáron, Nagyváradon, Déván, Temesváron. Énekelt németül és franciául is. A húszas-harmincas években jelentős sikereket aratott a pesti rádióban, majd sikerrel lépett fel a belgrádi és a bukaresti rádióban is. Főszerepeket énekelt Mascagni: *Parasztbecsület* c. operájában, elénekelt a *Pillangókisasszony*, a *Carmen* címszerepét. 1935-ig szerepelt színpadon, ekkor énekesi pályája véget ért.

Hegedűs Erzsébet (Nagykörös, 1923. aug. 23.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1953-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1959-től a debreceni Csokonai, 1971-től a Madách, 1979–1986 között ismét a debreceni társ. tagja. Karakterszínész, alakítása különösen idős asszonyok megformálásában emlékezetes. Jászai Mari-díjas (1958). F.Sz. *Teréza* (Jókai M.: Az aranyember); *Aase* (Ibsen: Peer Gynt); *Rézi néni* (Háy Gy.: Tiszazug).

Hegedűs Ferenc (Szabadka, 1856. máj. 16.–Bp., 1929. aug. 3.): énekes (basszus). Vidéki társ.-ok – *Várnay* Fábán, *Csóka* Sándor – tagjaként kezdte pályáját, énekelt Kassán, majd Kolozsvárott 1884–86-ban. 1886. szept. 9-én *Bartolo* (Rossini: A szevillai borbély) szerepében vendégként mutatkozott be az Operaházban, amely 1887. jún.-ban szerződtette. *Köszeghy* Károly buffo-basszus szerepkörét vette át. Rendkívüli népszerűségét elsősorban kiváló játékaival, pompás jellemformálásával érte el. Fél évszázados pályafutás után 1925-ben az intézmény örökös tagjaként búcsúzott a színpadtól. F.Sz. *Masetto* (Mozart: Don Giovanni); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Beckmesser* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Sekeres-tyés* (Puccini: Tosca).

Hegedűs Géza (Bp., 1912. máj. 14.–): író, kritikus, színházi szakíró. 1935-ben szerzett jogi doktorátust a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Ügyvédjelölt, lektor, dramaturg, tisztviselő, újságíró, lapszerkesztő, kiadói igazgató, 1945–1973 között a SzAk tanácskezelő tanára (színház- és drámatörténet, verstan), ahol nyugdíjasként ma is tanít. Sokoldalú egyéniség, számos kultúrtörténeti, irodalom- és drámatörténeti tanulmány, regények, színdarabok, hangjátékok írója. Irodalmi munkássága elsősorban a görög-római mitológia, a magyar történelmi múlt és a polgári-liberális hagyomány tudatosítását és megőrzését szolgálja. Gyakran szándékosan fordul „divatjamúlt” formák felé. József Attila-díjas (1951, 1954, 1975). Dramái: *Mátyás király Debrecenben* (1954); *Régi szép idők* (1966); *Versenyt a szelekkel* (1972). Színháztörténeti művei: *A magyar dráma útja* (Kónya J.-tal, 1964); *Kecskeének, azaz két és fél ezer év drámatörténete* (1969); *G. B. Shaw világa* (1970); *Kalandozás a dramaturgia világában* (Kónya J.-tal, 1973).

Hegedűs Gyula; **Heckmann** (Kéty, 1870. febr. 3.–Bp., 1931. szept. 22.): színész. 1889-től 1891-ig vidéki társ.-ok tagja volt. 1894-ben Kolozsvárra, 1896-ban a Vigszínházhoz szerződtek. 1914-ben a Magyar Színház, 1915-ben a Nemzeti Színház, 1916-tól 1926-ig ismét a Vigszínház tagja volt. 1926-tól a Magyar Színházhoz szerződött. 1930–1931-ben újból a Vigszínházban játszott. 1905–1907 között a SzAk-n, 1908-tól a Zak-n színpadi gyakorlatot tanított. 1917-ben a Bp.-i Színészek Szövetségének elnöke lett. 1914-ben a Ferenc József-rend lovagkeresztjét kapta. ~ színészi játéka a Vig-

színház stílusának meghatározója volt. Természetes, tiszta beszéde, egyszerű, életszerű játéka minden szerepkörben, még operettben is jól érvényesült. Szerepeit gondos aprólékossággal, a figurát hitelesítő realista vonásokkal építette fel. F.Sz. *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Az ördög* (Molnár F.); *Tokeramo* (Lengyel M.: Tájfun); *Liliom* (Molnár F.); *Tímár* (Bródy S.: Tímár Liza); *Ványa bácsi* (Csehov); *Pap* (Szép E.: Völegény); *Sipos* (Molnár F.: Az üvegépítő); *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Robespierre* (Büchner: Danton halála); *Tardy Koós Géza* (Szomory D.: Takáts Alice); *Dr. Spórum* (Molnár F.: A jó tündér); *Veliszavljevics Dusan* (Hunyady S.: Feketeszáru cseresznye). K. *Komédia* (1914); *A beszéd művészete* (1917); *Emlékezések* (1921). – Ir. Cenner M.: H. Gy. (adattár, 1979).

HEGEDŰS GYULA – *Petruchio*
(Sh.: *A makrancos hölgy*)

Hegedűs József (Szolnok, 1941. máj. 2. –): énekes (tenor). 8 évet tanult magánúton énekelni Réti Józsefnél és Szőnyi Ferencnél. 1978–79-ben az Operaház ösztöndíjas magánénekes, 1979–81-ben magánénekes, 1981–1991 között a Népszínház, majd 1991-től a Budapesti Kamaraopera magánénekes. F.Sz. *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Fenton* (Nicolai: A windsori vig nők); *Barinkay Sándor* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró).

Hegedűs Lajos (Kisújszállás, 1818. ápr. 18. – Pest, 1860. júl. 18.): színész, igazgató, drámaíró. Egyetemi tanulmányait félbeszakítva 1836-ban Debrecenben Fácscy Lajosnál lett színész. Hosszabb ideig működött Győrben és vidéken mint színész, rend. és ig. Először 1851-től 1853-ig volt a Nemzeti Színház tagja, majd 1858–59-ben feleségével, Bodenburg Linával együtt ismét itt játszott. Hős- és jellem szerepeket alakított. A korabeli viszonyokat figyelembe véve, rendezései is jelentősek voltak. Igazgatással először 1844-ben Kassán, ill. Győrött próbálkozott. Számos dráma és színmű szerzője, fordítója, melynek bemutatói a Nemzeti Színházban voltak. F.Sz. *Vincenzo* (Sh.: A makrancos hölgy); *Rieux Gaston* (ifj. Dumas: Gauthier Margit). F.M. *A hazatértek* (1851); *Rózsakirályné* (1851); *Bíbor és gyász* (1856); *Nagy Lajos és kora* (1856); *Róma leánya*. M.A. 1838–40: Kilényi Dávid; 1841: Fekete Gábor; 1842: Komáromy Sámuel, Székfy József; 1843: Fekete Gábor; 1846: Szerdahelyi József, Havi Mihály, Szabó József, Hetényi József; 1847: Göcs Ede; 1848: Kilényi

Dávid; 1850: Havi Mihály; 1854–55: Havi Mihály, Szabó József. Igazgatóként: 1844: Kassa, Győr; 1845: Komárom; 1856: Szeged, Szabadka; 1857: Pozsony, Győr; 1858: Nemzeti Színház.

Hegedűs László (Heves, 1933. aug. 31. –): rendező. A SzAk filmrend. szakán 2 évet végzett el. 1957-ben segédrend.-ként kezdte pályáját a debreceni Csokonai Színházban. 1961-ben a Szegedi Nemzeti, 1964-ben az egri Gárdonyi Géza, majd a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. 1974-től ismét Debrecenben, 1976-tól pedig a Fővárosi Operettszínházban rendez. Eleinte gyakran vállalt színészi feladatokat és diszlettervezést is. Előszóval állít színpadra vígjátékokat, zenés darabokat, operetteket. F.R. Achard: *A bolond lány*; ifj. J. Strauss: *A denevér*; Ábrahám P.: *Viktória*.

Hegedűs Tibor (Bp., 1898. nov. 8. – Bp., 1984. nov. 7.): színész, rendező, színházigazgató. Miskolcon újságíróként kezdte pályáját. 1921-ben végzett a SzAk-n, s a Belvárosi és az Andrássy úti Színház tagja lett. 1923-ban Beöthy László az Unió Rt. színházaihoz szerződöttette rend.-nek. 1925–26-ban a Renaissance Színházban, 1926–27-ben a Belvárosi Színházban dolgozott. 1927-től a Vigszínház rend.-je, majd főrend.-je, 1943–44-ben ig.-ja volt. 1938–1944 között a SzAk-n tanított. 1945 után több színházban: Vidám Operettszínház (1946), Szegedi Nemzeti Színház (1946–49), Állami Bányász Színház (1949–50), Vidám Színház (1951–58), A Magyar Néphadsereg Színháza (1955–57), József Attila Színház (1958–61) rendezett. A rádió- és filmrendezés egyik hazai előfutára volt. ~ a Vigszínház hagyományos stílusát a modern színpadi törekvések eredményeivel sikeresen ötvözte. Rendezéseinek középpontjában a színészi játék állt, de a színjáték összes alkotóelemét harmóniába olvasztotta. Oroszlánrésze volt a Vidám Színház arculatának kialakításában és stílusának megteremtésében. F.R. Mórincz Zs.: *Sári bíró*; Wedekind: *A tavasz ébredése*; Sh.: *Hamlet*; Mórincz Zs.: *Uri muri*; Hunyady S.: *Júliusi éjszaka*; Bruckner: *Angliai Erzsébet*; Kós Károly: *Budai Nagy Antal*; Wilder: *A mi kis városunk*; Hauptmann: *Naplemente előtt*; Pirandello: *Hat szerep keres egy szerzőt*; Csehov: *Sirály*; Kállai I.: *Kötélánc*; Kertész I.: *Bekopog a szerelem*. Könyve: *A színész, a színpad és a hangosfilm* (1942).

Hegedűs Zoltán (Tiszakécske, 1964. máj. 16. –): színész. A SzAk-n 1988-ban kapott diplomát. Pályáját a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte, majd 1992-ben a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. F.Sz. *Ferdinánd* (Háy Gy.: Mohács); *Csavargó*, Mr. Thompson, Czesio (Glowacki: Svábbogárvadászat); *K. egyik árnyéka* (Kornis M.: Büntetések).

Hegedűs D. Géza (Ibrány, 1953. máj. 7. –): színész, rendező. A SzAk elvégzése után 1975-ben a Vigszínházba szerződött, melynek azóta is tagja. 1987 óta tanít a SzAk-n. Orgánuma, szép beszéde változatos színészi eszköztárral párosul. Erőteljes alakításai fojtott szenvedélyt sugároznak. Számos filmben és tv.-ban szerepelt (pl. Liszt Ferenc-sorozat). Jászai Mari-díjas (1980), érdemes művész (1989). F.Sz. *Ivan Satov* (Dosztojevszkij–Camus: Ördögök); *Sötét ruhás fiú* (Fejes E.–Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Homburg hercege* (Kleist); *Közműves Kelemen* (Sarkadi I.–Szörényi L.–Bródy J.); *Huftragel gróf* (Gombrowicz: Operett); *Don Carlos* (Schiller); *Fiú* (Nádas P.: Találkozás); *Becket Tamás* (Eliot: Gyilkosság a katedrálisban). F.R. Joyce: *Számkivetettek*.

Hegedűsné Berzétei Ilona (Bp., 1876–Máriabesnyő, 1962. dec. 18.): színésznő. 1895-ben lépett a színpályára. 1897-ben a Népszínházhoz játszott, majd 1899-től a Vigszínház művésznője lett. 1901-ben nőt ment He-

gedűs Gyula színészhez, és csak annak 1931-ben történt halála után lépett újra színpadra 1934-ben a Kamara Színházban. Alkatta „júnói” volt, az elmés francia vj.-okban énekével és táncával hódított. F.Sz. *Vidaubanné* (Feydeau: Osztrigás Mici); *Kranz Klári* (Heltai J.: A masamód); *Malvin néni* (Heltai J.: A Tündérlaki lányok).

Hegedűsné, Bodenburg Lina: → *Bodenburg Lina*

Hegyes Gabriella (Nyíregyháza, 1941. aug. 21.–): énekesnő (szoprán). A debreceni zenei szakiskola ének szakán öt évet, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakán két évet végzett, majd Zádor Endrénél tanult magánúton. 1967 óta a debreceni Csokonai Színház operaénekes. Liszt Ferenc-díjas (1990). F.Sz. *Blonde* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Marcellina* (Beethoven: Fidelio); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Császárné* (Kodály Z.: Hány János); *Lakmé* (Delibes).

Hegyesalmi László (? , 1933. ápr. 15.–): színházigazgató. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán m. irodalmat, a SzAk-n dramaturgia-színházelméletet tanult. 1960-tól a Veszprém Megyei Tanács művészeti főelőadója, 1970-től a veszprémi Petőfi Színház menedzsere, gazdasági ig.-ja, 1982-től ig. 1991-ben nyugdíjba vonult. 1964-től hivatásos előadóművész. F.M.: *Egy működő modell tapasztalatai* (A veszprémi Petőfi Színház törekvései, működésének tapasztalatai, 1971); *Szocialista urbanizáció – vidéki színházkultúra* (1974).

Hegyesi Mari, K. (Padova, 1861. dec. 28.–Bp., 1925. nov. 28.): színésznő. 1878-ban Békéscsabán *Krecsányi Ignác* társ.-ában lépett először színpadra, majd Pécsen szerepelt. 1879–1886 között Kassán, Debrecenben, Aradon újra *Krecsányi Ignác* volt az ig.-ja. 1886-ban szerződtette a Nemzeti Színház, 1918-ban örökös tag lett. Vidéken drámai és hősnő szerepekben ért el sikereket s az ország első színháza is erre szerződtette, de igazi tehetségét működése későbbi korszakában anyaszerepekben bontakoztatta ki igazán. Céltudatos színésznő volt, akit sem a kritika, sem a közönség közönye nem tudott letéríteni kitűzött pályájáról. Szerepeit részletesen kidolgozta, egyszerű, bensőséges és természetes eszközökkel alakította. F.Sz. *Rózsi* (Szigligeti E.: Cigány); *Olivia* (Sh: Vizkereszt); *Éva* (Madách I.: Az ember tra-

gédiája); *Hermione* (Sh.: Téli rege); *Gina* (Ibsen: A vadkacsa); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Lady Windermere* (Wilde: Lady Windermere legyezője); *Bernd Róza* (Hauptmann); *Róza* (Heijermans: Remény); *Tanítóné* (Zilahy L.: Süt a nap). Szerepelt *A szökött katona* (1914), és a *Meseország* (1922) c. korai m. filmekben.

HEGYESI MARI – Ophelia
(Sh.: Hamlet)

Hegyesy Magda; Meszicsek (Szászrégen, 1909. máj. 1.–Sepsiszentgyörgy, 1992. máj. 29.): színésznő. *Kassai Károly* és *Ladányi Imre* színiiskolájában tanult Temesvárott, ahol 1929-ben kezdte pályáját, majd *Fekete Mihály*, később tíz évig Aradon *Szendrey Mihály* társ.-ában lépett fel drámai hősnő szerepekben. 1949. aug. 15-től nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház vezető színésznője volt hasonló szerepekben. Legnagyobb sikerét A csárdás királynő *Cecília*jaként aratta. F.Sz. *Lyon Lea* (Bródy S.); *Kamilla* (Csiky G.: Ingyenélők); *Kleia* (Figueiredo: A róka meg a szőlő); *Rhédéy Eszter* (Móricz Zs.: Üri muri); *Zsani néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Fordné* (Sh.: A windsori vig nők); *Higginsné* (Shaw: Pygmalion).

Hegyesy Aranka (Csibrák, 1956. okt. 19.–): táncosnő, koreográfus. Az ÁBI-t 1976-ban végezte el. Egy évadon át a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt, 1977-től az Operaház tagja. A 80-as évek elején, az operaházi stúdióban kezdett koreografálni. Néhány kisebb lélegzetű, neoklasszikus koreográfia mellett operai balettbetéteket komponál és táncokat musicalekhez. F.K. *Érintések* (1981); *A magány stációi* (1988).

Hegyi Aranka (Pest, 1855. máj. 25.–Bp., 1906. jún. 9.): énekesnő. Apja, *Hegyi Poldi* cigányprímás halála után *Sárközi Ferenc* cigányprímás nevelte. Tehetsége korán feltűnt, előbb – a Nemzeti Színház balettkiskolájában – táncolni, majd énekelni tanult. *Fehérvári Mari* növendéke volt. Első sikerét 1878-ban Szabadkán, a *Kapitánykisasszony* c. operettben (Genée) aratta. 1880-tól a Népszínházhoz szerződött, ahol haláláig *Blaha Lujza* és *Pálmay Ilka* egyenrangú társa volt. Operettprimadonaként a legkitűnbőbbek egyike, de kiváló játékaival a népszínművek szerepeiben is rendkívüli sikereket ért el. Főként a francia operettek szerepeit játszotta stílusosan, de számos m. operettet is sikerre vitt. A korabeli tudósítások szerint ifj. J. Strauss is tisztelői közé tartozott, mert *A cigánybáróban* nyújtott alakítása után – amelyben tánc tudását is jól érvényesíthette – őt tartotta az ideális *Szaffi* megtestesítőjének. A *Hoffmann meséi* (Offenbach)

HEGEDŰS D. GÉZA – von Homburg herceg
(Kleist: Homburg hercege)

hármás női főszerepének (*Olympia, Giulietta, Antonia*) megformálása, sokoldalú tehetsége a bem.-t igazi művészeti eseménnyé, a Népszínház egyik legkiemelkedőbb produkciójává avatta. Stróbl Alajos róla mintázta a *Tancosnő* szobrát. F.Sz. *Beatrix* (Lecocq: Nap és Hold); *Lili* (Hervé); *Laura* (Millöcker: A koldusdiák); *Nanki Poo* (Sullivan: A mikádó); *Rosalinda, Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Sélím* (Verő Gy.: A szultán). – Ir. Szomor E.: A függöny előtt és a függöny mögött (1914); Garay Béla: H. A. (Színészarcképek, Újvidék, 1971).

HEGYI ÁRANKA

Hegyi Árpád Jutocsa (Bp., 1955. jan. 8.–): rendező, színházigazgató. Előbb mérnöki, majd 1980-ban a SzAk-n színházrendezői diplomát szerzett. Pályáját a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte, aztán 1983-ban a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1985-ben a kecskeméti Katona József, 1989-ben pedig a József Attila Színházhoz szerződött. 1991 óta a Miskolci Nemzeti Színház ig.-főrend.je. Sokoldalú alkotó, aki prózát, operettet, musicalt, operát színházban, rádióban és televízióban egyaránt rendez. F.R. Szép E.: *Lila akác*; Cimara: *Titkos házasság*; Molière: *A fősvény*; Kálmán I.: *Marica grófnő*; Delaney: *Egy csepp méz*.

Hegyi Barbara (Bp. 1966. jan. 16.–): színésznő. 1989-ben a SzAk elvégzése után a József Attila Színházhoz szerződött. F.Sz. *Eleonóra* (Mrozek: Tangó); *Márkus kisasszony* (Molnár F.: Az ibolya); *Lucile* (Molière: Az úrhatnám polgár).

Hegyi V. Lili (Dunaharaszti, 1883–Kolozsvár, 1967): színésznő, énekesnő. Tanulmányait kezdetben Bp.-en a SzAk-n és a Zak-n folytatta. Pályafutását Szegeden, Temesvárott, ill. Pécsen (1910-ben) operett-énekesnőként kezdte, majd 1911-ben *Janovics* Jenő szerződtette Kolozsvárra. 1920–1924 között Milánóban képezte tovább magát. A kolozsvári Magyar Színházban, a Tháliában, a Kolozsvári Nemzeti Színházban szerepelt 1924 és 1927, majd 1940–1941 között. Opera-, operett és prózai szerepeket egyaránt alakított. 1945-től 1952-ig volt a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja.

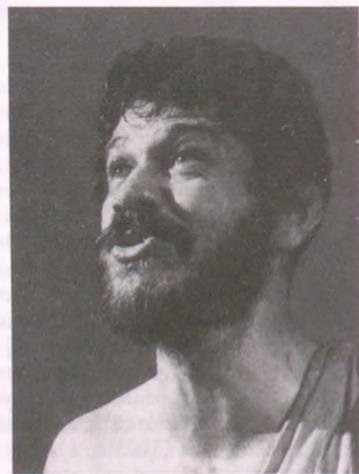
Heidelberg: → *Heitenyi-Heidelberg* Albert

Heinisch József; *Schlesinger* (Ausztia, 1783–Pest, 1840. nov. 7.): karmester, zeneszerző. 1812-től zongoratanár Kolozsvárott, ahol 1824–1830 között az első állandó színházi karmester volt. 1830-tól Kassán, 1835-től Budán, majd a Nemzeti Színházban vezényelt, 1838–40-ben Erkel Ferenc másodkarnagya volt. Zeneszerzőként is jelentős szerepet töltött be. F.M. *Mátyás*

királynak választása (Arnold Gy.-gyel, 1829–1832); *Az elrablott menyasszony* (balett); *Orpheus és Euridice* (balett, 1840).

Heinischné Kapotsányi Mária (? , 1803–?): énekes-színésznő. 1829–1834 között Kassán játszott, itt lett 1833-ban *Heinisch József* karmester felesége. 1835-től a budai Vár-, majd a Pesti Magyar Színház művésznője volt. Kisebb prózai szerepeket játszott, de operai másodénekesnőként is foglalkoztatták. F.Sz. *Lady Pamela* (Auber: Fra Diavolo); *Annuska* (Weber: A bűvös vadász); *Háni* (Bauerle: Ál-Cataláni).

Héjja Sándor (Marosvásárhely, 1942. márc. 14.–): színész. 1965-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Kolozsvárra szerződött, és rövid időn belül vezető színész lett. Mind a klasszikus, mind a kortárs szerzők drámáiban sikert aratott, figurái nyugtalanok, lázban égők, robbanékonyak voltak. Modern játékstílusa új szintet hozott a kolozsvári színpadra. 1988-ban áttelepült Mo.-ra, és a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. F.Sz. *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Kolhaas Mihály* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja); *Servet* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Abel* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Hamlet* (Sh.); *Antonius* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Géza fejedelem* (Szabó M.: Az a szép, fényes nap); *több szerep* (Kornis M.: Halleluja).

HÉJJA SÁNDOR
(Sütő A.: Káin és Ábel c. drámájában)

Heller Tamás (Debrecen, 1946. nov. 19.–): előadóművész. 1972-től 1978-ig a debreceni Csokonai Színház, 1978-tól a Mikroszkóp Színpad tagja. Prózai és zenés kabarék karakter szerepeinek sokszínű tolmácsolója, aki újabban magánszeremainak szövegét és zenéjét is maga írja. F.Sz. *Konferanszié* (Kander–Ebb: Kabaré); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Leprás Mátyás* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Mustafa bej* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban).

Heltai Andor (Szamosújvár, 1892. máj. 13.–?): színész. Számos gyermekszerep után a fővárosban tanult, egy évig jogászokodott, 1913-ban az Országos Színészegyesület színiiskolájában tanult, majd vidékre szerződött. 1919-ben a Kollektív Színtársulat tagja volt, majd a Várszínházban és a Madách Színházban játszott. 1925-ben az Andrássy úti Színházhoz, ill. a Blaha Lujza Színházhoz szerződött, hol főként cigányszerepekben aratott sikert. 1928-ban az UFA filmgyárhoz szerződött Berlinbe. 1930-ban a Bethlen téri Színpadon átvette régi

szerepkörét. 1932-ben a Révay utcai Pesti Színház, 1945 után a Fővárosi Operettszínház tagja. F.Sz. *Mérő* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Főpincér* (Kemény E.: Valahol Délen); *Phylocornus* (Offenbach: Szép Heléna); *Öreg vadász* (Miljutyin: Nyugtalan boldogság); *Fogadás* (Kerekes J.: Kard és szerelem).

Heltai Árpád (?–Cleveland, 1915): színész, rendező, az első amerikai m. színházigazgató. 1904. máj. 7-én műkedvelők mutatták be Herczeg Ferenc: *Ocskay brigadéros* c. színművét a New York-i Manhattan Lyceumban.

HELTAI ÁRPÁD

A színlapon *Ujfalussy Ferenc* és *Miskolczy Henrik* mellett ~ neve is megtalálható. Ő teremttette meg a m. hivatásos színjátszást Amerikában. Kiváló szervező volt, az egyletek tagjaiból amatőr színjátszókat és színházi törzsközönséget nevelt. 1905-ben *Rédey István* szintárs.-ában játszott, majd 1906-ban saját társ.-ot alakított hivatásos színészekből. Az első *Allandó Magyar Színház* ig.-ja lett. Kizárólag a tehetség, a játéktudás volt az értékmérő társ.-ának megszervezésében, ezért a Heltai-társulat neve fogalomná vált. 1913-ban Mo.-ról hozott új színészeket (*Kassay Rózi*, *Heltay Miklós*, *Pataky Béla*, *Mátonfalvy György*) és sikeres darabokat, főleg népszínműveket adtak elő. Tehetséges rend.-ivel (*Erdélyi Emil*, *Fuhász Pál*, *Karacs Imre*) változatos repertoárt állított össze. Előadásaik telt házakat vonzottak. Bérelt színháztermekben játszottak (Manhattan Lyceum, Progress Hall, Yorkville Casino, Webster Hall). ~ terve, hogy egy állandó m. közsínházat alapítson, nem valósulhatott meg. Fiatalon, baleset következtében halt meg. F.R. Gerő K.: *Az uzsai gyöngy*; Molnár F.: *Az ördög*; Kacsóh P.: *János vitéz*; Csiky G.: *A nagymama*; Huszka J.: *Gül Baba*, *Bob herceg*; Szigligeti E.: *A cigány*; Lehár F.: *A vig özvegy*; Lengyel M.: *Tájfut*; Géczy I.: *Amit az erdő mesél*...

Heltai Jenő (Bp., 1871. aug. 11.–Bp., 1957. szept. 3.): író, újságíró, dramaturg, színházigazgató, műfordító. Rövid jogászkodás után újságíró lett. 1900–01-ben a Vígshízház műv.-i titkára, 1915-től 1919-ig dramaturg ig.-ja volt. 1907-ben a Modern Színház Cabaret műv.-i vez.-je lett *Molnár Ferenc*-cel. 1929–1932 között a Belvárosi, 1932–1934 között a Magyar Színház élén állt. 1916-tól 1930-ig a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének elnökeként, 1918-tól 1939-ig az Athenaeum Könyvkiadó ig.-jaként is tevékenykedett. Humoros crokik, tárcák, regények mellett jelentős színpadi életművet alkotott. Dalaival és jeleneteivel meghatározta a születő m. kabaré arculatát. 1899-től rendszeresen ját-

szották színműveit, elsősorban a Magyar és a Vígshízházban. Több tucat színdarabot, főként francia bohózatot és operettet fordított. Színházig.-ként a m. dráma-irodalom megújítására törekedett. Műfordítói tevékenységéért a francia becsületrendet kapta. Kossuth-díjas (1957). Drámái: *A királyné apródja* (Makai E.-lel, 1899); *Bernát* (1907); *Naftalín* (1908); *A masamód* (1910); *A Tündérlaki lányok* (1914); *A kis cukrászda* (1922); *Az orvos és a halál* (1931); *Jó üzlet* (1935); *A néma levente* (1936); *Az ezerkettedik éjszaka* (1939); *Lumpácus* *Vagabundus* (1943). Fordításai: Wolff: *Naplemente* (1921); Pirandello: *Az ember, az állat, az erény* (1924); Dosztojevszkij-Baty: *Bűn és bűnhődés* (1933); Ábrahám P.: *Bál a Savoyban* (1933). Priestley: *Az ismeretlen város* (1946). – Ir. Hegedüs G.: H. J. (1971).

Heltai Jenő; *Huszer* (Lugos, 1879. aug. 16.–?): színész, színházigazgató. 1899. szept.-ben *Kunhegyi Miklós* társ.-ában lépett színpadra. 1899–1900-ban *Havy Lajos* társ.-ában, 1900–01-ben Lőcsén, 1901–02-ben Érsekújváron, 1902–03-ban Nagyváradon, 1903–1905 között a Magyar Színházban, 1905-től 1908-ig Kecskeméten, 1908–09-ben Pozsonyban, 1910–11-ben Aradon, 1911-től 1916-ig Szegeden működött. 1916-ban Debrecenbe szerződött, ahol 1917–1920 között a színház élén állt. 1920. máj.–aug. között a Fővárosi Orfeumban játszott társ.-ával. 1920-ban az Astra Filmgyár Rt. vezérig.-ja lett, de a vállalat 1921-ben csődbe ment. ~ hátat fordított a színészetnek: jelmezkiöltösznőt nyitott, amely 1944-ig szerepelt a bp.-i telefonkönyvben. Operettek buffőszerepeit formálta meg. Több műben foglalkozott a vidéki színészet helyzetével. F.Sz. *Mujkó cigány* (Huszka J.: *Gül Baba*); *Bagó* (Kacsóh P.: *János vitéz*); *Bazil* (Lehár F.: *Luxemburg grófja*). F.M. *Debrecen színésze*. *Beszámoló az 1917–18-as évről* (Debrecen, 1918); *A magyar színészet reformtervezete különös tekintettel a debreceni színészetre* (Debrecen, 1919); *A magyar színészet válságai Felvinczy Györgytől (1696) napjainkig. A válság megoldásának tervezete* (1933).

Heltai Nándor (Magyarnagyszombor, 1864. márc. 15.–Bp., 1937. júl. 30.): színész, igazgató. Emlékei szerint E. Kovács Gyula biztatására lett színész 1885-ben *Várady Ferenc* társ.-ánál, Tordán. Ötévi vándorélet után 1890-ben ig.-i engedélyt szerzett. Háromszor próbálkozott társulatvezetéssel – 1890–91, 1893–94 és 1918–20-ban – de művészi szakértelmét nem tudta anyagilag is hasznosítani. Kudarcai után 1904-től az Országos Színészegyesület Irodalmi Ügynökségén talált magának munkát. Egy időben volt az egyesület pénztárosa is. A *Rádióban* és a *Színészek Lapjában* közölte emlékezéseit, jellemrajzait idősebb színésztársairól. Legnagyobb színészi sikerének tartotta, hogy Kolozsváron együtt játszhatott *Jászai Marival*. F.Sz. *Bódi* (Follinus A.: *Náni*); *Skublics Imre* (Bercsik A.: *Himfy dalai*); *Bereh* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*).

M.A. 1885–86.: *Várady Ferenc*; 1888–89.: *O. Völgyi József*; 1889–90.: *Leővey*; 1892–93.: *Miskolczy Henrik*; 1894–95.: *Bátosy Endre*; 1895–96.: *Kerényi Ignác*; 1898–1900.: *Kolozsvár*; 1900–02.: *Bokody Antal*; 1902–03.: *Kolozsvár*. Igazgatóként: 1890.: *Veszprém*; 1891.: *Kőszeg*, *Sárvár*, *Újpest*; 1893.: *Mór*, *Bábolna*, *Lendva*, *Nagyatád*; 1918–19.: *Halas*.

Heltay Miklós (?–?): színész, menedzser. *Heltai Árpád*, az első amerikai m. színig. testvére. 1913-ban került az USA-ba, ahol komikus szerepkörben az Állandó Magyar Színház tagja lett. Kisebbségi pályamódosítások után 1928-tól *Zilahy Sándor* mellett *Zilahy-Heltay Magyar Vígshízházának* társig.-ja, menedzsere volt. Kis létszámú társ.-ukkal országos körutakat szerveztek az USA és

Kanada magyarlakta városaiba, településeibe. Tanították az amatőr színjátszó csoportokat, amelyekben ~ is gyakran fellépett. Egy ideig építési vállalkozóként dolgozott South Bethlehembben. 1952-ben Sárossy Szüle Mihállyal megalakították a Heltay-Sárossy Szintársulatot, amelyben a komikus szerepkör mellett a zenei vezetést is ellátta. F.Sz. *Csutka Ádám* (Erdős-Boros: Báthory Erzsébet); *Vándorszínész* (Dankó P.: Most van a nap lemenőben).

HELVEY LAURA

Helvey Laura (Arad, 1852. dec. 10.–Bp., 1931. febr. 2.): színésznő. 1870-ben a SzAk-ról került a Nemzeti Színházba, melynek 1914-ig volt tagja, 1909-től örökös tagja. Már a vizsgaelőadáson feltűnést keltett a *Faust Margit* szerepében. Eleinte szendékét és drámai hösnőket játszott. Fellépett Shakespeare-szerepekben is, de Molière nőalakjai álltak hozzá a legközelebb. A beszéd hivatott művésze volt, mesterien bánt a hangjával, az érzelmeket, indulatokat nem hangerővel, hanem árnyalt dinamikával fejezte ki. Sikerral jelenítette meg a 80-as években beköszöntő francia társadalmi darabok asszonyalakjait. A modern, nagyvilági izgató asszonyok szerepkörét – melyekben igazán megtalálta egyéniségét – később nyugodtan váltotta fel a fanyar humorú, bölcs, vagy éppen komikus öregasszonyszerepekre, melyekben szintén kiválónak bizonyult. F.Sz. *Cordélia* (Sh.: Lear király); *Céliméne* (Molière: A mizantróp); *Dóra* (Sardou); *Elza* (Csiky G.: A proletárok); *Fedora* (Sardou); *Athenais* (Ohnet: A vasgyáros); *Smíhne* (ifj. Dumas: Francillon); *Pepa* (Pailleron: Az egér); *Lindené* (Ibsen: Nóra); *Langeacné* (Wolff: A titok); *Lady Markby* (Wilde: Az eszményi férj).

helyár: az adott színház nézőterére egy színházi előadásra érvényes belépőjegy ára. A ~ a bemutatott színjáték típus népszerűsége, közönségvonzó hatása, a helyek minősége (→ *helyosztályok*), az előadási alkalom (rendes előadás, ünnepi v. *diszeloadás*, *matiné* stb.), ill. a produkció előállítási költségei (apparátusának nagysága) és a színház v. a produkció támogatásának viszonyai szerint változik. A rögzített ~ hoz képest kedvezményes (ifjúsági, nyugdíjas, bérletes stb.) v. emelt (vendégszínház, vendégszereplők fellépése stb.), ill. szabad ~ at (pl. jótékony célú előadások esetén) ismerünk.

Helvey László (Újpest, 1948. máj. 21.–): színész. Pályáját 1968-ban amatőr színészként kezdte az Universitas Együttesben. 1975-ben, a SzAk elvégzése után a

kaposvári Csiky Gergely, 1978-ban a Nemzeti, 1982-ben a Katona József Színházhoz szerződött. 1984-től ismét a kaposvári Csiky Gergely, 1986-tól a Pécsi Nemzeti, egy év múlva a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1989–1992 között újra Kaposvárott játszott, majd a Budapesti Kamaraszínház tagja lett. Sokoldalú, markáns egyéniségű karakterszínész. Jászai Mari-díjas (1991). F.Sz. *Pozzo* (Beckett: Godot-ra várva); *Cyrano de Bergerac* (Rostand); *Lvov doktor* (Csehov: Ivanov); *Tevje* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Don Quijote* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Bandi, a ló* (Orwell-Peasbee: Allatfarm); *Versínyin* (Csehov-Jeles A.: Valahol Oroszországban); *Öregasszony* (Eörsi I.: Sirkó és kakaó).

helyosztályok: a színházi *nézőtéri*nek a helyek minősége – komfortfokozata, a színpadtól való távolsága – szerint meghatározott csoportjai, amelyeknek különbségei a *helyárakban* jelennek meg (*szöllye*, *zártszék*, *páholy*; *emelet*, *erkély*; középső, oldalsó szektor stb.). Az egységes helyárat alkalmazó színházaknál nem használják, pl. kis befogadóképességű kamaraszínházak, szobaszínházak, ill. az ún. wagneriánus színházak.

Henkel Gyula (Eger, 1944. jún. 15.–Érd, 1991. ápr. 15.): színész. A Fővárosi Operettszínház stúdióját végzte el 1970-ben. Pályáját 1964-ben kezdte az egri Gárdonyi Géza, majd a Miskolci Nemzeti Színházban. 1969-ben a kaposvári Csiky Gergely, 1970-ben a Fővárosi Operett, 1971-ben a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1972-ben ismét a Fővárosi Operettszínház tagja lett. F.Sz. *Bernardo* (Bernstein: West Side Story); *Harry* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya).

Herbály András (Mezőtúr, 1930. dec. 21.–): zenei vezető. Szegeden végzett pedagógiai főiskolát magyar-ének-zene szakon *Szeghy* Endrénél. 1959-ben zeneiskolát alapított Mezőtúron, amelynek 1965-ig volt az igazgatója. 1986-tól a Békés Megyei Jókai Színház zenei vezetője, a Gyulai Kamarazenekar karmestere.

Herczeg Csilla (Balatonfűzfő, 1958. aug. 12.–): színésznő. 1980-ban, a SzAk elvégzése után a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött, majd egy év múlva a Radnóti Miklós Színpad tagja lett. 1990 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Nicola* (Poliakoff: És te, szépségem); *Róbert Gida* (Milne-Karinthy F.: Micimackó); *Philocomasium* (Plautus: A hetvenkedő katona).

Herczeg Ferenc (Versec, 1863. szept. 27.–Bp., 1954. febr. 24.): író. A századeleji és a két világháború közötti kor konzervatív irodalmának vezéralakja. Első drámáját *A dolovai nábob lánya* címmel 1893-ban mutatta be a Nemzeti Színház. Ezt követően a Nemzetiben, majd a sz. elejétől a Vígszínházban és a Magyar Színházban egymást követték a ~-premierek. A Nemzeti Színházban 1926-ban Herczeg-ciklust rendeztek, s egymás után újjították fel színműveit. Az 1940-es évek drámatermésének mérsékeltebb sikere volt. ~ drámáinak témáját a m. középosztály köréből és a történelemből vette. A közönség mégis a *Molnár* Ferenc modorában írt *Kék rókát* fogadta a legnagyobb érdeklődéssel. ~ mindig részt vett drámáinak próbáiban, Molnárhoz hasonló érdeklődéssel és ötletekkel. Számos színházi témájú írást is publikált. Drámái: *A dolovai nábob lánya* (1893); *Honthy háza* (1896); *Ocskay brigádéros* (1901); *Balaton rege* (1902); *A Gyurkovics lányok* (1902); *Kéz kezét mos* (1904); *Bizánc* (1904); *Déryné ifjasszony* (1907); *Az ezredes* (1914); *Arva László király* (1917); *Kék róka* (1917); *A fekete lovas* (1920); *Sirokkó* (1923); *A hid* (1925); *Majomszínház* (1926); *Szendrey Júlia* (1930); *Utolsó tánc* (1939); *Fecske és denevér* (1944); *Aranyszámok* (1944). Könyve: *Nemzeti színjáték* (1941).- Ir. Szabó J.: H. F. a drámaíró (1937); H. F. emlékkönyv (1943).

Herczeg Jenő (Bp., 1886. márc. 12.–Bp., 1961. febr. 21.): színész, rendező. A SzAk-t 1907-ben végezte el. Pályáját a Thália Társaságnál kezdte. Ezután Szabadkára, majd a Buda-temesvári társ.-hoz szerződött. 1912-ben tért vissza a fővárosba, s ettől kezdve a kabaré szolgáltatásban töltötte életét. 1912-ben a Modern Színpad Nagy Endre Kabaré, 1916–1918 között az Apolló Kabaré, 1923-tól a Terézkörúti Színpad tagja volt, utóbbiban néhány évig főrend. is. Itt alakította elsőként *Vadnai László* jelenetsorozatában *Hacsek* szerepét. 1945 után a Pódium Kabaréban, 1951-től a Vidám Színpadon lépett fel. Több tréfát írt, melyet a Színházi Élet c. hetilap közölt, s a Terézkörúti Színpad mutatott be. Különleges egyéniségű, fanyar humorú, mindig elegáns, sohasem túlzóan karikírozó művész volt.

HERCZEG JENŐ

Herczeg Zsolt (Bp., 1933. jún. 26.–): színész. Rózsahegy Kálmán színiiskoláját végezte el. Pályáját a Pécsi Nemzeti, majd a Fővárosi Operettszínházban kezdte. 1958-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1961-től a győri Kisfaludy, 1966-tól a debreceni Csokonai, 1972 óta pedig a Szegedi Nemzeti Színház tagja. Főként operettek, zenés vígjátékok táncos-komikus szerepeit alakítja. F.Sz. *Nyegus* (Lehár F.: A víg özvegy); *Bambó* (Fényes Sz.: Maya).

Herczeg István (Bp., 1943. nov. 18.–): táncos, koreográfus, balettagazgató. 1962-ben szerzett balettművész diplomát az ABI-ben, és az Operaház tagja lett. 1966–1992 között Németországban élt, különböző egy.-ek – Regensburg, Stuttgart, München, Freiburg, Düsseldorf, Dortmund – szólistája volt, valamint a dortmundi Opera balettagyüttesének ig.-ja 1988–1991 között. A 80-as évek elejétől koreografál is, két művét a Pécsi Balettnak is betanította, majd 1992 tavaszától átvette az egy. irányítását. F.Sz. *Petruska* (Fokin); *Colas* (Ashton: A rosszul örzött lány); *Herceg* (Neumeier: Diótörő); *Pierrot* (Tetley: Pierrot Lunaire); *Mercutio* (Walter: Rómeó és Júlia); *Amyntas* (Seregi L.: Sylvia); *Coppélius* (Spoerli: Coppélia). F.K. *Sinfonietta* (Düsseldorfban és a London City Balletnél); *Rómeó és Júlia*; *Pink Floyd and Co.* (Dortmundban, majd a Pécsi Balettnél); *Az élet állomásai* (Braunschweigben, majd a Pécsi Balettnél).

Herda János (Bp., 1944. szept. 4.–): táncos. 1963-ban szerzett balettművész diplomát az ABI-ben, ekkor a Szegedi Nemzeti Színház egy.-ének tagja lett, majd 1965 és 1992 között a Pécsi Balett tagja, magántáncos. F.Sz. *Rómeó* (Vadasi T.: Rómeó és Júlia); *főszerep* (Vadasi T.:

Bűvös szerelem); *Mercutio* (Alonso: A veronai szerelmesek mártírjuma); *Don José* (Alonso: Carmen); *főszerep* (Eck I.: Oly korban éltem, Fölszállott a páva, Tavaszünnepe).

Herendi Mária (Bp., 1930. jan. 12.–): színésznő. A SzAk-n 1954-ben végzett. 1951-ben az Ifjúsági, 1953-ban a kecskeméti Katona József, 1958-ban a Déryné Színház szerződtette. 1966-tól 1985-ig a győri Kisfaludy Színház társ.-ának tagja. F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Journalinné* (Molière: Az úrhátnám polgár); *Vojnyickaja* (Csehov: Ványa bácsi).

Herendi Hermann Mancsi (?–Bp., 1973. jún. 25.): operett szubrett. 1916-ban a Népopera-ban lépett fel. 1917-ben énekes és füttyös szkeccsek sztárjaként mint a Király Színház tagja szerepelt a Kristálypalotában és a Téli kertben, majd 1918-ban *Bálint* Dezső a Nemzeti Royal Orfeumhoz szerződtette. Ezután Bécsben, Berlinben, Zürichben és Rómában szerepelt. *Schalk* Ferenc, a bécsi Operaház ig.-ja fedezte fel énekhangját, és tanácsára ~ énekelni tanult. Később, 1934–1937 között magánszamaival szerepelt a Terézkörúti Színpadon. 1945–51-ben a Kamara Varieté, majd a Kisvariété tagja volt. 1951–52-ben a Népvariétében, 1952-ben a Vidám Színpad *Opera Pamflet* c. előadásában, 1954–1960 között a Budapest Varieté színpadán szerepelt.

Hermann Mancsi; *Margit* (Pécs, 1905. dec. 6.–?): színésznő. A SzAk-n 1924-ben szerzett diplomát. 1925-ben Pécsre szerződött *Fodor* Oszkár társ.-ához, majd 1926-ban Debrecenbe került. Ezután 1928–30-ban Miskolcra hívták meg. 1933–34-ben *Alapi* Nándor Kamara Színházához szerződött. A legszebben beszélő m. színésznők egyike volt. F.Sz. *Dr. Szabó Juci* (Fodor L.); *Műtősnő* (Szeben K.: Mákvirág); *Manci kisasszony* (Innocent V. E.: Ketten a hintán).

Hermann Richárd; *Herman* (?–?, 1944): színházigazgató. Ügyvédként kezdte pályáját. 1932. jan.-ban *Bárdos* Artúrral a Révay utcai Művész, majd a Belvárosi Színház ig.-ja volt. 1939-ben lemondott pozíciójáról és a színházat átengedte a Színezház kamarának. Művészi ambíciói is voltak. Több előadást rendezett a Belvárosi Színházban. Koncentrációs táborban halt meg. F.R. Bruckner: *Halálos ifjúság*; Békeffi L.: *Kozmetika*; Bókay J.: *Megvédtem egy asszonyt*.

Hermína téri színház: → *Fürst Színház*

Hernádi Judit (Bp., 1956. ápr. 11.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1978-ban a Víg-színházhoz szer-

HERNÁDI JUDIT – *Eboli hercegnő*
(Schiller: *Don Carlos*)

zódott, 1986 óta szabadfoglalkozású művész. Izgalmas megjelenése, sajátos, mély hangja karikírozó képességgel párosul. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *Yvette Druet* (Erikson–Göran: Párizsi élet); *Margit* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Asszony* (Schwajda Gy.: Himnusz); *Marlene Dietrich* (Pataki É.: Edith és Marlene); *Melissa Gardner* (Gurney: Szerelmes levelek); Előadóestje: *A végzet asszonyai*.

Hernyák György (Csantavér, 1952. ápr. 7.–): rendező. A zenepedagógiai főiskola elvégzése után az újvidéki Művészeti Akadémia rendezőszakán, Boró Draskovics osztályában kapott diplomát. Allandó szerződése az Újvidéki Rádióhoz kötötte. Rendezett az Újvidéki Színházban, a Tanyaszínházban és a H-csoport nevű alkalmi társ.-ban, az utóbbi kettőnek alapító tagja is. A *Kádár Kata*, *Ludas Matyi* c. művek előadásához zenét is komponált. F.R. Illyés Gy.: *Tüvétevek*; Weöres S.: *Holdbéli csónakos*; Stulli: *Nagyszájú Kata*; Sh.: *Falstaff*; Witkiewicz: *Egy kis udvarházban*; Svarc: *A sárkány*; Majtényi M.: *A harmadik ablak*; Tóth E.: *A falu rossza*; Zalán T.: *Azután megdöglünk*.

heroína: → *hősnő*

Hertelendy Sándorné; *Acsay Irma* (Nagyvárad, 1908. ápr. 12.–Bp., 1985. szept. 7.): óvónő. A testi fogyatékos gyerekeket tanította a felszabadult játék örömeire. A bp.-i Nyomorék Gyermek Intézetének bábcsoportjával elért eredményeit egy nyilvános szereplésen kisfilmen örökítették meg 1961-ben (rend.: dr. Kárpáti György).

Hervay Frigyes (Bécs, 1874. dec. 8.–Bp., 1946. szept. 5.): író, hírlapíró. A Magyar Újság, a Magyar Nemzet, a Magyar Szó munkatársa. 1914-től 1919-ig az Apolló Kabaré műv.-i vez.-je, és több kabaré dramaturgia volt. Költeményei (*Versek* c.) 1895-ben, novellái (*Kavicsok* c.) 1898-ban jelent meg. A m. kabaréirodalom szempontjából forrásmunkának tekinthető *Magyar Kabaret* c. kétkötetes antológiája (Gyoma, 1911).

Hervei Ida: → *Ardayné Hervei* Ida

Herzenberger István (?–Marosvásárhely, 1893. máj.): zeneszerző, karmester. Színházi zenekarok elsőhegedűse, vezetője volt többek közt 1875-től a Népszínházban és Kolozsvárott. Népszínművek zenéjét írta és állította össze, pl. *Szomszéd uram kakasa*; *Sári néni*; *Turi Borcsa*; *Czifra Szuzsi lakodalma*; A hódosi bíró *lánya*.

Heszke Béla (Marosvásárhely, 1912. okt. 30.–): tanár, esztéta, színháztörténész, műfordító. Erdélyi középiskolákban kezdte pályáját, 1945-től Bp.-en tanított. Különböző folyóiratokban – Erdélyi Helikon, Pásztortűz, Erdélyi Múzeum – közölt fordításokat és színházesztétikai cikkeket. 1943-ban *Színház* c. kiadta az első m. nyelvű egyetemes színháztörténeti összeállítást. 1963-ban jelent meg *A román zene története* c. kötete, amely fontos adalékokat tartalmaz a román színjátszás történetéhez. Fordításai: Achard: *Domino* (1942); Pirandello: *A becsület gyönyöre* (1942); Niccodemi: *Az árnyék* (1944).

Hetényi Amália: → *Törökné Hetényi* Amália

Hetényi Antónia (Nyitra, 1841. szept. 9.–Ádánd, 1909. márc. 26.): színésznő. *Hetényi* József lánya, majd *Szigetközi* Zsigmond felesége. Már 1845-től, gyermekként szerepelt édesapja társ.-ában. 1860-tól sikeres operett- és népszínműénekes volt, első osztályú társ.-oknál, olyan ig.-k keze alatt, mint *Bényei* István, *Sztupa* Andor, *Krecsányi* Ignác, *Csóka* Sándor. 1889 végén ment nyugdíjba *Komlóssy* Ferenc egy.-éből. Leghíresebb testvére Molnár Györgyné ~ Laura volt, de többi testvére – Amália, Béla, Elemér, Emilia, Gyula, Jozefa, József – is a színészi pályát választotta. F.Sz. *Louise* (D'Ennery–Cormon: A két árva); *Serpolette* (Planquette: A corneville-i harangok); *Nagyhercegnő* (Offenbach: A gerolsteini nagyhercegnő).

M.A. 1860: *Szigeti* Imre; 1860–61: *Arad*; 1864–65: *Balogh* Lajos; 1865–67: *Bényei* István; 1867: *Budai* Népszínház; 1870–71: *Sztupa* Andor; 1871–72: *Kocsisovszky* Jusztinné; 1874–75: *Krecsányi* Ignác; 1875–76: *Némethyné* Eötvös Borcsa; 1876–78: *Sztupa* Andor; 1878–79: *Csóka* Sándor; 1879–82: *Sztupa* Andor; 1883–84: *Szilágyi* Béla; 1885–86: *Balogh* Árpád; 1887–88: *Komlóssy* Ferenc.

Hetényi Béla (Szeged, 1853–Pécs, 1922. dec. 19.): színész. Gyermekszínész volt nagypapjánál, *Hetényi* József igazgatónál, utána 1859-ben Nagyváradon *Molnár* Györgynél kezdett játszani. Drámai színész, fiatalon hősszerelmes, a Nemzeti Színházban, ahol 1878-tól 1909-ig volt szerződésben. Karakterfigurák hiteles megformálásával tűnt ki. F.Sz. *Milius* (Hauptmann: Crampton mester); *Benvolio*, *Montague* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Szerédi* (Csiky G.: Mukányi); *Bálint* (Goethe: Faust); *Tamás* (Herczeg F.: Bizánc); *Hovstad* (Ibsen: A népgyűlölő). Számos népszerű darab szerzője. F.M. *A nihilisták*, *Csicsóné* (bem.-i: Budai Színkör 1881; 1884). Több vígjátékát a Nemzeti Színház mutatta be: *Érdek nélkül* (1886); *Ősz és tavasz* (1886, Heves Józseffel); *A zálogházban* (1888).

M.A. 1870: *Károlyi*; 1871: *Gerő* Jakab, *Völgyi* György, *Novák* Sándor; 1873: *Völgyi* György, *Bokody* Antal; 1874: *Mosonyi* Károly; 1875–77: *Kolozsvár*; 1877: *Némethyné* Eötvös Borcsa; 1878–1909: *Nemzeti Színház*; 1883: *Nagy* Vince.

Hetényi (Döme) Elemér (Ádánd, 1866–Kolozsvár, 1943): színész, rendező, pedagógus. Régi, népes színészcsaládból származik. 1889-ben Magyaróvárott lépett először színpadra *Völgyi* György társ.-ában. 1903-ig különböző vendőrtárs.-okban játszott, ekkor szerződött Janovics Jenő szegedi, majd kolozsvári egy.-éhez, amelynek 18 évig volt tagja. 1921-ben Parlaghy Lajosnál szerepelt Nagyváradon, 1924-ben színésziskolát alapított ugyanott. Közben 1926–1928 között *Szendrey* Mihály Arad–temesvári társ.-ának főrend.-je. 1935. aug. 1-jén színészképző iskolát nyitott Kolozsvárott, és itt lépett utoljára színpadra 1940. szept. 12-én, a Thália ünnepi búcsúelőadásán. F.Sz.: *Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Durbins* sógor (Gárdonyi G.: A bor); *Dragutin* (Lehár F.: Cigányszerelm); *Id.* *Nagy István* (Bródy S.: A tanítónő).

Hetényi János (Körmend, 1942. jún. 15.–): táncos, balettpedagógus. 1960-ban végzett az ÁBI-ben, *Bartos* Irén és *Hidas* Hedvig tanítványaként. 1960-tól 1986-ig a Pécsi Balett tagja, 1965-től magántáncos. 1964-ben ösztöndíjjal Kijevben tökéletesítette tudását, majd 1968–1971 között a SzAk-n koreográfus-rendezői diplomát szerzett. Egyénisége, előnyös megjelenése, technikai tudása neoklasszikus és modern balettek szerepeire egyaránt alkalmassá tették. Színpadi pályafutása mellett, 1974-től tanított a Pécsi Művészeti Szakközépiskola táncművészeti tagozatán. A nyolcvanas évek második felétől a pedagógusi tevékenység felé fordult. Liszt Ferenc-díjas (1975). F.Sz. *Prométheusz* (Eck I.); *Szelídítő* (Eck I.: Kötelékek); *Mazeppa* (Eck I.); *Jágó* (Eck I.: Othello); *Jochanan* (Eck I.: Salome); *főszerep* (Eck I.: Szónáta, János és Mária).

Hetényi Jozefa (? , 1826–Sümeg, 1847. febr. 12.): színésznő. *Hetényi* József és *Makriovszki* Rozália leánya. Már 10 éves korában gyermekszínész volt apja társ.-aiban. Naivaként 1841-től szerepelt. Eszttermog, Székesfehérvár, Győr voltak rövid pályájának fontosabb állomásai. 1844-ben vendégként fellépett a Nemzeti Színházban is (*Mathilde*, Scribe: Örökké). F.Sz. *Fáni* (Gaal J.: A peleskei nótárius); *Aranka* (Nagy I.: Tisztújítás); *Predsláva* (Szigligeti E.: A trónkereső).

Hetényi József (? , 1795–Jászberény, 1872. dec. 25.): színész, színigazgató. 1820-ban lépett a pályára. Az 1830-as évek közepétől vezetett vidéki társ.-okat, részben önálló vállalkozóként, részben társig.-i minőségben. E tevékenysége kivált a szabadságharc után volt jelentős, mert számos városban biztosította a m. színészet jelenlétét. Székesfehérvár, Pécs, Szeged, Debrecen, Nagyvárad, Győr, Sopron voltak főbb állomáshelyei. 1868-ban vonult vissza. Magas termete és kitűnő orgánuma hősi szerepekre tette alkalmassá, az 1840-es évektől tért át az apaszerepekre. F.Sz. *Moór Károly* (Schiller: Haramiák); *Jaromir* (Grillparzer: Osanya); *Kemény Simon* (Kisfaludy K.); *Körtés* (Katona J.: Luca széke); *Farkasfalvi Sándor* (Nagy I.: Tisztújítás); *Escalus* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Tengely* (Eötvös J.-Szigei J.: Viola).

Hetényi Laura (Debrecen, 1831–Bp., 1874. júl. 8.): színésznő. Apja *Hetényi József*, akinek a társ.-ában már gyermekként fellépett (1854 Miskolc, 1855 Vác). Apja 1856-tól *Molnár Györggyel* vezetett társulatot, akihez aztán ~ férjhez ment. Ezután ~ férje együttesének tagja volt: 1858-ban Pécsen, majd Miskolcon (1859), Szegeden (1860), ill. 1861 és 1864 között a Budai Népszínházban szerepelt. 1866-tól haláláig a Debrecen–Nagyvárad-i társ. tagja maradt. Operaházi próbáinakévé olyan jól sikerült, hogy szerződési ajánlatot kapott, amelyet azonban a népszínmű kedvéért visszautasított. F.Sz. *Marcia* (Hirschfeld: Tündérlak Magyarhonban); *Borcsa* (Vahot I.: Huszárcsiny); *Rózsi* (Sziglieti E.: Csikós).

Hetényi Pál (Bp., 1935. júl. 24.–): színész, filmszínész. 1961-ben végezte el a Hunnia Filmstúdió színészképző stúdióját. Pályáját az Egyetemi Színpadon kezdte amatőrszínészként, majd a Vidám Színpadon és a Honvéd Művészegyüttesben folytatta. 1970-től a kecskeméti Katona József, 1978-tól a Népszínházban, 1982-től a Nemzeti Színházban, 1985-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban szerepelt. 1989 óta a Víg-színház tagja. Filmfőszerepek sorát játszotta el. Jászai Mari-díjas (1982). F.Sz. *Tigris Brown* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Csebutikin* (Csehov: Három nővér); *Petronius* (Illyés Gy.: A kegyenc).

Hetényi-Heidelberg Albert (Bécs, 1875. ápr. 18.–Bp., 1951. júl. 5.): zeneszerző. Zak-t végzett. Először a *Népszínház* korrepetitora volt. Karnagyi pályáját 1907-ben a Fővárosi Cabaret Bonbonnière-ben kezdte, majd zenei vezetője volt a Ferenczy, az Intim Kabarének, a Kis Komédiának, a Fővárosi Kabarének, a Palace Kabarének, a Művész Színpadnak, a Pesti Kabarének, a Nagykomédiának, a Bethlen téri Színpadnak. Hatszáznál több dalát a főváros valamennyi kabaréjában énekeltek, zenés játékaikat az orfeumokban is bemutatták, szerzeményei a rádió műsorán állandóan szerepeltek. A 30-as években a rádióban a *Hetényi–Buday Dénes–Sebő* Miklós művésztriót vezette. A korszak szinte valamennyi költőjének verseit megzenésítette, németre fordított *Ady* Endre verseket és m. népdalokat. F.M. *Vigadó özevegy* (1907); *Utolsó szimfónia* (1919). – Ir. Kellér D.: Fogom a fügyönyt (1986).

Hetényiné Makriovszki Róza (?–?): színésznő. Életrajzi adatai ismeretlenek. Férje, ~ József társ.-aiban játszott, már az 1830-as években anyaszerepeket alakított. F.Sz. *Albosine* (Ziegler: Rang és polgári erény); *Artemisia* (Albini: Míveltség és természet); *Irmgard* (Birch-Pfeiffer: Bársonypipó).

Hetés György (Bp., 1921. júl. 24.–): színész. 1943-ban végezte el az Országos Színészegyesület Színiiskoláját. 1945-ben *Máray Károly* társ.-ához, 1946-ban Hódmezővásárhelyre, aztán a Művész Színházhoz szerződött. 1947-től a Madách, 1952-től egy-egy évig a

kecskeméti Katona József és a Miskolci Nemzeti, 1954-től az Állami Faluszínház, később nyugdíjba vonulásáig az Állami Déryné, ill. a Népszínház tagja volt. Rendezett is. F.Sz. *Dandin György* (Molière); *Lucien* (Eisemann M.: Fekete Péter). Könyve: *Osváth Béla színháza Hódmezővásárhelyen* (Hódmezővásárhely, 1989).

Hetey László (Nyíregyháza, 1942. febr. 12.–): színész. 1964-ben végezte el a Bábstúdiót. Pályafutását 1962-ben kezdte az Állami Bábszínházban, majd 1983-ban a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színházhoz szerződött. Elsősorban karakterszerepek megformálója. F.Sz. *Vargalegény* (Illyés Gy.: Tüvétevek); *Vencellin, bajor lovag* (Ratkó J.: Segítsd a királyt!); *Pantalone* (Gozzi: A szarvaskirály).

Hetz-Theater (1787–1796): 2000 nézőt befogadó amfiteátrum a pesti Váci kapu előtt, kb. a mai Bazilika helyén állt. Állatviadalkok céljára szolgált, bérlője *Tuschl* Sebestyén kávéház tulajdonos volt. Leghíresebb irodalmi megörökítése *Gvadányi József: Egy falusi nótáriusnak budai utazása* (1790) c. könyve.

Hettyey Aranka; Stettner (Bp., 1876. márc. 9.–Bp., 1953. febr. 2.): színésznő. 1897-ben *Horváth* Zoltán színésziskolájába járt. *Dobó* Sándor szerződtette Székesfehérvárra, de 1897-ben a Magyar Színházban aratott átütő sikert. Innen még az ősszel a Víg-színházhoz hívták szalonszínésznőnek. Később Pozsonyban, 1902–05-ben Szegeden, 1907-től Kolozsvárott játszott. 1914-ben a Nemzeti Színház szerződtette, de nagyobb vidéki városainkban is fellépett. 1924-től 1941-ig a SzAk drámai tanszék tanára, 1927-től a Nemzeti Színház örökös tagja volt. Bár modern darabokban is sikert aratott, de inkább klasszikus hősnőket formált nagy tehetséggel. *Jászai* Mari utódként egy ideig korszerűbb hangvételű tragika volt. 1935-ben visszavonult a színpadtól, bár 1937-ben még egy szerepe a Művész Színház szerződtette. F.Sz. *Elektra* (Bornemissza P.: Magyar Elektra); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Goneril* (Sh.: Lear király); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Lady Macbeth* (Sh.: Macbeth); *Irina* (Csehov: Sirály).

Heves Béla (Balassagyarmat, 1880. dec. 27.–?): színész, színházigazgató. 1902-ben elvégezte a Víg-színház színiskoláját, majd *Körösy* Bertalan kispesti színházában lépett fel. Működött még *Németh* József miskolci és *Andorffy* Péter pozsonyi társ.-ánál mint apa- és jellemszínész. 1903-tól 7 éven át az I. erdélyi színkerület ig.-ja volt, 1908-ban a szatmári színház vezetője lett 7 évre, s társ.-ával kétnyelvű vidékeken játszott. A háború alatt hivatalban dolgozott, majd 1924-ben megnyitotta az újpesti Blaha Lujza Színházat. 1929-ben a Nyugdíjas Színészek Egyesületének elnöke lett.

Hevesi András (Zalaegerszeg, 1942. dec. 22.–): karmester. 1967-ig a Pécsi Nemzeti Színház korrepetitora, karmestere és a Bóbita Bábegyüttes házi zeneszerzője. 1973–76-ban a kecskeméti Katona József Színház vezető karmestere, 1976-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház karmestere.

Hevesi Gábor; Grosz (Pest, 1853–Bp., 1934. szept. 29.): színész. 1874-ben fejezte be a SzAk-t és Szabadkán *Némethy* Györgynél, majd Marosvásárhelyen *Nyeki* Jánosnál lépett színpadra. 1879–1884 között öt évadot töltött Debrecenben. Kitűnő drámai színésznő tartották; rendezései mindig egységes hatást keltettek. 1904-től 1906-ig a Víg-színház ügyelője volt. F.Sz. *Mephisto* (Goethe: Faust); *Clavignac* (Sardou–Najac: Vájlunk el!); *Grigneux* (Pailleron: Komédiások). Felesége: *Lehoczky* Kornélia (Arad, 1862–Bp., 1930. nov. 9.) színésznő. 1878-ban kezdte pályáját, 1879-től férjével együtt szerepelt.

M.A. 1875–76: Miklósy Gyula, Károlyi Lajos; 1877:

Károlyi; 1878: Szilágyi Béla; 1879: Miklósy Gyula; 1879–84: Mándoky Béla; 1884–86: Jakab Lajos; 1887: Saághy Zsigmond, Aradi Gerő; 1888: Saághy Zsigmond; 1890: Tiszay Dezső; 1891: Makó Lajos; 1892: Dobó Sándor; 1893: Tiszay Dezső; 1894: Makó Lajos; 1895: Debrecen; 1896: Makó Lajos; 1897: Somogyi Károly; 1898: Deák Péter; 1899: Makó Lajos; 1900–1902: Szendrey; 1902: Nádas; 1903: Szendrey.

Hevesi Imre (Nagyréde, 1946. jún. 3.–): táncos. Az ÁBI-ben 1964-ben szerzett balettművész diplomát, majd az Operaház tagja lett. A színeszi játékot igénylő karakter szerepekben ért el sikereket. F.Sz. *Apa* (Van Dantzig: Emlékmű egy halott fiúért); *Duncan király* (Vasziljev: Macbeth).

Hevesi József; *Winkler* (?; 1854. máj. 27.–Bp., 1926. okt. 3.): színész, színiigazgató. 1878-tól kisebb társ.-oknál játszott (1878-ban *Aranyos*; Gyula, 1881–82-ben *Kétszery József*, 1883-ban *Nyék*; János, 1884–87-ben *Jani János*nál). 1893-tól konzorciumos ig. lett, s mint ilyen sikerrel járta az olyan kisebb vidéki városokat, mint Homonna, Gálszécs, Szerencs, Kisújszállás. 1906-ban nyugalmába vonult.

HEVESI SÁNDOR

Hevesi Sándor; *Hoffmann* (Nagykanizsa, 1873. máj. 3.–Bp., 1939. szept. 8.): rendező, színházigazgató, kritikus, író, műfordító. Bp.-i bölcsészeti és jogi tanulmányai után színikritikákat és színházelméleti cikkeket írt a fővárosi lapokba és folyóiratokba. 1892–1906 között a *Magyar Szemle* belső munkatársa volt. 1901-ben *Beöthy László* rend.-nek szerződtette a Nemzeti Színházhoz. 1904–1908 között részt vett a Thália Társaság művészeti irányításában. 1907-től 1908-ig a Népszínház-Vigopera főrend.-je volt. Ezután ismét a Nemzeti Színházban dolgozott. 1912-ben az Operaház főrend.-je lett, majd 1914-ben visszaszerződött a Nemzetibe, amelynek 1922-től 1932-ig ig.-ja volt. 1933-tól haláláig a Magyar Színházban rendezett. 1927–1932 között a SzAk-n színpadi rendezést tanított. 1919–30-ban az első rend.-i tanfolyamot vezette. Több drámát írt és regényt dramatizált. Műfordító tevékenységének jelentős része volt *Shaw* műveinek mo.-i népszerűsítése. Tanulmányai és könyvei a színésznevelés, a dramaturgia, a dráma- és színháztörténet, a színházelmélet, a színház gazdasági és szervezeti kérdéseit tárgyalták. A Nemzeti Színház ig.-i székében igazi reformot hajtott végre a műsor, a társ., a színjáték összes alkotóelemének gyökeres megváltoztatásával.

Rendezéseit gondos tanulmányok előzték meg. A próbákön részletező szövegelemzést végzett, a színeszektől az instrukciók legpontosabb végrehajtását követte meg. A lélektani realizmusra törekedett. Színpadi elgondolásainak középpontjában az író és a színész állt. F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Sh.: *Antonius és Cleopátra*; Sh.: *Hamlet*; Mozart: *A varázsfuvola*; Katona J.: *Bánk bán*; Klabund: *A krétakör*; Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*; Szép E.: *Azra*; Lavery: *Az úr katonái*; Heltai J.: *A néma levente*; Sh.: *III. Richárd*. Drámái: *Apja fia* (1912); *A madonna rózsája* (1915); *A hadifogoly* (1917); *Görögtűz* (1918); *Császár és komédiás* (1919); *1514* (1923); *Elzevir* (1925); *Az amazon* (1928). Könyvei: *Dráma és színpad* (1896); *Az igazi Shakespeare és egyéb kérdések* (1919); *Színház* (1937); *A drámaírás iskolája* (1961); *Amit Shakespeare álmodott* (1964); *Az előadás, színjátszás, rendezés művészete* (1965). – Ir. László A.: H. S. (1973); Kun, E.: *Die Theaterarbeit von S. H.* (1978).

H-Group: Újvidéken 1990-ben alakult szabad rendezői-színészi társulás. Az intézményes színházi forma merevségét kívánják megkerülni, a szabadabb művészi munkának, az egyéni kezdeményezéseknek szeretnének nagyobb teret adni. Vezetője *Hernyák György* rend. Egyetlen bemutatót tartottak, Zalán Tibor *Azután megdöglünk* c. művét mutatták be egy raktárhelyiségben, nagy szakmai sikerrel. Az előadást a zalaegerszegi Nyílt Fórumon is díjazták.

Hidas Frigyes (Bp., 1928. máj. 25.–): zeneszerző, karmester, zeneigazgató. Tanulmányait 1946-tól 1952-ig végezte a ZAK-n. Pályafutását 1950-ben az Ifjúsági Színházban kezdte karmesterként, majd 1951-től 1966-ig volt uo. zenei vezető. 1974–1979 között a Fővárosi Operettszínház zeneigazgatója. Számos színpadi műhöz, televízió- és rádiójátékhoz, valamint filmhez írt kísérőzenét. Különösen nagy sikert ért el *A cédrus* (1975) c. táncjáték zenéje. Rézfúvós kamaraművei és verseny-művei kiváltképpen népszerűek; jelentősen hozzájárultak a kortárs m. hangszeres repertoár gazdagodásához. F.M.: *Asszony és igazság* (1965); *Bösendorfer* (1977); *Dunakanyar* (1986). Erkel Ferenc-díjas (1959, 1980), érdemes művész (1987).

Hidas Hedvig; *Bruckner* (Bp., 1915. dec. 6.–): táncosnő, balettmester, balettigazgató, pedagógus. Az Operaház balettkiskolájában *Brada Ede*, *Cieplinski Jan* növendéke, majd a társ. magántáncosnője volt 1932–1939 között. Balettmesteri munkáját az 1950-ben alakuló ÁBI-ben kezdte, ahol nagyszerű művészek sorát nevelte fel. Az Intézet ig.-ja 1961–1971 között, majd ismét balettmestere lett. 1959–1973 között a Fővárosi Operettszínház tánckarát vezette. Érdemes művész (1975). F.Sz. *főszerep* (Cieplinski: Sába királynője); *Coppélia* (Brada R.: A szent fáklja); *főszerep* (Brada E.: Babatündér).

Hidassy Elek; *Brückler* (Jászberény, 1826. ápr. 3.–? 1890 k.): színész, színiigazgató. Működéséről keveset tudunk. 1844-ben Debrecenben lépett először színpadra. Az 1848-as szabadságharcban századosi rangot ért el. 1850-ben *Kaczvinszky* Jánoshoz szerződött első feleségével, *Prielle Kornéliával*. 1851-ben Miskolcon igazgatásba kezdett, de csödbe jutott. 1853-ban új feleségével, *Balog Jozsefával* társulatot szervezett Szabadkán, de egy év múlva már ismét színész lett. Még többször próbálkozott igazgatással, így 1859-ben Győr-Sopronban, 1863-ban pedig Tatán. Utolsó színészi szerződése 1880-tól Bajáról érkezett. Közben különböző megyék-nél vállalt adminisztratív állást. *Rakodczay Pál* szerint a 90-es évek elején halt meg. Mint ig., jól kézben tartotta társ.-ait. Hadaró beszéde miatt azonban nem voltak szí-

nészi sikerei. F.Sz. *Szegfű Bandi* (Gaál J.: A peleskei nótárius); *Kados* (Vahot I.: Huszárcsiny). – Ir. Bóna G.: Kossuth Lajos kapitányai (1988).

Hidegh: → *Hlatvi* Mihály

Hidvéghy Lajos (?–?): színész. Két évig a ZAk hallgatója volt, de családi nehézségek miatt sokáig le kellett tennie színési ambíciójáról. Végül 1941-ben egy barátja az alakuló hatvani színházhoz hívta meg, majd városról városra vándorolva aratott sikert. 1954-ben szerződtette a Magyar Néphadsereg Színháza. 1957-ben Szolnokra került. 1959-ben a Petőfi Színpad tagja lett. 1964–1970 között az Állami Déryné Színház tagja volt. Kezdetben bonviván, később prózai jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Balasov kapitány* (Miljutyin: Szibériai rapszódia); *Gül Baba* (Huszka J.); *Hugohni gróf* (Tabi L.: Párizsi vendég).

Hidvéghy Vali (Bp., 1914. jún. 12.–): színésznő. 1938-ban végezte el a SzAk-ot. 1939–1941 között a Vigés és a Pesti Színház, majd 1942–43-ban az Új Magyar Színház tagja lett. 1936–44 között számos filmben szerepelt. A II. világháború után Londonba emigrált. F.Sz. *Olga Szergejevna* (Goncsarov–Beczássy J.: Oblomov); *Suzette* (Sheldon: Románc); *Lili* (Vaszary G.: A szökekel mindig baj van).

Hidvégi Elek (Miskolc, 1930. jún. 21.–?, 1989. márc. 29.): színész. Pályafutását 1951-ben a szolnoki Szigligeti és a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte. 1955-től *Rózsahegy* Kálmán stúdiója, majd 1957-től az Állami Déryné Színház lett pályája következő állomása. Ezt követően 1971-től 1989-ig, haláláig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. F.Sz. *Sándor Ferenc* (Komlós R.: Sándor Mátyás); *Jakov* (Csehov: Sirály).

Hidvégi Ernő, *Hidvéghy* (Hedrahely, 1871–Bp., 1950. okt. 3.): színész, színigazgató. *Egri* Kálmán társ.-ánál lépett színpadra 1889-ben Bp.-en, majd 1894–95-ben Baján, 1899–1902 között Kassán működött mint hősszerelmes és rend. 1902-ben a Magyar Színház, 1903–05-ben a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt, majd 1905–1910 között a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja, ahol klasszikus hőseket alakított. 1910–14-ben stagione társ.-ával vidéken működött. 1918–20-ban Szegeden, később *Csáky* Antal egy.-eben főrend. és színész volt. 1926–27-ben Pécsett alakított tragikus hősszerepeket és rendezett. Hosszú ideig az Országos Színesszerveület tanácsosa és alelnöke. 1902–03-ban *Solymossy* Elek színiiskolájában tanított. 1908-ban ő kezdeményezte az Egressy-ünnepségeket. Csengő hang, klasszikus metsszésű arc és nemes patosz jellemezték. F.Sz. *Bánk bán* (Katonai J.); *Othello* (Sh.); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája).

Hidvégi Miklós (Bp., 1951. okt. 31.–): színész. 1974-ben szerzett diplomát a SzAk operett-musical szakán. Pályáját a kecskeméti Katonai József Színházban kezdte, majd 1979-ben a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. Alkatához a táncos-komikus szerepkör áll legközelebb. F.Sz. *Cliff* (Kander–Ebb: Kabaré); *Hadfaludy Feri* (Lehár F.: A mosoly országa); *Ernő* (Csiky G.–Kardos G. Gy.–Fényes Sz.: A nagymama).

Higyed Imre (Temesvár, 1942. febr. 14.–): színész. 1965-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd tizenhárom évig a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt. 1978-ban átszerződött Temesvárra. Több mint száz kisebb-nagyobb characterszerepet játszott. F.Sz. *Argente* (Molière: Scapin furfangjai); *Elnök és Kárpitos* (Göncz Á.: Rácsok). F.R. Katajev: *A kör négyesegesítése*; Jékely Z.: *Az aranyszörű bárány*.

Hilgermann Laura; *Radó* (Bécs, 1867. okt. 13.–Bp., 1937.): énekesnő (mezzoszoprán), pedagógus. Bécsben

Wolf Károly tanítványa volt. Prágában *Azucena* (Verdi: A trubadúr) szerepében mutatkozott be. 1890-ben innen szerződött Gustav Mahler hívására az Operaházhoz, amelynek 1900-ig vezető énekes volt. A bécsi Opera tagjaként – ahonnan mint tiszteletbeli tag búcsúzott 1920-ban – német színpadokon aratta sikereit. Bp.-re visszatérve a Zak neves tanára volt 1936-ig. Rendkívüli énekesi kultúrával megformált szerepeit magyarul is megtanulta. Igazi Wagner-hang birtokosa volt. Drámai szoprán, valamint mezzoszerepeket is énekelt. G. Mahler dalainak értő tolmácsolója volt. F.Sz. *Mignon* (Thomas); *Amneris* (Verdi: Aida); *Carmen* (Bizet); *Ulrika* (Verdi: Az álarcosbál); *Sieglinde* (Wagner: A walkür); *Erda* (Wagner: Siegfried); *Waltraute* (Wagner: Istenek alkonya).

Hilverding család: német vándorszínész dinasztia, 1620-tól kezdve vannak róluk adataink. 1685-ben *Peter* H. Salzbúrgban a commedia dell'arte „Pantalon di Bisognosi” maszkjában lépett fel. *Johann* H.-ról először Danzigból, 1699-ből vannak adataink. Ugyancsak ő 1706-ban Bécsben fogorvosi oklevelet szerzett. Az 1720-as években a család Salzbúrgból kiindulva Cseh és Morvaországban játszott. *Joseph* H. 1768-ban m. területen bukkant fel, majd 1776–1788 között Nagyszében, Nagyszombat, Buda, Pest és Kassa voltak állomáshelyei. Feltehető, hogy előszínházi előadásai mellett marionettjátékosként is szerepelt.

Hincz Gyula (Bp., 1904. ápr. 17.–Bp., 1986. jan. 26.): festő, grafikus, díszlettervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán *Rudnay* Gyula és *Vaszary* János tanítványa volt; 1928-tól kezdett kiállítani, s párizsi, berlini, római tanulmányutak hatására is az expresszionizmus, majd a neoklasszicizmus vonzotta. Monumentális falképeket, továbbá gobelineket, szobrokat is alkotott. 1930-tól kezdett illusztrációkkal valamint *díszlettervezéssel* foglalkozni. Első terveit az Új Színháznak (1927–1930) készítette. 1945 után a Nemzeti és a Madách Színháznak tervezett jelentősebb színpadképeket. 1946-tól az Iparművészeti, 1949–63 között a Képzőművészeti Főiskola tanára volt, az előbbinek 1958–63 között ig.-ja is. Terveire lazább, könnyedebb, expresszív grafikai és festői megkomponáltság, szín-, fény- és térépítkezés a jellemző. F.T. Steinbeck: *Egerek és emberek*; García-Lorca: *Vérnász*; F. Marceau: *A tojás*; Brecht: *A rettenet birodalma*; Miller: *Az ügynök halála*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*.

Hincz család: vásári mutatványosok, a hazai vándorbábjátás leghosszabb ideig működő képviselői. Fennmaradt vándorkönyvük szerint a cseh származású *H. Adolf* (?–1852) már a múlt sz. negyvenes éveiben tevékenykedett mint bábjátékos. Részt vett a szabadságharcban is. 1862-ben a vándorkönyv már feleségét, *H. Franciskát* (?–1875.) említi a marionettszínház tulajdonosaként. 1875-től pedig fia, *Gusztáv* (1843–1892) adatait őrzi. 1885-ig működött vándorbábjátékosként, de egyre több előadást tartott a fővárosban is. 1889-ben építési engedélyt kapott egy városligeti közsínház felállítására. Halála után lánya, *H. Katalin* (1880–1905) vette át a színházat, melyet korai haláláig vezetett. A sz. végén ő jegyezte fel a családon belül szájhagyomány útján öröklődött darabokat. Halálával lezárult a klasszikus, német eredetű marionettszínház korszaka. Öccse, *H. Károly* (Bp., 1885. máj. 13.–Bp., 1953. jan. 5.) több, mint négy évtizedes tevékenysége már a nagyvárosi igények kielégítését szolgálta. Neve egy 1908-as szerződésen szerepel először, melyet gyámajával, *Dallmann* Károllyal közösen kötött egy városligeti mutatványos telep bérbevételéről. Ugyanitt önállóítja magát 1909-ben, mint az *Első magyar Bábszínház* tulajdonosa. 1926-ban új színházat

épitett a Vurstliban, melyben marionettel és zsákbábuval egyaránt játszott. Műsorán *Vitéz László-történetek*, klasszikus mesék – *Jancsi és Juliska*, *Piroska és a farkas* –, virtuóz artistaszámok szerepeltek. Felnőtteknek is játszott, többek közt egy régi *Faust*-játékot. Az államosítás után színházát lerombolták. A család vándorkönyvét és kéziratait az OSZK Kézirattára örzi. – Ir. Székely Gy.: Bábuk, árnyak (1972); Belitska-Scholtz H.: Vásári és művészi bábjátszás Mo.-on (Tihany, 1974).

Hindi Sándor (Újpest, 1919. dec. 25.–Bp., 1982. márc. 7.): színész. A SzAk elvégzése után 1947-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek egész pályafutása alatt tagja maradt. Epizód szerepeiben mértéktartó és szuggesztív alakítás jellemezte. Jászai Mari-díjas (1957). F.Sz. *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Kopreczky főispán* (Mikszáth K.–Benedek A.–Karinthy F.: A Nosztyfiú esete Tóth Marival).

Hirsch Bence (Bp., 1940. aug. 26.–): karmester. 1955-től 1960-ig a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola zeneszerzés szakán tanult Sugár Rezső vezetésével. 1965-ben Hermann Scherchen karmesterkurzusán vett részt az Accademia Chigiana-n Sienában. 1960–67-ben a Szegedi Nemzeti Színház, 1967–71-ben a Wiener Eisrevue, majd 1971-től a Pécsi Nemzeti Színház karmestere. Az opera- és operettirodalom valamennyi jelentős alkotását sikerrel dirigálta.

Hirschl Jakab (?–?): aradi kereskedő, aki 1816-ban óaradi háza mellett saját vállalkozásként színházat épített, amelyet 1820-ban német színészek nyitottak meg és béreltek. A m. társ.-ok közül elsőnek (még ebben az évben) Kilényi Dávid operát is játszó együttese lépett fel itt. A színház 1873-ig működött. – Ir. Váli B.: Az aradi színművészet története 1774–1889 (1889).

HIRTILING ISTVÁN – *István király*
(Szörényi L.–Bródy J.: *István, a király*)

Hirtling István (Bp., 1958. márc. 20.–): színész. A SzAk-n 1984-ben kapott diplomát. Pályáját a Budapesti Gyermekszínházban kezdte 1977-ben. 1984-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1990-ben a Madách Színház tagja lett. 1991-től szabadfoglalkozású színművész. 1990-ben a Magyar Színész Kamara ügyvivőjének választották. Sokoldalú tehetsége modern és klasszikus darabokban, operettekben és királydrámában egyaránt érvényesül. Jászai Mari-díjas (1989). F.Sz. *János király* (Dürrenmatt); *Tanner John* (Shaw: Tanner John házassága); *István király* (Szörényi L.–Bródy J.: István, a király); *Torquato Tasso* (Goethe); *Gastrofat Tus*

(Eliot–Lloyd Webber: Macskák); *Sztyepan Oblonszkij* (Nagy A.: Anna Karenina pályaudvar); *Clifford Bradshaw* (Kander–Ebb: Cabaret).

Hirtling Mária (? 1838–Bp., 1871. szept. 27.): színésznő. *Szigeti Imre* felesége. 1853. dec.-ben Szombathelyen tűnt fel először. Vidéki évek után 1864. szept. 4-től haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. Dekoratív színpadi megjelenését a társalgási szerepekben tudta legjobban kamatoztatni. F.Sz. *Julcsa* (Szigligeti E.: Lelenc); *Helena* (Sh.: Szentivánéji álom); *Amália* (Baryard–Sauvage: Kesztyű és legyező); *Camilla* (Feuillet: A kísértet).

M.A. 1856: Kecskemét; 1857: Debrecen, Nyíregyháza; 1858: Szabadka; 1859: Győr; 1862–63: Kassa; 1863: Arad; 1864: Balatonfüred.

historizmus (latin): a romantikától a 19. sz. végéig terjedően több színházművészeti korszakon átívelő törekvés a történelmi darabok korhű, egységes stílusú színpadi keretének (díszlet, színpadberendezés, jelmez) megteremtésére. A m. vándorszínészet gyakorlatában ennek a törekvésnek a szcenikai létszéklet szegényessége, a gyakran alkalmi játszóhely szabott határt. A ~ kiteljesedett formája a m. színházművészetben is jelentkezett → *meiningeniizmus*.

Hivatal Anikó: → *Lendvayné Hivatal Anikó*

Hatky Edit (Bp., 1926. ápr. 2.–): színésznő. *Feld Rózsi* gyermekszínházában kapott először szerepet. 1942-ben végezte el a SzAk-t. A Komédia Orfeum szerződtette szubrett-komika szerepkörben. 1946–47-ben a Royal Revü Színház, 1947–1950 között a Fővárosi Operettszínház tagja. Ezután Kaliforniában telepedett le. Temperamentumosságát, egyéni, groteszk komikumát, táncstudását jól kamatoztatta. Sikeresen szerepelt *A VIII. osztály* (Bródy T.–Békffy I.), *Rip van Winkle* (Planquette), valamint a *Hotel Plaza* (Neil Simon) c. darabokban. Többször fellépett San Francisco, New York, Chicago, Cleveland, Hollywood, valamint a kanadai Toronto, Vancouver, Calgary m. közönsége előtt. F.Sz. *Marsa* (Nóti K.: Nyitott ablak); *Sybill* (Jacobi V.); *Börscök Lina* (Komjáti K.–Emőd T.–Török R.: Ipafai lakodalom).

Hatky László (Bp., 1911. márc. 7.–Bp., 1982. nov. 9.): színész, színházigazgató. A SzAk-t 1931-ben végezte el. Első főszerepét 1934-ben, a Király Színházban kapta: nagy sikerrel játszotta a *Szegény ördög* (Komjáthy K.) címszerepét. Ezután Országjáró Kamaraszínháza élén járta a vidéket. Az 1942–43-as évadban a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja volt, majd folytatta kamaraszínházi tevékenységét. 1945 után a Pódium Kabaré gazdasági ig.-ja, majd a Vígyszínház, 1951-től a Magyar Néphadsereg Színháza tagja volt. 1955-től haláláig a Vidám Színpadon játszott. Kedélyes, jó humorú művész volt. Az 1960-as évektől ő vette át Komlós Vilmostól Sajtó szerepét. F.Sz. *Ragueneau* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Acs* (Csizmarek M.: Nem élünk kolostorban); *Bujkalov* (Katajev: Bolond vasárnap).

Hobán Jenő (Hosszúfalu, 1912. máj. 9.–Kolozsvár, 1965. aug. 26.): költő, műfordító, dramaturg. A brassói római katolikus liceumban érettségizett, majd jogi diplomát szerzett a kolozsvári egyetemen 1935-ben. Versei 1932-től jelentek meg különböző erdélyi lapokban és folyóiratokban, 1933-tól újságíró. 1946–1949 között a kolozsvári Művészeti Felügyelőség munkatársa, majd a kolozsvári Állami Magyar Színház irodalmi referense, könyvtárosa, dramaturgia. Több színdarabot fordított román nyelvből, ill. a román nyelv közvetítésével. F.M. *Megsiratnak, de megbocsátanak* (versek, Kolozsvár, 1934). Fordításai: Caragiale: *Farsang*; Demetrius: *Mai emberek*; Petrescu: *Erős lelkek*; Miller: *Az ügynök halála*.

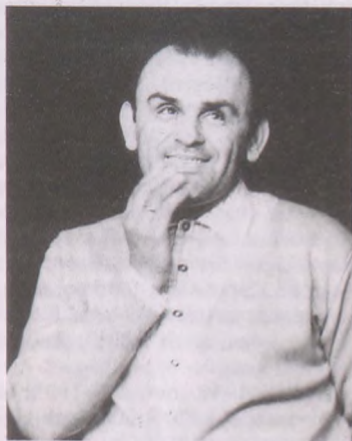
Hódmezővásárhely színésze: Az első hivatásos szintárs. az 1820-as években – *Kilényi Dávid* kereste fel a várost. Bár rendszeresen érkeztek színészek, de a 800 férőhelyes nyári színpár csak 1898. júl. 31-én nyílt meg. A várost mindig elsőrendű vidéki társ.-ok keresték fel; télen a Fekete Sas színháztermében játszottak. ~ színészetének legjelentősebb időszaka 1945. nov. 22-én kezdődött, amikor az *Osváth Béla* vezetésével megalakult *Hódmezővásárhelyi Színjátszó Társaság* bemutatkozott. 1946 ápr.-ától a nyári színpárban játszott a társ. Osváth jelentős erőket gyűjtött össze: *Gombos Kati*, *Romváry Gertrúd*, *Apor Noémi*, *Moory Lucy*, *Bessenyei Ferenc* szerepelt, s vendégként *Somlay Artúr*, *Gobbi Hilda*, *Lehotay Árpád*, *Körmives Erzsébet*, *Ajtay Andor* is fellépett. 1946 őztől Osváth a súlyos anyagi terheket vállalni nem tudta, és 1949-ig ismét a mo.-i kerületi rendszer kebelébe tartozott a város. A színpárt 1950-ben lebontották. Ir. Kruzslicz L.: A népkerti nyári színpár ötven éve. (Juss, 1988. jún.); Hetés Gy.: Osváth Béla színháza Hódmezővásárhelyen (1989).

Hofbauer Zsófia; *Baronek* (Bp., 1840. okt. 13.–Bp., 1916. jan. 2.): énekesnő (alt). Pesten a Nemzeti Zenében tanult, *Engesser Mátyás* és *Gentiluomo* tanítványa volt. Rendkívül fiatalon aratta első sikereit Európa operaszínpadain. Fellépett Ausztriában, Németo.-ban, Hollandiában és az elsők között jutott el az USA-ba is. 1856-ban a Nemzeti Színházban mutatkozott be *Pierotto* (Donizetti: *Linda*) szerepében. 1859-ben előbb a pesti német színházban énekelt, innen szerződött a Nemzeti Színházba, amelynek 1865 áprilisáig volt tagja. Számos bemutató alt szerepében nyújtott kiemelkedő alakítást. F.Sz. *Gertrud* (Erkel F.: *Bánk bán*, bem.); *Mária* (Gounod: *Faust*, bem.); *Ulrica* (Verdi: *Az álarcosbál*, bem.); *Azucena* (Verdi: *A trubadúr*); *Nancy* (Flotow: *Mária*).

Hofer és Glasenapp család: mutatványos vásári bábjátékosok. A sziléziai német származású *Hofer* Rajmund játszott először bábszínházat a bp.-i Nepligetben, valószínűleg már a századforduló tájékán. Az ő mesteriségét folytatta veje, *Glasenapp* Henrik, majd annak halála után özvegye is. Tevékenységükről keveset tudunk, színházukból mindössze egy *Faust*-bábjáték jelenete maradt fenn.

Hoffmann Sándor: → *Hevesi* Sándor

Hofi Géza; *Hoffmann* (?; 1936. júl. 2.–): színész. A kőbányai téglagyár színjátszó csoportjában játszott, amelyet *Jászai András* vezetett. Öt évig dolgozott a porcelángyárban és a téglagyárban, 1960 szept.-ében szerződött *Szendró József* a debreceni Csokonai Színházhoz. 1963-ban visszajött a fővárosba. Az Országos Rendező Irodától kapott működési engedéllyel vidéki városokban lépett fel paródiákkal. 1968-ban a Magyar Rádió

HOFI GÉZA

szilveszteri műsorában elhangzott táncdalfesztivál-paródiájával vált ismertté. 1969-ben a *Komlós János* által vezetett Mikroszkóp Színpadhoz szerződött, amelynek 1982-ig tagja volt. 1983-ban *Ádam Ottó* szerződött. A Madách Kamaraszínházban mutatta be *Hofélia* c. önálló estjét, amelyet ötszázszor játszott. 1987. okt. óta adja elő az *Elelem bére* c. estjét, mindkettőnek írója, szerk.-je is. Személyes varázsának titka a közönséggel való szoros kapcsolat, a gyors reagálóképesség. Kiemelkedő képességei a muzikalitás, az improvizációs készség. Rögtönzései nagy szellemi összpontosítást igénylő jellegűek. Első nagylemeze 1971-ben jelent meg, eddig hat aranylemeze van (*Akácus út*, *Szabhatjuk*, *Figyeli*, *haver!*, *Hofélia* stb.). *Jászai Mari*-díjas (1970, 1973), érdemes (1977) és kiváló művész (1988).

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY-
nyári színpár

Holl István (Bp., 1938. máj. 17.–): színész. 1959-ben a SzAk elvégzése után a debreceni Csokonai, 1961-ben a Petőfi Színházhoz szerződött. 1964-ben a szolnoki Szigligeti, 1965-től a Pécsi Nemzeti, 1978-ban a győri Kisfaludy, 1979-től a kecskeméti Katona József, 1981-től a nyíregyházi Mórincz Zsigmond Színház tagja volt. 1983-tól egy-egy évet töltött Szolnokon, Nyíregyházán, Pécsen, Kecskeméten és a Jurta Színházban. Ezt követően a Budapesti Kamara, 1991-től pedig a veszprémi Petőfi Színházban játszik. Pályáját zenés-táncos színészként kezdte, később nagyvű jellem szerepeket alakított. Jászai Mari-díjas (1973). F.Sz. *György* (Illyés Gy.: Testvérek); *Peer Gynt* (Ibsen); *Széchenyi István* (Sántha F.: A legnagyobb).

Holl János (Bp., 1935. dec. 30.–): színész. Gyermekszínészként tűnt fel 1949-ben a Magyar és az Ifjúsági Színházban. 1952-től a Magyar Néphadsereg Színházában játszott két évig, majd három évet elvégzett a SzAk-n. 1957-ben a Szegedi Nemzeti, 1959-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1965-ben a Déryné, később Népszínház, 1990 óta pedig a Budapesti Kamaraszínház társulatának tagja. F.Sz. *Florimond* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Julien* (Barillet-Grédy: A kaktusz virága).

Holl Zsuzsa (Bp., 1949. nov. 23.–): színésznő. 1969-től a Nemzeti Színház stúdiójának tagja. 1976-ban, a SzAk elvégzése után egy évre a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött, majd a Miskolci Nemzeti után 1980-tól a kecskeméti Katona József, 1986-ban a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett. 1988 óta a Békés Megyei Jókai Színházban játszik. F.Sz. *Bianka* (Rózewicz: Fehér házasság); *Lujza* (Schiller: Armány és szerelem); *Aldonza* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja).

Hollai Kálmán; *Heiser* (Salgótarján, 1949. febr. 26.–): színész. A SzAk operett-musical szakán 1977-ben végzett. Pályáját 1969-ben kezdte a kaposvári Csiky Gergely Színházban, majd 1976-ban a Fővárosi Operettszínház tagja lett. 1979-től szabadfoglalkozású, azután 1982-ben a Szegedi Nemzeti, 1986-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. Musical-színészként tűnt fel, de prózai darabokban is gyakran játszik. F.Sz. *dr. Bozzi* (Fényes Sz.–Békeffy I.: A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak); *Novomi* (Nóti K.: A nyitott ablak); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa).

Hollay Anna: → *Fehérváry* Antalné

Hollay Bertalan (Salgótarján, 1930. szept. 3.–): színész. 1954-ben, a SzAk elvégzése után a Szegedi Nemzeti, a Békés Megyei Jókai és a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott. 1957-ben az Állami Déryné Színházhoz szerződött. 1978 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Jóska* (Mórincz Zs.: Pillangó); *Dankó Pista* (Vaszy V.–Dékány A.–Baróti G.).

Holló Eszter (Jászládány, 1926. jún. 14.–): színész. A SzAk-n 1954-ben végzett. Főiskolásként az Úttörő és Ifjúsági Színházban játszott. 1954-től a Faluszínház, valamint a hódmezővásárhelyi Petőfi Színház tagja, 1957-ben a Vidám Színpadhoz szerződött, melynek 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig tagja maradt. Főleg gyermek-, majd komika szerepekben lépett föl. F.Sz. *Hólabda* (Ljubimova); *Manci* (Zágon I.–Nóti K.–Eisemann M.: Hyppolit, a lakáj); *Éva* (Gábor B.–Görgey G.–Fényes Sz.: Részeg éjszaka).

Hollós Ilona (Bp., 1908. aug. 24.–): színésznő. A SzAk-ra járt. 1925–26-ban a Belvárosi és a Renaissance, 1926–27-ben az Andrássy úti, 1927–1929 között a Magyar, 1929–30-ban a Belvárosi Színház tagja volt. 1930-ban az Új Színházban is fellépett. Ezután csak 1933-ban az Új Színpadhoz, 1935–36-ban a Kamara Színházhoz fűzte szerződés. A Színész Kamarának nem

volt tagja. További sorsát nem ismerjük. 1951-ben a Kamara Varietében találkozunk nevével, (esetleg névrokonáival). F. Sz. *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Soucy* (Rolland: A szerelem és halál játéka); *Germaine* (Verneuil: Lamberthier ur).

Hollós Melitta (Bp., 1910. ápr. 29.–): színésznő. A SzAk-n 1931-ben végzett. 1932-ben *Alapi* Nándor Országos Kamara Színházában, majd a Víg Színházban játszott. 1936-tól a Bethlen téri Színház, 1938-tól 1941-ig a Független Színpad tagja, ahol játszott Csokonai Vitéz Mihály *Tempefői* és *Kamyoné*, Berzsenyi Dániel *Napoleon* c. darabjaiban. 1942–43-ban a Nagymező u.-i Vidám Színház tagja. 1946-tól a Madách Színház, 1951–1970 között a Vidám Színpad tagja volt. Kiváló komikai képességekkel rendelkező, mindig hiteles alakításokat nyújtó művésznő. F.Sz. *Bárnő* (Boross E.: Forgósél); *Heléna* (Sh.: Szentivánéji álom); *Anyá* (Polgár T.–Fényes Sz.: A sziget rózsái); *Regina* (Tamási Á.: Enekes madár); *Marosiné* (Molnár F.: A doktor úr).

Hollósi Frigyes; *Weininger* (Bp., 1941. ápr. 21.–): színész. Pályafutását 1962-ben a szolnoki Szigligeti Színházban kezdte, majd 1980-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1982 óta a Katona József Színház tagja. Alkata, humora főleg vigjátéki szerepekre predesztinálja, de epizód szerepeiben is képes teljes embert megjeleníteni. Jelentősebb filmszerepei. Jászai Mari-díjas (1992). F.Sz. *Svejk* (Hasek); *Tigris Brown* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Vaszilij* (Csehov: Platonov); *Timoteusz* (Machiavelli: Mandragóra); *Főfelügyelő* (Ö. von Horváth: Hit, remény, szeretet); *Albafiorita* (Goldoni: Mirandolina).

Hollós-Kendelényi Fanni; *Hagyárossy* (?-Bp., 1871. júl. 28.): énekesnő (alt). 1863-ban Debrecenben *Azucena* (Verdi: A trubadur) szerepében mutatkozott be. 1865-ben a Nemzeti Színház szerződtette. Halála előtt néhány hónappal vonult vissza a színpadtól. Főként drámai szoprán és mezzoszerepeket énekelt. Férje *Hollós* László hírlapíró volt. F.Sz. *Elsa* (Wagner: Lohengrin); *Fides* (Meyerbeer: Próféta).

Hollósy Pál; *Hargitay* Miklós (Ipolyás, 1919. szept. 30.–): színész. Rózsahegy Kálmán színiiskoláját végezte el 1940-ben, s *Ihász* Aladár társ.-ához szerződött. 1942-től a Pécsi Nemzeti, 1944-től a Józsefvárosi, 1951-től a Magyar Néphadsereg, 1954-től a Békés Megyei Jókai Színház tagja, 1958-tól 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig a Déryné Színház művésze volt. Színpadi sikereit táncos-komikus szerepkörben aratta. F.Sz. *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdás királynő); *Magnás Miska* (Sirmai A.); *Poire* (Jacobi V.: Sybill); *Zsupán* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Zülfikár* (Huszka J.: Gül Baba). **Hollósy Kornélia** (Gertenyes, 1827. ápr. 23.–Dombegyháza, 1890. febr. 10.): énekesnő (szoprán). Tanulmányait Temesvárott, Bécsben, majd Milánóban Francesco Lampertinél folytatta. Korfuban, 1845-ben *Elvira* szerepében (Verdi: Ernani) debütált olyan sikerrel, hogy előbb Torinóban, majd 1846-ban Bukarestben kapott szerződést. 1846–49-ben és 1854–1862 között a Nemzeti Színház tagja, ahol a *Lindában* (Donizetti) aratott első sikere után operák sorát – Donizetti, Rossini, Bellini, Verdi, Meyerbeer – vitte diadalra, de jelentős szerepet vállalt a m. szerzők műveinek bemutatásában is. Ő volt többek között az első *Szép Ilon* (Mosonyi M.) és az első *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán). Ebben a szerepben búcsúzott a színpadtól 1862. júl. 29-én. Fellépett 1850-ben Bécsben, 1852-ben Varsóban, 1862–63-ban Bukarestben, és számos vidéki színpad áhított vendége volt. *Schodelné* első igazi rivalisa, a korszak rendkívüli jelentőségű primadonnája, lírai és koloratúr szerepekben egyaránt kiváló. A magyar csalogánynak nevezték.

Hangversenyeken számos dalt népszerűsített, ismerünk neki ajánlott zeneműveket is. Makón szinkört neveztek el róla. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély); *Dinorah* (Meyerbeer); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László). – Ir. H. K.-emlékalbum (Makó, 1927); Diószilágyi S.: H. K. és a magyar opera (Makó, 1935).

HOLLÓSY KORNÉLIA

Holocsy István (Illésháza, 1950. febr. 18.–): színész. 1968-ban kezdte el tanulmányait a pozsonyi Színművészeti Főiskolán, és 1973-ban a bp.-i SzAk-n kapott diplomát. 1972-től a komáromi Magyar Területi Színház színésze, 1981-től műv.-i vez.-je is. Színészi eszköztára nagyon gazdag, különböző figurák, különösen a komikus alakok megszemélyesítésére hivatott. Rendezéssel is próbálkozik. 1991-ben Erzsébet-díjat kapott. Pályájának kiugró sikere *Caligula* szerepe Hágy Gyula *A ló c.* drámájában. F.Sz. *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Jágó* (Sh.: Othello); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Fadinard* (Labiche: Olasz szalmakalap).

Holoubek László (Pozsony, 1925. jún. 22.–): színész. Kezdetben hivatatlak, 1952-től a pozsonyi Faluszínház, 1959–1967 között a komáromi Magyar Területi

HOLOCSY ISTVÁN – *Caligula* (Hágy Gy.: *A ló*)

Színház tagja volt. A Faluszínházban többnyire főszerepeket, a komáromi színházban közepes és kisebb szerepeket alakított. F.Sz. *Biondello* (Sh.: A makrancos hölgy); *Hires István* (Fejes E.: Rozsdatemető).

Homm Pál (Désakna, 1907. ápr. 27.–Bp., 1987. jún. 24.): színész. Ének- és zongoraszakon végzett a kolozsvári Konzervatóriumban. 1937-ben a kolozsvári Magyar Színházhoz szerződött, 1940-től Szegeden, Szabadkán, majd Miskolcon játszott. 1949-től a Fővárosi Operett-színház művésze volt. Hangja, színészi adottságai főleg bonviván- és karakterszerepekben érvényesültek. Érdekes művész (1970). F.Sz. *Markó* (Dunajevszkij: Szabad szél); *András* (Sarkózi I.: Szelistyei asszonyok); *Péter* (Offenbach: A gerolsteini nagyhercegnő); *Kerekes Ferkó* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Pickering ezredes* (Lerner–Loewe: My Fair Lady).

Homokay Pál (Dés, 1900. jan. 7.–Kaposvár, 1969. jún.): színész, rendező, színigazgató. A SzAk elvégzése után 1922-ben lépett a színpályára. Állomásai voltak színészként és rend.-ként 1924–25-ben Szatmár, Nagyvárád, Arad, Temesvár. 1933–34-ben a Vígyszínház, aztán a Bánky Róbert-féle Magyar Komédia stagione színház rend.-je. 1936–37-ben Kolozsvár, Újpest, 1938–39-ben Szeged, 1940–41-ben a Fővárosi Operettszínház, 1941–1949 között Pozsony–Kaposvár–Fiume színházaiban volt. 1950-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja lett. 1955-ben a kaposvári Csiky Gergely Színház alapító tagja volt, ahonnan 1966-ban ment nyugdíjba mint színész és rend. Lírai hősköztől az apaszerepekig majdnem minden szerepkörben játszott. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Willy Loman* (Miller: Az ügynök halála); *Ellenőr* (Choinski: Éjszakai történet). F.R. Priestley: *A váratlan vendég*; Mikszáth K.–Bondi E.: *Az eladó birtok*.

Homokay Kocsis László; **Kocsis** (Kecskemét, 1838–Dés, 1926. okt. 11.): színész, színigazgató. 1857-ben lépett a színpályára Láng Boldizsár társ.-ánál. 1870-ben színig. lett Szamosújvár–Marosvásárhely–Dés–Nagybánya állomáshelyeken. 1915-ben Désen ment nyugdíjba.

Homoki Magdolna (Bp., 1953. júl. 22.–): színésznő. 1978-ban, a SzAk elvégzése után a Szegedi Nemzeti, egy év múlva a Békés Megyei Jókai, majd a Vígyszínház szerződtette. 1981 óta a veszprémi Petőfi Színház társ.-ának tagja. F.Sz. *Olympia* (Molnár F.); *Kati* (Csurka I.: Házmestersírató); *Felhévízi Szabina* (Kocsis I.: Árpád-házi Szent Margit).

Homoki Paula (Tápióbicske, 1897. márc. 20.–?): színésznő. 1916–17-ben a Modern Színpad, majd 1917–1920 között az Apolló Kabaré tagja volt. 1917-ben Rónai Dénes bábegyüttesében is működött. Nemsokára férjhez ment, és elhagyta a pályát. F.Sz. *Rozi* (Szép E.: Kávécsarnok); *Tercsi* (Harsányi Zs.: A bécsi gyors).

Homonnay Horváth István (Szombathely, 1898–?): színész, színigazgató. Somogyi Kálmán színigazgatóval tanult. Az 1920-as években állomásai voltak két évig Győr–Sopron–Szombathely, 1 évig *Gulyás Menyhért* egy.-ében Nyíregyháza–Kaposvár–Békéscsaba–Cegléd, 1 évig Kiss Árpádnál Makó–Sopron–Székesfehérvár–Veszprém–Szombathely, két évig *Földes Dezsóné* Pozsonyi Magyar Színház és Komárom–Érsekújvár–Déva. 1933–1939 között volt színig., ekkor Nádudvar–Nyírbátor, Túrkeve–Vecsés, Battonya–Püspökladány–Túrkeve, Pestújhely–Csepel, Csurgó–Hajdúszoboszló–Sárvár voltak állomáshelyei. 1940–41-ben Erdélyi Mihály színházaiban játszott Bp.-en, majd 1941–42-ben Szegeden volt színész. Bonvivánszerepeket játszott. F.Sz. *Szu-Csong herceg* (Lehár F.: A mosoly országa); *Rip Van Winkle* (Planquette); *Piber* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros).

Homonyik Sándor (Nagyecsed, 1953. dec. 30. –): színész, énekes szolista. 1980-tól a debreceni Golf együttes tagja. 1981-től 1989-ig a Rocksínház társ. – ának művésze volt, majd szabadfoglalkozású színművész és énekes lett. F.Sz. *Che* (Lloyd Webber: *Evita*); *Szólós* (Miklós T.: *Cafe Rock*).

Honderű (1843. jan. 7. – 1848. ápr. 2.): Budán megjelenő szépirodalmi, művészeti és divatlap. Szerk. *Petrichevich Horváth* Lázár, *Nádaskay* Lajos. Utoda a *Reform* (1848. máj. 2. – 1848. aug. 6.) volt. Szépirodalmi részében novellákat, életképeket, verseket, tárcarovataiban kritikákat és rövid tudósításokat közölt. A színházi eseményekről *Heti szemle* c. rovata számolt be. – Ir. Dezsényi B.: A Honderű válsága 1847 decemberében. (Magyar Könyvszemle, 1966).

Honművész (1833. ápr. 4. 1841. jún. 27.): Pesten megjelenő szépirodalmi, művészeti és divatlap, a *Regélő* társlapja. Szerk. *Mátray Róthkrepf* Gábor. A ~ lelkesen támogatta a m. színjátszás, ill. a *Pesti Magyar Színház* létrehozásának ügyét. Színikritikái elsősorban a színészi játékkal, a műsorpolitikával foglalkoztak, *Bajza* József és *Garay* János vitája pedig (1836) a színbírálat szempontjait kívánta tisztázni. – Ir. T. Erdélyi I.: A *Regélő*–Honművész történetéhez. (ItK, 1968).

Hont Erzsébet; *Zieger* (Szeged, 1901. máj. 23.–Bp., 1954. ápr. 25.): énekesnő (lírai szoprán). Enkntanulmányait a Nemzeti Zenedében végezte, *Rosthy* Annie növendékeként. 1927-ben tűnt fel az első párizsi színházi olimpiáson, ahol egy japán zenés darab főszerepét énekelte. Két év párizsi tartózkodás után hazatért és a Szegedi Nemzeti, majd a Király Színház tagja lett. A későbbiekben is sokat szerepelt külföldön. Az Eiffel-torony rádiójában m. énekesnőként először Bartók- és Kodálydalokkal ért el kimagasló sikert. 1945-től haláláig a Fővárosi Operettszínház tagja volt.

HONT FERENC

Hont Ferenc; *Holtzer* (Szeged, 1907. ápr. 4.–Bp., 1979. márc. 11.): rendező, színháztörténész, esztéta. Az irodalomtudomány kandidátusa. Színésznek készült, Gál Gyulánál tanult, 1925-ben Forgács Rózi Kamaraszínházában, majd Szegeden lépett színpadra. 1925–1927 között *Firmin Gémier* mellett Párizsban dolgozott. 1928–1929-ben a szegedi színház forend.-je volt. 1928-ban az Új, 1928-ban a Magyar Színházban, 1931-től 1933-ig Szegeden rendezett. 1933-ban megalapította a Szegedi Szabadtéri Játékokat, s a Dóm téren színre vitte *Az ember tragédiáját*. 1935-ben a Színpad c. lap szerk.-je lett. 1935–36-ban rövid ideig a Bethlen téri Színház forend.-jeként működött. 1935-től 1938-ig az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában tanított.

1936-ban a Magyar Színháztudományi és Színpadművészeti Társaság titkárává választották. 1937–1943 között a Független Színpadot vezette; 1937–38-ban az azonos c. folyóiratot szerkesztette. 1943-ban munkaszolgálatra hívták be, ahonnan Moszkvába szökött, majd 1945 júl.-ában tért haza. 1945–1949 között a SzAk-n a színjáték elméletét és gyakorlatát tanította. 1948–49-ben a Magyar Állami Filmgyártó Vállalat műv.-i ig.-ja, 1949–50-ben a Népművelődési Minisztérium osztályvezetője, 1950–51-ben az Ifjúsági Színház ig.-ja. 1951–52-ben a Madách Színház rend.-je volt. 1953-tól 1957-ig az Országos Színháztörténeti Múzeum, 1957–1959 között a Színház- és Filmtudományi Intézet, 1959-től 1969-ig a Színháztudományi Intézet élén állt. 1945-ben, 1949-ben a Nemzeti Színházba, 1962-ben Pécsre és Kaposvárra hívták meg rendezni. 1957-től 1972-ig az ITI magyar tagozatának elnöke. 1959-től az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara esztétikai tanszékén docensként, az Egyetemi Színpad Universitas együttesének tanár-elnökeként is tevékenykedett. Kossuth-díjas (1949). F.M. Szerkesztette a *Magyar színháztörténet* (1962), a *Színházi kislexikon* (1969), a *Színház világtörténete*, 1–2 (1986) c. köteteket. Könyvei: *A színjáték* (Szeged, 1932); *Színház és munkaszolgálat* (Szeged, 1935); *A színészi képzelet fejlesztése* (1936); *Az eltűnt magyar színjáték* (1940); *Költészet a dobogón* (Monor, 1942); *Valóság a színpadon* (1960); *A cselekvés művészete* (1972); *Kis színházesztétika* (1978). F.R. Shaw: *Szent Johanna*; Madách I.: *A civilizátor*; Molière: *A nők iskolája*; Scserebacsov: *Dohányon vett kapitány*; Gáspár M.: *Hamletnek nincs igaza*.

Honthy Hanna; *Hügel* Hajnalka, *Hajnal* Hajnalka (Bp., 1893. febr. 21.–Bp., 1978. dec. 30.): énekesnő, színésznő (szoprán). Tanulmányait magánúton végezte 1914–15-ben *Rákosi* Szidi, 1915–17-ben *Bárdi* Ödön növendékeként, később a világhírű tenorista, *Anthes* György tanítványa volt. 1912-ben szerződött a Népepera, ahol a Tengerész Kató c. operettben szerepelt. 1916-tól különböző fővárosi színházak – Vigaszínház, Revü Színház, Blaha Lujza Színház, Király Színház, Belvárosi Színház – ünnepelt művésznője. 1925–27-ben és 1949-től a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1930–1949 között csak egyes szerepekre szerződött. Prózai színházakban is sikeresen szerepelt, de az operett és a daljáték műfajának évtizedeken át volt vezető énekes, ünnepelt primadonnája. Ragyogó színpadi jelenség, ma-

HONTHY HANNA

gasfokú mesterségbeli tudással és vonzó színészi képességgel, amely külföldön is maradandó sikert aratott. F.Sz. *Médi* (Schubert Berté: Három a kislány); *Királyné* (Szirmai A.: Mézeskalács); *Körösházy Ilona* (Lehár F.: Cigányszerelm); *Friderika* (Lehár F.); *Antónia* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Anna nagyhercegnő* (Offenbach: A gerolsteini nagyhercegnő); *Hansi* (Lajtai L.: Három tavasz); *Juliette, Mme Fleury* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Csárdaskirálynő, Cecilia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő). – Ir. Molnár Gál P.: H. H. (1967); Gál Gy. S.: H. H. – Egy diadalmas élet regénye (1973).

Honvéd Művészegyüttes (1951–1989 között: A Magyar Néphadsereg Központi Művészegyüttese): táncból, szimfonikus zenekarból és nagy létszámú férfikórusból álló előadócsoportként alakult 1949-ben. Bemutató fellépését 1950-ben tartotta. A tánckar első vez.-je Szabó Iván. Távozása után átmeneti időszakok következnek László-Bencsik Sándor és Aszalós Károly vezetésével. 1955-től Böröcz József a tánckar vezetője, mellette Molnár István az egy. koreográfusa. Ez időszaktól László-Bencsik koreográfiája *Órségen a bécsi Burg előtt* – maradt emlékezetes, valamint az új kor. nemzedék egy-egy darabja, Seregi László és Sásdi László: *Reggel a táborban*, Széki József és Létai Dezső táncai. Egyidejűleg a tars. Nádasi Marcella balettmester irányításával Mo. tánctechnikában legfelkészültebb néptáncgyűjtésével fejlődött. 1956 dec.-ében az egy. nagy kínai turnéja után a társ.-ot politikai okokból felfüggesztették. Újjászervezése a tánckarral kezdődik 1957–58-ban, Vadasi Tibor irányítása alatt sokáig csak kamaragyűjtési létszámmal. 1965–1975 között az újból gyarapodó tánckart Novák Ferenc irányította. Betanította folklórkompozícióit, ill. dramatikus táncait (*Tiszaháti csárdás, Aska és a farkas, Várj reám!*). A továbbiakban rövid átmeneti időszak után ismét Novák Ferenc a tánckar vez.-je, 1983-tól pedig a teljes társulat műv.-i vez.-je. Táncával az egy. részben az újabb táncfolklór-kutatások közvetítésében, részben a mo.-i táncszínházi törekvésekben töltött be jelentős szerepet. A bemutatott darabok – *Magyar Elektra, Kocsanya Mihály házassága* – azt is dokumentálják, hogy a ~ a nyolcvanas évektől erőteljesen részt vesz művészeti társulásokban, különösen szabadtéri játékokban és a Nemzeti Színházzal közös produkciókban (*Körmives Kelemen, Csiksomlyói passió, István a király*).

Honvéd Színház (1950–1951): 1950 őszétől a *Bányász Színház* – nevént ~-ra változtatva –, két társ.-tal és kibővített feladatkörrel – a vidéki honvédalakulatok előtt és üzemi kultúrothonokban is tartottak előadást – működött tovább. A kibővült színház ig.-ja is Horváth Ferenc lett. A ~ bp.-i előadásait a *Honvédség Házában* és a *Kamara Mozi* Dohány u. 42. sz. alatti helyiségében tartotta. Repertoárját működésének e másfél éve alatt kortárs m. (Major Ottó: *Határszélen*) és szovjet drámák (B. Lavrenov: *Akik a tengert járják*), ill. m. klasszikusok (Kisfaludy Károly: *Hűség próbája*) alkották. 1951. dec. 21-étől A Magyar Néphadsereg Színháza néven a Víg-színház felújított épületébe költözött, s a két társ. mellé egy harmadikat is kapott. A Szent István körüli épületben gyakorlatilag mint a Víg-színház hagyományainak és értékeinek jogutódja, örököse működött.

Horányi László (Esztergom, 1951. febr. 8.): színész, előadóművész. Pályafutását 1977-ben az Arany János Színház stúdiójában kezdte, ahonnan két év múlva a debreceni Csokonai Színházba szerződött. 1980-ban egy évig a Békés Megyei Jókai Színházban szerepelt, ezután visszatért Debrecenbe. F.sz. *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Don Quijote* (Leigh Wasserman: La Mancha lovagja); *Apa* (Dery T.: Az óriáscsecsemő). Előadójestjei: *Féher csend; Végy karjaidba, idő...*

Horányi Mária (Bp., 1931. máj. 12.–): jelmeztervező. Az ötvenes évek elején *Bercsényi* Tibortól, *Márk* Istvántól, *Nagyajtay* Teréztől tanult szcenikus-, jelmeztervező gyakornokként. Az Ifjúsági és a Petőfi Színháznak is dolgozott, majd 1952-től 1978-ig a Fővárosi Operettszínház tervezője volt. Néhány más vidéki színháznak is tervezett. Az MTV számára 1962-től dolgozott. F.T. Kálmán I.: *A montmartrei ibolya*; Fényes Sz.–Békeffy I.: *A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak*.

Horesnyi Balázs (Bp., 1967. jún. 29.–): díszlettervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervezési szakán diplomázott 1988-ban. A Madách Színház tagja, vendégként más színházaknak is dolgozik. Konstruktív színpadépítő, nagy stílusérzékenységgel. F.T. Hampton: *Teljes napfogyatkozás*; Németh Á.: *Lili Hofberg*; Örkény I.: *Macskajáték*.

Horesnyi László (Szeged, 1937. okt. 2.–): színész. Pályáját 1963-ban, a SzAk elvégzése után a győri Kisfaludy Színházban kezdte. Egy év múlva a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1969-ben a Madách Színházhoz, melynek azóta is tagja. Karakterszínész, az árnyalt jellemek, az esendő kisemberek alakjának értő megformálója. Jászai Mari-díjas (1979). F.Sz. *Szemjon* (A. Tolsztoj: Rakéta); *Alvaro* (Williams: Tetovált rózsza); *Mihalik Béla* (Polgár A.: Kettős helyszín); *Dovre király* (Ibsen: Peer Gynt); *Lakáj* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Nusbaum* (Görgey G.: Galopp a vérmezőn); *Apuska* (Mészöly G.: Hoppárézimi!).

Horgas Péter (Bp., 1963. jún. 3.–): díszlet- és jelmeztervező. Előbb a Színházak Központi Műtermeiben munkásként, a Nemzeti Színházban tervező asszisztensként dolgozott. A bp.-i Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervezési szakán szerzett diplomát 1988-ban. Ezután az MTV-hez került, vendégként gyakran tervezett fővárosi és vidéki színházaknak. Modern effektusokkal, anyagokkal, eszközökkel, egységes vízióban építő és öltöztető tervezőművész. F.T. Nádas P.: *Temetés*; Gozzi: *A szarvaskirály*; Sh.: *Rómeó és Júlia*.

horizont: a játéktér hátul és – részben – oldalt lehatároló felület. Régebben nagy magasságú – 12–14 m –, oldalirányban felcsévelhető kárpit; az utóbbi időkben felhúzható pályára (közvetlenül vagy görgős rendszerrel) rögzített vászon, textília. Az alaprajzilag íves formájú kivitelét *patkó-, v. kör-*~nak nevezték. A játéktér, ill. vetített díszletek háttereként szolgálhat.

Horkai János (Keszthely, 1924. ápr. 11.–): színész. A SzAk-n 1946-ban szerzett diplomát. Ezután a Nemzeti Színházhoz szerződött, melynek örökös tagja lett. 1947–1956 között a SzAk tanára volt. Sokoldalú karakterszínész, számos m. filmben is szerepelt. Jászai Mari-díjas (1966), érdemes művész (1986). F.Sz. *Ottó* (Katonai J.: Bánk bán); *Cliff* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Dobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Lekeneczy* (Móricz Zs.: Uri muri); *Tamás érsek* (Márai S.: A kassai polgárok); *11. esküdt* (Rose: 12 dühös ember).

Hormai József; *Horváth* (Bp., 1941. aug. 10.–): énekes (tenor). Enektanulmányait a Bartók Béla Zene-művészeti Szakközépiskolában dr. Sipos Jenő, *Fábry* Edit, *Szönyi* Ferenc és *Kapitányfi* Istvánné irányításával végezte. 1968–1975 között az Állami Népi Együttes tagja. 1975-től az Operaház magánéneke. Durkó Zsolt *Mózes* c. operájának ősbemutatóján a címszerepet énekelte. Több opera- és oratóriumfelvétel közreműködője. F.Sz. *Pollióné* (Bellini: Norma); *Rodames* (Verdi: Aida); *Rodolphe* (Puccini: Bohémélet); *Lode* (Wagner: A Rajna kincse); *Tamburmajor* (Berg: Wozzeck).

Horti Sándor (Nagyvárad, 1881. jún. 13.–?): színész, színigazgató. 1900-ban lépett a pályára Óbudán.

1901–02-ben és 1904–05-ben Kecskeméten, 1906–07-ben és 1908–11-ben Kolozsvárott, 1907–08-ban Aradon, 1909–10-ben Nagyváradon játszott. 1911-ben Bp.-re került a Royal Orfeumba, 1902-ben a Néopera hívta meg. 1914–1916 között Sebestény Géza társ.-ánál volt. 1917-ben ismét a Néopera, a háború után 1918-ban a Városi Színház, majd 1918–19-ben a Margitszigeti Színkör, 1919–1921 között a Revü Színház tagja volt. 1921–22-ben a Városi Színházban, majd az Unio Rt. Színházaiban szerepelt. Nyaranta gyakran fellépett a Budai Színkörben. 1931–32-ben a Fővárosi Művész, 1933–34-ben a Király Színházhoz szerződött. 1934-ben játszott ismét a Városi Színházban. 1938-ban a Royal Színházhoz, majd újra a Városi Színházhoz szerződött egy évre. 1940-es években már nem találkozunk nevével a színpadokon. Leleményes színész, de már alkatában és hangjában is a komikum hordozója volt. F.Sz. *Barlotti* (Ascher: A kotnyeles nagysága); *Tóni* (Ascher: Hejehuja báró); *Vogelweisser* (Stojanovits P.: A reichstadti herceg).

Hortobágyi Margit (Szeged, 1922. aug. 8.–): rendező. 1943-ban szerzett ének-zenei tanári diplomát. Pályáját a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte 1946-ban. 1949-től két évet elvégzett a rend.-i szakon, majd 1977-ig a győri Kisfaludy Színház rend.-je lett. Elsősorban operetteket és zenés játékokat állított színpadra. F.R. Huszka J.: *Bob herceg*; Kálmán I.: *Marica grófnő*; Csokonai V. M.: *Özvegy Karnyóné*.

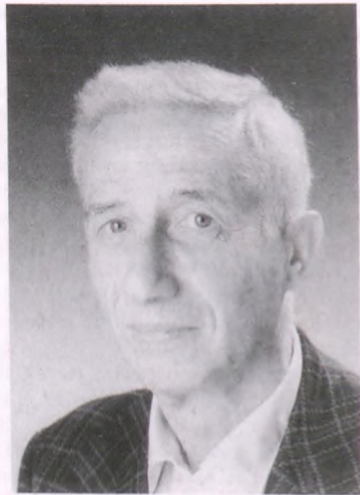
Horvai István (Szeged, 1922. dec. 15.–): rendező, színházigazgató. A szegedi Tanárképző Főiskola hallgatója volt 1941–44-ben, közben 1942–1944 között *Both* Bélánál tanult rendezést. 1945-ben Szegeden a Fiatalok Kamaraszínházának lett a rend.-je, majd a Magyar Színházhoz került, 1947-től 1948-ig a Nemzeti Színház

Csehov: *Három nővér*, *Cseresznyés kert*, *Ványa bácsi*; Gogol–Luneau–Coggio–Czimmer J.: *Egy örült naplója*; O'Neill: *Eljő a jeges*, *Utazás az éjszakába*; Csurka I.: *Házmestersírató*, *Deficit*; Csehov: *Platonov*, *Sirály*; Spiró Gy.: *Az imposztor*; Kornis M.: *Kozma*, *Körmagyar*; Gorkij: *Barbárok*; Örkény I.: *Rózsakiállítás*. – Ir. Csonotos S.–Sarkadi I.: *A drámaíró Sarkadi*. (Beszélgetés H. I.-nal, 1983); Ablonczy L.: *A világitópróba abbamaradt...* (Tiszatáj, 1985. márc.).

Horváth Ádám (Bp., 1930. jún. 4.–): televíziórendező, egyetemi tanár. A SzAk-n 1965-ben szerzett diplomát, BBC-ösztöndíjas, RAI-ösztöndíjas. 1957-től egy évig külsőként, majd rend.-ként dolgozott a televízióban. 1967-től a Művészeti Főosztály vezető rend.-je, 1983-tól a Magyar Televízió főrend.-je. 1990-ben rövid ideig az elnökség tagja. 1968-tól a SzAk-n televíziós rendezést tanít, 1983-tól egyetemi tanár. Rendkívül sokoldalú, szinte minden műfajban alkot: híradót, dokumentumfilmet, riportot, portréfilmet, tvj.-ot, balettet, zenés játékot, operát egyaránt. Rendezésének fő erénye sajátosan televíziós látásmódja, sokféleségében is jellegzetes intellektuális témaválasztása, az értelmezés átgondoltsága, a hangulatteremtő erő, a pontos kidolgozottság. Balázs Béla-díjas (1970), Erkel Ferenc-díjas (1985), érdemes (1978) és kiváló művész (1990).

Horváth Alojzia: → *Farkas Lujza*

Horváth Árpád (Dés, 1899. nov. 29.–Bp., 1944. dec. ?): rendező, színházigazgató, kritikus, színészpédagógus. A bp.-i egyetem bölcsészettudományi karán végzett. Kezdetben a Független Szemlében jelentek meg színikritikái. 1922-ben *Hevesi* Sándor a Nemzeti Színházhoz szerződtette, ahol 1935-ig rend.-ként dolgozott. 1930-ban Kolozsvárott volt vendégrend., 1934–1935-ben a Király Színház főrend.-je, 1935–1936-ban a Magyar Színház rend.-je volt. 1936-ban Debrecenben lett színházigazgató, de 1939-re csődbe jutott. 1940–1944 között a Vigszínházban rendezett. A SzAk-n 1929-től 1934-ig színpadi gyakorlatot és rendezést tanított. Az ellenállási mozgalomban való részvétele miatt a nyilasok kivégezték. ~ mély és alapos elméleti felkészültséggel a színház hivatásának megújítása reményében végezte munkáját. Rendezéseiben a színjáték teljes logikái és lélektani kibontására törekedett. Ötletdús, látványos, klasszikus rendezései mellett jó érzékkel nyúlt a kényszerből vállalt könnyű műfajhoz is. A II. világháború utáni színházi élet újjászervezésének egyik vezetője, a Nemzeti Színház ig.-i székének várományosa volt. ~ és

HORVAI ISTVÁN

tagja. 1948–49-ben a leningrádi színházi intézet aspiránsa volt. 1949-ben az Úttörő Színház rendezője, egy év múlva főrend. lett. 1951–1957 között a Madách Színház ig.-ja. 1958-tól a Miskolci Nemzeti, két év múlva a Fővárosi Operettszínházban rendezett. 1962 óta a Vigszínház rend.-je, 1979–1985 között ig.-ja volt. 1949-től 1956-ig, majd 1971-től tanít a SzAk-n. A Sztanyiszlavszkij-rendszer egyik legsikeresebb alkalmazója hazánkban. A művek eszmei tartalmának teljes kibontására törekszik. Elmélyült rend.-i munkájának köszönhetően sok emlékezetes Csehov-előadás született. Kossuth-díjas (1951, 1953), érdemes (1973) és kiváló művész (1981). F.R. Sarkadi I.: *Út a tanyákról*, *Szeptember*;

HORVÁTH ÁRPÁD

felesége, Neményi Lili tiszteletére a pesterzsébeti múzeumban emlékszóbat rendeztek be. F.R. Molière: *A szerelem, mint orvos*; Teleki L.: *Kegyenc*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Katona J.: *Bánk bán*; Pirandello: *Játék vagy élet*; Racine: *Phaedra*; Szophoklész: *Antigoné*; Zilahy L.: *A szűz és a gödölye*; Harsányi Zs.–Zágon I.: *XIV. René*; Jerome: *Színház*; Du Maurier: *A Manderley ház asszonya*; Shaw: *Warrené mestersége*. Könyvei: *Korszerűtlen jegyzetek a racine-i drámáról* (1935), *Szerep nélkül* (szerk., 1943), *Modernség és tradíció* (1982).

Horváth Bálint (Kenderes, 1944. okt. 17.–): énekes (tenor). Tanulmányait Révhegyi Ferencné és Zádor Endre irányításával végezte. 1968-ban *Ottó* (Erkel F.: Bánk bán) szerepében mutatkozott be. 1968–1973 között és 1976–77-ben a debreceni Csokonai, 1973–76-ban a Pécsi Nemzeti Színház, 1977-től az Operaház magánénekes. Vendégszerepelt Európa számos országában és Egyiptomban. Erdemes művész (1977). F.Sz. *Bánk bán* (Erkel F.); *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület); *Cavaradossi* (Puccini: Tosca).

Horváth Béla (Borosjenő, 1927. ápr. 23.–Kolozsvár, 1981. szept. 5.): színész, rendező. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1950-ben, ahol 1952–1954 között tanársegéd is volt. 1959-től 1969-ig a kolozsvári Állami Magyar Operában színész és rend. Operett-bonviván és táncoskomikus szerepei mellett drámai hőseket is kiválóan alakított. F.Sz. *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Rica Venturiano* (Caragiale: Zűrvaros éjszaka); *Tristan* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Li-gurio* (Machiavelli: Mandragóra); *Katz páter* (Hasek-Burian: Svejik); *Bicska Maxi* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Piperec* (Farkas F.: Csinom Palkó); *Miska* (Szirmai A.: Mágnás Miska); F.R. Bornemisza P.: *Magyar*

HORVÁTH BÉLA – *Dauphin*
(Shaw: *Szent Johanna*)

Elektra; Dürrenmatt: *János király*; Déry T.–Presser G.: *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*.

Horváth Dániel: Petrichevich Horváth Dániel

Horváth Erika (Bp., 1959. márc. 10.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1979-ben szerzett balettművészeti diplomát, azóta a Győri Balett tagja, magántáncos. F.Sz. *A táncosnő* (Markó I.: La Valse); *Boldogság madara* (Markó I.: Az ígérlet földje); *Az emlékező* (Markó I.: Székek).

Horváth Eszter (Bp., 1938. jún. 15.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1960–1965 között végezte a Zak-n Hoór-Tempis Erzsébet és dr. Sipos Jenő irányításával. 1965–67-ben a Miskolci Nemzeti, 1967–1970

között a Pécsi Nemzeti, 1970–73-ban a Szegedi Nemzeti Színház, 1973-tól az Operaház magánénekes. Repertoárjához egyaránt hozzátartoznak az olasz és német lírai, valamint drámai szoprán szerepek. 1970-ben Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Aida* (Verdi); *Sieglinde* (Wagner: *A walkür*); *Jenufa* (Janáček).

Horváth Éva (Bp., 1905. júl. 16.–?): színésznő. 1923-ban lépett színpadra a Renaissance Színházban. Egy év múlva a Belvárosi Színházban játszott, ezután Párizsba ment, ahol filmszerepeket kapott. Hazatérése után 1929–30-ban a Magyar Színház szerződtette. Később már nem szerepelt színpadon. F.Sz. *Zsuzsi szobalány* (Bús-Fekete L.: Diktátor kisasszony); *Masamód* (Szenes B.: Végállomás); *Sas Jolán* (Orbók A.: A tünemény).

Horváth Éva (Tatabánya, 1960. jan. 6.–): jelmez- és díszlettervező. A bp.-i Képző- és Iparművészeti Szakiskolában érettségizett (1978), majd a Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervező szakán diplomázott (1986). Közben tagja volt a várszínházi színész-stúdióknak, s 1984-től tervez színházaknak, részt vett külföldi (Bayreuth, Salzburg, Bologna stb.) kurzusokon, fesztiválokon, performance-sorozatokon. 1986–1991 között a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tervezője volt. F.T. Lessing: *Bölcs Náthán*; Miller: *Az alku*.

Horváth Ferenc (Győr, 1830–Baja, 1917. febr. 6.): színész, igazgató. Az 1859–60-as győri évadban kezdte pályáját. 1879-ben és 1881–82-ben ig.-ként működött, például Újpesten, Újvidéken és Zentán. 1890-ben nyugállományba vonult. Mint komikus aratott nagyobb sikereket, de szívesen szerepelt drámában is. F.Sz. *Dolhein Erasmus* (Suppé: Egy női gonosz szellem); *Gara László* (Dobsa L.: V. László).

M.A. 1860: Szombathely; 1860–61: Győr; 1861–68: Hubay; 1869–70: Miskolc; 1870–73: Szabadka; 1873: Arad; 1873–74: Győr; 1878: Szabadka; 1880: Székesfehérvár; 1886–88: Szabadka; 1889: Győr. Igazgatóként: Újpest, Újvidék, Ada, Zenta, Szentendre.

Horváth Ferenc (Bp., 1913. jún. 8.–Bp., 1993. márc. 31.): színész, versmondó. A SzAk-n 1935-ben szerzett diplomát. Először *Homonnai* István szintárs.-ának, majd a szolnoki, 1938-tól egy évig a debreceni színház tagja. 1939–1941 között a Goldmark Terem előadásain szerepelt. 1945-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1949-ben az Állami Bányász Színház alapító ig.-ja, amely egy év múlva Honvéd Színház, majd 1951-ben A Magyar Néphadsereg Színháza lesz. 1953-tól 1970-ig a Madách Színház társ.-ának tagja. 1952–1954 között a

HORVÁTH FERENC a pódiumon

SzAk beszédművészet-tanára. Pályájának súlyponti része előadóművészeti tevékenysége. Jászai Mari-díjas (1958), érdemes (1955) és kiváló művész (1970). F.Sz. *Gilbert* (Armout-Vandenbergh: Fiúk, lányok, kutyák); *Matróz* (Rahmanov: Viharos alkonyat); *Ludas Matyi* (Móricz Zs.); *Rjumin* (Gorkij: Nyaralók). Előadóestjei: *A XIX. század költői*; *Hiába, Pest csak Pest*; *Vers és dal a Várban*.

Horváth Ferenc (Bp., 1939. ápr. 1.–): színész. 1959-ben végezte el *Hegedűs* Tibor színművész-képző magántanodáját. Pályafutását szakszervezeti együttesnél kezdte, majd 1961-ben az Állami Déryné, később a Népszínház szerződtette. Megalakulása óta a Budapesti Kamaraszínház társ.-ának tagja. F.Sz. *Sándor Mátyás* (Verne-Komlós R.); *Szolgabíró* (Bródy S.: A tanítónő).

Horváth Gizella (Bp., 1960. jan. 25.–): táncosnő. Az ABI-t 1979-ben végezte el, s azóta a Győri Balett magántáncosa, a társ. minden bemutatójában részt vett. F.Sz. *Szüllők* (Markó I.: Stációk); *Újgazdagok* (Marin: Kontrasztok); *Anyá* (Markó I.: Ősök és utódok).

Horváth Gyula (Bp., 1930. máj. 10.–): színész. 1955-ben végzett a SzAk-n. 1955–56-ban a Magyar Néphadsereg Színház, 1956-tól a Miskolci Nemzeti, 1964–1982 között a József Attila Színház, 1982-től a Vidám Színpad tagja. Jellegzetes színpadi egyéniség, aki vígjátékban és drámában egyaránt otthonos. Gyakran szerepel filmekben és a televízióban is. Jászai Mari-díjas (1973), érdemes művész (1987). F.Sz. *Volpone* (Jonson); *Cornwall* (Sh.: Lear király); *Migrain* (André: Lulu); *Norbert* (Barillet-Grédy: A kaktusz virága); *Ivan* (Deval: A potyautas); *Dr. Berény* (Illyés Gy.: Malom a Sédén); *Eötvös* (Kálmán I.: Ördöglovas); *Antal* (Kisfaludy K.: Csalodások); *George* (Loewe-Lerner: My Fair Lady); *Nicholas Gadsby* (O'Neill: Egy igaz úr); *Lajos király* (Anouilh: Becket, avagy...); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Kodorka tanár* (Vaszary G.: Bubus).

Horváth Ibolya (Csorna, 1952. febr. 27.–): színésznő. Tanítóképző főiskolát végzett 1977-ben. Pályafutását 1970-ben a győri Kisfaludy Színháznál kezdte. 1979-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött, majd három év múlva ismét a győri színházhoz, melynek azóta is tagja. F.Sz. *Stella* (Williams: A vágy villamosa); *Mária* (Csiky G.: A nagymama); *Elza* (Svarc: A sárkány).

Horváth István, ifj. (Bp., 1922. febr. 19.–Bp., 1941. okt. 17.): rendező. Mint középiskolás diák a sárospataki református kollégium angol tagozatán több szindarabot rendezett. 1940-től a szegedi egyetem magyar-francia szakos hallgatója volt. Megszervezte a Szegedi Egyetemi Ifjúság Színjátszó Társaságát, és az ő rendezésében adták elő Sh.: *Hamlet* c. művét a szegedi színházban, majd Kolozsvárott is. A második zsidótörvény után öngyilkos lett szerelmével, *Tóth* Katával, aki Gertrud szerepét játszotta a *Hamlet*-ben. Könyve: *Örök színház* (1942).

Horváth István (Zalamerénye, 1950. aug. 2.–): színész. 1973-ban a SzAk elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1975-től a Szegedi Nemzeti, 1981 óta a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház művésze. F.Sz. *Claudio* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Sóvárgov* (Katajev: Bolond vasárnap); *Csete* (Ratkó J.: Segítsd a királyt!).

Horváth János (?–?): színész. 1790 nyarán Pest-Budán az első m. színtárs. létrehozására szövetekezett ifjak egyike. 1790. okt. 25-én és 27-én az első hivatásos m. előadáson *Simai* Kristóf Igazházi c. magyarított darabjában Ragáts szerepét játszotta. Noha 1791. nov. 5-én aláírta szerződését, a továbbiakban nem lett a társ. tagja, későbbi életéről nincsenek adataink.

Horváth János (Bp., 1907–): diszlet- és jelmeztervező, scenikus. 1925–1930 között a bp.-i Képzőművészeti Főiskolán tanult. 1930-tól a berlini Operánál rend. és asszisztens. 1932-ben már Bp.-en rendezett kiállítását színpadképeiből. Római, párizsi, bécsi tanulmányutak után 1935–1944 között a Nemzeti Színház tervezője, szcenikai felügyelője volt: Tervezett más hazai és külföldi színházaknak, valamint filmek számára is. 1944 után külföldre távozott. Festőiség, modern drámai térépítkezés, stílusok, művek alapos ismerete jellemezte színpadművészeti munkásságát. F.T. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Sh.: *Lear király*; Németh L.: *VII. Gergely*; Sh.: *Macbeth*, *Hamlet*; Márai S.: *A kassai polgárok*; Sh.: *Julius Caesar*.

Horváth Jenő (Bp., 1881. dec. 14.–Bp., 1931. ápr. 19.): színész, rendező. A SzAk-t 1904-ben végezte el, s a Nemzeti Színház szerződtette. 1907-ben a Népszínház–Vigopera tagja lett. 1908-ban visszatért a Nemzeti Színházba, 1927-től a színház főrend.-je volt. 1928–1930 között a SzAk-n drámai és vj.-i gyakorlatot és beszédet tanított. Főként klasszikus vj.-ok komikus és tragikomikus szerepeit játszotta kiváló stílusérzékkel, aprólékosan kidolgozva. Az egyik legjelentősebb Molière-színésznek tartották. F.Sz. *Argan* (Molière: A képzelt beteg); *Chrysale* (Molière: Tudós nők); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Gyalu* (Sh.: Szentivánéji álom); *Jourdain úr* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Lombai* (Kisfaludy K.: Csalodások); *Mandarin* (Klabund: A krétakör). F.R. Dosztojevszkij: *Karamazov testvérek*; Bibó L.: *A juss*; Sh.: *II. Richárd*; Hevesi S.: *Elzevir*; Zilahy L.: *A hazajáró lélek*; Tóth E.: *A tolonc*; Herczeg F.: *Ocskay brigádéros*; Sh.: *Julius Caesar*; Szigeti J.: *A vén bakancsos és fia*, *a huszár*. Drámája: *Idegen földön* (Ivánfi J.-vel, 1915).

HORVÁTH JENŐ – *Iszlajev*
(Turgenyev: *Egy hónap falun*)

Horváth Jenő (Bp., 1910. jún. 16.–Bp., 1968. dec. 14.): színész. Tanulmányait a SzAk-n és *Rákosi* Szidi zsinikolájában végezte. 1932-től 1946-ig vidéken játszott, rendezett. 1946-ban a Belvárosi Színházhoz szerződött, 1949-től az Ifjúsági, ill. az Úttörő, 1954-től haláláig a Madách Színház tagja volt. Pályája kezdetén drámai hősszerepeket játszott, később főleg karakterszerepekben nyújtott sikeres alakításokat. Jászai Mari-díjas (1965). F.Sz. *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Kuligin* (Csehov: Három nővér); *Kopjáss*

(Móricz Zs.: Rokonok); *Helmer* (Ibsen: Nóra); *Sebők professzor* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Besszemenov* (Gorkij: Kispolgárok); *Ramsden* (Shaw: Tanner John házassága).

Horváth Jenő (Bp., 1921. máj. 16.–): rendező, színész. A SzAk-t 1944-ben végezte el. Pályáját színészként kezdte Debrecenben, majd Pécsen. 1947-től Szegeden ig. rend., 1949-től Debrecenben ig., rendezett Győrött, Egerben, Kaposváron. 1955-ben Szegeden főrend. 1967–1969 között Veszprémben, 1974-ben Debrecenben, 1975–81-ben Szolnokon, 1986-tól három évig Kecskeméten működött. 1967-től a televízióban rendez. Rendezéseit erőteljes színészvezetés, pontos kidolgozottság jellemzi. Erdemes művész (1990). F.R. Sh.: *A makrancos hölgy*; Shaw: *Szent Johanna*; Gyurkó L.: *Szerelmem, Elektra*; Goldoni: *Két úr szolgája*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*; Szigligeti E.: *Liliomfi*; Sh.: *Tróilus és Cressida*.

Horváth József (?–Kolozsvár, 1830): színész, színigazgató, fordító. 1808–1812 között Debrecenben játszott. 1818-ban a székesfehérvári társ. alapító tagja, 1820-tól 1824-ig alig.-ja. 1824-ben társig.-ja. 1825-ben a pozsonyi országgyűlésre küldött együttes alig.-ja. Pályáját Erdélyben folytatta, 1829-ben baleset következtében abbahagyta a színészmesterséget, és sűgő lett. Hősöket alakított, majd áttért az apaszerepekre. Jelentős sikereit *Kisfaludy* Károly darabjaiban aratta. F.Sz. *Rolla* (Kotzebue: A nap szüze, Rolla halála); *Antonius* (Kotzebue: Octavia); *Hugo* (Müllner: A bűn); *Zrínyi* (Körner); *Bebek Zsigmond* (Kisfaludy K.: A tatárak Magyarországon); *Bors Gyula* (Kisfaludy K.: Ilka); *Demeter* (Kisfaludy K.: Stibor vajda).

Horváth József (Zsédény, 1924. febr. 11.–): színész. A SzAk-n 1955-ben szerzett diplomát. Pályafutását a Nemzeti Színházban kezdte, ahonnan 1982-ben szerződött a Katona József Színházhoz, amelynek azóta is tagja. Karakterszínész, eleinte különösen parasztfigurák alakításával tűnt ki, később biztos stílusérzékkel, szelid humorral formálta meg a gyerekes ártatlanságú, nyájas kedélyű kisember sorsát. Számos m. filmben szerepelt. Kossuth-díjas (1992), Jászai Mari-díjas (1961, 1975), erdemes (1979) és kiváló művész (1984). F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Csörgő Csuli* (Móricz Zs.: Üri muri); *Oszip, Bobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Aszlaksen* (Ibsen: A nép ellensége); *Kosztijov* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Orlovcszkij* (Csehov: A manó); *Csebutikin* (Csehov: Három nővér); *Diszletező* (Spiró Gy.: Az imposztor).

Horváth József (Titel, 1930. dec. 20.–): színész. Több éves sikeres műkedvelői tevékenység után 1958-ban az Újvidéki Rádió színészege.-ében kapott szerződést, de fellép az Újvidéki Színházban is. Epizód szerepeket játszik. F.Sz. *Csermlényi Viktor* (Örkény I.: Macskajáték); *Havlicskek* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő); *Bocca Libero* (Nicolaj: Hármán a padon).

Horváth József, M. (? , 1945. febr. 2.–): színész. Pályafutását 1968-ban kezdte a kecskeméti Katona József Színházban. 1973-ban a Békés Megyei Jókai, 1976-ban ismét a kecskeméti Katona József, 1986-ban a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1987 óta az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. F.Sz. *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Fortunato* (Goldoni: Chioggiai csetepaté); *Doolittle* (Shaw: Pygmalion).

Horváth Kálmán (Győr, 1877. okt. 16.–?): színész és színigazgató. A kereskedelmi iskolát elhagyva 1898-ban Győrött lépett színpadra. 1904–05-ben Nagyváradon, 1905–06-ban Debrecenben játszott, ahonnan sikerei hatására *Beöthy* László 1907-ben a Király és a Magyar Színházhoz szerződött. *Fedák* Sárától elsőként vette át

Kukorica Jancsi szerepét, és 116-szor játszotta. 1916-ban *Zilahy* Gyula Debrecenbe szerződött, itt régi klasszikus operettekben játszott. 1918–1927 között Ungvár–Munkács–Beregszász városok színikerületét igazgatta. A színpadon a hagyományos iskola képviselője volt. F.Sz. *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy); *Rip van Winkle* (Planquette); *Andris* (Millöcker: Boszorkányvásár).

Horváth Károly (Sárvár, 1953. márc. 10.–): báb-színész, színész. 1976-ban végzett a Bábstudióban. 1976–80-ban az Állami Bábszínházban játszott. 1980–82-ben szabadfoglalkozású előadóművész. Közben 1980–1983 között a *Hepiend* bohóccsoport tagja is volt. 1982–86-ban a Mikroszkóp Színpadon játszott. 1986-tól a kecskeméti Katona József Színház társ.-ának színésze. Hősszerepeket játszó karakterszínész. F.Sz. *Egérkirály* (Csajkovszkij: Diótörő); *Csalavári* (Móra F.–Pápa R.: Csalavári Csalavér); *Theseus, Gyalu* (Sh.: Szentivánéji álom); *Ügyész* (Christie: A vád tanúja); *Baradlay Jenő* (Jókai M.–Földes M.: A köszívű ember fiai).

Horváth Kata (Bp., 1952. aug. 26.–): jelmeztervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskola textilszakán végezte. 1977-ben diplomázott. 1977–1979 között a Magyar Divat Intézetnél dolgozott. 1980-tól a Rock Színház jelmeztervezője. Stílusok, korok, anyagok, technikák alapos ismerete jellemzi. F.T. Lloyd Webber: *Evita*; Hugo–Schönberg: *A nyomorultak*; Ács J.–Várkonyi M.: *Dorian Gray*.

Horváth Krisztina (Bp., 1947. ápr. 6.–): táncosnő, koreográfus. Az ÁBI-ben 1965-ben szerzett balettművész-diplomát, majd a Pécsi Balett tagja lett. 1971 óta Németországban él és alkot. Táncolt az augsburgi, a düsseldorfi, majd a kölni színházak táncegyütteseiben. Egy-eket vezet: 1983-ig Osnabrückben, 1983–1990 között Freiburgban, 1990 óta Kassalban. Mint koreográfus, a német modern tánc táncszínházi vonulatának jeles képviselője, akinek monumentális kompozíciói vizualitásukkal, muzikalitásukkal és kifejező erejükkel hatnak. F.K. *Dorfszenen* (1982); *Rómeó és Júlia* (1983); *Papierflieger–Papierflügel* (1986); *Vérnász* (1991).

Horváth Lajos (Losonc, 1947. ápr. 10.–): színész, rendező, fordító. 1969–1979-ig a kassai Thália Színház színésze. 1984-ben végezte el a prágai Színiakadémia rendezői szakát. 1984-től felváltva rendez Komáromban és Kassán. 1992-től a komáromi Jókai Színház dramaturgia és rend.-je. Cseh és szlovák nyelvből színdarabokat is fordít. F.R. Čapek: *Anyá*; Büchner: *Leonce és Léna*; Gyurkó L.: *Szerelmem, Elektra*.

Horváth László (Szatmárnémeti, 1896–Auschwitz, 1944): színész, rendező. Lirai-hősi szerepeket játszott erdélyi és bp.-i színházakban a huszas években, később különböző karakterszerepeket, 1921-ben Nagyváradon, az 1923–24-es évadban Temesváron és Brassóban Fekete Mihály társ.-ában, és még ugyanabban az évben Budapesten a Vigszínházban. 1926–28-ban ismét vidéki társ.-ok következtek, legsűrűbben aradi, temesvári és nagyváradi együttesek. Kitűnő adottságokkal, rendkívüli jellemformáló készséggel rendelkezett. A 30-as években gyakran rendezett, egy időben *Szabadkay* József társ.-ának főrendezője is volt. F.Sz. *Cassio* (Sh.: Othello); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *VII. Károly* (Shaw: Szent Johanna); *Ajnádi* (Nyíró J.: Jézusfaragó ember).

Horváth László (Pinkafő, 1906. szept. 9.–Jásziskér, 1975. febr. 23.): énekes (bariton). 1941-ben a Bánk bán (Erkel Ferenc) II. Endréként mutatkozott be a Kolozsvári Nemzeti Színházban, ahol 1944-ig szerepelt. 1945-ben és 1956–1967 között az Operaház tagja volt. Oratóriuménekesként is nagy sikereket aratott. Opera-

énekesként főként Wagner-szerepekben vált ismertté. F.Sz. *Don Carlos* (Verdi); *Radames* (Verdi: *Aida*); *Cavaradossi* (Puccini: *Tosca*).

Horváth László (Dombóvár, 1943. febr. 10.–Bp., 1988. jan. 22.): színész. 1965-ben a SzAk elvégzése után a Békés Megyei Jókai, 1967-ben a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1970–1979 között a veszprémi Petőfi Színházban játszott, majd a filmgyár társulatának tagja volt. 1984-ben a Vígyszínház művésze lett. Jellegzetes karakterszínész, számos magyar film szereplője. Jászai Mari-díjas (1979). F.Sz. *Banquo* (Sh.: *Macbeth*); *Az ördög* (Molnár F.); *Szerdahelyi-Kiss* (Csurka I.: *Eredeti helyszín*).

Horváth László Attila (? , 1963. jún. 26.–): színész. Pályáját a szolnoki Szigligeti Színházban kezdte 1981-ben, majd 1986-ban a nyíregyházi Móríc Zsigmond Színházhoz szerződött, melynek azóta is tagja. F.Sz. *Rendőrfőnök* (Dunajevszkij: *Szabad szél*); *Bárdossy László* (Siposhegyi P.: *Trianoni emberek*).

Horváth Margit (Bp., 1912. jan. 15.–Bécs, 1991. febr. 2.): táncosnő, balettmester, koreográfus. 1921-től 1927-ig az Operaház balettkiskolájában tanult. 1927-től 1942-ig, ill. 1945-től 1967-ig az Opera karaktertáncosnője, 1946-tól balettmestere. Operai betétek koreográfálása mellett fontos szerepet játszott a nagy szovjet balettek betanításában (*A diótörő*, 1950; *A hatyúk tava*, 1951). A harmincas évek végétől 1945-ig a Fővárosi Operettszínházban is dolgozott balettmesterként és koreográfusként. Jelentős pedagógiai érdemeket szerzett az operai balettnövendékek irányításában. Férje, *Téry* Rezső és leánya, *Téry* Evelyn emlékére ~díjat alapított, amelyet 1992 óta évente osztanak ki táncosok, pedagógusok és növendékek között. F.Sz. *Amor* (Trojanowsky: *Sylvia*); *Vénkisasszony* (Brada E.: *Pesti karnevál*).

Horváth Ottó (Bp., 1928. jún. 15.–Bp., 1983. febr. 22.): színész. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte

el. A Miskolci Nemzeti, majd 1953-ban az Állami Déryné Színházhoz szerződött. 1978-tól 1983-ig, haláláig a Mikroszkóp Színpad tagja volt. Pályáját prózai karakter szerepekkel kezdte, később különösen operettekben, zenés vígjátékokban tűnt ki. F.Sz. *Frédi* (Huszka J.: *Lili bárónő*); *Puzzsér* (Molnár F.: *Doktor úr*); *Örmester* (Fényes Sz.: *Maya*).

Horváth Pál (? , 1937–): énekes (tenor). 1968–73-ban a debreceni Csokonai, 1973 óta a Pécsi Nemzeti Színház énekes spinto- és drámai szerepkörben. F.Sz. *Manrico* (Verdi: *A trubadúr*); *Radames* (Verdi: *Aida*); *Cavaradossi* (Puccini: *Tosca*); *Turiddu* (Mascagni: *Parasztbecsület*); *Ottó* (Erkel F.: *Bánk bán*).

Horváth Pál (? , 1942–): balett-táncos, operaénekes. Az ÁBI elvégzése után pályáját a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte, majd 1958-tól egy évig a Petőfi Színház szólótáncosa, azután a Fővárosi Operettszínház művésze. 1968-ban a düsseldorfi operaház szerződtette. Elvégezte a düsseldorfi főiskola operaénekes tanszakát, majd Münchenbe, két év múlva Koblenzbe, végül Augsburgba szerződött. 1979-től szabadfoglalkozású. Többször vendégszerepelt Mo.-on. F.Sz. *Mandarin* (Bartók B.: *A csodálatos mandarin*); *Belmonte* (Mozart: *Szöktetés a szerájból*); *Radames* (Verdi: *Aida*).

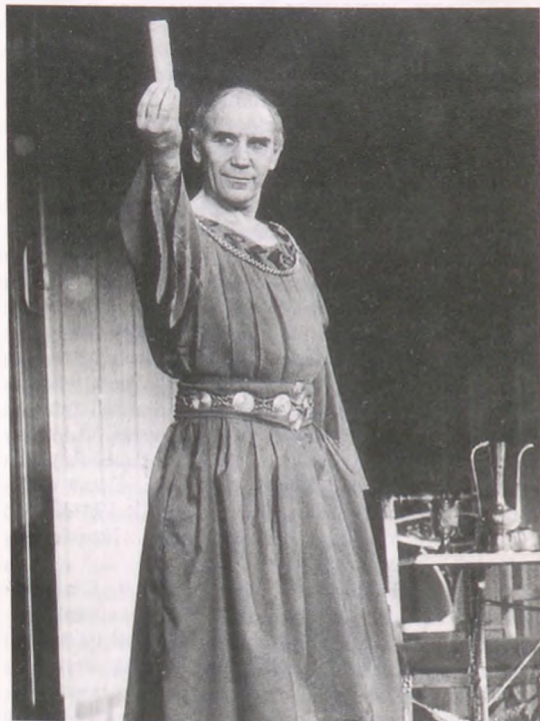
Horváth Paula; *Soós* Polixena (Kolozsvár, 1872. jún. 18.–?) színésznő. 1892-ben végezte el a SzAk-t. Két év debreceni színészet után *Ditói* Mór szerződtette Kolozsvárra (1894–96) és ott játszott 1899–1901 és 1904–1914 között is. Ettől kezdve 1923-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Nagyvilági stílusú, feltűnő megjelenésű, intelligens és sokoldalú színésznő volt. Különösen a szellemes francia, társalgási színművek álltak közel egyéniségéhez. Játékát humor, könnyedség és egyszerűség jellemezte. F.Sz. *Zaza* (Berton-Simon); *Osztrigás Mici* (Feydeau); *Mária* (Goethe: *Faust*); *Lady Cicely* (Shaw: *Brassbound kapitány megtérése*). Játszott a *Faun* (1917), az *Asszonyfaló* (1918), és a *Sphynx* (1918) c. korai m. filmekben.

M.A. 1896–99: Leszkay András; 1901: Makó Lajos; 1902–04: Magyar Színház.

Horváth Sándor (Pered, 1932. febr. 16.–): színész. A SzAk elvégzése után 1956-ban az egeri Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött, egy év múlva a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja lett. 1959-től a Miskolci Nemzeti, 1962-től a Pécsi Nemzeti, egy év múlva a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1967–70-ben a veszprémi Petőfi Színház, 1971 óta a József Attila Színház művésze. Drámai erejű művész. Életteli, pontosan átgondolt, felépített alakításai alapos emberismeretről tanúskodnak. Jászai Mari-díjas (1967), érdemes (1975) és kiváló művész (1980). F.Sz. *Hlesztakov* (Gogol: *A revizor*); *Malvolio* (Sh.: *Vízkereszt, vagy amit akartok*); *Lopahin* (Csehov: *Cseresznyés kert*); *III. Richárd* (Sh.); *Zselényi Dezső* (Kertész Á.: *Makra*); *id. Hábetler János* (Fejes E.: *Rozsdatemető*); *Eddie Carbone* (Miller: *Pillantás a hidról*).

Horváth Teri (Rábatamási, 1929. aug. 18.–): A SzAk elvégzése után 1952-ben az Ifjúsági Színházhoz szerződött, 1953-tól a Madách, 1961-től 1990-ig a Jókai, ill. a Thália Színház tagja volt. 1952–1954 között tanított a SzAk-n. Oszinte, hiteles alakításaiból mély emberség sugárzik. Színpadon és filmen egyaránt jól érvényesül egyszerű, eszköztelen játéka. Kossuth-díjas (1973), Jászai Mari-díjas (1956, 1964), érdemes művész (1969). F.Sz. *Rozika* (Sarkadi I.: *Út a tanyákról*); *Laurencia* (Lope de Vega: *A hős falu*); *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: *Legy jó mindhalálig*); *Pék Mária* (Fejes E.: *Rozsdatemető*); *Lizi* (Móricz Zs.: *Sári bíró*); *Mama* (Móricz Zs.: *Csibe*); *Najmán Ana* (Ajmatov: *Az évszázadnál hosszabb ez a nap*). Könyve: *Sarigöy* (1978).

HORVÁTH SÁNDOR – *Domitianus*
(Páskándi G.: *Koronatani*)

HORVÁTH TERI – *Bolygóné*
(Bródy S.: *A dada*)

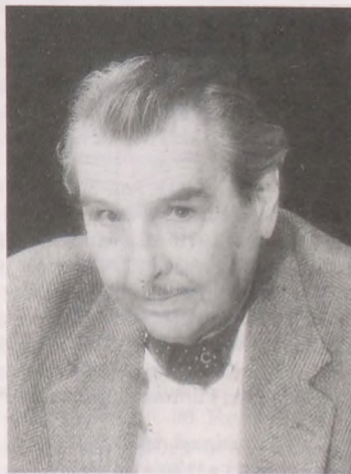
Horváth Tivadar (Bp., 1920. márc. 19.–): színész, rendező. 1941-ben végzett a SzAk-n, de mellette a Zak-n és a Pázmány Péter Tudományegyetem művészettörténeti szakán folytatott tanulmányokat. 1941-ben Szegeden, 1942–1945 között Pécsen szerepelt. 1945 után a Szabad, a Magyar, a Vig, a Belvárosi Színház tagja volt. 1950–51-ben az Úttörő Színház, 1951–1959 között a Vidám Színpad rend.-je. 1957–1959 között a Fővárosi Operettszínház főrend.-je. 1960-tól 1964-ig a Petőfi Színházban játszott. 1964 óta a Vidám Színpadon játszik és rendez. Erőteljes, intellektuális egyéniség. Mesterségbeli biztonsága drámában és vj.-ban egyaránt érvényesül. Elegáns, mértéktartó színész és biztos kezű rend. 1956-ban Jászai Mari-díjat, 1980-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Viktor* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *IV. Henrik* (Pirandello); *Bolingbroke márk*i (Scribe: Vihar egy pohár vízben); *Leprás Mátyás* (Brecht–Weill: Koldusopera). F.R. Fényes Sz.: *Maya*; Lajtai L.: *Három tavasz*; Breffort–Monnot: *Irma, te édes*; Abraham P.: *Bál a Savoyban*; Eisemann M.: *Bástyasétány 77.*; Millöcker: *Koldusdiák*; Poiret: *Örült nők ketrece*; Láng Gy.: *Két férfi az ágy alatt*.

Horváth Vince (Rácalmás, 1837. aug. 4.–Újpest, 1912. aug. 9.): színész. 1857–58-ban a Nemzeti Színházban némaszerelőként kezdte a pályát, majd 1859-ben Veszprémben Csabay Pálnál lett színész. 1865-től 1872-ig Latabár Endre társ.-ban szerepelt. 1876–1907 között, több mint harminc esztendőig a Népszínház tagja volt. Köpcös termete már a korai időszakban öreg szerepekre utalt. Tipikus karakterszínész volt, egészséges, természetes humorral, bensőségesen alakította a népszínmű- és apafigurákat. Epizód szerepekben is ötletgazdag volt a játéka. F.Sz. *De Silva* (Gutzkow: Uriel Acosta); *Gonosz Pista*, *Feledi Gáspár* (Tóth E.: A falu rossza); *Mravcsák* (Tóth E.: Tolonc); *Lábszj* (Nestroy: Lumpacius vagabundus); *Maston* (Csepregy F.: Utazás a holdba); *Bakaj András* (Csepregy F.: Sárga csikó); Felesége: *Hoch Sarolta* (Pest, 1841. okt. 20.–Bp., 1876. nov. 10.) Operett- és népszínmű-énekesnő. 1864-től férjével együtt szerepelt. F.Sz. *Aurora* (Lecocq: Giroflé–Girofla); *Rózs*i (Szigligeti E.: Csikós).

M.A. 1860–64: Pozsony, Szeged, Molnár György; 1864: Szilágyi Béla; 1865: Ressler István; 1872–75: Szabó József; 1875: Bogyó Alajos, Mándoky Béla.

Horváth Zoltán (Nagyvárad, 1860. aug. 1.–Bp., 1930. aug. 12.): színész. 1882-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz került, amelynek nyugállományba kerüléséig (1914) tagja maradt. Éveken át kitűnően játszotta a szerelmes és bonviván szerepeket. 1888-tól a Színészegyesület tanácsának tagja lett. 1892-ben színészközlöt alapított, 1913-ban elnyerte a Farkas–Ratkó-díjat. F.Sz. *Bálint* (Goethe: Faust); *Orsino* (Sh.: Vízkereszt); *Octave* (Ohnet: A vasgyáros); *Béla* (Csiky G.: Buborékok).

Horváth Zoltán (Bp., 1928. aug. 30.–): rendező. 1950–1956 között a Zak-n *Oláh* Gusztáv növendéké-ként operarendezést tanult. 1956–1958 között a Miskolci Nemzeti, 1958-tól a debreceni Csokonai, 1963-tól a Pécsi Nemzeti, 1972-től a Szegedi Nemzeti Színház főrendezője, 1983-tól 1988-ig a Fővárosi Operettszínház műv.-i vez.-je volt. 1989 óta vendégrendezőket vállalt (Debrecen, Pécs, Szeged). Erkel Ferenc-díjas (1966), érdemes művész (1986), Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas. F.R. Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*; Sosztakovics: *Katyerina Izmajlova*.

HORVÁTH TIVADAR

Horváth Zsuzsa (Kaposvár, 1948. márc. 2.–): színésznő. Pályáját 1967-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte. 1976 óta a Miskolci Nemzeti Színház művésze. Színészi képességei elsősorban szubrett- és musicalszerepek eljátszására teszik alkalmassá. F.Sz. *Zsuzsi* (Sarkadi I.: Oszlopos Simeon); *Aldonza* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja); *Karnyóné* (Csokonai V. M.).

Horváth Színkör: → *Budai Színkör*

Horváth Zsigmond Nyári Színháza: → *Hököm Színház*

Hosszú Zoltán, dr. (Kálnok, 1897. okt. 14.–?, 1944): színész, játékmester. A szegedi bölcsészkar elvégzése után fél évig pénzügyi fogalmazó volt, majd elhatározta, hogy színész lesz. 1925-ben végezte el az Országos Színészegyesület színészközlőjét. Innen Forgács Rózi Kamaraszínházához került, majd 1926-ban a Nemzeti Színház szerződtette. 1939-ben rendezett a Belvárosi Színházban. 1944-ben eltűnt a fronton. 1928-ban Farkas–Ratkó-díjjal tüntették ki. Epizodistaként volt ismert. *Dani bá* néven hangversenyeken sikerrel konferált, de filmekben is szerepelt. F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Palóc* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Tanió* (Zilahy L.: Süt a nap). F.R. Kodolányi J.: *Földindulás*.

Hotti Éva (Tiszassas, 1920. ápr. 20.–Debrecen, 1965. okt. 7.): színésznő. Pályáját 1940-ben kezdte Szegeden, majd 1950-től haláláig a debreceni Csokonai Színház társ.-ának tagja volt. Egyénisége, szélsőséges érzelmeiktől fűtött alakításai kiválóan érvényesültek drámai szerepekben. Jászai Mari-díjas (1958). F.Sz. *Anitra* (Ibsen: Peer Gynt); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Titania* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Vasizlissza* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája).

Hoykó Ferenc (?–?): színész. 1920-ban a SzAk növendéke volt. 1920–21-ben az úpesti Blaha Lujza, 1921–22-ben a Renaissance Színházban lépett fel, 1922-ben a rövid életű Írók Bemutató Színházában is szerepelt. 1923–24-ben és 1925–26-ban a Belvárosi és a Renaissance Színház, 1924–25-ben, ill. 1926–1929 között a kolozsvári színház tagja. 1929–30-ban a miskolci, 1930–31-ben a Magyar Színház művésze volt. 1931-ben nem volt szerződésben. 1932–1940 között a Belvárosi Színházban működött. 1937–38-ban a Művész Színház tagja is volt. 1941–1944 között a Madách Színházban játszott. A háború után egy ideig nem szerepelt, majd 1953–1957 között a Faluszínház, ill. az Állami Déryné Színház tagja volt. Ezután elhagyta az országot és Dél-Amerikában telepedett le. F.Sz. *Landolfo* (Pirandello: Hat szerep keres egy szerzőt); *Rosencrantz* (Sh.: Hamlet); *Brazovics Athanáz* (Jókai M.–Révész P.: Az aranyember).

Högye Zsuzsanna (Bp., 1941. jan. 29.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1963-ban a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1970-től a kaposvári Csiky Gergely, 1977-től a Pécsi Nemzeti, 1978-tól a debreceni Csokonai, 1980-ban ismét a pécsi, majd 1981-től a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. 1985 óta a Szegedi Nemzeti Színház művésze. F.Sz. *Pék Mária* (Fejes E.: Rozsdametető); *Jónásné* (Csurka I.: Házmestersírató); *Aranka* (Schwajda Gy.: Himnusz); *Jászai Mari* (Kocsis I.).

Hököm Színház (1890–1904): nyári színházi vállalkozás a Városligetben. A név a *Hököm Matyi* c. gyermekdarabból ered. A ~-at 1890 és 1892 között *Horváth Zsigmond* és *Galó György* igazgatta. 1893-tól már csak Horváth Zsigmond jegyezte, *Vaudeville Színház* néven, amelyet 1898-ban *Horváth Zsigmond Nyári Színház*-ként említenek. 1899-ben *Dalos Színház*-ra változtatták nevét, új ig.-ja *Zöldi Márton* lett. A ~ működése során főként operetteket, lovagdrámákat, látványos zenés darabokat és tündérajátékokat tűzött műsorára. 1904-ben ebben az épületben nyílt meg *Sziklai Kornél Kis Szinköre*.

Hököm Színpad: → *Karinthy Színház*

hős: 1. tágabb értelemben a színpadi cselekmény szereplője. A szerepek rendszerében elfoglalt helye szerint lehet főhős, főszereplő v. mellékszereplő; a korszak és a közönség eszményrendszeréhez való viszonya alapján pedig pozitív v. negatív ~; 2. a szerephierarchia csúcsán álló férfi szerepkör, amelynek életkor, illetve funkció szerint több változata van. Pl. ifjú ~: *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); hősszerelmes (amoróz): *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); jellemhős: *Posa márkai* (Schiller: Don Carlos); tragikus ~: *Hamlet* (Sh.), *Bánk bán* (Katona J.).

hősnő, heroina: a színjáték szerepeinek rendjében a kiemelkedő női főszereplő szerepköre. Általában „tragikus” értelemben használatos. ~ pl. *Elektra* (Sophoklész); *Volumnia* (Sh.: Coriolanus); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán).

Hruby Mária (Bp., 1941. ápr. 27.–): jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola ruhatervező szakán végzett 1966-ban. Három évig az MTV tervezője volt, majd a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött (1969–1972). Ezt követően a veszprémi Petőfi Színháznál volt a legtovább. Tervezett még fővárosi társ.-oknak, magyar, olasz, amerikai tv.-nak, filmeknek. Karaktert, kort, atmoszférát kifejező tervezőművész. F.T. Sh.: *Hamlet*; Csehov: *Sirály*; Bulgakov: *A félnótás Jourdain*; Miller: *Pillantás a hidról*.

Hubay Gusztáv, Klinger (Cegléd, 1825. jan. 27.–Újpest, 1908. márc. 9.): színész, igazgató. *Beke* István-nál lett színész Cegléden 1843-ban. Részt vett a szabadságharcban. Fiatal korában drámai, később apaszerepeket játszott, különösen parasztfigurákban voltak kitűnő alakításai. 1857-től kezdve sikeres ig. volt. Jól szervezett, komoly erőkkkel rendelkező társ.-okat vezetett az ország nagyobb városai. Pozsony, Győr, Szeged, Arad, Brassó, Szabadka, Miskolc, Losonc voltak – többek között állomásai. Pályáját a század utolsó éveiben hagyta abba. Később csak néhány fős társulattal járta a kisebb vidéki városokat. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Edgar* (Sh.: Lear király); *Feledi Gáspár* (Tóth E.: A falu rossza); *Zsiga* (Szigligeti E.: Cigány); *Mukányi* (Csiky G.). M.A. 1843: Csabay Pál, Demjén Mihály, Pázmán Mihály, Szabó József, id. Bács Károly, Nyíri György; 1849: Havi Mihály, Szabó József; 1851: Hetényi József; 1855–56: Szabó József; 1875: Némethyéné; 1886: Jakabfflyné. Igazgatóként: 1857: Kecskemét, Pozsony, Eger; 1861: Győr; 1862: Szeged, Győr; 1863–65: Nagybánya, Des, Marosvásárhely, Brassó, Nagyszeben, Déva; 1865: Arad; 1866: Máramaros, Győr; 1867, 1869: Szabadka; 1870: Kecskemét; 1871–72: Miskolc, Szatmár; 1873: Máramaros, Arad; 1874: Szeged; 1876: Nagybánya; 1877: Besztercebánya; 1878: Nyíregyháza; 1879: Losonc; 1880: Rimaszombat; 1881: Érmihályfalva; 1882: Nagyikinda; 1883: Dunaföldvár; 1885: Alsódabas, Szekszárd; 1887: Kunszentmárton; 1888: Szombathely; 1889: Trencsén; 1890: Szekszárd; 1891: Kőszeg.

Hubay Jenő, Huber (Pest, 1858. szept. 15.–Bp., 1937. márc. 12.): zeneszerző, hegedűművész, pedagógus. Zenei tanulmányait apja irányításával kezdte, majd *Gobbi* Alajosnál folytatta. Első sikereit hegedűművészként aratta, 1873–1876 között *Jöachim* József tanítványa volt Berlinben. Zeneszerzés tanulmányait *Volkman* Róbertnél végezte. 1894. nov.-ben az Operaház bemutatta *A cremonai hegedűs* c. dalművét, amely rövid idő alatt világsikert ért el, 1897-ben New Yorkban is bemutatották. Az I. világháború kitörése hosszú időre megszakította előadóművészi karrierjét, idejének nagy részét a komponálásnak szentelte. Az 1919–1920-as tanévtől nevezték ki a Zak ig.-jára, es ebben a tisztségében a Tanácsköztársaság 3 tagú zenei direktóriuma ellen (Bartók Béla, Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő) lépett fel. 1923-ban az Operaház bemutatta az *Anna Kareninát*, amely A cremonai hegedűs után a legnagyobb sikert megért operája lett. Operái: *Alienor* (1891); *A cremonai hegedűs* (1894); *A falu rossza* (1896); *Moharózsza* (1903); *Lavotta szerelme* (1906); *Anna Karenina* (1923); *Az álarc* (1931); *A milói Vénusz* (1935). Táncjátékai: *Az önző óriás* (1936); *Csárdajelenet* (1936).

Hubay Miklós (Nagyvárad, 1918. ápr. 3.–): drámaíró, műfordító, esszéista. A Pázmány Péter Tudományegyetemen kapott diplomát. 1940-től a Nouvelle Revue de Hongrie c. lap szerkesztőségi titkára, majd szerk.-je, 1945–1948 között a Genfi Magyar Könyvtár vezetője. 1948-ban hazatért. 1949–1957 között a SzAk drámatörténet tanára, 1955-től két évig a Nemzeti Színház dramaturgja, 1974-től 1988-ig a firenzei egye-

tem m. irodalom tanára, 1987-től a SzAk egyetemi tanára. 1981-től öt évig a Magyar Írók Szövetsége elnöke. 1989 óta a magyar Pen Club ügyvezető elnöke. Drámaírói munkássága néhány irányt szabó élmény és téma körül csoportosul. Eleven hősokeket, erős drámai nyelvet teremt. Több művében vizsgálja a személyiség és a szerep viszonyát, mely éppúgy lehet a gyávaság, a zsarnokság vagy az autentikus lét áruhaja. A hatvanas évektől újabb téma kerül figyelme középpontjába: a technika fejlődése által az emberi személyiség kiszolgáltatottságának riasztó növekedése. Egyfelől ~ tudatosan kísérletezik a modern dramaturgia változatos lehetőségeivel, másfelől a mítosz egyetemes tudáskincséből és a nemzeti hagyományból építkezik. Ezt a szemléletet képviseli gazdag drámatörténeti, kritikai és esszéiről munkásságában is. Drámaíth itthon is, külföldön is sikerrel mutatják be. József Attila-díjas (1955, 1965, 1975), Déry Tibor-díjas (1988). F.M. *Hősök nélkül* (1942); *Egy magyar nyár* (1955); *Ok tudják, mi a szerelem* (1959); *Egy szerelem három éjszakája* (1961); *C'est la guerre* (1962); *Késdobálók* (1964); *Zsenik iskolája* (1966); *Római karnevál* (1967); *Néró játszik* (1968); *Tűzet vizsek* (1970); *Színház a cethal hátán* (1973); *Tűzszedők* (1981); *Freud, vagy az álomfejtő álma* (1984). Színházi tárgyú tanulmánykötetei: *Nemzeti színjátszás, drámai magyarság* (1941); *A megváltó mutatvány* (1965); *Aranykor* (1972); *Napló nélkül* (1978); *A dráma sorsa* (1983).

Hubenay Ferenc (Csabrendek, 1802–?–Pest, 1860. febr. 12.): énekes-színész. 1831–34-ben a Dunántúli Színjátszó Társaság tagja. Velük vett részt 1833-ban a pozsonyi országgyűlési előadásokon. 1834–1838 között Kassán játszott, majd Nagyváradon és Pécsen szerepelt. 1839–1860 között a Pesti Magyar, majd a Nemzeti Színház művésze volt. Komikusként foglalkoztatták, tenorszerepeket énekelt, de kedvelték groteszk színpadi tancaier is. F.Sz. *Max* (Weber: A bűvös vadász); *Sever* (Bellini: Norma); *Argirio* (Rossini: Tancréd); *Vlad Marci* (Balog I.: Mátyás diák); *Szitli* (Szigligeti E.: Két pisztoly); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Cérna* (Nestroy: Lumpaci vagabundus).

Hubenay János (?–1818–Pöcsmegyer, 1878. ápr. 15.): énekes-színész. 1839-ben Pécsen, 1840–41-ben Kolozsváron játszott. 1842–1872 között megszakítással a Nemzeti Színház segédszínésze és kórusának tagja volt. 1851–52-ben *Latabár* Endre társ.-ában játszott.

Hubenayné Lipcsei Klára (?–Leányfalu, 1889. jún. 20.): énekes-színésznő. 1833-ban Kolozsvárot színésznőként lépett fel. 1837-ben már operaezenkesnőként is sikeres. 1840–1863 között a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja, ahol 1838-ban mutatkozott be vendégként prózai szerep körben. Énekesnőként szoprán, később mezzo és alt szerepeket énekelt. F.Sz. *Norma* (Bellini); *Agnes* (Szigligeti E.: Rózsa); *Claudia* (Auber: A fekete dominó).

Hubenayné Magda Lujza (Rozsnyó, 1818. júl. 31.–Pest, 1844. aug. 30.): színésznő. Az árván maradt polgárlányt színésznő nővére, *Farkasné Magda* Terézia nevelte 10 éves korától. Pályáját gyermekszínészként kezdte. Több társ.-ban játszott. Tehetsége 1834 után Kassán bontakozott ki. Itt kötött házasságot *Hubenay* Ferenc énekes-színésszel (1836. ápr. 21.). A Pesti Magyar Színház már 1837-ben szerződetni akarta, de ő vándorszínész maradt. Kassán, Pécsen és a Dunántúl más városaiban játszott. 1840-ben a Nemzeti Színház szerződtette. Az énekelni és táncolni is tudó naiva utoljára 1844. júl. 26-án lépett színpadra. – Sirjánál Szigligeti Ede és Vörösmarty Mihály búcsúztatta. F.Sz. *Bianca* (Cuno: Benjámin Lengyelországból); *Matild* (Scribe: Örökké); *Rózsa* (Szigligeti E.: Micbán családja); *Smi*

(Dinaux–Goubaux–Lemoine: Az árva fiú és a londoni koldusok); *Abigél* (Scribe: Egy pohár víz).

Huber Ida (?–1836–Debrecen, 1869. nov. 11.): énekesnő (szoprán). 1859-ben *Izabella* (Meyerbeer: Ördög Róbert) szerepében mutatkozott be a Nemzeti Színházban, amelynek 1865-ig tagja volt. Ezt követően fellépett Aachenben, 1866–68-ban Kolozsvárott. 1868–69-ben pedig Debrecenben. Mezzoszoprán színezetű hangja egyaránt alkalmas volt drámai és koloratúr szerepek alakítására. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély); *Leonóra* (Verdi: A trubadúr).

Huber Károly; *Hubay* (Varjas, 1828. júl. 1.–Bp., 1885. dec. 20.): karmester, zeneszerző, hegedűművész, pedagógus. Tanulmányait Aradon a konzervatóriumban végezte. 1844-től a Nemzeti Színház zenekarában játszott, majd 1851–52-ben a bécsi Opera zenekarának koncertmestere. A Nemzeti Színházba visszatérve előbb a zenekar vezetője, 1862–1871 között *Erkel* Ferenc mellett másodkarmestere. Nevéhez fűződik *Az álarcosbál* és a *Don Carlos* (Verdi) első bemutatója, a *Lohengrin* és a *Tannhauser* betanításával pedig Wagner operáinak meghonosítása. Hegedűsként Európa-szerte koncertezett. 1852–1885 között a Nemzeti Zenede és a Zak tanára, 1884-től Liszt Ferenc ajánlására kamaragyüttesek és kórusok vezetője volt. Hangszeres és vokális zeneművek szerzője, de vígoperát, dalműveket és operettet is írt. F.M. *Székegy leány* (1858); *A víg cimborák* (1863); *A király csókja* (1875); *Udvári bál* (1882).

Huber Sándor (Bp., 1875–?): zeneszerző, karmester, népszerű dalgyűjtemények szerkesztője. Tanulmányait a Nemzeti Zenedében végezte. 1909-től a Steinhardt mulató karmestere nyolc évig, majd a Muskatli Kabaré, 1920-tól 1924-ig a Royal Orfeum, 1924–27-ben a Kis Komédia, 1933-ig ismét a Steinhardt Színpad karmestere volt. Mint zongorakísérő számtalan hangversenyen szerepelt. Szerzeményei szonok, kuplék, magyar nóták, táncdalok, főleg *Harmath* Imre és *Mihály* István verseire.

Hudacsek Nelly (?–?): énekesnő (szoprán). 1910-től rendszeresen fellépett Bp.-en. Kezdetben a Király Színházban, majd a Városligeti Színkörben aratott sikereket. Emlékezetes alakítást nyújtott a Luxemburg grófia (Lehár F.) *Juliette* szerepében. 1913–14-ben a Népopera énekesnője volt.

Hugó Károly; *Bernstein* Fülöp (Pest, 1806 k.–Milánó, 1877. nov. 13.): színész, drámaíró. Az orvosi végzettséggel rendelkező ~ előbb 1839 és 1845 között próbált Nyugat-Európában megélni mint újságíró és író. 1845–47-ben m. író Pesten. A Nemzeti Színház négy drámáját mutatta be (*Egy magyar király*, 1846; *Brutus és Lucretia*, *Báró és bankár*, *Világ színjátéka*, 1847), amelyek elsősorban Sh. és Calderón hatását mutatták. A darabjait németül is megíró szerző szövegeit Egressy Gábor stilizálta színpadképessé. Két további darabja kéziratban maradt. Tízéves orvosi gyakorlat után 1857-től haláláig ismét írói és színészi tevékenységet folytatott Európa több városában. Színészként az egyszemélyes előadóművészet lehetőségeit kereste automimikai és kantomimikai kísérleteiben. Romló idegállapota, üldözési mániája, messiási kényszerképzetek miatt 1862-ben Berlinben beszámíthatatlannak nyilvánították. 1895-ben milánói sirját Giacomo *Puccini* váltotta meg. Versei 1846–47-ben jelentek meg. – Ir. Vértessy J.: H. K. iratai a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában (Magyar Könyvszemle, 1910); Móczár J.: H. K. élete és színművei (Szeged, 1934).

Hullan Zsuzsa (Zirc, 1961. márc. 25.–): színésznő. A SzAk-n 1987-ben szerzett diplomát. Pályáját 1981-ben a szolnoki Szigligeti Színházban kezdte segédszí-

nészként. 1987-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött, 1992 óta pedig a Vigszínház tagja. F.Sz. *Tóth Mancsi* (Szép E.: Lila ákác); *Süni* (Presser G.–Horváth P.–Sztevanovity D.: A padlás); *Heléna* (Sh.: Szentivánéji álom).

Human Alexa (Szentpétervár, 1852. ápr. 11.–?): énekesnő (szoprán). Apja, **Human** Bazil zenemester, nővérei énekesek, fivére hegedűs volt a Nemzeti Színházban. Énektanulmányait Bp.-en végezte. 1869–76-ban a Nemzeti Színház tagja volt, majd férjével, **Blum** Albin énekeskel Amerikában énekelt. Később vendégként többször fellépett Bp.-en. F.Sz. *Margit* (Gounod: Faust); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László).

Human Erzs: → *Szigetiné Human* Erzs

Human Olga (Szentpétervár, 1848. aug. 7.–Bp., 1870. ápr. 11.): énekesnő. Apja, **Human** Bazil zenemester, nővérei énekesek, fivére hegedűs volt a Nemzeti Színházban. Gyermekként már koncerten zongorázott, később énekelt, Oroszország, Kína és Németország után 1866-ban jutott el Mo.-ra. Bp.-en továbbképezte magát. 1867-ben **Hollósy** Kornélia ajánlására a Nemzeti Színház szerződtette, ahol haláláig koloratúrszerepek sikeres alakítója volt. F.Sz. *Izabella* (Meyerbeer: Ördög Róbert); *Lammermoori Lucia* (Donizetti).

Hunfi Imre; **Hunwald** (Budafok, 1857. okt. 20.–Pécs, 1911. nov. 3.): énekes, rendező. Pályáját Pesten, a Gyapjú utcai német színházban kezdte 1873-ban. Föllepett Berlinben, majd újra a Gyapjú utcában. 1876–1878 között a Népszínház tagja volt. Ezután több évadot töltött Aradon (1892-ig), majd 1897-ig többször fellépett az Óbudai Kisfaludy Színházban. Opera- és operett-énekes volt, szépen csengő tenor hanggal. A zenés darabokat rendezte is. F.Sz. *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Morales* (Lecocq: A kertészleány); *Ange Pitou* (Lecocq: Angot asszony leánya).

M.A. 1875: Temesváry Lajos; 1876–78: Népszínház; 1881: Miklósy Gyula; 1882: Károlyi, Bogyó Alajos, Aradi Gerő; 1883–85: Mándoky Béla; 1885: Jakab Lajos; 1886: Ditrői Mór; 1887–92: Aradi Gerő, Makó Lajos; 1892: Makó Lajos; 1893: Rakodczay Pál; 1894: Makó Lajos; 1895: Komjáthy János; 1896: Makróczy, Bánfalvy Béla, Pesti Lajos; 1897–99: Krecsányi Ignác; 1899–1901: Csóka Sándor; 1901: Somogyi Károly; 1902–1904: Megyeri Dezső; 1904: B. Polgár; 1905: Szilágyi Dezső; 1905–07: Andorffy; 1907–10: Köves. 1910-ben Pécsen énekiskolát nyitott.

Hungarian Dance News: angol nyelvű illusztrált újság 1972–1990 között, váltakozó megjelenési periódussal, a m. táncművelés iránt érdeklődő külföldi olvasók, művész körök tájékoztatására. Első évfolyamai a Hungarian Music News mellékleteként jelentek meg. Szerk.-je *Kaposi* Edit és *Dienes* Gedeon. Tudósításaival a ~ kiváltképpen a m. színházi társ.-ok, hívatásos egy.-ek bemutatóit, a Mo.-on tartott nemzetközi rendezvények, fesztiválok eseményeit népszerűsítette.

Hunyadi András (Zsejk, 1925. okt. 1.–): rendező. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1956-ban, és a Székely Színházhoz szerződött. Több mint három évtizedes tevékenysége során főként a m. és a román drámai irodalom alkotásainak, klasszikusoknak, félklasszikusoknak és kortárs szerzőknek a színré vitéletét tekintette feladatának. Az érzelmi-indulati töltöttségű előadásokat kedvelte, és a hagyományok követésére törekedett. F.R. Csiky G.: *Buborékok*; Méhes Gy.: *Mi, férfiak*; *Noé bárkája*; *Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül*; *Sütő A.: Vidám sirató egy bolyongó porszemért*; *Musatescu: Székkakas*.

Hunyadi László (Kolozsvár, 1951. okt. 30.–): színész. 1976-ban végzett a Szentgyörgyi István Színmű-

vészeti Intézetében, és a város társulatához szerződött. Művészete széles skálájú, tragédiákban és vj.-okban egyaránt sikerrel szerepel. Erős érzelmi-indulati figurái sohasem válnak didaktikussá vagy melodramatikussá. F.Sz. *Charles Lomax* (Shaw: Barbara örnagy); *Don Carlos* (Schiller); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Spiridon* (Caragiale: Zűrzavaros éjszaka); *Kakuk Marci* (Teránszky J. J.); *Álmos herceg* (Székely J.: Vak Béla).

HUNYADI LÁSZLÓ

Hunyadi Sámuel (?–?): színész. 1793–1796 között a kolozsvári társ. tagja. Próza előadásokon és énekesjátékokban egyaránt epizód szerepeket játszott. F.Sz. *Robert* (Jones–Banks: Gróf Essex); *Dom Pedro* (Kotzebue: A formenterei remete); *Halaburdi* (Brühl–Simai K.: Igazházi).

Hunyadi téri Színház: → *Kolozsvár*

Hunyadkürti György (Csorvás, 1951. ápr. 16.–): színész. Pályafutását a békéscsabai Minerva Színpadon kezdte, majd 1972-ben az Állami Déryné Színházhoz szerződött. 1975 óta a kaposvári Csiky Gergely Színház társ.-ának tagja. F.Sz. *Apa* (Weiss: Marat/Sade); *Benjámin, a számár* (Orwell–Peaslee: Állatfarm); *Tuzenbach* (Csehov–Jelea A.: Valahol Oroszországban).

Hunyadkürti István (Csorvás, 1946. aug. 13.–): színész. Pályáját 1968-ban a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte, majd 1970-ben a debreceni Csokonai, 1973-ban a kaposvári Csiky Gergely Színház szerződtette. 1976-tól egy-egy évig Miskolcon, Kaposváron és Kecskeméten játszott. 1979-ben a Mafilm társ.-ához csatlakozott. 1986-tól két évig a szolnoki Szigligeti, 1988 óta pedig a Vigszínház tagja. Arckaraktere szélsőséges figurák megjelenítésére predesztinálja. Számos m. film-ben szerepelt. F.Sz. *Trephov* (Csehov: Sirály); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgája); *Gyuri pincér* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Hunyady Margit (Kisvarsány, 1854. febr. 21.–Bp., 1906. aug. 24.): színésznő. 1871-ben kezdte a pályát Szatmáron *Szathmáry* Károlynál. Vidéken szende és drámai szerepeket játszott, 1888-tól Kolozsváron, majd 1896-tól haláláig a Vigszínházban lépett fel szalonszerepekben. Játékát egyszerűség, természetesség és szenvedélyesség jellemezte. Szerepét mindig izléssel alakította. Férje *Szathmáry* Árpád volt. F.Sz. *Lecouvreur Adrienne* (Scribe–Legouvé); *Du Hamelné* (Belot: A 47. cikk); *Aigrevilléné* (Feydeau: A nőszabó); *Juana* (Echegaray: Örült vagy szent). F.M. *Régi világ* (1902).

M.A. 1872: Károlyi; 1873: Sztupa Andor; 1874: Némethyné Eötvös Borcsa; 1875: Miklósy Gyula; 1876: Lászy Vilmos; 1877: Mosonyi Károly; 1878: Kolozsvár; 1879: Bényei István, Arad; 1880: Mándoky Béla; 1881–83: Mosonyi Károly; 1883–85: Nagy Vince; 1885: Feleky, Geröffy Andor; 1886–88: Krecsányi Ignác.

Hunyady Sándor (Kolozsvár, 1892. aug. 15.–Bp., 1942. okt. 12.): író. *Hunyady Margit* színésznő és *Bródy Sándor* fia. Újságíróként kezdte pályáját. 1929-től 1941-ig a Vígyszínház „házi szerzője” volt. Stílusát könnyedség, hiteles lélekábrázolás jellemzi. A polgári világ éles, kritikus szemű ábrázolója novelláiban és drámáiban egyaránt. Több novellájából készítettek filmet. Drámái: *Júliusi éjszaka* (1929); *Feketeszárú cseresznye* (1930); *Pusztai szél* (1931); *Erdélyi kastély* (1932); *A három sárkány* (1935); *Lovagias ügy* (1935); *Bors István* (1938); *Havasi napsütés* (1939); *Kártyázó asszonyok* (1939); *Nyári zápor* (1941). – Ir. Vécsei I.: H. S. (1973).

Hupkó István (Szabadka, 1944. febr. 26.–): díszlettervező. Okleveles műépítésként került 1967-ben a Szabadkai Népszínházba, ahol előbb műszaki vezető volt, ma ugyanitt díszlettervezőként dolgozik. F.T. Szigligeti E.: *Liliomfi*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*; Szuhovo–Kobilin: *Tarelkin halála*; Genet: *Cselédek*; Pinter: *A gondnok*; Sh.: *Titus Andronicus*; Büchner: *Woyzeck*; Jarry: *Übű király*.

Húros Annamária (Nagykanizsa, 1948. jan. 22.–): díszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán belsőépítésként diplomázott 1977-ben. Előbb tervezőirodában dolgozott, majd 1979-ben ösztöndíjjal a leningrádi Nagy Drámai Színházban színpadi tervezést tanult. 1979–1980 között a szolnoki, 1981-től a pécsi társ.-nak tervezett. Konstruktív színpadépítő és öltöztető. F.T. Beckett: *A játszma vége*; Mozart: *A varázsfuvola*; Schwartz: *Godspell*.

HUSZÁR KÁROLY

Huszár Károly; *Hochstein* (Bp., 1884. szept. 3.–Tokió, 1940. ?): színész. Biztosítási tisztviselő volt, majd elvégezte az Országos Színészegyesület színiiskoláját. 1905-ben lépett először színpadra a Városligeti Színkörben, 1906-ban tagja a Thália Társaságnak, majd a Népszínházban és a Magyar Színházban játszott. 1910-től a Modern Színpad Nagy Endre Kabaréjának tagja, itt vette fel a *Pufi* becenevet, amelyet haláláig viselt. 1919-ben Berlinben, 1923-tól 1928-ig az USA-ban Charles

Puffy néven némafilmekben kapott feladatokat. A harmincas években ismét itthon játszott filmekben, kabarékban. 1940-ben ismét az USA-ba indult. Egyes források szerint útközben, Tokióban hunyt el. A jovialis, mérges, hirtelenharagú, kövér emberek sok változatával szórakoztatta közönségét. Rádió-előadásai könyvalakban is megjelentek, *Egy kövér ember meséi* c. (1935). F.Sz. *Gladiátorfőnök* (Shaw: Androkész és az oroszlan); *Bigredon* (Bernard: A kis kávéház); *A kenyér* (Maeterlinck: A kék madár); *Hájas Muki* (Csepregy F.: A piros bugyelláris).

Huszár Klára (Bp., 1919. máj. 29.–): rendező, zenei szakíró, műfordító. A Zak-n 1942-ben ének-zene tanári, 1956-ban operarendezői diplomát szerzett. 1947-től 1951-ig a Magyar Rádió munkatársa, az ifjúsági osztály vezetője. 1956-ban az Operaházhoz szerződött segédrendezőként. 1971-től 1981-ig rend. Vendégszerepelt Pécsen, az NDK-ban, Bécsben. Hagyományos, modern és ritkán játszott, elfeledett műveket egyaránt színpadra állított. Hiánypótló szakkönyvet írt az operarendezés elvi, történeti, gyakorlati kérdéseiről kiemelkedő rend.-i életművek elemzésével. Erkel Ferenc-díjas (1973), érdemes művész (1977). F.R. Gluck: *Iphigenia a tauruszok földjén*; Pergolesi: *Az úrhatnám szolgáló*; Menotti: *A telefon*; Haydn: *Aki hűtlen, pörül jár*; Cimarosa: *Tükös házasság*; Rossini: *A török Itáliában*; Mozart: *Thamos, Egyiptom királya*. Könyvei: *Operarendezés* (1970); *Krisztinavárosi madrigál*.

Huszár László (Bp., 1938. jún. 9.–): színész. 1962-ben a SzAk elvégzése után az egri Gárdonyi Géza Színházhoz, 1966-ban Debrecenbe, két év múlva Szolnokra, 1975-ben Pécsre szerződött. 1978-tól a Radnóti Színpad, 1982-től a Vígyszínház, 1986-tól a Thália majd Arizona Színház tagja. F.Sz. *Don Carlos* (Schiller); *Trigorin* (Csehov: Sirály); *Kreon* (Szophoklész: Antigóné); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Bóni, Feri bácsi* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő).

Huszár Sándor (Kolozsvár, 1929. ápr. 15.–): író, szerkesztő, színházigazgató. 1959–1964 között a kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatója volt. Tehetséges, élvonalbeli művészekkel – *Vadász Zoltán*, *Balogh Éva*, *Taub János*, *Harag György*, *Péterffy Gyula*, később *Kovács Gyula* – ígéretes művészi tervet dolgozott ki, amelynek megvalósításával a színház visszanyerte vezető szerepét az erdélyi magyar társulatok körében. 1988 óta Mo.-on él. Drámái: *A házasságok a földön kötetnek* (1962); *A mennybemenetel elmarad* (1981).

Huszár Vilmos (Bp., 1884. jan. 5.–Hierden, 1960. szept. 8.): festő, színházi tervező. Hollandiában a „de Stijl” csoport tagja volt, a 20-as évektől dadaista előadásokat, bábjátékokat készített. Illeszkedve a konstruktívizmus színházi törekvéseihez, mechanikus színpadi előadások szükségességét hirdette, amelyekben geometrikus kompozíciókban gépszerű marionettek mozognak. – Ir. Passuth K.: Magyar művészek az európai avantgárdban (1974).

Huszká Jenő (Szeged, 1875. ápr. 24.–Bp., 1960. febr. 2.): zeneszerző, operettkomponista. A Zak-n *Hubay Jenő* és *Koessler János* növendékeként folytatta tanulmányait. 1896-ban jogi doktorátust szerzett, majd Párizsban rövid ideig hegedűsként dolgozott. Első színpadi művét, egy énekes bohózatot *Tilos a bemenet* c. 1899-ben mutatták be. Egyike volt a legkorábbi, leghosszabban működő sikeres zenés színpadi szerzőknek. Első nagy sikerű operettje a *Bob herceg*, amelyet 1902-ben mutatott be a Népszínház, a m. operett dicsőséges korszakának és nemzetközi diadalútjának kezdetét is jelentette.

1903. nov.-ben *Aranyvirág* c. operettjével nyitották meg a Király Színházat. Tizennégy operett mellett számos dalt komponált. 1930-ban a Zeneszerzők Világszövetségének bp.-i ülésén őt választották a szervezet alelnökévé. F.M. *Gül Baba* (1905); *Tündérszerelm* (1907); *Lili bárónő* (1919); *Mária főhadnagy* (1942); „*Szabadság, szerelem*” (1955).

Huszonötödik Színház: 1970. okt. 14-én nyílt meg a Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Művészegyüttesének Rottenbiller u. 20. sz. alatti székházában. Innen egy év múlva költöztek végleges játszóhelyükre, a Magyar Újságírók Szövetsége székházába. A Gyurkó László által alapított társ. eszménye a társadalmi-közéleti ihletettségu világnézeti színház a kortárs m. dráma középpontba állításával. Céljuk rendezőcentrikus ensemble-játékkal olyan népszínházat teremteni, amely mondanivalóját a formai és tartalmi kísérleteket programszerűen vállalva valósítja meg (népszínházi kultúrák ősi elemei, Brecht, Mejerhold, Besson, Mnouchkine, Ljubimov, Jancsó M. stb. hatása). Ennek jegyében járták az országot változatos repertoárjukkal, amelynek egyenrangú tagja az irodalmi és dalest, valamint a rendhagyó irodalomóra is. A hetvenes években Mo.-on egyedülállóan friss, a világszínházi reformtörekvésekre figyelő kísérletezőkedvük révén több produkciójukat meghívták különböző színházi fesztiválokra (1972: Helsinki, BITEF-Belgrád, 1973: Bordeaux, 1975: Wrocław, ismét Belgrád, 1976: Olaszország, Lengyelország). Az utánpótlás nevelésére 1970. szept.-től színészképző stúdiót, színházbarát köröket szerveztek. 1978. jan. 1-jén az Állami Déryné Színház és a ~összevonásával megalakult a Népszínház. A ~ fontosabb előadásai: Németh L.: *Gyász*; Jancsó M.: *Fényes szelek*; *Tou O igaztalan halála*; Gyurkó L.: *Szerelmem, Elektra*; Jancsó M.: *Vörös Zsoltár*; Gyurkó L.: *Kömíves Kelemenné balladája*; *M-A-D-A-C-H*.

Husztai Péter (Bp., 1944. máj. 4.–): színész, rendező, főiskolai tanár. A SzAk elvégzése után, 1966-ban a Madách Színházhoz szerződött. 1989-től a Madách Kamara műv.-i vez.-je. 1974-től a SzAk tanára, 1988 óta dékánja. Alakításában magasfokú mesterségbeli tudás és elmélyült elemző munka párosul vonzó, lendületes előadásmóddal. Az utóbbi években rendezéssel is foglalkozik. Kossuth-díjas (1978), Jászai Mari-díjas (1972), érdemes művész (1983). F.Sz. *Peer Gynt* (Ibsen); *Jago* (Sh.: *Othello*); *Szervét Mihály* (Sütő A.: *Csillag a máglyán*); *Hamlet* (Sh.); *Higgins* (Shaw: *Pygmalion*); *Lucifer* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Aaron Levinszky*

(Topor: *A bolond*); *Ken Harrison* (Clark: *Mégis, kinek az élete?*); *Az ördög* (Molnár F.); *Sigmund* (Miller: *Az érseki palota mennyezete*); *Lear király* (Sh.). F.R. Kilty: *A kedves hazug*; Patrick: *Teaház az augusztusi Holdhoz*; Higgins: *Maude és Harold*; Zemlényi Z.–Mészöly G.: *Hoppárézimi!*. Könyve: *Királyok az alagútban* (1985). – Ir. Illés E.: *Te, ifjúság!* (1979)..

HUSZTAI PÉTER – *Hamlet* (Sh.)

húzás: a színpadi szöveg rövidítése. A dramaturg és a rend. a színjátékszöveg színre állításának előkészítésekor ~-okat állapíthat meg a terjedelem csökkentése, a dramaturgiai hibák kiküszöbölése, az előadás tempójának fokozása, feszültségkeltés céljából. A korábbi színpadi változatokból hiányzó szerzői szöveg visszaállítása a *visszahúzás*.

Hüvösvölgyi Ildikó (Bp., 1953. jún. 9.–): színésznő. 1975-ben, a SzAk elvégzése után egy évre a veszprémi Petőfi, 1976-ban a Madách Színházhoz szerződött, amelynek azóta is tagja. Pályáját naivszerepekkel kezdte, később képzett hangjával, muzikálisával a zenés műfaj valamennyi ágában kiváló alakításokat nyújtott. Számos m. filmben szerepelt. F.Sz. *Boja* (Gyurkovics T.: *Fészekalja*); *Papagéna* (Mozart: *A varázsfuvola*); *Mogyoróssy* (Kálmán I.: *Tatárjárás*); *Mind-levery* (Eliot–Lloyd Webber: *Macskák*).

REHÁKNÉ MOÓR ANNA. *Donát János olajfestménye.*

BALOG ISTVÁN. *Ismeretlen festő olajfestménye.*

SZENTPÉTERY ZSIGMOND. *Szatmáry Papp Károly akvarellje.*

TELEPY GYÖRGY. *Telepy Károly olajfestménye.*

ID. LENDVAYNÉ HIVATAL ANIKÓ. *Ismeretlen festő olajfestménye.*

ID. LENDVAY MÁRTON. *Barabás Miklós színezett litográfiája.*

LÁSZLÓ JÓZSEF. *Kassai Vidor olajfestménye.*

SZERDAHELYI KÁLMÁN. *Orlai Petrich Soma olajfestménye.*

LABORFALVI RÓZA mint Bornemisza Anna Jósika M.: A két Barcsai c. darabjában. Színezett rézmetszet.

FARKAS JÓZSEF. Színezett acélmetszet.

FÁNCSY LAJOS mint Don José de Santarem
Dumanoir–Denner: Don Caesar de Bazan c.
darabjában. Barabás Miklós színezett kőrajza.

EVVA LAJOS. *Ismeretlen festő olajfestménye.*

RAKODCZAY PÁL. *Ismeretlen festő olajfestménye.*

ÓDRY ÁRPÁD *Shakespeare-szerepben.*
Karlowszky Bertalan olajfestménye.

JÓH DÁNIEL. *Feiks Jenő olajfestménye.*

BAJOR GIZI *Szép Ernő* Azra c. darabjában.

GOMBASZÖGI FRIDA. *Glatzer Gyula* olajfestménye.

BÁNFFY MIKLÓS tervei saját művéhez, *A nagyúr c. drámához*, 1942.

JASCHIK ÁLMOS tervei. Hsiung: *Gyémánpatak-kisasszony*, 1936.

JÁNOSKÚTI MÁRTA tervei. Dorst: Merlin, 1984.

KEMENES FANNY terve. Offenbach: Pitzelberger úr szalonja, 1885.

KÉMENDY JENŐ terve. Zuboly. Sh.: Szentivánéji álom, 1896.

KESERŰ ILONA terve. Jonson: Bertalan-napi vásár, 1975.

KOÓS IVÁN bábtervei. Y háború, 1972.

LÁNG RUDOLF terve. Sh.: Macbeth, 1959.

MÁRK TIVADAR terve. Mása. Csehov: Három nővér, 1947.

MÁRKUS LÁSZLÓ terve. Puccini: Turandot, 1958.

MIALKOVSKY ERZSÉBET terve. Christian. Rostand: Cyrano de Bergerac, 1985.

NAGYAJTAI TERÉZ tervei. Sh.: Hamlet, 1952.

SCHÄFFER JUDIT tervei. Euripidész: *Trójai nők*, 1986.

SZAKÁCS GYÖRGYI tervei. Wedekind: *Lulu*, 1983.

SZEKULESZ JUDIT tervei. Mozart: *A szevillai borbély*, 1986.

VAGÓ NELLY tervei. Büchner: *Danton halála*, 1978.

WIEBER MARIANN tervei. Frisch: *Don Juan avagy a geometria szerelme*, 1973.

Operaelőadás Eszterházán, 1775. Ismeretlen festő.

SPANNRAFT ÁGOSTON terve. Wagner: A bolygó hollandi, 1888.

MÁLNAI BÉLA terve.
Hauptmann:
A takácsok, 1919.

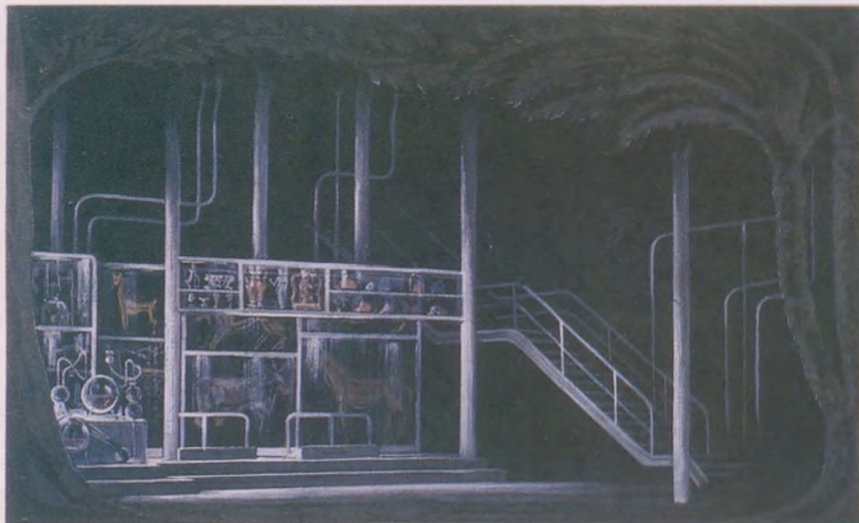

GARA ZOLTÁN terve.
Shaw: Szent Johanna,
1936.

VÖRÖS PÁL. háttérvázlata.

OLÁH GUSZTÁV terve.
*Madách I.: Az ember
 tragédiája*, 1955.

FÜLÖP ZOLTÁN terve.
Szabó F.: Ludas Matyi,
 1960.

UPOR TIBOR terve. *Vörösmarty M.: Csongor és Tünde*, 1932.

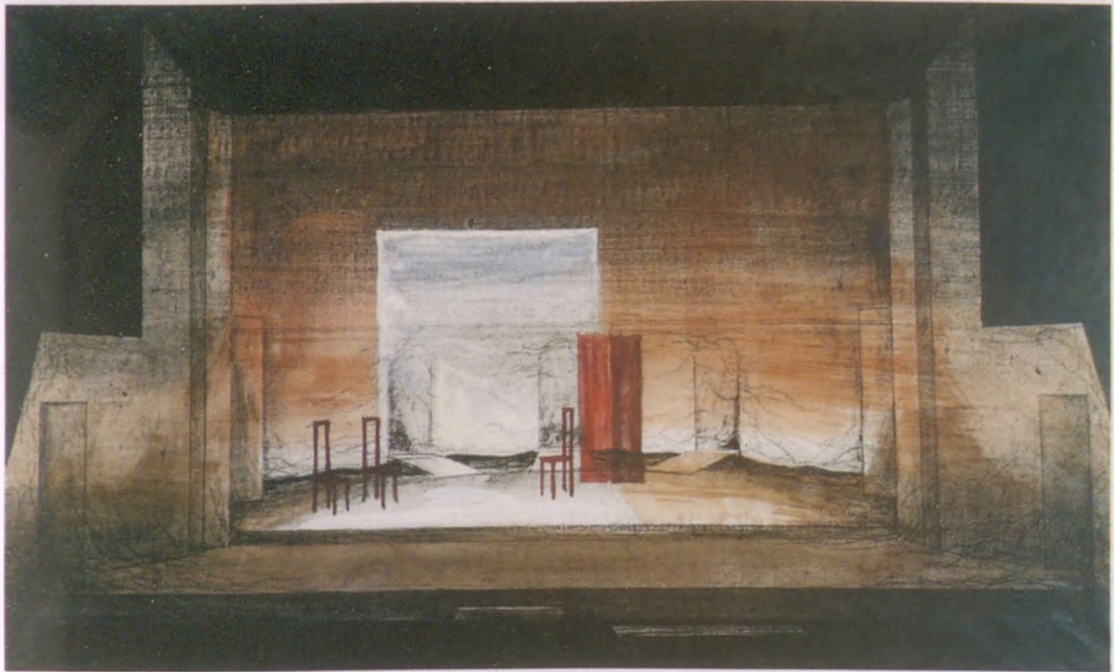
VOGEL ERIC terve. Márkus A.: A csúnya lány, 1930.

ANTAL CSABA terve. Csehov: Platonov, 1990.

BACHMANN GÁBOR terve.
Hrabal: Bambini di Praga,
1981.

BAKÓ JÓZSEF *terve. Sütő András: Advent
a Hargitán, 1986.*

CSÁNYI ÁRPAD *terve. Sh.: Téli rege, 1978.*

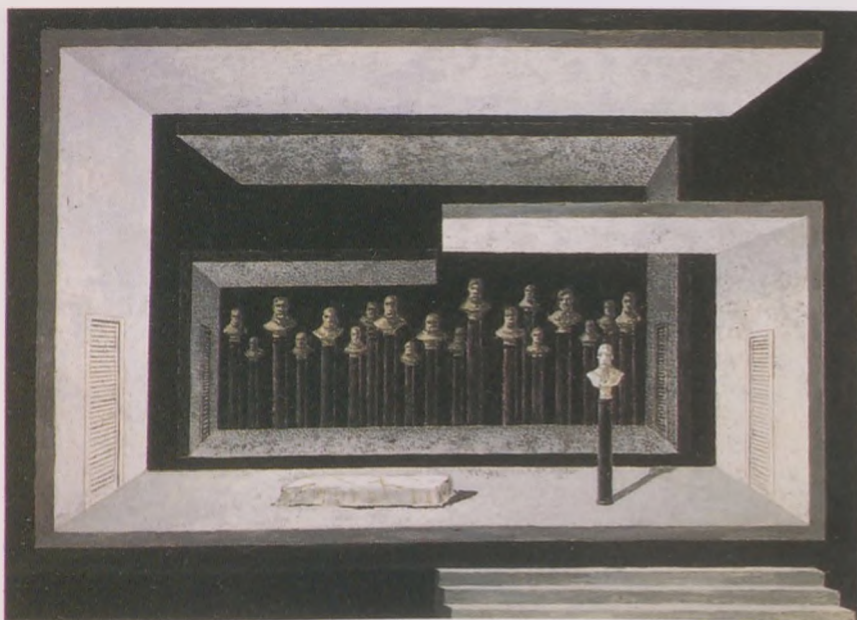

DRÉGELY LÁSZLÓ terve. Krúdy Gy.–Kapás D.: *Rezeda Kálmán szép élete*, 1976.

FABRI ZOLTÁN terve. Goldoni: *Nyarálni mindenáron*, 1975.

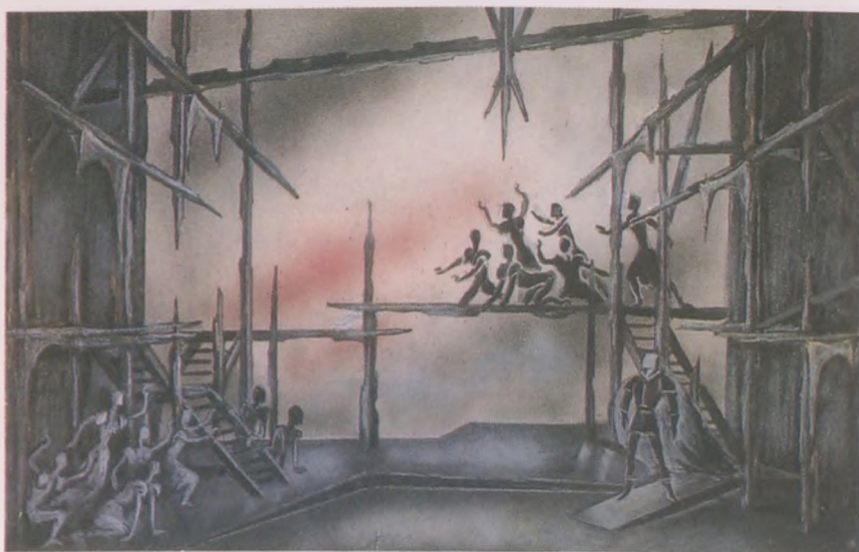
FEHÉR MIKLÓS
fantáziaterve. O'Neill:
Amerikai Elektra, 1983.

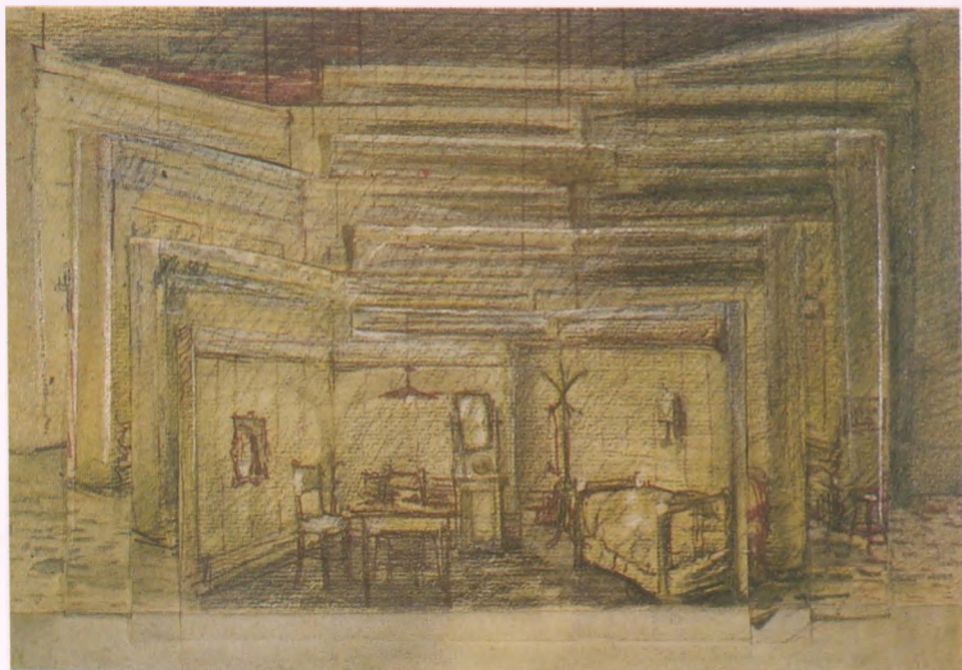

FORRAY GÁBOR *terve.*
Auber: Fra Diavolo,
1959.

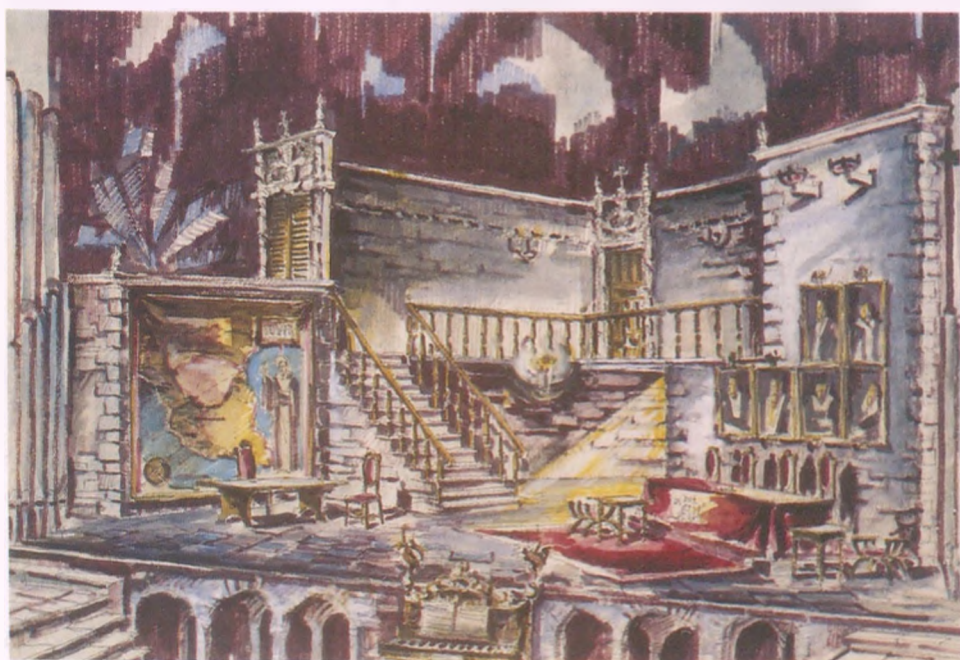

MAKAI PÉTER *terve.*
Verdi: Macbeth, 1976.

PAUER GYULA terve. Osztrovszkij: Jövedelmező állás, 1980.

RAJKAI GYÖRGY terve. Hochwalder: A szent kísérlet, 1982.

SZÉKELY LÁSZLÓ terve. Sh.: *Atheni Timon*, 1976.

VARGA MATYÁS terve. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*, 1946.

I

idény:→évad

Ifjúsági Színház (1913–1914): a Magyar Tanítók Otthonában, a Kinizsi u. 16. sz. alatt Bp.-en kezdte meg működését 1913. okt. 13-án. A főváros a színházi vállalkozást, amely azonban rövid életű volt, 24.000 koronával támogatta. A színház egy évad elteltével bezárta kapuját.

Ifjúsági Színház: a magánszínházak államosításakor, 1949 szept.-ében hozták létre a moszkvai Komszomol Színház példájára az egykori Rádus moziban, a Nagymező utca 22–24.-ben, amely előtte a Vígyszínház ideiglenes játszóhelye volt. Ig.-jává *Szendró* Ferencet nevezték ki. Feladata a serdülőkorú fiatalok „kommunista erkölcsre, szocialista humanizmusra” nevelése. Műsorán elsősorban romantikus, történelmi színművek, a szovjet drámairodalom darabjai és népszerű regények dramatizálásai szerepeltek. 1952-ben a Paulay Ede utca 35. sz. alatt – amely az államosítás előtt a Művész Színház otthona volt – működő, szintén 1949-ben létrehozott és a 14 év alatti gyermekeknek szánt Úttörő Színházat az Ifjúsági Színház Kamaraszínháza néven hozzátársították. 1954-ben az ~ felvette a Petőfi Színház, kamaraszínháza pedig társszínházaként a Jókai Színház nevet. 1956-ban a két színház művészi profilja megváltozott: megszűnt ifjúsági jellegük, és szervezeti összetartozásuk is véget ért. 1960-ban ezt a formációt is felszámolták. Jókai Színház néven egy új drámai színházat hoztak létre, amely a Petőfi Színház jogutódja lett, míg a Petőfi Színház az első és sokáig az egyetlen musicalszínház feladatait látta el. Az Ifjúsági Színház jellegadó darabjai: Gorbátov: *Az apák ifjúsága*; Makarenko: *Az új ember kovácsolása*; Osztrovszkij: *Az acélt megedzük*; Visnyevszkij: *Optimista tragédia*; Gárdonyi G.: *Az egri csillagok*; Móricz Zs.: *Légy jó mindhalálig*; Molnár F.: *A Pál utcai fiúk*, *Olympia*; Heltai J.: *Szépek szépe*; Rostand: *A sasfiók*; Bródy S.: *A tanítónő*; Illés E.–Vas I.: *Trisztán*; Bíró L.: *Sárga liliom*; Doboz I.: *Szélvihar*.

Igló színészete: az állandó színház megnyitásáig a Bányaász Szálloda nagytermében volt az alkalmilag használt játszóhely. 1851-ben *Köszegi* Endre, 1891-ben *Rakodczay Pál*, 1893-ban *Simándy* Zsigmond társ.-a, 1898-ban *Kiss Pál*, a szepesi színikerület ig.-ja játszott itt társ.-ával. A színház alapkövét 1897. nov.-ben rakták le, és 1902. okt. 25-én nyitották meg. Tervezője *Gerstner* Kálmán, első ig.-ja 1905-ig *Halmay* Imre volt. Az észak-magyarországi színikerület ig.-ja és társ.-aik sorra követték egymást: 1906-ban dr. *Farkas* Ferenc, 1907-

től 1911-ig *Szabados* László, 1912-ben *Márffy* Károly, 1913-tól 1917-ig *Kövessey* Albert társ.-a játszott a városban, 1918-tól *Heltai* Hugó volt az ig. A szecessziós stílusú épület ma a szlovák színjátszás központja.

Iglódi István (Magyarbóly, 1944. ápr. 29.–): színész, rendező. 1966-ban a SzAk-n színész, 1968-ban rendeződiplomát kapott. 1966–1973 között a Nemzeti Színház tagja, 1982-ig a 25. Színház színész-rend.-je, majd 1990-ig a József Attila Színház főrend.-je, jelenleg a Nemzeti Színház tagja. 1981 óta a SzAk tanára. Pontos értelmezés, belső izzású szenvedély jellemzi színészi és rend.-i munkáját. Több filmben nyújtott sikeres alakítást. Jászai Mari-díjas (1970, 1976), érdemes művész (1986). F.Sz. *Aljosa* (Dosztojevszkij–Kapás D.–Müller P.: A Karamazov testvérek); *Sganarelle* (Molière: Don Juan); *Peacock* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Miskin*

IGLÓDI ISTVÁN – *Angelo* (Sh.: *Szeget szeggel*)

(Dosztojevszkij–Tovsztonogov: A félkegyelmű); *Timon* (Sh.: Athéni Timon); *Jézus* (Balogh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió). F.R. Zorin: *Varsói melódia*; Ajtmatov: *A versenylő halála*; Sh.: *Vizkereszt*; Brecht: *Kurázi mama, Mahagonny*; Dosztojevszkij–Tovsztonogov: *A félkegyelmű*.

Ignotus; Veigelsberg Hugo (Pest, 1869. nov. 12.–Bp., 1949. aug. 3.): író, szerkesztő, kritikus. Bp.-en a jogi egyetemet végezte el. 1891-ben *A Hét*, 1902-ben a *Magyar Hírlap* c. újság főmunkatársa lett. 1907-től a *Nyugat* szerk.-je volt. Számos színházkritikát írt. 1911-ben ki nevezték a Nemzeti Színház drámaíró bizottságának tagjává. 1919-ben külföldre távozott. 1923-ban *Róbert* Jenő bécsi és berlini színházának, 1924-ben a bécsi Neue Wiener Bühnenek dramaturgia lett. Később hazatért. 1937-ben a polgári radikális *Magyar Hírlap* munkatársa volt. 1938-ban ismét emigrálni kényszerült. New York-ban telepedett le. 1948-ban halálos betegen tért haza. Könyve: *Színházi dolgok* (1912).

Igó Éva (Bp., 1956. máj. 4.–): színésznő. 1980-ban, a SzAk elvégzése után a Miskolci Nemzeti, 1984-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1987 óta a Vigszínház társ.-ának tagja. Érzékeny, kitűnő stílusérzékű művésznő. Mesterségbeli tudásával, hibátlan muzikalitásával egyre szélesebbre ágítja szerepkörét a tragikumtól a groteszk komédiáig. Jászai Mari-díjas (1983). F.Sz. *Tóth Mancsi* (Szép E.: Lila ákác); *Lulu* (Wedekind); *Cordélia*, *Bolond* (Sh.: Lear király); *Színésznő* (Kornis M.: Körnagyar); *Ania* (Bernstein: West Side Story).

IGÓ ÉVA – Margarita
(Bulgakov: Mester és Margarita)

Ihász Aladár (Kiskunfélegyháza, 1886–Nagyvárad, 1960): színész, rendező, drámaíró. 1907-ben végzett a SzAk-n. 1908–16-ban a Kolozsvári Nemzeti Színház, majd a Magyar és a Művész Színház, 1924–1936 között ismét a kolozsvári színház, 1936–40-ben a Szegedi Nemzeti, 1940-től 1947-ig a Fővárosi Operett, 1947–1960 között a Nagyvárad Állami Színház tagja volt. A század elején a *Janovics*-féle kolozsvári filmgyár egyik vezető színésze. Rend.-ként sok ötlettel, kitűnő játékmesteri adottságokkal állította színpadra a középfajú drámákat és operetteket. Számos előadást rendezett a Szegedi Szabadtéri Játékokon is. Gyerekszindarabot is írt *Arva kislány karácsonya* címmel, amelyet a kolozsvári társ. 1929-ben mutatott be. 1957-ben a Román Népköztársaság érdemes művésze c. tüntették ki (lánya,

Ihász Klári szintén színésznő volt, 1945-től a nagyváradai társ. tagja). F.Sz. *Miska* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Zsiga* (Szigligeti E.: Cigány); *Arnolphe* (Molière: A nők iskolája); *Trahanache* (Caragiale: Az elveszett levél); *Öreg Nagy* (Bródy S.: A tanítónő); *Lichtenberg* (Dendrino: Szálljon a dal); *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Ihász Lajos (Félegyháza, 1893. jan. 7.–?, 1946. febr. 20.): színész. 1912-ben lépett színpadra mint a SzAk növendéke, de 1915-ben az Országos Színészegyesület diplomáját kapta meg. 1915–1917 között Szegeden játszott, majd 1918-ban a Medgyaszay Színház tagja lett. 1921–23-ban játszott az Andrássy úti Színházban, 1926–30-ban, illetve 1932–34-ben a Magyar Színházban, 1924-ben a Papagáj Kabarében, 1924–25-ben a Blaha Lujza és a Király Színházban, 1936–37-ben a Kamara Színházban, 1939–40-ben a Duna parti Színpadon, valamint 1941–42-ben a Madách Színházban. Operettekben volt sikeres. A némafilmek idején filmszínész is volt. F.Sz. *Kemény hadnagy* (Vincze Zs.: Limonádé ezredes); *René* (Hervé: Lili); *Gida* (Szirmai A.: Mágna Miska).

Ille Ferenc (Kisháza, 1929. júl. 3.–): színész. 1952-ben végzett a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben, és a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. Karakter szerepeket játszik, hitelesen elevenít meg népi figurákat, egyszerű embereket. F.Sz. *Jakab Balázs* (Kiss L.–Kovács D.: Vihar a havason); *Gyuri* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Krupp* (Saroyan: Így múlik el az életünk); *Voltimand* (Sh.: Hamlet).

Illés Gabriella (Salgótarján, 1960. dec. 12.–): énekesnő (szoprán). Énekművészi diplomáját 1984-ben szerezte a SzAk-n. Ezt követően a győri Kisfaludy Színház magánénekesse lett. Repertoárján a klasszikus operett, valamint a lírai szoprán operaszerepek egyaránt megtalálhatók. F.Sz. *Violetta* (Verdi: Traviata); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán).

Illés Ilona (Pécs, 1958. júl. 15.–): bábszínésznő. 1982-ben végezte el a Bábstúdiót Pécsen. Azóta a Bóbita Bábszínház színésze. Főleg naiva szerepeket játszik. F.Sz. *Ágacska* (Csukás I.); *Masnál lány* (Bánky G.: Irány a sárkány); *Budur* (Devecseri G.–Bánd A.: Aladdin csodálampája).

Illés István (Bp., 1944. febr. 24.–): rendező. 1968-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar magyar-történelem, 1972-ben a SzAk színházrend. szakán szerzett diplomát. Pályáját a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte, ahol 1974-től 1979-ig főrend. volt. 1979-től a kecskeméti Katona József Színház, 1982-től a győri Kisfaludy Színház rend.-je, majd 1984-től főrend.-je. 1992-ben Kecskeméten ig.-vá nevezték ki. A színészközpon-tú, „megelő” színjátszás híve. Több mai m. dráma ősbemutatója fűződik nevéhez. Jászai Mari-díjas (1987). F.R. Görgy G.: *Handabasa*; Petőfi S.–Simon I.–Rónai P.: *A helység kalapácsa*; Szakonyi K.: *Hongkongi paróka*; Kertész Á.: *Névnep*; Gyurkovics T.: *Magyar menyasszony*; Csehov: *Sirály*; Pinter: *A gondnok*.

Illés Mária (Bp., 1950. júl. 20.–): színésznő. Pályáját 1966-ban az Állami Déryné Színházban kezdte, később a Népszínház, ill. megalakulásától a Budapesti Kamaraszínház társ.-ának tagja. F.Sz. *Amazontermészettű Márta*, *Szemérmes Erzsók* (Petőfi S.: A helység kalapácsa); *Bözsí* (Kertész Á.: Névnep).

Illyés Gyula (Felsőrácegrespuszta, 1902. nov. 2.–Bp., 1983. ápr. 15.): író, költő drámaíró, műfordító. Középiskolai tanulmányai után 1922–1926 között Bécsben, Berlinben, Párizsban élt, majd hazatérve a biztosítási és bankszakmában helyezkedett el. Írásait 1927-től közölte

a *Nyugat*, a *Korunk* és a *Társadalmi Szemle*. A népi írók mozgalmának egyik vezéralakja lett. 1937-től 1941-ig Babits Mihály mellett a *Nyugat* társszerkesztője volt, majd 1944-ig Magyar Csillag névvel vitte a lapot tovább. Első darabja, *A tűzoka c.*, 1944-ben jelent meg, de bemutatósára már nem került sor. 1952-től folyamatosan vált drámaírói működése. Molière-vígjátékokat és García Lorca-műveket fordított. F.M. *A lélek bűvője* (1948); *Az ozorai példa, Fáklyaláng* (1952); *Tűvétezők* (1953); *Dózsa György* (1956); *Bolhabál* (1965); *A kegyenc* (1968); *Tiszták* (1969); *Malom a Sédén* (1970); *Bölcsek a fán* (1971); *Bál a pusztán, Különc, Testvérek* (1972); *Az ünnepelt* (1973); *Dupla vagy semmi* (1974); *Orfeusz a felvilágban* (1975); *Dániel az övéi közt* (1976); *Csak az igazat!* (1977); *Homokzsák* (1979); *Sorsválasztók* (1981).

ILLYÉS KINGA

Illyés Kinga (Bereck, 1940. dec. 10.–): előadóművész, színésznő, színésszpedagógus. 1961-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a város együtteséhez szerződött. Lírai hősnők hagyományoktól eltérő, szokatlan meglepetésével tűnt fel. Visszafogott érzelmeket, indulatokat sejtető halkságot ötvöz egybe hirtelen kitörésekkel, váratlan sokkhatásokkal. Szép dikciója, árnyalt és kifejező beszéde pályája kezdetétől sejtette, hogy a szavalás, a pódiumműfaj, az előadóművészet jelentős részt kér életművében. 1965-től egyre több irodalmi rendezvényen, szavalóesten lépett fel, a hetvenes évektől pedig önálló műsorokkal turnézott nemcsak az országban, hanem az USA-ban, Nyugat-Európa különböző országai-ban és Ausztráliában is. 1990-től csak főiskolai katedráját tartotta meg, és főként önálló fellépésekre vállalkozik. F.Sz. *Ruth* (Wolf: Mamlock professzor); *Anyuta* (Tolsztoj: A sötétség hatalma); *Sári* (Nagy I.: Özönvíz előtt); *Egérke* (Örkény I.: Macskajáték); *Böske* (Barta L.: Szerelem); *Lizanka* (Bulgakov: A divatszalon titka). Előadóestjei: Saint-Exupéry: *A kis herceg*; *Fagyöngy, Lírai oratórium* (Szilágyi D. verseiből); Fallaci: *A nő, aki virágot akart szakítani*.

Ilosfalvy Róbert (Hodmezővásárhely, 1927. jún. 18.–): énekes (tenor). A Zak-n 1946-tól 1949-ig Molnár Imre és dr. Jászó Györgyné növendéke. 1947–1955 között a Honvéd Művészegyüttes tagja. A háború utáni énekesnemzedék egyik legkiemelkedőbb egyénisége. 1954-ben a *Hunyadi László* (Erkel Ferenc) cím-szerképben debütált. 1954-től az Operaház magánene-

ILOSFALVY ROBERT – *Otello* (Verdi)

kese, ahol emlékezetes alakításokat nyújtott. Sokoldalúságára jellemző, hogy széles repertoárja a líraitól a spinto szerepkörön át a hőstenor szerepekig ívelt. 1966–1982 között a kölni opera tagja volt. Fellépett Európa legjelentősebb operaszínpadain, valamint San Franciscóban és a New York-i Carnegie Hallban. Számos hanglemezfelvétel szólólistája. Kossuth-díjas (1965) és Liszt Ferenc-díjas (1962). F.Sz. *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Alvaro* (Verdi: A végzet hatalma); *Manrico* (Verdi: A trubadúr); *Alfréd* (Verdi: Traviata); *Otello* (Verdi); *Don José* (Bizet: Carmen); *Stolzingeri Walter* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Des Grieux* (Puccini: Manon Lescaut); *Dick Johnson* (Puccini: A Nyugat lanya).

ILOSVAY KATALIN – *Angyalka* (Molière: Dandin György)

Ilosvay Katalin; *Jäger* (Arad, 1923. szept. 17.–): színésznő, versmondó. A SzAk-n 1940-ben szerzett diplomát. 1945-től a Nemzeti, 1949-től az Ifjúsági Színház szerződtette. 1952-től a Madách Színház társ.-ának

művésze. Jellemfestő tehetség, kulturált játéktípus, érzelmegazdag megformálás jellemzi alakításait. Kiváló szavaló. Érdemes művész (1975). F.Sz. *Liane* (Cocteau: Szent szörnnyetegek); *Erzsébet királyné* (Sh.: III. Richárd); *Breitmayerné* (Szomory D.: Incidens az Ingeborg-hangversenyen); *Juliane Tesman* (Ibsen: Hedda Gabler); *Kocsmá Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Colbertné* (Németh L.: Colbert).

Ilosvay Rózsi (Bp., 1901. okt. 2.–Bp., 1954. dec. 11.): színésznő. Csodagyerekként tűnt föl. Rákosi Szidi színiiskolájában tanult, onnan szerződött 1916-ban a Modern Színpad Kabaréhoz. 1918–1925 között az Andrássy úti és a Belvárosi Színház tagja volt. 1922-ben a Renaissance Színházban, 1926-ban a Vígyszínházban, majd az Új Színházban játszott. A nagy m. szanzonekesnők elődjének tekinthető. A naíva szerepkörben, különösen a pesti csibészszerepkörben voltak sikerei. F.Sz. *Liselotte* (Hatvany L.: Noé bárkája); *Terike* (Földes I.); *A leánytestvér* (Schönherr: Gyermektragédia); *René* (Szenes B.: A buta ember); *Tökmag* (Niccodemi); *Tóth Mancsi* (Szép E.: Lila ákác); *Milina Marco* (Lengyel M.: A waterlooi csata).

Imperial Kabaré; Boross-Békeffi Kabaré (1923): A két legnevesebb művész vállalkozása a Rákóczi út 90. sz. alatti Imperial Szállóban. 1923-ban mindössze három műsort játszottak, 1924-ben a társ. átköltözött a Nagymező utcába, s *Vidám Színpad* néven működtek tovább.

improvizáció: → rögtönzés

Imre István (Miskolc, 1954. ápr. 30.–): színész. A SzAk-n 1980-ban szerzett diplomát. Pályáját a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte, majd 1981-ben az Arany János Színházhoz szerződött. F.Sz. *Jud Templeton* (Slade: Jutalomjáték); *Robin Hood* (Werich-Voskovec); *Geges Fülöp* (Tamási A.: Hegyi patak).

Imre Sándor (Nagyvárad, 1891. dec. 26.–1944 körül): dramaturg, rendező, drámaíró és műfordító, színházi szakíró. Bp.-en érettségizett, jogi és esztétikai tanulmányokat folytatott. 1920-ban Bp.-en az Új Színházban rendezett. 1923-tól a kolozsvári Magyar Színház dramaturg-rend.-je. A korszerű színjátszás meghonosításában és fejlesztésében, a színházi formanyelv megújításában nagy szerepet játszott. A *Janovics Jenő-Kádár Imre-Imre* Sándor triász tagjai közül ő az, aki a legmerészebb avantgárd áramlatokat is asszimilálni próbálta. Az eredeti színpadi irodalom fejlődésében jelentős szerepet játszott. Számos cikkében és színírálatában – ezeket még 1923 előtt írta a Keleti Újságba – állást foglalt az elűzetliesedett színházzal szemben, az erdélyi színház sajátos hivatása, jellegzetes stílusának kialakítása mellett kardoskodott. Dramatizálta Tabéry Géza *Szarvasbika* c. regényét. Körtánc c. színpadra alkalmazta Schnitzler *Reigen* c. művét, lefordította Strindberg: *Kisértekek* és *Wedekind: Pandora szelencéje* c. drámáját. Kötete jelent meg *Dr. Janovics Jenő és a színház* c. (Kolozsvár, 1922), összeállította a *Dr. Janovics Jenő harmincéves színészi és huszonkét éves igazgatói jubileuma* c. emlékalbumot. *Színház* c. könyve (Nagyvárad, 1939) esztétikai tanulmányait és szabadegyetemi előadásait tartalmazza. Munkaszolgálatosként halt meg a második világháborúban. F.R. Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés*; Lenormand: *Névtelenek*; Ibsen: *Peer Gynt*; Goethe: *Faust*.

Imre Zoltán (Elek, 1943. nov. 8.–): táncos, koreográfus, balettigazgató. Az ÁBI-t 1961-ben végezte el, s a Szegedi Nemzeti Színház balettegy.-éhez szerződött. 1967-től a SzAk koreográfus szakára járt, majd 1969-től – miután megnyerte a Kölni Koreográfiai Verseny díját – Nyugat-Európában dolgozott. Már Szegeden koreografálni kezdett, bár Düsseldorfba 1968–70-ben, Stutt-

gartba 1970–71-ben, Kölnbe 1971–74-ben, Darmstadt-ba 1974–75-ben és a londoni Rambert Baletthez 1975–80-ban is táncosként szerződött, folytatta a koreográfusi munkát is. Londonban filmfőiskolát is végzett, 1986 óta ismét Mo.-on él, dolgozik a Budapesti Kamarabalettnél, majd az 1987-ben újjáalakuló *Szegedi Balett* műv.-i tanácsadója és állandó koreográfusa, 1990-től 1993-ig igaz. Erkel Ferenc-díjas (1991). F.Sz. *Zászlóvivő* (Jooss: A zöld asztal); *Pierrot* (Tetley: Pierrot Lunaire); *Jézus* (Bruce: Sötét angyal); *főszerep* (Bruce: Szárnyak). F.K. *Metamorfózis* (1966); *Vágy és áhitat* (1967); *Formák viadala* (1968); *Werther* (1974); *Asszonyismerem – asszonyors* (1987); *Stabat Mater* (1988); *Alvilági játékok* (1989).

Imrédy Géza (Versec, 1909. jan. 19.–Kolozsvár, 1987. jún. 2.): színész. *Hetényi Elemér* színiiskolájában tanult Nagyváradon 1927–1929 között, majd Szatmáron, Marosvásárhelyen és Aradon játszott. 1941–1944 között a bp.-i Erzsébetvárosi Színház tagja volt. 1945-ben vizsgát tett Szatmárra. 1947-ben átszerződött Kolozsvárra, ahol 1975-ig, nyugdíjazásáig a társ. egyik vezető színésze volt. 1949–1952 között tanár a Magyar Művészeti Intézetben, ahol drámai gyakorlatot tanított. A szakmát tökéletesen ismerő, ötletes játékmesterként pályafutása során több mint száz előadást rendezett. Számos színpadi művet fordított és több dalszöveget is írt. Pályája elején főként operettekben szerepelt, később jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Adam, Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Jegor Bulicsov* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *János pápa* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *von Walter* (Schiller: Ármány és szerelem); *Boltingbroke* (Scribe: Egy pohár víz); *Almaviva* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Narrátor* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Ill* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása).

Ináncsi Pap Gábor: → Pap Gábor, ináncsi

Incze Henrik, dr. (Nagyvárad, 1871. ápr. 27.–Bp., 1913. okt. 30.): író, szerkesztő. Bölcsészeti tanulmányait külföldön végezte. 1897-ben *Dutói Mór* ajánlására ki-nevezték a Vígyszínház színiiskolájának tanárává. Tanított az Országos Színészegyesület színiiskolájában is. Zenei és színházi munkatársa volt a *Pallas Lexikonnak*. Színikritikái és kultúráért harcoló cikkei 1901–04-ben a Magyarországi, 1904–07-ben az Egyetértés c. lapokban jelentek meg. 1901-től haláláig szerkesztette és kiadta a *Magyar Színészeti*, később *Művészeti Almanachot*. Könyve: *Operai kalauz* (1897). Dramája: *Az új földesúr* (1902). Fordította: Strindberg: *Hitelezők* (1898).

Incze Ildikó (Makkfalva, 1959. dec. 3.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet elvégzése után 1982-ben a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban kezdte pályáját. 1985-ben Mo.-ra települt át, és a Népszínház tagja lett, ahonnan egy év múlva a József Attila Színházhoz szerződött. F.Sz. *Tóth Mancsi* (Szép E.: Lila ákác); *Karácsony Nagy Zsuzsanna* (Fejes E.–Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Sára* (Gáspár M.: A császár messze van).

Incze József (Szeged, 1959. márc. 16.–): színész. A SzAk elvégzése után 1981-ben a Thália, ill. az Arizona Színház társ.-ának tagja lett. Karakterszínész, bőhem figurák, jóképű szélhámosok megszemélyesítője. F.Sz. *Rozsnyai Papi* (Fedor A.–Szilágyi Gy.–Rátonyi R.: Miss Arizona); *Kakuk Marci* (Tersánszky J. J.).

Incze Sándor (Kolozsvár, 1889. aug. 10.–New York, 1966. jan. 24.): újságíró, szerkesztő. Szülővárosában *Harsányi Zsolt* tal 1908-ban megindította a *Színházi Újság* c. lapot. 1910-ben Bp.-re költözött, s a *Színházi Hét*, illusztrált színházi és művészeti hetilap tulajdonosa és szerk.-je lett. 1912-től 1938-ig a *Színházi Élet* szerk.-je

volt. 1938-ban emigrált az USA-ba, ahol *Stage*, majd *Theater Arts* néven indított lapot, de vállalkozása nem sikerült. Ezt követően szindarabok és színészek közvetítésével foglalkozott. A m. emigráció tevékeny és lelkes szervezője volt. ~ nagy példányszámban kiadott, tekintélyes és mértékadó színházi hetilapjával a hazai színházi élet irányadó személyiségévé lett. Befolyását és szervezőkészségét a m. színművészet érdekeinek szentelte. Számos jótékony akciót szervezett, fiatal színészeket, írókat támogatott. Korán kapcsolatba került az amerikai színházi- és filmélettel. Közreműködött a m. darabok tengerentúli színre vitelében. 1915–1920 között a kolozsvári filmgyárnak három forgatókönyvet írt. Könyve: *Színházi életeim* (visszaemlékezés, 1987).

Indig Otto (Brassó, 1890. nov. 18.–Bellinzona, Svájc, 1969. máj. 22.): színműíró, újságíró. Kolozsvárott jogot tanult, majd újságíró, később szerkesztő lett. Versei, elbeszélései, karcolatai különböző kötetekben jelentek meg. Első vj.-át 1923-ban Kolozsvárott mutatták be, *Játék* címmel. 1930 körül Bp.-re költözött. Itt írta erdélyi témájú színművét, *A torockói menyasszonyt*, melyet 1931-ben a Belvárosi Színházban *Dayka* Margit címszereplésével mutattak be először. Kolozsvárott és több erdélyi városban első felesége, *Neményi* Lili játszotta a főszerepet. A művet több nyelvre is lefordították, sőt a darabból 1937-ben film is készült. 1938-ban Párizsba, 1951-ben Münchenbe költözött. Drámái: *Tűz a Monostoron* (1932); *Ember a hid alatt* (1933); *Magasiskola* (1934).

INKE LÁSZLÓ – *Czifra*
(*Csurka* I.: *Ki lesz a bálánya?*)

Inke László (Arad, 1925. jan. 16.–Bp., 1992. aug. 19.): színész. A SzAk elvégzése után 1947-ben Debrecenbe, 1948-ban Miskolcra, 1949-ben a Vidám Színpadhoz, 1950-ben Szegedre szerződött. 1956-tól a József Attila, 1958-tól a Petőfi és a Jókai, 1961-től a Thália Színház társ.-ának volt tagja. Sokoldalú karakterszínész, különösen hideg szenvedéllyel formált, gunyoros hangvételű intrikusszerepeiben vált emlékezetessé. Számos m. filmben szerepelt. Jászai Mari-díjas (1956), érdemes (1976) és kiváló művész (1983). F.Sz. *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Kancellár* (Schiller: Ármány és szerelem); *Polgármester* (Gogol: A revizor); *Nero* (Racine: Britannicus); *Czifra* (Csurka I.: Ki lesz a bálánya?); *Zentay György* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Pilátus* (Bulgakov–Elbert J.–Kazimir K.: A Mester és Margarita); *Csermlényi* (Örkény I.: Macskajáték).

Inkey Gizella (?–?): énekesnő. 1894-ben végezte el *Rákosi* Szidi színiiskoláját. 1894–1896 között Kolozsvárott, 1896-ban a Városligeti Színkörben lépett fel. 1897-ben Aradra szerződött *Leszky* Andrásához. 1900-ban a Magyar Színház, majd 1901–04-ben ismét a kolozsvári színház tagja lett. Ezután már csak 1925-ben találkozunk a nevével a Magyar Színházban egy szerep erejéig. Csinos megjelenését iskolázott, középterjedelmű hang egészítette ki. F.Sz. *Postás Milka* (Zeller: A madarász); *Violet Gray* (Kerker: New York szépe); *Rosalinda* (Ifj. J. Strauss: A denevér).

Innocent Vincze Ernő (Bp., 1903–Bp., 1978. jún. 1.): drámaíró, librettista, dalszövegíró, dramaturg. Egyetemi tanulmányai után színházi és zenekritikákat publikált a Budapesti Hírlapban és az Újságban. 1924-ben ~ irányította Hasenclever *Antigonéjának* kísérleti szabadtéri előadását a Margitszigeten. Ezután 1931-ig különböző kabarék számára – Apolló, Papagáj, Clarus, Komikusok Kabaréja stb. – írt, főként Hetényi-Heidelberg Albert zenéjére dalszövegeket. A harmincas években mutatták be drámáit az Új Színházban, a Kamaraszínházban és a Vigszínházban. 1940-ben ~ fordításában játszotta a Nemzeti Színház Sh. *Minden jó, ha jó a vége* c. darabját. 1941-ben az Operaház számára fordította le Rossini *Tell Vilmosának* szövegét. ~ 1949-től 1964-ig a Fővárosi Operettszínház zenedramaturgia volt. Ezalatt több önálló művét tűzték műsorra. 1964-ben a Szegedi Szabadtéri Játékokon mutatták be *Vidróczki* c. daljátékát *Farkas* Ferenc zenéjével. F.M. *Zsákutca* (1931); *Ketten a hintán* (1933); *Vadmadár* (1940); *Tavaszi keringő* (Kálai I.-nal, 1957); *Vök iskolája* (Farkas F. zenéjével, 1958); *A Tündérlaki lányok* (Szirmai A. zenéjével, 1963).

instrukció (latin): utasítás. *Szerzői* v. *rendezői* utasítás, a színpadi mű előadási, megjelenítési módjára vonatkozó rendelkezés. A *szerzői* ~ a színjátékszöveg része, az írónak a cselekmény helyszínére, a szereplők külső és belső jellemzőire, be- és kijövetelükre, mozgásukra és szövegmondásukra vonatkozó megjegyzései. A *rend.-i* ~ a rendelkező és az emlékpórbák folyamán közli a rend. a színészekkel, az ügyelővel és a technikai személyzettel. A *rend.-i* utasítások kiterjednek valamennyi *színjáték*-elemre, a színészi kifejezőeszközök (*akció* és *dikció*) mind-egyikére, és a *rendezőpéldányban* rögzítik őket. Az *ügyelőnek* szóló (ún. *külső*) ~k a külső zajokra és a játéktéren kívüli színpadtechnikára vonatkoznak. Míg a *szerzői* ~ egyszerű megoldást ad a színpadi megvalósításra, a *rend.-i* utasítások mindig az adott egy. tagjainak képességeit, technikai adottságait figyelembe véve határozzák meg az adott produkció kivitelezését.

intendáns (latin, német): az udvari v. állami színház(ak) felügyelő hatósága által a színház szakmai vezetői (a színig.-k) fölé helyezett, azok munkáját szakmailag, gazdaságilag ellenőrző főtitkviselő. A bp.-i állami színházaknak (Magyar Királyi Operaház, Nemzeti Színház) 1875–1924 között volt ~a.

Interbalett: a volt szocialista országok balettművészetében jelentkező kortárs törekvések bemutatására szerveződött fesztivál, amely 1979 óta háromévenként Bp.-en zajlik. Arculata az évek során módosult, mert már 1982-től befogadta a nyugat-európai kortárs törekvéseket képviselő egy.-ket is.

interludium: → *közjáték*

intermedium: → *közjáték*

intermezzo: → *közzene*

International Merlin Theatre: → *Merlin Színház*

interpretálás (latin): a színpadi mű előadása (közvetítése, tolmácsolása) a közönség számára. Az ~ nem a más szerző(k) által létrehozott művészi alkotás pusztá repro-

dukálása, hanem a műnek összetett, sokrétű színpadi eszközökkel történő közvetítése, értelmezése, módosítása, bővítése. A színpadi alkotás értelmezési szintjei: a rend.-i koncepció, amely a majdani előadás egész, vizuális, auditív és dinamikus képét meghatározza; a *szeropozitás*, mely az írott szerepek megjelenítését konkrét testi és lelki alkatú színészek feladatául szabja; a színészi szerepértelmezés és *alakítás*, s végül az előadás játéktere és a játékkalkom – melyek együttesen határozzák meg, ill. befolyásolják a közönség recepcióját és reakcióját.

Intim Kabaré: → *Ferenczy Kabaré*

Intim Színház (1907–1908): 1907. okt. 12-én Vágó Géza színész-író vezetésével nyílt meg a Sándor tér 4. sz. alatti Gutenberg-palotában. Célja, hogy a délután ráéző közönségnek olcsó pénzért tisztességes és tanulságos szórakoztatást szerezzen. Csak délután tartottak előadásokat, hétvégeken pedig irodalmi esteket. Titkára *Peterdi Andor*, rend.-je *Moly Tamás* és *Gabányi László*, karmestere *Barna Izsó*. 1908 őszétől *Dayka Balázs* a vez.-je. Az év végén helyén az Omnia Mozi létesült.

Intim Színház (1946): Bp.-en, a Rózsa u. 50. sz. alatti színházhelyiségben 1946. ápr. 12-től jún. 6-ig játszó színház. Ig.-ja *Virág Elemér* volt. Az ~ mindössze egyetlen bemutatót tartott [Thomas: Egymillió dollár (Charley nénje)].

intonáció: a zenei előadásban a hangmagasság eltalálása és megtartása, egy hangszer behangolása és megszólaltatása, a hangszin szabályozása (főként az orgonaregisztereknél). Az operai előadói gyakorlatban az ének-szólam zeneileg pontos, a megfelelő hangmagasságon történő tiszta megszólaltatása. – A rossz ~, *disztónálás* nem azonos a helytelen technikára vagy egészségi okra visszavezethető hamis énekkel. Az ~ tisztaságának elsődleges feltétele a muzikalitás, a zenei adottság.

intráda (olasz): gyűjtőfogalom a *belépő* és az *entrée* megjelölésére.

intrikus (francia): *cseleszövő*. Intellektuális jellegű színpadi *szerepkör*. A cselekmény fordulatait tudatosan és általában titokban irányítja. A klasszikus m. színpadi irodalomból pl. *Biberach* (Katona J.: Bánk bán), *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája), *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Irodalmi Színház (1922): Bp.-en, az Eskü (ma Március 15.) tér 1. sz. alatti *Eskü téri Helikon* elnevezésű filmszínházban – volt Medgyaszay Színház – játszó színházi vállalkozás. Ig.-ja *Zsoldos Andor* volt. A társ. első sorban a nagyszínházakban nem vagy kevésbé foglalkoztatott színészekből szerveződött, az ~ tagjai *Krémer Lili*, *Miklóssy Ilona*, *Iványi Márta*, *Buránszky Biri*, *Földesi Sándor*, *Boray Lajos*, *Hoykó Ferenc*, *Palotai Tibor* voltak.

Irodalmi Színpad: 1957 márc.-ában *Szendró Ferenc* igazgatásával nyitotta meg kapuit a VI., Jókai u. 2–4. sz. alatti helyiségben. Még ugyanezen év őszén átköltözött a Nagymező u. 11. sz. alatti színházépületbe. Műsorán főleg összeállított irodalmi műsorok és egyfelvonásos színművek szerepeltek. 1959. jún.-tól 1961. márc.-ig a színházépület átalakítása miatt a színház társ.-a Bp. területén különféle irodalmi és előadóestekkel lépett fel. 1967-ben a színházépületet átépítették, ekkor alakították ki a színpad feletti kétemeletnyi épületrészt. 1974–75-ben az újabb átépítés során átalakították a színház homlokzatát, előcsarnokát, nézőterét, öltözőket, színezőszálgót alakították ki. 1971-től *Keres Emil* volt a társ. ig.-ja. Az ~ 1976-ban vette fel a *Radnóti Miklós Színpad* nevet.

Írók Bemutató Színháza (1922–1923): *Pünkösti Andor* irányításával, a *Nyugat* c. folyóirat támogatásával működő kísérleti vállalkozás a volt *Medgyaszay Szín-*

házban (Eskü tér 1.). 1922. dec. 17-től 1923. márc. végéig *Írók Színháza* néven játszott. Előadták *Ady Endre Műhelyben*, *Móricz Zsigmond Ház az erdőben*, *Füst Milán Boldogtalanok* c. darabját *Szöke Kálmán* rendezésében. Színre került még *Kuncz Aladar*, *Deák Gyula*, *Szini Gyula* és *Kertész István* egy-egy drámája is. Amikor Pünkösti megalapította a Budapesti Színházi Kritikusok Szindikátusát, a vállalkozás felbomlott.

Írók és Művészek Társasága: 1873–1891 között működő egyesület, első éveiben Magyar ~ néven. Célja volt, hogy a m. írókat és művészeket szorosabb személyes érintkezésre és eszmecserére egyesítse, és minden politikai cél kizárásával az irodalom és a művészet érdekeit képviselje. Gyakorlati célként tüzték ki zeneestélyek, vigalmak szervezését, tudományos értekezések felolvasásának megrendezését, valamint egy írói és művészi nyugdíjintézet létesítését is. Ki nem mondott céljuk volt, hogy támogassák a szabadságharc eszméiért lelkesedő fiatal írókat és művészeket a konzervatív Kisfaludy Társaság tagjaival szemben. Érthető, hogy a kiegyezés után a legálisan hazatért emigráns szabadkőművesek azonnal bekapcsolódtak az ~ munkájába. Az elnökök: *Szigligeti Ede*, *Ejszaki Károly*, *Ungváry Lajos*, *Pulszky Ferenc* és *Károly*, *Paulay Ede*, valamint a titkárok – ugyancsak időbeli sorrendben –, *Szana Tamás* és *Dolinay Gyula* írók gondoskodtak a jubileumi ünnepségek, előadások és estélyek rendezéséről. Így például az 1882-ben hazalátogató *Munkácsy Mihály* tiszteletére tartott ünnepségen a festő balján *Erkel Ferenc*, jobbán *Liszt Ferenc* ült. A köszöntőt *Jókai Mór* mondta. Az ünneplők között a képzőművész társak közül megjelent *Barabás Miklós*, *Than Mór*, *Telepy Károly*, *Pállik Béla*, *Feszty Árpád*, azonkívül a kritikus *Gyulai Pál* és *Mikszáth Kálmán* is. Felvették a kapcsolatot a vidéki testvértársaságokkal, hogy azokat is bevonják a főváros művészeti életébe. Egyik ilyen alkalommal *Jókai Mór* tartott előadást Miskolcon. Szinte minden évben csoportos kirándulást szerveztek egy-egy országrészbe, ahol színi, zenei és irodalmi előadásokat rendeztek. Egyik alkalommal mintegy kétszáz tagú küldöttség tett látogatást Párizsban *Victor Hugónál*. Útközben Turinban *Kossuth Lajosnál* tisztelegtek. Francia írók és művészek pesti viszontlátogatásán *Léon Delibes*, *Jules Massenet* és a híres mérnök, *Ferdinand Lesseps* járt nálunk. Felvették a kapcsolatot az osztrák *Concordia Társasággal* is. Igyekeztek megmenteni a pusztuló kulturális emlékeket. Megvették és múzeummá alakították a kiskörösi Petőfi-házat. Halottak napján évente rendbehozták és megkoszorúzták kultúráink nagyjainak sírjait és emlékhelyeit. Közülük került ki 1876-ban a máig fennálló *Petőfi Társaság* alapító gárdája. Mivel a később szervezett képzőművész-társulások sok tagot elvontak, az ~ 1891-ben, hivatását méltó módon teljesítve megszűnt. Feladatát részben az 1901-ben megalakult *Fészek Klub* vette át. Mivel az ~ megszűnése óta eltelt száz év során egyetlen tanulmány, sőt lexikoncikk sem jelent meg működéséről, indokolt, hogy legalább a színházi érdekltségű tagjait megemlítsük. Így, különböző időpontokban közéjük tartozott br. *August Antal*, *Bercsényi Béla*, *Bignio Lajos*, *Erkel Ferenc*, *Evva Lajos*, *Feleky Miklós*, *Geroffy Andor*, *Gyenes László*, *Hajós Zsigmond*, *Halmi Ferenc*, *E. Kovács Gyula*, *Láng Fülöp*, id. *Latabár Kálmán*, *Maleczky Vilmos* és *Oszkár*, *Mihályfi Károly*, *Molnár György*, *Nagy Imre*, *Odrv. Lehel*, *Rakodczay Pál*, *Serly Lajos*, *Szigeti Imre*, *Szigeti József*, *Szigligeti Ede*, *Szirmai Imre*, *Szohner Antal*, *Szatupa Andor*, *Tallian János*, *Tóth Ede*, *Ujházi Ede*, *Váradi Antal*, gr. *Zichy Géza*. Rajtuk kívül családtagjaik, például *Szigligeti Ede* gyermekei, a diszelnök *Jókai Mór* neje, *Laborfalvi Róza*, *Blaha Lujza*, *Helvey Laura*, *Szacsavayé*

Boér Anna, Némethné Hegyesi Mari, Vizváriné Szigeti Jolán, Ifj. Lendvayné Fancsy Ilka, Molnárné Kocsisovszky Borcsa, Pulszkyne Márkus Emilia, és az énekesnő feleségek: Erkel Sándorné Szabó Róza, Kvassayné Saxlehner Emma, Balázsne Bogár Vilma, Nádayné Widmar Katalin, Nagy Imrené Benza Ida, Halminé Mindszenti Kornélia, Maleczkyne Ellinger Jozefa vettek rész a korszerű kultúraterjesztésben. – Ir. Szana T. búcsúztató tárcája (Pesti Napló 1891. ápr. 1.).

Írók Színháza: → *Írók Bemutató Színháza*

Irsai Zsigmond; *Bozók* (Szekszárd, 1851–?): színész, színigazgató. 1878-ban Hubay Gusztáv társ.-ánál lett színész. 1881-ben először engedély nélkül, majd 1885. máj. 9-től engedélyezett ig. lett. Kétévi küzdelmes vándorélet után – felesége halálakor – lemondott a társulat-vezetésről és elhagyta a pályát. Felesége *Kraus Kis Júlia* (Natád, 1847–Tolnatamási, 1887. jan. 6.): színésznő, 1865-ben kezdte működését.

M.A. 1885: Zalaszentgrót, Tapolca, Boglár, Letenye, Csáktornya; 1885–86: Alsólendva; 1886–87: Dombóvár.

iskolai színjáték: a színjátéknak mint pedagógiai eszköznek a fontosságát a humanisták ismerték fel, akik a 15. sz.-i Itáliában antik műveket felújítva s példájuk nyomán újakat alkotva teremtették meg az ~ gyakorlatát. A reformációs mozgalmak is felismerték ezt a lehetőséget. Mo.-on már a 16. sz. közepén készültek iskoladrámák, és valószínűleg elindult az ~ is (*Sztárai Mihály*, *Szegedi Lőrinc*). A legkorábbi előadás adata 1553-ból, Bártfáról származik. Az ~ igazi hawaii virágzását a jezsuiták teremtették meg, akik az 1577-es Ratio Studiorum értelmében tantervi rendszerükbe építették a színjátékot. Nagyszombati kollégiumukban 1617-től 1771-ig rendszeresen tartottak előadásokat. (A rendet 1773-ban betiltották.) A 17–18. sz.-ban a piaristák, majd főként a ferencesek, a minoriták és a pálosok művelték a színjátékot. Latin nyelven játszottak, majd először a közjátékokban, később a főszövegekben is áttértek a népnyelvre (m., német, szlovák). Egy 1562-es debreceni határozat a református iskolákban megtiltotta a teátrális rendezvényeket, így a protestáns iskolai színjátékot az evangélikus és unitárius intézmények ápolták. – A műfaji-típusológiai besorolást több szempontból szokták elvégezni. A „kimenetel szerint” a dráma lehet tragoedia, comoedia, tragico-comoedia, comico-tragoedia. A formai jelleg szerint lehet prózai dialógus, ritmikus párbeszéd, egy- vagy többszemélyes declamatio. Lehet exercitium (gyakorlat), certamen (vita), interludium (komikus közjáték), postludium (utójáték), dramatizált panegyris (köszöntés), dramatizált epicedium (halotti búcsúztató). Tematikusan alapon: liturgikus spectaculum (látványosság), liturgikus játék, misztériumjáték, mirákulum, moralitás, bibliai történeti dráma, hitvitázó dráma. Ha profán témájú, akkor: didaktikus mű, klasszikus tematikájú, valós vagy fiktív történelmi tárgyú; lehet istenparódia, lehet társadalmi, sőt szerelmi dráma. Lehet recitált, énekelt, táncolt, vegyes eszközökkel operáló. – Szcenikai színvonalukat bizonyítják azok a díszlettervek, amelyek a soproni jezsuiták működéséről maradtak fenn: az 50 lapra terjedő albumban 106 kép. A 18. sz. végén mind közvetlenebb kapcsolatba kerültek a hivatásos m. színjátszással. A piaristáknak 1719-ben Pest városa, 1735-ben Szeged emelt színpadot. Szerzőik (*Pállya István*, *Dugonics András*, *Endrődy János*, *Benyák Bernát*, *Perczel Imre*) darabjait az első hivatásos m. szintárs.-ok rendszeresen játszották. Szövegeik: Régi Magyar Drámai Emlékek (RMDE) I–II. (szerk.: Kardos T., 1960); RMDE XVIII. század 1/1–2,2,3. (szerk.: Varga I.–Kilián I., 1989–1990). – Ir. Bernáth L.: Protestáns isko-

ladrámák (1903); Alszegehy Zs.: Magyar tárgyú latin jezsuitadrámák (1911); Régi magyar vigjátékok (s. a. r. Dömötör T., 1954); Juharos F.: A magyarországi jezsuita iskoladráma története (Szeged, 1933); Takáts J.: A jezsuita iskoladráma (1937); Prónai A.–Császár E.: A kegyesrendiek magyarországi iskoláiban 1670–1778-ban előadott drámák jegyzéke (ItK, 1915); Varga I.: Magyar nyelvű iskola-előadások a XVIII. sz. második feléből (Ir. tört. füzetek, 59., 1967); G. Staud: Les décors du théâtre des Jésuites à Sopron (Hongrie). Avec la répertoir des piéces jouées: 1638–1773 (Róma, 1977); Staud G.: A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai, 1561–1773, 1–3. (1984, 1986, 1988).

Isoz Kálmán; *D'Isoz* (Bp., 1878. dec. 7.–Rákossiget, 1956. jún. 6.): zenetörténész. Filozófiai tanulmányokat végzett, zenét *Aggházy* Károlynál tanult. A Magyar Nemzeti Múzeum főtítkára 1924-től, Bartha Dénessel 1934-ben megindította a Musica Hungarica c. sorozatot. Az Országos Széchényi Könyvtár főkönyvtárosa, majd 1929-től az általa alapított zenei gyűjtemény vezetője, a Zak zenetörténet-tanára, 1934–43-ig főtítkára volt. Tudományos munkáiban a m. zenés színjátszás és a témához kapcsolódó személyek kutatásával is foglalkozott (*Erkel* Ferenc, *Doppler* Ferenc, *Egressy* Béni, *Szelemhegyi* András, *Mosonyi* Mihály stb.). Rendszeresen publikált a zenészi lapokban, elsősorban a magyar zenei intézménytörténettel foglalkozott és tanulmányokat közölt.

Ispánki János (Bp., 1912. máj. 22.–): tanár. 1946-tól a Magyar Rádió dramaturgia és rend.-je volt. 1953–1958 között a Népművészeti Intézet drámai és bábjátékos osztályának vezetőjeként az iskolai bábjszász szervezésére, a bábcsoportokat vezető pedagógusok minőségi képzésére, az amatőr mozgalom szélesítésére, és a fellelhető népi hagyományok filmen történő megőrzésére törekedett. F.M. *Az olasz színház* (Színészek, rendezők c. kötetben, 1964); *Örökség* (rádiójáték, 1949); *Hajnali gyors* (rádiódrama, 1959).

István Mária (Sepsiszentgyörgy, 1956. jún. 6.–): színésznő. 1980-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Szülővárosának színházához szerződött, es tíz éven át sorra játszotta a műsorra tűzött darabok lírai színezetű főszerepeit. Kissé érdes, rekedtes hangja sokak véleménye szerint a hősnők modern felfogású meglevenítésének elengedhetetlen feltétele. F.Sz. *Arabella* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Auguste* (Brecht: Dobok az éjszakában); *Antigone* (Szophoklész); *Janika* (Békeffy I.–Stella A.); *Beszegzett ég alatt* c. *Tamás* Menyhért verseiből tartott önálló estet. **István téri Színház** (1872–1874): az István téren (ma Klauzál tér) 1872. okt. 30-án nyílt színház. Az ~at Miklósy Gyula építtette, pótolni akarván a népszínházi gondolat jegyében a *budai Népszínház* megszűnté utáni űrt. Miklósy vezetése alatt a műsor jellegzetes darabjai *Szigeti* József (A vén bakancsos és fia, a huszár), *Szigligeti* Ede (Csikós, A szökött katona) népsz.-ve, francia vj.-ok (Meilhac–Halévy: *Tricoche és Cacolet*, *Petit: Papignol*), *Offenbach* (Szép Heléna, A gerolsteini nagyhercegnő), *Suppé* (Szép Galathea) operettjei voltak. Testvérszínháza 1873. máj. 24-től a városligeti *Miklósy Színház* volt. Az ~épületében 1874. jan. 4-én tűz ütött ki, ezután a színházat Miklósy nem nyitotta meg újra. 1874. jún.-ban *Völgyi* György bérelte a ligetbeli színházzal együtt. Szept. 19-től *Bokody* Antal, okt. 17-től dec. 1-jéig *Solymossy* Elek társ.-a játszott benne. Az épületet 1878-ban lebontották. – Ir. Alpár Á.: *Az I. T. Sz.* (1986).

ITI (International Theatre Institute) **magyar központja:** Mo. 1957-ben csatlakozott a Nemzetközi Színházi Intézethez. A magyar központ első elnöke 1972-ig *Hout*

Ferenc volt. A szervezetileg önálló nemzeti központok felépítése megegyezik az ITI-ével. Jelenlegi elnöke *Lenyel György*; munkáját alelnökök és ügyvezető titkárok segítik. Mellettük működik a végrehajtó bizottság. Legfőbb fóruma a közgyűlés, amely a Nemzetközi Központtal ellentétben 4 évente ül össze. Mo. állandóan képviselteti magát az ITI szakmai bizottságaiban. 1969-ben Mo.-on volt az ITI világkongresszusa. Az ~ alapvető munkája az információcsere. A külföldről érkező, m. témájú színházi kérdésekre szakszerű válaszokat ad; megszervezi a hazánkba látogató külföldi szakemberek szakmai programját, különböző idegen nyelvű tájékoztató kiadványokat jelentet meg: m. drámák fordításait közli, rendszeresen ad ki Hírleveleket. Nemzetközi tartalmú kiadványa egy angol nyelvű folyóiratszemle; angol, francia szinopszisyűjtemények; táncinformációk. Támogatja a különböző szakmai rendezvényekre utazó m. küldötteteket. Szakmai tanulmányutakat szervez. Hazai és nemzetközi szinten együttműködik különböző társintézményekkel. Fontos hazai kiadványa a *Világszínház* c. lap, amely külföldi színházi eseményekről informál. A hazai színházi élet az ~ ajánlására minden évben aktívan közreműködik a *Színházi Világnap* (márc. 27.) megünneplésében.

Iván Ildikó (Bp., 1959. jan. 24.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait a Zak-n folytatta. 1984–1988 között a Szegedi Nemzeti Színház, 1988-tól a bonni Operaház magánénekesse. Több nemzetközi énekverseny – Karlovy Vary, Stuttgart, Szófia – díjazottja és ösztöndíj – Cziffra Alapítvány, Eötvös Alapítvány – nyertese. F.Sz. *Lammermoori Lucia* (Donizetti); *Fiordiligi* (Mozart: *Così fan tutte*).

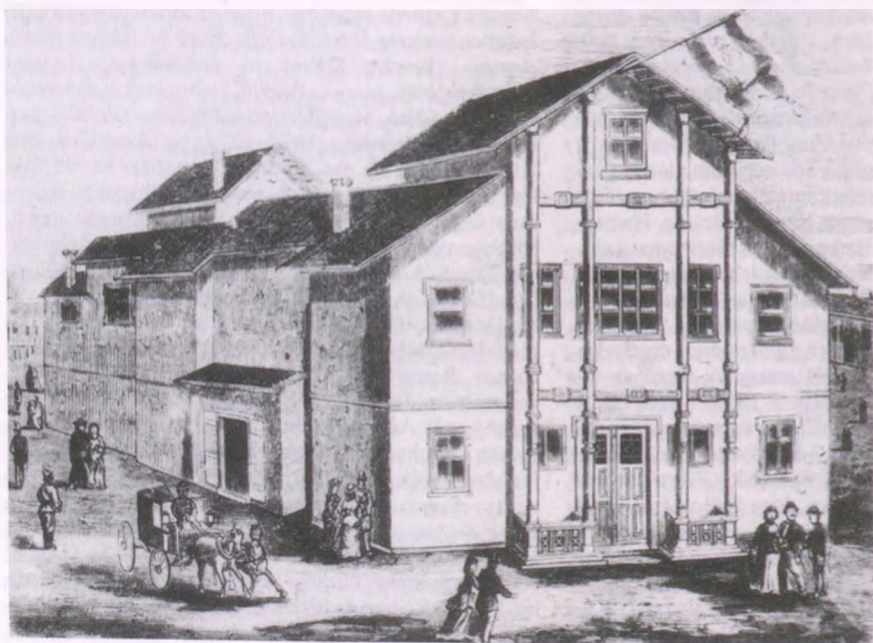
Iván József (Esztergom, 1925. febr. 24.–): színész. 1945 után Esztergomban járt iskolába, ahol a legényegyletben énekelt. Itt figyeltek fel rá, és egy próbaéneklés után felvették a Zak-ra. A Szegedi Nemzeti Színházhoz került, majd a kecskeméti Katona József Színház szerződtette. 1966-ban a Déryné Színház akkor egyéves operett tagozatához hívták. 1979-től a Népszínház tagja volt, innen ment nyugdíjba 1985-ben. F.Sz. *Don Pasquale* (Donizetti); *Barinkay János* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz).

Iván Margit (? 1915–Bp., 1991. ápr. 22.): énekesnő (szoprán). A Zak-n szerzett operaénekesi diplomát. 1950–1971 között a Szegedi Nemzeti Színház művésze, 1971-ben hagyta el a színpadot. Az operett műfajában aratott nagy sikereket, ő volt a „szegedi Honthy Hanna”. F.Sz. *Violetta* (Verdi: *Traviata*); *Liu* (Puccini: *Turandot*); *Hanna* (Lehár F.: *A vig özvegy*); *Madeleine* (Ábrahám P.: *Bál a Savoyban*).

Iván Sándor (Újvidék, 1881. febr. 27.–Kassa, 1944. nov. ?): színész, színiigazgató. *Solymossy Elek* és *Hegyi Aranka* színiiskoláit végezte. 1901-ben *Földessy Sándor* társ.-ához szerződött buffókomicusnak. 1903-ban *Szendrey Mihály*, 1904-től 1921-ig *Polgár Károly* társ.-ának tagja volt. 1907-ben ezzel a társ.-tal vendégszerepelt Belgrádban. 1921-ben *Faragó Ödön* pozsony-kassai ig.-hoz szerződött titkárnak. 1926-ban ő lett a szlovákiai m. színtárs. ig.-ja. Kiemelkedő előadásai voltak többek között *Ibsen Kisértelet*, *Lányi Menyhért Nyári zivatar*, *Gárdonyi G.-Török S. Ida regénye* c. darabja. 1928-ban Kassa központtal a kelet-szlovákiai kerületet kapta meg, melyhez Rozsnyó, Rimaszombat és Losonc tartozott. 1934–35-től megnyílt számára a kárpátaljai színikerület is (Ungvár, Munkács, Beregszász). 1937-ben más kapta meg a koncessziót. Több sikertelen próbálkozás után kis éttermet nyitott. További munkáját súlyos betegsége gátolta meg.

Ivančo, Ivan (Matovce, 1935. márc. 16.–): rendező. 1959-ben fejezte be a tanulmányait Pozsonyban rend.-i szakon a Színművészeti Főiskolán. 1958-tól rend.-je, később műv.-i vez.-je az eperjesi Ukrán Nemzeti Színháznak. Vendégként rendezett a kassai Thália Színházban. F.R. *Arbuzov: Én szegény Maratom*; Shaw: *Warrenné mestersége*.

Ivancsics Ilona (Kaposvár, 1961. szept. 3.–): színésznő. 1983-ban végezte el a SzAk-t. Főiskolásként a Vígsházban kapott szerepeket, diploma után a József Attila Színházhoz szerződött, amelynek azóta is tagja. Színházi színészként is jelentős szerepeket játszhatott, de az igazi népszerűséget televíziós szerepei hozták meg számára. F.Sz. *Kalliope* (Xenopulosz: A kísértés); *A kis herceg* (Saint-Exupéry); *Anna hercegnő* (Goldman: Az oroszlán télen).

ISTVÁN TÉRI SZÍNHÁZ,
1872

Iványi Jenő (Szeghalom, 1863. okt. 6.–Bp., 1922. szept. 26.): színész, rendező, műfordító. A SzAk elvégzése után 1884-ben Győrbe szerződött *Jakab* Lajos társ.-ához, majd Szegeden lépett fel, míg a színház le nem égett. 1885–86-ban Sopronban játszott. *Paulay* Ede ajánlására 1888-ban gr. *Esterházy* Kálmán Kolozsvárra szerződtette. Többször vendégszerepelt a Nemzeti Színházban és Nagyváradon. 1891-ben Párizsba, 1893-ban – Franciaország, Anglia, Németország tanulmányútra ment.

IVÁNYI JENŐ – *Tartuffe*
(Molière)

Ez idő alatt *Paulay* megbízásából több darabot fordított, és küldte tudósításait a Fővárosi Lapok, valamint a Budapesti Hírlap számára. *Paulay* hívta haza az 1893–94-es évadra a Nemzeti Színházhoz. 1898-ban fellépett Kolozsvárott. 1899-ben a színház művezetője volt, majd ismét a Nemzeti Színházban működött haláláig. Elsősorban jellem- és intrikus szerepekben lépett fel, 1913-tól rend., főrendező és a drámaírói bizottság tagja is. 1918-ban örökös tagsággal tüntették ki. 1922-ben a Petőfi Társaság tagja lett. Játékstílusát sajátos szavalómódor jellemezte. Shakespeare- és Szophoklész-rendezéseiben a monumentalitás, a Molière-darabokban a nagy francia színpadi hagyomány vonzotta. *Hevesi* Sándorral szemben a konzervatív irányt képviselte. Elméleti munkássága is jelentős. Az I. világháborúig számos külföldi lapnak is dolgozott. A *New Spirit on Stage* c. angol könyv részletesen foglalkozik munkáival. F.Sz. *Macbeth* (Sh.); *Don Carlos* (Schiller); *Tartuffe* (Molière); *III. Richárd* (Sh.); *Oedipus* (Szophoklész). F.R. *Leconte de Lisle: Az Erynniszek* (ford. is), *Aiszkhülosz: Heten Thèba ellen*; Grillparzer: *Az argonauták*; Sh.: *Ahogy tetszik*; Szomory D.: *II. József császár*. F. ford.: Molière: *Tartuffe*; Hebbel: *Júdiht*; Brieux: *Szabadulás*; Csehov: *A medve*. Drámája: *Idegen földön* (Horváth J.-vel, 1915). Könyve: *A színpad művésze* (1919).

Ivánka Csaba (Bp., 1948. ápr. 17.–): színész, rendező. A Nemzeti Színház stúdiósaként végezte el a SzAk-t. Egy évadot a Gyermekszínháznál töltött, azután a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette. 1982-től a Nemzeti Színház tagja. Közben felvételt nyert a SzAk rend. szakára is, amelyet 1987-ben végzett el. 1982-ben műszaki kollégáival megalakította a Topó Neurock Együttest, amellyel rendszeresen koncerteznek. Jászai Mari-díjas (1988). F.Sz. *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Torda táltos* (Szörényi L.–Bródy J.: István, a király); *Jézus* (Ba-

logh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió). F.R. Csokonai V. M.: *Az özvegy Kamyoné*; Paul Valéry: *A lélek és a tánc*. **Ivánka Sándor** (Bp., 1948. jan. 5.–): táncos, koreográfus. Az ABI-ben 1969-ben szerzett balettművész diplomát, 1969–1981 között az Operaház tagja, 1984-től 1987-ig a bécsi Volksoper táncosa. 1974-től készít koreográfiákat. 1980-ban az ő kezdeményezésével fiatal táncosok ösztönzésére indult meg a stúdiómunka az Operaházban. Egyfelvonásosokat komponál, szórványosan publikációkat jelentet meg különböző szakmai orgánumban. F.K. *Ébredés* (1980); *Invenciók* (1980). **Iványi Antal** (Kassa, 1873. márc. 17.–?, 1949. márc. 2.): színész. 1888-ban *Balassa* Károly kecskeméti társ.-ához szerződött, és mint naturbursch a társ. vezető színészei közé tartozott 1896-ig, amikor Kolozsvárra, majd 1896–1900 között Bp.-re szerződött a Magyar Színházhoz. 1900–01-ben visszatért Kolozsvárra, majd 1903–05-ben Aradon, Debrecenben és 1905–09-ben Szegeden működött mint szalonkomikus. A világháborúban katonának volt. 1924-ben ment nyugdíjba. F.Sz. *Bagó* (Kacsóh P.: János vitéz); *Tom* (Bokor J.: A kis alamuszi); *Polilla* (Moreto y Cabana: Közönyt közönnel).

Iványi Irén (Homorog, 1887. aug. 25.–Bp., 1967. febr. 18.): színésznő. A SzAk-n végzett, majd a Nemzeti Színházhoz szerződött, ahonnan 1945-ben vonult nyugdíjba. Elsősorban karakterszerepeket alakított kiválóan. Híres beugró volt, 72 alkalommal mentett meg előadást. F.Sz. *Eszter* (Gárdonyi G.: A bor); *Mostoha* (Kacsóh P.: János vitéz); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Duenna* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Iványi István (? 1857–Bp., 1913. febr. 24.): színész. 1874-ben kezdte a pályát *Szegedy* Mihálynál, nála működött 1875-ben is, majd katonának állt. Komikus, jellemszínész, népszínműénekes szerepkörben lépett föl. A Nemzeti Színházban 1898-tól 1913-ig epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Zsiga* (Szigligeti E.: A cigány); *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falu rossza); *Kisbíró* (Kisfaludy K.: Pártütők); *Öreg béres* (Csepregy F.: Piros bugyellár); *Schmidt* (Hauptmann: Hannele). Felesége: *Cseh* Gizella (? 1859–Bp., 1936. febr. 3.): színésznő. Lánya: → *Iványi Irén*.

M.A. 1882: Nyéki János; 1883: Sztupa Andor; 1884: Báródi Károly; 1885: Balogh Alajos, Völgyi György; 1886: Báródi Károly; 1888: Zoltán Gyula; 1889: Saághy Zsigmond; 1891: Veszprémy; 1891–93: Csóka Sándor; 1893–96: Kömley Gyula, Makó Lajos, Pesti Lajos; 1896: Szigeti Imre; 1897: Kiss Soma; 1898: Fejér Dezső, Kövesi, Havi Lajos; 1898–1913: Nemzeti Színház.

Iványi József (Bp., 1926. okt. 5.–Szolnok, 1979. dec. 15.): 1950-től a Magyar Néphadsereg Színházában (később Vígsház) lépett fel ösztöndíjasként. 1955-ben végezte el a SzAk-t, majd a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött. 1956-tól a szolnoki Szigligeti és a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1966-tól a Gyulai Szabadtéri Kamaraszínház tagja volt. 1970-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1975-től haláláig ismét a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. Elsősorban az ember érdekelte, hibáival együtt. Jászai Mari-díjas (1964), érdemes művész (1972). F.Sz. *Bánk bán*, *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Othello* (Sh.); *Liliom* (Molnár F.); *Ill* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása).

Iványi-Grünwald Béla (Somogyson, 1867. máj. 6.–Bp., 1940. szept. 24.): festőművész. Bp.-i, müncheni, párizsi tanulmányok után a nagybányai iskola egyik megalapítója volt. Plein air korszakát secessziós, dekoratív, stilizációs törekvései követték. 1907-től a kecskeméti művésztelep vezetője volt, épületdíszítő kompozíciókat is alkotott, szabadiskolát működtetett. Alkalom-

szerűen színpadképeket is tervezett az Új Színpadnak és a Királyi Színháznak (Szirmai Albert: Mézeskalács).

Izelle Károly (Zrenjanin, 1947. dec. 16.–): színész. Pályáját 1962-ben kezdte, 1969 óta a zrenjanini Madách Amatőr Színház tagja, 1976-tól hivatásos titkára. Mintegy 50 előadásban kapott szerepet, időnként fellépett a helyi Bábszínház, a szerb társ. és az Újvidéki Színház produkcióiban. F.Sz. *Tiptopp* (Csokonai V. M.: Karonyó); *Bakk Lukács* (Tamási Á.: Énekes madár); *Dundo Maroje* (Držić); *Julien* (Barillet-Grédy: A kaktusz virága); *Jani* (Müller P.: Szomorú vasárnap).

Izraeli Magyar nyelvű Színház: Izrael állam fennállásának 5. évében *Pásztor* Béla hozta létre az első m. szintárs.-ot. Célja volt szellemi szórakozást nyújtani a csak magyarul tudó izraelieknek. Munka- és szereplési lehetőséget akart biztosítani a m. származású izraeli művészeknek. Társ.-i tagok: *Rózsa* Mária, *Rónai* András, *Stephanidesz* Ili, *Holbán* Éva, *Lévay* Erzsébet, *Sebor* János, *Werner* Géza, *Kálmán* Aladár, *Jurányi* Slomo, *Faragó* Sándor, *Földes* József, *Gáti* Imre, *Horovitz* László, *Gerendási* Ilona voltak. Első bem.-jüket 1953. aug. 27-én, a Tel Aviv-i Ramatgan színpadon tartották. Nagy sikerrel adták elő Molnár Ferenc *Játék a kastélyban* c. színművét. Az előadást Jeruzsálemben és Haifán is bemutatták, ahol 1100 néző látta a darabot. Állandó helyiségük nem volt, állami szubvencióban nem részesültek, adómentességet nem kaptak. 1955. máj.-tól az *Új Színház* nevet vették fel. Első bem.-juk az *Egy csók és más semmi* c. operett volt (jún. 2., Tel Aviv). Ezt követte André Roussin *A kiskunyhó* c., majd 1956. febr.-ban Békeffi László *Janika* c. darabja, *Bársony* Rózsi vendégjátékával, aki fergetes sikerrel vendégszerepelt Izrael városaiban csakúgy, mint a nyári hónapokban *Jávor* Pál. Az ő legemlékezetesebb fellépése és rendezése Molnár Ferenc *Liliom* c. darabjának előadása volt, amelyben a címszerepet is játszotta. A színház vezetését *Gáti* Dezső vette át, aki bemutatta az *Egerek és emberek* c. Steinbeck-darabot, amelyben Lennie szerepét vendégként *Greguss* Zoltán alakította (1957. júl. 25.).

Izsák Imre (Izsák, 1950. júl. 12.–): énekes (bassz-bariton). Ének tanulmányait 1973–1978 között végezte a Zak-n *Bende* Zsolt tanítványaként. Pályafutását éneknárnaként kezdte. 1985-től a debreceni Csokonai Színház magánénekes. F.Sz. *Öreg pap* (Mozart: A varázsfuvola); *Petur bán* (Erkel F.: Bánk bán); *Sekrestyés* (Puccini: Tosca).

Izsáky Margit (Bp., 1899. máj. 29.–?): 1917 szept.-ében kezdte pályáját és 1923-ig *Janovics* Jenő kolozsvári társ.-ának drámai színésznője volt. 1928-ban Nagyváradon találjuk. Főként lírai szerepeket alakított változatosan, empátiával és megkapó kifejezőerővel. A krónikák fejlett stilizáló készségét emelik ki. „A naturalista színész egy meglévő valóságot másol – mondja alakítását látva, egyik méltatója – a stilizáló színpad és a stilizáló színész

egy lehetséges életet teremt.” F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Timea* (Jókai M.: Az aranyember); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Évi*ke (Földes I.: Lányom); *Ophélie* (Sh.: Hamlet); *Margit* (Goethe: Faust); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Dorine* (Molière: Tartuffe).

Izsó Johanna (Kolozsvár, 1922. jún. 17.–Temesvár, ?): színésznő. Gyermekszínészként kezdte pályáját a kolozsvári magyar színházban, édesapja, *Izsó* Miklós irányítása mellett. *Hevessy* Miklós és *Jódy* Károly társ.-ában játszott. 1946 és 1957 között a marosvásárhelyi Székely Színház, majd haláláig a temesvári Állami Magyar Színház tagja volt. A lírai szendék sorát elég korán karakter-szerepek váltották fel. Alakításaiban erős színeket használt, de nem mindig tudta elkerülni a harsányságot. F.Sz. *Julika*, *Muskát*né (Molnár F.: Liliom); *Rhédey Eszter* (Móricz Zs.: Uri muri); *Dulszka* (Zapolska: Dulszka asszony erkölcsse).

Izsó Kálmán (Dülháza, 1834. okt. 22.–Bp., 1904. júl. 7.): színész. 1861-től 1882-ig a vidék kedvelt tenoristája, 1882–1897 közt a Népszínház kardalosa volt. Felesége *Szép* Borbála (Kaposvár, 1852–Rákosszentmihály, 1933. jan. 30.), valamint gyermekei, *Miklós* és *Kálmán* szintén színészek voltak. F.Sz. *Hyppolite* (Meilhac-Halévy: Tricocoe és Cacolet); *Cserebogár* Jóska (Tóth E.: A falu rossza); *Iczik* (Szigeti J.: Viola).

M.A. 1866: Nagyvárad; 1869–70, 1870–71, ill. 1877–78: Arad; 1871–72: Miskolc; 1872–73: Szatmár; 1873–74: Kolozsvár; 1874–75: Zombor; 1876–77: Debrecen; 1878–79, 1879–80: Szekesfehérvár; 1880–81: Pécs.

Izsó Miklós (Debrecen, 1877. jan. 10.–?): színész, rendező. Régi színészcsaládból származott. 17 évesen kezdte pályáját. Debrecenben, Pozsonyban, Temesvárott, Budán, Miskolcon lépett fel. A Néppoperában kifejtett tevékenységét is nagy elismerés kísérte, 1912. nov. 8-án a Színészegyesület tanulmányi ösztöndíjban részesítette. 1917-ben Szegedre szerződött. 1919-től 1928-ig folyamatosan a kolozsvári színház tagja volt. A húszas évek egyik legtöbbet foglalkoztatott színésze; az 1927–28-as évadban 202-szer lépett fel Kolozsvárott. A harmincas évektől kezdődően rendezett is, és színészként vezetett Nagyváradon és Kolozsvárott. Rendezései a korszak általános kívánalmainak megfelelően korrekt értelmezésre és a játékmesteri feladatok ellátására szorítkoztak. F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Molnár F.: *Liliom*, *Játék a kastélyban*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Lengyel M.: *Tájfű*; Szigligeti E.: *Liliomfi*; Ibsen: *Kísértetek*; Herczeg F.: *Bizánc*.

Izsóf Vilmos (Győr, 1939. máj. 19.–): színész. 1964-ben, a SzAk elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, s egy évadot töltött ott. 1965-től a Nemzeti Színház tagja. Jellemszerepek markáns alakítója. F.Sz. *Sir James Tyrrel* (Sh.: III. Richárd); *Haimon* (Brecht: Antigoné); *Joe Stoddard* (Wilder: A mi kis városunk).

J

Jablónkay Éva (Mezőkövesd, 1939. dec. 1.–): énekesnő (alt). Énektanulmányait 1962–67 között végezte a Zak-n Lendvai Andor, majd Réti József irányításával. 1968-ban debütált *Gertrud* (Szokolay Sándor: Hamlet) szerepében, és azóta az Operaház tagja. Drámai és karakterszerepekben egyaránt kiemelkedő sikerrel szerepel. 1977-ben Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Márfa* (Muszorgszkij: Hovanscsina); *Delila* (Saint-Saëns: Sámson és Delila). **Jablónkay** Mária (Kaposvár, 1943. júl. 13.–): színésznő. Pályáját a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte 1961-ben. Különböző vidéki színházakban, a Békés Megyei Jókai, a Miskolci Nemzeti és a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. Tagja volt az Állami Déryné Színháznak is. 1970 óta a kecskeméti Katona József Színház művésze. Operettek, zenés és prózai darabok lírai szerepeit alakítja. F.Sz. *Angyalka* (Molière: Dandin György); *Borcsa* (Lehár F.: Pácsirta); *Kost kisasszony* (Kander-Ebb: Kabaré).

Jachinek Rudolf (Győr, 1937. márc. 4.–): színész. Pályáját a győri Kisfaludy Színházban kezdte 1957-ben. Játszott az egri Gárdonyi Géza, a kaposvári Csiky Gergely, a debreceni Csokonai Színházban. 1972-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja. Rendezőasszisztensként is dolgozik. Kisebb karakterszerepek és bohózáti figurák sikeres megformálója. F.Sz. *Panyek* (Oldfich: Negyven gazfickó meg egy ma született bárány); *Színész* (Sh.: Hamlet); *Aubespine* (Schiller: Stuart Mária). F.R. Kacsos P.: *János vitéz*.

Jacobi Viktor (Bp., 1883. okt. 22.–New York, 1921. dec. 12.): zeneszerző, operettkomponista. A Zak-n Koessler János tanítványa volt. Zeneakadémista korában írt operettje, *A rátarós királykisasszony*, a címlapon Jakabfi Viktor névvel jelent meg 1904-ben. Első marandó sikerét *Leányvásár* c. művével aratta, amelyet 1911-ben mutatott be a Király Színház. Napjainkig leg-sikeresebb operettje a *Sybill*, amelynek londoni bemutatóját 1914-ben a világháború kitörése hiúsította meg. **Jagasich** Péter (? , 1933–): énekes (tenor). Pályáját oboaművészként kezdte. 1965-től tanult énekelni, *Ferencsik* János felfedezettjeként 1967-ben lett az Operaház ösztöndíjasa. Karakter- és lírai tenor szerepeket egyaránt alakít. F.Sz. *Fenton* (Verdi: Falstaff); *Dávid* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Jakab Csaba (Csorna, 1953. szept. 1.–): színész. 1979-ben a Szak elvégzése után a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. 1983-tól a Népszínház, ill. a

Budapesti Kamaraszínház tagja. Zenés és prózai darabokban vj.-i szerepeket alakít. F.Sz. *Sloboda*, *Herzmansky*, *Krisztinán* (Feldék: Az ennivaló nagynéni); *Tip-topp, szeleburdi* (Csokonai V. M.: Az özveggy Karnyóné). **Jakab** Dezső (Rév, 1864. nov. 4.–Bp., 1932. aug. 5.): építész. 1893-ban szerzett oklevelet a bp.-i József Műegyetemen. Dolgozott *Pecz Samu*, *Korb* és *Giergl* irodájában. Az Ezredéves Kiállítás tervezőirodájában vez. tervező volt, majd *Lechner* Ödön műtermében dolgozott. Bejárta egész Európát. 1897-ben társult Komor Marcellel és 1918-ig közösen készítették terveiket. Ezután vejével, Sós Aladárral dolgozott. Munkájában a szecesszió m. irányzatának követője. Színházépületek, ill. pályázatok tervezője. F.M. *Budapesti színházépület – pályázat* (aranyérem, 1902); *Szombathely – színházátalakítás* (Komor M.-lel és Márkus G.-val); *Déva – színház* (1910, elpusztult; Komor M.-lel és Márkus L.-val); *Népopera* (ma Erkel Színház, 1910–1911, Komor M.-lel és Márkus L.-val); *Budapesti Nemzeti Színház-terv-pályázat* (1913–14).

Jakab György (Kolozsvár, 1954. máj. 24.–): színész, rendező. Kolozsvárott 1973–81 között amatőr színjátszó gyakorlatot szerzett. 1978-ban Bukarestben rend.-i tanfolyamot végzett. Vizsgarendezése: *Az eltűnt idő nyomában* (Proust). 1981-től Kanadában él. F.Sz. *Gáspár* (Vaszary J.: Bubus); *Feri bácsi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Strázsameter* (Kacsoh P.: János vitéz); *Kálmán* (Csiky G.: A nagymama).

Jakab István (Mezőkeresztes, 1798. okt. 29.–Bp., 1876. okt. 18.): zeneszerző, drámaíró, fordító, szakíró. Francia, német és olasz nyelvből kb. 30 színművet és operalibrettót fordított, köztük Voltaire-t (*Alzire*), Goldonit (*A fogadóné*) és Donizetti operáinak szövegkönyveit. Ő írta az első m. vígopera, a *A csel librettóját* (zene Bartay András, 1838–39). Négy további eredeti munkája közül a *Falusi lakodalom* (Buda, 1834) bizonyult sikeresnek. 1833-ban díjat nyert a Magyar Tudós Társaság pályázatán, amelyben a Nemzeti Színház elméleti alapját fogalmazta meg (*Magyar játékszíni jutalmazott feleletek*, Buda, 1834). 1848–1852 között tagja volt a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságának. Hasonló feladatot többször is ellátott a Magyar Tudós Társaság pályázatain is. Közölt verseket, humorreszeket, elbeszéléseket, regényfordítást Balzactól, ismeretterjesztő cikkeket; a maga korában népszerű zeneszerzőnek is számított. Két tragédiája: *Zsarnok apa*, *Izabella*.

Jakab Lajos (Marosvásárhely, 1839–Bp., 1890. márc. 23.), színész, rendező, igazgató. 1859-ben lett színész Nagy Mihály társ.-ánál. Jellemsszerepekben lépett föl. Jó szemű, korrekt, népszerű ig. volt. Társ.-át a vidék elsőrangú erőiből szervezte. Fáradszóról dolgozott a vidéki színház helyzetének javításán, több vidéki színházról egyet létrehozásában tevékenyen is részt vett. Felesége: *Ujfalussy Gizella* (?–1889) színésznő. 1859: Molnár Györgynél és 1860: Kolozsvárt gyerekszínész. 1870-től férjével együtt játszott. Később *Leővey József* felesége lett. *Alszegehy Etel*, Kohay (?), 1858–Bp., 1920. dec. 28.): operett- és népszínműnekes. 1872–74-ben a Nemzeti Színház, 1877–79-ben a Népszínház tagja volt. 1879-től férje haláláig együtt szerepeltek, 1881-től 1911-ig kórista volt az Operaházban.

M.A. 1862: Arad; 1870–71: Szathmáry Károly, Sztupa Andor; 1871–75: Aradi Gerő, Sztupa Andor; 1879: Besztercebánya; 1880: Rimaszombat; 1881: Kecskemét; 1882–84: Székesfehérvár; 1884: Győr; 1885: Székesfehérvár; 1886–88: Kassa; 1888: Székesfehérvár. Igazgatóként: 1869: Munkács; 1876–79: Arad.

Jakab Mihály (?–?): sűgő. 1792-ben a pest-budai első m. színtárs. tagja.

Jakab Tamás (Debrecen, 1961. okt. 23.–): színész. 1985-ben a SzAk elvégzése után a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte a pályáját. Nagyoperettben és musicalben énekes, táncos szerepeket alakít, prózai művekben nyugtalan, vívódó figurák megformálója. F.Sz. *Költő* (Witkiewicz: Az örült és az apáca); *Claude Bukowski* (MacDermot–Rado–Ragni: Hair); *Hamlet* (Sh.).

Jakabffy Dezső (Sztamár, 1895. febr. 19.–Sepsiszentgyörgy, 1965. okt. 2.): színész, rendező, színházigazgató. Rakosi Szidi színiiskolájában tanult. 1914–15-ben Miskolcon kezdte pályáját. Ezután Max Reinhardt-nál tanult rendezést. Harcolt az I. világháborúban. 1918-tól 1925-ig Aradon, 1925–28 között *Fekete Mihály* társ.-ában játszott és rendezett Temesváron, Marosvásárhelyen, Szatmárnémetiben. *Szendrei Mihály* ig. és az aradi Magyar Párt elismerő oklevéllel búcsúztatta 1928-ban, amikor Mo.-ra települt. 1929–32 között Pécsen volt szerződésben, 1933–36 között Debrecenben. Ezután két évig a pécsi színház ig. helyettes-főrend.-jeként működött. 1938–39-ben a Mohács–Nagykanizsa–Szentoszombathelyi színház ig.-ja volt. 1939-től 1942-ig a cseretárs.-i rendszer keretében vezette együttesét. 1942–43 között Szatmárnémetiben, Máramaroszigeten, Désen és Nagybányán tartott előadásokat. A II. világháború után 1948-ig a szatmárnémeti Városi Színház ig.-ja volt, az intézményt azonban megszüntették. Ekkor egy szövetkezetbe ment el dolgozni, majd 1953-tól nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház rend.-ként alkalmazta. F.R. Huszka J.: *Gül Baba*; Gárdonyi G.: *A bor*; Indig O.: *A torockói menyasszony*; Zilahy L.: *Tűzmadár*; Márai S.: *Kaland*.

Jakabffy Gábor (Baksa, 1839–?): színész, igazgató. Énekesként működött kisebb vidéki társ.-oknál, majd 1870 nyarán Debrecenben daltárs.-ot alapított s igazgatásba kezdett. 1871-től *Mezey János* ig.-társával együtt sikeresen szerepeltek Pesten a Beleznay-kertben. 1875-től egyéni színházgatói engedélyt nyert: Dunántúlon, Délvidéken és Nyugat-Erdélyben voltak a legfőbb állomásai. Felesége, *Krecsányi Katalin*, színésznő volt, aki szintén vállalt igazgatást.

M.A. 1870–74: Beleznay-kert; 1875: Barót, Székelykeresztúr, Csikszerecs; 1876: Borosjenő, Pankota, Világos, Arad, Orosháza; 1877: Versec, Újvidék, Törökbecse, Zente; 1878: Békéscsaba, Szolnok, Nagykőrös, Cegléd, Zenta; 1879: Békés, Esztergom, Paks, Kunszentmiklós; 1880: Baja, Dunaföldvár; 1881: Csáktor-

nya, Szigetvár, Paks, Dunaföldvár, Tamási, Halas; 1882: Zombor, Siklós.

Jákó Amália (?), 1895–?): színésznő. 1909-ben szerzett diplomát az Országos Színházegyesület iskolájában, majd Kassára szerződött. 1910-ben Pécsen, 1911-ben már *Krecsányi buda–temesvári társ.-ánál* játszott. 1918-ban fellépett a Városi Színházban, 1919-ben a Vígsházban, 1920-ban a Fásor Kabaréban, majd 1921-ben a Renaissance Színház tagja lett. Az 1922–23-as évadra a Vígsházhoz szerződött, ezután nincs róla adat. F.Sz. *Larissa Vladimirovna* (Arcübasev: Szenvedély); *Schober báróné* (Lafite: Médi); *Szepessyné Ella* (Liptai I.: Pesti asszony).

Jákó Pál; *Jellinek* (Bp., 1901. jan. 18.–Bp., 1977. nov. 11.): színész, rendező, színházigazgató. A SzAk-t 1925-ben végezte el. A következő évet Párizsban *Georges Pitoëff* színházában töltötte. 1926-tól 1929-ig a pécsi színház színésze és rend.-je, 1929–30-ban az Országos Kamara, 1930–31-ben a Magyar, 1931–32-ben az Új Színház tagja volt. 1931-ben bekapcsolódott az illegális kommunista mozgalomba, szavalóesteken szerepelt, s ~csoport néven a legkülönbözőbb munkásszervezetekben vezetett színjátszócsoporthoz. 1933–34-ben a Magyar Játékszín Kamaraszínházal a vidéket járta. A fővárosban politikai nézetei miatt nem kapott állandó szerződést. 1933-ban az Új Színház színésze és titkára volt. 1931-ben és 1938-ban letartóztatták. A II. világháborúban munkaszolgálatra vitték. 1945-től 1949-ig a Madách Színház, 1950–51-ben a Dunántúli Népszínház, 1951–52-ben az Állami Faluszínház, 1954–56 között ismét a Madách Színház művésze volt. 1957-től 1961-ig a Miskolci Nemzeti Színház élén állt. 1948–50 között a színész-szakszervezet főtáskára, 1950-től 1956-ig a Művészeti Dolgozók Szövetsége központi vezetőségének tagja volt. Jellemsszerepeket játszott. Irodalmilag értékes művek igényes rendezésével is kitűnt. F.Sz. *Tartuffe* (Molière); *Krehl* (Molnár F.: Olympia); *Besszemenov* (Gorkij: Kispolgárok). F.R. Klabund: *A krétakör*; Shaw: *Megfört szívek háza*. Fordítása: Katajev: *A kör négyesgesítése* (1931).

Jakobi Jakab (?), 1827–Kolozsvár, 1882. okt.): karmester, zenészerző. Német származású, képzett, művelt zenész volt. Színházi karmesteri pályáját 1863-ban a budai Népszínházban kezdte. 1869–71 1882-ig, haláláig – 1873–74-ben Kassán is – Kolozsvárott működött. 1871-től a zenekonzervatórium ig.-ja is volt. Főként operettkarmesterként aratott sikereket. Színházi kísérőzenék szerzője. F.M. *Can-can a törvényszék előtt* (1864).

Jámbor László (Mende, 1911. máj. 18.–): énekes (bariton). Tanulmányait magánúton végezte, majd Rómában *Manfredo Polvarosi* növendéke volt. 1937-ben A varázsfuvola (Mozart) *Öreg papjaként* debütált az Operaházban, amelynek 1974-ig volt magánénekese, azonban 1979-ig nyugdíjasként rendszeresen fellépett. Harminc éven át volt az Operaház egyik vezető hősbaritonja, hatalmas repertoárral rendelkező, minden stíluskorszakban otthonos művész. Pályafutása során közel hetven szerepet alakított, színesen egyénítve hőseit. Elsősorban *Wagner* műveinek bariton szerepei álltak hozzá legközelebb, de emlékezetes alakítást nyújtott számos nagy *Verdi*- és *Puccini*-főszerepben is. Emellett rendszeresen énekelt *Mozart*, *Borogyin*, *Rossini*, *Offenbach*, *R. Strauss* operáinak vezető bariton szólamait is. Európa csaknem valamennyi országában vendégszerepelt. Oratóriuménekesként is sikerrel lépett fel. Kossuth-díjas (1963), Liszt Ferenc-díjas (1954), érdemes művész (1955). F.Sz. *Wolfram* (Wagner: Tannhäuser); *Tetramund* (Wagner: Lohengrin); *Hans Sachs* (Wagner:

A nürnbergi mesterdalnokok); *Rigoletto* (Verdi); *Luna* (Verdi: A trubadúr); *Posa* (Verdi: Don Carlos); *Tell Vilmos* (Rossini); *Igor herceg* (Borogyin); *Scarpia* (Puccini: Tosca).

JÁMBOR LÁSZLÓ

Jancsik Ferenc (Bp., 1946. jan. 12.–): színész. Pályáját amatőr színészként kezdte, 1972-től a kecskeméti Katona József Színház tagja. Játszott a Miskolci Nemzeti, a kaposvári Csiky Gergely, a Békés Megyei Jókai és a Jurta Színházban. Próza- és zenés darabok karakterszínésze. F.Sz. *Rácz Jancsi* (Ábrahám P.: Viktória); *Kátsa cigány* (Gárdonyi G.: A bor).

JANCÓSÓ ADRIENNE

Jancsó Adrienne (Marosújvár, 1921. márc. 25.–): színésznő, előadóművész. 1941-ben kapott előadóművészi működési engedélyt. 1944-től a Kolozsvári Színház tagja, 1947-ben települt át Mo.-ra. Előbb vidékre szerződött, majd a Magyar Néphadsereg Színháza és a Madách Színház tagja volt. 1955 óta előadóművész, versmondó, ballada-előadó. 1963–1978 között az Irodalmi, ill. Radnóti Miklós Színpad tagja volt. 1985-től 1990-ig a *Vers és dal a Várban* estek szervezője. Előadóestjeit főleg a m. népköltészet remekeiből, balladáiból állítja össze.

sze. Jászai Mari-díjas (1965), érdemes művész (1971). Előadóestek: *Földédesanyám; Ady-est; Bizakodva; Légy már legenda; Botozgató*.

Jancsó Elemér (Marosújvár, 1905. ápr. 10.–Kolozsvár, 1971. nov. 12.): színháztörténész. A bp.-i bölcsészkaron végzett magyar-francia szakon, majd a doktorátus megszerzése után a Sorbonne-on tanult. 1929-ben tért haza Erdélybe, ahol irodalomtörténészként dolgozott. 1945-től haláláig a Bolyai – később Babeş-Bolyai – Egyetem m. tanszékének vezetője. Felvilágosodás- és reformkori kutatásai alapján került közel a színháztörténethez. Jelentős volt *Káli Nagy Lázár* visszaemlékezésének sajtó alá rendezése és kiadása az Erdélyi Ritkaságok 1. köteteként. A kolozsvári színházról írott monográfiája kéziratban maradt, de több színháztörténeti írása jelent meg gyűjteményes kötetekben, folyóiratok hasábjain, ill. külföldi nyomatok formájában. A háromkötetes romániai színháztörténeti kézikönyv – *Istoria teatrului în România* (Bukarest, 1965–1973) – egyik szerk.-je volt. F.M. *Az erdélyi színház hősora* (Kolozsvár, 1939); *A kolozsvári magyar színjátszás 1821–1942* (Kivonat a Kolozsvári Nemzeti Színház 1941/42–1942/43 színiévi Évkönyvéből); *A felvilágosodástól a romantikáig* (Bukarest, 1966); *Irodalomtörténet és időszerűség, 1929–1970* (Bukarest, 1972).

Jancsó Károly: → *Vásárhelyi Károly*

Jancsó Miklós (Kolozsvár, 1946. aug. 12.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1968-ban. A kolozsvári színház szerződtette. Klasszikus és modern drámák markáns jellemszínésze. F.Sz. *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Rosencrantz* (Sh.: Hamlet); *Tallérossy Zebulon* (Jókai M.: A köszívű ember fiai); *Füü* (Déry T.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról).

Jancsó Pál; *Jantsó* (Gidófalva, 1761–Kolozsvár, 1845. dec. 2.): színész. Székely származású. A nagyenyedi kollégiumban tanult. 1792-ben a kolozsvári társ. alapító tagja. 1836-ig játszott, mindvégig Erdélyben és a Partiumban. Élete végén arisztokraták kegyelemkenyerére szorult. Akarata ellenére lett „az első m. komikus” (Gyulai Pál). Képzett tenorista volt. Drámai szerepekre vágyott, de külseje és külön személyisége vigjátéki figurák alakítására tették alkalmassá: idős gavallérok, bogaras értelmiségiek, furfangos szolgák szerepét játszotta. F.Sz. *Pedrillo* (Kotzebue: A formenterai remete); *Kalb* (Schiller: Ármány és szerelem); *Köppents* (Brühl-Simai K.: Igazhízi); *Mandolino* (Henneberg-Schikander: Csörgősapka).

Jancsó Sarolta (Bp., 1951. máj. 19.–): színésznő. 1974-ben végezte el a SzAk-t, majd a Miskolci Nemzeti Színházhoz került. 1980–81-ben a József Attila Színház művésznője volt. Játszott a győri Kisfaludy, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban. 1983 óta a debreceni Csokonai Színház tagja. Sikeres naivszerepek után klasszikus drámák hősnőit is alakította. F.Sz. *Nő* (Schisgal: Gépirók); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Jászóné Deák Médea* (Göncz A.: Magyar Médea); *Lukács Anónia* (Szomory D.: Hermelin).

Jancsovcics Antal (Orosháza, 1937. szept. 21.–): karmester. 1956–1963 között a Zak zeneszerzés szakán *Viski János*, a karmesterképző szakán *Kórodi András* növendéke volt. 1963–64-ben, majd 1988-tól 1991-ig volt az Operaház karmestere. 1965–1987 között több szimfonikus zenekar karmestere, zeneiskola ig.-ja és a Zeneműkiadó Vállalat szerk.-je is volt. Az ország több városában (Győr, Gyula, Szeged, Fertőd), Európában (Németország, Ausztria) és az USA-ban is vendégszerepelt. Mertio Artistico-díjas (Róma, 1968); Liszt Ferenc-díjas (1987).

Janek József (Bp., 1955. dec. 1. –): koreográfus, néptáncpedagógus. 1973-tól a Bartók Béla Táncgyüttes táncosa, 1975-től az ÁBI tanára, közben koreográfákat készített hivatásos (Közép-Európa Táncszínház) és amatőr egy-eknek. 1990–91-ben a Budapest Táncgyüttes műv.-i vez.-je. F.K. *Zene; Vonat; Volt egyszer egy vad-Kelet*.

Jani Ildikó (Bp., 1951. máj. 29. –): színésznő. 1973-ban végzett a SzAk-n, de már 1972-től a Thália Színház tagja volt. 1991-től szabadfoglalkozású színművésznő. Naivaként kezdte a pályát, később karakterfigurák alakításakor tűnt ki jellemformáló képessége. F.Sz. *Agáta* (Hubay M.: Isten füle); *Szapozsnyikova* (Satrov: Égszínkék lovak, vörös fűvön); *Donna Fenissza* (Moreto: Donna Diana).

Jáni János (?–Turócszentmárton, 1907. júl. 12.): színész, igazgató. 1861-ben lépett színpadra *Szabó József–Philippovics* István társ.-ában. Játzott szerelmes, hős, apa, intrikus szerepeket, de volt rend., ügyelő, sőt könyvtáros is. 1879-től titkári feladatokat is vállalt. Hűségesen kitartott egy-egy társ. mellett. Legtovább a Nagy Mihály-féle együttes tagja volt. 1880-ban ebből az együttesből alakította ki első saját társ.-át. 1887-ben Nagy Mihály lányának, Nagy Paulának adta tovább a vezetést, majd 1892–96 között újból élére állt az együttesnek. Sikeresen játszottak a Felvidéken és a Dunántúlon, de megismerkedhettek társ.-ával a dél-erdélyi városok is. 1896-tól ismét színész lett; leszerződött *Hevessy József*hez. 1904-ben vonult nyugállományba. F.Sz. *Keszeg Mihály* (Lukácsi S.: A vereshajú); *Müller Lajos* (Kövessy A.: A vigécek); *Wurm* (Schiller: Armány és szerelem); *Csendes Vince* (ifj. Bokor J.: Gyerekasszony). M.A. 1861–62: Szabó József, Philippovics István; 1879: Nagy Mihály; 1879–80: özv. Nagy Mihályné; 1888–91: Nagy Paula; 1896–1901: Hevessy József; 1901–04: Zoltán Gyula. Igazgatóként: 1882–83: Újpest, Selmec; 1883: Szirák, Resica, Németbogs; 1883–84: Nagymihály; 1884: Gálszécs, Varanno, Homonna, Pancsova, Versec, Fehértemplom, Okanizsa, Dés; 1884–85: Lugos; 1885: Déva, Gyulafehérvár, Brassó, Marosvásárely, Erzsébetváros, Dicsőszentmárton, Marosludas; 1885–86: Kecskemét; 1886: Félegyháza, Abony, Kisújszállás; 1892: Zsolna, Zólyom, Turócszentmárton, Aranyosmarót, Verébely, Léva; 1892–93: Szered; 1893: Késmárk, Szepesbela, Kisszeben; 1893–94: Bártfa; 1894: Barcstelep, Villány; 1894–95: Muraszombathely; 1895–96: Jászberény.

Janisch Éva (Bp., 1961. aug. 24. –): színésznő. A SzAk elvégzése után 1984-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, melynek azóta is tagja. Musical-színésznő, de drámák karakterszerepeiben is sikert aratott. F.Sz. *Maria* (Bernstein: West Side Story); *Mária Magdolna* (Lloyd Webber–Rice: Jézus Krisztus szuperstár); *Vika* (Szkorik: Az Arbat gyermekei).

Janitsári Miklós (?–?): színész. Pályáját az egykori Faluszínháznál kezdte. Kanadába kerülve 1958-tól bekapcsolódott a torontói Művész Színház munkájába, amelynek első éveiben oszlopos tagja volt. Fellépett kabaréműsorokban, prózai darabokban. F.Sz. *Balkányi* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Sándor* (Halász–Eisemann M.: Egy csók és más semmi); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája – oratóriumelőadás); *Dr. Ámon* (Anday E.–Eisemann M.: Leány a talpán); *Kapitány* (Molnár F.: Liliom); *Tábornok* (Csárdáskirálynő); *Mátyás király* (Heltai J.: A néma levente); *Szendeffy* (Kellér D.–Schöntan: A szabin nők elrablása).

Janka Mária: → *Demjénne Janka* Mária

Jankovich Magda (Bp., 1900. okt. 10.–Svájc, 1992. szept. 23.): színésznő. *Kürthy Sári* színésznő leánya.

SzAk-t végzett. 1920-tól 1925-ig a Magyar Színház tagja, 1926-ban a Renaissance, majd az Andrássy úti Színházban szerepelt. *Békeffi* László felesége volt. F.Sz. *Elssler Fanny* (Rostand: A sasfiók); *Livia* (Drasche: Tűzpróba); *Erzsébet hercegnő* (Sardou: Szókimondó aszszonyság); *Nasztya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *A zöldruhas* (Ibsen: Peer Gynt); *Thuz kisasszony* (Molnár F.: Az ibolya); *Ida* (Lakatos L.: A fakir).

Jankovits József (Bp., 1951. jan. 3. –): színész, énekes. Pályáját a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte, 1986-tól a Fővárosi Operettszínházban játszik. Külföldön is sokszor vendégszerepel, főként Németországban és Belgiumban. Az operák hősszerelmes, az operettek bonviván szerepeivel aratott sikert. Liszt Ferenc-díjas (1990). F.Sz. *Hunyadi László* (Erkel F.); *Don José* (Bizet: Carmen); *René* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Józsi* (Lehár F.: Cigány szerelem).

Jánó János (Gyimesközéppok, 1930. ápr. 15. –): színész. 1954-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, Temesvárra szerződött. Széles skálájú színész, változatos jellemformáló képességgel. Alakításait nagyfokú bensőségesség jellemzi. Legnagyobb sikereit izes népi figurák meglevenítésével aratja. F.Sz. *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Kányai* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Kuligin* (Osztrovszkij: Vihar); *Molnár* (Hacks: A sanssouci molnár); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *York hercege* (Sh.: II. Richárd).

Jánoky Sándor; *Szenes* (Trencsén, 1911. márc. 24.–Kecskemét, 1984. szept. 12.): színész. Pályáját 1929-ben Kecskeméten kezdte. Különböző társ.-okkal bejárta az egész országot, majd 1949-től ismét a kecskeméti Katona József Színház tagja. Fiatal korában bonviván és táncoskomikus szerepeket játszott, később erőteljes karakterfigurákat alakított. Jászai Mari-díjas (1953), érdemes művész (1970). F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Dulac, impresszárió* (Anouilh: Euridiké); *Komornyik* (Schiller: Armány és szerelem).

Jánosa Lajos (Bp., 1931. márc. 11. –): diszlettervező. Diplomáját a bp.-i Iparművészeti Főiskolán szerezte *Varga Mátyás* tanítványaként. 1957-től 1968-ig a Madách Színház diszlettervezőjeként működött. 1968–1979 között az MTV diszlettervező csoportjának vezetője volt; ebben az időszakban s ezt követően is elsősorban ott dolgozott tervezőként. Egész pályafutása során több fővárosi és vidéki színház számára is tervezett, olykor huzamosabb ideig. Konstruktivitás, világos térépítkezés, az anyag és a mozgatási elv egysége, modern képzőművészeti szemlélet, ízlés, a stílusokhoz való alkalmazkodás a jellemzői. Tanított a SzAk-n (1956–1957), majd az Iparművészeti Főiskolán (1958–1965). Számos tanulmányt írt a diszlettervezésről, hazai és külföldi kiállításokon gyakran vett részt, ezek szervezésében is irányító szerepet játszott. Jászai-díjat (1970) és érdemes művész kitüntetést (1983) kapott. F.T. Beaumarchais: *Figaro házassága*; Miller: *Pillantás a hidról*; Sh.: *III. Richárd*; Ibsen: *Solness építőmester*; Déry T.: *Tükör*; Molière: *Don Juan*; Katona J.: *Bánk bán*; Sh.: *Falstaff*; Euripidész–Sartre: *A trójai nők*; Csehov: *Ványa bácsi*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983).

Jánosaházy György (Kolozsvár, 1922. jún. 20. –): rendező. Költő, műfordító, színikritikus. A Bolyai Tudományegyetemen szerzett jogi diplomát 1946-ban. 1952-ben a rend.-i szakot is elvégezte a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben. 1949–1958 között a kolozsvári Állami Magyar Opera dramaturgia és rend.-je, majd 1990-ig, nyugdíjazásáig különböző kolozsvári és marosvásárhelyi szerkesztőségek munkatársa, irodalmi és művészeti rovatvezetője, főszerkesztő-helyettese volt. Dramafordításai: Sh.: *III. Richárd*; Otway: *A megóvott Ve-*

lence vagy Az elárult összeesküvés; Petrescu: Velencei történet. Operaszöveget irt Junger Ervin zeneszerző részére Petőfi A helység kalapácsa c. elbeszélő költeményéből és librettót Hencz József Budai Nagy Antal c. háromfelvonalas operájához. F.M. Három klasszikus dráma (tanulmányok, 1964); Babel tornya (Jegyzetek a mai nyugati drámáról, 1966); Rim és rivalda (esszék, kritikák, 1969); John Milton, a küzdő. – Ir. Kacsó S.: Kirándulás a szent berekbe (Igaz Szó, 1955, 10.); Földes L.: Babel tornya (Utunk, 1966, 43.); K. Jakab B.: Parttalan sematizmus (Utunk, 1966, 47.); Jordáky L.: Az esszé dicsérete (Utunk, 1969, 27.).

Jánosi Gábor; Jánossy (?-?): színész. Elsőrendű szerelmes, hős, társalgási szerepeket játszott, de működött mint rendező és 1876-ban mint művezető is. Neve először az 1857–58-as győri évad társulati névsorában jelent meg; utoljára Miskolcon szerepelt Károlyi Lajos társulatában 1877–78-ban. Első osztályú vidéki társ.-ok kedvelt tagja volt. Felesége, Zsirai Róza szintén színész volt, kit többször is meg hívtak a Nemzeti Színházba vendégszereplésre. F.Sz. Gervaise (Hugo: A notre-dame-i toronyőr); Ilon (Berényi: Vak Béla király); Borbála (Feleki: Enyingi Török János). 1864. márc. 8-án volt jutalomjátéka Debrecenben: Párba mint istenítélet (Egressy-Szigligeti).

M.A. 1857–58: Hegedűs Lajos, 1859–61: Szuper Károly; 1863: Molnár György; 1863–65: Ressler István; 1865–67: Kocsisovszky Jusztin; 1867–68: Hubay Gusztáv; 1869–70: Szuper Károly; 1870–71: Kovácsovszky Jusztin; 1874–75: Nyéki János; 1875–76: Aradi Gerő; 1876–77: Csóka Sándor; 1877–78: Károlyi. Igazgatóként: 1873–74: Nagybecskerek (Várnay Fábiánnal).

Jánosi János; Kakas (?-?): színész, színigazgató. Pályadataink az 1820-as és az 1830-as évekből vannak róla. Kistárs.-ok élén állt; 1826-ban Rozsnyón nála kezdte pályáját Egressy Gábor. Általában komikus szerepeket játszott és ügyes színpadi táncos volt. F.Sz. Szélházy (Kisfaludy K.: A kérők); Peti (Holberg: A politikus csizmadia); Kula (Balog I.: Cserny György); Gerő (Vörösmarty M.: Várnász).

Jánosi Péter (Bp., 1940. jan. 12.–): énekes (baszszus). Magánúton tanult énekelni Antalffy Albertnél és Simándy Józsefnél. 1968–1983 között az Operaház, 1983-tól a Népszínház magánénekes. F.Sz. Don Pasquale (Donizetti); Biterolf (Wagner: Tannhäuser); Monterone (Verdi: Rigoletto).

Jánoskúti Márta (Bp., 1942. ápr. 4.–): jelmeztervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskolán (1961–1966) végezte. Először a szolnoki Szigligeti Színház tervezője volt (1966–1970), majd a Vigszínház tagja, tervezője lett (1970–). Gyakran tervezett más fővárosi és vidéki színházaknak, a gyulai, egri, veszprémi és szegedi szabadtéri játékoknak, olykor egy-egy jelesebb színházművészeti műhelyhez, vezetőhöz, társ.-hoz hosszabbban kapcsolódva. Dolgozott filmek, tvj.-ok számára is. 1979 óta a Képzőművészeti Főiskola scenika szakán a jelmeztervezés tanára. A m. tervező iskolának kiemelkedő képviselője: biztos rajztudás, jellemzőkészség, a művek, műfajok, stílusok, korok és ruháik alapos ismerete, gondolat- és érzelemgazdagság, modern eszközök, stíluselemek integrálása jellemzi tervezőművészetét. Jászai Mari-díjas (1981), érdemes művész (1988). F.T. Miller: A salemi boszorkányok; Illyés Gy.: Tiszták; Örkény I.: Macskajáték; Déry T.–Presser G.: Képzelt riport...; Sh.: Antonius és Cleopatra; Gombrowicz: Operett; Dosztojevszkij–Ljubimov: Bűn és bűnhődés; Kleist: Homburg hercege; Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása; Cavalli: Ormindo. – Ir. Bögel J.–János L.: Scenographia Hungarica (1983).

Janovics Jenő (Ungvár, 1872. dec. 8.–Kolozsvár, 1945. nov. 16.): színész, rendező, színházigazgató, színháztörténeti szakíró. Főiskolás éveinek elején párhuzamosan látogatta a bp.-i Műegyetem és a SzAk kurzusait. Több mo.-i és erdélyi városban színészkedett, 1896-ban szerződött a Kolozsvári Nemzeti Színházhoz, és az itteni egyetemen Csiky Gergely realizmusa c. tanulmányával doktorált. 1902-től három évig a szegedi társ. ig.-ja, 1905–1930-ban a kolozsvári színházat vezette, majd 1930–1932 között főrend. A trianoni békeszerződés megkötését, Erdély Romániához csatolását követően felbecsülhetetlen érdemeket szerzett a m. színjátszás ügyének bátor vállalásával és az új intézményi keretek kiépítésével. 1936-ban több régi színésztársával megszervezte a Szegedi Szabadtéri Játékokat. A harmincas

JANOVICS JENŐ

évek végétől kezdve a méltatlan kirekesztettség körülményei között irodalmi munkásságára helyeződött át a hangsúly. 1945. jún.-ban újra átvette a kolozsvári színház igazgatását, a Bánk bán-bemutató előkészületei közben érte a halál. Színészként gazdag jellemformáló képességét bizonyította. Mint rend. és színházigazgató a hagyományokat és az újításokat ötvözte, de mindig hű maradt a humánus eszményekhez. A tízes és a húszas években rendezett drámaciklusai, ifjúsági és munkásmatinéi, pl. az Erdélyi magyar drámaciklusok színháztörténeti jelentőségük. A m. filmgyártás úttörője volt. Az 1914-ben alapított PROJA – Projectograph Janovics – később Corvin, majd Transsylvania Filmgyár 1920-ig 48 filmet forgatott. F.R. Katona J.: Bánk bán (színészként Biberách); Sh.: Hamlet (1914-ben a címszerepet is játszotta); Madách I.: Az ember tragédiája; Strindberg: Mámor; Lengyel M.: Tájfűn; Wedekind: A tavasz ébredése; Csiky G.: Buborékok; Blaga: Zamolxe. Könyvei: Csiky Gergely élete és művei I–II. (1900–1902); A magyar dráma irányai (1908); A magyar dráma fejlődése (1913); A Farkas utcai színház (1914); A Bánk bán nyomában (Kolozsvár, 1942); A Hunyadi téri színház (kézirat, Kolozsvár, 1942). – Ir. Imre S.: Dr. J. J. és a színház (Kolozsvár, 1922), Dr. J. J. harmincéves színészi és huszonkét éves igazgatói jubileuma (Nagyvárad, 1924); Jordáky L.: J. J. és Poór Lili (Bukarest, 1971); Jordáky L.: Az erdélyi némafilmgyártás története (1980).

Janttyik Csaba (Békés, 1964. júl. 30.–): színész. A SzAk elvégzése után pályáját 1987-ben a debreceni Csokonai Színházban kezdte, melynek azóta is tagja. Vigjátéki figurák és operettek bonvivánszerepében tűnt fel, később karakterszerepekben is sikert aratott. Kép-

zóművészként is dolgozik, 1991-ben a Kortárs Galéria Kortárs Művészeti Díjjal tüntette ki. F.Sz. *Tükörlovag* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja); Billy Bibbit (Kesey–Wasserman: Kakukkfészek).

Járás: a díszlet egyes elemei (falak, ajtók, bútorok stb.), ill. a színpadi *takarások* között (az ún. színpadi *utcák*) a színészeknek a játékterre való belépését, ill. távozását és a díszletben való mozgását szolgáló közlekedők, melyeket a próbák során kidolgozott színpadi mozgásoknak megfelelően határoznak meg.

Járási Magyar Népszínház: Topolyán 1949-ben alakult, és 1959-ben a járáskor felszámolásakor megszűnt m. nyelven játszó színház. Ig.-ja *Dimitrijević* Mara. Katajev: *Tévedések napja* c. drámája volt első bemutatójuk. A tíz év alatt mintegy 80 bemutatót tartottak. Állandó színpaduk a helyi művelődési otthonban volt, de előadásainak nagyobb részét vidéken, a környező kis falvakban, sőt a tanyavilágban tartották. Sikerral vendégszerepeltek Belgrádban és Újvidéken is. A ~ falujáró színház volt, amelynek kis társ.-ában szinte minden színész egyszerre volt főszereplő és epizodista, de egyéb színház körüli munkából is mindenki kivette a részét. Az egy. Topolya és környékének műkedvelőiből alakult. Vezető tagjai *Nagyellért* János, *Sinkó* István, *Karna* Margit, *Lőrincz* Lajos, *Jordán* Erzsébet, *Kollár* Péter voltak. A legtöbb előadást vendégként Szabadkáról *Garay* Béla és *Pataki* László rendezte. A műsorban főleg szórakoztató művek kaptak helyet, boházatok, második harmadrendű vj.-ok, de bemutatták Molière (*Fösvény*, *Scapin furfangjai*, *Képzelt beteg*), Ibsen (*Kisértekek*), Goldoni (*Kávéház*, *A fogadósne*), Miller (*Fiaim*), Krléza (*Agónia*), Sartre (*A tisztességtudó utcalány*), Sh. (*Hamlet*) és Molnár Ferenc (*A doktor úr*, *Delila*, *Az ördög*, *Játék a kastélyban*) műveit is. A színház felszámolása után a színészek Szabadkára, Újvidékre szerződtek, vagy felhagytak a színjátszással. – Ir. A topolyai járási népszínház 10 éve (Topolya, 1959).

Járay József (? , 1913–?, 1970): énekes (tenor). Ösztöndíjaként 1941-ben mutatkozott be az Operaházban *Heinrich*-ként (Wagner: *Tannhäuser*). 1942–1949 között az Operaház vezető Puccini-énekesei közé tartozott. Ezt követően külföldön, elsősorban Dél-Amerikában énekelt, majd 1956-ban visszatért Mo.-ra, és 1964-ig ismét az Operaház magánénekese volt. Pályafutását a debreceni Csokonai Színház tagjaként fejezte be. Elsősorban az olasz repertoár lírai tenor főszerepeiben aratta legnagyobb sikereit. F.Sz. *Kalaf* (Puccini: *Turandot*); *André Chénier* (Giordano); *Don José* (Bizet: *Carmen*).

Járay Jutka: → *Jurk* Júlia

Jardin de Paris (1907–1916): Bp.-en, az Erzsébet királyné útja 1. sz. alatt nyílt mulató. 1907-ben nyitotta meg *Wabis* Lujza, aki az Ösbudavára pezsgőpavilonjában, majd a Tátra mulatóban már bizonyította jó üzleti érzékét. A nyári mulatóban két terem volt: a kabaré és a táncoklál. Műv.-i ig.-ja *Heltai* Jenő, dr. *Mártón* Miksa, *Kondor* Ernő volt. Műsorában artistaszámok, plakstikus élőképek mellett fellépett *Boross* Géza, *Medgyaszay* Vilma, *Jeritza* Mária is. Ezen a helyen 1916-tól a Berlini Kert működött.

Jardin d'Hiver (1913–1921): mulató. 1913-ban, a Jardin de Paris nevű mulatójának jövedelméből, a Nagymező u. 22–24. sz. alatti épületben építtette *Wabis* Lujza. Márványlapokkal borított, 10 méter széles portál vezetett a mulatóba, a földszinten és az emeleteken 48 páholy volt, márvánnyal és aranyozatokkal díszítve. A színpaddal szemben a félemeleten volt az ún. *Téli kert*, ahonnan üvegablakon át lehetett látni a műsort. A kitűnő külföldi és m. artistaszámok között kabarétréfák is helyet kaptak. A 30 tagú zenekart az akkor 17 éves *Rozs-*

nyai Sándor vezényelte. A ~ 1921-ig működött. Itt nyitott kabarét 1919-ben *Nagy* Endre *Téli kert* *Nagy Endre Színpada* néven, de mindössze két műsort mutatott be. **Járdos** Annamária: → *Lángné* Járdos Annamária **Jármai** Gyula (Sopron, 1954. ápr. 21.–): karmester. 1972–77-ben a Zak karvezetés szakán *Maklári* József, *Párkai* István, *Vásárhelyi* Zoltán, 1975–1980 között a karmesterképző szakon *Kórodi* András növendéke volt. 1977-től az Operaház korrepetitora, majd karmestere. Az Operaház balettrepertoárját vezényli. 1981-ben a nemzetközi karmesterverseny IV. helyezettje lett Besançonban.

Jaschik Álmos (Bártfa, 1885. jan. 5.–Bp., 1950. szept. 12.): grafikus, díszlet- és jelmeztervező. 1907-ben a bp.-i Képzőművészeti Főiskolán tanári oklevelet szerzett, majd Münchenben és Párizsban folytatott tanulmányokat. Előbb a Képzőművészeti Főiskolán, utóbb a Fővárosi Ipariskolában oktatott. 1919-től magán rajziskolát nyitott. Mo.-on elsőként foglalkozott a szakszerű színpadi díszlettervezés és makettépítés oktatásával. Díszlet- és jelmeztervezői tevékenysége kezdetben a *Thália Társaság* működéséhez kapcsolódott, majd *Németh* Antallal együttműködve a szegedi színház számára készített újszerű díszleteket. 1929-ben itt nyílt meg ~ és tanítványai makettjeiből és jelmezterveiből az első modern m. szcenográfiai kiállítás. 1935–1943 között a Nemzeti Színház tagja volt, díszlettervezőként és játékmesterként, s túlnyomórészt *Németh* A. rendezéseire készített tervek. Különlegesen finom hatású, mese-szerű, szecessziós szín- és formagazdagságú, magyaros vagy más népi, nemzeti díszítőelemekkel stilizált díszlet- és jelmeztervek mestere volt. F.T. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Kállay M.: *A roninok kincse*; Kacsóh P.: *János vitéz*; Hsiung: *Gyémántpatak-kisasszony*; Babay J.: *Csodatűkőr*; Calderón: *A nagy világszínház*; Szophoklész: *Elektra*; Molière: *Urhamám polgár*; Ibsen: *Peer Gynt*.

Jaschik Almosné; *Müller* Mária (Bp., 1898. aug.–Bp., 1954. nov. 29.): díszlet- és jelmeztervező. Színpadi tervezőművésszé válásának állomásai szorosan kapcsolódtak *Jaschik* Álmos művészi, pedagógiai pályájához. A harmincas évek közepén *Németh* Antal hívására férjével együtt a Nemzeti Színházhoz szerződött, s annak 1936–1944 között tervezője volt. Elsősorban ide dolgozott, de tervezett a Madách (Darvas J.: *Szakadék*), valamint a Vigszínháznak (Marsak: *Tizenkét hónap*) is, ám 1945 után a színházi élettől szinte teljesen visszavonult. Díszletterveire szecessziós színhatás, izlés, stilizálás, festőiség, grafikus erőnyek, korok, miliók gondos érzékelteése volt jellemző. Vetítéssel, modern effektusokkal is kísérletezett. F.T. Lodovici: *A kerék*; Zilahy L.: *Hazajáró lélek*; Niccodemi: *Hajnalba, délben, este*; Csiky G.: *Mukányi*; Harsányi Zs.: *A bolond Asvayné*; Hubay M.: *Hősök nélkül*; Asztalos I.: *A fekete macska*.

Jasper Bella (Szöny, 1933. febr. 18.–): énekesnő (szoprán). 1958–60-ban volt az Operaház ösztöndíjas magánénekese, ahol *Gildaként* (Verdi: *Rigoletto*) mutatkozott be. Ezt követően a müncheni Gärtnerplatz-theater, később a nyugat-berlini Opera tagja lett. Koloratúrszopránként szerzett hírnevet. 1968-ban és 1978-ban vendégszerepelt az Operaházban.

Jász István (Bp., 1943. júl. 4.–): dramaturg. 1978-ban bölcsészdoktori disszertációjának témája a Független Színpad története volt. Könyvtárosi és szerk.-i munka után 1979-től a kecskeméti Katona József, 1986–1992 között a Thália Színház dramaturgia volt. *Kezdet a végen* c. darabja megjelent a *Fiatalok riváldája* (1979) c. kötetben. 1987-ben *Turcsi Vilcsi* c. gyermekdarabját a Reflektor Színpad mutatta be.

Jász Klári (Szeged, 1949. ápr. 27.–): énekesnő (mezzoszoprán). Diplomáját 1977-ben szerezte meg a Zak-n. Ugyanebben az évben lett az Operaház magán-énekese. F.Sz. *Gertrudis* (Erkel F.: Bánk bán); *Czipra* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *A vak asszony* (Ponchielli: Gioconda).

Jászai László (Bp., 1935. ápr. 25.–): színész. *Jászai Mari* unokaöccse. A SzAk-n 1957-ben végzett, majd a kecskeméti Katona József Színházhoz került. Játszott a győri Kisfaludy, a Szegedi Nemzeti és a debreceni Csokonai Színházban. 1978-tól a veszprémi Petőfi Színház tagja. Szerepskálája Sh.- és Csehov-hősökön keresztül a zenés vj.-ok karakterfiguráig terjed. Jászai Mari-díjas (1976) és érdemes művész (1987). F.Sz. *Asztrov* (Csehov: Ványa bácsi); *Don Quijote de La Mancha* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Bakai, kiképző őrmester* (Gyurkovics T.: Fekvőtámasz); *Apa* (Anouilh: Euridike).

Jászai Mari; Krippel (Ászár, 1850. febr. 24.–Bp., 1926. okt. 5.): színésznő, a legnagyobb magyar tragika. Keserves gyermekkor után 1866-ban a Győrből Székesfehérvárra tartó Hubay Gusztáv társ.-a után szökött és kardalos lett. Rövid időn belül fellépett *Bényei Istvánnál* is, majd 1867-től 1869-ig *Molnár György* Budai Népszínházában játszott. Ekkor ismerkedett meg *Kassai Vidorral*, első férjével, akitől azonban csakhamar elvált. Még együtt szerződtek 1868-ban Kolozsvárra, ahol 1872-ig dolgozott. 1872-ben a Nemzeti Színház *Laborfalvi Róza* szerepkörére szerződte. Bemutatkozásul a Bánk bán *Gertrudisát* játszhatta el. Nagy része volt a Paulay Ede nevével fémjelzett nemzeti színházi-aranykor létrejöttében éppúgy, mint az 1892-es bécsi vendégjáték sikerében. 1900. ápr.-tól mégis egy évadot a Vigszínháznál töltött – 1901-ben azonban *Beöthy László* visszaszerződtette a Nemzetihez, melynek egyidejűleg örökös tagja lett. 1893–94-ben a SzAk-n drámai gyakorlatot tanított. 1909-ben a Petőfi Társaság tiszteletbeli tagjává választották. 1919-ben elsőnek kapta meg a színészek kö-

zött a Greguss-díjat. Vele született tehetségét állandó tanulással fejlesztette. Nyelveket tanult és fordításokat is készített. Óriási hatása művészt vált belőle, aki utólréhetlen volt a tragikus szenvedély megszólaltatásában. Nagyvonalúsága mellett figyelmet fordított a legkisebb részletekre is. Játéka mint egy hatalmas freskó, átgondolt, előrelátó, a színpadot és a drámát érző és értő. Társadalmi drámában és komikái szerepben nem volt igazán otthon, azonban a századvég romantikus-patetikus stílusának kimagasló képviselője volt. Ő még élettel tudta megtölteni a nemesveretű szövegeket. Őszinte és egyenes lényével semmilyen női rafinéria nem fért össze. A tragédia volt az ő területe a színpadon és az életben. Kiváló versmondó; leggyakrabban *Petőfi Sándor* műveit adta elő. Mintegy 300 szerepet játszott el, köztük húsz Shakespeare-hősnőt. Nevéhez fűződik a Nemzeti Színház görög klasszikus sorozatának több kiemelkedő alakítása. Övé volt a *Csongor és Tünde* ősbemutatóján (1879) *Mirigy szerepe*, és ő volt *Az ember tragédiája* első előadásának (1883) *Évája*. Emlékezetes jellemeket formált *Racine* és *Grillparzer* hősnőiből. Megpróbálkozott *Ibsennel* is. Pályája végén ő vitte először színpadra *A köszívű ember fia* színpadi változatának őv. *Baradlaynéját* (1918). Játszott *A tolonc* (1914) és a *Bánk bán* (1914) c. korai m. filmekben. Főbb Sh.-szerepei: *Goneril* (Lear), *Margit királyné* (III. Richárd), *Lady Macbeth*, *Portia* (Julius Caesar), *Gertrud* (Hamlet), *Volumnia* (Coriolanus), *Imogen* (Cymbeline), *Gloster özvegye* (II. Richárd). További Sz.: *Erzsébet, Mária* (Schiller: Stuart Mária); *Antigone, Elektra, Iocaste* (Szophoklész); *Phaedra* (Racine); *Medea, Sappho* (Grillparzer); *Ella* (Ibsen: John Gabriel Borkman), *Alvigné* (Ibsen: Kisértetek); *Léna* (Verga: A farkas), *Predszlava* (Szigligeti E.: Trónkereső). F.M. *Tükröm* (1909); *Színész és közönség* (1918); *J. M. emlékirata* (sajtó alá rendezte Lehel I., ill. Haraghy J.); *J. M. levelei* (Kozocsa Sándor, 1944); *J. M. írásai* (szerk. Debreceni F., 1955). – Ir. Rakodczay P.: J. M. mint Elektra (1891); Bródy S.: Színésznők (1905); Kárpáti A.: A kételkedő kritikus (1928); Lehel I.: J. M. utolsó szerepe (1931); Rédey T.: Kassainé ifjasszony (1935); Ráskai F.: Áram a tengerben (1938); Cenner M.: J. M. (adattár, 1957); Péchy Bl.: J. M. (1958, 1960, 1971); Földes A.: Így élt J. M. (1981); Földes A.: J. M. és a m. színház (1983).

Jászai Mari Színészotthon (Bp., Magyar u. 34.): 1948-ban alapították nyugdíjas színészek részére, ahol lakást, teljes ellátást és gondozást biztosítanak számukra. Az otthon létrehozásában, megszervezésében nagy szerepe volt *Gobbi Hildának*.

játék: 1. színpadi értelemben az előadás során zajló minden tervezett v. improvizált színészi (és technikai) megnyilvánulás, cselekvés, mely a színpadi mű közönség előtti bemutatása, és a nézők szórakoztatása, művelődése érdekében történik; 2. régi szóhasználatban 'előadás' v. színjátéktípusok gyűjtőneve; 3. szoros értelemben egy-egy jellemző, a színész által kidolgozott gesztus.

játékengedély: →koncesszió

játékmester: a rendező munkatársa (gyakran színész), aki elsősorban a szöveg betanításával, a színészi játék részletes kidolgozásával, a csoportos szereplők betanításával foglalkozik a rend. koncepciójának és utasításainak megfelelően, v. az előadás *jeiüjüpróba*it vezeti.

játékkrend: →műsor

játékatilus: 1. a színpadi előadás színháztörténeti korszakoként és nemzeti színjátszásonként változó jellemző és egységes ábrázolásmódja. A színpadi mű szerzőjére és az adott műre jellemző színházművészeti korszak és nemzeti színházkultúra; a cselekmény játszasi körülményeire vonatkozó színházi konvenciórendszer, valamint

JÁSZAI MARI – Medea (Grillparzer)

az előadás idejére jellemző közönségizlés és -igény figyelembevételével és az adott társ. művészi és technikai lehetőségei alapján ötvöződnek a ~ történeti és a jelenkorra jellemző kifejezési és megjelenítési formajegyei úgy, hogy azok egységes művészi és szórakoztató élményt nyújtsanak a közönségnek. A ~t a 19. sz. közepétől a rend. alakítja ki; 2. 'játékmódor' jelentésben egyes színészre vonatkoztatva a művészi eszköztár, az egyéni és társ.-i (összjáték-) játékkultúra egyedi sajátosságainak összességét jelenti.

játékszín: →színház

Játékszín: →La Fontaine Társaság

Játékszín: 1978-ban alakult, a volt Kamara Varieté épületében (Bp. VI., Teréz krt. 48.). Első bem.-ja 1978. okt. 4-én volt. A ~t a minisztérium hozta létre, azzal a céllal, hogy új művészi kezdeményezéseket, alkotócsoportokat, új m. művek előadását támogassa. E cél érdekében évente két drámapályázat kiírását is tervezték. Az első sikeres periódus *Giricz* Mátyás művészeti vezetésével 1979-ben volt. Az 1980–81-es évadban új játszóhelyen, a Vigadó Kamaratermében *Romhányi* László rendezett előadásokat. 1983-tól *Berényi* Gábor vette át az igazgatást. Megtartotta a színház befogadó jellegét, ill. saját produkciókat hozott létre. Művészi elképzeléseiben, terveiben továbbra is a m. darabok bemutatása és színvonalas előadása szerepelt, de a régi nagy sikerek színrevitelét és újrafogalmazását is célul tűzte ki. A műsorsortervben fajsúlyos drámák és színvonalas szórakoztató művek egyaránt szerepeltek. *Berényi* Gábor 1992-ig, nyugdíjazásáig vezette a színházat. 1992. nov. óta az új igazgató *Balázsovits* Lajos. A ~ jelentősebb bem.-i: *Karinthy* F.: *Göz*; *Czakó* G.: *Disznójáték*; *Ördögh* Sz.: *Koponyák hegyén*; *Szakonyi* K.: *Adáshiba*; *Hubay* M.: *Tűzet viszek*; *Füst* M.: *Máli néni*; *Karinthy* F.: *Bösendorfer*; *Szép* E.: *Aranyóra*; *Déry* T.: *Az óriáscsecsemő*; *Eörsi* I.: *Az interjú*.

játéktér: a színjáték, a színielőadás helyszínét a közönség számára képviselő terület (lehet színpad, pódium, utca stb.). A ~ jelentéstartalma részint más, részint több, mint a színpadé. Magában foglalja mindazokat a felületeket, tereket, ahol szereplők, díszletek, azaz az előadás-hoz tartozó jelrendszer elemei megjelennek.

Jatzkó Cia (Bp., 1914. okt. 30.–): színésznő. *Jatzkó* Rezső karnagy lánya. Gyermekszínészként 1920–1922 között az *Andrássy úti Színházban* szerepelt magánszámaival. 1924-ben és 1925-ben a *Budai Színházban* lépett fel. 1924-ben és 1926-ban *Szegeden* vendégszerepelt, utóbb mint a *Király Színház* tagja. 1928–29-ben nem volt szerződésben. 1930-ban fellépett a *Fővárosi Művész Színházban*, 1931-ben a *Városi Színházban*, 1930–32-ben az *Új Színház* tagja volt. Gyakran fellépett a *Vígyszínház* gyermekelőadásáiban. 1932–1935 között a *debreceni színházban* játszott, 1935–36-ban *Erdélyi* Mihály bp.-i színházaiban volt szerződésben. 1936–37-ben *Kecskemétre* szerződött, 1937–38-ban a *Pécsi Nemzeti Színház* operett primadonnája, ezután 1938–1940 között a *Szegedi Nemzeti Színház* tagja volt. 1940-ben *Kardoss* Géza, 1941-ben *Jakabffy* Dezső társ.-ában szerepelt. 1941–1943 között *Kolozsvárott* játszott, ezután nincs róla adat. F.Sz. *Malvinka* (Vaszary J.: *Angyalt vettem feleségül*); *Carol* (Priestley: *A Conway-család*); *Pintyőke* (Jatzkó R.); *Panni* (Huszka J.: *Mária főhadnagy*).

jávitópróba: a főpróbaidőszakban, ill. a folyamatos játszás során előforduló hibák, pontatlanságok kijavítására, az esetleges rend.-i változtatások végrehajtására és azok begyakorlására szolgáló alkalmak, melyeken a rend. feljegyzései alapján egy-egy jelenetet, esetleg felvonást próbálnak újra a színészek.

Jávor Pál; *Jermann* (Arad, 1902. jan. 31.–Bp., 1959. aug. 14.): színész. A SzAk-ra iratkozott be, de oklevelet 1922-ben az Országos Színészegyesület színiiskolájában kapott. A Várszínházban, 1922–1924 között a Renaissance Színházban vállalt szerepeket. 1924–1926 között Székesfehérvárott, 1927–28-ban Szegeden játszott. 1928-ban a Magyar Színházhoz szerződött, 1929-ben a Belvárosi és a Fővárosi Operettszínházban is fellépett. 1930-tól 1935-ig a Vig, 1935-től 1944-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1938-ban és 1943-ban az Erzsébetvárosi, 1944-ben a Vígyszínházban is kapott feladatot. 1944-ben a németek Sopronköhidára hurcolták. 1945-ben a Magyar, 1946-ban a Művész Színházban kapott egy-egy szerepet. 1946-ban az USA-ba utazott, ahol *Sárosy Szüle* Mihály társ.-ával turnézott. 1950–51-ben Hollywoodban kisebb filmszerepeket is játszott. 1956-ban Izraelben vendégszerepelt. 1957-ben hazatért. 1958-ban a Petőfi, 1958–59-ben a Jókai Színházban játszott. Fellépett a Kamara Varietében is. 1959-ben szerződött a Nemzeti Színház, de betegsége miatt már nem léphetett színpadra. Népszerűségét elsősorban kitűnő megjelenésének, tucatfilmekben eljátszott, karakteres figuráinak köszönhetette. Igazi férfisztárként ünnepezték. Később felismerték drámai tehetségét, mely jellembrázoló képességét, amelyet modern drámákban és Sh.-szerepekben kamatoztatott. F.Sz. *Horatio* (Sh.: *Hamlet*); *Essex* (Bruckner: *Angliai Erzsébet*); *Ifj. Nagy István* (Bródy S.: *A tanítónő*); *Bolond* (Sh.: *Vizkereszt*); *Kukorica Jancsi* (Kacsoh P.: *János vitéz*); *Orlando* (Sh.: *Ahogy tetszik*); *Nosztty Feri* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: *A Nosztty fiú esete Tóth Marival*); *Mercutio* (Sh.: *Hamlet*); *Peer* (Ibsen: *Peer Gynt*); *Rank doktor* (Ibsen: *Nóra*); *Petruchio* (Sh.: *A makrancos hölgy*); *Liliom* (Molnár F.); *Szell Kálmán* (Földes M.: *Örök szerelem*). F.M. *Egy színész elmondja* (1946). – Ir. *Bános* T.: J. P. (1978); *Sárosy Szüle* M.: *Misztér Jávor* (New York, 1982).

JÁVOR PÁL – *Petruchio*
(Sh.: *A makrancos hölgy*)

Jekelfalusy Albert (?–?): énekes (tenor). 1853-ban nagy sikert aratott a Nemzeti Színház *Prófeta* (Meyerbeer) előadásán. 1858-ig a színház tagjaként számos bemutaton énekelt. 1859–60-ban *Kolozsvárott* a társ. erőssége, a *Hunyadi László* (Erkel F.) bemutatójának nagy sikerű címszereplője. F.Sz. *Alfred* (Verdi: *Traviata*, mo.-i bem.).

jelenés: 1. a színész megjelenése a színpadon az előadás egy *jelenet*ének keretében. A színész színrelépése (*entrée*) és távozása (*abgang*) által határolt cselekmény- és dialógusszakasz; 2. régi szóhasználat szerint *jelenet*.

jelenet: a színpadi mű legkisebb szerkezeti egysége, melyen belül a szereplők változatlanok. Egy szereplő színrelépésével (*entrée*) v. távozásával (*abgang*) módosul a cselekmény- és a dialógusszakasz témája, hangulata, így a színpadi mű tagolását a ~ek egymásutánja adja. A darab szerkezetében való elhelyezkedése és dramaturgiai szerepe alapján használatos a nyitó, záró és nagy-jelenet kifejezés.

jelenetozás: a színpadi mű dialógusának kisebb egységekre történő bontása, *jelenetekre* való tagolása. Az eredetileg jelenetekre nem tagolt színjátékszövegeket a dramaturg és a rend. osztja fel, egyúttal a dobozszínpad igényeinek megfelelővé téve a dialógust. A ~ technikája, a kialakított jelenetsorok tempója, dinamikája jellemző az egyes színházművészeti korszakokra és az egyes drámaírókra is.

jelmez: a népi alakoskodásoknál és a különböző színjátéktípusoknál használt öltözet, álöltözet. Lehet jelképes, ez esetben a kor és környezet által meghatározott elemekből alakítják ki. Máskor egyes megjelenített állatok jellegzetes vonásait, színét, anyagát használja föl. Az emberábrázolás során is széles a felhasznált eszközök és stílusok skálája: a ~ a szerep társadalmi helyzetére, rangjára, foglalkozására, jellemére, ízlésére utalhat, sokszor naturalista hitelességgel. Megjelenik a vélt és valódi történeti hitelesség igénye. Eltérhet viszont az allegorikus-jelképes formák, vagy – pl. a kubizmus, konstruktivizmus esetében – a szélsőségesen elvont, geometrikus ábrázolás felé. Gazdag információkat tartalmaz a játék jellegéről, az ábrázolni kívánt korszakról, a játszott mű hangulatáról, esetleges torzító-parodisztikus céljairól. Az *arcfestéssel*, *maszkkal*, személyi *kellékekkel* (szerszám, fegyver stb.) kiegészítve néha a diszleteket is pótolni tudja. – Ir. Boehn: *Das Bühnenkostüm im Altertum, Mittelalter und Neuzeit* (Berlin, 1921); Laver: *Costume in the Theatre* (London, 1964); Németh A.: *A színjátás esztétikájának vázlata* (1929); Vágó Zs.: *Jelmez- és környezettörténet*, 1–3. (1959); Gombár J.: *Jelmeztörténet* (1963); *Scenographia Hungarica* (1973).

jelmezterv: egy adott előadás stílusának megfelelő, egy-egy szerep helyzetét, jellemét kifejező alkalmazott képzőművészeti alkotás. Pontosan ábrázolja a különböző jelenetekben viselendő öltözeteket; néha a maszkalképzést is. *Figurinnak* is nevezik. Részletrajzokkal kiegészítve (szabásrajz stb.) kerül a különböző kivitelező műhelyekbe: szabó-, kalapos-, cipész-, s mellékelik hozzá a jelmeztervező által kiválasztott anyag- és színmintákat is.

jelmeztervezés: a *jelmeztervek* elkészítésének folyamata. A jelmeztervező a darab és az egyes szerepek alapos ismeretében minden szereplő minden öltözkézt jelmeztervben ábrázolja. Figyelembe kell venni a mű stílusát, korszakát, annak éppen adott felfogását, a rendezői elképzeléseket, a szerepeket alakító művészek alkatát, néha egyéni kívánságait is. A színpadkép tervezőjével egyeztetni kell az egyes öltözetek környezetének színvilágát, a felhasználni kívánt főbb világítási effektusokat. A folyamathoz hozzátartozik a műhelyekben történő kivitelezés ellenőrzése, a ruhapróbák, az öltöztetés próbák irányítása is.

Jemnitz Sándor (Bp., 1890. aug. 9. – Bp. 1963. aug. 8.): zeneszerző, zenekritikus. Gimnáziumi tanulmányaival párhuzamosan végezte zeneszerzés-tanulmányait 1906-tól 1908-ig a Zak-n, Koessler Jánosnál. 1908–1911 között a lipcei konzervatóriumban zeneszerzés, orgona-,

hegedű-, és karmester-szakon tanult tovább. 1911-től 1913-ig német operatárs.-oknál volt korrepetitor, majd Berlinben a Die Musik munkatársa lett. 1913–1915 között Arnold Schönberg berlini mesteriskoláját látogatta. 1916-ban tért vissza Mo.-ra. 1924–1950 között számos külföldi és hazai lapnál, elsősorban a Népszavánál volt zenekritikus. 1951-től az Állami Zenekonzervatórium óradíjas tanára volt. Maradandó zenekritikusi munkásságában a színház m. és nyugat-európai művészetének értő ismerete mutatkozik meg. F.M. *Versenymű kamarazenekarra* (1931); *Nyitány egy békeünnepélyhez* (1951); *Concerto vonós zenekarra* (1954).

Jenei Ottó (Temesvár, 1900. okt. 17. – Marosvásárhely, 1960. febr. 26.): színész. Katonatiszti főiskolát végzett, de életének legnagyobb részét különböző vidéki színházakban töltötte. Pár évig a kolozsvári társ., majd 1948–1960 között a marosvásárhelyi Székely Színház tagja volt. Többnyire erőteljes férfiakat, rámenős, erőszakos figurákat elevenített meg. F.Sz. *Kovács* (Gergely S.: Vitézek és hősök); *Ljapkin-Tyapkin* (Gogol: A revizor); *Lépes György* (Kós K.: Budai Nagy Antal); *Seriff* (Nash: Az esőhozó ember).

Jeney István (Debrecen, 1946. nov. 1. –): színész, rendező. Pályáját a 25. Színházban kezdte. Játszott a kecskeméti Katona József, a szolnoki Szigligeti és a Pécsi Nemzeti Színházban. Nehezen sorolható bármilyen szerepkörbe. A groteszk alakítások állnak hozzá legközelebb. F.Sz. *D'Artagnan* (id. A. Dumas: A három testőr); *Pisti* (Örkény I.: Pisti a vérzivatarban). F.R. Dorst: *Amálka*.

Jeritza Mária; *Jedlitzka*, Marie (Brünn, 1887. okt. 6. – Orange-New Jersey, 1982. júl. 10.): énekesnő (szoprán). Tanulmányai befejezése után a brünni színházhoz szerződött, majd Olmützben és Münchenben elsősorban operettekben szerepelt. 1912–1935 között Bécsben a Hofoper énekesnője, 1921–1932 között a New York-i

JERITZA MÁRIA

Metropolitan tagja volt. 1921–30-ban évente többször vendégszerepelt Bp.-en kirobbanó sikerrel, az Operaház ünnepelt primadonnája volt. 1940-től az USA-ban élt. Számos kortárs mű ősbemutatója fűződik nevéhez, így pl. 1912-ben R. Strauss *Ariadne auf Naxos* c. operájában a címszerepet, a *Die Frau ohne Schatten* c. műben (R. Strauss) pedig a Császárnő szerepét énekelte. Hangjának hatalmas terjedelme – mezzoszerepeket is énekel –, kivételes színészi adottságai, meggyőző előadásmódja emelte a húszas-harmincas évek világhírű szopránjainak

sorába. Bp.-en A bolygó hollandi (Wagner) *Senta* szerepében, valamint a *Turandot* (Puccini) címszereplőjeként aratta legnagyobb sikereit. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Elsa* (Wagner: Lohengrin); *Tosca* (Puccini); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület). Önéletrajza *Sunlight and Song* c. 1924-ben jelent meg. – Ir. W. Wymetal: M. J. (Bécs, 1922); Decsey: M. J. (Bécs, 1940).

Jeszenszky Dezső (Nagyszentmiklós, 1864. márc. 19.–Igló, 1917. dec. 2.): színész, igazgató. 1882-ben Orosházán Szegedy Mihálnál lett színész. Volt sűgő és színházi titkár, rendszeresen írt a helyi lapokba tárcákat, verseket, elbeszéléseket. F.Sz. *Bannay Gerő* (Szigeti: Rang és mód). Könyve: *Vándorutamon* (Igló, 1912). Szerkesztette a *Korompa* c. lapot.

M.A. 1883–1886: Miklós Gyula; 1887: Pesti Lajos; 1890: Hubay Gusztáv; 1892: Mezei János; Jáni János; 1893: Fekete Miksa; 1894–98: Báródi Károly; 1900–1905: Báródi Károly; közben 1902: Nagyszombat; 1905: Szabadhegyi; 1908–11: Szabados László; 1911: Márffy; 1912: Könyves. Igazgatóként: 1888–91: Besztercebánya, Magyaróvár; 1898–1900: Selmecbánya, Gyöngyös.

Jeszenszky Endre (Somogyvár, 1925. febr. 11.–): táncos, balettmester, jazztánc-tanár. A Szegedi Nemzeti Színház táncosa 1945–1949 között, majd az Operaház tagja 1950–51-ben. Iskolát nyitott, s itt a balettktatás mellett jazztáncot is tanított, majd jég táncosok és tornászok edzője volt. Magániskolája révén a hazai újjászülető modern táncélet egyik ösztönzője. 1974-től az Állami Artistaképző Intézet tanára, s az 1989-től újból meginuló modern táncpedagógus-képző tanfolyamok vezető tanára. Könyve: *Ballet* (zsebszótár, 1992).

Jezerniczky Sándor (Bp., 1958. jan. 9.–): táncos. Az ÁBI-ben 1978-ban szerzett balettművész diplomát, majd egy évig Moszkvában tanult ösztöndíjasként. 1979 óta az Operaház tagja, 1984-től magántáncosa. Szép vonalú, tiszta technikájú klasszikus táncos, aki a 80-as évek második felétől nyugat-európai társ.-ok vendég-szolistájaként – 1987–88-ban és 1990–91-ben Salzburgban, 1991–92-ben pedig Münchenben – is sikereket arat. Liszt Ferenc-díjas (1989). F.Sz. *Herceg* (Vojnonen: Diótörő); *Főnix* (Béjart: Tűzmadár); *Vaclav* (Zaharov: A bahcsiszeraíj szökökút); *Mercutio* (Seregi L.: Rómeó és Júlia).

Jirasek Polixenia (Marosvásárhely, 1837. febr. 1.–Zombor, 1911. ápr. 23.): színésznő. 1857-ben Kolozsváron kezdte működését. Az 1860-as évektől férjével, Nagy Mihály igazgatóval járta a vidéki városokat. Férje halála után két évig ő vezette a társulatot, majd Jáni Jánoshoz (1883–86, 1893–95), ill. Nagy Paulához (1888–91) szerződött. 1895-ben nyugállományba ment. A vidék kedvelt komikája, népszínmű-énekesnője volt.

Jób Dániel (Arad, 1880. dec. 22.–Bp., 1955. nov. 20.): rendező, színházigazgató, író, újságíró. 1900-ban a Magyar Hírlap színikritikusaként kezdte pályáját. A Vig-színház 1909-ben – berlini tanulmányút után – rend.-nek szerződött. 1921-ben a színház művészeti ig.-ja lett. 1926-tól 1939-ig *Roboz* Imrével, mint vállalkozó ig. irányította a színházat. 1945-ben visszakért a Vig-színház élére, de alig két esztendő után kénytelen volt távozn. ~ a Vig-színház új irányú, a belső realizmusra törekvő stílusát folytatta és fejlesztette tovább rendezéseiben. A természetes, könnyed játéksztílus mellett képzőművészeti és látványelemekkel is növelte az előadások vonzerejét. Igazgatósága idején a színház műsorába, noha annak fő irányát nem változtatta meg, komolyabb drámai bemutatókat is iktatott (*Shaw*, *Csehov*, *Pirandello*, *O'Neill*). 1945 után, a megváltozott helyzetben ő sem tudta ott folytatni, ahol abbahagyta. Tárcák, novellák

mellett drámákat is írt és fordított. F.R. Shaw: *Pygmalion*; Szomory D.: *Hermelin*; Herczeg F.: *Kék róka*; Csehov: *Ványa bácsi*; Molnár F.: *A hatyú*; Csehov: *Három nővér*; Ibsen: *John Gabriel Borkman*; Csapkai: *R.U.R.*; Csehov: *Cseresznyés kert*; Pirandello: *Hat szerep keres egy szerzőt*. Drámája: *Őszi vihar* (1918). Fordítása: Csehov: *Ványa bácsi* (1920).

Jobba Gabi (Szeged, 1947. márc. 27.–Bp., 1983. aug. 27.): színésznő. Pályáját a kecskeméti Katona József Színházban kezdte, majd a 25. Színház tagja lett. E színház alapító tagjaként hittel és lelkesedéssel vett részt a politizáló színház formai megújulásokat kereső művészi programjában. 1982-től a Nemzeti Színházban játszott. Sokszínű tehetségére korán felfigyeltek. Szerepformálását intellektuális megközelítés, ugyanakkor szenvedélyes igazságkeresés jellemezte. Korai, tragikus halála megakadályozta művészetének kibontakozását. Jászai Mari-díjat kapott 1973-ban. F.Sz. *Gruse* (Brecht: A kaukázusi krétakör); *Tou O* (Kuan Han-Csing: Tou O igaztalan halála); *Cordelia* (Sh.: Lear király).

Jódy Károly (Szatmár, 1899. máj. 11.–?): színész, színházigazgató, író és zeneszerző. *Rákosi* Szidi színésziskoláját elvégezve 1918-ban lépett a színpályára. Vidéken játszott, 1924–25-ben *Gáspár* Jenő, 1929–30-ban *Fekete* Mihály, 1933–34-ben *Ferenczy* Gyula társ.-ainál mint színész, 1929-től 1940-ig az erdélyi színikerület ig.-jaként működött. 1946-ban az aradi színház ig.-ja volt.

Joint Szabadtéri Színpad (1948): Bp.-en, a Bethlen Gábor tér 2. sz. alatt 1948 nyarán játszó nyári színház. Hangversenyprogramja mellett műsorán a *Francia szobalány* c. (Deval) vj. szerepelt.

Jókai Mór (Révkomárom, 1825. febr. 18.–Bp., 1904. máj. 5.): szerkesztő, kritikus, író. 1847–48-ban a Nemzeti Színház közlönyének, az *Életképeknek* szerk.-je. 1848-tól megszakításokkal a Nemzeti Színház drámaírója. 1861-ben a Nemzeti Színház ügyében kiküldött országgyűlési bizottság tagja és jelentésük megfogalmazója. Mindkét felesége színésznő: *Laborfalvy* Róza (1848–1886), *Nagy* Bella (1899–1904). 1843-tól írt színpadi műveket; közülük a *Dózsa* *György* (1857), *A szigetvári vértanúk* (1861), *A Milton* (1876), *Az aranyember* színpadi változata (1884) a jelentősebbek. *A Dózsa* *György*-ből *Erkel* Ferenc írt operát (1867), *Szaffi* c. novellájából készült *A cigánybáró* (ifj. J. Strauss) librettója (1885). – Drámáinak kritikai kiadása folyamatban van: *J. M. összes művei. Drámák I–IV.*

Jókainé Laborfalvy Róza; *Benke* Judit (Miskolc, 1817. ápr. 8.–Bp., 1886. nov. 20.): színésznő. A család nemesi előnevét használta művésznévnek. *Benke* József színész leánya, akit apja hozott fel a budai Várszínházba. Első fellépése 1833. okt. 27-én volt *Náni* szobalány szerepében (Cuno: Benjámin Lengyelországból). 1834-ben a kassai társ. tagja volt *Benke* Rozália néven, velük több városban is fellépett. 1835–1837 között ismét Budán játszott, az év nyarat Székesfehérvárott töltötte. 1837-től 1869-ig a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház tagja volt. Utolsó fellépése 1869. márc. 7. (*Predszláva*, Szigligeti E.: A trónkereső) volt. Nyugdíjba vonulása után gyakran vendégszerepelt vidéken. 1883-ban ünnepelték 50 éves színészi jubileumát. 1848. aug. 29-én lett *Jókai* Mór felesége. 1849-ben ő mentette meg férjét a felelősségre vonástól, bújtatta, majd menlevelet szerzett számára. Nyulánk termete, alt hangja, kifejező arca tragikái szerepkörre tette alkalmassá. A szerepkört már fiatalon birtokba vette, s azt mindvégig, három évtizeden át megőrizte. Sikerral lépett fel néhány vígjátékban és népszínművek prózái szerepeiben is. F.Sz. *Thisbe* (Hugo: Angelo); *Lenke* (Vörösmarty M.: Várnász); *Gerrud* (Sh.: Hamlet); *Margit* (Sh.: III. Richárd); *Lady Macbeth* (Sh.:

Macbeth); *Cleopatra* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Voluntia* (Sh.: Coriolanus); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Leona* (Czakó Zs.); *Zrinyi Ilona* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *Dalma* (Jókai M.): *Csáky Lóra* (Jókai M.: Dózsa György); *Adrienne Lecouvreur* (Scribe-Legouvé); *Malborough hercegnő* (Scribe: Egy pohár víz); *Rózsa* (Szigligeti E.): – Ir. Ignác R.: Róza leányasszony (1942); Vajda György M.: J. L. R. Nagy magyar színészek (1957).

Jókainé Nagy Bella (Jákó, 1879. júl. 4.–London, 1947. jan. 30.): színésznő. A SzAk, majd Rákosi Szidi növendéke volt. Az óbudai Kisfaludy Színházban lépett fel először 1898-ban. 1899-ben a Vigszínház szerződtette, de feleségül ment Jókai Mór íróhoz és visszavonult. Feltűnő drámai erejű hangja és alkata nagy pályát jósolt neki. F.Sz. Magdolna (Sudermann: Otthon).

Jókai Színház (1925–1931): →Pápa

Jókai Színház (1932–1949): →Jókai Színkör

Jókai Színház (1951–1960): →Ifjúsági Színház

Jókai Színház (1960): →Thália Színház

Jókai Színkör (1913–1949): színházi vállalkozás a Városligetben. A Feszty-körkép épületében 1896-ban kialakított 500 férőhelyes színházban eleinte mutatványos és kabaré-előadásokat tartottak. Első ig.-ja Gonda István volt, majd Repold Károly, később Székely Márton került a színház élére. 1913-tól Szász János vezette a színházat, mely állandó nyári és téli színházzá alakult. 1915-ben a Feszty-család tagjaiból alakult részvénytársaság engedélyt kapott egész estét betöltő darabok bemutatására is. Kiemelkedő színészek nőttek fel és játszottak a színházban, mint Rákosi Szidi, Király Ernő, Somogyi Nusi. Vendégként fellépett itt többek között Makay Margit, Komlóssy Emma, Küry Klára, Szirmai Imre. 1919 és 1923 között Magyar Színpad, 1923-tól 1932-ig ismét ~, 1932-től pedig Jókai Színház volt az intézmény neve. Utolsó ig.-ja 1945–1949 között Kárpái Pál volt.

Jól megcsinált színmű: a 19. sz. elején a francia drámaírói műhelyekben kialakított, dramaturgiailag tökéletesre csiszolt színdarabok gyűjtőneve (*pièce bien fait*). A Scribe-től Sardouig terjedő korszakban több színjátsképtípust ölt fel (*melodráma, társalgási színmű, társadalmi vigjáték, bohózat*). Általában több, szakosodott szerző műve, akik egy részletterülettel – alaptörténet, dialógusok, verbális humor – foglalkoztak. A ~ a m. színpadi irodalomra is jelentős hatást gyakorolt. Szigligeti Ede, Csiky Gergely, sőt a fiatal Molnár Ferenc dramaturgiai tudásának egyik legfontosabb forrása volt.

Jónás Alfréd (Bp., 1876–Bp., 1955. júl. 8.): színháztörténeti író. Jogot végzett, s a MAV-nál mint főtanácsos dolgozott. Péchy Erzsikehez fűződő szerelme ösztönözte színháztörténeti kutatásokra. Kéziratok műsorai, szerepkatalógusai, feljegyzései az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárában, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetben és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest-gyűjteményében találhatók. Művei – erős forráskritikával ugyan – alapjai lettek a hitvárosi forráskiadásoknak, s e lexikonnak is.

Jónás Gabriella (Bp., 1952. jún. 16.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1974-ben a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, amelynek jelenleg is tagja. Azonnal főszerepeket kapott, és hamarosan vezető színésznő lett. A színház jellegéből adódóan mindent játszott, de elsősorban drámai hősnők megformálásában remekelt. A Vajdasági Színházak Találkozóján a női alakításért járó díjat nyolcszor kapta meg. 1990-től az Újvidéki Művészeti Akadémián is tanít. F.Sz. Gruse (Brecht: A kaukázusi krétakőr); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Antigone* (Szophoklész); *Mirandolina* (Goldoni); *Bethlen Kata*

(Kocsis I.: Árva Bethlen Kata); *Nóra* (Ibsen); *Doris* (Slade: Jövőre, veled, ugyanitt); *Hercegnő* (Danek: Negyven gazfickó meg egy ma született bárány); *Az ezredes felesége* (Garcia Márquez-Kokotivi: Az ezredes).

JÓNÁS GABRIELLA – *Andromache*
(Euripides–Sartre: Trójai nők)

Jónás Judit (Bercel, 1964. jan. 8.–): színésznő. 1987-ben végezte el a SzAk-t, majd a Pécsi Nemzeti Színházhoz került, amelynek azóta is tagja. Az 1983-as *Ki mit tud?* televíziós vetélkedőn drámai erejű versmondásával tűnt fel. Eddigi legnagyobb sikereit is előadóművészként aratta. Önálló estjén Garcia Lorca *Cigányrománok* c. versciklusát, majd Weöres Sándor *Psychéjét* adta elő. Alakításait szenvedélyes drámaiság jellemzi. F.Sz. Charmian (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Flinn* (Kesey–Wasserman: Kakukkfészek).

Joó László (Bp., 1918. dec. 4.–): színész, színházigazgató. A SzAk-t 1943-ban végezte el. 1945-ben a debreceni Csokonai Színházban kezdte a pályát. 1946–47-ben a Művész Színház, 1947-től 1949-ig a Belvárosi Színház tagja volt. 1951–1955 között az Úttörő és Ifjúsági Színházban, 1955–56-ban a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1958–1961 között a győri Kisfaludy Színház ig.-ja volt. 1968-tól 1979-ig, nyugdíjazásáig a Pannónia Filmstúdió lektora és dramaturgja volt. 1967-ben Torinóban és több olasz városban vendégszerepelt. Népi ihletésű, erőteljes alakokat formált meg hitelesen. F.Sz. Posa (Schiller: Don Carlos); *Lord Berkeley* (Sh.: II. Richárd); *Kolumbusz* (Gosztonyi J.).

Joó Rózsi; Rozália (Makó, 1900. dec. 10.–Gyergyószentmiklós, 1979. nov. 7.): színésznő. A 30-as években vidéki színtársulatoknál játszott primadonnaszerepeket. Egy ideig visszavonult a pályától, majd az 50-es években – kitélepítettként – Sepsiszentgyörgyre került, ahol az Állami Magyar Színház alkalmazta. A gyergyószentmiklói öregek otthonában halt meg, Sepsiszentgyörgyön nyugszik. Higgadt, fegyelmezett játékaival, magabiztos fellépésével hitelesen ábrázolt idősebb nőket. F.Sz. *Millerné* (Schiller: Ármány és szerelem); *Zsófi* (Sütő A.: Tékozló szerelem).

Joób Szigmond (?–Pest, 1847. ápr.): énekes (tenor). 1838-ban mint *Sever* (Bellini: Norma) mutatkozott be a Pesti Magyar Színházban. 1840–46 között a Nemzeti Színház tagja volt. Kassán színházi vállalkozóként is tevékenykedett. M. és külföldi operák bemutatóinak ré-

szese, *Erkel* Ferenc külön áriát írt neki, amikor átvette a *Báthory Mária* c. opera *István* szerepét 1841-ben. Bécsben is fellépett. F.Sz. *Florestan* (Beethoven: Fidelio). **Joós** László (Bp., 1944. ápr. 20.–): színész. A veszprémi Petőfi Színházban kezdte a pályát 1967-ben. Játszott a Radnóti Színházban, 1980 óta újra a veszprémi társ. tagja. 1978-ban Jászai Mari-díjat kapott. Karakter-színész. F.Sz. *Albert* (Molnár F.: Olympia); *Skibinski* (Spiró Gy.: Az imposztor).

Jordáky Lajos (Kolozsvár, 1913. szept. 6.–Kolozsvár, 1979. nov. 29.): szociológus, kritikus, tanulmányíró. 1948–1952 között a kolozsvári Állami Magyar Színház alkalmilag rendezésre is vállalkozó irodalmi titkára, dramaturgja. A társ. tagjaként kifejtett tevékenysége mind elvi-esztétikai, mind gyakorlati szempontból meglehetősen ellentmondásos, színház- és filmtörténész, kutatói munkássága viszont, amelyre sok meghurcoltatás után, életének utolsó évtizedében került sor, figyelemreméltó. 1971-ben jelent meg a Kritikon Kiadónál *Janovics* Jenőről és *Poór* Liliőről készített átfogó portréja. Ugyanekkor rendezte sajtó alá és látta el nagyobb bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel *Kötsi* Palkó János munkáit (*A régi és új theatrom története és egyéb írások*. Bukarest, 1973). Az erdélyi némafilmgyártás történetéről írt munkája csak halála után jelent meg: *Az erdélyi némafilmgyártás története 1903–1930* (Bukarest, 1980).

Jordán Erzsébet (Zenta, 1921. nov. 18.–): színésznő. Pályáját műkedvelőként kezdte. Első színházi szerződése 1946-ban a Szabadkai Népszínházhoz kötötte, 1951-ben a topolyai Járasi Magyar Népszínház művésze, majd 1957-től 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja. Többnyire modern nőket alakított. F.Sz. *Ludmilla* (Gorkij: A Zseleznyov-ház asszonya); *Copperfield* *Dávid* (Dickens); *Óregasszony* (Ionesco: Székek); *Marina* (Csehov: Ványa bácsi).

Jordán Tamás (Győr, 1943. jan. 15.–): színész. 1961-től 1970-ig az Universitas amatőr együttes színésze, 1972–1977 között a 25. Színház, 1977-től a Várszínház, 1980 óta a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja, 1991-től szintanodát vezet a Merlin Színházban. Intellektuális, sajátos karakterű alkat. Jászai Mari-díjas (1978), érdemes művész (1986). F.Sz. *Cserepes István* (Fejes E.: Cserepes Margit házassága); *Szókratész* (Platon: Szókratész védőbeszéde); *De Sade márk*i (Weiss: Marat/Sade); *A Mester* (Bulgakov: Mester és Margarita); *Gájev* (Csehov: Cseresznyés kert); *Vladimir* (Beckett: Godot-ra várva); *Amit szívedbe rejtessz* (előadást). F.R. Fassbinder: *Petra von Kant keserű könnyei*; Goldoni: *Karnevalvégi éjszaka*.

Joshi, Bharat (Ahmedabad, India, 1955. júl. 31.–): bábszínész. Indiában színésznek tanult, majd 1980-ban tanulmányúton járt Mo.-on. Azóta itt él. 1981–83-ban végezte el a Bábstúdiót, és az Állami Bábszínház művésze lett. F.Sz. *Laczfő nádor* (Arany J.–Jékely Z.: Toldi); *Nembaj törpe* (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Maugli* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve).

Joviczky József (Újpest, 1918. márc. 26.–): énekes (tenor). Énektanulmányait a Zak-n baritonként folytatta 1943-tól 1947-ig *Walter* Margit és *Maleczky* Oszkár irányításával. 1948-ban *Siegmund*ként (Wagner: A walkür) debütált az Operaházban. További sikerei is elsősorban Wagner operáihoz fűződnek. 1947–1970 között volt az Operaház vezető – bizonyos időszakokként egyetlen – Wagner-tenorja. Gyakran vendégszerepelt az egykori szocialista országokban, és oratóriuménekesként is sikeres volt. F.Sz. *Lohengrin* (Wagner); *Hunyadi László* (Erkel F.); *Otello* (Verdi).

Józsa Imre (Bp., 1954. márc. 18.–): színész. A SzAk elvégzése után 1978-ban a József Attila Szin-

házban kezdte pályáját, melynek azóta is tagja. Kezdetben a táncoskomikus szerep körben aratott sikereket, de jellemző színészként is bemutatkozott már. Jászai Mari-díjas (1988). F.Sz. *Rodolpho* (Miller: Pillantás a hidról); *Bill* (Brecht: Mahagonny); *Pietro* (Suppé: Boccaccio); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Bobby* (Henderson: Diákszerelmem).

József Attila Színház (1945): 1945. márc. 1. és 1945. jún. között Újpesten játszó társ. Műsorukon a *Bánk bán* és *Gogol A revizor* c. műve szerepelt. A társ.-ot *Fellegi* István szervezte. Tagjai *Balázs* Samu, *Rajna* Alice, *Kornis* Katalin, *Juszt* Gyula, *Bárdi* Ödön, *Somló* István, *B. Bálint* György, *Tamás* Benő, *Rajczy* Lajos, *Késmárki* Kálmán, *Polgár* Gyula, *Vadász* Kató, *Hajnal* Margit, *Kondor* Sándor, *Miklósy* György voltak. – Ir. Az első József Attila Színház (Film, Színház, Muzsika, 1965, 7. sz.).

József Attila Színház: a Bp. XIII., Váci út 63. sz. alatt működő színház. Az épület eredetileg művelődési háznak készült. 1953. dec. 14-én Déryné Szinpad néven operettszínház nyílt, mely 1955 őszétől József Attila Színház néven a Magyar Néphadsereg Színháza Kamaraszínháza volt. 1956 óta önálló. Első ig.-ja *Szendrő* József volt, aki a színház megalapításában jelentős szerephez jutott. A színház vezetői az alapítástól kezdve változatos repertoár kialakítására, egy igazi népszínház sokoldalúságára törekedtek. A műsorban a zenés, a siker- és bulvárdarabok, krimik mellett komolyabb fajsúlyú művek is színre kerültek. 1956-tól 1975-ig, haláláig igazgatta a színházat *Fodor* Imre. 1975–1982 között *Miszlai* István, 1982-től 1990-ig *Szabó* Ervin volt az igazgató. A jelenlegi ig. *Léner* Péter. Főrend. volt többek között *Berényi* Gábor és *Iglódi* István. A színház neves művészei *Komlós* Juci, *Szemes* Mari, *Káldi* Nóra, *Kállai* Ilona, *Bodrogi* Gyula, *Voith* Ági, *Kaló* Flórián, *Láng* József mellett tag volt itt *Gobbi* Hilda és *Darvas* Iván is. A színház nevezetes sikerei: *Schönthan: A szabin nők elrablása*; *Lope de Vega: A kertész kutyája*; *Rozov* komédiái; *Kállai I.: Költő-tánc*; *Barillet–Grédy: A kaktusz virága*; *Gyárfás M.: Egérút*; *Kertész Á.: Névnap*.

JORDÁN TAMÁS – *A Mester*
(Bulgakov: Mester és Margarita)

Józsefvárosi Kabaré (1919–1920): *D. Szőke* László színész 1919. szept. 17-én a Szerdahelyi u. 14. sz. alatt nyílt kabaréja. Alig egy évig működött. Ugyanitt 1921-ben *Nagykomédia* néven *Kellér Gyula*, *Ferenczy Frigyes* rend.-vel társult. Mindössze két műsoruk ismert.

Józsefvárosi Színház (1913; 1933–1949); 1913. aug. 13-án a Baross utca 127. (később Kálvária tér 6.) sz. alatt megnyílt a *Józsefvárosi Színpad* *Micsei F. György* ig.-val. Rövid ideig működött, a helyiség még abban az évben mozi lett. 1933 őszén *Erdélyi Mihály* bérelte ki 548 férőhelyes színházzá alakítva át a termet. Főleg népszerű – *Kálmán Imre* (A csárdáskirálynő, Ördöglovas), *Fényes Szabolcs* (Maya), *Eisemann Mihály* (Csókos asszony, Zsákamacska), *Erdélyi Mihály* (Lehullott a rezgő nyárfa, Aranysárga falevél), ifj. *J. Strauss* (A denevér, A cigánybáró) – operetteket, a gyerekeknek meseoperettet (Pinokkió) játszottak. 1942-ben honvédpárádét (Erdélyi Mihály: Vedd le a kalapod a honvéd előtt!) adtak elő. 1948-ban *Kárpáti Pál* lett az ig., 1949-ben a színházat államosították.

Józsefvárosi Színkör (1925): rövid életű színházi vállalkozás. Állás nélküli színészek alapították 1925-ben, *Sugár Dezső* vezetésével. A Bp., VIII. Alföldi u. 13. sz. alatt működött. Mindössze egy bem.-t tartottak, ifj. *J. Strauss* *A cigánybáró* c. művét adták elő.

Józsefvárosi Színpad: → *Józsefvárosi Színház*
Judik Etel; *Karinthy Frigyesné* (1886–Bp., 1918. okt. 17.): színésznő. A SzAk-t 1903-ban végezte el. A Thália Társaság (1906–1907), a Bonbonnière Cabaret (1908–1910) és az Új Színpad (1912) tagja volt. *Karinthy Frigyes*sel kötött házassága után (1912) visszavonult a színpadtól. 1917-ben fellépett *Feld Irén* társulatában a Budai Színkörben. A spanyolnátha-járvány áldozata lett. Ígéretes tehetségű drámai színésznő volt. F.Sz. *Johanna* (Heijermans: Remény); *Gina* (Ibsen: A vadkacsa); *Hanne* (Hauptmann: Henschel fuvaros).

Juhász Ferenc (Arad, 1887. ápr. 11.–Zágráb, 1965. dec. 26.): rendező. A két háború között a becskerekai művelődési élet egyik szervezője, irányítója, hírlapírója, a *Renaissance* c. 1920-ban induló szépirodalmi, kritikai, művészeti újság szerk.-je, 1923-ban az Ady Társaság egyik alapítója, sok műkedvelő előadás rendezője. A háború után amatőr rend., majd egy évadban – 1953–54-ben – a hivatásos státusban levő zrenjanini Madách Színházban rendezett. Az ötvenes évek közepén Zág-rába költözött és ott halt meg. F.R. *Molière: A képzelt beteg*; *Molnár F.: A farkas*; *Heltai J.: A Tündérlaki lányok*; *Nusic: A megboldogult*; *Kacsóh P.: János vitéz*.

Juhász Géza (Feketics, 1924. dec. 4.–): kritikus, irodalomtörténész, műfordító. Pedagógiai főiskolát végzett, majd 1962-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett doktori címet. 1945-ben újságíróként kezdett dolgozni, ezután tanított, közben belső munkatársa volt a Dolgozók c. hetilapnak. 1959-től 1975-ig a Fórum Könyvkiadó szerk.-je, 1967 után felelős főszerk.-je volt. 1975-től az Újvidéki Művészeti Akadémia tanára lett. Színkritikákat, színháztörténeti tanulmányokat írt.

Juhász György (Ózd, 1961. ápr. 29.–): színész. A SzAk elvégzése után 1984-ben a nyíregyházi Mórícz Zsigmond Színházhoz szerződött, melynek azóta is tagja. Klasszikus és modern művekben szerepelt, de vígjátékokban is sikereket arat. F.Sz. *Valér* (Molière: A fősvény); *Fenton* (Sh.: A windsori vig nők).

Juhász Ibolya (Szigetvár, 1957. máj. 20.–): báb-színésznő. 1976-ban került az Állami Bábszínházhoz. 1977-ben végzett a Bábszínházban. 1992-től a Budapesti Bábszínház tagja. Önálló műsorokkal kísérletező karakter-színész. F.Sz. *Csizmás kandúr* (Tóth E.); *Mostoha*

(Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Csiperőzsika* (Ignác R.); *Ibolya* (Arany J.–Gáli J.: Rozsa és Ibolya). **Juhász Jácint** (Mogyoród, 1943. máj. 13.–): színész. A SzAk elvégzése után 1965-ben a veszprémi Petőfi Színházban kezdte a pályát, majd 1967-ben a Madách Színházhoz került, amelynek azóta is tagja. Pályája kezdetén gyakran játszott zenés darabokban, később klasszikus drámák karakterfiguráit alakította sikerrel. 1984-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Ejlert Lövborg* (Ibsen: Hedda Gabler); *Duba* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Antonio* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok). **Juhász János** (Békés, 1910. okt. 27.–?): színész. 1931-ben lépett színpadra. 1937–1939 között és 1940–41-ben, ill. 1943-ban Szegeden játszott. 1947–48-ban a Szekszárd–Bonyhád–Siklós körületben harmadrendű társulatot vezetett. 1951–1973 között a szolnoki Szigligeti, 1964-ben a veszprémi Petőfi Színházban szerepelt. F.Sz. *Lajos bácsi* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Rendő* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Csang* (Lehár F.: A mosoly országa).

Juhász József (Kemecse, 1908. júl. 4.–Toronto, Kanada, 1974. jún. 24.): színész. A SzAk elvégzése után 1930-ban a Nemzeti Színház szerződtette, ahol karakter szerepekben, humoros alakításokban remekelt. A negyvenes évek elején az Új Magyar Színház tagja volt. A II. világháború után egy ideig nem léphetett színpadra. Vidéken cirkuszi bohócként működött. 1949-ben ismét szerződtette a Nemzeti Színház, 1956-ban külföldre távozott. Ausztráliában m. társulatot szervezett, de Kanadába kerülve kénytelen volt felhagyni a színésszettel. 1938-ban Farkas–Ratkó-díjjal tüntették ki. Az 1930–1940 közötti években több filmben is játszott. Jellemző mikus volt, a vidéki élet jellegzetes figuráit hitelesen karikírozta. F.Sz. *Claudius* (Sh.: Hamlet); *Balga* (Sh.: Szentivánéji álom); *Matyi* (Gárdonyi G.: A bor); *Tagliazoni* (Hauptmann: És Pippa táncol).

Juhász József (Somogyhárshegy, 1931. jan. 23.–): énekes (tenor). 1955-ben végzett Pécsen zenei szakiskolát, majd 1957–64-ben *Lendvai Andor* magánművészeti iskolában. 1956–67-ben a kaposvári Csiky Gergely Színház, 1967-től a Szegedi Nemzeti Színház magánénekes. Vendég szerepelt Ausztriában, Belgiumban, Hollandiában, Angliában, Németországban és a volt szocialista országokban. Sokoldalú tehetsége révén egyformán sikerrel alakítja az operettben vívó és lírai tenor szerepeket. F.Sz. *Richard gróf* (Verdi: Az álarcosbál); *Radames* (Verdi: Aida); *Bánk bán* (Erkel F.); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Cavardossi* (Puccini: Tosca); *Eric* (Wagner: A bolygó hollandi); *Walter* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Juhász Julianna: → *Udvarhelyiné Juhász Julianna*

Juhász Károly (Bp., 1963. febr. 22.–): színész. 1988-ban végezte el a SzAk-t. Korábban a Nemzeti Színház stúdiójában játszott és tanult. 1988-tól a Szegedi Nemzeti Színház, 1991 óta a Független Színpad tagja. F.Sz. *Szoljonij* (Csehov: Három nővér); *Valér* (Molière: Tartuffe); *Chanan* (An-Ski: Dybuk).

Juhász Katalin (Bp., 1961. jún. 13.–): díszlet- és jelmeztervező. A Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervező szakán tanult, 1985-ben diplomázott. 1985-től az MTV munkatársa, de vendégként gyakran tervez színházaknak (miskolci, nyíregyházi, debreceni, pécsi) is. Egységes szcenikai vízió, konstruktivitás jellemzi. F.T. Sh.: *A makrancos hölgy*; Verdi: *A trubadúr*. **Juhász Pál** (Szeged, 1924. júl. 4.–): énekes (tenor). Középiskolai zenei tanulmányait Szegeden végezte. 1953-ban mutatkozott be a Fővárosi Operettszínházban. Operettben vívóként, majd operaénekesként működött különböző vidéki színházakban. 1972–79-ben

a Pécsi Nemzeti Színház, 1979-től 1989-ig, nyugdíjazásáig az innsbrucki Landestheater magánénekese volt. **Juhász Róza** (Sarkad, 1959. dec. 20.–): színésznő. Játszott a szolnoki Szigligeti, a Szegedi Nemzeti, a Madách és a Nemzeti Színházban. 1990 óta a Madách Színház tagja. Alkatához hiven erős egyéniségű és mély érzésű jellemeket alakít. Játékából nem hiányzik az ironia sem. F.Sz. *Lujza, a feleség* (Déry T.: A tanúk); *Izidóra* (Katona J.: Bánk bán); *Rév Orsolya* (Galgóczi E.: Vidravas); *Goneril* (Sh.: Lear király); *Paulina* (Sh.: Téli rege). **Juhász Sándor** (Debrecen, 1854. okt. 15.–?): énekes (bariton). 1877-ben a Népszínház kórusában kezdett énekelni. 1880-tól magánénekesként vidékre szerződött, játszott Balassagyarmat, Pécs, Újvidék, Miskolc, Székesfehérvár, Szabadka és több ízben Szeged és Győr színpadain. Pályája több mint harminc éve alatt a zenés színdarabok sokoldalú szereplője volt. F.Sz. *Henry márk* (Planquette: A corneville-i harangok); *Gara nádor* (Erkel F.: Hunyadi László); *Mirakel doktor* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Don Brazero* (Lecocq: Nap és Hold); *Pisch-Tasch* (Sullivan: A mikádó); *Madarász* (Zeller). **Juhász Tibor** (Tata, 1935. jún. 11.–): színész. 1961-ben végezte el a Zak-t. Pályáját az Állami Déryné Színházban kezdte, 1971-ben szerződött a kecskeméti Katona József Színházhoz, melynek azóta is tagja. Énekes színészként, bonviván szerepkörben arat sikereket. F.Sz. *Szu Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Báró* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Rudolf, főpincér* (Herman: Hello, Dolly!). **Juhász Zsuzsa** (Becserek, 1926. júl. 27.–Zágráb, 1956. szept. 6.): színésznő. Zágrábi egyetemi tanulmányait szakította félbe, hogy színészi pályára lépjen. Előbb egy évig – 1952 – a Szabadkai Népszínházban, majd amikor a zrenjanini – becskereki – Madách Színház rövid időre – 1953–54-ben – amatőrökből hivatásos társ.-t alakult, szülővárosának színházában sikerrel alakított fiatal drámai és komikus szerepeket. Amikor megszüntették az együttes profi státusát, ~ felhagyott a színjátszással. F.Sz. *Elisa* (Shaw: Pygmalion); *Lucretia* (Machiavelli: Mandragóra); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Sárka* (Heltai J.: A Tündérlaki lányok); *Cso-cso-szan* (Belasco: Pillangókisasszony); *Toinette* (Molière: A képzelt beteg). **Julián Ria** (Kurd, 1946. aug. 29.–): dramaturg, fordító. Tanulmányainak befejezése után a Pécsi Nemzeti Színházban dolgozott. 1988 óta a kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgia. **Jurik Ica** (Szeged, 1911. aug. 12.–Bp., 1986. ápr. 2.): színész. Az Országos Színészegyesület diplomáját 1931-ben kapta meg. 1931–32-ben Győrbe szerződött, onnan Debrecenbe került. 1933–34-ben Szegeden volt primadonna, majd 1934-től 1936-ig a Király Színház tagja volt. 1935-ben fellepett a Városi és az Andrássy úti Színházban is. 1936–1938 között Debrecenben játszott, a következő évadban ismét Szegedre szerződött. 1945-ben férjhez ment, ezután az Ifjúsági, majd a Thália Színházban játszott 1969-ig. Tánctudása mellett kellemes organuma és vonzó egyénisége is jól hatott a színpadon. Joggal vált népszerű művésszé. F.Sz. *Éva* (Hajdú J.: Félórás feleség); *Ilona* (Paksy J.: Szépségkirálynő). **Jurik Julia**; **Járay Jutka** (Szeged, 1914. nov. 9.–Bp., 1986. ápr. 10.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színésziskolájának elvégzése után, 1933-ban Szegedre, egy év múlva az Andrássy úti Színházhoz szerződött. 1936–1941 között felváltva Debrecenbe és Szegedre

szerződött. 1942–48-ban a Pécsi és a Miskolci Nemzeti, 1948–49-ben a győri Kisfaludy, 1949–50-ben ismét a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1951–1953 között a Miskolci Nemzeti, majd 1953-tól 1969-ig az Állami Déryné Színház tagja. Népszerű szubrett volt, aki 1945 után jellem szerepeket is játszott. F.Sz. *Bessy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Marcia* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Jurka László (Szentcsanak, 1930. máj. 15.–): színházigazgató, rendező. Eredetileg festőművésznek készült. 1964-ben végezte el a SzAk rend. szakát, majd a Miskolci Nemzeti Színház szerződött, ahol 1977-ig volt tag. 1977–1980 között a Békés Megyei Jókai Színház ig.-ja. 1980-tól a Pannónia Filmstúdió munkatársa. Munkássága során az amatőr mozgalmat, és munkásszínjátszást támogatta. Jászai Mari-díjas (1975). F.R. Németh L.: *Nagy család*; Illyés Gy.: *Fáklyaláng*.

Jurónics Tamás (Tata, 1969. febr. 5.–): táncos, koreográfus. 1987-ben végzett az ÁBI néptáncotgozató, majd az újjászerveződő Szegedi Baletthez szerződött, ahol hamarosan meghatározó egyéniségű szólistává fejlődött. 1990-ben jelentek meg első koreográfiájával, amelyet azóta is számos újabb táncmű követett. A Szegedi Balettstúdió alapítója és vezetője. F.Sz. *Anyegin* (Lőrinc K.: Tatjana és mások); *A kigyó* (Imre Z.: Alvilági játékok); *főszerep* (Imre Z.: Stabat Mater). F.K. *Szükségi táncok* (1990); *Egy alig használt száritókötél visszacsatlakozása* (1991).

Jurta Színház: → Magyar Szinkór

Justh Zsigmond (Pusztaszentmihály, 1863. febr. 16.–Cannes, 1894. okt. 9.): író. Szülőfalujában 1893 nyarán egy üvegházban *Kisszínház*at létesített. A következő évben 250 nézőt befogadó *Körszínház*at épített, melyben jún. 24-től kezdve tartottak előadásokat. Színészei a környék tehetséges parasztjai voltak, akiknek maga tanította be a darabokat. Az első évben 25, a másodikban már 40 színjátszót vont be a munkába. Az előadások egy jelenetből és egy klasszikus műből, vagy annak részletéből álltak. Műsorán Szophoklész *Antigone*, Plautus *A kincs*, Molière *A képzelt beteg* és a *Botcsinálta doktor*, Shakespeare *A makrancos hölgy* c. darabja, Czöbel Minika *Delibábja*, André Theuriert *Jean Marie* c. egyfelvonásos és ~ saját művei szerepeltek. Még a korabeli kritika is elismeréssel szólt a kísérletről, s a parasztszínészek némelyikét kivételes tehetségnek tartotta. F.M. *Megmutatom hogy kell; Agglegény vőlegény; Asszony szava Isten szava; Siralomház; Gányó Julcsa; Hármán voltak.* – Ir. Elek L.: J. Zs. (Gyula, 1964); K. Gálos Magda: J. Zs. *Albama* (Színházstud. Szle, 1985. 16. sz.); K. Gálos Magda: J. Zs. művelődéspolitikai törekvései (Békéscsaba, 1988).

jutalomjáték: olyan színjelölés, melynek jövedelme a társ. valamely tagját illeti meg mellékjövedelemként v. búcsúajándékként. A vezető színészek a 19. sz.-ban szerződésben köthették ki a ~ot, melyben az általuk választott, legnépszerűbb v. leghatásosabb szerepükben léptek színre. A színlapokon is meghirdetett ~on a közönség is ajándékokkal, alkalmi versekkel kedveskedett a színésznek.

Jutkovics Krisztina (Bp., 1953. szept. 20.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1978-ban a szolnoki Szigligeti Színház tagja lett. 1981 óta *Kiss Kriszti* néven Németországban szerepel. F.Sz. *Natasa* (Gorkij: A hamis pénz); *Daisy Parker* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Momo* (Ajar: Elöttem az élet).

K

Kaán Zsuzsa (Bp., 1946. júl. 28.–): táncművész, kritikus, koreográfus, tanár. Magániskolákban tanult balettet, majd több színházban táncolt, miközben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen matematika-filozófia szakon végzett. 1969–1989 között az ÁBI táncművészeti tanára, 1987–1989 között a Domino Színház koreográfusa, műv.-i vez.-je. 1991-től a *Táncművészet* c. szaklap felelős szerk.-je. Számos napi- és hetilapban, valamint szakmai kiadványban publikált kritikákat, tanulmányokat. F.M. *Koreográfia és szemiotika* (Táncművészeti Tanulmányok, 1982/1983); *Színpadai tánc az Operaház megnyitásáig* (A színpadai tánc története Magyarországon, 1989).

kabaré (francia): eredeti jelentésében 'csapszék' v. 'kocsmá'. Párizsban, a Montmartre-on 1881-ben Rudolphe Salis festő és társasága egy pincehelyiségben Chat Noir néven kis előadásokat rögtönzött, ebből valószínűs program alakult ki. Salis után Aristide Bruant alapított ~t. Műsorában kigúnyolt mindent, ez teremtette meg azt a fölényes, cinikus francia modort, amivel a ~ később a politika, a diplomácia, a művészet elé görbe tükröt tartott. A német *Überbrettel* (1895) inkább mérészségével és brutalitásával hatott. A berlini *Schall und Rauch* kabaré (1901) Bp.-en is vendég szerepelt. A ~ nagy megújulása a világháború alatt következett be, amikor 1916-ban *Juzsnij* vezetésével megalakult az orosz *Kék Madár* kabaré. A m. ~ ősei az 1820-as években előadott *egyvelegek* voltak, szavalati tarkaságok: 1850–1870 között a Városház u.-i *Komló Kertben* és az akkori Nemzeti Színház mögött, a *Beleznay Kertben* (egy ideig Somossy Károly vezette). 1885-ben a Dohány u. elején a *Magyar Dalcarnokban* kabaré-varietével kísérletezett Solymosi Elek, de ekkor a német nyelvű ~ virágzott a zenés kávéházakban, orfeumokban. A m. ~ első kísérlete 1901-ben *Zoltán Jenő Tarka Színpad*a a Fővárosi Orfeumban. 1907-ben *Kondor Ernő* vezetésével a *Bonbonnière* ~ legnagyobb érdeme *Nagy Endre* szerződtetése volt, aki a külfölditől eltérő, új hazai iskolát teremtett. Az ő vezetésével öt évig működő *Modern Színpad Kabaré*-ban kialakult az igényesebb, irodalmibb műsor, a magyar írók legkiválóbbjait vonták be, a jeleneteket *commedia dell'arte*-szerű bohózatokkal, irodalmi igényű versekkel, megzenésített költeményekkel (*sanzonokkal*), szatirikus *kuplék*kal vegyítette. A m. ~ban egy új, sajátos szerepkör is született, a *konferanszié*, amely mind a mai napig élte. Előadói típusfigurákat alakítottak ki, jellegzetes képviselői tűntek fel színpadán s vitték tovább a

politizáló ~t. Több rövid életű vállalkozás mellett ismeretesebb ~ volt a fővárosban az *Apolló Kabaré*, az *Intim*, a *Pódium Nagy Endre Színpad*a, a *Pódium Írók Kabaréja*, a *Terézkörúti Színpad*, az *Andrássy úti Színház*. Története során főleg csipős, nemegyszer politikailag ellenzéki, támadó élű műsorszámok miatt a ~t sok támadás érte, volt, hogy be is tiltották. A politikai ~ 1957 után újjáéledt a *Vidám Színpad* és a *Mikroszkóp Színpad* műsoraiban. – Ir. Nagy E.: A kabaré regénye (1935); Forgács L.: Pesti kabaré 1945–1966 (1966); Kalina: A kabaré világa (1968); Alpár Á.: A fővárosi kabarék műsora 1901–1980 (1978, ill. 1981).

kabinetalakítás: a színikritikusok szóhasználatában egy (rendszerint kisebb terjedelmű) szerep virtuóz, művésziileg hatásosan kidolgozott előadása. A kifejezés eredetileg a 18. sz.-i német főúri magángyűjtemények művésziileg, tudományosan kisebb értékű, de esztétikus, rendkívül szép darabjait (ásvány, régészeti lelet stb.) jelentette (*Cabinet-Stück*).

Kabók Győző (Szeged, 1881. aug. 10.–?): színész. 24 éves korában egy működő előadáson *Újházi Ede* fedezte fel. 1905–07-ben az Országos Színészegyesület iskolájába járt. 1907-ben *Faludi Sándor* a Modern Színház Cabaret-hoz szerződtette, majd 1907–08-ban a Bonbonnière tagja lett. Ezután több fővárosi színházban szerepelt, 1908–11-ben a Royal Orfeumban, 1910–11-ben a Városligeti Színpadon. Fellépett 1912–13-ban *Nagy Endre* kabaréjában, 1916–17-ben az Érdekes Kabaréban, 1918-ban a Medgyaszay Színházban. 1914-ben Orbók Loránd Vitéz László Bábszínházában is működött. 1918–20-ban a Madách Színház, 1921–23-ban a Pódium, 1923-ban a Pesti Kabaré, 1924–25-ben a Terézkörúti Színpad tagja volt. 1926–27-ben a Városi, 1927–28-ban a Magyar Színházban játszott, majd 1929-ben a Bethlen téri Színpadon lépett fel. 1928–1932 között nem volt szerződésben, de 1932-ben *Békeffi László* nyári alkalmi társ.-ával fellépett, 1932–34-ben a Kamara Színház, 1934–35-ben újra a Bethlen téri Színház, 1936–1943 között a Nemzeti Színház szerződtette. Jellemsszerepeket formált meg. F.Sz. *Öreg tót* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Fogadás* (Gaál J.–Galamb S.: A peleskei notárius); *Göze Gábor* (Gárdonyi G.: A bor); *Kisbíró* (Zilahy L.: Süt a nap); *Ábriss* (Zilahy L.: A bolond Asvayné).

Kabos Gyula (Bp., 1887. márc. 19.–New York, 1941. okt. 6.): színész. 1905-ben *Solymosi Elek* színiiskoláját végezte el. 1905–06-ban Szabadkán kezdte pályáját.

1906–07-ben Zomborban, 1907-től 1910-ig ismét Szabadkán, 1910–1913 között Nagyváradon, 1913–14-ben a Király Színházban, 1913-ban a Royal Sörkabaréban is játszott. 1916–1918 között a Kristálypalotában, a Fővárosi Orfeumban, a Télikertben, 1917-ben a Magyar Színházban és az Intim Kabaréban lépett színpadra. 1918-ban Nagyváradon színházalapítással próbálkozott. 1919-ben visszatért Bp.-re. 1919–20-ban a Dunaparti Színházban szerepelt. 1920–1922 között az Andrásy úti, 1922–24-ben a Magyar, 1924–25-ben a Vig, 1925–26-ban a Belvárosi és a Renaissance, 1926–27-ben az Andrásy úti Színház tagja volt. Fellépett 1921-ben a Revü, a Scala és Blaha Lujza, 1921-ben, 1923–24-ben és 1927-ben a Belvárosi Színházban, 1923-ban a Pesti Kabaréban, 1924-ben a Renaissance Színházban, 1924–1926 között a Budai Színkörben, 1926-ban a Magyar, az Andrásy úti és a Városi Színházban. 1926-tól 1929-ig a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1929–30-ban a Fővárosi Művész Színház ig.-ja volt. 1928–1930 között a Budapesti, 1929-ben a Nyári Operett, 1930-ban, 1932-ben, 1934-ben, 1936-ban a Fővárosi Operett, 1931–1933 között a Király, 1932-ben a Vig és a Labriola Színház, a Modern Kabaré, 1933–1935 között a Magyar Színházban szerepelt. 1932-ben Bécsben a Theater der Komikerben vendégszerepelt. 1935–1937 között a Vig, 1937–38-ban a Magyar és Andrásy Színházhoz kötötte szerződés. 1939-ben az USA-ba települt, ahol alkalmi fellépéseken szórakoztatta a magyarul tudó közönséget. Pályáját mint táncoskomikus kezdte, majd a pesti kabaré utánözhatatlan egyénisége lett, s maradandót alkotott vígjátékokban, komikus és tragikomikus szerepekben is. Testi és lelki sebeket hordozó kisemberei szívszorító őszinteséget és ügyefogyottságot sugároztak. ~ hadaró és dadogó beszéddel, eszköztelen játékkal, félszeg mozdulatokkal, groteszk mimikával teremtett figuráját számos, 1931–1938 között készült film is örzi. F.Sz. *Róth bácsi* (Földes I.: Hivatalnok urak); *Lopahin* (Csehov: Cseresznyés-kert); *Szonkin* (Juskevics: Szonkin és a főnyeremény);

KABOS LÁSZLÓ

színpadán lépett fel először 1946-ban. Később a Fővárosi Vig Színház, a Kamara Varieté tagja volt. 1951-től a Vidám Színpad művésze. Paródiákkal kezdte pályáját. Legnépszerűbb komikusaink egyike, aki kabarészerepekben, vígjátékokban és boházatokban is magával ragadja a közönséget. Harsányabb eszközöket is szívesen alkalmaz. Több sikeres filmnek volt főszereplője. A rádiókabaréban is rendszeresen szerepel. Sorozatos külföldi vendégszereplésén igen nagy sikereket arat. Jászai Mari-díjas (1958), érdemes művész (1983). F.Sz. *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Papa* (Kállai I.: Majd a papa); *Zürceve* (Katajev: Bolond vasárnap); *Robert* (Camoletti: Leszállás Párizsban); *Kovács Lajos* (Gábor B.-Fényes Sz.: Részeg éjszaka); *Novotny* (Nóti K.-Fényes Sz.: Nyitott ablak); *Vadász anyakönyvvizsgáló* (Flatow-Dobos A.: Egy férfi, aki nem akar).

Kabusi László (Gyalu, 1905. dec. 1.–Kolozsvár, 1965. szept. 28.): színész. A Kolozsvári Nemzeti Színház operatársulatának kórusában énekelt, majd az Állami Magyar Színház szerződött. Kitűnő epizódszínész. F.Sz. *Vlász* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok); *Kondás* (Móricz Zs.: Uri muri); *Fűtő* (Földes M.: Baleset az Új utcában); *Harmonikás* (Hasek-Burian: Svejek).

Kaczér Ferenc; **Katzer** (Pest, 1810 k.–Miskolc, 1871. nov. 24.): táncos, táncmester, zeneszerző és karmester. Német származású. Pályafutását a soproni és a pozsonyi német színházaknál kezdte. 1834-től 1835-ig a budai Várszínház tánciskolájának táncmestereként az idegen táncokat tanította. Közben a színházban bécsi ízlést tükröző pantomimikus-táncos némajátékokat, ún. „arlekinádot” állított színpadra, amelyekben maga is fellépett, akrobatikus ügyességgel alakítva Arlekin szerepét. 1839-ben rövid időre a Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol gyakran a némajátékok zenéjét is ő állította össze. A negyvenes évek végétől vidéki színházaknál – Győr, Kolozsvár, Eger, Miskolc – működött, ill. zene-, tánc- és illemtanárként tevékenykedett. 1854-ben a Nemzeti Színházban vitte színpadra az *Egy táncos kalandjai* c. némajátékot, amelynek zenéjét is ő szerezte. F.K. *Zürzavar a vargaműhelyben* (1834); *Arlekin élete, halála és feltámadása* (1834); *Bájrózsa* (1835); *Toborzók vagy a szüret* (1835). – Ir. B. Egey K.: Színpadi táncművészetünk fejlődése a reformkorban és a szabadságharc első szakaszában; A magyar balett történetéből (1956). **Kaczér** Margit (Bp., 1874–?, 1951): énekesnő (szoprán). 1891-ben debütált az Operaházban, ahol 1909-ig

KABOS GYULA

Kardos (Zsolt B.: Erzsébetváros); **Musztafa bej** (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); **Virág** (Hunyady S.: Lovagias ügy). F.M. *Pesten kezdődött...* (Cleveland, 1940); *Őcsém* (New York, 1941). – Ir. K. Gy., 1887–1941. Születésének századik évfordulójára (1987).

Kabos László (Sárvár, 1923. szept. 28.–): színész. *Bálint* Lajos magántanítványa volt. A Pódium Kabaré

énekelt. Verdi, Wagner és Mozart-énekesnő volt. F.Sz. *Elvira* (Mozart: Don Giovanni); *Manon* (Puccini: Manon Lescaut); *Tatjana* (Csajkovszkij: Anyegin); *Olympia*, *Giulietta*, *Antonia* (Offenbach: Hoffmann meséi). **Kacsvinszky** János (? 1818–Bp., 1880. máj. 13.): színész, színigazgató. 1838-ban Nagyváradon Pály Eleknél kezdte a pályát, majd Kassán és Kolozsvárott töltött több évadot. 1857-ben szerződött a Nemzeti Színház, melynek 1875-ig volt a tagja. Két alkalommal (1839-ben, ill. 1851–1853 között) igazgatásra is vállalkozott. Nemcsak drámai színész volt, hanem kiváló operaénekes is, aki jelentős szerepet játszott az opera vidéki népszerűsítésében. Ügyes, jó mozgású, szép hangú, természetes eszközökkel dolgozó művész volt. F.Sz. *De Nevers gróf* (Meyerbeer: Hugonották); *Szepelik* (Erkel F.: Bátorhori Mária); *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto); *Gróf Luda* (Delavigne: XI. Lajos); *Biberach* (Erkel F.: Bánk bán); *Kabul* (David: Lala Roukh); *Polonius* (Thomas: Hamlet); *Benvolio* (Gounod: Rómeó és Júlia); *Cselebi* (Erkel F.: Brankovics György). Felesége: *Bartók Eszter* (?–Mátyásföld, 1899. aug. 2.): énekesnő (alt), táncosnő. 1834-ben kezdte a pályát. Lánya: *Kacsvinszky* Amália (? 1847–?): kardalnok volt a Nemzeti Színházban. M.A. 1841–44: Kassa, Kolozsvár; 1844–45: Szeged, Nagyvárad, Kolozsvár; 1846–47: Szeged, Pécs; 1847: Győr, Arad; 1848: Kolozsvár, Kassa; 1854–55: Nagyvárad, Debrecen; 1855–57: Arad, Nagyvárad; 1856: Szatmár. Igazgatóként: 1839: Nagyvárad; 1851–54: Kolozsvár.

Kacsóh Pongrácz (Bp., 1873. dec. 15.–Bp., 1923. dec. 18.): zeneszerző. Zenei tanulmányait Kolozsvárott, *Farkas* Ödön tanítványaként végezte. Matematikatanár, majd iskolaigazgató volt. 1912-től Bp.-en – kritikus, lapszerk., zeneszerző, zenetörténész és szakíró – bekapcsolódott a zenei életbe. *Petőfi* Sándor elbeszélő költeményén alapuló, *Bakonyi* Károly szövegére és *Heltai* Jenő verseire készült daltájaként, a *János vitéz* (1904) – amely példátlan sikert ért el – tette nevét színpadi szerzőként is közismertté. F.M.: *Csikperőzsa*; *Rákóczi* (1906); *Mary-Ann* (1908, operett).

Kádár Ferenc (Sáromberke, 1927–): énekes (basszbariton). Pályafutását a kolozsvári Állami Magyar Opera énekkarában kezdte, 1948–49-ben. Tanulmányait 1949-től 1954-ig a leningrádi Zak-n végezte. A kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes. Hangversenyénekesként is gyakran fellép. F.Sz. *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Igor herceg* (Borogyin); *Amonasro* (Verdi: Aida).

Kádár Imre (Komárom, 1894. jan. 12.–Bp., 1972. nov. 13.): színházigazgató, rendező, drámaíró, műfordító. A bp.-i egyetemen szerzett jogi doktorátust. Az I. világháborúban megsebesült, hazatérve bekapcsolódott a Galilei Kör munkájába, és részt vett az 1918-as forradalomban. A Tanácsköztársaság bukása után emigrált, Kolozsvárott telepedett le. Több lap főmunkatársa, szerk.-je, főszerk.-je volt a húszas években. Részt vett az Erdélyi Szépművészeti Céh megalapításában. 1933–1940 között a kolozsvári és a nagyvárad Magyar Színház igazgató-rendezője, 1940–44-ben rendező a Kolozsvári Nemzeti Színházban. 1944-től a bp.-i Református Teológia tanára, később dunántúli püspök. Szimbolista költőként indult, a húszas években expresszionista drámákat írt, majd Kolozsvárott regényekkel és műfordításokkal gazdagította munkásságát. Színházi rendezőként különböző avantgárd törekvések eredményeit igyekezett hasznosítani, de *Max Reinhardt* és *Tajrov* elképzeléseit szélsőségesnek tartotta és elutasította. A *Kék madár* mozgalom kibontakoztatásával semmi máshoz nem hasonlítható, különleges stílus próbált meghonosítani.

F.M. *Az idegen katona* (1922); *A százegyedik* (1922); *Éhségstrájk* (1929). Fordításai: Caragiale: *Az elveszett levél*; Goga: *Manole mester*; Eftimiu: *Prometheus*; Minulescu: *A szerelmes próbababa*; Sadoveanu: *A mész* (1926). F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája* (monumentális előadás 30 tagú zenekar és 50 statisztika közreműködésével az 1933–34-es évadban); Kacsóh P.: *János vitéz*; Szigligeti E.: *A cigány*. – Ir. Söni P.: Avantgárd sugárzás (Bukarest, 1973); K. I. színházi jelentései a helikoni találkozók.

Kádár Jolán: → *Pukánszky* Kádár Jolán

Káich Katalin (Zombor, 1943. jan. 12.–): színháztörténész, az irodalomtudományok kandidátusa (1978). Az újvidéki egyetem bölcsészettudományi karának m. szakán szerzett tanári oklevelet, majd Zomborban a m. és az angol nyelv és irodalom tanítása mellett levéltáros is volt. A kétévi mo.-i ösztöndíjas továbbképzést követően az újvidéki Hungarológiai Intézet tudományos munkatársa és egyetemi tanár lett. Kutatási területe a jugoszláviai m. művelődéstörténet, ennek keretében elsősorban a színjátszás története. A zombori, a zentai és az újvidéki 19. sz.-i színjátszás történetét feldolgozó munkái forrásértékűek. F.M. *A zombori magyar színművészet története és repertórium, 1825–1918* (Újvidék, 1975); *Az újvidéki magyar nyelvű színjátszás története és repertórium, 1836–1918* (Újvidék, 1983); *A zentai magyar nyelvű színjátszás története és repertórium, 1833–1918* (Újvidék, 1987). – Ir.: Gerold L.: Színjátszáskronika (Hid, 1988/9.).

Kaiser: → *Császár* György

Kaiser Jozefa (Pest, 1820–Bp., 1873. júl. 10.): énekesnő (szoprán). Kassán 1839-ben mutatkozott be mezzoként, *Agnese* szerepében (Bellini: Beatrice di Tenda c. operájában). Később Bécsben folytatott énektanulmányokat, ahol fellépett az operában is. 1845-től szerepelt a pesti Nemzeti Színházban, majd Bécsben, Prágában, olasz, francia és spanyol színpadokon is énekelt. 1851–58-ban a Nemzeti Színház drámai énekesnője volt. 1860–61-ben *Havi Mihály* társ.-ával fellépett Kolozsvárott és Bukarestben, 1865–66-ban Győrött vendégszerepelt. Korabeli színlapokon *Ernstné*, ill. *Kaiser–Ernst* néven is hirdették. F.Sz. *Valois Margit* (Meyerbeer: Hugonották); *Berta*, *Fides* (Meyerbeer: Próféta); *Lucrezia Borgia* (Donizetti); *Recha* (Halévy: A zsidónő); *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Susanne* (Mozart: Figaro házassága).

Kakassy Ágnes (Kolozsvár, 1941. ápr. 5.–Nagyvárad, 1987. júl. 7.): színésznő. 1962-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd a temesvári Állami Színházhoz szerződött, amelynek 1973-ig volt tagja. Ekkor átszerződött Nagyváradra, ahol korai haláláig a karakterszerepek sorát játszotta el. A szűkszavú, kontrasztos ábrázolás kedvelte, jó érzékkel, de mértéktartóan élt a parodizálás eszközeivel is. F.Sz. *Királynő* (Scribe: Egy pohár víz); *Fräulein* (Kiritsescu: Szarkafészek); *Bárónő* (Hasek–Burian: Svejek); *Kovácsné* (Bajor A.: Szürke délután); *Mina néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Eugénia* (Mrozek: Tangó).

Kákonyi Tibor (Szabadka, 1965. okt. 20.–): színész. Az Újvidéki Művészeti Akadémián végzett 1989-ben. 1990-ben szerződött a Szabadkai Népszínházhoz, ahol kisebb szerepeket játszott. F.Sz. *Bobcsinszkij*, *Oszip* (Gogol: A revizor).

Kakuts Ágnes (Nyáradremete, 1939–): színésznő. Marosvásárhelyen végzett a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Két évig a Székely Színház tagja volt. 1976–1987 között a kolozsvári Állami Magyar

Színház, 1987-től a veszprémi Petőfi Színházban. F.Sz. Giza (Örkény I.: Macskajáték); *Mrs. Wattson*, *Tóth Bori* (Gyurkovits T.: Boldogháza).

Kalapos László (? , 1937. júl. 24.–): színész. 1959-ben végzett *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában. Játszott a miskolci Nemzeti Színház, 1982-től a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Zenés és prózai művekben kisebb karakterszerepekben lép föl. F.Sz. *Tatár* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Témüller* (Presser G.–Sztevanovity D.: A padlás).

Káldi Mariska; *Platz* (Pécs, 1874–?): énekesnő (szoprán). A SzAk-n végzett, művésznévét énekmestere, *Káldy* kuruc dalainak népszerűsítése miatt választotta. A Népszínházban kezdte pályafutását 1892–93-ban, majd vidéken – Kassa, Miskolc, Győr, Pécs, Szabadka – folytatta. 1906–10-ben Kolozsvárott, *Virányi* Jenő karmester feleségéként lépett fel. F.Sz. *Margit* (Gounod: Faust); *Saffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró).

Káldi Nóra (Bp., 1943. nov. 18.–Bp., 1993. aug. 6.): színésznő. 1966-ban végezte el a SzAk-t. Pályáját a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte. Játszott a szolnoki Szigligeti, 1969–1983 között a Madách Színházban. 1983-tól a József Attila Színház tagja volt. A megalázottságukból kitörni vágyó, védelemre, szeretetre vágyó nőalakok kitűnő megismerője. Jászai Mari-díjas (1982). F.Sz. *Elvstedné* (Ibsen: Hedda Gabler); *Mrs. Manningham* (Hamilton: Gázláng); *Emma* (Pinter: Árulás).

KÁLDI NÓRA – *Elvstedné*
(Ibsen: Hedda Gabler)

Káldy Gyula (Pest, 1838. dec. 18.–Bp., 1901. márc. 6.): karmester, főrendező, színházigazgató, zeneszerző, zenei író. Zenei tanulmányait Pesten és Bécsben végezte, több hangszeren játszott. Színházi karmester 1858–1866 között Kolozsvárott, 1866–71-ben Aradon és Pécsen. 1874-től Bp.-en élt, a Színitanoda énektanára, majd a Zenekedvelő Egylet zenekarának vezetője. 1881–1888 között a Nemzeti Színházban az operák rend.-je, majd az Operaház főrend.-je. 1895–1900 között ig. 1889-ben a Magyar Zeneiskola alapítója, 1894-től a Zak tanára. Színpadi kísérőzenék, dalok, kórusművek szerzője, szakcikkek jelentek meg. F.M. *Zuávok*; *Ünnepi nyitány* (a székesfehérvári színház megnyitására, 1874). F.R. Wagner: *A nürnbergi mesterdalnokok*.

Káldyné Dékány Teréz (?–Bp., 1912. okt. 21.): színésznő. Édesapja, *Dékány Mihály* (?–Kecskemét, 1871.

szept.) szintén színész volt. Ő maga valószínűleg 1859-ben lépett először színpadra, majd *Reszler* István, *Latabár* Endre, *Miklóssy* Gyula, *Aradi* Gerő társulatának tagjaként kedvelt operett- és népszínmű-énekesnő lett. 1863-ban fellépett a Budai Népszínházban is. 1871-ben férjhez ment *Káldy* Gyula karmesterhez. 1875-ben elbúcsúzott a színpadtól. F.Sz. *Margit* (Jones: A háromcsőrű kacsa); *Szidi* (Suppé: Tíz leány és egy férj). Testvérei, Róza és Gyula is a színészi pályát választották. M.A. 1861–62: Arad; 1863: Budai Népszínház; 1865: Arad; 1866: Debrecen; 1866–67: Miskolc; 1869–70: Kassa; 1870–72: Pécs; 1873: Miklóssy színpad; 1873–74: Szabadka; 1874 nyara: Buda.

Káli Nagy Lázár: → *Nagy Lázár*

KALLAI FERENC – *Falstaff*
(Sh.: IV. Henrik)

Kállai Ferenc (Gyoma, 1925. okt. 4.–): színész. Pályáját 1945-ben a Belvárosi Színházban kezdte. 1948-tól a Nemzeti Színház tagja. 1977-től tanít a SzAk-n. 1981-től a Színház- és Színművészeti Szövetség elnöke. 1985-től országgyűlési képviselő volt. 1989-ben lemondott minden hivatalos tisztségéről. A kiszolgáltatottak vagy kisszerű zsarnokok érzelmeit, szenvedélyeit belülről építi fel. Drámai és tragikus hőseket sikeresen alakított. Nagy erejű jellembrázoló művészete a kisemberek megformálásában teljesedett ki. Filmszínészként is jelentős. Bacsó Péter Tanú c. filmjében *Pelikán* gátör megformálásával egy korszak jelképévé vált. Kossuth-díjas (1973); Jászai Mari-díjas (1956), érdemes (1966) és kiváló művész (1970). F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Happy* (Miller: Az ügynök halála); *Ottó*, *Bánk bán*, *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Paál Károly* (Csurka I.: Döglött aknák); *Polgármester* (Gogol: A revizor); *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Falstaff* (Sh.: IV. Henrik); *Volpone* (Jonson); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Jegor Bulicsov* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek). – Ir. Koltai T.: K. F. (1978).

Kállai István (Bp., 1929. máj. 7.–): író, dramaturg. A Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett oklevelet. Vj.-ai 1958-tól arattak országos sikert. Több film és tvj. forgatókönyvének szerzője. 1981-től a Vidám Színpad háziírója. 1959-ben József Attila-díjat kapott. F.M. *Költőtlanc* (1958); *Majd a papa* (1958); *Az igazság házhoz jön* (1961); *Férjek a küszöbön* (1963); *Ilyennek hazudtalak* (1967); *Tütkárnók lázadása* (1969); *Segítség, nyertem* (1971).

Kállai Judit; *Kállay* (Bp., 1945–): diszlet- és jelmeztervező. 1975-ben szerzett diplomát a leningrádi Színházművészeti Főiskola szcenikai tagozatán. Ekkor az Állami Déryné Színházhoz szerződött, de vendégként tervezett Pécsen, Veszprémben és a debreceni Csokonai Színház számára is. 1977–1981 között a József Attila Színház ösztöndíjas tervezője volt. F.T. Pancsev.: *A négy süveg*; Sánta F.: *Éjszaka*; Goldoni: *A hazug*; Maróti L.: *Pályamódosítás*; Billetdoux: *Csin-csin*.

Kállai Lili (?; 1900. ápr. 22 –): táncpedagógus. Zongoraművésznek készült, de megismerkedve Emile *Jaques-Dalcroze* ritmikus gimnasztikának nevezett rendszerével, érdeklődése a mozgásművészet felé fordult. Külföldi tanfolyamokon képezte magát, majd 1922–50 között saját iskoláját vezette, ahol különböző korosztályú érdeklődőkkel foglalkozott, de művészképzőt és tanárképzőt is indított, s alkalmanként egy-e is volt. 1948–49-től ellehetetlenül a mozgásművészet helyzete, ~felhagyott a további munkával, s abbahagyta a tanítást. F.M. *Mozgásművészeti rendszerem I., II.* (Táncművészeti Dokumentumok, 1983 és 1984).

Kállay Bori (Balmazújváros, 1948. máj. 14 –): színésznő. Pályáját a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte 1966-ban, majd a Szegedi Nemzeti és a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1988-tól a József Attila Színházhoz szerződött. Zenés és prózai művekben egyaránt fellép. Sikeres musicalszínésznő. F.Sz. *Melina, az özvegy* (Kander–Ebb–Stein: Zorba, a görög); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Sally* (Kander–Ebb: Kabaré); *Kati* (Csurka I.: Házmestersírató); *Jelena Andrejevna* (Csehov: Ványa bácsi); *Marcia* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera).

Kállay Gábor (Bp., 1953. jan. 2. –): énekes (tenor). A Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karán szerezte mérnöki diplomáját. Zenei pályafutását blockflöteművészként kezdte a *Camerata Hungarica* egy.-ben, valamint a *Mandel Quartet*ben ének- és blockflöteszölistá volt. Énekstanulmányait 1978–1985 között a Zak-n *Simándy* József és *Keönc* Boldizsár irányításával végezte. 1975-től az Operaház magánéneke-se, ahol elsősorban comprimario-szerepeket alakít. Hangverseny- és oratóriuménekesként is gyakran fellép. Énekesként és hangszeresként számos lemezfelvétel közreműködője. F.Sz.: *Froh* (Wagner: A Rajna kincse); *Poisson* (Cilèa: Adriana Lecouvreur).

Kállay Ilona; *Munk* (Miskolc, 1930. dec. 14. –): színésznő. Pályáját a SzAk elvégzése után 1955-ben a József Attila Színházban kezdte. 1982-től a Vidám Színpad tagja. Számítalan színmű értelmes, okos, végzet aszszonya szerepét vonzó nőiességgel játszotta el, így a kommersz darabok hősnői is egyéni figurák lettek alakításában. Játékából nem hiányzik az ironia, sőt gyakran a játszott figura kritikája sem. 1961-ben és 1975-ben Jászai Mari-díjjal, 1979-ben érdemes művész díjjal tüntették ki. F.Sz. *Milady* (id. A. Dumas: A három testőr); *Suzy* (Knott: Várj, míg sötét lesz!); *Böcsi* (Kertész Á.: Névnep); *Hanna* (Kertész Á.: Özvegyek); *Stuart Mária* (Bolt: Éljen a királynő!); *Tolsztoj grófnő* (Száz Gy.: Megoldás); *Eileen* (Szerb A.: Éjfélű lovas).

Kállay Lujza (Bp., 1873. dec. 25. –?): énekesnő (alt). *Rákosi* Szidi tanítványa volt, énekelni *Sellei* Gyulától tanult. 1890-ben az Iparos-kör színpadán lépett fel először a *Pajkos diákok* (Suppé) c. operettben. 1891-től 1908-ig, visszavonulásáig vidéki színpadok primadonnája volt. Játszott Szabadkán, Újvidéken, Szegeden, Pécsen, Sopronban, Kaposvárott, Győrben, Pozsonyban, Temesvárott, Budán, Zomborban, Kassán és Brassóban. Debrecenben 1896–1902 között énekelt kisebb meg-

szakításokkal. Ajánlatot kapott az operaházi tagságra is, de inkább a vidéki vezető énekesnő szerepét választotta, ahol valamennyi zenes műfajban szerepelt. F.Sz. *Cipra* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Beatrix* (Lecocq: Nap és Hold); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Boccaccio* (Suppé); *Józsi* (Konti J.: Suhanc); *Finum Rózsi* (Tóth E.: A falu roszsa).

Kállay Miklós (Eger, 1885. okt. 7. –Bp., 1955. ?): író, műfordító. Egerben kezdte működését. 1917-től Budapesten az *Alkotmány*, 1920-tól a *Nemzeti Újság* szinkritikusa, 1928–31-ben a *Nemzeti Szalon* társszerk.-je volt *Surányi* Miklóssal. 1937–1940 között a *Napkelet*, 1940–44-ben a *Hid* szerk.-je. Íróként és kritikusként is a konzervatív irányt képviselte. Műfordításai értékesek. Munkatársa volt a Magyar Színművészeti Lexikonnak. 1937-ben drámairói munkásságáért a Petőfi Társaság Madách-nagydíjjal tüntette ki. Drámái: *Az aranytűkör* (1912); *Tűz a gyárban* (1914); *A lilomos királyfi* (1930); *A roninok kincse* (1936); *Godiva* (1938); *Rontó Pál* (1939). Fordításai: Müller: *Tűzek* (1922); Rolland: *A Szerlem és Halál játéka* (1925); Hofmannstahl: *Akárki* (1924); Géraldy–Spitzer: *Ha akarnám* (1925).

Kallós József (Kolozsvár, 1907 –): énekes, színházigazgató. Pályafutását operetténekesként a kolozsvári Thália Magyar Színházban kezdte, majd elvégezte a Konzervatórium ének tanszakát. 1948-tól nyugdíjazásáig a kolozsvári Állami Magyar Opera magánéneke-se, közben 1950–51-ben ig.-ja. F.Sz. *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület); *Alfréd* (Verdi: Traviata); *Hunyadi László* (Erkel F.).

Kálmán Erzs (Bp., 1896–Bp., 1968. jan. 9.): színésznő, segédrendező. 1916-ban végezte el a SzAk-t. Először a Vigaszínház szerződött, majd 1919–20-ban a Madách Színháznál működött. Sokáig nem volt szerződésben. 1922-ben Nagy Endre kabaréjában tűnt fel, majd 1929–30-ban az Új Színház tagja volt. Ezután nincs adat róla. F.Sz. *Örzi asszony* (Vitéz M.: Akiknek egy a soruk); *Lotte* (Heijermans: Hetedik parancsolat); *Mona* (Benamy S.: Kajüt).

KALLAY ILONA – A királyné
(Coghill–Nevill: *Canterbury mesék*)

Kálmán Etelka (Sopron, 1919. márc. 31. –Bp., 1984. jún. 16.): táncosnő, balettmester, pedagógus. *Brada* Edénél kezdte tanulmányait, majd *Brada* Rezső és *Nádasi* Ferenc növendéke lett. Az Operaház tagja 1935–

1971 között, 1943-tól magántáncosa, 1962–1971 között a balettagy. titkára. 1950–1955 között az operaházi balettagy. mestere, az ÁBI tanára 1955-től haláláig. F.Sz. *Estrella* (Milloss A.: Álomjáték); *Cigánylány* (Harangozó Gy.: Csárdajelenet); *Sylvia* (Trojanov); *Tündér* (Cieplinski, majd Harangozó Gy., majd Vashegyi E.: A fából faragott királyfi).

Kálmán Ferenc (Bp., 1955. jan. 16. –): táncos, pedagógus. A művészi mozgás különböző ágaival magániskolákban ismerkedett meg – *Jeszenszky* Endrénél, ill. *Köllő* Miklós, *Regős* Pál pantomimegy.-eiben, majd a modern tánctechnikákat külföldi, később hazai kurzusokon sajátította el. A Fővárosi Operettszínház tánckarának volt tagja 1980–1982 között, az 1983-ban alakult Kreatív Mozgás Stúdió egyik alapítója és pedagógusa. Időszakonként különböző külföldi független társulatok, emellett a Berger Táncgyűttes tagja, s az 1992-ben alakult Kortárs Táncművészeti Műhely egyik alapítója és pedagógusa. F.Sz. *főszerepek* Angelus I.: *Tükrök*; Prantl: *Signum '91*; Martin: *Anna*, *Anima*, *Narcisz* c. műveiben.

Kálmán György (Bp., 1925. márc. 6. – Bp., 1989. febr. 19.): színész. A SzAk elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte a pályát. 1953-tól 1980-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1981 után a Radnóti Színpadon lépett fel. 1957-ben aratta első nagy sikerét Marceau: *A tojás* c. darabjában. Ekkor tűnt fel eszköztelen játéktípusával, intellektuális előadásmódjával. Művészetét mindvégig az ironia, az álomszerű távolságtartás jellemezte. Színészgyénisége legjobban a 20. sz.-i drámák zaklatott lelkű, örült vagy az örütség álarca mögé menekülő hőseinek megformálásakor érvényesült. Az 1956 utáni színésznevezdek meghatározó egyénisége volt. Alakításai egy korszak, egy nemzedék jellegzetes vonásait tudták felmutatni. Kossuth-díjas (1970), Jászai Mari-díjas (1956, 1958), érdemes (1966) és kiváló művész (1972). F.Sz. *Magis* (Marceau: A tojás); *Marat* (Weiss: Marat/

Sade); *Quentin* (Miller: Bünbeesés után); *Biff* (Miller: Az ügynök halála); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Bolyai János* (Németh L.: A két Bolyai); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Hale tiszteletes* (Miller: A salemi boszorkányok); *Védő* (Weiss: A vizsgálat); *Gróf* (Molnár F.: Uri divat). – Ir. Baló J.: Sztárinterjúk forgatás közben (1988).

Kálmán Imre (Siófok, 1882. okt. 24. – Párizs, 1953. okt. 30.): zeneszerző. Már 15 éves korában *Koessler* János tanítványa volt a Zak-n. Jogot hallgatott, majd 1908-ig a Pesti Napló zenei referense. 1904–1908 között a Víg-színház korrepetitora volt. Kabarék számára kezdett dalokat írni. Közben, 1906-ban betéteket szerzett Fényes Samu *Pereszélynyi juss* c. zenés vj.-ához. Első kirobbanó sikerét 1908-ban a Víg-színházban bemutatott *Tatárjárás* c. operettjével aratta (szövegét, verseit *Bakonyi* Károly és *Gábor* Andor írta), melyet a Theater an der Wien másfél év múlva műsorára tűzött, s amellyel 250-es szériát ért el. Második darabját, az *Obsitot* is a Víg-színház vitte színre 1910-ben. Ettől kezdve azonban minden darabját külföldi színház mutatta be. 1938-ig Bécsben élt, onnan Párizsba, majd 1940-ben az USA-ba költözött, ahonnan csak a háború után tért vissza Európába. Sikereit kitűnő színpadi-drámái érzékének, a régi bécsi stílust magyaros elemekkel gazdagító zenei világának, szélesívű dallamainak és friss ritmusainak köszönhetette. F.M. (csak azt jelezzük, ha a bem. nem Bécsben volt) *Cigányprímás* (1912); *Kis király* (1912); *The Blue House* (London, 1912); *Zsuzsi kisasszony* (Víg-színház, 1915); *A csárdaskirálynő* (1915); *A farsang tündére* (1917); *A hollandi menyasszony* (1920); *A bajadér* (1921); *Marica grófnő* (1924); *Cirkuszhercegnő* (1926); *Golden Dawn* (New York, 1927); *A csikágói hercegnő* (1928); *A montmartre-i ibolya* (1930); *Ördöglovag* (1932); *Kaiserin Josephine* (Zürich, 1936); *Marinka* (New York, 1945); *Arizona Lady* (Zürich, 1954).

Kálmán László (Szeged, 1915. febr. 20. –): dramáiró, író. Színházesztétikát tanított a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, majd a Szegedi Nemzeti Színház dramaturgia volt. Színdarabokat és színházesztétikai munkákat publikált. F.M. *Mikroszínház* (1941); *A színházesztétika rendszere* (1946); *Bevezetés a színházstudományba* (1948); *Molnár György, a realista színjátszás előfutára* (1958); *A szegedi színház 1918–19-ben* (1959).

Kálmán László (Jászberény, 1952. máj. 22. –): ötvösművész, díszlet- és jelmeztervező. 1975-ben végzett a bp.-i Iparművészeti Főiskola ötvös szakán. 1982-ben a Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervező szakán diplomázott. 1982–1986 között a szolnoki színház tervezője volt, dolgozott más színházaknak is. Ipar- és képzőművészeti stílusokat, eszközöket, technikákat egyesítő scenográfus. F.T. Sternheim: *A kazetta*; Schnitzler: *Anatol*.

Kálmán Oszkár (Kis-Szentpéter, 1887. jún. 19. – Bp., 1971. szept. 17.): énekes (basszus). Énektanulmányait magánúton, majd a Zak-n végezte, később külföldi tanulmányutakon vett részt. 1913-ban debütált az Operaházban *Sarasto* szerepében (Mozart: A varázsfuvola). *A Kézsakallú herceg vára* (Bartók Béla) címszerepét ~ alakította az ősbemutatón 1918-ban. 1913–1927, 1929–1940 és 1949–1954 között az Operaház magánénekes, 1946-tól örökös tagja. 1927–29-ben a berlini Staatsoper énekes. Számos európai operaszínpadon vendégszerepelt, oratóriuménekesként is kimagasló volt. Számos kortárs mű – Stravinsky- és Hindemith-művek, Kodály-dalok és a Budavári Te Deum – ősbemutatója fűződik nevéhez. Alakításai színészi tehetségét bizonyí-

KÁLMÁN GYÖRGY – Gergely (Illyés Gy.: Testvérek)

tották. F.Sz. *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Ozmin* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Hagen* (Wagner: Istenek alkonya); *Marke* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Colin* (Puccini: Bohémélet).

KÁLMÁN OSZKÁR – Mefistopheles
(Gounod: Faust)

Kálmándy Mihály (Bihar, 1959. dec. 21.–): énekes (bariton). A kolozsvári Gheorghe Dima Zeneművészeti Főiskolán végzett 1985-ben. 1981–87-ben a kolozsvári Állami Magyar Opera, 1988-tól az Operaház magánénekese. 1989 óta Olaszországban, Ausztriában, Spanyolországban, Görögországban vendég szerepelt. F.Sz. *Hollandi* (Wagner: A bolygó hollandi); *Nabucco* (Verdi); *Don Carlos* (Verdi: A végzet hatalma); *Amonasro* (Verdi: Aida); *Czillei* (Erkel F.: Hunyadi László); *II. Endre* (Erkel F.: Bánk bán); *Kékszakállú* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára); *Wotan* (Wagner: A Rajna kincse); *Jochanaan* (R. Strauss: Salome); oratóriumok bariton szólói (Mozart: *Requiem*, *Koronázási mise*; Beethoven: *IX. szimfónia*, *Missa Solemnis*; Haydn: *Teremtés*, *Nelson mise*; Bach: *H-moll mise*; Verdi: *Requiem*).

Kalmár András (Bp., 1929. jún. 29.–): rendező. Előbb *Gertler* Viktor színiiskolájában tanult, majd 1952-ben kapott diplomát a SzAk-n. 1954-ben Szolnokra, 1955-ben Egerbe szerződött. 1957–58-ban a Déryné Színház, 1960–62-ben a Bartók Terem rend.-je. 1962-től két évadot a pécsi Nemzeti Színháznál töltött. 1963-tól a Magyar Televízió rend.-je; 1984–1989 között, nyugdíjba meneteléig a szórakoztató főosztály vezetője. F.R. Hellmann: *Kis rókok*; Kálmán I.: *Bajadér*; Jacobi V.: *Sybill*; Feydeau: *Osztrigás Mici*; Gaál J.: *A feleskei nótárius*; Heltai J.: *Naftalin*.

Kalmár Éva (Bp., 1944. szept. 13.–): bábszínésznő, rendezőasszisztens. 1965-ben végzett a Bábstúdióban, és az Állami Bábszínházhoz szerződött. Először színésznő, később rendezőasszisztens is a bábszínház felnőtt zenés produkcióiban. Színházi munkája mellett beteg emberek bábterápiás csoportjának vezetője. F.Sz. *Elza* (Svarc-Kardos G. Gy.: A sárkány); *Pepi kacsa* (Gernet-Kardos G. Gy.: Az engedetlen kiskacsa); *A nő* (Itallie: Motel); *Vasorrú baba* (Bálint A.: Az elvarázsolt egérkisasszony).

Kalmár György (Csíkszereda, 1955. júl. 14.–): színész. 1982-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Sokoldalú tehetség, lírai-hősi figurákat és ingatag vagy csetlő-

botló kisembereket egyaránt hatásosan kelt életre. Egyéni előadóestekre és rendezői feladatokra is vállalkozik. F.Sz. *Simeon báró* (Sütő A.: Pompás Gedeon); *Haimon* (Szophoklész: Antigone); *Moór Béla* (Csurka I.: Döglött aknák); *Sidonius* (Illyés Gy.: A kegyenc).

Kalmár Katalin (Debrecen, 1940. jan. 30.–): díszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán szerzett diplomát 1964-ben. 1964–1966 között az egri, 1966–1969 között a miskolci színház tervezőjeként működött. 1969-ben az MTV-hez szerződött. Vendégként a fővárosi és vidéki színházaknak dolgozott, így Pécsen, Debrecenben, Egerben (*Agria játékok*). Tervezett filmek számára is. Konstruktív színpadkép- és jelmeztervező. F.T. Sh.: *Ahogy tetszik*; Madách I.: *Férfi és nő*; Kocsis I.: *A korona aranyból van*.

Kalmár Magda (Bp., 1944. márc. 4.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Balassa Istvánné és Kapitányfy Istvánné* tanítványaként végezte. 1967-től az Operaház magánénekese. 1972-ben I. díjat nyert Pozsonyban az UNESCO énekversenyén. Több műös-, ill. mo.-i bemutatójának volt főszereplője. Számos hanglemezfelvételt rögzítettek közreműködésével, ezek közül kettő nemzetközi díjat nyert. Hangversenyéneként is elismert, gyakran fellép operettek főszerepeiben is. Vendég szerepelt csaknem valamennyi európai országban. 1972-ben Székely Mihály Emlékplakettel, 1973-ban Liszt Ferenc-díjjal, 1980-ban érdemes művész c. tüntették ki. F.Sz. *Susanne* (Mozart: Figaro házassága); *Despina* (Mozart: *Così fan tutte*); *Gilda* (Verdi: *Rigoletto*); *Micaela* (Bizet: *Carmen*); *Lulu* (Berg, bemutató); *Nyilas Misi* (Szabó F.: *Légy jó mindhalálig*, ösbemutató).

KÁLMÁR MAGDA – Női karvezető
(Petrovics E.: Lysistraté)

Kalmár Péter (Bp., 1930. máj. 5.–): karmester. A Zak karmesterképző szakán szerzett diplomát 1954-ben. 1949–54-ben a Fővárosi Operettszínházban énekesi tag, majd korrepetitor. 1954–59-ben a Békés Megyei Jókai, 1959-től 1990-ig, nyugdíjazásáig a Miskolci Nemzeti Színház karmestere, később vezető karmestere. Fontosabb munkái a mai m. zeneszerzők műveinek színpadra vitele, kísérőzenék komponálása (Darvas J., Méhes Gy., Páskándi G. drámáihoz).

Kalmár Rózsa (Zenta, 1893–?): színésznő. Festőnek készült, de hamarosan *Rákosi Szi*d színésziskolájának növendéke lett. Előbb a kolozsvári, majd 1921–23-ban a

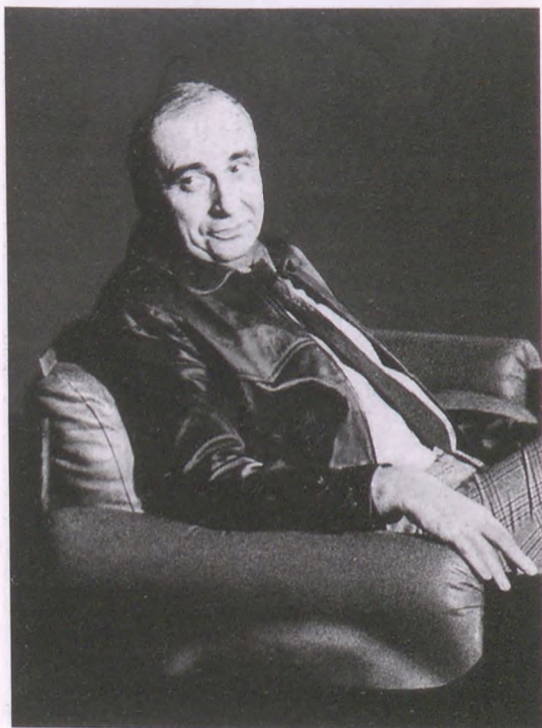
bp.-i Nemzeti Színház szerződtette. 1923–24-ben *Kürthy* György Pécsre vitte első drámai hősnőnek. Bár 1929-ben és 1932-ben vendégszerepelt még Pécssett, további működéséről nincs adatunk. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Dili* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Margit* (Goethe: Faust).

Kalmár Rózi; Rozália (Inke, 1902. aug. 7.–Bp., 1988. márc. 24.): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte 1921-ben. 1923-ban a Renaissance Színházban lépett színpadra, majd a Teréz körúti Színpad tagja lett. Feleségül ment *Rátkai* Márton színészhez. Ezután nem szerepelt. F.Sz. *Salvadorné* (Gandera: Hol a férjem?); *Dr. Vassné* (Szenes B.: Végállomás); *Slavinszky grófné* (Orbók A.: A tünemény).

Kalmár Tibor (Bp., 1932. júl. 16.–): rendező. Gyermekszínészként kezdte a pályát *Lakner* Artúr gyermekszínházában, majd a SzAk rend.-i szakát végezte el. Az Állami Déryné Színházban, majd a Vidám Színpadon rendez, elsősorban bohózatokat, zenés vj.-okat és politikai kabarékat. 1988-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.R. Camoletti: *Leszállás Párizsban; Mindent egy helyen* (politikai kabaré).

Kaló Flórián (Bp., 1932. jún. 16.–): színész. Pályáját a SzAk elvégzése után 1954-ben a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte. 1961-től a József Attila Színház tagja. Számtalan klasszikus és modern, zenés és prózai műben alakított kitűnő, emlékezetes karakterszerepeket. Könnyed, elegáns stílusban, pontos muzikalitással megformált figuráival aratja legnagyobb sikereit. Színpadi műveket és rádiójátékokat is ír. Jászai Mari-díjas (1974), érdemes művész (1984, 1986). F.Sz. *Roat* (Knott: Várj, míg sötét lesz!); *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Fourageot* (Gandillot–Fényes Sz.–Szenes I.: A kikapós patikárius); *Alfieri* (Miller: Pillantás a hidról); *Willy* (Brecht: Mahagonny). Drámái: Balzac–Kaló F.–Wolf P.: *Pajzán históriák* (1980); *Gyilkosság a szeretetotthonban* (színmű, 1989).

KALÓ FLÓRIÁN – Heller Jenő
(Maróti L.: Egy válás története)

Kalocsay Miklós (Bp., 1950. ápr. 17.–Bp., 1991. dec. 2.): színész. A SzAk elvégzése után 1973-tól a Madách Színházban játszott. 1980-tól a Várszínház, 1982-től a Nemzeti Színház tagja volt. Rómeóként tűnt fel 1972-ben, s ez sokáig meghatározta szerepkörét; az amoróz szerepek sorát alakította. Később inkább az ironikus, humoros karakterszerepekhez vonzódott. E szerepváltás reményében szerződött 1989-től a Szegedi Nemzeti Színházhoz, majd a Ruszt József vezette Független Színpadhoz. Korai halála megakadályozta tehetségének további kibontakozását. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Ruy Blas* (Hugo: A királyasszony lovagja); *Zoli* (Szép E.: Völegény); *Lőrinc barát* (Sh.: Rómeó és Júlia).

kamarajáték: kevés szereplőt mozgató, intim színpadi térben (esetleg *kamaraszínházban*) előadásra kerülő *színjátéktípus*, melyben a látványos szcenikai hatások és a dinamikus akciók hiányában a határozott rend.-i koncepció, az árnyalt színészi játék és a gondosan kiegyensúlyozott összjáték kerül előtérbe. A 19. sz. végének, a 20. sz. elejének jellegzetes *színjátéktípusa* (*Strindberg*, *Wedekind*, *Schnitzler* stb.), a pszichológiai problémák, viszonyváltozások tematikáját emelte színpadra irodalmi igényű szövegeivel.

Kamarajátékok (1910–1913): *Feld* Irén a *Thália Társaság* nyomán tartott ~ néven alkalmi előadásokat, általában a hét végén az *Uránia Színházban* (1910. febr. 10.), a *Zak* nagytermében (1910. nov. 12.–1911. márc. 5.), a *Várszínházban* (1911. nov. 19.–1912. febr. 8.) és a *Budapesti Színházban* (1913. okt. 13.). A ~ műsorán *Ibsen*, *Strindberg*, *Csehov*, *Wedekind* mellett a kor divatos szerzői és néhány m. drámaíró is szerepelt. A főszereplő *Feld* Irén mellett *Simonyi* Mária, *Dobos* Margit, *Harnos* Ilona, *Gellér* Lajos, *Garas* Márton, *Somlár* Zsigmond, *Kardos* Andor játszott a társ.-ban vezetett szerepeket. A váltakozó színvonalú előadásokon olyan színészgeneráció született, amely a haladó színművészeti törekvéseket is szolgálta pályáján. – Ir. Gajdó T.: A *Feld* Irén vezette Kamarajátékok (Színháztudományi Szemle, 1990).

Kamarajáték-Társulat (1921): *Szebeni* Sándor és *Platz* Rudolf vezetésével működött a Vasúti és Hajózási Klub színháztermében (Csengery u. 68.). Stilizált, absztrakt játék és színpadi látvány jellemezte törekvésüket. Egyetlen bem.-jük volt, 1921. dec.-ben Hofmannstahl *Modern Pastoralját* adták elő.

Kamara Matiné (1920): igen rövid életű színpadi vállalkozás volt. A Royal Apolló Filmszínház helyiségében egy bem.-t tartottak. *Strindberg Hitelezők* c. művét adták elő. A rend. *Aczél* András, a szereplők *Szabados* Piroska és *Gárdonyi* Lajos voltak.

Kamarás Gyula (Bácsalmás, 1914. jún. 30.–Bp., 1968. máj. 31.): színész, rendező. 1936-ban a SzAk elvégzése után *Horváth* Árpád segédrend.-je lett Debrecenben. Ezután 1939–1943 között és 1947-ben a Vígyszínházban, 1945-ben és 1947-ben a Medgyaszay, 1945–46-ban a Nemzeti Színházban és 1946-ban a Vidám Színpadon rendezett. 1948–49-ben a Pesti, 1950–51-ben a Vidám, 1952–1959 között az Ifjúsági, később *Petőfi* és *Jókai* Színház rend.-je volt. 1959–1961 között a kaposvári Csiky Gergely Színházban működött. 1962–65-ben az Irodalmi Színpad színesze és rend.-je volt, közben 1960–1964 között a Honvéd Művészegyüttest vezette. 1964–65-ben a Vidám Színpad tagja volt, végül a győri Kisfaludy Színházban dolgozott 1965–1968 között. Hős- és jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Gessler* (Schiller: Tell Vilmos). F.R. *Hašek-Burian: Švejk*; *Bródy* S.: *A tanítónő*; *Gorkij: Ellenségek*.

kamaraszínház: viszonylag csekély számú néző befogadására épített, kis színpaddal rendelkező színházstípus (a *kulisszaszínpad* mellett *arénaszínpad*i v. pódium-megoldással, ill. átalakítható nézőtérrel és színpaddal), mely kevés szereplőt mozgató, korlátozott scenikai megoldásokat alkalmazó színpadi művek (pl. *kamarajátékok*) előadására alkalmas. A 19–20. sz. fordulóján épültek az első ~ak, Mo.-on az 1920-as években létesítettek, építettek ~akat önállóan v. nagyszínházak második játszási helyeként.

Kamara Színház (1920): → *Madách Színház* (1919–1920).

Kamara Színház (1932–1937): az 1931–32-es évad végén a *Nemzeti Színház* megvált Kamaraszínházától, amelyet eredetileg 1937-ig vett bérbe a Wertheimer Orfeum Rt.-től. Az épületben az 1932–33-as évadtól önálló társ.-ok játszottak. 1932 szept.-étől *Alapi Nándor* volt az ig., aki a budapesti en suite előadásokba belebukott. Alapi 1934. január 8-án visszalépett a színház éléről, de utóda, *Rónaszéki Béla* is csak május 8-ig igazgatta. A következő, színész-ig., *Harsányi Rezső* 1934 végén távozott. Dr. *Korbuly Géza* (1934. dec.–1936. máj.) nem kísérletezett új szerzők darabjaival, inkább a korszak jól bevált műfaját, a zenés vj.-ot játszotta. 1936. szept.–1937. ápr.: *Szűcs László*, az Operaház tenoristája volt az ig. Az épület 1937-ben visszakért a Wertheimer Orfeum Rt.-hez, amely 1937. okt.-tól *Andrássy Színház* néven a Magyar Színház testvérszínházaként működött.

Kamara Varieté (1939–1951; 1954–1978). A volt Teréz körúti Színpad helyén alakult 1939-ben *Sallay György* vezetésével, aki 1949-ig, az államosításig, állt az intézmény élén. Ekkor *Karádi Béla* lett a színház igazgatója. 1951-ben *Artista Varieté* néven folytatta működését. 1954-ben visszakapta eredeti nevét. Artista műsorokra építő kabaré-variété jellegét 1977-ig megtartotta. 1978-tól helyét a *Játékszín* foglalta el.

Kamilly Judit (Bécs, 1919. jún. 20.–Bp., 1974. márc. 7.): színésznő. *Ascher Oszkár* tanítványa volt. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1936-ban végezte el. Szegeden kezdte pályáját, prózai szerepekben. 1945 után rövid ideig a Művész Színházban, majd a Pódium Kabaréban játszott. 1953-tól 1972-ig a Déryné Színház tagja volt. Jászai Mari-díjas (1963). F.Sz. *Natasa* (Miljutyin: Nyugtalan boldogság); *Blaha Lujza* (Vaszy V.: Dankó Pista); *Mária Lujza* (Kodály Z.: Háy János); *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Éva* (Békeffy I.: Okos mama); *Patricia* (Henderson: Diákszerellem); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sybill* (Jacobi V.); *Viktória* (Ábrahám P.).

Kanalas László (Makó, 1923. okt. 25.–Miskolc, 1984. ápr. 13.): színész. Pályája még 1945 előtt kezdődött. 1945 után az Állami Bányász Színházhoz került. Játszott a Faluszínházban, majd különböző vidéki színházakban: Békéscsabán, Egerben, Miskolcon. Epizód szerepeket alakított tragédiákban és vígjátékokban, táncoskomikus szerepkörben is fellépett. F.Sz. *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *Chioccia* (Scarnicci–Tarabusi: Kaviár és lencse). **Kantay Teréz; Rác** (Nagybánya, 1849–Óbuda, 1930. dec. 31.): operett- és népszínműénekes. 1862 őszén Fekete Pál társ.-ában, Makón mint gyerekszereplő lépett föl. Mint operettkomika is kitűnő volt. A századforduló előtt a burleszk-komikusi szerepkörre tért át. Többször fellépett a pesti Népszínházban is. 1905 tavaszán nyugdíjba vonult.

M.A. 1862–63: Makó; 1865–66: Debrecen; 1866–67: Arad; 1869–70: Debrecen; 1870–72: Munkács, Pécs; 1872–73: Makó, Szeged; 1873–74: Nagykanizsa; 1874–75: Marosvásárhely; 1876–77: Brassó, Marosvásárhely; 1877–78: Marosvásárhely; 1878–79: Pécs;

1879–80: Kassa; 1880–82: Marosvásárhely; 1882–83: Temesvár; 1883–84: Kassa; 1884–85: Győr; 1885–87: Miskolc; 1887–88: Temesvár–Pozsony; 1888–89: Szabadka; 1889–90: Marosvásárhely; 1890–91: Székesfehérvár; 1891–92: Temesvár–Pozsony; 1892–93: Miskolc; 1893–95: Szabadka, Kassa; 1895–96: Székesfehérvár; 1896–97: Kolozsvár; 1897–98: Győr; 1898–99: Zombor; 1899–1900: Pozsony; 1900–1901: Zombor. **Kántor** Gerzson (Szöllös, 1784–Debrecen, 1812): színész. 1805-ben Kolozsvárról lépett a pályára. 1806-ban a társ. egyik részével Mo.-ra jött. 1807–1809 között Pesten, utána Debrecenben játszott. Korának egyik legkedveltebb komikusa volt. F.Sz. *Mandolino* (Henneberg–Schikaneder: Csörgősapka); *Péter* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Tisztartó* (Goethe: Stella).

Kántorné Engelhardt Anna (Nagyszeben, 1791–Marosvásárhely, 1854. febr. 28.): színésznő. A német anyanyelvű, autodidakta ~ pályáját 1809-ben kezdte. Férje Kántor Gerzson komikus volt. Vándorszínészként 1847-ig járta az országot. Főbb állomáshelyei: Debrecen, Nagyvárad, Székesfehérvár, Kassa és a budai Várszínház. A Pesti Magyar Színháznak, majd a Nemzeti

KÁNTORNÉ ENGELHARDT ANNA

Színháznak nem lett tagja: szerepköréből való kiöregedése egybeesett a romantika stílusváltásával. Visszavonulása után arisztokraták támogatására szorult. 1851-ben, utolsó fellépésekor a marosvásárhelyi színház pénztárosa volt. A drámai hösnő szerepkörét töltötte be egész pályáján. A „sírő-éneklo iskolá”-nak nevezett stílus legkiválóbb képviselője; játékát elmélyült szereptudás, nemes pátoz jellemezte. Szerepeit évtizedeken át megőrizte és csiszolta. Alakításairól külföldi utazók is elismeréssel írtak. Jelentős részt vállalt Kisfaludy Károly színpadi sikereiben. F.Sz. *Sappho* (Grillparzer); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán, az ösbem.-n is); *Octavia* (Kotzebue); *Ilka, Szécsi Mária* (Kisfaludy K.); *Bátori Mária* (Soden–Dugonics A.). – Ir. Szigligeti E.: Magyar színészek életrajzai (1878, 1–16.); K. levelei (kiad.: Barna J., Makó, 1932); Fodor I.: K. (Marosvásárhely, 1936); Kárpáti A.: K. (1954).

Kánya Kata (Bp., 1953. aug. 11.–): színésznő. Pályáját még főiskolásként a Vigszínházban kezdte, 1975-ben. A SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházban játszott, majd a Thália Színház tagja volt 1991-ig. Az utóbbi időben a televízió egyik műsorvezetője. Írásaiban a modern nő szerepével, helyzetével foglalkozik. F.Sz. *Gizi Gézané* (Örkény I.: Tóték); *Faustina* (Lope de Vega: A magyarországi fenevad); *Tuzza, Croce lánya* (Pirandello: Liolá és a lányok).

Kapás Dezső (Debrecen, 1940. okt. 24.–Bp., 1993. jún. 15.): rendező, főiskolai tanár. A SzAk elvégzése után 1963-ban Miskolcra szerződött, 1964 óta a Vigszínház rendezője, 1990–1991 között a vespérmű Petőfi Színház főrendezője volt. A SzAk-n 1970-től színészi játkot tanított. Rendezéseiben a szürrealista líra ugyanúgy helyet kapott, mint a keserű élethelyzetek groteszkerőtéljes megjelenítése. Jászai Mari-díjas (1982). F.R. Krúdy Gy.: *A vörös postakocsi*; Dosztojevszkij–Müller P.–Kapás D.: *A Karamazov testvérek*; Dosztojevszkij–Kapás D.: *Bűn és bűnhődés*; Kesey–Wasserman: *Kakukkfészek*; Heller: *A 22-es csapdája*; Shaffer: *Equus, Amadeus*; Mrozek: *Tangó*.

Kápolnai Irén; *Grabits* (Bp., 1875. márc. 22.–Bp., 1912. szept. 13.): színésznő. Füredi Károlynál lépett színpadra 1892-ben. Előtte sokat szerepelt a Feld Mátyás gyermekszínházában. 1896-ban fellépett Kassán és Szolnokon. 1897-ben az óbudai Kisfaludy Színház tagja volt, majd 1899–1906 között a Népszínházban működött. 1909-ben még fellépett a Thália Társasággal. Nai-va és táncos szubrett szerepeket kapott. Kedves lénnyével főként angol táncos operettekben, de drámai és énekes játékokban is sikerrel szerepelt. F.Sz. *Abigail* (Goldfaden: Sulamith); *Susanne* (Ohnet: A vasgyáros); *Metella színésznő* (Offenbach: Párizsi élet).

Kápolnai János; *Kirchner* (?; 1842–Bp., 1907. dec. 11.): énekes (tenor). Első szerződése 1860-ban Szigeti Imre pozsonyi társulatához kötötte. Tizenöt évi vándorélete során a vidék egyik legjobb opera-, operett- és népszínmű-tenoristájává küzdötte fel magát. Az 1875-ben megnyílt pesti Népszínház azonnal szerződtette, és már az első évadban sikert aratott *Lóránt* (Huber: A király csókja) szerepében. Ettől kezdve *Blaha* Lujza, *Pálmay* Ilka, *Hegyi* Aranka oldalán vezető szerepeket játszott. 1884-ben Kolozsvárra szerződött, és ez időtől kezdve a színház köztisztviselése maradt. Mikor hangja kezdte fényét veszíteni, visszatvonult a színpadtól. 1896-tól pénztáros, 1899-től haláláig a színház titkára volt. F.Sz. *Ange Pitou* (Lecocq: Angot asszony lánya); *Pygmalion* (Suppé: Szép Galathea); *Grénicheux* (Planquette: A corneville-i harangok); *Paris* (Offenbach: Szép Helena); *Kékszakállú herceg* (Offenbach); *Barinkay* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró).

M.A. 1860–61: Pozsony, Székesfehérvár; 1863: Debrecen; 1863–66: Arad, Kolozsvár; 1866: Marosvásárhely; 1866–68: Kolozsvár; 1868–69: Arad; 1870–71: Szeged; 1872–73: Miklósy Gyula; 1873–74: Kolozsvár; 1874–75: Székesfehérvár; 1875–84: pesti Népszínház; 1884–1907: Kolozsvár.

Kaposi Edit dr. (Bp., 1923. febr. 16.–): táncművészeti szakíró. Tanulmányait 1948-ban a Pázmány Péter Tudományegyetemen fejezte be. 1951–1979 között a Népművészeti-Népművelési Intézet munkatársa. 1953–1971-ben a Táncművészeti Értesítő, 1972–1990 között a Hungarian Dance News szerk.-je. Munkásságában a kritikák, tudósítások mellett jelentős helyet töltenek be a társastáncörténethez és a m. színházi tánc-kultúrához kapcsolódó feltárások. Könyvei: *Magyar népi táncok, táncos népszokások* (Maác L.-val, 1958); *Kis könyv a táncról* (Merényi Zs.-val, 1961).

Kaposvár színészete: az első hivatásos színielőadást Balog István társ.-a tartotta 1827. jún. 30-án. 1888-ig az évenként a városba érkező társ.-ok játszottak, így pl. 1832-ben a *Dunántúli Színjátszó Társaság*, 1839–40-ben *Fekete* Gábor, 1855-ben *Újfalu* Sándor, 1865–66-ban *Bényei* István, 1872-ben *Szuper* Károly, 1876-ban *Miklós* Gyula, 1886–1902 között *Somogyi* Károly társ.-a. 1886-tól 1899 őszéig, ill. 1902-től 1905-ig – ekkor *Nádassy* József az ig. – a pécsi színészek nyári állomáshelye volt. A város fontosabb játszóhelyei: 1869–1881 között *A Szarvas kerti aréna*, 1883-tól 1911-ig a *Sétatéri színház*. Az 1400 nézőt befogadó közsínház 1911. szept. 2-án nyílt meg. Az épületet *Magyar* Ede és *Stahl* József tervezte. 1949-ig állandó társulattal nem rendelkezett, a stagionék, ill. a vidéki színkerületekben mozgó társ.-ok néhány hetes állomáshelye volt. 1948–1955 között ~ a Pécsi Nemzeti Színház tájkerületéhez tartozott. Az 1955–56-os évadtól *Csik* Gergely *Színház* néven játszik. – Ir. Rassy T.: A vándorbottól a közsínházig (kézirat).

Kaposvári Csiky Gergely Színház (1955–): Kaposvár és Somogy megye első állami, állandó társ.-tal rendelkező színháza, amely 1955. okt. 15-én, Huszka Jenő: *Szép Júhasz* név. operettjével nyitotta meg kapuit. A *Magyar* Ede és *Stahl* József tervei alapján 1911. szept.-ére elkészült Rákóczi téri épület 1955-ig különböző vidéki társ.-ok átmeneti otthonául szolgált. 1945 után főleg a pécsi színház és az Állami Faluszínház nyári és őszi játszóhelye volt. 1955–56-ban *Sugár* László, 1956–57-ben *Zách* János, 1957–1960 között *Ruttkai* Ottó, 1960-tól 1963-ig *Sallós* Gábor, 1963–66-ban *Gán* György, 1966–1971 között *Laczina* László töltötte be az ig.-i posztot. 1955–1971 között a ~ban játszott *Barcza* Éva, *Egervári* Klára, *Lóránd* Hanna, *Forgács* Tibor, *Filár* István, *Komlós* István, *Cserényi* Béla. A jelentősebb rendezők közé tartozott dr. *Németh* Antal, *Horváth* Jenő, *Sándor* János. Egy-egy évad műsortervében sokszor tizenhat darab is szerepelt, zömében operettek. 1967–72-ben a ~ban rendezték meg a Dunántúli Színházak Találkozóját. 1971-ben *Komor* István lett az ig., az 1968-ban friss diplomával adaszterződött *Zsámbéki* Gábor pedig a főrend., akinek Csehov *Sirály*-rendezése a színház életében új korszak kezdetét jelentette. Hasonló gondolkodású, közös művészi nyelvet beszélő alkotótársakat gyűjtöttek maguk köré. Az első években *Koltay* Róbert, *Molnár* Pirokka, *Timár* Éva, *Csikós* Gábor, *Kiss* István, *Andai* Kati, *Vajda* László, *Pogány* Judit, *Olvaszky* Éva, *Kun* Vilmos, *Vajda* László képezték az újjáalakuló társ. magvát. Rendezőnek sikerült megnyerniük *Babarczy* Lászlót és *Ascher* Tamást. Shakespeare *Ahogy tetszik* c. előadásával aratták első országos sikerüket. *Komor* halála után, 1974-től 1978. ápr. 1-éig *Zsámbéki* Gábor a színház ig.-ja, *Babarczy* a főrend.-je. A társ. *Lukács* Andorral, *Monori* Lilivel, *Reviczky* Gáborral, *Helyey* Lászlóval, *Csákányi* Eszterrel, *Rajhona* Adámmal, *Szöke* István rendezővel kiegészülve, ebben az időszakban nyújtotta a legenyeltesebb művészi teljesítményt, ekkorra ért be *Zsámbékinak* a 70-es évek elején megkezdett, színésznevelő, társulatépítő, egyre igényesebb műsort választó programja. Sütő András *Egy lócsiszár virágvasárnapja* c. művével, Dosztojevszkij *Ördögök*jével, Osztrovszkij *Erdőjével*, Csehov *Ivanov*jával, Ödön von Horváth *Meséi* a *bécsi erdőjével* a ~ különleges helyet vívott ki a m. színházi életben. 1978-ban *Zsámbéki* a színház több vezető művészevel Bp.-re szerződött, a Nemzeti Színházhoz. Azóta *Babarczy* László az ig., *Ascher* Tamás pedig 1984-től a főrend. *Babarczy*, a kezdeti válság után ugyanabban a művészi szellemben folytatta a munkát. Szerződtette többek között *Balkay* Gézá, *Básti* Julit, *Máté* Gábort, *Bezeredy* Zoltánt, *Ac*s János rendezőt, később *Kulka* Já-

nost, *Börscök* Enikőt, akikkel számos nagysikerű előadást hoztak létre, pl.: Sh.: *Szeget szeggel*, Gombrowicz: *Esküvő*, Molière: *Don Juan*, Arden: *Elnek mint a disznók*, Rowley-Middleton: *Átváltozások*, Bulgakov: *A Mester és Margarita*, Orwell-Hall: *Állatfarm*, Molière: *Mizantróp* vagy P. Weiss: *Jean-Paul Marat üldöztetése és bukása* c. műve, amely nemzetközi sikert is aratott. A kaposvári színház művészi közössége, az előadás egészéért dolgozó együttese nemcsak a saját munkájának, az egész m. vidéki színjátszásnak méltó rangot szerzett. – Ir. Mihályi G.: *A Kaposvár-jelenség* (1984).

Kapotsányi Mária: → *Heimischné Kapotsányi Mária*
kar: a színházi előadás csoportos ének- és táncprodukcióinak személyzete. Az *énekkar* zenés színházak és zenés színjátéktípusok előadásainak szereplője, szakképzett énekesekből (kardalokok, kardalosok, kóristák) áll. Külön karpórákon készül az előadásra a karmester, a karigazgató és a korrepetitor vezetésével, és az összpórákon csatlakozik a színpadi egy.-hez. A *tánckar* ugyan csak a zenés előadások létrehozásában működik közre. A táncosok klasszikus, modern és népi táncokra képzett művészek, vezetőjük a balett- v. a táncmester. A színházi karszemélyzet mozgását és játékát a játékmester v. a segédrend. tanítja be.

Karacs Imre (Földes, 1860. nov. 21.–New York, 1914. nov. 29.): színész, rendező. Bécsi énektanulmányai idején már növendékként hangversenyzett a Musikvereinben és az Ehrbarban. 1886-ban Nagy Vince társ.-ában lépett színpadra Debrecenben, ahol 1891-ig játszott. Szabadkán, majd Miskolcon töltött évek után 1896-ban Krecsányi Ignác Pozsony-Temesvár-Buda állomásokon játszó társ.-ának tagja volt. 1897 tavaszán visszatért Debrecenbe Komjáthy János társ.-ához. 1905-ben Balla Kálmánhoz szerződött Miskolcra, de a következő évben visszatért Debrecenbe Zilahy Gyula társ.-ához. 1907-ben a hazai színpadok sikeres tenoristája búcsút mondott az óhazának, és az USA-ban telepedett le. New Yorkban *Heltai* Árpád szintársulatához szerződött, ahol mint rendező, színész és gyakran megbízott ig. áldozatos munkát végzett az amerikai m. színészetért. F.R. Herczeg F.: *Ocskay brigadéros*; Guthy S.: *A brezováci hős*; Goldfaden: *Sulamith*.

Karacs Teréz (Pest, 1808. ápr. 18.–Bécs, 1892. okt. 7.): szakíró. Apja, Karacs Ferenc rézmetsző pesti háza

1838-ig irodalmi-művészeti szalonnak számított. Író nő anyja, Takács Éva hatására 1824-ben közölt verseket, elbeszéléseket, cikkeket. Az 1840-es évek elejétől 1877-ig tanítónőként dolgozott. A korszerű m. nőnevelés egyik legnagyobb hatású személyisége. 1877 után írta meg, az 1880-as évek folyóirataiban közölte színes, irodalmi formába öntött emlékezéseit gyermek- és ifjúkora színészetéről. Könyve: *A régi magyar színészetről* (sajtó alá rendezte Náményi L., Arad, 1888, új kiadása: *Teleki Blanka és köre*, sajtó alá rendezte Sáfrán Gy., 1963). Három színművet is írt.

Karácsony Tamás (Veszprém, 1955. nov. 24.–): színész. Amatőr színészként került a színi pályára, 1974-től a veszprémi Aréna együttes tagja volt. 1978-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház társ.-ának tagja és jelentős előadásokban kap szerepeket. F.Sz. Jacques Roux (Weiss: Marat/Sade); Balla Károly (Eörsi I.: Kihallgatás).

Karácsonyi Illy (Siófok, 1900. máj. 28.–?): énekesnő. Rákosi Szidi színiiskolájában tanult és az első évtől kezdve előkelő szerepekhez jutott. Bécsben és Milánóban képezte tovább a hangját *Abrányiné* segítségével. Szegeden kezdte pályáját, majd a Blaha Lujza, a Király, a Vigszínház és a Városi Színház következett. 1925-től Kolozsvárra szerződött. A következő öt évben Bécsben, Karlsbadban, Ostendében, Hágában, Bukarestben is vendégszerepelt. 1928-tól 1933-ig ismét a Kolozsvári Színház tagja. F.Sz. *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Carmen* (Bizet); *Tosca* (Puccini); *Lucy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Szonja* (Lehár F.: A cárevics).

Karácsonyi Magda (? , 1929. ápr. 3.–): színésznő. Az Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját végezte el 1947-ben. A győri Kisfaludy Színházban kezdte pályáját, majd Miskolcon, Szegeden, Szolnokon és Egerben játszott. 1954-ben az Operettszínházhoz szerződött. Karl Marx Stadtban, Rostockban, 1968-ban Svédországban és Finnországban vendégszerepelt. F.Sz. *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Esztí* (Offenbach: A gerolsteini nagyhercegnő).

Karádi Béla (Bp., 1922. aug. 10.–): rendező. 1947–48-ban a Magyar Színházban, 1951–56-ban a

A KAPOSVÁRI SZÍNHÁZ

Budapesti Varietében, 1959–1965 között a Fővárosi Operettszínházban, a Blaha Lujza Színházban és a Kamara Varietében rendezett. 1965 óta a Magyar Cirkusz és Varieté műv.-i vez.-je. F.R. Farkas F.: *Csinom Palkó; Humor olimpia* (kabaré); *Ne politizáljunk!* (kabarérevü). **Karádi Judit** (Komló, 1952. júl. 18.–): színésznő. 1970-ben kezdte a színpályát a Pécsi Nemzeti Stúdióban, ahol énekkari tag és segédszínész volt. 1977-ben végezte el a SzAk operett-musical tagozatát. 1974–78-ban a Bartók Gyermekszínházban, 1978–1982 között a Szegedi Nemzeti, 1982–84-ben ismét a Bartók Gyermekszínházban játszott. 1984-től a Fővárosi Operettszínház tagja. Münchenben, New Yorkban és Torontóban vendégszerepelt. 1989 óta Kanadában él. Prózái és zenés darabokban, operettekben és operákban szubrett-, ill. primadonnaszerepeket sikerrel alakít. F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Mária* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Papagena* (Mozart: A varázsfuvola).

Karády Katalin; Kanczler (Bp., 1912. dec. 8.–New York, 1990. febr. 7.): színésznő, énekesnő. Cs. Aczél Ilonánál tanult színészmesterséget, *Egyed* Zoltán indította el színészi pályáján. 1939-től 1941-ig a Pesti és a Vigszínházban, 1943–1944-ben, 1945–1946-ban, 1948-ban a Fővárosi Operettszínházban, 1947-ben a Pesti Színházban kapott szerepeket. 1945-ben az Arizona Irodalmi Varietében, 1949-ben a Royal Revüszínházban is fellépett. Gyakran énekelt a rádióban is. 1951-től külföldön, Braziliában, majd az USA-ban élt. Kalapszalonja volt, de emigrációs éve alatt néhányszor színpadra lépett. Dekoratív megjelenése, titokzatos, erotikus sugárzású lény, mély hangja, szuggesztív egyénisége elsősorban filmszerepekben és a pódiumon érvényesült. F.Sz. *Gabi* (Bókay J.: Első szerelem); *Jelena* (Arcübasev: Féltékenység); *Izabella* (Fényes Sz.: A királynő csókja); *Maya* (Fényes Sz.); *Sybill* (Jacobi V.); *Zia* (Kemény E.: Fekete liliom); *Tangolita* (Abrahám P.: Bál a Savoyban). Könyve: *Hogyan lettem színésznő?* (1989). – Ir. Király J.: K. mítosza és mágiája (1989).

KARÁDY KATALIN – Vera (Fendrik F.: Vera és családja)

karakterszerep: a hagyományos →szerepkör tipizálásától eltérően a színpadi alak egyénített ábrázolását megkövetelő színészi feladat.

karakterszínész: a színpadi művek részletesen kidolgozott, összetetten jellemzett alakjait megjelenítő, nem csak egyetlen szerepkör követelményeit kielégítő színpadi művész.

Karancz Katalin (Bp., 1955. jan. 9.–): színésznő. 1981-ben végezte el a SzAk-t. A pályát a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte, majd a győri Kisfaludy, a Miskolci Nemzeti, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszott. Alakításait közvetlen, természetes játékmódor jellemzi. F.Sz. *Cymbeline* (Sh.); *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Karátson Piri (Temeskenéz, 1905. júl. 7.–?): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte. 1926-ban lépett színpadra a Vigszínházban. 1927–1929 között az Új, 1929–30-ban a Belvárosi, majd 1930–1932 között ismét az Új Színház tagja volt. Ezután nincs róla adat. F.Sz. *Lujza* (Lengyel M.: Seybold); *Ludmilla* (Katajev: A kör négysszögesítése).

Karaván Társaság (1925): *Újházy* György vezetésével alakult 1925. febr. 8-án. A Fővárosi Operettszínház helyiségében és a Zak kistermében játszottak. A bem. előadáson két egyfelvonásos került színre – *Vértes* Lajos, *László* Miklós, *Turay* Ida, *Baló* Elemér, *Peti* Sándor – szereplésével – *Stramm* *Ébredés* és *Veriot* *Gyilkosság* c. darabjai. Bemutatták még Maeterlinck *Tintagiles halála* c. drámáját is.

Karczag Ferenc (Győr, 1956. máj. 22.–): színész. 1982-ben végezte el a SzAk-t. Pályáját 1982-ben, a Mikroszkóp Színpadon kezdte, majd 1984-ben a Madách Színházban játszott. 1985–1989 között a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1989-től a Pécsi Nemzeti Színház művésze. 20. sz.-i tragikus kisemberek sorsát alakítja sikerrel. F.Sz. *Eddie Carbone* (Miller: Pillantás a hídról); *Jim Tyrone* (O'Neill: Boldogtalan hold).

Karczag Vilmos (Karcag, 1859. aug. 5.–Baden am Wien, 1923. okt. 11.): író, színigazgató. 1876-ban beiratkozott a SzAk-ra, de abbahagyta tanulmányait és Debrecenbe került, ahol hirlapíró volt a *Népbarát* c. hetilapnál. 1879–1891 között a *Debreceni Ellenőr* segéd-szerk.-je, 1884-től főmunkatársa. Bp.-re kerülve drámaírással is foglalkozott, majd 1892-ben *Hevesi Józseffel* megindította a *Magyar Gênio*s c. hetilapot. Bécsbe költözött, ahol 1901-ben tulajdonosa lett a Theater an der Wiennnek, majd 1908-ban a Raimund Theaternek. Saját zeneműkiadó vállalatot alapított. Sok *Lehár* Ferenc-, *Kálmán* Imre-, ifj. J. *Strauss*-, *Fall* Leo-operett indult az ő színházaiból világhódító útra. Drámái: *Szent a béke* (1877); *Útközben* (1878); *A leányapa* (1881); *Gazd'uram felesége* (1884); *A kárhozat útján* (1889); *Lemondás* (1893); *Az ideál* (1894).

Karcsai-Kulcsár István (Bp., 1925. máj. 20.–): színházi író, esztéta. A SzAk rend.-i szakát végezte el 1949-ben. Pályáját a Madách Színházban kezdte, segédrendezőként. 1953–1958 között a Népművelési Intézet kiadványszerkesztőségének munkatársa volt. 1961–1966 között a Pergő Képek c. folyóiratot szerkesztette, majd a Filmtudományi Intézet munkatársa lett. Színház-, ill. filmművészeti tanulmányokat publikált, színészekről szóló életrajzkötetei jelentek meg. Könyvei: *Színházművészeti alapismeretek*. – *Filmművészeti alapismeretek* (Mezey E.-val, 1964); *Louis Jouvet (1974); Így élt Déryné* (1978); *Így élt Blaha Lujza* (1987).

Kardos Andor (Nagyvárad, 1875. máj. 1.–?): színész, színigazgató. *Polgár* Bélánál kezdte a pályát 1897-ben. 1901–04-ben szerepelt Pécsen mint bonviván.

1904–05-ben *Krecsányi* társulatánál, 1905–06-ban és 1908–09-ben Győrben, 1906–07-ben Kolozsvárott lépett fel. 1907-ben a Modern Színház Cabaret és 1908-ban Nagy Endre Modern Színpadának volt tagja. 1910–11-ben *Hidvéghy* Ernő stagione társ.-ának, majd 1911–1918 között a Magyar Színház művésze volt. 1923-ban a marosvásárhelyi–nagysebeni színházak ig.-ja lett. Később a színésztől visszavonult. Színpadi szerzőként is ismert. Drámái: *Bűnös szerelem* (1910); *Vilmos huszárok* (zene: Nádor M., 1914); *Babavásár* (1922); *Szökik az asszony* (zene: Brodsky M., 1929). Fordítása: Hardt: *Angyalka* (1920).

Kardos István (Szécsény, 1893. júl. 25.–Buchenwald, 1945. márc.): hírlapíró, kritikus. Előbb jogi, majd orvosi pályára készült, de az I. világháború miatt félbeszakadtak tanulmányai. A fronton megrokkant, ezután Bp.-re került, ahol 1915-ben a *Pesti Napló* munkatársa lett. 1918-ban megalapította és szerk. a *Komédia* c. színházi újságot, amit a kommün beszűntetett, de annak bukása után a lapot *Színházi Újság* c. újraindította. 1922-ben az *Érdekes Újság* színházi mellékletét szerkesztette. 1924-ben az induló *Esti Kurír* c. napilap „Függöny mögött” c. rovatát vezette. 1944-ben deportálták. Íróként öletes és tehetséges volt, sőt másokat – írókat és színészeket – is szívesen népszerűsített. F.M. *Fáradt alvók* (1913); *Függöny mögött* (1927).

Kardos G. György (Bp., 1925. máj. 10.–): író, dramaturg. 1955–56-ban a győri Kisfaludy Színház tagja volt. Ezután a Magyar Rádió munkatársa lett. 1958-tól 1965-ig, majd 1972–74-ben az Állami Bábszínház dramaturgia. József Attila-díjas (1978). Főbb bábszínpad adaptációi: Szabó M.: *Tündér Lala*; Tersánszky J. J.: *Misi mókus vándorúton*; Hegedüs G.: *Fehérlófia*; Gernett: *Az engedetlen kiskacsa*; Swift: *Gulliver Liliputban*. F.M. *Avraham Bogatir hét napja* (1968); *Hová tűntek a katonák?* (1971); *A történet vége* (1977); *Villon és a többiek* (1978); *Jutalomjáték* (1993).

Kardoss Géza; **Kardos** (Tiszacsege, 1888. aug. 19.–South Bend, USA, 1955. aug. 5.): színész, színházigazgató. A SzAk-t 1909-ben vezette el. 1909-től 1911-ig Debrecenben, 1911–1914 között *Krecsányi* Ignác társ.-ában, 1915. jan.-tól 1920-ig a Vigszínházban játszott. 1920–1936 között Debrecenben, 1936–37-ben Kecskeméten, 1937-től 1939-ig Hódmezővásárhelyen volt ig. 1939–1942 között ún. cseretársulatot vezetett. 1940–1942 között a szegedi színház igazgatója. 1942–43-ban az Új Magyar Színház tagja volt. 1944-ben a Madách és a Nemzeti Színházban játszott. 1944-ben Németországba, majd az USA-ba települt át. Mimikai képességével, kitűnő beszédkészségével elsősorban jellem szerepekben jeleskedett. Az egyik legjelesebb vidéki színig. volt. 1926–27-ben Rómában és Milánóban, 1928-ban Párizsban tett tanulmányutat. F.Sz. *Rendőrtitkár* (Molnár F.: Farsang); *Liliom* (Molnár F.); *Színész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Sámson Mihály* (Zilahy L.: Süt a nap); *Főjegyző* (Kádár L.–Solyomosi I.: Ártatlanok); *Brigode* (Sardou: Szókimondó asszonyág).

karikírozás (olasz): 1. olyan művészi ábrázolásmód, mely egy konkrét személy, típus v. társadalmi jelenség jellemző külső v. belső vonásait eltulozva, torzítva, szatirikus éllel mutatja be. A konkrét személyt kifiziguroz karikatúra a *paródia*, a műalkotást, az irányzatot kritizáló karikatúra a persziflázs és a travesztia; 2. a színészi játék egyik eszköze, az alakábrázolás egyik módja. A karikatúra tárgyának közvetett bírálata, erőteljes hatású kritikája a neveltségessé tetel segítségével, ill. szórakoztató formában (kabarétréfa, *paródia*). – Ir. Champléury: *Histoire générale de la caricature* (1864–1880); Wright: *History of Caricature and Grotesque in Literature*

and Art (1875); Greguss Á.: *A torzképről* (1896); Tóth E.: *A gúnyrajz* (Esztétikai Szemle, 1943); Hoffmann: *Caricature* (1959).

Karikó Teréz (Bp., 1932. márc. 31.–): énekesnő (szoprán). Énekstanulmányait 1956–1960 között végezte a Zak-n *Lendvai* Andor tanítványaként, majd ösztöndíjjal Olaszországban folytatta Tito *Schipa* irányításával. 1960-ban *Tatjana* szerepében (Csajkovszkij: Anyegin) debütált a Szegedi Nemzeti Színház magánénekeseként, ahol elsősorban drámái szoprán szerepekben aratta legnagyobb sikereit. Európa számos országában vendégszerepelt. 1965-ben Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Leonóra* (Beethoven: Fidelio); *Abigél* (Verdi: Nabucco); *Desdemona* (Verdi: Otello).

Karinthy Ferenc (Bp., 1921. jún. 2.–Bp., 1992. febr. 29.): író, dramaturg. A budapesti tudományegyetemen m.–olasz szakon szerzett diplomát. A színházművészetrel a 40-es évek végén került közelebbi kapcsolatba. 1949–50-ben a Nemzeti Színház, majd 1952–53-ban a Madách Színház dramaturgia. Újságírói tevékenysége, regényei, elbeszélései, irodalmi riportjai mellett több színművet is írt, amelyeket sikerrel játszottak a színházak. Kossuth-díjas (1955) és József Attila-díjas (1949, 1954, 1974). F.M. *Ezer év* (1956); *Négykezes* (1967); *Hét játék* (1969); *Gellérthegyi álmok* (1970); *Pesten és Budán* (1972); *Korallzátony* (1976). – Ir. Szalay K.: K. F. (1979).

Karinthy Frigyes (Bp., 1887. jún. 24.–Siófok, 1938. aug. 29.): író, műfordító, kritikus. Regénykísérleteivel 15 éves korában tűnt fel. Bölcsészkarai tanulmányait nem fejezte be, újságíró lett. Hírnevét karcolatainak köszönhette, amelyek között sok a színházi vonatkozású. Számátalan kabaréjelenetét, tréfáját és fordítását adták a m. színpadokon. Érdeklődött a filmművészet, mint kifejezőeszköz iránt: *Két álom*, *Mozgóképjáték* (1923). Előadóestjein saját műveit kiválóan adta elő. Drámái: *Holnap reggel* (1915); *A bűvös szék* (1918); *Kísérleti módszer* (1920); *Lepketánc* (1927); *Földnélküly János* (Lengyel M.-tel, 1929); *Hadüanacs Anthropolosban* (1933); *A nagy ékszerész* (Majoros I.-nal, 1937). Fordításai: Hannequin-Weber: *Az elnökne* (1913); Lange: *Sámson és Delila* (1919); Wilde: *Bunbury* (1924); Pirandello: *Hat szerep keres egy szerzőt* (1925). F.M. *Igy írtok ti* (1912); *Hogy tesz a gránát* (1920); *Vitéz László Színháza* (1922); *Visszakérem az iskolapénzt* (1922); *Egy utcat kabaré* (1924); *Írta...* (1926); *Drámák ecetben és olajban* (1926); *Hököm színház I–III.* (1957). – Ir. Szalay K.: K. F. (1961); Minden másképpen van. K. F. munkássága... (1987).

Karinthy Frigyesné: → *Judik* Etel

Karinthy Márton (Bp., 1949. szept. 1.–): rendező, színházigazgató. 1973-ban végezte el a SzAk-t. A Békés Megyei Jókai Színházban kezdte pályafutását, majd a Népszínház rend.-je volt. 1982-ben *Harsányi* Gábor színművésszel elsőként alakítottak önálló vállalkozásban magánszínházat. Jelenleg a Karinthy Színház ig.-ja. F.R. Tamási Á.: *Boldog nyárfalevél*; Steinbeck: *Egerek és emberek*; Christie: *Egérfogó*.

Karinthy Színház: elődje az 1982-ben alakult *Hököm Színpad* volt, a m. színházi életben 1949 után az első, állami támogatás nélküli, szövetkezeti vállalkozás, Karinthy Márton és Harsányi Gábor vezetésével. A Hököm Színpad név Karinthy Frigyesre utal. Különböző játszóhelyek után 1985-ben költöztek a Gutenberg Művelődési Otthonba. 1988. dec. 12-én vették fel jelenlegi nevüket. Játszóhelyük a Haladás mozi, a Bartók Béla u. 130. sz. alatt. Ig.-főrend. Karinthy Márton, ig.-helyettes *Harsányi* Gábor. A ~ ~ vezetőinek törekvése szerint – nem tagadja meg a Hököm Színpad célkitűzését, csak

magasabb színvonalon kívánja megvalósítani azokat. Népszínházi programjában a franciás könnyedséget ötvözi a hagyományos színház és a kabaré elemeivel, de teret enged a kísérletezésnek is.

Karizs Béla (Bp., 1930. aug. 28.–): énekes (tenor), színész. Tanulmányait *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában és a SzAk-n végezte. 1953–1957 között a Fővárosi Operettszínházban, 1957–62-ben a kecskeméti Katona József Színházban volt színész. 1962–63-ban ismét a Fővárosi Operettszínház tagja. 1963-ban lett az Operaház magánénekese, ahol az első öt évben karakterszerepeket énekelt. 1968 óta énekel hőstenorszerepeket. Ebben a szerepkörben *Kalafként* (Puccini: Turandot) mutatkozott be. Kiváló hangadottságai révén spinto és hőstenor szílamokat egyaránt énekel. Főszereplő volt több kortárs m. opera ősbemutatóján. Vendégszerepelt számos európai országban. Hungaroton-felvételek gyakori közreműködője. 1978-ban Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Sámson* (Szokolay S.); *Radames* (Verdi: Aida); *Otello* (Verdi); *Canio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Des Grieux* (Puccini: Manon Lescaut); *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület).

Karna Margit; *G. Karna* (Kishegyes, 1931. febr. 11.–): színésznő. Pályáját a bácstopolyai járás Magyar Színházánál kezdte 1949-ben. 1960-ban e színház megszűnése után a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, és 1988-ig – nyugdíjba vonulásáig – a színház egyik meghatározó egyénisége volt. A kezdeti epizód szerepek után elsősorban drámai hősnőket alakított. Királynői termete részben szerepkörét is meghatározta, a „nagyasszonyok” megformálása szinte kizárólag az övé volt. Ugyanakkor jó érzéke van a komikumhoz is. F.Sz. *Maxine Faulk* (Williams: Az iguána éjszakája); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Bernarda* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Bianca* (Manzari: Pablito nővérei); *Peachumme* (Brecht Weill: Koldusopera); *Tóth Mihályné* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Mária* (Sütő A.: Egy lócsiszar virágvasárnapja).

KARNA MARGIT

Károly Erzsébet (Bp., 1936. ápr. 20.–): táncosnő. A Honvéd Művészegyüttes előadója 1955-től. Humoros és drámai karakterszerepek kiváló tolmácsolója. F.Sz. *főszerepek* (Novák F.: Farsang); Edith Piaf-dalok; Dixieland Comedy.

Károly Róbert (Szeged, 1937. okt. 15.–): karmester, zeneszerző. 1976-ban szerzett diplomát a Zak kar-

mesterképző szakán. 1987-ben tanulmányúton járt Angliában és Walesben. 1964–1980 között, 1981-től 1990-ig és 1991-től a Pécsi Nemzeti Színház karmestere. 1980–81-ben Irakban (Bagdad) vezető karmester, 1990–91-ben a szolnoki Szigligeti Színház zenei vezetője. Karmesterként vendégszerepelt Németországban, Angliában és az USA-ban, F.M. *A bajusz* (Arany János nyomán, pantomim); *Japán halászhajó* (opera).

Károlyi György, gr. (Bécs, 1802. márc. 28.–Pest, 1877. okt. 9.): mecénás, főrendházi tag. A Nemzeti Színházi Comité (Bizottmány) tagja, majd 1861-től elnöke. 1858 áprilisában széles körű gyűjtést rendezett a színház anyagi függetlensége érdekében. Az 1861-ben létrehozott Károlyi-alap a színháznak sokáig egyik anyagi erőforrása maradt. Működése során bizonyult be, hogy a Comité létezése csak gátolja a mindenkorai igazgató munkáját, s szorgalmazta az erős és szabadkezü direktor kinevezését. ~ volt a Molnár György-féle Népszínház és a Nemzeti Színház közti párharc egyik fő alakja. Nem nézte jó szemmel, hogy a magyar közérkölcseket romboló „könnyed, léha, franciás divat” az uralkodó. Hitvallása szerint a színház az „erkölts oskolája”. Határozott egyénisége, nagy tekintélye, széles látóköre s tettekre kész hazafisága vezették át a Nemzeti Színházat a súlyos politikai elnyomás évein.

Károlyi Irén (Bp., 1919. dec. 20.–): színésznő. 1946-ban végzett a SzAk-n. Ezután a Nemzeti Színházhoz került, amelynek azóta is tagja. Pályája során karakterszerepeket alakított. Időnként mint segédrendező, majd a rend. munkatársaként is dolgozott. F.Sz. *Clara* (Calderón: Huncut kísértet); *Gépirónó* (H. Barta L.: Kiáltás); *Anyós* (Kornis M.: Kozma).

Károlyi István (Bp., 1900. aug. 19.–): színész. 1922-ben az Országos Színészegyesület színésziskolájának elvégzése után erdélyi társ.-nál működött. 1937–38-ban, 1943–44-ben és 1946–47-ben Debrecenben, 1941–42-ben Győrött játszott, majd 1942-ben a Vigaszínház szerződtette. 1945–46-ban a győri Kisfaludy Színház, 1948-tól a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt, ahol még 1964–1970 között is játszott. Szerelmes és bonviván szerepekben kezdte, később prózai és énekes karakter- és epizód szerepeket alakított. F.Sz. *id. Wessely Miklós* (Somló S.: Levendula); *István báró* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Kocsmáros* (Kodály Z.: Hány János).

Károlyi István gr., ifj. (Fehérvárcsurgó, 1920. aug. 8.–): színházigazgató, rendező. A művészetek szeretetét édesanyjától örökölte, műveltségét európai és ázsiai tanulmányutakon szerezte. 24 évesen, 1940-ben a Madách Színház nevű vállalkozásba fogott. 600 fős színházában munkaelőadásokat is tartottak. Egy évig *Földessy Géza*, 1941-től *Pünköszt* Andor igazgatása alatt a német megszállásig működött, amikor azonnali hatállyal eltávolították *Pünköszt*it. ~ már csak néhány hónapig tudta életben tartani a színházat. Pünkösztivel a Madách Könyvtár szerk.-je volt. 1943-ban tanulmányt is írt Ibsen *Rosmersholm* c. darabjáról. Ezután 1945-ben a *Várkonyi Zoltán* vezette Művész Színház dramaturgia lett és rendezett is, majd 1947-ben bölcsészeti doktorátust szerzett. 1949-ben Franciaországba távozott. F.R. *Ardrey: Jelzőtűz*; *Letraz: Túlvilági feleség*; Ibsen: *Rosmersholm*; Cronin: *A nagy út*. Könyve: *Ibsen Rosmersholmja* (1943).

Károlyi János; *Karger* (Újpest, 1894. febr. 20.–?): színész, színházigazgató. 1912–14-ben és 1918–28 között Újpesten volt énekes bonviván. 1928–32-ben mint rend. és színész a Székesfehérvár–Nyíregyháza–Békéscsaba–Makó–Kiskunhalas–Veszprém–Nagykörös–Kalocsa–Kispest–Budapest–Ungvár–Munkács–Beregszász színikörületben működött, majd 1932-ben színiig. lett a Kis-

kunhalas–Nagykörös–Kalocsa–Kunszentmárton színi-kerületben. F.Sz. *Simándy Pál* (Buday D.: Diákszerel-lem).

Károlyi Judit (Székesfehérvár, 1920. ápr. 1.–): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában tanult, ahol 1937-ben tett vizsgát. Ezután *Károlyi* János szintárs.-ához került. Veszprémben és Békéscsábán játszott naíva és szubrett szerepeket. 1945–1955 között a Faluszínházban, a későbbi Állami Déryné Színházban játszott. F.Sz. *Carlotta* (Heltai J.: A néma levélte); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Lina* (Molnár F.: Olympia).

Károlyi Lajos; *Németh* (Miskolc, 1819–Bp., 1891. dec. 21.): színész, szíinigazgató. 1839-ben lépett a pályára. Drámái és jellemszínész volt, rendezett is. Elsőrangú vidéki igazgatóként működött. Hosszabb ideig sikerrel szerepelt nagyobb vidéki városokban. 1866-tól 1881-ig váltakozva Miskolcon, Pécsen, Székesfehérvárt vezetett társulatokat; 1882-től 1884-ig előbb Szatmáron, majd Nagybányán, ill. Tiszaújlakon volt. 1886-tól 1890-ig a Nemzeti Színház pénztárosaként szolgált. F.Sz. *Zsiga* (Szigligeti E.: A cigány); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem). Felesége *Makfai* Mária (Kaposvár, 1840–Bp., 1918. nov. 26.) 1856-ban lett színésznő *Latabár* Endrénél, és férjével együtt szerepelt, 33 évig működött a pályán. Fia: *Károlyi* Árpád (Miskolc, 1858. márc. 29.–?) 1876-ban *Lászy* Vilmosnál Kassán, majd apja társulatában játszott. 1886-tól a Nemzeti Színház gondnoka volt.

M.A. 1840–41: Kolozsvár; 1843: Győr; 1844–46: Szeged, Temesvár, Kolozsvár; 1847: Győr, Kecskemét, Arad, Gócs; 1848: Kassa; 1851–52: Győr; 1853: Kolozsvár; 1857–59: Miskolc, Eger; 1859–60: Arad, Szeged; 1860–64: Kassa, Debrecen, Miskolc; 1864–65: Arad. Igazgatóként: 1850: Miskolc; 1854–55: Kolozsvár.

Károlyi Lajos; *Katt* (Reszegeszamoszló, 1849–Pécs, 1926. jan. 19.): színész, szíinigazgató, színházi titkár. 1869-ben lépett színpadra *Balogh* Györgynél. 1875-től 1878-ig már igazgatott a Duna–Tisza közí városokban. 1890-ben ismét ig. lett: ekkor Nagyszombaton (1890–92), Breznóbányán (1893), Déván (1894) játszottak. 1892 nyarán a saját költségén felépített Óbudai Színkört vezette. 1900–1905 között Kecskeméten, utána öt évig Pécsen titkári teendőket látott el. 1911–1926 között *Füredi* Béla, *Nádassy* József és *Asszonyi* László pécsi társ.-ainál volt titkár, ill. ig.-helyettes. Színészként jellem- és apaszerepeket kapott. F.Sz. *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falu russza). Feleségei: *Nagy* Róza; *Gros* (Pest, 1858–Marosújvár, 1884. aug. 13.): színésznő. *Molnár* Emilia; *Müller* (Nagykörös, 1855. márc. 25.–Bp., 1915. máj. 30.): operettkomika és anyaszínész. Lánya: *Károlyi* Ibolya (Trencsén, 1892. márc. 11.–Bp., 1915. máj. 30.): színésznő. Feld Zsigmondnál énekesnő és naíva volt 1907-ben.

M.A. 1873 és 1878: Kőszeghy (Szabó) Endre; 1879: Szegedy Mihály; 1883: Székesfehérvár; 1884: Győr; 1885–89: Székesfehérvár, Kassa; 1896–99: Nagyenyed, Kassa. Igazgatóként: 1875–78: Karcag, Paks, Kiskörös, Újpest, Aszód.

Károlyi Leona (Szeged, 1877. jan. 10.–?): színésznő. 1901–02-ben Szegeden kezdte a pályát, majd 1902–03-ban Győrben, 1903–05-ben Kolozsvárott szerepelt. 1905–06-ban a Pécsi Nemzeti Színházban volt opera- és operettprimadonna. 1906-tól Nagyváradon játszott, ahol 1912-ben búcsúzott a színpadtól. Még 1918-ban visszatért mint a Medgyaszay Színház művésze. Postamester és tisztviselő volt, végül a Nemzeti Színház női ruhatárának felügyelője lett. 1935–36-ban Kolozsvárott

ismét szerepelt. Filmezett is. F.Sz. *Borcsa* (Vahot I.: Huszárcsiny); *Hyppolita* (Sh.: Szentivánéji álom); *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba).

Károlyi Vilmos; *Hidecz* (Bp., 1901. márc. 31.–?): színész, szíinigazgató. *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájának növendéke volt. 1922–1924 között Szegeden játszott. 1923-ban *Andor* Zsigmond színházának volt tagja, majd Kaposvárra szerződött. 1924–27-ben Debrecenben volt táncoskomikus. 1927–1930 között és 1933-ban a Pécsi Nemzeti Színházban táncitanár is, közben 1930–31-ben Szegeden és 1932–33-ban Debrecenben volt szerződéssel. 1933–34-ben a Városi Színház, 1936–37-ben *Iván* Sándor kassai társ.-ának tagja. Szerepelt Miskolcon is, végül 1937–1940 között *Erdélyi* Mihály bp.-i társ.-ában szerepelt. 1944-ben színg. lett. F.Sz. *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Zwickli Tóbiás* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Johnny revürendező* (Zách I.: Tabáni orgonák).

Karossa Margit (Baja, 1927. jún. 30.–): színésznő. 1949-től a debreceni Csokonai, 1951-ben a pécsi Nemzeti, 1952-től 1954-ig az Ifjúsági Színház tagja volt. Azóta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Júlia* (Maugham: Színház).

Kárp György (Marosvásárhely, 1945. ápr. 30.–): színész. 1972-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a város színháza szerződtette. A hetvenes évek végétől a társ. egyik vezető művésze, aki főként jellemformáló készségével, humorérékével tűnt ki. F.Sz. *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgája); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Cornwall hercege* (Sh.: Lear király); *Bubnov* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Dátán* (Madách I.: Mózes); *Hlopov tanfelügyelő* (Gogol: A revizor).

Kárpátaljai Magyar Színházi Szövetkezet: → *Munkács*

Kárpáthy György; *Rigó* (Lábod, 1853. ápr. 6.–Bp., 1922. okt. 9.): színész, szíinigazgató. 1871-ben *Károlyi* Lajosnál lett színész. Bonviván- és társalgási szerepekben lépett föl. Igazgatóként kisebb társulatokkal járta a vidéki városokat és falvakat, sokszor nemzetiségi területekre vitte el a színjátszást. Pályáját 1906 k. fejezte be. F.Sz. *Barillon Lajos* (Grange-Bernard: Házasság gőzerővel); *Ormi Béla* (Szigligeti E.: A mama). Felesége: *Katics* Rózsa (1843. dec. 27.–Felsőőr, 1902. jan. 22.): színésznő. 1861-ben első férjénél, *Takács* Ádámnál kezdte a pályát. 1874-től Kárpáthy Györggyel együtt járták a vidéket. Lányai: *Kárpáthy* Rózsika, *Török* Dezsőné (1876–?); *Kárpáthy* Györgyike, *Rónai* Sándorné (Nyitra, 1877. nov. 23.–): színésznők.

M.A. 1872: Károlyi Lajos; 1873: Novák Sándor, Szuper Károly; 1874: Miskolc; 1875: Szatmár; 1876: Aradi Gerő, Nyitra; 1877: Dunaszerdahely; 1878: Fáy János; 1904: Gáspár Jenő; 1906: B. Polgár. Igazgatóként: 1878: Dabas; 1879–81: Galgóc, Körmend, Szentgottárd, Kiscell, Zalaegerszeg (Fáy Jánossal); 1882: Szentlőrinc; 1883: Ács; 1884: Nagyatapolcsány; 1885: Heves; 1886: Ács; 1887: Alsódabas; 1888: Kunszentmárton; 1889: Fülöpszállás; 1890: Oravica; 1891: Endrőd; 1892: Tiszafüred; 1893: Sepsiszentgyörgy; 1894: Marosludas; 1895: Kula; 1896: Bicske; 1897: Nagykáta; 1898: Belényes; 1899: Lengyelutóti; 1900: Kunszentmárton; 1901: Körmend; 1902: Perlak; 1903: Vajdahunyad téli állomáshelyekkel.

Kárpáthy Zoltán (Bp., 1921. szept. 25.–Bp., 1967. okt. 17.): színész. 1946-ban végzett a SzAk-n. A Belvárosi Színházban, a Nemzeti Színházban, majd vidéki színházakban játszott. Alkati adottságai, megjelenése, orgánuma, tehetsége tragédiák főszerepeinek eljátszására

tették alkalmassá. Korai halála megakadályozta tehetségének igazi kibontakozását. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Antonius* (Sh.: Antonius és Cleopátra).

Kárpáti Aurél (Cegléd, 1884. dec. 5.–Bp., 1963. febr. 7.): kritikus, színháztörténeti szakíró. A tanítóképzőt végezte Esztergomban, ezután Bp.-re került. A Magyar Szemle, a Hazánk, valamint a Hét c. újságokba írt verseket, irodalmi kritikákat. 1910-ben *Halasi* Andorral megindította a *Kritika* c. folyóiratot. Ide, valamint napilapokba, elsősorban a Pesti Naplóba és a Nyugatba írta elmélyült és nagy fölkészültségű szinbírálatait, melyek új utakat kereső elemzéseikkel az impresszionista kritika mintadarabjaivá váltak. Kritikai és tanulmányai hozzájárultak a kor stílusproblémáinak tisztázásához. 1945 után is jelentős szerepet vállalt a művészeti és kritikai életben. F.M. *A kétkedő kritikus* (1928); *A menekülő lélek* (1935); *A színház drámája* (1947); *Órök Shakespeare* (1948); *Kántorné* (1954); *Főpróba után* (1956); *Megyeri Károly* (1956); *Színház* (1959); *Tegnaptól máig* (1961).

Kárpáti Denise (Bp., 1957. máj. 16.–): színésznő. A SzAk-t 1981-ben végezte el, majd a Népszínházhoz került. Játszott a kecskeméti Katona József és a győri Kisfaludy Színházban. 1987–1992 között a Thália, ill. az Arizona Színház tagja volt. 1993-tól szabadfoglalkozású művésznő. Bár naivaszerepeket is alakított, de az energikus, humorral átszőtt karakterszerepek állnak hozzá közel. F.Sz. *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Polly*, *Kocsmá Jenny* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Kincses Eva* (Gyurkó L.: Faustus doktor boldogságos pokoljárása).

Kárpáti Gitta (Bp., 1936. márc. 30.–Bp., 1987. dec. 6.): bábszínésznő. Övönői képesítése mellett 1962-ben elvégezte a Bábstudiót is. 1962-től 1987-ig, haláláig az Állami Bábszínház tagja. Erős egyéniségű karakterszínésznő volt. F.Sz. *Loncos kutya* (Fazekas M.–Hárs L.: Ludas Matyi); *Héra* (Horgas B.: Odüsszeusz, a tengerek vándora); *Fiú, Narrátor* (Svarc–Kardos G. Gy.: A sárkány); *Csalaváriné* (Móra F.–Pápa R.: Csalavári Csalavér); *Fánika* (Bálint Á.: Az elvarázsolt egérkisasszony); *Fruzsina néni* (Gabbe–Tóthfalusi I.: Hamupipőke); *Tanító néni* (Fehér K.: Kaland a Tigris bolygón).

Kárpáti György (Bp., 1933. júl. 3.–): filmrendező. 1951-ben került kapcsolatba a bábművészettel. 1952-ben az Állami Bábszínház ösztöndíjas rendezője. 1952–1957 között a Földművelési Minisztérium bábcsoportjának vezetője. Az Orvostudományi Egyetem Fogorvosi Karán végzett 1957-ben, 1964-ben a SzAk-n filmrendezői diplomát kapott. F.M. *A bábjáték titkai* (1955); *Bábszínház sorozat rendezői utasításai* (1955); *Úttörő bábjátékok különpróba* (1960); *A rigó kalandjai* (bábdarab); *Bábjáték és pedagógia* (1965).

Kárpáti Magda (? 1912. aug. 15.–): színésznő. 1930-ban a Vigszínházhoz szerződött, majd Erdélyi Mihály társulatának a tagja volt. Ezt követően egy-egy évadot töltött a Teréz körúti Szinpadon és a Royal Orfeumban. 1951–1972 között a Magyar Néphadsereg Színháza, ill. a Vigszínház tagja volt. Operettek és prózai művek karakterszerepeit alakította. F.Sz. *Heléna* (Schubert: Asszonyháború); *A páholyosnő* (Molnár F.: A testőr).

Kárpáti Péter, R. (Bp., 1963. máj. 9.–): színész. 1988-ban végezte el a SzAk-t. Pályáját a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte. 1989-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszik. Zenés és prózai darabok jellemző szerepeit alakítja. F.Sz. *Herceg* (Presser G.–Sztevanovity D.: A padlás); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor).

Kárpáti Tibor; Kovács (Bp., 1949. márc. 31.–): színész. 1967–68-ban a Nemzeti Színház stúdiója volt, majd két évadot töltött a SzAk-n. 1970-től a kapos-

vári Csiky Gergely Színház, 1971-től egy-egy évad Debrecen, ill. Békéscsaba pályájának állomásai. Ezután Szegedre, majd ismét Békéscsabára szerződött. 1984-től a Budapesti Gyermekszínház, 1986-tól a Népszínház tagja volt. 1989 óta a Szegedi Nemzeti Színházban szerepel. F.Sz. *Inrus* (Szakonyi K.: Adashiba); *Oresztész* (Euripidész); *Klescs* (Gorkij: Éjjeli menedék-hely).

Karsai István (Bp., 1953. aug. 4.–): színész. 1982-ben végezte el a SzAk-t, és a Budapesti Gyermekszínház, ill. az Arany János Színház tagja lett. Klasszikus darabok epizód szerepeit alakítja. F.Sz. *Octave* (Molière: Scapin furfangjai); *Durant gróf* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Perföldy* (Kisfaludy K.: A kérők).

Karsai János (Pánd, 1945. febr. 1.–): pantomim-művész. 1966-ban amatőr előadóként kezdte pályafutását, 1970-től vált hivatásos művésszé. 1974-ben megalapította a *Karsai Pantomim Rt.*-t, amellyel a klasszikus pantomim stílusában rövid, társadalmi tartalmú etűdöket mutatnak be. Az egy. külföldön is sikerrel szerepelt, itthon pedig fontos szerepet töltött be a műfaj szélesebb körű népszerűsítésében. F.K. *Az élet bonyolult?* (1973); *Miműveg* (Karsai Gizellával közösen).

Karsai Zoltán (Pápa, 1908. jan. 26.–?): színész és színigazgató. Társ.-ával 1935–36-ban és 1941-től a Budapesti Műszinkörben lépett fel mint színész, 1936–37-ben Adony–Fonyód–Hévíz–Polgárdi körzetében színig.-ként működött.

karzat: → *nézőter*

kasírozás: a plasztikus diszletelemek (pl. oszlopok, szobrok, sziklák, korlátok stb.), valamint színpadi kellékek készítésének technikája. A felhasznált alapanyag általában enyvezett papírmásé (gipsz v. műanyag), melyet megfelelő felületalakítással, színezéssel tesznek illúzió-keltővé.

Kassa színészete: ebben a fontos kereskedelmi és politikai központban már a 16. sz.-tól kezdetét vette az iskolai színjátszás (1557: evangélikus; 1660: református; 1673: jezsuita). 1760-tól neves német vándortárs.-ok látogatták, pl. G. *Bodenburg*, Fr. A. *Hilverding* együttese, melyek eleinte a Fekete Sas fogadóban, 1789-től pedig önálló színházépületben léptek fel. 1787-től a m. nyelvű kultúra értékes folyóiratokkal jelentkezett: *Magyar Museum*, *Orpheus*, *Felső Magyarországi Minerva*. 1816-tól a Miskolcra érkező m. színtárs. is tartott előadásokat. 1828-tól 1840-ig virágkorát élte a kassai m. színjátszás. Az Erdélyi Énekes Társulat állandósította jelenlétét, 1829–1832 között br. *Berzeviczy* Vincze, majd gr. *Csáky* Theodor irányítása alatt. Utóbbi 1830–31-ben 16 számban adta ki *Nemzeti Játékszíni Tudósítások* c. lapját. 1833. febr. 15-en Kassán volt *Katona József Bánk bánjának* ősbemutatója. Még ugyanaz év nyarán a társ. dramai részlege Budára ment, és a Várszínházban öt éven át előfutára volt a főváros állandó m. nyelvű hivatásos színjátszásának, a későbbi Nemzeti Színháznak. Ezalatt Kassán a 19. sz. hetvenes évéig folyamatos volt a német nyelvű színjátszás (1848–1861 között a m. együttes játéka a nyári évadra korlátozódott). 1861-től 1873-ig ez a város lett id. *Latabár* Endre központi játékhelye. 1899. szept. 28-án nyílt meg a *Lang* Adolf tervei alapján épült új színház. A város ekkor már a színkörületi rendszerbe tartozott. Jelesebb ig.-i közt volt *Szendrey* Mihály, *Komjáthy* János és *Faragó* Ödön. A cseh hadsereg 1918. dec. végén vonult be a városba. 1920-tól már cseh és szlovák nyelvű együttesek is játszottak, de még nem vehették fel a versenyt a rendszeres operai előadásokat is kínáló, Pozsony-t ellátó m. társulattal. 1924-ben a magyarok kiszorultak a főszezonból. 1926–1937 között *Iván* Sándor volt az ig.; működési

köre 1928-tól Kassára korlátozódott. Amikor a „bécsi döntés” nyomán ismét m. fennhatóság alá került Kassa, akkor az újonnan bevezetett stagione-rendszer érvényesült, melynek körében *Tolnay Andor*, *Földessy Géza*, majd 1942–1945 között *Körössy Zoltán* társ.-a szerepelt a városban. 1945–1948 között lehetetlenné vált a m. színjátszás, melynek további története a komáromi Területi Színházhoz, ill. a kassai Thália Színházhoz kapcsolódik. – Ir. Flórián K.: A kassai német színészet története 1816-ig (1927); Klestinszky L.: A kassai magyar színészet 1781–1877 (Kassa, 1878); Kerényi F.: Reformkori színészetünk levéltári dokumentációja Kassán (kézirat, 1969); Nemzeti Játékszíni Tudósítás (saját alá rendezte Enyedi S., 1979); Benyovszky K.: A szlovénzkői magyar színészet vázlatos története (Bratislava, 1933); Faragó Ö.: Írásaim és emlékeim (Kassa, 1942); Kovács M.: Magyar színjátszás és drámairodalom Csehszlovákiában 1918–1938 (Bratislava, 1974).

Kassa Melinda (Bp., 1930. jan. 18.–): bábszínésznő, rendező. 1958-ban végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 1960-ban, a Bábstúdió befejezése után az Állami Bábszínházhoz szerződött. 1992-től a Kolibri Színház tagja. Kísérletező kedvéről ismert sokszínű karakterszínész. F.Sz. *Louhi* (Koczogh Á.: Kalevala); *Misi Mókus* (Tersánszky J. J.–Kardos G. Gy.: Misi Mókus vándorúton); *Fa királyfi* (Bartók B.: A fából faragott királyfi); *Loncos kutya* (Hárs L.: Ludas Matyi); *Mostoha* (Gabbe–Tóthfalusi I.: Hamupipóke). F.R. Tarbay E.: *Profán misztérium* (Betlehemes passiójáték).

Kassai Ilona (Szeged, 1928. júl. 8.–): színésznő. *Lehotay* Árpádnál tanult, 1949-ben tett főiskolai vizsgát. Pályáját az Állami Bányász Színháznál kezdte. 1951-től a Faluszínház, majd az Állami Déryné, 1976-tól a Bp.-i Gyermekszínház tagja. Kezdetben zenés darabokban, majd prózai művekben játszott. Számos klasszikus és modern darab hősnőjét alakította. Kossuth-díjas (1963). F.Sz. *Miller Lujza*, *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Gloucester hercegné* (Sh.: II. Richárd); *Melinda* (Katona J.: Bánk Bán); *Antigoné* (Szophoklész); *Desdemona* (Sh.: Othello).

Kassai János (? 1916–Bp., 1972. márc. 5.): énekes (bariton). 1945-ben mutatkozott be az Operaházban, majd ebben az évben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1949–54-ben az Operaház tagja, karakter- és comprimario-baritonként szerepelt. 1954-től 1972-ig, haláláig különböző zenés színházaknál korrepetitorként dolgozott. F.Sz. *Schaunard* (Puccini: Bohémélet); *Gianni Schicchi* (Puccini); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Kassai Károly (Bp., 1957. okt. 12.–): színész. 1980-ban végzett a SzAk-n, de már 1975-től tagja volt a Nemzeti Színház stúdiójának. 1980-ban a veszprémi Petőfi, 1981-től a Népszínházban és a Nemzeti Színházban játszott. 1990 óta a Budapesti Kamaraszínház tagja. Karakter- és hősszerelmes szerepeket egyaránt alakít. F.Sz. *Bolond* (Sh.: Vízkereszt); *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Paris gróf* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Kassai Vidor; *Kossitzki* (Gyála, 1840. febr. 16.–Vác, 1928. júl. 30.): színész. 1861-ben a Budai Népszínházban kezdte a pályát mint kórista, 1864-től Szabadkán, 1865-ben Pécsen, 1866–67-ben Sopronban, Pécsen, Kaposváron játszott. 1867–69-ig ismét a Budai Népszínház tagja. Ekkor, rövid ideig *Jászai Mari* férje volt. Együtt szerződtek még 1869-ben Kolozsvárra, de csak ~ maradt itt 1880-ig. Közben, 1872-ben az István téri Színházban lépett föl, majd Arad, 1873-tól Losonc és Rozsnyó voltak az állomásai. 1880-tól 1898-ig a pesti

Népszínházban játszott. Kis termete, karakteres arca, hajlott orra a komikus szerepkörre utalta, amelyben kiválóan megálta a helyét. Éles megfigyelő volt, eredeti és szípkázó ötletekkel jellemezte a figurát. Játékában mindig volt valami meglepő, komor elem, ami tragikomikussá tette az alakot. F.Sz. *Madou asszony* (Offenbach: Kofák); *Tobias Czafranek* (Árpád J.–Szentirmai E.: A póruljárt fináncbiznás); *Cacolet* (Meilhac-Halévy: Tricoche és Cacolet); *Vasas német* (Gaál J.: A peleskei notárius); *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falu rossz); *Menelaosz* (Offenbach: Szép Heléna); *Styx Jankó* (Offenbach: Orpheus a pokolban); *Saint Hypothése* (Hervé: Lili); *Szefti* (Follinus A.: Náni). Könyvei: *Hulámok* (1890); *Furcsaságok* (Vác, 1927). Emlékezéseit 1940-ben Kozocsa Sándor rendezte sajtó alá. – Ir. Rédey M.: Kassainé ifjasszony (1935).

KASSAI VIDOR

Kassai Thália Színház (1969–): a volt Magyar Területi Színház Thália Színpada 1969. nov. 29-én Gömörhorkán tartotta első bem.-ját. (Goldoni: *Két úr szolgája*). A társ. magvát a komáromi egy.-ből kivált színészek – *Gombos Ilona*, *Szabó Rózsi*, *Csendes László*, *Gyurkovics Mihály*, *Lengyel Ferenc*, *Várady Béla* – és a frissen szerződött tagok – *Kövesdi Szabó Mária*, *Tamás Jolán*, *Varga Zsuzsa*, *Érsek György*, *Horváth Lajos* – alkották. A Thália Színpad megteremtésében és művészi arculata kialakításában jelentős szerepet játszott *Beke Sándor* rend., aki 1969–1971 között az egy. műv.-i vez.-je is volt. Művészi programjával a társ. tagjait igényes feladatok megoldására ösztönözte (Ibsen: *Kísértetek*; Sartre: *Altona foglyai*; Örkény I.: *Tóték*). 1980-ban szerződött a színházhoz *Gágyor Péter* rend., 1984-ben *Horváth Lajos* rend. A művészi színvonal állandó jelenlétével a színház vitathatatlanul a szlovákiai színházművészet szerves részévé vált. Az együttes műv.-i vez.-i voltak még: *Várady Béla* (1971–1981), *Lengyel Ferenc* (1981–1986), *Gyüre Lajos* (1986–1989). 1990. márc. 16-tól *Beke Sándor* lett a két társ. ig.-ja, akinek sikerült felszámolni a kassai társ. húszéves függőségi viszonyát. Ekkor *Kolár Péter* lett az önállósult színház ig.-ja, amely felvette a ~ nevet. Műv.-i vez.-je *Dudás Péter*, dramaturg *Pásztor András*.

Kassákné Simon Jolán (Újpest, 1885. máj. 31.–Bp., 1938. szept. 25.): színésznő. *Rózsahegyi Kálmán* színiiskoláját végezte 1917-ben. *Feld Irén* társ.-ánál, a Budai Színkörben kezdte a pályát, majd 1918–20-ban *Bárdos Artúr* a Belvárosi Színházhoz szerződtette. 1920-tól

emigrációban – Bécsben, Prágában, Kassán, Érsekújváron, Ungváron és Berlinben – a *Ma* folyóirat estjein, matinén dadaista költők verseit szóltatta meg. 1926-tól az 1930-as évek elejéig Bp.-en munkás szavalókórusokat vezetett: Gutenberg Társaság, Nyomdász Szavalókórus, Munka-kör. Mint előadóművész, a modern – futurista, expresszionista, dadaista – irányok, a „szómánikus” szavalóstílus képviselője volt. F.Sz. *Henschelné* (Hauptmann: Henschel fuvaros); *Az anya* (Strindberg: Hattyúvér); *Erzsi* (Földes I.: Terike).

Kassovitz Félix; *Kasso* (Bécs, 1907. máj. 17.–Bp., 1983. ápr. 13.): grafikus, karikaturista, tervező. Kereskedelmi iskolai végzettséggel Párizsban (1932) a grafika (*karikatúra*) felé fordult, lapokban (*Le Rire*, stb.) publikált. 1937-től Mo.-on napilapok, folyóiratok munkatársa, 1934–1940 között rajzfilmeket, reklámfilmeket készített, báb- és trükkfilmeket tervezett. 1945 után napilapoknak, kulturális-művészeti újságoknak dolgozott, olykor – filmek mellett – színpadképeket, bábokat tervezett. Munkácsy-díjas (1968). F.T. Darvas Sz.–Királyhegyi P.: *Az ember komédiája*.

kastélyszínház: a 18. sz. elején Franciaországból kifelé terjed el a ~ak divatja. Királyi udvarokban, majd főúri kastélyokban építettek kisméretű színházakat, amelyekben eleinte műkedvelő előadásokat tartottak, majd egyre inkább hivatásos együtteseket, operatársulatokat foglalkoztattak. A történelmi Mo.-on a legkorábbi hír Nagykárolyból érkezett, ahol 1757-ben a Károlyi-kastélyban volt előadás. 1760-ban a pozsonyi főurak külön színházépületet emeltettek egy odaérkező olasz operatárs. számára. 1767-ben, ugyancsak Pozsonyban, a primás Batthyány-palotájában egy Haydn-opera bemutatását tartották meg. 1768-ban nyílt ~ Eszterházin, és 1790-ig szinte megszakítás nélkül működött. A 18. sz. utolsó harmadából származnak hírek olyan színelőadásokról, melyeken a vándortárs.-ok az ország peremterületeitől beljebb eső kastélyok színpadain lépnek föl: 1777-ben Körmenden, 1778–1785 között a gödöllői Grassalkovich-kastélyban, 1788-ban a péceli Rádayéknál, 1799–1803 között pedig a Károlyi-család tótmegyeri színháztermében. – Ir. Horányi M.: *Eszterházi vigasságok* (1959); Staud G.: *Magyar kastélyszínházak, I–III.* (1963–64); G. Staud: *Adelstheater in Ungarn* (Wien, 1977).

Kastner Ágnes; *Szabó* (Bp., 1954. dec. 8.–): jelmeztervező. 1973–1978 között a prágai Művészeti Akadémia Színházi Kara scenográfiai szakán tanult, diplomázott. 1978-tól 1991-ig a debreceni Csokonai Színház tagja, tervezőművésze volt. F.T. Dürrenmatt: *János király*; Dosztojevszkij: Balogh T.–Bernát L.: *A Karamazov testvérek*; Ö.v. Horváth: *Mesél a bécsi erdő*.

Kastner Péter; Petr (Louny, 1952. nov. 27.–): díszlet- és jelmeztervező; szcenikus. A prágai Művészeti Akadémia Színházi Karának scenográfiai szakán diplomázott (1978). 1978–1981 között a Barrandov Filmgyárban, 1981-től 1989-ig a debreceni Csokonai Színházban, majd a replicei (Csehország), végül az egri színházban (1990-től) dolgozik. Tervezett más *cseh* (Librec, Most), *lengyel* (Lublin) és magyar (Győr) társ.-nak is. A modern cseh scenográfia neveltje. F.T. Házy Gy.: *Tiszazug*; Brecht–Weill: *Koldusopera*; Sh.: *Szentivánéji álom*.

Kasza Éva; *Kasza* B. (Moravica, 1949. aug. 9.–): színésznő. Miután elvégezte a Szabadkai Népszínház két éves színészképző stúdióját, 1967-ben a színházhoz szerződött. Tevékenyen részt vett 1968-ban a Kísérleti Színház létrehozásában. Fiatal lányokat, modern nőket, főszerepeket és drámai epizódokat alakított. Jelenleg is a Szabadkai Népszínház tagja. F.Sz. *Teresa* (Behan: A

túsz); *Ágika* (Örkény I.: Tóték); *Laura* (Williams: Üvegfigurák); *Jill Tanner* (Gershe: A pillangók szabadok); *Magdó* (Tamási Á.: Énekes madár); *Shirley* (Russel: Én, Shirley).

KASZA ÉVA (középen),
SÜVEGES ETA és ÁROK FERENC
(Williams: Üvegfigurák)

Kasza Katalin (Szeged, 1942. jún. 24.–): énekesnő (szoprán). 1967-ben diplomázott a Zak-n. Ugyanebben az évben lett az Operaház magánénekes. A vezető drámai szopránok egyike, aki elsősorban nagy drámai szerepekben nyújt szenvedélytől fűtött alakításokat. 1968-ban a Szófiai Énekversenyen elnyerte a legjobb drámai alakítás díját. A kékszakállú herceg vára *Judit*aként (Bartók Béla) Európa-szerte vendég szerepelt, hanglemezre is az ő közreműködésével rögzítették az operát. Nemzetközi hírnevét kiváltképp Wagner-szerepekkel alapozta meg. A londoni Covent Gardenben 1974–1976 között *Brünnhildet* (Wagner: A walkür, Siegfried, Istene kánya) énekelte. 1980-tól az USA-ban is vendég szerepelt. Liszt Ferenc-díjas (1974). F.Sz. *Abigail* (Verdi: Nabucco); *Leonóra* (Beethoven: Fidelio); *Kundry* (Wagner: Parsifal); *Gertrud* (Erkel F.: Bánk bán); *Elektra* (R. Strauss); *Templomasszony* (Janacek: Jenufa). **Kaszab** Anna (Jászárokszállás, 1898. ápr. 16.–Jászárokszállás, 1975. márc. 5.): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskolájában, majd a SzAk-n tanult. 1919-ben tett vizsgát. Pályáját Debrecenben kezdte, később az ország több városában – Szegeden, Nagyváradon, Kolozsvárott, Pozsonyban, Kassán, Győrben, Budapesten a Belvárosi Színházban – játszott. 1951-től Szolnokon szerepelt. Drámai hősnőként tartották számon, de mindent játszott, primadonnaszerepeket is, sőt élete alkonyán, 1971-ben a groteszk figura, *Adelaida* volt Örkény István Macskajáték c. drámájában. F.Sz. *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Nóra* (Ibsen); *Cs. Bruckner Adelaida* (Örkény I.: Macskajáték).

Kaszás Attila (Vágsellye, 1960. márc. 16.–): színész. 1983-ban végezte el a SzAk-t, 1984 óta a Víg-színház tagja. Romantikus alkata hősszerepek, muzikálítása zenés művek, musical-figurák sikeres alakítására predesztinálják. Jászai Mari-díjas (1990). F.Sz. *Happy* (Miller: Az ügynök halála); *Claude* (MacDermot–Rado–Ragui: Hair); *Ambros deák* (Weöres S.: A kétfejű fenevad); *Dorozsmay Pista* (Zerkovitz B.: Csókos asszony);

Mario (Niccodemi: Hajnalban, délben, este); *Lord Hastings* (Sh.: III. Richárd); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Leonce* (Büchner: Leonce és Léna); *Tony* (Bernstein: West Side Story).

Kaszás Gergő (Bp., 1965. márc. 5.–): színész. 1975–1978 között a Magyar Rádió gyermekszínésze volt. 1990-ben végzett a SzAk-n. 1990 óta a Katona József Színház tagja. F.Sz. *Rimbaud* (Hampton: Teljes napfogyatkozás); *Papagáj* (Valle-Inclán: Lárifári hadnagy felszarvazása); *Roberto Zucco bátyja* (Koltés: Roberto Zucco); *Hamlet* (Sh.).

Kaszás Géza (Bp., 1957. márc. 31.–): színész. Pályáját a SzAk elvégzése után 1979-ben a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte. 1989. dec. 1-jétől a Független Színpad tagja. Karakterszínész, aki romantikus hőskéket sikerrel alakít. F.Sz. *Zápolya, erdélyi vajda* (Háy Gy.: Mohács); *Jurij, Sárook* (Sztorik: Az Arbat gyermekei); *Richárd* (Jókai M.–Böhm Gy.–Korcsmáros Gy.: A köszívű ember fiai).

Kaszás Ildikó (Bp., 1941. jan. 3.–): táncosnő, koreográfus asszisztens. Az ABI-ben 1958-ban szerzett balettművész diplomát. Az Operaház tagja 1958 óta, 1971-től magántáncosa. 1959-től *Seregi* László állandó asszisztense, majd műveinek – *Spartacus*, *A csodálatos mandarin*, *Sylvia*, *Rómeó és Júlia* – világszerte betanította. A Várnai Nemzetközi balettversenyen harmadik díjat kapott 1965-ben. Érdemes művész (1986). F.Sz. *Balerina* (Fokin: Petruska); *Giselle* (Lavrovskij); *Színésznő* (Vojnonen: Párizs lángjai); *Királykisasszony* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Lucile Grahn* (Dolin: Pas de quatre).

Kaszás László (Bp., 1926. jan. 8.–): bábszínész, színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1946-ban végezte el. 1947-ben a Független Színpad, 1951-től a Madách Színház, a Faluszínház, 1952-ben az Állami Bábszínház tagja volt. 1954-ben a győri Kisfaludy, 1956-tól 1978-ig újra az Állami Bábszínház művésze. 1978-tól 1981-ig a Budapesti Gyermekszínház színésze. Hős és karakterszínész. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Ifjú Nagy* (Bródy S.: A tanító-nő); *Sir Bazil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Gazda* (Petőfi S.: János vitéz); *Vasbőr* (Vladicsina–Tarbay E.: Foltos és Fülenagy).

Kaszán Kiss Mária (Bp., 1936. máj. 13.–): bábszínésznő. 1957-ben a Magyar Televízió Stúdiójában tanult, bemondótanfolyamot végzett, majd egy évig a televíziónál dolgozott. 1964-ben végezte el a Bábstúdiót, és az Állami Bábszínházhoz került, ahol azóta is szerepel. F.Sz. *Júlia* (Saja–Bojtár E.–Tandori D.: A manók ajándéka); *Menyasszony* (Illyés Gy.: Tüvétevéők).

Kaszner Irén (Kisvárd, 1941. febr. 16.–): bábszínésznő, tanár. 1962-ben végzett a Bábstúdióban. 1962-től 1982-ig az Állami Bábszínház tagja volt. 1982-től szabadfoglalkozású bábművész. Önálló műsoraival és saját készítésű bábaival iskolákban és óvodákban rendszeresen lép fel. 1985-től a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola adjunktusaként bábjátékot oktat. F.Sz. *Gonosz tündér* (Ignác R.: Csipkerózsika); *Banya, Nevelőnő* (Andersen–Szilágyi D.: A bűvös tűzszerszám); *Gonosz mostoha* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Tűz királyné* (Arany J.–Gáli J.: Rózsá és Ibolya); *Ezüst lány* (Hegedűs G.–Kardos G. Gy.: Fehérlófia); *Halál* (Golebska: Repülj nota).

Kátay Endre (Szolnok, 1926. febr. 23.–): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában végzett. 1949-ben a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte a pályát. Játszott a szolnoki Szigligeti, a kaposvári Csiky Gergely és 1980–82-ben a Nemzeti Színházban, majd a Katona József Színház tagja lett. 1985 óta ismét a szol-

noki Szigligeti Színház művésze. Volt bonviván, buffo, drámai hős, intrikus. Jászai Mari-díjas (1963). F.Sz. *Bubnov* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Gloster* (Sh.: Lear király); *Bimbi* (Csurka I.: Az idő vasfoga); *Pozzo* (Beckett: Godot-ra várva).

Kátay Vanda (?–?): színésznő. 1949–1951 között a Nemzeti Színház tagja volt, majd 1951–56-ban a Madách Színházban játszott. 1968-ban még szerepelt a Magyar Rádióban. F.Sz. *Keller Mancsi* (Tabi L.: A pirosapokás lány); *Vasizlissza* (Kornejsuk: Bodzaliget); *Zsófi* (Sarkadi I.: Szeptember).

Kató Sándor (Sepsiszentgyörgy, 1946. aug. 9.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett, 1972-ben. Ezután a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban, 1976-tól Temesvárott játszott. 1981-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Fejedelem* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Teleki László* (Illyés Gy.: A különc); *Pál úr* (Jókai M.: A köszívű ember fiai).

Katona Emmy, Sz. (Paks, 1895. aug. 23.–?): színésznő. Operett- és népszínmű-primadonna. Átlagon felüli sikert aratott parasztimenecskék és nagyszonyok meg elevenítőjeként. Kitűnő humorérzékkel rendelkezett. 1919-től férjével, *Szakács* Árpáddal Erdélyben szerepelt, a marosvásárhely-brassói színikörületben játszottak. 1930–31-ben Nagyváradon volt szerződésben. F.Sz. *Zórika* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Erzsi* (Szigligeti E.: A lelenc); *Bátki Tercsi* (Tóth E.: A falu rossza); *Hübscher Kata* (Sardou-Moreau: Szókimondó asszony-ság); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Szerafin* (Csiky G.: Buborékok).

Katona Éva (Kolozsvár, 1942. aug. 4.–): színésznő. 1964-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. Lírai és karakter szerepeket egyaránt játszik. F.Sz. *Ottília* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Kassandra* (Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: A trójai nők); *Margaret* (Shaw: Fanny első szindarabja); *Madár* (Fodor S.: Csipike).

Katona Ferenc (Bp., 1925. okt. 19.–Bp., 1989. jún. 21.): rendező, tervező, színházigazgató, színháztörténész. 1949-ben végzett a SzAk rendezői szakán. 1950-ben a Honvéd Színházban rendezett. 1955-től 1962-ig a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja volt, ahol 1959-ben megszervezte az állandó operaegyüttest, majd 1960-ban *Eck* Imre irányításával a Pécsi Baletet. Az általa alapított és 1962–64-ben igazgatott Petőfi Színház volt az első hazai musical-színpad. Ezután rádió- és tévékritikákat írt a *Népszabadság* c. napilapba. 1965-től egy évtizeden át vezette a Színháztudományi Intézet történeti osztályát. 1975-től 1982-ig a Budapesti Szabadtéri Színházok Igazgatóságát vezette. Új játékhelyet kezdeményezett: a budai Hilton Szálló ún. Dominikánus Udvarát. Jól felkészült, igényes szakember volt, aki a színházművészet legkülönbözőbb területein ért el sikereket, főként kezdeményező erőt kívánó munkájával. A Magyar Tudományos Akadémia Színháztudományi Bizottságának tagja. Jászai Mari-díjas (1958). F.R. Csokonai V. M.: *Cultura*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Gosztonyi J.: *Az ötödik parancsolat*; Arbuzov: *Irkutszki történet*; Bizet: *Carmen*; Euripidész: *Médeia*; Breffort–Monnot: *Irma, te édes*. F.T. Mikszáth K.: *A Noszty-fiú esete Tóth Marival*; Szokolay S.: *Az iszonyat balladája*. Könyvei: *A Thália története, 1904–1908* (Dénes T.-ral, 1954); *Szabálytalan színháztörténet, I–II.* (1967–1969); *A színjáték* (1967); *Miskolci Nemzeti Színház, 1823–1973* (szerk., 1973); *A Globuszról a Rondelláig* (1990).

Katona Imre (Berettyóújfalu, 1957. márc. 31.–): rendező, színházigazgató. Az Universitas Együttesben

kezdte színházi pályafutását. 1974-től a Pécsi Nemzeti Színház, majd a Népszínház dramaturgja. Vezette az Universitas Együttést, majd az abból alakult Gropius-társulatot. 1986-tól a Rock Színház tagozatvezetője. F.R. Garcia Lorca: *Don Perlimplin*, *Misztérium a Szent születéséről*; Picasso: *A telibe viszonzott vágyakozás*.

Katona József (Kecskemét, 1791. nov. 11.–Kecskemét, 1830. ápr. 16.): színész, drámafordító és -író. 1808-ban diákként kapcsolatba került a pesti m. társ.-tal, 1812-ben *Békési* néven szerződést írt alá. Az együtteshez *Déryné* iránti szerelme is kötötte. Három szerepéről tudunk: *Urskoff* (Franul-Weissensturn: Szmolenszk ostromlása), *Ferrandino* (Hensler), *Szent István* (Girzik-Katona J.: István, a magyarok első királya). 1811–1813 között a társ.-nak fordított. Dramatizált epikai műveket (*A borzasztó torony*, *Monostori Veronka*) és átdolgozást készített (*István*). F.M. Luca széke (1812), *Aubigny Clementia*, *Ziska*, a *calice* (1813), *Jeruzsálem pusztulása*, *A rózsza* (1814). A *Bánk bán* első változata (1815) az Erdélyi Múzeum pályázatára készült, de az nem tisztázható, hogy részt vett-e rajta. Díjat nem nyert, és nem is említették. 1819-ben készült el a végleges változat. Színpadai előadását a cenzúra nem engedélyezte, nyomtatásban történő megjelenését azonban nem tiltotta. Megjelent: Pest, 1820. A színpadai ösbemutató Kassán, 1833. febr. 15-én volt. ~ 1826-ban végleg visszatért Kecskemétre, ahová sikertelenül tervezett színházat. Bírálatot írt még *Kisfaludy* Károly *Ilkájáról*, nyomtatásban azonban csak tanulmánya jelent meg: *Mi az oka, hogy Magyarországon a játékszíni költőmesterség lábra nem tud kapni?* (1821). – Ír. Waldapfel J.: K. J. (1942); Orosz L.: K. J. (1974); Németh A.: *Bánk bán* száz éve a színpadon (1935); Emlékszmá (Színháztudományi Szemle, 1992); Kerényi F.: K. J. a magyar színpadok műsorán 1811–1837 (ITK, 1992).

Katona József Színház (Bp., Petőfi Sándor u. 6.): a volt Belvárosi Színház épületében 1951-től 1982-ig a Nemzeti Színház kamaraszínháza működött. 1975–1981 között átépítették *Siklós* Mária és *Fehérvári* Sándorné tervei alapján. Egy évadra még megmaradt a Nemzeti kamaraszínházának, ezután 1982-től önálló társ.-tal rendelkező színház lett *Székel* Gábor ig. és *Zsámbéki* Gábor főrend. vezetésével. Műsorpolitikájával, kiváló rend. és színészi munkájával a társ. hamarosan az érdeklődés középpontjába került. Méltán nyerték el a szakma és a nagyközönség elismerését, tetszését. Több európai nagyvárosban és fesztiválon mutatkoztak be sikeresen. 1989 óta a színház tagja a párizsi Európa Színház Tanácsnak. 1989.zept.: ig., műv.-i vez. *Zsámbéki* Gábor. Az 1991–92-es évtől egy új játszóhellyel, a Kamra Színházzal bővült a ~.

Katonaszínészek Tanácsa (1918–1919): az I. világháborúban katonai szolgálatot teljesített színészek 1918 nov.-ében alakult érdekvédelmi szervezete. Elnöke *Thury* Elemér, ügyvezető elnöke *Gaál* Béla volt. Feladatként vállalta a frontról érkező, leszerelt színészek segélyezését. 1919. jan. 25-től a ~ tagjaiból szerveződött társ. *Szomory* Miklós vezetésével az *újpesti Népszínház*-ban játszott.

Katona Júlia (Bp., 1943. ápr. 14.–): színésznő. Pályáját 1961-ben a Pest Megyei Petőfi Színpadon kezdte. 1970-től 1977-ig az Állami *Déryné* Színház tagja volt. Naíva- és primadonnaszerepeket játszik. F.Sz. *Annie* (Huszka J.: Bob herceg); *Mariska* (Szigligeti E.: Li-liomfi); *Violetta* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya).

Katona Károly (Kolozsvár, 1944. okt. 3.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1973-ban. Két évig a sepsiszentgyörgyi színház tagja, 1976-tól a kolozsvári társ.-

ban játszik. Alakításait érzelmi, indulati telítettség jellemzi. Sikeres szerepel zenés darabokban, vidám műsorokban is. F.Sz. *Második koldus* (Páskándi G.: Toronyot választok); *Elnök* (Rebreanu: A juhmarta ember); *Koltay* (Ábrahám P.: Viktória).

Katona Lajos (Tass, 1913. okt. 12.–): énekes (bariton). 1942-ben szerzett diplomát a Zak-n. 1942-től az Operaház magánénekese, 1976-tól nyugdíjasként is. 1945-től fellépett a Szegedi Nemzeti, 1946-tól a Józsefvárosi Színházban is. F.Sz. *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Dr. Bartolo* (Rossini: A szevillai borbély); *Don Pasquale* (Donizetti); *Géronte de Ravoire* (Puccini: Manon Lescaut); *Marcel*, *Schaunard* (Puccini: Bohémélet); *Sharpless* (Puccini: Pillangókisasszony); *Tiborc* (Erkel F.: *Bánk bán*); *Bagó* (Kacsóh P.: János vitéz). **Katona Zoltán** (Debrecen, 1955. dec. 9.–): színész. 1974-től a debreceni Csokonai, 1977-től a győri Kisfaludy, 1980-tól a Népszínház, 1981-től a nyíregyházi Móríc Zsigmond Színház tagja volt. 1987 óta ismét Debrecenben játszik. F.Sz. *Curio* (Sh.: Vizkereszt); *Anselmo* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Marini* (Kesey-Wasserman: Kakukkfészek).

Kaufmann Oszkár (Újszentanna, 1873. febr. 2.–Bp., 1956. szept. 9.): építész. Bp.-en folytatott zenei tanulmányok után a karlsruhei Hochschule-n szerzett építész-mérnöki diplomát 1899-ben. 1900–1933 között Berlinben élt, ahol kezdetben belsőépítészként dolgozott. 1907-ben pályafutását megalapozó alkotása a berlini Hebbeltheater. Később hasonló anyag- és motívumgazdagságot vonultat fel a bremerhaveni Városi Színház, a berlini Volksbühne és a Kroll-oper épületében. A film-színház-építészet terén teljesen új megoldást jelent a berlini Cines mozi a Nollendorfplozton. 1933-ban Palesztinába emigrált (Habimah Színház, Tel Aviv, 1938), 1939–1941 között Bukarestben, majd haláláig Bp.-en élt, ahol a Madách Színház tervezője volt. Munkatársai voltak 1954–1960 között *Mináry* Pál és *Fábry* Ottó.

Kaunitz Ervin (Bp., 1937. júl. 14.–): díszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán szerzett diplomát 1961-ben. Egy évig a győri Kisfaludy, 1962–63-ban a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt, ezt követően a Magyar Televízió-nál dolgozott. Olykor vendégként színházak számára is tervez. Színpadképeit a pontos grafikai megközelítés jellemzi. 1967 óta egyéni és csoportos képzőművészeti kiállításokon is szerepel. F.T. Achard: *Az ostoba lány*; Gyárfás M.: *Egy nő, akinek lelke van*.

Kautzky Ervin (Pécs, 1931. márc. 26.–): színész. Az Állami *Déryné* Színházban kezdte pályáját 1954-ben. Később több vidéki társulatban – Szolnokon, Egerben, Győrben, Miskolcon, Kecskeméten – játszott. 1973-tól a Bartók Színházban, majd az Arany János Színházban szerepel. Karakterszínészként arat sikereket. F.Sz. *Krisztyán Todor* (Jókai M.–Révész P.: Az aranyember); *Ótő* (Katona J.: *Bánk bán*); *Sparague tiszteletes* (Twain: Tom Sawyer kalandjai).

Kautzky József (Soroksár, 1927. jan. 15.–): színész. 1946–48-ban járt a SzAk-ra. Pályáját 1949-ben a debreceni Csokonai Színházban kezdte. Játszott a Pécsi Nemzeti, majd a Magyar Néphadsereg Színházában, 1958-tól a Jókai, a Petőfi, a Thália, ill. az Arizona Színházban szerepelt. Számos karakterszerep megformálása mellett nagy sikert aratott *Marini úr* szerepében Gosztonyi János A néma énekesnő c. komédiájában. Jászai Mari-díjas (1983). F.Sz. *Biberách* (Katona J.: *Bánk bán*); *Rozsos Henrik* (Karinthy F.: Házszenetelő); *Kárász kőrörvos* (Harsányi Zs.: A bolond Ásvayné).

Kazal László (Bp., 1911. febr. 27.–Bp., 1983. máj. 10.): színész. *Rákosi* Szidi színiiskolájában végzett, majd vi-

déken lett bonviván. 1936–1949 között több fővárosi varietében és színházban szerepelt. 1948–1951 között a Fővárosi Vig Színházban, 1951-től 1983-ig, haláláig a Vidám Színpadon játszott. Népszerű komikus volt, aki remekül énekelt-kuplézott, s a harsány humort éppoly biztonsággal és tehetséggel művelte, mint a komolyabb jellemábrázoló feladatokat. Sok-sok prózai és zenés vígjáték-bohózat főszerepét játszotta el. Az 1960-as évek végén rendezéssel is megpróbálkozott és konferált. Gyakran szerepelt a televízió különböző műsoraiban is. 1965-ben hosszabb turnén vett részt Kanadában és az USA-ban. Érdemes művész (1966). F.Sz. *Pufi* (Ábrahám P.: 3 : 1 a szerelem javára); *Igazgató* (Bencsik I.: Kölcsönlakás); *Papa* (Zágon I.: Hyppolit, a lakáj); *Dr. Vas* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Burmak* (Miljutyin: Szibériai rapszódia); *A próféta* (Gábor B.–Fényes Sz.: Álomlovag).

KAZAL LÁSZLÓ

Kazaliczky Antal (Mozsgó, 1852. máj. 10.–Bp., 1917. nov. 5.): színész. 1875-ben végezte el a SzAk-t és Pécsre szerződött *Miklós* Gyulához. Vidéken – Szegeden, Miskolcon, a temesvár-budai kerületben – elsőrendű drámai színésznek számított. 1896–1909 között a Víg-színházban működött, itt főként karakterszerepeket játszott. Tagja volt a Víg-színház drámbíráló bizottságának is, és számos dramaturgiai cikket publikált. F.Sz. *A püspök* (Flers-Caillavet: A király); *Macbeth* (Sh.); *Bourgnard* (Kövér L.: A szép marquisné). Szerepelt a *Halálos csönd* (1918) c. m. filmben. Több színdarabot, népszínművet írt. F.M. *Garasos alispán* (1896); *A harang* (1898); *A tetemrehívás* (1904); *A honáruló* (1908); *A kard becsülete* (1910). Felesége: *Bacsó Jolán* (Arad, 1861–?): színésznő. 1878-ban kezdte a pályát, vidéken együtt szerepelt férjével.

M.A. 1876: Nemzeti Színház; 1877: Mezey János, Arad; 1878: Marosvásárhely; 1879: Szatmár; 1880–82: Marosvásárhely; 1882: Szeged; 1883: Szabadka; 1884: Kassa; 1885: Miskolc; 1886: Kolozsvár; 1887–90: Szeged; 1890–92: Temesvár-Buda; 1892–95: Miskolc; 1895: Sátoraljaújhely.

Kazán István (Bp., 1924. szept. 15.–): rendező, színházigazgató. A bp.-i és a Moszkvai Színművészeti Főiskola rendező tagozatának elvégzése után 1956–1962 között A Magyar Néphadsereg Színháza rendezője. 1962–69-ben a József Attila Színház főrend.-je, 1973-tól 1977-ig a Budapesti Gyermekszínházban ig.-főrend. volt, ahol színészképző stúdiót is vezetett. 1959

óta tanít a SzAk-n. Rendezéseiben a színpadi tér megkomponáltsága határozott színészvezetéssel párosul. Egyik kezdeményezője volt a 60-as évek dinamikus stílusváltásának. Jászai Mari-díjas (1959, 1964). F.R. Kohout: *Ilyen nagy szerelem*; Dürrenmatt: *Az öreg hölgy látogatása*; Goethe: *Faust*; Williams: *Üvegfigurák*; Anouilh: *Becket, avagy az Isten becsülete*; Osztrovskij: *Farkasok és bárányok*; Barillet–Grédy: *A kakusz virága*. **Kazár Pál** (Nyiregyháza, 1953. szept. 25.–): karmester, zenei vezető. 1983-tól a Nyiregyházi Mórincz Zsigmond Színház zenésze, 1984–1990 között zenei vezetője volt. 1990–1991 között a Népszínház zenei vezetője.

Kazimir Károly (Bp., 1928. ápr. 28.–): rendező, színházigazgató. A SzAk elvégzése után 1953-ban a Nemzeti Színház rendezője lett. 1955-től a Miskolci Nemzeti, 1957-től a Petőfi, 1958-tól a Víg-színház rendezője. 1961-től a Thália Színház főrendezője, majd 1972-től 1991-ig ig.-főrendezője volt. 1958-ban alapította meg a Körszínházat. 1959-től a SzAk tanára, 1987–1990 között rektora. 1963-tól 1986-ig a Magyar Színházművészeti Szövetség főtítkára. A hatvanas évek m. színházművészete sok új vonást köszönhet munkásságának. Ötletgazdag rendezéseiben a színházművészet komplex eszköztárát hasznosította, nem vetve meg a szórakoztató-látványos elemeket sem. Kossuth-díjas (1965), Jászai Mari-díjas (1956, 1962), érdemes (1970) és kiváló művész (1978). F.R. Osztrovskij: *Vihar*; Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*; Aiszkülosz: *Leláncolt Prométheusz*; Corneille: *Cid*; Sh.: *II. Richárd*; Kafka-Gide: *A per*; Sartre: *Az ördög és a jóisten*; Beckett: *Godot-va várva*; Ajtmatov–Elbert J.: *Az évszázadnál hosszabb ez a nap*. Több fontos kortárs m. dráma ősbemutatóját rendezte. Mesterházi L.: *Pesti emberek*; Fejes E.: *Rozsdátemető*; Örkény I.: *Télié*. Főként a Körszínház számára készítette epikus művek színházi adaptációit: *Kalevala*, *Rámajána*, *Gilgames*, *Énekek éneke*, *Tyl Ulenspiegel*, *Dekameron*, *Karagöz*, *Petruska*. Könyvei: *Petőfi a Körszínházban* (1968); *A népművelő színház* (1972); *Világ-irodalom a Körszínházban* (1975); *Színház a Városligetben és egyéb történetek* (1986); *Színházi mesék, Páholyon kívül* (1990).

KAZIMIR KÁROLY

Kazinczy Ferenc (Érsemlyén, 1759. okt. 27.–Szépalom, 1831. aug. 23.): költő, drámafordító. 1790-ben Schröder német színész átdolgozásából lefordította és Kassán kiadta a *Hamletet*, előadására pedig Pesten szervezni kezdte az első m. hivatásos szintárs.-ot, de még első felléptük előtt visszatért birtokára. A színészettel csak alkalmi nézőként volt későbbi kapcsolata. 1806-ban el-

hárította id. br. Wesselényi Miklós felkérését a Mo.-ra kiküldött erdélyi társ. igazgatására. *Hamlet*-fordítása 1793–1839 között az egyetlen volt a m. színpadokon. Fordította még Goethe – *A testvérek*, *Stella*, *Clavigo*, *Egmont* –, Lessing – *Miss Sara Sampson*, *Emilia Galotti*, *Barnheimi Minna* –, Metastasio – *Titus kegyessége*, *Te-mistocle* –, Gotter – *Medea* –, Molière – *A botcsinálta doktor*, *A kénytelen házasság* –, Gessner – *Eraszt*, *Abel halála* – c. műveit és Lemierre-Plümcke *Lanassza* c. érzékenyjátékát. Kéziratban maradt Sh. *Macbeth*-jének fordítása. Tervezte a *Rómeó és Júlia* átültetését is, szintén német átdolgozásból. – Ir. Fried I.: Adatok K. F. színházi törekvéseihez (1983).

Kazinczy Ildikó (Bp., 1950. nov. 11.–): bábszínésznő. 1971-től a Széké Színház, 1975-től az Állami Bábszínház tagja. 1978-ban végezte el a Bábstúdiót. 1992-től a Budapest Bábszínház tagja. Karakterszínésznő. F.Sz. *Leder* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Kovaljov* (Gogol–Balogh G.: Az ort); *A bűvészinas* (Ducas–Balogh G.); *Aranyvirág* (Benedek A.: Hollókirály); *Bogár kutya* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz).

Kazovszkij El (Leningrád, 1950. júl. 13.–): festő, dizlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán végezte tanulmányait Kádár György és Kokas Ignác tanítványaként, 1970–1977 között. 1980-tól 1983-ig Derkovits-örsezdíjas volt. A festészet mellett plasztikákat, térbeli installációkat is készít, performance-okat rendez, *Vance*-ban, *Rómában* volt tanulmányúton. A hetvenes évek végétől tervez színházak számára. Többnyire Szikora János és Csizmadia Tibor rendezései, a *győri*, a *szolnoki*, a *kaposvári* színházak számára tervez. Színpadképei, drámai terei, jelmezei performance-ainak, panoptikumainak világ- és művészet-szemléletét, eszközeit, effektusrendszerét realizálják. Munkácsy-díjas (1989). F.T. Hrabal: *Bambini di Praga*; Beaumarchais: *Figaro házassága*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Genet: *Cselédek*; Hampton: *Veszedelem viszonyok*; Corneille: *L'illusion comique*. – Ir. Rubin Sz.: E. K. festőművész kiállítása.

Keczer András (Nagyszenás, 1937. jan. 14.–): színházigazgató. 1955-től dolgozik a színházművészet területén, színházszervezőként, majd később színház-vezetőként. A József Attila Tudományegyetem Jogtudományi Karán 1970-ben végzett. 1988-ban szerezte második diplomáját a SZAK színházelméleti szakán. 1956-tól a Békés Megyei Jókai Színház gazdasági, majd 1974–1980 között ügyvezető ig.-ja. 1980–1990. márc. 15-ig ig. volt. Alapításától, 1964-től kezdve 15 éven át tevékenykedett a Gyulai Várszínházban is.

Kecskemét színészete: a 18. sz. folyamán, 1715–1776 között a piaristák harminc latin nyelvű drámát mutattak be a gimnázium épületében. 1796. jún. 4-én tartotta első kecskeméti előadását Kelemen László társ.-a az Arany Sas vendéglő udvarán lévő fészerben rögtönzött színpadon. A társ. második vendéjátékát 1800. jún. 1. és aug. 14. között bonyolították le, egy közelebbiről meg nem határozott, ingyen átengedett épületben. A város ingyenes szállást és fuvarát is biztosított az együttesnek. A sz. első három évtizedében egyébként felváltva német és m. nyelvű társ.-ok látogatták a várost. 1826 nyarán Katona József és társai színházépítési tervet terjesztettek a város tanácsa elé, amely azonban nem valósult meg. Csak 1833-ban épült fel az első állandó színházhelyiség id. Király Sándor Korona vendégfogadó és kávéháza telkének addig szabadon hagyott részén. Az új színház-teremben az év tavaszán először az Éder György, Kubay Pál és László József által irányított társ. játszott. 1843. jan. 14-től máj. 3-ig a Szabó-Szákfy együttes, tagjai közt Petőfi Sándorral, vendég szerepelt. 1847. szept.-ben Góts

Ede társ.-a már operákat is játszott, és ugyanaz év okt. 14-én ok mutatták be a városban először Katona József *Bánk bánját*. A szabadságharc alatt Méray Istvánék tartottak előadásokat rendszertelenül. 1850–1860 között minden jelentősebb vidéki egy. megfordult a városban. 1868-ban, a mai színházzal szemben lévő telken Kovács László emeltetett új épületet, amelyet dec. 26-án a *Bánk bánnal* avattak fel. A színikerületi rendszer kialakulása-kor, az 1879–80-as évadban Bényei István lett az első kecskeméti színikerületi ig. 1894-ben a város pályázatot írt ki egy új, állandó közsínház építésére, amelyre a Feller és Helmer-cég kapott megbízást. Az új épületet 1896. okt. 14-én ismét csak a *Bánk bánnal* nyitották meg, jórészt a Nemzeti Színház művészeinek részvételével (Szacsavay Imre, Márkus Emilia, Jászai Mari, Újházi Ede, Gyenes László). Az egymást váltó igazgatók után Marházy Miklós 12 éven át tartó folyamatos jelenléte a színházművészet kiegyensúlyozottságát jelezte. 1924–1936 között Alapi Nándor Országos Kamara Színháza tartott tavaszi-kora nyári évadokat. 1939-től 1941-ig a város a stagione-rendszerbe került. Műsorát ekkor öt különböző együttes biztosította. A II. világháború utáni első előadást 1945. márc. 14-én Szokoly Gyula társ.-a tartotta. 1949-ben, a színházak államosításakor a város színháza Katona József Színház néven Szentessel és Szolnokkal került egy kerületbe. – Ir. Joós F.: A vándorszínésztől az állami színházig (Kecskemét, 1957); Joós F.: Korszakok, színészek, nézők a kecskeméti Katona József Színházban (Kecskemét, 1974).

kecskeméti Katona József Színház: a színház az államosítás után – 1949-ben – vette fel a város nagy szülöttének nevét. 1951 óta rendelkezik önálló társ.-tal. A vidéki színházak profiljának megfelelően prózai és zenés előadások – operettek – egyaránt szerepelnek a műsorban. A színházhoz tartozó Kelemen László Kamara-színházban kisebb színpadot, intímebb közeget igénylő kamaradarabok kerülnek színre. A színház bábtagozataként működik a Ciróka Bábegyüttes. Rendszeresen tartanak tájelőadásokat a környék városaiban és falvaiban. A vezetők közül kiemelkedő Radó Vilmos működése, aki tizenöt éven keresztül vezette a színházat. 1968-ban ő szerződtette Latinovits Zoltánt, aki nagy sikerrel játszotta el Molnár Ferenc Liliomjának címszerepét. Műv. vez.-ként működött a színháznál Szőnyi G.

KECSKEMÉTI KATONA JÓZSEF SZÍNHÁZ

Sándor és Miszlai István. Ugyancsak jelentős – bár erősen bírált – korszaka volt a színháznak *Jancsó* Miklós, *Hernádi* Gyula – 1983/84-es évadtól 1984. dec. 31-ig – és *Gyurkó* László – 1984. máj. 1-jétől az 1984/85-ös évad végéig – igazgatása. Távozásuk után *Lendvay* Ferenc vezette a ~at. 1991. febr. 1-jén *Illés* István lett az ig. A világ- és magyar irodalom klasszikusai mellett kortárs magyar szerzők – *Raffay* Sarolta, *Galgóczi* Erzsébet, *Gyurkó* László – művei is szerepelnek műsorán.

Kecskés András, M. (Miskolc, 1955. jún. 7.–): pantomimművész, koreográfus. *Regős* Pál és *Köllő* Miklós tanítványa, aki 1977-ben a *Ki mit tud?* vetélkedőn tűnt fel. 1978–1983 között a Corpus együttes vezetője, amelynek tagjai – *Nagy* József, *Goda* Gábor, *Rókás* László – az inspiráló kísérleti munka hatására később önállósultak, s az új mozgás-, ill. táncszínházi irányzat jeles képviselői lettek. 1984 óta elsősorban szolista előadóként szerepel itthon és külföldön egyaránt. A klasszikus pantomimból kiindulva a táncosság, a puritán jártéktílus és a lírai hangvétel irányában keresi a műfaj újabb lehetőségeit. 1987-től a Miskolci, majd a Szegedi Nemzeti Színház kor.-rendezője. F.K. *A négy évszak* (1986); *A tékozló fiú és a hét főbűn* (1988); *A csodálatos mandarin* (1989). – Ir. Várszegi T.: 2*M.K.A.-sal (Szellemkép, 1991).

Kecskés Károly (? , 1816–Pozsony, 1864. máj. 5.): színész, ügyelő, rendező. 1835-ben *Kilényi* Dávid társ.-ánál találkozunk először nevével, vele játszott Kolozsvárott is (1838–1841). Itt foglalkozott először operarendezőssel. 1843-ban hasonló minőségben vett részt a pozsonyi országgyűlési előadásokon. 1845–47-ben a Nemzeti Színház karénekese és 1847-ben ügyelője is volt, majd visszatért Erdélybe. A szabadságharcban hadnagyi rangban szolgált, *Petőfi* Sándor katonatársa volt *Bem* tábornok erdélyi hadseregében. Ezután *Latabár* Endre társ.-ának színésze és rendezője volt; Győr, Szeged, Miskolc, Arad, Debrecen, Kassa voltak főbb álmáshelyei. 1856-ban fellépett a Nemzeti Színházban. Sokféle karakterszerepet játszott és énekelt, sikereit a kedélyes apa szerepkörében és a bamba, együgyű figurák ábrázolásával aratta. F.Sz. *Máron* (Szigligeti E.: Csikós); *Soubisse herceg* (Bayard–Dumanoir: Vicomte Letorières); *Peti* (Eötvös J.-Szigeti J.: Viola).

Kecskés Sándor (Váchartyán, 1943. márc. 12.–): énekes (tenor). Tanulmányait 1969–1973 között a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakán *Kapitányfi* Istvánné vezetésével végezte. 1974–77-ben a Pécsi Nemzeti, 1977–1985 között a debreceni Csokonai, 1985 óta a Népszínház operatársulatának magánénekese. F.Sz. *Belmonte*, *Pedrillo* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Don Ottavio* (Mozart: Don Giovanni); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Nemorino* (Donizetti: A szerelmi bájtal); *Ismael* (Verdi: Nabucco); *Germont Alfred* (Verdi: Traviata); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony).

Kedélyes apa: → *apaszerep*

Kedélyes Kabaré (1917): *Czakó* Péter és *Elsner* Adolf alapította 1917-ben. A Kálvária tér 19. alatt nyílt meg. Főrendezője *Arvay* Rezső volt. Kritikát ritkán kapott, műsoráról néhány fennmaradt színlap nyújt vázlatos képet. 1917-ből négy műsorát ismerjük.

Kedélyes Színház Cabaret (1907–1908): a volt Washington mulatóban, az Üllői út 46-ban 1907. szept. 15-én *Fejér* Dezső színész nyitott kabarét. Vállalkozása mindössze három hónapig állt fenn. 1908 febr.-jától *Ilosvay* Hugó hírlapíró, majd szept.-től *Gara* Ákos kupléíró vette át a vezetést, akinek kabaréját két hónap múlva a rendőrség bezáratta. 1908. okt. 15-én *Adorján* László hírlapíró-konferanszié vezetésével *Paradicsom*

Cabaret néven nyílt itt szórakozóhely, karnagya *Nádor* Mihály volt. Konferált *Tarján* Vilmos. A vállalkozás két hónapig működött. 1909-ben *Báttaszéki* Lajos próbálkozott új műsorral.

Keglevich István gr. (Bécs, 1840. dec. 8.–Bp., 1905. máj. 29.): intendáns. Katona, majd országgyűlési képviselő volt. Először br. Podmaniczky Frigyes utódjaként 1886–1894 között volt a Nemzeti Színház és az Operaház intendánsa. Rendkívül művelt, a művészeteket kedvelő, értő és pártoló, ugyanakkor pompakedvelő, szélsőyes vezetője volt a színháznak. Autokrata vezetési módszere miatt nem tudta igazán elfogadtatni újításait, pl. a bérleti rendszer reformját (fiatal művészeket felléptető, a közönség kiszélesítését célzó olcsóbb bérleti előadások bevezetése), a historizáló irányzat megkövetelte díszletezés anyagi fedezetének szükségességét. 1888-ban lemondott tisztségéről. Elnökletével jött létre a Magyar Vígyszínház Rt., amelynek sikerét látva 1898-ban ismét kinevezték az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsának. 1902-ben – az együttesekkel, a vezetőikkel és színészekkel – kialakult konfliktusok miatt újból lemondott. Kardpárbajban halt meg.

Kékési Mária (Bp., 1941. jan. 12.–): táncosnő, balettpedagógus. Az ÁBI-et 1958-ban végezte el balettművész szakon, 1961-ben balettmesteri diplomát is szerzett. Az Operaház tagja 1958-tól, 1968–1983 között magántáncosa, az ÁBI-nek 1983 óta tanára, főiskolai docens. Biztos technikájú, szép vonalú klasszikus balettrina, aki a klasszikus és neoklasszikus balettek számos – elsősorban lírai – szerepét eltáncolta. Liszt-díjas (1970), érdemes (1975), és kiváló művész (1980). F.Sz. *Myrtha* (Lavrovskij: Giselle); *Mária* (Zaharov: A bahcsiszerájú szökökút); *Orgonatinér*, *Auróra* (Petipa: Csipkerózsika); *Claudia* (Seregi L.: Spartacus); *Múza* (Seregi L.: A cédrus); *Szilfid* (Bournonville); *Terp-szikhore* (Balanchine: Apolló).

Kék Macska: a zenés kávéházak legjobb híró képviselője a Király utcában működött. Népszerűségét megtartotta a századfordulói. Ekkor az új orfeumok, kabarék

KÉKESI MÁRIA – *Odette*
(*Csajkovszkij–Messzerer: Hattyúk tava*)

elsőpörtek. 1861-től először *Feistinger Dalsarnok* néven működött, és mint a mo.-i varieték őse 1864-től már hírnévre tett szert. *Feistinger* János tulajdonaként állandó társ.-tal játszott varietéműsort, főleg német és jiddis nyelven, amelyre belépőjegyet kellett váltani. A társulat erősségei voltak: *Chorini* Richard, *Schönberg* Rudolf, *Honetz* Károly komikusok, *Waldau* Jeanette, *Hildegard* és *Fischer* kisasszonyok és a *Mutzbauer* artistapár. Elvértve akadt m. műsorszám is: *Baumann* Károly és *Gerő* József borjúszájas ingben és gatyában mint *pustaspieler* énekeltek. Később *Henrik* lett háziszerezője, aki mind kupléival, mind prózai jeleneteivel, az ún. „caprice”-okkal meghódította Pest közönségét. Oroszy 1889-ben önállósította magát és a társulat követte őt a Foliés Caprice-ba. – Ir. Szentesi R.: Budapest rejtelmek (1878); A mulató Budapest (szerk. Lenkei H., 1896).

Kék madár mozgalom: névezését *Maeterlinck* szimbolikus mesedramájának, a boldogságkeresés szinpad metaforájának európai sikere sugallta. A harmincas évek Erdélyében ez a fogalom a sajátos mondanivaló és stílus kialakítására irányuló törekvéseket, a színház ennek jegyében történő megújítására összpontosuló erőfeszítéseit jelölte, a sajátos mondanivalóban és megjelenési formában keresve és hangsúlyozva az általános, sőt az egyetemes vonásokat. A kísérlet csírájában már ott lapangott *Ferenczy* Gyula 1926-ban megalakult székelyföldi társ.-ában, hogy a harmincas évektől kezdve a népi élet egyes viteleteit felvilágító alkalmi tollforgatók mellett hivatásos írók is vállalkozzanak népköltészeti alkotások, főként népballadák szinpad feldolgozására. A nem hivatásos írók munkái közül jelentősebbek: Bárdos Péter parasztpolitikus népszínmű és daljátékválogatója, *A gyűjtőgató* – egy falusi szerelméspár boldogságkeresésének odüsszeája –, melyet 1932-ben mutatott be a kolozsvári Magyar Színház; Györkös Ferenc tordaszentlászlói közművesmester népi színjátéka *A szentlászlói vőlegény*, amit falujának lakodalmi szokásaiból állított össze, s amelyet Szabédi László stilizált; Gaál Alajos gyergyóditrói orvos és a lapszerk. Dávid István közös szerzeménye, a három egyfelvonásost tartalmazó *Székely guzsalys*. A hivatásos írók közül Nyíró József három székely balladából összeállított verses népi drámáját rangos műkedvelő egy. adta elő 1933-ban *Keresztes* Károly zenéjével; *Szentimrei* Jenő már 1930-ban ebbe az eszmé körbe tartozó kisebb művet irt, a *Sírató* c. egyfelvonásos komédiát, s ugyancsak az ő nevéhez fűződik a *Kecseti kaláka*, valamint a nagy hírnévre szert tett, Románia határain kívül is vendégszerepelt *Csáki bíró lánya* megszületése. Könyv alakban is megjelent 1936-ban *Kalotaszegi ballada* címmel. A népművelés megújításának jegyében fogant mozgalom hatására *Kádár* Imre kalotaszegi környezetben vitte színre 1931-ben Kacsóh Pongrác *János vitézét* Kós Károly diszleteivel és jelmezeivel, *Dsida* Jenő előjátékával. A népszínmű feltámasztásának és korszerűsítésének szándéka jelezte a mozgalom további szélesedését. Szigligeti Ede darabja, *A cigány erdélyi környezetben került bemutatásra*, erdélyi népdalokkal fűszerezve. Mindezek a törekvések szolgálták talán *Tamási* Aron drámai műveinek megszületéséhez, sajátos szinpad világnak kialakulásához. – Ir. Szentimrei J.: Székely kék madár (Magyar Hírlap, 1931); Erdély színes madara (Újkraközölve Sablon helyett csillag címen a Brassói Lapokban); Tamási Á.: A székely „kékmadarászokról” (Brassói Lapok, 1933); Kemény J.: Kalotaszeg a szinpadon (Erdélyi Helikon, 1936); Ligeti E.: Súly alatt a pálma (Kolozsvár, 1942); Szász I.: A csáki bíró lánya tündöklése és kálváriája (Utunk, 1969).

Kék János; *Kéki* (Hajdúnánás, 1879. dec. 21.–Bp., 1946. okt. 29.): tanár, irodalom- és színháztörténész.

1911-ben szerzett tanári oklevelet a bp.-i egyetemen. 1909-től 1941-ig a SzAk-n színészettörténetet, irodalmat és lélektant adott elő. 1915-től a bp.-i egyetem magántanára, 1930-tól rendes kinevezett tanára volt. 1917-ben a Kisfaludy Társaság, 1924-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1941-ben rendes tagja lett. Elsősorban a m. nemzeti klasszicizmus korszakával foglalkozott. Színházi tárgyú írásai folyóiratokban jelentek meg. Az 1930-as Színészeti Lexikon főmunkatársa volt. F.M. A Nemzeti Színház első művész-nemzedéke (Budapesti Szemle, 1937).

Kele Judit (Nagykanizsa, 1944. nov. 21.–): díszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola textil-tervezési szakán diplomázott 1976-ban. Különböző hazai (Szombathelyi Biennálé) és külföldi kiállítások résztvevője, újfajta színházművészeti-szenikai kísérletek, produkciók szervezője, résztvevője volt a hetvenes évek második felében. Színházaknak is tervezett: Miskolc, Pécs, Ödrys Színpad. A nyolcvanas évek elejétől Párizsban él, tevékenykedik. F.T. Schwajda Gy.: *Csoda*; Déry T.: *Orisecsecsemő*.

Kelemen Borbála (?-?): színésznő. 1793–1795 között a pest-budai első m. színtárs. tagja. Fiatalnő-szerepeket alakított. Férje, *Somogyi Csizmadia* Sándor ügyvéd, a Podmaniczky-család jogtanácsosa volt. Későbbi színészi pályafutásáról nincsenek adataink.

Kelemen Csaba (Szolnok, 1955. szept. 10.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1980-ban a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1982-től a Radnóti Miklós, 1990 óta az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. F.Sz. *Bagó* (Kacsóh P.: János vitéz); *Pozzo* (Beckett: Godot-ra várva); *Paris* (Giraudoux: Trójiában nem lesz háború).

Kelemen Erzsébet: → *Lángné Kelemen* Erzsébet

Kelemen Éva (Újpest, 1921. márc. 22.–Bp., 1986. ápr. 24.): színésznő. A SzAk elvégzése után a Vigszínházban kezdte pályáját. Később játszott a kecskeméti Katona József Színházban, majd 1951-től 1986-ig, haláláig, harmincöt éven keresztül a Madách Színház tagja volt. Emberséges, humoros karakterszerepek megformálásában volt sikeres. F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Claire* (Eisemann M.: Fekete Péter); *Erzsike* (Németh L.: Papucshős).

Kelemen István (Nagyvárad, 1930. dec. 25.–Debrecen, 1977. aug. 10.): dramaturg, színházvezető. A Babeş-Bolyai Tudományegyetem m. nyelv- és irodalom szakát végezte el 1960-ban. 1961–1977 között a nagyváradai színház dramaturgia, akkori hivatalos elnevezés szerint irodalmi titkára. 1973–1976 között a társ. vezetője volt. 1977. ápr.-ban áttelepült Debrecenbe. Néhány hónappal később váratlanul elhunyt. Megírta a nagyváradai színjátszás történetét a kezdetektől 1970-ig. A kézirat egy példánya a Széchényi Könyvtárban található.

Kelemen László (Kecskemét, 1762. júl. 26.–Csanádpalota, 1814. dec. 24.): színész, színingazgató, fordító. Apja, K. Mihály, több városban volt kántortanító. 1781-ben a pesti piaristák növendéke, de az 1790 előtti tevékenységéről bizonytalan adataink vannak. 1792-ig Pest város alkalmazásában kántor. 1790–1792 között az első Magyar Nemzeti Játékszini Társaság alapító tagja, majd vezetője, 1792–1795 között színésze. 1795-től 1799-ig tisztségviselő Nagyváradon. 1799–1801 között az újjászervezett társ.-tal Nagyváradon, Szegeden, Kecskeméten, Nagykőrösön, Gyöngyösön és Losoncon játszott. Itt végleg tönkrement és felhagyott a színészettel. 1802-től 1814-ig kántor, ügyvéd és iskolamester volt Ráckeven, Makón és Csanádpalotán. Színházszervezőként volt a jelentősebb, színészként kisebb karaktersze-

repeket játszott. F.Sz. *Kövári* (Brühl-Simai K.: Igazházi); *Pontyi* (Bessenyei Gy.: A filozófus); *Xixaxoverox* (Hafner-Chudy J.: Pikkó herceg és Jutka-Perzsi). Német nyelvből 15 darabot fordított (Molière-t és Shakespeare-t is), de csak két, nyomtatásban is megjelent magyarítását ismerjük. Egyházi énekeket is szerzett. Legendássá vált alakját szinpad művekben *Vahot* Imre, *Jókai Mór*, *Várdi Antal* és *Dényes Samu* örököltette meg. – Ir. Váli B.: K. L. az első magyar szinígazgató (Arad, 1888); Lugosi D.: K. L. és az első „Magyar Játzó Színi Társaság” (Makó, 1927); Mályuszné Császár E.: K. L. színháza – Tanulmányok Bp. múltjából XI., (1956); Staud G.: Bayer József tudományos munkássága (1979, K. L. 1793 és 1801 közötti naplójának közlése B. J. hagyatékából).

KELEMEN LÁSZLÓ – *Pilaszter Andrea*
domborműve

Kelemen Mária (Bp., 1885. szept. 5.–?): színésznő. Zak-t végzett, a SzAk-n 1906-ban kapott diplomát. 1905-ben *Hevesi* Sándor a Thália Társasághoz szerződött. 1906–1908 között a Nemzeti Színháznál volt ösztöndíjas, 1909-től rendes tag. Epizódsszerepeket alakított nagy jellembrázoló tehetséggel. 1912-ben Farkas-Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Alving Helena* (Ibsen: Kísértek); *Prossy* (Shaw: Candida); *Karolina* (Csiky G.: A nagymama); *Málcsi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül).

Kelemen Márta (Hatvan, 1943. jún. 30.–): énekesnő (mezzoszoprán). A konzervatórium ének szakát végezte el. 1966-ban a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte a pályát, játszott a Miskolci és a Szegedi Nemzeti Színházban. Münchenben, Baselben gyakran vendég szerepelt. Musicalszenésznő, aki operettekben szubrett szerepkört tölt be. Tánctalénekesnőként Márta *Farkas* néven ismert. F.Sz. *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Anita* (Bernstein: West Side Story).

Kelemen Pál; *Klemm* (Bp., 1946. okt. 27.–Bp., 1986. nov. 24.): rendező. 1980-ban végzett a SzAk rendezői szakán. Diplomarendezése Brecht–Weill *Koldusopera* c. műve volt. Ezután a debreceni Csokonai Színházba került, és korai haláláig a színház rend.-je volt. F.R. Osborne: *Dühöngő ifjúság*; Machiavelli: *Mandragóra*; Karinthy F.: *Dunakanyar*.

Kelemen Zoltán (Bp., 1933–Köln, 1979. máj. 8.): énekes (basszbariton). Énektanulmányait 1956-ig a Zak-n, majd ezt követően Rómában a Santa Cecilia

Accademian folytatta. 1959-ben Augsburgban mutatkozott be, majd 1962-ben a kölni opera magánénekeke lett. 1964-től a Bayreuth-i Ünnepi Játékok közreműködője, 1967-től a Herbert von Karajan salzburgi Hűsvéti Fesztivál meghívottja. Emlékezetes alakításai karakter-szerepekhez fűződnek. F.Sz. *Alberich* (Wagner: A Rajna kincse, Siegfried, Istenek alkonya); *Pizarro* (Beethoven: Fidelio); *Ochs báró* (R. Strauss: A rózsalovag).

Kelemen-Tamás Anna (Marosvásárhely, 1945. júl. 14.–): díszlet- és jelmeztervező. 1970-ben végzett a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Intézetben, és a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház szerződtette. Díszletei és jelmezei meglepő ötletességről, szürrealista és népművészeti elemek ötvözéséről tanúskodnak. 1985-ben az USA-ba távozott. F.T. Csehov: *Három nővér*; Schiller: *Don Carlos*; Sütő A.: *Vidám sirató*, *A szuzai menyegző*; Tamási A.: *Énekes madár*.

Kelen Dóra (Szucsány, 1910. márc. 2.–Bp., 1973. júl. 13.): előadóművésznő. A SzAk-n *Fáy Szeréna*, *Hevesi* Sándor és *Odry* Árpád növendéke volt. Pályáját a Nemzeti Színház Kamaraszínházában kezdte, majd a Vig-színház tagja volt. Előadóművészként vált ismertté. Nagyszerű orgánumát dinamikus, szenvedélyes előadásmód egészítette ki. Intellektuális racionalitás jellemezte művészetét. A 30-as évek elején csatlakozott a munkásmozgalomhoz, majd az OMIKE-hez. 1945 után a Kulturális Kapcsolatok Intézetében dolgozott.

Kelen Péter (Bp., 1950. júl. 27.–): énekes (tenor). 1972-ben lett az Operaház ösztöndíjas magánénekeke, majd 1973-tól magánénekeke. Lirai-hőstenor szerepekben rendszeresen fellép Nyugat-Európa operaszínpadain. Többször vendég szerepelt a milánói Scalában, valamint a bécsi Staatsoperben. Oratóriuménekesként is elismert. 1981-ben érdemes, 1989-ben kiváló művész c. tüntették ki. F.Sz. *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Don José* (Bizet: Carmen); *Don Carlos* (Verdi); *Alfréd* (Verdi: Traviata); *Lenszkij* (Csajkovszkij: Anyegin); *Faust* (Gounod).

Kelen Tibor; *Klein* (? 1937–): énekes (tenor). 1959-ben *Parpignolként* (Puccini: Bohémélet) mutatkozott be az Operaházban, amelynek 1965-ig, külföldre távozásáig magánénekeke volt. Különleges szépségű lirai tenorja ellenére hőstenor szerepeket is énekelt. F.Sz. *Alvaro* (Verdi: A végzet hatalma); *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Arnold* (Rossini: Tell Vilmos).

Kéler Ilona (? 1860. márc. 3.–Kolozsvár, 1880. nov. 26.): színésznő. 1878-ban végezte el a SzAk-t, s Szabadkára szerződött. 1879 őszétől Kolozsvárra hívták, ahol olyan népszerű lett, hogy 1880-ban ő is kijutott Bécsbe a Magyar Népszínmű társulatával. Összel hirtelen megbetegedett, s váratlanul elhunyt. Nagy sikereket ért el rövid pályája során is, mind drámai, mind népszínmű szerepekben.

Keleti Árpád (? 1897. ápr. 19.–Bp., 1972. szept. 22.): színész. 1923–24-ben a Pécsi Nemzeti Színházban volt segédszínész. Játszott 1926–28-ban Kassán, Pozsonyban, Kolozsvárott, Szegeden és 1932–35-ben a Király Színházban, majd Pécsen volt énekes bonviván és buffo. 1936–37-ben Miskolcon, 1945-től a Fővárosi Operettszínházban lépett fel. 1947–48-ban a Magyar, 1956–1959 között a Madách Színház művésze volt, onnan ment nyugdíjba. F.Sz. *Tükör* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Philostrat* (Sh.: Szentivánéji álom); *Del Bato* (Hugo: A királyasszony lovagja).

Keleti István (Bp., 1927. jan. 4.–): rendező, színházigazgató. Pályája kezdetén az amatőr színjátszó mozgalomban dolgozott, majd a Népművelési Intézet, ill. az Országos Közművelődési Központ munkatársa lett. Egyik alapítója volt a Szkéné színháznak s 1969-ben

a Pinceszínháznak, amely több hivatásos színészt indított el a pályáján. 1985–1989 között, nyugdíjba meneteleig a Budapesti Gyermekszínház, ill. Arany János Színház ig.-ja. Rendezői és színésznevelői munkásságát a játékoság hitelének, a színpadi helyzet átéltségének igénye jellemzi. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Színháztudományi Bizottságának. 1990-től az Arany János Színház stúdióvezetője és dramaturgia. *Érdemes művész* (1989). F.R. Wilde: *A readingi fegyház balladája; Aucassin és Nicolette*.

Keleti Juliska (Miskolc, 1885. aug. 4.–New York, 1972. jan. 1.): 1901-ben lépett színpadra először a Magyar Színházban. 1907-ben a Bonbonnière kis színpadról meghódította a közönséget. Főként *Weiner István* kupléival volt nagy sikere, de énekelte *Heitényi-Heidelberg* Albert és *Zerkovitz Béla*-dalokat is. A Vigszínházban ő játszotta először a Tatárjárás c. operettben *Riza grófnőt*. Ezután elhagyta az országot, és az USA-ban telepedett le.

Keleti László (Bp., 1904. jún. 14.–Bp., 1972. aug. 28.): színész. *Rákosi* Szidi színiiskolájában végzett, majd vidéken kezdett játszani. 1923-ban a Belvárosi, 1927-ben az Új Színház tagja lett. Ezután majdnem minden fővárosi magánszínházban és kabarében fellépett. 1938–1940 között varietészámmal külföldön – London, Párizs, Dánia, Olaszország – turnézott. 1940–44-ben az OMIKE-ben lépett fel. 1945 után először a Vig, 1949-től a Fővárosi Operett, majd 1964-től a Thália Színház tagja volt. 1949-től maszkírozást tanított a SzAk-n. 1929-től számos m. filmben szerepelt. Jellemző hangja, alakja, kissé harsány humora karakter szerepekben érvényesült. A gyerekek körében a Csinnbumm Cirkusz *Szamóca* Abrisaként lett népszerű. Érdemes művész (1964). F.Sz. *Gügye* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Földes* (Szenes B.: A gazdag lány); *Kit Carson* (Saroyan: Így múlik el az életünk); *Foma* (Dunajevszkij: Szabad szél); *Bíró* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Karl Lindner* (Hansberg: A napfény nem eladó). Könyvei: *Pesttől Pestig* (1942); *A maszkírozás kézikönyve* (1948).

Keleti Márton (Bp., 1905. ápr. 26.–Bp., 1973. jún. 20.): dramaturg, filmrendező. A Zak elvégzése után 1924-től 1930-ig a Városi Színház segédrend.-je és karmestere volt, ahol avantgárd produkciókkal kísérletezett. Később drámai műveket és operákat is rendezett. 1937-ben kezdett filmekkel foglalkozni. 1946–49-ben a Fővárosi Operettszínház dramaturgia, 1950–1973 között a SzAk filmfőtanácsának vezetője és tanára volt. F.R. Maeterlinck: *Tintagiles halála*; Sztravinszkij: *Egy katonai története*; Rolland: *Danton*; Auber: *A portici néma*. **kellék:** az előadás során játékeszközzé váló természetes v. mesterségesen előállított tárgy. *Fogyókellék* az előadásról előadásra elfogyó, pótolandó játékeszköz (étel, ital, cigaretta, összetépett levél stb.). *Személyi* (v. „testi”) ~ a színész által használt (pl. ruházatkiegészítő) tárgy (szemüveg, újság, lornyon, kalap, pipa stb.).

kellékes: a színpadi *kellékek* (és esetleg bútorok) kezelője, aki felügyel a kellékek beszerzésére, pótlására, raktározására, javíttatására, ill. az előadás kezdete előtt a kelléklista alapján az előírt helyekre készíti azokat.

Kellér Dezső (Bp., 1905. dec. 1.–Bp., 1986. szept. 24.): író, humorista, dramaturg, konferanszié. Újságíróként kezdte pályáját. Első kabarétréfáját 1927-ben mutatta be a Komédia Kabaré. Jeleneteivel, dalszövegeivel ezután a Blaha Lujza Színház, a Bethlen téri Színpad, a Talkie- és a Clarus Kabaré műsorain lehetett találkozni. 1931-ben a Komikusok Kabaréjának dramaturgia volt. 1933-ban konferált először a Teréz körúti Színpadon, *Hurrá, technokrácia!* c. műsorát vezette. 1937-től 1941-ig *Békeffy* László Pódium Írók Kabaréjának szerzője volt. 1940-től

1943-ig a Kamara Varietének dolgozott. 1940-ben az OMIKE-ben is fellépett. 1945 májusától 1948 elejéig a Pódium Kabaré szerzője és konferansziéje, 1950–51-ben a Kamara Varieté tagja. 1951. szept.-től tizenkét éven át a Vidám Színpadon konferált. 1964-ben a Thália Színházhoz szerződött és az ottani kabaréműsorokat írta és konferálta. 1979-től a Kis Színpad konferansziéje volt. Tévedhetetlen biztonsággal szolgáltatta meg a pesti polgár bölcs, néha keserves humorát. A függöny elé lépve, az egyik függönyszárnyba kapaszkodva, mintegy beszélgetett közönségével. Szellemes szövegei, pontosan időzített poénjai számos társadalmi, nemegyszer kényes politikai problémát érintettek. Enyhén nazális hangja kitűnően közvetítette finom gúnyolódásait. Érdemes (1954) és kiváló művész (1965) volt. – 1945 előtt a Színházi Élet és a Délibáb közölte tréfáit, jeleneteit. Később önálló kötetei jelentek meg. Teljes estét betöltő darabja a *Dr. Jazz* (1934). Sikeres librettót írt Lajtai László *Három tavasz* c. operettjéhez. *Békeffy* Istvánnal együtt írtak új szövegkönyveket *A csárdaskirálynő*hez (1945; 1954) és a *Luxemburg grófjához* (1952). További librettói: *Buday Dénes: Fityfiritty* (1946, Halász R.-al); *Komjáthy K.: Csicsónénak három lánya* (1946, Békeffy I.-nal); *Fényes Szabolcs: Szombat délután* (1954). Könyvei: *Az én kabarém* (1943); *Kedves közönség* (1957); *Kis ország vagyunk* (1963); *Pest az Pest* (1967); *Kortársak és sorstársak* (1971); *Leltár* (1976).

KELLÉR DEZSŐ konferál

Kellér Gyula (Bp., 1874. dec. 16.–?): színész. 1896-ban lépett először színpadra *B. Polgár Béla* társ.-ában. Két kabarévállalkozása volt a fővárosban. Az elsőt a Népszínház u. 40. sz. alatt *Nagykomédia* néven 1928. nov. 10-én nyitotta meg. Rend.-je *Beregi* László, karmestere *Heitényi-Heidelberg* Albert, konferansziéje *Kovács* Andor volt. Minden hét szombatján új műsort mutatott be, amelynek adatait műsorfüzetek őrzik. Szerzői közt *László* Jenő, *Zágon* István, *Szöke* Szakáll, *Leitner* Pál nevét találjuk. Itt lépett fel vendégként *Siegler* Carl zsargontársulata. A második kabarét 1939. nov. elején a Duna-parton, az elegáns Bristol Szálloda éttermében indította el *Dunaparti Színpad* néven. Zenei vezetője *Eisemann* Mihály volt, szerzői közt *Rejtő* Jenő, *Török* Sándor, szereplői közt neves fővárosi művészek találhatók. Ez a kabaré azonban mindössze két hónapig működött.

Kelly Anna; *Ezsol* (Bp., 1919. okt. 6.–Bp., 1965. jún. 10.): énekesnő, előadóművésznő. Magánúton tanult énekelni, 1940-től lépett fel táncdalokkal, operettreszletekkel. 1941-ben szerepelt a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon, 1943-ban a Fővárosi Operettszínházban. Mintegy 60 lemezfelvétele készült a Pátria Lemezgyárban. Az ún. kíváncsműsorok kedvelt énekesnője, népszerű előadóművésznője volt. 1948-ban Romániába ment férjhez, ahol a bukaresti Operettszínház primadonnájaként Anna Vasilopol néven játszott. F.Sz. *Gla-vari Hanna* (Lehár F.: A víg özvegy); *Angela* (Lehár F.: Luxemburg grófia).

Kelmay Ilonka (Losonc, 1898. jan. 15.–?): énekesnő. A Zak operatanszakát végezte el. Az 1922–23-as évadban a kolozsvári Magyar Színház tagja volt. Később külföldre szerződött, több országban aratott zajos sikereket. Kolozsváron eljátszotta a *Pillangókisasszony* címszerepét; a *Mignon* címszerepét, Az álarcosbálban *Améliát* stb. Játszott Milánóban, a berlini Staatsoperben, Bécsben, a Volkstheaterben. 1928-ban vendégként fellépett a Városi Színházban. Külföldön legnagyobb sikereit a *Turandot*, a *Zsidónő*, a *Pillangókisasszony* c. operák címszerepeiben aratta.

Kelmenfy László; *Hazucha* Xaver Ferenc (Nagyvárad, 1815. dec. 1.–Buda, 1851. ápr. 21.): kritikus, drámaíró és -fordító. Írói nevét a család Kelemenfi előnevéből vette. 1836-tól színikritikus a *Rajzolatok* c. újságnál (X. et Comp. álnéven). A francia romantika elveit követő, szigorú bírálatait a színészek és *Bajza* József köre egyaránt elutasították, ezért elhallgatott. Csak 1846-ban az *Életképekben* jelentkezett újra kritikusként, Vas Andor álnéven. Kritikusként Petőfi-ellenes fellépései tették ismertté nevét. 1839-ben *Buda* c. drámaantológiát adott ki a Pesti Magyar Színház javára. Ford. Schiller (*Stuart Mária*, *Don Carlos*), Sh.-t (*Athéni Timon*) és kisebb német szerzőket. Írt továbbá négy eredeti vígjátékot és zenés boházatot. Regényeket és elbeszéléseket is publikált. – Ir. Ferenczi Z.: K. L. emlékezete (A Kisfaludy Társaság Évlapja. Új folyam, 38., 1904); Solt A.: Első színikritikusaink (ItK, 1971).

Kéméndy Jenő (Szászváros, 1860. ápr. 8.–Bp., 1925. jún. 25.): festő, díszlet- és jelmeztervező. Münchenben *Benczúr* Gyula növendéke volt. Először az 1881-es Tavaszi Tárlaton állított ki. 1887-ben Párizsban tett tanulmányutat. 1895-ben régi mecénása, br. Nopcsa Elek próbaidőre kinevezte az Operaház és a Nemzeti Színház scenikai főfelügyelőjévé. Állását 1898-ban véglegesítették. Az 1900-as párizsi világkiállításon Molière és Shakespeare darabjaihoz készült díszlettervei aranyérmeket nyertek. Az új színpadtechnika iránti érdeklődését és fantáziáját igazolta *A huszadik század színpadja* c., 1907-ben megjelent tanulmánya. Az ún. „tolószínpadrendszer” ismertetésével 1913-ban a Párizsban rendezett színpadművészeti kiállításon feltűnő sikert aratott. Európa-szerte elterjedt a wagneri *Rajna kincse*-előadáshoz kitalált repítő szerkezete. Legjelentősebb operadíszleteit *Hevesi* Sándor és *Márkus* László rendezéseire (1913–1918, ill. 1924) készítette. Bár művészetét a valószínű festői hatású törekvés jellemezte, nem volt idegen tőle a szecessziós stílus sem, és szívesen nyitott utat az új scenikai elképzeléseknek is. Korának kiemelkedő művésze volt. F.T. Racine: *Britannicus* (1899); Sh.: *Troilus és Cressida* (1900); Madách I.: *Az ember tragédiája* (1905); Erkel F.: *Bánk bán* (1910); R. Strauss: *Salome* (1912); Offenbach: *Hoffmann meséi* (1913); Weber: *Oberon* (1924); Bartók B.: *A fából faragott királyfi* (1917), *A kékszakállú herceg vára* (1918); Sh.: *A velencei kalmár* (1926). – Ir. Bartha A.: Színpadi látvány a századelőn. K. J. munkássága (1990).

Kemenes Fanny; Fanni (Bp., 1932. márc. 25.–): jelmeztervező. Pályáját 1957-ben az Irodalmi Színpadnál kezdte, melynek 1975-ig tagja volt, dolgozott a Petőfi, a Víg és a Szegedi Nemzeti Színháznak is. 1975–1987 között a József Attila Színház tervezője volt, 1987-től a Fővárosi Operettszínház tagja lett. Tervezőművészetét a biztos ízlés, elegancia, egyfajta szépségkultusz, a különböző korok ruháinak alapos ismerete, gazdag kolorit jellemzi. Jászai Mari-díjas (1985) és érdemes művész (1990). F.T. Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: *Egy szerelem három éjszakája*; Burkhard: *Ötödik Frank*; Krúdy Gy.: *A vörös postakocsi*; Csehov: *Három nővér*; Brecht–Weill: *Mahagonny*. . .; Lehár F.: *Cigányszerelem*.

Kemenes Lajos; *Gefin* (Celldömölk, 1888. aug. 7.–Bp., 1925. nov. 27.): színész, hírlapíró. 1906–09-ben a SzAk-ra járt, de nem szerzett diplomát. 1910-ben *Makó* Lajosnál Szegeden lépett a színi pályára. 1910–11-ben *Könyves* Jenő stagione társ.-ával lépett fel, 1911-től a Víg-színháznál működött. Sok gyermekdarabban játszott. 1921-től 1925-ig a Városi Színház művészeti titkára volt. 1919-ben a *Gondolat* szerk.-je, majd az *Új Nemzedék* színházi rovatvezetője volt. F.Sz. *Peti* (Komor Gy.: Jancsi király); *Az író* (Harsányi Zs.: Mi lesz a darral?); *Mill, segédlelkész* (Shaw: *Candida*).

Kemény Árpád (Kolozsvár, 1937. júl. 24.–): díszlet- és jelmeztervező. 1962-ben végzett a Ion Andreescu Képzőművészeti Intézetben, és 1963-tól másfél évtizeden át a Marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet gyakorló színpadának díszlet- és jelmeztervezője. 1978–80-ban a szatmári Északi, a 80–81-es évadban a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar, 1981-től 1990-ig a marosvásárhelyi Nemzeti Színház társulatának tagja. 1990-ben átteleptült Mo.-ra. Díszletei rendkívül változatosak, megkapóak, többnyire szürrealista törekvésekről tanúskodnak. Néha a masszívnak látszó díszletelemek feltűnő könnyedséggel alakulnak át, és változatos színhelyeket sugallnak, máskor függönyökkel is képes bezártságot, elszigeteltséget érzékeltetni. F.T. Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: *A trójai nők*; Tamási Á.: *Énekes madár*; Kincses E.: *Ég a nap Seneca felett*; Csiky L.: *A nagypapa látni akar benneteket*; Madách I.: *Mózes*; Székely J.: *Irgalmas hazugság*.

Kemény Gábor (Bp., 1954. nov. 9.–): zeneszerző. 1968–1972 között a Bartók Béla Zeneművészeti Szak-középiskolában zeneszerzést tanult *Soproni* Józsefnél, majd 1972–78-ban a Zak zongora szakát végezte *Kadosa* Pál és *Kocsis* Zoltán vezetésével. 1978-tól a SzAk adjunktusa, 1985-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház zenei vezetője. 1981-ben Bad-Orbban nemzetközi zeneszerzőversenyen II. díjat nyert. F.M. *A krónikás* (rockopera, 1984); *Mélyvíz* (musical, 1984); *Zöld kaka-du* (musical, 1986).

Kemény György (Bp., 1928. szept. 13.–Bp., 1972. júl. 10.): dramaturg, színházi kritikus, újságíró. 1951-ben bölcsészdiplomát szerzett. 1949–1956 között az Úttörő, majd a Jókai Színházban volt dramaturg. 1956–1962 között a Népszabadság színikritikusaként működött. 1962-től haláláig a Thália Színház dramaturgia volt.

Kemény Henrik, ifj.: → *Kemény-család*

Kemény János (? , 1778–Nagybánya, 1850. jan. 27.): színész. 1803–06-ban a kolozsvári társulat tagja. 1806-ban a társ. egy részével Mo.-ra jött. 1807–1810 között a pesti egy. színésze és gazdasági vezetője. 1811-ben *Benke* Józseffel társig.-ja volt a Komáromba kirajzott színészcsapatnak, akik 1811–12-ben Győrött is játszottak. Ezután visszatért Erdélybe. 1815–1819 között Marosvásárhely, 1819-től 1830-ig Kolozsvár színésze. Intrikusokat, majd idősebb jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Jago* (Sh.: *Othello*); *Arvai* (Soden–Dugonics A.: *Bátori*

Mária); *Kloska* (Andrád E.: Hórvilág Erdélyben); *Ewald* (Raupach: Molnár és gyermeke).

Kemény János, báró (Pittsburg, 1903. szept. 1.–Marosvásárhely, 1971. okt. 13.): mecénás, színházigazgató, színházi szakíró, drámaíró. Az USA-ban született, de megözvegyült édesanyja már egyéves korában visszahozta Mo.-ra. ~ vagyonának tetemes részét az évek során az irodalom és a színház felvirágoztatására fordította. Az ő alkotása 1926-ban az erdélyi Helikon írói munkaközössége, s az ő mecénási nagylelkűsége, műveltsége és hibátlan ízlése segítette át a harmincas években a kolozsvári társ.-ot nem egy pénzügyi és művészi nehézségen. 1931-ben vette át a kolozsvári Thália Magyar Színház RT. vezetését elnök-ig.-i minőségben. 1941–1944 között főigazgatóként irányította a Kolozsvári Nemzeti Színház próza- és operatársulatát. 1945–1952 között a Székely Színház egyik alapítótágya és dramaturgia, míg az osztályharcos kiméletlenség és a méltánytalanság arra nem kényszerítette, hogy mészégető munkásként keresse meg kenyerét. 1954–58-ban a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet könyvtárosa, ezt követően 1968-ig, nyugdíjazásáig az *Új Élet* c. képes folyóirat színházi és művészeti rovatvezetője. Számos regénye és elbeszélése mellett többszáz színházi cikke jelent meg. *Péter* című színművét 1944. máj. 20-án mutatta be a bp.-i Nemzeti Színház Németh Antal rendezésében. Hagyatékában találták meg az *Ostoros apó* c. drámájának kéziratát. – Ir. Sütő A.: Sorok K. J.-ről (Igaz Szó, 1968); Jancsó E.: K. J. születésnapjára (Utunk, 1968); Szemlér F.: K. J. köszöntése (Igaz Szó, 1968); A mecénás metamorfózisa (Igaz Szó, 1971); Huszár S.: Halotti beszéd (A Hét, 1971); Marosi I.: Utolsó beszélgetés K. J.-sal (Igaz Szó, 1973); Az elfelejtett színház. K. J. hajdani kérdéseire válaszol Kovács György. Lejegyezte Marosi Ildikó (A Hét, 1977).

KEMÉNY LÁSZLÓ – *Harpagon*
(Molière: *A fősvény*)

Kemény László (Okány, 1899. jan. 1.–Bp., 1970. máj. 8.): színész. A SzAk-t 1921-ben végezte el. 1923-tól 1928-ig Kolozsvárott, 1929-től 1933-ig Miskolcon, 1933–34-ben Szegeden, 1934-től 1939-ig ismét Miskolcon játszott, és rend.-ként is működött. A háború alatt nem léphetett színpadra. 1945-ben a Szabad és a Magyar, 1946-tól 1950-ig a Madách, 1950-től az Ifjúsági, 1954–55-ben a Jókai Színházban szerepelt. 1955-től 1965-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1951–52-ben a SzAk-n színészmesterséget tanított. Kezdetben drámai

hősszerepekben lépett színpadra, később jellem szerepeket alakított erőteljes vonásokkal, kitűnő humorérzékkel. Rendszeresen szerepelt filmekben, a rádióban és a televízióban. 1965-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Cyrano* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *IV. Edward* (Sh.: III. Richárd); *Tigris Brown* (Brecht–Weill: *Koldusopera*); *Slim* (Steinbeck: *Egerek és emberek*); *Charley* (Miller: Az ügynök halála); *Kalmár* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Gordon Gray* (Kipphard: Az Openheimer-ügy); *Corbaccio* (Jonson: *Volpone*).

Kemény Melinda (Bp., 1906. júl. 13.–Bp., 1990. máj. 17.): táncosnő és balettmester. *Pallay* Anna balettkiskolájában kezdte szakmai tanulmányait, majd *Brada* Edénél tanult. 1923-tól *Lieszkovszky* Tiborral különböző revüszínházakban nyugat-európai turnékon vett részt. Hazatérve magániskolát nyitottak. ~ 1950–1954 között az Állami Népi Együttes balettmestere, 1963–1965 között a debreceni Csokonai Színház koreográfusa, balettmestere volt. F.K. *Efezusi özeveg* (1963). – Ir. Major R.: K. M. és Lieszkovszky Tibor (Táncművészet, 1990). **Kemény-család;** *Korngut*: vásári bábjátékosok. A működésükről ránk maradt legrégibb irat 1897. jan. 26-án kelt Bp.-en, amely szerint *Korngut* Salamon (185?–1930) előadásokat tarthat a fő- és székváros kivételével. Kemény Salamon a sz. végétől a húszas évekig cirkušig, bűvész és bábszínház-tulajdonos volt. 1912-ben fiával, az Amerikából hazatért Kemény Henrikkel megalapította a *Columbia Magyar Mechanikai Színházat*. Az intézmény alig egy esztendeig működött, majd tönkrement. 1920-ban a Fehérvári úton nyitottak színházat, majd 1926-ban id. Kemény Henrik végleg letelepedett a Népligetben, abban a mutatványos bódében, amely felújított állapotban ma is látható. A szemtanúk beszámolója szerint kivételes erejű bábjátékos volt, kiváló komédiás, virtuóz marionettista. 1945-ben eltűnt. Addigi működése a hazai vásári bábjáték legtisztább hagyományainak összefoglalása. Több mint húsz *Vitéz László*-jelenet, közel ugyanennyi marionett színopszis, néhány műsorösszeállítás és konferanz-szöveg maradt utána. Játékstílusa és művészete fia, ifj. Kemény Henrik (Bp., 1925. jan. 29.–) tevékenységében él tovább. Ő tízéves korától játszott apja színházában. 1945-ben ő lépett apja örökébe. Népligeti színházát államosították, majd bezárták. Ekkor a győri, ill. a bp.-i Állami Bábszínházhoz került. A hatvanas évek elejétől önállóan tevékenykedett, eredeti, hagyományos formájukban játszotta a család *Vitéz László* darabjait. A népművészet mestere (1954), érdemes művész (1987). Az UNIMA dísztagja. Róla készült portréfilmek: *Látogatás* (MTV); *Vitéz László*

KEMÉNY HENRIK

vándorútja (MTV). – Ir. Belitska-Scholtz H.: Vásári és művészi bábjátás Mo.-on 1945-ig (Tihany, 1974); Jurkowski, H.: A bábszínház története (Dzieje teatru lalek III., Varsó, 1984).

Kempelen Farkas (Pozsony, 1734. jan. 23.–Bécs, 1804. márc. 26.): színházépítész, drámaíró. A 18. sz. nagy polihisztor 1755–1798 között állt állami szolgálatban, előbb a m. kamara, utóbb a m. kancellária tisztviselőjeként. A budai Várpalota átépítésének irányítása, a pozsonyi hajóhid, a budai és a pozsonyi vár vízműve, valamint a schönbrunni szökőkútrendszer tervezése után 1786-ban kapott megbízást a budai kármelita templom színházzá alakítására. A tervek elvesztek vagy lappanganak. 1787-ben a Várszínház építésvezetője, 17 alapdíszlet tervezője és rövid ideig a pest-budai német színházak főfelügyelője. Korának egyik legismertebb mechanikusaként nemcsak híres sakkautomatáját építette meg 1769-ben, és a vakok számára szerkesztett nyomtatót 1779-ben, hanem tanulmányozta az emberi beszédet (*Mechanismus der menschlichen Sprache...*, Wien 1791, magyarul: 1989), és 22 évi munkával beszélőgépet is konstruált 1778-ban. *Perseus és Andromeda* c. egyfelvonásos melodráájához A. Zimmermann szerzett zenét (bem. Bécs, Burgtheater 1781); *Das Zauberbuch* c. egyfelvonásos vígjátéka Albert szász-tescheni herceg műkedvelő előadására készült. *Die wohlthätige Unbekannte* c. darabja elveszett. 1757–1799 között német nyelven verseket írt. Foglalkozott rézmetszéssel is. 1789-től a bécsi művészeti akadémia tagja. – Ir. K. Unger: Wolfgang von Kempelen, Zeitschrift von und für Ungern (nekrológ, 1804).

Kende Márta (Bp., 1923. márc. 3.–): rendező, filmrendező. A SzAk-n végzett. 1949–1953 között az Úttörő, ill. Ifjúsági Színház tagja volt. 1953-tól 1955-ig segédrend. a Madách Színházban. 1955–58-ban az Állami Bábszínház segédrendezője. 1958-tól 1980-ig a televízió rend.-je volt. A televíziós bábjáték megteremtője. Érdemes művész (1979), Balázs Béla-díjas (1966).

Kende Paula (Bp., 1880. jún. 29.–Bp., 1965. júl. 20.): színésznő. 1896-ban a SzAk-ról *Krescsányi* Ignác budai szintárs.-ához szerződött, aztán 1900–01-ben Pécsen hösnő és társalgási színésznő, majd 1904–07-ben Pozsonyban és 1907–1910 között Szegeden lépett fel. 1911-től 1949-ig a Vigszínház tagja volt. Zsánerszerepekben a tisztességes úriasszonyok, régi kúriai úrinőinek hű megformálója volt. F.Sz. *Pearce-né* (Shaw: Pygmalion); *Velkoviczné* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Mama* (Szenes B.: Az alvó férj); *Anfiszta* (Cschov: Három nővér).

Kendelényi: → *Hollós-Kendelényi* Fanni

Kenderesi Tibor (Újvidék, 1920. máj. 15.–): színész. 1953-ban végezte el a SzAk-t, de már 1951-től játszott a Szegedi Nemzeti Színházban, és a Nemzeti Színház stúdiójában. 1954-ben az egri Gárdonyi Géza Színházban kezdte pályáját. Játsszott a Pécsi Nemzeti, a veszprémi Petőfi és az Állami Déryné Színházban. 1981 óta a Vigszínház tagja. Vígjátéki és drámai karakter szerepek megformálásával arat sikereket. F.Sz. *Malvolio* (Sh.: Vízkereszt); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán).

Kendy Gusztáv (Kiskunmajsa, 1839. márc. 13.–Szentendre, 1921. aug. 21.): színész, rendező. 1858-ban Molnár Györgynél Pécsen kezdett, majd nála működött 1860-ig. Operettek és népszínművek kedvelt bariton énekes volt. 1891-ben vonult nyugdíjba. F.Sz. *Peták* (Csepregy F.: A piros bugyellárás). Könyve: *Hullott levelek egy vén színész életéből I.* (Dés, 1908).

M.A. 1860–64: Latabár Endre; 1867: Győr; 1867–69: Molnár György; 1869–70: Marosvásárhely; 1870–72: Kocsisovszky Juszti; 1872–74: Kolozsvár; 1874: Buda;

1875–77, 1878–79, 1882–83: Székesfehérvár; 1877–78: Kassa; 1879–80: Miskolc; 1881: Bényei István; 1883, 1887–89, 1890–91: Gerőffy Andor.

Kenedich Kálmán (Szeged, 1863–Bp., 1944. jan. 23.): énekes (tenor), színész. 1883-ban lett színész Szabadkán *Gerőffy* Andornál. 1895-től 1907-ig a Népszínház tagja volt, majd visszavonult, és újságíró lett. Szinte minden műfajban fellépett. Egyaránt énekelt operában, operettben, népszínműben. Kiemelkedő drámai tehetség is volt, számos esetben beugrásával mentette meg az előadást. Kitűnően bánt szép színű, erős, érces tenor hangjával, izlésesen alakította szerepeit. Többször szerepelt külföldön, Münchenben, Berlinben hangversenyt adott. F.Sz. *Hunyadi László* (Erkel F.); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Germont Alfréd* (Verdi: Traviata); *Barinkay* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró). M.A. 1883: Miskolc; 1884: Szatmár; 1885: Temesvár; 1886: Székesfehérvár; 1887–88: Kassa; 1889: Városligeti Színkör, Szeged; 1894: Nagybecskerek; 1895–1907: pesti Népszínház. 1907 után vidéken vendégszerepelt.

Kenesey Gábor (Bp., 1948. jan. 27.–): énekes (basszbariton). A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola elvégzése után, 1971–89-ben a Szegedi Nemzeti Színház, majd 1989-től az Operaház magánénekes. Számos európai országban vendégszerepelt (Ausztria, Németország, Svájc, Hollandia, Belgium, Olaszország). F.Sz. *Don Pasquale* (Donizetti); *Ramfis, Fáraó* (Verdi: Aida); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Don Alfonso* (Mozart: Così fan tutte); *Uberto* (Pergolesi: Az úrhutárnám szolgáló); *Petur bán, II. Endre* (Erkel F.: Bánk bán).

Kenesei Ferenc (Jászberény, 1916.–): színész, rendező. A Pázmány Péter Tudományegyetem művészettörténet szakán végzett 1937-ben, majd 1938-ban a SzAk-n is diplomát szerzett. 1938–41-ben a Nemzeti Színházban, 1941–1946 között Kolozsvárott rendezett. 1946–50-ben a szegedi Nemzeti Színház, 1951-től 1978-ig az Operaház rend.-je volt. Pályája kezdetén prózai és zenés darabokban is játszott. F.R. Saint-Saëns: *Sámson és Delila*; Erkel F.: *Bánk bán*; Goldmark K.: *Sába királynője*; Janáček: *Katja Kabanova*; Verdi: *Az álarcosbál*; Donizetti: *Lammermoori Lucia*; Suchon: *Örvény*; Horusitzky Z.: *Báthory Zsigmond*.

Kenessey Jenő (Bp., 1905. szept. 23.–Bp., 1976. aug. 16.): zeneszerző, karmester. A Nemzeti Zenedében orgonát és *Lajtha* László irányításával zeneszerzést tanult. A Zak-n *Siklós* Albert zeneszerző növendéke volt. Zenei tanulmányai mellett jogi tanulmányokat is folytatott. Ösztöndíjas tanulmányúton járt Olaszországban, Németországban és Ausztriában, ahol Franz *Schalk* karmesterkurzusát látogatta Salzburgban. 1929-ben az Operaház korrepetitora, 1932-ben karmesterként debütált Glazunov: *Négy évszak* c. balettjével. Ezt követte a *Babatiindér* (Joseph Bayer) és az *Elssler Fanny* (Nádor Mihály). 1937-ben nevezték ki karmesternek. Pályája kezdetétől elsősorban a balettrepertoárt dirigálta, majd 1945-től 1965-ig, nyugdíjazásáig ő volt a balettegy. vezetőkaragya. Állandó vendégkaragya volt a Székesfővárosi Zenekar, valamint karmestere a Vasas Művészegyüttes Szimfonikus Zenekarának. Zeneszerzőként szimfonikus és kamaraművek mellett operákat, baletteket írt. 1953-ban Kossuth-díjban, 1952-ben érdemes művész kitüntetésben részesült. F.M. *Montmartre* (1930); *Csizmás Jankó* (1935); *Enyém a völgyény* (1938); *Az arany meg az asszony* (1942); *Majális* (1948); *A keszkenő* (1951); *Bihari nótája* (1954).

Kenessy Zoltán (Bp., 1926. jún. 9.–): színész. Pályáját 1949-ben kezdte. Játsszott a kaposvári Csiky Gergely, a szolnoki Szigligeti Színházban. 1963-tól a győri

Kisfaludy Színház tagja. Prózai és zenés darabokban, modern tragédiákban játszik bonvivánokat és romantikus hősöket. F.Sz. *Baradlay Jenő* (Jókai M.–Hevesi S.: A köszívű ember fiai); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdás-királynő); *Peter Niles, tűzérkapitány* (O'Neill: Amerikai Elektra).

Kenyeres Zsuzsa (Bp., 1962. aug. 11.–): bábszínésznő. 1983-ban végezte el a Bábstúdiót és az Állami Bábszínházhoz szerződött. 1992-től a Budapest Bábszínház tagja. Jellemformáló karakterszínész. F.Sz. *Mostoha* (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Banya* (Andersen–Szilágyi D.: A bűvös tűzszerszám); *Füstös* (Arany J.–Gáli J.: Rózsa és Ibolya); *Marika* (Csajkovszkij: Diótörő).

kép: kisebb terjedelmű, több jelenetből álló, de egy diszletben játszódó felvonásrész neve. Vö. *szín* 2.

Képeskönyv Kabaré (1931–1932): A Nyugat-barátok irodalmi szalonja keretében nyílt meg 1931. okt. 1-jén, a Britannia Szálló Teréz körút 39. sz. alatti épületében, *Tersánszky Józsi* Jenő vezetése alatt. 1931-ben öt jelenet, 1932-ben hat jelenet került színre. Konferált *Nagy Endre*.

Képesy József (Bp., 1916. szept. 27.–Bp., 1990. júl. 11.): színész, rendező. Tanári diplomája mellett *Makay* Margittól tanulta a színészmesterséget. Pályáját 1946-ban a Művész Színházban kezdte. Színpadi szerepei mellett rendezett színházban és rádióban is. 1968-tól a Pannónia Filmstúdióban dolgozott. Népszerű szinkronszínész volt. F.Sz. *Matróz* (Pirandello: Az ember, az állat és az erény); *Bourchier bíboros, Canterbury érseke* (Sh.: III. Richárd). F.R. Miljutyin: *Juanita csókja*.

képmutogatás: a vásári látványosság sajátos műfaja. Nagyméretű vászonra v. kartonra festett, ill. nyomtatott, 12–24 különálló egységből álló képsor bemutatása. A képek egy tanulságos történet drámai fordulópontjait ábrázolták. A kisodort tekercest rendszerint magas állványra rögzítették. A mese énekes előadója kis széken vagy padon állt. (A játékos német neve, *Bankelsänger*, erre a helyzetre utal.) Énekét gitárral vagy tekerőlanttal kísérte. Hosszú bottal mutatta azt a képet, ahol a cselekmény adott pillanata volt látható. A legismertebb magyar szöveg *A Gulyás Miska és Kaposzta Sára szerelme*. Erre a vásári látványosságra épül Arany János *A képmutogató* c. balladája. – Ir. Tolnai V.: A képmutogató eredete (1921); Takács L.: A képmutogatás kérdéseihez (1953); Csatkai E.: A képmutogatók (Soproni Szemle, 1956).

Kerekes Éva (Kaposvár, 1966. ápr. 12.–): színésznő. 1988-ban végezte el a SzAk-t. Pályáját a Radnóti Miklós Színházban kezdte. Modern, mai nőalakok megformálója. Jászai Mari-díjas (1991). F.Sz. *Ariel* (Sh.: A vihar); *Lizi* (Shaw: Pygmalion); *Asszisztensz* (Márai S.: Kaland); *Lisette* (Marivaux: Állhatatlan szerető).

Kerekes János (Bp., 1913. ápr. 18.–): karmester. Kezdetben zeneszerzést tanult magánúton *Weiner* Leonál, majd 1931–33-ban a berlini Hochschule für Musik karmesterképző szakát végezte *Julius Priver* vezetésével. 1936-tól az Operaház karmestere, 1957–1976 között a Magyar Televízió zenei rovatvezetője, a Zeneművész Szakszervezet elnöke volt. Erkel Ferenc-díjas (1952), érdemes művész (1971).

Kerekes József (? , 1962. máj. 19.–): színész. 1986-ban végezte el a SzAk-t, majd a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1990-től a József Attila Színház tagja. Klasszikus és modern vj.-ok karakterszerepeiben sikeres. F.Sz. *Gratiano* (Sh.: A velencei kalmár); *Házmaster* (Heltai J.: Naftalin).

Kerekes László (Debrecen, 1961. aug. 23.–): színész. 1984-ben végezte el a SzAk-t. Azóta a zalaeger-

szegi Hevesi Sándor Színházban játszik. Klasszikus és modern darabok epizódszínésze. F.Sz. *Macuna* (Hasek–Burian: Svejek); *Fabio* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Júdás, toronyőr* (Katona J.: Jeruzsálem pusztulása).

Kerekes Valéria (Hertelendifalva, 1953. márc. 23.–): színésznő. A SzAk-n végzett 1976-ban, *Szinetár* Miklós osztályában. A Szabadkai Népszínházhoz szerződött, itt 1981-ig dolgozott, majd 1983-tól az Újvidéki Rádió egy.-ének a tagja. Az Újvidéki Színházban vállalt színházi szereplést. F.Sz. *Agnes* (Németh L.: Győzelem); *Sally Bowles* (Kander–Ebb: Kabaré); *Magdaléna* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Solange* (Genet: Cselédek); *Mariane* (Molière: Tartuffe); *Kisérlet* (Witkiewicz: Egy kis udvarházban).

Kerékgyártó Olga (Debrecen, 1903. jún. 15.–?): színésznő. Debrecenben lépett a pályára 1922-ben. Innen Ungvárra került, majd 1923–24-ben Pécsre szerződött. *Heves* Béla Újpestre hívta meg. 1924-ben a Vidám Színpad, 1924–26-ban a Renaissance Színház tagja volt. 1926-ban fellépett a Royal Orfeumban. 1927–1929 között a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1929–30-ban szerződésén kívül fellépett a Magyar és a Nemzeti Színházban. 1930–31-ben a Steinhardt Színpad művésze volt. Ezután szerződés nélküli, majd 1933–1935 között a Komédia Orfeum tagja volt. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Annie* (Huszka J.: Bob herceg).

Kerényi Ferenc (Bp., 1944. márc. 7.–): az irodalomtudományok kandidátusa, színház-történész. 1968-ban végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának m.-történelem szakán. Először tanárként, majd muzeológusként, ill. tudományos munkatársként dolgozott. 1983–1992 között a Magyar Színházi Intézet ig.-ja. Szakterületei: a 19. sz., közelebbről a reformkor irodalmi és színházi élete, a nemzeti színjátszás, a Nemzeti Színház története. E témakörökben folyamatosan publikál, forráskutásokat végez, forráskiadványokat ad közre. Kidolgozta és eredményesen alkalmazza a „műsorréteg” fogalmát. 1984–1990 között a Magyar Tudományos Akadémia Színház-tudományi Bizottságának titkára volt. 1982-ben Mórícdíjjal tüntették ki. F.M. *A színjátéktípusok történeti leírásának elmélete és gyakorlata*. Hamlet-előadások hazánkban, 1790–1840 (1975); *A borzasztó torony*. Képek a magyar vándorszínészet világából (1979); *A régi magyar színpadon* (1981); *A vándorszínészetről a Nemzeti Színházig* (1987); *A Nemzeti Színház. Dokumentumok* (1987); *A Nemzeti Színház 150 éve* (szerk., 1987); *Nőgrád színészei 1790–1885* (1987); *77 ismeretlen dokumentum a régi Nemzeti Színházról* (szerk., előszó, 1989); *Magyar Színház-történet I.* 1790–1873 (szerk., 1990); *Katona J.: Bánk bán* (Matura-klasszikusok. Teljes, gondozott szöveg, 1992); *Madách I.: Az ember tragédiája* (Matura-klasszikusok. Teljes, gondozott szöveg, 1992); *Vörösmarty M.: Csongor és Tünde* (Matura-klasszikusok. Teljes, gondozott szöveg, 1992).

Kerényi Gabi; **Korián** Hermin (Nagyszeben, 1895. márc. 14.–?): színésznő. Az Országos Színészegyesület színészkiszkoláját látogatta 1913-ban. Előbb *Komjáthy* János brassói társ.-ánál lépett fel, majd 1917-ben a Városi Színház szerződtette. 1919 után férjhez ment, és visszavonult. 1921-ben még egyszer fellépett a Blaha Lujza Színházban. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Gigi, a színésznő* (Zerkovitz B.: Százszorszép); *Hajnal Lili* (Komjáthy K.: A kóristalány).

Kerényi Imre (Csopak, 1943. szept. 28.–): rendező, színházigazgató. A SzAk rendezőszakának elvégzése után 1966-ban a Madách Színházhoz szerződött. 1978-tól a szolnoki Szigligeti Színház ig.-főrendezője, 1980-tól a Népszínház, 1983-tól a Nemzeti Színház rendezője.

1989 óta a Madách Színház ig.-ja. 1969-től tanít a SzAk-on. Rendezéseiben a felismert és felvállalt idősebb mondánival szolgálata nagy szakmai felkészültséggel párosul. Jászai Mari-díjas (1977), érdemes (1981) és kiváló művész (1989, nem fogadta el). F.R. Fejes E.: *Vonó Ignác*; Sh.: *Tévedések vigjátéka*; *Templom-téri játékok* (Szentendre); Balogh E.–Kerényi I.: *Csiksomlyói passió*; Dürrenmatt: *János király*; Szőrényi L.–Bródy J.: *István, a király*; *Fehér Anna*; Sh.: *II. Richárd*; Kacsóh P.: *János vitéz*; Sh.: *V. Henrik*; Krleža–Belovic: *Terézvári garnizon*; Sh.: *Lear király*.

KERÉNYI IMRE

Kerényi József Péter (Kispest, 1939. nov. 27.–): építész, tervező. 1958–1963 között a Budapesti Műszaki Egyetemen tanult. 1963-tól tervezőmérnökként dolgozott. 1987 óta a Budapesti Műszaki Egyetem lakóépülettervező tanszékének docense. Sok középület, kulturális intézmény tervezőjeként ismert, Ybl Miklós-díjas (1975). 1981 óta tervezett színpadi játéktereket, díszletet Miskolcon, Egerben, Szolnokon, Kecskeméten, Pécsen. Architekturalis, konstruktív drámai térépítő. F.T. Vian: *Mindenkit megnyúzunk*; Weöres S.: *A kétféjű fenevad*; Osztrovskij: *Erdő*.

Kerényi Lajos (Bp., 1923–Torontó, 1986. ápr.): díszlettervező. *Pán* József és *Varga Mátyás* mellett volt aszisztens. Tervezőként a debreceni Csokonai Színházban (1949–1951) kezdett, majd a szolnoki Szigligeti Színházban folytatta, végül a Madách Színház tervezője lett (1955–1956). Tervezett a békéscsabai, a szegedi és a kecskeméti társ.-oknak is. 1956 után külföldön élt, belsőépítész lett és tervezett is (Torontóban). F.T. Gorkij: *Kispolgárok*; Schiller: *Armány és szerelem*; Sarkadi I.: *Szeptember*.

Kerényi Miklós Gábor (Bp., 1950. nov. 10.–): rendező. *Kerényi Miklós* György énekmeister fia. 1975-ben a Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán beszédtanárként végzett. 1976-ban a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakán szerzett oklevelet, 1979-ben a SzAk-n, a színházrend.-i szakon. 1978–80-ban a kecskeméti Katona József, 1980–81-ben a Honvéd Művészegyüttes, 1981–89-ben a Fővárosi Operettszínház rend.-je, közben 1985–88-ban a Szegedi Nemzeti Színházban operák vendégrend.-je. 1989-től az Operaház rend.-je. Bár prózai műveket is színpadra állított, igazából a zenés műfajok vonzzák. Rendezéseiben a művek színpadi határainak

teljes kibontására, a realista és szürrealista elemek tudatos összekapcsolásával a filozófiai mélységek érzékeltetésére törekszik. Erkel Ferenc-díjas (1987) és Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1989). F.R. Verdi: *Macbeth*; Wagner: *A bolygó hollandi*; Leigh–Wasserman: *La Mancha lovagja*; Offenbach: *Hoffmann meséi*; Schwartz: *Godspell*; Rossini: *Mózes*; Várkonyi M.–Miklós T.: *Szárcsinálók*; Händel: *Agrippina*; Loewe–Lerner: *My Fair Lady*.

Keres Emil (Szombathely, 1925. júl. 9.–): színész, színházigazgató. 1950-ben végezte el a SzAk-t. Pályáját A Magyar Néphadsereg Színházában kezdte, majd 1951–54-ben a Nemzeti Színház tagja volt. 1954–56-ban a szolnoki Szigligeti, 1961-től a Jókai, majd a Thália Színház művésze. 1973–1985 között a Radnóti Színpad ig.-ja, ugyanekkor a Színházművészek Szövetsége előadóművész tagozatának elnöke. Klasszikus és modern darabok kisebb és nagyobb karakterszerepeit játszotta el. Az ábrázolt figurát általában kissé hüvös, intellektuális távolságtartással formálta meg. Ez jellemzi előadóművészetét is. Kiváló, népszerű versmondó. Kossuth-díjas (1965), Jászai Mari-díjas (1951, 1963), érdemes (1974) és kiváló művész (1985). F.Sz. *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *József Attila* (Gosztonyi J.: Tiszta szívvel); *Raszkolnyikov* (Dosztojevskij–Baty: Bűn és bűnhődés); *Vladimir* (Beckett: Godot-ra várva); *XII. Pius* (Hochhuth: A helytartó); *Josef K.* (Kafka–Gide: A per); *Fény* (Csurka I.: Ki lesz a bálanya?); *Nagy Lajos* (Nagy L.: Budapest Nagykávéház).

KERES EMIL

Keres Imre; **Keresztes** (Szeged, 1930. jún. 1.–): táncos, koreográfus. Szakmai pályáját Szegeden kezdte, majd 1948–1956 között az Operaház tagja volt, 1956 óta Németországban él. Számos kisebb balettagy.-t vezetett, és rendszeresen koreografált. Az Operaház egyetlen művét mutatta be, a *Varázssítált*. F.K. *A csodálatos mandarin* (1960); *A fából faragott királyfi* (1967).

Keresztény Színészek Szövetsége (1919–?): 1919. dec. 22-én alakult érdekvédelmi szervezet. Elnöki tisztét *Simonyi Albert* töltötte be. A szövetség célja az azonos nézeteket valló művészek fórumának megteremtése volt. Az alakuló ülésen színészek, színházgazdák és újságírók egyaránt részt vettek.

Keresztes Mariska (Bp., 1897–Bp., 1980. febr. 27.): táncosnő. Az operai balettiskolában tanult, majd első főszerepét 1917-ben *Nádasi Ferenc* partnereként kapta

meg. Az Operaház tagja volt, 1911–1932 között magántáncosnő. Kiváló mimikai képességű, csiszolt táncstudású balerina volt. F.Sz. *Kinai lány* (Guerra M.: Hevesi S.: *Ámor játéka*); *Psyché* (Zöbisch: Prométheusz); *Rózsakirálynő* (Zöbisch: Pillangószerzelem); *Fiatal lány* (Zöbisch: A rózsá lelke); *Tündér Ilona* (Brada E.: *Árgyilus királyfi*); *Bakfis* (Brada E.: *Pesti karnevál*); *Ördög* (Cieplinski: *Csongor és Tünde*).

KERESZTES MARISKA

Keresztes Sándor (Kolozsvár, 1956. jan. 10.–): színész. 1980-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Két évig volt a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház tagja, majd Kolozsvárra szerződött. 1989-ben áttelepült Mo.-ra. Egy évadot a nyíregyházi Móricz Zsigmond, egyet a József Attila Színházban játszott. 1982-ben a Nemzeti Színház szerződtette. Mind tragédiákban, mind vígjátékokban a legkülönbözőbb korú és jellemű figurákat alakított. Eredeti mondattagolása és groteszk játékötletei emlékeztetnek teszik játékát. F.Sz. *Ór Nagy* (Örkény I.: *Tóték*); *Balga* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Claudius* (Sh.: *Hamlet*); *Rica Venturiane* (Caragiale: *Zürzavaros éjszaka*); *Prédikás* (Sütő A.: *Vidám sirató egy bolyongó por-szemért*); *Pungescu* (Alecsandri: *Két kisasszony s egy ténsasszony*).

Keresztessy Mária (Miskolc, 1908. jún. 25.–Bp., 1977. máj. 29.): színésznő. Mozizongoristaként kezdte, majd az Országos Színészegyesület színészkiskolájának elvégzése után 1932-ben Bárdos Artúr a Belvárosi Színházhoz szerződtette. 1934–36-ban a szegedi színház tagja volt, majd több fővárosi színházban is fellépett. 1936-ban a Pódium Írók Kabaréjában, 1937–38-ban a Magyar és Andrassy úti, 1939–40-ben a Belvárosi, 1943–44-ben a Vidám Színház, 1945–1949 között a Művész, 1949–50-ben az Úttörő Színház tagja volt, majd egy ideig a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. Másfél évi kihagyás után 1955-től nyugdíjazásáig a József Attila Színház tagja volt. Fiatal hősnők után drámai főszerepeket, majd karakterszerepeket játszott. F.Sz. *Reichstadti herceg* (Rostand: *A sasfiók*); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd); *Warrenné* (Shaw: *Warrenné mestersége*). Drámái: *Férfiszerelem* (1940); *Záporeső* (1943).

Keresztury Dezső (Zalaegerszeg, 1904. szept. 6.): irodalomtörténész, kritikus, író, költő, esztéta. 1927-ben doktori címet szerzett. 1929–1936 között a berlini egyetem m. lektora volt. Hazatérése után a *Nyugat*-ba, a *Magyar Csillag*-ba írt színikritikákat. 1938–44-ben a

Pester Lloyd kritikusa és színházi rovatvezetője volt. 1945-ben az Eötvös Kollégium ig.-jának nevezték ki, egyetemi magántanár lett. 1945–1947 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1947-től 1950-ig az Akadémia főkönyvtárnoka, 1970-ig az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárának vezetője volt. Tanulmányait főleg a New Hungarian Quarterly közölte. Több tanulmányban foglalkozott *Katona Józseffel* és a *Bánk bánnal*. Kiemelkedő színészporthékat írt *Bajor Giziről* és *Timár Józsefről*. Mai színpadra alkalmazta Madách Imre *Mózes* c. drámáját. Érdekes színháztörténeti adalékokat tartalmaz *Vécsey Jenővel* és *Falvy Zoltánnal* írt *A magyar zenetörténet képeskönyve* c. munkája (1960). Drámája: *Nehéz méltóság* (1976). Könyvei: *A szépség haszna* (1973); *A magyar opera- és balettszcenika* (Staud G.-val, Fülöp Z.-nal, 1975).

keret-játék: a bemutatandó mű cselekményéhez nem szervesen csatlakozó jelenetek, melyek a színpadi mű első jelenete előtt, ill. az utolsó jelenet befejeződése után (esetleg a felvonászáró és -nyitó jelenetekben is) kerülnek színre. A ~ a művet a szerző szándéka szerint értelmező, ismertető, a szereplő személyektől független szereplőket is felvonultathat. Lásd *előjáték*.

Kern András (Bp., 1948. jan. 28.–): színész, rendező. 1970-ben végzte el a SzAk-t, de már előtte feltűnt a televízióban paródiáival, és amatőrfilmsként díjat is nyert a III. Országos Amatőrfilm Fesztiválon. A főiskola után a Vígyszínházhoz szerződött, amelynek azóta is tagja. Sajátos karaktere, fanyar humora, bensőséges játékstílusa tudatos szerepépítéssel párosul. Számos filmben és tvj.-ban sikeres alakítást nyújtott, sokat szinkronizál, rendez színpadon és a televízióban. Jászai Mari-díjas (1978), érdemes művész (1989). F.Sz. *Fiú* (Déry T.–Pós S.–Presser G.: *Képzelt riport...*); *szereplő és társszerző* (Bereményi G.–Kern A.–Marton L.–Radnóti Zs.: *Harmincéves vagyok*); *Dauphin* (B. Shaw: *Szent Johanna*); *Billy Bibbit* (Kesey–Wasserman: *Kakukkfészek*); *Raszkolnyikov* (Dosztojevszkij–Ljubimov: *Bűn és*

KERN ANDRÁS – III. Richárd (Sh.)

bűnhődés); *Goldnágel Efraim* (Füst M.: A sanda bohóc); *Allan Félix* (Allen: Játssz újra, Sam!); *Rank doktor* (Ibsen: Nóra); *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Jaques* (Sh.: Ahogy tesszik); *Romulus* (Dürrenmatt: A nagy Romulus).

Kern Aurél (Bp., 1871. máj. 17.–Bp., 1928. jan. 20.): újságíró, zeneszerző, színházigazgató. Egyetemi tanulmányai mellett a Zak-t végezte. 1890-től a *Politisches Volksblatt*, 1893-tól a *Budapesti Hírlap*, 1919-ben az *Új Nemzedék*, 1920-tól a *Magyarország* c. lapok zenekritikusa volt. 1912-től a Nemzeti Zenede titkára, 1917-től ügyvezető-, 1922–1927 között vezérig.-ja, 1915-től 1917-ig az Operaház ig.-ja volt. 1925-től a Magyar Rádió zenei tanácsadójaként dolgozott. 1923-tól a Petőfi Társaság tagja. Kísérőzenét írt Molière *A szerelem mint orvos* c. művéhez (1907), majd ebből írta a Molière-szvitet. Lefordította németre Erkel Ferenc *Hunyadi László* c. operájának szövegkönyvét. F.M. *Csokonai* (vígopera Rákosi J. és Szemere Gy. szövegére).

Kern Leo (?–?): zeneszerző. Amatőr muzsikus volt. A Nemzeti Színházban 1854. ápr. 6-án sikerrel mutatta be, majd 1860-ban felújította az Otto Prechtler szövegére komponált *Benvenuto Cellini* c. olaszos stílusban komponált magyar operáját. A műnek csupán kézíratos szövegkönyve és karpartitúrája maradt fenn.

Kerner István (Máriakéménd, 1867. ápr. 5.–Bp., 1929. aug. 27.): karmester. Kántortanító apjától zongorázni, orgonálni, a Nemzeti Zenedében Huber Károlynál, majd Hubay Jenőnél hegedülni tanult. 1884-től az Operaház zenekarában brácsás. 1892-től korrepetitor, 1896-tól karmester, 1900-tól a Filmharmóniai Társaság zenekarának elnök-karmestere. Az Erkel-család zenei hagyományainak folytatója, a zenekarból kiemelkedve annak ideális, az együttessel összeforrott irányítója volt. A német repertoár gondozója, a Wagner-stílus letéteményese. 1918-ban a tagság igazgatónak jelölte, de csak 1920–21-ben nevezték ki. 1924-ben örökös tag, 1927-től főzeneigazgató. A legnagyobb karmesterek egyike. Kiemelkedtek a *Szöktetés a szerájból*, *Don Giovanni* (Mozart), *Ariadne Naxos szigetén* (R. Strauss), *Fidelio* (Beethoven), és *Parsifal* (Wagner) bem.-i, ill. interpretálásai. F.M. *Az ércember* (balett, 1896).

Kerner Jenő (Sopron, 1877–?): karmester. Tanulmányait a Nemzeti Zenedében, majd Bécsben végezte. Számos fővárosi és vidéki színházban – Király Színház, Győr, Kolozsvár, Nagyvárád, Pozsony, Brassó – működött mint színházi karmester. Később a Városi Színház karmestere lett.

Kertesi Ingrid (Bp., 1959. jan. 1.–): énekesnő (koloratúrsoprán). Diplomáját 1985-ben *Sziklay Erika* növendékéneként szerezte a Zak-n, és az Operaház magánénekese lett. Több nemzetközi énekverseny díjazottja. 1987-ben a bécsi Volksoperben, 1988–1990 között a berlini Komische Operben lépett fel. Rendszeresen vendég szerepelt számos külföldi operaházban és oratóriumesteken. F.Sz. *Blonde* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Lammermoori Lucia* (Donizetti); *Olympia* (Offenbach: Hoffmann meséi).

Kertész Dezső (Békés, 1890. szept. 2.–Bp., 1965. okt. 18.): színész. 1908–09-ben Aradon, 1909–1911 között Győrött, 1911–12-ben Sopronban, 1912–1914 között a buda-temesvári társ.-nál, 1914-ben Pozsonyban és Szombathelyen játszott, majd *Pethes Imre* magánművendéke lett. 1915-ben a Vígsházhoz szerződött, melynek kisebb megszakításokkal 1926-ig tagja volt. 1918-ban fellépett a Fásor Kabaréban, 1924-ben az Unió Rt. kötelékébe lépett, és egy évig a Belvárosi Színházban játszott, ahova 1926–27-ben visszatért. 1928–29-ben és 1933–34-ben a Fővárosi Operettszínház, 1929–1932

között a Király Színház tagja. 1932-ben fellépett a Labriola, 1933-ban a Pesti Színházban. 1934–1936 között a Magyar és az Andrássy úti Színház tagja volt, de szerepelt a Kamara és a Városi Színházban is. 1937-ben a Royal, a Városi és a Magyar Színház művésze, 1938–1940 között a Royal Színház ig.-ja és színésze volt. 1940–41-ben *Beleznay Unger* István stagione társulatával Sopronban és Pécsen játszott. 1941–42-ben a szegedi, 1942–43-ban a Vidám, 1943–44-ben a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1942-ben a Tábori Színházzal a fronton járt. 1945-ben a kecskeméti Katona József Színház hívta meg, de még ebben az évben a Belvárosi Színházhoz szerződött. 1951-ig szilenciumra ítélték. Ezután a Madách Színházban, 1953–55-ben a kecskeméti Katona József Színházban játszott. Tehetséges jellemábrázoló volt, sihederfigurákkal kezdte, majd komolyabb bonviván- és szerelmes-szerepek után jellemszínész lett. F.Sz. *André* (Duval: Zenebona); *Dorozsmay* (Ábrahám P.: Az utolsó Verebély-lány); *Tanító* (Bródy S.: A tanítónő); *János* (Molnár F.: Az ördög).

Kertész Endre (Balassagyarmat, 1889. márc. 2.–Bp., 1925. jan. 28.): színész. 1911-ben Kolozsvárott kezdte pályáját. 1917–19-ben Szegeden, 1919-től az Andrássy úti Színházban játszott. 1921–1925 között a Magyar Színház tagja volt. 1923-ban a Pesti Kabaréban is fellépett. Jellemszerepeket formált meg. F.Sz. *Myska bán* (Katona J.: Bánk bán); *Igazgató* (Békeffy I.: Tordai hasadék); *A bolond* (Szomory D.: II. Lajos király).

Kertész Gábor; *Oszkár* (Bp., 1901. okt. 16.–Los Angeles, 1985. nov.): színész. 1921-ben Kaposvárott kezdte pályáját. 1925–26-ban Miskolcon szerepelt. A fővárosban a Várszínházban (1923–1924), a Városi Színházban (1926–1931, 1934–1936, 1938), a Fővárosi Operettszínházban (1931–1932), a Király Színházban (1933, 1935–1936), a Pesti Színházban (1934), a Royal Színházban (1937–1938) játszott, de fellépett a Budai Színházban (1927–1929) is. 1938-ban bátyja, *Kertész Mihály* segítségével az USA-ba települt. Itt filmekben, a televízióban, m. előadásokon szerepelt. Operettbonviván volt. F.Sz. *Péur* (Brodszky M.: Szöök az asszony); *Charlie* (Fényes Sz.: Maya); *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy).

Kertész Gyula (Hatvan, 1931. jan. 29.–Debrecen, 1991. okt. 8.): operarendező. 1956-ban fejezte be tanulmányait a Zak-n. Pályáját a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte, 1960–64-ben az Operaházban rendezett, 1964-től a debreceni Csokonai Színház tagja volt. Erkel-díjas (1970), érdemes művész (1979). F.R. Delibes: *Lakmé*; Beethoven: *Fidelio*; Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*; Donizetti: *Don Pasquale*; Brecht-Weill: *Mahagonny*; Mozart: *Don Giovanni*; Ponchielli: *Gioconda*; Wagner: *Tannhäuser*; Borogyn: *Igor herceg*.

Kertész István (Bp., 1929. aug. 28.–Tel Aviv közelében, 1973. ápr. 16.): karmester. Tanulmányait a Zak hegedű, zeneszerzés és karmesterképző tanszakán végezte Kodály Zoltán, Weiner Leó és Somogyi László irányításával. Pályáját a Honvéd Művészegyüttesnél, ill. 1953-tól a győri Filharmonikusok Zenekaránál kezdte. 1955-ben lett az Operaház tagja, még abban az évben debütált Verdi *Rigoletto* c. operájával. 1956-ban külföldre távozott. 1957-ben Rómában folytatta tanulmányait, majd az akkori Német Szövetségi Köztársaságban telepedett le, később felvette a német állampolgárságot. 1958–1963 között Augsburgban, 1964-től tragikusan korán bekövetkezett haláláig a kölni operában volt főzeneigazgató. 1960-ban a Liverpooli Filharmonikusokkal és a Londoni Szimfonikusokkal debütált, majd 1965-től 1968-ig a zenekar vezető dirigense volt. 1961-ben Mo-

zart *Szöktetés a szerájból* c. művét vezényelte Salzburgban és mind Augsburgban, mind Kölnben többször bemutatta ciklusok keretében Mozart operáit. Hasonlóképpen vonzódott Verdihez, Richard Strauss-hoz és az orosz komponistákhoz. A volt Szovjetunió kivül elsőként ő mutatta be Kölnben a *Borisz Godunov* (Muszorgszkij) eredeti változatát. 1961-ben a hamburgi rádiózenekarral amerikai turnén vett részt. A londoni Covent Gardenben 1965-ben *Az álarcosbálla* (Verdi) mutatkozott be. 1970-ben a Chicago melletti Ravinia Fesztivál vezetője volt. Koncertdirigensként éppoly elismert volt, mint operakarmesterként. Lemezre vette Antonin Dvorak valamennyi szimfóniáját, valamint Nyugat-Európában elsőként a *Háry Jánost* (Kodály Zoltán) és *A kékszakállú herceg várát* (Bartók Béla).

Kertész Iván (Bp., 1930. ápr. 1.–): zenei szerkesztő, zenekritikus. Tanulmányait a Zak-n *Vásárhelyi Zoltán* és *Gát József* vezetésével végezte a karvezetés tanszakon. 1950-től 1958-ig a Magyar Rádió Énekkarának tagja volt, 1958 óta a rádió zenei szerk.-je, 1986 óta rovatvezető. Zenekritikái a Muzsikában, a Magyar Nemzetben, a Magyar Hírlapban és a londoni Opera c. folyóiratokban jelentek meg. A magyar operajátszás csilagai c. hanglemezsorozat szerk.-je. Könyvei: *A Magyar Állami Operaház* (1975); *Beszéljünk az operáról* (1978); *Aidától Zerlináig* (1988).

Kertész László (Bp., 1915. aug. 27.–): rendező, zeneigazgató. A Zak hegedű tanszakán végzett, majd 1946–47-ben a SzAk rend.-továbbképzésén vett részt. 1948-ban a Mesebarlangban kezdte a pályát; 1952-től az Állami Bábszínház rend.-je lett. 1956-ban az Állami Deryné Színházhoz szerződött, ahol 1977-ig töltötte be a főrend.-i tiszteket. 1971-től a társ. belül operatagozatot alakított. Néhány klasszikus operett után Donizetti: *Szerelmi bájital* c. vígoperájával indította el a tájoló operarészleget, jöminőségű sikeres produkciókkal. 1978–1988 között a Népszínház operatárs.-ának zeneig.-ja volt. 1988 óta nyugdíjban van. Jászai Mari-díjas (1962) és érdemes művész (1970). F.R. Katona J.: *Bánk bán*; Szophoklész: *Antigoné*; Csehov: *Sirály*; Sh.: *Hamlet*; Ránki Gy.: *Pomádé király új ruhája*; Smetana: *Az eladott menyasszony*; Rossini: *A szevillai borbély*; Mozart: *A szinzigazgató*; ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*.

Kertész Mihály; **Michael Curtiz** (Bp., 1888. dec. 24.–Hollywood, 1962. márc. 10.): színész, filmrendező. A SzAk elvégzése után 1906–08-ban a pécsi, 1908–09-ben a szegedi színház szerelmesszínésze, majd 1909–12-ben a Magyar Színház tagja volt. 1912-től filmezett. Filmszkeccseit az Apolló Mozi mutatta be. 1912-től *Janovics* Jenő kolozsvári filmstúdiójában dolgozott. 1913-ban Dániában járt tanulmányúton. 1916-ban *Korda* Sándor Corvin Stúdiójához csatlakozott. 1919-ben elhagyta az országot és Bécsben a Sascha filmgyár szerződtette főrend.-nek. 1927-től 1934-ig Hollywoodban, utána Londonban, majd élete végén ismét az USA-ban élt és dolgozott *Michael Curtiz* néven. Filmjeiben a látványos, színházszerű megoldásokat kedvelte. F.Sz. *Tanító* (Bródy S.: *A tanítónő*); *János* (Molnár F.: *Az ördög*); *Wallenstein* (Kálmán I.: *Tatárjárás*).

Kertész Oszkár: → *Kertész Gábor*

Kertész Ödön (Keszthely, 1870. dec. 12.–Bp., 1928. jún. 6.): énekes (tenor). Szülővárosában már gyermekként templomban énekelt, majd Bécsben tanult. 1892-ben Győrben hivatalnokoskodott. Gróf Zichy Géza ajánlatára próbát énekelt az Operaházban, amelynek 1893–96-ban ösztöndíjasa, majd 1925-ig magánénekese volt. F.Sz. *Ernesto* (Donizetti: *Don Pasquale*); *Faust* (Gounod).

Kertész Péter (Bp., 1943. febr. 10.–): színész. 1965-ben végzett a SzAk-n. A szolnoki Szigligeti Színházban kezdte a pályáját. 1968-tól a Fővárosi Operettszínház, 1981-től a Népszínház, 1982-től a Nemzeti, 1989-től a József Attila, 1991 óta ismét a Nemzeti Színház tagja. Prózái és zenés darabokban emlékezetes karakterfigurákat alakít. 1976-ban Jászai Mari-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Higgins* (Lerner–Loewe: *My Fair Lady*); *Krónikás* (Balogh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió); *Férfi* (Kányádi S.: Kétszemélyes tragédia).

Kertész Sándor (Debrecen, 1911. jún. 29.–Toronto, 1990. jún. 14.): színész, rendező, színházigazgató. 1929-ben lépett színi pályára, Kiss Árpád soproni, majd Deák Lőrinc kispesti társ.-ának tagja volt. 1938-ban a

KERTÉSZ SÁNDOR

Royal Színházban játszott. A háború idején munkaszolgálatos, majd hadifogoly. A foksáni fogolytáborban tábori színházat szervezett. 1946–1948 között a debreceni Csokonai, 1948–1951 között a Miskolci Nemzeti, 1951–52-ben a pécsi színház tagja. Kezdetben táncoskomikus, később drámai szerepeket alakított. 1952–1954 között a Fővárosi Vig Színház főrendezője, 1955–56-ban a József Attila Színház főrendezője és a fiatal színészek stúdiójának vezetője. 1957-ben családjával Nyugatra távozott, 1958-ban megalapította a torontói m. színházat, amely először Vidám Szinpad néven működött, majd felvette a Művész Színház nevet. A színház ig.-ja, színésze, dramaturgja volt nyugalomba vonulásáig (1988). A nyugati diaszpóra legsikeresebb színi direktora volt. Műsorának zömét operettek, daljátékok, polgári színművek alkották, de bemutatott klasszikus értékeket is. Megkapta a kanadai Multikulturális Színházi Fesztivál legjobb férfialakításának díját. A m. kultúra terjesztéséért magas kanadai kormánykitüntetésben részesült. A torontói Helikon Irodalmi Társaságban *Petőfi*ról, *Csokonairól*, *Vörösmartyról* tartott előadást. Élete alkonyán a m. kormánytól megkapta a Pro Cultura Hungarica emlékérmét. F.Sz. *Raszkolnyikov* (Dosztojevskij: *Bűn és bűnhődés*); *Bóni* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*); *Tartuffe* (Molière); *Rettegéi Fridolin* (Schönthan: *A szabin nők elrablása*); *IV. Henrik* (Pirandello); *Színész* (Molnár F.: *A testőr*). Könyve: *Deryné voltam Kanadában* (Toronto, 1981).

Kéry Edit (Bp., 1926. dec. 29.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1950-től a győri Dunántúli Népszínház, ill. a Kisfaludy Színház, 1958-ban a kaposvári

Csiky Gergely Színház tagja volt. Ezután politikai okok miatt elhagyta a pályát. F.Sz. *Médi* (Schubert: Három a kislány); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Ximéne* (Cormille: Cid).

Kéry Gyula (Szentmárton, 1920. ápr. 25.–): színész. 1942-ben az Országos Színészegyesület színiiskolája után a Madách Színházhoz szerződött. 1945-től a Művész Színház, 1946-tól a Mafilm, 1949-től az Állami Faluszínház tagja volt. 1953-tól szabadfoglalkozású, 1962 óta a Madách Színház művésze. Karakter szerepek egész sorát játszotta el. F.Sz. *M. Oblongue* (Szerb A.: Ex); *Anzelm* (Molière: A fősvény); *Rendőrorvos* (Molnár F.: Üvegpiő).

Keserő Ilona (Pécs, 1933. nov. 29.–): festőművész, grafikus, díszlet- és jelmeztervező. Pécsi diákként Martyn Ferenc tanítványa volt. 1952–1958 között a Képzőművészeti Főiskolán tanult s falfestészetből diplomázott. Ezután művésztelepeken dolgozott, kiállításokon szerepelt, illusztrált, külföldi tanulmányutakra ment, tagja lett a Fialat Képzőművészek Stúdiójának. 1967–1976 között – jelentős modern rendezőegyenísegek és műhelyek hívására – díszleteket és jelmezeket tervezett a Nemzeti Színháznak, a 25. Színháznak, a kaposvári és a kecskeméti társ.-oknak. 1976-tól ezt a munkát abbahagyta, s a legkülönbözőbb műfajú, technikájú alkotásai, hazai és külföldi kiállításai révén az absztrakt művészeti irányzatok egyik legnagyobb képviselőjévé, művészévé vált. Szcenográfiai tevékenységét az elvont formákkal, szokatlan szín-, fény-árnyék, hasáb-, lapkombinációkkal való kísérletezés, konstruktív térépítkezés, figuraépítkezés jellemezte. Hazai és külföldi scenográfiai kiállításokon is részt vett. Munkácsy-díjas (1984), érdemes művész (1989). F.T. Weiss: *A vizsgálat, A luzitán szörny*; Brecht: *A vágóhidak Szent Jánosán*; Weiss: *A luzitán szörny*; Sh.: *Szeget szeggel*; Hubay M.: *Színház a Csehal hátán*; Iglódi I.-Szigeti K.: *M-A-D-A-C-H*; Kleist: *Heilbronn Katica*; Brecht: *A szecsuanai jólélek*; Sh.: *II. Richárd*; Osztrovszkij: *Erdő*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983).

Keserő István. ifj. (Bp., 1935. jún. 25.–): műkedvelő színész. Szüleivel 1948-ban érkezett Argentínába. Páger Antal tanítványa volt. Eleinte gyerek-, majd később characterszerepekben lépett fel. 1950-ben csatlakozott a Buenos Aires-i Magyar Színjátszó Társasághoz. Műkedvelőként lépett színpadra, eredeti foglalkozása orvos. F.Sz. *Berzetei zászlós* (Hunyady S.: Feketeszárú cseresznye); *Petru* (Rákosi V.: Az elnémult harangok); *Pál* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A vén gazember); *Elek* (Hunyady S.: Bors István); *Lisander, udvari költő* (Herczeg F.: Bizánc).

Késmárky Kálmán (1905. szept. 16.–?): színész. *Rózsahegy* Kálmánnál tanult. Védéken kezdte pályáját, de 1930–1931-ben az Óbudai Kisfaludy, 1935–36-ban a Király, 1944-ben a Pesti Színházban szerepelt. 1943–44-ben Debrecenben játszott. 1945–1949 között a Belvárosi, 1948-ban a Magyar, 1949–1951 között a Bányász, 1951–1952-ben a Honvéd, 1952–1955 között a Magyar Néphadsereg Színházának tagja volt. 1956-ban Kecskeméten, 1957–1965 között az Állami Déryné Színházban játszott. Fialat korában hősszerelmes volt, majd a komikus szerepkörre tért át. F.Sz. *Flórián borbély* (Zerkovitz B.: Muzsikuss Ferkó); *Keiser Rudolf* (Lajtai L.: Az okos mama); *Akastos* (Gáspár M.: Új Isten Thébában).

Kész Rózsi (? , 1876–Bp., 1925. júl. 28.): színésznő. 1893-ban szerzett a SzAk-n diplomát. 1896 márc.-ától kisebb megszakításokkal 30 éven át a Vigaszínház művésznője volt. 1917-ben fellépett a Városi, 1923–24-ben a Fővárosi Operettszínházban. Játékát a temperamen-

turn és a részletező gond jellemezte. F.Sz. *Léontine* (Gavault-Charvay: Josette kisasszony, a feleségem); *Elemériné* (Kálmán I.: Tatárjárás); *Mari* (Heltai J.: A masamód).

Keszegh Terézia (?–?): színésznő. 1792–1797 között a kolozsvári társulat alapító tagja, majd férjhez ment *Gazda* József prefektushoz. Általában idősebb női characterszerepeket játszott. A színlapokon – megkülönböztetésül azonos utónévű pályatársnőitől – K. vagy *Ke*. Theresia néven szerepelt. F.Sz. *Gróf Telpatakiné* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Róza* (Gebler: Az Ozmondok); *Cloe* (Gessner: Evander és Alcimna).

Keszler Éva (Pécs, 1961. szept. 26.–): színésznő. 1988-ban végezte el a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolát. 1989-től a Fővárosi Operettszínház, 1991 óta a győri Kisfaludy Színház tagja. F.Sz. *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Mária* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Clarisse* (Huszka J.: Lili bárónő).

Keszler József (Pásztó, 1846. szept. 4.–Bp., 1927. szept. 18.): író, színikritikus. Pesten jogot hallgatott, majd újságíró lett. A *Pester Lloyd* és a *Nemzeti Hírlap* c. hetilapok munkatársa volt. 1876-tól négy és fél évet töltött Párizsban, ahol irodalmi és filozófiai előadásokat hallgatott. Hazatérve a tanárképző főiskolán tanított, de újságíróként is működött. Az *Ellenőr*, a *Nemzet*, 1903-tól Az *Újság* munkatársa és szerkesztője volt. 1883–84-ben szerkesztette a *Harmónia Kritikai Közlönyt*. Kritikáiban a francia formákat honosította meg, ezért a m. Sarcey-ként tartották számon. Írásaiban főként a szindarabok tartalmát elemezte. Álnevei: *Du Chandron*, *Pásztói, Bolygó, Memo Lucius*, *Patatras*. Könyvei: *Dante Galeottója* (kép a romantikus költészet történetéből, 1890); *Jellem a művészetben* (kép a francia széptanból, 1907).

Keszler Pál (Bp., 1929. jún. 22.–): színházigazgató. Harsona szakon végzett az Állami Zenekonzervatóriumban. 1955 óta működik szervezőként és vezetőként a zenei, ill. a színházi életben. 1962–1977 között az Országos Rendező Iroda ig.-ja, 1977–79-ben vezető beosztásban dolgozott a Művelődési Minisztériumban. 1979-től 1990-ig a Fővárosi Operettszínház ig.-ja volt.

Keszthely kertszínpadja: 1797 körül, amikor *gróf Festetich* György megalapította a Georgicont, kertszínpadot alakított ki a kastély parkjában. A színpad falait 4 m magasra növesztett gyertyánfák alkották. Alaprajza elnyújtott sárkányhoz hasonlított. A földből emelt játéktér kb. 2 m magas és 7 m széles volt. A színpad előtti sövényfal takarta el a zenészeket. A „páholysok” a nézőtér oldalfalát alkotó sövénybe fülkeszerűen mélyedtek be. A műsort általában vendégegyüttesek szolgáltatták. A közönség a család tagjaiból, a vendégekből és az udvartartásból állott össze. Ünnepi alkalmakkor táncokat – néha paraszttáncokat is – mutattak be. 1817-ben, a febr. 11-én tartott „helikoni ünnepen” a helyi gimnázium növendékei m. nyelven játszottak el *A két nevelő* c. vj.-ot. A ~ 1909-ig állt fenn. – Ir. Staud G.: Magyar kastélyszínházak, II. (Színház történeti Füzetek, 14. sz., 1963).

Keszler Ede (Komárom, 1875. dec. 1.–?): színész. 1897-ben végezte el a SzAk-t, és szerzett jogi diplomát. Először *Leszkay* Andrásához szerződött Aradra. Hős- és jellemszínészként 1899-ben *Kövessey* Albert és *Feld* Zsigmond színpadain, 1900–02-ben Szegeden, 1902–03-ban Pozsonyban játszott. 1903-ban a Nemzeti Színházban vendégszerepelt, majd 1903–04-ben Nagyváradra, 1904–05-ben *Krecsányi* Ignác buda-temesvári társ.-ához, végül 1906–1912 között Aradra szerződött. Az I. világháború után visszavonult. F.Sz. *Henschel fuvaros* (Hauptmann); *Ocskay brigádéros* (Herczeg F.); *Othello* (Sh.); *Timár Mihály* (Jókai M.: Az aranyember).

kesztyűs báb: →bábtípusok

Keszty József (?–Miskolc, 1869. szept. 2.): színész, színigazgató, drámaíró és -fordító. 1820-tól vándorszínész, 1834-től ig. Idősebb hősöket és karakterszerepeket játszott. F.Sz. *Abavári Fülöp* (Holbein: Frigyesi Elek); *Kemény Simon* (Kisfaludy K.); *Perföldy* (Kisfaludy K.: A kérők); *Feletri* (Birch-Pfeiffer: Bársonycipő); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Artus király* (Halm: Griseldis); *Földesi* (Szigligeti E.: Zsidó). Egy német nyelvből készült drámafordításáról és három eredeti színművéről tudunk; *Holbein-átültetése* (A két özvegy, 1832) és a *Parádi emlék* (1853) c. egyfelvonásos nyomtatásban is megjelent.

Kétszery Emília: → *Lénárdné Kétszery Emília*

Kétszery József (Kaposvár, 1809. ápr. 20.–Szarvas, 1889. szept. 16.): színész, színigazgató. 1832-ben joghallgatóból lett színész, 1844-től kisebb társ.-ok élén ig. volt. 1883-ban a szatmári színház gondnoka. Életkorának megfelelően változó, kisebb karakterszerepeket játszott. F.Sz. *Akos* (Szigligeti E.: Gyászvitézek); *Ingomar* (Halm: A vadon fia); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán).

kettős szerep: egy színész által játszott két különböző alak ugyanazon előadásban. A színpadi produkcióban a ~ lehet ábrázolási eszköz v. a társ. létszáma miatt szükséges szereposztási megoldás is. Híres Karl, ill. Franz Moor szerepe Schiller *A haramiák* c. darabjában, v. Bókay János *Négy asszonyt szeretek* c. művének „négyes szerepe”. Mindig bonyolult gyorsítottatásokat igényel.

kettős szereposztás, párhuzamos szereposztás: a színpadi mű vezető (fő)szerepeinek két v. több színészre való kiosztása és betanítása abból a célból, hogy a műsordarabot folyamatosan biztosíthassák a repertoáron, ill. művészi céllal, a társ. minél teljesebb foglalkoztatásának eszközeként v. azonos szerepkörben foglalkoztatott, hasonló alkatú és képességű színészek repertoárját-

nak bővítésére, esetleg a rend. művészi koncepciójának alternatív lehetőséget biztosítandó alkalmazzák.

kettőzés: → *kettős szereposztás*

Keveházi Gábor (Bp., 1953. febr. 23.–): táncos, koreográfus, balettigazgató. Az ÁBI-t 1971-ben végezte el, majd egy éven át Leningrádban ösztöndíjas, *Bregvadze* növendéke volt. 1972-től az Operaház tagja, 1973 óta magántáncosa, 1989–1992 között balettig. A 80-as évek elejétől kezdve főként kisebb szórakoztató darabokat koreografált. Részt vett az operaházi stúdió munkájában. Kiváló technikájú danseur noble, aki a balettdiadalom szinte minden főszerepét eltáncolta itthon és számos külföldi vendégzereplése során. A várnai Balettverseny második helyezett (1984), a Tokiói Balettverseny legjobb férfitáncosa (1976), Nizsinszkij-díjas (1976), Kossuth-díjas (1990), Liszt Ferenc-díjas (1977), érdemes (1983) és kiváló művész (1986). F.Sz. *Albert* (Lavrovskij: Giselle); *Herceg* (Vojnonen: Diótörő); *Királyfi* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Herceg* (Messzerer: A hatyúk tava); *Művész* (Seregi L.: A cédrus); *Kiválasztott ifjú* (Béjart: Tavaszünnepe); *Spartacus* (Seregi L.: Amyntas (Seregi L.: Sylvia); *Apolló* (Balan-chine); *Rocky* (László K.: Derby); *Tybal* (Seregi L.: Rómeó és Júlia).

Kéződi Lóránt (Bp., 1929. ápr. 19.–): diszlettervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskolán végezte 1956-ban *Oláh Gusztáv* és *Varga Mátyás* tanítványaként. Pályakezde őta a televízióban dolgozott, elsősorban drámái, zenedrámái produkciók tervezőjeként. 1978-tól az MTV Tervezőművészeti Főosztályának a vezetője is, akinek nagy része volt az ottani tervezői műhely kialakításában. Színpadképeit, térépítkezését modern festőség, fény-árnyék hatások kombinációi jellemzik. Balázs Béla-díjas (1964) és érdemes művész (1973). F.T. *Palotai B.: Nő a barakkban*; *Bartók B.: A fából faragott királyfi*; *Stoppard: Rosencrantz és Guildenstern halott*; *Sh.: Lear király*; *Goldman: Az oroszlán télen*; *Verdi: Nabucco*; *Gounod: Rómeó és Júlia*.

Kéződy György (Bp., 1936. febr. 14.–): színész. Pályáját a SzAk elvégzése után 1962-ben a debreceni Csokonai Színházban kezdte. 1967-től játszott a Pécsi Nemzeti, 1977-től a kecskeméti Katona József Színházban, a Népszínházban és 1978-tól a Nemzeti Színház tagja volt. 1987 óta a szolnoki Szigligeti Színház művésze. Klasszikus tragédiák és modern művek jelentős karakterszepeit játszotta el, felhasználva a groteszk ábrázolásmód eszközeit is. Jászai Mari-díjas (1981), érdemes művész (1988). F.Sz. *Hortensio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Gombórtó* (Ibsen: Peer Gynt); *Medvegyenko, tanító* (Csehov: Sirály); *Theiresias* (Szophoklész: Oidipus király); *A bolond* (Schwajda Gy.: Ballada a 301-es parcella bolondjáról); *Melchides* (García Márquez-Schwajda Gy.: Száz év magány).

Khell Csörsz (Bp., 1953. márc. 21.–): diszlettervező. A Budapesti Műszaki Egyetem építészmérnöki karán végzett, majd az Iparművészeti Főiskola grafikus szakán folytatott tanulmányokat. 1983–1985 között a veszprémi Petöfi Színház tagja volt, ettől kezdve több fővárosi és vidéki színháznak, külföldi társ.-nak – Stuttgart, Frankfurt am Main – dolgozott. Leggyakrabban a bp.-i Katona József Színház és a stuttgarti Tri Bühne számára tervez. Látomásszerű, metaforikus, végsőig analizált drámai terek alkotója, a külső és belső terek egységének szolgálója. Terveivel több kiállításon szerepelt. 1989-ben a BITEF-en, 1990-ben Párizsban, 1990-ben a Novi Sad-i triennálén különdíjat is kapott. Többször elnyerte a színikritikusok díját. F.T. *Spiró Gy.: Csirkefej*; *Gogol: A revizor*; *Canetti: Esküvő*; *Sh.: Vízkereszt*; *Mrozek: Emigránsok*; *Kárpáti P.: Az ismeretlen katona*.

KEVEHÁZI GÁBOR Lőcsey Jenővel
(Bartók B. – Seregi L.: A fából faragott királyfi)

Khell Zsolt (Bp., 1954. szept. 13.–): diszlettervező. 1973–1975 között a bp.-i Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskolán, majd 1976–1981 között az Iparművészeti Főiskola belsőépítész szakán folytatott tanulmányokat. Dolgozott a Kiállítástervező Vállalatnál, tanított az Iparművészeti Főiskolán, tervezett a MÁV Tervező Intézetben. 1979 óta diszlettervező. 1984–1986 között a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház, 1986-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja, de közben dolgozott más színházaknak – Vigszínház, bp.-i Katona József Színház – is. A művek, a situációk gondos elemzése, drámai térszerkezetekbe foglalása jellemző színpadépítő és berendező művészetére. Sikeresen szerepelt kiállításokon: Bp., 1983; Prága, 1987; Novi Sad, 1990. F.T. Csehov: *Három nővér*; Erdman: *Az öngyilkos*; Bulgakov–Gothár P.: *Kutyaszív*; Gombrowicz: *Yvonne, burgundi hercegnő*; Brecht–Weill: *Koldusopera*; Sh.: *Hamlet*; Calderón: *Az élet álom*.

kiállítás: a színpadi előadás képzőművészeti-zenei technikái eszköztára; a diszlet, a színpadberendezés, a kellékek, a jelmezek, a világítás, a színpadtechnikai megoldások stb. gazdagsága, az előadás látványhatásának biztosítása.

Kibédi Ervin (Bp., 1924. dec. 14.–): színész. A Zak elvégzése után, 1951-ben a Magyar Néphadsereg Színházához került, 1957-től a Vidám Színpad tagja. Alkata, zenei képzettsége, fanyar humora elsősorban a csipős, ironikus hangvételű kabaré és vj.-i figurák eljátszására teszik alkalmassá. Hosszú évek óta játssza töretlenül népszerűséggel *Hacsek* szerepét Vadnai László Hacsek és Sajó c. tréfasorozatában. Gyakori szereplője a filmgyárnak és a televíziónak is. Sok tucat kisebb kabarészerepet formált meg. A Boross Géza nevével fémjelzett kuplék hű tolmácsolója. Jászai Mari-díjas (1967), érdemes művész (1975). F.Sz. *Jodelet* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Fiorillo* (Rossini: *A sevillei borbély*);

Much, igazgató (Pagnol: *Topaze*); *Barranco* (Pirandello–Gáspár M.: *Velencei kékszakáll*); *Caballo felügyelő* (Paso: *Őn is lehet gyilkos*). Könyvei: *Kibédi-variációk* (1989); *Beszélgetések a papagájjal* (1992).

KIBÉDI ERVIN

kifütyülés: a színházi közönség nemtetszésének kifejezése.

kihívás: a színházi előadás, ill. az egyes színész nagy sikere esetén a színésznek közönség általi előtapsolása, az elő- v. a vasfüggöny elé szólítása. Mo.-on 1830 után vált gyakorivá, majd a színészeknek az előadás egyes jelenetei után történő, az előadás folyamatosságát megszakító ~át 1868-ban tiltották meg a Nemzeti Színházban.

Kilányi Lajos (Pest, 1819. márc. 17.–Ottakring, 1861. ápr. 22.): táncos, táncmester, koreográfus. Eredetileg orvosnak készült. A pesti német színházban F. Crombé francia balettmestertől tanult táncolni. Később, az 1848-as forradalom után Párizsban A. Saint-Léonnál tökéletesítette tudását. Pályáját a pesti német színházban kezdte feleségével, Papp Terézszel. Sokoldalú képzettsége balettek és karaktertáncok előadására egyaránt alkalmassá tette. 1845-ben csatlakozott Veszter Sándor táncársaságához, amellyel Bécsben, Berlinben, Párizsban és Londonban turnézott. 1848-ban Veszterrel közösen készítették két híressé vált nemzeti táncjátékot, amelyet a Nemzeti Színházban mutattak be *Sobri, vagy parasztlakodalmak a Bakonyban*; *Csata Fehértemplomnál*. A forradalom után többnyire külföldön – Hannover, Brunn, Prága – működött balettmesterként. 1857-től a bécsi Josephstädter Theater mestere volt. Az ő leírásában jelent meg először nyomtatásban Szöllősy Szabó Lajos *Körmagyar* tánca (Bécs, 1845). F.K. *Lucifer, a zöld ördög* (1846, 1848); *Pierrot als Indianer* (1859?). – Ir. Magyar Színháztörténet 1790–1873 (1990).

Kilényi Dávid; *Killyéni Kocsis* (? , 1791–Debrecen, 1852. márc. 31.): színész, színigazgató, fordító. 1815-ben Pesten, a lebontásra ítélt Rondellában rövid ideig meghúzódott m. társ. tagja, 1816-tól színigazgató. Az első m. vállalkozó-direktor, aki takarékos gazdálkodással, a vezető színészeknek fizetett havi fix gázsival évtizedeken át sikerrel vezetett társ.-okat. Operát is játszó együtteseivel olyan városokban is fellépett – Győr, Sopron, Pozsony, Arad, Pécs –, amelyek korábban a német vándorszínészet bázisai voltak. 1827-ben az Erdélyországi Énekes Társaság mo.-i turnéjának igazgatója, 1828-ban ő nyitotta meg a befejezett miskolci színházat.

KÉZDY GYÖRGY – Öreg pásztor (*Csiksomlyói passió*)

Színészként kevésbé volt jelentős, kezdetben hősi szerepeket játszott, de kiszorulván a szerepkörből, később már csak kisebb karakterszerepeket vállalt minden színjáratípusban. F.Sz. *Corvinus Mátyás* (Weidmann-Czövek I.); *István herceg* (Soden-Dugonics A.: Batori Mária); *Perföldy* (Kisfaludy K.: A kérők); *Buzgó Pál* (Szigligeti E.: A rab); *Főbíró* (Szigligeti E.: Csikós). Színigazgatói jegyzőkönyvét 1816-ban özvegye, *Széppataki Johanna* adta ki (Napkelet, 1859. jan. 2.). – Ir. Dérnyé emlékezései I–II. (1955); Molnár Gy.: Világostól Világosig (Arad, 1881).

Kilényiné Széppataki Johanna; *Schenbach* (Jászberény, 1798–Miskolc, 1878): színésznő. Dérnyé húga. Először 1812–13-ban lépett fel néhány alkalommal a pesti társ. előadásain. Pályakezdése 1819-ben volt Rimaszombatban, nővére segítségével. Feltűnő szépségű, de átélésre képtelen színésznő volt, ezért a női intrikus szerepeket játszotta a legjobban, bár más szerepkörben is fellépett. Férje társ.-aiban volt tag. Az ő halála után visszavonult. 1836-ban vendégként fellépett a budai Várszínházban, sőt jún.–szept. között tag is volt. Élete utolsó éveit nővérével töltötte Miskolcon. F.Sz. *Lidi* (Kisfaludy K.: A kérők); *Dobrochna* (Kisfaludy K.: Stibor vajda); *Világosváriné* (Töpfer: Világ divatja).

Kilin Ildikó (Nagyvárad, 1943. okt. 3.–): bábszínésznő. 1970-ben végezte el a Bábstúdiót. 1968-tól a nagyváradi Állami Bábszínház tagja. 1984-től Mo.-on él s a budapesti Állami Bábszínházhoz szerződött. Karakterszínésznő. F.Sz. *Tigris Péter* (Tóth E.: A gyáva kistigris); *Csipkerózsika* (Grimm); *Lórika* (Tamási Á.: Bubos vitéz); *Pufi* (Tóth E.: Három kismalac); *Fujdejtő törpe* (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Pong* (Urbán Gy.: A két kicsi pingvin).

Kilyén Ilka (Nagynyulas, 1954. nov. 6.–): színésznő. 1977-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd öt évig a temesvári Állami Magyar Színház tagja volt. 1982-ben átszerződött Marosvásárhelyre. Mély átéléssel alakít lírai szerepeket. F.Sz. *Szonya* (Csehov: Ványa bácsi); *Yvette* (Brecht: Kurácsi mama és gyermekei); *Olivia* (Sh.: Vízkereszt); *Larissa Dmitrijevna* (Osztrovszkij: Hozomány nélküli lány).

Kilyén László; Attila (Marosvásárhely, 1955. szept. 12.–): színész. 1982-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Nyolc évig volt a szatmárnémeti egy. tagja, 1990-ben átszerződött Marosvásárhelyre. Lírai figurákat ugyanolyan hitelesen elevenít meg, mint illúziót keltő mesealakokat. F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Sebastian* (Sh.: A vihar); *Kukucs* (Fodor S.: Csipike); *Tronkai Vencel* (Sütő A.: Egy lócsiszar virágvasárnapja).

Kincses Elemér (Marosvásárhely, 1946. márc. 9.–): színész, rendező, drámaíró. 1968-ban a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben színész szakon, majd 1972-ben rendezőként végzett. 1968–1972 között a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja, 1975-től a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház rendezője, 1979-től a m. tagozat vezetője, műv. ig.-ja. Színészként alig néhány kisebb szerepben lépett fel. Kolozsvárott kezdett rendezni. Kezdetben modern hangvételű, tragikus drámákat, a hagyományt és az újító törekvéseket ötvöző színpadi műveket rendezett. Ezeket a tapasztalatait a hetvenes években klasszikus művek megszólaltatásában kamatoztatta. A nyolcvanas évektől drámaíróként is bemutatkozott, több saját művet állított színpadra Szatmárnémetiben, Nagyváradon és Marosvásárhelyen. Rendezői törekvései az utóbbi években a lélektani realizmus különböző változatait tükrözik. F.R. Eftimiu: *Rokonunk, a csavargó*; Brecht: *Állítsátok meg Arturo Utit*;

Hacks: *Columbus*; Schiller: *Don Carlos*; Danek: *Negyven gazfickó és egy ma született bárány*; Sh.: *Lear király*; Lovinescu: *Élet és halál játéka a hamusivatagban*; Garcia Márquez: *Száz év magány*. F.M. *Eg a nap Seneca felett*; Porond; *Maraton*.

Kincses Éva; *Lányi* (Bp., 1925. máj. 6.–): színésznő. Kiss Ferenc színiiskoláját végezte el. Pályáját vidéken kezdte. 1948-ban érkezett Argentínába, 1949-től csatlakozott a Buenos Aires-i Magyar Színjátszó Társasághoz. 1949–1962 között számos darabban lépett fel. Különösen epizód szerepekben volt kitűnő. F.Sz. *Rózs* (Hunyadi S.: Bors István).

Kincses Ferenc (Bp., 1923. dec. 23.–): színész. Kiss Ferenc színiiskolájában végzett. Vidéken kezdte a pályáját, de négyszer Bp.-en is fellépett. 1948-ban Argentínába emigrált, és feleségével, *Kincses Évával* 1949-től bekapcsolódott a Buenos Aires-i Magyar Színjátszó Társaság munkájába. Jelentős epizodista. 1965-ben az USA-ban telepedett le.

Kincses Károly (Bp., 1948–): színész. 1980-ban végezte el a SzAk-t, de már 1977-től játszott a Madách Színházban. A Fővárosi Operettszínház után a Józsefvárosi, majd a Békés Megyei Jókai és a debreceni Csokonai Színház művésze. Drámák, operák és operettek főszerepeit alakítja. F.Sz. *Ricardo* (Vega: A kertész kutyája); *Háry* (Kodály Z.: Háry János); *Escamillo* (Bizet: Carmen).

Kincses Veronika (Bp., 1948. szept. 8.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1968-tól 1973-ig a Zak-n dr. Sipos Jenő növendékeként végezte, majd 1974-ben a római Santa Cecilia Accademián tanult tovább Gianna Pederzinnél. 1973-ban lett az Operaház tagja, ahol *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni) szerepében debütált, és csakhamar a színház vezető lírai szopránja lett, elsősorban Verdi- és Puccini-hősnők megformálásával ért el kiemelkedő sikereket. A herves évek végén, a nyolcvanas évek elején főszerepeket alakított a Lamberto Gardelli irányította Verdi-ciklusban, amelyből néhányat Hungaroton felvételen is rögzítettek. Számos m. mű ös-

KINCSES VERONIKA – *Elvira* (Verdi: *Ernani*)

bemutatóján énekelt, az európai és amerikai operaszínpadok állandó vendégművésze. Oratóriuménekesként is nemzetközi hírnvre tett szert. Közreműködött több opera televíziós felvételén. Három szólólemezt készített. Az általa életre keltett figurákat az emberábrázolás egyszerűsége, őszinte közvetlensége teszi hitelessé. Stílusérzéke, muzikalitása, tökéletes énektechnikája és hajlékony frazeálása elsősorban Mozart-szerepekben és az olasz repertoár szólamaiban érvényesül. Művészetéért Kossuth-díjban (1980), Liszt Ferenc-díjban (1978) és érdemes művész (1988) kitüntetésben részesült. F.Sz. *Susanna* (Mozart: Figaro házassága); *Vitellia* (Mozart: Titus kegyelme); *Norma* (Bellini); *Elvira* (Verdi: Ernani); *Amélia* (Verdi: Simone Boccanegra); *Micaela* (Bizet: Carmen); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Pillangókisasszony* (Puccini); *Suor Angelica* (Puccini); *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Adriana Lecouvreur* (Cilea); *Silvana* (Respighi: A láng).

kinetográfia: → *táncjelírás*

Király Amália (Barabás, 1857. ápr. 2.–Bp., 1925. dec. 18.): színésznő. 1874-ben kezdte a pályát *Aranyossy* Gyulánál. Naiva- és szende-, idősebb korában anyaszerpeket játszott, népszerű vidéki színésznő volt. 1881-ben *Ebergényi* Ede színész felesége lett, és ezen a néven szerepelt 1907-ig. F.Sz. *Fadett anyó* (Birch-Pfeiffer: Tücsök); *Esztri* (Szigeti J.: Csókon szerzett vőlegény). M.A. 1875: Borsos; 1876: Hubay Gusztáv; 1877: Szuper Károly; 1878: Szegedy Mihály; 1879–81: Homokay László; 1881: Bogyó Alajos; 1882: Miklósy Gábor; 1883: Csóka Sándor; 1884: Várszínház; 1886–88: Mosonyi Károly; 1888: Tiszay Dezső; 1890: Makó Lajos; 1892: Somogyi Károly; 1893: Kömley Gyula; 1894: Makó Lajos; 1895–97: Csóka Sándor; 1897: Pesti Lajos; 1898: Csóka Sándor; 1899: Kövessy Albert; 1900–07: Makó Lajos.

Király Dezső (Komárom, 1910. ápr. 26.–Bp., 1975. júl. 27.): színész. 1952-től haláláig a komáromi Magyar Területi Színház színésze volt. Az egy. alapító tagjai közé tartozott. Többnyire komoly, drámailag exponált jellemű figurákat alakított. F.Sz. *Harpagon* (Molière: A fővénny); *Mátyás király* (Heltai J.: A néma levente); *id. Schwarz* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Király Ernő (Kiskeszi, 1884. ápr. 26. – New York, 1954. szept. 2.): színész, rendező, színházigazgató. Kereskedelmi képzettséget szerzett, majd 1902–03-ban *Rákosi* Szidi színészképző iskolájában tanult. 1904-ben Szabadkára, 1906-ban Kolozsvárra szerződött. 1908-tól 1919-ig a Király Színház tagja volt. 1915-ben a Téli-kertben, 1920-ban a Városi Színházban, 1921-ben a Budai Színkörben és a Vigszínházban is szerepelt. 1921-ben amerikai turnéra utazott. 1922-ben a Fővárosi Orfeumban, a berlini Metropol Theaterben, 1923-ban a Városi Színházban, 1923–24-ben Amerikában, 1925-ben a Király, 1927-ben a Városi és a Király, 1928-ban a Városi Színházban játszott. Ezután ismét az USA-ba utazott, ahol az *Endrey* Jenő vezette Chicagói Népszínház rend.-je, műv.-i ig.-ja, 1929-től főrend.-je lett. A színház megszűnése után 1930-tól a New York-i Operettszínház főrend.-je volt, majd hazatért. 1931-őszén a Komikusok Kabaréjának műv.-i ig.-ja lett. 1932-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1933-ban a Royal Orfeumban működött. 1935-ben végleg az USA-ba költözött. 1935-ben *Páldy* Margit Intim Színházában, amely vaudeville- és kabarészínházként működött, műv.-i vez., rend. volt. 1935-ban Clevelandben saját társ.-ot alakított. Ezután vendéglőt vezetett, s filmekben statisztált. ~ évekig Bp. legnépszerűbb tenoristája volt. Eredeti játékképző stílusa, sima, kellemesen csengő hangja újdonság-

ként hatott. F.Sz. *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy); *Kurkora Jancsi*, *Bagó* (Kacsóh P.: János vitéz); *René* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Tom* (Jacobi V.: Leányvásár); *Konstantin* (Jacobi V.: Sybill); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Jani* (Lajtai L.: Régi orfeum); *Kenderessy kapitány* (Vincze Zs.: Aranyhattyú). F.R. Ábrahám P.: *Az utolsó Verebélyi-lány*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Eisemann M.: *Alvinci huszárok*.

KIRÁLY ERNŐ – *Miggles*
(Jacobi V.: Leányvásár)

Király János (?–Székesfehérvár, 1822. nov. 8.): színész, színmester. 1818-tól a székesfehérvári társ. tagja volt. Csak kisebb szerepeket alakított.

Király János (?–?): színész. 1831–1833 között Kassán játszott, majd a Dunántúli Színjátszó Társaság tagjaként csatlakozott a budai Várszínház egy.-éhez, de nem kapott szerződést. Pályájáról 1840-ig vannak adataink: Pécs, Szeged, Szabadka, Arad, Újvidék, Nagyvárad, Kolozsvár voltak főbb állomáshelyei. Idősebb karaktereket alakított és basszus szerepeket énekelt. F.Sz. *Kardos* (Fáy A.: Régi pénzek); *Orbassano* (Rossini: Tancréd); *Oroveso* (Bellini: Norma).

Király József (?–?): színész. 1795–96-ban az első m. hivatásos társ. tagja Pesten. Színlapok híján szerepkörét nem ismerjük. Fizetési besorolása alapján a kezdő –et csak kisebb szerepekben foglalkoztathatták.

Király József (Kolozsvár, 1912. jan. 2. –): színész. *Izso* Miklós, majd *Hetényi* Elemér magániskolájában tanult. 1937-ben Zilahon lépett föl először, majd 1939-ben *Jódy* Károly vándortársulatában *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza) szerepét játszotta. 1941–42-ben *Jakabfy* Elemér szatmári társ.-ának volt tagja. 1944–46-ban a kolozsvári, 1946-tól 1948-ig a szatmári, 1948–1981-ig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház művésze volt. Nyugdíjasként is rendszeresen fellép. Hosszú pályafutása során a legváltozatosabb szerepeket alakította. Fiatalon vígjátékok, népszínművek és nagyoperettek főszerepeit játszotta, később a Tamási Áron-darabok kiváló alakításai fűződnek a nevéhez. Önálló előadóestje is népszerű. F.Sz. *Barinkay* (Ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Józsi* (Lehár F.: Cigányszerelm); *Csikós* (Szigligeti E.); *Bolingbroke* (Scribe: Egy pohár víz); *László* (Molnár F.: Az ördög); *Döbrögi* (Fazekas M.–Móricz Zs.: Ludas Matyi); *Máté* (Tamási Á.: Éne-

kes madár); *Samu bácsi* (Tamási Á.: Csalóka szivárvány); *Sáska Mihály* (Tamási Á.: Tündöklő Jeromos). Előadóestje: Tamási Á.: *Tüzet vegyenek*.

Király Lajos (Bp., 1907. aug. 16.–Buenos Aires, 1982. júl. 23.): énekes (basszbariton). Ének tanszakot végzett a Zak-n. Különböző hangversenyeken szólóénekesként lépett fel. Argentínában is operaáriákat, magyar nótákat énekelt, majd a Szeleczky Zita-féle Argentínai Magyar Nemzeti Színház előadásain prózai szerepekben is bemutatkozott. F.Sz. *Miklál bán* (Katona J.: Bánk bán); *Dr. Chambers* (Besier: Ahol tilos a szerelem); *Erdély kormányzója* (Asztalos I.: Egy éjszaka Erdélyben). **Király László** (Nagyvárad, 1917. okt. 9.–Toronto, 1984. dec. 23.): színész. 1937-ben Nagyváradra szerződött. Munkaszolgálatra vitték. 1945 után operettek karakter szerepeit alakította. 1964-ben Izraelben telepedett le, ahol 1967-ben megalapította a m. nyelvű Operett-színházat. 1972-ben Kanadába költözött át, ahol időnként fellépett a torontói Művész Színházban. 1973-ban nyolc hónapig Izraelben vendégszerepelt és több előadást rendezett.

Király László (Zalaegerszeg, 1954. jan. 19.–): zeneszerző. Tanulmányait a Zak zeneszerzés tanszakán, *Szervánszky Endre* és *Petrovics Emil* növendékeként végezte. 1975–1979 között a SzAk korrepetitora, 1981 óta a Magyar Rádió zenei rendezője, 1984-től az Országos Filharmónia kortárszenei szaktanácsadója. F.M. *Magyar rekviem* (1985).

Király Levente (Bp., 1937. márc. 6.–): színész. A SzAk elvégzése, 1959 óta a Szegei Nemzeti Színház tagja. Karakterszínész, aki drámák és zenés darabok fő szerepeit játszotta el. Jászai Mari-díjas (1967), érdemes művész (1986). F.Sz. *Figaro* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Syracusai Antipholus* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Firsz* (Csehov: Cseresznyés kert); *Méltóságos* (Görgey G.: Komámasszony, hol a stukkert?); *Kean* (id. Dumas-Sartre: Kean, a színész); *Sancho* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Tevje* (Bock: Hegedűs a háztetőn).

Király Melinda (Bp., 1960. ápr. 22.–): táncosnő. Az ABI-ben 1979-ben szerzett balettművész diplomát, és az ekkor alakuló Győri Baletthez szerződött. Az egy. első korszakának vezető balerinája volt, minden produkcióban főszerepet táncolt. Rendkívül dekoratív, lírai alkatú táncosnő, aki *Markó Iván* érzelmektől átfűtött műveinek ihletett előadója. 1984 óta az Operaház tagja. F.Sz. *A szépség* (Markó I.: Stációk); *Zöldruhás lány* (Markó I.: Az igazság pillanata); *Lány* (Markó I.: A csodálatos mandarin); *Margit* (Markó I.: Don Juan árnyéka rajtunk); *Heléna* (Markó I.: Izzó planéták); *Szűz* (Markó I.: Tabuk és fétisek); *főszerep* (Markó I.: Az évszakok).

Király Miklós (Bp., 1959. szept. 4.–): énekes (basszus). Ének tanulmányait kezdetben *Kállay Gábor*, majd 1983-tól a Zak-n *dr. Sipos Jenő* irányításával végezte. 1981–84-ben az Operaház énekkarának tagja, 1984-ben magánénekes lett. F.Sz. *Zuniga hadnagy* (Bizet: Carmen); *Panogosz apó* (Szokolay S.: Ecce homo); *II. Fülöp* (Verdi: Don Carlos).

Király Sándor, id. (?–?): kecskeméti polgár, színházépítő és tulajdonos. A Koronához címzett vendégfogadó és kávéház tulajdonosaként, telkének szabad helyén, városi támogatással kb. 300 néző befogadására alkalmas szűkségszínházat épített. A megnyitó valószínűleg 1833. máj. 2-án volt, a *Nyilvános törvényszék* c. Kotzebue-darabot a Borsod vármegye pártolta miskolci társ. adta elő. A színház 1868-ig működött. 1843-ban kertjében nyári arénát is emelt. 1840-ben pénzádománnyal támogatta a Pesti Magyar Színház építését.

Király Sándor (Újfehértó, 1910. nov. 25.–?): énekes (bariton). Ének tanulmányait 1934–39-ben a Zak-n végezte *Molnár Imre* növendékeként. 1939–41-ben, 1942–45-ben és 1949–1969 között az Operaház magánénekes. 1941–42-ben a Kolozsvári Nemzeti Színház, 1945–1949 között a Szegei Nemzeti Színház művésze volt. Több alkalommal vendégszerepelt külföldön. F.Sz. *Sámson* (Saint-Saëns: Sámson és Delila); *Halászfű* (Rossini: Tell Vilmos); *Énekes* (R. Strauss: A rózsalovag).

Királyfi-testvérek; *Királyfi*: Balázs (?), 1848–New York, 1932); *Imre* (?), 1849–Brighton, 1919); *Arnold* (?–New York, 1908); *Aniola* (?–?): táncosok, koreográfusok, rendezők. A legkorábbi hír Anioláról szól, aki 1861 után Párizsból Angliába exportálta a megbotránkoztató francia kánkánt. További sorsa ismeretlen. – A három fiú 1868-ban érkezett New Yorkba, és már 1869-ben felléptek a *Hickory-Dickory Dock* c. revűben. 1871-ben kettőjük a *Humpty-Dumpty* c. zenés komédiában *Harlequin*-figurában „magyar divertissement”-t táncolt. 1873-ban a *Black Crook* felújításán „népek tánca” jelenetben léptek fel. 1875-ben még csak két borneói bennszülött szerepét táncolta *Arnold* és *Imre* a *80 nap alatt a Föld körül* c. nagyrevűben. Az 1880-as felújítást azonban már *Imre* és *Balázs* rendezte, *Arnold* pedig szólót táncolt. Munkásságuk ettől kezdve a *Niblo's Garden* nevű nagyszínházhoz kötődött. 1883-ban megvásárolták a párizsi *Excelsior*-látványosság jelmezeit és kellékeit. Az előadás elektromos kivitelezését *Th. A. Edison* személyesen irányította. Két utazó társulatot szerveztek a *Black Crook* és a *80 nap alatt a Föld körül* produkciókból. Ettől kezdve 1888-ig, amikor *Imre* és *Balázs* útja különvált, nagyszabású sikeres látványosságokat rendeztek és koreografáltak: *Sieba* (1884), *A hamelní patkányfogó* (1885), *Dolores* (1888), *Néró bukása* (amelyet *Imre* a Staten Islanden 1888-ban 2000 fő statisztéria részvételével szabadtéren rendezett). *Balázs* rendezte a Verne-témára készült *Mathias Sandorf* (1888), *A vízi királynő* (1889), a londoni Alhambra Színház díszleteiben az *Antipét* (1889); végül a *Szép csillag* c. produkciót (1891). Amikor a híres circuszalapító *Ph. T. Barnum* 1891-ben meghalt, *Balázs* vette át a produkció irányítását. *Imre* már 1889-ben visszautazott Angliába és ott hunyt el. *Arnold* 1899-ben és 1900-ban még szólótáncosként lépett fel. Az amerikai zenés színház történetének jelentős fejezete a ~ nevéhez fűződik. – *Ir. Színészek Lapja* (1886. nov. 6.); *Smith: Musical Comedy in America* (New York, 1950); a *New York Times* kritikái; *The Oxford Companion to American Theatre* (New York, Oxford, 1984).

Király Kabaré (1931–1932): a Király kávéházban az Erzsébet körút 53. sz. alatt 1931-ben rendszeresen tartottak kabarévariété-előadásokat. A műsor legnagyobb vonzereje *Medgyaszay Vilma* szereplése volt. 1932 őszén *Szentiványi Kálmán* vezetésével működött még kabaré, és két műsort mutattak be.

Király Színház (1903–1936): 1903. nov. 6-án nyitotta meg kapuit a *Beöthy László* alapította színház a Király u. 71. sz. alatti épületben. Csak hosszas huzavona után kapott működési engedélyt a fővárostól. Az első bem. *Huszka Jenő Aranyvirág* c. operettje volt, de az igazi sikert *Kacsóh Pongrácz János vitéze* hozta meg, amelynek bem.-ját 1904. nov. 14-én tartották. 1925-ig a ~ Bp. legnépszerűbb és legsikeresebb operettszínháza volt, amelyet *Beöthy* kiváló üzleti és művészi érzékkel vezetett. 1918–1925 között a ~ szintén a *Beöthy* igazgatása alatt álló *Unió Rt.* színházaként működött. Az *Unió* bukása után előbb *Faludi Jenő*, majd 1929 szept.-étől *Lázár Ödön* volt az ig. *Lázár Ödön* *Föld Aurél* követte

1932. szept.-től 1934. szept.-ig. 1934. szept.-től 1935. szept.-ig Zoltán Ignác és Varga Sándor vezette a ~at, majd Spitz Artúr ig. következett 1935. szept.-től 1936. febr.-ig. A rendkívüli sikerosorozat azonban véget ért. A konjunktúra és a színvonal visszaesése a ~ lassú hanyatlását, majd 1936-ban bukását eredményezte. Az épület homlokzati részét 1941-ben lebontották. A ~ Beöthy igazgatása alatt élte fénykorát. A társ. tagjai voltak – többek között – Fedák Sári, Kosáry Emmy, Szamosi Elza, Lábass Juci, Medgyaszay Vilma, Somogyi Nusi, Biller Irén, Környei Béla, Rátkai Márton, Ráthonyi Ákos, Latabár Árpád. Nevezetes bem.-i: Jacobi Viktor *Leányvásár*, Sybill, Huszka Jenő *Gül Baba*, Lehár Ferenc *A vig özvegy*, Kálmán Imre *Luxemburg grófia*. A csárdáskirálynő, Bajadér, Szirmai Albert Mánás Miska, Mézeskalács c. operettjei voltak. – Ir. Koch L.: A Király Színház mősora (1958).

Kirchlechner Ferenc (Aspern, 1791. jan. 31.–Buda, 1868. máj.): hegedűművész, librettista. Ismert művészként 1839-ben került a Nemzeti Színház zenekarába. 1849-ben rövid ideig a színház igazgatását is ellátta. Operáját (*Die Doppelgänger*, 1855) ugyan nem mutatták be, de ő írta Császár György műveinek, a nagy sikerű *Kunok*, a *Morsinai Erzsébet*, valamint Doppler K.: *A vadon fia* c. operájának szövegkönyvét.

Kirkósa Júlia (Szamosújvár, 1947. júl. 10.–): énekesnő (szoprán). A kolozsvári konzervatórium énekszakát végezte. 1973 óta a kolozsvári Állami Magyar Opera tagja. Sikerrel vendégszerepelt Győrött, 1992-ben a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon. F.Sz. *Amália* (Verdi: Az álarcosbál); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Erzsébet* (Wagner: Tannhäuser); *Donna Anna*, *Donna Elvira* (Mozart: Don Giovanni); *Tosca* (Puccini); *Amelia* (Verdi: Simone Boccanegra).

Kis Sándor (Nagyfüred, 1950. aug. 14.–): bábszínész. 1981-ben végezte el a Bábstúdiót, és 1992-ig az Állami Bábszínház tagja volt. Hős- és karakterszínész. F.Sz. *Roszmáj Rozmáj*, *Hiú Hiéna*, *Hangyász Hugó* (Urban Gy.: A két kicsi pingvin); *Truffaldino* (Gozzi–Heltai J.: A szarvaskirály); *Pipóc* (Ignác R.: Csipkerózsika); *Röfi*, *Bocs*, *Sün*, *Mókus* (Tóth E.: A három kismalac); *Paprikajancsi* (Balogh G.: Doktor Faust); *Mócsi bá* (Ignác R.: Tündér Ibrinkó).

Kis Terézia (?–?): színésznő. A kolozsvári társ. alapító tagja, 1792-től 1796-ig színésznője. Naivszerepeket játszott, elsősorban kortárs érzékenyjátékokban. A színlapokon Theresia néven szerepelt. F.Sz. *Rozália* (Kotzebue: A szerelem gyermeke); *Aloysia* (Engelbrecht: Vajler és Aloysia); *Manczi* (Kratzer: A szerencsétlen alkancslár).

Kisbán Miklós: → *Bánffy* Miklós

Kísérőgép: → *fejgép*

Kisfaludy Károly (Tét, 1788. febr. 5.–Pest, 1830. nov. 21.): drámaíró. 1808-tól írt drámákat. Első sikerét 1819-ben aratta, amikor a székesfehérvári társ. bemutatta *A tatárok Magyarországon* c. vitézi játékát. A lovagdráma m. változatától a végzetdrámán át a kortárs vigjátékig ívelt fejlődése. 24 színpadi művet írt, lefordította Voltaire *Brutus* c. művét, 9 töredék is maradt utána. F.M. *A kőrök* (1819); *Stibor vajda* (1820); *Irène* (1820); *Mátyás deák* (1825); *A leányörzö* (1827); *Családások* (1828); K. K. minden munkái (1893). Több darabját németül is játszották, itthon sikerrel, Bécsben azonban *A tatárok* megbukott (1821).

Kisfaludy Sándor (Sümege, 1772. szept. 27.–Sümege, 1844. okt. 28.): színházvezető, mecénás, író. Színházi élményeit diákként Pozsonyban (1788–1791), Bécsben testörként (1792–1796), az észak-itáliai városokban mint tiszti és provençe-i hadifogságában (1796) szerezte. 1828-tól 1834-ig a Dunántúli Színjátszó Társaság főig.-ja. 1830-ban kezdeményezte a balatonfüredi színház építését, 1831–1844 között ennek főig.-ja. 1790-ben kísérletezett drámafordítással és -írással. F.M. *Hunyady János* (1816); *Eredeti magyar játékszin*, I–II. (1825–1836), négy szöveggel; K. S. minden munkái (1892).

Kisfaludy Színház: → *Óbudai Kisfaludy Színház*

Kisfalussy Bálint (Ip, 1939. okt. 16.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1962-ben, és a szatmári Északi Színházhoz szerződött. Eleinte lírai szerepeket játszott, majd egyre jobban kibontakozott frappáns jellemformáló készsége. Sokoldalú színházi ember, nemcsak alakításaival tűnik ki, hanem rendez, dalszöveget írt és zenét is szerz. Gyakran lép fel a bucaresti, később a bp.-i rádióban és televízióban is. F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Lucentio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Horgasujjú Jakab* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Sándor* (Kányádi S.: Ünnepek háza); *Bubnova* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Gérard* (Székely J.: Hugonották).

Kishegyi Árpád (Bp., 1922. nov. 16.–New York, 1978. ápr. 4.): énekes (buffótenor). 1946-ban a Vigoperában debütált *Pedrilóként* (Mozart: Szókratész a szerájából). 1947–1978 között az Operaház magánénekeske volt. Kitűnő színészi képessége, muzikalitása, hangjának gazdag színskálája a legkitűnőbb karaktertenorok közé emelte. Liszt Ferenc-díjas (1965), érdemes művész (1974). F.Sz. *Monostatos* (Mozart: A varázsfuvola); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Dávid* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Benoit* (Puccini: Bohémélet); *Imrok* (Muszorgszkij: Hovancsina); *Triquet* (Csajkovszkij: Anyegin); *Bardolf* (Verdi: Falstaff).

Kishonti Ildikó (Bp., 1947. ápr. 26.–): színésznő. Az Országos Szórákkoztatózenei Központ stúdiójában

tanult énekelni. 1977-ben végzett a SzAk musical osztályában. Két évig volt a Magyar Filmgyártó Vállalat státusában, majd vidéki színházakban – győri Kisfaludy, szolnoki Szigligeti – játszott. 1979–1982 között a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1984–85-ben ismét a társ.-ában játszott. 1985-től szabadfoglalkozású. 1989-től a Honvéd Művészegyüttes tagja. Elsősorban zenés darabokban, musicalekben lép fel. Energikus, temperamentumos játéktípus jellemzi. F.Sz. *Aldonza* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Golde* (Bock: Hege-düs a háztetőn); *Grizabella* (Lloyd Webber: Macskák). Hanglémeze: *Egy furcsa lány*.

Kis Kamaraszínház: → *Művész Színház* (1945)

Kis Komédia (1919–1927): a Folies Caprice Révay u. 18. sz. alatti helyiségében Rott Sándor és Steinhardt Géza igazgatásával 1919. szept.-től 1927. jún.-ig működött. Titkára Lénárd Béla, karmestere Rajna Sándor, majd Huber Sándor, végül Hetényi-Heidelberg Albert volt. A helyiség később számos színházi vállalkozási színhelye lett.

Kisné, Polyák Erzsébet (Újpest, 1916. aug. 19.–): óvónő, festőművész. Napraforgó nevű bábegyűjtésével 1970–1992 között számos sikert aratott hazai versenyeken és fesztiválokon. Főképp művészi bábuikkal tűntek ki. 1973-tól 1982-ig felnőtt bábtanfolyamokat is vezetett. Festményei, bábjai számos kiállításon szerepeltek. 1979-ben UNIMA-diplomát kapott. Könyvei: *Bábjáték az óvodában* (Mészáros V.-vel, 1970); *Minibábszínház* (1973); *Mesevár* (1987).

Kiss Anikó (Bp., 1952. jan. 18.–): díszlet- és jelmeztervező. 1974-ben a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerzett diplomát, majd 1979–82-ben a bp.-i Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervező szakán tanult. 1981-ben a Pécsi Nemzeti Színházban kezdett, 1983–85-ben a Radnóti Miklós Színpadon volt szerződésben. Tervezett más színházaknak is. F.T. Illyés Gy.: *Kiegyezés*; Bálint A.: *Szép Ernő és a lányok*.

Kiss Árpád (Németboga, 1878. dec. 26.–Bp., 1934. jan. 2.): színész. A katonatiszti pályát hagyta ott a színészetért. Hegyi Arankánál tanult. 1903–04-ben Mezei Kálmánnál töltötte gyakorlatos évét. 1908–09-ben Kunhegyi Miklós társulatában játszott. 1909-től kisebb helyeken tartott társulataival előadásokat. 1914-től nagyobb városokban nyerte el a színház bérletjogát. Pl. 1914–1918 között Szatmáron 1914–15-ben, majd 1922-től 1930-ig Békéscsabán, 1918–1920 között Nyíregyházán, 1918–1922 között Ungváron és Munkácson, 1923–1928 között, ill. 1930–31-ben Makón, 1928-tól 1932-ig Sopronban, 1930–1932 között Székesfehérvárott és Veszprémben, 1931–32-ben Szombathelyen játszott együttesével. 1932-ben csödbe jutott.

Kiss Árpád (Tiszafüred, 1961. jún. 30.–): báb-színész. 1987-ben végezte el a Bábstúdiót. 1985-től az egri Harlekin Bábszínház tagja. Főleg hősi szerepeket alakít. F.Sz. *Királyfi* (Grimm-Károlyi A.: Hófehérke); *Soma* (Urbán Gy.: Minden egér szereti a sajtot); *Kámpec* (Tamási A.: Szegény ördög).

Kiss Bazsa (Debrecen, 1924. dec. 30.–): színésznő. 1942-ben végezte el az Országos Színészegyesület színi iskoláját, ekkor a Pécsi Nemzeti Színház tagja lett. 1943–1953 között Debrecenben, Szatmárnémetiben, Veszprémben játszott. Ezután ismét a Pécsi Nemzeti, 1964-től 1987-ig, nyugdíjba vonulásáig a győri Kisfaludy Színház tagja volt. F.Sz. *Polette* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Montague-né* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Kömény Ignácné* (Tamási A.: Énekes madár).

Kiss Béla (? 1853–Bp., 1925. júl. 23.): énekes (tenor). *Hajós Zsigmond* és *Predics* László tanítványa volt. Pályája vidéki színpadokon indult, Székesfehérvárott ope-

rettekben énekelt (1879). 1888–1907 között az Operaház tagjaként kellemes hangjával, előadásmódjával, tiszta szövegejtésével főleg lírai szerepekben volt sikeres. F.Sz. *Kékszakáll* (Offenbach); *Don José* (Bizet: Carmen); *Walter, Heinrich* (Wagner: Tannhäuser).

Kiss Dezső (? 1853–Bp., 1921. dec. 11.): énekes (tenor), operarendező. 1879-től a Nemzeti Színház és az Operaház tagja, 1889-ig kisebb szerepekben lépett fel. *Alszegehy* Kálmán főrendezőse alatt 1889–94-ben ügyelő majd rend., 1907–1913 között pedig rend. volt. F.R. Poldini: *Csavargó és királylány*. F.Sz. *Halász* (Rosi-ni: Tell Vilmos).

Kiss Domokos (Rugonfalva, 1946–): énekes (tenor). Tanulmányait a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban végezte 1972-ben. A kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes. F.Sz. *Onó* (Erkel F.: Bánk bán); *Faust* (Gounod); *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület).

Kiss Erika (Bp., 1962. júl. 4.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1986-ban a Nepszínházhoz szerződött, ill. a Budapesti Kamaraszínháznak azóta is tagja. Prózai és zenés darabokban egyaránt játszik. F.Sz. *Viviane nimfa* (Dorst: Merlin); *Bócsi* (Eisemann M.: Én és a kis-öcsém).

Kiss Ferenc; Ferkó (Szeged, 1850–Bp., 1903. máj. 1.): színész. 1873-ban kezdte a pályát. Biztos hangú énekes, megbízható színész volt, népszínművekben és operett-buffó szerepekben a vidék keresett művésze. F.Sz. *Henri* (Planquette: A corneville-i harangok); *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Bogár* (Csepregy F.: A sárga csikó); *Schneck* (Zeller: A madarász).

M.A. 1873–77: Krecsányi Ignác; 1877–92: feleségével, Árpási Katalinnal együtt játszott: 1877: Aradi Gerő; 1878: Jakab Lajos; 1878–82: Beödy Gábor; 1882: Bogdy Alajos; 1883: Lászy Vilmos; 1884: Nagy Vince; 1885: Tóth Béla; 1886: Bokor; 1886–88: Somogyi Károly; 1888: Aradi Gerő; 1889: Egri János; 1890: Veszprémy Jenő; 1891: Zoltán Gyula, Leszkai András; 1892: Váradi Antal; 1892: Fekete Miksa; 1893: Bátosi Endre; 1894: Csóka Sándor.

Kiss Ferenc (Székesfehérvár, 1893. ápr. 15.–Bp., 1978. aug. 13.): színész. A SzAk hallgatója volt, majd behívták katonának. 1917-ben Kolozsvárott vendégszerepelt. 1918–19-ben a debreceni társ.-hoz, 1919-ben a Vig-színházhoz szerződött. 1919-től 1927-ig a Nemzeti, 1927–1930 között a Magyar, 1930-tól 1945-ig ismét a Nemzeti Színház tagja volt. 1937-ben örökös tagságot kapott. 1923–24-ben a Pesti Kabaré műv.-i vez.-je volt. 1923–24-ben a Király Színházban, 1924–26 között a Budai Színkörben, 1924-ben a Blaha Lujza Színházban, 1927-ben a Royal Orfeumban és a Vig, 1927–28-ban a Fővárosi Operett, 1929-ben a Városi, 1933-ban a Labriola és a Kamara, 1943-ban az Új Magyar Színházban vendégszerepelt. 1939-ben a Színművészeti Kamara elnöke, 1944. okt.-ben a Nemzeti Színház ig.-ja lett. 1933-tól 1944-ig drámai és vj.-i gyakorlatot, beszédet tanított a SzAk-n, amelynek 1937-től 1944-ig ig.-ja volt. A Népbíróóság mint háborús bűnöst elítélte. Börtönévei után először a székesfehérvári vágóhídon dolgozott. 1956–1959 között a győri Kisfaludy, 1959–64-ben a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1957-ben és 1962-ben a Bartók Teremben, 1961-ben a Magyar Néphadsereg Színházában, a Körszínházban, 1962-ben Kecskeméten és a Kulich Gyula Színpadon, 1963-ban a Vigszínházban, 1965-ben és 1968-ban a veszprémi Petőfi, 1970-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházban lépett fel. 1961-ben vonult nyugdíjba. Számos filmben kapott szerepet, s népszerű előadóművész volt. 1935-ben Corvin-koszorút, 1964-ben érdemes művész kitün-

tetést kapott. Robusztus alkata, zengő orgánuma, kivételes tehetsége klasszikus hősszerepekben érvényesült. Alakításait e külsőségek mellett kidolgozott játék és elmélyült emberábrázolás jellemezte. Operettek, népszínművek és vj.-ok vezető szerepeit is sok színnel, eredetien alakította. F.Sz. *Danton* (Büchner: *Danton halála*); *Henschel fuvaros* (Hauptmann); *Petruchio* (Sh.: *A makrancos hölgy*); *Macbeth* (Sh.); *Othello* (Sh.); *III. Richárd* (Sh.); *Adám, Lucifer* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Bánk* (Katona J.: *Bánk bán*); *Cyrano* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Wallenstein* (Schiller); *Balga* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Ezra Mannon* (O'Neill: *Amerikai Elektra*); *Willy Loman* (Miller: *Az ügynök halála*).

KISS FERENC – *Bánk*
(Katona J.: *Bánk bán*)

Kiss Ferenc (Kishegyes, 1923. máj. 10.–): színész. A topolyai színház munkájába kapcsolódott be 1956-ban, és a színház megszüntetéseig, 1959-ig volt a társ. tagja, ahol epizód szerepeket játszott. F.Sz. *Sambo, munkafelügyelő* (Beecher-Stowe: *Tamás bátya kunyhója*); *Jakab* (Fodor L.: *Bölcsődal*); *René* (Rousen: *Nina*). **Kiss Gyula** (Bp., 1893. márc. 20.–?): színész. 1918 nov.-ében lépett színpadra, 1923-ban a nagyváradi színház tagja, majd a húszas években huzamosabb ideig Marosvásárhelyen játszott. Sikeresen alakította történelmi drámák hőseit. Pályafutása hamarosan megszakadt korai halála miatt. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Bánk* (Katona J.: *Bánk bán*); *Jágó* (Sh.: *Othello*); *Tartuffe* (Molière).

Kiss Iлона (Kisiklód, 1924. febr. 18.–): színésznő. Pályáját a kolozsvári Állami Magyar Színházban 1939-ben kezdte. 1941-től a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja lett, azután Miskolcon és Kassán játszott. 1945-ben a Szabad Színházhoz került, majd tagja volt a Nemzeti Színháznak és a Szegedi Nemzeti Színháznak, 1949–1958 között a Fővárosi Operettszínháznak. Operettekben és zenés darabokban aratott sikereket. F.Sz. *Tangolita* (Ábrahám P.: *Bál a Savoyban*); *Kocsma Jenny* (Brecht-Weill: *Koldusopera*).

Kiss Imre (Nagyvárad, 1927. dec. 25.–): színész. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és *Harag* György irányításával a színházalapító évfolyam tagjaként Nagybányára szerződött. 1956-ban a társulattal együtt átment Szatmárnémetibe. Nyugdíjba vonulásáig a társ. tagja maradt, változatos epizód szerepeket játszott. F.Sz. *Don*

Basilio (Beaumarchais: *Figaro házassága*); *Kobak* (Schönthan: *A szabin nők elrablása*); *Hitelező* (Molnár F.: *A testőr*); *Thompson* (Scribe: *Egy pohár víz*).

Kiss Irén (Ugra, 1869. márc. 1.–Bp., 1942. febr. 25.): színésznő. 16 éves korától műkedvelő előadásokon játszott, de hivatásos színészként 1891-ben lépett fel először Debrecenben. Itt 10 évig szerepelt. 1901-ben átszerződött Kolozsvárra, 1902-ben Szegedre. 1905–1911 között a Vígsház tagja volt. 1912-ben szerződtette a Nemzeti Színház *Helvey* Laura helyére, később örökös tag lett. 1932-ben visszavonult a színésztétől. A m. színpad egyik legjobb komikája volt. Egészséges humora főként a pletykás, házsártos öregasszonyok alakításában érvényesült. F.Sz. *Szerafin* (Csiky G.: *A nagymama*); *Philaminte* (Molière: *A tudós nők*); *Kisvécakné* (Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*); *Kamilla* (Szigligeti E.: *Liliomfi*).

Kiss János; *Iván* (Röjtök, 1807–Pest, 1841. febr. 26.): színész, sugó, fordító. 1831-ben a Dunántúli Színjátszó Társaság sugója, a budai Várszínháznál is (1833–1834). E minőségében több színházi zsebkönyvet szerkesztett. Innen vidékre távozott, ahol 1837-ig játszott több jelesebb vándortárs.-nál. 1838-ban a Regélő-Honművész segédszerk.-je és kritikusa. Vitába keveredett a liberális kritikával, Vörösmarty epigrammát írt ellene (*Sikinév*, 1839), ami hírnevét kedvezőtlenül befolyásolta. Színészként csak kisebb szerepeket alakított. Sugói gyakorlat a jó, érthető szövegmondásban kamatozódott. Szorgalmas fordító volt, 23 darabja maradt fenn. Eredeti műveket is írt: *Villitanc* (1834) c. műve változat a *Bánk bán*-témára.

Kiss János (Bp., 1959. aug. 13.–): táncos, balettigazgató. Balettművész diplomáját 1979-ben kapta meg az ABI-ben. A Győri Balett egyik alapító tagja, vezető magántáncosa, 1991-től ig.-ja. Tiszta, klasszikus technikájú szólista, aki *Markó* Iván műveinek majdnem minden főszerepét eltáncolta. 1991-től részt vesz a kollektív koreográfiai alkotómunkában is: *Árpádházi Szeni*

KISS JÁNOS – *Bombicz Barbarával*
(Menuhin-Shankar-Markó I.: *Az igéret földje*)

Margit legendája, Gulliver úr utazásai 2. felvonása. Liszt Ferenc-díjas (1985). F.Sz. *A Nap* (Markó I.: A Nap szerettei); *Király* (Markó I.: Az igazság pillanta); *Arany álarcos*, *Mephistó* (Markó I.: Don Juan árnyéka rajtunk); *Mars* (Markó I.: Izzó planéták); *Minotaurusz* (Markó I.: Totem); *Keresztelő* (Markó I.: Jézus, az ember fia); *Mandarin* (Markó I.: A csodálatos mandarin).

Kiss Jenő (Görcsöny, 1944. jún. 7.–): színész. Pályáját 1963-ban a veszprémi Petőfi Színházban kezdte, majd 1964-ben a Miskolci Nemzeti, 1969–1979 között a kaposvári Csiky Gergely, 1979-től a kecskeméti Katona József Színházban 1988-tól 1993-ig a Radnóti Színházban játszott. Az intrikus szerepkör kiváló színpadra állította. 1985-ben Jászai Mari-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Korgstad* (Ibsen: Nóra).

Kiss József (Bp., 1962. márc. 29.–): színész, rendező. 1985-ben végezte el a SzAk színész, majd 1987-ben a rendezői tagozatát. 1983-tól játszott a József Attila, 1984-től a Madách, később a győri Kisfaludy, majd a veszprémi Petőfi Színházban. Vigjátékok hőseit alakította sikerrel. F.Sz. *Dr. Sándor Sándor* (Eisemann M.: Egy csók és más semmi). F.R. Schwajda Gy.: *Nincs többé iskola*.

Kiss Júlia, N. (Szabadka, 1931. aug. 22.–): színésznő. Pályáját Szabadkán kezdte 1949-ben, majd 1953-tól másfél évadot Zomborban töltött, ahol akkor m. társ. működött. Utána rövid időre az Újvidéki Rádióhoz szerződött. 1956-tól 1959-ig, a színház megszűnéséig Topolyán játszott. 1959-től 1961-ig Szabadkán szerepelt, majd 1989-ig, nyugdíjazásáig ismét az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja, de közben az Újvidéki Színházban is fellépett. Kezdetben fiatal lányokat alakított, majd drámai szerepeket is kapott. *Havas Eszter* néven felnőtt- és gyermekhangjátékokat írt. F.Sz. *Regina* (Ibsen: Kisértetek); *Rozika* (Móricz Zs.: Úri muri); *Mirandolina* (Goldoni); *Lizzie* (Sartre: A tisztességtudó utcalány); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Orbánné* (Örkény I.: Macskajáték); *Martha* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Marja Vasziljevna* (Csehov: Ványa bácsi); *Eugénia* (Mrozek: Tangó).

Kiss László (Segesvár, 1919. máj. 13.–Marosvásárhely, 1968. jan. 7.): színész, író. Költőként indult, a színpad számára *Tompa Miklós* fedezte fel. 1947-ben lépett először közönség elé a marosvásárhelyi Székely Színház Katona József *Bánk bán* előadásán. Haláláig a színház művésze volt. Erőteltjes, robusztus alakja rendkívüli érzékenységgel, empátiával párosult. Alakításaiban többnyire igen hatásos kontrasztos megoldásokat alkalmazott. *Vihar a havason* c. színdarabját, amelyet *Kovács Dezsővel* írt, Állami Díjjal tüntették ki. F.Sz. *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Csugari* (Móricz Zs.: Úri muri); *Szemere Bertalan* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Pampon* (Caragiale: Farsang); *Bryant* (Wesker: Gyökörek); *Mitrics* (Tolsztoj: A sötétség hatalma). Drámája: *Kutyavásár* (1970).

Kiss László (? , 1926. jan. 24.–): színész. 1944-ben kezdte a pályát Győrben. Több vidéki társulatban – Kecskeméti, Szolnokon, Debrecenben, Egerben – játszott. Prózai darabok hőseit, operettek baritonszerepeit alakította. Realista szerepfarmálás jellemzi alakításait. F.Sz. *Cassio* (Sh.: Othello); *Ifjú Nagy* (Bródy S.: A tanítónő); *Csörgheő Csuli* (Móricz Zs.: Úri muri).

Kiss László (Bp., 1937. febr. 18.–): színész. *Rózsahegy* Kálmán színészképző iskoláját végezte el. 1956-ban kezdte a pályát a Magyar Játékszínben, játszott az Állami Déryné Színházban, a kaposvári Csiky Gergely és a József Attila Színházban. Bonvivánként

aratott sikereket. F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Mágnás Miska* (Szirmai A.).

Kiss László (Bp., 1959. márc. 19.–): színész. 1985-ben végezte el a SzAk-t. Pályáját a veszprémi Petőfi Színházban kezdte. 1988-ban a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszott, 1990-től a Szegedi Nemzeti Színház művésze. F.Sz. *Kolgyey főfelvigyázó* (Szoltsenyicin: A kopasz és a lágerkurva); *Izsák* (Sarkadi I.–Szörényi L.–Bródy J.: Körmives Kelemen); *Camille* (Feydeau: Bolha a fülbe).

Kiss Manyi (Magyarlóna, 1911. márc. 12.–Bp., 1971. márc. 24.): színésznő. Kolozsvárott kezdte a színpályát 1926-ban. 1928–1932 között Miskolcon és Szegeden játszott. 1931-ben egy időre olasz artista férjével külföldi cirkuszokban lépett fel. 1934-ben átmenetileg Pesten szerepelt kisebb-nagyobb színházakban. A 30-as évek végén a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1943-ban a Vigszínházban Eisemann *Fekete Péter* c. vigjátékában aratott kiugró sikert. Ettől kezdve 1953-ig a Vigszínházban szerepelt. 1954-től 1971-ig, haláláig a Madách

KISS MANYI

Színháznál volt szerződésben. Rendkívüli tehetségű, sokoldalú művész volt. Pályája kezdetén főként szubrett- és komikaszerpeket alakított. Könnyedsége, temperamentuma, muzikalitása és táncakézsége egész pályája során jellemezte művészetét. Fokozatosan bontakozott ki drámai tehetsége, erőteljes jellembrázoló képessége. Szerepkálaja így a könnyed alakításoktól a tragikus mélységeket feltáró szerepek megformálásáig terjedt. 1936 óta rendszeresen filmezett. Kossuth-díjas (1957), Jászai-díjas (1954), érdemes (1962) és kiváló művész (1964) volt. F.Sz. *Lédér* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Colette* (Eisemann M.: Fekete Péter); *Finum Rózi* (Tóth E.: A falu rossza); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Szalayné* (Barta L.: Szerelem); *Bajnok Adél* (Hubay M.: István napja); *Öregasszony* (García Lorca: Yerma); *Kurázi mama* (Brecht); *Miss Fumival* (Shaffer: Black Comedy); *Vinczéné* (Sarkadi I.: Oszlopos Simeon); *özv. Mák Lajosné* (Fejes E.: Vonó Ignác); *Bodnárné* (Németh L.). – Ir. Révy E.: K. M. (1988).

Kiss Mari (Bükkaranyos, 1952. okt. 9.–): színésznő. 1975-ben végezte el a SzAk-t, majd a Madách Színház tagja lett. Tiszta lelkű, energikus nőalakok megformálásával arat sikereket. F.Sz. *Mira* (Sarkadi I.: Elvezett paradicsom); *Liza* (Shaw: Pygmalion); *Chelsea Thayer* (Thompson: Aranytó).

Kiss Mihály (Arad, 1857–Gombospuszt, 1914. aug. 11.): színész, énekes (bariton). 1874-ben *Krecsányi* Ignácnál lett színész Szatmáron, nála működött 1892-ig. 1892–1907 között a Népszínház tagja volt, majd 1910-ig ismét Krecsányinál játszott. Három oktávra terjedő baritonja jól érvényesült népszínműben, operettben. Hős-, bonviván- és szerelemsszerepekben nyújtott emlékeztetést. Játékát temperamentum és humor jellemezte. *Blaha* Lujza partnere, *Tamássy* József utóda volt a Népszínházban. F.Sz. *Kancsukoff* (Suppé: Fatinica); *Csillag Pál* (Csepregy F.: A piros bugyellár); *Lefèvre* (Sardou: Szókimondó asszony); F.M. *Cifra Jancsi* (1880); *Szikra Panna* (1885); *Az árva pipacs* (1887); *Sugár Borcsa* (1892).

Kiss Piroska, É. (Bp., 1953. márc. 17.–): szcenikus, díszlet- és jelmeztervező. 1976-ban szerezte diplomáját a Budapesti Műszaki Egyetem építészmérnöki karán. Ezután szcenikusként a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja lett. Tervezőkhöz társult, és velük együtt, de önállóan is tervezett díszletet, bűtort, kelléket, jelmezt. Más színházaknál – Szegedi Nemzeti, debreceni Csokonai – is dolgozott, 1987–1990 között a Radnóti Miklós Színház szcenikusa volt. Konstruktív színpadi térépítő és berendező. F.T. Gogol: *A revizor*; Zsótér S.: *Utazás...*; Móricz Zs.–Kocsák T.–Miklós T.: *Légy jó mindhalálig*. **Kiss Rita** (Pásztó, 1964. máj. 14.–): bábszínész. 1984-ben szerzett övönői diplomát, és azóta tagja a kecskeméti Cirkóba Bábegyűttesnek, majd a Cirkóba Bábszínháznak. 1989-ben végezte el a Bábstúdiót. Karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Dunda* (Tamási A.: Szegény ördög); *Pinocchio* (Collodi–Rumi); *Bohóc* (Kovács I.: Purgatérium); *Kocka* (Milobetzka: Haza).

Kiss Sándor (Debrecen, 1823–Debrecen, 1896. nov. 28.): debreceni polgár, *Bem* hadsegédje volt az 1848–49-es szabadságharc alatt. Később jelentős szerepe volt a debreceni színészet állandósításában. 1866-tól 1872-ig a város kezelésébe került új színház intendánsa volt. Az ő vezetése alatt lett először Nagyvárad (1868-tól) a debreceni társ. nyári állomása. ~ 1868-tól 1872-ig a váradi színészet intendánsa volt. *Simonffy* Imre polgármesterrel együtt nagy részt vállalt az első színész nyugdíj-egyesület létrehozásában. Az ő irányítása alatt a vidék korabeli legjobb társ.-át szervezték meg. Anyagi aldozatokat sem kímélve mindvégig színvonalas, az összes műfajt magába foglaló, sokoldalú műsort mutattak be. *Reszler* István után ő szerződtette *Szabó* (Schneider) Józsefet műv.-i vez.-nek a debreceni színházhoz.

Kiss Sándor (Moravica, 1921. dec. 9.–Újvidék, 1960. ?): színész, ügyelő. Pályáját a szabadkai m. társ.-nál kezdte 1953-ban. Onnan 1956-ban Topolyára szerződött, majd 1960-ban visszatért Szabadkára, ahol a kisebb szerepei mellett több előadásban ügyelőként is közreműködött. F.Sz. *Sírás*, *Színész* (Sh.: Hamlet); *Náci* (Bíró L.: Sárka lilium); *Csak Jani* (Móricz Zs.: Pácsiirtás).

Kis Színház (1904–1923): → *Kis Szinkör*

Kis Színház (1947–1949): Bp.-en, a Rottenbiller u. 20–22. sz. alatt 1947. nov. 4-én nyílt színház. Ig.-ja *Galamb* Sándor volt. Műsorán katolikus szellemiségű szm.-vek (Lavery: Az Úr katonái, Paolieri: A mennyei láng) és vj.-ok (Murger: A nyolcadik pont) szerepeltek. Társ.-ának ismertebb tagjai: *Toronyi* L. Imre, *Vörösmarty* Lili, *Harasztos* Gusztáv, *Boray* Lajos, *Galamb* György, *Csádó* Pál, *Tallós* Andre, *Jancsó* Adrienne, *Sármágy* Miklós, *Gazdy* Aranka. Utolsó bemutatójukat 1949. aug. 13-án tartották.

Kis Szinkör (1904–1905, 1908–1923): színházi vállalkozás a Városligetben. *Sziklai* Kornél hozta létre. Először 1904. márc. 18-án nyílt meg. Másodszor – va-

lószerűleg hosszabb szünet után – 1908. márc. 13-án kezdett újra játszani. A ~ műsorán egyfelvonásos tréfák (Hargitay Tihamér: Boldog házasság), látványos revüparódiák (Sziklai Kornél: Muki, az utca fia), az 1920-as években pedig népszerű operettek (Husza Jenő: Bob herceg) szerepeltek. A társ. tagja volt többek között *Bogár* Gizi, *Lénárd* Béla, *Gömöry* Jenő, *Szigethy* Ibolya, *Bazsary* Lajos, *Csaplár* Mici, *Lubinszky* Ödön, *Fodor* Artúr, *Gallay* Nándor, *Szilassy* Rózsa, *Szegedi* Ilona. Vezető karnagyok *Iványi* Dezső, *Rajna* Sándor és *Donáth* Ede voltak. 1909 és 1915 között a társ. az ugyancsak Sziklai által vezetett *Népszínpadon* is játszott. A ~ Sziklai halála után, 1920. márc. 12-től Sziklai Kornél fiának, *Sziklai* Bélának vezetésével *Colosseum Színpad* néven működött, miközben 1920. jún. 5-től 1921. máj.-ának végéig a *Délutáni Kabaré* előadásainak is otthont adott. **Kiss T.** István (Újfehértó, 1956. aug. 20.–): színész. 1980-ban Szolnokon kezdte a pályáját. 1981-ben egy évadra Nyíregyházára szerződött, majd 1984-ig ismét Szolnokon játszott. 1984-től a veszprémi Petőfi, 1988–90-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1991 óta újra a veszprémi Petőfi Színház tagja. Vibráló nyugalanság, szuggesztivitás jellemzi alakításait. Epizódszín, szinte néma szerepekben is atmoszférát tud teremteni. F.Sz. *Parkőr* (Doriadis: Különös délután); *Spak* tisztviselő, *Iván cár udvari diákja* (Bulgakov: Iván, a rettentő); *Greg* (Kovács A.–Asztalos I.: Börtönmusical).

Kiss Török Ildikó (Petrozsény, 1945. szept. 24.–): színésznő. Középiskolai tanulmányait Kolozsvárt végezte, majd a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben szerzett diplomát 1967-ben. Temesvárra szerződött, majd 1970-től a nagyváradi Állami Színház tagja, 1980–89-ben a m. színpadi művészeti vezetője. Drámai szerepek hosszú sorát játszotta el. Önálló pódiumműsoraival számos erdélyi és m. városban vendégszerepelt. F.Sz. *Lida* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Biri* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Izabella* (Sh.: Szeget szeggel); *Nellie* (Williams: Nyár és füst); *Lovassy* (Csurka I.: Nagytakarítás); *Színésznő* (Méhes Gy.: Egy csók, egy pofon). Előadóstjei: *Gozsdu Elek*: *Anna-levelek* (1971); *Eminecu*-est (1977); *Kocsis I.*: *Arva Bethlen Kata* (monodrám, 1978).

Kisvarieté (1951): a városligeti volt Liliputi Színházban 1951. máj. 12-től szept.-ig működött. A bemutatott tíz műsort *Kazal* László, *Benedek* Tibor, ifj. *Latabár* Árpád, ill. *Szabolcs* Ernő rendezte. Szerzői *Tabi* László, *Gábor* Béla, *Nádassi* László, *Szilágyi* György, színészei pedig a *Kamara Varieté* és a *Fővárosi Varieté* tagjai voltak.

Kiszely Gyula (Liptószentmiklós, 1900. okt. 30.–?, 1973. szept. 28.): zeneszerző. Tanulmányait *Siklós* Albertnél végezte a Zak-n. 1929-től zenei rendezőként működött a bp.-i Stúdióban. Később a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének titkárává választották. Szilágyi Lászlóval és Harsányi Zsolttal közösen írt *Amerika lánya* c. operettjét a Városi Színházban mutatták be 1924-ben, később a Budai Színkörben is játszották. F.M. *Fehér orchideák* (1931); *Május kisasszony*; *Jelentem alászan*; *Fehér sólyom* (opera); *Remetefja* (szvit).

Kiszely Lajos (Bp., 1925. okt. 17.–): énekes (tenor). 1950-ben végezte el az Állami Zenei Konzervatóriumot. Az Operaház, a kaposvári Csiky Gergely, a győri Kisfaludy, 1965–1985 között a Fővárosi Operettszínház művésze volt. Operákban, operettekben játszott tenor- és bonvivánszerepeket. F.Sz. *Don José* (Bizet: Carmen); *Szu Csong* (Lehár F.: A mosoly országa).

klakk; *bértaps* (francia, claqué): irányított tetszésnyilvánítás. A színházi előadás sikerének biztosítása megfigyelt, felkészített és a nézőtérén szétszórtan elhelyezett

tapsoncok segítségével. – Párizsban, a magánszínházak 19. sz. eleji versenyében alakult ki, majd egész Európában a 20. sz. elejéig alkalmazták.

Klein: → *Schodelné Klein Rozália*

Klein Sámuel (?–?): színigazgató. Szatmári polgár volt. 1870-ben Várny Fábiánnal közösen vállalt igazgatást a szatmári színészet állandósítása érdekében. Új ruha- és könyvtárat vásárolt. Társulatuk télen Szatmáron, nyáron Mátészalkán, Kisvárdán, Ujfehértón, Nyírbátorban, Karcagon szerepelt. A város közönyössége miatt és a többletbevétel érdekében vállalt sok utazgatást a vállalkozást 1872. máj.-ban csődbe vitte. ~ ekkor Várnytól elszakadva tárgyalást kezdett Károlyi Lajossal és Szathmáry Károllyal, akik végül a színházat átvették tőle. 1872 nov.-ében minden színházi ingóságát elárverezték.

Klenovics György (Bp., 1870. márc. 9.–?): színész, rendező. Három évet végzett a SzAk-n, de oklevelet nem kapott. Drámai hős volt zengő hanggal, daliás termettel. Fellépett vígjátékban, színművekben is. Kolozsvárott, ahol 1892-től 1898-ig volt tag, E. Kovács Gyula tanította tovább. Utoljára 1924-ben Pécsen volt szerződésben. F.Sz. Shakespeare-szerepein (*Hamlet*, *Macbeth*, *Othello*, *Lear*) kívül *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Bánk bán* (Katona J.); *Konstantin* (Herczeg F.: Bizánc); *Laci* (Rákosi J.: Magdolna); *John Gabriel Borkmann* (Ibsen); *Ferdinánd* (Schiller: Armány és szerelem).

M.A. 1892–98: Kolozsvár; 1895: Debrecen; 1898–1900: Győr; 1900–08: Temesvár, Debrecen, Nagyvárad, Szeged; 1908: Temesvár-Buda; 1909–11: Pozsony, Városligeti Színház; 1915–23: Miskolc, Szeged; 1924: Pécs.

Klestinszky László (Kassa, 1809. jún. 9.–Kassa, 1889. szept. 30.): színházszervező és -vezető, fordító, drámaíró, szakíró. 1824-től írt és fordított drámákat. Nyomtatásban hét jelent meg, további hétről tudunk, de kortársai már 1836-ban 43 eredeti drámáját tartották számon. 1833-ban Rozgonyban, 1836-ban Kassán szervezett működvelő társ.-ot. Ezek – színészképzés híján – a hivatásos színészet utánpótlását szolgálták. Maga is működvelő színész volt. Az Abaúj vármegyei és a kassai művelődés- és politikatörténetben kiemelkedő szerepet játszó – 1838–39-ben három hónapig a kassai társ. intendánsa, 1848. febr.-tól dec.-ig a társ. főigazgatója. 1850–1860 között a színügyi választmány tagja volt. Könyve: *A kassai magyar színészet, 1781–1877* (Kassa, 1878). – Ir. Báthory Románcsik M.: Magyar színészek és színésznők életrajzai (Kassa, 1883).

Klier Nelly (Sopron, ?–): táncosnő. Bécsben, *Du Bois* mesternél kezdett táncolni tanulni. 1929–1939 között az Operaház táncosnője volt. Első kiugró sikerét a *Gioconda* c. opera táncbetéjtében aratta. Amikor férjhez ment Sergio Failoni karmesterhez, visszavonult az előadói pályától. Az utóbbi években fiatal külföldi zene- és énekművészek mo.-i menedzselésével foglalkozik. 1956-ban az Olasz Lovagrend keresztjét kapta. F.Sz. *Japán herceg* (Brada E.: Mályvácska királykisasszony); *Harlekin* (Cieplinski: Játékdoboz).

Kmeczkó Mihály (Buzita, 1944. júl. 20.–): dramaturg. 1965-ben tanári oklevelet szerzett a nyitrai Pedagógiai Főiskolán. 1964-től tanít, 1969-től a Smena Kiadó munkatársa, 1972-től a komáromi Magyar Területi Színház dramaturgia, 1991-től a Komáromi Lapok főszerkesztője. 1961-től irodalmi és újságírói tevékenységet folytat, rendszeresen publikál m. újságokban. Színműveket ír, dramatizál és darabokat fordít szlovák nyelvből.

Kmochné Jozefin (Bp., 1870–?): színésznő. Színészcsaládból származott, apja a híres fővárosi *Kék Macská-*

ban kezdte pályáját. Évekig Németországban játszott, majd hazatérve mint kitűnő jellemkomika a Kis Komédia mulatóban és Steinhardt Géza Foliés Caprice nevű kabaréjában lépett fel. Legjelentősebb sikereit a Glinger és Taussig-bohózatok orvósszerepeiben aratta. A pesti orfeum- és kabarévilág jellegzetes groteszk színésztípusát képviselte.

Knapcsik József (Bp., 1935. dec. 24.–Bp., 1990. szept. 26.): bábszínész. 1963-ban végezte el a Bábstudiót és az Állami Bábszínház tagja lett 1973-ig. 1973–1978 között a Falu, ill. a Déryné Színház művésze volt. 1978-tól újra az Állami Bábszínházhoz szerződött és itt is maradt haláláig. Legendás humorérzékkel megáldott karakterszínész volt. Halála után 1991-ben a fiatal művésztársak – *Dody 54'* néven – emlékére művészeti társaságot alapítottak. F.Sz. *Aladdin* (Gernet-Bánd A.–Devecseri G.: Aladdin csodalámpája); *Tónió papa* (Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai); *Mormota Márton* (Urbán Gy.: Kacsalaki rejtély); *Csepű koma* (Arany J.: Toldi); *A király* (Grimm–Ignác R.: Csipkerózsika).

Kobler Ferenc, id. (Németország, 1796–Pest, 1884. febr. 3.): táncos, balettmester, koreográfus. Német származású. Az amszterdami Schouwburg Színház első táncosaként vált híressé. 1852. apr. 13-án szerepelt először családjával együtt a Nemzeti Színházban. A *Két tündér* c. balettet mutatták be, amelynek koreográfiáját is ő készítette. 1854-ig a színház balettmestere volt. Élete végéig táncitanissal foglalkozott. F.K. *Elvéa, a víz tündére* (1852); *Krakkói menyegző* (1852).

Kobler Ferenc, ifj. (Németország, 1826. máj. 28.–Bp., 1903. szept. 20.): táncos, balettmester. Német származású. Apjától, id. Kobler Ferentől tanult táncolni, és német színpadokon kezdte pályafutását. 1852-ben jött Pestre családjával együtt, és fellépett a Nemzeti Színházban, amely 1854-ig szerződtette. Ezután Pesten telepedett le, saját tánciskolát nyitott. 1883–84-ben az Országos Színésztanodában táncmesterként működött. F.Sz. *Két tündér* (id. Kobler F.).

Koch Aurél (Vác, 1926–): diszlet- és bábtervező, scenikus, grafikus. Műszaki tervezői tanulmányok és munka után 1952–1954 között festészetet, színpadtechnikát tanult Gadányi Jenőtől és Németh Antalától. 1954–56-ban a Népművelési Intézetben dolgozott, scenikai és bábjátéki tanulmányokat, könyveket írt, majd 1958–60-ban tervezett a Bihari Táncgyűttesnek. 1960–1972 között tervezőirodákban, 1972-ben Wittenbergben dolgozott. 1973-tól az Állami Bábszínház scenikai v.-je lett, 1975–1986 között a televízió diszlet- és bábtervezője volt. Bábdiszleteit, bábterveit magasfokú grafikus és scenikai tudás jellemezte. Sokat szerepelt hazai – Bp., Miskolc – és külföldi kollektív és egyéni kiállításokon. Több hazai és külföldi művészeti díj tulajdonosa. F.T. Urbán Gy.: *Minden egér szereti a sajtot*; Tarbay E.: *Kunkori...*; Szabó E.: *Allatmésék*.

Koch Lajos (Bp., 1889. okt. 8.–Bp., 1977. dec. 25.): könyvtáros, zene- és színház-történész. Egyetemi tanulmányai után a Fővárosi Könyvtár tisztviselője volt. 1954-ben a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség könyvtárosa lett. 1957-től a Színház-tudományi Intézetben dolgozott. F.M. *Czakó Zsigmond drámai munkássága* (1913); *Kacsóh-Pongrácz János vieteze* (1941); *A Király Színház műsora* (1958); *Az Operaház műsora* (1959); *A Magyar Színház műsora* (1960); *Tímár József* (1961); *A Budai Nyári Színház* (1966).

Koczka György (Karánsebes, 1938. júl. 28.–): dramaturg. 1955-ben iratkozott be a kolozsvári Bolyai Egyetem magyar nyelv- és irodalom szakára. Az 1956-os események során az egyetemi hallgatók mértéktartó kö-

veteléseinek egyik képviselője volt, ezért koncepciók perben ítélték el. Háromévi börtön után több évig kényszerlakhelyen kellett élnie. 1969-ben adódott a lehetőség, hogy a színházban dolgozzék, előbb mint kellékes, aztán ügyelő, később irodalmi referens és végül dramaturg lett. 1991–1993 között a német együttes dramaturgia és egyben a bukaresti televízió m. nyelvű adásának szerkesztője, később főmunkatársa. Több román szerző darabját fordította magyarra, egyebek között Aurel Saranga, Ion Baiesu és Marin Sorescu egyes színpadi műveit.

Kocsák Tibor (Bp., 1954. febr. 13.–): zeneszerző, zongoraművész, karmester. Tanulmányait 1973–1978 között végezte a Zak-n. 1978-tól a SzAk egyetemi docense. 1989-től a Madách Színház zenei vezetője. Megalakulása óta a Rock Színház állandó vendégkarmestere. Több mint negyven színpadi műhöz komponált kísérőzenét. Több önálló lemezfelvétel szerzője. 1992-ben Emerton-díjjal tüntették ki. F.M. *A krónikás* (1984); *Légy jó mindhalálig!* (1991); *Anna Karenina* (1993).

Kocsár Balázs (Bp., 1963. máj. 6.–): karmester. Muzsikusként származik. Tanulmányait 1981–1984 között a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola zeneszerzés tanszakán végezte. 1984-től 1986-ig a Zak karvezetés tanszakán tanult. 1986–1991 között végezte el a karmesterképző tanszakot. 1991-től 1992-ig a bécsi Zeneakadémián Karl Österreichernél továbbképzésben részesült. 1989-ben harmadik helyezett a Magyar Rádió és Televízió Nemzetközi Karmesterversenyén. Operakarmesterként 1990-ben Szegeden debütált Rossini *Hamupipőke* c. operájával. 1990-től 1993-ig, az akkori ig., Gregor József meghívására a Szegedi Nemzeti Színház operatagozatának karmestere. Az 1992–93-as évadban mutatkozott be az Operaházban Rossini: *A szevillai borbély* c. operájának vezénylesével. 1993-tól a debreceni Csokonai Színház zenei vezetője.

Kocsis Antal (Szatmár, 1939. aug. 12.–): színész. 1963-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1963-ban a szatmári Északi Színházhoz került, 1986-ban a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színházhoz szerződött. Klasszikus és modern darabok karakterszerepeit játssza. F.Sz. *Von Kalb* (Schiller: Ármány és szerelem); *Öregúr* (Ionesco: Rincórozok); *Eugeniusz* (Mrozek: Tango).

Kocsis György (Makó, 1963–): színész. 1986-ban végzett a SzAk operett-musical szakán. A Mikroszkóp Színpadon kezdte a pályát, később az egri Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött. Jó énekesi és táncos adottságai mellett kiváló parodizáló képességgel rendelkezik. Karakter szerepekkel, kisemberek ábrázolásával is sikert aratott. *Torpedó bácsi meséi* c. Tóth Árpád vidám verseiből, kupléiból önálló kabaréműsort szerkesztett. F.Sz. *Mosolygó Menyhért* (Csiky G.: Ingenyélők).

Kocsis Irma (Pest, 1847. jún. 1.–?): énekesnő (szoprán). 1865–66-ban Kolozsvárott *Gertrudot* (Erkel Ferenc: Bánk bán) énekelte a bemutatón, 1866-ban a Nemzeti Színházban drámai szopránként *Elvira* (Verdi: Ernani) szerepében mutatkozott be, és 1876-ig kolaratúrként itt aratta sikereit. Visszavonulásáig, 1882-ig vidéken – Székesfehérvár, Debrecen, Győr, Nagyvárad – játszott. F.Sz. *Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi); *Venus* (Wagner: Tannhäuser).

Kocsis István (Ombod, 1940. máj. 7.–): író, drámaíró. 1965-ben kapott diplomát a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen. Egy ideig újságíróként dolgozott, majd 1984-ben áttelepeült Mo.-ra. Egy évadra a Népszínház dramaturgia lett, majd a Magyar Televízióhoz szerződött. Igényes színészi munkát kínáló

monodramái széles körű sikert aratnak. F.M. *A korona aranyból van* (1973); *Árva Bethlen Kata* (1975); *Tárlat az utcán*, *A nagy játékos*, *Bolyai János estéje* (1976); *Nem zárjuk kulcsra az ajtót* (1980); *Megszámláltatott fák* (1982); *Széchenyi István* (1983); *Jászai Mari* (*A megkötözött*, 1984); *Árpád házi Szent Margit* (1989); *Báthory István* (1990).

Kocsis Judit (Cegléd, 1961. júl. 2.–): színésznő. 1985-ben végezte el a SzAk-t, és a József Attila Színházhoz került. Prózai és énekes-táncos szerepekben arat sikereket. F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Fiammetta* (Suppé: Boccaccio); *Sally* (Gay–Rose–Furber: Me and My Girl).

Kocsis Mária (? , 1939. dec. 7.–): színésznő. 1962-ben kezdte pályáját az Állami Déryné Színházban. 1976–78-ban játszott a kaposvári Csiky Gergely Színházban. 1978-tól a győri Kisfaludy Színház tagja. Komikaalkat, szubrettszerepekben és vj.-okban aratott sikereket. F.Sz. *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Angyalka* (Molière: Dandin György); *Harrisonné* (Jacobi V.: Leányvásár).

Kocsisovszky Borcsa: → Molnárné Kocsisovszky Borcsa

Kocsisovszky Jusztin (? , 1817–Győr, 1871. szept. 22.): színész, színgazdát. Működésének korai időszakáról nincs adat. 1858-tól haláláig Eger, Losonc, Rozsnyó (1860), Miskolc (1862), Kecskemét és Szeged (1865–68), Győr (1868–72), Sopron, Komárom városát látogatta jól szervezett társulatával. Színvonalas előadásokat mutatott be, külön súlyt fektetve az operettprodukciókra. – Felesége, *Moritz Mária* (?–Szombathely, 1905. jún.) 1837-ben lett színésznő első férje, *Fekete Gábor* társulatában. 1871-ben második férje társ.-át évad végén *Lászy Vilmosnak* adta át és visszavonult. Lánya: *Kocsisovszky Borcsa*.

Kocsó Gábor (Bp., 1958. júl. 31.–): színész. 1986-ban végzett a SzAk-n. Ezután a szolnoki Szigligeti Színházhoz került, ahol ma is játszik. F.Sz. *Magányos varjú a jégen* (monodráma, Bálint Gy. írásaiból); *Jermiás*, *K. segédje* (Kafka–Fodor T.: A kastély); *Le Beau, udvarmester* (Sh.: Ahogy tetszik).

KODÁLY ZOLTÁN

Kodály Zoltán (Kecskemét, 1882. dec. 16.–Bp., 1967. márc. 6.): zeneszerző, népzenekutató. 1900–1905 között a Zak-n Koessler János zeneszerző növendéke volt. 1906-ban diplomát szerzett a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar–német szakán. *Bartók Bélával*

együtt széles körű népdalgyűjtő munkába kezdett, amelynek érzelmi és tudományos eredményei egyaránt beépültek életművébe. *Háry János* c. népies daljátékának operaházi bemutatója 1926. okt. 16-án új hangot szólaltatott meg a m. zenés színpadi művek világában. Ezt követte az operai szintre emelt *Székegyfő* (1932. ápr. 24.), majd *Kuruc mese* c. 1935. márc. 13-án egy táncjáték Miloss Aurél koreográfiájával. Koreográfiát készített *Lamentation* c. darabjára Marta Graham (New York, 1930); a *Missa brevis in tempore bellire* José Limón (New York, 1958). ~ írta Balázs Béla szövegére a *Cinka Panna balladája* c. színjáték zenéjét, amely azonban az 1948. márc. 15.-i bem. alkalmából súlyos politikai bírálatban részesült. A vegyeskarra és népi zenekarra írt *Kállai kettőt* a Magyar Állami Népi Együttes vitte színpadra. *Eck Imre* a Pécsi Balett számára alkotott táncokat a *Nyári este* (1970), a *Felszállott a páva* (1971), és a *Gordonkaszónata op. 8.* zenéjére (1972). ~ 1946-tól 1949-ig a Magyar Tudományos Akadémia elnöke volt. Megkapta a Corvin-láncot; háromszor kapott Kossuth-díjat (1948, 1952, 1957); kiváló művész (1948).

Kodály Kamara Táncegyüttes: 1984-ben alakult hivatásos, de nem állami fenntartású néptáncegyüttes, elsősorban az eredeti néptáncok tolmácsolásának céljával. Műsorrendje és előadógárdája jórészt az Állami Népi Együttesen belül alakult *Párhuzam* csoportosulásból formálódott. Műv.-i vez.-i voltak 1992-ig: *Zsuzsáky Zoltán* és *Farkas Zoltán*. A fenntartása gyakran vált bizonytalanná, előadói létszáma többször ingadozott – általában 4–8 táncospár, kisenekari vagy gépzenei kísérettel –, ugyanakkor a többi hivatásos egy.-nél alacsonyabb előadásszámmal szerepelt. Fellépése in a társ. szinte az egész Kárpát-medence táncfolklórját bemutatta. Néhány programjában a nem szorosan vett folklórműfajban ugyancsak figyelmet keltő kompozíciókkal lépett fel (*Hidegen fújnak a szelek, Vendégek jövelete*). A ~ vezetői és táncosai az évek során rendszeres és kiterjedt néptáncpedagógiai tevékenységet is folytattak mind Mo.-on, mind külföldön.

Kodolányi János (Telki, 1899. márc. 13.–Bp., 1969. aug. 10.): író, színikritikus. Novelláival a húszas években jelentkezett, később a népi írók mozgalmahoz csatlakozott. Művei és színikritikái a rövid életű *Pandora* (1927) után a *Toll* és a *Korunk* c. újságban jelentek meg, melynek 1929–1938 között munkatársa is volt. *József* Attilával alapította a *Front* c. lapot. Drámái: *Fehér fecske* (1928); *Pogánytűz* (1937); *Vidéki történet* (1938); *Földindulás* (1939); *Végrendelet* (1939). – Ir. Tüskés T.: K. J. (1975).

Koffán Károly (Geresd, 1909. okt. 17.–Bp., 1985. nov. 9.): grafikus, festőművész, bábművész. 1933–1939 között Párizsban élt, eközben pár évig mint bábos közreműködött az *Arc-en-Ciel* bábcsoport tevékenységében. Részt vett az 1937-es *Az ember tragédiája* előadásában, ő készítette a *Thanatos*, az *utazó* c. előadás sikeres bábuit 1937-ben. Hazatérése után felhagyott a bábozással.

Kohut Magda (Bp., 1928. nov. 30.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1950-ben a Honvéd Színház tagja lett, 1954 óta a Nemzeti Színházban játszik, melynek 1989-től örökös tagja. Szép szövegmondása klasszikus művekben kitűnően érvényesül, kiváló versmondó, előadóművész. Jászai Mari-díjas (1958, 1968), érdemes (1974) és kiváló művész (1988). F.Sz. *özv. Csernyik Andrásné* (H. Barta L.: Kiáltás); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Amelia* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Mirigy, Éj* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Elektra* (Aiszkhylosz: Oreszteia); *Ximena* (Corneille: Cid); *Harisnyásné, Mária* (Csurka I.: Megmaradni); *Szabina* (Márai S.: A kassai polgárok).

KOHUT MAGDA – Orczy Istvánné
(Illyés Gy.: Különc)

Kókai Mária (? , 1946. márc. 21.–): színésznő. 1975-ben a kecskeméti Katona József Színházban kezdte pályáját. 1976–1983 között a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. 1983–1986 között a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban játszott. F.Sz. *Intézet* *növendék* (Csiky G.: A nagymama); *Henriett* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő); *Mausi* (Kander-Ebb: Kabaré); *Krisztina* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő).

Kokas László (Öttevény, 1943. nov. 19.–): énekes (tenor). Történelem–orosz szakos tanári diplomája mellett 1974-ben elvégezte a SzAk-t is, és ekkor került a Fővárosi Operettszínházhoz. Operettek és musicalek tenorszerepeit alakítja. F.Sz. *Motl* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Tony* (Bernstein: West Side Story); *Cascade vicomte* (Lehár F.: A vig özvegy).

Kolár Péter (Kassa, 1947. febr. 3.–): mérmők, színházigazgató. A kassai zeneiskolában hegedű szakon végzett. 1974-ben elvégezte a Budapesti Műszaki Egyetem gépészmérnöki karát, és tanári oklevelet is szerzett. 1962-től több amatőr műkedvelő csoport tagja, 1980-tól a Csemadok hivatásos titkáráként dolgozik, főleg szervezőként ért el sikereket. 1990-ben az önálló kassai Thália Színház igazgatója lett.

Kolbay Ildikó (Rimaszombat, 1898. jan. 24.–?): énekesnő (szoprán). Apja királyi törvényszéki elnök volt. Zeneakadémiát végzett Bp.-en, ezt követően Pozsonyban és Kassán lépett fel. Innen *Janovics* Jenő Kolozsvárra hívta. 1922–1924 között a társ. zenei előadásainak egyik erőssége, a kincses város közönségének dédelgetett kedvence volt. 1923 dec.-ében Bp.-en fellépett a Városi Színház Szabados Béla *Menyasszonyháború* c. operettjének női főszerepében, s a következő évadban a színház tagja lett. Szeged, ismét Kolozsvár, majd Miskolc következett. Az 1927–28-as évadban 120-szor lépett fel Kolozsvárról. 1930. jan. 6-án Miskolcon a *Sybill* című szerepében búcsúzott a közönségtől. Ekkor férjhez ment és elhagyta a pályát.

Koldus Nagy László (Bp., 1947. febr. 15.–): színész. 1967-ben az Állami Déryné Színházban kezdte pályáját. 1975–1984 között a Népszínházban játszott, azóta szabadfoglalkozású színművész. Karakterszínész, operettekben és drámai művekben ért el sikereket. F.Sz. *Ludas Matyi* (Fazekas M.); *Miska* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Katz lelkész* (Hasek-Burian: Svejk).

Kollár Béla (Tatatóváros, 1914. jan. 3.–Bp., 1985. nov. 4.): színész. Pályáját a SzAk elvégzése után, 1945-ben kezdte. Haláláig a Thália Színház epizódszínésze volt. F.Sz. *Myska bán* (Katona J.: Bánk bán); *Pincér* (Kazimir K.: Szép asszonyok egy gazdag házbán); *Az elegáns örnagy* (Örkény I.: Tóték); *Szergej Kuzmics* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke).

Kollár Péter (Bajsa, 1928. máj. 18.–): színész. Előbb műkedvelőként, majd 1952-től hivatásos státusban lépett fel a topolyai színházban, ennek megszűnése után 1959-től 1961-ig a szabadkai m. társ. tagja. Mindvégig drámai szerepeket játszott. F.Sz. *Leo* (Hellmann: Kis rókák); *Adám* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Karol* (Kruczkowski: A szabadság első napja); *Kriegs Árpád* (Zilahy L.: Fatornyok); *Or-módy Asztolf* (Szigligeti E.: Csikós).

Kollektív Színtársulat (1919): a Tanácsköztársaság Közoktatásügyi Népbiztossága által állástalan színészekből szervezett társ. Vezetője *Bálint Lajos* volt. A tervek szerint a ~ mindössze egy produkciót betanuló kistárs.-ai minden este más-más játszóhelyen léptek volna fel. A ~ néhány színésze végül 1919. máj. 12. és júl. 30. között a *Budapesti Színházban* és a *Budai Szinkörben* lépett fel elsősorban operettekkel (Offenbach: Kékszakáll) és kortárs drámákkal (Lengyel M.: Hálás utókor, Bródy S.: Hófeherke). – Ir. A Kollektív Színtársulat működése (Színházi Élet, 1919. 23. sz.).

Kollonay Zoltán (Nyíregyháza, 1964. nov. 12.–): zenei vezető. Diplomáját 1988-ban szerezte a Zak debreceni tagozata zongora tanszakán. 1989-től a nyíregyházi MórícZs Zsigmond Színház zenei vezetője. Számos zenés darabot, musicalt, valamint operettet hangszerelt és vezényelt; kísérőzenéket komponált.

Kolos István (Bp., 1960. febr. 5.–): színész, rendező. 1984-ben végezte el a SzAk színész szakát, majd 1987-ben a rend.-i szakot. Pályáját a veszprémi Petőfi Színházban kezdte, majd 1989-ben a Madách Színházhoz szerződött. Karakterszínész. Az utóbbi években rendez is. F.Sz. *Drumó főördög* (Balogh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió); *Füü* (Déry T.–Presser G.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról). F.R. Gibson: *Libikóka*; Thompson: *Aranytő*.

Kolosánszky János; *Koloschansky* (Németország, 1800-as évek eleje–?): táncos és balettmester. Német

származású. Mo.-i pályafutását a pesti német színházban kezdte. 1837-től 1839-ig a Pesti Magyar Színház tagja, majd 1843 nyarától 1846 végéig a Nemzeti Színház táncosa és táncmestere, egyben a színházi tánciskola vezetője volt. A korszak divatos arlekinádjá mellett az ő nevéhez fűződik *A rosszul örzött lány* c. táncjáték első mo.-i színrevitele (*Dauberval* nyomán, 1839). F.K. *Arlekin kalandjai, vagy: Minden percben új csíny* (1839); *A természet növéndéke* (1839).

Kolosváry Pál (?–?): színházvezető, mecénás. Fejér vármegye főszolgabírája, 1818–1824. ápr. 1-jéig a székesfehérvári társ.-ot pártoló vármegye által kinevezett főig., aki 1815-től többször jelentős pénzadományokkal is támogatta a m. színészetet. 1825-ben a pozsonyi országgyűlésre küldött társ. névleges főig.-ja, bár betegsége miatt személyesen nem vett részt a vállalkozásban. Közlötte a székesfehérvári színház előfüggönyének leírását. Színházvezetői minőségében több jelentős és felterjesztés készítője, ezeket közölte, vagy tartalmilag idézte *Lauschmann Gyula: A székesfehérvári színészet története* c. művében (Székesfehérvár, 1899). Három levele: *A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig* (sajtó alá rendezte Kerényi Ferenc, 1987).

Kolozsvár színésze: a m. nyelvű hivatásos színjátszás máig élő történetének közvetlen előzménye Kolozsvárhoz kapcsolódik. 1696-ban I. *Lipót* császár *Felvinczy Györgynek* egész Mo.-ra és Erdélyre kiterjedő színien-gedélyt adományozott. A Fejér-testvérek kezdeményezésére jött létre az Erdélyi Magyar Nemes Színjátszó Társaság, amely az első erdélyi m. nyelvű hivatásos szintárs. volt. Első játszóhelyük gr. *Rhédey Mihály* né házának nagytermében volt – ma Str. Napoca 4. –, ahol 1792. dec. 17-én léptek fel először. 1793 szept.-ében *Kótsi Patkó* János vette át a társ. vezetését. Kibérelte a Fő téren álló *Pataki Sámuel*-féle ház nagytermét, ahol 1808-ig játszottak. Ekkor alakították ki a hagyományossá vált kolozsvári műsorrendet. Megteremtették a Sh.-, Molière-, Schiller-kultuszt, eredeti m. darabokat és énekes játékokat játszottak. 1795-ben a „teatralis commissio” elnöke, br. id. *Wesselényi Miklós* került mecénásként és szigorú vezetőként a társ. élére, aki Erdélyben, a Tiszántúlon, továbbá a társaság 1806-os szétválásával, Mo.-szerte elterjesztette a hivatásos m. nyelvű színjátszást. 1810–11-ben *Vándza Mihály* lett az

KOLOZSVÁRI
NEMZETI SZÍNHÁZ

ig., ekkor a Wesselényi-loiskola átalakított épületében tartották az előadásokat, majd átmeneti megoldások után, 1814–1819 között Marosvásárhelyen játszottak. 1821. márc. 12-én megnyílt az első m. színház, az ún. *Farkas utcai színház*, amely 1906-ig a kolozsvári m. színház otthona volt. 1906. szept. 8-án avatták fel a J. Fellner és H. Helmer osztrák építészek tervei alapján épült *Hunyadi téri színházat*. Első ig.-ja *Janovics* Jenő volt, aki folytatta a Farkas utcai hagyományokat. A Kolozsvári Nemzeti Színház művészei 1919. szept.-ben játszhattak ebben az épületben, okt.-ben átadták az épületet a román előadások számára. A m. nyelvű színjátszás egyetlen kolozsvári székhelye – az 1874-ben épült és 1908-ban lebontott nyári faszház az Aréna helyén – a *Janovics* Jenő által építtetett ún. Séta téri színház maradt, amelyet 1910. júl. 18-án nyitottak meg. 1921-ben Színpartoló Egyesületek alakultak. 1919–1930 között *Janovics* nagy nehézségek közepette, de a korábbi törekvések jegyében igyekezett fenntartani a m. színjátszást. 1933–1940 között megalakult a Thália Rt., amelynek főig.-ja *br. Kemény János*, ig.-ja pedig *Kádár Imre* lett. A bécsi döntés után – az elhúzódó renoválás miatt – csak 1941. nov.-re tudtak visszaköltözni a Hunyadi térre. Az ig. ekkor *Táray Ferenc* volt. 1944. okt. 11-én a szovjet csapatok bevonultak a városba. A Nemzeti Színházat Bp.-re evakuálták, az operarézsleg Szegedre került. Maroknyi társaság maradt ~ott, akik folytatták a játékot. *Fekete* Mihály után *Körmives Nagy Lajos*, 1945 jún.-ában pedig *Janovics* Jenő lett az ig. 1945. nov. 16-án nyitották meg újra a Séta téri színházat, mint a magyarság egyetlen kolozsvári játszóhelyét. *Janovics* Jenő ezen a napon halt meg. *Szentimrei* Jenő után 1949. febr.-ban direktórium vette át a vezetést *Méliusz Józseffel* az élen. 1949. jan.-ban az Opera önállósult. Az Állami Magyar Színház ig.-i: 1949–52-ben *Marosi Péter*, 1952–53-ban *Kovács József*, 1953–56-ban *Nagy Béla*, 1956–59-ben *Tamás Gáspár*, 1959–64-ben *Huszár Sándor*, 1964–69-ben *Senkálzsky Endre*, 1969–1985 között *Bisztrai Mária*, 1985–90-ben *Kötő József*, 1990– *Tompá Gábor*. – Ir. Ferenczi Z.: A kolozsvári színház és színház története (Kolozsvár, 1897); K. magyar színháza. (Főszerk.: Kántor L., Kolozsvár, 1992); Darvai Nagy A.: A mesebeli szentmadár. Képek a kolozsvári hivatásos magyar színjátszás 200 éves történetéből (1992); Enyedi S.: Öt év a kétszázából (1991).

Kolozsvári Állami Magyar Opera: A Román Népköztársaság által 1947. júl. 18-án kiadott 265. sz. törvény kimondta a kolozsvári Állami Magyar Színház és Néppopera megalakulását. A Néppopera szervezésével dr. *Eisikovits* Mihály zeneszerzőt bízták meg. Az 1948. dec. 11-i megnyitón Kodály Zoltán *Háry János*-at mutatták be. *Rónai* Antal vezényelt, az előadást *Gróf László* rendezte. Dec. 20-án egy módosító rendelet értelmében a két intézmény különvált. A zenés részleg ettől kezdve a ~ nevet viseli. Balettagyűjtést is szerveztek, amely első bemutatóját, Aszfajev *Bahcsiszeráji szökökút* c. művét, 1949. dec. 21-én tartotta. Az operaegyüttes széles körű repertoárt épített ki. A magyar szerzők – Erkel Ferenc, Kodály Zoltán, Bartók Béla, Farkas Ferenc – mellett Bizet, Mozart, Donizetti, Verdi, Puccini, Wagner, Borogyin, Csajkovszkij műveit játsszák. A balettagyűjtés műsorán Muszorgszkij, Csajkovszkij, Debussy, Bartók Béla zenéire készült alkotások szerepelnek. Az 1960–1970 közötti évtizedben sok operettet mutattak be. Az együttes 1991-ben sikerrel mutatkozott be a Budapesti Tavasz Fesztiválon. – Ig.-i 1948 óta az alábbiak voltak: 1948–1950: *Eisikovits* Mihály; 1950–1951: *Kallós József* operaénekes; 1951–1956: *Rónai* Antal karmester; 1957–1973: *Szinberger* Sándor rendező; 1973–1978: *Hary* Béla karmester; 1978–1979: *Kriza* Ágnes éne-

kesnő; 1979–1981: *Márki* Zoltán; 1981–1983: *Sigmond* István művelődésügyi felügyelő; 1983–1984: *Csulak* Sándor gazdasági ig.; 1984–1990: *Hary* Béla; 1990-től *Simon* Gábor. Vezető karmesterei között szerepelt Antonin *Ciolan*, *Rónai* Antal, *Demján* Vilmos és *Hary* Béla. Rendezői közül *Gróf* László, *Szinberger* Sándor, *Delly* Ferenc, *Trenka* Éva, 1988-tól *Demény* Attila nevét kell megemlíteni. – Ir. Opera Maghiara de Stat Cluj – Állami Magyar Opera Kolozsvár 1948–1973 (1973); Kolozsvár Magyar Színháza 1972–1992 (Kolozsvár, 1992).

kolozsvári színházi sajtó: 1859. nov. 5-én jelent meg Kolozsvárott *Havi* Mihály színiig. szerkesztésében a *Kolozsvári Színházi Közlöny* első száma. A lap meglehetősen átfogó koncepciót tükrözött, mert közlőny léte nemcsak a játérenddel, a műsoron lévő darabokkal kapcsolatos információkat szolgáltatott, hanem általános művelődési és művészeti eseményekről is beszámolt. Foglalkozott a színjátszás elméleti kérdéseivel és alkalmmal kitekintést is nyújtott a határokon túli művészeti életre. A napilapként is megjelenő kiadvány 1860. márc. 31-én, 115 lapszám megjelenése után szűnt meg. A századfordulóhoz közeledve egyre jelentősebb színházi kiadványok kerültek piacra, de ugyanakkor számos kérdéslelet alkalmi próbálkozás is napvilágot látott. A tartósabb és színvonalasabb vállalkozások közé tartozott a *Gabányi* Árpád és a *Szacsavay* Imre által 1882-ben szerkesztett *Magyar Thália* c. hetilap, az 1896–1922 között megjelent *Színészek* lapja (szerk. *Mészáros* Kálmán a színház titkára és helyettes ig.-ja); 1905-ben a *Színházi Újság*, amelyet ifj. *Betegh* László szerkesztett, 1908-tól *Harsányi* Zsolt és *Incze* Sándor, 1910 után pedig *Szokol* Pál; ide tartozik, sőt minőségileg valamennyi színházi sajtótermék fölé emelkedik az 1917–1927 között kiadott *Színház és Társaság* (szerk. *Tóth* Sándor és S. Nagy László. *Tóth* Sándor egyedül, majd *Tóth* Miklós) és ide sorolható *Győri* Illés Istvánnak a maga nemében nevezetes folyóirata, az 1925-ben indított a *Gyilkos* is, amely alig több mint egy évvel az első szám megjelenése után, 1926. dec.-től már *Gyilkos – Erdélyi Színházi Élet* c. került az olvasók kezébe. A szerkesztett színházi rész rendeltetése volt, hogy fedezze a leleplezések következtében megindult sajtóperek költségeit. Volt olyan időszak, amikor Kolozsvárott, sőt Nagyváradon, Aradon és Temesvárott is egyszerre két-három színházi lap is megjelent. Részben a színházak és a színházi lapok személyi vagy érdekeltségi összefonódottsága, részben az elemzési lehetőségeinek korlátozottsága miatt a napilapok – *Ellenzék*, *Keleti Újság*, *Brassói Lapok*, a második világháborút követően a *Romániai Magyar Szó*, ill. az *Előre* – fajsúlyosabb cikkei, irodalmi mellékletei, valamint a folyóiratok – *erdélyi Helikon*, *Korunk*, *Pásztorújság*, *Utunk*, *Igaz Szó*, *Helikon* – színházi anyagai legalább annyira nélkülözhetetlenek a hiteles színház-történeti áttekintéshez, mint az egykorú szaksajtó tanulmányozása. – Ir. Szekrényes J.: Színházi lapjaink, in: Régi és új Thália (A Hét évkönyve, 1981); Beke Gy.: Magyar színház-történelem Kolozsváron – Beszélgetés Kötő Józseffel (Forrás, 1992, 11. sz.).

kolozsvári Városi Színház: a Nemzeti Színház romjain jött létre a Városi Színház. 1944. okt.-ben a városba érkező szovjet csapatok utasítást adtak a színházi előadások folytatására. A román művészek túlnyomó része a bécsi döntéskor Temesvárra menekült, a Nemzeti Színházat a front közeledtével evakuálták. Így csak kevesen maradtak helyben. Belőlük, valamint a faji törvények miatt korábban a szerepléstől eltiltott színészekből alakult meg az első ideiglenes társ. *Fekete* Mihály rend. és színész vezetésével. A társ. tagjai között volt a város-

ban maradt *Jancsó Adrienne*, *Takács Paula*, *Flóra Jenő*, *Beness Ilona*. Hozzájuk csatlakoztak a korábban eltöltött színészek: *Stephanidesz József* karnagy, *Stephanidesz Ili*, énekes színésznő, *Wojticky Elvira* énekes színésznő és mások. Néhány alkalmi előadás után a társ. nov. elején kezdte el a rendszeres játékok a Nemzeti Színház ún. Hunyadi téri nagy épületében. A városi vezetőség megbízásából az ig.-i teendőket *Körmives Nagy Lajos*, a korábbi rend. vette át. 1944 dec.-ében néhány helyben lévő román művészből létrejött a Városi Színház román tagozata. Az első hónapok nagy megpróbáltatások között teltek, anyagi támogatásban alig részesültek, így műsoraik gerincét az operettek alkották. Az évad során többen visszatértek, a társ. a technikai személyezettel együtt 270 tagból állt. Az átmeneti időben ígéretet kaptak arra, hogy a Temesvárra menekített román társ. visszatérése után is a nagyszínházat a m. és a román társulat közösen fogja használni. A színház önellátásra rendezkedett be, szubvenciót nem kapott. A fizetéseket nem tudták biztosítani, ezért *Körmives Nagy Lajos* 1945. jún. 14-én lemondott. A román tagozat ügyeit *Bretán Miklós* megbízott ig. intézte. Az új ig. a bujdosásból visszatérő *Janovics Jenő* lett, akinek első feladata az új évad előkészítése volt. 1945. aug.-ban a román kormány döntése nyomán a m. társulatot a Séta téri színházba költöztették. Ezzel véget ért a ~ egyéves időszaka. – Ir. Enyedi S.: Öt év a kétszázból (1991).

kolozsvári Zsidó Színház: a második bécsi döntés után fokozatosan Eszék-Erdélyre is kiterjesztették a zsidótörvényeket. A kolozsvári Thália Színház együtteséből eltávolították a zsidó származású színészeket, az egyetlen *Kovács György* kivételével, aki 1941. jún.-ig mentesítést kapott. 1941. febr. 13-án zsidó színészek és műkedvelők *Forgács Sándor* vezetésével a Fejedelem utcai Városi Otthonban előadták Ossip Dymov *Szomorúságának éneke* c. tragikomédiáját. Ez adta az ötletet, hogy – a bp.-i OMIKE példájára – *Hagibor* vagy *Concordia* művészakció néven Zsidó Színház megalapítását kezdeményezzék. Az engedélyt br. *Kemény János* eszközölte ki a számukra, és a munkásklubban általában kétszer, kedden és szombaton tartották előadásait. A Zsidó Színház vezetője *Fekete Mihály* lett, aki keresztény feleségével, *Felszeghy Máriával* és társaival: *Forgács Sándorral*, *Bárdi Teréz*szel, *Kovács Györggyel*, *Németi Istvánnal*, *Simon Lászlóval*, *Szabadkay Miklóssal*, *Sugár Jenővel*, *Váradi Aladár*szal, *Hevesi Miklóssal*, *Darvas Dezső*szel, *Darvas Annával*, *Székely Sándorral*, *Rózsa Szidivel*, *Katz Lilivel*, *Beck Rózsival*, *Arányi Juliával*, *Füredi Józseffel* – és a műkedvelőkkel együtt – alkották a Zsidó Színház tagságát. A tagok gyakran változtak a munkaszolgálati behívások miatt. Műsorukból: *Berger: Özönvíz*; *Molnár F.: Az ördög*; *Hebbel: Judit*; *Zágon I.: Marika*; *Bródy S.: Lyon Lea*; *Zweig: Jeremiás*; *Bús-Fekete L.: János*; *Márai S.: Kaland*; *Lengyel M.: Tájfut*; *László M.: Illatszertár*; *Bernstein: A tolvaj*; *Ibsen: Kisértelek* stb. A játékok 1944. márc.-ig tartottak. A tagok közül többen a deportálás során meghaltak, *Arányi Júlia*, *Sugár Jenő* kivándorolt Izraelbe. – Ir. Új Kelet (1971. dec. 7.); A Hét (Bukarest, 1979. márc., 23. 12. sz.).

Kolozsvári Zsigmond (Bánffyhungad, 1899. máj. 19.–Párizs, 1983.): festő és bábművész. *Sigismund Kolos-Vary* néven is ismert. 1926-ban Párizsban telepedett le, ahol egyik alapítója és tervezője volt az *Arc-en-Ciel* bábszínház-nak. Merészen formabontó bábuival, különösen a kubitista hatást mutató statikus manőkenbábuival és groteszk figuráival aratott sikert (*Divatbemutató*, 1929; *Figurák vására*, 1930). Részt vett Madách Imre: *Az ember tragédiájának* 1937-es párizsi bábelőadásában, a kubitista eszkimó szín tervezésével.

Kolta Magdolna (Bp., 1958. szept. 14.–): színház-történész. 1982-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának m.-történelem-összehasonlító irodalomtudomány szakán. 1987-ben az irodalomtudományok kandidátusa lett, 1986-tól a Magyar Színházi Intézet munkatársa, 1990–92-ben az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet osztály-vezetője. 1990–92-ben a Magyar Tudományos Akadémia Színház-, Film- és Táncstudományi Bizottságának titkára. Kutatási területe a 19. sz. második felének színház-története.

Koltai Ferenc (?–?): karmester. 1945–47-ben az Operaház korrepetitora, 1945–1957 között karmestere volt. A *Peer Gynt* (Werner Egk) és a *Jancsi és Juliska* (Humperdinck) c. operák karmestereként jelentős sikert aratott.

Koltai Gyula; *Kottlár Szilárd Gyula* (Szolnok, 1901. dec. 22.–?): színész. 1937–1955 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1967-ben még szerepelt a Magyar Rádióban. F.Sz. *Pincér* (Gaál J.: A peleskei notárius); *Békebíró* (Arisztophanész: Madarak); *Teraszaka* (Kállay M.: A roninok kincse).

Koltai János (Bp., 1935. jún. 8.–): színész, diszlettervező, képzőművész, filmrendező. 1959-ben elvégezte a Képzőművészeti Főiskolát, majd 1963-ban a SzAk-t. Ezután 1963–1965 között a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1965 óta a Madách Színház tagja. Sokoldalú művész. Színészként elsősorban characterszerepek megformálásával aratott sikert. Több előadás diszletét tervezte. A Budapest Filmstúdió és a Balázs Béla Filmstúdió munkatársa volt, ahol kisfilmeket készített. 1990-ben Székesfehérvárott önálló tárlata volt. Jászai

KOLTAI JÁNOS – *Klcs, lakatos*
(Gorkij: *Éjjeli menedék*hely)

Mari-dijas (1977). F.Sz. *Lucien* (Anouilh: Rómeó és Jeanette); *Gombóntó* (Ibsen: *Peer Gynt*); *Trigorin* (Csehov: *Sirály*); *Firsz* (Csehov: *Cseresznyés kert*); *Besszemenov* (Gorkij: *Kispolgárok*); *Alfredo Mezzabota* (Müller P.–Tolcsvay L.–Bródy J.: *Doktor Herz*). F.M. *Albert Schweitzer* (1984). F.T. Gorkij: *Kispolgárok*; Beckett: *Godot-ra várva*; Slade: *Jövőre, veled, ugyanitt*; Achard: *A bolond lány*.

Koltai Judit (Bp., 1952. nov. 19.–): színésznő. A Budapesti Gyermekszínház Stúdiójában tanult, itt is kezdte pályát. 1978–80-ban a kaposvári Csiky Gergely, 1980–83-ban a Nepszínház, 1983–86-ban a kecskeméti Katona József és a Hold Színház társ.-ában játszott.

Több gyermekszerepet alakított. Játékát kedves humor, mozgékonyság, groteszk báj jellemzi. F.Sz. *Pinocchio* (Collodi–Litvai N.); *Defália* (Sh.–Malgot I.: Dromlet, a dán királyfi).

Koltai Róbert (Bp., 1943. dec. 16.–): színész. A SzAk elvégzése után a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja lett. 1970-től 1972-ig a Pécsi Nemzeti Színház, 1978-tól 1980-ig a Nemzeti Színház tagja. Ezután viszszerződött Kaposvárra. Sokoldalú, kitűnő humorérzékű művész, számos karakterszerepben nyújtott emlékeztető alakítást színpadon és filmen egyaránt. Filmrendezőként is bemutatkozott (*Sose halunk meg*, 1992). Jászai Mari-díjas (1976), érdemes művész (1985). F.Sz. *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Jourdain* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Estragon* (Beckett: Godot-ra várva); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Cipolla* (T. Mann–Spiró Gy.: Mario és a varázsló); *Podszekálnyikov* (Erdmann: Az öngyilkos); *Charlie Cheswick* (Ábrahám P.: 3:1 a szerelem javára); *Eörsi István* (Eörsi I.: Az interjú); *Minimus* (Orwell–Hall: Állatfarm).

KOLTAI RÓBERT – *Podszekálnyikov*
(Erdmann: *Az öngyilkos*)

Koltai Tamás (Bp., 1942. szept. 10.–): színikritikus. 1965-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 1965–1967 között a Madách Színház dramaturgja volt, 1967–68-ban a Pannónia Filmstúdióban dolgozott dramaturgként. 1968–1987 között a *Színház* c. folyóirat munkatársa, 1990-től főszerk.-je. A Magyar Színházművészeti Szövetség elnökségi tagja, a kritikus tagozat elnöke. Tanít a SzAk-n. Jászai Mari-díjas (1987). Könyvei: *Peter Brook* (1976); *Színházfaggató* (1978); *Cselekvő színház* (1980); *Magyar drámák színháza* (1980); *Színváltozások* (1986); *Közjáték* (1986); *Major Tamás* (1986); *Pápirszínház* (1989); *Az ember tragédiája a színpadon*, 1933–1968 (1990); *Az Opera-per* (1990); *Színházváltás* 1986–1991 (1991).

Koltay Gábor (Bp., 1950. febr. 9.–): rendező, színházigazgató. A Budapesti Műszaki Egyetem Építésztechnika Karán végzett, ezután a SzAk filmrendező tanszakán 1979-ben szerzett diplomát. Először a Magyar Televízióhoz szerződött, 1981–1986 között a Mafilm rendezője volt. 1986 óta a Budapesti Szabadtéri Színpadok igazgatója. Létrehozója és igazgatója az 1987-ben alakult Szabad Tér Kiadónak. Főleg zenés műveket rendez, kedveli a nagy látványosságot, tömegeket megmozgató

feladatokat. F.R. (színház) Szörényi L.–Bródy J.: *István, a király*; Verdi: *Aida*; Cimarosa: *A párizsi festő*; Munkácsy M.: *Mindhalálig Beatles*; Gershwin: *Porgy és Bess*. Szörényi L.–Nemeskürti I.–Lezsák S.: *Attila*. F.R. (film) *A koncert*, *István, a király*. Könyve: Szörényi L.–Bródy J. (1980); *John Lennon* (1981); *A koncert dosszié* (1981); *Egy élet mozija* (1990).

Koltay Sándor; *Kroyheer* (Bécs, 1931. márc. 18.–Toronto, 1985. jan. 29.): gyerekszínész. 1935-től 1944-ig a gyerekszerepek sokaságát játszotta el. Fellépett *Feleky* Kamill színpadi táncképzőjében, a Király, a Nemzeti, az Új Magyar Színházban, a Kamara Varietében, a rádió gyermektársulatában. Tagja volt Lakner Artúr gyerekszínházának is. Kitűnő előadókészsége miatt szívesen foglalkoztatták a magyar filmekben is.

Koltay Valéria (Bp., 1925. jan. 22.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1941-től 1947-ig *Maleczky* Oszkár növendékeként végezte a Zak-n. 1947–1977 között az Operaház magánénekesnője. 1948-ban Otto Klemperer vezényletével debütált *Blonde* szerepében (Mozart: Szókratész a szerájából). Három évtizedes pályafutása során a szubrett szerepekben ért el kiemelkedő sikereket, különösen emlékeztető alakításokat nyújtott valamennyi nagy Mozart-operában. Vendég szerepelt Európa és az USA nagy operaházaiban. Érdemes művész (1976). F.Sz. *Susanna* (Mozart: Figaro házassága); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Papagena* (Mozart: A varázsfuvola); *Rosina* (Rossini: A sevillai borbély); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Lucy* (Menotti: A telefon).

Kolti Helga (Baja, 1965. nov. 1.–): színésznő. 1988-ban végzett a SzAk-n, majd a veszprémi Petőfi Színházhoz került. 1989–90-ben a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1990-től a Független Színpad tagja. F.Sz. *Kölyök*, *Szellem* (Presser G.–Sztevanovity D.–Müller P.: A padlás); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Mirigy*, *Ej* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Komár Júlia (Miskolc, 1912–Buenos Aires, 1976. nov. 28.): színésznő. 1930–31-ben a kolozsvári színház tagja volt, majd a harmincas években szinte valamennyi fővárosi színházban játszott, 1932–33-ban a Belvárosi, 1933-ban a Pesti Színházban, 1934-ben a Teréz körúti Színpadon és az Andrásy úti Színházban, 1935-ben a Royal, 1937-ben a Művész és a Pesti, 1937–1939 között a Vig és a Belvárosi, 1940-ben a Magyar, 1941-ben az Andrásy Színházban. 1945-ben férjével, *Páger* Antallal elhagyta az országot. 1949-től 1954-ig az Argentinai Magyar Színház művésznőjeként működött. F.Sz. *Marguerite* (Krausz M.: Papucs); *Paulette* (Christine: Békebeli boldogság); *Anna* (Crawford: Udvari páholy); *Lidi* (Kerecsendi Kiss M.: Az első).

Komárom színészete: hosszú és gazdag színházi hagyományt mondhat magának a város. A jezsuita iskolai színjátszás 1681-től vált rendszeressé és tartott 1771-ig. 1769–1773 között Felix Berner német vándortárs.-a jelent meg többször is. 1789-ben itt írta ki *Péczeli* József az első hazai pályázatát m. nyelvű, m. történeti tárgyú szomorújátékra. Itt mutatták be diákok 1789-ben *Illei* János *Tornyos Péter* c. vj.-át; 1792-ben pedig *Az öreg fősvény* (Zsugori) c. Molière-adaptációját. Itt kísérletezett 1802-ben J. J. Nouseul német társ.-a m. nyelvű előadásaival. Az első hivatásos m. társ. *Benke* József és *Kemény* János vezetésével Pestről érkezett, és a Zichy-palota első emeleti táncterében 1811. máj. 8-án mutatkozott be. Ettől kezdve rendszeressé vált a m. együttesek látogatása. 1816–1818 között évente tért vissza *Balog* István; őt 1819–20-ban *Kilényi* Dávid követte. 1821-től évente váltogatták egymást az igazgatók, köztük *Ujfalussy* Sán-

dor és *Pergő* Celesztin is. 1829-től 1840-ig a Dunántúli Színjátszó Társaság lépett fel *Komlóssy* József vezetésével. Színházépület nem lévén, a társ.-ok különböző épületeket vettek igénybe. Télen többek között a Mázsaházban, az Arany Sas nagytermében, *Szarka* József kastélyában, nyaranta az Erzsébet-szigeti nyitott arénában, vagy egy szigeti „páholyszerű szinkörben” játszottak. A szabadságharc utolsó heteiben *Pázmán* Mihályék tartózkodtak a városban, s még a csapatok elvonulása előtti utolsó estén, 1849. szept. 30-án is tartottak előadást. Ezután 1852-től indult újra a színházi élet. A kisebb társ.-okat 1856-ban *Hetényi* József és *Molnár* György nagyobb együttese követte. 1870-ig azután megint közép-társ.-ok látogatták a várost. Három évadon át *Lászy* Vilmos kapta a játszási engedélyt (1870–1873). 1875–1900 között azonban minden évben más ig. jelent meg. Ennek főként az volt az oka, hogy a városnak még mindig nem volt állandó közsínháza. Ez idő tájt csak a nyári szinkörben, a Nérei-vendéglőben, a Nagycsizma-vendéglőben, vagy a Csóka Kávéházban játszhattak. Ezért a város műkedvelői előadásait egy állandó színház építésének javára tartották. A 20. sz. elején Komárom az ún. „nyitári” színkerülethez tartozott, Győr, Esztergom, Pépa, Pöstyén társvárosokkal együtt. Ez a rendszer biztosította azt a folyamatosságot, amelynek eredményeképpen *Mezei* Béla társ.-a 1903-tól 1915-ig látta el előadásokkal a várost. Amikor Komáromot 1919-ben Csehszlovákiához csatolták, *Polgár* Károly kezdett itt újra játszani. Mivel a szlovákiai m. színjátszás a két vh. között Pozsony és Kassa köré szerveződött, Komáromnak csak kisebb vándortárs.-ok jutottak: *Bérczy* Jenő, *Iván* Sándor, *Földes* Dezső mellett az anyaországból látogattak át kisebb együttesek; többek közt *Tarr* Béla, *Bánky* Róbert, *Szalay* Károly, *Kőszegi* Géza vezetésével. Az 1939-es visszacsatolás évében *Jakabffy* Dezső adott két hónapos műsort; a stagione-rendszerből azonban kimaradt a város. – A II. világháború után csak 1950-ben indult el új kezdeményezés a szlovákiai *Allami Faluszínház* m. tagozatával, majd 1952-től a *Magyar Területi Színház* (*Matesz*) vállalta magára a város színházi ellátását. – Ir. id. Szinyei J.: A komáromi magyar színészet története, 1811–1835 (Komárom, 1881–1884); Benyovszky K.: A szlovenszkói magyar színészet vázlatos története (Bratislava – Pozsony, 1933); Baranyay J.: A komáromi magyar színészet története, 1811–1941 (Komárom, 1941); Kováts M.: Magyar színjátszás és drámairodalom Csehszlovákiában, 1918–1938 (Bratislava, 1974); Virágh J.: A komáromi magyar színészet története, 1792–1918 (Tatabánya, 1981); Tóth L.: Lapok a komáromi színjátszás történetéből (Mühely, '84., Bratislava, 1984); Komáromi Jókai Színház (1992).

Komáromi Gizi (Bp., 1884. febr. 8.–Bp., 1972. ápr. 10.): színésznő. A Vigszínház iskoláját végezte. 1903–04-ben Kecskemétre, 1904-ben Pécsre szerződött. Később fellépett még 1906–07-ben Szatmárt, Győrött, Kassán és Nagyváradon. Megnyitáskor, 1908-ban a veszprémi színház primadonnája volt. 1909–10-ben Munkácon, 1911–12-ben Békéscsabán szerepelt. 1917–18-ban ismét Pécsre szerződött. 1917-ben tagja volt a frontszínház társ.-ának 1927-ben nyugdíjba vonult F.Sz. *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba); *Kukorica Jancsi* (Kacsoh P.: János vitéz); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: a cigánybáró).

Komáromi Mariska (Miskolc, 1864. jún. 3.–Pécs, 1936. okt. 23.): énekesnő (szoprán). 1877-ben a Népszínházban mutatkozott be, ahol *Puks* Ferenc kezdte tanítani. 1882-ig itt énekelt, majd a Nemzeti Színház és az Operaház tagja volt 1888-ig. Olaszországban és Párizs-

ban tanult tovább, 1891-től ismét a Népszínház, 1898-tól a Magyar Színház primadonnája. Pécsen telepedett le, de később is gyakran fellépett a pesti és a pécsi színpadokon. F.Sz. *Fiametta* (Lúcse: Boccaccio). *Susanna* (Mozart: Figaro házassága).

komáromi Jókai Színház, volt *Magyar Területi Színház* (1952–): a Szlovákia területén élő m. nemzeti-ség egyik legjelentősebb kulturális intézménye. A hivatásos csehszlovák színjátszás szerves része. 1952. okt. 1-jén alakult, működését 1953. jan. 1-jén kezdte (Urban E.: Tűzkereszttség). 1969-ben megalakult a Magyar Területi Színház Kassán működő Thália Színpada. Ig. *Fellegi* István. A Matesz ig.-i voltak még: *Krivósik* István, *Dráfi* Mátyás, *Konrád* József, *Takáts* Emőd, *Beke* Sándor. Többségében m. szerzők műveit mutatták be, köztük klasszikusok műveinek dramatizált változatát és csehszlovákiai m. szerzők műveit. A hivatásos színházat *Munk* István (1953–1955) rendező alapozta meg az *Irkutszki történet* és a *Figaro házassága* c. előadásaival. A színház professzionális arculatának kialakításában, a színészvezetésben jelentős szerepe van *Lendvai* Ferenc mo.-i rend.-nek. Az 1960-as években indult *Konrád* József rend.-i munkássága. Népszerű m. klasszikus darabokat rendezett (*Liliom*, *A lőcsei fehér asszony*, *Az arany ember*). *Beke* Sándor rendezői munkássága igényességével, egyéni színházi alkotói látásmódjával a színészi játékban is változást hozott (*Rómeó és Júlia*, *Othello*). 1963-tól folyamatosan erősítik a színházat a pozsonyi Színművészeti Főiskolán végzett növendékekkel: *Dráfi* Mátyás, *Galán* Géza, *Holocsy* István, *Kuczman* Eta, *Németh* Ica. *Thiring* Viola és rend.-ként *Horváth* Lajos, *Takáts* Emőd. 1990-től *Beke* Sándor lett az ig., aki önállósította a kassai Thália Színházat, amely ma önálló épületben működik. A komáromi egy. 1990. júl. 1-jén a Jókai Színház nevet vette fel.

KOMÁROMI JÓKAI SZÍNHÁZ
Madách I.: Az ember tragédiája.

Komáromy Alajos (Békésgyula, 1823–Szigetszentmiklós, 1904. júl. 18.): színész. 1845-ben *Pázmán* Mihállyal lépett színpadra. Vidéki évei után 1859-től 1887-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Eredetileg *Egressy* Gábor szerepkörére szerződött, de azután inkább intrikus és szerelmes szerepeket játszott. Később mint apaszínész szerepelt. F.Sz. *Othello* (Sh.); *Cléante* (Molière: A fővény); *Stanley* (Poole: Pry Pál); *Tuffier* (Sardou: Az idegesek).

M.A. 1846–47: Nagyvárad, Arad; 1847–48: Kecskemét, Nagyvárad; 1851–52: Nagyvárad, Debrecen; 1853: Nagyvárad, Kassa; 1855: Kolozsvár, Debrecen,

Arad; 1855–56: Debrecen, Szatmár; 1856–58: Nagyvár-
rad, Bécs, Pozsony, Arad, Szeged; 1860: Győr.

Komáromy Andor (Bp., 1899. júl. 5.–Buenos Aires, 1955.): színész. Az Országos Színészegyesület zsinikoláját végezte el, növendékként fellépett a Vígyszínházban. 1926. nov. 1-jén kezdte pályáját, *Jávor* Pállal együtt szerződött az újpesti társulathoz, ahol ketten felváltva játszották Mikszáth Kálmán *A Noszty fiú esete Tóth Marival* c. darabjában *Noszty Feri* szerepét. A Csehszlovákiai Magyar Kamara Színház tagjaként szerepelt a Felvidéken is, ahonnan kiutasították. A harmincas évek elején kivándorolt Argentínába. 1951-től csatlakozott a Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társasághoz, majd a *Szelezsky* Zita által vezetett Argentínai Magyar Nemzeti Színházhoz. F.Sz. *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Bánk bán* (Katona J.); *Monti Péter* (Bónyi A.: Egy kis senki); *Rosmer* (Ibsen: Rosmersholm); *János herceg* (Harsányi Zs.: XIV. Renée).

Komáromy Éva (Kisbér, 1939. jan. 31.–): színésznő. 1960-ban a szolnoki Szigligeti Színház tagja lett. 1961 óta a Miskolci Nemzeti Színház művésznője. Sikereit főleg operettekben aratta. F.Sz. *Maya* (Fényes Sz.); *Eliza* (Lerner-Loewe: My Fair Lady); *Sybill* (Jacobi V.): *Stázi*, *Cecília* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő).

Komáromy Ida (Kassa, 1836. dec. 6.–?): színésznő. *Komáromy* Sámuel és *Szilvási* Eszter lánya. Már gyermekként megkezdte szereplését édesapja társulatánál. Az 1850-es években *Latabár* Endréhez szerződött. Másodrendű drámai és népszínmű színésznő volt. F.Sz. *Clarisse* (Birch-Pfeiffer: A lowoodi árva); *Rózsai* (Szigligeti E.: Két pisztoly); *Courtin* (Girardin: Lady Tartuffe). – Öccse, *Komáromy* László (?–?): operetténekes, komikus. Ő is gyermekkorában lépett először színpadra. Első adatainak 1851-ből származnak róla, de ő hivatalosan csak 1861. okt.-tól számított a színészi működését. Különösen az erdélyi és a délvidéki közönség kedvelt operettbuffója, népszínműénekes volt. Felesége, *Erdey* Janka szintén operetténekesként és komikaként szerepelt.

M.A. 1941–44 és 1851–54: Győr; 1854–55: Szeged; 1860–61: Arad; 1862: Pápa; 1863: Besztercebánya; 1866–67: Pécs; 1870–71: Arad; 1871–72: Szatmár; 1872–74: Marosvásárhely; 1876–77: Brassó–Marosvásárhely; 1879–80: Szilágyság.

Komáromy Lajos (Debrecen, 1832–Brassó, 1884. okt. 31.): színész, rendező. Pályáját 1850-ben *Csabay* Pál és *Kilényi* Dávid társ.-ánál kezdte. Szinte minden szerepkörben otthonosan mozgott, de Szigligeti Ede Csikósában *Andris bojtárt* oly sikeresen adta Bécsben (1856), hogy Füredi Mihály, a szerep eredeti alakítója is gratulált neki. Többször is sikerrel szerepelt a Nemzeti Színház színpadán (1855; 1859; 1861). F.Sz. *Rómeó*, *Othello* (Sh.); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Tolosan* (Ziegler: Jó barátok); *Don Carlos* (Schiller).

M.A. 1851–58, 1864–65, 1874–75, 1876–77: Arad; 1858–63: Kolozsvár; 1864–65, 1882–83: Debrecen; 1866, 1877–78: Marosvásárhely; 1867–78: Győr; 1869: Aradi Gerő; 1870: Latabár Endre; 1871: Miskolc; 1872–73: Szatmár; 1873–74, 1875–76: Szeged; 1875–81: Sztupa Andor; 1881: Kőszegi Endre; 1883: Szeged.

Komáromy Pál (?; 1892–?, 1966): énekes (basszus), színházigazgató. 1913-ban lépett fel először az Operaház, amelynek 1920-tól 1944 ápr.-áig volt karakter- és buffo-basszus énekes, de drámai szerepeket is alakított. Tagja volt az Operaház a II. világháború végén alakult háromtagú igazgatóságának *Szekély* Mihály és *Nádasdy* Kálmán mellett, amely mindössze 2 hónapig működött, majd 1945. ápr. végétől 1946. aug.-ig önállóan irányította az Operaházat. Bár igazgatósága idején nem

bizonyította különösképpen vezetői rátermettségét, különösen személyi ügyekben követett el súlyos tévedéseket, mégis szervezőmunkájának köszönhető, hogy a zilált gazdasági és technikai feltételek ellenére helyreállt a színház működőképessége, és újra megindulhatott Bp.-en a rendszeres operajátszás. 1946. aug.-ban *Tóth* Aladár vette át tőle az Operaház igazgatását.

Komáromy Sámuel (?; 1802–Miskolc mellett, 1848. dec.): színész, szíinigazgató. 1833-tól volt vándorszínész, több ízben szíinig. 1840–41-ben a Nemzeti Színház tagja is. 1843-ban sikerrel lépett fel a pozsonyi országgyűlési előadásokon. Tüzmesterként a szabadságharc hősi halottja. Ösztönös tehetségű, temperamentumos művész volt, szenvedély igazgatta hőseit és intrikusokat alakított. F.Sz. *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Magyar Balázs* (Szigligeti E.: Kinizsi); *Squers* (Dinaux-Lemoine: A londoni koldusok); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár).

Komáromyné Szilvási Eszter (?; 1818–Pest, 1880. márc. 7.): színésznő. Pályájáról 1840–1873 között vannak adataink. Nagyvár, Győr, Debrecen, Pozsony, Pécs, Arad, Szombathely voltak főbb állomásai. 1847-től *Komáromy* Samuel színész felesége, 1848-tól özvegye. A naíva szerepkörből már a 40-es években áttért a hősnői, majd az anyaszerepekre. Az 1850-es években már csak idősebb és kisebb női karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Amália* (Fáy A.: Régi pénzek); *Liptákné* (Eötvös J.–Szigligeti E.: Viola); *Jósnő* (Jókai M.: Dózsa György).

komédia (görög, latin): 1. a m. színpadi szaknyelv kialakulása előtt a *dráma*, ill. a *színjátszás*, a színjátszó tevékenység összefoglaló elnevezése; 2. a részletesebb színházi terminológia kialakulása után pejorativ értelmet kap; 3. színjátéktípusként → *vígjáték*, *bohózat*.

Komédia: 1918–1920 között megjelenő színházi, zenei és művészeti hetilap, *Kardos* István szerkesztette. 1920. jún. 20-án egyesült a *Színházi Világ* c. lappal.

Komédia (1927–1944): a Jókai tér 10. sz. alatti épület eredetileg *Komor* Marcell és *Jakab* Dezső tervei szerint filmszínháznak épült. A ~ 1927. szept. 16-án nyílt meg *Rott* Sándor ig.-sával. Egy év múlva *Somogyi* Kálmán az ig. 1928–1932 között *Komédia* Orfeum néven kabarévarieté műsort játszott. 1932 őszétől *Salamon* Béla szereplésével a kabaréműsor dominált. Főrend. *Virágh* Jenő, majd *Tábori* Emil és *Herczeg* Jenő. 1938-tól *Perényi* József, 1940-től *Misoga* László vezette. Műsoraiban a műfaj legkiválóbb képviselői, írói között *Harmath* Imre, *Kellér* Dezső, *Nóti* Károly, *Vadnai* László, *Rejtő* Jenő, *Nádasi* László, *Kövári* Gyula jelenetei, tréfái szerepeltek. Utolsó bem.-ja 1944. ápr. 1-jén volt.

Komédia – Buenos Airesben: 1943. máj. 8-án *Rott* Ferenc által alapított új m. színházi vállalkozás Buenos Airesben, amely a Consejo de Mujeres színháztermében tartotta előadásait. Első bem.-juk a *Nevetni tilos* c. kabaréműsor volt. (Szerzők: *Vaszary* János, *Vár* Andor, *Lakatos* László, *Rejtő* Jenő.) Társ.-ának tagjai: *Morand* Zsuzsa, *Jager* László, *Egri* László, *iffi*. *Beregi* Oszkár, *Klein* Miksa, *Erdős* Marika, *Neuspiller* Miklós, *Kun* László, *Kári* Kató, *Hajduska* Piri, *Kuncs* István, *Beck* Magda, *Szilágyi* Zsóka. Második bem.-juk 1943. jún. 12-én volt. Fényes Sz.: *Paprikás csirke* c. zenés bohózatát adták elő. Következő bem.-jukat 1943. júl. 10–11-én tartották *Heller*–*Engler*: *Megsértették a minisztériumot* c. darabját vitték színpadra. 1944-ben a *Komédia* megszűnt.

komédiás: → *színész*

Komédiium Színház a Mai Naphoz (1991–): a *Populart Színházi és Kulturális Szolgáltató Kft.* alapításaként 1991. okt. 15-én *S. Mrozek Strip-tease* c. drámájának *Taub* János rendezte előadásával nyílt meg a ~. Az V.

ker. Tüköry u. 5. sz. alatti pinchelyiségből alakított színház ig.-ja Verebes István. A ~nak állandó társ.-a nincs, a fellépő színészek, rendezők egy-egy produkcióra szerződnek. A ~műsorát a 20. sz. drámairodalomból válogatja, R. D. MacDonald *Csúcsstalálkozó* c., Eva Braunról és Carla Petacciról szóló darabja, S. I. Witkiewicz *Anyá*, ill. Kocsis István *Vincent van Gogh* c. drámája, E. Albee *Mese az állatkertről* c. színműve a színház útkeresésének állomásai.

komika (görög, latin): külső v. belső hibái, fogyatékoságai miatt nevetségessé váló nőalakok *szerepköre*. A klasszikus m. színpadi irodalomból pl. *Karnyóné* (Csokonai V. M.), *Margit* (Kisfaludy K.: A kérők), *Luca* (Kisfaludy K.: Csalódások), *Mogoriné* (Szigligeti E.: A mama).

komikus: a nevetséges, humoros színpadi alakokat játszó színész *szerepköre*. A klasszikus m. színpadi irodalomból pl. *Kardos* (Fáy A.: Régi pénzek), *Zajtay* (Gaál J.: A felesleges notárius), *Mosolygó* (Csiky G.: A prolektárok). **Komikusok Kabaréja** (1931–1932): 1931. szept. 5-én a Rákóczi út 63. sz. alatt nyílt meg. Műv.-i ig.-ja a népszerű operettbonviván Király Ernő, dramaturgia Kellér Dezső, zenei vezetője Erdélyi-Patai Leó volt. Egy évadon át működött, 1932 nyarán az *Üjpesti Nyári Színházban* vendég szerepelt, majd megszűnt. Őt műsorában fellépett Boross Géza, Heltai Andor, Feleki Kamill, Gombaszögi Ella, Keleti László, Pethes Sándor, Törzs Jenő, Vidor Ferike, Gárdonyi Lajos.

Komjáthy János (Pázmánd, 1865. márc. 15.–?): színész, színigazgató. 1884-ben lépett a színi pályára *Mándoky* Bélánál. 1886-ban *Bács* Károlynál, 1889–91-ben *Krecsányi* Ignác társ.-ánál volt szerződésben mint hősszerelmes és drámai színész. Később ig. lett, és elismeréssel működött Győrött, Debrecenben, Kassán, Brassóban. 1913-ban átvette *Krecsányi* lemondott a buda-temesvári színház vezetését, de 1915-ben lemondott. 1917-ben őt bízták meg az Első Magyar Frontszínház vezetésével. 1919–20-ban a Várszínházban, 1920–21-ben Miskolcon szerepelt társ.-ával. 1933–34-ben az Új Színpad tagja volt. Hosszú időn át az Országos Színészegyesület tanácsosaként is tevékenykedett. Mint ig. és színész ki-méletlen szigorúság jellemezte munkáját. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Othello* (Sh.); *Ocskay brigádéros* (Herczeg F.).

Komjáthy Mária (Bp., 1892. ápr. 2.–Bp., 1965. aug. 21.): színésznő. 1911-ben az Országos Színészegyesület diplomáját szerezte meg. Színpadra lépett 1913-ban. 1921–23-ban a Renaissance Színház, 1924–25-ben a Vigszínház, 1928–29-ben a szegedi színház tagja volt. F.Sz. *Alexandra* (Knoblauch: A faun); *A nő* (Herzer: Morfium); *Heródiás* (Wilde: Salome).

Komjáthyné Závodszy Teréz (Fót, 1860. jan. 27.–Bp., 1930. okt. 9.): színésznő. A vidéki színészet kedvelt drámai művésze volt, de népszínművekben is szívesen fellépett. 1878-ban Mándoky társ.-ánál, Nagyváradon kezdte pályáját. 1893-ban ment feleségül Komjáthy János igazgatóhoz, s visszavonulásáig (1910) vele járta Győrt, Sopront, Debrecen, végül Kassát. F.Sz. *Medea* (Grillparzer); *Stuart Mária* (Schiller); *Fedora* (Sardou); *Báthi Terci* (Tóth E.: A falu rossza).

M.A. 1881: Mándoky Béla; 1881–84: Krecsányi Ignác; 1884–85: Kassa; 1885–87: Krecsányi Ignác; 1887–89: Győr-Sopron, Kassa; 1890–1903: Krecsányi Ignác.

Komjáti Károly; **Komjáthy** (Bp., 1896. márc. 8.–Bp., 1953. júl. 3.): zeneszerző, karmester. A Zak-n végzett, *Weiner* Leó és *Kodály* Zoltán tanítványa volt. 1922-ben a berlini Staatsoper korrepetitora. Hazatérte után a nagyváradi és a kolozsvári színház karmestere, 1932–1934 között Ausztriában és Németországban dirigált. 1934-től a Király Színház karmestere, 1936–1942 között a

Pódium Írók Kabaréja zenei vezetője, 1943–44-ben a Kamara Varieté karmestere volt. 1945 után a Pódium Kabaré zenei vezetője, 1949-től zeneiskolai tanár. Több operettet, szimfóniát, vonósnégyest, számos kísérőzenét és szanzont komponált *Emőd* Tamás, *Harmath* Imre, *Innocent* V. Ernő, *Zsoltos* Andor, *Balassa* Emil verseire. Miniatűr operákat is szerzett a kabarék számára. F.M. *Kőristalány* (1918); *Pillangó főhadnagy* (1918); *Éjfélitangó* (1932); *Antoinette* (1937); *Ipafai lakodalm* (1949). – Ir. Kellér D.: Fogom a függőnyt (1986).

Komló Kert: a Gránátos (ma Városház) utcai ún. Trattner-házban Pest egyik leghíresebb mulatója volt, 600 férőhellyel. A reformkorban írók, politikusok, művészek találkozóhelye, *Krúdy* Gyula szerint a legkegyetlenebb abszolutizmus korában is őrizték a hagyományokat. Kezdetben német, majd *Balog* István vezetésével a Nemzeti Színház tagjaiból verbuvált társ. lépett fel. nyelvű előadásokkal. 1864. júl. 14-én itt alakult meg *Liszenyi* Kálmán és *Vahot* Imre támogatásával, *Lajos* Imre ig.-sával az *Első Magyar Dalos Társulat*, amely dalokkal, párl jelenetekkel, monológokkal, hazafias szavallatokkal szórakoztatta a közönséget. 1871–1875 között *Bakonyi* István és társ.-a játszott itt. Hat évtizedes működés után 1875-ben a ~ bezárt. – Ir. Vajda J.: Magyar dalcsarnok.

Komlós András (Pécs, 1922. jan. 19.–): színész. *Rózsahegy* Kálmán színészképző iskoláját végezte el 1941-ben. Előbb a Madách Színház, majd 1945-től a Pódium Kabaré, 1946–1954 között a Miskolci Nemzeti, a debreceni Csokonai, az Állami Faluszínház és a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1954 óta a Vidám Színpad művésze. Kisebbség nagyobb karakterszerepek avatott megformálója, aki éppúgy otthonosan mozog a kabarék világában, mint a prózai vagy zenés vígjátékok szerepeiben. F.Sz. *Árpád* (Zilahy L.: Fatornyok); *Szűcs úr* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Bakter* (Vaszary G.: Az ördög nem alszik).

Komlós István (Balassagyarmat, 1931. máj. 11.–): színész. 1953-ban végzett a SzAk-n, majd az Állami Faluszínházba került. 1955-től a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszik. 1989-ben vendég szerepelt a Madách Színházban is. Főleg a zenés és a vidám műfajokban vált népszerűvé. Mesék színpadra állításával is foglalkozik. F.Sz. *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Király* (Jarry: Übü király).

Komlós János (Bp., 1922. febr. 9.–Bp., 1980. júl. 18.): író, konferanszié, dramaturg, színházigazgató. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát. 1957-től a Magyar Nemzet, 1962-től a Népszabadság kulturális rovatát vezette. 1967-ben megnyílt a főváros legkisebb színháza, a *Mikroszkóp Színpad*, amelyet ő vezetett, igazgatott, s amelynek műsorait az első években jórészt ő írta és konferálta is. 1965–1981 között több kötetben jelentek meg satírái, humoreszkjei, jelenetei. Hosszú éveken keresztül meghatározó alakja volt a *Rádiókabarénak*. *Az érem harmadik oldala*, ill. *Az én csatornám* c. televíziós műsorai nagyon népszerűek voltak. Könyvei: *Elárult ország* (színmű, 1960); *Alekszej Tolsztoj* (1960); *Többet ésszel, mint nélkül* (1962); *Az Édent bezárták* (színmű, 1967); *Nyitott szemmel* (tanulmányok, kritikák; Szeged, 1969); *Fő a fejünk* (1970); *Hányszor mondjam?* (1974).

Komlós Juci (Szabadka, 1919. febr. 10.–): színésznő. 1935-ben végezte el *Rózsahegy* Kálmán színészképző iskoláját. Pályáját 1935-ben a Király Színházban kezdte. Játszott Szegeden, Miskolcon, az Operettszínházban, 1947 után a Művész, a Magyar Színházban, a Vidám Színpadon, 1957-től a József Attila, 1965-től a Thália Színházban. Pályája kezdetén szub-

rett- és naivszerepeket alakított, később kiváló karakterszínész lett. Játékára könnyedség, természetesség és érzelmi gazdagság jellemző. Jászai Mari-díjas (1957), érdemes művész (1960). F.Sz. *Birdie* (Hellmann: A kis rókák); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Diana* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Hübscher Kata* (Sardou: Szokimondó asszonyság).

KOMLÓS JUCI – *Ida* (Török R.–Emőd T.: *Ida regénye*)

Komlós Róbert (Bp., 1929. júl. 17.–): színész. 1956-ban Kecskeméten kezdte a pályát. 1958-tól 1988-ig az Állami Déryné Színház, ill. a Népszínház tagja volt. F.Sz. *Baradlay Jenő* (Jókai M.–Földes M.: A köszívű ember fiai); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Szilvay professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Komlós Vilmos (Sülye, 1893. jan. 29.–Bp., 1959. febr. 27.): színész. *Rákosi Szidi* színiiskoláját látogatta. Pályáját 1912–1918 között Szabadkán kezdte. 1919–1922 között Pécsen, 1922. dec.-tól 1923-ig a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1924-ben Pécsen bankig.-ként működött. 1924–1926 között a békéscsabai társ., 1926-tól 1934-ig a Teréz körúti Színház, 1934–35-ben a Király Színház, 1935–36-ban ismét a Teréz körúti Színház, 1936–1939 között a Pódium Kabaré tagja volt. 1940-ben a Kamara Varietében szerepelt. 1940–41-ben a Komédiában hasbeszélőként lépett fel, 1945-től 1949-ig a Pódium Kabaréban, 1945-ben a Vidám Varietében, 1948–49-ben a Művész Színházban, 1950-ben a Népvarietében, 1950–1952 között az Úttörő, 1951-ben az Ifjúsági Színházban játszott. 1951-ben a Vidám Színház szerződtette. Tánccoskomikusként kezdte pályáját. Legnagyobb sikerét Sajóként aratta Vadnay László jeleneiben. Élete végén több jellem szerepet is megformált. Filmezett is. F.Sz. *Argan* (Molière: A képzelt beteg); *Tiszteletes* (Goetz: Erényes otthon); *Fourdain* (Molière: Úrhatnám polgár). Könyve: *Hol volt, hol nem volt* (1942).

KOMLÓS VILMOS – *Argan*
(Molière: *A képzelt beteg*)

Komlósi Ildikó (Békésszentandrás, 1959. márc. 22.–): énekesnő (mezzoszoprán). Diplomáját 1984-ben szerezte a Zak-n *Onodi Mária* növendékeként, majd Londonban, *Rózsa Veránál* képezte tovább magát. Ugyanebben az évben szerződtette az Operaház. Több nemzetközi énekverseny: Karlovy-Vary (1982), Hertogenbosch (1982) – Pavarotti-énektárgy – díjazottja. Nemzetközi operafesztiválok állandó meghívottja. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Octavian* (R. Strauss: A rózsalovag); *Cherubin* (Mozart: Figaro házassága); *Judit* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

Komlóssy Emma (Bp., 1881–Bp., 1944. dec.): színésznő. 1895-ben *Rákosi Szidi* színésziskolájának növendéke volt, ezután leszerződött a Vigaszínházhoz. A Zak-n folytatott tanulmányokat, majd 1899-ben Kolozsvárra került, ahonnan 1901–03-ban Debrecenbe szerződött, 1903–04-ben Kassán volt állandó vendég. 1901–02-ben és 1903–1907 között a Népszínház művésze. 1908-ban a Grand Kabaré, 1909-ben a Király Színház szerződtetett, de fellépett a Vigaszínházban és a Budai Színkörben is. 1910-ben a Városligeti Színkör, 1913-ban a Népopera, 1914-ben a Vigaszínház, 1915–1918 között ismét a Népopera tagja volt. 1921-től 1923-ig az EMKE kabaréban lépett fel. Sikereit szép megjelenésének és iskolázott szoprán hangjának köszönhette. *Ditrói Mór* mint a magyar nótá hivatott interpretálóját említette visszaemlékezéseiben. F.Sz. *Ju-hette* (Jones: Gésák); *György herceg* (Huszka J.: Bob herceg); *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba); *Amélie* (Hervé: Lili).

Komlóssy Erzsébet (Salgótarján, 1933. júl. 9.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában végezte *László Géza* tanítványaként. 1955-ben Szegeden debütált a *Háziaszony* (Kodály Zoltán: Székelyfő) szerepében. 1955–58-ban a Szegedi Nemzeti Színház, 1958-ban az Operaház magánénekeseként. Külföldön is nagy sikerrel vendégszerepelt, elsősorban a nagy drámai mezzoszoprán szerepekben. Egyéniségének kisugárzása, sokoldalú színészi képességei által lírai szerepekben is meggyőző alakításokat nyújtott. Közreműködött Szokolay Sándor *Várnász* és *Hamlet* c. operáinak ősbemutatóján. Oratóriuménekesként is gyakran fellépett. Több hanglemezfelvétele készült. Kossuth-díjas (1973), Liszt Ferenc-

díjas (1964), érdemes művész (1982). F.Sz. *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Carmen* (Bizet); *Amneris* (Verdi: Aida); *Orfeusz* (Gluck: Orfeusz és Euridiké); *Gertrúd* (Erkel F.: Bánk bán); *Delila* (Saint-Saëns: Sámson és Delila); *Marfa* (Muszorgskij: Hovanscsina); *Örzsé* (Kodály Z.: Hány János).

Komlóssy Ferenc; Dániel (? , 1797–Pest, 1860. jan. 13.): színész, színigazgató, drámaíró és -fordító. Álnévei: *Somolky*, *Smky*. 1813–15-ben a pesti társulat tagja. 1815–1818 között Miskolcon játszott. 1818-ban a székesfehérvári együttes alapító tagja, 1824–26-ban társigazgatója. 1825-ben részt vett a pozsonyi országgyűlési előadásokon. 1828–1834 között a Dunántúli Színjátszó Társaság ig.-ja. 1826-ban az ő társ.-a nyitotta meg a szabadkai ideiglenes játszóhelyet, 1831-ben a balatonfüredi színházat. 1834–1837 között a kassai színház bérlő-ig.-ja. Nyaranta dunántúli turnékat szervezett Balatonfüred központtal. 1837–38-ban a kassai társ. színjátéki rend.-je. 1838. szept. 16-tól rövid ideig a Pesti Magyar Színház főrend.-je és gazdasági főfelügyelője. 1839-ben rend., gondnok és pénztárelenőr. 1841–1845 között operát is játszó vándortárs.-okat vezetett vidéken. 1845-től ismét a Nemzeti Színházban működött. Különböző adminisztratív és technikai feladatokat bízta rá. Volt könyvtáros, számvevő, gondnok. 6 eredeti és 197 fordított darabját tartotta számon, közülük egy eredeti és három fordítás jelent meg nyomtatásban. Viszonylag hamar kezdett komikus- és idősebb karakter-szerepeket játszani. F.Sz. *Gara* (Szentjóni Szabó L.: Mátyás király választása); *Ferkó* (Ruzitska: Béla futása); *Perin* (Moreto–West: Donna Diana); *Rummelpuff* (Bauerle: Ál-Cataláni); *Hamzsabég* (Birch-Pfeiffer: Szapáry Péter); *Perföldy* (Kisfaludy K.: A kőrök); *Reinhold* (Raupach: Molnár és gyermeke). Emlékezései: *Adatok a magyar színészet történetéhez* (Magyar Színházi Lap, 1860. jan. 21.–febr. 11.).

Komlóssy Ida: → *Kövmé Komlóssy* Ida

Komlóssy Ilona; *Komlósy* (Kolozsvár, 1884. ápr. 1.–Bp., 1967. aug. 19.): színésznő. Már 1890–91-ben fellépett Debrecenben. *Rákosi* Szi di színészkoláját látogatta. 1895–96-ban Miskolcra, 1899–1903 között Pécsre szerződött: *Tiszay* Dezső társ.-ában naivaszerepeket alakított. Játzott még Brassóban, Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen, Mohácscon és Aradon.

KOMLÓSSY ERZSÉBET – *Carmen*
(Bizet)

1903-ban vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, 1903–1911 között a Vígsház tagja volt. 1920-ban felépett a Király Színházban. 1920–1925 között a Magyar, 1927–29-ben a Belvárosi Színházban működött. Ezután nem volt éves szerződésben, de 1931-ben fellépett a Városi Színházban, majd 1934–35-ben a Kamara Színház szerződtette. Szeretetre méltó természetességgel játszott. F.Sz. *Beitina* (Halévy: Constantin abbé); *Katica* (Meyer-Förster: Diákélet); *Gyurkovics Mici* (Herczeg F.: Gyurkovics lányok).

Komlóssy Paulina (?–?): színésznő. *Komlóssy* Ferenc és Czégényi Erzsébet leánya. Gyermekszínészként 1824-től játszott, előbb az édesapja vezette Dunántúli Színjátszó Társaságnál, majd Kassán. 1837–38-ban a Pesti Magyar Színház színész- és énekesnője lett, ahonnan szüleiével együtt távozott, ezután ismét apja társ.-aiban játszott. Ének- és tánc tudásáért kedvelték. F.Sz. *Ifjúság* (Raimund: Paraszt mint dúsgazdag); *Júlsza* (Szigligeti E.: A szökött katona); *Bibi* (Szigligeti E.: Két pisztoly); *Adina* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Lucrezia Borgia* (Donizetti).

Komlóssy Teréz (Rábacsanak, 1923. okt. 5.–): színésznő. A Fővárosi Operettszínház Stúdiójában tanult, és 1953-ban végzett. 1949–54-ig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1954-től a Miskolci Nemzeti, 1963-tól a győri Kisfaludy, 1964-től ismét a Miskolci Nemzeti Színházban játszik. Elsősorban operettek primadonna szerepeiben aratott sikereket. F.Sz. *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Glavári Hanna* (Léhar F.: A vig özvegy); *Marica* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Cso-Cso-Szán* (Puccini: Pillangókisasszony).

Komlóssyné Czégényi Erzsébet (Pest, 1805–Pest, 1855. nov. 5.): színésznő. 1820-ban már asszonyneven lett a székesfehérvári társ. tagja. Innen pályája férjével párhuzamosan alakult 1839-ig, amikor a siró-éneklő iskolához ragaszkodó játékkéltusa miatt a kritika eltanácsolta a Pesti Magyar Színházról. Elsősorban *Vörösmarty* Mihály támadta modorosságáért, akivel az Athenaeum hasábjain 1839-ben sajtóvitát is folytatott. Ezután ismét vándorszínész lett. 1841–1845 között férje társ.-aiban, Pécsen, Kassán, Kolozsváron, Nagyváradon és Győrön játszott. Kezdetben a drámai szende szerepkört alakította. Az 1830-as évek közepén tért át a hősnők és anyaszerepek játéására. F.Sz. *Ophelia* (Sh.–Schöder: Hamlet); *Donna Diana* (Moreto–West); *Caesario* (Wolff); *Szapáryné* (Birch-Pfeiffer: Szapáry Péter); *Paulina* (Töpfer: Világ divatja); *Lucretia Borgia* (Hugo); *Junia* (id. Dumas: Caligula). – Ir. Vörösmarty Mihály összes művei (1969.; a Vörösmartyval folytatott vita szövegei, Solt A. jegyzeteivel).

Komor Gyula, dr. (Bp., 1867. febr. 3.–Bp., 1943. dec. 23.): író, színikritikus, dramaturg. Bölcsészkarai tanulmányai alatt a *Budapesti Újság*, a *Honvéd* és 1890-től tíz éven át a *Pesti Hírlap* munkatársa volt. 1901-ben a Vígsházhoz szerződött mint művészeti titkár, később 1938-ig dramaturg volt. Harmincnál több látványos gyermekdarabot írt, amelyeket rendszerint a Vígsház mutatott be. F.M. *Piroska és a farkas* (1903); *A csizmas kandúr* (1903); *A csillagszemű királylány* (1910); *Ali baba és a negyven rabló* (1916); *Húbele Balázs* (1923); *Most légy okos, Domokos* (1926). Fordításai: Hauptmann: *Takácsok* (1895); Olden: *Hvatalos feleség* (1896); Locke: *Mirza* (1906).

Komor István (Baja, 1926. okt. 24.–Bp., 1974. szept. 4.): rendező, színházigazgató. A SzAk elvégzése után 1949-ben Debrecenbe szerződött főrend.-nek. 1950-ben az Ifjúsági, 1951-től a Szegedi Nemzeti Színház, 1953-tól a Petőfi Színház rend.-je lett. 1954-ben Miskolcra, 1955-ben Kecskemétre, 1956-ban Győrbe szer-

zódott. 1957-től ismét a Szegedi Nemzeti Színház, 1969-től a kaposvári Csiky Gergely Színház főrend.-je, 1970-től haláláig ig.-ja volt. Emlékét az 1975 óta évente átadásra kerülő *Komor István-émlékgyűri* őrzi. Jászai Mari-díjas (1963). F.R. Goldoni: *Két úr szolgája*; Molière: *A fősvény*; Heltai J.: *A néma levente*; Sh.: *Szentiváni álom*; Gorkij: *Éjeli menedékhely*; Sartre: *Altona foglyai*; Schiller: *Stuart Mária*; Miller: *Az ügynök halála*; Sh.: *III. Richárd*; Dürrenmatt: *János király*; Szuhov-Kobilin: *Tarekin halála*.

Komor Vilmos (Bp., 1895. máj. 12.–Bp., 1971. szept. 28.): karmester. A Nemzeti Zenedében tanult, majd 1920-ban az Operaház zenekarának brácsása lett. Karmesterként 1926-ban mutatkozott be a bécsi Volkso-perben (Wagner: Lohengrin). A húszas évek közepétől a rádió, 1928-tól a Városi Színház karmestere volt, majd 1939–1944 között az OMIKE Operaegyüttesének vezetője, 1945-től haláláig pedig az Operaház karmestere. Koncertszerű opera-előadásokat is dirigált, a II. világháború után rendszeresen vendégzerepelt külföldön is. A drezdai opera állandó vendége volt. Liszt-díjas (1952), Kossuth-díjas (1963), érdemes művész (1953). Nevéhez fűződik Bartók Béla *Falun* c. művének ősbemutatója.

Kompóthy Gyula (Bp., 1897. nov. 29.–Szolnok, 1968. aug. 17.): színész. Pályáját a Magyar Műszinkörben s fővárosi kabarékban kezdte. 1919-ben a Modern Kabaré, és 1921–1923 között *Sebestyén* Dezső buda-miskolci társ.-ának, 1923–1925 között a Fővárosi Operett, 1925–26-ban a Király, 1927–28-ban a Városi Színház tagja volt. 1924-ben a Renaissance, 1926-ban a Városi Színházban, 1927–28-ban a Budai Szinkörben is fellépett. 1928–1930 között Miskolcon működött. 1932-ben a Fővárosi Operett, 1934–1936 között a Király Színházban, 1935-ben a Teréz körúti Színpadon, 1936–37-ben Szegeden, 1938-ban a Royal, a Városi Színházban, a Komédiában, 1939-ben a Fővárosi Operett, 1940-ben a Városi Színházban, 1940–41-ben a Komédiában szerepelt. 1941–42-ben *Beleznai Unger* István társ.-ában, 1944-ben Pécsen, 1949-től 1967-ig Szolnokon lépett színpadra. Operettekben szerzett népszerűséget, kiváló karakterszínész volt. F.Sz. *Dorozsmay Pista* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Gyurka* (Farkas I.: Gyurkovics fiúk); *Diafoirus* (Molière: A képzelt beteg); *A francia király* (Kacsoh P.: János vitéz).

koncesszió (latin); *játékengedély*: színháznyitási, ill. működési engedély, melyet az uralkodó, majd a Helytartótanács, 1867-től 1908-ig a Belügyminisztérium, 1908-tól 1949-ig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium adott ki minden évadra a színi-g.-knak bizonyos szakmai és anyagi feltételek teljesülése esetén.

Koncz Gábor (Mezőkeresztes, 1938. júl. 8.–): színész, rendező. 1963-ban fejezte be a SzAk-t, majd egy-egy évadot Miskolcon és Kecskeméten töltött. 1965–1974 között a József Attila Színház, 1974-től a Víg-színház tagja. 1984 óta a Madách Színházban játszik és rendez. Erőteljes, nagy jellemformáló erővel rendelkező színész, gyakran filmezik. Jászai Mari-díjas (1968), érdemes művész (1982). F.Sz. *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Uri muri); *Henrik király* (Anouilh: Becket); *Randle P. Murphy* (Kesey–Wasserman: Kakukkfészek); *John Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Vang, vízárús* (Brecht: A szecsuaní jólélek); *Márton* (Görgey G.: Komámasszony, hol a stukker?); *Gens* (Sobol: Getto); *Kent* (Sh.: Lear király). F.R. Fo: *Nyitott házasság*; Achard: *A bolond lány*.

Koncz István; *Weiss Zoltán* (Belgrád, 1932. szept. 12.–): rendező, színész. A belgrádi Színművészeti Akadémia rend.-i szakára járt. 1958-ban megalapított

ta a Kanizsai Amatőrszínházat, amelynek azóta ig.-ja, műv.-i vez.-je, rendezője. Kanizsán és más vajdasági városokban eddig mintegy 150 darabot rendezett. Több mint száz színművet fordított m.-ra vagy magyarrról szerb nyelvre, valamint darabokat is írt, dramatizált. Több darab főszerepét játszotta. Az amatőrszínházak köztársasági és tartományi szemlén számos rend.-i, színészi, diszlettervezői díjat kapott. F.R. Strindberg: *Júlia kisasszony*; Wittlinger: *Ismeri a tejsutát?*; Kopeczky L.: *Don Juan utolsó kalandja*. F.Sz. *Jean* (Strindberg: Júlia kisasszony); *Engstrand* (Ibsen: Kisértetek); *Argan* (Molière: A képzelt beteg).

Kondor Ernő (Balassagyarmat, 1884. márc. 26.–Bp., 1951. márc. 17.): színész, zenészszerző. 1904-ben végezte el az Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját, vidéken színészkedett. Váratlan örökséghez jutva, 1907. márc. 1-jén megnyitotta *Fővárosi Cabaret Bonbonnière* néven az első igazi pesti kabarét. Sikertől megnyernie Nagy Endre újságíró konferansziénak. Szerződtette a ligeti szinkörből Somlay Artúr, Szép Ernőt, aki csipős rigmusokat mondott, és Nyáray Antalt, a színpadon kiváló előadóját. Egy hónap múlva azonban eladta kabaréját *Bálint* Dezsőnek, ő maga pedig Nagyváradon, a Zöldfa-passage-ban nyitott kabarét, amely 1914-ig működött. Sok dalt írt. Hegedűvirtuózként lépett fel éveken. Élete végén töltőtolljavításból élt, nagy nyomorban.

Kondor Ibolya (Bp., 1903. jún. 15.–?): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte. Az Apolló Kabaréban lépett először színpadra 1921-ben. 1924-ben a Vidám Színpad (*Békéfi László és Boross Géza* kabaréja) tagja, még ez évben a Papagáj Kabaréban színpadon énekelt. 1927-ben Nagyváradra szerződött, majd 1931-ig a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. Ezután a Pódium Írók Kabaréjához szerződött, ahol színpadon adott elő, igen színvonalasan. 1945 után a Pódium Ka-

KONCZ GÁBOR – *Pompeius* (Sh.: *Antonius és Cleopatra*)

barében, a Fővárosi Vig Színházban, kávéházakban énekelt.

Kondor Ilona (Bp., 1917. máj. 29.–Bp., 1985. jan. 14.): színésznő. *Rákosi* Szidinélt tanult. 1933-ban kezdte pályáját a Royal Orfeumban. 1933–34-ben a Király Színházban játszott. Elsősorban szubrett szerepeket alakított. 1951-től nyugdíjazásáig az Állami Déryné Színház tagja volt. F.Sz. *Madame Karadec* (Offenbach: Párizsi élet); *Margit asszony* (Twain: Koldus és királyfi); *Ninon* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya).

Kondra Irén (Bp., 1928. nov. 20.–): színésznő. *Rózsahegy* Kálmánnal végzett 1955-ben, és a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte a pályát. 1959–60-ban játszott az Állami Déryné Színházban, 1960–61-ben a debreceni Csokonai Színházban, 1961–1975 között ismét a Déryné Színházban. Zenés és prózai darabok nívó-, ill. karakterszerepeit alakította. F.Sz. *Pólika* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Édes Anna* (Kosztolányi D.–Felkai F.); *Lina* (Móricz Zs.: Roknok); *Krúszothemisz* (Gyurkó L.: Szerelmem, Elektra). **konferansz** (francia): a *kabarék* egyes műsorszámait bevezető, összekötő szöveg. A régi *prológus* modern formában; elsősorban a megírt, rögzített szöveget értjük alatta. Bár a *konferansziák* általában saját szövegeiket mondják, előfordul, hogy írók, újságírók stb. által megírt –at írnak, adnak elő színészek.

konferanszié (francia): műsorközlő, összekötő, közvetkező produkciót bejelentő szöveget lehetőleg szellemes, mulattató csevegés formájában elmondó színész. A m. *kabaré* kezdetekor jelent meg először Bp.-en Nagy Endre személyében, aki a politikai *konferansz* legnagyobb hazai képviselője volt. A ~k szinte valamennyien újságíróként kezdték pályájukat. Kiváló ~ volt *Békeffi* László, *Kellér* Dezső, *Darvas* Szilárd, *Kővári* Gyula, *Komlós* János.

Konrád Antal; *Knébl* (Bp., 1943. nov. 12.–): színész. 1966-ban végezte el a SzAk-t, majd a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1968–1973 között az Operett-színház, majd ismét a Nemzeti Színház tagja volt. 1979 óta a Thália, ill. az Arizona Színház tagja. Pályája során széles szerepskálát játszott el, hősszerelmestől az idős karakterszerepekig, énekes és prózai darabokban. F.Sz. *Pikkó hertzeg* (Szalkay A.: Pikkó hertzeg és Jutka-Perzsi); *Crescentium* (Németh L.: VII. Gergely); *Júdás* (Bulgakov–Elbert J.–Kazimir K.: A Mester és Margarita); *A Mester* (Hoffmannsthal: Akárki).

Konrád József (Somorja, 1921. nov. 6.–): színész, rendező, színházigazgató. A komáromi Magyar Területi Színház alapító tagja. 1952-től színész, 1960–1987-ig rend., 1960–1977 és 1979–1981 között műv. vez., 1977–1979-ig ig. Színészi adottságai és impozáns megjelenése több igényes darabban érvényesült. Mint rend. főleg a m. drámairodalom iránt érdeklődött, és a m. színművek rendezésében ért el sikereket. Előszeretettel állította színpadra a szlovákiai m. drámaírók alkotásait is. 1986-tól nyugdíjas. Érdemes művész (1975). F.Sz. *Timár Mihály* (Jókai M.: Az aranyember); *Csendes Imre* (Dobozi I.: Vihar); *Asztrov* (Csehov: Ványa bácsi). F.R. Mikszáth K.: *Különös házasság*, *Szent Péter esernyője*; Móricz Zs.: *Madárka*, *Úri muri*, *Légy jó mindhalálig*; Egri V.: *Enek a romok felett*.

Konstantinápoly Budapestén: mutatóványos terület. A mai Lágymányos helyén 1896-ban *Somosy* Károly építtette *Kellner* Lipót és *Gerster* Kálmán műépítészek tervei szerint, óriási költséggel. Dekoratívabb és nívósabb volt Oszbudaváránál. A Dunaparti gáton volt a hájoállomás, de meg lehetett közelíteni a Nagymező utcai mulató elől, az éjjel 1-ig közlekedő társaskocsikkal is. Tíz méter széles, oszlopokon nyugvó fahíd vezetett a sziget-

re, ahol cifra kapuk, karcsú minaretek, aranykupolás csarnokok, keleti cégek boltjaival teli utcák fogadták a mulatni vágyókat. Lehetett csónakázni, az úszószínpadon színlelőadásokat nézni, volt kabaré, varieté, vendéglők, zenepavilonok.

Konsztantinova Elena (Várna, Bulgária, 1939. okt. 13.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait 1962–1966 között Szófiában, a Bolgár Állami Konzervatóriumban végezte Szima *Ivanovna* irányításával. 1973–1979 között a várnai Állami Operaház tagja, 1979-től a győri Kisfaludy Színház magánénekese. F.Sz. *Constanza* (Mozart: Szókratész a szerájából); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Siebel* (Gounod: Faust).

Konter László (Szeged, 1944. ápr. 12.–): színész, rendező, színházigazgató. Pályáját 1970-ben a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte színészként. 1979-ben végzett a SzAk rendezői tagozatán, majd a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol prózát és operát egyaránt rendezett. 1989–1991 között a Népszínház zeneig.-ja, 1991. szept.-tól egy évadra a Budapesti Kamarasopera műv.-i vez.-je volt. 1993. márc.-tól a Békés Megyei Jókai Színház megbízott ig.-ja. F.Sz. *Lajos, a dauphin* (Dürrenmatt: János király). F.R. Lengyel M.: *Róza néni*; Lortzing: *Operapróba*; Hindemith: *A hosszú karácsonyi ebéd*; Gounod: *Faust*; Tersánszky J. J.: *Szidike lakodalmá*; Nicolai: *A windsori vig nők*; Király L.: *Vakok*.

Konti József (Varsó, 1852. okt. 24.–Bp., 1905. okt. 23.): karmester, zeneszerző. Szülővárosában, majd Bécsben tanult, és itt kezdte pályafutását is Franz von Suppé asszisztenseként. Később Salzburgban volt első karmester. Vezényelt 1876-ban Debrecenben, 1878-ban Kolozsvárott és Nagyváradon, 1882–83-ban Győrött. Bp.-en először a Várszínházban vezényelt. 1885-től már a Népszínház karmestere, 1903-tól a Király Színház zenei vezetője volt. 1884-ben írta *Az eleven ördög* c. nagy sikerű operettjét, amely a műfaj első igazán jelentős m. alkotása. Művei – operettek, népszínművek – jelentősek a m. zenésszínház fejlődésének történetében. F.M. *A vadászok* (1878); *Szeget szeggel* (1883); *Királyfogás* (1886); *A suhanc* (1888); *A kópé* (1891); *A citerás* (1894); *A gyimesi vadvirág* (1897); *A talmi hercegné* (1898); *A fecskék* (1904).

Konti Károly; *Conti* (?–?): énekes (basszbariton), operarendező. 1838. máj.-tól, *Schodelné* ajánlására szerződött a Nemzeti Színház első operatárs.-ának tagjává, ahol 1841–1846 között az operák rendezőjeként is működött. Jól képzett, széles repertoárral rendelkező, buffoszerepekben is sikeres énekes volt. Szózat-megzenésítését 1843-ban előadták. F.Sz. *Don Giovanni* (Mozart); *Pizarro* (Beethoven: Fidelio).

Kontz Gábor (Kolozsvár, 1949–): énekes (tenor). Tanulmányait 1975-ben végezte el a kolozsvári Gheorghe Dima Állami Konzervatóriumban. A kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekese volt, majd külföldre távozott. F.Sz. *Ottavio* (Mozart: Don Giovanni); *Almaviva* (Rossini: A szevillai borbély); *Lenszki* (Csajkovszkij: Anyegin).

Kontz József (?–?): színész, fordító. 1792–1798 között a kolozsvári társ. alapító tagja, majd Debrecenben és Nagyváradon játszott. 1799-től 1801-ig tagja volt *Kelemen* László második társ.-ának. Losonci tönkrejutásuk után visszatért Erdélybe, Kolozsváron és Marosvásárhelyen szerepelt. Az 1820-as években a kolozsvári operaelegy. sugója, velük vett részt az 1827–28-as évad mo.-i turnéján. Több drámát fordított német nyelvből. Románra fordította Csokonai Vitéz Mihály *Békaegérharcát* (1816). F.Sz. *Oldenholm-Poloni* (Sh.–Schröder: Hamlet); *Miller* (Schiller: Armány és szerelem); *Igazhízi* (Brühl–Simai K.).

Kontzné Bajkó Terézia (?–?): színésznő. 1794–1798 között a kolozsvári társ. tagja. 1794-től *Kontz* József színész felesége, a színlapokon csak asszonynevén szerepelt. 1798–99-ben Debrecenben és Nagyváradon játszott. 1799–1801 között *Kelemen* László újrászervező társ.-ával Nagyváradon, Szegeden, Kecskeméten, Nagykőrösön, Gyöngyösön és Losoncon lépett fel. További életéről nincsenek adataink. Kolozsvárott sokféle szerepet játszott, hösnő, komika, intrika egyaránt található közöttük. F.Sz. *Lizette* (Lesing: A jószívű zsidó); *Lanassza* (Lemiére–Plümicke); *Igazháziné* (Brühl–Simai K.: Igazházi); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Királyné* (Sh.–Schröder: Hamlet).

Kónya András (Tászlár, 1956. júl. 10.–): jelmez- és díszlettervező. A szegedi Tömörkény István Szakközépiskolában érettségizett 1974-ben, majd a bp.-i Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervezési szakán tanult. 1985-ben szerezte meg a diplomáját. Ezt követően több vidéki – Miskolci és Szegedi Nemzeti, nyíregyházi Móricz Zsigmond – és néhány fővárosi – Madách, Arizona – színház számára tervezett, elsősorban jelmezt. Művészetének sajátossága a stílusbiztonság, izléses, finom jellemzőerő. F.T. Verdi: *Otello*; Nestroy: *Szabacság Mucsán*; Szép E.: *Lila akác*.

Kónya Lajos (Mezőcsávás, Románia, 1939. jún. 5.–): operaénekes (bariton). A bukaresti konzervatóriumban végzett 1967-ben. 1966–1971 között a bukaresti Román Opera, 1971–1980 között a kolozsvári Magyar Opera tagja volt. 1974-től többször fellépett Grazban, vendégzerepelt Bulgáriában, Jugoszláviában, Olaszországban, Franciaországban, Németországban, az Egyesült Államokban, 1973–1977 között több ízben a Margitsziget színpadán. Jelenleg a Vereinigte Bühnen (Graz) tagja. Klasszikus bariton szerepekben aratta sikereit. F.Sz. *Amonasro* (Verdi: Aida); *Renato* (Verdi: Az álarcosbál); *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Posa márkí* (Verdi: Don Carlos); *Marcello* (Puccini: Bohémélet); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Tiborc* (Erkel F.: Bánk bán); *Hunyadi László* (Erkel F.).

KÓNYA SÁNDOR

Kónya Sándor (Sarkad, 1923. szept. 23.–): énekes (tenor). Bielefeldben debütált 1951-ben, a Paraszttbecsület (Mascagni) *Turndujaként*. Ezt követően különböző német színházakban működött, majd 1955-ben a nyugat-berlini Operaház tagja lett. 1958-ban, a *Loheng-*

rin (Wagner) címszerepében Bayreuthban aratott sikere hozta meg számára az igazi kiugrást, ettől kezdődően a nagy nemzetközi operaházak ünnepelt, világjáró vendégművésze lett. A hatvanas évek közepétől – 1964-ben, 1965-ben, 1971-ben, 1972-ben, 1973-ban, végül 1975-ben – többször visszatért Bp.-re is.

konzorcium (latin): a magánszínházak üzemeltetésének, vezetésének azon formája, amikor a társ. testületileg kezeli a színház gazdasági ügyeit (többnyire a tulajdonos-vállalkozó anyagi csődjé esetén) és fix gázsi helyett a bevételen, a színház jövedelmein meghatározott százalékból v. pontrendszerben osztogatnak. Vö. *proporció*.

Koós Iván (Bp., 1927. márc. 26.–): báb- és díszlettervező, festőművész, műv.-i vez. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán tanult 1945–1950 között, *Kmetty* János és *Szőnyi* István tanítványaként. Hatással volt rá *Csonváry* festőművészetének groteszk expresszionizmusa is. *Rév* István műhelyében – Nemzeti Bábszínháték – ismerkedett meg a bábjátékkal. 1954-ben alapította az *Auróra* (marionett) bábegyüttest, s itt tervezőként, rendezőként és színészként működött. 1953–1960 között a Budapesti Műszaki Egyetem Építésztechnológiai Karán tanított. 1960-tól az Állami Bábszínház tervezőművésze. Rendszeresen tervezett más fővárosi és vidéki drámai színházaknak is díszletet, jelmezt. A televízióban bábtervezőként dolgozott. Magyar népi-nemzeti hagyományok, folklórelemek, régi és modern képzőművészeti stílusok, régi és kortárs bábművészeti technikák, eszközök ötvözője, nagy drámai költemények, zene- és táncdrámák látványtervezője. Egyéni és csoportos kiállításokon gyakran szerepelt itthon és külföldön. Prágában 1979-ben ezüstérmet nyert. Vezető szerepet töltött be hazai és nemzetközi színházi szervezetekben, találkozókön. 1967-ben és 1975-ben Jászai Mari-díjat kapott. 1982-ben érdemes művész, 1987-ben kiváló művész lett. F.T. Sh.: *Szentivánéji álom*; Sztravinszkij: *Petruska*; Bartók B.: *A csodálatos mandarin*; Kodály Z.: *Háry János*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Mrozek: *Strip-tease*; Bartók B.: *Cantata Profana*; Jarry: *Übű király*; Sh.: *A vihar*; Tamási Á.: *Ördögölő Józsiás*. – Ir. Passuth K.: K. I. (Műteremsorozat, 1984); Szilágyi D.: A mai magyar bábszínház (1978); Selmeczi E.: Világhódító bábok (1986).

Koós Olga (Bp., 1925. nov. 2 –): színésznő. 1949-ben három év tanulás után elhagyta a főiskolát. 1949–1951 között Szegeden, 1951-től 1958-ig a Vígyszínházban dolgozott. 1958-tól a Pécsi Nemzeti, 1966-tól a Miskolci Nemzeti, 1970-től a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1974 óta a szolnoki Szigligeti Színház művésznője. Jászai Mari-díjas (1979), érdemes (1983) és kiváló művész (1990). F.Sz. *Mrs. Dolly Lee* (Herman: Hello, Dolly!); *Goneril* (Sh.: Lear király); *Giza* (Örkény I.: Macskajáték); *Warrenne* (Shaw: Warrenne mestersége); *Linda* (Miller: Az ügynök halála); *Muskátné* (Molnár F.: Liliom); *Millerné* (Schiller: Ármány és szerelem); *Pulcheria* (Örkény I.: Sötét galamb); *Orfeum a szobaszínházban* (szerk., rend., előadók); *A bolond anyja* (Schwajda Gy.: Ballada a 301-es parcella bolondjáról).

Koós Zsófia (Sztána, 1916. ápr. 6.–Kolozsvár, 1990. szept. 16.): színésznő, Kós Károly leánya. Egy *Szentimrei* Jenő által rendezett balladai hangulatú népi játékban – *A csáki bíró leányában* – tűnt fel, 1936-ban. A Kolozsvári Magyar Színház, majd a szatmárnémeti társ. szerződött. 1948-tól nyugdíjazásáig ismét a Kolozsvári Állami Magyar Színház művésznője volt. Rendszeresen fellépett szavalóesteken, egy ideig beszédtechnikát is tanított a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben. Alakításait pontos lélektani felépítés, árnyalt szövegmondás és plasztikus játék jellemezte. F.Sz. *Bese Anna* (Kós K.:

Budai Nagy Antal); *Komisszárnő* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Bolkonszkaja hercegnő* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Claire Zachanassian* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Capulettné* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Alice Postic* (Thomas: A papagáj és a zsaru).

KÓCS ZSÓFIA

Kopácsy Juliska (Komárom, 1871. febr. 13.–Bp., 1957. febr. 20.): énekesnő. Tanulmányait Bp.-en végezte. A Budai Színkörben *Arzena* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró) szerepében mutatkozott be 1887-ben. 1888–89-ben Debrecenben játszott, majd a temesvárbudai társ. tagja volt, végül 1891-ben a Népszínház szerződtette. 1894-től fellépett Bécsben, Prágában, Hamburgban, Berlinben, 1897-ben New Yorkban, 1898-ban Szentpétervárott. Vendégként később is szerepelt a Népszínházban és vidéki színpadokon (Újvidék, Kolozsvár). Számos operettprimadonna-szerepet énekelt. Legnagyobb sikere a *Szép Heléna* (Offenbach) címszerepe volt. Operával is próbálkozott. Gazdag, hajlékony, képzett hangja, játéka mindenütt tetszést aratott. F.Sz. *Fiametta* (Suppé: Boccaccio); *Carmen* (Bizet); *Olympia*, *Giulietta*, *Antónia* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Kopetty Lia (Bp., 1942. dec. 21.–): színésznő. Táncosnőként végzett az ÁBI-ben 1956-ban. Később prózai és énekes szerepeket játszott különböző vidéki és bp.-i színházakban. 1959–62-ben a győri Kisfaludy, 1962–67-ben az egri Gárdonyi Géza, 1967–1972 között a Miskolci Nemzeti, 1972–75-ben a kecskeméti Katona József Színházban. 1975 óta a Budapesti Gyermekszínház, ill. az Arany János Színház művésznője. F.Sz. *Stuart Mária* (Schiller); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Daisy* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban).

Kopácsy Tibor dr. (Nagykeszi, 1937. okt. 1.–): díszlet- és jelmeztervező. 1966-ban szerezte meg Eperjesen képzőművészeti tanári diplomáját. 1966-tól az Új Ifjúság c. lap szerk.-je, 1968-tól a Madách Könyvkiadó képzőművészeti szerk.-je, 1974-től 1985-ig a komáromi színház díszlet- és jelmeztervezője. Illusztrációkat, grafikákat és festményeket is készít. Jelenleg szabadfoglalkozású képzőművész. F.T. Jókai M.: *A köszívű ember fiai*; Örkény I.: *Kulcskeresők*; Mikszáth K.: *A Noszty fiú esete Tóth Marival*.

Korai Ferenc (Mocsa, 1904. jan. 2.–Komárom, 1969. nov. 12.): színész. Eredetileg aranyműves. 1953–1968-ig

a komáromi színház tagja volt. Jellemábrázoló képessége leginkább a jóságos figurák ábrázolásánál érvényesült. F.Sz. *Dulsky* (Zapolska: Dulsky asszony erkölce); *Tiribi* (Heltai J.: A néma levente); *Crooks* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Korbay Ferenc (Pest, 1846. máj. 8.–London, 1913. márc. 9.): énekes (tenor), zeneszerző. Szülei amatőr zenészek voltak. 1866–1870 között a Nemzeti Színházban kisebb szerepeket alakított. Énektechnikai problémák miatt Liszt Ferenc tanácsára zongoristaként folytatta pályáját. New Yorkban, majd Londonban koncertezett és tanított, a magyar zene népszerűsítésében nagy szerepet vállalt. Dalai, zongoraművei, írásai is ismertté váltak. **Korcsek** Leopoldina (? , 1830 k.–?, 1875 után): énekesnő. 1850-ben karénekes volt a Nemzeti Színházban, majd 1852 máj.-ától 1859-ig ugyanitt magánénekes. Ezután Nagyváradra szerződött. 1861–1875 között ismét a Nemzeti Színház tagja volt. *Erzsébet* szerepét énekelte Thern *A képzelt beteg* c. operájának bem.-jén (1855).

Korcsmáros György (Bp., 1952. okt. 26.–): színész, rendező, színházigazgató. A Pincészház amatőr színészeként kezdte pályáját. 1978-ban végzett a SzAk színész szakán, 1982-ben a rendezői tagozaton. 1978–79-ben a Vig, 1982–85-ben a Madách Színház tagja volt. 1985–89-ben az Arany János Színház igazgatóhelyettese, 1989-től a Rock Színház főrendezője, 1990-től 1992-ig a Szegedi Nemzeti Színház prózai tagozatának műv.-i vez.-je. 1992 óta a győri színházban ig.-ja. Prózai darabok mellett nagy sikerrel rendezett musicaleket is. F.Sz. Kiss (Görgey G.: Komámasszony, hol a stukk?). F.R. Miller: *Közjáték Vichyben*; Bart: *Oliver*; Presser G.–Sztevanovity D.: *A padlás*; Puccini: *Bohémélet*.

Korcsmáros Jenő (Temesvár, 1932. ápr. 25.–): színész. 1957-ben a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett. 1957–1975 között a szatmári Állami Magyar Színház tagja volt. 1975-ben a debreceni Csokonai Színházhoz került. Vigjátéki és groteszk figurák megformálásával aratott sikereket. Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Tót* (Örkény I.: Tóték).

Korcsmáros Nándor (Siófok, 1883. ápr. 12.–Bécs, 1959. dec. 6.): író, újságíró, dramaturg, színházigazgató. 1906-tól 1910-ig lapszerkesztő volt Fiumében, ahol 1911 máj.-ában a nyári színházban rendezett m. nyelvű előadásokat. 1929 őszétől a Bethlen téri Színpad dramaturgja, 1931-től 1933-ig műv. ig.-ja. Egy ideig a Magyar Újságírók Egyesületének elnöke volt. Kabaréjele- neteit a Royal Sörkabaré, az Intim Kabaré, az Andrassy úti Színház, a Teréz körúti Színpad, a Clarus Kabaré és a Bethlen téri Színpad vitte sikerre. 1944-ben a Gestapo, később a Rákosi-rendszer tartóztatta le. 1946-tól a Fészek Klub ügyvezető elnöke volt. 1956-ban Ausztriába emigrált. F.M. *Ezüstváros* (1912); *A kísértet* (színmű, 1942?); *Hang, szín és gondolat* (München, 1958).

Korcsmáros Péter (Bp., 1945. dec. 28.–): énekes (tenor). Öt évet végzett a Zak ének szakán, majd 1971-től a kecskeméti Katona József Színház énekes-színésze lett. 1972–76-ban a debreceni Csokonai Színház, 1976-tól az Operaház magánénekes. F.Sz. *Herceg* (Verdi: Rigoletto); *Erik* (Wagner: A bolygó hollandi); *Herring* (Britten: Albert Herring).

Korda Sándor (Nagykanizsa, 1882. márc. 15.–?): színész. Kereskedelmi érettségi után 1902-ben Nádassy József soproni társ.-ánál lépett a pályára. 1902–03-ban a Magyar Színházhoz szerződött, majd 1903–04-ben Győrben, 1905–06-ban Sopronban, 1906–07-ben Szat-

márt, 1907–08-ban *Fehér* Károly társulatában, 1908–09-ben Pozsonyban, 1909–10-ben a Felvidéken, 1910–11-ben Eperjesen, 1911–12-ben Szabadkán játszott. 1918–19-ben Győrben kapott szerződést, majd 1925-ben Újpesten lépett fel. 1927-ben Békéscsabán ünnepelte 25 éves jubileumát. 1936–37-ben az újpesti színház titkára volt. F.Sz. *Cigányprimás* (Kálmán I.); *Baljon* (Buday D.: Diákszereltem).

Kordin Mariska (Kolozsvár, ?–Bp., 1915. márc. 28.): énekesnő (szoprán). Koncerténekesnőként kezdte pályafutását, a Nemzeti Színházban 1878-ban mutatkozott be. 1879–84-ben itt, majd 1889-ig az Operaház tagjaként főleg koloratúr technikájának köszönhetően aratott sikert. 1890-től tanított. Repertoárja széles skálán mozgott, *Mozart* hősnőktől *Wagner* mezzoszoprán szerepeig. F.Sz. *Cherubin* (Mozart: Figaro házassága); *Anna* (Weber: A bűvös vadász).

Koréh Endre (Sepsiszentgyörgy, 1906. ápr. 13.–Bécs, 1960. szept. 20.): énekes (basszus). Tanulmányait a Zak-n végezte. Első sikereit az Operaházban 1930-ban aratta, *Sparafucile*ként (Verdi: Rigoletto) és *Hunding*-ként (Wagner: A walkür). 1930–31-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1931–1948 között magánénekes volt. 1946-tól a bécsi opera tagja lett, 1952–53-ban a New York-i Metropolitanban is fellépett *Ochs* báróként (R. Strauss: A rózsalovag). Vendégszerepelt a salzburgi, firenzei és glyndebourne-i fesztiválokon. Mo.-on *Székely* Mihály mellett az Operaház első basszistája volt. Csofárdatos zengésű basszusa és magasrendű előadóművészete, színészi készsége is oka volt nagy sikereinek és nemzetközi karrierjének. Egyéniségéhez leginkább a *Wagner*-szerepek álltak közel, de *Mozart*-énekesként is jelentős elismerést aratott. F.Sz. *Kalibán* (Martin: Vihar); *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto); *Ochs* (R. Strauss: A rózsalovag); *Fafner* (Wagner: Siegfried); *Hunding* (Wagner: A walkür); *Hagen* (Wagner: Istenek alkonya).

Korén Tamás (Bp., 1937. febr. 15.–): táncos, balettmeister, pedagógus. Először az operaházi balettiskolában tanult *Nádasi* Ferencnél, majd az ÁBI-ben végzett 1959-ben. Az Operaház tagja 1954 óta, 1970-től balettmeister. Újabban az ÁBI-nek is tanára. Előadóművészként elsősorban a karakterszerepekben ért el sikereket. F.Sz. *Rothbart* (Messzerer: A hattyúk tava); *Kasczej* (Fokin: Tűzmadár).

koreográfia (görög); *táncírás*: Mai jelentésében a 18. sz. óta használatos, a táncok megkomponált formáját jelenti, valamint magát az így született kompozíciót. *Koreográfus*nak hívják a tánckompozíciók szerzőjét.

Korica Miklós (Kanizsa, 1949. máj. 6.–): színész, színházpedagógus. A SzAk elvégzése után a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, amelynek azóta is vezető színésze. Sokáig a hősszerelmes szerepkört töltötte be, később drámai karakterszerepeket is sikerrel oldott meg, egyaránt voltak klasszikus és modern, tragikus, vigjátéki, valamint népies szerepei is. Filmekben is szerepelt. 1976-tól 1987-ig az Újvidéki Művészeti Akadémián színész-mesterséget tanított. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Gregor* (Krléza: Galícia); *Kreon* (Szophoklész: Antigoné); *Antyioh Jelpigyiforovics Oh kerületi rendőrkapitány* (Szuho-ko-Bobilin: Tarelkin halála); *George* (Slade: Jövőre, veled, ugyanitt); *dr. Szerenádi Szerafin* (Csáth G.–Franyó Zs.: A varázsló); *Kolhaas Mihály* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja); *Órnagy* (Örkény I.: Tóték); *Biff* (Miller: Az ügynök halála).

kórista: 1. a színtársulatnak olyan tagja, akinek segéd-színészi, ének- és táncfeladatai egyaránt voltak; 2. kar-énekes, kardalnok. Jelentésszűküléssel: a színházi *ének-kar* (*kar*) zeneileg képzett tagja; 3. Elmarasztaló megjelölés.

Kormos Ferenc (Bp., 1890. dec. 3.–?): színész. 1909-ben elvégezte az Országos Színészegyesület színiiskoláját. 1908–09-ben a bp.-i Bonbonnière tagja lett, azután vidékre ment. 1909–1911 között Szabadkán, 1911–12-ben Sopronban, 1913–1915 között Debrecenben, majd 1920–21-ben Szombathelyen játszott. 1926–1930 között Pécssett szerepelt. 1930–1935 között ismét Debrecenben volt szerződése. 1935–36-ban *Erdélyi* Mihály bp.-i színházaiban, 1936–37-ben *Halassy* Iván társ.-ával lépett fel. Egy időre eltűnt a szemünk elől, majd 1940–1942 között *Beleznai* Unger István stagione társ.-ánál találjuk, ahol rendezett is. 1941-től 1943-ig Debrecenben, 1944–45-ben Kecskeméten játszott. Legközelebb 1948-ban a debreceni, 1949–1951 között a Dunántúli Népszínház, 1951–1956 között a győri Kisfaludy Színház tagja volt. Ezután nincs adat róla. Mint táncoskomikus, később operettbuffo aratott sikereket a vidéki színpadokon. F.Sz. *Zsupán Kálmán* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Tuzok* (Szirmai A.: Mézeskalács). F.R.: Huszka J.: *Bob herceg*; Planquette: *A comeville-i harangok*.

Kormos Gyula (Bp., 1957. aug. 31.–): bábszínész. 1977-ben végzett a Bábstúdióban, és az Állami Bábszínház tagja lett. 1992-től a Kolibri Színház művésze. Erős jellemformáló erővel bíró hős és jellemszínész. F.Sz. *János vitéz* (Petőfi S.–Szilágyi D.); *Toldi* (Arany J.–Jékely Z.); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Rózsa* (Arany J.–Gáli J.: Rózsa és Ibolya); *Varázsló* (Tarbay E.: Kunkori és a Kandúrvarázsló); *Kandúr* (Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai).

Kormos Ilonka (Németújfalú, 1882. nov. 4.–?): színésznő. 1904-ben lépett a színpályára. 1906-ban *Kövesy* Albertnél működött Pécssett és Újvidéken. 1908-ban fellépett a Népszínházban. 1909–10-ben *Palágyi* Lajos társ.-ában szerepelt. 1910-ben a Király Színház vendége volt, ahova szerződtették is. 1912–1914 között

KORICA MIKLÓS és Balázs Piri Zoltán
(Krléza: Galícia)

Bécsben lépett fel, a Theater an der Wien, majd a Raimundtheater primadonnája volt. 1914-ben visszatért a Király Színházhoz. 1915-ben a Téli kert és a Budai Színház tagja volt. 1916-ban a Vígszínház társ.-ával a Népeoperában lépett fel. 1917-ben ismét a Király Színház művésze lett. Utoljára 1921-ben a Fővárosi Orfeumban szerepelt. F.Sz. *Bob herceg* (Huszka J.); *Gonda* (Fall: Elvált asszony); *Éva* (Lehár F.); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Kormos Lajos (Székesfehérvár, 1910. febr. 13.–Szeged, 1972. dec. 4.): színész, színházigazgató. *Rózsahegyi* Kálmán színiiskolájában tanult. Pályáját a Magyar Színházban kezdte, majd vidéki színházaknál játszott. 1945 után a győri, majd a pécsi színház ig.-ja volt. Ezután a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. Jelentős karakterszerepeket alakított. 1958-ban Jászai Mari-díjat, 1962-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Üri muri); *Orsino* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Roebuck Ramsden* (Shaw: Tanner John házassága); *Dr. Szegilongi* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája).

Kormos Margit (Bp., 1908–?): színésznő. *Rákosi* Szidi növendéke volt. 1923-ban a Belvárosi Színház szerződtette, majd 1924–1927 között a Magyar Színház tagja volt, ahonnan 1927–30-ban Szegedre szerződtött. Ezután nincs adat róla. Zenés és próza művekben egyaránt sikerei voltak. F.Sz. *Natasa* (Farkas I.: Trojka); *Ida* (Gárdonyi G.–Emőd T.: Ida regénye); *Jenni* (Strindberg: Haláltánc).

Kormos Márta (Bp., 1909. dec. 15.–Bp., 1988. jun. 28.): színésznő, műfordító. 1937-ben végezte el a SzAk-t. Pályáját 1927-ben a Magyar Színházban kezdte. 1938–1940 között a Vígszínházban játszott. 1941–44-ben a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. 1946–1947 között a Belvárosi Színházban, 1950–52-ben a SZOT Üdülő Színházban játszott. 1952-ben betegsége miatt megvált a színpadtól. Ezután férje irodalmi estjein szavalóművészként lépett fel. 1974–1988 között a Fordítók Nemzetközi Szövetsége BABEL c. folyóiratánál dolgozott.

Kornai Berta (?–?): színésznő. 1902-ben végezte el *Rákosi* Szidi színiiskoláját, onnan a Tarka Színpad szerződtette, de még ez évben a Magyar Színház tagja lett. 1907-ben átszerződött a Vígszínházhoz. 1910-ben a Fővárosi Városligeti Színház, 1911-ben néhány havi vendégszereplésre a Royal Orfeum tagja lett. A szezon végén a Városligeti Színkörhöz került. 1912-ben férjhez ment és visszavonult. 1916-ban a Kristálypalota, ezután csak 1929-ben a Fővárosi Operettszínház színpadán lépett fel mint vendég. 1930–31-ben a Bethlen téri Színpad tagja volt. Természetes báj és temperamentum jellemző, rendkívül jó táncos volt. F.Sz. *Stella* (Mader R.: Huszárvér); *Molly* (Millöcker: Szegény Jonathán); *Mogyoróssi* (Kálmán I.: Tatárjárás).

Kornai Sándor (Budapest, 1890. jan. 2.–?): színész, rendező. Pályáját 1911-ben kezdte. Az I. világháborúban frontszolgálatot teljesített, utána különböző erdélyi és mo.-i vándortárs.-okban játszott. 1924–1926 között Nagyenyeden *Sümege* Ottó együttesének vezető színésze és rendezője, 1926-tól 1934-ig Nagyváradon tag. Ezután *Batyán* Kálmán társ.-ával járta a Székelyföldet. Jó humorérzékeléssel rendelkezett, legnagyobb sikereit prózai darabok és operettek buffoszerepeiben aratta.

Kornay Rezső (?–1888–Bp., 1929): énekes (bariton). 1913-ban mutatkozott be az Operaházban, amelynek haláláig tagja maradt. Elsősorban olasz operák buffo-

szerepeiben aratott sikereket, kiváló epizodista volt. F.Sz. *Schaunard* (Puccini: Bohémélet).

Kornay Richárd (Bp., 1870. febr. 15.–Bp., 1931): énekes (basszus), diszlettervező, filmszínész. Fiatalon festőművésznak készült, majd *Stoll* Péter növendékeként énektanulmányokat folytatott. Pályáját a nagyszabedimenet szintárs.-nál prózai színészként kezdte, majd számos külföldi operatárs.-nál fellépett (Bécs, Graz, Tropicau, Olmütz). 1895-ben debütált az Operaházban, amelynek 1913-ig magánénekes volt. Ekkor betegsége miatt felhagyott az énekléssel, és az Operaház diszlettervezője lett. Emellett a némafilmkorszak egyik legnépszerűbb filmszínésze volt, elsősorban a Star Filmgyár produkcióiban vett részt. F.Sz. *Ochs* (R. Strauss: A rózsalovag); *Falstaff* (Verdi); *Figaro* (Mozart: Figaro házassága).

Kornis Mihály; *Kertész* (Bp., 1949. máj. 10.–): író, rendező. 1973-ban végzett rendezőként a SzAk-n. Rövid időre a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött, 1974-től 1978-ig a Magyar Rádió gyermek- és ifjúsági osztályán dolgozott. 1980-ban a Vígszínház drámaíró-össztöndíjasa volt. 1981-től 1983-ig a szolnoki Szigligeti Színház, 1984-ben, majd 1989-től 1991-ig a Vígszínház dramaturgia. Dolgozott a Magyar Filmgyártó Vállalatnál rendezőasszisztensként. József Attila-díjas (1989). *Halleluja* c. drámája 1981-ben elnyerte a szinkritikusok díját a legjobb új m. dráma kategóriájában, de a díjat csak 1988-ban kaphatta meg. *Kertész Imre Jegyzőkönyv* c. művének színpadra állításáért 1992-ben a szinkritikusok különdíját kapta. F.R. Molière: *Tartuffe*; Svarc: *Hókirálynő*. Drámái: *Halleluja* (1981); *Kozma* (1986); *Körmagyar* (1989); *Büntetések* (1989). Drámakötete: *Ki vagy te?* (1986).

Kórodi András (Bp., 1922. máj. 24.–Treviso, 1986. szept. 17.): karmester. Zenei tanulmányait zongora és klarinét szakon kezdte a Zak-n. Tanárai *Varró* Margit, *Máthé* Miklósné és id. *Váczai* Károly voltak. Karmesteri tanulmányait a Nemzeti Zenedében végezte *Ferencsik* János és *Lajtha* László irányításával. 1946-ban lett az Operaház korrepetitora, majd karmestere. 1963-ban első karmesterré nevezték ki. 1967-től a Budapesti Filharmoniai Társaság karnagya, majd 1976-tól haláláig elnök-karnagya volt. 1957–1982 között a Zak karmesterképző tanszákának tanára, ill. tanszakvezetője volt. Számos kortárs m. mű ősbemutatója fűződik a nevéhez: *Husztai kaland* (Kadosa Pál); *Vérnász, Sámson* (Szokolay Sándor); *Kádár Kata* (Hajdú Mihály); *Légy jó mindhalálig*, *Ludas Matyi* (Szabó Ferenc); *Bűn és bűnhődés* (Petrovics Emil); *Mózes* (Dürkő Zsolt). Az Operaház társ.-ával, ill. a Filharmoniai Társaság zenekarával, valamint vendégkarmesterként rendszeresen fellépett a nemzetközi hangverseny- és operaszínpadon. Számos lemezfelvétel készült vezényletével. Kosuth-díjas (1960), érdemes (1970) és kiváló művész (1983).

Kórodi Péter (Látrány, 1854–?): színész, író. 1871. okt.-ben *Csobánczy* néven csak azért lépett a színi pályára *Novák* Sándornál, hogy megismerhesse a színpadot. Gyenge színész volt, ezért csak kis társ.-oknál szerepelt. Első nagy sikere egy 1000 frankos díj volt a Népszínház-tól, melyet 1880-ban nyert *A legény bolondja* c. művével. F.M. *A tékozló asszony* (1884); *Trón és becsület* (1893). M.A. 1872: Miklósy Gyula; 1872–75: Völgyi György; 1876: Balassa Károly; 1878: Szabó Antal, Károlyi Lajos; 1879: Némethy Györgyné; 1880: Sárospatak; 1881–82: Tóth Béla.

Korognai Károly (Mosonmagyaróvár, 1961. febr. 18.–): színész. 1987-ben végzett a SzAk-n. 1979-től 1982-ig játszott a Nemzeti Színház stúdiójában. 1987-

tól a Vígyszínház szerződtette. Karakter szerepeket játszik. F.Sz. *Probus* (Székely J.: Caligula helytartója); *Bertrán atya* (Vargás Llosa: Pantaleón és a hölgyvendégek).

Koroknay Géza (Bp., 1948. szept. 29.–): színész. 1972-ben végezte el a SzAk-t. Ezután a Miskolci Nemzeti Színházhoz került. 1985-től a Magyar Szinkron és Video Vállalatnál dolgozik. Kiseb epizód- és karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Guildestern* (Sh.: Hamlet); *Damis* (Molière: Tartuffe); *Egy nyilas* (Dobozó I.: A tizedes meg a többiek).

Korompai Vali (Bp., 1932. dec. 12.–): színésznő. A SzAk-t 1955-ben végezte el. Játzott a Madách Színházban, 1959-től a győri Kisfaludy, 1960-tól a kecskeméti Katona József, 1963-tól a Jókai majd a Thália, 1967-től a Békés Megyei Jókai, 1985-től a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színház tagja. Klasszikus és modern drámai hősnőket és karakter szerepeket játszik. F.Sz. *Stuart Mária* (Schiller); *Elvstedné* (Ibsen: Hedda Gabler).

Korona Pódium: 1971-ben alakult pódiumszínpad. Létrehozója és műv.-i vez.-je *Mikes Lilla*. A Korona Cukrászdában – Bp., I. Disz tér 16. – működik. 1991-től a szervezési ügyeket a Pódium Kft., mint önálló jogi személy intézi. A színpad kezdetben irodalmi esteknek adott otthont, színészek előadástjeit mutatta be, ill. kétnyelvű irodalmi műsorokat tartott. Később egyre több színházi jellegű produkció, kamaradarab, monodráma, kamaraopera is színre került. Célja elsősorban irodalmi művek bemutatása és népszerűsítése, valamint a különböző művészeti ágak összefonódásának bemutatása. Lehetőséget kíván adni színészek, előadóművészek, írók új kezdeményezéseinek. Jelentősebb bemutatói: Siposhegyi P.: *Varázsló, Mielőtt csillag lettem*; *Vízoc-kij* életdrámája; Menotti: *A telefon*.

KORONDY GYÖRGY – *Rinuccio*
(Puccini: *Gianni Schicchi*)

Korondy György; *Kummer* (Győr, 1936. febr. 18.–): énekes (tenor). Műszaki tanulmányok után 1959-től 1962-ig a Zak-n Rösler Endrénél tanult énekelni, majd Tito *Schipa* növendéke lett. 1962–1966 között a debreceni Csokonai Színház magánéneke volt. 1966-tól az Operaház tagja, lírai és spinto-szerepeket egyaránt énekel. Repertoárján Mozart- és Puccini-hősök mellett megtalálhatók Donizetti, valamint a könnyebb Verdi tenorszerepek. Oratóriuménekesként is gyakran

fellép. Vendégszerepelt szinte valamennyi európai országban. Közreműködött több Hungaroton felvételen. 1972-ben Liszt Ferenc-díjjal, 1976-ban érdemes művész c. tüntették ki. F.Sz. *Faust* (Gounod); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Lenszkij* (Csajkovszkij: Anyegin); *Alfréd* (Verdi: *Traviata*); *Riccardo* (Verdi: *Az álarcosbál*); *Polgármester* (Britten: Albert Herring).

Koronka Borbála: → *Sáskáné Koronka Borbála*

korrepetitor: az operák betanításában közreműködő zenei asszisztens. Feladata összetett: az ún. zongorás próbákban a ~ tanítja be az énekeseknek a szöveget, az együttes próbákban, amikor még nem áll rendelkezésre a zenekar, a ~ kíséri zongorán a próbát. Az előadások folyamán ő látja el az ún. színpadi szolgálatot (Dienst), és ő vezényli a *színpadi zenét*, a színpadon a kulisszák mögött megszólaló kisebb hangszeres együtteseket és kórusokat.

korstílus: egyes színházművészeti korszakok v. nemzeti színházkultúrák (játéknyelvtől és) színjátéktípustól függetlenül, általánosan jellemző képzőművészeti-zenei-játéktílusbeli-rendezésszerű stílusesszkezeinek összefoglaló elnevezése. A 19. sz.-ig beszélhetünk egységes ~okról, később párhuzamosan egymás mellett élő ~ok váltották egymást. A ~ok egymásutánisága, időbeli és térbeli kiterjedése az egyes nemzeti színháztrótenetek meghatározó és megkülönböztető jegye, melynek alapján az európai kultúrkört a fejlődésnek megfelelő régiókra (ún. platóra és több körben perifériákra) osztathatjuk.

kórus (görög, *choros*): 1. az antik görög színjáték dramaturgiai szerkezeti eleme; 2. *énekkar, kar*.

Korzsényi Tibor; Ferenc (Szeged, 1949. jún. 17.–): bábszínész, színházigazgató. 1960–65-ben Szegeden, a Juhász Gyula Művelődési Ház bábszakkörében tag, majd 1963-ban szakkörvezető. 1963–65-ben a szegedi Bábszínházban is játszik. 1965-ben a televízió *Ki mit tud?* bűvész kategória különdíjas nyertese. 1966-tól mint táncos bp.-i színházakban szerepel. 1969–1972 között a Szegedi Nemzeti Színház tánckarában dolgozott, de 1970-től már karkötele szölistá. 1972-ben elvégezte a Bábstudiót. 1974–1982 között az Állami Bábszínház tagja. 1982-től 1988-ig a miskolci Tokaj Varieté bábszínész parodistája. 1986-ban pályázat útján megszervezte a miskolci Csodamalom csoportot. Ezt a bábszínházat Miskolc városa 1992-ben házi kezelésébe vette s első ig.-jával ~t bízta meg. F.Sz *Cseleffendi* (Móra F.–Pápa R.: Csalavári Csalavér); *Terepszin Tommy* (Januszewska–Tóth E.: A gyáva kistigris). F.R. Urbán Gy.: *Hupikék Péter*.

Kós Károly (Temesvár, 1883. dec. 16.–Kolozsvár, 1977. aug. 24.): író, költő, etnográfus, műtörténész, építő- és iparművész, könyvművész, díszlet- és jelmeztervező. 1902–1907 között általános mérnöki, majd építésmérnöki tanulmányokat folytatott a József Műegyetemen. Az I. világháború végéig Bp.-en és Erdélyben élt és dolgozott. Építőművészeti, grafika-könyvészeti és művészettörténeti munkássága, szecesszióból indult művész vilásképe a m., főleg erdélyi művészeti hagyományokból építkezett. Számítatlan köz- és magánépületet tervezett, könyveket illusztrált. *Bánffy Miklós* kérésére 1916-ban megtervezte IV. *Károly* koronázásának szabadtéri díszleteit. 1919-től Erdélyben élt, tevékenykedett, részben a korábbiakat is folytatva. Tanulmányokat, regényeket, elbeszéléseket, drámákat írt: pl. *Az országepítő* (1934, regény, később drámaavatózat); *Budai Nagy Antal* (1936, dráma). Egyik alapítója és ig.-ja volt az Erdélyi Szépművészi Céhnek, szerk.-je az Erdélyi Helikonnak. 1930–1940 között díszleteket és jelmezt tervezett erdélyi – Kolozsvár – és mo.-i – Vígyszínház – színházaknak. Szenográfiái munkásságára a korok,

művek tárgyi kultúrájának alapos ismerete, a m. (erdélyi) művészeti hagyományok felélesztése, konstruktív színpadkép-alakítás, konfliktusok, jellemek metaforikus, grafikai élességű kifejezése jellemző. F.T. *A kolozsvári Magyar Kamaraszínház terve* (1934); Kacsoh P.: *János vitéz*; Kós K.: *Budai Nagy Antal*. – Ir. K. K. Emlékkönyv.

Kós Lajos (Bp., 1924. dec. 19.–): bábtervező, rendező. A Képzőművészeti Főiskola elvégzése után főiskolai tanársegéd, majd a Népművelési Intézet munkatársa volt. Már főiskolás éveiben kezdett bábjátékkal foglalkozni. 1961-től Pécsen él. A *Bóbita Bábszínház* alapítója, ill. hivatásossá lett jogutódjának, a Pécsi Nemzeti Színház Bóbita Bábszínházának műv. vez.-je volt 1989-ig. Jászai Mari-díjas (1986). F.T. és F.R. Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*, *Cantata Profana*, *A fából faragott királyfi*; Kodály Z.: *Háry János*; Prokofjev: *Péter és a farkas*; Sztravinszkij: *Pulcinella*. Több bábjátékos tankönyv szerzője, ill. társszerzője.

Kósa András (Bp., 1934. nov. 19.–): színész. 1957-ben az Állami Déryné Színházban kezdte pályáját. 1960-tól a Tarka Színpad, 1963 óta a Vidám Színpad művésze. F.Sz. *Bernard* (Camoletti: Leszállás Párizsban); *Feri* (Gábor B.–Görgey G.–Fényes Sz.: Részeg éjszaka); *Attila* (Bencsik I.: Kölcsönlakás); *Leblanc* (Hennequin–Veber: Elvámolt éjszaka); *Artur* (Eisemann M.: Fiatalság, bolondság).

Kósa György (Bp., 1897. ápr. 24.–Bp., 1984. aug. 16.): zeneszerző, zongoraművész. Rendkívüli zenei tehetsége korán megnyilatkozott: hétéves volt, amikor *Bartók Béla* tanítványa lett. 13 évesen vették fel a Zak-ra. *Kodály Zoltán*nál, *Siklós Albert*nél és *Herzfeld Viktor*nál tanult zeneszerzést, zongoratanulmányait pedig *Dohnányi Ernő* osztályában folytatta. Diplomája megszerzése után 1917–1921 között zongorakísérőként Németországban, Ausztriában és Olaszországban hangversenyezett. 1927-től 1962-ig a Zak zongoratanára volt. Zenéjére *Bartók Béla* volt a legnagyobb hatással, de foglalkoztatta a francia impresszionizmus is. F.M. (operák) *Az két lovagok* (1934); *Cenodoxus* (1942); *Tartuffe* (1951); *Pázmány lovag* (1963); *Kocsonya Mihály házassága* (1971).

Kosaras Vilmos; **Kosáry** (Zalabesenyő, 1940. máj. 24.–): színész. A Rózsahegyi Kálmán színiiskola elvégzése után 1962-ben a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. 1965-ben a Kamara Varieténél, 1967-ben a Moulin Rouge-ban szerepelt. Foglalkozott rendezéssel, diszlettervezéssel is. Számos főszerepet játszott a torontói Művész Színházban. 1987-ben Torontóban megalapította a Magyar Színházat. F.Sz. *Jimmy* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Pásztor* (Molnár F.: A Pál utcai fiúk); *Bóni*, *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Beppó* (Heltai J.: A néma levente).

Kosáry Emmi (Kisszeben, 1889. máj. 21.–Bp., 1964. okt. 22.): színésznő. A középiskola után zongoraművésznék, operanékesnőnek készült. 1909-ben *Buttykay Ákos* zeneszerző felesége lett. 1912–1915 között az Operaház tagja volt. 1916-ban, 1921-ben a Vig, 1916–1919 között, 1925-ben, 1927-ben, 1931-ben, 1933-ban a Király, 1923-ban, 1927-ben, 1940-ben a Városi Színházban, 1922-ben a Fővárosi Orfeumban, 1922-ben, 1931-ben a Fővárosi Operett, 1932-ben az Andrássy úti Színházban és a Budai Szinkörben, 1933–34-ben a Magyar Színházban, 1934-ben a Royal Orfeumban és a Bethlen téri Színházban lépett fel. Többször vendég szerepelt külföldön: 1923-ban az USA-ban, 1926-ban Bécsben, majd Drezdában és ismét az USA-ban. Primadonnaszerepeket játszott. Az egyik legszebb hangú és legnépszerűbb operettszínésznő volt. F.Sz. *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Xénia* (Buttykay Á.: Az

ezüstsírály); *Médi* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Katalin* (Csajkovszkij: A diadalmasszony); *Juliska* (Lehár F.: Pacsirta); *Germaine* (Planquette: A cornetville-i harangok).

KOSÁRY EMMI – Sylvia
(Kálmán I.: A csárdáskirálynő)

Kostyál Ádám (Alsó-Motesic, 1792. febr. 2.–Pest, 1863. aug. 2.): jelmezsabó, mecénás. 1828-tól Pest város polgára, a m. polgári férfidivat egyik megteremtője. Ő készítette az első historikus jelmezt 1833-ban *Bartha János* számára (Körner: Zrinyi). 1837-ben műhelye egyhavi munkájával segítette a Pesti Magyar Színház jelmeztárának kialakítását, 1837–38-ban a színház főszabója volt, 16 előadás jelmezeit készítette el. – Ir. Kerényi A. M.: „Pesti polgár és férfi szabó”: K. Á. (Folia Historica 11., 1983).

Koszó István (? , 1923–): énekes (basszus). 1947-ben mutatkozott be az Operaházban. Karakterbasszistaként kezdte pályáját, de 1951-ben tenoristává képezte át magát. Operaházi szerződése 1954-ben szűnt meg, majd 1956-ban Németországba távozott, ahol a stuttgarti opera tagja lett, immár basszistaként. F.Sz. *Angelotti* (Puccini: Tosca); *Igor herceg* (Borodin).

Kószó István (Zombor, 1941. júl. 23.–): diszlettervező. Grafikusművészi oklevelet szerzett, majd 1969-től a zombori színház műszaki vezetője volt. Gyakran tervezett diszleteket is. 1989-től szabadfoglalkozású, ma Bécsben él. F.T. Maeterlinck: *A két madár*; Büchner: *Woyzeck*; Csehov: *Sírály*; Ibsen: *Vadkacsa*; Marinković: *Glória*; Csehov: *Cseresznyeskert*.

Kosza Gabriella (Gyulakuta, 1948. ápr. 8.–): színésznő, rendező. 1970-ben a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett. Pályáját 1970–78-ban a temesvári Állami Magyar Színházban kezdte. 1978–79-ben a szolnoki Szigligeti, 1979–1984 között a Pécsi Nemzeti, 1984–87-ben a veszprémi Petőfi Színházban játszott. Rendezéssel is próbálkozott, színpadra állította Esterházy Péter: *Fuvarosok* c. művét. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Lollia* (Háy Gy.: A ló).

Kosztolányi Broniszláv; **Koren** (Martin, 1921. márc. 10.–Pozsony, 1982. szept. 10.): színész. 1943-ban vegyezte el a SzAk-t, majd 1943–44-ben a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1944–45-ben a bp.-i Nemzeti Színház szerződött, 1946-ban Csehszlovákiába költözött. 1979-ig a pozsonyi szlovák Nemzeti Színház tagja volt.

Főleg karakterszerepeket játszott. F.Sz. *Giulio Bernini* (Niccodemi: Tacskó); *Di Nollí ögróf* (Pirandello: IV. Henrik); *Marci* (Gárdonyi G.: Annuska).

Kosztolányi Dezső (Szabadka, 1885. márc. 29.–Bp., 1936. nov. 3.): író, műfordító, színikritikus. Fiatalon kezdett színikritikákat írni. Írásait *A Hét*, a *Nyugat*, a *Színházi Élet*, a *Pesti Hírlap*, az *Ünnepek* és az *Új Idők* hasábjain jelentette meg. Az impresszionista színikritika legjelesebb m. képviselője. Minden sora mögött hatalmas tárgyi tudás és műveltség volt. Drámairókról szóló tanulmányait halála után *Lángelmék* c. (1941) adták ki, színbírálatait pedig *Színház* c. (1948) foglalták egybe. Drámái: *Kanári* (1924); *Patália* (1924); *Lótuszevők* (1911). Fordításai: Wilde: *A páduai hercegnő* (1910); Molière: *A szeleburdi, vagy minden lében kanál* (1911); Csehov: *Három nővér* (1922); Sh.: *Téli rege* (1924), *Rómeó és Júlia* (1930).

Kosztolányi Dezsőné: → *Harmos Ilona*

Kóti Árpád (Bucsa, 1934. nov. 15.–): színész. 1958-ban végezte el a SzAk-t, majd a Békés Megyei Jókai Színházban játszott 1958–1960 között. 1960–61-ben az egri Gárdonyi Géza, 1961–62-ben a veszprémi Petőfi, 1962–63-ban a szolnoki Szigligeti, 1963 óta a debreceni Csokonai Színház tagja. Főként drámai karakter-, ill. hősszerepeket alakít. 1977-ben Jászai Mari-díjat, 1985-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Ludas Matyi* (Fazekas M.–Móricz Zs.); ifj. *James Tyrone* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába); *Simon bán* (Katona J.: Bánk bán); *Ványa bácsi* (Csehov).

Kóti Kati (? 1938. márc. 30.–): színésznő. Pályáját a Bartók Gyermekszínházban kezdte, amelynek 1969-ig volt tagja. 1969–70-ben a Thália Színházban lépett fel, 1972–1976 között a Déryné Színház tagja volt. 1977 óta a Népszínházban, illetve 1991. jan. 1-jétől a Budapesti Kamaraszínházban játszik. Pályája során kisebb, sokszor groteszk karakterfigurákat alakított. F.Sz. *Klausz* (Svarc: Hókirálynő); *Millerné* (Hašek: Svejek); *Józsine, józsi felesége* (Sultz S.: Öljük meg Józsit!).

Kotroba Júlia; Julianna (Szabadka, 1952. jún. 10.–): sugó, felügyelő, színésznő. Amatőr színészként szerepelt, majd 1973-ban a Szabadkai Népszínházhoz került sugóként és ügyelőként. Jelenleg is ott dolgozik, de kezdettől fogva játszott epizód szerepeket, néha zenés szerepeket is. F.Sz. *Ledér* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Veronika* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Vörös Eszti* (Csáth G.: A varázsló kertje).

Kótsi Katalin (?–?): színésznő. *Kótsi Patkó* János és *Fejér* Rozália leánya. 1803-ban gyermekszínész a kolozsvári társ.-nál. Apjával együtt szerződött 1813–14-ben és 1821–1824 között. 1822. dec.-ben Kolozsvárról rövid időtartamú házasságot kötött *Farkas* József színésszel. Pályájáról és életéről későbbi adataink nincsenek. Egy 1835-ből származó magánlevele szerint akkor nevelőnő volt Bukarestben. Szenvédélyes fiatal hösnőket játszott. Drámát írt *Hunyadi Lászlóról*. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Adelhaid* (Schröder: Salisbury Adelheid); *Gianetta* (? Gianetta San Fiorenzo).

Kótsi Patkó János (Derecske, 1763. szept. 24.–Kolozsvár, 1842. febr. 14.): színész, drámairó, fordító, szakíró, színgazdát. 1780-ban Sárospatakon, 1781-ben a kolozsvári református kollégiumban tanult, 1792-ben alapító tagja az Erdélyi Magyar Színjátszó Társaságnak. 1792–1808 között színész. 1793–95-ben vállalkozó íg., 1795–1797 között műv.-i vez., 1797-től 1808-ig íg. 1808-ban visszavonult, és magyarfráti birtokán gazdálkodott, közben egyetemes dráma- és színháztörténeten dolgozott, amiből csak részletek készültek el és maradtak fenn. 1820–1824 között visszatért a kolozsvári

társ. élére. Két ízben, 1823-ban és 1830 k. javaslatot készített a kolozsvári színház hatékonyabb működtetésére. Tragikus és szentimentális hősokeket egyaránt sikerrel játszott. Első Sh.-színészünk. Egyike volt a korai m. színészet művelt mindeneseinek. Ford. és dramatizált, alkalmi kompozíciókat készített, kísérőzenét szerk. Két eredeti darabja és ford.-ainak zöme elveszett. F.Sz. *The-mistocles* (Metastasio); *Regulus* (Collin); *Kodrusz* (Cronégk); *Esméretlen* (Kotzebue: Embergnyűlölés és megbánás); *Odoardo* (Lessing: Emilia Galotti); *Hamlet*, *Othello* (Sh.). Librettói: *A havasi juhászlegény* (Debrecen, 1799); *Inkle és Járíko* (Kolozsvár, 1800). Könyve: *A Régi és Új Theátróm Históriaja és egyéb írások* (Bukarest, 1973, szerepkatalógussal). – Ír. Csokonai Vitéz M.: Erdélyi Első Művész K. P. J. Színjátszó Pályája (Kolozsvár, 1830); Rexa D.: K. P. J. a „Lenni vagy nem lenni” fordítója (1916); Pukánszky Kádár J.: K. P. J. (Erdélyi Helikon, 1942., 10. sz.).

KÓTSI PATKÓ JÁNOS

Kótsi Patkó József (?–?): színész. K. P. János öccse. 1791-ben még a kolozsvári református kollégium diákja, majd kancellista. 1793–1798 között a kolozsvári m. szintárs. tagja. Kiseb karakterszerepeket játszott. 1793–1795 között részese a családi vállalkozásként vitt igazgatásnak.

Kótsis Fejér Rozália (? 1777–Kolozsvár, 1811. márc. 4.): színésznő. 1792-ben bátyjaival együtt a kolozsvári m. társ. egyik alapítója, 1792–1808 között vezető színésznője. 1795-től *Kótsi Patkó* János felesége. A feltűnő szépségű ~ tragédiák és érzékenyjátékok naiszerepeiben, énekesjátékokban is sikerrel lépett fel. Emlékversét *Aranka* György írta. F.Sz. *Eulália* (Kotzebue: Embergnyűlölés és megbánás); *Gurli* (Kotzebue: Indusok Angliában); *Járíko* (Eckartshausen: Inkle és Járíko); *Alcimna* (Gessner: Evander és Alcimna); *Blanka* (Kalchberg: Templáriusok). – Ír. Ferenczi Z.: A kolozsvári színészet és színház története (Kolozsvár, 1897). **Kótsis** Iván id., dr. (Arad, 1889. dec. 15.–Bp., 1980. jan.): építész, építészeti író. Építészmemóriai diplomát szerzett 1911-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen, utána ösztöndíjaként az olasz és német építészeti tanulmányozta. Nagyszámú épületet tervezett, kezdetben neobarokk stílusban, később modern építészeti felfogásban. Életművében kiemelkedő jelentőségű oktatói munkássága. 1926–1949 között egyetemi tanár. Jelentős színházépítészeti munkái: az Erkel Színház átépítése (1959–62); a Soproni Színház átépítése (1970–75). Ybl-díjas. Szakirodalmi munkái közül jelentősek az olasz reneszánsz alaktant, tér- és homlokzati rendszereket ismertető művei, valamint tervgyűjteményei.

Kovách Aladár (Dés, 1908. febr. 19.–Becs, 1979. aug. 14.): író, dramaturg, színházigazgató, szerkesztő. A bp.-i tudományegyetemen m. irodalmat és művészettörténetet tanult, egy évig a Sorbonne hallgatója is volt. 1935-től a Nemzeti Színház külső munkatársaként dramaturgi és lektori munkát végzett. 1939–1941 között a Magyar Élet Kiadó, 1941-től a Turul Kiadó lektora volt. 1939-től a Bolyai Akadémia könyvsorozatát szerk. 1944. júl.-tól 1944. okt. közepéig a Nemzeti Színház ig.-ja volt. A háborús viszonyok között békebeli műsort tervezett. A sikertelen Horthy-proklamáció másnapján egészségi állapotára hivatkozva (Heine–Medin-kórban szenvedett) lemondott. 1947-ben emigrált. Németországban és Ausztriában lapszerk.-ként tevékenykedett (*Szózat, Hungária, Nemzetőr*). 1951–1953 között a Szabad Európa Rádió rend.-je volt. Néhány m. esten konferált is. Két darabját a Nemzeti Színház mutatta be, a *Hamueső* c. műve 1971-ben Saarbrückenben került színre. Drámái: *Tolsztoj: Feltámadás* (dramatizálás, 1939); *Téli zsoldár* (1940); *Hamueső* (1971). Fordítása: ifj. Dumas: *A kamélius hölgy* (1943).

Kovách Enikő (Pécs, 1943. okt. 24.–): bábszínésznő. A pécsi Erkel Ferenc Gimnáziumban végzett 1962-ben, majd elvégezte a Bábstudiót. 1962-től 1973-ig az Állami Bábszínház tagja. 1973-tól szabadúszó művész. 1988–89-ben többször vendégszerepelt külföldön. F.Sz. *Fajankó* (Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai); *Budur* (Gernet–Bánd A.–Devecseri G.: Aladdin csodálampája); *Tityi kacsá* (Urbán Gy.: Kacsalaki rejtély); *Piroska* (Arany J.–Jékely Z.: Toldi). Tv-munkája: *Tündér Ilona*.

Kovács Ádám (Sepsiszentgyörgy, 1933. szept. 23.–Szatmárnémeti, 1991. márc. 30.): rendező, színházigazgató. 1954-ben a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, 1957-ben a bukaresti Caragiale Film- és Színházművészeti Intézetben a rendező szakon végzett. A szatmári Északi Színházhoz szerződött, majd a kolozsvári Állami Magyar Opera igazgatója lett. Legjobb előadásait kiengysúlyozottság, összehangolt együttes játék jellemzi. F.R. Beaumarchais: *A szevillai borbély*; de Filippo: *De Pretore Vincenzo*; Kocsis I.: *A nagy játékos*; Sigmond I.: *Gyertyafénynél*; Baranga: *Arckok és álarok*; Thomas: *A papagáj és a zsaru*.

Kovács Andor (Bp., 1882–?): színész. Papnak készült. 1900–1902 között Szabadkán volt segédszínész, majd 1903–06-ban Halnay Imre és Pesti Ihász Lajos társ.-aival játszott. 1907–08-ban Miskolcra szerződött. 1909–1912 között a Király Színház tagja volt. Ezután szanzonekesként tűnt fel, majd 1917–1922 között az Intim Kabaré, később a Kis Komédia konferansziéja lett, 1921-ben az Emke Kabaréban is fellépett. Aktuális témákkal foglalkozó írásaival aratott megérdemelt sikert. Szerkesztette az *Artisták Lapját*, 1924-től a Magyar Artista Egyesület elnöke volt.

Kovács Anna: → *Bakyné Kovács Anna*

Kovács Attila (Kolozsvár, 1942. jan. 27.–): operaelőadó (basszus). Tanulmányait 1960–1965 között a kolozsvári Zak-on végezte. 1965-től 1981-ig a kolozsvári Magyar Opera magánénekese volt. 1981 óta Németországban él. 1981–83-ban a hageni Städtische Bühnében énekelt, 1983-tól a kielői Bühnen der Landeshauptstadt tagja. Vendégszerepelt Pármában (1970), Luzernben (1981), Reykjavíkban (1988). A bukaresti Electrecordnál több lemezfelvétele készült. F.Sz. *Fülöp* (Verdi: Don Carlos); *Sarasro* (Mozart: A varázsfuvola); *Zaccarias* (Verdi: Nabucco); *Herceg* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára); *Mephisto* (Gounod: Faust).

Kovács Attila (Bp., 1959. okt. 7.–): énekes (tenor). 1978–1986 között *Bikfalvy* Juliánál, majd 1986-tól

Adorján Évánál tanult énekelni. 1982–84-ben a Honvéd Művészegyüttes férfikarában énekelt. 1984 óta a Pécsi Nemzeti Színház magánénekese. F.Sz. *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Edmund* (Puccini: Manon Lescaut); *Ernesto* (Donizetti: Don Pasquale).

Kovács Brigitta (Heves, 1952. jan. 6.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1975-től 1979-ig a Zak-n *Kutrucz* Éva irányításával végezte. 1977-ben megnyerte Karlovy Varyban a Nemzetközi Dvórák Énekversenyt, 1981-ben III. helyezette volt az athéni Maria Callas Énekversenynek, majd 1983-ban II. díjat nyert az Erkel–Kodály Nemzetközi Énekversenyen. 1979 óta a Fővárosi Operettszínház tagja, számos alkalommal vendégszerepelt külföldön. Több hanglemezfelvétellel közreműködője: *Zórika* (Léhár F.: Cigányserzem); *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Kovács Dénes (Ugod, 1925. júl. 30.–): színész. 1948-ban végzett a SzAk-n. Pályáját a Művész Színházban kezdte, játszott a Belvárosi Színházban, az Ifjúsági, majd a Petőfi Színházban és Győrben. 1958–1967 között az Irodalmi Színpad, 1967-től a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Kiseb és nagyobb jellem szerepeket alakít. F.Sz. *Marco* (Miller: Pillantás a hídról); *Tartuffe* (Molière); *Alessandro Farnese* (Schiller: Don Carlos).

Kovács Edit (?), 1962. aug. 8.–): színésznő. 1981-ben a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte a pályát. Főleg vj.-okban, boházatokban arat sikert, karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Paulette* (Hennequin–Veber: Elvámolt nászéjszaka); *Dunyasa* (Csehov: Cseresznyés kert).

Kovács Enikő (Marosvásárhely, 1961. jún. 9.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1985-ben. A nagyváradi Állami Színház m. tagozata szerződtette. Lírai szerepeket játszik. F.Sz. *Corina* (Sebastian: Játék a boldogsággal); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Mária* (Háy Gy.: Mohács).

Kovács Eszter (Tiszanána, 1940. máj. 18.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait 1960–1965 között a Zak-n végezte *Maleczky* Oszkár, dr. *Sipos* Jenő és *Závodszy* Zoltán irányításával. 1965-ben *Mercedesként* (Bizet: Carmen) debütált az Operaházban, ahol 1968-ig ösztöndíjasként, majd 1980-ig magánénekesként működött. Pályafutását kisebb szerepekkel kezdte, majd hamarosan a társ. vezető drámai szopránja lett. Több német színházról kapott meghívást Wagner-hősnők szerepeire. Liszt Ferenc-díjas (1973). 1980 óta külföldi operaházakban vendégként lép fel. F.Sz. *Sieglinde* (Wagner: A walkür); *Brünnhilde* (Wagner: Siegfried); *Jenufa* (Janaček); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület).

Kovács Etelka (Székelykeve, 1963. júl. 5.–): színésznő. *Virág* Mihály osztályában végzett 1989-ben az újvidéki Művészeti Akadémia színész tagozatán, majd az Újvidéki Rádió egy.-éhez szerződött. Drámai és komikus epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Barbara nővér* (Witkiewicz: Az örült és az apáca); *Chemuel* (Miller: A világ teremtése); *Doktornő* (Williams: Macska a forró bádogtetőn).

Kovács Éva (Kolozsvár, 1946. ápr. 10.–): színésznő. 1971-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a szatmári Északi Színház tagja lett. Színes, változatos eszközökkel, jó humorral elevenít meg karakterfigurákat. F.Sz. *Frida* (Pirandello: IV. Henrik); *Riza* (Gorkij: A nap fiai); *Erzsi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Schneiderne* (Zágon I.: Hyppolit, a lakáj).

Kovács Ferenc (Sáromberke, 1927. jan. 2.–): dramaturg, rendező. 1950-ben végzett a Bolyai Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakán. 1953

nyaráig az *Utunk* c. lap szerk.-je. 1953–1956 között a nagybányai, 1956–1988 között a szatmárnémeti társ. dramaturgia, a hatvanas évektől kezdve rend.-je. Szépen dolgozta ki előadásainak drámai helyzetzeit, kerülte a sablonos megoldásokat. Legfőbb sikereit a lírai töltetű drámák szinpadra állításával érte el. F.R. Osborne: *Dühöngő ifjúság*; Anouilh: *Becket*; Csehov: *Három nővér*; Pirandello: *IV. Henrik*; Németh L.: *A két Bolyai*; Kányádi S.: *Ünnepek háza*; Mrozek: *Tangó*; Albee: *Nem félünk a farkastól*.

Kovács Frigyes (Tornyos, 1955. febr. 20.–): színész, rendező, színházigazgató. Az újvidéki Művészeti Akadémián végzett Pataki László osztályában, 1978-ban. Szabadkára szerződött, ahol 1985-től 1989-ig a m. tagozat ig.-ja, majd az Újvidéki Rádió színészgy.-ének tagja lett. A Tanyaszínház és az egy évig működő Táj-színház egyik alapítója. A Tanyaszínházban, a szabadkai Gyermekszínházban és műkedvelő társulatoknál rendez. Sikeresek önálló estjei – Karinty Frigyes: *Tanár úr, kérem*, Arany János: *Toldi* – is. F.Sz. *Bromdem, az indián* (Kesey–Wasserman: Száll a kakukk fészkére); *Cliff* (Kander–Ebb: *Kabaré*); *Don Jere* (Marinković: Glória); *George* (Steinbeck: *Egerek és emberek*); *Döbrögi* (Balog I.–Móricz Zs.: *Ludas Matyi*); *Bruis* (Sh.: *Julius Caesar*); *Batter* (Baker: *Kastély*); *Balogh Kálmán* (Szép E.: *Patika*); *Feledi Gáspár* (Tóth E.: *A falu rossza*); *Vizsgalóbíró* (Achar: *A bolond lány*). F.R. Partljic: *Apám, a szocialista kulák*; Schwajda Gy.: *Himnusz*; Kopeckzy L.: *Ludas Matyi*; Déry T.: *Talpsimogató*.

Kovács Gabriella, Ella (Nagyzombor, 1857–?): színésznő. *Abonyi* Gyula felesége volt. 1870-ben kezdte pályáját Kassán. 1884 után nincs róla adat. Drámában, népszínműben, operettben egyaránt kiváló vidéki művésznek számított. Szende, társalgási és szubrett szerep körben voltak kiemelkedő alakításai. F.Sz. *Antonia* (Czakó Zs.: *Végrendelet*); *Louise* (Soulié: *Két anya gyermeke*); *Gabriella* (Sardou: *Rabagas*); *Favorit* (Zajc: *A boissy-i boszorkány*); *Jucika* (Vidor P.: *A vörös sapka*); *Abigail* (Scribe: *Egy pohár víz*); *Heléna* (Offenbach: *Szép Heléna*).

M.A. 1870: Szegedy Mihály, Balogh György; 1871: Novák Sándor; 1872–79, férjével együtt; 1872: Hubay Gusztáv, Sztupa Andor; 1873–76: Kassa, Debrecen; 1874: Beleznay Ignác; 1876: Kassa; 1877: Arad; 1878: Kecskemét; 1879: Székesfehérvár; 1880: Kecskemét; 1881: Szeged; 1882–83: Győr; 1884: Temesvár, Győr.

Kovács Géza (Kecskemét, 1959. nov. 26.–): rendező, színész, színházigazgató. Óvodapedagógus diplomával 1983-ban elvégezte a Bábstudiót. 1984-ben a kecskeméti Círóka Bábszínház művésze, majd 1985-től annak vezetője lett. A Círóka Bábszínház ~ igazgatása alatt vált hivatásos színházzá, kezdetben a kecskeméti Katona József Színház tagozataként. A bábszínház 1990-től önállóan működik. A Maskarás Együttes egyik alapító tagja, a kecskeméti Hivatásos Bábszínházak Társulójának kezdeményezője és szervezője. F.R. Grimm: *Brémai muzsikások*; Fazekas M.: *Ludas Matyi*; Maskarás Együttes: *Szent György és a sárkány*. F.Sz. *Kampecz* (Tamási Á.: *Szegény ördög*); *Halál* (Sütő A.: *Kalandozások Ihajcsuhajdiában*); *Bíró* (Weöres S.: *Csalóka Péter*).

Kovács György (Kolozsvár, 1910. febr. 22.–Kolozsvár, 1977. nov. 8.): színész, rendező. 1933-ban kezdte színészi pályáját a kolozsvári Magyar Színházban. 1934-ben már *Lucifert* játszott Az ember tragédiájában. 1934–1940 között a bp.-i színházakban is fellépett. A marosvásárhelyi Székely Színház alapító tagjai közé tartozik. 1965-ben a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézet,

később a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára, majd tanulmányi ig.-jaként jelentős szerepet játszott a háború utáni színészképzésben. Drámaírással is megpróbálkozott, a Székely Színház 1957-ben mutatta be Eugen Mirceával közösen írt darabját, *Az utolsó vonat*. Életének utolsó szakaszában főként filmszerepeket és rendezést vállalt. Az erdélyi m. nyelvű színjátszás egyik legnagyobb és legsokoldalúbb tehetsége volt. Klasszikus és modern darabokban hősi, karakter- és vigjátéki szerepeket játszott. Szép szövegmondása, egyénien tagolt beszéde, ironikus modora sajátos színezetet kölcsönzött alakításainak és rendezéseinek. 1976-ban *A kor falára* c. verslemeze jelent meg. Kétszer tüntették ki Állami díjjal, majd érdemes művészi, később népművészi címmel. F.Sz. *Rómeó, Hamlet* (Sh.); *Móka* (Tamási Á.: *Énekes madár*); *Szakhmáry* (Móricz Zs.: *Uri muri*); *Kossuth* (Illyés Gy.: *Fáklyaláng*); *Tyetyerev* (Gorkij: *Kispolgárok*); *Starbuck* (Nash: *Az esőhózó ember*); *Manole Crudu* (Lovinescu: *Egy művész halála*); *Cipriani professzor* (Örkény I.: *Tóték*). F.R. Móricz Zs.: *Uri muri*; Pirandello: *IV. Henrik*; Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: *A trójai nők*; Gyurkó L.: *Szerelmem, Elektra*.

KOVÁCS GYÖRGY – *Tartuffe*
(Molière)

Kovács Gyula, *Ecsedi* (Gébe, 1839. febr. 14.–Segesvár, 1899. aug. 2.): színész, költő, rendező. 1856-ban Debrecenben *Láng Boldizsárnál* lett színész. 1857–58-ban egy erdélyi kistárs.-hoz került. 1859-ben Aradon volt szerződésben, 1860–62-ben Kassán, ill. Debrecenben *Latabár* Endre volt az ig.-ja. 1862–65-ben drámai segédszínész lett a pesti Nemzeti Színházban. Ezután 1865-től kis megszakítással 1878-ig a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. 1869–70-ben, majd 1878–82-ben négy évadra Pestre jött. 1882-től végleg a kolozsvári színház tagja maradt. 1872-től volt rend. és műv.-i vez. is. Képzett és tudatos művész, kiemelkedő drámai színész, *Egressy* Gábor stílusának folytatója, rendkívül sokoldalú, intrikusnak, tragikusnak is kiváló. Tehetsége kedvező külső adottságokkal párosult, magas termettel, beszédes szemekkel, kifejező arcjátékkal, zengő orgánnummal, mellyel fölényes biztonsággal bánt. Szuggesztív előadásmódja, aprólékosan kidolgozott, szenvedélyes és nemes humorrallal teli alakításai magával ragadták a közönséget. Népszínműben, vigjátékban is fellépett, de igazi területe a tragédia volt. Legnagyobb Shakespeare-színészeink egyike. Játsszotta *Hamlet*, *Coriolan*, *Macbeth*, *III. Richárd*, *Othello*, *Antonius* (Julius Caesar),

ECSEDI KOVÁCS GYULA

Lear, Shylock (A velencei kalmár), *Petruchio* (A makrancos hölgy), *Athéni Timon* szerepét. F.Sz. *Wallenstein* (Schiller: Wallenstein halála); *Tell Vilmos* (Schiller); *Ferdinand* (Schiller: Ármány és szerelem); *Faust* (Goethe); *Bánk bán* (Katona J.); *Don Caesar de Bazan* (Dumanoir-D'Ennery); *Mózes* (Madách I.). Schiller, Racine és Molière darabjait fordította magyar nyelvre. Fontos feladatának tartotta a magyar dráma ápolását is. Könyvei: *Emlékek, élmények* (1896); *Összegyűjtött versei* 1869–92 (Kolozsvár, 1900). – Ir. Rencz J.: E. K. Gy. (1896); Újházi E.: Régi színészekről (1908).

Kovács Gyula (Sajókaza, 1914. dec. 11. –): színész. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el 1934-ben. Játzott a Király Színházban, *Erdélyi* Mihály társ.-ában, 1939–1940 között a Fővárosi Operettszínházban. 1940–1944 között vidéki társ.-okban szerepelt, 1944 után Pécsen, Szombathelyen, Sopronban, Kaposváron, Győrben, Szegeden, Debrecenben lépett színpadra. Gitártanári oklevelet is szerzett, koreográfusként és tánctanárként is működött. Pályája során főként táncoskomikusként aratott sikert, de prózai szerepekben is fellépett. Jászai Mari-díjas (1968). F.Sz. *Edvin, Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Eisenstein, Frank, Falke* (íjf. J. Strauss: A denevér); *René* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Dr. Pancher* (Aszlányi K.–Gyulai-Gál J.: Hét pofon); *Oberon* (Sh.: Szentivánéji álom).

Kovács Gyula (Bp., 1920. szept. 30. – Bp., 1985. nov. 10.): rendező, színész, bábszínész, bohóc. 1939–1953 között több vidéki társ.-nál színész és rend. 1953-ban került az Állami Bábszínházhoz, és 1985-ig, haláláig a színház művésze volt. Az Állami Artistaképző Iskolában is tanított. Jászai Mari-díjas (1968). F.Sz. *Vadász* (Matvejeva-Mészöly M.: Csodálatos kalucsni); *Zeusz* (Darvas Sz.–Gábor B.: Szerelmes istenek); *Vackor* (Sh.: Szentivánéji álom); *Plakátragasztó* (Pehr–Spacil–Hárs L.: Rosszcsont Peti). F.R. *A három kismalac* (Tóth E.); *Misi Mókus* (Tersánszky J. J.–Kardos G. Gy.); *Csipke-rózsika* (Grimm–Ignác R.); *Hamupipőke* (Gabbé-Tóthfalusi I.); *Gulliver Liliputban* (Swift–Kardos G. Gy.); *Óz, a nagy varázsló* (Baum–Tóthfalusi I.).

Kovács Gyula (Bp., 1949. szept. 17. –): színész. 1975-ben végzett a SzAk-n. Pályáját 1975-ben a Thália Színházban kezdte, majd a József Attila Színházban, 1981-től a nyíregyházi Mórész Zsigmond Színházban játszott. 1983-tól a kecskeméti Katona József Színház tagja. Zenés és prózai darabok jelentős karakterszerepeit játszotta el. Rend. is. F.Sz. *Higgins* (Shaw: Pygmalion);

Szabados György (Gyurkó L.: Faustus doktor boldogságos pokoljárása); *Színész* (Molnár F.: A testőr). F.R. Arbuzov: *Kései találkozás*.

Kovács Iby (Mezőkovácsháza, 1934. jan. 24. –): színésznő. 1954-ben végezte el a SzAk-t, majd a Fővárosi Operettszínházhoz került. Játzott a Petőfi Színházban és a szolnoki Szigligeti Színházban. Operettek, zenés játékok szubrettszerepeiben aratott sikert. F.Sz. *Cibulka* (Molnár F.: Riviéra); *Fiametta* (Suppé: Boccaccio); *Júlcza* (Lehár F.: Cigányszerelem).

Kovács Ildikó (Sepsiszentgyörgy, 1927. dec. 5. –): rendező. Bábszínészként kezdte pályáját. 1950-től rendezéssel is foglalkozott. 1952-től a kolozsvári Bábszínház rend.-je lett. 1955–1958 között Nagyváradon dolgozott, majd visszaszerződött Kolozsvárra, ahol nyugdíjazásáig a társ. tagja volt. Létrehozta a MIM 7 nevű csoportot, akikkel számos sikeres pantomim-előadást mutattak be. Több produkcióban ötvözte a bábok, mímek és színészek játékát, ezzel különleges színpadi effektusokat és kifejezőmódokat kísérletezett ki. Nagyszínpadi rendezésre a kolozsvári Állami Magyar és a nagyszebeni Állami Színház német tagozata hívta meg. Vendégként együtt dolgozott a bp.-i Állami Bábszínház egy-ével is. Tizennegy bábdarabot írt, ill. dramatizált. A bukaresti Kriterion Kiadónál *Bábskönyve*, a bp.-i Népművészeti Intézet kiadásában *Kézikönyve* jelent meg a bábrendezésről. Díjat nyert a zágrábi eszperantó bábfesztiválon (1968, 1970), az I. és II. bukaresti Nemzetközi Bábfesztiválon, a bp.-i bábszínműpályázaton. Mórész Zsigmond állatmeséiből rendezett előadásáról színes tévéfilm készült Zágrábban. F.R. *Cini Samu éger kalandjai*; *Micimackó*; Géal: *Plüm-Plüm*; Tamási A.: *Szegény ördög*; Cervantes: *Don Quijote*; Bajor A.: *Meghasadt szívek*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Jarry: *Übü király*; *Görög Ilona*.

Kovács Ildikó (Rimaszombat, 1967. máj. 15. –): színésznő. 1990-ben fejezte be a pozsonyi Színművészeti Főiskolát, 1991-től a komáromi Jókai Színház tagja. Főiskolás kora óta a fiatal lányok és asszonyok főszerepeinek egész sorát játssza. F.Sz. *Aranka* (Schwajda Gy.: Segítség!); *Ameana* (Háy Gy.: A ló); *Bianca* (Rözewicz: Fehér házasság); *Mária királyné* (Háy Gy.: Mohács).

Kovács Imre (Nagyvárad, 1919. máj. 5. –): szervező, színházvezető. 1944 után a *Magyar Repülés* c. folyóirat szerkesztője volt. Színházi tevékenységét *Latabár* Kálmán országháró brigádjánál kezdte, Pesten és vidéken 672 előadást szervezett meg. Produceri munkáját 1956 után Kaliforniában folytatta. Az ő irányításával mutatta be a Los Angeles-i Magyar Operettszínház Zerkovitz Béla *Csókos asszony* (1972), Eisemann Mihály: *Egy csók, és más semmi* (1973), Kálmán Imre: *A csárdáskirálynő* c. operettjeit. 1991-ben cikksorozatot írt a Los Angeles-i *Új Világ* c. lapban Hollywood híres magyarjairól.

Kovács István (Bp., 1944. máj. 7. –): színész. 1966-ban végzett a SzAk-n. Már főiskolás korában, 1964-től játszott a Vígyszínházban, melynek tagja lett. 1981-től a József Attila, 1983-tól a Thália, ill. az Arizona Színházban játszott. Pályája kezdetétől romantikus hősöket, szerelmes-szerepeket alakít filmen és színpadon. F.Sz. *Robin Hood* (Lovász P.–Róna T.); *Carlo* (Dóczy L.: A csók); *Philip* (Ayeabourn: Mese habbal); *Christian* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Taurus* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Küszkúpü* (Tamási Á.: Ördögölő Józsiás); *András* (Wojtyła: Az aranyműves boltja).

Kovács János (?–?): színész. 1834-től volt a pályán. Kisebb szerepeket játszott. 1846-ban és 1849-ben színlaposztó és karénekes volt a Nemzeti Színházban, 1847-ben Aradon operai ügyelő.

Kovács János (Mezőkövesd, 1927. febr. 5.–Bp., 1992. nov. 23.): színész. 1952-ben végzett a SzAk-n. Pályáját a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte, ahol 1983-ig játszott. 1983-tól haláláig a Vigszínház tagja volt. Zenes darabokban is játszott, de elsősorban prózában, humoros, gyakran groteszk figurák alakításával aratott sikereket. Jászai Mari-díjas (1965), érdemes (1977) és kiváló művész (1982). F.Sz. *id. Habetler* (Fejes E.: Rozsdate-mető); *Nyíl* (Gorkij: Kispolgárok); *Doolittle* (Lerner-Loewe: My Fair Lady); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Paál* (Csurka I.: Döglött aknák); *Szász* (Csurka I.: Házmestersírató).

Kovács János (Bp., 1951. aug. 14.–): karmester. 1971-ben végzett a Zak karmesterképző szakán *Kórodi* András és *Simon* Albert növendékeként. 1971-től az Operaház korrepetitora, később karmestere. 1978–79-ben a Bayreuth-i Ünnepi Játékok zenei asszisztense. 1987-től az Operaház első karmestere. Munkássága fel-öleli a klasszikus-romantikus operarepertoár műveit. Zenei formálása nagyvonalú, lényegre törő, ugyanakkor részleteiben kidolgozott.

Kovács József; *Vasvári* (Paks, 1832. febr. 17.–Nagysurány, 1894. okt. 2.): énekes, színész. 1850-ben *id. Bács* Károly társ.-ában lépett színpadra. 1871–75-ben kardalos a Nemzeti Színházban, majd végül 1875-től 1893-ig a pesti Népszínház tagja volt. Egész pályája során kisebb szerepeket játszott, nem volt jelentős színész, de szenvedélyesen szerette hivatását és pályatársait. Fellépett a Nemzeti Színházban; a Komló-kertben, dalénekesként működött Vincze–Virágh társulatában. F.Sz. *Vasas német* (Gaál J.: A peleskei nótárius); *Bógös* (Csepregy F.: A sárka csikó).

M.A. 1850–52: Bács; 1852–55: Szöllösi Mihály, Szuper Károly; 1855–57: Pécs, Baja, Szabadka; 1858–61: Debrecen, Baja, Pécs, Kassa, Nagyvárad, Miskolc, Pozsony, Szeged; 1861–64: Budai Népszínház; 1866: Kolozsvár; 1867–69: Budai Népszínház; 1871: Völgyi György.

Kovács József, D. (Bp., 1911. ápr. 21.–Bp., 1980. dec. 12.): színész. Pályáját 1930-ban vidéken kezdte. 1936–37-ben Debrecenben, 1937–1939 között Szegeden volt, majd 1939–40-ben a Fővárosi Operettszínház szerződtette. 1945 után Pécssett játszott, majd 1953-ban és 1963–64-ben az Állami Déryné Színház, 1955-től 1970-ig a győri Kisfaludy Színház tagja volt, közben 1964–65-ben a Pécsi Nemzeti és a Thália Színházban is fellépett. F.Sz. *Mikhal bán* (Katona J.: Bánk bán); *Pickering* (Shaw: Pygmalion); *Csumakov* (Dunajevszkij: Fehér akácok); *Simonich báró* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Kovács József (Pat, 1923. okt. 10.–): színész. 1955-től a komáromi Magyar Területi Színházban játszik. 1972–83-ig a kassai Thália Színház tagja. Különböző színpadi alakjait férfias temperamentum és öserő jellemzi, később alakításaiban a szívéllyesség és az őszinte emberség vonásai is megjelentek. F.Sz. *Slim* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Tót* (Örkény I.: Tóték).

Kovács József (Bp., 1946. máj. 21.–): színész. 1968–1971 között az Országos Szórákkoztatózenei Központ énekstúdiójába, 1971–74-ben a SzAk operett szakára járt. 1971-től a Fővárosi Operettszínház, 1976–1990 között a grazi opera tagja volt. 1990-ben Interoperett Kft. néven menedzserirodát nyitott. Hazai és osztrák színpadokon egyaránt sikereket arat nagyoperettekben nyújtott alakításaival. F.Sz. *Petrov* (Jacobi V.: Sybill); *Orfeusz* (Offenbach: Orfeusz az alvilágban); *Szu Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz).

KOVÁCS JÓZSEF – *Kukorica Jancsi*
(Kacsóh P.: János vitéz)

Kovács Károly (Mezőszilas, 1902. jan. 19.–Bp., 1990. dec. 10.): színész. 1920-ban a szegedi színházban lépett fel, majd *Rákosi* Szidi színésziskolájának elvégzése után 1922-ben a Magyar Színház szerződtette. 1924-ben a Renaissance Színház, 1924–25-ben az Országos Kamaraszínház tagja volt, 1926–27-ben Győrött, 1927–28-ban Miskolcon és 1927–29-ben Szegeden működött. 1932-ben a Belvárosi Színház, 1934-ben a Vigszínház szerződtette. 1935-től 1945-ig a Nemzeti Színház tagja volt, majd az Úttörő Színházhoz, azután a Petőfi Színházhoz került, végül a Thália Színházból ment nyugdíjba a hatvanas évek végén. Kezdetben epizód szerepeket, a

KOVÁCS KÁROLY – *Valkay*
(Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig)

harmincas évektől már főszerepeket is játszott, főként negatív, intrikus figurákat. Alakításait határozott körvonalazottság és szuggesztivitás jellemezte. Számos film-ben is szerepelt. 1957-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Metternich* (Rostand: A sasfiók); *Cedro báró* (Goldoni: A legyező); *Chabor* (Johst: Thomas Paine); *Marmeladov* (Dosztojevszkij-Baty: Bűn és bűnhődés); *Gróf Fontana* (Hochhuth: A helytartó); *Lontai* (Fejes E.: Rozsdademető); *Kaunitz* (Szomory D.: II. József császár).

Kovács Katalin (Pesterzsébet, 1931. nov. 1.–): táncosnő. 1953-tól a Honvéd Művészegyüttes előadója, később asszisztense. Főleg karakterszerepeket alakított. F.Sz. Szabó I.: *Bábtáncoló*; Novák F.: *Edith Piaf* dalok.

Kovács Katalin (Kolozsvár, 1951. márc. 9.–): színésznő, rendező, színészpédagógus. 1974-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd a város Nemzeti Színházának tagja lett. 1980 óta tanársegéd, majd lektor (adjunktus) az intézetben. Színésznőként lírai szerepeket játszott, bár van érzéke a groteszk iránt. Pedagógusi tevékenységével párhuzamosan időnként rendezett és szerepet vállalt a Stúdiószínpadon is. F.Sz. *Betty* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Uit!); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Nagysád* (Tomcsa S.: Műtét). F.R. Pinter: *Ételift*.

Kovács Kató (Kolozsvár, 1905. júl. 31.–?): színésznő. 8 évig a nagyváradi zárda növendéke volt, majd *Stefanidesz* Károly kolozsvári színházi karmesternél éneket tanult. *Janovics* Jenő szerződtette 1921–23-ban Kolozsvárra. Kezdetben táncos szubrett volt, majd áttért a primadonna szerepkörre. Szerepelt 1923–25-ben Nagyváradon, 1924–26-ban Szegeden, Kassán, Pozsonyban és Miskolcon. 1927–1929 között a Városi Színház tagja, 1928-ban a Budai Szinkór vendége volt. 1934-ben ismét a Városi, 1936-ban a Kamara Színház szerződtette, de fellépett a Royal Revűszínházban is. Bájos, de nem átütő tehetségű primadonna volt. F.Sz. *Jolán* (Zsigmondy P.: Úrilány szobát keres); *Cirkuszhercegnő*, *Marica grófnő*, *Bajadér* (Kálmán I.).

Kovács Kató (Bp., 1923. ápr. 3.–Bp., 1981): színésznő, bábszínésznő, énekes. Énekelni a Budapest Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában tanult. Tanára *Vályiné* Babits Vilma. A színészmesterséget az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában tanulta. 1946-tól színész, de már mint növendék 1944-ben játszott *Fedák* Sári partnereként az Új Magyar Színházban. A kecskeméti Katona József Színház tagja lett 1947–48-ban. 1957-től 1963-ig, majd 1974-től 1981-ig, haláláig az Állami Bábszínház tagja volt. F.Sz. *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Iluska* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Csiperózsika* (Grimm–Ignác R.); *Királylány* (Szilágyi D.: Ezüsfurulya); *Claire* (Gozzi–Heltai J.: A szarvaskirály); *Bimbula* (Darvas Sz.–Simándi J.: Elhajolni tilos).

Kovács Klára (Bp., 1939. máj. 20.–): bábszínész. 1962-től 25 éven át az Astra Bábegyüttes tagja volt. 1972-ben végezte el a Bábstúdiót, és egy évig az Állami Bábszínház bábszínésze lett. 1973-tól szabadfoglalkozású bábművész. Fellépett a televízióban, a Bartók Gyermekszínházban, a Váci Nézőtér Színház előadásai-ban. 1991-ben alapította a Budai Bábszínház elnevezésű magánszínházi vállalkozást. F.Sz. *Holló* (Svarc: Hókirálynő); *a kis Mozart* (Nyilassy J.: Mozart); *Y* (Vörösmarty M.: Y háború).

Kovács Lajos (Bátaszék, 1944. febr. 9.–): színész. 1967-ben végzett a SzAk-n. Pályáját a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte. Később több vidéki városban, Szegeden, Szolnokon, Veszprémben, Debrecenben,

Miskolcon játszott. Sorsukkal elégedetlen, kitörni vágyó, ugyanakkor önmaguk gyengeségével is küszködő hőseket alakít sikerrel. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Ványa bácsi* (Csehov); *Woyzeck* (Büchner).

Kovács László (Cegléd, 1936. okt. 2.–): táncos. A Budapest Táncegyüttes tagja 1958-tól. Elsősorban *Molnár* István koreográfiáiban – *Magyar Képeskönyv*, *Dobozi csárdás*, *Magyar Képek* – töltött be nélkülözhetetlen szerepet a különböző szólók és epizódok alakításával.

Kovács Levente (Marosvásárhely, 1940. júl. 27.–): színészpédagógus, rendező. 1961-ben államvizsgázott a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem filológia karán m. nyelv és irodalom szakon. Szülővárosában, a Bolyai Líceumban kapott katedrát, és vállalta az iskolai színjátszás irányítását. Tevékenységére felfigyelt a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet vezetősége, 1963-ban meghívták a főiskolára gyakornoknak. 1968-tól kezdve tanársegéd, 1978-tól lektor (adjunktus), 1990-től előadó tanár. Közben 1982–1984 között elvégezte a posztgraduális kurzust a bukaresti Film- és Színművészeti Főiskolán, és rendezői diplomát is szerzett. 1993. márc.–tól a m. tagozat dékánja. 1969–1975 között a Thália Laboratórium nevű kísérleti műhelyt vezette. 1963-tól 1988-ig irányította a marosvásárhelyi Egyetemi Központ sokszorosan díjazott színjátszó körét, közben részt vett a székelyudvarhelyi Népszínház megalapításában, és az *Apollo 4* zsebszínházat is irányította 1977-ben. Az intézet Stúdiószínpadán végzett rendezőtanári tevékenységével párhuzamosan rendezéseket is vállalt a marosvásárhelyi Nemzeti Színházban és más erdélyi m. társ.-nál. Alkotói munkájában az avantgárd és neo-avantgárd irányzatok színházi törekvéseit alkalmazza. F.R. Foster: *I. Erzsébet*; Sütő A.: *Káin és Ábel*; Brecht: *Dobso az éjszakában*; Csehov: *Platonov szerelmei*; Szép E.: *Lila ákác*; Csehov: *Három nővér*; Bulgakov: *A divatszalon titka*; Bánffy M.: *Martinovics*.

KOVÁCS MÁRIA – Klára
(Nádas Péter: Takarítás)

Kovács Mária (Keszthely, 1926. márc. 21.–): színésznő. 1946-ban a Belvárosi Színházban kezdte a pályáját. 1951-től játszott az ország több vidéki színházában, Szegeden, Békéscsabán, Egerben, Miskolcon, Győrben. Pályája kezdetén inkább naivákat, majd drámai hősnőket alakított. Jászai Mari-díjas (1964), érdemes művész (1976). F.Sz. *Melinda*, *Gerrudis* (Katona J.: J.

Bánk bán); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Kocsma Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Lady Macbeth* (Sh.: Macbeth); *Bernarda* (García Lorca: Bernarda Alba háza).

Kovács Mariann (Sajószentpéter, 1960. jan. 20.–): bábszínész. 1981-ben végezte el a Bábstúdiót, és azóta az Állami Bábszínház, majd 1992-től a Budapest Bábszínház művésze. Naívszerepeket játszik. F.Sz. *Hupikék Péter* (Urbán Gy.); *Misi mókus* (Tersánszky J. J.–Kardos Gy.: Misi Mókus vándorúton); *Maugli* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve); *Angéla* (Gozsi–Heltai J.: A szarvaskirály).

Kovács Mihály; *Schmidt* (Pest, 1862–Bp., 1911. dec. 17.): színész. 1884-ben kezdte a pályát *Bárdi* Károlynál. 1889-től tíz éven át Krecsányi Ignác budapesti társ.-ban játszott, 1906-tól 1911-ig pedig a Nemzeti Színház tagja volt. Közben 1899-től 1906-ig a Népszínházban szerepelt. Finom és természetes humorú komikusként tartották, kiváló és biztos ének- és tánc tudással. Vidéken mint operettbuffo is működött. F.Sz. *Pomponius* (Husza J.: Bob herceg); *Csicsó* (Hetényi A.: Csicsóné); *Frank* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Péter* (Heijermans: A remény); *Moulinet* (Ohnet: A vasgyáros); *Polacsek* (Herczeg F.: A három testőr). Felesége: *Somolák* Gizella színésznő, akivel Krecsányi Ignácnál éveken keresztül együtt szerepelt.

M.A. 1885: Polgár Károly; 1886: Kassa; 1887: Miskolc; 1888: Székesfehérvár.

Kovács Mór (Nagykároly, 1837. nov. 17.–Makó, 1884. jan. 24.): színész, színiigazgató. 1852-ben Hetényi Józsefnél kezdte pályáját, majd az 1860-as évek második felétől mint igazgató működött (1870-ig), később (1877–79) társigazgatóként szerepelt. Jellem- és társalgási színész volt, de fellépett operettekben is. Idősebb korában mint vígjátéki és drámai apa tűnt ki.

M.A. 1850–57; Hetényi József, Csabai Pál; 1858: Veszprém; 1861 körül: Gárdonyi Antal; 1865: Szigeti Imre; 1870: Szeged; 1871: Bokody Antal, Völgyi György, Kocsisovszky Juszti; 1872: Lászy Vilmos; 1873: Gerő Jakab, Mosonyi Károly; 1874: Aranyossy Gyula; 1879–81: Völgyi György; 1881-től: Tóth Béla. Igazgatóként: 1869: Kecskemét; 1870: Eger, Jászberény, Gyöngyös; 1877: Békés, Nagykároly, Szatmár; 1878: Nagybánya, Máramarosziget, Nyíregyháza, Baja; 1879: Szekszárd, Bonyhád, Paks, Adony.

Kovács Nóra (Bp., 1955. júl. 9.–): színésznő. 1978-ban végezte el a SzAk-t. A Vígyszínház szerződtette, ahol azóta is játszik. Prózái és zenés művekben, musicalekben játszott jelentős szerepet. Elsősorban modern nőalakok megformálója. F.Sz. *Eszter* (Déry T.–Presser G.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról); *Veronika* (Fejes E.–Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Sipos Erika* (Bereményi G.: Léggömbméter); *Angéla baba* (Füst M.: A sanda bohóc); *Crystal* (Ashman–Menken: Rémségek kicsiny boltja); *Sharon Blake* (Allan: Játszd újra, Sam!).

Kovács Pál (Dég, 1808. júl. 1.–Győr, 1886. aug. 13.): író, orvos. 1835-ben Győrött telepedett le, és tevékenyen támogatta a színügyet. 1833-ban a Magyar Tudományos Akadémia, 1838-ban a Kisfaludy Társaság tagja lett. Elbeszéléseket és drámákat írt, ezeket a Nemzeti Színház is bemutatta. F.M. *Magának akart, másnak kért* (1842); *Nemesek hadnagya* (1844); *Három szín* (1853); *K. P. munkái* (Pápa és Győr, 1841–46). – Ir. Koltai V.: K. P. élete és működése (Győr, 1889).

Kovács Pál (Bp., 1943. júl. 6.–): színész. 1957-ben érkezett Argentínába. Színitanulmányok nélkül is sikerrel kapcsolódott be a *Hajmássy*-féle Magyar Színjátszó Társaság munkájába. Jó megjelenése mellett tehetsége

különösen parasztszerepekben érvényesült. *Józsai* szerepét játszotta Bókay János Hazudj nekem c. darabjában. Az 1968–69-ben működött Buenos Aires-i Új Magyar Színháznak is tagja volt. Fellépett *Zilahy Lajos Táborkok*, *Móricz Zsigmond Sári bíró*, *Jókai Mór És mégis mozog a föld* c. drámájában.

Kovács Pál (Bp., 1952. júl. 7.–): énekes (bariton). A Zak opera szakán diplomázott 1977-ben, majd 1988-ig az Operaház magánénekes volt. 1988-tól a győri Kisfaludy Színház magánénekes. F.Sz. *Posa márké* (Verdi: Don Carlos); *Don Carlos* (Verdi: Ernani); *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Ashton* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Schaunard* (Puccini: Bohémélet); *Wolfram* (Wagner: Tannhäuser); *Don Giovanni* (Mozart); oratóriumok baritonszólói (Bach: János passió; Orff: Carmina Burana; Bartók: Cantata Profana).

Kovács Titusz (Szabadszállás, 1954. okt. 3.–): színész. Pályáját 1984-ben a SzAk elvégzése után a József Attila Színházban kezdte, melynek azóta is tagja. Főként modern darabok karakterszerepeit alakítja. F.Sz. *Gilbert* (Albee: Mindent a kertbe); *Alex* (Reza: Fények és árnyak); *Wurst* (Weiss: Mockinpott úr kinjai és meggyógytatása).

Kovács Zsolt (? , 1951. júl. 20.–): színész. Pályáját 1972-ben a debreceni Csokonai Színházban kezdte. Később a Békés Megyei Jókai és a kecskeméti Katona József, 1982 óta a Szegedi Nemzeti Színház tagja. Hánytatott sorsú, zaklatott kisemberek groteszk megformálásával arat sikereket. F.Sz. *Józsai* (Schwajda Gy.: Himnusz); *George* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Kovács Zsuzsa (Pécs, 1945. ápr. 19.–): színésznő. 1960-ban a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött táncosnőnek, 1962-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja. 1963-tól színészi státusban. 1968 óta a Fővárosi Operettszínház művésznője. Egyénisége, kiváló ének- és tánc-készsége jól érvényesül musicalekben, mai tárgyú zenés játékokban. Szakmai és közönségikert arat rendezői munkájával is. Jászai Mari-díjas (1980). F.Sz. *Pétek Rézi* (Horváth J.); *Lujza* (Schmidt: Ez fantasztikus!); *Elisa* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Irma* (Brecht–Weill: Irma, te édes); *Marcia* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Nani* (Csemer G.–Szakcsi Lakatos B.: Piros karaván); *Roxie Hart* (Kander–Ebb: Chicago); *Hodel* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Panni* (Husza J.: Mária főhadnagy).

Kovács Zsuzsa (Bp., 1954. jún. 24.–): táncosnő, balettmester. 1974-ben végzett az ÁBI-ben, s azóta a Pécsi Balett tagja, magántáncosnő. 1988-ban balettmesteri diplomát is kapott, a Pécsi Művészeti Szakközépiskola balettmestere. Jó technikájú, lírai alkatú táncosnő. F.Sz. *Niké* (Eck I.: Négy zenekari darab); *Susan* (Eck I.: A terror); *Júlia* (Herczog I.: Rómeó és Júlia); *főszerep* (Herczog I.: Az élet állomásai).

Kovács K. Lajos (Veszprém, 1920. jan. 8.–): író, szerkesztő, színész. 1945–49-ben Németországban, 1949–1970 között Braziliában, 1970-től Angliában, Svájcban élt. 1946-ban részt vett a németországi Magyar Színtársulat megalapításában. 1951-ben a São Paulo-i Magyar Színjátszó Társaság egyik alapítója, 1952–1955 között bekapcsolódott a Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társaság munkájába a társ. brazil vendégjátékai során. A *Szétszórt csillagok* c. lap (1951–53, Párizs) egyik munkatársa. Színpadi műve: *A harangok üzenete* (1956). F.Sz. Gyéres (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Malinka* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Lisander* (Herczeg F.: Bizánc); *Nuszbaum* (Csathó K.: Te csak pipálsz, Ladányi!); *Kelepei* (Hunyadi J.: Bors István); *Tonio* (Betnár B.: Lebegő emberek).

Kovácsné Csávássy-Fekete Mária (Nagykároly, 1802–Pest, 1874. júl. 5.): színésznő. 1816-ban lépett a pályára. Először mint elsőrendű komika, majd mint ábrándos vénlányok alakítója aratott sikereket, főként sorozatos kassai szerződései alatt. 1837-ben ő is ott volt a Pesti Magyar Színházat megnyitó társulatban, s ott játszott 1854 októberéig, nyugdíjaztatásáig. F.Sz. *Karica* (Vörösmarty M.: A fátyol titkai); *Júlia dajkája* (Sh.: Rómeó és Júlia). Könyve: *A kaméliák a sírboltban I–III.* (Kovács Mária néven, Pest, 1858).

M.A. 1828: Pest, Kassa, Eperjes, Sárospatak, Miskolc; 1829–30: Kassa, Eperjes, Kolozsvár, Debrecen; 1831: Kassa, Felvidék, Pest; 1832: Miskolc, Felvidék, Debrecen; 1833: Kassa, Kolozsvár, Nagyvárad; 1834: Kolozsvár; 1835: Kassa; 1836: Kassa, Füred, Miskolc, Székesfehérvár, Komárom.

Kováts Adél (Kapuvár, 1962. jún. 18.–): színésznő. 1983-ban végzett a SzAk operett-musical szakán. Pályáját a Nemzeti Színházban kezdte, ahol prózai szerepeket alakított, de vendékként operettekben, musicallekben is fellép. F.Sz. *Cathrine* (Miller: Pillantás a híd-ról); *Lucrezia* (Machiavelli: Mandragóra); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Florence* (Anderson–Ulvaeus–Rice: Sakk); *Francia királylány* (Kacsoh P.: János vitéz).

Kováts Dezső (Kövend, 1905. aug. 24.–Sepsiszentgyörgy, 1986. nov. 5.): színész, színházigazgató, drámaíró. 1933-ban a Székelyföldön dr. Ferenczy Gyula társ.-ánál kezdte pályafutását. Egy évvel később *Fekete* Mihályhoz szerződött Temesvárra, majd három évig Szatmárott színészkedett *Szabadkai* József együttesében. 1946-ban a Székely Színház alapító tagjai közé tartozott, 1956-ban pedig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház ig.-ja lett. Tizenkét éven keresztül irányította a társ.-ot, 1968-ban nyugdíjba ment. Közel másfélszáz főszerepet játszott el. Három színdarabot is írt. Ezek közül a Kiss Lászlóval közösen alkotott és 1952-ben Marosvásárhelyen bemutatott *Vihar a havason* c.-t állami díjjal jutalmazták. Másik két darabja: *Egyiptomi legenda* (Marosvásárhely, 1947) és *A tűzszerszám* (mesejáték, Sepsiszentgyörgy, 1972). F.Sz. *Bagó* (Kacsoh P.: János vitéz); *Simon bán* (Katona J.: Bánk bán); *Dosztjigajev* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *Iskolamester* (Gárdonyi G.: A lámpás); *Főispán* (Gábor A.: Dollárpa-pa); *Vérence hercege* (Sh.: Othello).

KOVÁTS KOLOS

Kováts Kolos (Mohács, 1948. jan. 31.–): énekes (basszus). Tanulmányait a Zak-n *Révhegyi* Ferencné növendékeként végezte 1966-tól 1970-ig. 1970-ben lett az Operaház magánénekese. Ugyanebben az évben megnyerte a bp.-i Erkel Ferenc énekversenyt. 1973-ban I. helyezette volt a Rio de Janeiro-i Caruso Énekversenynek. A következő évben II. díjat nyert Moszkvában a Csajkovszkij Énekversenyen. Hangverseny- és oratóriuménekesként is gyakran fellép. Egyik legjelentősebb alakítása Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára* címszerepe, amellyel rendszeresen vendégszerepel a nemzetközi hangverseny- és operaszínpadokon. Közreműködje több mint 20. m., ill. külföldi hanglemeznek. Kossuth-díjas (1992), Liszt Ferenc-díjas (1977), érdemes művész (1984). F.Sz. *Sarasztro* (Mozart: A varázsfuvola); *Gvárdián* (Verdi: A végzet hatalma); *II. Fülöp* (Verdi: Don Carlos); *Pagano* (Verdi: A lombardok); *Gremín* (Csajkovszkij: Anyegin); *Doszifej* (Muszorgszkij: Hovanscsina).

Kováts Kriszta (Bp., 1957. máj. 7.–): színésznő. 1979-ben végezte el a SzAk-t, majd a Pécsi Nemzeti Színházhoz került. 1980-ban a győri Kisfaludy, 1982-ben a Rock Színházba szerződött. Tagja volt a Madách Színháznak is. Jelenleg szabadfoglalkozású színművész. Emlékezetes alakításokat nyújt közismert musicallekben. Jászai Mari-díjas (1987). F.Sz. *Evita* (Lloyd Webber–Rice); *Mária Magdolna* (Lloyd Webber–Rice: Jézus Krisztus szupersztár); *Fantine* (Hugo–Schönberg: A nyomorultak).

KOVÁTS NÓRA

Kováts Nóra (Bp., 1932–): táncosnő, balettmester. *Nádasi* Ferenc kiváló tanítványa volt. Már egész fiatalon az Operaházba került, ahol 1953-ig volt magántáncos. Fél évet A. *Vaganova* irányításával Leningrádban töltött tanulmányúton. Nagyszerű technikájú baletarina. 1953-tól férjével, *Rab* Istvánnal együtt Nyugat-Európában élnek, először a London Festival Balletnél táncoltak, majd az USA-ban léptek fel, később iskolát alapítottak. Kossuth-díjas (1953). F.Sz. *Odette/Odília* (Messzerer: A hatyúk tava); *Királykisasszony* (Vashegyi E.: A fából faragott királyfi); *Zarema* (Zaharov: A bahsiszerájai szökökút).

Kováts Terus; *Kovács* (Eger, 1897. ápr. 19.–Miskolc, 1958. dec. 26.): színésznő. 1911-ben *Miklós* Gábor társ.-ánál kezdte pályáját. Vidéki évek után: Kassán, Pozsonyban, Ungváron, Munkácson, 1922–1925 között és 1928–29-ben Debrecenben működött, 1929–1932

között a Belvárosi, 1932-től 1934-ig és 1935–1937 között a Magyar Színház tagja volt. 1939-ben fellépett a Márkus Parkszínházban. 1939-től 1942-ig férje, *Beleznay Unger István* társulatában játszott. 1942–1947 között Debrecenben, 1949–1958 között Miskolcon szerepelt. Kezdetben szép hangjával népszínművekben aratott sikert, később kitűnő komika lett, idősebb korában jellem szerepeket is megformált. Filmekben is gyakran szerepelt. F.Sz. *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Antónia* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Finum Rózi* (Tóth E.: A falu rossza); *Hübscher Kata* (Sardou: Szókimondó asszonyság).

Kováts Tibor (Bp., 1963. szept. 26.–): táncos, balettpedagógus. Az ÁBI-ben 1982-ben végzett, majd egy évet röltött ösztöndíjasként Moszkvában. 1983 óta az Operaház tagja, 1987-től magántáncosa. Rendkívül magas szintű technikai tudással rendelkező táncművész, virtuóz ugró- és forgóképesége révén számtalan bravúros klasszikus és modern balett főszereplője, több karakterfigura ihletője, s egyedülálló megvalósítója. Nemcsak balettekben lép színpadra, szívesen vállal musicallekben is szerepeket, így fellépett a *Macskák* párizsi és zürichi változatában is – koreográfusok: G. Lynne, ill. J. C. Yost –, és a Rock Színház *Sakk* c. musicaljében (kor.: László Péter). A 80-as évek végétől az ÁBI tanára. Lausanne-i Balettverseny ezüstérmese (1982), a Várnai és Jacksoni Balettverseny bronzérmese (1986), Liszt Ferenc-díjas (1991). F.Sz. *Amor* (Seregi L.: Sylvia); *Fabáb* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Alain* (Ashton: A rosszul örzött lány); *Bohóc* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Puck* (Seregi L.: Szentivánéji álom); *Kék madár* (Róna V.: Csipkerózsika); *Halál* (Pártay L.: Anna Karenina); *Katona* (László P.: Derby).

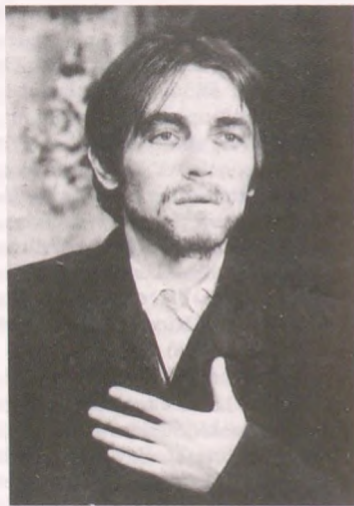
Kováts Zoltán (Szeged, 1946. szept. 16.–): karmester. A Zak karmesterképző szakán Kórodi András növendéke volt. 1973-tól a Zak adjunktusa Debrecenben, és a Csokonai Színház karmestere volt 1979-ig.

KOVÁTS TIBOR – *Bohóc*
(Prokofjev–Seregi L.: Rómeó és Júlia)

1981–1983 között a Miskolci Szimfonikus Zenekar karmester-asszisztense.

Kozák András (Vencsellő, 1943. febr. 23.–): színész. 1965-ben végzett a SzAk-n. A szolnoki Szigligeti Színházban kezdte a pályát, majd 1966-ban a Thália Színházhoz szerződött. 1992-től a Nemzeti Színház tagja. Legnagyobb sikerrel – a színpadon és a filmvászonon – a helyzetükből kitörni vágyó, nyughatatlan paraszt, ill. értelmiségi karaktereket alakította. Játékstílusában szenvedélyessége intellektuális távolságtartással

KOZÁK ANDRÁS – *Péter*
(Bródy S.: A dada)

keveredik. Minden alakítása mélyen átélt, hiteles. Pályája során gyakran rendezett. Jászai Mari-díjas (1971, 1978), érdemes (1981) és kiváló művész (1990). F.Sz. *Mario* (Th. Mann–Skuszanka: Mario és a varázsló); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Tanító* (Bródy S.: A tanítónő); *Mike Hogan* (O'Neill: Boldogtalan hold); *Kopjáss István* (Móricz Zs.: Rokonok); *Ghandi* (Németh L.); *Pyle* (Greene–Kazimir K.–Ungvári T.: A csendes amerikai); *Leo* (Miller: Nem emlékszem semmire); *Cole* (Karvas: Gyönyörök kedden, éjfél után). F.R. Harsányi Zs.: *A bolond Asvayné*; Simon–Hamlich: *Kapj el!*

Kozák László (Szil, 1913. máj. 20.–): színész. Az Országos Színészegyesület színésziskolájának elvégzése után 1938-ban a Magyar Színházhoz került. Több vidéki társulatban, 1941-ben Kassán, Szabadkán, Nagyváradon, Szegeden lépett fel, majd 1947-ben a Belvárosi Színházban játszott. Ezután a Petőfi, a Jókai, a Magyar Néphadsereg és a Madách Színház tagja volt. Jelenleg a Vígyszínház művésze. Jászai Mari-díjas (1957), érdemes művész (1986). F.Sz. *Voss detektívfelügyelő* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Józsi* (Sarkadi I.: Szeptember); *V. Frank* (Dürrenmatt); *Anarchista vezér* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Murray* (Simon: Furcsa pár); *Szűcs* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Nyolcas, házmaster* (Eörsi I.: Hordák).

Kozáry Eszter (Bp., 1929. aug. 29.–): bábszínésznő. 1947–1965 között több vidéki és bp.-i színház tagja volt. 1965-ben szerződött az Állami Bábszínházhoz, és nyugdíjba vonulásáig a színház művésze volt. Karakterszínésznő. F.Sz. *Iluska*, *Mostoha* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Jancsi*, *Banya* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska); *Anna I.* (Brecht–Weill: A kispolgár hét főbűne); *Varjú*, *Nyuszi* (Tóth E.: A három kismalac); *Kocsmárosné* (Tóth E.: Hüvelyk Matyi); *Columbina*, *Tü-*

csók (Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai); *Kiselefant* (Tarbay E.: Foltos és Fülenagy).

Kozáry Ferenc (Bp., 1954. jún. 20.–): színész. Pályáját még főiskolai tanulmányai előtt a 25. Színházban kezdte. 1977-ben végzett a SzAk operett-musical szakán. Ezután a Népszínházhoz szerződött, amelynek az 1989–90-es évadig volt tagja. 1990-től a szekszárdi Német Bemutató Színpad szerződtette. F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Péter* (Németh L.: Nagy család).

Kozma Gyula (Kolozsvár, 1899. ápr. 29.–Kolozsvár, 1976. márc. 28.): színész. A kortársak és utódok emlékezete szerint ő az a színész, aki a város valamennyi színházépületében játszott: a legelsőtől, a Farkas utcai közsínháztól, a Hunyadi téren át, a mai Szamos-parti épületig. Pályáját 1905-ben kezdte, s az évek során sok száz kisebb-nagyobb karakterszerepet játszott el, figyelemre méltó jellemformáló készséggel. F.Sz. *Muskétás őrmester* (Géczy I.: Mátyás király szerelme); *Főbálszamozó* (Forzano: Caesar); *Udvari lakáj* (Kodály Z.: Hány János); *Eszkimó* (Madách L.: Az ember tragédiája).

Kozma Hugó (Illava, 1883. dec. 6.–?): színész, igazgató. 1902-ben kezdte pályáját, és Pozsonytól, Kassától Kecskeméten, Resicán és Kolozsváron keresztül Brassóig számos városban és társ.-ban szerepelt. A harmincas években hol egyedül, hol *Hevessy* Miklóssal, *Gáspár* Jenővel, *Szabadkay* Józseffel vagy *Inke* Rezsővel társulva sorra megpályázta és el is nyerte az aradi, ill. a brassói, marosvásárhelyi, székelyudvarhelyi színházi konceszsiót. 1933-ban még a nagyváradi színház tagja volt. Karakterszerepeket és operettek bonvivánszerepeit alakította. F.Sz. *Mátyás király* (Heltai J.: A néma levante; rendezés is); *Danilo* (Lehár F.: A víg özvegy); *Cauchon* (Shaw: Szent Johanna). F.R. Bródy S.: *A tanítónő*; Rosztand: *A sasfiók*; Moldován G.: *Flórián szerelme*.

Kozma Lajos (Zetelaka, 1925. dec. 24.–): színész. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1953-ban. A nagybányai színházalapítók közé tartozott. 1956–1959 között a nagyváradi, 1959-től 1985-ig, nyugdíjazásáig a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt. Főként karakterszerepeket játszott, hirtelen haragú, indulatos figurákat elevenített meg hitelesen és változatosan. F.Sz. *Rjabinyn* (Gorbatov: Apák ifjúsága); *Nyehljudov* (Tolsztoj–Kovács A.: Feltámadás); *Alfieri* (Miller: Pillantás a hidról); *Anatol* (Popescu: Szépségverseny).

Kozma Lajos (? , 1939–): énekes (tenor). A Zak elvégzése után 1961–64-ben, három évadon keresztül volt az Operaház tagja. 1964 óta Olaszországban él, és Európa-szerte ismert művész lett. F.Sz. *Malcolm* (Verdi: Macbeth); *Pelléas* (Debussy: Pelléas és Mélisande); *Edmond* (Puccini: Manon Lescaut); *Nathaniel* (Offenbach: Hoffmann meséi).

Kozma Popescu Eliza (Dés, 1924. ápr. 21.–): díszlet- és jelmeztervező. A kolozsvári Ion Andreescu Intézetben végzett 1954-ben. Előbb a Kolozsvári Román Nemzeti, 1954–56-ban a nagybányai, 1956-tól 1979. júl.-ban történt nyugdíjazásáig a nagyváradi színház díszlet- és jelmeztervezője volt. Kiválóan alkalmazta a történelmi stílusokat. F.T. Lehár F.: *A mosoly országa*; Beaumarchais: *Figaro házassága*; Sh.: *A windsori víg nők*; Figuiredo: *A róka meg a szőlő*.

Kófalvy István (Pusztakeresztur, 1933–): színész. 1960-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és Temesvárra szerződött. Korpulens alkatánál fogva fiatal korától idős szerepeket játszott. Alakításait, főként népi figurát nagyfokú természetességgel, mélyről fakadó humor és akkurátusság jellemezte. F.Sz. *Döbrögi* (Fazekas M.–Móricz Zs.: Ludas Matyi); *Polgármester* (Gogol: A revizor); *Doolittle* (Shaw:

Pygmalion); *Lebegyev* (Csehov: Ivanov); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt).

Kőhalmi Attila (? , 1949. máj. 29.–): színész. A Nemzeti Színház stúdiójában folytatott tanulmányokat, majd a Bartók Gyermekszínházban játszott. 1978 óta a Népszínház – 1991. jan. 1-jétől Budapesti Kamaraszínház – tagja. Komikus figurák karakterszerepeit alakítja. F.Sz. *Kakuk Marci* (Tersánszky J. J.); *Benvolio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Robert* (Camoletti: Boldog születésnapot).

KÖKENY ILONA

Kőkény Ilona (Gyula, 1891. ápr. 7.–Bp., 1947. júl. 1.): színésznő. Az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában végzett 1905-ben. 1906-ban lépett a pályára. Előbb az Intim Színház, később a Modern Színpad, majd az Andrassy úti Színház tagja lett. Egyike a m. kabaréművészet megalapítóinak. Korának egyik legnépszerűbb komikája. Remek humorral, kiváló jellemábrázoló képességével, egyéni hanggal és temperamentummal aratta sikereit. Volt érzéke a pikantériához és a groteszktól sem riadt vissza. *Salamon* Béla egyik kedves partnere volt. A harmincas évek végétől kb. negyven m. filmben szerepelt. Legnagyobb sikerét *Kővári* Gyula jelenetsorozatában aratta állandó partnerével, *Rajna* Alice-szal.

Kölgyesi György (Karcag, 1926. szept. 8.–): színész. A SzAk elvégzése után 1955-ben kezdte a pályát a Miskolci Nemzeti Színházban. 1956–1958 között a szolnoki Szigligeti, 1961-ben a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1983-tól a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. Főként karakterszerepek megformálásával aratott sikert. F.Sz. *Mikhal bán* (Katona J.: Bánk bán); *Angelus* (Szép E.: Lila ákác); *Főinkvizitor* (Németh L.: VII. Gergely).

Köllő Béla; *Friedmann* (Gyergyószentmiklós, 1929. febr. 5.–Kolozsvár, 1985. jan. 18.): színész. Főiskolás éveit előtt 1948–49-ben már a marosvásárhelyi Székely Színház tagja. Kolozsvárra a Magyar Művészeti Intézet növendéke 1949–1953 között. 1953-ban a végzős évfolyam tagjaként a nagybányai színházalapítók közé tartozott, 1956–1969 között a szatmárnémeti társ. tagja volt. 1969–72-ben Sepsiszentgyörgyön játszott, 1972-től haláláig Kolozsvárot. Sokoldalú színész volt. Legjobb teljesítményeit vígjátéki figurák és intrikusok megtestesítőjeként nyújtotta. Számos kabaréműsort rendezett és konferált. F.Sz. *Hernando* (Lope de Vega: Dacból terem

a szerelem); *Sganarelle* (Molière: Don Juan); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Ligurio* (Machiavelli: Mandragóra); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Fülöp* (Dürrenmatt: János király).

KÖLLŐ BÉLA – *Aigüszthosz*
(*Bornemissa P.: Magyar Elektra*)

KÖLLŐ Miklós (Bp., 1946. aug. 26.–): pantomim-művész, koreográfus-rendező. Tanulmányait *Utassy Gizella* táncpedagógusnál és Prágában *Vladimír Fialkánál* végezte. 1965-ben megalakította az 1969-től hivatásos csoportként működő *Dominó Pantomimegyüttest*, amelynek 1989-ig műv.-i vez.-je és koreográfusa volt. Az egy., amely számos külföldi fesztiválon szerepelt sikerrel, 1985 óta állandó játszóhelyen, a *Centi Színpadon* működik. Termékeny alkotói munkássága mellett ~ pedagógusként – *Dominó Pantomimstúdió* – és kultúraszervezőként – *Budavári Labirintus* létrehozása, nemzetközi pantomimtalálkozók rendezése – is érdemeket szerzett. Arany Cséze-díjas (Cannes-i Nemzetközi Színházi Fesztivál, 1982). F.K. *Gogol-pantoptikum* (1979); *Mandragóra* (1988); *Közép-kelet-európai Macbeth* (1989).

KÖLÖNTE Zsolt (Medgyes, 1937. szept. 7.–Münster, 1985. nov. 9.): mérnök, díszlettervező. *Harag* György főrendező egyik legközelebbi munkatársa 1968–1973 között a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház társ.-ában. Jól bejátszható, tágas játéktereket alakított ki, kevés, de szuggesztív díszletelemet és meglepő technikai megoldásokat használt. Marosvásárhelyről Mo.-ra, majd Németországba távozott. Korai halálát tragikus autóbaleset okozta. F.T. Saint-Exupéry: *A kis herceg*; Szabó L.: *Mentség*; Örkény I.: *Macskajáték*; Barta L.: *Szerelem*; Csehov: *Három nővér*; Páskándi G.: *Tornyt választok*.

KÓMÍVES Erzsébet, *Kómi* (Bp., 1895. ápr. 29.–Bp., 1978. dec. 30.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1919-ben végezte. Vidéken kezdte pályáját. 1929-ben a Városi Színházhoz szerződött, amelynek 1932-ig tagja. 1933-ban a Magyar Műszínpadban, 1934-ben a Királyi Színházban, 1935–36-ban és 1937–1941 között Erdélyi Mihály társ.-ában, 1936–37-ben Kassán játszott. 1945-től 1953-ig a szegedi, 1953–54-ben a Madách, 1955–56-ban a Fővárosi Operett, 1957-től 1962-ig a Jókai Színház tagja volt. 1963–1971 között a Thália Színházban szerepelt. Utoljára 1972-ben a Víg Színházban lépett színpadra. Pályája kezdetén drámai szende- és operettszerepeket játszott, később drámai karaktereket formált meg. Figuráit erő-

teljes, plasztikus eszközökkel, egyénítve formálta meg. F.Sz. *Ophélie* (Sh.: Hamlet); *Margit* (Goethe: Faust); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Médi* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Vendéglősné* (Móricz Zs.: Csibe).

KÓMÍVES Imre, *Csóbánszky* (Bodajk, 1839. okt. 1.–?, 1921): színész, énekes. 1858-ban lett színész, és 1908-ig járta a vidéki színpadokat. Operettben és népszínműben voltak sikeres alakításai. Szerk. a *Súgó* c. lapot 1872-ben Pécsen. Több színdarabot írt. Publicisztikai írásai az ország számos napilapjában megjelentek. F.Sz. *Fodrák Mihály* (Szigeti J.: Csizmadia mint kísértet); *Gáspár apó* (Planquette: A corneville-i harangok). F.M. *A zsidó honvéd* (1868); *Jön az üstökös*.

M.A. 1859: Futó; 1859–60: Szuper Károly; 1861: Győr; 1862: Gárdonyi Antal–Lossovi; 1863: Biró; 1865: Debrecen; 1866: Aradi Gerő; 1868: Miskolc; 1870: Völgyi György, majd Szeged; 1871: Miklósy Gyula, Sztupa Andor, Szuper Károly; 1875: Balogh György; 1877: Győr; 1878: Völgyi György, Miskolc; 1879: Kassa; 1880: Losonc, Arad; 1882: Szegedy Mihály; 1883: Bogyó Alajos; 1899: Zoltán Gyula; 1900: Kárpáthy György. Igazgatóként: 1868: Pécs, Nagyvárád, Városliget; 1869: Debrecen; 1876: Tab.

KÓMÍVES Mihály (Arad, 1942. jan. 29.–): színész. 1964-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Változatos szerepeket játszik, humorának sajátos ízeivel hívja fel magára a közönség figyelmét. F.Sz. *Prométheusz* (Eftimiu); *Ford* (Levitt: Parancsra tettem); *Pampon* (Caragiale: Farsang); *Sári bíró* (Móricz Zs.).

KÓMÍVES Sándor (Bp., 1897. márc. 19.–Bp., 1980. nov. 15.): színész. Színészcsaládból származott. 1914-ben kereskedelmi iskolát végzett. 1919-ben a Budafoki Színpadban lépett a színi pályára. Fellépett Ungváron, Munkácson és kisebb vidéki társ.-okban. 1936-ban

KÓMÍVES SÁNDOR – *Kosztylev*
(*Gorkij: Éjjeli menedékhely*)

Horváth Árpád debreceni társ.-ához került. 1938-tól a Vígyszínházban játszott. 1945–1948 között a Belvárosi és a Nemzeti Színházban lépett fel, majd 1951-től 1980-ig, haláláig a Madách Színház tagja volt. Vidéken szinte minden szerepkört – az operett buffótól a táncoskomikuson át a drámai szerepekig – végigjátszott. Színészi eszköztárához tartozott jellegzetes, mély orgánuma és kesernyős humora. Karakter-, sőt kis epizód szerepekben is tragikus mélységeket tudott felvillantani. Erdemes (1957) és kiváló művész (1971) volt. F.Sz. *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Csebutikin* (Csehov: Három nővér); *Rank doktor* (Ibsen: Nóra); *Lőrinc barát* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Kőmíves Sándor, ifj. (Bp., 1940. dec. 23.–): színész. A SzAk elvégzése után 1962-ben kezdte a pályát a győri Kisfaludy Színházban, 1964-ben a Szegedi Nemzeti, 1966-ban a Pécsi Nemzeti, 1981–84-ben a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1985-től a veszprémi Petőfi Színház tagja. Karakter szerepeket alakít. Ifjúsági előadások rendezője is. Jászai Mari-díjas (1989). F.Sz. *Mester* (Örkény I.: Forgatókönyv); *Gombóntó* (Ibsen: Peer Gynt); *Doktor, az intézet igazgatója* (Jancsar: A nagy briliáns valcer).

KŐMÍVES NAGY LAJOS

Kőmíves Nagy Lajos (Bp., 1885. aug. 16.–Kolozsvár, 1977. dec. 9.): rendező. 1903–1907 között a SzAk-ra járt, majd évtizedeken át Kolozsvárott újságíróskodott. 1940–46-ban a Kolozsvári Nemzeti Színház, majd a kolozsvári Állami Magyar Színház rendezője, 1946–1971 között a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet, majd a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára. 1955–1960 között a marosvásárhelyi Székely Színház rendezője is. Széles körű műveltsége, irodalom- és művészetszeretete a mai színészek több nemzedékére kedvezően hatott. Szemléletét, rend.-i felfogását lírai hűv és romantikus felfokozottság jellemezte. Legfőbb erőnei közé tartozott a jó darabválasztás és a hibátlan stílusérzék. F.R. Sh.: *III. Richárd*, *Rómeó és Júlia*, *A makrancos hölgy*; Molière: *Tartuffe*; Hay Gy.: *Isten, császár, paraszt*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*.

Kömley Gyula; **Károly** (Eger, 1861–Rózsashegy, 1916. jún. 13.): színész, színigazgató. 1880 őszén Kecskeméten lépett fel először, *Lászy Vilmos* társ.-ánál. Tízévi színészpályát követően, amelynek során *Krecsányi Ignác*hoz, *Aradi Gerő*höz szerződött, ig.-i engedélyt nyert és ÉK-Mo. városait látogatta 1895-ig. Ekkor ismét színésznek

állt. A társalgási és a komikusi szerepkörben ért el sikereket. 1898 és 1899 nyarán fellépett *Feld Mátyás* városi színházában is. 1902–1907 között szüneteltette a működését. *Máder Rezső* igazgatása alatt a Népszínház–Vigopera hivatalában kapott állást. Felesége, *Tarnay Leona* (? , 1873. febr. 22.–?) és fia, *Tarnay Géza* a Városi Színház tagjai voltak.

M.A. 1880–81: Kecskemét; 1881–82: Debrecen; 1883–84: Pécs; 1885–87: Kecskemét; 1887–90: Munkács, Marosvásárhely, Nagyszeben; 1895–96: Kassa; 1897–98: Nagybánya; 1898–99: Nyitra; 1899–1900: Szatmár; 1900–01: Kecskemét. Igazgatóként: 1890: Déva, Brád; 1891: Déva, Munkács, Beregszász, Nagyszőlős, Nagymihály, Kisvárd; 1891–92: Nyíregyháza; 1892: Szatmár, Szarvas, Dés; 1892–93: Szatmár; 1893–94: Szatmár; 1894–95: Újvidék.

Kőniger Miklós (Bp., 1943. febr. 20.–): forgatókönyvíró, rendező. A hatvanas évek elején *Regős Pálnál* pantomimot tanult, majd tagja lett a *Commedia XX. Együttes*nek. 1979 óta Berlinben él és filmforgatókönyveket ír, ill. filmeket rendez. 1986-tól a *Táncművészet* c. folyóirat szakírója. Filmjei: *Illúzió piros esernyővel* (1990); *Haláltánc* (1992).

Könyves Lajos (?–?): színész. *Könyves Máté* fia. 1827-ben Komáromban cédulahordó. Színészi fellépéseire 1833–1847 között vannak adataink. Kiseb. társ.-okban hősi szerepeket játszott. F.Sz. *Bodnár Ferenc* (Kotzebue: A szerelem gyermeke); *Avelli* (Birch-Pfeiffer: A halott-rabló); *Angelo* (Hugo).

Könyves Máté (? , 1780–Nagyvárad, 1866. aug.): sugó, színész, fordító. Pályáját 1812-ben kezdte. 1821–1825 között a székesfehérvári társ. sugója, részt vett a pozsonyi országgyűlési egy.-ben is. Később különböző rangos vándortárs.-ok tagja. 1833–34-ben a budai Várszínház ügyelője. 1858–1865 között a kolozsvári színház támogatta. Hat zsebkönyv kiadója, közülük a *Játékszíni Koszorú* (Buda-Pest, 1834) a pályán volt színészek névsorával és Pest vármegye játékszíni könyvtárával elsőrendű színháztörténeti forrás. Négy, német nyelvből készült fordításáról tudunk. Epizód szerepeket játszott. F.Sz. *Tétényi* (Dugonics A.: Berényi Jolánta); *Örindur* (Müllner: A vétek súlya); *Perényi Péter* (Börnstein: Zsigmond király álma); *Rantzau* (Hell: A 16 éves királynő).

Könyves Tóth Erzsébet (Bp., 1904. febr. 12.–Bp., 1975. márc. 26.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1922-ben Kolozsvárra szerződött mint naiva és drámai szende. 1926-ban Miskolcon fiatal hősnő, 1930–1932 között a debreceni színház tagja volt. 1929-től 1935-ig Szegeden volt állandó vendég, de szerepelt Hódmezővásárhelyen, Szolnokon, Gyulán és Pécsen is. 1935–1944 között a Nemzeti Színház drámai hősnője volt. 1947–48-ban a Madách Színház tagja lett, 1950-ben az Állami Bábszínház szerződött, 1960-ban onnan ment nyugdíjba. 1957-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája).

Köpeczi Bócz István (Bp., 1919. nov. 11.–Bp., 1978. márc. 30.): festő- és grafikusművész, díszlet- és jelmeztervező. Művészeti tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Iskolán, a Képzőművészeti Főiskolán – *Aba Novák* Vilmos, *Szőnyi István*, *Bernáth Aurél*, *Elekffy Jenő* tanítványaként – és a Pázmány Péter Tudományegyetem művészettörténeti szakán végezte. 1945 után az Iparművészeti és a Képzőművészeti Főiskola tanára volt. 1949-től több fővárosi színház számára készített díszlet- és jelmezterveket, de filmekben is dolgozott. 1956-tól a Madách Színház tagja volt. Színházi és filmplakátokat,

könyvillusztrációkat készített. Színházi tervezőművészetének a festői és grafikai invenciók, gazdag színhatársú, dús fantáziájú, olykor ironikus-játékos jelleg és építőkézség az összetevői. Kiállításokon is szerepelt. Novi Sadban 1972-ben első díjat kapott. 1969-ben Jászai Mari-díjjal tüntették ki. F.T. Schiller: *Don Carlos*; Goldoni: *A hazug*; Molière: *Scapin furfangjai*; Sh.: *Ahogy tetszik*, *Téli rege*; Dürrenmatt: *A nagy Romulus*; Rimszkij-Korszakov: *Az aranykakas*; Sh.: *III. Richárd*; Sarkadi I.: *Elveszett paradicsom*.

Köpeczi-Boócz Lajos (Bp., 1894. febr. 15.–?): színész, művészeti vezető, színiigazgató. 1914-ben az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el. Harcolt az I. világháborúban. 1918-ban az *Iványi Dezső*-féle frontszínház katonai parancsnoka lett. Vidéken kezdte pályáját, 1930-tól Bp.-en élt. Az 1930-as években Max Reinhardt-nál és Erwin Piscator-nál rendezést tanult. 1932–1934 között és 1935–36-ban a Kamara, 1936–1939 között a Vigszínház tagja volt. 1939–40-ben a Dunaparti Színpad műv.-i vez.-je lett. 1940–41-ben a Pódium Kabarében működött. 1945–1947 között Németországban tábori színházat vezetett. További sorsát nem ismerjük. Jellemsszerepeket formált meg. Írt verseket, novellákat, egyfelvonásosokat. F.Sz. *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Bese Tamás* (Kós K.: Budai Nagy Antal); *Francis Bacon* (Josset: Erzsébet, az elérhetetlen asszony).

Körei Katalin (? , 1962. máj. 24.–): színésznő. A SzAk elvégzése után a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte a pályát 1984-ben. Zenés darabokban, operetekben játszik naiva, ill. szubrett szerepeket. F.Sz. *Médi* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Angèle, Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófia).

körmagyar; körtánc: m. nemzeti társastánc a 19. sz.-ban, amely azzal a céllal készült, hogy a tánctermekben elfoglalja a francia és német báli táncok helyét. A 19. sz. negyvenes éveiben, a francia négyes és a cotillon elemeit stilizált m. népi táncleépésekkel vegyítve alakították ki fővárosi és vidéki táncmesterek. Több változata ismert. A leghíresebb a Szöllősy Szabó Lajos által 1841-ben készített ~, amely hat tételből állt: Andalgó, Lelkes, Torborzó, Ömledező, Három a tánc, Kézfogó. Zenéjét *Rózsavölgyi* Márk szerezte, és népszerűségére jellemző, hogy kottája azonnal meg is jelent nyomtatásban „*Először magyar társastánc*” c. (Pest, 1842). 1842-ben ezt a táncot a Nemzeti Színház színpadán is bemutatták. 1844-ben Szöllősy tanítványa, *Kilányi* Lajos átdolgozta és elkészítette leírását, amelyet a következő évben Bécsben ki is adtak. – Ir. Réthei Prikkel M.: A magyarság táncai (1924).

Körmendi János (Szeged, 1928. okt. 21.–): színész. A SzAk elvégzése után 1951-ben a Madách Színházhoz szerződött, ahol 1987-ig játszott. 1987-től a Mikroszkóp Színpad tagja. Vendégként fellépett a Thália Színházban, a Radnóti Színpadon és a Fővárosi Operettszínházban. Sokoldalú művészegyeniség. Tehetsége főként komikus, szatirikus karakter-, ill. epizód szerepek megformálásában érvényesül. A színjátszáson kívül írással is foglalkozik. Könyveiben, cikkeiben a színházról, művészi törekvéseiről vallott gondolatait foglalja össze. Jászai Mari-díjas (1963), érdemes (1978) és kiváló művész (1989). F.Sz. *Svejk* (Brecht: Svejk a II. világháborúban); *Ephesusi Antipholus* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Bobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Sylvester* (Molière: Scapin furfangjai); *Miska* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Postás* (Görgey G.: Galopp a Vérmezőn). Könyvei: *Levelek az urológiáról* (1974); *Nyakig a színházban* (1991).

Körmendy János (Tata, 1863–Bp., 1937): színész. 1882-ben lépett színpadra *Bogyó* Alajosnál. 1884-ben

Krecsányi Ignác debreceni társ.-a után 1885-ben *Mészáros* Kálmán és 1886-ban *Ditrói* Mór szerződött. 1895-ben Pozsonyba került. 1899–1902 között a szegedi színház, 1903-tól a Király és a Magyar Színház, 1924-től 1929-ig csak a Magyar Színház tagja volt. 1926-ban az Operaház hívta meg. 1929 után nem volt szerződésben, de 1931-ben fellépett a Fővárosi Operett, 1932-ben a Vig- és 1933-ban a Magyar Színházban. Kiváló jellemszínész, markáns egyéniség volt. Filmezett is. F.Sz. *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falurossza); *Peták* (Csepregy F.: A piros bugyelláris); *Háry János* (Kodály Z.).

Körmendy Kálmán (Bp., 1886. máj. 28.–Bp., 1992. jún. 27.): színész. *Rákosi* Szidi színésziskolájának elvégzése után 1905-ben Szabadkán lépett színpadra, majd 1906–08-ban Nagyváradon játszott. 1909–1911 között a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. 1911-ben a Vigszínház szerződött, de egy év után visszatért Kolozsvárra. 1913–1918 között Szegeden működött. 1917-től az Andrássy úti Színház, 1918 őztől a Belvárosi Színház tagja volt. F.Sz. *Ifj. Boglári László* (Hajó S.: Az ötvenéves férfi); *Liliumfi* (Szigligeti E.); *Rott Péter* (Schönherr: Hit és haza).

Körmendy László (Körmend, 1951. aug. 12.–): táncos. Az ÁBI-ben 1970-ben szerzett balettművész diplomát, azóta a Pécsi Balett tagja, magántáncosa. Jó színészi képességű karaktertáncos, aki drámai és komikus szerepekben egyaránt sikeres alakításokat nyújt. F.Sz. *Balettmester* (Smok: A balett-terem fantomja); *Leoporello* (Eck I.: Don Juan); *Tüzdémon* (Krámer Gy.: Ellopott legyező); *Loulou* (Eck I.: A terror).

Körmendy Rózsa (Tiszaföldvár, 1920. nov. 26.–): színésznő. 1951-ben a São Paulo-i Magyar Színjátszó Társaság tagja volt, 1952–1955 között vendégként lépett fel a Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társaság előadásain. Többször szerepelt egyéni műsorával a Magyar Művészek Klubjában, a Könyves Kálmán Szabadegyetem irodalmi estjén (São Paulo). F.Sz. *Török néni* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Kulcsárné* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Theodorecsuné* (Rákosi V.: Elnémult harangok); *Mina néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Margit* (Németh L.: Vilámfénynél); *Ida néni* (Csathó K.: Az új rokon); *Göre Gáborné* (Gárdonyi G.: A bor).

KÖRMENDI JÁNOS – *Piscsik*
(Csehov: *Sirály*)

Környey Béla (Krumau, 1875. máj. 18.–Bp., 1925. ápr. 28.): énekes (tenor). 1896-ban a Népszínház kórusában még basszistaként énekelt. *Solymossy Elek* színésziskolájában tanult. 1898-ban operettet énekelt a Magyar Színházban. 1899-től Debrecenben operákban bariton énekes, 1901-től a buda–temesvári társ. tagja, játszott a Budai Színkörben és 1905-től a Király Színházban, 1908-tól a Népszínház–Vigoperához szerződött tenor szerepekre. 1908-tól 1915-ig az Operaház tagja, majd hároméves bécsi operai tagság után ismét visszatért és haláláig itt énekelt. Az intézmény örökös tagja. Az első nagy m. tenorista, hangjának baritonális színezete egyedülálló volt. F.Sz. *Falke* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület); *Pedro* (D'Albort: A hegyek alján); *Johnson Dick* (Puccini: A nyugat lánya); *Radames* (Verdi: Aida); *Tenorista, Bacchus* (R. Strauss: Ariadne Naxos szigetén).

KÖRNYEY BÉLA – *Gergő* (Huszka J.: Tündérszerelm)

Környey Paula (Debrecen, 1899. dec. 28.–): színésznő. Környey Béla operaénekes leánya. 1918-ban a Medgyaszay Színházban kezdte pályáját. 1919-ben a Madách Színházban, 1920-ban a Magyar Színházban játszott. 1921-től 1938-ig a Nemzeti Színház tagja volt, majd visszavonult a színpadtól. A hazai kísérleti színpadokon szerzett gyakorlatát jól kamatoztatta a Nemzeti Színházban is. Elsősorban fiatal hölőket játszott, jól érvényesítette kellemes megjelenését, természetes, pózmentes játékát. Emlékeztetéseket voltak beugrásai. Szerepelt pódiumon és a rádióban is. A színészi én-hasadásról írt esszéje egyedülálló műhelytanulmány. F.Sz. *Pierette* (Rostand: A fehér vacsora); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Viola* (Sh.: Vízkereszt); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Jessica* (Sh.: A velencei kalmár); *Abigail* (Scribe: Egy pohár víz). Könyve: *Szép hazugság* (1988).

Kőrösi Ágnes (Baja, 1831–Bp., 1919. szept. 3.): színésznő. 1838-ban gyerekszínészként kezdte pályáját, főként apja, Kőrösy Ferenc társ.-ban szerepelt. 1855-től férjével, id. Bokor Józseffel együtt lépett föl. Jó komikai érzékkel rendelkezett, hosszú működése során főleg ebben a szerepkörben lépett színpadra. F.Sz. *Tóti Dorka* (Gaál J.: A peleskei nótárius); *Korpádine* (Szigligeti E.: A szökött katona).

M.A. 1838: Szeged; 1839–47: Szeged, Eperjes, Kassa, Miskolc, Nagyvárad, Kecskemét; 1850–55: Szabó József; 1855–56: Debrecen, Arad; 1856–58: Nagyvárad, Pozsony, Arad; 1858–60: Nagyvárad, Kolozsvár, Nagyszeben, Brassó; 1860–63: Kolozsvár, Nagyvárad; 1863: Pécs; 1865–79: Kassa; 1874: Arad; 1879: Máramaros, Kecskemét; 1879–81: Pécs, Baja; 1881: Erdélyi Marietta, Geröffy Andor, Bogóy Alajos; 1882: Zalaegerszeg; 1883: Újvidék, Miskolc; 1884: Zólyom, Budai Várszínház; 1886: Bokor; 1887: Szabadka; 1891: Kárpáthy György; 1896: Fekete Miksa; 1897: Losonc; 1898: Kárpáthy György, Fekete Miksa.

Kőrösi Csaba (Nagyvárad, 1959. máj. 26.–): színész. 1983-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Pályáját Nagyváradon kezdte, majd 1988–1990 között a veszprémi Petőfi Színházban játszott. 1990-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházba szerződött. F.Sz. *Detektív* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom).

Kőrösi Mária; Mimi, Judit (Torna, 1825. dec. 10.–Kolozsvár, 1895. márc. 11.): színésznő. Kőrösy Ferenc színigazgató lánya. Gyerekszínészként kezdte pályáját, 1829–1833 között Komlóssy Ferenc társ.-ában játszott, Sopron, Baja, Székesfehérvár, Pozsony voltak állomás-helyei. Az 1840-es évek végén kétszer is hívták a Nemzeti Színházhoz, de ő apja társ.-ánál maradt. 1871-től haláláig a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. Naiva szerepkörben és népszínműénekesként volt népszerű. Kellemes hangja szubrett-szerepekben érvényesült igazán, de drámában is jelentős alakításai voltak. Hosszú pályáját, melynek utolsó két évtizedét Kolozsvárott töltötte, vigjátéki anyaszínészként fejezte be. F.Sz. *Margit* (Sh.: III. Richárd); *Fantine* (Némethy Gy.: A gályarab); *Camilla* (Sardou: Csapodár); *Karvasiné* (Szigligeti E.: Csikós); *Gertrud* (Katona J.: Bánk bán); *Agláé* (Augier: Giboyer és fia); *Du Hamelné* (Bellot: A 47-ik cikk). Első férje: *Philippovics* István, második férje *Krasznay* Mihály.

M.A. 1843–47: Eperjes, Kassa, Miskolc, Nagyvárad, Kecskemét; 1850–64: Szabó József; 1865: Latabár Endre; 1866: Miskolc, Ungvár; 1867: Budai Népszínház; 1868: Miskolc; 1869: Szombathely; 1870: Szatmár.

Kőrösi Sándor (Bihar, 1948–): díszlet-, jelmez- és bábtervező. A bp.-i Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban grafika szakon végzett, majd gyári formatervezőként, díszítő-festőként dolgozott. 1973–1977 között a leningrádi Színművészeti Főiskola díszlet-, jelmez- és bábtervező szakának növendéke volt. 1977-ben diplomázott, és az ottani színházaknál gyakornokoskodott. 1978–1981 között a debreceni Csokonai Színház díszlet- és jelmeztervezője volt. F.T. Ránki Gy.: *Pomádé király új ruhája*; Molnár F.: *Játék a kastélyban*.

Kőrösmezei Gusztáv; *Soucoup*, *Szukup* (Szatmárnémeti, 1846. dec. 18.–Bp., 1940. júl. 18.): színész. 1863-ban szülővárosában lépett föl. 1868-ban végezte el a SzAk-t. Hat év vidéki gyakorlat után, 1874-től 1909-ig a Nemzeti Színház tagjaként működött, ahol főleg szalondarabok szerelmes epizód szerepeit játszotta. F.Sz. *Rózsaberki* (Csiky G.: Mukányi); *Berreh* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Willis* (Poole: Pry Pál); *Kadisa*

(Jókai M.: Az aranyember); *Tybal*, *Benfolio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Kassner* (Hauptmann: Crampton mester). M.A. 1868–70: Arad; 1870–72: Szabadka; 1871. nyár: Follinus János, majd Miklósy Gyula; 1872: Pécs; 1873: Budai Színkör, majd Kolozsvár.

Kőrössi Anni (Debrecen, 1922. jan. 11.–): énekesnő, színésznő (szoprán). Tanulmányait 1938–1942 között *Hoór-Tempis* Erzsébetnél, majd 1942-től 1945-ig a Zak-n P. *Maleczky* Biancánál végezte. 1945–1952 között és 1956-tól 1978-ig a debreceni Csokonai, 1952–1954 között a Fővárosi Vígyszínház magánénekesse, színésze volt.

Kőrössi Zoltán (? , 1907–Miskolc, 1964. okt. 19.): színész, szövegíró, színházigazgató. 1928–29-ben Szegeden *Gáspár* Jenő társ.-ánál, 1929–30-ban és 1940–41-ben *Erdélyi* Mihály bp.-i színházainál, 1936-ban és 1939-ben Szegeden játszott, több mint rend. is működött. 1941–42-ben a Kamara Varieté tagja volt. 1945–46-ban saját társ.-ával Győrött játszott. 1945–1951 között a Kamara Varieté, 1946-ban a Royal Revü Varietében lépett fel. Sikereit táncoskomikus- és operettbuffo-szerepekben aratta. Írt eredeti mesejátékokat Lékvár Matyi kalandjairól, operettszövegeket és sok Grimm-mesét dolgozott át m. szinpadra. F.Sz. *Dr. Sas* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Dr. Körösi* (Sándor J.: A bécsi gyors); *Tunyoghi Lehel* (Márkus A.: A szomjas krokodil). F.R. Nöti K.: *Nyitott ablak*. Darabjai: *Az esküvőn én is ott leszek* (1941); *Szerelmes csókos ifjúság* (1942); *Aranykalász* (1942).

Körösy Ferenc (Székesfehérvár, 1792–Arad, 1871. febr. 26.): színész, színházigazgató. 1820-ban *Balog* István társ.-nál lett színész. 1826–1844 között színházigazgató volt kistárs.-ok élén. A szabadságharc után ügyelőként, pénztárosként foglalkoztatták. Komikus-szerepeket játszott. F.Sz. *Hetman* (Kotzebue: Gróf Benyovszky); *Boriczki Dani* (Weisse-Simai K.: Házi orvoság); *Miklós* (Töpfer: Világ divatja).

Körösztső István (Bp., 1918. dec. 4.–): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában szerzett diplomát. Pályáját 1941-ben Szabadkán kezdte, majd Békéscsabán játszott és rendezett is. Főként karakter-szerepekben aratott sikert. F.Sz. *Öreg Nagy* (Bródy S.: A tanítónő); *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban).

köröszínház: → *szinpadforma*

Köröszínház: 1958-ban nyílt meg *Kazimir* Károly kezdeményezésére a Thália Színház nyári játszóhelyeként. Előbb a Magyar Jégrevü Istvánmezei úti színházépületében kapott helyet, majd 1967-től 1991-ig a Városliget egyik vásári pavilonjába költözött át. Műsorán főként különös világú, epikus művek szinpadai adaptációi szerepeltek (*Kalevala*, *Rámajána*, *Gilgames eposz*, *Dekameron*), melyeknek bemutatásával a ~ a világszínház új irányzatainak egyik kísérleti színterévé vált. – Ir. A Köröszínház 5 éve (1963); *Kazimir K.: Világirodalom a Köröszínházban* (1975).

Körtvélyes Géza (Bp., 1926. febr. 7.–): tánc-történész, kritikus. Tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának filozófiai szakán végezte 1945–1950 között. 1962-ben a filozófiai tudományok kandidátusa lett, 1989-ben a zene-tudományok doktora. 1950–1955 között a Népművészeti Intézet csoportvezetője. 1955-től 1985-ig a Magyar Táncművészek Szövetségének titkára, majd főtítkára. Az 1960–70-es években a SzAk, valamint az ÁBI tanára, tánc-történetet és esztétikát tanít. 1964–1976 között a *Muzsika* c. újság táncrovatának vezetője. 1964–73-ban a Magyar Nemzet, 1979–1989 között a Népszabadság táncművészeti kritikusa. Kritikai, tanulmányai még a Táncművészeti Értesítő, a Tánc-tudományi Tanulmá-

nyok és a Táncművészet évfolyamaiban jelentek meg. Szakszerkesztője a Koegler-féle Balettlexikon mo.-i kiadásának (1977). Erkel Ferenc-díjas (1980). F.M. *A csodálatos mandarin az Operaházban* (1961); *A modern táncművészet útján* (1970); *Budapesti Balet I–II.* (1971–1981).

Körtvélyesi Zsolt (Bp., 1941. ápr. 2.–): színész. A SzAk elvégzése után 1969-ben kezdte a pályát. Játszott a kecskeméti Katona József, 1979–1988 között a Miskolci Nemzeti Színházban. 1989-től a Nemzeti Színház művésze. Karakter szerepeket alakít. Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *Malcolm* (Sh.: Macbeth); *Tybal* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Phil Hogan* (O'Neill: Boldogtalan hold); *Popriszsin* (Gogol-Coggio: Egy örült naplója). **Köszáli Ibolya** (? , 1954. nov. 24.–): színésznő.

A középiskola elvégzése után 1973-tól 1976-ig a Nemzeti Színház stúdiójának tagja volt, 1979-től a debreceni Csokonai Színházban játszott, 1987-től az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. Zenés és prózai művekben alakít karakter szerepeket. F.Sz. *Kocsma Jenny* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Gálja* (Vasziljev: Csendesek a hajnalok); *Andromaché* (Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: Trójai nők).

Köszeghy Alajos (Jászberény, ?–?): színész. 1813–14-ben a pesti társ. tagja. 1819–1824 között a székesfehérvári együttesben játszott. Ezután különböző vándortársulatokban lépett fel. 1840-ben vendégszerepelt a Pesti Magyar Színházban. Pályájáról 1848 után nincsenek adataink. A kitűnő adottságú ~ vítézi játékok hősszerelmeként tűnt fel, súlyosbodó alkoholizmusa azonban megakadályozta tehetsége kibontásában. Az 1830-as években áttért az idősebb hősök és intrikusok alakítására. A romantika stílusváltását nem tudta követni. Egy vítézi játékaról tudunk: *Pokolvári Bálint* (1814), címszerepét önmagának írta. F.Sz. *István* (Soden–Dugonics A.: Bátori Mária); *Himfi Elek* (Kisfaludy K.: A tatárok Magyarországon); *Salamon* (Kisfaludy K.: Ilka); *Rajnáld* (Kisfaludy K.: Stibor vajda); *Maróthy Kálmán* (Kisfaludy S.: Az emberszív örvényei); *Feletri* (Birch-Pfeiffer: Bársonypipő); *Dessa* (Told: Domi, az amerikai majom).

Köszeghy Endre; *Szabó* (Jászszentgyörgy, 1819–Borosbesbes, 1901. szept. 16.): színész, színházigazgató. 1838. szept. 7-től szerepelt szinpadokon. Részt vett az 1848-as forradalomban. Egyes források szerint már a forradalom előtt próbálkozott igazgatással mint társig., de önálló társ.-vezető csak 1849-től lett. Közel 40 éven át volt a vidéki színészet elismert ág.-ja. 1875-től Gáspár Jenővel közösen vezette társ.-át. Mint színész a hős-, apa- és jellem szerepeket kedvelte.

M.A. 1852: Miskolc; 1857–58: Hubay Gusztáv; 1859: Magyaróvár; 1860: Csorna; 1869: Cegléd; 1870: Nagykőrös, Csongrád, Kunszentmiklós, Gyoma, Békéscsaba; 1871: Mezőtúr, Békés, Kunszentmárton, Csongrád, Kiskunfélegyháza, Törökszentmiklós; 1872: Mezőberény, Nagykőrös, Nagybony, Jászakisér, Pásztó, Gyöngyös; 1873: Jászberény, Jászakisér, Jászapáti, Heves, Pásztó, Hatvan, Gyöngyös, Mándok; 1874: Nagyszőlős, Tokaj; 1876: Gyoma; 1878: Szarvas, Kunszentmárton, Tiszaföldvár; 1879: Mezőberény, Kunszentmárton, Jászberény, Heves, Szirák, Jászárokszállás, Jászapáti; 1880: Mezőkövesd, Abádszalók; 1881: Gyöngyös, Aszód, Mezőkövesd, Gödöllő; 1885: Szentés.

Köszeghy Károly; *Purt* (Köszeg, 1820. nov. 17.–Bp., 1891. márc. 9.): énekes (bariton). 1840-ben első színi próbálkozása után Bécsben folytatott énektanulmányokat. 1843-ban *Bartay* András léptette fel először a Nemzeti Színházban *Rodolfo* (Bellini: Az alvajáró) szerepében. Azonnal szerződést kapott. *Benza* Károly szerepkörét vette át. A legképzettebb énekesek egyikeként

megbízhatóságával, kitűnő játékaival és orgánumával rendkívüli népszerűsége tett szert. Több mint 40 évig szinte pótolhatatlanul ő énekelte a hangfájába tartozó összes buffoszerepet. Az Operaház megnyitása után még néhány évig ott énekelt mint buffobasszus. 1887-ben *Gil Perez*ként (Auber: Fekete dominó) búcsúzott el. F.Sz. *Zakariás* (Meyerbeer: Próféta); *Rocco* (Beethoven: Fidelio); *Czillei* (Erkel F.: Hunyadi László); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Papageno* (Mozart: A varázsvufo); *Don Pasquale* (Donizetti).

Kőszegi Ákos (Bp., 1960. szept. 23.–): színész. A SzAk elvégzése után 1985-ben a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte a pályát. 1989-től a Pécsi Nemzeti Színházban, 1992-től az Arizona Színházban játszik. Alkatából és egyéniségéből fakadóan sikerrel alakít romantikus hősszerepeket, de zenés darabokban, musicalben is sikerrel lép fel. F.Sz. *Ferdinand* (Schiller: Ármány és szerelem); *Posa márki* (Schiller: Don Carlos); *Berger* (MacDermot-Ragni Rado: Hair); *Mac Murphy* (Kesey-Wasserman: Kakukkfészek).

Kőszegi Ferenc (Bp., 1903. szept. 11.–?): táncos. Az Operaház balettiskolájában *Brada* Edétől és *Zöbisch* Ottótól tanult táncolni. 1921–1962 között volt a társ. tagja és magántáncosa. Tüzes temperamentumú, jó megjelenésű, csiszolt technikájú táncosként a korszak repertoárjának számos férfifőszerepét formálta meg nagy sikerrel. Visszavonulása után az USA-ban telepedett le. F.Sz. *Palkó* (Brada E.: Mályvácska királykisasszony); *Mézeskalács huszár* (Cieplinski: Magyar ábrándok); *Csendbiztos* (Harangozó Gy.: Csárdajelenet); *Antonius* (Harangozó Gy.: Nilusi legenda); *Bacchus* (Milloss A.: Prométheusz teremtményei).

KŐSZEGHY KÁROLY – *Brogni bíbornok*
(Halévy: *A zsidónő*)

Kőszegi Géza (Újpest, 1904. júl. 19.–Bp., ?): színész, színingazgató. Színiiskoláit *Rákosi* Szidiniél végezte. Először Debrecenbe szerződött az 1927–28-as évadra, majd 1932-ig Pécsre és Ungvárra hívták. Szerelmes- és bonvivánszerepeket játszott. 1932–1934 között mint titkár működött különböző vidéki társ.-oknál, majd 1934-től daltársulati ig. lett. Társ.-ával fellépett többek között Kunhegyes, Aszód, Nyírbátor, Kapuvár, Sárvár, Hajdúszoboszló, Kisvárd, Orosháza, Szeghalom településeken. 1938–39-ben a szegedi színház társulatában volt epizódszínész. 1947–48-ban a debreceni színház ig.-ja volt. F.Sz. *Tábornok* (Zilahy L.); *Arva László király* (Herczeg F.); *Fekete* (Vaszary J.: Mondj igazat!).

Kőszegi Gyula (Bp., 1923. szept. 24.–): színész. A SzAk elvégzése után 1947-ben Debrecenben kezdte a pályát. 1948-ban játszott a Kis Színházban 1949-ben Szegeden, 1952-ben Kecskeméten és A Magyar Néphadsereg Színházában volt tag. 1955-ben a József Attila Színházban, 1956-ban a Pécsi Nemzeti, 1957-ben a Miskolci Nemzeti, 1959-ben a Madách Színházban játszott. 1960–1978 között az Állami Déryné Színház tagja volt. Tragikus hősszerepeit elmélyülten, hiteles emberiséggel formálta meg. Jászai Mari-díjas (1973). F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Fülöp király* (Schiller: Don Carlos); *Malvolio* (Sh.: Vízkereszt); *Kancellár* (Schiller: Ármány és szerelem).

KŐSZEGI MARGIT

Kőszegi Margit (Máramarossziget, 1902. márc. 11.–Marosvásárhely, 1988. febr. 2.): színésznő, énekesnő. 1924-ben beugrással lépett színpadra mint operaénekesnő. Ettől kezdve a húszas-harmincas évek egyik közkedvelt operettprimadonnája és népszínmű-énekesnője volt. 1930–1933 között *Vigh* Ernő társ.-ában játszott, 1933-tól a kolozsvári Thália, majd a Nemzeti Színház tagja. 1946-ben a marosvásárhelyi Székely Színházhoz szerződött és 1961-ig, nyugdíjba vonulásáig, ill. élete végéig Vásárhelyen maradt. 1957-ben érdemes művész címmel tüntették ki. Prózaí szerepeinek sorában csupa gond idősebb nők csakúgy előfordultak, mint képmutatók, házsártosak, zsarnoki hajlamúak. Bármit játszott, sokszíniűen megelevenített, teljes értékű jellemeket keltett életre. F.Sz. *Frasquita* (Bizet: Carmen); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Adél*, *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Médi*, *Tschöllné* (Schubert-Berté: Három a kislány); *Regina* (Tamási Á.: Énekes madár); *Kamilla* (Csiky G.: Ingyenélők); *Vassza Zseleznova* (Gorkij).

Köszegi Teréz (Bp., 1901. febr. 13.–): énekesnő. Tanulmányait a Zak-n végezte. 1923-ban a Városi Színházhoz szerződött, de többször vendégként fellépett az Operaházban is. 1927-ben Olaszországban, 1928-ban az USA-ban turnézott. Klasszikus operettekben és népszínművekben is jelentős sikert aratott. F.Sz. *Pillangókisasszony* (Puccini); *Micaela* (Bizet: Carmen); *Musetta* (Puccini: Bohémet); *Annuska* (Weber: A bűvös vadász).

Közt József (Kolozsvár, 1939. aug. 8.–): színházigazgató, színháztörténész. 1961-ben végzett a Babeş-Bolyai Egyetem magyar nyelv- és irodalom szakán. 1984-ben doktorált. Négy évig általános iskolai tanár a Kolozs megyei Zsobokon. 1965-től a kolozsvári Állami Magyar Színház dramaturgia, 1985–1990 között ig.-ja. A művészszínházi és a népszínházi törekvések egyeztetésén, egyensúlyban tartásán munkálkodott. Számos színházi, színháztörténeti cikket, tanulmányt írt. *Fejezetek a romániai magyar dráma történetéből* c. kötete 1976-ban a kolozsvári Dacia Kiadónál jelent meg. Szerkesztette, előszóval és jegyzetekkel látta el Bárd Oszkár: *Színművek* c. kötetét (Bukarest, 1988).

Kövári Anikó (Bp., 1942. ápr. 12.–): énekesnő (mezzoszoprán). 1963–67-ben tanult a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakán Kerényi Miklós György vezetésével. 1967-től 1972-ig a debreceni Csokonai, 1972-től a Pécsi Nemzeti Színház magánénekesse. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Ortrud* (Wagner: Lohengrin); *Sába* (Goldmark K.: Sába királynője).

Kövári Judit (Várpalota, 1952. máj. 27.–): színésznő. A SzAk elvégzése után a kecskeméti Katona József Színház tagja lett, amelynek azóta is művésznője. Főként primadonna szerepekben lép fel, de énekel operában is. F.Sz. *Sybill* (Jacobi V.); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Mária* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Kövári Gyula (Rimaszombat, 1884. máj. 17.–Bécs, 1967. júl. 15.): színész, író, rendező, konferanszié. 1906-ban az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el. 1908-tól a Magyar Színház, a Bonbonnière, az Apolló és több kabaré tagja volt 1915-ig. 1920-ban a Royal Orfeum emeletén Bonbonnière néven kabarét nyitott. 1921-ben a Délutáni Kabaréban konferált. 1934-ben a Terézkörúti Színpad konferansziéja, 1936-tól főrend.-je. 1938-tól a Pódium Írók Kabaréjában játszott. 1945-ben Szegeden, 1946-tól a Kamara Varietében, a Royal Revü Varietében, 1948-tól az Állami Déryné és az Ifjúsági Színházban szerepelt. Karakter szerepeket fanyar, egyéni, rendkívül szellemes, néha groteszk ízekkel fűszerezte. Számos írása, krodija jelent meg, jeleneit több kabaré játszotta. *Zenebona* c. kötetét 1914-ben publikálta. F.Sz. *Simon mester* (France–Gábor A.: A néma asszony); *Súgó* (Dunajevszkij: Szabad szél); *Harangozó* (Székely E.: Aranycsillag).

Kövár Géza; *Mihálka* (Ozora, 1856. okt. 6.–?): színész. 1878-ban Székelyudvarhelyen lépett a pályára. 1878–80-ban Homokay Lászlónál és Nyéky Györgynél, 1880–83-ban Geröfy Andornál, 1883–1887 között Csóka Sándornál, 1887–88-ban sógoránál, *Rakodczay* Pálnál volt szerződésben, majd végképp visszavonult. Színészi sikerei után rendezéssel is próbálkozott. F.Sz. *Dr. Marphurius* (Molière: Kénytelen házasság); *Gratiano* (Sh.: A velencei kalmár).

Kövár György (Bp., 1922. febr. 21.–): konferanszié, kabarészervező, műfordító. 1941-ben az Angol Park Tarka Esteken kezdte pályáját. 1942-től a Pódium Írók Kabaréja, 1945 után a Pódium Kabaré, a Kamara Varieté és az Optimisták foglalkoztatta. 1946-ban a Vidám Operett Színpad számára dolgozott. 1956-tól Bécsben folytatta munkásságát. Film- és kliphangjátékokat írt,

flyóíratokat szerkesztett. Könyve: *Der Dramatiker Franz Molnár* (Innsbruck, 1964). F.M. *Vidám vásár* (Dunajevszkij filmje nyomán; 1952), *Das Luftschloss des Herrn Wuschelkopf* (Bécs, 1967).

Kövár Katalin (Békéscsaba, 1942. nov. 1.–): rendező. 1961-től 1963-ig az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karan tanult, 1968-ban a SzAk rend. tagozatán végzett. 1968 óta a Magyar Rádió munkatársa, 1968–1980 között a Rádió mellett a Thália Színház rendezője volt, de azóta is rendszeresen rendez színházakban. 1993-tól a Fővárosi Operettszínház menedzsere. 1984 óta a SzAk tanára. Jászai Mari-díjas (1979). F.R. Jókai A.: *Tartozik és követel*; Hubay M.: *Tűzet viszek*; Lázár E.: *A hétfejű tündér*; Mesterházy L.: *A Prométheusz-rejtély*; Satrov: *Égészínék lovak vörös fűvön*; Harling: *Acélmagnóliák*.

Kövecses Béla (Bp., 1919. jan. 1.–): énekes (tenor). Zenei tanulmányait magánúton végezte. Kezdetben hegedülni tanult, majd 1938-tól énektanulmányokat folytatott *János* László, *Palotai* Árpád, *Lendvai* Andor és dr. *Sipos* Jenő irányításával. 1947-ben ösztöndíjasként Rómában tanult *Manfredi Polverosi* tanítványként. 1946–1975 között az Operaház magánénekesse. Lírai és a spinto szerepekben egyaránt kiváló alakításokat nyújtott. Érdemes művész (1975). F.Sz. *Ernesto* (Donizetti: Don Pasquale); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony).

Kövé Lajos (Réthát, 1825. márc. 11.–Pest, 1863. ápr. 11.): drámaíró. Jogot végzett. 1852-től évente mutatta be darabjait a Nemzeti Színház. Nagy színpadismerettel, ügyes szerkesztéssel írta a francia iskola hatását mutató vigjátékait. F.M. *Estve és reggel* (1853); *A szép Marquisné* (1854); *Celestina* (1856); *Gazdagság és szegénység* (1857); *Nőm meghalt* (1857). – Ir. Prém L.: K. L. élete és drámaírói pályája (1915).

Kövé Komlóssy Ida (Székesfehérvár, 1825–Bp., 1893. szept. 11.): színésznő, fordító. *Komlóssy* Ferenc és *Czegényi* Erzsébet leánya. 1834-től volt gyermekszínész apja társ.-ánál, elsősorban táncaival aratott sikert. 1838–39-ben vendégművész a Pesti Magyar, 1844-ben a Nemzeti Színházban. 1845–1863 között a színház tagja. Több alkalommal tett európai tanulmányutakat. 1861-től volt *Kövé* Lajos író felesége, 1863-ban, férje halála után visszavonult. Németből és francia nyelvből két színművet fordított, *Grillparzer* és *Scribe* munkáit. Naivákat és fiatal hősnőket játszott. F.Sz. *Parthenia* (Halm: A vadon fia); *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Blanche* (Hugo: A király mulat); *Anna* (Scribe: Egy pohár víz); *Elisa* (Beecher-Stowe–Dumanoir–D'Ennery: Tamás bátya kunyhója); *Virányiné* (Kövé: Csak kitarás); *Jane Eyre* (Brontë–Birch-Pfeiffer: Lowoodi árva).

Köves Géza (? , 1948. okt. 24.–): színész. 1971-ben végzett a Zak-n, ezután az Állami Déryné Színház, ill. a Népszínház tagja volt 1984-ig. 1985 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Asztalos János* (Bíró L.: Sárga lilium); *Tuza, tanító* (Bródy S.: A tanítónő); *Klaus* (Svarc: Hókirálynő).

Kövési Szabó Mária; *Szabó* (Kiskövesd, 1950. jún. 21.–): színésznő. 1969-től a kassai Thália Színház tagja. Vonzó külseje, nem mindennapi szenzibilitása elősegítette művészi kibontakozását. Rövid idő alatt fontos kulcsszerepeket bíztak rá drámákban és vj.-okban egyaránt. F.Sz. *Blanche* (Williams: A vágy villamosa); *Katyerina* (Osztrovszkij: Vihar); *Magdó* (Tamási Á.: Énekes madár); *Nóra* (Ibsen); *Mirandolina* (Goldoni); *Vivie* (Shaw: Warrenné mestersége).

Kövészai Ágnes (Bp., 1904–?): táncosnő. A m. mozulatművészet jeles képviselője. *Madzsar* Alice iskolájá-

ba járt, s részt vett Róna Magda és *Palasovszky* Ödön kísérleti előadásában is. A Madzsar-iskola egyik legtehetségesebb növendéke volt, aki maga is komponált. F.K. és F.Sz. *Géptánc, Buddha tűzprédikációja*.

Kövessey Albert; *Kövesi* (Kótaj, 1860. okt. 6.–Bp., 1924. dec. 21.): színész, rendező, színházigazgató, színpadi szerző. 1877-ben Kolozsvárról kezdte színészpályáját, majd vidéki társ.-oknál működött. Aradon (1888–1891, 1897), Kassán (1893–1895, 1896–1897). 1886–87-ben Miskolcon, 1895–96-ban Sátoraljaújhelyen volt ig. Szerepelt a Városligeti Színkörben is (1892, 1898). 1888-tól 1900-ig az Óbudai Kisfaludy Színházban, 1900–1905 között Kecskeméten, 1905-től 1911-ig Pécsen, 1911–1912-ben Ungváron volt ig. 1912. okt. 9-től az Építőmunkások Színházában, a csődbe ment Új Színpad helyén *Kövessey Színpad* néven indított rövid életű vállalkozást. 1912. dec. 3-án nyugalomba vonult. 1913–14-ben és 1915–16-ban Selmecbányán, Késmárkon, Iglón, Lőcsén volt ig. 1916-ban a Beöthy-színházak dramaturgiaként működött. 1924-ben a New York Kávéházban asztaltársaságot alapított *Kövessey-vár* néven, majd nyugdíjas színészeket támogatott. Komikus- és operettbuffo-szerepeket formált meg. Társ.-a, amely mindig a legjobb erőket egyesítette, elsősorban zenés boházokat és népszínműveket játszott, de klasszikus műveket is műsorára tűzött. Több operettet és színművet írt. F.Sz. *Lambertuccio* (Suppé: Boccaccio); *Goldstein Számi* (Kövessey A.); *Róth bácsi* (Földes I.: Hivatalnok urak). Librettói: *Az új honpolgár* (zene: Delin H., 1896); *A vigécek* (zene: Barna I., 1897); *Lipi* (zene: Huber M., 1918).

Kövessey Angéla (Bp., 1967. jan. 24.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1986-ban szerzett balettművész diplomát, azóta az Operaház tagja. Tiszta klasszikus technikájú, nagy kifejezőerővel rendelkező balerina. F.Sz. *Miette* (Róna V.: Csipkerózsika); *főszerep* (Hammadi: Tangó); *főszerep* (Hans van Manen: Adagio Hammerklavier). **kőjáték**; *interludium*; *intermedium*: a színelőadás szüneteiben (*felvonásközeiben*) előadott *pantomim* v. szöveges *jelenet* (tréfás rögtönzés), melynek általában inkább az előadott cselekménnyel ellentétes hangulata volt a meghatározó, semmint az előadás tematikájával való összefüggése. ~okat az ókortól kezdve alkalmazták, a középkori vallásos színjátékokban, de az iskolai színelőadásokon és az udvari színházakban, opera-előadásokon is. Több színjátéktípus gyökerei nyúlnak a ~ok egész előadássa bővülésének időszakába.

közönség; *publikum*: a színelőadáson jelenlevő, az előadás időtartamára esetlegesen közösséggé váló nézők összessége. A *színjáték* teljességéhez nélkülözhetetlen a ~ aktiv részvétele az előadás menetében. A ~ élménye és reakciója közösségi, viselkedésében, aktivitásában a pillanatnyi és mindig egyszeri színpadi hatások mellett a nézőtörténetek is befolyásolják. A színházi ~ viselkedését a tömeglélektan törvényeivel írhatjuk le, társadalmi összetételét és annak történeti változásait a *közönség-szociológia* vizsgálja.

közönségsszociológia: a színelőadások közönségének társadalmi rétegződését, összetételét, színházlátogatási szokásait, a közönség ízlésének, igényeinek megjelenési, kifejeződési formáit, a *színpártolás* társadalmi megoszlását, a nézői jelenlét lélektanát és fizioiogiáját vizsgáló tudományág, melynek eredményeit a színház műsorpolitikájának, közönségsszervezési feladatainak kidolgozásánál, ill. a színház történeti kutatásokban használják fel. – Ir.: Pukánszky Kádár J.: Nemzeti Színházunk és a közvélemény a 19. sz.-ban (1937); Staud G.: Színház és közönség (1963); Almási M.: Színjáték és társadalom (1963); Descotes: Le public de théâtre et son histoire

(Paris, 1964); Mályuszné Császár E.: Színház történetünk társadalomtörténeti összefüggései. Színházszociológiai vázlatok (1965); Duvignaud: Sociologie du théâtre (Paris, 1965); Kindermann: Die Funktion des Publikum im Theater (Wien–Köln–Graz, 1971); Hevesi S.: Az ismeretlen közönség. (Hevesi S. színházi műhelytanulmányai, 1976).

közzene; *intermezzo*: színművekben vagy operákban két jelenet vagy két felvonás közötti hangszeres *kőjáték*. **Krámer** György (Bp., 1956. szept. 19.–): táncos, koreográfus, balettigazgató. Az ÁBI-ben 1979-ben végzett, de már növendék korában készített kor.-kat, így vizsgálódásán már kor.-ként is bemutatkozott *Egy varsói menekült* c. szolójával. Az újonnan alakult Győri Baletthez szerződött. 1984-től 1989-ig szabadfoglalkozású táncos és kor. volt. Két balettet komponált a Pécsi Balettnek 1985-ben. 1989–1990 között a Szegedi Balett ig.-ja volt. A Rock Színház balettmestere és kor.-a, az 1992-ben alakult Veszprémi Táncműhely műv. vez.-je. F.Sz. *Mágus* (Markó I.: Stációk); *A költő* (Imre Z.: Alvilági játékok). F.K. *Támad a szél* (1988); *Exodus* (1992). **Krammer** Teréz (Pest, 1868. aug. 2.–Csömör, 1934. jún. 15.): operaénekesnő (szoprán). *Bellovics* Imre és *Újházi* Ede tanítványa volt. Pályája német színpadokon indult (Lipcse, Drezda). Vendégként már 1891-ben bemutatkozott az Operaházban *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi) és *Erzsébet* (Wagner: Tannhäuser) szerepében. 1901–1912 között az intézmény ünnepelt énekesnője volt. Nagy terjedelmű, erőteljes, de hajlékony hangja volt. Legnagyobb sikereit drámai szerepekben, főként Wagner- és R. Strauss-operákban aratta. 1920-ig a Nemzeti Zenedében, 1924–1931 között a Fodor Zeneiskolában volt énektanár. F.Sz. *Aida* (Verdi); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Sulamith* (Goldmark K.: Sába királynője); *Tosca* (Puccini, bem.); *Elektra* (R. Strauss, bem.); *Kundry* (Wagner: Parsifal, bem.).

KRAMMER TERÉZ – Ilona
(Hubay J.: Lavotta szerelme)

Kránitz Lajos (Bp., 1943. febr. 9.–): színész. A SzAk elvégzése után 1966–1970 között a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1970–71-ben a veszprémi Petőfi, 1971–1985 között a József Attila Színház művésze volt. 1985-től a Népszínház–Budapesti Kamarszínház tagja. Jászai Mari-díjas (1984). F.Sz. *Makra Ferkó* (Kertész Á.: Makra); *John Proctor* (Miller: Salemi boszorkányok); *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Krasznai Ernő (Bp., 1880. nov. 22.–?): színész, színigazgató. 1900-ban elvégezte a SzAk-t. 1900–01-ben Békéscsabára szerződött, majd 1901–02-ben Kolozsvárra, 1902–03-ban Bajára került. 1903–04-ben Debrecenben működött. 1905–06-ban Aradon, 1906–07-ben Győrben játszott, azután 1908–09-ben visszatért Debrecenbe. 1910-től mint területi színig. működött Bereg, Szabolcs, Ung, Abaúj, Sáros, Szatmár, Máramaros, Ugocsa, Hajdú és Szilágy megyékben. 1916-tól az É-mo.-i színikerület igazgatását vállalta el. 1921-ben az Erdélyi és Bánati Színtársulat ig.-ja volt.

Krasznai Paula (Kolozsvár, 1931. jún. 24.–): színésznő. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1953-ban, majd 1955-ig a nagybányai színházban játszott. 1955–1988 között, nyugdíjazásáig a kolozsvári Allami Magyar Színház tagja. Kezdetben lírai szerepeket alakított, később áttért a karakter- és anyaszerepekre. F.Sz. *Katyerina* (Osztrovszkij: Vihar); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Királyné* (Hugo: Ruy Blas); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Varja* (Csehov: Cseresznyés kert); *Baradlayné* (Jókai M.: A köszívű ember fiai).

Krasznai Tamás (Csorna, 1946. márc. 25.–): énekes (tenor), színész. 1970-ben a Röpülj Páva vetélkedő döntőjébe mint népdalénekes került be, majd elvégezte a SzAk operett-musical szakát. Másfél évadon keresztül a Fővárosi Operett-, később a győri Kisfaludy Színház énekese. F.Sz. *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz).

Krasznay Mihály; François de la Mouche (Mustárdi) (Szilágysomlyó, 1832. szept. 29.–Kolozsvár, 1892. aug. 27.): színész. 1854-ben kezdte a pályát Csabay Pálnál. 1869–70-ben ig. *Várady* Ferencsel Sombathely és Nagykanizsa környékén, majd 1871-től 1887-ig, nyugdíjaztatásáig a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja. Szérelmes- és társalgási színész, kitűnő humorú karakter-szereplő, ötletes és ügyes rendező volt. F.Sz. *Lajos* (Tóth E.: A falu rossza); *Moór Károly* (Schiller: Haramiák); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Tamás* (Sh.: Lear király); *Mihály* (Szigeti J.: Csizmadia mint kísértet); *Akos* (Szigligeti E.: Mama). Felesége: *Kőrösi* Mária. – Ir. Gabányi Árpád: Miska biográfiája (Kolozsvár, 1881).

M.A. 1857: Láng Boldizsár; 1858: Pozsonyi Alajos; 1859: Kétszeri József; 1860: Futó János, majd Szabó-Philippovics-Gyulai; 1861–64: Arad, Kassa; 1864: Szabó József; 1865: Latabár Endre; 1866: Károlyi György; 1867: Budai Népszínház; 1868: Egressy Ákos; 1869: Károlyi Lajos.

Krasznói Klára (Kunszentmiklós, 1942. dec. 9.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1957-ben a kecskeméti Katona József Színházban kezdte a pályáját. 1961-ben a szolnoki Szigligeti, majd 1970–75-ben a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1975-től a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Zenés és prózai darabok szubrettszerepeit alakítja. F.Sz. *Viktória* (Maugham-Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni); *Polly* (Brecht-Weill: Koldus-opera).

Krecsányi Ignác (Margitta, 1844. márc. 31.–Bp., 1923. dec. 13.): színész, igazgató. 1863-ban a Budai Népszínházban *Molnár* Györgynél színészként kezdte pályáját. 1868 és 1873 közt az Athenaeum Nyomdánál korrektorként és revizorként dolgozott. 1873-ban lett színig. Nemzetiségi és kétnyelvű városokban játszott, Pozsonytól Fiuméig, Kassától Temesvárig, Debrecenről Aradig és Budáig, főleg a Felvidéken, Erdélyben, Kárpátalján és a Délvidéken. 1883-ban az első sikeres nyári évadot tartotta Budán, a Krisztinavárosi Színikörben, József, rátermett direktor volt, kitűnő érzékkel szervezte meg társ.-át, szerződtette a fiatal tehetségeket.

Nála kezdett *Somló* Sándor, *Beregi* Oszkár, *Medgyaszay* Vilma, *Környei* Béla. Valogatott műsorán Shakespeare-től Ibsenig és Hauptmannig, klasszikus és modern szerzők egyaránt szerepeltek. Repertoárján volt nemcsak a *Bánk bán*, de *Az ember tragédiája* is. Különösen nevezetes volt Gorkij: *Éjjeli menedékhely* c. drámájának ősbemutatója a Budai Színikörben, 1903-ban. Rendszeresen tartott operaelőadásokat, Wagner műveit – *Tannhäuser*, *Lohengrin*, *A bolygó hollandi* – ő mutatta be először vidéken. Másodrangú színész, de elsőrangú ig. és rend. volt. 1914-ben fejezte be elismert, sikeres pályáját. F.Sz. *Rákóczi* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *Iskariot* (Váradi A.); *Dózsa* (Jókai M.); *Viola* (Szigeti J.). F.M. *A magyar színészet térfoglalása Budán 1883-ban* (Temesvár, 1910); *Régi dolgok – régi színészetről* (Temesvár, 1914). Felesége Kiss Veron (Arad, 1855. szept. 8.–Bp., 1936. nov. 15.): népszínmű-énekesnő, aki 1873-tól szerepelt nálánál, s 1875-ben lett a felesége.

M.A. 1864: Szilágyi Béla; 1865: Latabár Endre; 1866: Sátoraljaújhely, Miskolc; 1867: Budai Népszínház; 1868: Aradi Gerő. Igazgatóként: 1873: Kecskemét; 1874: Szatmár; 1875: Máramaros; 1876: Miskolc; 1877–79: Szabadka; 1879–81: Kassa; 1881–85: Debrecen; 1885–88: Arad, Nagyvárad; 1888–99: Temesvár, Pozsony, Buda; 1899–1902: Szeged, Hódmezővásárhely, Fiume; 1902–14: Temesvár, Buda.

KRECSÁNYI IGNÁC

Krecsányi Katalin (Pest, 1851. febr. 17.–Szentendre, 1913. jún. 2.): színésznő, színigazgató. *Krecsányi* Ignác és Flóra testvére. 1866-ban Debrecenben lett színész. 1870-ben *Jakabffy* Gábor felesége lett, s élete végéig hűségesen segített az igazgatásban. Férje visszavonulása után egy ideig még tovább vezette közös társ.-ukat, de 1887-ben abba kellett hagynia az igazgatást. Ekkor egy évadon át még *Komlóssy* Ferencnél lépett fel, 1888-ban visszavonult. Színvonalas operett- és népszínműénekes volt. Leánya, *Jakabffy* Aranka (Bp., 1869. ápr. 16.–?) színésznő lett 1888-ban *Hubay* Gusztávnál.

M.A. 1866–67: Miskolc; 1870–79: Jakabffy Gábor; 1879–80: Kétszeri József; 1880–82: Jakabffy Gábor; 1882–83: Kőszeghy Endre. Igazgatóként: 1886–87: Hales.

Krecsányi Sarolta (Várpalota, 1849. jan. 26.–Bp., 1908. ápr. 5.): színésznő, énekesnő (alt). Táncosnőnek készült, 1861–1864 között *Molnár* Györgynél szerepelt a Budai Népszínházban, ahol *Jacobi* Jakab karmester fel-

figyelt szép hangjára. Vidéken – Aradon, Pécsen, Debrecenben, Kolozsvárott – elsőrangú operettprimadonna lett. Az 1890-es években külföldön vendégszerepelt. 1899-től 1905-ig a pesti Népszínház tagja volt. Játékát temperamentum, bájj és elegancia jellemezte. Egy időben *Vizváry* Gyula felesége volt. F.Sz. *Boccaccio* (Suppé); *Marjolaine* (Lecocq: Kisasszony feleségem); *Margó* (Lecocq: Kis herceg); *Szép Heléna* (Offenbach); *Királynő* (Huszka J.: Bob herceg).

M.A. 1864: Arad; 1865: Pécs; 1866–69: Debrecen–Nagyvárad; 1869: Szuper Károly; 1870: Buda, Szabadka; 1871: Szatmár, és Klein Sámuel; 1872: Szeged; 1873: Kecskemét; 1874: Debrecen–Nagyvárad; 1875: Arad; 1876–78: Kolozsvár; 1878: Arad; 1879–82: Kassa, Debrecen; 1882: Újvidék; 1885: Kassa; 1886–90: Győr–Sopron; 1888: Székesfehérvár.

Krecsányi Veron (Arad, 1879. jan. 24.–Bp., 1966. nov. 29.): színésznő. *Krecsányi* Ignác színig. lánya. 1895-ben lépett a színpályára atyja temesvár–pozsonyi társ.-ánál. 1914-ben visszavonult. Ezután a Nemzeti Színházban mint páholykezelő dolgozott. F.Sz. *Sári* (Herczeg F.: A Gyurkovics-lányok); *Marcia* (Müllöcker: Boszorkányvár); *Kissie táncosnő* (Kerker: New York szépe). **Krémer** Ferenc (Szatmárnémeti, 1903. dec. 29.–Bp., 1978. ápr. 4.): színész, rendező. 1929-ben lépett színpadra. 1933–1935 között a szegedi színház, 1936–37-ben és 1939–40-ben a Royal Színház, 1938–39-ben *Erdélyi* Mihály bp.-i színházainak tagja volt. 1945-ben a Budai Kamaraszínházban rendezett. 1952–1972 között az Állami Déryné Színház tagja volt. F.Sz. *Főköztölő* (Twain–László A.: Koldus és királyfi); *Papa* (Kallai I.–Fényes Sz.: Majd a papa); *Frank Ede* (Bedő I.: Hotelszeretem). F.R. Szedő L.: *Szeptember végén*.

Krémer Jenő (Kolozsvár, 1866. aug. ?–Kolozsvár, 1919. ?): színész, rendező. 1885-ben lett színész Kolozsvárott. Hősszerelmes, később komikus szerepekben lépett föl. Minden műfajban szerepelt, ötletesen, kedves humorral alakított. 1911-ben Temesvárt kabaréig. volt. 1915-től 1918-ig a székesfehérvári társ. rend.-je. F.Sz. *Saint Hypothèse* (Hervé: Lili); *Rosty Antal* (Berczik Á.: Himfy dalai); *John Dickson* (Stone: Lotti ezredesi); *Gentz Frigyes* (Rostand: Sasfók); *Rummel* (Ibsen: A társadalom támaszai). Műveit vidéken mutatták be: *A diploma* (1888); *A leányvásár* (1893); *Falusi nász* (1897); *Jancsi és Juliska* (1897); *Finum Rózsi* (1898); *Kabarécslang* (1915). Feleségei *Erdei Berta*, *Hegyi Lili* színésznők voltak.

M.A. 1885: Saághy Zsigmond és Hevesi József; 1886: Balogh Árpád; 1887: Geröffy Andor; 1888: Jakab Lajos; 1889: Geröffy Andor; 1890–96: Kassa, Debrecen; 1896–1909: Szeged, Temesvár, Debrecen; 1910: Szeged; 1911: Kolozsvár; 1915: Bp.-i Színház.

Krémer József (Csaroda, 1930. júl. 17.–): énekes (bariton). 1955-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakának elvégzése után *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában tanult másfél évig. 1966-ig mint énekes színész lépett fel a szolnoki Szigligeti, a kaposvári Csiky Gergely, majd a Fővárosi Operettszínházban. 1966-tól 1970-ig a Pécsi Nemzeti Színház, 1970–73-ban az innsbrucki Landestheater, 1973–1983 között, nyugdíjazásáig a debreceni Csokonai Színház magánéneke. Sikeresen játszott az operettek bonvivánfőszerepeit. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Posa márk* (Verdi: Don Carlos); *Lord Ashton* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *II. Endre* (Erkel F.: Bánk bán); *Háry János* (Kodály Z.); *Frederic* (Delibes: Lakmé); *Plumkett* (Flotow: Márta).

Krémer Mancsi (Nagykároly, 1907. szept. 28.–Bp., 1990. szept. 21.): színésznő. Színészcsaládból származott.

Tizenöt éves korában lépett először színpadra, különböző vándortárs.-okkal bejárta egész Erdélyt. Huza-mosabb ideig játszott Szatmárnémetiben, Nagykarolyban, Kolozsvárott, Nagyváradon, Aradon, Temesváron, Segesváron és Désen. A harmincas évektől 1949-ig a kolozsvári színház operettprimadonnája, de vendégként fellépett Marosvásárhelyen, a délvidéki Magyar Színházban, Szabadkán, Nagykanizsán és Zentán, egy másik alkalommal Kassán. Egyénisége kedves, hangja lágy, selymes, illúziót keltően tudta megeleveníteni a különböző társalgási drámák és vigjátékok lírai szerepeit is. 1949-ben férje – gr. *Teleki* Ádám – nemesi származása miatt kitelepítették Kolozsvárról. Marosvásárhelyt jeltették ki lakhelyéül, ahol 1957-ig a bábszínház tagja volt. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Bessy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Zónika* (Lehár F.: Cigányszeretem); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Marcia* (Szirmai A.: Mág-nás Miska); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Antónia* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban).

Krémer Rezső (Topolya, 1925. okt. 5.–Szabadka, 1955. aug. 8.): színész. Az 50-es években működő topolyai m. színház előadásain lépett fel. F.Sz. *Osváld* (Ibsen: Kisértetek); *Ruzsicc*, *fűzfapoéta* (Popovics: A felfuvalkodott tökfek); *Rendőrbiztos* (Goldoni: A kávéház).

Krémer Sándor (Kolozsvár, 1859–Gyula, 1918. aug. 12.): színész, igazgató. A Színészegyesület Színiiskoláját 1878-ban végezte el, majd Eperjesre, *Veres* Lajoshoz szerződött. Sok helyen megfordult vidéken, míg 1901-ben saját társulatot alapított. Kitűnő bonvivánként kezdte pályáját, s még jobb ig. lett belőle. A Színészegyesületben a „kötelességtudás és jellemsszilárdság mintaképe”-ként emlegették. Mint színész sűrűn válto-gatott társ.-ot, ig.-ként viszont igyekezett minél több téli évadot azonos helyen tölteni. Többnyire EK Mo.-t és a Délvidéket látogatta. F.Sz. *Anouze* (Rákosi J.: A szerelem iskolája); *Outokár* (Strauss: Cigány báró); *Cassagnet* (Feydeau: A férj vadászni jár); *Feledi Gáspár* (Tóth E.: A falu rossza).

M.A. 1879: Kolozsvár; 1880: Hubay Gusztáv, majd Kőszeghy Endre; 1881: Tóth Béla, Lászy Vilmos; 1882: Saághy Zsigmond; 1883: Farkas, Szilágyi Béla; 1885: Szombathely; 1890: Veszprémi Jenő; 1891: Aradi Gerő, Saághy Zsigmond; 1893: Kömley Gyula; 1894: Polgár Károly; 1895–97: Veszpréminé Agh Ilona; 1898: Fejér Károly, majd Kunhegyi Miklós; 1899: Monori Sándor; 1899–1900: Szalkai Lajos. Igazgatóként: 1901: Nagyszöllös, Huszt, Tasnád, Sárospatak, Marosvásárhely; 1902–08: Szatmár, Eperjes, Beregszász, Nagykaroly, Kisvárd; 1908–12: Szabadka, Baja, Zenta, Szarvas, Mohács, Kalocsa; 1913–17: Ungvár, Munkács, Szentes, Szarvas, Mezőtúr, Zenta, Kisvárd; 1918: Nagykőrös és vidéke.

Krencsey Marianne (Rákoscaba, 1931. júl. 9.–): színésznő. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán tanult, majd a SzAk-n folytatott rend.-i tanulmányokat. Filmszínésznőként tűnt fel, a Liliomfi c. film (rendezte Makk Károly) *Mariska* szerepében. Játszott a Vigszínházban 1958–1962 között, a kecskeméti Katona József, a szolnoki Szigligeti és a Pécsi Nemzeti Színházban. Drámai hősnők mellett klasszikus vj.-ok dekoratív szépségű fiatal nőalakjait alakította. 1966 óta New Yorkban él. F.Sz. *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy); *Anna* (Tolsztoj–Székely J.: Anna Karenina).

Kreutzer-Theater (1794–1804): a magyarul krajcáros komédiának nevezett nyári deszkaszínház Pesten, a Váci-kapu környékén, a mai Vörösmarty tér helyén állt. Benne színházi produkciókat, zenés komédiákat és bo-

hózatokat, pantomimeket és táncjátékokat adtak elő, német nyelven. A ~ volt a Kasperl-figurának, a bécsi népszínpad vásári hősének pesti játszóhelye, a bemutatott 388 előadásból közel 150-nek volt szereplője; Franz Stöger alakította. – Ir. Belitska-Scholtz H. – Somorjai O.: Das Kreutzer-Theater in Pest, 1794–1804 (Wien, 1988).

Kricskovics Antal (Gara, 1929. febr. 19. –): koreográfus. A Testnevelési Főiskolán végzett tanulmányait után 1953–54-ben a hivatásos SZOT Művészegyüttes, majd a zágrábi Lado Együttes táncosa volt. 1959–1992 között a Magyarországi Nemzetiségek Fáklya egy.-ének vezetője, 1976–1990 között a Budapest Táncegyüttes kor.-a, majd műv.-i vez.-je. Koreográfiáit a táncok drámai értelmezése és alkalmazása, a drámai hatású szerkesztés jellemzi. Táncnyelve sokban épít a balkáni népek táncfolklórára, de a 20. sz.-i modern tánc elemeit ugyancsak gyakran felhasználja. Erkel Ferenc-díjas (1975), érdemes művész (1989). F.K. *Momacska kóló*; *Kilencen voltak*; *Iphigeneia*; *Antigone*; *Ruzsicsáló*; *Pólusok*. **Kristálypalota** (1908–1919): a Szercesen (ma Paulay Ede) u. 35. sz. alatti mulatót 1908-ban alapította Friedmann Adolf Parisiana mulató néven. 1910-ben Liberté, 1911-ben Wertheimer, 1912-ben Friedmann Orfeum néven ismert. 1913-tól Palais de Dance ill. Wertheimer Mulató néven Wertheimer Lajos vezette. 1915-től 1919-ig viselte a ~ nevet. 1917–18-ban Rott Sándor és Steinhart Géza volt az ig. A nagy sikerű hazai és külföldi művészek fellépései közül legemlékezetesebb H. Schildkraut vendégjátéka.

Kristóf Károly (Bp., 1904. márc. 3. –): újságíró, színpadi szerző. A Ma Este, a Színházi Élet, az Est-lapok, 1945 után a Világ, a Kis Újság, és az Esti Hírlap színikritikusa volt. Operettszövegeknyveket írt, operákat fordított. Librettói: *Kék Duna* (Halász I.-vel, zene: ifj. J. Strauss műveiből Nagypál B., 1933); *Handa-banda* (Halász Gy.-val, zene: Eiseemann M., 1940); *Szép juhásznő* (zene: Huszka J., 1954); *La rose de Noël* (zene: Lehar F., 1958); *Vörös posztó* (zene: Kosma, 1966). Fordításai: Offenbach: *Banditák* (1962), ifj. J. Strauss: *Egy éj Velencében* (Gáspár M.-tal, 1967).

Kristóf Katalin (? , 1956. máj. 14. –): színésznő. 1978-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte pályáját. Drámai, szatirikus és groteszk szerepekben egyaránt fellép. F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Gizi* (Ács J.–Márta I.: Munkásoperett); *Raisza Filipovna* (Erman: Az öngyilkos).

Kristóf Tibor (Miskolc, 1942. márc. 20. –): színész. Pályáját a SzAk elvégzése után 1967-ben kezdte. Játszott a 25. Színházban, a Szegedi Nemzeti, az egri Gárdonyi Géza, a szolnoki Szigligeti Színházban, a Mikroszkóp Színpadon és az Arany János Színházban. Karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Roat* (Knott: Várj, míg sötét lesz); *Peacock* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Rimánóczy* (Örkény I.: Sötét galamb).

Krisztinavárosi Színkör; Ofner Tagstheater in der Christenstadt: → *Budai Színkör*

Krivosik István dr. (Díószeg, 1928. márc. 11. –): színházigazgató. 1953-ban szerzett diplomát a pozsonyi Komensky Egyetem Jogi Karán. 1953–59-ig adjunktus az egyetemen, 1959-től a Csehszlovák Rádió m. adásának vezetője, 1963–68-ig és 1971–77-ig a komáromi Magyar Területi Színház ig.-ja.

Kriza Ágnes (Beszterce, 1937–): énekesnő (szoprán), igazgató. Tanulmányait 1962-ben végezte el a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. Pályafutását a kolozsvári Román Opera tagjaként kezdte. 1974-ben lett a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes. Hangversenyénekesként is rendszeresen fellép

belföldön és külföldön egyaránt. 1980-ban meghívott vendégművész volt a Szegedi Szabadtéri Játékokon. F.Sz. *Elvira* (Verdi: Ernani); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Krizsovánszky Szidónia (Kisiklód, 1944. jún. 14. –): színésznő. 1965-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd négy évig a szatmárnémeti színház tagja volt. Onnan a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Tragédiákban és vígjátékokban, hagyományos és nem hagyományos építkezésű drámái művekben egyaránt sikerrel szerepelt. Alakításait bensőségesség, érzelmi-indulati telítettség jellemzi. A hetvenes években gyakran szerepelt a Bukaresti Rádió m. nyelvű adásában. A nyolcvanas években egy baleset egy időre visszavetette művészi tevékenységében. F.Sz. *Marianella* (Goldoni: A furfangos özvegy); *Heavenly* (Williams: Az ifúság édes madara); *Gertrudis* (Katona J.–Illyés Gy.: Bánk bán); *Arva Bethlen Kata* (Kocsis I.); *Dudgeonné* (Shaw: Az ördög cimborája).

Krnács Erika (Bácsotpolya, 1961. júl. 21. –): dramaturg, előadóművész. Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát 1984-ben. Tanárként dolgozott Szabadkán és vezette a színjátszó csoportot. 1986–87-ben ügyelő a Szabadkai Népszínházban, 1989-től az Újvidéki Rádió dramaturgia. Önálló műsorként, saját dramatisálásában előadta Petőfi Sándor *János vitéz*ét. Önálló versösszeállításokkal is fellép. **krónikásdráma:** a m. romantika történeti tárgyú *színjátéktípusa*, amely Shakespeare királydrámáinak felületi hatását mutatja. Dramaturgiai problémáinak megoldására általában – történeti forrásait követve – lineáris, nyitott, sokszor epikus drámaszerkezetet használ. A romantikus operával való verseny miatt kedveli a látványos tömegjeleneteket. Legjelentősebb képviselői *Vörösmarty* Mihály, *Teleki* László, *Czakó* Szigmond és *Szigligeti* Ede voltak. A színjátéktípus jellemző darabja pl. a *Kegyenc* (Teleki L., 1841), v. a *Czillei és a Hunyadiak* (Vörösmarty M., 1844). – Ir.: Solt A.: Történeti drámairodalomunk a szabadságharc előtt (Győr, 1934); Kerényi F.: A régi magyar színpadon (1981).

Krum Ádám (? , 1950. jan. 10. –): színész. 1978–1991 között a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott, azóta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Gyalu* (Sh.: Szentivánéji álom); *Pedro* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja); *Cella–Cella* (Eörsi I.: A kihallgatás). **Kubay** Pál; *Csabay*, *Chiabay* (? , 1804–Debrecen, 1865. febr. 27.): színész, színigazgató. 1825-ben lett színész. 1828–29-ben Kolozsvárott, 1829–1833 között Kassán játszott, innen függetlenedett színig.-ként. 1847-ben másodügyelői ajánlatot kapott a Nemzeti Színházról, de nem fogadta el. A szabadságharcban honvédkapitány volt. Ezután ismét ig., és legnagyobb sikereit Miskolcon, Debrecenben és környékén aratta. Színészként kevésbé jelentős, idősebb karaktereket és ravasz, komikus figurákat alakított. F.Sz. *Bivalyfi* (Kotzebue: Pajzán ifjú); *Beckő* (Kisfaludy K.: Stibor vajda); *Kardos* (Fáy A.: Régi pénzek); *Sirásó* (Raukacht: Molnár és gyermeke); *Kuvik* (Vörösmarty M.: Várnász).

Kubayné Eder Antónia (Kolozsvár, 1811. jan.–Debrecen, 1838. máj. 19.): énekes-színésznő. *Eder* György színész és *Táborny* Antónia segédszínésznő gyermeke. 1818–19-ben gyermekszínész a székesfehérvári társ.-nál. Énektanulmányokat a kolozsvári muzsikaegyesület iskolájában végzett. 1823-ban lépett föl naiva- és szoprán szerepekben. 1823. febr. 13-án házasságot kötött *Kubay* Pál színésszel. 1830-tól Kassán játszott, velük vett részt erdélyi és délvidéki turnékon. Dérnyével azonos szerepükük miatt primadonnaversengés alakult ki

közöttük. Déryné fokozatosan került az ő helyére. Ezután az apja vezette társ.-ok tagja volt. Főbb állomásai: Miskolc, Debrecen, Nagyvárad. 1835-ben sikerrel vendégszerepelt a budai Várszínházban. F.Sz. *Emelina* (Weigl: A svájci család); *Amenaide* (Rossini: Tancred); *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély); *Camilla* (Hérolde: Zampa); *Howard Katalin* (id. Dumas: Korona és verpad). – Ir. Honművész, 1838. júl. 1. (nekrológ).

Kubik Anna (Ösi, 1957. jan. 8 –): színésznő. A SzAk elvégzése után 1981-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött, 1991 óta a Budapesti Kamaraszínház tagja. Már főiskolás korában kitűnt szép beszédével. Alakításaiban az ösztönös beleélő és kifejezőképesség gondolati, erkölcsi tisztasággal párosul. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Portia* (Sh.: A velencei kalmár); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Elektra* (Bor-nemissza P.: Magyar Elektra); *Réka* (Sütő A.: Advent a Hargitán); *Maria* (Büchner: Woyzeck); *Mici* (Sultz S.: Barátaim, kannibálok!); *Gruse* (Brecht: A kaukázusi krétakőr); *Renée* (Mishima: Sade márkiné).

Kuczman Eta; *Pelech Etelka* (Pozsony, 1951. máj. 15. –): színésznő. 1973-ban a színészi diploma megszerzése után a komáromi Magyar Területi Színházhoz szerződött. Kezdetől fogva főszerepeket alakított klasszikus és modern darabokban. F.Sz. *Desdemona* (Sh.: Othello); *Antigoné* (Szophoklész); *Veronika* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Polly* (Brecht-Weill: Koldusopera).

Kudelász Ildikó (Kolozsvár, 1926. nov. 12. –): színésznő. 1941–44-ben végzett a Kolozsvári Nemzeti Színház mellett működő színiiskolában. 1944-től a kolozsvári Magyar Színház, majd a Dolgozók Színháza tagja. 1948-tól nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház művésze volt. 1969–1980 között mint előadóművész több önálló műsorral lépett fel. Számos színháztörténeti írása jelent meg a *Magyar Szó*-ban. F.Sz. *Ida* (Gárdonyi G.: Ida regénye); *Lujza*

(Schiller: Ármány és szerelem); *Laura* (Williams: Üvegfigurák). Előadóestjei: *Áprily-est* (1969); *Fától fáig* (Kányádi Sándor versei, 1970); *Magányos aktor* (Vallo-mások a színházról, 1973); *Fecskeköszöntő* (1977); *Álom a vár alatt* (1980).

Kukely Júlia (Sámsonháza, 1953. szept. 11. –): énekesnő (szoprán). Diplomáját 1978-ban szerezte a Zak-n Sziklay Erika osztályában. Ugyanebben az évben lett az Operaház magánénekesse. Nemzetközi énekversenyek díjazottja. Közreműködője több televíziós operafelvételnek és m. opera ősbemutatójának (*Katerina*, Szokolay: Ecce homo). 1983-ban Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Elektra* (Mozart: Idomeneo); *Bess* (Gershwin: Porgy és Bess); *Salome* (R. Strauss); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Alice Ford* (Verdi: Fals-taff).

Kulcsár Imre (Miskolc, 1934. jún. 2. –): színész. A SzAk elvégzése után 1952-től 1959-ig a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte a pályát. 1959–61-ben az egri Gárdonyi Géza, 1961–65-ben a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. 1965 óta újra a Miskolci Nemzeti Színházban játszik. Önállóan szerkesztett irodalmi műsoraiban előadóművészként is fellép. F.Sz. *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Vonó Ignác* (Fejes E.).

KUCZMAN ETA – *Desdemona*
(Sh.: *Othello*)

KUBIK ANNA – *Kisréka* (Sütő A.: *Advent a Hargitán*)

Kulcsár István (Debrecen, 1953. szept. 14. –): dramaturg. A debreceni egyetem bölcsészettudományi karán végzett, majd 1977-től 1979. jan.-jáig a Miskolci Nemzeti Színház rendezőasszisztense volt. 1984-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja. 1986-tól, a SzAk elvégzése után 1988-ig a győri Kisfaludy Színház, majd 1988 elejétől 1989 febr.-jáig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház dramaturgja volt. F.M. Sh.: *Ahogy tet-szik*; Jékely Z.: *Mátyás király juhásza*; Feydeau: *Bolha a fülbe*.

Kulcsár Lajos (Bp., 1959. jan. 1. –): színész. 1986-ban végzett a SzAk-n. 1977-ben játszott a Dominó Mozgásházban, később a Rock Színházban és 1981-ben a Szegedi Nemzeti Színházban. 1982-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1983-ban a Vígszínházban játszott. 1986-tól 1989-ig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1989-től a Békés Megyei Jókai, 1991 óta a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház művésze. F.Sz. *Archibald* (Abraham P.: Bál a Savoyban); *Herz* (Mül-

ler P.–Tolcsay L. Bródy J.: Doktor Herz); *Baracs István* (Szirmai A.: Mágna Miska).

Kuli Ferenc (Szentes, 1949. máj. 1.–): táncos. 1968-ban kapott balettművész diplomát az ÁBI-ben. A Pécsi Balett tagja 1970–1984 között, azóta a Szegedi Balett magántáncosa. Kitűnő karakterformáló készségű, megbízható technikai felkészültségű táncos. F.Sz. *Mercutio* (Tóth S.: Rómeó és Júlia); *Első fiú* (Tóth S.: A tűz fiai); *Királyfi* (Eck I.: A fából faragott királyfi); *Oriondi* (Eck I.: Szentivánéji álom); *főszerep* (Imre Z.: Asszonyiszerelem, asszonyors).

Kulich Gyula Szabadtéri Színpad (1952–1956): az azonos nevű (ma Kálvária) téren állt. A Józsefváros lakossága társadalmi munkával segítette létrejöttét. 1952 nyarán működött először színpadszerűen. Az öntevékeny (műkedvelő) csoportok jutottak itt jelentős szereplési lehetőséghez. 1956-tól heti négy alkalommal volt műsor, szórakoztató jellegű, zenés színházi előadások vidéki szintárs.-ok közreműködésével. 1965-ben megszűnt, ma a ~ helyén pihenőpark van.

Kulifay Tamás (Bp., 1957. márc. 28.–): scenikus, diszlettervező. Színpadtechnikai ismereteit a SzAk színházműszaki tanfolyamon szerezte. 1978–1988 között az Universitas Együttes scenikusa, tervezője. 1988-tól 1990-ig a Honvéd Művészegyüttesnél, majd a veszprémi Petőfi Színháznál dolgozott, ahonnan 1992-ben visszatért az Universitashoz. F.T. Pilinszky J.: *Élőképek*; Csukás I.: *Utazás a szempillám mögött*; Vándorfi L.: *Parasztdékameron*, *Parasztbiblia*.

Kulinyi Ernő (Szeged, 1893. jún. 18.–Bruck, 1945. febr. 2.): újságíró, kritikus. A bp.-i jogi egyetem elvégzése után hírlapíró lett. Novellák mellett színházi és zenei kritikákat írt. 1912-ben a *Szegedi Napló*, 1913-ban a *Pesti Napló* és a *Magyar Színpad* munkatársa lett. Később a *Budapesti Hírlap* színházi rovatvezetője volt. 1921-től rövid ideig szerk. a *Színészújságot*, 1941-től a *8 órai Újság* munkatársa volt. Internálótáborban halt meg. 1930-ig több mint 40 operettlibrettót írt és fordított. Drámái: *A hamburgi menyasszony* (1922); *Babavásár* (1922); *Arvácska* (1924); *Csuda Mihály szerencséje* (Bús-Fekete L.-val, 1926); *Aranyszörű bárány* (Móra F.-cel, 1929). Fordításai: Kálmán I.: *A hollandi menyecske* (1921); Reichwein L.: *Vigyen el az ördög* (1922); Jessel: *Detektívasszony* (1922); Lehár F.: *A sárga kabát* (1923); Lehár F.: *Paganini* (1926); Kálmán I.: *A cirkszhercegnő* (1926).

kulissza: a színpad oldalát határoló festett vászon, melyet a zsinórpadlás és a színpad felülete között feszítenek ki, ill. önállóan léckeretre feszítve mozognak vízszintes síneken (tolófal) v. csatornában (az alsószínpadon működő kulisszakocsi segítségével), v. forgatnak függőleges tengely körül álló többoldalú hasábként (periaktosz, telari). A ~k a színpad mélységi tagolásában játszottak szerepet a *takarás* és a díszítő funkció mellett. A 18. sz. elején már a proscéniumfal, a portálkeret is mint első ~ szerepelt, s ez az alkalmazása a wagneriánus színházban tért vissza. – A ~ a dobozszínpad perspektíva ábrázolásának meghatározó technikai eleme, a színpadkép megváltoztatásának eszköze. A kétdimenziós díszletelemek segítségével érzékeltetett perspektívikus színpadi tér a 17. sz. első harmadában jelent meg reneszánsz kori kísérletek után, majd a ~k alkalmazása a 18. sz.-ra teljes színpadrendszerre fejlődött. Virágkorát *Galli-Bibiena* 22 utcás barokk színpadán élte.

kulisszaszínpad: → *színpadforma*

Kulka János (Bp., 1929. dec. 11.–): karmester. 1950-tól az Operaház korrepetitora, majd vezénylő korrepetitora, 1955–57-ben karmester volt. 1957-ben a müncheni operaházhoz szerződött, majd több német

színháznál működött mint első karmester (Stuttgart, Hamburg). 1964–1975 között a wuppertali opera főzeneigazgatója, 1975-től Stuttgartban vezető karmester. A világ számos helyén fellépett opera- és hangverseny-irigensként. Elsősorban kortárs operák és zeneművek betanításával ért el nemzetközi hírnevet.

Kulka János (Bp., 1958. nov. 11.–): színész. A SzAk elvégzése után 1981-ben a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1985-től a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja, ahol azóta is játszik. Különböző szerepkörökben mutatkozott be. Főként intellektuális, töprengő hősök megformálásával aratott sikereket. Jászai Mari-díjas (1989). F.Sz. *Franz Moor* (Schiller: Haramiák); *Hamlet* (Sh.); *Jago* (Sh.: Othello); *Dauphin* (Shaw: Szent Johanna); *Egmont* (Goethe); *Trofimov* (Csehov: Cseresznyés-kert); *Cirmos* (Orwell-Hall: Állatfarm).

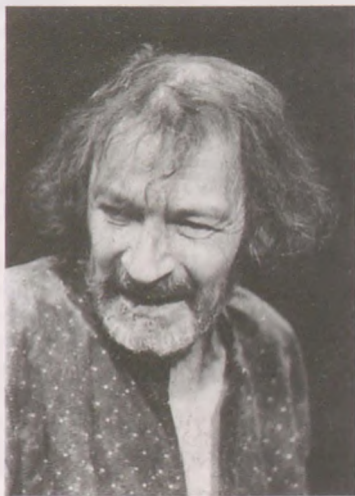
Kultsár István (Komárom, 1760. szept. 16.–Pest, 1828. márc. 30.): színiigazgató, mecénás, szakíró. A hajdani bencés szerzetes 1787–1799 között gimnáziumi tanár, 1800–06-ban nevelő gr. Festetics Györgynél. 1806-tól a Hazai Tudósítások (1808-tól Hazai és Külföldi Tudósítások) c. hírlap tulajdonosa és szerk. Pesten. Lapiában rendszeresen közölt színi tudósításokat, és buzdított az állandó m. színészet létrehozására. 1813. szept. 1-jétől 1815 júl.-áig Pest vármegye által jóváhagyott ig. volt a pesti m. társ. élén. A Rondellát felújította, a játékszíni könyvtárat és a szcenikai készleteket saját költségére is gyarapította. Két röpiratban – *Hazafiúi javallás magyar nemzeti theátrum építésére* (Pest, 1814); *Buzdítás a nemzeti theátrum felépítésére* (Pest, 1815) – a nemzeti színház mellett agítált. Ehhez 1814. jún. 23-án telket ajándékozott – a mai Kossuth Lajos utca és Szép utca sarkán –, 1819-ben *Eberl* Királlyal tervet is készített, amelyhez kommentárokat fűzött. (A telket 1828-ban Pest vármegye a rátáblázott adósságterhek miatt eladni kényszerült.) Alkalmi verseket is írt. – Ir. Pukánszky Kádár J.: *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez* (1938, a telekügy aktái).

Kun Magda (Szászrégen, 1912. febr. 17.–London, 1945. nov. 7.): színésznő. Gyermekként is sokszor fellépett Marosvásárhelyen, Brassóban mint műkedvelő. 1928-ban lett hívatásos színésznő *Janovics* Jenő kolozsvári társ.-ánál. Működött Nagyváradon és Temesvárott. 1929–30-ban fellépett a New York Kabaréban, és a Király Színház tagja volt. 1930–31-ben a Városi, 1931–32-ben a Magyar Színház, 1932–35-ben a Fővárosi Operettszínház szerződtette. 1933-ban nem volt szerződésben. 1933-ban férjével – *Gyergyai* Istvánnal – Bécsben és Londonban lépett fel, később együtt külföldre távoztak. Sokat filmezett. Ifjúkorában csibészes, bájos jelenség, akrobatikus táncos volt. F.Sz. *Boriska* (Farkas I.: Nótás kapitány); *Ildikó* (Lajtai L.: Sisters); *Emma* (Huszka J.: Lili bárónő).

Kun Tibor (Hódmezővásárhely, 1922. júl. 14.–): színész. 1941-ben az Operettszínházban lépett először színpadra. Az Országos Színészegyesület színészközlőjét végezte el, majd 1946-ban a győri Kisfaludy Színházhoz került. 1952-től a Faluszínház, majd az Állami Déryné Színház művésze. 1956-ban a Nemzeti Színházhoz került, amelynek azóta is tagja. Pályája során epizód- és kisebb karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Rokkant*, *Oreg házas* (Brecht: A kaukázusi krétakőr); *Pimpi*, *házmester* (Szép E.: Völegény); *Pincér* (Kornis M.: Halleluja).

Kun Vilmos (Győr, 1926. márc. 15.–): színész. A SzAk elvégzése után 1955-ben a győri Kisfaludy Színházban kezdte a pályát. 1963–66-ban és 1971–80-ban a kaposvári Csiky Gergely, 1966–71-ben a debreceni Csokonai, 1980–82-ben a Nemzeti Színházban játszott. 1982-től a Katona József Színház tagja. Jellemábrázoló

képessége klasszikus és modern tragédiákban, vj.-okban egyaránt érvényesül. Érdemes művész (1979). F.Sz. *Ludányi bíró* (Karinthy F.: Ezer év); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Gloster* (Sh.: Lear király); *Dorn doktor* (Csehov: Sirály); *Dr. Goll* (Wedekind: Pandora szelencéje); *Sam* (Pinter: Hazatérés); *Sebelszkij doktor* (Csehov: Ivanov); *Apát* (Bulgakov: Menekülés).

KUN VILMOS – *Apemantus*
(Sh.: *Athéni Timon*)

Kun Zsuzsa (Bp., 1934. dec. 9.–): táncosnő, balettmester, balettigazgató. Az Operaház balettkiscolájában *Nádasi Ferenc* növendéke volt 1943–1949 között, majd az Operaház tagja lett. 1952–1977 között magántáncos. Az 50-es évek elején Moszkvában és Leningrádban tanult tovább. Hazatérve a repertoár összes főszerepét eltáncolta. Nagyszerű klasszikus balerina, aki drámai, lírai, sőt komikus szerepeiben egyaránt kimagasló alakításokat tudott nyújtani. 1972–1979 között az ÁBI ig.-ja volt, 1979 óta balettmester. Előadóművészként nemzetközi sikereket is aratott. Számos nemzetközi balettverseny zsűrijének tagja. Kossuth-díjas (1962), Liszt Ferenc-díjas (1960), érdemes (1968) és kiváló művész (1971). F.Sz. *Giselle* (Lavrovskij); *Júlia* (Lavrovskij: Rómeó és Júlia); *Zaréma* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Odette/Odília* (Messzerer: A hattyúk tava); *Auróra* (Petipa: Csipkerózsika); *Sylvia* (Seregi L.); *Flavia* (Seregi L.: Spartacus); *Lise* (Ashton: A rosszul örzött lány).

Kuna Károly (Bp., 1957. júl. 23.–): színész. A SzAk elvégzése után 1980-ban a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte a pályát. 1984–1987 között a kaposvári Csiky Gergely, 1987–1989 között a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1989-től a Miskolci Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Tartaglia* (Gozzi: A szarvaskirály); *Tadek* (Witkiewicz: Vízityúk); *Medvegyenko* (Csehov: Sirály).

Kunhegyi Miklós (Vác, 1863–Bp., 1912. jan. 18.): színigazgató. Színészként kezdte pályáját 1883-ban *Hubay* Gusztáv társ.-ánál. 1894-től működött mint színig. Rendkívül tevékeny és kötelességtudó volt. 1901–1903 között Szombathelyen, 1904–06-ban Torontálban, 1906-tól 1908-ig erdélyi megyében, 1908–1910 között Torda–Aranyos megyében, 1910–11-ben Szolnok–Ugocsa megyében játszott. 1911-ben ment nyugdíjba.

Kunovits-Schranz Edit (Craiova, 1922. okt. 30.–Kolozsvár, 1984. jún. 1.): díszlet- és jelmeztervező. A kolozsvári Ion Andreescu Főiskolán végzett 1955-ben. Először a Kolozsvári Nemzeti, majd 1966–69-ben, ill. 1974-től haláláig a kolozsvári Állami Magyar Színház

díszlet- és jelmeztervezője volt. Munkáit kitűnő stílus-érzék jellemezte. F.M. Schiller: *Stuart Mária*; Frisch: *Biedermann és a gyújtogatok*; Gvadányi J.–Gaál J.–Méhész Gy.: *A peleskei nótárius*; Verdi: *Nabucco*.

Kunsági Kálmán (Bp., 1936. jan. 14.–): énekes (tenor). A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ének szakát *Kerényi Miklós* Györgynél végezte 1957-től 1962-ig. 1969–71-ben az Operaház ösztöndíjas magánénekes, 1971–1981 között magánénekes. Repertoárja felöleli a comprimario szerepkör mintegy 75 szerepét. F.Sz. *V. László* (Erkel F.: Hunyadi László); *Monostatos* (Mozart: A varázsfuvola); *Császár* (Puccini: Turandot). **Kunyi Mihály** (Zombor, 1919. febr. 17.–): színész, ügyelő. Színészi pályája *Kőszegi Géza* társ.-ánál kezdődött Újvidéken 1942 őszén. Később Szabadkán, Zomborban és Szombathelyen játszott egy-egy teljes évadot, majd Győrbe és Sopronba szerződött *Szalay Károly*hoz. 1945 után visszatért Szabadkára, ahol a Szabadkai Népszínház művésze lett. Főleg táncoskomikus szerepeket játszott, ő tanította be a táncokat. Többször közreműködött segédrendezőként, majd később ügyelőként dolgozott. F.Sz. *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Mujko cigány* (Huszká J.: Gül Baba).

Kunyi Szkala Jolán (Szabadka, 1926. jan. 7.–): színésznő. Pályáját 1946-ban kezdte, ekkor szerződött a Szabadkai Népszínházhoz. Ott ismerkedett meg férjével, *Kunyi Mihály* színésszel. Általában naivszerepeket játszott. 1955-ben abbahagyta a színészi pályát. F.Sz. *Celia* (Jonson: Volpone); *Irén* (Csiky G.: Ingenéllök); *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy).

kuplé (francia): eredetileg két, párhuzamban álló ritmikai tétel összekapcsolása egy strófába. Általában vidám dalstrófa könnyű dallammal, rendszerint tréfás refrénnel. A zenés kávéházakból az orfeumokba jutott el, ahol gyakran időszzerű célzásokkal telített, könnyed, sokszor pikáns, sőt trágár dalocskák hangzottak fel, szövegük lényegesebb

KUN ZSUZSA – *Sylvia* (Delibes–Seregi L.)

szerepet játszott, mint dallamuk. Az igazi hatása az előadóján múlik. Interpretációja sajátos adottságokat kíván, poentírozó és árnyaló képességgel, beszédes arcjátékkal és pantomimikával kell előadni. Hogy a m. ~ jogot kapott az orfeumokban, az *Baumann* Károlynak és *Gyárfás* Dezsőnek köszönhető. Mivel az aktuális ~ közéleti és politikai eseményekkel is foglalkozik, a m. *kabaré* is számos szellemes ~t népszerűsített pl. *Kazal* László, *Kabos* László, *Kibédi* Ervin és mások tolmácsolásában.

Kutas József (Bp., 1933. márc. 5.–): színész. 1956-ban kezdte a pályát. Játszott az Állami Déryné, ill. a Népszínházban. Főként idősebb karakterszerepekkel aratott sikert. F.Sz. *Józsa Mihály* (Illyés Gy.: Fáklya-láng); *Öreg jobbágy* (Hollós Korvin L.: Pázmán lovag). **Kutasi** Janka (Debrecen, 1860–Bp., 1931. dec. 20.): színésznő. 1875-ben végezte a SzAk-t. Drámai szende szerepekben tűnt ki erőteljes, mégis természetes játékával. F.Sz. *Margit* (Sardou: A jó falusiak); *Bérenge* (Sardou: Odette); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Maritta* (Dóczy L.: Csók). Lánya: *Kutasi* Ida színésznő, aki 1910-ben Franciaországba szerződött.

M.A. 1875: Nyíregyháza, Kolozsvár; 1877: Nagyvárad, Arad; 1878: Kolozsvár, Székesfehérvár; 1879: Miskolc; 1880: Szeged; 1881–84: Kassa, Szabadka, Miskolc; 1885: Szatmár; 1886–87; Temesvár, Sopron; 1889: Eperjes.

KÚTVÖLGYI ERZSÉBET – *Johanna*
(Shaw: *Szent Johanna*)

Kútvolgyi Erzsébet (Bp., 1950. nov. 14.–): színésznő. 1973-ban szerzett diplomát a SzAk-n, de már 1971-től – főiskolásként – a Vígyszínház tagja lett. Jelenleg is ennek a színháznak a művésznője. Már főiskolás korában felfigyeltek tehetségére. Alakításait gyengéd líraiság és drámai erő jellemzi, de a komikum és a groteszk ábrázolás sem idegen művészetétől. Jászai Mari-díjas (1974), érdemes művész (1990). F.Sz. *Júlia* (Molnár F.: Liliom); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Dögvész Fánika* (Füst M.: A sanda bohóc); *Edith Piaf* (Pataky É.: Edith és Marlene); *Fantine* (Hugo–Schönberg–Michel: A nyomorultak); *Josie Cates* (Normann: Jockakát, Anya!).

Kühnelné: → *Toperczer* Ilka

Külföldi Szemle: a Magyar Táncművészek Szövetségének tájékoztató folyóirata volt 1957–1991 között, „kézirat gyanánt”, zárt terjesztéssel a szövetségi tagság körében. (Szerk.: *Koryürek* Péter 1957–78-ban, *Fuchs* Livia 1978–91-ben). Az orgánus folyamatos közvetítő

szerepe miatt vált jelentőssé. A sorozat keretében a kiemelkedő külföldi alkotóművészekről és táncművészeti irányzatokról alkalmilag ún. tematikus különszámok (pl. *Graham*, *Balanchine*, *Milloss*) is megjelentek.

Külkey László (Bp., 1926. márc. 22.–): énekes (tenor). Tanulmányait a Zak-n *Maleczky* Oszkár és dr. *Sipos* Jenő vezetésével folytatta 1938-tól. Ezzel egy időben a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi fakultását is elvégezte. 1946-tól az Operaház magánénekes. A *Trisztán és Izolda* c. opera *Ifjú hajós* szerepében debütált 1946-ban. Vendégszerepelt számos európai országban, az USA-ban és Kanadában. Több mint 60 szerepet alakított, részben lírai tenor-, részben comprimario- és karakterszerepeket. Az újjászervezett Operabarátok Egyesületének elnöke. F.Sz. *V. László* (Erkel F.: Hunyadi László); *Ótör* (Erkel F.: Bánk bán); *Bolond* (Muszorgszkij: Borisz Godunov); *Almaviva* (Rossini: A sevilleai borbély); *Walther* (Wagner: Tannhäuser).

Kürthi Sári (Kalocsa, 1874. szept. 29.–Bp., 1978. máj. 1.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1894-től Szabadkán, Székesfehérvárott, Sopronban, Kecskeméten lépett fel. 1901-ben szerződött a Vígyszínház, ahol kisebb megszakításokkal 1936-ig játszott. 1904–06-ban a Thália Társasággal is szerepelt. 1925-től a rádióban volt rend. Turnézott *Fedák* Sárival, játszott a Berliner Theáterben is. 1938-tól nem szerepelhetett. 1945 után színpadon nem lépett fel, de 99 évesen még játszott egy tv-játékban. Legendásan gyors szövegtanuló volt, híresek voltak beugrásai. Drámai szendeként kezdte pályáját, később karakterszerepeket is játszott. F.Sz. *Jessica* (Sh.: A velencei kalmár); *Muskámé* (Molnár F.: Liliom); *Dili* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros).

Kürthy György (Bp., 1882. febr. 24.–Bp., 1972. dec. 27.): színész, színházigazgató, diszlettervező, író. Müncheni építészeti tanulmányok után színészi pályáját 1905-ben a Thália Társaságnál kezdte, innen 1906-ban a Nemzeti Színházhoz került, 1908 ápr.-ától 1909 júl.-áig Kolozsvárott játszott, majd ismét a Nemzeti Színház tagja lett. Egy-egy évadon át a pécsi (1923–24) és a szegedi (1930–31) színház ig.-ja volt, de nyugdíjazásáig (1935) mindig visszatért a Nemzeti Színházba. 1953. szept.-től két évadon át a győri Kisfaludy Színház tagja volt, az 1955–56-os évadban a József Attila Színházban játszott. 1916-tól 1923-ig a SzAk-n maszkirozást, 1927-től 1930-ig az Iparművészeti Főiskolán színpadtechnikát tanított. Diszlettervei elsősorban a Nemzeti Színház, a Kolozsvári Nemzeti Színház és a győri Kisfaludy Színház előadásaihoz készültek. Színészi pályája során a hagyományos naturbursch- és szerelmes-szerepektől a komikus-, bonviván- és karakterszerepekig mindent eljátszott. F.Sz. *Gerando* (Wedekind: A hőstenor); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Polezsájev* (Rahmanov: Viharos alkonyat); *Örkényi báró* (Csiky G.–Máder R.: A nagymama). F.T. Stevenson: *Öngyilkosok klubja* (diszl.); Puccini: *Bohémélet* (diszl.). Könyvei: *Flamma vestalis* (vers, Kolozsvár, 1908), *Az ősz* (regény, 1924); *Visszhang* (dráma, 1925); *Derű a deszkán* (anekdoták, 1969); *Komédiások* (rajzalbum Major Henrikkel, Békéscsaba, 1911).

Kürthy Péter; *Koltai* (Bp., 1926. okt. 24.–): színész. *Kürthy* György fia. Az Országos Színészegyesület színiiskolája elvégzése után, a Művész, az Úttörő, a Vidám, a Magyar Néphadsereg és a József Attila Színházakban, majd a győri Kisfaludy és a szolnoki Szigligeti Színháznál játszott. 1956-ban külföldre távozott, 1957-től az USA-ban él. Tagja volt a New York-i Petőfi Színpadnak, majd az Amerika Hangja rádióállomás munkatársa lett. 1988-tól nyugdíjasként Washingtonban él. Időközben Los Angelesben, New Yorkban alkalmi m.

előadásokban is fellépett. F.Sz. *Diáforius Tamás* (Molière: A képzelt beteg); *Molnár Ferdinánd* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Pál* (Herczeg F.: Kék róka); *Vállay* (Bókay J.: Négy asszonyt szeretek); *Bazil* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Zülfikár, Mújó* (Huszka J.: Gül Baba).

KÚRTI JÓZSEF – *Pongé juhász*
(Zilahy L.: *Süt a nap*)

Kúrti József (Szatmár, 1881. júl. 14.–Bp., 1939. jún. 18.): színész. A SzAk-t 1904-ben végezte el. A Thália Társaságnál kezdte pályáját. 1906–07-ben Pécsen, 1907–08-ban a Népszínház-Vigoperában, 1908–09-ben ismét a Thália Társaságnál, 1909-től a Magyar Színházban játszott. 1913-tól 1925-ig a Nemzeti, 1925–1928 között a Vig, 1929-től ismét a Nemzeti Színház tagja volt haláláig. Lendületes, sodró erejű játéka a nagy tragikus szerepekben érvényesült, de sikerrel alakította a vj.-ok, a társadalmi drámák és a népszínművek jellem szerepeit is. Több filmben játszott. Verseskötete is megjelent. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Oidipusz király* (Szophoklész); *Atila* (Kisbán M.: A nagyúr); *Petronius* (Teleki L.: Kegyenc); *Bánk, Petur, Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Hamelin* (Géraldy: Ezüstlakodalom); *Tóth Mihály* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Mariával); *Balogh Ábel* (Móricz Zs.: Úri muri); *Kent* (Sh.: Lear király); *Othello* (Sh.); *Feledi Gáspár* (Tóth E.: A falu rossza); *Mokány* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Miller* (Schiller: Armány és szerelem).

Kúrti Pál (Bp., 1897. aug. 4.–Bp., 1966. nov. 17.): színikritikus, dramaturg, rendező. Első írása 1919-ben *Kárpáti Aurél Új Idők* c. lapjában jelent meg. 1924–1939 között a Nyugat színikritikusa volt. 1926-ban a Belvárosi Színházban rendezett. 1931–32-ben az Új Színház dramaturgia. 1933–34-ben a Belvárosi Színház dramaturgia és rend.-je lett, s 1935-től 1939-ig itt működött. 1936–1938 között a Művész, 1938-ban a Városi Színházban is rendezett. 1959-ben a Petőfi Színházban még egy művet színpadra állított. 1956-tól az Értelmező Szótár munkatársa volt. Jelentős műfordítói munkássága is. F.R. Gellért L.–Somlár Zs.: *Kvartett*; Shaw: *Az ördög cimborája*; Meller R.: *Dr. Barabás Irén*; Stendhal-Illes E.: *Vörös és fekete*. Könyve: *Világsszínház a két háború között* (1942).

Kúrti Papp László (? , 1940. márc. 18.–): színész, előadóművész. 1962-ben a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte pályáját. 1966-ban a kecskeméti Katona Jó-

zsef, majd a Népszínház művésze lett. 1980-tól önálló versműsoraival járja az országot. F.Sz. *Rodolpho* (Miller: Pillantás a hidról); *Miki* (Ábrahám P.: Viktória); *Berend Iván* (Jókai M.–Török T.: Fekete gyémántok).

Küry Klára (Jász Kisér, 1870. márc. 27.–Bp., 1935. ápr. 27.): operettprimadonna. Eleinte csak kedvtelésből tanult énekelni és műkedvelő előadásokon lépett fel (pl. 1889-ben a Vigadóban). 1890-ben *Ditrói Mór* próba-fellépésre hívta Kolozsvárra, ahol ekkor még a család kívánságára *Hajnal Klára* néven szerepelt. (Édesapja, *Küry Oszkár*, neves ügyvéd volt.) Sikeres fellépése után – *Luise* szerepében Varney: Tiszturak a zárdában c. operettben – *Ditrói Mór* leszerződtette, tovább taníttatta. Csakhamar a vidék legjobb szubrettje lett belőle. A már országos hírű primadonnára *Rákosi Jenő* hívta fel *Erva* Lajos figyelmét, aki 1892-ben, sikeres próba-fellépés után leszerződtette a Népszínházhoz *Denise* szerepére (Hervé: *Nebántsvirág*). A könnyed, „aranyos”, „mosolygós” operettekben nem volt párja, de a műfaj klaszikus darabjaiban nem volt otthon. Az ig. az ő sikereire szervezte a színház műsorát. Nem kimondottan „primadonna alkata” (közepes termet, telt alak) ellenére a századfordulón benne látták a szépségideált. 1900-ig sikere töretlen volt. Akkor azonban a feltűnő új csillaggal, *Fedák Sárival* kellett osztoznia a babérokon. Ezért 1902 tavaszán külföldi vendégjátékra ment: Bécsben a Carl Theaterben, majd Prágában lépett fel. Visszatérte után népszínmű-szerepeket kezdett játszani. Belső intrikák miatt 1904 elején megvált a Népszínházról, s aztán már csak szerepekre szerződött a Vigaszínházhoz, a Király és a Magyar Színházhoz. A színpadon csak a darabnak élt. Egyszerű, választékos, a hangulatokat mélyen érző, tüzzel, szenvedéllyel játszó művész volt. 1915-ben lépett fel utoljára. Sokáig méltatlanul megfedkeztek róla. F.Sz. *Roxane* (Veró Gy.: A szultán); *Rosetta* (Konti J.: A cite-rás); *Zsófi* (Csepregy F.: A piros bugyelláris); *Sárika* (Vidor P.: *Ingyenélők*); *Trilby* (du Maurier–Potter).

KÜRY KLÁRA

M.A. 1893: Berlin (vendég); 1894: Budai Színkör; 1894: Városligeti Színkör; 1896: Budai Színkör; 1897: Vigaszínház; 1904: Vigaszínház, Király Színház; 1905: Király Színház, Vigaszínház, Berlin; 1906: Bécs, Király Színház; 1907: Népszínház, Magyar Színház; 1908: Népszínház-Vigopera; 1909–12: Városligeti Színkör, Budai Színkör; 1914–1915: Király Színház.

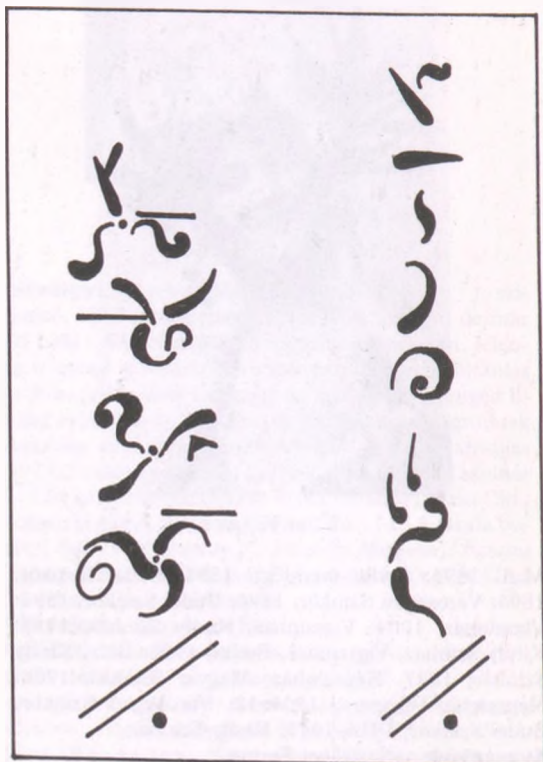
Kvassayné → *Saxlehner Emma*

L

Lábán Katalin (Bp., 1952. aug. 10–): rendező. Bölcsészdiplomát szerzett, közben amatőr színjátszással foglalkozott. 1979-ben elvégezte az University of Minnesota színházrendezői szakát. Rendezett a Szkéné Színpadon, 1990 óta, megalakulásától az R.S.9 Stúdió-színház vezetője. F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Beckett: *Katasztrófa, Quad*; Kraus: *Az emberiség végnapjai* (rövidített változat); Lengyel J.: *Nincs pénz a strandon, Egy troliban, középén*; Weöres S.: *Bolond Istók*; Lábán K.: *Vágy, hogy indiánok lehessünk* (Kafka, Hamvas B., Borowski művei nyomán).

Lábán Rezső; *Rudolf* (Pozsony, 1879. dec. 15.–London, 1958. júl. 1.): koreográfus, balettigazgató, táncelméleti kutató, pedagógus. Bp.-en, Párizsban, Bécsben táncot, színházművészetet, festészetet és divattervezést

LÁBÁN-FÉLE TÁNCÍRÁS

tanult. 1910-ben Münchenben és a svájci Asconában megalapította első iskoláját és egy.-ét, később Zürichben, Nürnbergben, Stuttgartban és Mannheimben tevékenykedett. 1923–1925 között Hamburgban, 1930–34-ben Berlinben, a Staatsopernél balettig. Színpadi és elméleti munkássága révén a század első harmadában a német expresszionista *új művészi tánc* vezető tekintélye. 1938-ban Angliába emigrált, ahol főleg elméleti tevékenységet folytatott. Munkásságában csak az egyik összetevő a színpadi táncalkotás, amelyre többek közt jellemző, hogy az expresszív gesztusokat, pózokat előszeretettel alkalmazta csoportos „mozdulatkórusokban”. Koreográfusi munkája mellett kidolgozta az „ideális” – kör alakú – táncszínház modelljét, kimunkálta tér-harmónia-elméletét, összegezte a koreográfia mesterségének ismereteit. Foglalkoztatta a táncjelírás, a *kinetográfia*. 1928-ban tette közzé először jelírásrendszerét. A lejegyzésmód nemzetközi elnevezése ~ neve nyomán *Labanotation*, alkalmazására 1940-ben New Yorkban megalapították a Dance Notation Bureau-t. Főbb kor.-ái 1922–1928 között: *Gaukelei* (Szemfényvesztés); *Der schwingende Tempel* (A ringó templom); *Prometheus*; *Don Juan*; *Terpsikhore*; *Lovagbalett*; *Az éjszaka*; *Titán*. Könyvei: *Die Welt des Tánzers* (Stuttgart, 1920); *Choreographie* (Jena, 1926); *Schriftanz* (Bécs, 1929); *Ein Leben für den Tanz* (Drezda, 1935); *The Mastery of Movement on the Stage* (London, 1950); *Principles of Dance and Movement Notation* (London, 1956). – Ir. L.R. (Táncművészet I, 1978/7., 1979/12., 1985/11.). **Labancz** Borbála (Hódmezővásárhely, 1930. ápr. 26.–Pécs, 1990. máj.): színésznő. 1957-ben a kecskeméti Katona József Színházban kezdte a pályáját. 1960–63-ban a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1964-ben a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. Drámai hősnőket és drámai karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Szent Johanna* (Shaw); *Reagan* (Sh.: Lear király); *Zsófi* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom). **Labancz** Klára (Torda, 1951. aug. 22–): diszlet- és jelmeztervező. 1974-ben diplomázott a kolozsvári Ion Andrejescu Képző- és Iparművészeti Főiskolán textil-művészként. 1977-ig divattervezőként dolgozott, majd diszlet- és jelmeztervezőként működött a tordai Állami Színháznál, a kolozsvári Állami Magyar Színháznál, a Kolozsvári Nemzeti Színháznál, a szebeni Állami Színháznál, legutóbb a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház mindkét tagozatánál. F.T. Kincses E.: *Marathon*; Ö. von Horváth: *Mesél a bécsi erdő*.

Lábás Zoltán (Bp., 1956. máj. 5.–): diszlet- és jelmeztervező. 1979–1984 között a bp.-i Képzőművészeti Főiskola diszlet- és jelmeztervező szakán tanult. Diplomáját 1984-ben kapta meg, de már főiskolásként tervezett a Katona József és a Pécsi Nemzeti Színháznak. 1984-től 1988-ig a szolnoki Szigligeti Színház tervezője volt. A cselekvéseket kiemelő gondolatokat, érzelmeket kifejező térépítő és öltöztető. F.T. Forgách A.: *A játékos*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Sultz S.: *A hatyru halála*.

LÁBASS JUCI

Lábass Juci (Zilah, 1896. júl. 22.–Bp., 1932. aug. 24.): színésznő. 1910-ben Rákosi Szidi növendéke volt. 1912-ben fellépett a Király Színházban és a Városligeti Színkörben. 1914-ben a Király Színház szerződtette szubrett szerepekre. 1914-ben a Magyar, 1915-ben az Apolló Színházban is szerepelt. 1915–1917 között a Népopera tagja volt. 1917–1920 között a Király, 1921-ben a Scala, 1922-ben, ill. 1923–24-ben a Városi, 1922-ben a Renaissance Színházban, 1923-ban a Budai Színkörben kapott szerepeket. 1924–25-ben, majd 1926–1930 között ismét a Király Színház művésze volt, de 1925-ben a Fővárosi Operett- és a Városi Színházban is játszott, 1931-ben ismét a Városi, 1932-ben ismét a Király Színházban lépett fel. 1932-ben utolsó szerepét a Nyári Operettszínházban játszotta. Feltűnő szépsége, kellemes hangja, színészi tehetsége a vezető primadonnák közé emelte. Vidéki vendéglátékain prózai szerepeket is megformált. F.Sz. Rolla (Szirmai A.: Málnás Miska); Gonda (Fall: Az elvált asszony); Vilma (Lehár F.: A pacsirta); Serpolette (Planquette: A comeville-i harangok); Marica (Kálmán I.: Marica grófnő); Fedora (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); Rózsika (Zerkovitz B.: Eltörtött a hegedűm); Viktória (Ábrahám P.).

Labdatör Teátrum (1991–1992): a Körszínház épületében 1991. aug.-ban nyílt a *Globe Kulturális-Szórakoztató Központ*, melynek keretein belül alakult meg a ~ Cserhalmi György és Balikó Tamás műv.-i irányításával. Első produkciójuk 1991. nov. 24-én G. Walker *A büntető kéz* c. darabjának előadása volt, a következő az *Egy est még egy Pestet* c. előadás 1992. máj.-ában. A Globe-vállalkozás 1992-től az épületben a *Nevesincs Színház* gyermekelőadásainak ad otthont.

Laborfalvi Róza: → Jókainé Laborfalvi Róza

Lacina László (Bp., 1920. aug. 30.–Bp., 1981. júl. 14.): rendező, színházigazgató. 1964-ben végzett a SzAk

rend.-i szakán, az egri Gárdonyi Géza Színház tagja lett. 1966-ban a kaposvári Csiky Gergely Színház szerződtette, ahol ig. is volt. 1970–1977 között az Állami Déryné Színházban rend. F.R. Molnár F.: *Olympia*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Csehov: *Sirály*; Williams: *A vágy villamosa*; Dürrenmatt: *Az öreg hölgy látogatása*; Szigligeti E.: *Liliomfi*.

Laczkó Aranka (Kassa, 1861–Bp., 1953. júl. 19.): színésznő. 1876-ban lépett színpadra Völgyi György társ.-ánál. Ezután 1880-ban Károlyi Lajos, 1881–82-ben a debreceni színház, 1883–84-ben Mándoky Béla, 1885-ben Geröffy Andor, 1886-ban Ditrói Mór, 1889–90-ben Somogyi Károly, 1891-ben Rakodczay Pál, 1894-ben ifj. Polgár Károly, 1895-ben Füredi Károly voltak az ig.-i, végül 1896-tól 1929-ig, nyugdíjazásáig a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. 1935-ben még fellépett a Vig-, 1937-ben a Magyar Színházban. Eleinte drámai szendék és fiatal hösnök alakításában jeleskedett, később drámai anyaszerepek művészi megformálója volt. Játszott Janovics Jenő kolozsvári némafilmjeiben is. F.Sz. Portia (Sh.: A velencei kalmár); Éva (Madách I.: Az ember tragédiája); Athalie (Jókai M.: Az aranyember).

Laczkó Gergely (? , 1827–Bp., 1880. márc. 13.): karmester, igazgató. 1850-ben állt először vidéki színház karmesteri dobogóján. Mindig elsőrendű társ.-oknál működött: Latabár Endrénél, Molnár Györgynél, Aradi Gerónél. Az 1860-as évek közepén társigazgatóságot vállalt Bényei István kis társulatában, mellyel még Bécsbe is eljutottak. Halála előtt nem sokkal a Nemzeti Színház szerződtette az operai igazgatóság irodájába. F.Sz. Gilbert (Zayc: A boissyi boszorkányok); Kordula (Vahot I.: A bányarém). Pécssett (1880–82); Győrött (1882–84, ill. 1887–91); Feleki Miklósnál a Várszínházban (1884–85); Ditrói Mórál Szabadkán (1886–87); Rakodczay Pálnál (1891–94); Zomborban és Baján (1893–95) volt szerződésben, s 1896-ban leszerződött Kolozsvárra, ahol élete végéig játszott, s legnagyobb sikereit aratta. F.Sz. Éva (Madách I.: Az ember tragédiája); Gauthier Margit (Dumas: Kaméliás hölgy); Portia (Sh.: Velencei kalmár, ill. Julius Caesar).

M.A. 1854–55: Latabár Endre; 1858–59: Molnár György; 1860–62: Latabár Endre; 1863: Dráguss Károly; 1863–64: Szigeti Imre; 1868–73: Latabár Endre; 1873–74: Völgyi György; 1874–75: Balogh György; 1876–77: Völgyi György; 1877–78: Miklósy Gyula; 1878–79: Gáspár Jenő; 1879-től: Nemzeti Színház. Igazgatóként: 1865: Szécsfehérvár; 1866: Kaposvár, Nagykánizsa, Sopron, Bécs, Pozsony, Nagyszombat, Balatonfüred; 1866–67: Pécs; 1867: Mohács, Buda (Horváth-kert).

Laczkó Géza, dr. (Kolozsvár, 1884. dec. 3.–Bp., 1953. dec. 1.): író és színikritikus. Bölcsészdoktori diplomájának megszerzése után nyelvtudományi és francia irodalmi tanulmányokat írt, majd szépirodalommal kezdett foglalkozni. A *Nyugat*-ban megjelent novellái és regényei feltűnést keltettek. Önéletrajzi trilógiájának *Noémi fiai* c. első kötete részletes korpék a múlt század utolsó éveinek m. színészetéről. 1904–1908 között a Thália Társaság tagja, 1916–19-ben a SzAk-n a francia nyelv tanára volt. 1918-ban 30 író társaságában a Vörösmarty Akadémia alapítója. Az 1920-as években a *Pesti Napló* és *Az Est* egyik szerk.-je és színházi kritikus lett. Bírálatai nagy tudásról, az irodalmi és színházi szempontok egyensúlyáról tanúskodnak. 1940-ben a Dante könyvkiadó vezetője, 1945-ben a *Szivárvány* c. hetilap színházi rovat-vezetője lett. 1948-ban visszavonult az irodalmi élettől. Drámája: *Rasputin* (Törzs J.-vel és Barabás L.-tal, 1929).

Laczkó Mária (? , 1911–?, 1983. márc. 9.): énekesnő (drámai szoprán). 1945–46-ban és 1957–1965 között az Operaház magánénekese volt. Hangversenyénekesként is ismert volt. 1948-ban Zágrábban vendég szerepelt. F.Sz. *Tosca* (Puccini); *Turandot* (Puccini); *Aida* (Verdi). **Laczkóczy Ferdinánd** (?–?): színigazgató. Katonatiszt letétele, felesége, *Farkas Lujza*, a Nemzeti Színház komikája kérésére 1851-ben *Kaczvinszky* Jánossal együtt igazgatást vállalt Kolozsváron. Egyévi, kevéssé sikeres próbálkozás után 1852-ben feloszlatták társ.-ukat. ~ ekkor Bánffyhunyonadon vállalt hivatali állást. 1855-ben *Csabai Pállal*, *Fejér Károllyal* és *Gócs Edével* Debrecen-Nyiregyháza-Szatmár kerületben még egyszer megpróbálkozott a színházvezetéssel, ismét sikertelenül.

Laczkóczy Ferdinándné: → *Farkas Lujza*

Laczkovich Piroska (Bp., 1906. dec. 15.–Bp., 1982. jún. 2.): jelmeztervező. 1930-ban tanári oklevelet szerzett a bp.-i Képzőművészeti Főiskolán. 1948-tól 1965-ig a Nemzeti Színház jelmeztervezője volt, de más fővárosi és vidéki színházaknak is tervezett. 1953-tól 1966-ig a SzAk-n jelmeztant tanított. A jellemet kiemelő művész volt, nagy anyag- és technikaismerettel, a korok, stílusok, országok, népek ruháinak biztos ismeretével. F.T. Gorkij: *Vásza Zseleznoja*; Gogol: *A revizor*; Csehov: *Ványa bácsi*; Csokonai V. M.: *Az özvegy Karnyóné*...; Vészi E.: *A titkár*; Miller: *Az ügynök halála*; Majakovszkij: *Gőzfűrdő*.

Laczó András (Szeged, 1954. jún. 7.–): énekes (tenor). Pályafutását operaénekesként 1977-ben a debreceni Csokonai Színházban kezdte. 1982-ben szerzett diplomát a ZAk-n *Simándy József* növendékeként. 1978-tól az Operaház tagja. Oratóriumok szólistájaként is fellép. Hungaroton- és CBS-lemezek közreműködője. F.Sz. *Testo* (Monteverdi: Tankréd és Klorinda párviadala); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Klerikus* (Respighi: A láng); *Lenszkij* (Csajkovszkij: Anyegin); *Alma-viva* (Rossini: A sevillei borbély); *Hovanszkij* (Muszorgszkij: Hovanscsina).

Laczó Gusztáv (Köröskisjenő, 1936. febr. 23.–Nagyvárad, 1990. ápr. 26.): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1959-ben, és Nagyváradra szerződött. 1968–69-ben a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar, 1969–1977 között a temesvári Állami Magyar Színház tagja volt. Ekkor viszálytörténet Nagyváradra, és különböző karakterszerepeket sikerrel játszott el. Alkalmanként rendezésre is vállalkozott. F.Sz. *Val* (Williams: Orpheusz alászáll); *Ludas Matyi* (Fazekas M.–Móricz Zs.); *George* (Slade: Jövőre, veled, ugyanitt); *Detektiv* (Zilahy L.: Tűzmadár).

Laczó Henriette (Óriszentpéter, 1949. szept. 5.–): jelmeztervező. 1968-ban végzett a pécsi Pollack Mihály Építőipari Technikumban. Először különböző építőipari tervezőirodákban, hivatalokban dolgozott. 1982-ben belsőépítész diplomát szerzett a bp.-i Iparművészeti Főiskolán. 1979 óta tervez jelmezeket vidéki színházaknak, szabadtéri produkcióknak, olykor fővárosiaknak is. 1984-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház jelmeztervezője. Stílusok, korok, műfajok, eszközök, anyagok, technikák alapos ismerete jellemzi. F.T. Brecht: *Baal*; Dickens-Bart: *Olívér*; Lezsák S.: *Nyolcvan vödör levegő*.

Laczó Ildikó (Bp., 1945. máj. 1.–): énekesnő (szoprán). 1968-ban végzett a ZAk énekszakán *Révhegyi Ferencné* növendékeként. 1968–72-ben az Operaház tagja. 1972–1985 között Ausztria, Svájc és Németország színpadain szerepelt. 1985-ben visszavonult. Kiváló drámai szoprán, aki kiegyenlített hangjával és átéltszerű formálásával jelentős sikereket aratott. F.Sz. *Leonóra* (Verdi: A trubadúr); *Arabella* (R. Strauss); *Márta* (D'Albert: Hegyek alján).

Laczó István (Szombathely, 1904. szept. 16.–Bp., 1965. szept. 27.): énekes (tenor). Rómában Mascagni ösztönzésére kezdte meg énektanulmányait, és Benjamins *Gigli*-t tanítványául fogadta. 1935-ben debütált az Operaházban *Cavaradossiként* (Puccini: *Tosca*). 1935–1963 között az Operaház magánénekese, a színház vezető hőstenorainak egyike volt. Párizsban, Rio de Janeiróban, Torinóban is nagy sikereket aratott. Perugiában Karl Böhm vezénylete alatt énekelt. 1949-ben Maria Callas partnereként alakította a *Turandot* (Puccini) *Kalafját* Nápolyban. Verdi- és Puccini-művekben aratta legnagyobb sikereit. Koriátlan magas regiszterű hangjával, olaszos temperamentumával, kitűnő színészi képességeivel vívta ki az egyik legjobb magyar tenorista rangját. Érdemes művész (1963). F.Sz. *Cavaradossi* (Puccini: *Tosca*); *Kalaf* (Puccini: *Turandot*); *Otello* (Verdi).

LACZÓ ISTVÁN

Ladányi Andrea (Bp., 1961. ápr. 29.–): táncosnő, koreográfus. Az ÁBI-ben 1980-ban kapott balettművész diplomát, s a Győri Baletthez szerződött, ahol 1986-ig magántáncos volt. Az egy. legszuggesztivebb balerinájaként számos főszerepet táncolt el, majd 1986-tól szabadúszó lett, s elsősorban Kanada különböző balett-egy.-eiben lépett fel, Montrealban, Calgaryban, Torontóban. Kanadai és USA-beli tanulmányai révén táncnyelve, technikai tudása rendkívül kiszélesedett, mert miközben klasszikusbalett-órákat adott, folyamatosan képezte magát, így a modern tánc különböző technikáit is elsajátította. 1989-től Finnországban él. J. *Uotinen* meghívására előbb a helsinki Városi Színház szólistája, majd a helsinki Operaházhoz szerződött. Újabb koreográfiai munkát is folytat, dolgozik filmek mozgástervezőjeként (még az USA-ban), ill. Bp.-en színházi produkciókban. 1992-től a Vígyszínház tagja. F.Sz. *Vöröshajú nő* (Markó I.: Don Juan árnyéka rajtunk); *Artemisz* (Markó I.: Izzó planéták); *A vágy* (Markó I.: Bole-ro); *Ember* (Markó I.: Totem); *Mária* (Markó I.: Jézus, az ember fia); *Edith Piaf* (Uotinen: Piaf, Piaf); *Balerina* (Uotinen: Ballet Pathétique); *Aijno* (Uotinen: Kalevala); *Auróra* (Uotinen: Csipkerózsika); *A romlás virága* (szólóest). F.K. Bernstein: *West Side Story* (Vígyszínház). **Ladányi Ferenc** (Debrecen, 1909. dec. 10.–Bp., 1965. márc. 10.): színész. A SzAk elvégzése után 1931-ben vidéken kezdte a pályát. 1936-ban a Belvárosi Színház tagja volt. 1942–44-ben Miskolcon, Debrecenben, Szegeden játszott. 1945–1949 között a Nemzeti, 1949–

LADÁNYI FERENC – *Zuboly*
(Sh.: *Szentivánéji álom*)

1960 között a Madách, 1960-tól ismét a Nemzeti Színházban játszott. 1953–55-ben a Magyar Néphadsereg Színhaza, 1957–59-ben a Madách Színház igazgatója volt. Hosszas betegsége miatt élete utolsó éveiben már nem tudott színházban játszani, de a rádióban még sokat szerepelt. Kitűnő versmondó volt. A drámairodalom kiváló szerepeit alakította, tragikus hősöket, romantikus, nyughatatlan jellemeket. Kellemes orgánuma, jó beszédtechnikája különösen a verses darabokban érvényesült. Lendületes játéktípus, finom humor, mély ember-szeretet jellemezte művészetét. Pályájának kiemelkedő alakítása Ibsen *Peer Gynt* c. drámájának címszerepe volt.

LADÁNYI ANDREA – *A vágy* (Ravel–Markó I.: *Boleró*)

Kossuth-díjas (1952), érdemes (1956) és kiváló művész (1955). F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Lysander, Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Teodoro* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *George* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Peer Gynt* (Ibsen); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Petur* (Katona J.: Bánk bán).

Ladányi Ilona (? , 1904–?, 1952): énekesnő (szopránn). 1931–32-ben az Operaház ösztöndíjasa. 1932-ben debütált Az álarcosbál (Verdi) *Oscarjaként*. 1932–1939 között és 1945–49-ben az Operaház magánénekes. A koloratúrszoprán szerepkör mellett klasszikus operettekben is fellépett. F.Sz. *Violetta* (Verdi: Traviata); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Lucia* (Donizetti: Lammormoori Lucia); *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély).

Ladik Katalin (Újvidék, 1942. okt. 25.–): színésznő. Az újvidéki Szerb Nemzeti Színház stúdiójának elvégzése után banktisztviselő, majd 1963-ban az Újvidéki Rádió – ahol azelőtt gyermekszínész volt – szerződött. 1977-ben átszerződött az Újvidéki Színházhoz. Játszott filmfőszerepeket, verseskötetei 1969-től jelennek meg, foglalkozik képzőművészettel és önálló performance-esteket is tart. Drámai szerepek megformálója. A színészi stílusvilágot az avantgarde eszközeivel gazdagítja. Mo.-on is szerepelt. F.Sz. *Mása* (Csehov: Három nővér); *Sarlotta Ivanovna* (Csehov: Cseresznyés kert); *Skinner* (Baker: Kastély); *Színésznő* (Tolnai O.: Bayer aszpírín); *Tótné* (Örkény I.: Tótek); *Winnie* (Beckett: O, azok a szép napok!); *Übű mama* (Jarry: Übű király); *Méltósága* (Tersánszky J. J.: Kakuk Marci).

LADIK KATALIN és TÖRKÖLY LEVENTE
(Molnár F.: *Liliom*)

Ladomerszky Margit (Bp., 1904. dec. 17.–Bp., 1979. okt. 10.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színészképzőjét végezte el. 1924-ben Székesfehérvárott lépett először színpadra. 1925–26-ban Kaposvárott, Szegeden, 1927–29-ben Pécsen játszott. Ezekben az években Jávora Pál volt a partnere. Sokszínű drámai pálya állt már mögötte, amikor 1929-ben a Vigaszínház szerződtette karakterszerepekre. 1945-ben a Pódium Kabaré tagja lett, majd 1945-től 1950-ig, ill. 1952–1966 között a Nemzeti Színház tagja volt. Temperamentumos egyénisége igazi közvetlenséggel, változatos színekkel ötvöződött. Drámai és komikai szerepeit egyaránt belülről fakadó emberség hatotta át. Legnagyobb sikerét Shaw *Warrenné mesterségének* címszerepében aratta: hatszázszor játszotta az 1947-es bemutatótól 1967-ig, a Katona József Színházban vállalt utolsó

fellépéséig. 1966-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Roxane* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Júlia* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Nóra* (Ibsen); *Ophelia* (Sh.: *Hamlet*); *Aase anyó* (Ibsen: *Peer Gynt*); *Ökrösne* (Karinthy F.: *Ezer év*).

LADOMERSZKY MARGIT – *Warrenné*
(*Shaw: Warrenné mestersége*)

La Fontaine Társaság (1920–1940): magyar műfordítók irodalmi egylete. Célja a m. művek külföldi, idegen művek hazai ismertetése, bemutatása. Tagjai, ill. vezetői között találjuk többek között *Hevesi Sándort*, *Vikár Bélát*, *Paulini Bélát*, *Márkus Lászlót*, *Orbók Attilát*, *Kürti Józsefet*, *Lányi Viktort*, *Pünköshti Andort*. Színpadi vállalkozásuk a *Játékszín*, rendszeres játszóhelyük a Vasúti és Hajózási Klub nagyterme (Csengery u. 68.) volt. Itteni előadásai közül *Paulini Béla Patkó Bandi* (1927), *Tersánszky Józsi Jenő Ásit az igazság* (1928), *Kodolányi János Fehér fecske* (1928), *Kárpáti Aurél A bűnös kaptafa* (1928) c. műveit mutatták be. A ~ jegyezte még az *Oidipusz király* előadását az állatkerti tónál (1924) és Goethe *Iphigenia Tauriszbán* c. darabjának színrevitelét az Alsó-margitszigeti Szabadtéri Színpadon (1928).

La Grange, Anne de (Párizs, 1825. júl. 24.–Párizs, 1905. ápr. 26.): énekesnő (szoprán). Francia származású. Tanulmányait Milánóban *Francesco Lampertinél* és *Marco Bordegninél* végezte, a Scalában a *Norma* címszerepében (Bellini) debütált 1847-ben. Ezt követő hangversenykörútján 1850-ben Pesten a Nemzeti Színházban *Rosina* szerepében (Rossini: A szevillai borbély) mutatkozott be. A *Lammernoori Lucia* (Donizetti) címszerepét és *Lady Macbethet* (Verdi: *Macbeth*) m. nyelven énekelt. Hatalmas hangterjedelme és énektechnikája hatására *Erkel Ferenc* ekkor írta meg Szilágyi Erzsébet bravúráriáját a Hunyady László c. operában, amely „La Grange-ária” néven vált ismertté. Az ária 1850. júl. 18-án hangzott fel először az énekesnő előadásában. F.Sz. *Lammernoori Lucia* (Donizetti); *Lady Macbeth* (Verdi: *Macbeth*); *Fides* (Meyerbeer: *Proféta*).

Lajta Béla; *Leitersdorfer* (Bp., 1873. jan. 23.–Bécs, 1920. okt. 12.): építész. 1895-ben szerzett diplomát a Budapesti Műszaki Egyetemen. A következő öt évben tanulmányutat tett Olaszországban, Németországban, Angliában, Franciaországban és Spanyolországban. Hazatérte után Erdélyben és a Felvidéken tett népművészeti gyűjtőutakat. 1900 k. építészirodát nyitott. 1902–03-ban több tervet készített közösen *Lechner Ödönnel*. Sok szoborpályázaton indult és tervezett belső berendezéseket is, később néhány kiemelkedő fontossá-

gú bp.-i középületet. Jelentős színházépítészeti munkája: 1908–09-ben a Parisiana mulató (Bp. VI., Paulay E. u. 35.). A bp.-i Nemzeti Színház elhelyezésének tervpályázatán I. díjat kapott 1911-ben, majd a bp.-i Nemzeti Színház épületének tervpályázatáért (I.) IV. díjban részesült 1913-ban, és részt vett a meghívásos II. pályázaton. – Ir. Vámos F.: L. B. (1970).

Lajtai Lajos (Bp., 1900. ápr. 13.–Bp., 1966. jan. 12.): zeneszerző. Tanulmányait Bp.-en és Bécsben folytatta. Pályafutása kezdetén revük számára komponált. Első nemzetközi sikerét *A régi nyár* c. zenés darabjával aratta. Ezután sorozatban követték egymást műveinek sikeres bemutatói a hazai és a külföldi zenés színpadokon (*Nővérek*, 1929; *Az okos mama*, 1930; *Ófelsége frakkja*, 1931; *A régi orfeum*, 1931; *A Rotschildok*, 1932). A náciizmus előretörése vetett véget hazai sikersorozatának. 1935-ben Párizson keresztül Svédországba emigrált. A háborút követően rendszeresen hazalátogatott Mo.-ra. Ezután mindössze egyetlen új művet komponált (*Három tavasz*), amelyben újra feldolgozta megelőző műveinek legsikeresebb számait. A *Keller* Dezső librettóján alapuló művet 1958-ban mutatta be a Fővárosi Operettszínház. F.M. *Mesék az írógépről* (1927); *Párisi divat* (1928); *A fekete lány* (1932); *Sült galamb* (1933); *Nápolyi kaland* (1934); *Tonton* (1935).

Lakatos Emilia (Kalocsa, 1906. márc. 12.–Bp., 1986. jan. 15.): óvónő. A bábjátékkal id. *Kemény Henrik* népligeti műsorain ismerkedett meg. 1937-től maga is játszott óvodásoknak. 1938-ban a Magyar Rádió sorozatban közvetítette nyilvános műsorait, amelyek a pedagógusok körében lettek népszerűek. 1972-ben az UNIMA disztagjává választotta. Könyve: *Bábszínház. Bábosok az iskolában* (1978).

Lakatos Gabriella (Bp., 1927. okt. 18.–Bp., 1989. nov. 13.): táncosnő. Az Operaház balettiskolájában *Nádasi Ferenc* növendéke volt, majd 1943-tól a társ. tagja, 1950-től 1973-ig magántáncos. Az 1945–46-os évadban a Szegedi Nemzeti Színház balettgy.-éhez szerződött, itt csak operabetétekből kapott szerepet. Korának legtemperamentumosabb, nagyszerű technikájú művésze, aki a repertoár szinte összes karakter főszerepét, s néhány klasszikus szerepet is eltáncolt. Visszavonulása után énekesnőként is sikereket ért el, a televízióban szakmai műsorok műsorvezetőjeként is fellépett, s *Markó Iván* és *Novak Ferenc* táncszínházi darabjaiban – *Az igazság pillanata*, ill. *Magyar Electra* – is szerepeket vállalt. Kossuth-díjas (1957), érdemes (1966) és kiváló művész (1971), és a finn *Fehér róza lovagrend* (1969) tulajdonosa volt. F.Sz. *Lány* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin); *Prímadonna* (Harangozó Gy.: Térzene); *Rozika* (Harangozó Gy.: Furfangos diákok); *Sári* (Harangozó Gy.: Keszkenő); *Zaréma* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökőkút); *Aisa* (Anyiszimova: Gajane); *Balerina* (Fokin: *Petruska*); *Mária hercegnő* (Vojnonen: *Diótörő*); *Odette-Odilia* (Messzere: A hatyúk tava); *Jeanne* (Vojnonen: Párizs lángjai); *főszerep* (Cieplinski: *Bolero*, *Divertimento*). – Ir. Szűdy E.: Beszélgetés L. G.-val (Táncművészeti dokumentumok, 1986).

Lakatos László (Bp., 1882. júl. 17.–Nizza, 1944. febr. 13.): író, újságíró, műfordító. 1903-tól mint újságíró dolgozott: a Pesti Hírlap, a Magyar Nemzet, a Pesti Napló munkatársa, majd a Világ szerk.-je volt. 1923–24-ben az Unió Rt. színházainak dramaturgjaként működött, majd a Magyarország szerk.-je lett, és az Estlapokba írt. A II. világháború kitörésekor Franciaországba emigrált. Első darabját 1916-ban a Nemzeti Színház mutatta be, később magánszínházak játszották franciás hangulatú, satirikus szm.-veit. Számos drámát fordított. Drámái: *A bécsi táncosnő* (1916); *Férj és feleség*

(1919); *A menyasszony* (1920); *A fakir* (1921); *Négy frakk* (1923); *Lipótváros* (1931); *Magas cé* (1932); *Helyet az ifjúságnak* (Fodor L.-val, 1933); *A gazdag ember* (1935); *A királyné* (1935); *Láz* (1937); *Ange et Venus* (1937). Fordításai: Niccodemi: *Tökmag* (1923); Verneuil: *Masa pénzt keres* (1925); Winsloe: *Lányok az intézetben* (1933).

Lakatos Sándor (Csákszentsimon, 1819–1880 k.): táncos, táncmester. Pályakezdéséről keveset tudunk. Valószínűleg először színészként szerepelt, és autodidakta módon tanult táncolni. A negyvenes években már virtuóz táncosként tartották számon. A nehezebb lépéseket – akárcsak korábban *Farkas József* – ő is lábujj-hegyen táncolta. *Peťofi Sándor* ezért a „lábászok lábászának” nevezte. Mégsem tudott igazi helyet kivívni magának a m. táncszínpadon. 1848–49-ben végigharcolta a szabadságharcot. Az ötvenes évektől kezdve társastánc-koreográfiáival kapcsolódott a politikai áramlatokhoz. Önálló táncjátékot sohasem készített, haláláig táncitanításból élt. Az 1860-as évek elején elsőként próbálkozott táncitanítóképző felállításával. F.K. *Sortánc* (1846); *Testvértánc* (1851); *Ősapáink toborlása* (1858); „*Egyesüljünk!*” (1860); *Koronázási quadrille* (1860); *Örömvigadó* (1865). Írásai: *Új magyar tánc* (Hölgyfutár, 1851, 10. sz.); *Felzárkítás a táncművészekhez* (Pesti Napló, 1851, 260. sz.); *Tánczkönyv mindkét nembeli ifjúság számára* (Nagykanizsa, 1869).

Lakatos T. József (Bp., 1958. okt. 5. –): bábszínész. 1982-től 1986-ig a Pécsi Nemzeti Színház Bóbíta Bábszínházának tagja. 1986-ban került az Állami Bábszínházhoz és 1988-ban végezte el a Bábstúdiót. 1991 óta szabadfoglalkozású művész. 1989–1991 között dramaturgiát tanult az Országos Közművelődési Központban. Karakterszínész. F.Sz. *Sün Zsiga*, *Medve* (Matvejeva–Mészöly M.: A csodálatos kalucsni); *Vadász, juh-*

defáj törpe (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Wagner, A perzsa császár*, *Pohárnok* (Balogh G.: Doktor Faust); *Kénozd, hoppmester* (Ignác R.: Tündér Ibrinkó). F.M. *Bátor kiskacsák*; *Büvös kert*; *Madarak voltunk*.

Lakky József (Bp., 1924. nov. 14.–Bp., 1989): színész. Pályáját 1946-ban kezdte a szolnoki Szigligeti Színházban. 1947-ben a Pécsi Nemzeti, 1948-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott. 1949–1953 között a Szegedi Nemzeti, a Faluszínház, a Békés Megyei Jókai és a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. Prózai és zenés darabok karakter- és epizód szerepeit alakította. F.Sz. *Müller, hamburgi kereskedő* (Fall: Sztambul rózsája); *Zwickli Tóbiás* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Luka Hlopov* (Gogol: A revizor).

Laklóth Aladár (Bp., 1960. máj. 9. –): színész. 1986-ban végzett a SzAk-n. 1984-től a Madách Színházban játszik. Elsősorban zenés darabokban, musicalekben aratott sikereket. F.Sz. *Quaxo, Elvis Trén* (Eliot-Lloyd Webber: Macskák); *Pancho* (Müller P.–Tolcsay L.–Bródy J.: Doktor Herz).

Lakner Artúr (Zólyom, 1893. ápr. 7.–Németország, 1944): filmdramaturg, író, színházigazgató. 1919–1924 között a Corvin Filmgyár gyártelepét vezette. Számos némafilm feliratait készítette. 1925-től 1937-ig a Royal Filmszínházak műv.-i ig.-ja volt. 1937-ben *Lakner Filmservice* c. reklámvállalatot alapított. 1926-tól a Royal Apollóban, 1929-től az Új Színházban, 1932-től 1938-ig a Vigszínházban, 1940 után a Goldmark teremben tartott gyermekelőadásokat *Lakner bácsi Gyermekszínháza* c. A színházban gyermekoperettek, mesejátékok, gyermekbarátok kerültek színre. Számos színművésznünk itt ismerkedett meg a színpaddal. ~jó pedagógiai érzéssel, a játészó és a néző gyerekek szeretetétől övezve végezte hivatását. 1946-ban leánya, ~ Livia még újraindította édesapja színházát, de engedélyét csakhamar bevonták. ~ leghíresebb művéből, az *Édes mostohából* film is készült (1935). Drámái: *Fülfentő Péter* (1932); *Királyok kincse* (1932); *Édes mostoha* (zene: Zakál Dénes, 1933); *Csiperózsika* (1936). Könyve: *Édes mostoha* (regény, 1983). – Ir. Lakner L.: Lakner bácsi és száz gyereke (1993).

Lamanda László (Bp., 1954. szept. 12. –): színész. 1980-ban végezte el a SzAk-t, majd a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1984-ben játszott a debreceni Csokonai Színházban. 1987 óta a győri Kisfaludy Színház tagja. Romantikus, lázadó hősszerepeket alakít. F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Trepjov* (Csehov: Sirály); *Edmund* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába).

lámpaláz: az előadóművésznek nyilvános fellépését kísérő felfokozott idegállapota (szorongása), mely serkentőleg v. gátlólag hathat a művészi teljesítményre.

lámpaléc: a 20. sz. első felében alkalmazott színpadvilágítási eszköz volt. Falécra egymástól 20–25 cm távolságra foglalatokat rögzítettek, amelyekbe normál vagy színes izzókat csavartak. A 2–3 m hosszú ~eket a játéktér fölött (szuffitavilágítás) vagy oldalt függőlegesen alkalmazva homogén derítő fényhatást értek el velük.

Lánczy Ilka (Borszék, 1861. nov. 14.–Bp., 1908. szept. 19.): színésznő. 1879-ben a SzAk elvégzése után Kassára került *Krecsányi Ignác* társ.-ához. 1884. okt.-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek 1908. júl.-ig – négy év kivételével, ugyanis 1896 és 1900 között a Vigszínházban szerepelt – tagja volt. Nagystílusú vígjátéki művészete vonzódott a modern stílushoz. F.Sz. *Aranka* (Gabányi Á.: Kókai ház); *Róza* (Herczeg F.: A három testőr); *Desmerannes grófnő* (Martos F.: Simonyi öbester); *Staduszkyné* (Ferenczy F.: Flirt).

M.A. 1880–1883: Debrecen, Nagyvárad; 1883–84: Szeged.

LAKATOS GABRIELLA és RÓNA VIKTOR a *Bolero*
(Ravel–Cieplinski) c. balettben

Lánczy Margit (Rákó, 1897. aug. 11.–Bp., 1965. ápr. 5.): színésznő. Atya gr. *Keglevich* István, a Nemzeti Színház és Operaház intendánsa volt, anyja, *Lánczy* Ilka színésznő. Már 15 évesen címszerepet kapott a Nemzeti Színházban, majd a SzAk elvégzése után (1915) 1916-ban ugyanitt lépett a pályára mint drámai szende, később fiatal hősnő. Ének tanulmányokat is folytatott. 1926-ban a Városi Színházban mint operanékesnő is bemutatkozott, egy év múlva az Operaházban is fel lépett. 1934-ben Magyar Szivárvány néven társ.-ot szervezett, és bejárta Olaszországot. 1936-ban a Szegedi Szabadtéri Játékokon vendégként Éva szerepét játszotta *Az ember tragédiájában*. 1944-ig a Nemzeti Színház tagja maradt, majd a Madách Színházban játszott, 1947-ben a rövid életű Kis Színház tagja lett, de hamarosan visszavonult. 1957-ben még egyszer fellépett a Madách Színházban. F.Sz. *Suzette* (Brieux); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Katinka* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok); *Tosca* (Puccini).

Láng Ádám János (Jászfalu, 1772. júl. 28.–Pest, 1847. márc. 22.): énekes-színész, színigazgató, drámaíró és -fordító. 1790–91-ben a pesti német társ. színésze és énekes volt. 1792–1796 között az első pest-budai m. társ. tagja. Pályáját Erdélyben folytatta, majd az onnan érkező együttessel tért vissza Mo.-ra. 1807–1813 között Pesten játszott, utána újra vándorszínész. Rendezői és zenei vezetői feladatokat is ellátott, többször volt ig. 1837-től a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház tagja, előbb kardalosként, utóbb mint kottatáros, gazdasági tisztviselő, végül mint kegydíjas. 1842-ben ünnepelték elsőként a m. színháztörténetben 50 éves színészi jubileumát. Mindkét felesége színésznő volt: *Kelemen* Erzsébet (1794–95-ben) és *Járdos* Annamária (1798-tól 1806-ig). Dinasztiát alapított: fia, menyje, unokái is a színészpályát választották. Kezdetben fiatal szerelmeseket és szeles gavallérokat játszott, olykor szükségből hősi feladatokat is vállalt. Szerepkörét sokáig megőrizte, későn tért át az idősebb karakterszerepekre. Zenei műveltsége és kellemes tenorhangja nemzedéke vezető énekes-színészévé avatta. Eredeti, magyarított színműveinek és fordításainak száma megközelíti a 150-et, közülük azonban csak négy jelent meg nyomtatásban. F.Sz. *Etele* (Dugonics A.–Soós M.: A megszorított ártatlanság); *Montalbán* (Lemierre: Lanassa); *Horst* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás, A nemes hazugság); *Pikkó* (Hafner–Chudy J.: Pikkó herceg és Jutka-Perzsi); *Sofrano* (Henneberg: Csörgősapka); *Hamlet* (Sh.); *Rinaldo Rinaldini* (Hensler).

Láng Boldizsár (Miskolc, 1822. nov. 15.–Elesd, 1890. febr. 7.): színész, színigazgató, rendező. 1841-ben lett színész apja, *Láng* Lajos társ.-ánál, ahol anyja, *Csepreghy* Anna is játszott. 1852-ig részben nála, részben más ig.-óknál volt, főként Kelet- és Északkelet-Mo.-on. 1849-ben az Országos Honvédelmi Bizottmány futára. 1852–1868 között színig. és rend. Visszavonulása után tisztviselő lett a debreceni pénzügyi igazgatóságnál. Szeles gavallérok alakításával kezdte pályáját. Később olykor drámai szerepeket is vállalt, de sikereit komikusként aratta. Képzett hangja és zenei műveltsége révén népszínművekben is emlékezetes alakítást tudott nyújtani. Cikkeiben (Magyar Sajtó, 1858. 45. sz. és Hon, 1865. 237. sz.) a vidéki színészet érdekvédelmének megszervezése mellett foglalt állást. Népszínművé dolgozta át az *Angyal Bandi*-történetet (1850). F.Sz. *Hajlósi* (Nagy I.: Tisztújítás); *Mazeppa* (Słowacki–Drake); *Ephesusi Dromio* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Sugár Laci* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Peti* (Eötvös J.–Szigeti J.: Viola); *Szapolyai* (Jókai M.: Dózsa György); *Liliomfi* (Szigligeti E.).

Láng Emília (Pest, 1827. júl. 14.–Szentés, 1894): színésznő. *Láng* Lajos és *Csepreghy* Anna leánya. 1831-ben gyermekszínész volt apja társ.-ában. Adataink szerint 1842–1848 között főleg naivaszerepeket játszott. Ekkor férjhez ment és visszavonult a színpadtól. F.Sz. *Linda* (Dennerly–Lemoine: Linda, Chamounix gyöngye); *Riole Nina* (Czakó Zs.: Végrendelet).

Láng Fülöp (Nagykanizsa, 1838–Bp., 1900. máj. 19.): énekes (bariton). Lembergben debütált, ezt követően német színpadokon énekelt. 1869–1879 között és 1883–84-ben a Nemzeti Színház, 1892-ig az Operaház tagja, neves Wagner-énekes, aki Bayreuthban is fel lépett. Hangversenyénekesként és énekpedagógusként is kiemelkedő volt. F.Sz. *Beckmesser* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Rigoletto* (Verdi).

Láng Györgyi (Szeged, 1957. máj. 10.–): színésznő. 1981-ben végezte el a SzAk-t, majd a Pécsi Nemzeti Színház művésze lett. 1988 óta szabadfoglalkozású színésznő. Zenés és prózai darabok karakterszerepeit alakítja. A népszerű Pa-Dö-Dö énekes-duó tagja. F.Sz. *Sarlotta Ivanovna* (Csehov: Cseresznyés kert); *Chyndi* (Menken: Rémségek kicsiny boltja); *Arany* (Szakcsi Lakatos B.–Csemer G.: Cigánykerék).

Láng István (Bp., 1933. márc. 1.–): zenészszerző, egyetemi tanár. 1950–1958 között tanult a Zak-n, de már 1957-től a SzAk tanársegéde. 1966–1984 között az Állami Bábszínház zenei vezetője volt. 1978–1990 között a Magyar Zeneművészeti Szövetség főtiktára. Erkel-díjas (1968, 1975) és érdemes művész (1985). F.M. *Lorca-dalok* (1961); *Mario és a varázsló* (táncdráma, 1962); *Hiperbola* (balett, 1963); *A gyáva* (opera).

Láng Jenő, *Jászai* (? , 1868–Békéscsaba, 1905. febr. 21.): színész. 1888-ban vették fel a Színészegyesületbe. A Láng család fiatal generációjának egyik legtehetségesebb komédiása volt. Miklósy Gyula együttesénél kezdett; halála előtt az alföldi színikerületben játszott. F.Sz. *Czene* (Tóth E.: A falu rossza); *Keszeg* (Zeller: Madarász); *Kemény Tóni* (Herczeg F.: Gyurkovics lányok); *Károly, hesseni fejedelem* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fog-sága).

M. A. 1888–89: Miklósy Gyula; 1889–90: Miskolczy L.; 1890–91: Láng Ödön; 1891–92: Saághy Zsigmond; 1892–93: Bokody Antalné; 1893–94: Halmay Imre; 1894–95: Füredi Károly; 1896–97: Dobó Sándor; 1897–1901: Bokody Antal; 1902: Kárpáthy György.

Láng József (Szekszárd, 1934. jan. 5.–): színész. 1957-ben végezte el a SzAk-t, és a Pécsi Nemzeti Színház szerződött. 1959-ben a Vígyszínházban játszott, majd 1962-től a József Attila Színház tagja. Kellemes orgánuma miatt sokszor játszik rádiószerepet, sokat szinkronizál. Színészi adottságai főképp vígjátékok szerepeiben érvényesülnek. F.Sz. *Noszty Feri* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Porthos* (id. A. Dumas: A három testőr); *Sir Jasper* (Gay–Rose–Furber: Me and My Girl).

Láng Lajos (Nagyvárad, 1799. márc. 28.–Nyírbátor, 1872. aug. 5.): énekes-színész, színigazgató, táncos, koreográfus. *Láng* Ádám János és *Járdos* Annamária fia. 1809–1815 között gyermekszínész volt Pesten. Ezután először apja vándortárs.-aiban játszott, majd önállósult. A forradalom után fiánál, *Láng* Mórál élt Gyékallóban, 1856-tól 1864-ig másik fia, *Láng* Boldizsár társ.-ánál volt pénztáros. Élete utolsó éveiben napidíjas segédhivatalnok volt. Főleg komikus szerepeket alakított, kedvelt énekes és színpadi szolótáncos volt. F.Sz. *Máté* (Kisfaludy K.: Stibor vajda); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Bohó Misi* (Schröder); *Sportula* (Töpfer: Világ divatja); F.M. *Az álmos fonó lányok* (táncjáték, 1830); *Nőudvarlás* (vj.). – Ir. Nekrológ (A Színpad, 1872. aug. 12.).

Láng Mór (Miskolc, 1824. szept. 21.–Nyírbátor, 1875. októ. 24.): színész, drámaíró. *Láng Lajos és Csepreghy Anna* fia. 1828-ban gyermekszínész Pesten, majd szüleivel együtt vándorolt. 1848-ban honvédnek állt, 1849-ben a branyiszközi csatában megsebesült. Ezután már csak rövid időre tért vissza a színpadra, 1851-ben a debrecen-nagyváradai társ. ügyelője és segédszínésze. Később hivatalnokként élt és dolgozott. Baleset okozta halálát. Különböző szerepkörhöz tartozó figurákat játszott. Írt egy eredeti bohózatot is: *A szerelem vadrózsái* címmel. F.Sz. *Tüzes Antal* (Donizetti–Szerdahelyi J.: Marcsa, az ezred leánya); *Piros Márton* (Szigligeti E.: A jegygyűrű); *Belloflor* (Bayard–Dumanoir: Charlotte kapitány).

Láng Ödön, *jászai* (Kolozsvár, 1857–Rákosszentmihály, 1912. máj. 23.): színész, rendező, igazgató. 1883-ban Szegedi Mihály együttesében lépett fel először Félégyházán, majd őszre Jakab Lajoshoz szerződött Székesfehérvárra. 1890–91-ben az igazgatással is megpróbálkozott, kevés sikerrel. 1896-tól a Színészegyesület titkáráként szerzett műhatatlan érdemeket. M.A. 1885: Győr; 1886: Aradi Gerő; 1887: Balassa Károly; 1888: Miklós Gyula; 1889: Miskolczy Henrik; 1890: Bokody Antalné; 1893, 1895: Füredi Károly; 1894: Pesti I. Lajos; 1896: Peterdy Sándor. Igazgatóként: 1891: Nagyszentmiklós, Nagykikinda, Devecser, Siófok, Mór, Nagylak.

Láng Paulina (Buda, 1820–Pest, 1849. dec.): énekesnő (szoprán). 1841-ben *Báthory Mária* (Erkel F.) szerepében mutatkozott be a Nemzeti Színházban, amelynek egy évig volt a tagja. Ekkor id. *Abrányi* Emilhez ment férjhez és elhagyta a pályát. F.Sz. *Erzsébet* (Donizetti: Robert Devereux); *Amina* (Bellini: Az alvajáró).

Láng Paulina (? , 1843–?): énekesnő (mezzo, alt). Zongorázni és énekelni tanult a Nemzeti Zenedében és már 13 évesen hangversenyt adott. A Nemzeti Színházban 1862-ben mutatkozott be mint *Pierotto* (Donizetti: Linda). 1863. ápr.-tól szerződött tag volt, 1864. szept.-től már a prágai operában énekelt. F.Sz. *Orsini* (Donizetti: Lucrezia Borgia); *Maddalena* (Verdi: Rigoletto).

Láng Rudolf (Nagyszénás, 1904. okt. 3.–Bp., 1991. jan. 7.): festőművész, jelmeztervező. Bp.-en és Firenzében folytatott képzőművészeti tanulmányokat. 1932-től több kiállításon szerepelt festményeivel és grafikaival. 1949 óta színházi tervező. 1953–1970 között A Magyar Néphadsereg Színháza, illetve a Vigszínház jelmeztervezője volt. Sokat tervezett a Jókai, majd a Thália Színház és a Körszínház számára is, valamint egyes vidéki – Miskolci Nemzeti, debreceni Csokonai, szolnoki Szigligeti, kecskeméti Katona József, veszprémi Petőfi – színházaknak. Magasfokú grafikai tudás, gazdag kolorit, finom jellemzőerő és elegancia jellemezte tervezőművészetét. Érdemes művész (1964). F.T. Schiller: *Tell Vilmos*; Shaw: *Szent Johanna*; Arisztophanész: *Lysistraté*; Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*; Sh.: *Rómeó és Júlia*; Babel: *Alkony*; Brecht: *Egy fő az egy fő*; Bruckner: *Angliai Erzsébet*; Ortutay Gy.–Kazimir K.: *Kalevala*.

Langmár András (Szeged, 1941. febr. 3.–): diszlettervező. 1959-ben végzett az Ybl Miklós Építőipari Főiskolán. Pályáját tervezőasszisztensként a Magyar Filmgyártó Vállalatnál kezdte. 1968-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött, majd 1970-től a debreceni Csokonai Színházban működött tervezőként. 1978-tól a televízió diszlettervező munkatársa. Operaelőadások, tvj.-ok diszleiteit készítette. Vendégként tervezett több fővárosi és vidéki színháznak is. Munkásságára a hatásos téreépítkezés, hajlékonyság, stílusbiztonság jellemző. Gyakran szerepelt hazai kollektív kiállításokon is. F.T. Goldoni: *Mirandolina*; Hugo: *Hernani*; Wil-

liams: *Orpheus alászáll*; Verdi: *Rigoletto*; Bródy S.: *A medikus*; Corneille: *Cid*; Kálmán I.: *Marica grófnő*. **lángmentesítés:** a tűzbiztonság fokozása érdekében a színpadon használt éghető anyagok – fa, textiliák – különleges kezelése olyan folyadékkal, amely felszívódva késlelteti az égést, csökkenti a lángok terjedésének esélyét (mivel a kezelt anyag nem ég tovább, ha az égést kiváltó ok megszűnik).

Lángné Csepreghy Anna (Nagyvárad, 1801–Szatmár, 1862. febr. 25.): színésznő. Bihar vármegye szolgabírájának lánya, aki árván, örökségéből kiforgatva lépett a pályára. 1819–21-ben *Kilényi* Dávid operát is játszó egy.-ének tagja. 1821-től *Láng* Lajos színész felesége. Előbb férje, majd 1852-től fia, *Láng* Boldizsár társ.-aiban játszott. Számos városban lépett fel, legnagyobb sikereit Debrecenben és Miskolcon aratta. Már fiatal korában idősebb szerepeket játszott, igen népszerű komika volt. F.Sz. *Goneril* (Sh.: Lear király); *Ranunkulus* (Töpfer: Leánykérés szabály szerint); *Vasorrú bába* (Telepi Gy.: Borsszem Jankó); *Tóti Dorka* (Gaál J.: A peleskei nótárius).

Lángné Járados Annamária (?–Kolozsvár, 1806. aug. 24.): színésznő. 1792–1793 között a pest-budai első m. szintárs. tagja. Pályáját 1793-tól Kolozsvárott folytatta, velük szerepelt Debrecenben, Nagyváradon, Marosvásárhelyen is. 1798-tól *Láng* Ádám János színész (második) felesége lett. Szerepkörét a tragédiák és érzékenyjátékok fiatal, szenvedő hősnői alkották. F.Sz. *Ophélia* (Sh.–Schroder: Hamlet); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Alzir* (Voltaire); *Eulália* (Kotzebue: Embergyűlölés és megbánás); *Maskási Julianna* (Dugonics A.: Az arany perecek); *Igne* de Castro (Soden).

Lángné Kelemen Erzsébet (Pest, 1772. ápr. 16.–Pest, 1795. okt. 30.): színésznő. Kelemen László húga; 1791-től a pest-budai első m. szintárs. tagja. 1793-tól *Láng* Ádám János színész felesége. Kisebb naivszerepeket játszott, főleg vígjátékokban. F.Sz. *Berenisz* (Besenyei Gy.: A filozófus); *Illésháziné* (Verseghy F.: Szécsi Mária); *Palmira* (Lemierre: Lanassza).

Lángné Prielle Emilia (Máramarosziget, 1829–Bp., 1902. ápr. 1.): színésznő. 1845-ben *Felek* Miklós társ.-ánál lett színésznő Debrecenben. 1848-tól *Láng* Boldizsár színész felesége. Ezután 1868-ig, férje visszavonulásáig, az ő társ.-aiban játszott. 1871-ben öccse, *Prielle* Péter egy.-éhez szerződött Szatmárra. Sikeres és kedvelt naiva volt, az 1860-as években fokozatosan tért át a társadalmi színművek és vj.-ok dámaszerepeire. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Jane Eyre* (Brontë–Birch–Pfeiffer: A lowoodi árva); *Lenke* (Szigligeti E.: Két pisztoly).

Lantos Béla (Vajdahunyad, 1905. ápr. 26.–Marosvásárhely, 1967. márc. 16.): színész. Bp.-en 1926-ban végzett a SzAk-n, ahol *Lehotay* Árpád és *Nagy* Adorján tanítványa volt. 1926–1952 között a kolozsvári, majd haláláig a marosvásárhelyi társ. tagja volt. 1954-től a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára is. A klasszikus és a jelenkori drámairodalom számos nagy szerepét játszotta el. Alakításait a lépcsőről lépésre haladó gondos lélektan felépítés, a drámai fordulópontok hangsúlyos kiemelése jellemezte. Időnként rendezett is. F.Sz. *Sganarelle* (Molière: A botcsinálta doktor); *Rómeó, Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Solness* (Ibsen: Solness építőmester); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Kossuth* (Illyés Gy.: Fáklyaláng).

Lantos Ica (?–): színésznő. 1924. máj.-ban a Magyar Színházban játszott, majd 1927–1928 között a Belvárosi Színház, 1928–29-ben a Budapesti Gyermekszínpad tagja volt. 1931–32-ben az Új Színházhoz szerződött, 1936–37-ben Szegeden lépett fel. 1938–1940 között a

Royal Színház tagja volt. F.Sz. Georges (Meilhac–Halévy: Frou-Frou); Emmy (Fényes Sz.: Sok hűhó Emmyért).

Lányi István (Szabadka, 1921. márc. 13.–); rendező. Filmrendezői szakon végzett Belgrádban. Diplomaelőadását azonban színházban rendezte: Kálmán Imre *A csárdáskirálynő* c. operettjét. Ettől kezdve – miközben az Újvidéki Rádió színészegyesületének szervezője, rendezője – színházban is dolgozik. Két évig – 1957–59-ben – a topolyai színház rend.-je. 1969-től – az Újvidéki Televízió megalakulásától – 1983-ig, nyugdíjba vonulásáig tévéműsorok rendezője. Több nyelvből fordított, hang- és bábjátékokat írt és rendezett. F.R. Sartre: *Tiszteletudó utcalány*; Shaw: *Pygmalion*; Sh.: *Hamlet*; Osborne: *A komédiás*; Fo: *Kutyavadász*; Sh.: *VIII. Henrik*.

Lányi Viktor (Rákospálva, 1889. aug. 8.–Brüsszel, 1962. okt. 22.): zeneszerző, író, műfordító. Lányi Ernő zeneszerző fia. Tanulmányait a bp.-i Pázmány Péter Tudományegyetemen és a Zak-n végezte. 1910-től a Pesti Hírlap zenekritikusa, de írásai megjelentek a Nyugatban és a Zenei Szalonban is. 1924-től a Teréz körüti Színpad zenei vezetője. *Petőfi* Sándor, *Vajda* János, *Csonkai* V. Mihály, *Arany* János verseire írt dalciklusai, szcenizozott balladái irodalmi jelleggel adtak a kor kabaréjának. 1926-tól a Városi Színház főrend.-je, 1931-től ismét a Pesti Hírlap kritikusa volt. Legmaradandóbbat műfordítóként alkotott. Kitűnő prozódíával, magas színvonalon fordított le számos operát magyarra. Fordításai közé tartozik a teljes Tetralógia (Wagner: *A Nibelung gyűrűje*); a *Parsifal* (Wagner), a *Falstaff*, *A végzet hatalma*, a *Don Carlos* (Verdi) stb., a *Turandot* (Puccini). F.M. *Operakalauz* (1937); *Hungária Zenei Lexikon* (szerk., 1945).

Láposi Dániel (Kolozsvár, 1933–); énekes (tenor). Művészeti népiskolát végzett 1962-ben. A kolozsvári Állami Magyar Opera tagja. Vendégszerepelt Románia legtöbb városában, valamint Budapesten és Prágában. Közreműködött a Britten *Szentivánéji álom* c. operájából készült filmben (1967). F.Sz. *Ernesto* (Donizetti: *Don Pasquale*); *Faust* (Gounod); *Don José* (Bizet: *Carmen*); *Nemorino* (Donizetti: *Szerelmi bájital*); *Alfréd* (ifj. J. Strauss: *A denevér*).

Lászay Andrea (Székesfehérvár, 1943. dec. 9.–): táncosnő. Az ÁBI-t 1962-ben végezte el balettművész szakon, majd pedagógus diplomát is szerzett 1976-ban. 1962–1969 között a Szegedi Nemzeti Színház szólistája volt, 1969 óta az Operaház tagja. F.Sz. *Júlia* (Vadasi T.: *Rómeó és Júlia*); *Júlia* (Imre Z.: *Rómeó és Júlia*); *Királykisasszony* (Harangozó Gy.: *A fából faragott királyfi*); *Lány* (Harangozó Gy.: *A csodálatos mandarin*); *főszerep* (Imre Z.: *Metamorfózis*; IV. Brandenburgi verseny; Vágy és áhitat; Teremtmények; Táncfantázia az oxfordi szimfóniára).

László Aladár (Bp., 1896. okt. 10.–Los Angeles, USA, 1958. okt. 19.): újságíró, színpadi szerző. *A Nap*, majd a *Pesti Hírlap* munkatársa volt. Írt egyfelvonásokat, kabarétréfákat, szórakoztató szindarabokat, többet filmre is vittek. 1935-ben szerződtette a Metro-Goldwyn-Mayer filmrónak, 1938-ban végleg az USA-ban telepedett le, ahol mint szindarab- és filmíró dolgozott. Drámái: *Egy lány, aki mer* (Faragó S.-ral, 1930); *A becsület megtalálása* (1931); *Bolondóra* (1933); *Egy nő, akinek múltja van* (1934); *Tökéletes feleség* (1935); *Mindig a nők kezdik* (1938).

László Andor (Bp., 1897. febr. 19.–Buenos Aires, 1959. máj.): színész. Műegyetemi és jogi tanulmányokat folytatott, majd katonai iskolát végzett. 1919-ben elvégezte *Rákosi* Szidi zsinisiskoláját és éneket tanult a Zak-n. Először 1920-ban a Budai Színkörben lépett fel,

majd 1921-ben a Király Színházhoz szerződött mint bonviván. 1922–1924 között a Blaha Lujza Színház, 1924-ben ismét a Király Színház tagja volt. 1925–26-ban és 1928–29-ben Kolozsvárott vendégszerepelt. 1928-ban a berlini Theater am Zooban lépett fel. 1929-ben a Fővárosi Operett-, a Király és a Városi Színház művésze volt. 1930-ban a Magyar, 1931-ben a Belvárosi Színházban játszott. 1932-ben a Király Kabaré, 1934-ben a Városi, 1935-ben a Király Színház tagja volt. 1935-ben a Pavillon Kabaré tagja, 1936-ban ig.-ja lett. 1938-ban ismét a Városi Színházhoz szerződött. A faji törvények életbe lépése után kivándorolt Dél-Amerikába. 1941 tavaszán Buenos Airesben létrehozta a *Magyar Színházat*, Dél-Amerika történetében a leghosszabb ideig működő m. társ.-ot, amely alakulásának pillanatában az egyetlen hivatásos m. egy. volt e távoli földrészén. A színház az első években a *Teatro Consejo de Mujeres* színháztermében működött, majd fennállásának tizedik évfordulójára a *Teatro Astral* termébe költözött. ~ nemcsak ig. volt, de a bemutatott darabok főszerepeinek nagy részét is eljátszotta. A helyi német színház produkcióiban is fellépett. ~ délceg alkata zengő tenorral párosult. Szinte az összes nagyobb operettszerepben fellépett. F.Sz. *Illés házy* (Husza J.: *Lili bárónő*); *Páris* (Offenbach: *Szép Heléna*); *Váry Tóth* (Farkas I.: *Nótás kapitány*).

László Anna (Bp., 1922. jan. 5.–Bp., 1981. márc. 19.): újságíró, dramaturg, színházi szakíró. Fényképészként kezdte az újságírói pályát. 1950-ben dramaturg szakon szerzett diplomát a SzAk-n. Pályája során a Magyar Rádiónál dolgozott mint dramaturg és rádiójátékok szerzője. Több szociográfiai riportot publikált napilapok, ill. folyóiratok hasábjain. Színházi riportokat és színház történeti munkát is írt. F.M. *Hevesi Sándor* (1961).

László Endre (Bánffyhyunyad, 1901. máj. 30.–Bp., 1987. dec. 26.): festőművész, író, rendező. A Nemzeti Zenedében és a Képzőművészeti Főiskolán végzett. Mozikarmesterként kezdte, majd 1941-ben a Magyar Rádiórodára állandó munkatársra lett. 1948 óta a Magyar Rádiónál dolgozott. Egyes rádiós műsorait később színpadra is alkalmazta. Az első m. rajz-reklámfilmes volt. Színpadi műve: *Anyámasszony katonája* (Majoros Istvánnal, 1967). Rádiós rendezései: *Kincses Kalendárium*; *Csinn-bum cirkusz*; *Szabó család*; *Mikrobi*, *Szíriusz kapitány*.

László Endre (?–?): színész. 1933-ban a Teréz körüti Színpad, 1934-ben a Kamara Színház tagja volt. 1936–37-ben a Művész Színház szerződtette. F.Sz. *Irrok* (Antheleme: *Az abbé*); *Tábori lelkész* (Shaw: *Az ördög cimborája*); *Francia követ* (Scribe: *Egy pohár víz*).

László Endre (Bp., 1935. febr. 6.–): karmester. Zeneszerzést tanult Szelényi István növendékeként. 1952 óta az Állami Dérnyé, később a Népszínház zenei vezetője. Számos színpadi zenét hangszereelt.

László Éva (Arad, 1923–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban végezte 1956-ban. A kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekesnőjeként több mint harminc opera vezető mezzoszoprán szerepét énekelte. Fellépett Egyiptomban, Olaszországban, valamint a legtöbb volt szocialista országban. F.Sz. *Gertrúd* (Erkel F.: *Bánk bán*); *Judit* (Baftók B.: *A kékszakállú herceg vára*); *Órse* (Kodály Z.: *Háry János*).

László Gerő (Gyulafehérvár, 1928. jan. 3.–): színész. Désen érettségizett, a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben 1950-ben szerzett diplomát. A kolozsvári Állami Magyar Színház tagja 1948. ápr. 1-jétől. 1952–1954 között a főiskolán is tanított. Előnyös megjelenése, szép orgánuma, kitűnő beszédtechnikája pre-

desztinálta a hősi, a lírai szerepekre, azonban karakter-szerepeket is sikeresen alakít. F.Sz. *Kreón* (Szophoklész: *Antigoné*); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: *Üri muri*); *Taláros úr* (Kohout: *Ilyen nagy szerelem*); *Stanley* (Williams: *A vágy villamosa*); *Adám* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Valentinianus* (Illyés Gy.: *A kegyenc*); *Luther* (Sütő A.: *Egy lócsiszár virágvasárnapja*); *Polonius* (Sh.: *Hamlet*).

LÁSZLÓ GERŐ (*Pirandello: IV. Henrik*)

László Géza (Hanva, 1952. febr. 18.–): színész. 1971 óta a kassai Thália Színház tagja. Nagy sikerű gimnáziumi amatőr szereplései alapján szerződtek a színházba. Adottságai – hatalmas termete és népi típusú karaktere – határozták meg színészi arculatát, amely főleg a vj.-okban érvényesült. A kassai szlovák Állami Színházban is vendégszerepelt. F.Sz. *Tartuffe* (Molière); *Sörmester* (Havel: *Audiencia*); *Lennie* (Steinbeck: *Egerek és emberek*).

László Gyula (Szeged, 1869. aug. 27.–?): színész, rendező. 1885-ben tűnt fel Nagy Vince szeged-nagyváradai társ.-ában. 1886-ban *Ditróival*, 1887-ben ismét Nagy Vincével Szabadkán játszott. 1888-ban *Harvanival*, 1889-ben *Egrivel* (mindkettővel Miskolcon) járt. 1890 telén *Egri Kálmán* társ.-ával Zomborban, 1891. ápr. közepétől *Szathmáryval* kisebb helységekben állomásoztak. 1891 telétől 1897-ig Szegeden szerepelt. Ekkor balesetet szenvedett. 1900–1902 között Aradon *Leszkaynál* volt, 1902 telén visszaszerződött Szegedre *Janovics*hoz, aki 1905 telén Kolozsvárra hívta, ahol ~ 1911-ig szerepelt. 1911–1917 között kisebb társ.-okban játszott. 1917–1938 között a debreceni színház rend.-je volt. F.Sz. *Cyranó de Bergerac* (Rostand); *Bannay Gerő* (Szigeti J.: *Rang és mód*); *Mercutio* (Sh.: *Rómeó és Júlia*).

László József (Fugyivásárhely, 1808. máj. 3. előtt–Kolozsvár, 1878. máj. 10.): színész. Iskoláit Kolozsvárott végezte, ott kezdte pályáját 1827-ben. 1828–29-ben egy évig a királyi táblánál dolgozott, majd vándorszínész lett. Első sikerei Miskolchoz, Kassához, Debrecenhez, Nagyváradhoz fűződtek. Először 1833-ban volt színig. A budai Várszínházban már 1834-ben vendégként fel lépett, de nem szerződött ide. 1836-ban társig. Debrecenben, ahol színészei közé tartozott *Arany János* is. 1837–1858 között a Pesti Magyar, majd a Nemzeti Színház művésze lett. Ekkor, romló egészségi állapotára,

szerepköri kiöregedésére és házassági válságára tekintettel, visszavonult. Vidéki vendégszereplések után 1858–59-ben a Kolozsvári Nemzeti Színházban lépett fel, ahol hamarosan művészeti tanácsadó, drámaíró, 1871–74-ben igazgatósági tag lett. Első felesége 1830–33-ban *Éder Terézia*, a második 1845–1850 között *De Caux Mimi* volt. Harmadik nejétől, *Egressy Etelkától* is elvált. Fialat szerelmesek és hősök alakításával kezdte pályáját. Igazi szerepkörét azonban a Nemzeti Színházban találta meg, ahol húsz éven át a francia társadalmi szm.-ekben és vj.-okban, valamint a mintájukra készült hazai darabokban a bonvivánt játszott, virtuóz mozgás- és beszédtechnikával, ösztönös kedéllyel. F.Sz. *Sírszellem* (Vörösmarty M.: *Árpád ébredése*); *Lenegy Károly* (Csató K.: *Fialat házások*); *Lord Melville* (id. A. Dumas: *Kean*); *Otót* (Katona J.: *Bánk bán*); *Zajtay Sándor* (Gaál J.: *A feleskei nótárius*); *Bolond* (Sh.: *Lear király*); *Bábel* (Szigligeti E.: *Rózsa*); *Masham* (Scribe: *Egy pohár víz*); *Heves Kálmán* (Nagy I.: *Tisztújítás*); *Mercutio* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Ormódi Asztolf* (Szigligeti E.: *Csikós*); *Fecsegi* (Battu: *A ház becsülete*); *Dávid* (Scribe: *Eszter*); *MacAllan* (Scott-id. Dumas: *A skót nemes*). – Ir. Báthory Románcsik M.: *Magyar színészek és színésznők életrajzai* (Kassa, 1883); *Mályuszné Császár E.: L. J.* (Adattár, szerepkatalógussal 1959).

László Károly (Brassó, 1936. jún. 18.–): színész. 1958-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és hamarosan a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház egyik vezető tagja lett. Széles skálájú színész. Főként karakterszerepekben tűnik ki. Alakításai sohasem egysíkúak. Előszóval ábrázol dilemmákkal küszködő figurákat. Utóbb humorérzékéről, alakok és helyzetek ironikus megközelítéséről tett tanúságot. Rendezéseket is vállalt, főként mesejátékok, gyermekdarabok színpadra állítását. F.Sz. *Rank doktor* (Ibsen: *Nóra*); *Csavargó* (Eftimiu: *Rokonunk, a csavargó*); *Mercutio* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Duzzog* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Farel* (Sütő A.: *Csillag a máglyán*); *Teiresziasz* (Szophoklész: *Antigoné*). **László Magda** (? , 1919–): énekesnő (szoprán). 1943-ban mutatkozott be az Operaházban *Amelia Grimaldi* (Verdi: *Simone Bocca*) szerepében. Később külföldre távozott, Olaszországban telepedett le. Elsősorban régi operák felújításaiban és kortárs, modern művekben vált ismertté. Dallapiccola *A fogoly* c. (1949–1950) operájának ősbemutatóján ő alakította az *Any*a szerepét és ő volt az első *Cressida* William T. Walton *Troilus és Cressida* (1954) c. művében. Oratórium- és hangverseny-énekesnőként is ismertté vált.

László Margit (Kolozsvár, 1931. márc. 17.–): énekesnő (szoprán). Kezdetben zongorázni tanult a kolozsvári Állami Konzervatóriumban. 1951-től 1953-ig magánúton folytatta énekstanulmányait *Korának* Jánosné, majd dr. *Sipos Jenő* irányításával. 1953-ban *Gilda* (Verdi: *Rigoletto*) szerepében debütált az Operaházban. 1953–1986 között az Operaház magánénekes, lírai szoprán szerepkörben. Legemlékezetesebb fellépései *Mozart* operáihoz fűződnek, három évtizeden át a társ. vezető Mozart-énekesnője volt, aki lírai és szubrett szerepekben egyaránt nagy sikereket aratott. Rendkívüli muzikalitás, fölényes technikai tudás, kiváló színészi készség, humor jellemezték alakításait, amelyekben a líraiság dominált. Oratórium- és hangversenyénekesként is kiemelkedően sikeres volt. Európa-szerte vendégszerepelt. Számos Hungaroton-felvételen működik közre. Liszt Ferenc-díjas (1961), érdemes művész (1973) és kiváló művész (1981). F.Sz. *Drusilla* (Monteverdi: *Poppea* megkoronázása); *Euridice* (Gluck: *Orfeusz és Euridike*); *Blonde, Konstanza* (Mozart: *Szöktetés a sze-*

rajból); *Susanna, Grófné* (Mozart: Figaro házassága); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Micaela* (Bizet: Carmen); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér).

LÁSZLÓ MARGIT – Serafina
(Donizetti: Csengő)

László Miklós (Bp., 1903–New York, USA, 1975. jún. 18.): színész, színpadi szerző és rendező. A SzAk elvégzése után 1924-ben a Belvárosi Színházban lépett pályára. 1925–26-ban a Belvárosi és a Renaissance Színház, 1926–27-ben a Kis Komédia tagja volt, 1927–1931 között a Vígsház mellett tagja volt az Andrásy úti Színháznak, majd 1931-ben a Belvárosi, 1934-ben a Magyar és 1935–38-ban a Teréz körúti Színpadnak. Foglalkozott kabaréírással is, hatvannál is több jelenetét főként a Kis Komédia, a Teréz körúti Színpad, külföldön a bécsi Cabarett der Komiker játszotta. 1936-ban ő dolgozta át magyarra Georg Kaiser *Fekete és fehér* c. híres kabarérevüjét a Teréz körúti Színpad számára. 1938 után külföldön élt. Drámái: *Eszter bűnje* (1926); *Baleset* (1927); *A rohögő ember* (1928); *Commedia dell'arte* (1929); *Fogat fogért* (1930); *A legboldogabb ember* (1934); *Dr. Kerekes Mária* (1936); *Illatszertár* (1937).

László Péter (Bp., 1955. jún. 26.–): táncos, koreográfus. Az ÁBI-t 1974-ben végezte el, majd egy évig a leningrádi Vaganova Intézetben tanult ösztöndíjas-ként. Azóta az Operaház tagja, 1991 és 1993 között a Madách Színház táncgy.-ének vezetője. Jó színészi adottságokkal rendelkező karaktertáncos. Koreográfiai munkáját az operaházi stúdióban kezdte. Mind a neoklasszikus, cselekmény nélküli, mind a cselekményes balettek komponálásában sikereket ért el az Operaházban és kisebb külföldi színházaknál is, mint pl. Klagenfurtban. F.Sz. *Hilarion* (Lavrovskij: Giselle); *Nap* (Seregi L.: A cédrus); *Paris* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Rothbart* (Messzerer: A hatgyűz tava). F.K. *Equinox* (1981); *Trió* (1982); *Divertissement* (1986); *Forradalom a babaházban* (1987); *Derby* (1989).

László Rózi (?–?): színésznő. Az első igazi pesti kabaré, a *Fővárosi Cabaret Bonbonnière* tagja, aki Kálmán Imre–Heltai Jenő *Dal a moziról* c. dalát először énekelte. A kabaré minden műsorában fellépett, énekel *Hetényi–Heidelberg* Albert, *Reinitz Béla*-dalokat. 1908. aug.-tól dr. Szalay Józseffel átvették a kabaré vezetését, s annak megszűntéig (1910. máj.) igazgatták.

László Sándor (Törökkanizsa, 1961. jan. 23.–): színész. *Virág* Mihály osztályában végzett az újvidéki

Művészeti Akadémia színésztagozatán 1985-ben. 1984-től az Újvidéki Rádió szerződtette színészegy.-ébe, majd 1989-től 1991-ig az Újvidéki Színház tagja volt, innen a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. Drámai epizód szerepeket játszik. F.Sz. *Gyulai* (Köpeczky L.: Kádár Kata); *Kalmár* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Billing* (Ibsen: A nép ellensége); *Tanító* (Frisch: Andorra); *Andres* (Büchner: Woyzeck); *Menato* (Ruzante: A csapodár madárka).

László Zsuzsa (Sepsiszentgyörgy, 1964. máj. 11.–): színésznő. 1987-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a szatmári Északi Színház szerződtette. 1990–92-ben a kolozsvári Állami Magyar, 1992-től a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház tagja. Kiváló jellemformáló színésznő, aki temperamentumos, fiatal lányok, asszonyok figuráit alakítja. F.Sz. *Charlotte* (Pineiro: A Poskett család titka); *Tiptupa* (Fodor S.: Csipike és Tiptupa); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Verdiana* (Bánffy M.: Martinovics).

Lászlófi Vencel Bódog (Szabadka, 1865. júl. 8.–?, 1925): színigazgató. 1881-ben lépett a színpályára *Bánfalvi Béla* társ.-ában. Az 1910-es évek végéig saját társ.-ával játszott olyan városokban, ahol nem volt kerületi ig.

Lászlóné De Caux Mimi; Mari (Kolozsvár, 1825–Újpest, 1906. dec. 8.): énekes-színésznő. Francia emigráns családból származott, apja az erdélyi gubernium tisztviselője volt. Pályáját 1838-ban kezdte *Kilényi Dávid* társ.-ánál, szülővárosában. 1843-ig vándorszínész, 1843-ban *Petőfi* Sándorral van egy társ.-ban Kecskeméten. 1843–1847 között a Nemzeti Színház tagja. 1845–47-ben *László József* színész felesége volt. Ekkor olaszországi tanulmányútra indult, ahonnan már nem tért vissza, hanem európai operaházakban folytatta pályáját – London, Párizs, Hamburg, Bécs. Naivaszerepeket játszott, lírai szoprán-szólamokat énekelt. Gyakran és sikerrel lépett fel népszínművekben is. Külföldön lírai és drámai szoprán-szerepeket egyaránt énekelt. F.Sz. *Cordélia* (Sh.: Lear király); *Marcia* (Hirschfeld: Tündérműködés Magyarországon); *Amina* (Bellini: Az alvajáró); *Borgia Lucrezia* (Donizetti); *Semiramis* (Meyerbeer); *Norma* (Bellini). – Ir. Pásztor M.: D. C. M. emlékei (Magyar Hírlap, 1930. febr. 23.).

Lászy Vilmos (Tálya, 1838–Bp., 1891. júl. 13.): színész, rendező, művezető, színigazgató, fordító. 1857-ben *Pázmán* Mihálynál kezdte pályáját. Télen, Egerben már mint rend. is közreműködött Jókai *Dósa György*-ben. 1858–59-ben Győrött találguk. 1860-tól 1962 tavaszáig *Szigetnél*, 1862-től 1870 ápr.-áig *Latabár* Endre társ.-ánál játszott. Nála már többször rendezett, 1867-től. 1870 nyarán a Budai Színkörben *Aradinál*; télen *Kocsisovszkynál* Győrött volt. *Kocsisovszky* halála után 1872–1875 között művezető, majd ig. Győr–Komáromban. 1875–78 között Kassán ig. 1878-ban leszerződött *Mándokyhoz* Debrecenbe. Ezután *Takácsnál* (1879) és *Miklósnál* (1880) szerepelt. 1880. okt.-étől ismét igazgatást vállalt: Kecskemét (1880), Eger, Ungvár, Beregszász, Miskolc (1881), Eger, Sátoraljaújhely (1882). 1883 aug.-ában nyugalomba vonult.

Latabár Árpád, id. (Miskolc, 1878. szept. 19.–Bp., 1951. aug. 22.): színész. Már gyermekkorában fellépett *Feld* Zsigmond gyermekszínházában. Tanult a SzAk-n, 1896-ban Szolnokon kezdte pályáját. 1897-ben Aradon, 1898-tól 1908-ig *Kövesy* Albert, 1908–1910 között *Krecsányi* Ignác, 1910–11-ben *Komjáthy* Károly társ.-ában lépett fel. 1911-től 1932-ig, ill. 1933–34-ben a Király, 1939–40-ben a Royal Színház tagja volt. Fellépett 1915-ben a Téli kertben, 1917-ben a Népoperában, 1918–19-ben, 1928-ban, 1930-ban a Budapesti, 1922-

ben a Blaha Lujza, 1923-ban, 1925-ben, 1929-ben a Magyar, 1931–32-ben a Fővárosi Operett, 1931-ben, 1935–1938 között a Városi, 1933-ban a Kamara Színházban, 1934-ben a Royal Orfeumban, 1937-ben a Márkus Parkszínházban, 1939–40-ben az Erzsébetvárosi, 1942-ben a Vidám Színházban is. 1942-től 1948-ig a Fővárosi Operettszínházban működött. 1945-ben az Új Színházban, 1946-ban a Béke Színházban is szerepelt. Buffóként a közönség kedvence volt. Jovialis humorával, kedélyességével, kitűnő karikírozó képességével minden figuráját élettel töltötte meg. Számos filmszerepet kapott. F.Sz. *Csörsz* (Zeller: A madarász); *Ferkó* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Populescu herceg* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Dorner* (Zerkovitz B.: A legkisebbik Horváth lány); *Beppo* (Erdélyi M.: Sárgarigófészek); *Nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill). – Ir. Molnár Gál P.: A Latabárok (1982).

Latabár Árpád, ifj. (Sátoraljaújhely, 1903. nov. 22. – Bp., 1961. dec. 1.): színész. Id. *Latabár Árpád* fia. Színiiskolát nem végzett, 16 éves korában lépett először színpadra. 1921-ben, 1923–24-ben a Várszínház tagja volt. 1924-ben a Fővárosi Operettszínházban is fellépett. 1924-ben az ungvári társ.-hoz szerződött, majd a felvidéki m. városokban vendég szerepelt. 1927–1931 között bátyjával, *Latabár Kálmán*nal turnézott szerte Európában és Afrikában. 1931-től a bécsi Theater an der Wienben, majd a Stadt Theaterben játszottak, s 1932-ben Max Reinhardt a berlini Grosses Schauspielhausba hívta meg őket. ~ 1934-ben Hágában, 1937–38-ban fél évig Genovában, még próbálkozott külföldi érvényesüléssel. Bp.-en szerepekre szerződött. 1928-ban, 1935-ben a Király, 1931-ben a Magyar, 1932–33-ban a Pesti, 1933-ban a Kamara, 1933-ban, 1936-ban, 1940-ben és 1942-ben a Fővárosi Operettszínházban szerepelt. 1934-ben a Royal Orfeumban, 1937-ben, 1939–40-ben az Erzsébetvárosi, 1938-ban az Andrassy úti, 1939-ben a Magyar, 1939–40-ben a Royal, 1942–43-ban a Vidám Színházban kapott szerepeket. 1940-ben a Parisienne Grillben, 1940–41-ben a Moulin Rouge-ban is fellépett. 1945-ben és 1947–49 között a Fővárosi Operett, 1946–47-ben a Medgyaszay, 1949-ben a Royal Revüszínházban lépett színpadra. 1949–1951 között a Fővárosi Varietében, 1950–51-ben a Kamara Varietében, 1951-ben a Kisvarietében, 1951–1954 között a Fővárosi Vig, 1953–54-ben a Fővárosi Operettszínházban működött. 1955–1957 között a Vidám Színpad, 1957-ben a Budapest Varieté, 1957-től a Fővárosi Operettszínház tagja volt. ~ tehetsége fokozatosan bontakozott ki; idősebb korára nyerte el egyéniségének sajátos vonásait, mikor is humoros karakteralakításait fanyar öniróniával, fölényes mozgáskultúrával tette emlékeztetéssé. F.Sz. *Ajax* (Offenbach: Szép Heléna); *Dani* (Szántó M.: Bolondóra); *Vili* (Eisemann M.: Meseáruház); *Flórián* (Huszka J.: Erzsébet); *Gábor* (De Fries K.: Száz piros rózsza); *Feri bácsi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sasek* (Eisemann M.: Bátyasétány 77); *Rottenberg gróf* (Jacobi V.: Leányvásár). – Ir. Molnár Gál P.: A Latabárok (1982).

Latabár Árpád, legifjabb (Bp., 1963. máj. 5. –): színész. A híres színészdinasztia legfiatalabb tagja. 1982-ben érettségi után került a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházba, 1985–87-ben a Pécsi Nemzeti és a kecskeméti Katona József Színházban játszott. Alkatának és a családi hagyományoknak megfelelően operetekben lép fel, táncos-komikusként. F.Sz. *Jim boy* (Abraham P.: Hawai rózsája); *Mixi gróf* (Szirmai A.: Mágna Miska).

Latabár Endre (Kiskunhalas, 1811. nov. 16. – Miskolc, 1873. júl. 10.): énekes-színész, színigazgató, fordító.

1831-ben a debreceni Jogakadémia hallgatójaként csatlakozott *Kilényi Dávid* társ.-ához. Operát is játszó egy.-ek tagjaként Kassán, Kolozsvárott, Pécsen és néhány kisebb városban lépett fel. Főleg tenorszólamot énekelt. Prózai előadásokon elsősorban szelcs gavallérokat és fiatal komikus szerepeket alakított. Hangját túlerőltette, ezért 1838 után korrepetitor, karmester és operarendező. 1841. jan. 11-én Kolozsvárott házasságot kötött *Török Mária*val. 1842-ben sikertelenül pályázott a Nemzeti Színházhoz, ezután önálló társ.-ot alapított. Kisebbségi megszakitásokkal 31 éven át volt ig. 1849 után a vidéki színészet újjászervezésében és továbbélésében szerzett jelentős érdemeket. O. avatta fel társ.-ával a szabadkai (1854) és az újjáépített miskolci színházat (1857), ahol megszakitásokkal 1861-ig működött, majd Győrött és Szegeden aratott sikereket. 1865–1873 között Kassán volt bérloig. Prózát, operát és (az 1860-as évektől) operettet is játszó együttese az egyik legerősebb vidéki társ. volt. Híres színészek egész sora játszott nála, így *Szentgyörgyi István*, *Paulay Ede*, *Újházi Ede*. Ő maga idősebb korában már csak néhány kedélyes apaszerepben lépett színpadra. 1870-ben az első országos színészkongresszuson az ott létrehozott „színészközelzet” igazgatósági tagja lett. A legnevesebb m. színészdinasztia első tagja. Jelenleg hatodik nemzedékük van a színpadon. 1837-től dolgozott fordítóként. Német, francia és olasz nyelvből kb. 50 színpadi művet ültetett át, zömmel francia operetteket. F.Sz. *Udvornik* (Katona J.: Bánk bán, az ösbem.-n); *Almaviva* (Rossini: A szevillai borbély); *Elek* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Törvényszéki elnök* (Szigeti J.: Viola); *Jupiter* (Offenbach: Orfeusz az alvilágban). – Ir. Báthory Románcsik M.: Magyar színészek és színésznők életrajzai (Kassa, 1883); Molnár Gál P.: A Latabárok (1982).

Latabár Endre, ifj. (Kolozsvár, 1841. ápr. 5. – Bp., 1888. dec. ?): színész. 1870-ben *Jász Vilmos* társ.-ához szerződött Győrbe, 1873-ban apjához, id. *Latabár Endre*hez Kassára, majd még abban az évben Kolozsvárra kardalosnak. További működéséről nem tudunk.

Latabár Endre Gyula, ifj. (Kassa, 1872. jan. 2. – Újpest, 1901. máj. 18.): színész. Latabár Dezső és Fodor Júlia fia. 1890. ápr. 2-án vizsgázott a Színészegyesületben, s kapott játszási engedélyt. Először Bokody Antalhoz, Nagysurányba szerződött, majd ősztől Győrbe Somogyi Károlyhoz. Rövid pályafutása alatt nem bontakozhatott ki teljesen tehetsége. F.Sz. *Jancsi* (ifj. Bokor: Az édes); *Curan* (Sh.: Lear király); *Börtönőr* (Deréki: Dreyfuss). – Ir. Molnár Gál P.: A Latabárok (1982). M.A. 1891–92: Sopron; 1892: Pécs; 1892–93: Sopron, majd Kömley Gyula; 1892–93: Szatmár; 1894–99: Makó Lajos; 1899. nyara: Városligeti Színkör; 1899. tele: Relle Iván; 1900: Városligeti Színkör, majd Nagyváradi.

Latabár Endréné: → *Török Mária*, Mimi

Latabár Kálmán Árpád, id. (Szabadka, 1855. febr. 16. – Bp., 1924. aug. 6.): színész, rendező, a SzAk titkára (1898–1924). *Latabár Endre* fia, *Paulay Ede* keresztfia. Gyermekként szerepelt apja társ.-ában, s nála is játszott 1874-ig; telente Kassán, de játszott Budán, Aradon, Balatonfüreden is. 1874-ben *Mannsberger Jakab*; 1875-ben *Várnai Fábán*; 1876-ban *Aradi Gerő*; 1878–83-ig *Mándoky Béla* igazgatása alatt állott. 1883 őszén *Paulay Ede* a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1905-től a Várszínház felügyelője volt. Beköltözött családjával a Várszínházba; ott élt haláláig. ~ kifogyhatatlan találékonyságú bohóckodásain a közönség mindig jól szórakozott. F.Sz. *Patroclus* (Offenbach: Dunanapó); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Keszeg András* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok). – Ir. Molnár Gál P.: A Latabárok (1982).

Latabár Kálmán (Kecskemét, 1902. nov. 24.–Bp., 1970. jan. 11.): színész. 1921-ben végezte el *Rákosi Szi-di* színiiskoláját. 1921–1924 között *Czakó Pál* egri és várszínházi társ.-ának művésze volt. 1923-ban a Budai Színkörben is fellépett. 1924–1926 között a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1926-tól a Király Színházban koreografált, s 1928-ban színpadra is lépett itt. 1928–1931 között Arpad öccsével külföldön turnézott. 1931-ben a Magyar és a Vigszínházban, majd 1931–32-ben ismét ~ Arpáddal Bécsben a Theater an der Wienben, a Stadttheaterben, 1932-ben Max Reinhardt-nál a berlini Grosses Schauspielhausban vendégszerepeltek. Ezután

IFJ. LATABÁR ÁRPÁD – *Weilersheim*; ID. LATABÁR ÁRPÁD – *Kereskes Ferkó*; LATABÁR KÁLMÁN – *Bonifác gróf* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*)

Bp.-en szerepekre szerződött. 1932-ben a Budai Színkörben, 1932–1934 között a Fővárosi Operett, 1933-ban a Kamara, a Pesti, 1934–35-ben a Király, 1935-ben a Magyar, 1935–36-ban a Kamara, 1936–37-ben az Andrassy úti, 1936–37-ben a Művész, 1937–38-ban a Belvárosi Színházban szerepelt. 1934–35-ben a Royal Orfeumban, 1938–39-ben a Royal, 1939–40-ben és 1942-ben az Erzsébetvárosi, 1939–1943 között a Fővárosi Operett, 1941–42-ben az Andrassy Színházban működött. 1940-ben a Parisien Grillben és Moulin Rouge-ban is fellépett Árpád testvérével. 1945–46-ban a Medgyaszay Színház vendége volt. 1945-től 1968-ig a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1945-ben a Népvarietében, 1949–50-ben a Fővárosi Varietében, 1955-ben és 1957-ben a Budapest Varietében, 1966-ban a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon, 1967-ben az Erkel Színházban is láthatták a nézők. 1967-ben Ausztráliában és az USA-ban tett előadókörutat. Egyéni humorú, dinamikus, kitűnő tánc tudású komikus volt. Igényesebb feladataiban felhagyott a külsődleges ábrázolással, így találó jellemrajzot adott. Groteszk ötletei, rögtönzései, poentírozó és karikírozó készsége féktelen komédiázókedvvel párosult. Számos filmben is kamatoztatta egyedülálló tehetségét. 1950-ben érdemes művész kitüntetést és Kossuth-díjat kapott, 1953-ban kiváló művész lett. F.Sz. *Gr. Siarez* és *Dömötör* (Walter L.: Egy bolond százat csinál); *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Zwickli* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Rudi* (Fényes Sz.: Maya); *Zsupán* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Menelaos* (Offenbach: Szép Heléna); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirály-

nő); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Nyegus* (Lehár F.: A vig özvegy). – Ir. Latabár Kálmán-album (1969); Molnár Gál P.: A Latabárok (1982).

Latabár Kálmán, ifj. (Bp., 1938. dec. 7.–): színész. 1962-ben végezte el a SzAk-t, majd a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. 1964-től a Fővárosi Operettszínház tagja. A Latabár-dinasztia tagjaként a családi hagyományok folytatója. Operettek táncoskomikus szerepeiben lép fel. F.Sz. *Bóni gróf*, *Miska főpincér* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Latabár Rezső (Kolozsvár, 1888. júl. 26.–Munkács, 1943. jan. 30.): színész. 1910-ben a makói társ.-nál kezdte pályáját, majd a városligeti Műszinkörben és a Jókai Színkörben játszott. Ezután Kecskeméten, Kolozsvárott, Pécsen, 1919-ben a fővárosi Téli Kert Kabaréban, 1920-tól Győrben, Kecskeméten, Újpesten és az Óbudai Kisfaludy Színházban szerepelt. Általában táncoskomikus szerepeket, kabaréesteken táncgyüleleket mutatott be. Táncait maga koreografálta. Egy éjszakai kávéház üzemeltetése után utolsó próbálkozása a munkácsi társ.-nál volt, de itt már nem lépett színpadra. F.Sz. *Főudvarmester* (Albini: Trenk báró); *Johann szolga* (Lengyel M.: Tájfun); *Freddy* (Lehár F.: Éva); *Zsézsé báró* (Huszka J.: Nemtudomka); *Boldizsár* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Jóska béres* (Tóth E.: A falu rossza); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Montfleury* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Miska* (Szirmai A.: Mágnás Miska). – Ir. Molnár Gál P.: A Latabárok (1982).

Latinovits Zoltán (Bp., 1931. szept. 9.–Balatonszemes, 1976. jún. 4.): színész, rendező. *Galamb* Sándornál és *Lehotay* Árpádnál folytatott magántanulmányokat, majd amatőr együttesben játszott. A Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karán szerzett diploma után 1956–59-ben a debreceni Csokonai Színházban, 1959–61-ben a Miskolci Nemzeti, 1961–62-ben ismét a debreceni Csokonai, 1962–1966 között a Vigszínház művésze volt. Közben 1965-ben vendégként fellépett a Körszínházban. 1966–68-ban a Thália, 1968–69-ben a kecskeméti Katona József, 1969–71-ben ismét a Vigszínház, 1971–73-ban a vespriemi Petőfi Színház színésze és rend.-je volt. 1973–1975 között az Irodalmi Szín-

LATINOVITS ZOLTÁN – IV. Henrik (Pirandello)

padon és az Egyetemi Színpadon önálló irodalmi műsorokkal lépett fel. 1976-ban a Fővárosi Operettszínházban Békeffy István–Fényes Szabolcs: *A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak* címszerepét játszotta. További fellépéseit súlyos betegsége akadályozta meg. Halála az egész magyar közvéleményt megdöbbentette. Jászai Mari-díjas (1966), Balázs Béla-díjas (1970), érdemes művész (1975) kitüntetés, 1989-ben posztumusz Kossuth-díjat kapott. Kiemelkedő, sokoldalú művész volt. Szerepfarmálását rendkívüli szuggesztivitás, átélés, intellektuális megközelítés jellemezte. Romantikus hősöket, töpren-gő, vívódó igazságkeresőket, torz lelkű, groteszk figurákat egyaránt alakított a színpadon és a filmvásznon is. Előadóművészként a költő megjelenítésére, a vers születésének megidézésére törekedett. Különösen emlékezetes élményt nyújtott *Vörösmarty* Mihály, *Ady* Endre és *József Attila* költeményeinek előadása, mert szakított a korábbi egyoldalú értelmező versmondással. Sokat játszott a rádióban is. Két színpadi rendezése a m. színházi élet jelentős eseménye volt. Harcait, igazságkeresését, jobbító szándékát írásban is megfogalmazta a *Ködszürkáló* (1973) c. önéletrajzi jegyzetében és vitairatában. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lucien* (Anouilh: Rómeó és Jeanette); *Orin* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Lebeau* (Miller: Közjáték Vichyben); *Ivan Karamazov* (Dosztojevszkij: Karamazov testvérek); *Savonarola* (Mann: Fiorenza); *Cipolla* (Mann–Skuszanka: Mario és a varázsló); *Örnagy* (Örkény I.: Tóték); *Liliom* (Molnár F.); *Ivan Vojnyickij* (Csehov: Vanya bácsi); *IV. Henrik* (Pirandello); *Teleki* (Illyés Gy.: A különc); *Willy Loman* (Miller: Az ügynök halála). F.R. Németh L.: *Győzelem*; Gorkij: *Kispolgárok*. Könyvei: *Ködszürkáló* (1973); *Verset mondok* (tanulmányok, nyilatkozatok, műsorok, posztumusz összeállítás, 1978); *Emlékszem a röpülés boldogságára* (szerk. Szigethy G., 1985); Németh László: *Győzelem* (rendezőpéldány és az előadás összes kritikái. Szerk. és tanulmány: Szigethy G., 1992). – Ir. Koltai T.: L. Z. két rendezése (Színházfaggató, 1978); Hegyi B.: L. Legenda, valóság, emlékezet (1983); Kelecsényi L.: L. (1985); Ablonczy L.: L. Z. tekintete (1987); Molnár Gál P.: L. (1990); Kelemen T.: L. Z.-hangarchívum (1985).

látványterv; *szcenikai terv:* színelőadások vizuális keretének és a cselekmény lefolyásának átfogó megtervezése, amely a statikus építmények, díszletek mellett kiterjed a jelmezekre, a világítás, a színek alkalmazására, a mozgásokból eredő képi változások, a különleges hatáskeltő eszközök – pirotechnika, lézer stb. – színpadi hatá-sára is.

Laurisin Lajos (Kalocsa, 1897. márc. 26. New York, 1977. jan. 10.): énekes (tenor). Laurisin Miklós bátyja. Tanulmányait a *Rákosi* Szidi zsinisiskolában, majd a Zak-n Szabados Béla növendékeként végezte. 1926–1944 között az Operaház magánénekes. Koncerténekesként is a legkiválóbbak közé tartozott. F.Sz. *Kalap* (Puccini: Turandot); *Rodolphe* (Puccini: Bohémélet); *Canio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi). F.M. *A Magyar Királyi Operaház* (1941).

Laurisin Miklós (Kalocsa, 1899. aug. 21. Bp., 1949. nov. 6.): zongoraművész, zeneszerző. *Laurisin* Lajos öccse. Tanulmányait a Zak-n végezte *Siklós* Albert és *Weiner* Leó növendékeként. 1922-től a Nemzeti Zenedében, 1924-től a Fodor Zeneiskolában tanított, 1930–1946 között a Zak-n a zenelmélet tanára volt. Kamaramuzsikusként, zongorakísérőként egyaránt az élvonalba tartozott. Kompozíciói daljátékok, táncjátékok, színházi és filmzenék, dalok. *Debreceni história* c. művét – amelynek szövegkönyvét *Jókai* Mór novellája alapján maga írta

– Jan Cieplinski koreográfiájával 1943-ban mutattak be az Operaházban.

Lavotta János (Pusztafödemes, 1764. júl. 5.–Tállya, 1820. aug. 11.): zeneszerző, karmester. A verbunkos triász – Bihari János, Csermák Antal – tagja. Hegedűművészként és zenetanítóként járta az országot. 1792–93-ban a pest-budai m. színjátszótárs.-nál volt színházi karmester, 1802–04-ben Kolozsvárott és valószínűleg Debrecenben, később Miskolcon és Losoncon is. *Szigetvár ostroma* c. műve F. Werthes *Zrinyi Miklós* c. darabja kísérőzenéjeül szolgált.

Lavotta Károly; *Lakmanyuk* (Kolozsvár, 1926. máj. 12.–): színész. A kolozsvári Bolyai Egyetemen és a Magyar Művészeti Intézetben tanult, diplomát a filológia kar magyar nyelv és irodalom szakán szerzett 1955-ben. 1953-tól a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház, 1954–1966 között a marosvásárhelyi társ., azt követően pedig 1981-ig, nyugdíjazásáig a nagyváradai Állami Színház tagja volt. Dramai hősöket és intrikusokat alakított. F.Sz. *Starbuck* (Nash: Az esőhozó ember); *Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Tipătescu* (Caragiale: Az elveszett levél); *Bellarmini biboros* (Maróti L.: Az utolsó utáni éjszaka); *Helpack* (Wolf: Marnlock professzor). **Lavotta** Rudolf Rezső (Bp., 1876. máj. 1.–Bp., 1962): karmester, zeneszerző. A Zak-n Koessler János növendéke, majd Párizsban élt és tanult. 1913–1920 között a kolozsvári konzervatórium ig.-ja volt, majd az OSZK zenei gyűjteményének munkatársa, vezetője 1944-ig. Közben 1922–35-ben a Nemzeti Színház karnagya, ahol kísérőzenéket írt és állított össze. F.M. *Karnevál* (operett, 1927).

Lázár Erzsébet (Nagyszeben, 1932. nov. 21.–): színésznő. 1951-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Öt évig a sepsiszentgyörgyi, 1956–1960 között a nagyváradai, 1960-tól 1988. febr. 1-jéig, nyugdíjazásáig, a kolozsvári Állami Magyar Színház művésznője volt. Ifjúkori lírai szerepek után karakterfigurákat alakított. F.Sz. *Mirandolina* (Goldoni: A fogadósné); *Abigail* (Scribe: Egy pohár víz); *Csipike* (Fodor S.); *Zamfira* (Kiritscu: Szarkafészek).

Lázár Gida (Bp., 1915. aug. 26.–): színész. Már gyermekként is sokat szerepelt színpadon. Az 1920-as években a Renaissance Színházban játszott. 1927–1936 között leginkább a Vígsházban darabjaiban alakított gyermekszerepeket, 1929–30-ban az Új Színházban is fellépett. 1936-ban szerzett diplomát a SzAk-n, majd 1937–1945 között a Nemzeti Színház, 1945–1948 között a Pesti Színház, 1959-től 1961-ig az Állami Déryné Színház tagja volt. 1964-től 1973-ig az Állami Bábszínházban játszott. Szerepelt a rádióban is. F.Sz. *Pocok* (Harsányi Zs.: A zenélő óra); *Áts Feri* (Molnár F.: A Pal utcai fiúk); *Gordon* (O'Neill: Különös közjáték); *Fintori, a majom* (Vladicsina: Foltos és Fülenagy).

Lázár János (?–?): színész, sűgő, színpadmester. 1819–21-ben *Kilényi* David társ.-ának színpadmestere és sűgője, 1824-ben a székesfehérvári egy. tagja. Ezután kisebb vándortárs.-oknál volt. Két színházi zsebkönyv kiadója. Nagy gyakorlata ellenére mindvégig epizodista maradt. F.Sz. *Flottiberg* (Katona J.: Luca széke); *Mixlex* (Töpfer: Világ divatja).

Lázár Kati; *Lazarovits* (Nagyvárad, 1948. dec. 14.–): színésznő. 1973-ban a SzAk elvégzése után a 25. Színházhoz szerződött, 1974-től Miskolcon, 1976-tól Szolnokon játszott. 1978-tól a Nemzeti Színház, 1980-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. 1991 óta a Merlin Színház tagja, tanodájának vezetője, egyik alapítója. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *Lüszisztrató* (Arisztophanész); *Daphne* (Wesker: A konyha); *Simonne*

Evrard (Weiss: Marat/Sade); *Martirio, Poncia* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Hatvany Júlia* (Ács J.-Mártha I.: Munkásoperett); *Marie* (Ionesco: Különóra); *Mrs. Martin* (E. Ionesco: A kopasz énekesnő); *Petra von Kant* (Fassbinder: Petra von Kant keserű könyvei). F.R. Lorca: *Bernarda Alba háza*; Sh.: *A két veronai nemes*.

LÁZÁR KATI

Lázár Magda (Bp., 1931. nov. 15.–): dramaturg, műfordító. 1955-ben szerzett diplomát a SzAk-n. Munkatársa volt a *Színház és Filmművészet* c. folyóiratnak, majd a *Népművészet* c. folyóiratnak, a Színház-tudományi, majd a Népművelési Intézetnek. 1960-tól a szolnoki Szigligeti és a Miskolci Nemzeti Színház dramaturgja volt. 1965-től a debreceni Csokonai, 1974-től az Állami Bábszínházban dolgozott. 1992-től a Budapest Bábszínház tagja. Németből fordított, darabjait több vidéki és budapesti színház játszotta. Részt vett a Színházi kalauz drámaelemzéseinek írásában. F.M. *A debreceni színház története* (munkatárs; Debrecen, 1976).

Lázár Mária; Czartoryski (Herkulesfürdő, 1895. ápr. 18.–Bp., 1983. ápr. 18.): színésznő. Az Országos Színházegyesület színiiskoláját végezte 1915-ben, s Szegeden kezdte pályáját. 1921-ben a Vígyszínház szerződtette, ahol 1944-ig rendszeresen szerepelt. 1925-ben a Renaissance és az Apolló Színházban, a Royal Orfeumban, 1926–27-ben a Fővárosi Operettszínházban foglalkoztatták. 1928–1934 között, 1936-ban, 1938–39-ben a Magyar, 1929-ben, 1932–1934 között, 1936-ban, 1938-ban a Belvárosi, 1937-ben az Andrássy úti és a Művész, 1941-ben a Madách, 1942-ben az Új Magyar Színházban játszott. 1945-ben a Belvárosi, 1946-ban a Madách, 1947-ben a Művész, 1948-ban a Magyar és a Madách Színházban kapott szerepeket. 1950-től 1961-ig, majd 1965-től 1975-ig a Madách, 1959-ben a Magyar Néphadsereg, 1968-ban a Fővárosi Operettszínházban lépett színpadra. 1961–1965 között balesete miatt nem dolgozhatott. Dekoratív megjelenése, telt orgánuma, eleganciája a „végzet asszonya” szerepkörére predesztinálta, később finom humorával, öniróniájával elmélyült karaktereket teremtett. Számos filmet forgatott. Egy évtizeden át a Magyar Színházművészeti Szövetség elnöke. 1962-ben érdemes művész, 1973-ban kiváló művész címet kapott. F.Sz. *Natalja* (Csehov: Három nővér); *Cinka* (Molnár F.: Az ördög); *Az angyal* (Vaszary J.: An-

gyalt vettem feleségül); *La Tangolita* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Maca* (Bókay J.: Megvédtem egy asszonyt); *A királyné* (Scribe: Egy pohár víz); *Erzsébet* (Huszka J.); *Zrinyi Ilona* (Herczeg F.: Aranyászárnyak); *Murzaveckaja* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok); *Capulettné* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Maria Dominika* (Molnár F.: A hattyú); *Dudgeonné* (Shaw: Az ördög cimborája).

Lázár Ödön (Érd, 1873. júl. 17.–Bp., 1946. aug. 2.): színházi titkár, rendező, színházigazgató. Bp.-en tisztviselőként kezdte pályáját, majd Aradon újságíró, 1898-ban Kassán színházi titkár lett. 1902–03-ban *Janovics* Jenő társ.-ánál működött mint titkár és rend. 1903-tól a Király, 1907-től a Magyar és a Király Színház tagja volt, ahol eleinte mint titkár, 1913-tól pedig helyettes ig.-ként dolgozott. 1918-ban az Unió Rt. ügyvezető ig.-ja lett. 1925-től 1932-ig a Király Színházat vezette. Szakértelmével, kitűnő szervezőképességével méltán szerzett szakmai elismerést.

Leblanc Győző (Bp., 1947. márc. 28.–): énekes (tenor). Ének tanulmányait 1969–1975 között a Zak-n *Kutrucz Éva* és dr. *Sipos Jenő* tanítványaként végezte. 1975-től az Operaház magánénekese. Operettek bonvivánszerepeiben is gyakran fellép. Számos alkalommal vendégszerepelt külföldön. F.Sz. *Alfréd* (Verdi: Traviata); *Faust* (Gounod); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony).

Le Bon, Girolamo (Velence, a 18. sz. eleje–Kismarton, 1765 után): színész, színigazgató, zeneszerző, diszlettervező. Francia származású. 1735–36-ban egy Németországban turnézó társ. vezetője. 1735–1746 között, megszakítással, a szentpétervári udvari színház tagja. 1741-ben a pozsonyi operatárs. ig.-ja. 1746 után Berlinben, Drezdában, Postdamban, Hamburgban szerepelt. 1762. júl. 1-jén *Esterházy* Miklós herceg feleségével és leányával együtt a kismartoni (Eisenstadt) operatárs.-hoz szerződött, diszlettervezői munkakörre. Va-

LÁZÁR MARIA *A császárnő*
(Steinbrecher: Bécsi gyémántok)

lőszíniüleg ő készítette a diszleteket Joseph Haydn első operáihoz: *Acis és Galatea*, *Az énekesnő*, *Naspolya hercegnő*. Ir. Barokk, klasszicista és romantikus diszlettervek Magyarországon (1976).

Lederer József (Nagyvárad, 1843–Majna-Frankfurt, 1895. nov. 4.): énekes (tenor). *Molnár* György társ.-ában a 60-as években *Vérsí* néven játszott, később – német színházak tagjaként – csak mint vendég lépett fel a Nemzeti Színházban 1868-ban, 1872-ben és 1876-ban. F.Sz. *Faust* (Gounod); *Vasco da Gama* (Meyerbeer: Az afrikai nő).

Ledofszky Gizella (Székesfehérvár, 1877. máj. 5. Balassagyarmat, 1959 után): színésznő. 1894-ben *Rákosi* Szidi színiiskolájában szerzett diplomát. 1895–96-ban *Krecsányi* Ignác szerződtette, ahonnan 1897–98-ban a pozsonyi–temesvári társ.-hoz került, majd 1898-ban vendégként fellépett a Népszínházban. 1898–1901 között a Magyar Színház tagja volt. 1902-ben a Népszínházhoz szerződött. 1909 őszétől már a Király Színházban játszott. 1911–12-ben az Operaház primadonnája lett. 1915 nyarán a Budai Színkörben, 1919-ben a Fővárosi Nyári Színházban működött. Szubrettszerepeket játszott. Ezüstös hangja és temperamentumos játéka egyaránt érvényesült a francia könnyedség és a drámaiság tolmácsolásakor. *Márkus* József az ő számára írta a *Liliputi hercegnő* szövegét. F.Sz. *Abigail* (Goldfaden: Sulamith); *Hetty* (Pásztor Á.: Niobe); *Psz* (Sziklai K.: Koldus és királyfi); *Beatrix* (Lecocq: Nap és Hold).

Lefèvre Terézia: → *Murányiné Lefèvre* Terézia

Lehár Ferenc (Komárom, 1870. ápr. 30. Bad Ischl, 1948. okt. 24.): zeneszerző, operettkomponista. A Prágai Konzervatóriumban folytatott tanulmányok után színházi hegedűsként kezdte zenei pályafutását, majd Bécsben, édesapja asszisztenseként katonakarmester lett. 1890-től különböző katonazenekaroknál volt karmester Losoncon, Polában, Triesztben, Budapesten és Bécsben. Színpadi szerzőként 1896-ban Lipcsében mutatkozott be, *Kukuschka* c. művével, de igazi sikereit operettszerzőként aratta. Első bécsi operettje, *A vig őze* (Bécs, 1905) hozta meg számára a népszerűséget. Az addigi hagyományos bécsi lokálpatriotizmust háttérbe szorító, inkább kozmopolita jellegű művét a világ több zenés színháza műsorára tűzte. Következő jelentős sikert megért műve a *Luxemburg grófja* (Bécs, 1909), majd a rákövetkező évben a *Cigányszerelem* (Bécs, 1910). ~ zenéje azt a jellegzetes bécsi frivolitást és derűt sugározza, amely a Monarchia fővárosát a századfordulón jellemezte. Rendkívüli dallami és ritmikai invenciója eredetiséggel és szellemes ironiával párosult. F.M. *Der Rastelbinder* (A drótosító, Bécs, 1902); *Fürstentum* (Hercegisasszony, Bécs, 1909); *Zigeunerliebe* (Cigányszerelem, Bécs, 1910); *Éva* (Bécs, 1911); *A pacsi* (Bp., 1918); *Frasquita* (Bécs, 1922); *Paganini* (Bécs, 1925); *Der Zarewitsch* (A cárevis, Berlin, 1927); *Das Land des Lächelns* (A mosoly ország, Berlin, 1929); *Giuditta* (Bécs, 1934); *A garabonciás* (Bp., a *Cigányszerelem* új szövegkönyvvel, Bp., Operaház, 1943); *Vándordíák* (az előbbi kamaraváltozata, 1952).

Lehmann, Moritz, Mór, id. (Drezda, 1818–Rákosszentmihály, 1877. szept. 9.): diszletfestő, -tervező. Pályáját a drezdai színházban kezdte, majd 1834-től a bécsi Carl Theaterben folytatta. 1850-től, mint udvari festő, a Burgtheaternek dolgozott. Ekkor azonban már Pesten is vállalt tervezést. Ő készítette hazánkban a Notttheater számára 1856 aug.-ában az első zárt, nem-kulisszás szobadiszletet. Ő volt az első külföldi festő, aki végleg letelepedett Pesten, és egyszerre két színházzal is szerződést kötött: a Nemzeti Színházzal és a Deutsches Stadttheaterrel. Festőműhelyét 1865-ben nyitotta meg.

Első munkája a Nemzeti Színházban Meyerbeer *Az afrikai nő* c. operájának diszlete volt. 1869-től a Gyapjú utcai német színházban, 1875-től élete utolsó két évében a pesti Népszínházban is dolgozott: a nyitóelőadás diszleteit, azután Tóth Ede *A tolong*, Csepregy Ferenc *Sztrogoff Mihály útja* színpadképeit tervezte. Fia, ifj. *Lehmann* Mór (?-?) 1875-től 1896-ig volt a Népszínház főfestője. Ő alkalmazott hazánkban a színpadon először tűzálló (impregnált) diszletelemeket. F.T. Csepregy F.: *Kolumbusz Kristóf*; Suppé: *Boccaccio*.

Léhner Jolán (Mezőörs, 1902. júl. 3.–): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el. Pályáját 1926-ban Komáromban kezdte *Tóvári* Pál színig. társ.-ánál. 1926–1936 között férjével, *Vérey* Dezső bonvivánnal különböző társ.-oknál lépett fel vidéken. 1936-tól Bp.-en kisebb szerepeket, filmszerepeket játszott. Fellépett kabaré-előadásokon is. 1959-ben kivándorolt Kanadába, Winnipegbe, ahol m. nyelvű műkedvelő társ.-ot létesített és negyedszázadon át, 1992-ig vezette a csoportot. F.Sz. *Tóth Mari* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Olympia* (Molnár F.); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő).

LEHOCZKY ÉVA – Lucia
(Donizetti: *Lammermoori Lucia*)

Lehoczky Éva (Debrecen, 1925. márc. 7.–): énekesnő (koloratúrszoprán). Tanulmányait 1949-től 1956-ig *Kapitányfőné Katona* Magdolna tanítványaként végezte a Zak-n. Pályafutását a Fővárosi Operettszínházban kezdte. 1962–65-ben az egri Gárdonyi Géza Színház, 1965–1968 között a Karl Marx Stadt-i Operaház, 1968-tól 1970-ig a Szegedi Nemzeti Színház magánénekes. 1970-ben szerződött az Operaházhoz, amelynek 1984-ig volt tagja. Kiváló technikájának, sokoldalúságának köszönhetően egyaránt kiemelkedően tolmácsolta a legnehezebb lírai és drámai koloratúrszólásokat. Repertoárjához tartoznak a jelentősebb operettek primadonnaszerepei is. Hangverseny-énekesnőként is sikereket ért el. Vendég szerepelt szinte valamennyi európai országban és az amerikai kontinensen. Érdemes művész (1980). F. Sz. *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Konstanza* (Mozart: Szókratész a szerájból); *Fiordiligi* (Mozart: Così fan tutte); *Adina* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Tanítónő* (Britten: Albert Herring).

Lehoczky Zsuzsa (1936. júl. 18.–): színésznő. 1949-ben Szegedre szerződött táncosnőnek, 1956-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház, 1957-től a Szegedi

Nemzeti Színház színésze, 1962 óta a Fővárosi Operettszínház tagja. Ének- és táncvészete, sajátos humora kiválóan érvényesül szubrettszerepeiben. Jászai Mari-díjas (1966, 1974), érdemes (1981) és kiváló művész (1989). F.Sz. *Bessy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Daisy* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Maya* (Fényes Sz.); *Lili* (Hervé); *Eliza* (Lerner–Loewe: *My Fair Lady*); *Denise* (Hervé: *Nebáncsvirág*); *Clara* (Fényes Sz.: *Florentin kalap*); *Szerafin* (Csiky G.–Kardos G. Gy.–Fényes Sz.: *A nagymama*); *Bozena* (Kálmán I.: *Marica grófnő*); *Roxie Hart* (Kander–Ebb: *Chicago*); *Marie Dindon* (Herman–Fierstein: *Örült nők ketrece*).

Lehotay Árpád; *Lehoczky* (Löcse, 1896. ápr. 27.–Bp., 1953. okt. 19.): színész, rendező, színházigazgató, színészpédagógus. Gépészmérnöki oklevelet szerzett. Egy működvelő előadáson *Hevesi Sándor* ismerte fel tehetségét és 1926-ban a Nemzeti Színházhoz szerződtette, amelynek 1944-ig tagja maradt. 1935-ben az Országos Színészegyesület színiiskolájának lett a tanára. 1939-től 1944-ig a SzAk-n tanított. 1943–1945 között a Vigszínházban, 1944-ben és 1946-ban a Pesti Színházban is szerepelt. 1944–1947 között a Szegedi Nemzeti Színház tagja, 1947-től a Belvárosi Színház színésze és rend.-je. 1949–1951 között a Madách Színház tagja volt. 1947-ben a Vig és a Pesti Színházban is fellépett. Az alakuló Magyar Néphadsereg Színháza szerződtette, de betegsége miatt már nem lépett színpadra. Kitűnő beszédtechnikájú, jó megjelenésű és csiszolt mozgású, sokoldalú színész volt. Tehetsége klasszikus és modern szerepekben egyaránt érvényesült. Virtuóz beugróként tartották számon. F.Sz. *Ádám*, *Lucifer* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Faust* (Goethe); *Octavius*, *Antonius* (Sh.: *Julius Caesar*); *Cassio* (Sh.: *Othello*); *Prospero* (Sh.: *A vihar*); *Posa márkai* (Schiller: *Don Carlos*); *Cyrano*

LEHOCZKY ZSUZSA – *Eliza Doolittle*
(Lerner–Loewe: *My Fair Lady*)

LEHOTAY ÁRPÁD – *Kossuth*
(Hegedűs Lóránt)

(Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Mokány* (Kisfaludy K.: *Csalódások*); *Helmer* (Ibsen: *Nóra*); *Kovács József* (Gergely S.: *Vitézek és hősök*). F.R. Pagnol–Nivoix: *Dicsőség vására*; Fehér K.: *Idézés bűnügyben*.

Leichner Éli; *Lukács Pál* (Bp., 1930. márc. 8.–): színész. Budapesten a Fővárosi Operettszínház epizodistája volt. A Pódium kabaréban is fellépett. 1956-ban kivándorolt Izraelbe. A magyar nyelvű közönségnek irodalmi kabarékat, zenés műsorokat, pantomim esteket szervezett. 1956–1960 között részt vett *Gáti Dezső* művészi vállalkozásaiban. 1961–1968 között Molnár Pál „Thália” színházának volt a tagja, főleg táncoskomikus szerepekben aratott nagy sikert. Edith Piaf, Karády Katalin, Honthy Hanna életéről, művészetéről állított össze zenés műsort. 1980-ban ünnepelték művészi pályafutásának 25. évfordulóját. F.Sz. *Zülfikár* (Huszka J.: *Gül Baba*); *Miska* (Szirmai A.: *Mágnás Miska*); *Bóni* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*); *Brissard* (Lehár F.: *Luxemburg grófja*); *Zsupán* (Kálmán I.: *Marica grófnő*).

Léka Géza (Bánréve, 1928. ápr. 8.–): táncos. 1950–1969 között az Állami Népi Együttes tagja volt. Egyszerű, de izés és kifejező táncmódja, szuggesztív színpadi egyénisége főleg *Rábai Miklós* és *Náfrádi László* koreográfiáiban, szóló- és epizód szerepeiben érvényesült (*Ecseri lakodalmas*, *Fonó*, *Barcsai szeretője*, ill. *Végvári vitézek*). 1969 után a Duna Művészegyüttesnél volt műsorközlő és versmondó.

Lelkes Ágnes (Bp., 1924. ápr. 24.–): színésznő. 1943-ban végezte el az Országos Színészegyesület színészképző iskoláját. Győrben kezdte a pályát 1946-ban. 1948-ban Miskolcon, 1949-ben Pécsen, 1951-ben a Magyar Néphadsereg Színházában játszott. 1957 óta a Madách Színház tagja. Pályája kezdetén naiva- majd karakterszerepeket játszott. Érdemes művész (1979). F.Sz. *Roxane* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Éva* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Irene császárnő* (Herczeg F.: *Bizánc*).

Lelkes Dalma (Kaloça, 1933. márc. 12.–Bp., 1980. dec.): színésznő. A SzAk látogatása után pályáját 1957-ben kezdte. Több vidéki színházban, így például a Szegedi Nemzeti Színházban játszott naivaszerepeket. F.Sz. *Otilia* (Hauptmann: *Naplemente előtt*); *Polika* (Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*).

Lelkes Gábor; *Siebig* (Arad, 1929. nov. 28.–): színész. 1946–49-ben három évet végzett a kolozsvári Ma-

gyar Művészeti Intézetben. Másodéves korában alkalmazta a kolozsvári Állami Magyar Színház. 1950–1958 között a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja volt. 1958-ban megvált a színházról, és Aradra költözött. Újabb az aradi Periszkóp Színpadon játszik és rendez. Karakter- és epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Jelle* (Heijermans: Remény); *Rimay* (Sombori S.: Balassi); *Bratu* (Baranga: Kerge birka); *Főherceg* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Lelkes Magda (Hegysúr, 1921. júl. 11.–): színésznő. 1950-től a Faluszínház, 1952-től a komáromi Magyar Területi Színház színésznője, 1966–1976 között a színház adminisztrátora is. Főleg jószágos lelkű női alakok megformálásával ért el sikereket. F.Sz. *Brazovicsné* (Jókai M.: Az aranyember); *Millenné* (Schiller: Ármány és szerelem).

lemaszkirozás: → maszkírozás

Lénárd Béla (Bécs, 1892. jún. 1.–Bp., 1960): színész. A 20-as években a Kis Komédia titkára, majd 1922-ben a Faun Kabaré alapítója. 1940–44-ben játszott és konferálta az OMIKE-ben. 1945–49-ben a Medgyaszay Színház rendezője. Játszott külföldön is. 1948 őszén egy József nádor téri étteremben *Optimisták* néven Faragó Panni szonetténekezzel, Bondy Imre íróval és Örvös Marcell zeneszerzővel kabarét alapított. Egy hónap múlva az Andrássy úti Japán Kávéházban, majd az Abázia Szaloban játszottak. 1950. máj.-ban a társ.-ot feloszlatták. ~ a Faluszínház tagja lett. Vérbeli komikus, sokoldalú karakterszínész. F.Sz. *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Sartorius* (Shaw: Szerelmi házasság); *Brazovics Athanáz* (Jókai M.–Hevesi S.: Az aranyember).

Lénárdné Kétszery Emilia (Vác, 1844–1920-as évek k.): színésznő. *Kétszery* József igazgató leánya és *Saághy* Zsigmondné *Kétszery* Anna testvére. Színészek között nevelkedett, így édesapja társulataiban már gyerekként szerepelt. A vidéki közönség kedvelt drámai hősnője, majd társalgási színésznője volt. Elsőosztályú társulattal bejárta az ország szinte valamennyi nagyvárosát: Pozsonytól Szabadkáig, Soprontól Eperjesig, Kecskeméttől Kassáig. 1894-ben ment nyugdíjba. Férje, *Lénárd* Pál hőszerelemeket alakított. F.Sz. *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Eboli* (Schiller: Don Carlos); *Ida* (Vörösmarty: Móroth bán); *Sára* (Jókai M.: Szép Mikhál); *Dervarenné* (Ohnet: Serge Panine); *Françoise* (Daudet: A nábob). M.A. 1861: Sopron; 1861–62: Szatmár; 1864–65: Eperjes; 1869–70: Kecskemét; 1870–71: Kétszery József; 1871–72: Pécs; 1872–73: Arad; 1874–75: Krecsányi Ignác; 1875–76: Nagy Lujza; 1876–77: Debrecen; 1877–78: Székesfehérvár; 1878–81: Szatmár, majd Kassa; 1881–83: Arad; 1883–85: Arad–Temesvár–Szabadka; 1885–86: Szombathely; 1886–87: Nyitra; 1887–88: Temesvár–Pozsony; 1888–89: Szatmár; 1889–90: Kassa; 1890–91: Miskolc; 1891–94: Temesvár–Pozsony–Buda.

Lénárt András (Eger, 1955. júl. 23.–): bábszínész, színész, bábszínház-igazgató. Művészi pályáját amatőrként kezdte az egri Bábszínháznál. 1985-ben végzte el a Bábstúdiót. 1990-ig az egri Harlekin Bábszínház tagja volt, ahol színészként és bábkészítőként dolgozott. Bábos munkája mellett több szerepet játszott az egri Gárdonyi Géza Színházban. 1990-től a pécsi Bóbita Bábszínház ig.-ja, de előadások rend.-je és tervezője is. 1992-től részt vesz az UNIMA elnökségének munkájában. F.Sz. *Óz* (Baum–Hollós R.: Óz, a nagy varázsló); *A hetedik törpe* (Grimm–Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Idő apó* (Ignác R.: Csipkerózsika); *Mr. Eagle* (Miller: Két hétfő emléke); *Boszorkány* (Tamási A.: Énekes madár); *Bíró* (Bródy S.: Tanítónő). F.R. Svarc–Bükkösi L.: *Hókirálynő*; Pinczési J.: *Blub herceg*.

Lencz György (Bp., 1946. maj. 21.–): színész. Pályáját a SzAk elvégzése után 1970-ben kezdte. Játszott a szolnoki Szigligeti Színházban, a Vidám Színpadon, a Bartók Színházban és az Arany János Színházban. F.Sz. *Imrus* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Berreh* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Lencsés Károly (Bp., 1963. nov. 13.–): balett-művész. 1984-ben végzett az ABI-ben. Ugyanabban az évben a Pécsi Baletthez szerződött, amelynek azóta is magántáncosa. 1987-ben az újjászerveződött Szegedi Balettel is fellépett. Erőteljes alkatú, elsősorban modern táncfeladatokra hivatott táncos. F.Sz. *Tybal* (Herczog I.: Rómeó és Júlia); *Varázsló* (Novkov: Tűzmadár).

Lendvai Andor (Vác, 1901. máj. 20.–Bp., 1964. máj. 13.): énekes (bariton). Tanulmányait a Zak-n *Sík* József növendékeként végezte. Később Bécsben, Milánóban és Münchenben folytatta tanulmányait Fritz Wolff, Fritz Feinhals irányításával. 1934–1961 között az Operaház magánénekese volt. Nagy sikerű turnékon vett részt Bécsben, Luzernben, Olaszország számos városában, Münchenben és Moszkvában. Egyike volt a legjobb karakterbaritonoknak. Wagner-szerepekben aratott nagy sikereket, amihez hozzásegítette különleges színészi adottsága is. A Zak tanára volt. Érdemes művész (1961). F.Sz. *Alfio* (Mascagni: Parasztbecsület); *Mefiszto* (Gounod: Faust); *Tomio* (Leoncavallo: Bajazzók).

Lendvai György (Bp., 1937. máj. 7.–Bp., 1989. júl. 29.): karmester. A kitűnő baritonista, *Lendvai* Andor fia. 1955–61-ben a Zak karmesterképző szakát végezte Somogyi László és Kórodi András vezetésével. 1959-től az Operaház korrepetitora, majd 1967-től karmestere. A 80-as évek közepétől a SzAk óraadó tanára is volt. Munkássága az egész klasszikus operarepertoárt felölelte. Nagy sikerrel vezényelte Gay-Pepusch *Koldusoperáját*.

Lendvay Ferenc (Bp., 1919. szept. 1.–): rendező, színházigazgató. A SzAk elvégzése után katonai szolgálatra hívták. Pályáját 1944-ben Debrecenben kezdte, ezután Pécs, Szeged, Szolnok, Veszprém színházaiában volt rendező, főrendező. 1949-től a Nemzeti Színház rendezője, majd a veszprémi Petőfi Színház ig.-ja lett. 1956-tól a József Attila Színház főrendezője, 1964-től a Miskolci Nemzeti Színház ig.-ja volt, majd az Irodalmi Színpadhoz szerződött. 1969-től a Szegedi Nemzeti Színház ig.-ja, 1971-től 1974-ig a debreceni Csokonai Színház főrendezője, 1986-tól 1991-ig, nyugalomba vonulásáig a kecskeméti Katona József Színház ig.-ja volt. Nevéhez fűződik több m. dráma ősbemutatójának megrendezése. Jászai Mari-díjas (1956), érdemes művész (1985). F.R. Heltai J.: *A néma levente*; Miller: *A salemi boszorkányok*; Németh L.: *Nagy család, Csapda*; Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*; Dürrenmatt: *A fizikusok*; Sándor I.: *Tiszaeszlár*; Sarkadi I.: *Elveszett paradicsom*; Szabó M.: *Kiáltás, város!*; Schiller: *Stuart Mária*.

Lendvay Gyula (Bp., 1917. jan. 26.–): színész. *Rózsahegyi* Kálmán és *Makay* Margit színiiskolájában tanulta a színészmesterséget. 1942-ben tett vizsgát a SzAk-n, *Lehotay* Árpád és *Galamb* Sándor előtt. 1947-ben kapott színészdipломát. 1945-ben Egerben játszott, bátyja, *Lendvay* Lajos társulatában, 1949–50-ben a Józsefvárosi Színház, 1950–1954-ben a Magyar Néphadsereg Színháza, 1954-ben a szolnoki Szigligeti, 1955–56-ban a Madách, 1957–1967 között a Honvéd Művészegyüttes, 1970–77-ben a Déryné Színház társulatában játszott. 1977-ben nyugdíjba ment. Főként vj.-ok karakter szerepeit alakította. F.Sz. *A fiú* (Zilahy L.: Fatornyok); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Csikasz* (Molière: Dandin György).

Lendvay Kamilló (Bp., 1928. dec. 28.–): zeneszerző. A Zak zeneszerző tanszakát *Viski* János növen-

déeként 1955-ben, a karmesterképző szakot *Somogyi László* tanítványaként 1957-ben végezte el. 1960–1966 között az Állami Bábszínház zenei vezetője, 1970–1974 között a Fővárosi Operettszínház karmestereként, majd zenei vezetőjeként tevékenykedett. 1973-ban nevezték ki a Zak tanszékvezető egyetemi tanárává. 1962-től a Magyar Rádió zenei dramaturgia, 1987-től a Szerzői Jogvédő Hivatal elnöke. A Magyar Zeneszerzők Egyesületének elnöke. Erdemes művész (1981), Erkel Ferenc-díjas (1962, 1964, 1978), Bartók Béla-Pásztory Ditta-díjas (1989). F.M. *A bűvös szék* (1971–72); *A tisztességtudó utcalány* (1976–78).

Lendvay Lajos (?–?): színész. 1937-ben *Tolnay* Andor vidéki társ.-ának a tagja, 1938-ban az Erzsébetvárosi Színházban, 1939–42-ben Pécsen, 1944-ben az Andrássy Színházban játszott. 1950–1956 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1956 után Bécsben próbálkozott – sikertelenül – m. színház alapításával. 1957–58-ban néhányszor fellépett és rendezett Bécsben. Később New Yorkba ment, majd Kaliforniában, Los Angelesben telepedett le. F.Sz. *János* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Dr. Sárkány* (Molnár F.: A doktor úr); *Pixi* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Ámor* (Csiky G.: Buborékok); *Lodovico* (Sh.: Othello).

Lendvay Lola (Bp., 1891. márc. 18.–?): színésznő. 1915-ben Szegeden lépett színpadra, ahol 1918-ig játszott. 1918 őszén bemutatkozott a Vigaszínházban. 1920. aug.-ban a Renaissance Színházhoz szerződött. 1922-ben férjhez ment és elhagyta a színpadot. F.Sz. *Grin Lili* (Földes I.); *Mártha* (Csiky G.: A nagymama); *Grófné* (Herczeg F.: Déryné ifjasszony).

Lendvay Márton, id. (Nagybánya, 1807. nov. 11.–Pest, 1858. jan. 29.): énekes-színész, rendező. Néhány műkedvelő fellépés után városi írnokból lett színész 1826-ban – más forrás szerint 1828-ban – *Fejér* Károly társ.-ánál. Első sikereit Nagyváradon aratta, Pesten először 1831-ben lépett fel. Ezután a Dunántúli Színjátszó Társaság tagja lett, az országgyűlés alkalmából velük szerepelt Pozsonyban 1833-ban. Első felesége *Jeremiás* Karolina színésznő volt. Második házasságát 1832. dec. 27-én kötötte Győrött *Hivatal* Anikóval, amely 1848-ig tartott. Az 1830-as években Kassa, Kolozsvár és a budai Várszínház voltak főbb állomáshelyei, de gyakran vállalt fellépést más vándortárs.-oknál is. A Pesti Magyar Színház, illetve a Nemzeti Színház alapítója és – megszakitásokkal – haláláig tagja volt. 1840-ben bécsi és berlini tanulmányúton járt. Az operaháború miatt huzamosabb ideig játszott Kassán és Pécsen, az utóbbi helyen bízták meg először rendezéssel 1839–40-ben. A Nemzeti Színházban 1843-tól volt rend., előbb havi váltásban társaival, 1847-től szakosodva a drámai előadásokra. Tagja volt a pesti Nemzeti, majd az Ellenzéki Körnek, a forradalom idején nemzetőr-nagy. 1849-ben követte a kormányt Debrecenbe is. 1843-tól a Nemzeti Színház dramabíráló bizottságának tagja. 1854. jan. 31-én volt utolsó fellépése a Nemzeti Színházban (*Lord Rochester*, *Birch-Pfeiffer*: A lowoodi árva). Agyvérzést kapott, és többet nem lépett fel. Szülővárosa már 1844 novemberében diszpolgárrá választotta. Kiváló fizikai adottságai – magas, karcsú termet, csengő hang – és alakítókézsége révén a m. romantika eszményi hősszerelmese volt. A reformkor utolsó éveiben a magyarság legjobb nemzeti tulajdonságainak megtestesítője lett. Szerepkörét mindig megőrizte, sőt pályája végén nagy tragikus hőseket is alakított. Világos baritonhangja alkalmasnak bizonyult a vándorszínészetben mindig problémás tenorszólamok eléneklésére, így hosszú éveken át kettős minőségben szerepelt. A Nemzeti Színházban is fellépett operaszerepekben. A jutalomjátékaira és vendégszerepléseire

választott műsorai jelentős szerepet játszottak a klasszikus, elsősorban Sh., a kortárs m. drámairodalom népszerűsítésében és vendéjátékai révén a vidéki színészet fejlesztésében. Irt (posztumusz megjelent) novellákat és dalokat is szerzett. F.Sz. *Zampa* (Hérol); *Fra Diavolo* (Auber); *Rómeó, Hamlet, Othello, III. Richárd*, (Sh.); *Fiesco, Don Carlos* (Schiller); *Ferdinand* (Schiller: Armány és szerelem); *Ethelwood* (id. A. Dumas-Jermann: Korona és vérpad); *Ruy Blas* (Hugo); *Antony* (id. A. Dumas); *Robin de Bois* (Arago-Vermond: Az ördög naplója); *Bánk bán* (Katona J.); *Árpád* (Vörösmarty M.: Árpád ébredése); *Korpádi Gergely* (Szigligeti E.: Szökött katona); *Táray* (Czakó Zs.: Végre dedlet). – Ir. *Fejér* K.: Rövid vázlata L. M. művészi életének (zsebkönyv, Szatmár, 1856); Szigligeti E.: Magyar színészek életrajzai (1878); Hegedüs G.: L. M. Nagy magyar színészek (1957); Zsoldos E.: L. M. (adattár szerepkatalógussal, jutalomjátékai és vélhető rendezései jegyzékével, 1958).

Lendvay Márton, ifj. (Kolozsvár, 1830. szept. 14.–Balatonfüred, 1875. júl. 12.): színész. Id. *Lendvay* Márton és *Hivatal* Anikó fia. Szülei akarata ellenére lett színész 1847-ben *Kilényi* David és *Latabár* Endre székesfehérvári társulatánál. Vidéki évek után, 1855-től haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. Először hősszerelmeket alakított, majd édesapja halála után az ő szerepkörét vette át. Daliás termete, szép hangja, kedves arcra erre a szerepkörre utalta, de drámai erőben, sőt tehetségben sem érte utol apját. Öltözködését, viselkedését könnyed bohémia jellemezte. Játéka romantikus volt, túlzó pátosszal, hiányzott belőle az átélés, az eredetiség. 1855-ben vette feleségül *Fáncsy* Ilkát. Shakespeare-szerepei: *Rómeó, Othello, Macbeth, Hamlet*. F.Sz. *Ferdinand* (Schiller: Armány és szerelem); *Don Guesar de Bazan* (Dumanoir-D'Ennery); *Robin de Bois* (Arago-Vermond: Az ördög naplója); *Károly* (Boucicault: Londoni arslánok); *Felix* (Barrière: A völgy lilioma); *André* (ifj. A. Dumas: Egy tékozló apa); *Fauvel* (Dumanoir: A csacska nők); *André* (Sardou: Fernande). F.M. *Nem töröm a házát* (1858).

M.A. 1847: Székesfehérvár, Pozsony; 1850: Győr; 1851: Kolozsvár; 1852: Temesvár, nyár: Nemzeti Színház; 1853: Kolozsvár; 1854: Nagyvárad, Debrecen.

Lendvay Márton Színház: →Nagybánya

Lendvayné Fáncsy Ilka: →Fáncsy Ilka

Lendvayné Hivatal Anikó (Pest, 1814. febr. 8.–Bp., 1891. aug. 6.): színésznő. 1825-ben *Balog* Nina néven gyermekszínész volt a pozsonyi országgyűlési társ.-ban. *Amáliát* játszotta a Bujdosó Amor c. Kotzebue-darabban. Pesten 1829–30-ban lépett fel először, Anikó név alatt. 1833-ban a Dunántúli Színjátszó Társasággal ismét szerepelt az országgyűlés színházi előadásain. 1833–34-ben Kassára szerződött, 1834-től 1837-ig a budai Várszínházban játszott. 1837–1859 között a Pesti Magyar, illetve a Nemzeti Színház művésznője volt. 1830–1848 között az idősebb *Lendvay* Márton színész második felesége volt. 1848-tól új férje, *Latkóczy* Lajos festőművész néven lépett fel. Naivákat és fiatal drámai hősnőket alakított, s mivel pályakezdése egybeesett a romantika stílusfordulatával, tehetsége és szépsége révén korának ünneplt primadonnája lett, aki minden színjátéktípusban, így vj.-okban és népszínművekben is sikereket aratott. Többek között *Vörösmarty* Mihály – aki számos kritikában is méltatta művészetét – és *Petőfi* Sándor irt hozzá hódoló verseket. F.Sz. *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Stuart Mária* (Schiller); *Lujza* (Schiller: Armány és szerelem); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Donna Diana* (Moreto-West); *Griseldis* (Halm); *Desdemona*

(Sh.: *Othello*); *Lidi* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Howard Katalin* (id. Dumas-Jermann: Korona és vérpád); *Bragadini Katalin* (Hugo: Angelo). – Ir. Honművész (1836. ápr. 2.); Fried I.: Vörösmarty Mihály „fekete hölgy”-e (ItK. 1977).

Léner Péter (Bp., 1936. febr. 15. –): rendező, színházigazgató. 1961-ben végzett a SzAk rendezőtagozatán, majd Miskolcra szerződött. 1963-tól a Nemzeti Színház, 1964-től a Pécsi Nemzeti Színház, 1966-tól a Thália, 1977-től a Szegedi Nemzeti Színház rendezője volt. 1983-tól a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház ig.-főrendezője, 1990-től a József Attila Színház ig.-ja, a SzAk tanára. Műfaji sokoldalúság jellemzi. Színpadi világát a színházi hagyományok megőrzésével teremti meg. Jászai Mari-díjas (1985), érdemes művész (1988). F.R. Shaw: *Szent Johanna*; Sh.: *A makrancos hölgy*; Williams: *Nyár és füst*; Beckett: *Godot-ra várva*; Eörsi I.: *Sírkő és kakaó*; Csurka I.: *Ki lesz a bánya?*; Maróti L.: *Egy válás története, Közéletrajz*; Remenyik Zs.: *Atyai ház*; Páskándi G.: *Lélekharang*; Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*; Herczeg F.: *A Gyurkovics lányok*.

Lengyel Erzs (Nagykát, 1929. febr. 23. –): színésznő. 1945-ben Győrben kezdte a pályát, 1948-ban a Józsefvárosi, 1951-ben a Szegedi Nemzeti, az Uttörő, 1952-ben az Ifjúsági, 1957-től 1962-ig a Jókai Színházban játszott. 1962-től a Thália Színház, ill. az Arizona Színház tagja. 1960-ban a Kísérleti Színpad alapító tagja volt. Többféle szerepkört – naíva, szubrett, karakter alakított operettekben és drámai művekben. Jászai Mari-díjas (1953). F.Sz. *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Maude Meirose* (Coward: Forgószínpad).

Lengyel Ferenc (Pozsony, 1930. máj. 23. –): színész. 1950–1951 és 1953–1959 között a Faluszínház tagja és műv. vez.-je, 1959-től a komáromi Magyar Területi Színház, 1969-től pedig a kassai Thália Színház egy.-ében játszott, ahol 1981–1986 között műv.-i vez. is volt. Alapvető szakmai ismereteit a Faluszínház m. együttesében szerezte, ahol tehetsége sokféle szerep színpadi megformálásával csiszolódott. Lélektani, realista gyökerekből táplálkozó művészete a komáromi egy.-ben tragikus és komikus szerepek színes skáláján gyarapodott tovább. Érdemes művész (1986). F.Sz. *Manders* (Ibsen: Kisrétetek); *Szücs* (Szakonyi K.: Adás-hiba); *Dorn* (Csehov: Sirály); *Szilvai* (Szigligeti E.: Liliomfi); *H. C. Curry* (Nash: Az esőcsináló); *id. Curley* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Lengyel Ferenc (Szombathely, 1961. okt. 15. –): színész. 1986-ban végzett a SzAk-n, majd 1986–88-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott. 1988–1989 között a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1989-től a Radnóti Miklós Színház, 1992-től a Katona József Színház tagja. Főként zenés darabokban, vígjátékokban, musicalekben aratott eddig sikereket. F.Sz. *Don Quijote* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Miska* (Szirmai A.: Málnás Miska); *Újságíró* (Márai S.: Kaland). F.M. *Macska Jancsi* (mesejáték, 1990).

Lengyel Gizi (? , 1903. nov. 1. – Bp., 1984. aug. 3.): színésznő, a Teréz körúti Színpad híres komikája. Nagyváradon lépett először színpadra, onnan szerződött Jób Dániel a Víg színházhoz. Itt karakterszerepeket játszott. Férje Dénes György volt. 1937-től a Royal Színház, 1943–44-ben az Új Magyar Színház tagja; 1949-től a Kamara Varieté, a Budapest Varieté kabaréműsoraiban játszott: *Laroche grófnő* (Szőke Szakáll: VIII. Albert); *Mici* (Nádasi L.–Rejtő J.: Szőkik a ruha). Élete utolsó éveit a Jászai Mari Színeszothonban töltötte. F.Sz. *Klari* (Vaszary G.: Udvarolni felesleges); *Vali* (Katscher: Gyertyafénynél); *Colette* (Létraz: Pillanatfelvétel).

Lengyel György (Bp., 1936. máj. 18. –): rendező, színházigazgató. 1961-ben végzett a SzAk színházrendező szakán. A debreceni Csokonai Színházban kezdte a pályát, ahol rend., majd főrend. lett. 1966–1988 között a Madách Színházban rendezett, közben 1979–81-ben a debreceni Csokonai Színház művészeti vezetője is volt. 1988-tól 1993-ig a Pécsi Nemzeti Színház igazgató-főrendezője. 1993-tól a debreceni színház igazgatója. A SzAk tanára, a Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) m. elnöke, az ITI Nemzetközi Bizottságának tagja. Klasszikus tragédiák mellett több 20. sz.-i modern művet is színpadra állított. Rendezéseit érzékenység és intellektuális megközelítés jellemzi. Jászai Mari-díjas (1968), kiváló művész (1990). F.R. Sh.: *III. Richárd*; Ibsen: *Peer Gynt*; Rostand: *Cyranó de Bergerac*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Németh L.: *Papuschős*; Szabó M.: *Régimódi történet*, *A meráni fiú*; Gorkij: *Vassza Zseleznova*; Molnár F.: *A hattyú*, *Olympia*, *Játék a kastélyban*; Miller: *Salemi boszorkányok*; Albee: *Nem félünk a farkastól*; Márai S.: *Kaland*.

LENGYEL GYÖRGY

Lengyel Ildikó (Diósgyőr, 1935. márc. 19. –): énekesnő (mezzoszoprán). Kezdetben magánúton tanult énekelni Hoór-Tempis Erzsébetnél, majd Berlinben Dagmar Freiwald-Langénál. 1961–65-ben Lipcsében és Rostockban, majd 1966 óta a Szegedi Nemzeti Színházban magánénekes. F.Sz. *Prisca* (Vántus I.: Aranykoporsó); *Seymour* (Donizetti: Anna Bolena).

Lengyel Irén (Rákospalota-újfalu, 1900. febr. 3.–Kölcsvár, 1970 k.): színésznő. Két évig ismerkedett a szakma titkaival Bp.-en a Színészegyesület iskolájában. Pályáját Ungváron kezdte Kiss Árpád társ.-ánál primadonna szerepkörben. Temesvár, Arad, Kolozsvár tartozott pályafutásának további állomáshelyei közé. 1924-ben, amikor Fekete Mihály temesvári társ.-a nyerte el Brassó városának koncesszióját, a szinkritikus így írta: „... szép, elegáns, temperamentumos, nagyszívrűen énekel. Megjelenése imponáló, hangja simulékony, szépen csengő és iskolázott, játéka kiforrott”. Másodszori kolozsvári szerződése alkalmával, 1931-ben pályája derékba tört. *A hamburgi menyasszony* c. operettben állítólag nem a cenzúra által jóváhagyott, módosított szöveget énekelte („Szép vagy, gyönyörű vagy Meseország”) hanem az eredetit (Magyarország), ezért irredentizmus vádjával eltiltották a további szerepléstől. A divatos operettek primadonnaszerepei mellett prózai darabokban is fellépett.

Lengyel János (Sárszentmihály, 1925. szept. 22.–): színész. 1949-ben végezte el a SzAk-t. A Bányász Színházban kezdte a pályát, majd 1949–1953 között a Magyar Néphadsereg Színházában játszott. 1953–55-ben a győri Kisfaludy, 1955–56-ban a Szegedi Nemzeti, 1958–60-ban ismét a győri Kisfaludy, 1960–1964 között a Miskolci Nemzeti, 1964–70-ben a kaposvári Csiky Gergely, 1970–73-ban a Békés Megyei Jókai, 1973–1983 között a Szegedi Nemzeti Színház művésze volt. 1986-tól a kecskeméti Katona József Színház tagja. F.Sz. *Iffy Nagy* (Bródy S.: A tanítónő); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *IV. Henrik* (Sh.).

Lengyel Menyhért (Balmazújváros, 1880. jan. 12.–Bp., 1974. okt. 23.): író, színházigazgató. Miskolcon tanult, majd a fővárosban újságíró lett, később Kassán hivatalnokoskodott. Drámaírói pályája 1907-ben indult, a Thália Társaság bemutatta *A nagy fejedelem* c. drámáját. Ekkor Bp.-en telepedett le. Az Esztendő és a Nyugat c. folyóiratokban jelentek meg írásai. A Nemzeti Színház és a fővárosi magánszínházak játszották szm.-veit, amelyek közül több külföldön is állandóan műsoron szerepelt. *A hálás utókor* c. műve elnyerte a MTA Vojnits-díját. 1929–1930-ban a Belvárosi Színház társigazgatója volt. 1931-ben a Pesti Napló londoni tudósítója lett. 1937-ben az USA-ba költözött, Hollywoodban filmforgatókönyveket írt. 1960 végén áttelepült Olaszországba, 1974-ben hazaköltözött. ~ szm.-vei a társalgási drámák hatásos eszközeivel, dramaturgiájával készültek, de közülük néhány kiemelkedett kritikai hangjával, érdekes témájával. Drámái: *A nagy fejedelem* (1907); *A hálás utókor* (1908); *Falusi idill* (1908); *A szűz* (Hatvany L.-sal, 1909); *Tájfűn* (1909); *A címő* (Biró L.-sal, 1913); *Charlotte kisasszony* (1919); *A csodálatos mandarin* (1918–1919); *Sancho Panza királysága* (1919); *A waterlooi csata* (1924); *Tihamer* (1928); *Földnélküly János* (Karinthy Fr.-sel, 1929); *Királyi vér* (1935); *Ninocska* (1950). Könyve: *Életem könyve* (1988).

Lengyel Pál (Diósgyőr, 1943. okt. 4.–): rendező. 1964–1975 között a miskolci Manézsz Amatőr Színpad alapítója és rendezője volt. Innen a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1979-ben kapott diplomát a SzAk-n. 1981-től az Állami Bábszínház rend.-je. 1992-ben a Kolibri Színház tagja lett. Részt vesz az amatőr színjátszók és bábszínházok oktatásában, oktatási programjának kialakításában. F.R. Szabó M.: *Tündér Lala*; Lázár E.: *Berzsián és Dideki*; Debussy: *Játékdoboz*; Foster: *II. Erzsébet*; Kästner–Mosonyi A.: *Emil és a dekretívek*.

Lengyel Vilmos; *Lipniker* (Nagyszeben, 1893. máj. 14.–Bp., 1959. ápr. 14.): színész. 1919-ben végezte el a SzAk-t, de már 1915-től 9 évig Kolozsvárott volt szerelmes színész. Utóbb az Erdélyi–Bánati Magyar Színész Egyesület alelnöke, majd elnöke volt. 1924-ben Szegeden, 1925-ben Nagyváradon játszott. 1926-ban a Magyar Színház szerződött. Feleségével – Hollós Jucival csakhamar meghódították a fővárosi közönséget. 1927–28-ban a Fővárosi Operett, 1928–29-ben az Új Színház is meghívta. 1929–30-ban a Belvárosi Színház tagja volt, a következő évadra visszaszerződött a Fővárosi Operettszínházhoz, ahol 1933–34-ben is játszott. 1931–32-ben ismét az Új Színház, 1932–33-ban a Magyar, 1933–1937 között a Vigszínház tagja volt, kivéve 1935–36-ban, amikor a Kamara Színház szerződött. 1937–38-ban nem volt állandó szerződése, s nem lehetett tagja a színészkarának sem. 1954-től haláláig ismét a Fővárosi Operettszínház művésze volt. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Árva László király* (Herczeg F.); *Valér* (Molière: A fősvény); *Lord Lanchester* (Lehár F.: Luxemburg grófja).

Lenkeffy Ica (Miskolc, 1896. okt. 25.–Bp., 1955. jan. 25.): színésznő. Színészdinasztia tagja. Nem járt színiiskolába. Rövid ideig vidéken működött, majd 1911-ben bemutatkozott a Vigszínházban, melynek 1913-ig tagja, közben 1912-ben az Apolló Kabaréban is fellépett. 1914-ben a Budapesti, 1915-ben a Királyi Színház szerződött. 1916-ban férjhez ment *Roboz* Imréhez, a Projectograf Rt. ig.-jához, akitől nem sokára elvált. Ezután Bécsbe, Berlinbe, végül 1923-ban Párizsba ment filmezni. A harmincas években visszaköltözött Bp.-re. Egy ideig színészképzéssel is foglalkozott. A színpadon főként szubrettszerepeket alakított, filmen ő volt az első m. sztár. F.Sz. *Julie* (Artus–Adorján L.: Nyári szerelem); *Georgette* (Bernstein: Az ostrom); *Tilly* (Lehár F.: Végre egyedül).

Lenkei Henrik (Pécs, 1863. jún. 26.–Bp., 1943. júl. 15.): író, műfordító. A bp.-i bölcsészkar elvégzése után Pozsonyban, majd Bp.-en tanított. 1891-ben megalapította az *Élet* c. modern írók közlönyét, 1892–1895 között szerk.-je és kiadója volt a lapnak. Drámáiért 1911-ben és 1918-ban Teleki-díjat kapott. Drámái: *Csetepaté* (1904); *Meister Caron* (1907); *Májusi fagy* (Szilágyi G.-val, 1911); *Leáldozás* (1911); *Kató bosszúja* (1918).

Lenkei Lajos (Bp., 1914. nov. 23.–Mátraháza, 1971. márc. 20.): újságíró, színházigazgató. Bölcsészdiplomát szerzett. 1945–1948 között a Magyar–Szovjet Művelődési Társaság kulturális osztályán dolgozott. 1949-től a Magyar Dolgozók Pártjának kulturális osztályát vezette. 1950–1956 között a Világosság és az Esti Budapest c. folyóiratok kulturális rovatának vezetője volt. 1956 után a Budapesti Pártbizottság agitációs és propagandaosztályán dolgozott, majd az Ország-Világ c. folyóirat felelős szerk.-je. 1957–1962 között a Film, Színház, Muzsika c. lap főszerkesztője. 1962-től 1971-ig, haláláig a Vigszínházat igazgatta. Orosz szerzők színpadi műveit fordította m. nyelvre.

Lenkei Zoltán (Tiszanána, 1875. okt. 22.–?): színész, színházigazgató. 1893-ban lépett a színpályára *iff. Polgár* Károlynál. 3 évig volt *Makó* Lajos titkára Szegeden, innen *Krecsányi* Ignác szerződött 1898-ban, akinél 7 évig dolgozott. 1904–1912 között a Vigszínház titkára volt. 1914-től 1916-ig Debrecenben, 1916–17-ben Aradon működött. 1917-ben *Faludi* Gábor a Városi Színházhoz szerződött, amelynek 1921-ben ig.-ja lett. 1924-ben nyugalmába vonult. 1925-ben a Magyar Színház főpénztárosa, 1929-től a Belvárosi, 1932–1934 között a Magyar Színház gazdasági főnöke volt. Ezután nincs róla adat.

Lenkey Edit (Bp., 1925. febr. 7.–Miskolc, 1982. jún. 27.): színésznő. 1946-ban kapott diplomát a SzAk-n. 1947–50-ben a Fővárosi Operett-, 1950–53-ban a győri Kisfaludy, 1954-ben a Békés Megyei Jókai, 1957-ben az egri Gárdonyi Géza, 1966–1982 között a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Karakter szerepeket alakított. F.Sz. *Akulina Ivanovna* (Gorkij: Kispolgárok); *Pernelle asszony* (Molière: Tartuffe); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Mrs. Higgins* (Shaw: Pygmalion).

Lenkey Hedvig (Petresd, 1877. aug. 4.–Tasmania, 1970. júl. 18.): színésznő. A SzAk-ról a Vigszínházhoz szerződött, amelynek megnyitásakor ő mondta el a Prologust. 1896-ban férjhez ment, nem szerepelt, majd 1899-ben szerződött vissza a Vigszínházhoz. 1903-ban átszerződött a Nemzeti Színházhoz mint drámai hölő és társalgási színésznő. Elsőként alakította a saját fordításában előadott *Hedda Gabler* (Ibsen) címszerepét és a Kis Eyolf (Ibsen) *Astáját*. Legnagyobb sikerét *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac) szerepében aratta. 1914-ben nyugalmába vonult, azután Ausztráliában élt.

Lente Ilona (?–?): színésznő. Mo.-on kezdte színészi pályáját, de az a háború miatt egy időre megszakadt. 1961 őszén lett a torontói Művész Színház tagja. Temperamentumos, kitűnő dikcióval rendelkező színésznő, nagy átélési képességgel. Művészi pályája néhány évig tartott. F.Sz. *Horváth Kati* (Fodor L.: Érettségi); *Mari* (Molnár F.: Liliom); *Liza grófnő* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Alexandra* (Molnár F.: A hatyú); *Riquette* (Ábrahám P.: Viktória); *Patkós Nagy Rózsi* (Indig O.: A torockói menyasszony); *Sarah, zongoraművész* (Jacobi V.: Sybill).

Leopold Gyula (Rárósmulyad, 1870. febr. 22.–?): kabaréigazgató. Bp.-i kereskedelmi tanulmányai után újságíró lett, de sokáig vezette a maga alapította Általános Tudósító nevű első hirdető és reklámvállalatot. Részt vett a világháborúban. 1918-ban átvette az Intim Kabaré vezetését. Az itt töltött sikeres 6 év alatt sok színésznek nyújtott fellépési lehetőséget. Ezután ismét hírlapírói és propagandista tevékenységgel foglalkozott.

Leövey József (Pest, 1840. ápr. 16.–Zombor, 1917. jún. 30.): színész, rendező, igazgató. A szücsmesterséget tanult színész 1861-ben a Budai Népszínházban tűnt fel először. Itt 1865-ig működött. Ekkor Győrbe, Sopronba, majd 1866–1871 között Kolozsvárra szerződött. 1871-től 1876-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Mivel a segédszínészettel itt nem volt megelégedve, 1876 nyaráról ismét a vidéket járta, eleinte *Szuper Károly*, *Szabó Antal*, *Bogyó Alajos*, *Fábián László* társ.-aival. Az 1889–90-es téli évadban ő is megpróbálkozott koncessziós társulat vezetésével. Szerelmes szerepeket játszott. Később hős és jellemszínész volt, majd tevékeny titkára vidéki színtárs.-oknak. F.Sz. *Francisco* (Sh.: A vihar); *Korodkin* (Gogol: A revizor); *Vilmos* (Jósika M.: Salome); *Charassus* (Augier–Sandeau: Nemes és polgár); *Kmützen* (Björnson: A csőd).

M.A. 1876: Nagyvárad; 1877–78: Arad; 1878: Nagyenyed, Déva, Eperjes; 1879: Szuper Károly; 1881: Szabó Antal; 1885: Zalaszentgrót, Tapolca, Boglár, Csáktornya, Alsólendva; 1886–87: Bogyó Alajos; 1887–88: Bánfalvi Béla; 1888–89: Miskocz Henrik; 1890–93: Fábián László; 1893–1896: Pancsova, Zombor; 1896: Kunhegyi Miklós.

Leövey Leó (Kolozsvár, 1869. okt. 23.–Bp., 1938. júl. 29.): színész. Hivatalként kezdett dolgozni, majd 1893-ban egy évig *Solymossy* Elek tanítványa volt, és még ebben az évben színpadra lépett *Leszkay* Andrásnál. 1894-ben a Felvidéken, 1895-ben Szabadkán, 1896–1900 között Kolozsvárot, majd 1901-ben *Makó* Lajos buda-temesvári társ.-ánál játszott. 1902–05-ben Szegeden volt szerződése. Végül 1905-től 1907-ig ismét a Kolozsvári Nemzeti Színház, 1907–10-ben az aradi színház tagja. 1910–1912 között Nagyváradon játszott, 1916-tól 1918-ig Pécsen volt operettfőrend. és jellemkomikus. 1918-tól 1931-ig a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja. 1932-ben a Király Színház szerződtette, 1933–1935 között a Belvárosi, 1935–1938 között tagja volt a Városi, a Pesti, a Víg-, valamint a Royal Színházak is. Egyike a vidék kedvelt komikusainak és operettbuffóinak. Sajátos száraz humorával és ötletességével minden szerepében nagy sikert aratott. F.Sz. *Gáspár* (Planquette: A comeville-i harangok); *gr. Thurein* (Szomory D.: Bodnár Lujza); *Öreg színész* (Szép E.: Háromlevelű lóhere). F.R. Huszka J.: *Aranyvirág*; Millöcker: *Boszorkány*; ifj. J. Strauss: *A denevér*.

Lesniewska, Ludvika; Lujza (Varsó, 1830–?, 1882): énekesnő (szoprán). Szülővárosában, majd Milánóban tanult énekelni, ahol a Scalában szerződést is kapott. 1853–55-ben a Nemzeti Színház tagjaként magyarul is énekelt. A következő években vendégként, mint a bécsi

olasz opera énekes aratott sikereket hangversenyeken is. F.Sz. *Leonora* (Verdi: A trubadúr); *Norma* (Bellini). **Leostyán** Katalin (Bp., 1941. febr. 19.–): színésznő. Elvégezte a SzAk-t, majd 1983-ban a tanárképző főiskola magyar-történelem szakát. 1964-től a Békés Megyei Jókai, az Állami Déryné, ill. a Népszínházban játszik. Drámai hősnőket és karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Poós Zsuzsa* (Csurka I.: Házmester-sírató).

Lészay Kató (Bp., 1908–?): színésznő. 1926-ban szerzett diplomát az Országos Színészegyesület Színésziskolájában, majd *Preger* Miksa társ.-ában lépett színpadra. 1926–1932 között a Városi Színház tagja volt. Vendég szerepelt a drezdai Centraltheaterben és a düsseldorfi Apollo Theaterben. 1927-ben fellépett az Új Színházban, 1930-ban a Bethlen téri és a Budapesti Színházban is. 1927–1934 között gyakran játszott a Fővárosi Operettszínházban. 1936-ban Hollandiában vendég szerepelt. Mindvégig megmaradt a naiva szerepkörben. F.Sz. *Minka* (Jarno: Az erdész lány); *Királykisasszony* (Kacsóh P.: János vitéz); *Juliska* (Kálmán I.: A cigány-prímás).

Leszkay András (Sámson, 1863. júl. 1.–Bp., 1928. aug. 1.): színész, színházigazgató. Vidéken eltöltött színészevek után 1891-ben átvette a debreceni színház igazgatását, és hogy a csődtől megmentse a színházat, vagyona nagy részét feláldozta, de hiába. 1894-től 1901-ig Aradon és Nagyváradon lett ig. 1901-ben bérbe vette a Magyar Színházat, ahol kezdetben drámai, később operett-előadásokat tartott. 1907-ben *Beöthy* László vette át az igazgatást, de ~ 1911-ig, nyugalmába vonulásáig, a színház gazdasági vezetője maradt. A világháború alatt az Unió Rt. színházak gazdasági főnöke volt, utána a Király Színház ruhatárát és büféjét bérelte. Később a Fészek Művészklub vendégloje volt. Minden vagyonát színházakra áldozta.

Lesznek Tibor (Bp., 1955. jún. 2.–): színész. 1981-ben végezte el a SzAk-t. A Madách Színházhoz szerződött, ahol azóta is játszik. Musicalekben lép fel, és drámák characterszerepeit alakítja. F.Sz. *Coricipát* (Lloyd Webber: Macskák); *Doppel* (Higgins: Maude és Harold); *Fényképész* (Molnár F.: Az üvegépítő); *Pék* (Lloyd Webber: József és a színes szélesvásznú álomkabát).

Létai Dezső (Bp., 1931. nov. 6.–Bp., 1989. szept. 3.): táncos, koreográfus. Szaktanulmányait 1955-ben fejezte be a SzAk-n. 1955–56-ban a Honvéd Művészegyüttes, 1958–1986 között az Állami Népi Együttes táncosa, majd kor.-a volt, 1976–1981 között pedig az utóbbi társ. műv. vez.-je is. Alkotóként a kisebb lélegzetű kamaraművek és a nagyobb kompozíciók mellett 1968-ban önálló műsort készített. Erkel Ferenc-díjas (1972). F.K. *Kegyes történet* (1964); *Kunsági pásztorbotoló* (1965); *Magyar századok* (1968).

Létai Klára (Bp., 1923. aug. 4.–): előadóművész. 1946-ban végezte el a SzAk-t. Ezután rövid ideig színészként működött. 1946–1951 között a Nemzeti Színházban, majd 1951-től 1959-ig a Békés István alapította Vidám, az Úttörő, majd Jókai Színházban játszott. 1958–59-ben a Nemzeti Színház tagja volt. 1959 után színházban már nem volt szerződésben. 1980-ig a Fővárosi Művelődési Ház Pódiumszínházában játszott. 1980 óta szabadfoglalkozású színművész. Rendszeresen lép föl itthon és külföldön általa szerkesztett irodalmi műsorokkal.

Léva színészete: 1826-ban tíz napig *Balog* István színtárs.-a tartott itt előadásokat. 1834-ben *Fekete* Gábor, 1840-ben *Hevesi* Imre, 1845-ben *Chiabay* Pál társ.-a járt itt. 1858-ban *Kétszery* József, 1869-ben *Beke* Istváné,

1871-ben *Gerő* Jakab, 1872-ben *Novak* Sándor, 1874-ben *Balogh* Alajos, 1875-ben *Aranyosi* Gyula, 1882-ben *Tóth* Béla, 1884-ben *Bánfalvy* Béla, 1885-ben *Bogyó* Alajos társ.-a működött a városban. 1901-ben *Hidassy* Kálmán, 1902–03-ban és 1907-ben *Halmay* Imre. 1904-ben *Fehér* Károly színészei játszottak itt. 1905-ben *Mezey* Kálmán, a besztercebányai-munkácsi színikerület ig.-ja, 1908-ban *Tóvári* Antal, 1909-ben *Szabadhegyi* Aladár, 1910-ben *Dombay* Mihály társ.-a szerepelt Léván. 1911–18-ban a Városi Színház vezetője *Szabó* Ferenc. Először az Oroszlán Fogadó dísztermében, majd a 600 férőhelyes új színházban játszottak. 1929–1937 között a nyugat-szlovenszkoí Magyar Színház ig.-ja *Földes* Dezső, 1938–39-ben a felvidéki színikerülethez tartozó város színházának vezetője *Inke* Rezső lett. Iván Sándor után, 1940–1944 között *Nádasi* József működött itt. Ma a városnak amatőr együttese van.

Lévai Sándor (Balassagyarmat, 1930. aug. 3.–): bábszínész, báb- és diszlettervező. Az Iparművészeti Főiskola diszlettervező szakán tanult *Oláh* Gusztáv, *Bod* László tanítványaként 1949–1954 között. 1954-ben az Állami Bábszínház diszlettervezője lett. Két év után a győri Kisfaludy Színház bábszínésze és tervezője, ahol több szerepet is eljátszott, pl. a *János vitéz* címszerepét. 1958-ban ismét az Állami Bábszínház bábszínésze és tervezője lett. 1960 óta a televízió báb- és diszlettervezője. A „Süsi sárkány” ismert figura alkotója. Aktívan részt vesz a Magyar Képzőművészek, a Színművészeti, a Film- és Tévéművészek Szövetségének munkájában. Elnökségi tagja az UNIMA-nak és a Bábjátékosok Egyesületének. F. T. Rejtő J.–Szilágyi D.: *A szőke ciklon*; Mészöly M.: *Argyulus királyfi*; Fazekas M.: *Ludas Matyi*.

Levente Péter (Nagyvárad, 1943. máj 20.–): színész. 1964-ben végezte el a Színészképző Stúdiót. 1961-től 1969-ig az Állami Bábszínházban játszott. 1969–1978 között a Fővárosi Operettszínház, 1978 óta a Mikroszkóp Színpad tagja. A rádióban és a televízióban a gyermekeknek önálló műsorokat szerkeszt és rendez. Jászai Mari-díjas (1984). F. Sz. *Varázsló* (Sztravinszkij; Petruska); *A rabbi fia* (Bock: Hegedűs a háztetőn). Önálló műsorai: *Zsebtévé*; *Móka Miki*; *Ki kopog?*.

lever de rideau → *előjáték*

Leviczky Andor (Velence, 1902. jan. 20.–Bp., 1978): színész, bábszínész. Vidéki színházaknál hős, bonviván, később remek karakterszínész, nagy komédiázó kedvvel. 1951-től 1978-ig, haláláig az Állami Bábszínház tagja volt. Érdemes művész (1976). F. Sz. *Ördög* (Weöres S.: Csálóka Péter); *Bumba* (Tersánszky J. J.–Kardos G. Gy.: Misi mókus vándorúton); *Kalifa* (Gernet-Bánd A.–Devecseri G.: Aladdin csodalámpája); *Napoleon* (Kodály Z.: Hány János); *Deramo* (Gozzi–Heltai J.: Szarvaskirály).

Leviczky Klári (Nyíregyháza, 1957. máj. 2.–): színésznő. 1979-ben végezte el a SzAk-t, a Madách Színházhoz szerződött, majd a Pécsi Nemzeti Színházba került. 1980–82-ben a győri Kisfaludy, 1982–1985 között a szolnoki Szigligeti, 1985–87-ben a Békés Megyei Jókai Színházban játszott. F. Sz. *Fruska* (Illyés Gy.: Sorsválasztók); *Ophélie* (Sh.: Hamlet).

librettista → *libretto*

libretto (olasz): zenés színjátéktípusok (opera, operett, musical) *szövegkönyve*, mely a színpadi cselekményt és a dialógusokat-dalszövegeket tartalmazza. A szövegíró (*librettista*) a mű zenei anyagának alárendelve dolgozza ki a ~t, amely így nem önálló, független irodalmi szöveg.

Liebenberger → *Szerlemhegyi* András

Liebethaler → *Wilt*, Maria

Liebhardt Lujza (Sopron, 1828. júl. 31.–London, 1899. febr. 21.): énekesnő (szoprán). Bécsben *Genti-*

luomo tanítványa volt, 1843-ban, szülővárosában lépett színpadra, majd Bécsben, Kasselban, Londonban és Amerikában aratott sikereket. Elsősorban Mozart-énekesnőként nyújtott kiemelkedő alakításokat. Vendégként többször szerepelt a Nemzeti Színházban. 1852-ben *Erkel* Ferenc betétszámot írt számára a Báthory Mária c. operában. F. Sz. *Márta* (Flotow); *Susanna* (Mozart: Figaro házassága).

Lieszkovszky Aranka (?–?): balettművész. 1907-től 1920-ig volt az Operaház tagja. 1920-ban magántáncosnői kinevezést kapott. Az ígéretes tehetségű ballerina ugyanabban az évben megvált a színházról és 1921-től férjével, *Nádasi* Ferencsel külföldön turnézott. Későbbi sorsáról nem tudunk. F. Sz. *Sylvia* (Guerra M.); *főszerep* (Smeraldi–Kabay K.: Balettszimfónia).

Lieszkovszky Tibor (Bp., 1896. nov. 9.–Bp., 1990. márc. 25.): balettművész, balettmester. Tanulmányait *Guerra* Miklósnál, *Brada* Edénél és *Zöbisch* Ottónál végezte. Az elegáns megjelenésű, csiszolt technikájú művész 1914-től 1922-ig volt az Operaház magántáncosa. 1922-től 1937-ig partnerével és feleségével, *Kemény* Melindával Nyugat-Európában turnézott. 1950-től 1975-ig a bp.-i VII. kerületi Táncművészeti Munkaközösség vezető balettanáraként tevékenykedett. F. Sz. *Ferenc* (Guerra M.: Coppélia); *Józsi* (Guerra M.: A törpe gránátos); *Pán* (Guerra M.: Prométheusz); *Gigolo* (Guerra M.: Pierette fátyola); *Néger baba* (Hassreiter: Babatündér). Ir. Major R.: *Kemény* Melinda és L. T. (Táncművészet, 1990/10.).

Ligeti András (Pécs, 1953. aug. 15.–): karmester. A ZAK hegedűtanszakán *Halász* Ferenc, karmesterképző szakán *Kórodi* András növendékéként szerzett diplomát, majd Karl *Osterreichernél* folytatta tanulmányait. 1976–1985 között az Operaház koncertmestere, majd karmestere. 1986 óta a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának karmestere, 1990-től ig. karnagya. 1976-tól tanít a ZAK-n. Liszt Ferenc-díjas (1988), Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1988). Nevéhez fűződik *Kurtág* György és *Vidovszky* László műveinek ősbemutatója, *Casella*- és *Stravinsky* kompozíciók mo.-i bemutatója. **Ligeti** István; *Schönauer* (Győr, 1840–Győr, 1906. aug. 13.): színész. 1860-ban *Hidassy* Eleknél kezdte pályáját. A vidéki színezet minden nehézségével meg kellett küzdenie, de hű maradt a m. színészethez, pedig csábították német társ.-okhoz is tökéletes nyelvtudása miatt. Többször szerződött Debrecenbe, Miskolcra. 1891–1895 között Homokay László társ.-ánál játszott. 1900-ban ment nyugdíjba. F. Sz. *Brankovics* György (Erkel F.); *Buzi* (Abonyi L.: A betyár kendője); *Dolgos* (Tóth E.: Tolonc).

M.A. 1861: Debrecen; 1870: Eger; 1871: Nagyvárad, Vác, Marcali; 1872: Kecskemét; 1873–75: Miskolc; 1876: Újvidék (?); 1878: Sümeg, Győr; 1879: Esztergom; 1882: Besztercebánya; 1883: Tasnád; 1886–87: Balassa Károly; 1888–89: Völgyi György; 1891–95: Homokay László; 1895: Jáni János; 1899: Zoltán Gyula. **Ligeti** József; *Löfler* (Bp., 1897. dec. 10.–Bp., 1985. jan. 28.): táncos, rendező, színházszervező, színházigazgató. 1921-ben Párizsban szerzett balettmesteri oklevelet. 1928-ig a kolozsvári Román Opera tagja. *Becskey* Andorral és *Szentimrei* Jenővel Stúdió néven román-magyar művelődési társaságot alapított. 1929–31-ben Berlinben színházi rend., 1932–33-ban Bukarestben a GTM – Grupa Teatreală Muncitorească – Munkás Színházi Csoport – és a 13–1 avantgárd szintárs. rend.-je volt. 1935–36-ban Bp.-en munkásszínpadot szervezett, és a Városi Színház operatagozatának főrend.-je. 1937–1939 között Párizsban színházi szerző, rend. és táncos. Részt vett a francia ellenállási mozgalomban. 1945-ben

megalakította a Comédiens du Peuple – a Nép Komédiásai – c. szakszervezeti színházat. 1946-ban vezette a Munkás Kultúrszövetség színházi szakosztályát. 1947-ben a bukaresti I. C. Frimu Színház ig.-ja, 1949-től a Iași-i Nemzeti Színház, 1952-től a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház főrend.-je. 1958–60-ban a bukaresti Petőfi Művelődési Ház vezetője, 1963-ban áttelepült Mo.-ra. Tevékenysége során a proletkultos elveket és az avantgárd törekvéseket igyekezett ötvözni. Legnagyobb sikere: *A felszabadult Dandin* György c. parafrázis, amelyet Párizsban, Bp.-en és Bukarestben is játszottak, s amelyről többek között Eugen Ionesco írt igen elismerően. F.R. Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Beaumarchais: *Figaro házassága*. Írásai: *A ma tánca* (Kolozsvár, 1925); *A romániai munkásszínházi múltjából* (Korunk, 1958); *Balet és irodalom* (A Hét, 1978); *Berlinbe mentem forradalmat csinálni* (A Hét, 1978).

LIGETI JULISKA

Ligeti Juliska (Bp., 1877. dec. 8. – Bp., 1945. jún. 27.): színésznő. A SzAk-t 1895-ben végezte el. 1895–1945 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1897-ben Farkas-Ratkó-díjat, 1921-ben örökös tagságot, 1924-ben aranygyűrűt kapott a színházról. Eleinte társalgási drámák naivaszerepeit, majd a Népszínház megszűnése után a Nemzetiben ismét előadott népszínművek fiatal nőalakjait formálta meg sikerrel. Asszonyszerepekben is megtalálta hangját. Naivítás, báj, kedvesség, belső tisztaság, ösztönszerű természetesség jellemezte játékát. F.Sz. *Márta* (Pailleron: Az egér); *Balbine* (ifj. Dumas: A nők barátja); *Szunyog Rozi*, *Eszter* (Gárdonyi G.: A bor); *Annuska* (Gárdonyi G.); *Sylvette* (Rostand: Regényesek); *Gina* (Ibsen: A vadkacsa); *Kati* (Garamszeghy I.: Matyólakodalom); *Lindéné* (Ibsen: Nóra); *Gertruda* (Goldoni: A legyező); *Postamesterné* (Zilahy L.: Süt a nap); *Kotormánné* (Bibó L.: Eszter).

Linka György (Bp., 1934. nov. 23. – Bp., 1991. nov. 25.): színész. 1961-ben végzett a SzAk-n. 1961–63-ban a szolnoki Szigligeti, 1965–1966 között a debreceni Csokonai, 1966–69-ben a Madách, 1969–70-ben ismét a szolnoki Szigligeti, 1970–71-ben a veszprémi Petőfi, 1971–72-ben a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1972–1976 között szabadfoglalkozású művész volt. 1976–78-ban a veszprémi Petőfi, 1978–80-ban a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1980-tól 1991-ig, haláláig a debreceni Csokonai Színház művésze. F.Sz. *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Peer Gynt* (Ibsen); *James Tyrone* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába).

Lipcsei Klára → *Hubenayné Lipcsei Klára*

Lipcsei Tibor (Bp., 1954. jún. 13. –): színész. 1981-ben végezte el a SzAk-t. 1973–76-ban az Állami Déryné Színházban, 1976–1981 között a szolnoki Szigligeti, 1981–86-ban a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1986-tól a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. F.Sz. *Julien* (Anouilh: Colombe); *Mixi gróf* (Szirmai A.: Mágnás Miska); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgája).

Lipics Zsolt (Pécs, 1966–): színész. 1988-ban végezte el a SzAk-t, majd az 1988–89-es évadra a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1989-től a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszik. Zenés és prózai darabok karakterszerepeit alakítja. F.Sz. *Dörzsölt* (Bart: Olivér); *Paprika Jancsi* (Weöres S.: A holdbéli csonakos); *Mózes, a holló* (Orwell–Peaslee: Állatfarm); *Nicolas* (Anouilh: Szeret, nem szeret); *Kék egér* (Hoffmann: Diótörő).

Lippai László(?, 1959. dec. 28. –): színész. 1985-ben végezte el a SzAk-t. Ezután a Madách Színházhoz szerződött, amelynek 1990-ig volt tagja. Prózai és zenés darabokban játszott kisebb karakterszerepeket. F.Sz. *Sebastiano* (Sh.: Vizkereszt, vagy amit akartok); *Scipio* (Camus: Caligula); *Mahatma Ghandi* (Müller P.–Tolcsavay L.–Bródy J.: Doktor Herz).

Liptai Laura (? , 1853–Szabadka, 1887. nov. 19.): operett- és népszínmű-énekesnő. Gyerekszínesként szerepelt 1859–1864 között. Páratlanul szép éneke, könnyed, természetes játéka rendkívül népszerűvé tette vidéken. F.Sz. *Margit* (Jonas: Háromcsőrű kacska); *Boccaccio* (Suppé); *Rosalinda* (Strauss: A denevér); *Szép Helén* (Offenbach); *Milimári* (Balogh Tihamér).

M.A. 1868–70: Kocsisovszky Jusztin; 1870: Follinus János; 1874: Sztupa Andor; 1875: Aradi Gerő; 1876: Mosonyi Károly; 1877: Károlyi; 1878: Gerőffy Andor; 1879: Bács Takács–Lászy, Kuthy; 1880: Károlyi; 1881–83: Mosonyi Károly; 1883: Jakab Lajos; 1884: Mándoky Béla; 1885: Dancz Lajos; 1886: Aradi Gerő.

Liptai Mária (?–?): színésznő, fordító. Egy tönkrement pesti kézműves lánya volt. 1792–1796 között a pest-budai első m. színtárs. tagja. Vezető naivaszerepekre és tragikus hősnők játszására törekedett, emiatt összeütközésbe került Rehákné Moór Annával, az egy. vezető színésznőjével. 1794-ben színpadi és nézőtéri botrányok történtek. 1796 után nem lépett többet színpadra. F.Sz. *Szidalisz* (Bessenyei Gy.: A filozófus); *Beta* (Weisse: Házi orvosság); *Minna* (Lessing: Minna von Barnhelm); *Merop* (Voltaire); *Szécsi Mária* (Verseyhy F.). Egy németből készült drámafordításáról tudunk.

Liska Dénes (Bp., 1927. jún. 26. –): dramaturg. 1953-ban végzett a SzAk dramaturg szakán, majd A Magyar Néphadsereg Színházának dramaturgia lett. 1956–1972 között a József Attila Színház vezető dramaturgja volt. 1972-től a Magyar Televízió gyermekosztályának művészeti rovatvezetője, 1978–1988 között a televízió játék- és összetett műsorok osztályán dolgozott. Számos művet alkalmazott rádióra, pl.: *Thyl Ulenspiegel*; *Nagymosoda* (Gelléri A. E. nyomán); *Tizenkét szék* (Ilf–Petrov nyomán); *Magyarország romlásáról – avagy mi történt Mohács után?* (Nemeskürty I.-nal); *Hatos számú kórterem* (Csehov nyomán).

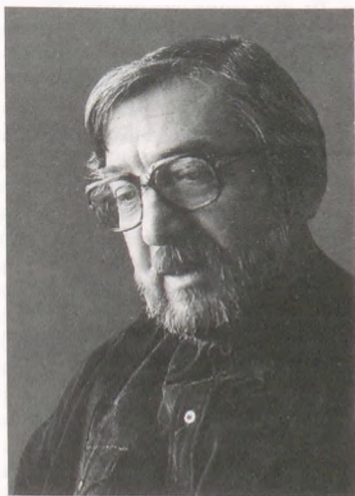
Liska Zsuzsa (Bp., 1943. máj. 7. –): színésznő. 1967-ben végzett a SzAk-n. 1967–69-ben a Szegedi Nemzeti, 1969–71-ben a szolnoki Szigligeti, 1971-ben a debreceni Csokonai Színházban játszott. A Radnóti Színpadon versműsorokban lépett fel. Színészi pályáján karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Lulu* (André–Fényes Sz.–Szenes I.); *Isidora* (Katona J.: Bánk bán); *Ledér*

(Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Bözsike* (Németh L.: Erzsébet nap).

Littassy György (? 1912–): énekes (basszus). Pályafutását 1939-ben kezdte az Operaházban, amelynek 1944-ig volt tagja. 1945–1949 között a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese volt. 1949-től ismét az Operaházhoz szerződött, majd 1957-ben külföldre távozott, ahol egy ideig a dortmundi opera tagja volt. Szegedi és második operaházi tagsága idején egyike volt a vezető basszistáknak, elsősorban biztos stílusérzékével, valamint rendkívüli hang- és színészi kifejezőképességével tűnt ki. Oratóriuménekesként is elismert volt. F.Sz. *Bartolo* (Mozart: Figaro házassága); *V. Károly* (Verdi: Don Carlos); *Ferenc császár* (Kodály Z.: Háy János).

Littay Gyula (? 1915–): énekes (bariton). 1953-ban *Luna grófként* (Verdi: A trubadúr) debütált a Miskolci Nemzeti Színházban. 1958-tól a Szegedi Nemzeti Színház vezető baritonja. Legnagyobb sikereit Verdi operáiban aratta. F.Sz. *Nabucco* (Verdi); *Carlos* (Verdi: A végzet hatalma); *Rigoletto* (Verdi).

Litvay Nelly; *Litvai* (Bp., 1946. júl. 11.–): dramaturg. 1971-ben szerzett bölcsészdiplomát. Ezután a kaposvári Csiky Gergely, majd a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban volt dramaturg. 1978–82-ben a Nemzeti Színház, 1985-től a Katona József Színház dramaturgja. Mesejáték alapján készült önálló gyermekdarabját is bemutatták, fordítóként is dolgozik. F.M. *Pinokkio* (Collodi nyomán); Ariani: *A kutyá testamentuma* (fordítás); Gozzi: *A szarvaskirály* (dramaturg).

LOHINSZKY LORÁND

Lohinszky Loránd (Marosvásárhely, 1924. júl. 2.–): színész. Kolozsvárott a Magyar Művészeti Intézetben végzett 1950-ben. 1946–1950 között a kolozsvári Állami Magyar, 1950-ben a Székely Színház alapító tagja, és több mint negyven éven át a marosvásárhelyi társulat meghatározó egyénisége. 1964-től a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára. Tragédiákban, középfajú drámákban és vj.-okban, prózai és zenés darabokban egyaránt sikerrel szerepelt. Dikciója, hangsúlyai és kissé rekedtes hangszíne összetéveszthetetlenül egyénivé teszik bensőséges alakításait. Vigátékokban a tomboló jókedvet, az ironikus fölényt vagy az epés gúnyolódást egyformán kiválóan érzékelteti. F.Sz. *Trepjov* (Csehov: Sirály); *Kuligin* (Csehov: Három nővér); *Görgey* (Illyés Gy.: Fáklyaálg); *Filiberto* (Goldoni:

Különös történet); *Lear* (Sh.: Lear király); *Prédikás* (Sütő A.: Vidám sirató); *Darkó* (Nagy I.: Özönvíz előtt); *Kálvin*, *Szervét* (Sütő A.: Csillag a máglyán).

Lomb Színpad (1922): Nagy Endre kabaréja. 1922 nyarán a Stefánia úti volt Kollegerszky vendéglő helyiségében vendégszerepelt Nagy Endre a társ.-ával. Konferanszait a közönség minden este kitüntetett szeretettel ünnepelte. Műsorában fellépett Péchy Blanka, Sólyom Janka, Ferenczy Károly, Dénes György, Pethes Sándor és mások.

LONTAY MARGIT – Lady Milford
(Schiller: Armány és szerelem)

Lontay Margit; *Lencse* (Hódmezővásárhely, 1918. júl. 27.–Bp., 1993. jan. 11.): színésznő. 1938-ban fejezte be tanulmányait a SzAk-n. 1938–1939 között vidéki vándortársulatoknál játszott. 1939–1949 között Szegeden szerepelt, 1949-től 1953-ig a Pécsi Nemzeti, 1953–1960 között ismét a Szegedi Nemzeti, 1960-tól 1976-ig a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1976-tól 1982-ig, nyugdíjba vonulásáig a Madách Színházban játszott. Pályája során tragikus hősnőket és karakterszerepeket alakított. Jászai Mari-díjas (1957), érdemes művész (1976). F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Goneril* (Sh.: Lear király); *Margit királyné* (Sh.: III. Richárd); *Rebeka* (Szabó M.: Régimódi történet); *Orbánné* (Örkény I.: Macskajáték); *Claire Zachanassian* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Szedervány Kamilla* (Csiky G.: Ingyenélők); *Mary O'Malley* (Coward: Forgószínpad).

Lonzay Anna (?-Bp., 1926. szept. 16.): színésznő. Pályáját 1906-ban a Népszínházban kezdte, ahol szépségével tűnt fel. Innen 1909-ben *Bálint* Dezső a Royal Orfeumba szerződtette. 1911-ben a Király Színházhoz hívták meg. 1914-től a Budapesti Színház művésznője volt, de hamarosan férjhez ment és visszavonult a színpadtól. F.Sz. *Dudley* (Jones: San Toy); *Bessy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Ella* (Gilbert: Buksi).

Loász Krisztina (Bp., 1964. nov. 11.–): táncosnő. 1984-ben szerzett balettművész oklevelet az ÁBI-ben és a Győri Baletthez szerződött, magántáncos. Nagy kifejezőerővel rendelkező, hajlékony, szép vonalú táncosnő. F.Sz. *A vágó* (Markó I.: Bolero); *Dáma* (Markó I.: Az élet peremén).

Lorán Lenke (Győr, 1927. máj. 1.–): színésznő. *Makay* Margit stúdióját vágte el. 1943–45-ben a Fővárosi Operettszínház, 1945–1966 között a Művész, a Vidám, A Magyar Néphadsereg, a Petőfi Színház tagja volt.

1966-tól a Vidám Szinpadon játszik. Robbanó temperamentumú, jóhumorú kiváló komika, aki az erőteljesebb eszközöket is szívesen alkalmazza. Sok-sok v-i szerepe mellett komolyabb karakterszerepekben is maradandót alkotott. Jászai Mari-díjas (1968). Több filmben és tévéjátékban is szerepelt. F.Sz. *Zsizi* (Gábor B.: Részeg éjszaka); *Peacockné* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Ritka Panna* (Jókai M.: Gazdag szegények); *Miss Finigale* (Aszlányi K.–Karinthy F.: A hét pofon); *Roticsné* (Molnár F.: Üveg cipő); *Koltayné* (Gábor A.: Dollár-papa); *Mrs. Pogson* (Maugham–Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni).

Lóránd Hanna (Újpest, 1927. jan. 22.–): színésznő. 1946-ban végezte el az Országos Színészegyesület színészképző iskoláját. Pályáját a Magyar Színházban kezdte. 1947–1950 között a Madách Színházban, 1950-től az Úttörő, ill. Jókai Színházban játszott. 1955–1964 között különböző vidéki társulatokban – Eger, Szolnok, Kaposvár, Miskolc – lépett fel. 1964–1982 között a József Attila Színház tagja volt. Jászai Mari-díjas (1964). F.Sz. *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Szent Johanna* (Shaw); *Ann Putnam* (Miller: A salemi boszorkányok); *Seresné* (Fejes E.: Rozsdatemető).

Lóránth Vilmos (Bécs, 1889. júl. 20.–Sidney, 1972 után): színész, rendező. A SzAk elvégzése után 1911-ben lépett színpadra Pécsen, ahol 1914-ig mint énekes bonviván és társalgási színész működött. Egy ideig a Nemzeti Színház ügyelőjeként dolgozott, majd önállóan 1919-ben Miskolcon és Budán rendezett először. Az I. világháborút követően 1921-ben a Fővárosi Nyári Színház rend.-je, majd 1924-től a Városi Színház érdemes főrend.-je volt. 1930–1933 között a Fővárosi Operett-színházban működött, 1933-ban rendezett a Blaha Lujza Színházban és az Andrássy úti Színházban is. 1935–1941 között a Magyar Színház főrendezője volt. 1945–46-ban a Népvarieté tagja, 1946–47-ben a Royal Revü Varieté, 1947–48-ban a Medgyaszay Színház főrend.-je lett. 1949-ben még rendezett egy kabaréműsort a Zeneakadémián, majd külföldre távozott és Ausztráliában telepedett le. Szakmai hozzáértése és kreatív rendezései révén a fővárosi operettelet kiemelkedő alakja volt. F.Sz. *Cimbalmos* (Csepreghy F.: A piros bugyelláris); *Sári bíró* (Móricz Zs.). F.R. Farkas F.: *Kis kadét*; Török R.–Emőd T.: *Borcsa Amerikában*; Lehár F.: *Pa-*

ganini, Fényes Sz.: *Maya*; Brodsky M.: *Dinasztia*. F.M. *Babszem Jankó* (1927). *Pityulaty* (1945).

Lorenz Kornélia (Kaposvár, 1919. ápr. 11.–): énekesnő (szoprán). 1946-ban debütált *Siebel* szerepében (Gounod: Faust). 1947–49-ben a Szegei Nemzeti Színház, majd 1949–1965 között az Operaház magán-énekes volt, ahol lírai szoprán szerepkört töltött be. Opera- és hangversenyénekesnőként többször vendég-szerepelt külföldön. F.Sz. *Grófné* (Mozart: Figaro házassága); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Mimi* (Puccini: Bohémélet).

Los Angeles magyar színészete: szétszórt próbálkozások után 1962-ben szervezték meg a Magyar Operett-színházat, amelynek Verebes Ernő lett a vezetője. Műsorukon szerepelt Molnár Ferenc *Liliom* és *A testőr* c. darabja, Huszka Jenő *Gül Baba* c. operettje, és Geyer *Végre egy úriasszony* c. zenés játéka. A társ. tagja volt Turóczy Gizi, Sugár Károly, Rózsa Nándor, Tabányi László, Kenedi Éva, Cserhalmi Éva, Veress Mária, majd Máté Jenő, Hlatky Edit, Nánay Mari. Vendégként lépett fel náluk Szörényi Éva, Bárszky Rózi és Naszody Sándor. Rendezőként Lendvai Lajos segítette őket. 1965-ben Bolya Zoltán impresszárió kezdte szervezni az együttes munkáját. A kint élő m. művészek közül vendégként Barabás Sári, Hlatky Edit és Szörényi Éva lépett fel itt. Ekkor kezdődött hazai művészek – Latabár Kálmán, Feleki Kamill, Bilicsi Tivadar, Petress Zsuzsa és mások – vendéjátéka. 1969-ben Kaszál László és Balogh Erzsébet lépett fel. – 1987-ben újraindult a ~. Oss Enikő és Varga Tibor, az Erdélyből érkezett színészpár, Szemethy Péter és Mária közreműködésével kezdeményezte a magyar nyelvű előadásokat. 1988-ban felvették a *Thália Stúdió* nevet. Bemutatták Molnár Ferenc *Liliom* és *Olympia* c. darabját, Tabi László *Spanyolul tudni kell*, Szakonyi Károly *Adáshiba*, Scarnicci–Tarabusi *Kaviár és lencse*, Emőd Tamás *Két lány az utcán* c. vígjátékokat. Az előadásokat Varga Tibor rendezte.

Losonc színészete: iskolai színjátszásról 1790 k.-ról maradt fenn az első feljegyzés. Református diákok az év végi vizsgán a kollégium udvarán tartottak előadást. 1801-ben Kelemen László, 1820-ban Kilényi Dávid, 1826 és 1835-ben Balog István, 1829-ben Könyves Máté társ.-a kereste fel a várost. A 19. sz. második felétől rendszeresen érkeztek színészek Losoncra. A Városi Színház 1895. dec. 11-én nyílt meg, de a társ.-ok a Vigadó nagytermében is játszottak. 1909–10-ben nyári színpad is működött. 1911-ben pedig felépült a város új, 835 személyes színháza, az Apolló Színház. 1918 után a Kelet-szlovenszói Színház és a Nyugat-szlovenszói Színház is szereplési lehetőséghez jutott itt. 1939-től 1944-ig a várost ismét mo.-i társulatok keresték fel.

Losonczi Ariel (Bp., 1940. nov. 4.–): színésznő. Az egri Gárdonyi Géza Színházban kezdte a pályáját, majd a Déryné Színházban játszott. 1972–1973 között az Irodalmi Szinpadon, ill. a József Attila Színházban lépett fel. 1973–75-ben a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1975–1988 között a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. 1988 óta az egri Gárdonyi Géza Színház művésznője. Karakter szerepeket alakít, sikerrel. F.Sz. *Böszö* (Kertész A.: Névnep); *Piroska* (Tamási A.: Hullámzó völgy); *Yvonne néne* (Gombrowicz: Yvonne, burgundi hercegnő); *Süttőgő asszony* (Sütő A.: Anyám könnyű álmot ígér).

Losonczi Dezső (Torda, 1891. júl. 26.–Bp., 1950. ?): zeneszerző, karmester. 1916-ban végzett a Zak-n. 1918-ban a Belvárosi, ill. az Andrássy úti Színház karmestere. 1919–20-ban Bécsbe szerződött. 1921-től az Apolló Kabaré, 1924-ben a Blaha Lujza Színház tagja volt. 1925–1927 között a Király, majd 1927-től az And-

LÓRÁN LENKE

rássy úti Színház karnagya. *Kosztolányi* Dezső, *Zágon* István, *Vármai Zseni*, *Szép Ernő* verseire irt szononokat. *Ady* Endre, *Emőd* Tamás, *Kellér* Dezső szövegeire könnyed zenés jeleneteket. *Nagy* Endre 25 képből álló *Bolond világ* c. ünnepi játékához, amelyet a színház 25 éves jubileumán adtak elő, ő írta a zenét. 1937-től kezdve operettjeit a Magyar Színház mutatta be. F.M. *Vihar a Balatonon* (1931); *Mennyei dal* (1937); *Szép az élet* (1941); *Toldi Miklós* (1944); baletzenéi: *Hindu szerelem*; *Boszorkányszombat*; *Tűzmádók*.

Losonczy György (Lébény, 1905. jún. 21. Bp., 1972. máj. 4.): énekes (basszbariton). Tanulmányait a Zak-n végezte. 1928-ban szerződött az Operaházhoz. 1928–29-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1929–1968 között magánénekese volt. Az Operaház vezető Wagner-hösbartonjaként harminc éven keresztül énekelt *Hans Sachs* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok) szerepét. Kitűnően deklamáló, jó színpadi játékkal, nagyszerű hanganyaggal rendelkező művész volt. Vendég szerepelt Berlinben, Lipcsében, Milánóban, Bécsben. Kossuth-díjas (1956), érdemes (1954), és kiváló művész (1968), az Operaház örökös tagja. F.Sz. *Jago* (Verdi: Otello); *Don Giovanni* (Mozart); *Wotan* (Wagner: A Rajna kincse); *Tiborc* (Erkel F.: Bánk bán); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Amonasro* (Verdi: Aida).

LOSONCZY GYÖRGY – Borisz Godunov
(*Muszorgszkij*)

Losonczy Zoltán (Bp., 1891. nov. 16.–?): színész és ügyelő. A tanítóképző elvégzése után 1910-ben szerzett diplomát az Országos Színészegyesület színésziskolájában. 1911-ben *Füredi* Béla társ.-ánál lépett színpadra. A háború alatt *Sziklai* Kornél Kis Színköréhez, majd Grand Guignol színházához szerződött 1912-ben. A háború után az Intim Kabaréban működött, ahonnan 1918-ban *Ambrus* Zoltán a Nemzeti Színházhoz szerződtette. 1926-ig ügyelőként is dolgozott, de 1927–1935 között kizárólag mint jellemszínész működött itt. 1937–38-ban a Művész, 1938-tól 1940-ig a Belvárosi, 1941–1944 között az Új Magyar Színház ügyelője volt. F.Sz. *Jakab mester* (Molière: A fősvény); *Tranio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Valentin* (Sardou–Najac: Válgunk el!).

Lotscharek György (Bécs, 1844–Kolozsvár, 1885. jún. 8.): karmester. Pályáját katonazenészként kezdte, 1868-tól Marosvásárhelyen, majd Kolozsvárott hegedűs

a színházi zenekarban. Később a társ. kartinítója, majd karmestere lett. A 1880-as évek elején Kassán és Győrben is fellépett. Felesége *Némethy* Gizella énekesnő volt.

Lotscharekné Némethy Gizella (Pest, 1852–Kolozsvár, 1921. dec. 26.): színésznő, énekesnő (alt). 1868–1870 között *Follinus* Jánosnál Aradon szerepelt, majd három évet Kolozsvárott töltött. 1873-ban Budára jött *Fehérváry* Antallal, ahol vezető színésznővé lépett elő. 1886-ban szerződött sikerének fő állomáshelyére, Debrecenbe, ahol 1899-ig, nyugdíjba meneteleig játszott. Kora egyik legjobb komikája volt. A társasági életben is szívesen fogadták franciás eleganciája miatt. *Ady* Endre verset is irt róla. Páratlanul színes alhanggal rendelkezett. F.Sz. *Lucia* (Verdi: A trubadúr); *Cipra* (ifj. J. Strauss: Cigánybáró); *Záradfőnök* (Hervé: Nebántsvirág).

M.A. 1873: Miskolc; 1874: Kassa; 1875–78: Kolozsvár; 1878–80: Arad; 1880–81: Székesfehérvár; 1881–82: Kassa; 1882–86: Temesvár.

Lovas Edit (Újkécske, 1931. márc. 25.): rendező, színházigazgató. A SzAK-n 1953-ban szerzett rendezői diplomát, majd a debreceni Csokonai Színházba került. 1955–1959 között a József Attila, 1959–1965 között a kecskeméti Katona József, 1965–70-ben a szolnoki Szigligeti, 1970–71-ben a veszprémi Petőfi, a Miskolci Nemzeti, majd ismét a kecskeméti Katona József Színházban rendezett. 1972-től 1981-ig a Békés Megyei Jókai Színház tagja, majd igazgatója volt. F.R. Bródy S.: *A tanítónő*; O'Neill: *Boldogtalan hold*; Németh L.: *Vilámfénynél*; Sardou–Najac: *Válgunk el!*; Machiavelli: *Mandragóra*.

Lovas Pál (Békéscsaba, 1952. máj. 27.–): táncos, balettmester, pedagógus. 1971-ben végzett az ÁBI-ben, azóta a Pécsi Balett tagja és magántáncosa. A 80-as évek közepén a Szegedi Balett és az Operaház vendégművésze, számos főszerep alakítója. Biztos táncstudása, előnyös megjelenése a neoklasszikus és modern táncművekben egyaránt érvényesül. 1992-ben az ÁBI-ben balettpedagógus diplomát szerzett, tanít a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában. Liszt Ferenc-díjas (1988). F.Sz. *Waclav* (Tóth S.: A bahcsiszeráji szökökút); *Táncos* (Smok: Beugrás); *Fiú* (Novkov: Tűzmádár); *Japán főúr* (Krámer Gy.: Ellopott legyező); *Rómeó* (Herczog I.: Rómeó és Julia); *Jézus* (Fodor A.: A próba); *Kiválasztott fiú* (Béjart: Tavaszünnepe); *Mandarin* (Fodor A.: A csodálatos mandarin).

Lovasi Júlia (Szabadka, 1928. márc. 19.–): színésznő. Műkedvelői pályakezds után tagja lett az 50-es években működő topolyai színháznak, ahol mintegy huszonöt, zömmel komikus jellem szerepet játszott el. F.Sz. *Fieldingné* (Dickens: Házitücsök); *Placida* (Goldoni: A kávéház); *Marosiné, a nevelőnő* (Molnár F.: A doktor úr); *Miss Murdstone* (Dickens: Cooperfield Dávid); *Sokolovicsné* (Trifkovic: A válogatós lány).

Lovassy Betti: → *Tripamterné Lovassy* Betti

Lovassy László (Eger, 1946. márc. 23.–): báb-művész, bábtervező és bábkesztő. Bábos családból származik. Hatéves kora óta bábozik. Tanárképző Főiskolát végzett 1970-ben. 1966-tól a Harlekin Bábegyüttes tagja, majd 1985-től a hívatásos Harlekin Színházé. F.T. Lovassy L.–Lénárt A.: *Ferde tükör*; Tömörny M.: *Egigérő fa*; F.T. Baum–Hollós R.: *Őz, a nagy varázsló*; Csukás I.: *Agacska*.

Lovász Károly (Szentcs, 1887. aug. 2. Bp., 1952. okt. 3.): újságíró, igazgató. A Pesti Színpad főszerkesztője, 1922. febr.-ban *Simplissimus* néven kabarét nyitott a Nyár u. 4. sz. alatt. Két műsorában főként az ő paródiáit, tréfáit, revüit, sajtókarikatúráit játszották, őzig. Az elszánt ~ 1923-ban felújította a kabarét. Műsorának leg-

nagyobb részét maga írta. 1926. márc.-ban Pengő Kabár néven nyitott újra. Tagjai között voltak a kor legjobb kabarészínészei, vállalkozása mégis megbukott.

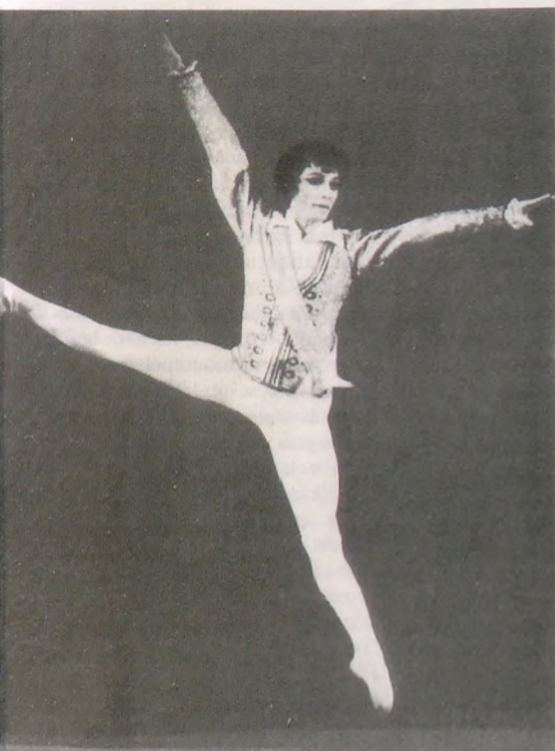
Loy Sára (Nagyvárad, 1920. máj. 9.–Kolozsvár, 1991. okt. 10.): színésznő. A SzAk-ra járt 1941-ben, majd különböző vidéki társ.-okban szerepelt Pécsen, Kecskeméten, a háború után Marosvásárhelyen, Aradon, Kolozsváron, végül leghosszabb ideig, 1962-től 1970-ig, nyugdíjazásáig Temesváron. Többnyire karakterszerepeket alakított, de szavalóművésznőként is fellépett. F.Sz. *Ledér* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd); *Sostrata* (Machiavelli: Mandragóra).

Lózy János (Bp., 1908. febr. 21.–): zenekritikus, újságíró. 1942-ben a Magyar Dal c. lapnál kezdte újságírói pályáját, ahol zenekritikákat írt. 1945-től a Szabad Nép, majd a Népszabadság művészeti rovatának munkatársa volt. Színkritikákat is írt. 1961–1970 között a Magyar Zene c. folyóirat főszerk.-je volt.

Lózy Bíró János (Bp., 1946. jún. 8.–): énekes (basszbariton). Kezdetben gordonkázni tanult, 1964–66-ban *Érsek* Máriánál, majd *Jámor* Lászlónál énektanulmányokat folytatott. 1971–76-ban az Operaház énekkari tagja, 1976–1980 között a debreceni Csokonai Színház magánéneke, 1980-tól 1984-ig a Népszínház szerződtette, majd 1988 óta ismét az Operaház magánéneke. 1992-ben Bartók Béla Pásztory Ditta-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Dançaire* (Bizet: Carmen); *Schaunard* (Puccini: Bohémélet); *Sekrestyés* (Puccini: Tosca); *Alcindor* (Puccini: Bohémélet).

Lócsi Jenő (Putnok, 1956. máj. 11.–): táncos, koreográfus. Az ÁBI-ben 1976-ban végzett. Egy évig Leningrádban ösztöndíjasként tanult tovább. 1977 óta az Operaház tagja, 1982-től 1987-ig magántáncosa, és párhuzamosan a bécsi Staatsoper szólistája is. 1988-tól a norvég Nemzeti Balett vezető szólistája, 1989-től 1991-ig a nyugat-berlini Deutsche Oper vezető szólistája

LÓCSI JENŐ – *Rómeó*
(Prokofjev–Seregi L.: *Rómeó és Júlia*)

volt. Lírai alkatú, rendkívül szép vonalú, tiszta technikájú klasszikus táncos, aki a klasszikus, neoklasszikus és modern szerepeket hasonlóan magas színvonalon, ihletetten formálja meg. Első koreográfiáját *Königer* Miklós tévéfilmjéhez készítette, a *Haláltánc*hoz, melynek főszerepét is eltáncolta. Liszt Ferenc-díjas (1983), érdemes művész (1986). F.Sz. *Crassus* (Seregi L.: Spartacus); *Colas* (Ashton: A rosszul örzött lány); *Tűzmadár* (Béjart); *Művész* (Seregi L.: A cédrus); *Rómeó* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Jézus* (Fodor A.: A próba); *Zuhartag* (Ailey: A folyó); *Herceg* (Vojnonen: Diótörő); *Desiré* (Nurejev: Csipkerózsika); *Herceg* (Nurejev, ill. Grigorovics, ill. Róna V.: Diótörő); *Kiválasztott fiú* (Béjart: Tavaszünnepe); *Colas* (Spoerli: A rosszul örzött lány).

Lőkös Ildikó (Szeged, 1957. febr. 25.–): dramaturg. A bp.-i Tanárképző Főiskolán szerzett diplomát, magyar-történelem szakon, 1979-ben. 1988-ban elvégezte a SzAk dramaturg szakát, 1988–1992 között az egri Gárdonyi Géza, 1992-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja volt. Napilapokba és folyóiratokba interjúkat készít és színkritikákat ír.

Lőrinc György (Nagyvárad, 1917. márc. 17.–): balettmester, balettigazgató és koreográfus. Tánc tanulmányait különböző iskolákban folytatta. Tanult balettet és mozgásművészetet is. 1932–1939 között a Szentpál egy. tagja, közben 1937-ben a Colonel de Basil vezette Orosz Balett táncosa. 1948–49-ben a Szegedi Nemzeti Színház balettagy.-ben kor. és balettmester. Az ÁBI egyik alapítója, 1950–1961 között ig.-ja, valamint balettmestere. 1961–1977 között az Operaház balettagy.-ének ig.-ja. Működése idején az egy. korszerű nemzeti, nemzetközi repertoárral rendelkező, európai rangú társulatát fejlődött. F.K. *A csodálatos mandarin* (1949). Könyve: *Methodik des klassischen Tanzes* (szerk., Berlin, 1964).

Lőrinc Katalin (Bp., 1957. szept. 26.–): táncosnő, moderntánc-pedagógus. Az ÁBI-ben 1977-ben szerzett balettművész diplomát, majd egy éven át Maurice Béjart brüsszeli *Mudra* iskolájában tanult tovább ösztöndíjasként. 1978–1981 között a Cullberg Ballet, a svéd kortárs táncgy. szólistája volt, 1981–1984 között pedig a Pécsi Balett tagja. 1984-ben ismét külföldre, a bécsi Tanztheater Wienhez szerződött, ahol 1987-ig táncolt. Azóta szabadfoglalkozású táncművész, a modern tánc – közelebbről a Graham-technika – nemzetközileg is elismert tanára. Koreográfusi munkássága kettős. Egyrészt saját maga számára komponál szólókat, másrészt egyfelvénasosokat tervez különböző kortárs egy.-ek számára. (Szegedi Balett, Veszprémi Táncműhely, New Moves, Forum des Arts). 1984 óta szakfolyóiratokban is publikál itthon és külföldön. F.K. *Körök* (1988); *Travel* (1989); *Tatjana és mások* (1990); *Párbaj* (1990); *Volt egyszer... s megint* (1992).

Lőrincz Ágnes (Gyergyószentmiklós, 1960. febr. 7.–): színésznő. Középiskolai tanulmányait a marosvásárhelyi művészeti liceumban végezte. A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben 1983-ban szerzett diplomát. A kolozsvári Állami Operához szerződött. 1990–92-ben az Állami Magyar Színház színésznője lett. 1992-től a szatmári Északi Színházban játszik. Színes jellemeket alakító színésznő. F.Sz. *Ledér* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Martino* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Eliza* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Riquette* (Ábrahám P.: Viktória); *Krisztina* (Sigmund I.: Szerelmeső).

Lőrincz Erika (Csíkközmás, 1962. jan. 23.–): színésznő. 1985-ben a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett, és a szatmári Északi Színház művésznője lett. Drámai szendéket és

korunk fiatal nőalakjait eleveníti meg szikár eszközökkel, bensőségességre törekedve. F.Sz. *Sárka* (Heltai J.: A Tündérlaki lányok); *Csipike* (Fodor S.); *Grekova* (Csehov: Platonov szerelmei); *Erika* (Örkény I.: Kulcskeresők).

Lőrincz Lajos (Topolya, 1929. jún. 17.–Újvidék, 1983. aug. 20.): színész. 1952-től 1959-ig a topolyai színház tagja, aminek megszűnése után 1960-ban az Újvidéki Rádió színészegy.-ébe szerződött, ahonnan 1983-ban ment nyugdíjba. Gyakran vállalt szerepet az Újvidéki Színházban. Alakításait komikus vonások, sajátos humor jellemezte. F.Sz. *Mici* (Nušić: Átlagember); *Dachsemayer Nepomuk, lámpagyáros* (Blumenthal-Kadelburg: Aranykakas); *A néger* (Sartre: A tisztességtudó utcalány); *Claudius* (Sh.: Hamlet). *Dr. Sárkány* (Molnár F.: A doktor úr); *Hubbard* (Hellmann: Kis rókák); *Mita* (Sterija: Füllentő és hazug).

LŐRINCZ MARGIT – Tóth Flóra
(Bródy S.: *A tanítónő*)

Lőrincz Margit (Komárom, 1933. aug. 21.–): színésznő. Mint amatőr kezdte a pályafutását. 1952-től a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Színészi pályáját fiatal hösnők nagy alakjaival kezdte. Női báj és fesztelen természetesség érvényesült a drámai és vj.-i szerepeiben, a későbbiekben pedig temperamentuma és keménysége kezdett dominálni. F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: *A tanítónő*); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Kata* (Sh.: *A makrancos hölgy*); *Carrarné* (Brecht: *Carar asszony puskái*); *Ház mesterné* (Csurka I.: *Ház mestersírató*); *Kanizsai Dorotya* (Háy Gy.: Mohács). **Lőrincz** Zsuzsa (Tomba, 1918. jún. 16.–): énekesnő (mezzoszoprán). A kolozsvári Nemzeti Színházban mutatkozott be 1941-ben *Örzse* (Kodály Z.: Háy János) szerepében. 1947–49-ben a Szegedi Nemzeti Színház, 1949–1959 között az Operaház magánénekes, majd 1962-től 1973-ig az Operaház énekkarában énekelt. F.Sz.: *Gertrudis* (Erkel F.: Bánk bán); *Carmen* (Bizet); *Maddalena* (Verdi: Rigoletto); *Márfa* (Muszorgszkij: Hovanscsina).

Lőrincz Éva (Békéscsaba, 1938. febr. 9.–): színésznő. 1959-ben végezte el a SzAk stúdióját. Pályáját a debreceni Csokonai Színházban kezdte, majd 1970–72-ben és 1976–81-ben a Szegedi Nemzeti, 1973–76-ban a debreceni Csokonai, 1977–78-ban a Békés Megyei Jókai, 1980–1985 között a Bartók Gyermekszínházban lépett fel. 1986 óta a kecskeméti Katona József Színház

tagja. Prózai művek hősnőit, és karakterszerepeit alakítja. F.Sz. *Zília* (Heltai J.: *A néma levente*); *Ilus* (Örkény I.: *Macskajáték*); *Erzsébet* (Schiller: *Stuart Mária*); *Dr. Mathilde von Zahnd* (Dürrenmatt: *A fizikusok*).

Lőrinczy Ilona (Nyárádszereda, 1931. apr. 24.–): színésznő. Táncosnőként kezdte pályáját, 1948 óta a marosvásárhelyi prózai együttes – a Székely Színház, majd a Nemzeti Színház – tagja. Színes egyéniség, életet, színt, hangulatot visz szerepeibe. F.Sz. *Tajána* (Gorkij: *Kispolgárok*); *Dorine* (Molière: *Tartuffe*); *Egérke* (Örkény I.: *Macskajáték*); *Boszorkány*, *Síratóasszony* (Tamási Á.: *Énekes madár*).

Lőrinczy Vilma (Bp., 1900–?): énekesnő. Énektanulmányait Krammer Teréz irányításával végezte. 1922-ben a Városi Színházhoz szerződött, ahol Lehár Ferenc *Frasquita* c. darabjában mutatkozott be. 1928–32-ben az Operaház magánénekesnője volt. F.Sz. *Kate* (Puccini: *Pillangókisasszony*); *Mátyás* (Erkel F.: *Hunyadi László*).

Lőte Attila (Szeged, 1934. jún. 13.–): színész. 1957-ben végzett a SzAk-n. 1957–59-ben a debreceni Csokonai Színház tagja volt, 1959-től a Madách Színház tagja. Pályája kezdetén főként görög tragédiák hőseit és lírai hőszerepeket alakított. Később inkább töprengő, ironikus karakterek megformálásával aratott sikert. Jászai Mari-díjas (1973). F.Sz. *Trofimov* (Csehov: *Cseresznyés kert*); *Rudi* (Szép E.: *Völegény*); *Amphitryon* (Kleist); *Haimon* (Szophoklész: *Antigoné*); *Akhilleusz* (Euripidész: *Iphigenia Auliszban*); *Jázon* (Euripidész: *Medeia*); *Michael* (Jons-Smith: *Te meg én*); *Harold* (Shaffer: *Black Comedy*); *Molcsalin* (Gribojedov: *Az ész bajjal jár*); *Camille Sévigné vizsgálobíró* (Achard: *A boldog lány*).

Lucsák Jozefin: → *Zajonghy* Elemér

Ludwig Borbála: → *Tellerné Ludwig* Borbála

Lugos színészete: 1829-ben Keszy József szintárs.-a játszott a városban. 1830-ban a *Béla futását* adták elő. 1835-ben felépült a játékszin, amelyet Pály Elek társ.-a avatott fel. 1865-ben *Szilágyi Béla*, 1872-ben *Aradi Gerő*, 1882-ben *B. Polgár Gyula*, 1884-ben *Nyékli János*, majd *Jáni János* volt az ig. 1886-ban *Polgár Károly* társ.-a működött itt. 1892-ben színügyegylet alakult. 1894-ben *Füredi Károly*, a délvidéki színi szövetkezet ig.-ja és színészei játszottak -on, majd 1898-ban *Bokody Antal*, 1899-ben *Hevesi József* igazgatása alatt működtek. 1900. dec. 5-én megnyílt az új színház. Első ig.-ja *Mezei Béla* volt. 1901-ben *Földesi Sándor* vezetésével a dél-magyarországi színikerület társ.-a, 1902–1903 között *Deák Péter*, 1904-ben *Balla Kálmán*, 1905–11-ben *Polgár Károly* színészei játszottak. 1912–13-ban *Mezei Béla*, 1914–15-ben *Balla Kálmán*, 1916-ban *Dr. Patek Béla*, 1916–18-ban *Bethlen-Bruckner László* volt az ig. 1920-ban *Kovács Imre*, az 1927-es területi beosztás szerint *Dr. Ferenczy Gyula* társ.-a szerepelt a városban. 1933-tól a Thália Rt. működött itt. 1945 után vendégtárs.-ok képviselték a hivatásos m. színjátszást. Az 1970-es években a Lugosi Népszínház m. tagozata nem-hivatásos együttes volt.

Lugosi Béla; *Blaskó* (Lugos, 1882. okt. 20.–Hollywood, USA, 1956. aug. 16.): színész. 11 évesen elszökött otthonról. Bányában dolgozott, de a színészi pályára készült. 1900-ban első sikeres fellépése Szabadkán volt, ahonnan Szegedre, majd Bp.-re hívták meg. Színi tanulmányait magániskolában végezte, gyakorlati képzést 1902–1904 között Temesváron szerzett. Ettől kezdve kilenc évig játszott vidéken, Debrecen (1909–10), Szeged (1910–11) állomáshelyeken. Az 1911–12-es évadban a Király Színház szerződtette, közben *Rákosi Szidi* színiskoláját látogatta. Csak apró szerepeket kapott, s ez ak-

kor sem változott meg, amikor 1911-ben a Nemzeti Színházhoz került. A színházi mellőzöttség miatt *Deésy* Alfréd filmrendező Sztár Stúdiójához szerződött, ahol *Olt Arisztid* művésznévén szerepelt. 1918 végén Színházi Alkalmazottak Szabad Szervezete néven szövetséget alakított, kormányellenes tüntetéseken vett részt. 1919-ben a Nemzeti Színház ún. igazoló bizottsága állásvesztésre ítélte és emigrálnia kellett. 1926-ban amnesztiában részesült, de nem tért haza. Bécs, Berlin után 1921-ben az USA-ba emigrált. 1922-től 1928-ig *Palásthy* Sándor Amerikai Magyar Szintársulatával és a *Tóth* István-féle New York-i Magyar Színpaddal járta a „road”-ot, az amerikai vidéket, s *Darvas* Károllyal együtt a társ. rendezője is volt. Nevéhez fűződik Madách Imre *Az ember tragédiájának* első amerikai m. bemutatása 1922. ápr. 9-én a New York-i Lexington Theatre-ben. Ezt követően Chicago és Cleveland közönsége is láthatta a darabot. Amerikában is hamarosan kapcsolatba került a filmmel: első filmsikerét a *Dracula* (1930) címszerepében aratta, s ezt követték a különböző rémtörténetek, pl. a Frankenstein-sorozat főszerepei. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lucifer* (Madách I.: *Az ember tragédiája*). F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; *Bíró L.: Sárga liliom*; Heijermans: *Ghetto*.

Lugosi Dóme (Szeged, 1888. máj. 9.–Szeged, 1945. nov. 18.): színháztörténész. 1912-től ügyvéd szülővárosában. Szerkesztette a helyi színházi lapokat – Színházi Újság, Szegedi Színpad – és 1928–30-ban a városi színházi zsebkönyveit. 1908–1913 között az első m. színházi lexikonon dolgozott, de az csak az M betűig készült el. Színpad szerző is volt: *Bergengócia* c. operettjéhez (1923) *Juhász Gyula* írta a versbetéteket; *A perüjrafelvetel* c. egyfelvonásost és a *Hópehely* c. operettet szintén Szegeden mutatták be (1925). Írt művelődés- és zenetörténeti tanulmányokat, munkatársa volt Csongrád vármegye monográfiájának, kiadta *Dugonics* András szegedi monográfiáját (1929). F.M. *Kelemen László és az első „Magyar Játékos Színi Társaság”* (Makó, 1927); *A szegedi színészet vázlatos története* (Szeged, 1929); *A piaristák szegedi drámajátékai* (Szeged, 1930); *A piaristák szegedi drámajátékainak színpadjai* (Szeged, 1930); *A szegedi szabadtéri játékok története, 1931–1937* (1938); *A szegedi Dóm téri színpad festője, Varga Mátyás* (Szeged, 1939); *Szerb színészet Szegeden* (Szeged, 1941).

Lukács Viktor (Rimaszombat, 1930. jún. 23.–): rendező. A diploma megszerzése után (1953) több szlovák színházban, majd 1957–1958 és 1964–1968 között a komáromi Magyar Területi Színházban, 1968-tól a pozsonyi rádióban rendez. Egy ideig a m. adás rendezője is volt, és több díjat nyert. F.R. Miller: *Pillantás a hídról*; Molière: *Dandin György*.

Lukács Anna (Miskolc, 1841. máj. 4.–Balatonfüred, 1912. szept. 2.): színésznő. *Rigó* Lina néven lett színész 1859-ben Szombathelyen *Szuper* Károlynál, és 1884-ben Szegeden fejezte be a pályát. Fialat hölgnő, majd drámai anyaszerepekben a vidék népszerű művésze volt. F.Sz. *Mara* (Obernyik K.: Brankovics György); *Gertrudis* (Sh.: Hamlet); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Lujza* (Szigligeti E.: Két pisztoly); *Quin Nelli* (ifj. Dumas: A skót nemes). Férje: *Körmives* Imre.

M.A. 1861: Hubay Gusztáv; 1862: Gárdonyi-Lossvói; 1865: Debrecen; 1866: Aradi Gerő; 1868: Károlyi, Körmives Imre, Novák Sándor; 1869: Körmives Imre, majd Debrecen; 1870: Miklósy Gyula, Vezéry Ödön; 1871–73: Latabár Endre; 1873: Mosonyi Károly; 1874: Máramaros, Károlyi, Sztupa Andor; 1875: Székesfehérvár; 1876: Gerőffy Andor; 1877: Csóka Sándor, Milósy Gyula; 1878: Krecsányi Ignác, Gerőffy Andor; 1879: Székesfehérvár; 1881: Gerőffy Andor; 1885–87: Kom-

lóssy József; 1889: Halmay Imre; 1890–94: Győr, Szeged.

Lukács Ervin dr. (Bp., 1928. aug. 9.–): karmester. A Fodor Zeneiskolában kezdett zongorázni *Kálmán* György és *Szekely* Arnold irányításával. Zeneszerzést 1950–51-ben *Sugár* Rezsőnél tanult az Allami Zene-konzervatóriumban. A Zak karmesterképző tanszakán 1951–1956 között *Somogyi* László volt a mestere. Pályafutását a Honvéd Művészegyüttesének másodkarmestereként kezdte 1954-ben. 1956–57-ben a Miskolci Nemzeti Színház és a Szimfonikus Zenekar vezető karmestere volt. 1957-től az Operaház karmestere. 1956–1959 között, majd 1982-től a Zak karmesterképző tanszakának tanára. 1962-ben I. díjat nyert a III. Római Nemzetközi Karmesterversenyen. Állandó zsűritagja a Magyar Televízió karmesterversenyének. 1981-től a Magyar Posta Szimfonikus Zenekarának (később Magyar Szimfonikus Zenekar) műv.-i vez.-je. Számos hangfelvétel készült vezényletével. Rendszeresen vendégszerepel a nagy európai zenei központokban, az USA-ban és Japánban. 1965-ben Liszt Ferenc-díjat, 1973-ban érdemes, 1984-ben kiváló művész kitüntetését kapott.

Lukács Éva (Nagyenyed, 1925. nov. 10.–): színésznő. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézet elvégzése után 1950-ben a város színházához szerződött. Hat évig játszott itt, ekkor férjével, *Török* Józseffel együtt átszerződött a szatmárnémeti társ.-hoz, amelynek nyugdíjba vonulásáig tagja volt. Érzelmi, indulati telítettséggel karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Izidora* (Katona J.: Bánk bán); *Beatrix* (Heltai J.: A néma levente); *Királyné* (Sh.: Hamlet); *Margaret* (Ionesco: A király halódik).

Lukács Gyöngyi (Győr, 1967. ápr. 24.–): énekesnő (szoprán). Zenei tanulmányait a győri Zeneművészeti Szakközépiskolában, 1985–1990 között a moszkvai Csajkovszkij Főiskolán végezte el, Jevgenij *Nyesztyrenko* felfedezettjeként. 1989-ben főiskolásként mutatkozott be az Operaházban. F.Sz. *Leonóra* (Verdi: A trubadúr); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Leonóra* (Verdi: A végzet hatalma); *Tosca* (Puccini: Tosca).

Lukács György (Bp., 1885. ápr. 13.–Bp., 1971. jún. 4.): filozófus, esztéta. Filozófiai, esztétikai tanulmányokat végzett Bp.-en, Berlinben, Heidelbergben. 1902-ben a Magyarországon, 1902–03-ban a Magyar Szalon c. folyóiratban jelentek meg színikritikái. 1904-ben egyik alapítója, legfőbb pénzügyi támogatója volt a Thália Társaságnak, amelynek fennállása alatt alelnökként tevékenykedett. ~ inspirálta a darabok kiválasztását, színpadra állítását, hozzájárult a színművek művészi-esztétikai értelmezéséhez. Részben itt szerzett tapasztalataiból írta meg „Drámakönyvét”, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia *Lukács Krisztina-díjjal* jutalmazott. Ezután számos esztétikai és filozófiai művel jelentkezett, s bekapcsolódott a közéletbe. 1919-ben közoktatásügyi népbiztos lett. A Tanácsköztársaság bukása után emigrációban élt. 1945-ben tért haza. A bp.-i egyetem tanára, 1946–1950 között a *Forum* c. lap szerkesztője, 1956-ban Nagy Imre kormányában népművelési miniszter volt. 1957-ben visszavonult a közélettől. 1948-ban és 1955-ben Kossuth-díjat kapott. Színházi tárgyú munkái: *A modern dráma fejlődésének története, I–II.* (1911); *A magyar társadalmi dráma fejlődése* (1934); *Goethe és kora* (1946).

Lukács József (Nagykanizsa, 1937. dec. 23.–): színész. *Rózsahegyi* Kálmán színészképző iskolájában tanult. 1961–63-ban a kecskeméti Katona József, majd 1963–1970 között a Déryné Színházban lépett fel. 1970–71-ben a Békés Megyei Jókai, 1977–1983 között a

Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1983 óta a veszprémi Petőfi Színház tagja. Főként vj.-ok karakterszerepeiben aratott sikert. F.Sz. *Mendoza* (Shaw: Tanner John házassága); *Papagetto* (Scarnicci-Tarabusi: Kaviár és len-cse); *Giovanni, a zsoldoskapitány* (Herczeg F.: Bizánc); *Rogowski* (Spiró Gy.: Az imposztor); *Gergely* (Sütő A.: Anyám könnyű álmot ígért); *Idősebbik jelképszakértő* (Jancsar: A nagy briliáns valcer).

Lukács Júlia; Juliska (Nagyvárad, 1867–?, 1934): színésznő. A SzAk-t 1889-ben végezte el. Már színiiskolásként, majd 1904-ig a Népszínházban, 1907–09-ben és 1920–1926 között Debrecenben játszott. Kezdetben drámai hősnőket, népszínművek női főszerepét alakította, később anyaszerepeket kapott. F.Sz. *Magdolna* (Rákosi J.); *Fedora* (Sardou); *Gauthier Margit* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Rózsi* (Szigligeti E.: A cigány).

LUKÁCS MARGIT – Éva
(Madách I.: Az ember tragédiája)

Lukács Margit (Bp., 1918. dec. 21.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1937-ben szerződött a Nemzeti Színházhoz. 1989-től a Nemzeti Színház örökös tagja. Már kezdő színésznő korában a Nemzeti Színház nagy tragikáját látták benne a kritikusok. Királynői megjele-nése, zengő orgánuma, a Nemzeti Színház legjobb hagyományait idéző szép színpadi beszéde klasszikus drámai hősnők megformálására predesztinálták. E szerepekben aratta legnagyobb sikereit, *Antigoné*, az *Éj*, *Éva* megformálójaként. Modern tragédiák hősnőinek, Csehov és Ibsen nőalakjainak életre keltésében is sodró erejű, szenvedélyes jellemábrázoló művészete érvényesül. Versmondóként is kiváló – erről tanúskodnak rádiófelvételei, melyeken a m. és a világirodalom legjobb darabjait tolmácsolja. Kossuth-díjas (1963), Jászai Mari-díjas (1957), érdemes (1958) és kiváló (1974) művész. F.Sz. *Donna Cynthia* (Moreto: Donna Diana); *Éj* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Anitra* (Ibsen: Peer Gynt); *Eboli hercegnő* (Schiller: Don Carlos); *Antigoné* (Szophoklész: Oidipusz Kolonoszban); *Almaviva grófné* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Varvara* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *Olivia* (Sh.: Vízkereszt vagy amit akartok); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Regan* (Sh.: Lear király); *Jelena Andrejevna* (Csehov: Ványa bácsi); *Lady Milford*

(Schiller: Ármány és szerelem); *Angelica* (Kreza: Glembay család); *Klári* (Darvas J.: Kormos ég); *Cleopatra* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Szilágyi Erzsébet* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Isabel Sorodín* (Coward: Akt hegedűvel); *Klütaimnesztra* (Gyurkó L.: Szerelmem, Elektra). – Ir. Gergely A.: Aki nem becézi a szavakat (1982).

Lukács Mária (Kolozsvár, 1934. febr. 27.–): táncosnő, balettmester. 1948–1951 között a kolozsvári Koreográfiai Liceumban tanult, majd a kolozsvári Magyar Opera balettagja lett, 1953 óta magántáncos. 1957–1968 között a kolozsvári Balett Intézet balettmestere volt. Elsősorban karakterszerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Zaréma* (Zaharov: A bahcsiszerráji szökőkút); *Sári* (Harangozó Gy.: Keszkenő); *Lány* (Danovszky: A csodálatos mandarin).

Lukács Miklós (Gyula, 1905. febr. 4.–Bp., 1986. nov. 1.): karmester, operaigazgató. Tanulmányait 1926–28-ban a lipcsei konzervatóriumban, 1928–30-ban a berlini Zeneművészeti Főiskola karmesterképző szakán végezte, világhírű mesterek – Julius Prüwer, Arthur Schnabel, Paul Hindemith – irányításával. 1930–1943 között különböző német színházakban – Hamburg, Osnabrück, Münster, Greifswald – korrepetitor és karmester. 1943-tól 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig az Operaház karmestere, 1946–50-ben főtítkára, 1944-ben és 1966–1978 között ig.-ja. A MÁV Szimfonikusok vezető karnagya, a Zak tanszékvezető egyetemi tanára volt. Hangversenyeket és opera-előadásokat egyaránt nagy sikerrel vezényelt itthon és 1930–1943 között, ill. 1958 után külföldön is. Gazdag repertoárjában kiemelt helyen szerepeltek *Brahms*, *Beethoven*, *Bartók* Béla és *Kodály* Zoltán művei. Főként Wagner-interpreteként tartották számon (A Rajna kincse, A walkür, Siegfried, Istenek alkonya). Nevéhez emlékezetes R. Strauss-bemutatók fűződnek (Ariadne Naxosban, Elektra). Kossuth-díjas

LUKÁCS SÁNDOR – Don Juan
(Frisch: Don Juan, avagy a geometria szerelme)

(1973), érdemes (1956), kiváló művész (1978). Berg *Lulu* c. operájának, Durkó Zsolt *Mózes*ének karmestereként kimagasló teljesítményt nyújtott. Dirigensi képességeit A kékszakállú herceg vára (Bartók Béla) és Verdi-művek – Don Carlos, Otello – előadásakor számtalanszor bizonyította.

Lukács Pál (Bp., 1891. máj. 26.–Tanger, Marokkó, 1971. aug. 16.): színész. Kereskedőnek készült. 1915–16-ban Kassán *Faragó* Ödön társulatában kezdte pályáját. Már fiatalon eljátszotta *Othello* és *Shylock* szerepét. 1918-tól 1927-ig a Vígsház tagja volt. 1926–27-ben az Andrássy úti Színházban is fellépett. Adolph *Zukor*, a Paramount filmvállalat elnöke 1927-ben szerződtette Hollywoodba, ahol népszerű filmszínész lett. Több mint 60 film főszerepét játszotta el. A *Rajnai őrárat* (Watch on the Rhine) c. filmben nyújtott alakításáért 1943-ban Oscar-díjat kapott. 1937-ben, 1941-ben, 1951-ben és 1955-ben a Broadway színházaiban is szerepelt. 1953-ban fellépett az edinburghi fesztiválon. Hős- és jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Linder* (Lengyel M.: Tájfun); *Ocskay László* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Sándor* (Herczeg F.: Kék róka); *Rank doktor* (Ibsen: Nóra).

Lukács Sándor (Miskolc, 1947. júl. 21.–): színész. A SzAk elvégzése után 1972-ben a Vígsházhoz szerződött, melynek azóta is tagja. Klasszikus és modern darabokban hiteles jellembrázolást nyújt, számos filmben és tv-j.-ban szerepelt. Jászai Mari-díjas (1978), érdemes művész (1990). F.Sz. *Dávid* (Rabe: Bot és gitár); *Luzsin* (Dosztojevszkij–Ljubimov: Bűn és bűnhődés); *Lippai Géza* (Csurka I.: Házmestersírató); *XIV. Lajos* (Bulgakov: Öfelsége komédiája); *Vojnyicev* (Csehov: Platonov); *Béla* (Székely J.: Vak Béla király); *George*, *Glarence hercege* (Sh.: III. Richárd); *Alfieri* (Miller: Pillantás a hidról). Verseskötetei: *Szókés* (1985), *Elrejtett hangszerek* (1989).

Lukácsi József (Bp., 1954. okt. 20.–): színész. 1982-ben végezte el a SzAk-t. 1982–84-ben a Rock, 1984–86-ban a József Attila, 1986–1988 között az Arany János, 1988–89-ben a Nemzeti Színházban játszott. 1989–1990 között a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban lépett fel. F.Sz. *Action* (Bernstein: West Side Story); *Dörzsölt* (Bart: Oliver); *Szakolczay* (Heltai J.: Naftalin).

Lukácsy Anna: → *Follinus* Jánosné

Lukácsy Katalin (Kolozsvár, 1954. ápr. 8.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1977-ben. Tordán kezdte a pályát, majd 1980-ig Sepsiszentgyörgyön játszott.

1980 óta lép fel Bp.-en, először a Bartók Gyermekszínházban, majd 1982-től a Thália, ill. az Arizona Színházban. F.Sz. *Tini, a házvezetőnő* (Kaposi M.: Egy komisz kölkök naplója); *Asszony* (Fényes S.: Kassai asszonyok). **Lukácsy** Sándor (Arad, 1835. febr. 15.–Bp., 1907. nov. 10.): színész, színműri, rendező, művezető. 1851-ben Kolozsvárról lépett fel először. Leginkább erdélyi városokban szerepelt. Hős- és jellem szerepekben lépett fel. 1871–72-ben színházi ügynökség munkatársa volt. *Sztupa* Andortól 1876 tavaszán a pesti Népszínházhoz szerződött rendezőnek. 1903-ban a Király és a Magyar Színház gazdasági vezetője lett. 1907 tavaszán ment nyugdíjba. Rendezéseivel és az 1860-as évek elejétől kezdődő színműiroi munkásságával hódította meg közönségét. F.M. *A vén cigány* (Bp., é. n.); *Egy magyar plébános* (bem.: Buda, 1872); *A zsidó honvéd* (bem.: 1875, z.: Káldy Gyula); *A vereshajú* (bem.: Népszínház, 1877, z.: Erkel Elek); *Árva Suzsanna* (bem.: 1882); *Ágnes asszony* (bem.: Népszínház, 1883, z.: Erkel Gyula); *Kőzsa Jutka* (bem.: Népszínház, 1878); *Isten keze* (bem.: Népszínház, 1883); *Ubrik Borbála* (bem.: 1869, Jókai után).

M.A. 1853: Bethlen-Károlyi; 1854: Gócs Ede; 1855–58: Szabó József, Arad; 1858: Csabai Pál; 1859: Buday; 1863: Philippovits István; 1864: Gárdonyi Antal; 1865–71: Follinus János, Kolozsvár, Arad; 1872: Nagyvárad, Miklósy Gyula (István tér, rendező); 1873–75: Sztupa Andor.

Lukács Andor (Kaposvár, 1943. márc. 11.–): színész, rendező. Pályáját a Pincészházban kezdte amatőr színészként. 1972-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött segédszínésznek, amelynek 1977-től színésze, 1989-től 1991-ig rendezője volt, azóta szabadfoglalkozású színész. Sajátos hangszíne, erőteljes karakterű egyéniség. Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *Lucky* (Beckett: Godot-ra várva); *Vang, vízhold* (Brecht: A szecsuáni jólélek); *Liliom* (Molnár F.); *Oidipusz* (Szophoklész); *Othello* (Sh.); *Lopahin* (Csehov: Cseresznyés-kert); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Tanár* (Ionesco: Különóra); *Kolosy Kálmán* (Eörsi I.: A kihallgatás); *Fogoly* (Mrozek: Rendőrség). F.R. Mann: *Mario és a varázsló*; Jarry: *Übű király*; Mrozek: *Mészárszék*.

Lux Ádám (Bp., 1964. aug. 26.–): színész. 1987-ben végezte el a SzAk-t. 1987–89-ben a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1989-től a József Attila Színházhoz szerződött. Főleg musicalekben lép fel, és karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Ádám* (Schwartz: Godspell); *Herceg* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Alan* (Strindberg: Haláltánc).

M

Maar, Frank: → Meller Rózsi

Maár Júlia (Kaba, 1848–Arad, 1908. febr. 5.): színésznő. 1861-ben kezdte pályáját. Drámai szende volt, majd anyaszerepeket alakított. Elsőrendű társ.-oknál játszott (Resiler István, Sztupa Andor, Krecsányi Ignác). 1875-ben Jászberényben igazgatással is próbálkozott. 1883 és 1902 között férjével, ifj. Bács Károllyal együtt szerepelt. Pályáját 1906-ban fejezte be. Kiforrott, kész alakításokkal lepte meg közönségét. F.Sz. *Fernande, Odette, Fedora* (Sardou); *Kornélia* (Toldy); *Hatházy* (Csiky G.: A Stomfay család); *Marcele* (Feuillet: Egy párizsi regény).

M.A. 1862: Reszler István; 1867: Hubay Gusztáv; 1869–72: Kocsisovszky Jusztin; 1872: Aradi Gerő; 1873: Völgyi György; 1874: Csaby Imre; 1875: Szegegy Mihály; 1876: Sztupa Andor; 1877: Gerő Jakab; 1878–80: Kuthy; 1880: Miklósy Gyula; 1881: Krecsányi Ignác; 1882–83: Jakab Lajos; 1884: Mándoky Béla; 1885: Saághy Zsigmond; 1886: Bács Károly; 1887: Krecsányi Ignác; 1888: Mosonyi Károly; 1889–91: Aradi Gerő; 1891: Batosy Endre; 1891–1902: Leszkay Andor; 1894: Tiszay Andor.

Mácsa János (Alsórábóc, 1893. aug. 4.–Moszkva, 1974. nov. 14.): író, esztéta, kritikus, egyetemi tanár. 1917-ben megszervezte a *Ma* c. folyóirat színházi stúdióját, és egy kísérleti színházat is tervezett. A *Tett* és a *Ma* c. folyóiratok munkatársa és kritikusa, 1919-ben néhány hónapig a Nemzeti Színházban segédrend volt. A Tanácsköztársaság bukása után visszatért szülőföldjére, Szlovákiába, majd Bécsbe emigrált. 1920–22-ben a *Kassai Munkás* irodalmi és kulturális rovatát vezette. Az 1922. máj. 1-jei ünnepre megírta *Munkáskórus* c. az első magyar tömegjáték forgatókönyvét. 1923-ban Moszkvában telepedett le, ahol főként esztétikát és művészettörténetet adott elő különböző egyetemeken. Az „Oktyabr” művészcsoporthoz tartozott. Több rövidebb darabja is megjelent: *Asszonyok*; *A fekete kandúr*; *Az oroszok torka*; *Kompozíció* 2. Könyvei: *Klasszikus és új magyar dráma* (1915); *A modern magyar dráma* (Ungvár, 1916); *Színház – 1918. Teljes színpad* (Bécs, 1921); *Esztétika és forradalom* (1970); *Esztetizmus, Avant-gard, Művészet* I–II. (1982).

Mácsai Pál (Bp., 1961. márc. 31.–): színész, rendező. 1984-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1990-ben elvégezte a rendező szakot. 1989 óta a Madách Színház tagja. 1993-tól szabadfoglalkozású. Sokoldalú, tudatos művész, lényegre látó

rendezéseit precíz kidolgozottság jellemzi. Jászai Mari-díjas (1991). F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Mosca* (Jonson: Volpone); *Pembroke* (Dürrenmatt: János király); *Erich Reinecke* (Németh A.: Lili Hofberg); *Ramong Geyza főhadnagy* (Kreža–Belovic: Terézvári garnizon); *Sakini* (Patrick: Teaház az Augusztusi Holdhoz). F.R. Sobol: *Gettó*; Mrozek: *A nyílt tengeren*; Örkény I.: *Pisti a vízivatarban*; Gurney: *Love-letters. Zárójelentés* címmel nagylemeze jelent meg, melynek szövegírója is.

Madách Imre (Alsósztrégova, 1823. jan. 21.–Alsósztrégova, 1864. okt. 5.): költő, író. Pesten bölcsészetet és jogot tanult. Már egyetemi évei alatt foglalkozott irodalommal, 1839-től írt drámákat is. Ezek azonban életében nem jelentek meg nyomtatásban. 1859–60-ban írta fő művét, *Az ember tragédiája* c. drámai költeményt, amely Arany János 1861-es értékelése szerint „...úgy koncepcióban, mint kompozícióban jeles mű”. Színpadra állíthatóságát mindaddig vitatták, míg Paulay Ede 1883. szept. 21-én a Nemzeti Színházban be nem mutatta, ahol a remekműnek azóta több mint 1400 előadása volt. Ezután egyre több vidéki társ. vette föl műsorába, majd külföldi bemutatók következtek. ~ 1862-ben a Kisfaludy Társaság, 1863-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett. F.M. *Commodus* (1839); *Nápolyi Endre* (1840–41); *Csak végnapjai* (1841–43); *Férfi és nő* (1843); *Csak tréfa* (1843–44); *Mária királynő* (1844); *A civilizátor* (1859); *Az ember tragédiája* (1859–60); *Mózes* (1860–61). – Ir. Riedl Fr.: M. (1933); Németh A.: *Az ember tragédiája színpadon* (1933); Barta J.: M. (1942); Sötér I.: *Álom a történelemtől* (1965); Kántor L.: Százéves harc „Az ember tragédiájá”-ért (1966); Radó Gy.: *Az ember tragédiája a világ nyelvein* (1964–1968); Madách Imre: „...írtam egy költeményt...” (bem. Kerényi F., 1983); Horváth K.: M. I. (1984); Koltai T.: *Az ember tragédiája a színpadon, 1933–1968-ig* (1990).

Madách Színház (1919–1920): 1919. márc. 8-án, a Zak kistermében megnyílt, többségében a frontról érkezett szerződés nélküli színészekből és még ismeretlen fiatalokból Gaál Béla, Vűéz Miklós, és Magas Béla vezetésével szerveződött kísérleti színházi vállalkozás. Szellemében és programját tekintve a *Thália Társaság* irányát kívánta folytatni. Ifj. Vajda László rendezésében, Karinthy Frigyes *Holnap reggel* c. tragikomédiájával mutatkoztak be, amely több mint száz előadást ért meg. A színházavató prologust Kosztolányi Dezső írta. A műsort többek között Anatole France (Crainquebille),

Hermann Heijermans (VII. parancsolat), August Strindberg (Anyaszeretet, Júlia kisasszony), Hugo von Hofmannstahl (A balga és a halál), Henrik Ibsen (Solness építőmester), Karinthy Frigyes (Vérmező), Vitéz Miklós (Akiknek egy a sorsuk) művei alkották. A társ. tagjai közé tartozott Gellért Lajos, Baló Elemér, Darvas Ernő, Halmi Margit, Szentiványi Kálmán, Péchy Blanka, Szabados Piroska, Gárdos Kornélia, Kálmán Erzs, Molnár József. 1919. nov.-ben dr. Rácz Vilmos vette át az egyre nehezebb gondokkal küszködő színházat, amely, miután 1920. márc. 31-én kilakoltatták a Zak-ról, átköltözött a volt Medgyaszay-, ill. Dunaparti Színház Eskü u. 1. sz. alatti épületébe, ahol Kamara Színház néven még két hónapig játszottak. Utolsó bemutatójuk 1920. máj. 14-én, Kóbor Tamás *Agátha nővér* c. színműve volt, Forgách Rózsival a címszerepben. Részben azonos társ.-tal, 1920. okt. 16-án a Budapesti Színház épületében nyílt meg a ~ folytatása, az Új Színház.

Madách Színház (1940–1944): Bp.-en, a Madách tér 6. sz. alatt 1940. szept. 29-én nyílt, 640 nézőt befogadó kamaraszínház. A ~-at támogató vállalkozó gr. Károlyi István, a színház ig.-ja az 1940–41-es évadban Földessy Géza volt. Ebben az évadban a ~ban két önálló bemutatónak volt (Móricz Zs.: *Kismadár*, Lessen: *Bécsi gyémántok*). 1941. szept.-től 1944. márc. végéig a színházat Pünkösti Andor vezette. Igazgatása alatt a ~ irodalmi igényű darabválasztásaival és előadásainak háborúellenes színezetével kiemelkedett a bp.-i színházak közül (Pirandello: *IV. Henrik*; Felkai F.: *Néró*; Andrey: *Jelzötűz*; Ibsen: *Rosmersholm*; Sh.: *Hamlet*). Különleges sikernek számított Molière *A Képzelt beteg* és *A versailles-i rögtönzés* c. műveinek előadása. 1944. ápr.-től 1944 végéig, mialatt ig.-ja a jobboldali Cselle Lajos volt, a ~ társ.-a és műsora megváltozott. A Pünkösti vezette társ.-ból (az egy-egy szerepre szerződött Mezey Mária, Kiss Manyi, Sulyok Mária, Turay Ida, ill. a szerződött tag Várkonyi Zoltán, Greguss Zoltán, Tapolczai Gyula, Toronyi L. Imre, Mádi Szabó Gábor, Soós Lajos, Bozóky István, Sennyei Vera, Ilosvay Katalin, Feleký Sári, Szemere Vera, Serényi Éva, Hoykó Ferenc, Egyed Lenke, Szakáts Zoltán) csak az utóbbi kettő maradt a ~ban. – Ir. Borsos Zs.: *A M. Sz. Pünkösti Andor igazgatása idején* (1979).

Madách Színház (VII. Madách tér 6.): 1946-ban alakult, első igazgatója Hont Ferenc. 1947. okt.-tól 1949-ig Állami Madách Színház néven működött, 1946 elejétől a SzAk színpada volt. 1949-ben az államosításkor a társ.-ot átszervezték, a ~ új vezetést kapott. 1951-ben átköltözött a Magyar Színház Izabella tér 2. sz. alatti épületébe, és ott ~ néven 1961-ig folytatta működését. Hozzácsatolták a Madách téri épületet, amelyet Madách Kamara Színház néven nyitottak meg 1954-ben. 1973–1982 között az épületet felújították. Időközben az egykori Royal Revü Varieté nagykörúti épületét lebontották, helyére Kaufmann Oszkár tervei szerint új színház-épületet emeltek. Ide költözött a társ. Az új színház ~ néven 1961. márc. 24-én nyitotta meg kapuit. 1972–1989 között Ádám Ottó igazgatása alatt főleg a polgári színjátszás nemes hagyományait követte a színház. 1989 óta Kerényi Imre ig.-főrend. irányításával modern, sokszínű műsorral, játéktípusokkal, nagyszabású musicalek bemutatásával újult meg a ~. 1990 óta a Madách Kamara Színház műv.-i vez.-je Huszti Péter.

Madách Színház, Zrenjanin: a Bánát gazdag hagyományú színjátszói és műkedvelői mozgalmából nőtt ki 1952-ben a ma is létező ~, amely egy évadban – 1953–1954-ben – a helyi szerb színház keretében hivatásos társ.-ként működött. Az egy.-nek tíz bemutatója volt. Műsorukon szórakoztató darabok – Molnár Ferenc, Heltai Jenő, Shaw, Nusić, Molière, Csepreghy, Ka-

csóh Pongrácz művei – szerepeltek. Rendezők voltak Lánczy István, Juhász Ferenc, Nyáray Rezső, Gyapjas János. A főbb szerepeket D. Juhász Zsuzsa, Ormay Mária, Tusnek Ottilia, Boross István, Babinszki István, Véger Ferenc játszották. Az előadásoknak nagy közönség- és szakmai sikere volt, a szezon végén mégis visszaminősítették az egy.-t félhivatásossá. Zrenjaninban azóta sem sikerült m. nyelvű hivatásos színházat létesíteni. A színeszek közül néhányan az Újvidéki Rádióhoz szerződtek.

MADARAS JÓZSEF – Vonó Ignác
(Fejes E.)

Madaras József (Rigmány, 1937. aug. 16.–): színművész. 1958-ban végezte el a SzAk-t. Az 1958–59-es évadot a győri Kisfaludy Színházban töltötte, majd 1959–60-ban a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1960–61-ben az Állami Déryné, 1961–1966 között a Thália Színház tagja volt. 1966–69-ben a Pannónia Szinkron Stúdióban dolgozott. 1969–1971 között az

MADÁCH SZÍNHÁZ

Irodalmi Színpad tagja. 1971–1974 között a Nemzeti Színházban játszott, 1974–76-ban ismét az Irodalmi Színpadon. 1978-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának tagja. Paraszt, ill. munkásfigurák, sorsukkal elégedetlen, kitörni vágyó kisemberek megszemélyesítője. Balázs Béla-díjas (1974), érdemes művész (1978). F.Sz. *Laci* (Darvas J.: Kormos ég); *Hábetler Jani* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Vonó Ignác* (Fejes E.); *Gennagyij* (Rozov: Boldogság, merre vagy?); *Woyzeck* (Büchner); *Juan* (Calderón: A zalameai bíró); *Amphitryon* (Kleist).

Madaras Vilma (Bp., 1920. jan. 13.–): színésznő. Az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában végzett 1939-ben. 1948-ban tánctanári diplomát is szerzett. 1938-tól vidéki társ.-okban szerepelt. 1943–51-ben számos fővárosi színházban lépett fel. 1951-től a Vidám Színpad művésznője volt. Szubrettként indult, majd prózai szerepek következtek. Kiváló komikai képesség, táncudás, robbanó temperamentum, kitűnő énektudás jellemzi. F.Sz. *Arzéna* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Françoise* (Deval: Francia szobalány); *Riquette* (Abraham P.: Viktória); *Sárkányne* (Molnár F.–Keller D.: A doktor úr); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Boriska* (Kállai I.: Majd a papa).

Madarassy Albert (Bp., 1916. júl. 29.–): karmester, korrepetitor. Zenei tanulmányait – zongora, zeneelmélet – magánúton végezte. 1949–51-ben a Postás Operagyűttes és Szimfonikus Zenekar karmestere, 1951–57-ben, 1968–1972 között az Operaház korrepetitora, 1957–78 között vezető korrepetitora volt.

Madarassy Berta (Vuková, 1884–Bp., 1963. ápr. 26.): színésznő. A SzAk előkészítője után Rákosi Szidi színiiskoláját végezte 1905-ben. Játszott 1905–06-ban Székesfehérvárott, 1907–08-ban Baróthy Dezsőnél, 1909–10-ben Pécsen, 1910–11-ben Kiss Árpádnál, 1911–12-ben Krasznai Ernőnél, 1925–26-ban és 1930–31-ben Szegeden. F.Sz. *Lenóra* (Hirsch: Dolly); *Perlakyné* (Szenes B.: Az alvó férj); *A mama* (Brodzsky M.: Szökik az asszony).

Madas István (Nagyvárad, 1878. ápr. 12.–Nagyvárad, 1925. okt. 26.): színész. Húszéves korában kezdte pályáját, vj.-i figurákat elevenített meg suhancos bájjal. 1923–1925 között tag volt Nagyváradon. Legnagyobb sikereit *Szigligeti Ede* és *Tóth Ede* népszínműveiben, *Molnár Ferenc* szindarabjaiban aratta. Huszonöt éves színészi jubileumát is Nagyváradon ünnepelte meg *Ugrom Sanyi* szerepével ifj. Bokor József *Gyerekkasszony* c. népszínművében.

Maday Emőke (Szeged, 1951. máj. 12.–): színésznő. 1971-ben kezdte a pályát Szegeden. 1973–78-ban a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1978-tól az Arany János Színházban játszik. F.Sz. *Angela* (Gozzi: A szarvaskirály); *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Miller Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem).

Maday György (Kolozsvár, 1944. jún. 30.–): színész. 1963-ban kezdte a pályát az Állami Déryné Színházban. 1970–71-ben a debreceni Csokonai, 1972-ben a Békés Megyei Jókai, 1973–74-ben a Déryné, 1975–76-ban a Bartók Gyermekszínházban, 1978–79-ben a Vígyszínházban, 1980–1988 között a Népszínházban játszott. F.Sz. *John, Lancaster hercege* (Sh.: IV. Henrik); *Aronffy* (Jókai M.: Mire megvénülünk); *Udvaronc* (Kleist: Homburg hercege).

Mader Rezső; Raoul (Pozsony, 1856. jún. 25.–Bp., 1940. okt. 16.): karmester, zeneszerző, színházigazgató. Bécsben a konzervatórium hallgatója, majd 1882–1895 között tanára. Az Operaház korrepetitora, 1895-től karmestere, 1901-től helyettes, 1902-től kinevezett ig.-ja, az első, aki intendáns nélkül irányította a színházat. Jó érzékkel választott műsora és szereplőgárdája az Opera-

házat a főváros leglátogatottabb színházává avatták. 1907–08-ban a Népszínház–Vigopera ig.-ja, repertoárját operaelőadásokkal és új népszínművekkel bővítette. Felfrissítette a társ.-ot, megnyitotta a Népszínház–Vigopera színiiskoláját. 1917–19-ben a bécsi Volksoper ig.-ja volt. 1921–1925 között ismét az Operaház ig.-ja. Az intézmény örökös tagja. F.M. *A piros cipő* (1897); *She* (1898); *Kadétkisasszony* (1900); *Szerelmi kaland* (1902); *A nagymama* (1908); *Mályvácska királykisasszony* (1921).

Mádi Szabó Gábor (Nyíregyháza, 1922. aug. 30.–): színész. *Pünköszt* Andornál, a Madách Színházban kezdte pályáját 1942-ben. 1946-tól a Nemzeti Színházban, 1950-től az Ifjúsági, 1957-től a Petőfi Színházban játszott. 1959-től a Vígyszínház, 1963-tól a szolnoki Szigligeti, 1964-től a József Attila Színház tagja volt. 1970-ben Pécsre szerződött, 1972-től a Vígyszínház, 1986 óta a Katona József Színház tagja. Suggeratív egyéniség, egyszerű kifejező eszközökkel is képes szélsőséges indulatok ábrázolására. Több filmben és tévéjátékban nyújtott sikeres alakítást. Jászai Mari-díjas (1957), érdemes (1976) és kiváló művész (1985). F.Sz. *Habsburg Frigyes* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Józsa Mihály* (Illyés Gy.: Fáklya láng); *Flambeau* (Rostand: A sasfiók); *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Lear* (Sh.: Lear király); *James Tyrone* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába); *Rabaut* (Székely J.: Protestánsok); *Erwin* (Kroetz: Vadászat).

MÁDI SZABÓ GÁBOR – *Aba Sámuel*
(*Gabányi A.*)

Madzsar Alice; *Jászi* (Nagykároly, 1885. máj. 25.–Bp., 1935. aug. 24.): táncpedagógus. A magyar mozdulatművészet kiemelkedő személyisége. Saját rendszerét Bess M. *Mensendieck* és François *Delsarte* elveiből kiindulva alakította ki. Eleinte csak a női egészség megőrzését tűzte ki céljául, de az 1920-as évektől a mozgás művészi lehetőségeivel is foglalkozott, sorosan együttműködve *Palasovszky Ödön* kísérleti törekvéseivel. E munkában legtehetségesebb növendékei – *Róna Magda* és *Kövészai Ágnes* – is részt vettek. F.K. *Hatkarú istennő* (1929); *Bilincsek* (1930); *A halász és a hold ezüstje* (1930, *Róna M.*-val); *Ayryus leánya* (1931). Könyve: *A női testkultúra új útjai* (1926 és 1929). – Ir. L. Merényi Zs.: *Szabadtánc irányzatok* (A színpadi tánc története Magyarországon, 1989); *Palasovszky Ö.*: M.A. (A lényegretörő színház, 1980).

Ma Este: 1923–1926 között megjelenő képes művészeti hetilap. Szerk.-je volt *Forró Pál*, *Lasz gallner* Ernő, *Székelly* Sándor, *Várnai* István, *Rákosi* Gyula. 1926. márc. 7-én beolvadt a *Színházi Élet*be, ahol rovatként élt tovább. A ~ színikritikákat, képes színházi beszámolókat, interjúkat közölt, kitekintve a külföldi színházművészetre is. Jelentős volt filmrovara. Számos szépirodalmi alkotás jelent meg hasábjain.

magánjelenet: színpadon v. pódiumon egyetlen személy által előadott jelenet, ill. színjáték, → *monodráma*.

magántáncos: a klasszikus balettegyüttesek hierarchiájában a táncos rangját jelző cím, ami valójában *szólista* besorolást jelent. E hierarchiában a legalacsonyabb rang a negyedik, majd a harmadik, második és első *quadrille*, mindegyik kartáncost jelent. Átmeneti kategória a *címzetes magántáncos* rang, ez olyan szólistát jelöl, akinek változatlanul vannak karkötelezettségei. Különböző nyelvtérleteken e rangoknak más-más elnevezései ismeretesek (pl.: szólista, sztár, étoile, első táncos, primabalerina, assoluta stb.).

Magasházy István (Bp., 1948. máj. 20. –): színész. Zeneiskolában tanult és opera-továbbképzőt végzett. 1970-ben fejezte be tanulmányait. 1969-től az Állami Déryné Színházban játszott. 1975-től a Fővárosi Operettszínház tagja. F.Sz. *Alfréd* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Blind* (Strauss: A denevér); *Antonio* (Mozart: Figaro házassága).

Magasiskola Kabaré (1921): a New York Kávéház pincéjében, az Erzsébet körúton 1921. nov. elején nyílt meg, *Oláh Gyárfás* Mihály vezetésével. A ~ valószínűleg egyetlen bem.-járól a *Színházi Élet* c. lap írt kritikát.

Magda Gabi (Bp., 1937. febr. 28. –): színésznő. 1959-ben végezte el a SzAk-t. 1959–60-ban az egri Gárdonyi Géza Színház tagja volt, majd 1960–62-ben a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1962–1965 között a Bartók Gyermekszínház, 1965–68-ban a Katona József Színház és a Kiszínház tagja. 1968–1979 között az Irodalmi Színpadon lépett fel. 1979-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. Főként naivszerepeket alakít. F.Sz. *Amália* (Kármán J.–Szabó N.: Fanni hagyományai); *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem).

Magda Lujza: → *Hubenayné Magda* Lujza

Magda Terézia: → *Farkasné Magda* Terézia

Magoss József (?–?): színész. Pesten, orvostanhallgatóként lépett a pályára. Több vándortárs. tagja volt, a legtöbb időt azonban *Kilényi* Dávid és *Feleki* Miklós egyénél töltötte. 1848-ban az újonnan épült szatmári színházban lépett fel. Későbbi adataink nincsenek róla. Kezdetben hősszerelmeket alakított, később az apaszerepekre tért át. Tollforgató színész volt, több színházi zsebkönyvet adott ki és szerkesztett. F.Sz. *Nikétasz* (Kisfaludy K.: Ilka); *Hurbos Firi* (Kotzebue: Nagy zárzavar); *Bányai* (Holberg: A politikus csizmadia); *Király* (Sh.–Schroder: Hamlet); *Cserny György* (Balog I.).

Magossné Bányai Hermin (? 1819–?): színésznő. Első pályaadatunk róla 1834-ből való. Naivszerepeket játszott, de szívesen adott elő színpadi táncokat is. F.Sz. *Máli* (Kisfaludy K.: A kérők); *Rosaura* (Zschokke: Szasszen Julius).

Magyar Bálint (Bp., 1910. jan. 24.–Bp., 1992. jan. 16.): író, színháztörténész, színházigazgató. 1931-ben szerzett doktorátust a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1934-től gyakornok a Nemzeti Színházban, 1937-től az Operaház gyakornoka, majd 1941-től titkára volt. 1945–1955 között a Nemzeti Színház főtitkára. 1955-től 1958-ig A Magyar Néphadsereg Színháza igazgatója volt. Igazgatása alatt „vígsházi” stílusú előadásokat hozott létre (Szent Johanna, Sirály, Ilyen

nagy szerelem). 1958-tól 1970-ig, nyugdíjba vonulásáig a Filmtudományi Intézet munkatársa volt. 1968-ban az irodalomtudományok kandidátusa lett. Színháztörténészként és szakíróként elsősorban a Nemzeti Színház történetével foglalkozott, de jelentősek filmtudományi, ill. a filmtörténettel foglalkozó művei is. Könyvei: *A százéves Nemzeti Színház* (1937); *A Nemzeti Színház története 1945–1955* (1961); *A magyar némafilm története 1896–1918* (1966); *A magyar némafilm története 1918–1931* (1967); *A svéd film lelke* (1969); *Az amerikai film* (1970); *A Magyar Színház története, 1897–1951* (1985); *A Vígsház története*, Az alapítástól az államosításig 1896–1949 között (1979); *Bukásra ítélt siker*. A Vígsház három éve 1955–1958 között (1993).

Magyar Erzs; *Magaziner* (Bp., 1896–?): színésznő. *Rákosi* Szi di színiiskolájának növendéke volt. 1919. márc. 3-án a *Király Színház*ban a Gróf Rinaldo c. operett *Rózsi* szerepében mutatkozott be. 1920 nyarán a Scala Színház, majd az Eskü téri Színház tagja, utána a Revü Színház primadonnája lett. 1924 jan.-jában New Yorkban *Elsa* Erzs néven a *Moonlight* c. operett női főszerepében játszott, majd a *Ziegfeld*-féle revűszínházhoz szerződött. 1946-ban a sportszarnoki Népvartetében *Alice de Boulogne* szerepét játszotta Zerkovitz Béla Aranymadár c. operettjében. További sorsa ismeretlen.

Magyar Éva (Bp., 1961. júl. 7. –): színésznő. 1986-ban végzett a SzAk-n, operett-musical szakon. Ezután a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházhoz szerződött. 1988-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. F.Sz. *Nicole* (Henderson: Diákszerelm); *Pirmitler Bertuska* (Ábrahám P.: 3:1 a szerelem javára); *Bianca* (Sh.: Othello).

Magyar Fruzsina (Bp., 1954. márc. 11. –): dramaturg. Pályáját 1977-ben Pécsen kezdte, melyet egy év Kecskeméti követett. 1979–1984 között a szolnoki Szigligeti Színház dramaturgja volt, majd öt év politikai kényszerszünet után a Nemzeti Színház szerződött. Dramaturgiai munkáit a pontos kidolgozottság, a szakmai hozzáértés jellemzi. Fontosabb dramaturgiai munkái: Madách I.: *Az ember tragédiája*; Pinter: *A születésnap*; Eörsi I.–Szophoklész: *Antigoné*; Örkény I.: *Kulcskeresők*.

Magyar János (? 1794–Debrecen, 1874. szept. 21.): színész. 1821-ben Kilényi Dávid társ.-ában játszott. 1824-ben Székesfehérvárott szerepelt, és velük vett részt a pozsonyi országgyűlési előadásokon is. 1848-ig volt a pályán. Szeged, Miskolc, Esztergom, Debrecen, Szatmár voltak főbb állomáshelyei. 1849 után Ungvárott lett korcsmáros, majd kórházi felügyelő. Mindvégig epizód szerepeket alakított. Két színházi zsebkönyv kiadója.

Magyar Mária (Elek, 1948. ápr. 18. –): színésznő. 1977-ben végezte el a SzAk operett szakát, de már 1970-től szerepelt. Két évig a Déryné, 1972-től a kecskeméti Katona József, 1974-től a Budapesti Gyermekszínház, 1977-től a győri Kisfaludy, 1987-től ismét a kecskeméti színház tagja volt. 1988 óta szabadfoglalkozású művésznő. Főleg operettekben és operák szoprán szerepeiben aratott sikereket. F.Sz. *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Mária* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Musette* (Puccini: Bohémélet).

Magyar Tivadar (Somogy, 1959. márc. 12. –): színész. 1980-ban a tanítóképző főiskolán szerzett tanítói diplomát, majd 1985-ben elvégezte a SzAk-t. 1985–1988 között a kaposvári Csiky Gergely, 1988-tól 1992-ig a Békés Megyei Jókai Színházban játszott. 1992-től a szolnoki Szigligeti Színház tagja. F.Sz. *Sancho* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Hamlet* (Sh.); *Carmencita* (Pozsgai Zs.: Szeretlek, circusz!).

Magyar Állami Népi Együttes: a magyar zene- és táncfolklor színpadi interpretálására 1951-ben alapított hivatásos előadóegyüttes. Első műv.-i vez.-i: *Gulyás* László (zenekar), *Csenki* Imre (kórus) és *Rábai* Miklós (tánckar). Az első műsorokban a vonószenekar a tánckar kísérete mellett a hangszeres parasztmuzsika és a verbunkosirodalom átiratait mutatta be, míg a vegyeskar *Barók* Béla, *Kodály* Zoltán, *Bárdos* Lajos, ill. az újabb szerzőgeneráció kórusműveivel szerepelt. A tánckar kisebb-nagyobb szviteket, népszokásokon alapuló zsánerképeket vitt színre. Zömüket Rábai Miklós komponálta, mellette korábban *Náfrádi* László, később *Vadasi* Tibor és *Létai* Dezső készített táncműveket. A társ. arculatát az 1970-es években is a koncertszerű műsorok jellemezték, a három művészeti kar nagyjából paritásos részvételével, bár a karok önálló fellépésekre is gyakran vállalkoztak. Az 1980-as évek közepétől az ~ struktúrája megváltozott. Kikapcsolódott a kórus, bizonyos táncok kíséretét pedig a parasztszenekarok mintájára létesült külön kisenekar látja el. Az új műv.-i vez., *Timár* Sándor irányításával az ~ az 1980-as évektől erőteljesen közvetíti az újabb táncfolklorisztikai kutatások eredményeit kamaratáncok vagy éppen nagyívű szvitek formájában. Fennállása során az ~ Európán kívül Észak- és Dél-Amerikában, valamint számos ázsiai országban vendégszerepelt. – Ir. A Magyar Állami Népi Együttes (angol-francia és orosz-német nyelven is, 1974).

Magyar Állami Operaház: 1861-ben *Jókai* Mór, a Nemzeti Színház ügyében kiküldött országgyűlési bizottság előadója fogalmazta meg először a drámai és operai tagozat különválásának szükségességét. 1873 júl.-ában *gróf Szapáry* Gyula belügyminiszter szakértőket kért fel az „új magyar dalműház” építési programjának elkészítésére. A kész programot *Podmaniczky* Frigyes, a bizottság elnöke, *Ybl* Miklós vázlatai nyomán 1874 febr.-jában felterjesztette. A Nemzeti Színház vezetése, amely mind ez ideig a saját épületében és műsorában biztosított helyet az operakultúrának, megkezdte a szétválás előkészítését. Az építést 1875. okt. 11-én kezdték el. 1880-ra az épület készen állt. Az 1881-es bécsi nagy színházegés miatt azonban a színházbiztonsági rendszereket újra kellett tervezni. Legkorszerűbb megoldásként

a hidraulikus kezelésű Asphaleia-rendszert szerelték fel. Egyelőre azonban megmaradtak a gázvilágításnál. A Magyar Királyi Operaház 1884. szept. 27-én nyílt meg. Az ünnepi előadás elején I. Ferenc József király is megjelent. Erkel Ferenc *Bánk bánjának* I. felvonása, a *Hunyadi László*-nyitány, és Wagner *Lohengrinjének* I. felvonása volt a nyitó műsor. Kisebbs-nagyobb javításoktól eltekintve az 1980-ban kezdődött és a százéves évfordulóra befejezett teljes felújításig az épület kifogástalanul szolgált a m. operakultúrát. – Eleinte a Nemzeti Színházzal közös intendáns látta el a felsőbb irányítást. *Podmaniczky* Frigyes tíz éven át töltötte be ezt a tisztelet. 1886-tól 1912-ig egy-két évados időtartamokban *Keglevich* István, *Zichy* Géza, *Nopcsa* Elek látta el a tennivalókat. Ekkor kormánybiztosi minőségben *gróf Bánffy* Miklós került az ~ élére. A munkakör végül főigazgatói megbízatássá alakult. 1925 közepéig *ifj. dr. Wlassics* Gyula kinevezése volt érvényben. A szakigazgatásban kiváló képességű zenei vezetők irányították a munkát. Főzeneigazgatói rangban először *Erkel* Ferenc állt az élen. Őt 1886–1900 között fia, *Erkel* Sándor követte. Közben szakigazgatói megbízást kapott *Gustav Mahler* (1888–1891), *Nikisch* Arthur (1893–1895), *Káldy* Gyula (1895–1900), *Máder* Rezső (1900–1907), és *Mészáros* Imre (1907–1913). *Bánffy* Miklós idejében *Tango* Egisto ismét főzeneig.-i pozíciót mondhatott magáénak. Őt *Kerner* István követte (1917–1929). Mellette főként *Radnai* Miklós ig.-i tevékenysége emelkedett ki (1925–1935); utána, a második világháború végéig *Márkus* László igazgatta a színházat. 1940–1944 között *Sergio Failoni* mint vendégkarmester fémjelzte az előadások zenei színvonalát. 1945-ben újra kellett szervezni a színház munkáját. A korszak vezető egyénisége *Ferencsik* János volt, aki 1945-től 1957-ig mint első karmester, 1957-től 1973-ig, majd 1978-tól 1984-ig főzeneig.-i minőségben tartotta kezében a zenei irányítást. Az 1945 utáni kezdeti bizonytalanságokat követően *Tóth* Aladár tizesztendei igazgatása biztosította a művészi igényességet. Az újjraalapozásban *Otto Klemperer* három évre terjedő (1947–1950) vendégkarmestersége is sokat segített. Néhány átmeneti év után két nagy színpadművész munkálkodott a színvonal emelésén: *Oláh* Gusztáv,

MAGYAR
ÁLLAMI NÉPI EGYÜTTES
– *Vujicsics T.*–*Rábai M.*:
Kalotaszegi leánytánc

aki 1936-tól 1956-ig töltötte be a főrend.-i állást, és Nádasdy Kálmán, aki már 1933 óta volt az együttesnél, és aki 1959-től 1966-ban bekövetkezett haláláig átvette a színház igazgatását is. A korszak legnagyobb zenei vendégevényisége kétségtelenül Lamberto Gardelli volt (1961–65-ben), aki azóta is vissza-visszatér. Ekkor tizenkét évig Lukács Miklós állt a színház élén, hogy azután 1978-tól 1986-ig Mihály András vezesse a felújítás miatt folyamatában megzavart, különleges nehézségek elé állított művészi munkát. Négy évadon át Petrovics Emil töltötte be a főig.-i tisztet. 1990. júl. 1-jétől Ütő Endre, először mint megbízott, majd mint kinevezett ig. vette át a vezetést. Ferencsik János halála után 1984-től Kórodi András, 1987-től Lukács Ervin, 1990-től Medveczky Ádám az intézmény első karmestere, ill. főzeneig.-ja. – A ~ megnyitáskor azzal a repertoárral indult, amelyet még a Nemzeti Színházról örökölt. A nagyoperát a francia zene képviselte (Halévy, Thomas, Gounod művei); jelen voltak a kor népszerű olasz zeneszerzői (Bellini, Donizetti, Verdi); a klasszikus hagyatékából Mozart maradt a műsoron. Egyre nagyobb helyet foglaltak el a Wagner-operák (a *Lohengrin*, a *Tannhäuser*, *A bolygó hollandi*), majd Mahler munkásságával csak nőtt jelentőségük: bemutatásra került *A Rajna kincse*, *A walkür*. Új, vonzó zenei világot tártak föl 1894-től Puccini operái; a szerző maga is segített a hiteles tolmácsolásban. Mascagni *Parasztbecsületével* elindult a verizmus sikorsorozata. 1910-től, az *Elektra* bemutatójával Richard Strauss is kezdett beépülni a repertoárba. A rendezés mind ez ideig jórészt a konvenciók vonalán haladt: Káldy Gyula és Alszegey Kálmán színvonalasan képviselte a hagyományos stílust. Jelentős változás azokban az években következett be, amikor 1912–1915 között dr. Hevesi Sándor jeles Mozart- és Verdi-rendezéseivel zeneileg, dramaturgiaiailag is hiteles előadásokat alkotott. Ő vállalkozott Muszorgszkij *Borisz Godunovjának* színre vitelére, új hangot szólaltatva meg a régi színpadon. Az I. világháború utolsó két évében Bartók-muzsika is felszendülhetett: 1917-ben *A fából faragott királyfi*, egy év múlva *A kékszakállú herceg vára* került a közönség elé. A ~ első három évtizedében csak lassan bontakozhatott ki a balettművészet. Az együttes a

még múlt század közepi *Campilli* Frigyes régi stílusát örökölte. Némely frissítést jelentett 1886–1902 között két egymást váltó olasz mester, Cesare Smeraldi és Luigi Mazzantini munkája. Az orosz cári balett 1899-es vendégjátéka azonban új minőségi igényeket támasztott. Ezeknek igyekezett eleget tenni Guerra Miklós, aki 1902-től 1915-ig húsz új koreográfiát alkotott, kitűnő szölistákat képezett ki, és Brada Ede, majd Nádasdy Ferenc, akinek keze alatt tanulták a mesterséget a későbbi évtizedek vezető táncművészei is. Guerra talán legsikerültebb alkotása, *A törpe gránátos* 1934-ig maradt műsoron és száz előadást ért meg. – Az első világháború után újra kellett szervezni a ~ munkáját. Hogy a nagy személyzetet foglalkoztatni lehessen, 1921-től 1924-ig kibérelték a Városi (ma Erkel) Színházat; ez a vállalkozás azonban akkor nem járt sikerrel. Annál hasznosabb lépésnek bizonyult Radnai Miklós kinevezése. Vele indult el a repertoár modernizálása: színpadra került Debussy *Pelléas és Mélisande*-ja, balettből pedig Sztravinszkij *Petruskáját* láthatta a közönség, sőt *Oedipus* c. operája is beépült a műsorba. Óriási sikert aratott Respighi *A láng* c. operája, melyet a következő évtizedek sokoldalú művésze, rendezője, díszlet- és jelmeztervezője, Oláh Gusztáv nemzetközi visszhangot keltve állított színpadra. Új Verdi-ciklus indult, Monteverdi és Gluck is a repertoárba került. 1936-ban Issay Dobrowen vezényletével bemutatták Muszorgszkij *Hovancsináját*. Újabb Wagner-ciklus tette teljessé a harmincas évek műsorkínálatát. A balettből 1931-től kezdve másfél évtizeden át Jan Cieplinski vette át a vezető szerepet. Mellette bontakozott ki Harangozó Gyula táncosi és koreográfusi tehetsége is, aki 1936-os *Csárdajelenetével* új korszakot nyitott a m. színpadi táncművészet életében. Sajnos a ~ nem tudta hosszabb időre magához kötni a világsiker felé szárnyaló Milloss Aurélt, a korszak kiemelkedő koreográfusát. Bp. 1944–45-ös ostroma után a ~ viszonylag gyorsan újjá tudta szervezni működését. Egyre szélesebb nézőréteget vont be és ezért 1951-ben kezelésébe vette, majd 1953-ban társszínházként magához csatolta az Erkel Színházat. Előzőleg, 1947–1948-ban Gördülő Operát, országjáró részleget is szervezett. Egy ideig műsorral látta el a Margitszigeti Szabadtéri Színpadot is.

MAGYAR ÁLLAMI
OPERAHAZ

Először a régi repertoárt újították föl, de már 1946-tól az öt nagy Mozart-operát egyidejűleg tudták műsoron tartani. A háború utáni első sikeres modern operabemutató B. Britten *Peter Grimes*-ja volt 1947-ben. 1950–1953 között Dramaturgiai Bizottság döntötte el a műsor alakulását, intézkedéseik sok esetben károsan szűkítették a kínálatot. Előtérbe került a nemzeti romantika: új fényben jelent meg Erkel *Bánk bán*-ja. Jó néhány szovjet és orosz opera és látványos balett viszont helyet kapott. Köztük olyan nagysikerű bemutatók is, mint az *Anyegin*, vagy Aszafjev *Párizs lángjai* c. táncdrámája. 1957 után ismét fel lehetett zárkózni a nemzetközi repertoárhoz. Ezt jelezte Alban Berg *Wozzeck*-je (1964), Sosztakovics *Katyerina Izmajlovája* (1965). Színre került Sztravinszkij *A léhaság útja*, és Gershwin *Porgy és Bess* c. operája. A műsor utóbbi évtizedeinek legnagyobb értéke kétségtelenül egy korszerű, új m. operaszerzői nemzedék sikeres jelentkezése volt: Ránki György, Petrovics Emil, Szokolay Sándor, Durkó Zsolt, Bozay Attila, Mihály András, Balassa Sándor művei a hazai bemutatók után többnyire túljutottak határainkon is. Ennek a korszaknak az előadási arculatát 1963-tól 1987-ig, főképp az új m. művek színpadra állításának felelősségét vállalva *Mikló* András, mint főrendező határozta meg. *Békés* András 1960-tól mint rendező, 1987-től két éven át mint főrend. zenei érzékével, egyéni színekkel gazdagította az előadások művészi színvonalát. 1991. jan.-tól Nagy Viktor vette át a főrend.-i feladatkört; mellette *Kerényi* Miklós Gábor rendez. A balettkar munkájának jelentős stílusváltása következett be 1977-től *Seregi* László balettig.-i, majd balettrendezői munkássága nyomán. – A ~ szcenikaitörténetében is jeles művészek váltották egymást. *Kémény* Jenő újító talentuma 1895-től 1925-ig állt a színház szolgálatába. *Bánffy* Miklós és *Márkus* László a szecesszió színpadi értékeit honosította meg. Több mint három évtizeden át tervezett díszleteket *Fülöp* Zoltán (1928-tól 1967-ig), valamint főrendezői tevékenysége mellett szcenikai főfelügyelőként is *Oláh* Gusztáv (1930–1956). Ugyanezekben az években, 1938–1981 között emelte magas szintre a jelmeztervezést *Márk* Tivadar, 1945–1975 között pedig *Szeitz* Gizella. 1967-től 1974-ig *Forray* Gábor fantáziája teremtett vonzó színpadképeket, valamint 1964-től haláláig a rendezőként is kiemelkedő *Makai* Péter bizonyította sokoldalúságát. Művészetük egyenletesen jó színvonalú, változatos keretet biztosított a legkülönbözőbb zenei és előadói stílusú előadásoknak. – Ir. Ybl E.: Az Operaház (1962); Körtvélyes G.–Lőrincz Gy.: Budapesti balett (1971); Keresztury D.–Staud G.–Fülöp Z.: A magyar opera- és balettszcenika (1975); A budapesti Operaház 100 éve (1984); A százéves Operaház válogatott iratai (vál.: Valkó A., szerk. Staud G.; 1984).

Magyar Bábjátékosok Szövetsége: 1949. febr. 20-án alakult szervezet, amely 1951-ig irányította a bábjátékosok munkáját. Hatalmas apparátussal, saját báb- és díszletkészítő műhellyel, lektorátussal, szervező- és instruktorcsoporttal működött. Később beolvadt a *Népművészeti Intézet*be. Előzménye az 1931-ben *Blattner* Géza és *Szokolay* Béla vezetésével létrejött *A Bábjáték Magyar Barátainak Köre* és az 1948. jan. 17-én megalakult *Magyar Bábjátékosok Egyesülete*. Az 1990. máj.-ban bejegyzett *Bábjátékos Egyesület* a Szövetség jogutódjának tekinti magát. – Ir. Kós L.: A magyar bábmozgalom tíz éve (A bábjátszás Mo.-on, 1955).

Magyar Csupajáték: fővárosi hivatásos színpadi alkotó- és előadóművészek tömörülése 1938–39-ben, alkalmi előadás-sorozatokra. A korabeli színházi produkcióktól eltérő profilú, népköltészetre és népszokásokra, zene- és táncfolklórra alapozott feldolgozásokban részt

vett *Kodály* Zoltán, *Farkas* Ferenc, *Lajtha* László, *Veress* Sándor, *Bordy* Bella, *Szabó* Iván és *Csányi* László. A vállalkozás szervező-vezetője *Paulini* Béla volt, a ko-reográfákat *Milloss* Aurél készítette. A bp.-i előadásokon kívül a ~ Londonban is bemutatkozott, de tartós anyagi-szervezeti háttér hiányában rövidesen megszűnt. **Magyar Dalcarnok** (1885): 1885-ben *Solymossy* Elek színész reformkísérlete a mulatóhelyek művészi színvonalának emelésére. A jósándékú próbálkozás három hónapig tartotta fenn magát. A Dohány u. 4. sz. alatt működött.

magyar előadások Johannesburgban (Dél-Afrika): *Fábry* Éva a Vidám Színház volt tagja tartott itt magyar nyelvű előadásokat (*Aranytulipán*, *Varjúfészek*). Gyakran fellépett az ötvenes évek elejétől m. műsorral (Kacsoh P.: János vitéz, csárdások) a helyi rádióban. A hatvanas években a Brüsszelből Johannesburgba költözött *Kozma* Andor színész és rend. m. színjátszó csoportot létesített, amely sikerrel tartotta előadásait (Bécsi Magyar Hírmondó, 1964. júl. 1.).

Magyar Énekestársaság: → *Belezsnay Kert*

Magyar Földműves Játékszín, Csákvár: ~ az első olyan vállalkozás Mo.-on, amelyben parasztszínészek népies darabban sikerrel léptek föl. Bp.-en 1929. dec. 13-tól négy estén át a Nemzeti Színház Kamaraszínházában, majd a Magyar Színházban *Kodály* Zoltán *Háry János*-ával vendégzerepeltek *Paulini* Béla kezdeményezésére, akinek a népmesék naiv felfogásában írott szövegét, ill. *Kodály* dallamait egyszerű paraszti elgondolással, eredetien, meggyőzően, jó összjátékkal adták elő. Sűgő és karmester nélkül, paraszt muzsikuskok kíséretével játszottak. A társ. vezetői *Paulini* Béla és *Bozory* Endre voltak. 1931. aug. 18–19-én ismét felléptek Bp.-en, a Nemzeti Színház Kamaraszínházában *Magyar szivárvány* c. műsorukkal, aug. 20-án pedig ugyanitt játszották a *Gyöngyösbokrét*a c. produkciót, elindítva ezzel az 1930-as évek azonos nevű mozgalmát.

Magyari Gergely (Jedd, 1936. febr. 17. –): színész. 1960-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a város Nemzeti Színháza szerződtette. Karakter- és epizód szerepeket játszott groteszk humorral. F.Sz. *Kristóf* (Shaw: Az ördög cimborája); *Tamá*s (Csiky G.: Buborékok); *Göre* Gábor (Gárdonyi G.: A bor); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán). **Magyari** Lajos (Kiskunfélegyháza, 1877. máj. 13. – Bp., 1922. máj. 21.): színész. *Solymossy* Elek színiiskoláját végezte. Szegeden lépett színpadra, főleg komikus szerepekkel. A fővárosban Nagy Endre Modern Színpad Kabaréjához szerződött, majd az Apolló Kabaré tagja lett. Kedvenc kabarékomikusa volt a közönségnek, főleg Börze-dalaival, amelyeket *Szirmai* Albert, *Gábor* Andor, *Nádor* Mihály írtak a számára, de énekelt megzenésített Ady-verseket is. A komédiás c. írt egy háromfelvonásos színművet, melyet Kassán mutattak be 1908-ban.

Magyarics Flóra (Törökbecse, 1902. szept. 29. – ?): színésznő. 1925–27-ben és 1931–33-ban Szegeden, 1934–35-ben Újpesten, 1938–39-ben szintén Szegeden játszott epizód szerepeket. F.Sz. *Anny* (Vaszary J.: Angyalt vettem feleségül); *Fini* (Lehár F.: A mosoly országa); *Böske* (Solt E.: Nincsenek véletlenek).

Magyar Játékszín: 1944. júl. 27-től 1944. dec. 21-ig megjelenő képes művészi hetilap. Benyovszky Pál és Borbély Andor szerkesztette. A színházi kritikák, interjúk mellett novellákat, verseket is közölt.

Magyar Kultúrszínház: *New York-i Magyar Színház* (1921–1922): 1921. okt. 16-án mutatkozott be a társ. Kálmán Imre: *A csárdáskirálynő* c. operettjével a New York-i Yorkville Casinóban. A szintárs. ig.-ja és rendezője *Rátkai* Márton, aki eredetileg vendégjátékra érke-

zett az USA-ba. Gazdasági ig. *Vajda* Dezső Viktor, rend.-k *Nyikos* Zsigmond, *Hegedűs* Lajos, karmesterek *Halmosi* Oszkár, *Mártonfalvy* György voltak. A társ.-ban új, sikeres színészek játszottak, *Fellegi* Teri, *Fellegi* Lola, *Várady* Juliska, *Pogany* Bella, *Sándor* Mária, *Lévay* Margit, *Csáki* Paula, *Környey* Béla, *Papp* István, *Harvály* Károly, *Horváth* Lajos, *Vámos* Vilmos. Az 1921. okt. 15-i Színházi Újság hasábjain tette közzé Rátkai a színházra vonatkozó programtervezetét, amelyben változatos műfajú műsort ígért, operát és operettet, társadalmi drámát és bohózatot. A közönség a könnyedebb műfajokat igényelte, ezért repertoárjuk is ehhez alkalmazkodott (Gilbert: A moziutúndér; Kövesi A.: Dollár-nén; Farkas I.: Debrecenbe kéne menni...; Herczeg F.: Ocskay brigadéros; Molnár F.: Liliom; Kacsóh P.: János vitéz; Huszka J.: Bob herceg). Kiemelkedő siker volt *Fedák* Sári fellépése a János vitézben és *Tóth* Ede A falu rossza c. népszínművében. Rátkai Márton 1922-ben hazatért Mo.-ra, ezzel a Magyar Kultúrszínház, ill. a New York-i Magyar Színház társ.-a feloszlott.

Magyar Műszínikör (1896–1944): épülete eredetileg krajcáros cirkusz volt a Városligetben, nézőtere kerek, a római színházakra emlékeztető. Első ig.-ja *Nagy* György. ~ré 1896-ban *Galló* György vezetésé alá vált, aki *Szalkay* Sándorral közösen megvásárolta az épületet. Terveik megvalósításához átépítették a színházat. Színpadtechnikai berendezéseik, felszereléseik a kor legmagasabb technikai színvonalának feleltek meg. A színház 20–40 krajcáros jegyekért délutáni előadásokat tartott. Egyfelvonásos darabokat mutattak be sok dal- és táncbetéttel. 1910-től a műsor jelentősen megváltozott: az egyfelvonásosok helyére mindinkább a háromfelvonásos nagyoperettek (Kálmán I.: A farsang tündére) és a beltérileti színházakban sikeres kortárs darabok (Zilahy L.: Süt a nap) kerültek. A színház sokáig megmaradt Galó és Szalkay kezében, majd 1928-tól *Bakó* Gyuláné, ill. *Szalkay* Ida igazgatta a színházat. Társ.-ának tagja volt többek között *Perényi* József, *Erdélyi* Mihály, *Pataky* Lajos, *Selyem* Böske, *Krémer* Lajos, *Gábor* Tibor, *Sajó* Árpád, *Illyés* Ilona, *Szántó* János, *Weszeley* Kálmán.

Magyar Művelődés Háza: → *Népopera*

Magyar Művészek Háza: → *Fészek Klub*

Magyar Művészek Klubja (São Paulo, Brazília): 1955. febr. 3-án alakult 22 alapító taggal. A klub a helyi művészek, festők, színészek, zenészek, írók, újságírók munkáját hangolta össze és támogatta. Vezetőségében időnként színesek is részt vettek, pl. *Somkuthy* Dezső, *Kutasi Kovács* Lajos, *Thury* Gizella, később *Eszenyi* Olga és mások. Irodalmi és operaesteket, színelőadásokat szerveztek. 1955. aug. 6–7.-én tartották az első színelőadást *Régi szép Budapest* c., dec. 3–4.-én a másodikat *Budapesti rapszódia* c. 1956. júl. 23-án vitaestet szerveztek *Kell-e állandó magyar színház és milyen legyen az?* tematikával. 1956. júl. 7-én ösbemutatóra került sor: *Beznár* Béla *Lebegő emberek* c. háromfelvonásos színművét *Eszenyi* Olga rendezésében adták elő. 1959-ben a klub beolvadt az 1950-ben alapított Brazil-Magyar Kultúregyesületbe.

Magyar Művészek Szövetsége (1922–1926): 1922. jún. 18-án alakult Budapesten, korlátolt felelősségű koncertszervező, ill. hitelszövetkezet. Elnöke *Dohnányi* Ernő, alelnökei *Sándor* Erzsébet és *Gál* Gyula voltak, ügyvezető ig.-ja *Bubik* Árpád. A ~ 1923. febr. 2-től Magyar Művészek és Művészetpártoló Szövetsége néven is szerepelt. Lajpa a *Program* c. műsorújság volt.

Magyar Művészeti Almanach: → *Magyar Színészeti Almanach*

Magyar Nyugdíjas Színészek Szövetsége (1928–1949): 1928. okt. 12-én Budapesten alakult érdekkép-

viseleti szervezet. Elnöke *Heves* Béla (1928–1940), *Pintér* Imre (1940–1943) és *Török* Sándor (1943–1949) voltak.

magyarországi bemutató: → *bemutató*

Magyarországi Műfordítók Szindikátusa (1919–?): 1919. jan. 8-án alakult Budapesten. Elnöke *Heltai* Jenő, alelnökei *Gábor* Andor, *Gellért* Oszkár és dr. *Mikes* Lajos voltak. Tíztagú végrehajtó bizottsága kötött szerződéseket a kiadókkal.

Magyarországi Színigazgatók Egyesülete (1919–1939): 1919. jan. 8-án alakult Budapesten. Célja a színigazgatók gazdasági érdekeinek megóvása, a színészek és a színészek érdekében szükséges szociális reformok sürgős megvalósítása. Elnöke *Szendrei* Mihály aradi, alelnöke *Fodor* Oszkár székesfehérvári, jegyzője *Patek* Béla győri ig. volt.

Magyar Országos Színművészeti Tanács (1920–1922): 1920. febr.-ban szervezett testület, amely 1922. júl.-ig, tagjai lemondásáig állott fenn. Feladata, hogy színművészeti ügyekben általában politikailag indokolt véleményével, javaslatával segítse a kormányt, a m. színpad irodalmi színvonalát, nemzeti és erkölcsös szellemi intézményes biztosítsa. Valójában a Nemzeti Színház ig.-ja mellett régebben fennállott drámabíráló bizottság felelevenítése volt kibővített hatáskörrel. Főleg a Nemzeti Színházhoz érkezett drámákat bírálta el, véleményét mondott a tervezett színháztörvényről, a magángszíniiskolák felügyeletéről. Elnöke ifj. *Ábrányi* Emil (1920. máj. 20-ig), ill. *Császár* Elemér, tagjai *Ferenczy* Ferenc, *Kéky* Lajos, *Szász* Károly, *Szemere* György, *Voinovich* Géza voltak.

Magyar Színészek Egyesülete: → *Országos Színészegyesület*

Magyar Színészek Szabad Szakszervezete (1945–1949): 1945. máj. 6-án alakult szervezet, amely a színházakban foglalkoztatottak (színészek, dramaturgok, színpadi énekesek, rendezők, díszlet- és jelmeztervezők, tisztviselők) érdekképviseletét látta el. Elnöke *Abonyi* Géza (1945–1949), *Rátkai* Márton (1949–1950), főtítkárá *Staud* Géza (1945–1948) és *Jákó* Pál (1948–1950) volt. Feladata a munkavállalói érdekvédelmen kívül a háború utáni igazolások lebonyolítása, az ig.-i engedélyek véleményezése volt. 1950. febr.-ban beolvadt a *Művészeti Dolgozók Szakszervezetébe*.

Magyar Színészeti Almanach (1901–1913, 1919, 1921–1922): Bp.-en ~ néven indult, 1903-tól *Magyar Művészeti Almanach* c. megjelent színművészeti évkönyv. Szerk. *Incze* Henrik, *Hervay* Frigyes, *Incze* Sándor. A ~ ismertette a színházi évad eseményeit (szerződés, igazgatóváltás, vendégzereplés), a vidéki és bp.-i társ.-oknak, a színiiskolák növendékeinek, az *Országos Színészegyesület* tisztikarának és tagjainak névsorát. 1908-tól 1913-ig *Magyar Színészeti Lexikon* c. rövid életrajzokat is közölt.

Magyar Színész Kamara: 1990. febr. 5-én alakult meg. Feladata a m. színészet szolgálata, „az egyetemes magyar színjátszás szerves fejlődését elősegítő, érték-központú, érdekközvetítő, -egyeztető és -képviseleti tevékenységet ellátó, továbbá a nemzetközi színházi kapcsolatok fejlesztését elősegítő, pártoktól, kormánytól független, nyilvántartott tagsággal rendelkező társadalmi szervezet”. Első elnöke *Törőcsik* Mari volt. Vezetőségi tagok *Balázs* Lajos, *Benedek* Miklós és *Troján* Péter voltak. 1992 jún.-ában létrehozta a Magyar Színész Kamara Alapítványt, amelynek célja a Kamara „művész-tagjainak erkölcsi és anyagi támogatása”. Elnöke *Timár* Éva. 1992. szept.-tól a Kamara elnöke *Jordán* Tamás, vezetőségi tagok *Margitai* Ági, *Spindler* Béla, *Rudolf* Péter.

Magyar Színház (1897–1948): az Izabella (ma Hevesi Sándor) téren 1897. okt. 16-án nyílt, a *Rákosi-Beöthy* család vezetésével alapított színház. *Relle* István (1897–1898) és *Beöthy* László (1898–1900) vezetése alatt francia (Varney: *A báránycsók*), angol (Jones: *Gésák*) darabokat, ill. ez utóbbi sajátosságait felhasználó, látványos operetteket játszott (Goldfaden: *Szulamit*, Rosenzweig: *Az asszonyregiment*). *Leszkay* A. (1901–1907) vezetése idején az új m. és a bécsi operett otthona (Lehár F.: *A vig özvegy*, Ascher: *A koldusgróf*, Jacobi V.: *A legvittezebb huszár*). E korszak egyik legsikeresebb előadása már a revü felé hajlott (Rajna F.: *Ex-lex*). 1907-től 1918-ig ig.-ja *Beöthy* László, rend.-i *Márkus* László, *Vajda* László. Műsorát ekkor külföldi és m. kortárs drámák és klasszikusok alkották (Földes I.: *A császár katonái*, Rostand: *A sasfiók*, Sh.: *Hamlet*, Biró L.: *Sárga liliom*, Shaw: *Warrenné mestersége*, Ibsen: *Peer Gynt*, Bródy S.: *Lyon Lea*). 1918-tól 1925-ig az *Unió Rt.* egyik színháza. 1924–1929 között műv.-i vez.-je *Faludi* Jenő, az 1929–30-as évadban *Bródy* István, *Relle* Pál, ill. *Pünköszt* Andor, az 1930–31-es évadban *Bárdos* Artúr. 1932-től 1939-ig *Wertheimer* Elemér és *Bródy* Pál igazgatta, rend.-i ekkor *Hevesi* Sándor, *Lóránth* Vilmos, *Vaszary* János voltak. E két évtizedben kortárs drámái műsora (Szomory D.: *II. Lajos király*, Neumann: *Oroszország*, Shaw: *Szent Johanna*, Lavery: *Az Úr katonái*, Heltai J.: *A néma levante*), néha operettel (Husza J.: *Erzsébet*, Abraham P.: *Bál a Savoyban*) és klasszikusokkal (Büchner: *Danton halála*, Jonson: *Volpone*, Sh.: *III. Richárd*) bővült. 1941-től 1944 végéig *Bánky* Róbert *Új Magyar Színház* néven vezette. 1945-től 1948 jún.-áig változó műsora (Katscher: *Csodabár*, Békeffy I.–Stella A.: *Janika*, Hervé: *Lili*) és egymást gyorsan váltó ig.-i (*Both* Béla, *Sárosi* Ferenc, *Gáspár* Margit) voltak. Épületében 1945 után időnként a *Nemzeti Színház* is játszott. 1948–1951 között az épület már hivatalosan is a Nem-

zeti Színház kamaraszínháza, 1951–1961 között a *Madách Színház*, 1962–1964 között a *Petőfi Színház* játszott benne. – Ir. Koch L.: *A budapesti M. Sz. műsora* (1960); Magyar B.: *A M. Sz. története* (1984).

Magyar Színház és Művész Egyesület; Hungarian Theatre and Art Association, Inc. (1982–): hivatalosan is bejegyzett szintárs., *Varga* László alapította 1982. dec. 31-én New Yorkban. Rendező *Dékány* László, diszlettervező *Veres* Károly, zenei vezető *Técsy* Ilona volt a megalakuláskor. Az egy. tagjai *Cserey* Erzs., *Domján* Marika, *Szücs* Klári, *Técsy* Sándor, *Nagy* Lajos, *Póta* Katalin, *Jánszky* Béla, *Szabó* Szilárd, *Mautner* Mimi, *Bartha* János, *Dukász* Anna voltak. Műsorukon szerepelt *Molnár* Ferenc Játék a kastélyban és *Karinthy* Frigyes, *Molnár* Ferenc, *Varga* László egyfelvonásos darabjai.

Magyar Színházi Intézet: → *Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet*

Magyar Színházi Lap (1860. jan. 1.–1860. dec. 29.): *Egressy* Gábor szerkesztésében Pesten megjelent színházi hetilap. A m. színház elméleti (Jelmezkeptár), történeti (Régi magyar színpadok, Történetár) és kritikai, de ezek mellett szépirodalmi írásokat is közlő folyóirata volt. Többek között *Jósika* Miklós, *Fáy* András, *Thaly* Kálmán, *Tompá* Mihály, *Egressy* Gábor írásaival jelent meg.

Magyar Színháztudományi és Színpadművészeti Társaság (1936–1939): a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma által kezdeményezett, 1936. máj. 10-én alakult, színházelméleti, irodalomtörténeti, műtörténeti, rendezői, diszlettervezői összefogó tudományos egyesület. Elnöke *Márkus* László, titkárai *Hont* Ferenc és *Staud* Géza voltak. Feladatául a színháztörténeti, esztétikai, lélektani vonatkozásainak, ill. a befogadói magatartásnak kutatását tűzte ki. Folyóirata a *Színpad* volt.

magyar színháztudomány az Amerikai Egyesült Államokban: az amerikai kontinenst különböző időszakokban és különböző mértékben érték el a magyar kivándorlási hullámok, amelyek történelmi sorsfordulóinkhoz kötődnek; így 1848–49, 1938, 1945, majd az 1956 utáni események politikai következményei. A 19. sz. végének nagy népvándorlását viszont elsősorban a gazdasági tényezők okozták, amely 1907-ben tetőzött, amikor mintegy 200 000 m. „tántorgott ki” Amerikába. New York, Cleveland, Chicago, Philadelphia fogadta be a legtöbb m.-t. Ezekben a városokban alakultak meg az első Betegsegélyező Egyletek is, amelyek idővel a mind erősebben jelentkező nyelvi és kulturális igények kielégítését is szorgalmazták. 1851-ben New Yorkban alakították meg az első ilyen szervezetet, amely 1859-től *New York-i Magyar Egylet és Műkedvelő Társaskör*ként a m. nemzeti érzés, a m. szokások és hagyományok fenntartója lett, amely rendszeressé tette a m. nemzeti ünnepek megünneplését. Az egyletek és egyházak helyi közösségeiből dalárdák, táncsoportok, műkedvelő gárdák alakultak, amelyeknek száma az 1880-as évektől ugrásszerűen megnőtt. *Abet* Adam, *Berák* Pál, *Egri* Lajos és különösen *Kalassay* Sándor református lelkész színművei az egyetemi műkedvelők és a hivatásos színészek kedvelt műsordarabjai lettek. Írók, újságírók is tevékenykedtek az amerikai m. hivatásos színház megteremtésén; gyakran maguk is felléptek egy-egy előadáson, mint *Berkó* D. Géza, az *Amerikai Magyar Népszava* főszerk.-je. Cikkeikben újra és újra felvetették az anyanyelvi színház fontosságát, nemzeti identitásmegőrző szerepét. Már 1889-ben javasolta Erdélyi Szabó Gusztáv az *Amerikai Nemzetőr* c. lapban, hogy a New York-i magyarság építsen egy házat, amely egy megalakítandó m. szintárs.

MAGYAR SZÍNHÁZ

működési helye is lehetne. Az első amerikai m. témájú színművet Kohányi Tihamér, a *Szabadság-Liberty* c. lap főszerk.-je írta *Greenhornok – zöldszarvúak, zöldfülűek*, a tapasztalatlan új jövevények gúnyveve – c., amelyet 1891-ben mutattak be Clevelandben, az „amerikai Debrecenben”. Az amerikai m. színház eszméje az egy-leti közösségekből indult el, s innen verbuválódott a közönség is. 1904. máj. 7-én műkedvelők mutatták be Herczeg Ferenc *Ocskay brigádéros* c. színművét a New York-i Manhattan Lyceumban *Ujjalussy Ferenc és Miskolczy Henrik* színművészek rendezésében. Az első félhivatásos színtárs.-ot (*New York-i Magyar Színtársulat*, 1905) 1906-ban követte a hivatásos *Allandó Magyar Színház*, amely már nagy művészegyeniségeket nevelt. *Thury Ilona*, *Gyenge Anna*, aki később *Anne Roselle* néven a Metropolitan énekesnője lett, *Virgaj Boriska*, majd *Feleky Károly*, *Horváth Lajos*, *Hegedűs Sándor* igazi pionírok voltak, akik létrehozták az amerikai m. hivatásos színjátszást és hagyományt teremtettek. Az egy évig, 1906–07-ben működő Színügyi Bizottság – tagjai: *Agoston Gábor*, *Berkó D. Géza*, *Perényi Béla*, *Róth Gyula* – mellett indult el az első jelentős egy., az *Allandó Magyar Színház*, *Heltai Árpád* igazgatása alatt. 1908–1920 között kisebb vállalkozások – New York-i Magyar Színi Egyesület, *Palásthy Sándor* Magyar Nemzeti Színháza – is próbálkoztak. 1921–22-ben a Mo.-ról érkezett *Rátkai Márton* társ.-a *Magyar Kultúrszínház* – New York-i Magyar Színház – néven mutatta be produkcióit, gyakran *Fedák Sári* vendégszereplésével. 1922-ben hivatalos érdekképviselet céljával New Yorkban *Zsadányi Aladár* szervezte meg a jelentős előadásokat is létrehozó *Amerikai Magyar Színészuniót*. Az 1922-es év gazdag volt kezdeményezésekben, pl. *Tóth István* *New York-i Magyar Színpada*, és *Papp István* *New York-i Népszínháza*, amelyek több-kevesebb szerencsével 1928-ig, ill. 1945-ig működtek. Csak egy-két évadot bírt el viszont a szintén 1922-es indítású Magyar Vígsház Rt., ill. a New York-i Magyar Színház. 1922-től újult meg – az 1910-es évek előzményével – *Palásthy Sándorral* az élen az *Amerikai Magyar Színtársulat*. 1928–30-ban a *Chicagói Népszínház* előadásait láthatták a m. nézők, és ugyancsak 1928-tól indult útjára *Zilahy-Heltai Magyar Vígsház*. *Papp István* 1930-ban *Magyar Kamarszínházzal* kísérletezett, és szintén 1930-tól két évadon át játszott a *New York-i Operett Színház*. 1930–1935 között rövid életű vállalkozások követték egymást. *Páldy Margit* színtárs.-a (1930–31, New York), az 1932–1935 között működő *Intim Színház* New Yorkban, 1933–36-ban a *Clevelandi Magyar Színház*, és 1935-ben, egyetlen évadra, *Király Ernő* színtárs.-a. Megalapozottabban dolgozhatott *Tóth István* *Népszínháza* 1936–1946 között és a háborús években, 1941–43 évadjaiban *Békassy István* a *Fészek Színház* élen. Az 1940-es New York-i Magyar Színház hamar letűnt, mint ahogy az 1944-es clevelandi Amerikai Magyar Színház is. Öt évadot ért meg viszont a *New York-i Operett Színház* (*Jávor Pál* felépéseivel). A Pódium Színpad csak 1951-ben tudott néhány előadást tartani. A folyamatosságot 1952–1954 között *Sárossy-Heltai Magyar Színháza* és *Zilahy-Heltai Magyar Vígsház* biztosította. 1955-ben indult útjára a *Floridai Magyar „Napsugár” Színház*, amely az Államokban és Kanadában is turnézott. 1957-től *Dékány László* és *Petri László* vállalkozásai uralták a m. nyelvű amerikai színházi életet. Először a *New York-i Magyar Operett Színház*, ill. a *Petőfi Színpad*, 1966-ban *Bogáthy Mihály* vezetésével új társ., a *New York-i Magyar Színház* lépett közönségre el. *Varga László* névéhez fűződik végül az 1982-ben hivatalosan bejegyzett *Magyar Színház és Művész Egyesület*. – Óriási jelentőséggel

bír az a tény, hogy a 20. sz. első éveitől kezdve a hivatásos m. színészet folyamatosan jelen volt „Magyar Amerikában”, s nagyformátumú, a művészetért áldozatokat is vállaló, megszállott színészegyeniségeket nevelt fel, akiknek neve évtizedeken át szerepelt a különböző színtársulatok színlapjain. Emlékük, munkásságuk adatait, néhány kivételtől eltekintve, hiányos napilapok híryanagyaiból, itt-ott megjelenő kritikákból, vagy baráti, pályatársi emlékezésekből merítettük. Tartozunk emléküknél azzal, hogy ezeket a szétszórta adatokat összegyűjtsük, és megemlékezzünk róluk az egyetemes m. színháztörténet lapjain. – Ir. Magyar Művészeti Almanach, 1906 (1906); Amerikai Magyar Népszava Jubileumi Diszalbuma 1899–1909 (New York, 1910); Hoffmann G.: Csonka munkásosztály az amerikai magyarság (1911); Káldor K.: Magyar Amerika írásban és képből (St. Louis, 1937); Kende G.: Magyarok Amerikában, 1883–1926 (Cleveland, 1927); Puskás J.: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban. 1880–1940 (1982); Sárossy Szüle M.: Miszter Jávor (New York, 1982); Szendrey: Hungarian-American Theatre (Westport, 1983); Endrey J.: Vádirat (New York, 1963); Enyedi S.: Magyar színház a diaszpórában (Színház, 1988).

Magyar Színjátszó Társaság: → *Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társaság*

Magyar Színkör: 1983-ban alakult színházi kisvállalkozás. Művészi célkitűzésük a m. drámairodalom támogatása, m. művek színvonalas színpadra állítása, és a közönség igényeinek kielégítése, színvonalas szórakoztatása, ugyanakkor teret kívántak engedni az avantgárd kísérletezésnek is. Már a célok sokfélesége is jelzi, hogy a színkör működését kezdettől fogva zajos botrányok kísérték. A vállalkozás nem fért bele a hagyományos színházi struktúrába, anyagilag sem volt eléggé megalapozott. Önálló játszóhelyük nem volt, több helyen léptek fel, a Kossuth Klubban, az Hungáry téri Szabadidő Központban és a Pataky István Művelődési Házban. Rendszeresen játszottak vidéken is, Esztergomban, Pécsen, Szekszárdon, Tápíószeccsön. Az anyagi bizonytalanság, az állandó társ. és játszóhely hiánya erősen befolyásolta a produkciók művészi színvonalát is. 1987-ben önálló játszóhelyet építettek a Népligetben. A Jurta Színház 1987. ápr. 14-én nyitotta meg kapuit. Ig.-főrend.-je *Romhányi László* lett, és állandó társ.-ot szerveztek. Ez a vállalkozás is tisztavirág-életű maradt, az épületet be kellett zární, napirenden voltak a pénzügyi botrányok és a jogviták. Továbbra is a m. irodalom pártolását, m. szerzők színrevitelét tűzték ki célul és a tervekben rangos szerzői névsor – *Páskándi Géza*, *Ratkó József*, *Weöres Sándor*, *Szentmihályi Szabó Péter*, *Nemeskürty István*, *Kósa Ferenc* stb. – szerepelt. A valóságban azonban elmaradt bemutatók, gyenge produkciók jellemezték a művészi munkát. A rendszerváltás éveiben – 1988–90-ben – különböző politikai szervezetek, pártok vették bérbe az épületet, így a színház egyre inkább a politikai életben játszott főszerepet.

Magyar Színpad (1899. okt. 1.–1944. dec. 13.): színházi műsorújság. Szerk. *Márkus József*, *Erényi Nándor*, *Fejér Sándor*, *Pünkösti Andor*, *Wallentiny Géza*. Eleinte naponta, majd hetente jelent meg. Részletes szereposztással közölte a bp.-i színházak műsorát és a darabok tartalmát. Hírt adott a tervezett bemutatókról és időnként válogatást nyújtott a premiért követő kritikákból.

Magyar Színpad (1919–1923): → *Jókai Színkör*
Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete (1904–1919, 1920–1949): a színpadi szerzők erkölcsi és anyagi védelmére 1904. jan. 7-én megalakult szervezet. Alapítói a

m. drámairodalom kiválóságai voltak. Első elnökeinek *Berczik* Árpádot, *Rákosi* Jenőt és *Jókai* Mórt választották (1917. ápr. 18-ig), *Helai* Jenő pedig 1917. ápr. 18. és 1919. márc. 6., ill. 1922. márc. 12. és 1930. jún. 16. között látta el ezt a tisztséget. 1919. márc. 3-án a ~ feloszlott. Újjászervezésére öttágú végrehajtó bizottságot hoztak létre. 1920. dec.-ben alakult meg a, új tisztikara. 1930-tól 1943-ig az elnök *Harsányi* Zsolt volt. – Ir. A Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének alapszabályai (1926, 1935, 1941).

Magyar Táncművészek Szövetsége: hivatásos alkotó- és előadóművészeket, pedagógusokat és kutatókat tömörítő szakmai szervezet. Nem szakszervezetként működik, bár alkalmilag érdekvédelmi kérdésekben is fellép. Fő funkciója a művészeti érdekképviselés, közvetítés az ágazati érdekek és pl. hatóságok vagy intézmények között, a tagság folyamatos tájékoztatása, kezdeményezések a hazai táncművészet megújítására vagy korrekciójára, kapcsolatok építése a külföldi társ-szervezetekkel, valamint a szakmai ismeretterjesztés elősegítése. Első formája 1948-ban szerveződött, de ~ néven 1954-ben alakult meg. Legfőbb fóruma hosszú időn át a háromévenként megrendezett Közgyűlés volt, amely egy-egy periódusra megválasztotta az ügyekben eljáró elnökséget. Feladatának megfelelően az évek során tanácskozásokat rendezett az egyes társ.-ok vagy táncirányzatok értékelésére, a tagság tájékoztatására kiadta periodikáit és évkönyveit (Külföldi Szemle, Táncművészeti Értesítő, Táncstudományi Tanulmányok), kezdeményezte az Interbalett bemutatósorozatát és a Táncfórum létrejöttét, előterjesztéseket tett művészeti díjakra, ill. nivódíjakat adományozott stb. Kiépítette értékes szakmai archívumát (könyvtár, fotó- és videógyűjtemény, kéziratár), amely 1988-tól a Magyar Színházi Intézet – később Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet – elkülönített részlegeként működik. A mo.-i társadalmi átalakulás hatására 1990-ben a ~ is átszerveződött: a továbbiakban mint föderatív szervezet működik elsősorban koordinálási feladatokkal. A föderáció összetevőit az autonóm szakszövetségek, egyesületek, társaságok alkotják (balett, néptánc, modern tánc, társastánc, tudományos kutatás).

Magyar Tanítók Otthonának Színháza: → *Ifjúsági Színház* (1913–1914)

Magyar Területi Színház (Matesz; Komárom, Szlovákia): 1952. okt. 1-jén alakult meg, vezetésével *Fellegi* Istvánt, a CSEMADOK Központi Bizottsága akkori titkárat bízták meg. Első előadásukat 1953. jan. 31-én az egykori Katolikus Legényegylet átalakított nagytermében tartották: *Urbán Ernő Tűzkeresztység* c. darabját vették színre. Az ezután következő években mintegy 70 községet is meglátogattak. Az 1959–60-as évad kezdetével az Állami Faluszínház m. tagozata beolvadt a ~ együttesébe. 1963-tól, rövid megszakítással, 1977-ig *Krivósik* István volt az ig.; a művészeti vezetés 1977-ig *Konrád* József kezében volt. A saját rend.-i gárda – *Munk* István, *Lukács* Viktor, *Beke* Sándor, *Takáts* Emőd – mellett szlovákiai és mo.-i vendégrend.-k is segítették az állandó együttes művészi színvonalának egyenletes fejlődését. 1969-ben *Beke* Sándor vezetésével, ekkor még mint a komáromi színház kihelyezett együttese, kezdte meg rendszeres működését a kassai Thália Színpad. 1979-től a ~ vezetése *Takáts* Emőd kezébe került; a művészi irányítás 1981-től *Holocsy* István feladatköre lett. 1987-ben készült el a város modern közsínháza, amelyben a ~ együttese csak mint „albérlő” működhetett. 1990. jan. 1-jével az ig. *Beke* Sándor lett, az épület felvette a *komáromi Jókai Színház* nevet, márc. 16-tól pedig a m. együttes saját kezelésébe került. Egy frissen szervezett

Jókai Alapítvány segítségével pedig 1991-ben a vár ún. Hatos bástyájában megnyílt a Bástya Színház is. – Ir. Komáromi Jókai Színház (1992).

Magyar Ünnepe: 1944. aug. 4-től 1944. dec. 15-ig megjelenő szépirodalmi és művészeti képes hetilap. *Vörösvári* István és *Bágyoni Váro* Andor szerkesztette. A lapban a színházi élet eseményeiről szóló írások mellett a szépirodalom is helyet kapott.

Magyary Anita (Bp., 1959. jún. 29.–): táncosnő. Az ABI-ben 1978-ban szerzett balettművész diplomát, majd egy éven át Moszkvában volt ösztöndíjas. Az Operaház tagja volt 1979–1982 között. Olaszországba ment férjhez, azóta ott él. A Milánói Scala balettagy.-ének tagja, 1985 óta magántáncos. F.Sz. *Királykisasszony* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Odette/Odilia* (Hightower–Zeffirelli: A hattyúk tava); *Bianca* (Cranko: A makrancos hölgy); *főszerep* (Dolin: Pas de Quatre); *főszerep* (Hans van Manen: Adagio Hammerklavier); *főszerep* (Balanchine: Ballet Imperial).

Mahler, Gustav (Kalischt, 1860. júl. 7.– Bécs, 1911. máj. 18.): zeneszerző, karmester. Osztrák származású. A bécsi konzervatóriumban és egyetemen folytatott tanulmányai mellett *Anton Bruckner* magántanítványa volt. Karmesteri pályafutását 1880-ban Felső-Ausztriában kezdte, majd több közép-európai operatárs.-nál működött. 1888. okt.-tól ker és fél éven át az Operaház ig.-ja volt. Ő emelte első ízben európai színvonalra az akkor négy éve megnyílt Operaház társ.-át. Elsősorban új tehetségek felfedezése, a Mozart- és Wagner-kultúra meghonosítása és a korabeli kortárs művek bemutatása igazolta rendkívüli művészi koncepcióját. Bp.-i működése idején fejezte be I. szimfóniáját, amelynek ösbemutatóján az operaházi muzsikusból alakult Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara működött közre személyes vezényletével. 1891-től a hamburgi Városi Színház első karmestere lett, emellett vendégkarmesterként hangversenykörutakat tett Lengyelországban és Oroszországban. 1897-től tíz éven át volt a bécsi Udvari Opera ig.-ja, 1898–1901 között a Bécsi Filharmonikusok főzeneig.-ja. 1907 őszén a New York-i Metropolitan Operaházhoz szerződött, majd 1909-től ő lett a New York Philharmonic Society vezető karmestere is. Súlyos szívbetegsége miatt 1911-ben, rövid párizsi tartózkodás után visszatért Bécsbe, ahol nemsokára elhunyt. – Ir. O. Klemperer: Emlékeim Mahlerről és másokról (1964); K. Blaukopf: G. M. (1973); Gedeon T.–Máthé M.: G. M. (1965); Németh A.: G. M. (1984); Zoltán R.: G. M. and Hungary (1991); B. Walter: M. (1969, 1981).

Máhr Ági (Bp., 1952. aug. 9.–): színésznő. Érettségi után, 1970-ben került a Nemzeti Színház stúdiójába. 1972-től a kecskeméti Katona József Színházban, 1974–1979 között a Békés Megyei Jókai Színházban játszott. 1979-től a Miskolci Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Lucy* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Catherine* (Vian: Mindenkit megnyúzunk); *Grusenyka* (Dosztojevszkij–Szikora J.: A Karamazov testvérek).

Máhr Nándor (?–Bp., 1922. nov. 9.): színész. Iskoláit abbahagyva, anyai örökségével Pestre jött. *Bálint* Dezső leszerződöttette 1907-ben a Fővárosi Cabaret Bonbonnière-hez, ahol első szerepe *Guthi* Soma Szövetkezet c. jelenetében volt. Hamarosan erőteljes karakterszínész, remek konferanszié vált belőle. 1908-ban Nagy Endre átvitte Modern Színpad Kabaréjába, ahol 1913-ig minden műsorban szerepelt jól sikerült Tisza István-paródiájával. Az ő Tisza István-maszkjá és alakítása találkozt a színpadon Boross Géza Lukács László-karikatúrájával. Amikor Nagy Endre megvált a kabarétól, ~ lemondott a színpadi pályáról.

maitre de ballet: → *balettmeister*

Majcen Mária (Zamudani, 1937. dec. 5.–Veszprém, 1974. nov. 19.): színésznő. 1961-ben végezte el a SzAk-t, majd a veszprémi Petőfi Színház tagja volt haláláig. Súlyos betegsége miatt korán lezárult pályája. Társalgási darabok fiatal hősnőit és drámai karakter szerepeket alakított. Átélt szerepformálás, drámai erő, temperamentum, kiváló ének- és táncudás jellemezte művészetét. Volt érzéke a groteszkbe hajló komikumhoz is. 1970-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Oinone* (Racine: Phaedra); *Rita* (Vasiziljev: A hajnalok itt csendesek); *Orczyné* (Illyés Gy.: Különc); *Acsné* (Németh L.: Győzelem); *Tatjana* (Gorkij: Kispolgárok); *A szemérmes Erzsók* (Petőfi S.–Simon I.: A helység kalapácsa).

Majláth Mária (Sárvár, 1916. dec. 27.–): színésznő. 1938-ban Miskolcon kezdte pályáját. 1948-ig különböző vidéki színházakban – Sopronban, 1940–45-ben Székesfehérvárott, 1945–48-ban Szegeden – lépett fel. 1948 óta a Nemzeti Színház tagja, 1989-től örökös tag. 1990-ben ünnepelte ötvenéves művészi jubileumát. Kiváló karakterszínésznőként vj.-ok, színművek és tragédiák komikus vagy tragikus nőalakjait játszotta el természetes színészi eszközökkel, elhithető erővel. Kiváló előadóművész. F.Sz. *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Alexandra* (Molnár F.: A hatrúty); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Polgármesterné* (Gogol: A revizor); *Szolgáló* (García Lorca: Bernarda Alba háza).

Major Ida (Bp., 1920. jún. 22.–): színésznő, előadóművész. *Rózsahegy* Kálmán tanítványa, 1929–31-ben *Lakner* Artúr gyermekszínházának tagja. 1935-ben a Király Színház, 1937-ben az Arizona Mulató, 1939–44-ben a Pátria Hanglemezvállalat szerződötetett énekesnője. 1942–1949 között a Komédia Orfeum, 1945–49-ben a Pódium Kabaré, 1951–1960 között az Állami Bábszínház és a Kamara Varieté tagja. 1960–68-ban a televízió mesefilmjeinek (Futrinka utca: Bőbe baba) szereplője. Számos külföldi turnén – USA, Dánia, Izrael – vett részt. Férje, *Kellér* Dezső halála után nem szerepelt többé színpadon.

Major Pál (Vásárosnamény, 1927. nov. 19.–Kecskemét, 1985. ápr. 1.): színész. Amatőrként kezdte pályáját. 1947-től egy vándorszíntárs.-hoz szerződött. Játszott Hajdúnánáson, Hajdúböszörményben, Körmenben, Mosonmagyaróvárott. 1948–49-ben letette a Magyar Színészek Szakszervezetének minősítő vizsgáját. 1947–48-ban *Horváth* Gyula társ.-ában szerepelt Győrről és Sopronban. Rövid ideig statisztaként az Operaházban, epizódszerepben a Belvárosi Színházban játszott. Ezután a debreceni színház, 1960-tól 1985-ig, haláláig a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1985-ben érdemes művész díjat kapott. Naturburs szerepkörben és epizodistaként aratott sikert. F.Sz. *Aljosa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Balthazar* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Rosencrantz* (Sh.: Hamlet); *Duval* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Simon bán* (Katona J.: Bánk bán).

Major Rita (Bp., 1960. ápr. 30.–): táncművészeti szakíró. Táncos képzettségét *Kemény* Melinda iskolájában, majd *Lakatos* Gabriellánál szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1985-ben szerzett magyar-francia szakos tanári oklevelet. Szakpublicisztikai munkássága kiterjed a m. és az egyetemes tánc történetre, valamint a napi művészetkritikára. A Táncművészet c. lapban 1978–90-ben megjelent kritikái, tudósításai és esszéi mellett szerkesztette a Tánctudományi Tanulmányok 1989–90-es kötetét. A m. balettromantikát áttekintő tanulmánya a *Magyar Színház történet I.* (1990) kötetében jelent meg.

Major Tamás (Újpest, 1910. jan. 26.–Bp., 1986. ápr. 13.): színész, rendező, színházigazgató. A SzAk elvégzése után, 1931-ben a Nemzeti Színház tagja lett, melynek 1945-től 1962-ig ig.-ja, majd 1978-ig főrend.-je volt. 1982-ben a Katona József Színház alapító tagja. 1947 óta tanított a SzAk-on. A berlini Művészeti Akadémia levelező tagja volt. A 30-as évek vége felé fellépett a vígadó esteken, a Független Színpad előadásain. Szoros kapcsolatot tartott a baloldali munkásmozgalommal. Ebben az időben bontakozott ki erősen intellektuális, ironikus versmondó művésze. Színházművészeti eszményét eleinte Louis *Jouvet* ihlette. Később Konsztantyin *Sztanyiszlavszkij* elméletét hasznosította, majd Bertolt *Brecht* elemző művészetét igyekezett meghonosítani. Munkáját csapongó ötletgazdagság, a megújulásra való állandó készség jellemezte, a színház és a színészmesterség szenvedélyes szerete vezérelte. Kosuth-díjas (1948, 1955), kiváló művész (1950). F.Sz. *Tartuffe* (Molière); *Polezsajev professzor* (Rahmanov: Viharos alkonyat); *Lucifer, Az Úr* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Jago* (Sh.: Othello); *Caliban* (Sh.: A vihar); *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Hamlet* (Sh.); *Corbaccio* (Jonson: Volpone); *Fortipopoli márk* (Goldoni: A fogadós); *Krogstad* (Ibsen: Nóra); *II. József* (Német L.); *Cocane* (Shaw: A szerelem ára); *Dundo Maroje* (Držic). *Puntila* (Brecht: Puntila úr és szolgálja, Matti); *Archie Rice* (Osborne: A komédiás); *Moór* (Csurka I.: Döglött aknák); *Boguslawski* (Spiró Gy.: Az imposztor). F.R.: Racine: *Andromache*; Sh.: *Vízkereszt*, *A windsori vig nők*, *Hamlet*, *Szeget szeggel*, *Rómeó és Júlia*, *Téli rege*; Gorkij: *Jegor Bulicsov és a többiek*; Brecht: *Galilei élete*, *A vágóhídek Szent Johannája*, *A szécsuáni jólelek*; Weiss: *A luzitán szörny*; Hacks: *Szép Heléna*; Goldoni: *Két úr szolgálja*, *A chioggiai csetepaté*. – Ir. A színház nem szelid intézmény. Írások M. T.-ről (1985); Koltai T.: M. T. A Mester monológja. (1986); Kocsis L. M.: Van itt valaki (1987).

MAJOR TAMÁS – *Rettegett Iván*
(Bulgakov: *Iván, a rettentő*)

Major Zsolt (Szöny, 1958. szept. 22.–): színész. 1980-ban végezte el a SzAk-t, 1977–1978 között a Nemzeti Színház stúdiójának tagja volt. 1980–88-ban a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1985-ben egy évadot vendégként a győri Kisfaludy Színházban töltött. 1988-tól a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. F.Sz. Ifj. Jankovics Miklós (Lajtai L.: A régi nyár); *Jancsó Bálint* (Huszka J.: Mária főhadnagya); *Liliomfi* (Szigligeti E.).

Majoros István (Ravensburg, 1946. júl. 24.–): balettművész, koreográfus. 1967-ben végzett az ÁBI-ben. 1967-től 1981-ig a Pécsi Balett magántáncosa. Közben 1977-ben balettmesteri oklevelet szerzett. 1983-tól 1992-ig a debreceni Csokonai Színházban működő egy-t vezette, ahol számos színházi betétkoreográfiát – Faust, Carmen, Cigányszerelem, La Mancha lovagja, Charley néne stb. –, ill. önálló baletteket is készített. 1992-től a Miskolci Nemzeti Színház koreográfusa. F.K. *Variációk táncosokra és ütőhangszerekre* (1984); *Liszt-baletttest* (1987).

Majoros Júlia (? , 1941. máj. 6.–): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színészképző iskolájának elvégzése után, 1961-ben az egri Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött. 1966-tól a Thália Színpad, 1967-től a Dérnyé Színház, 1973-tól a Pódium Színpad tagja volt. 1986–88-ban a veszprémi Petőfi Színházban játszott, azóta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Utalány* (Fejes E.: Mocorgó); *Panni* (Móricz Zs.: Égi madár).

Majoros Katica; Katalina (Vrđnik, 1941. máj. 13.–): színésznő. Középfokú színiiskolát végzett szerb nyelven. Az újdéki rádiónál kezdett dolgozni, de rövidesen a Szabadkai Népszínház tagja lett, ahonnan két évadra átszerződött a zombori társ.-hoz. 28 év után a Szabadkai Népszínházból ment nyugdíjba. Fiatal lány-szerepeket alakított, inkább vj.-okban szerepelt, majd a zenés művek főszerepeitől eljutott a drámai epizód-szerepekig. F.Sz. *Maya* (Fényes Sz.); *Catherine* (Thomas: Nyolc nő); *Lulu* (André: Lulu); *Abby* (Kesselring: Árzen és levendula); *Anna* (Manzari: Pablito nővérei); *Nagy-mama* (Csáth G.–Frányó Z.: A varázsló).

Majthényi László (Nagyvárad, 1883. jún. 27.–?, 1960): színész és rendező. A SzAk elvégzése után 1907-ben lett színészé Egerben, *Palágyi* Lajos társ.-ánál. 1908–1910 között Kassán játszott, 1910–14-ben a pécsi színház rend.-je és hősszerelmes színésze volt. 1915–16-ban a debreceni színház tagja, majd visszavonult a színezettől és jogi doktorátust szerzett. 1920–22 között tért vissza mint rend. az úpesti színházba. F.Sz. *Koszta Sámuel* (Csiky G.: A nagymama); *Radányi ezredes* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok); *Az ördög* (Molnár F.). F.R. Bíró L.: 1913; Knoblauch: *A faun*; Farkas F.: *A hónapos szoba*; Hajó S.: *Lakások*; Shaw: *Pygmalion*; Jókai M.–Hevesi S.: *Az új földesúr*.

Mák Ildikó (Rozsnyó, 1954. jún. 15.–): színésznő. 1973 óta a komáromi Magyar Területi Színház tagja. A színházhoz tehetségkutató vizsga alapján került. Igen sokoldalú művésznő, vj.-ban és tragédiában egyaránt emlékezeteset nyújtó jellemábrázoló. F.Sz. *Boróka* (Tamási Á.: Vitéz lélek); *Gara Mária* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Szent Margit* (Kocsis I.: Árpád-házi Szent Margit).

Mák Magda; *Mózer* (Nyitra, 1925. szept. 2.–): táncosnő, balettmester, pedagógus. Az Operaház balettiskolájában *Nádasi* Ferenc növendéke volt 1936–1940 között. 1941-ben szerződött a társ.-hoz, amelynek 1976-ig volt tagja. 1959-ben balettmesteri diplomát is szerzett, de már 1950-től tanított az ÁBI-ben, melynek 1971-ig volt tanára. 1980–1990 között a hollandiai Brabant Conservatoriumban működött balettmesterként.

Makai Emil, *Fischer* (Makó, 1870. nov. 17.–Bp., 1901. aug. 6.): költő, hírlapíró, műfordító. A Petőfi Társaság tagja (1898). Középiskolai tanulmányai után a bp.-i rabbisemináriumba járt, mellette bölcsészetet hallgatott. Irodalmi tevékenysége az 1880-as évek végétől kezdődött. 1891-ben adta közre *Absolon* c. bibliai drámáját, majd *Komédiások* c. ifjúsági regényét. 1900-ban a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságának jegyzője lett. Igazi sikert fordítói tevékenységével ért el. Közel száz fordítása ismert német, francia, angol nyelvből. Új iskolát teremtett az operettfordításban: szinte klasszikus értékűvé tette a szöveget dallamos, színes, élvezetes, költői megoldásaival. F.M. *Robinsonok* (1899); *Tudós professzor Hatvani* (1900); *Vörösmarty*; *Kaland* (Szécsi F.-cel, 1897); *A királyné apródja* (Heltai J.-vel, 1899). Fordításai: *Toto és Tata* (zene: Barnés, 1895); *A két aszszony* (zene: Varney, Fái I. B.-val, 1897); *Gésák* (zene: Jones, Fái I. B.-val, 1897); *Szöke Katalin* (zene: Voss, 1897); *Jáfet tizenkét felesége* (zene: Roger, 1898); *A görög rabszolga* (zene: Jones, Pásztor Á.-dal, 1899); *San Toy* (zene: Jones, Fái I. B.-val, 1900); *A modell* (zene: Suppé, Ruttkay Gy.-gyel, 1901); *Moritur* (Sudermann, 1901); *A kölcsönkért völgyen* (zene: Audron, 1901). – Ir. Sebestyén K.: M. E. (1923); Sós E.: M. E. (1941); Sebők Lajos: Fejezetek a dekadens irodalomtörténetből (Szeged, 1948).

Makai Péter (Hódmezővásárhely, 1932. dec. 4.–Bp., 1991. nov. 7.): diszlet- és jelmeztervező, rendező. Tanulmányait a SzAk-n végezte 1952–1956 között, ahol rend.-i diplomát kapott. Először az Operaház szerződtette segédrend.-nek, majd 1959–1960 között a Nemzeti Színházban működött, mindkét színháznál tervezőként is. Ezt követően három évet a Szegedi Nemzeti Színház-nál töltött. Főleg zene- és táncdrámák rendezésében és tervezésében tűnt ki. 1964-től haláláig az Operaház diszlet- és jelmeztervezője, rend.-je. 1989-től vez. tervezője is. 1978-tól a Képzőművészeti Főiskola szcenikai szakának tanára volt. Gyakran tervezett más fővárosi és vidéki színházaknak, olykor alternatívoknak is. A drámai tér kifejezőerejű felépítése dús fantázia, hajlékonyság, a modern scenográfiai stílusok továbbfejlesztése jellemezte. 1975-ben Erkel-díjat, 1989-ben érdemes művész kitüntetését kapott. F.T. Orff: *As okos lány*; Brecht-Weill: *Koldusopera*; Verdi: *Falstaff*; Brecht-Weill: *Mahagonny*...; Mozart: *Szöktetés a szerájból*; Prokofjev: *Három narancs szerelmese*; Berg: *Lulu*; Sztravinszkij: *A léhaság útja*; Respighi: *A láng*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (Mai magyar diszlet és jelmez, 1973); Diszlet- és jelmeztervezés 1970–1980 (1983); Keresztury D.–Staud G.–Fülöp Z.: *A magyar opera- és balettszenika* (1975).

Makay Margit (Miskolc, 1891. aug. 4.–Bp., 1989. nov. 6.): színésznő. 1909-ben szerzett diplomát a SzAk-n. Ezután egy évig Miskolcon játszott, majd 1910-ben a Vígszínházban Molnár Ferenc: *Az ördög* c. darabjának női főszerepével debütált, amelyet *Varsányi* Iréntől vett át. Játszott az Unió Rt. színházaiban, 1926-ban a Belvárosi, 1937-ben a Magyar és az Andrássy úti Színházban, 1938-ban a Teréz körüti Színpadon, 1929–1935 között a Vígszínházban szerepelt. 1935–1948 között a Nemzeti Színház művésznője volt. 1937-től 1944-ig beszédtechnikát tanított a SzAk-n. 1948–50-ben részt vett a Madách Színház vezetésében, majd 1950-től 1989-ig, haláláig ismét a Nemzeti Színház tagja volt. Sokoldalú egyéniség, jellemábrázoló képessége tragikus és vj.-i szerepekben, könnyed szalonarabokban egyaránt érvényesült. Szép orgánus, kiváló szövegmondás jellemezte. Nyolcvanéves kora után még filmezett, nagy sikerrel játszotta el Örkény István *Macskajáték* c. drámá-

jának filmváltozatában *Paula* szerepét. 92 éves korában lépett utoljára színpadra özv. *Brodarics Antalné* szerepében Karinthy Ferenc Bösendorfer c. színdarabjában. Erdemes (1959) és kiváló művész (1962). F.Sz. *Jólán* (Molnár F.: Az ördög); *Olga* (Heltai J.: A tündérlaki lányok); *Matild* (Musset: Kaland); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Varja* (Csehov: Cseresznyés kert); *Tisza Ilona* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Iocaste* (Szophoklész: Oidipusz király); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Christine* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Ann Putnam* (Miller: A salemi boszorkányok); *Maja* (Ibsen: Ha mi holtak feltámadunk); *Agnes császárné* (Németh L.: VII. Gergely).

Makay Sándor (Bp., 1931. szept. 11.–): színész. A kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte pályáját 1958-ban. 1962–1972 között a Miskolci Nemzeti Színházban játszott, 1972-től 1987-ig a József Attila Színház tagja volt. 1987-től a Fővárosi Operettszínházban szerepel. Az Operettszínház stúdiójának színészképző tanára. Elsősorban operettekben lépett fel, de prózai darabokban is alakított karakterszerepeket. F.Sz. *Osztap Bender* (Ilf-Petrov–Tabi L.: Tizenkét szék); *Higgins* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

makett: → *díszletterv*

Mak Ferenczi Ilona (Újvidék, 1939. aug. 7.–): sugó. Fiatalon bekapcsolódott az újvidéki műkedvelő színészetbe, 1959–1962 között az Újvidéki Rádió színészgyűjtésének tagja, 1973-tól – alapításától – az Újvidéki Színház sugója, ahol olykor kisebb szerepekben is fellép.

Makláry János (Bp., 1907. febr. 10.–Bp., 1980. nov. 18.): színész, *Makláry Zoltán* öccse. A SzAk-n két évfolyamot végzett el. 1927-ben a Vigszínházban lépett fel először, majd vidéki társ.-oknál eltöltött évek után 1936-ban *Bárdos Artúr* a Belvárosi Színházhoz szerződ-

tette. 1937–38-ban a Művész Színház tagja volt. 1939–40-ben a Magyar és az Andrássy Színházban, 1942–1944 között az Andrássy Színházban lépett fel. 1945-től 1971-ig – nyugdíjba vonulásáig – a Nemzeti Színház tagjaként drámai karakterek és népi epizódfigurák markáns mestereként tűnt ki. Egy-egy villanásnyi fellépésébe is teljes életutat tudott sűríteni. Filmen is epizód szerepeket játszott. 1969-ben érdemes művész lett. F.Sz. *Sírás* (Sh.: Hamlet); *Kigyós ember* (Sh.: Antonius és Kleopátra); *Keszeg András* (Sh.: Vizkereszt); *Antonio* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Paraszt* (Sánta F.: Éjszaka).

MAKLÁRY JÁNOS – Peter
(O'Neill: *Vágy a szilfák alatt*)

Makláry László (Kecskemét, 1950. jún. 28.–): karmester. Tanulmányait 1969–72-ig a Zak Zeneiskolai Tanárképző Intézetének szegedi tagozatán ütőhangszeresként végezte *Avar* József tanítványaként. Karmesteri tanulmányokat magánúton, *Vaszy* Viktornál folytatott. 1972–1975 között a szegedi Nemzeti Színháznál kargigazgató és karmester. 1975–77-ben a Budapesti Gyermekszínház, majd 1977–81-ben a Madách Színház karmestere és zenei vezetője. 1981 óta a Fővárosi Operettszínház karmestere, 1983-tól zeneig.-ja. Számos európai országban vendég szerepelt. Hungaroton-felvételek közreműködője.

Makláry Zoltán (Bp., 1896. ápr. 16.–Bp., 1978. júl. 12.): színész. 1914-ben kezdte *Rákosi* Szi di színiiskoláját, amit a katonai szolgálat és a hadifogság után 1919-ben végzett el. 1920–22-ben a Magyar, 1922–26-ban a Renaissance, 1925–26-ban a Belvárosi, 1926–35-ben a Vig, 1935–1969 között a Nemzeti Színház tagja volt. Vendég szerepelt a Rakéta Kabaréban 1925-ben, a Terezkörúti Színpadon 1932–33-ban, 1934-ben a Belvárosi és 1945-ben a Józsefvárosi Színházban is. 1968-ban nyugdíjba vonult. Egyszerű kifejezőeszközökkel, rekedtes hangjával, eredeti mozgásával sajátos szint adott a komikus karakterfiguráknak, amelyek végig kísérték pályáján. Komolyabb tónusú drámák tragikomikus sorsú figuráit is egyénien formálta meg. 1923-tól 1977-ig számos filmszerepet is játszott. A Nemzeti Színház örökös tagja. Kossuth-díjas (1954), érdemes (1954), és kiváló művész (1955). F.Sz. *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Flavius* (Sh.: Athéni Timon); *Mosolygó Menyhért* (Csiky G.: A proletárok); *I. sírás* (Sh.: Hamlet); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi);

MAKAY MARGIT – *Christine* (O'Neill: *Amerikai Elektra*)

Kalmár (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *A bolond* (Sh.: Vizkereszt); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Ványa bácsi* (Csehov).

MAKLÁR ZOLTÁN – *Bolond*
(Sh.: *Vizkereszt, vagy amit akartok*)

Makó színésze: 1833-ból való az első adat hivatásos színjátszótársaság szerepléséről – Jánosy János együttese számára dobogószínpadot emeltek a fogadó épületében. A 19. sz. második felében több neves íg. járt Makón Aradi Gerő, *Szuper Károly*, *Rakodczay Pál*, *Krecsányi Ignác*. A színelőadásokat eleinte a városháza nagytermében tartották. Az első nyári színikör 1877-ben épült, a második 1886–1902 között működött. 1902 júniusában Csanád megye vezetősége állami színház létesítéséről döntött. Egyidejűleg Színpártoló Egyesületet alapítottak. Az építendő színház javára *Lonovics Gyula*, *L. Hollósy Kornélia* fia 4000 koronát adományozott. ~ téglával és 10 esztendőn át évi 1000 korona segéllyel támogatta az építkezést. Ugyanennyit adott a megye is. 1903. aug. 18-án nyílt meg az 1176 személyes *Hollósy Kornélia Színház*, amelynek terveit *Orbán Ignác* készítette el és amelyet *Köves Antal* vállalkozó épített. Nyaranta kiváló vidéki társ.-ok keresték fel a várost, *Zilahy Gyula* (1903–1904), *Mariházi Miklós* (1909–1910), a szegedi színház (1929, 1932), *Sebestyén Mihály* (1933–1934) egy.-e. Az utolsó nyári színiévad 1936-ban volt. Az épületet 1941-ben lebontották. 1958-tól a József Attila Művelődési Központban tájékoztatókat fogadnak. – Ir. Barna J.: A makói Hollósy Kornélia Színház története (Makó, 1929); A makói második színikör és a Színpártoló Egyesület története (Makó, 1933).

Makó Aida (Derecske, 1877. szept. 16.–): színésznő. 1895-ben végezte el *Rákosi Szidi* színiiskoláját. 1895–96-ban Kassára, 1899–1904 között Miskolcra, Szatmárra, majd Kecskemétre szerződött. Közben 1902–03-ban játszott Békéscsabán, 1904–05-ben Újvidéken, 1905–06-ban Pécsen és 1906–1908 között Sopronban volt szerződéssel. Később férjhez ment, és visszavonult a színpadtól. 1924-ben Újpesten még fellépett mint vendég. Drámai-hősnő-szerepeket játszott, s operákban is énekelt. F.Sz. *Gauthier Margit* (íj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Tisza Ilona* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Tosca* (Puccini).

Makó Lajos (Debrecen, 1854. okt. 9.–Szeged, 1908. nov. 12.): színész, színigazgató. 1876-ban a Népszínházban kardalósként kezdte pályáját. Művelt, négy

nyelvet beszélő, elhivatott művész volt, akinek mindene volt a színészet és a színpad. Operettbuffó, kedélyes apa- és társalgási szerepekben játszott, kifogyhatatlan ötletekkel, fergeteges humorral. 1889-től Szegeden, Győrött, Sopronban, Temesvárott és Debrecenben vezetett társulatot. Igazgatását szervezett, jó erőkből álló társulatok, rendezéseit magas színvonal, összeszokottság jellemezte. Számos színművet fordított, főleg franciából. 1908-ban ő vitte nálunk színre először Rostand *Cyranó de Bergerac*-ját *Pethes Imrével* a címszerepben. F.Sz. *Gáspár apó* (Planquette: A corneville-i harangok); *Kancsukoff* (Suppé: Fatinicza); *Harpagon* (Molière: A fővény); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Desperier* (Konti J.: Eleven ördög); *Ringheim* (Rosen: A nagyzás hóbotja). – Első felesége *Schwartz Anna* (Pest, 1854–Szeged, 1896. márc. 25.): táncosnő.

M.A. 1876: Pécs; 1877: Kuthy, majd Kecskemét; 1878: Kolozsvár; 1879: Kassa; 1879–83: Szeged; 1884: Várszínház; 1885: Kolozsvár; 1886: Nagyvárad, Arad; 1887–89: Népszínház. Igazgatóként: 1889–92: Szeged; 1892: Győr, Sopron; 1894: Szatmár; 1895–99: Szeged; 1899–1902: Temesvár; 1902–1905: Debrecen; 1905–1908: Szeged.

Makó Lajosné: *Abray Aranka* (Hódmezővásárhely, 1872. ?–?): színésznő és színigazgató. A SzAk elvégzése után 1892-ben lépett színpadra. 1896-ban a Városligeti Színikör tagja volt, majd Aradon **Makó Lajos** felesége lett, és az ő társ.-ában lépett fel mint epizódszínész. Férje halála után 1909-től vejevel, *Almássy Endrével* vezette a szegedi színházat 1920-ig, amikor nyugdíjba ment. 1921-ben a Nemzeti Színházban mint irodatiszt dolgozott.

Makovinyi Tibor (Gödöllő, 1965. máj. 16.–): táncos. 1983-tól a Honvéd Művészegyüttes előadója, szolista. Harangozó Gyula-díjas (1992). F.Sz. *Kocsonya Mihály* (Novák F.: Kocsonya Mihály házassága); *Harangláb* (Novák F.: A helység kalapácsa).

Makra Lajos (Temesvár, 1937. ápr. 2.–): színész. 1959-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, Temesvárra szerződött. Szinte minden figurát fel tud ruházni egy-két jellegzetes vonással és élővé, elevenné tudja varázsolni, még ha szerepe csupán néhány mondatos is a szövege. Jó humorú és van arányérzéke is. A csetlő-botló kismembeket, a külvárosi figurákat szívhezszólóan, emlékeztetesen elevenít meg. 1990–1993 között nyugdíjba meneteléig íg.-ként irányította a temesvári társ.-ot. F.Sz. *Szenkár* (Gábor A.: Dollárpapa); *Mosca* (Ben Jonson: Volpone); *Hugó* (Molnár F.: Liliom); *Dr. Fabriczy* (Krléza: Glembay Ltd); *Rebellis* (Ustinov: Az ismeretlen katona és felesége); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai).

Makrai Dénes (Istensegits, 1866–Kolozsvár, 1910. dec. 9.): színész, rendező. Kardalósként kezdte pályáját Kolozsvárott 1882-ben, majd hamarosan *Miklós Gyulához* került. Ezután 1894-ig *Somogyi Károly* társ.-ánál szerepelt. 1894–95-ben *Krecsányi Ignácnál* volt, utána tíz éven át volt *Komjáthy János* társ.-ának tagja. Még tánctanárságot is vállalt. 1905-től haláláig a Kolozsvári Nemzeti Színháznál volt szerződésben. Kollégái és a kolozsvári közönség körében egyaránt nagy közmegegyezésnek örvendett. F.Sz. *Kántor* (Bródy S.: Tanítónő); *János Pál* (Herczeg F.: Színházavatás); *Sir John Pontefract* (Wilde: Egy jelentéktelen asszony).

Makrai Pál (Bp., 1945. dec. 13.–): színész. Zenei tanulmányokat folytatott, és rockzenészként kezdte a pályát. Játszott az Atlasz, az Apostol, a Korál és a Kormorán együttesben. 1981-től a Rock Színház tagja. Musicalekben és rockoperákban alakít jelentős szerepeket. Jó hangú, képszerű művész. F.Sz. *Magaldi* (Lloyd

Webber: Evita); *Júdás* (Lloyd Webber: Jézus Krisztus szupersztár); *Pál apostol* (Várkonyi M.–Miklós T.: Sztárcsinálók); *Javert felügyelő* (Hugo–Schönberg: A nyomorultak).

Makriovszki Erzsébet: → *Baloghné Makriovszki* Erzsébet

Makriovszki Róza: → *Hetényiné Makriovszki* Róza

Maleczky Bianka (Bp., 1889. jan. 14.–Bp., 1946. máj. 14.): énekesnő (koloratúrszoprán). *Maleczky* Vilmos és *Ellinger* Jozefa szopránénekesnő lánya, *Maleczky* Oszkár nővére. Tanulmányait édesanyjánál, valamint *Passy Cornet* Adélnál és *Pauli* Richárdnál végezte. Rövid ideig *Krecsányi* Ignác szintárs.-ában működött. 1912–1925 között az Operaház magánénekesnője volt, 1921-től tanított a Zak-n. F.Sz. *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Philine* (Thomas: Mignon); *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola).

Maleczky Oszkár (Bp., 1894. febr. 6.–Bp., 1972. febr. 22.): énekes (bariton). *Maleczky* Vilmos és *Ellinger* Jozefa fia, *Maleczky* Bianka öccse. Tanulmányait a Zakon végezte. 1925–27-ben a Városi Színház tagja,

MALECKY OSZKÁR

1927–66-ig, nyugdíjba vonulásáig az Operaház magánénekes, 1931–1962 között a Zak ének, színpadi játék tanára volt. Repertoárja a teljes operairodalomra kiterjedt, hősbariton és buffoszerepeket egyaránt énekelt. Világviszonylatban is élvonalba tartozó szerepei: *Gianni Schicchi* (Puccini) és *Beckmesser* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok). Kossuth-díjas (1957), érdemes (1953) és kiváló művész (1966). F.Sz. *Pizarro* (Beethoven: Fidelio); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Marci bácsi* (Kodály Z.: Hány János); *Bartolo* (Rossini: A sevillai borbély); *Don Pasquale* (Donizetti).

Maleczky Vilmos (Kuzniki, 1845. jún. 6.–Bp., 1924. ápr. 29.): énekes (bariton). Lengyel származású. Hans von Bülow tanítványa volt. A külföldi operaházak után 1872–88-ban a Nemzeti Színház, majd az Operaház tagjaként Erkel Ferenc operáinak valamennyi hősbariton szerepét elénekelte, és a nemzetközi repertoárból is jelentős részt vállalt. Énekpedagógusként is jelentős volt. Felesége, *Ellinger* Jozefa énekesnő volt. F.Sz. *Luna* (Verdi: A trubadúr); *Valentin* (Gounod: Faust).

Maleczkyné Ellinger Jozefa (Pest, 1852. máj. 27.–Bp., 1920. ápr. 11.): énekesnő (szoprán). *Ellinger* József leánya. Először zongorázni, majd *Erkel* Ferenc tanácsára

énekelni tanult. Egy hangversenyen tűnt föl 1872-ben. Még ez évben fellépett a Nemzeti Színházban, ahol 1874–1884 között tag volt. Az Operaház megnyitóján 1884-ben *Melinda* (Erkel Ferenc: Bánk bán) szerepét énekelte, és különösen hivatott interpretátora volt Erkel operáinak. A Zak kiváló énektanáraként 1892-től számos énekest – *Sándor* Erzsi, *Rózsa* Lajos – indított el a pályán. A rendkívül muzikális, briliáns technikával rendelkező kiváló koloratúrénekesnő 1896-ban mint tiszteletbeli tag búcsúzott. F.Sz. *Matild* (Rossini: Tell Vilmos); *Traviata* (Verdi); *Donna Elvira* (Mozart: Don Giovanni); *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Dinorah* (Meyerbeer); *Lakmé* (Delibes).

Malek Andrea (Bp. 1968. márc. 12.–): színésznő. Tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskolában kezdte, ahol 1986-ban végzett, majd a SzAk-n 1989-ben szerzett diplomát. 1987-től fellépett a Fővárosi Operettszínházban, 1988-tól a Rock Színházban játszik. 1989-ben szerepelt a Nemzeti Színházban is. 1990-től ismét a Rock Színház tagja. F.Sz. *Evita* (Lloyd Webber); *Mira* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Sibyl Vane*, *színésznő* (Wilde–Várkonyi M.: Dorian Gray); *Florence* (Andersson–Ulvaeus–Rice: Sakk).

Malgot István (? 1941–): szobrász, bábművész, rendező. A Képzőművészeti Főiskolát 1969-ben elvégezve megalakította az *Orfeo*-együttest, a *Stúdió K.* elődjét. 1978-ban az újonnan szervezett Népszínház rend.-je, a bábegyüttes vezetője lett. A színház átszervezése után 1983-tól 1987-ig a Kecskeméti Katona József Színház „mozgásszínházi tagozatát” irányította. 1989-ben a Soros Alapítvány segítségével megalakította a Mérték Kulturális Értékvédő Egyesületet, ill. a Hold Színházat, amellyel jelentős hazai és külföldi sikereket ért el. F.R.: *Hagymácska különös kalandjai*; *Vetületek*; *Rosszkircseff Mária*; Lem: *Kalandok a világűrben*; Thackeray: *A rózsza és a gyűrű*; Brignsvaerd: *A hatalmas színláb*; Sztravinszkij: *A katona története*.

Málnai Béla (Bp., 1878. dec. 14.–Bp., 1941. aug. 31.): építész, építészeti író, diszlettervező. Építésként *Lechner* Ödönnél és *Lajtha* Bélánál kezdte működését, majd *Haasz* Gyulával, évtizedeken át közös építészeti irodája volt. A modern m. építészeti irányzatok és stílusok, technikák jeles képviselőjeként sok középületet, bérházat tervezett a fővárosban és vidéken. Elméleti tevékenysége is jelentős volt. 1922-ben részt vett a Somossy Orfeum – később a Fővárosi Operettszínház épülete – átépítésében. 1920–1926 között a Vígsház diszlettervezője volt, szcenikai műtermet is működtetett. Díszleteire az építészetre emlékeztető strukturális megoldások, pasztell hatású színezés, intim hatásokra való törekvések voltak jellemzők. F.T. Molnár F.: *A hatyú*; Tóth E.: *A falu rossza*; Csehov: *Három nővér*; Csepke: *R.U.R.*; Lengyel M.: *Antónia*; Molnár F.: *Üveg cipő*; Heltai J.: *Arcok és álarok*; Lengyel M.: *Seybold*.

Málnai Zsuzsa (Bp., 1953. szept. 24.–): színésznő. 1977-ben végezte el a SzAk-t. 1977–1980 között a veszprémi Petőfi Színházban játszott, 1980-tól 1985-ig a József Attila Színház tagja volt. 1985 óta a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház művésznője. F.Sz. *Magdó* (Tamási A.: Énekes madár); *Colombe* (Anouilh); *Ilonka* (Molnár F.: Az ibolya); *Júliánka* (Illyés Gy.: Testvérek); *Cassandra* (Sh.: Troilus és Cressida).

Malonyai Dezső dr. (Baja, 1921. júl. 24.–): színházigazgató. 1945-ben színészként kezdte a pályát Pécsen. Közben színházi titkár is volt. 1947-től a Madách Színház gazdasági vezetője, majd a kecskeméti Katona József Színház üzemig.-ja. 1952–1962 között a Magyar

Néphadsereg Színháza, a későbbi Vígszínház gazd. ig.-ja volt. 1962–65-ben a Nemzeti Színház ig.-helyettese, majd gazdasági ig.-ja. 1965–1976 között a Művelődésügyi Minisztériumban a Színházi Főosztály vezetője volt. 1976 után ismét színházvezető: előbb az Operett-színház, majd a Népszínház, 1982-től 1988-ig, nyugdíjba meneteléig a Nemzeti Színház ig.-ja volt. A SzAk-n színházi rendtartást tanított. F.M. *Általános színház-gazdasági alapismeretek*. – *Általános színházi üzemgazdasági alapismeretek* (1954).

Malonyai Edit (Bp., 1924. jan. 4.–): jelmeztervező, színésznő. Iparművészeti tanulmányokat *Jaschik* Almosnál végzett, a színészmesterséget *Makay* Margitnál tanulta. Első jelmezterveit *Pünkösti* Andor Madách Színházának készítette. Első színészi szerződése 1945-ben a Medgyaszay Színpadhoz kötötte. Ezután Sopronban, a Pécsi Nemzeti Színháznál, a szolnoki Szigligeti Színházban, a Faluszínháznál és a kaposvári Csiky Gergely Színháznál volt tag. 1956 óta az USA-ban, ill. Bécsben él. F.T. Molière: *A képzelt beteg*; Felkai F.: *Potemkin*; Móricz Zs.: *Boszorkány*; Kálmán I.: *Ördöglovag*; Schiller: *Armány és szerelem*; Offenbach: *Orfeusz az alvilágban*. F.Sz. *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Lady Milford* (Schiller: Armány és szerelem); *Julietta* (Zapolska: Dulska asszony erkölce).

Mály Gerő (Székedvar, 1884. aug. 1.–Hollywood, 1952): színész. *Solymosi* Elek színiiskolájában tanult. Pályáját 1903-ban *Kárpáthy* György társ.-ában kezdte. Bp.-en a Vígszínkörben és az Angol Parkban játszott. 1913-ban a Pesti, 1915-től 1920-ig az Apolló, 1918–1920 között a Fásor Kabaré tagja volt. 1919–20-ban az Apollóban rend.-ként is működött. 1921-ben a Városi, 1923–24-ben a Belvárosi és az Andrássy úti Színházban játszott. 1924-től 1937-ig elsősorban a Vígszínházban szerepelt. 1927-ben és 1930-ban a Magyar, 1929-ben és 1931–32-ben a Belvárosi, 1930-ban a Budapesti Színházban is fellépett. 1932–33-ban a Magyar, 1935–36-ban a Royal Színház tagja volt. 1937-ben a Pesti Színházban kapott szerepet. 1946-ban az USA-ba emigrált. 1950-ben közreműködött a Szabad Európa Rádió m. nyelvű hangjátékaiban. Komikus szerepekben vált népszerűvé, de a tragikomikus és tragikus sorsú alakokat is eredetien, sok ötlettel, realista stílusú játékkal formálta meg. A m. filmek népszerű zsánerfigurája volt, de amerikai karrierje nem sikerült. F.Sz. *Csörgeő Csuli* (Móricz Zs.: Uri muri); *A pápa* (Hunyady S.: Feketeszáru cseresznye); *Bruck* (Zsolt B.: Oktogon); *Lambert* (Vaszary J.: A vörös bestia); *A kántor* (Bródy S.: A tanítónő); *Csapos* (Molnár F.: Delila).

Mályuszné Császár Edit (Bp., 1910. aug. 4.–Bp., 1992. okt. 4.): színháztörténész, az irodalomtudományok kandidátusa. A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett bölcsészdiplomát. 1957–1967 között a Színháztudományi Intézet – ma Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet – munkatársa. Haláláig a Magyar Tudományos Akadémia Színháztudományi Bizottságának tagja. Több jelentős forrásfeltáró, alapos filológiai munkára építő színháztörténeti munka szerzője. F.M. *Egy színészházaspár élete* (1956); *A Budai Népszínház műsora* (1957); *Rakodczay Pál válogatott írásai* (1961); *László József* (1958); *A Magyar Tanácsköztársaság színügyi iratai az Országos Levéltárban* (1959); *Adatok a magyar rendezés első évtizedéhez a XIX. század második felében* (1963); *Molnár György, a rendező* (1963); *Színháztörténetünk társadalomtörténeti összefüggései* (1965); *Josef Katonas ungarische Umwelt* (Mainz, 1973); *A nemzeti színjátszás kezdetei Közép-Kelet-Európában* (1971); *Megbíráltak és bírálók. A cenzúrahivatal akitől, 1780–1867* (1985).

Mamuzsich István (Szabadka, 1895. szept. 19.–Szabadka, 1968. máj. 1.): színész, rendező. A háború után amatőrként kezdte pályáját a szabadkai Legényegyletben, ahol rendezett is. Munkáját 1926-tól a Népkörben folytatta, ahol az I. világháborúig játszott. A háború után az akkor alakult Szabadkai Népszínház m. társ.-ának tagja lett. Rendezett, epizód- és karakterszerepeket játszott. Nyugdíjba vonulása után még hat évig tanította a Népkör fiatal színjátszóit. F.Sz. *Kopereczky* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Krisztyán Tódor* (Jókai M.: Az aranyember); *Sima Popovi* (Nusic: A miniszter felesége); *Lucas* (Molière: A botcsinálta doktor). F.R. Strindberg: *Julia kisasszony*; Molnár F.: *Játék a kastélyban*; Hennequin: *Három kalap*. – Ir. Garay B.: Színészarcképek (Újvidék, 1971).

Mándoky Béla (Pankota, 1839. szept. 17.–Debrecen, 1918. ápr. 2.): színész, igazgató, rendező. 1861-ben Aradon lett színész *Takács* Adámnál. 1862–63 között *Hubay* Gusztáv Győrbe, 1864-ben *Follinus* János Kolozsvárra szerződött. 1865-ben *Reszler* István a debrecen-nagyvárad-i társ.-hoz vitte, melynek szinte egész élete során hű tagja volt. Ott lett a kezdő színészből a vidék egyik legjobb hős-, jellemszínésze, majd 1871-től szerelmes, ill. hősszerelmes szerepkörű színésze. Ott tanult bele a színházvezetésbe is, s vált a vidék egyik legerősebben szervezett konzorciumának művezetőjévé. 1881–84 között Győrben igazgatót, majd Szabadkán (1884–86), de nyugdíjas évei előtt kedvenc városába, Debrecenbe tért vissza mint színész *Nagy* Vince, majd *Valentin* Lajos társ.-ához. Visszaemlékezéseit *Emléklapok* (1891), ill. *Színész-világ* (1892) c. írta meg. Felesége *Morzsai* Emma volt. F.Sz. *Vak Béla* (Hegedűs L.: Bibor és gyász); *Hamlet, Rómeó* (Sh.); *Bánk bán* (Katona J.); *Posa márk* (Schiller: Don Carlos); *Carlos* (Sardou: A haza).

M.A. 1869–70: Arad; 1872–73: Kassa; 1875–78: Arad, ill. Székesfehérvár.

manír: → *modorosság*

Mánn Jolán (?–?): színésznő. 1867-ben lépett színpadra *Molnár* György budai Népszínházában. Itt működött fél év híján a színház bezárásáig (1869. jún. 1.). Később elsőrendű vidéki társ.-ok – Miskolc, Kecskemét – kedvelt drámai és vígjátéki szendeje, naivája volt. 1876-ban lemondott a színi pályáról. Férje 1876-ig *Aranyossy* Gyula színigazgató volt. F.Sz. *Antónia* (Czakó Zs.: Végrendelet); *Márta* (Feuillet: Delila); *Flóra* (Hegedűs L.: Hazatértek).

M.A. 1867–69: Budai Népszínház; 1871–72: Miskolc; 1872–73: Szeged; 1873–74: Kecskemét; 1874–75: Aranyossy Gyula; 1875–77: Krecsányi Ignác.

Mannsberger Jakab: → *Mosonyi* Károly

Mányai Lajos (Bp., 1912. jan. 10.–Bp., 1964. nov. 24.): színész. A SzAk elvégzése után 1934-ben Pozsonyba, 1937-ben Debrecenbe szerződött. A háború alatt nem játszhatott, 1945 után Nagyváradra ment. 1947-től a Nemzeti Színház, 1950-től a Honvéd Színház, ill. A Magyar Néphadsereg Színházának tagja lett. 1954-től haláláig újból a Nemzeti Színház művésze volt. Drámai szenvedély és komikum egyaránt megtalálható volt művészetében, egyszerű kifejezési eszközökkel formálta meg alakjait. Jászai Mari-díjas (1953), érdemes művész (1960). F.Sz. *Biedermann úr* (Frisch: Biedermann és a gyűjtögetők); *Praed, Sir Crofts* (Shaw: Warrenn mestersége); *Gessler* (Schiller: Tell Vilmos); *Szabó igazgató* (Gábor B.: Lyuk az életrajzon); *Jourdain úr* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Chrysalde* (Molière: A nők iskolája); *Maculano páter* (Németh L.: Galilei); *Baptista* (Sh.: A makrancos hölgy).

Mányai Zsigmond; *Mandl* (Bp., 1877–Bp., 1922. jan. 30.): színész, énekes (bariton). A Kolozsvári Nemzeti Színházban tűnt fel 1899-ben, ahonnan *Máder* Rezső mint ösztöndíjas növendékét az Operaházhoz szerződtette. 1901–02-ben Pozsonyban volt operai rendező és színész. 1902-ben Bécsbe ment. Egy időre visszavonult a színpadtól, de a világháború után ismét fellépett a Városligeti Színház színpadán. Kellemes bariton hangú énekes volt. F.Sz. *Lothario* (Thomas: Mignon); *Douphal báró* (Verdi: Traviata); *Monterone* (Verdi: Rigoletto); *Alfio* (Mascagni: Parasztbecsület); *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr).

Mányai Zsuzsa (Bp., 1949. júl. 25.–): színésznő. 1971-ben végezte el a SzAk-t. 1971-től játszott a Nemzeti Színházban, a Vidám Színpadon. Tagja volt a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának. Jelenleg a Fővárosi Operettszínházban játszik. Elsősorban karakterszerepekben, ill. komikai szerepkörben lép fel. F.Sz. *Peacock-né* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Mi Csü* (Brecht: A szecsuanai jólélek); *Bakkhisz* (Hacks: Szép Heléna).

Mányik Ernesztina (Vámosmikola, 1846–Bp., 1867. jún. 7.): énekes (mezzoszoprán). 1863 őszén *Reményi* Ede egy vidéki városban fedezte fel az akkor 15 éves leányt. 1864. ápr. 28-án lépett fel először a Nemzeti Színházban. Sikere és tudásvágya párizsi (1864: *Rossini*-nél) és itáliai (*Corsini*-nél) tanulásra sarkallták. Tanulmányai végeztével 1865-ben Astiban, majd Modenában lépett először a közönség elé. Itáliában maradhatott volna, de ő m. énekesnő akart lenni. A Nemzeti Színházban 1866. máj. 3-án Gounod Faustjának *Mária* szerepében óriási sikerrel lépett fel. További karrierjének korai halála vetett véget. Hangja érzs- és szenvedélyteljes volt, tele drámai erővel és érces tartóssággal; derült színezetű mezzoszoprán hang, amely az alsó G-től a felső C-ig terjedt.

Márai Enikő (Belgrád, 1940. dec. 30.–): előadóművész, dramaturg. 1971-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar szakán. Az Universitas Együttesben került kapcsolatba a színház- és előadóművészettel. 1962 óta előadóművész. 1976–78-ban a Petőfi Irodalmi Múzeumban múzeumpedagógusként rendhagyó irodalmi órákat, előadásokat tartott. 1978–83-ban a Népszínház, 1983-tól a Nemzeti Színház és a Várszínház dramaturgja. A Gyulai Várszínházban dramaturgként működött közre *Márai* Sándor A kassai polgárok c. művének elő-

adásában. Előadóestjei: *Kesztyűdobás a kétségbeesésnek* (1967); *Lányok, a húsvét múlik* (1970); *Vesztőhely télen* (1980, Pilinszky János műveiből); *Márai S.: Egy polgár vallomásai* (1989, hanglemezen is).

Márai Sándor; *Grosschmid* (Kassa, 1900. ápr. 11.–San Diego, USA, 1989. febr. 21.): író, színikritikus. Bölcsészeti tanulmányait Budapesten, Frankfurtban, Berlinben és Párizsban végezte, majd a lipcsei egyetemen újságírást tanult. 1919–1923 között Németországban, azt követően 1928-ig Franciaországban élt. Onnan rendszeresen küldte tudósításait a *Kassai Munkás*, 1925-től a bp.-i *Újság* számára. 1928-ban hazatért, és a *Pesti Hírlap*nak, 1945-ben a *Magyar Nemzet*nek lett munkatársa. 1948-ban Svájcba költözött, 1950–52-ben Olaszországban élt, majd az USA-ban telepedett le. 1968–1979 között újra Olaszországban lakott. Önkezeléssel vetett véget életének. Már egyetemi éve alatt megpróbálkozott a színdarabírással. A húszas-negyvenes években egyfelvonásosait folyamatosan játszották a m. színpadokon. 1990-ben posztumusz Kossuth-díjat kapott. Drámái: *Kaland* (1941); *A kassai polgárok* (1942); *Varázs* (1945). Fordítása: Achard: *Fajankó* (1930).

Marczell Géza (Újszőny, 1836–Baja, 1893. dec. 11.): színész, énekes, rendező, színműíró. 1862-ben Aradon lépett fel először *Szabó* József és *Phillipovics* István társ.-ában. 1864-ben *Follinus* Jánosnál, 1865-ben *Reszler* Istvánnál, 1866–72-ben újból az aradi társ.-nál volt opera- és operettbaritonista, sőt időnként basszusszerepeket is vállalt. Leginkább buffóként aratta sikereit. 1872-től Kolozsvárt operai és operettrend. lett. 1879-ben konzorciumos társigazgatást vállalt Aradon. De már 1880 végétől a Nemzeti Színház zenei ügyelője volt. Az Operaház megnyitásától, 1884-től haláláig töltötte be ugyanazt a munkakört. Híres volt magas szintű zenei képzettsége és műveltsége. Foglalkozott színpadtechnikával is. Librettója: *Dárius kincse* (Szabó X. F., Ábrányi E.-lel, 1893).

MARCSIS DEMETER – *Mefisto*
(Gounod: *Faust*)

Marczis Demeter (Ostoros, 1931. nov. 29.–): énekes (basszus), színházigazgató. A Zak-n 1951–59-ben *Jászó* Györgyné és *Rösler* Endre, 1960-ban a római Santa Cecilia Accademián Tito *Schipa* növendéke. 1959-ben debütált a Pécsi Nemzeti Színház színpadán *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto) szerepében. Ettől kezdve 1988-ig, nyugdíjazásáig e színház vezető basszistája, 1984–1988 között az operatárs. igazgatója volt. 1988 óta az Operaház állandó vendége. Dal- és oratóriuméne-

MÁNYAI LAJOS – *Szabó* (Gábor B.: *Lyuk az életrajzon*)

kesként is gyakran lép fel bel- és külföldön (Ausztria, Németország, Svájc) egyaránt. Az operairodalom számos főszerepét énekelte. Kiemelkedőek buffoalakításai. Sikeresek Mozart-szerepei: *Ozmin* (Szóktetés a szerájból), *Sarastro* (A varázsfuvola), *Figaro* (Figaro házassága), *Don Giovanni*, *Leporello* (Don Giovanni), *Don Alfonso* (Cosi fan tutte). A hagyományos operaszerepek feltréte mellett jelentős érdeme van Sosztakovics *Katyerina Izmajlova* (Kisvárosi Lady Macbeth) és Händel *Julius Caesar* c. operájának pécsi és egyben mo.-i ősbemutatójának színrevitelében. Az utóbbi mű címszerepét is énekelte. 1958-ban főiskolásként II. díjat nyert a Müncheni Nemzetközi Énekversenyen, 1959-ben a Zakalversenyének I. helyezettje. Liszt Ferenc-díjas (1965), érdemes művész (1974), a Pécsi Nemzeti Színház örökös tagja (1990). F.Sz. *Falstaff* (Nicolai: A windsori vig nők); *Kékszakállú* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

Marék Veronika (Bp., 1937. dec. 19.–): író, grafikus. Iparművészeti Főiskolára járt 1957–58-ban. 1956–58-ban az Auróra – később Astra – amatőr bábegyüttes tagja lett. 1962-ben elvégezte a Bábstúdiót. 1962–63-ban az Állami Bábszínház tagja volt. Közben beiratkozott az Eötvös Loránd Tudományegyetem m. nyelv és irodalom szakára. 1963-tól szabadfoglalkozású író, grafikus. Mesekönyveket, bábjátékokat és rajzfilmeket ír és rajzol. Könyvei számos európai országban és Japánban is megjelentek. F.M. *Laci és az oroszlán* (1961); *A csúnya kislány* (1965); *Annipanni, hull a hó* (1976); *Centi* (1977); *Jó játék a papír, a filc* (1982); *Boribon és a hét lufi* (1983); *Brekkenő és a többiek* (1986); *Vakáció 2500-ban* (1987); *A kockásfülű nyúl*.

Maresch Béla (Arad, 1923. júl. 15.–): színész. A marosvásárhelyi Székely Színházban kezdte pályafutását 1948-ban, majd 1950-ben átszerveződött Kolozsvárra, és 1976-ig, nyugdíjazásáig ott játszott. Előkelőségek, főúri figurák, vagányok és ingyenélők ironikus hangvétellű megelevenítésével érte el sikereit. F.Sz. *Birling* (Priestley: Váratlan vendég); *De Camporeal gróf* (Hugo: Ruy Blas); *Chiriac* (Caragiale: Zűrzavaros éjszaka); *Szomorúfűz Walter* (Brecht–Weill: Koldusopera).

Márffy Károly, dr. (Bp., 1884. aug. 8.–Bp., 1960. szept. 4.): színigazgató, rendező. 1908-ban lépett a színpályára mint a Thália Társaság titkára. 1909–10-ben Győrben és 1910–11-ben Pozsonyban rend. volt. 1911-ben színig. lett az Észak-magyarországi Színikerületben. Később Győrben volt ig. A húszas években színházi és hangversenyirodát alakított. Rendkívüli leleménységgel szervezte a külföldi művészek bp.-i vendégszerepléseit (Saljapin, Anna Pavlova, Sztravinszkij). Az 1930-as években idegenforgalmi ig. volt. Végül az OSZK Színháztörténeti Osztálya munkatársa lett.

Márfi Vera; **Márffy** (Dunaszekcső, 1916. jan. 16.–): színésznő. Az Országos Színészegyesület színészképző iskoláját végezte el 1937-ben. Az ország több vidéki színházában – Pécsen, Kassán, Miskolcon, Szegeden – játszott 1937–1950 között. 1950-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött, ahonnan 1989-ben ment nyugdíjba. Prózai darabokban és operettekben játszott karakter- és szubrettszerepeket. F.Sz. *Nagyhercegnő* (Jacobi V.: Sybill); *Tschöllné* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Grófné* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Giza* (Örkény I.: Macskajáték).

Margitai Ági; **Margitay** (Bp., 1932. júl. 12.–): színésznő. 1958-ban a SzAk elvégzése után Pécsre szerződött. 1962-től a kecskeméti Katona József Színház, 1963-tól a Petőfi Színház, 1965-től a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1968-ban a Mikroszkóp Színpadhoz

szerződött, 1970–1972 között Szegeden, 1972-től a József Attila Színházban, 1978-tól Szolnokon játszott. 1982-től a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának, 1990 óta a Miskolci Nemzeti Színháznak tagja. Érdekes, színes egyénisége drámai és vj.-i szerepekben is kitűnően érvényesül, számos filmben játszott. Jászai Mari-díjas (1962), érdemes (1981) és kiváló művész (1989). F.Sz. *Anna Frank* (Goodrich–Hackett); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Szonya* (Csehov: Ványa bácsi); *Eliza* (Shaw: Pygmalion); *Polly*, *Kocsma Jenny*, *Peacockné* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Josefa* (Achard: A bolond lány); *Eliza* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Martha* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Eleonora* (Mrozek: Tangó); *Mákné* (Fejes E.: Vonó Ignác); *Máli néni* (Füst M.); *Shirley Valentine* (Russell); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária).

MARGITAI ÁGI – Máli
(Füst M.: Máli néni)

Margitszigeti Szabadtéri Színpad (1938–): szabadtéri nyári színpad a margitszigeti viztorony mellett. 1938-ban épült *Kaffka* Péter tervei alapján. 1938–1943 között önálló igazgatóság vezette. A II. világháborúban súlyosan megrongálódott, 1949-ben nyílt meg újra. 1953-tól 1962-ig az *Operaház Szabadtéri Színpad*aként szerepel, az Operaház és a Nemzeti Színház játszott itt repertoárdarabokat. 1966 óta ismét önálló igazgatóság vezeti *Szabadtéri Színpadok Igazgatósága*, majd 1991-től *Szabad Tér Színház* néven. Nézőtere 3300 személyes, műsorán főleg opera, operett, balett és folklór szerepelt. 1962 és 1966, ill. 1976 és 1984 között a ~ rekonstrukciója miatt nem tartott előadást.

Margitszigeti Színház: →*Margitszigeti Színikör*

Margitszigeti Színikör (1918–1919): Bp.-en, a Margitszigeten 1918. máj. 18-án nyílt nyári színház. Ig.-ja *Bródy* István volt. 1918. júl. 12-től *Margitszigeti Színház* néven még a szigeten, 1919. márc. 16-tól máj. 22-ig *Margit Színház* néven a *Budapesti Színház*ban, máj. 23-tól aug. 3-ig pedig ismét a Margitszigeten játszott. Legnagyobb sikerét Ascher *Hejehuja báró* c. operettjével aratta. A margitszigeti épületet 1919. nov. 19-én lebontták.

Margitszigeti Vörösmarty Színpad: →*Vörösmarty Színpad*

Margit Színház: →*Margitszigeti Színikör*

Margó Célia; *Morgenstern* (Bp., 1865. jún. 25.–?, 1942): énekesnő. A SzAk operai tanszakán 1884-ben

végzett, s a Várszínházba szerződött. 1885-től 1904-ig a Népszínház erőssége volt, bár időnként vidékre szerződött. Eleven temperamentuma, kitűnően iskolázott, behízelgő, finom, hajlékony, mezzoszoprán hangja vonzotta a közönséget. Vendégként az Operaházban is fellépett (1889. ápr. 9.). 1887-ben feleségül ment Verő Györgyhoz. F.Sz. *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Mária* (Zeller: A madarász); *Mignon* (Thomas).

M.A. 1887–89: Debrecen; 1889 és 1899: Arad; 1890: Szabadka; 1897: Szeged; 1898: Pécs.

Margó Zelma; *Morgenstern* (Bp., 1868–Bp., 1928. dec. 17.): énekes színésznő. Sógora, Verő György rábeszélésére 1886-ban Egerben, *Aradi* Gerónél lépett először színpadra. Szegeden, Kassán, Miskolcon, Debrecenben fordult meg. 1899. szept. 16-án lépett fel először a Magyar Színházban; 1903-tól a Király Színházban is játszott. 1904 ősztől vendégszerepelt járvidékre. 1909-ben férjhez ment, és felhagyott a színészetrel. Báj, kedvesség, finomság és temperamentum jellemezte; adottságait főként szubrettszerepekben kamatoztatta. Operettekben és népszínművekben is egyaránt otthon érezte magát. F.Sz. *Cipra* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Eva* (Szigligeti E.: A cigány); *Ejszaky Emilia* (Rosenzweig: Az asszonyregement).

M.A. 1886: Szeged; 1887: Kassa; 1888–90: Győr; 1890: Miskolc; 1891–94: Arad; 1894–96: Debrecen; 1896–98: Krecsányi Ignác; 1898–99: Kolozsvár.

Máriáss József (Dunakeszi, 1920. febr. 23.–Szeged, 1991. ápr. 24.): színész. Joghallgató volt a Pázmány Péter Tudományegyetemen, majd *Rózsahegyi* Kálmán színiiskolájában tanulta a színészmesterséget. Pályáját 1946-ban a Belvárosi Színházban kezdte. Játszott az Ifjúsági Színházban és a Vidám Színpadon. 1949–1954 között a győri színház tagja volt. 1963-ban és 1965-ben az egri Gárdonyi Géza, 1964-ben a kaposvári Csiky Gergely, 1966-ban és 1967-ben a kecskeméti Katona József és a szolnoki Szigligeti, 1969–1982 között a Szegedi Nemzeti és 1983–86-ban a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszott. Súlyos betegsége miatt 1989-től már nem lépett színpadra. Kiváló karakterszínészként drámai és vj.-i szerepekben aratott sikert. Jászai Mari-díjas (1963) volt. F.Sz. *Haynau* (Jókai M.: A köszívű ember fiai); *Tartuffe* (Molière); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Peacock* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Sir Bazil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Solomon professzor* (Miller: Alku); *Akki, a koldus* (Dürrenmatt: Angyal szállt le Babilonba); *Alba* (Goethe: Egmont).

Mariházy Miklós; *Kövér* (Tiszaöldvár, 1870. nov. 7.–Bp., 1930. márc. 23.): színész, színházigazgató. A középiskola elvégzése után gazdálkodott. 1902-től 1905-ig, majd 1906–1908 között Aradon játszott. 1908-tól a kecskeméti színház ig.-ja lett. 1911-ben Szolnokon színházat nyitott, s ettől kezdve 1920-ig mindkét városban játszott társ.-ával. 1920-tól 1925-ig Kaposvárott, 1924-ben Mohácson és Baján, 1923–1925 között Egerben, 1924–25-ben Sátoraljaújhelyen is tartott előadásokat. 1925–26-ban Sátoraljaújhely, Pápa, Esztergom, Kispeszt, Mezöhegyes, 1926–27-ben Kecskemét, Nagykorös, Cegléd, Kispeszt, Csongrád tartozott kerületébe. Az Országos Színészegyesület tanácsosa volt.

Marik Péter (Bp., 1938. nov. 3.–): színész. 1964-ben énekművész-tanári diplomát szerzett a Zak-n. Ügyelőként, majd segédrend.-ként dolgozott az Operaházban 1962-től 1969-ig. 1969-től a Fővárosi Operett-színház stúdiójában folytatott tanulmányokat. 1970-től az Operettszínház bonvivánja. Többször vendégszerepelt külföldön is, Görögországban, Hollandiában, az USA-ban, Angliában. Jászai Mari-díjas (1983). F.Sz.

Edvin (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Mister X* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Bagó* (Kacsóh P.: János vitéz); *Tom Miggles* (Jacobi V.: Leányvásár); *Eisenstein*, *Falke* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Józsi* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Péter* (Kálmán I.: Marica grófnő).

marionett: →bábúpusok

Márk Tivadar (Bp., 1908. máj. 11.–): jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola textiltervező szakát végezte el, de tanulmányokat folytatott a Pázmány Péter Tudományegyetem művészettörténeti szakán is. 1934–1935 között az Operaház gyakornoka, 1935-től 1938-ig jelmeztárosa, 1938–1981 között jelmeztervezője, 1945-től vezető jelmeztervezője is volt. Operaházi munkáin kívül valamennyi fővárosi színház és különböző szabad-téri színpadok (Margitsziget, Szegedi Szabadtéri Játékok, Szombathely, Fertőrákos, Tata) számára készített jelmezterveket. Filmek, tévéjátékok tervezőjeként is ismert. Tanított az Iparművészeti és a Zeneművészeti Főiskolán. Művészetét technikai és tárgyi felkészültség, nagy anyagismeret, alkalmazkodókészség és arányérzék jellemezte. A jelmez a szereplő művész lelki ruhájának tekintette. 1952-ben Kossuth-díjat, 1969-ben érdemem, 1974-ben kiváló művész kitüntetést kapott. Életeműkiállítása 1992-ben a Bajor Gizi Színészmuzeumban volt. F.T. Muszorgszkij: *Hovanscsina*; Csajkovszkij: *Pique Dame*; Mozart: *Don Giovanni*; Verdi: *Aida*; Kodály Z.: *Székegyfőnő*; *Háry János*; Erkel F.: *Bánk bán*; Sh.: *III. Richárd*; Bartók B.: *A fából faragott királyfi*; Puccini: *Turandot*; Wagner: *Trisztán és Izolda*; Szokolay S.: *Várnász*; Hacsaturjan: *Spartacus*; Muszorgszkij: *Borisz Godunov*; Wagner: *Lohengrin*. – Ir. Keresztury D.–Staud G.–Fülöp Z.: A magyar opera- és balettszcenika (1975); Turnai T.: M. T. életműkiállítás (1992).

Markaly Gábor (Bp., 1946. febr. 6.–): színész. 1968-ban végezte el a SzAk-t. Ezután 1968–1974 között a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1974–1975 között a Vidám Színpadon, 1975 után a Kőrszínházban, a Gyermekszínházban, a Népszínházban, a Thália Színházban, a Hököm Színpadon lépett fel. 1987-től 1989 dec.-éig a kecskeméti Katona József Színház tagja volt, azóta szabadfoglalkozású színművész. Drámai hőseket és könnyebb műfajú vj.-i szerepeket egyaránt alakít. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Miskin* (Dosztojevszkij–Tovsztonogov: A félkegyelmű); *Griffiths* (Reiser–Piscator: Amerikai tragédia); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Jóangyal*, *Bolond* (Gyurkó L.: Doktor Faustus).

markírozás (német, 'jelzés, jelezés'): vázlatos szerepjátszás a próbán, amikor a színész v. énekes fáradság okán v. erőkimélés céljából csak imitálja a játékot, félhanggal beszél v. énekel.

Markó Iván (Balassagyarmat, 1947. márc. 29.–): táncos, koreográfus, balettagazgató. Az ÁBI-ben 1967-ben fejezte be balett-tanulmányait, és az Operaház tagja lett, 1971 óta magántáncosa. 1972-ben Maurice Bélyart világhírű egy.-éhez, A XX. Század Balettjéhez szerződött szólistaként. 1979-ben hazatért, s az ÁBI akkor végzett növendékeivel megalapították a Győri Balettet, amelyet 1991-ig vezetett. 1991 nyaratól szabadfoglalkozású művész. Lirai alkatú, tiszta klasszikus technikájú, szuggesztív előadóművész, aki a 70-es években a világ balettművészeinek élvonalába tartozott. Koreográfusként Bélyart táncszínházi elképzelését követte, vizuális hatásokban bővelkedő, érzelmileg erősen átfűtött, látványos műveket komponált elsősorban a Győri Balett számára, de dolgozott Izraelben és Olaszországban is. Kossuth-díjas (1983), érdemes művész (1981). F.Sz. *Albert* (Lavrovskij: Giselle); *Herceg* (Messzerer: A hattyúk tava); *Tűzmadár* (Bélyart); *Jószerpek* (Bélyart: Opusz 5, Séraphita, Petrarca, IX. szimfónia, Nizsinszkij,

az *Adrián* (1914); *Ágis tragédiája* (1936); *Árva Józsi csodája* (Mohácsi J.-vel, 1933). Könyvei: *Magyar gondok* (publicisztikai írások, 1916); *A színház etikája* (Győr, 1934). Fordítása: D'Annunzio: *Holt város* (1905). – Ir. Öt igazgatóm. M. L. (Bálint L.: Művészbejáró, 1964); Magyar B.: M. L. (Színészarcok a közelmúltból, 1968).

Márkus László (Bp., 1927. jún. 1.–Bp., 1985. dec. 30.): színész. 1951-ben a SzAk elvégzése után a debreceni Csokonai Színház tagja lett. 1957-től haláláig a Madách Színházban játszott. Sokoldalú, vérbeli színészhetség volt, humora kiválóan érvényesült vj.-okban, bohózatokban. Színészi talentuma a drámai szerepekben is hiteles alakításokat hozott létre. Emlékezetes figurákat teremtett *Molnár Ferenc* darabjaiban. Számos film, tévéjáték, rádiófelvétel őriz művészetét. Kossuth-díjas (1983), Jászai Mari-díjas (1956, 1963, 1972), érdemes (1976) és kiváló művész (1980). F.Sz. *Claudius* (Sh.: Hamlet); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Piscesik* (Csehov: Cseresznyés kert); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Sévigné* (Achar: A bolond lány); *Krehl* (Molnár F.: Olympia); *Viktor* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Albert herceg* (Molnár F.: A hattyú); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Pickering ezredes* (Shaw: Pygmalion); *Dr. Sárkány* (Molnár F.: A doktor úr); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Turai Molnár F.: Játék a kastélyban*). – Ir. Harangozó Márta: M. L. (1984).

MARKUS LÁSZLÓ – *Wandergelder*
(Wilder: Házasságszerző)

Márkus Parkszínház (1938–1946): a Márkus Parkmozit (Múzeum krt. 2.) fedett színházzá alakította és bérbe vette *Erdélyi Mihály*. 1938. jún. 1-jén nyílt meg. Műsorán operettek, zenés vígjátékok (Mirande: Párizsi Expressz) szerepeltek népszerű színészekkel (*Dajka* Margit, *Csikós Rózsi*, *Feleki Kamill*, *Mihály Ernő*, *Pataki Miklós*), olcsó helyarakkal. Utolsó ig.-ja 1945. jún. 29-től *Szabó Sándor* volt. 1947 nyarán a ~ megszűnt.

Márky Géza (Bp., 1911. márc. 21. Miskolc, 1972. aug. 31.): színész, színházigazgató. *Gál Béla* filmszínésziskoláját végezte el, és a SzAk-n tett államvizsgát. Pályáját Debrecenben kezdte, majd Szegeden játszott. 1949–1951 között Kecskeméten, majd Szolnokon volt színházig. 1951-től a Művelődési Minisztérium színházi osztályvezetője. 1956-tól haláláig a József Attila Színház tagja volt. F.Sz. *Ricardo* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Trufaldino* (Gozzi–Schiller: Turandot); *York püspök* (Anouilh: Becket).

Maronka Antal (Kishegyes, 1926. jan. 9.–?, 1978. dec. 6.): színész. Amatőrből vált hivatásos színésszé, amikor megalakult a bástopolyai Járás Magyar Népszínház. Később a színház szervezője, majd titkára lett. 1957-ben abbahagyta a színészi pályát. F.Sz. *Baracs István* (Szirmai A.: Mágnás Miska); *Petki Pali* (Farkas I.: Igloi diákok); *John* (Dickens: Házitücsök).

Maronka Csilla (Kishegyes, 1961. jún. 2.–): színésznő. 1984-ben végezte el a SzAk-t. Ezután 1984–85-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1985–86-ban a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1987-től a kecskeméti Katona József Színház tagja. Naivákat alakít. F.Sz. *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Szonya* (Csehov: Ványa bácsi); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Desdemona* (Sh.: Othello).

Maros Gábor (Bp., 1947. szept. 27.–): színész. 1971-ben végezte el a SzAk-t. 1971–73-ban a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1973–1977 között a József Attila, 1977–1981 között ismét a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1981–88-ban az Operaházban lépett fel. 1988-ban a kecskeméti Katona József, 1989-ben a debreceni Csokonai Színház művésze. 1989-től szabadfoglalkozású színművész. Jelentős musicalek, operettek és operák tenorszerpeit játszotta el, de prózai művekben is fellépett. Külföldön Bécsben, Klagenfurtban vendégszerepelt, németországi és hollandiai koncertkörúton is volt. F.Sz. *Sebastian* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Sancho Panza* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja); *Monostatos* (Mozart: A varázsfuvola).

Maros Rudolf (Stachy, 1917. jan. 19.–Bp., 1982. aug. 3.): zeneszerző. Tanulmányait 1937–1942 között a Zak-n végezte *Kodály Zoltán* (zeneszerzés) és *Temesváry János* (brácsa) növendékeként. 1942–49-ben a pécsi konzervatórium tanára volt. 1944–45-ben a Pécsi Nemzeti Színház karmestere. 1949-ben Prágában *Alois Hába* mesterkurzusán vett részt. 1949-től 1978-ig a Zak kamarazene-, zeneelmélet- és hangszereléstanára volt. F.M. *Ecseri lakodalmas* (1950); *Bányász-ballada* (1961); *Cinque Studi* (1967); *Quadros Soltos* (1968); *Reflexionen* (1971); *Metropolis* (1972); *The Poltroon* (1972).

Marosi Adél (Vác, 1878. ápr. 8.–Bp., 1956. aug. 10.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1896-ban lépett színpadra *Szalkai Lajos* társ.-ánál mint vj.-i szubrett. Ugyanabban a szerepkörben működött Kassán 1899–1901 között. 1902–03-ban a Magyar Színházban, 1904–06-ban Kecskeméten játszott. Több kabaré műsorában is fellépett, 1912-ben a Ferenczy, 1918-ban a Fásor Kabaréban szerepelt. 1919–1924 között a Belvárosi és az Andrássy úti Színház tagja volt. 1925-ben a Budai Színházban lépett fel. 1926–1929 között a Király Színház szerződtette, 1929–30-ban a Fővárosi Művész Színházban játszott. A harmincas években fellépett a Belvárosi, a Kamara és a Vígsházban. Korának népszerű és ismert komikája volt. F.Sz. *Mindszenthymé* (Kazaliczky A.: Tettemrehívás); *Lángó Szerafina* (Csiky G.: A nagymama).

Marosi Edit (Bp., 1967. szept. 27.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1988-ban szerzett balettművész diplomát, és az Operaház tagja lett. Csillagzó technikájú, klasszikus balettnő, aki a demi-karakter szerepekben is kiváló. F.Sz. *Mária hercegnő* (Vojninen: Diótörő); *Zafir* (Róna V.: Cipkerózsika); *Paraszt pas de deux* (Lavrovskij: Giselle).

Marosi Géza (Hajdúnádudvar, 1884. dec. 19.–?): színész, rendező. Pályáját 1904-ben kezdte Rácalmáson, és 1914-ig különböző társ.-ok tagja. A világháborúban végig frontszolgálatot teljesített. 1919-től erdélyi társ.-ok vezető színésze, egyiknek-másiknak főrend.-je (művezetője) is volt. Jelentős Shakespeare-színészként tartották számon. 1922-ben *Fehér Imre* társulatával több

Shakespeare-művet és Rostand *Cyranóját* mutatták be Tördán. 1923-ban *Shylock* szerepét játszotta el Székelyudvarhelyen hűszéves színészi jubileuma alkalmával. 1927-ben visszatért Mo.-ra. 1929-ben *Halmi Jenő* társ.-ának művezetője. 1934–35-ben még a kolozsvári színház tagja. F.Sz. *Bánk* (Katona J.: *Bánk bán*); *Hamlet*, *Othello* (Sh.); *Cyranó* (Rostand; Cyrano de Bergerac); *Karl és Franz Moor* (Schiller: *Haramiák*); *Prométheusz* (Éftimiu). F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Zilahy L.: *Süt a nap*; Lengyel M.: *Antónia*.

Marosi Péter (Marosvásárhely, 1920. jún. 15.–): szerkesztő, kritikus, színházigazgató. A kolozsvári Református Teológián végzett 1943-ban, majd 1952-ben a Bolyai Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán államvizsgázott. Tábori lelkészként esett hadifogságba. 1947-ben tért haza, előbb Marosvásárhelyen újságíró, majd Kolozsvárott az Utunk szerkesztője lett. 1949-ben a kolozsvári Állami Magyar Színház ig.-ja. Tevékenységét a korra jellemző ellentmondásosság jellemzi. Az „élenjáró szovjet drámai irodalom” számszerű fölényét egy-egy klasszikus mű parádés előadásával vagy hazai izeket, színeket felvillantó bemutatókkal próbálta egyensúlyozni.

Marosi Péter (? , 1959. nov. 16.–): színész. 1983-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1983–85-ben a temesvári színház tagja volt. 1985–86-ban a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1986-tól a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban, 1990-től a Miskolci Nemzeti Színházban szerepel. F.Sz. *Postás* (Örkény I.: *Tóték*); *Templomos lovag* (Lessing: Bölcsh Nathán); *Török János* (Móricz Zs.: *Légy jó mindhalálig*).

Marosvásárhelyi színészete: már az 1770-es években magas szintű iskolai színjátszás volt a városban. *Öry Filep* István, kolozsvári színész állandó színház létrehozására tervezetet adott be az Erdélyi Nyelvmívelő Társasághoz. 1803. jún. 12-én volt az első hivatásos előadás. A kolozsvári társ. mutatta be Kotzebue: *A nevelés formája az embert* c. darabját. Másfél hónapon keresztül vendégszerepeltek a városban, 27 előadást tartottak. 1809–1814 között szünetelt a ~i színjátszás. 1815–20-ban a kolozsváriak állandóan itt tartózkodtak, és innen mentek vendégszereplésre is. 1820-ban felépült a színházi előadásokra is alkalmas Apolló Terem. 1855-ben újra szóba került az állandó színház felépítésének gondolata. 1861-ben *Follinus* János kolozsvári dalszintársasága működése idején deszka-szinkört építettek. Hamarosan a Transylvania Szálló bálterme lett a színjátszás otthona. 1884-ben színügypártoló egylet alakult. A sz. elején a várost az erdélyi I. színikerületbe osztották be. A téli főszezon mellett *Szilágyi* Dezső ig. a nyári időszakban az általa felújított Elba-ligeti Szinkörbe hozta társ.-át. Az Erzsébet Szinkört 1909 máj.-ában nyitották meg. A Transylvania Szálló dísztermét is rendbe hozták, és 1918-ban *Szabó* Pál ig. társ.-a szerepelt itt. 1921-ben újjászervezték a színpártoló egyesületet. 1927–28-ban az új körzetesítés szerint *Fehér* Imre társ.-a kapott itt koncessziót. 1932-től ~ a Thália Rt. egyik állomáshelye volt. 1946. márc.-tól folyamatos a színház működése. Az Athenaeum 1945. jún.-i vezetőségi ülésének határozata *Tompa* Miklóst és *Kemény* Jánost bízta meg a vezetéssel. A színház tagjai között voltak *Kovács* György, *Szabó* Ernő, *Delly* Ferenc, *Köszegi* Margit, *Andrási* Márton. 1946. márc.-ban mutatkoztak be, és 1973-ig a Kultúrpalotában játszottak. 1948 őszétől az Állami Székely Színház névvel és státussal rendelkező színház az 1962–63-as évadtól – mint Állami Színház – román tagozattal is rendelkezik. 1973-ban a színház önálló épületet kapott. Profilja *Tompa* Miklós 1966-os távozásával

módosult. Jelentős korszak volt *Csorba* András ig. és *Harag* György rend. együttműködése. 1979 óta *Kincses* Elemér a m. tagozat vezetője.

Marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet: a színész- és rendezőképzés intézményes formáinak megteremtésére a II. világháború után került sor Erdélyben. 1948-ban jött létre Kolozsvárott a Magyar Művészeti Intézet, képzőművészet–zene–színház szakkal. Intézményalapító rektora *Kovács* Zoltán, a kiváló festőművész. Az ötvenes évek elején a szakok külön főiskolákká alakultak. Kolozsvárott a képzőművészeti részleg *Ion Andreescu* nevét vette fel, *Gheorghe Dimăit* a Zeneművészeti Főiskola. Mindkettő román és m. szakkal működött. 1954. aug. 14-én kormányrendelet hozta létre Marosvásárhelyen „... a magyar nyelven működő, önálló Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet”. Rektorává a drámaíró *Szabó* Lajost nevezték ki, aki több mint húsz éven át, 1976-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig vezette az intézményt. 1976-ban román tagozatot létesítettek a főiskolán. Az új rektor *Tompa* Miklós, őt *Csorba* András követte. *Csorba* korai halála után több évig nem neveztek ki rektort, csak megbízást adtak az intézmény vezetésére. Végül *Cálin Florian*, a craiovai színház volt igazgatója következett a sorban. 1992-től kezdve a kolozsvári Babes–Bolyai Egyetem Filológia Karán is folyik magyar nyelvű színész- és rend.-képzés *Tompa* Gábor irányításával. A SzISZ diákszövetségének az évek során *Thália* c. diáklapja is megjelent. 1969–1973 között összesen 13, többnyire összevont, kettős szám jelent meg.

marosvásárhelyi színházi sajtó: a húszas években több egymást váltó vagy párhuzamosan megjelenő, a közéletben tartósan jelen lévő színházi lap látott napvilágot, amelynek elindítója, irányítója, szerkesztője *Fodor* István. Ezek a *Marosmenti Élet* (1929–1935), a *Színházi Élet* (1925), a *Színházi Világ – Marosvásárhelyi Társaság* (1925–1928) voltak. Ez utóbbiak melléklete, a *Mozi Értető*. Külön hetilap is megjelent *Színház és Mozi* (1923) c., felelős szerk.-je ezúttal *Sebestyén* László. A második világháború után egyedül Marosvásárhelyen jelent meg 1958–59-ben színházi-művészeti profilú, m. nyelvű időszakai sajtótermék *Művészet* c. *Sütő* András szerkesztésében. 1959-től *Új Élet* a kétheti képeslap címe. Minden számában közölt színházi anyagot is, természetesen nem olyan arányban, nem olyan terjedelemben, mint a Művészet indulásakor. A hetvenes évek második felétől és főként a 80-as években a szerkesztőség erőfeszítéseket tett, hogy a lap visszakaphassa eredeti arculát, de a hatalom keresztülhúzta ezeket a számításokat. Kevésbé rendszeresen megjelenő színházi szakközleménynek minősíthető még a *Thália*, a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet diákszövetségének kiadványa.

Maróthy Margit (Rozsály, 1873–?): színésznő. SzAk-t látogatta. 1891-ben a Nemzeti Színház szerződtette. Gyakorlatra Kolozsvárra ment. 1894-ben visszaszerződött a Nemzeti Színházhoz mint fiatal drámai hősnő. 1903-ban átszerződött a Magyar Színházhoz, ahonnan 1906-ban ment nyugdíjba. F.Sz. *Raquin Teréz* (Zola); *Piroska* (Arany J.–Mérei A.: *Toldi*); *Abigail* (Goldfaden: *Szulamit*).

Maróti Gábor (Bp., 1947. jún. 1.–): színész. 1973-ban a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1978-tól a Miskolci Nemzeti, 1979-től a Szegedi Nemzeti, 1980–1982 között a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1983–86-ban szabadfoglalkozású, ezután egy-egy évadot töltött a győri Kisfaludy és a Nemzeti Színházban. 1990 óta ismét szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Stanley* (Williams: *A*

vágy villamosa); *Beppo* (Goldoni: A chioggiai csetepaté); *Magabiztos úr* (Shaffer: Lettice és Lotte).

Marsay Magda (Bp., 1927. ápr. 14.–): énekesnő (szoprán). 1952-től 1957-ig *Barcs* Gabriellánál végezte tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában. 1957-ben *Constanza* (Mozart: Szóktetés a szerájból) szerepében debütált Miskolcon. 1957–58-ban a Miskolci Nemzeti, 1958–1984 között a debreceni Csokonai Színház magánénekese. 1977-től a Zak debreceni Zeneiskolai Tanárképző Intézetének tanára. Repertoárjához tartozik szinte valamennyi vezető lírai szoprán szerep, de drámai koloratúrszopránként is fellépett. Európa-szerte vendégszerepelt. *Sándor* Erzső óta először ő énekelte el m. operaszínpadon a Hoffmann meséi (Offenbach) hármas női főszerepét. Liszt Ferenc-díjas (1964), érdemes művész (1975). F.Sz. *Grófne* (Mozart: Figaro házassága); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Pamína* (Mozart: A varázsfuvola); *Lammermoori Lucia* (Donizetti); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Margit* (Gounod: Faust).

Marschalkó Rózsi (Nagyszombat, 1887. aug. 30.–Bp., 1967. jún. 29.): énekesnő (mezzoszoprán). Énektanulmányait *Dietl* Emilné és *Stoll* Gizella irányításával végezte. 1911-ben szerződött az Operaházhoz, amelynek 1911–1929 között magánénekese volt. Számos külföldi turnén vett részt, sikerrel vendégszerepelt Bécsben és Berlinben. Dalénekesnőként is hírnevet szerzett. Férje *Székelhyidy* Ferenc énekes volt. F.Sz. *Santuzza* (Mascagni: Parasztecsület); *Mélisande* (Debussy: Pelléas és Mélisande); *Ariadne* (R. Strauss: Ariadne Naxosban).

Marsek Gabi (Bp., 1948. júl. 23.–): színésznő. 1972-ben végezte a SzAk-t, majd Pécsre szerződött. 1973–1978 között a 25. Színház tagja volt. 1977-től a Népszínházban, 1983–1989 között a Nemzeti Színházban játszott. Naivszerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Eszter* (Tamási Á.: Énekes madár); *Paula* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Irén* (Zilahy L.: Fatornyok); *Miss Farmer* (Shaffer: Lettice és Lotte).

Marsi Gizi (? 1900. nov. 10.–?): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában végzett, és Debrecenben, *Heltai* Jenő társ.-ánál kezdte pályáját 1920-ban. Innen Szatmárnémetibe került, majd az 1923–24-es évadban Kolozsvárott *Janovics* Jenő társ.-ában vette kezdetét egész pályafutásának leghosszabb és legszebb szakasza. Az 1927–28-as évadban nyolcvan alkalommal lépett színpadra főszerepben. 1928–1934 között a nagyváradi színháznál is játszott. A különböző drámák lírai hősnőit változatos eszközökkel és nem mindennapi találgatással keltette életre. F.Sz. *Tóth Mari* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia), valamint *Pottler: Trilby*, Fényes S.: *Csöppség*, *Connors: Fruska*, Földes I.: *Terike* c. darabok címszerepei.

Mártha István (Bp., 1952. jún. 14.–): zeneszerző, zenei vezető. Tanulmányait 1972–1978 között *Sugár* Rezső növendékeként végezte a Zak-n. 1983-tól a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának tagja. 1976–77-ben a 25. Színház zenei vezetője. 1983–84-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola dzsessztanszakának tanára. 1988-tól a televízió külső szerkesztője, a vesprémi Petőfi Színház, 1990–1991 között a Nemzeti Színház zenei vezetője. Több mint harminc színdarabhoz és filmhez írt kísérőzenét. Kiállítások és kortárs zenei fesztiválok szervezésével is foglalkozik. Műveiből több hangfelvétel készült. 1982-ben és 1987-ben elnyerte Párizsban a Tribune Internationale des Compositeurs díját. 1987-ben Erkel Ferenc-díjjal tüntették ki. A Mandel Quartett tagja, a Kopolcsi Mű-

vészeti Napok vezetője. F.M. *Szíveink* (1983); *Babaházi történet* (1985); *Munkásoperett* (musical, 1985).

Martin János (Mohács, 1947. máj. 12.–): énekes (bariton). 1974–78-ban a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Fábry* Editnél tanult énekelni. 1971–78-ban az Állami Népi Együttes kórustagja, 1978–1985 között a debreceni Csokonai Színház, 1985-től az Operaház magánénekese. F.Sz. *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Finanal* (R. Strauss: A rózsavág); *Kothner* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Martin Márta (Hárságy, 1947. nov. 24.–): színésznő. 1972-ben a SzAk elvégzése után a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1976-tól a Miskolci Nemzeti, 1978-tól a győri Kisfaludy, 1982-től a József Attila Színház tagja volt. 1987 óta szabadfoglalkozású művésznő. Orgánuma, megjelenése elsősorban tragikus hősnők megformálására predesztinálja. F.Sz. *Antigoné* (Szophoklész); *Elektra* (Euripidész); *Angustias* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Olympe Ferrailon* (Feydeau: Bolha a füle).

Martinovics Színház (1919): Bp.-en, a Mária Terézia (ma Kilián) laktanyában 1919. máj. 12-től júl. végéig játszó színház. Ig.-ja *Dénes* Jenő volt. Négy produkcióból álló műsorának legnépszerűbb darabja Tóth Ede *A falurossza* c. népszínműve volt. – Ir. Martinovics Színház (Színházi Élet, 1919. 26. sz.).

Márton Aladár (?-Bp., 1979. jún. 6.): festő, jelmeztervező. 1931-ben az Operaházban *Oláh* Gusztáv mellett kezdte pályáját. 1935-től a Nemzeti Színház műhelyeiben segédkezett. 1957-től vidéki színházaknak – Kecskemét, Szolnok, Békéscsaba – készített jelmezterveket, a legtöbbet 1961–1969 között a kecskeméti Katona József Színház számára. F.T. Katona J.: *Bánk bán*; Pap K.: *Mózes, a szabadító*.

Márton András (Nyíregyháza, 1943. szept. 16.–): színész, rendező. A SzAk elvégzése után 1967-ben a Vígyszínházhoz szerződött. 1969-től a József Attila, 1977-től a Madách, 1979-től a Nemzeti, 1982-től a Katona József, 1986–1991 között a Radnóti Színház tagja volt. A SzAk óraadó tanára. 1991-ben a Merlin Színház alapítója, ig.-ja, majd Los Angeles-i főkonzul. Sajátos humorú egyéniség. Jászai Mari-díjas (1976). F.Sz. *Lehovics* (Kornis M.: Halleluja); *Paul* (Wesker: A konyha); *Lennie* (Pinter: Hazatérés); *Vladimir* (Beckett: Godot-ra várva); *Figaro* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Keszeg András* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgálja). F.R. Gosztonyi J.: *Andrássy út 60.*; Ahlfors: *Színházkomédia*; Molière: *A képzelet beteg*.

Marton Endre (Bp., 1917. márc. 17.–Bp., 1979. okt. 12.): rendező, főiskolai tanár, színházigazgató. Rend.-i diplomáját az Országos Színészegyesület színiiskolájában szerezte 1941-ben. Rövid ideig a *Pinkösti* Andor által vezetett Madách Színház Stúdiójának tagja volt. 1945-ben a Vígyszínház rendezője, 1946-tól 1949-ig főrendezője, 1949-ben a Nemzeti Színház szerződtette. 1956-ig rend.-i, 1956–1971 között főrend.-i munkakört töltött be. 1971-től 1978-ig a Nemzeti Színház ig.-ja volt. 1950-től a SzAk rend.-i, 1974-től színész szakán tanított. A Magyar Színházművészeti Szövetség Titkárságának tagja, a Nemzetközi Színházi Intézet Végrehajtó Bizottságának tagja, a m. központ elnöke volt. Rend.-i munkásságát elmélyült szövegelemzés, a színpadi tér művészi kihasználása, a pontos kidolgozás jellemezte. Átgondolt szereposztással szolgálta a művek színpadi hatásosságát. Elfeledett, fontos m. klasszikusokat keltett új életre. Sikeresen színtalálta meg a kortárs m. szatirikus drámát. Érdeklődéssel fordult a legújabb nyugati dráma értékei felé. Hitelesen állította színpadra *García*

Lorca, O'Neill, Miller, Williams, Osborne, Stoppard, Peter Weiss, Tábory György, Dürrenmatt műveit. O ismertette meg a hazai közönséggel a kritikai szovjet drámát, *Arbuzov*, Gelman alkotásait. *Katonazene* c. filmje és több televíziós filmje emlékeztet a sikert aratott. Kossuth-díjas (1957, 1970), Jászai Mari-díjas (1954), érdemes (1960) és kiváló művész (1966). F.R. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*, *Czillei és a Hunyadiak*; Urbán E.: *Uborkafa*; Déry T.: *Talpsimogató*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*, *Várnász*; F. Marceau: *A tojás*; Kós K.: *Budai Nagy Antal*; Miller: *Az ügynök halála*, *Salemi boszorkányok*, *Bűnbeesés után*; Arbuzov: *Irkutszki történet*; Weiss: *Marat halála*; Madách: *Mózes, Csák végnapjai*; Csehov: *Ivanov*; Németh L.: *VII. Gergely*; Illyés: *Testvérek*, *Különc*; Tábory Gy.: *Pinkville*; Szabó M.: *Az a szép fényes nap*; Sütő A.: *Káin és Ábel*. – Ir. Molnár Gál P.: *Rendelkezőpróba* (1972).

Márton Erzsébet, F. (Kolozsvár, 1947. márc. 27. –): színésznő. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. 1965–1969 között a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben tanult. Négy évig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar, 1973 óta a nagyváradai Állami Színház m. tagozat művésze. Lírai szerepek érzékeny meglevenítője. F.Sz. *Ophélia* (Sh.: Hamlet); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Erzsike* (Szigligeti E.: A lelcenc); *Gwendolyn* (Wilde: Bunbury); *Anna* (Tolsztoj: Anna Karenina).

Márton Éva (Bp., 1943. jún. 18. –): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1968-ban végezte a Zak-n, dr. Sipos Jenő növendékeként. 1968-ban debütált az Operaházban *Semaha királynő*ként (Rimszkij-Korszakov: Az aranykakas). 1968–1972 között az Operaház vezető jugendlich-dramatisch szopránjaként kezdte pályáját, majd áttért a drámai szoprán szerepekre. Közreműködött Szokolay Sándor *Hamlet* c. operájának ősbemutatóján. 1972–77-ben a frankfurti Stadtische Bühne, 1977-től a hamburgi operaház magánénekesnője. Nemzetközi karrierje a bécsi Staatsoperben és a firenzei Maggio Musicálén kezdődött. A világ legnevesebb karmestereivel működik együtt rendszeresen a nemzetközi operaszínpadokon és hanglemezstúdiókban. 1976-ban mutatkozott be a New York-i Metropolitan Operában *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok) szerepében. Több alkalommal vendég szerepelt Bayreuthban. 1987-ben a bécsi Staatsoper kamaranékesnője címet kapta. Repertoárjához több mint 40 szerep tartozik,

eredeti nyelven. Állandó vendégművésze a világ legrangosabb operaházainak. 9 önálló lemeze jelent meg. Művészetét a legrangosabb nemzetközi kitüntetésekkel jutalmazták. A milánói Scala Ezüst Rózsája (1980); Az év énekes, 1981, 1986; Az év művésze, 1982 (The New York Times); Bartók Béla-Pásztory Ditta-díjas (1991). F.Sz. *Tosca* (Puccini); *Turandot* (Puccini); *Elza*, *Ortrud* (Wagner: Lohengrin); *Erzsébet*, *Vénusz* (Wagner: Tannhäuser); *Leonora* (Verdi: A végzet hatalma, A trubadúr); *Leonora* (Beethoven: Fidelio); *Aida* (Verdi); *Császárné* (R. Strauss: Az árnyék nélküli asszony).

MARTON ÉVA – *Amelia*
(Verdi: *Simone Boccanegra*)

Marton Frigyes (Bp., 1928. jún. 17. –): rendező, színházigazgató. A SzAk elvégzése után 1954–58-ban a Pécsi Nemzeti Színház, 1958–59-ben a Vidám Színpad, 1959-től 1962-ig a Petőfi Színház, 1962–1985 között a Magyar Rádió, 1970–1980 között a Mikroszkóp Színpad főrend.-je, 1980–1985 között ig. 1985-ben nyugdíjba ment. 1968-tól a Rádiokabaré műhelyteremtő vezetője. Negyvenéves sorozatot szerkesztett a m. humor és satíra történetéből. Jó érzéke van az expresszív hatások iránt és a színvonalas humor tolmácsolásához. Jászai Mari-díjas (1968, 1974), érdemes (1978) és kiváló művész (1985). F.R. Gogol: *A revizor*; Molière: *A képzelt beteg*; Visnyevszkij: *Optimista tragédia*; Saïdy-Harburg: *Szívárványvölgy*; Karinthy F.: *Ezer év*.

Marton Géza (Kótaj, 1880. okt. 28. – ?): karmester, zeneszerző. 1900 végén Kassán mutatkozott be, 1906-ban a Király Színházhoz szerződött, ahol vezető karmester, majd a Városi Színházban, 1924-től a Fővárosi Operettszínházban, 1928-tól a Magyar Színházban vezényelt. Egy év múlva a Belvárosi Színház zenei vezetője volt. Daljátékokat, operettet, revüzenet komponált. F.M. *Petrarca szerelme* (1915); *Szilveszter* (1920); *Nézz meg az ember!* (1926); *Naplopó* (1929).

Marton János (Zetelaka, 1921. jún. 4. –): színész, rendező. Szülőfaluja műkedvelő színclóadásán Tamási Áron Énekes madár c. darabjában nyújtott alakítását látta *Szentimrei* Jenő, aki meghívta a kolozsvári Állami Magyar Színház tagjai közé. Ugyan jogi diplomát szerzett, de 1984-ig megszaktatás nélkül a színház színésze és rend.-je volt. Drámák és vj.-ok karakterszerepeit alakította. F.Sz. *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Puntilla* (Brecht: Puntilla úr és szolgálja, Matti); *Svejk* (Hasek-Burian); *Csörgeő*

MARTON ENDRE

Csuli (Móricz Zs.: *Üri muri*); *Pompás Gedeon* (Sütő A.); *Mann* (Sütő A.: *Egy lócsiszár virágvasárnapja*). F.R. Szophoklész: *Antigoné*; Hasek-Burian: *Švejk*; Tamási A.: *Énekes madár*; Weiss: *Vizsgálat*.

MARTON JÁNOS

Marton Katalin (Bp., 1956. febr. 4.–): színésznő. 1980-ban végzett a SzAk-n. Először a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának, majd 1988–1990 között a Vígyszínháznak tagja volt. Azóta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Kátya* (Csehov: Platonov); *Stella* (Williams: *A vágy villamosa*); *Popovicsné* (Molnár F.: *Üvegcipő*).

Marton László (Bp., 1943. jan. 6.–): rendező, színházigazgató. A SzAk rendező tanszakának elvégzése után 1968-ban kezdte a pályát a Vígyszínházban. 1979–1985 között főrend., 1987-től a Vígyszínház ig. főrend.-je. Tanít a SzAk-n, és külföldön is, Finnországban, Kanadában, Londonban. Vendégrendezőként többször dolgozott Helsinkiben, Louisville-ben (USA), Tel-Avivban, Kanadában, Németországban. 1990-től a londoni Guildhall School of Music and Drama tiszteletbeli tagja. Színházvezetőként a régi vígyszínházi hagyományok folytatására törekszik. A közönség számára vonzó műsorpolitikát alakított ki. Klasszikusokat, színműveket, újabban zenés darabokat, musicaleket is műsorra tűz. Rendezéseit is e sokszínűség jellemzi. Erdemes (1975, 1984) és kiváló művész (1990). F.R. Feydeau: *Bolha a fülbe*; Déry T.–Presser G.: *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*; Molière: *A nők iskolája*; Hernádi Gy.: *Királyi vadászat*; Fejes E.: *Jó estét nyár, jó estét szerelem*; Kleist: *Homburg hercege*; Bulgakov: *Őfelsége komédiája*; Szörényi L. Brody J.–Sarkadi I.: *Kőműves Kelemen*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: *A padlás*; Sh.: *III. Richárd*; Spiró Gy.–Másk J.: *Ahogy tesszük*.

Marton Melinda (Kolozsvár, 1956–): énekesnő (koloratúrsoprán). A kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes. F.Sz. *Gilda* (Verdi: *Rigoletto*); *Oscar* (Verdi: *Az álarcsbál*); *Gara Mária* (Erkel F.: *Hunyadi László*).

Marton Miksa (Bp., 1871. szept. 24.–Bp., 1936. aug. 2.): ügyvéd, újságíró. Jogot végzett. Az 1900-as években mint zenekritikus működött. Az 1910-es évektől 1927-ig színházi és irodalmi ügynökséget vezetett. Fordításai: Weinberger: *Az izé* (Heltai J.-vel, 1902); Meyer-Förster: *Heidelbergi diákélet* (Heltai J.-vel, 1904).

Mártonffy Mária (? , 1939. ápr. 24.–): színésznő. 1958-ban a debreceni Csokonai Színházban kezdte a pályát. Játzott az Állami Déryné Színházban, a győri Kisfaludy Színházban és a Népszínházban, a Békés Megyei Jókai és a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban. Kisebbségi epizód- és karakter szerepeket alakít, rendező irodalomórát, önálló irodalmi esteket is tart. F.Sz. *Ledér* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Manci* (Heltai J.: *Naftalin*). – Ir. Bános T.: *Thália Ikarusán* (1961).

Marton Sándor Színpadi Kiadó (1910–): **Marton Sándor** (1871–1939?) által 1910-ben alapított, színművek közvetítésével foglalkozó és szerzői jogok képviselését ellátó vállalkozás. Marton tizenöt évig ügyész volt a *Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének* és az *Újságkiadók Szövetségének*. Működése során több száz m. színpadi művet helyezett el külföldön, többek közt *Molnár Ferenc*, *Herczeg Ferenc*, *Fodor László*, *Biró Lajos* műveit. Külföldön a m. irodalmi és színpadi szerzők jogi képviselését látta el. A vállalkozás színpadi művek szerzői jogainak értékesítésével (minden előadási és kiadási jog), színházak felé színművek közvetítésével foglalkozó kiadóvállalattá fejlődött. Marton halála után leánya vette át a vállalatot. Az 1950-es évek elejétől Párizsban, Bécsben és New Yorkban működött tovább. **Marton Erzsébet** halála (1992) óta örökösai és jogutódjai viszik tovább a vállalkozást.

Marx József (Marosvásárhely, 1914. ápr. 23.–Marosvásárhely, 1992. ápr. 30.): fotóművész, színházi fotós. A nagyenyedi Bethlen Kollégiumban tanult, jó ideig a kereskedelembe dolgozott, de életre szóló nagy szenvedélye a fényképezés lett. **Sütő András** hívására 1958-tól az *Új Élet* c. lap fotóriportere, színész, rendező, színházi előadások egyik legavatottabb megörökítője. Életének utolsó másfél évtizedében úgyszólván csak a színháznak dolgozott. A nemzetközi fotóművész-szövetség tagja és kitüntetettje (Honorée Excellence), a Honor Golden Eye Eye Novi-Sad (Arany szem, Újvidék) diploma birtokosa.

MARTON LÁSZLÓ

Marx Színház: → *Pápa*

maszk (arab, francia, *masque*): 1. *álarc*; 2. a színész arcvonásainak festékekkel, protézisekkel (orr, fül, áll stb.), álsmorzzettel történő módosítása, megváltoztatása az ábrázolt alaknak megfelelően.

maszkírozás: a *maszk* készítése. Általában az előadás v. jelenet előtt maga a színész, bonyolultabb maszk esetén *maszkmeister* végzi. A ~ eszközei a különböző alapanyagú festékek, a *masztixszal* felragasztható protézisek és az álszőrzetek. A maszk eltávolítása a *lemaszkírozás*. – Ir. Felmér T.: A maszkírozás kézikönyve (1943), Keleti L.: A maszkírozás művészete (1948).

maszkmeister: színházi alkalmazott, kozmetikus v. fodrász, aki a színészek bonyolultabb *maszkj*ának elkészítését segíti.

Maszlav István (Bp., 1953. júl. 20. –): színész. 1987-ben a Vigszínházban kezdte pályáját, majd a győri Kisfaludy Színház tagja lett. Kisiklott életű, tengődő kismembereket alakít sikeresen. F.Sz. *Medvegyenko* (Csehov: Sirály); *Harding* (Kesey–Wasserman: Kakukkfészek).

masztix (latin, francia, *mastic*): ragasztóanyag, éterben oldott gyanta, mellyel az álszakált, –bajszot v. pl. az orr-, fülprotézist rögzítik a színésznek.

Matány Antal (Bp., 1890. júl. 18. – Bp., 1944. dec. 9.): színész. Pályáját *Sziklai* Kornélnál kezdte 1908-ban. Két év múlva *Fehér* Károlyhoz került Erdélybe, majd *Füredi* Béla és *Almássy* Endre igazgatása alatt játszott. 1912–1914 között a pécsi színházban volt énekes színész. 1917-ben az Andrassy úti Színházhoz, 1918-ban a Fásor Kabaréhoz, majd 1920-ban a Belvárosi Színházhoz szerződött. 1921-ben átszerződött a Király Színházhoz, mint táncoskomikus. 1922–1925 között a Blaha Lujza, 1925–27-ben ismét a Belvárosi Színház tagja volt. 1927-től haláláig a Nemzeti Színház tagjaként idősebb komikus szerepeket játszott. Több évig volt az Országos Színészegyesület tanácsosa. Humoros férfiszerepekben groteszk, sőt lírai alakításaival aratott sikert. F.Sz. *Baracs Matyi* (Gárdonyi G.: A bor); *Lancelot Gobbo* (Sh.: A velencei kalmár); *Ragueneau* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Fábián* (Szép E.: Patika).

Matay Livia (Felsőgalla, 1932. júl. 4. –): diszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola diszlettervező szakán kapott diplomát 1955-ben. 1955–1959 között a Nemzeti Színház tervezője volt. 1959-től 1988-ig a televízióban dolgozott. Tülnyomórészt drámai műsorok tervezője. Olykor színházaknak (Odry Színpad) is dolgozik. Jól bejátszható drámai tereket alakít ki. Kollektív kiállításokon többször szerepelt. Balázs Béla-díjas (1972), érdemes művész (1981). F.T. Mikszáth K.: *A fekete város I–VII.* (tévéfilm); Verdi: *Falstaff*; Beethoven: *Fidelio*.

Máté Gábor (Bp., 1955. ápr. 29. –): színész, rendező. A SzAk elvégzése után 1980-ban a kaposvári Csiky Gergely Színház művésze lett. 1987 óta a Katona József Színház tagja. Érzékeny, elmélyült tehetség; színpadon és filmen számos sikeres alakítást nyújtott. Jászai Mari-díjas (1984). F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Beljajev, tanió* (Turgenyev: Egy hónap falun); *Kikiáltó* (Weiss: Marat/Sade); *Pálffy Tibor* (Szomory D.: Hermelin); *Catullus* (Füst M.); *Philinte* (Molière: Mizantróp); *Schwarz* (Wedekind: Lulu); *Nyikolaj Trileckij* (Csehov: Platonov); *Kozma* (Kornis M.); *Trofimov* (Csehov: Cseresznyés kert). Előadást: *Szegény Deszö* (Kosztolányi D. műveiből). F.R. Valle-Inclán: *Lárfári hadnagy felszarvasa*; Németh A.: *Müller táncosai*.

Máté Lajos (Pécs, 1928. júl. 1. –): rendező. Bölcsésztanulmányok után 1954-ben végezte el a SzAk rend.-i szakát. Közben a Nemzeti Színházban gyakor-nokoskodott. 1958-ban a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött, és az 1960-as évet kivéve, amikor Győrött volt rend., 1972-ig a színház vezető művésze volt. Ekkor a Népművelési Intézet főmunkatársa lett. Az Amatőr Színházak Nemzetközi Szövetségének vezető-

ségi tagja. F.R. Visnyevszkij: *Optimista tragédia*; Kálmán I.: *Ördöglovas*; Gáspár M.: *Hamletnek nincsen igaza*; Miller: *Pillantás a hídról*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Raffai S.: *Egyszál magam*.

Mátéfy József; **Mátéfi** (Kolozsvár, 1848–?): színész, sugó, fordító. 1826-ban a kolozsvári társ. tagja. Velük jött 1827-ben mo.-i turnéra. 1828–1833 között színjá-téki sugó Kassán, e minőségében három zsebkönyv kiadója. 1834-ben daljátéki sugó Kolozsvárott. Itt is ki-adott zsebkönyvet. 1835–1837 között ismét Kassán működött. Ezután jelentősebb vándortárs.-ok tagja, 1846-ban Kecskeméten színig. is. Talán azonos azzal a Mátéfy Ferencel, aki lefordította Schiller *Tell Vilmosát* Kolozsvárott (1822). Lefordította Molière-től *A férjek iskoláját*. Kisebb komikus szerepeket is játszott. F.Sz. *Kuvik* (Vörösmarty M.: Várnász); *Stefko* (Holbein: Frigyesi Elek); *Bartolo* (Rossini: A sevillei borbély).

Mátéfyiné Csávássy Mária (?–?): színésznő. 1829–1833 között és 1835–36-ban a kassai társ. színésznője volt. 1834-ben s 1838-ban Kolozsvárhoz játszott. Pályája 1846-ig adatolható, addig fellépett még a Dunántúl városaiban, a Bácskában, Nagyváradon és Kecskeméten. Mindvégig epizodista maradt.

MÁTHÉ ERZSI – *Kukuskina*
(*Osztrovszkij: Jövédelmző állás*)

Máthé Erzsébet (Bp., 1927. máj. 16. –): színésznő. 1948-ban az Országos Színészegyesület színészkolájának elvégzése után a Vigszínházhoz került. Játszott 1942–52-ben Pécsen, 1952–1983 között a Nemzeti Színházban, 1983-tól a Katona József Színházban. Sokoldalú művésznő. Alkati adottságai – királynői tartása és mély, zengő orgánuma – tragikus szerepek megformálására predesztinálják. Különösen pályája kezdetén játszott több klasszikus hősnőt. Ugyanakkor humora, karikirozó képessége vj.-okban, komédiákban is nagyszerűen érvényesül. Kossuth-díjas (1985), Jászai Mari-díjas (1956, 1971), érdemes (1976) és kiváló művész (1981). F.Sz. *Klütaimnesztra* (Aiszkhülosz: Oreszteia); *Margit királynő* (Sh.: III. Richárd); *Goneril* (Sh.: Lear király); *Ximena* (Corneille: Cid); *Rhédely Eszter* (Móricz Zs.: Uri muri); *Szabó Juli* (Karinthy F.: Ezer év); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Kukuskina* (Osztrovszkij: Jövédelmző állás); *Fourdainné* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Martirio* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Marja Filippovna* (Petrusevszkaja: Három lány kékben); *Roberto Zucco anyja* (Koltész: Roberto Zucco).

Máthé Eta (Pécs, 1931. júl. 24.–): színésznő. 1951-ben a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte a pályát, 1953–56-ban a kecskeméti Katona József, 1956–58-ban és 1968–1970 között a Szegedi Nemzeti, 1958–60-ban és 1970–1980 között a Miskolci Nemzeti, 1960–68-ban a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1980-tól a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház művésznője. Energius és vérbő, meggyőzt és eltorzult személyiségeket egyaránt alakított. F.Sz. *Elisa* (Shaw: Pygmalion); *Vincéné* (Sarkadi I.: Oszlopos Simeon); *Panni* (Husza J.: Mária főhadnagy); *Sárkányne* (Molnár F.: A doktor úr).

Máthé Éva (? , 1924. szept. 18.–): színésznő. A SzAk-n 1954-ben végzett, de már 1941-től játszott Szegeden, Pécsen, Debrecenben. 1949-től a Miskolci Nemzeti Színház művésznője. Vj.-ok és színművek jelentős nőalakjait formálta meg, szerepskalája a naivitól az érett asszonyokon át a megkeseredett öregasszony szerepekig terjed. Jászai Mari-díjas (1962), érdemes művész (1973). F.Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Marianne, Dorine, Elmira, Pernelle asszony* (Molière: Tartuffe); *Blanche* (Williams: A vágy villamosa); *Polly* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Dolly* (Herman: Hello, Dolly!); *Jelena* (Csehov: Ványa baci); *Orbánné* (Örkény I.: Macskajáték); *Claire Zachanassian* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása).

matiné (francia): a színház rendes esti előadásain kívüli, eredetileg délelőtti, később délutáni színelőadás v. koncert.

Matkó Éva; *Matkócsik* (Orosháza, 1964. dec. 16.–): énekesnő (szoprán). Diplomáját 1988-ban szerezte a Zak-n. 1989-ben III. helyezést ért el Barcelonában a Vinas énekversenyen. Ugyanebben az évben szerződött a Szegedi Nemzeti Színházhoz. F.Sz. *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Amélia* (Verdi: Az álarcosbál).

Matoricz József (Drávaszátára, 1959. ápr. 5.–): színész. 1981-ben végzett a SzAk-n. Azóta a Pécsi Nemzeti Színházban játszik. Zenés darabokban, elsősorban táncoskomikus szerepkörben aratott sikereket. F.Sz. *Tom Miggles* (Jacobi V.: Leányvásár); *Charlie* (Thomas: Charlie néne).

Mátrai Tamás (Marcali, 1961. jan. 30.–): színész. 1984-ben a SzAk elvégzése után a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházhoz került, majd 1990-től a József Attila Színházban játszik. Vj.-ok hőseit és groteszk figurákat alakít. F.Sz. *Figaro* (Beaumarchais: A sevillei borbély); *Pincér* (Hrabal: Öfensége pincére voltam).

Mátrai Betegh Béla (Bp., 1914. ápr. 3.–Bp., 1981. máj. 15.): újságíró, dramaturg, színikritikus. Édesanyja Mátray Erzs, édesapja Fenyő Aladár. Anyai nagyapja – Mátray Betegh Béla – akinek nevét is felvette, Kolozsvárra, majd a Nemzeti Színházban volt színész és rend. Jogi tanulmányainak befejezése után 1932-től a Nyolc Órai Újságnál dolgozott. 1938-tól a Magyar Színház, 1941–1957 között a Vígyszínház dramaturgia volt. 1955–59-ben a Magyar Néphadsereg Színháza, a Bartók Terem, majd a József Attila Színház dramaturgiaként és rend.-jeként működött. 1959-től a Magyar Nemzet munkatársa, 1963–1981 között a lap kulturális rovatvezetője volt, ahol számtalan színikritikát publikált. Könyve: *Evadról évadra* (kritikák, 1984).

Mátray Erzs, T. (Bp., 1894. márc. 16.–Bp., 1968. aug. 14.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1913. márc. 31-én mutatkozott be a Nemzeti Színházban és szept.-ben szerződtették. 1922-ben férjhez ment Törzs Tibor újságíróhoz. 1924-től két évig az Unió Rt. szerződtette, majd visszatért a Nemzeti Színházhoz, melynek 1937-től örökös tagja volt. 1945 után egy ideig a Művész Színházban játszott, majd 1952-ben visszavonult. Kezdeti vj.-i szerepek után drámai szende és fiatal hölgnő volt.

Kitűnő énekhang, elegáns megjelenés, tiszta kiejtés jellemezte játékát. F.Sz. *Marta* (Pailleron: Az egér); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Jessica* (Sh.: A velencei kalmár); *Olivia* (Sh.: Vízkereszt); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Athalie* (Jókai M.: Az aranyember); *Violet* (Shaw: Tanner John házassága); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán).

Mátray Ferenc (Bp., 1922. nov. 19.–): énekes (tenor). Tanulmányait 1943–1949 között a Zak-n *Malczky* Oszkár tanítványaként végezte. 1949-ben *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony) szerepében mutatkozott be az Operaházban, amelynek 1974-ig, nyugdíjba vonulásáig vezető magánénekese volt. Legkiválóbb alakításait Puccini lírai tenor szízlamaiban nyújtotta, amelyekben külföldön is nagy sikerrel vendég szerepelt. F.Sz. *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Don José* (Bizet: Carmen); *Cavaradossi* (Puccini: Tosca); *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia).

Mátray Gábor; *Rothkrepp* (Nagykátá, 1797. nov. 23.–Bp., 1875. júl. 17.): zeneszerző, zenetörténész, pedagógus, író. Zenei képzettségét magánúton szerezte. 1833-ban alapította és nyolc évig szerkesztette a *Regélőt* és a *Honművészetet*, amelyek rendszeres tudósításaikkal, kritikáikkal a színház történet fontos forrásai. 1837–38-ban a Nemzeti Színház operatárs-ának szervezője és zenei ig.-ja volt. 1837-től a Pest-Budai Hangszegyesület titkára, majd ebből alakult a Nemzeti Zenede, amelynek haláláig igazgatója volt. 1859-től a szavalattan tanára. Széles tevékenységi körével – a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának munkatársa, kritikus, népzene kutató, zene- és irodalomtörténész, a 19. sz.-i művelődéstörténet egyik legjelentősebb alakja. F.M. *Cserny György* (kísérőzene, 1812); *A tündér álma* (dalbetétek, 1813); *A kincz torony* (dalbetétek, 1814). – Ir. Várnai P.: Egy magyar muzsikusa a reformkorban (M.G.: A muzsikának közönséges története..., Magyar Hirmondó 1984, függék).

Mátray József; *Maczonaky* Károly (Zenta, 1897?, febr. 25.–?): színész. *Rózsashegyi* Kálmán színiiskolájában tanult. 1924-ben *Alapi* Nándor Országos Kamara Színházhoz szerződött. 1927-től 1945-ig a Vígyszínházban működött, de 1940–1944 között a Madách Színházban is fellépett. 1949–50-ben a Pesti Színház tagja volt. 1952–55 között az Állami Déryné Színház színésze és rend.-je, majd 1962-ig, nyugdíjazásáig a Madách Színház tagja volt. Főként karakter- és epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Levinzsky* (Bíró L.: Fölszállott a páva); *Everett Nash* (Kaufman–Hart: Örök keringő); *Suffolk* (Bruckner: Angliai Erzsébet). F.R. Burjakovszkij: *Üzenet az élőknek*; Vaszy V.: *Dankó Pista*.

Mátray Júlia; *Szaplanczay* (Nagyszentmiklós, 1841–Bp., 1904. ápr. 13.): színésznő. Mostohaapja, *Márai* István igazgatása során már 7 évesen színpadra lépett. 1854–58-ban *Gócs* Ede; 1858–66-ban *Molnár* György társ.-ánál játszott. *Szép* Józsefné néven a Budai Népszínház első ciklusában volt tag. 1866-ban Kolozsvárra szerződött. 1871-ben a Buda-szabadkai együttes tagja volt. Második házassága után még több városban fellépett, de 1877. okt.-ben végképp visszavonult. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lecouvreur Adrienne* (Scribe–Legouvé).

Mátray László (Nagyvárad, 1943. máj. 31.–): színész, rendező. 1967-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd Temesvárra szerződött. Intellektuális alkatú színész, karakterszerepeket és intrikusokat játszik. Gyakran lép fel pódiumműsorokkal. 1972-től a rend.-i feladatok mellett az Intézet Thália színpadát is vezeti. F.Sz. *Pengő-Kovács* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Wurm* (Schiller: Ár-

mány és szerelem); *Winston ezredes* (Brandon: Charley nője); *Perföldi* (Kisfaludy K.: A kérők). Előadóestjei: *Ferfinapió* (Radnóti-est, Bokor I.-val); *Egyenes beszéd* (in memoriam: Szilágyi Domokos); Merle: *Mesterségem a halál* (monodráma).

Mátray Márta (Szolnok, 1948. jún. 29.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1975-ben a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1978-tól a kecskeméti Katona József, 1981-től 1983-ig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt, azóta szabadfoglalkozású művésznő. Jelenleg külföldön él. F.Sz. *Ophélia* (Sh.: Hamlet); *Izabella* (Sh.: Szeget szeggel); *Arabella* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Rhédey Eszter* (Móricz Zs.: Uri muri).

Mátray Rózsi, S. (?–?): színésznő. A harmincas években egy fél évtizeden át Székelyudvarhelyen játszott különböző ig.-ők – *Sarkadi Gusztáv*, *Hevessy Miklós* – társ.-aiban. Legnagyobb sikerét Bíró Lajos *Sárga lilium* c. szindarabjában aratta. Az évtized második felében Aradra szerződött, ahol főként anyaszerepekben nyújtott figyelemre méltó teljesítményt.

Mátray Beteagh Béla (Kolozsvár, 1846. márc. 19.–Gödöllő, 1912. aug. 19. vagy 29.): színész, művezető, rendező. A Theresianumban tanuló (1857–62), magyarul szinte teljesen elfelejtő ~ önénekből tanult meg újból annyira magyarul, hogy felvételt nyert a SzAk-ra. 1869-es, Várszínház-beli sikeres vizsgaelőadása után már mint szerződött tag lépett fel Kolozsváron, ahol 1870-től 1884-ig maradt, azt a rövid időt leszámítva, míg 1873–74-ben Kassán, ill. 1877-től 1880-ig Aradon működött. Ebben az időben nyaranta művezető volt Nagybecskerekén, Gyulán, Nagykikindán. 1874 telétől először *Fehérváry* Antallal, 1875 telétől *E. Kovács* Gyulával is, végül 1880 őszétől 1884-ig önállóan a Kolozsvári Nemzeti Színház művezetői feladatát látta el. 1880. máj.–jún.-ban a Bécsben szereplő népszínműtárs. vezetője volt. 1884 őszén a Nemzeti Színházba szerződött, melynek rövid megszakítással élete végéig tagja volt. 1896–1903 közt a Vigszínházban mint színész, majd mint főrend. vállalt feladatot. Színésznek, rend.-nek és társulatvezetőnek egyaránt elsőrangú volt. A Kolozsvári Nemzeti Színház és a Vigszínház is sokat köszönhet neki. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Franz Moor* (Schiller: Haramiak). F.M. *Az élet színpalái és a színpad coulissái tarka vázlatokban* (Kolozsvár, 1880); *A kolozsvári színház* (Kolozsvár, 1882). Drámája: *Kis ördög* (1876).

Matus György (? , 1945. dec. 8.–): színész. Pályáját 1972-ben a Bartók Színházban kezdte, 1974-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. Klasszikus darabok, modern színművek és groteszkek kisebb-nagyobb szerepeit alakítja. F.Sz. *Nagykövet* (Mrozek); *Antoine Bonneau* (Vian: Medúzafej); *Don Pedro* (Sh.: Sok hüho semmiért).

Mátyás Jenő (? , 1935. jan. 13.–): színész. 1957-ben végezte el a Zeneművészeti Szakközépiskolát. 1969-től a Miskolci Nemzeti Színházban játszik. Operettek, zenés darabok epizód szerepeit alakítja. F.Sz. *Stone kapitány* (Ábrahám P.: Hawai rózsája); *Gábor* (Lehár F.: Cigányszerelem).

Mátyás Jenő (Nagyvárad, 1935–): énekes (baszszus). Tanulmányait Kolozsvárott, a Gheorge Dima Állami Konzervatóriumban végezte 1960-ban. A kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekese. 1957-ben a főiskolák országos fesztiválján, 1962-ben Helsinkiben nyert elismerő oklevelet. Vendég szerepelt Jugoszláviában, Lengyelországban, Olaszországban. F.Sz. *II. Fülöp* (Verdi: Don Carlos); *Koncsak kán* (Borodin: Igor herceg); *A kékszakállú herceg* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

Mátyás Mária (Hajdúdorog, 1924. szept. 23.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait *Hoór-Tempis* Erzsébet, *Palotai Árpád*, *Budanovits Mária*, majd Rómában *Manfredo Polverosi* tanítványaként végezte. 1946-ban debütált az Operaházban, amelynek 1945-től 1980-ig volt magánénekese. Pályája kezdetén koloratúrszoprán szerepkörben énekelt, majd áttért a lírai szerepekre. Később a vezető drámai szoprán szolamokat is nagy sikerrel énekelte. Egyike volt a társ. legsokoldalúbb vezető szopránjainak. Jelentős részt vállalt kortárs m. operák (*Petrovics Emil*, *Farkas Ferenc*) bemutatásában. Repertoárján szerepelt valamennyi Erkel-opera női főszerepe. Hangjának vivőerejével és kifejezőkészségével, valamint színészileg árnyalt alakításával mind a m., mind a nemzetközi operaszínpadon rendkívüli sikorsorozatot ért el. Rendszeresen vendég szerepelt Európa csaknem valamennyi nagyvárosában. Kossuth-díjas (1953), érdemes (1959) és kiváló művész (1975). F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Konstanza* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Margit* (Gounod: Faust); *Desdemona* (Verdi: Othello); *Tosca* (Puccini); *Katyerna* (Izmajlova (Sosztakovics)); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Örzsze* (Kodály Z.: Háry János).

MÁTYÁS MÁRIA

Mátyus Emmi (Szolnok, 1931. máj. 6.–): színésznő. 1952–54-ben végzett a SzAk-n. 1958-ban az egri Gárdonyi Géza Színházban kezdte a pályát. 1971–78-ban a Déryné Színházban játszott, 1978–1985 között a Népszínház tagja volt. Kisebbségi karakter- és epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Szoligáló* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Panni néni* (Zilahy L.: A szűz és a gödölye).

Maurer, Carl (? , 18. sz.–Pozsony, 1843 után): Diszító festő, díszlettervező. 1802-ben Kismartonban mint udvari festő és zenész lépett II. *Esterházy* Miklós herceg szolgálatába. 1805-től 1810 márc.-áig mint díszlettervezőt alkalmazták. Vázlatkönyvének tanúsága szerint első tervei 1804-ben készültek, az utolsó bejegyzés 1834-ből származik. Ezután a pozsonyi és a nagyszombati színházaknak dolgozott. Tevékenysége 1843-ig követhető nyomon. Többé-kevésbé utánozta Anton de *Pian* bécsi művész stílusát. F.T. Mozart: *A varázsfuvola*, *Don Giovanni*, *Titus kegyelme*. – Ir. Horányi M.: C. M. díszlettervei (1957); Barokk, klasszicista és romantikus díszlettervek Magyarországon (1976).

Mayer Aranka (Bp., 1958. júl. 1.–): színésznő. Már főiskolás korában fellepett a Pécsi Nemzeti Szín-

házban. A diploma megszerzése után egy ideig Pécsen, majd 1983 őszétől a Fővárosi Operettszínházban játszott 1989-ig. Főként szubrettszerepeket alakít. F.Sz. *Musztafa felesége* (Abrahám P.: Bál a Savoyban); *Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófia).

Mazzantini Lajos (Róma, 1857–Bp., 1921. jún. 9.): táncos, koreográfus, balettmester. Olasz származású. Apjától kezdett táncolni tanulni, majd 1867-től Milánóban Carlo Blasisnál kapott továbbképzést. 1876-tól tíz éven át a bécsi Udvari Operaház szólistája volt, és világszerte turnézott. 1886 nov.-ében Gustav Mahler meghívására szerződött a m. Operaházhoz, először 1887-ig, majd 1889-től 1894-ig. Koreográfusként és balettmesterként a reformkorban megszakadt nemzeti hagyományt igyekezett feléleszteni, eredeti néptáncokat gyűjtött és használt fel táncjátékaiban, sőt színpadra is állított ilyen táncokat. Ugyanakkor nagy mesterségbeli tudással bánt a klasszikus táncnyelvvel is. Bp.-i működése alatt nyolc önálló balettet készített, közülük kétőnek a szövegét is maga írta. 1906-tól 1908-ig a Népszínház-Vígopera balettmestereként és a Vígsház színiiskolájának táncmestereként tevékenykedett. 1891-ben őt választották meg a *Magyarországi Táncitanítók Egyesülete* első elnökének. 1910-től a Táncművészeti Akadémia ig.-jának nevezték ki. F.K. *Csárdás* (1890); *Viora* (1891); *Nivita* (1891); *Dárius kincse* (1893); *Északi fény* (1894). – Ir. a magyar balett történetéből (1956); A színpadi tánc története Magyarországon (1989).

Meczner János (Bp., 1944. jan. 3.–): rendező, színházigazgató. 1967-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-történelem-művészettörténet szakán, majd a SzAk-n 1973-ban. Pályáját 1973-ban a győri Kisfaludy Színház rend.-jeként kezdte. Később vezető rend. és főrend. volt ugyanott, 1980–1989 között a Népszínházban rendezett, 1989-től az Arany János Színház ig.-ja. F.R. Miller: *Pillantás a hídról*; Sartre: *Temetetlen holtak*; Füst M.: *IV. Henrik király*; Örkény I.: *Tóték*; Gabnai K.: *A mindenlátó királylány*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*; Sh.: *Rómeó és Júlia*; Sarkadi I.: *Elveszett paradicsom*; Páskándi G.: *A rejtekhely*.

Mécs Károly (Bp., 1936. jan. 10.–): színész. 1961-ben végezte el a SzAk-t. Már 1958-tól szerepelt a Nemzeti Színházban, 1960-tól a Petőfi, 1961–1963 között a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1963-tól a Thália, ill. az Arizona Színház, jelenleg a Művész Színház tagja. Klasszikus és modern darabok, tragédiák és színművek hős-, ill. szerelmes szerepeit alakítja. Könynyed, természetes szerepformálás, kellemes orgánus jellemzi. Jászai Mari-díjas (1970), érdemes művész (1977). F.Sz. *Jóó Laci* (Darvas J.: Kormos ég); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Ifj. Nagy* (Bródy S.: A tanítónő); *Dudgeon Richárd* (Shaw: Az ördög cimborája); *Marchbanks* (Shaw: Candida); *Britannicus* (Racine); *Görgey* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Don Juan* (Ö. von Horváth: Don Juan utolsó kalandja); *Robert* (Salacrou: Túltisztességes hölgy).

Mecseri: → Asztaller Irma

Medek Anna (Bp., 1885. okt. 1.–Bp., 1960. aug. 24.): énekesnő (szoprán). *Maleczkyné Ellinger* Jozefa magán-növendéke volt, majd a párizsi Conservatoire-on tanult Jean Lorraine tanítványaként. Bp.-re visszatérve Maleczkynénál fejezte be ékektanulmányait. 1908-ban az Operaházban vendégként énekelt *Elza* (Wagner: Lohengrin) és *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi) szerepét. 1908–1932 között az Operaház magánénekesnője, 1923-tól örökös tagja. Nagy sikerrel vendégszerepelt Bécsben, Berlinben, Hamburgban és Ostendében.

Oratóriuménekesnőként is elismert volt. A bp.-i Ének- és Zenekar Egyesület szolóénekesnője volt. 1932-től tanított a Nemzeti Zenedében. F.Sz. *Donna Elvira* (Mozart: Don Giovanni); *Grófné* (Mozart: Figaro házassága); *Sieglinde* (Wagner: A walkür); *Agatha* (Weber: A bűvös vadász); *Mimi* (Puccini: Bohémélet). – Ir. Papp V.: Arcképek az Operaházból (1923).

MÉCS KÁROLY – *A mesélő*
(Tolsztoj: Háború és béke)

Medgyaszay Adolf (Pest, 1825–Bécs, 1895): énekes (basszbariton). Az ismert énekesdinasztia első tagja, felesége Egedy Klára. Kolozsvár, Temesvár, Szabadka, Pozsony, Arad nagyobb társ.-aiban énekelt, vendégként a Nemzeti Színházban lépett fel, és Bécsben is játszott. F.Sz. *Plumkett* (Flotow: Márta); *Don Silva* (Verdi: Ernani).

Medgyaszay Ilka (Pest, 1851–Bp., 1890. nov. 5.): énekesnő (szoprán). Medgyaszay Adolf leánya. 1865-ben lépett színpadra. Főként operettekben hamarosan a vidék népszerű énekesé lett. 1866–69-ben Aradon, 1870–75-ben Kolozsvárott játszott, de megfordult

MEDEK ANNA

Nagyvárad, Szeged, Temesvár, Debrecen, Balatonfüred, Szombathely, Győr színházain. Csáthyné néven is szerepelt. 1869–70-ben Bácsban és a Budai Várszínházban nagy sikert aratott. F.Sz. *Szép Heléna, A dajka* (Offenbach); *Mátyás* (Erkel F.: Hunyadi László).

Medgyaszay István (Bp., 1877. aug. 23.–Bp., 1959. ápr. 29.): építész. 1896-ban végezte el az Építő Ipariskolát, majd 1900-tól a bécsi műegyetem és Otto Wagner mesteriskolájának hallgatója. Egyetemi tanulmányait Bp.-en fejezte be 1904-ben. Itthon, majd Párizsban tanulta a vasbeton szerkezetek tervezését, melyeket úttörő módon alkalmazott. Jelentősebb színházépítészeti munkái: veszprémi Nemzeti Színház (ma Petőfi Színház), kaszinó és Korona Szálló, 1907–1908; Soproni Színház: a klasszicista stílusú színházépület (1841) gyökeres átépítése, 1908–1909; a Magyar Állami Operaház átalakítása, 1912 (előcsarnok és a zenekari árok átalakítása, a tetőtérben az üzemi területek bővítése); Bp.-i Nemzeti Színház tervpályázat (I.) – első díj, 1913; Nemzeti Színház tervpályázat (II., meghívásos) 1913. Indiai tanulmányútja (1932) során színházat tervezett Bombayban. – Ir. Kathy I.: M. J. (1979).

Medgyaszay Vilma; *Stand* (Arad, 1885. máj. 3.–Bp., 1972. ápr. 5.): színésznő. A Vígsház színiiskoláját végezte el. 1903-ban lépett színpadra *Krecsányi Ignácnál*, Budán. 1904-ben szerződött a Király Színház. Ő volt a János vitéz első *Iluskája*. Játszott a Magyar Színházban, a Fővárosi Operettszínházban, a Nemzeti Színházban is, de igazi műfaja a színpad volt. 1907-ben szerződött *Nagy Endre* a Modern Színpad Cabarethez. ~ ezer színt játszó hangját ő nevezte harmattal befuttatott nemesgyöngynek. Előadásában az útszéli kuplé is dallá nemesedett, s a legelvontabb dal is megtelt a kuplék szikrázó izgalmával. Varázslatos egyéniség volt, aki műsorát maga állította össze. Legtöbbször *Szép Ernő*, *Babits Mihály*, *Kosztolányi Dezső*, *Emőd Tamás*, sőt *Ady Endre* megzenésített verseit énekelte. *Ady Endre* neki írta *Zozo levele* és *Kató a misén c. verseit*. Még a *Nagy Endre* kabaréban kezdte el azokat a ciklusokat, amelyek keretbe foglalták egy-egy kor vagy egy-egy költő válogatott dalait. Ilyen volt a Csokonai-ciklus, vagy a Nádor Mihály-féle m. balladák. A dalciklustól jutott el *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* dalainak tolmácsolásáig. 1913-ban átvette a Modern Színpad igazgatását, s *Medgyaszay Kabaré* néven két évadon át vezette. 1918-ban az Eskü téren próbálkozott önálló színházzal, de ez is rövidesen megszűnt. 1927-ben a Zeneakadémián m. dalestet adott, dalai mögött drámai erő rejtett. Sokat vendégszerepelt külföldön. 1938-ban ünnepelték pályájának harmincéves jubileumát. 1941–42-ben Petőfi-, Ady-esteken a Független Színpadon és az OMIKÉ-ben is énekelt. Főlényes mestere volt a pódiumszínezetnek, s alázatos, lelkiismeretes szolgálója a zenei gondolatoknak. 1945 után évekig a Vidám Színpad tagja volt. Kossuth-díjas (1958), kiváló művész (1954). F.Sz. *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Raady Melinda* (Szomory D.: Szabóky Zsigmond Rafael); *Lenke* (Heltai J.–Molnár F.: Madár Matyi); *Tisztelt nagysád* (Szép E.: Kávécarnok).

Medgyaszay Kabaré: → *Modern Színház Cabaret*

Medgyaszay Színház (1918–1919): 1918. dec. 17-én nyílt meg az Eskü út 1. alatt. *Vámos Árpád* és *Lechner Ödön* építész tervei alapján épült a főváros egyik legszébb, szecessziós stílusú kamaraszínháza. Medgyaszayék *Szomory Dezső*, *Szép Ernő* és *Molnár Ferenc* bevonásával szervezték meg a társ.-ot, az operánkesgárdát, a vj.-i és drámai együttest s egy lelkes operettárs.-ot. A zenei vezető *Reinitz Béla*, a zenekar karmestere *Nádor Mihály* volt. Az öszirozás forradalomtól a Tanácsköztársaság bukásáig működött.

Medgyaszay Színpad (1945–1949): 1945. ápr. 19-én Bp.-en, a Jókai tér 10. sz. alatt nyílt kisszínház. Társengedélyes ig.-i 1948 aug.-áig *Medgyaszay Vilma* és *Somogyi Kálmán* voltak. Az 1946–47-es évtől nevét *Medgyaszay Színházra* változtatta. 1948–49-ben ig.-ja *Greguss Zoltán* volt, ekkor a *Modern Színház* nevet viselte. Repertoárjában néhány operett mellett (Yvain: *Cserebere*, Fall: *Az elvált asszony*) mindvégig zenés vj.-ok és boházatok szerepeltek (Létraz: *Tombol az erény*, Vaszary G.: *Meztelen hazugság*). Műsorát a bp.-i színházak háború előtti sikereivel is igyekezett megerősíteni (Fodor L.: *Dr. Szabó Juci*, Molnár F.: *Az ördög*). Utolsó bemutatóját 1949. máj. 28-án tartotta.

Medgyes László (Bp., 1892. júl. 7.–?): festő, grafikus, díszlet- és jelmeztervező. Bp.-i és párizsi tanulmányok után az 1910-es évek második felében jelentkezett Bp.-en expresszionista, kubista festményekkel, grafikákkal. 1920-tól Párizsban, Olaszországban, New Yorkban dolgozott, kiállított. Gyakran tervezett díszletet és jelmezt színházaknak. Párizsban École M. néven színpadművészeti iskolát működtetett, ennek díszletterveit Párizsban és Bp.-en 1926-ban állította ki. Színházi tervei vel plasztikus szuggesztióra törekedett.

MEDGYASZAY VILMA

Medgyesfalvy Sándor (Marosvásárhely, 1960. márc. 8.–): színész. 1985-ben a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett. A város m. társulatához szerződött. Lirai és hősi szerepeket sikerrel alakít. F.Sz. *Vronszkij* (Tolsztoj: Anna Karenina); *Fülöp herceg* (Gombrowicz: Yvonne, burgundi hercegnő); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Oberon* (Sh.: Szentivánéji álom).

Medgyesi Mária (Bp., 1935. jan. 13.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1957-ben a debreceni Csokonai Színházban kezdte a színi pályát. 1958–60-ban a kecskeméti Katona József, 1960–62-ben a Pécsi Nemzeti, 1962–64-ben a veszprémi Petőfi, 1964–66-ban a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1966 óta a Fővárosi Operettszínház tagja. Kiváló drámai és operettszínésznő. Jászai Mari-díjas (1966). F.Sz. *Nasztaszja Filippovna* (Dosztojevszkij–Oleska: A félkegyelmű); *Maya* (Fényes Sz.); *Sybill* (Jacobi V.).

Mednyánszky Ági (Bécs, 1927. márc. 15.–): színésznő. Az Operaház balettiskolájában tanult, majd táncosnőként kezdte a pályát a Kamara Varietében, a

Moulin Rouge-ban. Fellépett az Erzsébetvárosi Színházban is. 1945–1958 között a Művész Színházban és a Magyar Néphadsereg Színházában játszott. 1958 óta a Fővárosi Operettszínház tagja. Az operettirodalom jelentős szubrett és primadonnaszerepeit alakította. F.Sz. *Dunya* (Dosztojevszkij–Baty: Bűn és bűnhődés); *Euridiké* (Anouilh); *Stázi, Cecilia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Fejedelemsasszony* (Hervé: Nebáncsvirág); *Bessy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Mrs. Higgins* (Lerner–Loewe: My Fair Lady). **Medve** Sándor (Ostojievo, 1946. szept. 15.–): színész. A Szabadkai Népszínház színészképző stúdiójában tanult, majd két évadra Mostarba szerződött. 1970-től a Népszínház tagja. Szerepskálája rendkívül változatos: fiatal hősköztől kezdve a drámai epizód szerepekig mindent játszott. Filmekben is szerepelt. F.Sz. *II. Lajos* (Háy Gy.: Mohács); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Amphitryon* (Hacks); *Don Juan* (Kopczky L.: Don Juan utolsó kalandja); *Silvio* (Goldoni: Két úr szolgája); *Vargaleány* (Illyés Gy.: Tüvé-tevők); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *László* (Molnár F.: Az ördög); *Vörös* (Danek: Negyven gazfickó meg egy ma született bárány); *Noszty Feri* (Mikszáth K.: A Nosztyfiú esete Tóth Marival).

Medveczky Ádám (Bp., 1941. júl. 15.–): karmester. 1955–61-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szaközépiskola ütő szakán *Schwartz* Oszkárnál tanult. 1968–1971 között a Zak karmesterképző szakát végezte *Kórodi* András növendékeként. 1960-tól 1969-ig az Álami Hangversenyzenekar üstdobosa, majd 1969–1974 között az Operaház vezénylő korrepetitora, 1974-től karmestere, 1991-től fő-zeneigazgatója. 1974-től a Zak egyetemi adjunktusa. Az Operaházban Mozart *Così fan tutte*-jének vezénylésével mutatkozott be. 1987-től a Magyar Szimfonikus Zenekar műv.-i vez.-je. Sikeresen vendégszerepelt Európa szinte valamennyi országában és az USA-ban. Több önálló hanglemeze jelent meg a Hungarotonnál. 1974-ben a Magyar Televízió I. karmesterversenyén II. díjat nyert, 1976-ban Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki, érdemes művész (1989). Repertoárjának kiemelkedő darabjai: Verdi: *Rigoletto*, *A végzet hatalma*, *Traviata*; Puccini operák; Rossini: *Mózes*; Gounod: *Faust*; Humperdinck: *Jancsi és Juliska*; Wagner: *A Rajna kincse*.

MÉG Színház: 1990 ápr.-ában *Tömöry Márta* és *Szász Zsolt* kezdeményezésére alakult alternatív vállalkozás. A báb- és színháztörténet elfeledett értékeit és formai jegyeit kutatja. Fő játszási helyük az utca, elsősorban ünnepi rendezvényeken lépnek fel (bábfesztiválok, utcaszínházi találkozók stb.). Első bemutatójuk: *Az Fordolt farkasról és Bódog Ferencről* (1990). Műsorukon performance-ok, moralitások, panorámajátékok, bábtörédek szerepelnek.

Megyeri Béla (Bp., 1954. aug. 25.–): bábszínész. 1963-tól bábozik a debreceni Ludas Matyi Bábszínházban, majd a debreceni Vojtina Bábegyüttesben. 1981-ben a pécsi Bóbita Bábszínházhoz szerződött, majd egy év múlva visszatért a debreceni Vojtinába, ahol 1983-tól már hivatásszerűen dolgozik. Főleg karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Farkas* (Grimm: Piroksa és a farkas); *Számár* (Schwajda Gy.–Pinczés I.: Brémai muzsikások). **Megyeri** Dezső; *Jámori* (Pest, 1857. márc. 5.–Bp., 1913. okt. 14.): színész, rendező, színházigazgató, színműrő. 1877-ben *Szuper* Károly társulatánál kezdte pályáját. Hétévi vándorlás után szerződött Kolozsvárra (1884–1905). A hét év alatt *Balogh* Györgynél; *Borsos* Józsefnél; *Aradi* Gerónél (1879–84) és *Lászy* Vilmosnál (1880–81) volt tag. 1879 tavaszán Esztergomban mű-

vezetőségre is vállalkozott. Kolozsvári szerződését háromszor szakította meg: 1898–99-ben a Vigszínházban, 1899–1901-ben a Népszínházban játszott, 1893 nyarán a Városligeti Színkörben mint művezető dolgozott. 1896–1898 között öt bízta meg azzal, hogy *Ditrói* Mór után vegye át a Kolozsvári Nemzeti Színház vezetését. 1905 ápr.-ában a Magyar Színház főrendezője lett; 1906. dec. 11-én átvette a Népszínház igazgatását, s onnan vonult 1910. jan. 1-jével nyugdíjba. Fordított és eredeti színműveket is írt. F.Sz. *Rettegi Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Celesztin* (Hervé: Nebáncsvirág). F.M. *Katonás kisasszony* (1890); *Pepi* (1892); *Özvegy kisasszony* (1893). Fordítása: *A cigánybáró* (ifj. J. Strauss).

MEGYERI KÁROLY

Megyeri Károly; *Stand* (Tótmegyer, 1799. jan. 8.–Pest, 1842. dec. 12.): színész, drámafordító- és író. Művésznevét szülőfaluja nevéből alkotta. Apját követve a Károlyi-uradalom alkalmazottja volt, de inspektorának kifigurázása miatt elbocsátották. 1817-ben *Kilényi* Dávid társ.-ának tagja lett. A legismertebb vándoregyüttesekkel játszott országszerte, így a pozsonyi országgyűlésen (1825), Kassán (1828–1833) és a budai Várszínházban (1833–1837), ahol rendezett is. 1837–1842 között megszakításokkal a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház tagja. A m. romantikus színészet nagy, ösztönös tehetsége volt, aki elsőként lépte át alkata szabta komikus szerepkörre határait. Vigjátéki sikerei mellett hideg, intellektuális intrikusokat alakított (ő volt a Bánk bán ősbem.-ján az első *Biberách*), de szívesen és nagy ambícióval játszott hőseket is, mint például a Pesti Magyar Színház nyitóelőadásán Schenk *Belizárjának* címszerepét. Alakításait mindig egyénítette. Számos, csak vázlatosan megírt figurát is sikeresen alakított. Alakját *Vörösmarty* Mihály két epigrammában (1844), *Petőfi* Sándor A tintásüveg c. versében (1844) örökítette meg. 12 német nyelvből készült drámafordításáról tudunk, közülük hat szövege ismert. A nyelvújítás túlzásait tüzte tollhegyre a nyomtatásban is megjelent *Nyelvprityty* (Kassa, 1833) c. vj.-ában; *A solymosi vár* c. eredeti drámája (1833) kéziratban maradt fenn. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Homodei* (Hugo: Angelo); *Guibetta* (Hugo: Borgia Lucretia); *Varning* (Ducane: Harmatin év egy játékos életéből); *Perföldy* (Kisfaludy K.: A kérrök); *Lombai* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Kardos* (Fáy A.: Régi pénzek); *Zajtay* (Gaál J.: A peleskei notárius); *Cérna* (Nestroy: Lumpáci vagabundus); *Töksi Pelikán*

(Raupach: Korszellem); *Dániel* (Vogel: Örökségi egyezés). – Ir. Vus G.: A Nemzet napszámosai (1857); Szigligeti E.: Magyar színészek életrajzi (1878); Kárpáti A.: M.K. (1956).

Megyeri Zoltán (Bp., 1964. máj. 19. –): színész. 1987-ben, a SzAk elvégzése után kezdte a pályát az egri Gárdonyi Géza Színházban. 1990-től a nyíregyházi Móricz Szigmond Színházban játszik. Elsősorban komikus szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Cherubin* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Charley* (Thomas: Charley néjje).

Méhes Kati (Hadam, 1950. aug. 3. –): színésznő. 1973-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A szatmári Északi Színház szerződtette. Sokoldalú színésznő, aki sikerrel elevenít meg drámái, vi.-i, tragikomikai és operettfigurákat. Kabaréjelenetek elmaradhatatlan szereplője. Sugárzó kedély, nagyfokú játékosság és vibráló atmoszféra jellemzi alakításait. Kitűnően énekel népdalt, sanzont és táncdalt. Táncstudása is magas színvonalú. F.Sz. *Karnyóné* (Csokonai V. M.); *Anna* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Sárkányne* (Molnár F.: A doktor úr); *Zsuzsanna* (Fejes E.–Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Mimi* (Zágon I.–Nóti K.: Hyppolit, a lakáj); *Mária* (Sütő A.: Egy lócsiszar virágvasárnapja).

Méhes László (Enying, 1961. jan. 26. –): színész. 1983-ban végezte el a SzAk-t, de már 1982 óta a Víg-színház tagja. Az új színészemzedék egyik legsokoldalúbb színésze. Jászai Mari-díjas (1993). F.Sz. *Seymour* (Menken–Ashman: Rémségek kicsiny boltja); *Ibolya Ede* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Pantaleón* (Vargas Llosa: Pantaleón és a hölgyvendégek); *Chineau* (Eisemann M.: Fekete Péter); *Don Quijote* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja); *Hugó* (Molnár F.: Liliom); *Bernardo* (Bernstein: West Side Story).

meiningenizmus: színházművészeti stílus, a II. György (1826–1914) meiningeni herceg és udvari színtársulata által megvalósított színpadművészeti (szcenikai) és jártékstílusbeli reformok összefoglaló elnevezése. A meiningeni társ. műsorpolitikáját a klasszikusok, kizárólag remekművek bemutatása, scenikai megoldásait a történeti hűségre való törekvés és a színpadkép egységességének kialakítása; rend.-i és színészi jártékstílusát az egyéni virtuozitással szemben a részletes rendezőpéldány alapján folyó tervszerű és rendszeres próbaidőszakban kialakított egységes együttes-(ensemble)játék, valamint a pontosan, részletesen kidolgozott, egyénített statisztákra épülő, látványos és hatásos tömegjelenetek jellemzik. A meiningeni társ. Ludwig *Chronégk* (1837–1891) vezetésével 1874–1890 között európai és amerikai turnét tett, melynek során 1875–1888 között négy ízben Mo.-on is játszott. – Ir. Grube: Die Meininger (Berlin–Leipzig, 1904); Staud G.: Meininger in Ungarn – Wirkung, Nachwirkung.–Kleine Schriften der Gesellschaft für Theatergeschichte 26. (Berlin, 1973).

Meixler Ildikó (Bp., 1946. szept. 28. –): bábszínésznő. Édesapja *Máriáss* József színész. 1972-ben végzett a Bábstúdióban, 1979-ig az Állami Bábszínház tagja volt. 1979–80-ban szabadfoglalkozású színész, bábszínész, bábszakkörvezető. 1981-ben a Mikroszkóp Színpadhoz szerződött, és 1986-ig volt a társ. tagja. 1986-tól 1992-ig ismét az Állami Bábszínház színésze. 1992-től a Kolibri Színház művésznője. Kísérletező kedvű karakterszínész. F.Sz. *Juliska* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska); *Iluska* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Hupikék Péter* (Urbán Gy.); *Nyafi* (Tóth E.: Piroska és a három kismalac); *Fruzsina néni* (Gabbe–Tóthfalusi I.: Hamupipőke).

Meleg Vilmos Tibor (Kémer, 1956. ápr. 8. –): színész. 1980-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, ahol drámák karakter szerepeit sikeresen alakította. 1981–1991 között dramatizálásokkal, rendezésekkel is kísérletezett a *Csapat* elnevezésű színjátszócsoporthal. Nagyszínpadi rendezéshez jutott Nelu Ionescu *A toronyszoba titka* c. darabjának színpadra állításával. F.Sz. *Abel* (Sütő A.: Káin és Abel); *Noah* (Nash: Esőhozó ember); *Crampton* (Shaw: Sosem lehet tudni); *Júdás* (Sikli L.–Ari Nagy S.–Novák F.: Rock-passió).

Melis Gábor (Pestszenterzsébet, 1949. szept. 25. –): színész. 1972-ben végezte el a SzAk-t. Ezután a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek 1975-ig volt tagja. 1975–1985 között a Pécsi Nemzeti, 1985–88-ban a debreceni Csokonai, 1988–90-ben a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. Azóta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Don Cezar de Basan* (Hugo: A királyasszony lovagja); *Draskóczy* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Szendeffy* (Schönthan: A sabin nők elrablása); *Dr. Szokolczay* (Heltai J.: Naf-talin).

Melis György (Szarvas, 1923. júl. 2. –): énekes (bariton). 1945-től 1951-ig a Zak-n *Rosti Anna*, *Molnár Imre*, *Révhegyi Ferencné* és *Sallay Józsa* növendéke. 1949-től az Operaház magánéneke, *Morales* (Bizet: Carmen) szerepében mutatkozott be. Énekesi adottságai mellett kiemelkedő színészi képességekkel is rendelkezik. Tökéletes átéléssel – szenvedéllyel, humorral – alakítja hangfájának lírai, drámái és buffoszerepeit. A Mozart-operák recitatívóinak egyedülálló tolmácsolója. Kiváló dalénekes és oratóriumszólista, számos új m. mű bemutatása fűződik a nevéhez. Wagner operái kivételével enekli majdnem az egész operarepertoárt, Mozart, Verdi, Puccini, Csajkovszkij, Kodály, Bartók operáinak bariton szerepeit. Főleg *Don Giovanni* (Mozart) szerepében aratott külföldön is sikereket. Vendég szerep Európában minden országában, Ausztráliában, Mexi-

MELIS GYÖRGY – Sir John Falstaff (Verdi: Falstaff)

kóban és az USA-ban. 18 operalemeze és két önálló lemeze jelent meg a Hungarotonnal. Kossuth-díjas (1962), Liszt Ferenc-díjas (1954, 1959, 1973), Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1986), kiváló művész (1967). F.Sz. *Almaviva gróf* (Mozart: Figaro házassága); *Don Alfonso* (Mozart: Così fan tutte); *Amonasro* (Verdi: Aida); *Jágó* (Verdi: Otello); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Don Pasquale* (Donizetti); *Falstaff* (Verdi); *Pizarro* (Beethoven: Fidelio); *Saklovityij* (Muszorgszkij: Hovanscsina); *Kékszakállú* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

Méliusz József; *Nelovánkovits* (Temesvár, 1909. jan. 12.–): rendező, író, fordító. Érettségi után a Budapesti Műegyetemre iratkozott be, de megszakította tanulmányait. Ezután református teológiai stúdiumokat folytatott Zürichben, Berlinben és Kolozsvárott. Másfél évtizeden át újságíró, író, szerkesztő. 1947–48-ban művészeti vezérfelügyelő Kolozsvárott, 1948–49-ben rend. az Állami Magyar Színházban. 1949 nov.-ében letartóztatták, koncepciós politikai perben elítélték. 1955-ig börtönben raboskodott. Szabadulása után mint író és fordító tartott kapcsolatot a színházzal. Az Igaz Szó 1958-as drámapályázatán díjat nyert *Nem olyan egyszerű* c. egyfelvonásosa. (Bemutatta a kolozsvári Állami Magyar Színház). Lefordította Liviu Rebreanu *Plicul* c. vj.-át (*Angyal és boríték*). F.R. Gogol: *Leánynező*; Katajev: *Bolondos vasárnap*; Ivanov: *Páncélvonalat*.

mellékszínpad: →színpadrendszer

Meller András (Bp., 1946. aug. 26.–): diszlettervező, belsőépítész. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán belsőépítészként végezte tanulmányait 1974-ben. 1977-ig belsőépítész munkát végzett, közben Győrött, Miskolcon és Szolnokon vendégként diszlettert is tervezett. Mindezt folytatva 1980–1983 között a győri társ. diszlettervezője volt, s közben, ill. utána tervezett más – József Attila Színház, Játékszin, Rock Színház, Népszínház – társ.-oknak is. Színpadképeit határozott vonalvezetés, gondolati-érzelmi kifejezőerő jellemezte. F.T. Brecht: *Kurázi mama*; Markó I.: *A szamuráj*; Bernstein: *West Side Story*.

Meller Rózsi (Bp., 1902. márc. 31.–Bp., 1960. okt. 11.): író. 18 éves kora után külföldön élt, s csak 1934-ben tért haza. Első színművét Frank Maar álnéven írta, minden műve a Belvárosi Színházban került színpadra. 1945 után a tudományos pályát választotta, az MTA Genetikai Intézetének lett munkatársa. Első regényei németül jelentek meg. Drámái: *Irja hadnagy* (1932); *Vallomás* (1935); *Doktor Barabás Irén* (1938); *Egy bála rizs* (1947).

Melles Liska (Pest, 1836–Nagykátá, 1902. febr. 17.): énekesnő (szoprán). 1861-ben szerződött először Kolozsvárra. A vidéki színházak egyik legismertebb, legnépszerűbb tagja volt. Debrecen és Kolozsvár közönsége szinte versengett kegyeiért. 1867–1878 között mégis Kolozsváron játszott többször. *Verdi* szinte minden operájának főszerepét eljátszotta, de szívesen szerepelt operettekben és népszínművekben is. Koloratúráját minden kritikus csak dicsérni tudta. 1878-ban, mikor férje, Gerecs János visszavonult, ő is követte. 1881-ben – valószínűleg férje halála után – egy évadra ismét szerződést vállalt. Tehetségét a pozsonyi Német Színházban és Prágában is kipróbálhatta. F.Sz. *Euridiké* (Offenbach: Orpheus az alvilágban); *Elvira* (Verdi: Hernani); *Leonora* (Verdi: A trubadúr); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Amina* (Bellini: Az alvajáró); *Norma* (Bellini).

M.A. 1861–62: Kolozsvár; 1862–63: Debrecen; 1863: Prága, majd Kolozsvár; 1864–65: Kassa; 1865–66: Szabó József és Philippovics István; 1867–72: Kolozsvár; 1872–73: Debrecen; 1873–75: Kolozsvár; 1875–76:

Debrecen; 1876–77: Pozsony (német színház); 1877–78: Kolozsvár; 1878: Pozsony; 1881–82: Pécs.

melodráma (görög): 1. hangszeres kísérettel történő szövegmondás. A hangszeres akkordok a szöveg tartalmi v. ritmikai csomópontjait emelik ki; 2. színpadi előadás egy részének (szöveges v. szöveg nélküli akció) zenekísérettel történő előadása; 3. *színjátéktípus* a 19. sz. elejének francia színpadi irodalmából, mely a bűn leleplezésének és üldözésének izgalmas cselekményével a jó és a rossz örök konfliktusát jelenítette meg. A ~t mindig erkölcsi és jogi igazságtétel zárta. Bonyolult szcenikai megoldásaival (épített díszlet, a színpad mélységének bejátszása, természeti jelenségek és katasztrófák ábrázolása), a zenekíséret gyakori alkalmazásával a néző érzelmi azonosulását igyekezett kiváltani (pl. *Pixérécourt* művei); 4. ez utóbbi hatás alapján pejorativ értelemben a 20. sz.-ban az érzelgős színpadi produkciók elnevezése. – Ir. Kerényi F.: A régi magyar színpadon (1981).

Mélykúti Ilona (Bp., 1953. aug. 24.–): újságíró, előadóművész. A bölcsészkar elvégzése után a SzAk dramaturg szakára járt. Amatőr színészként játszott a Pincészházban, az Orfeo Stúdióban és a Szkéné Színházban. Jelenleg a Magyar Rádió munkatársa. 1977 óta előadóművészként önálló estekkel szerepel. Előadói: Radnóti Miklós, Juhász Ferenc, Esterházy Péter műveiből.

Menczel Róbert (Karancsalja, 1947. dec. 29.): diszlet- és jelmeztervező. A Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán kezdte tanulmányait, majd az Iparművészeti Főiskolán folytatta, s belsőépítészként végzett 1982-ben. 1981–1982 között a Szegedi Nemzeti, 1982-től 1985-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1986–1987 között a veszprémi Petőfi, 1988-tól 1990-ig a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. Ezt követően a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház vezetőtervezője lett. Fővárosi – Vigaszínház, Radnóti Miklós Színpad, Rock, Magyar Állami Operaház – színházaknak is tervezett. Expresszív, posztmodern térépítkező. F.T. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Wagner: *A bolygó hollandi*; Sh.: *Othello*; Wilde–Várkonyi M.: *Dorian Gray*; Háty Gy.: *Appassionata*.

Mende Gaby; **Mendel** (Szászrégen, 1929. szept. 29.–): színésznő. 1948-ban szerződött a Székely Színházhoz, s az ötvenes évek közepétől kezdve számos főszerepet játszott. Főként előkelő hölgyeket, főlényes dámákat, nagyszonyokat elevenített meg hitelesen, itt-ott ironikus színekkel, hangsúlyokkal. F.Sz. *Ledér*

MENDE GABY

(Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Jelena Andrejevna* (Csehov: Ványa bácsi); *Mrs. Eryllyne* (Wilde: Lady Windermere legyezője); *Fuchsné* (Barta L.: Szerelem); *Julia Filipovna* (Gorkij: Nyaralók); *Olivarez hercegnő* (Schiller: Don Carlos).

Mendelényi Vilmos (Bp., 1939. júl. 9.–?, 1984. aug.): színész. 1962-ben végezte el a SzAk-t, majd 1964-ig az egri Gárdonyi Géza Színház tagja volt. 1964–1974 között a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1974 után súlyos betegsége miatt már nem lépett fel. Főként operettek, zenés játékok táncoskomikusi szerepkörében aratott sikereket, de prózai művek karakterszerepeit is sikerrel alakította. F.Sz. *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Miska* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Hábetler Jani* (Fejes E.: Rozsdametető); *Ernesto Roma* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Uit!); *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig).

Ménich Gábor (Bp., 1960. jún. 1.–): táncos. Az ÁBI-ben 1979-ben szerzett balettművész diplomát, majd egy évet Moszkvában töltött ösztöndíjasként. Az Operaház tagja lett 1980-ban mint magántáncos. Egy évtized múlva abbahagyta táncművész pályáját. 1985–86-ban különböző külföldi egy.-eknél vendégzsolista is volt. Jó technikájú, a klasszikus, de különösen a karakter szerepek kiváló tolmácsolója. F.Sz. *Rómeó* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Afrikai* (Seregi L.: Spartacus); *Mandarin* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin); *Simone anyó* (Ashton: A rosszul örzött lány).

MENSÁROS LÁSZLÓ – Báró
(Gorkij: Ejjeli menedékhely)

Mensáros László (Bp., 1926. jan. 26.–Bp., 1993. febr. 7.): színész, rendező. 1946-ban a SzAk-n kezdte meg tanulmányait. Pályáját két ízben – 1949–1951, ill. 1958–1961 között – szakította meg politikai okból történt bebörtönzése. Színészi pályafutását Debrecenben kezdte. Pályájának fő állomásai: 1952–1957: Debrecen, 1957–1958: Madách Színház, 1961–1964 között Szolnokon játszott, 1964–1984 között a Madách Színház tagja volt. 1984-ben nyugdíjba ment, de továbbra is szerepelt a Madách Színházban és vidéken is. Szerepfarmálását intellektuális megközelítés, ironia, bölcs humor jellemezte. Előadóművészként is jelentős. A XX. század c. műsorával, amelyet saját maga szerkesztett, új műfajt indított el a versmondás hazai művészetében. Jászai Mari-díjas (1956, 1969), érdemes (1976) és kiváló (1978) művész. 1980-ban Kossuth-díjat, 1989-ben

Magyar Művészetért díjat kapott. F.Sz. *Peter* (Goodrich–Hackett: Anna Frank naplója); *Tuzenbach, Csebutikin* (Csehov: Három nővér); *Hamlet* (Sh.); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Henry Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Maximus* (Illyés Gy.: A kegyenc); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Bokor Pál* (Örkény I.: Vöröknok); *Férfi* (Arbuzov: Kései találkozás); *Norman Thayer* (Thompson: Aranytő). Előadóestje: *XX. század* (1965). – Ir. Galsai P.: Egy színész lelkivilága (1976); Gyurkovics T.: Színház az egész – nem is – világ (1984).

Menszátor Magdolna (Bp., 1951. dec. 5.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1975-ben a Madách Színházban kezdte a pályát. 1980–81-ben a debreceni Csokonai Színházban szerepelt, 1981-től ismét a Madách Színház tagja. Elsősorban modern színművek fiatal lány és érett nőalakjait játszotta el. F.Sz. *Sata* (Németh L.: Villámfényénél); *Hollósné* (Krléza–Belovic: Terézvárosi garnizon); *Valletné* (Müller P.: Szemenszedett igazság).

Mentes József (Sopronkövesd, 1925. ápr. 17.–): színész. A SzAk elvégzése után 1950-ben Miskolcon kezdte a színipályát, 1952-ben a Magyar Néphadsereg Színházában játszott. 1955-ben a szolnoki Szigligeti, 1956-tól a Szegedi Nemzeti Színház tagja. Kisemberek meggyőző erejű megformálója. Legsikerültebb alakításai vj.-okhoz, ill. szatírákhoz fűződnek. Jászai Mari-díjas (1965), érdemes művész (1985). F.Sz. *Svejk* (Hasek–Burian); *Nusbaum* (Görgey G.: Galopp a Vérmezőn); *Mahinyin* (Mihalkov: A hab).

Menyhárt Jacqueline (Lens, 1937. okt. 25.–): táncosnő, balettmester, pedagógus. Az ÁBI-ben 1954-ben szerzett balettművész diplomát, majd 1963-ban elvégezte a balettmester, 1978-ban pedig a történelmi társastánc szakot is. 1954–1981 között az Operaház tagja volt, magántáncosnő. Az ÁBI-ben 1968 óta tanít, s a 80-as évektől külföldön is tartott kurzusokat, többek között Malmőben és Tokióban. Lírai alkatú klasszikus balerina. Liszt Ferenc-díjas (1968), érdemes művész (1979). F.Sz. *Színésznő* (Vojnonen: Párizs lángjai); *Júlia* (Lavrovskij: Rómeó és Júlia); *Swanilda* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Rozika* (Harangozó Gy.: Furfangos diákok); *Flavia* (Seregi L.: Spartacus); *Fiatallány* (Fokin: A rózsá lelke); *főszerep* (Eck I.: Bányászballada).

Mérei Adolf (Hatvan, 1877. febr. 7.–Bp., 1918. márc. 12.): rendező, színházigazgató. Újságíróként kezdte pályáját. 1901-től a Magyar Színház művészeti titkára, 1903-tól 1907-ig a Magyar és Király Színház titkára és rend.-je volt, majd a Népszínház–Vígoperához szerződött. 1909–1911 között a Royal Orfeumban mint főrend. működött. 1911-ben a Népopera alapító rend.-je volt, 1915-ben a Téli kert műv.-i vez.-je lett. Később a Kristálypalotát is irányította. Sok darabot fordított, s maga is számos színpadi művet szerzett. Drámái: *Görterhalte* (1903); *Toldi* (1903); *Csak tréfa* (Verő Gy.-gyel, 1904); *A sátán kutyája* (Conan Doyle nyomán, 1907); *Aranyeső* (Béldi I.-ral, 1913); *Katonadolog* (Béldi I.-ral, 1913). Fontosabb librettói: *Tilos a bemenet!* (zene: Huszka J., 1899); *A századik menyasszony* (zene: Barna I., Vágó G.-val, 1907); *Gyerünk csak!* (zene: Zerkovitz B., Barna I., Béldi I.-ral, 1913); *A vörös ördögök* (zene: Gajári I., Béldi I.-ral, 1914); *Kriszhindli* (zene: Barna I., Faragó J.-vel, 1914). Fontosabb fordításai: *Lehár F.: A víg özvegy* (1906); Jarno: *Az erdőszőlány* (1909); *Tengerész Kató* (1912).

Merényi Judit dr. (Bp., 1946–): előadóművész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtudományi Karán szerzett diplomát. 1973-tól előadóművész. Önállóan szerkesztett irodalmi estekkel lép fel, elsősorban mai m. írók és költők műveivel.

Merényi Zsuzsa (Barmen, 1925. jún. 24.–Bp., 1990. aug. 15.): balettmester, főiskolai tanár, szakíró. Szak tanulmányait 1934–35-ben *Szentpál* Olga iskolájában, 1949–1952 között a leningrádi Rimszkij-Korszakov Zeneművészeti Főiskola balettmesteri tanszakán végezte. 1952–57-ben a SzAk docense, majd a koreográfus-pedagógus szak tagozatvezető tanára. 1952-től az ÁBI tanára, 1954-től évfolyamvezető balettmestere, 1971–1987 között a balettpedagógusképző tanszak vezetője, főiskolai tanár. Szakpedagógusi pályáján számos neves előadóművész és balettmestert képzett ki. Kritikái, történet- és módszertani esszéi a Muzsika, a Táncművészet és a Táncstudomány Tanulmányok évfolyamaiban jelentek meg. F.M. *Kis könyv a táncról* (1960); *Methodik des klassischen Tanzes I–V.* (társ szerzőként, Berlin, 1962–81); *A klasszikus balett módszertana* (1985).

Mérey Sándor (Dunapentele, 1779. szept. 18.–Buda, 1848. okt. 9.): drámafordító, mecénás, színházvezető. Joghallgató korában 11 fordítást készített az első, pestbudai m. társ. számára. Így magyarította Sh. *Lear királyát* (*Szabolcs vezér*) és III. *Richardját* (*Tongori*). 1807 nyarán rövid ideig id. br. Wesselényi Miklós megbízottja volt a pesti társ. mellett, majd 1811–1813 között ig. A műsort 7 újabb fordítással gyarapította. Valamennyi munkája kéziratban maradt. Színházi iratai az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában (Fol. Hung. 1129) található. A Pesti Magyar Színház felépítését 100 forinttal támogatta. Nagy politikai karriert futott be. Volt országgyűlési követ és 1831–1845 között Somogy vármegye főispánja.

Merlin Színház (1991–): 1991. ápr. 10-én a fővárosi önkormányzat Gerlőczy utcai épületében jazzklubbal nyitott a Merlin Kulturális Központ, amelynek kezei között – a kezdeti elképzelések szerint is – működik a Merlin Színház (International Merlin Theatre). A ~ nyáron – elsősorban a Mo.-ra látogató külföldiek számára – angol nyelvű előadásokat tart. Első produkciójuk 1991. jún. 28-án Molnár Ferenc *Játék a kastélyban* (The Play's the Thing) c. vj.-ának angol nyelvű előadása. A nyári évad és a ~ egyik műv.-i vez.-je ekkor Márton András (1992. jan.-ig) volt, s *Jordán* Tamással és *Lázár* Katival együtt vezette a színházat. Márton András távozása után a színház nyaranta továbbra is bemutat egy-egy angol nyelvű produkciót (Karinthy Ferenc: *Dunakanyar*; Halász Péter: *Piero della Francesca Cabaret*). Téli évadjában a színház részben saját produkcióit játssza (Delaney: *Egy csepp méz*; Platón: *Szókratész védőbeszéde*; Jeles András: *Szerbusz, Tolsztoj!*), ezekben néha részt vesznek a ~ színiiskolájának növendékei is (Sh.: *A két veronai nemes*; R. Fassbinder: *Petra von Kant keserű könyve*) –, részben vendégjátékoknak ad otthont, ill. irodalmi estekkel és más rendezvényekkel (Dalnokverseny a Holmi és a 2000 c. folyóiratok közreműködésével, a Soros Alapítvány támogatottjainak estjei a Budapesti Őszi Fesztivál '92-vel együttműködve) igyekszik nemcsak játszóhelyé, hanem szellemi-kulturális központtá válni.

Merő Béla (Szekszárd, 1948. ápr. 20.–): rendező. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem közművelődési szakán szerzett diplomát. Tanulmányokat folytatott a SzAk színházelméleti szakán is. 1982-től a zalaezerszegi Hevesi Sándor Színház rend.-je. F.R. Hubay M.: *Tűszszedők*; Brecht: *Sophokles Antigónéja*; Th. Mann: *Mario és a varázsló*; Lezsák S.: *80 vödör levegő*; Shaffer: *Equus*; Gozzi: *Turandot*.

Mersei Miklós (Bp., 1941. szept. 11.–): énekes (bariton). A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Fábry* Editnél tanult énekelni. 1970–73-ban a debreceni Csokonai Színház, 1973-tól az Operaház ma-

gánénekese. Sikerrel alakította Verdi, Puccini operáinak baritonszerepeit. Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1992). F.Sz. *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Silvio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Fluth* (Nicolai: A windsori vígnők).

Mertz Tibor (Kalocsa, 1961. febr. 28.–): színész. A SzAk elvégzése után 1985-ben a József Attila Színházban kezdte a pályát, majd 1986-ban a szolnoki Szigligeti Színházba került. 1993-tól a Művész Színház tagja. Jászai Mari-díjas (1991). F.Sz. *Doktor Zsivago* (Paszternak-Szikora J.); *Gregers Werle* (Ibsen: A vadkacsa); *A bolond idők taníja* (Schwajda Gy.: Ballada a 301-es parcella bolondjáról).

Meruk Vilmos (Bp., 1921. febr. 23.–): kultúrpolitikus, színházigazgató. A Szovjetunióban tanult, 1956-ban tért haza. 1962-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar filozófia szakán. 1952–1962 között a Népművelési, ill. a Művelődési Minisztérium Színházi és Zenei Főosztályát vezette. 1962–1964 között a Nemzeti Színház ig.-ja volt. 1964 után a minisztérium Marxizmus–Leninizmus Oktatási Főosztályának vezetője volt.

Mesebarlang Bábszínház: 1948. febr. 21-én megnyílt hivatásos bábszínház a Művész Színház Paulay Ede u.-i épületében. Másfél éves működése során öt bem.-t tartott. 1949 szept.-ében a társ. kibővítésével jött létre az Állami Bábszínház. – Ir. Selmeczi E.: Világhódító bábok (1986).

Mesekert Bábszínház: Nyiregyházán 1948-ban pedagógusok részvételével, *Garai* József vezetésével alakult meg a bábszínház. Fenntartója a Pedagógusok Szakszervezete volt. A Központi Kultúrothonban kaptak helyet. 1963-tól *Bárdi* Margit a műv. vez. 1986 óta a Kőlyökvár Gyermekközösségek Házában működnek. Jelenlegi tagjai pedagógusok és munkásfiatalok. Elsősorban gyermekeknek játszanak. Jelentősebb bemutatóik: Grimm–Károlyi A.: *Hőfeherke és a hét törpe*; Gernet–Bándi A.: *Aladdin csodalámpája*; Debreceni T.: *Hüvelyk Matyi kalandjai*; *Garai J.: Három kismalac*; Szilágyi D.: *Ezüstfúruja*; Grimm: *Piroska és a farkas*.

Mester András (Rugonfalva, 1922–): színész. Bp.-en, *Rözsáhegyi* Kálmán színiiskolájában sajátította el a mesterség alapjait, majd a SzAk-t látogatta. 1942–1944 között a Vígszínház és a Fővárosi Operettszínház tagja. 1946–1949 között a marosvásárhelyi Székely Színházban játszott. 1959-től a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház, majd 1969-től nyugdíjazásáig a temesvári Állami Magyar Színház tagja volt. Eleinte lírai szerepeket alakított, később főként intrikus szerepkörben érvényesítette jellemformáló képességét. Helyelközzel rendezéseket is vállalt. F.Sz. *Butler* (Mikszáth K.–Örkény I.: Különös házasság); *von Walter* (Schiller: Ármány és szerelem); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Úri muri); *Jágó* (Sh.: Othello); *Liliom* (Molnár F.).

Mester Edit (? , 1958. máj. 11.–): színésznő. A SzAk elvégzése után Pécssett kezdte a pályát. 1981–84-ben a Népszínházban, majd 1984–87-ben a nyiregyházi Móricz Zsigmond Színházban játszott. 1987 óta a zalaezerszegi Hevesi Sándor Színház művésznője. Naivszerepeivel aratott sikert. F.Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem).

Mester István (Hatvan, 1930. okt. 13.–): színész. 1954-ben a SzAk elvégzése után a kecskeméti Katona József Színházba került, majd 1956-ban az Állami Déryné Színházban játszott. 1962-től a Pécsi Nemzeti Színház tagja, 1990-től örökös tag. Főként bonviván szerepeket alakított emlékezetesen. F.Sz. *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz); *Péter tisztartó* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Danilo* (Lehár F.: A víg özvegy).

Mester János (Devecser, 1926. szept. 11.–): színész. A SzAk elvégzése után 1948-ban a Nemzeti Színházban kezdte a pályát. Később Miskolcon, Pécsen, Győrben, Kecskeméten játszott. Drámai és vj.-i karakterszínész. Jászai Mari-díjas (1971). F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Görgey* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Dauphin* (Shaw: Szent Johanna).

Mester József (Welland, Kanada, 1927.–): énekes (basszbariton). A kolozsvári Állami Magyar Opera magánéneke. Operák és operettek vezető bariton-, ill. basszbariton-szerepeiben egyaránt fellép. Vendég szerepelt Jugoszláviában és Lengyelországban. F.Sz. *Gara nádor* (Erkel F.: Hunyadi László); *Galicij* (Borodin: Igor herceg); *Nabucco* (Verdi).

Mester László (Sopron, 1959. nov. 27.–): színész. Békéscsabán kezdte a pályát, majd 1982–83-ban az Egyetemi Színpadon, 1982–85-ben a kecskeméti Katona József, 1985–91-ben a Népszínházban, ill. a Budapesti Kamaraszínházban lépett színpadra. F.Sz. *Ifj. Varga Gergely* (Csiky G.: Mukányi); *Horgasujjú Jakab* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Korpássy színész* (Schönthan: A szabin nők elrablása).

MÉSZÁROS ÁGI – *Rosalinda*
(Sh.: *Ahogy tetszik*)

Mészáros Ági (Bp., 1918. máj. 24.–Bp., 1989. márc. 8.): színésznő. 1934-ben, 16 éves korában lépett először színpadra. 1936–39-ben vidéki társulatokban tanulta a színészmesterséget, elsősorban Szegeden, *Sziklai Jenő* társ.-ában. 1939-ben *Németh Antal* szerződtette a Nemzeti Színházhoz. Itt aratta első nagy sikerét 1943-ban, Niccodemi: *A tacsó* c. darabjában. A Nemzeti Színház vezető művésznőjeként naivszerepeket, parasztlányokat alakított. Játékát érzelmi azonosulás, átél jellembrázolás, s ugyanakkor természetesség jellemezte. Szép és kifejező színpadi beszéde, humorérzéke, természetes játékképe tette népszerűvé. Több filmszerepet is alakított. Kossuth-díjas (1950, 1954), érdemes (1950), és kiváló művész (1953) volt. F.Sz. *Édes Anna* (Kosztolányi D.); *Abigail* (Scribe: Egy pohár víz); *Izabella* (Molière: A férjek iskolája); *Agnes* (Molière: A nők iskolája); *Vivie* (Shaw: Warrenné mestersége); *Rozika* (Móricz Zs.: Uri muri); *Szonya* (Csehov: Ványa bácsi); *Eliza* (Shaw: Pygmalion); *Rozika* (Illyés Gy.: Az ozorai példa); *Adela* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Eli-*

sabeth Proctor (Miller: A salemi boszorkányok); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom). – Ir. Ezsiás E.: M. A. (1990). **Mészáros Alajos** (Bp., 1878. jún. 14.–Bp., 1920. okt. 17.): színész. 1899-ben *Rákosi Szidi* iskolája után *Relle* Ivánhoz, Pozsonyba szerződött. 1900–03 között Miskolcon, 1903–08 közt Kolozsvárott szerepelt. 1908. jan. 1-jén a Nemzeti Színházhoz került, ahol haláláig játszott. Hamar emelkedett a vidéki színészek első vonalába, és megállta a helyét a nemzet első színházában is. F.Sz. *Oberon* (Sh.: Szentivánéji álom); *Tanítvány* (Goethe: Faust); *Fabián* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Molvik* (Ibsen: A vadkacsa).

Mészáros Béla (Arad, 1893. jan. 20.–?): színész. Szülővárosában érettségizett, pályáját is itt kezdte 1920-ban, majd felváltva játszott különböző drámai szerepeket Aradon és Temesvárott. 1926-tól 1933-ig Kolozsvárott szerepelt *Janovics Jenő* társ.-ában, majd a kolozsvári Tháliában. Nagyváradon 1940-ben még tag volt. Alakításait nagy belső fűtöttség és kevés külsőleges eszköz jellemezte. F.Sz. *Danilo* (Lehár F.: A víg özvegy); *Solness* (Ibsen: Solness építőmester); *Éltes Dávid* (Nyíró J.: Jézusfaragó ember); *Anderson* (Shaw: Az ördög cimborája); *Guido* (Maeterlinck: Monna Vanna); *Morell* (Shaw: Candida).

Mészáros Emőke (Bp., 1945. máj. 6.–): bábtörténész, pedagógus. 1965-ben övönői diplomát szerzett. 1975-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar magyar-pedagógia szakán végzett. 1967-től a Petőfi Irodalmi Múzeumban restaurátor, majd múzeumpedagógus, ill. muzeológus volt. 1978-tól az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Bábtörténeti gyűjteményének muzeológusa. Tanít bábtörténetet, bábműdszertant a Bábstúdióban és a Tanítóképző Főiskolán. Bábtörténeti témákban rendszeresen publikál. F.M. *Kemény Henrik bábszínháza a népligeti Mutatványos téren* (1989); *Spiel im Museum* (Bécs, 1991). Kiállításai: *Ég a gyertya, ég!* – irodalmi animációs kiállítás (1974), Magyar Bábtörténeti kiállítások (1978, 1988, 1989, 1991).

Mészáros Giza (Újpest, 1879. nov. 15.–Párizs, 1954. ?): színésznő. *Solymosi Elek* színiiskoláját végezte. 1896-ban Aradon lépett színpadra, majd Kassára került. 1900–1902 között a Nemzeti, 1902-től 1907-ig a szegedi színház tagja volt. 1907-ben rövid ideig a Vigoperában, 1907-től 1910-ig a Magyar Színházban, 1910–1916 között a Vígsházban játszott. 1916-ban a Modern Színpad, 1918-ban a Belvárosi Színház tagja lett. 1921-ben a bécsi Renaissance Bűhne vendége volt, majd a bp.-i Renaissance Színház tagja lett. 1924 máj.-ában az Unió Rt.-hez szerződött. 1925-ben ismét a Renaissance és a Belvárosi Színház meghívását fogadta el. Ezt követően 1932-ig csak egy-egy szerepet játszott a Belvárosi, a Víg, a Magyar, a Fővárosi Operett, a Király és az Új Színházban. A drámai hősnőket és az operettek komikus figuráit egyaránt sok vonással, finom eszközökkel formálta meg. Az új színjátszóstílushoz nehezen alkalmazkodott. F.Sz. *Főhercegnő* (Rostand: A sasfiók); *A színésznő* (Molnár F.: A testőr); *Szuksi* (Bíró L.: Francia négyes); *Az anya* (Sarmet: Árnyhalász); *Gerrud* (Sh.: Hamlet); *Natalja Sztjepanovna* (Csehov: Leánykérés).

Mészáros Ildikó (? , 1961. márc. 31.–): színésznő. 1977-től a Pincészház tagja volt, 1982-től két évig a Madách Színházban statisztált. 1984–90-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház, 1990–1991 között a Népszínház színésznője, 1992 óta szabadfoglalkozású színművésznő. F.Sz. *Sophie* (Schiller: Ármány és szerelem); *Ilka* (Heltai J.: Naftalin).

Mészáros Imre (Pest, 1860. szept. 29.–Bp., 1913. jan. 17.): operaigazgató. A Nemzeti Zenedében *Huber Ká-*

roly és Gobbi Alajos tanítványa volt. 1880-tól a Nemzeti Színház operai zenekarának tagja, majd az Operaház brácsása, zenekari felügyelője 1900-ig. 1882-től a Nemzeti Zenede hegedűtanára, 1887-től a Filharmóniai Társulat titkára, majd 1889-től alelnöke volt. 1900–1901, valamint 1907–1912 között az Operaház igazgatója. R. Strauss, G. Puccini és a m. kortársak bemutatására alapozta műsorát. A nagy Wagner-korszak fűződik nevéhez. 1909-ben az Opera örökös tagja lett.

Mészáros István (Karcag, 1966. szept. 17.–): színész. 1985-ben Szolnokon kezdte a pályát, 1990–1991 között Párizsban játszott, 1991-től a szolnoki Szigligeti Színház tagja. Vigjátéki, ill. groteszk figurák alakítója. F.Sz. Berreh (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); Béla (Fazekas M.–Schwajda Gy.: Ludas Matyi).

Mészáros Kálmán (Nagykátá, 1859–Bp., 1922. ápr. 21.): író, titkár, az Országos Színészegyesület irodaig.-ja. 1884-ben Feleky Miklós igazgatása alatt a Várszínház titkára lett. 1885-ben Pécsen igazgatással is próbálkozott, kevés sikerrel. 1887–1895 közt a kolozsvári Nemzeti Színház titkáráként működött. 1895-ben külföldre utazott, majd 1896-ban megválasztották az Egyesület irodaig.-jának. Ekkor a Színészek Lapjának szerkesztését is ő vette át. Lelkesedéssel és odaadással szolgálta a színészet ügyét. Különösen a vidéki társ.-oknak nyújtott sok segítséget. F.M. *A diploma bolondja* (1887); *Jólantha* (1888); *A selyembogar* (1904).

Mészáros Károly (Bp., 1961. jún. 9.–): színész. A SzAk elvégzése után 1984-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte a pályát. 1986-tól a veszprémi Petőfi Színház, 1991-től a Madách Színház tagja. Romantikus hősöket alakít prózai és zenés darabokban, musicalekben. F.Sz. *Rezeda Kázmér* (Krúdy Gy.: A vörös postakocsi); *Don Quijote* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja).

Mészáros Lajos (Nagykátá, 1857. nov. 30.–Bp., 1926. jún. 30.): színész, rendező, a Nemzeti Színház könyvtárosa. 1873-ban, Miklósy Gyula társ.-ánál kezdte pályáját. Hosszabb időt (1876 és 1884 között) töltött Gerőffy Andornál, ill. Kassán (1890–1894). 1884-től 1888-ig, majd 1896-tól 1926-ig a Nemzeti Színház tagja volt, ahol hősszerelmes és társalgási szerepek eljátszása mellett 1900-tól a színház könyvtárát is vezette. 1903-ban megkapta a Farkas–Ratkó-díjat. 1906-tól az Országos Színészegyesület tanácsosa volt. F.Sz. *Ipanov* (Sardou: Fedora); *Torelli* (Maeterlinck: Monna Vanna); *Vadászi* (Dóczi L.: Széchy Mária).

M.A. 1874: Balogh Alajos; 1874–75: Lászy Vilmos; 1876–79 és 1881–84: Gerőffy Andor; 1879: Lászy Vilmos; 1879–81: Székesfehérvár, Pécs; 1888–89: Arad; 1889–90: Miskolc; 1890–94: Kassa; 1894–95: Szeged; 1895–96: Pécs.

Mészáros László (Bp., 1951. júl. 6.–): táncos. Az ÁBI-t 1972-ben végezte el, ettől kezdve az Operaház tagja volt 1981-ig. 1981–1984 között a norvég Nemzeti Balett, 1984–1986 között az augsburgi Városi Színház tagja és balettmestere. 1986 óta mesterként dolgozik a malmöi Városi Színháznál, 1989-től Stockholmban. F.Sz. *Herceg* (Vojnonen: Diótörő); *Herceg* (Messzerer: A hattyúk tava); *Partizán* (Béjart: A tűzmadár); *főszerep* (Tetley: A vihar); *Don Quijote* (Nurejev).

Mészáros Mihály (Siklós, 1953. nov. 20.–): színész. 1972-ben az Állami Déryné Színházban kezdte a pályáját, majd a Népszínházban játszott. 1983-tól a Békés Megyei Jókai, 1987–90-ben a Népszínház, 1990-től ismét a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Vj.-ok és zenés darabok karakterszínésze. F.Sz. *Lukas főhadnagy* (Hašek–Burian: Svejek); *Preciz Pepe* (Breffort–Monnot: Irma, te édes); *Matyi* (Gárdonyi G.: A bor).

Mészáros Sándor (Soltvadkert, 1929. ápr. 3.–): énekes (basszus). Enektanulmányait magánúton végezte Komáromi Pál és dr. Sipos Jenő irányításával. 1957-től az Operaház ösztöndíjasa, 1955-től magánénekes. Többször vendégszerepelt külföldön is (Ausztria, Bulgária, Olaszország). F.Sz. *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola); *Rocco* (Beethoven: Fidelio); *Banquo* (Verdi: Macbeth); *Ramphis* (Verdi: Aida).

Mészáros Sándor László (Arad, 1889. ápr. 19.–Bp., 1972. szept. 13.): színész. A SzAk-t 1909-ben végezte el. 1911-től 1914-ig a Nemzeti Színházban játszott. Az I. világháborúban hadifogságba esett. Krasznajarszkban létrehozta a Tiszti Színházat. 1922–1935 között a Nemzeti Színház titkára, majd a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium színházi előadója, 1942–43-ban az Országos Színészegyesület miniszteri biztosa, 1944–45-ben elnöke volt. 1945-től 1951-ig a SzAk-n főtítkárként tevékenykedett, s színházi adminisztrációt adott elő. 1957 után a Színháztudományi Intézet munkatársa volt. Színészként csak apró feladatokhoz jutott. Könyvei: *A Nemzeti Színház és Kamaraszínházának zsebkönyvei* (szerk. 1930–31); *Ódry Árpád* (adattár, 1957); *Gyenes László* (adattár, 1976).

Mészáros Tamás (Bp., 1947. márc. 23.–): színikritikus, színházvezető. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, magyar szakon szerzett diplomát. A színházművészettel amatőr egy.-ek vezetőjeként, rend.-ként és műv.-i vez.-ként került kapcsolatba. 1965-től a Fenestra egy., 1970–1987 között a Metró Színpad rend.-je és műv.-i vez.-je volt. Itt Camus, Eliot, Mrozek darabjait állította színpadra. 1975-től a Magyar Hírlap színikritikusa, jelenleg kulturális rovat-vezetője. 1986-tól a Vigszínház művészeti tanácsadója. Művészeti, ill. színházi műsorokat szerkeszt a Magyar Rádióban és a Magyar Televízióban. F.R. Koestler–Kingsley–Mészáros T.: *Sötétség dűlben*; Eliot: *Gyilkosság a katedrálisban*. Könyvei: *Kulisszák nélkül* (1975); *Maszk nélkül* (1983); *Markó táncszínháza* (1984); *Az álmok ura* (1989).

Mészáros Vince, dr. (Halmi, 1913. nov. 11.–): technikatörténész, muzeológus. 1928-tól cserkész-bábos, majd bábjátékos szervező-oktató. Az 1947-es kaposvári bábtafolyam szervezője. 1948-ban a Bábjátékos Szövetség egyik alapító tagja. A bp.-i Tanítóképző Főiskolán annak Egerbe történt áthelyezéseig, 1952-ig bábmód-szertant tanított Rév Istvánnal. Bábos könyvét forgalomba kerülés előtt politikai okokból bezúzták. Több bábos tanulmány és népszerűsítő cikk szerzője.

Mészáros Vincéné; Lukács Erzsébet (Sárkány, 1912. márc. 12.–): mese- és bábdarabíró, óvodapedagógus. A pedagógiai bábjáték jeles egyénisége, aki 1932-ben, Hódmezővásárhelyen szerzett óvónői oklevelet. 1940-től mintaóvónő, majd tanár a bp.-i Óvónőképzőben. 1947-től a Somogy Megyei Szabadművelődési Felügyelőség előadója, a kaposvári bábtafolyam egyik szervezője. 1948-tól a Huba u.-i Óvónőképző tanára, itt kezdte el az óvodai bábjátékot. 1954–59-ben a Népművészeti Intézet előadója, szakfelügyelő. 1959-től 1967-ig, nyugdíjazásáig óvónő. F.M. *Művészetre nevelés a családban* (1960); *Bábjáték az óvodában és az iskolában* (Szilágyi D.-vel); *Bábjáték módszertana az óvónőképző intézetek számára*; *Bábjáték az óvodában*; *Óvodai Bábjátékok*.

Mészey Gézáné; Somos Irén (Balatonalmádi, 1919. febr. 6.–Győr, 1981. márc. 7.): tanítónő. A győri Tanítóképző Főiskola gyakorlóiskolájának vezetője volt, aki a bábjátékot szervesen beépítette az oktató, nevelő munkába. „Köpe” nevű iskolai bábcsoportjával rendszeresen felléptek. Szakmai kapcsolatokat alakított ki a felvidéki

bábos pedagógusokkal. Népszerű gyermekdarabokat is írt: *Az osztózkodó medvék*; *Róka koma pórul jár*; *Fütyös ördög* (Bábjátékos kiskönyvtár, 1971).

Meszlényi Adrienne (Alexandria, Egyiptom, 1870. márc. 3.–Bp., 1926. szept. 7.): színésznő. A SzAk-t 1890-ben végezte el. 1891-től 1913-ig a Nemzeti Színház tagja volt, majd nyugalomba vonult. Egy dráma- és fordításkötete megjelent nyomtatásban. F.Sz. Meneville (Scribe–Legouvé: A tündéruijak); *Marianne* (Poole: Pry Pál); *Nymphenburg grófnő* (Szomory D.: A nagyasszony). Drámája: *A tipp* (1899). Fordítása: Lothar: *Borgia Casar halála* (1897).

Meszlényi Anna: → *Bartháné Meszlényi* Anna

Meszléry Judit (Bp., 1941. júl. 8.–): színésznő. A SzAk elvégzése után a debreceni Csokonai Színházban kezdte pályáját. 1966-ban a Pécsi Nemzeti, 1968–75-ben a veszprémi Petőfi, 1975–77-ben a Miskolci Nemzeti, 1977–80-ban a győri Kisfaludy, 1980–84-ben ismét a veszprémi Petőfi, 1984-ben a székesfehérvári Vörösmarty Színházban lépett fel. 1986-tól a szolnoki Szigligeti Színház, 1993-tól a Művész Színház tagja. Klasszikus és modern darabok tragikus sorsú, erős egyéniségű nőalakjait alakítja. Jászai Mari-díjas (1988). F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *A bolond élettársa* (Schwajda Gy.: Ballada a 301-es parcella bolondjáról); *Pilar Ternera* (García Márquez–Schwajda Gy.: Száz év magány).

Mészöly Dezső (Bp., 1918. aug. 27.–): költő, műfordító, dramaturg. A Református Teológiai Akadémián szerzett diplomát 1940-ben. Tanult a kolozsvári egyetemen, a Képzőművészeti Főiskola festő szakán. 1940–1943 között Párizsban folytatott irodalmi és színházi tanulmányokat. 1946–1948 között a Nemzeti Színház lektora, 1948–1958 között a Madách Színház dramaturgia volt. 1963–1978 között a televízió munkatársaként dolgozott. A SzAk dramaturg tanszakán is tanított, 1987-től a Magyar Shakespeare Bizottság alelnöke. Színházelméleti írásai, Shakespeare- és Molière-tanulmányai és -fordításai kiemelkedő jelentőségűek. József Attila-díjas (1953). F.M. *Legenda a dicsőséges feltámadásról* (színművek, 1965); *Shakespeare új tükörben* (1972); *Molière műhelyében* (1980); *Századok Színháza* (1982); *Új Magyar Shakespeare* (1983).

Mészöly Katalin; *Pergely* (Bp., 1949. febr. 6.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait magánúton, dr. Sipos Jenő irányításával végezte, majd a salzburgi Mozarteumban folytatta. Pályafutását az Operaház énekkarában kezdte, majd 1967-ben *Lolaként* (Masagni: Parasztszerep) mutatkozott be. 1968–1976 között a Pécsi Nemzeti, 1976–77-ben a debreceni Csokonai Színház, 1977-től az Operaház magánénekese a drámai alt-mezzo szerepkörben. Vendégszerepelt Európa számos operaszínpadán. Liszt Ferenc-díjas (1975), Melis György-díjas (1988). F.Sz. *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál); *Eboli* (Verdi: Don Carlos); *Erda* (Wagner: A Rajna kincse); *Bonillon hercegné* (Cilea: Adriana Lecouvreur).

Mészöly Tibor (Komárom, 1908. febr. 19.–): színész, dramaturg, színházigazgató. Vidéki és pesti színházi működés után 1952–56-ban a Színház- és Filmművészeti Szövetség Tudományos Osztályának vezetője volt. E minőségében alapította meg a későbbi Színházi Intézet Könyvtárát. 1955–1958 között a Miskolci Nemzeti Színházban ig. volt. 1958 óta a televízió dramaturgia. Könyve: *Színház a század küszöbén* (1986).

Metzger Márta (Bp., 1947. szept. 29.–): táncosnő, pedagógus. Az ABI-ben 1965-ben végzett, azóta az Operaház tagja, 1972 óta magántáncosa. 1984-ben balettpedagógusi diplomát szerzett, s a nyári Kölni Tánc-

akadémián rendszeresen tanít. Lirai alkatú klasszikus balerina, aki a szerepformálást is igénylő balettekben aratta legnagyobb sikereit. Liszt Ferenc-díjas (1974), érdemes (1982) és kiváló művész (1989). F.Sz. *Giselle* (Lavrovskij); *Sylvia* (Seregi L.); *Királykisasszony* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Szilfid* (Boumonville: A szilfid); *Mária Magdolna* (Fodor A.: A próba); *Balerina* (László P.: Derby); *főszerep* (Béjart: Ez lenne a halál?; Opusz 5); *Tajana* (Cranko: Anyegin).

Mezei Andor; *Meizl* (Pest, 1869. júl. 6.–Kolozsvár, 1926. márc. 6.): színész, énekes (bariton). 1893-ban Selmecbányán lépett színpadra *Dobó* Sándornál. Nála játszott 1897-ig. 1897–1899 között Buda, Temesvár, Pozsony társ.-aiban lépett fel. Ezután Pécs (1899–1902), Debrecen (1902–1905), Szeged (1905–1911), Nyiregyháza következett. Később *Mezei* Béla társ.-ában játszott. Az első világháborúban katona volt, majd Kolozsvárra szerződött. 1919-ben a romániai magyar Színeszgyesület irodaig.-jának választották. 1926-ban ment nyugdíjba. F.Sz. *Beppo* (Huszka J.: Aranyvirág); *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Martin, bányamester* (Zeller: A madarász).

Mezei Béla (Buda, 1861. ápr. 30.–Rákosszentmihály, 1921. nov. 28.): színész, színházigazgató. 1885-ben vidéken kezdte pályáját. Számos társ.-nál megfordult; titkárként és művezetőként is dolgozott. 1891-ben alakított először önálló társ.-ot Újpesten, 1892–93-ban Salgótarjánban, 1893–94-ben Zentán, 1894–95-ben Székelyudvarhelyen játszottak. 1895–1897 között *Deák* Péter, 1897–98-ban *Veszprémyné* társ.-ában működött. 1898-tól 1901-ig Nyitrán, 1901–02-ben Sátoraljaújhelyen volt ig. 1902–03-ban Pécsen titkár, 1904-től 1910-ig Győrben ismét ig. volt. 1911–1913 között Fehértemplom, Versecen, Nagybecskerekben, Zomborban, Lugoson tartott előadásokat. 1913-tól 1917-ig Debrecenben állt a színház élén. 1917-ben nyugalomba vonult.

METZGER MÁRTA – *Az ajtó* (Béjart)

Mezei Bozsana; *Tholyevity* Bozsana (Zrenjanin, 1962. márc. 23.–): színésznő, bábszínésznő. Az Újvidéki Művészeti Akadémia színészszakán végzett Virág Mihály osztályában 1985-ben. A Szabadkai Népszínházban játszott néhány epizódszerepet, majd 1985-től 1992. aug.-ig volt a szabadkai Gyermekszínház tagja. F.Sz. *Kati* (Grgić: Ébredj fel, Katám!).

Mezei Kálmán (Nagyvárad, 1857. ápr. 12.–Kézdivásárhely, 1928. okt. 9.): színész, színházigazgató. 1882-ben Nyéki János társ.-ában lépett színpadra. Jelentősebb vidéki társ.-oknál működött: pl. 1887-ben *Rakodczay* Pálnál, 1888-ban *Bogyó* Alajosnál. 1903-tól 1909-ig Besztercebányán volt ig. Ekkor társ.-a feloszlott. 1910-től 1915-ig Sátoraljaújhelyen és Eperjesen játszott; 1915–1918 között kisebb erdélyi városokat (Csík-szereda, Nagyenyed, Torda, Fogaras) keresett fel egy-ével. 1918-ban nyugdíjba vonult.

Mezei Péter (Nagybánya, 1844–Szeged, 1911. febr. 23.): 1859 jan.-jában Nagy Mihálynál, a dél-erdélyi Erzsébetvárosban lépett először a pályára. Minden munkát elvállalt, csak hogy színház közelében legyen. Volt ezért sűgő, ügyelő, művezető (1885: Pécs); játszott hőst, intrikust, jellemszínészt, cselszövőt, volt operett tenor, sőt még az igazgatósággal is megpróbálkozott 1877 tavaszától 1878 tavaszáig (Cegléd, Tápiószéle, Jászberény, Debrecen). Bár időnként megkeseredett, s el akarta hagyni a pályát – pl. 1887-ben a budai Siklóhoz ment pénztárosnak –, képtelen volt hosszabb időre megválni a színpadtól. F.Sz. *Geier Jeremiás* (Suppé: A pajkos diákok); *Charbonneaux* (Bisson: Hálókocsik öre); *Sugár Mihály* (Szigligeti E.: A vén bakancsos és fia, a huszár). M.A. 1866–67: Kocsisovszky Juszti; 1867–69: Budai Népszínház; 1869–70: Győr; 1870–71, 1873–74, 1876–77: Kecskemét; 1871–72: Miskolc; 1872–73, 1874–75: Szabadka; 1879–80: Székesfehérvár; 1880–82, 1888–89, 1899–1902: Arad; 1886–87: Temesvár, Sopron; 1888–89, 1890–92, 1895–99, 1902–09: Szeged.

Mezei Vilmos; *Feldner* (Zirc, 1921. jún. 11.–Bp., 1902. márc. 19.): énekes (bariton, tenor). 1841-ben Kassán, majd Szegeden kezdte meg működését Komlós Ferencnél. Hamar lett kardalosból szólista, de élete végén vissza kellett a karba állnia, hogy megélhetését biztosítsa. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Guido* (Donizetti: Gemma di Vergy). M.A. 1844–45: Kilényi Dávid; 1846–49: Gócs Ede; 1850–59: Havi Mihály és Szabó József, közben 1852–53: Kaczvinszky János; 1860–61: Ressler István; 1861–81: Debrecen, Győr, Kolozsvár, Kassa, Székesfehérvár; 1881–84: Geröffy Andor.

Mezős Violetta (? , 1955. aug. 27.–): színésznő.

A Nemzeti Színház stúdiójában tanult, 1974-ben a Déryné Színházhoz szerződött. 1976-tól a Békés Megyei Jókai, 1980-tól a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1986 óta a győri Kisfaludy Színház művésznője. F.Sz. *Marianne* (Molière: Tartuffe); *Barbara* (Deval: A potyautas); *Teresa Amtrano* (de Filippo: Nápolyi álmok).

Mezey Annamária (Székelyudvarhely, 1951. jún. 21.–): színésznő. 1975-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1975–1977 között a szatmári Északi Színház, 1977–1978 között a debreceni Csokonai Színház, 1978–1980 között a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. Jelenleg Oxfordban él. F.Sz. *Elektra* (Euripidész); *Mása* (Csehov: Három nővér); *Elektra* (Gyurkó L.: Szerelmem, Elektra); *Bethlen Kata* (Kocsis I.: Árva Bethlen Kata).

Mezey Éva (Bp., 1929. febr. 3.–Bp., 1986. okt. 16.): rendező. Pályáját 1952-ben a Vidám Színpadon kezdte. Rendezett a Kissszínpadon, dolgozott amatőr egy.-ekkel is. A Békés Megyei Jókai, az egri Gárdonyi Géza és a 25.

Színház tagja volt. Főként kabarék, vj.-ok színpadra állítása fűződik nevéhez. F.R. *Hideg zuhany*; *Tavaszi rügyek*; *Hol szorít a cipő*; *Pesti tüskék* (kabarék); Beaumarchais: *A szevillai borbély*; Kuan Han Csing: *Tou O igaztalan halála*.

Mezey János (Pest, 1848–?): igazgató, színész. Első adatunk róla 1864-ből való. Ekkor sűgő volt *Szabó* Józsefnél Kassán, és színházi zsebkönyvet adott ki a társulatról. Egy év múlva *Köszeghy* Endrénél lépett először színpadra. 1871-ig kisebb vidéki együtteseknél énekesként működött. Ekkor *Jakabffy* Elemérrel közösen daltársulat-vezetői engedélyt szerzett. Ebben a funkciójában öt éven át dolgozott. Felléptek Pesten a Belezsanykertben, és a „Kiskomlóban” 1874-ben a Margitszigeten. Kisegyütteseivel közkedvelt volt az esti szórakozóhelyeken. 1876-ban ismét Köszeghyhez szerződött mint énekes-színész, majd 1878–79-ben újból próbálkozott az igazgatással. Rövid időre a Népszínház is szerződtette, de 1879 márc.-ában már *Fáy* Gusztávnál adott ki a Galgócon. 1879–80-ban ismét daltársulatot vezetett a „Kiskomlóban” és Debrecenben. Az 1880-as évektől önállóan, mint „kóbor énekes” járta a vidéki városokat. 1875-től *Bóér* Róza (Szászrégen, 1855–?) színésznő volt a felesége.

Mezey Lajos (? , 1918. aug. 2.–): színész. A Víg-színházban, *Hegedűs* Tibor Stúdiójában kezdte pályáját 1939-ben. 1942–43-ban az egri Stagione Színházban, 1943–46-ban a Víg-színházban, 1946–1949 között a debreceni Csokonai, 1949–51-ben a győri Kisfaludy, 1951–1955 között a Honvéd, majd A Magyar Néphadsereg Színházában szerepelt. 1955-től a Szegedi Nemzeti és az Állami Déryné, 1961-től a kecskeméti Katona József, majd a Nemzeti Színházban játszott. Pályája során drámai hőskéket, szerelmes- és karakter szerepeket alakított. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Helmer, Rank* (Ibsen: Nóra).

Mezey Mária; *Mezei* (Kecskemét, 1909. okt. 16.–Budakeszi, 1983. ápr. 20.): színésznő. Bölcsészhallgató volt, majd *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában tanulta a színészmesterséget. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában tett vizsgát. *Sebestyén* Mihály társ.-ában kezdte a színpályát 1931-ben. Néhány éves vidéki szereplés után 1935-ben a Belvárosi Színházhoz került. Pályája – folytonos belső elégedetlenségének, nyugtalan igazságkeresésének következtében – zaklatott és szélsőséges volt, sikerek, népszerűség, méltatlan mellőzés egyaránt kísérte. A háború előtt a főváros csaknem minden magánszínházában játszott, főként a végzet asszonya típusú szerepeket. 1944-ben, a német megszállás alatt nem vállalt fellépést. 1946-ban szerepelt újra a Belvárosi Színházban. Az örvenes években méltatlanul mellőzték. Kabarékban, esztrádműsorokban lépett fel. 1949–1953 között az Operettszínházban és a Vidám Színpadon játszott, 1954–1956 között ismét az Operettszínház, 1956–62-ben a Madách, 1962–64-ben a Petőfi Színház tagja volt. 1964–1970 között a Nemzeti Színházban szerepelt. 1970-ben súlyos betegsége miatt visszavonult. Játékát – különösen pályája kezdetén – franciás könnyedség, humor, szatira jellemezte. A későbbiekben drámai erővel alakított tragikus hőskéket. Könnyed francia sanzonoknak, *Ady* Endre verseinek és a világirodalom legszebb alkotásainak szuggesztív erejű tolmácsolója volt. 1936-tól kezdve a m. filmgyártásnak is vezető művésznője lett. Erdemes (1965) és kiváló művész (1969) volt. F.Sz. *Karla* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Hercegnő* (Scribe: Egy pohár víz); *Muskátné* (Molnár F.: Liliom); *Julia Gosselyn* (Maugham: Színház); *Rebekka West* (Ibsen: Rosmersholm); *Mása* (Csehov: Három

nővér); *Klütaimnésztira* (Aiszkhülosz: Oreszteia); *Alexandra del Lago* (Williams: Az ifjúság édes madara); *Warrenné* (Shaw: Warrenné mestersége); *Anna Christie* (O'Neill). F.M. *Névjegy* (1941); *Vallomástöredékek* (1981). – Ir. Gergely A.: A bujdosó lány (1982); Barabás T.: M. M. (1990).

MEZEY MÁRIA

Mialkovszky Erzsébet (Miskolc, 1928. okt. 26.–1988. szept. 29.): jelmeztervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán folytatott 1948–1950 között tanulmányokat. A Nemzeti Színház műhelyében ismerkedett a jelmezkészítés és jelmeztervezés gyakorlati és elvi kérdéseivel, feladataival, módjaival. 1951-től haláláig a Madách Színház jelmeztervezője volt. E színházon kívül más fővárosi és vidéki színházaknak, szabadtéri színpadoknak – Szegedi Szabadtéri Játékok, Gyulai Várszínház, Szentendrei Theatrum – is dolgozott. Gyakran kapcsolódott új vagy megújult színházi műhelyek, társ.-ok tevékenységéhez, filmek és tévéjátékok jelmezeit tervezte. Munkáit gondos, artisztikus kidolgozás, izléses színhatások, elmélyült karakterábrázolás jellemezte. Hazai – Bp., Miskolc – és külföldi kiállításokon szerepelt. 1965-ben Jászai Mari-díjjal, 1982-ben érdemes művész kitüntetéssel jutalmazták. F.T. Csehov: *Három nővér*; Brecht: *A kaukázusi krétakör*; Sh.: *Hamlet*; Williams: *A vágy vilámosa*; Ramajana; Sh.: *Othello*; Szabó M.: *Régimódi történet*; Tolsztoj–Rozovszkij: *Legenda a lóról*; Molière: *A fősvény*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (Mai magyar diszlet és jelmez, 1973); *Diszlet- és jelmeztervezés 1970–1980* (1983).

Micsei F. György (Bp., 1861. okt. 1.–Bp., 1919. márc. 4.): színigazgató. Felesége, *Bácskay* Julcsa inspirálására 1899 okt.-étől Kecskeméten társ.-ot szervezett, s 1908-ig látogatta másodrangú társ.-aival a történelmi Magyarország egész területét.

M.A. 1900: Nagykőrös, Gyabony, Déva, Dés; 1901: Szatmár; 1902: Vajdahunyad, Kovászna, Gyulafehérvár, Székelyudvarhely, Zilah; 1903: Székesfehérvár, Veszprém; 1904: Keszthely, Zalaegerszeg, Siófok, Szombathely, Székesfehérvár, Veszprém; 1905: Keszthely, Zalaegerszeg, Siófok, Pápa; 1906: Sátoraljaújhely, Eperjes, Munkács, Beregszász; 1907: Nagymihály, Homonna, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Eperjes, Munkács, Beregszász; 1908: Jászberény, Gyöngyös. 1907. nyár: Népligeti Színkör.

Micsey Józsa (Sopron, 1894. márc. 5.–?): énekesnő

(szoprán). Énektanulmányait a bécsi Zeneakadémián végezte. 1919–20-ban az Operaház magánénekesnője volt. Dal- és oratórium-énekesnőként számos nagy sikerű hangversenyt adott.

Mihajlovič Annamária (Bajmok, 1941. jan. 6.–): jelmeztervező. Az újvidéki iparművészeti középiskola elvégzése után, 1968 óta ruhatervezőként dolgozik. Sohasem volt színházban állandó munkaviszonyban, de 1970 óta tervezi előadások jelmezeit, főleg Szabadkán és az Újvidéki Színházban. Néha diszletet is tervez. Munkáit kiváló színérzék, s a rend.-i koncepciókhoz való nagyfokú alkalmazkodókészség jellemzi. F.T. Albee: *Nem félünk a farkastól*; Achard: *A világ legszebb szerelme*; Molnár F.: *Liliom*; Williams: *Macska a forró bádorgatón*; Mrozek: *Ház a határon*. – Ir. Gerold L.: *Mrs. Hárompont – Színházesszék* (Újvidék, 1985).

Mihalovich Ödön (Fericeance, Szlavónia, 1842. szept. 13.–Bp., 1929. ápr. 22.): zenészerző. *Mosonyi* Mihály tanítványa volt, később Lipcsében és Münchenben tanult. 1870-től rendszeresen hangversenyezett, és műveit is játszották. 1881-től a Színitanoda ig.-ja volt, majd 1887–1919 között a Zak élén jelentős reformokat hajtott végre. Igazgatása alatt a Zak európai színvonalra jutott, és *Bartók* Béla, *Kodály* Zoltán, *Dohnányi* Ernő, *Weiner* Leó működése nyomán az intézmény virágkorát élte. *Richard Wagner* és *Liszt* Ferenc baráti köréhez tartozott. Wagner zenéje különösen nagy hatással volt alkotóművészetére. F.M. *Hagbarth* és *Signe* (1882); *Toldi szerelme* (1893, 1895); *Eliána* (1908). – Ir. Major E.: M. Ö. (Muzsika, 1929/5); Szerző K.: M. Ö. Munkássága operái tükrében (kézirat, 1976); Szerző K.: M. Ö. zeneműveinek jegyzéke (Magyar Zene, 1979/4).

Mihály András (Bp., 1917. nov. 7.–Bp., 1993. szept. 19.): zenészerző, karmester, tanár, színházigazgató. Tanulmányait 1934-től 1938-ig a Zak-n *Schiffer* Adolf (gordonka), valamint *Waldbauer* Imre és *Weiner* Leó (kamarazene) tanítványaként végezte. Magánúton *Kadosa* Pálnál és *Strasser* Istvánnál tanult zenészerzést. 1941–46-ban munkaskórusokat vezetett, majd 1946-tól 1948-ig az Operaház szológordonkása, 1948–1950 között főtítkára, 1978–1986 között ig.-ja. 1949-től a Zak kamarazene-tanára, 1962-től 1978-ig a Magyar Rádió zenei lektora. 1968-ban megalapította a kortárs m. és külföldi szerzők műveit bemutató Budapesti Kamaragyűttest. Karmesterként szinte a teljes operairodalmat végigdirigálta. Kossuth-díjas (1955), Erkel Ferenc-díjas (1952, 1954, 1964, 1967), Liszt Ferenc-díjas (1972), kiváló művész (1974). Operája: *Együtt és egyedül* (1964–65).

Mihály István (Bp., 1892. jún. 29.–Bruck an der Leitha, Ausztria, 1945. febr. 23.): író, újságíró. Bankhivatalnokként kezdte pályáját, majd újságíró lett. Számtalan nagy sikerű kabarédalát és -tréfáját adták elő. Háromfelvonásos színdarabokat is írt. A legkedveltebb filmforgatókönyv-írók közé tartozott. A fasizmus áldozata lett. Drámái: *Julcsi*! és *egyéb színpadi tréfák* (1919); *Béla, aki 26 éves* (1929); *Te nem ismered Verát?* (Balassa Emillel, 1929). Könyve: *Ó, Cezler úr!* (kabarétréfák, 1921).

Mihály Károly (Majtény, 1886. aug. 17.–?): színész, rendező. Pályáját 1904-ben kezdte *Krecsányi* Ignác társulatában. Karakter szerepeket játszott és humorérzékével hívta fel magára a figyelmet. Az I. világháborúban tizedesként harcolt, orosz fogságba esett. Hazatérése után Erdélyben *Gáspár* Jenő, *Hevesy* Miklós, *Szabadkay* József társ.-ainak tagja immár nemcsak színészként, hanem gyakran rend.-ként is. F.Sz. *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Zülfikár* (Huszka J.: Gül Baba); *Nagy István* (Szigligeti E.: A lelelenc); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr).

Mihály Katalin (Nagyvárad, 1928–): színésznő, színházvezető. Először az amatőr színházi mozgalomba kapcsolódott be Nagyváradon. 1945-ben *Janovics* Jenő szerződtette a kolozsvári Sétatéri Színházba, ahol egyúttal színészként is folyt. 1948–1952 között a főiskolán tanult. 1956–58-ban a nagyvárad színház művésze volt, 1958-tól a Művészeti Népfőiskola ig.-ja, ahol drámatörténeti előadásokat is tartott. 1961–1968 között a Bábszínház ig.-ja lett, majd 1968-tól újra a nagyvárad színházban dolgozott, előbb színészként, majd nyugdíjba vonulásáig ig.-ként. F.Sz. *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Izidora* (Katona J.: Bánk bán).

Mihály Mariann (? , 1960. nov. 25.–): színésznő. 1984-ben végzett a SzAk-n. Ezután a Vidám Színpadhoz szerződött, ahol azóta is játszik. Szatírákban, zenés darabokban, kabaréban lép föl. F.Sz. *Zsuzsa* (Görgey G.: Huzatos ház); *Simone* (Lengyel M.: Ninocska); *Dolores* (Styne: Van, aki forrón szereti).

Mihály Pál (Marosvásárhely, 1937. okt. 12.–): színész. 1977-ig a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház művésze volt, majd Mo.-ra települt. Itt először a 25. Színház, majd a Népszínház, 1982-től a József Attila, jelenleg a Nemzeti Színház tagja. Karakterszínész. F.Sz. *Deus páter* (Balogh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió); *Kormányos* (Sh.: A vihar); *Bérgyilkos* (Sh.: III. Richárd); *Szerelő* (Sultz S.: Barátaim, kannibálok!).

Mihályffy László (?-?) színész. 1919-ben végezte el a SzAk-t, és *Janovics* Jenő kolozsvári társ.-ához szerződött. 1930-ig itt lépett fel. 1928-tól 1932-ig Nagyváradon is játszott. Széles skálájú, különleges adottságokkal rendelkező színész volt, aki tragédiában és vj.-ban egyaránt emlékezeteset nyújtott. Egyéniségéhez nem annyira a sodró lendületű drámai hősök, hanem inkább a fontolgató, mérlegelő figurák és az intrikusok álltak közelebb. F.Sz. *Sganarelle* (Molière: A férjek iskolája); *Sodró* (Csiky G.: Cifra nyomorúság); *Jágó* (Sh.: Othello); *Csu főbíró* (Klabund: A krétakőr); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Paulino* (Pirandello: Az ember, az állat és az erény).

Mihályfi Béla (Bp., 1891. jan. 11.–Bp., 1948. ápr. 4.): színész, színházigazgató. *Mihályfi* Károly fia. Jogi tanulmányai után egy ideig a fővárosnál volt tisztviselő, majd az I. világháborúban harcolt. 1918-ban beiratkozott a SzAk-ra. Vidéki fellépések után 1919. szept.-től nov.-ig a Vár, majd a Dunaparti Színházban játszott. 1920-tól 1935-ig a Nemzeti, 1935-től 1937-ig a Belvárosi, 1936–37-ben a Művész, 1939-től 1941-ig a Magyar és az Andrassy, 1941–42-ben az Andrassy Színház tagja volt. 1942–43-ban a kolozsvári Nemzeti Színház drámai műv.-i és ügyvezető ig.-jaként, valamint a színiiskola direktoraként dolgozott. Utolsó fellépése 1943. dec.-ben volt Kolozsvárott. 1945 után nem léphetett színpadra. Fiatal korában szerelmisszerepeket játszott, később karakterfigurákat formált meg jó humorral, egyénien, eredeti maszkkal. Számos filmben is játszott. F.Sz. *Werle* (Ibsen: Vadkacsa); *Demetrius* (Sh.: Szentivánéji álom); *Sebastiano* (Sh.: A vihar); *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Caucho* (Shaw: Szent Johanna); *Linzmann* (Molnár F.: Liliom); *Szepes Mihály* (Bókay J.: Az utód).

Mihályfi Károly (Arad, 1857. júl. 27.–Bp., 1936. máj. 13.): színész. 1875-ben vidéken lépett először színpadra. 1877–1880 között Kolozsvárott játszott. 1880-ban szerződött a Nemzeti Színház, amelynek 1909-től örökös tagja volt. 50 éves jubileuma után, 1926-ben nyugalmába vonult, de alkalmanként még fellépett. A régi Nemzeti Színház romantikus szavalóiskolájának képviselője volt. Nagy Imre halála után 1893-tól az ő örökében fiatal hősöket és hősszerelmeket játszott. Legnagyobb sikereit *Márkus* Emília partnereként a

francia drámákban aratta. 1901–02-ben Rákosi Szidi színésziskolájában tanított. F.Sz. *Derblay Fülöp* (Ohnet: A vasgyáros); *A tanítvány* (Goethe: Faust); *Jean* (Halévy–Crémieux–Decourcelle: Constantin) abbé); *Clément* (Vega: Király és pór); *Helmer* (Ibsen: Nóra); *Oresztész* (Szophoklész: Elektra); *Fernando* (Echegaray: Folt, amely tisztít); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Mihályi Ernő (Bp., 1905. júl. 16.–Bp., 1949. márc. 7.): színész. Színészdinasztia tagja. Bár grafikusnak készült, 15 évesen beiratkozott Rákosi Szidi színésziskolájába, 1927-ben lépett a pályára Debrecenben. 11 évig a Felvidék különböző színpadain, Pozsonyban, majd Prágában játszott. 1938-ban került Bp.-re, ahol előbb a Pódium Kabaréban szerepelt, 1941-ben a Vígyszínház tagja lett. 1945-ben fellépett a Magyar Színházban, az Új Színházban, 1946–47-ben a Pesti Színházban és 1947-ben a Medgyaszay Színházban is. Jellemző színész volt. Sikereit drámákban, komédiákban és operettekben aratta. Fanny humor, nagy átváltozó és kitűnő megfigyelőképessége volt. Több filmben is játszott. F.Sz. *Fekete Péter* (Eisemann M.); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Dr. Steinitz* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Színházigazgató* (Pirandello: Hat szerep keres egy szerzőt); *Virág úr* (Hunyady S.: Lovagias ügy); *Hjalmar* (Ibsen: A vadkacsa).

Mihályi Ferenc (Győr, 1858.–Bp., 1942. ápr. 8.): énekes (bariton), operarendező. *Bellovics* Imre növendékeként, hangversenyénekesként kezdte pályáját. 1893-tól az Operaház szerződtette, ahol 1917-ig énekes, 1915–1925 között kis megszakítással az intézmény főrendezője volt. 1923-ban örökös tag lett. 1919-től a Nemzeti Zenede tanáraként az operai színjátékot oktatta. F.Sz. *Baal-Hanan* (Goldmark K.: Sába királynője); *Silvio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Wolfram* (Wagner: Tannhäuser); *Figaro* (Rossini: A szevillai borbély). F.R. Puccini: *Angelica nővér, A kőpeny, Gianni Schicchi* (1922, bem.). **Mihályi** Gábor (Kassa, 1923. júl. 1.–): színikritikus, irodalomtörténész, az irodalomtudományok kandidátusa. 1950-ben szerzett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 1961-től a Nagyvilág munkatársa volt, 1991-től a m. Lettre Internationale felelős szerkesztője. 1957-től ir rendszeresen színikritikákat. Színházelméleti, ill. kritikai működését az elmélyült elemzés, a m. színházművészet megújításának igénye jellemzi. Könyvei: *Molière* (1954); *Végjáték, A nyugat-európai és amerikai dráma 25 éve. 1945–1970* (1971); *Színházról vitázva (cikkgyűjtemény, 1978)*; *A Kaposvár-jelenség* (1984); *A klasszikus görög dráma a múlt és jelen ütközésében* (1987).

Mihályi Győző (? , 1954. aug. 19.–): színész. 1976-ban a SzAk elvégzése után a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte a pályát. Játszott 1979–80-ban a kecskeméti Katona József, 1980–1988 között a Miskolci Nemzeti, 1988–90-ben a Radnóti Miklós Színházban. 1990-től a Nemzeti Színház tagja. Operettek táncoskomikusától prózai darabok, tragédiák főszerepéig mindent játszott. Jászai Mari-díjas (1990). F.Sz. *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Bicska Maxi* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Mihályi Lici (?-Bp., 1952. febr. 2.): színésznő. 1920-ban a Fekete Macska, 1920–21-ben a Bonbonnière Kabaréban, 1923-tól 1930-ig, majd 1934-től 1938-ig Pozsonyban szerepelt. 1932–33-ban a Pesti Színház tagja volt. 1943–44-ben Szűcs László társ.-ában, 1945-ben Kispesztén, 1947–48-ban Pécsen, 1949-ben Debrecenben, 1954-ben a Fővárosi Kis Színpadon, 1955–1957 között az Állami Dérnyé Színházban működött. Primadonnaként kezdte pályáját, később prózai jellem szerepeket is játszott. F.Sz. *Mária* (Lajtai L.: A régi nyár);

Tóni (Lehár F.: Tavaszi álom); **Tulipánné** (Csiky G.: A proletárok).

Mihályi Vilma; Vilcsi (Bp., 1901. máj. 1.–Bp., 1967. márc. 19.): színésznő. **Rákosi** Szi di színésziskoláját végezte. 1919-ben a Munkások Gyermekszínházában, majd a Kollektív Színtársulatban, 1920–1922 között az Apolló Kabarében, 1922-ben a Művész Színpadon szerepelt. Férjhez ment, s néhány évre visszavonult. 1930-tól Pozsonyban játszott. Az 1935–36-os évadot a Kamara Színházban töltötte. 1938–1941 között **Felpéci Iliász** Aladár társ.-ában, 1941–42-ben Miskolcon, 1942–1944 között Pécsen, 1944 őszén a Nemzeti, 1947-ben a Belvárosi, 1948-ban a Medgyaszay Színházban működött. 1948–49-ben a debreceni, 1949-től 1955-ig a kecskeméti Katona József, 1956–57-ben az egri Gárdonyi Géza, 1957-től 1960-ig a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. Minden szerepkörben foglalkoztatták. F.Sz. **Kamilla** (Szigligeti E.: Liliomfi); **Pernelle-né** (Molière: Tartuffe); **Mirigy** (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Mihók Éva (? , 1943. márc. 6.–): színésznő. 1963-ban a veszprémi Petőfi Színházban kezdte a pályát. Később játszott a Thália Színházban, a győri Kisfaludy, a Békés Megyei Jókai, a Pécsi Nemzeti, a szolnoki Szigligeti, a Radnóti Miklós Színházban és a Népszínházban. Klasszikus és modern művek naiva- és anyaszerepeit játszotta el. F.Sz. **Lujza** (Schiller: Ármány és szerelem); **Nagyasszony** (Bródy S.: A tanítónő).

Mikes Lilla; Mann (Miskolc, 1924. júl. 4.–): színésznő, előadóművésznő. A SzAk elvégzése után 1949-ben az Ifjúsági Színházhoz szerződött. Főiskolás éve alatt a Magyar Rádió első szintárs.-ának ösztöndíjas tagja volt. 1953–1959 között a Vidám Színpad, 1964-től 1984-ig az Irodalmi, ill. Radnóti Színpad tagja volt. 1972-től a Korona Pódium alapítója, művészeti vezetője, műsorainak szerkesztője. 1991 óta a Korona Pódium Többnyelvű Kávéház Kft. művészeti vezetője, ügyvezető ig.-ja. Tíz éve foglalkozik módszeresen a m. irodalom négy nyelvével (angol, német, orosz, francia) terjesztésével. Jászai Mari-díjas (1977), érdemes művész (1982). Önálló estjei: **Paródia Paradé** (Vujcsics T.-ral); Keyes: **Virágot Algernonnak**; Ajar: **Momo és Rosa mama**. Könyvei: **Korona-Tanúk** (1990); **Kálmán György visszatér** (1991).

Mikesi Eszter (Pécs, 1962. jún. 1.–): jelmez- és díszlettervező. A bp.-i Képző és Iparművészeti Szakközépiskola textilszakán végzett 1980-ban. 1980–1983 között a Magyar Állami Operaházban volt asszisztens. Ezt követően a Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervező szakán tanult, 1990-ben kapta meg a diplomáját. A pécsi, békéscsabai, egri, veszprémi, nyíregyházi, a komáromi társ.-oknak, valamint a Honvéd Művészegyüttes és a Nemzeti Színház számára készített jelmez- és díszletterveket. F.T. Weöres S.: **A holdbéli csónakos**; Sarkadi I.–Szörényi L.–Bródy J.: **Kőmíves Kelemen**.

Miksey Lajos; **Csizmadia** (Cegléd, 1846–Szabadka, 1892. dec. 18.): színész, rendező, színművész. 1864-ben a Budai Népszínházban lépett először színpadra. Burleszk komikus szerepek, operett-buffók kiemelkedő alakítója volt, de szívesen szerepelt tragédiában is, pl. **Polonius** (Sh.: Hamlet). Több évadban szerepelt Aradon, Miskolcon, Szegeden. Legnagyobb sikereit Győrben érte el, ahol főszerepeket alakított. Itt próbálkozott először rendezéssel is. F.Sz. **Derrik** (Planquette: Ripp v. Winkle); **Szellemfi** (Szigligeti E.: Liliomfi); **Bankó Béni** (Csiky G.: Proletárok); **Cardinet** (Meilhac-Halévy: A kigyógyult házaspár). F.M. **A koldusszany bosszúja** (bem.: Győr, 1883). – Felesége Dániel Katalin (Koloszvár, 1850.–Kassa, 1910. okt. 7.) színésznő volt.

M.A. 1864–65, 1876–77, 1889–90: Arad; 1868, 1877–78, 1890–91: Miskolc; 1869–73, 1884–86: Kassa; 1873: Buda; 1873–74: Kecskemét; 1874–75, 1877–78, 1888–89: Szeged; 1877: Sopron; 1878–81, 1883–84, 1886–88: Győr–Sopron–Szombathely; 1881–83: Pozsony; 1891-től: Szabadka.

Miklós Klára (Vágfarkasd, 1919. aug. 15.–): színésznő. Pozsonyban kezdte pályáját, majd különböző vidéki városokban – Debrecenben, Győrben, Pécsen, Szegeden – játszott. 1978 óta nyugdíjban van. Pályája során drámai hősnőket, később karakter szerepeket alakított. Jászai Mari-díjas (1958), érdemes művész (1969). F.Sz. **Ophelia**, **Gertrud** (Sh.: Hamlet); **Gertrudis** (Katona J.: Bánk bán); **Kate Keller** (Miller: Edes fiaim); **Dajka** (Euripidész: Medeia); **Maria Josefa** (García Lorca: Bernarda Alba háza).

Miklós Tibor (Bp., 1947. jún. 5.–): író, színházvezető. Irodalom-esztétika, ill. esztétika-filozófia szakot végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a Marxizmus Leninizmus Esti Egyetemen és a József Attila Tudományegyetemen. Varsóban Józef Szejnánál színházi tanulmányokat folytatott. Több dalszöveget írt, 1980-ban a Rocksínház műv.-i vez.-jeként világhírű musicalek m. szöveggönyveit készítette el. Fontos szerepe volt e musicalek színpadra állításában. Könyve: **Keresem a szót, keresem a hangot** (interjúk, 1977). Librettói: **Sztárcsinálók** (zene: Várkonyi M., 1981); **Farkasok** (zene: Várkonyi M., 1983); **Cafe Rock** (1985); **Csillag Nápoly egén** (zene: Németh Z., 1987).

Miklósa Erika (Kiskunhalas, 1970. jún. 9.–): magánénekesnő. 1990. aug. 1-jétől a Magyar Állami Operaház ösztöndíjas magánénekes. Első jelentős sikerét 1992-ben a Budapesti Kamaraopera Haydn: Élet a Holdon c. előadásában, **Flaminia** szerepében aratta. F.Sz. **Altatómanó** (Humperdinck: Jancsi és Juliska); **Francia királykisasszony** (Kacsóh P.: János vitéz); **Adél** (ifj. J. Strauss: A denevér).

Miklóssy Dezső (Fényeslitke, 1919. szept. 25.–): színész, énekes, bábszínész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában 1942-ben végzett. Először a nagybányai színházhoz szerződött. 1943-ban a Vigszínház, 1945-ben a Kisszínház művésze lett. 1947-ben alapító tagja a Mesebarlang nevet viselő bábszínháznak, valamint 1949-ben az Állami Bábszínháznak is. 1950-ben a Miskolci Nemzeti Színház, 1951-ben az Állami Faluszínház alapító tagjai közé tartozott. 1952-től 1963-ig újra az Állami Bábszínházban szerepelt. Ezután 11 évig szabadfoglalkozású előadóművész, énekes. 1974–1981 között ismét az Állami Bábszínház tagja volt. Bár 1977-ben nyugdíjba ment, de mint nyugdíjas tovább játszott. Pályafutása alatt számos opera- és operettszerepet is sikerrel alakított. F.Sz. **Döbrögi** (Fazekas M.–Hárs L.: Ludas Matyi); **Farkas** (Svarc: Piroska és a farkas); **Király** (Ignác R.: Csipkerózsika); **Dzsín** (Gernet–Devecseri G.–Bánd A.: Aladdin csodalámpája); **Heraklész** (Darvas Sz.–Gábor B.: Szerelmes istenek); **Király** (Szilágyi D.: Ezüsfurulya); **Lucifer** (Királyhegyi P.–Darvas J.: Az ember komédiája).

Miklóssy Irén (Segesvár, 1908–?): énekesnő (szoprán). 1933-ban mutatkozott be az Operaházban **Lakmé** (Delibes) szerepében. 1933–1948 között az Operaház tagja, főként koloratúrszoprán szerepkörben vált ismertté. F.Sz. **Szilágyi Erzsébet** (Erkel F.: Hunyadi László); **Violetta** (Verdi: Traviata); **Az Éj királynője** (Mozart: A varázsfuvola); **Olympia**, **Giulietta**, **Antonia** (Offenbach: Hoffmann meséi).

Miklóssy Margit (Keszthely, 1877. jún. 9.–Koloszvár, 1940. dec. 26.): színésznő. Id. **Miklóssy** Gyula színgazgató lánya. Már gyermekszereplőként feltűnő ügyesség-

ról tett tanúságot. Pályáját 1893-ban *Kömley* Gyulánál kezdte. Különböző vándortárs.-okban játszott naiva- és szubrettszerepeket, majd 1919-ben *Janovics* Jenő társ.-ához szerződött Kolozsvárra. Évtizedeken keresztül az együttes egyik ünnepelt vezető művésznője volt. 1925 ápr.-ában harmincéves színészi jubileuma alkalomával *Kádár* Imre az erdélyi színészet legnagyobb komikájaként ünnepelte. 1928–1934 között Nagyváradon is fellépett. Leleményessége kifogyhatatlan, eszközeinek változatosságáról a kritikák az elismerés, sőt a csodálat hangján írtak. F.Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Jolán* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Bonivardné* (Bisson: Válás után); *Zsani néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Zsivka* (Nusic: A kegyelmes asszony); *Christel* (Strindberg: Júlia kisasszony); *A bába* (Klabund: A krétakőr); *Gonosz mostoha* (Kacsoh P.: János vitéz).

Miklósy Aladár (Igló, 1886. okt. 17.–Bp., 1945. márc. 22.): színész, rendező, színiigazgató. Miklósy Gyula fia. 1904-től bátyja, Miklósy Gábor, 1927-től Miklósy Imre társulatának színésze és rend.-je volt. 1929-ben kibérelte az Óbudai Kisfaludy Színházat, amelyet 1931-ig vezetett. 1931–1937 között ismét Miklósy Imre együttesének tagja volt. 1937-ben jelmez- és színdarabkölcsonzót nyitott, amelyet haláláig vezetett. Jellemsszerepeket játszott. F.Sz. *Cyrano* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Othello* (Sh.); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Giovanni* (Herczeg F.: Bizánc).

Miklósy Gábor (Máramarossziget, 1871. jún. 27.–Kiskunfélegyháza, 1925. okt. 30.): színész, színiigazgató. Pályáját atyja Miklósy Gyula társ.-ában 1874-ben gyermekszereplőként kezdte, majd 1887-től 1889-ig Marosvásárhelyen szerepelt. Később különböző vidéki társ.-okban játszott. 1894-től 1919-ig Erdélyben kisebb helyeket keresett fel társ.-ával. 1910-től 1925-ig Kispesztén, 1925-ben Gyöngyösön, Balassagyarmaton és más alföldi városokban volt színig. Prózaí művek és operettek jellemsszerepeit formálta meg. F.Sz. *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Krisztján Tódor* (Jókai M.: Az aranyember); *Retegyi Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Zsiga* (Szigligeti E.: A cigány); *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falu rossza).

Miklósy György (Bp., 1925. máj. 30.–): színész. Színészcsaládból származik. 1947-ben végzett a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészkarán, majd 1949-ben a SzAk-n is diplomát szerzett. 1949–1956 között a Szegedi Nemzeti, 1956–60-ban a Madách, 1960–64-ben a Petőfi és 1964–1989 között a Vígszínházban játszott. 1989-től a Radnóti Miklós Színház művésze. 1956-tól a SzAk tanára, 1983-tól adjunktusa. Karakterszínész, aki kisembereket alakít meggyőző erővel. Jászai Mari-díjas (1956), érdemes művész (1983). F.Sz. *Percsihin* (Gorkij: Kispolgárok); *Jepihodov* (Csehov: Cseresznyés kert); *Apollyon* (Dürrenmatt: A nagy Romulus).

Miklósy Gyula, id. (Kaposvár, 1839. jan. 10.–Kézdivásárhely, 1891. jún. 22.): színész, rendező, a 19. század második felének egyik legkiemelkedőbb vidéki színiigazgatója. Neki sikerült először társulatával annyi pénzt keresnie, hogy Pesten színházat építhetett belőle. 1859. okt.-ében kezdte pályáját *Szabó* József társ.-ánál Szabadkán. 1864-ben apai örökségéből szervezett először társulatot, amellyel hat éven át Székesfehérvárra, Beregszászra, Munkácsra, Szatmárra, Pécsre, Nagykanizsára kereste fel. 1870-ben *Molnár* György bukása után rövid időre átvette a Budai Népszínházat. Anyagilag megerősödve 1872. okt. 30-án megnyitotta nyári üzemre szánt István téri színházat (a mai Klauzál téren), amely azonban 1874. jan. 4-én leégett. Közben 1873-ban a Városligetben is építtetett egy színikört. Színházá-

nak pusztulása anyagilag tönkretette, és visszatért a vidéki ig.-i és színészélethez. Soha többet nem vezetett neki a szerencse. 1890-ig az egész országot bejárta Losonctól Beregszászig, Egertől Bajáig, Makótól Bártfáig. Utolsó évében Erdély városaiban szerepelt. Mindenütt igyekezett korszerű műsort adni a legkülönbözőbb műfajokban. Az István téren az *Offenbach*-operettek mellett *Jókai* Mór, *Vahot* Imre, *Dobsa* Lajos, *Szigeti* József, *Szigligeti* Ede, sőt *Katona* József, *Schiller* műveit is játszotta. Mint tragikus színész is megálta a helyét. Szerződöttes céljából a Nemzeti Színházban is fellépett (1869. dec. 19., Katona J.: Bánk bán címszerepében), de ő inkább az igazgatóságot választotta. Tevékeny részt vállalt a m. színésztársadalom megszervezésében: az 1871-ben tartott első színészkongresszus alelnöke volt, majd az Országos színészegyesület egyik vezetőségi tagja. A szakma hivatalos kiadványában, a *Színészek Lapjában* számos cikke jelent meg. Családjából a mai napig hírneves művészek kerültek ki: ifj. *Miklósy* Gyula, Margit, Gábor és Aladár – gyermekei, s ezek utódai. – Ir. Ferenczi F.: Színművészet (1914); Alpár Á.: Az István-téri színház, 1872–74 (1986).

M.A. 1860: Lenkei, majd Fehér Károly; 1861: Győr; 1862–64: Balogh Alajos. Igazgatóként: 1869: Székesfehérvár; 1870: Budai Népszínház, majd Máramaros, 1871: Beregszász, Munkács, Máramarossziget, Szatmár, Pécs; 1872: Nagykanizsa, Székesfehérvár, Budai Nyári Színikör; 1874: Szentendre, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó; 1875: Gyöngyös, Rozsnyó, Losonc, Nyíregyháza, Nagykálló, Sátoraljaújhely, Pécs; 1876: Szigetvár, Kaposvár; 1877: Keszthely, Nagykanizsa; 1878: Dombóvár, Szombathely, Sümeg, Miskolc; 1879: Eger, Gyöngyös, Sátoraljaújhely, Miskolc; 1880: Eger, Nyíregyháza, Miskolc; 1881: Selmecbánya, Lőcse, Dunaföldvár, Baja; 1882: Szekszárd, Zenta, Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét; 1883: Halas, Makó, Kecskemét, Orosháza, Mezőtúr; 1884: Békéscsaba, Gyula, Nagyszalonta, Mezőtúr; 1886: Szatmár, Beregszász, Munkács, Sátoraljaújhely, Bártfa, Eperjes, Lőcse, Selmecbánya; 1887: Korpona, Ipolyság, Selmecbánya, Tornaalja, Abony, Karcag, Túrkeve, Kiszvárd, Munkács; 1888: Huszt, Eger, Monor, Salgótarján, Hódmezővásárhely, Szarvas, Mezőtúr, Marosvásárhely; 1889: Dés, Torda, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda, Szászrégen,

MIKLÓSY GYÖRGY – *Ferailon*
(*Feydeau: Bolha a fülbe*)

Brassó, Dés; 1890: Déva, Marosújvár, Berettyóújfalú, Mezőtúr, Lippa, Győrök, Buzás, Nagykőrös, Cegléd, Selmecbánya, Hódmezővásárhely.

Miklósy Ilona (Bp., 1873. jan. 21.–Bp., 1958. febr. 27.): színésznő, író. 1885-ben apja, Miklósy Gyula társ.-ában kezdte pályáját. 1891–92-ben Brassóban, 1892–93-ban *Kömléy* Gyula együttesében, 1893–94-ben Kassán, 1894–95-ben Nagyszombatban, 1895–96-ban Sátoraljaújhelyen, 1896–1898 között Miskolcon, 1898-tól 1900-ig Kolozsvárott, 1900 nyarán ismét Miskolcon játszott. 1902–1904 között *Szalkay* Lajos, 1904-től 1914-ig fivére, *Miklósy* Gábor társ.-ában játszott. 1914–24 között a *Kis Pajtás* c. gyermeklapot szerkesztette. Hősnő és naivszerepeket formált meg. Több regényének témáját is a színészek életéből merítette. F.Sz. *Gauthier Margit* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Stuart Mária* (Schiller); *Cyprienne* (Sardou–Najac: Válság el); Könyvei: *Utolsó felvonás. Színészek és komédiások* (1912); *Johanka, egy színészgyerek élete* (1914); *Színész és leánya* (1923).

Miklósy Imre (Kolozsvár, 1901. márc. 1.–Bp., 1937. jan. 18.): színész, színgazgató. 1918-ban apja, *Miklósy* Gábor társ.-ában kezdte pályáját, ahol 8 évet töltött. Egy évadot *Mariházy* Miklós egy.-ében is játszott. 1927-ben színig.-i engedélyt kapott. Kisebb állomások mellett 1927–1937 között Újpesten, 1927–32-ben Kispesztén, 1927–1930 között Veszprémben, 1930–36-ban Kecskeméten, 1931–1936 között Szolnokon, 1933–1935 között Békéscsabán tartott előadásokat. Jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Szörényi* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros).

Miklósy Judit (Bp., 1950. szept. 15.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1973-ban a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte a pályát. Játszott 1978–82-ben a Budapesti Gyermekszínházban, 1982–1989 között a Nemzeti Színházban. 1989 óta az Arany János Színház tagja. Fiatalon is inkább idősebb női szerepeket alakít. F.Sz. *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia). *Marino* (Garcia Lorca: Bernarda Alba háza).

Miklósy Margit (Bp., 1938–): táncosnő. Az ÁBI-ben *Nádasi* Ferenc növendékeként végzett 1954-ben, majd az Operaház tagja lett. 1957 óta külföldön él, több neves társ. tagja volt (Grand Ballet du M. de Cuevas, Holland Nemzeti Balett, London Festival Ballet).

Miklósy Színház: → *István téri Színház*

Miklósy Színkör: → *István téri Színház*

Mikó András (Bp., 1922. jún. 30.–): rendező, főiskolai tanár. Grafikai és zenei tanulmányok után (*Bortnyik* Sándornál, ill. *Nádasdy* Kálmánnál és *Oláh* Gusztávnál) 1946-ban szerződött az Operaházhoz. Otto *Klemperer* asszisztense, ügyelő és segédrendező volt. 1949-től a színház rend.-je, 1963-tól 1987-ig főrend.-je. 1950-től operai színészmesterséget és rendezést tanít a Zak-án. 1951–52-ben a Fővárosi Operettszínház főrend.-je volt. A Szegedi Szabadtéri Játékok felújítása óta szinte minden évadban rendezett. Vendégrendezésre hívták Svájcba, Németországba, Nagy-Britanniába, Olaszországba, Hollandiába, Lengyelországba, Dániába, a Szovjetunióba, Finnországba. Pályája kiemelkedő értéke új m. operák nagysikerű színpadra vitele: *Kádár Kata*, *Az ajtón kívül*, *Együtt és egyedül*, *Vernász*, *Hamlet*, *Bűn és bűnhődés*, *Mózes*. Nevéhez fűződik többek között Britten *Albert Herring*ének bemutatója, a *Pelléas és Mélisande* felújítása, Monteverdi *Poppea megkoronázása* c. operájának, Alban Berg *Wozzeck*ének és *Lulu*jának hazai bemutatója. Zene és látvány szerves összhangja fontos számára. Kossuth-díjas (1975), Liszt-díjas (1963), érdemes (1967) és kiváló művész (1987).

Mikó István (Bp., 1950. okt. 22.–): színész, színházigazgató. 1977-ben végezte el a SzAk-ot és a Thália Színház művésze lett, ahol már 1975-től gyakorlatos színészként működött. A Kaláka Együttes alapító tagja (1969–1973). 1991–1993 között az Arizona Színház ig.-ja, a soproni színház műv.-i vez.-je, a kisvárdai Várszínház egyik alapítója. Sokoldalú művész, kitűnően énekel, több mint tíz zenés játék zeneszerzője. Számos tévéjátékban szerepelt. Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *Nero* (Várkonyi M.–Miklós T.: Sztárcsinálók); *Benája* (Kemény G.–Miklós T.–Kocsák T.: Krónikás); *Arje Lejb* (Babel–Kazimir K.–Gosztonyi J.: Alkony); *Miska, főpincér* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Jano* (Munkácsi M.: Mindhalálig Beatles); *Dexter* (Brown: Ének az esőben); *Liola* (Pirandello: Liola és a lányok); *Sancho Panza* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja); *Szomszéd* (Vian: Mindenkit megnyűzunk); *Frederick* (Anderson–Ulveaus–Rice: Sakk); *Chaplin* (Nagy T.–Pozsgai Zs.: A kölyök).

Mikola Robert; *Mikula* (Abaújszántó, 1964. szept. 15.–): színész. Pozsonyban végezte el a SzAk-t 1987-ben. Ezután a Pozsonyi Nemzeti Színházba, majd a Komáromi Magyar Területi Színházba került. 1988-tól Kassán a Thália Színházban, 1989-től a Miskolci Nemzeti Színházban játszik. Eddig zenés darabokban és vj.-okban kapott szerepeket. F.Sz. *Octave* (Molière: Scapin furfangjai); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Rudi* (Fényes Sz.: Maya).

Mikolay László (Bp., 1936. jan. 13.–): játékmester, rendező. 1957-től 1959-ig a SzAk színész szakának hallgatója, 1968-tól 1972-ig a rendező szakon vendég-hallgató volt. 1959-től az Állami Dérnyé, 1961-től a kecskeméti Katona József, 1964 óta a Fővárosi Operettszínház tagja. Pályája kezdetén színészként is fellépett. F.Sz. *Robert*, *Fernand hadnagy* (Hervé: Nebáncsvirág). F.R. Hervé: *Nebáncsvirág*; Gáspár M.: *Az állam én vagyok*; Leigh–Wasserman: *La Mancha lovagja*; Gyárfás M.–Kemény G.–Kocsák T.: *Egy nő, akinek lelke van*; Ránki Gy.: *Muzsikuss Péter*.

Mikroszkóp Színpad (1967–): 1967. okt. 13-án a Nagymező u. 22–24. sz. alatt nyílt meg. Alapítója *Komlós* János újságíró volt, aki a 180 férőhelyes színházban a színpadi újságírás hagyományait igyekezett feleleveníteni és újrachonosítani. Az aktív politikázó, közéleti színházi fórum, a humor, az ironia eszközeivel tükrözi a társadalom mozgását. *Komlós* egyben szuggesztív konferansziéegyenység is volt. 1980-ban bekövetkezett halála után *Marton* Frigyes, 1985 óta *Sas József* az igazgató.

Mikula Sándor (Bp., 1959. jún. 26.–): színész. 1986-ban a SzAk elvégzése után Szegeden kezdte a pályát. 1988-ban az egri Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött. Zenés és prózai művek karakterszínésze. F.Sz. *Lasica* (Bresán: Diszvacsora a temetkezési vállalatnál); *Frantisek* (Déry T.–Presser G.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról).

Milechárek Jana dr. (Prostějov, 1941. ápr. 28.–): dramaturg, színikritikus. 1968-ban szerzett oklevelet a pozsonyi Színművészeti Főiskolán. 1964–1966 és 1967–1972 között a komáromi színház dramaturgia, 1972–1974-ig a rádió m. adásának rendezője. Irodalmi tevékenységet folytat, ír, dramatizál, fordít, a tv és rádió részére műveket adaptál (Vészti Endre: *A sárga telefon*).

Miller Lajos (Szombathely, 1940. jan. 23.–): énekes (bariton). Tanulmányait 1961-től 1968-ig végezte a Zak-n dr. *Sipos* Jenő növendékeként. 1968–1986 között az Operaház magánénekes. Több nemzetközi énekverseny díjnyertese (Párizs, 1974; Budapest, 1975; Treviso, 1975). 1986-tól szabadfoglalkozású énekművész. Rendszeresen fellép a milánói Scala, a római opera,

a bécsi Staatsoper, a müncheni Bajor Állami Opera, a párizsi Nagyopera, valamint a Buenos Aires-i Teatro Colón színpadán. Elsősorban Verdi vezető lírai bariton szerepei tartoznak a repertoárjához, amelyek közül számosat lemezre is rögzített. 1980-ban Kossuth-díjjal, 1975-ben Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *René* (Verdi: Az álarcosbál); *Simone Boccanegra* (Verdi); *Posa* (Verdi: Don Carlos); *Wolfram* (Wagner: Tannhäuser); *Valentin* (Gounod: Faust); *Anyegin* (Csajkovszkij); *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Michonnet* (Cilea: Adriana Lecouvreur).

MILLER LAJOS

Milloss Aurél (Ozora, 1906. máj. 12.–Róma, 1988. szept. 20.): táncos, koreográfus, balettagazgató. Egyetemi tanulmányait Bp.-en és Berlinben végezte, közben különböző mesterektől klasszikus balettet és modern táncot tanult. Előadóművészi tevékenységét a negyvenes években is folytatta pl. a *Petruska* és *A csodálatos mandarin* cimszerepeiben –, de már a húszas–harmincas években koreografált. Hága, Duisburg, Augsburg és Düsseldorf mellett 1933-tól Bp.-en is betanította műveit az Operaházban *Petruska*, *Karnevál* –, a Nemzeti Színház produkcióiban – *A roninok kincse*, *Az ember tragédiája* –, fiatal színművészek közreműködésével saját balettstúdiójában és a Magyar Csupajáték programjában. *Bartók* Bélával konzultálva Bp.-en készítette elő *A csodálatos mandarin* c. táncjáték színre vitelét, amelynek bemutatását végül nem engedélyezték. 1939-től a római Operaház balettmestere, a társ.-ot néhány év alatt az európai élvonalba emelte. Nemzetközi koreográfusi tevékenységét *A csodálatos mandarin* feltűnő milánói sikere

Scala, 1942 – alapozta meg. A római, milánói, firenzei Maggio Musicale – színpadok mellett a II. világháború után Stockholmban, Párizsban aratott sikert. Balettig. és koreográfus Rio de Janeiro és Buenos Aires operaházai-ban. A hatvanas években a kölni színház és a bécsi Operaház balettig.-ja, később ismét Rómában, majd újból Bécsben dolgozott. Életműve legkevesebb 170 regisztrált koreográfiai művet ölel fel, némelyik darabját 10–15 betanításban is bemutatta. Műveiben egyfajta szintézis-keresés figyelhető meg a gondolati és érzelmi szféra, az allegorikus indíték és a konkrét cselekvés egyesítésére, valamint a klasszikus balett és az expresszív tánc mozgásvilágának ötvözésére. F.K. *Prometheus teremtményei* (Bp., 1942); *Don Quijote portréja* (Párizs, 1947); *Marsyas*

(Vence, 1948); *A szorongás szonátája* (Rio de Janeiro, 1954); *Estro Barbarico* (Köln, 1963); *Estri* (Spoleto, 1968); *Visage* (Firenze, 1973). – Ir. Külföldi Szemle Különszáma M. A. tiszteletére (1987); Kövágó Zs.: M. A. színházi koreográfiái I. és II. (Táncudományi Tanulmányok 1986–87, ill. 1990–91).

Milviusz Andrea (? , 1951. dec. 26.–): színész. Pályafutását a győri Kisfaludy Színházban kezdte, 1970-ben. 1974-től a Miskolci Nemzeti Színház tagja. F.Sz.: *Kay* (Svarc: Hökirálynő); *Eliza* (Bréal: Huszárok); *Dorka* (Baum: Öz, a nagy varázsló); *Zsuzsi* (Lajtai L.: A régi nyár).

mimészisz (görög): 1. általános művészeti értelemben a valóság művészi leképezését jelentő esztétikai kategória. A ~ nem jelenti a valóság „másolását”, mechanikus utánzását, hanem a valóság egyes, jellemző elemeinek kiemelését, bemutatását és a művész általi értelmezését foglalja magában; 2. a színészetre vonatkoztatva: a színházi ~ legfontosabb megkülönböztető jegye az embernek élő ember által való ábrázolása, melynek során a színész saját fizikumát válik művészi objektummá. Ezen kívül minden egyes színjelölés egyszerre produkció és reprodukció, mely az adott pillanatban születik (a közönség és a külső/belső körülmények hatása alatt), s amely ugyanakkor egységes művészi alkotásként a próbafolyamatban alakult ki.

mimika; *arcjáték* (görög): a színészi *akció*, *alakítás* egyik eleme, a dialógust kísérő v. helyettesítő ~. A színpadi alak érzéseinek, indulatainak, gondolatainak tükrözését, a partner szövegére, játékára való reagálás lehetőségét szolgáló színészi eszköz.

Mindszenty Magda (Losonc, 1910. szept. 22.–): színésznő. Pályáját Szegeden kezdte, ahol a dekoratív, jó mozgású, szépen beszélő színésznő primadonnaszerepekben aratott sikert. Egy év múlva a Bethlen téri Színházhoz szerződött. 1949-től nyugdíjba vonulásáig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. F.Sz. *Laura* (Sándor J.: *Aki mer, az nyer*); *Kate* (Puccini: *Pillangókisasszony*); *Mária Feodorovna* (Buday D.: *Sonja*); *Hofberg Viola* (Székely E.: *Aranycsillag*); *Junó* (Offenbach: *Orfeusz*); *Timár Karolin* (Csiky G.: *A nagymama*); *Mrs. Higgins* (Loewe-Lerner: *My Fair Lady*).

Mindszenty Kornélia (? , 1841-Bp., 1886. júl. 19.): énekesnő (koloratúrsoprán). 1862-ben Debrecenben Ressler István társulatában tűnt fel először, de valószínűleg korábban fellépett, mert rövid időn belül már jutalomjátékot is kapott. 1862 és 1877 között Szabó József, ill. *Latabár* Endre társ.-ában játszott. Különösen Kassa városának volt kedvelt művésze. Egyaránt szívesen szerepelt Verdi operáiban és Offenbach operettjeiben is. 1875. okt.-ben férjhez ment *Halmi* Ferenchez. Ez után már csak ritkán lépett színpadra, majd 1878-ban végképp visszavonult. F.Sz. *Fenena* (Verdi: *Nabucco*); *Rita* (Hérod: *Zampa*); *Irene* (Donizetti: *Belizár*); *Liza* (Bellini: *Alvajáró*); *Izabella* (Halévy: *Zsidó hölgy*); *Leocadia* (Offenbach: *Dunan apó*); *Galathea* (Suppé: *Szép Galathea*).

M.A. 1862: Ressler István; 1862–63: Szabó József-Philippovics István; 1863–72: Szabó-Philippovics, majd *Latabár* Endre; 1872–74: Nagyvárad-Debrece; 1874–75: Aradi Gerő; 1875–76: Sztupa Andor; 1876: Buda; 1877–78: Mosonyi Károly.

Mira János (Bp., 1950. jan. 23.–): díszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában érettségizett 1968-ban. 1979–1984 között a Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervező szakán tanult. Diplomáját 1984-ben kapta meg. Ezután a Szegedi Nemzeti Színház díszlettervezője lett, majd 1988-tól a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Modern

szcenikai elképzelések megvalósítója. F.T. Sh.: *Hamlet*; Örkény I.: *Macskajáték*.

mirákulum: középkori katolikus egyházi irodalmi műfaj és *színjátek* típus. Egyes szentek, főként Mária, csodátevő erejét volt hivatva bizonyítani. A 12. sz. óta az angol, spanyol, olasz, ill. leggazdagabban a francia nyelvterületen virágzott. Nálunk a 17–18. sz. iskolai színjátékjaiban jelent meg (Szt. Katalin, Szt. Miklós, Szt. Margit).

Mirkovszky Mária (Bp., 1896. ápr. 12.–Pécs, 1987. máj. 19.): táncosnő, pedagógus. *Dienes* Valéria növendéke volt, majd *Dienes*ék emigrációja alatt tovább tanította az orkesztikát *Dienes* Valéria iskolájában. Később egyedül képviselte a hazai mozdulatművészetnek ezt az ágát. Szinte haláláig tanított. A 20-as években önálló esteket is adott. – Ir. *Dienes* G.: M. M. 90 éves (Táncművészet, 1986/7), Beszélgetés M. M.-val (Táncművészeti Dokumentumok, 1986).

Miske László (Zalan, 1935. szept. 18.–): színész. Református teológiát végzett, és két évig lelkész-ként szolgált, azután iratkozott be a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetbe, ahol 1966-ban végzett. A váradai színházhoz szerződött. 1987–1990 között a kolozsvári Állami Magyar, 1990–92-ben a Miskolci Nemzeti és a debreceni Csokonai Színház művésze volt. Erőteljes drámai hősök mellett vígjátékok figuráit is hitelesen alakítja. F.Sz. *Liliom* (Molnár F.); *Szakhmáry* (Móricz Zs.: Üri muri); *Adam* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Chirică* (Caragiale: Zúrváros éjszaka); *Mester* (Hszing Csi-en: A buszmegálló); *James Tyrone* (O'Neill: Utazás az éjszakába).

Miskey József (Bp., 1882. aug. 30.–Bp., 1948. júl. 30.): színész, színházigazgató. *Horváth* Zoltán színiiskolájában tanult. 1907-ben Kassán kezdte pályáját. 1909–10-ben a Városligeti Színházban, 1910–11-ben Miskolcon, 1911–12-ben Nagyváradon, 1912–13-ban Sopronban és Szombathelyen, 1913–14-ben Miskolcon játszott. 1915–1923 között hadifogoly volt. 1923–1926 között *Faragó* Sándor székesfehérvári társ.-ának, 1926-tól 1934-ig az Országos Kamara Színháznak tagja. 1935-ben megalapította a Thália Kamaraszínházat, melyet 1939-ig vezetett. 1940-ben a Belvárosi Színházban, 1941–42-ben *Földessy* Géza társ.-ában, 1942–43-ban Szegeden, 1943-ban a Kispesti Nyári Színházban, 1947-ben Óbudán és a Medgyaszay Színházban lépett színpadra. Jellem szerepeket formált meg. Stagione társ.-ával az egész országot bejárta, s színvonalas előadásokkal jól összeszokott együttesjátékkal sikert arattak mindenütt. F.Sz. *Maurice Morris* (Knoblauch: A faun); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Werle* (Ibsen: Vadkacsa).

Miskolc színészete: a hivatásos színészetet ebben a városban is az iskolai színjátszás alapozta meg. A minoriták már 1753-tól tartottak előadásokat, eleinte a rendházban, alkalmi színpadon, majd 1775-ben és 1777-ben a szabad téren is. 1790-től egyházi tilalom gátolta a további rendezvényeket. Ekkorra a városban már meggyarapodott a m. nyelvű értelmiség. Így Kolozsvár és Nagyvárad mellett Miskolc lett a térségben a m. színjátszás megbízható támasza. 1797-ben német színészek is jártak a városban *Philipp Berndt* vezetésé alatt, majd egy év múlva visszatértek. 1800-ban br. *Wesselényi* Miklós levélben kereste meg *Miskolczy* György földbirtokost, hogy készítse elő a kolozsvári társ. vendéjjátékát; az első fellépés még ugyanazon a nyáron megtörtént. Abban a társ.-ban lehetett *Kösti Patkó* János, *Janisó* Pál, *Sáska* János is. Még két következő évben átlátogattak, de mivel az érdeklődés megcsappant, a folyamatos játék egészen addig szünetelt, amíg 1815-ben a pesti Rondellából kiszorult egy. Miskolcra nem tette át főhadiszállását. Ekkor a Korona vendégfogadó udvarán lévő kocsiszinben

léptek fel. A társ. tagja volt *Déryné*, *Benke* József, *Komlóssy* Ferenc, akik *Pesti nemzeti játszó-társaság* néven hirdették magukat, majd 1819 elejétől az *Egyesült Színjátzó-társaság* nevet használták, 1822-ben viszont *Nemzeti Színjátzó-Társaság* néven szerepeltek. 1816. febr. 24-én határozta el a város állandó színház építését. 1819. máj. 17-én tették le az alapkövet és a színházat 1823. aug. 24-én nyitották meg Kislady Károly *A tatárak Magyarországon* c. darabjával. Az épületet feltehetően *Kún* János helybeli építőmester tervezte. Az épület hiányosságait öt év alatt, 1828 febr.-jára lehetett pótolni. Az új egy.-ben lépett fel többek között *Egressy* Gábor, *Szerdahelyi* József, *László* József és *Déryné* is. Miskolc ekkor központja lett az északkelet-magyarországi színészetnek. 1843. júl. 19.-én, a nagy tűzvészben a színház is teljesen elpusztult. A város ezzel hosszú időre elszigetelődött az ország színházi életétől. Voltak ugyan próbálkozások: *Somogyi* Sándor 1845-ben, *Körösy* Ferenc 1846-ban, *Kacsvinszky* Jánosék 1850-ben, *Hidasi* Elekék 1851-ben hozták el tars.-ukat. 1846-ban *Szemere* Bertalan vezetésével a város Színi Bizottságot létesített, egy év múlva pedig színházépítő részvényes társaságot. Összel leterítették az új színház alapkövét. Az építés tíz évet vett igénybe: 1857. szept. 3-án avatták fel az új színházat, amely ekkor kapta a *Miskolci Nemzeti Színház* nevet; az ünnepélyes megnyitón *Laborfalvy* Róza, *Munkácsy* Flóra, *Egressy* Gábor, id. *Lendvay* Márton vett részt, *Latabár* Endre egy.-ét egészítve ki. Ettől kezdve a legjobb vidéki igazgatók társ.-ai látogatták a várost: *Molnár* György (1859–60); *Sztupa* Andor (1870–71), *Krecsányi* Ignác (1876–77), *Miklós* Gyula (1878–81), *Csóka* Sándor (1893–1896), majd *Palágyi* Lajos (1907–1919). Az 1800-as évek végén kialakított miskolci színi kerületbe Eger, Gyöngyös, Jászberény, Nyíregyháza, Beregszász tartozott; 1902-től pedig Ungvár, Eger és Losonc. A színház műsorpolitikája egyre jobban igazodott a fővároséhoz. 1916-ban a színházat végérvényesen a város vette tulajdonába. 1921-től *Sebestyén* Géza, majd 1925-től 1939-ig *Sebestyén* Mihály volt az ig. Irányításuk alatt magasra emelkedett a művészi színvonal. Jó társ.-okat szerveztek, sok új tehetséget fedeztek fel. 1939 és 1942 között Miskolc is a cseretárs.-i rendszerbe került. Utána, a színházak államosításáig, 1949-ig, *Földessy* Géza társ.-a játszott a színházban. – Ir. *Keresztesy* S.: Miskolc színészetének története 1753-tól 1904-ig (Miskolc, 1903); Emlékalbum a Miskolczon 1823-ban megnyílt első magyarországi kőszínház 100 éves jubileumára (szerk. *Keresztesy* S., 1923); Miskolci Nemzeti Színház 1823–1973. (szerk. *Katona* Ferenc, 1973).

Miskolci Bábszínház: Miskolcon 1947–1949 között egymást követően két bábszínház is működött: a *Bod* László vezette *Művészi Bábszínház* és *Balogh* Sándor *Tündérkertje*. Előbbi 1947 dec.-ében nyílt meg *Fazekas Ludas Matyijával* és *Arany János A Józsa ördöge* c. művének feldolgozásával. Rövid működésüket mindvégig igényes műsorpolitika jellemezte. *Balogh* Sándor bábszínháza 1948 máj.-ában nyílt meg egy mese-összeállítással. A huszonhárom hónapon át működő színház műsorán *Petőfi* Sándor, *Arany* János, *Móricz* Zsigmond, *Gárdonyi* Géza, *Puskin* művei szerepeltek. – Ir. A bábjátszás Magyarországon (1955).

Miskolci Nemzeti Színház (1949–): az államosítás – 1949 – utáni első igazgató *Szendről* Ferenc, majd az őt követő *Bozók*y István szervezték meg a társ.-ot, s alakították ki azt a profilt, amely a vidéki színházak kívánalmainak megfelelő, vagyis egyaránt játszanak prózai és zenés műveket, operetteket és rendszeresen tartanak tájékoztatókat. 1957–1959 között az épületet korszerűsítették és átépítették. 1966–1985 között az egri Gár-

donyi Géza Színház társ.-át a ~-val egyesítették, s a színház Eger színházi ellátását is biztosította. A Kamaraszínház és a *Csiszár* Imre műv.-i vezetése alatt létrehozott Játékszin a kisebb színpadot és közönséget igénylő kamaradaraboknak, kísérleti előadásoknak biztosít helyet. Ig.-k voltak többek között *Mészöly* Tibor 1955–57-ben, *Jákó* Pál 1957–1961 között, *Rutkai* Ottó 1961–64-ben, *Lendvai* Ferenc 1964–1968 között. *Latinovits* Zoltán 1961-ben itt játszotta először Rómeó szerepét. Művészi megújulás szempontjából igen fontos volt a színház életében 1980–1988 között *Csiszár* Imre működése, aki előbb műv.-i vez.-ként, majd ig.-ként vezette a társ.-ot.

Miskolc György (?-?): színházszervező és -vezető, fordító. Ügyvéd, Borsod vármegye főadószerzője. 1800-tól 1803-ig az erdélyi társ. miskolci vendégjátékain br. Wesselényi Miklós igazgatója. 1815. aug. 31-től 1828 ápr.-áig harmad, majd másodmagával Borsod vármegye által kinevezett színházi biztos és ig. a Miskolcon játszó vándortárs.-ok élén. Korábban neki tulajdonították *A véres örökség* c. drámát. – Ir. Ferenczi Z.: Színészettörténeti adatok (ItK, 1900); Bayer J.: Miskolcz színészete 1800-tól 1803-ig (ItK, 1908); Enyedi S.: Id. Wesselényi Miklós színházi levelezése (1983); A vándorszínészettől a Nemzeti Színházig (1987).

Miskolc Henrik; *Weismann* (Miskolc, 1858. nov. 27.–Bp., 1918. dec. 16.): színész, újságíró. 1879-ben Miskolcon *Miklós* Gyula társ.-ánál kezdett játszani *Fehérffy* néven. Később Aradon, Kecskeméten, Debrecenben lépett fel. Az 1880-as évek közepétől (1885?) többször járt az USA-ban. Hosszabb időre hazatért, 1902 és 1904 között a Magyar, ill. a Király Színház sugója volt, de 1904-ben ismét az USA-ba távozott. Itthon s külföldön egyaránt dolgozott szerkesztőként és színészként is. Több almanachot, lapot szerkesztett, így például az *Amerikai Nemzet* (USA), az *Erdélyi Hírmondót* (Kolozsvár), és 1895-től a *Zenészeti Lapokat*. Írt elbeszélést (*Öröm és bánat*); regényt (*Igaz szerelem*); színművet (*A földön maradt angyal, Kézfogó*).

M.A. 1880–81: Mosonyi Károly; 1881–82: Jakab Lajos; 1882: Hegyi; 1883–84: Geröffy Andor; 1884. nyár: Kárpáthy György; 1885: Debrecen; 1889: Miklósy

Gyula; 1901–02: Szilágyi Béla. Igazgatóként: 1888: Tiszabecse; 1892: Dés, Szamosújvár, Félégyháza, Nagyenyed.

Miskolc Lilla; *Szakáll* Klára (? , 1819 ?-Debrecen, 1879. márc. 15.): színésznő. 1833-ban lépett színpadra. 1837–38-ban a Pesti Magyar Színház tagja volt. 1843-ban a pozsonyi országgyűlés színházi előadásain lépett fel. 1848-ban vendégművészként szerepelt a Nemzeti Színházban. 1848 után párizsi tanulmányúton járt. Az 1870-es évek végéig terjedő pályája során többek között fellépett Aradon, Debrecenben, Szegeden, Kolozsvárott és Kassán. 1871-ben Latabár Endre társ.-ának tagjaként a Budai Szinkörben szerepelt. Kezdetben naivaként alakított, majd Kubay Pál színészigazgató második feleségként fokozatosan áttért a hősnői, utóbb a heroikus anyaszerepekre. A szerepköri azonosság miatt a kortársi vándortárs.-ok *Laborfalvi* Róziaként tartották számon. F.Sz. *Agneska* (Katona J.: Luca széke); *Lady Macbeth* (Sh.: Macbeth); *Gertrud* (Szigligeti E.: Gritti); *Zrínyi Ilona* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *Mogorine* (Szigligeti E.: A mama).

Misley Anna (Bp., 1905–Bp., 1979. nov. 7.): táncosnő. Az Operaház magántáncosnője 1921–1930 között. 1927-től az Országos Táncintézetben, 1928-tól a Zak-n tanított színpadi mozgást. Finom mozgású, kulturált előadóművésznő volt. F.Sz. *Fiatallány* (Fokin nyomán Zöbisch O.: A rózsá lelke); *Aranyalma* (Brada E.: Mályvácska királykisasszony); *Molnár* (Gaubier: A háromszögletű kalap).

Misoga László (Bp., 1895. jún. 16.–Bp., 1969. ápr. 8.): színész. *Rákosi* Szidi színiiskolájában tanult. 1919-ben Nagykárolyban lépett színpadra. Erdélyben működött, 1922–1928 között *Fekete* Mihály társ.-ában. 1929-től 1931-ig a debreceni, 1931–32-ben a szegedi, 1932–1934 között a miskolci színház tagja volt. 1934-től 1944-ig Bp.-en a Komédiában játszott, amelynek 1940–1944 között műv.-i vez.-je volt. 1935-ben a Belvárosi, 1939-ben a Royal, a Városi, 1944–45-ben a Fővárosi Operettszínházban vendégszerepelt. 1945-ben a Vidám Varietében, az Új Színházban, 1946-ban a Sztálin Téri Nyári Színházban, a Béke Színházban, 1946–47-ben a Vidám Operett Színpadon és a Royal Revü Varietében, 1948-tól 1950-ig a Kamara Varietében, 1950–51-ben, majd 1957-től 1966-ig a Vidám Színpadon, 1952–1958 között a Madách, 1958-ban a Petőfi Színházban játszott. Táncoskomikusként kezdte pályáját, majd kitűnő karikírozó képességével, humorával a kabaréműfaj népszerű előadóművésze lett. F.Sz. *Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Zsupán* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Wandler* (Hasek-Burian: Svejk); *Rosencrantz* (Sh.: Hamlet).

Misura Zsuzsa (Bp., 1948. jan. 14.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Kapitányffy* Istvánné, *Réti* József, *Szónyi* Ferenc és *Bende* Zsolt vezetésével végezte. Pályafutását 1966-ban az Állami Népi Együttesben kezdte. 1973-ban lett az Operaház és a Szegedi Nemzeti Színház magánéneke, drámai szoprán szerepkörben. 1976-ban III. díjat nyert a Barcelonai Nemzetközi Enektáncversenyen. Képzett technikája és sokoldalú színészi játéka széles repertoár elénklésére teszi képessé. Pályafutása során Amerika, Európa és Japán legnagyobb operaszínpadain lépett fel. 1988-ban Liszt Ferenc-díjat kapott. Operaházi működését Székely Mihály Emlékplakettel (1989) és Bartók Béla-Pásztor Ditta-díjjal jutalmazták. F.Sz. *Aida* (Verdi); *Leonora* (Verdi: A trubadúr); *Tosca* (Puccini); *Turandot* (Puccini); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Tábornagy* (R. Strauss: A rózsalovag).

Miszlai István (Csorvás, 1930. nov. 18.–): rendező, színházigazgató. 1956-ban szerzett diplomát a

MISKOLCI NEMZETI SZÍNHÁZ

SzAk-n. Rendezett a kaposvári Csiky Gergely és a szolnoki Szigligeti Színházban. Műv.-i vez. volt a kecskeméti Katona József Színházban. 1969-ig a Békés Megyei Jókai Színházban főrend., majd ig. A Gyulai Várjátékok egyik alapítója. 1982-ig a József Attila Színház, 1982–1990 között a Népszínház ig.-ja volt. Több régi m. drámai emlék felfedezése és színpadra állítása fűződik nevéhez. Főként a romantikus, történelmi drámák rendezése vonzotta, ezekkel aratta legnagyobb sikereit. Érdemes művész (1988). F.R. Sárközy Gy.: *Dózsa*; Csiky G.: *Mákvirágok*; Dobozy I.: *Holnap folytatjuk*; Hugo: *Hernani*; Szigligeti E.: *Béldi Pál*; Madách I.: *Csák végnapjai*; Wolf: *Papírvirágok*.

misztériumjáték: a húsvéti események köré felépülő középkori katolikus egyházi *színjátéktípus*. A 14. sz.-tól kezdve az újtestamentumi epizodok az ún. őszövségi „párhuzamos helyekkel” bővültek; végül, pl. Angliában, többhetes ciklusokká szerveződtek. Humoros *közjátékaik* az európai vj. fejlődésének fontos előzményei. M. nyelvű középkori ~ot nem ismerünk. Az ország német nyelvű városaiban azonban, pl. Bártfán, a 15. sz. közepén rendeztek ilyen játékot. Mintájukra készült a 18. sz. során az erdélyi *Csiksomlyói passió*.

misztériumszínpad: → *színpadforma*

Mizsei Mari (?–?, 1911. dec. 19.): énekesnő (szoprán). Apja a Nemzeti Színház orvosa volt. A milánói Francesco Lampertinél tanult énekelni. 1859 aug.-ában *Gilda* (Verdi: *Rigoletto*) szerepében mutatkozott be a Nemzeti Színházban. Az év végén már *Merina Maria* néven Saluzzóban, majd Milánóban és Genovában énekelt. 1861-ben vendégként ismét fellépett Pesten, ősszel Debrecenben és Aradon játszott. Ezt követően ismét külföldre ment, majd 1863-ban hazatért. Fordítása: *Az ál-jó emberek* (Barrière–Capenoen, bem. Kassa, 1868). F.Sz. *Fiorina* (Pedrotti); *Amina* (Bellini: *Az alvajáró*); *Lammermoori Lucia* (Donizetti); *Erzsébet* (Donizetti: Robert Devereux); *Gemma di Vergy* (Donizetti).

MISURA ZSUZSA – Izolda (Molnár Andrással)
(Wagner: *Trisztán és Izolda*)

Modern Kabaré (1918): 1918. nov. 7-én alakult, a Csengery u. 39. sz. alatti színházteremben játszott. Mindössze két műsort mutatott be, helyét rövidesen a *Muskátló Kabaré* foglalta el. 1919. jan. 31-én *Gózon* Gyula és *Berky Lili* itt irodalmi műsort akart létrehozni, de vállalkozásuk sikertelen maradt.

Modern Kabaré (1939): a volt Steinhardt Színpad helyén, az Akácfa u. 4. sz. alatt *Lőrincz Miklós*, számos igényes bohózat és kabaré szerzője hozta létre. Zenei vez.-je *Hetényi-Heidelberg Albert*, rend. *Szirmai Vilmos* volt. 1939 szept.-étől dec.-éig három műsort játszottak.

Modern Színház: → *Medgyaszay Színpad* (1945–1949)

Modern Színház Cabaret (1907–1913): a régi Műcsarnok Andrássy út 69. sz. alatti épületének alagsori helyiségében 1907. okt. 11-én *Faludi Sándor* nyitotta meg. Műv.-i vez. *Heltai Jenő* és *Molnár Ferenc*, zenei vez. *Szirmai Albert* volt. Itt kezdte pályáját a kiváló szanzonekesnő *Medgyaszay Vilma*. 1908 aug.-ában *Nagy Endre* átvette, s *Modern Színpad Kabaré* néven öt évig működtette. Joggal nevezik a ~ működését a kabaré aranykorának, mert egy addig ismeretlen műfajt teremtett meg, az irodalmi kabarét, sajátos pesti színezettel. A régi gárdát új tagokkal egészítette ki, műsoraiba bevonta a közönséget. Kupléiban, jeleneteiben merészen karikírozta a politikai és társadalmi eseményeket. Konferanszaiban a humanista és demokratikus eszmék szellemében szólalt meg. Az állandósult szanzonekat *Gábor Andor* és *Kővári Gyula* új kabaréműfajjal gazdagították *blüett* néven. Zenei vezető *Nádor Mihály*. 1913 nyarán *Medgyaszay Vilma* átvette a vezetést, és *Medgyaszay Kabaré* néven két évig működtette, majd a bérletét átadta *Bárdos Artúr*nak, aki *Modern Színpad Kabaré* néven nyitotta meg.

Modern Színpad (1916–1918): *Falus Elek* és *Herquet* Részó tervei szerint szecessziós stílusban épült, a Koronaherceg (ma Petőfi Sándor) utca 6. sz. alatti bérház udvarán működő kabaré. Ide költözött át *Bárdos Artúr* a *Modern Színpad Kabaré* társ.-ával, s itt játszott kabaréműsort 1916. nov. 19-től 1918 febr.-jáig. Ig. és rend. továbbra is *Bárdos Artúr*, titkár *Vámos Árpád* volt. A kezdetben kockázatosnak látszó vállalkozás nagy sikert hozott. Az első műsort százszor játszották telt házak előtt. 1918 tavaszán a színház felvette a *Belvárosi Színház* nevet.

Modern Színpad Nagy Endre Kabaréja: → *Modern Színház Cabaret*

modern tánc: a 19. század legvégén induló, balettellenes táncművészeti törekvések összefoglaló elnevezése, amelyek mindegyike a természetes mozgások újrafelfedezését, az alkotó-előadó személyiségének szabad kibontakozását tűzte ki céljául. Sokágú művészeti mozgalom, ezért jelentése nyelvterületenként, ill. történetileg változó. Mo.-on eleinte a *mozgásművészet* és a *mozdulatművészet* elnevezés vált általánossá. Főbb képviselői az 1920-as évektől: *Dienes Valéria*, *Madzsar Alice*, *Szentpál Olga*, *Kállai Lili*, *Berczik Sára*, *Mirkovszky Mária*. 1949-től a hazai mozgásművészeti iskolák működését betiltották, az Országos Mozdulatművészeti Tanítóképző tanfolyamait megszüntették, az irányzat képviselői szakmai átképzés után csak a balett v. a néptánc területén működhettek tovább. Az 1980-as évek elejétől hazánkban fiatal táncosok és koreográfusok nyugat-európai és amerikai *modern tánc*-tanárokat bevonva újból kezdik meghonosítani a különböző irányzatokat: *Graham*-technika, *Limón*-technika, jazz, kontakt-improvizáció.

modorosság, manír: a színész eszköztárának egy elért művészi szinten történő rögzülése, az eszköztár elemei-

nek színjátéktípustól és szereptől független ismétlése azzal a szándékkal, hogy a közönség a már ismert megoldásokra ismételten tetszéssel reagáljon.

Mogyorósi Nina (?-?): énekes színésznő. 1834-ben Meisl: Kisértő hegyi lélek c. vigjátékának énekes szerepében (*Laura*) mutatkozott be Budán. Innen Kassára, majd Kolozsvárra ment. Játzott Debrecenben is. 1836-ban visszatért Kassára. 1843-44-ben és az 50-es években a Nemzeti Színházban is fellépett. Férje Tóth István színész volt. F.Sz. *Katalin* (Arnold Gy.: Mátyás király választása); *Katica* (Raimund-Kreutzer: Tékolyó).

Mogyoróssy Győző (Nagyvárad, 1919. febr. 12. – Marosvásárhely, 1971. szept. 30.): színész. Szülővárosában lépett először színpadra 1944-ben. 1947-48-ban Jódó Károly vándortárs.-ában játszott, majd tíz éven át ismét Nagyváradon. 1959-ben szerződött a marosvásárhelyi színházhoz. Főként apaszerepekben nyújtott alakításai emlékezetesek. F.Sz. *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Jakov* (Gorkij: Utolsók); *von Walter* (Schiller: Ármány és szerelem); *Makarenko* (Makarenko-Stehlik: Az új ember kovácsa).

Mogyoróssy István (Nagyvárad, 1928. okt. 28. –): színész. 1947-ben segédszínészként Nagyváradra szerződött, az 1960-61-es évadban Szatmárott játszott, majd visszatért Nagyváradra, és 1990 jan.-jáig, nyugdíjazásáig kisebb-nagyobb szerepeket kapott prózai színművekben és operettekben. F.Sz. *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Siro* (Machiavelli: Mandragóra); *Zülfikár* (Huszka J.: Gül Baba); *Gabi* (Méhes Gy.: Mi, férfiak).

Mohácsi Jenő (Mohács, 1886. márc. 28. – deportálás közben, 1944. júl. 8.): költő, író, műfordító. Jogot végzett, 1908-ban újságíró lett. Magyarul és németül írt: több külföldi német lapban is megjelentek cikkei. 1936-ban a Kisfaludy Társaság tagja lett. 1942-től a Magyar Pen Club alelnöke volt. Irodalmi munkásságának jelentős részét a m. kultúra német nyelvterületen való megismertetésének szentelte. Több színművet és operaszövegkönyvet, baletlibrettót írt. Drámái: *Hamu* (1908); *A fejedelmi hajó* (1912); *A nap hőse*; *Góliát*. Fordításai: Vörösmarty M.: *Csongor und Tünde* (Bp.–Leipzig, 1930); Madách I.: *Die Tragödie des Menschen* (Lipcse, 1935); Katona J.: *Bánk bán* (1940). Fontosabb librettói: Gajdóczy I.: *A makrancos herceg* (1917); Nádor M.: *Donna Anna* (1920); Zádor I.: *Diana* (1923); Siklósi A.: *A tükör* (balett, 1923).

Moholy-Nagy László (Bácsborsod, 1895. júl. 20. – Chicago, 1946. nov. 24.): festő, grafikus, fotográfus, teoretikus, színpadi diszlettervező. A bp.-i egyetemen jogot tanult, de hamarosan rajzolni, festeni kezdett. Egyre közelebb került a Nyugat, a Ma c. folyóiratok, az aktivisták, a Nyolcak írói, esztétika, kritikai és képzőművész köreihez. 1919 végén Bécsbe távozott, és csatlakozott a Ma csoporthoz. 1920-1923 között Berlinben is dolgozott és együttműködött a Gestaltung csoporttal. 1923-ban a weimari, ill. a dessau Bauhaus tanára lett, s W. Gropiusszal, O. Schlemmerrel, kora legnagyobb konstruktivista, aktivista képzőművészeivel, teoretikusával működött, alkotott együtt. Itt szerkesztette és részben írta a Bauhaus-könyveket, bennük színpadművészeti, scenikai tanulmányokat is. 1935-ig Berlinben tevékenykedett, s több diszlettervet is készített, filmeket forgatott. 1935-1937 között Angliában, majd az USA-ban – Chicago – élt. A színházművészetet, a drámai tér alakítását illetően elvet minden öncélú gondolati közlést, s a vizuális művek – balettek, mozgásszínházi játékok, cirkuszi és varietéjátékok, zene és táncdrámák – elsődlegességet hangsúlyozza. Esménye, a totalitás színháza. Látvány, zene, zöreij összessége, mechanikus excentrikus

játék, benne a színész nem abszolút középpont, akár géppel, bábuval is helyettesíthető, bár alkotómunkája audiovizuális eszközökkel felnagyítható. A függöny nélküli drámai térben kinetikus, konstruktivista erőrendszert valósuljon meg fénynyalábok, platók függőleges mozgásával, párhuzamos oszlopok, hasábok táguló járatásával. Elképzelései, tervei elsősorban a német expresszionista színház műhelyeire, rendezőire – pl. *Piscator* – voltak nagyobb hatással, kompromisszumok árán. Itthon – 1945 előtt és után – csak áttételesen, alig ismert hatott egyes rendezőkre, tervezőkre. F.M. Schlemmer–L. Moholy-Nagy–F. Molnár: *Die Bühne im Bauhaus* (München, 1925); Moholy-Nagy L.: *A jövő színháza: a teljes színház* (Dokumentum, 1927. márc.). F.T. Sinclair: *Hagen herceg*; Offenbach: *Hoffmann meséi*; Mehring: *Berlini kalnár*; Puccini: *Pillangókisasszony*. – Ir. Kocsis R.: Utószó (A Bauhaus színháza, 1978); Pasuth K.: M.–N. L. (1982).

Mohos Nagy Éva (Bp., 1948. márc. 2. –): énekesnő (szoprán). Zongoratanári és énekművészi diplomát szerzett. 1984-ben a minisztérium ösztöndíjaként Bécsben folytatott énektanulmányokat. 1975-től a debreceni Csokonai Színház magánénekese. Repertoárján egyaránt megtalálhatók drámai és lírai szoprán szerepek. F.Sz. *Leonora* (Beethoven: Fidelio); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Georgette* (Puccini: A köpeny).

Mojzes Mária (Szeged, 1921. jún. 25. –): színésznő. A Szegedi Nemzeti Színház Színművészeti iskolájában folytatott színitanulmányokat. Pályáját Szegeden kezdte 1938-ban. Ezután több vidéki színházban hosszú ideig Kecskeméten – játszott. Operettek, zenés játékok főszerepeit alakította, majd karakter- és anyaszerepekben lépett fel. F.Sz. *Cecilia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Camilla* (Szigligeti E.: Liliomfi).

MOKOS ATTILA – Figaro
(Beaumarchais: Figaro házassága)

Mokos Attila (Zseliz, 1964. dec. 13. –): színész. 1984-től a kassai Thália Színpad tagja, közben felvételt nyert a pozsonyi Színművészeti Főiskolára. Alkatta egyformán alkalmas komikus és hősi szerepekre. Mozgáskultúrája felkeltette a külföldi szakma érdeklődését is. F.Sz. *Leonce* (Büchner: Leonce és Léna).

Moldován Stefánia (Sajóudvarhely, 1931. aug. 24. –): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1948-tól 1953-ig dr. Sipos Jenő tanítványaként végezte a Zak-n. Pályáját az Operaház énekkarában kezdte. 1954-ben

MOLDOVÁN STEFÁNIA

Mimi (Puccini: Bohémélet) szerepében debütált a Szegei Nemzeti Színházban, ahol 1954–1961 között tag volt. 1961-től az Operaház magánénekese. Mind hangjának kiegyenlített, telt hangzásával, mind alakításainak drámaiságával és szenvedélyes lendületével a társ. vezető szopránjai közé tartozott. Elsősorban Verdi-hősnők megformálásával ért el kiemelkedő sikereket, de repertoárján szerepeltek a Mozart- és Puccini-operák vezető szoprán szerepei is. Rendszeresen fellépett a nemzetközi hangverseny- és operaszínpadokon. *Leonóra*t énekelte Beethoven Fidelijében és az opera Leonora c. ósváltozatában. Számos lemezfelvétel közreműködője. Liszt Ferenc-díjas (1959), érdemes művész (1978). F.Sz. *Donna Elvira* (Mozart: Don Giovanni); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Leonóra* (Verdi: A végzet hatalma, A trubadúr); *Aida* (Verdi); *Amélia* (Verdi: Az álarcosbál); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Tosca* (Puccini); *Minnie* (Puccini: A Nyugat lánya).

Molina: → *Vasquez-Molina*, Italia

Molnár András (Bp., 1948. dec. 8. –): énekes (tenor). Énekesi pályafutását a Magyar Rádió Gyermekkorúsbán kezdte. Tanulmányait magánúton végezte, *Kaposy Margit* irányításával. 1977–1979 között a Magyar Rádió és Televízió énekkarának tagja, 1979-től az Operaház magánénekese. 1980-ban megnyerte a Trevi-sói Nemzetközi Énekversenyt. Különleges szépségű, rendkívüli vivőerejű hangjával, kulturált előadásmódjával, ideális színpadi alkatával egyike az Operaház legsikeresebb vezető tenoristáinak. Rendszeresen vendégszerepel a külföldi operaszínpadokon. Bozay Attila *Csongor és Tünde* c. operájának ősbemutatóján a férfi főszerepet énekelte. Repertoárja egyaránt felöleli a vezető lírai és hőstenorszerepeket, legkiemelkedőbb alakításait azonban Wagner operáiban nyújtotta. Hangverseny- és oratóriuménekesként is gyakran fellép. Számos hanglemezfelvétel közreműködője. Liszt Ferenc-díjas (1984), érdemes művész (1989). F.Sz. *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Ernani* (Verdi); *Don Carlos* (Verdi); *Don José* (Bizet: Carmen); *Erik* (Wagner: A bolygó hollandi); *Lohengrin* (Wagner); *Walter* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Parsifal* (Wagner).

Molnár Antal; Müller (Pest, 1859–Gyula, 1887. jún. 3.): színész. 1883-ban végezte el a SzAk-t. Sikeres vizsgája után Nagy Vincéhez szerződött. Nála játszott haláláig, kivéve 1886 telét, ekkor *Krecsányi Ignácnál* volt

Debrecenben. Előnyös megjelenése, lehetővé tette, hogy sokféle szerepben fellépjen.

Molnár Aranka (Eger, 1902. dec. 11. –Kassa, 1982. aug. 28.): színésznő. 1917-ben *Balla Kálmán* soproni társ.-ában kezdte pályáját, majd Kecskeméten, 1920-tól ismét Sopronban, 1923–24-ben Pécsen, 1924–25-ben első férje, *Miklós Aladár* társ.-ában, 1925–26-ban Miskolcon játszott. 1926–27-ben a Városi Színház, 1927–1929 között az újpesti, 1929–30-ban az Óbudai Kisfaludy Színház tagja volt. 1930–31-ben Iván Sándor társ.-ához szerződött. Kassán másodszor is férjhez ment, s visszavonult. Népszerű naiva és szubrett volt, de prózai művek fiatal leányszerepeit is sikerrel játszotta. F.Sz. *Márta* (Csiky G.: A nagymama); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Marika* (Zágon I.); *Jutka* (Jarno: Az erdőslány); *Katica* (Meyer-Förster: Diákélet); *Tökma* (Niccode-mi).

Molnár Árpád (?–?): festőművész, díszlettervező. Festészeti tanulmányok után a színpadi látványművészet vonzotta. 1883–1886 között festőgyakornok volt az Operaházban. Monumentális színpadképeket is – pl. *Lohengrin* – festett. Ezt követően a látványelemek gyártása is érdekelte. Berlinben egy díszlet- és jelmezgyártó üzemnek, majd 1900-tól Bp.-en a Mándits-féle műteremnek volt vezetője. A múlt század végén a Népszínház és a városligeti monumentális látványvállalkozások (Dante: Pokol) díszletfestője volt. Ő festette egyes új, vidéki színházépületek – Pécs, 1895, Kecskemét, 1896 – állandó színpadképeit.

Molnár Erika (?; 1960. febr. 7. –): színésznő. A SzAk elvégzése után 1986-ban a nyíregyházi Móríc Zsigmond Színházban kezdte pályáját. Főként szatirikus darabokban arat sikereket. F.Sz. *Lisbeth* (Enquist: Nagyapa házában); *Marianne* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő).

Molnár Ernő (Bp., 1939. szept. 27. –): táncos, koreográfus. 1959-től a Honvéd Művészegyüttes szólistája, később tánckarvezetője, aki a Győri Balettel való közös produkciókban is szerepeket kapott. Vonzódott a könnyűműfajhoz, ezért több operett- és film-, ill. tévéprodukcióban mint koreográfus is közreműködött. F.Sz. *Férfi* (Györgyfalvy K.: Aszinkron); *Dózsa* (Novák F.); *Farkas* (Novák F.: Aska és a farkas).

Molnár Ferenc (Bp., 1878. jan. 12. –New York, 1952. ápr. 1.): író. Újságíróként kezdte pályáját. Számos színdarabot fordított a Vígsházhoz és más fővárosi színházak számára. 1902-ben eredeti művel jelentkezett (*A doktor úr*). 1907-ben *Az ördög* c. drámájának átütő sikere volt Mo.-on és külföldön is. Ezt követően szinte minden évben ~bemutatót tartottak Bp.-en, majd a világ nagy városaiban. A Vígsház házaszerzője volt, noha néhányszor máshol is – Nemzeti, Magyar Színház – színre kerültek drámái. Pályája során legnagyobb sikert a francia vj.-ok dramaturgiáját követő műveivel és a *Liliom*mal aratta. A dialógusépítés, a hatásos és különös színpadi helyzetek teremtesének utólérhetetlen mestere volt. Mindig személyesen irányította művének próbáit. ~ szoros kapcsolatban állt a kabaréval is. A m. kabarészerzők első generációjához tartozott. 1907-ben a Modern Színház Cabaret műv.-i vez.-je volt. Nemzetközi sikerei lehetővé tették, hogy 1930-tól külföldön éljen. Az előretörő fasizmus elől 1939-ben feleségével, *Darvas Lili*vel az USA-ba emigrált. Élete végéig dolgozott, de utolsó drámái közül egyiknek sem volt sikere. *Darvas Lili* ~hagyatékát a Petőfi Irodalmi Múzeumnak ajándékozta. Fontosabb drámái: *A doktor úr* (1902); *Az ördög* (1907); *Liliom* (1909); *A testőr* (1910); *A farkas* (1912); *A fehér felhő* (1916); *A hattyú* (1920); *Színház* (1921); *A vörös malom* (1923); *Az üvegcipő* (1924); *Játék a kastélyban*

(1926); *Olympia* (1928); *Egy, kettő, három* (1929); *A jó tündér* (1930); *Az ismeretlen lány* (1934); *A cukrászda*, *Menyegző* (1935); *A császár* (1946). Könyve: *Utárs a száműzetésben* (1958). – Ir. Molnár E.: Testvérek voltunk (1958); E. Molnár Rajec: F. M. (bibliográfia, 1986).

Molnár Gabriella (Bp., 1940–): grafikus, dizslet- és jelmeztervező. 1965-ben végzett a bp.-i Képzőművészeti Főiskolán Kádár György osztályában. Gyakran szerepelt hazai és külföldi önálló és kollektív tárlatokon. Fa- és línómetszeteire a mozgalmasság, a népművészet, a népi fafaragások hatása jellemző. A nyolcvanas években többször tervezett diszletet és jelmezt színházaknak (Kecskemét, Győr). F.T. Németh L.: *Az áruló*; Molnár F.: *Doktor úr*.

Molnár Gizella (Gyimesközéplek, 1935. nov. 24.–): színésznő. 1957-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Lírai hősnőket elevenít meg nagy átéléssel és kifejezőerővel. Az idő múltával egyre változatosabb jellemábrázoló képességről tett tanúságot. F.Sz. *Laura* (Williams: Üvegfigurák); *Éj* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Marie* (Büchner: Woyzeck); *Rozika* (Móricz Zs.: Uri muri); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Eszter* (Tamási Á.: Énekes madár); *Idelette* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Feleség* (Csiki L.: A nagypapa látni akar benneteket).

MOLNÁR GIZELLA – *Rozika*
(Móricz Zs.: *Uri muri*)

Molnár György (Nagyvárad, 1830. ápr. 13.–Bp., 1891. szept. 30.): színész, rendező, színházszervező, színházigazgató, színháztudományi és szépiro. 1846-ban Radnallipán mint színlapíró került első társ-ához, majd Komáromy Sámuelhez szegődött. 1848–49-ben honvéd volt. 1850–1853 között Erdély területén működött: Kolozsvárott, Nagyváradon, Marosvásárhelyen játszott. 1854-ben Szegeden, 1855–1857 között Győrött, 1857-ben Debrecenben volt szerződésben. 1858-ban Pécssett kezdett igazgatni. 1861–1864 és 1867–1870 között a főváros második m. nyelvű színházának, a Budai Népszínháznak volt alapító ig.-főrend.-je. Egyenrangúan kezelte a szöveget, a zenét, a tömegmozgatót, az illúziókeltő színpadi környezetet, a világítást, a hanghatást. A látványos színpadi produkció első meggyőződések képviselője volt hazánkban. Az ő irányítása alatt játszottak az első, egyhuzamban száz előadást megért látványosságot, Laloue Anicet-Bourgeois: *Az ördög pilulái* c. zenés darabját (1863). 1870–1875 között a Nemzeti Színház, 1875-ben néhány hónapig a pesti Népszínház tagja volt. Mint művezető működött 1865–66-ban Debrecenben és 1879–80-ban Kolozsvárott. Az 1870-es évek közepétől inkább csak vendégként lépett föl az ország szinte minden városában. Tagként csak Krecsányi Ignáchoz (1878), majd Szabadkára (1880), Kassára (1883), Temesvárra és Selmecbányára szerződött (1884). Vidéken kedvelt tragikus hős volt. Általában patetikusán szavalt, még a társalgási színművekben is. Műveltségének hiányait szerepeinek gondos tanulmányozásával ellensúlyozta, s tapasztalatait folyóiratokban, könyvekben adta közre. F.Sz. *Othello*, III. *Richárd*, *Coriolanus*, *Lear* (Sh.); *Tartuffe* (Molière); *I. István király* (Dobsa L.). F.R.: *Sh.: Othello*, III. *Richárd*, *Coriolanus*, *Téli rege*, *A vihar*; Katona J.: *Bánk bán*; Szigligeti E.: *Gritti*, II. *Rákóczi Ferenc fogsága*; Rákosi J.: *A krakkói barátok*; Suppé: *Boccaccio*; Millöcker: *Dubarry*. F.M.: *A színpad és titkai* (1875); *Világos előtt* (Szabadka, 1880); *Világostól Világosig* (Arad, 1881); *Világos után* (Arad, 1882). Ir. M. Császár E.: A Budai Népszínház mősora (1957); M. Császár E.: Molnár György, a rendező (1964); P. Kádár J.: A Budai Népszínház története (1979).

Molnár Gyula (Bp., 1877. jún. 22.–Eger, 1934. ápr. 21.): színész, színházigazgató. A SzAk-t 1898-ban végzte el, s Aradra szerződött. 1899 nyarán Csóka Sándor társ.-ában, 1900–01-ben Székesfehérvárott, 1901–02-ben Pécssett, 1902–03-ban a Városligeti Színkörben játszott. 1907-től 1912-ig társ.-ával kisebb településeket keresett fel. 1914–15-ben Pécssett működött. Az I. világháborút végigharcolta. 1918-ban Karlsbadban ig.-i titkár volt. 1926-ban nyugalomba vonult. Jellem szerepeket játszott prózai és zenés művekben. F.Sz. *Bagot*

MOLNÁR GYÖRGY – *Bem*
(Rajkai Friebeisz I.: *Bem hadjárata*)

(Potter: Trilby); *Jávorka Ádám* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Abris* (Tóth E.: A tolonc); *Bonville* (Jones: Gésák).

Molnár István (Kolozsvár, 1908. szept. 17.–Bp., 1987. jún. 2.): koreográfus. Mint kiváló sportoló fordult a táncművészet felé. Előbb expresszionista előadóművészként működött, a harmincas években már önálló előadóesteket tartott Franciaországban, itthon együttműködött *Dienes Valéria* orkesztikai iskolájával. Előadói fellépéseit 1946–47-ben is folytatta, de ekkor már néptáncokkal. A háború alatt és után együttesvezető és koreográfus. Néptáncokat tanított be az érdi és a síófoki népiskolán, a fővárosi Szt. Imre Kollégiumban és a Paraszt szövetségben. Önállóan vezette a Csokonai Együttest, majd a Ruggyantaárugyár táncegyüttesét 1946–49-ben. Táncosképző rendszere *Molnár-technika* néven vált ismertté. Bemutatta balladafeldolgozásait és hamarosan népszerűvé vált néptánckompozícióit, közben a néptánc improvizatív elsajátítására is ösztönözte növendékeit. 1949-ben felfogását nemkívánatosnak minősítették, visszavonulásra kényszerült. Rehabilitálása után, 1951–1955 között a hivatásos SZOT Művész-együttes műv.-i vez.-je. Itt születtek azok a maradandó művei, amelyek később a nyugdíjazásáig vezetett Budapest Táncegyüttes repertoárján is szerepeltek. 1955–56-ban a Honvéd Művészegyüttes kor.-a lett, párhuzamosan az akkor amatorként működő Budapest Együttessel, ahol a hatvanas években tovább bontakozott ~ kor.-i művészezte. Táncában egyfajta erőjáték figyelhető meg az eredeti folklór, a nemzeti műzene és a személyes, expresszív táncnyelv komponensei között. Alkotói sokszínűségével, szuggesztív és eredeti egyéniségével szinte az egész elkövetkező alkotó-, előadó- és kutatonemzedék pályájára erősen hatott. Posztumusz Kossuth-díjas (1991), érdemes művész (1954). F.K. *Könyi verbunk; Huszár verbunk; Dobozsi csárdás; Szerelmi tánc; Magyar képek; Allegro barbaro; Marosszéki táncok; Magyar Képek*. F.M. *Magyar táncgyománnyok* (1947); *Pusztafaluúti Karscsig* (1953). – Ir. Falvy K.: M. I. első alkotói periódusa; Pesovár F.: M. I. és Veszprém; Pesovár E.: A ritus szerepe M. I. művészetében; Martin Gy.: M. I. verbunktáncai (Táncudományi Tanulmányok, 1978/79).

Molnár János (Nagyvárad, 1917. szept. 22.–): színházigazgató. Mint munkásig. került 1950-ben a nagyváradi színház élére, melyet 1956-ig vezetett. Színházszeretete, gyakorlati érzéke segítette működését, melyhez szakmai felkészültséggel nem rendelkezhetett. *Kézfogó* (1954) c. darabját, „kollektívizálási színművét”, a hivatalos szervek elismerték, és számos előadás-sorozathoz juttatták, amelyet végül is az elmarasztaló kritikái elemzés állított meg.

Molnár József (?–Pest, 1847): énekes-színész, fordító. Először 1834-ben kistárs.-nál játszott, 1835–36-ban a budai Várszínházban szerepelt. 1837–39-ben és 1843–1847 között a Nemzeti Színház kórusának tagja és segédzenésze. Közölt néhány költeményt és lefordította *Kotzebue* egyik színművét, amelynek szövege elveszett. F.Sz. *Csendőrbiztos* (Kotzebue: Intermezzo).

Molnár Júlia (Nagyvárad, 1960. okt. 18.–): színésznő. 1983-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és szülővárosa m. társ.-ához szerződött. Változatosan, színesen formál meg fiatal lányalakokat. F.Sz. *Róza* (Füst M.: Boldogtalanok); *Süni* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Mária* (Háy Gy.: Mohács); *Silvia* (Betti: Büntény a kecskeszigeten).

Molnár Karolina: → *Balláné Molnár Karolina*

Molnár Lajos (Szolnok, 1935. jún. 20.–): táncos, koreográfus. 1951–1956 között a Honvéd Művész-

együttes táncosa, 1957-től 1963-ig az Állami Népi Együttes szólistája. Ezután évekig nem volt szerződése, de gyakran fellépett koncertmüsorokon, főként saját koreográfiáival. 1969–1979 között a Budapest Tánc-együttes szólistája, koreográfusa és tánckarvezetője. 1975–1979 között az ÁBI-ben tanított néptáncot. Generációjának egyik legragyonzóbb táncosa. Előadóművészetében a magasfokú technikai felkészültség, koreográfiáiban gyakran a groteszk játékoság, a szürrealista ábrázolási hajlam érvényesült. Liszt Ferenc-díjas (1972). F.Sz. *főszerep* (Rábai M.: Latinca ballada, Jókai ördöge); *Leonardo* (Szigeti K.: Várnász). F.K. *Kállai kettős; Mozaik; A madár*.

Molnár László (Kiskunfélegyháza, 1857. nov. 25.–Bp., 1925. febr. 4.): színész, színészpédagógus. Jogi tanulmányai végeztével 1881-ben Pest megye aljegyzője lett. 1884-től Szegeden, 1886-tól Debrecenben, 1889-től ismét Szegeden működött mint színész. 1896-ban a Vig-, 1897-ben a Magyar, 1902-ben a Nemzeti Színház tagja lett. 1918-ban örökös tagságot kapott. 1903-tól 1918-ig az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában drámai gyakorlatot és jelmeztant, 1905–1915 között a SzAk-n drámai és vj.-i gyakorlatot tanított. 1918-tól 1923-ig az Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját vezette. 1923-ban nyugalomba vonult. 1898-tól 1900-ig az Országos Színészegyesület elnökeként is tevékenykedett. Kiváló drámai tehetség volt. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Lear, Othello, Hamlet, Macbeth* (Sh.); *Radvány* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok). Könyvei: *Az egyéniség a művészetben, különös tekintettel a színművészetre* (1893); *Jelmeztan* (1906); *Egressy Gábor és kortársai. Levelek Egressy Gáborhoz, 1838–1865* (1908).

Molnár László, Z. (Zombor, 1883. jún. 23.–Bp., 1956. nov. 1.): színész. A SzAk-t 1904-ben végezte el, és a Király, majd a Magyar Színház tagja lett. A Magyar Színházban – kisebb megszakításokkal – 1941-ig működött. 1907-ben a Fővárosi, 1907–1910 között a Bonbonnière Kabaréban is színpadra lépett. 1921-ben, 1923–24-ben, 1929–31, ill. 1934–1936 között a Belvárosi, 1922-ben a Renaissance, 1926-ban a Vig-, 1932-ben és 1934-ben a Fővárosi Operett-, 1932-ben a Labriola, 1935-ben a Városi, 1937-ben az Andrássy úti, 1937-ben a Művész, 1940–41-ben az Andrássy Színházban szerepelt. Származása miatt csak a II. világháború után léphetett ismét színpadra. 1945–46-ban a Művész, 1946–47-ben, ill. 1948–49-ben a Vigszínház tagja. 1945–46-ban a Vig-, 1946-ban a Magyar, 1947-ben a Medgyaszay Színházban is fellépett. 1949-től 1956-ig a Nemzeti Színház tagja. Szikár megjelenésével, száraz humorával korának egyik legjelesebb karakterszínésze volt. F.Sz. *A kutya* (Maeterlinck: A kék madár); *Lakaj* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Krehl* (Molnár F.: Olympia); *Főpincér* (Zsolt B.: Oktogon); *Georg Corell* (Steinbeck: Lement a hold).

Molnár László (Bp., 1944. nov. 14.–): karmester. 1959-től 1963-ig a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola hegedű és zeneszerzés szakát végezte *Katona Béla* és *Sugár Rezső* vezetésével. 1971-ben szerzett diplomát a Zak zeneszerzés szakán *Farkas Ferenc* növendékeként. 1968-tól 1972-ig különféle munkaköröket töltött be Szolnokon (pl.: a városi önkormányzat Bartók Kamarakórusának karnagya). 1972 óta a Bessenyei György Tanárképző Főiskola adjunktusa, a Szegedi Nemzeti Színház karig.-ja, karmestere.

Molnár Leopoldina (?–?): énekesnő. 1843. márc. 7-én volt az első fellépése a Nemzeti Színházban, amelynek 1843–45-ben tagja is lett. Későbbi életéről nincsenek adataink. Lírai és koloratúrszoprán szerepeket énekelt.

F.Sz. Gara Mária (Erkel F.: Hunyadi László – az ösbeutatótón is); *Adalgisa* (Bellini: Norma); *Isoletta* (Bellini: Az ismeretlen nő).

Molnár Márta (Bp., 1959. márc. 10.–): táncosnő. Az ABI-ben 1979-ben végzett és az Operaház tagja lett. Különösen a modernebb hangvételű és technikát igénylő művekben szerepel sikerrel. F.Sz. *főszerep* (Manen: Adagio Hammerklavier); *főszerep* (Kylian: D-dúr szimfónia); *főszerep* (Fodor A.: Látomások).

Molnár Mihály (Pestújhely, 1946. máj. 31.–): táncos, balettmester. Az ABI-ben 1965-ben szerzett balettművész diplomát. 1965–1971 között a Pécsi Balett tagja, magántáncos. 1971 óta Németországban él. Rövidebb augsburgi és düsseldorfi szerződés után 1974–1981 között Kölnben táncolt, majd a Horváth Krisztina vezette osnabrücki, freiburgi és 1990-től kasseli táncszínházi társ.-ának tagja, szólista. 1981 óta balettmesteri munkát is végez. 1980-tól Horváth Krisztina összes koreográfiájában a férfi főszerepek karakteres alakítója.

Molnár Miklós (Bp., 1918. okt. 28.–): kritikus, irodalomtörténész, műfordító. 1945 előtt a Reggel munkatársa, 1945-től a Szabad Szó, 1947-től a Szabad Nép színházi rovatának vezetője volt. 1950-től az Irodalmi Újságnál dolgozott, 1954–1955 között felelős szerkesztője volt. 1956-ban az Irodalomtörténeti Intézetben dolgozott. 1957 óta Svájcban él, külföldön főleg francia nyelven publikál. Több szindarabot fordított (Robles: A király nevében; Giraudoux: A trójai háború elmarad). F.M. *Színházi életünk története a felszabadulás után* (1947); *Katona József* (1952).

Molnár Miklós (? , 1936. márc. 16.–): színész. 1957-ben a szolnoki Szigligeti Színházban kezdte pályáját. 1965–1972 között a győri Kisfaludy, 1972-ben az Állami Déryné, Népszínház, ill. a Budapesti Kamarszínház tagja. Táncoskomikus, epizodista karakterszínész. F.Sz. *Mortimer* (Schiller: Stuart Mária); *Zwickli Tóbiás* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Molnár Pál (Pápa, 1915–Tel Aviv, 1977. aug. 30.): színész, színházigazgató. 1934-ben lépett a színipályára. Először Tolnay Andor, majd Szalay Károly társ.-ában játszott. 1949 őszétől feleségével, Szenes Gizivel a kecskeméti színház művésze lett, ahol 1954 végéig játszott, 1955-től a kaposvári színház tagja. 1957-ben Izraelben telepedett le, ahol előbb színész, majd színházig. volt. Mo.-on karakterszerepeket játszott, vagy epizódfigurákat keltett életre. 1959-ben alapította meg feleségével a kétszemélyes, „tető nélküli zsebszínházat”. Főleg kabaréműsorokkal, évente 16–16 városban, faluban léptek fel. Később *Thália Színház* név alatt m. nyelvű színtárs.-ot szervezett, amelyet haláláig irányított. F.Sz. *Komornyik* (Schiller: Ármány és szerelem); *Hajóskapitány* (Jacobi V.: Leányvásár); *Adolf, inas* (Csiky G.: Buborékok); *Tábornok* (Kálmán I.: A csárdás királynő). F.R. Bókai J.: *Feleség*; Lehár F.: *A mosoly országa*; Brodsky M.: *Szökik az asszony*; Ábrahám P.: *Az utolsó Verebelylány*; Deval: *A francia szobalány*; Shaw: *Warrenné mestersége*.

Molnár Piroska (Ózd, 1945. okt. 1.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1968-ban a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte a pályát. 1971–1978 között a kaposvári Csiky Gergely, 1978–80-ban a Nemzeti, 1980–84-ben a Katona József Színházban játszott. 1984-től ismét a kaposvári színház művésznője. Sokoldalú tehetség. Kiváló jellemábrázoló képességével a kisebb szerepekben is meggyőző erővel tudja érzékeltetni az ábrázolt emberi sors tragikumát. Humora, temperamentuma vj.-i és groteszk szerepek megformálásában is nagyszerűen érvényesül. Muzikalitása a zenés műfajok által kínált feladatok színvonalas megoldásában segíti. Jászai

Mari-díjas (1977), érdemes (1981) és kiváló művész (1990). F.Sz. *Nyina*, *Arkagyina* (Csehov: Sirály); *Inken* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Elektra* (Euripidész); *Vaszilissza Karpovna* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Czipra* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Schneiderm* (Zágoni K.–Nóti K.–Eisemann M.: Hyppolit, a lakaj); *Rizi* (Örkény I.: Pisti a vérzivatarban). – Ir. Nádudvari Á.: *Honnét lesz a tűz?* (1984).

MOLNÁR PIROSKA – Nyina
(Csehov: Sirály)

Molnár Rózsi (Bp., 1876. jan. 11.–?): színésznő. A SzAk-t 1895-ben végezte el. Miskolcon lépett színpadra. 1896–97-ben Debrecenben, 1897-től a Vig-, 1899-től a Nemzeti Színház tagja volt. 1924-ben nyugdíjba vonult. Drámai naiva és szende volt, de népszínművekben és dalos játékokban is sikerrel szerepelt. Kellemes hangjával, gyors, érthető beszédével, finom nánszírozó képességével tűnt ki. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Iren* (Csiky G.: A proletárok); *Vilma* (Herczeg F.: A dolovai nábob lánya); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Boriska* (Tóth E.: A falu rossza).

Molnár Tibor (Zagyvapálfalva, 1921. júl. 26.–Bp., 1982. nov. 23.): színész. A SzAk elvégzése után 1949-ben a Madách Színházban kezdte pályáját. Később Miskolcon, majd a Nemzeti Színházban játszott. 1956–1959 között külföldön élt. 1962-től a Vigszínház tagja volt. Pályája kezdetén főként munkás- és parasztfigurákat játszott, és a sokszor sematikus alakokat is őszinte, természetes játékkal, szenvedéllyel, igaz emberi hitellel formálta meg. Kossuth-díjas (1956); Jászai Mari-díjas (1955). F.Sz. *Tanító* (Bródy S.: A tanítónő); *Eddie Carbone* (Miller: Pillantás a hídról); *Seth Beckwith* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Bayard* (Miller: Közjáték Vichyben); *Büky fűszeres* (Barta L.: Szerelem). Könyve: *Hosszú út* (1962).

Molnár Zsuzsa (Bp., 1953. jún. 6.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1978-ban a veszprémi Petőfi Színházban kezdte pályáját. Játszott 1979–80-ban a kecskeméti Katona József, 1980-tól 1990-ig a Miskolci Nemzeti Színházban. 1990-től a Nemzeti Színház művésznője. Prózái és zenés darabok hősnőit sikerrel alakítja. F.Sz. *Helga* (Zorin: Varsói melódia); *Eva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Kocsma Jenny* (Brecht–Weill: Koldusopera).

Molnár Zsuzsa (Bp., 1955. okt. 13.–): diszlet- és jelmeztervező. 1970–1972 között a milánói Liceo Artistico di Brera-ban, 1972–1974 között a bp.-i Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában tanult. 1974-től 1978-ig a bp.-i Állami Bábszínházban dolgozott, majd Prágában tanult. 1983-ban kapta meg a diplomáját. 1983-tól a Szegedi Nemzeti Színház diszlet- és jelmeztervezője. Tervezett prágai színházaknak, az Állami Bábszínháznak, a szolnoki Szigligeti, a Miskolci és a Pécsi Nemzeti Színházaknak. F.T. Kálmán I.: *A csárdás királynő*; Háty Gy.: *Mohács*; Kornis M.: *Büntetések*.

Molnár Farkas Ferenc (Pécs, 1897. jún. 21.–Buda-pest, 1945. jan. 12.): építész, grafikus, festő. Tanulmányait 1921–1925 között Walter Gropiusnál, a weimari Bauhaus-mozgalom keretében fejezte be. Ott tervezte avantgárd szellemű, különleges kiképzésű „U-színházát”, melyben négy nagyméretű, külön-külön mozgatható, részben a térben felfüggeszthető színpadot két síkban U alakú nézőtér vett volna körül. 1927-ben hazatért és a modern építészettől uttorója lett. – Ir.: Gropius, W.: *Die Bühne im Bauhaus* (Weimar, 1924).

Molnár Gál Péter (Bp., 1936. júl. 11.–): színikritikus, dramaturg. 1961-ben szerzett diplomát a SzAk-n, majd a Petőfi Színház dramaturgia lett. 1961–1978 között a Népszabadság kulturális rovatvezetője volt. 1978-tól 1980. aug. 31-ig tudományos főmunkatársként dolgozott a Magyar Színházi Intézetben, majd ismét dramaturg volt 1980–81-ben a Pécsi Nemzeti, 1981–82-ben a Békés Megyei Jókai, 1982–83-ban a veszprémi Petőfi Színházban. 1983–1989 között a Mozgó Képek, 1989-től a Népszabadság főmunkatársa. Több tanulmánykötete jelent meg, amelyekben a m. színházművészet helyzetét, problémáit, egyes alkotók pályáját elemzi. F.M. Honthy Hanna és kora (1967); *Olvasópróba* (1968); *Rendelkezőpróba* (1972); *Töröcsik Mari*; *Izgága Színház* (1974); *Színházi holmi* (1976); *Emlékpróba* (1977); *A Latabárok* (1982); *A Páger-ügy* (1988); *Latinovits* (1990).

Molnárné Hetényi Laura: → *Hetényi* Laura

Molnárné Kocsisovszky Borcsa (? , 1849. dec. 4.–Bp., 1933. jan. 3.): színésznő. *Kocsisovszky* Jusztin ig. nevelt lánya. Gyermekként kerül először színpadra. Első férje *Molnár György* (1870. jan. 24.), második férje *Molnár György* testvére, József (1878. febr. 17.). A Budai Népszínházban tűnt fel először 1867-ben, de már öt év múlva (1872. ápr. 10.) a Nemzeti Színház tagja lett, ahol nyugdíjbamenetelig játszott. Páratlan tehetségű naiva volt, de betegsége miatt 1885 dec.-ében elhagyta a pályát és nyugdíjba ment. *Prielle* Kornélia méltó utódja lehetett volna. F.Sz. *Clarisse* (Courcy–Dupeuty: Agyal és démon); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Lujza* (Dinaux–Legouvé: Lignerolles Lujza).

Moly Tamás (Bp., 1875. jan. 27.–Bp., 1957. márc. 16.): író, újságíró, rendező, színházigazgató. Újságíróként kezdte pályáját, novelláival az 1910-es években a Nyugatban tűnt fel. 1904-ben a Thália Társaság választmányi tagja és második színművészeti szakembere volt. Ezután önálló társ.-ot szervezett. 1905 őszén elvállalta a kecskeméti színház igazgatását, de háromhavi mohácsi működése után fizetésektelen lett. 1907-ben az Intim Színház rend.-je volt. 1930 márc.-ában sikertelenül pályázta meg a szegedi színház igazgatóságát. Számos drámát és regényt fordított. Több művét is az artista- és színészvilág ihlette. Fordításai: Shaw: *Hősök* (1904); Strindberg: *Az apa* (1904); Wilde: *Az eszményi férj* (1907); Heijermans: *Lotte* (1919); Heijermans: *VII. parancsolat* (1920).

Móni Ottó (Bp., 1934. febr. 12.–): színész. 1953-ban az Állami Deryn Színházban kezdte pályáját.

1957–59-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. A hatvanas évek közepétől a Vigszínház, 1971 óta a Bartók Gyermekszínház, ill. utódszínházai, a Bp.-i Gyermekszínház és az Arany János Színház művésze. Főleg karakterszerepekben aratja sikereit. F.Sz. *Antonio*, *Proteus apja* (Sh.: A két veronai nemes); *Szabómester* (Molière: Urhatnám polgár).

monodráma: egyetlen színész által előadott prózai színdarab.

monológ (görög): magánbeszéd. A színész szöveges magánjelenete, amelyben gondolatait, érzéseit, szándékait csak a közönség jelenlétében mondja ki, eseményeket összegez, reflektál a történetekre, esetleg tájékoztatja a közönséget. Dramaturgiailag csupán felfokozott lelkiállapotban hiteles; a naturalizmus el is vetette, mint lélektani szempontból valószínűtlen.

Monori Balázs (Bp., 1955. ápr. 3.–): színész. 1979-ben a debreceni Csokonai Színházban kezdte pályáját. 1981–84-ben a veszprémi Petőfi, 1984–86-ban a Rock, 1986-tól a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Zenés és prózai művekben, vj.-okban, mesejátékokban játszik. F.Sz. *Bill Sikes* (Bart: Oliver); *Burkus király* (Jékely Z.: Mátyás király juhász); *Vili* (Sh.: Ahogy tetszik).

Monori Lili (Törökszentmiklós, 1945. okt. 10.–): színésznő. 1969-ben a SzAk elvégzése után a Thália Színházban kezdte pályáját. 1973–76-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott, 1976-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ához tartozott. 1986-tól Soros-ösztöndíjasként alternatív színházi társ.-okkal dolgozik. Erőteljes, sokszor férfias egyéniségeket, drámai karakterszerepeket alakít. Filmszerepeiben nyújtott alakításaiért több hazai és külföldi fesztivál díját nyerte el. Balázs Bela-díjas (1984). F.Sz. *Katrin* (Brecht: Kurázi mama); *Vincéné* (Sarkadi I.: Oszlopos Simeon).

Monori Sándor; *Róth* (Ungvár, 1862. máj. 2.–Ungvár, 1925. jún.): színész, igazgató. 1881-től 1892-ig – két félét (1884: Bánfalvy Béla, 1889–90: Arad) kivéve – Balogh Árpád társ.-ánál játszott, majd elszereződött ifj. Polgár Károlyhoz (1892–93: Székesfehérvár), de 1893 őszén már önálló társ.-ot szervezett, mellyel Erdélytől a Felvidékig szinte minden kisebb városban sikerrel szerepelt. 1905-ben betegsége miatt le kellett mondania az igazgatásról, s Ungváron lett az árvászek jegyzője. M.A. 1893–94: Kula, Topolya, Zenta, Óbecse; 1894–95: Körmend, Nagyatád, Csáktornya; 1895–96: Békés, Torda, Dicsőszentmárton; 1896–97: Déva, Keszthely, Alsólendva, Csáktornya; 1897–98: Beregszász, Nagymihály, Sátoraljaujhely, Honna, Salgótarján; 1898–99: Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Dicsőszentmárton, Gyulafehérvár, Szászváros, Beszterce, Szamosújvár; 1899–1900: Szigetvár, Nagyatád, Besztercebánya; 1900–01: Pécska, Csurgó, Alsólendva, Barcs, Balassagyarmat, Nagyatád; 1902: Zombor, Nyitra, Esztergom, Érsekújvár.

Mónos Attila (Bp., 1938. márc. 5.–): rendező. A párizsi École Supérieure d'Art Dramatique-ban folytatott színházi tanulmányokat, majd 1961-től az Athén Színháznál, a Centre Dramatique de l'Estnél működött. 1963-ban tért haza Mo.-ra, majd diplomát szerzett a SzAk-n. Ezután Pécsre, majd 1964-től Kecskemétre szerződött. Elsősorban vj.-ot, operettet, boházatot rendezett. F.R. Fényes Sz.: *Maya*; Scarnicci–Tarabusi: *Kaviár és lencse*.

Montágh Imre (Bp., 1935. jún. 29.–Bp., 1986. aug. 1.): logopédus, tanár. 1973-tól tanított a SzAk-n beszédtechnikát. A Magyar Rádióban és a Magyar Televízióban beszédtechnikai és nyelvhelyességi műsorokat, nyelvi játékokat vezetett. Nagy szakmai tudásával, írással és nem utolsósorban megnyerő egyéniségével

sokban hozzájárult az anyanyelvi, a színpadi és az előadói beszédkultúra fejlődéséhez. Könyvei: *A magyar színpadi beszéd jellege és pedagógiája* (1974); *Figyelem vagy fégyelem* (1986); *Nyeloművesség, A beszéd művészete* (1990).

montreali magyar nyelvű színháztársaság: Kanada e nagy városában többszöri kísérlet ellenére sem sikerült a torontóihoz hasonló, állandó m. színháztársaságot létrehozni. 1956 előtt *Szelezcky Zita, Jávor Pál* és mások alkalmi vendégszereplései jelentettek eseményt. 1956 után több kísérlet történt m. színház létrehozására. 1957 őszén a Montreali Magyar Színház „*Budapest, te csodás!*” c. tartotta első előadását. Itt lépett fel *Faragó Panni* és *Kovács Aladár*. 1958 őszétől *Both Vince* volt az ig., első bemutató a *Mágnás Miska* volt, amelyben *Pongrácz Imre, Pálfalvy Éva, Bánkúthy Magda*, vendégként *Naszódy Sándor* és *Szondy Biri* lépett fel. A színház anyagi helyzete bizonytalan volt, ezért 1959. jan.-ban a színészek színházi munkaközösséget alakítottak. Új nevük *Déryné Színház* lett, ig. *Búza Imre* (a Pécsi Nemzeti Színház volt tagja), a vezetőséget *Esztérág Lili* (a Madách Színház volt tagja) és *Rendes Károly* (a József Attila Színház volt tagja) alkotta. További tevékenységük ismeretlen. 1965-ben Montrealban bemutatták *Detre Kati* főszereplésével *Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig* c. darabját, amivel több helyen is vendégszerepeltek. Montrealban azonban a mai napig is csak alkalmi fellépések jelentik a m. színháztársaságot.

Monyók Ildikó (Bodrogkeresztúr, 1948. szept. 24.–): színésznő. 1974-ben végzett a SzAk operett-musical szakán. A kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött, amelynek 1982-ig volt tagja. Énekelt szonókat, Bartók- és Kurtág-dalokat. 1990-ben a *Ha élek, hát legszebben élek* c. előadással lépett fel. F.Sz. *Connie* (Henderson: Diákszerelme); *Sally* (Kander-Ebb: Kabaré); *Katica* (Görgey G.: Handabasa).

Moór Anna: → *Rehákné Moór Anna*

MOÓR MARIANN – *Melinda*
(Katona J.: *Bánk bán*)

Moór Mariann (Bp., 1943. febr. 5.–): színésznő. 1965-ben a SzAk elvégzése után Kecskemétre szerződött. 1969-től a Nemzeti Színház, 1984-től a Madách Színház, 1992-től a Nemzeti Színház tagja. Számos filmben és tévéjátékban szerepelt. Kezdetben drámai szerepeket alakított, de hamar észrevették jó humorát, stílusérzékét. Jászai Mari-díjas (1969, 1978), érdemes művész (1984). F.Sz. *Julika* (Molnár F.: *Liliom*); *Cat-*

herine (Miller: *Pillantás a hidról*); *Louise* (A. Miller: *Bűnbeesés után*); *Roxane* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Beatrix* (Molnár F.: *A hattyú*); *Melinda* (Katona J.: *Bánk bán*); *Arabella* (Sütő A.: *Káin és Ábel*); *Lili Hofberg* (Németh Á.).

Moór Lucy; Mörbitzer (Bp., 1917. okt. 22.–): színésznő. A SzAk-t 1935-ben végezte el. Miskolcra szerződött, majd 1938–39-ben Kassán játszott. 1939–40-ben *Bánky Róbert*, 1940–41-ben *Jakabffy Dezső* társ.-ának volt a tagja. 1941–42-ben Nagyváradon, 1942–1944 között Debrecenben, 1944 őszén a Madách Színházban szerepelt. 1946-ban Hódmezővásárhelyen, 1946–47-ben Debrecenben, 1947–48-ban Szegeden lépett színpadra. Külföldre ment férjhez. Mint drámai hősnő aratott sikert mély átélésű, sodró erejű játékaival. Énekes és vi-i primadonnaszerepeket is kapott. F.Sz. *Mária* (Vaszary J.: *Csak egy nap a világ*); *Monna Vanna* (Maeterlinck); *Alice* (Strindberg: *Haláltánc*); *Gauthier Margit* (ifj. A. Dumas: *A kaméliás hölgy*); *Bernad Róza* (Hauptmann); *Curleyné* (Steinbeck: *Egerek és emberek*); *Reagan* (Sh.: *Lear király*).

moralitás: allegorikus szereplőket felvonultató *színháztípus*. Mintapéldája a 16. sz. elejéről származó holland-angol *Akárki* (*Everyman*). Bűnök és erények, a legkülönbözőbb emberi tulajdonságok nyernek benne megismerést; jelmezeinek is meghatározott jelrendszere volt. Hazánkban a legkiemelkedőbb m. nyelvű ~ a *Comico-tragedia* (1646). A későbbi népi változatokban ez az ún. „dúsgazdagolás”, melyet a II. világháborúig Erdélyben, Udvarhely megyében s más helyeken még játszottak.

Moravetz Levente (Beszterce, 1957. júl. 17.–): színész. 1980-ban végezte el a SzAk-t. 1980–1985 között a Radnóti Színházban lépett fel. 1986 óta a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Színészi munkája mellett rendezett is. 1981 nyarán Székesfehérvárott állította színpadra Vörösmarty Mihály *Csongor és Tündéjét*. F.Sz. *Az angyalarcú* (Fejes E.: *Az angyalarcú*); *Lumpaciusz* (Nestroy: *Lumpaciusz Vagabundusz*).

Morgányi Jozephine (Bp., 1906. ápr. 4.–): táncosnő. Német művészcsaládból származik. 1921-től az Operaház balettiskolájában tanult táncolni. 1926-tól 1967-ig volt az Operaház tagja. 1935-ben Olaszországban turnézott részben a maga koreografálta táncokkal. Temperamentumos táncosnő, aki elsősorban karakter-szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *főszerep* (Cieplinski: *Az infánsnő születésnapja*; Milloss A.: *Álomjáték*).

Móricz György; János (?–?): színész, színigazgató. Működési engedélyt az erdélyi főkörmányzóság 1789. okt.-ben állította ki Nagyszebenben, ennek birtokában 1790. jan.-ban Kolozsvárott, júl.-ban Szatmáron tartotta háromtagú társ.-ával előadásait. Talán más városokban is fellépett. Jelenlegi ismereteink szerint ez volt az első m. vándorszíntárs. Műsora ismeretlen, de valószínű, hogy mutatványosként is szórakoztatta közönségét. – Ir. Enyedi S.: *Az erdélyi magyar színháztársaság kezdetei* (Bukarest, 1972).

Móricz Ildikó (? , 1938. jan. 5.–): színésznő. Érettségi után 1956-ban a debreceni Dongó Színházban, majd 1957-től a Csokonai Színházban játszott. 1958–60-ban az egri Gárdonyi Géza, 1960–61-ben a Békés Megyei Jókai, 1961–65-ben a kecskeméti Katona József, 1965-ben a Vidám Színházban játszott. 1981-től a Madách Színház tagja. Szubrett és karakterszínésznő. F.Sz. *Stázi* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*); *Lucy* (Brecht-Weill: *Koldusopera*); *Birike* (Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikász nélkül*).

Móricz Lili (Bp., 1915. ápr. 27.–): színésznő. *Móricz Zsigmond* leánya. Két és fél évet végzett a SzAk-n.

1935-ben Miskolcon kezdte pályáját. 1938-ban a Vig-, 1939-ben a Városi Színházban lépett színpadra. Gyakran vendégszerepelt vidéken. 1940–41-ben *Bánky* Róbert társ-ának volt tagja. 1945-ben a Szabad, 1945–1947 között a Magyar Színházban, 1947–1949 között Pécsen, 1949-ben Debrecenben, 1951–52-ben a Miskolci Nemzeti, 1953–1955 között a kecskeméti Katona József, 1955–56-ban a szolnoki Szigligeti, 1958-ban a győri Kisfaludy Színházban játszott. Pályája kezdetén naivszerepeket kapott, majd prózai művek jellemsszerűen formálta meg. F.Sz. *Polika* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Anna* (Móricz Zs.: Boszorkány); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Móricz Zsigmond (Tiszacséce, 1879. jún. 30.–Bp., 1942. szept. 4.): író. Teológiai, majd jogi és bölcsészettudományi tanulmányait félbehagyta, tisztviselő, 1903-tól az Újság munkatársa lett. 1909-től a *Nyugat* főmunkatársa, 1929–1933 között szerkesztője volt. Első kötete 1909-ben jelent meg. Első színművét 1909-ben a Nemzeti Színház mutatta be. Játsszókát darabjait a Vig-, a Renaissance, a Madách Színházban. Több kabarétréfát s egyfelvonásost is írt. 1945 után több Móricz-ösbe-mutatót tartottak. F.M. *Sári bíró* (1910); *Falu* (1911); *Szerelem* (1915); *Pacsirtaszó* (1917); *Ház az erdőben* (1923); *Buzakalás* (1924); *Vadkan* (1924); *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* (1928); *Úri muri* (1928); *Légy jó mindhalálig* (1929); *Szépesszony kocsisa* (1929); *Kerek Ferkó* (1931); *Murányi kaland* (1933); *Rokonok* (1934); *Forr a bor* (1936); *Kismadár* (1940); *Ludas Matyi* (1946); *Boszorkány* (1947); *Betyár* (1959); *Groteszk* (1970). Átdolgozásai: Szigeti J.: *A vén bakancsos és fia, a huszár* (1916); Bornemisza P.: *Magyar Elektra* (1931). **Moriänder** Mór; *Engländer*, *Moritz* (Kismarton, 1818. febr. 20.–Bp., 1898. márc. 7.): író, újságíró, színigazgató. 1863-ban Bécsből Pestre jött, és a *Pester Zwischenakt* és a *Pester Journal* c. lapokat szerkesztette. 1878. jan. 19-től az év szept.-éig a Gyapjú utcai Német Színház ig.-ja volt. Sok szindarabot, énekes bohózatot írt. F.M. *Theatralischer Unsinn*; *Er ist ein Narr*; *Die Weibermühle*. Ezeket a pesti Német Színházban is játszották.

Mórocz Gabi (Bp., 1906. okt. 26.–New York, 1966. márc. 22.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában tanult. 1925-ben Győrött kezdte színészi pályáját, majd több vidéki városban is fellépett szubrett szerep körben. 1937-től 1941-ig a Royal Színház, 1941–1944 között a Vidám Színház tagja volt. 1947-ben kivándorolt az USA-ba, ahol férjével, *Sárossy Szüle* Mihállyal szintárs.-tot alakítottak. Közel két évtizeden át az Amerikai-szerte bemutatott operettek, népszínművek, bohózatok állandó szereplője volt. F.Sz. *Zsuzsika* (Vincze Zs.: Aranyhatyú); *Nelly* (Ábrahám P.: Az utolsó Verebély-lány); *Izidora* (Katona J.: Bánk bán); *Mátyás diák* (Arany J.–Géczy I.: Mátyás diák).

Mórocz Antónia: → *Szuperné Mórocz* Antónia

Morvai István (Szenttamás, 1923–Belgrád, 1948): rendező. A háború utolsó és a háború utáni időszak első éveiben megszervezte a zentai műkedvelői életet. Néhány jelentős, klasszikus mű alapján készült előadást rendezett. A jugoszláviai m. színházi élet megújulásának nagy igérete volt, de hamarosan kiszakadt ebből a közegeből, Zágrábba majd Belgrádba ment egyetemre, előbb művészettörténetet, majd filmrendezést tanult. F.R. Molière: *A fősvény*; Gogol: *A revizor*; Shaw: *Az öreg cimborája*; Molière: *Bányeskedők*.

Morzsai Emma; *Presly* (Baja, 1844. okt. 15.–Debrecen, 1923. nov. 6.): énekesnő. *Klár* Józsefnél, majd Itáliában tanult. Lágy csengésű hangja, tiszta koloratúrája, trillái

mindenütt sikert arattak. 1861-ben Palermóba, két év múlva Barcelonába szerződtek. Később egy-egy évadot játszott Milánóban és Modenában. 1866-ban Bukarestben, az Olasz Színházban lépett fel. 1867-ben két próbafellépése is volt a Nemzeti Színházban (máj. 28. és jún. 6.), de végül Debrecenbe szerződött. 1868-tól hűségesen követte férjét, *Mándoky* Bélát a vidéki városokba. 1884-ben, Szabadkán vett búcsút a színésztől. F.Sz. *Traviata* (Verdi); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Margit* (Gounod: Faust); *Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Mária* (Flotow).

M.A. 1867–72, 1873–75, 1878–81: Debrecen–Nagyvárad; 1872: Kassa, Miskolc; 1875: Arad; 1876–78: Szekesfehérvár; 1883: Pozsony, Komárom, Győr.

Mosóczi István (Tatabánya, 1951. ápr. 13.–): koreográfus. A táncművészettel az amatőr néptáncmozgalmában ismerkedett meg. Több – vidéki és fővárosi – néptáncgyűttesben táncolt, majd koreográfálni kezdett. Egyéni hangvételű, lírai tánci alapján a Duna Művészegyüttes tánckarvezetője lett 1983-ban. F.K. *Ballada* (1983); *Katonadal* (1989).

Mosonyi Károly; *Mannsberger* Jakab (Szeged, 1832. okt. 27.–Szeged, 1911. okt. 17.): színigazgató. Az 1848–49-es szabadságharcban honvéd volt. Az ötvenes évek elején Bécsben konzervatóriumban tanult. Tanulmányai befejeztével először zongoratanár volt Szegeden. 1870-ben igazgatói engedélyért folyamodott, amelyet megkapott, és még abban az évben októberben átvette a Szegedi Városi Színház vezetését. 1873-tól három éven át Miskolcon, 1876 és 1878 között Győrben állt társulat élén. 1881 januárban az ő együttese nyitotta meg az eperjesi színházat. 1883-ban nevét –ra magyarosította. 1886 telétől 1888 tavaszáig a Temesvár–Pozsonyi színházterület ig.-ja volt. 1888–89-ben Aradon próbálkozott utóljára színházvezetéssel, sikertelenül, majd Szegedre vonult vissza zongoratanárnak és karmesternek. A pénzzel soha nem törődött igazán. A vidéki színészet legjobbjait szerződtette magas bérért, s az előadások díszletei is pazarok voltak, melyek végül is csődbe jutatták.

M.A. 1870–73: Szeged; 1871. nyár: Eger, Pécs, Zombor; 1872. nyár: Makó, Gyula, Nagyszombat; 1873. nyár: Temesvár; 1873–75: Miskolc, nyaranta: Eger, Ungvár; 1876–78: Győr, nyaranta: Nyíregyháza, Gyöngyös, ill. Sopron, Pápa, ill. Sopron; 1880–83: Arad, Nagyvárad; 1883–84: Szabadka; 1884: Temesvár (Molnár György művezetésével); 1884–85: Nagyberek, Zombor; 1886–88: Temesvár, Pozsony.

Mosonyi Mihály; *Brand* (Boldogasszonyfalva, 1815. szept. 2.–Pest, 1870. okt. 31.): zeneszerző. 1842-től vezető szerepet játszott a főváros zenei életében. Műveivel, írásaival, pedagógiai munkásságával a 19. századi m. zenetörténet jelentős alakja volt. Első operája megírásakor, valamint *A dalmi s a Magyar Nemzeti Színház* c. tanulmányában (Zenészet Lapok, 1861) a m. hangvételt követte. Másik operája már Wagner hatását tükrözte. F.M. *Szép Ilon* (1861); *Álmos* (1934).

Moulin Rouge (1930–): 1930-ban vette bérbe *Flaschner* Ernő és *Evetovics* János. A Nagymező utca 17. sz. alatti mulató produkciói túlnőttek a lokálkereteken. Amíg a műsort adták, nem volt felszolgálás, ragaszkodtak a színházi csendhez. Új volt az is, hogy nemcsak a nagypénzű vendégeket csábították a mulatóba, hanem az ún. polgári közönséget is. Társasági találkozóhelyként is közkedvelt volt, ahol nemcsak magányos férfiak és éjszakai pillangók, hanem családok is jól érezhették magukat. A revüket *Keller* Dezső, *Harmath* Imre és *Vadnai* László írták, a színészek közt volt *Kiss* Manyi, *Csikós* Rózsi, *Komlós* Juci, *Feleki* Kamill, a három *Latabár*,

Komlós Vilmos, *Herczeg Jenő*. Diszlet- és jelmeztervező *Vogel Eric* volt.

mozdulatművészet: → *modern tánc*

Mózes Erzsébet (Sáromberke, 1938. nov. 10.–): színésznő. 1959-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Temesvárot kezdte pályafutását. 1960 őszén átszereződött Marosvásárhelyre. Lírai szerepeiben az elbűvölő külső, megejtő kedvesség gyakran párosul férfias keménységgel vagy hajthatatlan konoksággal. A népi figurákat, egyszerű asszonyokat megkapó rokonszenvel kelti életre. F.Sz. *Clementine* (Feydeau: Oztrigás Mici); *Polika* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Betty Dulfet* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Ut!); *Gondos Eszter* (Tamási Á.: Énekes madár); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Mária* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok).

mozgásművészet: → *modern tánc*

mozgásszínház: az emberi test mozgásformáiból induló, alapvetően nem verbális színházi kifejezési formák összefoglaló neve. A legkülönbözőbb szellemi indíttatású és a legváltozatosabb mozgásnyelvezetű, ill. szcenikai megoldásokkal felhasználó produkciók a mozgás, a zene és a tér jelértékű látványkompozíciójából teremtik meg sajátos világukat, amely a nézőben asszociációk, érzések, hangulatok és gondolatok áramlását idézi elő. A ~ a nyolcvanas évek elejétől, Mo.-on az évtized közepétől megjelenő fogalmához szokták sorolni többek között: a *táncszínházat*, az *utca-*, a *látványszínházat*, és a japán gyökerű *butó*.

Mozgásszínházak Nemzetközi Fesztiválja: a Budapesti Műszaki Egyetem szervezésében, *Regős Pál* művészeti irányításával, 1979 óta kétevenként megrendezett színházi seregszemle. A legváltozatosabb műfajú alternatív produkciók kerülnek itt a közönség elé. Az egyetem Szkéné színházában, egyéb helyiségekben, ill. újabb játszóhelyeken is zajló rendezvény igen fontos szerepet tölt be a kortárs színházi irányzatok hazai megismertetésében. Az eddigi fesztiválok rangos vendégei voltak többek között: Eugenio Barba *Odin Színháza* (Dánia), *Divadlo na Provazku* (Csehszlovákia), *Kazuo Ono* (Japán), *Teatr Mimu Gest* (Lengyelország), *Shusaku and Dormu Táncszínház* (Hollandia–Japán). A vállalkozás 1988-tól kezdve kibővült a Magyar Mozgásszínházak Találkozájával, amely – szintén kétevente – a hazai mozgásszínházi csoportoknak nyújt közös bemutakozási lehetőséget.

Mrsán János (Bp., 1953. okt. 1.–): rendező. 1983-ban végzett a SzAk-n, ahonnan a Nemzeti Színházhoz szerződött. Az 1985–86-os évadban a József Arta Színház tagja volt, emellett rendezett a székesfehérvári Vörösmarty Színházban is. 1987–1989 között a Békés Megyei Jókai Színháznál volt szerződésben. F.R. Murrel–Wilson: *A langusztá sikolya*; Goldoni: *Arlecchino*; Eliot: *Koktél hatkor*; Dragún: *Argentín szimfónia*; Spiró Gy.: *Csirkefej*.

Mucsi Sándor (Szeged, 1926. febr. 21.–): színész. Már 1946-tól játszott a Hódmezővásárhelyi Színjátszó Társaság színházában. 1949–55-ben a kecskeméti Katona József, 1955–1972 között a Szegedi Nemzeti Színházban. 1972-től a Fővárosi Operettszínház művésze. A bonviván szerepkört az operettbuffóval váltotta föl. A Fővárosi Operettszínház Kálmán Imre-brigádját vezette. F.Sz. *Szu Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sancho* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja).

Mucsi Sándor, ifj. (Szolnok, 1951. júl. 2.–): színész. 1971-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte pályáját. 1975-ben a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1976–1981 között ismét a kaposvári

Csiky Gergely, 1981–82-ben a kecskeméti Katona József, 1982–84-ben ismét a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1984-től a Miskolci Nemzeti Színház művésze. Vj.-ok és zenés darabok komikusa. F.Sz. *D'Anagnan* (id. Dumas: Három testőr); *Cléonte* (Molière: Az úrhatnám polgár); *Kapitány* (Abraham P.: Viktória). **Mucsi Zoltán** (? 1957. szept. 9.–): színész. 1979-ben a szolnoki Szigligeti Színházban kezdte pályáját. Zenés és prózai művek epizód- és karakterszínésze. F.Sz. *K* (Kafka–Fodor T.: A kastély); *Jan* (Camus: A félreértés); *Apicius* (García Márquez–Schwajda Gy.: Száz év magány).

Muharay Elemér; Vendel (Hajtapusztá, 1901. okt. 20.–Bp., 1960. febr. 2.): színész, rendező, dramaturg. 1922-ben a Mattyasovszky Bolváry-féle filmszínészképző iskolát végezte el. Elhelyezkedni nem tudott, alkalmi munkát vállalt. 1926–1928 között Franciaországban és Németországban élt. 1928–1931 között vidéken volt színész és rend. 1931-ben megkapta a pesterzsébeti Erzsébet Színház színháznyitási engedélyét, amit a rendőrség csakhamar visszavont. 1931-ben a Magyar Színházban is szerepelt. 1934-ben bekapcsolódott az Új Thália szervezésébe. 1938-ban a Főti Faluszínpadot, 1940-ben a XII. kerületi Leventeegyesület színpadát irányította. 1941-ben ~ együttese bemutatkozott a Belvárosi Színházban. 1941 máj.-ában a Katolikus Legényegylet szervezésében Csiksomlyón rendezett passiójátékot. 1942-től a Levente Központi Színjátszócsoporthoz vezetett, mellyel Firenzében vendég szerepelt. 1945-ben elindította népi színjátszócsoporthat Muharay-együttes néven. 1946-ban megalakult ~ Népi Ének-, Tánc- és Játékegyüttese is. 1948–1950 között a Szabad Művelődési Tanács osztályvezetője, 1950–51-ben a Fővárosi Operettszínház dramaturgja, 1951-től haláláig a Népművelődési Intézet osztályvezetője volt. Utóljára Gyöngyösön rendezett 1959-ben. ~ a drámai értékű m. néphagyományt egy új nemzeti színjátszó formával kívánta színpadra állítani, s terjeszteni. F.M. *Magyar Játékszin* (1940, 1944); *Útmutató a Magyar Játékszin játékaikhoz és előadásainak bemutatásához* (1941); *Mesejátékok* (1957); *Balladamonó könyv* (Bartók J.-fel, 1947). – Ir. Vitányi I.: 5 meg 5 az 13. (1993).

Muhits Sándor (Bakonyipéterd, 1882. márc. 9.–Bp., 1956. máj. 8.): festő, iparművész. 1909-től az Iparművészeti Főiskola tanára volt. *Rónai Dénes* 1910–1914 között játszó *Vitéz László Bábszínházának* paraván-homlokzatát és függönyeit tervezte és festette, majd tanítványait is bevonta a művészi munkálatokba. 1921–1925 között a miskolci művésztelep vezetője volt.

Mukk József (Gödöllő, 1962. febr. 23.–): énekes (tenor). Tanulmányait *Mátés Katalin*, majd 1987–1991 között a Zak-n *Sólyom Nagy Sándor* osztályában folytatta. 1989-ben III. helyezést ért el a grazi Schubert-dalversenyen, 1990-ben pedig Rómában a Bucchi-dalversenyen. A Magyar Köztársaság Művészeti Alpa Nívódíjban részesítette a kortárs művek előadásáért. Közreműködik több Hungaroton és Naxos lemezfelvételen, valamint televíziós operákban. Szegeden *Taminként* (Mozart: A varázsfuvola) debütált 1992-ben. 1991-ben lett az Operaház ösztöndíjasa, 1992-től magánénekese, ahol a társ. ígértes Mozart-tenorjaként tartják számon. F.Sz. *Titusz* (mozart); *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital).

Mult István (Mezőberény, 1959. jún. 29.–): bábszínész. 1979-ben végzett a Bábszűdióban, majd 1992-ig az Állami Bábszínház tagja volt. 1992-től a Kolibri Színház művésze. Kiváló hős- és karakterszínész. F.Sz. *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Papa* (Csajkovszkij: Diótörő); *Behemót kutya* (Matvejeva-

Murányiné Lefèvre Terézia (?-?): színésznő. Francia emigráns család leszármazottja. 1803. márc. 14-én volt első fellépése Kolozsvárott, 1803–04-ben és 1805–06-ban itt volt szerződésben. 1808–1815 között (már aszszonynéven) a pesti társ. vezető színésznője. 1815-ben az egy.-sel Miskolcra költözött, fellépett velük több városban. 1819-től 1824-ig a székesfehérvári társ. tagja, majd családjával Kolozsvárra költözött. 1827 után már nem szerepelt színpadon, bár neve még 1833-ban is felmerült Budán, hogy szerződöttesével oldják meg az anyaszerepek gondját. A naiva szerepkörrel fokozatosan tért át a hősnők alakítására. F.Sz. *Eulália* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Podjebrád Katalin*, *Geréb Erzsébet* (Szentjóni Szabó L.: Mátyás király); *Adelhaid* (Girzik-Katona J.: István király); *Cleopatra* (Kotzebue: Octavia); *Dobrochna* (Kisfaludy K.: Stibor vajda).

MURÁTI LILI

Muráti Lili (Nagyvárad, 1914. júl. 22.–): színésznő. *Rákosi* Szidi színésziskolájában tanult. *Bárdos* Artúr fedezte fel tehetségét. 1932-ben a Művész Színházban, 1932-től 1934-ig a Belvárosi Színházban, 1934-ben a Magyar Színházban, 1934-től 1941-ig a Vig- és a Pesti Színházban, 1942–1944 között az Andrásy Színházban szerepelt. 1945-ben férjével, *Vaszary* Jánossal külföldre ment. 1947-ben Spanyolországban telepedtek le. ~ csakhamar itt is vezető színésznő lett. 1948–1950 között a spanyol rádió m. adásának bemondója volt. 1950–1963 között saját társ.-tal járta a spanyol színpadokat. 1966-ban Argentínában vendégszerepelt. ~ a modern, fiús, sportos, önálló nőtipust adta a m. színpadnak. Jó jellemábrázoló képességgel, egyéni humorrall és bájjal játszotta a modern drámák leányalakjait. Spanyolországban jellegszerepekben és komikai szerepkörben is sikeres volt. Számos m. és spanyol filmben játszott. F.Sz. *Mariet* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Iré*n (Bruckner: Halálos ifjúság); *Lujza* (Szomory D.: Bodnár Lujza); *Cili* (Molnár F.: Csoda a hegyek között); *Elisa* (Shaw: Pygmalion); *Mána* (Vaszary J.: Egy nap a világ); *Barbara* (Deval); *Auréli*e (Giraudoux: Chaillot bolondja). – Ir. Rác Gy.: M. L. (1941).

Mureşan, Vasile (Batiz, 1921–): karmester. Tanulmányait Kolozsvárott a Gheorgi Dima Állami Konzervatóriumban végezte 1954-ben. A kolozsvári Állami Magyar Opera karmestereként elsősorban baletteket, az

olasz operarepertoárt, valamint számos operettet dirigált. 1970-ben az egy.-sel Jugoszláviában vendégszerepelt. Vezénytelével a Magyar Televízió is közvetítette Verdi *Attila* c. operáját.

Murska Ilma (Zágráb, 1836–München, 1889. jan. 16.): énekesnő (szoprán). Hangját Bécsben és Párizsban képezte. Horvát származású koloratúr énekesnő, de m. művészként szerzett hírnevet Európában és az USA-ban, ahol 1880-tól tanított. A Nemzeti Színházban 1864-ben, 1874-ben, 1880-ban és Debrecenben 1864-ben vendégként szerepelt. Koncerteken is fellépett. F.Sz. *Lammermoori Lucia* (Donizetti); *Gilda* (Verdi: Rigolletto).

musical: amerikai eredetű szórakoztató zenés színházi, énekes-táncos *színjáték* típus, az angol *musical comedy*, vagy *musical play* rövidítéséből. Többnyire amerikai, gyakran nagyvárosi témájú, szatirikus vagy parodisztikus hangvételű, zenéje az amerikai szórakoztató zene és dzsessz elemeit alkalmazza. 1940–1941 körül jelent meg a néger folklórral, szociális és társadalmi problémákkal foglalkozó ún. *musical play*, amely világirodalmi témákat is feldolgoz. (Porter: *Kiss me Kate*, 1948; Lerner-Loewe: *My Fair Lady*, 1956). Az amerikai musical elsősorban Angliában vált népszerűvé és hamarosan kialakult sajátosan angol, erősen realiztikus elemeket tartalmazó változata. A ~ európai fejlődése az angol és közép-európai operett hagyományokon iskolázott zeneszerzők műveivel kezdődött. Jellemzője az egzotikus vagy történelmi környezetbe helyezett cselekmény, középpontjában romantikus szerelmi történettel, az érzelmes dallamvilág, az európai operett hagyományainak megfelelő hangszerelés. A modern musical a producer, szövegíró, dalszövegíró, zeneszerző, hangszerelő, diszlettervező, rend., *koreográfus* és karmester szoros együttműködéséből jön létre és az előadóktól egyformán jó színészi, táncos és énekes produkciót követel. Az 1960-as évektől tovább integrálódtak a musical elemei, az ábrázolás stilizáltabbá, kevésbé realiztikusává vált. Egyre erősödik a rockzene befolyása, amelynek következtében kialakult a műfaj új ága, a *rockmusical*, a *rock-opera*.

Muskáti Kabaré: → *Modern Kabaré* (1918)

Mustó Gusztáv (1841–Bp., 1910. okt. 27): színész, sugó, zenész. 1859. júl. 22-én lépett fel először Debrecenben, majd 1861-től a Szabó József – *Philippovics* István társ.-nál találjuk. 1866-ban visszaszerződött Debrecenbe, ahol 1875-ig játszott. A társ. kedvelt bonvivánja, fiatal, vigkedélyű szalonhőse, másodszerelme volt. Balesetben szerzett lábsérülése miatt 1871-től már nem léphetett többet színpadra. Zenei képzettsége, színpadi jártassága segítette kiváló sugói munkáját. Ezért lehetett 1875-ben a Nemzeti Színház, majd 1884-ben az Operaház sugója, korrepetitóra, kisebb szolamok betanítója. Híres volt zenei memóriájáról is. F.Sz. *Sulpice* (Sardou: Szerafina); *Holm* (Raimund: Tékózló); *Nepomuk* (Offenbach: Gerolsteini nagyhercegnő); *Saint Luce lovag* (Bourgeois-Dumanoir: A fekete orvos); *Naton* (Dumas: A tékózló apa).

M.A. 1861–1862: Arad; 1863: Szeged, Kassa.

Muszte Anna (Bp., 1948. márc. 19.–): színésznő. 1972-ben végezte el a SzAk-t. Már főiskolás korában – 1970-ben – szerepelt a Madách Színházban, 1972-től a Bartók Gyermekszínházban. Játszott Győrben, Veszprémben, Pécsen, Nyíregyházán, Debrecenben, Miskolcon, Budapesten a Vidám Színpadon és a Jurta Színházban. Naíva-, ill. karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Rozika* (Móricz Zs.: Úri muri); *Rosalinda* (Sh.: Ahogy tetszik).

Műhely (1924–?): 1924-ben, a Vág utcai Népházban (Vág u. 12.) *Platz* Rudolf vezetésével alapított avantgárd

színházi csoport. A szociáldemokrata pártszervezetekben tartott modern irodalmi előadásokkal kívántak létrehozni egy munkásszínházat. Egy-két fiatal szerző újszerű kísérletén kívül *Hauptmann* (Hannele, Hanschel fuvaros), *Schnitzler* (Az élet szava), *Strindberg* (Számum), *Schönherr* (Szülőföld), *Shaw* (A sors embere) műveit játszották. A szovjet-orosz konstruktivista díszletekre emlékeztető díszletjelzéseket használtak. Havonta négy-öt előadást tartottak. A társ. tagjai közé tartozott *Hegedűs Mária*, *Nagy Lili*, *Radányi Dezső*, *Szöke Imre*, *Peti Sándor*, *Koloss Ernő*, valamint a két dramaturg, *Hajdú Henrik* és *Bánóczi László*.

Műhely (1932–1933): *Pünköszt* Andor és *Tábori Pál* *Modern Színházi Egyesülete*, amely a modern élet problémáinak keresztnetszetét kívánta megjeleníteni avantgárd stílusban, valamennyi művészeti ág bevonásával. A *Palasovszky* Ödön-féle szintetikus kísérletek (Zöld Szamár Színház) nyomdokain haladtak, átvéve több műsorszámot, kísérleti műfajt (konferanszrevű, pantomim, kórus), és a szereplők legjavát. Matinéikon *Innocent V. Ernő*, *Dán György*, *Tagore*, *Bartók Béla*, *Hidas Antal*, *Kerpel Jenő* műveit *Baróthy József*, *Madzsar Alice*, *Palasovszky Ödön*, *Róna Magda*, *Szelényi István*, a *Szentpál*-mozdulatművészeti stúdió és *Tiszay Andor* közreműködésével adták elő. A *Korszerű szívt* c. háborúellenes műsor miatt 1933. márc. 24-én a ~ működését betiltották.

műhely: a díszletgyártásra, a jelmezkészítésre, a színház műszaki berendezéseinek üzemeltetésére szakosított, gépekkel felszerelt munkateretek. Méretezésüknél, kapcsolatrendszerük, világításuk, épületgépészeti követelményeik meghatározásánál a színházi technológia sajátosságait kell figyelembe venni. A díszletgyártás ~ei: asztalos, lakatos, kárpitos, festő, szobrász, kaszirozó ~. A jelmezkészítéshez tartozik a női és férfi szabóság, a cipész-, fodrász-, a parókakészítő ~. A karbantartó ~ek mellett mechanikai, világosító és elektroakusztikai ~ is működik.

műkedvelő: 1. a nem hivatásos színpadi produkciót létrehozó egy., illetve szereplő elnevezése a hivatásos színjátszást megelőző időszakban (*iskolai színjáték*, *kasélyszínházak*), majd azt követően (nemesi, polgári műkedvelés, *amatőrszínjátszás*) is. Az önszerveződő ~ egy-ek saját és közönségük szórakoztatása és művelődése céljából, ill. jótékony célzattal rendeztek színelőadásokat, koncerteket, irodalmi műsorokat; 2. pejorativ értelemben a technikailag és művészileg alacsony képzettségű és képességű hivatásos művészre is használatos. Vö. *dilettáns*.

Müller Adolf; *Schmid* (Tolna, 1801. okt. 7.–Bécs, 1886. júl. 29.): zeneszerző, karmester. Magyar származású. Brünmben végzett zenei tanulmányai után Bécsben élt, 1826-tól különböző színházaknál énekel, vezényelt és 640 színpadi műhöz komponált kísérőzenét. Műveit ~ operák, daljátékok, operettek, vaudeville-ek stb. – a m. társ.-ok is szívesen tűzték műsorra. Fontosabb színpadi zenéi: *Nestroy: Lumpacivagabundus* (1883); *Ördög Róbert* (1833).

Müller Ervin (Bonyhád, 1965. jan. 4.–): táncos. Az ÁBI-ben 1987-ben fejezte be balettművész tanulmányait, majd a Győri Balett tagja lett. F.Sz. *Faun* (Markó I.: Daphnizs és Chloé); *Tanítvány* (Markó I.: A szamuráj); *Vidéki pár* (Markó I.: Az élet peremén).

Müller Katica (Bp., 1860. máj. 1.–Bp., 1929. máj. 25.): táncosnő. Hatéves korában a Nemzeti Színház tánciskolájában *Campilli* Frigyesnél kezdett táncolni tanulni. 1879-től 1897-ig először a Nemzeti Színház, majd az Operaház magántáncosnője volt. Csiszolt technikájú, klasszikus balerinaként az idők színté valamennyi fő-

szerepét eltáncolta. 1887-ben Olaszországban vendégszerepelt nagy sikerrel. 1902-től 1904-ig a SzAk táncosnője volt. F.Sz. *Naila, a forrás tündére* (Campilli F.); *Polgárosodás nemtője* (Smeraldi: Excelsior); *Japán baba* (Hassreiter: Babatündér); *Spanyol güana* (Hassreiter: Nap és Föld); *Darinka* (Hassreiter: Piros cipő).

Müller Margit (Bp., 1935–): táncosnő. Szakmai tanulmányait *Trojanov* balettkiskolájában kezdte, majd *Nádasi Ferenc* tanítványa lett. 1950-ben az Operaház tagja, 1954–1957 között magántáncosa volt. 1957-től külföldön él. Rendkívül jó technikájú klasszikus balerina. F.Sz. *Sári* (Harangozó Gy.: Keszkenő); *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Odette-Odilia* (Messzerer: A hattyúk tava); *Tündér* (Vashegyi E.: A fából faragott királyfi); *Juno* (Vashegyi E.: Bihari nótája).

Müller Péter (Bp., 1936. dec. 1.–): drámaíró, dramaturg. 1955-ben rendezőasszisztensként kezdte a pályát a Madách Színházban, melynek 1965 óta dramaturgia. Több klasszikus mű színpadi adaptációját készítette el, de szövegeknyvek és önálló drámák írójaként is sikereket aratott. F.M. *Márta* (1965); *Szemenszedett igazság* (1966); *Bűcsüelőadás* (1978); *Szomorú vasárnap* (1983); *Doktor Hertz* (szövegkönyv, 1988); *Mária evangéliuma* (szövegkönyv, 1991).

műsor: 1. *repertoár*, *játékrend*: a színház által játszott színpadi művek összefüggő sora, *repertoárszínház*; 2. programfüzet, *műsorfüzet*.

műsordarab: huzamosabb ideig, azonos rendezésben és szereplőkkel repertoáron lévő színpadi mű.

műsorfüzet: bemutatók alkalmával kiadott kisnyomtatvány, amely tartalmazza a színházi előadást létrehozó művészek nevét, ismerteti a játékdarab cselekményét, a keletkezésére vonatkozó írásokat, eddigi színpadi recepciójának adatait és szövegeit stb. Gyakran illusztrált. Lásd még: *szinlap*.

műsorpolitika: a színházvezetés tudatos művészi tervezése, a műsordarabok kiválasztásának és a műsorrend kialakításának révén, hogy a színházra jellemző egységes szemléletet, alkotói stílust juttasson kifejezésre. A ~t politikai, művelődési, gazdasági, ízlés- és üzleti szempontok egyaránt befolyásolják; alapvetően különbözik a nemzeti színházak, a magánszínházak és a művészszínházak esetében.

műsorrétteg: a modern színházstudomány terminológiájában az egy időben országosan műsoron levő különböző *színjátéktípusok*nak történetileg és a nemzeti színházkultúrára jellemző módon strukturált csoportja. A ~ek egymásutánja adja a nemzeti színházkultúra fejlődési szakaszait, a színjátszástílus változásának korszakait. – Ir. Kerényi F.: A régi magyar színpadon (1981).

műsorterv: a színháznak meghatározott időre – általában egy évadra – megtervezett játékrendje, amely abból a célból készül, hogy a színház tárgyi-anyagi feltételeit és társulatát a lehető leghatékonyabban tudja felhasználni. A ~ tartalmazza az éves bemutatónaptárt, valamint a műsoron szereplő színpadi művek játsszási gyakoriságát.

műsorváltozás: valamely más színpadi produkció színre kerülése a kitűzött és meghirdetett előadás helyett, annak eredeti időpontjában. Oka lehet külső vagy a társ.-on belüli váratlan esemény.

műszaki személyzet: az előadások dologi feltételrendszerének előkészítését, alkalmazását biztosító, különleges szakismerettel rendelkező színházi alkalmazottak. Nagy színházaknál a *főmérnök* irányítja tevékenységüket. A *színpadi* és *világítási felügyelőket* a *színpadmeszter*, *fővilágosító* és a *tárvezetők* követik a rangsorban. A színpadon a *díszítők*, *zsinórosok*, *bútorosok*, *kellékesek*, *világosítók*, *hangosítók* dolgoznak az előadás érdekében, míg a jelmezek, parókák, a maszk elkészítésében a *sza-*

bók, öltöztetők, fodrászok, sminkesek segédkeznek. A ~hez sorolják a *műhelyek* dolgozóit, valamint a karbantartókat is.

Műszínikör: → Magyar Műszínikör

művészbejáró: → színészbejáró

Művészek, írók, Kutatók Szövetkezete: → Független Színpad

Művészeti Akadémia, Újvidék: színész-, illetve rendezőképző intézmény. A vajdasági képviselőház alapította 1974-ben, hogy tartományi szerb és nemzetiségi, elsősorban m. művészeket képezzenek. A ~nak színész, 1976-tól rendező tagozata van. A kétvenként induló m. színészosztályokat Pataki László és Virág Mihály vezették, újabban Soltis Lajos és Fischer Várady Hajnalka a két osztály vezetőtanára. Az első nemzedék 1978-ban végzett. A diplomázott színészek Szabadkán, Újvidéken (a színházban és a rádióban) helyezkednek el. A ~ megnyitása előtt Bp.-en és Marosvásárhelyen tanultak a jugoszláviai m. színészek.

művészeti díjak: művészi teljesítményért adományozott kitüntetések. Általában állami elismerésnek számítanak, de magánszemélyek, társadalmi és szakmai szervezetek is alapíthatnak ~at. Néhány állami ~: Kossuth-díj (1948–), Jászai Mari-díj (1953–), érdemes művész kitüntetés (1955–), kiváló művész kitüntetés (1950–). Néhány magánszemély, ill. testület által alapított, ill. adományozott ~: Farkas-Ratkó-díj (1877–), Greguss Ágost-díj (1883–1952), SZOT-díj (1958–1989), Kazinczy-díj (1963–), Színikritikusok Díja (1979/1980–), Aase-díj (1987–), Ruttkai Éva Emlékdíj (1987–), Erzsébet-díj (1987–), Magyar Művészetért kitüntetés (1988–1990), Greguss Zoltán Alapítvány (1989–).

Művészeti Szövetségek Háza: → Fészek Klub

művészi bábjáték: a népi és a vásári bábjáték mellett az európai bábjátás legjellemzőbb megjelenési formája. A mo.-i művészi bábtörékvések az 1773-ban megnyílt eszterházai főúri bábszínházzal kezdődtek, majd – több mint egy évszázadnyi megszakítás után – a 20. sz. elején folytatódott Orbók Loránd Vitéz László Bábszínházával. A két világháború között Blattner Géza, Büky Béla és Rév István munkássága határozta meg a korszak ~törékvéseinek arculatát. 1949, az államosítás után a ~ intézményes keretek között, az Állami Bábszínházban folytatódott.

Művészi Bábszínház: ezen a néven két bábszínház működött Mo.-on, *Bod László miskolci bábszínháza* és *Biai Föglein István festőművész rövid életű, de a II. világháború utáni művészi bábjáték története szempontjából figyelmet érdemlő vállalkozása.* Biai Föglein figyelme korán a bábjáték felé fordult, nagy hatással voltak rá Blattner Géza itthoni kísérletei, majd párizsi tevékenysége. 1934-ben absztrakt bábballetet tervezett, a hadifogságban bábélműsorokat tartott. A ~ 1949 jan.-jában tartotta első bem.-jét a Corvin Áruházban. A mesefűzér egyes darabjait Biai Föglein és felesége írta, a fából faragott bábokat Biai Föglein tervezte. Ezután az Angolparkba helyezték át tevékenységüket, ahol egy éjszakai betörés során minden felszerelésüket ellopták. A jelentős kár alapjaiban ingatta meg a vállalkozást. A tervezett felnőtt műsorra, az *Esti Pesti Mesék* bemutatójára már nem került sor. A Magyar Bábjátékosok Szövetsége által formalistának bélyegzett vállalkozás néhány hónapos működés után megszűnt. – Ir. Szokolay B.–Kós L.: Művészi bábjátéktörékvések hazánkban II.

művésznév: a színházi alkotóművészek, általában színészek családi v. praktikus okokból felvett álneve. A hívatásos színészet első évtizedeiben jellemző volt a színész családi nevének megváltoztatása a színészmesterség alacsony társadalmi státusának, megbecsültségének

okán, (pl. Szathmáry József → Szigligeti Ede), ill. a névazonosság elkerülésére; olykor nemesi előnevet v. a születési helyet jelölő művésznevet használtak (Killyéni Kocsis Dávid → Kilyéni Dávid, Jancsó Károly → Váshelyi Károly). Később elterjedt – a névmagyarosítás hullámának hatására is – a „művészi név” felvételének szokása, amikor a színész polgári nevénél szebb, magyarsabb hangzású álnevet használt pályáján (pl. Mráz István → Déry István, Navratyil Ferenc → Náday Ferenc, Hügel Hajnalka → Honthy Hanna).

Művész Stúdió (1936): Budapestén játszó kísérleti színházi vállalkozás. Egyetlen bem.-jüket – Kállay Tibor *Ketrec* c. művét – 1936. febr. 10-én a Zak kistermében tartották. A vállalkozás résztvevői Hollós Melitta, Szabó Imre, Tasnády András, Fónay Márta, Zöldi Elza, Hollós Gábor voltak.

Művész Stúdió (1938): rövid életű színpadi vállalkozás, amely 1938. dec. 26-án mutatta be *Beleheimes játékat* a Vigaszínházban, Muharag Elemér rendezésében. Az előadás szereplői Bihari József, Vezsenyi Gál Béla, Vincze Andor, Bánhidi László, Molnár Mátyás és Köpeczi Mihály voltak.

Művész Színház (1932, 1936–1938): Bárdos Artúr két alkalommal is ~ néven szervezett színházat. Az első 1932 febr.-jában a Révay utca 18. sz. alatti helyiségben, ahol Zilahy Lajos *Tűzmadár* c. művét mutatkozott be a társ. Még egy bem.-t tartottak itt, majd 1932 őszén a megüresedett *Belvárosi Színház*ba költöztek. A második 1936–1938 között ~ néven játszott a *Fővárosi Operett-színház* épületében. A színház színvonalas műsorral (*Sh., Shaw, Molnár F.*) indult, később operetteket és m. vj.-okat is előadtak, kevés közönségsikerrel. Bárdos megpróbálkozott bérletezéssel, világirodalmi ciklust tervezett. A ~ társ.-a azonos volt a Belvárosi Színházéval. A fontosabb szerepekben Alpár Gitta, Mezei Mária,

Művész-színház

IGAZGATÓ: VÁRKONYI ZOLTÁN • TELEFON: 22-60-67

November 29-én, pénteken **ELŐSZÖR,**
UTÁNA MINDENNAP ESTE 7 ÓRAKOR
vasár- és ünnepnap délután 4 órakor is

AGATHA CHRISTIE

TIZ KICSI NÉGER

BÜNYGVI TÖRTÉNET 3 FELVONÁSBAN

Fordította: THURZÓ GÁBOR • Rendezte: VÁRKONYI ZOLTÁN

SZEREPEK:

Vera Claythorne	SZEMERE VERA
Lombard kapitány	VÁRKONYI ZOLTÁN
Emily Brent	KERESZTESSY Mária
Wargrave ügyész	APÁTHI IMRE
Dr. Armstrong	ZACHÁR JÁNOS
Mackenzie tábornok	FÜLDYÁN LÁSZLÓ
Blore	PÉCSI SÁNDOR
Anthony Marston	HALÁSZ GÉZA
Rogers, írnok	ASCHER OSZKÁR
Rogersné	VÁNDORY MARGIT
Fred Narracot	JÓÓ LÁSZLÓ

Hely: SZATHMÁRY-utca 10.

FÜTÖTT NÉZŐTÉR!

Előzetes árak: 4. sz. soroktól kezdve 1000 Ft-ig

Dajka Margit, *Röck* Marika, *Lázár* Mária, *Egry* Mária, *Góth* Sándor, *Rátkai* Márton, *Páger* Antal, *Gellert* Lajos, *Békássy* István lépett fel. A vállalkozás teljes csóddal végződött. – Ir. *Alpár* A.: *A Belvárosi Színház műsora 1918–1949.* (1965).

Művész Színház (1993): a volt Arizona Színház helyén alakult. Művészeti vezetője *Törőcsik* Mari, ügyvezető igazgatója *Schwajda* György. A társ. alapító tagjai: *Bánsági* Ildikó, *Bubik* István, *Darvas* Iván, *Eperjes* Károly, *Garas* Dezső, *Gáspár* Sándor, *Hernádi* Judit és *Taub* János.

Művész Színház (1945–1949): 1945. febr. 19-én Bp.-en *Szabad Színház* néven kezdte *Várkonyi* Zoltán ig. a ~ társ.-át szervezni, amely a *Paulay Ede* utca 35. sz. alatt 1945. ápr. 1-jén végül ~ néven nyílt meg. *Várkonyi* a bírálatok és támadások keresztútjében határozott arculatot alakított ki. Irodalmi csemegéket párosított igazi közönségszínházakkal. Színre került *Steinbeck* *Lement a hold*, *Cocteau* *Rettenetes szülők*, *Pirandello* *Ember, állat, erény*, *Anouilh* *Euridike*, *Giraudoux* *Trójában nem lesz háború* és *Miller* *Édes fiaim* c. műve mellett *Christie* *Tíz kicsi néger* c. krimije és *Zerkovitz* Béla operettje, a *Csókós asszony*. A ~ fiatal színészegy.-e igényesen, hitelesen tolmácsolta a műveket, amelyek zömét *Apáthi* Imre főrend. és *Várkonyi* Zoltán rendezte. A társ.-ban játszott *Tolnay* Klári, *Sennyei* Vera, *Darvas* Iván, *Pécsi* Sándor, *Bárdy* György, *Apor* Noémi, *Fónay* Márta, *Komlós* Juci, *Pataky* Miklós, *Zách* János, *Kiss* Manyi, *Szabó* Sándor, *Med-*

nyánszky Ági, *Ráday* Imre, *Földényi* László, *Uray* Tivadar, *Bulla* Elma. A ~ at 1949-ben államosították, társ.-át „szétosztották”. – Ir. *A Művész Színház, 1945–1949.* (almanach, 1985).

Művész Színpad (1922–1925): a Magyar Vasút és Hajózási Klub színháztermében (Csengery u. 68.), *Láng* József és *Révész* Ferenc bérletében, 1922. okt. 25-én megnyílt színházi vállalkozás, mely a magyar kabaré irodalmi vonulatának kívánt új otthonul szolgálni. *Hervay* Frigyes volt a dramaturg, *Szemere* Gyula a főrend., *He-tényi-Heidelberg* Albert pedig a zenei vezető. Az ünnepi megnyitó előadáshoz *Odry* Árpádot és *Sziklay* Józsefet sikerült megnyerniük. A társ. tagjai közé tartozott többek között *Siró* Anna, *Mihályi* Vilma, *Békássy* Jessy, *Berky* Lili, *Gózon* Gyula, *Heltai* Andor, *Békeffi* László, de vendégként fellépett itt *Hegedüs* Gyula és *Rózsahegy* Kálmán is. Utolsó bem.-juk 1923. márc. 11-én volt. 1925. nov. 3-tól *Somlár* Zsigmond kísérletezett a kabaré mellett egész estét betöltő darabok (Urai D.: A méltóságos papa, Kaiser: Reggeltől éjfélig) bemutatásával. Az új vezetőséget *Somláron* kívül *Loránd* Manó, *Thury* Elemér, *Várnay* Jenő, *Békassy* Antal és *Andai* Ernő alkotta. A tagok közt szerepelt *Toronyi* L. Imre, *Faragó* Sári, *Haraszti* Mici és *Szentiványi* Kálmán. Az utolsó bem.-t 1925. nov. 27-én tartották. A vállalkozás még abban az évben megbukott.

m. v.: →vendégművész

N

Nádai István; *Niedermann* (Nagykároly, 1910. nov. 12.–): színész. Gyermekszínészként tűnt fel, később különböző műkedvelő társ.-okban játszott. Kereskedelmi főiskolát végzett, hivatásos színész 1954-től a nagybányai-szatmári együttesben lett. Főként csetlő-botló kisembereket keltett életre sok színnel, megkapó ötletességgel. Számos vidám jelenetet írt és adott elő, a kabaré-előadások elmaradhatatlan résztvevője volt. F.Sz. *Otto Frank* (Goodrich–Hackett: Anna Frank naplója); *Cristescu* (Baranga: Kerge birka); *Dollárpapa* (Gábor A.); *Peacock* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Főpincér* (Fejes E.–Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Mann* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja).

Nádai Pál; *Nóvé* (Hódmezővásárhely, 1895–?): színész, színigazgató. 1923-ban az Országos Színészegyesületől működési engedélyt kapott. Vidéken színész, az 1930-as években pedig daltársulati ig. volt. 1944. jan. 20-án *Tóváry Pál* társ.-ában ünnepelte 25 éves színészi jubileumát.

Nádas György (Bp., 1962. ápr. 30.–): humorista, előadóművész. 1982-ben társával – későbbi állandó partnerével, *Markos Györggyel* – megnyerték a II. humorfesztivált. Azóta a *Mikroszkóp Színpadon* szerepelnek, s gyakorta fellépnek a *Rádiókabaré*-ban, ill. a televízióban. Tréfáik nagyban improvizációra épülnek, és a jelen, ill. a közelmúlt történelmével s fonákságaival foglalkoznak. Több lemezük, kazettájuk jelent meg.

Nádas Péter (Bp., 1942. okt. 14.–): író. Vegyesnek készült, de tanulmányait félbeszakította és fényképész szakmunkásvizsgát tett. Fotóriporterként, majd újságíróként dolgozott a Pest Megyei Hírlapnál. 1965-től az *Új Írás* közölte novelláit. Szabadfoglalkozású író lett. Drámai trilógiájában új, erősen zenei ihletésű szerzőtárs-dramaturgiát valósít meg. Színházi esszéiben az alkotáslélektan elmélyült elemzője. József Attila-díjas (1985), osztrák állami (Európa-) díjas (1991), Kossuth-díjas (1992). Drámái: *Szintér* (1982); *Takarítás* (1977); *Találkozás* (1979); *Temetés* (1980). Könyvei: *Nézőtér* (tanulmányok, 1984); *Emlékiratok könyve* (1986); *Játéktér* (1988).

Nádas Tibor (Bp., 1918. dec. 7.–): énekes (basszbariton). A Zak-n *Molnár Imre* tanítványa, 1945–1949 között a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese volt. 1946-ban *Zunigaként* (Bizet: Carmen) debütált Szegeden. Egy évadon át, 1949–50-ben a Fővárosi Operettszínházban lépett fel. 1950–1982 között az Operaház tagja, elsősorban a basszus-buffo szerepkör tartozott re-

pertoárjához. Legemlékezetesebb alakításait Mozart-szerepekben nyújtotta. Szerepelt televíziós operafelvételeken (Dallapiccola: Éjszakai repülés). Néhány drámai szerepet is énekelt. F.Sz. *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Don Alfonso* (Mozart: Così fan tutte); *Czillei* (Erkel F.: Hunyadi László).

NÁDASDY KÁLMÁN

Nádasdy Kálmán; *Graff* (Bp., 1904. nov. 25.–Bp., 1980. ápr. 17.): rendező, színházigazgató, színészpedagógus, műfordító. 1923–1925 között mint segédrend. kezdte pályáját az Operaházban. 1926-tól 1932-ig a Zak-n *Kodály Zoltán* tanítványa volt, ahol zeneszerzést tanult. 1933-tól az Operaház rend.-je, 1941-től főrend.-je, 1957–1966 között vezető főrend.-je, 1959-től 1966-ig ig.-ja volt. 1938-ban a milánói Scala, a velencei La Fenice, 1938–1940 között a firenzei Maggio Musicale, 1950-ben a bécsi Staatsoper hívta vendégrendezőre. Prózaí műveket és operetteket is színpadra állított. 1938-ban, 1946–1949 között, 1954–55-ben, 1959-ben és 1962-ben a Nemzeti, 1950–51-ben a Fővárosi Operett-, 1951-ben a Vidám és a Madách Színházban dolgozott. 1966-ban nyugdíjas lett, de haláláig rendezett az Operaházban és az Erkel Színházban. 1950-től a SzAk-n színpadi rendezést tanított. 1964-től 1974-ig az intézmény főig.-ja volt. 1952-től 1957-ig a Magyar Színház-

és Filmművészeti Szövetség elnökeként is tevékenykedett. Operarendezései a klasszikus hagyományt követték, a mű világos értelmezésére törekedett, szem előtt tartva a természetességet, a szolisták és statiszták érdekes és eleven színészi játékát. Szerette a látványos és monumentális tömegjeleneteket. Pedagógiai munkássága kiemelkedő értékű. Keze alatt nőtt fel az 1960–80-as évek rendezőnemzedéke, akiket a teatralitás és pszichológia értékegyensúlyára nevelt. Operalibrettókat fordított, régi m. szövegeket átdolgozott. Több filmet is rendezett. 1950-ben, 1954-ben és 1965-ben Kossuth-díjat, 1952-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.R. Mozart: *Figaro házassága*; Verdi: *Don Carlos*; Rossini: *Tell Vilmos*; Puccini: *Pillangókisasszony*, *Bohémélet*, *Tosca*, *Manon Lescaut*; Erkel F.: *Hunyadi László*; Beethoven: *Fidelio*; Kodály Z.: *Székelyfőnök*; Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*; Farkas F.: *A bűvös szekrény*; Verdi: *Otello*; Sh.: *III. Richárd*, *Othello*; Móricz Zs.: *Rokonok*. Fordításai: Verdi: *Simone Boccanegra* (1937); Borogyin: *Igor herceg* (1938); Puccini: *Manon Lescaut* (1940); Muszorgszkij: *Borisz Godunov* (1955).

Nádasdy Károly (Pozsony, 1935. febr. 9. –): színész. 1952-től a Faluszínház, 1959–1968-ig a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Külső és belső adottságai főleg a fiatal hősök ábrázolására predesztinálták őt különböző műfajú darabokban, mesejátékokban. Később áttért a karakter szerepkörre. F.Sz. Gyuri (Szigligeti E.: Liliomfi) és *Dandin György* (Molière); *Lennie* (Steinbeck: *Egerek és emberek*).

Nádas Ferenc (Bp., 1893. okt. 16. – Bp., 1966. febr. 20.): táncos, balettmester, balettigazgató. *Holczer* Jakab és felesége magániskolájában kezdte balett-tanulmányait, és már 10 évesen színpadra lépett. 1909-től Európá-szerte turnézott, de közben az olasz E. *Cecchetti* növendéke is volt. 1913–14-ben, majd 1917–1920 között volt az Operaház tagja. Feleségével, *Lieszkovszky* Arankával európai revükben lépett fel évekig, majd válásuk után új partnernőjével, *Marcelle Vuillet-Baum*mal lépett fel számos országban. 1936-ban hazatért. Az Operaház balettmestere lett és megnyitotta magániskoláját is. Saját képzési módszert alakított ki az olasz klasszikus balettpedagógia elvei alapján, és nagyszerű eredményeket ért el. Az operai balettelgy. összes vezető táncosa korábban Nádas-növendék volt, de a ma működő balettmesterek is az ő eredményei alapján dolgoznak. Iskolája 1950-ben szűnt meg, amikor helyén megalakult az első állami balettkiskola, az ÁBI. ~ az ÁBI vezető tanára volt 1950–1963 között, bár itt a képzés a szovjet balettpedagógia, *Vaganova* módszere alapján folyt. 1950–1961 között az Operaház balettlig.-ja volt. Kossuth-díjas (1968), érdemes művész (1955). F.Sz. Guerra M.: *A törpe gránátos*, *Téli álom*, *Ámor játéka*; Zöbisch O.: *Az infánsnő születésnapja* és Fokin: *A rózsá lelke* c. balettejében. – Ir. Vályi R.: N. F. a magyar balett érdemes művésze (A magyar balett történetéből, 1956); N. F. emlékezete (Táncművészeti Dokumentumok, 1984).

Nádas Ferencné; *Marcelle Vuillet-Baum* (Lausanne, 1905. dec. 3. – London, 1987. okt. 16.): táncosnő, balettmester. Berlinben és Lausanne-ban tanult balettet, majd Párizsban *Eduardovánál* tökéletesítette tudását. A Gyagilev Együttesben táncolt *Kedrova* néven. **Nádas** Ferenc partnere és felesége lett, a 20-as évek második felétől Európa különböző városaiban léptek fel, általában saját koreográfiáikkal. Az újonnan alakult Honvéd Művészegyüttes balettmestere volt 1949–1956 között, majd az ugyancsak újonnan alakuló ÁBI tanára lett, miután férje iskolájából, s az operaházi balettkiskolából megalakult az első állami balettképzési intézmény. A 70-es évek közepétől Hágában tanított, majd Lon-

donban telepedett le. Mind a *Muzsika*, mind a *Táncművészet* c. lapok számára írt szakkritikákat. F.Sz. *Magyar Rapszódia*, *A rózsá lelke*, *Strandon*, *Cucaracha*. – Ir. N. M.: Életem és a balett (Táncművészeti dokumentumok, 1979).

Nádassy Anna; *Nagy* (Bp., 1923. dec. 2. –): színésznő. A SzAk elvégzése után a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte pályafutását, majd 1943-tól 1947-ig a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1947-től 1949-ig a Fővárosi Operett-, 1950-ig a Miskolci Nemzeti, 1952-ig a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1952-ben visszatért Miskolcra, ahonnan 1979-ben nyugdíjba ment. F.Sz. *Anna hercegnő* (Offenbach: A gerolsteini nagyhercegnő); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Hübscher Kata* (Sardou: Szókimondó asszonyság).

Nádassy József; *Nádasy* (Kolozsvar, 1874. szept. 3. – Makó, 1925. aug. 5.): színész, színigazgató. 1893-ban Kassán kezdte pályáját. 1899-től Pécssett játszott, ahol 1900–1902 között művezető és főrend., 1902–1905 között ig. lett. 1905-től 1912-ig Sopronban, Makón, 1912-től 1918-ig Szabadkán, 1914–1918 között Újvidéken, 1920–1923 között ismét Pécssett állt a színház élén. 1923 nyarán visszavonult. Komikus szerepeket játszott. F.Sz. *Frici* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huzár); *Vun Chi* (Jones: Gésák).

Nádasy László (Bp., 1907. máj. 30. – Bp., 1978. febr. 17.): humorista, dramaturg, színpadi szerző. 1925-ben végzett a Kereskedelmi Akadémián, ám később átpártolt a színházhoz. Az 1930-as évek elejétől játszották tréfáit, jeleneteit, boházait a fővárosi kabarék. Dramaturgia és háziszerzője volt a Royal Revü Színháznak. 1941–43-ban az OMIKE-ben, 1948–1958 között a Kamara Varietében konferált. 1951-től a Vidám Színpad háziszerzője volt. Operettlibrettó és vígjátékot is írt, melyet sikerrel játszottak külföldön is. Legnépszerűbb a *Zacsek* c. politikai tréfasorozata volt, melyet *Benedek* Tibor vitt sikerre.

Náday Béla (Bp., 1877. máj. 29. – Bp., 1937. okt. 23.): színész. **Náday** Ferenc fia. 1898-tól haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. 1928-ban örökös tagságot kapott. Nagy sikerrel alakított szerelmes fiatal fiúkat, drámai és klasszikus vj.-i hőseket, később humoros szerepeket. Drámai tehetsége kibontakozását sokáig gátolta az édesapjával való állandó összevetés. F.Sz. *Adhemár* (Sardou–Najac: Válgunk el!); *Bilitzky kadét* (Herczeg F.: A dolovai nábob lánya); *Ephesusi Dromio* (Sh.: Tévedések vígjátéka); *Gémes* (Szigligeti E.: A szökött katoná); *Balassa* (Mikszáth L.–Harsányi Zs.: A vén gazember).

Náday Ferenc; *Navratil* (Pest, 1840. márc. 13. – Bp., 1909. ápr. 14.): színész, rendező, a SzAk tanára. *Navratil* Ferenc néven lépett először színpadra *Molnár* Györgynél a Budai Népszínházban. Sikere nyomán azonnal leszerződötték a Nemzeti Színházhoz (1863. jún. 14.), s ott játszott haláláig. Eleinte ifjú-, sihederszerepeket kapott (pl.: *Adolfot* Fredro: Reggeli előtt c. darabjában), majd egyre inkább átvette ifj. *Lendvay* szerepkörét, és a színház vezető szerelmes- és szalonszínésze lett. Hódított a színpadon és a színpadon kívül is. Alkatta, hangja, neveltetése nemcsak a színpadi társalgásban, de a közéletben is segítette. Hamar rend.-i feladatokat is kapott, és 1866-tól 1893-ig a SzAk tanára volt. A Páulay-korszak egyik vezető színésze lett. Idős korára is megtartotta életvidámságát, frissességét. Szerepeit egyszerű eszközökkel, bensőséges természetességgel formálta meg. 1893-ban a Nemzeti Színház örökös tagja lett. Felesége *Vidmár* Katalin énekesnő volt. F.Sz. *Prach gróf* (Meilhac: Az attaché), *Armand* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy) *Champrosé marquis* (Sardou: A Benoiton család); *Demetrius* (Sh.: Szentivánéji álom); *VIII. Henrik*

(Sh.); *Krisztyán Tódor* (Jókai M.: Az aranyember); *Kenderesi* (Gabányi Á.: A Kókai ház); *Mortimer* (Sardou: Az agglegények). – Ir. Csathó K.: Ilyennek láttam őket (1957).

NÁDAY FERENC

Nádayné Widmár Katalin; *Vidmar* (?), 1851–Bp., 1935. júl. 28.): énekesnő (szoprán). Olasz származású magyar énekesnő. 12 évesen már szólót énekelt a ferencvárosi templomban. 1867-től a SzAk operai tanszékén tanult. 1872-től a Nemzeti Színház tagja volt, ahol számos bemutató nő főszerepét alakította. Sötét tónusú hangja mezzoszerepekre is alkalmassá tette. *Carmen* (Bizet, 1876) első megformálásával sokáig felülmúlhatatlannak bizonyult. 1882 végén megvált a Nemzeti Színházról, és ezután a bécsi Operaházhoz szerződött, ahol nagy sikerrel lépett fel. 1887–89-ben rendszeresen vendégszerepelt Bp.-en. 1896-ban nyugdíjba vonult. Hangversenyénekesként is elismert volt. F.Sz. *Mignon* (Thomas); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Fatime* (Weber: Abu Hassan); *Angela* (Auber: A fekete domínó); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni).

Nádházy Péter (Bp., 1959. febr. 13.–): színész. 1981-ben a SzAk elvégzése után egy évadra a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1982-től 1988-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszott. 1988 óta a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Főleg karakter szerepeket alakít. F.Sz. *Cloten* (Sh.: Cymbeline); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Andrej* (Csehov: Három nővér); *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Don Carlos* (Schiller).

Nádor Jenő (Bp., 1888. dec. 3.–Bp., 1955. nov. 18.): színész. *Rákosi* Szidi színésziskoláját végezte 1910-ben, majd 1911-től a Király Színház tagja lett 1922-ig. Közben 1916–17-ben a Népopera-ban vendégszerepelt, 1918-ban fellépett a Belvárosi Színházban és a Téli-kertben is. 1922–23-ban az Andrássy úti Színház tagja volt. 1923–1925 között a Fővárosi Operettszínházban lépett fel. 1924-ben *Fedák* Sárival az USA-ban vendégszerepelt. 1925–1928 között a Király Színház tagja, de 1927-ben a bécsi Carltheater is szerződtette. 1930-ban a kolozsvári m. színházhoz szerződött, 1930–34-ben a Budai Színikörben vendégszerepelt. 1935–1937, ill. 1942–1944 között *Erdélyi* Mihály fővárosi színházaiban játszott. 1949–51-ben a Fővárosi Varietében, 1951-ben a Kisvarietében szerepelt. Daliás termetű tenorista színész volt. Főleg bonviván szerepeket alakított. F.Sz. *Edwin*

(Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Bagó* (Kacsoh P.: János vitéz); *René* (Fall: Pompadour); *Paganini* (Lehár F.); *Sándor gróf* (Kálmán I.: Ördöglovas).

Nádor László (Szeged, 1939. jan. 30.–): karmester. A szegedi konzervatóriumban fagott szakon tanult, majd a Zak ütös szakát végezte el. Kecskeméten *Róna* Frigyesnél, majd Szegeden *Vaszy* Viktornál tanult vezényelni. 1961 óta a szolnoki Szigligeti Színház karmestere.

Nádor Magda (Dorog, 1955. dec. 16.–): énekesnő (drámai koloratúra). A Zak-t 1975–1981 között *Fábry* Edit tanítványaként végezte el. 1981–82-ben az Operaház magánénekesse. 1982-től a berlini Komische Oper tagja; 1984-ben a Kammersängerin rangját kapta. Ettől kezdve Európa nagy operaházainak – a londoni Covent Garden, a milánói Scala, a bécsi Staatsoper –, állandó vendége. F.Sz. *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Fiordiligi* (Mozart: Così fan tutte); *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Traviata* (Verdi); *Lucia di Lammermoor* (Donizetti).

Nádor Mihály (Temesvár, 1882. ápr. 16.–?, 1944): színházi karnagy, zeneszerző. Münchenben tanult zeneszerzést, 1908-tól *Nagy* Endre kabaréjának zenei vezetője. 1919-ben a Király Színház karmestere, de részt vett a Medgyaszay Kabaré, a Paradicsom Kabaré, az Andrássy úti Színház zenei vezetésében is. Operákat, operettekét, színpadi kísérőzenéket írt, de sajátos területe a finom hangú szonzon volt. Arany János, Petőfi Sándor, Babits Mihály, Kemény Simon verseire írt *Magyar balladák* c. sorozatát *Medgyaszay* Vilma adta elő. A fasizmus áldozata lett. F.M. *Vilmos huszárok* (1914); *A néma asszony* (1918); *Donna Anna* (1920); *A babavárás* (1922); *Elssler Fanny* (1933). Kísérőzenét szerzett Maeterlinck *Kék madár* c. meséjénekához (1913).

Nádory Margit (Kolozsvár, 1920. febr. 14.–): színésznő. 1941-ben kapott előadóművészi engedélyt, s *Nádasi* József társ.-ához szerződött. 1943-tól Erdélyben, 1945-től Sopronban, Győrben, Kecskeméten játszott. 1947-től a Budai Kamaraszínház, 1948-tól a Józsefvárosi, egy év múlva a Bányász Színház tagja volt. 1950–1958 között fellépett Győrben, Egerben, Szolnokon. 1959–1965 között az Állami Déryné Színház, majd az Országos Rendező Iroda társ.-ának tagja volt. Primadonna- és szubrettszerepekben egyaránt fellépett. F.Sz. *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Musette* (Puccini: Bohémélet).

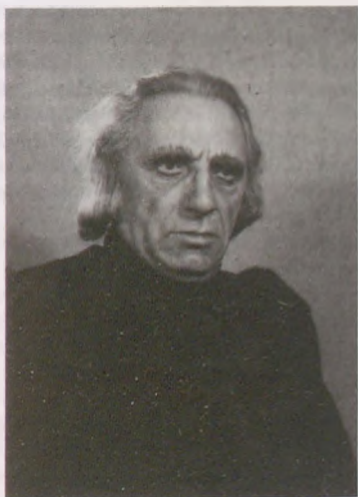
nadrágszerep: zenés v. prózai színpadi művek fiatal férfi- v. fiúszerepe, melyet általában színésznők alakítanak. Pl. *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig – dramatizált változatai), *János vitéz* (Kacsoh P.); *Bilitzky kadét* (Herczeg F.: A dolovai nábob leánya).

Nádudvary Krisztina → *Parázsoné Nádudvary* Krisztina

Náfrádi László (Csanádapáca, 1928. aug. 18.–): koreográfus. Pályáját 1946-ban a Csokonai Együttesnél kezdte, majd 1957-ig az Állami Népi Együttes tagja, táncos, később *Rábai* Miklós asszisztense. Ekkor komponálta első táncait. 1957–1965 között a Duna Művészegyüttes koreográfusa, 1970–1983 között műv.-i vezetője is. Főként szviteket és különböző zsánerképeket komponált, bár egyfelvonásos táncjátékokkal is próbálkozott. F.K. *Pantlikázó*; *Végvári vitézek*; *Makar Csudra*; *Barátok*.

Nagy Adorján (Bp., 1888. nov. 24.–Bp., 1956. aug. 1.): színész, rendező. A SzAk elvégzése után 1910-ben Kolozsvárra szerződött, 1918-ban a Nemzeti Színház tagja lett. 1925-től 31 éven át a SzAk tanára, 1930-tól a Pázmány Péter Tudományegyetem lektora volt. 1935-ben a Nemzeti Színház játékmestere, tíz évvel később fő-

rend.-je lett. 1949-ben nyugalmába vonult. 1955-ben fellépett A Magyar Néphadsereg Színházában. Széles skálájú karakterművész, aki az „ész színésze” volt. *Az em-*

NAGY ADORJÁN – Lord Stanley
(Sh.: III. Richard)

ber tragédiája minden férfiszerepét játszotta élete során. Filmezett is. Színházi tárgyú cikkei a *Magyar Szemlében*, a *Színháztudományban*, és a *Színház- és Filmművészetben* jelentek meg. 1956-ban érdemes művész kitüntetésben részesült. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Dr. Relling* (Ibsen: Vadkacsa); *Tesman* (Ibsen: Hedda Gabler); *Claudius* (Sh.: Hamlet); *Antonio* (Sh.: A velencei kalmár); *Jago* (Sh.: Othello). F.R. Hauptmann: *És Pippa táncol*; Csiky G.: *A proletárok*; D'Annunzio: *Jorio leánya*; Kodolányi J.: *Vidéki történet*. Könyvei: *Az ember tragédiája és a színész* (1936); *A beszédtechnika vezérfonala* (1947); *Színpad és beszéd* (1964). Fordítása: Dussane: *Egy demokratikus színház*. *A Comédie Française* (1948).

Nagy Anci (Szeged, ?–?) : színésznő. Tizenhárom évesen kezdte színiiskolai tanulmányait Szegeden, 17 évesen lépett a pályára. A húszas évek elején Kolozsvárott, Győrött, Marosvásárhelyen, Debrecenben játszott. Az évtized második felében hosszabb időre *Fehér Imre* társ.-ához szerződött, amellyel Aradon, Temesvárott, Székelyudvarhelyen, Brassóban lépett fel. Szerepköre is változott, kiteljesült. Az addigi primadonnákhoz, lírai hősnőkhöz, szubrettek és karakter szerepek társultak. F.Sz.: *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Zórika* (Lehár F.: Cigányszerzemény); *Julika* (Molnár F.: Liliom); *Pólka* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül).

Nagy András László (Bp., 1946. febr. 3.–) : rendező. 1973-ban végezte el a SzAk-t, de már 1971-től vendégrendező volt a debreceni Csokonai Színházban. A diploma megszerzése után a Nemzeti Színházhoz került, 1977–1980 között a Békés Megyei Jókai Színház, 1981-től 1986-ig pedig a frissen megnyílt nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház rend.-je volt. Ezután két évadot a debreceni Csokonai Színháznál töltött. 1988 óta szabadfoglalkozású művész. F.R. Móricz Zs.: *Uri muri*; Molière: *Amphitryon*; Ratkó J.: *Segítsd a királyt!*.

Nagy Anikó (Bp., 1954. febr. 2.–) : színésznő, énekesnő. 1976-ban végzett a SzAk színész szakán. Már főiskolásként többször szerepelt a Szegedi Nemzeti Színházban. A diploma megszerzése után odaszereződött. 1978-tól 1981-ig a kaposvári Csiky Gergely Színház művésznője volt. 1981 óta a Rock Színház tagja. Ven-

dégszerepelt Debrecenben és Pécsen. Lemezei jelentek meg. Jászai Mari-díjas (1989). F.Sz. *Varvara* (Csehov: Cseresznyés kert); *Kunigunda* (Voltaire–Bernstein: Candide); *Kost kisasszony* (Kander–Ebb: Kabaré); *Agrippina* (Várkonyi M.–Miklós T.: Sztárcsinálók); *Rosalie* (Bernstein: West Side Story); *Sheila* (MacDermot–Rado–Ragni: Hair); *Mária Magdolna* (Lloyd Webber: Jézus Krisztus szupersztár); *Báthory Erzsébet* (Szakcsi Lakatos B.–Csemer G.: A Bestia).

Nagy Anna (Bp., 1940. jún. 6.–) : színésznő. 1963-ban a SzAk elvégzése után a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. Bár 1966 óta a Madách Színház tagja, 1975–1983 között nem szerepelt színpadon. 1963-ban a *Pacsirta* c. filmben nyújtott alakítása tette ismertté. Erőteljes karakterszínészi képességeit jelentős alakításokban kamatoztatja. Jászai Mari-díjas (1987). F.Sz. *Nyina* (Csehov: Sirály); *Elisa* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Tamara* (Vologyin: Öt este); *Kanizsai Dorottya* (Háy Gy.: Mohács); *Egérke* (Örkény I.: Macskajáték).

Nagy Annamária (Dunaújváros, 1952. jún. 1.–) : színésznő. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–népművelés szakán végzett. 1978-ban a Fővárosi Operettszínház ösztöndíjasa lett, s miután elvégezte a SzAk musical szakát, a színházhoz szerződött. 1984-től két évadot Pécsen töltött, majd 1990-ig a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. Az ezt követő évadban a Békés Megyei Jókai Színházban játszott, 1991 óta szabadfoglalkozású színésznő. F.Sz. *Cherubino* (Mozart: Figaro házassága); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Stephanie* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága); *Violetta* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya).

Nagy Árpád (? , 1959. máj. 18.–) : zenei vezető, karmester. A Zak zeneszerzés szakát végezte *Petrovics* Emil növendékeként. 1990-ig a Nemzeti Színház zenei vezetője, azóta a veszprémi Petőfi Színház karmestere, zenei vezetője.

NAGY ATTILA – Tóti
(Örkény I.: Tótiék)

Nagy Attila (Pácin, 1933. febr. 12.–Bp., 1992. máj. 13.): színész, rendező. A SzAk elvégzése után 1955-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. 1956-ban a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Munkástanács elnöke volt, ezért börtönbüntetésre ítélték. 1961-ben szabadult. 1962-től a veszprémi Petőfi Színházban színész, rend.,

1964–1969 között a Thália Színház, 1969–71-ben a Szegedi Nemzeti Színház, 1971–1986 között ismét a Thália tagja. 1986-tól a kecskeméti Katona József Színház színesrendje, 1988–1990 között műv.-i vez.-je volt. 1990-ben országgyűlési képviselő lett. Sokat szerepelt a televízióban, rádióban, versmondóként is jól érvényesült szép orgánuma. Jászai Mari-díjas (1966, 1975), érdemes művész (1983). F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Jago* (Sh.: Othello); *Eddie Carbone* (Miller: Pillantás a hídról); *Estragon* (Beckett: Godot-ra várva); *Tót* (Örkény I.: Tótek); *Adam* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Gyulafy* (Karinthy F.: Házszenelő); *Fowler* (Greene: A csendes amerikai); *Edigej* (Ajmatov–Elbert J.–Kazimir K.: Az évszázadnál hosszabb ez a nap). F.R. Sh.: *Othello*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Németh L.: *Szörnyeteg, Az irás ördöge*.

Nagy Béla (Nagyvárad, 1911. szept. 23.–): színházigazgató. Eredeti mestersége nyomdász, 1953. márc. 1-jétől 1956. nov.-ig a kolozsvári Állami Magyar Színház ig.-ja volt. A szocreál stílus és a szovjet drámairodalom „vezető szerepe” jellemezte igazgatásának éveit.

Nagy Béla (Bp., 1915. júl. 6.–): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájának elvégzése után, 1941-ben Miskolcra szerződött. Játzott Szentesen, Kecskeméten, Pécsen, Nagykanizsán, Marosvásárhelyen, Szabadkán, a Szegedi Nemzeti Színházban, a debreceni Csokonai Színházban. 1964-től 1983-ig, nyugdíjba vonulásáig a Madách Színház tagja volt. Legnagyobb sikereit bonviván szerepekben aratta. F.Sz. *Obester* (Brecht–Dessau: Kurázi mama); *Valentin* (Gounod: Faust).

Nagy Béla (Nagyvárad, 1943. aug. 21.–): újságíró, kritikus, dramaturg, politikus. 1966-ban végzett a Babeş-Bolyai Tudományegyetem történelem–filozófia szakán, majd újságíró lett. 1982-től dramaturg és irodalmi titkár a kolozsvári színház m. tagozatánál. 1990–92-ben országgyűlési képviselő volt. 1973-tól jelennek meg színikritikái. A nyolcvanas években a műsorfüzeteket folyóírszerű színházi kiadványokká fejlesztette. M. nyelvre fordította a kortárs román drámaírók – Nelu Ionescu, Paul Everac, Ion Băieşu, Tudor Popescu – drámáit.

Nagy Dezső (Kassa, 1867. nov. 11.–?, ?): színész, színházigazgató. Tanító volt Debrecenben, majd 1884. jún.-ban beállt *Kecsányi* Ignác társ.-ához kardalnoknak. Vele egy évig működött. Utána valószínűleg Szegedi Mihály, *Polgár* Károly, *Csóka* Sándor együttesében játszott. Több Nagy Dezső működött egy időben, így azonosításuk nehézségbe ütközik. 1895 nyarán létre hozta a „Felsőmagyarországi Színikerületet”, s konzorciumos társ.-ával 1900. szept.-ig járta a vidéket. Szorgalmasan terjesztette a m. nyelvet a felvidék kisebb városaiban. 1914-ben ment nyugdíjba. F.Sz. *Csikorszky* (Csiky G.: A szép leányok); *Capulet* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Zsupán* (Strauss: Cigánybáró).

M.A. 1885: Hajdúság, Tokaj, Hatvan; 1886: *Polgár* Károly; 1887: Székesfehérvár; 1888–93: Szabadka; 1893–1895: Károlyi Lajos; 1902–1903: Debrecen; 1902–1905: Újvidék; 1905–1906: Pécs, majd Szeged.

Nagy Dezső (Temesvár, 1941. szept. 20.–): színész. 1965-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A kolozsvári Állami Színházhoz szerződött. Karakter szerepeket alakít, hitelesen formál meg intrikus, excentrikus figurákat. F.Sz. *Biberách*, *Tiborc* (Katona J.: *Bánk bán*); *Trofimov* (Csehov: Cseresznyés kert); *Hünyomozó* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Rendőrmester*, *provokátor* (Mrozek: Rendőrség); *Apa* (Spiró Gy.: Csirkefej).

Nagy Endre; *Grósz* (Nagyszöllös, 1877. febr. 5.–Bp., 1938. máj. 5.): újságíró, író, konferanszié, kabaréigazgató. Jogot végzett, majd Nagyváradon kezdte újságírói pályáját a *Szabadság* c. lapnál. Már 1902-ben írt paródiát, dalszöveget a *Tarka Színpad* számára. 1907-ben Bp.-re jött, ahol a Magyar Szó, majd a Pesti Napló munkatársa lett. Ugyancsak 1907-ben, Kondor Ernő kabaréjában, a *Bonbonnière*-ben állt először színpadon. 1908-ban átvette Faludi Sándortól a *Modern Színpad* vezetését és a saját neve alatt, mint *Nagy Endre Kabaréj*át nyitotta meg. Sikerral vette fel a küzdelmet az orfeumokkal és a német nyelvű, trágár brettli-színpadokkal.

NAGY ENDRE

Kabaréja egyfelvonásosok és szanzonok színháza volt. Konferanszai rögtönzéseként hatottak, pedig gondosan megírt szövegek voltak. Könnyedén tréfálkozott aktuális, komoly politikai témákról. Élceiben sugárzó okosság rejtőzött: a tipikus pesti polgárt szólaltatta meg. Konferanszainak szövegét nem engedte nyomtatásban kiadni, mert a csevegést nem tekintette írói műfajnak. Kabaréjának szerzői között voltak a kor legjobb írói, költői, zeneszerzői. Ő fedezte fel *Medgyaszay* Vilmost, aki a szanzonéneklés jellegzetes új stílusát teremtette meg. ~ 1913-ban neki adta át kabaréját. Párizsba ment, majd egy év múlva hazatért. Két évig írt a frontról haditudósításokat *Az Est*-nek. 1919 végén ismét kabarét nyitott a Nagymező u.-i *Télikert*-ben, de csak két műsort tudott bemutatni. 1921 őszén kibérelte a Gresham-palota pinchehelyiségét és *Pódium Kabaré* néven nyitotta meg. A műsornak majd minden számát ő írta. 1922 nyarán *Lomb Színpad* néven egy Stefánia úti kioszkban vendégszerepeltek. 1923 jan.-jában a hatóság a szövegek merész hangvétele miatt, politikai indokokkal, betiltotta az előadásokat. 1923. dec. elejétől *Salamon* Bélával közösen vállalta el a Teréz körüti Színpad művészi vezetését. Társulásuk csak hat évig tartott, mert az idő múlásával nem fért meg egymás mellett a konferanszié árnyalt szellemessége a biztos hatást kereső színész harsány komédiázásával. 1929-ben lemondott a művészeti vezetésről, s bár néhány évig még vállalta a konferanszié szerepét, visszavonult és búcsút mondott a kabarénak. Ettől kezdve csak irodalmi munkásságot folytatott. 1936-tól Békeffi László Pódium Írók Kabaréja számára írt. Nagyobb lélegzetű színpadi műveivel nem volt sikere. Az 1911-ben Vojnich-díjjal jutalmazott *A zseni* c. színműve megbukott; hasonló sorsra jutott az 1912-ben bemutatott *A miniszterelnök* c. satírája. 1928–29-ben viszont a

Nyugat közölte értékes kis esszéit. További művei: *A kabaré regénye* (1935); *Egy város regénye* (1936); *Várad-Pest-Párizs* (1958). – Ir. Kellér A.: N. E. (Színészarcok, 1968); Alpár Á.: *A Cabaret* (1978).

Nagy Endre (Kolozsvár, 1938. dec. 1. –): diszlettervező. 1955-ben végzett a Zeneművészeti Liceumban, majd a Szabad Fesztőiskolába járt. 1955-től a kolozsvári Állami Magyar Színház segédtervezője, majd tervezője. Több diszlettervezett Cs. Erdős Tiborral és Tóth Lászlóval közösen. Munkái ötletesek, játékterei jól bejátszhatóak. F.T. Marton L.: *Taligás király*; Albee: *Mindent a kertbe*; Sütő A.: *Káin és Ábel*; Foster: *I. Erzsébet*.

Nagy Eszter (Tapolcsány, 1935. júl. 28. –): színésznő, jelmeztervező. 1954-től a komáromi Magyar Területi Színház tagja, kezdetben mint színésznő, később mint jelmeztervező dolgozott 1969-ig. Eleinte a csábító vagy a végzet asszonya típusú szerepeket játszott, majd nagy sikert aratott a *Bernarda Alba háza* (García Lorca) címszerepében. Jelmeztervezői minőségében ízléses szinkultúráról tett tanúbizonyságot. 1969-től külföldön él. F.T. Sh.: *Rómeó és Júlia*; Háty Gy.: *Isten, császár, paraszt*.

Nagy Etel (Bp., 1907. jún. 21. – Bp., 1939. szept. 24.): táncosnő, pedagógus. Tánc tanulmányait Bécsben, Gertrud Kraussnál kezdte, majd Bp.-en Ritter Mária növendéke és munkatársa lett. Első nyilvános fellépésére Varsóban, egy nemzetközi táncversenyen került sor, ezután több szólóestet is adott a Zak-n. Koreográfus-előadóként a mozdulatművészek között sajátos úton járt, mert a m. népi mozgáskincsből kívánt modern művészi nyelvet teremteni. Rövid ideig gyermekek oktatásával is foglalkozott, de 1936-ban iskolájától politikai okokból megvonták a működési engedélyt. F.K. Air; *Egy kiállítás képei*; Kállai kettős; *szólók* (Bartók B.: Gyermekeknek, Román táncok, Este a székelyeknél). – Ir. Egy magyar táncosnő – (nekrológ, 1940); Máriássy J.: A tánc és én (Táncművészet, 1979); Vas I.: Miért vijjog a sas-kelyleyű? (1981).

Nagy Ferenc (?–?): színész, sugó. 1836–1842 között *Pály* Elek társ.-ában, majd 1837–38-ban a Pesti Magyar Színházban sugó. Később Kassán és Kolozsvárott volt szerződésben. E minőségében egy színházi szetbkönyv egyedül és négy további társiadója és szerkesztője. A kor szokása szerint kisebb szerepeket is eljátszott.

Nagy Ferenc (Bp., ?–Bp., 1944): színész. 1933-ban kezdte pályáját. Vidéki társ.-oknál, pl. 1939-ben Ihász Aladár, 1939–40-ben Inke Rezső társ.-ában, 1942–44-ben Pécssett működött. 1944-ben bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba, s kivégezték. Prózái jellemző színész volt, de operettekben is játszott. F.Sz. *Pálkás* (Erdélyi M.: Zimberi-zombori szépasszony); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Biccenő* (Huszka J.: Mária főhadnagya).

Nagy Ferenc (Bp., 1935. júl. 18. –): karmester. Karnagy-zenetanári diplomát szerzett a Zak-n 1959-ben. 1959–60-ban a Honvéd Művészegyüttes korrepetitora, karmestere, 1960–64-ben a Petőfi Színház karigazgató-karmestere, 1964–1970 között a Pécsi Nemzeti Színház zeneig.-ja, 1970-től az Operaház karig.-karmestere, 1982-től karmestere. Emellett a SzAk és a Táncművészeti Főiskola zenei tanszékét vezeti. Liszt Ferenc-díjas (1982).

Nagy Gábor (Bp., 1949. máj. 25. –): színész. 1972-ben, a SzAk elvégzése után a Vígyszínházhoz szerződött. 1980-tól öt évadot a szolnoki Szigligeti Színház-nál töltött. 1985 óta a Thália (később Arizona) Színház tagja. *Fabircius Antal* és *Bob herceg* televíziós szerepe hozta meg számára a népszerűséget. F.Sz. *Imrus* (Sza-

konyi K.: Adáshiba); *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Ferdinánd* (Schiller: Armány és szerelem).

Nagy György (Bp., 1905. márc. 5.–Horka-Kópháza, 1945. jan. 8.): színész, újságíró, író. A *Színházi Élet* c. lap munkatársaként kezdte pályáját, a SzAk-t 1927-ben végezte el. A Vígyszínházban (1927–1928, 1931–1932), a szegedi színházban (1928–1931), a Belvárosi és Művész Színházban (1932–1939) játszott. 1940-től az OMIKE művésze volt. Intellektuális szerepeket, értelmiségi figurákat formált meg. Regényeket írt, festett is. Munkaszolgálatosként halt meg. F.Sz. *Stogumber káplán* (Shaw: Szent Johanna); *Dr. Silberfuchs* (Meller R.: Irja hadnagy); *Tanár úr* (Hevesi S.: Bűvészinas).

Nagy Gyula (Szeged, 1872. jan. 15.–?, 1935 után): színész. 15 éves korában állt színésznek. Vidéki társ.-oknál kezdte pályáját. 1900-ban *Feld* Zsigmond szerződtette. 1901–1903 között Debrecenben, 1903-tól 1907-ig Kassán, 1906–07-ben a Népszínház–Vigoperában, 1908–09-ben Szabadkán, 1909-től 1924-ig Kolozsvárott játszott. 1924–25-ben a Renaissance, 1925–26-ban a Renaissance és a Belvárosi, 1927–28-ban a Belvárosi Színház tagja volt. Ezután nem volt állandó szerződése: az 1935–36-os évadig neve szerepelt a szerződés nélküli színészek névsorában. Jellem-, majd epizód szerepeket játszott. 1927-ben elnyerte a Színházi Élet epizodista díját. F.Sz. *Lord Loan* (Barrie: Egyenlőség); *Yoshikawa Toyu* (Lengyel M.: Tájfűn); *Főkapitány* (Nagy S.: Zörög a haraszt).

Nagy Ibolya (Szentes, 1863. febr. 9.–Bp., 1946. aug. 22.): színésznő. A SzAk-t 1881-ben végezte el. 1884-től 1886-ig a Népszínház, 1886-tól 1914-ig, majd 1918-tól 1924-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1923-ban örökös tagságot kapott. Kezdetben naiva volt, később humoros szerepeket játszott. F.Sz. *Lidi* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Jessica* (Sh.: A velencei kalmár); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Nagy Ibolya (Szombathely, 1962. aug. 19. –): színésznő, énekesnő. A Zak debreceni tagozatán tanult énekelni. 1985-ben a Miskolci Nemzeti Színház primadonnája lett. Többször vendég szerepelt Kassán. F.Sz. *Médi* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdás királynő).

Nagy Ilona (Bp., 1892. júl. 26.–?): színésznő. 1914-ben kezdte pályáját Kolozsvárott. Csaknem kilenc évig a társ. egyik erőssége volt. Tragédiákban és vígjátékokban egyaránt sikereket aratott, játékaiban a közvetlenség drámai erővel egyesült. 1922-ben elhagyta a társ.-ot. 1923-ban *Fekete* Mihály együttesével Brassóban az *Othello* előadásán lépett fel, majd Kolozsvárott is Sh.-tragédiában szerepelt. F.Sz. *Noémi* (Jókai M.: Az aranyember); *Mimi* (Tabéry G.: Mimikri); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Nagy Imre (Pest, 1849. nov. 1.–Bp., 1893. szept. 5.): színész, rendező, színiakadémiai tanár. Keresztapját, *Kossuth* Lajost tartotta példaképének. Középiskolai tanulmányait félbeszakítva vidéki kardalosként kezdte pályáját 1864-ben; először Szabadkán (1864–65), majd Debrecenben (1865–66) lépett színpadra. 1870-ben a SzAk-tól került a Nemzeti Színházhoz, amelynek haláláig tagja maradt. 1889-től rend. és a SzAk tanára lett. Művészetének súlypontját a beszédre, a szó erejére helyezte. Gyönyörű alakja színpadra termett. Hangja behízelgő, mégis férfias volt. Az utolsó hősszerelmeként tartották számon. A sors minden jóval elhalmozta, talán éppen ezért vetett véget önkézzel életének az első csatlódás után. Ő volt az első *Csongor* (Vörösmarty M.) és az első *Adám* (Madách I.). Felesége *Benza* Ida énekesnő

volt. F.Sz. *Timár Mihály* (Jókai M.: Az aranyember); *Bánk bán* (Katona J.); *Faust* (Goethe); *Ferdinánd* (Goethe: Egmont); *Coriolanus* (Sh.); *Antonius, Rómeó* (Sh.); *Edgar* (Sh.: Lear király).

Nagy Imre, F. (Szombathely, 1909. jún. 30.–?, 1977. máj. 9.): színész. 1926-ban Kolozsvárott szerzett diplomát. 1940-tól a Szegedi Nemzeti Színházban, 1945 után Pesten, majd Sopronban játszott. 1948-tól a Pesti Színházban, majd a Vidám Színpadon, az Állami Faluszínházban és a Békés Megyei Jókai Színházban, 1959-ben az egri Gárdonyi Géza Színházban szerepelt, majd egy évadot a József Attila Színháznál töltött, ezután 1965-ig a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. F.Sz. *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Csörgeő Csuli* (Móricz Zs.: Uri muri); *Timár Mihály* (Jókai M.: Az aranyember).

Nagy Imre (Nagyszalonta, 1926. szept. 27.–Marosvásárhely, 1979. jan. 11.): rendező, főiskolai tanár. 1955-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a Székely Színház szerződtette. 1959-től tanít a főiskolán. 1968-ban szerződése megszűnt a színháznál. Ettől kezdve főiskolai lektor (adjunktus), majd előadó tanár. Gondosan őrzi a drámák irodalmi értékeit. F.R. Racine: *Phaedra*; Molnár F.: *Liliom*; Gárdonyi G.: *A lámpás*; Wilder: *A mi kis városunk*.

Nagy Imre (Szeged, 1954. máj. 27.–): karmester. 1979-ben szerzett diplomát a Zak karmesterképző szakán. 1976–1990 között a Szegedi Nemzeti Színház karmestere, majd zenei vezetője. 1990 óta külföldön, Eindhovenben dolgozik. Vendégszerepelt Franciaországban, Németországban, Hollandiában.

NAGY IMRE – *Timár Mihály*
(Jókai M.: Az arany ember)

Nagy István (?–?): színész. 1810-ben a debrecen-nagyváradai társ.-nál játszott. 1818–1824 között a székesfehérvári együttes alapító tagja. Ezután különböző vándortárs.-okkal lépett fel. 1833-ban tagja volt a pozsonyi országgyűlésen szerepelt színészcsapatnak. Legnagyobb sikereit Szegeden és Szabadkán aratta. 1834-ben fellépett a budai Várszínházban, de nem szerződött. A szabadságharc után Erdélyben játszott. Elsősorban komikusként volt népszerű a vidéki közönség előtt, de játszott intrikusokat is. F.Sz. *Sportula* (Töpfer: Világ divatja); *Dániel* (Vogel: Örökségi egyezés); *Kapari* (Kotzebue: Baköz); *Lámpa* (Kotzebue: A lepecsételt polgármester); *Lombai* (Kisfaludy K.: Csalódások).

Nagy István (Csíkszereda, 1907–?): karmester, karnagy, igazgató. Tanulmányait a marosvásárhelyi Városi Konzervatóriumban végezte 1926-ban, majd a Zak-n folytatta, ahol 1933-ban szerzett diplomát. A Kolozsvári Konzervatórium igazgatója volt, majd a Gheorghe Dima Konzervatórium tanára. 1946-tól 1948-ig a kolozsvári Állami Magyar Opera karnagyaként jelentős szerepe volt a kórus létrehozásában, színvonalának kialakításában. A romániai m. kórusművészet kiemelkedő személyiségként rendkívül sokat tett *Barók Béla* és *Kodály Zoltán* karműveinek megismertetéséért.

Nagy István (Maroslekence, 1909–Bp., 1976. jan.): színész. 1927–1932 között a kolozsvári tudományegyetem bölcsészkarán tanult, hét évig Nagyenyeden tanított, majd 1934–1941 között a Thália és a Kolozsvári Nemzeti Színház egyik vezető színésze volt. 1941–45-ben a bp.-i Nemzeti Színház, 1946-tól a Fővárosi Operettszínház tagja, Miskolc, majd újra Bp.-en a Petőfi és Jókai Színház (a későbbi Thália) következett. 1952-től 1963-ig a Déryné Színház tagja, ahol 1972-ben még fellépett. 1940-től rendszeresen filmezett, többnyire főszerepeket játszott. Alakításait bensőségesség és nagy érzelmi-indulati töltöttség jellemezte. Korának előrehaladtával a meglevenített figurák egyre keserűbbekké váltak. F.Sz. *Budai Nagy Antal* (Kós K.); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Ajnádi* (Nyíró J.: Jézusfaragó ember); *Lowing* (O'Neill: Mindörökké); *Boros István* (Hunyady S.); *Konstantin* (Herczeg F.: Bizánc); *Bánk* (Katona J.: Bánk bán); *Christian* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Antonius* (Sh.: Julius Caesar).

Nagy István (Kolozsvár, 1914. okt. 6.–): színész. A kolozsvári Magyar Színház stúdióját végezte el 1936-ban. Vándorszínésznek állt, Aradon és más erdélyi városokban, ill. Kassán lépett fel táncoskomikus szerep-körben, de szívesen játszott prózát is. A háború után Győrben szerepelt. Ekkoriban sok fűszerepet kapott, azóta epizodista. 1952-ben a Vígyszínházhoz szerződött, innen ment nyugdíjba 1965-ben, de azóta is játszik. Jászai Mari-díjas (1963). F.Sz. *Sándorka* (Zilahy L.: A szűz és a gödölye); *Herzog* (Földes I.: Hivatalnok urak); *Balázs* (Mesterházi L.: Az ártatlanság kora).

Nagy István (Petrozsény, 1959. márc. 13.–): színész. 1984-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Temesvárra került, ahol öt éven át kitűnő szerepek sorát játszotta el. 1989-ben átszerződött a Marosvásárhelyi Nemzeti Színházhoz. Impozáns megjelenésű művész, prózai és zenés darabokban egyforma sikerrel szerepel. Alkalmanként rend.-i feladatokra is vállalkozik. F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Kudrjas* (Osztrovszkij: Vihar); *Holéczy Pista* (Farkas I.: Iglói diákok); *Béla* (Székely J.: Vak Béla). **Nagy Iván** (Debrecen, 1943. márc. 28.–): táncos, balettigazgató. 1960-ban végezte el az ÁBI-t, majd az Operaház tagja volt 1966-ig. Ekkor a Washingtoni Nemzeti Baletthez szerződött, de táncolt a New York City Balletben is. 1968-tól az Amerikai Balettszínház

tagja és vezető szólistája. A színpadi szerepléstől 1978-ban vonult vissza. 1978–1981 között az ausztrál Ballet balettmestere, 1981–1986 között a Santiago de Chile-i Városi Balett műv.-i vez.-je, 1990-től 1993-ig az angol Nemzeti Balett műv.-i vez.-je. A klasszikus balettok ideális danseur noble-ja, tiszta technikájú, jó játékkészségű művész, aki nemzetközi karrierje során a világ legnevesebb balerináinak – Margot Fonteyn, Carla Fracci, Natalia Makarova, Cynthia Gregory, Gelsey Kirkland – partnereként is sikereket aratott, és igazi sztár lett. Sikeres volt a modern balettek bemutatásában, és újabban a betanító, egy-vezető feladatkörben is. A Várnai Balettverseny ezüstérmese (1965). F.Sz. *Solar* (Petipa: Bajadér); *James* (Bournonville: La Sylphide); *Rómeó* (Tudor: Rómeó és Júlia); *Jean de Bienne* (Petipa: Raymond); *Jago* (Limón: A mór pavane-ja); *Albert* (Coralli-Perrot: Giselle).

Nagy Iza; Izabella (Nagyvárad, 1930. dec. 23.–Szatmárnémeti, 1988. aug. 5.): színésznő. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben a nagybányai színházalapító évfolyam tagjaként. Kitűnő jellemformáló adottságokkal rendelkezett, különös érzéke volt az ironikus ábrázolás iránt. F.Sz. *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Kocsma Jenny* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Róza* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Pernelle asszony* (Molière: Tartuffe); *Audonya* (Gorkij: A nap fiai); *Házasszony* (Fejes E.–Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem).

Nagy Izabella (Győr, 1897. júl. 17.–?): énekesnő (szoprán). 1921-ben, a Budai Nyári Színkörben lépett először színpadra Tóth Ede *A falu rossza* c. népszínműve *Finum Rózi* szerepében. A Vígszínház tagja lett, majd 1925-ig az Operaház szerződtette. 1922-ben Bizet *Carmen*-jének címszerepében lépett fel a Városi Színházban. 1925-től a Nemzeti Színházban vendégként népszínművek főszerepeit alakította nagy sikerrel. *Cselényi József* partnereként igen népszerű népdalénekesnő volt. F.Sz. *Beatrice* (Suppé: Boccaccio); *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Örzsé* (Kodály Z.: Háry János).

Nagy János (?–?): színész. 1796–97-ben Nagybányán állított fel egy háromtagú kistárs.-ot, amellyel 1796-ban Debrecenben játszottak. 1806-ban Kolozsvárra a Mo.-ra induló társ. tagja. 1807–1815 között Pesten szerepelt, itt rendező, művészeti felügyelő és könyvtáros is volt. 1815-ben először vezetett m. társ.-ot Egerben. 1824-ben Miskolcon telepedett le, de nem hagyta el a pályát. 1829-től 1833-ig a kassai együttes színlaphordója. Utolsó adataink 1842–43-ban Miskolcon szólnak fellépéseiről. Már az 1810-es években intrikusokat és idősebb karakterfigurákat játszott. F.Sz. *Moór Ferenc* (Schiller: Haramiák); *Izsák* (Bretzner: Módi szeretők); *Fedel* (Ziegler: Világ hangja, szív jósa).

Nagy János, B. (Pocsaj, 1940. júl. 9.–): énekes (tenor). Tanulmányait 1961-től 1965-ig a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Kerényi Miklós* György növendékeként végezte. 1980-ban Firenzében Tito Gobbi mesterkurzusán vett részt. Pályafutását 1963-ban a Honvéd Művészegyüttesben kezdte. 1967-től 1971-ig az Állami Népi Együttes tagja. 1971 óta az Operaház magánénekes. *Don José* (Bizet: Carmen) szerepében debütált. 1981-ben a Deutsche Oper am Rhein–Düsseldorf/Duisburg, 1981–82-ben a berni Stadttheater tagja. Hangversenyénekesként is nemzetközi hírnévre tett szert. Számos Hungaroton felvételen énekelt a tenor főszerepet, önálló árialemeze is megjelent. Liszt Ferenc-díjas (1980), érdemes művész (1985). F.Sz. *Oronte* (Verdi: A lombardok); *Macduff* (Verdi: Macbeth); *Polliane* (Bellini: Norma); *André Chénier* (Giordano); *Ernani* (Verdi); *Don Carlos* (Verdi).

Nagy János (? , 1944. szept. 19.–): énekes (tenor). 1986–89-ben a Szegedi Nemzeti Színház, majd 1989-től a győri Kisfaludy Színház magánénekes. 1991-ben a Mozart halálának 200. évfordulója alkalmából a Music Studio International nyolc előadásból álló sorozatán vett részt Bécsben. Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1989). F.Sz. *Gaston* (Verdi: Traviata); *Abdallo* (Verdi: Nabucco); *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital).

Nagy József (Kassa, 1861. dec. 3.–?): színész. 1831–33-ban a Dunántúli Színjátszó Társaság tagjaként szerepelt a pozsonyi országgyűlési előadásokon. 1833–1835 között a budai Várszínházban játszott. 1837–38-ban a Pesti Magyar Színház szerződtette. Ezután élete végéig vándorszínész volt. Minden fontosabb városban fellépett. Nagyvárad, Kolozsvár, Győr, Kassa voltak pályája legfontosabb állomásai. Emlékvers jelent meg róla az 1861-es kassai színházi zsebkönyvben. Kedvelt apaszínész volt. F.Sz. *Világosvári* (Töpfer: Világ divatja); *Lábszij* (Nestroy: Lumpáci vagabundus); *van Dahlen* (Birch–Pfeiffer: A halottrabló); *Harsánytorki* (Munkácsy J.: Garabonciás diák); *Lombai* (Kisfaludy K.: Csalódások).

Nagy József (Mezőmadaras, 1931. aug. 19.–): színész. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Pályáját a nagybányai – a későbbi szatmári – m. együttesnél kezdte. Egy év után átszerződött Marosvásárhelyre. Erőteljes alkat, színesen, fordulatosan elevenít meg különböző epizódfigurákat, karakter szerepeket. F.Sz. *Gábor* (Sarkadi I.: Szeptember); *Gyuri* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Portupéja* (Bulgakov: A divatszalon titka); *Lampert ispán* (Székely J.: Vak Béla).

Nagy József (Kanizsa, 1957. dec. 13.–): táncos, koreográfus, pantomimművész, rendező. Újvidéken iparművészeti iskolát végzett, majd 1979-ben Bp.-en

B. NAGY JÁNOS – *Kukorica Jancsi*
(Kacsóh P.: János vitéz)

tanult művészettörténetet. Ekkor kezdte pantomim-tanulmányait M. Kecsksés Andrásnál. 1980-tól Párizsban él, ahol Marcel Marceau-nál és Étienne Decroux-nál képezi tovább magát. 1986-ban alapította meg Párizsban a JEL Színház nevű, tagjait tekintve nemzetközi összetételű mozgásszínházat. 1987-ben Franciaországban elnyerte az év koreográfiai díját a *Pekingi kacsa* c. munkájával. Ugyanezért 1989-ben Hamburgban fesztiváldíjat kapott. 1984-től Bp.-en több ízben vezetett kontakt tánckurzusokat, s ezzel döntően befolyásolta a hazai modern tánc újjázületését. F.K. *Pekingi kacsa* (1987); *A rinocérosz hét bőre* (1988); *A kormányzó halála* (1989); a Csáth Géza művei alapján készült *Comedia Tempio* (1990). –Ir. C. Debarats-Várszegi T.–Szabados Gy.: Théâtre Jel. (Fordulatok, 1992).

Nagy Julcsa →Bácskay Julcsa

Nagy Júlia (?–?): színésznő. A topolyai színház tagjaként az 1950-es évek második felében mintegy tíz epizód szerepet alakított. F.Sz. *Csopakiné* (Eisemann M.: Zsákmacska); *Jemeljana* (Katajev: A kör négyszögesítése); *Nuna* (Spaak: Rózsa a viharban); *Chloé anyó* (Beecher-Stowe: Tamás bátya kunyhója).

Nagy Katalin (Csikszereda, 1937.–) énekesnő (mezzoszoprán). 1962-ben végzett a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. A kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes. Operettekben is gyakran fellép. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Órzsé* (Kodály Z.: Hány János); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Nagy Katalin (Bp., 1943. aug. 7.–): táncos. Az ÁBI-t 1961-ben végezte el, 1961–1990 között az Operaház tagja volt. Jó technikájú demi-karakter balerina. F.Sz. *Paraszt pas de deux* (Lavrovskij: Giselle); *Florine* (Petipa: Csipkerózsika); *Fiatal lány* (Harangozó Gy.: Térzene); *főszerep* (Fokin: Chopiniana); *főszerep* (Fodor A.: Rossiniana).

Nagy László (Bp., 1925. okt. 19.–): színész. 1947–1951 között a Nemzeti Színház, 1951-től 1956-ig A Magyar Néphadsereg Színházának tagja, a Royal Varietében a *Karády Katalin* kísérő énekegyüttes tagja volt. Több m. filmben szerepelt. 1956-ban hagyta el az országot, jelenleg Kanadában, Winnipegben él. Konferálta *Szelezcky Zita* és *Szörényi Éva* előadójét. Rendszeresen szerepelt a CBC hangjátékaiban. Egyik angol nyelvű rendezése az 1975-ös Dominion Drama Festival díját kapta. F.Sz. *Pál herceg* (Maurette: Anastazia); *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Kancellár* (Svarc: Hókirálynő).

Nagy László, K. (1947. febr. 15.–): színész. 1968-tól 1971-ig az Állami Déryné Színházzal járta az országot. Az 1982–83-as évadra a Józsefvárosi Színházhoz szerződött. 1983-tól – kivéve 1986-tól 1988-ig – a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja volt 1991-ig. F.Sz. *Dobos ember* (Tamási Á.: Énekes madár); *Mr. Paton* (Maugham-Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni); *Antonio* (Sh.: Vizkereszt, vagy amit akartok).

Nagy Lázár; Káli (Alsórája, 1772. ?–?, 1837. júl. 30.): mecénás, színházberlő-, igazgató. Erdélyi birtokos nemes, 1807–1809 között Kolozs vármegye alispánja, majd 1809–11-ben főbírája. 1811. jún. 22-től 1813 nyaráig a kolozsvári színház építésének vezetője. 1500 Ft-tal támogatta a színház létrehozását. 1820-ban a színházi bizottság, 1821-től az igazgatóbizottság tagja és pénzügyi vezetője, 1821. aug. 16-tól 1822. aug. 16-ig és 1823. okt. 1-jétől 1824. okt. 1-jéig a Farkas utcai színház berlő igazgatója volt. Ő szervezte meg az operai társ.-ot, amely a hazai Rossini-kultuszt teremtette meg. 1821 ápr.-ában fejezte be emlékezéseit: Az „Erdélyi Nemzeti Játékszínnek”, „Magyar Játzó-társaságnak” eredete, fennállásának, viszonyosságainak a mai időkig leírása. Az elsődrendű színház-történeti forrást kiadta Jancsó Elemér;

Kolozsvár, 1939, 1941. (Egykorú kézirat os másolata az Országos Széchényi Könyvtár Színház-történeti Tárában található.) – Ir. Ferenczi Z.: A kolozsvári színészet és színház története (Kolozsvár, 1897); Enyedi S.: Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei 1792–1821 (Bukarest, 1972, passim); Bényei M.: Az erdélyi országgyűlések színházpolitikai vitái és iratai, 1791–1847 (1990, passim).

Nagy Lujza; Farkas Nagy Lujza (? , 1843–?, 1911. nov. 4.): színész- és igazgatónő. Gyerekszínészként kezdte pályáját 1854-ben Göcs Edénél. 1878–1906-ban a Nemzeti Színház tagja volt. Fiatal hősnőket és drámai szerepeket játszott, a Nemzeti Színházban komika és epizodista volt. F.Sz. *Mákonyné* (Csiky G.: Proletárok); *Márta, Boszorkány* (Goethe: Faust); *Millerné* (Schiller: Armány és szerelem); *Holtné* (Ibsen: A társadalom támaszai); *Berndtné* (Moser: Ibolyafaló); *Dorine* (Molière: Scapin furfangjai). 1868-ban György János felesége lett. Leánya: →György Ilona.

M.A. 1855: Csabay Pál–Laczkóczy Ferdinánd; 1857: Hetényi József–Molnár György–Havi Mihály; 1858–63: Latabár Endre; 1863: Szabó–Philippovics István; 1864: Szilágyi Béla; 1865–67: Latabár Endre; 1867: Károlyi; 1868: Szabó József; 1872: Istvántéri Színház, Miklósy Gyula; 1873: Bokody Antal, Sztupa Andor; 1874: Hubay Gusztáv–Sztupa Andor; 1877: Károlyi. Igazgatóként: 1875–76: Zombor, Szabadka.

Nagy Margit (Hódmezővásárhely, 1902. ápr. 6.–Bp., 1941. okt. 18.): énekesnő (szoprán). Tanulmányait Bécsben a világhírű kamaraénekesnő, Hilgermann Laura irányításával végezte, később a Zak-n tanult. 1923-tól 1941-ig, haláláig az Operaház magánénekesnője volt. Gazdag repertoárjában klasszikus – Mozart –, romantikus – Wagner – és kortárs – R. Strauss – szerzők operáinak szopránfőszerepei egyaránt szerepeltek. Számos külföldi koncertturnén volt részt, nagy sikerrel vendég-szerepelt Prágában és Münchenben. Oratóriuménekesnőként is a korabeli európai élvonalhoz tartozott. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Octavian* (R. Strauss: A rózsalovag).

Nagy Mari (Miskolc, 1950. ápr. 26.–): színésznő. 1972-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1976-ban a Szegedi Nemzeti Színházban töltött egy évadot. 1977–1978 között a Békés Megyei Jókai, 1979–80-ban a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1981-ben visszatért Békéscsabára. 1989 óta szabadfoglalkozású. F.Sz. *Natalja* (Csehov: Három nővér); *Dunyasa* (Csehov: Cseresznyés kert); *Heléna* (Sh.: Szentivánéji álom).

Nagy Mihály (?–?): színész. 1812-ben Debrecenben kezdte pályáját. 1818–1824 között a székesfehérvári, 1826–27-ben a kolozsvári társ.-ban játszott. Kistárs.-ok ig.-ja is volt. Már fiatalon is idősebb hősöket és karakter-szerepeket vállalt. F.Sz. *Szolmán* (Körner: Zrinyi); *Stibor* (Kisfaludy K. – az ősbem.-n is); *Kupa* (Girzik-Katona J.: István király).

Nagy Mihály; Poleretky (Kolozsvár, 1826–Baja, 1879. nov. 4.): színész, igazgató. Felesége Jirausek Polixenia. 1848–49-ben honvédszázados volt. 1852-ben Havi Mihály–Szabó József társ.-ánál tűnt fel. 1856-ban Gyulainál (Kolozsvár, Torda, Marosvásárhely) szerepelt. Igazgatóként az 1850-es évektől bejárta Erdély szinte valamennyi városát. 1861-ben Kolozsváron is működött. Főbb városok, ahol megfordult társulatával: Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Kézdivásárhely, Brassó, Sepsiszentgyörgy, Kovászna, Élesd, Zsibó, Zilah, Bánfihunyad, Székelyhid, Baja, Csikszereda, Szamosújvár, Erzsébetváros stb.

Nagy Miklós (Dunapentele, 1957. márc. 6.–): színész. 1983-ban végzett a SzAk-n. 1983 óta a József Attila Színház tagja. F.Sz. *Mortimer* (Schiller: Stuart Mária); *Ratcliff* (Sh.: III. Richárd); *Jackie* (Henderson: Diákszerelm).

Nagy Paula; Polixenia, Póli (Marosvásárhely, 1857. máj. 1.–Körmöcbánya, 1891. nov. 14.): színésznő, színgazdát. Édesapja *Poleretzki Nagy Mihály*, férje *Kállai Nagy Albert* tenorista volt. 1869 jan.-jában lépett először színpadra. 1880-ig játszott a családi társulatban. 1880–81-ben *Mosonyi* Károlyval Aradon, 1881–82-ben *Sztupa* Andorral Marosvásárhelyen társulva játszottak. 1882-től 1887-ig egyik színészük, *Jani* János vette át a társulat vezetését. 1887 dec.-ében ő maga igazgatói engedélyért folyamodott, melyet megkapott. Haláláig állt egy kis együttes élén. Nevét *Kállai-Nagy* Polixenia és *Kállainé Nagy* Polixeniaként is használta.

M.A. Igazgatóként: 1887–88: Csermő; 1888: Borosjenő, Pankota, Nyírlak, Pécska, Batonya, Mezőkovácsháza, Tótkomló; 1888–89: Belényes; 1889: Vaskó; Margitta, Nyírbátor, Fehérgyarmat, Érmihályfalva, Székelyhid; 1889–90: Nagybánya; 1890: Nagykároly, Zilah, Beregszász, Munkács, Nyírbátor; 1890–91: Újfehértó; 1891: Nagymihály, Homonna, Varanna, Tornally, Ózd, Csiz, Putnok, Feled, Vác, Liptószentmiklós.

Nagy Réka (Sepsiszentgyörgy, 1941. nov. 19.–): színésznő. 1963-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd 12 évet Kolozsvárott töltött. 1975 óta él Mo.-on. 1976-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött, 1978-ban a Pécsi Nemzeti Színház tagja lett. Az ott töltött tíz év alatt gyakran vendégszerepelt a Miskolci Nemzeti Színházban is. 1988-tól a zalegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. F.Sz. *Jozefa* (Achar: A bolond lány); *Catherine* (Miller: Pillantás a hídról); *Raymonde* (Feydeau: Bolha a fülbe).

Nagy Sándor Tamás; *Ádám* (Győr, 1952. máj. 23.–): színész, rendező. 1977-től a győri Kisfaludy, 1978-tól 1985-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1986-tól 1990-ig a Radnóti Színpadon színész-rend. Az 1990–91-es évadban a kecskeméti Katona József Színház tagja. A Familia Kft. népszerű televíziós produkció egyik főszereplője. F.R. Hacks: *Amphitryon*; Petőfi S.–Simon I.: *A helység kalapácsa*; Berr–Verneuil: *Az ügyvéd és a férje*. F.Sz. *Mercutio*, *Tybalt* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Pisti* (Örkény I.: Pisti a vérzivatarban); *Eskórossy Attila János* (Kompolyth Zs.: Kisérlet-csárdás).

Nagy Teréz; Terus (Bp., 1887. ápr. 17.–Bp., 1966. aug. 9.): színésznő. 1905–1909 között Szegeden kezdte pályáját. 1909-től 1917-ig a Magyar, 1917-től 1932-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Naiva-, majd jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Piroska* (Csiky G.: A nagymama); *Rézi* (Tóth E.: A tolonc); *Lujza* (Csathó K.: Az új rokon); *Kaja Foslí* (Ibsen: Solness építőmester).

Nagy Viktor (Dombóvár, 1954. jan. 25.–): rendező. Pécsen tanárképzőt végzett, majd zeneiskolában tanított, ill. a Pécsi Szimfonikus Zenekar kürtöse volt. 1983-ban zenés színházi rendező szakra jelentkezett. Harmadéves főiskolásként *Ádám Ottó* a Madách Színházba hívta asszisztensnek. A SzAk elvégzése után ide szerződött, s ő rendezte a színház ismert zenés bemutatóit. 1991 tavaszától az Operaház főrend.-je. A Zenés Tv-Színházban is rendezett. F.R. Leoncavallo: *Bajazók*; Leigh–Wasserman: *La Mancha lovagja*; Müller P.–Tolcsay L.–Bródy J.: *Doctor Herz*; Puccini: *Tosca*; Mozart: *Titus kegyelme*.

Nagy Vince (Szatmár, 1855–Polgárdi, 1898. dec. 4.): igazgató, művezető. 1879-ben kezdett a Népszínházban, s

1883-ban már Evva Lajost helyettesítette, míg ő Bécsben tartózkodott. 1883-ban elnyerte az új szegedi színházat, s ig. lett. 1889-ben Kolozsvárra szerződött rendezőnek. 1890. máj.-ban a Földművelésügyi Minisztériumban vállalt állást. Műsorán sűrűn szerepeltek operettek.

M.A. 1885: Szeged, Nagyvárad; 1885 telén szünetel; 1886–87: Debrecen.

Nagy Zoltán (Herincse, 1941. nov. 26.–): táncos, balettmester. Az ÁBI-ben 1961-ben szerzett balettművész-diplomát. 1963 óta az Operaház tagja, 1974-től magántáncosa. Elsősorban karakterszerepekben aratott sikereket nagyerejű szerepfarmálásával. 1989 óta balettmester az Operaházban, ill. 1982–1990 között a bécsi Staatsoper társ.-ánál volt vezető balettmester. Liszt Ferenc-díjas (1976). F.Sz. *Ismail* (Anyiszimova: Gajane); *Afriakai* (Seregi L.: Spartacus); *Mandarin* (Seregi L.: A csodálatos mandarin); *Girej* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökőkút); *Üldözők főnöke* (Fodor A.: A próba); *főszerep* (Cieplinski: Bolero).

Nagy Zoltán (Bp., 1943. ápr. 4.–): színész. A szegedi tanárképző főiskolán végzett magyar–történelem-ének szakon. 1966-tól 1975-ig a veszprémi Petőfi, majd a Szegedi Nemzeti Színház művésze volt. 1980-tól 1982-ig a szolnoki Szigligeti, 1982-től 1991-ig a Nemzeti Színház tagja. Az 1991–92-es évadra a Pécsi Nemzeti Színházba szerződött, 1992-től szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Scudder doktor* (Williams: Az ifúság édes madara); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Don Quijote* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja).

Nagy Zoltán (Penészlek, 1951. jan. 10.–Bp. 1993. júl. 16.): táncos. Táncos pályáját a debreceni amatőr Hajdú Táncegyüttesben kezdte 1966-ban, majd a bp.-i Vasas Művészegyüttes tagja lett 1969-ben. Itt táncolt 1978-ig, ekkor az újonnan alakuló Népszínház Táncegyüttesének szólistája, elegáns mozgású, határozott karakterű táncosa lett. 1986–1988 között *Györgyfalvy* Katalin asz-szisztense volt, majd 1990-ben befejezte előadói pályáját. F.Sz. *Abel*, *Káin* (Györgyfalvy K.); *főszerep* (Györgyfalvy K.: *Verbunk és legényes*, *Ostinato*, *Montázs*, *Vereség*, *Bűjőcska*, *Commedia senza parole*).

Nagy Zoltán, ifj. (Bp., 1966. febr. 18.–): táncos. Az ÁBI-ben 1985-ben szerzett balettművész-diplomát, majd az Operaház tagja lett, magántáncos. Rendkívül tiszta technikájú klasszikus táncos, a danseur noble szerepokről ideális megtestesítője. Liszt Ferenc-díjas (1990). F.Sz. *Albert* (Lavrovskij: Giselle); *Desiré* (Róna V.: Csipkerózsika); *Herceg* (Voinonen: Diótörő); *Ferenc* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Amyntas* (Seregi L.: Sylvia); *Fiú* (László P.: Derby); *Királyfi* (Seregi L.: A fábol faragott királyfi); *Levin* (Pártay L.: Anna Karenina).

Nagyajtai Teréz; *Pausperli* (Zalatna, 1897. aug. 10.–Bp., 1978. jan. 12.): jelmeztervező. Az Iparművészeti Főiskola elvégzése után 1926-ban az Operaházban *Oláh* Gusztáv mellett kezdte pályáját. 1928-ban szerződött a Nemzeti Színházhoz, amelynek 1965-ig volt tagja. 1948-ig a jelmeztervek többségét, később mintegy a felét ő tervezte. Vendégtervezésre hívták meg más fővárosi (Operett-, Belvárosi, Magyar, Madách Színház) és vidéki (Debrecen, Szeged, Szolnok) színházakhoz. 1964–1973 között a győri Kisfaludy Színház tervezője volt. 1950–56-ban az Iparművészeti Főiskolán tanított. Tevékenységét kiváló rajztudás, hibátlan stílusérzék, gazdag szinkultúra jellemezte. Évtizedeken át rugalmasan követte a rendezői stílusváltásokat. Egyéni kiállításait színházakban mutatták be; 40 éves jubileumi kiállítását Győrött rendezték. Kossuth-díjjal (1956) és érdemes művész c. (1962) jutalmazták. F.T. Bornemissza P.: *Magyar Elektra* (1931); Kálidasza: *Sakuntala* (1933); Madách I.: *Az ember tragédiája* (1934, 1937, 1948,

1955, 1960); Ujházy Gy.: *Missa solennis* (1935); Katona J.: *Bánk bán* (1938, 1945, 1951, 1953); Sh.: *Szentiványi álom* (1938, 1948, 1960); Ibsen: *Peer Gynt* (1941); Háy Gy.: *Isten, császár, paraszt* (1946); Kós K.: *Budai Nagy Antal* (1959); Arisztophanész: *Béke* (1963); Krleza: *Léda* (1965).

Nagyajtai Kovács György (Erzsébetfalva, 1909. febr. 21.–): színész. 1927-ben kezdte pályáját. 1939-ig különböző vidéki színházakban, majd a Royal Színházban, a Vigaszínházban és a Magyar Színházban lépett fel. 1946-ban a Márkus Parkszínpadon szerepelt utoljára, majd az USA-ba emigrált. 1961-ben tért haza, és a Fővárosi Operettszínház tagja lett. 1971-ben ment nyugdíjba. Meghívott vendéként többször fellépett a Radnóti Színpadon is. Operettekben, főleg hősszerelmeként ért el nagy sikereket. F.Sz. *Főherceg* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Öregúr* (Salten: Finom lelkek).

Nagy Alajos László (Vasszilvágyon, 1936. júl. 1.–): rendező, szerkesztő. Nagykanizsán, Pannonhalmán, Veszprémben végezte középiskolai tanulmányait. 1956-ban külföldre menekült. 1957–1960 között Németországban, Mainzban művészettörténeti tanulmányokat végzett. 1960–1962 között Hannoverben színművészetet tanult. 1959–1960 között segédrend. a hannoveri tájszínháznál (Landesbühne); 1962–63-ban segédrend. a hamburgi Theater im Zimmernél. Kisebb német színházaknál segédrendezőként és dramaturgként dolgozott, epizód szerepekben is fellépett. Irodalmi műsorokat szervezett. Népszerűsítette *Bartók Béla*, *Kodály* Zoltán művészetét; magyar népballadákat tartott. *Intés az őrzőkhöz* címmel a két világháború közötti m. irodalomból adott elő.

Nagy Bandó András (Deszk, 1947. nov. 12.–): humorista, előadóművész. 1963–1975 között a Délmagyarország és a szegedi Egyetemi Lapok karikaturistája. 1975-től előadóművész. 1982-ben első díjat nyert a II. humorfesztiválon. 1982–84-ben a Mikroszkóp Színpadon lépett fel, azóta szabadfoglalkozású művész. 1989-től a Hócipő c. szatirikus lap munkatársa. Egyéni hangú, ötletdús, közkedvelt humorista-előadóművész. Szárait maga írja. Több nagysikerű lemeze jelent meg (Nyílt kártyákkal 1986, I Love Magyarország 1987, 40 éves a forint 1988 stb.). Könyvei: *Úton-útfélen* (1987); *Úton-útvégen* (1990); *Bevezetés I–II.* (1990).

Nagybánya színészete: 1818-ban tartották az első hivatalos m. előadást a városban. Bessenyei György *Filozófusát* adták elő. 1820-ban *Megyeri* Károly, 1821 nyarán a kolozsvári szintárs., majd *Keszy* József s *Fejér* Károly – 1833-ban is –, 1839-ben *Demjén* Mihály színig.-k vezetésével játszottak színészek Nagybányán. A társ.-ok az évek során sűrűn váltogatták egymást. A városi nagyvendéglő disztermében léptek fel többek között 1875-ben *Krecsányi* Ignác, 1879–80-ban *Kuthy* Béla, 1883–84-ben *Károlyi* Lajos, 1884-ben *Mezey* János és *Geröfy* Andor, 1885-ben és 1887-ben a miskolci *Dancz* Lajos, 1885 végén a szatmári társ. művészei. 1887-ben *Polgár* Károly – 1890-ben szintén –, 1893-ban *Homokay* László, 1898–99-ben *Báródy* Károly, 1900-ban és 1906–07-ben *Szabadhegyi* Árpád, 1901–02-ben *Miscey* F. György, 1903-ban *Tóváry* Antal, 1904-ben *Szalkay* Lajos, 1905-ben *Palotay* Antal, 1908-ban *Krémer* Sándor, majd *Szabados* László volt az ig. Az É.-mo.-i színikerület társ.-a nyitotta meg az 1882-ben leégett színházterem helyett a *Bálmí* Zoltán és *Jámbor* Lajos tervei szerint felépített *Lendvay* Márton Színházat 1910. nov. 5-én. 1911–13-ban *Heves* Béla volt az ig. 1922–23-ban *Szabadkay* József, 1923–24-ben *Gróf* László, 1924–25-ben *Kovács* Imre, 1925–26-ban *Szendrey* Mihály, 1928–29-ben *Ferenczy* Gyula és *Fekete* Mihály,

1929–30-ban *Róna* Dezső, 1930–31-ben a *Janovics* Jenő vezette kolozsváriak játszottak itt, 1930–32-ben *Hevesi* Miklós, 1932–1937 között *Szabadkay* József, 1937-ben a *Temesvár–Szatmár* társ., 1938–40-ben a *Felszeghy–Fekete*- és a Művész Színházak nevezett *Mihályi-társ.* kapott koncessziót. 1953-ban állandó szintársulat jött létre, amikor a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet 17 végzős hallgatója együtt kívánt maradni, s – a működő román társ. mellé – m. tagozatot is létrehoztak. Műv.-i vez.-jük a Kolozsvárról meghívott *Harag* György lett. Első bem.-jük 1953. szept. 24-én volt, vizsgaelőadásukat ismételték meg. B. L. Gorbátov *Az apák ifúsága* c. drámáját adták elő *Tompa* Miklós és *Harag* György rendezésében, amely díjat nyert az első országos versenyen. 1956-ban a társ. átköltözött Szatmárnémetibe, ahol egyenletes színvonalon folytatják munkájukat. **Nagyenyed** színészete: 1791. szept. 18-án a „tógás diákok és úrfiak” közül harmincötten elhatározták, hogy társaságot alapítanak a m. nyelv művelésére, ezért színdarabokat is betanulnak. Soraikba tartozott *Jancsó* Pál, *Sáska* János, *Koncz* József és több más kiváló fiatal, akik aztán *Kösi* *Patkó* János vezetésével elindították 1792. dec. 17-én Kolozsvárról a m. nyelvű hivatásos színjátszást. A kapcsolat a két város színpadi kultúrája között továbbra is meglehetősen szoros maradt. 1825-től kezdődően a kolozsvári színészek nyaranként ellátogattak Nagyenyedre, és ott rövid évadokat rendeztek. Részben a kolozsváriakkal, részben vándortárs.-okkal fellépett ~-en az évek során ifj. *Lendvay* Márton, *Prielle* Kornélia, *Bulyovszky* Lilla és *Jászai* Mari is. 1914. márc.-ban az enyediiek elhatározták, hogy állandó színházat létesítsenek. A Nagyenyedi Gazdasági Bank 5000 koronát adományozott erre a célra. A történelmi események azonban keresztülhúzták a tervet. A trianoni békeszerződést követően vándortársulatok igyekeztek 10 és 40 nap között váltakozó „évadokkal” eleget tenni az Iparos Otthon Onképző Körének termében a kettős követelménynek: az anyanyelv, a nemzeti-nemzetiségi önismeret ápolásának és a szórakoztatásnak. Rendkívül mostoha körülmények között – a jegyárakra kivetett 26%-os diszkriminatív adók és önkényesen megállapított, lehetetlenül magas szerzői jogdíjak mellett – váltakozó felelősségvállalással és váltakozó eredménnyel játszottak. A túlélés biztosítására kezdeményezett *Színpartoló Egyesületek* mintájára 1933-ban Enyeden is megszületett a Színészbarátok Társasága, amely magas bérleti kedvezménnyel igyekezett a közönségről gondoskodni. Legsűrűbben *dr. Ferenczy* Gyula együttese, majd a harmincas évek második felében *Jódy* Károly társ.-a tartott rövid évadokat. A II. világháborút követően az állami m. színházak és tagozatok többnyire alkalmi kiszállásokkal, vagy nyári turnéikon egy-két napos vendégjátékkal keresték fel a város színházkedvelő közönségét.

Nagyellőrt János (Topolya, 1922. márc. 25.–Újvidék, 1978. febr. 9.): színész. Az újságírói pályát hagyta ott a színészetért, 1950-től 1959-ig, a színház megszűntetéséig a topolyai színház tagja. Rövid időre Szabadkára szerződött, majd 1961-től 1978-ig, haláláig az Újvidéki Rádió színészegye-ének tagjaként lépett fel. Újzsidetben inkább komikus szerepeket alakított, majd drámai jellemszínészként jeleskedett. A jugoszláviai m. színjátszás egyik legmarkánsabb egyénisége volt. F.Sz. *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Báró Lenbach* (Krleza: Agónia); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Szenátor* (Sartre: A tisztességtudó utcalány); *Ovidius* (Majtényi M.: A száműzött); *Kurt* (Dürrenmatt: Play Strindberg); *George* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Sántha Endre* (Németh L.: Győzelem). – Ir. Gerold L.: Bárány tanár úrtól Sántha professzorig (Híd, 1979/3).

Nagyidai István (Kassa, 1953. jún. 29.–): színész. 1976-ban a SzAk elvégzése után Debrecenben szerepelt, majd két év múlva a Békés Megyei Jókai Színház szerződtette. 1982-től 1986-ig a Budapesti Gyermekszínház, ill. az Arany János Színház tagja volt. 1986-tól szabofoglalkozású színművész. F.Sz. *Fortinbras* (Sh.: Hamlet); *Sándor* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája).

Nagy-Kálózy Eszter (Gyöngyös, 1966. jan. 25.–): színésznő. 1988-ban, a SzAk elvégzése után Kaposvárra szerződött. Másodéves korában a *Németh László* művéből készült Villámfényénél c. film *Satájaként* vált ismertté. 1990 óta a Radnóti Színpad tagja. Eleinte naivaszerepeket kapott, majd érettebb karakteralkításaival aratott sikereket. F.Sz. *Anyá* (Csehov: Cseresznyéskert); *Takács Alice* (Szomory D.); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Nyina* (Csehov: Sirály); *Flaminia* (Marivaux: Állhatatlan szeretők).

Nagykanizsa színészete: az első adat a város színházi életéről 1781-ből származik, és a piarista gimnázium diákjainak előadásáról szól. Ezután német vándortárs.-ok játszottak a városban 2–3 évenként, amelyek hol Varsáról, hol Laibachból érkeztek. *Balog* István tartott először m. évadot: 1827. aug.–szept.–ben 22 estén át szabad égt alatt játszottak. 1854-ig felváltva jelentek meg német és m. nyelvű társ.-ok. Köztük *Komlóssy* Ferencé, aki dunántúli színikerületet akart kialakítani. 1854-től kezdve a m. társ.-okat részesítették előnyben, bár még 1875-ben is lépett fel itt német egy. Már 1840-től tervezték a színikör építését, de eredményes tervek csak 1870 körül készültek. Ezek nyomán 1874-ben épült meg egy nyári színikör, amelyben 1877 nyarán *Miklóssy* Gyula 13 héti szerepelhetett 32 tagú együttesével. 1890-től kezdve a Polgári Egylet nagytermét használhatták a színészek, így *Bokody* Antal, *Rakodczay* Pál társ.-a is. 1902–03-ban *Kövessy* Albert egy 450–500 főt befogadó újabb színikört építtetett. 1905-től 1929-ig ~a Pécs-Győr-Baja színikerülethez tartozott, amelynek keretében 1907–1915 között *Füredi* Béla pécsi egy.-e vendég-szerrepelt. 1910-ben lebontották a tűzveszélyesnek minősített épületet, és 1912-ben 576 főt befogadó újabb deszkaszínházat emeltek. 1926-ban a helyi Közművelődési Egylet állandó színház építését határozta el. *Medgyaszay* István tervei szerint jött létre a színház, amely 1927. márc. 15-én nyílt meg. Az avató beszédet *Hevesi* Sándor, a város szülötte tartotta. Első előadásként a Nemzeti Színház Szigeti József *Rang és mód* c. vígjátékát mutatta be. 1927-től 1939-ig *Fodor* Oszkár és *Szentiványi* Béla társ.-ai látogatták rendszeresen a várost, amely azután 1939–1942 között az országos stagione-rendszerbe került. 1945–1955 között a város a pécsi, 1955-től a kaposvári színház nyári-ősi állomása volt. 1972-ben épült meg a többcélú *Hevesi* Sándor Művelődési Központ, benne 530 férőhelyes színházteremmel. Azóta Kaposvár, Zalaegerszeg, néha Kecskemét együttesei szolgáltatják a műsort. Fővárosi színházak is vendégszerpelnek a városban. – Ir. *Barbarits L.*: Nagykanizsa (1929); *Dobó L.*: Színházi élet Nagykanizsán 1784–1950 (1990).

Nagykároly színészete: 1815-ben *Balog* István társ.-a játszott a városban. 1818-ban előadták Bessenyei György *A filozófusát*. 1832-ben, 1836-ban és 1844-ben a *Nemzeti Színész Társaság* működött ~ban. 1847-ben *Lángh* Lajos volt az ig. 1854-ben *Egressy* Gábor is fellépett. 1862-től 1866-ig *Reszler* István, 1869-ben *Nyíry* György, 1875-ben *Krecsányi* Ignác, 1877-ben *Geröffy* Andor, 1882-ben *Bényei* István, 1883–84-ben *Lászy* Vilmos, 1885-ben *Dancz* Nina és Lajos, 1886-ban *Bárdy* Károly, 1888-ban *Rakodczay* Pál szintárs.-a szere-

pelt a városban. A 80-as években a Szarvas vendéglőben játszottak, de 1893-ban *Tiszay* Dezső színészei már a színikörben léptek fel, amely 1903-ban leégett. 1894-ben *Csóka* Sándor, 1898-ban *Kunhegyi* Miklós, 1899-ben újra *Csóka*, 1900-ban *Szalkay* Lajos, 1901-ben *Deák* Péter voltak a direktorok. 1903–1908 között *Krémer* Lajos az ig. 1908-ban új színház nyílt. Első vezetője *Heves* Béla volt 1911-ig, majd 1912-től 1915-ig *Neményi* Lipót, 1916–1919 között *Neményi* László lett az északeleti színikerülethez tartozó város direktora. 1920-tól *Szabadkay* József, 1927-től *Gáspár* Jenő, 1940-től *Jódy* Károly, 1942–44-ben *Szabó* Hangya Márton lett az ig. 1944 óta ~ban a hivatásos m. színjátszást vendégtárs.-ok képviselik.

Nagykomédia (1921): →*Józsefvárosi Kabaré*

Nagykomédia (1928–1929): 1928. nov. 10-én a Nép-színház u. 40. sz. alatt nyílt kabaré, amelynek karmestere *Hetényi-Heidelberg* Albert, rend.-je *Kovács* Andor volt. Minden hét szombatján új műsort mutatott be. Valószínűleg 1929 elején szűnt meg.

Nagykovácsi Ilona (Jászárokszállás, ?–): előadóművésznő. Artistaként kezdte pályáját, énekelni tanult, majd elvégezte *Rákosi* Sziidi Színiskoláját. A *Royal Orfeum*hoz szerződött, ahol *Békeffi* László, *Vadnay* László darabjaiban játszott. Első igazi sikere *Losonczy* Dezső-Szenes Andor *Egy kis tüzet kérek* c. és *Losonczy* Dezső-Várnai Zseni *Ezüstroka* c. szanzonja volt. 1933 őszén az Andrássy úti Színház, 1934 őszétől a Terezkörúti Színpad tagja, ahol 1936-tól Ady-dalokat is énekel *Kurucz* János mezenésítésében. A 40-es évektől gyakran szerepelt a rádióban, *Polgár* Tibor zeneszerző-karmester irányításával, aki második férje lett. 1941-ben játszott a Madách Színházban. A Zak-n, a Vigadóban koncerteket adott. 1944. márc. 19. után nem lépett színpadra. 1945 után tagja a Pódium Kabarénak, 1954-ben a Vidám Színpadnak, majd kávéházakban énekel. Jelenleg Torontóban él, ott jelent meg *Fény és árnyék* c. önéletrajza (Toronto, 1982).

Nagypál Béla (Bp., 1894. júl. 19.–Bp., 1965. jún. 30.): karmester, zeneszerző. Tanulmányait a Zak zeneszerzés szakán végezte. A Népopera, a Király, a Városi Színház, később a Magyar Néphadsereg Színházának – Vigaszínház – karnagyaként működött. F.M. *Lehel kürtje* (opera, 1916); *Asszonykám* (1926), *A cigánykirály* (1927), *A palatinus rózsái* (1929). *Hungária nyitány* c. műve Bécsben is megjelent.

Nagypál László (Kiskunhalas, 1915. márc. 27.–Bp., 1981. aug. 8.): énekes (tenor, majd bariton). Tanulmányait a Zak-n *Molnár* Imre növendékeként végezte. 1940-ben debütált az Operaházban *Hovanszkij* Andrej-ként (Muszorgszkij: Hovanscsina). 1964-ig tenorista, majd 1964–1974 között baritonista. Feltűnő muzikalitás, kiművelt énekhang jellemezte. F.Sz. *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Grigori* (Muszorgszkij: Borisz Godunov); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Alfréd* (Verdi: Traviata); *Florestan* (Beethoven: Fidelio); *Hermann* (Csajkovszkij: Pique Dame).

Nagypál Mária (Jászakisér, 1964. jún. 30.–): báb-színész. Övönöként végezte el 1989-ben a Bábszínót. 1984 óta a kecskeméti Círóka Bábszínház tagja. Naiv- és karakterszerepeket egyaránt játszik. F.Sz. *Ténferus* (Tamási Á.: Szegény ördög); *Mariora* (Kovács I.: Sose halunk meg).

Nagyszeben színészete: a várost a 12. sz.-tól német, szász telepések, „hospites”-ek lakták. Az evangélikus iskolai színjátszás 1573-tól a 17. sz. végéig adatolható. Különösen fontos, hogy az evangélikus Magyar Iskola 1690 körül előadta a *Névtelen Comico Tragédiát*; szereplőit a Vett György-féle jegyzőkönyv rigmusából név

szerint ismerjük. 1709-től 1771-ig a jezsuiták vették át az irányítást. Közben azonban, 1746-tól ~ is bekapcsolódott a német vándortárs.-ok úti rendjébe. Először egy Harlekin bukkant föl; 1752–53-ban már egy kisebb csoport játszott; 1761–1766 között pedig Gertrud *Bodenburg* együttese tért vissza rendszeresen. Őt 1778-ban a Lessinget játszó Joseph *Hilverding* követte. Ugyanebben az évben ~ben jelent meg a történelmi Mo. első színházi újsága, a *Theatralisches Wochenblatt für das Jahr 1778*. Tíz év múlva, 1788-ban egy nyomdász költségén Martin *Hochmeister* állandó színházépületet emeltetett, amely az 1920-as évekig szolgálta a színjátszást. A város a teljes 19. sz. során a német nyelvű színjátszás erős bástyája volt. A kolozsvári m. együttes csak alkalmi vendégjátékokra látogatta meg ~t.

Nagyszentpéteri Miklós (Kunhalas, 1968. dec. 12. –): táncos. Az ÁBI-ben 1989-ben szerzett balettművész-diplomát, azóta az Operaház tagja, kiváló demi-karakter táncos. F.Sz. *Ferenc* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Shiva* (Béjart: Bhakti); *Kék madár* (Róna V.: Csipkerózsika); *Demetrius* (Seregi L.: Szentivánéji álom).

Nagyszombat színészete: a történelmi Mo.-on a legelső jezsuita iskolai színjátékokat ~on tartották már 1561-től kezdve. Nagy színpadot rendeztek be, ahol 1627-ben többek között a *Zsuzsanna*-történetet adták elő. 1631-ben a primási palota alkalmi színházában Belcezi Péter *Barlám és Jozafátját* mutatták be. 1689-ben 100 aranyért jelmezeket vásároltak. 1692-ben *Esterházy* Pál herceg az első mo.-i közsínházat építtette a számukra, amelybe négy év múlva Velencéből hozott díszleteket. *Faludi* Ferenc, egy időben a kollégium tanára, két, olaszból magyarra fordított darabot rendezett az iskolában, 1749-ben és 1750-ben. A jezsuita rend feloszlatása után német vándortárs.-ok kezdték használni a színházat; így 1770-ben és 1774-ben *Felix Berner* társ.-a. A magyarok közül 1826-ban *Balog* István együttese járt először ~on. 1870-től néha szlovák műkedvelők is rendeztek előadásokat. Az 1880-as évektől kezdve a város az ún. nyitrai színházterülethez tartozott. Így pl. 1911–12-ben *Szabó* Ferenc íg. kapott játékedélyt. 1919 után azonban a csehszlovák hatóságok nem engedélyezték m. nyelvű társ.-ok fellépését.

Nagyvárad színészete: protestáns iskolai színjátszásról 1656-tól, a jezsuitákról 1716–1772 között, a premontrei rendéről 1776–1780 között találunk adatokat. 1764-től 1769-ig viszont magas szintű operajátszás honosodott meg *Patachich* Ádám püspöki udvartartásában, ahol a zenei vezetés akkoriban Karl Ditters von *Dittersdorf* kezében volt. Így pl. szcenikus oratórium keretében mutatták be *Metastasio Isacco* c. operáját. 1790-ben már mint egy lehetséges bázist emlegetik ~ot, amelyet 1796-ban *Fekete* Ferenc társ.-a keresett fel. Ettől kezdve jó ideig a Fekete Sas fogadó nagytermét használták, amely ugyan 1806-ban és 1837-ben is leégett, de amelyet mindig felújítottak. 1798–99-ben a kolozsvári társ. vendégeskedett a városban, ezúttal német és m. nyelven is játszottak. 1799. okt. 17-től 1800. márc. 31-ig *Kelemen* László újjászervezett egy.-e tartott előadásokat. A szegediek 1808-ban, a kolozsváriak 1810-ben bukkantak fel ismét. 1813-ban *Éder* György jött Debrecenből hathetes évadra a városba. 1814-ben dr. *Sándorffy* József vállalta Debrecen és Nagyvárad színházi ellátását, amelynek színvonalát azzal is emelte, hogy 1819-ben a színjátszás céljaira megvette az ún. Rhédey-házat. Ő 1824-ben kilépett a bérletből, s ettől kezdve évtizedeken át különböző társ.-ok érkeztek: köztük *Balla* Károly öt évadban, *Kilényi* Dávid négy évadban tartott előadásokat. 1848-ban helyi szerző, *Fodor* Pál alkalmi darabját, az

Egy magyar önkéntest mutatták be. 1850-ben, a szabadságharc után ismét *Kilényi* Dávid toborzott új társ.-ot tagjai közt *Feleky* Miklóssal, *Rónai* Gyulával, *Láng Boldizsárral*, a *Kubay*-házaspárral. 1857-ben a város már terveket készítettett egy színház építésére, de ez az első kísérlet nem járt sikerrel. Ehelyett a Rhédey-ház kertjében *Hetényi* József és *Molnár* György nyári szinkört emeltetett, amely azután 43 évig volt használatban; közben 1877-ben befedték és gázvilágítást vezettek be. *Szabó* József a debreceni társ.-tal tíz éven át járt át Nagyváradra, évenként már 120 előadást tartottak. 1876-ban azonban felbomlott a debreceni „szövetség”, s ettől kezdve húsz évig Araddal kapcsolódott össze a város. Ekkoriban *Latabár* Endre, *E. Kovács* Gyula járt vendégszerepelni; a század vége felé pedig *Szentgyörgyi* István, *Újházi* Ede. *Jászai* Mari 1897-ben a Rhédey-kertben játszotta el híres Elektráját. 1900. okt. 15-én végre megnyílt a *Fellner* és *Helmer* cég tervei szerint épült Szigligeti Színház, amelyben *Somogyi* Károly társ.-a lépett fel először. A főrend. ekkor *Pintér* Imre volt. A Holnap köre – *Ady* Endre, *Biró* Lajos, *Juhász* Gyula – rendszeresen írt kritikákat a helyi sajtóban. 1909-ben itt mutatták be *Juhász* Gyula operettjét, az *Atalantiát*. Mo.-on itt láthatta először a közönség *Strindberg Az apa* és *Ibsen A vadkacsa* c. drámáját. 1910-ben *Lehár* Ferenc személyesen vezényelte a *Luxemburg gróffját*. 1907-től évtizedeken át *Erdélyi* Miklós volt a színház íg.-ja (1907–1921, 1926–28, 1930–31). A harmincas években sürűbben változtak a színig.-k. A II. világháború éveiben, 1941–1944 között *Pumik* Bálint vezette a színházat. 1944. dec.-ben *Szabó* Ernőt hívták meg a vezetői posztra. A felsőbb irányítást 1945 telén az ún. Munkás Athenaeum, 1946 őszétől a Magyar Népi Szövetség képviselte. 1948-ban állami státust kapott a színház, íg.-ja 1967-ig *Gróf* László lett. A rákövetkező években *Szabó* József rendezései fémjeltek az együttes munkáját; 1977–1982 között pedig *Bölköni* György segített a színház profiljának kialakításában. Ekkor már mint a nagyváradi Állami Színház „magyar tagozata” működött a társ., íg.-ja *Mircea Bradu* volt, rend.-i pedig *Szabó* József és *Farkas* István. 1982-ben a művészi vezetést *Kiss-Török* Ildikó vette át. A rendezőkhöz *Szombati* Gille Ottó csatlakozott. 1990. jan.-ban a társ. *Hajdú* Gézárt választotta íg.-nak, aki mellé *Miske* László lépett a műv.-i vezető helyére. A rend.-i munkakört ekkor *Varga* Vilmos látta el. – Ir. Nagy S.: A váradai színészet története, 1799–1884 (Nagyvárad, 1884); Indig O.: Nagyváradi színházkritikák a Holnap évtizedében (Bukarest, 1975); Kántor L.: Romániai magyar színház, 1944–1984 (1987); Indig O.: A nagyváradi színészet másfél évszázada, 1798–1944 (Bukarest, 1991).

nagyváradi színházi lapok: az 1886-os *Thália*, az 1898-as *Emléklap* után 1901. okt. 10-től napilapként jelent meg a *Nagyváradi Magyar Színpad Karácsonyi* Aladár szerkesztésében, *Somogyi* Károly színg. kiadásában. 1900–1901-ben és 1905–1906-ban, majd 1911-től 1928-ig *Színházi Újság* c. jelent meg. Az igényesebb századeleji kiadványok közé tartozik a *Huzella* Ödön és *Kálmán* Andor szerkesztésében 1915–16-ban vasárnaponként megjelenő *Színház és Művészet*. A *Színházi Újsághoz* a húszas évek közepe táján a *Színházi Elet* című színházi és szépirodalmi képes hetilap is társult, amelyet *Kriván* Ödön – *Sarkady* Gusztáv társ.-ának színésze és titkára – szerkesztett.

naiva (német): fiatal női szerepek. Természetes gondolkodású, egyszerű leányalak, mely a 18. sz.-i polgári dráma kialakulásakor került a szerepek rendjébe. Előbb megkülönböztették naiv és naiv-szентimentális – *drámai szende* – szereptípusát, de később a szerepkör a 19. sz.-i

polgári szomorújátékokban egységesült. A 19. sz. végén a vigjátéki ~ szerepköre a naiva–primadonna, ill. az operett-szubrett típusába olvadt. Pl. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Mali* (Kisfaludy K.: A kérők); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Éva* (Lehár F.); *Zsuzsi kisasszony* (Kálmán I.).

Najmányi László (Hermagor, 1946. febr. 8. –): diszlettervező. 1971-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett diplomát. Ezután egy évig tervezőmérnökként dolgozott, s közben a veszprémi színház számára készített vendéggént diszletterveket. 1975-ben a pécsi, majd 1978-ban a szolnoki színházhoz szerződött. Készített terveket fővárosi és vidéki társ.-ok, valamint az MTV számára is. Performance-ok szervezőjeként, rendezőjeként, forgatókönyvek írójaként nagy szerepe volt az új színház- és filmművészeti scenikai eszközök, effektusok, drámai tervek kikísérletezésében és színházi alkalmazásában. Produkcióival Párizsban, Düsseldorfban, Amszterdamban is bemutatkozott (1980-tól már ott is él, tevékenykedik). F.T. Camus: *Caligula*; Arisztophanész: *Plutosz*; Jarry: *Übű király*; Bulgakov: *Alszentek összeesküvése*; Mroczek: *Tangó*; Sh.: *Mindenjő, ha vége jó*; Osztrovszkij: *Vihar*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983).

Nalácz József br., id. (Nalácvád, 1748–Batiz, 1822. ápr.): fordító, mecénás. A nagyenyedi kollégiumban tanult. 1764–66-ban királyi táblai jegyző Marosvásárhelyt. 1766–1773 között testőr Bécsben, itt ismerkedett meg a felvilágosodás eszméivel és a francia irodalommal. 1773–1778 között huszárszázados volt a sepsiszentgyörgyi határőrezrednél. 1788-tól a kolozsvári kerületi tábla alelnöke. 1790–92-ben Zárand vármege megbízott, 1792–1809 között kinevezett főispánja, 1796-tól a nagyenyedi kollégium főgondnoka. Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság tiszteletbeli tagja volt, amelynek alapítókéjéhez 1791-ben 1000 rhénesforintot ajánlott. 1792-ben továbbította *Kelemen* László színháztervét Kolozsvárra. 1795-ben évi 30 forintot ajánlott fel az erdélyi m. színészet támogatására. Két drámát fordított francia nyelvből: *Eufémia* (Pozsony, 1783); *A szerencsétlen szerelmesek* (Kolozsvár–Szeben, 1793). Írt verseket, de ezeket később megsemmisítette. Fordított más műfajokban is. Emlékiratainak töredéke megjelent a Kolozsvári Hetilapban (1853, 74–77. sz.).

Nalácz József br., ifj. (? 1789–?, 1836): színházvezető. Az erdélyi gubernium titkára volt, 1826-ban Torda vármege főispáni helyettese, majd Bécsben az erdélyi kancellária udvari tanácsosa. 1821-től a kolozsvári színházat irányító bizottság tagja és drámavizsgálója. 1824-ben a színházat működtető rt. alapító és vezetőségi tagja és pénztárosa. 1824. okt. 1-jétől 1827-ig az rt. által kijelölt három színházból egyike volt.

Nánási István (Budaörs, 1948. máj. 1. –): a *Prospero* együttes vezetője, amelynek árnyjáték-előadásai híresek. 1979-ben feleségével, *Nánási* Istvánnéval megalapította a *Nevenincs* Gyermekbábcsoportot. 1985-ben felvették a Prospero nevet, a Nevenincset meghagyták a mindenkori utánpótlásnak. Felnőtt és gyermek bábtanfolyamok rendszeres szervezői és oktatói. 1987-ben *Örök Sziszfusz* c. produkciójuk a sárospataki „Zsákom-ban a bábom” Fesztivál különdíját kapta. 1987-ben sikerrel szerepeltek *A rendíthetetlen ólomkatona* c. műsorukkal a Békéscsabai Nemzetközi Fesztiválon. Kiváló együttes címet kaptak (1989).

Nánassy-féle színház: → *Debrecen*

Nánassy Gábor; *Nánassy* (?–?): mecénás. 1833-tól Debrecen város tanácsosa, aki 1835-ben Harmincados-közi magtárát ajánlotta fel színház céljára, amelyet azután a város alakított át (ma: Batthyány u. 17–20.).

1835. aug. 1-jétől 1861-ig szolgált ideiglenes játszóhelynek. Nyitódarabja Kovács Pál *Mátyás király Pozsonyban* c. vigjátéka volt. A 300–400 főt befogadó színház leírása a Honművész 1836. szept. 29-i számában és *Kaján* Abel cikkében (*Egy este a debreceni színházban*, Életképek, 1844. 8. sz.) található. Itt lépett föl 1836-ban *Arany* János is. ~ a *Bolond Istók* II. énekében említett *N. szenátor*.

Nánay István (Bp., 1938. febr. 23. –): kritikus, drámapedagógus. 1961-ben villamosmérnöki oklevelet szerzett a Budapesti Műszaki Egyetemen. Mérnökként dolgozott, de közben elvégezt egy amatőr színházi tanfolyamot. 1970-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–népművelés szakán is diplomát szerzett. 1970–1976 között a Csepel c. lapnál volt újságíró. 1972-től ír kritikákat. 1976-tól a *Színház* c. újság munkatársa, majd főszerkesztő-helyettese. 1986-tól 1990-ig a Magyar Tudományos Akadémia Színházstudományi Bizottságának tagja. 1988–1990-ben szerkesztette a Világsszínház c. lapot. 1982 óta tanít Kolozsváron, Marosvásárhelyen és Bp.-en. Fő érdeklődési területe a nem hivatásos színházak munkája. Könyvei: *A színésznevelés breviáriuma* (bevezető és szerk., 1982); *Az amatőr színjátszás krónikája*. A középfokú rendezőképzés oktatási segédanyaga (1983); *Harag György színháza* (1992).

Napsugár Bábegyüttes: a hazai bábjátás egyik legrégebbi, Békéscsabán működő egy.-e. 1949. szept.-ben alakult. Műsorán elsősorban népművészeti ihletésű mesék és zeneművek szerepelnek – Kodály Z.: *Kádár Kata*; *Mónár Anna*; Bartók B.: *Cantata Profana* – de rendszeresen játszanak modern meséket is. Az egy. vez.-je és tervezőrend.-je *Lenkefi* Konrád. A Kereskedelmi Szakszervezetek Szövetsége és a Megyei Művelődési Központ közös fenn tartásában folytatja tevékenységét.

Náray Teri (Orosháza, 1916. szept. 20. –): színésznő. Pályáját 1936-ban kezdte a Teréz körúti Színpadon, majd 1938-tól a Vigszínházban játszott. A színházak államosítása után a Petőfi, 1951-től 1957-ig pedig az Ifjúsági Színház művésznője volt. 1957–1972 között a József Attila Színházban szerepelt. Nyugdíjasként azóta is fellép. Elsősorban epizód- és karakteralakítások fűződnek nevéhez. Sokat filmezett. F.Sz. *Joan* (Vaszary J.: A szökekkel mindig baj van); *Marion* (Priestley: Magányos út); *Donátffyné* (Szigligeti E.: Fenn az ernyő, nincsen kas); *Lina* (Molnár F.: Olympia); *Almina Clare* (Coward: Forgószínpad).

narrátor (latin): 1. drámai személyiséggel nem rendelkező, a cselekményen kívül álló szereplő. Funkciója a cselekmény bevezetése, ismertetése, kommentálása. Pl. *Rendező* (Wildér: A mi kis városunk). Ha a figura beépül a színpadi mű szerephierarchiájába, a *rezonőr* szerepkört tölti be; 2. a → *hangjáték* kommentáló funkciót betöltő szereplője.

Naszódy Sándor (?–?): színész. 1940-ben végezte el a SzAk-t, majd 1944-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Sokoldalú színész, drámai szerepekben és operettekben egyaránt sikeres. 1953–1957 között Kanadában a Stratford (Ontario)-ban szervezett Shakespeare-fesztiválok irányítójának, Sir Tyrone Guthrie-nak volt egyik aszisztense és koreográfusa. Később angol és amerikai színészek továbbképzésében vett részt. Kaliforniában m. nyelvű operett-előadásokban aratott sikereket. F.Sz. *Bükk Ferkó* (Gyallay D.: Külön nótá); *Petru* (Rákosi V.: Elnémult harangok); *János* (Tamás A.: Csalóka szivárvány); *Csete János főjegyző* (Molter K.: Örökmozgó); *Báró Tarpaty* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Berreh* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Sándor* (Eise-mann M.: Egy csók és más semmi).

naturbursch (német): vígjátéki és népszínműbeli szerepkör naiv-tapasztalatlan, széles síhederfigurák alakítására. Többnyire jóképű, ügyes mozgású fiatal színészek játszották. A m. színpadi irodalomból pl. *Kósza Gyurka* (Csepregy F.: Piros bugyelláris).

Néb Mária; *Nüb* (Kolozsvár, 1799. aug. 18.–Kolozsvár, 1884. jan. 17.): színésznő. 1812-ben *Néb* Máriskó néven gyermekszínész Kolozsvárott, ahol 1819-ig volt tag. 1847-ben vonult vissza. Noha a budai Várszínházhoz is hívták, kizárólag Erdély és a Partium városaiban játszott. Utoljára 1871. ápr. 1-jén lépett fel a Farkas utcai színház 50 éves jubileumán, egy előkép szereplőjeként. Korának egyik legnépszerűbb komikája volt. F.Sz. *Viarda* (Weber-Wolf: Preciosa); *Luca* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Margit* (Kisfaludy K.: A leányörzö); *Zsémbsné* (Kotzebue: Pajzán ifjú); *Mécsesné* (Munkácsy J.: Garabonciás diák).

Neefe, Hermann (Bonn, 1790. szept. 3.–Bécs, 1854. febr. 24.): német festő, grafikus, díszlettervező. Színházi pályáját a bécsi udvari színházban kezdte. 1820–1825 között a Theater an der Wien, 1825–32-ben a mannheimi színház, 1832–1836 között a Theater in der Josefstadt tagja. 1836-tól 1841-ig a pesti német színházban dolgozott. 1837-ben ő festette a Pesti Magyar Színház előfüggönyét és 25 díszletkészletét. Pestről Prágába szerződött. F.T. Bellini: *Norma*; Mozart: *Don Giovanni*; Halévy: *A zsidónő*.

Nehezovits Petronella; Nelli (? , 1821–Pápa, 1873. jún. 11.): színésznő. 1854-ben találjuk róla az első adatot Nyiri György társulatánál. Az 1860-as évek közepétől átvette második férje, *Beke* István társulatának vezetését. Drámai anvaszerepekben aratta legnagyobb sikereit, de mint társalgási színésznő is igen kedvelt volt. Leánya, *Kövessy* Etelka – később *Lászy* Vilmosné – szintén színész lett. F.Sz. *Teréz* (Anicet-Bourgeois-Masson: A kol-dusnő); *Báróné* (Sardou: Fernande).

M.A. 1854: Szarvas; 1857: Debrecen; 1859–60: Győr; 1860–61: Pozsony, Székesfehérvár; 1864–65: Kétszery József; 1865-től: Beke István; 1870–72: Győr. Igazgatóként: 1869: Léva, Aranyosmarót; 1870: Balassagyarmat, Gyöngyös, Nagyszécsény, Ipolyság.

némajáték: 1. *pantomim*; 2. a beszéddel egyenértékű színészi kifejezőeszköz; a *mimika*, mozgás, testtartás, *gesztus* együttese, amely kíséri, kiegészíti, illetve pótolja a színpadi beszédet. A ~ biztosítja a színészi akció folyamatosságát a dikció megszakításai, illetve a partner szövege alatt. A ~ önálló színjátéktípus-formáló színészi játékeszköz: *pantomim*, *táncjáték*, sőt *némafilm*.

némaképlet: → *tabló*

némaszereplő: → *statiszta*

némázat: → *tabló*

Nemcsák Károly (Mocsolyás-telep, 1957. ápr. 25.–): színész. A Miskolci Nemzeti Színház díszletező munkása volt egy esztendőig. A SzAk elvégzése után 1981-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja, 1982-től 1986-ig a zalegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszott, majd három évadot a Radnóti Színpadon töltött. 1989-től 1991-ig a Nemzeti Színház művésze. 1991 óta a Budapesti Kamaraszínházban szerepel. Rusztikus, erőteljes alkata főként drámai főszerepek eljátszására teszi alkalmassá. A televízió gyakran foglalkoztatja. 1992-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *A királyfi* (Balázs B.: A fából faragott királyfi); *Baal* (Brecht); *Lilom* (Molnár F.); *Silviani* (Knoblauch: A faun); *Kanta* (Csémer G.-Szakcsi Lakatos B.: Cigánykerék).

Neményi Lili (Igló, 1902. nov. 28.–Bp., 1988. júl. 13.): színésznő, énekesnő (szoprán). Színészcsaládban szüle-

tett. Nevelőapja, *Neményi* László társ.-ában kezdte pályáját. 1921–22-ben *Szabadka* Józsefnél, 1922–1927 között Kolozsvárott, 1927–28-ban Szegeden, 1928–29-ben a Fővárosi Operett és a Magyar Színházban szerepelt. 1929–1931 között Miskolcon, 1931–32-ben Kolozsvárott, 1932–33-ban a Royal Orfeumban, 1933–34-ben ismét Miskolcon lépett színpadra, majd vidéki vendégfellépéseket vállalt. 1936–1939 között férje, *Horváth* Árpád mellett a debreceni színház társigazgatója és művésze volt. Debrecenben *Hoór-Tempis* Erzsébettől tanult énekelni. Bp.-en 1937-ben a Városi Színházban, 1939-ben a Dunaparti Színpadon, 1940–41-ben a Pódium Kabarében lépett fel. 1942-ben, rövid ideig *Inke* Rezső társ.-ának tagja volt. Ezután vidéken, valamint munkásmatinékon, lokálokban, kávéházakban működött. 1945-ben ismét a Pódium Kabaré szerződtette. 1946-tól 1967-ig az Operaház magánénekesnője volt, de gyakran hívták külföldre is. 1971-ben és 1974-ben Debrecenben még fellépett. Több önálló estet szerkesztett, amelyeket külföldön is bemutatott. Pályáját primadonna- és szubrett szerepekkel kezdte, majd prózai naivaként is bemutatkozott. Népszerű szanzonekesnő volt, de megtalálta helyét az operában is. Színészi tehetsége különösen vonzóvá tette játékát. 1974-ben a debreceni színházban *Neményi Vándorserleget* alapított. ~ és Horváth Árpád emlékére a pesterzsébeti múzeumban emlékszoja is őriz. 1967-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Alexandra* (Szirmai A.); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Rosina* (Mozart: Così fan tutte); *Cso-cso-szán* (Puccini: Pillangókisasszony); *Szerény grófnő* (Csiky G.: A nagymama). – Ir. Kerényi M.: N. L. (1986).

NEMÉNYI LILI

Nemes András (? , 1760–Kecskemét, 1844. márc. 13.): színész, drámaíró. 1790-ben ügyvédként lett a pest-budai, első m. szintárs. tagja. Az első hivatásos m. nyelvű előadáson 1790. okt. 25-én és okt. 27-én Simai Kristóf *Igazhízi* c. magyarított darabjában Botsárd szolga szerepét játszotta. Noha az együttesnek nem lett szerződött tagja, alkalmanként 1794–95-ben is fellépett. Négy epizód szerepéről tudunk. Utóbb ügyvédként élt és dolgozott Kecskeméten. Az 1810-es évek közepén vizsgálat folyt ellene, mert asztaltársasága mögött összeesküvést sejtettek. A vádat éppen „komolytalan” előéletére, színészmúltjára hivatkozva vetették el. Drámája (*Az igaz magyar nemes*) már névtelenül jelent meg (Pest, 1829).

Nemes Levente (Medgyes, 1939. szept. 16.–): színész, színházigazgató. 1962-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Tizenegy éven át a város színháza, majd 1973-tól kezdve a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja. Erőteljes, férfias egyéniség. Szerepeit szikár eszközökkel és nagy bensőséggel építi fel. Humora szarkasztikus, célbataláló. Önálló előadóstjei a 70–80-as években emlékezetes művészi eseményekké váltak. Gyakran lép fel a bukaresti rádió m. nyelvű adásaiban. Nemezszer vállalja pódiumműsorok rend.-i feladatát. Móríc Zsigmond Erdély-trilógiájából *Sylvester* Lajossal együtt dramatizált változatot készített *A boszorkány* címmel. 1992 óta a sepsiszentgyörgyi színház ig.-ja. F.Sz. *Dósa Elek* (Németh L.: A két Bolyai); *Starkey* (Heller: Bombáztuk New Havent); *Kálvin* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Kósa* (Tamási Á.: Hullámszó völgyén); *X* (Mrozek: Emigránsok); *Petur bán* (Katona J.–Illyés Gy.: Bánk bán). Előadóstjei: *Testamentum* (Arghezi); *Dózsa György* (Székely J.); *Eszmélet* (József A.).

Német Tibor (Konyár, 1949. ápr. 1.–): bábszínész. 1977-ben végezte el a Bábstúdiót, és az Állami Bábszínház színésze lett. 1992-től a Kolibri Színház tagja. Nagyszerű karakterszínész. F.Sz. *Jeff* (Urbán Gy.: Hupikék Péter); *Sluga Márton* (Tarbay E.: Varjúdombi megleghozók); *Brighella* (Gozzi–Heltai J.: Szarvaskirály); *Berzián* (Lázár E.: Berzián és Dideki).

Németh Alice (Sopron, 1929. aug. 13.–): énekesnő (szoprán). A Zak-n dr. *Molnár Imre* tanítványa volt. 1956-tól a Szegedi Nemzeti Színház magánénekes, 1963–1970 között az Országos Filharmonia szolista. 1970-től a Pécsi Nemzeti Színház magánénekes, lírai szoprán szerepkörben. Hangversenyénekesként főként kortárs művek tolmácsolásával szerzett hírnevet. Fellépett a jelentősebb európai hangversenyközpontokban. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Micaela* (Bizet: Carmen); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos).

Németh Amadé (Nagybánya, 1922. dec. 14.–): zenetörténész, karnagy, karmester, zeneszerző. Jogi és zenei tanulmányokat végzett. A Zak-n *Kókai Rezső* és *Unger Ernő* tanítványa volt. 1940-től 1952-ig az Operaház korrepetitora, 1952–56-ban a Gördülő Opera zenei vezetője. 1956–1983 között, visszavonulásaig az Operaház karmestere, majd karigazgatója. 1960-tól 1978-ig a Genti Királyi Opera karnagya. A zenetudományok kandidátusa (1978). Számos ismeretterjesztő dolgozat, rádiósorozat és tudományos dolgozat szerzője. Elsősorban a m. operajátzás történetének kutatója, de széles körben tárt föl kevésbé ismert műveket is. F.M. *Villon* (opera, 1974); *A zongorahangoló* (opera, 1982); *A csodálatos tűzszerszám* (opera, 1989); *A nyakék* (balett, 1978). Könyvei: *Zenei kaleidoszkóp* (1959); *Carl Maria Weber* (1965); *Erkel Ferenc* (1967); *Palló Imre* (1970); *Fleischer Antal* (1972); *Erkel Ferenc életének krónikája* (1975); *G. Bizet élete és művei* (1975); *Operaritkaságok* (1980); *G. Mahler életének krónikája* (1984); *A magyar opera története a kezdetektől az Operaház megnyitásáig* (1987); *Az Erkelek a magyar zenében. Az Erkel-család szerepe a magyar zenei művelődésben* (1987).

Németh Anna (Kolozsvar, 1908. febr. 29.–?, 1990. márc. 7.): énekesnő (alt). Enektanulmányait a Nemzeti Zenedében végezte, 1935–37-ben az Operaház női karának tagja, 1937–1964 között magánénekesnője volt. Az Operaházban Erdaként debütált (Wagner: A Rajna kincse). A m. operajátzás történetének egyik legszebb alt hangjával bírt. Vendég szerepelt Bécsben és Csehszlovákiában is. F.Sz. *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Márfia* (Muszorgszkij: Hovanscsina); *Carmen* (Bizet); *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál).

Németh Antal dr. (Bp., 1903. máj. 19.–Bp., 1968. okt. 28.): rendező, színházigazgató, színház történeti író. A bp.-i, majd a berlini egyetemen irodalmat és művésztörténetet tanult. 1928-ban és 1931-ben Berlinben, ill. Bécsben, Münchenben, Párizsban és Kölnben színház tudományi tanulmányokat folytatott. 1928-ban bekapcsolódott az Országos Kamara Színház munkájába. A Színpadművészeti Stúdió egyik alapítója volt (1928).

NÉMETH ANTAL

Jaschik Álmós iparművészeti iskolájában díszlettörténetet és díszlettervezést oktatott. 1929–1931 között a szegedi színház rend.-je volt. 1929-ben Szegeden színpadművészeti kiállítást rendezett. 1934-ben részt vett a római színházi kongresszuson. 1935-ben a rádió drámai osztályának élére került, majd a debreceni egyetem hívta meg magántanárnak. 1935-től 1944-ig a Nemzeti Színház vezetője. 1944-ben rend.-i tanfolyamot indított. Többször rendezett külföldön is. Noha a népbírósg igazolta, csak 1956-tól dolgozhatott színházban. Addig magántanítványai voltak. 1950-től a Népművelési Intézetben a bábjáték elméletével és történetével foglalkozott. 1956–57-ben a kecskeméti Csiky Gergely, 1957–1959 között a kecskeméti Katona József, 1959–1965 között a Pécsi Nemzeti Színházban volt rend. 1965-től, nyugdíjazásától az OSZK Színház történeti Osztályán dolgozott. ~ megújította a Nemzeti Színház egy.-ét, műsorát és játéktípusát. Fiatal m. drámaírókat mutatott be, a m. és világirodalom klasszikusait korszerű rendezésű, új scenikai megoldásokat hozó előadásokkal népszerűsítette. ~ rendezéseit gondosan elkészített rendezőpéldány vezette, sokszor játékmester bevonásával folytak a próbák. ~ a kortárs európai színházi törekvések eredményeit jó érzékkel egyesítette a m. színészközpontú színjátszó hagyományokkal. ~ színház történetésként is jelentőset alkotott, a szerkesztésében megjelenő *Színészeti Lexikon* (1930) az egyetemes színház történeti enciklopédiája. Rendezett hagyatéka jelentős értéket képvisel. F.R. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Katona J.: *Bánk bán*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Kállay M.: *A roninok kincse*; Hsiung: *Gyémántpatak kisasszonya*; O'Neill: *Amerikai Elektra*; Sh.: *Szentiványi álom*; Németh L.: *Villámfény*; Sh.: *Ahogy tetszik*; Németh L.: *Papucs*; Sh.: *Hamlet, Rómeó és Júlia*; Márai S.: *A kaland*; Ibsen: *Peer Gynt*, *Nóra*; Márai S.: *A kassai polgárok*; Sh.: *Julius Caesar*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*; Sh.: *Othello*. Könyvei: *A színjáték esztétikájának vázlatja* (1929); *Az ember tragédiája a színpadon* (1933); *A Bánk bán száz éve a színpadon* (1935); *Új színházai* (válogatott írások, 1988). – Ir. Selmeczi E.: N. A. (1991).

Németh Emília (Szatmárnémeti, 1831–Bp., 1917. ápr. 2.): színésznő. A vidék egyik legjobb komikája volt. 1849-ben házasodott össze *Várady* Ferencsel, s ebben az esztendőben lépett először színpadra Debrecenben; ettől kezdve férje haláláig együtt járták a vidéki városokat, majd egyszerre vonultak nyugdíjba (1886-ban). 25 évvel élte túl férjét, kinek segítőtársa volt az igazgatóságban is. Gyermekeik: Emma, Róza (*Helai* Nándorné), Ibolyka (*Orbán* Árpádné) színészek voltak.

Németh Erzsébet (Bp., 1930. márc. 20.–): táncos. A Honvéd Művészegyüttes tagja, 1948-tól magántáncos, asszisztense. A társ. repertoárjában főleg a drámai igényű táncfeladatokban keltett elismerést, mint pl. *Vadasi T.: Búcsú, Ember és sors, Szendre báró lány* c. játékokban.

Németh Gábor (Kapuvár, 1948. ápr. 23.–): énekes (bariton). Tanulmányait 1967-től 1972-ig *Révhegyi* Ferencné és *Réti* József tanítványaként végezte a Zak-n. 1972-ben *Marullo* (Verdi: *Rigoletto*) szerepében mutatkozott be az Operaházban. 1972–1983 között az Operaház magánéneke, 1983-tól a Népszínház operatárs.-ának tagja. Repertoárjához a lírai bariton szerepek tartoznak. Dalénekesként is sikereket aratott, 1970–1976 között számos nemzetközi dalversenyen (Bp., Párizs, Lipcse, München) ért el kiemelkedő helyezést. F.Sz. *Gara nádor* (Erkel F.: Hunyadi László); *Ping* (Puccini: *Turandot*); *Háry János* (Kodály Z.).

Németh Gábor (Debrecen, 1958. okt. 25.–): színész. Pályáját diákszínjátszóként kezdte. A Bánki Donát Gépipari Műszaki Főiskolán szerzett gazdasági szervező diplomát, majd 1986-ban elvégezte a SzAk-t is. A Szegedi Nemzeti Színház tagja volt 1989-ig, ezután a *Ruszt* József vezette Független Színpad művésze lett. Alakításaira az eszköztelenség jellemző. F.Sz. *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Damis* (Molière: *Tartuffe*); *Reb Májor* (An-Ski: *Dybuk*); *Tiptopp* (Csokonai V. M.: *Karnyóné*).

Németh Ica (Nagyudvarnok, 1944. júl. 12.–): színésznő. 1962-től 1966-ig a pozsonyi Színművészeti Főiskola növendéke. 1961-től néhány év kihagyásával a komáromi Magyar Területi Színház színésznője, közben 1978–1983-ig a pozsonyi rádió m. adásának szerk.-je. Az 1960-as és az 1970-es években főleg a fiatal intellektuel típusokat, később pedig az érettebb női szerepeket alakítja. Jeles alakítása Az ember tragédiájának *Évaja*. F.Sz. *Mimi* (Capek: *Rabló*); *Emília* (Sh.: *Othello*); *Ranyevszkaja* (Cschov: *Cseresznyés kert*); *Nő* (Bukovcan: *Keringő a padláson*); *Lolia* (Háy Gy.: *A ló*).

Németh Ildikó (Mosonmagyaróvár, 1957. máj. 4.–): táncos, koreográfus, pedagógus. 1971–1975 között elvégezte az ÁBI néptáncmozgatót, 1985-ben főiskolai oklevelet szerzett népművelés-pedagógia szakon. 1975–84-ben táncos, majd táncári asszisztens az Állami Népi Együttesben. 1984–86-ban a Kodály Kamara Táncegyüttes tagja. 1985-től a martonvásári Szászszörse Együttes műv.-i vez.-je, 1990-től a Bartók Táncegyüttest is irányítja. F.K. *Hajlikázó* (1987); *Széki lakodalmas* (1989).

Németh Ilona, dr. (Bp., 1943. ápr. 7.–): pszichológus. 1974-ben az Eötvös Lorand Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán pszichológusi diplomát szerzett. 1967 óta az Aga utcai gyermekotthon ig.-ja. 1980-tól az Eötvös Lorand Tudományegyetem Neveléstudományi Tanszékén a báb- és játékerápia ismeret speciális kollégiumot vezet. 1968–1975 között a nevelőotthoni gyerekekből szervezett bábcsoportjaival több aranyérmet nyertek.

Németh István; *D. Németh* (Komárom, 1956. febr. 15.–): színész. 1990-től a komáromi Jókai Színház

tagja. Alkatilag leginkább karakterszerepeket, groteszk és drámai hősképet alakít. F.Sz. *Kocsmáros* (Háy Gy.: *A ló*); *Idomeneus* (Weöres S.: *A holdbéli csónakos*); *Bor-nemissza János* (Háy Gy.: *Mohács*).

Németh János (Tabajd, 1852–Bp., 1929. jún. 17.): tenorista. 1873-ban *Bokody* Antalnál, *Novák* Sándornál, majd *Völgyi* Györgynél tűnt fel. (Pályája keveredik több névrokonéval; szétválasztásuk további kutatást igényel). F.Sz. *Alfréd* (Strauss: *Denevér*); *Trubadúr* (Verdi); *Faust* (Gounod); *Mantus hercege* (Verdi: *Rigoletto*).

M.A. 1874–75: Kassa; 1875–77: Debrecen; 1877–78: Arad; 1878–80: Kolozsvár; 1880–81: Pest Nemzeti Színház; 1881–82: Szatmár; 1882: Kolozsvár; 1883: Bényei István; 1884–85: Kassa; 1885–1893: Krecsányi Ignác; 1888: Arad; 1893–97: Tiszay Dezső; 1898–99: Csóka Sándor; 1899–1990: Szendrey; 1902–?: Zilahy Gyula.

Németh János (Komarno, 1957. febr. 25.–): színész. Három évig a komáromi m. színház tagja volt, felvették a pozsonyi színművészeti főiskolára is, de tanulmányait a bp.-i SzAk-n folytatta. 1982-ben szerzett diplomát és a Nemzeti Színház művésze lett. 1984 óta a Pécsi Nemzeti Színházban játszik. Zenés és prózai darabok karakterszerepeit alakítja. Kiváló versmondó. F.Sz. *Szulejmán, Koláth gróf* (Weöres S.: *A kétéfű fenéved*); *Maecenas* (Sh.: *Antonius és Cleopatra*); *Feria* (Schiller: *Don Carlos*); *Nogo* (Moravetz L.-ifj. *Fillár I.: Noé*).

Németh József (Szeged, 1854. márc. 6.–Bp., 1916. márc. 2.): színész, színgazdát. 1871-ben Hódmezővásárhelyen kezdte pályáját. Vidéken, pl. 1875–76, 1880–81-ben, ill. 1882–1885 között Debrecenben játszott *Krecsányi* Ignác társ.-ában, akivel Budára is eljutott. 1885-ben a Népszínház szerződtette, amelynek népszerű komikusa lett. 1887–88-ban Kolozsvárot működött. 1903–04-ben a miskolci társ. élén állt. 1904-ben a Király Színház szerződtette, ahol haláláig játszott. Szép baritonjával, természetes humorú, ötletes játékaival számos operettben hódított. F.Sz. *Zajtai* (Gaál J.: *A peleskei notárius*); *Zsupán* (ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*); *Eisenstein* (ifj. J. Strauss: *A denevér*).

Németh József (Kaposvár, 1930. jún. 18.–): énekes (tenor). 1949–1958 között a Honvéd Művészegyüttes éneke. Közben 1952–55-ben *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte. 1958-tól az Állami Déryné Színház énekes színésze, 1980-tól ugyanott az operatárs. magánéneke. 1989-től nyugdíjas. Operettek bonviván és zenés játékok énekes szerepeit alakította. F.Sz. *Fra Diavolo* (Auber); *Pedrillo* (Mozart: *Szöktetés a szerájból*); *Jani* (Ránki Gy.: *Pomádé király új ruhája*).

Németh József (Solt, 1942. jún. 29.–): énekes (bariton). 1967–70-ben a leningrádi Rimszkij-Korszakov, majd a moszkvai Csajkovszkij Konzervatórium növendéke. 1976–78-ban Gino Beckinél (Firenze) és Mario Del Monaco-nál tanult magánúton. 1970–72-ben az Operaház ösztöndíjas magánéneke, 1989-től magánéneke. 1972-től 1989-ig dolgozott Debrecenben, Pécsen, Augsburgban, Grazban és Szegeden. Liszt Ferenc-díjas (1978), Bartók Béla-Pásztory Ditta-díjas (1989), érdemes művész (1990). F.Sz. *Amonasro* (Verdi: *Aida*); *Nabucco* (Verdi); *Jágó* (Verdi: *Otello*); *Scarpia* (Puccini: *Tosca*); *Marcel* (Puccini: *A köpeny*); *Escamillo* (Bizet: *Carmen*); *Don Giovanni* (Mozart); *Figaro* (Mozart: *Figaro házassága*); *Telramund Frídrík* (Wagner: *Lohengrin*); *Petur bán, Tiborc* (Erkel F.: *Bánk bán*); *Gara nádor* (Erkel F.: *Hunyadi László*).

Németh Judit (Miskolc, 1963. máj. 11.–): énekesnő (mezzoszoprán). Énektanulmányait 1981-től 1988-ig végezte a Zak-n. Pályafutását oratóriumok közreműkö-

dőjeként kezdte. 1990-ben lett az Operaház tagja. F.Sz. *Annius* (Mozart: Titus kegyelme); 2. *dáma* (Mozart: A varázsfuvola); *Margaret* (Berg: Wozzeck).

Németh Juliska (Bp., 1892. júl. 14.–?): színésznő. *Németh* József leánya. *Rákosi* Szidi növendéke volt. 1909–10-ben a Modern Színpadon, *Nagy* Endre kabaréjában kezdte pályáját. 1910-ben Berlinben a Metropol Theaterben, majd más német színpadokon, 1913-ban a Vígsházban lépett fel. 1916–1920 között az Apolló Kabaréban, 1921-től 1924-ig az Andrássy úti Színpadon működött. 1922–1924 között a Belvárosi, 1924–25-ben a Renaissance Színház tagja, 1926-ban a Royal Orfeum vendége volt. További sorsát nem ismerjük. Legnagyobb sikereit mint dívoz aratta. F.Sz. *Gabriella* (Offenbach: Párizsi élet); *Lenke* (Kottow: Sztrájkol a gólya); *Carla* (Vajda E.: A hárem).

Németh Lajos, **Cs.** (Karcag, 1940. febr. 24.–): színész. 1962-ben végezte el a SzAk-t és a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1964–1990 között a Madách Színház művésze volt. Közben 1989–1990-ben a torontói Magyar Színházban vendég szerepelt. 1991 óta a Budapesti Kamaraszínházban játszik. Pályája kezdetén drámai hősöket alakított, ma inkább aprólékosan kidolgozott karakteralakítások fűződnek nevéhez. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Simon* (Brecht: A kaukázusi krétakör); *Nyil* (Gorkij: Kispolgárok); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Préda Máté* (Tamási A.: Énekes madár); *Gara Miklós* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Menelaos* (Sh.: Troilus és Cressida).

Németh László (Nagybánya, 1901. ápr. 18.–Bp., 1975. márc. 3.): író, esszéista, drámaíró, műfordító. 1925-ben orvosi diplomát szerzett. Írásai a Nyugatban, a Napkeletben, a Protestáns Szemlében ugyancsak 1925-től jelentek meg. 1932-ben megalapította és 1936-ig, a lap megszűnéséig egymaga írta és szerkesztette a Tanú c. folyóiratot. 1949–1954 között nem publikálhatott. 1954 után szabadfoglalkozású íróként alkotott. Színházi kapcsolatai 1938-ban kezdődtek, amikor a Nemzeti Színház Kamaraszínháza bemutatta *Villámjénynél* c. színművét. Ezután, a publikálási tilalom éveit kivéve, amikor főként műfordításokon Shakespeare, Puskin – dolgozott, szinte minden évadban színre vitték egy-egy művét, az alábbi sorrendben. *VII. Gergely*, *Papucshős* (1939), *Cse-resnyés* (1942); *Galilei* (1956); *Széchenyi* (1957); *A két Bolyai* (1961); *Az utazás* (1962); *Nagy család I–II.* (1963, 1964); *II. József* (1964); *Mathiász panzió* (1965); *Szörnyeteg*, *Az áruló*, *Petőfi Mezőberényben*, *A csapda* (mind 1966); *Apáczai* (1969); *Az irás ördöge* (1970); *Bodnáré*, *Erzsébet nap* (1971); *Győzelem* (1972); *Gandhi* (1973); *Colbert*, *Bethlen Kata* (1977); *Eklézsiamegkövetés* (1978); *Pusztuló magyarok* (1978); *Husz János* (1980); *Harc a jólét ellen* (1981).

Németh László (Konyár, 1945. szept. 21.–): színész. 1980-ban a SzAk elvégzése után Győrbe szerződött. 1981-től a kecskeméti Katona József Színházban, 1984-től a Vígsházban, 1987-től a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1989-től az egri Gárdonyi Géza Színház tagja volt, 1991 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Eddie Carbone* (Miller: Pillantás a hídról); *Iljikin* (Erdman: A mandátum); *Tiptopp* (Csokonai V. M.: Özvegy Karnyóné).

Németh Mária (Körmend, 1898. márc. 13.–Bécs, 1967. dec. 18.): énekesnő (drámai szoprán). A Zak-n végezte énektanulmányait *Anthes* György növendékeként, később Nápolyban Fernando de Lucia tanítványa volt. Első sikereit a Városi Színházban aratta, majd 1923-ban az Operaházhoz szerződött, ahol *Amelia* (Verdi: Az álarcosbál) szerepében mutatkozott be. 1923–24-ben az Operaház magánénekesnője, később

tiszteletbeli tagja. 1925–1942 között a bécsi Staatsoper magánénekesnője, de az Operaház állandó vendégművészeként 1925–1937 között és 1940–44-ben évente többször fellépett Bp.-en is, minden alkalommal kirobánó sikerrel. Európa-hírű drámai szoprán volt, a kontinens számos nagy operaházában – Párizs, London, a milánói Scala – vendégszerepelt. Fellépett a Salzburgi Ünnepi Játékokon is. Hangja a legnagyobb terjedelmű, legkifejezőbb, leggazdagabb szoprán hangok közé tartozott. Repertoárja *Mozart* műveitől, olasz szerzők – elsősorban *Bellini* és *Puccini* – operáinak drámai főszerepein át *Wagnerig* és *R. Straussig* terjedt. F.Sz. *Turandot* (Puccini); *Leonóra* (Beethoven: Fidelio); *Tosca* (Puccini); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Constanza* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Norma* (Bellini); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Elza* (Wagner: Lohengrin).

Németh Marika (Pécs, 1925. jún. 26.–): színésznő, primadonna. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1947-ben végezte el, de már előtte, 1946-ban egy évadra a Vígsházhoz szerződött. Ezután a Művész Színház tagja lett, 1949–1965 között a Fővárosi Operettszínház művésze volt. 1965-ben külföldre ment férjhez, 1969 óta ismét az Operettszínház tagja. Megjelenése, egyénisége, kulturált hangja számos primadonna szerepben kiválóan érvényesül. Humorérzéke emberi vonásokkal oldja föl az operettszerepek sablonjait, egyhangúságát. Sokat szerepel külföldön, több film, lemez őrzi hangját. Jászai Mari-díjas (1955), érdemes (1978) és kiváló művész (1985). F.Sz. *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Glavári Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy); *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Marica* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Szép Heléna* (Offenbach); *Kató* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Sybill* (Jacobi V.); *Fedóra* (Kálmán I.: A cir-

NÉMETH MÁRIA – *Tosca* (Puccini)

kuszhercegnő); *Primadonna* (Heltai J.: Interjú); *Gróf Szerémyné* (Csiky G.–Kardos G. Gy.–Fényes Sz.: A nagymama).

Németh Nóra (Bp., 1955. márc. 26.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1977-től a Pécsi Nemzeti Színház tagja lett. 1980–82-ben a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1982 óta a debreceni Csokonai Színház művésznője. Érdekes ellentét feszül erőteljes egyénisége és alakításainak sokszínűsége közt. F.Sz. *Ach Wong* (Abraham P.: Viktória); *Jaques* (Sh.: Ahogy tetszik!); *Pamina* (Schikaneder–Mosonyi A.: A bűvös fuvola); *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Clarice* (Goldoni: Két úr szolgája).

Németh Rudolf (Slavonska Pozéga, 1920. nov. 11.–Újvidék, 1986. nov. 28.): színész, operaénekes. A Szabadkai Népszínház megalakításakor, 1945-ben kezdte színészi pályáját, de néhány év múlva már csak operaelőadásokban lépett fel, előbb Szabadkán, majd 1954-től Újvidéken, ahol nyugdíjaztatásáig, 1980-ig tagja, később ig.-ja volt a társ.-nak. F.Sz. *Pengő Kovács* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Kuprijanov matróz* (Rahmanov: Viharos alkonyat); *Andris* (Szigligeti E.: Csikós); *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz); *Anderson tiszteletes* (Shaw: Az ördög cimborája); *Tschöll papa* (Schubert Berté: Három a kislány); *Dózsa* (Sárközi György).

Németh Sándor (Szombathely, 1942. febr. 27.–): színész, színházigazgató, rendező. 1960-ban a győri Kisfaludy Színház tagja lett, 1964-ben táncoskomikus szerepkörre szerződött a Fővárosi Operettszínházhoz, melynek 1988-tól műv.-i vez.-je, 1989-től 1993-ig ig.-ja. Közben 1973-tól a bécsi Raimund Theater, 1982-től a bécsi Volksoper társ.-ának is művésze volt. A SzAk tanára. Biztos stílusérzékkel formálja meg szerepeit, virtuóz táncos, kitűnően énekel. Számos sikeres alakítást nyújtott itthon és Bécsben egyaránt. Jászai Mari-díjas (1972), érdemes (1980) és kiváló művész (1987). F.Sz. *Erő, az unoka* (Csiky G.: A nagymama); *Cornelius*

NÉMETH SÁNDOR – *Orlovsky* (Strauss, J.: *A denevér*)

NÉMETH MARIKA – *Sybill* (Jacobi V.)

(Herman: Helló, Dolly!); *Bóni gróf, Kerekes Ferkó* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sancho* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja); *Miska* (Szirmai A.: Mágnás Miska); *Riff* (Bernstein: West Side Story); *Konferanszié* (Kander Ebb: Kabaré); *Orlovsky*, *Eisenstein* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Floridor* (Hervé: Nebáncsvirág); *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy); *Pietro* (Suppé: Boccaccio); *Zsupán* (Kálmán I.: Marica grófnő).

Németh Thyra (?–): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában végzett. 1942-től az összeomlásig a Vidám Színházban, majd a németországi menekülttáborok színházaiban játszott. Később Argentínában telepedett le. Eleinte kisebb feladatokat kapott a Dél-amerikai Magyar Színházi Társaság előadásain, majd az 1951. nov.-ben alakult, Szelezky Zita vezette Argentínai Magyar Nemzeti Színháznál szerepelt. F.Sz. *Erna* (Eger: Pátyolatkisasszony); *Izabella* (Létraz: Bal-lépés jobbra); *Hyppia* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Gernudis* (Katona J.: Bánk bán); *Kádár kisasszony* (Bónyi A.: Egy kis senki); *Barrett, Henriette* (Besier: Ahol tilos a szerelem); *I. Irina királykisasszony* (Harsányi Zs.: XIV. René).

Németh Zoltán (Pusztahencse, 1952. márc. 8.–): díszlet- és jelmeztervező. Tanulmányait a bp.-i Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervezői szakán végezte 1979–1984 között. 1983-tól a Békés Megyei Jókai Színház tervezőművésze, néhányszor más vidéki és fővárosi társ.-oknak is dolgozott. Egységes modern szcenikai stílusban alkotja terveit. F.T. Tamási Á.: *Énekes madár*; Müller P.–Bródy J.–Tolcsvay L.: *Doctor Herz*. **Némethi Sándor** (?–): színész. 1803–1806 között Kolozsváron játszott. 1807-ben Debrecenből érkezett az erdélyi társ.-tal Pestre, itt szerepelt 1807–08-ban, 1807-ben pénztáros is volt. 1808–1812 között Debrecenben játszott, majd visszatért Kolozsvárra. 1815–19-

ben Marosvásárhelyen volt szerződésben, 1819–21-ben újra Kolozsvárról lépett fel. Az új színházhoz azonban nem szerződött le. Változatos karakterszerepeket alakított, minden színjátéktípusban. F.Sz. *Sepelik* (Soden-Dugonics A.: Batori Mária); *Rontó Pál* (Kotzebue: Gróf Benyovszky); *Marquis Profont* (Hennessy Perinet: A prágai két néne); *Abukáf* (Henneberg-Schikaneder: Csörgősapka); *Koponyai* (Kotzebue); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem).

Németh P. István (Magyarcsersnye, 1922. aug. 22. – Újvidék, 1985. ápr. 20.): színházigazgató. Pályáját újságíróként kezdte, majd szerk. volt az Újvidéki Rádióban, ahol hangjátékokat is rendezett. A Fórum Könyvkiadó főszerk.-je volt. 1973-tól tíz éven át az Újvidéki Színház ig.-ja, 1983-tól 1985-ig, haláláig az újvidéki Sterija Játékok – jugoszláv színházi fesztivál és intézmény – ig.-ja. Érdeme a színház arculatának kialakítása, szervezeti stabilitásának megteremtése. Nevéhez fűződik a korszerű műsorpolitika és játéktípus megalapozása. Jóérzékű színházvezetésének bizonyítéka a legjobb jugoszláv rendezők szerződöttese mellett *Harag* György állandó alkalmazása. – Ir. Tolnai O.: N. I. (Hid); Vébel L.: N. I. (1985/5).

Némethy Ella (Sátoraljaújhely, 1895. ápr. 5. – Bp., 1961. jún. 14.): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait a Zak-n, később Milánóban végezte. 1919-ben mutatkozott be az Operaházban *Delila* szerepében (Saint-Saëns: Sámson és Delila). 1919–1948 között az Operaház magánénekesnője, 1934-től örökös tagja lett. Külföldön – Olaszország, Spanyolország, Dél-Amerika több országa – is sikerrel vendégszerepelt. Rendkívüli hangterjedelme, nagy vivőerejű, kiegyenlített hangja elsősorban Wagner-szerepekben érvényesült. Hatásosan szóltatta meg az izzó szenvedélyeket. F.Sz. *Izolda* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Tosca* (Puccini); *Carmen* (Bizet); *Kundry* (Wagner: Parsifal); *Ortrud* (Wagner: Lohengrin); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület); *Salome* (R. Strauss).

NÉMETHY ELLA

Némethy Ferenc (Hajdúdorog, 1926. febr. 19. –) színész. 1950-ben végezte el a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karát. Közben énekelni tanult, majd az Operaház tagja lett. 1951-ben a Miskolci Nemzeti Színházba szerződött. 1954-ben szerzett diplomát a SzAk levelező tagozatán. 1969 óta a Madách Színház művésze. Musical- és operaszerepeket is játszott, de igazi sikereit drámai karakterszerepek alakításával érte el.

Ábrázolásmódjára a mély gondolatiság jellemző. 1961-ben Jászai Mari-díjat, 1966-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Peacock* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Higgins* (Lerner-Loewe: My Fair Lady); *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Möbius* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Tyelegin* (Csehov: Ványa bácsi); *Mr. Mayhew* (Christie: A vád tanúja); *Multiplex úr* (Zemlányi Z.-Mészöly G.: Hop-párézimi!).

NÉMETHY FERENC – Tanácselnök
(Polgár A.:
A szembesítés eredménytelen)

Némethy Gizella: → *Lotscharekné Némethy Gizella*

Némethy György (Dévény, 1826-Bp., 1901. dec. 8.): operett- és népszínmű-énekes. 1842. júl. 10-én lépett először színpadra, 1848–49-ben honvédként Bem hadseregében harcolt. A forradalom után Kolozsvárra ment, majd 1852-ben *Latabár* Endre szerződöttese. 1855-től 1866-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Ezután ismét a vidéket jarta, és igazgatóként is működött. Aradi és kecskeméti szerződések után 1881 nov.-ében került vissza a Nemzeti Színházhoz, ahol nyugdíjba meneteleig, 1898-ig már csak pénztárosnak alkalmazták. A legjelesebb népszínmű-énekesek közé tartozott. Színműrással, fordítással is próbálkozott. Felesége, *Eötvös* Borcsa igazgató, színésznő volt. F.Sz. *Andris* (Szigligeti E.: Csikos); *Gyuri* (Szigligeti E.: Cigány); *Laci* (Szigligeti I.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Dalos Pista* (Szigligeti E.); *Omár* (Gluck: A rászédett kádi); *Gaston* (Lyttén: Richelieu); F.M. *A gályarab* (Hugo A nyomorultak c. műve alapján, 1864); *A kántor és a molnár leánya* (zene: Doppler K., 1859). Fordítása: Offenbach: *A kékszakállú*.

M.A. 1843: Kecskemét, Pozsony, Győr, 1845–46: Nagyváradi; 1847: Nagybecskerek; 1852: Latabár Endre; 1866: Miskolc; 1867: Kassa; 1869: Nagybecskerek; 1870–72: Miskolc; 1876: Aradi Gerő, Sztupa Andor; 1877–78: Kecskemét; 1879: Homonna; 1880: Nyitra. Igazgatóként: 1873: Szatmár; 1874: Szabadka.

Némethy Sándor (Mátészalka, 1948. szept. 9. –) táncos. Az ÁBI-ben 1967-ben szerzett balettművész diplomát, majd Moszkvában tanult tovább ösztöndíjas-ként. Az Operaház balettgyűjtésének tagja 1967–1972 között, majd Düsseldorfba szerződött. Utána két éven át a holland Nemzeti Balett vezető szólistája, 1976 óta pedig a zürichi Operaház vezető szólistája, hatalmas klasz-

szikus és neoklasszikus repertoárral rendelkező táncos. F.Sz. *Herceg* (Petipa–Ivanov: A hattýjú tava); *Szolor* (Petipa: Bajadér); *Herceg* (Panov: Hamupipóke); *főszerep* (Hans van Manen: A nagy fűga).

Némethyné Eötvös Borcsa (? , 1833–Kispest, 1909. szept. 21.): színésznő, igazgató. 1845-ben kötötte első szerződését: kardalosa lett a Nemzeti Színháznak. 1848-tól férjével, *Némethy Györggyel* két évre Kolozsvárra kerültek. Ezután tizenhét éven át ismét az ország első színházában játszottak. Sokoldalú művész volt; népszínmű-énekes és operettszübrett, vígjátéki színésznő és táncos. 1866. márc. 18-án búcsúzott el a Nemzeti Színházról. Hat évi vándorszínészet után 1873-ban igazgatásba kezdett férjével. 1880 tavaszán végleg visszavonult. F.Sz. *Zsuzsi* (Szigeti: Kisértet); *Évi* (Szigeti: Cigány); *Bianca* (Sh.: Makrancos hölgy); *Nanine* (Dumas: Gauthier Margit); *Laura* (Doppler–Szigligeti: Pánkósti királynő).

M.A. 1866–67: Károlyi; 1867–68: Latabár Endre; 1869–70: Szuper Károly; 1870–72: Szathmáry Károly, Sztupa Andor; 1872–73: Károlyi; 1876–77: Sztupa Andor; 1878: Kolozsvár. Igazgatóként: 1873: Nagybánya; 1873–74: Szatmár; 1874: Nyíregyháza, Nagykároly, Sopron, Győr, Szombathely, Esztergom; 1874 75: Szabadka; 1875: Sopron, Eger, Jászberény; 1875–76: Miskolc; 1877: Makó; 1877–78: Kecskemét; 1878–79: Kecskemét; 1879: Cegléd, Nagykőrös, Szolnok, Munkács, Hajdúszoboszló, Homonna; 1879–80: Sárospatak.

német nyelvű színházas Magyarországon: a hivatalos német színtárs.-ok közel kétszáz éven keresztül hatottak a kialakulóban lévő m. színészetre. Fontos városokban vált egyre rendszeresebbé az osztrák vándorszínészek jelenléte. A legkorábbi, 1716: Sopron, majd 1733: Pozsony, 1737: Pest, 1742: Győr, 1746: Temesvár, 1752: Nagyszeben, 1760: Buda, 1762: Kassa, 1769: Eszterháza, 1783: Gödöllő, 1786: Kolozsvár, 1790: Brassó, 1795: Nagyvárad, 1800: Pécs. Az ország legrégebbi kőszínházai is a németek kezdeményezésére épültek: Sopron (1769), Pozsony (1776), a pesti Rondella átépítése (1774), a budai Várszínház kialakítása (1787), Nagyszeben (1788), Győr (1789), Kassa (1789), Temesvár (1795). – A 19. sz. fordulóján Pozsonyban, Pesten és Budán már egész esztendőben játszottak; a többi városban téli évadokat tartottak, amelyeket a század végére már a magyaroknak engedtek át. Téli-nyári kerülteket is kialakítottak, mint pl. Sopron–Győr, Kassa–Bártfa, Temesvár–Nagyszeben összekapcsolásával. A nagyobb egy.-ek műsora szervesen kapcsolódott a bécsi színházakhoz, beleértve ebbe a „bécsi szűrő” cenzúra-tevékenységét is. Azonban a 18. sz. utolsó évtizedében jónéhány, m. történelmi hősokeket (Árpád, László király, I. István, a Hunyadiak, Mátyás király, Zrínyi stb.) ábrázoló drámát is játszottak. A bécsi kapcsolat eredménye volt pl., hogy Joh. Matthias *Menninger* társulatában (1765–75-ben) szerepelt La Roche, a Kasperl-figura kialakítója, ill. Karl von *Marinelli*, híres színész-író. Josef Felix von *Kurz*, aki két évtizeden át látogatta Pozsonyt, teremtette meg a szinte hírhedt Bernardon-szerepet. Gertrude *Bodenburg* 1760–1769 között a „szabályos”, klasszicista darabokat honosította meg a rögtönzők ellen vívott harcban. Karl *Wahr* az 1770-es években (társ.-ában Sophie *Körnerrel*) jeles Shakespeare-színész, a polgári romantikával ismertette meg a közönséget. Emanuel *Schikaneder*, *A varázsfuvola* szövegírója a 80-as évek elején működött Pozsonyban, Pesten és Budán. Chr. Ludwig *Seipp* 1772–1779 között jó társ.-okkal egész Mo. területén tartott előadásokat. A sz. utolsó évtizedében, már az első m. kezdeményezésekkel párhuzamosan Pest–Budán, Kassán és Temesvárott Heinrich

Bulla együttese Joh. Baptist *Bergopzoommal* váltogatta játékhelyeit. *Kelemen* Lászlóék harcaiból emlékeztethünk Eugen *Busch* igazgatósára az 1793–1799 közti időből. Jelentős társulatvezető volt Johann *Kunz*, aki az ország minden nagyobb városában megfordult 1791–1807 között. Az új század első felében azonban lassan mintegy egyensúlyba került a német és magyar színészet. Az 1812. febr. 9-én megnyitott hatalmas Pesti Német Színházzal még a régi polgárság teremtett magának reprezentatív kultúrintézményt, míg csak az épület 1847. febr. 2-án le nem égett. Erősen csökkentek a budai Várszínház német nyelvű előadásai is, hiszen közben élni kezdett a magyarok nemzeti színháza s a politikában is egyre inkább a magyarság vált kezdeményezővé. Így azután hiába indult el 1843-ban a krisztinavárosi Horváth-kertben a későbbi *Budai* (Nyári) Színkör német társ.-okkal, hiába épül a leégett pesti színház helyére szükségépület, 1870-ben törvény tiltotta meg, hogy az ország fővárosában állandó német nyelvű együttes játsszék. Tűz pusztította el az utolsó pesti német színházat, a Gyapjú utcait, amely 1869–1889 között működött. – Ettől kezdve már csak nagy nyugati együttesek vendéglátékait lehetett látni. Először még éppen a Gyapjú utcai épületben a meiningeniek együttese 1875–1888 között négy alkalommal játszott. A Vígyszínházban 1901-től 1936-ig minden évadban megjelent egy-egy együttes. 1901–1934 között ritkábban a Magyar Színház épületében. Minden európai jelentőségű német együttes megfordult Bp.-en: Bécsből a Burgtheater, a Deutsches Volkstheater, a Theater in der Josefstadt, a Raimund Theater társ.-a. Berlinből, a Deutsches Theater, rendszeresen (előbb Otto *Brahm*, majd Max *Reinhardt* irányítása alatt) a Neues und Kleines Theater, a Lessing Theater, végül Heinrich *George* vezetésével a Schiller Theater. Saját együttes élén Paul *Wegener*, *Gizella Werbezirk*, *Elisabeth Bergner*, *Hans Moser*, az Exl-Bühne mutatkozhatott be a pesti közönségnek a II. világháború kezdetéig. 1945 után a nemzetközi helyzet megváltozta a vendéglátékokat. 1952-ben a berlini Komische Oper kezdte újra a sort, de komoly hatást csak a Berliner Ensemble két vendéglátéka ért el 1959, ill. 1965-ben. 1985-ben alakult meg Szekszárdon a *Deutsche Bühne* (Szekszárdi Német Bemutató Színpad), amely 1985-től önálló intézmény. A mo.-i német nyelvű színészet összefoglaló történetét még nem írták meg. – Ir. Kádár J.: A pesti és budai német színészet története, 1812–1847 (1923); Benyovszky: Das alte Theater (Bratislava–Pressburg, 1926); Flórián K.: A kassai német színészet története 1816-ig (1927); Vatter I.: A soproni német színészet története 1841-ig (1929); Kardos E.: A pécsi német sajtó és színészet története (Pécs, 1932); Pukánszky Kádár J.: Geschichte des deutschen Theaters in Ungarn (1933); Binal: Deutschsprachiges Theater in Budapest (Wien, 1972).

németországi magyar nyelvű színházas: 1944-ben a menekülttáborokban több m. színházi kezdeményezés jött létre. 1945–46-ban a pockingi táborban estéről-estére tartottak előadásokat. A színház vezetője egy ideig *Köpeczy-Boóc* Lajos, a Vígyszínház volt művésze, 1946 nyaratól pedig *Lóczy* Hugó. *Pantó* Béla mint szerző, rendező és színész működött. A társ. tagjai: *Vaszary* Piroska, *Köhlmy* Mária, *Hejti* Ildikó, *Gém* Ferenc, *Morossy* Lajos és mások voltak. A színháznak nyolctagú zenekara volt. Híres előadásuk *Herczeg* Ferenc *Kék róka* c. művének bemutatása, amely többször is színre került. A tábor 1946 őszén feloszlott. A társ. vezetője, *Lóczy* Hugó székhelyét Münchenbe tette át, ahol a Magyar Diák Szövetség égisze alatt a m. táborban hetente tartottak előadásokat. 1947-ben *Thuróczy* Gyula lett az ig.

Egy iskola tornatermét színházteremmé alakították át, ahol 1947. aug. 19-én *Hungária Kamaraszínház* név alatt folytatták az előadásokat. A társ. tagjai: *Ekecs Ferenc* (színész és rendező), *Nyilassy Kató*, *Szabó Zoltán*, *Czinkota Mihály*, *Vereczky Kató*, *Hullmann Gyula*, és az időközben eltávoztak: *Hajmássy Miklós*, *Vaszary Piroška*, *Németh Thyra*, *Kraszner Károly*, *Marossy Károly* voltak. A társaság 1949 őszén szűnt meg. Németországban, Passauban is voltak időnként m. előadások. 1948. márc. 7-én Harsányi Zsolt *A bolond Asvayné* rend.: *Tarnócy Ferenc*, 1948. ápr. 25-én Herczeg Ferenc *A Gyurkovics lányok*. A későbbiekben több ízben is történt – többnyire sikertelen kísérlet – m. nyelvű színház alapítására. Münchenben, 1960-ban *Rodriguez Endre* indított m. színházat. 1962-ben Kölnben alakult a Magyar Operettszínház *Pataky Nagy Béla* vezetésével. Bemutatták Kálmán Imre *A csárdás királynő* c. operettjét. 1964-ben Münchenben a Csokonai Színpad létesítését jelentették be.

német vándorbábosok Magyarországon: a vándorszínészet egyik ágaként német nyelvű vásári bábosok is folyamatosan látogattak hazánk területét. A legkorábbi adat Franz *Passer* társ.-át említi 1765-ből, akik 1769-ben Sopronban és Pozsonyban játszottak és ez utóbbi helyen 22 előadást tartottak. Előszínházi produkciók, Hanswurstiádák mellett marionett-előadásokkal is szolgáltak. 12 tagú társ.-uk 1770-ben az eszterházi kastélyba szegődött. Az együttes tagja volt Franz Josef *Diwald* (Tiebold), aki 1778–1785 között ugyanitt önálló együttesel látta el a teátrális rendezvényeket. *Haydn* báboperáiban is ők működtek közre. Ezután, 1786–1791 között Pesttől Szegeden át Újvidéig, ill. Erdélyben szerepeltek Kolozsvártól Nagyszebenig, Nagyváradtól Aradig és Temesvárig. Utolsó adatunk győri felépülésükről ad hírt. Ugyancsak Eszterházaán lépett fel 1775-ben a párizsi Albert *Bienfait*, „Pulcinella-színpadon”. A pesti Kreuzer-Theaterben 1801. nov.–dec.-ben Antonio *Lombardino*, 1802. febr.-ban pedig Joseph *Kobler* tartott marionett-előadásokat. Bábosok voltak a Budán élő *Raab*-család tagjai is, működésükről azonban nincs adat. – A 19. sz. első felében a pesti vásárok idején állandó vendég volt Franz *Stöger*, aki „Kasperl-bábjátékkal” lépett fel a Király utcai ún. „Fekete Vigadó”-ban. 1824-ben Christoph *Benatti* látványos-mechanikus bábokkal gazdagította a Kasperl- és Bajazzo-jeleneteket. Stockholmból érkezett Wilhelm *Praute* és testvére, akik 1837-ben Győrött 11 előadást tartottak. Műsorukon lovagdrámák, látványos mechanikus produkciók voltak láthatók, sőt egy *Faust*-játék is, valamint a Horia-Kloska-lázadás bábváltozata, bennük az elmaradhatatlan Kasperl-figurával. Őt követte, fennmaradt színlapjaik tanúsága szerint, szintén Győrött a Gaetano *Pecci*-féle Theatrum Mundi előadás-sorozata. Alkalmilag látogatott hazánkba Sebastian *Waxlehner* és Georg *Wierer*. Bonyolult mechanikus bábjátékokat hozott Pestre 1839-ben a tiroli származású Christian Joseph *Tschugmall* (1785–1855), akiről a Hasznos Mulatságok c. lap már 1830-ban beszámolt. Előadásait a pesti Vigadóban, ill. a Hét Választófejedelem nevű szállóban tartotta. Kötéltáncos és lovasbábokkal játszott, és a Kemelen-féle sakkautomata egy változatát mutatta be. A 19. sz. második felében több német eredetű vándorbábos működött hazánkban. Közülük Johann *Jungkunz* (1863–1936), ill. a Zimmermann-Hoffer-családhoz tartozó özv. *Glaserapp* Henrikné tett szert jelentőségre. Utóbbi egy *Faust*-játék hagyományát őrizte meg a Népligetben fellépített bódéjában (a játék szövege fennmaradt). A hazai fejlődés számára azonban fontosabb volt a szintén német eredetű *Hincz-család*, amelyről 1841-től

kezdvé vannak adataink és a *Korngut–Kemény*-dinasztia. E két család működése vezet át a m. nyelvű vásári bábozáshoz. – Ir. Gragger: *Deutsche Puppenspiele aus Ungarn* (Berlin, 1925); Hlaváts E.: *Német bábjátékosaink* (1940); Belitska–Scholtz H.: *Vásári és művészi bábjátékszás Magyarországon 1945-ig* (Tihany, 1974); Belitska–Scholtz H.–Somorjai O.: *Das Kreuzer-Theater in Pest 1794–1804* (Wien, 1988).

Nemzeti Bábszínháték: Magyarország első hivatásos, állandó művészi bábszínháza *Rév István* Árpád irányításával 1941. márc. 17-én nyílt meg a Podmaniczky u.-i egykori István Szálló épületében. Az első és egyben legsikeresebb bem. Arany János *Toldijának* feldolgozása volt, amely előadás alkalmából a 130 személyes nézőteret 756 alkalommal töltötte meg a gyermek- és felnőttközönség. A négyéves fennállás alatt tíz felnőtt- és hat gyermekelőadás premierjére került sor. Ez utóbbiak mindegyike *Rév* által készített népmese-feldolgozások: *Az aranyászóru bárány*; *A sokattudó fiú*; *Ezüstfurulya*; *A rókakcsinálta király*; *Terülj asztalkám!*; *Mátyás király rendet csinál*. A felnőtteknek készült produkciók közt találunk operákat – Haydn: *A patikus*, Pergolesi: *Az úrhatnám szolgáló* –, misztériumjátékok – Szép Ernő: *Istvánka* –, társalgási vj.-ot – Verneuil: *Az ügyvéd és a férje*, Vaszary János: *Angyal vettem feleségül* –, iskoladramaközbjátékok – *Kocsonya Mihály házassága* –, valamint vegyes szórakoztató műsorokat, kabaréesteket – *Baj van a mennyországban*, *Az ember nincsen fából* stb. – is. A társ. hét bábszínészből, egy ügyelőből, egy hangtechnikusból, egy világosítóból és egy kellékesből állt. Az egy méter magas, két méter széles színpadon 2–3 előadást tartottak naponta, igen magas technikai színvonalon. Az utolsó előadás 1945. szept.-ben volt. – Ir. Szokolay B.–Kós L.: *Művészi bábjátéktörékvések hazánkban II.* (A bábjátékszás Magyarországon, 1955); Belitska–Scholtz H.: *Vásári és művészi bábjátékszás Magyarországon 1945-ig* (Tihany, 1974).

Nemzeti Játékszíni Tudósítás (Kassa, 1830–1831): az első m. nyelvű színházkritikai folyóirat. Egyetlen teljes sorozatát Kassán őrzik. Irta, szerk. és kiadta gr. *Csáky Tivadar*. A 16 lapszám (1830. dec. 11.–1831. márc. 26.) összesen 81 kassai előadásról közölt kritikát. Kiadta és utószót írt *Enyedi Sándor*, 1979 (hasonmás kiadás). – Ir. Keller I.: *Gr. Csáky Tivadar zenekritikái* (Magyar Zenei Szemle, 1843).

Nemzeti Színház: Pest vármegye vezetősége 1835. szept.-ben megbízta ifj. *Züsterbanh* Mátyást, hogy Pesten magyar színházat építsen. Az új épületet 1837. aug. 22-én nyitották meg *Vörösmarty Mihály Árpád ebredése* c. előjátékával. A nemzeti színházi gondolat, a belőle táplálkozó mozgalom, ill. az ezen elvek alapján kialakuló, 1833–1837 között Budán, majd 1837-től a Pesti Magyar Színházban játszó együttes képezte ennek az elhatározásnak az alapját, a reformkor lendülete pedig megvalósulási lehetőségét. Az 1840/XLIV. törvénycikk azután a Pesti Magyar Színházat, mint „nemzeti tulajdont” országos pártolás alá vette. Az épület és a társ. 1840. aug. 8-tól kezdve használta a „nemzeti” jelzőt. A ~ létrejötte országos hatású volt. Meggyorsította a nemzedékváltással együttjáró stílusfordulatot, a régi, vándorszínészi „síró-éneklo” iskola letűnését a tragédiában és az ösztönös vonásokkal tarkított alakításokat a vigjátékban. A drámai műsorban az előtérbe kerülő francia szerzők mellett megszólalt a hazai romantikus dráma, majd Shakespeare is elfoglalta méltó helyét a műsorrendben. *Erkel* Ferenc hozzáértő vezetésével felgyorsult az operagyűttes fejlődése. Nehezen alakult ki viszont a színház vezetése. 1837 és 1849 júl.-a között tizenegy ig. váltotta egymást. *Bajza* József az első ig., kétszer is vállalkozott a

vezetésre: 1837–38-ban, majd 1847–48-ban, utóbbi esetben mint alig. *Ráday* Gedeon gróf 1838–39-ben, végül 1844–1848 között, ekkor mint főig. Kétszer *Ilkey* Sándor állt a színház élén (1838, ill. 1839–40-ben). Rövid három hónapig *Nyáry* Pál, 1839-ben. Egy időre fel-tűnt *Simontsis* János neve (1841–1842). A viszonylag leghosszabb időt *Bartay* Endre, bérlő-ig. töltötte a vezetői poszton, 1842–1845 között. A 48-as forradalom eseményei *Bajzát* második igazgatásából más munkára szőlították s ekkor egy évadra *Erdélyi* János lett az igazgató. A szabadságharc bukása után 1849-től 1873-ig a rendi jellegű ~tól a polgári nemzet színháza felé haladt a fejlődés. Az abszolutizmus éveiben hivatalosan a császári és királyi udvar befolyását igyekeztek érvényesíteni. A muzsik *Kirchlechner* Ferenc csak egy évig, 1849-ben vállalta a vezetést. Utána, 1852 máj.-áig ismét *Simontsis* J. következett. Intendánsi állást is szerveztek, melynek első betöltője gróf *Festetics* Leó volt (1852–1854), őt ebben a beosztásban gróf *Ráday* Gedeon követte (1854–1860). Az igazgatást közben átmenetileg kétszer is *Nyékly* Mihály vállalta, de bizonyos megnyugvást csak *Radnótfáy* Sámuel ig.-i kinevezése hozott; ő 1862–1869 között irányította a színházat. Halála után ismét átmeneti megoldások következtek: *Zichy* Antal 1869–70-ben, *Orczy* Bódog báró 1870–1873 között töltötte be az állást. Ezalatt azonban az ország szellemi életében és így a ~ban is megerősödtek a polgárivá váló társadalom igényei. Megvalósításuk érdekében *Szigligeti* Ede és *Erkel* Ferenc tette az első lépéseket, akik 1873-ban valóságos vezetői hatalmat is kaptak. 1875-től egy évtizeden át *Podmaniczky* Frigyes báró intendatúrája biztosította a megfelelő alkotói körülményeket. 1875-ben építették át a színházat *Skalniitzky* Antal tervei szerint, bérházzal egészítve ki az épületet. 1878-ban, *Szigligeti* halála után *Paulay* Ede vette át a drámai részleg eszmei és gyakorlati irányítását. Megfontolt és áldozatos munkával kiváló együttest nevelt a nagy színészegyéniségekből. 1894-ben bekövetkezett haláláig a ~ egész Európában elismert magas művészi színvonalat ért el. Ezután azonban hosszú évek pangása következett. Már a *Podmaniczkyt* követő intendánsok, – *Keglevich* István (1886–1888, ill. 1898–1902), majd *Beniczky* Ferenc (1888–1891) – sem feleltek meg az elvárásoknak. A *Paulayt* követő *Festetics* Andor (1894–1900) csak a napi rutint vitte tovább. Rö-

vid időre a tehetséges, de szeszélyes *Beöthy* László (1900–1902) került az élre; fő érdeme, hogy ő szerződtette a ~hoz *Hevesi* Sándort. Majd a művelt színész, *Somló* Sándor (1902–1908) lett a színház ig.-ja. Ezalatt az együttes játékszílus megmerevedett, elavult. Inkább rontotta, mint javította a helyzetet az az 1908-ban bekövetkezett fordulat, amelynek során a társ.-nak a volt Népszínház túlméretezett épületébe kellett átköltöznie, méghozzá csak bérlői minőségben. Az I. világháború alatt sem *Tóth* Imre (1908–1917), sem gróf *Bánffy* Miklós intendatúrája (1912–1917), sem a kiváló irodalmár *Ambrus* Zoltán (1917–1922) nem tudta biztosítani a fejlődés feltételeit. Érezhető felemelkedés csak akkor következett be, amikor egy évtizednyi időre, 1922–1932 között *dr. Hevesi* Sándor vette kézbe a ~ irányítását. Felkészültsége, művészi igénye és tehetsége, műsorépítő céltudatossága a történelmileg beszűkített ország hanyatló állapotában is elismert színvonalat teremtett. Politikai motívumoktól sem mentes eltávolítása után ismét rövid lélegzetű személyi próbálkozások következtek: *Márkus* László egyetlen évadban (1932–1933), *Voinovich* Géza kormánybiztosi minőségben két évadon át (1933–1935) szinte csak kudarcokat halmozott. Ekkor ismét széles európai kitekintésű, stílusújító, lendületes színházszervező került az együttes élére, *dr. Németh* Antal személyében. Sikeres működését 1944 tavaszán az ország német megszállása szakította meg. A háború utolsó évében rövid alkalmi megbízások érvényesültek: *Kovács* Aladár, ill. *Kiss* Ferenc vállalkoztak a vezetésre. Bp. ostromának végén a főváros Nemzeti Bizottságától *Major* Tamás kapott megbízást a ~ ig.-i teendőinek az elvégzésére, amit 1962-ig látott el. Mivel a főépület – amely ekkor még mindig a Népszínházi Bizottmány tulajdonában volt, hiszen az 1939-ben megújított használati szerződés 1947-ig maradt érvényben – a harcok során megsérült, ezért az újonnan szervezett együttes az Andrássy úti Kamaraszínházban kezdte meg előadásait, ápr.-tól szept.-ig pedig a volt Magyar Színház épületét vette igénybe. 1964 őszéig a „Népszínház” maradt a ~ társ.-ának otthona, amelyet azután 1965 tavaszán városrendezési okokra hivatkozva lebontottak. 1964–1966 között a Nagymező utcai volt Rádus moziban tartotta előadásait a színház társ.-a, majd 1966. júl.-ban átköltözött a volt Magyar Színház átépített, modernizált

A NEMZETI SZÍNHÁZ
1837-ben

épületébe, a Hevesi Sándor térre. Bár Major Tamás 1962 után főrend. minőségben a színház tagja maradt, a társ. élén folyamatosan történtek változások. Két évadon át (1963–64) *Meruk* Vilmos vezette a színházat. Hét esztendeig, 1964–1971 között *Both* Béla volt az ig., 1971-től 1978-ig pedig *Marion* Endre. Egy évadra *Nagy Péter*, majd további három évig *Sziládi* János látta el az ig.-i teendőket. 1982-től 1989-ig hosszabb konszolidációs időszak következett: az ig. ekkor *dr. Malonyai* Dezső, a műv.-i vez. *Vámos* László volt. Az utóbbi években *Csiszár* Imrét (1989–1991), ill. 1991-től *Ablonczy* Lászlót nevezték ki a ~ élére. A színház szervezeti történetéhez tartozik, hogy 1924-től kezdve a főváros területén, különböző helyiségekben is tartott és tart kisebb meg- szakitásokkal folyamatosnak tekinthető évadokat. – Az elmúlt másfél száz év alatt állandó volt a törekvés, hogy az együttes vezető színészgárdáját az ország színmű- vseinek első vonalából alakítsák ki. Öt nemzedék váltotta egymást a társ.-ban: a színház fennmaradt plakátjain mintegy másfél ezer tag neve található meg. A művé- szekre vonatkozó adatokat lexikonunkban olvashatjuk. – A színház műsorának szerkezete lényegében négy elem- ből épül fel: klasszikus m. alkotásokból, a mindenkori kortárs m. drámatermésből, idegen klasszikusokból – közülük kiemelten Shakespeare műveiből –, és a kortárs külföldi drámairodalom legértékesebb, legjellemzőbb termékeiből. Ennek a négy elemnek a helyes vegyítése alkotta a hagyományos és kíváncsú műsort. Mindvégig igen fontos volt a ~ és a hazai drámairodalom kapcsolata. Sok jelentős szerző és mű indult útjára a színház színpa- dairól. Ösbemutatója volt itt olyan műveknek, mint *Teleki L.: Kegyelem* (1841), *Szigligeti E.: A szökött katona* (1843), *Vörösmarty M.: Csongor és Tünde* (1879), *Ma- dách I.: Az ember tragédiája* (1883), *Csiky G.: A proletá- rok* (1880), *Gárdonyi G.: A bor* (1901), *Herczeg F.: Bi- zánc* (1904), *Móricz Zs.: Sári bíró* (1910), *Zilahy L.: Süt a nap* (1924), *Nyirő J.: Jézusfaragó ember* (1937), *Né- meth L.: Villámfény* (1938), *VII. Gergely* (1939), *Ta- mási Á.: Tündöklő Jeromos* (1939), *Márai S.: Kaland* (1940), *Illés E.: Törtétek* (1941), *Márai S.: Kassai pol- gárok* (1942), *Hubay M.: Hősök nélkül* (1942), *Háy Gy.: Tiszazug* (1945), *Déry T.: Tükhör* (1947), *Illyés Gy.: Ozorai példa* (1952), *Fáklyaláng* (1952), *Vészi E.: A titkárnő* (1955), *Karinthy F.: Ezer év* (1955), *Szakonyi K.: Életem Zsóka* (1963), *Csurka I.: Döglött aknák* (1971), *Szabó M.: Az a szép fényes nap* (1976), *Sütő A.: Advent a Hargitán* (1986) c. drámái. – 1884-ig a magyar operaművészet otthonául is szolgált a ~. Az olasz opera kezdeti túlsúlyát egyre erőteljesebben törték meg első- sorban *Erkel* Ferenc művei (*Báthory Mária, Hunyadi László, Bánk bán*, 1840–1861 között); később jelentke- zett *Goldmark* Károly a *Sába királynője* c. nagyoperájá- val (1876). Az 1860-as évektől kezdve azután *Wagner* művei is lassan beépültek a repertoárba. – A rendezés és az előadás stílusa a másfél száz éven át hol némi késéssel, hol szinte naprakészen követte az európai színházművé- szet főbb irányzatait. A romantikát a 19. sz. második fe- lében egyfajta realista-klasszicista stílus váltotta föl. En- nek kiüresedése után, két évtizedig szinte egy helyben topogva, végre *Hevesi Sándor* elemző-lélektani mód- szere kerülhetett előtérbe. *Németh Antal* a harmincas évek teatralizmusát igyekezett érvényesíteni. *Major* Ta- más eleinte egy Sztanyiszlavszkijra hivatkozó merev szocialista-realista stílust ötvöztet plebejus harsánysá- gal, hogy azután *Gellért* Endre és *Marion* Endre elmé- lyültebb, fegyelmezett módszere mellett, *Major* előbb a brechti elidegenítés, majd a formabontó modernizmus kísérleteivel keressen új utakat. 1978–1982 között *Szé- kely* Gábor és *Zsámbéki* Gábor a színeszi alkotás öszin-

teségéért, színvonalának emeléséért folytatott harcot. Utánuk *Vámos* László kiegyensúlyozott, hatásos színpa- dművészeti munkáját *Csiszár* Imre keményebb hang- súlyai váltották föl. Újabban *Sik* Ferenc munkássága nyomán balladisztikus-szertartásos elemek színezik az előadások művészi arculatát. – Ir. Magyar B.: A százéves N. Sz. (1937); Rédey T.: A N. Sz. története. Az első fél- század (1937); A százéves N. Sz. (Az 1937–38-as cente- nárium emlékalbuma, 1938); Pukánszky Kádár J.: A N. Sz. százéves története II. (Iratok a N. Sz. történe- téhez, 1938); A N. Sz. százéves története I. (1940); Nemzeti Színház – 1941 (1942); Csathó K.: Ilyennek láttam őket (1957); A régi N. Sz. (1960); Székely Gy.: A N. Sz. 125 éve (1963); Magyar B.: A N. Sz. 1945–55 (disszertáció: kézirat); A Nemzeti Színház (szerk. Szé- kely Gy.); Magyar B.: A N. Sz. a két világháború között, 1917–1944 (1977); A N. Sz., 1945–1978 (szerk. P. Nagy L., 1978); A N. Sz. 150 éve (szerk. Kerényi F., 1987); Székely L.: A nemzet színháza építésének 150 éves története (1987); Paulay E.: A Nemzeti Színház (P. E. írásaiból, 1988).

Nemzeti Színházi Múzeum (1925–1945): a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1925-ben *Hevesi* Sándor javaslatára elrendelte a ~ megszervezését. A gyűjte- mény gondozásával *Pataki* József színművészt bízták meg, aki színháztörténettel is foglalkozott. Nagyobb ki- állítást 1937-ben a Nemzeti Színház fennállásának 100 éves évfordulóján az *Iparművészeti Múzeumban* rendez- tek a ~ anyagából. A II. világháború alatt az ereklyék nagy része megsérült, megsemmisült. A megmaradt töredék az OSZK Színháztörténeti Tárában és az Országos Színháztörténeti Múzeumban található. – Ir. A 100 éves Nemzeti Színház emlékkiállítás (katalógus, 1937); Cenner M.: A Nemzeti Színház egykori ereklyetára az Országos Színháztörténeti Múzeumban (in: Theatrum, 1962).

Nemzeti Színházi Takarékegylet (1865–?): 1865. szept. 15-én alakult meg. Létrehozását *Somssich* Pál és *Feleky* Miklós kezdeményezték. Az egylet célja a színmű- vészek anyagi helyzetének javítása volt úgy is, hogy a tagok félhaviapró apró részletbefizetésekkel tőkét gyűjtöttek, és a ~ szükség esetén kölcsönt biztosított tag- jainak.

Nemzeti Színház kamaraszínházai: a pesti Nemzeti Színház 1870-től szinte folyamatosan üzemeltetett má- sodik játszóhelyeket. Részben azért, hogy egyenletesen foglalkoztathassa általában nagy létszámú társulatát, részben, hogy bővítse műsorát, részben, hogy egyes népszerű produkciókat a repertoárrendszeren kívül játszhasson. 1870-től 1920-ig, rövid megszakításokkal a Várszínház szolgált erre a célra. 1924-ben *Hevesi* Sándor szervezte meg a Kamaraszínházat, először az *Andrássy* út 69. sz. alatti *Blaha Lujza* Színházban (1925–1932). 1937-től 1944-ig *Németh* Antal ismét az *Andrássy* út 69-be tért vissza. Ugyanott folytatta az előadásokat *Ma- jor* Tamás 1945. márc. 1-jétől 1948 nyaráig. 1948–49- ben, majd 1951-ben a volt Magyar Színház (Izabella, most *Hevesi S. tér 2.*) számított a Nemzeti Színház ka- maraszínházának. 1951-ben a *Petőfi* Sándor u. 6-ban, a volt Belvárosi Színház helyiségében szerveztek új ka- maraszínházat, amelyben 1963 tavaszáig játszottak. A he- lység átépítése miatt két évadon át a pesterzsébeti *Vasas* Művelődési Házban, ill. a *SzAk* Ódry Színpadán tartot- tak kamarabemutatókat. 1964. ápr.-tól a *Petőfi* S. u.-i terem *Katona* József Színház néven látott el kamara- színházi feladatokat. 1975–1980 között újabb nagysza- búsú átépítésre került sor. Ez idő alatt a várbeli *Király*- pincében (1975–76-ban), a Fővárosi Művelődési Ház- ban (1977–1980), ill. a Játékszínpad (1980) tartottak

előadásokat. Egy évadra, 1981–82-ben még visszatértek a Petőfi Sándor utcába, majd, amikor a Katona József Színház önálló intézmény lett, 1982. nov. 12-től kezdve a Várszínház lett a Nemzeti Színház második otthona.

Nemzetközi Cabaret: → *Trocadero Kabaré*

Nemzetközi Művészeti és Színészeti Iroda:
→ *Nemzetközi Művészeti Szemle*

Nemzetközi Művészeti Szemle (1892. szept. 1.–1895. jan. 12.): bp.-i színművészeti és zenei folyóirat, a *Nemzetközi Művészeti és Színészeti Iroda* (alapította: Vadász Bertalan) lapja. Szerk. *Valentin Lajos, Sziklai János, Hatvani Károly, Miskolczy Henrik*. A célja szerint színészközvetítő, ill. színmű- és zeneműügynökséggént működő vállalat folyóirataként a ~ közölte a vidéki társ.-ok állomáshelyeit, az orfeumok híreit, az ig.-k felajánlotta állásokat és a színészek álláskereső hirdetéseit. A külföldi adatokat általában az illető ország nyelven ismertette.

Nemzetközi Orfeum: → *Parissienne*

Neogrady Antal (Bp., 1944. febr. 10.–): díszlettervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskola belsőépítész szakán végezte, 1973-ban diplomázott. Pályáját a Magyar Filmgyártó Vállalat díszlettervezőjeként kezdte, 1977-ig működött itt. 1977–1983 között a veszprémi Petőfi Színház tervezője volt, de közben és utána dolgozott más színházaknak is. F.T. Kolin P.: *Heródes*; Katona J.: *Bánk bán*; Zilahy L.: *A tizenkettedik óra*.

Neogrady Miklós (Bp., 1903. dec. 30.–Bp., 1968. nov. 8.): festőművész, díszlettervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát, s pályáját mint festő kezdte. Díszlettervezői működése 1945-ben a Rádius Moziban újjáéledő Vígszínházban kezdődött, s az első évek során tervezett a Pesti Színháznak, a Művész Színháznak és a Medgyaszay Színháznak is. 1949-től kezdődően dolgozott a Madách, az Ifjúsági, a Jókai Színháznak, majd a hatvanas évek első felében a József Attila Színház tervezője volt. Néhányszor vidéki (Szolnok, Békéscsaba) társ.-hoz is hívták. Tervezőművészetét modern festőiség, választékos ízlés, stílusbiztonság, a művek és korok alapos ismerete, kifejező szolgálata jellemezte. F.T. Gábor A.: *Dollárpapa*; Felkai F.: *Pilátus*; Robles: *A király nevében*; Rostand: *A saskiók*; Illés E.: *Türelmetlen szeretők*; Gorkij: *Kispolgárok*; Maugham–Nádas G.–Szenei I.: *Imádok férjhez menni*.

Népház Színháza (1911–1937): Bp.-en, az V. ker.-i Általános Közjótékonyasági Egyesület Vág u. 12. sz. alatti *Népház*ban működő társulat neve. *Éliás Gyula* műv.-i vez.-ével a Népház megnyitásakor szervezték. *Éliás* haláláig, 1917. okt. 8-ig ig.-ja és rend.-je volt a ~nak. Ezután *Orosz János* (1917–1920), majd *Wimlathy József* és *Cseh Krisztina* vette át a társ. vezetését. A ~nak társ.-a hetente tartott előadásainak programja klasszikusoktól – Molière: *A képzelt beteg*; Sh.: *A makrancos hölgy* – a népszínműveken át – *Tóth E.: A falurossza* – a könnyed vj.-okig – *Sardou–Najac: Válgunk el!* – ívelt. 1923-tól *Baranyai Béla* és *Tiszay Andor* társ.-a játszott a ~ban, majd 1924-ben *Platz Rudolf Műhely* elnevezésű csoportja tartotta itt estjeit. Az 1926–27-es évtől a színpad vezetője *Székelly Jenő* volt, ekkorra a hivatásos színházi vállalkozások megszűntek, helyüket műkedvelő csoportok foglalták el.

népi színjátszás: → *dramatikus játékok*

Népligeti Színkör (1904–1947): 1904 tavaszán nyílt krajcáros színház a Népligetben. Első tulajdonosa és ig.-ja *Berger* (Hegyi) Sándor volt, aki már 1904 júliusában átadta a vállalkozást *Micsey F.* Györgynek és feleségének, *Bácskay Julcsának*. *Micsey* halála után felesége egyedül vezette tovább a színházat. A színkör beillesz-

kedett a Népligetben kialakított szórakozóhelyek sorába. Műsorán paródiák (*Urai Dezső–Róz Rezső: Jónás vigéc*), bohózatok (*Adorján László–Fodor Aladár: Az őrmester úr*), operettek (*László Jenő: A királyné huszára*) szerepeltek. 1942. aug. 8–9-én itt mutatták be Molière B. János vásári hangvételű fordításában Molière *Georges Dandin* c. komédiáját *Duda Gyuri házassága* avagy *Maradj az üllőkeden* címmel. A főbb szerepekben *Major Tamás, Gobbi Hilda, Szendrő József, Pataki Jenő* lépett fel.

Népopera: a főváros legnagyobb befogadóképességű színházépületét 1911-ben építették a Tisza Kálmán téri telken *Márkus Géza, Komor Marcell* és *Jakab Dezső* tervei szerint a Népopera Részvénytársaság megbízásából. *Márkus Dezső*, a színház első ig.-ja programjában a széles tömegek igényes szórakoztatását vállalta. Műsorában helyet kaptak a prózai művek, az opera, az operett, a balett és a hangversenyek. Híres külföldi vendégek is felléptek a Népopera előadásain. Itt volt Wagner *Parsifaljának* mo.-i bem.-ja 1914. jan.-ban. Az 1916–17-es évadban *Beöthy László* bérelte ki az épületet, elsősorban operettek játszására. Az 1917–18-as évtől *Faludi Gábor* lett a bérlo, a ~ nevét *Városi Színházra* változtatta. 1921-től három évadon át az Operaház fiókintézeteként *Ábrányi Emil* igazgatása alatt működött a Városi Színház. 1921 jún.-ától a székesfőváros közoktatásügyi ügyosztálya ifjúsági előadásokat rendszeresített. A szervezés és rendezés munkálataival *Majorné Papp Mariskát* bízta meg. 1924-től *Sebestyén Géza* bérelte az épületet, műsorán főleg operett és népszínmű volt, repertoáron maradt néhány opera. 1927-től bevezették a bérletrendszert. Itt kaptak helyet a Budai Színkör előadásai. 1931. jan.-tól az új bérlo-ig. *Ferenczy Károly* volt, ugyanezen év dec.-ében lemondott, és az évad végéig a Városi Színház színészeiből álló konzorcium vette át a vezetést. Ezután egy időre megszakadt a színház zenés jellege. 1932-től *Bernardo Labriola* bérelte az épületet, melyet *Labriola Varieté* néven üzemeltetett. 1933-tól városi kezelésben alkalmi előadásokat tartottak a Városi Színházban. 1934-től az új bérlo *Föld Aurél* lett, de önálló társ.-a nem volt. Próza, operett, vegyes műsorok, hangversenyek voltak műsoron, külföldi vendégeket hívtak meg. Bár *Föld Aurél* maradt, 1939-től az *Czakó Pál*, 1940-től *Tihanyi Vilmos* volt. 1940. jún.-ban *Föld* fizetésképtelenné vált, kénytelen volt a ~ visszaadni a fővárosnak. 1940–1945 között az épület a székesfőváros birtokában mint népművelési intézmény szerepelt, *Magyar Művelődés Háza* néven. A Nemzeti Színház és az Operaház közreműködésével szerveztek előadás-sorozatokat, ezenkívül hangversenyek, irodalmi estek, matinék számára is helyt adtak az épületben. 1946–47-ig moziként funkcionált. 1948-tól újból színházi előadásokat tartottak, gyakori vendég volt az Operaház együttese. 1951-ben az Operaház kezelésébe került a Városi Színház, 1953 óta *Erkel Színház* néven a Magyar Állami Operaház második színházaként újból az operajátszás otthona lett.

Népszínház (1875–1908): Bp.-en, a mai Blaha Lujza téren 1875. okt. 15-én nyílt színház. Célja a népszínmű és az operett népszerűsítése volt. Az épület *Rákosi Jenő* kezdeményezésére a főváros támogatásával, a *Fellner és Helmer* cég tervei alapján készült el. Első ig.-ja 1875–1881 között *Rákosi Jenő* volt. A Nemzeti Színház műsorából levált népszínmű (Tóth E.: *A falurossza*, Gaál J.: *A feleskei nótárius*, Csepregy F.: *Piros bugyelláris*) és az operett – *Puks F.–Rákosi J.: Titilla hadnagy*, *Suppé: Boccaccio* – jellemezte a ~ műsorát. Emellett látványos színművek – *Csepregy F.: Sztrogoff Mihály útja* – is színesítették a repertoárt. A színházat 1881–1897 között *Evva Lajos* vezette. A színház vezető művészei közé tar-

tozott *Blaha* Lujza, *Tamássy* József, *Pálmay* Ilka, *Hegyi* Aranka, *Küry* Klára, *Németh* József. 1897 őztől *Porzolt* Kálmán, majd 1904. márc. 15. és 1906. nov. 30. között *Vidor* Pál igazgatása alatt a ~ veszített népszerűségéből. Az operettszínházak között kibontakozott versenyt nem állta a színház, bár 1907 őztől *Máder* Rezső vezetésével még egy utolsó újszerű kísérletbe fogtak. *Népszínház-Vigopera* néven új programmal indították meg a vállalkozást, amely azonban 1908-ban megbukott. Az épületbe 1908 őztől ideiglenes jelleggel a Nemzeti Színház költözött. 1965-ben lebontották. – Ir. Verő Gy.: A Népszínház Budapest színi életében (1925); Berczely A. K.-né: A Népszínház műsora. Adattár (1958); Kolta M.: A Népszínház iratai (1986).

Népszínház (USA, 1936–1946): a társ. a volt Intim Színház helyén alakult meg New York Cityben. *Tóth* István vezetésével a New York-i Magyar Színpad kamaraszínházaként működött. A rend. *Horváth* Lajos volt. Az állandó primadonnán, *T. Kondor* Mariskán kívül társulati tagok voltak *Kassay* Rózsi, *Király* Mancsi, *Károlyi* Margit, *Munkácsy* Piri, *Kürthy* Sári, *Gyurkovics* Ilonka, *Bodó* Ilona, *Péchy* György, *Nyáray* Károly, *Farkas* Lajos, *Vértes* Károly, *Fischer* Kálmán. Műsorukon főként operettek szerepeltek, amelyeket több mint 50 városban mutattak be.

Népszínház: 1978 jan.-jában jött létre az Állami Déry-né Színház és a 25. Színház összevonásával *Gyurkó* László igazgatása alatt. Célja a két társ. előnyeit ötvöző populáris, mégis újító szemléletű színház kialakítása volt. Játshelyei az újjáépített Várszínház és az 1978 őszére felújított Józsefvárosi Színház lettek. Egy prózai – ezen belül 3 utazó –, egy operai és 1978. aug. 1-jétől egy tánctagozat, valamint bábtárs. is szerveződött. 1979-től *Csongrádi* Mária vezetésével indult el a Közművelődési Pódium munkája, amely feladatának az ifjúság színházi ízlésének kialakítását tekintette. A 80-as évek elején a színház válságba került, mivel a célul kitűzött feladatokat nem tudta megoldani. A közönség mind a fővárosban, mind vidéken értetlenül fogadta az előadásokat. A színészek is elégedetlenek voltak, mivel élesen elkülönült a várszínházi és a józsefvárosi (utazó) társ. 1983. jan. 1-jétől a ~ korábbi ig.-ja, *dr. Malonyai* Dezső a Nemzeti Színház és kamaraszínházává váló Várszínház vezetője

lett, míg a ~ igazgatójává *Miszlai* Istvánt nevezték ki. O ismét a közművelődést és az újítást jelölte meg fő feladatként. Ennek jegyében nyílt meg 1985. febr.-ban az Asbóth utcai Kisszínpad. Az anyaszínházat 1988-ban felújították. *Miszlai* István nyugdíjba vonulásával pályázatot írtak ki, amelyet *Szűcs* Miklós nyert el. A színház szervezete teljesen átalakult. Feloszlatták az utazótárs.-okat, csökkentették és szakmailag megerősítették a színház társulatát. 1991. jan. 1-jével a *Budapesti Kamaraszínház* nevet vette fel a ~. Az operatárs. *Selmeczy* György vezetésével *Budapesti Kamaraooperává* alakult, amely épület hiányában több bp.-i színházban tartja előadásait. A tánctagozatból alakult ki a *Közép-Európa Táncszínház*.

Népszínház Táncegyüttes: az 1978-ban alapított, többtagozatos Népszínház hivatásos táncos együttese. Művészeti előzményei a bp.-i Vasas Művészegyüttesben, valamint a 25. Színházban alakultak ki. Fennállásának évtizede alatt műv.-i vez.-je és koreográfusa *Györgyfalvy* Katalin. Az átlag 10 pár táncosból álló társ. előadásait *Rossa* László irányításával 4–5 tagú zenekar kísérte, de igen gyakran alkalmaztak gépzenei kíséretet is. Formavilágának alapját tekintve a ~ repertoárja szigorúan a m. néptánc lépcsővilágából indult ki, a többi hivatásos néptáncgy. megjelenésétől azonban élesen megkülönböztették a formálásban is megmutarkozó koreográfiai indítékok, miután *Györgyfalvy* a néptáncot nem önmagában, hanem léthelyzetek és sorsproblémák, egyéni vagy társadalmi konfliktusok kifejezésére alkalmazta. Bár a társ. arculatát döntően az ő táncai alakították ki, néhány vendégalkotó – *Szigeti* Károly, *Molnár* Lajos, *Hidas* György – művei színesítették a repertoárt. Az egy. soha nem rendelkezett állandó bp.-i játszóhellyel, így jellegzetesen turnézó társ.-tá vált. 1988-ban a társ. élére – *Györgyfalvy* kényszernyugdíjaztatása után – két fiatal koreográfust neveztek ki: *Szögi* Csabát és *Énekes* Istvánt, s így megalakult a *Közép-Európa Táncszínház*, az időközben a Népszínház utódként létrejött Budapesti Kamaraszínház önálló tánctagozataként. Az új egy. arculata a korábbi periódus: kizárólag egyetlen vonását örzi. A koreográfusok – az állandók mellett vendégek is, mint *Janek* József és *Bognár* József – a néptánc formavilágából indulnak ki, de ez az elkötelezettség nem

NÉPSZÍNHÁZ

zárja ki más stílusok és mozgásnyelvek alkalmazását, és a táncszínpadon korábban ismeretlen, akár happening-szerű műfajokat sem.

Népszínház-Vígopera: → *Népszínház* (1875–1908)
Népszínház-Vígopera Színiiskolája (1907–1908): *Hevesi* Sándor vezetésével működtetett színészképző stúdió. Tanárai *Bródy* Miksa, a színház karnagya, továbbá *Mazzantini* Lajos, *Pethes* Imre és *Szirmai* Albert voltak.

népszínmű: 1. tágabb értelemben a legtöbb nemzeti drámairodalomban megtalálható, a koronként változó népfogalom alapján népről v. népek szóló színpadi művek összefoglaló műfajneve; 2. a m. színház történetében az 1840-es évektől a századfordulói élt *színjátéktípus*. Történetének első szakaszában a m. liberalizmus reprezentatív típusa, amely a francia *melodráma*, az osztrák *tündérbohózatt* és a m. vígjáték hagyomány színjáték elemeinek vegyítésével szórakoztató zenés-táncos, de időszzerű politikai mondanivalót népszerűsítő színjáték-típust hozott létre. A műfaj első darabja Szigligeti Ede.: *A szökött katona* (1843) c. műve. Fejlődésének ezen szakaszában és a „népről” a „népek” fogalomköre egybeesett, a nép fogalmát erkölcsi és nem társadalmi, ill. vagyoni kritériumok alapján határozta meg. Ennek megfelelően szereplői a m. társadalom teljes tagolódását képviselték, színhelyei között város és falu egyaránt szerepelt (Pest különösen sokszor), vegyes zenei anyagának domináns eleme pedig a népies műdal lett. Cselekménye gyakran bűnügyi elemekből épült (*Szigeti* József több darabja). A zeneszerzők közül *Erkel* Ferenc, *Egressy* Béni, *Szerdahelyi* József, *Bognár* Ignác nevét kell említeni. A ~ első szakaszának jelentős szerepe volt az 1848-as polgári forradalom eszmei előkészítésében, 1849 után pedig, közel egy évtizedig értékőrző funkciót töltött be. Szórakoztató színjáték elemeinek elhagyására és naprakész mondanivalójának megőrzésére később is kísérleteket tett Szigligeti Ede. (*A lelenc*, 1863; *A strike*, 1872). A ~ második hulláma az 1870-es évektől bontakozott ki, elsősorban *Csepreghy* Ferenc és *Tóth* Ede munkássága révén. Népfogalma és tematikája a parasztság idealizált ábrázolására szűkült. Társadalmi motiváció helyett magánéleti szenvedélyek kerültek a középpontba (Tóth E.: *A falu rossza*, 1873; Abonyi L.: *A betyár kendője*, 1873; Csepreghy F.: *A piros bugyellás*, 1878). Ebben a fázisban elsősorban a világvárossá fejlődő Bp. közönségének szórakoztatását szolgálta (1875-től külön színháza is volt, a *Népszínház*). A bp.-i nézőknek a vidéki élet egzotikumát mutatta be. Zenei anyaga a műdal, a magyar nóta lett. A ~ történetének mindkét szakaszában alakították színészi játékképességet és jó énektudást követelt meg. Az első korszak kiemelkedő művészei *De Caux* Mimi és *Füredi* Mihály, a második szakaszban pedig *Blaha* Lujza és *Tamássy* József voltak. A századfordulóra teljesen kiüresedett színjátéktípus iránti közönségigény kielégítésére több kísérlet történt. Az egyik irány a *daljáték* – Kacsóh Pongrác–Heltai Jenő: *János vitéz* –, a másik kitörési vonal pedig Gárdonyi Géza: *A bor* és Mórincz Zsigmond: *Sári bíró* c. műve. Ir. Pukánszky Kádár J.: A magyar népszínmű bécsi gyökerei (1930); Tóth D.: A magyar népszínmű zenei kialakulása (1930); Gombos A.: A magyar népszínmű története (1933); Dobos S.: Népszínművek dalai; Kerényi F.: A tündérbohózáttól a népszínműig (Mesterség és alkotás, 1972).

Népszínpad (1908–1915): színház Bp.-en a Rottenbiller u. 37. sz. alatt. *Sziklai* Kornél vállalkozása volt. A ~ 1912-ben a *Grand Guignol* nevet vette fel. A névváltoztatás nem volt hosszú életű, pár hónap után ismét az eredeti néven működött, délutáni előadásokat tartott. 1915 őszén a vállalkozás csődbe jutott.

Népvarieté (1945–1946): a Sportcsarnokban, a Thököly úton 1945. ápr. 22-én indult új vállalkozás, amely nevével ellentétben nemcsak varieté, hanem kabaréműsort is játszott. Szervezője *Grünfeld* József artista impresszárió, irányítója *Gálfi* József és *Alfonzo* volt. 1946. szept.-ig tartották fenn a vegyes műsort, ezután csak artistaműsort játszott. Színpadán a főváros legnevesebb színészei léptek fel.

Népvarieté (1950–1952): a városligeti Panoptikum épületében 1947 tavaszán *Németh* Nándor *Fortuna Varieté-Komédia* néven nyitott színházat, amelynek három műsora maradt fenn. 1950 tavaszán a színház ~ néven nyílt meg újra. Galambos úr, Arany Manó személyében kikiáltója is volt. 1950 nyarán Kamara Varieté néven szerepelt, majd ún. esztrádműsorokat, 1951–52-ben pedig jó színvonalú kabaréműsort játszott, *Békés* András, *Hegedűs* Tibor, *Seregi* László, *Benedek* Tibor, *Latabár* Árpád, *Horváth* Tivadar rendezésében. 1952 őszén szűnt meg.

Neszedda Anna (Pest, 1849. márc. 1.–?, 1884): énekesnő (szopran). A színiiskola operaszakának legjobbjaként 1867-ben debütált a Nemzeti Színházban, amelynek 1871-ig tagja maradt. Németországi fellépések után vezető koloratúr énekesnő lett Kolozsvárott, ahol 1876-ban *Margit* szerepében (Gounod: Faust) búcsúzott. Vendégként itt és a Nemzeti Színházban is énekelt. F. Sz. Elza (Wagner: Lohengrin).

Névery László (Bp., 1903. aug. 5.–Bp., 1992. aug. 4.): színész, színgazgató. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában két évet elvégzett és sikeres vizsgát tett. 1930-ban *Buda* Dénes társ.-ában kezdte pályáját, bonviván szerepeket játszott. 1938-tól 1944-ig Aszódon, Gödöllőn, Hevesen, Pomázon, Rakamázson és Tokajban, 1946–47-ben Szombathelyen, Mosonmagyaróváron és Körömden, 1947–1949 között ismét alföldi városokban volt ig. 1949–1952 között az Ifjúsági, 1952–54-ben az Állami Déryné, 1956-tól 1963-ig a Madách Színházban kapott kisebb szerepeket.

New York-i Magyar Kamaraszínház (1930–?): *Papp* István ig., rendező alakította meg a társ.-ot a New York-i White Hallban, de gyakran játszottak a Lenox Hallban és a Longacre Theatre-ben is. Karmesterek *Várady* Antal és *Robán* András voltak. Az alkalmilag összetoborzott egy.-ben fellépett *Pogány* Bella, *Révész* Margit, *Kürthy* Sári, *Munkácsy* Piroksa, *Gáthy* Tibor, *Péchy* György, *Jány* Tibor. Repertoárjukat művészi igényességgel állították össze: Gárdonyi Géza: *A bor*; Mórincz Zsigmond: *Sári bíró*, *Búzakalász*; Molnár Ferenc: *Az ördög*, *A testőr*; Szép Ernő: *Aranyóra* c. darabjait játszották.

New York-i Magyar Operettszínház (1957–?): *Petri* László 1956-os menekült színészekből alakította meg a társ.-ot New Yorkban. Céljuk volt, hogy kooperatív (osztalékos) alapon egy állandó jellegű szintárs.-ot hozzanak létre, amely klasszikus értékű operettek bemutatásával ápolja a m. kultúra hagyományait. Ig., rend. *Petri* László, 1958 után rend.: *Dekány* László. Karmesterek *Nyíri* Gyula, *Biró* Alice, *Pongrácz* István, *Siklós* Tamás. Diszlettervező *Flock* Rudolf, koreográfusok *Bódi* István, *Földessy* Lilla, *Petri* László. Az egy. tagjai *Petri* Marika (primadonna), *Kalló* Éva, *Viola* Aranka, *Nagy* Lajos, *Bán* Tamás, *Fónay* Rezső, *Bende* Károly, *Kapin* Aranka, *Havassy* Mimi, *Bogáthy* Mihály, *Gáthy* Tibor, *Verő* Erzs, *Király* Mancsi, *Körmendy* Árpád. *Petri* bérletet hirdetett, szervezett, rendezett, játszott, és művészi igény-nyel állította össze a társ. repertoárját: *Jacobi* Viktor: *Leányvásár*; *Sybill*; *Huszka* Jenő: *Lili bárónő*; Kacsóh Pongrác: *János vitéz*; Kálmán Imre: *Marica grófnő*, *A csárdáskirálynő*; *Lehár* Ferenc: *A mosoly országa*; *Szirmai* Albert: *Mágnás Miska*. A New York-i bemutatók

után rendszeresen látogatták a vidék magyarlakta városait. A sikerek ellenére anyagi gondjaik miatt újításra, változatosságra volt szükségük, ezért visszatértek az 1920-as évek gyakorlatához, a bp.-i neves vendégművészek felléptetéséhez. *Bilcsi* Tivadar, *Petress* Zsuzsa, *Feleki* Kamill, *Latabár* Kálmán, *Udvardy* Tibor, *Bársony* Rózi, *Sárdy* János, *Honthy* Hanna, *Rátonyi* Róbert, *Mezey* Mária adtak műsoros esteket az amerikai magyarságnak. *Halász* Péter a „legtürelmesebb, legkitartóbb és legszenvedélyesebb amerikai magyar színigazgató”-nak nevezi *Petri* Lászlót.

New York-i magyar színházi lapok: az első magyar New York-i színházi orgánusmot a *New York-i Magyar Színtársulat* adta ki 1911–12-ben. A nagy formátumú *Színházi Újság* c. lap főleg a műsorközlés célját szolgálta, de a bemutatásra kerülő darabok szereposztása mellett a lap közölt rövid színdarabreszteket, színházi híreket és hirdetéseket is. Az újság nyolc oldalon jelent meg. – A következő lap 1921. szept. 15-én indult, ugyanezen a néven, kis formátumú, 30 oldalas „magyar színházi, irodalmi és művészeti folyóirat” volt, és 1922-ig havonta kétszer jelent meg. *Neuwald* H. Jenő szerkesztette, a megjelentetést *Green* Béla újságíró és *Buday* Károly menedzser segítette. – 1928-ban indult a szélesebb olvasótáborra számító, kétnyelvű, magyar–angol *Színház és Mozi Újság* (Theatre and Movie News), számonként 48 oldalon. *Szeremi* Simon szerkesztette, bizonyos fokok *Incze* Sándor Színházi Életének mintájára. Riportok, interjúk, színészportrék, regényrészletek, lelki tanácsadás, pletykák egyaránt előfordultak a lapban. Megszűnésének pontos ideje ismeretlen.

New York-i Magyar Színpad (1922–1945): 1922. szept. 3-án mutatkozott be a színtársulat New Yorkban, a Cort Theatre-ben. Ig.-ja *Tóth* István lett, aki műkedvelőként kezdte pályáját. Gazdasági ig. *Zoos Szabó* Imre, művészeti ig. 1929-től *Rohonczy* Mihály. Rendezők *Darvas* Károly, *Horváth* Lajos, *Lugosi* Béla. Karmesterek *N. Rácz* Juliska, *Horváth* Gyula, *Robán* András. A társ. tagjai *T. Kondor* Mariska, *Balla* Gizella, *Fellegi* Kató, *Braver Barát* Irma, *Nagy* Lajos, *Lukács* Jenő voltak. Később csatlakoztak a társ.-hoz: *Sugár* Terry, *Vincze* Mihály, *Heltay* Mici, *Csorba* Annie, *Jávor* Antal, *Pintér* Rózi, *Lászlóffy* Lajos. Időnként fellépett *Papp* István is, aki saját egy.-t alakított. Három hónapos turnéik során bejárták az USA és Kanada magyarlakta településeit New Yorktól St. Louisig. Repertoárjukat sikerdarabokból állították össze: *Huszká* Jenő–*Martos* Ferenc: *Aranyvirág* (Nápoly gyöngye); *Bíró* Lajos: *Sárga lilium*; *Szigeti* József: *A vén bakancsos és fia, a huszár*; *Géczy* Károly: *Falusi szerelem*; *Kálmán* Imre: *A csárdás-királynő*. Egy szezonban kb. 250 előadást tartottak.

New York-i Magyar Színtársulat (1905–1922): 1905. dec. 17-én a New York-i Palm Gardenben mutatkozott be a társulat, amelynek vezetője és rendezője *Rédey* István volt. Az első amerikai m. színtárs. nagy részét még műkedvelők alkották, de a rend.-k és a vezető színészek már hivatások voltak. Rend.-k *Juhász* Pál, *Miskolczy* Henrik, *Horváth* Lajos és *Erdélyi* Emil (1920-tól ig.), karnagy *Feleky* Károly, a későbbi neves hungarikagyűjtő, zenei vezető *Serly* Lajos, az ismert zeneszerző volt. A társ. tagjai közül kiemelkedő tehetségek *Thury* Ilona, *Virgay* Boriska, *Serly* Etelka, *Heltai* Árpád, *Horváth* Lajos, *Miskolczy* Henrik, *Miskolczy* Jenő. New York-i fellépésükön kívül gyakran játszottak a bridgeporti magyarságnak is. Repertoárjuk főleg népszínművekből, operettekből és vígjátékokból állt. Kacsóh Pongrác: *János vitéz* c. daljátékával debütáltak, majd *Almási* Balogh Tihamér (A tót leány), *Follinusz* Aurél (Náni), *Géczy* István (Amit az erdő mesél, A gyimesi

vadvirág, A régi szerető), *Hervé* (Lili) darabjai mellett bemutatták *Szigligeti* Ede II. Rákóczi Ferenc fogsága c. történelmi színművét is. Kiemelkedő eseménye volt a társ. történetének *Pálmay* Ilka vendégjátéka 1906-ban a New York-i Manhattan Lyceum színpadán. *Hervé Nébátsvirág* és *Almási* Balogh Tihamér *A tót leány* c. darabjaiban aratott nagy sikert. Mindkét előadást *Rédey* István rendezte. 1906-ban *Heltai* Árpád saját társ.-ot hozott létre, és vele többen elhagyták *Rédey*t. 1920-ban *Erdélyi* Emil lett az ig. A társ.-ban új nevek tűntek fel, *Mátonfalvy* György karmester, *Mátonfalvy* Elza (*Lévay* Elzi). Új darabokat is műsorra tűztek, így *Muray* Károly (*Huszárszerelem*), *Szirmay* Albert (*Mágnás Miska*), *Fall* (Sztambul rózsája), *Mátonfalvy* György (Csökkirálynő) operetteket. *Erdélyi* Emil 1922-ben bekövetkezett halálával a társ. tagjai más egy.-ekhez kerültek.

New York-i Népszínház (1922–1928): *Papp* István igazgató, rendező irányításával alakult meg a színház az azal a céllal, hogy utazó társ.-ként bejárják „Magyar Amerikát”. Egy-egy turnéra sokszor alkalmanként verbuválódott az egy. olyan személyekkel, mint *Mátonfalvy* György karmester, *Fellegi* Teri, *Montagh* Ilona, *Levay* Margit, *Páldy* Margit, *Endrey* Jenő, *Lugosi* Béla. Bemutakozó előadásukat Philadelphiában tartották 1922. okt. 9-én Garvey Andor *Benn az erdőben* c. színművével. Repertoárjukat főleg szórakoztató színművekből és operettekből állították össze: *Huszká* Jenő: *Lili bárónő*; *Huszká* Jenő: *Gül Baba*; *Rudnyánszky* Sándor: *Csökeső*; *Farkas* Imre: *Királyné rózsája*; *Lehár* Ferenc: *Drótostót*; de *Papp* István rendezésében bemutatták *Madách* Imre: *Az ember tragédiája* c. drámáját is 1924. febr.-ban Chicagóban, majd márc.-ban Clevelandben.

New York-i Operettszínház (1930–1932): 1930. jún. 22-én alakította meg a színházat *Sárossy Szűle* Mihály, aki a társulat ig.-ja és rendezője lett. *Király* Ernő főrendező segített a színházszervezésben és a játéktípus kialakításában. A karmester és a zenei vezető *Kurucz* János volt. Társ.-át jobbra énekes-táncos szerepkörre alkalmas színészekből állította össze. Tagok *Fellegi* Teri (primadonna), *Thury* Ilona, *Sándor* Anna, *Horváth* Lajos, *Vámos* Vilmos, *Jávor* Antal voltak. New Yorkban többnyire a Cort Theatre, a Gallo Theatre vagy a Lenox Hall adott lehetőséget a fellépésekre. Vidéki turnékra negyvenszemélyes saját autóbusszal jártak. Műsorukon bevált, sikeres operettek, vígjátékok szerepeltek: *Eisemann* Mihály: *Alvinci huszárok*; *Jacobi* Viktor: *Leányvásár*; *Ábrahám* Pál: *Asszonyháború*; *Borcsa* Amerikában. A társ. anyagi problémáit növelte az olcsó mozi konkurenciája, ezért *Sárossy* feloszlatta színtárs.-át, és visszatért Mo.-ra.

New York-i Operettszínház (Jávor–Sárossy Színtársulat, 1947–1952): 1947-ben *Sárossy Szűle* Mihály *Jávor* Pállal érkezett az USA-ba, ahol színtárs.-ot alakítottak, amelynek az elnevezése változott. 1947. márc. 23-án a New York-i Webster Hallban mutatkozott be az ekkor még *Bodán* (Margit)–*Sárossy* Színtársulat a Két jómadár c. vígjátékkal. A továbbiakban Jávor–Sárossy, ill. – néven működtek. Igazgató, rendező *Sárossy Szűle* Mihály lett. Karmester *Horváth* Gyula. A társ. tagjai voltak *Jávor* Pál, *Mórocz* Gabi, *Emőd* Margit, *Bodán* Margit, *Király* Manci, *Nagyajtay* György, *Rackó* Livia, *Rátkai* István, *Horváth* Lajos, *Iván* Dezső. Musorukat többnyire sikeres operettekből, vígjátékokból állították össze, mint *Eisemann* Mihály–*Körössy* Ferenc: *Csak egy kislány van a világon*; *Fehér* István–*Erdélyi* Egon: *Tündérek a kaszányában*; *Fehér* István–*Vadady* Albert: *Aranyulipán*; *Goldfaden*: *Sulamith*. Kiemelkedő jelentőségű előadása volt a társ.-nak és az amerikai m. színjátszásnak az 1948. márc. 15-én bemutatott *Katona* József *Bánk bán* c. drá-

mája, amellyel 1848 centenáriumát ünnepelték meg. Rend. és főszereplő *Sárossy Szüle Mihály*, Melinda *Emőd Margit* volt. A 24 tagú társ. 30 amerikai városban aratott sikert klasszikus drámáinkal.

New York Kabaré: a kávéház tulajdonosa, *Tarján Vilmos* hívta életre, aki maga is több kabarében játszott. 1932. nov.-ig játszott műsoraiban, amelyeket többnyire Kellér Dezső írt. *Herczeg Jenő*, *Pethes Sándor*, *Radó Sándor*, *Kun Magda*, a műfaj legjobbjai szerepeltek. **Ney Bernát** (? 1863–?, 1938): énekes (basszbariton). **Ney Dávid** édesapja. Pályafutását 18 évesen a Nemzeti Színház énekarában kezdte. 1892-ben debütált az Operaházban, amelynek egyik legkiválóbb compriario-baritonja volt. Elsősorban Wagner operáiban nyújtott kiemelkedő alakításokat. 1925-ben, 44 évi operai működés után vonult nyugalomba.

Ney Dávid (Várpalota, 1842. febr. 12.–Bp., 1905. aug. 31.): énekes (basszbariton). Énektanulmányait Lombardiában folytatta, ahol frontszolgálatot teljesített. Leszerelése után Bécsben a Carltheater énekesé lett. Pályafutása kezdetén Győrött népszínművekben lépett fel. 1874-ben *Richter János* szerződtette a Nemzeti Színházhoz, ahol az Operaház megnyitásaig karkötelezettséges magánénekesként működött. 1884-től haláláig az Operaház tagja maradt. Elsősorban Wagner-szerepeivel (*Hans Sachs*, *Wotan*) tűnt ki, de ugyancsak kiváló volt *Sarastro* és *Petur bán* alakításaként. Fellépett Erkel Ferenc *István király*ának címszerepében is.

Ney Dávid (Bp., 1905–?, 1945. máj. után): énekes (tenor). **Ney Dávid** unokaöccse, **Ney Bernát** fia. Tanulmányait a SzAk-n és a Zak-n végezte. 1929-ben debütált az Operaházban *Siegmond*ként (Wagner: *A walkür*). Repertoárjához Wagner hőstenor szólamai, valamint compriario szerepek egyaránt hozzátartoztak. 1939-

ben a fajüldöző törvények miatt meg kellett válnia a társulattól. Ettől kezdve az OMIKE operatársulat tagjaként működött. 1945-ben mártírhalt.

nézőjáték: → *színház*

nézőtér: a színházépületnek a közönség elhelyezésére szolgáló része. A publikum az előadás folyamán a színpaddal – játéktérrel – szemben általában félköríven álló helyeken, üléseken (ill. állóhelyen) foglal helyet úgy, hogy a játék helyszínét minden néző jól láthassa. A különböző *helyosztályok* megjelenése a reneszánsz korra tehető, amikor az állóhelyek fölé épített zárt páholy szolgált a főrangú közönség elhelyezésére. A teljes hierarchikus tagolású ~ a dobozzsinpadhoz csatlakozva a 17–18. sz.-ra alakult ki, amikor a földszint három helyosztálya (*zsöllye*, *zartszék*, *állóhely*), a ~ teljes ívén végig-

NEY DÁVID

NEW YORK-I OPERETTSZÍNHÁZ plakátja

A NEW YORKI OPERETT SZÍNHÁZ
AZ AMERIKAI MAGYAR SZÍNÉSZUNIO TAGJAIBÓL

24 TAGU SZÍNTÁRSULAT

ÜNNEPI DISZTOLÓDÁSA

MAGYAR SZABADSÁGHARC 100 ÉVES ÉVFORDULÓJÁRA

WEBSTER HALL

116 EAST ELEVENTH STREET NEW YORK
104R MARCHUS 14-EN VABARNAF ESTE 8 ORAKOR

BANK BÀN

Részletes műsorszám és teljes program névvel a következő táblán kapható

SAJÁT DISZLET GYÖNYÖRŰ MAGYAR RUHÁK

NEW YORK ELŐREVALTVA 1905-1912 KÖZÖTT

NYELV: ANGOL

futó (többszintes) *páholsorok* vagy *erkélyek*, valamint a legolcsóbb *emeleti* helyek a társadalmi tagolódást az addig demokratikus színházi ~re is behozták. A 19. sz. utolsó harmadától érvényesül ismét a törekvés a színházak befogadóképességének fenntartása mellett a helyosztályok nélküli ~ alkalmazására – pl. térszínpad, körszínház, szimultán színpad, ill. a historikus színpadformák rekonstrukciója (misztériumszínpad, Shakespeare-színpad) esetén, v. az ún. wagnerianus színházakban.

nézőtéri alaprajz: A pénztár mellett kell kifüggeszteni azt a tűzoltóság által jóváhagyott ~ot, amely a számozott nézőtéri sorokat és ülőhelyeket tartalmazza, és feltünteti a nézőtér teljes befogadóképességét.

Nikisch Arthur (Lébényszentmiklós, 1855. okt. 12.–Lipce, 1922. jan. 23.): karmester. 1866–1873 között a bécsi konzervatórium növendéke, 1874-től a Hofoper hegedűse. Játszott *Liszt Ferenc*, *Verdi*, *Wagner*, *Brahms* irányításával. 1878-tól Lipcseben karigazgató, másodkarmester, 1879-től első karmester. 1889-ben Amerikában turnézott a Bostoni Szimfonikusokkal. 1893–95-ben az Operaház ig.-ja és vezető karnagya volt. Bp.-i működése alatt az operaelér fellendült, magas színvonalú *Mozart*- és *Wagner*-előadások születtek. Meghívására Pestre látogatott *Leoncavallo* és a Manon Lescaut bemutatójára *Puccini*. 1895-ben lemondott, utána a Gewandhaus Orchester – Lipce – karmestere volt, és állandó vendég Berlinben, Hamburgban, Londonban, Pétervárott. 1904–1912 között a Londoni Szimfonikusok élén állt. 1905–06-ban a lipcei Stadttheater ig.-ja

volt. Elkötelezett romantikus opera- és hangversenydirigensként tartották számon.

Niklesz Ildikó (Balassagyarmat, 1957. okt. 10.–): bábszínésznő. 1981-től a pécsi Bóbita Bábszínház tagja. 1983-ban végezte el a Bábstúdiót, és 1984-ben diplomázott a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karán történelem-népművelés szakon. 1984-től 1991-ig az Állami Bábszínház művésznője volt. Főleg naivaszerepeket játszott. 1986-ban férjével, *Fel-szeghy Tiborral* létrehozták a bp.-i *Fabula Bábszínházat*. F.Sz. *Hófehérke* (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Hupikék Péter* (Urbán Gy.); *Kalimpász* (Tarbay E.: Kunkori és a kandúrvarázsló).

Nikó Lina (Kunszentmiklós, 1853. ápr. 10.–Bp., 1905. júl. 26.): színésznő. Pécsi tanulmányait megszakítva 1868-ban *Károlyi Lajos* társulatához szerződött. 1873-tól négy éven át a szegedi színház tagja volt. Szép alt hangjával hamar a vidék egyik kedvelt operett- és népszínmű-énekesévé vált. 1877-ben a pesti Népszínház szerződtette, de csak egy évadon át volt a színház tagja. 1880-ban áttért a komikai szerepkörre, melyben szinte utolérhetetlenné vált. Ekkor Miskolcon, Marosvásárhelyt, Kassán játszott. 1895 nyarán a Városligeti Színkörben játszott, amikor *Ditrói Mór* felfedezte a Víg-színház számára, amelynek haláláig tagja maradt. Többnyire kellemetlen, veszekedő asszonyokat személyesített meg sok humorral, eredetiséggel, de nem torzította el az emberi vonásokat. F.Sz. *Nefejejs* (Szigeti I.: A csókon szer-zett vőlegény); *Tourelle né* (Ordonneau-Valabrègue: Durand és Durand); *Marosine* (Molnár F.: A doktor úr); *Vinard né* (Potter: Trilby).

M.A. 1871–73: Szabadka; 1873–78: Szeged; 1878–79: Győr, Sopron; 1879: Baja; 1880: Kecskemét; 1881–83: Miskolc; 1883: Makó; 1884: Újvidék; 1885 és 1887: Marosvásárhely; 1886: Újpest; 1888: Szeged; 1889: Eperjes; 1890–92: Miskolc; 1892–94: Kassa; 1894: Szabadka.

Nirschy Emilia (Bp., 1889. máj. 26.–Grasse, 1976. okt. 6.): balettművész, táncpedagógus. Édesanyjától, *Nirschyné Hirmer* Gizellától, majd *Guerra* Miklóstól tanult táncolni. Kulturált, elegáns mozgású, különlegesen muzikális táncosnővé képezte magát, aki 1906-tól 1920-ig volt az Operaház primabalerinája. 1911-ben a londoni Alhambra Színház hívta meg vendégszereplésre. 1917-től 1928-ig saját tánciskolájában tanított Bp.-en. 1937-ben külföldre távozott, 1955-től haláláig Franciaországban élt. F.Sz. *Tiktek* (Guerra M.: Művészfurfang); *Fiatallány* (Fokin után Zöbisch O.: A rózsá lelke); *Királykisasszony* (Zöbisch O.: A fából faragott királyfi); *főszerep* (Guerra M.: Táncgyuveleg, Prometheus). Könyve: *A művészi tánc* (1918).

Nizsinszky-Márkus Tamara (Bécs, 1920. jún. 14.–): színésznő. Václav *Nizsinszky* és *Pulszky* Romola leánya, *Márkus* Emilia unokája. A SzAk-t 1941-ben végezte el. 1941–1944 között a Nemzeti Színházban játszott. 1946–47-ben a Víg-színház tagja volt. 1948-tól 1950-ig a rádióban bemondóként, majd az Állami Bábszínházban bábszínészként dolgozott. 1957-ben Kanadába települt át, ahol bábszínészettel próbálkozott. Jelenleg az USA-ban könyvtáros. Fiatallány szerepeket formált meg. F.Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Boriska* (Tóth E.: A falu rossza); *Esztike* (Szigligeti E.: A mama).

Nógrádi Jolán (Bp., 1874. ?–?): színésznő. 1894-ben *Bessenyei* Miklós társ.-ában kezdte pályáját. Vidéki évek után 1898-tól 1905-ig a Víg-színház tagja volt. Férjhez ment, és visszavonult. Naivaszerepeket játszott. F.Sz. *Berta* (Hauptmann: Takácsok); *Elza* (Bródy S.: A da-da); *Mariska* (Raupach: Molnár és gyermeke).

Nógrádi Péter (Bp., 1952. máj. 30 –): zeneszerző, zenei szerkesztő. Tanulmányait 1978–1984 között végezte a Zak-n *Soproni* József növendékeként. 1984–85-ben az Országos Széchényi Könyvtár zenei gyűjteményének könyvtárosa. 1985–86-ban zeneiskolai zongora- és szolfézsztanár Vácott, majd 1986-tól a Zeneműkiadó Vállalatnál zenei szerk. 1985-ben elnyerte a Zeneművészek Szövetsége különdíját. F.M. *Isten a szekéren* (opera); *Betlehemi királyok* (1980); *Dívertimento* (1984); *Metamorfózisok* (1983–1984); *A tó* (1984).

Nógrádi Róbert (Dombóvár, 1928. nov. 15.–?, 1989. jún. 16.): rendező, színházigazgató. 1947–1950 között a SzAk-n, 1950-től 1955-ig a moszkvai Sziniakadémián tanult ösztöndíjasként. Egy évig a Nemzeti Színház tagja, majd a szolnoki Szigligeti Színház rend.-je,

NIRSCHY EMILIA

1957–60-ban főrend.-je volt. Egy-egy évig A Magyar Néphadsereg Színházában és a Thália Színházban rendezett. 1962-től 1988-ig a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja lett. Igazgatása alatt új tagozatként kapcsolódott a színházhoz a Bóbita Bábegyüttes is. *Illyés* Gyula-előadások és *Hernádi* Gyula-ősbemutatók sorával támogatta a m. dráma ügyét. A színház 1970-es évekbeli virágkora fűződik nevéhez. Igazgatása utolsó éveiben sokat tett a színházi épület rekonstrukciójáért. 1969-ben Jászai Mari-díjat, 1987-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.R. Steinbeck: *Egerek és emberek*; Rostand: *Cyrano de Bergerac*; Sh.: *Othello*; Illyés Gy.: *Testvérek*; Gorkij: *Kispolgárok*; Hernádi Gy.: *Verkereszttség*; Katona J.: *Bánk bán*; Lengyel M.: *Tájfű*; Molière: *Tartuffe*.

Nógrády G. János (Szarvasgede, 1855. ?–Trencsén, 1901. febr. ?): színész, tenorista. 1881-ben Szabadkán kezdte pályáját. Itt játszott 1884-ig. 1887-ben feleségül vette *Pavlon* Linát (1863–?), aki naiva szerepkörben ért el sikereket. 1895–96 telén felesége nevén az igazgatással is megpróbálkozott, kevés sikerrel. Utolsó szerződése 1900 ősztén *Monori* Sándorhoz kötötte. F.Sz. *Kósza*

Gyula (Csepregy F.: Titilla hadnagy); *St. Remy marquis* (Bokor I.: A kis alamuszi).

M.A. 1884–85: Tóth Béla; 1885–86: Jani János, majd Begyó Alajos; 1886–87: Somogyi János; 1887–88: Nagy Viktor; 1888–91: Halmi Imre; 1891 és 1894: Rakodczay Pál; 1892–93: Polgár Károly; 1893–94: Kunhegyi, Pesti I. Lajos; 1896–97: Kunhegyi; 1899–99: Fekete Béla; 1899: Havy Lajos; 1899–1900: Szabadhegyi; 1900: Fekete Miksa; 1900: Monori Sándor.

Nopcsa Elek, br. (Bécs, 1848. okt. 24.–Arad, 1918. márc. 7.): intendáns. Katonai, majd politikai tevékenysége után 1894-től kormánybiztos, 1896. okt.-tól 1897. nov.-ig pedig az állami színházak intendánsa volt. Ténykedését számos botrány kísérte, mert hivatali hatalmával gyakran visszaélt. Operaházi működése alatt kiugróan sok volt a bemutató.

normanap (latin): a római katolikus egyház szertartásrendje alapján az ún. szentidőkre vonatkozó játsszási tilalom, amelyet II. József 1781-es rendeletével évi 21 napra korlátozott. Ma a mozgó ünnep, nagypéntek és dec. 24., a szenteste tartozik a ~ok közé.

nota bene (latin, 'jól jegyezd meg'): a színészi szöveges v. gesztusrögtönzés egyik fajtája, mely a színpadi szituációtól függetlenül születik az előadás során, általában felkészületlenül találva a partnert. Sikere esetén pótlólag beépülhet az előadásba; ekkor pontos helyét a sugópéldányban „N.B.”-jellel rögzítik.

Nóti Károly (Tusnád, 1892. febr. 1.–Bp., 1954. máj. 28.): író, újságíró, dramaturg. Kolozsvárott jogot végzett, majd vasúti tisztviselő, 1918-tól a Keleti Újság munkatársa volt. 1923-tól Bp.-en, 1930–1933 között Berlinben élt. 1923–1930 között a Terézkerúti Színpad, 1940–41-ben a Pódium Kabaré házszerzője volt, majd 1947-től 1949-ig dramaturgjaként is működött. Elsősorban kabaréjeleneteket, dalokat és egyfelvonásokat írt. M., német és francia filmek forgatókönyveivel kiemelkedő sikereket aratott. Darabjai: *A házibarat* (Szene B. nyomán, 1928); *Nyitott ablak* (1932). Egyfelvonásosai: *Az oroszlanseledítő* (1923); *Hej, színművész, színművész!* (1929); *Piké* (1945); *A motor* (1954).

Nottheater: → *Erzsébet téri Színház*

Nouseul Johann (? 1744–Bocs, 1814): színész. Német származású. 1779–81-ben és 1800–1814 között a bécsi Burgtheater tagja. Drámai hősnőket játszó felesége, Rosalie Lefèvre kedvéért szerződöttették. A magyarul egyáltalán nem tudó ~ 1802-ben negyedmagával Győrött, Pápán, Tatán, Komáromban, Esztergomban, Vácott, Pesten és Pozsonyban m. nyelvű előadásokat tartott. Melodráákat és énekesjátékokat adtak elő, kihasználva azt, hogy Pesten 1796–1807 között szünetelt a m. színészet, a többi városban pedig még nem volt hivatalos m. nyelvű előadás. – Ir. Bayer J.: Magyar színészeti kuriózum 1802-ből (EPHk, 1916).

Novák Ferenc (Nagyenyed, 1931. márc. 27.–): koreográfus. Tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem néprajz szakán végezte. 1954–1987 között a Bihari János Táncgyűttes vezetője volt, amely irányításával amatőr néptáncmozgalom vezető egy-e lett. Elvégezte a SzAk koreográfus szakát is. 1964–1975 között a Honvéd Művészgyűttes tánckarának vezetője volt, 1977–1983 között pedig az amszterdami Nemzetközi Folklor Táncszínház kor.-rendezője. 1983-tól az egész Honvéd Művészgyűttes műv.-i vez.-jeként átforgatta az egy. arculatát. A táncgy. egyrészt irodalmi alapú táncszínházi produkciókat, másrészt erőteljes

folklor műsorokat állít színpadra, de szívesen társul prózái vagy zenés színházak, balettagy.-ek, szabadtéri látványosságok szerzőgárdájával is. ~ munkásságában nagy szerepet játszottak a Kárpát-medence néptáncainak transzponálásai. Később a nemzeti múlt és sorsproblémák iránti fogékonysága vezetett ~ rend.-i munkásságának kibontakozásához is Kossuth-díjas (1993); érdemes művész (1985). F.K. *Várreám!; Tisza-háti csárdás; Aska és a farkas; Kömüves Kelemen; Ninive; Passió; Magyar Elektra; A helység kalapácsa; Csiksomlyói passió; István, a király; Kömüves Kelemen*.

Novák Irén (?–Arad, 1928. aug. 3.): színésznő. 1894 máj.-ában végzett a SzAk-n, és az Országos Színészegyesület tagja lett. Különböző vidéki társ.-okban játszott, egyebek között Szatmárnémetiben és Temesvárott. 17 éven át az aradi társ. egyik megbecsült élvonalbeli színésznője volt. Az újságcikkek, kritikák az anyaszerepkörben nyújtott színes alakításait méltatták különösen.

Novák István (Szabadka, 1920. júl. 20.–): színész. 1942-ben kezdte pályáját Szabadkán kardalosként, majd 1947-ig vidéken volt segédszínész. 1947-től 1977-ig, nyugdíjba vonulásáig a debreceni Csokonai Színház művésze volt. Sokoldalú színész, aki drámai és zenés darabok karakterszerepeit egyformán kiválóan alakította. Ábrázolásmódjára, szerepeinek értelmezésére a magas fokú realizmus volt jellemző. 1960-ban Jászai Mari-díjat, 1965-ben érdemes, 1975-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Szorin* (Csehov: Sirály); *Keszeg András* (Sh.: Vizkereszt); *Bódog* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Lőrinc barát* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Percsin* (Gorkij: Kispolgárok); *Polonius* (Sh.: Hamlet).

Novák János (Bp., 1952. aug. 26.–): zeneszerző, rendező, bábszínház-igazgató. 1973-ban kapta gordonkatornári diplomáját. 1975–76-ban a müncheni Zene-művészeti Főiskolán tanult. 1972–77-ben zenészként szerepelt több színházi és televíziós műsorban. 1977-től a Radnóti Miklós Színház – közben a Rádió Kabaré-színházának is – zenei vezetője volt. 1992-től az Állami Bábszínház kettéválasztásával megszületett új társ., a Kolibri Színház ig.-ja. Számos színdarabhoz, filmhez, televíziós műsorhoz szerzett zenét. Rendezett tvj.-ot és több színházi előadást gyermekeknek. Gyermekműsoraiban egy szabadabb happeningses költői játékformát használ. F.R. Nemes Nagy Á.: *Bors nemi*; Kipling: *Maugh*; Tamkó-Sirató K.–Novák J.: *Mesélő kert*; Horváth P.: *A farkas szempillája*; Lewis: *Alice Csodaországban*; Barrie–Tótfalusi I.: *Pán Péter*.

Novák Sándor (Esztergom, 1820. márc. 18.–Székesfehérvár, 1882. febr. 25.): igazgató, karmester. Kispapból lett 1841-ben kardalnok a Nemzeti Színházban, azután Erdélyben, majd 1845–47-ben Győrben járt. A szabadságharc után templomi tenorista lett. 1856-ban a győri társulatnál tűnt fel újból. 1868-tól igazgatásba kezdett. Bejárta szinte az egész országot, de karnagyi sikereit igazgatóként nem tudta kamatoztatni. Előbb társigazgatóságot vállalt, majd 1873-ban végleg lemondott a társulatvezetésről és a színészi pályáról. Énektanár, orgonista lett belőle Székesfehérváron.

M.A. 1867–68: Miskolc. Igazgatóként: Gyöngyös; 1869: Marosvásárhely; 1870: Torda, Nagyenyed, Békéscsaba, Baja; 1871: Paks, Dunaföldvár, Szolnok, Makó, Nyitra; 1872: Galgóc, Léva, Selmec, Beszterce, Rozsnyó; Kecskemét (Völgyi Györggyel).

Ny

Nyakas László (Kolozsvár, 1967. dec. 8. –): táncos. A kolozsvári Balett Intézet klasszikus balett-szakát 1986-ban végezte el. 1986–1990 között a temesvári Román Opera magántáncosa. 1990-ben áttelepült Mo.-ra, és az Operaház balettegyüttesének tagja lett. Kimagasló technikájú, lírai alkatú táncos. A Párizsi balettverseny bronzérmese (1992). F.Sz. *Siegfried* (Danowski: A hattyúk tava); *Albert* (Coralli-Perrot: Giselle); *Levin* (Pártai L.: Anna Karenina); *Rothbart* (Petipa-Ivanov: A hattyúk tava).

Nyárai Antal; **Nyáray** (Nagyenyed, 1868. ápr. 13. – Bp., 1920. febr. 27.): színész. A SzAk látogatása után 1897-től a vidéki színpadokat járta, míg 1902-ben a Népszínház leszerződött. Faragó Jenő–Barna Izsó *Casanova* c. daljátékának címszerepe nagy sikert hozott számára, akárcsak *Eisenstein* szerepe A denevéren (ifj. J. Strauss). 1907-ben a Fővárosi Cabaret Bonbonnière tagja lett. Gyakran egy műsoron belül háromféle szerepkört is betöltött (konferált, játszott, énekelt). „A királyi komédiás”-t – ahogyan Nagy Endre nevezte – az értelem, az intenzív alkotás, a figurális meglátás s a mély intelligencia jellemezte. 1909–11-ben Szegeden, 1915-ben Bécsben, 1917-ben a Király Színházban és az Apolló Kabaréban játszott. Utoljára a Medgyaszay Színházban lépett föl. F.Sz. *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Tartuffe* (Molière); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Fegyva* (Tolsztoj: Élő holttest); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Pfefferkorn* (Lehár F.: Drótostót); *Wurm, Kalb* (Schiller: Armány és szerelem); *Celestin* (Hervé: Nebáncsvirág).

M.A. 1888: Csóka Sándor; 1889: Bogyó Alajos; 1890: Zajonghy Elemér; 1891: Szathmáry Károly; 1893: Balogh Gyula; 1894 nyara: Füredi Károly; 1894–95: Csóka Sándor; 1896–1901: Leszkay András; 1904–1906: Szendrey Mihály; 1902–1904. máj. 4.: Népszínház; 1907: a Modern Színház Kabaréja; 1908: Bonbonier Kabaré; 1909–10: Szeged; 1911: Pécs és a Délvidék; 1913. jan.: Királyi Színház, Apolló Kabaré; 1915: Royal Orfeum, Budai Színkör; 1916: Bécs; 1917–18: Királyi Színház; 1918: dec. 17.: Medgyaszai Színház; 1919: Budapesti Színház; 1919: Magyar Színház.

Nyáray Rezső (Bp., 1886. okt. 10. – Zrenjanin, 1955. máj. 6.): színész, rendező. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában végzett 1905-ben, utána *Polgár* Károly társ.-ával Bánát városaiban, Pancsován, Versecen, Fehértemplomban és Becskereken lépett fel. Itt telepedett le 1922-ben, miközben tagja volt a pesti Magyar Színháznak, s több vidéki város – Kaposvár, Székesfehérvár,

Kecskemét, Pécs – társ.-ának. Becskereken kitanulta a fényképész szakmát, működvelő előadásokat szervezett, rendezett – Bácska és Bánát sok helységében segítette a működvelőket és közben színészkedett is. 1945-ben meghívták az alakuló Szabadkai Népszínházba rendezni, de visszatért Zrenjaninba, ahol működvelő előadásokat rendezett. F.R. Cziráky I.: *Muskátlí*; Hervé: *Nebáncsvirág*; Molnár F.: *Játék a kastélyban*; Herczeg F.: *Kék róka*; Zilahy L.: *Süt a nap*; Móricz Zs.: *Sári bíró*. F.Sz. *Sári bíró* (Móricz Zs.); *Barcay* (Zilahy L.: Fatornyok); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Odrobina Janó* (Farkas I.: Iglói diákok); *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Sugár Mihály* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár). – Ir. Garay B.: *Festett világ* (Szabadka, 1977).

Nyári Operettszínház: → *Scala Színház*

Nyáry Pál (Nyáregyháza, 1806. dec. 12. – Pest, 1871. ápr. 21.): színházszervező és vezető. 1836-tól Pest vármegye főjegyzője, a Pesti Magyar Színház építését felügyelő vármegyei bizottság tagja és jegyzője, 1837. évi jelentésük készítője. Maga is 3 és 1/2 részvényt jegyzett. 1837-től a színház működtetésére alakult rt. választmányi tagja és titkára. 1839. jan.–ápr. között az igazgatóválasztmány elnöke. Az operaháborúban, *Schodelné*hez fűződő élettársi kapcsolata miatt is, az operapárt egyik vezére. 1845-től Pest vármegye másodalispánja, a Nemzeti Színház páholybérloje. 1849–1854 között várfogsága idején birtokát a visszavonult Schodelné gondozta. 1861–1868 között ismét aktív politikus.

Nyéki János; *Beinrohr*, vagy *Beinroth* (Ipolynek, 1841. febr. 20. Bp., 1924. ápr. 16.): színész, igazgató. 1859-ben lépett a pályára *Kétszery* Józsefnél. Később tagja lett *Arady* Gerő társ.-ának. 1874-ben kapott először igazgatói engedélyt kistársulatok vezetésére, de 1880-ban és 1887-ben csak daltársulatot működtethetett. 1888-ban végleg felhagyott az igazgatással, és *Kárpáthy* Györgyhez szerződött. 1892-ben *Völgyi* György társ.-ától ment nyugdíjba. F.Sz. *Csóri Gyurka* (Szigligeti E.: A nagyidai cigányok); *Sobbrinus* (Dóczi L.: Csók).

M.A. 1859?: Pázmán Mihály?; 1860: Aradi Gerő; 1866: Nyíri György; 1870: Barna Balint; 1871: Homokay László; 1872–74: Csóka Sándor; 1885: Hegyi Gyula; 1886: Bokor; 1888–89: Kárpáthy György; 1890–92: Völgyi György. Igazgatóként: 1874: Dész, Marosvásárhely; 1875: Nagyenyed, Torda, Marosvásárhely, Dész; 1876: Torda, Nagyenyed, Dész, Abrudbánya; 1877: Torda, Dicsőszentmárton (Homokayval); 1878: Szé-

kelyudvarhely, Gyergyószentmiklós, Torda, Dés; 1879: Székelyújvár, Sepsi, Csíkszereda; 1881: Fehértemplom, Szászváros, Brassó; 1882: Szászrégen, Marosvásárhely, Nagyszeben; 1883: Szászrégen, Gyulafehérvár, Abrudbánya, Veszprém; 1884: Lugos, Obecse, Topolya; 1885: Bácsalmás, Zilah.

Nyéky Mihály (?; 1789–Pest, 1862. dec. 7.): színház-igazgató. Mint a nemzeti színházi comite tagja, 1854. nov. 8-tól az évad végéig igazgatói megbízást kapott. 1860. júl. 11-től ismét átvette az igazgatást, amelyet betegsége miatt *Szigligeti* Ede segítségével 1862 jún.-áig végzett. Nevéhez fűződik a hazai Offenbach-kultusz elindítása.

Nyéky Pál; *Szöke* (?–?): sűgő. 1792–1795 között a pest-budai, első m. szintárs. tagja. A társ. két zsebkönyvének kiadója. 1779-től írnok Pest vármegye szolgálatában.

Nyerges Ferenc (Temesvár, 1929. okt. 14.–): színész. 1955-ben a SzAk távoktatási tagozatán szerzett oklevelet. 1953–57-ben a kecskeméti Katonai József, 1957–1970 között az Állami Déryné, ill. a Népszínház tagja volt. 1971 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Svejk* (Hasek); *Miska* (Szirmai A.: Mágnás Miska); *Fritz* (Jacobi V.: Leányvásár).

Nyertes Zsuzsa (Bp., 1958. dec. 14.–): színésznő. 1983-ban végzett a SzAk-n, és azóta a Vidám Színpad tagja. Kabarétól a vígjátékon át a musicalig mindenben színvonalas alakításokat nyújt. Sokat szerepel a televízió műsoraiban is. F.Sz. *Lisa* (Coleman–Stewart: Szeretem a feleségem); *Virág* (Stone–Wildner: Van, aki forrón szereti); *Miss Blandish* (MacDonald: Miss Blandish nem kap orchideát); *Margarita* (Paso: Ön is lehet gyilkos).

Nyilasi Mátyás, *Ugrinovits* (Győr, 1861. ápr. 12.–Arad, 1900. nov. 16.): komikus, buffe. 1883-ban *Krecsányi* Ignáccal tűnik fel először, bár már *Bedődy* Gábornál is járhatott Győrött (1879). F.Sz. *Fresch* (Strauss: Denevér); *Zsupán* (Strauss: Cigánybáró).

M.A. 1883–89: *Krecsányi* Ignác; 1889–90: Somogyi Károly; 1890: Arad; 1894–96: Debrecen; 1896–99: Szeged; 1899: Kassa; 1990: Arad.

Nyilassy Judit (Vasvár, 1929. máj. 9.–): rendező, színházigazgató. 1952-ben végezte el az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának muzeológia–néprajz szakát, majd rendezést tanult a SzAk-n 1958–ig. 1958–1972 között a Miskolci Nemzeti, 1972-től a Budapesti Gyermekszínház rend.-je, 1977-től 1985-ig ig.-főrend.-je. 1984-ig az Ifjúsági és Gyermekszínházak Nemzetközi Szövetsége m. központjának alelnöke, 1984 óta elnöke. 1990-től az Új Idő magán-színiiskolában ig. Főként zenés darabok rendezéséhez vonzódik. Előadóművészként is ismert. 1963-ban és 1976-ban Jászai Mari-díjat, 1985-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.R. Shaw: *Szerelmi házasság*; Kohout: *Ilyen nagy szerelem*; Williams: *A vágy villamosa*; Sh.: *Macbeth*; Örkény I.: *Macskajáték*; Alekszin: *Bátyám és a klarinét*; Svarc: *Hókirálynő*; Katajev: *Távolban egy fehér vitorla*; Molière: *Scapin furfangjai*.

nyíltszíni taps: →taps

nyílt változás: →változás

nyilvános főpróba: →főpróba

Nyilvay Irma (?; 1844. ?-Bp., 1909. szept. 10.): színésznő. 1866-ban Aradon *Follinus* Jánosnál kezdte pályáját. 1870 és 1873 között Kassán játszott *Latabár* Endrénél. Debrecenben 1876–1881 között *Blaha* Lujza szerepeit játszotta nagy sikerrel. *Szabó* Endrével együtt mint a „debreceni Blaha–Tamassy páros”-t emlegették. 1891-ben visszavonult. F.Sz. *Fünim Rózi* (Tóth E.: A falu rossza); *Erzsike* (Csepreghy F.: Sárka Csikó); *Biróné* (Gaál I.: Peleskei nótárius); *Boccaccio* (Suppé); *Szép Heléna* (Offenbach).

M.A. 1866–1870: Arad; 1870–73: Kassa; 1873–74: Szeged; 1875: Nagy Lujza; 1876 nyara: Sztupa Andor; 1876. ősz–1881. tavasz: Debrecen; 1881–82: Csóka Sándor; 1883–84: Aradi Gerő; 1884?: *Krecsányi* Ignác; 1883: Népszínház (m. v.); 1889–1891: Debrecen.

Nyiredi Piroska (Kolozsvár, 1925. márc. 18.–): színésznő. Érettségi után *Csóka* József magántanítványaként sajátította el az alapismereteket. 1948–49-ben a kolozsvári Állami Magyar, 1949–1953 között a nagyváradi Állami Magyar, majd a nagybányai, ill. a szatmári Északi Színház tagja. Pályája elején különböző lírai szerepekben ért el sikereket, később egyre markánsabb jellemeket alakított. F.Sz. *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Zoe* (Caragiale: Az elvesztett levél); *Anyá* (Kányádi S.: Ünnepek háza); *Pernelle asszony* (Molière: Tartuffe); *Arva Bethlen Kata* (Kocsis I.).

Nyíregyháza színészete: bár már 1813-ban is emlegetnek a városban fellépő komédiásokat és 1824. febr.-ban végeztek „teátromhoz” szükséges asztalosmunkákat, tényleges előadásokról ekkor még nincs adat. 1828-ban viszont *Szlávik* Károly német társ.-a bukkan fel a városban. Egyébként egészen 1844-ig nagyobb időközökben más német csoportok is játszottak ~án. 1829 máj.-ában jelenik meg az első m. vándorszínész-együttes *Balla* Károly „nemzeti színművész” igazgatása alatt. Az ő nevével a következő tíz évben még többször lehet találkozni. 1839-ben *Balla* és *Telepy* György társ.-a kivételesen az 1774-ben épített nagyvendéglő belső termében léphetett fel. 1840-ben a mechanikus bábokkal mutatványozó *Pratte*-testvérek zavarták meg az évadot. Az érdeklődés fokozódását jelzi, hogy 1843 telén *Kálmán* György és *Posonyi* Alajos ig.-k két hónapos szezont szervezhettek. A szabadságharcig *Láng* Boldizsár, majd *Latabár* Endre jönevű társ.-ait láthatta a város közönsége. Az adatokban ezután két évtizedes hiány mutatkozik. Csak 1866-tól – de akkor már minden évről – ismeretes, mikor melyik ig. kapott tavaszi v. őszi játékgendélyt, így *Kétszery* József, *Károlyi* Lajos, *Aradi* Gerő. Jelentős dátum 1869. nov. 16-a, mert a város tanácsa ekkor határozta el, hogy előbb-utóbb állandó m. színházat létesít. Egyelőre azonban, rövid időközökben csak átmeneti színiköröket építettek. Az elsőt 1872-ben, a nagyvendéglő udvarán, a másodikat, fakereskedők vállalkozásaként a város másik helyén, amelyet 1875. máj. 16-án *Miklós* Gyula társ.-a nyitott meg. A teglaalapra épült, deszkafalú, faszindellyel fedett épület 260 ülő és 380 álló nézőt tudott befogadni. Újabb jönevű ig.-k – *Mannberger* Jakab, *Csóka* Sándor, *Bényei* István – követték egymást. 1880. okt.-tól a várost a színikörületi rendszerbe sorolták. 1885-ben *Aradi* Gerő bemutatta *Az ember tragédiáját*, egy év múlva Nagy Vince a *Bánk bánt*. Az évtized végére – már csak a színikör romlása miatt is – *Somogyi* Gyula városatyja színházépítő közösséget szervezett, amely azután részvénytársasággá változva előkészítette a közsínház létesítését. A régi épület utolsó nagy évadjában *Rakodczay* Pál *Az ember tragédiája* mellett a *Leart*, a *III. Richárdot*, *A velencei kalmárt*, és a *Faustot* is bemutatta. Az új színház, melyet *Alpár* Ignác tervezett, 1894. febr. 6-án nyílt meg. Egy év múlva a villanyvilágítást is bevezették. 1902-től kezdve több éves szakaszkokban váltották egymást az ig.-k: 1902–1905 között *Makó* Lajos, 1906–13-ban *Zilahy* Gyula debreceni társ.-a (ekkor hol naponta, hol hetente Színházi Újság is megjelent) játszott. A háborús években s egy darabig utána is, megszűnt a folytonosság. Ekkor *Patek* Béla, *Kiss* Árpád, *Helai* Hugó társ.-ai szerepeltek itt. 1925–1930 között *Gulyás* Menyhért, ill. Alapi Nándor Országos Kamarszínháza látogatta ~t. Ettől kezdve 1939-ig csak néhány napos vendéjátékok, köztük a Vígsház és a pesti Vá-

rosi Színház egy-egy produkciója bukkant fel. 1939-től a 2. világháború befejezéséig a cseretársulati rendszer keretében a közönség Szalay Károly, vitéz Tolnay Andor, s végül Földessy Géza együtteseit láthatta. Rendszeres színházi ellátást 1950-től az államosított debreceni társ., 1952-től az Állami Faluszínház nyújtott. 1955-től 1960-ig teljesen felújították az épületet, amely ettől kezdve Mórícz Zsigmond Színház néven működik. Ezután két évtizeden át az Állami Déryné Színház művészei látogatták. – Ir. Nyíregyháza színháztörténetének levéltári forrásai, 1813–1893. (szerk. Margócsy József, 1990).

Nyíregyházi Mórícz Zsigmond Színház: Az önálló színház 1981. okt. 17-én nyílt meg Bozóky István igazgatása alatt. A fiatal társ. jó színvonalú előadások sorát hozta létre, de országos nevet Léner Péter igazgatása – 1984–1990 között – ért el a színház. Eredeti hangvételű, kísérletező bem.-k születtek olyan rendezők vezetésével, mint Léner Péter, Mensáros László, Gaál Erzsébet, ill. a vendég Ivo Krobot. A színház több fiatal művésze is lehetőséget kapott, hogy rendezőként is megmutassa tehetségét. Ezt elősegítendő jött létre 1984-ben a Stúdiószínpad, amely 1986-ban vette fel a *Krúdy Színpad* nevet. Országos elismerésként 1987-ben az évad társ.-a lett a ~. Ezt az utat folytatta 1990-től az új igazgató, Csikos Sándor is. 1993 óta Verebes István a színház vezetője. **Nyíri György;** *Kerek* (Debrecen, ? Bp., 1905. okt. 26.): színész, színigazgató. 1841. okt.-ben lépett színpadra jellemsszerepekben. Részt vett az 1848–49-es szabadságharcban. 1853-ban igazgatásba kezdett és másodosztályú együttest szervezett. Az 1870-es évek elején szüneteltette a társulatvezetést. 1874–75-ben egy évadra újból társulatot alapított. Ezután 1881-ig aktív színész

volt, majd végleg lemondott a pályáról. 1892-ben ünnepelte 50 éves színészi jubileumát. A vidéki igazgatók egyik ismert alakja volt. Felesége: Némethy Anna színésznő.

M.A. 1844: Kilényi Dávid; 1845: Hetényi József; 1869–70: Miskolc; 1871: Bokody Antal; 1871–72: Aradi Gerő; 1873–74: Mór, Keszthely, Mindszent, Szentes; 1878: Nagykőrös, Szolnok; 1878–79: Kárpáthy György; 1880–81: Nyéki János. Igazgatóként: 1853: Szarvas; 1866: Máramaros; 1867: Nagykálló; 1874–75: Nagyszeben, Lippa, Belényes, Vinga.

Nyitra színészete: az első ismert, m. nyelvű hivatásos színielőadást 1821. dec.-ben Kilényi Dávid társ.-a tartotta. ~ rendszertelenül ugyan, de bekapcsolódott a m. és a német vándortárs.-ok útvonalába: Balog István (1826), Hetényi József (1840), Abday Sándor (1842), Chiabay Pál (1845), Kocsisovszky Jusztin (1859), Friedrich Dorn (német, 1868), Gerő Jakab (1870), Szuper Károly (1874–75), Szegedi Mihály (1875), Balogh György (1876) járt a városban. A Voyta Adolf tervezte közsínház, melynek színpadát Galó György építette, 1883. nov. 19-én nyílt meg. Építtetésében, támogatásában ~ városán kívül, ~ megye is részt vállalt, így a színház a *Nyitramegyei Nemzeti Színház* nevet vette fel. Állandó társ.-a nem volt, a ~i évad a három téli hónapra terjedt ki. Jelentősebb ig.-k: Bogyó Alajos (1883, 1884, 1885), Krecsányi Ignác (1891), Rakodczay Pál (1892), Veszprémi Jenő (1892, 1893), Mezei Béla (1900–1902, 1904–1905). Utolsóként Szabados László, ill. Lászlófi Bódog társ.-a játszott ~n 1919-ben. Ezután a szlovákiai, Kassa és Pozsony központú m. nagytárs.-ok közül egyik sem járt ~n, a színházban a kassai és a pozsonyi szlovák társ. vendégszerepelt.

O

Oberfrank Géza (Bp., 1936. jan. 26.–): karmester, zeneigazgató, műfordító. Tanulmányait 1956-tól 1961-ig a ZAK-n Kórodi András tanítványaként végezte. 1961–1979 között az Operaház korrepetitora, karigazgatója és karmestere. Operakarmesterként Szokolay Sándor *Vernász* c. művével debütált 1964-ben. ~ irányításával mutatták be Szokolay *Hamlet* c. művét is 1968-ban. 1973–75-ben a Komische Oper zeneig.-ja Berlinben. Walter Felsenstein rendezésében vezényelte a *Háry Jánost* (Kodály Zoltán) és a *Figaro házasságát* (Mozart). 1975–1982 között a MAV Szimfonikusok vezető karmestere, 1979-től a Fővárosi Operettszínház zeneig.-ja, 1980-tól 1983-ig műv.-i vez.-je. 1983–1989 között a Szegedi Nemzeti Színház és Szimfonikus Zenekar főzeneig.-ja. 1989-ben ismét az Operaház tagja. Rendszeresen vendégzerepelt Európában és az USA-ban. Számos operát az ő fordításában játszanak hazánkban. Rendezéssel – elsősorban operettek és musical – is foglalkozik. Liszt Ferenc-díjas (1970), érdemes (1982) és kiváló művész (1988).

Obernýk Károly (Kömlöd, 1814. okt. 22–Pest, 1855. aug. 17.): író, színműíró. Debreceni tanulmányai után Pestre költözött, ahol elvégezte a jogot. Megismerkedett Petőfi Sándorral, és tagja lett a Tízek Társaságának. 1850-ben a Nemzeti Színház drámabírálo bizottságának tagja. 1851-ben a kecskeméti református kollégiumba került tanárnak, és ott dolgozott haláláig. Első sikeres színpadi műve a *Főúr és pór* c. dráma (1844), amelyben a romantika és a reformkori demokratikus elvek keverednek. Színházi kritikái és elemzései jelentek meg újságokban (Nemzetőr, Hölgyfutár). F.M.: *Örökség* (1845); *Nőtelen férj* (1846); *Magyar kivándorlott a bécsi forradalomban* (1849); *Anyá és vetélytársnő* (1850). Drámát kezdett írni *Brankovics Györgyről*, melyet *Bulyovszky Gyula* és *Egressy Gábor* fejezett be (1856), majd ennek nyomán *Erkel Ferenc* 1874-ben operát írt belőle.

O'Brady, Frederic: *Ábel* Frigyes (1903. dec. 11.–): színész, bábművész, zeneszerző, kritikus, író. Pályáját színészként a Belvárosi Színházban kezdte, majd számos fővárosi színháznál folytatta. 1925-től Párizsban, Németországban, majd Angliában volt karmester, színész, táncos, koreográfus, tanár. 1932-ben újra Franciaországba ment, ahol bekapcsolódott az *Arc-en-Ciel* bábegy. tevékenységébe. Később, 1937-től Marcel *Temporal* bábszínházában működött, közben élő színházban is játszott. 1939–42-ben idegenlégiós, ellenálló, majd politikai fogoly volt. A háború után vált ismertté, mikor

egyszemélyes bábszínházával járta a francia kabarékat, kesztyűs bábos bábdutteket és pas de deux-eket adott elő. Számos regényt és novellát írt franciául, ezért 1981-ben a francia állam az 'Arts et Lettres' rend lovagjává ültette. A harvtanas évek óta az USA-ban él, egyetemi tanár. Szerteágazó tevékenységei közül különös figyelmet érdemel a bábozás. Egyszerű, groteszk kesztyűs bábos számai *Obrascov* műveivel mutatnak rokonságot, anélkül, hogy ismerték volna egymást. Sikereinek tényezője bravúros technikai tudása és muzikalitása volt. Nagyban hozzájárult az *Arc-en-Ciel* bábegy. sikereihez, fejlődéséhez. F.T. Weber: *Felhívás keringőre*; Ravel: *Szépség és szörnyeteg párbeszéde*; *Nemzetek Csömöre*. Könyve: *All told: the confessions of Frederic O'Brady* (New York, 1964).

Óbuda színészete: színházi emlékekben ~ meglehetősen szegény. A két római amfiteátrum (a katonavárosi és a polgárvárosi) látványosságai után bizonytalan adatok maradtak fenn. A 17. sz. végén árnyjátékokat játszottak, majd 1849-ben egy vándortárs. tartott előadásokat. A 19. sz. második felétől már több vándortárs. vendégzerepelt. (Kesztyűs József, Körmives Imre és Lókai Antal együttese.) Az egyetlen, viszonylag önálló, fából épült színházat *Goldberger* Imre építtette. 1892. jún. 17-én nyílt meg, *Károlyi* Lajos íg. irányításával. Legjelentősebb vezetője *Rakodczay* Pál színig., író, 1893–94-ben klasszikusokat játszott itt. Irodalmi igénye egyenlő volt a bukással, *Rakodczay* 1900-ban felhagyott az igazgatással. Utána *Halmay* (Vizsai) Imre, 1896-ban *Harvany* Károly és társ.-a próbálkozott szín-előadásokkal.

Óbudai Kisfaludy Színház (1897–1944): a színházat 1896. okt.-ben *Serly* Lajos költségen kezdtek el építeni. Az épület terveit *Bernthaller* Adolf és *Bayer* építészek készítették el. A Lajos utcában az elhagyott börtöri raktárból átalakított, 450 férőhelyes színház 1897. febr. 26-án nyitotta meg kapuját Kisfaludy Károly *Vígjáték* c. és Suppé *Felsőbb leányok* c. darabjával. 1897. nov.-ben azonban *Serly* már a színház bérbeadására kényszerült. Évente új íg., új társ. költözött az épületbe. A századfordulót megelőző két évben 1898. okt. 26-tól 1900. júl. 15-ig *Kövesy* Albert társ.-a játszott a színházban. Műsorán klasszikus és kortárs drámák: *Madách* Imre, *Ibsen*, *Schiller*, *Sudermann*, *Szophoklész* művei egyaránt szerepeltek. A drámai műveken túl operetteket – *Hervé: Lili* – és népszínműveket – *Csepregy F.: A sárga csikó* – is bemutattak. A legnagyobb sikert Goldfaden *Sulamith* c. történelmi operettje aratta, amely több mint száz előadást ért meg. A századfordulót követően sem rendező-

dött a színház helyzete. A kezdeti igényességet egyre inkább a szórakoztató művek, zenés vj.-ok, boházatok és népszínművek hegemoniája váltotta fel. Az igazgatók sora kísérletezett a színházzal: *Kövessey* Albert után *Bokross* József (1901–1903), *Havi* Lajos (1903), *Kaposi* Ernő (1903 és 1924–25), *Pintér* Imre (1921–22), *Szell* József (1926–1929), *Miklóssy* Aladár (1929–1931), *Harsányi* Károly (1931–1932), *Berkes* János (1934–1935). 1925-ben *Feld* Irén és *Forgács* Rózsi Kamaraszínháza vendég szerepelt itt. 1935 ápr.-ában *Erdélyi* Mihály rendbehozatta az épületet, s a *Józsefvárosi és Erzsébetvárosi* Színház mellé harmadikként megnyitotta. 1944-ben, az ostrom alatt súlyosan megsérült az épület, amelyet 1945-ben lebontottak. – Ir. *Alpár A.*: Az *Obudai Kisfaludy Színház 1892–1934* (1991).

Óbudai Népszínház (1945–1947): Budapesten, a Korona tér 2. szám alatt 1945. nov. 5-én nyílt színház. Ig.-ja *Sugár* Imre, műv.-i vez.-je *Papp* István volt. Műsorán elsősorban operettek (*Marica grófnő*, *A cirkszhercegnő*, *Lili bárónő*) szerepeltek, de színre került Gorkij: *Éjjeli menedékhely* c. drámája is. 1946 aug.-ától *Budai Népszínház*, 1947 tavaszán pedig *Budai Színház* néven játszott.

Ócsag Anna (Bp. 1959. febr. 23.–): táncosnő. Az *ABI*-ben 1978-ban szerzett balettművész diplomát, s ekkor a Győri Kisfaludy Színház tánckarába szerződött. Egy év múlva az újonnan alakuló Győri Balett tagja lett, magántáncos. F.Sz. *Panna* (Markó I.: Az élet peremén); *Sors* (Vačulík I.: Mr. Faust).

Ódry Árpád (Bp., 1876. szept. 25.–Bp., 1937. ápr. 5.): színész, rendező. Apja *Ódry* Lehel operaénekes volt. A SzAk elvégzése után 1898-tól Nagyváradon, 1899-ben Kolozsvárott, 1899–02-ben Debrecenben, 1902–03-ban Kassán, 1903–04-ben Temesvárott játszott, ill. rendezett. 1904-ben a Vígsház, egy év múlva a Nemzeti Színház szerződtette, melynek 1912-től rend.-je, 1923-tól örökös tagja, 1931-től 1935-ig főrend.-je volt. 1918-ban a Fásor Kabaréban is színpadra lépett. 1917-ben a Fészek Művészklub ig.-ja. 1920–1922 között a Budapesti Színész Szövetség alelnöke, 1925-től a Színész Szövetség elnöke volt. 1926-ban a Kisfaludy Társaság Shakespeare-bizottságának lett tagja. 1928-tól a Magyar Rádió dramaturgia és főrend.-je volt, 1929-ben a SzAk tanára, 1930-tól ig.-ja lett. Eredeti beszédhibáját leküzdve a tökéletességig fejlesztett beszédkulturájával tűnt ki. Tanárként a tiszta és a kulturált beszédstílus átadásán fáradozott. Színészi stílusára jellemző, hogy a klasszikus szerepeket is realizisztikusan, pátoz nélkül játszotta. 1927-ben Greguss-díjat kapott. F.Sz. *Prospero* (Sh.: A vihar); *Lear király* (Sh.); *III. Richárd* (Sh.); *Bánk bán* (Katona J.); *Solness építőmester* (Ibsen); *Tartuffe* (Molière); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); F.R. Ibsen: *Hedda Gabler*; Shaw: *Tanner John házassága*; *Candida*; Strindberg: *Csöndes ház*; Schiller: *Don Carlos*; Sh.: *Téli rege*. – Ir. *Ignác R.*: *Prospero szigetén* (1960); *Csillag I.*: *Ó. Á.* (1982).

Ódry Gergely (Pacsér, 1873. febr. 25.–Bp., 1941. dec. 3.): színész. 1893–94-ben a Népszínház kardalosaként kezdte pályáját. 1896–97-ben *Havi* Lajos, 1897–98-ban *Kunhegyi* Miklós társ.-ában, 1898–99-ben Nyitrán, 1899–1900-ban Győrött, 1900–1902 között Temesvárott és Budán, 1903–1905 között Szegeden, 1905-től 1909-ig Nagyváradon, 1909-től 1913-ig Kassán és Brassóban, 1915-től 1923-ig *Sebestyén* Géza buda-temesvári, majd buda-miskolci társ.-ában játszott. Mindvégig epizód- és jellegszerepeket kapott. F.Sz. *Miska*, *hajóseleány* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Gróf Kolonitzky* (Jarno: Az erdőseleány); *Vasaskáplár* (Gaál J.: A peleskei nótárius).

Ódry Lehel; *Audry* (Nemesmilitics, 1837. nov. 30.–Arad, 1920. febr. 5.): énekes (bariton), operarendező. *Ódry* Árpád apja. Bécsben, később Pesten *Stoll* Péternél tanult énekelni. 1858-ban színész volt kisebb társ.-oknál. 1862-ben Kolozsvárott szerepelt. 1863–64-ben a Nemzeti Színház karénekes, majd magánénekes. 1865-ben Kolozsvárott szólista, 1869–72-ben a Nemzeti Színház tagja, 1872-ben feleségével, *Radeczky* Józsaival külföldi tanulmányútra ment. 1873-tól ismét a Nemzeti Színház tagja, *Erkel* Ferenc neki írta a *Brankovics* György c. operája címszerepét. 1878–1884 között operákat is rendezett. Vendékként fellépett Bécsben, Pozsonyban és Aradon. Mint balladaénekes is szerepelt. Kiemelkedő színészi és zenei kultúrával rendelkezett, a legnagyobb m. énekesek között tartjuk számon. *Erkel* Ferenc valamennyi operájának bariton szerepét énekelte. Népszínműveket, vj.-okat írt. F.Sz.: *Jago* (Verdi: *Otello*); *Mephisto* (Gounod: *Faust*); *Hans Sachs* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Tonio* (Leoncavallo: *Bajazzók*). Librettója: *Erkel* F.: *Brankovics* György (Ormay F.-cel, 1874). Drámái: *Piros Panna*, *A fehér páva*, *A virágasszony leánya* (1877). Könyvei: *Az életből és a színpadról* (1875); *Ének- és játékmester* (1893).

Ódry Színpad: *Olty* Magda, a SzAk akkori igazgatójának kezdeményezésére alakították ki 1958 folyamán a SzAk Vas utcai épületében. 1959. febr. 19-én nyílt meg. Ma már szinte kizárólag a SzAk hallgatóinak vizsgaelőadásait tartják benne, de több bp.-i színház játszóhelye is volt a 60-as években. 1959–1962 között például a Vígsház kamaraszínházaként működött. Jellegénél fogva újító, kísérletező munkának és különböző fesztiváloknak is otthont ad. A 80-as évek végén több kisebb játszóhelyet is kialakítottak az épületen belül, valamint a Rákóczi úton levő szárnyban.

Ofner Tagstheater in der Christinenstadt: → *Budai Színkör*

ÓDRY LEHEL

Óhid Lehel (Bp., 1925. júl. 11.–Bp., 1977. jan. 1.): bábművész. A Madách Színházban kezdte pályafutását, majd a *Mesebarlang*, ill. az *Allami Bábszínház* alapító tagja és művésze – két év megszakitással, amelyet a *Győri Allami Bábszínháznál* töltött – 1977-ig, haláláig. A Bábstúdió tanára. Több tanulmányt és cikket írt a hazai bábjáték történetéről. Értékes báb-történeti gyűjteménye jelenleg az *Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet* tulajdona. F.Sz. *Táborkok* (Tarahovszkaja–Szegő I.: A csuka parancsára); *Vadász* (Grimm testvérek–Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Királyfi* (Bartók B.: A fából faragott királyfi); *Lovag* (Andersen: A bűvös tűzszerszám). F.R. Grimm testvérek–Szilágyi D.: *Jancsi és Juliska*. Könyve: *A bábművészet iskolája* (1965).

OISTAT (*Organisation Internationale des Scenographies, Techniciens et Architectes de Théâtre*): → **OPAKFI**

Oláh Csilla (Miskolc, 1961. júl. 5.–): táncosnő. Az ABI-ben 1980-ban szerzett balettművész diplomát, majd az Operaház tagja lett. Kimagasló technikájú demi-karakter táncosnő, aki hatalmas repertoárt táncol. F.Sz. *Kislány* (Dantzig: Emlékmű egy halott fiúért); *Kényeske* (Vinogradov: Hamupipőke); *Coppélia* (Harangozó Gy.); *Florina* (Róna V.: Csipkerózsika); *Paraszt pas de deux* (Lavrovskij: Giselle); *Nápolyi tánc* (Mészserer: A hatyúk tava); *főszerep* (Kyllian: D-dúr szimfónia).

Oláh Ferenc; **Obláth** (Óbecse, 1887. ápr. 12.–?): színész. A kereskedelmi pályát elhagyta, s 1908-ban elvégezte az Országos Színészegyesület színiiskoláját. 1908–1911 között Szegeden, 1911–12-ben Miskolcon, 1912–13-ban Mezei Kálmán társ.-ában játszott. Harcolt az I. világháborúban. 1918–19-ben Debrecenben, 1919–1924 között Kolozsvárott, 1924-től 1936-ig Szegeden működött. Jellem szerepeket formált meg. Erdélyi éve alatt egy ideig titkára volt a Haladás írói szövetségnek. Újságcikkeket írt. F.Sz. *A tanító* (Bródy S.: A tanítónő); *Tybalt* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Tiszteletes* (Zilahy L.: Süt a nap); *Warwick gróf* (Shaw: Szent Johanna). Könyve: *Petőfi és a színpad* (Kolozsvár, 1918).

Oláh Gusztáv (Bp., 1901. aug. 20.–München, 1956. dec. 19.): rendező, diszlet- és jelmeztervező. Ifjúkori színpadépítési, diszlettervezési, valamint librettista próbálkozások után először építésznek készült, a József Műegyetemen folytatott tér szerkezeti tanulmányokat. Ezt elhagyva a ZAK-n zongora tanszakon szerzett diplomát, miközben utazásai révén széles körű képzőművészeti tanulmányokat is folytatott. Érdeklődése az opera felé fordult, s e műfaj rendezésének, tervezésének egyik legnagyobb, m. viszonylatban első köz. közé tartozó szaktekintélyévé, művésztévé vált. Munkáját az Operaházban 1921-ben kezdte Kéméndy Jenő mellett szcenikusként. 1930–1956 között szcenikai főfelügyelő és főtervező, 1936-tól 1941-ig főrend., majd 1941–1956 között vez. főrend. volt. *Hevesi* Sándor hívására a Nemzeti Színháznak is tervezett. 1927-ben az állami színházak szcenikai főfelügyelője lett. Egyre többet dolgozott a két állami színházon kívül más színházaknak is. Rendezett vidéken, Szegeden, Kassán, Kolozsvárott. A Szegedi Szabadtéri Játékok és a tatai játékok létrehozásában aktív szerepet vállalt. Nagy figyelmet keltekett külföldi rendezései, tervezései Firenzében, Veronában, Milánóban, Stockholmban, Münchenben. Tanított az Iparművészeti Főiskolán és a ZAK-n. Gyakran egymaga végezte a színpadra állítás valamennyi résztvevőjét. Operarendezéseire Márkus László és *Hevesi* Sándor nyomán a stilizáció és a képszerűség, a zenedráma elsőlegessége, a kort, környezetet, szituációt és jellemet festő és kifejező szépségkultusz, előkelő esztétikai szellem, képzőművészeti jelleg kibontakozása, nagy tömegjelenetek dekora-

tív pompája, a színészi tehetséget is kibontó drámaiság volt a jellemző. Történeti hitelesség, a szecesszió artiztikuma, a drámához, cselekményhez, jellemehez való alkalmazkodás rugalmassága, festőiség, szilárd színpadi architektúra, kivételes rajztudás, művészettörténeti tájékozottság jellemezte művészi alkotásokként ható diszlet- és jelmezterveit. 1951-ben és 1954-ben Kossuth-díjat kapott, 1952-ben kiváló művész lett. F.R. és F.T. Kodály Z.: *Háry János*; Puccini: *Bohémélet*; Mozart: *Don Giovanni*; Verdi: *Otello*; Respighi: *A láng*; Erkel F.: *Hunyadi László*; Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*; Borodin: *Igor herceg*; Bartók B.–Balázs B.: *A fából faragott királyfi*; Wagner: *A nürnbergi mesterdalnokok*; Ránki Gy.: *Pomádé király új ruhája*; Muszorgszkij: *Borisz Godunov*; Goethe: *Faust*; Katona J.: *Bánk bán*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Madách I.: *Az ember tragédiája*. Tanulmányai: *Az operaelőadások realizmusáról*; *Az operanékesek mozgáskultúrájáról*; *Az opera rendezési és játéklehetőségéről* (Színház- és Filmművészet, 1952, 1955). – Ir. Alpár F.: O. G., 1901–1956, tervezései, rendezései (1975); Keresztury D.–Staud G.–Fülöp Z.: A magyar opera- és balettszenika (1975).

Oláh György (Makó, 1923. márc. 12.–): színész. 1941-ben tett színművészeti és filmművészeti képesítő vizsgát, majd Kispesztén, Sopronban, Szabadkán, Székesfehérvárott szerepelt. 1942–43-ban Kaposvárott, Pécsen volt színész, egy évadot pedig Debrecenben és Egerben töltött. 1944-től 1949-ig Debrecenben, 1949–1956 között a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1956-tól 1981-ig, nyugdíjba vonulásáig a debreceni Csokonai Színház művésze volt, melynek örökös tagja lett. Kezdetben táncoskomikus szerepeket alakított, majd főként karakterfigurákat ábrázolt mély átéléssel. 1966-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Jónel* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Miska* (Szirmai A.: Mágus Miska); *Dobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Remendado* (Bizet: Carmen); *Monostatos* (Mozart: A varázsfuvola); *Corbaccio* (Jonson: Volpone); *Speer* (Ö. von Horváth: Kazimir és Karolin).

Oláh Mária: → *Demjén* Mária, Mária

Oláh Tibor (Naszód, 1921. márc. 26.–): esszéíró, fordító, színikritikus, színház-történész. Kolozsvárott és Bolognában végezte egyetemi tanulmányait, olasz irodalomból doktorált. 1944–45-ben középiskolai tanár volt Zilahon és Kolozsvárott, 1956-tól 1991-ig, nyugdíjazásáig a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára, világirodalmat és egyetemes színház-történetet adott elő. 1954 óta közöl színikritikákat, színházi tárgyú cikkeket, esszéket, tanulmányokat a marosvásárhelyi napilapokban, az *Utunk*, a *Helikon*, az *Igaz Szó* és a *Látó* hasábjain. Olasz, francia és román nyelvből fordít prózai és színpadi műveket. Fordításai: Goldoni: *Különös történet*; Scarpetta: *Nyomor és nemesség*; Ionesco: *Az új lakó*; Rebreanu: *Szerelmi négyes*; Mazilu: *Balgák holdfényben*. Könyve: *A reneszánsz tájain* (Bukarest, 1989).

Oláh Zoltán (Hajdútég, 1890. dec. 12.–?): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1909-ben végezte. 1909–10-ben Debrecenben kezdte pályáját. 1911–12-ben Szabados László stagione társ.-ában, 1912–13-ban Szabó Ferenc társ.-ában Nyitrán, Besztercebányán játszott. 1913-tól 1923-ig a Nemzeti Színház tagja volt, majd szerződést nem kapott. 1927-ben nyugdíjba vonult. További sorsa ismeretlen. Pályája kezdetén szerelmes szerepeket alakított, a Nemzetiben segédszínészi feladatokat bízta rá. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Bellièvre gróf* (Schiller: Stuart Mária); *Ephraim* (Hebbel: Judit).

Oláh Szusza (Debrecen, 1960. jún. 19.–): színésznő. 1982-ben végezte el a SzAk-t és a Pécsi Nemzeti Színház tagja lett. 1988–89-ben az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. 1989 óta ismét a Pécsi Nemzeti Színház vezető művésze. Elsősorban drámai hősnőket alakít. F.Sz. *Ánya* (Csehov: Cseresznyés kert); *Léna* (Büchner: Leonce és Léna); *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Lea*, *Chernel Evelin* (Weöres S.: A kétfejű fenevad); *Eboli* (Schiller: Don Carlos); *Rosaura* (Goldoni: A hazug). **Oláh Bódi** Éva (Bp., 1959. okt. 15.–): színésznő. A SzAk elvégzése után a Miskolci Nemzeti Színház tagja lett. Főként zenés darabok főszerepeit és naivaszerepeket játszik. F.Sz. *Connie* (Henderson: Diákszerelmek); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Celia* (Sh.: Ahogy tetszik); *Kölyök* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás).

Olasz Ágnes (Bp., 1964. ápr. 8.–): színésznő. A Nemzeti Színház stúdiójában tanult, majd 1988-ban elvégezte a SzAk-t. Egy évadot a Szegedi Nemzeti Színházban töltött. 1989 óta a *Ruszt* József vezette Független Színpad művésze. Tehetsége színpadon, filmen egyaránt megnyilvánul. F.Sz. *Anna* (Háy Gy.: Mohács); *Ledér* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Lea* (An-Ski: Dybuk); *Marianne* (Molière: Tartuffe).

Olasz Erzsébet (Marosvásárhely, 1915. ápr. 3.–Eger, 1969. dec. 12.): színésznő. Kolozsvárott végzett színészképzőt és Marosvásárhelyen lépett először színpadra 1937-ben. Szatmárnémetiben, Nagyváradon és Kassán játszott. 1949-től 1953-ig a győri Kisfaludy, 1953–54-ben a Szegedi Nemzeti, 1954–1966 között a Békés Megyei Jókai Színház művésznője volt. 1966-tól 1969-ig, haláláig a Miskolci Nemzeti Színházban szerepelt. Pályája kezdetén naiva- és primadonnaszerepeket, majd karakterfigurákat alakított. F.Sz. *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Pepi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Milerné* (Schiller: Ármány és szerelem).

Olasz Etelka (Szentes, 1956. dec. 21.–): bábszínész. 1975-ben végzett a Huszonötödik Színház stúdiójában, majd 1977–1979 között a Bábstúdióban tanult. 1981-ig az Állami Bábszínházban dolgozott, majd 1984–86-ban az Arany János Színház tagja volt. Azóta kisebb műsorokban, televízióban lép fel. Megalapította a Pitypang Színpadot, ahol zenés és prózai mesejátékokat adnak elő. 1992-től a kecskeméti Círóka Bábszínházban rendszeresen szerepel vendégként. F.Sz. *Cili* (Kapecz Zs.–Pataki I.: Tündér a padláson); *Ténferus* (Tamási Á.: Szegény ördög).

Olasz Lajos (Arad, ?–?): színész, diszlettervező. 1920-ban az aradi színház újjraalakulásakor *Róna* Dezső szerződtette. Egy év múlva az első teljes értékű évad legsikeresebb előadásában, *A Notre-Dame-i toronyórban* (Hugo) eljátszotta *Quasimodo* szerepét. A próza mellett legfőbb erősségeként, országos viszonylatban is kitűnő hős- és jellemszínészként emlegették. 1928-ban rövid időre Kolozsvárra szerződött *Jánosics* társ.-ához – ekkor Nagyváradon is fellépett –, majd újra visszatért Aradra, ahol nemcsak színészi teljesítményeivel, hanem alkalmi diszlettervezőként is segítette az együttest.

Olgyay Magda (Szeged, 1926. márc. 23.–): színésznő. A Zak énektagozatát végezte el, majd 1951-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett. Pécssett, Békéscsabán, Kaposváron és Egerben játszott. 1963-tól 1969-ig a győri Kisfaludy Színház tagja volt. 1969–1981 között a Miskolci Nemzeti Színház művésznője. Nyugdíjasként, 1990 óta az egri Gárdonyi Géza Színházban szerepel. Pályája elején opera- és operettszerepeket alakított, ma főként karakterszerepekben arat sikert. F.Sz. *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Paula* (Örkény I.: Macskajáték);

Fleury (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Retteginé* (Schönthan: A szabin nők elrablása).

Olsavszky Éva (Bp., 1929. szept. 18.–): színésznő. Pályáját 1947-ben kezdte a Jókai Színházban. 1949–50-ben a Bányász Színház, 1950-től 1954-ig A Magyar Néphadsereg Színházának tagja volt. Egy-egy évadot töltött Győrben, Szolnokon és Szegeden, majd ismét a győri Kisfaludy Színházban szerepelt 1957–1963 között. Három évig a kaposvári Csiky Gergely, négy évet a debreceni Csokonai Színházban, 1970-től pedig ismét Kaposvárott játszott. 1980-tól a Nemzeti Színház tagja, 1982 óta a Katona József Színház művésznője. Pályája elején főként drámai hősnőket alakított, manapság groteszk humorát is felfedezték a rend.-k. Szerepformálására mindenkor a szerep és a közönség iránti mély alázat jellemző. 1973-ban Kossuth-díjat, 1959-ben és 1963-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Arkagyina* (Csehov: Sirály); *Kurácsi mama* (Brecht); *Simone Evrard* (Weiss: Marat/Sade); *Hypolita*, *Tüánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Rozamunda királynő* (Jarry: Übű király); *Giza* (Örkény I.: Macskajáték).

OLSAVSZKY ÉVA – *Arkagyina*
(Csehov: Sirály)

Olty Magda (Bp., 1912. jún. 28.–Bp., 1983. febr. 22.): színésznő. 1931-ben szerzett diplomát a SzAk-n. Mivel a rendezés is érdekelt, még ugyanebben az évben elvégezte *Hevesi Sándor* rend.-i tanfolyamát is. Pályáját *Alapi Nándor* Kamaraszínházában kezdte, majd a Budai Színkörben és az Új Színházban szerepelt. 1933-tól 1968-ig, nyugdíjba vonulásáig a Nemzeti Színház művésznője volt. 1948–1962 között a SzAk beszédművészet tanára. 1957–62-ben a SzAk igazgatója volt. Működése alatt 1959 febr.-jában nyílt meg az Ódry Színpad, amelynek létrehozásában aktívan közreműködött. Alkatát tekintve klasszikus naiva, azonban rendkívüli tehetsége bármilyen szerep eljátszását lehetővé tette számára. Repertoárján klasszikus és modern művek, drámák és vj.-ok egyaránt szerepeltek. Alakításai közt jelentős helyet foglaltak el Molière szobalány-szerepei. 1935-től filmezett. 1955-ben Kossuth-díjat, 1954-ben Jászai Mari-díjat kapott. Művészetét 1960-ban érdemes, 1968-ban kiváló művész kitüntetéssel ismerték el. F.Sz. *Piroska* (Csiky G.: A nagymama); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Her-*

mia (Sh.: Szentivánéji álom); *Susanne* (Beumarchais: Figaro házassága); *Beatrice* (Sh.: Sok hüho semmiért); *Marianne, Dorine* (Molière: Tartuffe); *Ledér, Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Varja* (Csehov: Cseresznyés kert); *Emilia* (Sh.: Othello); *Canina* (Jonson: Volpone); *Toinette* (Molière: A képzelt beteg); *Candida* (Shaw). F.R. Lope de Vega: *A furfangos menyasszony*.

OLTY MAGDA – *Canina*
(Jonson: *Volpone*)

olvasópróba: a bemutatásra kerülő és már kiosztott darab első próbája, melyen a rendező, esetleg a szerző felolvassa, v. a szereplők szerepeik szerint felolvassák a már meghúzott szöveget, és a rend. ismerteteti elképzeléseit a leendő előadásról. Zenés darab esetén a karmester v. a korrepetitor zongorán bejátssza az előadás zenei anyagát. Az ~ a darab egészének megismerését szolgálja.

OMIKE Művészakció (1939–1944): 1939-től, a Színház- és Filmművészeti Kamara megalakulásától a zsidó származású színházművészek nagy része nem lehetett színház tagja, megélhetésük veszélybe került. Az *Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület* a Pesti Izraelita Hitközség Wesselényi utcai *Goldmark* termében rendszeres színházi és operaelőadásokra kapott engedélyt. Az ~ ig.-ja dr. *Bánóczi László*, műv.-i vez.-je *Bálint Lajos*, zenei vezetője *Komor Vilmos*, főrend.-je *Beregi Oszkár* volt. Rend.-ként működött *Ráday Imre*, *Gellért Lajos*, *Nagy György* és *Szabolcs Ernő*. Az egy. tagjai között volt *Pártos Erzs*, *Rajna Alice*, *Rosthy Magda*, *Simon Zsuzsa*, *Vidor Ferike*, *Gellért Katalin*, *Bartos Gyula*, *Mányai Lajos*, *Rott Sándor*, *Somlár Zsigmond*, *Sarkadi Aladár*. Az operatagozat karmestere volt *Fischer Sándor*, *Weiner László*, *Pallós Tivadar*, énekesei: *Ladányi Ilona*, *Relle Gabi*, *Spiegel Annie*, *Herendi Mancsi*, *Ernster Dezső*, *Ney Dávid*. Klasszikus művek és elnémitott zsidó szerzők – *Szomorj Dezső*, *Szép Ernő*, *Molnár Ferenc*, *Bródy Sándor* – szerepeltek műsoron. A megnyitó előadás 1940. jan. 8-án volt, Madách Imre *Mózeséből* adtak elő részleteket. A német megszállás után a színház engedélyt bevonták. – Ir. Füzesi R.: Színház az árnyékban (1991).

Omnia Kabaré: → *Talkie Kabaré*

Ónodi Ákos; *Ónody* (Déva, 1889. júl. 12 – Győr, 1957. márc. 10.): színesz. 1907-ben *Tóvári Antal* társ.-ában kezdte pályáját. 1908–09-ben a Népszínpadon szerepelt. Ezután elvégezte *Rákosi Szidi* ziniiskoláját. 1913-

tól 1944-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1945-ben az igazolóbizottság szilenciumra ítélte. 1947–48-ban a Kis Színházban, 1953–1955 között A Magyar Néphadsereg Színházában, 1955–56-ban a győri Kisfaludy Színházban játszott. Jellemszerepeket formált meg. 1924-ben Farkas-Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Csorbá Márton* (Csepregy F.: A sárga csikó); *Fürge* (Beumarchais: A szevillai borbély).

OPAKFI: az Optikai, Akusztikai és Filmtechnikai Egyesület Színháztechnikai Szakosztálya 1968-ban alakult. Feladata, hogy az országban dolgozó színháztechnikai, szcenikai és színházépítészeti szakembereket összefogja, munkájukat segítse, összhangba hozza, szakmai tájékozottságukat bővítse. Ezzel összefüggésben a belföldi háttérpiar kifejlesztését is fontos céljának tekinti. Természetesen ez csak közvetetten lehetséges. A két-évente megtartott Színháztechnikai Napokon bemutatják az új technológiákat, gyártmányokat, ezzel is újításra ösztönözve mind a szakembereket, mind az ipar képviselőit. Aktívan közreműködnek a színházak felújításánál is. A szakemberek munkáját szakkönyvtár is segíti. Az egyesület lapja a *Színháztechnikai Fórum*, mely 1972 óta jelenik meg. Ebben a klasszikus színháztechnikai témakörökön kívül foglalkoznak a lézerrel, a videotechnikával, az amatőr színjátszásból adódó speciális kérdésekkel is. A lap szakmai hírdetéseket is közöl, célja az új technikai eszközök, eljárások népszerűsítése. Az egyesület tagja a prágai központtal működő OISTAT-nak (Szcenográfusok és Színháztechnikusok Nemzetközi Szervezete). A nemzetközi szervezet egyik alelnöke évekig *Szabó-Jelinek Iván* volt, aki az OISTAT Magyar Központjának elnökeként, a Publikációs és Információcsere Bizottság elnökeként és a Színháztechnikai Fórum főszerkesztőjeként is dolgozott. A szakosztály tagjai a nemzetközi szervezet több bizottságában is aktívan részt vesznek. Az OISTAT két-évenkénti kongresszusán állandóan van m. küldött. 1977-ben Bp.-en tartották az OISTAT Publikációs és Információcsere Bizottságának ülést. Ezen határozták el az azóta megjelent kilencnyelvű Színházi Műszaki Szótár kiadását.

opera (olasz): dalmű. Vokális-hangszeres drámai műfaj, színmű, amelyben a szerepeket éneklik. Három-öt, ritkábban egyfelvonásos. Többnyire nyitány vezeti be. 1600 k. Firenzében alakult ki, mint hangszerekkel kísért énekbeszéd (J. Peri, G. Caccini, C. Monteverdi). A 17. sz.-ban virágzott a velencei ~ (Fr. Cavalli), megkezdődött a recitativo és az ária szétválása (A. Cesti), ami a nápolyi ~-ban vált teljessé (A. Scarlatti). Mellettek egy francia ~ típus is kialakult (J. B. Lully). A 18. sz.-ban az olasz vig~ (~buffa) a komoly ~-nál (~ seria) életképebbnek bizonyult, ugyanígy a komolyat vidám jelennel tarkító ~ semiseria is, mint azt W. A. Mozart művei is tanúsítják. A francia forradalomhoz kapcsolódó ún. szabadító ~ kései hajtása Beethoven egyetlen ~-ja (*Fidelio*). A 19. sz. elején az olasz ~ uralma töretlen (G. Rossini, G. Bellini, G. Donizetti), bár e század a nemzeti ~k létrejöttének ideje (orosz: M. Glinka, m.: Erkel F., cseh: B. Smetana stb.). Chr. W. Gluck drámai reformja a 19. sz.-ban, a Wagner-féle szimfonikus zenedrámában ért be. Ezalatt Franciaországban a látványos nagy~ virágzott (Meyerbeer), G. Verdi a romantikus típustól öregkori remekművekig jutott el, és M. Muszorgszkij megteremtette az orosz zenés népdramát, Bizet pedig a realiztikus verismót indította el (R. Leoncavallo, P. Mascagni). A századforduló legnépszerűbb szerzője Puccini volt. Ugyanakkor C. Debussy egy intim, befelé forduló típust kezdeményezett. A modern ~ sokszor az oratóriumhoz közeledik (Bartók Béla), esetleg a hangszeres zene vívmányait is birtokba veszi

(A. Berg), másrészt visszatérést mutat a zart számokhoz (I. Sztravinszkij). – Ir. Vámosi Nagy I.: Az opera születése a dráma szelleméből (1944); Eöszé L.: Az opera útja (1960); Hevesi S.: A drámaírási iskolája (1961); Az opera történetéből (szerk. Szabolcsi B., Bartha D., 1961); Kroó Gy.: A szabadító opera (1966); Fábián I.: Válságban az opera? (1969); Huszár K.: Operarendezés (1970); Kertész I.: Beszéljünk az operáról (1978); Németh A.: Operaritkaságok (1980).

operaháború: az újonnan megnyitott Pesti Magyar Színház műsorarányainak kérdéséről 1837–1843 között folyt vita. Pest-Buda egyetlen m. játéknyelvű színházában az opera és a dráma játszótsági aránya színházpolitikai, közönségpszichológiai problémákat és egyéni karrierérdekeket takart. Az új színház a pesti német színházzal folytatott versenyében nem nélkülözhetette az operát, amelyet közönségvonzó hatása miatt a színházat működtető vármegyei igazgatóválasztmány és a páholybérli arisztokrácia is támogatott. *Schodelné* és *Erkel* Ferenc személyében az 1838-ban megszervezett operarészleg európai klasszissokkal rendelkezett. Befolyásuk növekedésétől *Bajza* József ig., az *Athenaeum* folyóirat köré csoportosult liberálisok és a drámai színészek a m. dráma ügyét feltették. A sajtóban, a röpiratirodalomban és a színpadon folyt polémia szükségszerű volt. A műsorarányok véglegesebben csak 1843-tól, *Bartay* András bérli igazgatása alatt *Schodelné* visszaszerződöttségével, *Erkel* Ferenc *Hunyadi Lászlójának* bemutatójával (1844) rendeződtek. A vita főbb dokumentumait kiadta Szalai A.: *Tollharcok. Irodalmi és színházi viták 1830–1847* (1981). – Ir. Kerényi F.: Az operaháború (Színháztudományi Szemle, 1978, 1.).

Operaház balettegyüttese: 1884-ben a korábban a Nemzeti Színházban működő balettegyüttes és vezetőjük, *Campilli* Frigyes szerződött az újonnan megnyíló színházhoz. E korszak balettrepertoárja a konzervatív bécsi ízlést tükrözte. Az együttesnek ekkor 30 táncosnője és egyetlen férfitáncos volt. A század utolsó évtizedében a változó ízlést nemzeti tárgyú balettek bemutatásával próbálták követni. 1905–1915 között a társ. első rangos mestere, az olasz *Nicola Guerra* alapozta meg a táncosok technikai tudását és kiegészítette az egy.-t. A repertoár továbbra is meglehetősen konzervatív maradt. A Gyagylev-egy. 1912-es vendégcsereplésének hatására azonban több kísérlet is történt a repertoár korszerűsítésére, 1921-től *Brada* Ede és *Brada* Rezső irányítása alatt. A balettegy. első valóban virágzó periódusát 1930–1935 között a lengyel *Jan Cieplinski* balettmester és koreográfus neve és munkássága fémjelzi, aki mind a repertoár korszerűsítését, mind az új nemzeti táncjáték megteremtését magára vállalta. Az évtized második felétől három m. balettmester munkássága szabta meg az egy. arculatát: *Harangozó* Gyula állandó, *Milloss* Aurél 1935–1937 közötti vendégkoreográfusi és 1937-től *Nádasi* Ferenc balettmesteri tevékenysége. A repertoár kiszélesedése és a magasfokú képzés európai turnékat és sikereket hozott az egyéni arculatú, főleg a karaktertáncokban jeleskedő egy.-nek. 1948 után a repertoárról a korszerű és kortárs egyfelvonásosok politikai nyomásra eltűntek. Helyüket a szovjet balettmesterek által közvetített nagy romantikus-klasszikus balettek, a szovjet heroius drámák vették át. Ezzel párhuzamosan a képzésben is a Nádasi közvetítette *Cecchetti*-metódust a Szovjetunióban általános *Vaganova*-módszer váltotta fel. A képzés az ÁBI megalakulásával kikerült az ~ falai közül. A társ. arculatát korábban döntően meghatározó *Harangozó* Gyula a hatvanas évektől már új műveket nem komponált. *Seregi* László 1968-as első önálló bemutatkozása egyben egy új periódus nyitánya is volt. A társ. a

hetvenes évektől kezdve ismét fénykorát élte. Olyan nemzeti repertoárral rendelkezett, amely egyedivé tette a nemzetközi balettvilágban, s emellett őrizni tudta a romantikus-klasszikus repertoárt is. Új vonásként a nyugat-európai és az amerikai kortárs balettművészet legjobb műveit is műsorára tűzte. A nyolcvanas évek elejétől a társ. repertoárja egyre szűkült, a nemzetközi kortárs művek helyére a m. koreográfusok *Fodor* Antal, *László* Péter, *Pártay* Lilla – nagybalettlei kerültek. Az évtized második felétől a legjobb szolistasok v. külföldre szerződtek, v. operaházi tagságuk mellett külföldön is rendszeresen vállaltak fellépést. Ez a helyzet is visszahatott a repertoár alakulására. Az együttes igazgatói: *Harangozó* Gyula 1950–60-ban, *Nádasi* Ferenc 1960–61-ben, *Lőrinc* György 1961–77-ben, *Seregi* László 1977–83-ban, *Dózsa* Imre 1983–84-ben, *Orosz* Adél 1984–88-ban, *Fodor* Antal 1988–89-ben, *Keveházi* Gábor 1989–92-ben, *Szakály* György 1992-től. – Ir. Körtvélyes G.: *Lőrinc* Gy.: Budapesti Balett (1971); Körtvélyes G.: Budapesti Balett (1981); A Budapesti Operaház száz éve (szerk.: Staud G., 1984).

operett (francia): zenés, táncos vígjáték, melyben próza dialógusok, énekszámok és táncbetétek váltakoznak. Az érzelmes szerelmi történet állandó szereptípusai: primadonna, bonviván, szubrett, táncoskomikus; kisebb karakterszerepek. Az előadást ének- és tánckar egészíti ki. Szórakoztató szöveg, könnyen érthető, dallamos zene, látványos színpadképek és díszes kiállítású ruhák teszik népszerűvé. A 19. sz. közepén a francia vígoperából fejlődött ki Párizsban (Hervé, Offenbach), majd Bécsben (Suppé). A bécsi ~ középpontjában a dalkeringővel, ifj. Johann Strauss munkásságával érkezett csúcspontjára. A századfordulón a táncos angol ~ került az előtérbe. A bécsi irányzat másodikvirágzásának elindítója *Lehár* Ferenc, követve számos m. szerzőtől (Kálmán Imre, Jacobi Viktor stb.). A huszas évek jazz ~-jének kiemelkedő képviselője volt *Abraham* Pál. A műfaj utóvirágzásában *Fényes* Szabolcs munkássága jelentős. – Ir. Verő Gy.: A Népszínház Budapest színi életében, 1875–1925 (1925); Gál Gy. S. – Somogyi V.: Operettek könyve (1959); Gáspár M.: A műzák neveletlen gyermeke (1963); Vitányi I.: A könnyű műfaj (1965); Rátonyi R.: Operett, I–II. (1984).

Optikai, Akusztikai és Filmtechnikai Egyesület Színháztechnikai Szakosztálya: → *OPAKFI*

Optimisták (1948): *Lénárd* Béla, a kitűnő kabarettista vezetésével, *Faragó* Panni szanzonekesnő, *Bondy* Endre író és *Örvös* Marcell zeneszerző 1948-ban a József nádor tér 1. sz. alatt megnyitott kabaréja. Az elnevezés nem nélkülözött bizonyos politikai célzatosságot, műsoraik nívósak voltak, mégis hamarosan megszűnt. A helyiségben *Bizakodók* név alatt nyílt újabb kabaré. A „komikusok munkaközössége” mindössze két műsort mutatott be.

Oravec Edit (? , 1961. márc. 19. –): színésznő. 1979–81-ben a Nemzeti Színház stúdiója volt. 1983-tól a kecskeméti Katona József, 1986-tól a veszprémi Petőfi, 1990-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja volt. 1992 óta ismét Veszprémben játszik. Prózai és zenés darabokban egyaránt fellép. F.Sz. *Pávaszem* (Weöres S.: A holdbéli csónakos); *Toinette* (Molière: A képzelő beteg); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág).

Orbán Árpád (Kóros, 1862. okt. 23. – Bp., 1925. aug. 10.): karmester, zeneszerző. Tanulmányait Szarvason, majd a Zak-n 1881–1886 között *Koessler* János növendékévé végezte. 1886-tól Debrecen, 1888-tól Győr és Sopron, majd Temesvár, Pozsony, Buda, Szeged, Arad színelőadásainak karmestere volt. *Krecsányi* Ignác társ.-ával eljutott Fiumébe és Triesztbe is. Élete utolsó

éveiben *Rákosi* Szidi színésziskolájában tanított. Zene-kari és kórusművek mellett színpadi művek zenéjének is szerzője, ill. összeállítója volt. F.M. *Cigányvér* (1884); *Katinka* (1898); *Szellő Judit*; *Sári néni*; *Fekete rigó*.

Orbán Károly (Apáca, 1943. febr. 8.–): színész. 1964-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a nagyváradai Állami Színház m. tagozatának színésze lett. 1972-ben a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházba szerződött. 1984-től 1991-ig a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja volt. 1991 óta szabadfoglalkozású színművész. Kiváló karakterszínész. F.Sz. *Demetriusz* (Sütő A.: A szuzai menyegző); *Van Gogh* (Kocsis I.); *Ferenc József* (Illyés Gy.: A külcnc); *Curly* (Steinbeck: Egerek és emberek). **Orbán** Viola (Szeged, 1901. nov. 7.–Bp., 1971. febr. 8.): színésznő. *Rákosi* Szidi színésziskolájában végzett. 1921-ben *Czakó* Pál egri és várszínházi társ.-ánál kezdte pályáját. Vidéken játszott évekig: 1923–24-ben és 1927–1932 között Pécsen, 1925–26-ban a Thália színházban, 1932–33-ban a kecskeméti társ.-ban. 1933-tól 1938-ig a Magyar Komédia Kamaraszínház tagja volt. 1938-ban Bp.-re került, és a Független Színpadon, 1939–40-ben a Városi Színházban, 1940-ben a Madách, 1941-ben a Vig-, 1942–43-ban a Fővárosi Operettszínházban működött. 1946-ban a Művész, 1947-ben a Vig-, 1948-ban a Pesti, 1949-ben a Madách Színházban lépett fel. 1949-től 1961-ig a Nemzeti Színházban szerepelt. Operettkomika és karakterszínésznő volt. A Nemzetiben öregasszonyokat, komikai karaktereket formált meg emlékezetesen. F.Sz. *Edös* (Móricz Zs.: Kismadár); *Szerafin* (Csiky G.: A nagymama); *Piókás szüle* (Kodolányi J.: Földindulás).

Orbók Attila (Pozsony, 1887. szept. 17.–Bp., 1964. okt. 5.): író, újságíró. Jogi doktorátust szerzett. 1910-ben Bp.-en újságíró lett. 1912–1914 között Párizsból tudósított. 1919-ben Bernben sajtóattaséként dolgozott. 1920–22-ben nemzetgyűlési képviselő, majd 1923-tól ismét újságíróként tevékenykedett. Számos regényt, színdarabot, filmet, kabarétréfát írt. Több színművet fordított. Darabjai: *A tünemény* (1922); *Fiacskám* (1928); *A népbiztos* (1930); *A bécsi menyasszony* (Lakatos L.-val, 1931); *A néma ember* (1931); *Boldogasszony dervise* (Békéffy L.-val, 1934); *A kapu előtt* (1938); *A királynő csókja* (zene: Fényes Sz., 1943); *Tom Sawyer közbél* (Király D.-vel, 1961). Fordításai: Cocteau: *Az írógép* (1940 körül); Jonson: *A szótlán asszony* (1961); Synge: *A nyugati világ kőklerje* (1963).

Orbók Loránd (Pozsony, 1884. márc. 6.–Barcelona, 1924. jún. 20.): bábművész, drámaíró, az első hazai művészi bábszínház megteremtője. A mindössze öt évig, 1909 tavaszától – más források szerint 1910-től – 1914 nyaráig időszakosan működő *Vitéz László Bábszínház*at elsősorban a párizsi vásári bábjátékosok előadásai ihlették. A kezdeti időszakról kevés megbízható adat és még kevesebb tárgyi emlék maradt fenn. A *Rónai* Dénes Váci utcai fotóműtermében, művészsalonokban, magánlakásokban, majd az Iparművészeti Múzeumban rendezett előadások úttörő jellegének és hatásának elemzésével még adós a m. bábörténet, de művelődéstörténeti szerepe vitathatatlan. ~, a kesztyűs báb megszállott szerelmese, a marionettet, mint az élő színházat utánozó, a századforduló színpadi naturalizmusát tükröző technikát, elutasította. Az I. világháború kitörése Párizsban érte, ahová kedves bábjait is magával vitte. Internálták, majd Spanyolországba ment, ahol eleinte viszontagságos körülmények közt, utcai bábjátékosként élt. Később *Lorenzo d'Azertis* – azért is! – néven ismert drámaíró volt. Madridi, londoni, stockholmi és berlini színpadokon aratott sikereket. A romantikus sorsú, hanyatott életű

művészt negyvenéves korában ragadta el a halál. A francia internálótáborban szerzett betegség végzett vele. A legenda szerint legkedvesebb bábjai vele együtt pihennek a barcelonai temetőben. – Ir. Németh A.: Művészi bábjáték-törekvések hazánkban (A bábjátszás Mo.-on, 1955); Székely Gy.: Bábuk, árnyak (1972); Belitska-Scholtz H.: Vásári és művészi bábjátszás Mo.-on (1974).

Orczy Bódog, br. (Tarnaörs, 1835. jún. 8.–London, 1892. jan. 25.): zeneszerző, intendáns. 1870–73-ban a Nemzeti Színház intendánsa. Egy ideig a Bp.-i Filharmóniai Társaság ügyvezetője. Intendatúrája alatt számos újítást – tűzbiztonsági intézkedések, a felvonásközi zene megszüntetése, kettős szereposztás – vezetett be. Felfrissítette a díszlet- és jelmeztárat, új tagokat szerződtetett, növelte a zenekar létszámát, hangszereket vásárolt. Wagner tanácsára hívta meg Richter Jánost karmesternek, ugyanakkor mellőzte Erkel Ferencet, Szilgietti Edét, Huber Károlyt. A dráma és az opera szervezeti, valamint helyi különválásának szorgalmazásával az Operaház építésének egyik kezdeményezője volt. 1881-től Londonban élt. F.M. *A renegát* (London, 1881); *Sisyphus King of Ephyrus* (London, 1882).

orfeum: olyan mulatóhely, ahol a közönség asztalok mellett fogyaszthatott, míg a színpadon v. a parketten artistaszámok, énekes színművek, kuplék váltakoztak. Az ~ kifejezés csak nálunk, Ausztriában és Csehszágban ismert; egyébként *Café Chantant*, *Varieté*, *Music Hall* a neve. Az első ~ot a Vigszínház helyén lévő fatelepeken *Tüköry* sörgyáros alapította *Új Világ* (Neue Welt) néven; 1870-ben lebontották. Az első szervezett ~ a Király utcai *Kék Macska* (Blaue Katze), legfényesebb napjait az 1880-as években élte. Músortól főként *Orosz Antal* írta *Caprice* alánevén. Külön érdekessége, hogy egyfelvonásos vj.-aiban politikai és társadalmi eseményekkel foglalkozott. Mindennapos vendégei országgyűlési képviselők, bírók, tanárok, ügyvédek voltak. A *Carlé* fivérek 1871-ben megnyitott ~ának vezetője *Somossy Károly* a Nagymező u. 17. sz. alatt megnyitotta az *Első Fővárosi Orfeumot*. 1900-ban eladta, s az *Fővárosi Orfeum* néven működött tovább. Az ~ok és zenés kávéházak közti átmenet volt a *Foliès Caprice* Orosz alapításában, aki a Dob utcai kávéházi életet írta meg a *Kalabriász-parti* c. jelenetben, mely *Rott Sándor* és *Steinhardt Géza* előadásában hétszáz előadást ért meg. Az ~ok aranykorának kisebb mulatói voltak: a *Prugmayer* (később *Herzmann*), a *Wekerle* Mulató, a *Mehádia*, a *Wertheimer* ~ (Népszínház u.), a *Mandl* Mulató (Király u.), az *Admiral* (Magyar u.), a *Tabarin* (Nemzetközi ~), a *Berger pince* (Király u.), az *Imperial* (Vilmos császár út), a *Capri* (Podmaniczky u.), a *Fodor* (József krt.), a *Friedmann* ~ (Krisztálypalota, Paulay E. u.), a *Kék egér* (Teréz krt.), a *Steinhardt* ~ (Rákóczi út), a *Trocadero* (Tátra ~), a *Jardin d'Hiver* (Nagymező u.), a *Jardin de Paris* (Erzsébet királyné út), a *Parisienn*e (Rákóczi út 63.), a *Pavillon Mascotte*. (Palais de Danse, Paulay E. u.); a legrégebbi ~komplexum a városligeti *Ösbudavára* a millennium alkalmából épült, a legnívósabb és leghosszabb életű a *Royal Orfeum* (Erzsébet krt.) és a *Moulin Rouge* (Nagymező u.) volt. A kisebb ~ok a századforduló után tönkrementek, helyüket a tánclokálok, bárók foglalták el.

orgánium (görög): 1. a színész hangbéli adottsága; 2. a színész tudatosan fejlesztett hangja mint játékeszköz, és az általa elért hanghatások összessége.

Ormai József; Josip (Újvidék, 1923. okt. 18.–Szabadka, 1991. ápr. 26.): színész, bábszínész, rendező. Belgrádban tanulta a színészmesterséget. Nyolc évet töltött Prishtinában, az ő kezdeményezésére hozták létre ott a Gyermekszínházat, amelynek vezetője és rend.-je is lett.

Két évig színész volt Kragujevácon, ahol szintén rendezett gyermekelőadásokat. 1958–59-ben visszatért Szabadkára. Ő rendezte a szabadkai Gyermekszínház első előadását, Molnár F.: *A Pál utcai fiúk* c. darabját, amely több díjat is kapott. A szabadkai Gyermekszínházhoz szerződött, amelynek nyugdíjaztatásáig, az 1980–81-es évadig tagja volt. Elsősorban szerb és horvát nyelvű darabokban játszott, de rendszeresen szerepelt a m. nyelvű előadásokban is. F.Sz. *Medve* (Matvejeva: A csodálatos kalucsn); *Tündérfi* (Csokonai V. M.: Karnyóné). – Ir. M. Jancikin: Josip Ormai (Novi Sad, 1992).

Ormai Miklós (Bp., 1917. aug. 6.–Bp., 1988. szept. 18.): színész, játékmester. 1936-ban országos színészegyesületi vizsga után a Jókai Színkör tagja lett, majd különböző vándortárs.-okban szerepelt. 1945–47-ben Székesfehérvárott játszott, később rövid ideig a soproni társ. ig.-ja volt. 1948–1980 között nyugdíjba vonulásáig egyéves megszakitással – az Országos Rendező Iroda szervezésében esztrádműsorokban lépett fel – a Fővárosi Operettszínház művésze volt. Pályája kezdetén főként táncoskomikus szerepekben aratott sikereket nagyszerű táncutadásának köszönhetően, majd karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Joris* (Deval: Francia szobalány); *Poire* (Jacobi V.: Sybill); *Bartolo* (Kacsóh P.: János vitéz); *Izsák* (Csmer G.–Szakcsi Lakatos B.: Piros karaván).

Ormai Ferenc (Nyitra, 1835–Bp., 1876. jan. 5.): énekes (bariton), műfordító. 1858. aug. 5-én a Nemzeti Színház színpadán lépett fel először, ahol két évig játszott. Ezután a kolozsvári színház, majd 1862-től a Nemzeti Színház tagja. Prózái szerepeket is alakított, de dalénekesként is elismert volt. Erkel Ferenc *Brankovics György* c. operájának szövegét Odry Lehellet együtt írta. 1866-tól számos operát az ő fordításában mutattak be – Meyerbeer: *Az afrikai nő*, Weber: *A bűvös vadász*, Wagner: *Lohengrin*, Gounod: *Faust*, Flotow: *Az árny*, Gounod: *Rómeó és Júlia*, Thomas: *Mignon*, Verdi: *Aida*, Auber: *A kőműves* –, némelyik évtizedekig az ő fordításában maradt a repertoáron. F.Sz. *Alfonso* (Donizetti: Lucrezia Borgia); *Gara nádor* (Erkel F.: Hunyadi László); *Gaveston* (Boieldieu: A fehér asszony).

Ormai Mária (Nagybecskerek, 1921. júl. 31.–): színésznő. Műkedvelőből lett hívatásos színész. 1953-tól 1955-ig játszott a zrenjanini Madách Amatőrszínházban, majd a bábszínházhoz szerződött, műkedvelőként azonban továbbra is fellép régi társ.-ában. Drámai és komikus szerepeket játszik. Többször díjazták a műkedvelők szemléin, köztük országos fesztiválon is. F.Sz. *Matild* (Heijermans: Remény); *Mostoha* (Kacsóh P.: János vitéz); *Fruzsina* (Molière: A fősvény); *Rebecca* (Miller: A salemi boszorkányok); *Madeleine Petrovna* (Krleža: Agónia); *Karnyóné* (Csokonai V. M.); *Eszter* (Tamási A.: Énekes madár); *Amanda* (Williams: Üvegfigurák).

Ormi Jozefa, *De-Boulogne* (? , 1830–San Francisco, 1881. júl. 2.): énekesnő (alt). 1852–53-ban énekelt a Nemzeti Színházban. Ezt követően a párizsi Opera tagja volt, 1854-ben New Yorkban az Academy of Musicban, 1863–64-ben közép-amerikai városokban és Latin-Amerikában lépett fel. F.Sz. *Pierotto* (Donizetti: Linda); *Bianca* (Mercadante: Eskü).

Orosz színészete: az első színelőadást 1836-ban tartották. Ezután kisebb-nagyobb társ.-ok rendszeresen játszottak itt, eleinte a fogadóban, 1875-től az Alföld Szállóban. Több alkalmi nyári játszóhely után 1902. aug. 15-én *Makó* Lajos társ.-a nyitotta meg a Nyári Színkört. 1911–1915 között *Marházi* Miklós társ.-a szerepelt itt. Az épületet 1915-ben lebontották. 1947-ig ~ a mo.-i kerületi rendszer része volt.

Orosz Adél (Bp., 1938. márc. 17.–): táncosnő, balettigazgató, pedagógus. Az Operaház balettszámátában *Nádasi* Ferenc növendéke volt, majd az ABI-ben folytatta tanulmányait, ahol 1954-ben szerzett balettművész diplomát. 1954-től az Operaház tagja, 1957 óta magántáncosa. Az 50-es évek végén Leningrádban kapott továbbképzést. Virtuóz, lendületes, tiszta technikájú klasszikus balerina, aki a repertoár szinte minden főszerepét eltáncolta, és vendégművészként az egész világot bejárta. 1982-ig volt az Operaház tagja, 1984–1988 között balettig. Az ÁBI-ben 1989 óta tanít. Az egyetlen magyar táncfilm, *Az életbe táncoltatott lány* főszerepét is eltáncolta. Kossuth-díjas (1965), Liszt Ferenc-díjas (1961), érdemes (1972) és kiváló művész (1976), valamint a finn Fehér Rózsa lovagrend (1968) tulajdonosa. F.Sz. *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Giselle* (Lavrovskij); *Odette-Odilia* (Messzerer: A hatyryúk tava); *Auróra* (Petipa: Csipkerózsika); *Zaréma* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökőkút); *Királykisasszony* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Flavia* (Seregi L.: Spartacus); *Lise* (Ashton: A rosszul őrzött lány); *Fiatal lány* (Fokin: A rózsá lelke); *Taglioni* (Dolin: Pas de quatre).

Orosz György (Zalaegerszeg, 1927. febr. 17.–): rendező. Tanított, majd bölcsészhallgató volt. 1951-ben végezte el a SzAk-t, és a Miskolci Nemzeti Színházba szerződött. 1961-től 1974-ig ugyanott főrend. volt. 1974-től a debreceni Csokonai Színházban dolgozott. 1981–1988 között a Budapesti Gyermekszínház főrend.-je. Nyugdíjasként is sokat rendez. Szívesen állít színpadra kortárs műveket, de zenés darabokat és operetteket is. 1960-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Feydeau: *Bolha a fülbe*; Szabó M.: *Az a szép fényes nap*; Fényes Sz.: *Maya*; Eisemann M.: *Tokaji aszú*.

Orosz Helga (Bp., 1961. aug. 9.–): színésznő. Amatőr színjátszóként kezdte pályáját. Két évig logopéd-

OROSZ ADÉL – *Lise*
(*Hérolde-Lanchberg-Ashton: A rosszul őrzött lány*)

diát tanult a Gyógypedagógiai Főiskolán, majd a Nemzeti Színház stúdiójának növendéke volt. 1986-ban végezte el a SzAk-t, és a Madách Színház tagja lett. 1987-től 1990-ig a nyiregyházi Móricz Zsigmond Színházban játszott, egy évig a József Attila Színház művésznője volt. 1991-től szabadfoglalkozású művésznő. Drámai hősnőket, naivákat egyaránt sikerrel alakít. F.Sz. *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Emily Webb* (Wilder: A mi kis városunk); *Eliz* (Molière: A fősvény); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Orosz István (Megyaszó, 1949. nov. 10. –): színész. Pályáját 1972-ben kezdte a Józsefvárosi Színházban, majd 1981–82-ben a Radnóti Színpadon játszott. 1983-tól 1989-ig a Filmgyár tagja volt. Ezután két évadot a Thália, ill. az Arizona Színházban töltött. 1991 óta szabadfoglalkozású színművész. Átgondolt és alaposan kidolgozott karakteralakítások fűződnek nevéhez. F.Sz. *Valér* (Molière: Tartuffe); *Dudley* (Schiller: Stuart Mária); *Nyikolaj Rosztov* (Tolsztoj: Piscator: Háború és béke); *Schafroth* (Dürrenmatt: Meteor).

Orosz István (Kecskemét, 1951. okt. 24. –): grafikus, filmrendező, diszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola grafikai szakát 1975-ben végezte el. Ezt követően sokszorosított grafikával, film-animációval foglalkozott, de kezdettől fogva tervezett díszletet különböző színházak (Kecskemét, Kaposvár, Pécs, Bp.) számára. Készített plakátokat, műsorfüzet-illusztrációkat is. Színpadképeit, színházi grafikáit szürrealista rajzosság, ironia jellemzi. F.T. Racine: *Bérénice*; Déry T.: *Óriás-csecsemő*.

OROSZ JÚLIA

Orosz Júlia (Bp., 1908. márc. 3. –): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a Zak-n végezte. Nagy sikerű koncerteket adott hazai városokban és Franciaország-szerte. 1929-ben debütált az Operaházban *Blondeként* (Mozart: Szóktetés a szerájból). 1929–30-ban az Operaház ösztöndíjasa, 1930–1969 között magánénekesnője. Európa számos jelentős operaházában vendégszerepelt. Négy évtizedes pályafutása alatt közel nyolcvan szerepet énekelt. Szinte mindenfajta szerepkörben otthonos volt, a legsokoldalúbb operaénekesnők egyike, aki lírai és drámai szerepekben egyaránt kimagasló alakítást nyújtott. Kitűnően ismerte Mozart világát és Puccini stílusát, elsősorban ezekben az operákban jeleskedett. Kossuth-díjas (1956), érdemes (1953) és kiváló művész (1959). F.Sz. *Blonde* (Mozart: Szóktetés a szerájból);

Desdemona (Verdi: Otello); *Elza* (Wagner: Lohengrin); *Margit* (Gounod: Faust); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Pillangókisasszony* (Puccini); *Tosca* (Puccini); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazét); *Ford Annuska* (Verdi: Falstaff); *Liu* (Puccini: Turandot); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Orosz Kata (Dunaszerdahely, 1860–?): színésznő. 1877-ben kezdte a pályát. Férje: *Aradi* Sándor.

M.A. 1877: Balogh György; 1878: Fáy János; 1880: Kőszegi Endre; 1882: Gáspár Jenő; 1883: Völgyi György; 1884: Gáspár Jenő; 1885: Saághy Zsigmond; 1886: ifj. Bács Károly; 1887: Balassa Károly; 1888: Hatvani Károly; 1889: Dombay Mihály; 1890–91: Fábrián László; 1892: Zoltán Gyula; 1893: Leszkay András; 1894: Fekete Béla.

Orosz Klaudia; *Cvetanova* (Belogradcsik, Bulgária, 1954. nov. 30. –): báb-, díszlet-, jelmeztervező. 1973–1978 között a szófiai Képzőművészeti Akadémián díszlet- és jelmeztervező szakon tanult. Ezután áttelepült Mo.-ra, és 1982-től bábkészítőként dolgozott az Állami Bábszínházban. 1984-ben tanulmányuton járt Leningrádban a Színház- és Filmművészeti Állami Egyetemen. 1985-től az Állami Bábszínház, majd 1992-től a Kolibri Színház báb- és díszlettervezője. 1992-ben a Pécsi Művészetek Házában önálló kiállítás volt. Legfontosabb tervezései: Urbán Gy.: *Hupikék Péter*; Tarbai E.: *Kukori és a kandúrvárászló*; Lázár E.: *Bab Berci*.

Orosz Lujza (Krasznahorvát, 1926. dec. 19. –): színésznő. 1950-ben végzett a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben, de már 1948. szept.-től a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt. 1950–1954 között a főiskolán beszédtechnikát tanított. 1977-ben nyugdíjba ment, de még a 90-es években is vissza-visszahívták különböző vendégszereplésekre. Játékát rendkívüli közvetlenség és szuggesztivitás jellemezte. A háború utáni színésznevezdek kimagasló egyénisége, aki tragikái és jellem szerepekben nyújtott sikeres alakításokat. F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Kisvicákné, Pepi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Zsuzsi* (Barta L.); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Hekábé* (Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: A trójai nők); *Családanya* (Hszing Csi-en: A buszmegálló); *Öregasszony* (Spiró Gy.: Csirkefej).

Orosz Vilma (Miskolc, 1902–Bp., 1970. febr. 12.): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el. 1923-ban a Magyar és a Blaha Lujza Színházban vizsgázott. 1923–1926 között Győrben kezdte pályáját. 1926-tól 1929-ig a Királyi Színház tagja volt. 1927-ben a Városi Színházban és a Royal Orfeumban is fellépett. 1929–30-ban Berlinben szerepelt. 1931–32-ben, 1934–35-ben a Király, 1931-ben a Magyar, a Budapesti, 1934-ben a Fővárosi Operett- és a Pesti, 1937-ben a Művész Színházban, 1931-ben és 1934-ben a Budai Színkörben, 1942-ben az Erzsébetvárosi Színházban lépett színpadra. Az 1940-es években rádióoperettek közreműködője volt. 1957–58-ban a Blaha Lujza Színházban játszott. Boszorkányos táncstudás, temperamentumos szubrett volt. F.Sz. *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Nanette* (Youmans–Caesar: Mersz-e Mary?); *Ninon* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya).

Orosz Georgette; *Kratochwill* (?–Bécs, 1900. ápr. ?): operett, népszínmű koloratur-szubrett. 1872-ben végezte a SzAk-t, majd Fehérváry Antal társ.-ához szerződött. 1873-ban Fehérvártól Pétervárra ment, majd visszatérve férjével, *Peterdi* Sándorral járta a vidéki városokat. Az 1880-as évek végén elvált férjétől, Bécsbe ment, és cirkuszszagatással foglalkozott. F.Sz.: *Mária Franciska* (Genée: A kapitány kisasszony).

M.A. 1875: Népszínház, 1876: Kétszery József, Aradi

OROSZ LUJZA

Gerő; 1877: Kétszery, Eperjes; 1878: Nyíregyháza, Szatmár; 1879: Miskolc, Szeged; 1880: Csóka Sándor; 1881: Lászy Vilmos, Gerőffy Andor; 1885: Csóka Sándor.

Orsolya Erzs (Bp., 1901. nov. 6. – Bp., 1984. máj. 13.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte el. 1920–21-ben Kecskeméten, 1921–22-ben

ORSOLYA ERZSI

Kaposvárott, 1922–23-ban Szegeden, 1923–24-ben Kassán játszott. 1924–25-ben a Vig-, 1927–1931 között az Új Színház tagja volt. 1933-ban a Vig-, 1934-ben a Kamara Színház, 1934-ben az Új Thália, a Magyar, 1938-ban a Pesti és Belvárosi, 1939-ben a Vig-, 1940-ben a Magyar, 1941-ben a Pesti és a Fővárosi Operett-színház juttatta feladatokhoz. 1941-től 1948-ig a Vig-, 1948–49-ben a Pesti Színház tagja volt. 1945-ben a Medgyaszay, 1946–47-ben a Madách Színházban is játszott. 1949–1955 között az Ifjúsági, 1955-től 1958-ig a Jókai és a Petőfi, 1958–1960 között a Fővárosi Operett-színház tagja volt. Ezt követően csak alkalmi fellépéseken szerepelt, ill. 1967-ben a veszprémi Petőfi és a Víg-színházban lépett színpadra. Vonzó megjelenésével, szép beszédével, aprólékosan kidolgozott játékaival drámai

művekben és vj.-okban egyaránt sikeres volt. F.Sz. *Margit* (Goethe: Faust); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Salome* (Wilde); *Mária* (Boross E.: Vakablak); *Pearce-né* (Shaw: Pygmalion); *Kványa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Margit királyné* (Sh.: III. Richárd); *Baradlayné* (Jókai M.–Hevesi S.: A köszívü ember fiai).

Orsovsky István (Pécs, 1933. aug. 10. –): táncos, koreográfus. Pályáját amatőr táncosként kezdte a pécsi Mecsek Együttesnél 1952–57-ben. Hivatásos előadóként a Duna Művészegyüttesnél 1957–59-ben, majd a Budapest Táncegyüttesnél 1961–62-ben számos szólószerepben lépett fel. Párhuzamosan koreografálni kezdett a Zala Táncegyüttesnél, melynek 1959–1989 között műv.-i vez.-je is volt. Műveire többnyire a néptánc értelmző – pl. pszichologizáló – alkalmazása a jellemző. Az 1970-es évektől német és olasz szakforumok munkatársa. 1965-től a Zalai Kamaratánc Fesztivál szervezője. **Ország** Lili (Ungvár, 1926. aug. 8. – Bp., 1978): festő, báb- és diszlettervező. *Szőnyi* István növendéke volt a Képzőművészeti Főiskolán. Nonfiguratív, szürrealista képeket festett. *Bod* László igazgatása alatt az Állami Bábszínház műhelyében ismerkedett meg a bábtervezéssel. 1966-tól haláláig a társ. tervezője volt. 1966-ban, 1967-ben Izraelben, 1969-ben Rómában, 1972-ben Székesfehérváron volt kiállítása. F.T. Weyrauch: *A japán halászok* (1966); Noack-Lázár M.: *Fanyűvő és barátai* (1975); Urbán Gy.: *Két kicsi pingvin* (1978); Arany J.–Gáli J.: *Rózsa és Ibolya* (1978).

Országos Dramaturgiai Tanács (1947–1949?): 1947 nyarán-őszén alakult intézmény, amely a hivatásos és a működelő társulatok számára évente műsorlistákat készített a bemutatásra javasolt m. és külföldi, prózai és zenés színművekről. Véleményezte, javította és előadásra ajánlotta a hozzá benyújtott új m. darabokat, kiválasztotta azokat a klasszikus műveket, melyeknek bemutatásával a vidéki színházak külön költségvetési támogatást pályázhattak meg. Az ~ főiskolások közreműködésével, szakmai közönség számára kísérleti bemutatót is tartott (Sötér István: *Júdás*, 1948). 1947. nov.-tól a SzAk épületében, 1948-ban pedig már annak egyik részéként működött. Elnöke *Kárpái* Aurél, dramaturgjai *Bálint* Lajos, *Meskö* Barna, *Mészöly* Dezső voltak.

Országos Kamara Színház (1924–1932; 1933–1936): államilag támogatott stagione társulat. *Alapi* Nándor színigazgató szervezte meg és vezette 1924. március 10-i első előadásuktól 1936 végéig. Tíz értékes darabbal, 15 tagú társ.-tal indulva bp.-i bem.-k után az országot járva segítették a színészet decentralizálását, a vidéki színészet fejlődését. A külföldi klasszikusok, *Ibsen* (Solness építőmester, Hedda Gabler, Kisértetek, Nóra, A vadkacsa, Rosmersholm), *Shakespeare* (Hamlet), *Molière* (Tartuffe, Dandin György), *Szophoklész* (Antigoné), *Goldoni* (A fogadósné), *Gogol* (A völegény), *Tolsztoj* (Élő holttest), *Hebbel* (Mária Magdolna) művei mellett játszották az akkori kortárs drámaírók, *Shaw* (Candida, Az ördög cimborája), *Pirandello* (Öltöztesük fel a mezteleneket, Minden jóra fordul), *Gorkij* (Éjjeli menedékhely), *Rolland* (Szerelem és halál játéka), *Nicodemi* (Kis senki, Hajnalban, délben, este), *Chiarelli* (Arc és álarc) darabjait. Az ismert magyar szerzők – *Kisfaludy* Károly (A kérők, Csálódások), *Gárdonyi* Géza (Annuska), *Molnár* Ferenc (Liliom, Játék a kastélyban, Egy, kettő, három, A doktor úr), *Herczeg* Ferenc (A költő és a halál, A Gyurkovics lányok, Kék róka), *Lengyel* Menyhért (Tájfün), *Csathó* Kálmán (Házasságok az égen köttetnek), *Schöpfung* Aladár (Pirosruhás hölgy), *Hevesi* Sándor (Elzevir, Görögűz) – mellett fiatal tehetségeket is színpadhoz juttattak, így *Hegedűs* Sándort, *Mészáros* Sándort, *Kőrösi* Andort, *Reitz* Jánost. A társ.

tagjai voltak többek között *Doktor János, Mágori Mária, Mihályi Mária, Miskey József, Szentiványi Béla, Pogány Béla, Peéry Piri*; többen közülük rendeztek is. Bp.-i játszóhelyük a Kamara Színház Paulay Ede u. 35. sz. alatti épületében volt. – Ir. Alapi N.: Vándorlásunk, I–III. (1926).

Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület Művészakciója: → *OMIKE Művészakció*

Országos Művész Színház (1928–1933): stagione együttes, amelyet *Szentiványi Béla* alapított 1928-ban. Az ország különböző városaiban léptek fel, összecsuksítható, alakítható díszletekkel és a kellékekkel. Céljuk színvonalas művek bemutatása, az irodalom és színházi kultúra népszerűsítése volt. A műsorban többek között *Strindberg, Pirandello, Ibsen, Molnár Ferenc, Gárdonyi Géza* művei szerepeltek. Jelentős bem.-juk volt Goethe *Faustja* és Pirandello *IV. Henrik* c. műve. – Ir. Szentiványi B.: A vidéki színészet élet-halál harca Trianon után (Baja, 1933).

Országos Színészegyesület (1871–1938): a magyar színészet erkölcsi, anyagi és szociális érdekeinek védelmére 1871. ápr. 6-án *Magyar Színészkezelzet* néven alakult meg. A létrehozását előkészítő munka már 1869-ben megindult, és összefonódott a színészek nyugdíjintézetének ügyével. Az ~ a munkaadók – szinígazgatók – és a munkavállalók – színészek – közös autonóm szervezeteként működött, mely felügyelte és kiadta a színészi és színig.-i működési engedélyeket, ill. kialakította és megszervezte a színészek nyugdíjrendszerét. Hivatalos közlönye a *Szinpad* (1869–1890) c. lap lett, 1883-tól azonban a *Színészek Lapja* vette át az egyesület híreinek közlését. Az ~ 1873-ban nevét *Magyar Színészek Egyesületére* változtatta. 1878-tól *Országos Magyar Színészegyesület és Nyugdíjintézet* néven szerepelt. Az egyesületi tagok tagdíjat fizettek, amely a nyugdíjallappal együtt képezte az egyesület vagyonát. 1890-től már önálló székházzal rendelkeztek. 1903-ban megalakították az *Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját*. 1939-től szerepét a *Színművészeti és Filmművészeti Kamara* vette át. A ~ elnökei: *Ribáry József* (1871–1890), *Feleky Miklós* (1891–1892), *Stesser József* (1892), *Kaffka László* (1893–1896), *Pázmándy Dénes* (1897–1898), *Molnár László* (1899–1900), *Dirrói Mór* (1901–1917), *Szilágyi Vilmos* (1917–1926), *Stella Gyula* (1926–

1931), *Sebestyén Géza* (1931–1936), *Tihanyi Béla* (1936–1938). – Ir. Stella Gy.–Erődi J.: Az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézet története (*Színészek Lapja*, 1928. nov. 1.–1933. jan.).

Országos Színészegyesület Színészképző Iskolája (1903–1949): a Szak mellett a magyar színjátszás legjelentősebb színésznevelő intézménye. Az ~ széles skálájú tanterve a klasszikus dráma és a könnyebbfajú vígjáték, operett és énekes színmű elméleti és gyakorlati oktatását egyaránt felölelte. A képzés az első tanévtől az 1923–24-es tanévig kétéves, ettől kezdve hároméves volt. Vizsgaelőadásait a Víg-, a Magyar, az Andrássy, a Kamara, a Pesti, a Belvárosi, a Főváros Operett és a Royal Színházban tartották. Az iskola ig.-i: *Rónaszéky Gusztáv* (1903–04, 1906–07), *Balassa Jenő* (1907–08, 1918–19), *Molnár László* (1918–19, 1922–23), *Vidor Dezső* (1923–24, 1932–33), *Széll József* (1933–34, 1934–35), *Galamb Sándor* (1935–36, 1949). – Ir. Széll J.: Az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájának negyven éve 1903–1943 (1943).

Országos Színészeti Kiállítás (1890): az Országos Színészegyesület a m. színészet százéves évfordulóján rendezte 1890-ben a városligeti Műcsarnokban az ~t. Tíz teremben és öt fedett csarnokban (folyosó, körcsarnok) helyezték el a kiállított anyagot. Az egyes kiállító színészek szerint csoportosították az emléktárgyakat, pl. *Laborfalvi Róza, Blaha Lujza, Prielle Kornélia, Feleky házaspár*, de láthatóak voltak vegyes arc- és jelmezek, síremlékek, könyvek, színlapok. A ~ csak részben volt a m. színművészet emlékeinek bemutatója, mert ékszerárusok, festék- és illatszer-kereskedők, fényképészek, ruha-, kelme- és piperecikkgyárosok is felvonultatták termékeiket. – Ir. Magyar színészeti kiállítás a városligeti műcsarnokban (katalógus, 1890).

Országos Színészeti Tanoda: → *Színház- és Filmművészeti Főiskola*

Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet (Bp., Krisztina krt. 57.): 1952. nov. 2-án Országos Színház-történeti Múzeum alakult az V. ker., Petőfi Sándor u. 2. sz. alatt, amely 1954. aug.-ban átköltözött jelenlegi épületébe. Itt rendezte első állandó kiállítását *A magyar színészet hősi harca, 1790–1849* címmel, amely 1954–1962 között volt látható. Utána több időszaki kiállítást rendeztek ebben az épületben. 1957. márc.-ban

ORSZÁGOS
SZÍNHÁZTÖRTÉNETI
MÚZEUM ÉS INTÉZET

Színháztudományi és Filmtudományi Intézetté alakult, és a Színház- és Filmművészeti Szövetség könyvtára és dokumentációs anyaga is ide került. 1959-ben levált és önállósult a Magyar Filmintézet. 1959–1969 között Színháztudományi Intézet, majd 1969-től Magyar Színházi Intézet néven működött tovább az intézmény, továbbra is magába foglalva az Országos Színháztörténeti Múzeumot. 1953-tól az intézet kezelésébe került a *Bajor Gizi Színész-múzeum*. 1991-ben, sokoldalú tevékenységét elismerve, az intézmény az ~ elnevezést kapta. Országos hatáskörű múzeum. Részlegei: fotóarchívum, kéziratár, képzőművészeti gyűjtemény és emléktár, szcenikai tár és topográfiai gyűjtemény, színlap- és aprónyomatványtár, hangtár, videotár; bábgyűjtemény. A ~ a kibővített Bajor Gizi Színész-múzeum állandó kiállítása mellett időszakai kiállítások számára is helyet biztosít. Az intézet továbbra is ellátja a szakmát szolgáltatásaival: dokumentáció, központi adatbank, könyvtár, nemzetközi színházművészeti előadói csoport, fotólaboratórium, szerkesztőség és saját nyomda áll a szakemberek rendelkezésére. Kiadványai: Színháztörténeti Füzetek, Színháztörténeti Könyvtár, Színháztudományi Szemle, Világszínház, Magyar Színházi Hírek (angol, német nyelven), Évkönyv. Az MTA Színház- és Filmtudományi Bizottságának munkabázisa. A Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) Magyar Nemzeti Központja is itt működik.

Országos Színművészeti Akadémia: → Színház- és Filmművészeti Főiskola

Országos Zene- és Színművészeti Akadémia: → Színház- és Filmművészeti Főiskola

Országos Vidéki Színészeti Felügyelőség (1900–1931): a vidéki színészet felügyeletével megbízott kormányhivatal. 1900-ban hozták létre a *Belügyminisztériumban*. 1907-ben a színházak felügyeleti szerve a *Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium* lett, és az ~ ezután ez utóbbi szervezetéhez tartozott. 1931-ben az ~ mint önálló hivatal megszűnt, hatásköre átkerült a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium művészeti ügyosztályához.

Országos Vidéki Színésztanács (1918–1919): 1918. nov. 20-án, a *szegedi színésztanács* (létrejött: 1918. nov. 2-án) és a vidéki társulatok küldöttei által alakított szervezet. Vezetője *Szeghő* Endre volt. Az ~ feladata a vidéki színészet átalakítása lett volna. 1919. ápr. 17-én beolvadt a *Színészek Országos Szakszervezetébe*.

Orth Mihály (Gödöllő, 1957. máj. 14.–): színész. A SzAk elvégzése után 1981-ben a győri Kisfaludy Színházba szerződött. Az 1987–88-as évadban szabadfoglalkozású volt, majd 1988-tól 1992-ig a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1992 óta ismét szabadfoglalkozású színművész. Főként fiatal hősöket jelenít meg erőteljes jellembrázolással. F.Sz. *Kömény Móra* (Tamási A.: Énekes madár); *Vaszka Pepel* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Alfréd* (O. von Horváth: Mesél a bécsi erdő); *Mortimer* (Schiller: Stuart Mária); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Richárd* (Jókai M.–Böhm Gy.–Korcsmáros P.–Tolcsay B.: A köszívű ember fiai).

Ortutay Ibolya (Ungvár, 1928. máj. 22.–): író. 1962-ben kezdett bábjátékokat írni a Bábjátékos Iskola könyvtár c. sorozatba. Amatőr ifjúsági és gyermekcsoportok játszották műveit. 1972-ben létrehozta a *Garabonciás* kreatív játszókört. Népművelőkkel, bábosokkal járták a Szabolcs-Szatmár megyei falvakat, tanyákat. Gyermekfoglalkozásainak tapasztalataiból játszótérter, játszóeszközöket tervezett, ezeket kiállításokon is bemutatták. Művei: *Nóifác és az úrhajó*; *Barátunk, Rozoga*; *Kudarc*; *Cél*; *A bajszatlan cica* (Bábjátékos Iskola könyvtár NPI).

Ortutay Zsuzsa; *Kemény* (Bp., 1913. febr. 13.–Bp., 1982. febr. 12.): táncosnő, szakíró. Szakmai tanulmányait *Szentpál* Olga mozgásművészeti iskolájában végezte, majd 1932-től fellépett a Szentpál Táncscsoport bemutatóin – *Magyar halottas*, *Mária-lányok* –, és a pedagógiai munkában is részt vett. 1938-ban *Ortutay* Gyulával kötött házassága után abbahagyta előadói és pedagógiai munkásságát. Az 1948-ban megalakult első Táncszövetség elnöki tisztét töltötte be 1950-ig, majd az 1951–1956 között havonta megjelenő *Táncművészet* c. szakfolyóirat felelős szerkesztője volt.

Öss Enikő (Kolozsvár, 1948–): színésznő. Édesanyja, *Gellért* Gríges Ibolya kolozsvári színésznő volt. Marosvásárhelyen kezdte tanulmányait, Bp.-en a SzAk-n folytatta (1962–64), majd a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Akadémián szerzett oklevelet. 1965-től 1977-ig a nagyváradi Állami Színház m. tagozatának a tagja. Ekkor az USA-ba távozott. Los Angelesben férjével megalapították a *Thália Stúdiót*. F.Sz. *Tünde* (Vörösmarty: Csongor és Tünde); *Abigél* (Miller: A salemi boszorkányok); *Inken* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Olympia* (Molnár F.). Kisebb szerepeket játszott két amerikai filmben.

Osváth Béla (Hódmezővásárhely, 1926. jún. 4.–Bp., 1965. aug. 21.): irodalomtörténész, dramaturg, kritikus, színházigazgató. 1945–47-ben színházat szervezett Hódmezővásárhelyen, amelynek ig.-ja is volt. Rendkívül igényes műsorpolitikát valósított meg. Egy éven belül vitte színpadra a Hódmezővásárhelyi Színjátszó Társasággal Tamási A. *Tündöklő Jeromos* és *Vitéz lélek* c. műveit és sorra következett Németh L. *Villámfény*él, Möröcz Zs. *Sári bíró*, Zilahy L. *Fatornyok*, c. drámája. Molnár F. darabjai közül a *Liliomot* és a *Hattyút* mutatták be. A külföldi drámát Molière *Dandin György*, Rostand *Sasfőlk*, Shaw *A sors embere*, Hauptmann *Naplemente előtt* c. darabjait képviselték. De figyelembe vette a könnyű zenés műfajt is: ebből került színpadra többek között Schubert–Berté *Három a kislány* és Eisemann M. *Fekete Péter* c. operettje. Már ekkor megnyilvánult az új m. dráma iránti elkötelezettsége. A szegedi egyetemem szerzett tanári diplomát, de már egyetemi éve alatt a Nemzeti Színház rendezőgyakornoka volt. 1950–1954 között tanított szülővárosában, majd a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat megyei titkára volt. 1958-tól a hódmezővásárhelyi Tornyai Múzeum ig.-ja. 1961-ben a Magyar Tudományok Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének munkatársa lett. A Kortárs c. lap kritikai rovatvezetője volt. 1963-tól 1965-ig haláláig a Nemzeti Színház fődramaturgjaként több m. dráma bemutatását készítette elő. Könyvei: *Szigligeti* (1955); *Képek a szegedi színészet történetéből* (Szeged, 1956); *A mai magyar dráma* (1965); *Türelmetlen dramaturgia* (1965).

Osváth Júlia (Rákospalota, 1908. febr. 15.–): énekesnő (szoprán). Pályája kezdetén *Lichtenberg* Emil együttesében szerepelt, kezdetben karénekesnőként, később szólolistaként. 1929-ben a Palestrina Kórus, 1930-ban a Mátyás-templom szólísta. 1933-ban a Zak-n egy tanév alatt három évfolyamot végzett el, majd magánúton tanult tovább *Palotai* Árpád növendékeként. Az Operaház 1935-ben szerződtette, *Gara Mária* (Erkel Ferenc: Hunyadi László) szerepében debütált. 1937-ben Salzburgban az Ünnepi Játékok során Toscanini vezényletével énekelte *Az Ej királynőjének* szerepét (Mozart: A varázsfuvola). Mozart-énekesnőnek indult, elénekelte az összes Bp.-en játszott Mozart-opera főszerepét. Sikeres vendégzerepelt Bécsben, Ostendében, Bukarestben, Moszkvában, Leningrádban. Gazdag repertoárja a Mozart-operák szopránszerepeitől Verdi és Wagner művein át Csajkovszkij- és Erkel-operákig ter-

jedt. Neve összeforrott a *Grófné* (Mozart: Figaro házassága) és a *Tábornagyné* (R. Strauss: A rózsalovag) szerepével. Kossuth-díjas (1949), érdemes (1950) és kiváló művész (1951). F.Sz. *Manon* (Massenet); *Masenska* (Smetana: Az eladott menyasszony); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Tajjana* (Csajkovszkij: Anyegin); *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán). **Osza** Hajnal (Alpár, 1922. jún. 12.–Kecskemét, 1977. márc. 21.): óvónő, bábtervező. Több kiállításon is bemutatott esztétikus papírbábjai számos utánzóra találtak. Munkájában a művészi látvány és a zenei-irodalmi élmény összehangolásával állította a bábot az esztétikai nevelés szolgálatába. 1969-ben a Népművészet Mestere kitüntetést kapta. Óvodásainak játékát az *Önfeledten...* c. kisfilm örökítette meg 1971-ben (rend.: Kolonits Ilona).

Oszter Sándor (Győr, 1948. szept. 2.–): színész. A SzAk elvégzése után 1971-ben a Vígyszínházba szerződött. 1976–78-ban szabadfoglalkozású, 1978-tól 1989-ig a Nemzeti Színházban játszott, majd ismét szabadfoglalkozású színművész, 1992-től ismét a Nemzeti Színház művésze. Sokoldalú színész. Drámai hősöket, karakterszerepeket egyaránt sikeresen alakít. Sokat filmezik, hírnevét is a még főiskolásként forgatott *Rózsa Sándor* c. filmsorozat alapozta meg. A *Kitörés* c. filmben nyújtott alakításáért 1972-ben elnyerte a San Remó-i Filmfesztivál nagydíját. 1982-ben Jászai Mari-díjat, 1988-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Othello* (Sh.); *Caesar* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Du-nois* (Shaw: Szent Johanna); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Kovács* (Molnár F.: Olympia); *Saint-Just* (Büchner: Danton halála); *Sztálin* (Pownall: Mesterkurzus); *Férfi* (Göncz Á.: Kő a kövön).

Osztoivits Levente (Győr, 1940. szept. 7.–): dramaturg, műfordító, irodalomtörténész. 1965-ben szer-

zett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, és a veszprémi Petőfi Színház dramaturgia lett. 1967-től 1973-ig a kecskeméti Katona József, 1973–77-ben ismét a veszprémi színház dramaturgia volt. 1981–1984 között a debreceni Csokonai Színházban dolgozott. Az Európa Könyvkiadó angolszász csoportjának főszek-je, 1988 óta ig.-ja. A SzAk drámatörténeti tanára, egyetemi docens. Főként angol nyelvből fordít. Könyve: *Közvetítés*. Írások az angol és az amerikai irodalomról (1979).

Osztvald Gyula (Újpest, 1923. okt. 25.–): színész, énekes. A Zak elvégzése után 1948-tól a Magyar Színház tagja lett. 1953-tól 1960-ig a debreceni Csokonai Színház operatárs.-ának művésze. 1960–1984 között a Fővárosi Operettszínházban játszott, és vendégszerepelt az Operaházban. Operák és operettek tenorszerepeit alakította. F.Sz. *Richard gróf* (Verdi: Az álarcosbál); *Turridu* (Mascagni: Parasztbecsület); *Caramello* (ifj. J. Strauss: Egy éj Velencében); *Koltai* (Ábrahám P.: Viktória); *Szu Csong* (Lehár F.: A mosoly országa).

Osztvald Mrika (Bp., 1952. ápr. 12.–): színésznő. 1974-ben végzte el a SzAk operett-musical szakát, de már 1971-ben a Szegedi Nemzeti Színháznál volt szerződésben. 1972 óta a Fővárosi Operettszínház tagja. Igazi tűzrólpattant szubrett, kitűnően táncol, énekel. Sokat vendégszerepel külföldön. Jászai Mari-díjas (1984). F.Sz. *Birike* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Violetta* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Fiametta* (Suppé: Boccaccio); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Hódel* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Marcia* (Szirmai A.: Mágna Miska).

OSVÁTH JÜLIA

OSZTVALD MARIKA – *Iluska*
(Kacsoh P.: János vitéz)

Ottrok Ferenc (Piski, 1911–Kolozsvár, 1972): énekes (tenor). Pályafutását autodidakta művészként operett-szerepekben kezdte. 1949-ben lett a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekese. Elsősorban az olasz repertoár hőstenor szerepeiben nyújtott emlékezetes alakításokat. Pályafutása során rendszeresen fellépett az egykori szocialista országokban. F.Sz. *Don Carlos* (Verdi); *Bánk bán*, *Hunyadi László* (Erkel F.); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony).

OTTRUBAY MELINDA

Ottrubay Melinda (Bp., 1921–): táncosnő. Az Operaház balettiskolájában *Brada Rezső* növendéke volt, majd a társ. tagja lett 1933-ban, 1937-től magán-

táncos. Ragyogó megjelenésű, kiváló technikájú, szugesztív balerina, aki a repertoár szinte minden főszerepét eltáncolta. Férje, *Esterházy Pál* a 40-es évek végén Recskre került, ~t kitelepítették, melynek következményeként mindkét lába megbénult, és többé nem léphetett színpadra. 1956-ban férjével együtt elhagyták az országot. F.Sz. *Tündér* (Harangozó Gy.: A fából faragott királyfi); *Sylvia* (Nádasi F.); *Lány* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin); *Terpsikhoré* (Milloss A.: Prométheusz teremtményei); *Szulamit* (Cieplinski: József legendája); *Seherezáde* (Kölling); *Sakuntala* (Cieplinski); *főszerep* (Cieplinski: Bolero). Könyve: *Ritmus és tánc* (1939).

Óvári Győző (Nagykanizsa, 1923. nov. 17.–Bp., 1981. dec. 11.): gépészmérnök, színháztechnikus, tanár és szakíró. Műegyetemi tanulmányait a háború miatt félbe kellett hagynia, 1950-ben szerzett mérnöki diplomát. Első munkahelye az Orion Gyar, 1956–1958 között a Művelődési Minisztérium beruházási és műszaki osztályának főmérnöke. 1958-tól 1981-ig, haláláig a bp.-i Vígszínház főmérnöke. A Színháztechnikai Fórum olvasószerkesztője és állandó szerzője. Megalapításától tanár volt a Felsőfokú Színházi Műszaki Vezetőképzőn. A tanfolyamra írott jegyzetei: *A színháztechnika elméleti alapjai* (1975); *Színpadtechnika II.*

Ö

öltözők: a színházi alkotóművészek felkészülésére szolgáló helyiségek; nagyságrendjük, felszereltségük, elhelyezésük a színházépületen belül funkciójuk szerint eltérő. A *szóló* ~ viszonylag nagyobb alapterülettel, max. 2-3 sminkasztallal, önálló zuhanyzóval, a *csoportos* ~ 4-8 sminkasztallal, míg a némaszereplők öltözői 15-20 fős befogadóképességgel készülnek. A *zenekari* ~ célszerű berendezéssel nemenként elkülönítve az átöltözési lehetőséget biztosítják.

öltöztető/nő: állandó színházi alkalmazott, aki a színészeknek-színésznőknek segít a jelmez felöltésében, ill. gondoskodik a kosztümök épen és tisztán tartásáról, a gyorsöltözések lebonyolításáról.

Ölvedy Zsóka; Zsófia (?-?): színésznő. 1929-30-ban az újpesti, 1933-34-ben a szegedi társ., 1936-38 között a Vígsház, 1941-től 1944-ig a kolozsvári színház tagja volt. Naivaszerepeket játszott. 1937-44 között több filmben is szerepelt. F.Sz. *Magda* (Kádár I.: Magdát kicsapják); *Gondos Magdolna* (Tamási Á.: Énekes madár); *Lidi* (Kerecsendi Kiss M.: Az első).

Őri Filep István; *Fülöp* (?-?): színész. 1790-92 között az első, pest-budai m. színtárs. tagja, az első m. nyelvű előadásokon, 1792. okt. 25-én és 27-én Simai K.: *Igazház* c. magyarított darabjában *Lázár* szerepét játszotta. Már 1792 aug.-ában felmerült, hogy Kolozsvárra költözik, és segíti az erdélyi m. színeszet szervezését. Utolsó pesti fellépése 1792. szept. 26-án volt. Kolozsvárra először 1793. jan. 30-án lépett színpadra. A pest-budai együttest magánvagyonából támogatta, Kolozsvárra pedig látványos előadásokat finanszírozott. Tragikus és érzékenyjátéki hősöket alakított. 1794-ben, amikor a kolozsvári társ. a *Kötsi*-család vállalkozásaként működött, szerepköri ütközései támadtak az ig. *Kötsi Patkó* Jánossal, aki szerepeket vont meg tőle, majd időleges távozásra készítette. 1794. máj. 27-én Marosvásárhelyt teremt nyújtott be a Nyelvmívelő Társaságnak egy ottani színház létrehozására. Újabb kolozsvári fellépéseire 1794-1797 között vannak adataink. További életútja nem ismert. F.Sz. *Gyárfás* (Dugonics A.-Endrődy J.: Az arany perecek); *Király* (Sh.-Schröder: Hamlet); *Limison* (Fenouillet: Gályarab); *Esméretlen* (Kotzebue: Embergyűlölés és megbánás); *Rómeó* (Sh.-Weisse: Rómeó és Júlia) *Cato* (Gottsched: A haldokló Cato). – Ir. Enyedi S.: Egy ismeretlen dokumentum a kolozsvári magyar színjátszás történetéből (Színháztudományi Szemle, 1985. 17. sz.); Jancsó E.: Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság iratai (Bukarest, 1955).

Örkény István (Bp., 1912. ápr. 5.–Bp., 1979. jún. 24.): író, dramaturg, drámaíró. 1934-ben gyógyszerész diplomát szerzett. A II. világháború után 1946-ban, hadifogságból érkezett haza. 1949-ben az Ifjúsági Színház, majd 1951-53 között A Magyar Néphadsereg Színháza dramaturgja lett. *Voronyezs* c. színművének bemutatását 1948-ban nem engedélyezték, és később is, sokszor éveket kellett vitatkozva várnia darabjai színpadi megvalósítására. Első jelentős sikerét a *Tóték* Thália Színház-beli bemutatójával aratta. Ettől kezdve viszonylag rendszeresen vitték színpadra drámáit Szolnokon, a Vígsházban és a Nemzeti Színházban. Több műve széles körű nemzetközi sikert aratott. ~ a „magyar abszurd” dráma jeles képviselője; abszurditása azonban az asszociálható, felismerhető, átélhető valóságból táplálkozik. F.M. *Különös házasság* (Mikszáth K. regényének dramatizálása Gyárfás M.-sal, 1948); *Zichy-palota* (Gyárfás M.-sal, 1949); *Tóték* (1967); *Fekete galamb* (1970); *Macskajáték* (1971); *A holtak hallgatása* (Nemeskürty I. anyagából, 1973); *Vérrokonok* (1974); *Kulcskeresők* (1977); *Pisti a vérzivatarban* (1979); *Forgatókönyv* (1982). – Ir. Lázár I.: Ö. I. (1979); *Párbeszéd a groteszkről* (összeáll. Radnóti Zs., 1981); Földes A.: *Örkény-színház* (1985); Kosa L.: *Pisti a gyógyszergyárban* (1989).

Örkényi Éva (Törökszentmiklós, 1932. aug. 27.–): színésznő. 1942-től 1945-ig gyermekszínész volt *Lakner* Artúr színházában és *Kilián* Zoltán rádiótárs.-ában. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját, majd 1950-ben a SzAk-t végezte el. 1953-ig az Úttörő Színház tagja, 1957-ig pedig a debreceni Csokonai Színházban szerepelt. 1957-től 1989-ig, nyugdíjba vonulásáig a József Attila Színház művésznője. Kezdetben drámai hősöket, majd epizód- és karakterszerepeket játszott. Sokat filmezett és gyakran foglalkoztatta a rádió. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Ophélia* (Sh.: Hamlet); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Laura* (Williams: Üvegfigurák); *Marcelina* (Beaumarchais: Figaro házassága).

Örkényi Franciska: → *Szömörkényi* Franciska

Örley Flóra (Nagyvárad, 1861-?): operettprimadonna. Bár 1880-ban végezte el a SzAk-t, de már 1878-79-ben fellépett a Nemzeti Színházban, ahol kétéves szerződést kapott. 1881-től 1887-ig Debrecenben játszott; ezután Szeged (1887-89), Kolozsvár (1889-92), Miskolc (1893-95) következett. 1892 telére ismét visszatért Debrecenbe. 1898 és 1905 között *Somogyi* Károly tár-

sulatának volt tagja. 1905-től nyugdíjazásáig (1912) a Magyar és Király Színház szerződtette. 1922-től a Színházegyesületi iskola operettszakán tanított. Ekkor még fellépett a Városi Színházban is. F.Sz. *Boccaccio* (Suppé): *Zsófi* (Csepreghy F.: A piros bugyelláris); *Az özvegy* (Verő S.: Leánynéző).

örökös tag: 1. a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kinevezett színész, magánénekes, magántáncos, rendező, művészeti vezető, koreográfus, aki a budapesti (korábban kolozsvári is) állami színházak – *Nemzeti Színház, Magyar Királyi Operaház* – tagjaként legalább 20, ill. 15 szolgálati éve során kimagasló művészeti tevékenységet végzett. Az ~ cimmal kitüntetett művész élete végéig biztosított nyugdíj, ill. az állami színházak rendes tagjait megillető kiváltságos jogok illették meg. Az első örökös tagsági szerződést 1881. febr. 17-én kötötték Prielle Kornéliával, bár már 1874. febr. 13-án született egy hasonló tartalmú megállapodás, amelynek alapján Erkel Ferencet a Nemzeti Színház, majd a Magyar Királyi Operaház örökös („élete fogytáig”) fő-zeneigazgatójának nevezték ki. A „tiszteleti örökös tag” kifejezést először Jászai Mari szerződésében olvashatjuk, 1900-ban; 2. az államosítást követően a kiemelkedő művészeti tevékenység elismerését, a kedvezmények bizonyos hányadát az állami művészeti díjak új rendszere biztosította. Újabban az egyes színházak tagsága – *Nemzeti Színház, Magyar Állami Operaház, Fővárosi Operettszínház* és néhány vidéki színház – dönt az örökös tagság adományozásáról.

Örsy Csekő Gusztáv (Alsóórs, 1835. jún. 16.–Pápa, 1890. szept. 29.): színházi karnagy, pedagógus, operetténekes. 1856–57-ben a pápai református főiskola ének-zene tanára volt. 1859–60-ban, 1866–67-ben *Latábr* Endre társ.-ának tagja Győrben. 1870-ben Szabadkán karnagy, 1874–76-ban Székesfehérvárott operettekben kisebb szerepeket játszott.

ősbemutató: → *bemutató*

Ősbudavára: a Városligetben 1896-ban megnyílt ezredévi, milleniumi kiállítás része. Korhű épülmásolatok (a konstantinápolyi aranykút, a Korvin-pavilon, a török bazár, a kupolás mecset 40 méter magas minaret-jével, a Szt. György-templom, mely átalakítva a Vár-színház lett, régi polgárházak stb.) az egykori török világ illúzióját keltették. A kiállítás keretein belül létesítendő mulatóhely felépítésére részvénytársaság alakult, üzletvezető *Friedmann Adolf* lett. A mulatóhely nagyszerűen bevált. A 70 000 m² területen, másfél millió forint költséggel épült szórakozóhelyen utcai énekesek léptek fel, a Korvin téri színpadon *Serly Lajos* 76 tagú m. ének- és zenekara játszott. A Pezsgős-pavilon *Wabits* Lujza vezetésével működött, ahol nagy mulatozások folytak. A Varieté Színházba *Friedmann* ig. világsztárokat szerződtetett. Itt lépett fel *Carmencita* spanyol táncosnő, a *Faraboni*-csoport, a *Johnson* és *Dean* néger táncospár, akik operetteket játszottak (Sztójanovits Jenő: *Gésa gymnasium*).

Ósi János (Szeged, 1928. szept. 8.–): táncos, báb-játékos. Szegeden *Lehotay* Árpádnál kezdte színi tanulmányait. A Szegedi Nemzeti Színházban *Zsedényi* Károlytól vett balettórákat, majd dr. *Németh* Antalól színész mesterséget tanult. 1947-től a szegedi táncgy. tagja. 1949–1957 között az Operaház táncosa, számos főszerep alakítója. 1957-ben a Petőfi (a későbbi Jókai) Színház tagja. 1960–62-ben a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. 1963-tól 1988-ig, nyugdíjba meneteléig az Állami Bábszínház színésze volt. F.Sz. *Mandarin* (Lörcinc Gy.: A csodálatos mandarin); *Királyfi* (Vashegyi E.: A fából faragott királyfi); *Ferenc* (Harangozó Gy.: Copélia); *Színész* (Vojnonen: Párizs lángjai); *Csongor* (Vö-

rosmarty M.: Csongor és Tünde); *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Óriás* (Besztercei P.–Füsi J.: Hüvelyk Matyi).

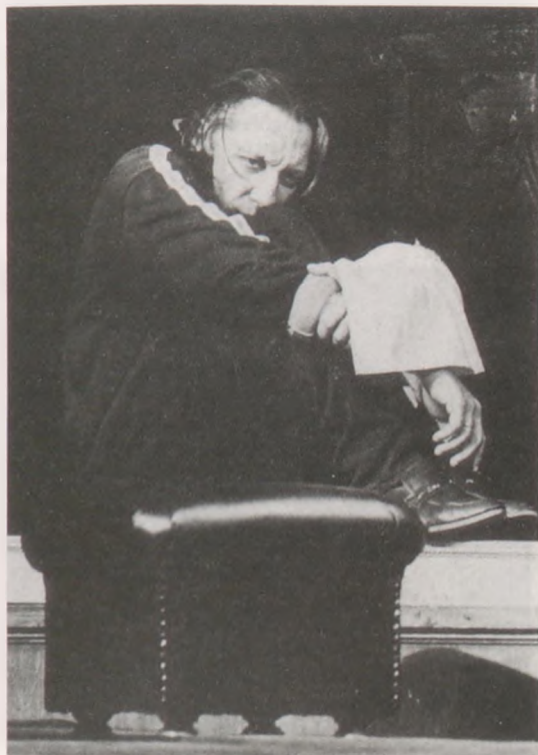
Ősz Csaba (Zilah, 1951. dec. 18.–): bábszínész. 1976-ban a marosvásárhelyi, 1981-ben a temesvári, majd 1989-ben a bp.-i Állami Bábszínházhoz szerződtött. 1992-ben a Budapest Bábszínház tagja lett. F.Sz. *Kutyánszki kutyá* (Méhész Gy.: Paprikajancsi); *Lozsnnyak* (Fazekas M.: Lúdas Matyi); *Óriás* (Handoreanu: A törpe óriás); *Mesélő, Lajos király, Csepű* (Arany J.–Jékely Z.: Toldi); *Sluga János* (Tarbay E.: Varjúdombi megleghozók); *Maugli, Chil* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve).

összjáték: a színpadi művészszemélyzet összehangolt, együttes tevékenysége az előadás során, amelynek alapja a játékdarab egységes felfogása-értelmezése, a játéktípus egysége és a technikailag pontosan kidolgozott akció. Az ~ fontossága az egyéniségkultuszra építő romantika után, a rend. funkciójának elkülönülésével került előtérbe, majd a *meinigenizmus* és a művészszínházak állították programjuk középpontjába. A 20. sz.-ban a határozott profilú magánszínházak és rend.-i irányzatok követelték meg az ~ot, a lélektani hitelesség igényével kiegészítve.

összpróba: a teljes művészszemélyzet (a színészek, az ének-, a tánc-, a zenekar és a statisztéria) részvételével az előadás jeleneteinek összeállítására, az *összjáték* kialakítására szolgáló próbalkalom.

Ötvös Csaba (Bp., 1943. febr. 6.–): énekes (bariton). Diplomáját 1970-ben szerezte a Zak-n. Ugyanettől az évtől az Operaház magánénekes. Elsősorban az olasz és francia repertoár baritonszerepeit énekli Monteverdi-től Gounod-ig, de közreműködője volt számos kortárs m. opera ősbemutatójának is. F.Sz. *Figaro* (Rossini: A seveillai borbély); *Anyegin* (Csajkovszkij); *Háry János* (Kodály Z.).

ÖZE LAJOS – Möbius (Dürrenmatt: A fizikusok)

Ötvös Csilla (Békásmegyer, 1947. júl. 29.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait 1968-tól 1974-ig végezte a Zak-n. 1974-től az Operaház magánénekeseként, ahol elsősorban lírai és koloratúr-szerepek tartoznak a repertoárjához. F.Sz. *Ámor* (Gluck: Orfeusz és Euridike); *Juliska* (Humperdinck: Jancsi és Juliska).

Ötvös Gitta (?-?): színésznő. *Örvös* József színész unokája. 1906-ban a Király Színházban lépett színpadra. 1907–08-ban a Népszínház–Vigopera, 1908–09-ben ismét a Király Színház tagja volt. Férjhez ment, s egy időre visszavonult a szerepléstől. 1922. nov.-ben a Várszínházban, 1923 máj.-ában a Blaha Lujza Színházban ismét fellépett. Operettekben aratott sikert. F.Sz. *Sarah* (Bokor J.: Kis alamuszi); *Ede* (Szirmai A.: Táncos huszárok); *Márta* (Csiky G.-Máder R.: A nagymama); *Thira grófnő* (Czobor K.: Szépasszony kocsisa).

Öze Lajos (Szentcsanak, 1935. ápr. 27.–Bp., 1984. okt. 21.): színész. A SzAk elvégzése után, 1956-ban a Miskolci

Nemzeti Színház tagja lett. 1959-től haláláig a Nemzeti Színház művésze volt. Jellemző egyénisége, hangszíne kitűnően érvényesült intrikus szerepkörben a gúny, az ironia eszközeivel sokféle jellemet tudott teremteni. Tudatosan, belülről építkező alkat volt, számos karakter-szerepében hiteles alakokat formált színpadon, filmen, tvj.-ban egyaránt. Kossuth-díjas. (1990, posztumusz), Jászai Mari-díjas (1970), érdemes (1975) és kiváló művész (1984). F.Sz. *Biberach, Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Néró* (Feuchtwanger: Néró játszik); *Apemantus* (Sh.: Athéni Timon); *Wang* (Brecht: A szecsuáni jólélek); *Malvolio* (Sh.: Vizkereszt, vagy amit akartok); *Peter Stockmann* (Ibsen: A nép ellensége); *II. Richárd* (Sh.); *Színész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Thersites* (Sh.: Troilus és Cressida); *Corbaccio* (Jonson: Volpone); *Johann Wilhelm Möbius* (Dürrenmatt: A fizikusok). – Ir. Valachi A.: A színjátékos életei. A főszerepben: Ö. L. (1993).

P

Paál István (Szeged, 1942. jún. 13.–): rendező. A szegedi József Attila Tudományegyetemen szerzett diplomát 1965-ben m. szakon, 1968-ban népművelés szakon. 1961-től 1974-ig a szegedi Egyetemi Színpad tagja, 1965-től művészeti vezetője is. 1967–1974 között a kaposvári Csiky Gergely és a Szegedi Nemzeti Színházban is dolgozott különböző munkakörökben. 1974–77-ben a Pécsi Nemzeti Színházban rendezett. 1977-től a szolnoki Szigligeti Színház rend.-je, 1980-tól főrend. 1985-től a veszprémi Petőfi Színházban rendez. Amatőr múltjából fakadóan kedveli a formai újításokat, vonzódik az abszurd, a modern szerzőkhöz. Diszletek tervezésével is foglalkozik. 1980-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.R. Déry T.: *Oriáscsecsemő; Petőfi rock*; Sarkadi I.: *Kömvés Kelemen*; Jarry: *Übü király*; Mrozek: *Tangó*; Beckett: *A játszma vége*; Jarry: *A láncravert Übü*; Sh.: *Hamlet*; Kleist: *Homburg hercege*; Eörsi I.: *Párbaj egy tisztáson*; Witkiewicz: *Egy kis udvarház*.

Paál László (Kispest, 1924. dec. 23.–): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában tanult 1945-től 1948-ig, majd a kecskeméti színház tagja lett. 1954-től az önállósult szolnoki Szigligeti Színházba szerződött. 1959 óta a Pécsi Nemzeti Színház művésze. Erőteljes karakterszínész. Rendezéssel is foglalkozik. 1965-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Csebutikin* (Csehov: Három nővér); *Fagin* (Dickens: *Twist Olivér*); *Doolittle* (Lerner–Loewe: *My Fair Lady*); *Vackor*, *Gyalu* (Sh.: Szentivánéji álom); *Gül Baba* (Husza J.); *Balanconi doktor* (Goldoni: A hazug). F.R. Katscher–Geyer: *Gyertyafénykeringő*.

Pacha Gáspár (? , 1776–?, 1811): karmester, zeneszerző. A pesti m. társ. 1808-ban szervezett zenekarában az énekesjátékok igazgatója volt haláláig. Zenét írt az *Aurora vagy a pokol csodája* c. vj.-hoz (Kolozsvar, 1804), és átdolgozta az *Inkle és Járíkó* c. daljátékot (Pest, 1809). *Vida* László szövegére készült két eredeti egyfelvonásos énekesjátéka: *Az első hajós* és *Perseus és Andromeda* (Pest, 1810).

Pacsóry Ágoston; *Ágost* (Nagybecskerek, 1903. márc. 3.–Bp., 1977. jún. 10.): színész, ügyelő, rendező, filmrendező. A SzAk-t 1926-ban végezte el. 1927-től 1935-ig a Nemzeti Színház ügyelője és segédszínésze volt. Később alkalmi rendezéseket vállalt iskolákban, egyesületekben és Erdélyben is. 1937-től a filmszakmában folytatta pályafutását. A Magyar Film c. szaklap állandó munkatársa volt, s forgatókönyveket írt. 1939–40-ben a Városi Színházban mint színész és rend. működött.

1942–43-ban négy filmet rendezett. 1946–47-ben a Béke Színház titkára volt. F.R. Greban: *A Jézus Krisztusról szóló igazi Passio*.

Pacsuné Fodor Sári (Várpalota, 1926. ápr. 26.–): tanítónő. 1959 óta foglalkozik a bábjátékkal. Huszonöt éven át iskolai, ifjúsági és felnőtt bábcsoportokat vezetett, darabokat és tanulmányokat írt, felvidéki bábosokat segített. Munkásságát a néphagyományok ápolásának gondolata hatotta át. 1979-ben UNIMA oklevelet kapott. Könyve: *Bábjátékok, székelypépbábszínház* (Dunajská Streda, 1984).

Pádua Ildikó (Bp., 1921. aug. 31.–): színésznő. 1947-ben végezte el a SzAk-t és a Nemzeti Színházba szerződött. 1949–51-ben a Vidám Színpad tagja volt. 1951 óta a Madách Színház művésznője. Főként karakter szerepeket alakít, de ismert nívódíjas gyerekműsorairól is. F.Sz. *Kliemnesztra* (Bornemisza P.–Móricz Zs.: Magyar Elektra); *Murzaveckaja* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok); *Peppina* (Williams: Tetovált rózsza); *Retteginé* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Judit* (Sobol: Gettó).

Páger Antal (Makó, 1899. jan. 29.–Bp., 1986. dec. 14.): színész. Műkedvelő előadáson tűnt fel. Pályáját vidéki társ.-oknál kezdte: 1919–1922 között Székesfehérvár

PÁGER ANTAL – Kántor János
(Kodolányi J.: Földindulás)

várott, 1922-től 1924-ig Kecskeméten, 1924–25-ben Pécsen, 1925–26-ban Nagyváradon, 1926-tól 1930-ig Szegeden játszott. 1931–32-ben az Andrássy úti Színházban, 1931–32-ben a Magyar Színházban, 1932-től 1937-ig a Belvárosi, 1937-ben a Művész Színházban szerepelt. 1934-ben a Magyar Színházban, 1936-ban a Budai Színkörben is fellépett. 1937–1939 között a Víg-színház tagja volt. Ezt követően szerepekre szerződött: 1939-ben a Nemzeti és a Belvárosi, 1941–42-ben az Andrássy, 1943-ban az Új Magyar Színházba. 1944 végén elhagyta Mo.-t. 1948-ban Argentínában telepedett le, ahol a 1948–1954 között a Magyar Színjátszó Társaság vezetője volt. 1956 szept.-ében visszatért Bp.-re. A Magyar Néphadsereg Színházának, ill. a Víg-színház-nak volt a tagja. ~ pályáját mint táncoskomikus kezdte, de legnagyobb sikereit drámai szerepekben aratta. Rekkes hanggal, furcsa, szokatlan gesztusokkal, kivételes átélőképességgel formálta meg hőseit. Klasszikus művekben is bizonyított, de legszívesebben a m. drámák paraszti és népi eredetű figuráit bízta rá. Ezt a típust számos filmben is eljátszotta. Kitűnő epizód szerepeket is megformált. 1965-ben Kossuth-díjat, 1963-ban kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz.: *Percy D'Avencourt* (Benatzky: Az esernyős király); *Dauphin* (Shaw: Szent Johanna); *Liliom* (Molnár F.); *Bors István* (Hunyady S.); *Kántor János* (Kodolányi J.: Földindulás); *Karenin* (Lev Tolsztoj-Horvai I.-Németh L.: Karenina Anna); *Bódog* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Csebutikin* (Csehov: Három nővér); *Eugeniusz* (Mrozek: Tangó). – Ir.: Molnár Gál P.: A Páger-ügy (1988).

Pagonyi János (Bp., 1919. szept. 8. –): színész. Pályáját 1938-ban az Erzsébetvárosi Színház kórusában kezdte. 1939-ben tett színészkamarai vizsgát. 1940-től Szombathelyen, Győrben, Sopronban szerepelt. 1947-től 1950-ig a debreceni Csokonai Színház tagja volt, majd Pécsen és Miskolcon játszott. 1953–54-ben a Magyar Néphadsereg Színházának színésze volt. 1954-től 1988-ig a Fővárosi Operettszínházban játszott. Drámai karakterfigurákat alakított pályája kezdetén, később operettek, musicalek epizód szerepeit játszotta. F.Sz. *Jágó* (Sh.: Othello); *Horgasujjú Jakab* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Tödörka* (Csiky G.: A nagymama); *Doc* (Bernstein: West Side Story); *Loriot* (Hervé: Nebáncsvirág); *Kászonyi ezredes* (Huszka J.: Mária főhadnagy). **Pagonyi Nándor** (Bp., 1920. nov. 7. – ?, 1982. máj. ?): színész. Pályáját 1941-ben kezdte Szegeden segédszínészként. 1942-ben tette le a SzAk előadóművészi vizsgáját. 1945-től a debreceni, 1949-től a miskolci színház tagja volt. Ezután Kecskeméten és Békéscsabán játszott. 1958-tól Szegeden szerepelt. 1970-től 1981-ig a debreceni színház művésze volt. Drámai fő- és karakterszerepeket egyaránt kiválóan alakított. Legemlékezetesebb szerepe *Csebutikin* volt Csehov Három nővér c. művében. F.Sz. *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Tyetyerev* (Gorkij: Kispolgárok); *Peacock* (Brecht-Weill: Koldusopera); *III. Richárd* (Sh.).

páholý: → nézőtér

Pajor Emília (? , 1850. febr. 21. – ?): operett és népszínmű énekesnő (szoprán). Nemesi családja ellenére, rokona, *Deák* Ferenc biztatására lépett a pályára. *Stoll* Péter tanítványa volt. Az ország szinte valamennyi jelentős színpadán énekelt. Ő vitte sikerre az első m. operettet – *Konti József: Eleven ördög* – a Budai Színkörben 1884-ben, a címszerepet alakította. *Blaha* Lujza mellett a műfaj legkedveltebb énekesnője volt. F.Sz. *Boccaccio* (Suppé); *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér).

Páka Jolán (? , 1920. ? –): énekesnő (szoprán). A Kolozsvári Nemzeti Színházban mutatkozott be 1941-ben *Violetta*ként (Verdi: Traviata). 1944-ig a

színház tagja, majd 1945–1963 között az Operaház énekesnője. Az egyik legjobb m. koloratűrszoprán, rendkívüli technikai képességekkel rendelkezett. F.Sz. *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Constanza* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Lakmé* (Delibes); *Lucia* (Donizetti: Lammemoori Lucia).

Paksyné Mochonaky Amália; *Mochovszky* (Pest, 1821. jún. 29. – Pest, 1866. okt. 28.): énekesnő (szoprán). 1841-ben a nemzeti színházi bemutatkozása után egy évig, majd bécsi tanulmányútját követően 1845–47-ben volt a színház tagja. Koncerteken is gyakran közreműködött. Az első m. *Lammemoori Lucia* (Donizetti) volt. F.Sz. *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale).

Pál Attila (Bp., 1959. dec. 2. –): színész. Népi táncot tanult és a KISZ Központi Művészegyetemének volt a tagja. 1986-ban elvégezte a SzAk-t és a kecskeméti Katona József Színházba szerződött. Főként operettek és zenés vj.-ok táncoskomikus szerepeiben aratott sikereket, de prózai alakításai is jelentősek. F.Sz. *Rosztoj gróf* (Tolsztoj-Piscator: Háború és béke); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Jancsi* (Ábrahám P.: Viktória); *Calicot* (Fall: Pompadour).

Pál Tamás (Gyula, 1937. júl. 16. –): karmester. Tanulmányait a Zak-n karmestereképző és zeneszerző szakon végezte 1956-tól 1965-ig, *Viski* János és *Körödi* András tanítványaként. 1960–1975 között az Operaház korrepetitora, majd karmestere. 1975-től 1983-ig a Szegedi Nemzeti Színház és Szimfonikus Zenekar zeneig.-ja, majd a színház ig.-ja lett. 1983–85-ben az Operaház karmestere, 1986–1989 között a Budapesti Művészeti Hetek és a Szabadtéri Színpadok Igazgatósága főzeneig.-ja. 1989-től a szegedi Szimfonikus Zenekar műv. vez.-je. Vendégzerepelt rangos európai operafesztiválokban és számos európai országban. Több opera lemezfelvétele készült vezényletével. Liszt Ferenc-díjas (1975).

Palace Kabaré (1922–1923): a Rákóczi út 43. szám alatt, a Palace Szálló éttermében 1922. okt. 6-án *Ujváry* Ferenc vezetésével megnyílt kabaré. Műsorait általában *Harmath* Imre írta, zenei vezetője *Heitényi-Heidelberg* Albert volt. Itt szolgált meg újra 1923. febr.-ban Nagy Endre két szellemes konferanszával.

Palágyi Lajos (Baán, 1876. márc. 9. – Bp., 1932. jan. 4.): színész, színházigazgató. 1894-ben, miután asztalossegédként fellépett egy műkedvelő előadásban, beiratkozott *Horváth* Zoltán színiiskolájába. 1895-ben *Balogh* Árpád társ.-ában vidéken kezdte pályáját. 1900–1902 között Aradon, 1902–03-ban Debrecenben, 1904–05-ben Temesvárott, 1904–05-ben ismét Debrecenben, 1905–1907 között Szegeden játszott. 1907-től 1920-ig a miskolci, 1920-tól 1923-ig a szegedi színház élén állt. 1925–1932 között a Nemzeti Színház tagja volt. Realista stílusban, természetes mozgással és beszéddel formált meg bonyolult jellemeket is. F.Sz. *Svengali* (Potter: Trilby); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Duval Armand* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy); *Báró Riedel* (Kisbán M.: Martinovics); *A várúr* (Mell: Új passiójáték).

Paláncz Ferenc (Békéscsaba, 1932. szept. 6. –): színész. Pályáját amatorként kezdte, majd 1959-ben elvégezte a SzAk-t és az egri-Gárdonyi Géza Színház tagja lett. 1966–1976 között a Miskolci Nemzeti Színházban szerepelt. Három évadot a Szegedi Nemzeti Színházban töltött, 1979 óta pedig a győri Kisfaludy Színház művésze. Többnyire drámai fő- és karakterszerepeket alakít. 1969-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Hábetler Jam* (Fejes E.: Rozsdametű); *Kossuth* (Illyés Gy.: Fáklya-láng); *Liliom* (Molnár F.: Liliom); *Bánk bán* (Katona J.:

Bánk bán); *Macbeth* (Sh.); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Csörgő Csuli* (Móricz Zs.: Uri muri); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér); *István* (Márai S.: A kassai polgárok).

PALÁNKAY KLÁRA – Judit
(Bartók B.:
A kékszakállú herceg vára)

Palánkay Klára (Bp., 1924. jún. 3.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait 1938-tól 1944-ig végezte a Zak-n Rosthy Anna irányításával, majd Rómában képezte tovább hangját. 1944-ben *Amneris* (Verdi: Aida) szerepében debütált az Operaházban, amelynek visszavonulásáig, 1970-ig volt vezető magánénekesnője. A m. operakultúra 1945 utáni történetének legjelentősebb drámai mezzoszopránja. Elsősorban hangjának drámai ereje, rendkívüli színészi temperamentuma tette alakításait felejthetetlennek. A kékszakállú herceg vára (Bartók) női főszerepének egyik leghívatottabb tolmácsolója volt. A legtöbb európai országban vendégszerepelt. Érdemes művész (1964). F.Sz. *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Eboli* (Verdi: Don Carlos); *Gertrud* (Erkel F.: Bánk bán); *Ortrud* (Wagner: Lohengrin); *Fricka* (Wagner: A walkür); *Sába királynője* (Goldmark K.); *Carmen* (Bizet); *Delila* (Saint-Saëns: Sámson és Delila); *Mária Lujza* (Kodály Z.: Hány János); *Háziaszony* (Kodály Z.: Székelyfő).

PALÁSTHY SÁNDOR

Palasovszky Ödön (Bp., 1899. márc. 5.–Bp., 1980. dec. 18.): színész, rendező, színházigazgató, író, költő. A bp.-i egyetem bölcsésztudományi karán és az Országos Színészegyesületben folytatott tanulmányai után 1919-ben *Madzsar Alice* mozgásművészeti iskolájában kezdett tanítani. Itt született meg a „lényegretörő színház” eszméje, amit hosszú évek során igyekezett a gyakorlatban is megvalósítani. 1925-ben megalakította a *Zöld Szamár Színházat*, ahol folyamatosan dolgozott munkatársaival egy új színművészeti stílus létrehozásán. A színház neve évente változott. 1926–27-ben *Új Föld*, *Cikk-Cakk esték* konferanz-revü, 1928-tól *Rendkívüli Színpad*, végül *Prizma* néven tartották előadásait. A *Prizma* volt elképzeléseinek legteljesebb megtestesítője. Itt rendezte meg Ernst Toller *Géprombolók* c. drámáját, amelyet a sajtófőpróba után betiltottak. Mozdásművészeti bemutatókat is tartottak *Madzsar Alice* és *Róna Magda* koreográfiái alapján. Itt került színre *Ayry leánya* c. kórúdrámája, amelyben ~ szándéka szerint a színház ősi lényegét és értelmét valósította meg. Előadásait általában 1-2 alkalom után v. még a bemutató előtt betiltották. 1924–25-ben a Renaissance Színház, 1926–28-ban a Terézkörúti Színpad tagja volt. 1930–31-ben a *Színház és Film* c. folyóiratot szerkesztette. *Mándi* Terézszel. 1932–33-ban *Műhely* név alatt dolgozott tovább, majd 1934-ben a *Márkus László* alapította Új Tháliában rendezett. A háború éveiben kiszorult a színpadról, de 1945-ben a Madách Színház, egy év múlva a Dolgozók Színháza rend.-ig.-jaként lehetőséghez jutott. 1948-ban a Keresztény Néppárt (KNP) egyik kulturális szervezője volt, de sajátos elvei miatt hamarosan kizárták a pártból. Az új korszak sem kedvelte művészi elgondolásait, így egy ideig keramikusként, majd kertészként dolgozott. Ezután szabadfoglalkozású író volt. Utolsó színpadi megjelenése 1969-ben az Irodalmi Színpadon tartott előadása volt *Tamás Aladár 100% c.* folyóiratának emlékére, amelynek maga is munkatársa volt. Előadásaiban a „totális színház” megvalósítására törekedett. Gyakran a díszletet is maga tervezte. Versek, novellák, tanulmányokat publikált. F.R. Toller: *Géprombolók*; *Bilincsek I–VII. kép*; *Srác és Vagabund Hipokráciában*; *Babiloni vásár*; *Kaiser: Európa*; *Palasovszky Ö.: Ayry leánya*; *Felkai F.: Babel*. Könyvei: *Új művészet*! (Hevesy I.-nal, 1922); *A lényegretörő színház* (1981).

Palásthy Bea (Bp., 1963. ápr. 14.–): színésznő. 1985-ben végezte el a SzAk-t és a veszprémi Petőfi Színházba szerződött. 1988-tól a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház művésznője. Sokoldalú színész, de elsősorban naivszerepekben arat sikert. F.Sz. *Beatrice* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Célia* (Sh.: Ahogy tetszik); *Tóth Mancsi* (Szép E.: Lila ákác); *Sally Bowles* (Kander-Ebb: Kabaré); *Marcia* (Szirmai A.: Mágnes Miska). **Palásthy Irén** (Bp., 1899. okt. 27.–USA, 1952 után): színésznő. Az Operaház balettnövendéke volt. 1918-ban a Vig, 1919–1920 között a Városi Színházban lépett fel. 1920-ban Hans *Bartsch*, amerikai színházi vállalkozó felesége lett, és külföldön tanult. 1924-ben a Renaissance Színházban, 1928-ban Bartsch társ.-ával a Király Színházban, 1933-ban az Andrássy úti Színházban vendégszerepelt. Ezután visszavonult. Később férjével az USA-ban élt. Bravúrosan táncolt, maga volt a meglepő ritmus. F.Sz. *Helén* (Schubert-Berté: Három a kislány); *Dorina* (Gilbert: Dorina és a véletlen).

Palásthy Sándor (Bp., 1877–?): színész, rendező, színházigazgató. Iskoláit Kassán végezte. Először közigazgatási munkát vállalt, majd 1896-ban beiratkozott a színiiskolába, ahonnan *Evva* Lajos, a Népszínház ig.-ja három évre ösztöndíjaként szerződtette. Játszott a Magyar Színházban, a Kassai Nemzeti Színházban, majd 1900-

ban ismét a Magyar Színházban. 1904-ben sikerrel szerepelt a Nemzeti Színház színpadán is. Egy ideig Nagyváradon főrend. volt, de hamarosan a Király Színház szerzőtette. Utolsó hazai állomáshelye Sátoraljaújhely volt, ahol a színikerület ig.-jának nevezték ki. Az USA-ba történt kivándorlása után m. vándorszínész-társulatot szervezett, a legkisebb magyarultka településeket, bányászfalvakat is felkereste előadásaival. Egyik előkészítője és létrehozója volt az Amerikai Magyar Színész Uniónak 1922-ben. Tehetségével, dinamikus egyéniséggel az amerikai m. színészet úttörői közé tartozott. F.R. Villányi A.: *Királynőm, meghalok érted*; Hervé: *Lili*; Buday D.–Buttykay Á.: *Bohém élet*.

pálcás báb: → *bábtípusok*

Palcsó Sándor (Pécs, 1929. nov. 8.–): énekes (tenor). Tanulmányait a Honvéd Művészegyüttes kariskolájában végezte *Kis István* és *Érsek Mária* tanítványaként. 1952–1957 között a Honvéd Művészegyüttes férfikarának szólistája. 1957-től 1979-ig az Operaház magánéneke. Pályafutása alatt közreműködött számos új m. opera (*Mihály* András, *Szokolay* Sándor, *Petrovics* Emil és *Ránki* György műveinek) ősbemutatóján. Karakter tenorként egyike a legsokoldalúbb énekeseknek, 74 opera tenor szerepét alakította kiváló színészi adottságokkal. Európa-szerte vendégszerepelt. Számos rádió- és televíziófelvétel közreműködője. Liszt Ferenc-díjas (1963, 1971), érdemes (1974) és kiváló művész (1980). F.Sz. *Pedrillo* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Mime*, *Loge* (Wagner: A Rajna kincse); *Dávid* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Albert Herring* (Britten); *Pelléas* (Debussy: Pelléas és Mélisande); *Heródes* (R. Strauss: Salome).

Pálfi Péter (Bp., 1952. júl. 3.–): színész. A Nemzeti Színház stúdiójában tanult és a színház tagja volt 1975–77-ben, majd 1983-ig a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1983-tól 1989-ig a Pécsi Nemzeti Színház színésze. 1989–92-ben szabadfoglalkozású színművész. 1992 óta az Arizona Színházban szerepelt. Zenés és prózai darabok karakterszerepeit alakítja nagy sikerrel. F.Sz. *Józsi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Szőrnyeteg* Lajos (Lázár E.: A hétfejű tündér); *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Link Laja* (Brecht: Egy fő az egy fő).

Pálffy György; *Horony* (Hódmezővásárhely, 1862. márc. 10.–1933. ápr. 9.): színész. 1880-ban iratkozott be a SzAk-ra, de Völgyi György már 1881 ápr.-ában le szerződtette Trecsénbe. 1882 őszén Aradi Gerőhöz ment Szegedre. 1883 ősztől 1886 tavaszáig *Krecsányi* Ignác társulatánál játszott hősszerelmes- és jellem szerepeket. 1886-ban Kolozsvárra, majd három évre ismét Szegedre szerződött. 1889 nyaratól 1913 ápr. 1-jéig, nyugdíjba vonulásáig a Nemzeti Színház tagja volt. Nagy Imre szerepkörére szerződtették, és bár nem ért el olyan sikereket mint elődje, hosszú éveken át volt használható tagja a társulatnak. F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Theseus* (Sh.: Szentivánéji álom); *Faust* (Goethe); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Leonidász* (Herczeg F.: Bizánc).

Pálffy György (Komárom, 1910. ápr. 24.–): színész. Pályáját különböző erdélyi társ.-oknál kezdte, majd mo.-i vidéki színházakban szerepelt. 1949-től Győrben, Szegeden, Békéscsabán játszott. 1957-től az egri Gárdonyi Géza Színház tagja volt, 1966-tól 1976-ig, nyugdíjba vonulásáig a Miskolci Nemzeti Színház művésze. Prozai és zenés darabokban alakított karakterszerepeket. F.Sz. *Thorvald* (Ibsen: Nóra); *Cecy Péter* (Gárdonyi G.–Kárpáthy Gy.: Egri csillagok); *Plata-Ettingen herceg* (Molnár F.: Olympia); *Metternich herceg* (Kálmán I.: Ördöglovas); *Edoardo* (Betti: Büntény a kecskeszigeten).

Pálfi Csaba, dr. (Bp., 1928. febr. 16.–Bp., 1983. szept. 13.): táncos, koreográfus, pedagógus. Tanulmányait az Eötvös Lorand Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának néprajz szakán végezte 1949–1954 között. Már ez idő alatt hivatásos táncos volt a Honvéd Művészegyüttesben, 1953-tól az Állami Népi Együttesben, ahol számos szóló- és főszerepet táncolt – *A kisbojtár*, *Latinca ballada*, *Kun verbunk* –. A hatvanas évek közepén megvált a társ.-tól, s a továbbiakban önállóan v. alkalmi csoportosulásokban szerepelt, és néptáncpedagógiai tevékenységet folytatott. Tanított a kölni Nemzetközi Nyári Akadémián, kurzusokat tartott Belgiumban, Kanadában, az USA-ban, Japánban. Számos távoli országban ő a m. néptáncpedagógia első képviselője. A hetvenes években külföldi résztvevők számára megszervezte a sárospataki nyári néptáncanfolyamokat, s előkészítette vidéken a m. tánc típusokról szóló első színes filmsorozatot, amelyet a televízió készített el. Ezzel a munkájával egyetemi disszertációját és hagyományfeltáró kutatását folytatta, miután évtizedeken át tanulmányozta a Gyöngyösbokrétát és a paraszategy.-ek tánc kincsét. F.M. *A Gyöngyösbokrétát története* (Tánc tudományi Tanulmányok, 1969–1970).

Pálfi Endre; *Posszert* (Bp., 1920. jún. 16.–): énekes (bariton). Nagynénjénél, *Posszert* Emiliánál magánúton tanult énekelni. 1949-ben debütált az Operaházban, amelynek 1978-ig, nyugdíjazásáig magánéneke volt, comprimario szerepkörben. 54 szerep sikeres alakítása fűződik nevéhez. F.Sz. *Sharpless* (Puccini: Pillangókisasszony); *Marcel* (Puccini: Bohémélet); *Figaro* (Rossini: A szevillai borbély).

Pálfi Nina; *Pavlovsky* Anna (Pest, 1864. jún. 20.–?): színésznő. 1882-ben Schwartz Gyula tanítványaként a Népszínházban mutatkozott be. Vidéken az elsőrendű énekesnők közé számított. Rövid ideig színészkiskolája is volt. 1915-ben ment nyugdíjba.

PALCSÓ SÁNDOR – *Truffaldino*
(Prokofjev: A három narancs szerelmese)

M.A. 1883: Bogyó Alajos, Hevesi József; 1884–86: Saághy Zsigmond; 1886: Mosonyi Károly; 1887–89: Kassa; 1889–91: Szeged; 1891: Szabadka; 1892: Kolozsvár; 1893–95: Szatmár; 1895: Arad; 1896: Pécs; 1897–1902: Deák Péter; 1902: Szalkai Lajos; 1903–04: Polgár Károly.

Pálfi Zoltán (Szeged, 1957. jún. 10.–): színész. Pályáját 1978-ban kezdte Szegeden amatorként, majd 1984-ben elvégezte a SzAk-t és a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházhoz szerződött. 1987–89-ben a debreceni Csokonai Színház művésze volt. 1989 óta az egri Gárdonyi Géza Színházban játszik. Kiváló karakterszínész. Több filmben szerepelt. F.Sz. *von Kalb* (Schiller: Ármány és szerelem); *Malvolio* (Sh.: Vízkerezt); *Tipp-topp* (Csokonai V. M.: Karmyoné); *Ross* (Sh.: Macbeth). **Pálfi** Alice; *Förster* (Bp., 1926. okt. 25.–): színésznő. 1951-ben végzett a Zak opera tanszakán, miután lthege dűtanári képesítést szerzett. 1956-ig a szolnoki Szigligeti, majd 1959-ig a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1959-től a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszik. Pályája kezdetén opera- és operettszerepeket alakított, később prózai karakterfigurákat ábrázolt. F.Sz. *Szafti* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Csocsoszan* (Puccini: Pillangókisasszony); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Viktória* (Ábrahám P.); *Garami Vilma* (Kosztolányi D.: Pacsirta); *Pompadour* (Fall).

Pálfi Margit; *Eliz* (Devecser, 1954. szept. 14.–): színésznő. 1977–79-ben a Nemzeti Színház stűdiosa volt. 1979-től előadóművészként járta az országot, 1983-tól a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1987-től szabadfoglalkozású színművész. 1989 óta a debreceni Csokonai Színházban szerepel. F.Sz. *Pia* (Betti: Bűntény a Kecskeszigeten); *Maltinszky Mancsi* (Szomory D.: Hermelin). Önálló estje: *Ez a nyár*.

Pálfi M. Margit (Szabadka, 1902. júl. 29. –): színésznő. Már iskolai tanulmányai alatt a színjátszó csoport tagja volt, ott ismerkedett meg Mamuzsich Istvánnal, a Legényegylet rend.-jével, és 1923-ban hozzáment feleségül. Sok főszerepet játszott, majd néhány évre abbahagyta a színjátszást. A II. világháború után a Szabadkai Népszínházhoz szerződött. Epizódsszerepeket játszott, majd az ötvenes évek derekán visszavonult a szerepléstől. F.Sz. *Tóth Mari* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty-fű esete Tóth Marival); *Noémi* (Jókai M.: Az aranyember); *Bocsóné* (Weigand: Kéz a kézben); *Krisztina* (Strindberg: Júlia kisasszony). – Ir.: Garay Béla: Színeszarc képek (Újvidék, 1971).

Páll Árpád (Torda, 1927. febr. 10.–): újságíró, író, színikritikus. 1961–63-ban a kolozsvári Állami Magyar Színház dramaturgia volt. A hagyományápolás és a korszerűség összefüggéseinek, ötvözésének lehetőségei állnak több mint négy évtizedes színikritikusi, színházméleti tevékenységének középpontjában. Elsők között írt 1945 után a brechti dráma- és színházméletről, összegezte a három BITEF-en (belgrádi avantgárd fesztiválon) szerzett tapasztalatait, majd egyre inkább a korszerű szintézis, szöveg és látvány egymást kiegészítő egysége foglalkoztatja. Szindarabokat fordított román és francia nyelvből. Fordításai: Lovinescu: *Láz*; Baiesu: *Megbocsátás*; Thomas: *A papagáj és a zsaru*; Cocteau: *Emberi szó*; Otčenasek: *Rómeó és Júlia novemberben*. Könyvei: *Évszázadok drámái napjaink színpadán* (Bukarest, 1976); *Színházi világtájak* (1987); *Shakespeare-drámák jelentésváltásai*; *Mosolygó Thália* (Márton J.-sal, Kolozsvár, 1991). – Ir. Cselényi L.: Egy színházi utazó naplója (Utunk, 1977); Kötő J.: Hasznos színházméleti kalauz (Igazság, 1977); Szőcs L.: Színházi szélrózsa (Előre, 1988); Nagy P.: Színházról – elfoglaltságok nélkül (Igaz Szó, 1988).

Páll Magda, E. (Világos, 1913. márc. 19.–Kolozsvár, 1992. dec. 21.): színésznő. *Rőzsahegyi* Kálmán színiiskolájában sajátította el a szakma alapelemeit. 1934-ben *Fekete* Mihály társ.-ában, ezt követően a nagyváradi Thália Színházban játszott különböző lírai szerepeket. 1944–1949 között bementő volt a bukaresti rádió m. adásában. 1949-től 1967-ig, nyugdíjazásáig a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt. F.Sz. *Bese Anna* (Kós K.: Budai Nagy Antal); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Sostrata* (Machiavelli: Mandragora).

PALLAY ANNA

Pállay Anna (Szeged, 1890. máj. 24.–Bp., 1970. ápr. 4.): táncosnő, balettmester. 1902–1905 között *Guerra* Miklós tanítványa volt. 1907. dec. 16-án lépett fel először szolístaként az Operaházban, amelynek 1919-ig volt tagja. Ezután a húszas évek közepéig Európában és Amerikában turnezett nagy sikerrel. Előadott táncainak koreográfiáját többnyire maga készítette. 1918-ban saját tánciskolát nyitott Bp.-en, ahol 1926-os hazatérése után folytatta a tanítást. Ekkor végleg visszavonult a színpadi szerepléstől. Saját iskoláján kívül 1930-tól 1939-ig a Zak-n színpadi mozgást, ritmikát és plasztikát oktatott. Korának egyik legkitűnőbb technikájú, legmuzikálisabb, legsokoldalúbb előadókészségű táncosnője volt. F.Sz. *Magyar táncgyűzeleg* (Guerra M.); *A babatündér* (Hassreiter); *A törpe gránátos* (Guerra); *Mesevilág* (Guerra M.); *Sylvia* (Guerra M.); *Coppélia* (Guerra M.); *Prométheusz* (Guerra M.); *Téli álom* (Guerra M.); *A fából faragott királyfi* (Zöbisch O.). – Ir. Vályi R.: P. A. (Táncművészeti Értesítő, 1970, 2.).

Palló Imre (Mátisfalva, 1891. okt. 23.–Bp., 1978. jan. 25.): énekes (bariton). Tanulmányait a Zak-n végezte, Sik József irányításával. 1917-ben mutatkozott be az Operaházban *Alfio* szerepében (Mascagni: *Parasztbecsület*). Vendégszerepelt és tanulmányúton vett részt Ausztriában, Németországban, Belgiumban, valamint Mascagni meghívására Olaszországban. 1917-től az Operaház magánéneke, 1934-től örökös tagja, 1957–58-ban ig.-ja volt. Kiváló színpadi megjelenése, nagy vívőerejű, kiegyenlített baritonja a magyar operajátzás kiemelkedő alakjává tette. Repertoárja Verdi és Wagner operáinak – *Álarcosbál*, *Aida*, *Traviata*, *A trubadúr*, *Falstaff*, *Rigoletto*, *Don Carlos*, *Simone Boccanegra*, ill. *Lohengrin*, *Tannhäuser*, *Trisztán és Izolda*, *Istenek alkonya* – baritonsszerepeitől *Rossini*, *Puccini*, *Mascagni*, *Leoncavallo*, *R. Strauss* operáin át a magyar szerzők – *Erkel* Ferenc, *Kodály* Zoltán – színpadi művei-

nek főszerepéig terjedt. A *Falstaff* és a *Simone Boccanegra* címszerepeinek első m. alakítója volt. A leghíresebb Kodály interpretátorként tartják számon. Oratórium és koncerténekesként is elismert volt. Kossuth-díjas (1950) és kiváló művész (1951). F.Sz. *Posa márk*i (Verdi: Don Carlos); *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Wolfram von Eschenbach* (Wagner: Tannhäuser); *Figaro* (Mozart: Figaro házassága). – Ir. Németh A.: P. I. (1970); Raics I.: P. I. ünnepére (Muzsika, 1976); Németh A.: P. I. halálára (Muzsika, 1978).

PALLÓ IMRE – Tibor
(Erkel F.: Bánk bán)

Pallos Gyöngyi (Pincota, 1940. jún. 23 –): énekesnő (szoprán). 1965-ben végzett a Bartók Béla Zene-művészeti Szakközépiskola ének szakán Zádor Endre növendékeként. Színházi pályafutását a szolnoki Szigligeti Színházban kezdte 1966-ban, majd 1968-tól 1990-ig, nyugdíjazásáig a debreceni Csokonai Színház magán-énekes volt. F.Sz. *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Astaroth* (Goldmark K.: Sába királynője); *Papagena* (Mozart: A varázsfuvola); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Blonde* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Szibill* (Jacobi V.: Szibill); *Leila* (Huszka J.: Gül Baba).

Pállós Tivadar (? , 1887. ?-?): zeneszerző, karmester. A Zak-n végzett. 1919–1926 között az Andrássy úti Színház karmestere volt. 1928-ban a müncheni Deutsches Theater zeneigazgatója lett. 1940–44-ben az OMIKE karmestere. Operaparódiákat, vigoperarevüt, operettet, énekes bohózatokat írt Zagon István, Balassa Emil, Békeffi László és Harsányi Zsolt librettóira. Ezen kívül számos, Nagy Endre, Török Rezső, Emőd Tamás és a kor többi költője által írt verset zenésített meg. Sanzonjait előadta Németh Juliska, Ilosvay Rózsi, Berky Lili, Gózon Gyula. Kupléi ugyancsak színvonalas és ötletgazdag zeneszerzőre vallanak.

Pálmay Ilka; *Petrás* Ilona (Ungvár, 1859. szept. 21. – Bp., 1945. febr. 17.): színésznő. 1875–76-ban Kassán kezdte pályáját. 1876–77-ben Eperjesen és Szatmáron, 1877–78-ban Kecskeméten, 1878–79-ben a Népszínházban, 1879–80-ban Kolozsvárott, 1880-ban Bécsben, 1881-től 1889-ig a Népszínházban játszott. Gyakran vendég szerepelt külföldön: 1890–91-ben, 1893-ban, 1895-ben Bécsben, 1891-ben Prágában, 1892–93-ban Berlinben, 1896–97-ben Londonban, 1905–06-ban New Yorkban turnézott. 1900–05 között a Nép, 1901-ben a Vig, 1902–03-ban, 1908-ban a Magyar, 1906-

ban, 1908–09-ben és 1924-ben a Király, 1919–20-ban a Városi, 1925-ben a Belvárosi, 1928-ban a Nemzeti Színházban lépett színpadra. 1928-ban visszavonult. 1910-ben Kolozsvárott örökös, 1911-ben a Nemzeti Színházban tiszteletbeli tag lett. ~ a század végének leg-
ünnepelebb m. primadonnája volt. Művészetének fénykora egybeesett a klasszikus operett virágkorával. A műfajt ő vitte Mo.-on diadalra. Szépsége, tisztán csengő hangja, megjelenésének természetes bája, finom izlésű játéka lenyűgözte a nézőket. Drámákban és népszínművekben is sikere volt. Verseket írt, s kiadta emlékiratait. F.Sz. *Erzsike* (Csepregy F.: Sárga csikó); *Serpellet* (Planquette: A corneville-i harangok); *Magdolna* (Rákosi J.); *Szép Heléna* (Offenbach); *Pillangókisasszony* (Belasco); *Boccaccio* (Suppé); *Nebáncsvirág* (Hervé); *Yvonne* (Planquette: A kalózkirály); *Yum-Yum* (Sullivan: A mikádó); *A gerolsteini nagyhercegnő* (Offenbach); *Lisbeth* (Planquette: Rip van Winkle); *Bronislawa* (Müllöcker: A koldusdiák). Könyvei: *Fájó szívből* (versek, 1884); *Emlékirataim* (1912).

PÁLMAY ILKA

Palócz László (Bp., 1921. ápr. 27. –): énekes (bariton). Tanulmányait a Nemzeti Zenedében végezte. 1943-tól 1947-ig az Operaház kórusában énekelt. 1947–49-ben a Szegedi Nemzeti Színház magánénekes. *Jágó* (Verdi: Otello) szerepében debütált. 1949-től 1955-ig a Fővárosi Operettszínház tagja. 1955–1976 között az Operaház magánénekes. Pályafutása során egyaránt énekelt Verdi és Wagner vezető bariton szerepeit. Számos rádiófelvételt készült közreműködésével. Gyakran fellép operett- és magyarmóta-énekesként, valamint tévéjátékok prózái szerepeiben is. Liszt Ferenc-díjas (1964), érdemes művész (1975). F.Sz. *Jágó* (Verdi: Otello); *Falstaff* (Verdi); *Telramund* (Wagner: Lohengrin); *Simone Boccanegra* (Verdi); *Tell Vilmos* (Rossini). **Palóczy** Frigyes (Temesvár, 1932. máj. 2. –): színész. Bukaresti, kolozsvári tanulmányok után 1955-ben szerzett diplomát a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1958-ig a kolozsvári Magyar Színház, majd 1977-ig a nagyváradi Állami Magyar Színház tagja volt. 1977-től 1988-ig a Miskolci Nemzeti Színházban szerepelt. 1988–92-ben a zalaegerszegi Hefesi Sándor Színház művésze volt. Pályája kezdetén drámai hősöket alakított, később főként zenés darabok karakterszerepeit játszotta. Önálló esteket, színművek keresztmetszeteit adja elő nagy mesterségbeli tudással.

F.Sz. *Don Carlos* (Schiller); *Teodoro* (Vega: A kertész kutyája); *Haimón* (Szophoklész: Antigoné); *Harrison* (Jacobi V.: Leányvásár); *Kelemen igazgató* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém).

Pálóczy László; *Papóczy* (Nagyvárad, 1907. júl. 26.–): színész. Párizsban tanulta a színészmesterséget, majd 1931-ben elvégezte a SzAk-t. 1931–1932-ben az Andrassy úti Színházhoz szerződött. 1932 és 1933 őszén a Vigszínházban, 1933–34-ben a Magyar Játékszín Kamaraszínházban, 1934–35-ben a Magyar Színházban, 1935–1937 között Szegeden játszott. 1937–38-ban a Belvárosi és a Művész, 1938–39-ben a Belvárosi Színház, 1939–40-ben a Dunaparti Színpad, 1940–41-ben a Magyar és Andrassy, 1941–42-ben az Andrassy, 1942–43-ban az Új Magyar, 1943–1946 között és 1947–48-ban a Vigszínház tagja volt. 1945-ben a Béke és a Művész Színházban is fellépett. 1948-ban Braziliába költözött. 1951-ben szerepelt az Argentínai Magyar Nemzeti Színház előadásain. Jellemszerepeket alakított. 1937–1944 között több filmben is szerepelt. F.Sz. *Prokesch* (Rostand: A sasfiók), *Timár Ferenc* (Bókay J.: Szakíts helyettem); *Tibor* (Bókay J.: Ragaszkodom a szerelemhez); *László* (Vaszary G.: A meztelen lány); *Browning Róbert* (Besier: Ahol tilos a szerelem).

Pálos György (Bp., 1920. máj. 8. Bp., 1970. jan. 3.): színész. 1940-ben végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját és a szegedi színház tagja lett. A háború után, 1948-ban lépett újra színpadra a Vigszínházban. 1949-től 1951-ig a Vidám Színpadon szerepelt. 1952-től haláláig a Magyar Néphadsereg Színházának, ill. a Vigszínháznak volt a művésze, de 1965-től szívbetegsége miatt már csak szinkron- és rádiószerepeket vállalt. Kifejező orgánuma, magasfokú játékkultúrája bármilyen szerep eljátszására alkalmassá tette. Zeneszerzéssel is foglalkozott: Priestley *Adám és Eva* c. művéhez kísérőzenét szerzett. 1955-től filmezett és filmszínészként is nagy sikereket aratott. 1958-ban Jászai Mari-díjat, 1965-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Dauphin* (Shaw: Szent Johanna); *Péter* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Napoleon* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Faust* (Goethe); *Matyás király* (Heltai J.: A néma levente); *Dániel* (Thomas: Szegény Dániel).

Pálos Imre; *Paikert* (Bp., 1917. okt. 15.–): énekes (tenor). Tanulmányait az Állami Zenekonzervatórium-ban végezte Balassa Istvánnal vezetésével. 1950–53-ban az Állami Népi Együttes tagja, 1953–56-ban a miskolci

Déryné Színház, 1956–1981 között az Operaház magán-énekese. Európa számos országában, valamint Kubában vendégszerepelt. Liszt Ferenc-díjas (1966), érdemes művész (1978). F.Sz. *Manrico* (Verdi: A trubadúr); *Caravadosi* (Puccini: Tosca); *Florestan* (Beethoven: Fidelio).

Pálos Zsuzsa (Bp., 1945. szept. 23.–): színésznő. Érettségi után egy évig jelmeztervező-gyakornok volt a Vigszínházban. 1969-ben végezte el a SzAk-t és a József Attila Színház tagja lett. 1983-tól szabadfoglalkozású színésznő. 1986 óta a Vidám Színpad művésznője. Elsősorban vj.-ok főszerepeit, ill. karakterszerepeit alakítja sikerrel. Több filmben szerepelt, gyakran szinkronizál, jellegzetes, mély orgánuma is ismertté tette. F.Sz. *Gloria* (Knott: Várj, amíg sötét lesz); *Erzsi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy); *Nicole* (Molière: Jourdain úr); *Carle Dorlaton-Finch* (Frisby: Lány a levegőben).

Palotai Erzsi (Nagyvárad, 1907. szept. 24.–Bp., 1988. aug. 19.): előadóművész, író, műfordító. Pályáját san-

PALOTAI ERZSI

zonénekléssel kezdte a Teréz körúti Színpadon. 1945 után a Pódium Kabaré, később a Vigszínház tagja. 1956-ban volt első önálló estje a Petőfi Színházban. Ezután csak önállóan szerepelt. Előadásmódját a világos, átgondolt szövegértelmezés jellemezte. Főként kortárs költők, írók műveit adta elő. Cseh nyelvből fordított is. 1958-tól jelentek meg prózai írásai. Könyvei: *Szerelem, fájdalom* (regény, 1958); *Igen* (regény, 1971); *Költők, versek, találkozások* (emlékezések, 1974); *Karambol* (elbeszélések, 1978); *Arcok fényben és homályban* (1987).

Palotai István (Kispest, 1918. aug. 24.–Toronto, 1979): színész. A SzAk-t 1942-ben végezte el. 1942–1944 között a Nemzeti, 1946–1948 között a Vigszínház tagja volt. 1948–49-ben a Művész, 1949–50-ben az Út-törő, 1952–1954 között az Ifjúsági, 1954-től 1956-ig a Jókai és Petőfi Színházban játszott. 1956-ban emigrált. 1959-ben a torontói Művész Színház színésze lett, s ott játszott haláláig. Bp.-en kisebb szerepekben lépett fel. Torontóban a társ. vezető művésze volt. F.Sz. *Hősváry* (Kisfaludy K.: A kérők); *Hartmann* (Remenyik Zs.: Kard és kocka); *Lovassy* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Plata-Ettingen herceg* (Molnár F.: Olympia).

Palotás Gabi; *Prikler* Gabriella (Pozsony, 1907. ápr. 26.–Komárom, 1988. márc. 17.): színésznő. 1953–1959-ig a Faluszínház, majd 1979-ig a komáromi

PÁLOS GYÖRGY

Magyar Területi Színház tagja volt. Tehetségével és színészi képességével jelentősen erősítette az egy.-t. Kiugró teljesítményt nyújtott a *Dajka* szerepének megformálásával (Sh.: Rómeó és Júlia). F.Sz. *Dulcskáné* (Zapolska: Dulcska asszony erkölcske); *Lady Bracknell* (Wilde: Hazudj igazat!).

Palotay Árpád (Újpest, 1885. júl. 17.–Bp., 1950): énekes (basszus), rendező. Érettségi után *Rákosi Szidi* színiiskoláját látogatta, majd a berlini konzervatóriumban folytatott énektanulmányokat. Sikeresen szerepelt Max Reinhardt berlini társ.-ánál is. A háborús évek alatt visszatért Bp.-re. Hazatérése után *Beöthy László* hívására a Királyi Színházban lépett fel operettszerepekben, majd a Népoperahoz szerződött. Fellépett a Belvárosi Színházban is. 1918-ban a Medgyaszay Színház tagja volt, majd a színház bukását követően az Operaház szerződtette. *Radnai Miklós* igazgatása alatt rendezővé nevezték ki, 1934-től főkönyvtáros volt az Operaházban. Feleségével, *Budanovits Mária*val jelentős énekdagógiai tevékenységet folytatott, elsősorban a hangképzés, a hangfejlesztés terén ért el kiemelkedő eredményeket. F.Sz. *II. Endre* (Erkel F.: Bánk bán); *Donner* (Wagner: A Rajna kincse); *Hermann Ortel* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Palucz M. Vilma (Nagyvárad, 1904. szept. 19.–Nagyvárad, 1969. okt. 3.): színésznő. *Hetényi Elemér* színiiskolájában tanult 1922-ben, 1941-ig vándortárs.-okban játszott. Ettől kezdve 1965-ig, nyugdíjba vonulásáig a nagyváradi színház tagja volt. Egyforma hitelességgel elevenítette meg különböző drámák lírai szerepeit, operettek nőalakjait és a vj.-ok, népszínművek izés beszédű figuráit. F.Sz. *Gautier Margit* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Millerné* (Schiller: Ármány és szerelem); *Weberné* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Kincsesné* (Sütő A.: Tékozló szerelem).

Pály Elek; *Lukics* (Pápa, 1797. jan. 20.–Kolozsvár, 1846. márc. 4.): énekes-színész, színigazgató, fordító. 1819-ben szülővárosában volt tanító, amikor csatlakozott *Kilényi Dávid* társ.-ához. Másfél évtizeden át a vándorszínészet legjobb tenoristája volt. 1822-ben alapító tagja a kolozsvári operaegy.-nek. 1823–24-ben kilenc hónapon át a bécsi operában tanult énekelni. 1827-ig tartózkodott a kolozsvári társ.-nál, aztán országos turnéjuk után Kassára szerződött. Dolgozott korrepetitorként, karmesterként, szerkesztett kísérőzenéket, és komponált betétszámokat. Csekély játékkészsége miatt prózai szerepeket ritkán, szinte csak szükségből vállalt. 1833–1835 között a budai Várszínház karigazgatója és pénztárosa volt. A Pesti Magyar Színházban prózai szerepre kívánták szerződtetni, ezért nem lett az új színház tagja, hanem továbbra is vándortárs.-a ig.-ja maradt. Operát is játszó egy.-e sikerrel lépett fel az erdélyi szász városokban, valamint 1842-ben Bukarestben. 22 operaszövegkönyvet és drámát fordított m.-ra, köztük *Mozart* és *Rossini* librettóit, valamint *Hugo* regényének, a *Notre Dame-i toronyőrnek* német dramatizálását. F.Sz. *Almaviva* (Rossini: A sevillei borbély); *Don Ottavio* (Mozart: Don Juan); *Zampa* (Hérolde); *Fra Diavolo* (Auber); *Masaniello* (Auber: A portici néma); *Vig Bence* (Bauerle: Al-Catalani). Ir. Havi M. sirbeszéde (Múlt s Jelen, 1846. márc. 20.); *Sebestény E.*: Magyar operajátzás Bp.-en 1793–1937 (1937).

Pályi János (Szolnok, 1959. jún. 10.–): bábszínész. 1983-ban végezte el a Bábstúdiót, és az Állami Bábszínház művésze lett. 1985-ben a kecskeméti Círóka Bábszínházhoz szerződött. A Maskarások egy. egyik alapítója. Főleg karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Ördög* (Tamási A.: Szegény ördög); *Ludas Matyi* (Fazekas M.); *Pázmány lovag* (Arany J.).

Pálné Botos Karolina (? 1811–Kolozsvár, 1843. dec. 3.): énekes színésznő. Kolozsvárott a zeneiskolában tanult. *Déryné* biztatására csatlakozott a társ.-hoz 1824-ben. 1828-tól *Pály Elek* felesége. Vele ment Kassára, Budára, majd visszatért Kolozsvárra, ahol hosszú betegség után elhunyt. F.Sz. *Mária királyné* (Ruzitska J.: Béla futása); *Néma lány* (Dalayrac: Két szó).

Pálné Ecsedi Jozefa; *Etsedi* (Ilyefalva, 1795–Kolozsvár, 1827. máj. 24.): énekes-színésznő. *Vajnáné* néven lépett Kolozsvárott a pályára. 1816-tól *Kilényi Dávid* társ.-ánál játszott naivákat, fiatal hősöket, és másodénekesnő volt *Déryné* mellett. 1822-től *Pály Elek* énekes-színész felesége. 1823–24-ben kilenc hónapig Bécsben tanult tovább. 1822-től Kolozsvárott volt szerződésben. F.Sz. *Bátori Mária* (Soden–Dugonics A.); *Salomé* (Kotzebue: Keresztes vitézek); *Eszella* (Calderón–West: Az élet álom); *Donna Diana* (Moreto–West); *Marcia* (Hirschfeld: Tündérművelő Magyarországon); *Emelina* (Weigl: A svájci család).

Pán József (Bp., 1900–Bp., 1956. márc. 18.): díszlettervező. Berlinben iparművészeti főiskolai tanulmányokat folytatott. Festőművészeknek indult, majd a húszas évek első felében a Belvárosi Színháznak dolgozott. Később más társ.-októl is kapott megbízást. A húszas évek derekán Bécsbe szerződött, ahol a Josephstädter Theater, a Deutsches Volkstheater és a Vita filmgyár tervezője volt. 1928-ban tért vissza Mo.-ra, s ettől kezdve elsősorban a filmgyártásban (1934-től a Magyar Filmiroda, majd a Hunnia, 1949-től a Magyar Filmgyártó Vállalat tervezőjeként) dolgozott, miközben igen sok jelentős m. film sikerének részese volt. 1949–1954 között a SzAk szcenikatanára volt. Színpadi tervezőművészetére a nagyvonalú térépítkezés, gondos berendezés volt a jellemző, a filmszcenika eszközeinek, szemléletének felhasználásával. Munkásságát Kossuth-díjjal (1951) ismerték el. F.T. Shaw: *Pygmalion*; Gorkij: *Ellenségek*; Gorkij: *Kispolgárok*; Vega: *A kertész kutyája*; Csehov: *Ványa bácsi*; Darvas Sz.–Gábor B.: *Szigorián bizalmas*. **Pánczél Éva** (Bp., 1961. máj. 14.–): énekesnő (mezzoszoprán). Énektanulmányait 1980–1985-ig a Zak-n végezte. 1985-ben lett az Operaház magánénekesse. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély); *Dido* (Purcell: Dido és Aeneas); *Jane Seymour* (Donizetti: Anna Bolena).

Pándy Lajos (Perbete, 1922. márc. 31.–): színész. 1948-ban végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját és a Belvárosi Színház tagja lett. 1951 óta a Magyar Néphadsereg Színházának, ill. a Vigszínháznak a művésze. Elsősorban karakterszerepeket játszik. Sokoldalú alkotó. Ir. műfordítással is foglalkozik. Lefordította Karel Čapek összes darabját, és Hašek *Svejk*jét is. A televízió és a rádió rendszeresen szerepelteti. 1967-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Richard* (Shaw: Az ördög cimborája); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikász nélkül); *Harry Heegan* (O'Casey: Az ezüst kupa); *Molnár* (Ilyés Gy.: Tiszta); *Castel-Jaloux* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *dr. Bradman* (Coward: Vidám kísértet). Könyvei: *A csodálatos menyegző* (1977); *Súgópdány* (1989).

Panek Kati (Kolozsvár, 1957. szept. 4.–): színésznő. 1980-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A kolozsvári Állami Magyar Színház szerződtette. Kemény, céltudatos karaktereket alakít. F.Sz. *Nő* (Oproiu: Nem vagyok az Eiffel torony); *Éanna* (Sütő A.: A szuzai mennyegző); *Zita* (Caragiale: Zúrzavaros éjszaka); *Heinrich*, a polgármester fia (Svarc: A sárkány).

Pankotay István (Kántorjános, 1920. nov. 13.–Nyíregyháza, 1992. jan. 1.): előadóművész. 1942-ben vé-

gezte el a tanítóképző, majd 1953-ban a tanárképző főiskolát. Az 50-es években a nyíregyházi Mórícz Művelődési Ház ig.-ja volt. 1963-tól az állandó társ. létrehozásáig, 1981-ig igazgatta a nyíregyházi Mórícz Zsigmond Színházat. 1975-ben gyerekszínházat szervezett. Előadóművészként, színészként is tevékenykedett. F.Sz. *Tyihon atya* (Dosztojevszkij–Kompolthly Zs.: Ördögök); Mr. Carter (Wilder: A mi kis városunk); *Cochet úr* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága).

panorámafüggöny: → *takarás*

Pánti Anna (Belényes, 1960. szept. 13.–): énekesnő (koloratúrszoprán). Énektanulmányait 1975–1979 között Nagyváradon a Népi Művészeti Főiskola ének tanszakán, ezt követően pedig magánúton, majd 1979-től 1984-ig Papp Magda irányításával végezte. 1989–90-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1990-től magánénekes. 1990-ben a bp.-i Erkel–Kodály Nemzetközi Énekversenyen Erkel-különdíjban részesült. F.Sz. *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Olympia* (Offenbach: Hoffmann meséi).

pantomimművészet Magyarországon: a *pantomim*, a *némajáték* mint a színészmesterség egyik alapeleme jelen volt a kultikus sámánisztartásokban éppúgy, mint az országiáró jokulátorok tréfáiban, vásári produkcióként, a dramatikus népszokások humoros-félelmes alakoskodásaiban, vagy a 17–18. sz.-i iskolai színjátszás közjátékaiban. Önálló színjátéktípusként a 19. sz. első éveiben jelent meg. 1834-től egy évtizeden át a budai Várszínházban, majd a Pesti Magyar Színházban az *arlekinádák* reneszánszukat élik: *Arlekin élete, halála és fel-támadása*; *Bájrózsa*; *A szürke törpe*; *Arlekin mint csontváz*; *Joko, a braziliai majom*; *A dunai nympa*; *Kézművesek lakomája*; *Zürzavar a vargaműhelyben* stb. – A 20. sz. elején a pantomim mint a táncművészet sajátos ága újul meg Mo.-on. Az Operaházban 1910 tavaszán mutatják be a Dohnányi Ernő zenéjére készült némajátékot, a *Pieppette fátjólát*, amelyet 1919-től pantomimelemekkel bővítve D. Galafrés Elza állít színpadra. Pantomimnak írta Bartók Béla *A csodálatos mandarint*. 1917–1919 között orkesztikai iskolája növendékeivel Dienes Valéria Schumann *Kinderszenen* zenéjére és Chopin-balladákra pantomimjeleneteket kreál. A húszas években a m. színházi avantgárd mozgásművészeti, mozdulatművészeti irányzatához kapcsolódva hasznosítja az új lehetőséget. Így 1921–1926 között a Manifesztum csoport, élén Palasovszky Ödönnel, a Parnasszus Kamarajátékok, a Prizma, a Rendkívüli Színpad és az Új Színház mutat be pantomimeket. Ekkor alkotja Madzsar Alice és Róna Magda *A teremts fájdalom* (Új Prométheusz) c. pantomimját, a *Bilincsek*-et (1930), a *Babiloni vásárt* (1931), a betiltott, háborúellenes *Korszerű szvit*-et (1933–34), melynek *Rombolás* c. részletét végül a Szolnoki Művésztelepen mutatják be. 1930-ban Róna Magda játssza a komplex színpadművészet eszközeit felhasználó *Ayryl leányát*, amelyben a totális körüldramához mozgás, kézijelbeszéd, pantomim járult. A harmincas években ismét az Operaház kísérletezett olyan pantomimokkal, mint pl. a *Szent fátyla* (1934), *Az önző óriás* (1936), *A tükör* (1937). Milloss Aurél a Nemzeti Színház számára készítette 1936–37-ben az ... és Pippa táncol, a róni-nok kincse, a Gyémántpatak kisasszony, *Az ember tragédiája*, és a *Csodátűkör* pantomimbetéteit. 1951-ben Barlanghy István Magyar Pantomim Stúdiót alapított. Többen is a klasszikus pantomim felé fordultak, amelyben mindent puszta a mozgás, a mozdulat fejez ki, így Ferenc László szólóiban, majd Kárpáthy Zoltán, Köllő Miklós, Regős Pál, Karsai János és Gizella, Nagyiványi Péter, ill. M. Kecskés András csoportjaiban. A 80-as

évektől új irányzat születik, amely megtartva a mozgás elsődlegességét, a szó, az ének, a tánc, az akrobatika elemeit is társítja. – Ir. Szenthegyi I.: Egy „Magyar Pantomima” a reformkorból (A m. balett történetéből, 1956); Lendvai E.: Bartók pantomimje és táncjátéka (B. B. emlékére, 1962); Vályi R.: A táncművészet története (1969); Kerényi F.: A reformkori magyar táncjátékokról (Táncstudományi Tanulmányok, 1978–79); Palasovszky Ö.: A lényegretörő színház (1980); Fordulatok (szerk.: Várszegi T., 1992); Mozdulatművészet (összeáll.: Lenkei J., 1993).

Pap Éva (Pápa, 1939. márc. 15.–): színésznő. 1961-ben végezte el a SzAk-t és a Szegedi Nemzeti Színház szerződött. 1963–1966 között a Nemzeti Színház tagja volt, majd a Vígyszínházban szerepelt 1982-ig. Egy évet Szegeden, két-két évet Zalaegerszegen és Kecskeméten, ismét egyet Nyíregyházán töltött. 1988 óta szabadfoglalkozású színművész. Alapvetően lírai alakító, de drámai és vj.-i szerepekben is sikeres. 1959-től filmezik. 1972-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Emily* (Wilder: A mi kis városunk); *Johanna* (Sartre: Altona foglyai); *Fenisa* (Vega: A furfangos menyasszony); *Egérke* (Örkény I.: Macskajáték); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Beatrice* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Catherine* (Sardou: Szókimondó asszonyság); *Miss Casewell* (Christie: Az egérfogó).

PAP ÉVA – *Dona*
(Buero Vallejo: *Az értelem álmai*)

Pap Gábor; *Papp* (?–?): színész. 1971. nov. 5-én írta alá szerződését a pest-budai, első mp. színtárs.-hoz, amelynek tagja volt 1976-ig. Zömmel epizódszerepet játszott. További életútja nem ismeretes.

Pap Gábor, inántsí (Kápolnásnyék, 1791. jún. 29.–?): fordító, mecénás, színházvezető. Fejér vármegye alügyésze, később a Helytartótanács titoknok volt. 1819-ben lefordította Franz Grillparzer *Szappho* c. tragédiáját (Székesfehérvár, 1820), évtizedes sikerszerepet biztosítva *Kántornénak*. 1825-ben Fejér vármegye megbízásából a pozsonyi országgyűlésen szereplő társ. ig.-ja volt.

Pap Vera (Bp., 1956. jan. 27.–): színésznő. 1979-ben végezte el a SzAk-t, és a Vígyszínházba szerződött, melynek ma is tagja. Sokoldalú művésznő, bár alkata alapvetően naiva, de bármilyen szerepet képes eljátszani rendkívüli karakteralakító erejével. Többször elnyerte a

színkritikusok díját. Az *Angi Vera* c. film főszerepéért 1979-ben a Chicagói Filmfesztivál, 1981-ben pedig a David di Donatello legjobb női alakításának díját kapta. 1987-ben művészetét Jászai Mari-díjjal ismerték el. F.Sz. *Irma* (Molnár F.: Üveg cipő); *Constanze Weber* (Shaffer: Amadeus); *Mica* (Caragiale: Farsang); *Stella* (Williams: A vágy villamosa); *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Léna* (Büchner: Leonce és Léna); *Jutka* (Kárpáti P.: Az út végén a folyó); *Célia* (Sh.: Ahogy tet-szik).

Pápa színészete: első ismert színfelolvasása egy iskola-dráma bem. volt 1761-ben. Az első ismert hivatásos m. nyelvű előadás Johann Joseph Nouseulnek, a bécsi Hofburgtheater színészenek vendégjátéka 1802. ápr. 19-én. Az első hivatásos m. előadás: 1817. máj. 5-én *Balog* István társ.-a előadta a *Kövári Sándor* c. erzékenyjátékot. Pápa 1817–1880 között a m. és a német vándortárs.-ok útvonalába egyaránt bekapcsolódott. Az utolsó német nyelvű előadást *Beyer* József társ.-a tartotta 1848. jan.-ban. Az első pápai szinkör a Séta téren nyílt meg 1862. máj. 25-én, ezt 1872 körül bontották le. 1876. ápr. 29-én avatták a második szinkört, amely 1877. okt. 10-én leégett, de nem építették újjá. A *Voyta* Adolf tervezte közsínházat 1881. dec. 7-én nyitotta meg *Beödy* Gábor társ.-a. Az épület adatai: 500–550 néző, 115 m² területű, 8,95 m magas, *Galló* György tervezte színpad. Évente több társ. is játszott a színházban, saját társ.-a nem volt. 1919. ápr. 6-tól júl. 1-ig *Marx Színház* néven a már korábban is Pápan fellépő társ. játszott benne *Heltai* Hugó vezetésével. A színház 1925-től a *Jókai Színház* nevet viselte. Az épületet 1931 okt.-ében lebontották. A Pápan megforduló színtárs.-ok ezután a filmszínházban találtak játszóhelyet. – Ir. Nádasdy L.: A pápai közsínház története (Veszprém, 1981).

Papadimitriu Athina (Bp., 1954. jún. 19.–): színésznő. 1976-ban végezte el a SzAk-t, és a 25. Színházba szerződött. 1978–82-ben a Népszínház tagja volt. 1989-ig a Nemzeti Színházban játszott, azóta a Rock Színház művésznője. Drámai hösnöket is alakít, de érdekes énekhangja és mozgáskultúrája zenés darabok, musicalek főszerepeinek eljátszására is alkalmassá teszik. F.Sz. *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Miranda* (Sh.: A vihar); *Gondos Eszter* (Tamási A.: Énekes madár); *Mária Magdolna* (Lloyd Webber–Rice: Jézus Krisztus, szupersztár); *Aldonza* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja).

Papagáj Kabaré: → *Royal Orfeum*

Papagáj Mulató: varietémulató a *Royal Orfeum* oldal-helyiségében. 1920-ban nyílt meg *Gyárfás* Endre vezetésével. Közel másfél évtizedig működött színvonalas – világszámokkal is élénkített – varietéműsorral.

Pápai Erika (Bp., 1959. okt. 4.–): színésznő. 1985-ben végezte el a SzAk-t és a József Attila Színházba szerződött. 1986 óta a Vígyszínház művésznője. Drámai és zenés darabok főszerepeit egyformán hitelesen alakítja, bár az utóbbi időben szinte kizárólag operettek, musicalek szerepelnek repertoárján. A televízió műsoraiban gyakran kap főszerepet. Jászai Mari-díjas (1993). F.Sz. *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Aglája* (Dosztojevszkij–Tovsztonogov: A félkegyelmű); *Dása Satova* (Dosztojevszkij–Camus: Ördögök); *Dorothy* (Baum–Harburg–Arlen: Óz, a csodák csodája); *Kató* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Maria* (Bernstein: West Side Story).

Pápai Erzsi (Bp., 1934. febr. 25.–): színésznő. 1937-től 1945-ig gyermekszínész *Lakner* Artúr színházában, majd 1949-ig a Munkás Kultúrmozgatség rádióműsoraiban szerepelt. A SzAk-t 1953-ban végezte el. Ezután 1989-ig, nyugdíjba vonulásáig a Nemzeti Szín-

ház művésznője volt. Pályája kezdetén főként naivaszerepeket alakított, majd később hiteles, gondosan kidolgozott karakterszerepeket játszott. Több bravúros beugrás fűződött nevéhez. Gyakran szerepelt filmekben. 1970-ben Jászai Mari-díjat, 1988-ban érdemes művész kitüntetést kapott. 1989-ben a Nemzeti Színház örökös tagja lett. F.Sz. *Lédér, Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Melinda, Izidora* (Katona J.: Bánk bán); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Madelaine Béjart* (Bulgakov: Alszentek összeesküvése); *Lina* (Móricz Zs.: Rokonok); *Pepi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Dajka* (Brecht: A kaukázusi krétakör). Önálló estje: *Színészdal!* (Ráday I.-vel, 1979).

Papavasziliu Filipász (Bp., 1953. jún. 14.–): táncos. Az 1970-es években a Fáklya nemzetiségi táncegy. szolista volt, 1982–87-ben a Budapest Táncgyűtes előadója. 1987 óta szabadfoglalkozású hivatásos táncos. Főleg az expresszív előadást igénylő szerepekben aratott emlékezetes sikert, többnyire *Kricskovics* Antal koreográfiaiban (*A tékozló fiú*, *Carmina Burana*, *Jób*, *Osi elégia*, *Pólusok*).

Papay Vratarics Klára (Eger, 1900. okt. 1.–Bp., 1984. nov. 5.): színésznő. 1927-től műkedvelő előadásokon lépett fel Egerben, ahol 1930-tól 1940-ig a Thália Színtársulat vezető tagja és rend.-je volt. 1934–35-ben *Ascher* Oszkárnál, 1940–41-ben *Abonyi* Gézánál tanult. 1942–43-ban a Madách, 1944–45-ben a Nemzeti Színház tagja volt. A Független Színpad előadásain is közreműködött. 1946–47-ben a Dolgozók Színházában, 1947–1949 között a Kis Színházban működött. 1954–1956 között a Pécsi Nemzeti, 1956–57-ben a kecskeméti Katona József Színházban játszott. Kezdetben hösnő- és naivaszerepeket, majd jellemfigurákat formált meg. F.Sz. *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Helsethne* (Ibsen: Rosmersholm); *Ivánova* (Csehov: A medve).

PÁPAI ERZSI – *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária)

Papír Sándor (Kecskemét, 1877. febr. 25.–Újpest, 1911. dec. 9.): színész, színházigazgató. 1900-ban a Népszínházból Dobó Sándor társulatához küldik gyakorlatosnak. Néhány év vidéki színészkedés után 1906 őszén a Magyar és a Király Színházhoz szerződött, s ott játszott 1911-ig. 1911 nyarán ő alapította meg az Újpesti Népszínházat, de váratlan halála megakadályozta terveit megvalósulását. F.Sz. *Falk* (Strauss: Denevér); *Feigenbaum* (Strauss: A milliárdos kisasszony); *Dragutin* (Lehár F.: Cigányszerelem).

M.A. 1901: Mezey Andor; 1902: Makó Lajos; 1903–1905: Krémer Sándor; 1905: Andorfy Peter.

Papp Éva (Nagybánya, 1958. márc. 25.–): színésznő, színészpédagógus. 1981-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A szatmári Északi Színházhoz szerződött. A kitűnően éneklő és táncoló művésznő drámai erejű alakításaival is sikert aratott. Felfelé ívelő pályafutásának tragikus autóbaleset vetett véget. 1991-től mozgásában korlátozott, ezért a marosvásárhelyi intézetben beszédtechnikát tanít. F.Sz. *Arabella* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Olga* (Heltai J.: A tündérlaki lányok).

Papp Ibolya (? , 1925. júl. 22.–): színésznő. 1943-ban végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját, ezután Miskolcra szerződött. 1946-tól a Pécsi Nemzeti, 1952-től a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1958-tól a Honvéd Művészegyüttesben játszott, 1966–1970 között szabadfoglalkozású színművész. 1971–81-ben a Budapesti Gyermekszínház tagja volt. F.Sz. *Királyné* (Heltai J.: A néma levente); *Dorina, Elmira* (Molière: Tartuffe).

Papp István (?–?): színész, rendező, színházigazgató. 1921-ben vándorolt ki az USA-ba. Az amerikai m. színházi világban Rátkai Márton 1921-ben megalakult Magyar Kultúrszínházában tűnt fel *Fellegi Teri*, *Harvály Károly* és *Nyikos Zsigmond* társaságában. 1922–23-ban Rátkai újjászervezte társ.-át New York-i Magyar Színház néven. ~ az új tagokkal bővült társ.-ban is szerepelt. Művészi igényessége ebben az egy.-ben alakult ki, *Kacsoh Pongrác*, *Huszka Jenő*, *Lehár Ferenc*, *Tóth Ede* és *Molnár Ferenc* műveit mutatták be. Játszott *Tóth István* New York-i Magyar Színpadán is. 1922–1930 között maga is szervezett országos turnékat. New York-i Népszínház néven bejárták a „Magyar Amerikát”. 1930-ban a New York-i Magyar Kamara Színházzal próbálkozott, amelyben az ig.-i teendők mellett rendezett is. F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Garvay A.: *Benn az erdőben*; Gárdonyi G.: *A bor*; Móricz Zs.: *Sári bíró*; *Búzakalász*; Molnár F.: *A testőr*, *Az ördög*; Szép E.: *Aranyóra*.

Papp István (Újfehértó, 1919. ápr. 14.–): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában kapott képesítést 1938-ban. Ezután stagione társ.-okkal járta az országot, majd Debrecenben és Szegeden játszott. 1965-től a Pécsi Nemzeti, 1967-től 1985-ig a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. Táncoskomikusként kezdte pályáját, majd prózai művek karakterszerepeinek egész sorát játszotta el. F.Sz. *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Krantz* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Medvedgyev* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Papp János (Kolozsvár, 1879. szept. 29.–Bp., 1944. jan. 3.): színész. 1899-ben lépett színpályára, vidéken (Szeged, Pozsony), majd Párizsban és Bécsben volt kávéházi énekes. Pestre jöve 1907-ben előbb az Intim Színház, majd Nagy Endre Modern Színpad Kabaréjának tagja lett. Hangja kiműveletlen, de rendkívül kellemes volt, lírai és drámai erővel. Ő volt az első, aki úttörőként *Reinitz Béla* megzenésítésében *Ady* Endre verseit interpretálta. Több kabaréban szerepelt (Royal Sörka-

baré, Bonbonnière), ahol *Zerkovitz Béla*, *Dienzl Oszkár*, *Nádor Mihály*, *Buday Dénes* dalait enekelte.

Papp János (Somogytarnóca, 1948. aug. 4.–): színész. 1970-ben végezte el a SzAk-t és a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1971–1977 között a Madách Színház, 1977–80-ban a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. Hét évig ismét a Madách Színházban szerepelt, majd egy évig szabadfoglalkozású volt. 1988–91-ben a győri Kisfaludy Színház művésze. 1991 óta szabadfoglalkozású művész. Rendszeresen vendégszerepel a komáromi Jókai Színházban. Drámai főszerepeket és karakterfigurákat egyaránt sikeresen játszik. F.Sz. *Ferdinand* (Schiller: Ármány és szerelem); *Eilif* (Brecht: Kurácsi mama); *Macbeth* (Sh.); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Trigorin* (Csehov: Sirály); *János* (Márai S.: A kassai polgárok); *Perella Raymond* (Illyés Gy.: Tiszta). Előadóestjei: *Kétféle boldogság* (1972); *Ikercsillagok* (1983); *Ember voltam, csak gyarlóság létem fényes bélyege* (Berzsenyi-est, 1987).

PAPP JÁNOS – A főlovászmester
(Szabó M.: A csata)

Papp Judit (Debrecen, 1940. febr. 24.–): diszlet- és jelmeztervező. Tanulmányait a kolozsvári Képző- és Iparművészeti Főiskola textiltzakán végezte. Diplomáját 1963-ban kapta meg. Rajztanár volt, majd önálló iparművész lett. 1978–1991 között a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet Stúdiószínházának diszlet- és jelmeztervezője volt. Vendégként tervezett a szatmári Északi Színháznak, a komáromi Magyar Területi Színháznak, az egri Gárdonyi Géza Színháznak is. F.T. Shaffer: *Amadeus*; Pinter: *Ételift*.

Papp Júlia (? , 1919–): énekesnő (szoprán). 1946-ban *Tosca* szerepében (Puccini) mutatkozott be a Szegedi Nemzeti Színházban, amelynek 1956-ig magán-énekesnője volt. 1956-ban az Operaházhoz szerződött, ahol 1963-ig elsősorban olasz operák drámai szerepeiben aratott sikereket. F.Sz. *Tosca* (Puccini); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni).

Papp Magda (Kolozsvár, 1917. júl. 21.–Békéscsaba, 1992. máj. 25.): színésznő, énekesnő. Magántanároktól tanult énekelni, 1948–1951 között a kolozsvári Állami Magyar Opera alapító tagja. 1951–1973 között a nagyváradi színház primadonnája, a prózai előadások kisebb-nagyobb karakterszerepeinek megsemmélyesítője volt. 1989-ben települt át Mo.-ra. F.Sz. *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Médi* (Schubert–Berté: Három a

kislány); *Silvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Melitta* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája).

Papp Mancsi (Szolnok, 1894. nov. 10.–?): színésznő. *Rákosi* Szidi zsinisiskoláját végezte. 1917-től 1920-ig *Sebestyén* Géza társ.-ában, 1921–1924 között a Várszínházban játszott. Ezt követően csak alkalmanként lépett fel, majd visszavonult. További sorsát nem ismerjük. Primadonnaszerepeket alakított. F.Sz. *Antónia* (Ábrahám P.); *Sybill* (Jacobi V.); *Lili* (Hervé).

Papp Mihály (Makó, 1875–Bp., 1915. szept. 20.): színész. Érettségi után beiratkozott a SzAk-ra, melyet 1898-ban végzett el. Ekkor *Makó* Lajos szerződtette Szegedre, majd a Buda–Temesvári társ.-hoz. Innen 1900. okt.-ben *Pesti Ihász* Lajoshoz Szabadkára ment, majd 1901 őszétől két évig a Kolozsvári Nemzeti Színházhoz. 1903-ban az akkor nyílt Király Színház tagja lett. A Janos vitéz (Kacsoh Pongráz) megragadó közvetlenséggel és nemes bensőséggel ábrázolt *Bagója* egyszerűen népszerűvé tette. Ambíciója azonban komolyabb műfajú darabokhoz vonzotta. Később a Magyar Színház társulatához került. Emlékezetes, nagy sikereit cáfolva önkézzel vetett véget életének. Felesége *Tárnoky Gizella* színművész volt. F.Sz. *gróf Szerényi Ernő* (Csiky G.: A nagymama); *gróf Coney* (Terrasse: Én, te, ő!); *Archibald* (Monckton–Caryll: A torreador); *Baracs Matyi* (Gárdonyi G.: A bor).

Papp Nuszi; **Anna** (Kolozsvár, 1908. dec. 6.–Kolozsvár, 1985. dec. 21.): színésznő. A kolozsvári Magyar Színházról 1951. jan. 1-jén szerződött át a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz, ahol nyugdíjazásáig a legkülönbözőbb szerepekben lépett fel. Kitűnő vj.-i színésznő volt, aki jóízű humorával, erős kontrasztokra épített jellemábrázolásával sikereket ért el. Énekes-táncos szerepeket is kiválóan alakított. F.Sz. *Johanna* (Heijermans: Remény); *Kincsésné* (Sütő A.: Tékozló szerelem); *Mina néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Pearce-né* (Shaw: Pygmalion); *Eufrosina* (Lovinescu: Boga nővérek); *Anyá* (Eftimiu: Rokonunk, a csavargó).

Papp Vilma (Arad, 1953–): énekesnő (szoprán). Pályafutását az aradi, majd a kolozsvári filharmonia énekkarának tagjaként kezdte. Tanulmányait 1980-ban fejezte be a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. Ugyanebben az évben lett a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes. F.Sz. *Fiordiligi* (Mozart: Così fan tutte); *Micaela* (Bizet: Carmen); *Mimi* (Puccini: Bohémélet).

Papp Zoltán (Bp., 1944. jan. 31.–): színész. Érettségi után 1962-től a KISZ Központi Művészegyüttesének tagja lett. 1963-tól 1969-ig az Állami Déryné Színházban szerepelt, majd a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. 1978-tól a Nemzeti, 1982-től a Katona József Színház művésze. A 60-as évek közepétől rendszeresen dolgozik a Magyar Rádiónak. Szerepformálására jellemző, hogy mindig erősen belső, lelki indítatású. Kiváló előadóművész, gyakran szerepel versműsorokban. 1985-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Tuzenbach* (Csehov: Három nővér); *Bolyongó* (Örkény I.: Kulcskeresők); *Thyl Ulenspiegel* (Coster–Gorin); *Ilyusa* (Dosztojevskij–Szikora J.: Karamazov testvérek); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgája). Előadóestjei: Dosztojevskij: *Feljegyzések az egérlyukból*; *Mustármag* (1972).

Papp Zoltán (Baja, 1949. jan. 5.–): karmester, zeneszerző. 1968–1973 között végezte el a Zak zeneszerzés szakát, *Farkas* Ferenc tanítványa volt. 1971-től 1977-ig a SzAk korrepetitora, 1977-től a Pécsi Nemzeti Színház karmestere. Operája: *Aki igent mond* (oratorikus kisopera).

Pappné Tárnoki Gizella → *Tárnoky Gizella*

Paprika Jancsi: Kasperl, Bajazzo és *Vitéz László* mellett a hazai *vásári bábjátékok* legismertebb alakja. Eredete bizonytalan, szerepe gyakran összerosódik *Vitéz László*éval. Egyes feltevések szerint Pozsonyban született a magyarok kigúnyolására, mint a rebéllis magyarok torzfigurája. Legkorábban az 1830-as évek közepén tűnhetett fel, létezése 1843-tól bizonyított. Tárgyi emléke nem maradt. Ravasz, falánk, szemtelen, trágár, de jószívű, nagy orra, hegyes álla, néha pödrott bajusza, hegyes pipkája van. A 19. sz. második felétől a „paprika-jancsi” szó a vásári mutatványos bábjátékszáz jelölésére is használatos.

Paradicsom Cabaret: → *Kedélyes Színház Cabaret*

Parászka Miklós (Fogarás, 1953. jan. 26.–): színész, rendező, színházigazgató. 1978-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A szatmári Északi Színházhoz szerződött. 1987-től a m. együttes műv.-i ig.-ja. 1990-től vendégtanár a Színművészeti Intézet rend. tagozatán. Különböző karakter szerepekben ironikus szemléletet sugalló alakításokkal tűnt fel. Rendezései a látványszínház figyelemre méltó teljesítményei. Kolozsvárott vendégként rendezte Márton László *A nagytrófi* c. drámáját, amely az erdélyi magyar színjátszás 200. évfordulójára kiírt drámapályázaton nagydíjat kapott. F.Sz. *Nicia* (Machiavelli: Mandragóra); *Artúr* (Mrozek: Tangó). F.R. Valjean: *Aldozati nemzedék*; Sh.: *A vihar*; Örkény I.: *Kulcskeresők*. **Parászó** János (?–?): színész. 1834–1836 között szerepelt Szabadkán, a budai Várszínházban, Székesfehérvárott, Pécsen, Komáromban, Nagyváradon, Debrecenben, Miskolcon és Kassán. Az utóbbi társ.-tal 1836-ban dunántúli turnén vett részt. Másodrendű színész volt, mindvégig epizód szerepeket alakított, általában felesége, *Parászóné Nádudvary* Krisztina kedvéért szerződötték.

Parászóné Nádudvary Krisztina (Váradolaszi, 1813. máj. 1.–Pest, 1838. febr. 24.): színésznő. 1829. okt.-ben *Keszy* József társ.-ánál lett vándorszínész, először Lugoson lépett fel. 1830. febr. 11-én házasságot kötött Gyulafehérvárott *Parászó* János színésszel. Rövidesen már a legerősebb társ.-ok tagja volt, játszott Kolozsvárott, Kassán, Szegeden, Szabadkán, Debrecenben, Miskolcon is, majd az 1834–35 évadban a budai Várszínházban. A naiv szerepek mellett sikerrel alakított fiatal drámai hősnőket. F.Sz. *Berta* (Grillparzer: Ösanya); *Tudor Mária* (Hugo); *Griseldis* (Halm); *Jólan* (Vörösmarty M.: Kincskeresők); *Lenke* (Vörösmarty M.: Várnász, ösbemutató). – Ir. Honművész, 1838. márc. 11. (nekrológ)

párbeszéd: → *diológus*

párhuzamos szereposztás: → *kettős szereposztás*

Parisienne: 1896-ban a Rákóczi út 63. sz. alatti régi híres Makkhetes vendéglő helyén alakult. 1901-ben *Décsi* Gyula igazgatta *Foliés Moderne* néven, 1906-ban *Lakner* Lajos *Nemzetközi Orfeum* néven működtette. Műsorán a szokásos bohózatokon kívül magán- és varietésszámok szerepeltek. A műsor nem változott, amikor *Steinhardt* Géza vette át a vezetést, de egyre több lett a bohózat, s ami mégis ide vonzotta a közönséget, az *Gyárfás* Dezső játéka volt.

párizsi magyar nyelvű színjátszás: 1929–1935 között több kísérlet történt egy m. nyelvű színtársulat működtetésére. 1929. márc.-ban első előadásként Fodor László *A templom egere* c. darabját adták elő. Dec. 7-én *Marosi* Mihály ig. vezetésével *Bródy* Sándor *A tanítómestert* mutatták be. 1930-ban fellépett a m. közönség előtt *Fedák* Sári is. Az előadásokat a Magyar Házban v. alkalmilag kibérelt francia színházakban tartották. Legfontosabb előadásaik: *Lakatos* László *Tizennyolc évesek*, *Zilahy* Lajos *Süt a nap*; *Ady*-est. *Vidám* estjükét vendégként *Né-*

meth Antal rendezte. 1933. jún. 1-jén Magyar Színész Egyesület alakult. Jún. 17-én Zilahy L. *Zenebohócok* c. darabja következett. Okt. 7-én Török Rezső *Lacikonyha*, László Miklós *Öfensége szórakozik* és Zágon István *Aszenzáció* c. egyfelvonásosait adták elő. 1934. jún.-ban a színház vezetését konzorciális alapon Kalló István vette át. Az új szezont nov.-ben kezdték el. Fontosabb bem.-ik: Fodor László–Lakatos László: *Helyet az ifjusagnak*; Katjave: *A kör négyszögesítése*; Bónyi Adorján: *Az elcsérelt ember*; Deval: *Etienne*. A párizsi m. színházi előadásokon hivatásos színészek műkedvelőkkel léptek fel. Többnyire Somody Pál, Kalla István, majd Dániel Béla rendezték az előadásokat. Cziffer Emil, a Népszínház volt tagja, Pártos Klári, a szegedi színház volt tagja mellett fellépett Farkas Imre, Herceg Baba, Hollóskői György, Wohl Böske, Pálffy Jenő, Vörös Ila.

Parlaghy Kornélia; *Parlagi* (Bp., 1884. máj. 26.–Bp., 1942. nov. 10.): színésznő. A Zak operatárszákán végzett. 1899–1900-ban Kassán, 1900–01-ben Aradon, 1901–02-ben Temesvárott, 1902–03-ban Aradon, 1903–04-ben Nagyváradon, 1904–05-ben Szegeden, 1905–06-ban Temesvárott, 1906–07-ben Cegléden és Kecskeméten, 1907–1909 között Pécsen játszott. 1905-ben a Városligeti Színkörben is fellépett és a Király Színházban rendezett Janos vitéz versenyen a 3. díjat nyerte. Később magániskolát vezetett, vidéken vendegszerepelt. Az 1920-as években férjével, *Pintér* Imrével iskolákban alkalmi műsorokat adtak. Kitünő technikájú énekes, temperamentumos színésznő volt. Számos filmszerepet alakított, filmszkeccsben is közreműködött. F.Sz. *Mignon* (Thomas); *Carmen* (Bizet); *Kukorica Jancsi*, *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz).

Parlaghy Lajos; *Parlagi* (Szentes, 1877.–): színész, színházigazgató. Horváth Zoltánnál és Rákosi Szidinnél szerezte szakmai ismereteit. Pályáját a Magyar Színházban kezdte. Rövid ideig *Micsey* György társ.-ának tagja volt, majd *Janovics* Jenőhöz szerződött, akinek húsz éven át titkára, főpénztárosa, végül vállalatának helyettes ig.-ja volt. 1921-től három éven át vezette a nagyváradi színházat, amelyet azonban el kellett hagynia, mert irredundizmus vádolták. Ekkor *Heyman* Bélával társulva mozivállalatot alapított. 1928-tól 1933-ig ismét Nagyváradon igazgatott. 1933-ban *Kemény* János br. hívására a kolozsvári Thália Rt. ügyvezető ig.-ja lett.

Parnasszus Kamarajáték: 1923 febr.-jában a *Lloyd* palotában *Komáromy* Pál műv.-i vez., *Fleischer* Antal zenéi vez. és *Ferenczy* Frigyes rend. új szórakoztatási formával kísérletezett. A hajnalig nyitva tartó táncos bárban irodalmi műsor is színre került. Pantomim, kamaraopera, egyfelvonásos követte egymást. *Törzs* Jenő, *Simonyi* Mária, *Petheő* Attila, *Bérczy* Ernő mellett *Brada* Rezső, *Vécsey* Elvira bárónő, *Makay* Berta és *Feld* Iren is fellépett. A kamaraoperát *Hegedűs* Ferenc, *Palotai* Árpád, *Gábor* József, *Halász* Gitta, *Bárony* Dóra és *Palay* Matild énekelte. Mindössze három előadásra került sor.

paródia (görög, 'gúnydal'): 1. általános művészeti értelemben egy konkrét mű, műfaj v. stílusirányzat, ill. gyakrabban konkrét személy külső és belső sajátosságainak, modorosságainak komikus hatást kiváltó utánzása; a karikatúra egyik válfaja; 2. *színjátéktípus* a 18. sz. második és 19. sz. első felében Bécs népszínpadain, a városi kispolgárság szatirizáló kedvének és igényeinek kielégítésére. Vegyes zeneiségű, több drámára, operára, irodalmi műre stb. utaló színjátéktípus vált belőle, amely új szellemi környezetbe kerülve (pl. magyarítva) elvesztette kapcsolatait a ~ tárgyával és pusztán szórakoztató funkciója érvényesült. E minőségében egyik előzménye a magyar népszínműnek. (Munkácsi János művei az 1830-as évekből); 3. kisebb terjedelmű *színjátéktípus*,

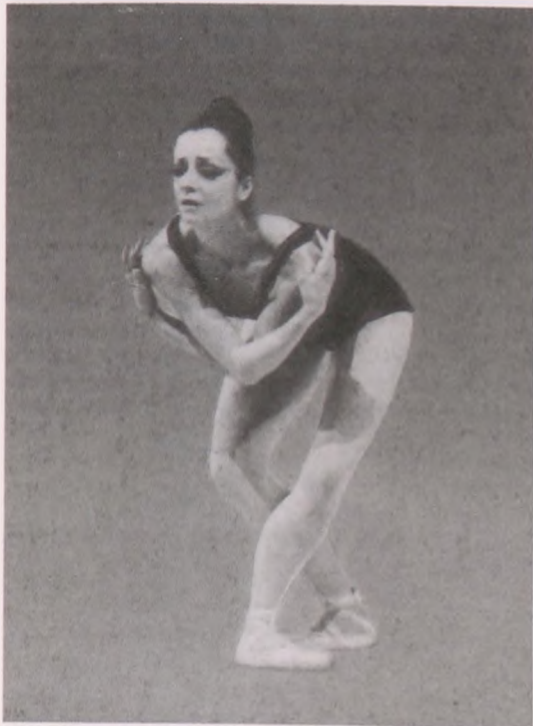
mely közismert művet, de leginkább ismert szerményt, annak modorosságait gúnyolja ki egy-egy *kabaré*jelemben, zárt műsorszám keretében.

Paronai Magdolna (Pácin, 1951. febr. 22.–): táncosnő. 1970-ben végezte el az ÁBI balettművész szakát, azóta a Pécsi Balett tagja, magántáncosnő. Jó technikájú balerina, aki a legkülönbébb karakterszerepekben ér el sikereket. F.Sz. *Királykisasszony* (Eck I.: A fából faragott királyfi); *Zerlina* (Eck I.: Don Juan); *Rókalány* (Eck I.: Kötélékek); *Euridiké* (Eck I.: Négy zenekari darab); *Madie* (Eck I.: A terror), *főszerep* (Eck I.: Csángó ballada, Lót leányai, Hegedűduók, Danaidák).

Pártay Lilla (Bp., 1941. okt. 25.–): táncosnő, koreográfus. Balett-tanulmányait *Nádasi* Ferenc osztályában végezte 1954–1961 között az ABI-ben. 1961-től az Operaház tagja, 1971-től magántáncosnő. 1987–1991 között a Fővárosi Operettszínház balettagy.-ének vezetője. Koreográfusi munkássága előadói pályájának utolsó éveiben kezdett kibontakozni. Eleinte kisebb formátumú, neoklasszikus nyelvezetű baletteket tervezett, majd az operaházi egy. színre vitte első kétfelvonásos koreográfiáját is. Balerinaként rendkívüli muzikalitás és drámai kifejezőerő jellemzi ~ szerepformálásait, s ezeket az előadó-művészi eredményeket koreográfsként is jól kamatoztatja mind cselekmény nélküli egyfelvonásosokban, mind pedig kétfelvonásos táncdrámájában. A Varnai Nemzetközi Balettverseny bronzérmese (1968), Liszt Ferenc-díjas (1972), érdemes (1977) és kiváló művész (1981). F.Sz. *Odette–Odília* (Messzerer: A hatyúk tava); *Flavia* (Seregi L.: Spartacus); *Sylvia* (Seregi L.); *Lány* (Harangozó Gy., majd Seregi L., végül Milloss A.: A csodálatos mandarin); *Giselle* (Lavrovskij); *Kiválasztott lány* (Béjart: Tavaszünnepek); *Asszony* (Imre Z.: Asszonyszerelm – asszonysors) F.K. *Elfelejtett keringők* (1986); *Anna Karenina* (1991).

Partényi János (? , 1834. ?–Bp., 1880. szept. 17.): színész, diszletfestő. 16 évesen már a Kilényi–Csabay–Fe-

PÁRTAY LILLA

leki társ.-nál Nagyváradon szerepelt. Első nagy sikereit a Budai Népszínházban érte el. A következő évtizedben Aradon, Miskolcon és Pécsen játszott. 1875-ben az alakuló Népszínház tagja lett, ahol haláláig dolgozott. A népies alakoktól metszett, naturalista megsemmisítője volt. Csak a népszínművekben tudott igazi, nagy sikereket elérni. F.Sz. *Márton gazda* (Szigligeti E.: Csikós); *Bagó* (Csepregy: A sárga csikó).

M.A. 1852: Havi Mihály-Kacsvinszky János-Szabó József; 1853: Göcs Ede-Havi-Szabó; 1856-1864: Molnár György; 1864. okt.: Szilágyi Béla; 1866-67: Károlyi; 1868-69: Egressy Ákos; 1869-1873: Károlyi; 1873 tele: Temesváry Lajos; 1874 tele: Bokody Antal.

partner: az előadáson belül a színész együtt játszó társa. **Pártos** Dezső (Bp., 1886. dec. 5.-?): színész. A SzAk-t 1907-ben végezte el, s Miskolcon kezdte pályafutását. 1908-09-ben Temesvárott játszott. 1909-től 1925-ig a Magyar, 1926-tól 1932-ig és 1933-34-ben, ill. 1935-36-ban a Király Színház tagja volt. 1935-ben a Fővárosi Operett-, a Magyar, a Városi, 1936-ban a Royal, a Városi, 1937-ben a Magyar, a Vig-, a Városi, 1938-ban a Royal, 1938-39-ben az Andrassy, 1939-ben az Erzsébetvárosi Színházban juttatták feladatokhoz. A Színészakadémiának tagja volt, amely csak 1944-ben zárta ki. Pályája kezdetén prózai jellegű szerepeket játszott, majd operettekben kisebb-nagyobb szerepeket formált meg. F.Sz. *Garamvölgyi Aladár* (Jókai M.-Hefesi S.: Az új földesúr); *Rád János* (Bíró L.: Sárka lilom); *Sir James* (Youmans-Caesar: Mersz-e Mary?); *A császár* (ifj. J. Strauss-Nagypál B.: Kék Duna).

Pártos Erzsí; *Pollák* (Bp., 1907. ápr. 2.-): színésznő. 1929-ben végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját, és a Víg-színházba szerződött, amelynek 1941-ig tagja volt. 1945-1955 között a Nemzeti Színházban, 1955-58-ban a Fővárosi Operettszínházban szerepelt. Egy évadot Győrben töltött, 1959-től 1967-ig, nyugdíjazásáig ismét a Nemzeti Színházban játszott. Ma is aktív színésznő. Pályája elején elsősorban vj.-i szerepeket alakított, később érett karakteralakítások fűződtek nevéhez. 1931-től filmezik, a televízió is gyakran foglalkoztatja. 1967-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Monti Babu* (Bús-Fekete L.: Több, mint szerelem); *Agustine* (Deval: Tovarish); *Zsuzsi* (Hunyady S.:

A három sárkány); *Veronka* (Háy Gy.: Az élet hidja); *Fana* (Pirandello: Csörgősipka); *özv. Bági-Bágyiné* (Krúdy Gy.: A vörös postakocsi); *Mina néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Nanny* (Zindel: A gamma-sugarak hatása a szászorszépekre); *Sarita Myrtle* (Coward: Forgószínpad). Könyve: *Köszönöm* (1941).

Pártos Géza (Bp., 1917. jan. 6.-): rendező. *Miloss Aurél* Magyar Balett Stúdiójában tanult táncolni. Pályáját 1938-ban a Független Színpadnál kezdte, majd 1945-1949 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1949-től 1959-ig a Madách Színházban rendezett. Két évadot a Petőfi Színházban töltött. 1961-69-ben ismét a Madách Színház rend.-je volt. 1947-től 1969-ig a SzAk-n színészmesterséget tanított. 1969-ben Londonba ment, ahol 1971-től a Royal Shakespeare Company főiskolán, a Guildhallban tanított, majd a manchesteri egyetem drámafakultásán foglalkozott végzős operaénekesekkel. 1975-ben Izraelben telepedett le, ahol a Tel Aviv-i Színiakadémián tanít, valamint saját színészképző stúdiót vezet. Rendezéseire az elmélyült elemzés és a részletes kidolgozás jellemző. Főként pályája elején a kortárs m. dráma támogatója, de külföldi rendezései közt is található m. szerző műve. Számára fontosabb a színészi akció, a mimika, a gondolati megfogalmazás, mint a színpad látványelemei. 1969-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.R. Ismeretlen szerző: *Kocsonya Mihály házassága*; *Vega: A kertész kutyája*; *Móricz Zs.: Roknok*; *Sh.: Rómeó és Júlia*; *Shaw: Caesar és Cleopatra*; ifj. A. Dumas: *A kaméliás hölgy*; *Brecht: Kurázi mama*; *Sarkadi I.: Elvesztett paradicsom*; *Füst M.: IV. Henrik*; *Karinthy F.: Bösendorfer*; *Örkény I.: Tóleki*; *Kyle: Zúzódás*.

Pártos Gusztáv (Pusztaszentbenedek, 1895. aug. 18.-Bp., 1951. márc. 22.): színész. A SzAk-t 1916-ban végezte el. 1916-1920 között a Víg-színház, 1920-1922 között az Apolló Kabaré, 1922-től 1926-ig ismét a Víg-színház tagja volt. 1926-ban *Fedák* Sarival az USA-ban lépett fel. A turné után Hollywoodban élt. 1930-ban visszatért Bp.-re. 1930-31-ben a Fővárosi Operett-, 1932-33-ban a Royal Színház tagja volt. 1930-31-ben a New York Kabarében is foglalkoztatták. 1933-ban az Andrassy úti, 1934-ben a Fővárosi Operett-, 1934-35-ben a Belvárosi Színházhoz szerződött. 1937-38-ban a Magyar, 1938-ban a Royal Színházban és a Teréz körúti Színpadon jutott feladatokhoz. 1939-ben fellépett az Andrassy Színházban, 1939-40-ben a Komédiához is szerződés fűzte. 1939-től 1950-ig a Fővárosi Operett-, 1950-1952 között a Nemzeti Színházban működött. 1946-ban a Sörkabarében is játszott. Sokoldalú művész volt, prózai és zenés művek jellegű szerepeit formálta meg. F.Sz. *Redbrook* (Shaw: Brassbound kapitány megterése); *A tenorista* (László M.: Egy nő, akinek múltja van); *Dupont* (Fényes Sz.: A királynő csókja); *Báró* (Trenyov: Ljubov Jarovaja).

Pártos Klári (Bp., 1907. jan. 23.-?): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1923-ban végezte el. 1923-tól 1926-ig Miskolcon, 1926-tól 1931-ig Szegeden működött. 1931-32-ben a Magyar Színház tagja volt. Hősnő- és naivszerepeket játszott. F.Sz. *Hannele* (Hauptmann); *Kerner Ilona* (Lengyel M.: Tájfűn); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia).

pas de deux (francia): a balettekben szereplő táncpáros neve. Az orosz klasszikus balettekben kikristályosodott formája szerint hagyományosan négy tételből áll: *entrée* és *adagio* a balerinának és partnerének, *variáció* a férfitanácsosnak, majd a balerinának, végül *coda* mindkettőjük részvételével.

Páskándi Géza (Szatmárhely, 1933. máj. 18.): író, költő, színműíró. Pályáját újságíróként kezdte 1953-

PARTOS ERZSI - Poncia
(García Lorca: Bernarda Alba háza)

ban. 1957-ben Kolozsvárott politikai okokból hat év börtönre ítélték. 1969-től irodalmi területen kezdett el dolgozni: a *Kriterion* Könyvkiadó főlektora lett. 1971-ben Mo.-on mutatták be *Vendégség* c. vitadramáját, amelyet 1972-ben a *Toronyt választok* követett. 1974-ben Mo.-ra települt, ahol a Kortárs c. folyóirat munkatársa lett. Ettől kezdve szinte évente mutatták be drámáit. Könyvei: *A kettéfűrészelt zongora* (1976); *A rejtek hely* (1977); *A távollévők* (1977); *Kálmán király* (1980); *A vadorzó* (1982); *Átkozottak* (1984); *Lélekharang* (1987); *A költő visszatér* (1988).

passiójáték: a *misztériumjáték* francia, ill. német formája. 1402-ben alakult előadásukra Párizsban a Confrères de la Passion társ.-a a nagypénteki szenvedéstörténet megjelenítésére. Később irodalmi formát nyert (pl. Arnoul Gréban passiója) és óriási méreteket öltött: több tízezer sor, többszáz szereplő. Franciaországban a 16. sz. közepén egyre világibb hangvétele miatt betiltották. A dél-bajorországi Oberammergauban a város lakossága 1663-tól mindmáig tízevenként megrendezi fogadalmi ~át. Csiksomlyón 1721-től alakították ki a hagyományos ~ot; Mikófalván 1922-ben próbálkoztak az oberammergaui játék egyszerűsített változatával.

Pásthly Mátyás (Zombor, 1945. febr. 16.–): színész. Színészstúdiót végzett az újvidéki Szerb Nemzeti Színházban. 1966-ban Zomborba szerződött, ahol szerb előadásokon lépett fel, 1970–1977 között a Szabadkai Népszínház m. tagozatának tagja, majd az Újvidéki Színház egy.-ének művésze lett. Drámai epizódszerepekben arat sikert. F.Sz. *Bolingbroke* (Sh.: II. Richárd); *Pavle* (Krleža: Golgota); *Doktor Puba Agramer* (Krleža: Galicia); *Lucky* (Beckett: Godot-ra várva); *Szoljony* (Csehov: Három nővér); *Tyelegin* (Csehov: Ványa bácsi); *Jepihodov* (Csehov: Cseresznyés kert); *Angelo* (Betti: Büntény a kecskeszigeten); *Borbély* (Tolnai O.: Végeladás); *Aston* (Pinter: A gondnok); *Biedermann* (Frisch); *Bill* (Maugham–Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni); *Doktor* (Büchner: Woyzeck).

Pászthy Júlia (Eger, 1947. dec. 12.–): énekesnő (szoprán). Diplomáját 1974-ben szerezte a Zak-n. Ugyanebben az évben szerződtette magánénekesnőként az Operaház. 1972–1975 között több rangos nemzetközi énekversenyen nyert díjat. Közreműködője számos hanglemzfelvételnek és kortárs m. operabemutatóknak. 1981-ben Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Euridice* (Gluck: Orfeusz); *Nanette* (Verdi: Falstaff); *Sophie* (R. Strauss: A rózsalovag).

Pásztli Péter (Gödöllő, 1958. febr. 28.–): tancos. Korábban a Fáklya nemzeti együttes, 1978–1987 között a Budapest Táncegyüttes előadója. Különösen a dinamizmust és expresszivitást igénylő feladatokban tűnt ki. 1987 óta szabadfoglalkozású hivatásos tancos.

Pásztó András (Bp., 1943. aug. 1.–): dramaturg. 1967–68-ban végezte el Pozsonyban a Komensky Egyetem Bölcsészettudományi Karát. 1990-ig tanárként dolgozott. Több évtizedig tevékenykedett a diákszínjátszó mozgalomban mint vezető, dramaturg és rend. 1990-től a kassai Thália Színház dramaturgia.

Pásztor Árpád (Ungvár, 1877. ápr. 12.–Bp., 1940. okt. 26.): író, újságíró. Jogot végzett, majd újságíró lett. A *Magyarország*, a *Budapesti Napló* és az *Est* munkatársa volt. Sikeres regényei mellett számos színművet és operettlibrettót, kabarédalokat és jeleneteket írt, és fordítóként is tevékenykedett. Drámái: *Savitri* (1913); *A lányom* (1913); *Ferenc József azt izente* (1914); *Vengerkák* (Góth S.-ral, 1917); *Magnetic* (1925). Fordításai: Goldfaden: *A csillag fia* (Beöthy L.-val, 1900); Wilde: *Flórenci tragédia* (1908); *Salome* (1912).

Pásztor Béla (Ákos, 1894. jan. 1.–New York, 1966. dec. 24.): színházszervező, rendező, színész, szakíró. Pályája kezdetén *Polgár* Károly, ill. *Szabó* Ferenc társ.-ában színészként és rend.-ként működött. 1922-től a Royal Orfeum főtíkára. 1935-ben filmvállalatot hozott létre. Nyugtalan, invenciózus egyeniség volt. A negyvenes évek végén Izraelbe távozott, ahol 1953. aug. 27-én megalakította az első m. szintárs.-ot, amelynek rövid ideig ig.-ja, rend.-je és színésze volt. Rendezte *Molnár* Ferenc *Az ördög* c. darabját és ő játszotta a címszerepet (1954. júl. 6.), majd Shaw *Pygmalion*-ját rendezte (1955). Izraelben írt cikkei a m. színészet történetéről szólnak.

Pásztor Edina (Bp., 1961. szept. 1.–): színésznő. Két évig tanult a Nemzeti Színház stúdiójában, majd 1985-ben elvégezte a SzAk-t. 1991-ig a veszprémi Petőfi Színház művésznője volt, azóta a Pécsi Nemzeti Színházban játszik. Kivételesen erőteljes szerepfarmálás jellemzi alakításait. 1991-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Ljubica* (Jancsó: A nagy briliáns valcer); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Laura* (Williams: Üvegfigurák); *Columbina* (Goldoni: A hazug).

Pásztor Erzsébet (Bp., 1936. szept. 24.–): színésznő. 1959-ben végezte el a SzAk-t, és a debreceni Csokonai Színház tagja lett. 1961–64-ben a Petőfi Színházban szerepelt. Egy évet töltött a szolnoki Szigligeti Színházban, majd 1978-ig a Pécsi Nemzeti Színház művésznője volt. 1983-ig a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ához tartozott, azóta a Madách Színházban játszik. Alapvetően komikai tehetségét furcsa, belső indíttatású groteszk humor színezi, de a tragédia sem idegen tőle. Gyakran filmezik. 1977-ben Jászai Mari-díjat, 1980-ban Balázs Béla-díjat kapott. F.Sz. *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Toinette* (Molière: A képzelt beteg); *Orbánné* (Örkény I.: Macskajáték); *Übü mama* (Jarry: Übü király); *Bernarda*, *Poncia* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Jang asszony* (Brecht: A szecsuanai jólelek).

Pásztor Ferike (Bp., 1894. jan. 26.–?, 1968. máj.): énekesnő (szoprán). Színészképzést végzett, majd a Fodor Zeneiskolában, később Bécsben folytatott énektanulmányokat. Játszott Kecskeméten, Pozsonyban, Miskolcon, Kassán, valamint Bp.-en a Városi Színházban és a Király Színházban. Operettekben is nagy sikerrel szerepelt. F.Sz. *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Musette* (Puccini: Bohémélet).

Pásztor János (Bp., 1914. márc. 23.–?, 1984. máj. 14.): színész. 1938-ban végezte el a SzAk-t, és a Nemzeti Színház művésze lett, 1979-től nyugdíjas. Részt vett a Független Színpad és a Vigadói Esték munkáselőadásaiban is. Művészetére érdekes kettősség volt jellemző: egyrészt remek táncosnak bizonyult, amelyet nem egy szerepében bizonyított, másrészt alkatának leginkább a nyers, darabos, népi figurák feleltek meg. 1979-ben érdemes művész kitüntetését kapott. F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Bálint* (Tamási Á.: Tündöklő Jeromos); *Fábián* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Pásztor János (Kolozsvár, 1929. jan. 18.–Kolozsvár, 1982. dec. 13.): színész. A Kolozsvári Rádió bemonatója volt, majd a Magyar Művészeti Intézetben végzett. 1954-től a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja. Drámák és vj.-ok karakterszínésze. F.Sz. *Biff* (Miller: Az ügynök halála); *Kakuk Marci* (Tersánszky J. J.); *Jerry* (Gibson: Libikóka); *Talthübiosz* (Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: A trójai nők); *Rezső* (Bálint T.: A szánta angyalok utcája); *Üstödi Antal* (Hunyady S.: Pusztai szél).

Pásztor Vera (Bp., 1924. febr. 18.–): táncosnő, koreográfus. Balett-tanulmányait az Operaház iskolájában folytatta *Brada* Rezsónél, majd *Nádasi* Ferencnél. 1947–1956 között volt a társ. tagja, magántáncosa. Legnagyobb sikereit azonban a klasszikus és karakter-szerepekben aratta, amelyekben kibontakozhatott finom, lírai egyénisége. 1957 óta férjével, *Vashegyi* Ernővel Svájcban élnek, magániskolát nyitottak és pedagógiai tevékenységet folytatnak. F.Sz. *Fiatal lány* (Harangozó Gy.: Térzene); *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Mária* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Swanilda* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Királykisasszony* (Vashegyi E.: A fából faragott királyfi); *Ilona* (Vashegyi E.: Bihari nótája).

Pataki András (Bp., 1963. dec. 19.–): táncos. Az ABI néptánc szakát 1983-ban végezte el, majd a Honvéd Művészegyüttesben táncolt 1986-ig. Ekkor a Győri Balett tagja lett, 1988 óta pedig a Szegedi Balett magántáncosa. Előadói kvalitásai ebben az egy.-ben bontakoztak ki. F.Sz. *Aegisthus* (Novák F.: Magyar Elektra); *Orpheus* (Imre Z.: Alvilági játékok); *Anyegin* (Lőrinc: Tatjana és mások); *főszerep* (Uotinen, D'At, Schindowski, Juronics T. és Bozsik Y. koreográfiáiban).

Pataki Antal (Győr, 1958. nov. 19.–): énekes (tenor). 1985–1990 között tanult énekelni a Zak-n. 1990-ben az Operaházhoz szerződött. Fialat énekesként sokoldalú repertoárral rendelkezik, oratóriuménekesként is fellép. F.Sz. *Rodolphe* (Puccini: Bohémélet); *Beppo* (Leoncavallo: Bajazzók); *Spoletta* (Puccini: Tosca).

Pataki Benedek (?–?): színész. 1790-ben sikertelenül pályázott Pest városánál a kancellistai állásra. 1792–1796 között a pest-budai, első m. szintárs. tagja. Szolgais és inasfigurákat játszott. További életéről nincsenek adataink.

Pataki Imre (Bp., 1933. máj. 14.–): bábszínész. 1960-ban került az Állami Bábszínházhoz. 1962-ben végezte el a Bábstúdiót. 1992-ben a Budapesti Bábszínház művésze lett. Nagy erejű karakterszínész. Jászai Mari-díjas (1979), érdemes művész (1989). F.Sz. *János vitéz* (Petőfi S.–Szilágyi D.); *Gulliver* (Swift–Kardos G. Gy.: Gulliver Liliputban); *A mandarin* (Bartók B.: A csodálatos mandarin); *Robot Robi* (Fehér K.: Kaland a Tigris bolygón); *Narrátor* (Szilágyi D.: Rámajána); *Caliban* (Sh.: A vihar); *Balu* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve).

Pataki Jenő (Bp., 1914. szept. 8.–): színész. Kereskedelmi Akadémiát, majd 1936-ban SzAk-t végzett. 1936-tól 1948-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Egy-egy évadot töltött Szegeden és Pécsen. 1951–1956 között a Petőfi Színházban szerepelt. 1956-tól Párizsban az Ève de Paris-ban és a Nouvelle Ève-ben lépett fel. Itt játszotta el 1480-szor *Sztrogoff Mihály* szerepét. 1979-ben tért haza, és a Madách Színház, majd 1983-tól 1991-ig a Nemzeti Színház művésze volt. Pályája kezdetén alkata, előnyös külső tulajdonságai miatt főként fiatal hősöket alakított, később markáns karakterszerepekben tűnt fel. 1936-tól filmezik. Kiváló versmondó. A Fehér Hollók Társaság elnöke. 1985-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Amiens* (Sh.: Ahogy tetszik); *Silvio* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Valér* (Molière: Tartuffe); *Gyuri pincér* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Edgar* (Sh.: Lear király); *Barclay Richárd* (Jókai M.–Földes M.: A köszívű ember fiai); *McComas* (Shaw: Sosem lehet tudni).

Pataki József (Apácapusztá, 1875. márc. 4.–Bp., 1957. aug. 9.): színész, színháztörténész. Egyetemi tanulmányait félbeszakítva, 1898-ban elvégezte a SzAk-t és Nagykarolyban *Kunhegyi* Miklós társ.-ánál lépett a pályára. 1898–1901 között *Kövesy* Albertnél Óbudán és

Kecskeméten, 1905–1907 között Kecskeméten, 1908–1909-ben *Szilágyi* Dezső társ.-ában, 1909-ben Kolozsvárott, 1910-ben Debrecenben játszott. 1912-ben a bp.-i Új Színpad tagja volt, majd a Nemzeti Színház szerződött, ahol 1944-ig szerepelt. 1919-ben az Országos Színészegyesület tanácsosa lett, 1919-től az egyesület iskolájában színháztörténetet és jelmeztant tanított. 1925-től a Nemzeti Színház Múzeumának öre, 1927-től a színház könyvtárosa volt. Fialat korában hős- és jellemszínész volt, a Nemzeti Színházban elsősorban a régi hagyományokat is magába foglaló parasztabrázolásai alkotott maradandót. Több filmben kapott ilyen zsánerű epizódszerepet. Színháztörténeti cikkeket és tanulmányokat közölt. F.Sz. *Baracs Imre* (Gárdonyi G.: A bor); *Lórci* (Barta L.: Tavasz mámor); *A feleség nótárius* (Gaál J.); *Jeremiás* (Herczeg F.: Arva László király); *Pedellus* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Silló* (Harsányi K.: Ellák); *Márton* (Szigligeti E.: Csikós). Könyve: *A magyar színészet története* (1922).

Pataki László, **Pintér** (Szabadka, 1916. júl. 13.–): színész, rendező. Már a harmincas évek elején a szabadkai Népkörben zenés és prózai darabokban kisebb szerepeket, majd főszerepeket játszott, kezdetben *Pintér L.*, később már *Pataky L.* néven. Alakításait kedvezően fogadta a korabeli kritika. 1935-től a zágrábi orvostudományi egyetemre járt, de tanulmányait a háború kitörése miatt nem fejezte be. 1945-ben ő rendezte a Szabadkai Népszínház első darabját, Balázs Béla *Boszorkánytáncát*. Száznál is több szerepét szinte kivétel nélkül rendkívül sikeresen, szuggesztíven oldotta meg, különösen jó alakításokat nyújtott drámai hősök megformálásában. Egyéves megszakítással harmincöt évig volt a Szabadkai Népszínház társ.-ának tagja. 1975-től az Újvidéki Művészeti Akadémia m. nyelvű színművészeti tanszakának kinevezett rendes tanára lett. Több díjat kapott, kitüntetést, elismerést, ezek közül kétséggel a legrangosabb a színészi Sterija-díj (1973). F.Sz. *Leone* (Krléza: Glem-bay urak); *Urbán Oliver* (Krléza: Léda); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Lucifer* (Madách: Az ember tragédiája); *Zsigmond* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Bánk bán* (Katona J.); *Tomori Pál* (Háy Gy.: Mohács); *Romulus Augustus* (Dürrenmatt: A nagy Romulus); *Jób* (Tóth F.); *Shannon tisztelet* (Williams: Az iguána éjszakája); *Kristian* (Krléza: Golgota); *Azdek* (Brecht: A kaukázusi krétakör). F.R. Balázs B.: *Boszorkánytánc*; Bródy S.: *A tanítónő*; Sartre: *A tisztességtudó*

PATAKI JENŐ

utcalány; Priestley: *Veszélyes forduló*; Thomas: *Nyolc nő*. – Ir. Rackov: *Iz pozorišnog albuma Subotice* (Szabadka, 1977).

PATAKI LÁSZLÓ
(Brecht: *A kaukázusi krétakőr*)

Pataky József; *Praszmayer* (Bp., 1901–?): színész, színgazgató, színházi titkár. Az Országos Színészegyesülettől kapott működési engedélyt. 1921–1926 között *Sajó Vilmos*, 1926-tól 1930-ig *Szabó Ferenc*, 1930–31-ben *Darvas Ernő*, 1931–32-ben *Radó Béla* társ.-ában működött mint táncos naturburs és színházi titkár. 1934-től 1938-ig kisebb dunántúli településeket keresett fel egy.-ével (pl. Siklós, Simontornya, Dunaföldvár). A társ. 1938-ban konzorciummá alakult. ~ neve *Homo-kay Pál* egy.-ében 1943–44-ben és 1948–49-ben bukkan fel.

Pataky Kálmán (Alsólendva, 1896. nov. 14.–Los Angeles, 1964. márc. 3.): énekes (tenor). Katonai akadémiát végzett, később énektanulmányokat folytatott. 1922-ben mutatkozott be az Operaházban a *Mantuai herceg* szerepében (Verdi: *Rigoletto*). 1922–26-ban az Operaház magánénekese, 1926-tól a bécsi Staatsoper tagja volt, de évente többször szerepelt Bp.-en. 1933-tól – az Operaház tiszteletbeli tagja, 1938–46-ban ismét magánénekese volt. Európa számos nagy operaszínpadán – Párizs, Milanó, London, Stockholm – vendégszerepelt. Több alkalommal fellépett Glyndebourne-ben – Fritz Busch vezényletével –, 1936-ban Salzburgban Florestanként – Beethoven: *Fidelio* – aratott emlékezetes sikert a Toscanini vezényelte előadáson. 1946-ban Dél-Amerikába költözött, és a Buenos Aires-i Teatro Colón tagja lett. Később Santiago de Chileben és Kaliforniában élt. A 20. sz. egyik legnagyobb Mozart tenorja volt. Tökéletes stílusismerete, muzikálitása, játék-kultúrája predesztinálta a Mozart-hősök megformálására. Ideális Puccini-hős volt, de oratórium- és dal-énekesként is az élvonalba tartozott. R. Strauss néhány dalát neki ajánlotta. F.Sz. *Don Ottavio* (Mozart: *Don Giovanni*); *Belmonte* (Mozart: *Szöktetés a szerájból*); *Rodolphe* (Puccini: *Bohémélet*); *Des Grieux* (Puccini: *Manon Lescaut*); *Alvaro* (Verdi: *A végzet hatalma*); *Alfréd* (Verdi: *Traviata*); *Cavaradossi* (Puccini: *Tosca*); *Turiddu* (Mascagni: *Parasztbecsület*); *Radames* (Verdi: *Aida*).

Pataky Miklós (Bp., 1899. júl. 29.–Bp., 1949. máj. 22.): színész. *Rózsahegyi Kálmán*nál tanult. 1920–21-

ben Makón kezdte pályáját. 1921–22-ben Újpesten, 1923–24-ben Győrben, 1925–26-ban Pécsen játszott, s rendezett. 1928–29-ben az Országos Művész Színház színésze és rend.-je, 1929–30-ban a Belvárosi, 1935-től 1940-ig a Magyar, 1940–41-ben a Magyar és Andrassy, 1941–42-ben az Andrassy, 1942–43-ban a Fővárosi Operett-, 1943–44-ben az Új Magyar Színház tagja volt. 1945-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1946-ban a Béke, 1948-ban a Művész Színházban lépett fel. Számos markánsan megformált characterszerepben nyújtott emlékezetes alakítást. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Brabantio* (Sh.: *Othello*); *János gróf* (Sh.: *Sok hűhó semmiért*); *Kalmár* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Cokane* (Shaw: *Szerelmi házasság*).

Patassy Tibor (Balassagyarmat, 1925. szept. 12.–): színész. 1947-ben végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját és Győrben, Szombathelyen, Sopronban szerepelt. 1949-től egy-egy évet Pécsen és Miskolcon töltött, majd az Ifjúsági, ill. a Petőfi Színház művésze volt. 1958-tól 1966-ig az Állami Déryné Színházban játszott. Négy évig a győri Kisfaludy, egyig a veszprémi Petőfi Színház tagja. 1973–1991 között ismét Győrben volt színész. 1991 óta a kecskeméti Katona József Színházban szerepel. 1977-től a Magyar Színház-művészeti Szövetség elnökségi tagja. Markáns egyénisége elsősorban drámai hős- és characterszerepek eljátszására teszi alkalmassá, de vj.-okban is emlékezetes alakításokat nyújt. Művészetét 1962-ben és 1964-ben Jászai Mari-díjjal, 1984-ben érdemes művész kitüntetéssel jutalmazták. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Ferdinánd* (Schiller: *Ármány és szerelem*); *Tiborc* (Katona J.: *Bánk bán*); *Lekenczey* (Móricz Zs.: *Uri muri*); *Marco* (Miller: *Pillantás a hídról*); *Bakk Lukács* (Tamási Á.: *Énekes madár*); *Csermlényi Viktor* (Örkény I.: *Macskajáték*); *Geiger professzor* (Hauptmann: *Naplemente előtt*).

PATAKY KÁLMÁN – *Lyonel*
(*Flotow: Márta*)

Pathó István (Szatmárokörítő, 1935. júl. 25.–): színész. 1956-ban diplomázott a Mezőgazdasági Akadémián. A debreceni Sztanyiszlavszkij Stúdió tagjaként játszotta Sós György *Pettyes* c. darabjának főszerepét. Ezután szerződtette Téry Árpád 1956-ban a debreceni Csokonai Színházhoz. 1958–59-ben az egri Gárdonyi Géza, 1959-től 1961-ig a Békés megyei Jókai Színházban szerepelt. Négy évet töltött a kecskeméti Katona Jó-

zsef Színházban. 1965-től a Nemzeti Színház művésze. Sokoldalú színész. Jó hangja, mozgáskultúrája zenés szerepek eljátszására is alkalmassá teszi, de prózai karakterfigurákat is hitelesen ábrázol. Gyakran filmezik és szinkronizál. 1989-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Csipcsala* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Rudi* (Fényes Sz.: Maya); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Brighella* (Goldoni: Két úr szolgája); *Angelus* (Márai S.: A kassai polgárok); *Jepihodov* (Csehov: Cseresznyés-kert); *Simó Lázár* (Tamási A.: Énekes madár).

Pathó István, ifj. (Bp., 1959. okt. 3.–): színész. 1983-ban végzett a SzAk-n. 1983–1987 között a Vidám Színpad tagja volt, azóta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *André Soupaul* (Aszlányi K.: Amerikai komédia); *Laurent* (Poirer: Örült nők ketrece).

Patkós György (Técső, 1906. aug. 9.–Máramarossziget, ?): színikritikus, színházi titkár, rendező. Bölcsészettudományi tanulmányok után 1934–35-ben színikritikákat írt. 1935-től 1938-ig a Nemzeti Színház titkára, játékmestere volt. 1939 jan.-jában a Belvárosi Színház igazgatásával bízták meg. Mivel azonban a színházat mozi céljaira adta bérbe, a Színészkamara fegyelmi bizottsága kizárta a tagok sorából. 1942-ben megírta a *Negyediziglen* c. film forgatókönyvét. A háború után Erdélybe ment. 1955–1957 között a kolozsvári Állami Magyar Színház alkalmazta rend.-ként. 1958-tól a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz helyezték át. Nyugdíjazása után Máramarosszigetre költözött. Több színműve, dramatizálása, forgatókönyve maradt hátra kéziratban. F.R. Molière: *A botcsinálta doktor*; Gergely S.: *Vitézek és hősök*; Buşecan: *A hallgatás éjszakája*; Davidoglu: *Ítéletidő*.

PATKÓS IRMA

Patkós Irma (Cegléd, 1900. márc. 8.–): színésznő. Az Országos Színészegylet iskoláját végezte 1920-ban. Nyíregyházán kezdte pályáját, majd rövid ideig Békéscsabán szerepelt. 1922-ben Szegeden, 1923 nyarán Makón, majd Szentesen, 1923–1924-ben Békéscsabán, 1924-től Nyíregyházán, 1925–1926-ban Pécsen, 1926-tól 1931-ig Szegeden, 1931–1932-ben Debrecenben, 1932–1939 között Szegeden szerepelt. 1931-től 1941-ig a Fővárosi Operettszínház, 1942–43-ban *Földessy Géza* társ.-ának tagja volt. Pályájának első szakaszát *Sziklai Jenő*vel kötött házassága (1923) határozta meg. 1945 után csak kisebb szerepeket kapott a Fővárosi Operettszínházban, a Nemzeti Színházban, 1950–1953 között

A Magyar Néphadsereg Színházában, 1954–1960 között a Madách Színházban. Nyugdíjasként számos filmszerepben bizonyította karakterformáló tehetségét. Fialt korában operettek naiva- és szubrettszerepeit alakította. F.Sz. *Bob herceg* (Huszka J.); *Francia királylány* (Kacsoh P.: János vitéz); *Örse* (Kodály Z.: Hány János); *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba); *Mária Terézia* (Beck M.: Pozsonyi lakodalom). – Ir. C. Fehér F.: P. I. (1990).

Patócs Kató (Montevideo, 1920-as évek–): táncosnő. Tánc tanulmányait Dél-Amerikában kezdte, majd Bp.-en, az Operaház balettiskolájában folytatta *Nádasi Ferenc*nél. Az Operaház tagja volt 1939–1947 között, amikor férjével, *Tatár Györggyel* együtt az USA-ban maradt, ahol főként revükben lépett fel. Az 50-es évek elejétől balettiskolákban tanít. F.Sz. *Ptyché* (Milloss A.: Prometheus teremtményei); *Júlia* (Harangzó Gy.: Rómeó és Júlia); *főszerep* (Milloss A.: Alomjáték); *főszerep* (Cieplinski: Bolero, Babatündér, A rózsá lelke).

Pattantyús Anikó (Bp., 1949. máj. 20.–): táncosnő. Az ÁBI-ben *Merényi Zsuzsa* növendéke volt. 1967-től 1971-ig a Szegedi Nemzeti Színháznál dolgozott, ahol 1970-ben magántáncosná nevezték ki. 1971-től a Fővárosi Operettszínház táncosnője, 1991-től címzetes magántáncos. A színház szinte valamennyi önálló táncestjén szólófeladatot kapott, markáns, dinamikus egyénisége, biztos stílusérzéke a legkülönbözőbb operett- és musicalbetétekben is sikereket hozott számára. Részt vett a színház legtöbb külföldi turnéján és televíziós műsorokban is szerepelt. 1988 óta a Rock Színház balettmestere és koreográfus-asszisztense. Liszt Ferenc-díjas (1983). F.Sz. *főszerep* (Imre Z.: Polovec táncok, Táncfantázia az Oxfordi szimfóniára); *főszerep* (Bogár R.: Bolero); *főszerep* (Pártay L.: Az állatok farsangja).

Paudits Béla (Bp., 1949. aug. 19.–): színész. A SzAk elvégzése után 1971-ben a József Attila Színházba szerződött. 1974–1984 között a Madách Színház tagja volt. Öt évig szabadfoglalkozású színművész, ezalatt 1986-ban diplomát szerzett a Vendéglátóipari Főiskolán. 1989-től rendszeresen szerepelt a Madách Színházban, jelenleg az USA-ban él. Magasfokú mozgáskultúra, remek hang jellemzi előadásmódját, született musicalszínész. Önálló show-műsorokat állít össze, rendezéssel is foglalkozik. Gyakran szerepelteti a televízió is. Jászai Mari-díjas (1993). F.Sz. *Longaville* (Sh.: Lóvátett lovagok); *Oxenby* (Storey: Az öltöztető); *Kalmár Béla* (Spiró Gy.: Kalmár Béla); *Quaxo* (Eliot-Lloyd Webber: Macskák); *Bábu* (Sobol: Gettó); *József* (Lloyd Webber: József és a színes, szélesvásznú álomkabát); *Konferanszié* (Kander-Ebb: Kabaré). Önálló műsorai: *Hölgyek, urak lehet, lehet; Pardon, hogy bocsánat; Az úgynevezett régi, jó világban*. F.R. *Kettecskén* (1987).

Pauer Gyula (Bp., 1941. febr. 28.–): szobrász, díszlet- és jelmeztervező, performer. A bp.-i Képzőművészeti Gimnáziumban díszítőszobrászati szakon tanult, majd 1960–1963 között a Képzőművészeti Alap Kivitelező Stúdiójának munkatársa volt. 1963-tól 1967-ig a Magyar Filmgyártó Vállalat szobrászati részlegében dolgozott. Ezt követően több színházban tervezett díszleteket és jelmezeket. 1973–1978 között a kaposvári Csiky Gergely, 1978–1982 között a Nemzeti Színházban működött tervezőként. 1982-től 1984-ig a bp.-i Katona József Színház tagja volt, s közben, majd utána tervezett más színházaknak is. Különböző transzavangárd-posztmodern szobrászati és scenikai törekvések, kísérletek, performance-ok, kiállítások szervezőjeként, résztvevő alkotójaként scenográfiai művészetére a naturális és az elvont, a létező és a látszat, a valódi és a ha-

mis egymásmellettsége, egymásra utaltsága jellemző. F.T. Sh.: *Ahogy tetszik*; Sütő A.: *Egy lócsiszár virágvasárnapja*; Dosztojevszkij: *Ördögök*; Beckett: *Godot-ra várva*; Csehov: *Ivanov*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Sh.: *IV. Henrik*; Spiró Gy.: *Az imposztor*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*.

Paulay Ede (Tokaj, 1836. márc. 12.–Bp., 1894. márc. 12.): színész, rendező, dramaturg, színészpedagógus, fordító, színháztörténész, a Nemzeti Színház igazgatója. A magyar színművészet egyik legnagyobb alakja. Páratlan színpadi érzéke tudásával, nagy munkabírással párosult. Vándorszínészből, színházi mindenesből vált országos, majd nemzetközi híré színházi emberre. Nem

PAULAY EDE

tudjuk pontosan, hogy mikor, s milyen álnéven kezdte pályáját. 1852. júl.-ig még Kassán tanult, de 1852-ben valószínűleg Miskolcon lépett először színpadra. 1854. szept.-ben már saját néven szerepelt *Láng Boldizsár* társ.-ánál. Ugyanaz év nov.-étől színlapok igazolják alakitásait. 1856 máj.-ában a *Havi-Hegedűs* társ.-hoz, 1858 márc.-ában *Latabár* Endréhez, majd 1859 ápr.-ában Kolozsvárra szerződött. 1860 ápr.-ában visszatért Latabárhoz. 1961 ápr.-ától ismét Kolozsvárt találjuk *Follinus* János társ.-ánál; nyáron Marosvásárhelyt és Nagyváradon szerepelt. 1863 szept.-ében feleségével, *Gvozdanovits* Júliával együtt a Nemzeti Színházhoz szerződtek, amelynek élete végéig – 1874–77 kivételével – tagja maradt. Színészként 1875-ben búcsúzott a színpadtól. F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: *Armány és szerelem*); *Kean* (id. A. Dumas); *Bánk bán* (Katona J.); *Mortimer* (Schiller: Stuart Mária); *II. Rákóczi Ferenc* (Szigligeti E.: *II. Rákóczi Ferenc fogsága*); gr. *Tárai Béla* (Czakó Zs.: *Végrendelet*); *Hamlet* (Sh.). – Legnagyobb sikereit mint rend. és ig. érte el. A rendezést már vidéki szerződése során elkezdte. Munkáját szakismeret, kiváló színpadi érzék, a hazai rend.-i hagyományok ismerete, szorgalomból fakadó műveltség jellemezte. Több száz darabot rendezett. Így a megrendezhetetlennek tekintett *Az ember tragédiáját* (1883. szept. 21.) és a *Csongor és Tündét* (1879. dec. 1.) a Nemzeti Színházban. Valószínűleg ő rendezte az első hazai Ibsen-bemutatókat (*Nóra*, *A népgyűlölő*, *A társadalom támaszai*), az 1889–1893 közé eső klasszikus sorozatot (*Aias*, *Elektra*, *Antigoné*), a nagy klasszicista műveket (Racine: *Iphigenia Aulisban*, Goethe: *Iphigenia Taurisban*), a Shakespeare-művek közül többet (*Hamlet*, *Szentiványi álom*, *Coriolanus*, *Rómeó és Júlia*, *Julius Caesar*, *Macbeth*). – 1865-től részt vállalt a

meginduló hazai színészképzésben. 1864-ben a Színészeti Tanoda titkára, 1868-tól a drámai gyakorlat tanára, 1873-tól aligazgató, az elméleti szak oktatója, 1893-tól a drámai színészképző főigazgatója lett. Tankönyvet is írt *A színészet elmélete* (1871) címmel. – Társulatvezetői képességei már Láng Boldizsárnál megmutakoztak: a titkári teendőket látta el. Még csak színész volt a Nemzeti Színházban, amikor 1864-től, a drámabíráló bizottság tagja lett. 1868-tól részt vett a színházi törvények revíziójában. Rendezte a színház könyvtárát. 1872-ben a belügyminiszter Nyugat-Európába küldte tanulmányútra, hogy jelentést tegyen a fontosabb színházak szervezéséről, munkamódszeréről. Szigligeti halála után, 1878-ban br. *Podmaniczky* Frigyes intendáns őt nevezte ki a Nemzeti Színház drámai szakigazgatójának. A Nemzeti Színház ekkor élte „aranykorát”. ~ teremtette meg a színpadi munka egységes fegyelmét, a kidolgozott összjátékot. 1892-ben sikeres bécsi vendéglátásra vitte a Nemzeti Színház társ.-át. – 61 színmű lefordításával tevékeny részt vállalt abban, hogy a színház folyamatosan újdonságokhoz juthasson. Foglalkozott a m. dráma és színház történetével; kutatási eredményeit rendezéseiben, ig.-i munkájában sikerrel hasznosította. 1876-ban a Petőfi Társaság egyik alapító tagja volt; 1882-ben a Kisfaludy Társaság rendes tagjává választották. 1881-ben a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntették ki. 1888-ban az Írók és Művészek Társasága elnöke lett. 1877-től a szabadkőműves Corvin-páholy elnöke volt. – feleségei (Gvozdanovits Júlia, ill. 1884-től Adorján Berta) és leánya is színésznők voltak. – Főbb fordításai: Goethe: *A testvérek*; Racine: *Bajazet*; Beaumarchais: *Figaro házassága*, *A sevillei borbély*; Schiller: *Armány és szerelem*; Sardou: *Odetta*, *Fedora*. – F.M. *Visszapillantás a Színészeti Tanoda 10 évi működésére* (1874); *Drámairodalmunk a Nemzeti Színház megnyitása óta* (székkfoglaló a Kisfaludy Társaságban, 1883); *A Nemzeti Színház* (Magyar Szalon, V. évf., 1887.). – Ir. Rédey T.: Megemlékezés P. E.-ről (in A százéves Kisfaludy Társaság, 1936); Csathó K.: A Nemzeti Színház és P. E. (Ilyennek láttam őket, 1960); M. Császár E.: Egy polgár magasba ívelő pályán (Színháztudományi Szemle, 1983, 12. sz.); Paulay L.: P. E. és több nemzeti színházi tag szabadkőműves munkássága (Színháztudományi Szemle, 1987, 24. sz.); Paulay Ede írásaiból (szerk. Székely György, 1988.).

Paulay Erzs (Bp., 1886. dec. 16.–Valenza, 1959. jún. 26.): színésznő, *Paulay Ede* lánya. A SzAk-n végzett, 1904-ben a Nemzeti Színház szerződött, 1923-ban örökös tagságot kapott. 1923-ban férjhez ment gr. Cerutti olasz diplomatához, és elhagyta az országot. Dekoratív megjelenése, szép beszéde és mozgása, műveltsége klasszikus hősnői szerepkörre predesztinálta, de vj.-okban is kitűnő volt. F.Sz. *Antigoné* (Sophoklész); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Jessica* (Sh.: A velencei kalmár); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Grófnő* (Beaumarchais: Figaro házassága).

Pauli Richárd (Rakovic, 1835. nov. 24.–Bp., 1901. jan. 3.): énekes (tenor). Nagyszombati iskolái után Bécsben énekelt, zongorázni, hegedülni tanult. 1857-ben Pozsonyban, majd Olmütz, Graz, Brünn, Krakó, Bukarest, Brassó színpadain lépett fel. 1859–62-ben Kolozsvárott énekelt, 1862–1890 között a Nemzeti Színház, ill. az Operaház tagja volt. *Almaviva* (Rossini: A sevillei borbély) szerepében, tiszteletbeli tagként búcsúzott. A színi képezde, majd 1882-től – Liszt Ferenc ajánlására – a Zak neves tanára, akinek *Küry Klára* és *Takács Mihály* is növendéke volt. Kiváló előadóművész volt, 120 szerepet alakított, és számos dalt is komponált. F.Sz.

Don Jose (Bizet: Carmen); *Faust* (Gounod); *Massarena* (Auber: A fekete dominó); *David* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Alfred* (Verdi: Traviata). Könyve: *Az énekművészetről* (1895). – Ir.: P. R. (Zak Évkönyv, 1900–01).

Pauliné Markovits Ilka (Pest, 1839. dec. 24.–Círák, 1915. nov. 18.): énekesnő (szoprán). Aradon tanult, ahol anyja, *Schmied* Lujza neves műkedvelő énekesnő volt. 1856-ban Bécsben Salvi növendékeként végzett. Karrierje 1859. okt. 15-én *Prasovia* (Meyerbeer: Észak csillaga) szerepével indult a Nemzeti Színházban, amelynek tagja lett. 1861-ben Kolozsvárról lépett fel. 1863-ban Bécsben az udvari Operaházban szerepelt. Különösen koloratúráriakkal aratott nagy sikert. 1873-ban Bécsben betegen énekelt, és hangját elvesztette. 1873. okt. 9-én búcsúzott el a pesti közönségtől. Hangversenyénekesként is elismert volt. F.Sz. *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Dinorah* (Meyerbeer).

Pauló Lajos (Hévízgyörk, 1927. febr. 10.–Bp., 1975. aug. 17.): rendező. A rend.-i szakot 1956-ban végezte el a SzAk-n. 1956–57-ben Szolnokon, 1958–59-ben a Jókai Színházban volt rend. 1956-ban az Állami Dérnyé Színházban is színre vitt egy darabot. 1960-tól a televízióban rendezett haláláig. Számos sikeres vetélkedőt, portré- és dokumentumfilmet készített. Színházi éveit alatt elsősorban a könnyű műfajban alkotott jelentőset. F.R. Kacsoh P.: *János vitéz*; Heltai J.: *A néma levente*; Lehár F.: *A mosoly országa*; Földes M.: *Örök szerelem*.

Paulovics László (Szatmárnémeti, 1937. aug. 15.–): diszlet- és jelmeztervező. Kolozsvárról végzett 1961-ben a Ion Andreescu Képzőművészeti Intézetben. Egy ideig a nagybányai, majd a szatmárnémeti egy. diszlet- és jelmeztervezője volt. Könnyedség, játékos megoldások jellemzik legjobb munkáit. 1987 óta Németországban él. F.T. Miller: *Pillantás a hídról*; Osborne: *Dühöngő ifjúság*; Goldoni: *Velencei hármaskarik*; Csehov: *Sirály*.

Pavlánszky Edina (Bp., 1916. febr. 13.–): énekesnő (szoprán). *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László) szerepében debütált az Operaházban 1946-ban. Koloratúrénekesként rövid, de nagy sikerű pályát futott be, majd további működése során, 1972-ig karakterszerepeket alakított. Az Operaház egy.-ével számos vendégjátékon vett részt. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A sevillai borbély); *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál); *Musette* (Puccini: Bohémélet).

Pavlon Lina (? , 1843–Nagyjókó, 1909. máj. 4.): színésznő. Szubrett és anyaszerepekben játszott. 1858-ban lett színész. 1861–84 között férjével, *Bodrogi* Dénessel együtt játszott. F.Sz. *Zsófi* (Lukácsy: Vereshajú). M.A. 1861: Takács Ádám; 1862–65: Hubay Gusztáv; 1866: Latabár Endre; 1867: Budai Népszínház; 1868: Fehérvári Antal; 1869–71: Hubay; 1871–73: Hubay-Sztupa Andor; 1873: Temesváry, Hubay; 1874: Lászy Vilmos; 1876–82: Aradi Gerő; 1883: Völgyi György; 1884–86: Aradi; 1886: Csiszér Kálmán; 1887: Nagy Vince; 1888–92: Somogyi Károly; 1892: Makó Lajos; 1893–99: Somogyi.

Paxi Teréz (Pesterzsébet, 1911. márc. 16.–Bp., 1969. dec. 25.): színésznő. Operaénekesnőnek készült, de az 1930-as években férjhez ment *Deák* Lőrincchez, és az ő társ.-ához szerződött primadonnának. Férjével együtt szerepelt 1946-ig. Szubrettszerepekben és drámai hősnőként is bizonyította tehetségét. F.Sz. *Helén* (Buday D.: Egy boldog pesti nyár); *Irina* (Hunyady S.: Feketeszáru cseresznye); *Margit* (Bókay J.: Az utód); *Hermione* (Gáspár M.: Új Isten Thébában).

Pazár István (Miskolc, 1951. máj. 6.–): karmester. 1974-től 1978-ig végezte a Zak karmesterképző szakát. 1978–79-ben a Miskolci Nemzeti Színház korrepetitora, karmestere, 1979 óta a debreceni Csokonai Színház karigazgatója, karmestere. 1990–91-ben vendégkarmester a Szegedi Nemzeti Színházban, a kassai Thália Színházban és a kolozsvári Állami Magyar Operában.

Pázmán Ferenc (Bécs, 1873. szept. 24.–Bp., 1965. jan. 11.): színész. Énektanulmányai után *Solymossy* Elek színiiskoláját látogatta. 1900–1902 között *Makó* Lajos temesvári társ.-ában kezdte pályáját. 1903-tól 1906-ig a Népszínház, 1907–08-ban a Népszínház–Vigopera tagja volt. 1908-tól 1912-ig német színpadokon, pl. Bécsben, Berlinben, Hamburgban működött. 1912-től 1915-ig a Népopera-ban, 1916–17-ben Kassán és Brassóban lépett színpadra. Az I. világháborúban – öt hónap frontszolgálat után – frontszínházat vezetett. 1918 márc.-tól 1923 őszéig a Városi Színházban szerepelt. 1917-ben a Városligeti Színkörben, 1918-ban a Vigszínházban, 1920-ban a Budai Színkörben, 1922-ben a Faun Kabarében is fellépett. Egy időre visszavonult a színésztől, s írással próbálkozott. 1927-ben a Fővárosi Operettszínházban még szerepelt, de állandó szerződést már nem kapott. Jól képzett bariton hangja kitűnő színészi képességekkel párosult. F.Sz. *Abriss* (Tóth E.: A tolonc); *Peti* (Csepregy F.: A sárga csikó); *Szepe* (Jarno: Tengerész Kató); *Orpheus* (Offenbach: Orpheus a pokolban).

Pázmán Franciska: → *Gáspár* Jenő

Pázmán Mihály (?–Miskolc, 1873. márc. 2.): színész, színigazgató. 1838 körül kezdte pályáját. 1841-ben Székesfehérvárról Feketénél; 1842-ben Pozsonyban Sajtyini Fekete Lajosnál; 1843-ban Miskolcon Balla Károlynál találjuk. Igazgatóként: 1847: Pozsony; 1855 máj.-áig Tiszafüred; 1855–56: Szeged; 1856: Eger, Miskolc; 1856–57: Rimaszombat; 1857 dec.: Eger; 1858 ősze: Kecskemét. Az 1860-as évekre felhagyott a társulatve-

PAULINÉ MARKOVITS ILKA – *Ophelia* (Thomas: Hamlet)

zetéssel, színészként működött tovább. 1864-ben Miskolcon Gárdonyi Antalnál; 1870-ben Balassagyarmaton Beke Istvánnénál. 1870 őszén visszavonult, s Miskolcon a Városi Tanácsnál vállalt állást. „A Pázmán-féle társulat egyike a napról napra mindinkább tökéletesülő, másodvonalbeli társaságoknak, s nagy személyzettel, díszitménnyel, könyvtárral, valamint szigorú belservedezettel bírt; bírósága is volt, mely minden hónapban ítéletet tartott”. (Színházi Naptár, 1857). Társulatában olyanok is megfordultak mint Szigeti Imre, Lászy Vilmos. Mint vendég a Nemzetiben három évadban is fellépett, s sikert aratott. *Nagy Endre* (Szigligeti: Rózsa); *I. István* (Szigligeti: Vazul); *Zsiga cigány* (Szigligeti: Cigány); *Jean, rongyszedő* (Pyat: Párizsi rongyszedő); *Báró Emerling* (Albini: Veszedelmes nagynéni).

PÉCHY BLANKA

Péchy Blanka; *Greiner* (Pécs, 1894. szept. 21.–Bp., 1988. júl. 6.): színésznő, előadóművész, író. 1913–14-ben fellépett a Nemzeti Színházban, majd a SzAk elvégzése után 1914-től 1916-ig a Vigszínházban, 1916–18-ban, ill. 1921-től a Magyar Színházban, 1919-ben az UNIO Rt. színházaiban volt szerződése. 1920-ban az Új és a Madách Színház, 1921-ben a Pódium tagja volt. 1926–1928 között a Belvárosi Színházban játszott. Közben 1928-ban hét évre Max Reinhardt mellé szegődött, 3 évig a Theater in der Josefstadt szerződött. Elvégezte Reinhardt Rendezői Szemináriumát is, közben hazajárt vendég szerepelni. Szinte valamennyi fővárosi színházban játszott. 1930–31-ben a Vigszínház, 1932-ben a Belvárosi Színház tagja volt. 1935-ben végleg hazatért. 1936-ban a Magyar Színház, 1938-ban a Vigszínház szerződött. 1945-ben rövid ideig újra a Belvárosi Színházban, majd 1945–1948 között a Nemzeti Színházban játszott. 1948-ban tagja volt az Állami Madách és a Belvárosi Színháznak. 1948–51-ben a bécsi m. követség kulturális tanácsosa és a Collegium Hungaricum igazgatója volt. 1951–1955 között és 1957–59-ben a Magyar Néphadsereg Színházának tagja. 1955-ben a József Attila Színházban, 1957-ben az Irodalmi Színpadon lépett fel, végül 1961–1970 között újra a Vigszínház tagja, bár 1964-ben nyugalomba vonult. 1962-től a Zak-n színpadi beszédet tanított, ugyanebben az évben alapította a Kazinczy-díjat. Mint előadóművész főként *Ady* Endre és kortársai népszerűsítésén fáradozott. Jószágos, megbocsátó, méltóságát őrző asszonyok szerepeivel tűnt ki. Filmezett is. 1959-ben érdemes művész lett.

F.Sz. *Eta* (Földes I.: Künn a bárány, benn a farkas); *Ingrid* (Ibsen: Peer Gynt); *Násztya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Ilonka* (Molnár F.: A vörös malom); *Liza* (Tolsztoj: Élő holttest); *Az ápolónő* (Maugham: A szent láng); *Lehotay Mária* (Karinthy F.: Holnap reggel); *Vera Mihajlovna* (Afinogenov: Kisunokám); *Mama* (Mesterházi L.: Pesti emberek); *Vronszkája* (Tolsztoj: Karenina Anna). Fordítása: Afinogenov: *Kisunokám*. Könyvei: *Jászai Mari* (1958); *Regény* (1963); *Hűséges hűtlenek* (1969); *Beszélni nehéz!* (1974); *Este a Dunánál* (1977).

Péchy Erzsi (Székelyhid, 1888. ápr. 26.–Bp., 1933. júl. 20.): színésznő. *Rózsahegyi* Kálmán színiiskolájában végzett, s énekelni is tanult. 1912-ben az újpesti színházban lépett színpadra. 1912–1914 között a Magyar Színházban, 1914-ben a Modern Színpadon, 1915-ben az Uránia, 1916–17-ben a Vig-, 1917–1919 között, 1928-ban és 1930-ban a Városi, 1920-ban a Revü és Scala, 1920–21-ben a Király, 1922–23-ban a Blaha Lujza, 1924–25-ben, 1928–29-ben, 1931-ben a Fővárosi Operett-, 1927-ben az Új, 1927-től 1931-ig ismét a Király Színházban játszott. 1923-ban az Operaházban is fellépett. 1923-ban Bécsben, 1926-ban Londonban, 1932-ben Berlinben vendég szerepelt. A korszak egyik ünnepezt primadonnája volt, aki kifinomult, vonzó egyéniséggel hatott. Lendületes ének-móddal, stílusos játékkal, tiszta szövegejtéssel tette alakításait teljessé. F.Sz. *Lili bárónő* (Huszka J.); *Alexandra* (Szirmai A.); *Szép Heléna* (Offenbach); *Saskia* (Nedbal: A szép Saskia); *Mimóza* (Jones: Gésák); *Daisy* (Eisemann M.: Miss Amerika); *Blanka* (Lehár F.: Kék mazúr); *Julle* (Kálmán I.: Hollandi menyecske); *Mary* (Ábrahám P.: Zenebona).

PÉCHY ERZSI

Péchy Kálmán (Marosvásárhely, 1864–Bp., 1910. szept. 3.): rendező. 1888-ban végezte el a SzAk-t és Debrecenbe szerződött. 1895 őszén Kolozsvárra ment *Dirői* Mórhoz, aki egy év múlva magával vitte az alakuló Vigszínházhoz. Eleinte francia bohózatok rendezésével járult hozzá a színház korszerű stílusának kialakításában, majd jelentős irodalmi értékű műveket is színre segített. Csakhamar a színház főrend.-je lett, 1906-tól azonban betegsége miatt fokozatosan visszavonult. F. R. Feydeau: *Osztigás Mici*; Paulton: *Niobe*; Gerő K.: *Rózsaszínű levelek*; Echegaray: *Orült vagy szent?*; Ibsen: *Kis Eyolf*; Bródy S.: *A dada*; Herczeg F.: *Kéz kezét mos*; Csehov: *Leánykérés*.

Peczay Endre (Bp., 1937. jún. 10.–): színész. 1959-ben végzte el a SzAk-t és a győri Kisfaludy Színházba szerződött. 1967-től 1971-ig a Vidám Színpad, majd 1977-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja. 1977 óta a Budapesti Gyermekszínház, ill. az Arany János Színház művésze. A Szekszárdi Német Bemutató Színpad alapító tagja. Zenés és prózai művek karakterszerepeit alakítja nagy tudatossággal. F.Sz. *Madách* (Felkai F.); *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *dr. Falke* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Kuligin* (Csehov: Három nővér); *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Baltafy* (Kisfaludy K.: A kérők).

Pécs színészete: első ismert hivatásos színelőadását 1791-ben *Schiller* német színing., a város első hivatásos m. nyelvű színelőadását pedig 1818 tavaszán *Balog* István társ.-a tartotta. 1818-tól 1876-ig Pécs a m. – *Balog* István (1821–22), *Kilényi* Dávid (1820, 1837–1837, 1845), *Pály* Elek (1827, 1835), *Tóth* István (1828), *Baky* Gábor (1834), *Farkas* József (1839), *Chiabai* Pál (1848) – ill. a német vándortárs.-ok útvonalába egyaránt bekapcsolódott. A társ.-ok a *Hattyú fogadó* nagytermében léptek fel. 1840. okt. 1-jén nyílt meg a pécsi *Polgári Kaszinó* által építtetett első közsínház, melyben 1846 őszéig csak német társ.-ok játszottak. 1846–47-ben a pécsi *Nemzeti Kaszinó* vette bérbe az épületet, a támogatásával létrehozott társ. ig.-ja *Havi* Mihály és *Szabó* József volt. A következő m. társ. *Latabár* Endréé, 1856-ban játszottak a közsínházban. Az utolsó német előadás 1876-ban volt. 1886-ban a színházépületet lebontották, az előadások ezután 1895-ig a *Somogyi* Károly (ig. 1887–1899 között) által építtetett szinkörben folytak. A Steinhardt és Lang építészecég építette, kb. 1150 nézőt befogadó második közsínház 1895. okt. 5-én nyílt meg. Ig.-i: *Tiszay* Dezső (1899–1900), *Tiszay* Dezsőné (1900. jan.-tól 1901. febr.-ig), *Nádassy* József (1902. márc.-tól 1904. máj.-ig, 1920–23), *Kövesy* Albert (1905. jún.-tól 1910. nov.-ig), *Füredi* Béla (1911. dec.-tól 1919–20), *Asszonyi* László és *Kürthy* György (1923–24), *Asszonyi* László (1924–26), *Fodor* Oszkár (1927–38), *Tolnay* Andor (1938–39), *Hlatky* László (1942–43), *Székelly* György (1943–45 és 1947 ősz–1948. febr. 25.), *Szalay* Károly (1945–46), *Halasi* Iván (1946. ősz–1947. febr. 10.), *Szalay* Károly (1947. márc.-tól évad végéig). Pécs az 1939–40-es évadkezdettől cseretárs.-okat fogadott, majd az 1942–43-as évadtól ismét önálló társ.-tal működött. A színház működése 1948. febr. 23-tól élén *Both* Béla miniszeri biztossal és *Lendvay* Ferec megbízott ig.-val már az államosítás felé tartott. – Ir. Kardos E.: A pécsi német sajtó és színészet története (1932); Hernády F.: Adattár a pécsi magyar színjátszás kezdeteihez (1960); Márffy A.: Pécs szabad királyi város német és magyar színjátszásának levéltári forrásai a Baranya Megyei Levéltárban. 1727–1848 (1992), 1849–1886 (1993); Márffy A.: Pécs színház történetének forrásai a Baranya Megyei Levéltárban 1886–1949 (1990); Futaky H.: A Pécsi Nemzeti Színház műsorának repertórium bibliográfiával, 1895–1949 (1992).

Pécsi Ildikó (Polgár, 1940. máj. 21.–): színésznő, rendező. 1962-ben végzte el a SzAk-t és a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1966–1970 között a Vígsház tagja volt. Három-három évet töltött a Mikroszkóp Színpadon és a kecskeméti Katona József Színházban. 1976–1985 között a Radnóti Színpadon, 1985-től 1990-ig a Népszínházban játszott. 1990 óta a József Attila Színház művésznője. Pályája kezdetén naivaszerepeket alakított, később erős jellemábrázoló készségének és jó humorának köszönhetően kiváló karakterszínész lett belőle. Sokoldalú művésznő. Színészetén kívül

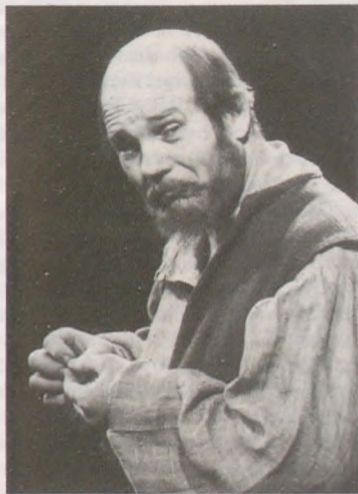
írással, rendezéssel, tanítással is foglalkozik. 1979-től a Színész Szakszervezet elnökségi tagja. A Gödöllői Nyári Játékok művészeti tanácsadója. Több sikeres film főszerepét játszotta el. 1976-ban Jászai Mari-díjat, 1980-ban érdemes művész, 1987-ben pedig kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Abigail* (Miller: A salemi boszorkányok); *Lavinia* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Josie* (O'Neill: Boldogtalan hold); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Biborka* (Schwajda Gy.: Csoda magyar módra); *Emily Dickinson* (Luce: Amherst szépe); *Muskátné* (Molnár F.: Liliom); *Warrenné* (Shaw: Warrenné mestersége); *Klára* (Nádas P.: Takarítás). F.R. Maugham–Nádas G.–Szene I.: *Imádok férjhez menni!*; Karinthy F.: *Dunakanyar*; Hámori T.: *A gyilkos én vagyok*. Önálló estjei: *Szerelem*; *Virágok és kigyók között*; *Egyedül*; *Bizalom*; *Görögnek születtem* (Melina Mercouri-est). Könyve: *Kerek erdő meséje* (1990).

PÉCSI ILDIKÓ – Stephanie Abrahams
(Kempinski: Magányos duett)

Pécsi Sándor (Sajószentpéter, 1922. márc. 18.–Bp., 1972. nov. 4.): színész. Jogi tanulmányokat folytatott a bp.-i egyetemen, majd jegyzőgyakornokként, ill. a Hunnia Filmgyár rend.-gyakornokaként dolgozott. 1944-ben elvégezte a SzAk-t, pályáját Sátorlajújhelyen és Szombathelyen kezdte. 1945 végén Miskolcra szerződött, 1946-tól a *Várkonyi* Zoltán vezette Művész Színház tagja lett. 1948-tól korai haláláig a Madách Színház művésze volt. Pályája kezdetén elsősorban operettek és vj.-ok karakterszerepeiben tűnt fel, később vált érett jellemszínésszé. Alakításaira a bravúros beszédtechnika, az érzelmegazdagság, a tökéletes átélés és a derű volt jellemző. Képes volt robbanékony temperamentumát alárendelni a szerep szerinti követelményeknek. Számára a legfontosabb a drámai gondolat kifejezése volt. Színpadi fegyelmézettségének csúcsa *Eddie Carbone* megformálása volt Arthur Miller *Pillantás a hidról* c. darabjában. Művészetét 1951-ben és 1953-ban Kossuth-díjjal, 1961-ben érdemes művész, 1968-ban kiváló művész kitüntetéssel ismerték el. F.Sz. *Zsupán* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *White* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Tyetyerev*, *Persihini* (Gorkij: Kispolgárok); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Kardics* (Móricz Zs.: Rokonok); *Prozorov* (Csehov: Három nővér); *Luka* (Gorkij: Ejeli menedékhely); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Polgármester* (Gogol: A revizor); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Mitch* (Williams: A vágy villamosa); *Peacock* (Brecht–Weill: Kol-

(dusopera); *Hector Revalier* (Müller P.: Szemenszedett igazság); *Leonida Papagetto* (Scarnicci–Tarabusi: Kaviár és lencse); *Romulus* (Dürrenmatt: A nagy Romulus); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Szorin* (Csehov: Sirály). – Ir. Cserje Zs.: P. S. (1985).

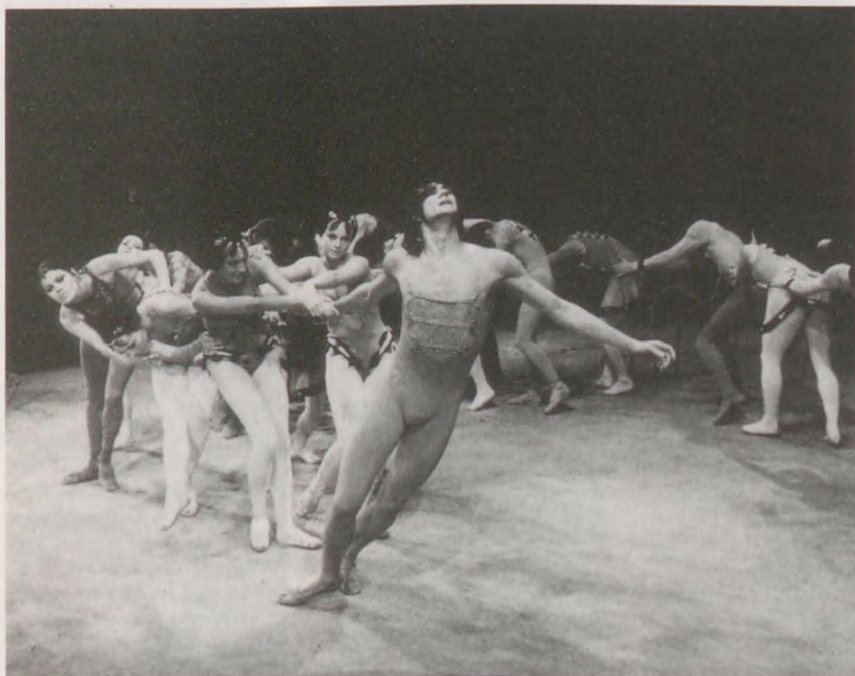

PÉCSI SÁNDOR – *Luka*
(*Gorkij: Éjjeli menedékhely*)

Pécsi Balett: 1960-ban Eck Imre vezetésével, az ÁBI végzős évfolyamából alakult balettegyüttes. Előzményeként az 1959–60-as évadban már tartottak előadásokat a Pécsi Nemzeti Színházban *Téri Tibor*, *Lőrinc György*, *Eck Imre* koreográfiáiból. A ~ a klasszikus balett hagyományaira támaszkodva, de új formák és technikai megoldások kutatásával, a táncnyelv kiszélesítésével modern gondolatok színpadi megfogalmazását tűzte ki célul. A tematika és a formanyelv kimunkálásához az egy. arculatát döntően Eck alkotói munkássága határozta meg. Az első működési szakaszban túlnyomó rész-

ben a kis formátumú, a kor problémáit feldolgozó darabokat mutattak be kortárs m. zeneszerzők műveire. A hatvanas évek közepétől a pécsi műhelyből kinövő fiatal alkotók is jelentkeztek műveikkel. Közülük *Fodor Antal* hamarosan elhagyta az egy.-t, *Tóth Sándor* viszont részben balettig.-ként, részben kor.-ként jelentős hatást gyakorolt a ~ munkájára, neoklasszikus, absztrakt és humoros műveivel egyaránt. Néhány eleinte külföldi, a nyolcvanas évektől hazai – vendégkor.-t is meghívott az egy. (A. Alonso, M. Murdmaa, P. Smok, ill. László Péter, Lőrinc Katalin, Krámer György, Keveházi Gábor). Rövidebb válságperiódus után a kilencvenes évek elejétől új arculatot öltött a társ. 1992 márc.-ától *Herczog István* irányítja az egy.-t. A társ. megalakulása óta *Ballet Sophianae* néven Európa szinte valamennyi országában vendégszerepelt, és fellépett többek között Indiában és az USA-ban is. Az életükhöz 1978-tól hozzátartozott az *Eck Imre* művészeti irányításával létrejött *Pécsi Nyári Színház* is, amely az ország – Szeged mellett a második – táncközpontú nyári játszóhelyévé vált. 1974-ben az egy. utánpótlásának felnevelésére tánctagozat indult a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában, *Végvári Zsuzsa* irányításával. A tagozat ig.-ja 1991 óta *Uhrík Dóra*. – Ir. Dallos A.: A Pécsi Balett története (1963); Dienes G.: Balett vidéken 1945 és 1985 között (A színpadi tánc története Magyarországon, 1989).

Pécsi Nemzeti Színház: 1949-ben, az államosítás után *Szendrő József* vezetésével kezdte meg működését a színház. Pár év alatt kialakult a széles kulturális igényeket kielégítő struktúra. 1955-től működik a Kamaraszínház, amely 1965-től gyermekszínház lett. 1959-ben szerveződött az operatárs. A balettegy. 1960-tól *Pécsi Balett* néven *Eck Imre* vezetésével szerzett nemzetközi hírnevet. Utolsóként 1961-ben – hivatalosan csak 1981-ben – csatlakozott a színházhoz a Bóbita Bábszínház *Kos Lajos* irányításával. A ~ vezetőinek szándéka olyan műsorstruktúra kialakítása volt, amely a színház adottságait leginkább kihasználta, és a különböző műfajok segítségével a közönség legszélesebb rétegeit vonzotta a színházba. Ezzel felvállalták a legjobb értelemben vett népszínházi feladatot. Ez a célkitűzés *Nógrádi Róbert* igaz-

PÉCSI BALETT –
*Liszt F.–Eck I.:
Faust szimfónia, 1973.*

gatása alatt 1962–1988 között teljesedett ki. Kezdetben a színház sok kritikát kapott, hogy a műsor nem elég differenciált, a színház keveset utazik tájéladásokra és főként a kortárs m. drámát hiányolták. Nógrádi irányítása alatt a társ. többször átalakult. Így jött létre a 70-es évek közepén egy kiváló alkotógárda, amelyben fontos szerepet játszott *Czimer József* vezető dramaturg és *Sik Ferenc*, aki 1965-ben került a színházhoz, és 1974-től már főrend. volt. Ez az időszak, a 70-es évek közepétől a 80-as évek elejéig a színház virágkora volt. A ~ országos és nemzetközi sikereket ért el, és a m. dráma legaktívabb támogatója volt. Évente több m. művet is bemutatott, gyakran akadt köztük ősbemutató is. *Illyés Gyula*, *Hernádi Gyula*, *Sárospataky István*, *Páskándi Géza*, *Cseres Tibor* szinte házszerzőnek számított. 1978 nyarán állandó Nyári Színház alakult, amely az egész várost birtokba vette. A 80-as évek elején válságba került a színház. Ebben az évben kezdődött a Kamaraszínház rekonstrukciója, ami 1986-ig tartott, majd 1985–1991 között a nagy színház is felújításra került. Az 1988-ban a nyugdíjba vonult Nógrádi Róbert helyét az igazgatói poszton *Lengyel György* vette át, aki egyben a főrend. is, és ismét a széles közönségigények kielégítését tűzte ki célul. Az 1990–91-es évad nagy változásokat hozott. A Nyári Színház Bagossy László vezetésével önállósult Pécsi Kisszínház néven, amelynek horvát tagozata is szerveződött. A ~ ig-ja 1993-ban *Balikó Tamás* lett.

Pécsi Nemzetközi Felnőtt Bábfesztivál: a magyar bábművészet legjelentősebb találkozója 1964-ben kezdte meg működését. 1969-től nemzetközi rendezvény, a művelődési tárca, Pécs város támogatásával, a *Bóbita Bábszínház*, ill. a Pécsi Nyári Játékok szervezésében, az UNIMA Magyar Központja védnöksége alatt. A két-három évenként megrendezésre kerülő fesztiválon mintegy nyolc külföldi és tíz-tizenkét hazai együttes szerepel felnőtteknek szóló programokkal. A produkciókat nemzetközi zsűri értékeli.

PÉCSI NEMZETI SZÍNHÁZ

pedagógiai bábjáték: a bábjátéknak az oktatásban, illetve nevelésben való felhasználása. Módszer és eszköz a bölcsődében, az óvodában és az általános iskolákban didaktikus és pedagógiai célok eléréséhez. Speciálisan alkalmazzák még korrekciós célokra a pszichológia, a logopédia és a gyógypedagógia területén. Kiváló képviselői *Hertelendy Sándorné* gyógypedagógus, *Polz Alaine* pszichológus.

Peer Emmi (Szurdok, 1929. dec. 5.–): színésznő. 1953–1957 között a kolozsvári Zeneművészeti Főiskola ének tanszakán tanult. A helyi Filharmonia együttesének volt tagja. 1959-ben érkezett Izraelbe. 1959–1964 között a Tel-Aviv-i Operaház tagja. 1964–70-ben a Per-Re-Le együttes tagja volt. Az izraeli m. nyelvű operettelőadásokban primadonnaszerepeket alakított. 1974-ben zenés műsorral, Sándor Györggyel turnézott. F.Sz. *Glavári Hanna* (Lehár F.: A víg özvegy); *Leila* (Huszka J.: Gül Baba); *Angéla* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Olympia* (Molnár F.).

Peéry Piri; Mersich Piroška (Bp., 1904. máj. 12.–Pécs, 1962. dec. 31.): színésznő. A kereskedelmi iskola után 1922-ben *Rákosi Szidi* növendéke lett. Egy év után a Várszínházhoz szerződött. 1924-ben férjhez ment Dr. *Németh Antal*hoz és három évig nem szerződött sehová. 1927-ben *Alapi Nándor* Országos Kamara Színházának lett tagja. 1928-tól 1931-ig Szegeden játszott, majd 1932-ben a Kamara, 1933-ban a Belvárosi és 1933–36-ban a Vigszínház tagja volt. 1937-ben ismét a Belvárosi Színház, majd 1938-ban a Művész és a Royal Színház, 1939-ben a Magyar, 1940-ben a Vig- és a Madách Színház, valamint 1941–1942 között az Új Magyar Színházban játszott. 1948–49-ben a Művész Színház és a Kis Kamara, 1951-től az Ifjúsági, Petőfi, majd Jókai Színház tagja volt. Betegsége miatt vonult vissza a színpadtól. Tehetsége a modern, társadalmi művekben érvényesült. Szenvédélyes alakításai miatt a 30-as években a „modern Jászai”-ként emlegették. Írt regényt és hangjátékot, színművet fordított magyarra. F.Sz. *Hilda* (Ibsen: Solness építőmester); *Zsemberi Magda* (Hevesi S.: Elzevir); *Szent Johanna* (Shaw); *Muskátné* (Molnár F.: Liliom); *Salome* (Wilde); *Fatumah asszony* (Heltai J.: Az ezerkettedik éjszaka); *Medea* (Grillparzer); *Nagyasszony* (Bródy S.: A tanítónő). Drámái: *Postakocsi* (1936); *Casanova Budán*. Fordításai: *Mordo: Kezdejük előlrol* (1947); *Manoir-Verhyll: Váltott lovaggal* (1947).

Pekáry István (Bp., 1905. febr. 1.–Bp., 1981. aug. 25.): festő, grafikus, iparművész, díszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán *Rudnay Gyula* tanítványa volt. Festőművészi pályája a harmincas évek elején indult, amellyel összefüggésben grafikus, iparművészeti tevékenysége is (gobelin, kerámiai falikép, freskó stb.) kibontakozott. Díszlet- és jelmeztervezéssel a harmincas évek végétől foglalkozott, tervezett a Nemzeti Színháznak, a római, a stockholmi, a firenzei, bécsi operaházaknak. 1945 után a Madách és a kaposvári Csiky Gergely Színház valósította meg terveit. Színpadi tervezőművészetére is a tudatos festői látásmód és a népművészet eszközeinek egysége, egyfajta meseszerűség, a sugárzó teljes színek változatos használata jellemző. F.T. *Dékány A.–Laurisin M.–Liszt N.: Ludas Matyi*; *Liszt F.–Milloss A.: Ungheria romantica*; *Berg: Wozzeck*; *Véress S.: Téli Katica*; *Vörösmarty M.: Csongor és Tünde*. **Péli János** (Békéscsaba, 1933. dec. 26.–): táncos. 1951–1955 között a Duna Művészegyüttes, 1955-től 1990-ig a Honvéd Művészegyüttes előadója, 1963-tól magántáncosa és asszisztense. F.Sz. *Vadasi T.: Szendrebáró lánya*; *Néger kantáta*; *Novák F.: Magyar Elektra*; *Honvéd kantáta*.

Pelle Erzsébet (Kál, 1947. máj. 4.–): énekesnő (szoprán). A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában végzett ének szakon. 1969-től az Állami Népi Együttesben énekelt, 1978–1989 között a debreceni Csokonai Színház, 1989-től az Operaház magánénekesse. F.Sz. *Aida* (Verdi); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Cso-cso-szán* (Puccini: Pillangókisasszony); *Tosca* (Puccini); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Jolanta* (Csajkovszkij); *Fricka* (Wagner: A Rajna kincse).

pendlizés (német): ingázás. A *vendéglátéknak* olyan formája, amikor a színész v. énekes ugyanazon az estén két v. több színház előadásán lép fel.

Péntek Katalin (Bp., 1968. okt. 19.–): táncosnő. Az ABI-ben 1987-ben szerzett néptáncművész diplomát, majd a Szegedi Balett magántáncosa lett. F.Sz. *Olga* (Lőrinc Gy.: Tatjana és mások); *Pepi* (Bozsik Y.: Várakozás); *főszerep* (Juronics T.: Egy alig használt szarítókötél visszaemlékezései); *főszerep* (Uotinen: Az álom mögött).

Perczel Sári (?–?): színésznő. Tanítónő volt. 1911-ben Rákosi Szidi színiiskolájának lett a növendéke. 1912-től 1915-ig a Király Színházban szerepelt. 1913-ban férjhez ment, és elhagyta a színpályát; csak koncerteken és jótékony célú előadásokon lépett fel. Primadonna-szerepeket játszott. F.Sz. *Éva* (Lehár F.); *Júlia* (Kálmán I.: A cigányprimás); *Lucy* (Jacoby V.: Leányvásár); *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz).

Perczel Zita (Bp., 1918. ápr. 26.–): színésznő. 1932-ben a SzAk hallgatója lett, de nem fejezte be az iskolát, mert a Nemzeti Színház szerződtette 1933-ban. 1935–1937 között a Vigszínház tagja volt. 1938–1940 között Nizzában a St. Georges Színházban játszott. 1940-től 1951-ig az USA-ban, 1951-től 1966-ig Párizsban, azóta Rómában él. 1991-ben a Budapesti Kamaraszínház Noél Coward *Forgószínpad* c. darabjának egyik

szerepére szerződtette. Fiatal korában hősnőket, naivákat játszott. Igazi sikerét filmszerepeinek köszönhetette. F.Sz. *Ariel* (Sh.: A vihar); *Króhn Ghysza* (Török S.: Az idegen város); *Irén* (Molnár F.: A nagy szerelem); *Barbara* (Durand); *Lotta* (Coward: Forgószínpad).

Perédy J. László (Bp. 1921. jún. 24.–): színész. 1944-ben szerzett jogi diplomát, majd két évet tanult a Zak ének tanszakán. 1949-től egy-egy évadot töltött Debrecenben, a Honvéd Színházban és a Magyar Néphadsereg Színházában. 1952-től 1982-ig, nyugdíjba vonulásáig a győri Kisfaludy Színház művésze volt. Közben 1954-ben elvégezte a SzAk-t. Intellektuális, elmélyedő alkat, aki karakterszerepeit nagy tudatossággal, biztonsággal építette fel. 15 évig volt a győri Ifjúsági Irodalmi Színpad műv. vez.-je és rend.-je, 25 évig pedig a Kazinczy-díj zsűriének állandó tagja. F.Sz. *Warwick* (Shaw: Szent Johanna); *Júgó* (Sh.: Othello); *Dorn doktor* (Csehov: Sirály); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Oscar Rose* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Szerebrjakov* (Csehov: Ványa bácsi); F.R. Szakonyi K.: *Adáshiba*; Heltai J.: *A néma levente*.

Peremartoni Krisztina; **P. Nagy** (Veszprém, 1956. máj. 20.–): színésznő. 1978-ban végezte el a SzAk-t és a Vigszínház tagja lett. Az 1981–82-es évadot a Népszínház-Várszínházban töltötte, majd a Nemzeti Színházban játszott 1989-ig. Egy-egy évet Nyíregyházán és Pécsen szerepelt. 1991 óta ismét a Nemzeti Színház művésznője. Pályája kezdetén inkább naivaszerepeket, ma már karakterfigurákat alakít. Több gyermekműsort állított össze, lemezei jelentek meg. A televízió is gyakran foglalkoztatja. F.Sz. *Albertina* (Gombrowicz: Operett); *Reich Kató* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Daisy* (Ionesco: Rinocéroszok); *Kurácsi mama* (Brecht); *Anna* (Márai S.: Kaland); *Pasqua* (Goldoni: Csetepaté Chioggiában); *Varja* (Csehov: Cseresznyés-kert). Önálló műsorai: *Csodák és furcsaságok*; *Nem ér a nevem, káposzta a fejem*.

Perényi János; **Predics** (Szászrégen, 1912. márc. 25.–): színész. 1935–37-ben a kolozsvári Thália színészképző tanfolyamára járt. Pályafutásának két fő állomáshelye Kolozsvár és Temesvár, ahol az Állami Magyar Színház tagja 1967-ig, nyugdíjazásáig. Lirai és karakterszerepeket egyaránt játszott, gyakran fellépett irodalmi esteken, és sűrűn szerepelt a rádió adásaiban is. F.Sz. *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Nikolaus* (Knittel: Via Mala); *Banu professzor* (Voitin: Emberek, akik hallgatnak).

Perényi József (? 1854–Debrecen, 1926. jún. 11.): énekes (tenor). 1876-tól 50 évet töltött különböző városok – Nagyvárád, Szeged, Arad, Kolozsvár, Újvidék – színpadain, és játszott a Népszínházban, 1896–99-ben a pécsi, 1906–07-ben és 1909–10-ben a debreceni színház tagja volt. Kisebbszerepekben ért el sikereket. F.Sz. *Barinkay* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró).

Perényi László; **Predics** (Szászrégen, 1910. ápr. 23.–Baja, 1993. nov. 8.): színész. 1930-ban végezte a SzAk-t. A Nemzeti Színház szerződtette. 1935-től 1941-ig a Vigszínházban, 1941-től 1944-ig az Új Magyar Színházban szerepelt, de fellépett a Márkus Parkszínpadon és a Szegedi Szabadtéri Játékokon is. 1945 után vidéken, 1951–1953 között Szolnokon, majd az Országos Filharmónia rendezvényein, 1956–1958 között a Madách Színházban játszott. 1960-tól 1963-ig a békéscsabai, 1963-tól 1973-ig a kecskeméti színház tagja volt. A Nemzeti Színházban jobbára jellemsszerepeket, a Vigszínházban fiatal szerelmeket alakított, de bemutatkozott drámai hősként is. Tiszta beszédét, kivételes megjelenését megőrizve pályája végén operettek és drá-

PEÉRY PIRI – *Medea* (Grillparzer)

mai művek vezető szerepeiben bizonyította jellemformáló erejét, mesterségbeli tudását. Az 1930–1940-es évek m. filmjeinek egyik sztárja volt. F.Sz.: *Etienne* (Deval: Az ifjú pásztor); *Malcolm* (Sh.: Macbeth); *Cléante* (Molière: A fősvény); *Csongor* (Vörösmarty: Csongor és Tünde); *Jack* (Maugham: Fenség, fizetek!); *Jázon* (Grillparzer: Médea); *Ponza* (Pirandello: Mi az igazság?); *Prospero* (Sh.: A vihar); *Sebők* (Sarkadi I.: Elvesztett paradicsom).

Pergő Celesztin; *Petheő* (Oroszfája, 1784–Kolozsvár, 1858. aug. 4.): színész, színigazgató, színpadi szerző. Nagyenyedi és kolozsvári tanulmányok után 1810-ben lett színész. Erdélyben játszott 1824-ig, amikor az új miskolci színházban lépett fel. 1825-ben tagja volt a pozsonyi országgyűlési társ.-nak. Igazi vándorszínész, aki fellépett az ország minden jelentősebb színházi központjában. Legnagyobb sikereit Kolozsvárott, Nagyváradon és Marosvásárhelyen aratta. 1826–28-ban és 1831-ben fellépett Pesten, 1835-ben a budai Várszínházban és 1839-ben a Pesti Magyar Színházban is. Több ízben volt ig. és rend. 1842-ben tervezetet készített az erdélyi m. színészet állandósítására, amely elveszett. Pályája végén 1848-tól ismét visszatért Kolozsvárra, ahol 1849-ben rövid ideig ig. volt és németül is játszott. Utolsó fellépése Kolozsvárott, 1856. márc. 29-én volt. Élete végén arisztokraták kegyelemkenyerére szorult. ~ volt a siró-éneklő, a romantikát megelőző színészi iskola legjellegzetesebb képviselője, aki kitűnő fizikai adottságaira – szálás termet, óriási orgánium – építette. Alakította a szerelmesek és a hősök egész sorát. Öregedése, elhízása egybeesett a patetikus, színfalhasogató előadásmód eltűnésével. A romantika árnyaltabb szenvedélyvilágát már nem tudta ábrázolni, ezért a Pesti Magyar Színház 1839-ben elhárította ajánlkozását. Dramatizálása *A testvérgyilkos*, m. nyelvre írta át Toldi Miklós c. Gleich *Albert, der Bär* c. vitézi játékát. Kedvelt szokása volt a közönséghez beszédeket intézni, ezek közül több megjelent nyomtatásban is. F.Sz. Moór Károly (Schiller: Haramiák); *Hamlet* (Sh.: Schröder); *Fiesco* (Schiller); *Don Carlos* (Schiller); *Ferdinand* (Schiller: Armány és szerelem); *Edgar* (Sh.: Lear király); *Clavigo* (Goethe); *Rolla* (Kotzebue: A nap szüze); *Zrinyi* (Körner); *Telegdi* (Vörösmarty M.: Várnász); *Lábszj* (Nestroy: Lumpáci vagabundus); *Quasimodo* (Hugo–Birch-Pfeiffer: A Notre-Dame-i toronyőr). – Ir. Tóth L.: Rajz (1835. nov. 4.); Molnár Gy.: Világostól Világosig (Arad, 1881); Nekrológ (Kolozsvári Közlöny, 1858. nov. 21.); Fodor I.: P. C. (Marosszéki Füzetek 3., Marosvásárhely, 1936).

Perlaki István (Bp. 1934. júl. 5. –): színész. A SzAk elvégzése után, 1958-ban a kecskeméti Katona József Színházba szerződött. 1962–66-ban a Honvéd Művészegyüttes tagja volt. Három évet ismét Kecskeméten töltött, majd 1969-től 1977-ig a veszprémi Petőfi Színházban szerepelt. 1977-től 1990-ig, nyugdíjba vonulásáig az Arany János Színházban játszott. Zenés és prózai darabok hősszerepeit alakította, később karakterszínész lett. Gyakran szinkronizál. 1981-ben kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Nestor* (Breffort–Monnot: Irma, te édes!); *Nagyapó* (Svarc: Hókirálynő).

Perlusz Sándor (Bp. 1937. márc. 25. –): táncos, balettmester. Az ÁBI-t 1957-ben végezte el, majd 1971-ben a balettmesteri diplomát szerzett. 1957 óta az Operaház tagja. 1974–1982 között magántáncosa volt. Jó játékkészségű karaktertáncos. F.Sz. *Fabáb* (Haran-gozó Gy.: A fából faragott királyfi); *Ámor* (Seregi L.: Sylvia); *Udvári bolond* (Messzerer: A hattyúk tava).

Permethy Kornél (?–?): rendező, színész, előadóművész. 1944-ig többször szerepelt a Magyar Radióban. Részt vett a németországi tábori színházak munkájában mint rendező és színész. 1951–1952 között a Szelezsky Zita vezette Argentínai Magyar Nemzeti Színház tagja. Később visszatelepedett Németországba. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *József császár* (Asztalos M.: Egy éjszaka Erdélyben); *Achille* (Harsányi Zs.: XIV. René); *Mortensgård Péter* (Ibsen: Rosmersholm).

Perotti Gyula; Julius *Prout* (Ueckermünde bei Stettin, 1841. márc. 13.–Milano, 1900. febr. 20.): énekes (tenor). Berlinben végzett zongora és karmester szakon. Boroszlóban debütált 1863-ban, majd Európa és Amerika számos városában lépett fel. Pesten előbb a német színházban, majd 1875 okt.-ében a Nemzeti Színházban is bemutatkozott (Gounod: *Faust*). Ettől kezdve itt, majd az Operaház színpadán állandó vendég volt. 1878-tól m. nyelven is énekelt. 1879–80-ban a Nemzeti Színház, 1892–1899 között pedig az Operaház szerződött tagja. 1888-ig 92 szerepben 1585 alkalommal lépett fel. Az olasz operák és Wagner-főszerepek egyaránt ünnepeket, ideális hőstenorja. *Otello* (Verdi), és *Siegfried* (Wagner) mo.-i első, nagysikerű megformálója volt. F.Sz. *Masaniello* (Auber: A portici néma); *Radames* (Verdi: Aida); *Lohengrin*, *Tannhäuser* (Wagner); Toldi (Mihalovich Ö.: Toldi szerelme).

Perrey János; *Perron* (Pozsony?, 1814–Debrecen, 1870. jan. 28.): táncos, színházi táncmester, koreográfus. Pályája elején, 1846-ban *Veszter* Sándor táncársaságával külföldön turnézott. Az ötvenes években a *Nemzeti Színház* táncosaként és táncmestereként működött. 1861-ben a *Budai Népszínház* balettmestere lett, és 1863-ban felújította a *Sobri* c. balettet. Élete utolsó éveiben táncitanítással foglalkozott a fővárosban és vidéken. F.K. *Lucifer, a zöld ördög* (Kilányi Sz. után, 1855).

PEROTTI GYULA – Hunyady László (Erkel F.)

Pesterzsébet színészete: ~nek nem volt közsínháza, színházai fából épültek. 1908-tól a Török Flóris utca 70. sz. alatt működött a *Műszinkör*. Első ig.-ja *Mezey Kálmán* volt. 1910–1920 között *Sziklai Jenő*, 1925-től 1928-ig *Kulinyi Ferenc* társ.-a játszott itt. A 350 férőhelyes színházat az 1920-as évek végén lebontották. 1911-ben *Kelemen Gyula* a Török Flóris u. 78. sz. alatt megépíttette a *Nyári Színházat* (más néven Erzsébet Színház, ill. Népszínház). 1934–1939 között a Kossuth Lajos és a Kende Kanuth u. sarkán állt a *Pesterzsébeti Nyári Színház*, mely *Darvas Ernő* igazgatásával főleg operettekét játszott. (Fehér T.–Weismüller M.: Tarnócai lakodalom). *Horváth Árpád* 130 tagú debreceni társ.-a is vendégszerepelt itt 1937. jún. 15-től, ill. 1938. jún. 21-től.

Pesthy László (?–?): színész. 1791–1796 között a pest-budai, első m. társ. tagja. Zömmel epizód szerepet játszott. 1796 után falusi jegyző lett.

Pesti Kálmán (Bp., 1869. dec. 21.–Bp., ?): színész, rendező. Bár 1892-ben fejezte be a SzAk-t, de már előtte is szerepelt Győrött (1889), s kisebb színpadokon. Tanulmányai végeztével Rakodczay Pálhoz szerződött. Drámai színész, buffo, pedáns komikus, de a tragikus humort is (*Bolond*, Sh.: Lear király) kedvelő művészként, rendezőként a vidéki színészet egyik kiválósága. Színműrással is próbálkozott. 1926-ban ment nyugállományba. F. Sz. *Lear* (Sh.); *Cochenil* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Lancelot Gobbo* (Sh.: A velencei kalmár); *Kritikus* (Molnár F.: Testőr); *Plumpudding* (Huszka J.: Bob herceg); *Zsupán* (Strauss: Cigánybáró). F.M. *A hetedik* (zene: Kun Richárd); *Slemilek*.

M.A. 1893 nyara: Óbudai Kisfaludy Színház; 1893–94 tele: Kassa; 1895 tele: Losonc; 1896: Kecskemét; 1897: Arad; 1898: Győr; 1899 eleje: Népszínház; 1899–1901: Relle István; 1901: Pécs; 1902–3: Kövessy Albert; 1904–5: Népszínház; 1905: Kövessy Albert; 1906–11: Makó Lajos; 1913: bp.-i Új Színpad; 1914–16: Kassa, 1917–1918: Székesfehérvár; 1921: Sátoraljaújhely.

Pesti Drámaíró Egyesület: 1835. nov. 29-én alakult meg. A hat fiatal író – *Garay János*, *Kunoss Endre*, *Szabó Dávid*, *Szigligeti Ede*, *Tóth Lőrinc*, *Vajda Péter* – a m. történelem romantikus, eredeti művekben történő dramatisztizálására szövetkezett. Kiadásukra *Heckennast* Gusztáv vállalkozott a Magyar történeti színművek sorozatában, ahol *Tóth Lőrinc Vataja* (1836) és *Garay Jánostól az Árbocz* (1837) jelent meg. A Pesti Magyar Színház megnyitása és a színházpolitikai elvek polarizálódása miatt a ~ hamar elvesztette szerepét; jelentőségét egyes tagjainak drámaírói munkásságán mérhető le.

Pesti Ihász Lajos (Cece, 1849. jan. 8.–?, 1935. ápr. 23.): színész, színházigazgató. 1869-ben *Molnár György*-nél a Budai Népszínházban lépett először színpadra, majd tőle 1870-ben Pécsre, Balatonfüredre, Egerbe került *Károlyi Lajoshoz*. A téli nagy állomások mellett, szinte havonta változtatva járta a vidéket társ.-ával. Kecskeméti korszakában az alábbi városokban járt: Cegléd, Kiskunfélegyháza, Szentcs, Nagykőrös, Kalo-csa, Baja, Szentcs, Tiszabecse stb. Társ.-át mindig szívesen látogatták a vezető színészek, pl. *Prielle Kornélia*, *Ditróiné*, *Bényeiné*, *Solymossy Elek*, *Szatmáry Árpád*. Társulati tagként megfordult nála: *Szép József*, *Kömley Gyula*, *Halasi Béla*, *Kopácsi Júlia* stb. Színészként nem volt igazán jelentős. A hős- és jellem szerepekről hamar áttért az apaszerepekre. Éveken át volt az Országos Színészegyesület igazgató Tanácsának tagja. Felesége, *Kovács Karolina* színésznő volt.

M.A. 1871–72: Miskolc; 1873: Arad; 1874: Pozsony, Budai Szinkör; 1876: Baja; 1877: Hódmezővásárhely; 1878: Baja, Kecskemét; 1880: Rimaszombat, Baja;

1881: Székesfehérvár. Igazgatóként: 1883–84: Békés, Losonc, télen Rozsnyó (Polgár Károlyval); 1884: Alsódabas; 1885: Újvidék; 1886: Kecskemét; 1887: Ókani-za; 1888: Hódmezővásárhely; 1889–1895: Kecskeméti Színház (Dobó Sándorral 1892-ig); 1895–96: Szatmár; 1897–1906. ápr. 8: Szabadkai Színház.

Pesti Kabaré (1913–1914): → *Ferenczy Kabaré*

Pesti Kabaré (1923–1924): A Royal Szálló Erzsébet krt. 49. sz. alatti épületének kávéházi helyiségben 1923. márc. 10-én nyitott kabarét *Fézl József*. Tagjai neves színészek, zenei vezetője *Lányi Viktor* volt. 1923 őszén átalakították, új tulajdonosa *Újvári Ferenc* lett, több kabaré műv.-i vez.-je. 1924 tavaszáig játszottak, majd Bécsben és országos körúton vettek részt. Tagjai: *Góth Sándor*, *Kertész Ella*, *Haraszi Mici*, *Kőváry Gyula*, *Radó Sándor*, *Ferenczy Károly*, s a kabarészínpadra visszahódított *Medgyaszay Vilma*. Zenei vez. *Hetényi-Heidelberg* Albert volt.

Pesti Műsor: 1945. júl. 5-től 1949. dec. 22-ig az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete kiadásában megjelenő műsorújság. Felelős szerk.-je *Szánthó Dénes*, 1949. dec. 2-től *Pásztor Lajos* volt. 1957. febr. 8.-án ismét Szánthó Dénes szerkesztésében indult újra. A fővárosi színházak műsora mellett híreket, a bemutatókról cikkeket közöl.

Pesti Német Színház (1812–1849): Pest német nyelvű színháza, mely a mai Vörösmarty téren, a Vigadó telke mögött állt. Klasszicista stílusú háromemeletes épületében 3500 néző fért el. 1812. febr. 9-én nyílt meg *Kotzebue* két darabjával (Ungarns erste Wohlthäter, Die Ruinen von Athen), amelyekhez *Beethoven* írt kísérőzenét. További műsorát opera és próza darabok jellemezték. Zenei repertoárját *Rossini*, *Mozart* és mások művei alkották. *Shakespeare*, *Schiller*, *Lessing*, *Goethe*, *Hugo* darabjait mutatták be, de nem mulasztották el a kor divatos lovagdrámáinak, *Iffland* és *Ziegler* műveinek színpadra állítását sem. A ~ 1847. febr. 2-án leégett, helyreállítása után 1847. júl. 10-én nyílt meg újra. 1849-ig működött. Ig.-i voltak *Szentiványi Márkus* és *Gyürky Pál* (1812–1815), *Ráday Pál* (1815–1818), *Brunswick Ferenc* és *Bodor Mihály* (1818–1821), a *Ráday Pál* (1822-ig), majd *Orczy Lőrinc* (1824-ig) vezette részvénytársaság, *Anton Babnigg* és *Fedor Grimm* (1824–1827), *Fedor Grimm* (1827–1836), *Alexander Schmidt* (1836–1841), *Gustav Frank* és *Josef Forst* (1841–1847, 1847–1848), az *Anton Philippe Berg*, *Emil Kalis* és *Windisch* vezette színésztriumvirátus (1848–1849). Ír.: *Pukánszky K. J.*: A pesti és budai német színészet története 1812–1847 (1923); *Binal, W.*: Deutschsprachiges Theater in Budapest (Wien, 1972).

Pesti Színház (1932–1935): 1932. szept. 15-én Bp.-en a VI. ker. Révay u. 18.-ban nyílt színházi vállalkozás. Megteremtője, ig.-ja és főrend.-je *Bródy István* volt. Franciásan könnyed, vidám, mégis pesti szellemű darabokat kívánt bemutatni, „szerényen, frissen, fiatalokkal játszani”, olyan olcsó helyárrakkal, hogy mindenkinek hozzáférhetővé tegye a szórakozást. A két színházavató premier: szept. 15-én *Lehár Ferenc: Tavaszi álom* c. operettje, szept. 18-án pedig *Vaszary János* átdolgozásában a *Teve* c. zenés bohózat, *Kellér Dezső* verseivel, *Pető István* zenéjével. A nov. 3-án bemutatott *Eisemann Mihály*-operettet, a *Zsákbamacsok*át fél évig játszották. Az 1933-as év produkciói már kisebb sikerszerűsárat értek meg. Az előadások főbb szerepeit *Verebes Emmi*, *Gyergyai István*, *Tóth Erzsébet*, *ifj. Latabár Árpád*, *Haraszi Mici*, *Rökk Marika*, *Rátkai Márton*, *Dénes György*, *Fejes Teri*, *Kertész Dezső*, *Kemény Oli*, *Honthy Hanna* játszották. Bródyék utolsó bemutatója nov. 18-án volt, majd a színház bezárt, Bródy az év végén lemondott a

bérletről. 1934. júl. 31. és aug. 16. között, két hétig Dénes Gyula *Diplomások* c. darabját játszotta itt egy *Köpeczi-Boócz* Lajos vezette alkalmi társulat. Ősszel a színház bérlelője *Taubinger* László földbirtokos, műv.-i vez.-je *Gömöry* László, az arad-temesvári színházak volt főrend.-je lett. Naponta két előadást kívántak tartani: délután híres operettek reprizét, este újdonságokat. A vállalkozás még egy hónapot sem ért meg. Jacobi Viktor *Leányvására*, és Harmath Imre-Földes Ferenc *Önagysága nem hajlandó* c. zenés darabja okt. 21-én került színre utoljára. 1935 elején *Darvas* Ernő és *Nagy* Dániel vette bérbe a színházhelyiséget, míg az épület a Magyar-Olasz Bank tulajdonába került. Darvaséknak 1935. febr. 23-án *Révay utcai Színház* néven egy bem.-juk volt, *Nagy* Dániel *Ady* c. színjátéka, majd ezután átadták a bérleti jogot a *Bethlen téri Színháznak*. Júl. 25-én született a megegyezés, mely alapján 1935-től 1948-ig a helyiség a Vígyszínház kamaraszínházaként működött.

Pesti Színház (1935–1948, 1967–): → *Vígyszínház*
Pesti Színpad (1912. okt. 13.–1914. márc. 1.): Budapesten megjelenő illusztrált színházi és művészeti hetilap. Szerk. *Fazekas* Endre, *Lovász* Károly. Előzeteseiben ismertette a bp.-i színházak várható újdonságait, színbírálatai mellett színészinterjúkat, színészportrékat közölt. Szerzői közé tartozott *Bárdos* Artúr, *Harsányi* Zolt, *Békéffy* László, *Nagy* Endre, *Biró* Lajos, *Szenes* Béla, *Földes* Imre.

Pest Megyei Petőfi Színpad: 1957 decemberében jött létre az Országos Kamaraszínház keretein belül, a Pest Megyei Tanács művelődési osztályának kezdeményezésére 1960-tól dr. *Kovács* Gyula igazgató irányításával. Feladata volt, hogy színvonalas előadásokat biztosítson Pest megye különböző helyeiseiben. Elsősorban romantikus és zenés darabokat, ill. politikailag aktuális műveket játszottak. 1964-ben összevonták társ.-at az Állami Dérnyé Színházzal. – Ir. *Ladányi* I.: Adatok Pest megye művelődéstörténetéhez. A Petőfi Színpad, 1958–1964 (1988).

Petőnyi Ilona (Bp., 1939. márc. 10.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1961-ben a szolnoki Szigligeti Színházba szerződött, 1963-ban a veszprémi Petőfi, 1964-től a Thália, 1971-től a Gyermekszínház tagja volt. 1974-től a Pécsi Nemzeti, 1971-től a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színházban játszott. 1983-tól egy-egy évet töltött Szolnokon, Nyíregyházán, Kecskeméten és a Jurta Színházban. 1988-tól 1991-ig szabadfoglalkozású színművész volt. 1991 óta a veszprémi Petőfi Színházban szerepel. Kezdetben naivakat, később karakter szerepeket alakított. F.Sz. *Irina* (Csehov: Három nővér); *Marianne* (Molière: Tartuffe); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Mrs. Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Hollunderné* (Molnár F.: Liliom).

Péter Gizi (Pécs, 1929. márc. 15.–): színésznő. Magán balettiskolában tanult, majd 1945-ben szerződött a Magyar Színház. 1947-ben elvégezte az Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját. Egy-egy évet töltött Szolnokon és Győrben, kettőt pedig Debrecenben. 1951-től 1959-ig, majd 1962-től a Pécsi Nemzeti Színház művésznője volt. Közben három évig a szolnoki Szigligeti Színházban szerepelt. Kitűnő tánc tudással, kellemes hanggal és jó humorérzékkel alakít vj.-i és szubrettszerepeket. 1990-ben a Pécsi Nemzeti Színház örökös tagja lett. F.Sz. *Marcia* (Szirmai A.: Málnás Miska); *Mirandolina* (Goldoni); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Sárkányne* (Molnár F.: A doktor úr); *Zulejka* (Huszka J.: Gül Baba); *Mama Morton* (Kander-Ebb: Chicago); *Júlia* (Hunyadi S.: A három sárkány).

Péter János (Zilah, 1935. nov. 7.–Kolozsvár, 1988. dec. 28.): bábszínész. A kolozsvári Bábszínház és a MIM 7 csoport alapító tagja. Kitűnő mozgáskészség, nagyfokú játékoság és a groteszk humor iránti rendkívüli érzék jellemzi művészetét. Szerepelt a Milne-Kovács J.: *Micimackó*; Géal: *Plüm-Plüm*; Géal-Lawson-R. Molnár E.: *Madárnyesztő*; Csokonai V. M.: *Karmyóné* c. darabokban.

Péter László (Temerin, 1930. júl. 13.–): színész, bábszínész. Amatőrből lett hivatásos színésszé, 1953-ban szerződött a Szabadkai Népszínházhoz, majd 1962-ben a szabadkai Gyermekszínház társ.-ának tagja lett 1986-ig, nyugdíjba vonulásáig. F.Sz. *Röfi* (Tóth E.: A három kismalac); *Madárnyesztő* (Baum: Öz, a csodák csodája).

Péter Márta (Szolnok, 1952. szept. 12.–): táncos, szakíró, táncpedagógus. Iskolai tanulmányait és táncos pályáját Szolnokon kezdte. 1969-től hivatásos táncos a Duna Művészegyüttesben, számos szőlőszerepben aratott sikert. Főiskolai tanulmányait szerepléseivel párhuzamosan folytatta. 1979-től a *Táncművészet* c. lap szerkesztőjei munkatársa. Folyamatosan jelennek meg tudósításai, kritikái. Napilapokban is publikált, 1986–1988 között szerkesztette a *Táncművészeti Dokumentumok* kötetit. 1990-től fővárosi és vidéki iskolákban táncpedagógus, ill. továbbra is újságíró.

Peterdi Sándor; *Marianovich* (Nagyszentmiklós, 1855–Újpest, 1917. febr. 20.): színész, rendező, igazgató. Az 1870-es évek közepén magyarosította nevét *Marianovich*-ról *Peterdi*-re. 1874-ben *Krecsányi* Ignácnál kezdett. Pályájának első évtizedében sűrűn változtatta társ.-ait. 1896-tól kapott színházigazgatói engedélyt. 1897-ben a Délvidéki Színkerület igazgatója lett; 1900-ban azonban már felhagyott a színházvezetéssel. Mint elsőrendű szerelmes színészt foglalkoztatták, de hős- és társalgási szerepekben is kitűnő volt. F.Sz. *Hamlet*, *Rómeó* (Sh.); *Márton gazda* (Csepregy F.: Sárga csikó). M.A. 1875: Népszínház; 1876: Kétszery József-Saághy Zsigmond, Szabadka; 1877: Kétszery-Saághy, Eperjes; 1878: Nyíregyháza, Szatmár; 1879: Huszti, Miskolc, Szeged; 1880: Aradi Gerő, Csóka Sándor; 1881: Lászy Vilmos; 1883: Miklóssy Gyula; 1884: Lászy Vilmos; 1885: Kassa, Ungvár, Felvidék; 1886–1890: Krecsányi Ignác; 1890–1893: Szabadka, Debrecen; 1893–1896: Szeged, Pécs; 1896: Orosháza, Makó, Nagyszentmiklós, Hódmezővásárhely, Nagybecskerek; 1897: Lugos, Fehértemplom, Versec, Kalocsa, Mohács, Siklós, Szigetvár, Nagybecskerek; 1900: Somogyi Károly; 1902: Balla Károly; 1904: Krémer Sándor; 1905: Somogyi Károly; 1906: Krémer Sándor; 1907: Heves Béla.

Peterdi Sándorné: → *Orosz* Georgette

Peterdi Nagy László (Pécs, 1937. nov. 5.–): színháztörténész, az irodalomtudományok kandidátusa. M.-orsz szaktan végzett Pécsen. 1972-től 1974-ig a Művelődési Minisztérium osztályvezető-helyettese, 1975–1988 között a Magyar Színházi Intézet főmunkatársa, később osztályvezetője, közben 1979–1984 között a varsói Magyar Intézet ig.-ja volt. 1989 óta a Magyar Távirati Iroda külpolitikai osztályán dolgozik. Könyvei: *Sztanyiszlavszkij-dokumentumok* (szerk., 1973); *Cserhov színháza* (1975).

Péterffy Gyula (Marosvásárhely, 1935. júl. 9.–Bp., 1980. febr. 11.): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1961-ben. A kolozsvári Állami Magyar Színház szerződöttette, és hamarosan a társ. vezető színésze lett. Szuggesztív erejű színész, aki hős- és karakter szerepekben egyaránt emlékeztetést nyújtott. Humora fanyar, kijózanító. Alakításait pengeéles, hideg ész és különös belső izzás ötvözte

jellemezte. A társ. 1980-as bp.-i vendégjátékán nagybetegen játszotta el szerepét, és két nap múlva meghalt. F.Sz. *Wurm* (Schiller: Ármány és szerelem); *Thurzó főhadnagy* (Bíró L.: Sárga liliom); *Prométheusz* (Eftimiu); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Polixenes* (Sh.: Téli rege); *Ligurio* (Machiavelli: Mandragora); *Müller Ferenc* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja); *Szinész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Péterffy Lajos (Nagyszeben, 1937. okt. 12.–): színész. 1961-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Két évig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja volt. 1963-ban az igazgatósággal támadt nézeteltérései miatt átszereződött a brassói (román) színházhoz. 1968-ban *Dukász Anna*, az új ig. visszahívta, s 1975-ig a társ. egyik vezető színésze. 1975-től 1989-ig a temesvári Állami Magyar, ezt követően 3 évig a kolozsvári Állami Magyar, 1982 őszétől a Békés Megyei Jókai Színház művésze. Hangjával és karakterével drámai erejű hősi szerepeket egyéni stílusban alakít. F.Sz. *Chance Wayne* (Williams. Az ifjúság édes madara); *Gábor Aron* (Sombori S.); *Eber Lóránt* (Németh L.: Papucshős); *Claudius* (Sh.: Hamlet); *Feledi Gáspár* (Tóth E.: A falu rossza); *Csúcsavár Olivér lelkész* (Sh.: Ahogy tetszik).

Pétervári István (Baja, 1929. aug. 20.–?, 1983. szept. 20.): rendező, színházigazgató. 1961-ben szerzett közgazdász diplomát, majd 1964-ben elvégezte a SzAk rendező-dramaturg szakát. 1966-ig a kecskeméti Katona József Színházban rendezett. 1966-tól 1981-ig a veszprémi Petőfi Színház ig.-főrend.-je, 1981-től 1983-ig, haláláig a győri Kisfaludy Színház igazgatója volt. 1965-től a Színházművészeti Szövetség tagja, 1976-tól haláláig elnökségi tagja. Külföldi és hazai, klasszikus és modern darabokat egyaránt jó stílusérzékkel vitt színre. 1975-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.R. A. Tolsztoj: *Rakéta*; Bródy S.: *A tanítónő*; Williams: *Az ifjúság édes madara*; Szász Gy.: *III. Béla*; Sh.: *Sok hűhó semmiért*; Mrozek: *Emigránsok*; Sütő A.: *Káin és Abel*.

Petheő Attila (Bp., 1891. máj. 11.–Bp., 1942. máj. 26.): színész. Iskoláit Székelyudvarhelyen végezte, majd *Rákosi Szi*di növendéke lett. 1910-ben a Magyar Színház szerződtette. Rövid ideig Szegeden működött *Almássy* Ede társ.-ánál, később a Budapesti Színház, majd ismét a Magyar Színház tagja lett. 1914-ben bevonult katonának, de 1917-től 4 évig a Belvárosi Színházban játszott

jelentős sikerrel. 1922-ben lépett a Nemzeti Színház kötelékébe, melynek 1939-től örökös tagja. Megnyerő férfiasága, érdekes megjelenése főként polgári színművek hódító férfialakjaiban érvényesült, de drámai hősszerepeket is sikerrel alakított. Filmezett is. F.Sz. *Duval Armand* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Papp Ferke* (Szép E.: A patika); *Rank doktor* (Ibsen: Nóra); *Széchenyi* (Herczeg F.: A hid); *De Simros* (ifj. Dumas: A nők barátja); *Bánk bán* (Katona J.); *Adhemar* (Sardou-Najac: Váljunk el!); *Edmund* (Sh.: Lear király); *Bassanio* (Sh.: A velencei kalmár).

PETHEŐ ATTILA

Pethes Ferenc (Nagykőrű, 1905. aug. 8.–Bp., 1979. márc. 21.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1928-ban végezte el. 1929–30-ban a miskolci, 1931-től 1937-ig az Andrassy úti, 1934–1939 között a Magyar, 1937-től 1939-ig az Andrassy, 1939–40-ben a Royal, 1940–41-ben a Fővárosi Operett-, 1941-től 1944-ig az Új Magyar Színház tagja volt. Szerepelt 1932-ben és 1936-ban a Budai Színkörben, 1933-ban, 1935–36-ban a Vig-, 1933-ban a Belvárosi Színházban, 1934-ben a Teréz körúti Színpadon, 1939-ben a Pesti Színházban, 1942-ben a Pódium Kabaréban is. 1944–1947 között nem léphetett fel. 1947–48-ban az Észak Pest Megyei Kamaraszínházban, 1949–1952 között a kecskeméti, 1952-től 1955-ig a miskolci társ. tagja volt. 1955-ben és 1959-ben a Fővárosi Operett-, 1956–1959 között a Blaha Lujza Színházban, 1959-ben és 1961-ben a Kulich Gyula Színpadon, 1959-ben az Irodalmi Színpadon, 1959–61-ben a Bartók Teremben szerepelt. 1960-tól 1968-ig a Vidám Színpad tagja volt, de 1962-ben a Déryné Színházban is kapott feladatot. Eredeti játékkészséggel és humorral, jó stílusérzékkel teremtette meg a jellemfigurákat. Erdemes művész (1954). F.Sz. *Zemlye Feri* (Fényes Sz.: Vén diófa); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Mosolygó Menyhért* (Csiky G.: Ingenyélők); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Miska főpincér* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Jourdain* (Molière: Az úrhatnám polgár).

Pethes György (Bp., 1934. nov. 23.–): rendező. 1958-ban végezte el a SzAk rendező szakát és a debreceni Csokonai Színház főrend.-je lett. 1962–1965 között a Nemzeti Színház, majd két-két évig a József Attila Színház és a kecskeméti Katona József Színházban rend. 1969-től 1984-ig a veszprémi Petőfi Színházban, 1984-

PÉTERFFY GYULA – Színész
(Gorkij: Éjjeli menedékhely)

től 1986-ig a Szegedi Nemzeti Színházban rendezett. 1986 óta a Vidám Színpad rend.-je. Rendezéseiben az író gondolatait a lehető leghűségesebben fejezi ki. A m. dráma ügyének aktív támogatója. Veszprémi éve alatt Illyés Gyula műveit sorozatban mutatta be. Televíziós rendezéssel is foglalkozik. 1976-tól tanít a SzAk-n, egyetemi adjunktus. 1976-ban kapott Jászai Mari-díjat. F.R. Kohout: *Ilyen nagy szerelem*; Molnár F.: *Liliom*; Szakonyi K.: *Adáshiba*; Illyés Gy.: *A kegyenc*, *Különc*, *Fáklyaláng*; Molnár F.: *A testőr*; Katona J.: *Bánk bán*; Sh.: *Macbeth*; Vaszary G.: *Bubus*; Schiller: *Armány és szerelem*; Paso: *Őn is lehet gyilkos!*; Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*.

Pethes Imre (Jászárokszállás, 1864. dec. 18.–Bp., 1924. nov. 14.): színész. A bp.-i egyetemen jogot, majd bölcsészetet tanult. 1890-ben elvégezte a SzAk-t. 1890–91-ben Győrött, 1891–92-ben Aradon, 1893–94-ben Szegeden, 1894–95-ben Debrecenben, 1895-től 1899-ig ismét Szegeden, 1899–1900-ban ismét Aradon, 1900–1902 között a buda-temesvári társ.-ban játszott. 1902-ben a Vigszínházhoz, 1903-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek haláláig tagja maradt. 1923-tól a színház örökös tagja. 1918-tól 1924-ig a SzAk-n drámai és vj.-i gyakorlatot és beszédet tanított. Fiatal korában szerelmes- és bonviván-szerepekben lépett színpadra. Kiugró sikert aratott 1900-ban a Budai Színkörben, mint Cyrano. Pátosmentes játékaival a Nemzeti Színház modern stílusának egyik megalapítója lett. Egyik legjelentősebb Sh.-színészünk volt. Tiszta, erős beszéde, egyéni szerepértelmezése, visszafogott játéka főként klasszikus művekben érvényesült. F.Sz. *Péter* (Bródy S.: *A dada*); *Ocskay László* (Herczeg F.: *Ocskay brigadéros*); *Rank doktor* (Ibsen: *Nóra*); *Vackor* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Petruchio* (Sh.: *A makrancos hölgy*); *Hamlet* (Sh.); *Tartuffe* (Molière); *Oswald* (Ibsen: *Kísértetek*); *Bánk, Petur, Tiborc* (Katona J.: *Bánk bán*); *Lear* (Sh.: *Lear király*); *Lucifer* (Madách I.: *Az ember tragédiája*). F.R. Rostand: *Cyrano de Bergerac*; *Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak*; Schiller: *Haramiák*.

Pethes Margit (Dunaföldvár, 1898. máj. 6.–Bp., 1983. ápr. 24.): színésznő. *Rózsahegyi* Kálmán növendéke volt. 1926–1935 között a Nemzeti Színházban játszott. Ekkor nyugdíjba vonult. Kisebb szerepeket kapott. F.Sz. *Poldi hercegnő* (Herczeg F.: *A hid*); *Csepyné* (Csathó K.: *Lilla*); *Reagan* (Sh.: *Lear király*).

Pethes Sándor (Kassa, 1899. máj. 28.–Bp., 1981. jún. 29.): színész. A SzAk-t 1920-ban végezte el. 1916-tól az Apolló Kabaré, 1921–22-ben a Renaissance, 1922-től 1949-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Fellépett 1920-ban a Fővárosi Nyári Színkörben, 1922-ben az újpesti Blaha Lujza Színházban, 1924-ben a Sziget Színpadon és a Városi Színházban, 1927-ben és 1934-ben a Fővárosi Operett-, 1932-ben a Kamara Színházban is. *Dénes Györggyel*, de szólóban is gyakran szerepelt kabarékban; 1921-ben a Pódiumon, 1923-ban a Pesti, 1924-ben a Békeffi Kabaréban, 1924-ben, 1927-ben, 1932-ben az Andrássy úti Színházban, 1926-ban és 1928-ban a Teréz körúti Színpadon, 1930-ban a New York, 1931-ben a Komikusok, 1936-ban, 1945–48-ban a Pódium Kabaréban lépett fel. 1949-től 1954-ig az Ifjúsági, 1955–56-ban a Petőfi és Jókai, 1957–1959 között A Magyar Néphadsereg, 1960-tól 1981-ig a Vigszínház tagja volt. 1956-ban meghívta a Vidám Színpad, 1959-ben és 1974-ben az Irodalmi, 1960-ban és 1962-ben a Bartók Színpad is. 1935-től 1946-ig az Országos Színészegyesület színiiskolájában, 1949–50-ben a SzAk-n tanított színészmesterséget. Bohózatok, vj.-ok, színművek komikus szerepeiben tűnt ki eredeti karikírozó képességé-

vel, verbő játékaival. Számos filmben kapott szerepet. *Érdemes* (1954) és kiváló művész (1974). F.Sz. *Pry Pál* (Poole); *Ösztövé* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Berreh* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *A forgalmista* (Zilahy L.: *Süt a nap*); *Pantalone* (Goldoni: *A hazug*); *Kapus* (Sh.: *Macbeth*); *Lisander* (Molière: *Kotnyelesek*); *Cérna szabó* (Nestroy–Heltai J.: *Lumpaciusz Vagabundusz*); *Ferenc császár* (Rostand: *A sasfiók*); *Após* (Déry T.: *Kedves bópeer...*); *Gál kapitány* (Molnár F.: *Üveg-cipő*).

PETHES SÁNDOR – Vidorov (*Osztrovszkij*; *Erdő*)

Pethő Ádám színészjelölt. 1790 nyarán egyike volt a pestbudai, első m. szintárs. létrehozására szövetkezett ifjaknak. Nem lett belőle színész, már 1790 októberében sem lépett fel.

Pethő László (Bp., 1939. ápr. 5.–): táncos, koreográfus, balettigazgató. Az ABI-t 1956-ban végezte el, és azóta az Operaház tagja, 1982-től magántáncosa. Az

PETHES IMRE – *Cyrano de Bergerac* (Rostand)

Operaházon kívül számtalan színházban koreografált önálló baletteket, többek között Debrecenben is. Rendszeresen dolgozott a szórakoztatóiparban is. 1991-től a Fővárosi Operettszínház balettig.-ja. F.Sz. *Tybal* (Lavrovskij: Rómeó és Júlia); *Coppélius* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Simone anyó* (Ashton: A rosszul őrzött lány). **Peti Sándor** (Kiskunhalas, 1898. nov. 6.–Bp., 1973. ápr. 6.): színész, színészpédagógus. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját látogatta. 1921-ben az Apollo Kabaréban kezdte pályáját. 1923–24-ben, 1926–32-ben, 1933–34-ben tagja volt az Andrassy úti Színháznak. 1924–25-ben a Magyar, 1929–33-ban és 1934–40-ben a Vigszínházban játszott. 1929-ben a Magyar Színházban is fellépett. Játszott 1929-ben a Talkie és 1932-ben a Modern Kabaréban, 1935–40-ben a Teréz körúti, 1939-ben a Dunaparti Színpadon, 1941–42-ben a Royal Varieté Színházban. A II. világháború idején nem léphetett színpadra. 1945-ben a Magyar és Béke Színházban, valamint a Pódium Kabaréban szerepelt. 1946-tól 1956-ig a Nemzeti, 1957–1960 között a Petőfi, 1960–1963 között a Jókai, 1963–64-ben a Thália Színház tagja volt. 1954-ben a Fővárosi Kis Színpadon is fellépett. 1964-ben nyugdíjba vonult, de 1967–1969 között még foglalkoztatta a Thália Színház. 1951–1953 között a SzAk-n színészmesterséget tanított. Karakter- és epizód szerepeket formált meg néhány jellemző vonással, jellegzetes pózzal, hitelesen. Több m. filmet forgatott, és (1926 k.) Berlinben is filmezett. 1958-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Leio* (Pirandello: Az ember, az állat és az erény); *Arpi* (László M.: Illatszertár); *Dobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Mascarille* (Molière: Kényeskedők); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vizkereszt); *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *A csapós* (Molnár F.: Delila); *Švejk* (Hasek); *A postás* (Örkény I.: Tóték).

PETI SÁNDOR – *Firsz*
(Csehov: *Cseresznyés kert*)

Pető Endre, *Petheő* (Bp., 1905. febr. 14.–?): színész. A SzAk-t 1925-ben végezte el. 1926-tól 1928-ig, ill. 1934–35-ben az Országos Kamara Színházzal, 1933–34-ben a Magyar Játékszin Kamaraszínházzal járta a vidéket. 1928–29-ben a pozsonyi színház, 1929–30-ban a Belvárosi Színház tagja volt, 1932-ben a Vigszínházban is fellépett. 1936–37-ben Pécsen, 1937–38-ban Szegeden működött. 1939-ben az Andrassy Színházban kapott szerepet, 1939–40-ben a Komédia, 1941–42-ben a Kamara Varieté, 1943–44-ben a Madách Színház szerződtette. 1945-ben a Budai, 1949-

ben a Művész Színházban lépett fel. 1949-től 1972-ig a győri színházban szerepelt. Jellemszerepeket formált meg. F.Sz. *Gregers* (Ibsen: A vadkacsa); *Benjamin* (Strindberg: Húsvét); *Bernardo* (Sh.: Hamlet); *Pósalaky* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig).

Pető Imre (Keszthely, 1882-Bp., 1944): karmester, zeneszerző. Tanulmányait a Zak-n végezte *Herzfeld* Viktor, *Koessler* János és *Thomán* István növendékeként. Később Berlinben Engelbert *Humperdinck*, *Nikisch* Arthur, Lili *Lehmann* tanítványa volt, majd Stuttgartban és Berlinben karmester. 1913–1920 között az Operaház korrepetitora, 1920–1944 között karmestere volt. 1920-tól tanított a Nemzeti Zenedében.

Petőfi Sándor (Kiskörös, 1823. jan. 1.–Fehéregyháza, 1849. júl. 31.): költő, színész, drámaíró és -fordító, kritikus. 1839-ben statisztá a Pesti Magyar Színházban, 1841-ben a Dunántúlon, 1842–43-ban Székesfehérvárott, Kecskeméten, 1843–44-ben Debrecenben és az Érmelléken volt vándorszínész. Álnevei: Rónai, Borostyán. 1844. okt. 12-én *Egressy* Gábor segítségével lépett fel a Nemzeti Színházban (*Gemesi*, Szigligeti E.: A szökött katoná), de nem aratott sikert, ezzel véget is ért színészpályája. Több színészverset írt. Színészi képességeiről sok vita folyt, a gyenge fizikai adottságain felülemelkedni akaró romantikus színész típusa volt; példaképe *Egressy* Gábor. F.Sz. *Bolond* (Sh.: Lear király). 1844–45-ben a Pesti Divatlap segédszerkesztőjeként színházi híreket és rövid kritikákat írt. Leghíresebb bíráta *Egressy* Gábor III. Richárd-alakításáról készült (Életképek, 1847. febr. 13.). *Zöld Marci* c. népszínművét (1845) a Nemzeti Színház elutasította, ezért elégette. *Tigris és hiéna* c. drámája megjelent 1847-ben, ősbemutatója Kolozsvárott volt 1883-ban. Caraffa-drámája (1848) töredékben maradt. Lefordította Sh. *Coriolanus*-sát (1848, bem. 1870). – Ir. Fekete S.: P., a segédszerkesztő (1958); Fekete S.: P., a vándorszínész (1969); Szigethy G.: Shakespeare-t olvasó P. (1979); Gerskovics A.: P. és a színház (1980).

Petőfi Zoltán (Debrecen, 1848. dec. 15.–Bp., 1870. nov. 15.): *Petőfi* Sándor fia. 1867-ben otthagya iskoláját beállt *Szabó* József társulatához Debrecenbe, egy év után más együtteseknél próbálkozott. 1869-ben Kecskeméten játszott utoljára. F.Sz. *Juranics* (Jókai M.: A szigetvári vértanúk); *Vildeul báró* (Nuitter-Derley: Egy csésze tea). – Ir.: Déri Gy.: P. Z.

Petőfi Színház (1954–1960): → *Ifjúsági Színház*

Petőfi Színház (1960–1964): 1960. okt. 7-én a régi Petőfi Színház helyén (Nagymező u. 22–24.) önálló zenés színház kezdte meg működését, megtartva a ~ nevet. Vezetői *Szinetár* Miklós és *Petrovics* Emil voltak. Új típusú színházat kívántak kialakítani, amely a zenés darabok többfajta megoldásával kísérletezik. Emellett kortárs m. zenés darabok bemutatását is célul tűzték ki. 1960–1963 között ~ közös gazdasági igazgatás alatt volt a Fővárosi Operettszínházzal. Az 1963–64-es évadban a ~ önállósult, de az évad végén meg is szűnt. 1962 őszétől a régi színház műszaki hibái miatt a volt Magyar Színház épületében játszott a társ. Színészetünk kiválóságai voltak a színház tagjai: *Feleki* Kamill, *Domján* Edit, *Psota* Irén, *Horváth* Tivadar. Rendezőként dolgozott itt többek között *Marion* Frigyes, *Békés* András, *Fabri* Zoltán, *Seregi* László, *Szendró* József. Legendás előadások születtek: Hubay M.–Ránki Gy.–Vas I.: *Egy szerelem három éjszakája*; Molnár F.: *Üveg cipő*; Burkhard: *Tűzijáték*; Mándy I.: *Mélyvíz*; Gosztonyi I.: *Európa elrablása*; Brefort: *Irma, te édes*; Mankowitz–Norman: *Espresso Bongo*. **Petőfi Színikör** (1925–1928?): Bp.-en, a XIII. ker. Szent László út 1. sz. alatt játszó színház. Alapítója *Szél* József, ig.-i 1927-ben Cz. *Nemes* Gyula és *Barna* József

voltak. Műsorán operettek – Fall: *Dollárkirálynő* – és a bp.-i nagyszínházaktól átvett sikerdarabok – Földes Imre: *A kuruzsló* – szerepeltek.

Petőfi Színpad New York (1957–1958): Dékány László alakította meg főként 1956-os menekült színészekből. A Robert Wagner High School színháztermében mutathatták be bérleti előadásait. Rend.-k voltak Dékány László, Bogáthy Mihály, Szabó Sándor. Zenei vezető Majorossy Aladár, diszlettervező Bencsát Henrik. Társ.-i tagok Szörényi Éva, Bárczy Kató, Gabányi Böske, Pártos Erzs, Szabó Sándor, Bogáthy Mihály, Kürthy Péter, Bencze Miklós, Körmendi Árpád, Ronay Lajos, Rácz Tibor voltak. Fennállásuk rövid ideje alatt jelentős sikereket értek el bemutatóikkal: Herczeg F.: Kék róka; Bokay J.: Feleség; Molnár F.–Keller D.–Zerkovitz B.: A doktor úr; Halász P.: Egérfogó; Csiky G.: Nagymama; Vadnay L.: Varázstükör; Coward: Vidám kísértet. Alkalmanként irodalmi estek rendezésével is gazdagították repertoárjukat (Karinthy Frigyes, Móricz Zsigmond-, Heltay Jenő-est). A társ.-i tagok egy része hamarosan amerikai szerződést kapott, mások önálló társ.-ot hoztak létre (Bogáthy Mihály Magyar Színháza), így a Petőfi Színpad megszűnt.

Petrácss Sári (Bp., 1888–Antwerpen, 1930. szept. 8.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját látogatta. 1905-ben a Vígsházban lépett színpadra. 1905-ben a Népszínházban, 1906-ban a Király Színházban lépett fel. 1907-től 1910-ig Beöthy László színházainak volt a tagja. 1910-ben Bécsbe szerződött, majd Berlinben, 1911-ben, 1914–15-ben ismét a Király Színházban, 1920-ban az USA-ban szerepelt. 1920-ban, 1922-ben és 1927-ben a Városi Színházban, 1925-ben a Fővárosi Operettszínházban játszott. Népszerű ope-

PETRÁCSS SÁRI – Lucy
(Jacobi V.: Leányvásár)

rettprimadonna volt. Iskolázott hangjával, modern, pajos és pikáns játékaival meghódította a hazai és a külföldi közönséget. F.Sz. *Nanetta* (Hüvös I.: Két Hippolit); *Bronislava* (Millöcker: Koldusdiák); *Baróthy Anna* (Nagypál B.: Cigánykirály); *Heléna* (Nedbal: Lengyelvér); *Örzi* (Szirmai A.: Mézeskalács); *Ilona grófnő* (Lehár F.: Cigányszerem); *Angela* (Lehár F.: Luxemburg grófnő); *Lucy* (Jacobi V.: Leányvásár).

Petrács Anna (Órszűjfalu, 1946. febr. 11.–): színésznő. 1964-től a komáromi Magyar Területi Színház tagja, de közben a kassai Thália Színházban is fellépett. Színészi tapasztalatait kisebb szerepek eljátszásával sze-

rezte. Komédiás játékok és szinte fiús csintalanság jellemzi, pl.: *Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig) szerepében. Fokozatosan egyre igényesebb feladatokat bízta rá. *Isméné* szerepe után (Brecht: Antigoné) repertoárja az érettebb és bonyolultabb figurák szerepeivel bővült. F.Sz. *Madame Crisbay* (Mikszáth K.: Szent Péter esernője); *Elektra* (Gyurkó L.: Szerelmem, Elektra); *Juli* (Molnár F.: Liliom); *Lizzi* (Nash: Az esőcsináló).

PETRÁCS ANNA ÉS BORÁROS IMRE
(Nash: Az esőcsináló)

Petress Zsuzsa (Bp., 1928. dec. 11.–): színésznő. 1950-ben végzte el a SzAk-t, de a Fővárosi Operettszínház már 1949-ben szerződtette. 1966–68-ban Miskolcon, Győrben, Kaposváron szerepelt, majd ismét a Fővárosi Operettszínház tagja lett. 1974 óta ritkábban játszik itthon, az USA-ban él. Operettek primadonna-szerepeit, majd musicalszerepeket alakított. Főként ezekben tudta megmutatni kiváló jellemábrázoló képességeit, melyel képes volt egy teljes életutat bemutatni. Több lemezt készítettek vele, gyakran vendégszerepelt külföldön. 1954-ben Jászai Mari-díjat, 1974-ben érdemes, 1986-ban kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Erzs* (Strauss: Bécsi diákok); *Pepita* (Dunajevszkij: Szabad szél); *Euridiké* (Offenbach: Orfeusz); *Ilonka* (Kerekes J.: Állami Áruház); *Pompadour* (Fall); *Glavári Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy); *Golde* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Sylvia*, *Cecília* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Angela*, *Fleur* (Lehár F.: Luxemburg grófnő).

Petri László (?–): színész, rendező, színházigazgató. Pályakezdeként a győri Kisfaludy Színházhoz került. Az 1956-os forradalom után feleségével, Petri Mariával együtt emigrált az USA-ba, ahol 1957-ben hivatásos színészekből álló kooperatív (osztalékos) szintárs.-ot alakított New York-i Magyar Operettszínház néven. Sikeres előadásokkal hamar meghódították az amerikai m. közönséget. ~ sokoldalú tehetsége, művészi igényessége, jó szervezőkészsége látszott a társ. munkáján. Bérletet hirdetett, rendezett, koreografált és játszott kis csapatával. Bp.-ről érkezett vendégművészeket gyakran léptetett fel. Ő hívta meg Bilicsi Tivadart (1965, 1970), Latabár Kálmánt (1965), Bárony Rózsit (1967), Sárdy Jánost (1967), Petress Zsuzsát, Feleki Kamillt, Rátonyi Róbertet (1968), Honthy Hannát (1969). Halász Péter szerint ő „a legtürelemesebb, legkitartóbb és legszenvedélyesebb amerikai m. színigazgató”. F.Sz. *Miska* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *József* (Huszka J.: Lili bárónő); *Dr. Sárkány* (Molnár F.: A doktor úr); *Endrei*

(Kálmán I.: A csárdaskirálynő). F.R. Szirmai A.: *Mágnás Miska*; Erdélyi M.: *A csavargólány*; Lehár F.: *A mosoly országa*; Jacobi V.: *Sybill*, *Leányvásár*.

Petrichevich Horváth Dániel (? 1760–Nagyszeben, 1842. jún. 25.): színházberlő-igazgató, drámaíró- és fordító, mecénás. 1809-ben őrnagy volt a nemesi felkelő-seregben, 1809-ben, valamint 1810–11-ben Felső-Fehér vármegye országgyűlési követe, királyi hivatalos az 1834–35., az 1837–38. és az 1841–42. évi diétákon. 1804-ben adományokat gyűjtött a kolozsvári színház építésére, és maga is adakozott. 1811. febr. 18-tól országgyűlési küldött a színházi bizottságban, 1813. dec. 1-jétől 1814. márc. 31-ig a társ. ig.-ja. 1814–15 telén főúri műkedvelő társ.-ot szervezett, amelyben német, francia és m. nyelven maga is játszott. Lefordította Körner *Zrínyi* c. drámáját (Kolozsvár, 1819), amellyel 1821. márc. 12-én a Farkas utcai színház megnyit. ~ a prológot írta, mondta és a címszerepet játszotta. 1820. febr. 4-től a színházi intézőbizottság vezetője, 1821. febr.–jún. között az új igazgatóbizottság elnöke. 1824-ben a színház működtetésére létrehozott részvénytársaság egyik alapítója. 1824. ápr. 4-től 1828 őszéig a háromtagú igazgatás tagja. *Zuelma* c. eredeti drámája valószínű azonos a Nemzeti Színházban 1846. ápr. 13-án I. H. D. szignó alatt bemutatott darabbal. Nyomatásban még egy fordítása jelent meg: *Az ősznya* (Grillparzertől, Pest, 1824). További öt, német nyelvből készült fordításáról tudunk. – Ir. Sándor I.: A széplaki P. H. család (Kolozsvár, 1908); Bényei M.: Az erdélyi országgyűlések színházpolitikai vitái és iratai, 1791–1847 (1990).

Petridisz Hrisztosz (? 1960. jan. 24.–): táncos. A Rock Színház magántáncosa alapításától kezdve. Több kisebb szerepet is játszik. F.Sz. *Louis* (Bernstein: *West Side Story*); 6 *Mokány* (Szakcsi Lakatos B.: A bestia); *Lisznai úr* (Móricz Zs.–Miklós T.–Kocsák T.):

PETRESS ZSUZSA – Marie D'Agoult
(Bródy T.–Semsei J.: *Elfelejtett keringő*)

Légy jó mindhalálig); *Fanatikus Simon* (Lloyd Webber: Jézus Krisztus, szupersztár).

Petrik József (Orosháza, 1930. dec. 30.–): színész, rendező. 1947-ben végezte el az Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját, majd gyerekszínészként szerepelt. 1950-től 1959-ig az Ifjúsági Színház tagja volt. Közben 1953-ban diplomázott a SzAk-n. 1959–64-ben a Petőfi Színház színésze, 1957-től rend. 1964-től 1977-ig az Állami Déryné Színházban rendezett, majd a Népszínház művésze lett. 1982-től 1990-ig, nyugdíjazásáig, a színház főrend.-je is. Eleinte főként fiatal hősöket, kamaszokat játszott, majd karakterfigurákat alakított. Rendezőként a m. dráma aktív támogatója és a közönség igényeinek pontos ismerője. Gyakran szerepel a Magyar Rádióban. 1976-ban Jászai Mari-díjat, 1989-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *A reichsstadti herceg* (Rostand: A sasfiók); *Petőfi* (Füsi J.: Az aszodi diák); *Placsek* (Fehér K.: Ez az ország eladó); *Calchas* (Sh.: Troilus és Cressida); F.R. Shaw: *Warrenné mestersége*; Schiller: *Don Carlos*; Jacobi V.: *Leányvásár*; Katona J.: *Bánk bán*; Bródy S.: *A tanítónő*; Fejes E.: *Vonó Ignác*; Eisemann M.: *En és a kisöcsém*; Illyés Gy.: *Testvérek*; Coward: *Forgószinpad*.

Petrik Pál (Szabadka, 1916. máj. 20.–): díszlettervező. Címfestőnek tanult, majd a belgrádi Képzőművészeti Akadémián végzett. 1957-től 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig, a Szabadkai Népszínház díszlettervezője, majd díszlettervezője. A díszletek tervezésénél inkább festői, mint architektonikus eszközökkel dolgozott. F.T. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Katona J.: *Bánk bán*; Deák F.: *Afonyák*; Hágy Gy.: *Mohács*; Williams: *Az iguána éjszakája*.

Petróczy Alice (Nagyvárad, ?–): színésznő. Apja táblalíró volt Nagyváradon. Műkedvelő színjátszóként ért el sikereket. Ezután jelentkezett a színháznál és Gróf László ig. felvette együtésébe. 1927–29-ben a kolozsvári társ. tagja volt. 1928. nov. 16-án a budapesti Nemzeti Színházban sikerrel lépett fel vendégként *Vilma* szerepében Herczeg Ferenc: A dolovai nábob leánya c. színművében. A kritika előkelő megjelenését, őszinte játékát, szép dikcióját dicsérte. Kolozsvárott parádés szerepek sora következett. A harmincas évektől kezdve azonban egyre kevesebbet hallott magáról. F.Sz.: *Monna Vanna* (Maeterlinck); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Ofélia* (Sh.: Hamlet); *Haiiong* (Klabund: A krétakör); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Nóra* (Ibsen).

Petrović, Branka (Zombor, 1945. febr. 5.–): jelmeztervező. Az újvidéki iparművészeti főiskola elvégzése után a zombori színházhoz került, innen 1979-ben az Újvidéki Színházhoz szerződött. A szabadkai színház számára is készített jelmezeket. F.T. Molière: *Tartuffe*; Mrozek: *Tangó*; Goethe: *Clavigo*; Krleža: *Út a paradicsomba*; Ruzante: *A csapodár madárka*; Büchner: *Leonce és Léna*.

Petrovics Emil (Nagybecskerek, 1930. febr. 9.–): zeneszerző, operaigazgató. Zeneszerzés-tanulmányait Szabó Ferenc, Viski János és Farkas Ferenc vezetésével végezte a Zak-n, 1959-ben díjat nyert a Liège-i zeneszerző versenyen. 1960–64-ben a Petőfi Színház zenei vezetője, 1964-től a SzAk egyetemi tanára, 1968-tól a Zak egyetemi tanára, 1979-től uo. a zeneszerzés tan szak vezetője. 1978-ban a Grand Prix du Disque kitüntetettje. 1986–1991 között az Operaház igazgatója. Kossuth-díjas (1966), Erkel Ferenc-díjas (1960, 1963), érdemes (1975) és kiváló művész (1982). Mindhárom operáját bemutatta az Operaház és több külföldi opera is: *C'est la guerre* (1961), *Lysistrat* (1962); *Bűn és bűnhődés* (1969). Balettje: *Salome* (1979). Könyve: Ravel (1959).

Petrovics Ilka (Nagyvárad, 1855–Torda, 1890. ápr. 29.): operett- és népszínműénekes. 1868-ban kezdte el pályáját, 1871-től későbbi férjével, *Geröfy* Andorral játszott együtt. Népszerű szende és szubrett volt, bár énekével nem mindig nyerte el a közönség tetszését. F.Sz. *Bettina* (Audran: Údvöske), *Zsófi* (Csepreghy: Piros bugyelláris), *Julcsa* (Szigligeti E.: Szökött katona), *Marjolaine* (Lecoq: Kisasszony feleségem).

M.A. 1868: Latabár Endre; 1869: Egressy Ákos, Follius János; 1870: Hubay Gusztáv; 1871: Mosonyi Károly; 1872: Fehérváry Antal; 1873: Mosonyi; 1874: Némethy Györgyné; 1875: Lászy Vilmos; 1876: Geröfy Andor (második férje); 1886: Bács Károly; 1887: Balassa Károly; 1888: Valentin Lajos; 1889: Miklós Gyula.

Petry Kató (?–?, 1960. jan. 14.): énekesnő. Énektanulmányait magánúton végezte. Gyermekkorától egyházi énekesként tartották számon. Bp. templomaiban állandó szólistaként énekelt. 1930-tól több önálló hangversenyt adott a Zak-n és számos vidéki városban. 1923-tól 1959-ig az Operaház tagja volt.

Petur Ilka; *Vitarius* Ilona (Bp., 1912. febr. 1.–Bp., 1993. márc. 9.): színésznő. A Zak ének szakán tanult, majd 1934–1943 között különböző vándortárs.-ok tagja volt. 1943-tól 1950-ig a szegedi színházban szerepelt, azután három-három évet töltött Győrben és Pécsen. 1956-tól 1964-ig a Petőfi, ill. a Jókai Színház színésznője. 1966-tól nyugdíjba vonulásáig a Pannónia Filmstúdió tagja volt, színházban csak alkalmanként szerepelt. Drámai és operettszerepeket alakított nagy sikerrel. Több filmben játszott jelentős figurákat. 1954-ben Jászai Mari-díjat, 1985-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Sybill* (Jacobi V.); *Zorika* (Lehár F.: Cigányserzem); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Rózsi* (Szigligeti E.: A cigány); *Elektra* (Bornemisza P.–Móricz Zs.: Magyar Elektra); *Goneril* (Sh.: Lear király); *Baradlayné* (Jókai M.–Hevesi S.: A köszívű ember fiai).

Petz Mária (Szabadka, 1932. jún. 26.–): színésznő, énekesnő. 1952 márc.-ában szerződött a Szabadkai Népszínház társ.-ához. Operettszerepekben lépett fel, egészen 1964 aug.-áig, amikor a belgrádi Operaházhoz szerződött. F.Sz. *Leila* (Huszka J.: Gül Baba); *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Violetta* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Tücsök* (Kertész I.: Csacsifogat).

Péva Ibolya (Nyírbátor, 1941. márc. 25.–): színésznő. 1960-ban végezte el *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját, 1961-ben pedig a Bábstúdiót. 1961–1966 között a Honvéd Művészegyüttes tagja volt. 1965-ben kapott működési engedélyt. 1966-tól a Miskolci Nemzeti, 1969-től egy évig a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1970 óta ismét a Miskolci Nemzeti Színház művésze. 1984-től gyakran vendégszerepel Kassán. Sokoldalú művésznő, fő- és karakter szerepeket egyforma sikerrel alakít. F.Sz. *Saci* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Hero* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Marie* (Vian: Mindenkit megnyúzunk); *Emerencia* (Nestroy: Szabacsság Mucsán); *Smeraldina* (Gozzi: Szarvaskirály).

Pewny Irén (Zimony, 1866. ápr. 17.–Bp., 1916. dec. 29.): énekesnő (szoprán). Bécsben, a konzervatóriumban tanult. Hamburg, Frankfurt, München, Hannover, majd Amerika színpadain aratott rendkívüli sikereket. Már Gustav Mahler hívta az Operaházhoz, de végül csak 1896–1902 között volt a társ. tagja. *Szilágyi Erzsébet* (Erkel Ferenc: Hunyadi) szerepében mutatkozott be, amit tagsága idején csak ő énekelt. 1902 után csak hangversenyeken szerepelt. Futtakyné ~ néven is színpadra lépett. Kiváló zenei képességgel, nagy hangterje-

delemmel és kitűnő mesterségbeli tudással rendelkező énekesnő volt. F.Sz. *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál); *Juliska* (Humperdinck: Jancsi és Juliska); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Leonora* (Verdi: A trubadúr); *Micaela* (Bizet: Carmen); *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Pewny Olga (Pancsova, 1872–?): énekesnő (szoprán). *Pewny* Irén húga. A bécsi konzervatóriumban tanult énekelni. Elsősorban német színpadokon – Hamburg, Frankfurt, München, Lipcse, Darmstadt – énekelt, de fellépett a Metropolitanban (New York) is. Kiváló Wagner-énekesnő volt. Budapesten, 1894-ben csak hangverseny-énekesnőként mutatkozott be, nővérével közösen. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Erzsébet* (Wagner: Tannhäuser).

Philippovich Tamás (Bp., 1954. márc. 20.–): színész. 1982-ben végzett a SzAk-n. 1982-től 1987-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1989 óta Amerikában él. F.Sz. *Biff* (Miller: Az ügynök halála); *Vladimir* (B. Strauss: Ő, azok a hipochonderek); *Z* (Csurka I.: Deficit); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Osinski* (Márton L.: Kinkastély); *Slim* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Philippovits Borbála: → *Philippovits* István

Philippovits István (Pétény, 1822. febr. 9.–Arad, 1885. márc. 3.): színész, énekes, színigazgató. Vagyonos családból származott. Kezdetben tanító volt, majd 1840-ben a Nemzeti Színház kardalosa lett. 1846-ban azonban már mint énekes színész, operaénekes vett részt a *Szabó* József által vezetett társ. itáliai vendégtájkán. Később Debrecenben, Aradon, Kolozsvárt, Kassán lépett fel. 1847-től már rendezett is. 1848-ban részt vett a szabadságharcban, majd Aradon kezdett újra játszani, hol később évtizedes működését diszpolgári oklevéllel tüntették ki. 1860-ban ott kezdett társigazgatásba *Szabó* József mellett. 1863-ig Aradon, két évadra Kassán és Győrött, végül 1867-től 1875-ig, nyolc éven át aradi színigazgató volt. *Szabó Schneider* József és *Havi* Mihály mellett ő volt a vidéki operajátás harmadik legnagyobb alakja. Zenei és színpadi érzékét, amely rendezéseiben is megnyilvánult, mindenki nagyra becsülte. Eleinte tenorszerepekben jeleskedett, később a basszus-szerepekben is nagy sikert aratott. Végül népszínműénekesként lépett fel. 1880-ban *Mosonyi* Károlyhoz szerződött, akinél titkári feladatokat is ellátott. Első felesége *Körösy* Ferenc igazgató lánya, Mimi a kolozsvári Nemzeti Színház vezető színésznője volt. Lánya, *Philippovits* Borbála (Visz, 1838. nov. 29.–Beszterce, 1905. jan. 25.) *Balogh* Alajos felesége lett. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Tell Vilmos* (Rossini); *Gáspár* (Weber: Büvös vadász); *Carlo* (Verdi: Ernani); *Belizár* (Donizetti); basszistaként: *Mephisto* (Gounod: Faust); *Plumkett* (Flotow: Márta); *Raimund* (Donizetti: Lammermoori Lucia); népszínműénekesként pl. Szigligeti E. műveiben: *Kelendi* (Pütkösti királynő); *Gyuri* (Cigány); *Gyula* (A nagyapó).

M.A. 1840–45: Nemzeti Színház; 1845: pesti német színház; 1845: Nagyvárad–Debrecen–Szeged; 1845–46: Kolozsvár; 1846–47: Pécs; 1847 ősze: Felek Miklós; 1849–54: Arad; 1854–57: Kolozsvár; 1857–1860: Arad. Igazgatóként: 1860–63: Arad; 1863–65: Kassa; 1865–66: Győr; 1867–1875: Arad; 1875–78: állás nélkül volt; 1878–1883: Arad; 1883–84: Mosonyi; 1884: Temesvár; 1884–85: Mosonyi Károly (Zombor); 1885: Arad.

Pichler Bódog Károly (Pécs, 1833. ?–Kolozsvár, 1876. febr. 8.): karmester, zeneszerző. *Schmidt* Péter tanítványa volt. 1862-től Linzben, Olmützben és Pozsonyban volt színházi karmester. 1867-ben Kolozsvárról telepedett le, előbb a színházhoz szerződött, majd megalapította és igazgatta az Énekekadémiát. *Visegrád* c. operáját (1875), nem mutatták be.

Pifkó Lina, Karolina (? , 1846–Szabadka, 1880. márc. 3.): színésznő. 1865-ben Debrecenben lépett először színpadra. Elsőrendű drámai, társalgási és vigjátéki szende volt, de szívesen szerepelt operettekben is. 1872–73-ban *Miklósy Gyula* István-téri Színházban lépett fel. 1880-ban váratlanul fiatalon hunyt el. F.Sz. *Rózsa* (Szigligeti E.: Nőuralom); *Casilda* (Scribe: Ördög része); *Nelli* (Mellesville: Rögeszme és örölség); *Emília* (Sardou: A jó barátok); *Edward* (!) (Sh.: III. Richard). M.A. 1865–66: Reszler István; 1866–67: Kolozsvár; 1868–70: Latabár Endre; 1870–71: Klein Sámuel; 1871–72: Szabadka; 1872–73: Miklósy Gyula; 1873–74: Gerő Jakab; 1874–75: Aradi Gerő; 1875–76: Károlyi; 1876–77: Gerőfi Andor; 1878–79: Némethy Györgyné; 1879–80: Temesváry Lajos.

Pilári Gábor (Pécs, 1960. okt. 14.–): bábművész. 1972-től a pécsi Bóbita Bábegyüttes, majd 1981-től a hivatásos Bóbita Bábszínház tagja volt. 1987-ben egy évet Bécsben töltött, ahol egy marionettelőadást hoztak létre (Mozart: *Bastien és Bastienne*). 1987-ben alapította meg meg feleségével, *Vajda Zsuzsával* a *Márkusszínház* családi színházi társ.-ot. F.R. Petőfi S.: *A helység kalapácsa*; *Kasperl*; *Vitéz László*; *Guignol játékok*.

Pilinczcs József (? , 1957. dec. 16.–): színész. 1989-ben szerződött a Pécsi Nemzeti Színházhoz. F.Sz. *Pisti* (Örkény I.: *Pisti a vérzivatarban*); *XX* (Mrozek: *Emigránsok*); *Brighella* (Goldoni: *A hazug*).

Pilinszky Géza (Bp., 1891–Berlin, ?): énekes (tenor), zeneszerző és brácsaművész. A Zak-n *Szerémi Gusztáv* (brácsa) és *Anthes György* (ének) tanítványa volt. 1920–1927 között az Operaház magánénekese, majd a Városi Színházhoz szerződött. 1928-tól Berlinben, majd az elbinger Stadttheaterben énekelt. 1930-ban Bayreuth-ban Toscanini vezényletével lépett fel, majd 1937-ben a berlini Metropol Theaterhez szerződött brácsásként. 1950 után elsősorban pedagógiai tevékenységet folytatott.

Pilinszky Zsigmond (Bp., 1883. máj. 5.–Bp., 1957. dec. 9.): énekes (tenor). Fiatalon harangöntő volt, majd a Népopera iskolájában énektanulmányokat folytatott. 1912–13-ban Miskolcon, *Palágyi Lajos* társ.-ában szerepelt, majd az Operaházhoz szerződött, amelynek 1928-ig magánénekese volt. 1928-ban a berlini Städtische Oper tagja lett, 1930-ban és 1931-ben a Bayreuth-i Ünnepi Játékokon *Tannhäuser* (Wagner) szerepét énekelte. 1930–1934 között az Operaház állandó vendége, 1938-tól 1944-ig tagja, 1944-ben pedig énekmestere lett. 1945-től tíz éven át külföldön élt, majd 1955-ben visszatért Bp.-re. F.Sz. *Lohengrin* (Wagner); *Tannhäuser* (Wagner); *Pinkerton* (Puccini: *Pillangókisasszony*); *Sámson* (Saint-Saëns: *Sámson és Delila*); *Bánk bán* (Erkel F.).

Pilinyi Márta (Salgótarján, 1953. febr. 28.–): diszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola textil tanszakán végzett 1978-ban. 1979–1982 között a Képzőművészeti Főiskola diszlet- és jelmeztervező szakán tanult. Debrecenben kezdett, majd 1989-ben az egri színházhoz szerződött. Fantázia, színgazdagság jellemzi terveit. F.T. Stavits: *A szivárványszínű köntös*; *Dürrenmatt: A milliomosnő látogatása*; Miller: *A salemi boszorkányok*.

Pilisi Lajos (Kálcsa, 1878. febr. 24.–Bp., 1918. szept. 6.): színész, igazgató. 1896-ban *Deák Péter* társ.-ánál kezdte pályáját mint komikus- és jellemszínész. 1904-től vállalt először igazgatást (Ipolyság); 1905-től 1908-ig a Pozsony–Győr–Sopron–Komárom-i társ.-ot vezette. 1908-ban vállalkozása csődbe ment, s – újból színésznek állt. Az 1912–13-as évadban játszott utoljára. Az első világháborúban harctéri tudósításokat küldött a frontról. Cikkeit a *Világ* c. lap közölte.

M.A. 1879: Gyulafehérvár, Kassa, Ungvár; 1898: Szolnok, Szabadka; 1902: Zoltán Gyula; 1903: Tóvári Antal; 1908: Tóvári Antal; 1909: ismeretlen helyek; 1910–1912: Kövessi Albert, Mezei Béla; 1912–13: Thury Elemér. Igazgatóként: 1905–1908: Pozsony–Moson–Győr–Sopron–Komárom.

Pinczés István (Gelej, 1953. márc. 28.–): rendező, színházigazgató. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem m.-angol szakán végzett 1977-ben. 1982-ben fejezte be tanulmányait a SzAk színházelmélet szakán. 1978 óta a debreceni Csokonai Színház tagja, előbb rend.-asszisztens, 1983-tól rend., 1987. január 1-jétől főrend., 1991. jún. 6. és 1993. jan. 20. között megbízott ig., azóta ismét főrend. Mint egyetemista a Főnix színpadon rendezett, majd egy 2 éves pantomim-tanfolyam elvégzése után megalakította a *Mimosz* egy.-t, amellyel az 1977-es *Ki-mit-tud* televíziós vetélkedőn első díjat nyertek. 1979-ben alakította meg a *Debreceni Színjátszó Stúdiót*, többször vettek részt külföldi fesztiválokon. Az egy. 1981-ben New Yorkban elnyerte a fesztivál fődíját, ~ pedig a rend.-i különdíjat. 1983-ban Japánban ezüstérmet nyertek. ~ két ízben rendezett Japánban (Örkény István: *Tóték*, Szép Ernő: *Május*). Kísérletező szellemű rendező, aki nem kedveli a direkt politizálást, és a színészcentrikus rend.-i színházban hisz. Jászai Mari-díjas (1990). F.R. Kroeetz: *Felső-Ausztria, A fészek*; Örkény I.: *Pisti a vérzivatarban*; Páskándi G.: *Vendégesség*; Queneau: *Stílusgyakorlat*; Brecht–Weill: *Koldusopera*; Örkény I.: *Tóték*; Dürrenmatt: *A milliomosnő látogatása*; Havel: *Audiencia*; Spiró Gy.: *Csirkefej*; Leigh–Wasserman: *La Mancha lovagja*; Garaczi L.: *Imoga*; Móricz Zs.–Kocsák T.: *Miklós T.: Légy jó mindhalálig*; Molnár F.: *Li-lom*.

Pini Henrik (Olaszország, 1860-as évek-?): táncos. A milánói Scala szólistája volt, amikor 1880-ban *Campilli* Frigyes ajánlatára, a Nemzeti Színház szerződtette. 1884-től 1916-ig az Operaház egyetlen férfitanácsosa volt, aki a legkülönbözőbb szerepeket alakította. F.Sz. *Gáspár* (Guerra: *A törpe gránátos*); *Valentin* (Smeraldi: *Excelsior*); *Venturelli* (Guerra: *Művészfurfang*).

Pintér Böske (?-?): színésznő. 1923-ban Nagyváradon már ünnepelt primadonna volt, *Fehér Imre*, *Gáspár Jenő* és *Ferenczy Gyula* társ.-ainak egyik erőssége. 1927-től, három évad kolozsvári szerződés után Brassóban és a Székelyföldön játszott. A Brassói Lapok szerint az 1925–26-os évad legsikeresebb előadása, a *Csökök asszonya*, az ő nevéhez fűződött. Hasonló méltatások jelentek meg róla 1927–1934 között a székelyudvarhelyi fellépések nyomán is. Nemcsak operettekben lépett fel, hanem prózai darabok hősnőit, népszínművek kardos menyecskéit is sikerrel elevenítette meg. Főszerepeket játszott Farkas I.: *A nőtás kapitány*, Szirmai A.: *Mézeskalács*, Szigligeti E.: *A cigány*, Farkas I.: *Iglói diákok* c. darabjaiban.

Pintér Imre (Vác, 1864. okt. 6.–Bp., 1946. jan. 17.): színész, rendező. 1885 őszén Pécsen lépett először színpadra *Mészáros Kálmán*nal. Ott fedezte fel *Blaha Lujza* a Népszínház számára. 1891-től 1895-ig *Krecsányi Ignácnál* volt tag. 1895-től egy telet Kolozsvárra, egy telet a Vigszínházban töltött. 1897 és 1903 között Aradon és Nagyváradon játszott. 1903 őszén lépett fel újból a Népszínházban, 1904 márc.-ától már mint szerződtött tag. *Blaha Lujza* partnereként ért el sikereket. *Vidor Pál* igazgató halála után Pécsre ment két évre. 1909-től Újvidéken, 1910-től ismét a fővárosban (Vigszínház, Budai Szinkör, Kisfaludy Színház) játszott. Első felesége *Szép Olga*, második pedig *Parlaghy Kornélia* színésznő volt. A harmincas években „Blaha Lujza utolsó partnere”-ként középiskolákban adott elő népszínmű-összeállít-

tásokat. F.Sz. *Pietro* (Suppé: Boccaccio); *Katko* (Zeller: Madarász); *Jen Mo* (Jones: San Toy). F.M. *Lugosi erdő; Fa rózsája*.

M.A. 1886–87: Temesvár, Pozsony; 1888–1891: Győr, Sopron, Pécs; 1913: Budai Színkör; 1915: Népopera; 1921: Kiskalud Színház.

Pintye Gusztáv (Nyírgelse, 1937. aug. 21.–): díszlet- és jelmeztervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskolán folytatta. Kecskeméti bemutatkozása után 1965–1974 között a Pécsi Nemzeti Színház tervezője volt. Ezt követően külföldre (Kanada) távozott. F.T. Bizet: *Carmen*; Hernádi Gy.: *Falanszter*.

Pirisi Edit (Miskolc, 1958. aug. 17.): énekesnő (szoprán). A Zak magánének szakát végezte, majd a győri Kiskalud és a kaposvári Csiky Gergely, 1989 óta pedig a Miskolci Nemzeti Színház magánénekese. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Leonóra* (Verdi: A trubadúr); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő).

Piros Ildikó (Kecskemét, 1947. dec. 23.–): színésznő. 1970-ben végzett a SzAk-n, azóta a Madách Színház tagja. Szerepkörét meghatározta finom szépsége, a lényéből áradó szelídség, tisztaság. Drámai főszerepek sorát játszotta el. Jászai Mari-díjas (1983). F.Sz. *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Nyina* (Csehov: Sirály); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Mira* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Irina* (Csehov: Három nővér); *A patikusné* (Szép E.: Patika); *Lisbeth* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja); *Jolán* (Molnár F.: Az ördög); *Romaine* (Christie: A vád tanúja); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Színésznő* (Molnár F.: A testőr). Önálló estje: *Te + Én* (Huszi P.-rel).

PIROS ILDIKÓ – Nyina
(Csehov: Sirály)

Piros Sándor (Csanádapáca, 1947. jan. 26.–): díszlet- és jelmeztervező. Textilipari technikumban végzett, majd 1967–1968 között a Szegedi Nemzeti Színház műhelyeiben, 1968–1970 között az Operaházban tanulta a szakmát. Ezt követően a Fővárosi Operettszínháznak, később (1976–1978 között) a Madách Színháznak dolgozott. 1978–86-ban az Arany János Színház tagja volt, 1986–1989 között a debreceni, ill. az egri társ.-nak dolgozott. Fantázia, dús kolorit, markáns jellemzőerő a sajátja. F.T. Szakcsi Lakatos B.–Csemer G.: *Piros karaván*; Molière: *Scapin furfangjai*.

Piroska Klára, B. (Nagyenyed, 1950. júl. 25.–): színésznő. 1975-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Figyelemreméltó jellemábrázoló készséggel rendelkező művésznő. F.Sz. *Ledér* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Betty* (Békeffy I.–Stella A.: Janika); *Madame Boeuf* (Ionesco: Rinocéroszok); *Phoebe* (Sh.: Ahogy tesszik).

Piróth Gyula (Majosháza, 1940–Bp., 1979. aug. 13.): színész. A SzAk-n 1964-ben kapott diplomát, és a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1973–1978 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1978-tól a Nemzeti Színházban játszott. Drámai szerepek indulatos, belső szenvedélytől fűtött alakításaival tűnt ki. F.Sz. *Andrej* (Csehov: Három nővér); *Athéni Timon* (Sh.); *Makra Ferenc* (Kertész Á.: Makra); *Sebők Zoltán* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom).

PITTI KATALIN – Manon
(Puccini: Manon Lescaut)

Pitti Katalin (Szentes, 1951. dec. 7.–): énekesnő (szoprán). A Zak-n végzett énektanulmányait követően 1977-ben lett az Operaház magánénekese. Széles repertoárja szinte a teljes olasz lírai szoprán szerepkört felöleli. Képzett technikájú, sokoldalú művésznő. Alakításaiból többnyire bensőséges, szelíd melankólia sugárzik. Hangverseny- és oratórium-énekesnőként, valamint operettek főszerepeiben egyaránt rendszeresen fellép a nemzetközi színpadokon. 1985-ben Liszt Ferenc-díjban részesült. F.Sz. *Traviata* (Verdi); *Anna Bolena* (Donizetti); *Antónia* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Marie* (Berg: Wozzeck); *Cso-cso-szán* (Puccini: Pillangókisasszony).

Pivári Anna: → *Posonyi* Alajos

Platzner Tibor dr. (Szőgyén, 1939. szept. 9.–): díszlet- és jelmeztervező. 1963-ban fejezte be a pedagógiai főiskolát. A diploma megszerzése után tanított, 1965-től pedig a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Több szlovák színháznak – Nyitra, Kassa, Eperjes – dolgozik. Festészettel, könyvillusztrációval, plakát- és szatirikus rajzok készítésével is foglalkozik. F.T. Sh.: *Rómeó és Júlia*; Háy Gy.: *Isten, császár, paraszt*; Tolsztoj: *Anna Karenina*; Szophoklész: *Antigoné*; Gogol: *A revizor*; Csehov: *Cserecsnyéskert*.

Pless László (Bp., 1905. szept. 27.–Bp., 1974. jan. 3.): karmester. Zeneszerzést a Zak-n *Weiner* Leónál, ve-

zénylést a Nemzeti Zenedében *Fleischer* Antalnál tanult. 1929–1931 között a Városi Színház, 1931–1946 között az Operaház korrepetitora, később karmestere. 1947-ben újjászervezte az Operaház kórusát. 1947–1949 között a Nemzeti Zenede, 1953-ig a Zak opera tanszakát vezette. 1967-ig, nyugdíjazásáig az Operaházban karnagyként működött. Kossuth-díjas (1952), érdemes művész (1973).

pódium (latin): 1. színpad céljára szolgáló, díszletezetlen dobogó; 2. színpadi *emelvény*.

Pódium (1921–1923): kabaré. A Mérleg u. 2. sz. alatti Gresham palota pincehelyiségét Nagy Endre 1921 őszén kibérelte. Irodalmi vezetője *Emőd* Tamás, zenei vezetője *Lányi* Viktor. Négy műsora merész hangú politizáló kabaré volt, a konferansztól a kisoperáig, kupléig, szanzonokig. 1923. jan.-ban a hatóság betiltotta.

Pódium Írók Kabaréja (1936–1942): 1936. okt. 24-én a Mérleg u. 2. sz. alatti Gresham palotában nyitotta meg a ~ *Békeffi* László és *Komjáti* Károly. *Békeffi* társadalmi érzékenysége és politikai éleslátása valóban feltámasztotta a politikai kabarét, sőt az egyre feszültebbé váló viszonyok között bátor hangú fórumot teremtett a fővárosi közönségnek. Színpadán fellépett: *Kondor* Ibolya, *Kiss* Manyi, *Götz* Erzsi, *Herczeg* Jenő, *Mihályi* Ernő, *Szenes* Ernő, *Balázs* János, *Komlós* Vilmos, *Simon* Marcsa, *Keresztessy* Mária, *Keleti* László, *Boross* Géza, *Neményi* Lili. Több műsorat *Kövári* Gyula rendezte. *Békeffi* eltiltása után 1942. máj.-ig még három műsort játszottak.

Pódium Kabaré (1945–1949): a még romos fővárosban a Nagymező u. 11. sz. alatt, az egykori Vidám Színház helyiségében 1945. márc. 27-én nyílt meg. Vezetője *Pethes* Sándor és *Békeffy* Gábor volt. Szándékuk a *Békeffi* László által jelölt út folytatása. A második műsort már *Kellér* Dezső konferálta, aki méltó utódja lett *Békeffinek*. A társ. tagjai voltak: *Boross* Géza, *Komlós* Vilmos, *Herczeg* Jenő, *Feleki* Kamill, *Pongrácz* Imre, *Peti* Sándor, *Kiss* Manyi, *Major* Ida, *Fellegi* Teri, *Dénes* György, *Kondor* Ibolya, *Ascher* Oszkár, *Déry* Sári, *Rátonyi* Róbert, *Ladomerszky* Margit, *Lengyel* Gizi, *Bárczy* Kató, *Fekete* Pál, *Verebes* Károly. Gazdasági ig. *Hlatky* László, színész-titkár *Komlós* András, rend. *Komjáti* Károly volt. 1947-ben *Ascher* Oszkár lett az ig., aki bizonyos mértékig irodalmi műsort hozott létre. A ~ 1949-ben szűnt meg.

pódiumművész: → *előadóművész*

Pódium Színház (London): 1943-ban a londoni Magyar Klub keretében alakult meg a ~. A vállalkozás egyik vezetője *Ignotus* Pál volt, aki a kabaréjelenetekből, tréfaból, kuplékból álló műsorokat konferálta. A leggyakoribb háziszíró *Mikes* György, a zenét *Seiber* Mátyás szerezte, a rend. *Tarján* György volt. Közreműködtek: *Dán* Etelka, *Singer* Frida, *Széchi* Mária, *Strasser* János, *Csángó* György. A színház a háború végéig működött.

Podmaniczky Frigyes, br. (Pest, 1824. jan. 20.–Bp., 1907. okt. 19.): intendáns. Iskoláit Pesten és Késmárkon végezte. 1843-tól tevékenyen részt vett a politikai életben. A szabadságharc után visszavonult, és szépirodalommal foglalkozott. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjaként lapot szerkesztett, majd a 70-es években ismét vállalt közeleti feladatokat. 1875 márc.-ától 1886-ig a Nemzeti Színház kormánybiztosa, ill. intendánsa volt. Tízéves működése alatt a színház egyik fénykorát élte. Rendelleteivel hosszú időre biztosította, tevékenységével elősegítette a zökkenőmentes működést, anélkül, hogy a művészeti irányításba beleszólt volna. Első lépésként a műfajokat választotta szét. A népszínműveket és operetteket átadta a Népszínháznak. A szerveződő Operaház – amelynek létrehozásában a Fővárosi Közmunkák Tanácsa elnökeként is jelentős szerepe volt – majdani együttesének kialakítását is meg-

kezdte. Rendkívül sokat tett mind a Nemzeti Színház, mind az épülő Operaház biztonságos működéséért, a korszerű technika megvalósításáért. A nyitás előtt már minden szempontból teljesen szétvált a drámai és operai tagozat. A különvált színházak között átgondolt rendszer alapján osztotta el a jelmezeket és a díszleteket. Gondossága, minden részletre kiterjedő figyelme hosszú időre biztosította e két intézmény kiegyensúlyozott ügykezelésének kereteit is. Bp. kulturális életének fejlesztésében játszott szerepe miatt köztisztviselőben álló személy volt. Emlékiratait *Naplótöredékek, 1824–1887* (1887–1888) c. tette közzé.

Podmaniczky József, br. (? , 1756. júl. 29.–Pest, 1823. máj. 11.): színházvezető, mecénás. Helytartótanácsos, 1793–1796 között az első, pest-budai m. színtárs.-nak delegált főig.-ja volt. A pástolás nehézségein és az egy. belső egyenetlenségein azonban nem tudott úrrá lenni. 1794. júl.-ban a nagykirályi nyilatkozat egyik aláírója, amely 400 000 Ft tőke biztosításával tervezte a Nemzeti Színház létrehozását. 1802-től Bács-Bodrog vármegye főispánja, 1815–17-ben Párizsban Ausztria megbízottja a hadisarcbizottságban. *Liszt* Ferenc pártfogója is volt.

Pogány György (Bp., 1952. ápr. 27.–): színész. 1975-ben végzett a SzAk-n. 1975-től 1978-ig a Pécsi Nemzeti, 1978-tól 1985-ig a szolnoki Szigligeti, 1985-től 1987-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1987-től 1991-ig a veszprémi Petőfi, az 1991–92-es évadban a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt, azóta szabadfoglalkozású művész. Hősszerű színész, akinek van érzéke az ironikus humor iránt is. F.Sz. *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Nick* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Artur* (Mrozek: Tangó); *Happy* (Miller: Az ügynök halála); *Jerry Ryan* (Gibson: Libikóka). Önálló estje: *Itt vagyunk* (Hullán Zs.-val).

Pogány Judit (Kaposvár, 1944. szept. 10.–): színésznő. 1965-ben segédszínész a kaposvári Csiky Gergely Színházban, ahol 1970-ben színészi besorolást

POGÁNY JUDIT – *Isbel hercegnő*
(*Weöres* S.: *Szent György és a sárkány*)

nyert. 1978-ig a kaposvári Csiky Gergely, 1978-tól 1980-ig a Nemzeti Színház, 1980 óta ismét a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. Sajátos alkatú és organumú színész, művészi skálája igen széles. Gyermekdarabok suta bájú szereplőjeként épp oly kiváló, mint súlyos tragédiák hősnőjeként. Számos film-, tv-, rádió- és szinkronszerep fűződik a nevéhez. Jászai Mari-díjas (1978), érdemes művész (1987). F.Sz. *Pinokkió* (Collodi); *Rosalinda* (Sh.: Ahogy tetszik); *Monique* (Wesker: A konyha); *Malacka* (Milne–Slade: Micimackó); *Cressida* (Sh.: Troilus és Cressida); *Anna Petrovna* (Csehov: Ivanov); *Sen Te* (Brecht: A zecsuáni jólelek); *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Cassandra* (Sh.: Troilus és Cressida); *Helga* (Zorin: Varsói melódia); *Lizavéta Bogdanova* (Turgenyev: Egy hónap falun); *Charlotte Corday* (Weiss: Marat/Sade); *Winnie* (Beckett: Oh, azok a szép napok); *Juli* (Molnár F.: Liliom); *Blanche* (Williams: A vágy villamosa); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Hédi* (Kornis M.: Kozma); *Podszekalnnyikova* (Erdman: Az öngyilkos); *Kata* (Brecht: Kurázi mama); *Polina Andrejevna* (Csehov: Sirály).

Pogány Margit (Hamburg, 1919. nov. 15.–Bp., 1986. máj. 9.): színésznő. A SzAk-t 1934-ben végezte el. 1934–35-ben a Bethlen téri, 1937–1939 között a debreceni színháznak, 1941–42-ben *Galett* Ferenc társának, 1942–43-ban a pécsi színháznak, 1943–44-ben a Vigszínháznak a tagja volt. 1946–47-ben a Medgyaszay Színházban, 1948-ban a Fővárosi Operettszínházban, 1948–49-ben a Pódium Kabarében játszott. 1951–52-ben az Úttörő, 1952–1955 között az Ifjúsági, 1955–1957 között a József Artlla Színház szerződött. 1962-ben a Bartók Teremben, 1964–1966 között a Madách Színházban, 1965-től 1970-ig a Bartók Gyermekszínházban foglalkoztatták. Pályája elején drámai hősnő- és naivszerepeket játszott, később jellemfigurákat formált meg. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Phillis* (Deval: Francia szobalány); *Emma* (Dickens–Ádám O.: Copperfield Dávid).

Póka Balázs (Eger, 1947. jún. 2.–): énekesnő (bariton). Röntgen szakorvosként szerzett diplomát. Orvosi tanulmányai mellett magánúton tanult énekelni *Hoór-Tempis* Erzsébet és *Mircea Breazu* irányításával. 1976-tól az Operaház magánénekes. Főként a lírai bariton szerepek tartoznak repertoárjába. 1977-ben a Pulai Énekversenyen ezüstdiplomát kapott. Európa-szerte vendégzerepelt, több lemezfelvételen működik közre. F.Sz. *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Valentin* (Gounod: Faust); *Anyegin* (Csajkovszkij).

Póka Eszter (Eger, 1944. febr. 11.–): énekesnő (alt). Magánúton tanult énekelni. 1979–1985 között az Operaház tagja volt és számos nagy sikerű televíziós felvétel közreműködője. Hangverseny- és dalénekesként is emlékezetes alakításokat nyújtott. F.Sz. *Fortuna* (Monteverdi: Poppea megkoronázása); *Örzsé* (Kodály Z.: Hány János); *Maddalena* (Verdi: Rigoletto); *Eboli* (Verdi: Don Carlos); *Amneris* (Verdi: Aida).

Póka Éva (Szabadka, 1956. márc. 4.–): színésznő. 1980-ban végzett a SzAk-n. 1980-tól 1982-ig a Szabadkai Népszínház, 1983-tól 1988-ig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. Azóta szabadfoglalkozású művész. Játsszik a Madách Színházban és Újvidéken vendégszerepel. Elsősorban a zenés műfajban otthonos, szépen énekel és kulturáltan mozog. Szívesen ad elő szanzonekat és táncdalokat, foglalkoztatja a rádió és a televízió. F.Sz. *Petrunjela* (Držić: Dundo Maroje); *Lola* (Kreisler: Lola Blau); *Mariann* (Madarász I.: Robin Hood); *Vezető* (Kander–Ebb: Zorba); *Geneviève* (Magnier: Mona Marie mosolya); *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő). Önálló estje: *Falusi kislány Pesten*.

Pokorny-Pogány Janka; **T.** (Bp., 1873. márc. 20.–Kolozsvár, ?): színésznő. Alig tizenöt évesen lett a Népszínház színiiskolájának növendéke. 1891-ben kezdte pályáját Szegeden *Makó* Lajos társ.-ánál, majd 1894–1902 között Miskolcon, Szabadkán és Kecskeméten játszott. Ott ment férjhez *Tóth* Elekhez, akivel együtt 1902-ben Nagyváradra szerződött, és színésznői pályafutásának végéig, 1934-ig a társ. tagja maradt. A közönség mindkettőjüket páratlan ünneplésben részesítette húszéves váradai pályafutásuk évfordulóján, 1922-ben. F.Sz. *Boriska* (Gárdonyi G.: A lámpás); *Zórika* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Gvendolen* (Wilde: Bunbury); *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Médi* (Schubert–Berté: Három a kislány).

Poldini Ede (Pest, 1869. jún. 13.–Vevey, 1957. jún. 28.): zeneszerző. Képzettségét a Nemzeti Zenedében és Bécsben szerezte. 1908-tól Svájcban élt. Zeneszerzőként legnagyobb sikerét színpadi műveivel aratta, énekes mesejátékait – *Csiperkoszka*, *Hamupipőke*, *Vasorrú bába* –, operáit – *Csavargó és királyleány*, *Selyemháló*, *Himfy* – és balettjét – *Északi fény* – a bp.-i színházak is bemutatták. Legnépszerűbb műve a *Farsangi lakodalom* c. vig-opera (1924).

Polgár Antal: → *Polgár* Gyula; *Böttger*

Polgár Béla; *Böttger* (?; 1860–Munkács, 1909. márc. 6.): színész, színiigazgató. Harmadrendű vidéki társ.-ok vezetője volt. A Böttger Polgár család egyik legismertebb tagja. 1887-től szerepelt testvére társ.-aiban, majd 1896 febr.-jában Gyula testvére művezetése mellett igazgatásba kezdett. Tüdőbaja miatt többször abba kellett hagynia működését.

M.A. 1887–90: Polgár Károly; 1890–91: Heltai Nándor; 1891–95: Batosi Endre; 1901–1902: Földesi Sándor. Igazgatóként: 1896: Gyöngyös, Jászberény, Heves, Jászapati, Nagymaros, Pécel, Losonc, Rozsnyó; 1896–97: Dobsina; 1897: Rimaszombat, Rozsnyó, Breznóbánya, Gyöngyös, Zólyom, Salgótarján, Balassagyarmat, Pécel, Körmöcbánya, Esztergom; 1897–98: Eperjes; 1898: Besztercebánya, Breznóbánya, Zólyom, Gyöngyös, Kisújszállás, Pécel, Páztó, Szécsény, Halas; 1898–99: Besztercebánya; 1899: Ipolyág, Vác; 1902–1903: Halas; 1903–1904: Marosvásárhely; 1904–1905: Marosvásárhely; 1906–1907: Óbecse; 1907–1908: Munkács; 1908–1909: Sátoraljaújhegy.

Polgár Fanni (?; 1855–Kolozsvár, 1932. nov. 16.): színésznő. 1874-ben lépett pályára Polgár Gyulánál, és 1913-ig volt szerződésben kisebb társ.-oknál. Főleg karakter- és anyaszerepeket alakított. 1889-től későbbi férjével, *Bátosy* Endrével játszott együtt. F.Sz. *Basario hercegnő* (Sardou: Szókimondó asszonyság); *Charlotte* (Planquette: Rip van Winkle); *Örzsé* (Vidor: A veres sapka); *D'Ermelinesné* (ifj. Dumas: Az idegen nő).

M.A. 1886: Polgár Károly; 1889: Dombay Mihály; 1890–95: Batosy Endre; 1895: Hatvani Károly; 1896–98: B. Polgár; 1898: Deák Péter; 1899: Tiszay Dezső; 1900: Mezei János; 1901–1904: Krémer Sándor; 1905: Micei F. György; 1906–1909: B. Polgár; 1909: Molnár Gyula; 1910: Rajcsányi; 1911–13: Krasznai Mihály.

Polgár Géza (Maroshévíz, 1931. febr. 23.–Miskolc, 1987. márc. 17.): színész. 1959-ben végzett a SzAk-n. 1959-től 1967-ig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt, 1967–1970 között csak szerepekre szerződött, 1970-től 1972-ig a veszprémi Petőfi Színház tagja, de játszott Kaposvárott és Szolnokon is, 1972-től 1976-ig a szolnoki Szigligeti, az 1976–77-es évadban a győri Kisfaludy, 1977-től 1979-ig a szolnoki Szigligeti, 1979-től haláláig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Noha zenés osztályban végzett, túlnyomórészt prózai szerepekben remekelt. A drámairodalom főszerepeinek sorát

játszotta el, robusztus alkatának megfelelő kemény, nyers hősöket. Pályája későbbi szakaszában karakter-szerepekben alkotott emlékeztetést. Jászai Mari-díjas (1966). F.Sz. Marco (Miller: Pillantás a hídról); *Alekszej* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *ifj. Hábetler János* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Othello* (Sh.); *Azda* (Brecht: A kaukázusi krétakör); *Zorba* (Kander–Ebb); *Színész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *A polgármester* (Gogol: A revizor); *Bokor Miklós* (Örkény I.: Vérrokonok); *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *Tyetyerev* (Gorkij: Kispolgárok); *Gloster* (Sh.: Lear király); *Tót* (Örkény: Tótek); *Fejedelm* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Szimeonov-Piscsik* (Csehov: Cseresznyés-kert).

Polgár Gyula; *Böttger* (Komárom, 1846–Pécel, 1910. júl. 9.): színész, buffokomikus, igazgató. 1896–97-ben rövid időre, hogy testvére, Béla igazgatást kapjon, művezetést vállalt. Első felesége *Aitner Ilka*; második felesége *Tóth Júlia* (?; 1865–Pécel, 1914. jan. 2.) színésznő volt. F.Sz. *Cacole* (Meilhac–Halévy: Tricocoe és Cacole); *Zsupán* (Strauss: Cigánybáró); *Derrick* (Planquette: Ripp van Winkle). Testvérei is színészként működtek: *Károly*, *Béla* és *Fanny* voltak a legismertebbek.

M.A. 1878–79: Veress; 1879: Temesváry Lajos; 1879–80: Jakab Lajos; 1881: Szegedy Mihály; 1896–97: Polgár Béla. Igazgatóként: 1875: Ada, Kula, Baja; 1875–76: (Váradynéval) Rozsnyó, Homonna; 1876: Cegléd, Nagybony, Tápiószéle, Nagykőrös, Makó; 1877: Keszthely, Tata; 1877–78: (Mezey Péterrel) Jászberény, Vác; 1878: Balassagyarmat, Losonc; 1881–82: (Szegedyvel) Versec, Lugos; 1882: Fehértemplom, Temesvár, Versec, Titel, Palánka, Nyitra; 1883–84: Losonc, Nyitra; 1884–85: (Károlyval) Marosvásárhely.

Polgár István (Székesfehérvár, 1881. dec. 4.–?) író, színháztörténész. Jogot végzett, és a MÁV-nál helyezkedett el. Működő drámaíró, műfordító és tenorista volt. 1906–1908 között Versecen, 1908-tól 1920-ig Temesvárott, 1920-tól Szombathelyen élt. Színházi tárgyú cikkeit a helyi lapokban publikálta. F.M. *Vasúton* (dráma, 1910); *A véres lilomok* (dráma, 1928); *A szombathelyi színészet története*. Jubiláris emlékalbum (Szombathely, 1927).

Polgár Károly; *Böttger* (Komárom, 1850 körül–Bp., 1894. jún.): színész, igazgató. Polgár Gyula és Béla ig.-k testvére. 1879 őszén lépett *Temesvári* Lajos társ.-ánál Szabadkán színpadra, s itt működött 1880-ig. 1882 tavaszán Gáspár János társ.-ához szerződött, ahol megismerkedett Pesti Iliás Lajossal. Az év végén közösen adtak be koncesszióigényt, majd 1883. máj.-ban Szilágysomlyón kezdtek működésüket. 1884-ben kérelmezik szétválásukat, melyet a Színész Egyesület nagy sikereikre való tekintettel vonakodott megadni, végül beleegyeztek, s ~ Zilahon folytatta útját önállóan. 1890-ben felhagyott az igazgatással, s Kassára szerződött *Tiszai* Andorhoz. Halála előtt nem sokkal ismét igazgatói engedélyért folyamodott. Váratlan halálával nagy veszteség érte a magyar színjátszást.

M.A. 1881: Polgár Gyula; 1882: Gáspár János, Hegyi Gyula. Igazgatóként: 1883: Zilah, Rozsnyó; 1884: Sátoraljaújhely, Munkács, Beregszász, Huszt, Szilágysomlyó; 1884: Dés, Gyulafehérvár, Marosvásárhely; 1885–89: Székelyudvarhely, Brassó, Csíkszereda, Déva, Orosháza, Mezőberény.

Polgár Károly (Nagykőrös, 1864. febr. 18.–Bécs, 1933. máj. ?): színész, színigazgató. 1882-ben kezdte pályáját *Gáspár Jenő* szintárs.-ánál, 1891-ben ig. lett. 1911–1924-ig a pozsonyi szintárs. élén állt. Nagy létszámú, magas színvonalú társ.-a repertoárjába tartozott

többek között: *Tosca*, *Traviata*, *Carmen*, *Rigoletto*, Erkel: *Hunyadi László*, Smetana: *Eladott menyasszony*. A műsor gerincét azonban még ezekben az évadokban is az operettek alkották. Az irodalmi értékű dráma kiszorult a műsorból. ~ később elnyerte a kárpátaljai szintárs. koncesszióját, és 1932-ig annak ig.-ja volt. – Ir. Kováts M.: Magyar színjátszás és drámairodalom Csehszlovákiában 1918–1938 (Bratislava, 1974).

Polgár László (Somogyszénpál, 1947. jan. 1.–): énekes (basszus). Tanulmányait 1967–1972 között végezte a Zak-n *Kutrucz Éva* és *Révhegyi Ferencné* növendékeként. 1971-ben debütált *Ceprano gróf* (Verdi: Rigoletto) szerepében. 1972-ben lett az Operaház ösztöndíjasa, majd 1973-tól magánénekes. Kezdetben compriarioszerepeket énekelt, de hamarosan a színház vezető basszistája lett. Állandó vendégművésze Európa és Amerika leghíresebb operaházaival. Rendszeresen fellép a bécsi Staatsoperben. A zürichi opera tagja. Számos hanglemezfelvétel közreműködője. Hangversenyénekenként is nemzetközi hírnevet szerzett. 1990-ben Kossuth-díjjal tüntették ki. Liszt Ferenc-díjas (1986), érdemes művész (1987). F.Sz. *Leporello* (Mozart); *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola); *II. Fülöp* (Verdi: Don Carlos); *Gvárdián* (Verdi: A végzet hatalma); *Marke király* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Gurnemann* (Wagner: Parsifal); *Colline* (Puccini: Bohémélet); *A kékszakállú herceg* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

POLGÁR LÁSZLÓ – *Grem*
(Csajkovszkij: *Anyegin*)

Polgár Mariska, G. (?–Nagyvárad, 1964): színésznő. *Gróf* László felesége. Színészi pályafutása Nagyváradhoz kapcsolódott, ott aratta első visszhangos sikereit 1924–1926 között. Változatos eszközökkel, gazdag érzelmi-indulati töltöttséggel keltette életre a különböző darabok drámai szendéit. A harmincas évek második felétől kezdve egyre ritkábban lépett fel. F.Sz. *Finum Rózi* (Tóth E.: A falu rossza); *Lyon Lea* (Bródy S.); *Márta* (Csiky G.: A nagymama); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő).

Polgár Tibor (Bp., 1907. márc. 11.–Torontó, 1993. nov.): zeneszerző, karmester. Zenei tanulmányait a Nemzeti Zenede után a Zak-n folytatta zeneszerzés és zongora szakon, *Kodály* Zoltán és *Keéri-Szántó* Imre vezetésével. 1925–1950 között különböző beosztásokban a Magyar Rádió munkatársa, további 10 évig külső munkatársa. Az 1930-as években a Nemzeti Színház

karmestereként is működött. 1958–1961 között a Petőfi és a Jókai Színház zenei vezetője. 1961 óta külföldön él. Sokoldalú zeneszerzői életműve magában foglalja a komoly- és a könnyűzene egész területét. *F.M. Florentin kalap* (1948); *A furfangos özvegy* (1948); *A kőrök* (1955).

Polónyi Gyöngyi (Bp., 1942. ápr. 13.–): színésznő. 1964-ben végzett a SzAk-n. Egy évadra a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, 1965 óta a Thália, ill. Arizona Színház tagja. Negyedikes gimnazistaként film-főszerepet kapott, pályája elején sokat foglalkoztatta a film és a televízió. Már főiskolásként több szerepet játszott a Thália Színházban, néhány év alatt főszerepek sorát alakította, tiszta lelkű, erős tartású drámai nőalakokat. Az utóbbi években inkább kisebb karakterszerepekben látható. F.Sz. *Reich Kató* (Fejes E.: Rozsdátemető); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Maria* (Hemingway: Akiért a harang szól); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Fehérvallú* (Csongor B.: Szép asszonyok egy gazdag házban); *Marta* (Kertész M.–Pongrácz Zs.: Lelkiklinika); *Anna* (Wojtyła: Az aranyműves boltja).

Pólos Árpád (Rimaszombat, 1957. márc. 15.–): színész. 1982-től a kassai Thália Színház tagja. Kezdetben kisebb szerepeket alakított, és ezek segítségével szakmai tapasztalatokra tett szert. Legnagyobb sikereit vj.-i figurák megformálásával érte el. F.Sz. *Ottinger Erik* (Feldek: Ennivaló nagynéni); *Noa* (Nash: Az esőcsináló); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa).

Pongor Ildikó (Bp., 1953. jún. 17.–): táncosnő. Az ABL-ben 1971-ben szerzett balettművész diplomát, majd egy éven át Leningrádban tanult tovább *Siripina* és *Bergvadze* mestereknél. 1972-től az Operaház tagja, 1974 óta magántáncos. 1989–1990 között az Operaház balettagy.-ének műv.-i vez.-je. Kimagasló technikai tu-

dású, rendkívül temperamentumos klasszikus balerina, generációjának egyik legkiválóbb művésze. A Várnai Baletverseny bronzérmese (1976), Kossuth-díjas (1985), Liszt Ferenc-díjas (1978), érdemes (1982) és kiváló művész (1990). F.Sz. *Giselle* (Lavrovskij); *Odette-Odília* (Messzerer: A hattyúk tava); *Diana* (Seregi L.: Sylvia); *Flavia* (Seregi L.: Spartacus); *Lány* (Seregi L.: A csodálatos mandarin); *Terpszikhoré* (Balanchine: Apolló); *Mária Magdolna* (Fodor A.: A próba); *Shakti* (Béjart: Bhakti); *Lady Macbeth* (Vasziljev: Macbeth); *Tutánia* (Seregi L.: Szentivánéji álom); *Lány* (László: Derby); *Carabosse* (Róna V.: Csipkerózsika); *Anna* (Pártay L.: Anna Karenina); *főszerep* (Ailey: A folyó).

Pongrácz Imre (Debrecen, 1926. márc. 30.–): színész. A SzAk-n végzett 1944-ben. 1944–1949 között különböző kabarétárs.-okban szerepelt. 1951–53-ban a Magyar Néphadsereg Színházának tagja, 1953-tól a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1956 után elhagyta az országot. Az 1960-as években hazatért, a Vidám Színpadon, ill. a győri Kisfaludy Színházban szerepelt, majd újra külföldre távozott. Jelenleg Kanadában él. Fanyar humorú kiváló karakterszínész, aki minden szerepében – színpadon és filmben – egyéniségének, tehetségének újabb oldalát mutatta meg. Jászai Mari-díjas (1954). F.Sz. *Auguste* (Mithois: Férjvadász); *Cesar Colombani* (Thomas: Gyilkostársak); *fourdain úr* (Molière: Az ürhatnám polgár); *Zwickli Tóbiás* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Tódorka Szilárd* (Csiky G.: A nagymama); *Rettegi Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása).

ponthúzó: → *diszlemtmozgatás*

Poócz Malvin (?–?): táncosnő, balettmester. 1904-től volt az Operaház tagja, 1920-tól 1933-ig magántáncosnő. 1927-től balettmesteri teendőket is ellátott. F.Sz. *Argylus királyfi* (Brada E.–Gajary I., 1924); *Mályvácska királykisasszony* (Brada E.–Máder R., 1925).

Poór Lili (Mariancs, 1886. ápr. 15.–Kolozsvár, 1962. nov. 26.): színésznő. 1904-ben végezte a SzAk-t. 1907–08-ban a Modern Színház Cabaret-ban játszott. 1910-ben későbbi férje, *Janovics Jenő* a kolozsvári színházhoz szerződtette, amelynek több mint ötven évig vezető művésze volt, noha 1934–1940 között nem lépett színpadra. A század eleji m. filmgyártás úttörője. A II. világháború után a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben tanított, 1948–49-ben az intézmény dékánja is volt. Drámai szendéket, majd hősnőket formált meg mély átéléssel, klasszikus szövegmondással. Romániában érdemes művész és a Nép Művésze c. tüntették ki. A kolozsvári színház örökös tagja. F.Sz. *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Melinda*, *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Karenina Anna* (Tolsztoj); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Vassza Zseleznova* (Gorkij). – Ir. Jordáky L.: *Janovics Jenő és P. L. Két színész arcképe* (Bukarest, 1971).

Poór Mária (? 1955. okt. 4.–): színésznő. Pályakezdése óta a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. Kis szerepek megbízható alakítója. F.Sz. *Gerdá* (Svarc: Hókirálynő); *Marcia* (Tersánszky J. J.: A harmadik fiú); *Esziike* (Szigligeti E.: A mama); *Szobalány* (Lengyel M.: Róza néni); *Böske* (Barta L.: Szerelem).

Poós Éva (Bp., 1929. ápr. 28.–): jelmeztervező. A bp.-i Képzőművészeti Főiskola festőművész szakán folytatott tanulmányokat. 1952-ben az Ifjúsági Színházhoz szerződtött, dolgozott a Petőfi, majd 1953-tól a Magyar Néphadsereg és a József Attila Színháznál. 1962–1967 között a Tarka Színpad és a Kamara Varieté számára tervezett. Győri és kaposvári tervezések után a kecskeméti Katona József Színház tagja volt 1970–1983

PONGOR ILDIKÓ – *Violente*
(*Csajkovszkij–Guszev: Csipkerózsika*)

között. Stílusbiztonság, izlés, markáns jellemzőerő a sajátja. F.T. Goldoni: *Mirandolina*; Schiller: *Stuart Mária*; Hernádi Gy.: *Királyi vadászat*.

Popovits András (?-?): színész. 1790-ben a pest-budai első m. színtárs. tagja. Az 1790. okt. 25-én és 27-én tartott első hivatásos m. nyelvű előadáson Simai Kristóf: *Igazházi* c. magyarított darabjában *Rajkó* szerepet játszott. Későbbi életéről nincsenek adataink.

Pór Anna (Bp., 1913. jan. 18.–): táncművész, művészeti szakíró. Szaktanulmányait a korai modern iskolában – Dalcroze- és Mensendieck-rendszer, Duncan-iskola –, valamint a hazai klasszikus balettoktatásban végezte. 1936–1945 között Párizsban tevékenykedett. Tanult Charles Dullin iskolájában, Jean-Louis Barrault-nál. Tánccórákat és gyógygimnasztikái gyakorlatokat tartott. A francia forradalom emlékére nagy sikerű táncos demonstrációt rendezett több száz táncos részvételével. Fellépett csoportos és önálló előadóesteken, és koreografált. Jelentős koreográfiái ez időszakból: *Madridi gyermek*, *Magyar béreslány*. Hazatérése után a Vasas Táncgyűttes vezetője volt, 1950–1959 között a Népművészeti Intézet táncosztályának vezetője. 1960-tól a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa, főleg m. színház-történeti kutatásokat végzett. Tanulmányai az Irodalomtörténet és a Színházstudományi Szemle köteteiben jelentek meg. Doktori disszertációját – „Balog István és a XIX. sz. elejének népies színjátéka” – az Irodalomtörténeti füzetek 1974-es kötete adta közre. Az 1970-es évek második felétől a napi művészetkritikába is bekapcsolódott, különösen a történeti megközelítést igénylő színházi és táncos produkciók iránt mutatott érdeklődést. Tanulmányai, kritikái a Színház és a Táncművészet évfolyamaiban jelentek meg. Párizsi éveiről szóló életrajzi visszatekintését a Táncstudományi Tanulmányok 1990–91-es kötete publikálta.

PÓÓR LILI

portál: a dobozszínpad színpadkeretének oldalsó eleme, amely a színpadnyílás két oldalának lehatároló tagjaként (takarás) v. díszletelemként (első kulisszapár) alkalmazható.

Porzolt Kálmán (Ludas, 1860. nov. 10.–Bp., 1940. ápr. 8.): író, kritikus, színházigazgató. A bp.-i egyetem bölcsészettudományi karán tanult. 1884-től a Pesti Hírlap c. újság kritikusa, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának egyik létrehozója és titkára volt.

1894-től 1897-ig a Fővárosi Lapkiadó szerkesztőjeként, 1897-től 1904-ig a Népszínház ig.-jaként dolgozott. 1904-től ismét a Pesti Hírlap munkatársa lett. 1884–1915 között az általa alapított Hercules c. sportlap szerkesztője is volt. A Petőfi Társaság tagjává választotta. Regényeket, elbeszéléseket, színműveket írt. A Népszínházban elsősorban a m. művek felkarolásával, népszerűsítésével foglalkozott. Darabjai: *A párbaj* (1881); *Vetélytársak* (1901); *Asszony* (1906); *Gyermekekirály* (1909).

Pós Sándor; *Posch* (Bp., 1936. okt. 12.–): rendező. 1961-ben végzett a SzAk-n. 1961-től 1964-ig a szolnoki Szigligeti, 1964-től 1967-ig a debreceni Csokonai, 1967-től 1972-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1972 óta a Magyar Rádió rend.-je, ill. főrend. Ő készítette Déry Tibor *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* c. kisregényéből a színpadi adaptációt. Jászai Mari-díjas (1980). F.R. Goldoni: *Mirandolina*; Mesterházi L.: *A tizenegyedik parancsolat*; Dobozó I.: *Holnap folytatjuk*; Shaw: *Sosem lehet tudni*; Achard: *A bolond lány*.

Pósa Mihály (?-?, 1852. ?): színész, igazgató. Az 1840-es évek elején tűnt fel, 1844 tavaszán Kilényi Dávid Marosvásárhelyi társ.-ában játszott. 1845-ben már rendezőként is alkalmazták. Miután bejárta Erdély városait, az 1850-es évek elején igazgatást vállalt. Molnár György szerint 1851-ben: „Pósa kitűnően szakértő fiatal színigazgató volt, és mint intrikus, már is művészi hirben állott” sőt: „Kolozsvár után a Pósa társulata emelkedik ki az erdélyi szintársulatok közt” – írta Világostól világosig (85, 88. p.) c. emlékiratában. Társulatában megfordult: Molnár György, Deési Zsigmond, Barna Bálint, Gyöngyösi Pál, sőt pénztárosként Kantorné. Jellemsszerepekben is fellépett. Felesége: Pósané Amélia drámai szende, naiva volt. F.Sz.: *Moor Károly* (Schiller: Haramiák); *Arthur* (Czakó: Kalmár és tengerész); *Gemesi* (Szigligeti E.: Szökött katona); *Kommodi Fülöp* (Szerdahelyi: Marcsa, az ezred lánya); *Frollo* (Hugo–Birchpfeiffer: Notre-dame toronyőre).

M.A. 1844–45: Kilényi; 1845 tavasza: Kolozsvár; 1845–46: Mátéfy József–Végsey Sándor; 1846–47: Kőrösy Bertalan; 1848. dec.–1849. nov.: Kolozsvár. Igazgatóként: 1851–52: Marosvásárhely; 1852: Brassó, Dés.

Pósa Rózsa (Zombor, 1930. szept. 11.–): színésznő, újságíró. Műkedvelői előzmények után, egyik alapítója volt 1950-ben a Belgrádban működő József Artilla Művelődési Egyesületnek, majd 1952-ben Topolyán kezdte színészi pályáját, ahol főleg fiatal lány szerepeket alakított. 1955 óta újságíróként dolgozott különböző lapoknál és a televízióban. 1974-től négy éven át a Szabadkai Népszínház közönség szervezését irányította. F.Sz. *Alexandra* (Hellmann: Kis rókák); *Edith*, *Emma* (Dickens: Copperfield Dávid); *Lenke* (Molnár F.: A doktor úr).

Posonyi Alajos (? , 1806–Szilágysomlyó, 1870. jún. 28.): színész, színigazgató. 1833-ban Fejér Károly társ.-ánál Zilahon volt szerződésben. Legközelebb 1836-ban ugyanennél a társ.-nál játszott Nagyváradon. 1839 tavaszán Szegeden a Keszi–Körösi–Pergő-együttesben szerepelt. 1848-tól Erdélyben vezetett kis társ.-ot. A szabadságharc alatt honvédfőhadnagy volt. 1853–54-ben Fogarason, Déván, Szászvárosban, 1854–55-ben Désen, 1858 elején Kézdivásárhelyen, 1859–60-ban Tordán, 1863 elején Szegeden játszott Láng Boldizsárnál. Utolsó igazgatója *Szegedi Mihály* volt. Példaképének Pengő Celesztint tartotta. F.Sz. *Az öreg Moor* (Schiller: Haramiák); *Hartburg herceg* (Spiess H. K.: Árulás és szerelemfeltés). – Felesége, *Pivári Anna*, (? , 1816–1906) akivel már 1836-ban együtt játszott, 1835. szept. 6-án lépett először a színpadra. Drámai

hősnőket szeretett alakítani, de tehetsége inkább a társalgási szerepekhez volt. – Nevelt lányukat, *Pozsonyi Júliát Csóka Sándor* igazgató vette feleségül.

póz: (francia): 1. eredeti értelemben testtartás, *attitűd*; régebbi korstílusokban olyan kimerevített testtartás, mely a festőiség követelményeinek megfelelően az ábrázolt színpadi alak jellemét sűrítetten, v. az eljátszott jelet hangulatát szimbolikusan összegezte; 2. negatív szóhasználatban modoros, mesterkelt testjáratot, természetellenesen használt taglejtést, testtartást, ill. ezeknek tradicionálisan megmerevedett, kiüresedett használatát, ismételtetését jelenti.

Pozsgai János; Pozgai (?-?): színész. 1825-től a székesfehérvári társ. tagja, velük vett részt a pozsonyi országgyűlési előadásokon. 1829–1833 között a Dunántúli Színjátszó Társaság sűgője és színésze, 1833–34-ben a budai Várszínház ügyelője. Utána ismét vándorszínész. További pályájáról nincsenek adataink. Változatos karakteres szerepeket alakított. F.Sz. *Oszip* (Raupach: Izidor és Olga); *Fridrik* (Ziegler: A jó fejedelem); *Lábszij* (Nestroy: Lumpáci vagabundus).

Pozsony színészete: a város német polgársága bizonyíthatóan 1439-től, de lehet, hogy már előbb is rendezett hűsvéti passiójátékokat, egészen 1545-ig. Korán, már 1628-ban indult a jezsuiták iskolai színjátéka, amelyekhez a gimnáziumban 1663-ban hét színváltozásra alkalmas színpadot építettek, 1673-ban pedig a Salvator-templomot alakították át erre a célra. Ebben a keretben rendezett előadásokat *Faludy Ferenc* (1726: *Thomas Pondo*; 1761: *Metastasio: Cyrus*). Metastasio-műveket franciául, 1756–1764 között a Notre-Dame-apácák is bemutattak. – 1733-tól német vándorszínészek egyre rendszeresebben látogatták a várost. Először a Weitenhofban üttették fel színpadukat, 1743-ban pedig *Peter Mingotti* olasz operákát játszó együttese emelt időszakos épületet. A kor híres igazgatói, *Gertrude Bodenbush* és *Karl Wahr*, utóbbi 1773–1779 között, játszottak korszerű műsort: *Lessing*-, *Shakespeare*-, *Goethe*-műveket. Utódaik, *Emmanuel Schikaneder* (1782–84), majd *Christoph L. Seipp* (1784–86) folytatták ezt a hagyományt. – A színjárat állandosításának céljával 1776-ban gr. *Csáky György* az ország első közsínházát Városi Színházként építtette meg. Pozsonyban 1779-ben írta és adta ki *Frendel István* német nyelvű tervezetét egy magyar nemzeti színház létesítésére. Változást jelentett a város életében, hogy II. József rendeletileg 1783-ban Budára helyezte át a kormányhivatalokat. A színházművészet bázisait ezután elsősorban az ún. kastélyszínházak képezték: a Batthyányak nyári palotájában már 1767 óta működő színpad, majd 1785-től 1789-ig *Nepomuk Erdődy* gr. operaszínháza, amelyben a négy évad alatt 53 bemutatót tartottak. Az ott játszó egy.-ek alkalmanként a Városi Színházban is felléptek, melyet 1788–1814 között *Pejachevich Károly* gróf mint bérli irányított. – Az első m. nyelvű előadásokat *Fejér György* (1766–1851) kezdeményezésére és vezetésével 1789–90-ben világi kispapok tartották a szeminárium épületében (1789: *A tisztiságra vágyók*; 1790: *A nevelők*). Ezután azonban 1820-ig kellett várni, míg a hivatásos m. színészet elkezdte alapozó munkáját. 1820-ban a Komáromi Játszó Társaság, *Kilényi Dávid* vezetésével adott műsort. Öt év múlva *Balog István*nal az élén a Nemzeti Színjátszó Társaság következett (1825. szept.–dec.). 1833-ban a Dunántúli Színész Társaság, melynek *Komlóssy Ferenc* volt az igazgatója, játszott itt jan.–tól máj.-ig. A Duna déli partján, Ligetfalu területén 1843-ban épített, fedetlen Nemzeti Színkör, amely 1900-ig állott fenn, fogadta *Fekete Gábor* együttesét. Ebben az évadban két német és

egy m. társ. kínált szórakozást az országgyűlésre érkezett államférfiaknak. 1844-ben a Pesti Nemzeti Színház egy csoportja vendégeskedett a városban, 1847-ben pedig *Kilényi* tért vissza. A bukott szabadságharcot követően 1856-ig nem jöttek színészek a városba, s így a német színészet ismét megerősödött. 1856-ban azonban az Aradi Magyar Nemzeti Színész Társaság, *Szabó Józseffel* az élén kezdte újraalapozni a m. színjátszást. 1864-ig több vállalkozó próbálkozott, köztük *Latabár Endre* is, majd kis megszakításokkal 1873-ig ismét gyakran látogatták m. társ.-ok a várost. 1874. jan. 24-én „színi bizottság” alakult, amely a m. nyelvű színjátszás folyamatosságát szorgalmazta. Az egymást váltó színigazgatók (*Bokody Antal*, *Follinusz János*, *Szilágyi Béla*), még mindig csak a nyári időben, de már évente megjelentek társ.-aikkal. Az újonnan épített színházépületet *Krecsányi Ignác* 1886. szept. 22-én *Erkel Ferenc Bánk bán*-jával nyitotta meg, 1899-ig a Temesvár–Buda színházterület részeként. 1902-től, amikor *Szendrey Mihály* lett az ig., már teljes téli évadban játszhattak a magyarok. 1910–1920 között *Polgár Károly* volt az ig. – A csehszlovák hatalomátvétel után az épület mint Szlovák Nemzeti Színház működött tovább, bár a városban tovább folytak m. és német nyelvű előadások is. *Faragó Ödön* társ.-a azonban telente hetenként már csak két napot, és egyhónapos nyári évadot kapott. Ő 1926-ban búcsúzott a m. közönségtől. Ekkor két évre *Iván Sándor* vezette az egy.-t, majd 1929-től 1938. nov. 2-ig a cseh állampolgárságot szerzett *Földes Dezső*. A II. világháborútól kezdve megszűnt a pozsonyi m. színjátszás. 1956-tól viszont az anyaországi együttesek (Operaház, Nemzeti Színház, Vígyszínház, Állami Bábszínház, Fővárosi Operettszínház, Katona József Színház, a győri Kisfaludy Színház, a Pécsi és Győri Balett) 1989-ig egyre nagyobb rendszerességgel látogatták a szlovák fővárost, többnyire a Nova Scena 1946-ban kialakított új színházépületében. – *Ir. Heppner A.*: A pozsonyi német színészet története a XVIII. században (Pozsony, 1910); *Benyovszky K.*: A pozsonyi magyar színészet története 1867-ig (Bratislava – Pozsony, 1928); *Benyovszky K.*: A szlovénközi magyar színészet vázlatos története (Bratislava – Pozsony, 1933); *Staud G.*: Magyar kastélyszínházak (1963); *Kováts M.*: Magyar színjátszás és drámairodalom Csehszlovákiában 1918–1938 (Bratislava, 1974).

Pozsonyi Júlia (?–Bp., 1916. dec. 31.): színésznő. *Pozsonyi Alos* lánya, *Csóka Sándor* színigazgató felesége volt, akitől később elvált. Szende és társalgási, majd anyaszerepekben játszott. F.Sz. *Mme Ellen* (Duque: Dráma a tenger fenekén); *Zsó* (Ohnet: Sarah grófnő); *De Boines bárónő* (Pailleron: Ahol unatkoznak). M.A. 1860: gyerekszínész; 1863: Láng Boldizsár; 1866: Aradi Gerő; 1870–84: Csóka Sándor; 1884–86: Kolozsvár; 1887: Dancz Lajos; 1887: Kövesi Albert; 1888: Szabadhegyi; 1889: Bácskay Julcsa; 1891: Szathmáry Károly; 1892: Deréky; 1893–1901: Dobó Sándor; 1902: Sztay; 1903–1905: Berki Ferenc; 1905–1907: Fehér Károly.

pőnalé (francia, *pénale*): a színigazgató és a színész kontraktusában szerződészeges esetére kikötött bírság, bánatpénz.

Pöthe István (Nyárasd, 1947. jún. 27.–): színész. Tehetségkutató vizsga alapján került 1969-ben a Komáromi Magyar Területi Színházhoz. Kezdetben kamaszodó fiúk és fiatal emberek szerepeit játszotta, de fiús megjelenése és őszintesége érvényre jut a bonyolultabb figurák megformálásánál is. F.Sz. *Baradlay Jenő* (Jókai M.: A köszívű ember fia); *Kopjáss* (Móricz Zs.: Roknok); *Trepka* (Háy Gy.: Mohács).

Pratte-fivérek: → *német vándorbábosok Magyarországon*
Pregitzer Fruzsina (Bp., 1959. jún. 18.–): színésznő. Érettségi után egy évig a Nemzeti Színház stúdiójában tanult, 1982-ben végzett a SzAk-n. 1982-től 1990-ig a Nemzeti, 1990 óta a nyíregyházi Móríc Zsigmond Színház tagja. Érdekes, nyers személyiségű, jó komikai érzékkel rendelkező karakterszínésznő. F.Sz. *Saci* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Lidi* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Gondos Regina* (Tamási A.: Énekes madár); *Angela* (Gozzi: Szarvaskirály); *Mása* (Hrabal–Krobot: Szigorúan ellenőrzött vonatok); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Cejtel* (Bock: Hegedűs a háztetőn). Önálló estjei: *Kicsi faluból való; Táncreakció*.
premier: → *bemutató*

Prepeliczy Annamária (Bp., 1952. aug. 28.–): táncosnő. 1970-ben végzett az ÁBI-ben, s 1970–1984 között a Pécsi Balett magántáncosa volt. Ekkor a Győri Baletthez szerződött, majd 1988 óta a Szegedi Balett vezető magántáncosa. Előadói pályája ebben az utóbbi korszakban teljesedett ki. Szerepértelmezéseiben jól érvényesül sugárzó nőiessége, lírai alkata. F.Sz. *Fekete orchidea* (László P.: A természet titkos világa); *főszerep* (Eck I.: Requiem); *főszerep* (Cullberg: Soweto); *Persephone* (Imre Z.: Alvilági játékok); *főszerep* (Imre Z.: Stabat Mater, Varázsdoboz, A négy évszak 1939); *Jég-hercegnő* (Reinthal: Diótörő); *Szerep név nélkül* (Lörcinc: Tatjana és mások).

Presser Gábor (Bp., 1948. máj. 27.–): zenész, zeneszerző. Zenei tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában végezte. Az *Omega*, majd a *Locomotiv GT* rock együttesek tagja, ill. vezetője volt. 1978 óta a Vigszínház zenei vezetője. Több száz dalt komponált, írt filmzenét és színházi kísérőzenét. Lemezei jelentek meg itthon és külföldön. Erkel Ferenc-díjas (1977), érdemes művész (1990). Színpadi művei: *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* (1973); *Harminc-*

éves vagyok (1975); *Jó estét nyár, jó estét szerelem* (1977); *Sanda bohóc* (1981); *A próba* (balett, 1982); *A padlás* (1987); *A piros esernyő* (1988); *Csak az jöjjön, aki bírja* (1990).

Preszburger Andor (Topolya, 1904. júl. 23.–Mohol, 1989. szept. 1.): színész. Pályáját műkedvelőként a két világháború között kezdte. Amikor az 50-es években Topolyán m. színház működött, zömmel epizód szerepekben mint műkedvelő lépett fel. F.Sz. *Szilvay Tódor* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Ridolfo, kávé* (Goldoni: A kávéház); *Creacle* (Dickens: Copperfield Dávid).

Prévost Henrik (?–): énekes (tenor). Francia származású. 1886-ban lépett fel először az Operaházban. 1889-ben nagy sikerrel énekelte *Murát pasa* szerepét Erkel Ferenc: Brankovics György c. operájában. 1888-tól 1906-ig volt az Operaház magánénekese. Kortársai szerint intelligens énekes, kellemes, nagy terjedelmű hang birtokosa volt. F.Sz. *Bánk bán* (Erkel F.); *Don Ricardo* (Verdi: Ernani).

Prielle Emília: → *Lángné Prielle* Emília

Prielle Kornélia; **Priel** Antónia (Máramarossziget, 1826. jún. 1.–Bp., 1906. febr. 25.): színésznő. Édesanyja korai halála után, 1841 nyarán *Tóth* István társulatában, Szatmáron lépett fel először. Ezután *Kilényi* Dávidhoz szerződött, és vele 1844-ig járta Erdély városait. *Szigligeti* Ede Nagyszebenben figyelt fel rá, és egy évadra a Nemzeti Színházhoz szerződtette. Ezután ismét vidéki évek következtek: 1845–46-ban Debrecen (ott kérte meg a kezét *Petőfi* Sándor), 1846-ban Kolozsvár, 1847-ben Pozsony, Székesfehérvár, Nagyszeben látta játékát, 1848–49-ben az erdélyi városokat járta, *Feleky* Miklós igazgatása alatt. 1852-ben Eperjesen, Kassán, Miskolcon játszott; 1853-ban *Latabár* Endre együttesével Székesfehérvárra és Győrbe ment. 1856-tól *Gyulay* Ferenc, *Hegedűs* Lajos és *Havi* Mihály, *Miklós* Gyula társ.-ának volt a tagja. 1859. ápr. 25-én szerződött újra a Nemzeti Színházhoz, amelynek ettől kezdve élete végéig megbecsült és ünnepezt tagja lett. (Bár 1860 nyarán Nagykanizsán, télen pedig Pécsen játszott.) 1881-ben ő kapta meg először az „örökös tag” rangját. Hat és fél évtizedes pályafutása során találkozott az úttörő színészek nagyjával, *Dérynével* és *Kántornéval*; az induló Nemzeti Színház vezéregyéniségeivel: a két *Egressyvel*, *Szentpétery* Zsigmonddal, *Szigeti* Józseffel, *Fáncsy* Lajossal, *Laborfalvi* Rózával és a *Lendvay* házaspárral. Pályája csúcsára került a *Paulay*-korszakban, és játszott *Jászai* Mari, *Újházi* Ede, *Nagy* Imre partnereként. A franciás stílusú polgári szalondarabok kitűnő tolmácsolója volt, különösen első (egyben harmadik) férjével, *Szerdahelyi* Kálmánnal. Közben rövid ideig *Hidassy* Elek felesége volt. F.Sz. *Lizi* (Szigligeti E.: Zsidó); *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Gauthier Margit* (Dumas: A kaméliás hölgy); *Margit* (Feuillet: Egy szegény ifjú története); *Lady Tartuffe* (Girardin); *Anna királynő* (Scribe: Egy pohár víz); *Adél* (Hugó K.: Bátor és bankár); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Erzsébet* (Szigeti J.: Rang és mód); *Szedervári* Kamilla (Csiky G.: A proletárok); *Szerény grófnő* (Csiky G.: A nagymama). – Ir. *Rakodczay* P.: P. K. élete és művészete (1891); *M. Császár* E.: Egy színész házaspár élete (1956); *Cenner* M.: P. K. (adattár, 1957).

Prielle Lilla; **Priel**: → *Rónainé Prielle* Lilla

Prielle Péter; **Priel** (Máramarossziget, 1838. jún. 27.–Nagyabony, 1915. szept. 16.): színész, rendező. Prielle Kornélia fivére. 1853-ban *Latabár* Endrénél kezdett, majd három évtized múltán, 1884-től nyugdíjáig (1899) a vidéki elsőosztályú színészt a Nemzeti Színház foglalkoztatta (színész, kardalos, énektanár, az 1890-es évek közepétől: ruhatári ellenőr). F.Sz. *Várszegi* (Szigligeti

PRIELLE KORNÉLIA – Szerény grófnő
(Csiky G.: A nagymama)

E.: Cigány); *Glisander* (Molière: Tudós nők); *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Szirtfoki* (Szigligeti E.: Nőuralom); *Maurice* (Sardou: Jőbarátok).

M.A. 1855–56: Győr; 1856–57: Székesfehérvár; 1857, 1859–60, 1874–75, 1878–79: Szeged; 1857–58, 1876–77: Szabadka; 1858–59, 1860–61, 1872–73: Pécs; 1861–62: Debrecen; 1862–63, 1865–66: Kassa; 1863–64, 1873–74: Arad; 1866–70: Kolozsvár; 1870–72, 1877–78: Szatmár; 1875–76: Baja; 1879–81: Miskolc; 1881: Torda, Nagyenyed; 1882: Szentés.

primadonna (olasz): 1. zenés színjátektípusok (opera, operett, népszínmű) első számú női szereplője, a színpadi mű központi alakja, partnere a *bonviván*. Színpadi megjelenését és akcióját a rendezés és a scenika emeli ki. A klasszikus színpadi irodalomból pl. *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró), *Glavári Hanna* (Lehár F.: A vig özevgye), *Rolla* (Szirmai A.: Mágna Miska); 2. a 19. sz. végére nemcsak szerepkört jelentett, hanem a színésznő társ.-on belüli státusát is, így a *szár* fogalmával egyenértékűvé vált.

Prizma: → *Zöld Szamár Színház*

próbafofolyamat: színpadi mű előadását megelőző előkészületi munka, melynek időtartama korszakanként, színházanként és darabonként változó; napjainkban általában 3–6 hétig terjed. A ~ a színjátékban közreműködő összes színházi dolgozó számára betanulási alkalmat jelent a szerepek szövegének, a színészi játéknak, az egy. teljes munkájának begyakorlására. Ezért a művészi részceloknak megfelelően különféle próbák vannak, amelyek a közreműködők különböző csoportjai vesznek részt a rendező irányítása alapján, az általa megszabott időrendben.

próbaarend: a *próbafofolyamat* megtervezett és megszervezett sorrendje, melynek elkészítésében figyelembe veszik a színpadi művet, a technikai adottságokat, a közreműködők színházi és színházon kívüli elfoglaltságát. Általában két hétre előre készül, a *próbatáblán* hirdetik ki.

próbatábla: a színészbejárónál vagy a művésztaársalgóban elhelyezett hirdetőtábla, ahová a színházi programot, a próbaarendet és a műsort függesztik ki, általában két hétre előre. Az aktuális műsor- v. szereplőváltásokról ugyanitt értesítik a színház személyzetét.

próbatárem: az előadásra való felkészülés folyamatában a közreműködő művészek csoportjainak gyakorlásához megfelelő környezetet biztosító helyiség. Nagyobb színházaknál több ~ van, amelyek méretükben és funkciójukban különböznek. A *nagy* ~ alapterülete azonos a színpad hasznos alapterületével → *házi színpad*. A *zenei* ~ terfogatót, az alkalmazott burkoló anyagokat úgy választják meg, hogy kedvező akusztikai viszonyok jöjjenek létre. Az *ének* ~ padlója lépcsőzetesen emelkedő, akusztikailag ugyancsak körültekintő kialakítást igényel. A *balett* ~ belmagassága kb. 4 m, padlója különlegesen rugalmas, egyik oldala tükör, oldalfalánál kapaszkodórúd van.

Procházka Miroslav dr. (Pozsony, *1950. okt. 29.–): rendező. Művészettörténetet és rendezést tanult. Több szlovák színház, majd 1983–1984-ben a komáromi Magyar Területi Színház rend.-je. A kassai színházban is többször volt vendégrend. F.R. Brecht–Weill: *Koldusopera*; Bukovcan I.; *Mielőtt a kakas megszólal*, *Keringő a padláson*.

Prókai Annamária (Bp., 1963. jan. 24.–): színésznő. Színészcsalád tagja, apja Prókai István, testvére Prókai Éva is színész. Az ABI-ben 5 év után abbahagyta tanulmányait és az Állami Artistaképző Iskola akrobatikus dzsesszballet szakát végezte el. 1981-től 1987-ig a Rock Színház tagja volt, majd felvételizett a SzAk-ra. Az operett-musical szak II. évfolyamára vették fel, 1989-ben végzett. 1989-től 1992-ig a Víg színház, 1992 óta a Bu-

dapesti Kamaraszínház tagja. Pályája eddig elsősorban a zenés-táncos műfajban szerzett jártasságát bizonyította. 1982-ben Helsinki-ben a Mainos tv-társaság fesztiválján a *Farkasokban* nyújtott teljesítményéért elnyerte a legjobb női alakítás díját. F.Sz. *Akárkié* (Bernstein: West Side Story); *Lány* (Várkonyi M.–Miklós T.: Farkasok); *Servetta* (Várkonyi M.–Béres A.: A bábjátékos); *Csöcsös* (Vargas Llosa: Pantaleón és a hölgyvendégek); *Rosetta* (Büchner: Leonce és Lena); *Ida* (Szomory D.: Györgyike, drága gyermek); *Judit* (Szakcsi-Lakatos B.–Csémer G.: Cigánykerék).

Prókai Éva (Bp., 1964. febr. 2.–): színésznő. 1989-ben végzett a SzAk-n operett-musical szakon. Néhány évig a Rock Színházban játszott, de nem tagja egyetlen színháznak sem. Elsősorban a zenés műfajban otthonos, vonzó külsejű, lendületes mozgása mellett jól énekel is. F.Sz. *Akárkié* (Bernstein: West Side Story); *Cinella* (Várkonyi M.–Béres A.: A bábjátékos); *Tiffany* (Kerr: Mary, Mary); *Avice* (Maugham–Veres I.: Csodálatos vagy, Júlia); *Auguste* (Dürrenmatt: Meteor); *Marion* (Frisby: Lány a levesemben).

Prókai István (Miskolc, 1920. dec. 24.–Bp., 1983. júl. 13.): színész, színházigazgató. 1952-ben végzett a SzAk-n. 1952-től 1956-ig a Miskolci Nemzeti Színház tagja, 1956-tól 1959-ig a szolnoki Szigligeti Színház ig.-ja, 1959-től haláláig A Magyar Néphadsereg Színház, ill. a Víg színház tagja volt. Markáns megjelenésű, szépen beszélő színész volt, aki a nagyobb szerepek mellett igaz színészi alázattal formált meg emlékezetesen kis karakter szerepeket is. F.Sz. *Valér* (Molière: Tartuffe); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Demetrius* (Sh.: Szentivánéji álom); *Beppo* (Heltai J.: A néma levante); *Cyano* (Rostand: Cyano de Bergerac); *Taláros úr* (Kóhó: Ilyen nagy szerelem); *Dolohov* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Ferrier* (Illyés Gy.: Tíztrák); *Williamis* (Kesey–Wasserman: Kakukkfészek); *Harry Dalton* (Shaffer: Equus); *Mákos tanyásgazda* (Móricz Zs.: Uri muri).

Prokópius Imre (Bp., 1935. márc. 27.–): karmester, zongoraművész. 1954–59-ben a Zak-n tanult zongorázni Antal István növendékéként. 1955–1962 között a Víg színház korrepetitora volt, 1960-ban a Körszínház egyik alapító tagja, 1962-től a Thália Színház zenei vezetője. A színház társ.-ával rendszeresen vendég szerepelt külföldön.

prológ (görög): a *prologus* előadó szereplő, akinek személye általában független a cselekménytől.

prologus (görög); *előbeszéd*: a színpadi mű bevezető része lehet jelenet v. monológ formájában, amelyben egy színész az előzetes tudnivalókat, ill. a cselekmény jobb követhetősége érdekében annak összefoglalását elmondja a nézőknek. A szerző ugyanitt üdvözlöheti közönségét, az előadás pártolóit. A modern *narrátor* elődje, aki azonban csak az első jelenetben, esetleg a felvonásnyitó jelenetekben jelent meg.

proporcio (latin): osztalék. A *gázfizetésnek* az a módja, amikor a színelőadások tiszta bevételét a társ. tagjai között szerepkörüknek, az egy.-ben elfoglalt státusuknak és közönségvonzó hatásuknak megfelelő arányban osztották fel.

proscénium: szűkebb értelemben *előszínpad*, azaz a *függöny* és a színpad élvonalja közötti terület. A barokk színházban a *színpadnyílást* körülvevő díszes építészeti környezet alkotott átmenetet a nézőtér és a színpad között, gyakran beépített páholyokkal. A modern színházban a ~ zóna mobil, a ~, ill. a színpadnyílás méreteit és jellegét változtató építészeti elemekkel alakítják ki, és színpadtechnikai megoldások alkalmazásával a játéktér szerves részévé válhat.

Protasewicz József (?–?): színigazgató. Lengyel nemzetiségű pesti polgár, borkereskedő, aki német vándor-színészeti tapasztalata alapján 1792-ben két ízben állt néhány hónapig (ápr. 26.–jún. 18. és szept.-ben) a pest-budai m. szintárs. élén.

Prott, Julius: → *Perotti Gyula*

Prugmayer Orfeum (1888–1890-es évek): *Prugmayer József* nyitotta meg a Hajós u. 13. sz. alatti épületben, a volt Hermina Színház helyén 1888-ban. Művészi színvonalra elérte a Somossy Orfeumét, mert Pest akkori kedvencei – *Armin József, Rück Lujza, Schindler Gizella* – léptek fel színpadán. 1890-ben *Herzmann Károly* lett az ig., aki szintén neves orfeumművészeket foglalkoztatott. Nála lépett fel Európa első varietédívája, *Carola Cecília*. A millenniumi kiállítás után, több hasonló vállalkozással együtt megbukott.

PSOTA IRÉN – *Iokaszté*
(*Szophoklész: Oidipusz király*)

Psota Irén (Bp., 1929. márc. 28.–): színésznő. Pályája elején Dávid Irén néven szerepelt. 1952-ben végzett a SzAk-n. 1952-től 1980-ig a Madách Színház, 1980-tól 1982-ig a Népszínház, 1982-től 1989-ig a Nemzeti Színház, 1989 óta ismét a Madách Színház tagja. Sokoldalú, nagy formátumú színésznő. Színészi skálája rendkívül széles. Nagy erővel jeleníti meg a tragikus hősnőket éppúgy, mint a zaklatott lelkű asszonyfigurákat vagy a szélsőségesen groteszk színpadi alakokat. A zenés színház világában is otthon van, ének- és táncstudása imponáló. Sanzonokat énekel és kabaréjelenelekben lép fel. Számos film-, tv- és rádiós szerepet játszott el. Kossuth-díjas (1966), Jászai Mari-díjas (1959, 1962), érdemes (1976) és kiváló művész (1982). F.Sz. *Mela* (Zapolska: Dulzska asszony erkölce); *Katrin* (Brecht: Kurázi mama); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Gruse* (Brecht: A kaukázusi krétakör); *Irma* (Monnot-Breffort: Irma, te édes); *Yerma* (García Lorca); *Polly* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Elektra* (Bornemisza P.: Magyar Elektra); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Mrs. Dolly Levy* (Herman: Hello Dolly); *Vasziliszka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Margit királyné* (Sh.: III. Richárd); *Serafina* (Williams: Tetovált rózsza); *Aase* (Ibsen: Peer Gynt); *Kurázi mama* (Brecht); *Melitta* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Vászsa Szeleznova* (Gorkij); *Gerrud* (Sh.: Hamlet); *Pearce-né* (Shaw: Pygmalion); *Agata* (Betti: Büntény a kecskeszíteten); *Margarida asszony* (Athayde); *Alvingné* (Ibsen:

Kisértetek); *Sarah* (Murrell-Wilson: Sarah, avagy a langusztá sikolya); *Mama* (Fejes E.: Cserepes Margit házassága); *Orbáné* (Örkény I.: Macskajáték); *Gerrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Mutter* (Tolcsay L.–Müller P.–Bródy J.: Doktor Herz); *Viktória* (Pérel G.–Psota I.: Roncsderby); *Schneider kisasszony* (Kander-Ebb: Cabaret); *Mama* (Molnár F.: A testőr). Könyve: *Szerelmeim, szerepeim és a szemtanúk* (1988).

Ptasinszky Pepi; Josephine (Bécs, 1905–?): táncosnő. Az Operaház balettiskolájában tanult táncolni. Pályafutását gyermekszerepekben kezdte. 1918-ban szerződötték a társ.-hoz, 1920–1928 között magántáncosnő volt. Temperamentumos, virtuóz lábtechnikájú balerínaként számos sikeres alakítást nyújtott. Férjhez ment, és végleg visszavonult a színpadi szerepléstől. F.Sz. *Mályvácska* (Brada E.: Mályvácska királykisasszony); *Balerina* (Brada E.: Petruska).

publikum: → *közönség*

Pukánszky Kádár Jolán (Temesvár, 1892. okt. 21.–Bp., 1989. aug. 11.): színháztörténész. 1914-ben m.-német-francia szakon szerzett diplomát a bp.-i egyetemen. 1915–1920 között középiskolai tanár, 1920-tól 1938-ig az Országos Széchényi Könyvtár, 1938-tól 1943-ig az Országos Levéltár levéltárosa, majd főlevéltárosa azzal a feladattal, hogy rendezze a Nemzeti Színház levéltári anyagát. 1948–1951 között magántanár a debreceni egyetemen. 1953-ban az irodalomtudományok kandidátusa lett, 1983-ban doktora. Könyvei: *A budai és a pesti német színészet története 1812-ig* (1914); *A pesti és a budai német színészet története 1812-től 1847-ig* (1923); *A magyar népszínmű bécsi gyökerei* (1930); *Geschichte des deutschen Theaters in Ungarn* (München, 1933); *A Nemzeti Színház százéves története I-II.* (1938–1940); *Német és osztrák bábjáték* (1955); *A drámaíró Csokonai* (1956); *A színpalak között* (1967, Hege-dus Gézával és Staud Gézával); *A Budai Népszínház története* (1979); *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez* (1988).

Puks Ferenc (? , 1839–Bp., 1887. júl. 30.): karmester, zeneszerző. Pécssett a székesegyház orgonistája volt. 1875-ben a Népszínházhoz szerződött, ahol 1882-ig karmesterként működött. Elsőként a *Dunanan apó és fia utazása* c. Offenbach-operett betanítására és bemutatására vállalkozott. *Erkel* Elek mellett jelentős része volt a zenekar és az előadások művészi színvonalának emelésében. 1882–83-ban a Zak énektánára. Növendékei között volt *Blaha Lujza, Komáromi Mariska* és *Pálmay Ilka* is. Színpadi művei – operettek, daljátékok – közül legnagyobb sikert a franciás zenéjű *Titilla hadnagy* (1880) aratta.

Pulszky Romola (Bp., 1891. febr.–Genf, 1978. jún.): író. Márkus Emilia lánya. Színésznőnek készült, Párizsban *Réjane*-nál tanult. 1912 tavaszán az Orosz Balett bp.-i vendégjátékán megismerte *Vaclav Nizsinszkijt*, akihez 1913-ban férjhez ment. Táncolni tanult, de balerínaként nem ért el sikereket. Könyvet írt férjéről, élete utolsó éveiben előadókörutakat tartott. Fő műve *Nizsinszkij* c. könyve (London, 1933), amely magyarul is megjelent.

Puni Júlia (Szászrégen, 1927–): énekesnő (szoprán). 1953-ban fejezte be tanulmányait a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. A kolozsvári Állami Magyar Operának huszonöt évadon át volt vezető magánénekese. Összesen harmincnycs szerepet énekelt, több mint ezerkét száz előadás. Hangverseny-énekesnőként is elismert volt, széles repertoárján prek-lasztikus és orosz klasszikus művek is szerepeltek. F.Sz. *Annuska* (Verdi: Falstaff); *Eduska* (Farkas F.: Csinom Palkó); *Szilvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Puskás Tamás (Bp., 1959. szept. 15.–): színész, rendező. 1982-ben színészként, 1987-ben rendezőként végzett a SzAk-n. 1982-től 1985-ig a Katona József Színház, 1987-től 1990-ig a Katona József és a Madách Színház tagja, 1990–91-ben a Madách Színház tagja. 1992 óta az újjáalakult Egyetemi Színpad ig.-ja. Nyugdatatlan, új meg új utakat kereső művész. Színészként a szuggesztív jelenlét, rend.-ként a társulatépítő gondolkodás jellemzi. F.Sz. *Ludwig* (Kroetz: Meierék); *Golovan* (Bulgakov: Menekülés); *Fiatalember* (Nádas P.: Találkozás); *Edmund* (Sh.: Lear király). F.R. Szomoró D.: *Takács Alice*; Miller: *Édes fiain*; Molnár F.: *Hattyú*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*; Szép E.: *Völegény*. **Puskás Tibor** (Magyaróvár, 1920. jún. 19.–): színész. 1950-től 1954-ig a Pécsi Nemzeti, majd a győri Kisfaludy és a Miskolci Nemzeti Színház művésze, 1958-tól két éven át a Pest Megyei Petőfi Színpad tagja, 1960-ban az Állami Déryné Színházhoz szerződött. F.Sz. *Katzenbuckel* (Jókai M.: A szerelem bolondjai); *Csató* (Molnár F.: A doktor úr); *Duverter* (Szinétár Gy.: A császár álcárcában); *Pelot* (Illés E.–Vas I.: Trisztán); *Zagl* (Hochwälder: A málnaszedő); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom).

Puskás Tivadar (Bp., 1954. febr. 4.–): színész. 1975–1978 között a Budapesti Gyermekszínház stúdiójában tanult. 1978 óta a Budapesti Gyermekszínház, ill. Arany János Színház tagja, de játszott a Játékszínen is. Epizód- és kis karakterszerepek meggyőző alakítója. Az Arany János Színház stúdiójában színészmesterséget oktat. F.Sz. *Szilveszter* (Molière: Scapin furfangjai); *Hadirokkant* (Kárpáti P.: Az ismeretlen katona); *Vitéz László* (Weöres S.: A holdbéli csónakos); *Kreon* (Valló P.: Test-vér-harc); *Fekete cylinder* (Vašicek: Mese a fekete cylinderről).

Pusztai Péter (Szolnok, 1927. okt. 16.–): színész. 1947–1949 között a Gertler-féle zsinisiskolába járt, 1954-ben kapott a főiskolai végzettséggel egyenértékű oklevelet. 1951-től 1954-ig a szolnoki Szigligeti, 1954-től 1955-ig az Állami Faluszínház, 1955–1958 között a kaposvári Csiky Gergely, 1958-tól 1962-ig az egri Gárdonyi Géza, 1962-től 1965-ig a Jókai, ill. Thália, 1965–67-ben a kaposvári Csiky Gergely Színház, 1967–1974 között a Honvéd Művészegyüttes, 1974-től 1976-ig a győri Kisfaludy, 1976-tól 1988-ig, nyugdíjazásáig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. A zenés műfajban jártas, jól mozgó táncoskomikus volt, később kis karakterszerepek hiteles megformálója. F.Sz. *Jaques* (Sh.: Ahogy tetszik); *Viktor* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Petey* (Pintér: Születésnap); *Sirásó* (Sh.: Hamlet); *Müller* (Schiller: Armány és szerelem); *Morawski* (Márton L.: Kinkastély).

Pusztaszeri Kornél (Esztergom, 1960. ápr. 20.–): színész. Főiskola előtt néhány évig a Pinceszínházban játszott, 1985-ben végzett a SzAk-n. Azóta a Madách Színház tagja. Tehetséges karakterszínész, határozott érzékkel a groteszk iránt. F.Sz. *Finnegan atya* (Higgins: Maude és Harold); *Su Fu* (Brecht: A zsecsuáni jólélek); *Koch* (Müller P.: Szemenszedett igazság); *Füles besúgó* (Tolcsay L.–Müller P.–Müller P. Sz.: Mária evangéliuma); *Bolond* (Sh.: Lear király).

Putnik Bálint (Nagyvárad, 1901. febr. 3.–): színész, színházigazgató. 1927-ben Rákosi Szidi zsinisiskolájába járt. 1928-ban a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, bonviván szerepkörbe. 1930. jan.-tól Nagyváradon játszott, majd Kolozsvár követte. 1934–1940 között Kassán, Pozsonyban volt szerződésben. 1940–1945 között, majd az 1947–48-as évadban a nagyváradi színház ig.-ja. 1948-ban a győri színház ig.-ja lett. Később színész Szegeden, majd a Madách Színházban ját-

szott. F.Sz. *Petrov* (Jacobi V.: Sybill); *Nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill); *Feri* (Lehár F.: A mosoly országa); *János vitéz* (Kacsóh P.); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Komornyik* (Barré: Lényi neni).

Pünkösti Andor (Kassa, 1892. okt. 31.–Bp., 1944. júl. 12.): színikritikus, rendező, színházigazgató. Egyetemi tanulmányait Bp.-en és Münchenben végezte. Az I. világháborúban katonatisztként harcolt és maradandó sebesülést szerzett. Leszerelése után *Az Újság* c. napilap színikritikusa lett. 1923-ban kezdeményezésére jött létre a Bp.-i Színikritikusok Szindikátusa, amelynek főtítkára volt. 1922–23-ban az *Írók Bemutató Színházát* irányította. 1929 dec.-étől néhány hónapig a Magyar Színház műv.-i ig.-ja volt. 1929-ben bekapcsolódott az Országos Kamara Színház munkájába. 1932–33-ban a *Műhely* csoportot vezette Tábori Pállal. 1934-ben az Új Thália egyik alapítója volt. 1935 után a Nemzeti Színházban, a Belvárosi Színházban és a Művész Színházban kapott rend.-i feladatot. 1941–1944 között a Madách Színház élén állt. 1935-től az Országos Színészegyesület zsinisiskolájában tanított. 1939–1944 között a Magyar Színpad c. műsorújságot is szerkesztette. A német megszállást követően ig.-i engedélyét megvonták, idegei felmondták a szolgálatot és öngyilkos lett. ~ színházi kritikái jól igazolták színpadismeretét, amely széles körű irodalmi műveltséggel párosult. Az új színházi törekvések elkötelezettje volt, a szellemes, könnyed színpadi megoldásokat kedvelte, figyelembe véve a commedia dell' arte stílusesszékeit is. A Madách Színház műsorával, szellemiségével, új, eredeti játéktílusával egy kiélezett, tragikus történelmi korszakban maradéktalanul megvalósította ~ eszméit. F.R. Shaw: *Az ördög cimborája*; Goldoni: *A hazug*; Tamási Á.: *Énekes madár*; Crawford: *Udvari páholy*; Molnár F.: *Liliom*; Möricz Zs.: *Kismadár*; Pirandello: *IV. Henrik*; Felkai F.: *Néró*; Molière: *A képzelt beteg*; Sh.: *Hamlet*. – Ir. Borsos Zs.: A Madách Színház P. A. igazgatása idején (1979).

Püspöki Imre (Nagybánya, 1850–Debrecen, 1903. aug. 26.): színész. Edesapja, id. Püspöki Imre már 1846-ban Szabó József társulatának volt segédszínésze és szabója. 1848–49-ben a kolozsvári társ.-nak tagja, majd 1850–1859 között Aradon, 1860-tól haláláig Debrecenben volt színházi szabó. 1856-ban ő is részese volt a bécsi sikeres vendégjátéknak. Már 11 évesen, 1861-ben a debreceni színház színésze, de mivel nem kapott számára kedvező feladatot, 1871-ben elhagyta a társ.-ot. Ügyelőként kezdte, de tizenhat évi vándorlás alatt a vidék egyik legjobb operettkomikusává vált. Fel lépett mint buffo és burleszk-komikus is, sőt egy időben kedvelt bonviván volt. Mint népszínműénekes leginkább a furfangos, paraszti alakok megformálásában ért el sikereket. Megállta helyét Molière vigjátékaiban is. Játékát leginkább Szentgyörgyi Istvánéhoz hasonlították. 1887-től visszatért Debrecenbe. Felesége Szathmári Júlia (Debrecen, 1856–uo. 1921. nov. 20.) és leánya P. Rózi (Debrecen, 1877. dec. 27.–?) szintén színésznők voltak. Testvérei, Anna (1873-ban még színinövendék, majd Mannsbergernél – 1876, – Sztupánál – 1878–1881 – működött) és György (1882-től Homokaynál, Jáninál, Balassa Károlynál, Zoltán Gyulánál, Gáspár Jenőnél, Heltay Nándornál, Mezey Bélánál, majd Fekete Miksánál működött). 1889-től apa és fia együtt szerepelt a társ.-i névsorban, de lehet, hogy újabb Püspöki Imre lépett a pályára, kinek családja ismeretlen. F.Sz. *Don Januario* (Genée: Kapitány kisasszony); *Frederick* (Sardou: Ferdinand); *Peleskei rektor* (Gaál: Peleskei nótárius); *Pompignac* (Dumas: A két apa); *Mondlandri* (Lecocq: A kis herceg); *Márton* (Szigligeti E.: Cigány); *Jupiter* (Offenbach: Orpheusz a pokolban); *Gonosz Pista*

(Tóth: A falu rossza); *Harpagon* (Molière: Fösvény). – Ir.: Szathmáry Z.: A debreceni színház története (95–100. p.).

M.A. 1871–72: Klein Sámuel; 1872–74: Mannsberger

Jakab; 1874–75: Györgyné Nagy Lujza; 1875–76: Kuthy Béla; 1876–77: Mannsberger; 1877–79: Kuthy Béla; 1879–1883: Bényei István; 1883–84: Jakab Lajos; 1885–86: Mészáros Kálmán; 1886–87: Bács Károly.

Q

Quintus Konrád (Bp., 1960. márc. 14.–): színész. A főiskola előtt *Ruszt* József tanítványaként dolgozott a Népszínházban, a Szegedi Nemzeti és a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban. 1988-ban végzett a SzAk-n. 1988-tól 1992-ig a kaposvári Csiky Gergely Színház, 1992 ősze óta a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Főis-

kolásként rendezett is (Molière: *A mizantrop*; Lebovic: *Az ezredik éjszaka*). F.Sz. *Eilif* (Brecht–Weill: Kurázs mama); *Cassio* (Sh.: Othello); *Fülöp herceg* (Gombrowicz: Yvonne, burgundi hercegnő); *Trepjov* (Csehov: Sirály).

quodlibet: →egyveleg

R

Rab Antal; *Rabl* (Gyöngyös, 1902. jún. 24.–Bp., 1983. jan. 30.): színész, ügyelő. A SzAk-t 1924-ben végezte el. 1924–25-ben Forgács Rózi Kamaraszínházában kezdte pályáját. 1926-tól 1944-ig a Nemzeti, 1945–1949 között a Művész, 1951-től az Úttörő, az Ifjúsági, a Jókai, végül a Thália Színház segédszínésze és ügyelője volt. 1974-től 1981-ig a Bajor Gizi Színésmúzeumban, ill. a Magyar Színházi Intézetben dolgozott.

Rab Edit (Csabrendek, 1930. máj. 30.–): színésznő. Pályáját előadóművészként kezdte 1959-ben, 1971-től 1989-ig az Irodalmi Színpad, ill. Radnóti Miklós Színpad (Színház) tagja volt. Nemcsak színésznőként vett részt a színház életében, hanem irodalmi összeállításokban előadóként is fellépett, valamint szerkesztő és rendezőasszisztens is volt. F.Sz. *Telefonos kisasszony* (Stehlik: A bizalom vonala); *Tóthné* (Görgey G.: Ünnepi ügyelet); *Jásche asszony* (Kross: Mint a villámcsapás); *Ilonka néni* (Bächer I.: Oszkár); *Szerény hölgy* (Molnár F.: Uri divat).

Rab István (Bp., 1932–): táncos, koreográfus. *Nádasi* Ferenc növendéke volt, majd 1948–1953 között az Operaház táncosa. Kiváló technikájú táncművész, aki mind a klasszikus, mind a félkarakter szerepkörben sikereket aratott. Fél évig Leningrádban tanulmányúton járt. 1953-ban Nyugat-Európába távozott, a London Festival Balletnél táncolt, majd az USA-ba ment, s főként szórakozóhelyeken lépett fel, majd feleségével, *Kováts* Nórával balettiskolát nyitottak. Kossuth-díjas (1953). F.Sz. *Herceg* (Messzerer: A hatyúk tava); *Ferenc* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Fabáb* (Vashegyi E.–Rab I.: A fából faragott királyfi); *főszerep* (*Nádasi* F.: A rózsá lelke).

Rábai Miklós (Békéscsaba, 1921. ápr. 18.–Bp., 1974. aug. 18.): koreográfus. Eredetileg vegytan–természetrajz szakos középiskolai tanár volt, aki e minőségében a békéscsabai gimnázium Batsányi Együttesének volt 1946–48-ban a vezetője. Együttesével végezte első néptáncutató útjait, alakította ki első koreográfiáit, s aratta első országos sikerét, a szabadságharc centenáriuma Gyulán rendezett országos táncversenyen. 1948–1950 között a bp.-i Testnevelési Főiskola tanára, egyben az egyetemisták Központi Táncegyüttesének vezetője. Együttesével néptáncszíveteket mutatott be, valamint a *Ludas Matyi* c. táncjátékot. Az 1950–51-es évadtól az Állami Népi Együttes tánckarának vezetője, 1965-től haláláig a teljes társ. műv.-i vez.-je volt. 1964–1974 között a Magyar Táncművészek Szövetségének elnöke.

Koreográfusi életművében a rövidebb, egynemű karra készült táncok képezik az első összetevőt, míg a második az összegyűjtési, három karra épülő produkciók, az ún. triós számok alkotják. Számos népszokás színpadra költése után tüzte ki programszerűen is a nemzeti táncjáték kialakítását, az ún. *népi balett* komponálásának szükségességét. E programját egyfelvonásosokban és egész estés művekben próbálta megvalósítani. Kossuth-díjas (1952), érdemes művész (1967). F.K. *Úveges tánc*; *Háromugrós*; *Pontozó*; *Kállai kettős*; *Ecseri lakodalmas*; *A kisbojtár*; *Barcsai szeretője*. – Ir. A Magyar Állami Népi Együttes (1974); Maács L.: Kísérlet egy művészportréra (Színháztudományi Szemle, 1986).

Rabatiniszky Mária (Csáklya, 1842–Párizs, ?): énekesnő (szoprán). Kassán nevelkedett, majd *Ernst* Jozefa

MAGYAR ÁLLAMI NÉPI EGYÜTTES
– Rábai M.: *Ecseri lakodalmas*

ajánlására Bécsben tanult. 1862-ben egy hangversenyen tűnt fel. 1863–66-ban a Nemzeti Színház tagjaként ő volt az első magyar *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál). 1866–1873 között a bécsi Operaház híres koloratúrénekese, Maria *Witt* elődje. 1873-ban férjhez ment, és elhagyta a pályát. F.Sz. *Szilvia* (Fáy G.: Kamilla); *Gilda* (Verdi: Rigoletto).

Rabinovszky Máriusz (Bp., 1895. dec. 14.–Bp., 1953. febr. 7.): művészettörténész, táncművész. Felesége, *Szentpál* Olga elméleti munkásságát segítve művészetelméleti és táncművészeti előadásokat is tartott a Szentpál-iskola tanerőképző tanfolyamain, Szentpál Olgával együtt és önállóan is könyvet írt a táncművészetről. Könyvei: *Tánc, a mozgásművészet könyve* (Szentpál O.-val, 1928); *A tánc* (1946).

Ráckevei Anna (Bp., 1960. febr. 25.): színésznő. Érettségi után 3 évig a Nemzeti Színház stúdiójában tanult, 1985-ben végzett a SzAk-n. 1985-től 1989-ig a Madách, 1989-től két évadon át a Nemzeti Színház tagja volt. 1991-től szabadfoglalkozású, 1993-tól a Művész Színházban játszik. A fiatal színészgeneráció egyik legtehetségesebb tagja, akit kiváló beszédkulturája és jártéktudásának súlyos drámai és tragikus szerepek eljátszására tesz alkalmassá. Film- és tv-szerepekben is látható. Jászai Mari-díjas (1991). F.Sz. *Abigail* (Miller: A salemi boszorkányok); *Izabella* (Sh.: Szeget szeggel); *Elektra* (Bornemisza P.: Magyar Elektra); *Anna Damby* (id. Dumas-Sartre: Kean, a színész); *Sen Te* (Brecht: A szecsuáni jólelek); *Antigone* (Eörsi I.: Tragédia magyar nyelven); *Miranda* (Sh.: A vihar); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Bertha* (Joyce: Számkivetettek).

RÁCKEVEI ANNA Izabella
(Sh.: Szeget szeggel)

Rackó Ilus; *D. Rackó* Ilona (Szabadka, 1903. máj. 5.–): színésznő. Szabadkán a Népkörben játszott néhány évig amatorként, majd Pesten elvégezte Rózsahegy Kálmán színiiskoláját. Ezután ismét a Népkör együttesének tagja lett. 1948-ban a Szabadkai Népszínházhoz szerződött. 1960-ban egy tragikus baleset miatt kénytelen volt abbahagyni a színészi pályát. Kezdetben főleg operettek főszerepeit, később egyre több drámai főszerepet játszott. F.Sz. *Vássa* (Gorkij: Vássa Zseleznova); *Warrenné* (Shaw: Warrenné mestersége); *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Castelli bárónő* (Krléza: A Glembay-urak). – Ir. Garay B.: Színészarcképek (Újvidék, 1971).

Rácz Boriska (Békéscsaba, 1932. márc. 17.–): táncosnő. Az Operaház balettiskolájában *Nádasi* Ferenc növendéke volt, majd 1949–1971 között az Operaház balettgyűjtésének tagja, 1953-tól magántáncos. Főként a demi-karakter szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Zaréma* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Coppélia* (Harangozó Gy.); *Aisa* (Anyiszimova: Gajane).

Rácz Dezső (Újszóny, 1873. jan. 18.–?): színész, színigazgató. 1893-ban kezdte pályáját. 1910-től 1920-ig kisebb társ.-ot vezetett Nógrád, Hont, Árva, Liptó, Zólyom, Bars, Trencsén, Heves, Gömör, Szepes, Turóc és Borsod megyében. 1926-ban nyugdíjba vonult.

Rácz Géza (Debrecen, 1958. aug. 26.–): színész. Érettségi után 2 évig a Nemzeti Színház stúdiójában tanult, 1983-ban végzett a SzAk-n. 1983-tól 1990-ig a Vígyszínház, az 1990–91-es évadban a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. Kisebbségi szerepek megbízható alakítója. F.Sz. *Jeremiás Máttyás* (Caragiale: Farsang); *Dunyás testvér* (Dobozó I.: A tizedes meg a többiek); *Jakin* (Bulgakov: Ivan, a rettentő); *Meglőkö* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Joy* (Pinter: Hazatérés); *Károly, a dauphin* (Shaw: Szent Johanna); *Louis* (Miller: Pillantás a hidról).

Rácz György (Bp., 1911. okt. 6.–): dramaturg, rendező, író, műfordító. A bp.-i egyetem bölcsészettudományi karát és a SzAk-n *Hevesi* Sándor rend.-i tanfolyamat látogatta (1931). *Hevesi* Sándor, *Bárdos* Artúr, *Pünkösti* Andor, *Bálint* Lajos, *Horváth* Árpád, Bécsben *Max Reinhardt*, Londonban *Korda* Sándor mellett folytatott magántanulmányokat. 1945–46-ban a Szabad, 1946–47-ben a Magyar Színház főrend.-je, 1947–48-ban a Nemzeti, 1949–50-ben a Bányász, 1950–51-ben a Honvéd Színház dramaturgia volt. 1951–52-ben a Fővárosi Vígyszínház, 1960-ban a Tarka Színpad műv.-i vez.-jeként tevékenykedett. 1945-től 1971-ig a Magyar Radióban rendezett, 1949–1956 között dramaturg-főrend. volt. Pódiumműsorokat is vezetett. 1947–48-ban az egyesületi iskola rend.-tanára volt. Számos műfajjal került kapcsolatba pályája során, s csaknem minden kísérletét siker koronázta. Verseket, novellákat, színműveket, színészpórtrékat is írt, és drámákat fordított. Erdemes művész (1971). F.R. Brecht Weill: *Koldusopera*; Rácz Gy.: *Játsszunk valami mást*; Romhányi J.: *Terefe a Strauss családról*. Drámái: *Életfogytiglan* (1946); *A préri ökle*; *Csókot kérek* (1959). Könyvei: *Portré prózában* c. sorozat (Bajor G., Bulla E., Makay M., Muráti L., Tökés A., 1941); *Magánvélemény színjátszógyben* (1946); *Mesterek árnyékában* (visszaemlékezés, 1984).

Rácz György, *Tövisi* (?–?): színigazgató. Bácskai földbirtokos, Rácz Vilmos öccse. 1929–30-ban a Magyar Színházat bérli Színházfejlesztő Részvénytársaság élén állt. Egy évad alatt elveszítette vagyonát. Később fivére mellett a *Színházi Magazin* c. lapnál dolgozott.

Rácz István (Debrecen, 1963. dec. 20.–): énekes (basszus). Énektanulmányait 1985-től 1991-ig végezte a Zak-n. Operaházi fellépései mellett prózai társ.-oknál is vendégszerepelt (Madách Színház, szolnoki Szigligeti Színház). Oratóriuménekesként is fellép. 1991-ben szerződtette az Operaház. F.Sz. *Rendőrfőnök* (Britten: Albert Herring); *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto); *Király* (Verdi: Aida).

Rácz Károly (?–?): színész. Pályáját 1906-ban kezdte. 1919–1924 között *Fehér* Imre tordai egy.-ének tagja. Leghuzamosabban *Janovics* Jenő kolozsvári társ.-ánál szerepelt. Drámai művekben változatos jellemeket keltett életre hitelesen, de sikereket aratott klasszikus operettek főszerepeinek meglevenítőjeként is. A sokoldalú, minden műnemben figyelemre méltó teljesítményt

nyújtó színészek közé tartozott. F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Leonyid Ivanovics* (Villányi A.: Királynő, meghalok érte); *Gül Baba* (Huszka J.); *Rabbi* (Bródy S.: Lyon Lea); *Harpa-gon* (Molière: A fősvény).

Rácz Mária (Biharszentimre, 1952. júl. 25.–): színésznő. 1979-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és Szatmárnémetibe szerződött, ahol nyolc év alatt számos karakterszerpet játszott el. 1987 óta a nagyváradi Állami Magyar Színház m. tagozatának színésznője. F.Sz. *Peppiniella* (Scarpetta: Rongy és cimer); *Hármas szerep* (Maugham–Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni); *Viola* (Németh L.: Papucshős); *Zézé* (Hennequin–Veber: Elvámolt éjszaka).

Rácz Mihály (Eger, 1957. ápr. 5.–): előadóművész. A televízió Ki mit tud? versenyén a *Gúnya* együttes tagjaként lett országosan ismert. 1985-től a Mikroszkóp Színpad tagja. *Markos* Zoltánnal *Defekt duó* néven lépnek fel, blüettjeikben a mindennapi élet visszasságait mutatják be.

Rácz Sándor (Szamosnagyalu, 1785. máj. 7.–Miskolc, 1859. jan.): színész. Kolozsvárt kezdte pályáját, 1810-ben. 1823-ig Erdélyben játszott, ekkor részt vett Miskolcon az új színház avatásán. Itt telepedett le, és a Miskolcon megforduló társ.-okhoz szerződött, velük kisebb turnékon is részt vett. 1854-ben lépett fel utoljára. Külseje egyértelműen komikus szerepekre tette alkalmassá. F.Sz. *Janó* (Holbein: Frigyesi Elek); *Bohó Misi* (Schröder); *Habakuk* (Hensler: A prágai két néne); *Gyáva Peti* (Kotzebue: Koponyai). Könyve: *Emléklapok egy agg színész életéből* (Miskolc, 1856).

Rácz Tibor (Szeged, 1947. nov. 19.–): színész. Ismert és sokat foglalkoztatott gyermekszínész volt szülővárosában. 1975-ben végzett a SzAk-n. Az 1975–76-os évadban a szolnoki Szigligeti, 1976–77-ben a Fővárosi Operett, 1977-től 1982-ig a Szegedi Nemzeti, 1982-től 1990-ig a zalaegerszegi Allandó, ill. Hevesi Sándor, 1990 óta a Szegedi Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Fadinard* (Labiche: Olasz szalmakalap); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Gyuri* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Kalaf* (Gozzi: Turandot); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Czifra* (Csurka I.: Ki lesz a bálánya?); *Teodoro* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Katz* (Hasek–Burian: Švejk, a derék katona); *Oscar* (Simon: Furcsa pár).

Rácz Vali (Gölle, 1911. dec. 25.–): előadóművésznő. 1932-ben végezte a Zak-t. 1933–34-ben a *Városi*, majd a *Magyar Színház*-ban játszott. 1936-tól három évig a Teréz körúti Színpadon és a Városi Színházban énekelt. 1945 után a Royal Revüszínház, a Medgyaszay Színház, majd a Kamara Varieté tagja volt. Huszonkét filmben szerepelt, de igazi műfaja a színpad volt. Több önálló estet tartott a Zeneakadémián, a Vigadóban. 1956-ban elhagyta az országot. New Yorkban, majd Londonban élt, 1975-ben Münchenben telepedett le. 1992. máj. 25-én Jeruzsálemben átvette a Yad Vashem kitüntetést az Igazak Kertjében. F.Sz. *Orlovsky herceg* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Feleség* (Barabás P.: Eltévedt angyalok); *Orfeusz* (Offenbach: Orfeusz a pokolban).

Rácz Vilmos (Bp., 1889. máj. 31.–Christchurch, 1976. júl. 18.): újságíró, színházigazgató. Bp.-en jogot végzett. Jeles sportoló volt, az I. világháborúban katonai szolgálatot teljesített. 1919. nov.-tól 1920. márc.-ig a Madách Színházat vezette. Több újság mellett a *Színház és Divat* (1916–1922) és a *Színházi Magazin* (1939–1944) szerk.-je volt. Párbajkodexe tette közismertté nevét. 1955 végén kivándorolt Új-Zélandba. Könyve: *Szűrás kizárva* (visszaemlékezés, 1975).

Rácz Zsuzsanna: → *Benkéné Rácz* Zsuzsanna

Rádai Dénes: → *Rátai* Dénes

Ráday Gedeon gr., ifj. (?), 1745. máj. 30.–Pest, 1801. júl. 10.): koronaőr, műfordító. A hazai felvilágosodási mozgalmak keretében 1784-ben megalapította a Magyar Játsszók Társaságát; *Batsányi* Jánost is a résztvevők között találjuk. 1785 folyamán három előadást tartottak, köztük Voltaire *Mahomet*-jét, ill. Simai Kristóf *Mesterséges ravaszság* c. vígjátékát vitték színre. ~ magyarra fordította Fenouillot *Gályarab* és Tobias Gebler *Klementina, avagy a testamentum* c. darabját. – Ir. M. Császár E.: A Rádayak és hazai színjátszásunk. (A Ráday Gyűjtemény Évkönyve, 1955.)

Ráday Gedeon gr. (Pest, 1806. jún. 23.–Bp., 1873. júl. 12.): reformpolitikus, színgazgató. 1838–1840 között a Pesti Magyar Színház választmányának alelnöke, maga is jelentős részvényjegyző. 1840–43-ban a „kormányzó választmány” tagja, közben, 1840. dec.-tól 1841 hús-vétjáig ig.-ja. 1844-ben ő volt a Nemzeti Színház „országos főigazgatója”, mellette, 1847-től, Bajza József látta el a szakmai, igazgatói teendőket. Az abszolutizmus idején, 1855-től 1860-ig mint „műigazgató” állt a színház élén. 1866–1869 között a Nemzeti Színházi Bizottság alelnöke, végül, 1869-ben, ideiglenes inténdása.

RÁDAY IMRE –Kardos
(Zsolt B.: Erzsébetváros)

Ráday Imre (Bp., 1905. szept. 4.–Bp., 1983. márc. 12.): színész. *Rózsahegyi* Kálmán színésziskolájának elvégzése után, 1923-ban Székesfehérvárott kezdte pályáját. 1924-ben Kaposvárra szerződött, majd 1926–1929 között a berlini UFA filmgyár népszerű színésze volt. 1929-ben a Belvárosi Színházhoz került, 1930-tól a Magyar Színház tagja volt, de játszott a Vigaszínházban is, amelynek 1935-től volt tagja. A zsidótörvény miatt 1939–1945 között ritkán léphetett színpadra. 1945–46-ban került a Nemzeti Színházhoz mint színész és rend., ugyanakkor a Népvarieté tagja is volt, majd 1950–51-ben a Pesti Színház és a Vidám Színház következett. 1951–53-ban játszott a Madách és a Magyar Néphadsereg Színházában is. 1957-től 1970-ig – nyugdíjazásáig – a József Attila Színház színésze és rend.-je volt. Nyugdíjazása után alkalmanként még fellépett, 1971-ben Szegeden, 1974–75-ben a Thália Színházban, 1980-ban a Pesti Színházban. 1950–1956 között a SzAk-n tanított. Fiatal amorózóként kezdte, későbbi alakításaiban tem-

peramentumos férfierővel, franciás nagyvonalúsággal, finoman távolságtartó önkarikírozással aratott sikereket. Gyakran szerepelt a televízióban és a rádióban. Voltak önálló estjei is. 1959-ben érdemes művész, 1969-ben kiváló művész, 1967-ben Kazinczy-díjat kapott. F.Sz. *Razumihin* (Dosztojevszkij-Baty: Bűn és bűnhődés); *Csugunov* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok); *Pali* (Hunyady S.: Lovagias ügy); *Des Prunelles* (Sardou-Najac: Vájlunk el!); *Szilasi* (Németh L.: Nagy család); *Kardos* (Zsolt B.: Erzsébetváros); *Morell tiszteletes* (Shaw: Candida). F.R. Wilde: *Bunbury*; Callegari: *Megperzselt lányok*.

Radáy Pál gr. (Pécel, 1768. márc. 31.–Pest, 1827. jún. 22.): mecénás, színházigazgató. 1788-ban a péceli kastély színháztermében Mozart *Szöktetés a szerájból* c. vigoperáját adatta elő. 1790-ben őt kérte fel Kazinczy Ferenc, hogy a budai magyar országgyűlés idejére szervezzen társ.-ot, de ez a terv nem valósult meg. Elvállalta viszont az év második felében a *Kelemen* László által szervezett első hivatásos m. társ. vezetését, majd 1792. júl.–aug.-ban ismét melléjük állott. 1807-ben még sikertelenül pályázott a pest-budai német színházak ig.-i állására, 1815-ben azonban megkapta a bérleti jogokat. Rendbe hozta a rossz állapotban lévő budai színházat és 1818-ig irányította a két város színházi életét. Operák és drámák szerepeltek műsorán, főként *Lessing*, *Goethe*, *Schiller* és természetesen *Kotzebue* és *Bauerle* művei is. Az 1818-ban szervezett 12 tagú színházi választmánynak *Szentiványi Márkossal* ő állt az elén.

Radics Gyula (Bp., 1933. febr. 28.–Kaposvár, 1992. jún. 1.): színész. Budapesten a Jászai Mari Művészegyüttesben játszott. 1961-től 1990. dec.-ig, nyugdíjba meneteléig a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. Kis karakterszerepek megbízható megformálója. F.Sz. *Keszeg* (Sh.: A windsori vig nők); *Herrick* (Miller: A salemi boszorkányok); *Fürész Róbert* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Tatár* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Főpincér* (Wesker: A konyha); *Kolláth Rudolf* (Weöres S.: A kétfejű fenevad).

rádiójáték: →hangjáték

Radnai Erzsi (? , 1901-?): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányai elvégzése után 1925–1927 között az Operaház, majd a Városi Színház énekes volt. F.Sz. *Mignon* (Thomas); *Carmen* (Bizet); *Sába királynője* (Goldmark K.).

Radnai György (Szurdokpüspöki, 1920. aug. 7.–Bp., 1977. ápr. 4.): énekes (bariton). Tanulmányait a Nemzeti Zenedében László Géznál folytatta. 1947-ben II. díjat nyert Genfben, a Nemzetközi Zenei Versenyen. 1949-ben *Tonio* (Leoncavallo: Bajazzók) szerepében mutatkozott be az Operaházban, amelynek 1948-tól 1977-ig, haláláig vezető hősbaritonja volt. Legnagyobb sikereit Verdi műveiben aratta. Szerepeit nem annyira hangjának szépsége tette emlékezetessé, hanem az összetett művészi alakítás, amelyben a jellemábrázolás, a szövegmondás és a biztos stílusismeret egyforma jelentőségű volt. Főszerepet alakított Petrovics Emil *C'est la guerre* c. operájának ősbemutatóján, valamint Luigi Dallapiccola *Éjszakai repülés* c. művének televíziós változatában. Pályafutása során több mint negyven szerepet énekelt, amelyeket rendkívül kidolgozott színészi munkával tett hitelessé. Vendégszerepelt szinte valamennyi európai városban. Közreműködött számos rádió-, film-, televíziós és hanglemezfelvételen. Kossuth-díjas (1975), érdemes (1972) és kiváló művész (1977). F.Sz. *Jágó* (Verdi: Otello); *Rigoletto* (Verdi); *Falstaff* (Verdi); *Macbeth* (Verdi); *Tiborc* (Erkel F.: Bánk bán); *Hans Sachs* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Scarpia* (Verdi: Tosca).

Radnai Miklós (Bp., 1892. jan. 1.–Bp., 1935. nov. 4.): zeneszerző, színházigazgató. A Zak-n Koessler János és Herzfeld Viktor, Münchenben F. Moul tanítványa volt. 1912-től a Fodor Zeneiskolában is tanított, 1919-től a Zak zeneelmélet-tanára volt. *Az infánsnő születésnapja* c. táncjátékát 1918-ban mutatta be az Operaház. 1925-ben nevezték ki az Operaház ig.-jává. Igazgatása alatt a dalszínház egyik fénykorát élte. Az intézmény gazdaságilag is megerősödött. Kezdeményezésére 1932–33-ban ún. „olcsó ciklusokat” indítottak – Wagner-ciklus nyolc előadással, a szerző halálának 50. évfordulójára, Verdi-ciklus, Mozart-ciklus, ifjúsági előadások, balettsorozatok, délutáni előadások. 1933-ban megalakította az Operabarátok Egyesületét. Az ő kezdeményezésére jött létre az Operaház Emlékgyűjteménye, amelynek első tárlata 1930-ban nyílt meg. Az Operaház fennállásának 50. évfordulójára – 1934 – nagyszabású ünnepségsorozatot szervezett. Működésének tíz éve alatt műsorra tűzték Debussy *Pelléas és Mélisande*-ját, Verdi *Falstaff* c. művét, valamint m. szerzők – Kodály Zoltán, Erkel Ferenc, Goldmark Károly, Poldini Ede, Dohnányi Ernő – kompozícióit. F.M. *Orbán vítez* (szimfonikus költemény, 1919); *Magyarok szimfóniája* (1921); *Az egyszeri szerelmesek* (vigopera, 1926); *Rapszódia* (1932).

Radnótfáy Nagy Sámuel (? , 1803–Pest, 1869. okt. 9.): udvari tanácsos, a Nemzeti Színház intendánsa. 1848 előtt Bécsben az erdélyi kancellárián dolgozott, majd 1862-ben nevezték ki igazgatósági felügyelőnek, 1862-től haláláig a Nemzeti Színház intendánsának. Bár sokat támadta a sajtó, mégis megmaradt a helyén. Működésének hét éve alatt rendezte a színház anyagi helyzetét (magas fejedelmi támogatással). Erélyével, harcra készségével rendet teremtett a művészi gárdában (a rendszertelen és bizonytalan szabadságidőkkel szemben bevezette az egységes nyári szabadságot). A diszleteket,

RADNAI GYÖRGY – Simone Boccanegra (Verdi)

ruhatárat, gépezetet felújította, és Erkel Ferenc kezdeményezésére a zenekart a nyugati hangolásra állította át. 1865-ben nyomtatásban adta ki az első m. nyelvű szabályrendeletet, melyben világosan megfogalmazták a „nemzeti színház” célját. Két szakigazgatót foglalkoztatott *Erkel Ferenc és Szigligeti Ede* személyében. Először adott külön fizetést a drámai rendezők: *Szerdahelyi Kálmán*, *Feleki Miklós*, *Paulay Ede* munkájáért, valamint évi tiszteletdíjat a drámaírók bizottság tagjainak. Legjelentősebb szociális intézkedése a *Radnótfáy-alap* létrehozása volt, hogy a megszorult színészeknek alacsony kamatú kölcsönt nyújthasson. Ő adta ki a színház első tűzbiztonsági szabályzatát. Fordításai: *Feuillet: A kísértés* (1862); *Fredro: Az egyetlen leány* (1869). Ir. Pukánszky K. J.: *A Nemzeti Színház százéves története* (1938–1940).

Radnóti Zsuzsa (Bp., 1938. febr. 12.–): dramaturg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–német szakán végzett 1963-ban. Azóta a Vígsház dramaturgia, ill. a dramaturgia vezetője. Fejéje, *Örkény István* halála óta az Örkény-életmű gondozója. A Radnóti Miklós Színház Nyílt Műhelyének és a zalaegerszegi Nyílt Fórumnak egyik alapítója és szervezője. A Magyar Színházművészeti Szövetség dramaturg tagozatának és dramaturg kamarájának elnöke. Munkássága középpontjában a mai m. drámairodalom áll. Jászai Mari-díjas (1980). Dramaturgként főbb munkái: *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* (Déry T.–Pós S.–Presser G.–Adamis A.); *Harmincéves vagyok* (Bereményi G.–Kern A.–Marton L.–Presser G.–Adamis A.); *Légbölméter* (Bereményi G.); *Házmastersíró* (Csurka I.); *Kömvés Kelemen* (Sarkadi I.–Ivánka Cs.–Szörényi L.–Bródy J.); *A kétféjű fenevad* (Weöres S.); *Találkozás* (Nádas P.); *Alomkommandó* (Sütő A.); *Paddás* (Horváth P.–Presser G.–Sztevanovity D.); *Ahogy tesszük* (Spiró Gy.–Mási J.); *Az út végén a folyó* (Kárpáti P.). Könyvei: *Cselekvés-nostalgia* (1985); *Mellékszereplők kora* (1991); *A próféta színháza* (Pécs, 1993).

Radnóti Miklós Színház (Nagymező utca 11.): 1976. okt. 4-én, a modern színpadtechnikai eszközökkel ellátott, felújított épületben kezdte meg működését az *Irodalmi Színpad* társ.-a *Keres Emil* ig. vezetésével, *Radnóti Miklós Színpad* néven, a névadóról szóló műsorral. Előadójai a színházban kívül rendszeresen tartottak előadásokat peremkerületekben és Pest megye településein. Rendhagyó irodalomőröket szerveztek, melyeket általános és középiskolákban adtak elő. A budai Anglika eszpresszóban havonta egy-egy kortárs író bemutatásával szerepelt a társ. 1985 óta a színház ig.-ja *Bálint András*. A nyolcvanas évek elejétől egyre nagyobb arányban jelentek meg főleg kortárs m. egyfelvonásosok a színpad műsorán. A profilváltást jelzi, hogy 1988 óta ~ néven működik a társ., műsorukon nagyobb arányban színművekkel, de nem maradnak el az irodalmi estek, előadójai sem.

Radó: → *Hilgermann Laura*

Radó Béla (Pécs, 1876. máj. 8.–Bp., 1963. jan. 10.): színigazgató, színész. 1900-tól daltársulati ig., majd 1911-től az Országos Színészegyesület tagja lett. 1912-től kerületi színigazgatóként vidéken működött elismeréssel, jól szervezett társ.-ával. 1912-től Nyitrán és Fejér megyében, 1914-ben Csomán, 1918–19-ben Szegeden, 1919–20-ban Karcag–Kisújszállás–Békés, 1921-től Hajdú–Békés környékén, 1924–26-ban Dunaföldvár–Dombóvár–Nagyatád–Csurgó–Barcs–Siklós, 1926–1929 között Szekszárd–Keszthely–Köszeg állomáshelyeken léptek fel. 1922-ben az Országos Színészegyesület tanácsosa lett. 1940 körül nyugdíjba vonult. 1945 után a Nem-

zeti Színházban kapott kisebb szerepeket. Komikus epizód szerepekben lépett fel, érdemeit főként vidéki színházszervező munkásságával szerezte. F.Sz. *Gléante* (Molière: Tartuffe); *D'Obigny báró* (Verdi: Traviata); *Orrondi* (Sh.: Szentivánéji álom).

Radó Denise (Békéscsaba, 1962. júl. 18.–): színésznő. 1985-ben végzett a SzAk-n. 1985 óta a József Attila, 1991 óta az egri Gárdonyi Géza Színháznak is tagja. F.Sz. *Mira* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Nasztaszja Filippovna* (Dosztojevszkij–Tovsztogonov: A félkegyelmű); *Judit* (Siposhegyi P.: A semmi ágán); *Jola* (Munkácsi M.: Lisszaboni eső); *Helga* (Zorin: Varsoi melódia); *Kisanna* (Sultz S.: És a hősök hazatérnek); *Heléna* (Sh.: Szentivánéji álom).

Radó Imre (Nagyenyed, 1895–?): színész, színigazgató. *Miklós Gábor* társ.-ában 1920 k. kezdte pályáját. 1921–22-ben *Lászlófi* Bódog együttesében működött. 1934-től 1939-ig kisebb helyeken – pl. Tokaj, Recsk, Rákosliget, Pilisvörösvár – játszott társ.-ával. Népszerű baritonista és jellegszínész volt. További sorsát nem ismerjük.

Radó László (Námesztó, 1902. jún. 18.–Győr, 1977. febr. 5.): színész, színigazgató. 1919-ben lépett színipályára. *Mariházy* Miklós és atyja, *Radó Béla* társ.-ában játszott. 1933-tól 1939-ig kisebb városokban szerepelt együttesével, pl. Makó, Békés, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas stb. 1937–38-ban Kékestetőn ő volt a direktor. 1939-től 1945-ig származása miatt nem lehetett a színészakadémiájának tagja. 1945–1947 között Békéscsabán, majd az államosításig ismét kisebb helységeken volt színigazgató. Ezután vidéki városokban volt színész, pl. 1957–58-ban az egri Gárdonyi Géza, 1959–60-ban a Békés Megyei Jókai, 1963-tól a győri Kisfaludy Színházban dolgozott, 1974 után a színpadtól visszavonulva adminisztratív munkakörben.

Radó Mária (Hidalmás, 1904. júl. 19.–Bp., 1990. nov. 27.): színésznő. *Radó Béla* leánya. Atyja társ.-ánál kezdte pályáját 1919-ben. 1924-től a Nemzeti, 1929–30-ban a Belvárosi Színházban játszott. 1930-ban gróf *Nádasdy* Ferenc földbirtokos felesége lett, s elhagyta a pályát. Fiatal leányszerepeket alakított. F.Sz. *Piroska* (Csiky G.: A nagymama); *Noémi* (Jókai M.: Az aranyember); *Lucy* (Lengyel M.–Karinthy Fr.: Földnélküly János).

Radó Sándor (Rahó, 1891. máj. 3.–?, 1944): színész. Gyermekkorában *Feld* Zsigmond gyermekszínházában játszott. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját látogatta. 1908–09-ben *Krémer* Sándor társ.-ában kezdte pályáját. 1909-ben Szabadkán, 1910-től 1912-ig a nagyváradi Bonbonnière Kabaréban, 1912–13-ban a bp.-i Trocadero mulatóban, 1912-ben a Ferenczy, 1913-ban a Pesti, 1915-ben az Apolló Kabaréban lépett fel. Az I. világháború után 1919-ben a Muskáti, a Fővárosi, 1920–21-ben a Bonbonnière, 1921–1923 között az EMKE, 1922-ben az Új Trocadero, 1923-ban a Faun, a Pesti, 1924-ben a Papagáj, 1924–25-ben az Apolló Kabaréban működött. 1925-től 1933-ig az Andrássy uti, 1927–1929 között és 1930–31-ben a Fővárosi Operett, 1929–30-ban a Fővárosi Művész Színház, 1930–31-ben a New York Kabaré, 1934-től 1938-ig a Komédia, 1940-ben a Kamara Varieté tagja volt. Zenés színpadokon is gyakran szerepelt. 1924-ben a Városi és a Várszínházban, 1933-ban a Pesti, 1934-ben a Kamara, 1934–35-ben a Fővárosi Operett, 1935-ben a Royal, a Városi, 1936-ban a Kamara Színházban lépett fel. 1940-től csak az OMIKE Művészakció keretében játszhatott. Gyakran szerepelt a fővárosi éjszakai szórakozóhelyein (Moulin Rouge, Royal Orfeum, Tabarin). A nyilasterror áldozata lett. Komikus kupléival, fanyar humorú epizódalkításaival lett népszerű. F.Sz. *Szedla-*

csek (Földes I.: A császár katonái); *Komor* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Mixer* (Fényes Sz.: Mimi). Könyve: *Tessék nevetni* (1942).

Radó Teri (Temesvár, 1904–?): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1918-ban végezte el. Pályáját 1918–19-ben a Medgyaszay Színházban kezdte. 1921-ben a Pódium kabaréban lépett fel. 1921–22-ben a Renaissance, 1922–23-ban a Vig, 1924–25-ben a Blaha Lujza, 1928–29-ben az Andrassy úti, 1931–32-ben a Magyar Színház tagja volt. Neve 1936-ig szerepelt a szerződés nélküli művészek névsorában. Fiatal leány-szerepeket formált meg. F.Sz. *Nadja* (Lengyel M.: A Néva-parti estély); *Elza* (Harsányi Zs.: Orgróf); *Manci* (Heltai J.: Kis cukrászda); *Elza* (Vaszary J.: Becsületes megtaláló).

Radó Vilmos (Sümeg, 1913. nov. 30.–): színész, rendező, színházigazgató. Színészcsaládból származik, pályáját 1930-ban kezdte színészként apja, *Radó Béla* társ-ában, majd Debrecenbe szerződött. 1931-ben kapott színészi oklevelet, 1945-ben rend.-i képesítést szerzett. 1948-ban átvette sógora magántársulatát, és az államotásig vezette. 1949-ben a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött gazdasági ig.-ként, majd művészeti, ill. szervezőtitkárként működött. 1958-tól 1974. jan.-ig, nyugdíjba meneteléig a színház ig.-ja volt. A kecskeméti színház örökös tagja, érdemes művész (1984). Igazgatásának 16 éve alatt a színház számos ösbemutatót tartott. Sok, később híres színész és rendező kezdte pályáját keze alatt. Igazi színházi légkört teremtett. 1992. márc. 16-án a kecskeméti színház *Volt egyszer egy színidirektor* c. gálaestet tartott ~ tiszteletére, amelyen a m. színészek színe-java lépett fel.

Radojević, Radmila (Belgrád, 1929. jan. 28.–): jelmeztervezőnő. 1960–1971 között a Szabadkai Népszínház m. előadásainak jelmezeit, ruháit tervezte, utána – Szabadkáról való távozását követően – felhagyott a színházi tevékenységgel, képzőművészként tevékenykedett. F.T. Brecht–Weill: *Koldusopera*; Sh.: *Sok hűhó semmiért*; Breffort–Monnot: *Irma, te édes*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Ábrahám P.: *Bál a Savoyban*; Katona J.: *Bánk bán*; Camus: *Caligula*; Lehár F.: *A mosoly országa*.

Radványi Sándor (Szeged, 1934. szept. 10.–): rendező. 1956-ban végzett a SzAk-n. 1956-tól 1960-ig a kaposvári Csiky Gergely, 1960-tól 1962-ig a Vigszínház, 1962-től 1974-ig a József Attila Színház, 1974-től 1988-ig a Vidám Színpad tagja. Rendezőként, rendező-asszisztensként, leginkább pedig játékmesterként tevékenykedett. F.R. Horváth J.: *Tavaszi keringő*; Kertész I.: *Cyrano házassága*; Hasek: *Svejk a hátsorországban*.

Rafael Márta (Bp., 1926. febr. 26.–): színésznő, énekesnő. *Budanovits Mária*, *Macay Margit* és *Lehotay Árpád* magántanítványa volt. 1946–47-ben a Vig, 1947–48-ban a Magyar Színház szerződtette. Énekelt a Magyar Rádióban, 1953-ban a Honvéd Művészegyüttes szölistája lett. 1957-ben fellépett a Miskolci Nemzeti Színházban is. 1960-ban az akkori Német Demokrati-kus Köztársaságba települt, és a berlini Metropol Theaterben, Lipcsében és Rostockban szerepelt. A német televízióban és rádióban zenei műsorok vezetőjeként is bemutatkozott. F.Sz. *Peggy* (Huxley: Most vagy soha); *Darimonde Odette* (Kálmán I.: Bajadér); *Dolly* (Herman: Hello, Dolly!).

Raffay Blanka (Bp., 1917. márc. 22.–): színésznő. *Gaál Béla* és *Bárdos Artúr* magántanítványa volt. 1933–34-ben a miskolci, 1934–35-ben a debreceni színház tagja. 1935–36-ban a Bethlen téri, 1936–1939 között a Belvárosi Színházban, 1939–40-ben a Pódium Kabaréban, 1940–1944 között a Kamara Varietében és

a Moulin Rouge-ban szerepelt. 1941–42-ben a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1949–50-ben az Ifjúsági Színházban, 1951–1953 között a Fővárosi Vig Színházban, 1954-ben a Fővárosi Kis Színpadon, 1960–61-ben az Országos Erdész Színpadon működött. Jellemsszerepeket formált meg. F.Sz. *Vera* (Kästner–Neuner: Három ember a hóban); *Ilike* (De Fries K.: Száz piros róza); *Asszony* (Rosál–Tazsibajev: Dzsomárt szönyege). **Raffay Erzsébet** (Bp., 1913. okt. 16.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait *Székelyhidy Ferenc* és *Hoór-Tempis* Erzsébet irányításával végezte. 1932–1939 között főként operettekben szerepelt. 1939-ben debütált az Operaházban *Cherubín*ként (Mozart: Figaro házassága). 1939–48-ban az Operaház magánénekesnője, 1956–67-ben állandó vendégművésze volt. 1963-tól az Országos Filharmónia szölistája. F.Sz. *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Konstanza* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Siebel* (Gounod: Faust).

Ragó Iván (Bp., 1952. szept. 20.–): színész. Nem végzett főiskolát. Gyerekként sok filmben és tv-filmben szerepelt. Három évig a Pinceszínházban játszott, majd a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1982-től 1985-ig a Szegedi Nemzeti, 1985–86-ban a Népszínház, 1986-tól 1992-ig a Szegedi Nemzeti, 1992 ősze óta a Győri Nemzeti Színház tagja. Igényes játék, pontos szerepformálás jellemzi alakításait. F.Sz. *Férj* (Sarkadi I.: Oszlopos Simeon); *Pepi* (Breffort–Monnot: Irma, te édes); *Bajdo* (Bresan: Diszvacsoara a temetkezési vállalatnál); *K. árnyéka* (Kornis M.: Büntetések); *Vászka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Mares* (Dürrenmatt: A nagy Romulus).

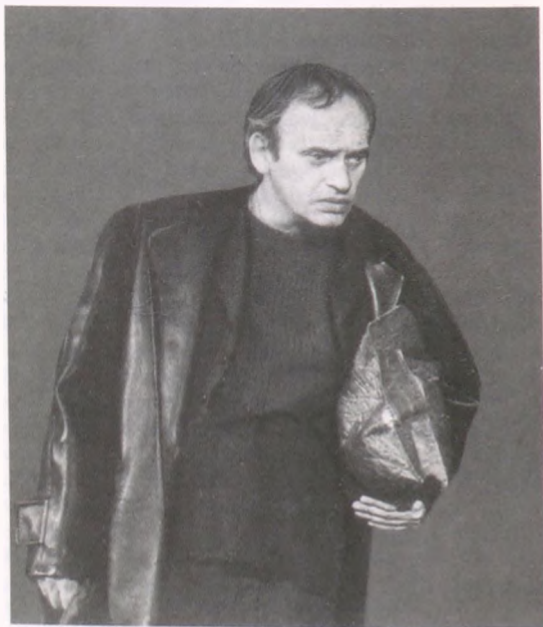
Raisz János (Kapnikbánya, 1830–Bp., 1882. szept. 11.): színész. 1848-ban tűzértiszt volt, majd 1850-ben felcsapott színésznek *Tóth István* társulatánál. A későbbiekben a *Rajz* nevét használta. Ezután *Follinus* János, *Hubay Gusztáv* és *Völgyi György* együttesénél játszott. Felesége *Keresztesi Amália* (Szabadka, 1853–?), színésznő. Leggyakrabban Szigligeti Ede színműveiben szerepelt: *Szerafin* (Dalos Pista); *Nagy Jancsi* (A nagyapó); *Kelendi* (Pünköszt királynő); *Szellemfi* (Lilomfi). M.A. 1855: Hetényi József; 1856: Hetényi–Molnár Györgynél; 1857: Debrecen és Nagyvárad; 1860: Nagyvárad; 1860–63: Kolozsvár; 1866: Szeged; 1869–1873: Szabadka, Kecskemét, Miskolc; 1873: Némethy Györgynél; 1874–75: Szolnok; 1876: Szeged (?); 1878–82: Völgyi György.

Rajczy Lajos (Bp., 1914. júl. 1.–Montreal, 1957. máj. 22.): színész. Katonaéveinek letöltése után a SzAk-n kapott 1939-ben diplomát. Rövid ideig Szegeden játszott, majd a Nemzeti Színház tagja lett. 1956-ban Bécsbe, később Kanadába emigrált, ahol öngyilkos lett. Robusztus alkata és egyénisége, erőteljes organuma, izes beszéde drámai szerepekben érvényesült. Filmekben is játszott. 1953-ban kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Caliban* (Sh.: A vihar); *Gyalu* (Sh.: Szenivánéji álom); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Claudius* (Sh.: Hamlet); *Bánk bán* (Katona J.); *Bódog Mihály* (Háy Gy.: Az élet hidja); *Ribin* (Gorkij: Az anya).

Rajcsányi István (Debrecen, 1863. okt. 9.–Derecske, 1929. máj. 15.): színész. Római katolikus papból lett színész. *Leszkay* András társ-ában lépett föl először 1891-ben. Kiseb egy.-ekkel az egész országot bejárta mint epizódszínész. 1914-ben nyugalomba vonult.

Rajhona Ádám (Marosvásárhely, 1943. dec. 4.–): színész. A kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetemen végyszetet tanult, de abbahagyta tanulmányait. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1966-ban. 1966-tól 1974-ig a temesvári Állami

Magyar Színház tagja volt, 1974. dec.-ben áttelepült Mo.-ra. 1975-től 1982-ig a kaposvári Csiky Gergely, 1982–1989 között a Katona József, 1990–91-ben a veszprémi Petőfi, 1991 óta a kecskeméti Katona József Színház tagja. Kiemelkedő jellembrázoló képességű karakterszínész. A drámai hősök alakítása mellett szatirikus szerepeiben is kiváló. Jászai Mari-díjas (1979). Több filmben is szerepelt. F.Sz. Paul (Wesker: A konyha); Kálvin János (Sütő A.: Csillag a máglyán); Ivanov (Csehov); Don Juan (Molière); Kondor (Bereményi G.: Halmi); Teddy (Pinter: Hazatérés); Arnolphe (Molière: A nők iskolája); III. Richárd (Sh.); Szerebrjakov (Csehov: A manó); Vendég (Karinthy F.: Dunakanyar); Rogowski (Spiró Gy.: Az imposztor); Nicolas (Pinter: Az utolsó pohár); Menenius Agrippa (Sh.: Coriolanus); Postamester (Gogol: A revizor); Bánk bán (Katona J.: A színész (Molnár F.: A testőr).

RAJHONA ÁDÁM – *Postamester*
(Gogol: *A revizor*)

Rajk András (Nagysurány, 1920. febr. 26. –): kritikus, újságíró. Esztétika-filozófia szakon végzett 1962-ben. 1945-től a debreceni Néplap, 1946-tól a Szabadság munkatársa volt. 1950–1980 között a Népszava munkatársa, később főmunkatársa, 1983-tól az Új Tükör, 1989 óta a Vasárnapi Hírek munkatársa. 1960-tól a Nemzetközi Színházkritikai Szervezet mo.-i vezetőségének tagja. Rózsa Ferenc-díjas (1978). Könyvei: *Kénnymeltemen páholy* (1972); *Hogy volt?! Hogy volt?!* (1979); *Melis György-portré* (1985).

Rajk István (Baja, 1904. júl. 14. –): szcenikus, bábtervező. 1926-tól Párizsban Medgyes László Adolphe Appia szellemében működő műtermében színpadi és filmszcenírozással foglalkozott. Dolgozott az *Arc-en-Ciel* bábegy. tervezőjeként is. Színpadképei, bábuai és maszkjai az afrikai és kubista művészet hatását mutatják. F.T. Jarry: *Übű király*; Madách I.: *Az ember tragédiája*. – Ir. Medgyes L.: Színház – technika – iskola (Magyar Művészet, 1931).

Rajkai György (Bp., 1914. ápr. 22.–Bp., 1979. máj. 25.): diszlet- és jelmeztervező. Festészeti tanulmányait 1933–1935 között Münchenben végezte. A bp.-i

SzAk-n 1948–49-ben Oláh Gusztávtól tanulta a színpadi tervezést. Ugyanitt 1951-től 1961-ig színpadismertet tanított. Az ötvenes évek elejétől (1951) az Allami Déryné, a Jókai, a Petőfi Színház, majd a Thália Színház tervezője volt. Vendégként több fővárosi és vidéki színházban, valamint a televíziónak és különböző szabadtéri színpadoknak (Körszínház) is dolgozott. Mind a hagyományos, mind a modern szerkezetű színházakban a térszínpad diszletmegoldásait kutatta konstruktív színpadképeivel, fényeffektus-rendszereivel. Érdemes művész (1974). F.T. Szophoklész: *Oidipusz király*; Pogogyin: *Arisztokraták*; Fejes E.: *Rozsdametető*; Beckett: *Godot-ra várva*; Weöres S.: *A holdbéli csónakos*; Katona J.–Illyés Gy.: *Bánk bán*; *Énekek éneke*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983).

Rajkai György, ifj. (Bp., 1951. márc. 5.–?, 1983. okt. 22.): diszlettervező. Előbb a bp.-i Iparművészeti Főiskolán diplomázott belsőépítés és grafikus szakon, majd a Képzőművészeti Főiskola diszlet- és jelmeztervező szakán tanult és itt is diplomát szerzett (1982). Az Odry Színpadnak, a Pécsi Nemzeti Színháznak, a Kőszegi Várszínháznak, a Magyar Színkörnek dolgozott. Korai halála (autóbalesetet szenvedett) előtt főleg a Thália Színháznak tervezett. F.T. Déry T.: *Oriáscsecsemő*; Bulgakov–Elbert J.–Kazimir K.: *A Mester és Margarita*.

Rajkay Friebeisz István (Vác, 1822. ?–Bp., 1890. febr. 8.): jogász, író, fordító, szerkesztő. 1869-ben Lenhardt Edével megalapította, majd igazgatta az Első magyar Színházi ügynökséget, mely a darabok előadási jogát, a színészek szerződéseit közvetítette. 1871–90 között szerkesztette A Színpad c. szaklapot. Ő vetette föl elsőnek a színészegyesület és az orsz. színészi nyugdíjintézet eszméjét. F.M. *Miatyánk Isten, Hasznos orvosság, Cancan a törvényszék előtt*. Számos színművet ültetett át magyarra, fontosabb közülük a *Bem hadjárata az oroszok ellen*, mely a Budai Népszínházban 1868–69-ben több mint 70 előadást ért meg. Röpirata: *Valami a magyar vidéki színészetéről*, 1869–81.

Rajna Alice (Bp., 1886–?): színésznő. A SzAk-t 1911-ben végezte el. 1913-tól a Medgyaszay Kabaré, 1915-ben a Modern Színpad Kabaré tagja lett, s egészen 1920-ig Bárdos Artúr színházában működött. 1918. jún.-ban fellépett a Fasor Kabaréban is. 1921-től 1926-ig a Vígszínház, 1926-tól 1938-ig a Teréz körúti Színpad tagja volt. 1940–1944 között csak az OMIKE Művészakció keretében működhetett. 1946-ban a Sörkabaréban, 1951-ben a Kis Varietében még fellépett. Pályája kezdetén fiatal leányokat formált meg, később komikus szerepeket kapott. F.Sz. *Gomoisné* (Bernard: A szigorú piktor); *Gonoszné* (Tóth E.: A falu rossza); *Gabriella* (Feydeau: Osztrigás Mici).

Rajna Ferenc; *Reiner* (Solt, 1861. jan. 27.–Bp., 1933. ápr. 21.): újságíró, színműíró, színházigazgató. Egyetemi tanulmányait Bp.-en és Bécsben végezte. 1883-tól a *Harmónia* c. kritikai lap munkatársa, majd szerk.-je volt. 1886-tól a *Neues Pester Journal* tárcáirójaként, színházi és képzőművészeti kritikusként működött. 1922-től a *Pester Lloyd* színikritikusa, majd színházi rovatvezetője lett. 1900–01-ben a Magyar Színház ig.-ja volt. Francia és német színműveket, operetteket fordított magyarra, és m. darabokat ültetett át német nyelvre. Több operettszöveget írt; ő volt az első m. színpadi revü szerzője (*Ex-lex*, Heltai Jenő verseivel, bem. Magyar Színház, 1905). Darabja: *A tisztí fruska* (1907). Librettói: Czobor K.: *Hajdúk hadnagya* (1904); *Szépasszony kocsisa* (1923).

Rajna Mária (Bp., 1919. aug. 16.–): színésznő. 1946–48-ban a Filmművészeti Iskola növendéke volt. 1948-tól az Úttörő, 1950-től a Honvéd, ill. A Magyar Néphadsereg Színházában játszott. 1952-től a kecske-

méti Katona József, 1957-től a győri Kisfaludy, 1959-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja. 1970-től 1972-ig, nyugdíjba vonulásáig az Állami Déryné Színház művésznője volt. F.Sz. *Hatóné* (Urbán E.: Tűzkereszttség); *Pepi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Öreg jóskané* (Szirmai A.: Mézeskalács).

Rajnai Gábor; *Joánovics* (Arad, 1885. máj. 11.–Bp., 1961. júl. 10.): színész. A SzAk elvégzése után 1906-ban *Janovics* Jenő Kolozsvárra szerződött, majd egy év múlva a Vigszínházhoz, végül 1908-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1918-ban a Fásor Kabaréban is fellépett. 1921-ben rövid időre a Renaissance Színház színésze és rendezője volt, 1922-től ismét a Vigszínház tagja lett. 1935-ben visszaszerződött a Nemzeti Színházhoz, amelynek 1935-ben örökös tagja lett. 1946-tól sokat betegeskedett, és nyugdíjba vonult. Utolsó nagy színpadi visszatérése a Művész Színházban volt 1947–48-ban. 1915-től haláláig folyamatosan filmezett. Férfias szépsége ellenére fiatalon megbukott mint amórózó. Széles skálán játszó, artista ügyességű jellemszínész volt. 1955-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Tarján Gida* (Herczeg F.: A dolovai nábob leánya); *Faun* (Knoblauch: A faun); *Antal* (Molnár F.: Egy, kettő, három); *Henry Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Evans* (O'Neill: Különös közjáték); *Sári bíró* (Móricz Zs.); *Kádár Péter* (Márai S.: Kaland); *Tarpataky báró* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Ó Péter* (Gárdonyi G.: Ida regénye).

Rajnai Sándor (Arad, 1911. márc. 15.–Bp., 1979. máj. 9.): szcenikus, diszlettervező, színész. Színészként kezdett a kolozsvári Magyar Színházban a harmincas évek második felében, majd 1940–1944 között a kolozsvári Nemzeti Színházban volt szcenikus, diszlettervező, műszaki vezető. Hasonlóan tevékenykedett 1946-tól 1954-ig a Szegedi Nemzeti Színházban, majd a Színházak Központi Műtermeinek ig.-ja lett, később a Fővárosi Operettszínház, az Operaház (1962–1964), a Vigszínház

(1964–1969) műszaki vez.-jeként dolgozott. A színház- és színpadépítés, berendezés, működtetés újító szellemű mestere volt. F.T. Gorkij: *Ellenségek, Kispolgárok*; Eise-mann M.: *Bástyasétány* 77.

Rajna Rác Mihály; *Rács* (Debrecen, 1934. jan. 15.–): színész. 1955-ben végzett a SzAk-n. Pályáját Debrecenben kezdte. 1970-től 1978-ig a Déryné Színház, 1978–80-ban a szolnoki Szigligeti Színház, 1980–81-ben a Népszínház tagja volt. F.Sz. *Emberfi* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Tyihon* (Osztrovszkij: Vihar); *Pjotr* (Tolsztoj: A sötétség hatalma); *Szépírástanár* (Wedekind: A tavasz ébredése).

Rajnay Elli; *Rajnai* (Arad, 1926. aug. 30.–Bp., 1983. jún. 14.): színésznő. Kolozsvárott végzett színiiskolát, még növendék volt 1938-ban, amikor a kolozsvári Thália Színháznál játszani kezdett. 1944-ben jött át Mo.-ra. 1945-től 1949-ig a Szegedi Nemzeti, 1949-től 1981-ig, nyugdíjazásáig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. F.Sz. *Galambosné* (Csiky G.: A nagymama); *Pearce-né* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Duchampné* (Vujicsics T.–Kardos G. Gy.: Négyen pizsamában); *Kapusnő* (Hervé: Nebáncsvirág).

Rajz Irén (Erkeserű, 1886. aug. 12.–?): színésznő, énekesnő. Már hatéves korában az Operaház balett-növendéke volt, tizenhét éves korában pedig külföldi turnén vett részt. Később a Népopera és a Király Színház tagja lett, majd különböző vidéki színházakban – Szeged, Miskolc, Debrecen, Szabadka, Nyíregyháza – szerepelt.

RAJNAI GÁBOR – *A faun* (Knoblauch)

RAJZ JÁNOS – *Zápolya*
(Csiky G.: *Mukányi*)

Rajz János (Bp., 1907. febr. 13.–Bp., 1981. júl. 20.): színész. Színészcsaládból származott, szülei és testvérei is színészek voltak. Főiskolát nem végzett. 1924-ben, Debrecenben lépett fel először. Pályája állomásai: 1925–27-ben Szegeden, 1927–28-ban Debrecenben, 1928–29-ben több vidéki városban, 1929–30-ban a Király Színházban, 1930–31-ben Pozsonyban, 1931–33-ban Kassán, 1933–1939 között Miskolcon, 1939–40-ben Kassán, 1940–41-ben Pécsen, 1941–43-ban Debrecenben, 1943–44-ben Szabadkán, 1944–45-ben Debrecenben, 1945–1951 között a Szegedi Nemzeti Színházban, 1951–52-ben a Fővárosi Vig Színházban játszott. 1952-ben szerződött a Nemzeti Színházhoz, ahonnan 1976-ban ment nyugdíjba. Pályáját táncoskomikusként kezdte, elsősorban operettekben szerepelt, de néhány évig artistaként is fellépett. A Nemzeti Színház-

ban kiváló karakteralakításával hívta fel magára a figyelmet. Alacsony termet, jellegzetes orgánus, egyszerű színészi eszköztár, remek jellemábrázoló képesség, száraz humor jellemezte. Sok filmben és tvj.-ban szerepelt, szinkronizált és a rádió is foglalkoztatta. (Szabó Ernő halála után ő vette át *Szabó bácsi* szerepét a Szabó-család c. rádió-sorozatban). Kossuth-díjas (1958), Jászai Mari-díjas (1957), érdemes (1965) és kiváló művész (1973). 1976-ban létesítette a Rajz János-alapítványt. F.Sz. *Petrovics hadnagy* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Inas* (Szigeti J.: Rang és mód); *Celestin* (Hervé: Nebáncsvirág); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *George* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Dudás* (Sh.: Szentivánéji álom); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Corvino* (Jonson: Volpone); *Imnok* (Németh L.: Galilei); *1. gyilkos* (Sh.: Macbeth); *Kikiáltó* (Weiss: Marat/Sade); *Biró* (Weiss: Vizsgálat); *Tisztelet* (Shaw: Warrenné mestersége); *Harpagon* (Molière: A fővény).

Rajz Ödön (Csehipusztá, 1859. ápr. 14.–?): színész. 1877-ben kezdte pályáját. Vezető vidéki társ.-okban játszott. 1900–01-ben Pécsen, 1901–1903 között Miskolcon, 1903-tól 1905-ig Besztercebányán, 1906–07-ben ismét Pécsen szerepelt. 1909-től 1912-ig a bp.-i Népszínház tagja volt. 1914-ben nyugalmába vonult, s Hódmezővásárhelyen telepedett le. Jellemszerepeket játszott, s rend.-ként is működött. F.Sz. *Esze Tamás* (Fényes S.: Kurucz Féja Dávid); *Fox tábornok* (Stone: Lotti ezredesei); *Krisztyán Tódor* (Jókai M.: Az aranyember).

Rák Kati (Bp., 1959. febr. 21.–): színésznő. 1983-ban végzett a SzAk-n operett-musical szakán. Nem szerződött színházhoz, vendégként játszott a Radnóti Miklós Színházban, a debreceni Csokonai Színházban, a Hökös Színházban, a Játékszínben, a Dominó Színházban 1988–89-ben a szolnoki Szigligeti Színház művésze volt. Dekoratív külsejű színésznő. Elsősorban a zenés műfajban foglalkoztatják, bár prózai szerepekben is figyelemre méltó. Már főiskolásként is filmezett. F.Sz. *Rolla* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *A nő* (Miller: Az ügynök halála); *Agrafena Alekszandrovna* (Dosztojevszkij-Balogh T.–Bernát L.: Karamazov testvérek); *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Marilyn Monroe*, *Kata* (Turczai I.: Könyörgöm, szeress!).

Rakéta: → *Vidám Színház*

Rakodczay Pál (Pest, 1856. jan. 15.–Szentendre, 1921. jún. 6.): színész, színházigazgató, szakíró, színház-történész. Jómódú polgári család tagja volt. 1876-ban sikertelenül jelentkezett a SzAk-ra. Ekkor a német színház-társulatoknál próbálkozott, de ott sem foglalkoztatták. 1877-ben tanítói pályára lépett, s közben adatokat gyűjtött megírandó színház-történeti műveihez. Emellett színikritikákat, tanulmányokat írt m. és német nyelven. 1886-ban a Petőfi Társaságban Kántornéról tartott előadást. 1887-től öt éven át különböző társ.-oknál vendégként Az ember tragédiája *Luciferének* szerepében lépett fel. 1889-ben Debrecenbe szerződött színésznek és rendezőnek. 1890-ben Német- és Franciaországban járt tanulmányúton. Anyai részről kapott öröksége tette számára lehetővé, hogy 1891 és 1900 között megszakításokkal saját társ.-a élén látogassa a vidéki városokat. Főbb állomásai: 1891-ben Igló, Lőcse; 1892-ben Eperjes, Losonc, Győr, Szombathely, Arad, Nyíregyháza, Makó; 1893-ban Zombor, Baja, Nagykanizsa, Békéscsaba; 1894-ben Kassa, Eperjes; 1895-ben Kecskemét; 1896–97-ben Békéscsaba, Kecskemét; 1899-ben Nagynyed, Torda, Mezőtúr, Nyírbátor, Mátészalka. 1900 febr.-jában Szatmáron feloszlatta társulatát, s ismét tanári állást vállalt. Nyugdíjas éveit anyagi gondokkal

küzdve Szentendrén töltötte. Színészi érvényesülését gyenge alkata, színtelen hangja akadályozta meg, bár a kritika mindig elismerte felkészültségét. Már első ig.-i éveiben a klasszikus drámák, elsősorban Sh. műveinek népszerűsítésével szerzett hírnevet. *Az ember tragédiáját* közel ötvenszer (!) tűzte műsorára. Felbecsülhetetlen érdemeket szerzett a kor művészi irányzatának, a naturalizmusnak meghonosításában. A diszletek és jelmezek korhűségére törekedett. Kiváló szakíró volt. Éles megfigyelései, átfogó elemzései, leíró kritikái máig is hatnak. Nagy forrásértékű színház-történeti levelezését a Nemzeti Múzeum Könyvtára hagyta. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Gritti* (Szigligeti E.); *III. Richárd*, *Lear király*, *Falstaff* (Sh.); *Harpagon* (Molière: A fővény); *Biberach* (Katona J.: Bánk bán). F.M. *Színház-tanulmányok* (1881); *A színészet módszere* (1884); *Jászai Mari mint Elektra* (1891); *Prielle Kornélia élete és művészete* (1891); *A színészet a művészetek rendszerében* (1896); *Szigligeti Ede élete és a költészete* (Pozsony, 1901); *Katona József élete és költészete* (Pozsony, 1901); *Dramaturgia* (Pozsony, 1902); *Egressy Gábor élete és kora* (1911). – Ir. R. P. válogatott írásai (szerk. M. Császár E., 1961); Sz. Súján A.: Az ember tragédiája Rakodczay Pál-féle vidéki előadásai 1887–1900, Színházstud. Szemle, 12. sz., 1988).

M.A. 1887: Zombor; 1887–88: Szatmár; 1888–89: Miskolc.

Rákosi Jenő, *Kremsner* (Acsád, 1842. nov. 12.–Bp., 1929. febr. 8.): színházigazgató, rendező, író, publicista. 1867-ben jogi tanulmányai befejeztével a *Pesti Napló* munkatársa lett. Ekkor magyarosította nevét Rákosi-ra. 1869–1875 között a *Reform* c. lap szerk.-je, 1875–81-ben a Népszínház első ig.-ja. 1881-ben megindította a *Budapesti Hirlapot*. 1869-ben a Kisfaludy Társaság, 1892-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1909-ben tiszteletbeli tagja lett. A színészet és színjátszás egész életében nagy szerepet játszott. Első írói sikerét is színművel, az 1866. okt. 14-én a Nemzeti Színházban előadott *Aesopus* c. vígjátékával érte el. Mint rend. kiváló drámai érzéssel, fantáziával, hozzáértéssel új szint, erőt tudott adni a daraboknak, sőt rendezés közbeni játékkal mint színész nagy segítségére tudott lenni művészeinek. 1875-ben időserűvé vált, hogy a nemzeti és klasszikus dráma színháza – Nemzeti Színház – mellett a nemzeti színjátszás, a népszínmű, s a kialakulóban levő m. operett külön otthonra leljen. Ennek az igénynek egyik fő hangoztatója volt, így őt bízták meg a Népszínház vezetésével. Darabjai: *A szent korona varázsa* (1867); *Régi dal, régi gyűlölségről* (1867); *A szerelem iskolája* (1874); *Szép Ilonka* (1881); *Magdolna* (1884); *Endre és Johanna* (1885). Fordításai: Sh.: *Ahogy tetszik*, *Athéni Timon*, *Cymbeline*, *Felsült szerelmesek*, *Hamlet*, *VIII. Henrik király*, *Sok hűhó semmiért*, *Tévedések vígjátéka*, *A velencei kalmár*; Sullivan: *A mikádó*; Planquette: *A corneville-i harangok*; Aiszkhülosz: *Heten Thésa ellen*; ifj. J. Strauss: *Indigó*. – Ir. Süle A.: R. J. élete és munkássága (1930).

Rákosi Mária; *Reznics* (Bp., 1927. dec. 14.–Bp., 1981. jan. 24.): színésznő. 1947-ben végzett a SzAk-n. 1947-től 1949-ig a Nemzeti, 1949–1951-ben a Belvárosi, 1951-től 1960-ig az Ifjúsági Színház (később Petőfi és Jókai), 1960-tól haláláig a Madách Színház tagja, kiváló epizodista színésznő volt. F.Sz. *Anna* (Szomorú D.: Györgyike drága gyermek); *Anikó* (Brecht: A kaukázusi krétakőr); *Anna* (Füst M.: IV. Henrik király); *Harmadik mosóasszony* (García Lorca: Yerma); *Sári* (Illés E.: Törtétek); *Nánássyné* (Szabó M.: Régimódi történet).

Rákosi Márton (?–?): színész, drámaíró. 1822-től volt színész. Fellépéseiről 1864-ig vannak adataink. Számos városban megfordult több társ. tagjaként. Szeged, Sza-

badka, Debrecen, Győr voltak fontosabb állomásai. Főleg intrikus és komikus szerepeket játszott. Egy vadromantikus drámájáról tudunk (*A halálmátka a borzasztó éjjeli 12 órákor, vagy a bombardói vérményegző*, 1833), szövege elveszett. F.Sz. Reinhold (Raupach: Molnár és gyermeke); *Kováár* (Birch-Pfeiffer: A szebeni erdő); *Cornelius* (Sh.: Hamlet).

Rákosi Pál (Bp., 1898–?): színész, rendező. A SzAk-t 1922-ben végezte el. Miskolcon kezdte pályáját. 1923–24-ben Kassán volt rend. 1925-ben a *Magyarország* c. lap munkatársa lett. 1926-ban a Vígyszínházban gyerekelőadásokon szerepelt. 1927-től 1930-ig a Belvárosi Színház rend.-je volt, és kisebb szerepekben is fellépett. 1934–1936 között a Kamara Színház titkáráként és rend.-jeként működött. Tanított Rákosi Szidi színiiskolájában. 1939-ben a színészkamara tagja volt. További sorsát nem ismerjük. F.R. Szenes B.: *A gazdag lány*; Zágón I.: *Szegény lányt nem lehet elvenni*; Duer-Miller-Milton: *Darázsfészek*; Török S.: *Bankett a Kék Szarvasban*.

Rákosi Szidi; *Kremsner* (Ötvös, 1852. máj. 28.–Bp., 1935. okt. 20.): színésznő, színpedagógus. 1867-ben a Budai Népszínházban kezdte pályáját. A SzAk-t 1870-ben végezte el. 1870–1872 között a Nemzeti, 1877-től 1885-ig a Népszínház, 1885-től 1934-ig ismét a Nemzeti Színház tagja volt. 1909-ben örökös, 1928-ban tiszteleti tag lett. Szerepelt magánszínházakban is, pl. 1917-ben a Magyar, 1920-ban a Vígyszínházban. Pályája kezdetén hősnő- és naivszerepeket játszott, de igazi hangját a komikai és a nagymama szerepkörben találta meg. 1892-től színészképző iskolát vezetett, melyben színésznemzedékeket nevelt a színpad számára. F.Sz. *Beliza* (Molière: Tudós nők); *Luca* (Kisfaludy K.:

Csalódások); *Szerény grófnő* (Csiky G.: A nagymama); *Szedervári Kamilla* (Csiky G.: A proletárok); *Beatrice* (Molnár F.: A hatyű); *Tekintetes asszony* (Zilahy L.: Süt a nap); *Pásztorné* (Zilahy L.: A tábornok).

Rákosi Viktor (Ukk, 1860. szept. 20.–Bp., 1923. szept. 15.): író, újságíró. Rákosi Jenő öccse. A Petőfi és a Kisfaludy Társaság tagja (1891 és 1897). Humoros írásait nem a szatíra, hanem a kifogyhatatlan tréfakedv jellemzi. Színdarabjait általában társszerzőkkel írta. A maga korában sokat szerepeltek művei a színházak műsorán. F.M. *A levegő tündére*; *Márczius 15.*; *Oroszlánkölykök*; *Rákóczi fia*; *Aranylakodalmi* (Beöthy Lászlóval); *A brezováci hős* (Guthy S.); *A képviselő úr* (Guthy S.); *Napoleon öcsém* (Guthy S.); *Elnémult harangok* (Malonyai Dezső).

Rákosi Szidi Színészképző Iskolája (1892–1935): magán-színészképző iskola. Rákosi Szidi, a Nemzeti Színház tagja alapította. Iskolája 49 növendékkel először a Röck Szilárd u. 4. sz. alatt működött. A tanári kar az első évben három tagból állott: Rákosi Szidi drámát, *Hermann Aranka* ének-zenét, *Somló Sándor* szavalást, esztétikát, irodalomtörténetet tanított. Az iskola először csak 3 évre kapott működési engedélyt. A következő évben, 1893-ban a Rákóczi út 29. sz. alá költözött, majd végleges helyére, a Csengery u. 28. sz. alá. Vizsgaelőadásait 1896-ig Evva Lajos *Népszínházában*, 1897-től 1926-ig a Magyar, ill. a Király, 1929-ig pedig a *Belvárosi Színházban* tartották. Eredményes működését a hallgatói létszám növekedése is igazolta. Az 1920-as évektől az *Unió Színházüzemi és Színházépítő Részvénytársaság Színészképző Iskolája* néven is említik. ~nak tanára volt fennállása alatt többek között még *Dietrichné Papp Júlia* (színpadi gyakorlat és elmélet), *Farkas Ferenc és Koncz Ferenc* (ének), *Molnárné Utasi Gizella* (tánc), *Nádújfalvy József* (vivás), *Rákosi Pál* (drámai gyakorlat), *Vándory Gusztáv* (film), *Szerb Antal* (irodalom). Végzett növendékei közül a teljesség igénye nélkül néhány név: *Abonyi Géza*, *Bársony Rózsi*, *Bárdi Ödön*, *Bérczi Ernő*, *Boross Géza*, *Fedák Sári*, *Feleki Kamill*, *Gózon Gyula*, *Halmay Tibor*, *Honthy Hanna*, *Király Ernő*, *Keleti László*, *Kosáry Emmi*, *Lábass Juci*, *Makláry Zoltán*, *Orosz Vilma*, *Vaszary Piri*. Ir. Rákosi Szidi nyilvánossági joggal felruházott színészképzőiskolájának története (1896).

Raksányi Gellért (Szigetvár, 1925. júl. 19.–): színész. 1947-ben végzett a SzAk-n, azóta a Nemzeti Színház tagja, ma már nyugdíjas. 1989-ben a Nemzeti Színház örökös tagja lett. A m. színházművészet egyik legismertebb karakterszínésze, aki főleg kis, ill. epizód szerepekben alkot nagyot. Robusztus alkat, finom megfigyelésekkel színesített jellemformáló erő, izes beszéd jellemzi. Hosszú pályafutása során számtalan szerepbe ugrott be, *Németh László: Galilei élete* c. drámájának – a címszerepen kívül – valamennyi szerepét eljátszotta az évek során. Több mint ötven filmben és tv-filmben szerepelt. A *Szomszédok* c. tv-sorozat törzsszereplője. Kossuth-díjas (1992), Jászai Mari-díjas (1966), érdemes (1978) és kiváló művész (1989). F.Sz. *Az oroszlán* (Shaw: Androcles és az oroszlán); *Szmirnov* (Csehov: A medve); *Mardian* (Sh.: Antonius és Cleopátra); *Biberrák* (Katona J.: Bánk bán); *Bakos Béla* (Németh L.: Villámfénynél); *Pompeius* (Sh.: Szeget szeggel); *Zemljanyika* (Gogol: A revizor); *Donat* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *Tar* (Szabó M.: Az a szép, fényes nap); *Medvegyev* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Ferenci* (Kornis M.: Halleluja); *Jakob Engstrand* (Ibsen: Kisértetek); *Mendoza* (Shaw: Tanner John házassága); *Elnök* (Rose: Tizenkét dühös ember); *Pedellus* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Jethro* (Madách I.: Mózes); *Bükszéki* (Vészi E.: Le az öregekkel!); *Albertus* (Márai S.: A kassai

RÁKOSI SZIDI – *Biró Józsefné (Berczik A.: Himfy)*

polgárok); *Vándor* (Sarkadi I.–Szörényi L.–Bródy J.: Kómüves Kelemen); *Postás* (Örkény I.: Tóték). Önálló estje: *Alarc nélkül*.

RAKSÁNYI GELLÉRT – postás
(Örkény I.: Tóték)

raktárak: →szcenikai raktárak

Rancsó Dezső (Ógyalla, 1966. nov. 13.–): színész. 1984-től a komáromi Magyar Területi Színház tagja, közben 1987–1991-ig a pozsonyi Színművészeti Főiskola hallgatója. 1991 őszétől a veszprémi Petőfi Színház tagja. F.Sz. *Selamus* (Háy Gy.: A ló); *Medvefia* (Weöres S.: Holdbéli csónakos); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia). **Ránki** György (Bp., 1907. okt. 30.–Bp., 1992. máj. 22.): zeneszerző. Tanulmányait 1926-tól 1930-ig a Zak zeneszerzés tanszakán végezte Kodály Zoltán növendékeként. 1919-től komponált, népzenei tanulmányokat folytatott a Néprajzi Múzeumban. 1948–49-ben Párizsban és Londonban élt. Ének- és zenekari művek, dalok, kamaraművek, népdalfeldolgozások mellett három operát, öt balettet, gyermekoperát, nyolc daljátékot, húsz színpadi kísérőzenét és több mint ötven filmzenét komponált. 1954-ben Kossuth-díjjal, 1952-ben és 1957-ben Erkel Ferenc-díjjal tüntették ki. Erdemes (1967) és kiváló művész (1988), Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1987). F.M. *Pomádé király új ruhája* (opera, 1953–1972); *Az ember tragédiája* (opera, 1970); *A holdbéli csónakos* (opera, 1979); *Pázmán lovag* (balett, 1956); *1514* (balett, 1961); *Cirkusz* (balett, 1965); *Varázsital* (balett, 1975); *Quo vadis* (1979); *Egy szerelem három évszakája* (musical, 1961); *Muzsikás Péter* (gyermekopera, 1962). – Ir. Barna I.: R. Gy. (1966).

Rápolthy Anna (Kisvárd, 1909. júl. 5.–Bp., 1947. júl. 2.): színésznő. 1932-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színház ösztöndíjasa, majd 1934-től rendes tagja lett. Itt játszott 1946-ig, amikor a Művész Színházhoz szerződött. 1946-ban a Béke Színházban is fellépett. Mint szép és tehetséges naiva, klasszikus és modern nőalakok kitűnő alakításával tűnt ki. 1937-ben Farkas–Ratkó-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Lencsi* (Herczeg F.: Kék róka); *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Anna* (Németh L.: Villámfénynél); *Clarice* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Zöldruhás lány* (Ibsen: Peer Gynt); *Olwen Peel* (Priestley: Veszélyes forduló).

Rappaport Ottó (Nagyvárad, 1921. júl. 20.–): újságíró, szerkesztő, színházigazgató. A negyvenes évek végén Kolozsvárott újságíró, szerkesztő volt. 1950-ben

vállalkozott először rend.-i feladatra. Színpadra állított egy szovjet darabot a Román Nemzeti Színházban. Ezután Nagyváradon és Aradon volt színházig., majd Marosvásárhelyre szerződött a Székely Színházhoz. 1958-ban a „revizionizmus” elleni kampány alkalmával felbontották szerződését, és csak 1959. okt. 1-jén sikerült a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződnie. Mind a klasszikus, mind a kortárs drámairodalomban jól tájékozott volt, legfőbb erőnye az irodalmi és művészi értékekre figyelő darabválasztás. 1976-ban kivándorolt Izraelbe, ahol ismét újságírással, lapszerkesztéssel foglalkozott. Nyugdíjazása előtt az Új Kelet c. folyóirat főszerk.-je volt. F.R. Miller: *Az ügynök halála*; Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*; Shaw: *Szent Johanna*; Dürrenmatt: *Az öreg hölgy látogatása*; Miller: *Bűnbeesés után*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Delavrancea: *Fergeteg*; Miller: *Pillantás a hídról*.

RAPPAPORT OTTÓ

Rappert Károly (Nagyvárad, 1926–): színész. Pályáját a Terézköri Színpadon kezdte, majd nagyváradi, aradi és sepsiszentgyörgyi társ.-okban játszott. 1953-ban a temesvári színház alapító tagja, majd közel négy évtizeden át művésze volt. Sima modorú, elegáns színész, figyelemre méltó jellemformáló adottságokkal. F.Sz. *Buttler gróf* (Mikszáth K.: Különös házasság); *Nyehljudov* (Tolsztoj: Feltámadás); *Darvas* (Csiky G.: Ingyenélők); *Agárdi, Beppo* (Helteai J.: A néma levante); *Szerebrjakov* (Csehov: Ványa bácsi); *Feltaláló* (Ustinov: Az ismretlen katona és felesége).

rapport (francia): az egyes színházi előadásokról, ill. azok sorozatáról készült pénztári jelentés, amely tartalmazza a közönség helyfajta szerinti megoszlását, a bérletezés mértékét, az érvényes helyárakat, az előadás dologi és személyi kiadásait, s ezek összegzéseiként a költségeket és a bevételeket. A színházstörténet, ezen belül a közönségtörténet és a gazdaságtörténet, működéstörténet elsődrendű forrása.

Raskó Géza (Bp., 1870. ?–?): színész, énekes (bariton) 1891-ben *Rakodcsay* Pál társ.-ában kezdte pályáját, majd 1892-ben Kassára szerződött. 1893–1908 között a Népszínház tagja volt rövid megszakítással, mikor Krecsányi Ignác társulatánál szerepelt (1894–96). 1908-tól 1933-ig a Magyar és a Király Színháznál volt szerződésben. F.Sz. *Pierre* (Varney: A kék asszony); *Casanova* (Barna I.–Faragó T.: Casanova); *Rasumovsky* (Kálmán I.: Cirkuszhercegnő).

Raskó Magda (Bp., 1919. máj. 29.–Bp., 1992. márc. 16.): énekesnő (szoprán). 1937-től kezdett éneket tanulni a Nemzeti Zenedében dr. László Géza és Marschalkó Rózi tanítványaként. 1945-ben lett az Operaház tagja, ahol 25 évig volt a színház magánénekesnője. F.Sz. *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Annuska* (Verdi: Falstaff); *Margit* (Gounod: Faust); *Sophie* (R. Strauss: A Rózsavalló).

Raszler Ildikó (Bp., 1956. ápr. 15.–): színésznő. 1976-tól 1979-ig a Szegedi Nemzeti, 1979-től 1983-ig a Pécsi Nemzeti, 1983-tól 1985-ig a veszprémi Petőfi, az 1985–86-as évadban a debreceni Csokonai, az 1986–87-es évadban a Népszínház tagja volt. Pályája során eddig főleg kisebb szerepeket kapott, szép hangja, beszédkulturája figyelemre méltó. F.Sz. *Marcela* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Zenobia* (Herczeg F.: Bizánc); *Fiorella* (Scarnicci-Tarabusi: Kaviár és lencse); *Kanga* (Milne–Slade: Micimackó); *Judit* (Balázs B.: A kékszakállú herceg vára).

Rát Pál (?–?): drámafordító, színész. 1790-ben a pest-budai m. színtárs. alapító tagja. Az 1790. okt. 25- és 27-én tartott első, hivatásos, m. nyelvű előadáson Simai Kristóf *Igazhízi* c. magyarított darabjában ő játszotta a címszerepet. 1792-ben lefordította és kiadta Lessing *Minna von Barnhelm* c. vígjátékát *A katonaszerencse* címmel 1793-tól nem szerződtették. Életéről további adataink nincsenek; talán azonos azzal a ~ nevű szemorvossal, aki 1803–1805 között német nyelven helyismereti munkákat adott ki Pestről.

Rátai Dénes; **Rádai** (Nagyborosnyó, 1887. júl. 5.–Bp., 1980. szept. 5.): rendező. 1914-ben végzett a SzAk-n. A következő évben a Nemzeti Színházhoz került. Előbb ügyelő, majd segédrend., 1923-tól rend. lett. 1936-ban nyugállományba vonult, de 1947-től 1962-ig újra rendezett (ekkor Rátai néven). Rend.-i munkáját a színeszi játék pontos kidolgozása jellemezte. F.R. Szophoklész: *Oidipusz király*; Gogol: *A revizor*; Molière: *A fősvény*; Calderón: *Az élet álom*; Csokonai V. M.: *Tempefői*; Bornemisza P.–Móricz Zs.: *Magyar Elektra*; Sh.: *Macbeth*.

Ráthonyi Ákos (Kökényesd, 1868. nov. 8.–Nagyszőlős, 1923. márc. 24.): operett-, népszínműénekes. A SzAk elvégzése után 1892. ápr.-ban Kolozsvárra szerződtette Ditrői Mór. Innen *Evva* Lajos 1894-ben a Népszínházba vitte, 1896-ban Ditrői Mór a Vígsházban alkalmazta. 1898-ban a Magyar, majd 1907-ben a Király Színházhoz szerződött. 1908-ban elvette második feleségét, *Borbély* Erzsébetet és elhagyta a pályát. Elegáns, könnyed volt bonviváni szerepkörében. Természetes színpadi mozgás jellemezte. F.Sz. *Horkay* (Herczeg F.: Gyurkovics lányok); *Danilo* (Lehár F.: Vig özvegy); *Niki gróf* (Strauss: Varázskeringő); *Eisenstein* (Strauss: A denevér).

Ráthonyi Stefánia (Kassa, 1882–?): színésznő. *Rakodczay* Pál társ.-ában kezdte pályáját. 1898-ban *Csóka* Sándorhoz szerződött. 1900–02-ben Miskolcon, 1904–05-ben Székesfehérvárott, 1905–06-ban Békéscsabán, 1906–07-ben Besztercebányán, 1907–08-ban ismét Székesfehérvárott játszott. 1908-ban férjhez ment és visszavonult a színpadi szerepléstől. Szubrett szerepeket alakított. F.Sz. *Molly* (Jones: Gésák); *Bob herceg* (Huszka J.); *Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy).

Rátkai Erzsébet (Bp., 1956. jan. 3.–): diszlet- és jelmeztervező. A pozsonyi Színház- és Filmművészeti Főiskola diszlet- és jelmeztervezési szakán szerzett diplomát 1980-ban. 1980–1986 között a kecskeméti Katona József Színház diszlet- és jelmeztervezője volt. Közben és utána tervezett más (békéscsabai, veszprémi stb.) vidéki, valamint fővárosi társ.-nak is. 1990-től a Madách Színház tervezője. A szlovák scenográfia neveltje, egy-

séges scenikai látásmóddal épít expresszív drámai teret és jellemez szereplőket. F.T. Rózewicz: *Fehér házasság*; Páskándi G.: *Vendégség*; Sh.: *Szentivánéji álom*, *Lear király*.

Rátkai Márton (Bp., 1881. nov. 18.–Bp., 1951. szept. 18.): színész. A SzAk-t 1903-ban végezte el. Pályáját a Magyar Színházban kezdte, de csakhamar Miskolcra szerződött. 1905. nov.-tól 1920-ig Beöthy László színházainak tagja volt. 1911-ben a Budai Színkörben, 1915–16-ban a Téli kertben, 1920-ban a Scala Színházban is fellépett. 1921–22-ben az USA-ban játszott. 1922–23-ban, 1925–1928 és 1930–1935 között a Király, 1923-ban, 1928–29-ben, 1934-ben, 1936-ban, 1939-ben, 1940–41-ben a Vig-, 1929–30-ban, 1936-ban a Városi, 1931-ben, 1935-ben, 1938-ban a Belvárosi, 1932-ben a Pesti, 1934-ben a Budapesti, 1935-ben az Andrássy úti, 1937–38-ban a Művész és az Erzsébetvárosi, 1938–1940 között a Royal Színházban, 1924-ben, 1929–1933 között a Budai Színkörben lépett színpadra. 1929-ben Bécsben a Theater an der Wienben vendégszerepelt. 1924-től a Budapesti Színészek Szövetségének alelnöke, 1933–39 között helyettes elnöke volt. 1941-től származása miatt nem kapott szerződést. 1945-től 1951-ig a Nemzeti Színház művésze. 1945-ben a Vidám Varieté, 1945–46-ban a Művész, 1946-ban a Béke, a Belvárosi és a Vígsház is vendégszereplésre hívta. 1948-tól 1954-ig a SzAk-n színészmesterséget tanított. Kitűnő tánctudásával, akrobatikus mozgásával, karikírozó és jellemábrázoló képességével ideális táncoskomikus lett, de prózai művek jelmezszereléseiben is érvényesült tehetsége. 1945 után több klasszikus mű komikus és tragikomikus szerepében volt sikere. 1949-ben Kossuth-díjat, 1950-ben érdemes, 1951-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Metternich* (Rostand: A sasfiók); *Róth bácsi* (Földes I.: Hivatalnok urak); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Zsupán* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Mágnás* Mis-

RÁTHONYI ÁKOS

ka (Szirmai A.); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Kosztjylev* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Visnyevszkij* (Osztrovszkij: Jövedelmező állás); *Sartorius* (Shaw: Szerelmi házasság); *Polgármester* (Gogol: A revizor). – Ir. Szomory Gy.: R. M. (1988).

RÁTKAI MARTON *Doge*
(Sh.: *Othello*)

Rátky György (Bp., 1948. szept. 5. –): dramaturg. 1983-ban végzett a SzAk-n. 1983-tól 1988-ig a Miskolci Nemzeti, 1988–89-ben a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. Főbb dramaturgiai munkái: Enquist: *Ének Phaedrérért*; Brecht: *Galilei élete*; Galin: *Csillagok a hajnali égbolton*. F.R. Christie: *A vád tanija*.

Rátónyi Hajnal (Bp., 1955. jún. 10. –): színésznő. A SzAk-n végzett 1977-ben. Már 1964-től külföldi turnékon vett részt édesapjával, Rátónyi Róberttel. 1974-ben a Thália Színház, 1977-től a Vidám Szinpad tagja. Sokoldalú színésznő, aki vidám és drámai szerepekben egyaránt érvényesül. F.Sz. *Isidora* (Katona J.: Bánk bán); *Helénke* (Fekete S.: A Lilla-villa titka); *Susanne* (Thomas: Nyolc nő); *Jacqueline* (Camoletti: Leszállás Párizsban).

Rátónyi Róbert (Bp., 1923. febr. 18. – Bp., 1992. okt. 8.): színész. 1941–42-ben *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájába járt, majd a Zak-n folytatott hegedűtanári tanulmányokat. Közben revüszínházakban, varietékben lépett fel. 1945–1949 között játszott a Fővárosi Operett-, a Művész, a Magyar, a Vígyszínházban, a Pódium Kabarében, a Modern Színházban. 1949-től 1971-ig a Fővárosi Operettszínház, 1971-től haláláig a Thália, ill. Arizona Színház tagja volt, miközben más színházakban is vendég szerepelt. Rendkívül sokoldalú művész volt. Táncoskomikusként, az operett képviselőjeként vált népszerűvé, de prózai karakterszerepeiben is kitűnt remek jellembrázoló képességével. Fellépett a Bábszínházban és kabaréműsorokban, volt konferanszié és Robi bohócként a gyermekek kedvence. Sokat szerepelt filmen, tv-ben, rádióban. Élete utolsó éveiben rendezett is. Előadás-sorozatokot tartott a rádióban és a televízióban a zenés műfajról. Rendszeresen publikált újságokban és hetilapokban, könyvei jelentek meg. Külföldön is népszerű volt. Fellépett a Szovjetuniótól kezdve Amerika több országában színházi egy-ekkel, v. önálló műsoraival. Jászai Mari-díjas (1956, 1961), érdemes (1964) és kiváló művész (1985). A Fővárosi Operettszínház örökös tagja

(1991). F.Sz. *Biondello* (Sh.: A makrancos hölgy); *Éric* (Priestley: Váratlan vendég); *Fedotjyk* (Csehov: Három nővér); *Englisel* (Romain: Isten veled, világ); *Morales* (Roblès: A király nevében); *Klinkó* (Kerekes J.: Állami Áruház); *Brissard* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Bon* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Az utazó* (Druon: Amerikából jöttem); *Rudi* (Eisemann M.: Bástyasétány 77.); *Celesztin* (Hervé: Nebáncsvirág); *Fritz* (Jacobi V.: Leányvásár); *MacPhab* (Gyulai-Gaál J.-Aszlányi K.-Karinthy F.: Hét pofon); *Don Quijote* (Vészi E.: Don Quijote utolsó kalandja); *Doolittle* (Lerner-Loewe: My Fair Lady); *Zsupán* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Worthing John* (Wilde: Bunbury); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Tyukodi* (Csurka I.: Szék, ágy, sauna); *Torkos* (Zsolt B.: Erzsébetváros); *Sembrano* (Malraux: A remény); *Beöthy László* (Keller A.-Békeffy I.-Kazimir K.: Bal négyes páholy); *Hippolit Pavlovics* (Bulgakov-Elbert J.-Kazimir K.: Színházi regény); *Dr. Váradi Endre* (Karinthy F.: Házzszentelő); *Rozsnyai Sándor* (Fedor A.-Szilágyi Gy.-Rátónyi R.: Miss Arizona); *Mihály* (Harsányi Zs.: A bolond Ásvayné); *Furdebin* (Feydeau: A női szabó). F.R. Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Molnár F.: *A doktor úr*; Lajtai L.: *A régi nyár*; Komjáthy K.: *Ipafai lakodalom*. Drámája: *Miss Arizona* (1981). Könyvei: *Az operett csillagai* (1967); *Fejvadászat* (1967); *Ne vegyék komolyan!* (1971); *Akiket én szeretek* (1983); *Operett I–II.* (1984); *Szeretném, ha nevetnének* (1985); *Mulató a Nagymező utcában* (1987); *Kétszáz kedvenc közelről* (1988); *Botrányos malom* (1988); *Mindent bele!* (1989); *A Gálvölgyi* (1990).

RATONYI ROBERT

Rátóti Zoltán (Cegléd, 1960. aug. 19. –): színész. 1983-ban végzett a SzAk-n. 1983-tól 1989. nov.-ig a József Attila Színház tagja, utána rövid ideig szabadfoglalkozású művész volt. Az 1990–91-es évadra a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött, 1991 ősze óta a Budapesti Kamaraszínház tagja. Vendégként más színházakban is szerepelt. Alkata hősszerelmes, bonviván szerepkörre teszi alkalmassá, de drámai, ill. karakterszerepekben is emlékeztet alakításokat nyújt. Jászai Mari-díjas (1993). F.Sz. *Jerry* (Pinter: Árulás); *Viktor* (Zorin: Varsói melódia); *Fenek Jenő* (Békeffy I.-Stella A.: Janika); *Miltenberger* (Fassbinder: Fehér méreg); *Frank Scarron* (Sternheim: Bugyogó); *Zakariás* (Szakcsi-Lakatos B.-Csemer G.: Cigánykerék). Önálló estje: *Párbeszéd sötétben* (Csoóri S. műveiből).

sából a társ. kasszatisztje volt. 1796 után kintlevőségeik és megmaradt javaik kezelőjeként létrehozta a Magyar Theatreale Institutumot. A m. színeszet állandósítását célzó tervezetek (1799–1802) készítője. 1807-ben rövid ideig id. br. *Wesselenyi* Miklós teljhatalmú megbízottja a Pesten játszó erdélyi társ. élén. 1828-tól Pilisvörösvárott élt. Élete végéig a m. színeszet mecénása volt. A Pesti Magyar Színház építését többszöri adományával támogatta. – Ir. A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig (1987).

Reháké Moór Anna (Alsó- v. Felsőör, 1773–Pilisvörösvár, 1842. máj. 27.): színésznő, dramatizáló. Fiatal éveiről csak annyit tudunk, hogy 1777-ben már Pesten tartózkodott. 1790-ben a pest-budai, első m. szintárs. tagja. 1790. okt. 25-én és 27-én tartott első hivatalos, m. nyelvű előadáson Simai Kristóf *Igazhízi c.* magyarított darabjában *Júlia* szerepét játszotta. 1793-ban férjhez ment *Rehák* József ügyvédhez. A társ.-nak 1796-ig volt tagja. Ezután Pesten élt, bár *Wesselenyi* Miklós meghívta Kolozsvárra. (Az 1798–99-es állítólagos erdélyi fellépései nem adatolhatók.) Alkalmanként még 1807-ben is színpadra lépett a Pesten szereplő m. társ.-tal. 1828-ban férjével pilisvörösvári birtokukra költöztek. ~ az első m. szintárs. vezető színésznője volt. A tragédiák fiatal hősnőit, az érzékenyjátékok szenvedő asszonyait és leányait, a vj.-ok leányszerepeit egyaránt sikerrel alakította, de énekesjátékokban és színpadi táncprodukciókban is részt vett. F.Sz. *Eulália* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Angyelika* (Bessenyei Gy.: A filozófus); *Júlia* (Sh.-Weisse: Rómeó és Júlia); *Alzír*, *Zaide* (Voltaire); *Lanassza* (Lemierre); *Cora* (Kotzebue: A nap szüze); *Etelka* (Dugonics A.-Soós M.: A megszorított ártatlanság); *Bátori Mária* (Soden-Dugonics A.). Az utóbbin kívül *Dugonics* András két további történetét dramatizálta.

Reich Irma (Krivoklát, 1859. márc. 14.–Prága, 1930. júl. 5.): énekesnő (szoprán). A prágai Nemzeti Színház tagjaként 1883–84-ben lépett fel a Nemzeti Színházban Bp.-en, majd az Operaház szerződött. 1886-ban párizsi tanulmányútja után 1888-ig tagként, később vendégként énekelt itt. 1893 után visszatért Prágába. Az első *Elza* (Wagner: Lohengrin) és *Traviata* (Verdi) volt a pesti operaszínpadon. *Carmen* szerepét (Bizet) is sikerrel énekelte. Játéka kiemelkedő volt. F.Sz. *Mignon* (Thomas). Könyve: *Mein Kind, war' ich König* (önéletrajzmű, 1880).

Reina Giovanni; János (?–?): énekes. Az olasz származású baritonista 1846-ban lett a Pesti Német Színház tagja. 1847-ben szerződött a Nemzeti Színházhoz, ahol 1851-ig játszott, majd 1852-ben és 1855-ben ismét – fellépett. Nagyszerű hangjának vezető szerepeit énekelte. F.Sz. *Zakariás* (Verdi: Nabucco); *Don Carlos* (Verdi: Ernani); *Figaro* (Rossini: A szevillai borbély); *Gara nádor* (Erkel F.: Hunyadi László); *Rigoletto* (Verdi); *Luna* (Verdi: A trubadúr); *Lord Ashton* (Donizetti: Lammermoori Lucia).

Reiner Frigyes (Bp., 1888. dec. 19.–New York, 1963. nov. 15.): magyar származású amerikai karmester. Tanulmányait a Zak-n *Koessler* János és *Thomán* István tanítványaként végezte. 1910-ben Laibachban, 1911–1914 között a Népopera-ban, 1914–1921 között pedig a drezdai Hofoperben volt karmester. 1921–22-ben Rómában, Barcelonában és Buenos Airesben is vezényelt. 1922-től 1931-ig a Cincinnati Symphony Orchestra vezetője, 1931–38-ban a philadelphiai Curtis Institute of Music karnagyképző szakának tanára volt. 1938–1948 között a Pittsburghi Szimfonikusokat, 1953-tól a Chicagói Szimfónia Zenekart vezette. 1948-tól 1953-ig a New York-i Metropolitan Opera karnagya volt, 113

előadást vezényelt. Elsősorban koncertdirigensként vált világhírévé.

Reinhardt, Max (Baden bei Wien, 1873. szept. 9.–Hollywood, 1943. okt. 31.): színész, rendező. 1892-ben színészként kezdte pályáját. 1894-ben *Brahm* a berlini Deutsches Theaterhez szerződött. 1901-ben *Schall und Rauch* néven kabarét alapított, s ezután 1933-ig számos színházat vezetett Németországban és Ausztriában. Létrehozta a *Salzburgi* és a *Müncheni Ünnepi Játékokat*. Társulatával rendszeresen turnézott Európa-szerte. 1893-ban Pozsonyban, 1899–1904, ill. 1907–1914 között évente, 1916-ban, 1926–1928 között ismét évente, 1931-ben 1933-ban és 1935-ben Bp.-en vendégszerepeltek. 1911-ben a Beketow Cirkuszban Szophoklész *Oidipusz király*, 1926-ban a Renaissance Színházban Molnár Ferenc *Riviera c.* művét rendezte. Több m. színészt szerződöttetett társ.-ába, pl. 1907-ben *Beregi* Oszkárt, 1925-ben *Darvas* Lilit, 1928-ban *Bulla* Emmát és *Péchy* Blankát. Több m. rend. is tanulmányozta módszerét a századelőn. 1933-ban elhagyta Németországot, Franciaországban, Olaszországban, Angliában dolgozott, majd 1937-ben az USA-ba települt, ahol filmrendezéssel foglalkozott, s Hollywoodban szintanodát nyitott. ~ a színpadi secesszió és impresszionizmus programadója volt. Az általa rendezett előadásokban kiemelt szerepet kaptak az akusztikai és a vizuális hatások, különösen fontos volt a színpadkép szín- és formavilága, a tömegek elhelyezése és mozgatása. A szöveget szabadon kezelte, egy, a többivel egyenrangú elemnek tartotta az előadás létrehozásában. Megteremtette ezáltal a modern értelemben vett *rendezői színházat*. – Ir. Staud G.: M. R. (1977).

Reinitz Béla (Bp., 1878. nov. 15.–Bp., 1943. okt. 26.): zeneszerző, kritikus. Az Ady-versek első megjelenítője. 1907-ben *Nagy* Endre kabaréjában hangzott el először egy dala. Később *Csokonai Vitéz* Mihály, *Petőfi* Sándor, *Arany* János, *Vajda* János, *József* Attila, *Emőd* Tamás, *Szép* Ernő, *Gábor* Andor, *Somlyó* Zoltán verseire is írt remekművet szanzonekat. *Bartók* Béla és *Kodály* Zoltán művészetének korai méltatója és lelkes hirdetője volt. A Tanácsköztársaság idején a színházi ügyeket irányította. Bécsi emigrációja alatt *Erbé* Viktor néven hirdették szanzoneit az Apolló Kabaréban. *Arnyak Haarlem felett c.* zenés színpadi művét Németországban mutatták be 1930-ban. Mintegy 30 kabarédala jelent meg a Bárd Zeneműkiadónál, egy füzetnyi dalát a Zeneműkiadó adta ki 1956-ban.

Reischl-ház: alkalmi színházépület Budán. A hajóhid budai hídfőjénél állt és alkatrészek tárolására használták. A mai Várkert Kioszk helyén lévő faépületet *Reischl* Gáspár alakította át nyári színházzá, amely kb. 500 nézőt fogadott be. A 19. sz. elején bontották le. M. nyelven először 1784. okt. 15-én játszottak benne német színészek, majd 1792 és 1796 között az első m. társ. játszóhelye volt. Itt mutatták be pl. Bessenyei György *A filozófus c. vj.-át* (1792) és az első m. énekesjátékot, a *Pikkó herceg és Jutka-Perzsit* (1793).

Rékai András (Bp., 1901. aug. 26.–Bp., 1968. jan. 19.): rendező. Muzsikussaládból származott, apja *Rékai* Nándor karmester és zeneszerző, fivére *Rékai* Miklós hárfaművész volt. 1919-ben került az Operaházhoz, ahol 1920-ban ügyelő lett. 1923-ban Berlinben töltött egy évet különböző színházaknál. 1928-ban egyik alapítója volt az új törekvéseket képviselő Színpadművészeti Stúdió-nak. Ő mutatta be Bp.-en az első expresszionista színdarabot (Kelemen Viktor: *Mennybemenetel*). 1930-tól az Operaházban segédrend., 1934-től rend., 1942-től 1949-ig főrend. volt. Az 1950-es évektől a Honvéd Művészegyesületnél rendezett színelőadásokat. A Zenemű-

kiadó Vállalat helyettes ig.-jaként vonult nyugalomba 1963-ban. F.R. Gluck: *Iphigénia Aulisban*; Verdi: *Falstaff*, *Otello*; Puccini: *Bohémélet*. Librettója: *Az ezüstkulcs* (balett, zene: Couperin-Strauss, 1928).

Rékai Nándor (Pest, 1870. febr. 6.–Bp., 1943. okt. 7.): zeneszerző, karmester. A Nemzeti Zenedében végezte tanulmányait. 1887-től az Operaház mélyhegedűse, majd korrepetitora, végül vezető karnagya lett. Számos mű bp.-i bemutatójának volt a karmestere, valamennyi Wagner-operát vezényelte. Zenekari és zenés színpadi művei, operaátiratai ismertek. F.M. *A nagyidai cigányok* (opera, 1906); *György barát* (opera, 1910); *Dárius kincse* (operett, 1931).

Rékai Nándor (Bp., 1954. szept. 6.–): színész. A Nemzeti Színház stúdiója volt 1978-ig. 1979-ben a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött, 1980-tól a Budapesti Gyermekszínház, 1982 óta a győri Kisfaludy Színház tagja. F.Sz. *Filch* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Bobcsinszkij* (Gogol: A revizor).

Rékasi Károly (Jászberény, 1962. szept. 5.–): színész. 1986-ban végzett a SzAk-n. 1986–87-ben a Madách, 1987-től 1990-ig a nyíregyházi Móricz Zsigmond, 1990-től 1992-ig a József Attila, 1992 ősze óta a Nemzeti Színház tagja. Lírai alkatú fiatal hősszínész. F.Sz. *Ferdinánd* (Schiller: Armány és szerelem); *Oresztész* (Aiszkhülosz: Oreszteia); *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikász nélkül); *Saint Just* (Gaál E.-Zsótér S.: Danton); *Jóska* (Nádas P.: Takarítás); *Noszty Feri* (Kisváth K.–Benedek A.–Karinthy F.: A Noszty fiú esete Tóth Marival).

Rekita Rozália (Nyárádszereda, 1960. szept. 19.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1983-ban. A kolozsvári Állami Magyar Színház szerződtette. Mély átéléssel, egyéni színekkel alakít drámai főszerepeket. F.Sz. *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Ala* (Mrozek: Tangó); *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Lány* (Hszing Csi-en: A buszmegálló).

Relle Gabriella (Bp., 1902. okt. 12.–Bp., 1975. márc. 9.): énekesnő (szoprán). A Zak-n *Anthes* György tanítványa volt. Már főiskolás korában, 1924-ben bemutatkozott az Operaházban *Elza* szerepében (Wagner: *Lohengrin*). 1924–29-ben az Operaház magánénekesnője, 1928-ban és a harmincas években több alkalommal nagy sikerrel vendégszerepelt a berlini Staatsoperben. Az Operaház örökös tagja. Mintegy 40 vezető szerepet énekelt el. Nagy vívőerejű hangjának szépsége elsősorban Puccini operáiban érvényesült, de Wagner-szerepekben is kiemelkedő alakításokat nyújtott. F.Sz. *Liu* (Puccini: *Turandot*); *Mimi* (Puccini: *Bohémélet*); *Tosca* (Puccini); *Sieglinde* (Wagner: *A walkür*); *Eva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Gilda* (Verdi: *Rigoletto*); *Dorabella* (Mozart: *Così fan tutte*); *Santuzza* (Mascagni: *Parasztbecsület*).

Relle Iván (Győr, 1861. márc. 9.–Bp., 1914. nov. 2.): újságíró, színházigazgató. Még mint a Nemzet c. lap munkatársa 1885-öt a Népszínház ellenőri munkáját is ellátta. 1898-ban őt hívták meg a Magyar Színház első ig.-jául, melynek megteremtése körül sokat fáradozott. 1899-től 1901-től a pozsonyi színház ig.-ja volt. Ezután már nem vállalt színházi feladatot, a Magyar Posta alkalmazottja lett. F.M. *Fityirity* (zene: Lányi G., 1890).

Relle Pál (Bp., 1883. szept. 9.–Bp., 1955. ápr. 7.): író, újságíró, színikritikus. Építészmérnöki diplomát szerzett, később színházi rendezést tanult Berlinben *Brahmnál* és *Reinhardt*-nál. 1904-től az Egyetértés és Az Újság munkatársa, 1912–1938 között a *Magyar Hírlap* és a *Világ* színikritikusa volt. 1929-ben rövid ideig a Magyar Színház műv.-i ig.-jaként működött. 1946–49-

ben a *Világ* tárcaírója, 1948-tól 1952-ig a *Színház és Mozi* felelős szerkesztője volt. Színdarabjait, egyfelvónasait fővárosi színházak játszották. Számos színművet fordított m. nyelvre. Drámája: *Ember tervez...* (1926).

rémdráma: → *grand guignol*

Reményi József (Debrecen, 1916. márc. 24.–): színész, rendező. Mo-on különböző vidéki szintárs.-oknál játszott. 1971-ben érkezett Izraelbe, ahol színészként, rendezőként részt vett a m. nyelvű színelőadásokban. Rendezte 1971-ben Békeffy L.–Eisemann M.: *Régi nyár* c. operettjét, Eisemann M.–Harmath I.: *Egy csók és más semmi* c. operettjét; főszerepet játszott Zilahy Lajos: *Tűzmadár* c. darabjában (1972). F.Sz.: *Ali bási* (Huszka J.: Gül Baba); *Dr. Kornidesz* (Vadnai L.: A csúnya lány); *Boltingbroke* (Scribe: Egy pohár víz).

Reményi Sándor (Bp., 1915. jún. 8.–Bp., 1980. jún. 18.): énekes (bariton). Tanulmányait a Zak-n végezte, később római tanulmányúton vett részt. 1940-ben szerződtette az Operaház, ahol 1941-ben *Morales* (Bizet: *Carmen*) szerepében debütált. 1940–1973 között az Operaház magánénekesek voltak, mintegy 70 szerepben lépett fel. Verdi- és Mozart-művekben ért el különösen jelentős sikereket lírai baritonként. Hangverseny- és operaénekesként vendégszerepelt Rómában, Brüsszelben, Párizsban, Londonban és Bécsben. Érdemes művész (1973). F.Sz. *Masetto* (Mozart: Don Giovanni); *René* (Verdi: Az álarcosbál); *Germont György* (Verdi: *Traviata*); *Figaro* (Rossini: A sevillei borbély); *Marcel* (Puccini: *Bohémélet*).

Remenyik Zsigmond (Dormánd, 1900. júl. 19.–Bp., 1962. dec. 30.): író. Jogot hallgatott Nagyváradon, de tanulmányait félbehagyta, és 1920-ban kivándorolt Dél-Amerikába. 1926-ban tért vissza. 1921-ben a *Ma* c. újságban jelentek meg első írásai. 1927-ben harmadmagával megalapította az *Új Föld* c. folyóiratot. 1927-től a Társadalmi Szemlében, a kolozsvári Korunkban is publikált. 1936–1939 között a Szép Szó egyik szerk.-je volt. 1939–1941 között az USA-ban élt. Regényeket, novellákat, s drámákat is írt a kibontakozó avantgard szellemében. Drámái: *Az atyai ház* (1943); *Kard és kocka* (1955); *Saroküzlet* (1965); „*Vén Európa Hotel*” (1976); *Pokoli disznótor* (1978). – Ir. Kocsis R.: Igen és nem (1973); Nagy S.: Eszmék és formák R. Zs. írói világában (1988).

Remete Eszter; *Kraljevački* (Kanizsa, 1962. febr. 7.–): színésznő, bábszínésznő. Az 1979–80-as évadban szerződött a szabadkai Gyermekszínházhoz, amelynek 1993. ápr.-ig volt tagja. Főként m., de szerbhorvát nyelvű előadásokban is szerepel. F.Sz. *Lúke gida* (Makuszynski: Lúke Gida kalandjai); *Csodaerő* (Janković Sole: Bűvös kocka).

Remete Géza (Tata, 1878. aug. 21.–Bp., 1937. júl. 3.): színész, rendező. 1896-ban kezdte pályáját. Vezető vidéki társ.-okban játszott, 1900–02-ben Győrött, 1902–1904 között Selmechánán, 1904–05-ben ismét Győrött, 1905-től 1911-ig Zomborban, 1911–12-ben Pozsonyban, 1912–13-ban Szabadkán, 1913–14-ben Nyitrán. 1914–15-ben ig.-i engedélyt kapott, de nem tudott élni a lehetőséggel. 1915–1918 között Szabadkán és Marosvásárhelyen, 1918–19-ben Debrecenben, 1920–1923 között Pécsen, 1925-től 1930-ig ismét Debrecenben szerepelt. 1928-tól a társ. főrend.-je volt. 1930–31-ben Dombóvár környékén vezetett szintárs.-ot. 1931–1933 között a szegedi színház főrend.-je, 1934-ben a Magyar Játékszin társ. társig.-ja volt. Éveken át az Országos Színészegyesület tanácsosaként is tevékenykedett. Írt operettszöveget, színházi cikkeket vidéki lapok közölték. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tra-

gédiája); *Lear király* (Sh.); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Csodadoktor* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Tar-tuffe* (Molière).

REMETE GÉZA Timár Mihály
(Jókai M.: Az aranyember)

Remete Károly (Zenta, 1912. okt. 25.–): színész. Amatőrként kezdte pályáját. Feleségével, *Remete Fazekas* Piroskával 1946-ban szerződött a Szabadkai Népszínházhoz, és 1978-ban onnan vonult nyugdíjba. Drámai és vj.-i karakterfigurákat hitelesen alakított, epizód-szerepeivel pedig mindig hozzájárult az előadás sikeréhez. F.Sz. *Richard* (Shaw: Az ördög cimborája); *Gerontus* (Molière: A botcsinálta doktor); *Kukucs Ali basa* (Huszka J.: Gül Baba); *Theseus* (Sh.: Szentivánéji álom); *John* (Sartre: A tisztességtudó utcalány); *Frangepán* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt).

Remete Fazekas Piroska; *Fazekas* (Zenta, 1918. febr. 2.–): színésznő. Amatőrként kezdte pályáját Zentán, majd 1946-ban a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, és 1978-ig volt a társ. tagja. Pályájának első két év-tizedében daljátékokban, zenés vj.-okban, operettekben, népszínművekben és vj.-okban szerepelt, a későbbiekben kapott drámai szerepeket, amelyeket szintén sikerrel oldott meg. F.Sz. *Iluska* (Kacsob P.: János vitéz); *Susanne* (Beaumarchais: A szevillai borbély); *Matilda* (Nusic: A megboldogult); *Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Anya* (Deák F.: Légszomj); *Judith Fellowes* (Williams: Az iguána éjszakája).

Remsey Győző (?; 1925–?, 1982): énekes (tenor). 1951-ben lépett fel először az Operaházban Mozart: Figaro házassága c. operájának *Almaviva* grófként. A társ. egyik vezető Mozart-tenorja volt 1956-ig. Ez idő alatt az összes jelentős Mozart-szerepet elénekelte. 1957-ben külföldre távozott, egy ideig a kölni Opera tagja volt, majd a 70-es években visszavonult az énekesi pályától.

Remsey-család: a gödöllői művésztelepen élő képzőművészek és bábjátékosok. 1934-ben, az akkor 13 esztendő *Remsey Iván* (Gödöllő, 1921. okt. 18.–) alapította meg a *Remsey Marionettszínházat*, melyhez később fiverei, *Gábor* (Gödöllő, 1925. júl. 20.–), *András* (Gödöllő, 1929. máj. 29.–) és a költő-drámaíró-festőművész édesapa, *Remsey Jenő* (Nagykőrös, 1885. nov. 2.–Gödöllő, 1980. júl. 31.) is csatlakozott. Az eleinte családi körben folyó tevékenység a háború után nagyobb méreteket öltött. 1947–1953 között a Gödöllői Erdőhivatal színháztermében játszottak. Műsorukon az *Ezeregyéjszaka meséi*, a *Pinocchio*, valamint

humoros kabaréjelenetek szerepeltek. Feldolgozták a *Gólyakalifa* két epizódját is. Ebben az időben csatlakozott az egy.-hez *Sipos Irma* (Bp., 1924. aug. 18.–) bábtervező és *Pituk József* (Selmecbánya, 1906. febr. 18.–Bp., 1992) grafikus. 1953-ban – miután a Bábszövetség vezetői megpróbálták lebeszélni őket a marionettezésről, és azt ajánlották, térjenek át a zsákbábokra – megvonták működési engedélyüket. A Mo.-on szerény múltú és kevesek által művelt marionettjáték egyik magas technikai színvonalú, reményteljes vállalkozása szűnt meg ezzel az intézkedéssel. A család tagja közül ma már csak *Remsey Iván* és *Remsey Ágnes* (Hódság, 1914. ápr. 17.–) tevékenykedik aktívan bábtervezőként. – Ir. Szokolay B.–Kós L.: Művészi bábjáték-törékvések hazánkban II. (A bábjátszás Mo.-on, 1955).

Renaissance Színház (1921–1926): a Nagymező utca 22. sz. alatti *Télikert* nevű szórakozóhely 1920-ban a *Radius Filmgyár* tulajdonában filmszínházzá alakult. 1921. ápr. 15-től színházi előadásokat is tartottak itt. A vezérig. *Barna Károly*, az ig. *Harsányi Zsolt*, a főrend. *Góth Sándor* volt. A társ.-hoz szerződött *Berky Lili*, *Gözon Gyula*, *Mészáros Giza*, *Góthné Kertész Ella*, 1922 tavaszától *Csontos Gyula*. 1923–1926 között *Bárdos Artúr* állt a színház élén, majd 1926 elején konzorciummá alakult a társ. Bárdos kitűnő színészeket szerződtetett, *Somlay Artúr*, *Törzs Jenő*, *Táray Ferenc*, *Simonyi Mária*, *Tökés Anna*, *Somogyi Erzs* lépett színpadra. A színház izgalmas problematikájú, érdekes felfogású előadásaival, eredeti, modern színpadképeivel, amelyeket *Márkus László* tervezett, nagy elismerést aratott. *Ibsen*, *Shakespeare*, *Crommelynck*, *Strindberg* művei mellett *Szép Ernő*, *Móricz Zsigmond*, *Lengyel Menyhért*, *Bánffy Miklós* új drámái kerültek színre. Ir. Alpár A.: A Belvárosi Színház műsora 1918–1949. (1965.).

Rencz Antal (Nagyvárad, 1942. dec. 25.–): rendező. A SzAk-n 1966-ban szerzett rendezői oklevelet. 1966–77-ben a Pécsi Nemzeti és a debreceni Csokonai Színházban rendezett. 1981-től a Békés Megyei Jókai Színház főrend.-je volt. 1988–89-ben ugyanott rend. 1990-től a Budapesti Kamaraszínháznál rendez. 1992-ben megszervezte a bp.-i *Nevesincs Színházat*. F.R. Rostand: *Cyrano de Bergerac*; Németh L.: *Sámsón*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Ugo Betti: *Bűntény a kecskeszigeten*; Csehov: *Cseresznyés kert*; Puccini: *Bohémélet*; Schiller: *Árnány és szerelem*; Bart: *Oliver*; Gorkij: *Kispolgárok*; Lehár F.: *Cigány szerelm*; Wittlinger: *Ismeri a tejtutat?* **rendelkezőpróba:** a próbafolyamat első szakasza az olvasópróba után, amikor a rendező jelenetről jelenetre, szituációról szituációra beállítja a színpadi mozgásokat, a szövegmondás és a színészi játék egyes elemeit. A szereplők a sugó segítségével mondják a szöveget. A segédrend. v. a játékmester, valamint az ügyelő bejegyzik a rend.- és ügyelőpéldányba a rend.-i utasításokat.

rendezés: a színházi előadást előkészítő, annak egységét létrehozó művészi alkotófolyamat. Legfontosabb szakaszai: a rend.-i koncepció kialakítása és rögzítése, a színpadi szöveg meghatározása, a szereposztás, a próbafolyamat és a párhuzamos technikai előkészületek megszervezése, összehangolása, a próbák levezetése során a színpadi összjáték kidolgozása, végül a létrehozott műalkotás, a színházi előadás bemutatása a közönségnek. – Ir. L. Moussinac: *Kézikönyv a rendezésről* (1962); Mályuszné Császár E.: Adatok a magyar rendezés történetéhez a 19. sz. második felében (1963); Hevesi S.: Az előadás, a színjátszás, a rendezés művészete (1965); Staud G.: A rendezés titkai (1967); Huszár K.: Opera rendezés (1970); A. Efrosz: *Szerelmem, a próba* (1981). **rendező:** a színházi előadás művészi megtervezője, be-tanítója, a színjáték egységének létrehozója. A hivatásos

színészet kezdeti időszakában nagy tapasztalatú v. a társ.-ban vezető szerepet betöltő színészek látták el a funkciót, amely kezdetben kb. a mai *ügyelői* feladatkörnek felelt meg. A ~ munkája a 19. sz.-ban, a színházi munkamegosztás folyamatában vált önálló és mindinkább meghatározó jelentőségű művészi feladattá. – Ir. Vidor D.: A színpadi rendező és munkája (1936); G. Tovsztonogov: A rendező hivatása (1966); A. Efrosz: Mestersége, rendező (1985).

rendezőasszisztens: → *segédrendező*

rendezői utasítás: → *instrukció*

rendezőképzés: a színházi rendező intézményes kerekét közt folyó felkészítése, oktatása. A színházi rend. funkciójának elkülönülése, önállósodása után még sokáig nem folyt intézményes ~ Mo.-on. A rendezők színészi v. bölcsészeti tanulmányok után a gyakorlatban lesték el, tanulták meg a szakmai fogásokat. Az *Országos Színművészeti Akadémián* egyéves rend.-i tanfolyam indult az 1929–30-as, ill. az 1931–32-es tanévben. 1949 óta a *Színház- és Filmművészeti Főiskola* színházrendező-főtanszakán folyik az ötéves egyetemi rangú (1971-től) ~. – Ir. szerk. Csillag I.: A százéves színiiskola (1964); Staud G.: Hevesi Sándor rendezői tanfolyama (Színháztudományi Szemle 26., 1989).

rendezőpéldány: a rendezés művészi szervezetségét rögzítő szövegkönyv, amelyet a rend., ill. az ő irányításával asszisztense készít el a színpadi munka megkezdése előtt. A színpadi mű elhangzó szövegén kívül tartalmazza a színészi játékra, ill. a technikai lebonyolításra vonatkozó *instrukciókat*. A próbák folyamán (esetleg az előadások során is) bővül, alakul, így később segítségével az előadás felújítható. Fennmaradása esetén a színjátéktípusok történeti leírásának alapvető forrása. A legrégibbi ismert m. ~ *Fáncsy* Lajos munkája: Bayard-Théaulon *Az aggszínész és leánya* c. darabjához készült a Pesti Magyar Színházban (1839).

Rendkívüli Színpad: → *Zöld Szamár Színház*

Répánszky Ernő (Bp., 1934. febr. 21. –): szcenikus, diszlettervező. 1953–1955 között a SzAk-n *Nádasdy* Kálmán rendezői kurzusát hallgatta. Tanulmányait a pécsi Tanárképző Főiskolán folytatta. 1955-től a Pécsi Nemzeti Színházban ügyelő, majd 1958-tól a Budapest Táncegyüttesnél szcenikus. 1962-től a veszprémi Petőfi Színházban – megszakításokkal – fővilágosító, szcenikus, műteremvezető, tervező, műv.-i titkár. 1978–1984 között a Budapesti Gyermekszínház szcenikai vezetője, tervezője volt, 1984–1990 között a Színházak Központi Műterméinél dolgozott. Gondos drámai térépítő. F.T. Sh.: *Rómeó és Júlia*.

repertoár (francia): 1. *műsor*; 2. egy színész játszott v. megtanult szerepeinek összessége.

repertoárpróba: → *javitópróba, felújítópróba*

repertoárszínház: olyan intézmény, amelynek műsora nem egy-egy színpadi mű sorozatos (*en suite*) előadásai-ból alakul ki, hanem több, különböző színdarab egymással váltakozva jelenik meg a játékrenden. Mo.-on a hagyományosan állami színházak (Nemzeti Színház, Magyar Királyi Operaház) voltak repertoárszínházak; 1949, a színházak államosítása után hosszú ideig valamennyi m. színház ilyen volt.

replika: → *diálogus*

Reschofsky György (Debrecen, 1959. márc. 28. –): bábjátékos, zenész. 1990 óta tagja a debreceni Vojtina bábegy.-nek. Zenészként és bábjátékosként vesz részt a csoport munkájában. F.Sz. Kányádi S.: *Hipp-hopp*; Schwajda Gy.–Pinczés I.: *Brémai muzsikuskok*.

Reszler István; *Ressler* (Pest?, 1831. ?–Bp., 1874. júl. 13.): énekes (tenor), igazgató. 1846-ban még mint énekiskolai növendéket szerződtette a Nemzeti Színház.

Csak rövid ideig maradt; Olaszországba utazott, hogy tovább tanuljon. 1850–51-ben, mint az olasz színház tagja jött haza vendégszereplésre a Nemzeti Színházba. 1851 telétől Aradra szerződtött *Szabó* Józsefhez. 1860-ban mint a Pécsi Színház ig.-ja nyáron Zágrábban próbált szerencsét. 1861-ben megkapta élete nagy lehetőségét, a Debreceni Színházat. Bőséges támogatással a legjobb társ.-ot szervezhette meg saját zenekarral. Ope-rai előadásai országsszerte híressé váltak. 1865-ben az új közsínház igazgatását is elnyerte, de hiába alapozta meg Debrecenben az operajátszást, műértő közönsége nem lévén, a színház csődbe ment. 1866-ban *Szilágyi* Bélához szerződött társig.-nak, majd 1867-ben Kolozsvárra *Fehérváry* Antalhoz ment. Utolsó éveit során még az István-téri Színházban és a Budai Színkörben lépett fel. F.Sz. *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Lyonel* (Flotow: Márta).

M.A. 1851: Arad; 1852: Temesvár, Lugos, Nagybecskerek, Gyula; 1853: Pozsony; 1855–58: Arad és környéke; 1860: Pécs, Zágráb; 1861–66: Debrecen; 1873. okt.: István-téri Színház; 1874. nyár: Budai Színkör.

részipróba: a próbafolyamatnak az *enléképróba*kat követő időszakában a színjátek egyes jeleneteinek ismétléses gyakorlását szolgáló alkalom. Történetet teljes díszlettel, jelmezben-maszkban is v. anélkül, csak a szövegre és a szituációnak megfelelő játékra, mozgásra koncentrálván.

Réthely Ödön (Pápa, 1881–Kolozsvár, 1951. okt. 20.): színész. A SzAk látogatása után, 1908-ban kezdte pályáját Eperjesen, 1915-ig bonviván volt különböző vidéki társ.-okban. *Janovics* Jenő hívására Kolozsvárra szerződött és élete végéig a társ. tagja maradt. 1942-ben örökös tag lett. Drámai szerepekben került a külsőséges eszközöket, játékat mély átélőképesség, jellemformáló erő és bensőségesség jellemezte. Operettekben és operákban is nagy sikereket aratott. Sűrűn foglalkoztatta a századeleji kolozsvári filmgyár is. F.Sz. *II. Endre*, *Petur*, *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Baracs* (Szirmai A.: Mág-nás Miska); *Tybal* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Réthely Lajos (Bp., 1860–Bp., 1940): színész. Jogi, majd bölcsészeti tanulmányok után 1884-ben végezte el a SzAk-t. A Várszínházban lépett először színpadra *Fekely* Miklós társ.-ában. 1887-ben Aradra ment, 1889-ben *Makó* Lajoshoz szerződött, majd tizenhét évig *Kreszányi* Ignác társ.-ánál játszott. 1906-tól a Magyar Színház tagja volt. 1921–22-ben a Renaissance, majd 1929-ig ismét a Magyar Színházban lépett fel. 1929-ben nyugalomba vonult. Elsősorban mint jellemszínész volt kiváló. Híresek voltak nagy gonddal készített maszkjai és parókái. F.Sz. *Titkár* (Molnár F.: A farkas); *Csiliás* (Bíró L.: Sárga liliom); *A cukor* (Maeterlinck: A kék madár).

Réthely Árpád (Kolozsvár, 1939. dec. 31. –): színész. 1964-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a város Nemzeti Színházához szerződött. Változatos karakterszerepeket játszott. Több előadóesten is fellépett. 1988 őszén áttelepült Mo.-ra, 1989 óta az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. F.Sz. *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Orvos* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Gnerissac* (Feydeau: Osztrigás Mici); *Kisbíró* (Gárdonyi G.: A bor). Előadójestje: *Fától fáig* (Kányádi S. verseiből).

Réthely Eszter (Bp., 1912. okt. 22. –): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait a Zak-n *Szabados* Béla irányításával végezte. 1933-ban ösztöndíjaként *Micaela* szerepében debütált (Bizet: Carmen) az Operaházban,

ahol hamarosan a társ. vezető lírai szopránja lett. 1937-ben Becsbe szerződött, majd 1942–43-ban ismét az Operaház magánénekese volt. A bécsi Staatsoper és Volksoper tagjaként a negyvenes években gyakran fellépett Bp.-en, majd 1959-ben, 1960-ban, 1965-ben is vendégszerepelt. A Salzburgi Ünnepi Játékok rendszeres közreműködője volt. A bécsi Állami Operaház kamaranékesnője. Bécsben a konzervatóriumban 16 évig, majd ugyanott a Zeneakadémián 1986-ig, nyugdíjazásáig tanított. Számos osztrák állami és művészeti kitüntetésben részesült. F.Sz. *Susanna*, *Grófné* (Mozart: Figaro házassága); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Agatha*, *Anna* (Weber: A bűvös vadász); *Margit*, *Elza* (Wagner: Lohengrin); *Eva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

RÉTHY ESZTER Heléna
(Offenbach: Szép Heléna)

Réthy Laura (Nagykörös, 1865. márc. 13.–Miskolc, 1938. júl. 31.): primadonna. A Nemzeti Zenedében és Puksz Ferencnél, a Népszínház karnagyától tanult énekelni, így 1881. okt.-ben már felléphetett a Népszínházban. Az 1880-as évek közepén Bécsbe járt ki továbbtanulni, míg itthon vidéken szerepelt. Szépségével és szoprán hangjával egyaránt nagy hatást tett a nézőkre. Sikert aratott még az Operaházban is, mint vendég *Carmen* (Bizet) szerepében. 1905-ben az USA-ba távozott férjével, *Rudnyánszky Gyula* íróval. 1913-ban tértek haza. F.Sz. *Zsófi* (Csepregy F.: Piros bugyellár); *Eliz* (Konti: Suhanc); *Demse* (Hervé: Nebántsvirág). M.A. 1882–83, ill. 1895–99: Szeged; 1883–84, ill. 1887–90: Kolozsvar; 1884–86: Kassa; 1886–87: Szabadka; 1890–91: Népszínház; 1891–92, ill. 1902–05: Debrecen; 1892–93: Szatmár; 1893–95: Arad; 1899–1901: Temesvár; 1901–02: Pozsony. Nyaranta fellépett a Budai Szinkörben (1884, 1889, 1899).

Réthy Mihály; *Szikszay* (Debrecen, 1810. jún. 21.–Bp., 1875. máj. 29.): színész. Eleinte katonának, majd papnak készült, végül Debrecenben 1834-ben színésznek állt. Volt jegyszedő, világosító, játszott kisebb-nagyobb szerepeket; 1835–36-ban *Arany Jánossal* együtt lépett fel. Játszott Kassán (1837) és Miskolcon (1838) is. Ekkor még mint *Szikszay Mihály* szerepelt. 1840-ben a Pesti Magyar Színházban jelentkezett kardalosnak és ügyelőnek. Mint ilyen 1843-ig működött, míg egy véletlen folytán fel nem tűnt Nagy Ignác Tisztújításában *Aranyos Mihály* szerepében. Ezután sok

tősgyökeres paraszt-szerepet vitt színpadra. *Tóth Ede* az ő alakjára írta *A falu rossza* híres Gonosz Pistáját. 1859-öszen összekülönbözött a színház vezetésével, s egy évre távoznia kellett. 1860-tól haláláig a Nemzeti Színház tagja maradt. F.Sz. *Piros Pesta* (Szigligeti E.: Két pisztoly); *Kurta* (Szigligeti E.: Czigány); *Mihály* (Szigeti J.: Vén bakancsos...); *Aranyos Mihály* (Nagy I.: Tisztújítás); *Gödry* (Vahot I.: Farsangi iskola); *Barbócs* (Tóth K.: Nők az alkotmányban); *Ösztövré* (Sh.: Szentiványi álom); *Katai kocsmáros* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Csikós* (Szigligeti E.).

Réti Andrea (Bp., 1960. márc. 1.–): színésznő. A SzAk-n, 1986-ban az operett-musical szakon szerzett oklevelet. 1987–88-ban a kaposvári Csiky Gergely, 1988–1990 között a Békés Megyei Jokai Színház tagja. 1991-től Németországban él, kisebb szerepeket játszik. F.Sz. *Marcia* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Roxie Hart* (Kander–Ebb: Chicago); *Sally Bowles* (Kander–Ebb: Kabaré).

Réti Csaba (Mezőberény, 1936. nov. 11.–): énekes (tenor). Énektanulmányait a szegedi Zeneművészeti Szakközépiskolában végezte 1955–1960 között. 1953–1963 között a Szegedi Nemzeti Színház énekkari tagja, 1963-tól magánénekese. 1965-ben a bp.-i Nemzetközi Erkel Énekversenyen III. díjat nyert. Az 1971–72-es évadban a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt, majd 1972-től ismét a Szegedi Nemzeti Színházban énekelt. Az operairodalom kiemelkedő tenorszerzői mellett jelentős oratóriuménekesei tevékenysége is. Sajátosan szép színezetű hangja, muzikális előadásmódja különösen a romantikus hősök megformálását tette emlékeztetessé. Művészi munkásságáért 1974-ben Liszt Ferenc-díjjal, 1987-ben érdemes művész címmel jutalmazták. F.Sz. *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Herceg* (Verdi: Rigoletto); *Don Carlos* (Verdi); *Des Grieux* (Puccini: Manon Lescaut); *Don José* (Bizet: Carmen); *Turiddu* (Mas-cagni: Parasztbecsület).

RÉTHY MIHÁLY

Réti Erika (Miskolc, 1944. máj. 17.–): színésznő. 1962-től a Miskolci Nemzeti Színháznál játszott, ahol hét évet töltött. 1969-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. Tíz év után a kecskeméti Katona József Színház tagja lett. F.Sz. *Roxane* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Stella* (Crommelynck: A csodaszarvas); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Polly* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Réti József; *Redl* (Ploesti, 1925. júl. 8.–Bp., 1973. nov. 5.): énekes (tenor). Pályafutását a Honvéd Művészegyüttes szólistájaként kezdte. 1953-ban debütált az Operaházban, amelynek haláláig vezető magánénekese maradt. Kezdetben karakterszerepeket énekelt. *Alma-viva grófként* (Rossini: A szevillai borbély) mutatkozott

RÉTI JÓZSEF

be lírai tenor szerepben. Legkiemelkedőbb alakításait Mozart-tenorként nyújtotta, és csaknem valamennyi Mozart-szerepet énekelt. A spinto szolamok közül *Rodolphe* (Puccini: Bohémélet); *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Des Grieux* (Puccini: Manon Lescaut) tartozott a repertoárjába. 1964-től tanított a Zak-n, Rösler Endre utódaként. Biztos technikával, stílusismerettel, nagy kultúrával rendelkező énekesként az 1960–70-es évek legkeresettebb oratóriumszólistája volt. Bach passióinak felelhetetlen evangélistája. Rendszeresen fellépett Európa hangversenypódiumain és operaszínpadain. Tökéletes szövegmondása, töretlen hajlékonyságú magas regisztere, különleges fényű hangszíne a *Cantata Profana* (Bartók) tenorszólistájának legavatottabb tolmácsolójává tette. Liszt Ferenc-díjas (1961), érdemes művész (1968). F.Sz. *Don Ottavio* (Mozart: *Così fan tutte*); *Dávid* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Ory grófja* (Rossini). **Réti Szilvia** (Bp., 1955. dec. 1.–): színésznő. Pályáját a KISZ Központi Művészegyüttesében kezdte, majd a 25. Színház stúdiójában folytatta. 1977 óta a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Erzsike* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Ludmilla* (Katajev: A kör négyeszőgésítése); *Judit* (Bíró L.: Sárga liliom); *Mária* (Hernádi Gy.: Bajcsy-Zsilinszky Endre); *Maripen* (Békés P.: Egy kis térene).

Réti L. Pál Színházi Ügynöksége (1882–1948): Réti Lipót Pál (Nagykörös, 1862. szept. 26.–Bp., 1942. szept. 22.) saját emlékezései szerint 1882-ben, húszévesen megalapította színházi ügynökségét. Állami támogatással működött, feladata szerződéskövetítés, tehetségtutató, vendéjátékok, turnék megszervezése volt. Ügynöksége 1890 márc.-ától *Első Magyar Színházi*

Ügynökség néven szerepelt. Ezek mellett és tőlük függetlenül 1934-ben tervezte színpadi kiadóvállalat és hangversenyiroda megnyitását is. Ebben segítették volna a színházi és irodalmi ügynökség vezetőjeként és a *Színházi Közlöny* c. szaklap szerk.-jeként, kiadójaként szerzett tapasztalatai. Tevékenységét halála után fia, Réti István folytatta.

Rév István Árpád (Bp., 1898. ápr. 23.–Bp., 1977. júl. 26.): grafikus, bábművész, bábszínház-igazgató. A düsseldorfi Képzőművészeti Akadémián szerzett rajztanári és grafikus oklevelet. Hazatérése után előbb reklámgrafikusként tevékenykedett, majd játékkészítő műhelyt alapított, lakberendezési tárgyakat tervezett, mesterhegedűket készített, szobraival, grafikáival rendszeresen szerepelt képzőművészeti kiállításokon. 1941-ben – mindenfajta anyagi támogatás nélkül, saját összegyűjtött pénzből – megteremtette Mo. első állandó művészi bábszínházát *Nemzeti Bábszínház* néven, amelynek egyszemélyben ig.-ja, rend.-je, tervezője, dramaturgja volt. Hosszas műtermi kísérletezés során kialakította azt a sajátos, ún. billentyűs bábtechnikát, amely a zsákban mechanizált változata, és sokféle, rendkívül aprólékos mozgást tesz lehetővé. A művesen faragott, díszes ornamentikájú ruhákba öltöztetett Rév-bábuk – ha a játék úgy kívánta – szeme-szája is mozgott. A színház első bemutatója, – Arany János: *Toldi* – páratlan sikerszerűt ért meg. Négy év alatt 756-szor játszották az Arany szövegét jórészt érintetlenül hagyó, narrátor közbeiktatásával dramatizált változatot. Gyermeknek szóló népmese-feldolgozások mellett rendszeresen tartott felnőttelőadásokat is. – Ir. Szokolay B.–Kós L.: Művészi bábjáték-törekvések hazánkban II. (A bábjátékszáz Magyarországon, 1955); Belitska-Scholtz H.: Vásári és művészi bábjátékszáz Magyarországon 1945-ig (Tihany, 1974).

RÉV ISTVÁN ÁRPÁD

Révay utcai Színház: → *Pesti Színház* (1932–1935). **Révész Lajos** (Kolozsvár, 1903. ápr. 29.–?): színész. *Izso* Miklós színiiskoláját elvégezve, pályáját 1925-ben Aradon kezdte. Prozái és operettelőadásokon egyaránt fellépett. 1927-ben szerződött Kolozsvárra, ahol három évadon át *Janovics* Jenő társ.-ában főként jellemszínészi feladatokat kapott. F.Sz. *Raymond* (Bisson: A névtelen asszony); *Kuli* (Klabund: A krétakőr); *Guiche gróf* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Huber de Linancourt* (Savoire: Kékszakáll nyolcadik felesége); *Roy Lam* (Dunning–Abbot: Broadway).

Révész Zsuzsa (Bp., 1919. aug. 21. –): a Mesebarlang Bábszínház első igazgatója. A színház nyitó műsorát – *Szines mesekönyv* rend.-ként és bábtervezőként, második bem.-ját – *Tarka zene – kurta mese* – rend.-ként jegyzi. 1949. aug.-ig, a társ. átszervezéséig, ill. az Állami Bábszínház megalakulásáig állt az intézmény élén.

Reviczky Gábor (Tatabánya, 1949. márc. 28. –): színész. A SzAk-n 1973-ban szerzett diplomát. A kaposvári Csiky Gergely Színház szerződtette. 1975–77-ben a debreceni Csokonai, 1977–78-ban a Miskolci Nemzeti, 1978–79-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1979-től 10 éven át a Vígyszínházban játszott, majd két évre a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1991-ben visszatért a Vígyszínházba. Több filmben és tv-játékban is szerepelt. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *Claudius* (Sh.: Hamlet); *Bolond, Malvolio* (Sh.: Vízkereszt); *Trinculo* (Sh.: A vihar); *Komoróczy* (Barta L.: Szelelem); *Sztavrogin* (Dosztojevszkij Wajda: Ördögök); *Miskin herceg* (Dosztojevszkij–Száz Gy.: A félkegyelmű); *Barabás* (Örkény I.: Forgatókönyv); *Görgey Artúr* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Sabelszkij* (Csehov: Ivanov); *Trepšov* (Csehov: Sirály); *Iszak Vengerovics* (Csehov: Platonov); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Li úr* (Schisgal: Kínaiak); *Tanár* (Ionesco: Különóra); *Miklós Ferenc* (Szomory D.: Györgyike, drága gyermek); *Schrank* (Bernstein: West Side Story).

REVICZKY GÁBOR – *Miskin herceg*
(*Dosztojevszkij: A félkegyelmű*)

revü (francia): szórakoztató, látványos, gazdag kiállítású színjátékpótló produkció, amely – esetleg laza mese keretében – ének- és táncszámokból, rövid, általában komikus jelenetekből áll. Francia és angol kezdeményezések után 1907-ben a New York-i Ziegfield Folies vitte sikerre, majd a párizsi Les Folies Bergère napjainkig képviseli ezt a színjátéktípust. Mivel befogadásához nincs szükség nyelvismeretre, az idegenforgalmi látványosságok közé is tartozik. Szcenikai gazdagsága és táncprodukcióinak színvonala erős hatást gyakorolt az operettre (*revüoperett*).

revüoperett: az operett színjátéktípusának a 19–20. század fordulóján létrejött *revü* hatására az 1920–30-as években kialakult változata, melyben a laza szövési cselekményt humoros, néha erotikus jelenetek, akrobatikus és szteptáncok, betétszerű dalok, tömegjelenetek, színpadtechnikai látványosságok tarkították. Zenei anyagára a harsány, fúvósokra-ütősökre épülő, jazz-

szzerű hangszerelés, a ritmusnak a dallam feletti uralma jellemző. A ~ létrejöttében a színházak művészeti és gazdasági versenyhelyzetbe kerülése (a film, a revü, a rádió, a jazz-zene konkurenciája) játszotta a meghatározó szerepet; a siker, az anyagilag rentábilis nagy szériák (*en suite*-előadások) biztosítása érdekében a klasszikus (bécsi) operett átalakítására, film- és revüszttárok szerződtetésére, látványos és technikai szuperprodukciók létrehozására volt szükség. A m. ~ legnevesebbjei *Abraham Pál*, *Eisemann Mihály* és *Fényes Szabolcs* voltak.

Revü Színház (1919–1921): Budapesten, a Szerécsen (ma Paulay Ede) u. 35. sz. alatt 1919. szept. 6-án nyílt színház. Ig.-ja *Bródy István* és *Wertheimer Elemér* volt. Műsorán kizárólag operettek – *Stolz: A csókbakker*, *Offenbach: Szép Heléna* – szerepeltek. Az épületben 1921. okt. 8-tól az Unió Színházüzemi és Színházépítő részvénytársaság színháza, a *Blaha Lujza Színház* játszott.

revüszínház: a nagy személyi és technikai apparátust kívánó *revü*előadásoknak fényes külsőségeket biztosító, fejlett színpadtechnikával rendelkező színházépület, amelynek gyakran vendéglátóipari funkciója is van.

Rexa Dezső (Pest, 1872. febr. 28. – Bp., 1964. nov. 19.): művelődéstörténész, író. Jogot tanult, majd kereskedelmi akadémiát végzett. Árva, Fejér, majd Pest vármegye levéltárosa volt. Több színdarabot írt, ill. fordított. Fontos színészettörténeti kutatásokat végzett, becses színházi tárgyú magángyűjteménye volt. Elsőként vetette föl egy színészeti múzeum alapításának gondolatát. Könyvei: *A budapesti Nemzeti Színház könyv- és levéltára* (1908); *A Nemzeti Színház megnyitásának története* (1927); *A székesfehérvári nemzeti színjátszók Pesten és Budán, 1819–1828* (1941).

rezonőr (francia): a francia drámák egyik hagyományos szerepe. Rendszerint a cselekményen kívül álló elmélkedő, foglalkozásánál fogva – orvos, gyóntató, ügyvéd mindentudó és józan figura, aki a cselekmény mozzanatait magyarázva, közvetlenül mondja ki az író véleményét. A 18. sz.-ban a felvilágosult bölcsekedő, a 19. sz.-i iránydrámákban pedig moralizáló v. politizáló alak szerepelt ~ként. Kései, nem konvencionális ~ *Molnár Ferenc Ördöge* is.

Rhédei Lajos gr.; *Rédey, Rhédey* (?; 1760–Pest, 1831. máj. 21.): mecénás. Katonai szolgálata után Bihar, majd Bereg vármegye főispáni helytartója, majd Szatmár vármegye országgyűlési követe volt. 1794-től folyamatosan támogatta a m. színészetet. 1798–99-ben Nagyváradon id. br. *Wessélyi* Miklós által odaküldött erdélyi társ. vezetője. 1814-ben névleges főig.-ként támogatta *Sándorffy József* színházberlőt, Nagyváradon játszóhelyet biztosított a társ.-nak. Maga is publikált alkalmi verseket és beszédeket. 1799-ben *A nagylelkű herceg* c. alkalmi darabot írt József nádor névnapjára.

Ribár Éva (Baja, 1943. febr. 2. –): színésznő. 1963-ban az Állami Déryné Színházhoz szerződött. 1971-től 1986-ig a kecskeméti Katona József Színház tagja, utána egy évadot a debreceni Csokonai Színháznál töltött. 1987 óta az egri Gárdonyi Géza Színházban szerepel. F.Sz. *Adél* (íjf. J. Strauss: A denevér); *Bessy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Iduna* (Burkhard: Tüzipjáték); *Donna Lucia* (Thomas: Charley néje); *Marcellina* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Tótné* (Örkény I.: Tóték); *Putnamné* (Miller: A salemi boszorkányok).

Richter János (Győr, 1843. ápr. 4.–Bayreuth, 1916. dec. 5.): karmester. Zenész szülők gyermeke, német nevelésben részesült. 1853-ban Bécsben az udvari énekkar karénese, 1860–65-ben a bécsi konzervatórium növendéke, 1862–66-ban a bécsi Kartnertortheater zenekarának kürtöse, 1867-től 1868-ig Wagner ajánlá-

sára a müncheni Operaház karigazgatója, 1868–69-ben karmestere. *Wagner* zenéjét megismerve lelkes híve, munkatársa, művei terjesztője lett. 1871-től 1875-ig *Orczy Bódog* a Nemzeti Színházhoz hívta *Erkel Ferenc* helyére, itt karnagy volt. Fő feladatának itt is *Wagner* műveinek meghonosítását tekintette. Felújította a *Lohengrint*, bemutatta *A bolygó hollandit* (1873) és a *Rienzt* (1874), de a *Rómó és Júlia* (Gounod) bemutatójának (1872) és az *Ördög Róbert, A próféta* (Meyerbeer), valamint *A bűvös vadász* (Weber) felújításának is ő volt a karmestere. 1875 után Bécs zenei életének egyik irányítója, a *Wagner*-előadások ünnepelt karmestere Bayreuthban, később Angliában. 1910-ben visszavonult.

RICHTER JÁNOS

Riedl Frigyes (Ladomér, 1856. szept. 12.–Bp., 1921. aug. 7.): egyetemi tanár, esztéta, az MTA és a Kisfaludy Társaság tagja. A pesti egyetem bölcsészeti karát végezte mint *Greguss Ágost* és *Gyulai Pál* tanítványa. 1904-től tanított a bp.-i egyetem bölcsészkarán. 1876-tól jelentek meg tanulmányai a Pesti Napló hasábjain. 1877-től kezdve a Budapesti Szemle állandó könyvismertetője volt. A tudományos munkát, a sajátját is, igényesen bírálta. Színházi, színháztörténeti vonatkozású művei, melyek egyetemi előadásai nyomán keletkeztek, ma is használhatóak. F.M. *Gyulai Pál* (1911); *Shakespeare és a magyar irodalom* (1916); *A magyar dráma története I–II* (1939–40).

Rigó Magda (Máramarosziget, 1910. júl. 6.–Bp., 1985. szept. 17.): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1928–33-ban a Zak-n végezte Szabados Bélánál. 1935-ben debütált az Operaházban *Amélia* szerepében (Verdi: Az álarcosbál). 1935–1963 között az Operaház magánénekesnője. Több alkalommal vendégszerepelt a bécsi Staatsoperben, Bukarestben és Szófiában. Számos világhírű énekes – Benjamins Gigli, Aureliano Pertile, Helge Roswaenge, Set Svanholm – partnereként is fellépett. Érdemes művész (1963). F.Sz. *Aida* (Verdi); *Tosca* (Puccini); *Cso-cso-szan* (Puccini: Pillangókisasszony); *Dorabella* (Mozart: Così fan tutte); *Elza* (Wagner: Lohengrin); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület); *Agatha* (Weber: A bűvös vadász).

Rimanóczy Yvonne (Bp., 1930. júl. 14.–): jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola jelmeztervező szakának elvégzése után, 1952-ben a Nemzeti Színházban kezdte pályáját. 1955-től az Állami Dérnyé,

majd a Népszínház tervezője volt. Több fővárosi és számos vidéki (pécsi, békéscsabai, kecskeméti, szolnoki stb.) színháznak is dolgozott. Stílusbiztonság, izlés, elegancia jellemzi terveit. Jászai Mari-díjas (1964). F.T. Sh.: *Hamlet*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Offenbach: *Hoffmann meséi*; ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*.

Rimszky Pavol (Brezovica, 1925. febr. 21.–Zólyom, 1989. máj. 28.): színész, rendező. Számos szlovák és cseh színházban játszott és rendezett. Kedvelte az ún. „szélesvásznú” darabokat; nagy sikert ért el a *Tarasz Bulba* és *A revizor* c. darabok színrevitelével. Sokszor volt vendégrend. Komáromban is. F.R. Nezeval: *Manon Lescaut*; Steinbeck: *Egerek és emberek*.

Rind Károly (Topolya, 1912. nov. 3.–): színész. Pályáját Szabadkán kezdte 1946-ban, innen 1953–55-ben a rövid ideig működő zombori m. társ.-hoz szerződött, majd a topolyai társ.-tal lépett fel. Komikus jellegszerepeket alakított. F.Sz. *Jansen hajósgazda* (Heijermans: Remény); *Zivota Cvijovic* (Nusic: Dr.); *Plata-Ettingen herceg* (Molnár F.: Olympia); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Nagyvezír* (Szolovjev: A csendháborító).

ripacs: a külsődleges eszközöket, hatásvadász, elszánt kulisszahasogató megoldásokat alkalmazó, képzetlen színész gúnyneve. Eredetileg Szigeti József *Csókon szerzett vőlegény* c. darabjának (Népszínház, 1883) egyik alakja, vidéki színész.

Ripóc László (Padé, 1944. jún. 1.–): színész, báb-színész. Iskoláit Adán végezte, onnan került Szabadkára. A Szabadkai Népszínház színészképző stúdióját már a szabadkai Gyermekszínház ösztöndíjasaként fejezte be 1967-ben, és azonnal oda is szerződött. Azóta is e színház tagja. Több mint kétszáz bemutaton szerepelt. F.Sz. *Szakács* (Copic: Csapj bele, pajtás!); *Óz* (Baum: Óz, a nagy varázsló); *Kis farkas* (Vukotic: Három rófi és két ordas); *Gazsi boszorkány* (Romanovski: Kákonca hercegkisasszony); *Bohóc* (Naum: Apollodórosz).

RIGÓ MAGDA

Ripka Ilona (Győr, 1930. máj. 10.–): táncos. Testnevelési főiskolai tanulmányait megszakítva, 1950-ben lépett az Állami Népi Együttesbe. Tagsága megszűnéseig, 1985-ig a női tánckar asszisztense. A kari feladatokon túl Rábai Miklós: *A kishajó* c. mesejátékának női főszerepét táncolta.

Rissay Pál (? , 1911–?, 1980. aug. 25.): énekes (baszszus). 1938–1948 között az Operaház férfikarának tagja, 1938-ban Richard Strauss Daphnéjának egy kisebb szerepében is bemutatkozott. 1948–1960 között az Operaház magánénekese, 1960–66-ban a Szegedi Nemzeti Színház énekese volt. Különösen drámai basszus-szerepekben voltak emlékezetes alakításai. Oratóriumszólis-taként is sikereket aratott. A Gördülő Opera egyik kezdeményezője volt. F.Sz. *Colline* (Puccini: Bohémélet); *Ozmin* (Mozart: Szóktetés a szerájából); *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto); *Hunding* (Wagner: A walkür).

Ritoók Kovács László (? , 1933.–Spring Valley, Ausztrália, 1978. jan. 24.): színész. Ausztráliában főleg Melbourne-ben és Sydneyben lépett fel. Önálló szavaloesteket is tartott; több előadást rendezett. Tagja volt a hetvenes években a Melbourne-i Magyar Színháznak. **rivalda** (olasz): 1. a színpad első, a nézőtér felé eső szélén elhelyezkedő, a színpad első sávját alulról megvilágító lábvilágítás (ill. eredetileg az ennek eltakarására és szabályozására szolgáló rámpa vagy csapólemez). Jelentésváltozással (a ~világítás jelentőségének csökkenésével, majd elvesztével) a színpad előterének megjelölésére szolgál; 2. átvitt értelmű a további jelentésbővülésből ered: „rivaldafényben van”, azaz a figyelem középpontjában áll.

Rizsay Irma (Soroksár, 1834–Eperjes, 1887. jan. 4.): operett- és népszínműénekes. 1852-ben lett színész, 1876-ig férjével, *Czakó* Endrével együtt szerepelt. Később komika és társalgási anyaszerepeket játszott. F.Sz. *Fenissa* (Moreto: Közönyt közönnnyel).

M.A. 1860: Balogh Alajos; 1863: Dráguss Károly, Szigeti Imre; 1865–67: Bényei-Laczko Gergely; 1867–71: Kocsisovszky Juszti; 1871–73: Hubay Gusztáv–Sztupa Andor; 1873: Kolozsvár; 1874: Mosonyi Károly; 1875: Balogh György; 1876: Kétszery József–Saághy Zsigmond; 1876: Tóth Jenő, Sztupa; 1877–79: Hubay, Gáspár Jenő; 1880: Hubay; 1881: Jakab Lajos; 1882: Szeles; 1883: Gáspár; 1884–86: Báródi Károly.

Roboz Ágnes (Bp., 1926. jún. 18.–): koreográfus, balettmester, pedagógus. *Trojanov* növendéke volt 1939–1944 között, majd a SzAk koreográfus szakán végzett 1950-ben. A Fővárosi Operettszínház tagja volt 1950–1956 között, s az ÁBI-ben nép- és karaktértáncot oktatott 1971-ig. Európa különböző táncközpontjaiban (Drezda, Köln – is tanított m. néptáncokat. 1971 óta Hollandiában él és tanít, de közben rendszeresen tart kurzusokat a világ több balettkiskolájában, a Royal Ballet Schooltól a chilei nemzeti balettkiskoláig.

Roboz Aladár (Bp., 1895. jan. 9.–): színházigazgató. 1918-ban megalapította a Margitszigeti Színpadot. 1923-ban létrehozta a Teréz körúti Színpadot, 1926-tól 1930-ig a Royal Orfeumot vezette. Több filmipari vállalatnak is vezetője volt. 1930-tól mint a Sascha Filmipari Rt. bp.-i ig.-ja működött. 1948-ban kivándorolt az USA-ba és színdarabügynökséget tartott fenn.

Roboz Imre (Bp., 1892. febr. 15.–Bp., 1945. jan. ?): színházigazgató. A középiskola elvégzése után a Projectograph Rt. tisztviselője lett, majd a Phoenix Filmipari Rt. társig.-ja volt. 1920-ban a Projectograph égisze alatt megalapította az Apolló Kabarét. 1921-ben a Vigszínház, a Fővárosi Operettszínház ig.-ja lett. 1926-tól 1939-ig a Vigszínház bérloig.-ja volt. A Budapesti Színház Szövetségének 1922-től alelnöke, 1931–1939 között elnöke. Hozzáértése, vállalkozó szelleme révén a Vigszínház a legnehezebb gazdasági körülmények között is képes volt megőrizni európai színvonalát, igényes műsorát, páratlan társulatát. 1991-ben leánya, *Roboz Zsuzsa* a Vigszínházban emlékére Roboz Alapítványt hozott létre.

rockopera: könnyűzenei színjátéktípus. Az 1960-as évek második felében alakult ki. Első jellegzetes alkotása a *Tommy the Who* (1967) volt. A műfaj a nem-színpadi koncept-alumból fejlődött ki. Dramaturgiája eltér a hagyományos operától, mert lazán összefűzött dalok sorozatára épül. Sajátos rokona a *rock-musical*, amely a musical szerkezetében alkalmaz rock-muzsikát. Példái a *Hair* (1967), a *Jesus Christ Superstar* (1971), az *Evita* (1978). A magyar ~ körébe tartozik pl. a *Sztárcsinálók* (1981), a *Dorian Gray arcképe* (1989), *Várkonyi Mátyás* munkái.

Rockó Zsuzsanna (Battonya, 1957. aug. 13.–): színésznő. 1983-tól 1990-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja, azóta szabadfoglalkozású. F.Sz. *Házmesterné* (Molnár F.: Üvegcipő); *Endrődy-Wittenburg Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Rosa* (Ghelderode: A titok kapujában).

Rock Színház: rockmusicalok bemutatására és előadására alakult színház saját társulattal, de önálló játszóhely nélkül. 1982-ben tartották első bemutatójukat, Várkonyi Mátyás–Miklós Tibor: *Sztárcsinálók* c. rockoperáját adták elő. Különböző művelődési házakban, ill. a Budapesti Gyermekszínházban – ma Arany János Színház – a Vigszínházban, az Arizona Színházban, újabban a Fővárosi Operettszínházban és az általuk megnyitott Bethlen téri *Csikk Színházban* játszanak. Műv.-i vez.-jük Miklós Tibor, zenei vez. Várkonyi Mátyás.

Rodolfó; *Gács Rezső* (Bp., 1911. máj. 16.–1987. jan. 25.): bővész. 1948-tól az Artista Akadémia, 1950-től az Állami Artistaképző Iskola tanára. 1963-tól a Magyar Artista Művészek Szakszervezetének elnöke. Produkciója a bővészet körébe tartozó mutatványokból állt: kártyatrükk, eltűntetés, megjelenítés, hipnózis. Külföldi vendégszerelésein is megérdemelt sikereket aratott produkcióival. Érdemes (1960) és kiváló (1971) művész. – Könyvei: *Vigyázat, csalog* (1957); *Rodolfó Bűvészkönyve* (1963).

Rohonyi Anikó (Bp., 1944. nov. 16.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1972-ben fejezte be *Kutrucz Éva* növendékeként a Zak-n, és ekkor szerződött az Operaházba, ahol Erkel Ferenc Hunyadi László c. operájának *Szilágyi Erzsébet* szerepében debütált. 1990-ben Liszt Ferenc-díjat kapott. F.Sz. *Tosca*, *Turandot* (Puccini); *Aida* (Verdi); *Elza* (Wagner: Lohengrin); *Vénusz* (Wagner: Tannhäuser); *Clara* (Gershwin: Porgy és Bess).

Róka Gyula; *Fuchs* (Pest, 1846. máj. 10.–Bp., 1899. aug. 25.): táncos, táncmester. *Róka* János öccse. A Nemzeti Színház tánciskolájában tanult, majd a színház karaktértáncosa lett. Társastáncok oktatására tánciskolát nyitott. Mint tekintélyes mester a Magyarországi Táncitanítók Egyesületének alelnöki tisztét töltötte be.

Róka István (Zalalövő, 1941. okt. 7.–): énekes (tenor). Énektanulmányait magánúton végezte. 1966-tól 1970-ig az Állami Népi Együttes énekese volt, 1970 óta az Operaház magánénekese. Széles repertoárral rendelkezik, különösen a 19. sz.-i művek állnak közel hozzá. Oratóriumekesként is gyakran fellép. F.Sz. *Cavardossi* (Puccini: Tosca); *Hunyadi László* (Erkel F.); *Ernani* (Verdi); *Tannhäuser* (Wagner).

Róka János; *Fuchs* (Pest, 1835–Pest, 1884. márc. 20.): táncos, táncmester. *Róka* Gyula bátyja. Az 1840-es években a Nemzeti Színház tánciskolájában kezdte tanulmányait. Az 1850-es években a színház egyik legnépszerűbb táncművésze, aki a toborzó és a csárdás virtuóz előadásával aratott sikereket m. operákban, népszínművekben és táncjátékokban. A szabadságharc után is fellépett még a Nemzeti Színházban, de többnyire vidéken táncolt. 1858-ban elbocsátották a színházból, ek-

kor *Kilányi* Lajos Bécsbe hívta, és vele táncoltatta el a *Sobri* c. táncjáték (zeneszerző: *Bartay* Endre) főszerepét. Nagy sikere láttán a Josephstädter Theater szerződést kötött neki, de ő inkább visszatért Pestre. 1862-ben *Tóth* Somával közösen *Bokrét*a c. társastáncot készítettek. 1870 után öccsével, *Róka* Gyulával Pesten tánciskolát nyitott, és haláláig ott, ill. nevelőintézetekben és magánháznál is tanított.

Róka Pál (Bp., 1877–Bp., 1924. szept. 25.): táncmester. Neves táncos dinasztia tagja. Tanulmányait apjánál, *Róka* Gyulánál és nagybátyjánál, *Róka* Jánosnál végezte, majd Berlinben szélesítette ismereteit. Hazatérve népszerű társastáncoktató lett, aki a SzAk és az Országos Színészegyesület iskolájában is tanított. 1911–1914 között a Magyarországi Táncitanító Egyesületének elnöke, 1920–1924 között pedig a Táncitanítók Lapjának szerk.-je volt. Könyvei: *Magyar Táncművészet tankönyve* (Nagykörös, 1900); *Színpad mozgás és szokások* (1922).

Rókas László (Bp., 1958. máj. 7.–): pantomim-művész. Jogi tanulmányok után kezdett a pantomimmal foglalkozni. Többek között Párizsban, Marcel Marceau-tól tanult. 1983-ban lépett fel először. 1985-ben *Kaktusz* néven kísérleti táncgy.-t alakított. A nyolcvanas évek végétől dolgozik Franciaországban, egy ideig a *Nagy* József vezette Jel Színháznak is tagja volt. A kilencvenes évek elején saját egy.-t szervezett *Sofa Trió* néven. F.K. *Jázmín-jázmín* (1985); *Divány* (1991).

Román Judit (Bp., 1964. szept. 11.–): színésznő. A SzAk-n 1987-ben szerzett oklevelet, és az egni Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött. 1992–93-ban az Arizona Színházban játszott. F.Sz. *Zsuzsa* (Nádas P.: Takarítás); *Paulina* (Rózewicz: Fehér házasság); *Zsuzsi* (Beaumarchais: Figaro házassága); *A lány* (Szép E.: Május); *Iren* (Csiky G.: Ingenyelők).

Román Kati (Bp., 1948. júl. 9.–): bábszínésznő. 1968-ban a Nemzeti Színház Stúdiójában tanult. 1975-ben végezte el a Bábstúdiót. 1975-től az Állami Bábszínház tagja, 1992-ben a Budapest Bábszínház művésze. Erős karakterszínész. F.Sz. *Csalaváriné* (Móra F.–Pápa R.: Csalavári Csalavér); *Kistigris* (Januszewski–Tóth E.: A gyáva kistigris); *Tündér Ilona, Táltos* (Szilágyi D.: Ezüst furulya); *Pong* (Urbán Gy.: Két kicsi pingvin); *Balogh Gyuszi* (Török S.–Tóth E.: Irány az Ezeregyéjszaka); *Stahlbaumné* (Csajkovszkij: Diótörő); *Boszorkány* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska); *Banya* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz); *Varangybanya* (Szerperanszkij–Jékely Z.: Világszepe); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Jóságos boszorkány* (Tarbay E.: Varjúdombi meglehozók); *Toldiné, Kocsmárosné* (Arany J.–Jékely Z.: Toldi).

Román Sándor (Ricse, 1965. júl. 2.–): táncos. 1983 óta a Honvéd Művészegyüttes tagja. F.Sz. *Másodszülött fiú* (Novák F.: A szarvassá változott fiak); *János* (Novák F.: Forrózsigiek); *Kreon* (Novák F.: Antigone). **romániai magyar drámapályázatok:** Erdély Romániához csatolását követően a magyar kultúra megmaradásának lehetőségeit kutatta az értelmiség. Ennek egyik megnyilatkozása volt színházi vonatkozásban a kolozsvári színház által kiírt 1923-as dráma-pályázat, amelyet 1924-ben megismételtek. Az első kiírást díjazt Karácsony Benő *Válás után* c. darabjának ítélték. 1924-ben Gulácsy Irén *Népáldozat* c. színműve nyerte a pályázatot. 1930-ban a kolozsvári Színpartoló Egyesület pályázatán Benamy Sándor *Vissza a háborúba?* c. színművét díjazták. 1936-tól a Helikon hirdetett állandó dráma-pályázatot, melyen 1937-ben Tamási Áron *Tündöklő Jeromos* c. színművét tartották első díjra érdemesnek. Díjazták Nagy István *Özönvíz előtt* c. drámáját is.

Ekkor állapodtak meg abban, hogy megszüntetik a pályázati formát s a jutalmakat minden színházi idény elteltével ítélik majd oda. 1938-ban három előadásra érdemes darabot találtak: Somlyai László *A barát* c. Martinuzzi-drámáját, Tomcsa Sándor *Műét* és Salamon László *Paradies kiasszony* c. színpad művét. Ezekhez negyedikként Marton Lili *Sikátor* c. színműve társult. A II. világháború utáni drámapályázatok közül említést érdemel az Igaz Szó egyfelvonásosokra kiírt pályázata. 1958-ban Asztalos István *A vidámság embere*, Méliusz József *Nem olyan egyszerű* és Sütő András *Fecskeszárnyú szemöldök* c. munkáit jutalmazták. Végül drámapályázatot írt ki a Kolozsvári Állami Magyar Színház 1991-ben a kolozsvári hivatásos m. színjátszás kétszázadik évfordulójának tiszteletére. Első díjjal jutalmazta a bírálóbizottság Márton László *A nagytrator* és Tolnai Ottó *Könyökkanyar* c. színpad játékát, díjazta továbbá Csiki László *A hely szellemei*, Palocsay Zsigmond *A hét bükklevél* és Zalán Tibor *Beviz úr hazamegy, ha...* c. művét. **Rómeó és Júlia:** 1947. márc. 18-tól 1947. júl. 1-jéig megjelenő színházi és művészeti hetilap. Felelős szerkesztője *Deák* Zoltán, főmunkatársa *Tamási* Áron volt. *Halász* Péter, *Baky* Marica, *Mátrai-Betegh* Béla, *Rédey* Tivadar írásait közölte.

Romhányi Attila (Bp., 1945. dec. 25.–): énekes (tenor). Zenei tanulmányait magánúton végezte 1967–1976 között. 1978–79-ben a Szegedi Nemzeti Színház énekkari szólistája, 1981–86-ban a magdeburgi Bühnen der Stadt társ.-ának tagja. 1986-tól az Operaház magánénekes. F.Sz. *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Lyonel* (Flotow: Márta); *Cavaradossi* (Puccini: Tosca).

Romhányi Ibi (Törökkanizsa, 1939. márc. 12.–): színésznő. Műkedvelőként került Szabadkára 1959-ben, ahol főszerepeket alakított. Nagy drámai szerepek megformálója. 1969-ben az Újvidéki Rádió színészege, éhez, majd 1988-ban az Újvidéki Színházhoz szerződött. 1969-ben kapta meg a legrangosabb jugoszláv színészi elismerést, a Sterija-díjat. 1975-ben a Kis- és kísérleti színházak fesztiválján Szarajevóban Aranykoszorúval tüntették ki. F.Sz. *Alison* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Borbála* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Alice* (Dürrenmatt: Play Strindberg); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Ljubov Andrejevna* (Csehov: Cseresznyés kert); *Laura Lenbach* (Krléza: Agónia); *Lyda* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Glória* (Marinković); *Josie Hogan* (O'Neill: Boldogtalan hold); *Ellen* (Schisgal: Szerelem, ó!); *Claire Zachanassian* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Kurázs mama* (Brecht); *Alvingné* (Ibsen: Kísértetek). – Ir. Gerold L.: Színházesszék (Újvidék, 1985).

Romhányi József (Nagyterény, 1921. márc. 8.–Bp., 1983. máj. 7.): író, költő. A Székesfőváros Felsőbb Zenei Iskoláját végezte. A Magyar Rádió és az Állami Hangverseny- és Műsorigazgatóság műv.-i vez.-je, majd a televízió szórakoztató rovatának műv.-i vez.-je volt. Később a rádió külső munkatársa, szellemi szabadfoglalkozású. Számos operett és zenés játék szövegének, ill. versbetéteinek írója. F.M. *Csipkerózsika*; *Hamupipőke*; *Kard és szerelem* (Semsei J.-vel). Átdolgozásai: *Ábrahám P.: Bál a Savoyban*; Offenbach: *Orfeusz az alvilágban*; Svarc: *Hókirálynő*.

Romhányi László (Sátoraljaújhely, 1944. okt. 4.–): rendező. A SzAk rendező tagozatának elvégzése után, 1973-ban a Thália Színházhoz szerződött. 1982-től az általa létrehozott Magyar Színkör elnöke, ig.-ja, főrend.-je. 1987-től a Magyar Színkör utódjaként létrehozott Jurta Színház ig.-ja. Érdeklődése egyre fokozot-

tabban a politika felé fordult, 1989-től a Jurta Színház politikai megmozdulások színterévé vált. F.R. Lengyel J.: *Levelek Arisztotelészhez*; Örkény I.: *Tóték*; Sartre: *Altona foglyai*; Nemeskürty I.: *Hantjával ez takar*; Weöres S.: *A kétféjű fenevad*.

Róna Dezső (Arad, ?-Bp., ?): énekes (basszus), rendező, igazgató. 1920 szept.-ében vette kezbe szülővárosa színházi ügyeinek irányítását. Ekkor már jónévű opera-énekes és rend. volt. Három részleggel rendelkező – opera, operett, próza – erőteljes társ.-ot szervezett. Az első teljes évadban 17 opera, 43 operett és 50 prózai darab (ebből 19 bemutató) szerepelt műsorán 375 előadásban. Az anyagi gondokkal és a koncesszióért folytatott harccal fűszerezett következő évadban is ő állt a társ. élén. A következő években azonban id. Szendrey Mihály, Fekete Mihály nyerte el a koncessziót. ~ csak 1934–1936 között kapta meg ismét az aradi játékjogot. Az üldöztetés éveit alatt feleségével, Horváth Micivel 1943-ban Pécsre került. Az 1947–48-as évadban a Pécsi Nemzeti Színház operarészlegének vezetője lett. 1949 után a Magyar Néphadsereg Színházában lépett színpadra.

Róna Frigyes (Bp., 1923. máj. 16. – Bp. 1985. okt. 29.): karmester, műfordító. Tanulmányait 1941–1944 között a Nemzeti Zenedében végezte. Munkaszolgálatra vitték, ahonnan visszatérve 1948-ban szerezte meg diplomáját, Ferencsik János növendékéként a ZAK-n. 1952–53-ban Győrött volt karmester, majd 1953-tól 1958-ig a Miskolci Nemzeti Színház és a helyi szimfonikus zenekar karmestere. 1958-tól 1963-ig a kecskeméti Katona József Színház vezető karmestere. Néhány évig Ghanában tanított, ahol operagyűjtest szervezett ghanai és amerikai énekesekkel az európai klasszikus zene népszerűsítésére. Hazatérése után 1966–1968 között az Operaház vezénylő korrepetitora, majd 1985-ig karmestere. A „Magyar Trió” zongoristája és vezetője, a salgótarjáni Szimfonikus Zenekar vezető karmestere volt. Színpadi kísérőzenéi mellett librettó-fordításai is közismertek. Több hanglemzefelvételt készített.

Róna Magda (Bp., 1902. máj. 21. – Bp., ?): táncos, koreográfus, pedagógus. Mozgásművészeti tanulmányait Madzsar Alice iskolájában végezte, ugyanitt hamarosan tanítani kezdett, majd Madzsar Alice halála után 1939-ig vezette a Madzsar Intézetet. Előadóként és koreográfusként – néha Magda Mária néven – a 20-as évek második felétől bekapcsolódott az avantgárd színházi mozgalmakba, részt vett férje, Palasovszky Ödön színházi kísérleteiben. 1945–46-ban ugyancsak Palasovszkyval együtt a Madách, majd a Dolgozók Színházának műv.-i vez.-je volt. Kifejező, kamara jellegű kompozíciói, valamint nagy létszámú mozgásdrámái a m. modern táncélet sajátos vonulatát képezték. F.Sz., F.K. Szólók: *Bűnini* (1928); *Gónka* (1930); *Prometheus* (Madzsar A. Róna M.: A teremtés fájdalma); *Egymás rabjai*; *Falak* (Madzsar A.: Bilincsek); *Ayris leánya* (Palasovszky Ö.–Róna M.); *Srác* (Srác és a Vagabund Hipokráciában). – Ir. Palasovszky Ö.: R. M. és az Ayris leánya (A lényegretörő színház, 1980); Mozdulatművészet (összeáll.: Lenkei J., 1993).

Róna Tibor (Bp., 1923. ápr. 14. –): újságíró, író, színházigazgató. A Délibáb c. hetilap riportere. 1945 után könyv- és lapkiadónál dolgozott. 1959-ben került a Magyar Rádióhoz. Első kabaréját 1959-ben adták elő (*Csak férfiaknak*), ezt követően egyre többet szerepeltek írásai a színpadon, rádióban, a televízióban. A politikai kabaré népszerű írója, aki a kabaré hagyományaihoz híven azonnal és csipős szavakkal reagál az eseményekre és a régi hibákra. 1967 máj.-ától 1970 végéig a Vidám Színpad ig.-ja volt. Konferanszainak és tréfáinak gyűjteménye nemcsak mulattató olvasmány, de kortörténet is.

Könyvei: *Több nyelven beszélünk* (1966); *Urak és elvtársak* (Litványi K.-lyal, 1970).

Róna Viktor (Bp., 1936. aug. 17. –): táncos, koreográfus, balettigazgató. A bp.-i Operaház iskolájában Nádas Ferenc növendéke volt, majd az ABI-ben folytatta tanulmányait. Diplomáját 1954-ben kapta meg, de már 1950 óta az Operaház tagja, 1957 óta magántáncosa. Egy évet Leningrádban töltött A. Puskin mesterosztályában. Nemzedékének egyik legkitűnőbb klasszikus táncosa, aki a danseur noble szerepek mellett a demikarakter szerepekben is nagy sikereket aratott. A világ szinte minden balettszínpadán vendég szerepelt, s több világhírű balerina – M. Fonteyn, L. Daydé, G. Samsova – partnere volt a 60-as években. 1974–1980 között a Norvég Nemzeti Balett vezető szólistája, balettmestere, 1980–1982 között a klasszikus balett fellegrárában, a Párizsi Nagyoperában vezető balettmester. R. Hightower Cannes-i iskolájának állandó tanára, de Európa, Ázsia számos országában rendszeresen tart kurzusokat. Két klasszikus balettet is színre vitt a saját változatában: Oslóban a *Diótörőt* (1976), és az Operaházban 1991-ben a *Csiperkőrszika*. Kossuth-díjas (1965), Liszt Ferenc-díjas (1963), érdemes (1972), és kiváló művész (1976), valamint a finn Fehér Rózsa lovagrend tulajdonosa (1968). F.Sz. *Albert* (Lavrovskij: Giselle); *Herceg* (Vojnonen: Diótörő); *Desiré* (Petipa: Csiperkőrszika); *Királyfi* (Harangozó Gy., majd Seregi L.: A fából faragott királyfi); *James* (Bournonville: A szilfid); *Spartacus* (Seregi L.); *Colas* (Ashton: A rosszul örzött lány); *Orion* (Seregi L.: Sylvia).

Rónai András (Bp., 1932. szept. 14. –): színész, rendező. Tízéves korában kezdett szerepelni Lakner Artúr gyermekszínházában. Tízévesen játszotta *Picsur* szerepét Radványi Géza Valahol Európában c. filmjében. 1949-ben hagyta el Mo.-ot és Izraelben telepedett le.

RONA MAGDA

Megtanult héberül, és 1950-ben a katonaszínházban folytatta színészi pályáját. 1952-től a Kámeri, 1953–1963 között az Ohel Színház tagja volt. 1963-ban le szerződötték az Izraeli Nemzeti Színházhoz, a Habimaba, amelynek örökös tagja. Közel egy negyedszázadon keresztül nyári szüneteit a m. nyelvű színháznak szentelte. Kezdetben (1953) *Pásztor* Béla vezetése alatt, később a jelentős izraeli előadásokat maga szervezte, rendezte, és javarészüik főszerepét is játszotta. (Molnár F.: *Játék a kastélyban*, Liliom, Valaki; László A.: *A becsületes megtaláló*; Kishont F.: *Házasságlevél*; Steinbeck: *Egerek és emberek*). 1972-ben a *Király uccából indult el* c. önálló estet szerkesztett, amellyel izraeli városokban lépett fel. 1958-ban németül a bécsi Theater der Courage-ban vendégszerepelt. 1990-ben a békescsabai, 1992-ben a marosvásárhelyi színházban rendezett. Sok száz hangjátékban szerepelt az izraeli rádióban, ahol több m. író hangjátékát rendezte és fordította. Az izraeli televízióban több tucat tévéjátékban, közel negyven izraeli és nemzetközi játékfilmben vezető szerepeket alakított. 1963-ban Nordau-díjat, 1972-ben Herzel-díjat, 1973-ban „Az év legjobb színésze” (állami díj), 1990-ben Klatshkyn-díjat kapott. 1992-ben Pro Cultura Hungarica kitüntetést kapott Bp.-en. F.Sz. *George* (Steinbeck: *Egerek és emberek*); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Almády* (Molnár F.: *Játék a kastélyban*); *Dorante* (Molière: *Az úrhatnám polgár*); *Falstaff* (Sh.: *A windsori vig nők*); *Sade márkái* (Weiss: *Marat/Sade*); *Duncan* (Ionesco: *Macbeth*); *Fortipopoli* (Goldoni: *Mirandolina*); *Fülöp király* (Dürrenmatt: *János király*); *Nagy Romulus* (Dürrenmatt); *Pandarus* (Sh.: *Troilus és Cressida*). Fordításai: Kishont F.: *Házasságlevél* (1990); Chanoch Levin: *Mesterség az élet* (1991); Kishont F.: *Oh, oh, Rómeó!* (1993).

Rónai Antal (Szeged, 1906–?): karmester, igazgató. Tanulmányait 1926-ban fejezte be a kolozsvári Konzervatóriumban. 1924-től 1940-ig volt a kolozsvári Román Opera karnagya, majd karmestere. 1940-ben Kolozsvárról maradt és 1948-tól 1970-ig a kolozsvári Állami Magyar Opera karmestere, közben 1951-től 1957-ig igazgatója volt. 1940–1973 között tanított a kolozsvári Konzervatóriumban is. 1953-ban érdemes művész kitüntetésben részesült. Pályafutása során több mint ötven operát, valamint zenés színpadi művet vezényelt, ezernél több előadáson. Vendégkarmesterként szerepelt Egyiptomban és az egykori szocialista országokban.

Rónai Gyula, ifj. (Szelevény, 1861. ?–Szeged, 1896. dec. 10.): színész. 1884-ben fejezte be a SzAk-t s innen Kolozsvárra szerződött. Jellemszínészként hódított a vidéki színpadokon. Felesége *Balogh* Etel (Szina, 1865–?) színésznő volt, aki 1884. okt. 1-jén Feleky Miklósnál lépett színpadra. 1886-ban házasodtak össze, s járták a vidéki városokat. ~ 1896 elején vonult nyugdíjba. F.Sz. *Risler Ferenc* (Daudet–Belot: ifj. Fromont és id. Risler); *Caesar* (Sardou: *Az idegesek*); *Kőnya* (Tóth E.: *A falu rossza*).

M.A. 1885–86: Kolozsvár; 1886–87: Debrecen; 1887–89: Székesfehérvár; 1889–93: telente Szabadka, nyaranta Makó, Zilah, Szilágysomlyó, Nagybánya, Déva, Szentes; 1893–95: Szeged; 1895–96: Pécs.

Rónai Gyula, id.; *Mórocz* József (Somlóvásárhely, 1828. jan. 6.–Nagyvárad, 1874. szept. 4.): színész, rendező. Elhagyta a jogi pályát, színésznek állt és nevét megváltoztatta. 1847-ben Budán mint műkedvelő lépett fel először. A szabadságharc után Kolozsvárról tűnt fel. Vidéki szereplései után 1859–1962-ben a Nemzeti Színház tagja lett, majd ismét vidékre került. 1865-ben *Reszler* István szerződtette az új debreceni színházhoz. Annyira megszerette a várost, s a város is őt, hogy *Reszler*

bukása után is ott maradt élete végéig (egy év kivétellel; ekkor 1872-ben Szatmáron lépett fel). A vidék egyik legjobb Shakespeare-színésze volt (*Lear*; *Othello*; *Macbeth*; *III. Richard*), és kiválóan adta elő *Bánkót*, *Peturrt* (Madách I.), *Brankovicsot* (Obernyik K.). A szerző, *Jókai* Mór is gratulált neki *Dózsa* György alakításához. Felesége *Prielle* Lilla, *Prielle* Kornélia húga volt. M.A. 1850: Nagyvárad; 1852: Nagyvárad, Debrecen; 1852–53: Havi Mihály–Szabónál; 1854: Barassó; 1855: Szeged; 1856: Gyulai; 1857–59: Csabai Pál; 1862–64: *Reszler* István; 1864: Arad, Kassa.

Rónai Pál (Bp., 1940. jan. 5.–): karmester, zeneszerző. 1957–63-ban a Zak zeneszerzés szakát végezte *Szelényi* István vezetésével. 1963–1970 között a kecskeméti Katona József Színház karmestere, 1970–1974 között a veszprémi Petöfi Színház zenei vezetője, 1974 óta a Fővárosi Operettszínház karmestere, karigazgatója. **Rónainé Prielle** Lilla (? 1834. ?–Bp. 1877. dec. 17.): színésznő. *Prielle* Kornélia húga, *Kilényi* Dávid nevelt lánya. Gyermekeként lépett a színpadra. 1852-től 1857-ig Kolozsvárról volt tag. Utána hosszabb időt (1863–74) töltött Debrecenben. 1874-ben, férje, *Rónai* Gyula halála után visszavonult. F.sz. *Thusnelda* (Szigligeti E.: *A bajusz*); *Susanne* (Sardou: *Az utolsó levél*). M.A. 1847: Latabár Endrénél; 1852–57: Kolozsvár; 1857–59: Csabay; 1859–61: Nemzeti Színház; 1862–63: Hubay Gusztávnál; 1863–74: Debrecen; 1876: Debrecen.

Rónaszéki Gusztáv, *Kirchbaum* Ágoston (Királyvölgy, 1854. ?–Bp., 1913. febr. 8.): színész, rendező, színműíró. Okleveles gyógyszerész volt, de a színészi hivatást választotta. 1871-ben *Miklós* Gyulánál lépett először a színpadra, *Kirchbaum* Ágoston néven. Az 1880-as évek elején már kedvelt komikus és operetténekes. 1886-ban Debrecenben rendezőként is igen kedvelt lett, s 1891 őszén ott vállalt először *Leszkay* András mellett művetést is. *Leszkay*tól szerződtette *Dirői* Mór a megnyíló

RÓNA VIKTOR – Orion (*Delibes*–*Seregi* L.: *Sylvia*)

Vígszínházhoz, melynek 1909-ig, a nyugdíjba vonulásáig tagja maradt. A Vígszínház, később az Országos Színészegyesület színiiskolájának tanára, titkára, ig. helyettese lett megalapításától 1909-ig. 1889-től a Színészegyesület igazgató tanácsának tagjává, később alelnökévé választották. Részt vállalt a nyugdíjintézet megalakításában is. Kedvelt művésze volt a vidék minden nagyobb társulatának. Különösen a vaskosabb komédiákban ért el sikereket. F.Sz. *Vlad Marci* (Balog I.: Mátyás diák); *Veréb Jankó* (Lukácsy S.: A vereshajó); *Flinserl* (Bittner: Egy könnyelmű leány); *Cyprián* (Strauss: Methusalem herceg); *Celestin* (Hervé: Nebántsvirág); *Rettegi Fridolin* (Schönthan fivérek: A szabin nők elrablása). F.R. Kraatz-Stobitzer: *Forgó szél*; Szigligeti E.: *Aggteleki barlang*; Suppé: *Boccaccio*; Poole: *Pry Pál*. Népszínművei: *Asszonyok bűne*; *A dadai uzorás*; *Méltóságos csizmadia*.

M.A. 1871–72: Pécs; 1872. ősz–1874: Bokody Antal; 1874: Bíró Sándor; 1874 tele: Miklósy Gyula; 1876–78: Krecsányi Ignác; 1878 tavasza: Kolozsvár; 1878–80: Aradi Gerő; 1883. máj.: Krecsányi; 1884 tavasza: Népszínház; 1884–86: Várszínház; 1886–89: Debrecen; 1890–91: Székesfehérvár; 1891 tavasza: Újvidék. Művezetőként: 1891–93: Debrecen; 1893–96: Arad–Nagyvárad.

Rondella: a pesti városfal déli körbástyája 1774–1815 között szolgált alkalmi színházul. 1774-től 1812-ig német színészek játszottak benne. Magyarul először 1790. okt. 27-én a pest-budai társ. lépett fel itt (Weisse-Simai K.: *Igazházi*). 1792–1796 között szintén ők használták, majd 1813-tól 1815-ig a második pesti m. társ. játszott benne. Ekkor városrendezési okokból lebontották. Kb. 500 néző befogadására volt alkalmas. Asszonyneven itt lépett fel először *Déryné*. Színpadán játszott *Katona József* is. Helyét a Régiposta u. 4. sz. ház falán emléktábla őrzi.

Ronyecz Mária (Kunágota, 1944. jún. 25.–Bp., 1989. nov. 2.): színésznő. A SzAk-n 1967-ben kapott oklevelet. Már a főiskolán feltűnt drámai erejével, a tragédiák tolmácsolására alkalmas, mély tónusú hangjával. Először a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1972-től 1982-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1982-ben átszerződött az akkor alakult Katona József Színházhoz. Sikereit főként tragikai szerepkörben aratta. Emlékezetes alakításokat nyújtott Shakespeare és Brecht drámaiban. Gyakran szerepelt filmekben és tv-játékokban is. Jászai Mari-díjas (1977). F.Sz. *Margit királyné* (Sh.: Rózsák háborúja); *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Glória nővér, vagyis Ilona* (Örkény I.: Sötét galamb); *Reagan* (Sh.: Lear király); *Árva Bethlen Kata* (Kocsis I.); *Margit* (Goethe: Faust); *Baradlayné* (Jókai M.–Hevesi S.: A köszívű ember fiai); *Előadónő* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Alice* (Dürrenmatt: Play Strindberg).

Ropog József (Szádalmás, 1944. ápr. 16.–): színész. 1963-tól a komáromi Magyar Területi Színház egyik vezető színésze. Ösztönös kifejezőeszközökre épülő színészelete fokozatosan érlelődött az igényes és differenciált figurák alakításáig. Szuggesztivitás és emocionális robbanékonyság jellemzi. F.Sz. *Tybal* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Adam* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Fatima Negra* (Jókai M.: Szegény gazdagok); *Bánk bán* (Katona J.); *Vronszkij* (Tolsztoj: Anna Karenina); *Tomori Pál* (Háy Gy.: Mohács).

Rosenthal: → *Rózsavölgyi Márk*

Rosos Cs. Gizella (Bp., 1883. dec. 6.–Bp., 1960. nov. 7.): színésznő. A SzAk-t 1906-ban végezte el. 1906–07-ben Temesvárott kezdte pályáját. 1908–09-ben Kassán, 1911–12-ben Pozsonyban, 1912–13-ban a bp.-i Nép-

színpadon játszott. 1913-tól 1932-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Jellem- és epizód szerepeket játszott. 1914-ben Farkas–Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Basildon grófnő* (Wilde: Az eszményi férj); *Aminte* (Molière: A szerelem mint orvos); *Montemart asszony* (Sardou: Szókimondó asszonyosság).

Ross Jenő (Győr, 1890. aug. 28.–Szeged, ?): énekes színész. Pályáját 1910-ben Kassán kezdte *Faragó Ödön* társ.-ánál, s bár hosszabb-rövidebb ideig budapesti egy.-ekben is játszott – 1916-ban például a Modern Színház tagja –, életének legnagyobb részében vidéki társ.-ok lírai hőse és bonvivánja. A húszas évek első felében *Fehér Imre* egy.-ének tagjaként Brassóban és Székelyudvarhelyen ért el nagy sikereket az *Iglói diákokban*, Zilahy Lajos színművében, a *Hazajáró lélekben*. 1926-ban Kolozsvár és huzamosabb ideig Szeged volt pályafutásának további állomása, ahonnan nyugdíjba is ment.

Rost Andrea (Bp., 1962. jún. 15.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1983-tól 1989-ig végezte a Zak-n. 1989-ben *Gulyás Dénes* partnereként *Júlia* (Gounod: Rómeó és Júlia) szerepében debütált. 1989-től 1991-ig az Operaház magánénekes. Rendszeresen fellép német és svájci operaszínpadokon. Több nemzetközi énekverseny díjazottja. 1991 őszétől a bécsi Staatsoper magánénekes. 1990-ben meghívást kapott Enschede (Hollandia), az Opera Fórumra. 1993 tavaszán mutatkozott be az USA-ban, a Baltimore-i Operaházban. 1993 nyarán pedig a Salzburgi Ünnepi Játékokon vett részt. F.Sz. *Susanna* (Mozart: Figaro házassága); *Rosina* (Rossini: A sevillai borbély); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Zerlina* (Mozart: Don Giovanni); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola).

Rosta Sándor (Celldömölk, 1956. júl. 3.–): színész. A SzAk-n 1980-ban kapta meg diplomáját. 1980-tól 1983-ig a debreceni Csokonai, 1983 óta a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. 1992 óta szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Edmund* (Sh.: Lear király); *Dauphin* (Shaw: Szent Johanna); *Andersen* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Csacsinszky Pali* (Szép E.: Lila ákác); *Charley* (Fényes Sz.: Maya); *Határvári Árpád* (Németh L.: Villámfényénél); *Romain Tournel* (Feydeau: Bolha a fülbe).

Rosty Magda (Szentes, 1909. jan. 9.–Bp., 1984. jún. 26.): színésznő. 1930–31-ben a Magyar Színházban kezdte pályáját. 1932-ben a Belvárosi Színházban, 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain szerepelt. 1945–1949 között a Belvárosi, 1950–51-ben a Vidám Színház tagja volt. 1951-től 1966-ig a Vidám és a Kis Színpadon játszott. Pályája kezdetén naivakat alakított, sikere komikus karakter szerepekben lett. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Gizi* (Fehér K.: Idézés bűnygyben); *Mákonyné* (Csiky G.: Ingyenélők).

Rothauser Miksa: → *Ruttkay György*

Rothkreff: → *Mátray Gábor*

Rott Erzsé; *Róth* (?–Debrecen, 1875. okt. v. nov.): táncosnő, színésznő. *Rott Mari* nővére. 1861-ben *Latabár Endrénél*, Kassán tűnt fel először mint táncosnő. Fellépett a budai Népszínházban, Kolozsváron és Székesfehérváron is. Színdarabokban és operettekben is szerepelt, de leginkább táncjaival aratott sikert. Az 1870-es évek legelején *Timár János* második felesége lett. F.Sz. *Stekker Flóra* (Suppé: Egy női gonosz szellem); *Szidi* (Suppé: Tíz leány és egy férj sem).

M.A. 1861–63: Latabár Endre; 1863–64: Budai Népszínház; 1864–65: Latabár; 1865–66: Bényei István–Laczkó Gergely; 1866–67: Kolozsvár; 1867–68: Budai Népszínház; 1870–71: Mosonyi Károly; 1872–73: Bokody Antal; 1873–75: Lászy Vilmos.

Rott Ferenc (Bp., 1901–Argentína, 1948): színész. *Rott* Sándor fia. 1920-ban *Rákosi* Szi di színiiskoláját végezte el. 1922–1925 között a Blaha Lujza, 1925–26-ban a Városi Színház, 1926–27-ben a Royal Orfeum tagja volt. 1927–28-ban a Komédia műv.-i ig.-jaként működött. 1929–30-ban a Fővárosi Művész Színház tagja volt. 1929-ben a Talkie Kabarében is fellépett. Az 1930-as években Berlinben, később Argentínában élt. Népszerű táncoskomikus és táncitanító volt. Berlinben közreműködött az Abrahám Pál-operettek színre vitelében. F.Sz. *Liederhoffer Loisl* (Czober K.: Szép asszony kocsisa); *Bükket* (Caryll: A rózsalány); *Dr. Vondracek Tivadar* (Ascher: Hejehuja báró).

Rott Mari; *Róth* (?-): táncos- és színésznő. Rott Erzsébet lánya. Később *Pappné* néven szerepelt. Gyerekként *Bényei* István és *Laczkó* Gergely társ.-ához szerződött testvérével Székesfehérvárra. Fellépett a budai Népszínházban is. Évekig volt a debreceni, a miskolci, a szegedi színházak és az erdélyi városok kedvelt táncosa, drámai szendéje, hősnője, majd anyaszereplője; operett-énekesse, társalgási színésze. 1887-ben visszavonult. F.Sz. *Boriska* (Tóth E.: A falu rossza); *Amália* (Millöcker: Az irgalmas barát); *Fortuna* (Nestory: Lumpáci vagabundus); *Köröndiné* (Kisfaludy K.: Csalódások). M.A. 1865–66: Bényei; 1867: Budai Népszínház; 1869–70: Timár János; 1870–74: Mosonyi Károly; 1874–75: Temesváry Lajos; 1875–76: Debrecen; 1876–77: Sztupa Andor; 1877–78: Geröffy Andor; 1878–80: Aradi Gerő; 1880–83: Bényei; 1883–84: Szigyi Béla; 1884–85: Csóka Sándor; 1885–87: Miskolc.

ROTT SÁNDOR

Rott Sándor (Bp., 1868–Bp., 1942. dec. 16.): színész, színházigazgató. Műkedvelő előadásokon fedezték fel tehetségét a Folies Caprice kabaré ig.-i és 1891-ben szerződötték is. 1918-ban *Steinhardt* Gézával megnyitotta a Kis Komédiát, amelyet 1927-ig vezetett. 1927–1928-ban a Komédia ig.-ja lett, de csődbe jutott. 1928-ban a Fővárosi Operettszínházban és az Andrássy úti Színházban vendégszerepelt, majd 1935-ig német nyelvtudóval és a szomszédos országokban turnézott. 1935-től 1939-ig a Komédia színésze volt. Ezután csak az OMIKE színpadán szerepelhetett. ~ a m. kabaré meghatározó alapító köz. tartozott. Kivételes karikázó készséggel, verbó humorról, mesteri arcjátékkal formálta meg figuráit. Az ügyefogyott, olykor lázadó kisembert vitte színpadra. Háromfelvonásos vj.-ban és tragikus szerepben is

bemutatkozott. Legnagyobb sikerét a *Kalabriásparti* c. jelenet kibeciként aratta, némaszerepben. Könyve: *A kis Rottól* (visszaemlékezés, 1942).

Rotter Gizella (Fegyvernek, 1866-?): énekesnő (szoprán). Nagyváradi, majd a SzAk-n folytatott tanulmányait követően 1884–1903 között az Operaház tagja volt. Énekelte Mozart, Verdi, Wagner női főszerepeit. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Rotter Irma; Mari (Kassa, 1841–Bp., 1913. ápr. 17.): táncosnő. Honvédkapitány édesapja a szabadságharc hősi halottja. Mayer Antal kassai táncmester tanítványként 1855. ápr. 9-én lépett fel először szülővárosa színházában. A Nemzeti Színházhoz, ahol 1856–1865 és 1869–79-ben szólótáncosnő volt. Első fellépése (Rotter Mari néven) 1856. okt. 7-én Verdi *Guzmann Johanna* c. operájának balettbetéjtében (Tavaszi), utolsó 1879. márc. 29-én a *Sylvia* (Delibes–Campilli) címszerepében volt. 1865–1869 között a bécsi udvari opera primabalerinája. F.Sz. *Giselle* (Adam–Campilli); *Uriele* (Doppler F.–Campilli: A szerelmes ördög); *Fenalla* (Auber: A portici néma); *Tavaszi* (Campilli: Négy évszak).

Roubal Vilmos (Bp., 1877. nov. 20.–Bp., 1968. jún. 22.): karigazgató. Tanulmányait a Nemzeti Zenedében és a Zak-n folytatta. 1897-től haláláig az Operaház tagja volt, ahol kezdetben a zenekarban brácsázott. 1911–13-ban korrepetitor. 1913–1968 között karigazgató, valamint az egyik legeredményesebb magánénektanár volt. *Rózsa* S. Lajost, *Pataky* Kálmánt is ő tanította. Zeneszerzőként is működött. 1963-ban kiváló művész kitüntetést kapott.

Royal Orfeum (1908–1933): mulatóhely, 1908. okt. 3-án Budapesten az Erzsébet körút 31. sz. alatt nyílt meg. Építtette *Keleti* Károly és *Fodor* Oszkár. 1933-ig a főváros legszínelvonalasabb mulatóhelye, legnagyobb variétéje. Vezetői *Braun* Sándor és *Föld* Aurél, 1910-től *Bálint* Dezső, majd *Tarján* Vilmos, *Zerkovitz* Béla, *Schmidt* Mihály cirkuszig., végül *Somogyi* Kálmán. Főrendező *Herczeg* Jenő, karmester *Márkus* Alfréd, diszlettervező évtizedekig *Vogel* Eric volt. 1933 után zenés operettszínház, majd kabaré. 1935-től Royal Színház néven üzemeltették. 1940-ben *Royal Variété Színház* *Falusy* István, 1941-től *Royal Revüszínház* *Heinemann* Sándor vezetésével. Műsorán *Zerkovitz* Béla egyfelvonásos operettjei mellett *Fall* Leo, *Márkus* Alfréd operettjei is helyet kaptak. 1929-ben *Josephine Baker*, 1930-ban *Grock*, *Jushnij Kék madár* együttese, *Charlie Rivals* társ.-a, *Bob Gray* világrevüje vendégszerepelt itt. A háború után, 1945. máj. 7-én az első közt nyitotta meg kapuit *Royal Revü Variété* néven. Ig.-ja *Szentiványi* Kálmán és *Gonda* György, majd *Ehrenthal* Teddy, a neves artistaszakember volt. Műsorán főként artistaprodukciók szerepeltek, de revüiben jönnévi kabarészerezők és -színészek is felléptek. 1949. okt. 14-én Fővárosi Variété néven a Fővárosi Népszórakoztató Intézmények igazgatósága alatt működött. 1951-től *Fővárosi Vig Színház* lett, ahol háromfelvonásos operetteket játszottak, ig. *Fejér* István volt. – Első emeletén három kabaré működött: 1913–1920 között a *Sörkabaré*, *Szöke* Szakáll vezetésével, 1920-tól *Kövári* Gyula *Bonbonnière*-je, 1924-ben *Fritz* Ödön *Papagáj Kabaréja*, amely mindössze három műsort mutatott be. A Sörkabarében kezdte pályáját *Salamon* Béla. A konferansziék közül *Nagy* Endre, *Kövári* Gyula, *Rátonyi* Róbert, *Szentiványi* Kálmán szerepeltek itt. Az épületet 1955-ben bontották le.

Royal Színház (1935–1940): Budapesten 1935. jan. 9-én, az Erzsébet krt. 31. sz. alatt nyílt színház. A színház első ig.-ja *Föld* Aurél volt, aki operettekből állította össze

műsorát. 1936 őszétől 1937 febr.-jáig a ~ a Víg-színház kamaraszínháza volt, majd 1938 őszétől *Kertész* Dezső lett a ~ műv.-i ig.-ja. A színház 1940-ben megszűnt.

Rózsa Mária; *Miriam Nevo* (Bp., 1921. nov. 25.–): színésznő. 1939–1942 között a SzAk-n tanult. Később elvégezte a Tel Aviv-i Egyetem színháztudományi szakát. 1942–1944 között a Goldmark teremben lépett fel, az OMIKE keretében. 1945–46-ban a Magyar Színház, 1947–1950 között a bécsi Burgtheater tagja. Izraelben telepedett le, de vendégként többször fellépett külföldön is. Többször tartott m. nyelvű előadást. 1954-ben csatlakozott *Pásztor* Béla m. nyelvű szintárs.-ához. Rövid idő alatt elsajátította a héber nyelvet, és több zsidó színháznak is tagja volt. 1956-ban ő társította *Júliát* (Molnár F.: *Liliom*) *Jávor* Pál vendégszereplése alkalmából. Nagy sikert aratott Goodrich–Hackett *Anna Frank* naplójának címszerepében.

Rózsa Márton (?–?, 1811 k.): színész. 1790-ben Pest vármegye írnokaként lépett a pest-budai, első m. szintárs.-ba. Az 1790. okt. 25-én és 27-én tartott első, hivatalos m. nyelvű előadásán Simai Kristóf: *Igazhízi c.* magyarított darabjában *Kapsi* szerepét játszotta. 1791–1796 között a társ. tagja. 1792-ben, képességeire tekintettel felmerült, hogy pályáját Erdélyben, az ottani m. színészet szervezésével folytassa. Életkorától függetlenül fiatal színpadi figurákat alakított. 1796 után visszatért Pest vármegye szolgálatába. F.Sz. *Párménio* (Besenyei Gy.: A filozófus); *Csipkevecs* (Schneider: Ki-ki saját háza előtt seperjen); *Keserű tisztartó* (Kotzebue: Emberglyűlölés és megbánás); *Ürmfalvi* (Goldoni: A gavallér és a dáma); *Havasföldi herceg* (Henneberg-Schikaneder: Csörgősapka).

Rózsa Nándor (Pécs, 1912. márc. 21.–Los Angeles, 1993. aug. 26.): színész. 1932-től a pesti Városi Színház tagja volt. 1956 után Kaliforniában telepedett le, és Los Angelesben táncoskomikus szerepeket vállalt. Időnként maga is szervezett alkalmi társ.-okat. F.Sz. *Mujkó* (Huszka J.: *Gül Baba*); *Puzzér* (Molnár F.: A doktor úr); *Ibolya Ede* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Miska* (Szirmai A.: *Mágnás Miska*); *Cziha Tóni* (Komjáthy K.: *Ipa-fai lakodalm*).

Rózsa Sándor (Szombathely, 1945. febr. 25.–): énekes (tenor). 1960–64-ben tanult énekelni a Zak szegedi tagozatán. A kaposvári Csiky Gergely, a szolnoki Szigligeti, a kecskeméti Katona József, a miskolci Nemzeti és a győri Kisfaludy Színház operatárs.-ának művésze volt. 1986-tól az Operaház magánénekes, ahol számos főszerepet énekelt. F.Sz. *Hunyadi László* (Erkel F.); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Manrico* (Verdi: A trubadúr); *Don José* (Bizet: *Carmen*).

Rózsa Tibor (Szeged, 1932. okt. 11.–): színész. A Zak-n kapott enekművészi oklevelet 1960-ban, és a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette. 1961-ben a debreceni Csokonai, 1963-ban a kaposvári Csiky Gergely, 1968-ban a miskolci Nemzeti Színház tagja. 1971–1973 között külföldön vendégszerepelt, majd 1973-tól ismét a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. F.Sz. *Barinkay Sándor* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Szu Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *René* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Mister X* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Bob* (Abraham P.: 3:1 a szerelem javára); *ifjú Strauss* (ifj. J. Strauss: Bécsi diákok); *Baracs* (Szirmai A.: *Mágnás Miska*).

Rózsa Vera (? , 1921–): énekesnő (alt). 1943-ban debütált az OMIKE operaegy.-ében *Cherubinoként* (Mozart). 1945–1946 között az Operaház, 1946–51-ben a bécsi Staatsoper tagja volt, ahol ígéretes színpadi karrierjét váratlan baleset szakította meg. 1955 óta Londonban él, ahol tanítással foglalkozik. Tanítványai kö-

zött van Kiri Te *Kanawa* és *Komlósi* Ildikó. Dalénekesként is elismert volt, számos modern mű bemutatója fűződik a nevéhez. 1991-ben a Brit Birodalom Tiszte ki-tüntetést kapta. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Hamupipőke* (Rossini).

Rózsahegyi Kálmán (Endréd, 1873. okt. 6.–Bp., 1961. aug. 27.): színész, színészpedagógus. *Rózsahegyi* Odón vidéki színész fia. A SzAk-t 1893-ban végezte el. 1892-ben *Dobó* Sándor társ.-ánál kezdte pályáját, majd 1893–96-ban Debrecenben, 1896–98-ban Kolozsvárott működött. 1898-ban a Magyar, 1900-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött, de az 1910-es, 1920-as években népszerű kabarészínész is volt. 1915–1917 között a Modern Színpadon, 1917-től 1922-ig az Apolló Kabarében játszott. 1920–1922 között az Apolló műv.-i vez.-jeként, 1922-ben az Emke Kabaré ig.-jaként is működött. 1935-ben nyugdíjazták. 1926-ban az USA-ban vendégszerepelt. Fellépett bp.-i magánszínházakban is 1908-ban, majd 1923-ban a Városligeti Színkörben, 1926-ban, 1929-ben, 1933-ban, 1935-ben, 1941-ben a Magyar, 1925-ben, 1931-ben a Városi, 1927–28-ban, 1930-ban, 1935-ben, 1937-ben a Belvárosi, 1935-ben az Andrassy úti, 1936-ban a Budai Színkörben, 1936-ban a Művész, 1938-ban a Pesti, 1939-ben a Royal, a Víg-, 1940-ben az Andrassy Színházban. Származása miatt a II. világháború idején nem szerepelhetett. 1945-ben *Major* Tamás nem engedte visszatérni a Nemzeti Színházba. Csak néhány alkalommal léphetett színpadra. 1945-ben a Pesti, 1945-ben és 1948-ban a Víg-, 1946-ban a Magyar, 1952-ben a Fővárosi Operett-, 1951-ben és 1955-ben a Madách Színházban, 1954-ben a Kamara Varietében játszott. 1909-ben színészképző iskolát nyitott, és öt év-tizeden keresztül számos kitűnő színészt nevelt. Széles skálájú művész volt. Operettekben kezdte pályáját, népi

RÓZSAHEGYI KÁLMÁN Baracs Matyi
(Gárdonyi G.: A bor)

és parasztfigurák ábrázolásában utolérhetetlen volt, de közvetlen, természetes játékaival, humorával boházatokban és klasszikus vj.-okban is sikerrel szerepelt. 1932–1956 között számos filmszerepet kapott. A Nemzeti Színház örökös tagja (1923), kiváló művész (1960). F.Sz. *Sírásó* (Sh.: Hamlet); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Gobbo* (Sh.: A velencei kalmár); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Jakab mester* (Molière: A fősvény); *Constantin abbé* (Halévy); *Baracs Matyi* (Gárdonyi G.: A bor); *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falu rossza); *Pusztabíró* (Csepregy F.: A sárga csikó); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Béni bácsi* (Huszka J.: Gyergyói bál); *Berci bácsi* (Móricz Zs.: Rokonok). Könyve: *Zörög a haraszt...* (Vidám vadásztörténetek, 1942).

Rózsahegyi Kálmán Színésziskolája (1909–1961): színészképző magániskola, amelyet Rózsahegyi Kálmán és felesége, *Hevesi Angéla*, majd lánya, *Rózsahegyi Mária* vezetett. Megalakulásától kezdve kisebb megszakításokkal, és nem hivatalos jelleggel működött. Számos jelentős művész tanult itt.

Rozsár József (Kispest, 1921. júl. 25.–): színész. Bp.-en magánúton tanult színészetet. Pályája elején több társ. – *Erdélyi Mihály*, *Köszeghy Géza* – majd 1958–1982-ig a komáromi Magyar Területi Színház tagja. A komáromi egy.-ben emlékezetes epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Mike* (Miller: Pillantás a hidról); *Basilio* (Beaumarchais: Figaró házassága); *Bárgyú* (Sh.: A windsori víg nők).

Rózsa S. Lajos (? , 1879–New York, 1922): énekes (basszbariton). A Népszínház énekarából került Temesvárra szolistanak. 1909–1920 között volt az Operaház tagja, 1921-től a New York-i Metropolitan Operában énekelt. Váratlan halálát gyomormérgezés okozta. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Wotan* (Wagner: A Rajna kincse, A walkür, Siegfried); *Hans Sachs* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Escamillo* (Bizet: Carmen).

Rózsavölgyi Márk; *Rosenthal* (Balassagyarmat, 1789.–Pest, 1848. jan. 23.): zeneszerző, hegedűművész. Pozsonyi tanulmányai után 1810-ben adta első koncertjét Pesten. 1812-ben a pesti magyar, majd a temesvári szintárs. zenekarának hegedűse volt. 1837-ben a Pesti Magyar Színház megnyitóján *Nemzeti örömhangek* c. művét játszották. A színházban gyakran fellépett a felvonásközökben is. F.M. *Visegrádi kincskeresők* (daljáték, 1839). – Ir. Réti Z.: R. M. (1975).

Rozsnyay Kálmán; *Hoschke* (Arad, 1872. jún. 22.–Nógrádverőce, 1948. nov. 14.): író, műfordító. A Mintarajziskolában kezdte tanulmányait, de otthagya az iskolát, s aradi barátja, *Csiky Gergely* segítségével a Szak-ra iratkozott be. Rövid idő után 1891-ben *Láng Ödönhöz* szerződött. Élete során, miközben itthon és külföldön írással, könyvillusztrálással, fordítással, lapszerkesztéssel foglalkozott, több sikertelen kísérletet tett, hogy színészi tanulmányait befejezze. Ő vetette fel először egy színészmuzeum létesítésének szükségességét. Mindig híres emberek – *Ady Endre*, *Juhász Gyula* – társaságát kereste. 1905-ben feleségül vette az idős *Prielle Kornéliát*, aki néhány hónap múlva meghalt. ~ ezután ismét hosszabb ideig külföldön tarózkodott. F.M. *Emlékek, I–II* (Sidney Carton álnéven, 1904, 1909); *Emlékkönyv 1890–1920* (kézirat az MTA könyvtárában): – Ir. Konrádné Gálos M.: R. K. – a színjátszás peremén. (Színháztud. Szemle, 24. sz., 1987).

Rozsos István (Nagyvárad, 1922. szept. 14.– Bp., 1963. febr. 17.): színész. 1945-ben Szegeden kezdte pályáját, de csakhamar Bp.-re került. 1945–46-ban a Belvárosi, 1946-ban a Magyar és a Madách, 1947-ben a Művész Színházban szerepelt. 1947–1950 között a Madách

Színház tagja volt. 1949-ben a Magyar Színházban is fellépett. 1950-től 1953-ig az Ifjúsági, 1954-ben a Petőfi Színházban, 1955-től 1960-ig a Vidám Színpadon, 1960–1963 között a Jókai Színházban játszott. Fanyar humorával, különös egyéniségével jellemző szerepeit emlékezetessé tette. Több filmszerepet alakított. 1959-ben és 1962-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Adolf* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Weisz* (Molnár F. Török S.: A Pál utcai fiúk); *Bertalan* (Molnár F. Kellér A.: A doktor úr); *Gobbola* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Uitl!); *Porfir* (Dosztojevszkij-Baty: Bűn és bűnhődés).

Rozsos István (Bp., 1944. júl. 6.–): énekes (tenor). 1963–1969 között végezte tanulmányait a Zak-n *Révhegyi* Ferencné irányításával. Tanulmányai befejeztével az Operaház szerződött, ahol 1967-ben még főiskolásként – debütált R. Strauss: Ariadne Naxosban c. operájának *Scaramuccio*jaként. 1984–86-ban a németországi Osnabrück vendégénekese volt. Számos Haydn-opera hangfelvételének közreműködője. Sokoldalú színészi játéka, zenei-technikai felkészültsége révén a társ. egyik legkiemelkedőbb karaktertenorja. A klasszikus operarepertoár éneklése mellett jelentős szerepe van a 20. sz.-i repertoár bemutatásában. 1990-ben Liszt Ferenc-díjat kapott. F.Sz. *Don Carlos* (Verdi); *Dávid* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Pedro* (D'Alberty: A hegyek alján); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Festő* (Berg: Lulu); *Sporting Life* (Gershwin: Porgy és Bess).

rögtönzés, extemporalizálás, improvizáció: a színészi játék egyik formája, amikor a játszót alaknak és helyzetnek megfelelő szöveget és akciót az előadások során maga a színész alkotja meg. A ~ önálló színjátéktípust is alkothat, ilyen pl. a *commedia dell'arte*. A 18. sz., a polgári színjátszás létrejötté óta a ~ többnyire tiltott játékmóddá vált, amely így a vásári-népszínházi produkciókba, az *opere*tték és *boházatok* → *nota bene*be szorult vissza.

RÖKK MARIKA – *Katja*
(Kálmán I.: *Marica grófnő*)

Rökk Mária (Kairó, 1913. nov. 3.–): színésznő. Gyermekszínészként kezdte a pályát. 1922-től hivatásos táncosnőként lépett fel nemcsak Bp.-en, hanem a Hoffmann-lányok társ.-ával a párizsi Moulin Rouge, a húszas évek végétől pedig a Broadway színpadain. 1930-ban Európa zenés színházaiban – London, Párizs – mint szubrett aratott sikereket. 1931-ben a Royal Orfeum primadonnája, 1932-ben a Fővárosi Operettszínház

tagja volt, de a Pécsi Nemzeti Színházban is vendégszerepelt. 1933-ban a Magyar Színház szerződtette, de még ebben az évben a berlini UFA filmgyár hívta meg. 1934-ben fellépett a Király Színházban és a Fővárosi Cirkuszban megtartott Eisemann Mihály *A cirkusz csillaga* c. előadásban. 1935-ben a Magyar Színház, 1936-ban a Művész Színház tagja volt. Egy ideig külföldön, elsősorban Németországban dolgozott mint film- és operett-színész. A II. világháború végén hazatért, a Pécsi Nemzeti Színházban többször vendégszerepelt, de újra elhagyta az országot. Német színpadokon rendszeresen fellépett. 1984-ben járt Mo.-on a Volkstheater bécsi társ.-ának vendégjátéka alkalmából. 1992-ben szerepelt a Fővárosi Operettszínházban. F.Sz. *Cilike* (Lajtai L.: Régi Orfeum); *Sári* (Eisemann M.: Zsákba-macska); *Pocok* (Lajtai L.: Sült galamb); *Tamara* (Eisemann M.: A cirkusz csillaga); *Viki* (Bónyi A.); *Colette* (Benatzky: Egy lány, aki mindenkié); *Sally* (Lajtai L.: A fekete lány); *Kajja* (Kálmán I.: Marica grófnő).

röptető: színészeknek ill. egyes díszletelemeknek a színpad feletti térben való megjelenítésére (→ *deus ex machina*), mozgatására szolgáló technikai berendezés, mely a felsőszínpadról, a zsinórpadláról a színpadnyílással párhuzamos pályán vízszintesen és függőlegesen mozgatható hevederes emelőszerkezet.

RÖSLER ENDRE – Ottó
(Erkel F.: *Bánk bán*)

Rösler Endre (Bp., 1904. nov. 27.–Bp., 1963. dec. 12.): énekes (tenor). Énektanulmányait magánúton végezte, később Olaszországban *de Lucia* és E. *Garbin* növendéke volt. Az Operaházban 1927-ben debütált *Alfréd*-ként (Verdi: *Traviata*). 1927–1963 között az Operaház magánénekes volt. Nagy sikerrel szerepelt Salzburgban Toscanini vezényletével, 1935-ben a Milánói Scalában De Sabata vezényletével, 1939-ben és Firenzében 1937-ben, 1939-ben, 1943-ban. Pályafutása során több mint 80 szerepet énekelt, elsősorban Mozart operáiban nyújtott kimagasló alakításokat. Egyike volt a legjobb m. dal- és oratóriuménekeseknek. 1953-tól haláláig a Zak tanára volt. F.Sz. *Tanino* (Mozart: *A varázsfuvola*); *Don Ottavio* (Mozart: *Don Giovanni*); *Belmonte* (Mozart: *Szöktetés a szerájból*); *Fernando* (Mozart: *Così fan tutte*); *Florestan* (Beethoven: *Fidelio*); *Loge* (Wagner: *A Rajna kincse*); *Ottó* (Erkel F.: *Bánk bán*).

R. S. 9. Stúdiószínház (1990–): a Rumbach Sebestyén u. 9. sz. alatti színjátéktérre alakított pincében

1990. márc.-ban W. Gombrowicz *Operetka* c. drámájának bemutatójával nyílt meg az ~. Vezetői *Lábán* Katalin és *Dobay* Dezső. A társ. 1987-től szerveződött, 1990-ig a Szkéné adott otthont előadásainak. Puritán játéktérűkhöz, groteszk és stilizált játékmódorukhoz mindedig a 19. sz. vége és a 20. sz. eleje európai drámairodalmának alkotásaiból válogattak (S. I. Witkiewicz: *Vizityúk*; S. Wyspianski: *Menyegző*; M. Maeterlinck: *Pelléas és Mélisande*; K. Krauss: *Végnapok*; F. Kafka: *Vágy hogy indiánok lehessünk*). – Ir.: Szücs K.: Egy szegény színház kiútjai (Színház, 1992. jún., 19–21. l.).

Rubányi Vilmos; *Roubal* (Bp., 1905. ápr. 30.–Bp., 1972. dec. 14.): karmester, zeneigazgató. *Roubal* Vilmos fia. Tanulmányait a Zak-n Siklós Albertnél és a Nemzeti Zenedében végezte. 1919-ben szerződtette a Városi Színház, amelynek 1922-től lett a karmestere. 1924-től 1944-ig volt az Operaház, 1954–57-ben a Szegedi Nemzeti, 1957–58-ban a Miskolci Nemzeti Színház dirigense. 1958-tól 1971-ig, nyugdíjazásáig a debreceni Csokonai Színház zeneig.-ja. 1948–49-ben részt vett e színház operatagozatának megalakításában. 1949–54-ig a debreceni MÁV Szimfonikus Zenekart vezényelte. Vendégszerepelt Angliában, Franciaországban, Németországban, Olaszországban, Ausztriában és Csehszlovákiában.

Rubinyi Tibor; *Rubin* (Bp., 1896. szept. 29.–Bp., 1944. k.): színész. A SzAk-t 1915-ben végezte el. Pályáját vidéken kezdte: 1917–1920 között Pozsonyban, 1920–21-ben Kassán, 1921–1923 között Debrecenben, 1923–24-ben Szegeden játszott. 1923-ban a Renaissance és a Belvárosi Színházban is fellépett. 1924–1926 között a Magyar Színház tagja volt, de a Belvárosiban is játszott. 1926–27-ben a Király, 1927–28-ban a miskolci színházban működött. 1928–29-ben a Fővárosi Operett-, 1929–30-ban a Fővárosi Művész, 1930–1932 között a Magyar Színház szerződésében állt. 1932-ben a Fővárosi Operett-, 1933-ban a Belvárosi Színházban, 1933–34-ben a Royal Orfeumban, 1934-ben a Pesti és Vig-, 1934–1936 között a Városi, 1935–36-ban a Belvárosi, 1935-ben a Royal Revü és az Andrássy úti Színházban lépett színpadra. 1936-tól 1939-ig a Nemzeti Színház tagja volt, 1940-ben a Fővárosi Operettszínházban játszott. Tagja lehetett a színészkarának, de 1944-ben kizárták. A II. világháború áldozata lett. Kezdetben drámai művek jellemsszerepeit formálta meg, később operettekben aratott sikert. F.Sz. *Antoni* (Sh.: *Julius Caesar*); *Balóthy* (Kálmán I.: *Ördöglovas*); *La Trémouille* (Shaw: *Szent Johanna*); *Hadházy* (Zágon I.: *Feltételes megállóhely*).

Rubold Ödön (Szekszárd, 1954. ápr. 1.–): színész. A villamosmérnöki diploma megszerzése után, 1982-ben elvégezte a SzAk-t. Azóta a Nemzeti Színház tagja. Több filmben is szerepelt. Jászai Mari-díjas (1993). F.Sz. *Tybal* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Kriegs Árpád* (Zilahy L.: *Fatornyok*); *Asztrik* (Szörényi L.–Bródy J.: *István, a király*); *Bakk Lukács* (Tamási Á.: *Énekes madár*); *Ferdinánd* (Sh.: *A vihar*); *Csillag Pál* (Csepregy F.: *A piros bugyelláris*); *Komoróczy* (Barta L.: *Szerelem*); *Kristóf* (Márai S.: *A kassai polgárok*); *Schwartzzenau* (Remenyik Zs.: *Kard és kocka*).

Rudas Bandi (Arad, ?–): színész, táncos. Mérnöknek készült, de tanulmányait megszakítva, a színpaddal jegyezte el magát. Már 1922-ben *férfi* Imre társ.-ában játszott Tordán, Brassóban, Székelyudvarhelyen, Aradon és Temesvárott. Az 1924–25-ös brassói évadban nemcsak táncoskomikusként, hanem balettmesterként is szerepelt. F.Sz. *Bom* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*); *Miska* (Szirmai A.: *Mágnás Miska*); *Ficsúr* (Molnar F.: *Liliom*).

Rudas István (Debrecen, 1948. nov. 30.–): színész. Pályáját gyermekszínészként a debreceni Csokonai Színházban kezdte, ahol 1954–1963 között gyerekszerpeket játszott. 1967-ben érettségizett. 1974-től 1976-ig a Thália Színház, 1976–78-ig az Állami Déryné Színház, ill. a Népszínház tagja volt, utána egy évadot a Békés Megyei Jókai Színházban töltött, majd 1979–1983 között a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1983-tól 1985-ig a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja volt. 1987-től Pécsen játszott, majd 1989 óta ügyelő az Operaházban. F.Sz. *Ödön* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Jójo* (Breffort–Monnot: Irma, te édes!); *Boldizsár* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Monostatos* (Mozart: A varazsfuvola); *Müller* (Sarkadi I.: Oszlopos Simeon); *Bolond* (Sh.: Vizkereszt); *Spagetti* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Csicsi* (Lofting–Schwajda Gy.: Dr. Doolittle és az állatok).

Rudolf Péter (Bp., 1959. okt. 15.–): színész. A SzAk-n 1983-ban szerzett diplomát, és azóta a Víg-színházban játszik. Sokoldalú művész, bár tehetsége leginkább groteszk, ironikus hangvételű művekben tűnik ki. Rendezéssel is foglalkozik. Több filmben és tv-játékban szerepelt. Jászai Mari-díjas (1991). F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *A titkár úr* (Molnár F.: A farkas); *Mortimer* (Kesselring: Arzen és levendula); *Csiszár honvéd* (Gyurkovics T.: Fekvőtámasz); *Aljoska* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Az író* (Kornis M.: Körmagyar); *Fekete Péter* (Eisemann M.); *Frank Alpine* (Malamud: A segéd). F.R. Osborne: *Dühöngő ifjúság*.

Rujcs Edit (Tapolca, 1965. aug. 21.–): táncosnő, balettasszisztens. Az ÁBI elvégzése, 1984 óta az Operaház tagja. Mind a klasszikus balettek, mind a modern táncnyelvű koreográfiák ihletett, jó technikájú előadók. László Péter mellett újabban asszisztensi feladatokat is ellát, elsősorban a *Derby* c. balett születésében segédkezett. F.Sz. *Hermia* (Seregi L.: Szentivánéji álom); *Gyémánt*, *Kolibri* (Róna V.: Csipkerózsika); *szólók* (Bienert: Kitorések, Hammadi: Archipel).

Rumi László (? , 1960. aug. 17.–): bábszínész. 1985 óta tagja a kecskeméti Círóka Bábszínháznak, ahol bábszínészként és zenészként dolgozik. Tagja a Maskarások Báb- és Színjátzó Társulatának is. Aktívan részt vesz az előadások zenei részének komponálásában, dalszövegek írásában. F.Sz. *Bubos víláz* (Tamási A.): *Csillag víláz* (Sütő A.: Kalandozások Ihajcsuhajdiában); *Tűlgyfatépő* (Rumi L.: Fehérlófia); *Kasperl* (Kovács I.: Purgateárium).

Rupnik Károly (Bp., 1953. dec. 2.–): színész. A SzAk-n 1976-ban kapott diplomát. 1976-tól 1981-ig a győri Kisfaludy, 1981–1984 között a veszprémi Petőfi, 1984-től ismét a győri Kisfaludy Színház tagja. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Rendőr* (Galgóczi E.: Kinek a törvénye); *Moulineaux* (Feydeau: A női szabó); *Patikárius János* (Kosztolányi D.: Édes Anna); *Almaviva* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Ernst Ludwig* (Kander–Ebb: Kabaré); *McLean kapitány* (Patrick: Teaház az augusztusi holdhoz).

Rusić Aranka; *Koza* (Szabadka, 1948. máj. 17.–): színésznő, bábszínész. A Szabadkai Népszínház színészképző stúdióját végezte el 1967-ben, majd azonnal a szabadkai Gyermekszínházhoz szerződött, amelynek húsz évig tagja volt. Végül betegsége miatt vonult nyugdíjba. Színészként és bábszínészként is sok előadásban szerepelt. F.Sz. *Királylány* (Andersen–Szilágyi D.: A bűvös tűzszerszám); *Elly* (Baum Rabadan: Óz varázslója); *Sandra* (Greidanus: Hé, ószeres!).

Rusić Dorote (? , 1935–): színész, bábszínész. Az 1960-as években szerződött a szabadkai Gyermekszin-

házhoz, és az 1981–82-es évadig volt a tagja, akkor átszerződött a Szabadkai Népszínház szerbhorvát társ.ához, amelynek jelenleg is tagja. Elsősorban a szerbhorvát nyelvű előadásokban játszott, de rendszeresen szerepelt a m. nyelvű előadásokban is. Az 1960-as 1970-es években többször rendezett is. F.R. Greidanus: *Hé, ószeres!*; Szónyi Z.–László E.: *Csim-bum-cirkusz*.

Rusz Ágnes (Bp., 1953. okt. 24.–): bábjátékpedagógus. 1979-ben óvónői diplomát szerzett a bp.-i Tanítóképző Főiskolán. 1986 óta a Nádasdy Kálmán Művészeti Iskola bábjáték tanára. Részt vett az iskola hatéves báboktatási programjának kidolgozásában. 1990-től a bp.-i Tanítóképző Főiskola óvodapedagógus szakán tanítja a Bábjáték és módszertan tantárgyat. A Budapesti Művelődési Központ kérésére a pedagógusok bábos képzésében a tanfolyamok tematikájának kidolgozásával is részt vállalt. Társ szerzője a *Menjünk mi is Betlehembe* c. könyvnek. 1991–92-ben a Bábjátékos Egyesület titkára, 1992-től az UNIMA elnökségi tagja.

Rusz Judit (Bp., 1967. febr. 19.–): bábszínésznő. 1988-ban végezte el a Bábstudiót, és az Állami Bábszínházhoz szerződött. 1992-ben a Budapest Bábszínház színésze lett. Finom humorérzékkel bíró characterszínész és naiva. F.Sz. *Eulália udvarhölgy*, *Fújdejő törpe* (Grimm–Károlyi A.: Hofeherke és a hét törpe); *Csipkerózsika*, *Mindigjő tündér*, *Hadari kukta* (Ignác R.: Csipkerózsika); *Rozál* (Balogh G.: Doktor Faust); *Klotild néni*, *Tityi kacska* (Urbán Gy.: A kacsalaki rejtély); *Pufi malac* (Tóth E.: A három kismalac); *Cárkisasszony* (Tarahovszkaja: A csuka parancsára).

Ruszinzkói Magyar Színpartoló Egyesület:

Munkács

RUSZT JÓZSEF

Ruszt József (Isaszeg, 1937. júl. 4.–): rendező. A SzAk-n 1963-ban szerzett rendezői oklevelet. Korábban amatőr színjátszókat rendezett az Egyetemi Színpadon. 1963-tól 1974-ig a debreceni Csokonai Színház rend.-je, 1974–1978 között a kecskeméti Katona József Színház főrend.-je, 1978–79-ben a Népszínház főrend.-je, a következő három évben ugyanitt volt műv.-i vez. 1980–1982 között a Szegedi Nemzeti Színház művészeti tanácsadója. 1982–83-ban a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház műv.-i vez.-je, a következő évadban ugyanitt főrend., majd 1984-től 1987-ig ig.-főrend., 1987-től 1988. márc. 1-éig a Nemzeti Színházban rendezett, 1988-tól a Szegedi Nemzeti Színház főrend.-je, ill. műv.-i vez.-je 1990-ig. Akkor egy színészcsoporthal, amely ki-

vált a szegedi színház társ.-ából, megalapította a Független Színpadot, amely 1991 óta Bp.-en működik. A legmodernebb rendezési elveket követi. A hagyományos, sőt a klasszikus darabokat is újabb rend.-i felfogásban állítja színpadra, újításai olykor meghökkentőek, vitákra késztetők. A Zalaegerszegen színre vitt Az ember tragédiája előadás a mű teljesen újszerű megközelítése volt. Jászai Mari-díjas (1975), érdemes (1977) és kiváló művész (1985), Kossuth-díjas (1993). F.R. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Katona J.: *Bánk bán, Jeruzsálem pusztulása*; Babits M.: *Laodameia*; Bartók B.: *A fából faragott királyfi*; Gorkij: *Jegor Bulicsov és a többiek*; Sh.: *Rómeó és Júlia* (több változatban); Lessing: *Bölcs Náthán*; Goethe: *Egmont*; Whiting: *Az ördögök*, *Angyali Johanna*; Háy Gy.: *Mohács*; Csehov: *Három nővér*; Babel: *Hűsvét*; Kodály Z.: *Székelvény*; Wagner: *Trisztán és Izolda*; An-Ski: *Dybuk*. Könyve: *Színészdramaturgia és színészmesterség* (1983).

Ruttkai Éva (Bp., 1927. dec. 31.–Bp., 1986. szept. 27.): színésznő. Pályáját ötéves korában gyermekszíniként kezdte *Lakner* Artúr gyermekszínházában. Színészmesterséget *Makay* Margittól tanult. 1945-ben *Jób* Dániel szerződtette a Vigszínházhoz. Első szerepe beugrás volt Molnár Ferenc *A hattyú* c. vj.-ának *Alexandra* szerepébe. 1948-tól 1951-ig a Nemzeti Színházban játszott. 1951-től a Magyar Néphadsereg Színházához, a későbbi Vigszínházhoz szerződött, amelynek haláláig tagja maradt. Egyike volt kora legkiválóbb színésznőinek. Könnyed naivszerepektől, ifjú hösnőktől elindulva egyre elmélyültebb alkotóvá érett. Ösztönös tehetségét a mesterség tökéletes ismeretével, művészi tisztességgel, alapos felkészüléssel és fegyelemmel gazdagította. Minden szélsőséget hitelesen szólaltatott meg: a tragikumot és a bohóctréfa komikumát, a Molnár-hösnők pesti pikantériáját és szellemességét egyaránt hibátlanul tolmácsolta. 1948-tól rendszeresen filmezett.

RUTTKAI ÉVA – Charlotte von Stein (Hacks: Lotte)

Egyéni bájjal adott elő szononokat. Kossuth-díjas (1960), érdemes (1966) és kiváló művész (1971). F.Sz. *Alexandra* (Molnár F.: *A hattyú*); *Lujza* (Schiller: *Ármány és szerelem*); *Johanna* (Shaw: *Szent Johanna*); *Júlia* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Natasa* (Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*); *Lüszisztraté* (Arisztophanész); *Zília Duca* (Heltai J.: *A néma levente*); *Cleopatra* (Sh.: *Antoniusz és Cleopatra*); *A színésznő* (Molnár F.: *A testőr*); *Annie* (Molnár F.: *Játék a kastélyban*); *Jolán* (Molnár F.: *Az ördög*); *Lidia* (Kohout: *Ilyen nagy szerelem*); *Margit* (Goethe: *Faust*); *Mici* (Feydeau: *Egy hölgy a Maxim-ból*); *Maggie* (Williams: *Macska a forró bádogtetőn*); *Erzsébet* (Bruckner: *Angliai Erzsébet*); *Lavinia* (O'Neill: *Amerikai Elektra*); *Lotte* (Hacks); *Nyina* (Csehov: *Sirály*); *Jelena Andrejevna* (Csehov: *Ványa bácsi*); *Claire* (Dürrenmatt: *Az öreg hölgy látogatása*). Könyve: *Parancsolj tündérr királynőm!* (1989). – Ir. Gyárfás M.: *Színészkönyv* (1958); Sándor I.: *Arcok, szerepek. Szerepek sodrásában* (1971); Szigethy G.: *Ruttkai* (1987). – Emlékét a Ruttkai Éva Emlékszoba őrzi (megnyitlt 1989. máj. 19-én).

Ruttkai Ottó (Bp. 1921. jan. 12. Bp., 1988. szept. 17.): színész, színházigazgató. Gyermekszíniként szerepelt *Lakner* Artúr gyermekszínházában. 1947–48-ig gyakorlatozott színész volt a Madách Színházban, majd 1950-ig a színház tagja. 1950–51-ben a Nemzeti, 1951–53-ban a Vidám, 1953–55-ben a Magyar Néphadsereg Színházának művésze. 1955–56-ban az egri Gárdonyi Géza, 1956–1958 között a kaposvári Csiky Gergely, 1959-től 1964-ig a Miskolci Nemzeti, 1964–72-ben a Madách Színház ig.-ja, majd 1972-től haláláig a Thália Színház tagja volt színészként. Több mint 100 epizód szerepet játszott a színpadon. 1948 óta filmezett. Jászai-díjas (1958). F.Sz. *Don César de Bazan* (Hugo: *A királyasszony lovagja*); *Nyil* (Gorkij: *Kispolgárok*); *Király* (Corneille: *Cid*); *Volpone* (Jonson); *Agárdi Péter* (Heltai J.: *A néma levente*); *Cheli püspök* (Tamás I.: *A pápa és a császár*); *Bobrinyec* (Babel: *Alkony*).

Ruttkay Erzsébet (Hosszúpereszteg, 1843–?): színésznő. 1864-ben kezdte a pályát Kovács–Budai társulatánál. Operettben és népszínművekben játszott, kisebb prózai szerepeket alakított. F.Sz. *Leona* (Offenbach: *Szép Heléna*). Férje egy időben *Fábián* László igazgató volt, akivel 1879-ben házasodtak össze.

M.A. 1871: Várady Ferenc; 1872: Balogh György; 1873: Györfly Antal; 1874: Várnay Fábián; 1881: Lengyel; 1884: Aradi Gerő; 1885: Völgyi O. József; 1886: Irsay Zsigmond; 1888: Homokai László; 1894: Bokody Antal.

Ruttkay György; *Rothauser* Miksa (Vác, 1863. szept. 25.–Bp., 1913. júl. 19.): író, újságíró. Bp.-en és Bécsben végezte tanulmányait. 1881-ben a *Neues Pester Journal* munkatársa lett. 1890-től a *Pester Lloyd* tárcaírója, majd színikritikusa volt. Számos színpadi művet írt, németre fordított több egykorú m. drámát és regényt. Tagja volt a Nemzeti Színház drámabíráli bizottságának. Drámák: *Holtomiglan* (1896); *Sötétség* (1903); *Vénusz* (1906); *Az első és a második* (1913).

Ruttkay Mária (Bp., 1906. dec. 8.–Veszprém, 1988. szept. 1.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1931-ben végezte el. Több vidéki színházban játszott. 1961-től a veszprémi Petőfi Színház tagja volt, ott szerepelt nyugdíjazásáig, de még utána is gyakran fellépett. Első veszprémi szerepe *Plankenhorst Alphonsina* volt Jókai Mór–Földes M.: *A köztívü ember fiai* c. drámájában. Utoljára 1984. máj. 28-án lépett színpadra Thornton Wilder: *A házasságszerző* c. komédiájának *Gertrude* szerepében. Pályáját szubrettként kezdte, majd

később áttért a komikai és jellemszerepekre. Érdekes művész (1968). F.Sz. *Warrené* (Shaw: Warrené mestersége); *Nagyasszony* (Bródy S.: A tanítónő); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Jokhabéd* (Madách I.–Keresztúry D.: Mózes); *Eva Temple* (Williams: Orfeusz alászáll); *Camilla* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Öregasszony* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *A grófnő* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke).

Ruzitska György (Bécs, 1789–Kolozsvár, 1869. dec. 2.): zeneszerző, pedagógus. Bécsi tanulmányai után sokoldalú zenészként br. Bánffy János házitanítója Nagyfalun. 1819-től Kolozsvárott élt, ahol a Nemzeti Színház korrepetitora és karmestere is. 1837-ben írá-

nyítása alatt szervezték át a Musicai Conservatóriumot, melynek haláláig ig.-ja és tanára volt. *Alonso* c. operáját 1829-ben Pesten mutatták be.

Ruzitska József (Pápa, 1775 k.–?, 1823 után): zeneszerző, karmester. Katonakarmesterként Debrecenben már irt színpadi zenét. 1822-ben a Kolozsvárott játszó társ.-hoz szerződött. Itt írta két dalművét, melyek továbbra is repertoáron maradtak. Erkel Ferenc előfutáraként a történelmi magyar opera megteremtője volt. Dallamai a verbunkos stílust ötvözték a korabeli német és olasz operai elemekkel. 1823-ban külföldre távozott, később Itáliában élt. F.M. *Béla futása*; *Kemény Simon* (1822).

S

Saághy Zsigmond, id. (Hódmezővásárhely, 1844. dec. 24.–Bp., 1904. jan. 30.): színész, színigazgató. 1865-ben Miskolcon tűnt fel mint színész, majd 1876–1893 közt kisebb megszakításokkal igazgatóként működött a Dunántúl és a Felvidék városaiban. Később a Színészegyesület ügynöke lett, de mellette fellépett vidéki társulatoknál is. Mint cselszövő-, jellem- és apaszínész vált ismertté vidéken. 1902-ben vonult nyugdíjba. Felesége *Kétszeri* Anna (Abony, 1848. jan. 27.–Újpest, 1923. ápr. 30.) és fia, ifj. *Saághy* Zsigmond is kedvelt vidéki színészek voltak. F.Sz. *Biberách* (Katona J.: Bánk bán).

M.A. 1869: Aradi Gerő; 1870: Novák Sándor, Kétszeri József, Károlyi; 1871–74, 1875: Lászy Vilmos; 1874, 1876, 1879: Kétszery; 1878: Miklósy Gyula; 1890: Kömley Gyula; 1895, 1897–99: Szalkay Lajos; 1896: Dobó Sándor; 1899: Mezey János; 1900: Somogyi Károly; 1901–02: Deák Péter. Igazgatóként: 1871–74 tél: Győr; 1875: Veszprém; 1876–77: Veszprém, Vác, Baja; 1878–79: Miskolc; 1880–81: betegsége miatt nem lépett fel; 1881: Csucsá, Bánfihunyad; 1881–82: Miskolc; 1882: Tokaj, Eperjes; 1882–83: Zombor; 1883: Marcali, Csáktornya; 1883–84: Veszprém; 1884: Pápa, Szombathely, Csongrád, Nagybecskerek, Balassagyarmat; 1884–85: Kecskemét; 1885: Szombathely, Nagykanizsa, Veszprém, Szentes, Hódmezővásárhely, Makó, Nyitra; 1886: Losonc, Zsolna, Nagybecskerek, Zombor; 1887: Nagykanizsa, Pápa; 1888: Zombor, Baja; 1889: Újvidék; 1891: Petrozsény, Élesd, Brád, Sátoraljaújhely, Nagykároly; 1892: Beregszász, Nagyszőlős, Huszt.

Saárossy Kinga (Bp., 1954. febr. 16.–): színésznő. 1976-ban, a SzAk elvégzése után a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1986-tól 1988-ig a kecskeméti Katona József Színházban játszott. 1988-tól az egeri Gárdonyi Géza Színház tagja. F.Sz. *Sally Bowles* (Kander–Ebb: *Kabaré*); *Olympia* (Molnár F.); *Dulcinea* (Leigh–Wasserman: *La Mancha lovagja*); *Olivia* (Sh.: *Vízkereszt, vagy amit akartok*).

Sáfár Anikó (Bp., 1948. szept. 3.–): színésznő. 1973-ban a SzAk elvégzése után a Thália Színházhoz szerződött. 1978-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának a tagja volt. 1986-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött, 1987 óta a Magyar Szinkron és Video Vállalat művésznője. Temperamentumos, érdekes egyénisége színpadon és filmen is jól érvényesül. F.Sz. *Portia* (Sh.: *A velencei kalmár*); *Johanna* (Sartre: *Altona foglyai*); *Seherezáde* (Ezeregyéjszaka).

Sáfár Mónika (Bp., 1965. aug. 10.–): színésznő. Középiskolás korában a Székény Színpadon játszott, 1991-ben végzett a SzAk-n. Szerepekre szerződött a kaposvári Csiky Gergely és a Madách Színházhoz. Kitűnő énekhangjával zenés művek főszerepeiben vált ismertté. F.Sz. *Mária* (Tolcsvay L.–Müller P.: *Mária Evangéliuma*); *Eliza* (Lerner–Loewe: *My Fair Lady*); *Aldonza* (Leigh–Wasserman: *La Mancha lovagja*); *Kunigunda* (Bernstein–Wheeler: *Candide*); *Szúlvia* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*).

Safranek Károly (Bp., 1953. márc. 9.–): színész. 1977-ben a SzAk elvégzése után a Madách Színházhoz szerződött. 1980-tól a Szegedi Nemzeti, 1982-től a Pécsi Nemzeti, 1985-től a József Attila, majd a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színház művésze volt. 1991 óta a Budapesti Kamaraszínház tagja. Jászai Mari-díjas (1989). F.Sz. *Valér*, *Damis* (Molière: *Tartuffe*); *Ivanov* (Csehov); *Alcibiades* (Sh.: *Athéni Timon*); *Pálfi Tibor* (Szomory D.: *Hermelin*); *Wilhelm* (Nagy A.: *A csábító naplója*).

Sáfrány Vilmos (Karcag, 1875. dec. 22.–?): színész. 1896-ban vidéken kezdte pályáját. 1899-től 1902-ig és 1903–04-ben Pécsen, 1904–05-ben Temesváron, 1905-től 1907-ig Pozsonyban játszott. 1907-től a Magyar és a Király Színház tagja volt. 1918–1921 között az Apolló Kabaréban, majd 1924-ig a Royal Orfeumban lépett fel. Ekkor befejezte a színészi pályafutását, és egyházi énekes lett. Kisebb szerepeket formált meg. F.Sz. *Dürrenstein* (Szirmai A.: *Táncos huszárok*); *Sigismund* (O. Straus: *Varázskeringő*).

Sajdy Júlia (Bélmegyer, 1953. máj. 10.–): énekesnő (szoprán). 1980-ban végzett a Zak ének tanszakán Zádori Endre növendékeként, majd magánúton Ónody Mártánál tanult tovább. 1985 óta a Pécsi Nemzeti Színház magánénekes. F.Sz. *Tosca* (Puccini); *Leonora* (Verdi: *A trubadúr*); *Grófné* (Mozart: *Figaro házassága*).

Sajó Géza (Pécs, 1878. aug. 31.–Bp., 1918. jan. 17.): színész. Komikus tehetségével tűnt fel vidéken. 1902-től 1905-ig és 1906–07-ben Pécsen játszott. 1905–06-ban a Magyar Színház, 1907–08-ban a Budapesti Kabaré Színház, 1908–1913 között Nagy Endre Kabaré, 1908–09-ben az Intim Színpad tagja volt. 1913-ban a Royal Sörkabaréban, 1913-ban és 1915-ben a Medgyaszay Színpadon, 1915–1917 között a Modern Színpad Kabaréban, 1915–16-ban az Apolló Kabaréban szerepelt. A vidéki táncoskomikusból a legnépszerűbb fővá-

rosi kabarészínészek egyike lett. Különösen kedveltek voltak saját gitárkíséréssel énekelt „aktuális” versei és Boross Gézával előadott humoros párjelenetei.

Sajó Vilmos (Pécs, 1880. jan. 16. – ?): színész, színgazgató. 1903-tól volt tagja az Országos Színészegyesületnek. 1903–04-ben Zomborban, 1905–1907 között Pécsen játszott. 1911-től 1928-ig színig. volt. Szolnok-Doboka, Ugocsa, Beszterce-Naszód, Hajdú, Szilágy, Bereg, Szabolcs, Ung, Zemplén, Abaúj-Torna, Sáros, Szatmár, Máramaros megyék kisebb helységeit kereste fel társ.-ával.

Sajti Sándor (Szolnok, 1932. ápr. 18. –): táncos. 1951–1956 között a Honvéd Művészegyüttes táncosa, 1957–1978 között az Állami Népi Együttes előadója. Szólószerepet táncolt Rábai Miklós *A kishajótár* és *Tiszavirág* c. táncában, ill. Létai Dezső *Kunsági pásztorbotoló* és *Katonadal* c. táncában. Felkészültsége főleg a belső fűtöttséget igénylő, izes és dinamikus lírai szerepkörökre predesztinálta. Szakmai nyugdíjazása után amatőr egyeknél vállalt vezető és betanító feladatokat. Liszt Ferenc-díjas (1973).

Sala Domonkos (Agyagfalva, 1898-Bp., 1941. ápr. 9.): színész. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el, 1922-ben a Belvárosi Színházban, 1922–23-ban Újpesten kezdte pályáját, majd vidéken működött. 1932–1934 között és 1935–36-ban a Kamara, 1939–40-ben a Városi Színház tagja volt. Kisebbszerepeket kapott a fővárosi magán-színházakban, pl. 1936-ban a Magyar Színházban. Rend.-ként, ügyelőként, színészként a rádióban is dolgozott. Epizód- és jellem szerepeket játszott. F.Sz. *A fűtő* (Pagnol: Fanny); *Halász nemzeti úr* (Zalai Szalay L.: Szuhay); *Tircsák professzor* (Szeben K.: Mákvirág).

SALAMON BÉLA

Salamon Béla (Beregrákos, 1885. márc. 4.–Bp., 1965. jún. 15.): színész, színházigazgató. Kereskedősegédből 1913-ban a Royal Orfeum, ill. a Royal Sörkabaré színésze lett. 1920–21-ben a Bonbonnière Kabaré, 1921–1923 között az Apolló Színpad tagja volt. 1921-ben az Emke és a Trocadero Kabaréban is fellépett. 1923-tól 1931-ig a Teréz körúti Színpad élén állt. 1933–34-ben a Komédia Orfeumban, 1934-től 1938-ig a Teréz körúti Színpadon játszott. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain szerepelt. 1945-től rendszeresen játszott a Kamara Varietében. 1945–46-ban a Royal Revü Varietében, 1950-ben a Népvarietében, 1951-ben a Kisvarietében, 1953-ban a Budapest Varietében is fellépett. 1951-ben a Vidám Színpadhoz szerződött,

amelynek haláláig tagja maradt. Élete végéig a felszeg, de ügyefogyottságában is ravasz kisember figuráját játszotta, amellyel először Szőke Szakáll *Vonós négyes* c. jelenetében volt sikere. Igen széleskörű népszerűségnek örvendett. Több filmben játszott epizód szerepet. Napilapokban és hetilapokban számos karcolata és kirokija megjelent. 1958-ban érdemes művész kitüntetést kapott. Könyvei: *Hej, színművész!* (1939); *Szodásúsvég és környéke* (1964).

Salamon Ferenc (Déva, 1825. aug. 29.–Bp., 1892. okt. 9.): történész, esztéta, színikritikus, az MTA és a Kisfaludy Társaság rendes tagja. 1854-ben gimnáziumi tanár lett Nagykőrösön. Egy év múlva Pestre költözött, s a *Magyar Hírlap*, a *Pesti Napló*, a *Budapesti Közlöny*, a *Budapesti Hírlap* munkatársa lett. 1867-től haláláig a *Budapesti Közlöny* szerk.-je volt. 1870-től egyetemi tanári állást kapott. Esztétikai és kritikai tevékenysége részint színművek, részint regények, lírikusok elemzéséből állt. Jelentősek voltak dramaturgiai dolgozatai, melyekben a drámai jellemek hitelességét és fejlődését vizsgálta. F.M. *Irodalmi tanulmányok* (I–II, 1889); *Dramaturgiai dolgozatok* (1907). – Ir. Rigó L.: S. F. dramaturgiája (1956).

Salamon Sándor (Kozarac, 1939. ápr. 2. –): színész. 1964-től 1980-ig volt a Szabadkai Népszínház tagja. Egy évadot társ.-ig. is volt. Színészi egyénisége elsősorban klasszikus szerepek, drámai karakterszerepek megformálásában érvényesült. Színészi pályája csúcsán abbahagyta a színjátszást. F.Sz. *Habsburg Frigyes* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Stüsszi* (Brecht: Kurázi mama és gyermekei); *Donát* (Deák F.: Légszomj); *II. Richárd* (Sh.); *Aemiliánus* (Dürrenmatt: A nagy Romulus); *Márton* (Gobgy Fehér Gy.: A szabadság pillanata); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Salamon Suba László (Bp., 1955. március 20. –): rendező. A SzAk-n 1983-ban végezte el a rend.-i szakot, s utána a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1984–1990-ig a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színháznál működött. 1990. okt. 19-én a fővárosban megnyílt XL Színház főrend.-je volt. 1991-től a győri Kisfaludy Színház tagja, 1993-tól szabadfoglalkozású művész. F.R. Lenz: *A katonák*; Aiszkhülosz: *Agamemnon*, *Siri áldozat*, *A jólelkűek*; Rey: *A hűtlenség iskolája*; Gogol: *Kártyások*; Dosztojevszkij–Kompoltly Zs.: *Ördögök*; Strindberg: *Júlia kisasszony*; Grillparzer: *Szapphan*, *Bancbanus*; Bond: *A bolond*; Sh.: *Vízkereszt*; Sardou: *A szókimondó asszonyság*; Gorkij: *Nyaralók*; Simon T.: *Don Juan*.

Salat Lehel (Csikszereda, 1959. júl. 26. –): színész, rendező. 1983-ban a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett, majd Kolozsvárra került. 1983–87-ben az Állami Magyar Opera tagja. 1987-ben átszerződik az Állami Magyar Színházhoz. A 80-as években végzett színésznemzedék egyik legsokoldalúbb, legigéretesebb színésze. Művészetében intellektuális érdeklődése bensőséggel, szuggesztivitással és kitűnő mozgáskultúrával párosul. Rendezéssel is foglalkozik. F.Sz. *Miska* (Szirmai A.: Mágnes Miska); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdás királynő); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Bábu* (Ionesco: A kopasz énekesnő); *Srác* (Spiró Gy.: Csirkefej). F.R. Pinero: *A rendőrbíró*.

Salgó Ernő (Jánosháza, 1873. dec. 31.–Bp., 1946. ápr. 24.): újságíró, műfordító. Bp.-en orvosi diplomát szerzett, praktizált Párizsban és Berlinben is. 1895-től az *Egyetértés*, később a *Független Magyarország*, a *Pesti Napló* és a *Magyarország* munkatársa volt, nevét színikritikái tették ismertté. 1899-ben a *Magyar*, 1903-ban a *Király Színház* titkára lett, majd az utóbbiban színházi

orvosként működött. Számos francia színművet és regényt fordított m. nyelvre. Könyve: *Írók és szindarabok* (1916).

Sallai Kornélia (Pörtschach, 1919. aug. 2.–): színésznő. A SzAk-n 1940-ben kapott oklevelet. A Kolozsvári Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek 1944-ig volt tagja. 1946-tól 1949-ig a Nemzeti, 1949–1956 között az Ifjúsági, 1957-től 1974-ig, nyugdíjazásáig, az Állami Deryné Színház művésznője volt. Drámai alkatú színésznő. Több filmben is szerepelt. Jászai Mari-díjas (1964). F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Elektra* (Bornemisza P.–Móricz Zs.: Magyar Elektra); *Mingy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Bernarda* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Aragóniai Katalin* (Sh.: VIII. Henrik).

Sallai Virág (Kisszállás, 1944. dec. 2.–): bábszínésznő. 1966-ban végezte el a Bábstúdiót, és az Állami Bábszínház tagja lett. 1992-től a Kolibri Színház művésze. Naíva- és karakter szerepeket egyaránt sikeresen alakít. F.Sz. *Fánika* (Bálint A.: Az elvarázsolt egérkisasszony); *Balog Gyuszi* (Török S.: Csili Csala csodája); *Piroska* (Tóth E.: Piroska és a három kismalac); *Pántlika, egérke* (Gabbe-Tótfalusi I.: Hamupipóke); *Szita* (Szilágyi D.: Rámájana); *Hüvelyk Matyi* (Tóth E.); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Órsze* (Kodály Z.: Hány János); *Messzua* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve).

Sallay Margit; **Zeiger** (Debrecen, 1915. márc. 7.–): énekesnő, koloratúr-, majd drámai szoprán. 1943-ban végezte el a bp.-i Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolát, és a szegedi Városi Színház operatagozatához szerződött. 1947 őszén a kolozsvári Magyar Színházban klaszikus nagyoperettek főszerepeit énekelte. 1948-tól, a kolozsvári Magyar Opera megalakulásától 1958-ig, visszavonulásáig, fontos operafőszerepeket énekel. Jelenleg Németországban él. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély); *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Carmen* (Bizet); *Liu* (Puccini: Turandot).

Sallay Zoltán (Bp., 1914. márc. 16.–Balatonszéplak, 1984. márc. 15.): táncos. Az Operaház balettiskolájában *Brada Ede* növendéke volt, majd a társ. tagja lett 1929-ben, 1939–1967 között magántáncosa. A korszak népszerű táncművésze, aki a demi-karakter szerepkörben, valamint a lírai, romantikus hősök megformálásával aratta legnagyobb sikereit. Érdemes művész (1963). F.Sz. *Rómeó* (Harangozó Gy.: Rómeó és Júlia); *Törpe* (Cieplinski: Az infánsnő születésnapja); *Költő* (Harangozó Gy.: Térzene); *Girej* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökőkút); *Coppélius* (Harangozó Gy.: Coppélia); *Molnár* (Harangozó Gy.: A háromszögletű kalap); *Ferenc* (Cieplinski: Coppélia); *Néger* (Cieplinski: Játékdoboz); *Mandarin* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin). – Ir. Harangozó Gy.: S. Z. (Táncművészet, 1954/1); Orosz A.: S. Z. sirjánál (Táncművészet, 1984/6).

Sallós Gábor (Tarcsl, 1924. aug. 29.–): színész, rendező, színházigazgató. A SzAk-t 1954-ben végezte el színész és rendező szakon. A Szegedi Nemzeti Színházban töltött egy évad után 1955-től a kaposvári Csiky Gergely Színház főrend.-je, 1960-tól 1963-ig ig.-ja. 1963-tól a Miskolci Nemzeti Színház főrend.-je, 1968-tól 1979-ig ig.-ja és rend.-je volt. Színészként modern jellemek megformálásával, rend.-ként mai és klasszikus darabok pontos értelmezésű színpadra állításával ért el művészi sikereket. Jászai Mari-díjas (1961). F.Sz. *Corbaccio* (Jonson: Volpone); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menekély); *Dániel* (Gosztonyi J.: Dániel és a krokodilok); *Zátonyi Bence* (Csiky G.: Mákvirágok); *Sas Béni* (Szakonyi K.: Hongkongi paróka); *Vendég* (Karinthy F.:

Dunakanyar); *Doolittle* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Polgármester* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása). F.R. Gogol: *A revizor*; Schiller: *Armány és szerelem*; Kodály Z.: *Hány János*; Lehár F.: *A vig özvegy*; Cocteau: *Rettenetes szülők*.

Sámy Zoltán (Nagyvárad, 1903–?, 1945): karmester. 1923-tól volt az Operaház zenekarának tagja. 1944. okt. 26-tól, a nyilas hatalomátvételt követően három hónapig az Operaház ig.-ja volt.

Sándor Ágnes (Bp., 1934. jan. 15.–): bábszínésznő, gyermekpszichológus. 1957-ben énektanári diplomát szerzett a Zak-n. 1960-ban elvégezte a Bábstúdiót. 1962-től 1974-ig az Állami Bábszínház tagja volt. 1967-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem pszichológiá szakán. 1974-től gyermekpszichológusként dolgozik. F.Sz. *Vörös nő* (Ligeti Gy.–Szilágyi D.: Aventures); *Dani* (Pápa R.: Dani Bogárorszában); *Boszorkány* (Grimm–Szilágyi D.: Jancsi és Juliska); *Banya* (Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz).

Sándor Böske (Nagyvárad, 1907. dec. 24.–Bp., 1992. ápr. 21.): színésznő. *Rákosi* Szidi színésziskoláját végezte el. Első szerződése az Andrássy úti Színházhoz kötötte, majd több fővárosi magánszínházban játszott kisebb drámai szerepeket. 1945-től 1951-ig a Pécsi Nemzeti, 1951-től az Állami Faluszínház, ill. a későbbi Állami Deryné Színház tagja volt nyugalmomba vonulásáig. A vidéket járó színház egyik csoportjának társ.-vezetője. Nyugdíjasként a Katona József színházban szerepelt. Példaadó volt pontossága és fegyelme. Finom humoráért közszeretnek örvendett. Érdemes művész (1964). F.Sz. *Brazovicsné* (Jókai M.–Kárpáthy Gy.–Farágy Gy.: Az aranyember); *Mama* (Heltai J.: A Tündérlaki lányok); *Kati néni* (Móricz Zs.: Rokonok); *Eugénia* (Molnár F.: Olympia); *Anna Andrejevna* (Gogol: A revizor); *Anfisza dajka* (Csehov: Három nővér); *Leokadia*, *Szvetlana anyósa* (Petrusevszkaja: Három lány kékbén); *Nagymama* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő).

Sándor Erzsébet (Bp., 1956. dec. 3.–): színésznő. A SzAk-n 1980-ban szerzett oklevelet, és a miskolci Nemzeti Színház szerződtette. 1983-ban átszerződött a kecskeméti Katona József Színházhoz. F.Sz. *Zágoniné* (Gyárfás M.: Képzeldök); *A nagykövet felesége* (Mrozek: A nagykövet).

Sándor Erzsébet (Kolozsvár, 1885. júl. 28.–Bp., 1962. márc. 21.): énekesnő (szoprán). *Sándor* Mária nővére. Kolozsvárott *Farkas Ödön*, a Zak-n *Maleczky Vilmosné* tanítványa, később Párizsban folytatta tanulmányait. 1905-ben, még főiskolás korában szerződtette az Operaház, a Lakmé c. (Delibes) operában mutatkozott be. 1905–06-ban az Operaház ösztöndíjasa, 1906–1930 között magánénekesnője volt. Nemcsak hazai, de világviszonylatban is az egyik legjobb koloratúrszopránként tartották számon. Nagy sikerrel vendég szerepelt Párizsban, Ostendében, Bécsben és Berlinben. *Mozart*, *Rossini*, *Verdi*, *Erkel* Ferenc, *Puccini* és *R. Strauss* operáiban egyaránt emlékezetes alakításokat nyújtott, és oratórium-énekesnőként (pl. Händel-oratóriumok) is elismert volt. Tökéletesen képzett hangja, fölülnyes virtuozitása, nagy vivőereje, kiegyenlített szopránja a m. operajátszás legjelentősebb alakjainak sorába emelte. 1917-ben császári és királyi kamaranékes, 1921-től az Operaház örökös tagja. F.Sz. *Az Ej királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Fiordiligi* (Mozart: Così fan tutte); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély); *Zerlinetta* (R. Strauss: Ariadne Naxosban); *Sophie* (R. Strauss: A rózsalovag); *Mim* (Puccini: Bohémélet); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi

László); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Hármas nő főszerep* (Offenbach: Hoffmann meséi).

Sándor György; *Streit* (Bp., 1938. ápr. 4.–): író, előadóművész, humorista. Egy évet töltött a SzAk-n, majd 1959-től az egri Gárdonyi Géza Színházban, 1960-tól a Petőfi, 1963-tól a Thália Színházban volt kíségitő, öltöztető és segédszínész. 1964-ben az Egyetemi Színpadon indult el igazi pályafutása előadóestjeivel, melyeknek szerzője és előadója egy személyben. Előadóestek: *En I An(alfa)béta vagyok; Nézeteltérítés; Lyukasóra; Hintőpor; Horog; Mágiarakás; Fakirtermelés*. Könyvei: *Hogyan lettem humorista* (1975); *Nézeteltérítés* (1985). – Ir. Koncz István: S. Gy., avagy Igric jár közöttünk (1989).

Sándor György; *Giora Sharon* (Kaposvár, 1949–): énekes, rendező. A bp.-i Operaház gyermekkórusában énekelt. Kisebb szerepeket kapott a Traviatában, a Rigolettóban és A varázsfuvolában. 1964-ben Izraelben telepedett le, ahol először Haifán lépett színpadra. 1969-ben az Izraeli Opera szerződtette zenei karakter-szerepekre. Csatlakozott az Izraeli Magyar Színházhoz is, ahol éveken át énekes bonviván szerepkörben lépett fel. 1980-ban Kaliforniába költözött, ahol kántorként működik. F.Sz. *Szu Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Tom* (Jacobi V.: Leányvásár); *Nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill); *Frank* (Shaw: Warrenné mestersége); *Higgins professzor* (Lerner–Loewe: My Fair Lady). F.R. Lerner–Loewe: *My Fair Lady*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*; Kálmán I.: *Marica grófnő*.

Sándor Iza (Szatmárnémeti, 1914. nov. 5.–Bp., 1989. nov. 3.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájának elvégzése után 1940-ben Szegeden kezdte pályáját, majd több vidéki társ. után 1951-től a Víg-színház tagja volt nyugdíjazásáig. Kitűnő alakításokat nyújtott mind drámai, mind pedig vj.-i jellem- és epizodszerepekben. F.Sz. *Bettina* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Hyppolita* (Sh.: Szentivánéji álom); *Lampito*

(Arisztophanész: Lysizisztraté); *Duenna* (Rostand: Cyrano de Bergerac).

Sándor János (Bp., 1933. jún. 7.–): karmester. 1952–1959 között végezte tanulmányait a Zak-n karvezetés és karmesterképző szakon. 1957-ben indult a besançon-i karmesterversenyen, ahol III. díjat kapott. 1951–61-ben a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának első timpanistája, 1961–64-ben a Pécsi Nemzeti Színház és a Pécsi Balett első karmestere, 1967–1975 között és 1990-től a Győri Filharmonikus Zenekar ig. karnagya. 1975-ben szerződött az Operaházba, ahol Sztravinszkij: *Tűzmadár* c. balettjét dirigálta. Számos lemezfelvétel készült vezénylével. 1967-ben Liszt Ferenc-díjat, 1973-ban érdemes művész kitüntetést kapott.

Sándor János (Bp., 1937. márc. 21.–): rendező. SzAk-t végzett 1963-ban. Pályája első évadját a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdte, majd 1964-től 1966-ig a Szegedi Nemzeti Színházban, 1966–1970 között ismét Kaposvárott volt rend. 1970–72-ben a Békés Megyei Jókai Színházban főrend., 1972–76-ban Szegeden főrend., 1976–79-ben a debreceni Csokonai Színházban főrend., 1979-től 1982-ig a kecskeméti Katona József Színházban volt főrend. 1982-től 1988. márc. 1-jeig a Szegedi Nemzeti Színház tagozatvezető főrendezője. Rendezései során színpadra állította a m. klasszikusoktól Shakespeare művein át egészen a modern musicalekig a legkülönbözőbb műfajú darabokat. Jászai Mari-díjas (1972) és érdemes művész (1987). F.R. Illyés Gy.: *Kegyenc, Dózsa*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Sütő A.: *Egy löcsisár virágvasárnapja*; Sh.: *Sok hűhó semmiért, IV. Henrik*; Euripidész: *Elektra*; Goldoni: *Mirandolina*; Dumas–Sartre: *London királya*; Fejes E.: *Rozsdatemető*; Schwajda Gy.: *Himnusz*; Görgey G.: *Mikszáth különös házassága*; Puccini: *Angelica nővér*; Farkas F.: *A bűvös szekrény*; Bernstein: *West Side Story*; Bock: *Hegedűs a háztetőn*; Lerner–Loewe: *My Fair Lady*; Vian: *Medúzafej*; Witkiewitz: *Az örült és az apáca*; MacDermot–Rado–Ragni: *Hair*.

Sándor Jolán (? , 1951. aug. 8.–): színésznő. A Budapesti Gyermekszínház Stúdiójában tanulta a színészmesterséget 1978-ig. 1979-ben a győri Kisfaludy, 1983-tól a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. F.Sz. *Róza néni* (Lengyel M.); *Nelly* (Barta L.: Szerelem); *Suhajdáné* (Móricz Zs.: Úri muri); *Gimbletta* (Hervé: Nebáncsvirág); *Fermina* (Leigh–Wasserman: La Mancha lovagja).

Sándor Judit (Bp., 1923. okt. 10.–): énekesnő (szoprán). A Fodor Zeneiskolában Gervay Erzsébet, a Zak-n 1941–1948 között Durigo Ilona, Molnár Imre, Walter Margit tanította énekelni. 1949-ben *Cherubino*-ként (Mozart: Figaro házassága) debütált. 1948-ban szerződtette az Operaház, amelynek 1978-ig volt tagja. Szoprán és mezzoszoprán szerepkörben egyaránt számos emlékeztető alakítást nyújtott. Mozart-szerepei közül *Donna Elvira* (Mozart: Don Giovanni) és *Dorabella* (Mozart: Così fan tutte) szerepében pályafutása csúcspontjára érkezett. Stílusérzéke és átélt színészi alakítása tették felejthetetlennek alakításait. Több m. operabemutató főszerepét szolgáltatta meg. Oratórium- és dalénekesként is nemzetközi hírnevet szerzett. Egyenlő tisztasággal érvényesíti a prózódia és a zenei mondanivaló igényeit. 1978 után egyre inkább előtérbe került pedagógiai tevékenysége, és több nemzetközi énekverseny zsűrijének munkájában vett részt. Nagy érdemeket szerzett Arnold Schönberg és Paul Hindemith műveinek tolmácsolásáért. 1953-ban Liszt Ferenc-díjat, 1963-ban érdemes művész kitüntetést, 1992-ben Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjat, 1993-ban Kossuth-díjat kapott. F.Sz. *Méli-*

SÁNDOR ERZSI – Gilda (Verdi: Rigoletto)

sande (Debussy: Pelléas és Mélisande); *Leonora* (Beethoven: Fidelio); *Octavian* (R. Strauss: A Rózsalovag); *Cherubino* (Mozart: Figaro házassága); *Sieglinde* (Wagner: A walkür).

SÁNDOR JUDIT

Sándor Lajos (Bácsföldvár, 1918. jan. 23.–Szeged, 1978. aug. 21.): díszlettervező. Szegeden folytatott képzőművészeti tanulmányokat. 1950-től haláláig a Szegedi Nemzeti Színház díszletfestője, scenikusa és tervezője volt. Dolgozott más (miskolci, debreceni, kecskeméti, békéscsabai, szolnoki, egri, kaposvári) színházaknak is, 1957-től főleg operák, zenés drámák előadásaihoz. Festőiség, posztromantikus színpadképek kialakítása jellemezte művészetét. F.T. Bellini: *Norma*; Hindemith: *Mathis, a festő*; Rolland: *Július 14.*; Kacsóh P.: *János vitéz*.

Sándor Mária (Kolozsvar, 1895–Bp., 1964. okt. 9.): énekesnő (mezzoszoprán), *Sándor* Erzsébet húga. Tanulmányait Kolozsvarot végezte *Farkas Ödön* növendéké. 1912–14-ben a Népopera, 1915–1933 között az Operaház magánénekesnője volt. Főként karakterszerepeket alakított. Gyakran szerepelt a Városi Színházban, a Rádióban, valamint hazai és külföldi hangversenyeken. 1921–22-ben férjével, *Környei Bélával* észak-amerikai turnén vett részt. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Márta* (D'Albert: A hegyek alján).

Sándor Stefi (Bp., 1895–?): színésznő. *Rákosi Szidi* színésziskoláját végezte, ahonnan vidékre szerződött. Első fellépése a *Svithákok* c. operettben volt. A fővárosban előbb a Royal Orfeum tagja, ahol ének- és táncszámaival egy új és eredeti egyéni zsánert teremtett és tett népszerűvé. Tagja volt Nagy Endre Modern Színpad Kabaréjának és az Apolló Kabarénak. Jól illeszkedett a kabaré műsorába *Losonczy Dezső* dalaival. Rövid idő múlva külföldre szerződött – Bécs, Berlin, Drezda, Nürnberg, Hamburg stb. –, nagy sikereket aratva. 1929-ben visszatért a Bethlen téri Színpadra, 1930-ban pedig ismét a Royal Orfeum közönsége fogadta megkülönböztetett szeretettel.

Sándorffy József; *Sándorffy* (Hegyközüjlak, 1767. ápr. 20.–Nagyvárad, 1824. nov. 30.): színházberlő, mecénás. Már bécsi orvostanhallgató korában közölt verseket, *Csokonai Vitéz Mihály* barátja és orvosa volt. 1805-től Bihar vármegye főorvosa. 1814. febr. 1-jén tíz évre bérbe vette a debreceni színházat. *Vándza Mihály*, majd *Éder*

György műv.-i vez.-vel a társ.-ot felváltva játszatta Debrecenben és Nagyváradon, de Aradon és Szegeden is vendégszerepeltek. A játékszíni könyvtárát és a scenikai készletet adományokból és saját költségén gyarapította. – Ir. K. Nagy S.: A váradi színészet története 1799–1884 (Nagyvárad, 1884).

Sánta Jolán (Kalocsa, 1954. szept. 1.–): énekesnő (mezzoszoprán). 1974–77-ben a Zak debreceni tagozatán *Zádor* Endre, 1979–1985 között a Zak-n dr. *Sipos* Jenő és *Ónody Márta* növendéke volt. 1984-ben debütált az Operaházban, ahol több jelentős alakítás fűződik a nevéhez. F.Sz. *Olga* (Csajkovszkij: Anyegin); *Suzuki* (Puccini: Pillangókisasszony); *Márta* (Gounod: Faust); *Örzsé* (Kodály Z.: Hány János).

Sántha Antal (Zombor, 1836. szept. 6.–Bp., 1908. szept. 27.): színész. Pesten kereskedelmi iskolába kezdett járni, de a színészet jobban vonzotta, így 1856-ban leszerződött *Szuper Károlyhoz*. Először Sümegen lépett fel. Debreceni és pécsi szerződések után 1863-ban a Nemzeti Színház tagja lett, melynek azután élete végéig tagja maradt; 1895-től mint pénztáros. *Réthy Mihály* halála után annak szerepkörét örökölte. F.Sz. *Őszatövé* (Sh.: Szentivánéji álom); *Dubois* (Molière: A mizantrop); *Csepü* (Abonyi L.: A betyár kendője).

M.A. 1856–57: Székesfehérvár; 1857: Debrecen; 1858: Pécs, majd Debrecen; 1859: Debrecen; 1860: Pécs, majd Debrecen.

Sántha Sándor (Szabadka, 1911–Újvidék, 1989. dec. 6.): színész, rendező. 1929-ben jelentkezett színésznek a szabadkai Népkörbe. 1942 őszén *Szűcs László*, a kaposvári társ. ig.-ja, majd egy év múlva *Thüröczy Gyula*, az erdélyi színikerület ig.-ja szerződtette. Az utóbbi helyen már jelentősebb szerepeket is kapott. A háború végén visszatért szülővárosába, s 1945 őszén ő is a Szabadkai Népszínház alapító tagjai között volt. Több mint egy évtizedet töltött a színháznál, majd az újvidéki rádióegy. tagja lett. Drámai szerepeket alakított, ezenkívül sokat rendezett, rendszerint vj.-okat, zenés játékokat, operettek. F.Sz. *Marinetti ezredes* (Balázs B.: Boszorkánytánc); *Timót Pál* (Csiky G.: Ingyenélők); *Nicia mester* (Machiavelli: Mandragóra); *James Morell lelkes* (Shaw: Candida); *Csörgeő Csuli* (Móricz Zs.: Úri muri). F.R. Kacsóh P.: *János vitéz*; Horváth P.: *Csak a vak nem látja*; Ábrahám P.: *Hawai rózsája*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*.

Sántha Juhász Anna (Temerin, 1923. nov. 30.–): színésznő. 1949-től volt a Szabadkai Népszínház társ.-ának a tagja. 1963-ban Kanadába ment, és nyolc évig élt ott. *Kertész Sándor* Művész Színházának társ.-ában játszott. 1971-ben tért vissza Szabadkára, szerepeket azonnal kapott, de csak 1976-tól lett ismét a társ. tagja, majd 1986-ban nyugdíjba vonult. Drámai és komikus epizód szerepeket, öregasszonyokat alakított. F.Sz. *Kántorkisasszony* (Bródy S.: A tanítónő); *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Tiuba* (Miller: A salemi boszorkányok); *Peacockné* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Magdalena* (Manzari: Pablito nővérei).

Sántha Pusztai Lajos (Mohol, 1924. márc. 25.–Szabadka, 1993. máj. 22.): színész. Három évet végzett a bp.-i Zak-n, de nem fejezte be. 1946-ban a Szabadkai Népszínház tagja. 1957-ben átszerződött az Újvidéki Rádiószínházhoz, majd 1963-tól 1965-ig a szabadkai Gyermekszínház tagja volt. 1965-től ismét a Szabadkai Népszínház színésze lett, egészen 1984-ig, amikor nyugdíjba vonult. Pályájának első időszakában gyakran játszotta operettek, zenés vj.-ok főszerepeit, de alakított drámai szerepeket is, később inkább epizód szerepeket sokszor komikusakat formált meg. F.Sz. *Bóni gróf* (Kál-

mán I.: A csárdáskirálynő); *Agoston* (Deák F.: Áfonyák); *Szu-Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Frederick* (Maugham-Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni); *Kányai* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Tengerész* (Oldrich: Negyven gazfickó meg egy ma született bárány).

sanzon (francia, *chanson*): az eredetileg minden megzenésített verset, dalt jelentő műfajnév a 19. és a 20. sz. fordulóján lett az érzelmes, satirikus vagy humoros, könnyed, melodikus *kabarédal* elnevezése. A világvárossá fejlődött Bp. francia és német minták alapján vette át. Népszerűsége a 20. sz. első negyedében tetőzött, amikor a kor legjelentősebb költői (*Ády Endre*, *Kosztolányi Dezső*, *Heltai Jenő*, *Szép Ernő*, *Tóth Árpád* stb.) irták szövegeit; *Reinitz Béla*, *Nádor Mihály*, *Huszka Jenő*, *Szirmai Albert* és mások zenéjét. Leghíresebb előadói: *Medgyaszay Vilma*, *Sólyom Janka*, *Vidor Ferike*, *Gözon Gyula*, *Sennyei Vera*, *Nagykovácsy Ilona*, *Mezei Mária*, *Zsolnai Hédi*, *Császár Angéla*.

Sára Bernadett (Bp., 1951. ápr. 4.–): színésznő. A SzAk-n 1974-ben szerzett oklevelet. Először a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött, ahol négy évet töltött. 1978-tól 1983-ig a Népszínház, 1983-tól a Nemzeti Színház tagja, 1992 dec.-étől szabadfoglalkozású művésznő. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Blanka* (Sh.: János király); *Polly* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Honey* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Violet* (Shaw: Tanner John házassága); *Erzsébet* (Schiller: Don Carlos); *Stuart Mária* (Schiller); *Glória* (Molnár F.); *Inken* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Gizella* (Szörényi L.–Bródy J.: István, a király); *Mandel* (Miller: Játék az időért).

Sárdy Zoltán (Kisvárd, 1925. júl. 15.–): színész. Színitanulmányait magánúton végezte. 1947-ben a debreceni Csokonai Színház szerződtette, amelynek 1985-ben történt nyugalmába vonulásáig tagja volt. F.Sz. *Lablache* (Achard: A bolond lány); *Frédo* (André–Fényes Sz.–Szenes I.: Lulu); *Zsivkovics János* (Bíró L.: Sárga liliom); *Kovács professzor* (Fényes Sz.: Duna-parti randevű); *Impresszárió* (Fényes Sz.: Maya); *Kovács* (Gáspár M.: Ha elmondod, letagadom); *Miska bán* (Katona J.: Bánk bán); *Harry* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Peták* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikászó nélkül); *Murray* (Simon: Furcsa pár); *Pálos Feri* (Raffai S.: Egyszál magam); *András* (Révész Gy. I.: Az első 36 óra); *Vincenzio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Polneikész* (Szophoklész: Oidipusz király, Oidipusz Kolonoszban).

Sárdy János (Nagykőny, 1907. júl. 27.–Bp., 1969. márc. 9.): színész, énekes. A pápai tanítóképzőben végzett, majd Dunaföldvárton lett kántortanító. Műkedvelő előadásokon szerepelt, többnyire zenés darabokban. Hangját magánúton képezte. Az Operaházban *Palotai Árpád* volt a mestere. 1936-ban ösztöndíjaként szerződötték, majd két év múlva rendes tag lett, ahol több elsőrangú szerepben lépett föl, de a közönség leginkább a könnyebb hangvételű tenorszerepekben ünnepelte. 1942-től a Fővárosi Operettszínházban is fellépett. A negyvenes évek egyik legnépszerűbb énekes színésze volt, aki népszerűségét operett- és –1940-től– filmszerepeinek köszönhette. Többször vendégszerepelt külföldön is. Vonzó külsejű, elegáns megjelenésű, szárnyaló tenor hangú énekes volt, aki kivételes színészi képességgel is rendelkezett. Mellszobrárt Kisfaludi Strobl Zsigmond mintázta meg, és a Fővárosi Operettszínház előcsarnokában állították fel. Érdemes művész (1963). F.Sz. *Dávid* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Kálmán diák* (Poldini E.: Farsangi lakodalom); *Orlovsky herceg* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Pottenstein Hatfaludy Ferenc gróf* (Lehár F.: A mosoly országa); *Edmond diák* (Puccini: Manon Lescaut); *Kukorica Jancsi*

(Kacsoh P.: János vitéz); *Barinkay* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Pedrillo* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Jacquino* (Beethoven: Fidelio); *Almaviva gróf* (Rossini: A sevillei borbély); *Bálint* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *René* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy); *Tom* (Jacobi V.: Leányvásár); *Nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill); *Rigó Jancsi* (Fényes Sz.); *Plinchard* (Hervé: Lili); *Csinom Palkó* (Farkas F.); *Ambrus* (Vincze O.: Budai kaland); *Fred* (Porter: Csókolj meg, Katám); *Török* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Páris* (Offenbach: Szép Heléna). – Ir. Hadai Gy.–Mag. L.: S. J. (1987).

SÁRDY JÁNOS – Páris
(Offenbach: Szép Heléna)

Sarkadi Aladár (Bp., 1874. márc. 26. Bp., 1949. dec. 15.): színész, komikus. 1893-ban 4 hónapig volt a SzAk növendéke, de mint tehetségtelen, elbocsátották. 1892-ben *Győri József* daltárs.-ával lépett a színpályára. Különböző társ.-ok tagjaként az ország csaknem valamennyi nagyobb városában fellépett. 1896–97-ben Debrecenben, 1898-ban Óbudán játszott, 1899–1900 között jelentős vidéki társ.-ok szerződötték Pozsonyba, Kecskemétre, Debrecenre, 1902–04-ben Aradra. 1904-től bp.-i színpadokon játszott. 1946-ban a Béke Színház és a Fővárosi Operettszínház színpadán szerepelt. Állandóan játszott *Lakner Artúr* gyermekszínházában. 1945–46-ban a Népvarietében lépett fel. 1947-ben a Medgyaszay Színház színpadán szerepelt. Főként humoros epizódfigurákat alakított. F.Sz. *Fridolin* (Duval: Zenebona); *Wallakeövy Armin* (Ábrahám P.: Az utolsó Verebély lány); *Ödön* (Szenes B.: Az alvó férfi); *Wallenstein* (Kálmán I.: Tattárjárás).

Sarkadi Imre (Debrecen, 1921. aug. 13.–Bp., 1961. ápr. 12.): író, drámaíró. Jogi tanulmányok után újságíróként tevékenykedett. 1946-tól Bp.-en a Szabad Szó és más folyóiratok munkatársa, 1955-től 1957-ig a Madách Színház dramaturgia volt. József Attila-díjas (1951, 1952, 1954), Kossuth-díjas (1955). Több művét csak halála után mutatták be. Drámái: *Út a tanyákról* (1952); *Szeptember* (1955); *Elveszett paradicsom* (1961); *Oszipos Simeon* (1967); *Ház a város mellett* (1967); *Proféta* (1968); *Körmives Kelemen* (1974). – Ir. Kónya J.: S. I. (1971), Hajdu R. G.: S. I. (1973).

Sárkány Kázmér (Mohács, 1954. máj. 13.–): énekes (bariton). A Zak-n Simándy József növendéké-ként szerzett diplomát 1986-ban. Ugyanebben az évben megnyerte a Liszt Énekverseny I. díját. 1986-tól az Operaház magánéneke. Európa számos operaházában szerepelt. F.Sz. II. *Endre* (Erkel F.: Bánk bán); *Háry János* (Kodály Z.); *Dandini* (Rossini: Hamupipőke); *Plunkett* (Flotow: Márta).

Sárközi Sándor; *Sárecz* (Szeged, 1915. jan. 2.–Miskolc, 1981. nov. 19.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolája után pályáját 1937-ben Szegeden kezdte, majd Kolozsvárott, utána ismét Szegeden szerepelt. 1949-től haláláig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Közel 100 epizódfigurát alakított pályája során. F.Sz. *Schwind festő* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Szóládi* (Illyés Gy.: Ozorai példa); *Gaston* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Egy udvornik* (Katona J.: Bánk bán); *Dr. Reich* (Molnár F.: Liliom); *Jonescu tanító* (Carragiale: Az elvesztett levél); *Első ciprusi nemes* (Sh.: Othello).

Sárközy Gyula (Bp., 1962. jan. 12.–): táncos, balettmester. Az ÁBI-ben 1982-ben szerzett balettművész diplomát. Azóta az Operaház tagja, majd az ÁBI-ben balettmester. Elsősorban a demi-karakter szerepkörben ér el sikereket. F.Sz. *Banquo* (Vasziljev: Macbeth); *A balerína partnere* (László P.: Derby); *Oberon* (Seregi L.: Szentivánéji álom); *Halál* (North: A halál és a lány); *főszerep* (Milloss A.: Estri).

Sárközy Zoltán (Nyíregyháza, 1934. nov. 23.–): színész. A SzAk-t látogatta, de oklevelet nem szerzett. 1954-től a debreceni Csokonai, 1955–57-ben az egri Gárdonyi Géza, 1957–58-ban a kaposvári Csiky Gergely, 1958–59-ben a Békés Megyei Jókai, 1959–60-ban a szolnoki Szigligeti, 1960-tól a debreceni Csokonai Színház tagja. Néhány filmben és tévéjátékban is szerepelt. Jászai Mari-díjas (1976), érdemes művész (1984). F.Sz. *Kapitány* (Strindberg: Haláltánc); *Pisti* (Orkény I.: Pisti a vérzivatarban); *Órnagy* (Örkény I.: Tóték); *III* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása).

SARLAI IMRE

Sarlai Imre (Bp., 1904. nov. 14. Bp., 1983. febr. 16.): színész, rendező színészpedagógus. 1920-ban Kispesten kezdte pályáját. Vidéki városokban, pl. 1923-ban Újpesten, 1927–1929 között Pécsen játszott. 1929–30-ban az Új Színházban, 1930–31-ben a Belvárosi, 1935-ben a Király Színházban, 1936–37-ben Erdélyi Mihály

társ.-ában, 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain szerepelt. 1945–46-ban Szegeden, 1947-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1947–48-ban Nagyvárádon, 1948–1951 között Kolozsvárott, 1951–1961 között Marosvásárhelyen lépett színpadra. 1961-től 1971-ig a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1972–73-ban a Békés Megyei Jékai, 1975–1978 között a szolnoki Szigligeti, 1980–81-ben a Nemzeti, 1982-ben a Katona József, a Vig- és a Rock Színházban, 1981-ben a Játékszínben játszott. 1951–1955 között a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben tanított. 1979-ben érdemes művész kitüntetést kapott. Jellem- és epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *Reimsi érsek* (Shaw: Szent Johanna); *Sheriff* (Nash: Az esőcsináló); *Gremio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Csavargó* (Thomas: Szegény Dániel); *Tanító* (Kornis M.: Halleluja); *Mihály* (Füst M.: Boldogtalanok). F.R. Ibsen: *Peer Gynt*; Smetana: *Az eladott menyasszony*; ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*.

Sármácssy Miklós (? 1901–Bp., 1963. júl. 29.): színész, rendező. 1918-ban Pozsonyban (?) kezdte pályáját. 1921–22-ben Újpesten, 1923–24-ben Székesfehérvárott játszott. 1925–26-ban a Belvárosi és a Renaissance Színház tagja volt. 1926-ban Forgács Rózi Kamaraszínházában is fellépett. 1928–29-ben Miklósy Imre társ.-ában, 1929–30-ban Pécsen, 1930-tól 1935-ig ismét Miklósnál játszott. 1935–36-ban a Royal Színház tagja lett, s a Kamara és a Bethlen téri Színházban is fellépett. 1936–37-ben a debreceni társ., 1938–1940 között a Belvárosi Színház, 1940–42 között a nagyváradi társ., 1943–44-ben a Vig- és a Pesti Színház színésze és rend.-je volt. Gyakran hívták vidéki ig.-k beugró színésznek. 1947–48-ban a Kis Színházban, 1949-től 1951-ig Miskolcon, 1951–1954 között az Úttörő és az Ifjúsági Színházban, 1954-től 1961-ig Pécsen szerepelt. Kezdetben hős-, később jellemszerepeket játszott. Prózai műveket rendezett. 1961-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Bolingbroke* (Scribe: Egy pohár víz); *Sartorius* (Shaw: Szerelmi házasság). F.R. Hevesi S.: *A búvőszinas*; Shaw: *Az imádó és a férje*; Lavery: *Az Úr katonái*. **Sárosdy** Rezső (Bp., 1926. júl. 14.–): színész. Pályáját 1954-ben kezdte az Állami Faluszínháznál. 1957-ben Békéscsabára szerződött, majd rövid szegedi megszakítással 1961-től 1986-ban történt nyugdíjazásáig a debreceni Csokonai Színház tagja volt. Drámai hős- és jellemszerepeket alakított. Jászai Mari-díjas (1967), érdemes művész (1978). F.Sz. *Macduff* (Sh.: Macbeth); *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Jóó András* (Darvas J.: Kormos ég); *Eddie Carbone* (Miller: Pillantás a hidról); *John Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Uri muri); *Stanley Kowalski* (Williams: A vágy villamosa); *Frank* (Shaw: Warrenn mestersége).

Sárosi Gábor (Mándok, 1931. márc. 24.–): színész. A SzAk-t látogatta 1954-ig, majd az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 1956-ig folytatott tanulmányokat. 1954–56-ban a Fővárosi Operett-, 1956–1960 között a kecskeméti Katona József, 1960–62-ben a Petőfi, 1962–64-ben ismét a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1964–1968 között külföldi színpadokon szerepelt, 1968–1974 között ismét a kecskeméti Katona József Színház, 1975 óta az Arany János Színház művésze. A Deutsche Bühne – Szekszárdi Német Bemutató Színpad – alapító tagja. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Dankó Pista* (Vaszy V.); *Higgins* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Des Prunelles* (Sardou–Najac: Váljunk el!); *Mac Phail* (Maugham: Eső); *Jack* (Maugham–Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni); *Lucien* (Eisemann

M.: Fekete Péter); *Lorenzo* (Horváth J.: Péntek Rézi); *Rodrigo* (Sh.: Othello); *Tom Miggles* (Jacobi V.: Leányvásár); *Mr. Bumble* (Bart: Oliver).

Sárosi Károly (?-?): színész. Pályájáról 1833–1852 között vannak adataink. Különböző vándortárs.-ok tagja volt, 1834–35-ben Kassán, 1838–1842 között Kolozsvárott játszott. Kisebb epizód szerepeket alakított, de volt kardalos, ügyelő, jegyellenőr is.

Sárossy-Heltay Magyar Színháza (1952–1954): 1952. szept. 21-én a New York-i White Hallban mutatkozott be a társulat, melynek ig., rendezője *Sárossy Szüle* Mihály, társig., zenei vezetője *Heltay Miklós* volt, aki korábban komikus szerepkörben aratott sikert. Színészek voltak *Emőd* Margit, *Mórocz* Gabi, *Iván* Dezső, *Farkas* Marika, *Kondor* Mariska, *Márk* Lajos. Műsoruk általában a könnyed szórakoztatást szolgáló sikerdarabok szerepeltek: *Erdős* Mihály–*Boros* Elemér: *Báthory* Erzsébet; *Gárdonyi* Géza: *Gőre* Marcsa Amerikában. Kétévi működés után a színház megszűnt.

Sárossy Szüle Mihály (Újpest, 1902. júl. 2.–Bp., 1992. jan. 23.): színész, színházigazgató, rendező, színpadi szerző. 1922-ben *Andor* Zsigmond újpesti társ.-ánál kezdte pályáját. A vidéki évek után 1927-ben *Fodor* Oszkár pécsi társ.-ától amerikai vendég szereplésre szerződött. 1930-ban megalapította a New York-i Operettszínházat, amelyet 1932. jan.-ig, hazatéréséig vezetett. Alkalmi vendég szereplések után 1935-től *Radó* László makói, majd kispesti társ.-ának színésze és rend.-je volt. 1938. júl.-ban a rövid életű Terézvárosi Színpad (Szent László út 26.) majd a Zuglói Színház ig.-ja. 1939–1940 között a Royal Színház gazd. ig.-jaként tevékenykedett. 1941-ben felépítette a Vidám Színházat, és 1944-ig vezette. 1945-ben Nyári Színház néven próbált az Erzsébet (ekkor már Sztálin) téri Kioszkban előadásokat tartani. 1946-ban ismét az USA-ba utazott. Egy ideig *Jávor* Pállal együtt, a *Jávor-Sárossy Szabadság Színházzal* járta a magyar lakta vidékeket, majd saját társ.-ot szervezett. 1955–56-ban Miami létrehozta a *Floridai Napsugár Színházat*. Mo.-i művészek vendégjátékát is szervezte. Utolsó éveiben újra Mo.-on élt. Színészként bonviván szerepkörben mozgott otthonosan, de prózai művekben is fellépett. A Vidám Színházban elsősorban szórakoztató műveket adott elő. Írt nótákat, alkalmi műveket és vi.-okat. F.Sz. *Rudi* (Radó J.: Régi jó Budapest); *Szu-Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Mátyás* (Heltai J.: A néma levente). F.R. Kacsóh P.: *János vitéz*; Goldfaden: *Szulamith*; Kátona J.: *Bánk bán*. Drámái: *Egy bolond százat csinál* (1935); *Huszárszerelm* (1937); *Bolond lyukból bolond szél fúj* (1940). Könyve: *Sárossy Szüle M.: Mистер Jávor + Az amerikai magyar színház története* (New York, 1982).

Sárossy Andor (Bp., 1885. dec. 16.–?, 1967. nov. 30.): énekes (bariton). A *Rákosi* Szidi színiiskola növendéke volt. Pályafutását 1905-ben Pozsonyban kezdte, majd a Király Színház tagja lett. A hadifogságból visszatérve a Városi Színházhoz szerződött, 1923–24-ben sikerrel szerepelt az Operaház színpadán is. Később groteszk szerepekben vált népszerűvé. F.Sz. *Tonio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Escamillo* (Bizet: Carmen); *Lescout* (Puccini: Manon Lescout).

Sárvári Győző (Püspökladány, 1954. ápr. 17.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1978-ban kezdte pályáját a veszprémi Petőfi Színházban. 1980-tól 1986-ig a Madách Színház tagja volt. 1987-től szabadfoglalkozású művész. Megnyerő külsejű, jó mozgáskultúrájú, mely érzéseket megjeleníteni képes egyéniség. F.Sz. *Abel* (Sütő A.: Káin és Abel); *Várad* Róbert (Karinthy F.: Házszenelő); *Pilve* (Szabó M.: Béla király).

Sáry Fanni (Pest, 1828–Dunavecse?, 1905): táncosnő. 1839-ben a Nemzeti Színház tánciskolájában kezdte tanulmányait, és 1842-ben már szerződést is kapott. 1843-ban részt vett *Veszter* Sándor táncársaságának külföldi turnéján. Ugyanebben az évben Fáy István gróf támogatásával, ösztöndíjaként, a párizsi Királyi Táncakadémián *Baresse* irányítása alatt képezte tovább magát. 1845-ben vendékként lépett fel a Nemzeti Színházban. Ezután – mivel ösztöndíja elfogyott – az éppen akkor nálunk vendég szereplő Antonio *Guerra* vitte magával a bécsi Udvari Színházba, ahol ingyen tanította tovább. Sikeres bécsi fellépései nyomán a magyar Elssler Fannyként emlegették. 1846-tól 1849-ig tartott bécsi szerződése. 1849-ben hazajött, férjhez ment, de továbbra is fellépett. F.Sz. *A markotányosnő és a postalegény* (A. Saint-Léon, 1846); *Ondine, a hableány* (A. Saint-Léon, 1846); *Gizella, vagy a villik* (J. Perrot–Campilli F., 1847); *Jós* (Campilli F.–Doppler F., 1849). – Ir. Vályi R.: *A táncművészet története* (1969).

Sáry László (Győr, 1940. jan. 1.–): zeneszerző. Tanulmányait a Zak zeneszerzés tanszakán, *Szerémszky* Endre növendékeként végezte. Az Új Zenei Stúdió alapító tagja, előadója. Több mint ötven kompozíciója jelent meg nyomtatásban. 1984-ben Erkel Ferenc-díjat kapott. F.M. *In Sol* (opera, 1991); *Diana búcsúja* (1976); *Az ég virágai* (1973); *Kotyogó kő egy korsó-ban* (1978).

SAS JÓZSEF
Ajtmatov Első vadászata c. művében

Sas József (Békéscsaba, 1939. jan. 3.–): színész, rendező, író, színházigazgató. 1957-ben végezte el *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját. A győri Kisfaludy Színházhoz szerződött. 1958-tól a Békés Megyei Jókai Színház, 1959-től a Pécsi Nemzeti Színház, 1960-tól a Magyar Néphadsereg Művészegyüttesének, 1966-tól a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1973-tól a Mikroszkóp Színpad művésze, 1985 óta ig.-rend.-je. Jászai Mari-díjas (1981), érdemes művész (1985). Állandó közreműködője a rádió- és tv-kabaréknak, több nagylemeze jelent meg, számos önálló estnek írója, előadója. F.Sz. *Shukk Tóni* (Kálmán I.: Cirkuszhercegnő); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Miska* (Szirmai A.: Mágnes Miska). F.R. *Jó párt holtig tanul, Csak semmi politika, Kiló a lóláb, Előttünk a vízőzön*. F.M. *Kutyák* (musical), *Lépj be a S.A.S.-ba* (1988). – Ir. Peterdi P.–Sas J.: *Józsai, hol vagy?* (1985).

Sashalmi József (Székesfehérvár, 1955. júl. 22.–): színész. 1981-ben, a SZAK elvégzése után a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1982–1985 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1985 őszétől ismét a veszprémi színház művésze, 1992 óta a színház stúdióvezetője. F.Sz. *Siegfried von Mörmér* (Kleist: Homburg hercege); *Emerik* (Janca: A nagy briliáns valcer); *Lysander* (Sh.: Szentiványi álom); *Mátyás király* (Hel-tai J.: A néma levente).

Sáska Borbála: → *Erdélyiné Sáska Borbála*

Sáska János (?–?): színész. 1792-ben a nagyenyedi református kollégium diákjaként lett az első kolozsvári társ. alapító tagja. Ott játszott 1807-ig, ekkor Pestre jött. 1807–1810 között a pesti társ. tagja, ezután Debrecenben játszott, 1812-ben visszatért Kolozsvárra. Későbbi életéről és pályájáról nincsenek adatok. Erdélyben többnyire fiatal érzékenyjátéki és szerelmes hősöket alakított, de ekkor is vállalt már apa- és uralkodós szerepeket. Később ezek alkották szerepkörét. F.Sz. *Inkle* (Eckartshausen: Inkle és Járíko); *Laertes* (Sh.–Schröder: Hamlet); *Walter* (Schiller: Ármány és szerelem); *Vadligeti* (Kotzebue: A szerelem gyermeke); *Artaxerxes* (Metastasio).

Sas Kabaré: → *Grand Kabaré*

Saskáné Koronka Borbála (?–?): színésznő. 1800-tól játszott Kolozsvárott, Nagyváradon és Debrecenben. 1807-ben férjével Pestre jött, ahol 1810-ig volt a társ. tagja, majd ekkor Debrecenben át visszatért Kolozsvárra. Fellépéseire 1812–1823 között vannak adataink. 1821-től Hajós néven játszott. Hősnőket és anyaszerepeket alakított. F.Sz. *Gróf Telpatakiné* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Szilágyi Erzsébet* (Szentjóni Szabó L.: Mátyás király választása); *Zenonida* (Henneberg-Schikaneder: Csörgösapka); *Kapelltné* (Sh.–Weise: Rómeó és Júlia).

Sass Ibolya (?–?): színésznő, rendező. *Rózsahegy* Kálmán színiiskolájában végzett. 1927–28-ban a Pécsi Nemzeti Színházhoz került, majd a Belvárosi Színházban játszott. Származása miatt másfél évig egy olasz koncentrációs tábor foglya volt. Innen került 1944-ben Argentínába, ahol a Buenos Aires-i *Törekvés* műkedvelő egy. rend.-je lett. 1944-ben rendezte Bródy Sándor *A tanítónő* c. darabját, amelyben a címszerepet is eljátszotta. 1944. júl. 29-én a Consejo de Mujeres színháztermében az ő rendezésében adták elő Bús-Fekete László Több mint szerelem c. vj.-át, amelyben az *Orvosnő* szerepét alakította.

Sass László (Arad, 1918–): énekes (bariton). Tanulmányait magánúton, *Adorján* Ilona növendékeként végezte. 1948–1973 között volt a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes. Mintegy ötven opera- és operettszerepet énekelt. 1964-ban érdemes művész kiüntetést kapott. F.Sz. *Scarpia* (Puccini: Tosca); *Tiborc* (Erkel F.: Bánk bán); *Háry János* (Kodály Z.); *Daland* (Wagner: A bolygó hollandi).

Sass Sylvia (Bp., 1951. júl. 12.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1970–72-ben végezte a Zak-n Rév-hegyi Ferencné irányításával. 1972-ben a Kodály-, 1973-ban a szófiai énekverseny győztese, 1974-ben a moszkvai Csajkovszkij-énekversenyen második díjat kapott. 1972-ben szerződött az Operaházhoz, ahol az Istenek alkonya (Wagner) *Gutrune* szerepében mutatkozott be. Verdi és Puccini operáiban aratta első sikereit. A 70-es években kiemelkedő alakítást nyújtott Bellini és Verdi operáinak drámai hősnőjeként a Lamberto *Gardelli* által irányított felújításokon. Nagy elismeréssel fogadták alakításait a kortárs m. szerzők operáiban. A világ számos híres operaházában szerepelt. Művészetét a legnagyobb lemezcégek felvételei örökítették meg. 1979-től

külföldön lép fel. 1976-ban Liszt Ferenc-díjat, Székely Mihály Emlékplakettet, 1978-ban érdemes művész kiüntetést kapott. F.Sz. *Norma* (Bellini); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Tosca* (Puccini); *Lady Macbeth* (Verdi: Macbeth); *Turandot* (Puccini); *Judit* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

Sasvári Sándor (Bp., 1957. okt. 18.–): színész, énekes. 1982 óta a Rock Színház művésze. Kellemes énekhangja, mozgáskultúrája zenés darabokban jól érvényesül. F.Sz. *Tony* (Bernstein: West Side Story); *Féligkész* (Várkonyi M.: A bábjátékos); *Jézus* (Tolcsvay L.–Müller P.: Maria evangéliuma); *Jézus* (Lloyd Webber: Jézus Krisztus szupersztár); *Aetius* (Szörényi L.–Nemeskürthy I.–Lezsák S.: Attila, Isten kardja).

Saszet Géza (Erhatvan, 1929. márc. 8.–): költő, műfordító, dramaturg. A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem filozófia szakán végzett 1952-ben. Logikát tanított 1957-ig, 1960-tól a kolozsvári Állami Magyar Színház irodalmi referense. Verseket, bábjátékokat ír. F.M. *Apáczai Csere János társadalmi nezelei*; *Bizonyság* (versek); *A mesének legyen jó vége*; *János vitéz* (bábjáték); *A szerelem bolondságai* (kollázs Lope de Vega színműveiből).

Sata Árpád (Székelyudvarhely, 1950. okt. 17.–) színész. 1973-ban a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett. Két évig a szatmári Északi Színház tagja, majd 1975-ben Kolozsvárra szerződött. Prózái és zenés darabokban egyaránt sikeres karakterszínész. F.Sz. *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Herceg* (Karácsony B.: A rút kiskacsa); *Kötyögös polgár* (Caragiale: Az elveszett levél); *Pille* (Sh.: Mészöly D.: Lóvá tett lovagok); *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Jegoruska* (Erdman: Az öngyilkos).

Sátorlajújhely színészete: az 1830-as években már *Déryné* is játszott a városban. A vándortárs.-ok is szívesen tartottak előadásokat a kaszinóban. Az első színház 1882-ben épült, 1901-ben *Vojtha* Adolf tervei szerint

SASS SYLVIA – *Salome* (R. Strauss)

átépítették. 1929-ben Tóry Emil és Pogány Mór műépítészek új színházat építettek, amelyben 650 ember fért el. A város a mo.-i kerületi rendszerhez tartozott 1949-ig. A 19. sz. fordulóján Krecsányi Ignác, Miklósy Gyula, Mezei Kálmán, majd Fodor Oszkár, Gulyás Menyhért, 1934–1939 között a debreceni színház társ.-a szerepelt itt.

Saxlehner Emma (Pest, 1849. szept. 28.–Bp., 1938. jan. 25.): énekesnő (alt), pedagógus. Tanítónőként végzett, énekelni Stoll Pétertől tanult. A Nemzeti Színházban már 1867-ben fellépett néhányszor, 1868-tól szerződött tagként, a hosszabb ideje betöltetlen altmezzo szerepök vezető énekeise lett. A színpadi pályától 1888. dec.-ben vett búcsút. *Cerrinè*, *Kvassayné* néven is szerepelt. 1900-ig énekpédagógusként tevékenykedett. Operák drámai szerepében és népszínművekben egyaránt megbízható volt, hangversenyeken is sikerrel lépett fel. F.Sz. *Gertrudis* (Erkel F.: Bánk bán); *Magdalena* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Mary* (Wagner: A bolygó hollandi); *Ortrud* (Wagner: Lohengrin); *Ulrika* (Verdi: Az álarcosbál).

Scala Színház (1918–1921): a városligeti *Vígszínkör* működött 1918–1921 között ezen a néven Bródy István vezetésével. 1919-ben az Operaház tagjai is énekeltek itt. 1921. máj. 14-től az *Unió Színházüzemi és Színházépítő Rt.* bérelte ki, ig.-ja ekkor Szirmai Imre volt. Főleg operetteket játszottak, hiszen a ~ a *Revü Színház*, majd a *Blaha Lujza Színház* nyári játszóhelye volt. 1921-ben megszűnt. Az épületben az 1920-as években varietéműsorokat játszottak, 1929 és 1933 között pedig a *Fővárosi Operettszínház* nyári játszóhelye volt *Nyári Operettszínház* néven.

Schaaser Richárd (Székelyudvarhely, 1931. júl. 3.–): színész. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1954-ben, és nyugdíjaztatásáig a kolozsvári társ. tagja volt. A megbízható színész típusa, kisebb-nagyobb karakterszerepeket színesen, hangulatosan elevenít meg. F.Sz. *Masham* (Scribe: Egy pohár víz); *Bence* (Szigligeti E.–Móricz Zs.: Csikós); *Rodolphe* (Miller: Pillantás a hídról); *Lipót* (Dürrenmatt: János király).

Schauer Ferenc; *Sárosi* (Brünn v. Pest, 1855–Bp., 1913. nov. 28.): zeneszerző. Zenei tanulmányait apja, *Schauer* Ignác irányításával végezte, majd a piaristáknál orgonálni tanult. Az érettségit követően teológiai tanulmányokat folytatott, majd 1872-től apja örökébe lépett mint a Nemzeti Színház zenekarának ütőhangszerese. Később ugyanott korrepetitor volt. Az Operaház megnyitása után (1884) karmesterként működött. F.M. *Atala* (Chateaubriand nyomán Várdai Antal, 1881); *Abencerage* (Chateaubriand nyomán Bartók Lajos, 1887). *Bevezető zene a Nemzeti Színház ötvenéves jubileumára* (1887).

Schäffer Judit (Bp., 1931. jan. 25.–): jelmeztervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskolán végezte, ahol 1954-ben diplomázott *Nagyajtay* Teréz növendékéként. Először a Magyar Néphadsereg Színháza szerződtette (1954) ösztöndíjasként, innen 1956-ban a József Attila Színházhoz került jelmeztervezőként, ahol 1966-ig működött. 1965–1987 között a Nemzeti Színház jelmeztervezője volt. 1987-ben az Operaház vezető tervezője lett, majd 1991-től a Budapesti Kamaraszínház tagja. Sok más fővárosi és vidéki színháznak, szabadtéri színpadnak és külföldi operaháznak is dolgozott. Rendszeresen tervezett magyar filmek, tv-játékok számára. Négy éven keresztül az Iparművészeti Főiskolán jelmeztervezést tanított. Komoly szerepe volt a hatvanas-hetvenes évek ún. magyar jelmeztervező iskolájának kibontakozásában. Művészetére elegáns for-

makultúra, karakterfestő készség, a legkülönbözőbb képző- és iparművészeti, népművészeti stílusok, eszközök adaptálása, ízlés, humor, ironia jellemző. Egyéni és csoportos kiállításokon gyakran szerepelt. Jászai Mari-díjas (1971), érdemes (1975) és kiváló művész (1985). F.T. id. Dumas-Planchon: *A három testőr*; Sh.-Brecht: *Coriolanus*; Vörösmarty M.: *Czillei és a Hunyadiak*; Madách I.: *Mózes*; Csehov: *Ivanov*; Maróti L.: *Az utolsó utáni éjszaka*; Sh.: *Tévedések vigjátéka*; Sh.: *A vihar*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Verdi: *Traviata*; Sh.: *Lear király*; Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*; Sh.: *A velencei kalmár*; Katona J.–Spiró Gy.: *Jeruzsálem pusztulása*; Verdi: *Nabucco*; Kodály Z.: *Háry János*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983). **Schedius** Lajos (Győr, 1768. dec. 20.–Pest, 1847. nov. 12.): dramaturg. 1792-ben a pesti egyetem filozófia- és esztétikaprofesszora. 1831-ben a Magyar Tudós Társaság tiszteletbeli tagja, 1845-ben ig.-ja. 1841-ben a Kisfaludy Társaság tagja, 1842-ben alelnöke. Német, latin és m. nyelven egyaránt publikált. 1793–1796 között a Pest vármegye pártolta, első pest-budai m. szintárs. dramaturgja, tevékenységének részletei azonban nem ismertek. A Magyar Tudós Társaság drámapályázatain többször volt a bírálóbizottság tagja.

Schlanger András (Bp., 1961. febr. 10.–): színész, rendező. A SzAk-n 1984-ben szerzett oklevelet, majd a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színház szerződtette. 1988-tól a Radnóti Miklós Színház tagja. 1990–93-ban a nyíregyházi színház műv.-i vez.-je. F.Sz. *Fagin* (Dickens: Twist Olivér); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Octavius Caesar* (Sh.: Julius Caesar); *Keszeg András* (Sh.: Vízkereszt); *Sebestyén* (Kolozsvári Papp L.: Édes otthon). F.R. Litvai V.: *Pinokkio*; Gaál J.: *A feleskei notárius*; Henderson: *Diákserlem*; Kompolyth Zs.: *Kísértetsárdás*; Karinyth F.–Rejtő J. Heltai J.: *Kávéházi kabaré*.

Schlesinger: → *Hemisch* József

Schmid Adolf: → *Müller* Adolf

Schmidt Julianna: → *Delly* Julis

Schneider Dániel (Topolya, 1903. szept. 13.–Topolya, 1968): színész. Pályáját a két háború között kezdte műkedvelőként, majd az 50-es években, amikor Topolyán hivatásos színház volt, ott folytatta tevékenységét. Mintegy harminc, főleg komikus, buffoszerepet játszott sikerrel. F.Sz. *Dollárpapa* (Gábor A.): *Máton gazda* (Szigligeti E.: Csikós); *Pandolfo, kávéháztulajdonos* (Goldoni: A kávéház); *Szellemfy* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Milovan bácsi* (Bobic: Blo család); *Kázmér* (Vaszary G.: Klotild néni).

Schnell Ádám (Bp., 1964. jan. 29.–): színész. A SzAk elvégzése után 1989-ben a Madách Színházhoz szerződött, amelynek azóta is tagja. Klasszikus drámákban, vj.-okban a szereppel azonosulni tudó, szuggesztív előadásmódjával tűnt föl. F.Sz. *Malvolio* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Rendőrkapitány* (Müller P.: Szemszedett igazság); *Ephesusi Antipholus* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Wurm, titkár* (Schiller: Ármány és szerelem).

Schneller: → *Serédi* Sarolta

Schodel János (Pozsony, 1796. máj.–Pest, 1863. jún.): zenetanár, operarendező, zeneszerző. Pozsonyban tanult, s apjához hasonlóan zongoratanári képzést szerzett, de később énektanárként is működött. 20 évesen Kolozsvárra került, ahol 1826-ban feleségül vette énekes tanítványát, *Klein* Rózát. 1838–40-ben a Nemzeti Színház tagjaként a társ. énektanítója, s *Szilágyi* Pállal az operák rend.-je volt. Több zeneműve nyomtatásban is megjelent.

Schodelné Klein Rozália (Kolozsvár, 1811. szept. 29.–Nyáregyháza, 1854. szept. 29.): énekesnő (szop-

rán). Magyar szülők házasságon kívül született gyermeke. Klein János zenész felesége fogadta örökbe. A kolozsvári zenedében tanult énekelni, majd Schodel János képezte tovább a hangját, és 1826-ban feleségül vette. Pozsonyba költöztek. ~ ott debütált 1829-ben *Agáta* (Weber: A bűvös vadász) szerepében. Ezután Bécsben színészmesterséget tanult. 1833-tól a Kärntnerthor Theater, később a Josephstädter Theater tagjaként, német színpadokon aratott sikereket. 1837-ben egyaránt vendégszerepelt Pesten a német és a m. nyelvű társ.-oknál. 1838-ban a Pesti Magyar Színház szerződtette, ahonnan a részben általa kirobbantott „operaháború” miatt távoznia kellett. 1841–42-ben Hannoverben, Mainzban, Kölnben és a londoni Covent Gardenben énekel. 1843. aug.-ban Bartay András íg. visszahívta a Hunyadi László bem.-jára, melyben *Szilágyi Erzsébet* szerepét Erkel Ferenc neki komponálta, akárcsak ezt megelőzően a *Báthory Mária* címszerepét is. Ettől az időtől kezdve tért át a lírai és koloratúr szerepkörre a drámai szoprán szerepekre. 1848-ban mint *Norma* (Bellini), majd 1849-ben mint *Lady Macbeth* (Verdi: *Macbeth*) búcsúzott a pesti közönségtől, követve élettársát, Nyáry Pált annak nyár-egyházi birtokára. Kivételes hangterjedelmével, technikai és mesterségbeli tudásával az első szakszerűen képzett, európai színvonalat képviselő énekesnő volt Mo.-on. F.Sz. *Rómeó* (Bellini: Montecchi és Capuletti párt); *Norina* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Abigail* (Verdi: Nabucco); *Lucrezia Borgia* (Donizetti); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Leonóra* (Beethoven: Fidelio). – Ir. Benyovszky K.: Sch. R., az első magyar „dálnoknő” (Pozsony, 1927).

Schöpflin Aladár (Maniga, 1872. okt. 4.–Bp., 1950. aug. 8.): kritikus, irodalomtörténész, író, műfordító.

SCHODELNÉ KLEIN ROZÁLIA – Báthory Mária
(Erkel F.)

Pozsonyban evangélikus teológiát, Bp.-en filozófiát tanult. 1898-ban a *Városi Újságnal* kezdte a pályáját. A *Nyugatnak* kezdettől fogva munkatársa, vezető kritikus volt. Dolgozott a radikális értelmiségi *Huszadik Századba* is. 1909-től a Franklin Társulat irodalmi titkára, 1941-től a Baumgartner-díj kurátora volt. 1923-ban megválasztották a színházi kritikusok szindikátusa elnökévé. Kritikáit biztos ítélőképeség, finom esztétikai érzék és igényesség jellemezte. Nem kötődött szorosan egyetlen kritikai v. esztétikai iskolához sem. Fordított angolból, franciából és németből. A *Magyar Színművészeti Lexikon* (I–IV., 1929–1931) szerk.-je volt. Regényeket és tanulmányokat is írt. 1925-től a Nemzeti Színház bemutatta három színművét. 1949-ben Kosuth-díjat kapott. Drámái: *Vége a szép nyárnak* (1925); *A piros ruhás hölgy* (1926); *Őszi szívárvány* (1934). Könyvei: *Magyar írók* (1917); *A magyar irodalom története a XX. században* (1939); *Válogatott tanulmányok* (1967). – Ir. Dedinszky I.: S. A. (1943).

Schubenza Károly: → Benza Károly

Schubert Aranka: → Sugár Aranka

SCHUBERT ÉVA – Helén
(Horváth: Mesél a bécsi erdő)

Schubert Éva (Bp., 1931. jan. 19.–): színésznő, rendező, színészpédagógus. A SzAk-n 1955-ben szerzett oklevelet, és A Magyar Néphadsereg Színháza szerződtette. 1956–57-ben a József Attila Színház, 1957–58-ban a Vidám Színpad, 1958-tól 1978-ig a Vigaszínház művésznője volt. 1978 óta ismét a Vidám Színpadon játszik. Humora és drámai ereje jellegszerepekben érvényesül. Számos filmben és tévéjátékban szerepel, gyakran fellép irodalmi műsorokban. Az utóbbi években többször rendezett is. A Zak-n színészmesterséget tanít. *Gör Nagy Mária* színiiskolájának tanára. Érdemes művész (1984). F.Sz. *Mása* (Csehov: Sirály); *Elzevira* (Majakovszkij: A poloska); *Carol* (Williams: Orfeusz alászáll); *Angela* (O’Casey: Hajnali komédia); *Suzy* (O’Casey: Az ezüst kupa); *Maria Josefa* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Gloria* (Shaw: Sosem lehet tudni); *Gizi* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Utit!); *Berta* (Szomory D.: Szabóky Zsigmond Ráfáel); *Salvaine* (Ghelderode: A nagy halál balladája); *Bonivardnė* (Bisson: Válni sem érdemes); *Mama* (Vaszary G.: Bubus); *Higa Jiga* (Patrick: Teaház az augusztusi holdhoz); *Mina* (Vajda A.–Vajda K.: Így játsunk mi). F.R. Heltai J.: *A néma levente*; Mozart: *A színigazgató*; Pergolesi: *Urhamám szolgáló*.

Schütz Ila (Bp., 1944. jan. 5.–): színésznő. A SzAk-n 1969-ben szerzett oklevelet. Korábban amatőr színjátszó volt, ill. az Egyetemi Színpadon szerepelt. A diploma után egy évadot a Mikroszkóp Színpadon

SCHÜTZ ILA – Liza
(Gribojedov: *Az ész bajjal jár*)

töltött. 1970-től a Madách Színház művésznője. A komédiától a tragédiáig minden szerepében hiteles, de a közönség inkább vj.-i alakításait szerette meg. Slade. Jövőre, veled, ugyanitt! c. darabjában *Dons* szerepét *Sztankay* István partnereként több mint 300-szor játszotta. Több filmben és tévéjátékban is szerepelt. Jászai Mari-díjas (1974), érdemes művész (1981). F.Sz. *Dolly* (Shaw: Sosem lehet tudni); *Jozefa* (Achar: A bolond lány); *Kornélia* (Szép E.: Völegény); *Örzsé* (Németh L.: Bodnárné); *Rosalinda* (Sh.: Lóvá tett lovagok); *Fruzsina* (Molière: A fősvény); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Jabloneczay Gizella* (Szabó M.: Régimódi történet); *Natasa* (Csehov: Három nővér); *Szonya* (Csehov: Ványa bácsi); *Mása* (Csehov: Sirály); *Bernarda* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Borbála* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Claudia Faith* (Topor: A bolond); *Hercegnő* (Manfredi-Marino: Könnyű erkölcsök); *Jacqueline* (Camoletti: Hatan pizsamában). – Ir. Sas Gy.: Újra veled ugyanitt (Schütz és Sztankay, 1989).

Schwajda György (Kispest, 1943. márc. 24.–): énekes, drámaíró, dramaturg, színházigazgató. Első drámáját, *A bohóc*-ot a veszprémi Petőfi Színház mutatta be 1967-ben. 1970-től a SzAk-n dramaturgiai tanulmányokat folytatott. 1978–79-ben a szolnoki Szigligeti, 1979–1985 között a Miskolci Nemzeti Színház dramaturgja, 1985-től 1991-ig a szolnoki Szigligeti Színház igazgatója volt. 1993-tól a Művész Színház ügyvezető ig.-ja. Dramái: *Mesebeli János* (1973); *Csoda* (1978); *Segítség* (1978); *Himnusz* (1981); *A szent család* (1984); *Mari* (1986). Dramatizálta pl. García Márquez *Száz év magány* c. regényét.

Schwimmer János (Bp., 1954. jún. 28.–): énekes (basszus). Énektanulmányait 1975–1981 között végezte a Zak-n *Sziklay* Erika és *Polgár* László vezetésével. 1981-től a győri Kisfaludy Színház magánénekese. F.Sz. *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto); *Colline* (Puccini: Bohémélet); *Masetto* (Mozart: Don Giovanni); *Ferrando* (Verdi: A trubadúr); *Biberach* (Erkel F.: Bánk bán).

Sebeők Sári (Sátoraljaújhely, 1886. ápr. 11.–Bp., 1952. júl. 24.): énekesnő (szoprán). Bp.-en *Maleczky* Vilmosné, Bécsben *Rosa Papier* növendéke volt. Rövid

ideig a bécsi opera tagja, később Frankfurtban lépett fel. 1908–1942 között az Operaház magánénekese, 1923-tól örökös tagja. Elsősorban romantikus szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Norma* (Bellini); *Tosca* (Puccini); *Izolda* (Wagner: Trisztán és Izolda).

Sebestyén Csaba (Bp., 1961. febr. 13.–): táncos, balettmester. Az ÁBI elvégzése után 1980-tól a Győri Balett magántáncosa, *Markó* Iván összes művének asz-szisztense, az egy. balettmestere. A társ. összes produkciójában részt vett. A *Bolero* c. egyfelvonásost betanította a firenzei Operaház balettcsoportjának. 1991-ben eltávozott Győrből. Azóta szabadfoglalkozású táncművész, aki 1992-től a Közép-Európa Táncszínház balettmestere, valamint *Gajdos* József színész-táncos állandó munkatársa. F.Sz. *Duende* (Markó I.: Az igazság pillanata); *Szabadság madara* (Markó I.: Ígéret földje); *Aki a fényt elvette* (Markó I.: Emlék a fényről).

Sebestyén Dezső (Bp., 1895. aug. 15.–Bp., 1974. jún. 25.): színházigazgató. Pályáját 1921-ben bátyja, *Sebestyén* Géza miskolci társ.-ában titkárként kezdte. 1925-től 1930-ig a Városi Színház helyettes ig.-ja, 1930–1931-ben ig.-ja volt. 1931-től 1933-ig és 1934–35-ben a Fővárosi Operettszínházat vezette. 1951-től a Vidám Színpad, 1956-tól 1964-ig a József Attila Színház gazdasági ig.-jaként dolgozott. Az 1930-as években meghatározó szerepe volt a hazai operettjártás világában. Színházainak műsorát mindig igényesen alakította, a közreműködők pedig a műfaj elsőrangú képviselői voltak.

Sebestyén Éva (Sárospatak, 1927. júl. 4.–): színésznő. *Rózsashegyi* Kálmán színészképző iskolájában végzett 1951-ben, majd az Ifjúsági Színház Stúdiójában dolgozott 1951-től 1954-ig. 1957-ben a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette, amelynek nyugdíjazásáig tagja maradt. F.Sz. *Yuki* (Pfeiffer: Lampionok ünnepe); *Orbókné* (Gyárfás M.: Egérút); *Millenne* (Schiller: Ármány és szerelem); *Pepi* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Fleury* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Lady Bracknell* (Wilde: Bunbury); *Vadász Frici* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Cecília* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő).

Sebestyén Géza (Kurd, 1878. febr. 11.–Bp., 1936. ápr. 2.): színész, színházigazgató. A SzAk elvégzése után 1899–1900-ban a pécsi, 1900–1902 között a budapesti, 1902-től 1905-ig a debreceni társ., 1905-től 1909-ig a kolozsvári Nemzeti Színház, 1909-től 1915-ig a Magyar Színház tagja volt. 1908-ban vendégként a Nemzeti Színházban, 1914-ben a Király Színházban is fellépett. 1915-től a budapesti, 1920-tól a budapesti miskolci társ. színésze és ig.-ja volt. 1924-től 1931-ig a Városi Színházat vezette. 1924-től 1936-ig a Budai Színkört is irányította. 1931-től 1936-ig az Országos Színészegyesület elnökeként tevékenykedett. Jellem-szerepeket játszott. Együttese a vidéki társ.-ok közül kimagaslott. Számos jelentős színész, rendező kezdte nála pályáját. Különösen az operettjártás titkait lehetett társ.-ában megtanulni. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Le Bret* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Barna Gábor* (Földes I.: Hivatalkok urak); *Metternich* (Rostand: A sásfiók); *Csorba Márton* (Csepregy F.: A sárga csikó).

Sebestyén Jenő (Högyész, 1881. nov. 26.–Bp., 1949. ápr. 1.): színész. *Sebestyén* Dezső, Mihály és Géza testvére. 1902-ben kezdte pályáját. Vezető vidéki társ.-okban szerepelt, pl. 1906–1908 között Kecskeméten, 1908–09-ben *Mariházy* Miklós együttesében, 1910–11-ben Miskolcon, 1911–1913 között Győrről, 1913–14-ben Kolozsvárról, 1914–15-ben Pécsen. 1917–18-ban a Városi Színházban, 1921–22-ben Aradon, 1924–25-ben

Szendrey Mihály erdélyi társ.-ában jászott. 1927–1930 között a Városi Színház tagja volt, 1930-tól 1935-ig a Fővárosi Operettszínházban lépett fel. 1935 után nem volt állandó szerződése, a Városi Színházban kapott szerepeket. Gyakran fellépett a Budai Színkörben is. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain léphetett színpadra. 1945–1948 között a Fővárosi Operettszínházban szerepelt. Tánccskomikusként kezdte pályáját, majd kisebb szerepeket alakított. F.Sz. dr. Morfin Tádé, vallásalapító (Rényi A.: Vandergold kisasszony); Főportás (Komjáti K.: Bécsi tavasz); Vági patikus (Lajtai L.: Okos mama).

Sebestyén Károly (Gödre, 1872. júl. 10.–Bp., 1945. jan. 5.): irodalomtörténész, tanár, kritikus, műfordító, filozófus. Az egyetemet Bp.-en, Lipcsében és Berlinben végezte. 1895-ben gimnáziumi tanárként kezdte pályáját. Első cikkei a Pesti Hírlapban jelentek meg. 1898-tól a Magyarország, 1904-től a Budapesti Hírlap, 1916-tól a Pester Lloyd munkatársa volt. Színkritikákat és vezércikkeket írt. 1907-től 1932-ig a SzAk tanára, esztétikai, dramaturgiát, költészetet tanított. 1928–1930 között ig.-ja volt. 1930-ban a Kisfaludy Társaság tagja lett. A konzervatív irodalmi irányt képviselő színkritikái elsősorban drámaírókat. Számos színdarabot fordított. Írt filozófiatörténeti, filológiai, pedagógiai és esztétikai műveket. Könyvei: *A színpad három évezreden át* (1913); *Dramaturgia* (1919); *Shakespeare és az angol reneszánsz* (1920); *Summa vitae* (Visszatekintés egy életre, 1927); *Shakespeare kora, élete, művei* (1936); *Munkák és napok* (válogatott írások, 1941). Fordításai: Ibsen: *Peer Gynt* (1903); Sh.: *Athéni Timon* (1904); Knoblauch: *Faun* (1912); Rolland: *Danton* (1920); Schiller: *Az orléans-i szűz* (1921); Goethe: *Clavigo* (1923).

Sebestyén Katalin (Bp. 1940. okt. 7.–): táncosnő, balettmester. Az ÁBI-ben 1958-ban szerzett balettművész diplomát, 1963-ban pedig elvégezte a balettpedagógus szakot is. Az Operaház tagja volt 1958–1988 között, az ÁBI-ben 1983 óta balettmester. Az 1989–90-es évadban a chilei Santiago Opera egy.-ének balettmestere. Kiváló felkészültségű demi-karakter táncosnő. Liszt Ferenc-díjas (1979). F.Sz. *Aisa* (Anyiszimova: Gajane); *Júlia* (Seregi L.: Spartacus); *Kiválasztott lány* (Béjart: Tavaszünne); *Sas* (Méndez: Rara avis); *Polovec asszony* (Harangozó Gy.: Polovec táncok).

Sebestyén Mihály; Miksa (Bp., 1893. márc. 2.–Bp., 1977. nov. 2.): színész, színházigazgató. 1915-ben elvégezte a SzAk-t és Miskolcra szerződött. 1916-tól 1918-ig Temesvárott, a következő évadban Marosvásárhelyt játszott, ő lett az állandó jellegű színház első műv. vez.-je. 1919-től 1922-ig a Magyar Színház tagja volt. 1926-tól átvette a Miskolci Nemzeti Színház vezetését, amelyet 1939-ig irányított. Ekkor a zsidótörvények következtében lemondott. Feleségével együtt a pesti gettóban töltötte az ostrom időszakát. Később színházi könyvtára kölcsönzéséből, eladásából élt. 1951-től 1963-ig a SzAk-n színházi adminisztrációt tanított. A két világháború közti időszak kiemelkedő jelentőségű és színvonalú ig.-ja volt. Eleinte inkább a Vígsház és a Magyar Színház műsorát vette át, később a Nemzeti Színház újdonságaihoz fordult. 1937-ben klasszikus ciklust szervezett, amelynek keretében Kosztolányi Dezső *Édes Anna*, a *Jedermann*, Pirandello *IV. Henrikje* került színre (utóbbi a pesti bemutató előtt). Együttese rendszeresen vendégszerepelt a vasgyári munkásotthonban is. Jeles művészeket – Beregi Oszkár, a *Górh* házaspár – hívott vendégnek. Az ő társ.-ából indult el a siker útján Mezey Mária, Neményi Lili és Bilcsi Tivadar.

Sebestyén Pál (Zombor, 1909. júl. 3.–): rendező. Irodalomtanár volt Zomborban, közben drámákat írt,

majd 1940. ápr.-tól 1941 ápr.-áig az Újvidéken székelő szerb nyelvű Dunabánsági Színházhoz szerződött rendezőnek. Főleg m., közöttük saját műveit állította színpadra. F.R. Kosztolányi D.: *Édes Anna*; Bókay J.: *Feleség*; Sebestyén P.: *Száműzöttek*.

Sebestyén Sándor (Bp., 1920. szept. 23.–): énekes (bariton). Rösler Endre, Vaszy Viktor és Mikó András növendékeként 1957-ben végzett a Zak-n. 1957–62-ben a Szegedi Nemzeti Színház, 1962-től az Operaház magánéneke volt. Hősbartonként főleg Verdi-operák főszerepeit énekelte, de a modern operákban is kiemelkedő alakítást nyújtott. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *René* (Verdi: Az álarcosbál); *Posa márká* (Verdi: Don Carlos); *Ford* (Verdi: Falstaff).

Sebestyén Tibor (Szabadka, 1943. ápr. 15.–): színész. A Szabadkai Népszínház színészképző stúdiójának első nemzedékével végzett 1967-ben. Akkor szerződött a Szabadkai Népszínházhoz, amelynek jelenleg is tagja. Epizódsszerepeket játszik. Pályakezdése óta foglalkozik diákokkal – amatőrökkel, és amatőr társ.-ok előadásait rendezi. F.Sz. *Gyula* (Gyárfás M.: Egérút); *Duba báró* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Narracot* (Christie: Tíz kicsi néger).

Sebők Károly (Mosonmagyaróvár, 1960. okt. 4.–): karmester, zenei vezető. 1983-ban végzett a Zak karmesterképző szakán. 1983-tól 1986-ig a Szegedi Nemzeti Színház karmestere; 1986–1990 között a győri Kisfaludy, majd 1990-től a Fővárosi Operettszínház tagja. Számos európai hangversenykörúton vett részt. Vezényelte Verdi *Don Carlos*, *Traviata*, *Nabucco* c. operáit, Leoncavallo *Bajazzókját*, Mascagni *Parasztbecsületét*. A *Szevasz, tavasz!* c. musical (Hajdú-Siposhegyi), valamint a *Kolumbusz* c. rockopera (Gallai-Fabri) ösbemutatójának karmestere volt.

SEBŐK KLÁRA (Molnár F.: Olimpia)

Sebők Klára (Szentegyhászfalva, 1941. aug. 15.–): színésznő. Először a marosvásárhelyi Székely Népi Együttes táncsoportjának tagja volt. 1963–1967 között a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben tanult. Kolozsvárra szerződött, és több mint húsz éven át a társ. tagja volt. 1988-ban férjével, Héjja Sándorral együtt áttelepült Mo.-ra. A Pécsi Nemzeti Színház vezető színésznője lett. Tragédiákban és vj.-okban, középfaú drámákban, bohózatokban és abszurd művekben egyforma sikerrel szerepel. Rendkívül sokoldalú színésznőnek mondható, legnagyobb sikereit

mégis iróniát sugalló vj.-i alakításaival, újabban pedig tragikai erejével érte el. F.Sz. *Heléna* (Euripidész–Sartre–Illyés Gy.: A trójai nők); *Maggie* (Miller: Bünbesés után); *Zsuzsi* (Barta L.); *Lisbeth* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapija); *Agnes* (Lőrinczy L.: A szerető); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Mária* (Nádas P.: Találkozás); *Cleopatra* (Sh.: Antonius és Cleopatra).

Sefcsics Mici (Szabadka, 1918. szept. 23.–Dubrovnik, 1991. ápr. 30.): színésznő. 1945-től, a színház alapításától tagja a szabadkai társ.-nak. 30 éves sem volt, amikor a színházavató előadáson, Balázs Béla *Boszorkánytánc* c. művében egy 90 éves öregasszonyt formált meg sikerrel. Szabadkáról 1949-ben az Újvidéki Rádió színészege.-éhez szerződött, majd a szerb Nemzeti Színház operatárs.-ának kórusában énekelt, innen ment nyugdíjba. Főként alakított drámai és komikus, ill. énekes szerepeket. F.Sz. *Maria Lvovna* (Rahmanov: Viharos alkony); *Királykisasszony* (Kacsoh P.: János vitéz); *Zivka asszony* (Nusic: A miniszter felesége); *Fiöldingné* (Dickens: Házitücsök); *Özv. Karvasyné* (Szigligeti E.: Csikós).

segédrendező; rendezőasszisztens: a rendező közvetlen munkatársa, aki a rend. munkáját folyamatosan dokumentálja a *rendezőpeldányban*, instrukcióit közvetíti a műszaki és csoportos személyzetnek, vezeti a részpróbákat, továbbá ellátja a próbafolyamat egyéb adminisztratív és technikai feladatait. Az előadás folyamatos játékszása során betöltheti az ügyeletes rend.-i feladatokat. **segédszínész:** a társulatnak kisebb szerepek eljátszására szerződött, az intézményes színészképzés megindulása óta színiakadémiai végzettséggel nem rendelkező tagja, általában statisztálási, ének- és táncari kötelezettséggel.

Segesvári Gabriella (Bp., 1961. júl. 24.–): színésznő. A SzAk-n 1986-ban kapott oklevelet, és a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházhoz szerződött. F.Sz. *Kántorkisasszony* (Bródy S.: A tanítónő); *Klára* (Goethe: Egmont); *Vetsera Mary* (Kiss I.: Mayerlingi fondorlatok); *Esmeralda* (Hugo–Kemény G.–Tömör P.: A notredame-i toronyőr); *Rosalinda* (Sh.: Ahogy tetszik); *Baba* (Kertész A.: Családi ház manzárdal).

Sehy Ferenc; Kemény (Arad, 1764 v. 1765–Nagyvárad, 1799): színész, fordító. Tokajkeresztúron volt tanító, majd szülővárosában esküdt. Közpénzek hanyag kezelése miatt vizsgálat folyt ellene, börtönből azonban megszökött. 1791. nov.-ben csatlakozott a szerveződő pest-budai, első m. szintárs.-hoz, amelynek hamarosan vezető színésze lett. 1794-ben a Martinovics-mozgalom besúgója volt. A látszat fenntartásáért őt is letartóztatták, de 1795. máj. 20-án felmentették, és még aznap este színpadra is lépett. Mivel közönsége nem tudott a mozgalom körüli szerepéről, további színészi sikereket aratott. A pest-budai társ. bukása után pályáját Erdélyben folytatta. Kolozsvárott, Debrecenben, Nagyváradon játszott, majd társig. is volt. Egy kocsmai verekezésben vesztette életét. ~ kiváló tehetségű, közönségvonzó típus volt, ugyanakkor fékezhetetlen, konfliktuskereső személyiség, aki a társ. vezetéséért, *Kelemen László* ellen vívott harcaival sok kárt okozott. Elsősorban tragikus hősöket, érzenyjátéki főszerepeket játszott, de szívesen alakított komikus értelmiségieket is. F.Sz. *Fitzondí* (Brühl: Talált gyermek); *Esméretlen* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Prédikátor* (Kotzebue: A szerelem gyermeke); *Rolla* (Kotzebue: A nap szüze); *Gróf Valtron* (Möller); *Capulet* (Sh. Weisse: Rómeó és Júlia); *Vitéz János* (Szentjóbi Szabó L.: Mátyás király); *Zrínyi Miklós* (Werthes); *Kálmán király* (Soden-Dugonics A.: Báthori Mária); *Wesselényi Ferenc* (Verseyhy F.: Szécsi Mária). Három német nyelvből készült

drámafordításáról tudunk. – Ir. Benda K.: A magyar jakobinusok iratai II. (1952).

Selényi Etelka (Bp., 1925. szept. 12.–): színésznő. A SzAk-n szerzett oklevelet 1951-ben, és 1956-tól 1963-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Utána külföldre távozott. F.Sz. *Egy fiatalasszony* (Darvas J.: Hajnali tűz); *Barcsai grófné* (Nemeth L.: A két Bolyai).

Sellei Gyula (Pest, 1850. júl. 22.–Bp., 1895. máj. 27.): karmester, pedagógus, zeneszerző. *Erkel Ferenc és Mosonyi Mihály* tanítványa volt. Színházi karmesterként kezdte pályafutását Klagenfurtban, később hazai társ.-oknál Pécsen, Székesfehérvárott, végül Budán, 1884-ben *Feleky Miklós* társ.-ában a Várszínházban lépett fel. Pesten enekiskolát nyitott. Számos neves operett és operaénekes tanítványa között volt *Blaha Lujza* és *Ódry Lehel* is.

Selmecbánya színészete: 1803-ban egy jótékony adakozási íven szerepelt a Teatrom Dirictioja is. 1826-ban, ill. 1834-ben *Balog István* és társ.-a kereste fel a várost, majd a 19. sz. végéig rendszeresen tartottak előadásokat a vándortárs.-ok a Sembery-féle teremben és a Vigadó nagyertermében. A város a kerületi rendszerhez tartozott, és mindig elsőrendű társ.-ok keresték fel. Az állandó színház 1909. okt. 9-én nyílt meg. ~ színészétét 1916-ig lehet nyomon követni színlapokon. 1918 után a m. nyelvű színjátszás elsovdott.

Selmeczi György (Kolozsvár, 1952. márc. 8.–): karmester, zeneszerző, zenei vezető. Bukarestben és Párizsban végezte zenei tanulmányait. 1976–77-ben a 25. Színház, 1977–78-ban a Népszínház zenei vezetője volt. 1976-ban létrehozta a Miskolci Új Zenei Műhelyt. 1989-ben a Camerata Transsylvania kamarazenekar egyik megalapítója. 1991-től a Budapesti Kamaraopera alapító ig.-ja. Több színpadi műhöz irt kísérőzenét, számos filmzenét és kamaraművet komponált.

Selmeczi János, dr. (Nagyvárad, 1920. júl. 31.–): karmester. Jogot végzett, majd Kolozsvárott a Zak-n 1954-ben kapott karmesteri diplomát. 1954–59-ben a kolozsvári Állami Magyar Opera karmestere, majd 1959–1969 között a Román Opera korrepetitora, később karmestere volt. A kolozsvári Zeneművészeti Főiskola operatárszakán 1980-ig, nyugdíjba vonulásáig tanított.

Selmeczi Mihály (? , 1899–Debrecen, 1966. jan. 24.): színész. Egész életét vidéken töltötte. 1918-ban Aradon kezdte pályáját, 1926-ig *Szendrey Mihály* társ.-ában, 1928–1931 között Kolozsvárott, 1932–33-ban Pécsen,

SELMECZI MIHÁLY

1935–36-ban Debrecenben, 1940–41-ben Tolnay Andor, 1941–42-ben Beleznaý Unger István társ.-ában játszott. A II. világháborúban hadifogságba került. 1948–49-ben a pécsi, majd debreceni társ.-ban folytatta pályáját. Buffókomikus, apa- és jellemszínész volt, első sorban paraszti alakok megformálásával aratott sikert. Operettrendezőként is működött. Érdemes művész (1961). F.Sz. *Zsupán* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Csörgeő Csuli* (Móricz Zs.: Úri muri); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Sartorius* (Shaw: Megtört szívek háza); *Biró* (Jonson: Volpone); *Pátriárka, Lovel, Luther* (Madách I.: Az ember tragédiája).

Selmeczi Tibor (Debrecen, 1948. okt. 9.–): újságíró, kabarészerző, dramaturg. 1967-ben a debreceni Csokonai Színházban dramaturg. Később a Rádiókabaré egyik szerzője, ill. konferansziéja lett. 1989-től a Mikroszkóp Színpad dramaturgia és a Hócipő c. satirikus lap alapító szerk.-je. Több kabarészáma szerzője, ill. előadója.

Semsei Jenő (Nyíregyháza, 1919. ápr. 2.–): dramaturg. Egyetemi tanulmányai után 1948–49-ben a Városi Színház művészeti titkára volt. 1949-től 1962-ig a Fővárosi Operettszínház dramaturgia. 1962–1984 között a televízió munkatársa, 1984–1989 között ismét az Operettszínház tagja. Több operett és zenés vj. társszerzője, pl. *Szelistyei asszonyok* (zene: Sárközi I., 1951); *Kard és szerelem* (zene: Kerekes J., 1957); *Érdékházasság* (zene: Nádassi L., 1959); *Békebeli háború* (zene: Gyulai Gaál F., 1967); ... és állt a bál (1967); *Elfelejtett keringő* (zene: Liszt F., Bródy T., 1972).

Senkálsczy Endre (Kolozsvár, 1914. okt. 2.–): színész, rendező, pedagógus, színházigazgató. *Hetényi* Elemér színiiskolájában tanult 1935–1937 között. *Szabó* József, majd *Jódy* Károly szintárs.-ában játszott. 1939-től a kolozsvári Thália, a Magyar Színház, a Nemzeti Színház, az Állami Magyar Színház tagja volt. Vendégként Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Marosvásárhelyen lépett fel. Az első két helyen rendezett is. 1949–1954 között a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet tanára, 1964–1969 között a kolozsvári Állami Magyar Színház ig.-ja volt. 1977-ben ment nyugdíjba. 1978. ápr. és 1981. okt. között 14 oratorikus stílusban előadott görög tragédiából két Aiszkülosz, öt Szophoklész, hét Euripidész-drámából álló ciklust rendezett. Pályája elején főként hősi szerepekben aratott sikert, később karakterszerepekben is bizonyította jellemábrázoló erejét és humorérzékét. Több mint négy évtizeden át meghatározó szerepe volt a kolozsvári színjátszásban. F.Sz. *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Dudgeon* (Shaw: Az ördög cimborája); *Bánk bán* (Katonai J.); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Kótyagos polgár* (Caragiale: Az elveszett levél); *Ephraim Cabot* (O'Neill: Vágy a szilfák alatt); *Színészkirály, Az apa szelleme* (Sh.: Hamlet); *Öregapó* (Hszing Csi-en: A buszmegeáll). – Ir. Török: Színészpálya a közönség szolgálatában (Utunk, 1978); Bernád Á.: A szöveg színháza (A Hét, 1981. júl. 17.); Páll Á.: A színház az önvizsgálat fóruma (Harangszó a mélyből, 1991).

Sennyei Vera (Bp. 1915. jan. 3.–Bp., 1962. máj. 28.): színész. A SzAk-t 1936-ban végezte el, de már főiskolásként is szerepelt a Magyar, a Városi és a Nemzeti Színházban. 1936-tól 1939-ig a Magyar, az Andrássy úti és a Belvárosi Színházban játszott. 1940-ben a Royal, 1941-től 1943-ig a *Pünköszt* Andor vezette Madách Színházban szerepelt. 1945-től 1949-ig *Várkonyi* Zoltán Művész Színházának tagja volt. 1949-től 1951-ig az Ifjúsági, 1951–1954 között a Madách Színház művésze. 1954-ben átszerződött a Vidám, 1956-ban a Fővárosi Operettszínházhoz. 1960-tól a Petőfi Színházban ját-

SENNYEI VERA – Mrs. Cheverley
(Wilde: *Eszményi férj*)

szott. 1960 nyarán a Körszínházban aratta utolsó nagy sikerét *Klütaimnesztra* szerepében, Euripidész: Iphigeneia Auliszban c. drámájában. Feltűnő szépségű, méltóságteljes megjelenésű, erotikus légkört teremtő színésznő volt, rekedtes, fátyolos hanggal. Kezdetben éppen ezért üres szépasszonyok szerepeit osztották rá. A karakterszerepektől menekült, ugyanakkor drámai erővel, lélektanilag árnyaltan jelenítette meg a modern nőfigurákat. Alakításaiból a humor sem hiányzott, az életszeretet jellemezte. Neki írta Hubay Miklós *Melitta* szerepét az Egy szerelem három éjszakája c. darabjában. Szanzonokat egész életében szívesen énekelt. 1961-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Eva* (Ma-

SENKÁLSZKY ENDRE – A rheimsi érsék
(Shaw: *Szent Johanna*)

dách I.: Az ember tragédiája); *Lady Clarisse* (Parker: Disraeli); *Poppea* (Felkai F.: Neró); *Margaret Orme* (Galsworthy: Uriemberek); *Andromaché* (Giraudoux: Trójiában nem lesz háború); *Mrs. Cheverley* (Wilde: Eszményi férj); *Kupavina* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok); *Ivanova* (Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés); *Hedda Gabler* (Ibsen); *Lucia* (Sartre: A temetőn hol-tak); *Kocsmá Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Mama* (Mándy I.: Mélyvíz); *Adél* (Molnár F.: Üvegpió). **Seprődi Kiss** Atila (Sepsiszentgyörgy, 1941. febr. 17.–): rendező. 1963-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd 1970-ben a bukaresti Caragiale Film- és Színházi Intézet rend.-i szakán. 1970-től a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház rendezője, 1986-tól a kecskeméti Katona József Színház, 1988-tól a Círóka Bábszínház rend.-je. F.R. Harsányi Zs.: *A bolond Asvayné*; Caragiale: *Zürzavaros éjszaka*; Mrozek: *Emigránsok*; Füst M.: *Margit kis-asszony*; Slade: *Jövőre, veled, ugyanitt*; Erkel F.: *Hunyadi László*; Kocsis I.: *Árpádházi Szent Margit*; Sütő A.: *Alomkommandó*; Csúrka I.: *Deficit*.

Sepsiszentgyörgyi Állami Színház: 1948 aug.-ában a romániai magyar politikai és művelődési szervek vezetői kihasználták a nemzetiségi politika területén mutató viszonylagosan kedvező helyzetet, és közvetlenül a háború után szerveződött kolozsvári Dolgozók Színházának tagjaiból, meg a hozzájuk csatlakozottakkal létrehozták Sepsiszentgyörgyön az Állami Magyar Színházat. **Bokor** Andor ig.-rend. vezetésével a következők vállalkoztak a színházalapításra: *Arányi* Júlia, *Barkó* György, *Biró* Levente, *Bokor* Ilona, *Deési* Jenő, *Fekete* Gyula, *Kárpáthy* Maya, *Király* József, *Kudélász* Ildikó, *Neagrău* István, *Székely* Rózsa, *Szirmai* Gabriella. 1949-ig számos színész és egy-két rend. is csatlakozott az együtteshez különböző felbomlott társ.-okból. A főiskolát végzett fiatalok áramlása is megindult, és így Sepsiszentgyörgy lett az évek során Temesvár mellett a legtöbb fiatal művész pályafutásának indító állomása. A főiskolai végzettséggel nem rendelkezők számára nyolc éven át *Somlói* Sándor tartott dramaturgiai előadásokat. 1956-ban *Kováts* Dezső vette át *Bokor* Andortól a színház igazgatását. 1968-tól *Dukász* Anna követte 1975 aug.-i távozásáig. *Sylvester* Lajos lett a következő ig., 1987-ig. Ekkor román tagozatot is létesítettek s a kéttagozatossá vált együttes élére *Dali* Sándor került. 1989 után a m. tagozat felvette *Tamási Áron* nevét. Az 1992–93-as színiévadtól *Nemes* Levente lett a színház ig.-ja. Létesítésétől az ötvenes évek második feléig a színház inkább szorgalmával tűnik ki, mint művészi fegyvertényeivel. 1958-ban Heijermans *Remény* című drámájának előadásával országos díjat nyertek. Ettől kezdve a kritika is a többiekkel egyenrangú egy.-ként kezeli a sepsiszentgyörgyieket. A hatvanas években a társ. Tamási-művek bemutatásával és Sh.-sorozatokkal öregbítette hírnevét.

Sepsiszentgyörgyi Nemzetiségi Színházi Kollokvium: 1978-ban rendezték meg Sepsiszentgyörgyön az első Nemzetiségi Színházi Kollokviumot, amelyen egy-két élvonalbeli román színház mellett a romániai magyar és német együttesek vettek részt, valamint a bukaresti Jiddis Színház társulata. A rendezvény, amelyet eredetileg kétvétenként megismétlődő színházi seregszemleként hirdettek meg, azzal a céllal jött létre, hogy segítse a nemzetiségi társulások felzárkózását az európai színházi mozgalom élvonalába került bukaresti román színházakhoz, és szolgálja a tapasztalatcserét, a kölcsönös jobb megismerést. Lazítani igyekezett a túlközpontosított ellenőrzési és cenzúrázási rendszert. Az 1980-as második kollokviumot és az utána következő fejleményeket bizonyára túlzott nagylelkűségnek minősíthette a

hatalom, mert többszöri halogatás után végül is lemondott a soron következő összejövetel megszervezéséről. Az 1989-es dec.-i eseményeket követően 1992-ben került sor újra a Sepsiszentgyörgyi Nemzetiségi Színházi Kollokvium megrendezésére szélesebb keretek között, immár nemcsak a romániai, hanem a felvidéki, kárpát-aljai, délvidéki m. együtteseket is felvonultatva, s a német és a jiddis társ.-ok mellett szlovák, ukrán és a Kárpát-medencében együttélő más népek színházi kultúrájának bemutatkozására és megmértetésére is lehetőséget nyújtva.

Sepsy Károly; *Sepsi* (Szatmár, 1822–Szatmár, 1853. dec.): színész, színgazgató. 1838-ban Máramarosszigeten kezdte pályáját. Már 1841-ben ig. volt, s a hagyomány szerint ebben az évben ő avatta színésszé *Petőfi* Sándort Ozorán. 1845-ben társ.-ával Itáliában is megfordult. 1848-ban vendégként fellépett a Nemzeti Színházban (Szigligeti Ede Rózsa c. művének *Bábel* szerepében), majd feloszlatta társ.-át, hogy tagjai honvédcnek állhassanak. Ezután szülővárosában élt. Szerepkörét színpadatok híján – nem tudjuk meghatározni. Több lapban közölt cikkeket. A Pesti Divatlapban (*Levelek a vidéki színészet köréből*, 1847. szept. 9.) tíz körzetből álló kerületi rendszert vázolt fel, a Nemzetőrben (*Fegyverre, vidéki színészek!* 1848. jún. 3.) a forradalom védelmére mozgósított. Könyvei: *Egy színész emléklapjai* (Debrecen, 1848); *Nász és sir* (Nagykároly, 1850).

Serédi Sarolta; *Schneller* (Hatvan, 1869 ?): énekesnő. A SzAk-t 1885-ben végezte el *Passy-Cornet* Adél tanítványaként. *Dr. Hoor-Tempis* Mórral 1895-ben kötött házasságáig sikeresen játszott népszínmű- és operettszerepeket, Kolozsvár, Győr, Debrecen, Temesvár, Pozsony színpadain, a Budai Színkörben és a Népszínház tagjaként. F.Sz. *Adel*, *Orlovsky* (íj. J. Strauss: A denevér).

Seregély Katalin (Nyíregyháza, 1951. ápr. 20.–?, 1980. dec. 29.): énekesnő (mezzoszoprán). A Zak elvégzése után, 1976-ban szerződött az Operaházhoz, ahol számos jelentős szerepet énekelt. Legnagyobb sikerét a *Carmen* (Bizet) címszerepével aratta 1979-ben. Ígéretes pályafutásának tragikus autóbaleset vetett véget. F.Sz. *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál); *Amalia* (Monteverdi: *Poppea* megkoronázása); *Török baba* (Sztravinszkij: *The Rake's Progress*).

Sereghy Andor (Uglya, 1896. okt. 2.–?): színész, rendező, színházigazgató. Gimnáziumi érettségit tett, és beállt színésznek. 1921–22-ben *Gáspár* Jenő, 1922–23-ban *Fekete* Mihály erdélyi társ.-ában játszott. A Kárpátalján is megfordult. 1925–26-ban a Magyar Színházban, 1928–29-ben Miskolcon, 1929–30-ban Újpesten, 1930–1933 között a Steinhart Színpadon szerepelt. Kassán 1935–1937 között rend.-ként, 1937-től 1939-ig ig.-ként működött. 1939–1941 között a Fővárosi Operettszínház élén állt. 1948-ban Debrecenben lett ig., de 1949 márc.-ában rossz egészségi állapota miatt lemondott.

Seregi László (Bp., 1928. jún. 12.–Bp., 1991. jún. 5.): rendező, színházigazgató. A SzAk elvégzése után 1951-ben a Magyar Néphadsereg Színházához szerződött. 1956–57-ben a szolnoki, 1957–58-ban a győri, 1959-től 1963-ig a kecskeméti társ. rend.-je, 1963-tól 1972-ig a Fővárosi Operettszínház főrend.-je, 1972–1978 között a József Attila Színház, 1979-től 1989-ig ismét a Fővárosi Operettszínház rendezője. 1988 dec.-étől haláláig a debreceni Csokonai Színház ig.-ja volt. Rendezett drámákat, vj.-okat, zenés darabokat, de igazi sikereit külföldön is operettek színrevitelével érte el. Jászai Mari-díjas (1961), érdemes művész (1987). F.R. Gogol: *Leánynéző*; Williams: *Üvegfigurák*; Kálmán I.: *Marica*

grófnő; Katona J.: *Bánk bán*; Molnár F.: *A doktor úr*; Fényes Sz.: *Maya*; Sh.: *Szentivánéji álom*, *Coriolanus*; O'Neill: *Vagy a szilfák alatt*; Beaumarchais: *A szevillai borbély*; Schiller: *Arány és szerelem*; Tamási Á.: *Boldog nyárfalevél*; Shaw: *Szent Johanna*; Ö. von Horváth: *Mesél a bécsi erdő*; Planquette: *A corneville-i harangok*; Lehár F.: *A vig özvegy*, *A mosoly országa*; Leigh-Wasserman: *La Mancha lovagja*; Lerner-Loewe: *My Fair Lady*; Hervé: *Lili*.

Seregi László (Bp., 1929. dec. 12.–): táncos, koreográfus. Az Iparművészeti Főiskola grafika szakára járt 1945–1949 között, majd érdeklődése a néptánc felé fordult, így a Honvéd Művészegyüttes tagja lett. Itt ismerkedett meg a balettművészettel Nádasi Marcella irányításával. 1952–1956 között koreográfiákat is készített. A Művészegyüttes átmeneti megszűnésekor az Operaház szerződtette. Kiváló karaktertáncos volt, de koreográfusi munkáját is tovább folytatta. Eleinte operabetéteket komponált. Első nagyszabású, egész estés táncdrámáját, a *Spartacus*t 1968-ban komponálta, és azóta folyamatosan jelentkezik új, rendkívül magas művészi szintet képviselő, a nemzetközi táncirodalomban is egyedülálló műveivel. Táncait a feszes dramaturgia, muzikalitás, stílárís sokszínűség, teatralitás és szellemesség jellemzi. Néhány korai műve kivételével a televízió a teljes életművet rögzítette. F.K. *Kalotaszegi táncok* (1952); *Reggel a táborban* (1953); *Spartacus* (1968); *A fából faragott királyfi* (1970, 1981); *A csodálatos mandarin* (1970, 1981); *Sylvia* (1972); *A cédrus* (1975); *Kamarazene No. 1.* (1977); *Air* (1978); *Szerenád* (1977); *A városban* (1977); *Változatok egy gyermekdalra* (1978); *Macskák* (1983); *Rómeó és Júlia* (1985); *Szentivánéji álom* (1989). Kossuth-díjas (1980), Erkel Ferenc-díjas (1962), érdemes (1972), és kiváló művész (1978). A Nagy Osztárk Érdemkereszt (1976) tulajdonosa. Ir. Körtvélyes G.: *Hagyomány és újítás egysége az Operaház balettszínpadán* (Kritika, 1989/4.); Kútszegi Cs.: *S. Rómeója és a manierizmus* (Táncstudományi Tanulmányok, 1988/89).

SEREGI LÁSZLÓ koreográfiája *Hacsaturján: Spartacus*

Seregi Zoltán (Bp., 1953. jún. 7.–): rendező. Gyerekként is szerepelt már, színházban és a *Tuskevár* c. filmben. Bölcsészhallgató, majd 1980-ban elvégezte a SzAk-t. Előbb a Szegedi Nemzeti Színházban, 1984-től a Thália Színházban, vendégként Debrecenben és Erdélyben is rendezett. F.R. Duras: *Szavanna-öböl*; Kaposy M.: *Egy komisz kölök naplója*; Zilahy L.: *A tábornok*; Betti: *Bűntény a kecskeszigeten*.

Seres Ildikó (Székesfehérvár, 1962. ápr. 26.–): színésznő. 1983-ban végzett a Zak-n, ugyanettől az évtől a győri Kisfaludy Színház szerződtette, 1988 óta a kecskeméti Katona József Színház tagja. A kisebb számú prózai szerepek mellett elsősorban zenés művekben játszott, többnyire a primadonna szerepkörben. F.Sz. *Lola* (Mascagni: Paraszthecület); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Lucy* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Sárkányne* (Molnár F.: A doktor úr); *Mónika nővér* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Fedora hercegnő* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő).

Seress Irén (?-): színésznő. 1951-ben csatlakozott a Délelmerikai Magyar Színjátszó Társasághoz, amikor Vaszary Janos Bubus c. darabjának *Nevelőnő*jeként mutatkozott be. F.Sz. *Mac Phielné* (Maugham: Az eső); *Julcsa néni* (Gárdonyi G.: Ida regénye); *Grácia* (Vaszary J.: A finom család); *Theodorecsu Todorné* (Rákosi V.: El-némult harangok); *Betty* (Chase: En és Harvey); *Cenci, feleség* (Bónyi A.: Édes ellenség); *Sári* (Bókay J.: Hazudj nekem!); *Higginsné* (Shaw: Pygmalion).

Seress Zoltán (Bp., 1962. máj. 21.–): színész. A SzAk-n 1987-ben kapott oklevelet, és a Vígszínházhoz szerződött. 1993-tól a Művész Színház tagja. F.Sz. *Robi* (Sütő A.: Alomkommandó); *Hovstad* (Ibsen: A nép ellensége); *Fiatall elvtárs* (Kornis M.: Körmagyar); *Lucien Ouvrier* (Eisemann M.: Fekete Péter); *Üveg* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Mátyás* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Riff* (Bernstein: West Side Story).

Serf Egyed (Eger, 1955. dec. 30.–): színész. Előképzetség nélkül, 21 éves korában, 1976-ban került segédszínésznek a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz. 1981-ben színészi státusba került, és azóta is ebben a színházban játszik. F.Sz. *Voltaire* (Weiss: Marat/Sade); *Lotharingiai Károly herceg* (Weöres S.: A kétfejű fenevad); *Momentanyikov* (Majakovszkij: Gőzfürdő).

Serfőző Ilona; **Csibi** (Bp., 1926. febr. 23.–Torontó, 1988. nov. 29.): színésznő. 1941–1944 között végezte színművészeti tanulmányait. 1944 nyarán a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. 1948–49-ben a Pécsi Nemzeti Színházban játszott operett főszerepeket. 1949–50-ben az Állami Bányász Színház, 1951–1954 között A Magyar Néphadsereg Színház, majd 1954 őszétől a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1965-ig szerepelt a József Attila Színházban, a Bartók Gyermekszínházban, a kaposvári Csiky Gergely Színházban és a Fővárosi Operettszínházban. 1966–1973 között nem lépett színpadra. Időközben Kanadában telepedett le, ahol 1974-től folyamatosan játszott haláláig. Sokoldalú színésznő volt, aki szubretként kezdte, majd primadonnaszerepekkel folytatta. Utolsó korszakában vj.-i figurák mellett sikerrel alakított karakter szerepeket is. F.Sz. *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sybill* (Jacobi V.); *Rolla* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Noémi* (Jókai M.: Az aranyember).

Serfőzy Etel (Szeged, 1866–Debrecen, 1929. dec. 6.): színésznő. 1881-ben *Beödy* Gábor társ.-ában kezdte pályáját. Vezető vidéki egy.-ekben játszott, pl. 1883–84-ben Debrecenben, 1897-ben és 1901-ben *Pesti Ihász* Lajos, 1901-től 1904-ig férje, *Halasi Béla*, 1905-től 1908-ig *Hevesi Béla* erdélyi, 1908–09-ben *Polgár Béla*,

1909–10-ben *Palásthy* Sándor, 1910–1912 között *Krémer* Sándor szabadkai társ.-ában. 1912-től 1916-ig Debrecenben, 1916–20 között Pécsen, 1921-től 1929-ig ismét Debrecenben szerepelt. Kiváló énekesnő volt, majd komikai- és anyaszerepeket játszott. F.Sz. *Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófia); *Korpádnyé* (Szigligeti E.: A szökött katonája); *Gonoszné* (Tóth E.: A falu rossza).

Serfőzy György (Szeged, 1869. jún. 13.–Bp., 1944. nov. 22.): színész. 1888-ban Székesfehérvárott kezdte pályáját mint kardalnok és segédszínész. Vezető vidéki társ.-oknál működött. 1901-től 1914-ig Kassán és Brassóban, 1915-től 1929-ig *Sebestyén* Géza és Mihály buda-temesvári, majd buda-miskolci társ.-ában játszott, ahonnan nyugdíjba vonult. 1930-ban a Budai Színkörben, 1931-ben a Fővárosi Operett-, 1932-ben a Kamara Színházban még fellépett. Mindvégig epizód-szerepeket kapott. F.Sz. *Grosavescu* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Blind* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Gönczi* (Földes I.: Tüzek az éjszakában).

Serfőzy Zseni (Szeged, 1877–Nyíregyháza, 1899. jún. 9.): énekesnő, színésznő. Zenei tanulmányait szülővárosában folytatta. 1895-től vidéki társ.-ok tagjaként kedvelt szubrett volt Zombor, Szabadka, Újvidék színpadain. 1897–99-ben férjével, *Rubos* Árpáddal Debrecenben szerepelt. Valamennyi zenés műfajban fellépett. F.Sz. *Mária* (Zeller: A madarász); *Siebel* (Gounod: Faust).

SERLY LAJOS
Gellért Imre rajza

Serly Lajos (Pozsony, 1855. márc. 13.–New York, 1939. febr. 1.): zeneszerző, karmester. Tanulmányait Besztercebányán, Rimaszombatban és Pozsonyban végezte. Zenei tanulmányokat Pesten és Bécsben folytatott, majd színházi karmester lett Brassóban és Kolozsvárott. 1880-ban a berlini Liebig-zenekar vezetője volt. Kis ideig a kolozsvári zenekonzervatórium ig.-jaként működött, de *Evva* Lajos hívására 1882–1885 között a Népszínház karmestere lett. Ebben az időszakban vendégkarmesterként dirigált Dortmundban, Münsterben, Berlinben. Színházalapítási kísérlete (óbudai Kisfaludy Színház) anyagilag tönkretette. 1898-ban elhagyta Mo.-ot, előbb Londonban, majd 1905-ben az USA-ban telepedett le. New Yorkban a *Rédey* István vezetésével megalakult első félhivatásos m. színháztárs. zenei vezetője, zeneszerzője és *Feleky* Károllyal együtt karmestere lett. Első nagy sikerüket Kacsóh Pongrác *János vitéz* c. daljátékával aratták 1905. dec. 17-én. Lánya, *Serly* Etus és Irén a társ. aktív tagjai lettek. Zeneművei Amerikaszerte sikert arattak a magyarok körében. Zenei vezetése a szintárs.-okban olyan kiemelkedő tehetségeket nevelt, mint *Gyenge* Anna (Anne Roselle néven a Metropolitan

tagja lett) és *Thury* Ilona, az „amerikai Blaha Lujza”. F.M. *A tót leány* (Almási Balogh T.); *Cigány Panna* (Almási B. T.); *Ingyenlők* (Vidor P.); *Csókón szerzett vőlegény* (Szigligeti J.); *Tinilla hadnagy* (Rákosi J.).

Seven Arts (1991–): Bp.-en 1991. febr. 1-jén alakult *színészügynökség*. Menedzser ig.-ja *Traub* Pál, ügyvezető ig.-ja *Kapitány* Iván. A ~ elsősorban a vele szerződést kötött színészeknek a művészi munkán kívüli, ám azzal kapcsolatos tevékenységének – a színházak, a rádió, a televízió, a szinkron- és filmstúdiók felé szerződöttesi, ill. honoráriumtárgyalások megszervezésével és lebonyolításával foglalkozik. A színészügynökség emellett műsorszervezéssel, saját színházi produkciók létrehozásával, reklámfilmek készítésével és készíttetésével is kiegészítette arculatát. Létrehozta a *Budapest Balettalapítványt*, amelynek műv.-i vez.-i *Kováts* Tibor és *Fincza* Erika.

Shakespeare-színpad: → *színpadforma*
show (angol): vegyes típusú szórakoztató műsor, színpadképtől látványosság, amelynek központi szereplője v. műsorvezetője egy népszerű színész, konferanszié, ill. énekes.

Sík Ferenc (Békéscsaba, 1931. márc. 25.–): rendező. 1957-ben szerzett tanári diplomát, közben a Magyar Állami Népi Együttes tánckarának volt a vezetője és szólótáncosa. A SzAk rend. tagozatának elvégzése után 1963-ban az egri Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött. 1965–1981 között a Pécsi Nemzeti Színház rend.-je, ill. 1975-től főrend.-je. 1982-től a Nemzeti Színház rend.-je, 1991 óta főrend.-je. 1973 óta a Gyulai Várszínház művészeti vezetője. Folklor- és ritmuselemeket is előszeretettel alkalmaz rendezéseiben. Jászai Mari-díjas (1970), érdemes (1975) és kiváló művész (1985). F.R. Brecht–Weill: *Koldusopera*; Goldoni: *Két úr szolgálja*; Arbuzov: *Irkutszki történet*; Sh.: *A vihar*, *Tévedések vigjátéka*; Illyés Gy.: *Dániel az övéi között*; Weöres S.: *A holdbéli csónakos*; Tersánszky J. J.–Örkény I.: *Kakuk Marci*; Márai S.: *A kassai polgárok*; Sütő A.: *Az álmokommandó*; Székely J.: *Dózsa*; Gyurkovics T.: *Halálsakk*; Sütő A.: *Advent a Hargitán*.

SÍK FERENC

Sík Rezső (Bp., 1880. ápr. 17.–?, 1944): színész, rendező. A SzAk-t 1902-ben végezte el. 1902–03-ban Nagyváradon, 1904–1906 között Zomborban, 1907–08-ban Győrött, 1908-tól 1917-ig Nagyváradon játszott. 1917-től 1932-ig a Városi Színházban, 1933-tól

1935-ig Miskolcon színészként és rend.-ként működött. 1917–18-ban a Fővárosi Orfeumban is rendezett. 1937–38-ban az Erzsébetvárosi Színház tagja, 1938-ban a Városi Színházban is fellépett. 1938-ban a Zuglói Színház műv.-i vez.-je volt. 1921–1923 között az Országos Színészegyesület színiiskolájában ének- és operettgyakorlatot tanított. Pályája kezdetén drámai jellem szerepeket alakított, később operettek zsánerfiguráit személyesítette meg. A fasizmus áldozata lett. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Malomszeghy* (Huszka J.: Lili bárónő); *Tschöll* (Schubert Berté: Három a kislány). F.R. Farkas F.: *Az iglói diákok*; Harmath I.: *Az ártatlan özvegy*; Lehár F.: *A cárevics*. Könyve: *Negyven év a színesztet szolgáltatásban* (1943).

Siki Emil (Ivándárda, 1914. jún. 18.–): diszlettervező, festőművész. *Aba Novák* Vilmos tanítványaként végezte tanulmányait 1939-ben a bp.-i Iparművészeti Főiskolán. Először a Hunnia Filmgyárban volt gyakorlonok, majd 1945 után Szegedre szerződött diszlettervezőnek. 1948-ban az Operaházhoz került, majd 1952–1957 között a debreceni, szolnoki, pécsi színházaknak dolgozott. 1957-től 1972-ig a Madách Színház tervezője volt. 1972-től Svájcban él. Festőiség, feszültség, drámai légkör jellemezte színpadképeit. F.T. Sh.: *Hamlet*; Erkel F.: *Bánk bán*; Illyés Gy.: *Kegyenc*.

Siklós Olga (Kolozsvár, 1926. nov. 6.–): dramaturg, rendező, író, az irodalomtudományok kandidátusa. 1958-ban végzett a SzAk dramaturg tanszakán. 1945-ben a Nemzeti Színház tagja lett. 1951-től az Ifjúsági, 1956-tól a kecskeméti Katona József, 1966-tól a veszprémi Petőfi Színház dramaturgia, 1973 óta a Magyar Rádió rend.-je. Pályáján mindig jelentős szerepet kapott a jelenkori m. dráma színpadra segítése és a kortárs világirodalmi rangú külföldi művek bemutatása. Számos színház- és drámatörténeti tanulmányt, tv-forgatókönyvet, dokumentumjátékot írt; egyik legjelentősebb a *Széchenyi István művei alapján készült Ar ellen az árban*. Könyve: *A magyar drámairodalom útja 1945–57* (1970); *A legnagyobb magyar* (1983), amely színpadi változatának rend.-je is.

Siklósi Gábor (Bp., 1955. máj. 2.–): bábművész. 1983-ban szerzett hivatásos bábszínészi diplomát a pécsi Bóbíta Bábszínháznál. Ekkor alapította feleségével, Fers Klárával együtt a Figurina Bábszínházat, és 1984 óta önállóan működnek. 1985-től tanfolyamokat tart felvetteknek és gyerekeknek egyaránt. 1992-től a Bábjátékos Egyesület elnöke és az UNIMA elnökségi tagja.

Siklóssy Pál (Bp., 1889. jún. 16.–): rendező. 1921-ben a Magyar Színházban, párizsi tanulmányai után 1923-tól 1935-ig a Nemzeti Színházban volt segédrend., majd rend. 1936–1938 között a Művész Színházban rendezett. 1938–1940 között a Royal Színház, 1941–1944 között az Új Magyar Színház, 1946-ban a Belvárosi Színház rend.-je volt. Ezután elhagyta a pályát, 1956-ban az országot is. Filmrendezéssel is foglalkozott. Németországban német nyelvű regényei és novelláskötetei jelentek meg. F.R. Zilahy L.: *A jégcsap*; Siki S.: *István király*; Zilahy L.: *Süt a nap*; Csokor: 1918. november 3.; Walter L.: *Egy bolond százat csinál*; Gáspár M.: *Új Isten Thébában*. Könyve: *Találkozások* (Rodenkirchen bei Köln, 1975).

Sikolya István (Bp., 1914. jún. 6. Bp., 1986): énekes (tenor). Tanulmányait 1934–1941 között a Zak-n végezte *Székelhydy* Ferenc és *Molnár Imre* irányításával. 1941–42-ben a Fővárosi Operettszínház bonvivánja, 1942–45-ben a Kolozsvári Nemzeti, 1945–49-ben a Szegedi Nemzeti Színház, 1949–50-ben az Operaház magánénekese, majd 1950–1977 között az Operaház fűfőkarának tagja volt.

Silberstein Adolf; Örvös (Pest, 1845. júl. 1.–Bp., 1899. jan. 12.): esztéta, műfordító, kritikus, dramaturg. A Petőfi Társaság tagja. Tanulmányait Németországban végezte; 1866-ban Lipcsében lett a bölcsész tudományok doktora. 1870-ben tért haza. Mivel Pesten először nem talált munkát, Temesvárra ment a *Temesvári Zeitung*-hoz. 1871-től a *Pester Lloyd*, a *Pester Journal* munkatársa, később az utóbbi szerk.-je és kiadója lett. 1880-tól ismét a Lloyd szerkesztőségében dolgozott. Egyaránt írt magyarul és németül is. Németországi újságok közölték először cikkeit. Már ott is – a *Fremdenblatt*, majd a *Dramaturgische Blätter* c. lapok szerk.-jeként – a m. művészet megismertetését szolgálta. Kritikáival, dramaturgiai elemzéseivel nagy tekintélyt szerzett magának, pl.: *Antigone*, *Sophokles szomorújátéka*, (Magyarország és a Nagyvilág, 1876, 23.), *A dráma haladása* (Fővárosi Lapok, 1881, 65.), *A magyar dráma elméletéhez* (Magyar szalon, 1888). F.M. *Dramaturgiai dolgozatok* (I–II, 1894–95); *A magyar dráma elméletéhez* (1887, székfoglaló a Petőfi Társaságban).

Silló István (Bp., 1968. szept. 13.–): zenei vezető, zeneszerző. Zak-i tanulmányaival párhuzamosan, 1989-től a SzAk tanára. 1990-től a József Attila Színház zenei vezetője. F.M. kísérőzenék W. Wharton: *Madárka*, Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk* és Sh.: *Tévedések vigjátéka* c. műveihez.

Simai Ede (?–1980 k.): színész, szerkesztő. 1918-ban a Modern Kabaré konferansziéja volt, majd 1923–24-ben a Kis Komédiában lépett fel. Ezután néhány éven át Berlinben játszott. 1928-ban a pesti Nagyközmédia prólóját írta. 1931 őszén a Király kávéház kabaré-variété estjeit rendezte. Egy év múlva *Földes Dezső* pozsonyi társ.-ában szerepelt, utána egy évig a pesti Király Színház tagja volt. 1937-ben Fekete Józseffel közösen adta ki a *Színházi Mindentudót*. A II. világháború alatt munkaszolgálatos volt. 1945-től vidéki színházakban lépett fel (Kecskemét, Pécs). 1957-ben Kanadában telepedett le: műsorokat szervezett, konferált. F.Sz. *Brazovics Athánáz* (Jókai M.: Az aranyember).

Simándi Anna (Bp., 1949. jún. 21.–): bábszínésznő. Bábművész családból származik. Édesanyja *Bánd Anna* bábszínésznő és rend. 1972-ben végezte el a Bábstudiót, és az Állami Bábszínház tagja lett. 1992-től a Budapest Bábszínház művésznője. 1991 óta a tiszaluci és miskolci Bábstudió bábmozgatótanára. F.Sz. *Fajankó* (Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai); *Kistigris* (Januszewska–Tóth E.: A gyáva kistigris); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Nagy mama* (Csajkovszkij: Diótörő); *Cukor anyó* (Bálint Á.: Az elvarázsolt egérkisasszony); *Robi* (Barrie–Balogh G.–Tótfalusi I.: Pán Péter); *Tündér Lala* (Szabó M.); *Csizmás kandúr* (Tóth E.).

Simándi József (Tata, 1916. nov. 17.–): színész, bábszínész, rendező. 1936-ban a Komárom-Esztergom Megyei Hírlap segédújságírója, majd leszerződött egy vándorszínész-társ.-hoz. Az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában tett vizsga után *Tolnay Andor* szerződtette 1942-ig. 1944–48-ban *Hlatky László* társ.-ában játszott. 1948-tól egy magánbábszínházban maguk készítette bábokkal, az Artista Egyesület mutatóványos engedélyével járta az országot. 1949-től 1958-ig az Állami Bábszínház színésze és rend.-je, majd 1957–58-ban megbízott ig.-ja volt. 1956-ban tanulmányúton járt Moszkvában, Leningrádban, Rigában, Taskentben. 1958-tól 1971-ig a József Attila Művelődési Központ ig.-ja volt. Hősszerepektől induló nagyerejű karakter-színész. F.Sz. *Fekete Ödön bariton* (Kovács D.–Vajda A.–Darvas Sz.: Sztárparádé); *Morcsi* (Bálint Á.: Mi újság a Futrinka utcában?). F.R. Andersen: *Babvíg, A bűvös tűzszerszám*; Polivanova: *Csintalan bocok*. Dar-

vas Sz.–Gádor B. Vajda A.: *Aki hallja, adja át*; Darvas Sz.–Simándi J.–Szenes I.: *Elhajolni tilos*.

Simándi Zsigmond; *Rumpler* (Máramarossziget, 1852. febr. 26.–?): színész, igazgató. 1876-tól hat éven át volt tagja Hubay Gusztáv társ.-ának, majd Hegyi Gyula és Polgár Károly egy.-ének. 1885-ben kapott először ig.-i engedélyt, de első próbálkozása kudarcba fulladt. Ismét vidékre szerződött, majd 1891–97-ben mint igazgató működött. Egy évig Kolozsvárt, majd a Népszínházban volt ügyelő. 1900–1909-ig, nyugdíjba vonulásáig különböző vidéki társ.-oknál működött.

M.A. 1886: Mosonyi Károly; 1887: Hubay Gusztáv; 1888–89: Kárpáthy György; 1890: Szigeti Jenő; 1899: Relle Iván; 1900: Halasi Béla; 1903: Krémer Sándor; 1904: Micsey György; 1905: Bihari Ákos; 1906: Krémer Sándor. Igazgatóként: 1885: Paks, Dunaföldvár, Mohács, Siklós, Szekszárd; 1891: Rózsahegy, Zsolna, Kubin, Szepesváralja, Késmárk, Selmezbánya, Segesvár; 1892: Szászváros, Vajdahunyad, R.-Lippa, V.Újhely, Alsókubin; 1893: Sárospatak, Ungvár, Munkács; 1894: Nagykálló, Nyírbátor; 1895: Késmárk, Selmezbánya, Sárospatak, Pécska, Mezőtúr, Törökszentmiklós; 1896: Felsőőr; 1897: Kőszeg, Körmend, Sárvár.

SIMANDY JÓZSEF

Simándy József (Kistarcsa, 1916. szept. 18.–): énekes (tenor). Tanulmányait magánúton kezdte *Poszsert* Emilia magániskolájában, majd 1943–45-ben a Zak-n folytatta. 1940–1945 között az Operaház kórusában énekelt, 1945–47-ben a Szegedi Nemzeti Színházban szolóténor volt, ahol 1946-ban mutatkozott be *Don José* (Bizet: Carmen) szerepében. 1947-től az Operaház magánéneke, amelynek 1990-ben örökös tagja lett. 1956–60-ban a müncheni Staatsoper művésze, 1978–1986 között a Zak tanára. Végigénekelte szinte a teljes tenor repertoárt, *Verdi* műveiben éppúgy kimagasló alakított, mint *Wagner* és *Puccini* operáiban v. a m. operákban. Rendkívül árnyalatgazdag előadóművész. Különleges fényű hangja tökéletesen kiegyenlített. Énektechnikája és egyéniségéből fakadó színészi játékának szuggesztivitása a hőstenor szerepkör egyik legkiválóbb énekesévé avatta. A II. világháborút követő időszakban az Operaház vezető éneke volt. Számos hanglemezfelvétele készült a Hungarotonnal, a Supraphonnal, a Deutsche Grammophonengesellschafttal, gyakran szerepelt a rádióban és a televízióban. Európa jelentős operaházaiban és hangversenytermeiben aratott sikereket.

Alakításai közül felejtethetetlen *Bánk bán* (Erkel Ferenc) megformálása, és Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*-ának tolmácsolása. 1953-ban Kossuth-díjat, 1962-ben érdemes művész, 1964-ben kiváló művész címet, 1990-ben Bartók Béla Pásztory Ditta-díjat kapott. F.Sz. *Radames* (Verdi: Aida); *Manrico* (Verdi: A trubadúr); *Carlos* (Verdi); *Don José* (Bizet: Carmen); *Don Cavaradossi* (Puccini: Tosca); *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület); *Canio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Bánk bán* (Erkel F.); *Hunyadi László* (Erkel F.); *Walter* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Siménfalvy Lajos (Matty, 1927. aug. 12.–): színész. A SzAk-n 1953-ig távoktatásban részesült, de már 1949-től a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1956-tól 1959-ig a debreceni Csokonai Színház, 1959–1983 között az Állami Déryné, ill. a Népszínház tagja volt. 1983-tól a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház művésze. F.Sz. *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Ferdinand*, *Müller zenész* (Schiller: Armány és szerelem); *Lőrinc barát* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Baradlay Jenő* (Jókai M.–Hevesi S.: A köszívű ember fiai); *Tanító, Főúr, id. Nagy* (Bródy S.: A tanítónő); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok).

Siménfalvy Sándor (Szenice, 1892. júl. 9.–Bp., 1988. dec. 26.): színész. 1908-ban tette le a színészegyesületi vizsgát. Négy évtizeden át vidéki társ.-oknál táncoskomikus és buffó szerepkörben lépett fel. 1950-ben a Nemzeti Színház szerződtette, ahol elsősorban paraszti epizódfigurákat alakított. 110 filmben játszott. Érdemes művész (1967). F.Sz. *Ködmön András* (Móricz Zs.: Üri muri); *Brach* (Németh L.: Széchenyi); *Phorbas* (Seneca: Oidipus rex); *Bita Kálmán* (Moldova Gy.: Titkos záradék).

Simény Borbála (Kolozsvár, ?–?): színésznő. 1803-ban, szülővárosában lett színésznő, és megszakításokkal – 1809-ben Pesten, 1814–1819 között Marosvásárhelyen, 1825-ben Pozsonyban – 1827-ig ott játszott. 1828-ban Debrecenbe szerződött. További pályájáról nincsenek adataink. Repertoárja igen széles volt. Jó alakítókézsége révén játszott naivakat is, éles beszédhangja miatt azonban cselszövők és karakterfigurák is szerepkörét alkották. F.Sz. *Júlia* (Sh.–Weisse: Rómeó és Júlia); *Malvina* (Kotzebue: La Peyrouse); *Jerta* (Müllner: A vétek súlya); *Natalia* (Kratter: Mentzikov Sándor); *Lady Milford* (Schiller: Armány és szerelem).

Simó Jenő (Felsőboldogfalva, 1925. márc. 21.–): irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár. A bp.-i egyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett, majd könyvkiadóknál dolgozott. 1967–1970 között hazánk bécsi nagykövete, 1970–1974 között művelődési miniszterhelyettes, 1977-től a SzAk docense, 1979–87-ben főigazgatója, ill. rektora. A m. irodalom történetén kívül különösen az olasz irodalommal, valamint a filmművészettel foglalkozik.

Simon Antal (Pécs, 1927. szept. 1.–): koreográfus. Tanulmányait 1950–54-ben a SzAk-n végezte. 1954–55-ben a Pécsi Nemzeti Színház kor.-a, 1954–1970 között a pécsi Mecsek Táncegyüttes tagja és műv.-i vez.-je. 1970-től a Budapest Táncegyüttes kor.-a, majd műv. vez.-je 1989-ig. Koreográfiáiban érződik vonzódása szűkebb pátriája – Baranya, Sárköz, telepese csángók – táncfolklórja iránt, valamint affinitása a néptánc drámai értelmezéséhez, alkalmazásához. Erkel Ferenc-díjas (1978). F.K. *Vallomás*, *Nemzedékek*, *Sárközi képek*, *Vallomás és meditáció*, *Elfelejtett rikusok*.

Simon Gábor (Marosvásárhely, 1951 ?–): színész, színházigazgató. 1974-ben végzett a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1992-től a Kolozsvári Állami Magyar Opera igazgatója. F.Sz. *Kozsehuba* (Mikszáth

K.-Benedek A.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Weverka* (Hacks: A sans-souci-i molnár); *Popovici* (Băiesu: Alibi).

Simon Gizi (Lemberg, 1905–?): színésznő. 1923–24-ben Kecskeméten kezdte pályáját. 1924–25-ben *Lászlóffy* Bódog, 1925–26-ban *Marinóczy* Miklós társ.-ában játszott. 1926-tól 1931-ig a Vígsház, 1931–1933 között az Andrássy úti Színház tagja volt. 1935-ig neve szerepelt a szerződés nélküli színművészek között. További sorsa ismeretlen. Primadonnaszerepeket és fiatallány-szerepeket alakított. F.Sz. *Piri* (Lengyel M.: Antónia); *Albine* (Deval: Önagysága őrangyala); *Ilona* (Lakatos L.: Lipótváros).

Simon György (Rákospalota, 1923. jún. 21.–): színész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 1952-ben végzett. Utána A Magyar Néphadsereg Színháza szerződtette. 1955-től 1959-ig a József Attila, 1959-től 1963-ig a kecskeméti Katona József, 1963-tól 1967-ig az egri Gárdonyi Géza, 1967-től 1971-ig a kaposvári Csiky Gergely, 1971-től 1973-ig a Békés Megyei Jókai, végül 1973-tól 1985-ben történt nyugdíjazásáig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Korábban szerelmes-szerepeket, később drámai hősszerepeket játszott, végül áttért a jellem szerepekre. Jászai Mari-díjas (1960), érdemes művész (1983). F.Sz. *Praed* (Sartre: A tisztességtudó utcalány); *Szakhmáry* (Móricz Zs.: Uri muri); *Lord Cecil* (Bruckner: Angliai Erzsébet); *Alekszej* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Warwick* (Shaw: Szent Johanna); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Ruy Blas* (Hugo); *Orsino* (Sh.: Vízkereszt); *Bánk bán* (Katona J.); *Joe Keller* (Miller: Édes fiaim); *John Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Aias* (Szophoklész); *Trigorin* (Csehov: Sirály); *Cyrano de Bergerac* (Rostand); *Othello* (Sh.); *Macbeth* (Sh.); *Falstaff* (Sh.: IV. Henrik); *Gajev* (Csehov: Cseresznyés kert).

Simon Jolán: → *Kassákné Simon Jolán*

Simon Kázmér (Szolnok, 1936. nov. 6.–): színész. A SzAk-n 1963-ban szerzett oklevelet, és a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette. 1966-tól 1979-ig a győri Kisfaludy, a következő évadban a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1980-tól 1982-ig a komáromi Magyar Területi Színházban játszott. 1982-től a győri Kisfaludy Színház művésze. F.Sz. *Tybal* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Dönci* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Bobcsinszkij*, *Postamester* (Gogol: A revizor); *Antonio* (Sh.: Vízkereszt); *Csató*, *Cseresznyés* (Molnár F.: A doktor úr); *Collet d'Herbois* (Büchner: Danton halála).

Simon Marcsa (Tápiószéle, 1882. nov. 21.–Bp., 1954. jan. 8.): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el. 1901-től 1905-ig a szabadkai, 1905–1908 között a nagyvárad, 1908-tól 1916-ig a kolozsvári társ., 1916–17-ben a Népopera tagja volt. 1917–1927 között és 1936-ban a Magyar, 1919-ben a Margit, 1923-ban a Király, 1924-ben a Blaha Lujza, 1925–1927 között a Belvárosi, 1926–27-ben és 1931–32-ben a Fővárosi Operett-, 1928–29-ben az Új, 1927–28-ban a Városi, 1932-ben a Művész, 1933–1939 között a Vig-, 1933-ban a Kamara, 1934-ben a Pesti, 1935-ben a Royal Színházban szerepelt. 1925-ben és 1930-ban a Budai Színkörben, 1932-ben a Royal Orfeumban is fellépett. 1936–37-ben a Pódium Kabaré tagja volt. 1940-ben a Belvárosi, 1940–41-ben a Madách, 1941–42-ben a Fővárosi Operett-, 1944-ben az Andrássy Színház juttatta szerepeikhez. 1945-ben az Új, 1946-ban a Márkus Park-színpadon, 1947-ben a Művész, 1948–1950 között a Belvárosi, 1949–1952 között a Madách Színházban, 1951-ben a Kamara Varietében lépett színpadra. Elsősorban prózai és zenés művek jellem- és epizód szerepeit

formálta meg. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Muskárné* (Molnár F.: Liliom); *Bábi* (Szirmai A.: Mézeskalács); *Aranyosiné* (Zilahy L.: Tüzmadár); *Polla néni* (Móricz Zs.: Kismadár).

Simon Mari (Bp., 1958. nov. 15.–): színésznő. A SzAk-n 1983-ban kapott diplomát, és a Vígsházhoz szerződött. 1985–86-ban a debreceni Csokonai, 1986–89-ben a nyíregyházi Móricz Zsigmond, 1989 óta az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. F.Sz. *Sharon Lake* (Allen: Játszd újra, Sam!); *Hazel* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Fanny* (Krleza: Léda); *Ophélia* (Sh.: Hamlet); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Andromaché* (Euripidész–Sartre: Trójai nők); *Colette* (Eisemann M.: Fekete Péter); *Melitta* (Grillparzer: Sappho); *Kornél* (Szép E.: Völegény); *Sontilla* (Bibbiena: Calandria).

Simon Mihály (Csóka, 1964. szept. 28.–): színész. *Virág* Mihály osztályában végzett az újvidéki Művészeti Akadémián 1989-ben. Az Újvidéki Színház 1988-ban szerződtette, 1991-ben a kaposvári Csiky Gergely, 1992-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja lett. Komikus és drámai epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Katona* (Frisch: Andorra); *Eislering*, *a pincér* (Frisch: Biedermann és a gyújtogatók); *Imok* (Molnár F.: A doktor úr).

Simon Zoltán (? , 1923. jan. 31.–Bp., 1991. szept. 30.): karmester, zeneszerző, zenei vezető. Gyermekkorában 1938-ig volt a Wiener Sangerknaben szólistája. A szegedi egyetemen szerzett bölcsészdiplomát, majd a Zak-n folytatta tanulmányait zeneszerzés szakon. 1954–1985 között a Nemzeti Színházban, 1985-től haláláig a Katona József Színházban volt zenei vezető. Számos zenei összeállítást készített színházi produkciók számára, önálló műveket komponált, színpadi kísérőzenéket tanított be, vezényelt és rögzített felvételle. Zenét szerzett *Eck Imre*, *Györgyfalvai Katalin* és *Novak Ferenc* keirográfiaihoz. Rendszeres közreműködője volt a Szegedi Szabadtéri Játékoknak és a Gyulai Várszínház produkcióinak. Az 1990–1991 tanévben a Zak-n újraindult egyházzenei tanszak tanára volt.

SIMON ZSUZSA – *Cuj Szi*
(Cao-ju: Felkelő nap)

Simon Zsuzsa (Nagyvárad, 1910. okt. 24.–): színésznő, rendező, színházigazgató. Pályáját 1932-ben a Belvárosi Színházban kezdte, amelynek 1939-ig volt tagja. 1940–1944 között az OMIKE-ben lépett fel. 1945-től 1947-ig a nagyvárad, Állami Színház ig.-ja,

1949–51-ben a Belvárosi Színház ig.-ja, 1950–1956 között a SzAk főig.-ja. 1957-től 1960-ig a Petőfi és a Jókai Színház ig.-ja, 1960–62-ben a Fővárosi Operettszínház főrend.-je, 1962–1990 között a Thália Színház tagja. 1948-tól a SzAk-n a színészmesterség tanára. Kossuth-díjas (1950) és érdemes művész (1973); F.Sz. *Eszter* (Shaw: Az ördög cimborája); *Hedvig* (Ibsen: A vadkacsa); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Szenyora* (Frisch: Andorra); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Júlika* (Molnár F.: Liliom); *Nagyanya* (Hansbury: A napfény nem eladó). F.R. Brecht–Hugo–Weisenborn: *A nevető ember balladája*; Terry: *Viet-rock*; Schneider–Ondraček: *Gentlemanek*; O'Neill: *Éjszakai portás*; Ibsen: *A vadkacsa*; Caragiale: *Az elveszett levél*; Offenbach: *Banditák*. Könyvei: „*Láthatatlan színház*” (Ascher O.-ral és Mátyai L.-val, 1941); *Menjetek, készüljetek* (1986).

Simontsits János (? , 1783–?, 1856. júl. 25.): színházvezető. Pest vármegye szolgabírája, 1836–1841 között másodalispánja. 1835-től 1837-ig a budai Várszínház m. társ.-ának ig.-ja. A pesti Magyar Színház építését 125 forinttal támogatta, 5 részvényt jegyzett a színház javára. 1837–1840 között a Pesti Magyar Színházat működtető részvénytársaság választmányának, 1840-től 1843-ig a Nemzeti Színház ideiglenes kormányzó választmányának tagja, megbízásukból 1841–42-ben a Nemzeti Színház ig.-ja. Ugyanezt a funkciót töltötte be 1849–1851 között. 1852-ben a Nemzeti Színház gazdasági ig.-ja volt. – Ir. Pukánszky Kádár J.: *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez* (1938).

Simonyi Julianna: → *Czagányiné Simonyi* Julianna

Simonyi Mária (Szenic, 1888. dec. 4. – Bp., 1959. jún. 3.): színésznő. A SzAk-t 1910-ben végezte. 1911-ben a Kamarajátékok előadásain mutatkozott be. A Magyar Színház szerződtette, ahonnan 1912-ben néhány hónapra az Új Színházhoz került. 1912–1914 között Kassán és Brassóban, majd 1919-ig a Magyar Színházban szerepelt. Ezt követően a Belvárosi Színház (1919–23, 1926–27), a Renaissance Színház (1923–26) tagja volt. 1926-ban *Móricz* Zsigmond felesége lett, s csak egy-egy szerepre szerződött a Magyar (1927, 1928), a Vig- (1928), a Belvárosi (1933, 1938), a Művész (1937) és az Új Magyar Színház (1943) bemutatóira. 1930–31-ben Erdélyben szerepelt. 1945 után a Belvárosi Színházban játszott. Intelligens játékkal, előkelő megjelenéssel, kifejező beszéddel, mély átéléssel formálta meg a modern nőalakokat. F.Sz. *Katalin* (Schnitzler: Az élet szava); *Hattyúvér* (Strindberg); *Sophie* (Rolland: A szerelem és halál játéka); *Helén* (Géraldy: Szeretni); *Anna bárónő* (Neumann: Oroszország); *Eszter* (Móricz Zs.: Üri muri); *Higginsné* (Shaw: Pygmalion). – Ir. Móricz L.: *Kedves Mária!* (1973).

Simor Erzsé (Bp., 1913. júl. 7. – Bp., 1977. febr. 2.): színésznő. Előbb tanítónői oklevelet szerzett, majd Góth Sándornál tanult színészmesterséget. 1937-ben a Magyar Színház szerződtette, ezután a Royal Varietében játszott, majd az Andrásy úti Színház, később az Új Magyar Színház tagja lett. A háború után Debrecenben és Pécsen játszott, 1959-től haláláig a Madách Színház tagja volt. Pályája kezdetén rendkívüli szépségével tűnt fel, de drámai szerepeiben bizonyította, hogy szépsége markáns jellembrázoló tehetséggel párosult. 1936-tól filmezett, filmszerepei népszerűséget biztosítottak számára. Több mint 50 filmben és néhány tv-játékban szerepelt. F.Sz. *Stuart Mária* (Schiller); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Flavia* (Füst M.: Catullus); *Eladó* (Karinthy F.: Bösendorfer); *Lady Windermere* (Wilde: Lady Windermere legyezője); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Capuletne* (Sh.: Rómeó és Júlia).

SIMOR ERZSÉ

Simor Ottó (Bp., 1926. júl. 16. –): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában 1946-ban szerzett diplomát, majd vidéki társ.-oknál, Szolnokon és Szombathelyen játszott. 1948–49-ben a kecskeméti Katona József, 1949–50-ben a Bányász Színház, 1950–51-ben a Fővárosi Varieté, ill. a Kamara Varieté tagja volt. 1951-től 1958-ig a Miskolci Nemzeti, 1958-tól 1975-ig a debreceni Csokonai, 1975–76-ban a győri Kisfaludy, 1976–78-ban a kecskeméti Katona József, 1978-tól 1983-ig ismét a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1983 óta a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja. Operettek bonvivánszerepeit, prózai darabokban jellem szerepeket alakít. Jászai Mari-díjas (1965) és érdemes művész (1989). F.Sz. *Kukorica Jancsi* (Kacsoh P.: János vitéz); *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy); *Orlovsky Alfréd*, *Eisenstein* (ifj. J. Strauss: A de nevér); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Volpone* (Jonson); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Jourdain* (Molière: Úrhatnám polgár); *Liliom* (Molnár F.); *Turái* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Higgins* (Lerner–Loewe: My Fair Lady).

Simorj Emese (Bp., 1958. okt. 2. –): színésznő. A SzAk-n 1980-ban végezte az operett-musical szakot, s utána a Budapesti Gyermekszínház szerződtette. 1989-től a Vidám Színpad tagja. Többször vendégszerepelt a Rock Színházban. Több tv-játékban is játszott. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Dorka* (Baum: Óz, a nagy varázsló); *Nancy* (Bart: Oliver); *Liedenwall Edit* (Jókai M.–Böhm Gy.–Korcsmáros Gy.: A köszívű ember fiai); *Felicia*, *Odette* (Praxy: Hölgyeim, elég volt!); *Cleo* (Coleman–Stewart: Szeretem a feleségem); *Noémi*, *Margarita* (Paso: Ön is lehet gyilkos!); *Christiane* (Campaux: Csöngettek, Madame).

Simplicissimus (1922–1923): mulatóhely a Dohány utcában. 1922. febr.-ban Lovászy Károly nyitott itt kabarét, amely két műsor után megszűnt. 1923. okt.-ben ismét Lovászy nyitott irodalmi kabarét, de terveivel megbukott.

Singhoffer Vilma: → *Zilahy* Gyuláné

Sinka Károly (Bukarest, 1934. szept. 28. –): színész, rendező, színházigazgató. 1956-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a temesvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. 1957–1965 között a marosvásárhelyi színház tagja, de tanított is a főiskolán. 1965-ben visszaszerződött Temesvárra, ahol igazgatónak is kinevezték. Több-

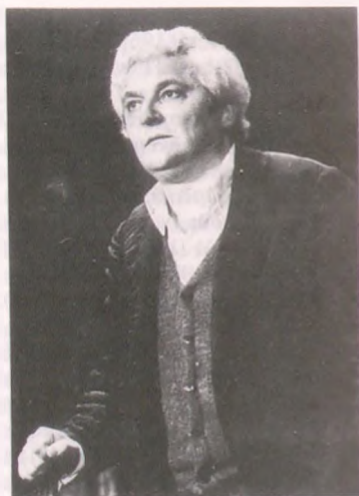
szőr vendég szerepelt Kolozsvárott, a Temesvári Nemzeti Színházban (román előadásokon) és 1978-tól néhányszor a gyulai várjátékokon is. Gyakori vendége a bukaresti televízió magyar nyelvű adásainak. 1990-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. Izig-vérig komédiás alkat, nagyfokú játékoság jellemzi. Súlyt, jelentőséget tud kölcsönözni szerepeinek, egy egész színházi est terhére képes egymaga a vállán hordozni. Rendezésekre is gyakran vállalkozik. Országos színházi fesztiválokon alakításait számos díjjal jutalmazták. F.Sz. *Montserrát* (Robles); *Cassio* (Sh.: Othello); *Christian* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Gerry* (Gibson: *Libikóka*); *Mick* (Pinter: *A gondnok*); *Ivanov* (Csehov); *Vladimir Benda* (Danek: *Szünet után tör ki a háború*). F.R. Heltai J.: *A néma levente*; Nash: *Az esőhozó ember*. Mintegy tíz román és magyar filmben játszott. 1980-ban *Mi dolgunk a világon* c. lemeze jelent meg az Electrecordnál m. klasszikus költők verseiből készült összeállítással.

SINKA KÁROLY

Sinkó György (Bp., 1923. júl. 20.–): énekes (basszus). Tanulmányait a Zak-n végezte 1946–1953 között *Závodszy* Zoltán és *Luigi Renzi* irányításával. 1951–53-ban az Operaház ösztöndíjasa, 1953–1988 között a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese. Repertoárja a Mozart-operáktól a 20. sz.-i művekig ível. Szerepeit igényesen formálja meg. 1966-ban Liszt Ferenc-díjat, 1976-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Leporello* (Mozart: *Don Giovanni*); *Sarastro* (Mozart: *A varázsfuvola*); *Rocco* (Beethoven: *Fidelio*); *Sparafucile* (Verdi: *Rigoletto*); *Fülöp* (Verdi: *Don Carlos*); *Madarász Henrik* (Wagner: *Lohengrin*); *Ochs báró* (R. Strauss: *A rózsalovag*); *Kékszakállú herceg* (Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*); *Diocletian* (Vántus I.: *Aranykoporsó*).

Sinkó István (Szabadka, 1924. júl. 26.–): színész. Pályáját Szabadkán kezdte 1950-ben. A következő évben átszerződött Topolyára, ahol a színház megszűnéseig, 1959-ig játszott, majd az Újvidéki Rádió színésze, ének tagja lett, ahonnan 1986-ban ment nyugdíjba. Rádiószínészként és nyugdíjasként továbbra is fellép az Újvidéki Színházban. Topolyán drámai főszerepeket alakított. F.Sz. *Manders tiszteletes* (Ibsen: *Kisértetek*); *Križovec* (Krljeza: *Agónia*); *Fred* (Sartre: *A tisztességtudó utcalány*); *Hamlet* (Sh.); *Mester* (Hszing-csi-en: *A buszmegálló*); *Bátory* (Kosztolányi D.–Harag Gy.: *Édes Anna*).

SINKÓ LÁSZLÓ – Huber Vilmos
(Füst M.: *Boldogtalanok*)

Sinkó László; *Sinkovits* (1940. márc. 18.–): színész. A SzAk elvégzése után 1962-ben a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1966-tól a Nemzeti Színház, 1982 óta a Katona József Színház tagja. 1970-től 1980-ig rendszeresen vendég szerepelt a kecskeméti Katona József Színházban. Tudatosan, nagy pontossággal formálja meg szerepeit. Számos tv-játék vezető szerepét alakította. Jászai Mari-díjas (1972), érdemes (1982) és kiváló művész (1987). F.Sz. *Trigorin* (Csehov: *Sirály*); *Valér* (Molière: *A fősvény*); *Feltaláló* (Bulgakov: *Ivan, a rettentő*); *Jázon* (Grillparzer: *Medea*); *Oidipusz* (Seneca); *Odüsszeusz* (Devecseri G.: *Odüsszeusz szerelmei*); *Ábel* (Sütő A.: *Káin és Ábel*); *Ravelszki* (Károlyi M. – Hubay M.: *En vagyok Ravelszki*); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: *Uri muri*); *Huber Vilmos* (Füst M.: *Boldogtalanok*); *Übü papa* (Jarry: *Übü király*); *Sosias* (Kleist: *Amphitryon*); *Dr. Schön* (Wedekind: *Lulu*); *Don Mateo Cardona* (Valle-Inclán: *Lárifári hadnagy felszavazása*); *Bruscon* (Bernhard: *A színházcsináló*).

Sinkovits Imre (Bp., 1928. szept. 21.–): színész. A SzAk-n 1951-ben kapott diplomát, és a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1958-tól 1963-ig a József Attila Színház tagja volt, majd visszaszerződött a Nemzeti

SINKOVITS IMRE – Bódi Vencel
(Sütő András: *Advent a Hargitán*)

Színházhoz, ahol jelenleg is játszik. Gazdag hanganyaga, nagy modulálóképessége, mély átélése és szuggesztivitása a legjelentősebb Shakespeare-szerepek és a klaszszikus m. drámák hősalakjainak újszerű és hiteles megformálására predesztinálják. Kitűnően alakít intrikus jellemeket, humora, megfigyelő- és karikírozóképesége legkiválóbb művészeink sorába emelte. Szerepköri korlátai nincsenek. Kiváló versmondó, számos filmben és tv-játékban szerepel. A Nemzeti Színház örökös tagja. Kossuth-díjas (1966), Jászai Mari-díjas (1955, 1962), érdemes (1970) és kiváló művész (1974). F.Sz. *Valér* (Molière: A fősvény); *Hyppolitos* (Racine: Phaedra); *Pavel* (Gorkij: Az anya); *Chapuis* (Sartre: Föbélövendők klubja); *A Föld szelleme, Rabszolga, Saint-Just, Elitelt, Udvaronc, Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Leone kapitány* (Jonson: Volpone); *O'Connor* (Williams: Üvegfigurák); *Macbeth* (Sh.); *Kent* (Sh.: Lear király); *Chance Wayne* (Williams: Az ifjúság édes madara); *Oresztész* (Szophoklész: Oreszteia); *Czillei* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *De Sade márk*i (Weiss: Marat/Sade); *Mózes* (Madách I.); *Lőrinc barát* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Bánk bán, Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Csak Mátié* (Madách I.–Keresztury D.: Csak végnapjai); *Teleki László* (Illyés Gy.: A különc); *Perella* (Illyés Gy.: Tiszták); *Dózsa György* (Illyés Gy.: Testvérek); *VII. Gergely* (Németh L.); *Bétis* (Sütő A.: A szuzai menyegző); *Bódi Vencel* (Sütő A.: Advent a Hargitán); *Gergely Péter* (Márai S.: A kassai polgárok).

Siófok színésze: az első adat 1875-ből való, amikor Balogh Alajos színtársulata szerepelt a városban. Ezután rendszeresen érkeztek vándortárs.-ok Siófokra, és nyaranta neves művészek is vendégszerepeltek itt. Eleinte a szálloda udvarán, majd ideiglenes színházépületben tartottak előadásokat. 1905-ben felépült a kb. 600 személyes nyári színpad, amelyet Kövessy Albert társ.-a avatott fel. A színpadban 1925-ig játszottak, 1930-ban lebontották. Azóta különböző alkalmi színpadok állnak rendelkezésre.

Sipeki Levente (Nagyiván, 1937. jún. 10.–Bp., 1985. aug. 18.): táncos. Egy tehetségkutató versenyen figyelték fel rá, így szakmai tanulmányait későn, 1950-ben kezdte meg az ABI-ben. 1957-ben szerzett balettművész diplomát, de már 1956-ban az Operaház tagja lett. Egy évet a moszkvai Nagy Színházban töltött ösztöndíjasként. 1958–1981 között az operai balettegy. magántáncosa volt. Számátalan klasszikus és karakterszerepet táncolt el nagy drámai erővel v. éppen fanyar humorral. Liszt Ferenc-díjas (1964). F.Sz. *Vaclav* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Albert* (Lavrovskij: Giselle); *Kék madár* (Petipa: Csipkerózsika); *Stréber Józsi* (Harangozó Gy.: Furfangos diákok); *Ludas Matyi* (Harangozó Gy.); *Ifjú* (Harangozó Gy.: Seherezáde); *Mercutio* (Lavrovskij: Rómeó és Júlia); *Petruska* (Fokin); *James* (Bournonville: A szilfid); *Alain* (Ashton: A rosszul őrzött lány); *Gád* (Seregi L.: Spartacus). – Ir. Maác L.: S. L. (Táncművészet, 1985/11).

Sipeki Tibor (Köszeg, 1947. szept. 21.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1970-ben a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte pályáját. 1971-től a győri Kisfaludy, 1973-tól a Bartók, majd a Budapesti Gyermekszínház, 1985-től a Pécsi Nemzeti, 1989-től a Fővárosi Operett-színház tagja. Jó megjelenésű, érett, szép hangú, a szereppel való azonosulásra képes énekes színész. F.Sz. *Radjami* (Kálmán I.: Bajadér); *Eisenstein* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Szu Csong* (Lehár F.: A mosoly országa).

Sipka László (Bp., 1940. jan. 10.–): színész. 1972-ben az Állami Déryné Színházhoz szerződött. 1974-től a Békés Megyei Jókai, 1977 óta a győri Kisfaludy Színház művésze. F.Sz. *Stüsszi* (Brecht: Kurázi

mama); *Nemes Keszeg András* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Voltore* (Jonson: Volpone).

Sipos András (Bp., 1954. márc. 14.–): színész. A SzAk-n 1981-ben szerzett diplomát, és azóta a Vig-színház tagja. F.Sz. *Venticello* (Shaffer: Amadeus); *Festő* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Peter Niles* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Azolon* (Laclos–Hampton: Veszedelmes viszonyok); *Aslaksen* (Ibsen–Miller: A nép ellensége); *Robinson* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Robi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Misi* (Kárpáti P.: Az út végén a folyó).

Sipos Etel; **Siposs** (? , 1875–?): színésznő. *Solymossy* Elek színiiskoláját látogatta. 1892-ben a Népszínházban szerepelt. 1892-től 1896-ig Kolozsvárott játszott. Ezután a bécsi Carl Theaterbe szerződött. További sorsa ismeretlen. Primadonna szerepeket alakított. F.Sz. *Posztás Mulka* (Zeller: A madarász); *Roxelane* (Vero Gy.: Szultán); *Virág Toncsi* (Konti J.: Goldstein Számi).

Sipos László (Sándorfalva, 1956. nov. 26.–Pécs, 1989. márc. 21.): színész. A SzAk-n 1981-ben kapott diplomát. A Pécsi Nemzeti Színház művésze volt. Autóbaleset áldozata lett. F.Sz. *Link Lajos* (Brecht: Egy fő az egy fő); *Apa* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Enobarbus* (Sh.: Antónius és Cleopatra).

Sipos Zoltán (Battonya, 1882. dec. 4. Kulistye, 1914. nov. 6.): színész. A Vígyszínház színiiskoláját 1902-ben végezte el. 1908-tól 1911-ig Szatmárt és Nagykárolyban, 1911–1913 között Pécsen játszott. Az I. világháborúban elesett. Társalgási és énekes színész volt. F.Sz. *De la Grange Batelière báró* (Hervé: Lili); *Gratiano* (Sh.: A velencei kalmár); *Maldoisier* (Nancey–Armont: Theodore és Tsa).

SYPEKI LEVENTE

Siposs Ernő (Somorja, 1921. jún. 29.–Somorja, 1986. okt. 19.): színész. **Siposs** Jenő öccse. Sokat szerepelt a helybeli színicsoporthoz. 1959–81-ig volt a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Alkara és jószágot sugárzó arca meghatározta szerepkörét. Számos pap, tisztviselő, katonai, bíró alakját formálta meg. F.Sz. *Baptista* (Sh.: A makrancos hölgy); *Tyelegin* (Cschov: Ványa bácsi); *Palo* (Karvas: Éjfél mise).

Siposs Jenő (Somorja, 1920. júl. 1.–): színész, lektor. Eredetileg hivatatlak, 1952–80-ig színész, 1966–80-ig lektor a komáromi Magyar Területi Színháznál. Repertoárját kisebb-nagyobb vj.-i szerepek alkották. Komolyabb drámai szerepeiben kitűnt egyszerű

embersége és temperamentuma. Az irodalom iránti vonzalmát mint lektor hasznosította. Több szindarab és mesejáték szerzője, némelyik megjelent szlovák és ukrán nyelven is. F.Sz. *Basilio* (Beaumarchais: A szevillai borbély); *Vincenzio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Von Kalb* (Schiller: Ármány és szerelem). F.M. *A csodálatos ereszény* (1957); *Nagy baj az agybaj* (1962); *Majomszeretet* (1964); *Bumeráng* (1968).

Sir Kati (Bp., 1950. febr. 14.–): színésznő. 1972-ben kapott diplomát a SzAk-n. 1975-től játszott a Pécsi Nemzeti Színházban, majd 1979-től 1986-ig a Mafilm egy. ének tagja volt. 1986-tól szabadfoglalkozású. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Miranda* (Sh.: A vihar); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Angol nő* (Illyés Gy.: Dániel az övei között); *Pávaszem* (Weöres S.: A holdbéli csónakos); *Carrie* (Hellmann: Régimódi játékok).

Sirkó László (Cegléd, 1950. szept. 18.–): színész. A SzAk-n 1977-ben szerzett oklevelet. Pályáját a Budapesti Gyermekszínházban kezdte. 1986-tól a kecskeméti Katona József Színház tagja. F.Sz. *Huckleberry Finn* (Twain: Tom Sawyer); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Benolio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Sergius nagyherceg* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Möbius* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Miska* (Szirmai A.: Mágán Miska); *Poire* (Jacobi V.: Sybill). *Ember* (Mrozek: Nagykövet).

síró-énekklő iskola: a 18. század végén és a 19. század elején (kb. az 1830-as évekig) a magyar hivatásos színeszt előadói stílusa, amely a hangos szóval történő iskolai deklamálás és a német vándorszíneszet szövegmondásának hagyományára épült. Lényege, hogy a színpadon elhangzó szöveg tagolt egységei – verssorok v. mondatok – azonos hangmagasságon, azonos hangsúllyal hangozzanak el, függetlenül a szöveg jelentéstartalmától és az ebből következő tagolásától. A ~ művi, a természetes beszédnél távoli hanglejtése jól megfelelt a színpadi szentimentalizmusnak. A romantika szorította le a színpadról. Legjobb leírása *Bajza* Józseftől származik: *Kritikai Lapok* (1836, 2. füz.).

Sitkey Irén (Temesvár, 1902. jan. 5.–Bp., 1972. szept. 16.): színésznő. A SzAk-t 1920-ban végezte el. 1920-tól 1929-ig a Vig-, 1929–30-ban az Andrássy úti, 1931-ben a Magyar, 1932–33-ban a Belvárosi Színház tagja volt. Néhány állandó szerződés nélkül eltöltött év után 1936-tól 1944-ig ismét a Vigszínházban, 1945-től 1966-ig a Nemzeti Színházban szerepelt. 1951–52-ben a Vigszínházban is fellépett. Jellem szerepeket formált meg. F.Sz. *Webbné* (Wilder: A mi kis városunk); *Millerné* (Schiller: Ármány és szerelem); *Márvitz Ilona* (Karinthy F.: Ezer év).

Sívó Mária (Paks, 1910. dec. 24.–Bp., 1985. szept. 10.): színésznő. 1936–1938 között *Horváth* Árpád társ. ában Debrecenben kezdte pályáját. 1938–39-ben a Magyar és az Andrássy Színház tagja volt. 1939-ben *Bánky* Róbert, 1940-ben *Putnik* Bálint társ. ában, 1941–1943 között Kolozsvárott, 1943-tól 1949-ig a Vig- és a Pesti, 1946-ban a Művész Színházban szerepelt. 1949-től haláláig a Nemzeti Színházban működött. Pályája kezdetén naiva-, később jellem szerepeket kapott. F.Sz. *Gina* (Ibsen: A vadkacsa); *Anna* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Violetta* (Molnár F.: A császár); *Gizi* (Örkény I.: Sötét galamb); *Málcsi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül).

Sívók Irén (Cegléd, 1962. márc. 9.–): színésznő. A SzAk-n 1986-ban szerzett oklevelet az operett-musical szakon. 1986–1990 között a kecskeméti Katona József Színház művésze volt, azóta szabadfoglalkozású. Kiváló énekhangja operettekben jól érvényesül. F.Sz. *Violetta* (Kálmán I.: A montmartre-i ibolya); *Pünkösdi*

Kató (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág).

Skronka Tibor (Párkány, 1962. júl. 23.–): színész. 1980-tól tagja a komáromi Magyar Területi Színháznak, közben 1984–88-ig a pozsonyi Színművészeti Főiskola növendéke. Főként rokonszenves fiatalokat elevenít meg. F.Sz. *Káin* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Oresztész* (Gyurkó L.: Szerlemem, Elektra); *Z* (Csurka I.: Deficit).

Smeraldi Cézár (Olaszország, ?–?): táncos, balettmester. Olasz származású. 1886-tól 1889-ig, majd 1895-től 1924-ig működött az Operaházban. Ez idő alatt számos főszerepet táncolt, és balettmesterként, valamint koreográfusként is tevékenykedett. Balettjeiben a bécsi és milánói Opera ízlését követve látványosságra és egzotikumra törekedett. Az 1910-es években más színházaknak is koreográfált, és tanított a Táncitanítói Akadémián is. F.Sz. *Lőrinc* (Guerra M.: A törpe gránátos); *A sötétség démona* (Smeraldi: Excelsior); *Játékkereskedő* (Hassreiter: Babatündér); *Brisson* (Guerra M.: Művészfurfang); *Kálmán* (Mazzantini: Csárdás). F.K. *Excelsior* (1887); *Zulejka* (1900).

smink (német): színpadi arckikészítés, festéssel.

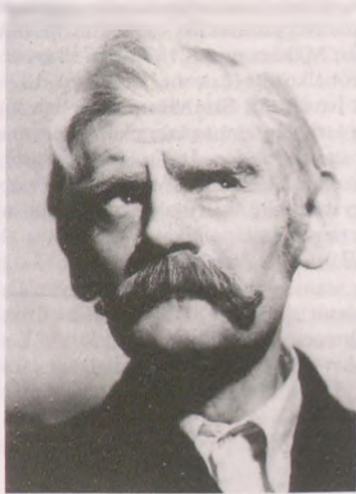
sminkelés: arcfestés. A színész saját, jellegzetes arcvonásainak hangsúlyozása v. kendőzése, hogy mimikája érvényesülhessen a színpadi világitásban. Eszközei a különböző színpadi festékek, műszempillák. Amennyiben a színész arcvonásait a szerepnek megfelelően át is alakítja az arcfestéssel, *maszkírozásról* beszélünk.

Solt Andor; *Speneder* (Bp., 1904. máj. 26.–Bp., 1978. dec. 14.): dráma- és színháztörténész. A bp.-i tudományegyetemen szerzett bölcsészdoktorátust m.-német szakon (1926), majd ugyanott középiskolai tanári oklevelet (1929). 1930–1953 között középiskolai tanár Bp.-en. 1953–54-ben a bp.-i Pedagógiai Főiskola, 1954-től 1958-ig az Eötvös Loránd Tudományegyetem adjunktusa. 1958-ban ismét középiskolai tanár. 1962-ben az irodalomtudomány kandidátusa lett. Tanulmányjaiban a 18–19. sz.-i m. dráma történetével és a m.-német irodalmi-színházi kapcsolatokkal foglalkozott. Sajtó alá rendezte Jókai drámáit (1971), Katona válogatott (1953, 1974) és összes műveit (1959), Vörösmarty színikritikáit (1969). Könyvei: *Kisfaludy Károly* (1930); *A magyar dráma színpadi műformáinak kialakulása a XIX. század első harmadában* (1933); *Dramaturgiai irodalmunk kezdetei 1772–1826* (1970).

Soltész Anni; *Annie* (Bp., 1902. júl. 30.–Bp., 1973. okt. 4.): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán növendéke volt. 1919–1922 között Újpesten kezdte pályáját. Vidéki évek után – pl. Szatmárnémetiben, Aradon, Győrött és Ungváron játszott – 1930–31-ben az Új Színházhoz szerződött. 1932-ben a Művész, 1932-től 1939-ig, majd 1945-től 1951-ig a Belvárosi, 1951-től haláláig a Madách Színház tagja volt. 1947-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1946–47-ben a Royal Revü Varietében is fellépett. Drámái színésznőnek indult, de komikai szerepekben talált önmagára. Az 1930-as években több filmben is szerepelt. 1966-ban érdemes művész díjjal tüntették ki. F.Sz. *Jolán* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Capulettné* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Anna Szemjonova* (Turgeyev: Egy hónap falun); *Frátereteta* (Shaw: Caesar és Cleopatra).

Solthý György (Sopron, 1900. máj. 18.–Bp., 1961. nov. 15.): színész. Bankhivatalnok volt. 1923-ban vidéki társ.-okál kezdte pályáját. 1927–1929 között a Király Színházban, 1929–1931 között Kolozsvárott, 1931–32-ben Miskolcon, 1932–33-ban a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1934–35-ben a Király, 1935–36-ban a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. 1936–1938 között a Royal, 1937–1939 között a Városi,

1937-ben a Művész Színházban kapott szerepeket. 1939-től 1943-ig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1940-ben a Madách, 1944-ben az Új Magyar és a Vidám Színházban is fellépett. 1945-ben a Pesti és a Vig-, 1946-ban a Fővárosi Operett, a Magyar és a Márkus Parksínházban és a Royal Revü Varietében, 1947-ben a Magyar és a Madách Színházban működött. 1948–49-ben a Pesti, 1949-ben az Ifjúsági Színház foglalkoztatta. 1949–1951 között – politikai kijelentései miatt nem kapott szerződést. 1951-ben a Vidám, 1951–1956 között a Madách Színházban szerepelt. Operettek és prózai művek jellegű szerepeit formálta meg. Több filmet is forgatott. F.Sz. *Báró Szirmay* (Ábrahám P.: 3:1 a szerelem javára); *Draskóczy* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Medvegyev* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

SOLTI BERTALAN

Solti Bertalan (Temesvár, 1913. márc. 15.–Bp., 1984. ápr. 8.): színész, színházigazgató. Színész szülők gyermekeként 15 éves korában lépett színpadra Miskolcon, ahol öt évet játszott, majd különböző vidéki társ.-okban szerepelt. Sihederszerepekkel kezdte pályáját, majd buffo és táncoskomikus volt. A háború után két évadot Miskolcon töltött, majd 1946-tól 1949-ig a debreceni Csokonai Színház tagja, 1948–49-ben ig.-ja volt. Ezután szerepelt Egerben, Békéscsabán, Győrben, Szolnokon, közben rövid időt töltött a Petőfi Színházban, majd Kaposváron folytatta pályáját. 1969-től 1979-ig ismét Győrben játszott, ahol a város díszpolgárává is választották. 1979–82-ben a József Attila Színház tagja volt. Negyvenéves színésszpályája során több mint ezer szerepet játszott el. Ízes, szép beszéde, mesterségbeli tudása kitűnő jellembrázoló készséggel párosult. Egyszerű stílusa, természetessége főként férfikorában alakított drámai szerepeiben érvényesült. Számos filmben és tv-játékban is szerepelt. Kossuth-díjas (1955), érdemes művész (1966). F.Sz. *Bánk bán*, *Tiborc*, *Biberach* (Katonai J.: Bánk bán); *Lucifer*, *Péter apostol* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Cyrano de Bergerac* (Rostand); *Polonius*, *Színészkirály* (Sh.: Hamlet); *Tudós* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Csendes Imre* (Dobozy I.: Szélvihar); *Edmund* (Sh.: II. Richárd); *Teiresiasz* (Szo-phoklész: Antigoné); *Kreon* (Grillparzer: Medea); *Katz Péter* (Hasek: Svejk); *Seres Sándor* (Fejes E.: Rozsdate-mető).

Solti György (Bp., 1912. okt. 21.–): karmester. Tanulmányait a Zak-n *Szekely* Arnold és *Siklós* Albert

tanítványaként végezte zongora és zeneszerzés szakon. 1930-tól 1939-ig volt az Operaház karmestere. 1936–37-ben Arturo *Toscanini* asszisztenseként vett részt a Salzburgi Ünnepi Játékokon. 1939-ben Svájcba emigrált. 1942-ben megnyerte a genfi nemzetközi zongoraversenyt. 1946–1952 között a Bajor Állami Operánál, 1952-ben Frankfurtban főzeneig. 1954-től rendszeresen fellép a Glyndebourne-i Fesztiválon. 1961-től a londoni Covent Garden Opera, 1969-től a Chicagói Szimfonikus Zenekar, 1971-től az Orchestre de Paris zeneig.-ja. 1979-től a Berlini, 1985-től a Londoni Szimfonikusok főzeneig.-ja. 1990 óta a Salzburgi Fesztivál zeneig.-ja. A vezényletével készült hangfelvételek számos nemzetközi elismerésben részesültek.

Solti Hermin (Máramaros-sziget, 1889–Hollywood, 1966. febr. ?): színésznő, dísz. Atyja *Solti* Imre orfeumigazgató, akinek színpadán már 8 éves korában fellépett Kolozsváron. Később Bp.-re költöztek. ~ már itt végezte középiskoláit. 1908-tól 1928-ig a Royal Orfeumban, 1914–1918 között a Royal Sörkabaréban, 1922–23-ban a Palace Kabaréban, 1924-ben a Papagáj Kabaréban, 1931-től 1938-ig a Komédiában szerepelt kupléival. 1918-ban a bécsi Kaisergartenben is fellépett. 1956 után elhagyta az országot.

Solti Miklós (Bp., 1911. nov. 25.–Nagyvárad, 1980. okt. 3.): színész. *Hetényi* Elemér színiiskolájában tanult, 1935-ben Szatmárnémetiben, 1937-ben Kolozsváron, 1940-ben Nagyváradon játszott. 1941-ben – a faji törvények miatt kénytelen volt időlegesen búcsút venni a színpadtól – munkaszolgálat és fogság következett. 1949. nov. 1-jétől 1966. dec. 1-jéig, nyugdíjazásáig ismét a nagyváradi társ. tagja volt. Eredeti tehetség, operettben, népszínműben, középfajú drámában és vj.-ban egyaránt emlékezetes alakításokat nyújtott. Főként a hirtelen haragú, indulatos figurákat elevenítette meg sokszínűen és hitelesen. F.Sz. *Falstaff* (Sh.: A windsori vig nők); *Miska* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Tiborc* (Katonai J.: Bánk bán); *Rekedthangú* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Kótyagos polgár* (Caragiale: Az elvesztett levél).

SOLTIS LAJOS – *Lopahin*
(*Csehov: Cseresznyés kert*)

Soltis Lajos (Kavilló, 1950. máj. 20.–): színész, rendező. A SzAk-n végzett 1972-ben *Vámos* László osztályában, majd a Szabadkai Népszínházhoz szerződött. 1975–76-ban és 1980–1989 között az Újvidéki Színház tagja. A két színházi szerződés között az Újvidéki Rádió

egy.-ében dolgozott. Évekig rendezett az Újvidéki Televízióban és a Tanyaszínházban, melynek egyik alapítója. 1987 óta színészmesterséget tanít Újvidéken. Több előadást rendezett az Újvidéki Színházban. F.Sz. *Andrej* (Csehov: Három nővér); *Lopahin* (Csehov: Cseresznyés kert); *Asztrov* (Csehov: Ványa bácsi); *Estragon* (Beckett: Godot-ra várva); *Baal* (Brecht); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt); *Falstaff* (Sh.: IV. Henrik); *A Mester* (Örkény I.: Forgatókönyv); *Tót* (Örkény I.: Tóték). F.R. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Kopeczky L.: *Kádár Kata*; Brecht: *Kurácsi mama*; Müller P.: *Szomorú vásárnap*; Tersánszky J. J.: *Kakuk Marci*; Orwell: *Állatfarm*. Drámája: *A kétfülkés balladája*. – Ir. Gerold L.: Színház a nézőtérben (1983); Gerold L.: Színházesszék (1985).

Solymos Pál (Strenniczer (Bp., 1951. máj. 9. –): táncos. 1974-ben szerzett balettművész diplomát az ABI-ben, 1980-ban Leningrádban tanult. 1972-től a Pécsi Balett tagja, magántáncos. Elegáns, csiszolt klasszikus technikájú, sokoldalú szerepformáló készsége számos kimagasló, emlékezetes alakításhoz segítette hozzá a neoklasszikus és a modernebb balettekben egyaránt. Liszt Ferenc-díjas (1984). F.Sz. *Fü* (Murdmaa: A tékozló fiú); *Rómeó* (Tóth S.: Rómeó és Júlia); *Herceg* (Tóth S.: Diótörő); *Ballettmester* (Smok: Beugrás); *Dante* (Krámer Gy.: Buon Giorno, Signore); *Késébeesett clown* (Eck I.: Kek balett); *Mercutio* (Herczog: Rómeó és Júlia); *Coppélius* (Herczog: Coppélia); *főszerepek* (Tóth S.: H-moll szvit, Megdicsőült ej).

Solymosán Magda (?–Arad, 1939. aug.): színésznő. Az 1934–35-ös évadtól a kolozsvári Thália egyik vezető színésznője. Szépségéről, közvetlenségéről sokat írtak a lapok. Színészi skálája is széles volt. Prózai darabok lírai szerepeiben és operettek primadonnájaként egyaránt sikereket aratott. 1939 nyarán egy olaszországi autószerencsétlenség okozta korai, tragikus halálát. Aradon temették el. F.Sz. *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Erzsi* (Szigligeti E.: A lelenc); *Lucy* (Jacobi V.: Leányvásár); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Olympia* (Molnár F.).

Solymosi Ottó (Bp., 1927. febr. 20. –): rendező. A SzAk rendezői tanfolyamát látogatta 1947-ig, majd a Royal Revüszínházhoz szerződött. 1948-ban a Magyar, 1951-ben az Úttörő Színház rendezője volt. Rövid filmrendezői tevékenység után 1954 óta a rádióban dolgozik. Vendégként többször rendez fővárosi és vidéki színpadokon. Jászai Mari-díjas (1974). F.R. Jonson: *Volpone*; Móricz Zs.: *Rokonok*; Molnár F.–Török S.: *A Pál utcai fiúk*; Shelley: *Hellász*; Brecht: *Lucullus a bírák előtt*.

Solymosi Tamás (Bp., 1971. jan. 14. –): táncos. Az ABI-ben 1990-ben szerzett balettművész diplomát, de már utolsó éves növendékként a holland Nemzeti Balett ösztöndíjasa volt. Azóta is az egy. tagja. 1991-től szólistája. Jó klasszikus technikájú, lírai alkatú művész, aki az Operaházban is fellép vendégként. A lausanne-i Balettverseny bronzérmese (1988). F.Sz. *Jézus* (Fodor A.: A próba); *Crassus* (Seregi L.: Spartacus); *Desiré* (Róna V.: Csipkerózsika); *Herceg* (Bowen: Hamupipőke); *Tybalt*, *Rómeó* (R. van Dantzig: Rómeó és Júlia); *főszerep* (Manen: Adagio Hammerklavier); *főszerep* (Fokin: A róza lelke, Chopiniana).

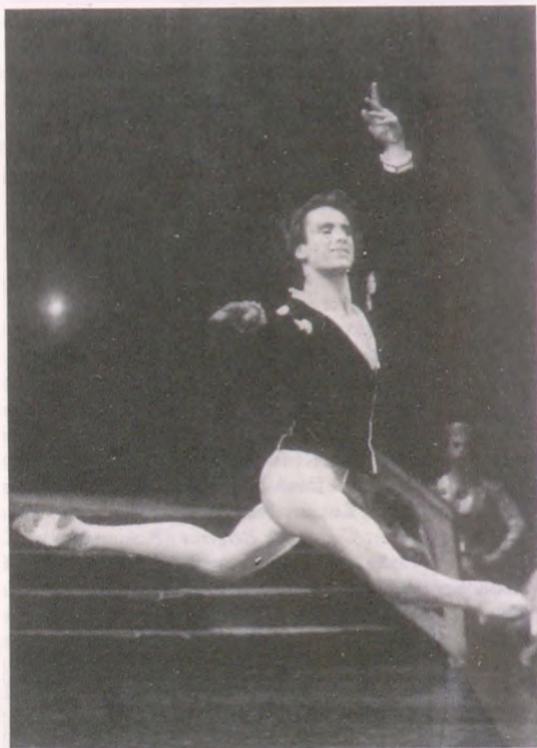
Solymosi Tibor (Nyíregyháza, 1958. aug. 13. –): színész. A SzAk-n 1986-ban kapott oklevelet. 1987-től az egri Gárdonyi Géza Színház, 1992 óta a Független Színpad tagja. F.Sz. *Fanfarus* (Tamási Á.: Ördögölő Józsiás); *Piti Lajos* (Eörsi I.: Sirkő és kakaó); *Karnyó* (Csonkai V. M.: Özvegy Karnyóné).

Solymosi Zoltán (Bp., 1967. dec. 12. –): táncos. Az ABI-ben 1988-ban szerzett diplomát, de már utolsó

éves növendékként a holland Nemzeti Balett ösztöndíjasa, majd két évadon át az egy. vezető szólistája. Ezek után Európa különböző nagy balettegy.-einél vendég-szólista volt – többek között Münchenben és a Milánói Scalában –, 1992-ben pedig a Royal Ballet állandó szólistája lett. Rendkívüli adottságú, nemes tartású, de robbanékony, kiváló technikájú előadóművész. Az Operaházban is rendszeresen fellép. F.Sz. *Herceg* (R. Van Dantzig: A hattyúk tava); *Herceg* (Ashton: Hamupipőke); *Petruchio* (Cranko: A makrancos hölgy); *Tybalt* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Júdás* (Fodor A.: A próba); *Spartacus* (Seregi L.); *Vronszkij* (Pártay L.: Anna Karenina); *Des Grieux* (MacMillan: Manon); *Oberon* (Ashton: Az álom); *főszerep* (Manen: Öt tangó, Nagy fűga, Szarkazmusok).

Solymossy Elek; Sipos (Tövis, 1847. jan. 25. –Bp., 1914. jan. 3.): színész, rendező, színiigazgató. 1867 telén Szabadkán, Hubay Gusztávnál lépett először színpadra, majd a budai Népszínházhoz szerződött. Molnár György bukása után Makóra ment. 1873-ban sikertelenül igazgatással próbálkozott (Losonc, Rozsnyó). 1874 végén ő vezette az István téri Színházat. 1875-ben tagja lett a megnyílt pesti Népszínháznak, s közel három évtizeden át játszott itt. 1905. dec. 16-án lépett fel utoljára. Komoly és érzelmes, fiatal és idős, komikus és operettszerepeket egyaránt kitűnően alakított. Foglalkozott irodalommal is; társadalmi, politikai problémákkal. 1881-ben átvette a *Bartfai* P. Antal által alapított Gyakorló Színésziskola irányítását. 1886-ban Magyar Dalcsarnok néven mulatót alapított. Mikor 1908-ban nyugalmába ment, Debrecenben alapított színiiskolát. Elméleti tanulmányokat végzett, majd tapasztalatait tankönyvben rögzítette: *A színészet tanítása* (1896). F.M. *Színésznapló* (1912–13); *A vidéki magyar színészet reformja* (1875). F.Sz. *Cabriolo* (Offenbach: A trapezunti hercegno); *La-*

SOLYMOSI ZOLTÁN – *Herceg*
(*Csajkovszkij*–Messzerer: *A hattyúk tava*)

rivandière (Lecocq: Angot asszony lánya); *Van Ostebe* (Jonas: A háromsörű kacsa); *Lőrinc* (Tóth E.: A tolong); *Pietro* (Suppé: Boccaccio); *Henry* (Planquette: A corneville-i harangok).

M.A. 1870: Makó, nyár: Miskolc; 1870–71: Szabadka; 1871: Munkács, Ungvár, Buda, Máramarossziget, Szabadka, Pécs; 1872: Nagykánizsa, István tér. Igazgatóként: 1873: Losonc, Rozsnyó; 1874: Pozsony, István téri Színház; 1874–75: Temesvár, Szeged; 1887: vidéki körút; 1888. május: Budai Színkör; 1889: Polgár Béla. **Sólyom** Ildikó (Székesfehérvár, 1940. jún. 27.–): színésznő. A SzAk-t 1961-ben végezte el, és egy évadot a veszprémi Petőfi Színháznál töltött. 1963-tól 1969-ig a József Attila Színház tagja, 1969-től 1979-ig a Nemzeti Színházban játszott. 1979–1984 között nem kötött szerződést. 1984 óta ismét a Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Alphonsine* (Jókai M. Hevesi S.: A köszívű ember fiai); *Olivia* (Sh.: Vízkereszt); *Marie hercegnő* (Achard: A világ legszebb szerelme); *Gwendoline* (Anouilh: Beckett vagy az Isten becsülete); *Bonacieuxné* (Dumas-Planchon: A három testőr).

Sólyom Janka (Bp., 1902. jan. 14.–Bp., 1972. márc. 15.): színésznő, szanzenékes. A színiiskola elvégzése után 1921-ben Debrecenbe szerződött. Bp.-en több kabaréban játszott, igényes műsoraival. Az irodalmi szanzenok előadásaiiban *Medgyaszay* Vilma volt mintaképe, de később egyéni művészettel és fölfogásban tolmácsolta a megzenésített verseket. A háború után 1955-től 1966-ig a Vidám Színpad tagja, innen ment nyugdíjba. Stílussteremtő versenékése hosszú ideig hozzátartozott a főváros esti életéhez. Verseskötete jelent meg, *Ilyen szeretnék lenni* címmel.

SÓLYOM JANKA

Sólyom Katalin (Bp., 1940. márc. 18.–): színésznő. Az Eötvös Lőránd Tudományegyetem Természettudományi Karán 1964-ben szerzett diplomát. Egyetemi hallgatóként játszott az Egyetemi Színpadon. 1968-ban a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. Gyakorló színészként 1981-ben végezte el a SzAk-t. Néhány film-ben, tvj-ban is szerepelt, és önálló pódiumműsort tartott. Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Pernelle-né* (Molière: Tartuffe); *Karnyóné* (Csokonai V. M.); *Yerma* (García Lorca); *Gertrud* (Sh.: Hamlet).

Sólyom Nagy Sándor (Siklós, 1941. dec. 21.–): énekes (bariton). Tanulmányait a Zak-n végezte *Malczky* Oszkár és *Kutrucz* Éva növendékeként. 1966-ban

kapta diplomáját, és az Operaházhoz szerződött, ahol *Scarpia* (Puccini: Tosca) szerepében mutatkozott be. Hamarosan a társ. vezető hősbaritonja lett. Több mint 25 főszerepben bizonyította kivételes adottságait. Gyakran szerepel oratórium- és dalénekesként, valamint számos modern mű bemutatóján vesz részt. Évek óta énekel a Bayreuthi Ünnepi Játékok előadásain. Tökéletes énektechnika, egységes színezetű hang, szuggesztív előadásmód jellemzi alakításait. Minden tekintetben kiegyensúlyozott művész. 1972-ben Liszt Ferenc-díjat, 1977-ben érdemes, 1988-ban kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Falstaff* (Verdi); *Jago* (Verdi: Otello); *Amonasro* (Verdi: Aida); *Escanillo* (Bizet: Carmen); *Hans Sachs* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

SÓLYOM NAGY SÁNDOR

Sombori Sándor; *Salamon* (Barátka, 1920. okt. 14.–): tanár, színműíró és fordító. 1956–1958 és 1964–1969 között a sepsiszentgyörgyi Állami Színház dramaturgja volt. Megírta a helyi színjátszás történetét, társrend.-ként részt vett Molière *Botcsinálta doktor*, Ibsen *Kisértekek* c. drámáinak színrevitelében, irodalmi eszteket rendezett (*Juhász* Gyula, *Ady* Endre, *József* Attila). Számos drámát fordított m. nyelvre. A Jász Társaság tiszteletbeli elnöke. Drámái: *Balassi* (1954); *Gábor Aron* (1969). Könyve: *Színjátszás Sepsiszentgyörgyön a 19. században és a 20. század elején, 1900–1913* (Aluta, 1970, 1971).

Somfai Éva (Bp., 1939. jún. 2.–): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színészképző iskolájában 1960-ban kapott oklevelet. 1962–63-ban a Békés Megyei Jókai Színház tagja, 1963-tól az Állami Déryné, ill. a Népszínház művésze. F.Sz. *Irma* (Breffort–Monnot: Irma, te édes); *Marcia* (Bakonyi K.: Mágna Miska); *Paula* (Örkény I.: Macskajáték); *Kocsma Jenny* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Franciska* (Gyárfás M.: Kisasszonyok a magasban).

Somhegyi György (Bp., 1939. febr. 4.–): színész. A SzAk-n 1964-ben kapott diplomát, és a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1967–1969 között a Miskolci Nemzeti, 1969-től a Radnóti Miklós Színház tagja. Fiatalon szerelmes hősöket alakított, majd áttért a karakter szerepekre. F.Sz. *Ademar* (Sardou–Najac: Válgunk ell!); *Mortimer* (Schiller: Stuart Mária); *Josue* (Madách I.: Mózes); *George* (Williams: Múlt nyáron, hirtelen); *Férfi* (Miskolci M.: Színelni boldog szeretőt); *Pislogó* (Fejes E.: Angyalarcú).

Somkuthy Dezső; *Szolárszky* (?; 1903–São Paulo, 1993. jan. 17.): színész, festőművész. 1937-ben *Miskey* József kisegy.-ében lépett először színpadra. 1939–1941 között *Bánky* Róbert és *Thuróczy* Gyula stagionéjának tagja volt. 1942–1944 között a Vidám Színházban szerepelt. 1950-ben telepedett le Braziliában, São Paulóban, ahol a dél-amerikai Magyar Színjátszó Társaság estjein játszott. Alapító tagja volt a São Pauló-i Magyar Művészek Klubjának. A Könyves Kálmán Szabadegyetemen 1965-ben előadást tartott „A színész művészete” c. Megélhetését a festészet biztosította, több kiállítást is rendezett. F.Sz. *Jószágigazgató* (Martonffy E.: Nemes rózsza); *Francia követ* (Scribe: Egy pohár víz); *Brack* (Ibsen: Hedda Gabler); *Fouché* (Sardou: A szókimondó asszonyiség); *A főpát* (Lavery: Az Úr katonái). **Somlár** Zsigmond; *Stein* (Bp., 1875. jan. 1.–Bp., 1943. febr. 13.): színész. Vidéki pályakezdés után (1897) Bp.-en a Városligeti Színkör (1900–1901), a Thália Társaság (1905–1907), a Bonbonnière Cabaret (1907–1908) tagja, a Kamarajátékok (1910–1911) résztvevője volt. 1911–1914 között Pécsen, 1915-től a Modern Színpadon, majd 1924-ig az Andrássy úti és a Belvárosi Színházban, 1924–25-ben a Magyar Színházban játszott. 1916-ben fellépett az Érdekes Kabarében, 1920-ban rövid ideig az Új Színházat, 1925 őszén a Művész Színpadot vezette. 1928–1929-ben a Városi Színház sűgőjeként, 1929–1931 között a Bethlen téri Színpad, 1931–32-ben az Új Színpad színészeként működött. A bp.-i színházakban epizód szerepekhez jutott. 1940-tól az OMIKE Művészakció szereplője volt. Intrikusokat, jellem- és epizód szerepeket formált meg. Rendezett és tanított is. F.Sz. *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Lengyel* (Szenes B.: A gazdag ember); *Doktor* (Lestýán S.: Ezen üzlet megszűnik). F.R. Csehov: *Leánykérés*.

Somlay Artúr; *Schneider* (Bp., 1883. febr. 28.–Bp., 1951. nov. 10.): színész, színészpedagógus. A Vigszínház színiiskolájába járt. 1900-ban lépett színpadra. 1900–01-ben Kecskeméten, 1901–02-ben Pozsonyban, 1902–03-ban Zomboron, 1903–04-ben Kolozsvárott, 1904–05-ben Debrecenben játszott. 1905-ben a Vigszínházban és 1906-ban a Városligeti Színkörben vendégszerepelt. 1906–07-ben Győrött, 1907-ben a Thália Társaságnál és a Fővárosi Kabarében, majd Miskolcon, 1907–08-ban a Magyar Színházban lépett fel. 1908–1921 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1921–22-ben Berlinben filmezett. Ezt követően 1922–23-ban, 1925-ben, 1929–30-ban a Belvárosi, 1923-ban, 1926-ban, 1929-ben, 1933-ban a Magyar, 1924–26-ban a Renaissance Színházban lépett színpadra. 1927-től 1944-ig a Vigszínházban szerepelt. 1935–36-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött, 1929-ben meghívták az Új, 1923-ban, 1928-ban, 1930–31-ben és 1939-ben az Andrássy úti, 1942-ben a Nemzeti, 1944-ben az Új Magyar Színház egy-egy bemutatójára. 1925. júl.-ban a bécsi Kamerspiele színpadán, 1931-ben mo.-i és erdélyi városokban lépett fel alkalmi társ.-ával. 1945-ben a Vig- és a Márkus Parkszínház foglalkoztatta. 1946–1951 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1948-tól 1950-ig a SzAk-n tanított. Legnagyobb sikereit hősszerepekben aratta, de társalgási színművekben és népszínművekben is játszott. Sodró lendületű, hibátlan dikciójú játékaival, szenvedélyes gesztusaival megújította a m. színművészetet. A külsőségek pontos megrajzolását aprólékosan kidolgozott lélekábrázolással társította. 1912–1951 között számos filmben is szerepelt, a rádióban és pódiumon is fellépett. Regény- és drámáirással is próbálkozott. Kosuth-díjas (1948, 1951), kiváló művész (1950), a Nemzeti Színház örökös tagja (1948), F.Sz. *Theseus* (Sh.):

Szentivánéji álom); *Sári bíró* (Móricz Zs.); *Tiborc, Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Edgár* (Strindberg: Haláltánc); *Oswald* (Ibsen: Kísértetek); *Hamlet* (Sh.); *Lala Kalil* (Herczeg F.: Bizánc); *Rendező* (Wilder: A mi kis városunk); *János mester* (Márai S.: A kassai polgárok); *Jegor Bulicsov* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *Leár király* (Sh.). Drámája: *Veszedelem* (1908). Ir. Ribi S.-né: S. A. (adattár, 1957); Demeter I.: S. A. (1972). **Somlay** Júlia; *Schneider* (Miskolc, 1906. jan. 18.–Bp., 1954. jan.–febr.): színésznő. *Somlay* Artúr leánya. A SzAk-t 1929-ben végezte el. Vidéki társ.-okban kezdte pályáját. 1931-ben atyja társ.-ával szerepelt. 1933–34-ben Pécsen, 1936–1939 között Debrecenben, 1941-től 1944-ig az Új Magyar Színházban játszott. 1947–48-ban Debrecenben, 1948–49-ben a Művész, 1950–1953 között a Madách Színházban lépett fel. Prózai darabok jellem szerepeit játszotta. F.Sz. *Carlotta* (Heltai J.: A néma levente); *Mária* (Vaszary J.: Csak egy nap a világ); *Mrs. Hedges* (Kanin: Ocskavas nagyban).

Somló Emma (Debrecen, 1877. nov. 23.–Bp., 1927. okt. 8.): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskoláját látogatta. 1896-ban Debrecenben kezdte pályáját. 1896–97-ben Miskolcon, 1897-től 1899-ig a Magyar Színházban működött. Házassága alatt (*Lovik* Károly író neje volt), csak 1902-ben a Nemzeti Színházban lépett színpadra. 1909–10-ben Kolozsvárott játszott. 1910-ben szerepelt a Vigszínházban. 1912-től 1927-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1924–25-ben a Vidám Színpadon is fellépett. Pályája kezdetén operettek és drámai művek főszerepében bizonyította kivételes tehetségét. A Nemzeti Színházban nem jutott jelentős feladathoz. F.Sz. *Polly* (Jones: Gésák); *Hannele* (Hauptmann); *Anna* (Halbe: Ifjúság); *Mici* (Herczeg F.: A Gyurkovics-lányok).

Somló Ferenc (Bp., 1918. szept. 10.–): színész. Pályáját 1936-ban vidéki társ.-oknál kezdte táncoskomikusként. 1949-ben a Pécsi Nemzeti, 1960-tól 1981-ig,

SOMLAY ARTÚR – a rendező (Wilder: *A mi kis városunk*)

nyugdíjazásáig a Miskolci Nemzeti Színház tagja, ahol jellemszínész volt. Jászai Mari-díjas (1960). F.Sz. *Horváth Miklós* (Mikszáth K.–Örkény I.–Gyárfás M.: Különös házasság); *Színész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Charley* (Miller: Az ügynök halála); *Mitch* (Williams: A vágy villamosa); *Lőrinc barát* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Otto Frank* (Goodrich Hackett: Anna Frank naplója); *Ill* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Feri bácsi* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő).

Somló Gábor (Kaposvár, 1953. aug. 30.–): színész. 1973-ban segédszínészként kezdte pályáját a Békés Megyei Jókai Színházban. 1978-tól a debreceni Csokonai, 1983-tól a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színház tagja. 1984-től ismét Debrecenben, 1985-től Szegeden, 1989-től Békéscsabán, 1990-től a Szegedi Nemzeti Színházban játszik. Prózai művekben, zenés darabokban vidám karakterfigurákat, nagyobb epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Timoteus barát* (Machiavelli: Mandragóra); *Fegyka* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Kubane* (Zerkovitz B.: Csókos asszony).

SOMLÓ ISTVÁN – *Albert herceg*
(Molnár F.: *A hatyú*)

Somló István (Szolnok, 1902. máj. 8.–Bp., 1971. ápr. 5.): színész, rendező, színházigazgató. A SzAk-ról 1923-ban Bárdos Artúr a Renaissance Színházhoz szerződtette. 1924-ben a Belvárosi, majd 1926-ban a Vig-színház tagja lett. A háború alatt nem szerepelhetett. 1945-ben a Vigszínházban az első darabot ő rendezte, majd 1948–49-ben Tolnay Klárral és Benkő Gyulával a színház ig.-ja volt. 1949–1951 között a Belvárosi, 1951-től 1959-ig a Nemzeti Színházban játszott. 1959–1962 között újra a Vigszínház ig.-ja volt, majd nyugdíjba vonult. Elegáns megjelenésű, intellektuális színész volt, aki könnyed gesztusaival és ragyogó beszédtechnikájával uralkodott szerepein, de a mély drámaiság sem volt idegen művészetétől. Az ún. „vigszínházi stílus” jelentős képviselője volt. Több filmben játszott, a Rádióban rendezett és szerepelt. Szakírói munkássága jelentős. 1928–31-ben a Színészújság és a Népszava munkatársa volt. 1957-ben Kossuth-díjjal tüntették ki. 1956-ban érdemes művész, 1962-ben kiváló művész lett. F.Sz. *Az író* (Szép E.: Háromlevelű lóhere); *Szatvin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Albert herceg* (Molnár F.: *A hatyú*); *Coole felügyelő* (Priestley: Váratlan vendég); *Aulich Lajos* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Praed* (Shaw: Warrenné mestersége); *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Jules Palotin*

(Sartre: Föbélövendék klubja); *Gordon* (O'Neill: Különös közjáték). F.R. Gorkij: *Éjjeli menedékhely*. Könyvei: *Színészek, szerepek* (1957); *Színészek, rendezők* (1965); *Kor- és pályatársak* (1968).

Somló István (Kaposvár, 1946. nov. 19.–): színész. Pályáját 1965-ben segédszínészként a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte. 1971-ben színészi státust kapott, s azóta is itt játszik. F.Sz. *Pattanás* (Karinthy F.: Budapesti tavasz); *Spiegelberg* (Schiller: Haramiak); *Madárijesztő* (Baum: Oz, a nagy varázsló); *Mercurius* (Kleist: Amphitryon); *Vitéz László* (Weöres S.: A holdbéli csónakos); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai).

Somló József (Szilágysomlyó, 1893. okt. 1.–Bp., 1954. máj. 20.): énekes (tenor). Énekstanulmányait *Mannheim* Jakab irányításával végezte. 1914–21-ben a kassai színház, 1921–23-ban a Városi Színház tagja, közben 1919-ben a bécsi Volksoperben is vendégszerepelt. 1923–1954 között az Operaház magánénekeseként, 1950–54-ben a Fővárosi Operettszínház ének mestere volt. F.Sz. *Don José* (Bizet: Carmen); *Turiddu* (Mascagni: Paraszbecsület); *Mime* (Wagner: A Rajna kincse, Siegfried).

Somló Mária (Bp., 1913. júl. 12.–): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1937-től magánszínházakban játszott. Fellépett prózai és zenés darabokban Baján, Érsekújváron, Komáromban és sok más vidéki városban. 1949-ben a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött, s húsz éven át a társ. tagja volt. Nyugdíjba vonulása után is élményt jelentő alakításokat nyújtott. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Mirabella* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Mrs. Hopkins* (Lerner–Loewe: My Fair Lady); *Olympe* (Feydeau: Bolha a fülbe); *Mili* (Szép E.: Lila ákác).

Somló Sándor, *Halvay Ödön* (Kapos, 1859. nov. 19.–Bp., 1916. szept. 2.): színész, rendező, művezető, színműíró, a Nemzeti Színház igazgatója. A Petőfi (1899) és a Kisfaludy (1897) Társaság tagja. 1878-ban végezte el a SzAk-t. Első szerződése *Beödy* Gáborhoz Győrbe szólt, s ott játszott 1881-ig. 1881 telén átszerződött *Krecsányi* Ignáchoz Debrecenbe, majd 1885–87 között vele volt Aradon is. 1888 telén Temesvár–Pozsonyban; 1889 telén Debrecenben állomásozott. 1890–93 között visszatért Aradra. 1892-ben próbajátékra hívták a Nemzeti Színházhoz, és 1893 májusában leszerződötték. Esményi alakjával, csengő hangjával kitűnő szerelmes-színész volt. 1900-tól már rendezett is. 1902. ápr. 1-jén a Nemzeti Színház igazgatójának nevezték ki. Megbízata 1908-ban szűnt meg. Előszerepelt támogatta a magyar szerzőket (*Poroszolt* Kálmán, *Bosnyák* Zoltán, *Kisbán* Miklós, *Zsiros* István, *Bródy* Sándor, *Gozsdu* Elek). Drámairói munkássága klasszicista stílus mutat. F.Sz. *Roswein András* (Feuillet: Delila); *Maxime Odier* (Feuillet: Egy szegény ifjú...); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Faust* (Goethe); *Bessenyei* György (Újváry B.: Gárdisták). F.M. *Költeményei* (1878); *Első szerelem* (1885); *Fra Girolamo* (1896); *Zsolt vezér* (1897); *Királyi házasság*. – Ir. Doroghy Ferenc: S. S. színművei (1942).

Somló Sándorné → *Vadnay Vilma*

Somody Kálmán (Bp., 1901. nov. 5.–Bp., 1964. jan. 25.): színész. A SzAk-t 1923-ban végezte el. 1923–24-ben Egerben és a Várszínházban, 1924–25-ben Miskolcon, 1925–26-ban a Thália színtárs.-ban játszott. 1927. jan.-tól 1934-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Nyugdíjba vonult, de 1951-től 1962-ig ismét a Nemzetiben lépett fel: kisebb szerepeket játszott, s a némaszereplők vezetője volt. Jellemsszerepeket formált meg. 1932-ben Farkas–Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *György* (Besier: Ahol tilos a szerelem); *Mario* (Marivaux: A szerelem és a halál játéka).

Somody Kálmán, ifj. (Bp., 1943. jan. 7.–): színész. 1963-ban az Állami Dérnyé Színházban kezdte pályáját. 1970-től a Pécsi Nemzeti, 1975-től a 25. Színházban, 1978–79-ben a debreceni Csokonai, 1979-től 1986-ig a szolnoki Szigligeti, 1986–87-ben a Békés Megyei Jókai Színházban, 1987–88-ban ismét Debrecenben játszott. 1988–1990 között egy művelődési ház ig.-ja volt. 1990-től a Szabad Demokraták Szövetsége aktív politikusként, önkormányzati képviselőként tevékenykedik, és szerepekre szerződik: 1992-ben a veszprémi Petőfi, 1993-ban a Katona József Színház Kamrájában lépett fel. F.Sz. *Don Carlos* (Schiller); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Vastag Balázs* (Görgey G.: Fejek Ferdinándnak).

Somody Pál (Bp., 1900. máj. 16.–): színész. A SzAk-t 1921-ben végezte el. 1921-től 1923-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1923–24-ben Pécsen, 1925–26-ban Kecskeméten, 1926–1928 között a Belvárosi Színházban játszott. 1929-ben nem volt állandó szerződése. Ezután Berlinben filmezett. 1930 k. Párizsban a Franciaországi Magyar Egyesületek műv.-i vez.-je volt. 1931-ben megrendezte Zilahy Lajos *Süt a nap c.* darabját. 1933–34-ben a bp.-i Kamara Színházhoz szerződött. Ezután nem volt állandó szerződése. A Budai Állandó Színház Felépítő Bizottság főtitkára volt. 1956-ban elhagyta Mo.-ot, jelenleg az USA-ban él, ahol jelentős kulturális szerepet vállalt, s néhány m. előadáson is színpadra lépett. Hős-, majd jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Tybal* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Bánk bán* (Katona J.); *Genius* (Karinthy Fr.: Lepketánc).

SOMOGYI ERZSI – *Kaoyi hercegnő*
(Kállay M.: *A ronkok kincse*)

Somogyi Erzsike (Kolozsvár, 1906. szept. 10.–Bp., 1973. júl. 10.): színésznő. A SzAk-n rövid időt töltött, 1924-ben a Renaissance Színházban tűnt fel. 1924-től 1927-ig, 1928-tól 1951-ig, ill. 1954–1973 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1927–28-ban a Vigaszínházhoz szerződött. 1945 előtt magánszínházakban is szerepelt. 1924-ben és 1929-ben az Andrassy úti, 1927-ben, 1929-ben és 1934-ben a Fővárosi Operett, 1928-ban az Új, 1932-ben a Kamara, 1940-ben a Városi, 1946–1948 között a Magyar Színház foglalkoztatta. 1950–51-ben a Vidám Színpad, 1952–53-ban a Magyar Néphadsereg Színházának tagja volt. 1956-ban a Blaha Lujza és a József Attila Színházban, 1969–70-ben az Irodalmi Színpadon, 1970–71-ben a Pesti Színházban is fellépett.

Kezdetben naivákat, lírai hősnőket játszott. Később anyaszerepeket és drámai jellemfigurákat is megformált. Mély átéléssel, természetes játékkal, közvetlenséggel minden szerepéből eredetit és egyénit formált. Több filmben is feladathoz jutott. Kossuth-díjas (1953, 1959), érdemes (1955) és kiváló művész (1962). F.Sz. *Marika* (Moricz Zs.: Búzakalász); *Marianne* (Molière: Tartuffe); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Rozika* (Moricz Zs.: Uri muri); *Hedvig* (Ibsen: A vadkacsa); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Kaoyi hercegnő* (Kállay M.: A ronkok kincse); *Szidónia* (Csiky G.: Buborékok); *Anyu* (García Lorca: Várnász); *Linda* (Miller: Az ügynök halála); *Mary Tyrone* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába); *Volumnia* (Sh.–Brecht: Coriolanus).

Somogyi Eszter (Bp., 1958. apr. 4.–): énekesnő (szoprán). Enektanulmányait a Zak-n végezte, ahol 1984-ben kapott diplomát, 1989-ben szerződött az Operaházhoz, 1990-ben a neustadi énekversenyen I. díjat kapott. Európa több országában vendég szerepelt sikerrel dalénekesként. F.Sz. *Leonora* (Beethoven: Fidelio); *Georgette* (Puccini: A köpeny); *Fenena* (Verdi: Nabucco); *Micaela* (Bizet: Carmen).

Somogyi István (Bp., 1953. szept. 12.–): rendező, társulatvezető. Az ELTE Természettudományi Karának kémia-biológia szakán végzett. 1973–79 között az Universitas egy. tagja volt. 1979-ben megalakította a Tanulmány Színházat, amely 1990-ben felvette az *Arvisura Színházi Társaság* nevet. Vezetésével a társ. előadásainak egyéni közlésrendszere a m. kultúra és a keleti színházi hagyományok elemeit ötvözi. F.R. Bulgakov: *Mester és Margarita*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Bornemisza P.: *Magyar Elektra*; *Suryakanta király története* (Balázs B. meséje alapján).

Somogyi Kálmán (Tab, 1891. szept. 3.–Bp., 1964. márc. 20.): színész, színházigazgató. *Rákosi* Sziדי színiiskoláját látogatta. 1910–11-ben vidéken lépett színpadra. 1919-től 1927-ig Győrött volt ig. 1928-tól 1938-ig a Komédia Orfeum élén állt. 1945-től 1948-ig a Medgyaszay Színház társig.-ja volt. 1948–49-ben neve szerepelt a Modern Színház vezetőségében, a valóságban azonban kizsoruult a színházi életből. 1958-ban az Állami Dérnyé Színházban, 1959–60-ban a Kis Színpadon még fellépett.

Somogyi Károly (Pusztakovácsi, 1845. okt. 11.–Nagyvárad, 1908. márc. 6.): színész, rendező, igazgató. 1865. jan.-ban lépett színpadra *Hetényi* Józsefnél. Mindig nagyobb társ.-oknál volt szerződésben. Eleinte fiatal szerelmeseket játszott, aztán áttért a társalgási, hősi szerepkörre. Már 1872-ben sikeresen rendezett; 1881-től főrend.-i megbízást is kapott. 1886-tól vállalt igazgatást. 1892-ig a sopron-győri kerület ig.-ja volt, 1892 és 1895 között pedig a Szegedi Színházat vezette. Sikerei nyomán rábízták 1895 telén az új Pécsi Színházat, amelyet 1899. apr. 16-ig igazgatott. 1900 telétől 1907-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig a nagyvárad-gyulai színikerületet irányította. Műsora rendkívül változatos volt. Eleinte a Népszínház, majd a Magyar, ill. a Vígyszínház műsorán lévő műveket mutatta be, de játszott magyar klasszikusokat is. Legnagyobb művészi sikere *Az ember tragédiájának* előadása volt. Aktív szerepet vállalt az Országos Színészegyesület vezetésében is. Felesége Nagy Júlia (1850–1919. máj. 10.) drámai színésznő volt. M.A. 1869: Székesfehérvár; 1870–73: Komárom, Győr; 1874: Pozsony, Arad, Sopron; 1875: Miskolc; 1876: Arad, Szeged; 1877: Kassa; 1878: Eperjes, Szeged; 1879: Szeged; 1880: Kecskemét; 1881–82: Arad, Nagyvárad; 1884: Pécs; 1885: Debrecen.

Somogyi Nuszi, Anna (Bp., 1884. márc. 3. Bp., 1963. okt. 8.): színésznő. Az Országos Színészegyesület Szi-

nézőképző Iskolájának növendéke volt. 1907-ben Kecskeméten lépett színpadra *Mariházy Kövér* Miklós társ.-ával. A következő évben *Rott* Sándor hívta szerepelni. Nyaranta a Jardin de Paris-ban is fellépett. 1910-ben a szegedi Vigszínpadhoz szerződött. 1913-ban a Budapesti, 1914-ben a Király Színház, 1915–18-ban a Télikert szerződtette. 1916-ban a Vigszínház társ.-ával a Népoperában vendégszerepelt. 1919-től ismét a Király Színházban lépett fel, közben 1923–25-ben a Blaha Lujza Színház tagja volt, de fellépett 1926-ban a Városi Színház, 1927-ben a Royal Orfeum színpadán is. 1928-ban Bécsben vendégszerepelt. 1928–30-ban a Budapesti Színház hívta meg. Gyakran szerepelt 1931–1935 között a Fővárosi Operettszínház és 1933–1940 között a Royal Orfeum, Royal Revü, ill. Royal Színház színpadán, de 1929–30-ban és 1932-ben fellépett a Budai Színkörben, 1933-ban, 1934-ben, 1936-ban a Kamara Színházban, 1935-ben a Magyar, 1936-ban, 1937-ben, 1938-ban, 1944-ben az Erzsébetvárosi és 1937-ben a Városi Színházban is. 1939-ben a Márkus Parkszínház, 1941-ben a Madách, 1942-ben a Vidám Színház tagja volt. 1943–44-ben, valamint 1946-tól 1949-ig többször ismét a Fővárosi Operettszínház vendége volt, melynek 1954 után tagja lett. A háború után főként vidéken szerepelt, de 1947-ben a Medgyaszay Színház, 1951-ben a Kisvári, 1951–52-ben a Népvarieté tagja volt. 1957–1959 között a Blaha Lujza Színházban is játszott. 1960-ban nyugalomba vonult. Szubrett és komika, később kitűnő táncos primadonna volt. F.Sz. *Gretl* (Lehár F.: Kék mazúr); *Rica Maca* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Illés-házy Ágota* (Huszka J.: Lili bárónő); *Diana* (Huszka J.: Aranyvirág); *Elvira* (Eisemann M.: Bátyasétány 77); *Amália* (Lajtai L.: Három tavasz); *Borbás Mihályné* (Fényes Sz.: Két szerelem).

Somogyi Sándor (?–Eger, 1848. jan. 1.): színész, színgazgató. 1833-ban a kassai társ.-tal érkezett Budára. 1837-ig volt a Várszínház tagja. A Pesti Magyar Szín-

házban 1837–1839 között játszott, ezután vándorszíniész. Kassa, Nagyvárad, Kolozsvár, Debrecen, Miskolc, Eger voltak pályájának főbb állomásai. A Nemzeti Színházban vendégként lépett fel 1843-ban. 1845-től több ízben volt ig. Két, német nyelvből készült drámafordítása nyomtatásban is megjelent. Komikus szerepeket játszott, de képzett hangja révén operákban és zenés bohózatokban is fellépett. F.Sz. *Flottiberg* (Cuno: Benjamin Lengyelországban); *Gróf Elemir* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Fiorillo* (Rossini: A szevillai borbély); *Zajtay István* (Gaál J.: A peleskei nótárius); *Céma* (Nestroy: Lumpáci vagabundus); *Bányai* (Holberg–Balog I.: A politikus cszmadia).

Somogyi Tibor (Fülöpszállás, 1930. szept. 15.–): koreográfus. 1951–1955 között a SzAk-n tanult, a koreográfus- és táncpedagógusképző tagozaton kapott oklevelet. 1960-tól táncos a Duna Művészegyüttesben, 1965-től 1970-ig műv.-i vez. 1972-től a KISZ Művészegyüttes kor.-a, majd az utód „Talentum Studio” kor.-a és műv.-i vez.-je. Alkotói stílusában a néptáncos alapképzettség mellett a modern táncok asszimilálása is érvényesül. Színházi, ill. televíziós produkciókban ugyancsak közreműködik. F.K. *Három barát; Szivárvány havasán; Örvény*.

Somogyvári Erik (Bp., 1956. okt. 3.–): táncos. Az ÁBI néptáncmozgalmi tagozaton végzett 1975-ben. 1975–78-ban, majd 1981–1990 között a Budapest Tancegyüttes előadója, magántáncosa. A két periódus között a Népszínház Tancegyüttesben táncolt. Mindkét társ.-ban a technikailag igényes szólószeretek előadója. Pályáját szabadfoglalkozású hivatásos táncosként folytatja.

Somogyvári Lajos (Bp., 1922. máj. 15.–): énekes (tenor). 1946-ban debütált az Operaházban Offenbach Hoffman meséi *Nathaniel*-jeként. Főleg a lírai szerepek álltak közel hozzá, nagy sikereit *Mozart* operáiban aratta. 1970-ig volt az Operaház tagja, majd az akkori NSZK-ba szerződött.

Somogyvári Pál (Pakod, 1924. okt. 19.–): színész. A SzAk-n 1947-ben kapott oklevelet, és a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1955-ben egy évadot a szolnoki Szigligeti Színháznál töltött, 1956-ban ismét a Nemzeti Színház tagja lett, 1958-tól a kaposvári Csiky Gergely Színházban szerepelt, 1960-tól a Nemzeti Színházban játszik. A Nemzeti Színház örökös tagja (1989). F.Sz. *Demetrius* (Sh.: Szentivánéji álom); *Laertes, Hamlet* (Sh.: Hamlet); *Lear király* (Sh.); *Lord Grey* (Sh.: III. Richárd); *Cid* (Corneille); *Molnár Ferdinánd* (Illyés Gy.: Fáklya-láng); *Radoniszskij* (Dosztojevszkij–Tovsztozonov: A féltékeny); *Melvil* (Schiller: Stuart Mária).

Somogyvári Rudolf (Bp., 1916. nov. 30.–Bp., 1976. szept. 27.): színész. 1937-ben az Országos Színészegyesület Színészképző iskolájának elvégzése után a Magyar Színházhoz került. 1939-ben Szegedre szerződött, majd az Andrássy úti Színház tagja lett. 1945–1949 között hadifogsága alatt katonaszínházat szervezett. 1949-től a Vidám, az Úttörő és a Petőfi Színház tagja. 1960-tól a szolnoki Szigligeti Színház, 1963-tól a Thália Színház, 1969-től haláláig a Vigszínház művésze volt. Számos filmben nyújtott sikeres alakítást. Kezdetben markáns, elegáns megjelenése miatt fiatal hősöket alakított, később egyre inkább karakterszerepekben tűnt ki tudatos szerepformálással, kulturált játékmóddal. Sajátos, fátalos hangja metsző élességgel is meg tudott szólalni. Érzéke volt a finom iróniához, a gúnyos jellemzéshez. Elmélyült intellektuális alakításait kiváló ritmusérzéssel tette szuggesztívan hatásossá. Jászai Mari-díjas (1956, 1968). F.Sz. *Sándorka* (Zilahy L.: A szűz és a gödölye); *Baradlay Jenő* (Jókai M.–Földes M.: A köztívü ember fia); *Don Carlos* (Schiller); *A sasfiók* (Rostand); *II. Ri-*

SOMOGYI NUSI

chárd (Sh.); *Almády* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Középső hajótörött* (Mrozek: Nyílt tengeren); *Cecil Lewis* (O'Neill: Eljő a jeges).

SOMOGYVÁRI RUDOLF
– *Don Jose Duaso Y Latre*
(*Buero Vallejo: Az értelem álmai*)

Somorjai Éva (Győr, 1924. júl. 24.–): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte el 1946-ban. Egy évadra a kaposvári Csiky Gergely Színház szerződött. A következő évadot a szolnoki Szigligeti Színház-nál töltötte, majd a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1949-től 1958-ig a Szegedi Nemzeti Színház tagja. 1958–59-ben az egri Gárdonyi Géza Színházban, végül 1959-től 1980-ban történt nyugdíjazásáig a debreceni Csokonai Színházban játszott. F.Sz. *Diana* (Vega: A kertész kutyája); *Angela* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Warrenné* (Shaw: Warrenné mestersége); *Pompadour* (Fall); *Glavari Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy); *Iduna* (Burkhard: Tűzijáték).

Somossy Orfeum (1894 1899): a Nagymező u. 17. sz. alatt nyílt varieté. A tömegkultúra modern, polgárisultabb formáit – a zenés kávéházakkal, kétes hírű „zengerájokkal” szemben – az 1870-es években a *Carlé* fivérek varietéje jelzi. Ennek kulcsembere volt *Somossy Károly*, aki előbb a Beleznay Kertben, majd a Hajós utcai volt *Hermina* Színházban szervezett orfeumot. Megvásárolta *Bródy Zsigmond*tól a Nagymező utcai házat, *Fellner* és *Helmer* építészekkel átalakíttatta mulatóvá, amely 1894-ben nyílt meg. Belső kiképzését minden leírás dicséri. Szép hatású nézőtere lejtősen haladt, barokk stílusú kiképzése a korra jellemző túldíszítettség ellenére is izléses volt. A nézőtérén itt már damaszt-kendővel és ezüsttel terítettek, a felső karzaton búféasztalok álltak, ahonnan a műsort is jól lehetett látni. A külföldi sztárok mellett fellépett *Módl József*, *Rück Nándor*, *Werner Móni*, *Seidl Albert*, *Rienzi Mariska* és mások. A koronázatlan királynő azonban *Carola Cecilia* volt, aki a *Bogár Imre* c. operettben betyárruhában, lovon vágatott a színpadra. *Somossy Pestre* hozta a *Barison*-lányokat, akik pikáns dalokat énekeltek. A költséges üzemeltetés, a luxushonoráriumok miatt 1899-ben az orfeum csödbe ment. *Somossy* átadta *Waldmann Imrén*ek, aki *Fővárosi Orfeum* néven folytatta a mulató működését 1916-ig. A műsoron változatlanul külföldi

artisták, arab, indiai énekesek, alpesi és olasz egy-ek szerepeltek, de volt „Csodabarlang” vizijáték és élő fényképek is. Néha magasabb volt a színvonal, amikor pl. a bécsi Burgtheater művészei vendégszerepeltek, v. *Paul Lincke Frau Luna* c. operettjét adta elő egy bécsi társ., sőt később *Reinhardt* és berlini együttese is fellépett itt. A változatlanul német nyelvű műsorban m. szó is elhangzott *Albach Jacques*, *Baumann Károly* és *Gyárfás Dezső*, v. *Linder Riza*, *Huszár Károly*, *Ferenczy Károly* és *Tanay Frigyes* jóvoltából. *Waldmann* ig. nagy érdeme, hogy helyet adott *Zoltán Jenő* újságíró *Tarka Színpad* kabaréjának, de a tönkremeneteltől ez sem mentette meg. Az épületet *Ben Blumenthal* vette meg s építtette át. *Fővárosi Operettszínház* néven 1922. dec. 23-án nyílt meg.

song (angol): 1. a mai dramaturgiai használatban a Bertolt Brecht drámáiban alkalmazott, különleges szerepű *dalbetét*, amely megszakítja a cselekményt, sűriti és kommentálja egyes jelenetek mondanóját. A brechti ~ok az elidegenítési effektus (*V-effekt*) fontos eszközei; 2. zenés színjátéktípusok tagabban vett *dalbetéte*.

Soós Anasztázia (?-?): színésznő. 1833-ban a Dunántúli Színjátszó Társaság tagja, ezután rövid ideig a budai Várszínházban játszott. 1838–39-ben Kassán volt szerződésben. Későbbi életéről nincsenek adataink. Naivszerepek mellett kedvelt színpadi táncosnő volt. F.Sz. *Agneska* (Katona J.: Luca széke); *Mira* (Csipáky J.: Zoltán, Árpád fia); *Rózsa* (Szigligeti E.: Gyászvitézek).

Soós Angéla (Marosvásárhely, 1929. szept. 20.–): színésznő. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. A *Harag* György által alapított nagybányai, később szatmárnémeti társ. alapító tagja. Lírai és karakterszerepeket egyaránt játszott. Legnagyobb sikereit a népi figurák, a kacér tenyeres-talpas teremtetések meglevénítésével érte el. F.Sz. *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy); *Klütaimnésztra* (Euripidész: Elektra); *Matilde* (Pirandello: IV. Henrik); *Concetta* (Scarpetta: Rongy és cimer); *Édes* (Fejes E.-Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem).

SOÓS ANGÉLA

Soós Edit (Bp., 1934. aug. 7.–): színésznő. A SzAk-n 1956-ban kapott oklevelet, és a Miskolci Nemzeti Színház szerződött. 1957–1960 között a Nemzeti Színház tagja, 1960–62-ben a debreceni Csokonai, 1962-től 1967-ig a Jókai Színházban játszott. 1967-től a

Mikroszkóp Színpad, 1971-től a Miskolci Nemzeti, majd a debreceni Csokonai Színház tagja. Ezután a Thália Színházban, ill. a Magyar Filmgyártó Vállalat színészcsoportjában szerepelt. F.Sz. *Julika* (Molnár F.: Liliom); *Eliza* (Shaw: Pygmalion); *Jozefa* (Aichard: A bolond lány); *Kocsmá Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Cleopatra* (Sh.: Antonius és Cleopatra).

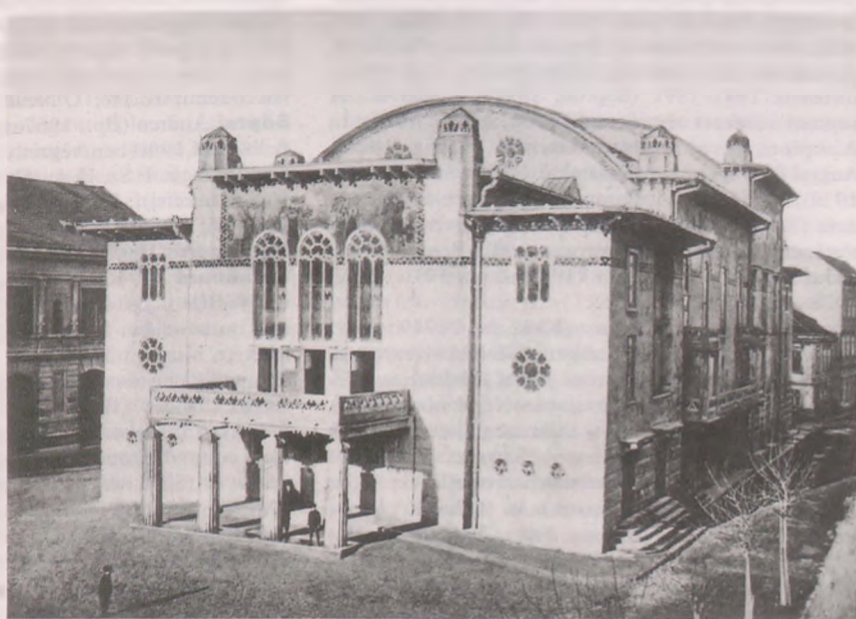
Soós Imre (Balmazújváros, 1930. febr. 12.–Bp., 1957. jún. 20.): színész. Tanyasi gyerekként került a SzAk-ra, és már növendék korában feltűnést keltett *Szergej Tyulenyin* szerepében, Fagyjev Az ifjú gárda c. darabjában. 1952-ben kapott diplomát. A debreceni Csokonai Színház szerződött. 1955-től haláláig a Madách Színházban játszott. Jellegzetes, fátyolos hangja, nyugtalan, izgatott, de természetes játéksztílusa, kitűnő arcjátéka és jellemábrázoló ereje volt. Hiteles parasztfigurákat alakított, de tehetsége mindenfajta szerepre alkalmassá tette. Jó érzékkel egyensúlyozta szerepeiben az intellektust a szenvedéllyel. Több filmje is hozzájárult népszerűségéhez. Öngyilkos lett. Jászai Mari-díjas (1954). F.Sz. *Józsa Mihály* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Pali* (Sarkadi I.: Szeptember); *Jani* (Sarkadi I.: Út a tanyákról); *Ahósa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely), *Jóska* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Curly* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Soós Lajos (Hahót, 1918. aug. 16.–): színész. A SzAk-t 1949-ig látogatta, majd fellépett a Magyar és a Pesti Színházban. 1950–1957 között az Ifjúsági, 1957-től 1985-ig a József Attila, 1985-től a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. Lendületes, szenvedélyes alakítások jellemzik művészetét. Jászai Mari-díjas (1975). F.Sz. *Peer Gynt* (Ibsen); *Kovács kapitány* (Molnár F.: Olympia); *ifj. Nagy István* (Bródy S.: A tanítónő); *Lefebre* (Sardou: A szókimondó asszonyosság); *Leone* (Jonson: Volpone); *Ephraim Cabot* (O'Neill: Vágy a szilfák alatt); *Jamie Cregan* (O'Neill: Egy igazi úr); *Takács kapitány* (Illyés Gy.: Malom a Sédén); *Varga Lehel* (Kertész A.: Névnep); *Marosán Demeter* (Csiky G.: Búborékok); *Bethlen Miklós* (Németh L.: Eklészia-megkövetés); *Bolyai Farkas* (Németh L.: A két Bolyai); *Jourdain* (Molière: Úrhatnám polgár).

Soós Márton (?–?): drámaíró, színészjelölt. Az iskolai színjátszásáról nevezetes marosvásárhelyi kollégiumból

került fel Pestre orvostanhallgatónak (1790). Az év nyarán egyike volt az első m. szintárs. létrehozására szövetkezett ifjaknak, de az 1790. okt. 25-i és 27-i első hivatasos m. nyelvű előadáson nem játszott. 1791 őszén elkedvetlenedve otthagyta az egy.-t. 1793-ig tanult Pesten, majd orvosként visszatért Erdélybe. Désen működött, utóbb Belső-Szolnok vármegye főorvosa lett. *Magyar Pénélope* c. vj.-a (Pest, 1791) nem került színre, *Ojtozi Júlia* c. vj.-a pedig (1791) elveszett. *Dugonics* András regényének, az *Etelkának* általa készített dramatizálása viszont (*A megszorított ártatlanság*, 1792, megjelent: 1793) a vándorszínészet egyik kedvelt játékarabja, Dugonics első színpadi sikere lett. *Aranka* Györgyhöz, az első tudós társaság létrehozójához írt levelei színésztörténeti dokumentumok, melyeket az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őriz. Belőlük válogatás *A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig* (szerk.: Kerényi F., 1987) c. jelent meg.

Sopron színészete: a város lakosságának többsége évszázadokon át német nyelvű volt és a nyugat-európai fejlődéshez kapcsolódott. 1412-től adatok bizonyítják a húsvéti passiók megrendezését. Az evangélikus iskola diákjai a 17. sz. elején *Lackner* Kristóf helyi jogtudor latin nyelvű darabjait adták elő (1615: *Cura Regia*; 1617: *Electio Trigoniana*; 1619: *Actus Oeconomicus*). A jezsuiták 1638–1773 között mutattak be rendszeresen iskoladrámákat. Működésük európai jelentőségű dokumentuma az 1676–1728 közötti időből származó, a barokk színpadművészet magas színvonalát képviselő 106 díszlet-terv. – 1716. jan.-tól jártak hivatásos német vándortárs.-ok a városban. A további adatok 1735–36-ról, ill. 1754-ről szólnak. 1768–69-ben *Felix Berner* érkezett a városba, ahol ideiglenes színházépületet emeltetett. 1776–1780 között *Joseph Hilverding* egy.-e játszott itt. M. nyelvű előadásról szól az a hír, amely szerint 1792. ápr. 30-án az evangélikus liceum diákjai *Lakos János Hunyadi László* c. drámáját adták elő. A város ekkor egyébként a Baden bei Wien színikerülethez tartozott. 1813–14-ben *Christoph Kunz* társ.-ában a híres színész-drámaíró, *Ferdinand Raimund* is fellépett. – A hivatásos m. nyelvű színészet első képviselője, *Kilényi Dávid* és együttese 1820-ban érkezett a városba. Ezután 1832-ben *Balog István*, 1834-ben *Komlóssy Ferenc* tar-

A SOPRONI SZÍNHÁZ

tott előadásokat. 1841-ben a város kötelezte a német színigazgatót, hogy a Franz Lössl tervei szerint épített színházat legalább hetenként kétszer engedje át az odaérkező m. társ.-nak. Elsőnek *Abday* Sándor egy.-e élt a lehetőséggel. 1850–1870 között *Bényey* István, *Latábr* Endre, *Kocsisovszky* Jusztin hozott m. egy.-eket. Ezután két évig nem volt m. nyelvű előadás. 1873-tól párhuzamosan működtek a német és m. társ.-ok. A téli évad a németeké, az egyre hosszabbodó nyári évad a magyaroké volt. 1885-ben ez az időtartam három hónapra nőtt. Ugyanebben az évben alakult meg a Magyar Színpartoló Egyesület, amely az I. világháborúig segítette a m. egy.-eket: *Jakab* Lajos (1883–86), *Somogyi* Károly (1886–92), és *Konjáthy* János (1894–96) társ.-ait. Bár a város tanácsa 1901. szept.-ben úgy döntött, hogy nem ad ki koncessziót német nyelvű egy.-eknek, ezt a határozatot a gyakorlatban nem lehetett érvényesíteni. Már a következő évadban olyan híres bécsi művészek jelentek meg, mint *Gizella Werbezirk* és *Max Pallenberg*. 1901–1905 között *Szendrey* Mihály társ.-a játszott a városban. 1903-ban *Magyar Színház* c. színházi újság jelent meg. 1905-ben volt az első teljes m. nyelvű, öt hónapos évad. Ekkor 169 előadást tartottak. 1905–1912 között *Nádasy* József társ.-a játszott a városban. 1909-ben *Medgyaszay* Benkő István tervei szerint teljesen átépítették a régi színházat, csak a főfalak maradtak meg. 1919–1924 között *Bodonyi* Béla volt az ig., és évadjai végén a bécsi Volkstheater, ill. a wienernerneustadt egy.-e lépett fel. 1926-tól 1932-ig a megszokott egy.-ek mellett *Alapi* Nándor, majd *Szentiványi* Béla prózai kamaratárs.-ai tértek vissza évenként. A stagione-rendszer 1938-as életbelépéséig 2–3 évenként cserélődtek a társ.-ok. 1939-ben havonta váltotta egymást *Inke* Rezső, *Beleznai-Unger* István, *Thuróczy* Gyula és *Jakabffy* Dezső egy.-e. Ez a rendszer azonban már 1940-ben bomlani kezdett, és újra 1–2 társ. váltotta egymást 1945 nyaráig. – 1945. dec. 12-én *Köszegi* Géza kezdett el játszani a városban. 1948–49-ben, jó egy.-sel és színvonalas előadásokkal *Horváth* Gyula ig. jelentkezett. A vidéki színházak államosítása után, 1950-tól a városban már csak a győri színház adott kisebb-nagyobb rendszeres előadásokat. Megszűntek a *Gördülő Opera* sikeres előadásai is. Csak 1962-től, a Soproni Ünnepi Hetek megszervezésével kezdődően indultak újra a színházi jellegű produkciók. 1975-ben, az ismét renovált épületben *Petőfi Színház* néven tartottak néhány előadást. 1992–1993-ban az *Arizona Színház* (Bp.) vitte produkcióit Sopronba. Ir. Kugler A.: A soproni színház története 1841–1891 (Sopron, 1891); Kugler A.: A soproni színészet története (Sopron, 1909); Vatter I.: A soproni német színészet története 1841-ig (1929); Angyal E.: Sopron barokk színház-történetéből (Sopron, 1939); Gantner A.: A soproni színház és színészet története (Sopron, 1941); Csatkai E.: A soproni színészet története 1841–1950 (Sopron, 1960); Berecz Dezső cikkei a Soproni Szemlében (1969. 4. sz.; 1976. 4. sz.; 1978. 3. sz.; 1981. 2. sz.).

Soproni Ágnes; *Sólyom* (Kiskörös, 1949. nov. 23.–): színésznő. A SzAk-n 1975-ben szerzett oklevelet és a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1979-ben a Várszínház–Népszínház tagja, 1983-tól 1989-ig a Nemzeti Színházban játszott. 1990 óta szabadfoglalkozású színésznő. Szerepelt néhány tv-filmben is, és több vidéki színházban is fellépett. F.Sz. *Iras* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Zsuzsi* (Mozart: Figaro házassága); *Natalja* (Solohov–Ruszt J.: A csendes Don); *Ludmilla* (Kartajev: A kör négysegysítése); *Abigail* (Scribe: Egy pohár víz); *Szilvia* (Betti: Büntény a kecskeszigeten); *Julie*

(D'Ennery–Cormon: A két árva); *Viola* (Sh.: Vízkereszt); *Cassandra* (Hubay M.: A túszerzők).

sorstragédia; *végzetdráma*: 1. tágabb értelemben minden olyan színpadi mű, amelynek dramaturgiájában a konfliktust a drámai szereplők viszonyrendszerén kívüli motívumok igazgatják: istenek, törvénnyé kövesedett hagyomány, vallási felfogás és kánon, eleve elrendelés, isteni eredetűnek feltüntetett uralkodói hatalom, közelebből meg nem határozott végzet v. sors, azaz véletlenszerű események lánca (pl. Szophoklész: *Oidipusz király*, Corneille: *Cid*); 2. szűkebb értelemben *színjátéktípus* a 18–19. sz. fordulóján és a 19. sz. első harmadában, amikor a napóleoni háborúk okozta értékvesztés idején az egyes ember önértékelésének elbizonytalanodását tükrözte a drámai hős helyzete. Mint ilyen, a romantikus tragédia véletlenekre is építő dramaturgiáját készítette elő. Régiókban mintapéldányai Müllner: *A vétek súlya* és Grillparzertől *Az özanya*. A m. színpadi irodalomból: Gombos Imre *Esküvése*, Kisfaludy Károly *Szibor vajda* c. műve, de a színjátéktípus hatott Vörösmarty Mihály *Vernász*, *Marót bán*, Tóth Lőrinc *Atok* és Garay János *Arboc* c. drámáira is. – Ir. Friedl I.: A végzettragédia magyar vége (Színháztudományi Szemle 24., 1987).

Sós Anna (Bp., 1933. márc. 8.–): táncos, táncpedagógus, műsorszerkesztő. Szaktanulmányait *Duka* Margit mozdulatművészeti iskolájában kezdte. 1951–1955 között a SzAk koreográfus-táncpedagógus tagozatán tanult és kapott diplomát. 1957–1964 között a Duna Művészegyüttes táncosa, utána szakpedagógusként működött. 1971-től a Magyar Televízió munkatársa, számos táncművészeti felvétel, ill. adás szerk.-je. F.M. *Szep magyar tánc* (tv-sorozat).

Sovényi Károly (Bajsa, 1919. máj. 25.–): színész. Pályáját Szabadkán kezdte 1946-ban. 1949-től 1955-ig a kikindai amatőr-színházat vezette, 1956-tól nyugdíjba vonulásáig, 1983-ig az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja. Fellép színházban is, kisebb szerepekben. Kezdetben néhány komikus főszerepet játszott, majd epizodista lett. F.Sz. *La Grange* (Molière: Kényeskedők); *Sganarelle* (Molière: A botcsinálta doktor); *Strázsameter* (Kacsoh P.: János vitéz); *Figaro* (Beaumarchais: A szevillai borbély); *Dr. Káro* (Csiky G.: Mukányi).

Sómen Mária (Szombathely, 1956. dec. 3.–): jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola textilszakán végzette tanulmányait 1977–1982 között. 1982-től 1984-ig a győri, majd 1984–1988 között a kecskeméti, ezt követően újból a győri színháznál jelmeztervező. F.T. Niccodemi: *Tacskó*; O'Neill: *Hosszú út az éjszakába*.

Söptei Andrea (Bp., 1967. jún. 15.–): színésznő. A SzAk-n 1990-ben végzett, és azóta a Katona József Színház tagja. F.Sz. *Viola* (Sh.: Vízkereszt); *Csiri* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Kátya* (Csehov: Platonov); *Turandot* (Brecht); *Ophélie* (Sh.: Hamlet).

Sörkabaré (1908): → *Royal Orfeum*

Sörkabaré (1946): 1946. okt.-ben *Türk* Berta Somogyi Béla u. 3/c sz. alatt nyílt kabaréja. Egyetlen műsort mutatott be. Sikertelenségének nem művészi oka lehetett, hiszen műv.-i vez.-je *Tabi* László volt, színpadán pedig neves színészek léptek fel.

Sörös Sándor (Bp., 1951. okt. 27.–): színész. A SzAk-n 1974-ben végzett, majd 1990-ig a Víg-színház tagja volt, 1991 óta a Nemzeti Színház művésze. F.Sz. *Mercurio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Mussfeld* (Sütő A.: Álomkommandó); *ifjabb Sipos* (Bereményi G.: Légtöb-méter); *Félcseresznye* (Weingarten: Nyár); *Báthory Gábor* (Páskandi G.: Atkozottak); *Almos herceg* (Székely J.: Vak Béla király); *Louis Karp* (Malamud: A segéd); *Körműves Kelemen* (Szörényi L.–Bródy J.).

Spannraft Ágoston (Cegléd, 1855. aug. 4. – Rákosszentmihály, 1910. ápr. 14.): díszletfestő, tervező. 1875-ben került a Nemzeti Színházhoz *Lehmann* Mór segédjeként. Ösztöndíjjal Bécsben a Képzőművészeti Főiskolán, majd Carlo *Brioschi* műhelyében tanult. 1881. szept.–től 1891. dec. végéig a Nemzeti Színház, ill. az Operaház főfestője, díszlettervezője. Az előbbinek 237 produkcióhoz 469 tervet, az utóbbinak 138 bemutatóhoz 330 tervet készített. 1883-ban ő valósította meg *Paulay* Ede elképzelései szerint *Az ember tragédiája* első előadásának díszleteit. A meiningeni stílus historizmusához igazodott részletgazdag – akvarell táblaképeken megfogalmazott – terveiben. F.T. Meyerbeer: *Hugenották* (1884); Wagner: *Tannhäuser* (1885); *A bolygó hollandi* (1888); Giordano: *André Chénier* (1897); Hűvös I.: *A csodaváza* (1908).

Ir. Keresztury D.–Staud G. Fülöp Z.: A magyar opera- és balettszenika (1975).

Spányik Éva (Szödliget, 1928. okt. 29.–): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte el 1947-ben. Pályáját vidéki színházaknál kezdte. Játzott Debrecenben, öt évadot Pécssett, majd Veszprém és Eger után 1965–67-ben a Vigszínház tagja lett. 1967–69-ben Miskolcon, 1970–71-ben Veszprémben, 1972-től 1978-ig Győrött, majd Debrecenben szerepelt. 1981-től a veszprémi Petőfi Színház tagja. Megjelenése, orgánuma a tragikái szerepkörre predesztinálja, de modern társadalmi drámákban is sikereket ért el. Jászai Mari-díjas (1961), érdemes művész (1984). F.Sz. Éva (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Tatjana* (Gorkij: *Ellenségek*); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Lady Macbeth* (Sh.: *Macbeth*); *Stuart Mária* (Schiller); *Lida* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Elizabeth Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Ljubov Jarovaja* (Trenyov); *Kocsmá Jenny* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Kata* (Németh L.: Nagy család); *Bethlen Kata* (Kocsis I.: Az újra kezdő); *Zsenya* (Sznyegirjov: Szülj nekem három fiút!).

Sperling Franciska: → *Szigligetiné Sperling* Franciska
spicctechnika: a táncosnők ritkán a táncosok – lábujjhegyen való táncolása. Mára a balett jellegzetes, általánosan elterjedt sajátossága. Kialakulásának kezdetén, a 19. sz. 20-as évtizedében csak dramaturgiaiilag indokolt helyeken fordult elő, hiszen elsősorban a romantikus balettek földöntúli lényeiének légiességét, súlytalanságát, lebegését volt hivatva érzékelteni. A spiccelést lehetővé tevő speciális, kemény orrú cipő mai formájában csak a 19. század hatvanas éveitől ismert.

Spiegel Aranka: → *Szilágyi* Arabella

Spindler Béla (Székesfehérvár, 1954. okt. 2.–): színész. A SzAk-n 1978-ban kapott diplomát, és azóta a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. Jászai Mari-díjas (1988). F.Sz. *Candide* (Voltaire–Bernstein); *Konferanszié* (Kander–Ebb: Kabaré); *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy); *Endrődy* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Kukorica Jancsi* (Kacsoh P.: János vitéz); *Tom Jones* (Rogers); *Ruy Blas* (Hugo: A királyasszony lovagja); *Hontalan Iván* (Bulgakov–Babarczy L.: Mester és Margarita); *Szakhmáry Zoltán* (Móricz Zs.: Uri muri); *Főn alezredes* (Eörsi I.: Kihallgatás).

spinto (olasz): az olasz operai terminológia szerint a tenor *hangfaj* egyik típusa. Hangfekvése a lírai és a hőstenor között van. Nem olyan magas fekvésű, mint a lírai tenor, és nem igényel kiművelt mély regisztert, karaktert tekintve a hőstenorhoz áll közelebb. Főként Puccini és Verdi korai operáinak tenor szólamaira jellemző: *Mantovai herceg* (Verdi: Rigoletto), *Des Grieux* (Puccini: Manon Lescaut).

Spiró György (Bp., 1946. ápr. 4.–): dráma- és regényíró, dramaturg, műfordító, színházigazgató. 1970-

ben szerzett diplomát szlavisztikából az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 1971–78-ban a Corvina Kiadó szerk.-je, 1978–81-ben a Magyar Tudományos Akadémia, majd 1981–1986 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem tudományos munkatársa. 1986-tól a kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgia. 1992 óta a szolnoki Szigligeti Színház igazja. Az irodalomtudományok kandidátusa (1981), József Attila-díjas (1982). Első színművei történelmi-filozófiai parabolák (*A nyulak Margitja*, *Hannibál*, *A békecsászár*). *Csirkefej* c. drámája hazai és külföldi színpadokon is nagy sikert aratott. További művei: *Esti mûsor*; *Imposztor*; *Ahogy tesszük* (drámák); *Az Ikszek*; *A jövővény* (regény). Tanulmányai: *Miroslav Krleža* (1981); *A Közép-kelet-európai dráma* (1986).

Spolarics Andrea (Pécs, 1964. febr. 1.–): színésznő. A SzAk-n 1986-ban kapott oklevelet. 1986-tól 1988-ig a Madách, 1988-tól 1991-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja. 1991-ben a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. F.Sz. *Velma Kelly* (Kander–Ebb: Chicago); *Gina* (Ibsen: A vadkacsa); *Barbara, mint Pápagena* (Szikora J.: Legenda a varázsfuvoláról).

Springer Márta (Bp., 1925. ápr. 8.–): dramaturg, műfordító. A SzAk-n 1952-ben szerzett dramaturgi diplomát, majd A Magyar Néphadsereg Színháza szerződtette. 1953–1958 között a Szegedi Nemzeti Színház, 1968 óta a Madách Színház dramaturgia. F.M. Gárdonyi G.: *A nyugalom édes tengerén*; *Vendégek* (Sarkadi I. novelláiból).

Squat: → *Halász* Péter

Sramó Gábor (Pécs, 1964. jún. 23.–): bábszínész, rendező, színházigazgató. 1986-ban végezte el a Báb-stúdiót. 1988-ban végzett a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen magyar–népművelés szakon. 1984–1991 között a pécsi Bobita Bábszínház bábszínésze, majd 1991-től a kecskeméti Círóka Bábszínház ügyvezető igazja. Pécsi tartózkodása alatt főleg karakterszerepeket játszott, és több előadást is rendezett. F.R. Bringsvaerd: *A hatalmas színrelő*; *Vasícek: A fekete cylinder*; *Haller J.: Boszorkányos szülinap*.

Stache Éva (Arad, 1956. febr. 2.–): díszlet- és jelmeztervező. Romániai képzőművészeti és műszaki előtanulmányok után 1985-ben a Budapesti Műszaki Egyetem építészmérnöki karán diplomázott. 1985-től a Népszínház, majd a Bp.-i Kamaraszínház tervezője. Vendégként más színházaknak is dolgozik. Kifejező erejű, tónusos jelmezekkel szolgálja színpadi alakjait. F.T. Páskándi G.: *A rejtekhely*; Gyárfás E.: *Márkus mester visszatér*.

stagione (olasz): évadonként újraserveződő színtárs., amelynek nincs saját állomáshelye, és így a színházi szempontból ellátatlan területek bármely helységében játszhat. A rendező Olaszországban épült ki, de az USA-ban, Svájcban és Németországban is működtek hasonló társ.-ok. Mo.-on ~ volt *Alapi* Nándor Országos Kamara Színháza (1924–1933), *Szentiványi* Béla Országos Művész Színháza (1928–1933). A Színművészeti Kamara 1939-ben országossá akarta tenni a rendszert, de történelmi feltételek híján a kísérlet kudarcot vallott. A II. világháború után ~ként működött a *Gördülő Opera* és az *Állami Faluszínház* is.

statiszta: a színtársulathoz szervezen nem tartozó, de az egyes előadásokban részt vevő kiegészítő személy, aki *tömegjelenetek* némaszerepeit tölti be.

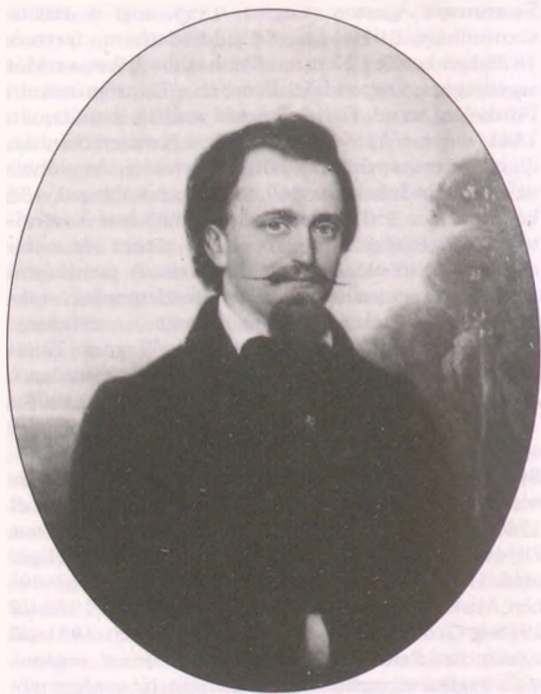
statisztavezető: a *statisztéria*, a színpadi némaszemélyzet tapasztalt vezetője, gyakran a tömegjelenet, a színpadi mozgás betanítója.

Staud Géza dr. (Mocsonok, 1906. ápr. 17. – Bp., 1988. ápr. 4.): színház- és történetész, az irodalomtudomány dok-

tora. Egyetemi tanulmányait Bp.-en és Párizsban végezte. Oklevelet szerzett *Hevesi Sándor* rend.-i tanfolyamán, szerkesztette *A Szinpad* c. folyóiratot, 1941–1944 között a Madách Színház dramaturgja volt. 1945–1948 között a *Színház* c. hetilap szerk.-je, 1946-tól 1950-ig a *SzAk*-n irodalmat és színházi jogot tanított. 1954-től nyugdíjazásáig az Országos Színháztörténeti Múzeum, ill. a Színháztudományi Intézet főmunkatársa és a Gondolat Könyvkiadó szerk.-je volt. Rendkívül gazdag szakirodalmi tevékenysége mellett számos színházi kritikája és aktuális színházi vonatkozású cikke jelent meg folyóiratokban és napilapokban. Egyetlen szépirodalmi műve: *Pestről Budára* c. önéletrajzi ihletésű regénye. Szakmunkáinak száma 70, ezek közül önálló mű 40, szerkesztő v. társszerző 30 munkánál. Sajtó alá rendezte *Fáy András* színházi tanulmányait, *Déryné* leveleit, *Kelemen László* naplóját, *Bajor Gizike*hez írott levelek gyűjteményét, *Hevesi Sándor* dramaturgiai tanulmányait. A Színházi Kislexikon főszerkesztője volt (1969). F.M. *Az orientalizmus a magyar romantikában* (1931); *Dramaturgiai vázlatok* (1940); *Színháztudományi alapkérdések* (1940); *Aristoteles dramaturgiája* (1941); *A magyar színháztörténet forrásai I–III.* (1962); *Színház és közönség* (1963); *Magyar kastélyszínházak I–III.* (1964); *A rendezés titkai* (1967); *A színpalak között* (1967); *Magyar színháztörténeti bibliográfia I–II.* (1975); *Adelstheater in Ungarn* (Wien, 1977); *Les décors du théâtre des jésuites à Sopron* (Róma, 1977); *Az iskolai színjátékok Magyarországon* (1981).

Stefanik Irén (Békéscsaba, 1928. nov. 21.–Győr, 1976. szept. 15.): színésznő. Filmiskolát végzett 1951-ben. Énekes színésznőnek készült. Az Operaház körútsáiban kezdte pályáját. Vidéki színházakhoz szerződött. Állomáshelyei: Békéscsaba, Eger, Szeged, Kecskemét, végül a győri Kisfaludy Színház, amelynek haláláig tagja volt. Eleinte operettekben és zenés vj.-okban lépett föl, később drámai szerepekben is megmutatta tehetségét. Jászai Mari-díjas (1965). F.Sz. *Nóra* (Ibsen); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Lizzie* (Shaw: Pygmalion); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Vivie* (Shaw: Warrenné mestersége).

Stéger Xavér Ferenc (Szentendre, 1824. dec. 2.–Szentendre, 1911. márc. 1.): énekes (tenor). Gyógyszerésznek készült. A színi pályát a zágrábi operatársulatban kezdte *Stazius* néven, ahol 1846-ban *Edgarként* (Donizetti: *Lammermoori Lucia*) – később is sikeres szerepében mutatkozott be. Bécsben, majd újra Zágrábban énekelt, a Nemzeti Színházban 1848. aug. 19-én, mint *V. László* (Erkel F.: *Hunyadi László*) lépett fel először. 1852-ig a repertoár hőstenor szerepeinek európai színvonalú megszólaltatója volt. Ezután Prágába, Bécsbe, Darmstadtba szerződött. 1859–60-ban ismét a Nemzeti Színházban énekelt. Bejárta Európát, nagy sikert aratva Pozsony, Utrecht, Kolozsvár, Nagyszeben, Zágráb, Mainz, London, Itália, 1864-ben Spanyolország operaszínpadain. 1859-ben a pesti német színház bérletét is megpályázta, de visszalépett. 1873–74-ben 20 év után még egyszer szerződött a Nemzeti Színházhoz. Hangja már elvesztette régi fényét, de technikája és előadóművészete segítségével még felejthetetlen alakításokat nyújtott. Ezután végleg visszavonult a színpadtól. Széles repertoárjában a hőstenor- és bel canto-szerepek egyaránt helyet kaptak, csaknem valamennyi Erkel-opera főszerepét elénekelte. Háromkötetes naplója fontos kordokumentum. F.Sz. *János* (Meyerbeer: *Proféta*); *Ernani* (Verdi); *Hunyadi László*, *Bánk bán* (Erkel F.); *Manrico* (Verdi: *A trubadúr*); *Wilhelm Meister* (Thomas: *Mi-*

STÉGER XAVÉR FERENC
(Domenico Peduzzi olajfestménye)

gnon); *Tannhäuser* (Wagner). – Ir. Fabó B.: Erkel énekes (Erkel emlékkönyv, 1910).

Steinberger: → *Szikla Adolf*

Steingötte Johanna: → *Farkasné Steingötte* Johanna
Steinhardt Géza; *Szekeres* (Léva, 1873–Bp., 1944. ?): színész. Pályáját 1890-ben a Folies Caprices-ban kezdte. 1908-ban megnyitotta és 1917-ig vezette a Rákóczi úton a Trocadero mulatót. 1917-ben bevonult katonának. 1918 szept.-étől egyedül, majd nov.-étől *Rott* Sándorral igazgatta a Kis Komédiát 1927-ig. 1930-ban megnyitotta a *Steinhardt Színpadot*, amely 1932-ig működött. A német színpadon kialakított egyéni előadói modorát sikeresen honosította meg a m. kabaréban. Magánszámait különös zsargonnyelv és meghökentető csattanó jellemezte, politikai, társadalombíráli tartalmuk is volt. 1915-ben és 1927-ben mint író és színész a filmkészítéssel is megpróbálkozott. Könyvei: *Steinhardt mesél* (1935); *Örven vig esztendő, 1890–1940* (1942).

Stella Adorján (Középlak, 1897. jan. 30.–Bp., 1967. aug. 26.): író, újságíró, műfordító. Iskolai tanulmányait Nagyváradon és Kolozsvárott végezte. 20 éves korától előbb vidéken, majd a fővárosban volt újságíró. Színházi cikkeket és kritikákat is írt. Eredeti színjátékai mellett számos fordítását is játszották a színházak. Sikeres kabarészerző volt. Drámái: *A pesti lány* (Lakatos L.-val, 1926); *Lámpaláz* (1931); *Méltóságos asszony* (Békeffy I.-nal, 1935); *Jöjjön elsején* (Békeffy I.-nal, 1936); *Holnap ágyban marad* (1937); *Az angol bank nem fizet* (Békeffy I.-nal, 1939); *Janika* (Békeffy I.-nal, 1946). Fordításai: Berr-Verneuil: *A szombatesti hölgy* (1927); Coward: *Vidám kísértet* (1947); Priestley: *A váratlan vendég* (1947).

Stella Gyula (Bp., 1884. jan. 13.–Bp., 1931. ápr. 9.): színész. 1906-ban végezte el az Országos Színészegyesület Színészképző Iskoláját. 1906–1908 között Pozsonyban, 1908–1911 között Miskolcon, 1911-től 1914-ig a Vigszínházban szerepelt. Harcolt az I. világháborúban. 1918. okt.-ben a Téli kert színésze, majd rend.-je lett. 1920-tól 1928-ig a Magyar, 1930–31-ben a Nemzeti Színház tagja volt. 1913-tól az Országos Színészegyesületben tevékenykedett; 1926-tól 1931-ig elnökként. 1921-től az egyesület színiiskolájában drámai gyakorlatot tanított. 1926-tól a Színészek Lapjának főszerk.-je volt. Jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Tivadar* (Bródy S.: Timár Liza); *Albert* (Molnár F.: Olympia); *Pyber vikárius* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros).

Stephanides Károly (Bp., 1871. ápr. 7.–Bp., 1964. jún. 19.): karmester, zeneszerző. Karmesterként működött a zombor-bajai társ.-nál 1894-ben, Szegeden 1896-ban, Kolozsvárott 1897–1905 között, végül a Nép-, a Vig-, a Városi, a Fővárosi Operett-, és a Várszínházban. 1930 után közreműködött a Magyar Rádió operett-előadásain. 1926-tól az Ufa Filmszínház zenei vezetője volt Berlinben. Színpadi és film kísérőzenét, dalokat, zenés színpadi műveket is komponált. F.M. *A bakter* (1904); *Mátyás király szerelme* (1921).

Stephanidesz Ili (?–?): színésznő, énekesnő. A harmincas években a kolozsvári Thália Színházban kezdte pályafutását. Temperamentumos egyénisége predesztinálta a szubrett-primadonna szerepekre. Átmenetileg Kassára szerződött, majd visszatért Kolozsvárra. 1949-ben kivándorolt Izraelbe, ahol eleinte az izraeli rádió m. nyelvű előadásainak bemondónője, majd 1953-tól a Pásztor Béla-féle m. színtársulat tagja. Itt nyílt alkalma, hogy drámai szerepekben is bemutatkozzék. Az ötvenes évek végén visszavonult a színpadtól és az USA-ban telepedett le. F.sz. *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Ariel* (Sh.: Vihar); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Ella* (Molnár F.: Doktor úr); *Margot Wendice* (Knott: Előre megfontolt szándékkal); *Ilona* (Bus Fekete L.: János); *Mari* (Molnár F.: Liliom).

Stephányi György (Bp., 1928–Bp., 1960. jún.): rendező. Tanulmányai befejezése után 1945-ben az Operaház tagja lett. Jelentős rendezések és társrendezések fűződnek nevéhez. Fordította és rendezte Delibes *Lakmé*-jét (1952), és Humperdinck *Jancsi és Juliska* c. operáját. F.R. R. Strauss: *A rózsalovag*; Goldmark K.: *Sába királynője*; Smetana: *Az eladott menyasszony*; Poldini E.: *Farsangi lakodalom*; Verdi: *Simon Boccanegra*.

Sterbinszky László (Bp., 1944. márc. 5.–): tánco-s, balettmester, főiskolai docens. Az ÁBI-ben 1961-ben szerzett balettművész diplomát, majd 1977-ben balettpedagógus szakot is végzett. Az Operaház tagja 1961 óta, 1971-től magántáncosa. 1983-ban visszavonult az aktív pályától, azóta sikeres balettmester itthon és neves külföldi társ.-oknál. Az ÁBI tanára 1968–1983 között, 1983-tól 1986-ig docense. 1991-től a Győri Balett és

balettkola balettmestere. Liszt Ferenc-díjas (1973). F.Sz. *Crixus* (Seregi L.: Spartacus); *főszerep* (Balan-chine: Szerenád, C-dúr szimfónia). Könyve: *A klasszikus balett metodikája* (1985).

Stettner Ottó (? , 1943. aug. 13.–): színész. A Békés Megyei Jókai Színháznál kezdte pályáját 1962-ben. 1974-től 1981-ig a kaposvári Csiky Gergely, 1981-től 1991-ig a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja volt, azóta szabadfoglalkozású színművész. Több tv-játékban szerepelt. F.Sz. *Orrondi* (Sh.: Szentivánéji álom); *Tronkai Vencel* (Sütő A.: Egy löcsiszár virágvasárnapja); *Miska főpincér* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sosias* (Kleist: Amphitryon); *Pjotr* (Gorkij: Az áruló); *Jasperino* (Middleton-Rowley: Átváltozások); *Maronfalvi József színész* (Páskándi G.: Éljen a színház!); *Jócsi bácsi* (Remenyik Zs.: Az atyai ház).

Stimác Gabriella (Bp., 1941. febr. 3.–): táncosnő, balettmester. 1959-ben, *Hidas* Hedvig növendékeként végzett az ÁBI-ben. 1960-ban a Pécsi Baletthez szerződött, ahol az első évtized repertoárjának szinte valamennyi női főszerepét eltáncolta. Több televíziós és filmprodukcióban szerepelt. 1961-ben szerzett balettmesteri diplomát és tanított a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában. A hetvenes évek végétől kor.-asszisztensként működött. Jelenleg a Magyar Táncművészeti Főiskola balettmestere. F.Sz. *Szerelmes pár* (Eck I.: Oly korban éltem...); *Lelkiismeret* (Eck I.: A parancs); *A fiú emléke* (Eck I.: Változatok egy találkozásra); *Rossz tündér* (Eck I.: A fából faragott királyfi); *Páva* (Eck I.: Concerto); *Asszony* (Harangozó Gy.: Polovec táncok); *Cigánylány* (Harangozó Gy.: Csárdajelenet); *Vöröstrikos nő* (Tóth S.: Megdicsőült éj); *főszerep* (Eck I.: *Requiem*). **stimm** (német): 1. énekhang, hangfaj; 2. A zenei együttesek azonos hangfajba, vagy – hangszeres zene esetén – szólamcsoportba tartozó tagjai.

STIMÁCZ GABRIELLA és CSIFÓ FERENC (próbakép)

Stoll Károly (Pest, 1864. máj. 19. Bp., 1922. jan. 27.): énekes (tenor), színházi rendező, zeneszerző. Énekelni kezdetben szüleitől, később Bécsben tanult. 1888–89-ben az Operaházban, majd vidéken lépett fel lírai szerepekben. 1900-tól rendezett Kolozsvárott, továbbá a Népszínházban, a Népoperában és a Király Színházban. F.M. *Niobe* (1902); *A kis császár* (1914). F.Sz. *Max* (Weber: A bűvös vadász).

Stoll Péter (Pest, 1813–Bp., 1888. okt. 8.): énekes (tenor, bariton), pedagógus. Zenész család tagja. Bécs, Hamburg, Temesvár, Szeged, Olmütz, Krakkó, valamint a pesti német színháznál aratott sikerei után – miközben hangja egy meghűlést követően baritonra mélyült – 1854-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött a kartinói és énekmesteri feladatok ellátására. 1864-ben a színiképezde tanárának nevezték ki, ahol a m. nyelv ismeretének hiánya okozott gondot. 1869–1884 között ismét a Nemzeti Színház, majd 1888-ig az Operaház neves énektanára volt. Tanítványai – köztük *Ernst* Henrik, *Rabatinzky* Mária, és saját gyermekei: *Gizella*, *Agoston*, *Károly* is – itthon és Európában egyaránt hírnevet szereztek. F.Sz. *Nemorino* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Luna* (Verdi: A trubadúr).

Strasser Anikó (Bp., 1958. okt. 22.–): színésznő. 1980-tól a Népszínház, 1987 óta a Vidám Színpad tagja. F.Sz. *Tanya* (Katajev: A kör négyszögesítése); *Ariane* (Magnier: Mona Marie mosolya); *Denise* (Maugham: Nádás G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni).

Straub Dezső (Bp., 1952. ápr. 2.–): színész. A SzAk-t 1977-ben végezte el. 1975–82-ben a József Attila Színház, 1982-től a Vidám Színpad tagja. Jó humorú, jól éneklő és táncoló tehetséges komikus, aki gyakorta kirándul az operett területére is, és a rendezés is érdekli. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *Florindo* (Goldoni: A hazug); *Osborne* (Szerb A.: Éjféli lovas); *Enrique* (Paso: Ön is lehet gyilkos); *Alvin* (Coleman–Stewart: Szeretem a feleségem); *Ronald* (Vaszary G.: Az ördög nem alszik); *Max*, *titkár* (Ludwig: Vegyespáros).

Strauss Lajos (?–): színész. A torontói magyar Művész Színháznak megalakulásától, 1958-tól 1971-ig volt a tagja. Főleg hétköznapi figurákat alakított hitelesen. F.Sz. *Házmester* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Albert* (Molnár F.: Olympia); *Malomszegi báró* (Husza J.: Lili bárónő); *Leopold* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Beppo* (Heltai J.: A néma levente); *Fenek* (Békeffy I. Stella A.: Janika).

stúdiószínház: olyan intézmény, amely a közönség műveltebb, szűkebb rétegét érdeklő előadásokat mutat be. Ezek lehetnek avantgárd produkciók, elsősorban szerzők bemutatói, régebbi korok felfedezett, felújított játékdarabjai, más színházkulturák produktumai, különböző okokból zárt körben engedélyezett előadások stb. A ~-at mint kis befogadóképességű játszóhelyet működtetheti anyaszínház, képzési v. oktatási intézmény, de lehet önálló vállalkozás is.

Stuth Erzsébet (Hatvan, 1949. szept. 30.–): báb-készítő. 1964-től az egri Harlekin Bábegyüttes tagja, jártkosa. 1985-től a hivatásos Harlekin Bábszínház báb-készítője. F.T. Tömör M.: *Égőgő fa*; Lázár E.: *A legkisebb boszorkány*.

Stuth Zsuzsa (Eger, 1955. ápr. 26.–): bábszínész. 1985 óta tagja az egri Harlekin Bábszínháznak. 1987-ben végezte el a Bábstúdiót, azóta bábszínészként dolgozik. Főleg karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Mostoha* (Grimm–Károlyi A.: Hófehérke); *Micimackó* (Milne–Karinthy F.: Micimackó); *Szalmaember* (Baum–Hollós R.: Oz, a nagy varázsló).

Suba Gyula (Bp., 1907. máj. 18.–): balettművész. 1927-től 1967-ig volt a bp.-i Operaház tagja. Megbízható táncudása mellett, elsősorban karakterformáló

képessége segítette emlékezetes alakításokhoz. Főbb szerepei az *Alomjáték* (Milloss A.–Schumann, 1942) és a *Párizs lángjai* (Vajnonen Aszafjev, 1950) c. balettekben voltak.

Sudlik Mária (Bp., 1942. máj. 25.–): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait a bp.-i Bartók Béla Zene-művészeti szakközépiskolában *Feleki* Rezső, majd 1961–1964 között a Zak-n dr. *Sipos* Jenő irányításával végezte. 1967-től az Operaház magánénekesnője. Monteverdi: *Poppea* megkoronázása c. művének címszerepében mutatkozott be. Repertoárja rendkívül széles, szinte az egész operairodalmat felöleli. Valamennyi szerepmegformálását nagyfokú művészi elmélyültség jellemzi. Egyaránt fontos számára a szuggesztív színészi játék és a tökéletes zenei megformálás. Legnagyobb sikereit Verdi-operák drámai hősnőjeként nyújtotta. 1974-ben Liszt Ferenc-díjat, 1984-ben Székely Mihály-plakettet, 1984-ben érdemes művész címet kapott. F.Sz. *Aida* (Verdi); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Tosca* (Puccini); *Grófné* (Mozart: Figaro házassága); *Leonora* (Verdi: A trubadúr, A végzet hatalma).

Sugár Aranka; *Schubert* (Vác, 1870. szept. 16.–?): énekesnő. Énektanulmányait Bp.-en folytatta. 1891-ben kassai bemutatkozása után visszavonulásaig, 1916-ig koloratúra szerepekben lépett fel. Tiszta, erős hangjával, énektudásával és játékával meghódította az egész ország közönségét. Moszkvában és Berlinben is szerepelt. Operaszerepekben is sikere volt. F.Sz. *Saffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Violetta* (Verdi: Traviata).

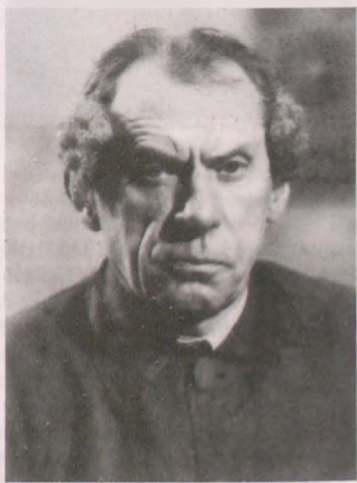
Sugár Gyula (Bp., 1890. nov. 22.–?, 1944. nov.): színész. *Rákosi* Szi di színiiskoláját 1908-ban végezte el. A Jardin de Paris-ban és a Budapesti Színházban lépett fel. 1911–12-ben Ungvárott, 1912–13-ban *Szabó* Ferenc társ.-ában, 1914–15-ben Sopronban, 1915–16-ban Szabadkán és Makón, 1916-tól 1926-ig Szegeden, 1927–1929 között Pécsen játszott. 1939-ig kisebb

SUDLIK MARIA – Tábormagymé (R. Strauss: Rózsalovag)

társ.-okban vidéken működhetett. 1936–37-ben *Tövári Pál* egy.-ének színésze és rend.-je volt. Operettek bonvivánszerepeit formálta meg. F.Sz. *Hejehuja báró* (Ascher); *Achmed bej* (Fall: Sztambul rózsája); *Radjami maharadzsa* (Kálmán I.: Bajadér).

Sugár Jenő; *Salgó* (Marosvásárhely, 1907. márc. 21.–Ramat Gan, 1979. okt. 12.): színész. 1925-ben kezdte pályáját. Első sikereit dr. *Ferencki Gyula* székelyföldi társ.-ának táncoskomikusaként aratta. Kellemes megjelenésű, jó humorú színész volt. A negyvenes évek elején munkaszolgálatra vitték. Közben azonban módja volt fellépni a kolozsvári Zsidó Színházban. 1948 tavaszáig a kolozsvári Magyar Színház tagja volt, 1949–1971 között pedig a nagyváradi színházban játszott. 1971-ben Izraelben telepedett le, ahol haláláig az izraeli m. szintárs. tagja volt és számos darabot rendezett. Pályája során több színházi cikket írt az izraeli m. nyelvű sajtóban. F.Sz. *Miska* (Szirmai A.: Mágnás Miska); *Harrison* (Jacobi V.: Leányvásár); *Dragotin Péter* (Lehár F.: Cigány-szerelm); *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Miska főpincér* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Gardner tiszteletes* (Shaw: Warrenné mestersége).

SUGÁR KÁROLY – *Az öreg Huhn*
(Hauptmann: *Es Pippa táncol...*)

Sugár Károly; *Storbeck* (Bp., 1882. nov. 2.–Bp., 1936. júl. 30.): színész. Középiskoláit Temesvárott végezte. 1901-ben lépett először színpadra *Fekete Béla* társ.-ában, majd hatévi vándorszínészkedés után a SzAk hallgatója lett. Vándorlása idején, de kezdetben a SzAk-n is a *Konkoly* Károly nevet használta. 1909-ben kapta meg diplomáját. *Tóth Imre* a Nemzeti Színházhoz szerződtette epizód- és jellemszínésznek. Az I. világháborúban fogságba esett. 1918-ban *Ambrus Zoltán* ismét a Nemzeti Színházhoz hívta. 1922–23-ban a Renaissance Színházban szerepelt, majd 1923-tól haláláig újra a Nemzeti Színház tagja volt. Gyakran fellépett még a Városi és a Király Színház színpadán is. A legnagyobb m. epizodisták egyike volt. Különösen a groteszk, züllött alakok, félkegyelműek megformálásával hozott új szint a Nemzeti Színház játékába. *Pálmay Ilka* színészközpontjában drámai gyakorlatot, dramaturgiát és irodalomtörténetet tanított. 1922-ben Greguss-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Don Quijote* (Lengyel M.: Sancho Panza királysága); *Wulkow* (Hauptmann: A bunda); *Caliban* (Sh.: A vihar); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Mendoza* (Shaw: Tanner John házassága); *Palóc* (Herczeg F.: Ocskay briga-

déros). – Ir. Reményi L.: S. K. (1937); Kovács T.: S. K. (adattár, 1957).

Sugár Lajos (Bp., 1893. máj. 4.–Bp., 1974. máj. 14.): színész. 1910-ben vándortárs.-ban lépett először színpadra. 1915-ben a Magyar Műszínikörben, 1916–17-ben Kassán, 1918–19-ben a Kis Komédiában, 1919–20-ban Kaposvárott, 1920–21-ben Kecskeméten, 1921–1923 között Sopronban és Szombathelyen játszott. 1923–1925 között a Renaissance, 1925–26-ban a Renaissance és Belvárosi, 1926-tól 1932-ig a Belvárosi, 1932–33-ban a Magyar Színház tagja volt. 1933–1935 között nem volt állandó szerződése. 1935–36-ban az Andrássy úti, 1936–37-ben a Magyar, 1937-től 1941-ig a Magyar és az Andrássy, 1941-től 1944-ig az Új Magyar Színházban szerepelt. 1951–1974 között a Nemzeti Színházban lépett fel. Pályája kezdetén drámai hős-, hősszerelmes- és bonvivánszerepeket, később jellemfigurákat formált meg. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Constantin császár* (Herczeg F.: Bizánc); *Roth fűszeres* (Gábor A.: Dollárpapa).

Sugár László (Szeged, 1918. okt. 6.–): színész. 1936-ban vizsgát tett az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában. Különböző vidéki színházaknál játszott, Debrecen, Ungvár, Szeged, Kecskemét, Pécs színpadain szerepelt. 1950-től 1955-ig a Vidám Színpad tagja volt. 1955-ben egy évadra a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött, 1956-tól 1974-ben történt nyugdíjazásáig a József Attila Színház művésze volt. F.Sz. *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Pantalone* (Goldoni: Két úr szolgája); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kántor János* (Kodolányi J.: Földindulás).

Sugár Mihály (Bp., 1903. jún. 10.–Bp., 1976. okt. 5.): színész. Pályáját 1928-ban a debreceni színháznál kezdte, majd 1936–1939 között különböző vidéki társ.-oknál táncoskomikusként lépett fel. 1945-től 1949-ig Szegeden, 1949–50-ben az Állami Bányaász Színházban szerepelt, 1957-től nyugdíjazásáig a Vidám Színpad művésze volt. A táncoskomikus szerepkör mellett prózai szerepeket is játszott. F.Sz. *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Bobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Miska pincér* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sir Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófja).

Sugár Teri, F. (Bp., ?–): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskolájában tanult, a húszas években drámai színdeként aratott sikereket férje, *Fekete* Mihály társ.-ában Aradon és Temesvárott. A kritikák dikcióját, átélőkészségét dicsérték. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Mina* (Molnár F.: A vörös malom); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Finum Rózi* (Tóth E.: A falu rossza).

súgó: a szintársulatok állandó alkalmazottja, aki az előadás szöveg- és játékbiztonságát szolgálja. A 18. sz. óta a *súgóluk*ban ül, a *súgópéldány*ból követi az előadást, és a színész memóriáját segítve „felad”, azaz előmond minden fontosabb szót a szereplőknek. Feladatának elvégzéséhez részt vesz a *próbafolyamat*ban is. Szerepe a vándorszínészet idején nagyobb volt a mainál. A kevés próbával játszott produkciókban teljes szöveget kellett szűnia. A 18–19. sz.-ban munkaköréhez tartozott a *zsebkönyv* szerkesztése és kiadása is.

súgókönyv: → *zsebkönyv*

súgóluk: a színpadnyílás közepén a színpad síkjában elhelyezett, a színpad felé nyitott és megvilágított, a közönség felől zárt és hangszigetelt fülke, ahol a *súgó* az előadás idején helyet foglal. – A dobozszínpadi játéktér mellett megjelenő más színpadformák elterjedésével a *súgó* elhelyezése más módon is történhet.

súgópéldány: a színpadi előadás szövegének a *súgó* részére rögzített változata. Tartalmazza a húzásokat, a

próbafolyamat, ill. az előadások során végrehajtott módosításokat. Törlik belőle viszont a szerzői utasításokat. Az előadás hiteles, elhangzó szövegének legfontosabb színháztörténeti forrása.

Suka Sándor (Lupény, 1921. jan. 1. Bp., 1993. szept. 17.): színész. A SzAk-t 1953-ban végezte el. A Nemzeti Színházhoz szerződött. 1971-től 1984-ig a Fővárosi Operettszínház tagja volt, majd 1986-tól ismét a Nemzeti Színházban játszott. Sokoldalú művész, jellem szerepeket, humoros és tragikus figurákat egyaránt sikerrel alakított. Sok filmben és tv-játékban szerepelt. Jászai Mari-díjas (1959), érdemes (1979) és kiváló művész (1988). F.Sz. *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Angelo* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgája); *Berreh* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Cléante* (Molière: Tartuffe); *Galilei* (Brecht: Galilei élete); *Írnok* (Németh L.: Galilei); *Dollárpapa* (Gábor A.); *Fater* (Szép E.: Völegény); *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Nagyherceg* (Kálmán I.: A cirkuszercegnő); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Kormányzó* (Jacobi V.: Sybill); *Gróf Rottenberg* (Jacobi V.: Leányvásár); *Pietro* (Fényes Sz.: A kutya, akit Bozzi úrnak hívnak); *Doolittle* (Lerner-Loewe: My Fair Lady); *Schultz úr* (Kander-Ebb: Kabaré); *Sir Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófja).

Suki Antal (Hódmezővásárhely, 1930. jan. 16.–Békéscsaba, 1985. máj. 24.): díszlettervező. 1955-ben diplomázott a bp.-i Iparművészeti Főiskola díszlettervezési szakán. 1956–1961 között a Miskolci Nemzeti Színház, 1961-től 1969-ig a Békés Megyei Jókai Színház és a Gyulai Várszínház tervezője volt. Ezt követően 1973-ig újból a miskolci színháznak dolgozott, 1973–1982 között pedig a békéscsabai társ.-nak. Minden műfajban stílusbiztonság, konstruktív színpadi térépítkezés és be rendezés jellemezte. F.T. Brecht-Weill: *Koldusopera*; Sh.: *Othello*; Sárközi Gy.: *Dózsa*; Betti: *Bűntény a Kecskezigeten*; Barta H. L.: *Kiáltás*.

SUKA SÁNDOR – *Frosch* (J. Strauss: *A denevér*)

Sulyok Mária; *Szauner* (Királyhida, 1908. nov. 5.–Bp., 1987. okt. 20.): színésznő. A SzAk-t 1929-ben végezte el. 1929–30-ban Debrecenben, 1930–31-ben Miskolcon, 1931–32-ben a Vig-, 1932–33-ban a Magyar, 1933–34-ben a Pesti, 1935-ben a Városi, 1935–36-ban a Royal Színházban játszott. 1935-ben Szegeden vendég szerepelt. 1937–1939 között a Vig- és a Pesti, 1941-ben és 1943-ban a Madách Színházban

SULYOK MARIA Orbánné
(Örkény I.: *Macskajáték*)

működött. 1945–46-ban a Művész, 1946-ban a Belvárosi Színház juttatta feladatokhoz. 1946–1949 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1949–1951 között a Belvárosi, 1950-ben a Vidám, 1952-től 1959-ig a Magyar Néphadsereg Színházában lépett színpadra. 1956-ban a Petőfi Színházban, 1959-ben az Odry Színpadon, 1961-ben a Katona József Színházban vendég szerepelt. 1961-től 1977-ig a Vig-, 1977–1984 között a Madách Színház művésznője volt. 1967-ben a Körszínházban, 1971-ben az Irodalmi Színpadon, 1972-ben a Thália, 1979-ben a Nemzeti Színházban is játszott. 1974–75-ben a berlini Volksoperben német nyelven játszott. Orbánné szerepét Örkény István *Macskajáték* c. darabjában. 1951-től 1966-ig a SzAk beszédművészet és színészmesterség tanára volt. Fiatal korában szépségével, könnyed játékával kortárs színművek – sokszor démoni – nőalakjait formálta meg sikerrel. Később szerepköre kiszélesedett. Klasszikus és modern hősnőket, vj.-ok jellemfiguráit keltette életre. Szép beszéde, eszköztelen, mélyen átélte játéka, emberábrázoló képessége minden szerepében érvényesült. Sokat filmezett, a televízióba és a rádióba is gyakran hívták. 1957-ben Kossuth-díjat, 1961-ben érdemes, 1963-ban kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Mira* (Ábrahám P.: 3:1 a szerelem javára); *Spina grófnő* (Pirandello: IV. Henrik); *Gertrúd* (Sh.: Hamlet); *Yvonne* (Cocteau: Rettenetes szülők); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Arkagyina* (Csehov: Sirály); *Claire* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Christine* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Orbánné* (Örkény I.: *Macskajáték*); *Bernarda* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Rickl Mária* (Szabó M.: Régimódi történet); *Rebecca Nurse* (Miller: A salemi boszorkányok). – Ir. Ferenczy V.: S. M. (1990).

Sunyovszky Szilvia (Rozsnyó, 1948. febr. 2.–): színésznő. A pozsonyi Színművészeti Főiskolán kezdte tanulmányait, majd 1967–68-ban a Hviezdoslav Szín-

házban lépett föl. 1970-ben szerzett oklevelet a SzAk-n, a következő évadot a kassai Thália Színházban töltötte. 1971-től a Madách Színház tagja. 1991-től a pozsonyi Magyar Kulturális Intézet ig.-ja. Több filmben is szerepelt. Jászai Mari-díjas (1986); F.Sz. *Alexandra* (Molnár F.: A hattyú); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Szusanna* (Tamási Á.: Csálóká szivárvány); *Beatrice* (Il-lés E.: Spanyol Izabella); *Elnira* (Molière: Tartuffe); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd); *Laszkarisz Mária* (Szabó M.: A meráni fiú); *Mária királyné* (Szabó M.: Béla ki-rály); *Hilary* (Slade: Jutalomjáték); *Mirandolina* (Gol-doni); *Sue Bayliss* (Miller: Edes fiam).

Supala Kolos (? , 1940–): operáénekes (bariton). Gyakorló orvosként kezdte pályáját, majd a televízió első *Ki-mi-tud?* versenyén fedezték fel. 1967-ben lett az Operaház tagja, ahol Mozart: Varázsfuvola c. művének *Sarastro*jának debütált. 1969 óta Németországban él. **Surányi** Éva (? , 1925–): énekesnő (mezzoszop-rán). 1947-ben szerződött az Operaházhoz, ahol Boro-gyin Igor herceg c. művének *Poloveci lány* szerepében mutatkozott be. A lírai mezzoszoprán szerepekben ért el sikereket. 1954-ig volt a társ. tagja.

Surányi Ibolya (Bp., 1928. márc. 3.–): előadó-művésznő. *Ascher* Oszkár tanítványa volt. Sikerrel sze-repelt a fővárosban és vidéken rendezett irodalmi este-ken. 1957-től 1989-ig az Egyetemi Színpad irodalmi vezetője. 1963-tól 1970-ig a televízió *Költészet* c. műso-rát szerkesztette. Előadói: *En búz szivem vidámsága*; *Idvezlegy én fejedelmem*; *Tarka lepke, kis mese*; *Békési ver-sek*.

Surányi Imre (Bp., 1927. aug. 10.–): színész. A SzAk-n 1948-ban szerzett oklevelet. Egy évre a Sze-gedi Nemzeti Színházhoz szerződött. A következő évadot a Bányász Színháznál töltötte, majd 1950–52-ben a Magyar Rádiónál dolgozott. 1952–1954 között A Ma-gyar Néphadsereg Színháza tagja volt. 1954–56-ban az Ifjúsági, 1956–57-ben az Állami Faluszínház, 1957–1958 között a kecskeméti Katona József, 1958-tól 1965-ig a József Attila Színház művésze volt. 1965 óta a Pannónia Szinkron Stúdióban dolgozik. F.Sz. *Kántor János* (Kodolányi J.: Földindulás); *Kolja* (Rozov: Bol-dogság, merre vagy?); *Misa* (Rozov: Fel nőnek a gyere-kek); *Mityka* (Rozov: Udvarol a gyerek); *Szerzetes* (Anouilh: Becket, vagy az Isten becsülete).

Süle Géza (? , 1921. aug. 4.–): színész. 1954-ben végzett a SzAk-n. Pályáját 1952-ben kezdte a kecskeméti Katona József Színházban. 1958-tól a Miskolci Neme-zi, 1959-től ismét a kecskeméti Katona József, 1966-tól 1968-ig az Állami Déryné Színház tagja volt. Vj.-okban, operettekben epizódszerepeket játszott. F.Sz. *Rudi* (Fé-nyes Sz.: Maya); *Budai bíró* (Husza J.: Gül Baba); *Ku-delka* (Kálmán I.: Marica grófnő).

süllyesztő: →színpadtechnika

Sütő András (Pusztakamarás, 1927. jún. 17.–): drámaíró. A romániai és az egyetemes m. irodalom ki-emelkedő alakja. Első ízben alig húszévesen próbálko-zott meg a drámaírással. *Hajdú* Zoltánnal közösen írt színműve, a *Mezítalbas menyasszony* több éven át a leg-magasabb előadásszámot érte meg a kolozsvári színpa-don. Mind problémafelvetés, mind drámai megformálás és stílus tekintetében lényeges előrelépést jelentett *Pom-pás Gedeon* c. tragikomédiája a 60-as évek második felé-ben. Drámaírói rangját azonban tetralógiája hozta meg. Az *Egy lócsiszár virágvasárnapja*, a *Csillag a máglyán* a *Káin és Ábel*, valamint *A szuzai menyegző* előadása 1975–1981 között a kolozsvári színpadon *Harag* György rendezésében az erdélyi m. színjátszás történelmi jelen-tőségű állomása, kiemelkedő tette. Közben, mintegy sokoldalúságát jelző, megírta a *Vidám sirató* egy bo-

lyongó porszemért c. komédiáját. Drámaírói munkássá-gának harmadik hulláma a falurombolással tetőző ro-mán nacionalista-kommunista diktatúra offenzívájának művészi eszközökkel történő leleplezésével függ össze a nyolcvanas évek második felében. Ekkor születnek meg az *Advent* a *Hargitán*, *Alomkommandó*, *Ugató madár* c. drámái, amelyek azokban az években csak Mo.-on ke-rülhettek a közönség elé. Drámakötetei közül Romániá-ban csak egy jelent meg, a hatalom és erkölcs dilemmáit, konfliktusait boncolgató *Itt állok, másként nem tehetek*. Magyarországon viszont több kiadást értek meg össze-gyűjtött műveinek kötetei. – Ir. Görömbei A.: S. A. (1986).

Sütő Irén (Pesterzsébet, 1926. máj. 16.–Bp., 1991. okt. 20.): színésznő. A SzAk-n 1955-ben kapott oklevelet, majd a József Attila Színházhoz szerződött. 1957-től 1962-ig a Vigszínház tagja volt, 1962-től haláláig a Thá-lia Színházban játszott. A Reflektor Színpad alapítója és művészeti vezetője 1978–1990 között. Elismert és sike-res versmondó volt. Több alkalommal önálló estet is rendezett. Megjelenése és hangja elsősorban a nagy tra-gikai szerepekre predesztinálta – *Elektra*, *Iphigeneia* –, de ezeket csak a rádióban játszhatta el. Nemesen szép, tiszta beszéde mind a színpadon, mind rádióbeli alakításainak egyik fontos eszköze volt. Egy időben pantomimmal is kísérletezett *Gera* Zoltán társaságában. Több filmben és tv-játékban is szerepelt. Érdemes művész (1979). F.Sz. *Nelli* (Barta L.: Szerelem); *Fanny* (Shaw: Fanny első színdarabja); *Lilla* (Csokonai V. M.: Tempefői); *Mater Krisztina* (Diderot–Didier–Rullier: Az apáca); *Kathari-na* (Sartre: Az ördög és a jóisten); *Fiore* (Th. Mann: Fiorenza); *Gizi Gézáné* (Örkény I.: Tóték); *Akárki anyja* (Hofmannsthal: Akárki); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Jászai Mari* (Kellér A.–Békffy I.–Kazimir K.: Bal négyes páholy); *Vucetic: Búcsúvacso* (monodráma, előadó, fordító).

SÜTŐ IRÉN – *Akárki anyja* (Hofmannsthal: Akárki)

Süveges Eta (Kishegyes, 1929. dec. 11.): színésznő. Pályája a bacsopolyai Járasi Magyar Népszínháznál kezdődött 1951-ben. 1959-ig, a színház megszűnéséig a tagja volt. Ekkor a Szabadkai Népszínházhoz került, onnan vonult nyugdíjba 1987-ben. Időközben játszott a rövid életű Kísérleti Színpad előadásain is. Topolyán több főszerepet, később a Szabadkai Népszínháznál inkább epizódszerepeket alakított, mindegyiket gondosan megformálva. F.Sz. *Agnesa* (Spaak: Rózsa a viharban); *Anna* (Goodrich–Hacket: Anna Frank naplója); *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Betty* (Priestley: Veszélyes forduló); *Katrin* (Brecht: Kurácsi mama); *Amanda* (Williams: Üvegfigurák); *Solange* (Genet: Cselédek); *Mása* (Csehov: Sirály).

Svéd Nóra (Bp., 1927. nov. 14.–Los Angeles, 1982. aug. 9.): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait követően 1949-ben mutatkozott be az Operaházban *Suzuki* (Puccini: Pillangókisasszony) szerepében. 1953–1979 között volt az Operaház magánénekese, ahol a drámai mezzo és a comprimario szerepkörben egyaránt fellépett. Számos külföldi vendégszereplésen vett részt. F.Sz. *Amneris* (Verdi: Aida); *Maddalena* (Verdi: Rigoletto); *Fricka* (Wagner: A Rajna kincse, A walkür).

Svéd Sándor (Bp., 1906. máj. 28.–Bp., 1979. jún. 9.): énekes (bariton). Énektanulmányait Olaszországban két európai híró énekmester – Mario Sammarco, Riccardo Stracciari – irányításával végezte. 1928-ban mutatkozott be az Operaházban *Silvio* (Leoncavallo: Bajazzók) szerepében. 1928–1936 között az Operaház magánénekese volt, közben 1931-ben sikerrel vendégszerepelt Bécsben. 1936-tól a bécsi Staatsoper állandó tagja, 1940–1950 között a New York-i Metropolitan magánénekese volt, de számos alkalommal lépett fel vendégként a milánói Scalában is. 1950–57-ben ismét az Operaház magánénekese, 1957-től az európai és az amerikai operaházak ünnepelt vendége. 1957–66-ban évente többször is fellépett Bp.-en. Korának egyik legjelentősebb baritonjaként elsősorban Verdi-operákban aratott kimagasló

SVÉD SÁNDOR – *Don Giovanni*
(Mozart)

sikereket. Kossuth-díjas (1952), kiváló művész (1951). F.Sz. *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Rigoletto* (Verdi); *Jago* (Verdi: Otello); *Amonasro* (Verdi: Aida); *Posa márkai* (Verdi: Don Carlos); *Germont* (Verdi: Traviata); *Wolfram von Eschenbach* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Telramund* (Wagner: Lohengrin); *Tell Vilmos* (Rossini); *Escamillo* (Bizet: Carmen).

Sylvester Lajos (Alsócsernáton, 1934–): színház-igazgató, drámaíró. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar nyelv – és irodalom szakát végezte. 1974-től 1985-ig a sepsiszentgyörgyi m. Állami Színház ig.-ja. Számos szakcikk szerzője. F.M. *Boszorkány* (Móricz Zs. Erdély-trilógiája nyomán Nemes Leventével, 1980); *Gyánú* (1983).

Sz

Szabadi Edit (Vác, 1954. dec. 14.–): táncosnő. Az ABI-ben 1975-ben szerzett balettművész diplomát, majd egy évig ösztöndíjasként tanult tovább Leningrádban. 1976 óta az Operaház tagja, 1983-tól magántáncosa. Jó technikájú klasszikus balerina. Liszt Ferenc-díjas (1984), érdemes művész (1987). F.Sz. *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Királykisasszony* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Hamupipőke* (Vinogradov); *Fekete asszony* (Seregi L.: A cédrus); *Lady Macbeth* (Vasziljev: Macbeth); *Mab* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Órvény* (Ailey: A folyó); *főszerep* (Hans van Manen: Adagio Hammerklavier); *főszerep* (Méndez: A folyó és az erdő, Tavaszs).

Szabadits Judit (Bp., 1937. jún. 28.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a Zak szegedi tagozatán *Szatmár* Margit vezetésével végezte. 1959–1971 között a Szegedi Nemzeti Színház, 1971-től a Pécsi Nemzeti Színház magánénekese. Alakításait líraiság, intenzív átélés jellemzi. F.Sz. *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Leonóra* (Beethoven: Fidelio); *Agatha* (Weber: A bűvös vadász); *Aida* (Verdi).

szabadjegy: állandó használatra vagy egy-egy előadásra érvényes ingyenes belépő. Hivatalból kapják a rendőrség, a tűzoltóság ügyeletesei, a színház orvosa, a kritikusok, a felügyeleti hatóságok képviselői. De lehetett a színészek v. énekesek természetbeni, szerződésükben rögzített járandósága is.

Szabadka színház: adataink szerint a ferencesek 1747–1774 között tartottak itt iskolai színjátékokat. Ekkorra érkeztek a városba a német vándortársulatok, elsőként 1780-ban Josef *Schwertenberg* együttese. Az első m. társ.-ot *Láng Ádám* János hozta 1816-ban, s valószínűleg a régi gimnázium nagytermében léptek fel. 1818-ban *Kilényi* David Alföldi Színjátszó Társasága jelent meg; ők a Schulz-féle kávéházban léphettek fel. Egy ideig német és m. társ.-ok váltották egymást. 1826. júl. 24-én nyílt meg a kávéház állandóbb jellegűre alakított színházterme. Egy év múlva felépült a Fekete Sas Szálló is; ezután ennek „színnézőhelyét” használhatták az együttesek. A következő két évtizedben *Bulla Károly* (1835), *Abday Sándor* (1837, 1838), *Komlóssy József* (1841), *Szuper Károly* (1839, 1845, 1846), majd *Hevesy Imre* (1846) tartott rövidebb-hosszabb évadokat. A város már 1847-ben kérte és meg is kapta az állandó színház építési engedélyét, de a munkálatokat csak 1853-ban tudták elkezdni. Az új színházat, amely *Skultéty* János tervei alapján épült s amelynek szcenikai berendezését, díszle-

teit *Telepi György* készítette, 1854. dec. 16-án nyitották meg: *Latabár* Endre társ.-a *Jósika Miklós Két Barcsai* c. darabját mutatta be. 1857–58-ban *Egressy Gábor* Shakespeare-előadásai vonzottak nagy közönséget. Az első szerb vendégegyüttes 1862-ben lépett fel *Jovan Knezevic* vezetésével. Vendégjátékukat 1866-ban megismélték. Ettől kezdve rendszeresen jelentek meg szerb és horvát nyelvű társ.-ok is. 1871-ben Színügyi Egyletet szerveztek, hogy segítse a színházi élet megerősödését. Ők és a Színügyi Bizottság 1884-ig valóban sokat tettek a város kulturális fejlődéséért. A sz. végéig most már elsőrendű társ.-ok érkeztek. Közülük *Diófi Mór* Thália Társulatának (1886–1888), *Csóka Sándornak* (1888–

SZABADI EDIT – *Prokofjev: Hamupipőke* c. baletijében

1893) és *Rakodczay* Pálnak volt sikere. 1886-ban színre került *Az ember tragédiája*, Rakodczay pedig 1894–95-ben Shakespeare-ciklust mutatott be. A színházat fel kellett újítani. Előbb a gázvilágítást (1891), néhány év múlva, 1898-ban a villanyt vezették be. 1904-ben tovább bővítették a nézőteret. 1912-től, a háborús évek alatt is *Nádassy* József igazgatta a színházat. Ekkor történt, hogy 1915. márc. 11-én kiégett az épület, s ezután a társ.-ok csak a Pest Szálloda nagytermét vehették igénybe. 1918 után, amikor a színházban m. nyelvű előadásokat nem tarthattak, az amatőr társ.-ok vették át a hivatásos színjátszás szerepét: addigi munkájának folytatásával elsőként az 1903-ban alakított Műpártolók Köre, *Pietsch* Ferencné vezetésével. 1920 elején kezdte meg működését a szabadkai Katolikus Legényegylet működővelő gárdája. Amikor 1929-ben betiltották működésüket, *Szabó* Márton társ.-a vette át a szabadkai és egyben a bácskai színjátszás irányítását. 1921-ben alakított szintárs.-ával egy ideig bérelte a Katolikus Legényegylet helyiségeit, de játszottak a Népkörben is. Az iparos ifjúság gyakran tartott működővelő előadásokat az Ipartestület keretében, ahol népszínműveket adtak elő. Előadásokat tartottak a Keresztyén Ifjúsági Egyesület keretében is. A helyreállított színházépületet 1927. jan. 12-én a Belgrádi Nemzeti Színház előadásával nyitották meg. A legnagyobb szerepe azonban a legjelentősebb helyi m. egyesületnek, a Népkörnek, ill. 1936 után a Magyar Olvasókörnek volt, ahol a húszas évek közepétől állandó színházi élet bontakozott ki. Magyar nyelven 1941–1945 között minden évadban *Köszegi Géza* társ.-a játszott. 1945. okt. 29.-én, egy héttel a Horvát Népszínház (Hrvatsko narodno kazalište) bemutatkozása után, *Laták* István irányítása alatt, Balázs Béla *Boszorkánytánc* c. darabjának előadásával megkezdte munkáját a Magyar Népszínház is. 1969-ben az Életjel – irodalmi előadás – keretében megalakult az Életjel Kísérleti Színpada, amelynek működése két évig tartott. Az Életjel keretében az Irodalmi Színpadon, majd később Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpadon folytatódott a színjátszás, valamint a Csáth Géza Művészbaráti Kör színjátszó csoportja tartott és tart előadásokat *Horváth* Emma vezetésével már több mint két évtizede. – Ir. Bokréta. A jugoszláviai magyar működővelők almanachja, 1919–1940 (szerk. Lichtneckert M., Szabadka); Garay B.: A kulisszák világában (Életjel, Szabadka, 1970); Garay

B.: A kultúra bástyája. A népköri színjátszás története, 1872–1922 (Szabadka, 1971); Életjel-évkönyvek 1–5. (Szabadka).

Szabadkai Gyermekszínház: egy évig tartó előkészület után, 1934-ben alakult az akkori Sokol Egylet keretein belül. Az első bemutatót ugyanabban az évben, dec. 1-jén tartották. A gyermekszínház megteremtője, első vezetője *Oton Tomanic* (Oto Tomandl) mérnök, aki bábtafolyamot végzett Ljubljanában. Abban az időben kizárólag marionettbábokkal dolgoztak. Tomanic mintegy száz szindarabot írt. A háborúban, 1941-ben a báb-színház teljes készletét megsemmisítették. 1946-ban, ismét Tomanic mérnök segítségével újra indult a báb-színház munkája. A szereplőgárda főleg diákokból állt. Ugyanez év nov. 10-én volt az első m. nyelvű bemutató. Az első hivatásos egy. az 1953–54-es évadban alakult. Általában kicsi volt a társ. létszáma, így majdnem mindigk színesz játszott mind a szerbhorvát, mind a m. nyelvű előadásokban. A hatvanas évek elején létrehozták az élő színpadot is, melynek első előadása *Molnár* Ferenc *Pál utcai fiúk* c. darabja volt. Ettől kezdve a színházban a vezető szerepet az élő színpad vette át, míg bábelőadás évente legfeljebb kétszer volt. Leginkább guignolbábokkal dolgoztak, mivel ezeket a legegyszerűbb vezetni. A színészek legtöbbször ugyanis nem ismerte a bábvezetést, amit csak fesztiválokon lehettek el, vagy vendégrendezőktől tanulhattak meg. A Gyermekszínház legutóbbi évtizedére jellemző, hogy sokat vendég szerepelt a volt Jugoszlávia tartományaiban és köztársaságaiban, a szomszédos országokban, Magyarországon, Romániában, Bulgáriában, de távolabbi országokban is, Svédországban, Lengyelországban, Ausztriában és Németországban. A színház rendszeresen részt vesz a különböző fesztiválokon, szemléken és számos egyéni, valamint kollektív díjat nyert.

Szabadkai Kísérleti Színpad: 1968 végén hivatásos színészek egy csoportja hozta létre. Céljuk az volt, hogy megismertessék a közönséget az avantgárd darabokkal. Hét bemutatót tartottak (amelyeknél nincs feltüntetve a rend., azokat *Barácius* Zoltán rendezte): *Kvazimodo* Braun István: *Királyviz*, rend. *Pataki* László; *Kvazimodo* Braun István: *A sofőr és az igazságszolgáltatás*; *James Cain*: *A postás mindig kétszer csenget*; *Tennessee Williams*: *Üvegfigurák*; *John Mortimer*: *Ebédidő*; *Tankred Dorst*: *Vigyázat! Szakadékl!*; *Jean Genet*: *Cselédek*; *Barácius*

A SZABADKAI SZÍNHÁZ

Zoltán: *Bántanak*; Friedrich Dürrenmatt: *Kész őrsi esti órán*, rend. Vajda Tibor. A darabokban a következő színészek léptek fel: Apró Ernő, Árok Ferenc, Bada Irén, Barácius Zoltán, Jakovcevič Irén, Kakas József, Kasza Éva, Nagy István, Pataki László, Salamon Sándor, Sebestyén Tibor, Süveges Eta, Szél Péter. Ez a kezdeményezés anyagi támogatást nem kapott. Az utolsó bemutatót 1972. okt.-ben tartották.

Szabadkai Népkör: az 1872-ben alakult Függetlenségi Körből fejlődött ki 1921-ben. Ekkor erősödött meg műkedvelő társ.-a, amely először csak az egyesület társalgójában felállított dobogón játszott. Ezek az előadások leginkább táncmulatsággal egybekötött műsoros estek, kabarék voltak telt ház előtt. Később áttértek az egész estét betöltő színműelőadásokra. Az első ilyen előadás Berczik Árpád: *Az igmándi kispap* c. népszínműve volt. 1925-ben felépült a színházterem, egyelőre még csak ideiglenes színpaddal, ekkor a Legényegylet színjátszói is beleolvadtak a Népkör jól szervezett társ.-ába, amelynek vezetésével a Pécsről hazahívott hivatásos színész-rend.-t, Garay Bélát bízták meg. 1928-ban elkészült a modern nagyszínpad is. Ezután hosszabb szünet következett, és csak 1932-ben kezdődtek újra az előadások a kissé felbomlott műkedvelő gárdával. Ezt a társ.-ot 1933-ban újjászervezték, vezetője továbbra is Garay Béla maradt. Sok hivatásos színésszel, zenésszel állandó társ. jött létre, amely színvonalas előadásokat tartott. Újabb kétévi szünet, és újabb átszervezés következett, az egyesület *Magyar Olvasókör* néven kezdte meg működését. Állandó színházi élet bontakozott ki. Ezekben az években volt a Népkör első fénykora. Az egy. vezetője, Zsigmond Cathry Ferenc régi ismert művész volt, aki 1937-ben ünnepelte 45 éves színészi jubileumát. Az ő halála után Garay Béla rendezte a darabokat, de többször rendezett Richter János és Szabó Márton is. 1940. jan. 6-án volt az ősbemutatója Cziráky Fetter Imre: *Muskáti* c. színművének Garay Béla rendezésében. Ez a darab több mint ötven előadásban került színre. A Magyar Olvasókörben Garay kezdeményezésére rendszeresen tartottak gyermekelőadásokat is. A gyermekszínjátzókat Lévayné Alacker Anna, majd később Kosztolányi Mária vezette. A háború után a Népkör törzsgárdájából (pl. Mamuzsich István, M. Pálfi Margit, Garay Béla, Vujkov Géza, Pataki László, Sántha Sándor, Balázs Janka, Németh Rudolf, Kunyi Mihály, valamivel később Rackó Ilus, Szabó János) alakult meg a Szabadkai Népszínház, ugyanakkor a Népkör továbbra is otthont adott az amatőr színjátszásnak. A Népkör második fénykorának a hatvanas évek elejét-közepét tartják, amikor igen erős színjátszóegy.-e volt, majd fokozatosan abbamaradt a színjátszás. Az utóbbi években próbálják újraéleszteni, amikor ismét pótolnia kellene a lassan megszűnő hivatásos színházat. – Ir. Bokréta. A jugoszláviai magyar műkedvelők almanachja (Szabadka, 1919–1940); Garay B.: A kulisszák világában (Szabadka, 1970); Garay B.: A kultúra bástyája. A népköri színjátszás története, 1872–1922 (Szabadka, 1971).

Szabadkai Népszínház (1945–): a jugoszláviai magyarság első állandó színháza. 1945. szept.-ben alakult *Magyar Népszínház* néven. 1951-ben egyesült a közös épületben működő Horvát Népszínházzal ~ ~ Narodno pozorište néven. Előadásait saját, az egykori Városi Színház épületében lévő nagy- és kamarateremben tartotta. 1985 óta a nagytermet állítólagos romos, közveszélyes állapot miatt nem használják. Az előadások nagy részét a zsinagógában, szabadterén és alkalmi játszóhelyeken tartják. Első bem.-ja – Balázs Béla: *Boszorkánytánc*, rend. Pataki László – 1945. okt. 29-én volt. Tagjai a két háború közötti m. vidéki színészek, tehetsé-

ges műkedvelők, a hetvenes évek közepétől Bp.-en, Marosvásárhelyen, Újvidéken végzett fiatalok. Társ.-i ig.-k 1945–1958 között Laták István, 1960–68-ban Dévits Imre. 1968 óta rendezőket, színészeket bíznak meg a társ. vezetésével. Jelentősebb állandó rend.-k Garay Béla, Pataki László, ifj. Szabó István, Sántha Sándor, Varga István, Virág Mihály. Kezdetben a realista stílusú színjátszás volt a jellemző, az 1950-es évek közepétől a műsor szórakoztató jellegű, több a zenés műfaj – operett, zenés vj. – a hatvanas évektől a modern dramaturgia – Frisch, Osborne, Kohout, Brecht, Delaney, Mrozek, Behan, Örkény darabjait játsszák korszerű stílusban. 1985-től Ljubisa Ristić ig. irányításával eklektikus stílusú, nyelvén zömmel vegyes, álavantgárd törekvések jellemzik. A m. társ. fokozatosan leépül, az egykori 30-40 fő helyett alig 10 m. színésze van a két tagozatot teljesen egybeolvasztó színháznak. A tájolás, amihez igazodott a népszínházi vegyes műsor – modern-klasszikus, prózai-zenés – szinte megszűnt. 1985 előtt a színház több ízben sikerrel vett részt a jugoszláv szemlén, a Sterija Játékokon. Többször vendég szerepelt Mo.-on, Romániában, 1985 után Németországban, Mexikóban jártak. – Ir. Garay B.: Az ekhós szekértől a forgószínpadig (Újvidék, 1953); Gerold L.–Pastýk L.: A ~ magyar társulata 1945–1970 (Műsor és bibliográfia, Újvidék, 1970); Gerold L.: Színház és kritika (Újvidék, 1970); Gerold L.: Vajdasági magyar dráma és színjátszás 1957–1982 (Színháztudományi Szemle, 1987, 22. szám); Barácius Z.: Mestermutatványok. Virág Mihály színháza (Szabadka, 1992).

szabadkőműves színészek Magyarországon: a hazai szabadkőművességre vonatkozó iratok a kiegészítés utáni időkből származnak, és az Országos Levéltárban található. Az első legitim szabadkőműves páholyokat a hazatérő emigráns forradalmárok, Türr István, Klapka György, Pulszky Ferenc és társaik szervezték meg. Hazánkban a szabadkőműves mozgalom a kiegészítés után annyira elterjedt, hogy a századforduló körül 126 páholyban már mintegy tizenháromezer tag működött. Az első m. nyelvű *Corvin Mátyás-páholyban* 1877-ben már közel húsz nemzeti színházi színész és operaénekes állt főmesterük, Paulay Ede irányítása alatt. Ebben, és a belőle kivált *Rumboldt-, Könyves Kálmán-, Demokrácia-páholyban* volt még további 75 színművész és színházi munkatárs. Harminchárom a Nemzeti Színházból, köztük pl. br. Podmaniczky Frigyes intendáns is. Az azóta eltelt évszázad nevesebb szabadkőműves színészei, színházi emberei voltak: Abonyi Géza, Benedek József, Bercsényi Béla, Beregi Oszkár, Császár Imre, Dénes György, Feleky Miklós, Gabányi Árpád, Gál Gyula, Göth Sándor, Halmi Ferenc, Hegedűs Gyula, Horváth Zoltán, Kürti József, ifj. Lendvay Márton, Mihályfi Károly, Náday Ferenc, Nagy Endre, Nagy Imre, Ráthonyi Ákos, Szerdahelyi Kálmán, Szigeti Imre, Tamássy József, Tapolczai Dezső, Törzs Jenő, Vizvári Gyula. Az operaelemekesek közül: Beck Vilmos, Ellinger József, Hajós Zsigmond, Kálmán Oszkár, Maleczky Oszkár, Odry Lehel, Ormai Ferenc, Székely Mihály, Tallián János. A színiigazgatók-pedagógusok közül: Ditrői Mór, Feld Zsigmond, Káldy Gyula, Krecsányi Ignác, Mándoky Béla, Miklóssy Gyula, Paulay Ede, Sebestyén Géza, Somló Sándor, Váradi Antal. További színházi vezetők és zeneszerzők: Abrányi Emil, Agai Adolf, Bárdos Artúr, Galamb Sándor, Gellért Lajos, Gerő Károly, Heltai Jenő, Hevesi József, Incze Henrik, Janovics Jenő, Márkus Dezső, Nádasdy Kálmán, br. Podmaniczky Frigyes, Serly Lajos, Széchy Ferenc, Sztojanovits Jenő, Thury Zoltán, Verő György, Zerkovits Béla – végül Telepy Károly festőművész. – Ir. Paulay L.: Paulay Ede és színházi kor-

társai szabadkőműves működése (Színháztudományi Szemle, 24. szám, 1987); L. Nagy Zs.: Szabadkőművesek (1988).

Szabados Ambrus, id. (Sajószentpéter, 1913. máj. 31.–): színész. A SzAk-t látogatta 1937-ig, amikor a debreceni színház szerződtette, ahol egy évadot töltött. 1945-ben szerződtette a Miskolci Nemzeti Színház, amelynek nyugdíjazásáig, 1982-ig volt művésze. 1948-ban megszervezte a Miskolci Nemzeti Színház tájékoztatóit, és annak vezetője lett. F.Sz. *Gazda* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Tudós* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Első demagóg, Aggereknek* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Simon bán, Mihály bán* (Katona J.: Bánk bán); *Főúr* (Bródy S.: A tanítónő); *Bíró* (Gárdonyi G.: Falusi verebek).

Szabados Árpád (Szatmárnémeti, 1896. szept. 13.–Kolozsvár, 1945. szept. 2.): színész, rendező. Középiskolai tanulmányai után a bp.-i Műgyetemre iratkozott be, de rövidesen hátat fordított a műszaki tudományoknak, és *Rákosi* Sidi zsinisiskolájába járt. Katonai szolgálatra hívták be, az orosz fronton hadifogságba esett. Tábori színházat szervezett, majd hazatérése után színész és rend. volt különböző vándortárs.-oknál. 1937-ben *Kadar* Imre rend.-nek hívta a kolozsvári Tháliához. A színházi munkamegosztás keretében az ő területe főként a hagyományok ápolása, a klasszikus értékek korszerű megelevenítése. Szakavatottság, izlés, hibátlan cselekménybonyolítás, eredeti ötletek jellemezték rendezéseit. Emlékeztet az 1938-as brassói szabadtéri előadás-sorozata. F.R. Ibsen: *Solness építőmester*; O'Neill: *Mindörökké*; Nyírő J.: *Jézus-faragó ember*; Eftimiu: *Prométheusz*; Kodály Z.: *Háry János*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Darvas J.: *Szakadék*; Katona J.: *Bánk bán*. F.M. *A nagy törvény*; *A fekete autó*.

Szabados Béla (Pest, 1867. jún. 3. Bp., 1936. szept. 15.): zeneszerző, pedagógus. A Zak-n *Erkel* Gyula, *Volkmann* Róbert és *Koessler* János tanítványa volt. 1888–93-ban a Színészet Tanoda tanára, 1893–1933 között a Zak-n zeneszerzést oktatott. Közben 1927-től a Nemzeti Zenede főigazgatója. Díjnyertes dalai, kórusművei, vonósnégyesei mellett nevét 1921-ben a Magyar Hísekegy megzenésítése tette ismertté. Daljátékszerű, néha operettné hangvételű operái a bensőséges, franciás lírai jelleget és a fiatal Wagner stílusai elegyitik magyaros elemekkel. A századfordulón sikerrel játszották daljátékait és operettjeit is. Kariskolai kézikönyv c. (1910) szak-könyvet írt, és a *Műdalok* sorozatot szerkesztette. F.M. *Négy király* (1890); *Rika* (1895); *Alszik a nagyméni* (1895); *A bolond* (1898); *Mária* (1905); *Fanny* (1925); *Menyasszonyháború* (1923); *Bolond Istók* (1922).

Szabados László (Adony, 1874. nov. 12. Bp., 1935. okt. 28.): színész, színiigazgató. 1899-ben kezdte színészi pályáját. 1902–1905 között *Halmi* Imre társ.-ában játszott. 1906-tól 1911-ig Lőcsén, Igón és más felvidéki városokban volt színig. 1911–1913 között stagione társ.-ot vezetett. 1913–1915 között Erdélyben, 1915–16-ban ismét az egész ország területén, 1916–17-ben Baján és környékén, 1917–1919 között Nyitrán, 1919–20-ban Hódmezővásárhelyen és Szarvason, 1920-tól 1923-ig kisebb alföldi helyiségekben tartott színelőadásokat. 1923-ban visszavonult.

Szabados Piroska (Bonyhád, 1893. dec. 9. Bp., 1967. márc. 28.): színésznő. A SzAk-t 1916-ban végezte el, és Kolozsvárott kezdte pályáját. 1920-ban a Madách Színházban szerepelt. 1920–1922 között a Belvárosi Színház és az Andrássy úti Színház tagja volt. 1922-ben a Budai Színkörben is fellépett. 1922–23-ban ismét Kolozsvárott, 1924-ben az Országos Kamara, 1924–25-ben mint vendég a Nemzeti, 1930–31-ben az Új, 1933-ban a Magyar és

a Belvárosi Színházban játszott. Gyakran vállalt pódiumszereplést is. Részt vett Palasovszky Ödön kísérleteiben (1921–26: Manifesztum Csoport, 1928: Cikk-Cakk esték, 1927–32: Kórus Esték). 1945–1948 között a Nemzeti Színház tagja, 1948-ban a Belvárosi Színház vendégművésze volt. 1951-től a Népművelési Minisztériumban dolgozott. 1953–54-ben a Petőfi, 1954-ben az Úttörő, 1955. márc.-tól júl.-ig a József Attila, 1955–1958 között a Magyar Néphadsereg Színházában szerepelt. Az 1920-as évektől részt vett a feminista mozgalomban, 1947–1950 között a Színészek Szabad Szakszervezetének nőtitkáráként is tevékenykedett. ~ Kolozsvárott ígéretesen induló pályája Mo.-on kettőtört, s 1945 után sem találhatta meg helyét. Kezdetben drámai hősnőket és naivákat játszott, később jellem szerepeket formált meg. F.Sz. *Julia* (Sh.: Rómeo és Júlia); *Julia kisasszony* (Strindberg); *Hilda* (Ibsen: Solness építőmester); *Johanna* (Heijermans: Remény); *Bábasasszony* (Háy Gy.: Tiszazug).

Szabados Zsuzsa (Isaszeg, 1950. okt. 5.–): színésznő. Pályáját amatőr színészként kezdte a bp.-i Pincészházban, majd 1973-tól a Budapesti Gyermekszínház tagja volt. 1976-ban a szolnoki Szigligeti Színház szerződtette, s ott szerepelt 1983-ig. 1985-től az Arany János Színház művésznője. F.Sz. *Csizmás Kandúr* (Tömör M.); *Nancy* (Bart: Oliver); *Első karvezető* (Valló P.: Test-vér harc); *Az éj asszonya* (Maeterlinck: Kék madár); *Hercegisasszony* (Svare: Hókirálynő).

Szabad Színház (1945): Budapesten, az Aréna út (ma Dózsa György út) 31. szám alatt, a volt *Városligeti Színház* épületében 1945. május 3-án nyílt színház. Ig.-ja *Both* Béla volt. A ~ műsora a két világháború közötti m. avantgárd színházi kísérletekből és a bp.-i magánszínházak legszínvonalasabb hagyományaiból indult. (Toller: Géprombolók, Goldoni: A furfangos özvegy, Brecht Weill: Koldusopera, Shaw: Blanco Posnet elárultatása). 1945. júl. 21-től júl. 29-ig a *Magyar Színház* épületében még ~ néven játszott a társ., amelynek tagjai *Horváth* Tivadar, *Kállay* Ferenc, *Soós* Lajos, *Móricz* Lili, *Sallai* Kornélia, *Völcsy* Rózsi, *Gellert* Lajos, *Pásztor* János, *Görbe* János, *Pártos* Géza, *Kemény* László, *Szigeti* Jenő voltak. Ezután a társ. szintén *Both* Béla igazgatása alatt az Izabella téri épületben már Magyar Színház néven folytatta működését.

szabadtéri színház: szabad ég alatti színjátszóhely színpad és nézőter , ahol a játékteret, ill. a szcenikai keret részben v. egészben a természet szolgáltatja, és a természeti környezet elemeinek bizonyos fokú közreműködése határozza meg a színjáték egészét. A természeti környezet csak a hivatásos színjátszásnak (barokk) színházépületekben folyó működésével vált különleges színjátékelemmé. Az újkori szabadtéri színjátszás olasz eredetű, s a reneszánsz mulatókterekből a 16. századra kialakult kerti színpad formájának divatja a 17. sz.-i Spanyolországból indult. Virágkorát a francia rokokó udvarban élte. Onnan került a 17. 18. sz. fordulóján a közép-európai – német, osztrák, m. stb. – főúri kastélyparkokba (Keszthely, Festetics-kastély) és vadasparkokba (Wesselényi Miklós zsidói vadasparkja). A szabadtéri színjátszásnak a felvilágosodást követő második hulláma a 19–20. sz. fordulóján kezdődött. A színház-művészet múltját felelevenítő kísérleteknek az antik, ill. a középkori romok – Gorsium, Gyula, Kisvárdá stb. – adnak történelmi hangulatú hátteret. Kísérletek történtek a passiójátékok felélesztésére is, pl. Mikófalván 1922-ben. A ~ ak harmadik típusát az állandó, épített szabadtéri színpadok alkotják. Ezek már nemcsak természeti – Margitsziget, 1928; Városmajor, 1952; Budai Parkszínpad, 1959 –, hanem építészeti háttér – Szeged, 1932; Szentendre, 1969 – felhasználása céljából épültek a szá-

zad húszas éveitől kezdve, bár az első kísérlet *Molnár* György Budai Népszínházában zajlott 1868-ban. Szabadtéri előadásokat alkalmi jelleggel v. viszonylagos folyamatossgal más helyszíneken is szerveznek: sportpályákon, parkokban és tereken, v. vízpartra, ill. vízfelszínre épített színpadokon. A ~ sajátos formája az *utca-színház*, ill. a helyváltoztató színjáték (pl. a Bread and Puppet Theatre New Yorkban). Ezekben az előadásokban általában praktikus okok, anyagi szempontok, politikai agitáció stb. játszanak szerepet. Egyre erősebben hatnak a ~ ak idegenforgalmat vonzó lehetőségei is. A ~ ak produkciói eltérnek a közhíziaktól darabválasztásban, játékestilusban és játékeszközökben, színi-kában. A műsorra kerülő színpadi műveket történeti vonásaik, természethez való tematikus-cselekményi kötöttségük, ill. tömegigényük tehetik alkalmassá a szabadtéri játszásra (pl. antik drámák, középkori passiók, moralitások, ill. ezek átdolgozásai, operák stb.). A játékestilusban nagyobb szerepet kap a jelmez, a maszk (a mimika rovására), a zenei elemek, a tömegjelenetek alkalmazása. A színikai megoldásokat befolyásolja a természetes, ill. a mesterséges világítás léte és aránya, jellemző a festőiség, a színek nagy szerepe. Ujabb a szabadtéri játszóhelyek az állandó társ.-ok évadjainak meghosszabbításában is feladathoz jutnak, nyári állomás-helyként, előszezonni bemutatók színhelyeként. Előbementatúkon próbálják ki a produkciókat, majd azokat azonos szereposztásban, a szükséges színikai változtatások végrehajtásával helyezik át az anyaszínházba. Így lett pl. a Nemzeti Színház nyári játszóhelye a Gyulai Várszínház v. a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházé Kisvárdán. – Ir. W. Pfeiffer: *Geschichte der Garten-theater* (Xenien-Almanach, 1912); A. Kutscher: *Das Naturtheater* (Halle, 1926); Lugosi D.: *A Szegedi Szabadtéri Játékok története, 1931–1937* (1938); Koch L.: *A budai Nyári Színkör* (1966).

Szabady József (Kaposvár, 1927. jan. 16. –): énekes (tenor). 1952-ben a Zak-n szerezte diplomáját. Több vidéki színház és a karl-marx-stadti operatárs. tagja volt. 25 opera tenorfőszerepét énekelte el. *Hindemith* Matisse, a festő c. művének mo.-i bemutatóján *Schwalb* szerepében lépett fel. 1975-ben Liszt Ferenc-díjat kapott. F.Sz. *Lohengrin* (Wagner); *Faust* (Gounod); *Des Grieux* (Puccini: Manon).

Szabó Amália: → *Foltényi* Vilmosné

Szabó Anita (Bp., 1937. aug. 4. –): énekesnő (alt). Tanulmányait a Zak-n végezte. 1960-ban szerződtette az Operaház, ahol kisebb szerepekkel kezdte pályafutását. 1962-ben *Orfeusz*ként (Gluck: Orfeusz és Euridiké) lépett föl, s azóta számos főszerepet énekel. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Delila* (Saint-Saëns: Sámson és Delila); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál); *Márfa* (Muszorgszkij: Hovanscsina).

Szabó Antal (Szatmár, 1845–Bp., 1913. szept. 6.): színész, igazgató, rendező. 1866-ban lépett hivatásos színpadra *Szilágyi* Béla társulatánál Marosvásárhelyen. Kilenévi vidéki színészet után 1875–83-ban igazgatóként működött, alföldi és erdélyi városokat látogatott. Majd ismét vidéki vándorévek következtek; jellem- és csel-szövőszerpeket, szerelmes hősöket játszott. 1887-től 1907-ig a Népszínház tagja volt. F.Sz. *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falurossza); *Bagoly Imre* (Rákosi T.: Éjjel az erdőn); *Mogor, huszárcapitány* (Vahot I.: Huszárcsíny). M.A. 1869–70: Marosvásárhely; 1870–72, ill. 1874–75 tele: Szabadka; 1872–74 tele: Székesfehérvár; 1883: Mosonyi Károly, Mándoky Béla (Szabadka); 1884–87: Krecsányi Ignác; 1886: Aradi Gerő (Szeged). Igazgatóként: 1875: Zenta, Nagyszalonta, Orsova, Mezőtúr, Törökszentmiklós; 1876: Karcag, Törökszentmiklós,

Szolnok, Abony, Sárrét; 1877: Nagyszalonta, Szolnok, Hódmezővásárhely; 1878: Orosháza, Hódmezővásárhely; 1879: Déva, Nagyenyed, Torda, Gyulafehérvár; 1880: Dicsőszentmárton, Déva; 1881: Torda, Bánfihunyad, Csucs, Nagyenyed; 1882: Törökszentmiklós.

Szabó Attila (Bp., 1935. jan. 5. –): rendező. A televíziós bábjáték egyik meghonosítója. Produkcióit a svéd, japán, kanadai, iráni televízió is vetítette. Több hazai és külföldi fesztiválon szerepelt. F.R. *Zseb-tv*; *Csúpfül*; *Vitéz László*; *Vásári bábjátékos*; *Putrinka utca*; *Süsi, a sárkány*; *Boldogságot a színésznek a publikum ad*; *Kicsi és Nagy*; *Játsszunk bábszínházat*; *Játékok bábuval*.

Szabó Duci; Ida (Kolozsvár, 1920. nov. 10. –): színésznő. Énekesnőnek készült, majd elvégezte a kolozsvári társ. mellett működő színiiskolát. Pályáját szülővárosának színházában kezdte, de 1946-ban átszerződött a Székely Színházhoz, és azóta Marosvásárhelyen él. 1977 őszén nyugdíjba ment, de továbbra is fellép. Eleinte szép hangjával, beszédének árnyaltságával és csinos megjelenésével hatott, majd a különböző színházi stílusok kifejezőeszközeit is elsajátította. Főleg válságba jutott nőalakokat elevenített meg igen sokszínűen és hitelesen. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Rozika* (Móricz Zs.: Uri muri); *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékely); *Pepi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Szalayné* (Barta L.: Szerellem); *Anna* (Székely J.: Irgalmas hazugság).

Szabó Elemér (Bp., 1957. ápr. 6. –): táncos. Az ÁBI-t 1979-ben végezte el. A Győri Balett egyik alapító tagja. Az egy. első korszakában szinte minden balett főszerepét eltáncolta. Lírai alkatú előadóművész. 1985 óta Bécsben, különböző színházakban táncol. F.Sz. *A diák* (Markó I.: Stációk); *Federico* (Markó I.: Az igazság pilanata); *Férfi* (Markó I.: Boldog lelkek); *főszerep* (Krämer Gy.: Pygmalion).

SZABÓ ERNŐ

Szabó Ernő (Kassa, 1900. jún. 30.–Bp., 1966. febr. 10.): színész, rendező. 1917-től 1921-ig apja, *Neményi* László társ.-ában volt gyerekszínész. Az 1920-as, 1930-as években vidéki társ.-oknál szerepelt: pl. 1935–1937 között Pécsen volt színész és rend., 1937–1939 között *Horváth* Árpád debreceni társ.-ának főrend.-je volt. 1939–40-ben *Erdélyi* Mihály társ.-ához szerződött, s 1940-ben a Royal Revü Varietében is fellépett. 1940-től 1946-ig Nagyváradon játszott. 1946-tól a marosvásárhelyi Székely Színház színésze és főrend.-je volt. Tani-

tott a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1955-től 1957-ig A Magyar Néphadsereg Színházában, 1957–1959 között a Fővárosi Operett- és a Blaha Lujza, 1961-től 1964-ig a József Attila Színházban lépett színpadra. Fiatal korában jó humorú, remekül táncoló táncoskomikus volt, később művészeté elmélyült, s drámai jellem szerepeket játszott mély átéléssel, eszökötlen játékkal, hitelesen. A felszeg kisemberek megformálásával stílust teremtett. Gyakran szerepelt a rádióban (ő volt a *Szabó család* c. sorozat első Szabó bácsija). Több filmben is kiváló alakítást nyújtott, pl. a *Hannibál tanár úr* (rend.: Ábrahám Zoltán) címszerepében. Romániában 1954-ben Állami Díjat, Magyarországon 1959-ben érdemes, 1965-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Volpone* (Jonson); *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Csörghető Csuli* (Móricz Zs.: Úri muri); *Polgármester* (Gogol: A revizor); *Róth bácsi* (Földes I.: Hivatalnok urak); *Rosta Márton* (Farkas F.: Csínom Palkó); *Tódorka Szilárd* (Csiky G.: A nagymama); *Robinson* (Osztrovszkij: Hozomány nélküli menyasszony); *Gyula bácsi* (Kállai I.: Férjek a küszöbön). F.R. Ábrahám P.: *Viki*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Gribojedov: *Az ész bajjal jár*; Huszka J.: *Gül Baba*.

Szabó Ervin (Bp., 1941. máj. 20.–): színházigazgató. A hatvanas évek elejétől dolgozott a színházi szakmában. Nyolc éven át a Színész Szakszervezet titkáráként tevékenykedett, majd a Fővárosi Tanács színházi osztályának vezetője volt. A hetvenes évek végén Moszkvában folytatta tanulmányait. 1982. júl.-tól 1990-ig a József Attila Színház ig.-ja volt.

Szabó Éva (Székesfehérvár, 1943. júl. 4.–): színésznő. A SzAk-n 1965-ben szerzett oklevelet, utána egy évadot töltött a Pécsi Nemzeti Színháznál. 1966-tól 1968-ig a debreceni Csokonai, 1968–69-ben a Békés Megyei Jókai, 1969–72-ben a kecskeméti Katona József, 1972 óta a József Attila Színház tagja. Több filmben és tv-játékban szerepelt. Jászai Mari-díjas (1981). F.Sz. *Beatrice* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Lady Anna, Margit királynő* (Sh.: III. Richárd); *Vivie* (Shaw: Warrenné mestersége); *Colombina* (Goldoni: A hazug); *Peackokné* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Schneiderné* (Zágon I.–Nóti K.–Eisemann M.: Hyppolit, a lakáj); *Mariska* (Békffy I.–Stella A.: Janika).

Szabó Ferenc (Makó, 1875. jan. 19.–?): színész, színházigazgató. Pályája kezdetén 1895-től 1908-ig Győrben játszott. 1909-től 1913-ig Nyitrán, Besztercebányán, Nagyszombatban, 1914–15-ben Sopronban volt színig. 1915–16-ban stagione társ.-ot vezetett. 1916–17-ben Nyitrán, Besztercebányán és Nagyszombatban, 1917–18-ban Besztercebányán és Nagyszombatban, 1918–19-ben Besztercebányán és Zólyomban állt a társ. élén. További sorsa ismeretlen.

Szabó Ferenc (Bp., 1902. dec. 27.–Bp., 1969. nov. 4.): zeneszerző. Tanulmányait 1921–1926 között a Zak-n végezte, *Weiner* Leó, *Sikló* Albert és *Kodály* Zoltán tanítványa volt. 1926-ban alapító tagja lett a Modern Magyar Muzikusok Szabad Egyesületének. A húszas évek végétől a kispesti városi zenekar és több munkáskórus vezetője volt. 1932-ben Moszkvába emigrált. 1945-ben a budapesti Új Szó munkatársa lett, és ugyanebben az évben kinevezték a Zak zeneszerzés tanszék tanszékvezető tanárává. 1958–1967 között a Zak ig.-ja volt. Kosuth-díjas (1951), érdemes (1952), kiváló művész (1962). F.M. *Légy jó mindhalálig* (1969); *Ludas Matyi* (1960); *Föltámadott a tenger* (oratórium, 1955).

Szabó Ferenc (Szabadka, 1936. júl. 3.–): színész, bábszínész. Amatőr színészként, rend.-ként kezdte pályáját a szabadkai Népkörben. Elvégezte a Szabadkai

Népszínház színészképző stúdióját és 1966-ig a színház tagja volt. 1966-tól 1977-ig a szabadkai Gyermekszínház színésze, majd hét évig ismét a Szabadkai Népszínház társ.-ának volt a tagja. Karakter- és komikus szerepeket játszott. 1984-től újra a Gyermekszínházban dolgozik. F.Sz. *Tirantello* (Greidanus: Iksz úr árnyéka); *Cléante* (Molière: Tartuffe); *Ondardo* (Držić–Jusic: Dundo Maroje); *Éhes farkas* (Vukovic: Három rófi, két ordas); *Döbrögi* (Fazekas M.: Ludas Matyi).

Szabó Gyula (Kunszentmárton, 1930. júl. 15.–): színész. A SzAk elvégzése után 1954-től a Petőfi és a Jókai Színház tagja lett, majd a Tháma és az Arizona Színház vezető színésze. 1993-ban a Művész Színház szerződtette. 1979-től a SzAk tanára. Alkata, orgánuma népi hősök megformálására predesztinálta, de színészi talentuma, tehetsége révén más szerepkörökben is kiváló alakításokat nyújtott. Számos filmben és tv-játékban szerepelt. Jászai Mari-díjas (1959, 1962) érdemes (1972) és kiváló művész (1981). F.Sz. *Boka* (Molnár F.–Török S.: A Pál utcai fiúk); *Julien Sorel* (Stendhal–Illés E.: Vörös és fekete); *Arturo Ui* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Uit!); *Makics* (Fejes E.: Mocorgó); *id. Hábetler János* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Bíró László* (Karinthy F.: Házszenetelő); *Mukányi* (Csiky G.: Józsa Mihály (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Brigádvezető* (Bencsik S.: Történelem alulnézetben); *Valkay tanár úr* (Móricz Zs.–Kocsák T.–Miklós T.: Légy jó mindhalálig). Előadójestje: *A Biblia forrásai*.

SZABÓ GYULA – *Tiborc*
(Katona J.: Bánk bán)

Szabó Ildikó (Székesfehérvár, 1934. ápr. 23.–): színésznő. A SzAk-n 1958-ban kapott oklevelet, és a debreceni Csokonai Színház szerződtette. 1966-ban a szolnoki Szigligeti, 1970-ben a kaposvári Csiky Gergely, 1974–75-ben ismét a szolnoki Szigligeti Színház tagja. 1983 óta a Szegedi Nemzeti Színházban játszik. F.Sz. *Natasa* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Lida* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Rozika* (Móricz Zs.: Úri muri); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd).

Szabó Ilka; *Karingecz* Katalin (Torda, 1848. aug. 7.–Sopron, 1913. febr. 16.): színésznő. 1862-ben árván maradt, *Szabó* Mózes színész nevelte. 1864-ben *Hahnel* Károly (?–Bp., 1880. márc. 1.) színházi karnagy, később *Csige* Lajos felesége lett. Elsőrendű, kedvelt művész volt, különösen drámai és társalgási szerepekben tűnt ki.

F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Desdemona* (Sh.: Othello); *Hiller Agnes* (Moser–Schönthan: Hadjárat békeben); *Fourchambault-né* (Augier: A Fourchambault-család); *Csáky Lóra* (Jókai M.: Dózsa).

M.A. 1866: Bényei István–Laczkó Gergely; 1869: Timár; 1870: Timár–Szuper Károly; 1871–73: Aradi Gerő; 1873: Krecsányi Ignác; 1874: Mosonyi Károly; 1875: Némethy Györgyné; 1876: Temesváry Lajos; 1877: Székesfehérvár; 1878: Geröfy; 1879: Bényei; 1880: Geröfy, Mosonyi; 1881: Geröfy; 1882: Bogyo, Károlyi; 1883–85: Geröfy Andor; 1885: Csóka Sándor; 1886: Jakab Lajos; 1887: Mosonyi Károly; 1888–91: Csóka; 1891: Tövölgyi; 1892: Csóka.

Szabó Ilonka (Bp., 1911. aug. 18. – Bp., 1944): énekesnő (szoprán). 1934-ben Rossini: A sevillei borbély *Rosinjaként* debütált az Operaházban, ahol 1936-ig volt ösztöndíjas, majd 1936-tól haláláig magánénekes. Az egyik legkiválóbb koloratúrszopránként üdvözölhette a közönség. Rendkívül finom hangjával, lényének bájjával és jó színészi képességével számos szubrettszerep egyedülálló megformálója volt. A II. világháború végén, Buda ostroma alatt halt meg. A Várban utcát neveztek el emlékére. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély); *Blonde* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Gilda* (Verdi: Traviata).

Szabó Imre (Bp., 1908. febr. 17. –): színész. Színészi pályáját 1930-ban, a SzAk elvégzése után, magántárs.-oknál kezdte. Fellépett Debrecenben, a Belvárosi, a Kamara, a Vigszínházban, az Andrássy úti Színházban, majd 1936-tól ismét Debrecenben. 1952-től az Állami Faluszínház, 1955-től az egri Gárdonyi Géza, 1956-tól a kaposvári Csiky Gergely, 1967-től nyugdíjba vonulásáig a Vigszínház tagja volt. Elegáns, határozott fellépésű urakat, fejedelmeket játszott. F.Sz. *Biberách, Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Főinkvizitor* (Shaw: Szent Johanna); *Ocskay* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Kászonyi ezredes* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Szabó István (Budisava, 1910. dec. 25. – Szabadka, 1992. máj. 2.): színész. Tizenhét évig amatőrként játszott Kikindán, majd 1945-ben feleségével, Szabó Cseh Máriával jelentkezett a Szabadkai Népszínház pályázata. Több mint harminc évig e színház társ.-ának tagja; szerepeinek száma meghaladja a százat. Jellemző volt, kiválóan alakított jelentéktelen kispolgári figurákat, parasztokat, papi főmeltóságokat. Főszerepei és epizódalakításai egyformán kidolgozottak, hitelesek voltak. Sok díjat, elismerést kapott. F.Sz. *Plummer Caleb* (Dickens: Háziutcsók); *Blagojević* (Nusić: A megboldogult); *Fráter Timoteusz* (Machiavelli: Mandragóra); *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Ezredes* (Kosier: Tarantella); *János pápa* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Sadi uzorás* (Držić: Máro bácsi); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Alcum* (Zilahy L.: Az imbroszi boszorkány).

Szabó István (Bp., 1933. jún. 20. –): színész. A SzAk-n töltött két év után 1958-ban a kaposvári Csiky Gergely Színház szerződtette. 1967-től 1984-ig a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt, azóta a Népszínházban játszik. F.Sz. *Leonato* (Sh.: Sok hüho semmiért); *Ali baba* (Huszka J.: Gül Baba); *Bohia* (Brecht: Svejka a II. világháborúban); *Mr. Paton* (Maugham–Nádas G.–Szenes I.: Imádok férjhez menni); *Kemál pasa* (Fall: Sztambul rózsája); *Furio* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Biccentő* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Szabó István, ifj. (Kikinda, 1937. okt. 10. – Szabadka, 1984. júl. 11.): színész, rendező, színházigazgató. Színészként kezdte pályáját a Szabadkai Népszínházban, amelynek szülei – Szabó István és Szabó Cseh Mária – alapító tagjai voltak. Rendezést később tanult Belgrádban a pszichológiai iskola kiváló képviselőjénél, Hugo

Klajnánál. Diplomamunkája Eugene O'Neill *Hosszú út az éjszakába* c. darabja volt. Ezután a Szabadkai Népszínház főrend.-je lett, majd néhány évig a m. társ. ig.-ja. Szabadkán kívül rendezett az Újvidéki Színházban, a gyulai Várszínházban, Szegeden és Marosvásárhelyen is. F.R. Sartre: *Piszkos kezek*; Tamási Á.: *Énekes madár*; Tóth F.: *Jób*; Nusic: *Gyászoló család*; Csehov: *Sirály*; Németh L.: *Villámfény*; Majtényi M.: *A száműzött*; Dürrenmatt: *Angyal szállt le Babilonba*; Kopreczy L.: *Don Juan utolsó kalandja*; Remenyik Zs.: *Blőse úr*; *mindenkinek tartoznak*; Krleža: *Út a paradicsomba*; Szophoklész: *Antigone*; Sterija Popovic: *A felszvalkódott tőkfej*; Varga Z.: *A tanítvány*; Beckett: *Godot-ra várva*. – Ir. Gerold L.: Adalékok egy rendezői portréhoz (Magyar Szó, 1972).

ifj. SZABÓ ISTVÁN

Szabó István, O. (Püspökladány, 1954. jún. 16. –): színész. A SzAk-n 1976-ban szerzett oklevelet, és a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1986-tól a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *Józsa Mihály* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Józsás* (Tamási Á.: Ördögölő Józsás); *Jimmy* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Miska* (Szirmai A.: Magnás Miska); *Kukorica Jancsi* (Kacsoh P.: János vitéz); *János* (Németh L.: A két Bolyai); *Károly* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Trauzner Lukács* (Páskándi G.: Vendégség); *Figaro* (Beaumarchais: Figaro házassága).

Szabó Iván (Bp., 1913. júl. 1. –): szobrász, koreográfus. Táncos pályafutását a harmincas évek közepén kezdte, amikor részt vett a Nemzeti Színház és más színházak produkcióiban, valamint a Magyar Csupajáték programjában. Önálló koreográfusi munkássága 1945–48-ban bontakozott ki a Muharay Együttesben, majd a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének Központi Együttese élén. 1949 őszén megbízást kapott a Honvéd Művészegyüttes tánckarának vezetésére. Társ.-ához több táncost és koreográfusát átvitt a Nékoszból, de számos új táncművet is komponált. Színpadit világot a viszonylag egyszerű lépésanyag és a plasztikus térelrendezés jellemezte. Kiváló művész (1970). F.K. *Bábtánc*; *Kalotaszegi táncok*; *Kardtánc*; *Gyakorlat után*. **Szabó János** (Szabadka, 1903. jan. 27. –): színész. Közhivatalnokként dolgozott Szabadkán – ezért a *Várhelyi* és a *Vásárhelyi* álnevet használta –, amikor az 1920-as évek elején amatőrként bekapcsolódott a Legényegylet színjátszóinak munkájába, majd később a Népkörben 1941-ig lépett fel. Tíz évig nem foglalkozott színészettel. 1951-ben elfogadta a Szabadkai Népszínház ajánlatát, és a társ.-hoz szerződött, amelynek 1961-ig, nyugdíjba vonulásáig volt a tagja. Fő- és epizód szerepeket egyaránt játszott drámákban és zenés da-

rabokban is. F.Sz. *Ladányi* (Csathó K.: Te csak pipálj, Ladányi!); *Turay* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Vincen-tio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Zselyei ezredes* (Móricz Zs.: Uri muri). – Ir. Garay B.: Színészarczépek (Újvidék, 1971)

Szabó József; *Schneider* (Debrecen, 1816–uo., 1875. márc. 3.): színész, rendező, igazgató. Borkereskedését 1837-ben adta föl, hogy kardalos lehessen a Nemzeti Színházban. 1842-ben Kecskeméten önálló igazgatásba kezdett. Majdnem mindig társig-t vett maga mellé. Társai voltak – időrendi sorrendben *Havi Mihály* és *Szerdahelyi József*, később *Göcs Ede*, végül, 1860-tól kezdve *Philippovits István*. Ezalatt az ország fontos városaiban játszottak: Pécsen, Aradon, Temesvárott, Nagyváradon, Pozsonyban, Szegeden, Kassán, Ungváron és Munkácson, Rimaszombaton és Győrött. – a 19. sz. második felének kiemelkedő vidéki színig.-ja volt. Magas színvonalú társ.-okat szervezett, és a pesti Nemzeti Színház színvonalát tekintette mércének. Rendszeresen mutatott be operákat nagy közönségsikerrel. Külföldön ő ismertette el először a m. énekes színészetet. *Havi Mihállyal* együtt ők voltak az elsők, akik nyereséggé tudták tenni egy m. társ. külföldi körútját. Olaszországban, Bécsben, Franciaországban, Brüsszelben és Prágában léptek fel 1846 és 1848 között; 1856-ban ismét Bécsben jártak, majd egy év múlva Bukarestbe látogattak. Sikerei nyomán felkérték, hogy vegye át a temesvári német társ. vezetését, amit egy évre 1857-ben el is vállalt. 1866 őszétől 1874 őszéig a debreceni színház műv.-i vez.-je volt, és elévülhetetlen érdemeket szerzett a város színészetének megerősítésében. 1874 őszén nyugállományba vonult. Nővére Erkel Józsefné *Szabó Amália*, fia *B. Szabó József* színészek voltak. – Ir. Mándoky B.: Emlék-lapok (1891).

M.A. 1842–43: Kecskemét; 1844: Szeged, Temesvár, Arad, Nagyvárad, Kolozsvár és 1844–45: Kolozsvár; 1845: Debrecen, Nagyvárad; 1845–46: Kolozsvár; 1846: Olaszország; 1846–47: Pécs; 1847–52: Temesvár, Nagybecskerek; 1852–53: Arad; 1853: Nagyvárad; 1853–55: Arad–Nagyvárad; 1856: Arad, Nagyvárad, Bécs, Baden, Wieden, Pozsony; 1856–57: Arad; 1857: Bukarest; 1857–58: Arad; 1858: Nagyvárad; 1858–59: Arad; 1859–60: Szeged; 1860: Nagyvárad; 1860–63: Arad; 1863: Szeged–Kassa; 1863–64: Kassa; 1864: Ungvár–Munkács; 1864–65: Kassa; 1865: Rimaszomb-at; 1865–66: Győr; 1866–1874: Debrecen, Nagyvárad.

Szabó József Elemér (Miskolc, 1857. jún. 10.–New York, 1929. máj. 26.): színész, énekes. 1877-ben Kolozsvárt kezdte pályáját. A következő évtized során Temesvár, Gyula, Szabadka, Szolnok, Kecskemét szinpa-dain lépett fel. 1886-tól nincs pontos adatunk róla. 1896 telétől Moszkvában szerepelt. A századforduló után New Yorkban élt. Felesége, *Dobay Lidi* halála után már nem lépett színpadra.

M.A. 1877: Kolozsvár, Népszínház, Arad; 1878–80: Jakab Lajos; 1880: Szabadka; 1881: Szolnok, Kecskemét; 1882: Balassa Károly; 1885: Hevessy Lajos.

Szabó József, B. (Nagyvárad, 1870. jún. 13.–Bp., 1917. jan. 28.): színész, énekes. Jogot tanult, de tehetsége s apja példája 1895-ben a színpadhoz vezették. Először a Népszínháznál működött. Ezután néhány évet *Krecsányi Ignácnál* volt szerződésben, majd 1904 és 1907 között a Magyar Színház tagja volt. Bariton hangja nagy hatással volt a közönségre. Elegáns, biztos fellépését, játékindi-genciáját apjától örökölte. 1911-ben nyugdíjba ment. Az Országos Színészegyesületnek éveken át tanácsosa volt. F.Sz. *Baranyai, huszárörnagya* (Máder: Huszárvér); *Fox-Terrier Tamás* (Sztójanovics J.: A portugál); *Absolon* (Goldfaden: Szulamit); *A fáraó* (Diet: Putifárné).

M.A. 1896–97: Tiszai Dezső; 1897–98: Deák Péter; 1898–99: Munkács, Déva, Nagybecskerek; 1899–1902: Krecsányi Ignác; 1903–04: Kolozsvár; 1904–07: Lesz-kay András; 1907–1909: Dr. Farkas Ferenc; 1909: Szendrei Mihály.

Szabó József (Székelyhid, 1928. okt. 5.–): rendező. 1953-ban végzett a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben, majd egy évig a moszkvai Színművészeti Főiskola rend.-i szakán folytatta tanulmányait. Hazatérve a nagybányai, ill. a szatmári színházban, majd 1957. aug.-tól több mint egy évtizeden át a kolozsvári Állami Magyar Színházban rendezett. 1969-ben fo-rend.-ként Nagyváradra szerződött, de vendégként Ko-lozsvárra is visszajárt. 1985-ben attelepült Mo.-ra, és nyugdíjazásáig előbb a győri Kisfaludy, később a vesp-rémi Petőfi Színházban dolgozott. Rend.-i programjá-nak egyik fő eleme a klasszikus és kortárs m. drámai-ro-dalom kiemelkedő alkotásainak formailag változatos színpadra állítása. Legfontosabb volt számára a szerepek pontos, lélektani kimunkálása. F.R. Barta L.: *Szerel-m*; Móricz Zs.: *Uri muri*; Teleki L.–Illyes Gy.: *A kegyenc*; Gorkij: *Éjeli menedékhely*; Bálint T.: *A sánta angyalok utcája*; Popescu: *A szomorú angyalok története* (átdol-go-zás és rendezés); Madách I.: *Az ember tragédiája* (orató-riumi stílusú előadás); Tamási A.: *Osvigasztalás*.

Szabó Júlia: → *Zöldy Miklósné*

Szabó Kálmán (Bp., 1939. dec. 12.–): színész, rendező. A SzAk-t 1963-ban végezte el, majd a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1971-től a kaposvári Csiky Gergely, 1976–77-ben ismét a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1977-től 1984-ig a Radnóti Miklós Színház tagja, majd a Magyar Rádió rend.-je lett. Jászai Mari-díjas (1974). F.Sz. *Bánk bán* (Katona J.); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Taretkin* (Szuhovo-Kobi-lin: Taretkin halála); *Lopahin* (Csehov: Cseresznyés-kert).

Szabó Károly, id. (Miskolc, 1820–Bp., 1890. márc. 5.): színész, rendező, igazgató. 1838. máj. 20-án lépett elő-ször *Balogh Istvánnál* a színpadra. 1852-ben igazgatást vállalt, s a dunántúli városokat járta 1855-ig, majd ismét színészként működött. Az 1860-as évek végétől nincs pontos adatunk róla, mert ekkor három azonos nevű színész működött egyszerre. 1883-ban nyugdíjba ment. Jó memóriájáról vált igazán híressé. A felsőházi beszé-deket egyszerre hallás után vissza tudta mondani. Ifjú ko-rában mint szerelmes színész, az elsőrendűek közé tar-tozott. Az 1860-as években áttért a kedélyes apaszerepek megformálására. Felesége, *Bizzik Anna* (?–Miskolc, 1873. ápr. 11.) színésznő halála után búskomorság lepte meg, s művészete évről évre hanyatlott. F.Sz. *D'Aumon herceg* (Dumas: Belle Isle Gabrielle); *Collatinus, Lucretia férje* (Ponsard: Lucretia); *Őszi, táblabíró* (Szigligeti E.: Két pisztoly).

M.A. 1841: Balla Károly; 1843–45: Győr; 1846–47: Nagyvárad; 1855-ben Hetényi József; 1860: Pázmán Mihály; 1863: Dráguss Károly; 1866: Kocsisovszky Jusztin; 1869–70: Egressy Ákos; 1870–71: Follinus Já-nos; 1871–72: Miklósy Gyula; 1872–73: Bercsényi Béla; 1873–74: Völgyi György; 1874–75: Csóka Sándor; 1875–76: Mándoki és Bogyó Alajos; 1876–78: Szilágyi Béla; 1878–80: Mándoky Lajos; 1881: Jakabffy Gábor.

Szabó Krisztina (Pest, 1823. febr. 3.–Debrecen, 1909. ápr. 27.): színésznő. Az úttörők második nemzedékéhez tartozott. 1837-ben a megnyíló Pesti Magyar Színház kardalosa, apródja, szobalánya volt. De drámai szerepek után vágott, s ezért *Egressy Gábertől* tanult. 1841 végén *Kilényi Dávid* Kolozsvárra hívta. Ettől kezdve közel öt évtizeden át, igazgatóit úgyszólván évadonként váltva járta a vidéket, szolgálta a m. színészetet. Mindvégig el-

sörendő igazgatók szerződtették: *Latabár* Endrétől *Szabó* Józsefen át, *Feleky* Miklósig és *Láng* Boldizsárig, *Sztupa* Andortól *Geröfy* Andorig. 1887-ben *Somogyi* Károlynál még Győrben és Sopronban is fellépett, majd nyugdíjba vonult. 1883 nyarán fejezte be színház történeti szempontból igen értékes emlékiratát (OSZK Kéziratár). – Ir. Báthory–Románcsik M.: *Magyar színészek és színésznők életrajzai* (Kassa, 1883).

M.A. 1842: *Latabár* Endre; 1843: *Károlyi*; 1844: *Nemzeti Színház*; 1845–46: *Kolozsvár*; 1846–47: *Gócs Ede*; 1847–48: *Nagyvárad, Szatmár*; 1852: *Hidassy Elek*; 1853: *Köszegi Endre*; 1854: *Hetényi*; 1855–56: *Láng Boldizsár*; 1856–57: *Kecskemét*; 1857–58: *Kolozsvár*; 1858–59: *Tóth János*; 1860: *Pest*; 1860–61: *Láng Boldizsár*; 1861–1862: *Tóth János*; 1863: *Breznay Géza*; 1864–65: *Szilágyi Béla*; 1869–70: *Jakab Lajos, Szathmáry*; 1870–71: *Sztupa Andor*; 1872: *Lászy Vilmos*, 1876–79: *Geröfi Andor*; 1879–82: *Lászy Vilmos*; 1883: *Szegedi Mihály, Miklósy, Lászy*; 1886–87: *Somogyi Károly*.

Szabó Lajos (Alsóöbölkeny, 1912. szept. 21.–Marosvásárhely, 1983. aug. 13.): színészpédagógus, főiskolai rektor, drámaíró. A kolozsvári tudományegyetemen végzett 1937-ben, a dramaturgiával *Németh Antal* ismertette meg. Kétévi bp.-i gyakorlat után 1941–1944 között a Kolozsvári Nemzeti Színház dramaturgia. 1945–1948 között a kolozsvári konzervatórium, 1948–54-ben a Magyar Művészeti Intézet tanára. 1954-ben együtt költözött az intézettel Marosvásárhelyre, ahol a megalakult Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára, majd rektora 1976-ig, nyugdíjazásáig. Szerteágazó műveltségének, művészi érzékének és tájékozottságának jelentős szerepe volt a valódi tehetségek felismerésében, célszerű irányításában, a háború utáni színésznevelésben. Drámaíróként elsősorban az erdélyi művelődés nagy alakjainak példamutatását igyekezett felidézni és tudatosítani. Számos színház-történeti és színházelméleti írása jelent meg különböző lapokban. F.M. *Viharlámpás* (1942); *Mentség* (1955); *Menekülés* (1957); *Családi fészkek* (1964); *Hosszú áldozat* (1967); *Az otthon szigetén* (1968); *Hűség* (1977).

Szabó Lajos (Marosvásárhely, 1932. febr. 2.–Nagyvárad, 1988. júl. 24.): színész. Eredetileg díszletmunkás volt. Tehetségére *Szabó* Ernő figyelt fel. 1956-ban a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett. 1962-ig a temesvári Állami Magyar Színház művésze volt. Onnan Kolozsvárra szerződött, majd hét év után visszament Temesvárra. 1971-ben Nagyváradra költözött, és haláláig a színház m. tagozatának színésze volt. Ösztönös művész, aki szuggesztív erővel tudott jellemeket életre kelteni, helyzeteket és állapotokat érzékeltetni. F.Sz. *Aesopus* (Figueiredo: A róka meg a szőlő); *Kocsis Sándor* (Károly S.: Égből pottyant vendég); *Davies* (Pinter: A gondnok); *Svejk* (Hasek–Burian); *Csörgő Csuli* (Móricz Zs.: Uri muri).

Szabó Lajos, E. (Nagyvárad, 1947. jan. 30.–): színész. 1975-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Epizódalakításait egyéni vonásokkal ruhazza fel. F.Sz. *Antal* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Kintornás* (Büchner: Woyzeck); *Rudi* (Csurka I.: Házmestersírató); *Jenő* (Jókai M.: Bolondok grófja).

Szabó László (Huszt, 1937. márc. 9.–): karmester. 1957–63-ban a Zak karmesterképző és zenészerzés szakos hallgatója volt. 1963–67-ben és 1970–71-ben a debreceni Csokonai Színház, 1967–70-ben a Pécsi Nemzeti Színház karmestere. 1971-től a debreceni MÁV Filharmonikus Zenekar vezető karmestere. 1984-ben Liszt Ferenc-díjat kapott.

Szabó Lujza (Bp., 1904 Bp., 1934. nov. 19.): énekesnő (drámai és koloratűrszoprán). A Zak-n *Sik* József és *Unger* Ernő növendéke. 1927-től haláláig az Operaház magánénekesnője volt. Rövid, de sikeres pályafutása alatt mintegy 50 szerepet énekelt. Művészetét csodálatos hang, fölényes technikai tudás jellemezte. Külföldi operaszínpadokon – Berlinben és Amszterdamban – is nagy sikerrel vendégszerepelt. F.Sz. *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola).

Szabó Margit (Hévízgyörk, 1904. febr. 25.–Bp., 1980. nov. 18.): színésznő. A SzAk-t 1927-ben végezte el. 1927-től 1944-ig és 1946–1947-ben a Nemzeti Színház tagja volt. 1929-ben Farkas–Ratkó díjat kapott. F.Sz. *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Olga* (Herczeg F.: Bizánc); *Margit* (Németh L.: Villámfénynél).

Szabó Mária (Győr, 1940. febr. 6.–): színésznő. Sziniiskolai végzettség nélkül szerződtette a győri Kisfaludy Színház 1962-ben egy évadra. 1963-ban az egri Gárdonyi Géza, 1964-ben a kaposvári Csiky Gergely, 1967-ben a debreceni Csokonai és 1972-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Aranka* (Jókai M. Földes M.: A köszívű ember fiai); *Noemi* (Jókai M.: Az aranyember); *Birike* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Paula* (Burckhard: Tüzipjáték); *Kost kisasszony* (Kander–Ebb: Kabaré); *Királynő* (Huszka J.: Bob herceg); *Erzsi* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Szabó Mária (Kolozsvár, 1945. okt. 25.–): színésznő. 1972-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és Sepsiszentgyörgyre szerződött. 1990-től a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház m. tagozatának színésznője. Számos fiatal nőt, drámai szendét alakított klasszikus és kortárs szerzők műveiben. F.Sz. *Gloria* (Shaw: Sosem lehet tudni); *Bogyó* (Tamási Á.: Hullámzó völgyén); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Szuzia* (Sütő A.: A szuzai menyegző).

Szabó Márton (Szabadka, 1894–Vésztő, 1948. aug. 28.): színész, rendező, színgazgató. 1920-ban lépett színpadra *Kmetty* Lajos társ.-ában. Két évvel később Szabadkán társ.-ot szervezett, és előadásokat rendezett. Egy.-e, amely a legismertebb helyi műkedvelőket gyűjtötte egybe 1933-ig, mintegy ötven bem.-t tartott, ekkor feloszlott. Színészei közül legtöbben a Magyar Olvasókör egy.-ének lettek tagjai. 1927-ben Belgrádban is fel léptek. ~ száznál több szerepet alakított, legnagyobb sikerrel táncos- és buffókomicusként. Társ.-a Szabadkán kívül Bácska és Bánát számos helységében vendégszerepelt rendszeresen. A kisebb helységeken segítette a helyi műkedvelő mozgalom szervezését is. F.R. *Lehár F.: A mosoly országa*; *Kálmán I.: A csárdáskirálynő*; *Fall: Sztambul rózsája*; *Szirmai A.: Mágus Miska*; *Szirmai A.: Gróf Rinaldo*. – Ir. Bokréta (Jugoszláviai magyar műkedvelők almanachja, Szabadka, 1940); *Garay B.: Színeszarc képek* (Újvidék, 1971).

Szabó Miklós (Székesfehérvár, 1909. nov. 27.–): énekes (tenor), zenei műfordító. Tanulmányait magánúton, *Max Herzberg* növendékeként végezte. 1937–38-ban a Városi Színház, 1941–45-ben a Operaház, 1946–48-ban a Vigopéra, 1957–1969 között a Szegedi Nemzeti Színház magánénekes. Pályafutása során 68 szerepet énekelt, közöttük számos ősbemutatót és mo.-i bemutatót. Gyakran lépett fel oratórium- és dalesteken, de népdal- és operetténekesként is ismert. Zeneműfordítói tevékenysége kiemelkedő jelentőségű, mintegy 25 operát és oratóriumot ~ Händel: *Rodelinda*, *Júdás Makkabeus*; *Sztravinszkij: A róka*; *Purcell Britten: Tündérr királynő*; *Prokofjev: Három narancs szerelmese*;

Hindemith: Mathis, a festő; Donizetti: Az ezred lánya; Weber: A bűvös vadász; Mozart: Idomeno –, valamint számos dalt – Schubert, Schumann, Brahms, Respighi – és madrigált ültetett át magyarra. Liszt Ferenc-díjas (1956), érdemes művész (1961). F.Sz. *Cavaradossi* (Puccini: Tosca); *Des Grieux* (Puccini: Manon Lescaut); *Alvaro* (Verdi: A végzet hatalma).

Szabó Ottó (Szigetvár, 1920. dec. 20. –): színész. Pályáját 1944-ben a nagyvárad Szigligeti Színháznál kezdte. 1948–1956 között a marosvásárhelyi Székely Színház tagja volt. 1956-ban áttelepült Mo.-ra, és a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1960-tól 1965-ig a veszprémi Petőfi, 1966–70-ben a József Attila Színház tagja. 1971–72-ben Pécsen, 1973–75-ben pedig Debrecenben játszott. 1975-től a Pannónia Szinkronstúdió tagja. Több filmszerepet alakított. Jászai Mari-díjas (1963). F.Sz. *Karvasi Asztolf* (Szigligeti E.: Csikós); *Pjotr* (Gorkij: Kispolgárok); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Görgey* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Tartuffe* (Molière); *Turai* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Macbeth* (Sh.): *Molcsalin* (Gribojedov: Az ész bajjal jár); *Corvino* (Jonson: Volpone); *Don Roche* (O'Neill: Egy igazi úr); *Sergius* (Hammel: Kilenczor a hullámváson).

Szabó Ödön, bágyoni: → *Bágyoni Szabó Ödön*

Szabó Pepi, Josefa (? 1844—Cinkota, 1924. jan. 23.): színésznő, énekesnő. *Szabó Mózes* (1818—1870) lánya, *Szabó Bandi* (1849—1887) nővére. Első férje K. (Keresztesi) *Papp* Miklós kolozsvári újságíró, ki szeretett volna a várostól a színház igazgatását is megvenni. Második férje *Ajtai K.* Albert nyomdaigazgató. Már gyermekkorában színpadon volt, de legnagyobb sikereit Kolozsvárról érte el mint operett- és népszínműénekes. Szívesen szerepelt drámában és vígjátékban is. F.Sz. *Cupido* (Offenbach: Orpheus az alvilágban); *Zsuzsi* (Szigeti J.: Csizmadia mint kísértet); *Conti herceg* (Sardou: Az iskolakerülő); *Emília* (Barrière: A völgy lilioma); *Lujza* (Feuillet: Az erdő szépe); *Erzsike* (Szigligeti E.: Lelenc); *Rózsa* (Benedix: A fogház).

M.A. 1850—51: Csabai Pál; 1855—56: Gócs Ede; 1857: Csabai Pál; 1857—58: Láng Boldizsár; 1859: Debrecen; 1860—61: Philippovits István; 1861—63: Latabár Endre; 1863—66: Kolozsvár—Nagyvárad; 1867—69, 1870—71, 1874—77: Kolozsvár.

Szabó Róza: → *Tannerne Szabó Rózsa*

Szabó Rózsa (Pesterzsébet, 1932. márc. 17. –): énekesnő (szoprán). 1953–60-ban végezte el a bp.-i konzervatóriumot. 1960–61-ben az egri Gárdonyi Géza Színház, 1962-től 1965-ig a Miskolci Nemzeti Színház operettprimadonnája. 1965-től az Operaház magánénekes. Lirai szoprán szerepeket alakít. Európa több nagyvárosában és Kubában vendégszerepelt. F.Sz. *Violetta* (Verdi: Traviata); *Constanza* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Saffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró).

Szabó Rózsi (Magyarbél, 1935. jún. 4. –): színésznő. 1956-tól a Faluszínház m. együttesének, 1959-től a komáromi Magyar Területi Színház, 1969 óta pedig a kassai Thália Színház tagja. A Faluszínházban nagy szerepek tették próbára tehetségét. A komáromi egy.-ben elsősorban a megfontolt, okos, élettapasztalattal rendelkező nőalakok megformálásában jeleskedett. Meghatározó egyénisége a kassai társ.-ban is megmutatkozott, ahol fő- és epizód szerepek sorát alakította. Színeszi pályájának csúcását Capek *Anyá* c. drámájában a címszerep megformálása jelentette 1985-ben. F.Sz. *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Tótné* (Örkény I.: Tótek); *Bódogné* (Szakonyi K.: Adashiba).

Szabó Samu (Hódmezővásárhely, 1903. ápr. 8.—Pécs, 1966. nov. 22.): színész. Szülővárosában lépett színpadra, majd 1923–1927 között Szegeden játszott. Ezt követően számos vidéki társ. tagja volt. 1943-tól Debrecenben szerepelt, ahol 1945–1947 között rendezett is. 1949-től haláláig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. Pályája elején főként operettekben lépett föl, és táncos-komikusként vált ismertté. Pécsen tért át a vj.-i és drámai szerepekre. Kossuth-díjas (1954). F.Sz. *Archibald* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Sir Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Rettegő Fridolin* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Puzsér* (Molnár F.: A doktor úr); *Miska pincér* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Csörgő Csuli* (Móricz Zs.: Uri muri); *Akakij* (Scserbacsov: Dohányon vett kapitány); *Pickering* (Shaw: Pygmalion); *Kalb* (Schiller: Ármány és szerelem); *Polgármester* (Gogol: A revizor); *Harpagon* (Molière: A fősvény). Drámái: *Aratás előtt* (Fendrik F.-cel, 1940 k.); *Szerető fia, Péter* (Fendrik F.-cel, 1945); *Nászút egyedül* (1945); *Férjem, a gazember* (Köszegi P.-lal, 1946).

SZABÓ SAMU

Szabó Sándor (Bp., 1915. ápr. 25. –): színész. 1937-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színház művésze lett. 1945-től a Vígyszínház, 1948-tól a Művész, 1949-től a Miskolci Nemzeti, 1950-től az Úttörő, 1951–1957 között A Magyar Néphadsereg Színházának volt vezető színésze. 1956-ban külföldre távozott. 1957-től 1958-ig a New York-i Petőfi Színház szervezője, tagja, később a minneapolis-i Amerikai Nemzeti Színház művésze. Szerepelt a Broadway és Hollywoodban. 1976-ban tért haza. A Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött, 1977–1983 között a Vígyszínház, 1984 óta a Madách Színház tagja. Pályája kezdetén fiatal hősöket játszott, később kitűnő alakításokat nyújtott a nagy drámai szerepekben. Jellemábrázoló ereje, tudatos, precíz szerepformálása egyaránt jól érvényesül színpadon és filmen. Kossuth-díjas (1955, 1991), érdemes (1981) és kiváló művész (1985). F.Sz. *Noszty Feri* (Mikszáth K.—Benedek A.—Karinthy F.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Tartuffe* (Molière); *Cyrano* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Brutus* (Sh.: Julius Caesar); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Don Carlos* (Schiller); *Commodore Roseabove* (Kopit: Oh Dad, poor Dad) *Gróf Erdődy Pál* (Hernádi Gy.: Királyi vadászat); *Zrinyi Mik-*

lós (Kárpáthy Gy.: Zrínyi); *Sir Latymer* (Coward: Alkonyi dal). – Ir. Gergely Ágnes: A magyar színész külföldön (1982).

SZABÓ SÁNDOR – *Gróf Erdődy Pál*
(Hernádi Gy.: *Királyi vadászat*)

Szabó Sándor, N. (Nagykőrös, 1944. aug. 16. –): színész. Sziniiskolai végzettség nélkül szerződött egy évadra a Szegedi Nemzeti Színház, utána az Állami Déryné Színház tagja lett. 1969–1971 között a szolnoki Szigligeti Színházban játszott, 1971-ben ismét az Állami Déryné Színház tagja, míg 1974 óta a Pécsi Nemzeti Színház művésze. F.Sz. *Vigov* (Osztrovszkij: Erdő); *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Lali* (Bárány T.: A szülő is ember); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Pixi* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Sebastian* (Sh.: A vihar); *Le Beau* (Sh.: Ahogy tetszik); *Keszeg András* (Sh.: Vizkereszt); *Pfleiderer* (Kálmán I.: Az ördöglovag).

Szabó Szilárd (Bp., 1918. febr. 5. –): színész. 1951-ben több társával megalakította a Görbe Tükör Együttest, amellyel a fővárosban és vidéken több mint 400 előadást tartottak. 1956 után elhagyta az országot. New Yorkban telepedett le. 1984 óta mindmáig részt vesz a New York-i m. nyelvű társ.-ok munkájában. Fel lépett *Dékány* László társ.-ában; a *Petri* László vezette operett-társulatban. F.Sz. *Endrei gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *dr. Jánosy* (Molnár F.: Marsall); *Kázmér* (Varga L.: Izgalmas randevú); *Miniszter* (Karinthy F.: A bűvös szék); *Almády* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Kudelka főkomornyik* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Vrabac úr* (Eisemann M.: Egy csók és más semmi).

Szabó Tibor (Debrecen, 1953. szept. 18. –): bábszínész, rendező. 1963-tól bábozik a debreceni Ludas Matyi Bábszínházban. 1975-től a debreceni Vojtina Bábegyűttes tagja, ahol bábjátékos és rend. is volt. 1981-ben a pécsi Bóbita Bábszínházba szerződött, majd visszatért a Vojtina Bábegyűtteshez. F.Sz. *Toldi* (Arany J.–Giovannini K.); *főszerep* (Pap G.: Szépen zengő pelikánmadár). F.R. Szabó T.: *Erős János*.

Szabó Tünde (Komárom, 1945. febr. 3. –): színésznő. A SzAk-n 1967-ben szerzett oklevelet. A kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1968-tól 1973-ig a Pécsi Nemzeti Színház, 1973–1981 között a Vidám Színpad, 1981 óta a nyíregyházi Mór Zsigmond Színház tagja. F.Sz. *Baba* (Raffai S.: Egyszál magam); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Beat-*

rice (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Martha* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Császár Fruzsina* (Krúdy Gy.: Rezeda Kázmér); *Gizella* (Ratkó J.: Segítsd a királyt!). Dosztojevskij: *Feljegyzések az egerlyukból* c. monológ-novelláját színpadra alkalmazta és előadta.

Szabó Zsuzsa (Tata, 1961. dec. 5. –): színésznő. Két évet tanult a SzAk-n, majd 1982-től 1987-ig a Békés Megyei Jókai, 1987–88-ban a győri Kisfaludy, 1988–1990 között a Jurta Színház tagja volt. 1989-től a Honvéd Művészegyüttesben lép fel. F.Sz. *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Lány* (Karinthy F.: Gellérthegyi álmok); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Baracs Juli* (Gárdonyi G.: A bor); *Aletta* (Kovács A.: Téli zsoltár); *Cica* (Németh L.: Bodnárné); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Gwendolin* (Simon: Furcsa pár); *Agafja Tyihonovna* (Csehov: Háztűznéző).

Szabó Zsuzsa (Pécs, 1962. máj. 12. –): bábszínész, báb- és diszlettervező. 1982-ben végezte el a Bábstudiót. 1981–89-ben a pécsi Bóbita Bábszínház tagja volt. Ezután önálló műsorokat készített. Új óvodai bábjátékmódszertant is kidolgozott. Jelenleg is bábozik, főleg karakterszerepeket alakít. A Bóbita Bábszínház vendégtervezője. 1989-ben a pécsi Kisgalériában, 1990-ben Keszthelyen volt önálló kiállítása. F.Sz. *Boszorka kislány* (Balázs B.–Híves L.: Hétkirályfi); *Pösze egér* (Csukás I.: Ágacska). F.T. Kästner: *Május 35.*; Bringsvaerd: *Hatalmas színrelő*; Haller J.: *Boszorkányos szülinap*.

Szabó Cs. István (Bp., 1942. febr. 21. –): színművész. Gyermekszínészként kezdte pályáját 1947–48-ban a Művész Színházban. 1966-ban végezte el a Bábstudiót. 1974-ig az Állami Bábszínház művésze volt. 1974–77-ben a Déryné Színház, később Népszínház, majd 1977-től a Bartók Gyermekszínház, később Arany János Színház tagja volt. Művészi munkája mellett amatőr bábtafolyamokat vezet. Feleségével, Kovács Klárával családi vállalkozásban létrehozták a Budai Bábszínházat. Jelenleg a szombathelyi Fabula Bábszínház műv.-i vez.-je. F.Sz. *Oroszlán* (Baum–Schwajda Gy.: Öz); *Apa* (Tamássy Z.: Szomszédok); *Gulliver* (Urbán Gy.: Gulliver az óriások földjén); *Károly* (Mrozek).

SZABÓ CSEH MÁRIA – *Angyalka*
(Molière: *Dandin György*)

Szabó Cseh Mária; Cseh (Magyarcsernye, 1916. márc. 3. –): színésznő. Műkedvelőként kezdte pályáját Kikindán, majd amikor 1945 őszén a Szabadkai Népszínház felvételt hirdetett, férjével, Szabó Istvánnal je-

lentkeztek, és így az elsők között kerültek be a Népszínház m. társ.-ába, amelynek harminc évig tagja volt, onnan vonult nyugdíjba. Hosszú pályafutása alatt minden szerepkörben játszott: drámai szerepeket, szubrettszerepeket, de bizonyította komikai tehetségét is. F.Sz. Zsófi (Hay Gy.: Tiszazug); *Juli* (Molnár F.: Liliom); *Mary* (Dickens: Házitücsök); *Natália* (Gorkij: Vássa Zselez-nova); *Rina* (Nusic: A megboldogult); *Helene Alving* (Ibsen: Kisértetek); *Júlia kisasszony* (Strindberg); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Anyá* (Garcia Lorca: Vérményegző); *Kurácsi mama* (Brecht); *Mary* (O'Neill: Utazás az éjszakába).

Szabó G. Sándor (Szeged, 1946. jún. 13.–): színész, táncos, koreográfus. 1990-ig a Rock Színház tagja, 1991-től a Komárom-Esztergom Megyei Játékszín koreográfusa. F.Sz. *Portho Johnny* (Wilde-Várkonyi M.-Acs J.: Dorian Gray); *Madárkereskedő* (Sondheim-Wheeler: Nyakfelmetsző).

Szabó Hangya Márton (Szabadka, 1893. nov. 8.–?): színész, színgazgató. 1919-ben lépett a színipályára. 1922-től szerb területen működött. 1941. szept.-től lett színig. 1941-től 1944-ig Nagykárolyban, Szilágyssomlyón, Huszton, Kisvárdán, Mátészalkán és környékén játszott társ.-ával. 1945-től 1948-ig kisebb helyiségekben működött mint színig. További sorsát nem ismerjük.

Szabolcs Ernő; Singer (Bp., 1887 Bp., 1964. febr. 27.): színész, rendező. Bécsben Kereskedelmi Akadémiát végzett. 1910-ben a Vígcszínkörben kezdte pályáját. Ezután Max Reinhardt mellett rendezést tanult. Pályája kezdetén a Városligeti Színkörben, Nagyváradon és Kolozsváron is próbálkozott. 1912–13-ban a Ferenczy Kabarében, 1913–1916 között a Király Színházban, 1916–17-ben a Népoperában lépett fel. 1915–1919 között az Apollo Kabaré rend.-je volt. 1917-ben a Phönix Filmgyár adminisztratív ig.-ja lett. 1920-ban a Colosseumban rendezett. 1920–1922 között a Vígcszínház titkára, 1923–24-ben a Fővárosi Operettszínház rend.-je, 1924–1928 között főrend.-je, 1928–29-ben ig. főrend.-je volt. 1929–30-ban a Nyári Operettszínházat vezette. 1926-ban és 1930-ban a Vígcszínházban is rendezett. 1930–31-ben az Andrássy úti, 1931–32-ben a Bethlen téri Színpad főrend.-nek, 1932–33-ban a Pesti Színház rend.-nek szerződött. 1930–1935 között és 1939-ben a Fővárosi Operett-, 1932–33-ban és 1936–37-ben a Víg-, 1935-ben és 1937–38-ban a Royal, 1935–37 között a Városi, 1937-ben a Művész Színházban rendezett. 1942-től 1944-ig az OMIKE Művészakció egyes bemutatóit állította színre. 1945-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1946-ban a Béke Színházban és a Royal Revü Varietében, 1947–48-ban Szegeden, 1948-ban a Magyar, 1948–49-ben a Modern Színházban folytatta pályáját. Ezután jobbára varietékben dolgozott: 1949–1951 között a Fővárosi Varietében, 1951-ben a Kisvarietében, 1957–58-ban és 1960-ban a Kamara Varietében. ~ a két világháború közötti operettélet meghatározó személyisége volt. Rendezéseit alapos szakmai tudás, ötletesség, az operett alkotóelemeinek látványos gazdagsága és harmóniája jellemezte. Az elsők között rendezett revüt Bp.-en. F.R. Kálmán I.: *Három grácia*; Abraham P.: *Zenebona*, *Az utolsó Verebély lány*; Eise-mann M.: *Zsákbamacska*, *Én és a kisöcsém*, *Meseárnyék*; Kálmán I.: *Joséphine császárnő*; Fényes Sz.: *Pusztai szerenád*; Jacobi V.: *Sybill*.

Szabolcs Éva (Bp., 1951. jan. 19.–): táncosnő. Az ABI-ben Bartos Irén növendéke volt. 1969-ben szerzett balettművészi diplomát. 1969 óta a Pécsi Balett tagja, 1981-től magántáncosa. A 70-es évek végétől asszisztensi feladatokat is ellát, több Tóth Sándor-koreográfiát tanított be külföldi társ.-oknak. Szép vona-

lú, dekoratív táncosnő. F.Sz. *Kiválasztott lány* (Eck I.: Tavaszünnepe); *Anyá* (Murdma: Tékozló fiú); *Apaca-főnöknő* (Eck I.: Don Juan); *Az Anyá* (Tóth S.: Megdicsőült éj); *Éve* (Eck I.: A terror).

Szabó Szákfy Amália: → Foltényi Vilmosné

SZACSAVAY IMRE - *Lear király* (Sh.)

Szacsavay Imre, esztelneki (Irsa, 1854. okt. 10. Bp., 1939. máj. 25.): színész. 1871 őszén iratkozott be a SzAk-ra. Tanulmányai alatt az István téri Színházban és a Várszínházban vállalt statisztálást. 1874 tavaszán Kolozsvárra hívták próbajátékra, majd május elsejétől mint fiatal hősszerelmezt és társalgási színészt szerződtek. Első sikerét *Don Carlos* (Schiller) szerepében aratta. 1875-ben *Szigligeti Ede* próbaévre hívta a Nemzeti Színházhoz, amit ~ ekkor visszautasított, és 1884-ig Kolozsvárt maradt. Már ekkor kiderült, hogy nagy klasszikus-tragikus színész válhat belőle. Végül 1884 ápr.-ban leszerződött a Nemzeti Színházhoz, sikereinek igazi színhelyére. 1908-ban a drámabíráló bizottság tagja lett, 1909-ben örökös taggá nevezték ki. 1913. szept.-ben saját elhatározásából vonult vissza, mert úgy érezte, hogy játékaik stílusa már nem felel meg a kor követelményeinek. SzAk-i tanárként (1915–1923) tért csak vissza a pályára. Befelé forduló ember volt: egyenesség, hajlíthatatlanság, szenvedély jellemezte önmagát és alakításait is. F.Sz. *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Bercsényi Miklós* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *John Gabriel Borkman* (Ibsen); *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Antonius* (Sh.: Antonius és Cleopatra); *Lear király* (Sh.); *Macbeth* (Sh.); *Coriolanus* (Sh.). Könyve: *Életem és emlékeim* (sajtó alá rendezte: Balassa I., 1940).

Szacsavay László (Bp., 1947. okt. 27.–): színész. A SzAk-n 1971-ben szerzett oklevelet, és a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1983 óta a Katona József Színház tagja. Gyakran vendég szerepel nyári játékokon és a Játékszínben. Több tv-játékban is játszott. Évekre szóló sikert aratott a *Budapest Orfeum* c. zenés összeállításban előadott kislevelet és szonettjeivel, melynek zenei anyaga hanglemezen is megjelent. Kiváló karakterszínész. Jászai Mari-díjas (1977). F.Sz. *Samu* (Csokonai V. M.: Özeveg Karmayóné); *Próbakő* (Sh.: Ahogy tetszik); *Florisel* (Sh.: Téli rege); *Ferenc József* (Illyés Gty.: A külön); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *V. László* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Toto úr* (Pirandello: Az ember, az állat és az erény); *Vadius tudós*

(Molière: A tudós nők); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Schneider Mátyás* (Zágon I.–Nóti K. Eisemann M.: Hyppolit, a lakáj); *Bugrislav királyfi* (Jarry: Übü király); *Ged Murray* (Griffiths: Komédiások); *Marko* (Csehov: Platonov); *Dandin György* (Molière).

Szacsavayné Boér Emma: →Boér Emma

Szaday Géza (Püskerec, 1936–): énekes (tenor). Pályafutását pedagógusként kezdte. 1968-ban lett a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekese. F.Sz. *Don Carlos* (Verdi); *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony).

Szakács Andor (Étfalva, 1865–Kolozsvár, 1924. márc. 21.): színész, rendező. A művészet iránti tiszta rajongásával a színészet székegyföldi nagyjai közé küzdött fel magát; *E. Kovács Gyula* ihletett tanítványa volt mint tragikus színész. 1887-ben végezte el a SzAk-t, majd Kolozsvárra szerződött. Pályafutásának két évtizedét töltötte itt, s Erdélyt is csak néhány évre tudta elhagyni. Arad, Szeged, Debrecen kedvéért. 1894-től a Színészegyesület igazgató tanácsa tagja volt. A kolozsvári Nemzeti Színház örökös tagja. Felesége *Gárdonyi Teréz* (1869. febr. 14.–Kolozsvár, 1913. szept. 21.) *Gárdonyi Antal* lánya, operett- és népszínműénekes volt. F.Sz. *János király*, *Othello*, *Atthéni Timon*, *Lear*, *Shylock* (Sh.); *Bánk bán* (Katona J.); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája) – Ir. Gyalui F.: A magyar színészet székegy nagyjai. (Kolozsvár, 1929).

M.A. 1887–90: Kolozsvár; 1890–92: Arad; 1892: Rakodczay Pál; 1892–93: Miskolc; 1893–94: Arad; 1894–95: Szeged, Újvidék; 1895–96: Szabadka; 1896–1900: Szeged, Temesvár; 1905–08: Debrecen, Nyíregyháza; 1908–1909: Pozsony, Fiume; 1909–10: Felvidék.

Szakács Árpád (Bp., 1888. máj. 22.–?): színész. 1905-ben lépett a színpályára. 1911-től 1913-ig Debrecenben, 1913–14-ben Pozsonyban és Sopronban, 1914–1917 között ismét Debrecenben szerepelt. 1919-től Erdélyben működött: 1924–1928 között *Fehér Imre*, 1928–29-ben *Gáspár Jenő* egy.-ében, 1929–30-ban a nagyváradi társ.-ban játszott. 1930-ban a marosvásárhelyi-brassói színikerület műv.-i ig.-ja lett. További sorsát nem ismerjük. Jellemfigurákat formált meg. F.Sz. *Házmester* (Nagy E.: A miniszterelnök); *Könyv* (Tóth E.: A falu rossza); *Rudolf* (Molnár F.: Farsang).

Szakács Eszter (Érsekújvár, 1942. jan. 14.–): színésznő. A SzAk-n 1966-ban kapott oklevelet, és első szerződését a debreceni Csokonai Színháztól kapta, ahol három évadot töltött. 1970-ben a vespéremi Petőfi, 1972-ben a Szegedi Nemzeti, 1973-ban a kecskeméti Katona József, 1977-ben a Mafilm, 1980-ban a Népszínház, 1985-ben a zalegerszegi Hevesi Sándor, 1988-ban a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1989-től szabadfoglalkozású színésznő. Szerepelt filmen és több tv-játékban is. Jászai Mari-díjas (1975). F.Sz. *Antigoné* (Szophoklész); *Vali* (Illyés Gy.: Malom a Sédén); *Zília* (Heltai J.: A néma levante); *Királyné* (Hugo: Királyasszony lovagja); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Cressida* (Sh.: Troilus és Cressida); *Karica* (Kleist: Heilbronnai Katika); *Eboli* (Schiller: Don Carlos); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Akszinya* (Solohov Ruszt J.: Csendes Don); *Lotte* (Hacks); *Nasztaszja Filpovna* (Dosztojevszki: A félkegyelmű); *Kurázs mama* (Brecht).

Szakács György (Kolozsvár, 1921. okt. 1. Kolozsvár, 1986. okt. 13.): diszlettervező. *Szolnay Sándor* festőiskolájában tanult Kolozsvárott, de igazi mestere *Varga Mátyás* volt. 1946–48-ban a kolozsvári Állami Magyar Színház diszlettervezője. 1948–1958 között a kolozsvári Állami Magyar Opera, majd nyugdíjba vonulásáig a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház tagja volt. Közel 300 darabhoz tervezett diszletet, munkáit konstruktivista

törekvés jellemzi. F.T. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Sh.: *III. Richárd*, *Rómeó és Júlia*, *Othello*, *A makrancos hölgy*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*, *Jegor Bulicsov és a többiek*, *Vassza Zseleznova*, *Ellenségek*, *Nyarálok*; Feydeau: *Ösztírgás Mici*.

Szakács Györgyi (Bp., 1951. márc. 1.–): jelmeztervező. Először építészmérnöki tanulmányokat folytatott. Jelmeztervezéssel 1975 óta foglalkozik. 1976–79 között a kecskeméti Katona József, 1979-től 1988-ig a miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1989–1991 között a Nemzeti Színház tervezője. Vendégként több más fővárosi és vidéki színház számára is dolgozik. Gyorsan és rugalmasan kapcsolódott a legmodernebb hazai színházi műhelyekhez, rendezőkhöz. A m. jelmeztervezés egyik megújítója. Mindig gondosan elemzi a művek szellemiségét, az adott korszakot és a szerepek drámai funkcióját. Rendszeresen vesz részt hazai és nemzetközi kiállításokon. Kilencszer nyerte el a színikritikusok díját (1983–1991). 1986-ban Jászai Mari-díjat kapott. – F.T. Brecht: *A szecsuan jó lélek*, Sh.: *Lear király*, Weiss: *Marat-Sade*, Caragiale: *Farsang*, Csehov: *Három nővér*, Gogol: *A revizor*, Gombrowicz: *Yvonne, burgundi hercegnő*, O'Casey: *A kezdet vége*.

Szakácsi Márta (Bp., 1953. jan. 19.–): diszlet- és jelmeztervező. Először a bp.-i Iparművészeti Főiskola tipografikai szakán szerzett diplomát 1977-ben, majd a Képzőművészeti Főiskola diszlet- és jelmeztervező szakán végzett 1982-ben. 1981–1987 között a kecskeméti színház tervezője volt, de tervezett más társ.-ok számára is. Stílusbiztonság, grafikus erőnyek, egységes szcenikai látásmód jellemzi terveit. F.T. Kocsis I.: *A korona aranyból van*; Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*; Biró L.: *A rablólovag*.

Szakácsi Sándor (Bp., 1952. máj. 20.–): színész. A SzAk-n 1974-ben szerzett diplomát, majd egy évadot a szolnoki Szigligeti Színháznál töltött. 1975-ben a Vig-színház, 1987-től 1989-ig a József Attila Színház tagja. 1989-től 1992-ig szabadfoglalkozású színész. 1992 óta a Nemzeti Színház művésze. Több filmen is szerepelt, és gyakran látható a televízió képernyőjén prózai v. verses előadásokban. Jászai Mari-díjas (1985). F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Peer Gynt* (Ibsen); *Hagyma őfensége* (Weingarten: A nyár); *Frantisek* (Déry T.–Presser G.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról); *Truha-csevszki* (Tolsztoj: Kreutzer szonáta); *Császár Pál* (Molnár F.: Úvegipő); *Georg von Sparren gróf* (Kleist: Homburg hercege); *Bubika, az oroszlán, Pápula, a törzsfőnök* (Füst M.: A sanda bohóc); *Boldizsár* (Sarkadi I.–Szörényi L.–Bródy J.: Köműves Kelemen); *Belos* (Székely J.: Vak Béla király); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Gottfréd* (Goldman: Az oroszlán telen); *Bill* (Rose–Furber–Gay: Me and My Girl); *Sándor* (Kiss I.: Álmodtam egy várost); *Figurás* (Gáspár M.: A császár messze van); *Apáczai Csere János* (Páskándi G.: Tornyt választok); *Vizsgálati fogoly* (Határ Gy.: Elefántcsorda).

Szakácsy István (?–?): színész. 1833-ban tűnt föl *Kilényi* Dávid társ.-ánál Szegeden. 1834-ben a Dunántúlon játszott, 1834–35-ben a kassai egy. tagja. Vendégként már 1834-ben fellépett a Budai Várszínházban. 1838-ban és 1839-ben a Pesti Magyar, 1841-ben a Nemzeti Színházban is játszott, de mindvégig vándorszínész maradt. Kolozsvár, Debrecen, Nagyvárád, Miskolc, Marosvásárhely voltak pályájának legfőbb állomásai, amelyet az 1840-es évekig tudunk követni. Hösszerelmeket alakított. F.Sz. *Károly* (Kisfaludy K.: A kőrök); *Jaromir* (Grillparzer: Ósanya); *Laertes* (Sh.–Schröder: Hamlet); *Kolta* (Vörösmarty M.: Várnász); *Gennaro* (Hugo: Borgia Lucretia); *Bassanio* (Sh.: A velencei kalmár); *Pókai Péter* (Szigligeti E.: A Pókaiak).

Szakáll Antal (Debrecen, 1840–Bp., 1895. nov. 7.): színész. 1863-ban Reszler István győr-soproni társ.-ánál tűnt fel először. 1885. aug. 1-jén m. v. fellépett a Nemzeti Színházban, *Tartuffe* (Molière) szerepében. A kritikusok mint „jobb vidéki erő”-t emlegették, rutinját, ügyes jellemzését emelték ki (Pesti Hírlap, 1885. 179. sz.). 1885-től önálló műsorával járta az országot. F.Sz. gr. Csák (Czakó: Végrendelet); *Artus* (Halm: Griseldis); *II. József* (Lukácsy: A zsidó apáca és József császár). M.A. 1863–65: Reszler István; 1865–66: Szabó József, Philippovits István; 1869–70: Latabár Endre, Follinus János; 1872: Miklósy; 1874: Hubay Husztáv, Sztupa Andor; 1875–76: Némethyné; 1876: Vezéri Ödön; 1876–77: Csóka Sándor; 1877–78: Gerőfi Jakab; 1878: Kuthy, Nyéki Jnos; 1879: Márton Béla, Hegyi Gyula, Völgyi György; 1880–81: Erdélyi Marietta; 1883–84: Bánfalvi Béla.

Szakáll Róza: → *Török* Miklosné

SAKÁLY GYÖRGY (Sztravinszkij–Béjart: Tűzmadár)

Szakály György (Nyíregyháza, 1955. dec. 15.–): táncos, balettagazgató. Az ÁBI-t 1976-ban végezte el, majd egy évig Leningrádban tanult tovább ösztöndíjas-ként. 1977-től az Operaház tagja, 1981 óta magántáncos, 1992-től balettagja. 1985–1988 között a dortmundi, 1988–1990 között a bonni Operaház szólistája is. Vendég szerepelt a Szegedi Balettnél 1987-ben, valamint Amerika és Európa számos országában lépett fel gálaesteken. Generációjának legszuggesztívebb előadó-művésze, aki a klasszikus és lírai szerepekben is kiváló, de drámai alakításai egészen egyedülállóak. Az MTV portréfilmet készített róla, amelyet Róna Viktor koreografált. A *Macskák* c. musicalben (kor.: Seregi László) *Mefisztufelész* szerepét táncolta. Újabban koreográfként is bemutatkozott színházi produkcióban, és önálló egyfelvonásossal is a Pécsi Balett számára. Kossuth-díjas (1991), Liszt Ferenc-díjas (1985), érdemes művész (1988). F.Sz. *Tankréd* (Tóth S.: Tankréd és Klorinda párviadala); *Herceg* (Vojnonen: Diótörő); *Sas, Művész* (Seregi L.: A cédrus); *Ifjú* (R. van Dantzig: Emlékmű egy halott ifúnak); *Királyfi* (Seregi L.: A fából faragott királyfi); *Mandarin* (Seregi L., ill. Milloss A.: A csodálatos mandarin); *Kiválasztott ifjú* (Béjart: Tavaszünne); *Erdő* (Méndez: A folyó és az erdő); *Crassus, Spartacus* (Seregi L.: Spartacus); *Júdás* (Fodor A.: A próba); *Mercurio* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Oberon* (Seregi L.: Szentivánéji álmom); *Shiva* (Béjart: Bhakti); *Herceg* (Messzerer: A hattyúk tava); *Júlián Sorel* (Vámos Gy.):

Vörös és fekete); *Spartacus* (Vámos Gy.); *Lőrinc barát* (Herczog I.: Rómeó és Júlia); *főszerepek* (Ailey: A folyó, Balanchine: Szerenád, Kylian: D-dúr szimfónia, H. van Manen: Adagio Hammerklavier).

Szakály Márta (Hévíz, 1934. márc. 31.–): bábszínésznő. 1953-ban végzett a SzAk-n. 1957-től a győri Kisfaludy Színház művésznője volt. 1962-ben került az Állami Bábszínházhoz. Hős, naiva, később karakterszínész. Jászai Mari-díjas (1976) és érdemes művész (1988). F.Sz. *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álmom); *Királylány* (Bartók B.: A fából faragott királyfi); *Lány* (Bartók B.: A csodálatos mandarin); *Dorka* (Baum–Tótfalusi I.: Óz, a nagy varázsló); *cimiszerep* (Gabbe–Tótfalusi I.: Hamupipőke); *Louhi* (Koczog Á.: Kalevala); *Marika* (Fehér K.: Kaland a Tigris bolygón); *Ká* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve).

Szakály Peter (Szekszárd, 1953. okt. 20.–): énekes (basszus). 1978-tól a szegedi Nemzeti Színház magán-énekese. Sokoldalú színészi képességeinek, muzikalitásának és hajlékony, képzett hangjának köszönhetően egyaránt nagy sikerrel alakítja a repertoár basszbariton és basszus főszerepeit, valamint karakterfiguráit. F.Sz. *Figaro* (Rossini: A szevillai borbély); *Don Ramiro* (Rossini: Hamupipőke); *Ramfis* (Verdi: Aida); *Daland* (Wagner: A bolygó hollandi); *Angelotti* (Puccini: Tosca).

Szakáts Miklós (Bp., 1920. ápr. 30.–Bad Reichenhall, 1984. okt. 22.): színész. A SzAk-t 1941-ben végezte el. Első szerződése Kolozsvárra szólt, a következő évben a Vigszínház, az 1943–44-es évadban a Madách Színház tagja volt. A háború után a Vig, a Nemzeti, a Művész és az Ifjúsági Színházban játszott, majd visszaszerződött A Magyar Néphadsereg Színházához, ill. a Vigszínházhoz. Intellektuális alkatú, szép hangú és tiszta beszédű színész volt, gyakran szerepelt versmondással a pódiumon és a rádióban is. Érzelemmentes, kemény alakokat formált meg, de sikerrel alakította *Cyranót* és Heltai Jenő A néma levente c. darabjának címszerepét is. Kimagasló teljesítménye volt a Tolsztoj–Piscator: Háború és béke előadás narrátor szerepe. 1969-ben külföldre távozott. F.Sz. *Horatio, Claudius* (Sh.: Hamlet); *Attila* (Kisbán M.: A nagyúr); *Haynau* (Jókai M.–Hevesi S.: A köszívű ember fiai); *Czillei* (Hollós Korvin L.: Hunyadi); *Béla* (Mesterházi L.: Pesti emberek); *Zoltán* (Mesterházi L.: A tizenegyedik parancsolat); *Brant* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Zeyk Tamás* (Thurzó G.: Hátsó ajtó); *Libbard* (Huxley: Mona Lisa mosolya).

Szakáts Zoltán; *Szakács* (Nagyszeben, 1901. márc. 10.–Bp., 1947. dec. 8.): színész. 1920-ban Nagyszebenben *Bauer Leo* német társ.-ában játszott rövid ideig. Ezután Bp.-en a Közgazdaságtudományi Egyetem mellett *Rákosi Szidi* zsinisiskoláját látogatta. 1924-ben Szegeden kezdte pályáját. 1924–1928 között a Király Színház, 1928–29-ben a szegedi társ., 1929-től a Felvidéki Magyar Színtárs. tagja volt. 1932–33-ban Kassán, 1933–34-ben a Vig-, 1934–35-ben a Kamara, 1935–1937 között a Magyar Színházban, 1937–1941 között a Magyar és az Andrássy, 1941-től 1944-ig a Madách Színházban szerepelt. 1945-től 1947-ig a Művész Színházban működött. Bonvivánként kezdte pályáját, majd jellem szerepeket kapott. F.Sz. *Mátyás király* (Heltai J.: A néma levente); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Priamos* (Giraudoux: Trójában nem lesz háború).

Szákfy József (? , 1798–Debrecen, 1886. jún. 3.): színész, színagazgató. 1821-ben Cegléden lett színész. Különböző vándortárs.-ok tagja volt. 1828–31-ben Kassán, 1833–34-ben a Dunántúli Színjátszó Társaságnál, majd Debrecenben játszott. 1841-ben fellépett a Nemzeti Színházban, amelynek 1843–1848 között tagja is volt. 1834-től többször volt színig. Élete utolsó évtizedeit

Debrecenben töltötte, itt tartotta 50 éves színészi jubileumát, s itt lépett utoljára színpadra 1879-ben. Hősszerelmek megformálása után tért át az idősebb hősök szerepkörére. Énekes szerepeket is vállalt. F.Sz. Farkas (Hirschfeld: Tündérmesék Magyarországon); *Phoebus* (Hugo Birch-Pfeiffer: A Notre-dame toronyőre); *Beaumarchais* (Goethe: Clavigo); *Mátyás király* (Kisfaludy K.: A hűség próbája); *Tanár* (Vörösmarty M.: Várnász); *Wurzel Fortunatus* (Drechsler-Raimund: Paraszt, mint düsgazdag). Könyve: *Egy agg színész naplójából* (Hortobágy, 1866. márc. 25.–máj. 13.).

Szakonyi Károly, *Németh* (Bp., 1931. okt. 26.–): író, dramaturg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar–népművelés szakon folytatott tanulmányokat. 1963–1966 között a Nemzeti Színház, 1975–1978 között a Miskolci Nemzeti, 1988-tól a Pécsi Nemzeti Színház dramaturgja. A Magyar Írók Szövetsége Drámai Szakosztályának elnöke. Elbeszélései és regényei mellett színműveivel aratott külföldön is sikereket. F.M. *Életem, Zsóka...* (1963); *Ördöghegy* (1968); *Adáshiba* (1970); *Hongkongi paróka* (1973); *Ki van a képen?* (1986); *A hentes* (1989); *Apák és fiúk* (1989).

Szalai Benjámin (Monor, 1824–Szatmár, 1890. dec.): színész, drámaíró. Falusi tanítóként lépett a pályára 1833 előtt. Kitűnő fizikai adottságai révén hősszerelmi szerepkörben lépett fel, tehetségét azonban rendszertelen életmódja és összeférhetlensége miatt nem tudta kibontakoztatni. Később apaszerepeket játszott, egyre kisebb társ.-oknál. Utolsó pályaadatunk 1874-ből van róla. Két eredeti drámát írt a honfoglalás koráról. F. Sz. *Hamzasabég* (Birch-Pfeiffer: Szapáry Péter); *Simon* (Katon J.: Bánk bán).

Szalai Emil (Makó, 1874. nov. 5.–Auschwitz, 1944): ügyvéd, műfordító. A szerzői jog mo.-i szakértője. 1900-tól folytatott Bp.-en ügyvédi gyakorlatot. Az

1920–30-as években másfél évtizedig a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének ügyésze, majd tiszteletbeli jogtanácsosa volt. Egy időben a Budapesti Színigazgatók Szövetségében mint jogtanácsos tevékenykedett. Több drámát fordított. F.M. *A magyar szerzői jog magyarázata* (1922); *A Berni Unió egyezménye magyarázata* (1922); *Előadó művész, gramofonlemez, rádió* (1935). Fordításai: Echegaray: *Mariana* (1898); Cervantes: *Csodaszínház* (1904); Aicard: *Lebonnard apó* (1905); Echegaray: *Az utolsó csók* (1920).

Szalai József (Bp., 1931. máj. 1.–): színházigazgató, dramaturg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végzett tanulmányai után a SzAk dramaturg szakát végezte 1976-ban. 1960-tól 1964-ig a Magyar Cirkusz és Varieté Vállalat dramaturgja, 1966-tól 1975-ig a XVII. ker. Tanács, ill. a Fővárosi Tanács színházi osztályának főelőadója volt. 1975–1982 között a Vidám Színpad igazgatójaként színpadok igazgatóságának munkatársaként szabadtevékenységű revüt szerkesztett. 1983 óta a József Attila Színház dramaturgja.

Szalai Kriszta (Bp., 1963. máj. 16.–): színésznő. A SzAk-n 1988-ban kapott oklevelet, és a nyíregyházi Mórty Zsigmond Színházhoz szerződött. 1989-től a Vígsház tagja. 1990 nyaratól a *Komedi Franc Ez* vezető tagja. F.Sz. *Bakfis* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Connie* (Henderson: Diákszerelmek); *Anna* (Sh.: A windsori vig nők); *Juci* (Sh.: Ahogy tetszik); *Színésznő* (Páskándi G.: Eljen a színház!); *Angelique* (Lesage: Crispin mint vetélytárs); *Marie* (Eisemann M.: Fekete Péter); *Giralda* (Simon T.: Don Juan).

Szalai Vilmos (Bp., 1925. júl. 24.–): rendező, színházigazgató. A SzAk-n 1964-ben szerzett rend.-i oklevelet, és az Állami Déryné Színházhoz szerződött, amelynek 1965-től 1978-ig ig.-rend.-je volt. Utána néhány évig a székesfehérvári Vörösmarty Színházhoz vezetette. F.R. Tóth M.: *Jégyűrről a mellényzsebben*; P. Horváth L.: *Bakonyi történet*; Morris: *Alom és valóság*; Sh.: *Othello*; Rusnak: *Rókkák, jóéjszakát*.

Szalatsy István (Bp., 1924. dec. 25.–): karmester. 1955-ben lett a szegedi Nemzeti Színház tagja, ahol a következő évben Verdi *Álarcosbál* c. operájának dirigálásával debütált karmesterként. 1982-ben történt visszavonulásáig a színház legsokoldalúbb, legtöbbet foglalkoztatott dirigense volt. Pályafutása során, az együttes első karmestereként nagy sikerrel vezényelte a teljes opera- és operettrepertoárt. A társ.-tal számos külföldi vendég szereplésen vett részt. Liszt-díjas (1976). 1990. szept.-től a szegedi Nemzeti Színház örökös tagja.

Szalay Karola dr. (Bp., 1911. máj. 23.–): táncosnő, balettmester. Az Operaház balettiskolájában tanult, majd 1926-ban lett az egy. tagja, 1930-tól 1948-ig magántáncosa, 1941-ben a Pázmány Péter Tudományegyetemen doktori címet szerzett. 1941–1946 között Olaszországban élt és dolgozott. Az ÁBI-ben 1950–1955 között tanított, s közben amatőr néptáncosokkal is foglalkozott. 1956 óta ismét Olaszországban él, a milánói Scala iskolájának balettmestere, de neves színházi egy.-ekkel is dolgozott, pl. Giorgio Strehler társ.-ával. Korának egyik legnépszerűbb lírai balerinája volt. F.Sz. *Seherzádé* (Kölling); *Tünde* (Cieplinski: Csongor és Tünde); *Fanny* (Cieplinski: Elssler Fanny); *Cigánylány* (Cieplinski: Magyar ábrándok); *Lány* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin). Könyve: *A tánc a képzőművészetben* (1941).

Szalay Károly (Révfülp, 1896. nov. 16.–Bp., 1987. dec. 9.): színész, színigazgató. Színészeti tanulmányait Balassa Jenőnél 1920 k. végezte. Énekes bonviván volt Bp.-en és vidéken, pl. 1928–29-ben Pécsen. 1930-tól 1940-ig kisebb helyiségekben lépett fel társ.-ával.

SAKÁTS MIKLÓS és BULLA ELMA
(Mesterházi L.: A tizenegyedik parancsolat)

1940–41-ben Békéscsabán, Kecskeméten, Munkács, Makón és Veszprémben, 1941–42-ben Győrben, Kecskeméten, 1942–1944 között Szombathelyen és Győrben volt színig. 1945–46-ban, ill. 1947. márc.-tól az évad végéig a pécsi színház élén állt. Ezt követően csak a rádióban szerepelt. A Nemzeti Színházból 1961-ben mint statisztá ment nyugdíjba.

Szalay Klára (Bp., 1969. ápr. 8.): táncosnő. Az ABI-ben 1989-ben szerzett diplomát, közben egy évig ösztöndíjasként tanult tovább Leningrádban. 1991 óta az Operaház tagja. Kiváló adottságú, szép vonalú klasszikus balerina. F.Sz. *Keleti tánc* (Vojnonen: Diótörő); *Orgonatiúndér, Gyémánt ékkő* (Róna V.: Csipkerózsika); *Izabella* (Keveházi G.: Cristoforo).

Szalay-Kocsis Ilona (Kolozsvár, 1927. jún. 21.–): színésznő. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1950-ben. 1984-ig, nyugdíjazásáig a kolozsvári Allami Magyar Színház művésznője volt. Változatos színészi eszközökkel elevenítette meg a klasszikus alkotások, középfajú drámák és népszínművek talpraesett nőalakjait. F.Sz. *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Dorine* (Molière: Tartuffe); *Erzsi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Hajdiné* (Barta L.: Szuszi).

Szalkai Lajos (Mátészalka, 1863. márc. 18.–Bp., 1930. jún. 21.): színész, színigazgató. 1883-ban Kolozsvárott kardalosként kezdte pályáját. Vidéki társ.-okban játszott. 1894-től színig. volt. 1894–95-ben Veszprémben, 1895–96-ban Szatmáron, 1897–98-ban Kassán és Eperjesen, 1898–1900 között Székesfehérvárott, 1900–01-ben ismét Szatmáron, 1901–1903 között Miskolcon volt direktor. 1903. ápr.-ban Bp.-en az Új Színházat, 1905–06-ban a békéscsabai, 1906-tól 1915-ig a székesfehérvári társ.-ot igazgatta. 1919-ben nyugalomba vonult.

Szalma Ferenc (Szeged, 1923. márc. 19.–): énekes (basszus). Tanulmányait a szegedi konzervatórium-

ban, majd Nürnbergben és Bambergben végezte. 1952-ben került a Szegedi Nemzeti Színházhoz, először mint énekkari tag, majd 1957-től magánénekesként. 1954-ben nagy sikerrel mutatkozott be az Anyegin (Csajkovszkij) *Zareckij* szerepében. 1963-ban szerződött az Operaházhoz, amelynek 1983-ig, nyugdíjba vonulásáig egyik legnépszerűbb tagja volt. Számos hanglemezfelvételt közreműködője. Oratóriuménekesként is jelentős sikereket ért el. (Verdi, Mozart: *Requiem*, Beethoven: *IX. szimfónia*). Szuggesztív előadásmódja és kiegyenlített hangja a nagy karakterszerepekben érvényesült leginkább. 1961-ben Liszt Ferenc-díjat, 1976-ban érdemes művész elismerést kapott. F.Sz. *Bolygó hollandi* (Wagner); *Marke* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola); *Ivan Szuszanyin* (Glinka); *Rocco* (Beethoven: Fidelio); *Dosztyej* (Muszorgszkij: *Hovanscsina*).

Szalma Lajos (Miskolc, 1912. júl. 13.–): színész. Pályáját 1931-ben kezdte Kolozsvárott. Játszott Debrecenben, Miskolcon, Marosvásárhelyen, Szatmáron, Kecskeméten. 1952-től húsz éven át, nyugdíjazásáig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. Foként operettek, zenés vj.-ok táncoskomikusi szerepeit formálta meg sikeresen. F.Sz. *Tamás bátya* (Beecher-Stowe-Brustejn: Tamás bátya kunyhója); *Dudás* (Sh.: Szentivánéji álom); *Percsihin* (Gorkij: Kispolgárok); *Bobcsinszkij* (Gogol: A revizor).

Szalma Tamás (Makó, 1958. nov. 4.–): színész. A SzAk-n 1981-ben szerzett diplomát. A Szegedi Nemzeti Színház szerződtette. 1982-től 1986-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1986-tól a kaposvári Csiky Gergely, 1993-tól a debreceni Csokonai Színház tagja. F.Sz. *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Mandarin* (Lengyel M.: A csodálatos mandarin); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Antonio* (Sh.: A velencei kalmár); *Bromden főnök* (Kesey-Wasserman: Kakukkfészek); *Tristan* (Vega: A kertész kutyája); *Gilles de Rais* (Shaw: Szent Johanna); *Anzoleto* (Goldoni: Velencei terecske); *Gróf Wermouth* (Lenz-Brecht: A nevelő); *Jelpityij atya* (Erdman: Az öngyilkos).

Szalóki Elek, *Kriváni* (Újverbász, 1862. dec. 26.–Győr, 1921. jan. 24.): rendező, drámaíró. Egyetemi tanulmányai után *Paulay Ede* mellett rend.-nek készült. 1886–87-ben Szegeden, 1887-től 1889-ig a Népszínházban, 1889–90-ben Nyitrán, 1890–1892 között ismét Szegeden volt rend. 1901-ben a Népszínházban még rendezett. Később a tanügy szolgálatába állt. Színműveket is írt. F.M. *Tél Apó* (1895); *Selyem Ágnes* (1896); *Rab madár* (1903); *Parasztzúvek* (1905).

Szalóki H. Dezső (Abádszalók, 1872. okt. 30.–?): színész. 1892-ben kezdte pályáját. Egész életében vidéken szerepelt. 1895–96-ban Aradon, 1897-ben Brassóban, 1898–99-ben és 1900–02-ben Zomborban, 1902-től 1904-ig Székesfehérvárott, 1904–05-ben Aradon, 1905–06-ban Szabadkán, 1906–07-ben Zomborban, 1907–08-ban Győrött játszott. Ezután évekig nem volt szerződése jelentős társ.-ban. Nyugdíjba vonulása előtt 1926–1928 között Pécsen működött. Operettbuffó és komikus volt, de prózai jellegű szerepeket is játszott. F.Sz. *Pomponius* (Konti J.: Eleven ördög); *Márton* (Szigligeti E.: A cigány); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán).

Szalontay Ferike (Bp., 1884. jún. 20.–?): színésznő. *Hegyi Aranka* színésziskoláját végezte. Első nagy szerepét 1901-ben a Magyar Színházban kapta. 1905-től vidéki színpadokon játszott. 1910-ben a Royal Orfeum tagja, ahol operettszerepekben, és parasztszerepekben ért el sikereket. A Medgyaszay Kabaré, majd a Jardin mulató énekesé lett. 1920-tól már csak vendégszereplé-

SZALAY KAROLA

seket vállalt. F.Sz. *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba); *Mátyás* (Szabados B.: Szép Ilonka).

szalonvígjáték: a társalgási színmű egyik tematikai alfaja, amely a polgári házasság és az erkölcs ellentmondásait tárja fel. Nevét jellemző diszletéről kapta.

Számadó Gabriella (Debrecen, 1947. ápr. 23.–): énekesnő (mezzoszopran). A bp.-i Bartók Béla Zene-művészeti Szakközépiskola után a római Accademia Musicale di Santa Cecilia hallgatója. 1973-ban szerződött az Operaházba. 1978-ban megnyerte a trevisói énekverseny első díját. F.Sz. *Gertrud* (Erkel F.: Bánk bán); *Emilia* (Verdi: Otello); *Agnes di Cervia* (Respighi: A láng).

SZAMOSI ELZA

Szamosi Elza; *Szamossy* (Bp., 1881–Bp. 1924. júl. 15.): énekesnő (drámai szoprán). Pályafutását operett-énekesnőként kezdte. A Király Színház és a Népopera primadonnája volt. Fellépett a lipcei Városi Színházban és a berlini Komische Operben, majd 1904-ben szerződött az Operaház. 1904–06-ban az Operaház magánénekesnője, 1906–08-ban Amerikában elsősorban Puccini-operák főszerepeiben lépett fel. 1908–1914 között ismét az Operaház magánénekesnője volt. F.Sz. *Manon Lescaut* (Puccini); *Cso-Cso-Szán* (Puccini: Pílangókissasszony); *Mini* (Puccini: Bohémélet); *Tosca* (Puccini); *Mignon* (Thomas); *Mária* (D'Albert: Hegyek alján); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület).

Szamosi Judit (Bp., 1955. márc. 29.): balettművész. 1974-ben végzett az ÁBI-ben. Ugyanabban az évben a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött, ahol vezető szólista, magántáncos. Dekoratív megjelenése, szép vonalú tánc nemcsak operettek és musicalek táncbetéteiben – *Violetta*, *A denevér*, *A vig özvegy*, *Csárdáskirálynő*, *A mosoly országa* stb. – érvényesül, de a színház önálló balettprodukcióiban is sikereket hozott számára. Liszt Ferenc-díjas (1990). Főszerepek a *Boleró*, *Adagio* (Bogar R.); *Hőfeherke* (Géczy É.); *Az állatok farsangja* (Pártay L.); *Álmok és víziók* (Imre Z.) c. balettekben.

Szamosközy László (Csik-Csatószeg, 1934. szept. 15.): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1958-ban. Színészi pályáját Sepsiszentgyörgyön kezdte (1958–1970). 1970-ben Kanadában telepedett le. 1976-tól Vancouverben él. F.Sz. *Krogstad* (Ibsen: Nóra); *Haimon* (Szophoklész: Antigoné); *Ludas Matyi* (Fazekas M.); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Móka* (Tamási A.: Énekes madár).

Szamossy Kornélia (Kolozsvár, 1932. okt. 20.–): színésznő, színészpédagógus. 1955-ben a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett, majd a Székely Színház szerződött. Kimagasló tehetségként indult, rövid ideig nagy lírai szerepeket játszott. Alakításaiban a figurák egyoldalú érzelmi megközelítésével szemben az expresszionista stílus is idéző új, komplexebb kifejezőeszközöket használt. A főiskola tanársegéde is volt, amikor indokolatlanul közel egy évtizedig mellőzték. A hatvanas évek második felében egy sikeres beugrásnak köszönhetően újra felfedezték, ismét tanított a főiskolán, és néhány szerepet eljátszott. 1979-ben családjával az akkori NSZK-ba települt. F.Sz. *Rosalinda* (Sh.: Ahogy tetszik); *Diana* (Vega: A kertész kutyája); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Margareta Aldea* (Kiritescu: Darázsfések); *Orbán Rozália* (Németh L.: A két Bolyai); *Giza* (Örkény I.: Macskajáték).

Szanati József (Bp., 1914–Kolozsvár, 1975): énekes (basszus). Tanulmányait *Rékay Nándor* és *Székely Mihály* növendékeként végezte. Pályafutását 1939-ben kezdte az Operaház énekkarában. 1941–44-ben a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. 1945-ben és 1947-ben Szegeden, ill. Bp.-en is fellépett. 1949–1967 között a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes, aki hangversenyéneként is elismert volt. Rendszeresen közreműködött a televízióban, ill. a rádióban. F.Sz. *II. Fülöp* (Verdi: Don Carlos); *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto); *Mephisto* (Gounod: Faust); *Falstaff* (Verdi); *Czillei* (Erkel F.: Hunyadi László); *Pogner* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Szánthó Armand; *Szántó* (Káposztafalu, 1889. jún. 10. Bp., 1964. márc. 14.): író, dramaturg, színházigazgató. Bankhivatalnokként kezdte pályáját. 1920–21-ben *Sziklay Béla* Délutáni Kabaréjának dramaturgia lett. 1921-től filmdramaturgként, 1923–39 között a Fox Filmgyárban működött. 1946–47-ben a Magyar Színház műv.-i ig.-ja volt. 1948-tól ismét a filmszakmában dolgozott: filmek feliratozásával és szinkronizálásával foglalkozott. Írói pályáját kabarétréfákkal kezdte. Zenés vj.-okkal szerzett népszerűséget. F.M. *Bohózat egy párizsi szállodában* (Vaszary J.-sal, 1927); *Százhuszas tempo* (Szécsén M.-lyal, 1934).

Szánthó Dénes (Szeged, 1901. jan. 25.–Bp., 1978. okt. 4.): újságíró, író, kritikus. Szegeden jogot végzett. 1919-ben a *Szegedi Új Nemzedék* c. lap munkatársaként kezdte pályáját. 1920-ban a *Színház és Társaság* c. újságban is megjelentek írásai. 1924-től Bp.-en élt, számos színházi hetilapnak (*Ma Este*, *Délbáb*, *Színházi Magazin*) munkatársa, 1930–1940 között a *Kis Újság* irodalmi és színházi rovatvezetője volt. 1945-ben megalapította a *Pesti Műsor* c. műsorújságot, amelyet 1949-ig, majd 1957-től 1971-ig szerkesztett. Regényt, mesét, novellát, színpadi művet, humoreszket is írt. 1939-ban ő írta az első modern értelemben vett hangjátékot (*Hajnaltól hajnalig*). Drámája: *Kegyelem* (1927).

Szántó Judit (Bp., 1932. dec. 17.): dramaturg, műfordító, kritikus. A SzAk-n 1957-ben szerzett dramaturgi diplomát, és a Színházstudományi Intézet, később Magyar Színházi Intézet tudományos munkatársa lett, majd osztályvezetőként vonult nyugdíjba 1987-ben. A *Színház* c. szaklap főmunkatársa. Számos színművet és színházelméleti munkát fordított német, angol és francia nyelvből. Jászai Mari-díjas (1985). F.M. *Valóság és dráma Nyugaton* (1962); *Az angol színház új hulláma* (1963); *Korunk drámai formái* (1966); *Le visage artistique des principaux théâtres de Budapest* (Párizs, 1970).

Szántó Lajos (Bp., 1941. febr. 27.–): színész. A SzAk-n 1974-ben szerzett oklevelet. A Miskolci

Nemzeti Színházhoz szerződött. 1977–80-ban az Arany János, 1980–1989 között a Szegedi Nemzeti, 1989 óta a Békés Megyei Jókai Színház tagja. F.Sz. *Orlovsky* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Hannibál* (Scserbacsov: Dohányon vett kapitány); *Dixi* (Fényes Sz.: Maya); *Flórián* (Fall: Sztambul rózsája); *Zéta Mirkó* (Lehár F.: A vig özvegy); *Bauble* (Bart: Oliver); *Macak* (Bresan: Paraszt Hamlet); *Rendőrfelügyelő* (Fo: Egy anarchista véletlen halála); *Oliver* (Müller P.–Tolcsay L.–Bródy J.: Doctor Herz).

Szántó Margit (Bp., 1924. máj. 25.–): színésznő. Pályáját 1941-ben Erdélyben kezdte. 1943–44-ben a Győr-Soproni Színháznál játszott, 1945-től 1948-ig a Pécsi Nemzeti, 1948-tól 1951-ig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1951-ben az Állami Faluszínház, ill. a későbbi Állami Déryné Színház alapító tagja, majd társ.-vezetője 1978-ig. Sokoldalú színésznő, drámában, operettekben egyaránt jelentős alakításokat nyújtott, de legnagyobb sikereit komikus szerepeiben érte el. Jászai Mari-díjas (1968). F.Sz. *Borbála* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Bábi* (Sziirmai A.: Mézeskalács); *Mirigy, Ej* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Millerné* (Schiller: Ármány és szerelem); *Beaureversné* (Achard: A bolond lány).

Szaploncay Mihály (?–Gyula, 1858. márc. 15.): színész. 1827-től volt a pályán. Középtárs.-okban játszott hősokeket, majd idősebb karaktereket. F.Sz. *Kemény Simon* (Kisfaludy K.); *Ördög Róbert* (Raupach); *Elemir* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Starkenburgi Konrád* (Holbein: A krósteini harcjáték).

Szaplonczainé Bartha Mária (?–?): színésznő. Pályájáról 1827 óta vannak adataink. Különböző vándortárs.-ok tagjaként Szeged, Debrecen, Kolozsvár, Nagyváradi voltak fontosabb állomásai. Az 1850-es évek végén *Máray* Istvánné néven szerepelt. Alkatas nem tette alkalmassá naivák és fiatal hősnők alakítására, bár ilyenekre a kisebb társ.-ok vezető színésznőjeként olykor mégis vállalkozott. Igazi szerepkörét az anyák és az idősebb komikák alkották. F.Sz. *Széppataki Paulina* (Töpfer: Világ divatja); *Margit* (Kisfaludy K.: A kérők); *Luca* (Kisfaludy K.: Csalódások).

Szaplonczay Éva (?–1913–): színésznő. 1930-ban Miss Magyarország volt. 1934–35-ben a Szegedi Nemzeti Színházban, majd a Vigszínházban, az Andrássy úti Színházban, a Magyar Színházban, az Andrássy Színházban játszott. 1945-ben a Budai Kamara Színházban, 1946-ban a Fővárosi Operettszínházban jutott feladathoz. Naivaszerepeket játszott. F.Sz. *Mária* (Eisemann M.: Vadvirág); *Hermanné* (Vaszary J.: Házasság); *Ninon* (Labiche–Polgár T.: Florentin kalap).

Száraz István (Bp., 1918. dec. 23.–): színész. A Fővárosi Operettszínházban kezdte színészi pályáját a negyvenes évek elején. 1943-ban elvégezte a SzAk-t. A háború végén elhagyta az országot. 1950-ben Argentínában telepedett le, ahol aktívan részt vett a Buenos Aires-i m. színjátszásban. Fellépett a *Szelezsky* Zita vezette Argentínai Magyar Nemzeti Színház produkcióiban. Mindmáig az argentinai m. rádióadás vezetője. 1992-ben megkapta a Köztársaság érdemrend kiskeresztjét. F.Sz. *Tiborc*, *Bánk bán* (Katona J.: Bánk bán); *Erdélyi kancellárja* (Asztalos M.: Egy éjszaka Erdélyben).

Szarvady Gyula (Arad, 1929–): karmester. Tanulmányait 1953-ban fejezte be a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. 1962-ig a kolozsvári Állami Magyar Opera karmestere volt. 1962–1972 között a marosvásárhelyi Állami Dal- és Táncegyüttes, majd a konstancai Dalszínház karmestere volt. *Istrosz király* c. operáját a kolozsvári Állami Magyar Opera és a konstancai Dalszínház is bemutatta. 1974-től ismét a kolozsvári Állami Magyar Opera tagja.

Szarvas Janina (Bp., 1935. jan.–): táncosnő. Az Operaház balettiskolájában *Nádasi* Ferenc növendéke, majd az egy. tagja és magántáncosa 1949–1957 között. 1957 óta külföldön él. Kiváló felkészültségű klasszikus balerina, aki főként a lírai szerepeket alakította sikerrel. F.Sz. *Mária* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Vénusz* (Vashegyi E.: Bi-hari nótája).

Szarvas József (Debrecen, 1958. jún. 5.–): színész. A SzAk-n 1987-ben kapott oklevelet, és azóta a Vigszínház tagja. Sokféle emberi típust képes hitelesen megjeleníteni erőteljes, mely emberismeretről tanúskodó alakításaiban. Jászai Mari-díjas (1992). F.Sz. *Kirillon* (Dosztojevszkij: Ördögök); *Első belügyi népbiztos* (Sütő A.: Alomkommandó); *Steve Hubell* (Williams: A vágy villamosa); *Klescs* (Gorkij–Camus: Éjjeli menedékhely); *Venczel Imre* (Gyurkovics T.: Boldogháza); *Jani* (Kárpáti P.: Az út végén a folyó); *Valerio* (Büchner: Leonce és Léna); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgálja).

Szász Anna; Istvánka (Bp., 1908. jan. 13.–): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte 1927-ben. 1926–1928 között a Magyar Színházban, 1928–1930 között Kassán, 1932–33-ban a Művész, majd a Belvárosi Színházban, 1933–34-ben Pécsen játszott. 1937-től 1941-ig Párizsban élt. *Szászföldy* Anna néven festéssel is próbálkozott. 1941-ben a Vigszínházban, 1942–43-ban a győri, 1943–44-ben a pécsi színházban működött. 1944-től 1965-ig – megszakításokkal – a Vigszínház, ill. a Magyar Néphadsereg Színházának tagja volt. 1981-ben a Nemzeti Színházhoz kötötte szerződés. Az 1990-es évek elején német, angol és francia filmekben kapott szerepeket. Szerepköre kezdetben naiva, majd drámai hősnő volt. F.Sz. *Ásvayné* (Harsányi Zs.: A bolond Ásvayné); *Iréne* (Herczeg F.: Bizánc); *Kaoyo hercegnő* (Kállay M.: A roninok kincse). **Szász** Endre (Csikszereza, 1926. jan. 7.–): festő, grafikus, kerámikus, látványgrafikus. A bp.-i Képzőművészeti Főiskolán *Szönyi* István tanítványa volt (1946-tól). Előbb festőként, 1955-től grafikusként, később más képző- és iparművészeti ágakban, műfajokban és technikákban bontakozott ki itthon és külföldön sokágú művészeti tevékenysége. Sok könyvet illusztrált, közöttük drámaköteteket, drámákat (Volpone, Lear stb.) is. A hatvanas évek végén látványgrafikai tervek, képek, vázlatokat készített filmek (Egri csillagok, Magány) és színházi előadások (Szentendrei Teátrum) számára. F.T. *Comico-tragedia*, *Pikko herceg*...; Sh.: *Antonius és Cleopatra*.

Szász Enikő (Gagy, 1953. dec. 8.–): színésznő. 1977-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Temesvárra szerződött. A nyolcvanas évek közepétől a t. éves. egyik vezető színésznője, aki sorra parádés szerepeket alakít. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Alkméné* (Hacks: Amphitryon); *Cecil* (Herczeg F.: Kék róka); *Nóra* (Ibsen).

Szász Istvánka → *Szász* Anna

Szász Károly, ifj.; *Szemerjei Szász* (Nagyenyed, 1829. jún. 15.–Bp., 1905. okt. 15.): esztéta, drámaíró, műfordító. Középiskolái elvégzése után 1848-ban a pesti egyetemen tanult. A szabadságharcban katonai szolgálatba állt; bujkálása alatt nevelősködött. 1851-ben hitudományi vizsgát tett. Egyévi tanári működés után 1854-től 1869-ig református lelkész volt. Ezután képviselő, minisztériumi tisztviselő lett. Egyházi pályája csúcsán, 1884-ben a dunamelléki egyházkerület püspökévé választották. 1858-tól a Magyar Tudományos Akadémia tagja; 1892-ben elnöke, 1898-ban az I. osztály elnöke. Sokoldalú munkássága a színház világára is kiterjedt: drámákat írt és nyolc-nyolc Shakespeare-, ill. Mo-

liére-művet fordított le (*Othello, Téli rege, A vihar, Macbeth, Antonius és Cleopatra, Rómeó és Júlia, II. Richárd király, VIII. Henrik király*; ill. *A mizantrop, A férjek iskolája, A nők iskolája, A nők iskolájának bírálata, A pörüljárt negédek, Sganarelle, Pourceaugnac úr, Kénytelen házasság*). Madách Imre *Az ember tragédiája* c. művéről ő írta az első értékelő elemzést (Győr, 1869). Foglalkozott a színház elméleti kérdéseivel is: *A versszakolás elméleti és gyakorlati kézikönyve* (1862); *A tragikai felfogásról* (akadémiai székfoglaló, 1870); *A francia klasszikus drámáról* (1880); *Schiller. Élet és jellemrajz* (1887). F.M. *Heródes* (1867); *Fráter György* (1869); *Mátyás király* (1879); *Bölcs Salamon* (1889).

Szász Károly (Szabadszállás, 1865. nov. 11.–Bp., 1950. márc. 21.): politikus, író, kritikus. Tisza István párthíveként került a politikai életbe. Az irodalomban is konzervatív, jobboldali elveket hirdetett. Színikritikái az Uránia, 1919-től a 8 órai Újság c. lapban jelentek meg. 1916-tól a Kisfaludy Társaság, 1922-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1940-től tiszteletbeli tagja volt. Beválasztották az Országos Színházművészeti Tanácsba (1920–1922). Drámákat is írt, amelyek nem arattak sikert. Könyvei: *Várszínházi emlékek* (1921); *Színész nők* (1927); *A magyar dráma története* (1939). Drámái: *A múzsa* (1892); *Katolnai úr házasság* (1894); *Kántorné* (1907).

Szász Károly (Hódmezővásárhely, 1919. aug. 4.–Balatonfüred, 1978. dec. 8.): rendező. Egyetemi hallgatóként vett részt a Szegedi Egyetemi Ifjúság Színjátszó Társaságának munkájában, és a nevezetes – ifj. Horváth István által rendezett – Hamlet-előadás címszerepét játszotta 1941-ben. Bölcsészeti tanulmányai után újságíró és kritikus volt, tényleges színházi működése 1959-ben kezdődött, amikor a debreceni Csokonai Színház szerződtette rend.-ként. Itt dolgozott 1964-ig, majd a Szegedi Nemzeti Színházban rendezett 1971-ig. Utána felváltva volt Debrecenben és Szegeden, míg 1977-ben a Szegedi Nemzeti Színháztól vonult nyugállományba. F.R. Darvas J.: *Kormos ég; Rozov: Boldogság, merre vagy?*; Molière: *A tudós nők*; Heltai J.: *A néma levente*; Hugo: *A királyasszony lovagja*; Molnár F.: *A doktor úr*; Gáspár M.: *Hamletnek nincs igaza*; Tabi L.: *Esküvő*; Hervé: *Nebáncsvirág*; Shaw: *Tanner John házassága*; Lehár F.: *A mosoly országa, Luxemburg grófja*; Huszka J.: *Lili báróné*; Vörösmarty M.: *Czillei és a Hunyadiak*; Jacobi V.: *Sybill*; Ábrahám P.: *Bál a Savoyban*; Dobozs I.: *Holnap folytatjuk*; Schönthán: *A szabin nők elrablása*.

Szathmáry Árpád, id. jobbateleki (Pest, 1847–Bp., 1901. okt. 7.): színész, rendező. Színészcsaládban született, édesapja Szathmáry Dániel, édesanyja Farkas Lujza volt. Első felnőttkori szerződése 1862-ben Latabár Endre társulatához kötötte. Sokáig mint kórlista működött, majd tehetsége egyre jobban kibontakozott; így vált előbb a vidéki – Arad, Debrecen, majd Kolozsvár –, később a fővárosi színeszt – Népszínház, Vigzínház – egyik legkiválóbb tagjává. Igaz humorral töltötte meg szerepeit, és nagy hatást tudott elérni hő- és jellemszínészként is. Kitűnő operett- és népszínműenesnek tartották. Az 1870-es évek közepétől mint operett- és népszínműrendező is működött. Élete utolsó két évében a Vigzínház tagja volt. Sokat tett a színészekért; 1887-től a Színészegyesület központi igazgatóságának fővárosi, majd vidéki tagja; a felvételi bizottság és a fegyelmi bíróság bírója lett. Első felesége *Paulka* Hermin, második felesége *Hunyady* Margit színésznő volt. F.Sz. *Szegfű Tivadar* (Szigligeti E.: A mama); *Müller* (Schiller: Armány és szerelem); *Borgé* (Augier: Cavarletné); *Gábray* (Csiky G.: Cecil házassága); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Tricoche* (Meilhac–Halévy: Tricoche és Cacolet);

Zsiga, cigány (Szigligeti E.: Cigány); *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falu rossza); *Gelecséri* (Csepregy F.: Sárga csikó); *Keszeg Mihály* (Lukácsy: A vereshajú); *Gyarmathy János* (Almás: A tót leány).

M.A. 1862: Latabár Endre; 1864–65: Kétszery József; 1869–70: Arady Gerő; 1870–71: Sztupa Andor; 1871–72: Szathmáry Károly; 1872–73: Latabár Endre; 1873–74: Sztupa Andor; 1874–75: Arady Gerő; 1875–77: Debrecen; 1877–78: Temesváry Lajos; 1878–81: Nagyvárad–Debrecen; 1881–83: Nagyvárad–Arad; 1883–84: Nagy Vince; 1884–85: Mosonyi Károly; 1886–1888: Népszínház; 1888–94: Kolozsvár; 1894–97: Krecsányi Ignác; 1897–99: Komjáthy János; 1899-től: Vigzínház.

Szathmáry Árpád, ifj. jobbateleki (Miskolc, 1869. dec. 26.–Szeged, 1914. márc. 24.): színész, rendező. Édesapja id. Szathmáry Árpád; így már gyermekkorában fellépett édesapja állomáshelyein. Az Országos Színészeti Tanoda elvégzése után 1892-ben Rakodczay Pál társulatánál kezdte hivatásos pályáját. Először szerelmes szerepekben lépett fel, majd édesapja örökösekként komikus szerepkört töltött be; fellépett Nagy Endre kabaréjában is. A századfordulótól mint rendező is működött. Elsőrendű vidéki társulatoknál szerepelt feleségével, *Schuster* Marival (Loskovec, 1874–Szabadka, 1910. nov. 4.). F.Sz. *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Vackor* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kent* (Sh.: Lear); *Agamemnon* (Offenbach); *Alcindor* (Puccini: Bohémélet); *Zsupán* (Strauss: Cigánybáró); *Mercur* (Offenbach: Orpheus a pokolban); *Xantos* (Rákosi: Aesopus); *De Muret gróf* (Kistemeakers: A kém).

M.A. 1892–93: Rakodczay Pál; 1893–94: Halmay Imre; 1894–95: Bessenyei Miklós; 1895–96: Bokody Antal; 1896–98: Halmay Imre; 1898–99: Tiszay Dezső; 1899–1902: Debrecen; 1902–05: Somogyi Károly; 1905–08: Szendrey; 1908–09: Nagy Endre; 1909–11: Krémer Sándor; 1911-től Szeged.

Szathmáry Dániel (Marosvásárhely, 1808–Tiszaföldvár, 1848. júl. 28.): színész. 1831-ben Pesten játszott, majd különböző kisebb vándortárs.-ok tagja volt, első sorban a Dunántúlon. 1843-ban a pozsonyi országgyűlési társ.-ban szerepelt. Győr, Esztergom voltak még pályájának főbb állomásai. 1848-ban Makón játszott, innen állt be honvédnak. A szabadságharc hősi halottja. Változatos karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Kacska Márton* (Fáy A.: Régi pénzek); *Ibrahim basa* (Szigligeti E.: Nagydai cigányok); *Gemesi* (Szigligeti E.: A szökött katona).

Szathmáry Endre (Bp., 1892. nov. 18.–?, 1956. jan. 14.): karmester. Zenei tanulmányait a Zak-n Koessler János növendékeként végezte. Két évig volt Németségben korrepetitor és karmester. 1916–24-ben Nagyváradon, 1924–25-ben Pécsen, 1925–29-ben Debrecenben operakarmester. 1929-től a debreceni Filharmonikusok vezetője. Ezután Nagyváradon volt szerződésben. 1943–1945 között a pécsi Nemzeti Színház vezető karmestere és ig.-helyettese. 1946-tól 1949-ig Horváth Gyula társ.-ánál Győrött, Sopronban és Kaposváron vezényelt.

Szathmáry Karolina (?–?): énekes színésznő (mezzoszoprán). 1835–36-ban a Budán játszó m. társ. tagja volt, 1837–1841 között a Nemzeti Színház első társ.-ának énekes, alt és mezzoszoprán szerepekben lépett fel, de prózai művekben is játszott. 1841-ben *Kilényi* Dávid Kolozsvárott játszó társ.-ához csatlakozott. F.Sz. *Gianetta* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Zsófia* (Szerdahelyi J.: Tündérlak Magyarhonban).

Szathmáry Károly, jobbateleki (Sátoraljaújhely, 1835. dec. 2.–Szentendre, 1916. jan. 21.): színész, igazgató, rendező. Színész családból származott (apja: Szathmáry

Dániel, édesanyja: Szathmáryné Farkas Lujza). Első szerződése 1849. okt.-tól Latabár Endréhez Kecskemétre kötötte. Vidéki vándorévek közben, 1862. ápr. 1-jétől 1864. okt.-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Először 1866-ban próbálkozott művezetéssel Marosvásárhelyen, Szilágyi Béla társulatánál, majd őket 1867. júl.-ban elhagyta, és Erzsébetvároson igazgatásba kezdett. Többszöri kudarca ellenére egy-egy évre újból és újból megpróbálkozott a színházvezetéssel. 1892-ben búcsúzott a hivatásos színjátszástól, de azután is foglalkozott a színházzal: 1898 telén Székesfehérvárt lépett fel; 1909-ben műkedvelőket irányított Szentendrén (?), „Olyan színészcsaládból származott, ahol tradíció volt naggyá lenni”. Nyugdíjasként *Régi szép idők* (Bp., 1896) c. alatt kiadta emlékeit. Írt színművet is: *Bem apó hadjárata*. F.Sz. Jean (Melesville-Duveyrier: A szép molnárnő); *Regényes* (Degré A.: Rendkívüli előadás); *Örmödi Asztolf* (Szigligeti E.: Csikós); *Vernond* (Varin-Delaporte: Rosszul örzött leányok); *Miska* (Szigeti I.: A kísértet); *Kupf* (Tóth K.: A király házassodík).

M.A. 1849–1851: Latabár Endre; 1851–53: Kolozsvár; 1853: Havi-Szabó; 1855–57: Lángh Boldizsár, Hetényi József, Molnár György; 1857: Debrecen, Nagyvárad; 1857–58: Lángh Boldizsár; 1859: Buday; 1859–61: Szabó József; 1860–61: Nagyvárad, Arad; 1861–62: Latabár Endre; 1862–64: Nemzeti Színház; 1865: Folínus János; 1865–66: Hubay Gusztáv; 1866: Szilágyi Béla; 1867–68: Hubay Gusztáv; 1870: Szegedy Mihály; Budai Népszínház; 1872–73: Mosonyi Károly; 1874: Kecskemét; 1875: Sepsiszentgyörgy; 1875–76: Szeged; 1876–77: Debrecen, Budai Nyári Színkör; 1878–79: Mándoky Béla; 1879–80: Sztupa Andor; 1881–82: Károlyi Lajos; 1882–83: Csóka Sándor; 1884: Jani János; 1885–86: Miklós Gyula; 1886–87: Geröffy Andor; 1887–88: Nagy Vince; 1888–89: Völgyi György; 1889–90: Bokodnyé; 1890–91: Szigethy Jenő. Igazgatóként is működött: 1867: Erzsébetváros; 1870–74: Nyiregyháza, Sárospatak, Miskolc, Nagykálló, Gálszécs, Sárospatak, Beregszász, Sátoraljaújhely, Szatmár, Szolnok, Török-szentmiklós, Mezőtúr, Gyula; 1877: Marosvásárhely; 1880: Budai Nyári Színkör; 1884–85: Pancsova, Törökbecse, Kula; 1891: Köbánya, Vac, Nagybánya, Szi-nyérváralja, Nagyszalonta, Dés, Zilah.

Szathmáry Lajos (Marosvásárhely, 1867. ápr. 2. – Szentendre, 1939. júl. 20.): színész. Pályáját Kolozsvárról kezdte 1884-ben. 1886-tól vidéken játszott, de rend.-i és titkári feladatokat is végzett. 1912-ben a Budapesti Színház, 1914–1932 között a Nemzeti Színház tagja volt. Vidéken hős- és jellem szerepeket játszott, a Nemzeti Színházban epizód szerepeket kapott. 1921-ben megkapta a Farkas-Ratkó-díjat. F.Sz. *Tarján Gida* (Herczeg F.: A dolovai nábob lánya); *Baracs Imre* (Gárdonyi G.: A bor); *Vén haramia* (Herczeg F.: Déryné ifjasszony).

Szatmár színésze: az iskolai színjátszás korai adata, hogy Szegedi Lőrinc rektor 1575-ben *Theophaniá*-jának megírását szatmári gyűlekezete komédiaíráshoz igényével indokolta. A 17. sz. közepétől 1771-ig a jezsuiták ápolták a színjátszó hagyományt. 1790-ben Mórícz György kis társ.-a tartott három előadást m. nyelven. A rendszeres hivatásos játék 1814-ben kezdődött. A Debrecenből jövő egy. lépett fel, majd 1815-től Balog István önálló társ.-a adott műsort. A következő évtizedekben a színészek a Fehér ház fogadóban, a Csizmadia-szinben, az ún. Jeney-csúriben és a Kotró-kertben léptek fel. 1833-ban Keszy József Kisfaludy Károly *Kemény Simon* c. vitézi játékát adta elő. Hubay Gusztáv 1836-os egy.-ének Arany János is tagja volt. Prielle Kornélia pedig, még gyermekként, 1841-ben a Kotró-kertben lépett föl elő-

ször. 1845-ben a város Friedl János terveit mellékelve kért színházépítési engedélyt, majd 1848. jan. 22-én meg is nyitották a színházat Tóth István és Döme Lajos ig.-k együttesével, id. Lendvay Márton fellépével. A szabadságharc után 1857–58-ban Molnár György látogatta meg először a várost. 1870-ben Alexandru Ferențiu a román nyelvű műkedvelés korai szorgalmazója Szatmárról köszöntötte lelkesen a román nemzeti színház felépítéséhez szükséges pénzalap gyűjtését. A régi színházépület elavulása miatt a város újat építtetett, melyet 1892. jan. 14-én helyi műkedvelők előadásával adtak át a közönségnek. Ekkor Szatmár bekapcsolódott az Országos Színikerületi rendszerbe. A két világháború közti időről, a kolozsvári Nemzeti Színház vendégjátékait ki-veve, nem maradt adat, mert 1944-ben bombatalálat érte a színházat, a magántárs.-ok iratanyaga pedig elveszett. 1922–1924 között tartottak néhány román nyelvű előadást is. A front elvonulása után már 1944. nov.-ben hetente kétszer kezdtek előadásokat tartani az Iparos-otthonban, ill. a Cecil Teremben. 1945. jan.-tól Hegedűs Miklós kistárs.-a játszott itt. Bár 1947-ben Teatrul Constantin Nottara Satu Mare néven új intézményt alapítottak, az 1948-as országos színházi működési szabályzat a m. és a román egy.-t is megszüntette. Ezután nyolc évig csak alkalmi fellépésekre kerülhetett sor. 1956-ban azonban, az 1953-ban szervezett nagybányai Állami Színház m. tagozata Szatmárra költözött, s az 1958–59-es évadtól kezdve Harag György irányítása alatt értékes művészi munka alakult ki; első nagy sikerként a *Hamlet* előadása Csiky Andrásral a címszerepben. Az épület ekkor a szatmári Állami Magyar Színház nevet kapta. Az igazgatást Csiky András vette át, a rendezés feladatait Kovács Ferenc. 1966-ban renoválták az épületet, 1968-ban pedig román tagozattal bővült az együttes. Ettől kezdve *Északi Színház – Teatrul de Nord* – lett az intézmény neve. Az ig.-i munkakört ekkor 1979-ig Ács Lajos látta el. Rövid ideig két hivatalnokig. következett, hogy 1982-től kezdve a román tagozat vezetője töltse be az állást. A m. tagozat vezetője 1987-től kezdve Parászka Miklós. Az ig.-cserék és a nemzedékcseré, meg az utóbbi években felgyorsult változások ellenére az egy. tartja kivont rangját és újitani is képes volt. 1992-ben a Sepsiszentgyörgyi Nemzetiségi Színházi Kollokviumon több díjat nyertek Örkény István *Kulcskeresők* c. tragikomédiájának előadásával.

Szatmári Ágnes (Szatmár, 1932. márc. 17. –): diszlet- és jelmeztervező. 1956-ban végzett a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Intézetben, 1957 őszétől nyugdíjba vonulásáig a szatmári Északi Színház diszlet- és jelmeztervezője. Száznál is több munkáját realista szemlélet, ötletesség és megkapó színkezelés jellemzi. Baranga *Kerge birka* c. vj.-ának színpadképéért a legjobb diszletet megillető díjjal és dícsérő oklevéllel jutalmazták az 1958-as országos versenyen. F.T. Goodrich Hackett: *Anna Frank naplója*; Bródy S.: *A tanítónő*; Goldoni: *A chioggiai csetepaté*; Albee: *Nem félünk a farkastól*.

Szatmári György (Bp., 1957. júl. 24. –): színész, rendező, diszlettervező. A SzAk-n 1980-ban szerzett színészi diplomát, és a debreceni Csokonai Színház szerződtette. 1982–86-ban a Radnoti Miklós Színház, 1987-től az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. Az Agria Játékokhoz tervezte a diszleteket és jelmezeket, a *Bachus, avagy a 'bor' comédia* c. játékhöz, s ugyanott rendezte Tabarin *Veszedelemes levelek* c. darabját. Önálló műsora: *Operett-musical, sanzonest* (Eger, 1988).

Szatmári István (Bp., 1925. júl. 30. Bp., 1988. dec. 28.): színész. A SzAk-t 1946-ban végezte el, és utána a Nemzeti Színház szerződtette. 1947-től 1949-ig a Szegedi Nemzeti Színház tagja, 1949–51-ben ismét a

Nemzeti Színházban játszott, míg 1951-ben átszerződött A Magyar Néphadsereg Színházához, ill. a Vigszínházhoz, melynek haláláig tagja volt. Fanyar humorával, pompás karikírozó képességével számos epizódszerepben nyújtott sikeres alakítást. A Mestersége színész c. tv-sorozatban 11 színésztársával készített bemutató riportot. Színészekről, színészemlékeiről hangulatos cikksorozata jelent meg a Film, Színház, Muzsika hasábjain. Érdemes művész (1988). F.Sz. Ottó (Katona J.: Bánk bán); *Bulanov* (Osztrovszkij: Erdő); *Deske* (Mesterházi L.: Pesti emberek); *Loby* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Wagner* (Goethe: Faust); *Lehmann kapitány* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *Vinnie* (Simon: Furcsa pár); *Orvos* (Williams: A vágy villamosa); *Charley* (Miller: Az ügynök halála); *Salvator* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *A doktor* (Vitrac: Viktor, vagy a gyerekuralom). Könyve: *A kis csillag is csillag* (1989).

SZTÁRMÁRI ISTVÁN – *Finache*
(Feydeau: *Bolha a fülbe*)

Sztármári Liza (Hőgyész, 1928. márc. 14. –): színésznő. 1951-ben A Magyar Néphadsereg Színháza szerződtette, ill. a Vigszínház művésze lett. Jelenleg is ennek a színháznak a tagja. F.Sz. *Eszéki Mari* (Kárpáthy Gy.: Zrinyi); *Gianetta* (Heltai J.: A néma levente); *Majka* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Isméne* (Anouilh: Antigone); *Anna* (Kipphardt: Shakespeare kerestetik); *Eva Temple* (Williams: Orfeusz alászáll); *Nő* (Fejes E.: Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Első asszony* (García Lorca: Bernarda Alba háza).

Sztármári Róza: → *Havi Lajos*

Sztármári Északi Színház: → *Sztármár* színésze
sztármárnémeti-máramarosszigeti színházi lapok: a *Színházi Újság* alkalmmal és többnyire rövidebb ideig jelent meg. A század legelején (1901; 1908–1909 között) Kovács Ödön szerkesztett a színházi szezon idejére mindkét városban napilapot, de más városokban is hasonló c. 1923-ban *Színház és Művészet* az új lap címe. 1931-ben rövid időre ismét megjelent a *Színházi Újság*.

szavalás: 1. *versmondás*, a költői alkotás előszóval, közönség előtt történő egyszemélyes interpretálása; 2. verses színpadi szövegek tolmácsolása; 3. tágabb értelemben: minden színpadi szöveg előadásmódja; 4. pejoratív értelemben: az átélés nélküli, üres és pátosszal teli színpadi szövegmondás. – Ir. Ascher O.: A versmondás művészete (1955); Gáti J.: A versmondás (1965); Latino-

vits Z.: *Verset mondok* (1983); Némethné Böhm E.: *A szavalás története Magyarországon* (1992, kéziratoss disszertáció).

szavalókórus: prózai vagy verses szövegek zeneileg megkomponált előadására szervezett csoport. Nagysága néhány főtől több százig terjedhet. Csak formájában emlékeztet az antik görög színház kórusára. A 20. sz.-ban az avantgárd színjátszás mint a homogén tömegek akaratának, szándékainak kifejezőeszközét alkalmazta. Kedvelt formája volt a német expresszionizmusnak és a munkásmozgalomhoz kötődő színjátszásnak.

Százszázalék (100%): 1930 máj.-ában *Palasovszky* Ödön 100% néven szervezett előadásokat a Munkás Kultúrgárda keretében a Zeneakadémián.

szcenika: (görög) mai értelemben a színháték terének, a színpadnak kialakítása, technikai berendezése. Egy színház *szcenikusa* felelős a színpadkép különböző elemeinek működéséért. Feladatköre néha összekapcsolódik a *diszlettervező*ével, a *látványtervező*ével.

szcenikai raktárak: a színpadon alkalmazott sajátos építmények, tárgyak, jelmezek, kellékek tárolására szolgáló, különleges kialakítású helyiségek. Az *állódíszletek* raktára 8–10 m belmagasságú, sok támasztási lehetőséggel. A színpadterben függő, festett díszleteket felforva, polconon tárolják, ezek hossza a 14–16 m-t is eléri. Célszerű helye a fősínpad alatt van. A színházépületben többnyire csak a napi v. a repertoáron lévő díszletek tárolására van hely, így a színházak külső szcenikai raktárhelyiségekkel is rendelkeznek.

Széchenyi István gr. (Bécs, 1791. szept. 21. – Döbling, 1860. ápr. 8.): színházszervező, mecénás, szakíró. A napóleoni háborúk tisztjeként és utazóként megfordult Európa legnevesebb színházaiban, ennek tényeit *Naplói* rögzítik. A Magyar Tudományos Akadémia alapítója, 1826. jan. 8-án említi naplójában először a Nemzeti Színház gondolatát. 1827-ben a miskolci színház jelképes páholybérloje. 1828-tól tagja Pest vármegye játékszini küldöttségének, megbízásukból írta *Magyar játékszínről* c. röpiratát (1832, hasonmás kiadások: 1976, 1984). Elképzelése szerint a Nemzeti Színházat a pesti Dunaparton, a városközpontban és részvénytársasági alapon kellett volna felépíteni. Pest vármegye ajándékelken, az akkori város szélén, közadakozás útján gyűjtött részleges tőkével fogott építkezésbe 1835-ben. ~ terve (a nemességre országosan kivetendő 400 ezer pengőforint alaptőkével) az országgyűlés elé került, ahol 1836. ápr. 13-án a felsőtábla 18:17 arányban elutasította. Így Pest vármegye eleve ideiglenesnek tekintett színháza épült meg és nyílt meg 1837-ben, majd került országos kezelésbe 1840-ben. A Pesti Magyar Színház javára ~ is adakozott, benne páholyt bérlet, de nem fogadta el az országgyűlés jelölését a főig.-i posztra (1844). 1858-ban, Döblingből évi 1000 pengőforintot ajánlott a Nemzeti Színház támogatására. Az *Ein Blick...* c. röpiratában is (1859) megvédte a Nemzeti Színházat az udvari színház koncepciójától. Ir. Belitska-Scholtz H.: Sz. I. és a magyar színházépítési törekvések (Építés–Építéstudomány, 1974).

Szécsén Mihály (Bp., 1897. dec. 28. – Bp., 1968. szept. 15.): író, színpadi szerző. Az első világháború után karcolatokat, humoreszkeket írt bp.-i lapokba. Kabarétréfák, egyfelvonásosok, dalszövegek után az 1930-as évektől mutatták be gördülékeny dramaturgiájú prózai és zenés vj.-ait. Filmforgatókönyveket is írt. F.M. *Százhuszas tempó* (Szántó A.-dal, 1934); *Budapest–Wien* (Szántó A.-dal, zene: De Fries K., 1935); *Papirkácskirke* (Szántó A.-dal, 1939); *Kihajolni veszélyes* (Szántó A.-dal, zene: De Fries K., 1947); *Mimóza* (Szántó A.-dal, 1947).

Szécsi Ferenc (Bp., 1861. máj. 16.–Bp., 1941): újságíró, író, dramaturg, színházigazgató. 1886-ban Lipcsében jogot végzett. 1878-tól *Franciscus* álneven írt tárcákat, színikritikákat. Írásait a Pesti Hírlap, Pesti Napló, Egyetértés, Budapesti Hírlap, Fővárosi Lapok, Pester Lloyd, Magyar Hírlap közölte. Első színművét 1887-ben a Nemzeti Színházban játszották. 1896-tól 1901-ig a Víg-színház első dramaturgigazgatója volt. 1904-ben királyi közjegyzővé nevezték ki. 1907-ben a Petőfi Társaság tagjává választották. Drámái: *Bál után* (1887); *Sára és Bernát* (Rákosi V.-ral, 1888); *Legénybúcsú* (1891); *Baba* (1894); *Kaland* (Makai E.-lel, 1897); *Utazás az öveztség felé* (1904); *A színház ördöge* (1905). Fordításai: Carlweis: *Éljen a kisiparos!* (1896); Siraudin: *A hajnali vendég* (1899).

Szécsi Ferenc (Herkulesfürdő, 1913. júl. 11.–Bp., 1974. márc. 1.): színész, rendező. *Szécsi* Ferkó néven gyerekfilmszínészként tűnt fel. 1938-ban elvégezte a SzAk-t. 1938–39-ben a Belvárosi Színházban szerepelt. 1939-ben néhány hónapra a kassai színházhoz, 1939–40-ben Erdélyi Mihály társ.-ához szerződött. 1941-től 1944-ig Kolozsvárott játszott. 1944–45-ben részt vett a marosvásárhelyi m. társ. megszervezésében. 1946–1948 között Bp.-en a Vigopera főrend.-jeként dolgozott, 1948–1957 között a Magyar Rádió rend.-je, majd osztályvezetője. 1957–1959 között egészségügyi ismeretterjesztő filmeket rendezett. 1959-től 1964-ig az Allami Déryné, 1964–65-ben a Fővárosi Operett-, 1965-től 1973-ig ismét az Allami Déryné Színház rend.-je volt. 1964-ben az Irodalmi Színpadon is rendezett. 1950–1953 között a SzAk-n beszédművészetet tanított. Jellem- és bonvivánszerepeket játszott. F.Sz. *Csaba királyfi* (Harsányi K.: Ellák); *Móka* (Tamási Á.: Énekes madár); *Otto* (Katona J.: Bánk bán). F.R. *Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig*; Kleist: *Az eltört korszó*; Sh.: *A makrancos hölgy*; Kodály Z.: *Háry János*; Garcia Lorca: *Bernarda Alba háza*.

Szécsi Kató (Bp., 1938. dec. 17.–): színésznő. 1965-ben kezdődött színészi pályája Kertész Sándor torontói színházában, amikor Hunyady Sándor Lovagias ügy c. darabjában *Gizikét* alakította. Sokoldalú művésznő, különösen komikai szerepkörben arat sikereket. F.Sz. *Mandula Mancsi* (Komjáthy K.: Ipafai lakodalom); *Mari* (Kodolányi J.: Földindulás); *Gonosz mostoha* (Kacsóh P.: János vitéz); *Lenci* (Herczeg F.: Kék róka); *Róza* (Schönthan: A szabin nők elrablása); *Teca* (Barabás P.: Könnyű a férfiaknak).

Szécsi Vilma (Debrecen, 1933. nov. 8.–): színésznő. Látogatta a SzAk-t, de oklevelet nem kapott. 1954-ben a Fővárosi Operettszínház szerződtette, 1961-ben a Petőfi Színház tagja 1963-tól 1971-ig a Víg-színházban játszott, azóta a Bartók, a Budapesti Gyermekszínház, ill. az Arany János Színház tagja. F.Sz. *Icuka* (Sós Gy.: Pettyes); *Évike* (Csizmarek M.: Balkezes bajnok); *Imrike* (Komjáthy K.: Ipafai lakodalom); *Lucy* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Sanyi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Brazovicné* (Jókai M.: Az aranyember); *Nagy mama* (Keleti I.–Török S.: Csilicsala csodái); *Igazgatónő* (Bart: Oliver); *Tanárnő* (Juhász I.: Egy szívdobbanás fele).

Szedődi Irén (Bp., 1917. jún. 6.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1941–47-ben a Zak-n végezte dr. Molnár Imre irányításával. 1947-ben szerződött az Operaházhoz, amelynek 25 éven keresztül egyik legsokeoldalúbb művésznője volt. 1948-ban mutatkozott be Mozart A varázsfuvola *Első hölgyeként*. Pályafutása során az operairodalom szinte valamennyi fontos szerepét elénekelte hatalmas sikerrel. Egyéniségének bája, hangjának nemes csengése magasfokú stíluskészséggel és

szerepmegformálással párosult. Művészetét több hang-lemez örzi, többek között *Liszt* Ferenc, *Kodály* Zoltán, *Szokolay* Sándor művei. 1952-ben és 1959-ben Liszt Ferenc-díjjal, 1967-ben érdemes művész c. tüntették ki. 1990-ben az Operaház örökös tagja c. kapta. F.Sz. *Violetta* (Verdi: Traviata); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Liu* (Puccini: Turandot); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Szulamit* (Goldmark K.: Sába királynője); *Margit* (Gounod: Faust).

Szedő Lajos (Bp., 1920. márc. 3.–Bp., 1965. szept. 12.): színész, színházigazgató, szövegíró. Pályafutása során számos vidéki színház, köztük a kassai, a győri, a debreceni és a szolnoki szintárs. tagja volt. A háború után három évig vidéki színházigazgató volt. Színészi munkája mellett operettek, zenés vj.-ok átdolgozásával is foglalkozott. F.Sz. *Miska* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Sir Basil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Château Gibeau őrnagy* (Hervé: Nebáncsvirág).

Szedő Miklós dr. (Bp., 1898. jún. 8. Bp., 1978. aug. 19.): énekes (tenor). *Krammer* Teréz, *Kovács* Ferenc és ifj. *Abrámy*né növendéke volt, majd Bécsben folytatott énektanulmányokat. 1926–27-ben az Operaház ösztöndíjasa. Egy évadot énekelt az Operaházban, majd 1939-ig a Városi Színház tagja volt. Ezután Dél-Amerikába emigrált. Braziliában, Argentínában és Chilében egy olasz társulattal lépett fel. 1948-ban visszatért Mo.-ra és a továbbiakban orvosi hivatását gyakorolta. Dalénekesként és operettbonvivánként is jelentős volt. A Magyar Rádió és a His Master's Voice hanglemeztársaság szólistájaként jelentős sikereket aratott. Pályafutása során mintegy 50 vezető szerepet énekelt, elsősorban a lírai tenor szerepkörben. 1932-ben a bécsi Népopera (Volksoper) vendégszerepelt. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Alfred* (Verdi: Traviata); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola).

Szeged színészete: a város már 1719-ben színházalapítási jogot kapott a királytól, de a megvalósításig még hosszú idő telt el. A piaristák iskolai színjátéka 1722-ben kezdődött. Innen nőtt ki *Dugonics* András drámairói munkássága. 1800-ban *Kelemen* László társ.-a két ízben is játszott ~-en. Máj.-ban a felsővárosi templomban, nov.-ben pedig a városháza emeletén lévő teremben. 1803-ban Wesselényi báró kolozsvári egy.-e lépett színre. Ok mutatták be *Vedres* István vízmérnök *A haza szeretete, avagy nemes Szeged városának a törökölt való elvétele* c. vízei játékát. 1806–07-ben *Ermény* Mihály vezetésével játszott egy társ. 1805-től meglehetősen rendszerességgel német egy.-ek is megfordultak a városban (L. Probst, Fr. Duny, Joh. Metzger, Carl Slavich, Alois Schätzl); 1815-ben pedig Joachim *Vuic* szerb nyelvű előadásokat tartott. Az egyre erősödő magyar nyelvű színjátszást *Láng* Ádám János, *Kilényi* Dávid, *Wándza* Mihály, *Abday* Sándor egy.-ei képviselték. A régi játszóhely már 1823 óta tűzveszélyesnek minősült. Ezért 1840-ben a város vezetősége állandó színház építését, ill. saját társ. szervezését fontolgatta. Ez utóbbit *Komlóssy* József, aki 1840–41-ben már hat hónapos évadot tarthatott – s közben vendégként *Lendvay* Márton és *Egressy* Gábor is eljátszotta Hamlet szerepét – vállalta volna. 1843-tól *Latabár* Endre társ.-a tért vissza több ízben. 1847-ben azonban a természet le kellett bontani. Ettől kezdve az egy.-ek nyári színikörökben (Hét Pacsirta-kert: új-szegedi sétatéri színikör), ill. a felsővárosi társalkodó egyesület épületében léphettek csak fel. Az abszolutizmus idején volt a leg-hosszabb német évad: 1852-ben Leopold *Lederer* társ.-a tizenegy hónapon át játszott. A város ugyanekkor részvényszerűségi formában próbálta megteremteni egy állandó színházépület gazdasági alapjait, de nem jutott eredményre. Új színikört épített viszont *Havi* Mihály a

Kisdédóvó telke mellett, melyet később az alapterület-hez csatoltak, a későbbi Színház utcában. Erre a város 15 éves működési engedélyt adott. A 60-as években *Molnár György*, *Láng Boldizsár*, *Latabár Endre* és *Kocsisovszky Jusztin* társ.-ai látogatták ~et. 1869-től egyre folyamatosabbá vált *Aradi Gerő* színig.-sága: így pl. 1876-tól 1883-ig, majd 1885-től 1889-ig ő vezette a színházat. Közben jelentős lépések történtek az állandó színház létesítésére. 1878-ban ezzel a céllal szervezték meg a Szegedi Színügyi Egyletet. Az 1879-es szegedi nagy árvíz utáni újjáépítés szerencsére, gyorsította a folyamatot. 1881-ben a Fellner-Helmer-cég ajánlatát fogadták el. 1882-ben letették az alapkövet, 1883. okt. 14-én pedig megnyílt a reprezentatív új színház. 1885. ápr. 22-én ugyan teljesen kiégett, de újjáépítve 1886. szept. 29-től már újra játszhattak benne. A 19. sz. utolsó évtizedében, majd 1908-ig *Makó Lajos*, *Krecsányi Ignác* és *Janovics Jenő* dr. igazgatta a színházat. Az 1908–1919 közötti évtizedben *Almássy Endre* biztosította a színházi működés folyamatosságát. 1918–19-ben átmenetileg Színésztanács vette át az irányítást, rövid időre *Juhász Gyula* közreműködésével. 1920–1923 között *Palágyi Lajos* igazgatása következett, majd három évig *Andor Zsigmond* vezette a színházat. 1926-tól 1931-ig, különböző műv.-i vezetőkkel városi felügyelettel működött a színház. A gazdasági világválság nyomán rövid időre konzorciumot alakított a társ. *Sziklai Jenő* igazgatása (1933–1939) a konszolidálódó állapotokat jelezte. Ez idő tájt kezdeményezték a Szegedi Szabadtéri Játékokat. Miután a stagione-rendszer itt sem vált be, a háborús években *Kardoss Géza*, majd *Bánky Róbert* vezette a társ.-ot. 1943-ban *Török Emil* vezetésével önálló operaegy. alakult. A szovjet csapatok érkezése után 1944. nov. 3-tól konzorcialis alapon dr. *Baranyi János* karmester vezetésével indultak meg az előadások. 1945 márc.-ától *Leho-*

tay Árpád vette át a drámai részleg irányítását. Ekkor azonban a város kezdeményezésére már megindult a tárgyalás a szegedi Városi Színház állami kezelésbe vételére. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium aug. 18-i előterjesztése alapján a Minisztertanács aug. 29-én döntött és Szegedi Nemzeti Színház néven létrehozta az ország harmadik nemzeti színházát. Szept. 1-jei hatállyal *Lehotay Árpád*ot és *Vaszy Viktort* – utóbbit mint zenei műv.-i igazgatót – három esztendőre kinevezte. A város használatra engedte át a tulajdonát képező épületet, biztosította a fűtést és a világítást és vállalta a költségvetési hiány 20%-ának megtérítését. – Ir. Szmolényi N.: A szegedi magyar nemzeti színészet százéves története (Szeged, 1906); *Lugosi D.*: A szegedi színészet vázlatos története (Szeged, 1929); *Lugosi D.*: A piaristák szegedi drámajátékai (Szeged, 1930); ifj. *Horváth I.*: Örök színház (1942); *Osváth B.*: Képek a szegedi színészet történetéből (Szeged, 1956); *Kálmán L.*: A szegedi színház 1918–19-ben (Szeged, 1959); Szeged színház-történetének forrásai a Csongrád Megyei Levéltárban, 1–3. (1989–1990); Szegedi Nemzeti Színház, 1883–1986 (szerk. *Nikolényi I.*, Szeged, 1986).

Szegedi Dezső (Miskolc, 1953. jan. 7.–): színész. 1982-ben énekkari tagként kezdte pályáját a Miskolci Nemzeti Színházban. Kiseb. prózai szerepek után a színház közismert karakterszínésze lett. F. Sz. *Gremio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Szilveszter* (Molière: Scapin furfangjai); *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Szegedi Erika (Bp., 1942. márc. 1.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1964-ben egy évadra a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött, 1965 óta a Vigszínház tagja. Fanyar szépsége jól érvényesül színpadon és filmen egyaránt. Jászai Mari-díjas (1973), érdemes művész (1986). F.Sz. *Mira* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Abigail* (Miller: A salemi boszorkányok); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Adél* (Molnár F.: Üveg cipő); *Anna* (Csehov: Platonov); *Mikár Ferencné* (Szomory D.: Györgyike, drága gyermek); *Mrs. Prentice* (Orton: Amit a lakáj látott).

Szegedi Mihály (Máramarosziget, 1833–Lipótmező, 1887. ápr. 7.): igazgató. Mint színész 1866 elején Sárospatakon kezdte működését. Mivel színészként nem ért el sikereket, 1869-ben önálló társulatot alapított. Változatos műsorral járta a vidéki városokat: pl. *Tolonc* (Tóth E.); *Szép Helena* (Offenbach); *Parlagi Jancsi* (Théaulon de Lambert); *Egy katona története* (D'Ennery-Common).

M.A. 1869–70: Nyíregyháza; 1870: Kisvárd, Mátészalka, Zilah, Nyíregyháza, Torda; 1871: Dés, Zilah, Tokaj; 1871–72: Rozsnyó; 1872: Losonc, Szolnok, Nyitra; 1873: Rimaszombat, Nyitra, Baja, Eger, Ungvár; 1874: Sátoraljaújhely, Eger, Gyula; 1874–75: Ungvár; 1875: Sátoraljaújhely, Munkács; 1875–76: Szatmár; 1876: Zilah, Tasnád; 1877: Sárospatak; 1878: Homonna, Nagymihály, Kisvárd; 1878–79: Sátoraljaújhely; 1879: Nagymihály, Nagyszalonta, Belényes; 1880: Újszentanna, Békéscsaba, Nagyszentmiklós; 1880–81: Lugos; 1881: Lippa, Temesvár, Versec; 1883: Lugos, Félegyháza, Cegléd; 1883–84: Cegléd; 1884: Karcag, Szolnok, Csongrád.

Szegedi Nóra (Hercegszántó, 1957. jan. 26.–): színésznő. 1986-ban, a SzAk elvégzése után a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött. 1987 óta a kecskeméti Katona József Színház tagja. Főként operettekben nyújt sikeres alakításokat. F.Sz. *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Lucy* (Jacoby V.: Leányvásár); *Leila* (Huszka J.: Gül Baba).

SZEGEDI ERIKA – *Galina*
(*Vampilov: Vadkacsavadászat*)

Szege di Balett: a Szege di Nemzeti Színház tánc tagoza ta. Első ízben 1946–1949 között működött olyan ba lette gy. a színházban, amely önálló produkciókat is elő adott. Vezetője 1946–1948 között *Zsedényi Károly*, 1948–49-ben *Lőrinc György* volt. Az egy. főként egyfel vonásosokat tűzött műsorára, s a repertoárépítésben az operaházi mintát tartották ideálisnak. Másodszor 1958–1968 között működött önállóan. Néhány ven dégkor. működését követően *Imre Zoltán* műveit mu tatták be, s ezzel önálló, kísérletező, kortárs egy.-sé kez dett válni a ~, de az egyre jobban ellehetetlenülő helyzet ben a társ. felbomlott, *Imre Zoltán* külföldre távozott. A ~ újjáalakítása 1987-ben *Bokor Roland* nevéhez fűző dik. 1980 óta *Imre Zoltán* ismét kortárs táncszínházi ar culat kialakítására törekszik. Az egy. mellett stúdió is működik, teret adva a kísérletezésnek, új koreográfiák bemutatásának. 1993-tól *Jurónics Tamás* és *Pataki András* lett a társ. vezetője. Ir. Neumann I.: A szege di Nemzeti Színház balette gy.-ének története a felszaba dulás után (Tánc tudományi Tanulmányok, 1976–1977); Dienes G.: Balett vidéken 1945 és 1985 között (A színpadi tánc története Mo.-on, 1989).

Szege di Molnár Géza (Bp., 1939. márc. 14.–): előadóművész. Eredeti szakmája építészmérnök. 1963-ban parodistaként tűnt föl a *Ki mit tud* televíziós vetél kedőn. Színészi pályáját 1964-ben kezdte a Szege di Nemzeti Színházban. 1968–69-ben a Mikroszkóp Szín padon játszott. 1975–1977 között a Kamara Varieté társ.-ának tagja volt. Nagy hangterjedelmű, ironikus, metsző humorú művész. Énekes világsztárok paródiái ből összeállított önálló műsorával bejárta a világot. 1985-ben egy bécsi repülőtéri terrortámadásnál súlyo san megsebesült. 1987-ben toló kocsiban szólalt meg új ra a *Hívtak, jöttem* c. műsorban, a Vidám Színpadon. Azóta önálló estjei inkább szívhez szólóak, mint kacag tatok. Sanzonokat, dalokat énekel, és önvallo másszerű összekötő szöveggel régi szerepekből részleteket ad elő. *F.Sz. Hadfaludy Feri* (Lehár F.: A mosoly országa); *Igor* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága); *Duszog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde). Önálló előadóestjei: *Igy énekeltek Ti; Felhangolva; Nekem már löttek*. Könyve: *Nekem már löttek* (önéletrajz, 1988).

Szege di Nemzeti Színház: 1945 nyarán Szege di város

vezetősége azzal a javaslat tál fordult a kormányhoz, hogy a Kolozsvári Nemzeti Színház egész felszerelését, vagyis a díszlet, jelmez és technikai berendezést adják át a sze ge di színháznak, s mintegy a kolozsvári színház utódjául államosítsák a szege di színházat. A javaslatot elfogadva, a szege di színház megkapta a kolozsvári felszerelést és 1945. aug. 28-án Szege di Állami Nemzeti Színház néven államosították a szege di színházat. Ig.-ja *Lehotay Árpád*, a bp.-i Nemzeti Színház tagja, zeneig.-ja *Vaszy Viktor*, a volt kolozsvári színház zenei vezetője lett. Az alapító társ. tagjai voltak, többek között: *Hotti Éva*, *Majláth Mária*, *Petur Ilka*, *Deák Sándor*, *Kozák László*, *Rajz János*, s tagja volt a színház legidősebb és legrégebb művésze, *Herczegh Vilmos*. Hosszú huzavona után dec. 22-én kezdhet te el működését a színház, Zilahy Lajos: *A tizen kettedik óra* c. darabjának bemutatójával. A színháznak a prózai részleg mellett volt opera társ.-a is, 20 szólistával, 57 tagú zenekarral és 15 balett táncossal. Az első évad ban új magyar, klasszikus és nyugati darabok egyaránt színre kerültek, míg az operai részleg a népszerű operá kat hozta színre, mint a Pillangókisasszony, a Carmen, a Tosca és Rigolettó. Vaszy Viktor fedezte fel és szerző dte *Simándy József*et, akinek első fellépte 1946. márc. 12-én volt a Carmen c. opera *Don José* szerepében. Az első évtized alatt gyakori volt az ig. változás, ezért a drá mai részleg műsora meglehetősen eklektikus. Az opera tagozat viszont erősen fellendült *Vaszy Viktor* állandó és szakszerű vezetése alatt. 1947-től folyamatosan tartott a színház tájelőadásokat Makón, Csongrádon, Szentese n és Hódmezővásárhelyen. Ebben az időben szerző dött a színházhoz *Bessenyei Ferenc*. 1849. aug. 1-jén in tézkedett a népművelési miniszter az ország színházai nak államosításáról. Szege den kívül még öt vidéki színház kapott ekkor állandó társ.-ot, így az alábbi hat város intézményei lettek a vidéki színházi élet központjai: Sze ged, Pécs, Debrecen, Miskolc, Győr és egyelőre Szolnok Kecskemét közös vezetéssel és társ.-tal. 1949 után minden színház a központi kulturális politika irányítása alá került. Szege den az új ig. a prózai részleg átszerve zésével, azaz létszámcso kken tés sel kezd te működését. A prózai ig.-k ezután is kétevenként váltották egymást, ezért is a drámai tagozat messze elmaradt az országos szinten is elismert operai teljesítményektől. A prózai ta-

SZEGE DI
NEMZETI SZÍNHÁZ

gozat tájéloadásokat tartott, amelyeken zömében az új, szocialista témájú darabokat játszották. Az operai részleg stagione rendszerben a dél-magyarországi játékhelyeken mutatott be operákat. A prózai tagozat szerencséjére néhány kitűnő rendező is került a színházhoz, mint *Adám Ottó*, *Horvai István*, *Lendvai Ferenc* és ők – jó szemmel és drámai érzékkel – néhány kiváló képességű színészt szerződtettek, *Domján Editet*, *Lontay Margitot*, *Inke Lászlót*, *Kaló Flóriánt*, s az első vidéki Kossuth-díjast, *Barsy Bélát*. A később híressé vált rendezők közül többen itt kezdték pályájukat, mint *Dobai Vilmos*, *Sallós Gábor*, *Bozók István*, *Versényi Ida*, az operai részlegnél *Békés András*, *Szinétár Miklós*, *Makai Péter*, *Kertész Gyula*. 1954-ben nyílt meg a Szegedi Kamaraszínház. 1954–1957 között *Rubányi Vilmos* vezette az operai részleget, de aztán *Vaszy Viktor* ismét átvette a vezetést, és nyugdíjazása után is, haláláig ott működött. 1956-ban ünnepelte a színház az állandó szegedi színjátszás és az állandó színház centenáriumát. 1957-ben újjászervezték az operatárs-ot, kibővítették a prózai és az operett tagozatot. A színház 1977-től prózai részlegével a Kamaraszínházban, az operai pedig a Szabadság mozi helyiségében folytatta működését, mert a nagy épületet felújították. Ez a munka nyolc évig tartott, az ünnepi előadást 1986. okt. 4-én tartották, amelyen felléptek a Szegedről indult és országos hírnévre szert tett művészek, mint *Páger Antal*, *Bessenyei Ferenc*. 1980-tól a prózai tagozat művészeti vezetője *Ruszt József* volt, aki 1989-ben követőivel együtt kivált a társ.-ból és megalapította a Független Színpadot. Időközben a balettagyűttes önálló társ. lett, balettmester vezetésével. A megújított színházban azonban az egyenetlenségek és a belső viszályok hátráltatták az eredményes munkát. Rövid ideig *Gregor József* operacénekes vezette az operai részleget és *Imre Zoltán* a balettagyűttest, de hamarosan minketlen lemondtak. A tájéloadásokon kívül a társ. külföldön is rendszeresen vendégszerepelt, zömmel Szabadkán és Újvidéken. Jelenleg működik a drámai, az operai, az operett és a balett tagozat. Ig. *Kormos Tibor*, művészeti tanácsadó *Árkosi Árpád*, az operai tagozat vezetője *Molnár László*.

Szegedi Szabadtéri Játékok (1931–): a *Dóm téren* nyaranta tartott színházi rendezvényt sorozat. A ~ kezdeményezője 1927-ben *Hont Ferenc* volt. Ötletét a művelődési kormányzat átvette, így mutatta be 1931. jún. 13-án a Nemzeti Színház Voinovich Géza *Magyar passió* c. játékát az éppen elkészült Dóm téren. A ~ 1933-tól, *Az ember tragédiája* első, *Hont* rendezte szabadtéri bemutatójától rendszeressé váltak. 1933-tól 1939-ig a Tragédia mellé más produkciók is csatlakoztak (*Herczeg F.: Bizánc*, *Kacsóh P.: János vitéz*, *Kodály Z.: Hány János*). A ~ a II. világháború után 1959-től indult ismét útjára. Egy-egy nyár programja általában egy drámából (*Madách I.: Az ember tragédiája*; *Sh.: Hamlet*, *Szentivánéji álom*; *Illyés Gy.: Dózsa György*) és több zenés produkcióból (opera, balett, zenekari hangverseny) áll. Ir. Sz. Simon I.: A Játékok krónikája (1983); Kovács Á.–Nikolényi I.–Polner Z.: A Szegedi Szabadtéri Játékok kézikönyve, 1931–1991 (Szeged, 1991).

Szeghő Endre; *Szegheő* (Heves, 1877. márc. 18.–Bp., 1933. nov. 24.): színész. 1899-ben kezdte pályáját. 1900–01-ben Kassán volt gyakorló színész. 1901–1905 között Kolozsvárott, 1905–07-ben Kassán, 1907-től 1914-ig Temesvárott, 1914–1919 között Szegeden játszott. 1919-től 1925-ig a Belvárosi, 1925–26-ban a Belvárosi és Renaissance, 1926–27-ben az Andrassy úti Színház tagja volt. 1927–28-ban az Új, 1928–29-től 1933-ig a Vígyszínházban játszott. 1923-ban az Imperiál Kabare-ban is fellépett. Jellem- és epizód szerepeket formált meg.

F.Sz. *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Reb Szender* (An-Ski: Dybuk); *Ledowsky* (Baum: A nagy hotel).

Szegleth Ferenc (Ugod, 1934. máj. 10.–): énekes (tenor). 1957–1960 között az Operaház kórusának tagja, majd az Állami Déryné és a Szegedi Nemzeti Színházban énekelt, ahol 1968-ban Verdi A trubadúr *Manrico* szerepében mutatkozott be. 1970–75-ben az Operaház magánénekes. Főként comprimarios szerepeket alakított.

Szegő György (Bp., 1947. dec. 24.–): diszlet- és jelmeztervező. Először a Budapesti Műszaki Egyetemen diplomázott 1972-ben, s tervezőmérnökként dolgozott. Ezután az Iparművészeti Főiskola tervező szakán tanult és diplomázott 1976-ban. 1976–1978 között a Bp.-i Művészeti Hetek és Szabadtéri Színpadok scenikus vezetője. 1979–1989 között a kaposvári, 1989-től pedig a győri színház tervezője. Közben részese volt a kaposvári színház több nemzetközi sikerének (*BITEF 82*, három fődíj). Az építészettől jutott el az eklektikus, posztmodern, realitás és szűrrealitás határára mozgó drámai térépítkezésig. Gyakran szerepelt kiállításokon, olykor rend.-ként is. F.T. Weiss: *Marat/Sade*; Katajev–Bereményi G.: *A Werther már megint*; Spiró Gy.: *A kert*; Csehov: *Sirály*; Márai S.: *A kassai polgár*.

Szegő Iván (Miskolc, 1923. márc. 25.–): bábrendező. A moszkvai Központi Bábszínházban tanult, majd 1951-től 1954-ig az Állami Bábszínház főrend.-je volt. Később iparművészeti pályára tért át. F.R. *Sziárparádé*; Gozzi–Heltai J.: *Szarvaskirály*; Gogol: *Karácsonyjé*. Könyvei: *A bábja társulat rendezőjének feladatai* (1952); *Az orosz és szovjet bábja társulat története* (Bábszínpad 25. sz., 1956).

Szegvári Menyhért (Szeged, 1949. ápr. 24.–): rendező, színész. A SZAK színész tagozatán 1972-ben, a rend.-i szakon 1981-ben szerzett oklevelet, 1972 óta a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Jászai Mari-díjas (1989). F.Sz. *Syracusai Dromio* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Caliban* (Sh.: A vihar); *Sganarelle* (Molière: Don Juan); *Sébök Zoltán* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Bozarov* (Turgenyev–Szakonyi K.: Apák és fiúk). F.R. Sh.: *Hamlet*, *Lear király*; Schiller: *Haramiak*, *Don Carlos*; Mozart: *A varázsfuvola*; Rossini: *Hamupipőke*; Joyce: *Számkivetettek*.

Szeibert István (Máramarosziget, 1944–): énekes (tenor). A kolozsvári Állami Magyar Opera tagjaként számos operett főszerepét alakította. F.Sz. *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba); *Petrov* (Jacobi V.: Sybill); *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz); *Baracs* (Szirmai A.: Mágnes Miska).

Szeitz Gizella (Bp., 1919. szept. 10.–): jelmeztervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán kapott oklevelet, majd 1945-ben mint textilfestő került az Operaházba. 1951-től 1975-ig volt operaházi jelmeztervező. Számos opera, balett, valamint film, tv-játék, tv-film kosztümjeit tervezte; olykor más színházaknak is dolgozott. F.T. Rossini: *Ory grófia*; Wagner: *A Rajna kincse*, *A walkür*, *Siegfried*, *Istenek alkonya*.

Székely Andrea (Bp., 1958. nov. 5.–): rendező. 1981-ben végezte el a Bábstudiót, akkor az Állami Bábszínház tagja lett. 1984–85-ben a prágai Művészeti Akadémián tanult bábrendezői szakon. Ezután több bábéledést rendezett vidéki bábszínházakban. 1992-től a Kolibri Színház bábművészeti vezetője. Folyamatosan tanít bábjátékot gyermekeknek és pedagógusoknak. 1992-től az UNIMA elnökségi tagja. F.R. Urbán Gy.: *Minden eger szereti a sajtot*; Tamkó Sirató K.–Novák J.: *Mesélő kert*; Bringsvaerd: *Locpocs és a bolygó hollandi*.

Székely Anna (Marosugra, 1935. máj. 10.–Marosvásárhely, 1993. júl. 18.): színésznő. 1959-ben a maros-

vásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett, és a város Nemzeti Színháza szerződtette. Átéléssel elevenített meg drámai figurákat, tragikus hősnőket. Vj.-i szerepeiben főként az ironikus vonásokat emelte ki. Számos előadóesten fellépett. F.Sz. *Malvin* (Csiky G.: Buborékok); *Klütaimnesztra* (Gyurkó L.: Szerelmem, Elektra); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Jászai Mari* (Kocsis I.: A megkoszorúzott); *Ogudalova* (Osztrovszkij: A hozomány nélküli lány).

SZÉKELY ANNA

Székely Ferenc (Udvarfalva, 1932. júl. 26. –): dramaturg, színházigazgató. 1954-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a Székely Színház dramaturgként alkalmazta. 1961–1964 között az bábszínházi ig. volt, majd visszatért a színházba. 1992-ig, nyugdíjazásáig ismét dramaturg volt. *Leánykérés holnap* c. színdarabot is írt. Kisebbség nagyobb epizód szerepeket is megformált.

Székely Gábor (Jászberény, 1944. máj. 26. –): rendező, színházigazgató. A SzAk rend. szakán végzett. 1968-tól a szolnoki Szigligeti Színház rend.-je, 1971–80-ban főrend.-je, 1972-től 1978-ig ig.-főrend.-je. 1980–1982 között a Nemzeti Színház főrend.-je. 1982-ben a Katona József Színház alapító tagja, 1989-ig ig.-ja. Jelentős szerepe volt e színház művészi arculatának kialakításában. A stuttgarti Theater tri-bühne rend.-je. 1973-tól a SzAk tanára. Rend.-i munkáját elmélyült elemzőkészség, a színpadi alakok emberi, lélektani hitelességének kidolgozása jellemzi. Előadásaiban örvöztöten érvényesül a magas fokú szervezethez, az esztétikai szigor és a szenvedélyek szélsőséges megjelenítése. Kosuth-díjas (1988), Jászai Mari-díjas (1974), érdemes (1978) és kiváló művész (1986). F.R. Büchner: *Woyzeck*; Miller: *Bűnbeesés után*; O'Neill: *Utazás az éjszakába*; Csehov: *Sirály, Három nővér*; Sh.: *Athéni Timon, Troilus és Cressida, Ahogy tetszik, Coriolanus*; Bulgakov: *Menekülés*; Mrozek: *Emigránsok*; Füst M.: *Boldogtalankok, Catullus*; Szuhovo-Kobilin: *Tarekin halála*; Örkény I.: *Tótek, Macskajáték*.

Székely György (Bp., 1918. nov. 4. –): rendező, színházigazgató, színházelméleti író, műfordító, az irodalomtudományok doktora (1988). A bölcsészdoktorátus megszerzése után 1941–43-ban a Nemzeti Színház lektor-dramaturgja, majd rend.-je. 1943–1948 között megszaktatásokkal a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja.

1948–52-ben több fővárosi és vidéki színház rend.-je. 1952–57-ben a Fővárosi Operettszínház főrend.-je. 1957-től a Színházstudományi Intézet főmunkatársa, 1960-tól 1980-ig ig.-helyettese. 1968–69-ben a New York State University at Albany vendégprofesszora, 1986-ig visszatérő előadója. 1959–1968 között a Magyar Színművészeti Szövetség elnökségi tagja. A Színházi Kutatók Nemzetközi Szövetsége (IFTR) Végrehajtóbizottságának tagja, 1978–80-ban a Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) m. központjának elnöke. A Magyar Tudományos Akadémia Színház- és Filmtudományi Bizottságának alapító tagja, 1990-től elnöke. Érdemes művész (1990). Főbb elméleti munkái: *Színházelmélet Angliában* (1940); *Színházéktípusok dramaturgiája* (1965); *Bábuk és árnyak* (1972); *E. Gordon Craig* (1975); *Színházesztétika* (1976); *A színház világa* (1986). Sajtó alá rendezte *Gordon Craig és Hevesi Sándor levelezését* (1991). Szerk.-je *A Nemzeti Színház 125 éve* (1963), *A Nemzeti Színház* (1965) köteteknek. Társ szerzője *A színház világtörténete I–II. c. kiadványnak* (1986). *A Magyar Színház története 1790–1873* (1990) főszerk.-je. Több drámát fordított (Hauptmann: *Iphigeneia Delphiben*; Kaiser: *A calais-i polgárok*; Wesker: *A konyha*). F.R. Hubay M.: *Hősök nélkül* (ősbemutató); Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Móricz Zs.: *Boszorkány* (ősbemutató, Pécs, 1947); Katona J.: *Bánk bán*; Offenbach: *Orfeusz az alvilágban*; Kemény E.: *Valahol Dölen* (ősbemutató); Brecht-est (1958).

Székely Irén (Bp., 1874. okt. 21. –?): énekesnő. 1897-ben Aradon indult primadonna-pályafutása, mely Kolozsváron, Nagyváradon, Szegeden keresztül 1904–05-ben a Népszínház tagságáig vezetett. Ezután férjhez ment és elhagyta a színpadot. Szép hangjával, kiváló énektudásával, izléses játékkal méltán aratott sikert. F.Sz. *Szaffi* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Pepita* (Bahmert: A granadai vőlegény).

SZÉKELY GÁBOR

Székely János (Torda, 1929. márc. 7. – Marosvásárhely, 1992. aug. 24.): költő, próza-, dráma- és esszéíró. Könyvdrámának szánt műveit a manapság szokatlan verses formában írta. A diktatúrák önkénye, az emberi méltóság lábbal tiprása ellen metaforikus alakban, magas művészi szinten tiltakozó művei a 70-es évek végétől kezdve találtak utat előbb a romániai magyar, majd a bp.-i és más mo.-i színpadok felé. Az úttörés érdeme a nagyváradi m. egy.-t és a rend.-t, *Farkas Istvánt* illeti

meg, még ha az elsőként színre vitt *Irgalmas hazugság* bemutatója kissé tompította is a mondanivaló élességét. *Új képek krónika* c. kötete, amely öt drámáját, az *Irgalmas hazugság*, a *Caligula helytartója*, a *Protestánsok*, a *Vak Béla* és a *Profán passió* szövegeit tartalmazza, 1991-ben jelent meg a kolozsvári Dacia kiadónál.

Székely József, id. (?–Nagyvárad, 1831. aug. 28.): színész, színgazgató. 1802-től volt a kolozsvári társ. tagja. Velük játszott Debrecenben, Nagyváradon, Marosvásárhelyen is. 1820-ban Bécsben járt, a Farkas utcai színház díszleteit kísérte haza. 1825-ben a pozsonyi országgyűlési társulat tagja. 1815–1819 között a marosvásárhelyi, 1828–29-ben a kolozsvári egy. ig.-ja. Kótsi Patkó János egyik szerepköri örököseként főleg hősi és tragikus szerepeket alakított. F.Sz. *Gusztáv*, *Szellem* (Sh.–Schröder: Hamlet); *Lear király* (Sh.); *Gróf Tornalliai* (Holbein: Frigyesi Elek); *Abellino* (Zschokke); *Moór Ferenc* (Schiller: Haramiák); *Hugo* (Müllner: A vétek súlya).

Székely József, ifj. (?–?): színész. 1810-ben a kolozsvári társ. tagja. 1817-ben Marosvásárhelyen, 1819–1822 között Kolozsvárott játszott. Nem tudjuk, füzte-e rokoni kapcsolat id. Székely Józsefhez, ill. azonos-e Székelyffy Józseffel, aki 1803–04-ben volt a kolozsvári társ. tagja. Általában csak kisebb szerepeket játszott. F.Sz. *Lord Kent* (Sh.: Lear király); *Öreg Guelfo* (Schröder: A kettősök).

Székely László (Bp., 1932. okt. 2.–): díszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola díszlettervezői szakán végezte tanulmányait, 1961-ben diplomázott. Első szerződése az egri Gárdonyi Géza Színházhoz szólt. Innen 1965-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol hat évadot töltött. 1971-ben a szolnoki Szigligeti, majd 1979-ben a Nemzeti Színház tervezőművésze lett. 1983-ban a bp.-i Katona József Színház társ.-ához szerződött, ahol 1990-ig működött. 1990-ben újból a Nemzeti Színház tagja lett. Vendégtervezőként több más fővárosi és vidéki színháznak is tervezett, a kilencvenes évek elején a Bp.-i Kamaraszínháznál is működött. Művészetére sok vezető színházi műhely – gyakran hosszabb ideig is – számított, szabadtéri színpadoknak szintén dolgozott. 1978-tól a bp.-i Képzőművészeti Főiskola díszlet- és jelmeztervezési tanszékén tanít. Tervezőművészetére, drámai téreépítésére az alapos stílus- és drámatörténeti ismeretek, elemző készség, biztos ízlés, a modern színpadtechnika eszközeinek alkotó felhasználása, a világítási effektusok gondos kidolgozása, a térelemekkel, bútorokkal, kellékekkel, színekkel való kifejező erejű kombinációk jellemzők. Jászai Mari-díjas (1973), érdemes művész (1984). F.T. Mozart: *A varázsfuvola*; Molière: *Képzelt beteg*, *Versailles-i rögtönzés*, *Dandin György*; Ciprian: *Gácsérfej*; Csehov: *Három nővér*; Orkény I.: *Kulcskeresők*; Sh.: *Athéni Timon*; Füst M.: *Boldogtalanok*; Büchner: *Danton halála*; Sh.: *Troilus és Cresida*, *Coriolanus*; Krleža: *Galicia*; Flotow: *Márta*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (1983).

Székely Lujza (Bp., 1904. szept. 25.–): színésznő. 1922-től 1925-ig a Vigszínház, 1925–26-ban a Renaissance, 1927–28-ban a Fővárosi Operettszínház, 1931–32-ben a Belvárosi, 1932–1934 között a Magyar Színház tagja volt. 1934–35-ben, ill. 1936–37-ben az Andrássy úti Színházban szerepelt. A színészkamara névsorából 1941-ben – saját kérésére – törölték. Prózái és zenés művek fiatal leányalakjait formálta meg. F.Sz. *Rózsa Krisztina* (Nichols: Abriss rózsája); *Grace* (Connors: Fruska); *Mária* (Eisemann M.: Vadvirág).

Székely Mihály (Jászberény, 1901. máj. 8.–Bp., 1963. márc. 5.): énekes (basszus). Énektanulmányait magánúton végezte László Géza irányításával. 1923-ban mu-

tatkozott be a Városi Színházban a *Remete* (Weber: A bűvös vadász) szerepében. Még ugyanabban az évben szerződött az Operaház, amelynek 1963-ig, haláláig magánénekes volt. 1946–1950 között állandó vendégként fellépett a New York-i Metropolitan Operában és a Glyndebourne-i Ünnepi Játékokon. Kimagasló sikerrel szerepelt számos európai operaszínpadon (Anglia, Szovjetunió). 1946-tól az Operaház örökös tagja volt. Hangjának különleges mélysége, zengő tónusa, valamint kimagasló színészi képességei a 20. sz. legjelentősebb basszistáinak sorába emelték. Az operairodalom csaknem valamennyi fontos basszusszerepét énekelte. Elsősorban Mozart, Verdi, Wagner, R. Strauss operáinak szerepeiben aratott sikereket, de emlékezetes alakítást nyújtott a *Borisz Godunov* (Muszorgszkij) és *A kékszakállú herceg vára* (Bartók B.) címszerepeiben is. Kosuth-díjas (1950, 1955), kiváló művész (1950). F.Sz. *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola); *Basilio* (Rossini: A sezevillai borbély); *Brogni biboros* (Halévy: A zsidónő); *Ozmin* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *II. Fülöp* (Verdi: Don Carlos); *Ochs báró* (R. Strauss: A rózsalovag). Ir. Breuer J.: Sz. M. 40 éves operai jubileuma (Muzsika, 1962/3.); Balassa I.: Az operaszínpad klasszikusa, Sz. M. (Film, Színház, Muzsika, 1966/20.).

SZÉKELY MIHÁLY

Székely Piroska (Debrecen, 1933. dec. 12.–): jelmeztervező, bőr-, textil (ipar) művész. A bp.-i Iparművészeti Főiskola textilszakán tanult (1960–1965), más iparművészeti tanulmányokat is folytatva, később gyakorolva. Sok egyedi és csoportos kiállítást rendezett. Színházi tervezői munkássága Szolnokon indult (1963), majd dolgozott a szegedi, veszprémi (1966–1970), a szabadkai, legtovább a Thália Színháznak (1980–1989). Népi és iparművészeti hagyományok, technikák felhasználása, tömörítés, stilizálás jellemezte. F.T. *Botcsinálta bölcsek...*; Ajtmatov–Elbert J.–Kazimir K.: *Az évszázadnál hosszabb ez a nap*.

Székely Tamás (Bp., 1925. jún. 28.–): színész. Góth Sándornál és Makay Margitnál tanulta a mesterséget. Pályáját 1947-ben a Miskolci Nemzeti Színháznál segédszínészként kezdte. 1951-ben az Állami Faluszínház szerződtette, majd 1956-tól 1982-ig a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. F.Sz. *Tanító* (Bródy S.: A tanító); *Dr. Sas* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Franciska ököre* (Scribe–Mészöly D.–Fényes Sz.: Sakk-matt); *Kalb*

(Schiller: Ármány és szerelem); *Linzmann* (Molnár F.: Liliom); *Anton* (Dunajevszkij: Vidám vásár); *Próbakő* (Sh.: Ahogy tetszik); *Macskási* (Szöllősy A.: Szépasszony madara).

Székely Zsuzsanna (?-?): színésznő. *Székely* József húga. 1810-től Kolozsvárott gyermekszereplő, 1821-ben a Farkas utcai színházhoz szerződött. 1825-ben tagja volt a pozsonyi országgyűlési társ.-nak. Pesten 1828-ban és 1831-ben játszott. Miskolc, Debrecen, majd újra Kolozsvár voltak pályájának főbb állomásai. 1834-ben távozott Kolozsvárról, és további adataink nincsenek működéséről. Naíva- és heroinaszerepeket egyaránt alakított. F.Sz. *Ophelia* (Sh.-Schröder: Hamlet); *Mari* (Lebrün: Két Péter); *Ida* (Vogel: Örökségi egyezés).

Székely B. Miklós; Béla (Bp., 1948. szept. 15.-): színész. 1971-től 1981-ig az Orfeo egy., a Stúdió K., ill. a Természet Színház amatőr színésze. 1974-1977 között a Pannónia Filmstúdió, 1983-89-ben a Magyar Filmgyártó Vállalat szintárs.-ának tagja. F.Sz. *Rendőrfőnök*, *Hős* (Genet: A balkon); *Woyzeck* (Büchner); *Színész* (Nadas P.: Temetés).

Székelyhidy Adrienne (Kolozsvár, 1902. aug. 26.- Bp., 1981. szept. 12.): színésznő. Vidéki társ.-okban szerepelt. Pl. 1928-29-ben Kolozsvárott, 1929-31-ben és 1935-37-ben Pécsen, 1931-32-ben Szegeden játszott. 1932-33-ban Iván Sándor társ.-ában, 1933-1935 között Debrecenben lépett fel. Drámai művek hősnőit formálta meg. F.Sz. *Gerendámé* (Bibó L.: Csodadoktor); *Anna* (Shaw: Tanner John házassága); *Vilma* (Mikszáth K.-Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival).

Székelyhidy Ferenc (Tövis, 1885. ápr. 4.-Bp., 1954. jún. 27.): énekes (tenor). Kolozsvárott végzett jogi egyetemet, s közben Farkas Ödön irányításával ének tanulmányokat folytatott. 1909-ben szerződtette az Operaház, a Hunyadi László (Erkel Ferenc) címszerepében debütált. 1909-1945 között az Operaház magánéneke-

se, később ének mestere, 1923-tól örökös tagja volt. 1933-44-ben a Zak tanára volt. Lírai és drámai szerepekben egyaránt kimagasló alakításokat nyújtott, oratóriuménekesként – pl. Bach-passiók Evangélista szerepeiben – és dalénekesként is sikereket aratott. A Psalmus Hungaricus (Kodály Zoltán) bemutatóján 1923-ban ő énekelte a tenorszólót. F.Sz. *Stolzinger Walter* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Parsifal* (Wagner); *Canio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Don Ottavio* (Mozart: Don Giovanni); *Belmonte* (Mozart: Szöktetés a szerájból).

Székely M. Éva (Marosvásárhely, 1942. júl. 20.-): színésznő. 1960-62-ben bábosként dolgozott szülővárosában, majd felvételizett a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetbe, ahol 1966-ban végzett. Egy évig a temesvári Állami Magyar Színház tagja volt, azután átszerződött Marosvásárhelyre. Karakterfigurák, színes epizód szerepek sorát eleveníti meg, szavalóesteken lép fel, rendszeresen szerepel a marosvásárhelyi rádió gyermekadásaiban. F.Sz. *Mondecar márkinő* (Schiller: Don Carlos); *Régina* (Tamási Á.: Énekes madár); *Hanna* (Kincses E.: Porond); *Évie* (Maugham: Színház). Előadóestje: *Ott, ahol a mese ered.*

Székelyné Ungár Anna (Kapnikbánya, 1790. ápr. 10.-Kolozsvár, 1862. dec. 25.): színésznő. 1806. szept. 18-án lépett fel először Kolozsvárott (*Lizi* szobalány – Spiess: A parola c. darabjában). 1808. máj. 7-én házasságot kötött Székely József színésszel. Kolozsvárott játszott 1815-ig, utána a társ.-tal Marosvásárhelyen (1815-1819) lépett fel. 1821-ben a kolozsvári új színház társ.-ának tagja, 1825-ben részt vett a pozsonyi országgyűlési előadásokon. Fellepett Miskolcon, Pest-Budán is, legnagyobb sikerei azonban Erdélyhez kötődtek. 1831-ben férje halála után visszavonult. 1833-34-ben eredménytelenül hívták a budai Várszínház társ.-ához. Csak 1834. nov. 1-jén játszott újra Kolozsvárott, amikor Dérnyé távozása után az ő szerepkörét vette át a prózai előadásokon. Utolsó fellépése: Nagyvárád, 1838. máj. 8. (*Mathilde* – Kalchberg: A templáriusok). Élete utolsó éveiben, 1859-től a kolozsvári arisztokrácia által biztosított nyugdíjból élt. Naivákat és fiatal drámai hősnőket alakított. Szerepkörét mindvégig megőrizte. F.Sz. *Afanázia* (Kotzebue: Gróf Benyovszky); *Ophelia* (Sh.: Hamlet); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Amália* (Schiller: Haramiák); *Cora* (Kotzebue: A nap szüze); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Margit* (Kisfaludy K.: Stibor); *Clarissa* (Mélesville: Paluzzi kastély).

Székely Szabó Zoltán (Rücs, 1949. aug. 26.-): színész. 1976-ban végezte el a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet, 1976-1986 között a sepsiszentgyörgyi színház tagja. 1986 óta Bécsben él, ahol magánkiadásban több kötete jelent meg, köztük a sepsiszentgyörgyi színházról szóló: *Volt egyszer egy társulat* c. is. F.Sz. *Terge* (Tamási Á.: Hegyi patak); *Balthazar* (Deák T.: Hadgyakorlat); *Kalabuskin* (Erdmann: Öngyilkos); *Szolznoj* (Csehov: Három nővér); *Polgár Ferenc* (Csurka I.: Házmestersírató); XX. (Mrozek: Emigránsok).

Székelyudvarhely színészete: 1869-ben Győrffy Antal társulata játszott a csizmadiacéh boltjában és a városháza nagytermében. 1876-ban Csóka Sándorék a Raksányi-féle népkertben léptek fel, 1898-ban ugyancsak ők, de már a Galter-féle újonnan alakított szinkörben. 1896-ban színpártoló egyesület alakult. 1902 szept.-ében új színházat nyitottak 11 páhollyal, 400 ülőhellyel és 300 állóhellyel. 1901-1903 között Micsey F. György lett az ig. mint az erdélyrészi I. színikerület társulatvezetője. Őt Polgár B. Béla követte. A két világháború között több direktor többször is megszerezte a koncessziót. *Fehér*

SZÉKELYHIDY FERENC

Imre 1922-24-ben, 1927-ben, 1929-ben, 1930-ban, Gáspár Jenő 1925-ben, 1928-ban, Hevessy Miklós 1931-ben, 1937-39-ben, Ferenczy Gyula 1926-27-ben, 1932-34-ben, Battyán Kálmán 1934-36-ban, 1941-ben, Hegedűs Miklós 1935-36-ban, Kozma Hugó 1938-ban, 1940-ben, Sarkadi Gusztáv 1932-ben és Révész Sándor 1937-ben. 1940-ben Erdélyi Magyar Színház, 1941-től Székelyföldi Színház volt a neve. A II. világháború óta a városnak nincs hivatásos egy.-e.

Szekeress Ilona (Kispest, 1937. ápr. 21. –): színésznő. A SzAk-n 1959-ben szerzett diplomát, s utána Miskolcra szerződött. 1963-64-ben a Nemzeti, 1964-1969 között a szolnoki Szigligeti, 1969-1978 között a veszprémi Petőfi és 1978 óta a Thália Színház tagja. Különösen drámai szerepekben tűnt ki. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Varja* (Csehov: Cseresznyés kert); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Erzsébet* (Sh.: III. Richárd); *Királynő* (Scribe: Egy pohár víz); *Mary Warren* (Miller: A salemi boszorkányok); *Kathrin* (Brecht: Kurázi mama).

Szekeress Lajos (Monor, 1958. aug. 17. –): táncos, balettmester. Az ÁBI-ben 1979-ben végzett, a Győri Balett egyik alapító tagja. Kiváló technikájú demikarakter táncos. 1984 óta az ÁBI balettmestere. F.Sz. *Karmester* (Markó I.: Ösök és utódok); *Duende* (Markó I.: Az igazság pillanata); *Sárkány* (Markó I.: Tabuk és fétisek);

Szekernyés János (Kajántó, 1941. szept. 27. –): szinkritikus. 1964-ben végzett a kolozsvári egyetem magyar nyelv- és irodalom szakán. 1991-től a temesvári Állami Magyar Színház dramaturgja. A temesvári *Szabad Szó*, majd az *Előre*, *A Hét*, újabban az *Erdélyi Napló* művelődési kérdésekkel foglalkozó temesvári tudósítója. Sajtó- és színháztörténeti cikkei mellett gyakran ír elemző szinkritikákat, amelyek szinte valamennyi romániai, m., irodalmi és művészeti folyóiratban megjelennek.

Székesfehérvár színészete: a városban a 18. sz. folyamán állandóan volt jezsuita iskolai színjáték. 1790-ben a Hadi és Más Nevezetes Történetek jó színházi bázisnak véli ~t. A pesti társ. már 1813-ban és 1814-ben tartott előadásokat, melyek sikerén felbuzdulva a város vezetősége 1815-ben 15 tagú nemzeti színjátszó társaság felál-

litását tervezte. 1818 okt.-ében megyei irányítás mellett, amelyet Kolozsváry Pál főszolgabíró mint főig. képviselt, Eder György, majd Horváth József műv.-i vezetésével megindult a rendszeres színjátszás a Pelikán-fogadó nagytermében. 1818. okt. 11-én tartották a nyitó előadást. Az egy. ettől kezdve rendszeresen látogatta Komáromot, Tatát, Győrt, Pápát és Pestet. Ok vitték sikerre Kisfaludy Károly vitézi játékeit: híres bemutatójuk volt *A tatárok Magyarországon*, az *Ilka*, a *Szécsi Mária*, *Kemény Simon* vagy 1821-ben az *Iréne*. A tagok között volt Déryné, Kántorné, Kőszeghy Alajos. A társ. vezetését hosszabb időre Komlóssy Ferenc vette át. 1824-ben az egy. függetlenedett a megyétől. 1825 utolsó negyedévében Pozsonyban vendégszerepelt. 1827-ben az Erdélyi Énekes Társaság látogatta meg a várost. 1831-től Kisfaludy Sándor irányításával megalakult a Dunántúli Színjátszó Társaság, amely 1836-ig szélesebb körű színi kerületet próbált megszervezni, Balatonfüredet is bevonva. Az 1840-es években a jónévvű középmeretű társ. főként Komáromot és Győrt látogatta. A szabadságharc után 1862-ben kezdődött el az a mozgalom, amely állandó színházépület megteremtését tűzte ki céljául. A telek megszerzése után Szőgyén-Marich László főispán vette kézbe az ügyet: 1872-ben letették a Koch-Skalnitzky építészeti iroda tervei szerint építendő színház alapkövét. Két év múlva, 1874. aug. 22-én Katona József *Bánk bán* c. művével nyílt meg a színház. A Prológot *Jókai* Mór írta és *Laborfalvi* Róza mondta el. 1875-től 1881-ig *Károlyi* Lajos, ezután pedig *Jakab* Lajos társ.-a látta el előadásokkal a várost. Többször vendégszerepelt itt ekörében *Jászai* Mari; ő játszotta az 1884-es helyi bemutatón *Az ember tragédiája* Éva szerepét. 1896-ban a város vette át a megyétől a színház üzemeltetését. Ekkor hosszú időn át *Szalkay* Lajos volt a városban megforduló társ.-ok igazgatója. 1899-ben az épület fennállásának 25. évfordulóján ismét a *Bánk bán* került színre; ezúttal *Márkus* Emma, *Pálffy* György, *Újházi* Ede játszották a főbb szerepeket. A város színészetének 100. évfordulóját ünnepelve kapta meg az épület 1913-ban a *Vörösmarty Színház* nevet. 1915-től *Fodor* Oszkár volt a színház igazg. Ot a húszas években *Faragó* Sándor, *Deák* Ferenc, *Szentiványi* Béla társ.-ai követték. 1929-ben *Alapi*

VÖRÖSMARTY SZÍNHÁZ
Székesfehérvár

Nándor Országos Kamara Színháza is fellépett. A harmancia években ~ is a kerületi rendszer része volt. A II. világháború utolsó két évében, 1942–44-ben *Szücs* László volt az ig. 1944. dec. 26-án, a város ostromakor, a színház teljesen leégett. 1945. júl.-ban *Sarkadi* Aladár kabaréegy.-e a mozi helyiségében tartotta az első előadást. 1946-ban a Székesfehérvári Torna Club színházának nagytérmeben alakították ki színpadot, udvarán pedig nyári játszási lehetőséget. Ezután az ún. István-teremben játszott 1948-ban *Homokay* Pál, 1949-ben pedig *Juhász* János társ.-a. 1952 febr.-jában úgy alakították át az István-termet, hogy Városi Színház – Városi Kulturház lett belőle. Ebben az épületben a győri Kisfaludy Színház kezdett vendégszerepelni, majd 1956-ig a Déryné Színház látogatta rendszeresen a várost. Egyre gyakrabban jelentek meg fővárosi produkciók is. Hosszabb előkészületek után 1962. nov. 7-én végre megnyílhatott az újjáépített Vörösmarty Színház, a bp.-i Nemzeti Színház *Csongor és Tünde*-előadásával. Ettől kezdve az épület mintegy egy évtizeden át kizárólagos módon befogadó színházként működött. Kivételt jelentett, amikor a város fennállásának ezeréves jubileuma alkalmával ösbemutatóként kerülhetett színre Gyurkovics Tibor *A döntés* c. darabja. Az adminisztratív vezetés ezekben az években *Radványi* László, ill. *Szalay* Vilmos kezében volt, aki 1983-ban ment nyugdíjba. Ekkor lényeges szervezeti változás következett be. Az új vezető, *Péterffy* Attila helyet biztosított a Magyar Filmgyártó Vállalat színészegy.-ének, amely ettől kezdve fokozódó rendszerességgel mutatott be alkalmilag összeállított egy.-ekkel produkciókat. 1985-től a művészi vezetést *Bujtor* István vette át. Mivel a bemutatók után vendégjátékokat is lebonyolítottak, olyan szériákra is lehetőségük nyílt, mint Steinbeck: *Egerek és emberek* 65, ill. Williams: *A vágy villamosa* 75 előadására. 1986-tól szoros együttműködést alakítottak ki a Tataháza központtal rendelkező Komárom Megyei Játékszinnel. Azóta évente 3–6 önálló bemutatót tartanak; a sikeres előadásokat repertoáron tartják. – Ir. Lauschmann Gy.: A székesfehérvári színészet múltja (Székesfehérvár, 1899); Cenner M.: Magyar színészet Székesfehérvárott és Fejér megyében (Székesfehérvár, 1972); Szabó L.: Színházépület nélkül... 1–5. (Fejér Megyei Hírlap, 1975. aug. 19–24.).

Székelyi József (Bp., 1946. nov. 24. –): színész. A SzAk-n 1971-ben szerzett diplomát, és a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1975-től 1979-ig a Madách Színház, 1979-től 1983-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1983 óta ismét a Madách Színházban játszott. 1992–93-ban az Arizona Színház tagja. Népszerű és sokat foglalkoztatott színész a televízióban és a rádióban. Jászai Mari-díjas (1984). F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Thersites* (Sh.: Troilus és Cressida); *Richmond* (Sh.: III. Richárd); *Clarín* (Calderón: Az élet álom); *Zichy Géza* (Németh L.: Széchenyi); *Borissza* (Drzic: Dundo Maroje); *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Callimaco* (Machiavelli: Mandragóra); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Tigris Brown* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Jerry* (Albee: Alatkerti történet); *Mosca* (Jonson: Volpone); *Roab* (Knott: Várj, míg sötét lesz); *Takáts Zuárd* (Szomory D.: Takáts Alice); *Happy* (Miller: Az ügynök halála); *Tom* (Williams: Üvegfigurák).

Széki Sándor (Tiszaföldvár, 1930. dec. 23. –): énekes (bariton). Zenei tanulmányait magánúton végezte *Kazacsay* Irén és *Pless* László irányításával. 1966–69-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1969-től magánénekes. Európa számos országában sikerrel vendégszerepelt. F.Sz. *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Alfió* (Mascagni: Parasztbecsület).

Szekszárdi Német Bemutató Színpad: német nyelven játszó, magyar színészekből 1984-ben alakult színház a Babits Mihály Megyei és Városi Művelődési Központban. Műv.-i vez. *Dránovits* István. Első bemutatója Schnitzler *Anatol* c. darabja volt. Azóta évenként tart újabb bemutatót, s mind az újdonságokkal, mind pedig a repertoárdarabokkal járják a többségükben németajkú településeket, elsősorban Tolna megyében. A színpad német neve: *Deutsche Bühne*.

Szekulesz Judit (Bp., 1945. máj. 24. –): jelmeztervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskola textil szakán folytatta, 1973-ban diplomázott. 1970 óta az MTV tervezője, de vendégként több fővárosi és vidéki színháznak is dolgozott. Fantázia, gondolat-, érzelem-, szín- és formagazdagság jellemzi tervezőművészetét. Hazai csoportos (Bp., Miskolc) és egyéni kiállításokon gyakran szerepelt. F.T. *Liszt Ferenc élete*, Kemény G.–Kocsák T.: *A krónikás*; Mozart: *Figaro házassága*. **Szél** Péter (Becse, 1937. máj. 24. –): színész. Az újvidéki Szerb Nemzeti Színház keretében indított színészképző stúdió elvégzése után 1966-tól a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, amelynek azóta is tagja. Drámai epizód szerepeket, karakterszerepeket játszik, de közel állnak hozzá a bohózatok figurái is. F.Sz. *Venturi* (Garinei-Giovannini K.: Tigris a garázsban); *Márkus Hermann* (Gobby Fehér Gy.: A szabadság pillanata); *Pahomov*, *Második hitelező* (Szuhovo–Kobilin: Tarelkin halála); *Zupás* (Oldřich: Negyven gazfickó meg egy ma született bárány).

SZULECZKY ZITA – *Lebstück* Mária
(Huszka J.: Mária főhadnagy)

Szuleczky Zita (Bp., 1915. ápr. 20. –): színésznő. 1937-ben végezte a SzAk-t. A Nemzeti Színház ösztöndíjas, majd rendes tagja lett (1936–1941). 1942–43-ban a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. 1944 elején a Madách Színházban vendégszerepelt. 1944 őszén ismét a Nemzeti szerződött. 1945-ben elhagyta az országot, a Népbíróóság elítélte háborús magatartása miatt. Ausztriában, Olaszországban élt, 1948-ban Argentínába költözött, ahol kezdetben a Magyar Színjátszó Társaság előadásain szerepelt. 1951-ben megalapította az Argentinai Magyar Nemzeti Színházat s fellépett emigráns német színházak előadásain is. 1962-ben az USA-ba költözött. 1949–1974 között a világ m. településeit látogatta önálló műsoraival. Több hanglemez is kiadott. Vonzó külsejével, színpadi megjelenésével, intelligens és természetes játékával fiatal leányokat, lírai hölgyeket és

naivakat játszott rövid mo.-i pályáján. Emigrációs előadóművészi tevékenységét kulturális misszióvá szélesítette. 1939-ben Farkas-Ratkó-díjat kapott. Számos m. és olasz filmben szerepelt a II. világháború előtt. F.Sz. *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Sata* (Németh L.: Vilámfénynél); *Ledér* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Lebstück Mária* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Annuska* (Gárdonyi G.).

Szelényi Emilia (Sátoraljaújhely, 1858–Kolozsvár, 1924. jan. 25.): énekesnő. 1877-ben a Népszínházban lépett először színpadra, majd vidékre szerződött. Bár leginkább zenés darabokban szerepelt, szívesen játszott komikái alakokat is. 1913-ban nyugdíjba ment. F.Sz. *Prokopné* (Lehár F.: Pesti nők); *Harriet* (Stone: Lotti ezredes); *Clytemnestra* (Offenbach: Szép Heléna); *Gonosz mostoha* (Kacsóh P.: János vitéz).

M.A. 1879: Temesváry Lajos; 1891–93: Mezey János; 1893–94: Szerdahelyi József; 1894–95: Bessenyei Miklós; 1895–96: Hatvani Károly; 1896–1899: Kúnhegyi Miklós; 1898: B. Polgár György; 1899–1905: Halmay Imre; 1905–1906: Makó Lajos; 1906–07: Farkas Ferenc; 1907–09: Szabados László; 1909–1910: Hevesi József; 1912–13: Neményi.

Széles Anna (Nagyvárad, 1942. aug. 24.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti intézet elvégzése után 1965-ben a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja lett. 1962-től rendszeresen filmezett, több mint huszonöt filmben játszott. 1989-ben települt át Mo.-ra, előbb a Karinthy Színházhoz szerződött, 1990 óta a Thália, majd az Arizona Színház tagja lett. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Mirandolina* (Goldoni); *Natasza* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Teréz* Wojtyła: Az arnyaműves boltja); *Ánya* (Csehov: Cse-resznyéskert); *Mariska* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Sárka* Heltai J.: A Tündérlaki lányok); *Ágnes* (Molière: A nők iskolája); *Madame d'Herblay* (Feydeau: A női szabó).

SZÉLES ANNA

Szeles József (Rimaszombat, 1844. okt. 1.–?): sűgő, színész, rendező, művezető, igazgató. Először 1863-ban Sárospatakon mint sűgő szerepelt az évkönyvekben, majd legközelebb 1866-ban Marosvásárhelyt *Szilágyi* Bélánál bukkant fel. Eleinte kisebb társ.-okban játszott jellem szerepeket. Az 1860-as évek második felétől elsőrendű társ.-oknál, Szegeden, Kassán, Miskolcon, Pozsonyban már rendezett is. Igazgatással 1882-ben és

1883-ban próbálkozott, kevés sikerrel. 1885-ben mint művezető dolgozott *Gerőfi* Andornál, majd átvette a társ. vezetését. 1903-ban nyugdíjba ment. F.Sz. *Sodró Antal* (Csiky G.: Cifra nyomorúság); *Szandivog* (Rákosi J.: A krakkói barátok); *Fülöp* (Schiller: Don Carlos); *Bánk bán* (Katona J.); *III. Richárd, Coriolanus* (Sh.).

M.A. 1866–67: Marosvásárhely; 1869–70: Kecskemét; 1870–72: Szeged; 1873–74: Győr; 1874–75: Miskolc; 1875–76: Nagy Lujza; 1876–78: Székesfehérvár; 1878: Sopron; 1878–79: Szatmár; 1879–80: Kassa; 1880–82: Szeged; 1883–84: Miskolc; 1884: Nagybánya; 1884–85: Szatmár; 1885: Beregszász, Pozsony; 1885–86: Temesvár; 1886–87: Szatmár; 1887–88: Marosvásárhely; 1889–90: Eperjes; 1890–91: Dés; 1891–92: Kisújszállás; 1894–95: Muraszombat; 1897–98: Losonc; 1898–99: Kunszentmárton; 1899–1900: Beszterce; 1900–01: Kisújszállás; 1901–02: Selmecbánya. Igazgatóként működött: 1882–83: Hódmezővásárhely, Gyula, Békéscsaba, Jászberény, Gyöngyös, Heves; 1892: Túrós-szentmárton, Tiszafüred, Margitta.

szeles gavallér: → *bonviván*

Szelestey Elza (?–?): színésznő. 1900-ban *Relle* Iván pozsonyi társ.-ában kezdte pályáját. 1901–1902-ben Miskolcon játszott. 1902–1903-ban a Magyar Színház tagja volt. Fiatal leányalakokat formált meg. F.Sz. *Georgette* (Offenbach: A varazshegedű); *Ilona* (Szigeti J.: Nőemancipáció); *Mathilda* (Verő Gy.: A bajusz).

szélgép: 1. színházi hangkeltő eszköz, amellyel a színpadtérben a szél hangját lehetett felidézni. Lécekből álló vízszintes tengelyű hengeren durva szövésű, erős vásznat forgatva a léceken sűrűlő vászon a szellő suhogását, gyors forgatásnál a viharos szél süvítését utánozta; 2. színpadi széleffektus létrehozására alkalmazott nagyteljesítményű ventilátor.

Széll József (Felsőrajk, 1890. márc. 17.–Bp., 1958. szept. 12.): színész, színházigazgató, színészpedagógus. Az Országos Színészegyesület iskoláját 1915-ben végezte el. 1918–1924 között a Nemzeti Színházban játszott. 1925-ben az újpesti Petőfi Színkör alapító ig.-ja, 1926–1929 között az Óbudai Kisfaludy Színház ig.-ja volt. 1918-tól az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájának titkára, 1933–1935 között ig.-ja, 1936-tól 1948-ig helyettes ig.-ja. Jelmeztant, operettgyakorlatot is tanított itt. Verseket és operetteket írt. F.Sz. *Ocskay brigádéros* (Herczeg F.); *Bannai Gerő* (Szigeti J.: Rang és mód); *Baracs Imre* (Gárdonyi G.: A bor).

Szellő Lajos (Bp., 1927. aug. 5.–Bp., 1992. márc. 14.): énekes (tenor). Zenei tanulmányait magánúton végezte. A debreceni Csokonai Színház, majd 1964–1982 között az Operaház magánénekes. Európai országokban – Olaszország, Lengyelország – vendég szerepelt. F.Sz. *Bánk bán* (Erkel F.); *Radames* (Verdi: Aida); *Don José* (Bizet: Carmen).

Szélyes Ferenc (Marosvásárhely, 1953. máj. 13.–): színész. 1976-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Másfél évtizeden keresztül a szatmári Északi Színház tagja volt. 1991-ben átszerződött Marosvásárhelyre. Szerepkörébe lírai hősök ugyanúgy beletartoznak, mint különböző karakter-szerepek. Legnagyobb sikereit az önértékes, rátarti figurák meglevevénítésével érte el. Kitűnően táncol. F.Sz. *Gyuri, pincér* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Balogh Csaba* (Gárdonyi G.: Ida regénye); *Jimmy Porter* (Osborne: Nézz vissza haraggal); *János* (Székely J.: Hugonották); *Káin* (Lovinescu: Élet és halál játéka a hamisívatagban); *Nagelschmidt* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja).

Szélyes Imre (Marosvásárhely, 1944. febr. 13.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Szín-

művészeti Intézetben 1966-ban szerzett oklevelet, majd a temesvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. 1982-ben áttelepült Mo.-ra, és a kecskeméti Katona József Színház tagja lett. 1983-ban a veszprémi Petőfi, 1986-tól a Népszínház, ill. a Bp.-i Kamaraszínház tagja. Jászai Mari-díjas (1990). F.Sz. *Jóska* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Kopreczky* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Einstein* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Dr. Sárkány* (Molnár: A doktor úr); *Hale tiszteletes* (Miller: A salemi boszorkányok); *Farkas* (Németh L.: A két Bolyai); *Nat Miller* (O'Neill: Ó, ifjúság); *Imre* (Németh L.: Villámfénynél); *Dózsa György* (Illyés Gy.: Testvérek); *Szervét Mihály* (Sütő A.: Csillag a máglyán).

Szemere Árpád; *Strosz* (Brassó, 1878. nov. 9. Bp., 1933. aug. 2.): énekes (bariton), rendező. 1898-ban az Operaház ösztöndíjasaként lett *Pauli* Richárd növendéke a *Zak-n*, s még az évben *Paris* (Gounod: Rómeó és Júlia) szerepében debütált. 1904–1929 között énekes, 1926–33-ban főrend. az Operaházban. 1923-tól örökös tag. Erces zengésű hangja kiváló játéktechnikával párosult. Hangversenyeken is énekelt, és tanított a Zak-n. Több mint 30 művet állított színpadra, *Wagner*, *Erkel* Ferenc, *Puccini* felújítások mellett többek közt Verdi *A végzet hatalma* c. operájának bemutatóját is ő rendezte. F.Sz. *Tell Vilmos* (Rossini); *Valentin* (Gounod: Faust); *Escamillo* (Bizet: Carmen); *A bolygó hollandi* (Wagner); *Germont György* (Verdi: Traviata); *Borisz Godimov* (Muszorgszkij); *Don Giovanni* (Mozart); *Rigoletto* (Verdi).

Szemere László (Bp., 1910–?, 1963): énekes (tenor). Enektanulmányait Bp.-en és Bécsben végezte. 1937-ben Troppauban debütált. 1938–1948 között rendszeresen fellépett Zürichben és Luzernben, 1946-tól fellépett a bécsi Staatsoperben, amelynek 1948-tól haláláig elismert tenoristája volt. Lirai és karakterszerepeket egyaránt sikerrel alakított. Autóbaleset áldozata lett.

Szemere Vera (Bp., 1923. aug. 6.): színésznő. A SzAk-n 1942-ben kapott oklevelet. A Pütkösti Andor vezette Madách Színház tagja lett. A háború után a Művész, 1949-től a Petőfi, 1958-tól 1976-ig a Madách Színház tagja. Dekoratív, elegáns megjelenésű színésznő. Jelentős karakterszerepeket alakított sikerrel. Sok filmben és több tv-játékban is szerepelt. Érdemes művész (1976). F.Sz. *Tisza Ilona* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros); *Kriszotémisz* (Szophoklész: Elektra); *Fanantia* (Felkai F.: Potemkin); *Angélka* (Molière: A képzelt beteg); *Molly Moran* (Steinbeck: Lement a hold); *Mary Murray* (Cronin: A nagy út); *Elvstedné* (Ibsen: Hedda Gabler); *Mabel* (Galsworthy: Üriemberek); *Viola* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Rosemary* (Priestley: Adám és Éva); *Juliette Maillard* (Achard: Nem az én fejem); *Eva* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Baranyai-Burgené Elli* (Tabi L.: Különleges világnap); *Paula* (Gyárfás M.: Valtoznak az idők); *Symphorosa* (Molnár F.: A hattyú).

Szemes Mari (Sasvár, 1932. máj. 7.–Bp., 1988. dec. 10.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1952-ben a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1954-ben a Petőfi, 1955-től a József Attila Színház, 1984-től haláláig a Nemzeti Színház művésznője volt. Tragédiákban és vígokban is jól érvényesült színes egyénisége, tehetsége. Kossuth-díjas (1985), Jászai Mari-díjas (1960, 1970), érdemes (1973) és kiváló művész (1979). F. Sz. *Canina* (Jonson: Volpone); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Polya* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Elizabeth* (Miller: A salemi boszorkányok); *Jászóné, Deák Média* (Göncz Á.: Magyar Média); *Peacockné* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Lovasné* (Csurka I.:

SZEMERE VERA – *Symphorosa*
(Molnár F.: *A hattyú*)

Nagytakarítás); *Pék Mária* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Gondos Eszter* (Tamási Á. Énekes madár).

Szemethy Endre (Bp., 1903. dec. 1.–Bp., 1958. júl. 1.): színész. 1926-tól vidéki nagyvárosokban játszott mint jellemszínész. 1945 után is vidéken és a rádióban működött. 1950–51-ben a Belvárosi, 1951–1958 között a Nemzeti Színház tagja volt. Fiatal korában parasztfurákat és jellegesszerepeket, a Nemzetiben epizódsszerepeket kapott. Jászai-díjas (1952). F.Sz. *Lombardi* (Go-

SZEMES MARI – *Dajka* (Sh.: Rómeó és Júlia)

doni: Két úr szolgálja); *Kuruzs* (Csokonai V. M.: Karonyóné); *Argan* (Molière: Scapin furfangjai).

Szemlér Maria (? Bp., 1974. dec. 21.): színésznő. 1929–30-ban a Teréz körúti Színpad, 1930–1932 között a Belvárosi Színház tagja volt. 1936-tól 1941-ig a Víg-színházban játszott. 1939–40-ben a Royal Színház tagjai között szerepelt a neve. 1942-ben az Andrássy Színházban is fellépett. 1945 után vidéken, pl. 1952–1954 között Miskolcon működött. 1938–1943 között filmezett. Fiatal leányokat, majd jellegszerepeket játszott. F.Sz. *Rozál* (Indig O.: A torockói menyasszony); *Mici* (Harsányi Zs.: Grófkisasszony); *Yvette* (Devellis: Viharos szerelem); *Labdacsné* (Szigligeti E.: Csikós).

Szénási Ernő (Hódmezővásárhely, 1924. márc. 1.–Bp., 1982. ápr. 14.): színész. A SzAk-n 1952-ben kapott oklevelet. A Madách Színházhoz szerződött, amelynek haláláig tagja maradt. Kiváló jellemszínész volt. Elsősorban a kisemberek hiteles megformálásával tűnt ki. Több filmben, tv-játékban és a rádióban is rendszeresen szerepelt. Jászai Mari-díjas (1967). F.Sz. *Firsz* (Cschov: Cseresznyés kert); *Stogumber* (Shaw: Szent Johanna); *Huber Vilmos* (Füst M.: Boldogtalanok); *Tatár* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Juszuf* (Brecht: Kaukázusi krétakör); *Fárel* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Furkó* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Nagy Pál* (Polgár A.: Kettős helyszín).

SZÉNÁSI ERNŐ – Kürthy Kékény
(Szomoró D.: Hernelin)

Szénássy Edit; *Csekes* (Párkány, 1956. aug. 2.–): dramaturg. 1979-ben végezte el a pozsonyi Komensky Egyetem Bölcsészkarán a könyvtár szakot. 1989-től a Komáromi Jókai Színház irodalmi titkára, dramaturgia. Műsorfüzeteket szerkeszt, újságok részére előzeteseket, interjúkat ír. Dramaturgiai munkát is végez (Csiky G.: *A nagymama*; Móricz Zs.: *Rokonok*).

Szende Bessy (Bp., 1919. nov. 8.): színésznő. 1938-ban szerzett diplomát a SzAk-n. Utána több vidéki színház tagja volt, többek között 1955–56-ban a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1963-tól 1976-ig a győri Kisfaludy Színház művésznője. Megjelenése, hangja elsősorban a drámai szerepkörre predesztinálta. F.Sz. *Gerrad* (Sh.: Hamlet); *Stauffacher felesége* (Schiller: Tell Vilmos); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Hekabé* (Euripidész: A trójai nők); *Agrippina* (Felkai F.: Néró); *Anna* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Mrs. Higgins* (Lerner-Loewe: My Fair Lady).

Szende Ferenc (Alpár, 1887. ápr. 5.–Buenos Aires, 1955. dec.): énekes (basszbariton). Tanulmányait a bajor tanítóképzőben végezte, majd vidéki társ.-oknál énekesként és karmesterként működött. 1909-től Bátaszéken kántor, rövid ideig a *Kreszányi*-féle szintárs. tagja.

SZENDE FERENC

1913–1938 között az Operaház magánénekes, 1932-től örökös tagja, 1944-ig rend.-je volt. Hősbariton szerepkörben énekelt, főként Mozart és Wagner szerepekben nyújtott kiemelkedő alakításokat. Széles repertoárja közel 100 szerepet ölelt fel. Gyakran vendégszerepelt külföldön, opera-előadásokon és hangversenyeken mint oratóriumszóló. O énekelt először m. színpadon *Ochs bárót* (R. Strauss: A rózsalovag), de szerepköre a Wagner hősbariton szólamoktól a könnyebb olasz comprimario-szerepekig terjedt. Énekesként operaházi működésének 25. évfordulóján, 1938-ban búcsúzott a színpadtól. 1944-ben külföldre távozott. F.Sz. *Hans Sachs* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Germont* (Verdi: Traviata). **Szende** Mária (Iklad, 1915. nov. 23.–): színésznő. *Rákosi* Szi di színiiskoláját végezte el, majd táncosnőként a Király Színházhoz szerződött. 1933–35-ben Debrecenben játszott, utána a Belvárosi Színház, ill. a Bárdos Artúr vezette Művész Színház tagja. 1943-ban a Püskösti Andor-féle Madách Színházban játszott. A háború után több vidéki színház művésze volt. 1971-ben a Déryné Színház tagja lett. F.Sz. *Szuzsi* (Kodolányi J.: Földindulás); *Barbara örmagy* (Shaw); *Warrené* (Shaw: Warrené mestersége); *Anyá* (Capek: Fiaim); *Kovácsné* (Darvas J.: Szakadék).

Szendrényi Katalin (Szeged, 1960. aug. 26.–): énekesnő (szoprán). A Zak-n *Polgár* László, *Kutrucc* Éva, *Sziklay* Erika tanítványa volt, majd a milánói Scala operastúdiójának ösztöndíjasa. Több énekverseny (Karlov Vary, Brüsszel-Gent, Busseto-Verdi énekverseny) győztese, 1986-ban Barcelonában a Wagner-áriák legjobb tolmácsolásáért kapott különdíjat. 1985-től az Operaház magánénekes. F.Sz. *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Adriana Lecouvreur* (Cilea).

Szendrey Ilona (Bp., 1918. máj. 10.–): színésznő. A SzAk-n 1938-ban kapott oklevelet, és különböző vidéki társ.-okban játszott. Operettek főszerepeit, majd drámai és zenés darabok jellegszerepeit formálta meg. 1988-ban aranydiplomát kapott. 1971–73-ban a Szege di Nemzeti, 1977-től a szolnoki Szigligeti Színház tagja.

1980-ban nyugdíjba vonult, de azóta is fellép. F.Sz. *Gerda* (Locher: Szülők lázadása); *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Margit* (Gounod: Faust); *Nyina Alexandrovna* (Afinogenov: Kisunokám); *Fruzsina* (Molière: A fősvény); *Peacockné* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Kate Keller* (Miller: Édes fiaim).

Szendrey Mihály, id. (Mátészalka, 1866–?): színész, színházigazgató. A SzAk-ra járt, 1886-ban Székesfehérvárott lépett színpadra. Vidéki évek után 1899-ben Kassán lett ig. 1903–1905 között a fume–pozsony–soproni társ. vez.-je volt. 1905-től Aradon, majd Erdély más nagyvárosaiban – Marosvásárhely, Nagyszeben, Szatmár, Temesvár, Nagyvárad – volt ig. 1940-ig.

Szendrey Mihály (Pozsony, 1902. szept. 11. – Kolozsvár, 1989. márc. 5.): színész. Id. Szendrey Mihály színházig. és *Lontai* Boriska primadonna fia. Aradon és a bp.-i Közgazdaságtudományi Egyetemen tanult. Pályáját édesapja társ.-ában kezdte, majd Marosvásárhelyen és a kolozsvári Thália Színháznál folytatta táncoskornikusként. 1940–1945 között tisztviselő volt, 1945–1965 között a kolozsvári Állami Magyar Színházban színész, epizodista. F.Sz. *Fritz* (Jacobi V.: Leányvásár); *Miska* (Farkas I.: Nótás kapitány); *Pologij tisztviselő* (Gorkij: Ellenségek); *Octavio* (Vega: A kertész kutyája).

Szendró Ferenc (Kispest, 1911. dec. 20. –): színházigazgató, rendező. 1930-tól a háború végéig a munkás-kultúrmozgalom egyik vezetője volt. 1937-től részt vett *Hont* Ferenc vezetésével a Független Színpad munkáiban, valamint a zak-i és a vígadói estek szervezésében. 1945–1949 között a Munkás Kultúrszövetség főtíkára, 1949–50-ben a Miskolci Nemzeti Színház, majd az Ifjúsági és az Úttörő Színház ig.-ja. 1957-ben az Irodalmi Színpad alapítója, amelynek 1972-ben történt nyugdíjazásáig ig.-ja volt. Itt számos irodalmi műsort rendezett. Érdemes művés (1973). F.R. Aprily L.: *Idahegyi pástorok*; Babits M.: *Második ének*; Kosztolányi D.: *A lovag meg a kegyese*.

Szendró József (Bp., 1914. aug. 18. – Bp., 1971. okt. 22.): színész, rendező, színházigazgató. 1937-ben a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színház művésze volt. 1938-ban Miskolcra szerződött, 1947-től 1949-ig ismét a Nemzeti Színház tagja. 1949-től három éven át a Pécsi Nemzeti Színház ig.-ja, 1952-től A Magyar Néphadsereg Színházának a tagja. 1955-ben a József Attila Színház alapító vezetője, 1956–57-ben A Magyar Néphadsereg Színházának főrend.-je, 1958-tól a debreceni Csokonai Színház ig.-ja volt. 1960-tól a Szegedi Nemzeti Színház főrend.-je, 1963-tól egy évadra a Petőfi Színház, 1964-től 1966-ig a Fővárosi Operettszínház színésze, rend.-je, 1966-tól haláláig a Nemzeti Színház színésze volt. Termete, jellegzetes orgánuma kitűnően érvényesült karakter szerepekben. Sokoldalú, igazi színházi szakember volt. Több darabot fordított. *Pályámról* c. életrajzi írásait a Film Színház Muzsika c. hetilap jelentette meg (1959). Jászai Mari-díjas (1970). F.Sz. *Jegor Bulicsov* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Volpone* (Jonson). F.R. Ros-tand: *Cyrano*; Osztrovszkij: *Erdő*; Gorkij: *Jegor Bulicsov és a többiek*; Sh.: *Rómeó és Júlia*; Csiky G.: *A nagymama*. Ford.: Osztrovszkij: *Erdő*; L. Zorin: *Varsói melódia*.

Szendrói Lajos, *Szabó* (Pest, 1850. jan. 16. – Bp., 1919. nov. 7.): énekes (basszus). 1881–84-ben a Nemzeti Színház, 1884–1912 között az Operaház magánénekese volt. Hatalmas terjedelmű hangja a legkülönbözőbb szerepkörökben egyaránt érvényesült. F.Sz. *Biberách* (Erkel F.: Bánk bán); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Rocco* (Beethoven: Fidelio); *István király* (Erkel F.). **Szenes Béla** (Bp., 1894. jan. 18. – Bp., 1927. máj. 26.): író, újságíró. A *Nap*, az *Új Hírek*, a *Pesti Hírlap* c. lapok

munkatársa volt. Regényeket, humoros karcolatokat, kromkikat írt, ő volt a Színházi Élet *Szenes embere*. Vj.-ainak nagy sikere volt, bemutatta bennük Bp. jellegzetes alak-jait. Néhány operettet is fordított. F.M. *A buta ember* (1921); *A gazdag lány* (1921); *Végállomás* (1923); *Holdvilág* (1924); *Az olasz asszony* (1924); *A csirkefogó* (1925); *Az alvó férj* (1926); *Nem nőülök* (1926). Fordításai: Krenn–Buchbinder: *Csavargólány* (1918); Mouézy: *Baj van Zsófiával* (1924).

Szenes Ernő, *Schwarcz* (Miskolc, 1889. dec. 24. – Bp., 1944.): színész. *Rákosi* Szidi színésziskolájában tanult, 1915-ben lett színész. Mint tehetséges jellemkomikus tagja volt a Víg-színháznak és a fővárosi majd minden kabaréjának. Több nagyobb filmszerepet játszott. 1928-ban Berlinbe, majd Bécsbe a Kabarett der Komikerhez szerződött. 1931-ben már ismét itthon élt. A nyilas terror áldozata lett.

Szenes Gizi (Bp., 1919–?): színésznő. 1949–1954 között a kecskeméti, 1955–1957 között a kaposvári színház tagja volt. 1957-ben Izraelbe emigrált, ahol kezdetben egyéni előadóesteken, alkalmasszerűen lépett fel. 1966-ban tartotta jutalomjátékát művészi pályája 30. évfordulója alkalmából. F.Sz. *Ásvayné* (Harsányi Zs.: A bolond Ásvayné); *Lady Milford* (Schiller: Armány és szerelem); *Lidi néni* (Sós Gy.: Pettyes).

Szenes Iván (Bp., 1924. ápr. 25. –): író, dalszővegíró, dramaturg, zeneszerző. 1945–1948 között köztisztviselő, 1948–49-ben a Világosság c. lap munkatársa, 1949–50-ben a Fővárosi Népszórakoztatási Intézet, 1951–1956 között a Vidám Színpad dramaturgia. 1956–61-ben az Országos Cirkusz Vállalat varieté osztályának és szabadtéri színpadainak műv.-i vez.-je. 1961–1979 között a győri Kisfaludy és a József Attila Színház dramaturgia. 1979 óta a Vidám Színpad dramaturgia, kabarék szerkesztője, menedzsere. Több tucat zenés vj.-ot alkotott két legfőbb zeneszerzőtársával, *Fényes Szabolccsal* és *Nádas Gáborral*. Átdolgozott, modernizált több nagyoperettet (*A montmartre-i ibolya*, *Dubarry* stb.). Több száz dal, sláger szövegírója. Könyve: *Öfelsége, a sztár* (1962).

SZENDRÓ JÓZSEF – Weintraub
(Kodolányi J.: Földindulás)

Szenkár Jenő (Bp., 1891. ápr. 9. – Düsseldorf, 1977. márc. 25.): karmester, zeneszerző. A Zak-n *Koessler* János és *Herzfeld* Viktor növendéke volt. 1911–12-ben az Operaház korrepetitoraként, majd kisebb színházaknál

dolgozott. 1920–23-ban a frankfurti Operaház tagja volt. 1923–1924 között a berlini Volksoper, majd a kölni Opera vezető karmestere lett. 1926. nov. 27-én Bartók Béla *Csodálatos mandarin* c. pantomimjét, 1931. szept. 26-án Kodály Zoltán *Háry János* c. művét mutatta be első alkalommal a német közönségnek. 1933-ban elhagyta Németországot, 1934–39-ben a moszkvai Filharmonikus Zenekarnál, 1939–1949 között Rio de Janeiroban tevékenykedett. 1950–52-ben Mannheimban és Kölnben vezényelt, 1952-től a düsseldorfi Opera főzeneig.-ja. Nagy szerepe volt több kortárs mű bemutatásában (*Prokofjev*, Egon *Wellesz*, *Honegger*). Zenekari műveket, kisebb kamaraműveket, zongoraműveket és dalokat komponált.

Szennyai Mária (Cserszegtomaj, 1950. márc. 8.–): színésznő. 1972-ben kezdte pályáját a szolnoki Szigligeti Színházban. 1978-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1982–1988 között a debreceni Csokonai, majd 1990-től 1991-ig a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja volt. Kisebb szerepeket alakított élnék, de mértéktartó játékkésszával. F.Sz. *Sauvarelné* (Feydeau: *Scitragás Mici*); *Chrysothemis* (Bornemiza P.: Magyar Elektra); *Miss Forsythe* (Miller: Az ügynök halála); *Bukszi Milia* (Békés J.: Kardhercegnő).

Szentendrei Teátrum: Szentendre főterén, a nyári idényben tartott szabadtéri játékok. Első előadása *Békés István* kezdeményezésére 1969. júl. 5-én volt, amikor bemutatásra került a 18. sz.-i ismeretlen m. szerző *Comico-tragoedia* c. műve, valamint *Szalkay Antal* 1793-ban magyarított zenés darabja, a *Pikko herceg és Jutka Perzsi* c. komédia. A ~ műv.-i vez.-je *Békés András* volt. Az évek során különböző – mindig vidám, tréfás, humoros, a helyszín jellegének megfelelő – produkciók kerültek bemutatásra.

Szentes színészete: 1855-ben *Pázmán Mihály* társ.-a a szentesi szálloda kertjében tartotta az első színelőadást. 1874-ben *Ramboussky József* nyári színpárt épített, amelyben *Krecsányi Ignác*, *Szegedi Mihály*, *Bogyó Alajos* szintárs.-a is megfordult. 1909-ben *Farkas Ferenc* színig. avatta fel az 587 férőhelyes *Tóth József Színházat*, amely az 1899-ben épült Petőfi Szállóval volt összeépítve. A város 1949-ig a kerületi rendszerhez tartozott. 1949-ben, az államosításkor, a kecskeméti-szolnoki színház betanulóállomása volt. Szentest gyakran keresték fel stagione társ.-ok is.

Szentes Ferenc; *Sziszik* (Szilágyosmlyó, 1907. aug. 15.–Kolozsvár, 1992. jan. 20.): színész. Pályáját 1933-ban *Földes István* vándortárs.-ában kezdte, 1934–1937 között a szatmári, 1937–41-ben a kolozsvári Thália Színház, majd 1945-től 1968-ig, nyugdíjazásáig a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt. Számos operettben, daljátékban játszott főszerepet, de prózai darabok karakter szerepeiben nyújtott alakításai is emlékeztetnek. F.Sz. *Háry János* (Kodály Z.); *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Dumitrache* (Caragiale: Zúrzavaros éjszaka); *Józi* (Lehár F.: Cigány szerelem); *Poltáry* (Mikszáth K.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Wandler* (Hasek-Burian: Svejk); *Borbíró* (Móricz Zs.: Úri muri).

Szentes János (Pest, 1862–?): színész. 1879. okt. 1-jén kezdte pályáját a Népszínházban. 1880-tól *Balogh Lajos*, 1883–1886 között és 1891-től *Krecsányi Ignác*, 1887-ben *Pesti-Ihász Lajos*, 1889–90-ben *Valentin Lajos*, 1897–1899 között *Komjáthy János* társ.-ával lépett fel, leginkább Debrecenben. 1900-tól a Városligeti Színkör tagja volt, itt ünnepelte 1904-ben 25 éves jubileumát. 1906-ban Sátoraljaújhelyre, 1908-ban Nyitrára szerződött. 1909–1911 között és 1912-ben Kecskeméten ját-

szott, közben az úpești Népszínházba kapott meghívást. 1913-ban nyugalomba vonult.

Szentessy János (Debrecen, 1931–uo., 1954. júl.): színész. Kórutagnak szerződött a debreceni Csokonai Színházhoz, ahol ösztönös tehetsége révén több szerepben mutatkozott be sikeresen. Fiatalon autóbaleset áldozata lett. F.Sz. *Gyuri pincér* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Hikszum, dudás* (Vincze O.: Farkas a havason); *Bagó* (Kacsóh P.: János vitéz).

Szentessy Zoltán; *Szeltner* (Pestszentlőrinc, 1924. júl. 8.–Bp., 1982. okt.): színész. Pályáját vidéki társulatoknál kezdte, Egerben, Miskolcon. 1946-ban a Magyar Színház tagja lett. 1949–1958 között a Fővárosi Operettszínházban játszott. 1969-től 1971-ig a kecskeméti Katona József Színház szerződtette. Eleinte a tenor-bonviván szerepkört töltötte be, később komikus-szerepeket bíztak rá. F.Sz. *Rossillon* (Lehár F.: A vig özvegy); *René* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Mikola* (Miljutyin: Havasi kürt).

Szentes Vilma (Nagyvárad, 1854. aug. 20.–Bp., 1927. márc. 18.): operett- és népszínmű primadonna. 1874–75 fordulóján *Sztupa Andornál* lépett a színpadra. 1878-ban Szabadkán *Rónaszék*y Gusztáv felesége lett, továbbiakban Rónaszékyné néven lépett fel. Az 1880-as évek végén elvált tőle, s hozzáment *Taufer Ernő*höz; 1892–99 közt nem szerepelt. 1899-ben *Leszkay*nál tűnt fel újra az aradi társ.-ban (ekkor már *Bizza Károly* felesége), majd leszerződött 1901 őszén *Szendrey Mihály*hoz. Az ő társ.-ánál működött nyugdíjazásáig, 1913. júl.-ig. A vidéki színészet ünnepelt, szépségéről is híres primadonnája, koloratur énekesnője volt. F.Sz. *Manola* (Lecocq: Nap és Hold); *Szilaj Kata* (Lukácsy: Veresajú); *Parthené herceg* (Lecocq: A kis herceg); *Lizbet* (Planquette: Rip van Winkle).

M.A. 1875: Máramarossziget; 1876: Miskolc; 1877: Szabadka; 1879: Szeged; 1880: Máramarossziget; 1880–84: Arad, Szabadka; 1884–87: Kolozsvár; 1887: Kassa; 1888–89: Szeged; 1890: Székesfehérvár; 1891: Szeged; 1892: Veszpréminé, Budai Színkör; 1899–1901: Arad; 1901–13: Szendrey Mihály.

Szentgyörgyi István (Diósjenő, 1842. febr. 20.–Kolozsvár, 1931. okt. 19.): színész. Debrecenben tanult, 1859-ben alsódobai kántortanító volt. 1861-ben nóta-rius apjának rosszállásával dacolva *Latabár Endre* kassai társ.-ához szerződött, majd *Molnár György* budai Népszínháza, 1869–1871 között pedig a *Károlyi Lajos* vezette pécsi egy. tagja lett. 1871 tavaszán kezdte el hat évtizedes, megszakítás nélküli kolozsvári színészkedését, amelynek során korának legnagyobb m. színművészei közé emelkedett. Pályájának kezdetén főként operettekben kapott egyre nagyobb szerepeket, a budai Népszínházban már frappáns jellemformáló képességeit is kamatoztatta, hogy Kolozsvárot a legváltozatosabb feladatokhoz jusson, hogy a közvélemény és az utókor úgy tartsa számon, mint Tíborc legemlékezetesebb megszemélyesítőjét. Szerepskálájába mindössze a hódító és szerelmes ifjak típusa nem került be, már húszévesen is főként öreg embereket játszott. A népi figurákátlételezen elevenítette meg, csatlakoztatlan biztonsággal érzékelte minden szerep mélyén az emberi öröm és a szenvedés rezdüléseit. F.Sz. *Dunanan*, *Tympanon* (Offenbach: Dunanan apó); *Zajtai István* (Gaál J.: A feleskei nótárius); *Márton Gábor* (Szigligeti E.: Csikós); *Mihály* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Kent* (Sh.: Lear király); *Tíborc* (Katona J.: Bánk bán); *Mefisztó* (Goethe: Faust). Könyve: *Emlékezéseim* (Kolozsvár, 1923). – Ir. Szentimrei J.: Sz. I. élete és művészete (Kolozsvár, 1955).

Szentgyörgyi Lenke (?–?): színésznő. *Rákosi* Szidi szí-

nézsiskoláját végezte, 1903-ban a Magyar Színház, majd a Király Színház tagja volt (1905–1909). 1907-ben a Bonbonierre Kabaréban is szerepelt. Ezután vidékre került: 1908–1910 között Pozsonyban, 1910–1912 között Győrben játszott. 1913-ban házassága miatt visszavonult a színpadtól. Naiva- és szubrettszerepeket alakított. F.Sz. *Gaston* (Czobor K.: A hajdúk hadnagya); *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba); *Póli* (Verő Gy.: Falusi madonna). **Szentgyörgyi Márta** (Zalaegerszeg, 1888. okt. 29.–Bp., 1918. szept. 16.): színésznő. Szentgyörgyi Lenke testvére. 1907-ben a Magyar Színházban, 1907–1908-ban a Népszínház–Vígoperában kezdődött pályája. Ezután Pozsonyban (1909–1910), Nagyváradon (1911–1914), Brassóban és Kassán (1915–1916) játszott. 1916–17-ben a Vígshízház, 1918-ban a Belvárosi Színház tagja volt. A spanyolnáthajárvány áldozata lett. Naiszerepeket játszott. F.Sz. *Olga* (Lehár F.: A víg özvegy); *Ida* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Györgyi* (Szomory D.: Györgyi, drága gyermek).

Szentimrei Jenő (Arad, 1891. dec. 14.–Csucs, 1959. szept. 2.): költő, író, kritikus, színháztörténész, színházigazgató. Első színjátékát huszonnégy éves korában írta, majd szavalókorúkat szervezett az 1920–30-as években. A *Csáki bíró lánya* c. népballada feldolgozását betanította a kalotaszegi műkedvelőknek, és több erdélyi várost keresett fel az előadással, amelyet bemutatót Bp.-en is. 1945–1949 között a kolozsvári Állami Magyar Színház ig.-ja volt. 1948-tól 1959-ig, haláláig a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet, ill. a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára volt. Ig.-ként törekedett a klasszikus értékek és hagyományok megőrzésére, de az új színházi irányzatokat is támogatta. Számos színháztörténeti vonatkozású cikket és néhány könyvet írt. F.M. *Szentgyörgyi István élete és művészete* (Kolozsvár, 1955); *Vallomások* (Marosvásárhely, 1956); *Harc az ál-*

landó színházért Marosvásárhelyen (1957). Drámái: *Petőfi visszatér* (Kolozsvár, 1915); *Síratóban* (komédia, Kolozsvár, 1930); *Csáki bíró lánya* (Kolozsvár, 1936).

Szentirmai László (Mezőcsát, 1950. ápr. 19.–): grafikus, bábjátékos, rajztanár. A sárospataki Puck bábegy. vezetője. Fő produkcióik 1979–1988 között *Péter és a farkas*, *Carmina Burana*, *Egy kiállítás képei*. 1987-től a sárospataki *Zsákomban a bábom* elnevezésű fesztivál elindítója és szervezője. 1984–1992 között a *Bábjátékos* c. lap szerkesztője volt. 1991-ben a Bábjátékos Egyesület, 1992-től az UNIMA titkára.

Szentirmay Éva (Szombathely, 1927. okt. 18.–): színésznő. A SzAk-n tanult 1948-ig. 1949-ben a debreceni Csokonai Színház szerződtette, 1950–53-ban az Ifjúsági Színház tagja, 1957–1960 között Miskolcon játszott; majd 1960-tól a Békés Megyei Jókai Színház tagja. 1971-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Viola* (Sh.: Vízkereszt); *Lida* (Kohout: Ilyen nagy szerelem); *Olympia* (Molnár F.); *Vivie* (Shaw: Warrenre mestersége); *Mása* (Csehov: Három nővér); *Juli* (Kodolányi J.: Földindulás); *Beatrix* (Heltai J.: A néma levente); *Armida* (De Filippo: Vannak még kísértetek); *Blanche* (Shaw: Szerelmi házasság).

Szentiványi Béla (Bp., 1895. jún. 28.–Bp., 1959. okt. 7.): színész, rendező, színgazgató. Az Iparművészeti Főiskola elvégzése után 1908-ban kezdte színészi tanulmányait. 1919-ben az Apolló Kabaréhoz szerződött három évre. 1919-ben a Várszínházban is szerepelt. 1923–1925 között a Magyar és a Belvárosi Színház tagja volt. 1925–26-ban a szegedi Városi Színházban játszott és rendezett operetteket. A következő évadban Alapi Nandor Országos Kamara Színházában volt rend., majd Országos Művész Színház néven stagione színházat vezetett, amellyel 1933-ig az egész országot bejárta. Jelentős színészeket foglalkoztatott. Kimagasló teljesítménye Goethe *Faustjának* és Pirandello *IV. Henrikjének* bemutatója volt. 1936–37-ben a Bethlen téri Színház, 1939–40-ben az Operett Stagione tagja. 1941 és 1943 között az Új Magyar Színház rend.-je volt. Érdekes újítása volt a pillanatok alatt átalakítható díszlet. F.Sz. *Leander* (Molière: Botcsinálta doktor); *Horkai Feri* (Herczeg F.: A Gyurkovics-lányok); *Ságody Jenő* (Szene B.: Az alvó férj); F.R. Gilbert: *A nagy nő, A kis huncut*; ifj. J. Strauss: *Egy éj Velencében*; Thomas: *Charlie nénje*; Huszka J.: *Lili bárónő*.

Szentiványi Kálmán (Veszprém, 1883. szept. 28. Bp., 1950): színész. 1904-ben Horváth Zoltán magániskoláját végezte el. 1906-tól vidéken, Komjáthy János társ.-ában játszott, majd a Royal Orfeumhoz szerződött. Harcolt az I. világháborúban. 1919-ben a Madách Színházban játszott. Mint konferanszié ért el sikereket. Kiseb kabarékban, Chat Noir (1920), Simplicissimus (1922), Faun (1922–23), Femina (1923), Papagáj (1924), Művész Színpad (1925), Pengő (1926), Talkie (1929), Király (1932), Deák (1932) és a Bethlen téri Színpadon (1929–1932) lépett a közönség elé. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain szerepelt. 1945-ben a Vidám Varietében játszott, s a Royal Revü Varieté műsorát vezette. F.Sz. *Pomponius* (Huszka J.: Bob herceg); *Pfefferkorn* (Lehár F.: Drótostót); *Leici* (Karinthy Fr.: Holnap reggel).

Szentmiklósi József (Nagyszalonta, 1957. ápr. 22.–): színész. 1981-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és Nagyváradra szerződött. Intellektuális alkatú színész, szívesen vállal rend.-i feladatokat. F.Sz. *A rendező* (Csurka I.: Eredeti helyszín); *Horace* (Molière: A nők iskolája); F.R. Nash: *Az esőhozó ember*; Göncz Á.: *Magyar Médeia*; Vulcan: *István vujda*.

SENTGYÖRGYI ISTVÁN – *Gelecséri pusztabíró*
(Csepregy F.: Sárka csikó)

Szentmiklóssy Béla; *Mudrony* (Bp., 1872–?, 1902. nov. 9.): színész. 1896–97-ben Miskolcon játszott, majd a Magyar Színházhoz szerződött. 1901-ben az első m. nyelvű kabaré, a *Turka Szinpad* tagja lett. Itt Tarnay Alajos–Heltai Jenő *A vén kocsis dala*, Dankó Pista–Gárdonyi Géza *Baka-levél* c. dalaival és a jelenetekben aratott sikereket. A kabaré megszűnte után a Városligeti Szinkör elismert bonvivánja volt.

Szentpál Mária; *Rabinovszky* (Bp., 1919. dec. 19. –): táncutató, kinetográfus. 1939–41-ben mozdulatművészeti tanárképzőt végzett Szentpál Olga iskolájában. 1941–44 között mozdulatművészeti tanár, 1945-től kutató, tánclejegyző. 1950–58-ban a Népművészeti Intézet munkatársa, tánckiadványok szerkesztője, táncjelírást oktatott, kiadta első táncjelírást-tanjegyzetét. 1958–1976 között az Állami Népi Együttes munkatársa, eredeti néptáncokat jegyzett le filmről, ill. számos koreográfiai partitúrát készített. Közben táncoktatóképző tanfolyamokon, az ÁBI-ben a táncjelírást – kinetográfiát – oktatja. A rögzítési módszer továbbfejlesztőjeként 1978-tól az International Council of Kinetography Laban alelnöke; előadásokat tart külföldi tanfolyamokon, konferenciákon. Könyvei: *Táncjelírást. Lábán-kinetográfia I–III.* (1964); *A mozdulat-elemzés alapfogalmai* (1976).

Szentpál Mónika (Bp., 1926. szept. 11. –): tánc- és előadóművész. 1945-től a Szentpál Táncsoport tagja, 1955-től a Pécsi Nemzeti, az Úttörő, a győri Kisfaludy és a Rádió Színház tagja. 1963-tól 1982-ig az Irodalmi Szinpad, ill. a későbbi Radnóti Miklós Színház tagja volt. Azóta önálló esteken lép föl, pl.: *Krónika az magyaroknak dolgairól*, *Magyar Amor avagy égi, földi, pokolbeli szerelem*, *Fésületlen gondolatok*, *Kis magyar szatíra lexikon*. Az Angelika Sarokasztal irodalmi és előadó estjeinek szerkesztője. Érdemes művész (1982).

Szentpál Olga (Bp., 1895. dec. 14. –Bp., 1968. okt. 31.): mozgásművésznő, koreográfus, pedagógus és

szakíró. A Zak-n zongoraművész diplomát szerzett, a helleraui Dalcroze-iskolában pedig 1917-ben kapta meg a ritmikus gimnasztika oktatására feljogosító diplomáját. A Dalcroze-módszert a Nemzeti Zenedében és a SzAk-n, valamint 1919-ben megnyíló saját iskolájában terjesztette, s fejlesztette tovább önálló testképző rendszerré. Iskolájának legtehetségesebb növendékeiből alakult meg 1926-ban a *Szentpál Táncsoport*, s ettől kezdve ~ már nem lépett szinpadra, hanem kizárólag kor.-i és pedagógiai munkával foglalkozott. A mozgásművészet 1951-es hivatalos elítélésekor, ill. betiltása miatt ő is felhagyott korábbi művészeti tevékenységével, s az ÁBI történelmi társastánc tanára lett, majd a néptáncok gyűjtésének és elemzésének módszereit is kidolgozta. F.K. *Medvetánc* (1923); *Júlia szépleány* (1930); *Nagyvárost szimfónia* (1932); *Magyar halottas* (1936); *Mária lányok* (1938). Könyvei, tanulmányai: *Tánc, a mozgásművészet könyve* (Rabinovszky M.-val, 1928); *A csárdás* (1954); *A magyar néptánc formái elemzése* (1961). – Ir. L. Merényi Zs.: Sz. O. munkássága (Tánctudományi Tanulmányok, 1978/79); *Mozdulatművészet* (1993).

SZENTPÉTERY ARANKA
Plankenhorst bárónő
(Jókai M.: *A köszívű ember fiai*)

Szentpétery Aranka (Királyhelmece, 1933. dec. 9. –): színésznő. 1953-ban a pozsonyi Állami Falu-színházban kezdett dolgozni, ahol szakmai tapasztalatokra tett szert. 1960-tól a komáromi Magyar Területi Színház művésznője. Színészi repertoárjában a vidám, gyakran könnyelmű, egészséges női ösztönnel rendelkező figurák szerepei vannak túlsúlyban. F.Sz. *Tánya* (Arbuzov); *Vidorné* (Dávid T.: Vidor család); *Gurleyne* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Francia nevelőnő* (Mikszáth K.–Malicháková: Szent Péter esernyője); *Rebecca Nurse* (Miller: A salemi boszorkányok); *Maude* (Higgins: Maude és Harold).

Szentpétery Zsigmond (Rohod, 1798. júl. 31. Pest, 1858. dec. 13.): színész, rendező. A református papnak szánt ~ 1815-ben lett színész. A legrangosabb vándortárs.-ok tagja volt. Már 1819-ben felvigyázó Kélenyi Dávid egy.-énél. 1823-ban meghívást kapott Kolozsvárra, onnan 1827-ben tért vissza a turnézó társ.-tal Mo.-ra. 1829–1835 között a kassai társ. tagja, 1833-tól ig.-ja. Sikeres vendégitérek után 1835–37-ben a budai Várszin-

SZENTPÁL OLGA

házban játszott. 1837-től a Pesti Magyar, majd a Nemzeti Színház alapító tagja. 1843–1856 között rendezett is. 1840–49-ben és 1852-től a drámaíró bizottság tagja. Utolsó fellépése 1857. márc. 9-én volt. Pályáját hősszerelmesként kezdte, majd hangja csökkenésével az 1830-as évektől mindinkább a kedélyes apa szerepkörére váltott át. Legnagyobb sikereit is ilyen szerepekben aratta. Rend.-ként elsősorban vj.-okat és népszínműveket állított színpadra, példányait az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára őrzi. F.Sz. *Posa márk*i (Schiller: Don Carlos); *Bohó Misi* (Schröder); *Zrínyi* (Körner); *Szibor* (Kisfaludy K.); *Baltafy* (Kisfaludy K.: A kérők); *Falstaff* (Sh.: IV. Henrik); *Menenius Agrippa* (Sh.: Coriolanus); *Gloster* (Sh.: Lear király); *Petur*, *Mikhal* (Katona J.: Bánk bán); *Miller* (Schiller: Armány és szerelem); *Schmidt Krisztián* (Obernyik K.: Örökség); *Zsiga* (Szigligeti E.: A cigány); *Nyüző* (Eötvös J.-Szigeti J.: Viola). – Ir. Szigligeti E.: Magyar színészek életrajzai (1878).

Szentpétery Zsuzsanna: → *Egressyné Szentpétery Zsuzsanna*

Szentpéteryne Borsos Klára; *Borsai* (? , 1811–Buda, 1835. jan. 13.): énekes-színész. 1824-ben a kolozsvári társ. tagjaként jött Mo.-ra. A turné után a kassai egy. színésznője lett. Itt ment férjhez 1831-ben Szentpétery Zsigmond színészhez. 1833-ban a Kassáról jött egy.-sel Budán lépett fel haláláig. Prózái előadásokon komikaszerepeket játszott, operákban kisebb altszólamokat énekelt. F.Sz. *Berta* (Rossini: A szevillai borbély); *Isaura* (Rossini: Tancred); *Marsa* (Hirschfeld–Láng Á.: Szentpétery Zs.: Tündérkastély Magyarországon); *Luca* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Gustmuthné* (Bauerle: Ál-Catalini).

Szép Aladár (Szeged, 1860–Lipótmező, 1904. nov. 28.): színész. 1882-ben végezte el a SzAk-t, és Szegedy Mihályhoz szerződött. 1896-ban a Vigszínház tagja lett. Edesanyjától, Mátray Laurától örökölte tehetségét, de korai halála megakadályozta annak kibontakozását. F.Sz. *Botos Icig* (Csepreghy F.: A sárga csikó); *Saint Hypothése* (Hervé: Lili); *Kozák Manó* (Csiky G.: Mukányi). M.A. 1883–85: Nagy Vince; 1885: Kolozsvár; 1886–88: Somogyi Károlynál; 1888–89: Mosonyi Károly, Szeged. **Szép** Ernő (Huszt, 1884. jún. 30. – Bp., 1953. okt. 2.): író, színpadi szerző, publicista. 19 éves korában hírlapíró lett Bp.-en. Versekkel, novellákkal jelentkezett. 1907-től kabarédalai, egyfelvonásosai, jelenetei népszerűek voltak. Első színművét 1913-ban a Nemzeti Színház mutatta be, majd a Belvárosi Színház, Renaissance Színház, Vigszínház, Pesti Színház játszotta darabjait. Életművét végigkísérte színházi lapokban megjelenő publicisztikája (*Színházi Elet*, *Színház*, *Fényszóró*). Több drámát fordított. Drámái: *Az egyszeri királyfi* (1913); *Kávécsarnok* (1917); *Május* (1918); *Patika* (1919); *Völegény* (1922); *Lila árkác* (1923); *Azra* (1930); *Aranyóra* (1931); *Háromlevelű löhere* (1937). Fordításai: Verneuil: *Imádom* (1924); Galsworthy: *Uriemberek* (1920); Bernard: *Jónás, Juci, János* (1929). – Ir. Purcsi Barna Gy.: Sz. E. (1984).

Szép Ilonka (Bp., 1921. máj. 5.–): színésznő. A SzAk-t 1941-ben végezte el. 1941–1943 között az Új Magyar Színház, 1943–44-ben a Nemzeti Színház tagja volt. 1944-ben pályája megszakadt. 1956-ban az USA-ba távozott, Kaliforniában telepedett le. Gépkocsivezető, majd ápolónő lett, de néhány alkalmi fellépést is vállalt. Primadonnákat és drámái hősnőit egyaránt megformált. F.Sz. *Judit* (Fényes Sz.: Vén diófa); *Wermelskirch Franciska* (Hauptmann: Henschel fuvaros); *Olympe* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy); *Mária Carolina* (Sardou: Szókimondó asszonyság).

Szép János (Bp., 1836–Nagysurány, 1901. febr. 12.): színész, rendező. 1856-ban Hubaynál tűnt fel és 1895-ben vonult nyugállományba. Az vidéki társulatok közkedvelt operett buffója és népszínműénekese volt. A zenés daraboknál kartanítóként és rend.-ként is sikerral működött közre. F.Sz. *Henriczi* (Millöcker: Koldusdiák); *Belcore* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Baczur Gácsi* (Gaál: Peleskei nótárius); *Bergerae* (Offenbach: Pápagáj).

M.A. 1857–59: Latabár Endre; 1862–63: Szuper Károly; 1863–64: Szigethy Jenő; 1866–67: Bényei István; 1868: Aradi Gerő; 1869–70: Latabár Endre; 1870–72: Szabadka; 1872: Miklósy Gyula; 1873–74: Völgyi György; 1874–75: Temesváry Lajos; 1875–76: Nyéki János; 1876–77: Gerőffy Andor; 1877–78: Pécs; 1878–79: Veszprém, Miskolc; 1879–80: Miskolc; 1880–81: Kecskemét; 1881–83: Székesfehérvár; 1882–83: Szatmár; 1883–84: Kassa; 1884: Pancsova; 1885–86: Tóth Béla; 1889–90: Nagy Paula; 1893–95: Bokody Antal.

Szép Olga (Szabadka, 1872. márc. 22. – Bp. 1906. jún. 19.): színésznő. Apja, Szép József énekes színész volt, így már ötéves korában színpadra lépett. A vidék egyik legjobb naivája, társalgási színésze lett. Egyszerű, közvetlen, tiszta és világos stílusban játszott. Azt tartotta, hogy a színpadon nincs semmi fontosabb, mint ami az írott betűből, a költő alkotásából ered. Főként *Krecsányi Ignácnál* és *Somogyi Károlynál* volt szerződésben. 1903-ban ment nyugdíjba. Férje *Pintér Imre* volt. F.Sz. *Smikey, az árva* (Dinaux és Lemoine: Az árvafü...); *Piroska* (Csiky G.: Mukányi); *Flóra* (Kövesy A.: A primadonna); *Regina* (Ibsen: Kisertetek).

M.A. 1887: Szatmárnémeti; 1878–83 és 1888–90: Győr; 1883–84: Szabadka; 1890–91: Temesvár–Pozsony–Buda; 1891–93: Szabadka; 1893–95: Temesvár–Pozsony; 1895–96: Kolozsvár, majd Vigszínház; 1897–99: Arad; 1898–1903: Nagyvárad.

Szepes Lia (?–?): színésznő. Gyermekszínészként kezdte pályáját 1937-ben a Belvárosi és Művész Színházban. 1938-ban a Royal Revűszínházban szerepelt. 1939–40-ben és 1945-től 1948-ig a Vigszínház tagja volt. 1945-ben a Medgyaszay Színházban is fellépett. Ausztráliába települt át. Fiatal leányszerepeket alakított. F.Sz. *Léonie* (Birabeau: Eltévedt báránykák); *Phillis* (Deval: Francia szobalány); *Gizi* (Gábor A.: Dollár-papa).

Szepes Péter (Újpest, 1938. jan. 21.–): színész, bábszínész, énekes. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte el 1958-ban, de már 1956–58-ban a győri bábszínház tagja is. 1958-tól 1966-ig az Állami Bábszínház művésze volt. Ezután két színházi évadot Kecskeméten töltött mint táncoskomikus a Katona József Színházban, majd a Néphadsereg Művészegyüttesében. 1970-től 1973-ig ismét az Állami Bábszínház tagja. 1973-tól 1985-ig szabadfoglalkozású előadóművész. Ez idő alatt gyermekműsorokkal járta az országot. 1985-től 1991-ig külföldön élt. *Tarján* András bábszínházában és a torontói Magyar Színházban lépett fel. Kitűnő humorú karakterszínész. F.Sz. *Rátonyi–Latabár-paródia* (Kovács D.–Vajda A.–Darvas Sz.: Sztárparádé); *Holler mesterdelektiv* (Rejtő J.–Tardos P.: A szöke ciklon); *Robot Robi* (Fehér K.: Kaland a Vénuszon); *Udvarmester, Kicsi Jankó* (Szilágyi D.: Ezüstfűvölgy); *Terepszin Tomi* (Januszevska–Tóth E.: A gyáva kistigris); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő).

Széplaky Endre (Arad, 1927. jan. 29.–): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában 1948-ban kapott oklevelet és egy évadra a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. A következő évadot a kecskeméti Katona József Színháznál töltötte, majd 1950-től 1962-ig ismét

a Pécsi Nemzeti Színház tagja. 1962-től a Békés Megyei Jókai Színházban játszik. F.Sz. *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Színész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Puzzér* (Molnár F.: A doktor úr); *Kalb* (Schiller: Ármány és szerelem); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Kászonyi* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Murray* (Simon: Furcsa pár); *Ferrailon* (Feydeau: Bolha a fülbe).

Széppataki Johanna: → *Külynyiné Széppataki Johanna*
Széppataki Róza: → *Déryné Széppataki Róza*

Szerbényi János (?-?): színész. Pályáját 1833 körül kezdte. Mindvégig kisebb vándortárs.-okban szerepelt. Működéséről 1859-ig vannak adataink. A fiatal hősök és szerelmesek alakításáról az 1850-es években tért át az idősebb karakterekre. F.Sz. *Károly* (Kisfaludy K.: A kőrök); *Sportula* (Töpfer: Világ divatja); *Evald* (Raupach: Molnár és gyermeke); *Szárnyai* (Szigligeti E.: Csikós); *Apafi Mihály* (Jósika M.: A két Barcsai); *Skultéti* (Donizetti–Szerdahelyi J.: Marcsa, az ezred lánya).

szerb színészet Magyarországon: a szerb hivatásos színjátszás gyökerei Szentendrre nyúlnak vissza. Voltak ugyan működvelő előzmények is. 1787-ben Nagybecskerekben Mark *Jelisejic* rendezett előadást; 1802-ben Eszéken a Jelasic-ezred tisztjei játszottak szerbül a maguk szórakoztatására. A maradó értékű kezdeményezés azonban a bajai születésű Joakim *Vujic* (1772–1847) nevéhez fűződik. Szentendrén volt gimnáziumi tanár és *Balog István* társ.-ának segítségével 1813. aug. 24-én a pesti Rondellában egy általa lefordított Kotzebue-darabot, *Krestalica* c. vitt színre, nagy sikerrel. Okt.-ben ismét kért játékgengelyt. Ezt a Helytartótanács megadta, a város azonban gazdasági okokra hivatkozva, nem hagyta jóvá. Ezért Vujic a következő években az ország szerb nyelvű vidékeire vitte el produkciójukat. 1815-ben Baján, Szegeden és Újvidéken játszottak, 1823-ban ismét Újvidéken, 1824-ben Temesvárott és Pancsován. Vujic közben 23 darabot fordított le szerbre, nyilván a műsor gazdagítását tartva szem előtt. – A következő kezdeményezés Nikola *Djurkovic* nevéhez fűződik, aki 1844-ben Pancsován szervezett színjátszó csoportot, amely működését 1850-ben felújította: Zomborban, Törökbecsén és Szabadkán is felléptek. 1860-ban Jovan *Knezevic* Nagyikindán alapított társ.-ot, amellyel nemcsak Újvidéken lépett fel. Ott alakult meg az első Szerb Nemzeti Színház. Nyitó előadását 1861. júl. 23-án tartották, melyen Laza Lazarevic *Prijatelji* (*Barátok*) c. darabját, ill. Kövér Lajos egy vj.-át mutatták be. Ettől kezdve Újvidék lett a folyamatos téli álmomás. 1864-ben Shakespeare születésének 300. évfordulóján már teljes ciklust tudtak bemutatni. Az egy. 1867–68-as belgrádi vendéjátéka azzal az eredménnyel járt, hogy Jovan *Djordjevic* vezetésével megalakult az első állandó jellegű hivatásos szerb színház Belgrádban. – Ir. Hadzsics A.: A szerb színészet Magyarországon (Magyar Salon, 1891); Fekete M.: A temesvári színészet története (Temesvár, 1911); Bor K.: A szerb színjátszás kezdetei és Pest-Buda (1972); Kaich K.: Az újvidéki magyar nyelvű színjátszás története és repertórium, 1836–1918 (Újvidék, 1983).

Szerdahelyi József (Hódmezővásárhely, 1804. márc. 9.–Pest, 1851. febr. 18.): színész, operaénekes (bariton), zeneszerző, operarendező, fordító, zenekari muzsik, ének- és zenetanító. Jogtanulmányait abbahagyva lépett a színi pályára Debrecenben *Udvarhelyi* Miklós társ.-ában. 1824-ben mint énekes, korrepetitor és zenekari muzsik Nagy Lázár kolozsvári szintárs.-ának lett tagja. 1827-ben maga alakított operatárs.-ot Kolozsvárott, majd a pesti német színházban, 1828-ban a kassai, majd 1835-ben a budai társ. tagja. Zeneelméletre

Heinisch József tanította. 1837-től haláláig a Nemzeti Színház sokoldalú tagja. Elsősorban groteszk, komikus, buffo szerep körben volt kiváló. Számos népszínműhöz írt zenét, népies műdalai rendkívül népszerűek voltak. A többször megkomponált *Tündérlak Magyarországon* Egressy Béni szövegére készült változata (1840) már a m. vígopera előfutára. Színpadí zenét írt a *Ludas Matyi*; *A szökött katona*; *Liliomfi*. c. darabokhoz. F.Sz. *Figaro* (Rossini: A sezevillai borbély); *Szélházi* (Kisfaludy K.: Kérők); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni). – Ir. Bartalus I.: Sz. J. (Ország Tükre, 1863); Németh A.: A magyar opera története (1987).

SZERDAHELYI JÓZSEF

Szerdahelyi Kálmán (Miskolc, 1829. febr. 16.–Nagybánya, 1872. nov. 14.): színész. 1842-ben iskola-társaival már színjátszásba kezdett, s apja, *Szerdahelyi József* akarata ellenére leszerződött *Feleki* Miklós–*Havi* Mihály társ.-ához. 1844-től apa és fia már együtt jártak a vidéki városokat. 1847-ben feleségül vette *Prielle* Kornéliát. A szabadságharcban honvéd volt, utána a kolozsvári egy.-ben lépett színpadra. 1850-től 1854-ig *Havi* Mihálnál játszott Aradon, amikor a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek haláláig tagja maradt. 1872. szept. 30-án lépett fel utoljára. Egészséges humora új vonásokkal gazdagította a társalgási drámák alakjait. Bár nem volt nagy hangterjedelme, muzikálitása és könnyedsége mégis az Offenbach-operettek kiváló tolmácsolójává avatta. F.Sz. *Temple Pál* (Sardou: Az utolsó levél); *Pomerol* (Sardou: Fernand); *Caesar* (Sardou: Az idegesek); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Fortunio* (Offenbach: Fortunio dala); *Péter* (Offenbach: Eljegyzés lámpafénynél); *Flórián* (Offenbach: Férj az ajtó előtt); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Mathieu* (Offenbach: A varázshégedű); *Ugri Miska* (Szigligeti E.: A mama). – Ir. M. Császár E.: Egy színész házaspár élete (1956).

M.A. 1844–45: Szeged, Temesvár, Arad, Nagyvárad, Kolozsvár; 1846: Pécs; 1847: Debrecen, Nagybecskerek.

Szerdahelyi Nelli (? , 1827–Pest, 1865. jún. 2.): énekes-színésznő. *Szerdahelyi* József leánya, *Szerdahelyi* Kálmán nővére. 1839-ben Kolozsvárott kezdte a pályát. Vendégként 1842. márc. 31-én a Nemzeti Színházban lépett fel. 1842–43-ban a színház tagja lett, mint színésznő és énekesnő. Ezután operát is játszó társ.-okhoz szerződött, a vidék primadonnája lett. Kolozsvár, Arad, Szeged, Debrecen, Győr voltak fontosabb állomásai.

1861–1863 között a budai Népszínház tagja volt. Betegség miatt a színpadot elhagyta. Operai szoprán szerepeket énekelt, de népszínművekben is fellépett. F.Sz. *Norma* (Bellini); *Amália* (Auber: Bálé); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Róza* (Szigligeti E.: Pünkösdi királyné); *Leokádia* (Offenbach: Dunanan apó utazása). **Szeredás** András (Bp., 1938. szept. 16.–): dramaturg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–német szakát végezte el. 1962-től a kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgia, 1964-től 1989-ig a Pannónia Filmstúdió dramaturgia és rend.-je. Németből, angolból és franciából fordít, színházzal és filmmel kapcsolatos cikkeket publikál, a Gondolat Kiadó szerkesztője. A Stúdió K alternatív egy. munkáját segítette. 1990 óta a szolnoki Szigligeti Színház, 1993-tól a Művész Színház dramaturgia. Munkái: Müller: *Hamletgép*; Marivaux: *Rabszolgák szigete*; Genet: *Balkon*, *Paravánok*.

Szerednyei Béla (Bp., 1958. febr. 22.–): színész. A SzAk-n 1981-ben kapott diplomát, és azóta a Madách Színház tagja. Több tv-játékban is szerepelt. F.Sz. *Biondello* (Sh.: A makrancos hölgy); *Keszeg András* (Sh.: Vízkereszt); *Stanley Curtis* (Cooney: Páratlan páros); *Michel Rumlí* (Eliot–Lloyd Webber: Macskák); *Narrátor* (Lloyd Webber: József és a színes, szélesvásznú álomkabát); *Olivér* (Müller P. Tolcsvay L.–Bródy J.: Doctor Hertz); *Heródes* (Müller P.–Tolcsvay L.: Mária evangéliuma).

Szerelemhegyi András; *Liebenberger* (Kecskemét, 1762. szept. 6.–Vác, 1826. jan. 17.?): zeneszerző, szövegíró. Feltételezett bécsi színházi tevékenység után 1793–1796 között az első, pest-budai m. társ. énekesjátéki sugója, aki korrepetitori munkával, szöveggönyvek fordításával Schikaneder: *A lantosok*, *Csörgősapka*; Paisello: *A magokhiú filozófusok*, szintén német szövegből – és kisebb kompozíciókkal is segítette az egy.-t. 1794-ben meg nem valósult tervet készített az eredeti énekesjátéki műsor fellendítésére. 1800-ban szülővárosától kért támogatást 18 szöveggönyve kinyomtatásához, de csak csekély összeget kapott. Későbbi színházi kapcsolatairól nem tudunk. A váci káptalan gazdatisztjeként élt és dolgozott. Mindössze két dallamát ismerjük, ezeket Isoz Kálmán közölte: *Szerelemhegyi András Nemzeti Melódiái* (Muzsika, 1929/4).

Szerémi Zoltán; *Papp* (Bp., 1955. júl. 14.–): színész. A SzAk-n 1983-ban kapott diplomát, és a Vígyszínház szerződtette. 1986-tól a szolnoki Szigligeti Színház tagja. F.Sz. *Öngyilkos* (Szép E.: Május); *Demetrius* (Sh.: Szentivánéji álom); *Szellenfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Rudi* (Szép E.: Völegény); *Miska* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Bonni* (Kálmán I.: A csárdás királynő); *Zsupán* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Császár Pál* (Molnár F.: Üvegpipő); *Richmond* (Sh.: III. Richárd); *Arcadio* (García Márquez–Schwajda Gy.: Száz év magány).

Szerémy Gizella (Balassagyarmat, 1867. máj. 1.–?): színésznő. *Szerémy* Zoltán testvére, *Liptay* Károly felesége. 1888-ban végezte el a SzAk-t, és *Krecsányi* Ignác buda-temesvári társ.-ához szerződött. Innen 1890-ben Kolozsvárra került, ahol 1898 tavaszáig működött. Egy évet Szegeden töltött, majd 1899-ben a Vígyszínház tagja lett. Előkelő, mutatószínpadi jelenség volt kellemes vonásokkal, szerepformálásában drámai erővel. Sikereinek csúcán, 1902 tavaszán mégis leköszönt a pályáról és végleg visszavonult. F.Sz. *Claire* (Ohnet: A vasyáros); *Rita* (Ibsen: Kis Eyolf); *Lucette Gautier* (Feydeau: Fernand házasodik); *Kitty* (Belasco: Pillangókisasszony).

Szerémy Zoltán (Nógrádmegyer, 1861–Bp., 1934. okt. 31.): színész. Előbb jogot végzett, majd 1889-ben a

SzAk-n is oklevelet szerzett. 1889–91-ben Kassán és 1891–1896 között Kolozsvárott játszott, majd a Vígyszínház első társ.-ának lett tagja. 1930-ig, nyugdíjba vonulásáig ebben a színházban működött. 1912-ben vendégszerepelt a Városligeti Színkörben is. 1907-től a Zak-n színészmesterséget tanított. Sokoldalú és sokszínű epizódalakításával a Vígyszínház egyik legmegbízhatóbb, legfoglalkoztatottabb tagja lett, s jellegszerepekben is kiváló nyújtott. 1903–1921 között több némafilmet forgatott. A Fehérholló Társaság egyik létrehozója. F.Sz. *László* (Molnár F.: Az ördög); *id. Nagy István* (Bródy S.: A tanítónő); *Házmeester* (Heltai J.: A naftalin); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Fater* (Szép E.: Völegény); *Firsz* (Csehov: Cseresznyés kert). Könyve: *Emlékeim a régi jó időkől* (1929).

SZERÉMY ZOLTÁN

Szerencsi Éva (Bp., 1952. máj. 5.–): színésznő. A SzAk-n 1974-ben szerzett oklevelet. 1979-ig a József Attila Színházban játszott. Az 1979–80-as évadot a Miskolci Nemzeti Színházban töltötte, 1980-tól 1989-ig ismét a József Attila Színház, 1989-től a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. F.Sz. *Betia* (Ruzante: Csapodár madárka); *Elisa* (Shaw: Pygmalion); *Viola* (Sh.: Vízkereszt); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Catherine* (Miller: Pillantás a hidról); *Mary Warren* (Miller: A salemi boszorkányok); *Zsuzsi* (Lajtai L.: A régi nyár); *Lucienne* (Feydeau: Bolha a fülbe); *Újságíró* (Coward: Forgószínpad).

Szerencsi Hugó (Békéscsaba, 1926. aug. 6.–): színész. A SzAk elvégzése után, 1955-ben a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte pályáját. 1957-től a kaposvári Csiky Gergely, 1958-tól a Pécsi Nemzeti, 1965-től ismét a Békés Megyei Jókai Színház, 1977-től 1986-ig, nyugdíjba vonulásáig a Magyar Filmgyártó Vállalat színésztárs.-ának tagja volt. Mély átéléssel megoldott epizód szerepei emlékezetesek. F.Sz. *Ferdinánd* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem).

szerep: 1. a színpadi mű alakja, a színész művészi feladata a színjátékban. A színjáték szöveg cselekményében, ill. a színjáték mesevázlatában (kanavasában) a szituációk során megjelenő jellem a színészi alakításban – a *dikcióban* és az *akcióban* – jut kifejezésre a színpadon; 2. szereppéldány, a színpadi mű szövegének a színész részére kiírt, szerepének replikáit, ill. a partnerek végzavait tartalmazó példánya.

szerpepezés; *szerepkirás:* a szinpadí mű szövegpládányának az egyes szereplők számára szerepekre való bontása, és a megfelelő szövegrészeknek a végszavakkal együtt történő kimásolása. A 19. sz.-ban a kezdő színészek jövedelemkiegészítő forrása volt.

szerpekhordó: színházi alkalmazott – a vándorszínészet időszakában; kezdő színész – aki a társulat tagjainak lakására kézbesítette, és aláírással igazolva átadta az igazgató tulajdonát képező, általában kézzel másolt szereppeldányt a próbák megkezdése előtt. Ma a színészek a szereposztás kihirdetésekor v. az olvasópróbán kapják kézhez szereppeldányukat, ill. újabban a darab teljes szövegét.

szerpekor: a színész, énekes alkatának, belső és külső tulajdonságainak leginkább megfelelő szerepek típuscsoportja. A ~ök eredete a commedia dell'arte állandó alakjaira (tipi fissi) vezethető vissza. A játékkonvenció állandósulásával a 18–19. sz.-ban teljesedett ki a ~ök rendszere. A ~ök így állandó szinpadí feladattá váltak, és bekerültek a színészek szerződésébe. Hatottak a korszak drámairodalmának alakformálására is. A ~rendszer könnyítette a nagy bemutatószámok teljesítését, mert a színészi eszköztár rutinszerű használatának lehetőségét biztosította, a színjátszás fejlődésével megjelenő igénynek, a romantika átlényegülő (az önmaga fizikai korlátain túllépő) színésziédeljének azonban már nem felelt meg, s gyakorlatilag modorosságá mérevedett. A ~ök fellazítását tehát a romantikus átlényegülő színész pl. *Egressy Gábor* kezdte, a folyamat a 20. sz.-ban a modern lélektan hatására felgyorsult. A modern prózái színjátszás már nem ragaszkodik a ~ökhöz, bár a *szerposztás*nál továbbra is figyelembe veszik a színész alkati adottságait. Így a ~ök elsősorban az operett-, ill. operaszinpadokon maradtak fenn, ahol a hangí, mozgáskészségbeli adottságok továbbra is erősen meghatározzák az eljátszható szerepek körét. Az egyes színészek pályáján az alkati, életkori változásoknak megfelelően kerül sor a *szerpekorváltásra*.

szerpeplő: 1. színházi vagy mas nyilvános előadásban közreműködő személy; 2. a színjáték leírt szövegében megnevezett személy.

szerpeplőváltás: műsoron levő előadás *szerposztás*ának megváltozása a korábbi szereplő halála, színháztól való távozása stb. esetén. Rend.-i kényszermegoldás a sikeres előadás műsoron tartására, de lehetőséget nyújt a színelőadás áthangszerelésére, felfrissítésére is (pl. *Spiró Gy.*: Csirkefej, Öregasszony – *Gobbi Hilda*: *Törőcsik Mari*, Katona József Színház). Ritkábban koncepcionális rend.-i változtatás. (Pl. *Madách I.*: Az ember tragédiája, *Ádám és Lucifer* szerepcseréje a *Madách Színház* *Lengyel György* rendezte előadásában. *Gáti Oszkár* – *Dunai Tamás*.)

szerposztás: 1. a színjáték előadásának előkészítő fázisában az egyes szerepek betöltéséről való döntés. Korábban a színig., ma általában a szinpadí mű rendezőjének joga. A ~a művészi feladatok (a szerepek) jellegének és a társ.-i tagok, esetleg vendégművészek képességeinek és adottságainak (lelki, testi, életkori sajátosságainak) figyelembe vételével történik. A ~gyakran már a színre kerülő mű kiválasztásában is döntő szerepet kap, és a műnek önmagában is bizonyos fokú értelmezését jelenti; 2. az előadásra szánt szinpadí mű szerepeinek és szereplőinek felsorolása, amelyet a próbák megkezdése előtt a *próbatáblán* helyeznek el; 3. a szerepek és a szereplők listája a *szinlapon*, a *műsorfüzetben*.

Szersén Gyula (Bp., 1940. nov. 22.–): színész. A SzAk-n 1965-ben kapott oklevelet, de már 1958-tól szerepelt az Állami Déryné és a Vígszínház szinpadán. 1965-től a Nemzeti Színház tagja. Elegáns szinpadí je-

lenség, korábban a fiatal hősöket, a jelentős jellemfigurákat állította szinpadra. Sok filmben és tv-játékban szerepel. Jászai Mari-díjas (1986). F.Sz. *Liphesusi Antiphilus* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Páris* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Stokes* (Németh L.: Husz János); *Tar Dezső* (Örkény I.: Sötét galamb); *Gaston* (Wesker: A konyha); *Dr. Kopjáss István* (Móricz Zs.–Thurzó G.: Rokonok); *Vidal* (Illyés Gy.: Tiszták); *Vazul* (Szörényi L. Bródy J.: István, a király); *George McBrain* (Griffiths: Komédiások); *Bálint* (Goethe: Faust); *Tarkainges* (Kornis M.: Halleluja); *Adrian* (Sh.: A vihar); *Fejedelem* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Szervét Tibor; *Szabó* (Cegléd, 1958. márc. 1.–): színész. A SzAk elvégzése után 1988-ban a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött, majd 1989-ben csatlakozott a Ruszt József vezette Független Szinpadhoz. 1992 óta a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Sikeres jellem szerepek alakítása során vezető művészé érett. F.Sz. *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Jágó* (Sh.: Othello); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Cyrano de Bergerac* (Rostand).

szerződés: a színház tulajdonosa vagy vezetője (munkaadó) és a színház tagja – művészi, műszaki vagy adminisztratív személyzet – (munkavállaló) közti írásbeli megállapodás az alkalmaztatásról, a munka- és anyagi feltételekről, a szerződő felek jogairól és kötelezettségeiről. A ~ek keretfeltételeit miniszteri utasítások és együleti, érdekképviseleti, ügynökségi megállapodások (kollektív ~) határozzák meg. A színházvezetők megbízása több (2–5) évadra szól és pályázat útján nyerhető el. A művész-személyzet tagjainak és csoportjainak – színészek, magánénekesek, magántáncosok, rend.-k, tervezők, ill. zene-, ének- és táncari tagok – ~e tartalmazza a havi/évi kötelező előadás-, ill. rendezésszámot, amelynek teljesítéséért a művész alaphére illeti meg. A kötelező szolgáltatásokon felüli fellépésekért túlszolgálati díj (*trüffellepti díj*) jár. Az éves – évadra, ill. 12 hónapra szóló – ~eken kívül lehet bizonyos előadásszámról szóló v. ún. szerep/darab-~t is kötni a színháznál vendégstátusban fellépő művessel. A vándorszínészet korszakában a ~ek kezdődátuma hagyományosan ápr. 24. (Szent Györgynap) volt. A 19. sz. végétől a művészek ~eit ápr.-ban kötik, és azok aug. 1-jétől júl. 31-ig érvényesek. A műszaki és az adminisztratív személyzet alkalmaztatási feltételeit az érvényes munkajogi szabályok határozzák meg – Ir. Staud G.: Színházi rendeletek és jogszabályok gyűjteménye 1945–1948 (1948); Staud G.: A magyar színháztörténet forrásai III. (1963); Nyáry L.: A színházi jog egyes kérdései (1968); Németh L.: Színházi dolgozók jogi kézikönyve (1981).

szerzői jog: a polgári jog egyik részterülete, a szellemi alkotások jogi védelmének biztosítója. Védelemben részesíti a művészi – irodalmi, zenei, képző- és iparművészeti, alkalmazott grafikai, fotóművészeti, táncművészeti, valamint az ún. másodlagos műveket (átdolgozás, fordítás) létrehozó –, az előadóművészi és a szerzői alkotómunkával rokon más tevékenységeket. Az alkotót egyrészt személyi jogok illetik meg, melyek a nyilvánosságra hozatalhoz, a mű integritásához, a név- és címhasználat kizárólagosságához fűződnek. Másrészt vagyoni jogok, melyek elsősorban a szerzői tiszteletdíjra (*tantième*), a mű forgalmazására, sokszorosítására, bármilyen felhasználásra vonatkoznak. A szerzői vagyoni jog átruházható. A szerző halála után a műhöz fűződő ~ok az örökösöket illetik ötven, ill. bizonyos esetekben tizenöt évig. A kiszabott idő elteltével a szerzői jog elévül, és a mű szellemi köztulajdon lesz. A ~ról szóló jelenleg érvényes alapszabály az 1978. évi 27. sz. törvényerejű rendelettel módosított 1969. évi III. törvény, ill. az

1992. IV. 8. sz. rendelet. A szerzőt megillető jogok bármelyikének megsértése szerzői jogbitorlást jelent és polgári, ill. büntető jogi szankciókat von maga után. A szerzői alkotások nemzetközi oltalmát biztosítják a Berni Unió Egyezmény (1886/1974), és az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény (1952). Mo-on a szerzők jogaival a Szerzői Jogvédő Hivatal (1953) foglalkozik. – Ir. Palágyi R.: A magyar szerzői jog zsebkönyve (1958); Staud G.: A magyar színháztörténet forrásai, III. (1963).

szerzői utasítás: → *instrukció*

Szétszórt Csillagok: Párizsban 1951–1953 között megjelent, gazdagon illusztrált, 32 oldalas m. nyelvű sajtóorgánium. Filmes, színházi, irodalmi és művészeti képes havi folyóirat volt, főszerk.-je Kiss Lajos, társszerk. Bakos Aladár. A lapban hírt adtak az emigrációban élő m. művészek munkájáról, sorsáról. *Muráti Lili*, *Beregi Oszkár*, *Jávor Pál*, *Páger Antal*, *Lugosi Béla*, *Szelezsényi Zita*, *Eszenyi Olga*, *Szilassy László*, *Békassy István*, *Szöke Szakáll*, *Komár Júlia*, *Hajmássy Miklós*, *Mály Gerő*, *Somkuthy Dezső* mellett olvashattunk benne a m. filmekről, operaénekesekről, balett-táncosokról is.

szezon: → *évad*

Szigethy Andor (Szabadka, 1877. máj. 9.–Kecskemét, 1943. máj. 4.): színész. Egész életében vidéken játszott. Hosszabb időt töltött Szabadkán, 1924-től 1942-ig *Kardoss Géza* társ.-ának komikusa, majd epizódszínésze volt. 1925-től a titkári teendőket is ellátta. 1942–43-ban *Zemlényi Zoltán* társ.-ának tagja volt. F.Sz. *Márton* (Szigligeti E.: A cigány); *Kudelka* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Fu-li* (Lehár F.: A mosoly országa).

Szigethy Gábor (Bp., 1942. szept. 29.–): színháztörténész, rendező. 1967-ben diplomát szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar–népművelés szakán. 1966–71-ben a Színháztudományi Intézet munkatársa, 1972–1976 között a Kritika c. folyóirat főszerkesztő-helyettese, 1976-tól az Eötvös Loránd Tudományegyetem adjunktusa. 1993-tól a veszprémi Petőfi Színház rend.-je. Tanulmányai a felvilágosodás és a reformkor irodalom-, színház- és művelődéstörténetét ölelik fel. Kiadta az általa szerkesztett *Gondolkodó magyarok* c. sorozatban Bajza József *Szótart a pesti Magyar Színház ügyében* c. röpiratát (1986), *Móricz Zsigmond Shakespeare* c. esszéjét (1986). Sajtó alá rendezte *Vahot Imre válogatott színházi írásait, 1840–1848* (1981), *Németh László–Latinovits Zoltán Győzelem* c. rendező-példányát és komplex dokumentációját (1992), kötetet szerkesztett *Ruttkai Éva* hagyatékából: *Parancsolj, tündérlányom!* (1989). Jelentős színházi-muzeológiai munkát végez: a Ruttkai-, a Latinovits- és a Dajka-hagyaték gondozója, berendezte és működteti a Ruttkai-émlékszóbat; egyik alapítója és titkára a Latinovits Baráti Körnek. Könyvei: *Shakespeare-t olvasó Petőfi* (1979); *Emlékszem a röplés boldogságára* (Latinovits Z. összegyűjtött írásai, (1985); *Ruttkai* (1987); *Latinovits* (1988, ez utóbbiak életrajzi fotóalbumok).

Szigethy Irén (Ókér, 1886. aug. 1.–Bp., 1942. márc. 18.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1904-ben végezte el. 1904–05-ben *Berki Ferenc*, 1910–11-ben *Miklós Gábor* társ.-ában, 1911–12-ben *Marosvásárhelyen*, 1912–13-ban *Ungvárott*, 1914–15-ben *Zomborban*, 1915–1917 között *Győrött*, 1917–18-ban *Kispesten* játszott. 1928-tól 1935-ig *Kassán*, 1935–36-ban a *Király Színházban*, 1936–39 között *Szegeden*, 1939–40-ben *Beleznai Unger István* társ.-ában lépett színpadra. Kezdetben primadonnaszerepeket kapott, majd drámai hősnőket, végül jellemfigurákat formált meg. F.Sz. *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Tulodgy Kálmánné* (Hunyady S.: Bors István).

Szigeti András; *Schwet* (Liège, Belgium, 1940. aug. 31.–): színész. A SzAk-n 1964-ben szerzett oklevelet, és a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1967-ben a Békés Megyei Jókai, 1968-ban a Nemzeti, 1969-ben vendégként a Thália, 1970-ben ugyancsak vendégként a kaposvári Csiky Gergely Színház, 1971-től a Mikroszkóp, 1975-ben a Radnóti Miklós Színpad és 1980-tól a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja. Kitűnő epizodista, több filmben és tv-játékban szerepel. *Jászai Mari-díjas* (1985). F.Sz. *Lebegyev* (Csehov: Ivanov); *Bolyai Antal* (Németh L.: A két Bolyai); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vizkereszt); *Miller* (Shaffer: Játék a sötétben).

Szigeti Gábor (Dunaföldvár, 1958. máj. 28.–): táncos. 1979-ben fejezte be szakmai tanulmányait az ÁBI-ben, azóta a Győri Balett magántáncosa, aki az egy. minden produkciójában részt vett.

Szigeti Géza (Alberti, 1929. szept. 16.–) színész. a SzAk-n 1953-ban kapott oklevelet és a Fővárosi Operettszínház szerződtette. 1956-ban az Ifjúsági, 1959-ben a Petőfi, 1964-ben a Pécsi Nemzeti, 1965-től az Állami Deryné Színház, ill. utóda, a Népszínház tagja. Drámai hős szerepkörben lép fel. *Jászai Mari-díjas* (1972). F.Sz. *Nagy körösvény* (Németh L.: Villámfény); *Tartuffe* (Molière); *Ádám* (Madách L.: Az ember tragédiája); *Bánk bán* (Katona J.); *Dózsa György* (Illyés Gy.: Testvérek); *Kossuth Lajos* (Illyés Gy.: Fáklyaláng); *Oresztész* (Szophoklész: Elektra); *Oresztész* (Gyurkó L.: Szerelmem, Elektra).

Szigeti Imre; *Tripámer* (Veszprém, 1831. okt. 15.–Bp., 1902. jún. 6.): színész, rendező, színiigazgató. A hagyományok szerint 1855-ben Pécsen lépett először színpadra. 1860-ban közel 100 000 Ft-ot örökölt, s ennek fedezetével igazgatói engedélyért folyamodott. 1868 tavaszáig mint ig. működött, de tönkment. Inkább mecénás volt, mint üzletember. Vidéken akart versenyre kelni az ország első színházával, amelyet diszletben, jellemben próbálta túlszárnyalni. Társ.-ával Pozsonyt, Pécsét, Debrecen, Kolozsvárt látogatta. 1868. ápr. 1-jével szerződötték először a Nemzeti Színházhoz. Azt hitték, csak testvérenek, *Szigeti József*nek köszönhetően, de bebizonyította, hogy mint színész is megállja a helyét. Később, 1873-tól nyugdíjazásáig, 1902-ig végleg a színház tagja lett. Kevesen fogták fel komolyabban, lelkiismeretesebben a színészmesterséget, mint ez a filozófus természetű ember, aki végigjátszotta az összes szerepkört a drámai hősekről a groteszk figurákig. A Nemzeti Színház Nyugdíjintézetének alelnöki tisztét is betöltötte. F.Sz. *Brankovics György* (Obernyik K.); *Bolingbroke* (Scribe: Egy pohár víz); *Theseus* (Sh.: Szentivánéji álom); *Antonio* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Beldi Pál* (Szigligeti E.); *Bánk bán* (Katona J.).

Szigeti Jenő; *Szeke* János (? , 1850–Bp., 1914. jan. 29.): énekes, színiigazgató. Csak 1877-ben kezdte használni a ~ Jenő nevet. Így első állomásai bizonytalannak. Általában kisebb társ.-oknál játszott. Igazgatással már 1881-ben próbálkozott, de akkor nem kapott engedélyt, csak 1890-ben. 1897-ben fel kellett oszlatnia társ.-át. F.Sz. *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Bandi* (Szigligeti E.: Csikós). Mindkét felesége színésznő volt. Első *Ruzsag* Etel, második *Farkas Teréz*. Gyermekei közül Irén, Ibolya, Tercsi, Ióna, Anna lettek színészek. M.A. 1878: Márton Béla; 1879–81: Temesváry Lajos; 1881: Balogh István, Jakabfy Sándor; 1883–85: Bárdy Károly; 1887: Dokody Béláné; 1888: Homokay László; 1889–90: Zoltán Jenő; 1892: Fekete Miksa; 1893–95: Jáni János, Kőrösi Bertalan; 1899: Bácskay György, Kárpáthy György és Zoltán Gyula; 1902: Benedek Nándor; 1903: Berki Ferenc; 1904: Zoltán Jenő. Igaz-

gatóként dolgozott: 1890: Segesvár, Erzsébetváros; 1896: Erzsébetfalva, Félégyháza, Cegléd, Nagykörös, Jászksér.

Szigeti Jenő; *Schwarz* (Debrecen, 1890. dec. 18.–Bp., 1949. dec. 12.): színész. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte 1910-ben. 1910–12 között Sopronban kezdte pályáját, majd 1912-ben az Újpesti Népszínház tagja lett. Harcolt az I. világháborúban. 1916-tól Nagyváradon, 1919-től Debrecenben, 1923–24-ben *Földes Dezső*, 1924–25-ben *Faragó Ödön* csehszlovákiai társ.-ában, 1925-től 1929-ig ismét Debrecenben játszott. 1929–30-ban és 1932–33-ban, majd 1936-tól 1939-ig a Magyar, 1930–1932, ill. 1934–1936 között a Belvárosi Színház, 1934–35-ben a Teréz körüti Színpad, 1938–39-ben az Andrassy Színház tagja volt. 1933–34-ben a Kamara, 1934-ben a Bethlen téri Színházban kapott szerepeket. 1940–1944 között csak az OMIKE Művészakciójának előadásain szerepelhetett. 1945–1947 között a Magyar, 1947–1949 között a Belvárosi, 1949-ben az Úttörő Színházban lépett fel. Karakter szerepeket, elsősorban kisembereket, groteszk-komikus figurákat játszott. Operettben és kabaréban is sikeres volt. F.Sz. *Róth bácsi* (Földes I.: Hivatalnok urak); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Mukics* (Szép E.: Aranyóra); *Le Hire* (Shaw: Szent Johanna); *Corbaccio* (Johson: Volpone); *Hákán* (Bálint L.: Támár); *Hawkins* (Shaw: Az ördög cimborája); *Csontos József* (Fehér K.: Idézés bűnügyben).

Szigeti Jolán (Pest, 1855. jan. 16.–Velence, 1907. aug. 11.): színésznő. *Szigeti József* lánya, *Vizvári Gyula* második felesége. 1872-ben végezte el a SzAk-t, de már mint gyermek többször játszott apja egy.-ében. Először az István téri Színházhoz szerződött, de 1874. ápr. 1-jével már a Nemzeti Színházba került, melynek haláláig tagja maradt. A drámai szende szerepkörében nem ért el sikereket. Kislányos alkata a szubrett szerepkörre utalt. Ehhez járult természetes, darabos humora. Az idősebb

SZIGETI JOLÁN – *Olga*
(*Sardou: Odette*)

szerpek hozták meg számára az igazi sikert. F.Sz. *Borcsa* (Csiky G.: A proletárok); *Mária* (Sh.: Vízkereszt); *Marceline* (Belot: A 47-ik cikk); *Guichardné* (ifj. Dumas: Alfonz úr); *Galambosné* (Csiky G.: A nagymama).

SZIGETI JÓZSEF – *Fourchamboult*
(*Augier: A Fourchamboult család*)

Szigeti József, *Tripámer* (Veszprém, 1822. máj. 11.–Bp., 1902. febr. 26.): színész, színműíró. 1841-ben beiratkozott a jogi egyetemre, mégis színésznek állt Jászberényben *Baky Gábor* társ.-ában. 1843-ban Győrött ismerkedett meg *Lendvaynéval*, aki segítette, hogy felépthesse a Nemzeti Színházban. Sikeres vendégszerzése (1844. jan. 16.) után *Bartay Ede* leszerződtette. Az 1850-es évekig nem kapott megfelelő színészi feladatokat, viszont ekkor írta első darabjait *Jegygyűri* (1841); *Egy táblalíró a forradalom alatt* (1848). 1850–67 között aratta első színészi sikereit (*Falstaff*; *Coriolanus*; *Antonius*) és ekkor írta legnépszerűbb darabjait is (*Viola*, 1851; *A vén bakancsos és fia*, a *huszár*, 1855). 1859-ben egy évre távozni kellett a színháztól, mivel összeveszett a vezetéssel. Pályája csúcsát mint színész és drámaíró 1867–1887 között érte el. Ekkor írta a *Rang és mód*ot (1882), a *Kolostorból* (1886), s játszott el *Dromiót*, *Böffen Tóbiást*, *Harpagont*, *Orgont*. 1895-ben mint a színház tiszteletbeli tagja vonult nyugdíjba. 1863-tól volt a SzAk tanára, 1879-től alig.-ja. 1865-ben lett a Kisfaludy Társaság rendes tagja; 1882-től a Magyar Tudományos Akadémia is meghívta tagjai közé. Könyve: *Egy színész naplója* (Pest, 1856). – Ir. Rakodczay P.: Irodalmi tanulmányok (1881); Darvas Nagy A.: Sz. J., a színész (Színháztudományi Szemle, 16.).

Szigeti Károly (Pécs, 1930. jún. 29.–Bp., 1986. máj. 20.): koreográfus, rendező. Az Állami Népi Együttesben kezdte pályáját táncosként, amit a háromévi katonai szolgálat megszakított. Ekkor a gyerekek táncos nevelésével kezdett foglalkozni, 1956-tól bekapcsolódott az amatőr néptáncmozgalomba is. Először a *Novák Ferenc* vezette Bihari János Táncegyüttesben dolgozott *Györgyfalvy Katalinnal*, majd 1962–1972 között kettejük műv.-i vez.-ével vált a Vasas Központi Művészegyüttes táncára a táncszínházi kísérletezések műhelyévé. E periódusban születtek legjelentősebb, a folklór korszerű értelmezésében úttörő jelentőségű koreográfiái, valamint énekes-táncos-próza produkciók. 1972-től kibontakozó színházi rend.-i pályájával párhuzamosan továbbra is komponált még a Vasas, majd a Népszínház

Táncgyűjtése számára. Már 1966–1971 között koreográfusként dolgozott a Nemzeti Színházban, de az alakuló 25. Színházban már rend.-ként mutatkozott be. A Népszínházban főrend. lett, majd a kecskeméti Katona József Színházban folytatta rend.-i munkásságát haláláig. Jászai Mari-díjas (1975). F.K. *Magyar verbunk* (1964); *Don Cristobal* (1966); *Vérnász* (1968); *Játék szavak nélkül* (1974); *Requiem a forradalomért* (1976); *Ellentétek* (1980). F.R. Németh L.: *Gyász*; *Alegria: Kötelen a Niagara felett*; Gyurkó L.: *Szerelmem, Elektra*. – Ir. Földes A.: Koreográfusból rendező (Színház, 1971/2).

Szigeti László (? , 1923–) : énekes (tenor). Pályafutását a Honvéd Művészegyüttesben kezdte, ahol 1958-ban *Mantuai herceggént* (Verdi: Rigoletto) debütált. 1960–62-ben a debreceni Csokonai Színház tagja volt, 1962-ben szerződött az Operaház. Sokoldalú énekes, széleskörű repertoárja a karakter szerepektől a hőstörőig terjed. F.Sz. *Alfréd* (Verdi: Traviata); *Belmonte* (Mozart: Szókratész a szerájából); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola).

Szigetiné Human Erzs (Szentpétervár, 1855. jan. 27.–Bp., 1920. aug. 11.): énekesnő (szoprán). Apja Human Bazil zenemester, nővérei énekesnők, fivére hegedűs volt a Nemzeti Színházban. 1875–77-ben Kolozsvárott énekelt. 1878-ban *Aminaként* (Bellini: Az alvajáró) mutatkozott be a Nemzeti Színházban, majd 1888-ig, visszavonulásáig az Operaházban énekelt. Európa több városában koloratúrénekesként aratott sikereket. F.Sz. *Margit* (Gounod: Faust); *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Szigetközi Zsigmond; *Horváth* (?–Pest, 1873. febr. 15.): színész, rendező. Kispap volt Győrben, majd 1857-ben színésznek állt. Rajongásig szerette a színházat. Ha kellett díszítőként, festőként működött; de mindennek előtt sokoldalú színész volt. Játzott bonviván-, szerelmes-, jellemszínész-, pedáns komikus szerepeket, később drámai szerepekben is működött. Az 1860-as évek közepén Balogh Alajosnál művezetéssel próbálkozott; 1869-től rendezett is. 1872-ben részt vett az első színészkongresszuson, ahol megválasztották a kormányzótanács vidéket képviselő tagjává. Váratlanul, fiatalon halt meg. Felesége, *Hetényi* Antónia színésznő volt.

M.A. 1857: Kétszery József; 1859: Köszeghy Balogh; 1860: Szigeti Imre; 1861: Szuper Karoly; 1864: Balogh; 1865–66: Bényei István–Laczkó Gergely; 1866–70: Kocsisovszky Jusztin; 1870–73: Bokody Antal.

Sziget Színpad (1922–24): 1922. júl.-ban nyílt meg a Margitszigeten, nagyszínpadként az *Apolló Kabaré* társulattal. Ig.-ja *Bánóczi* Dezső volt. Kabaré-műsorokkal, operettekkel (Nádor Mihály: Ninácska és a grófocská) nyári színházként, népszerű színészek, és művészek vendégszereplésével (pl. *Somogyi* Nusi, *Sziklay* József, *Mály* Gerő, *Nagy* Endre) működött. 1924-ben megszűnt.

Szigligeti Anna (Pest, 1841–Bp., 1909. aug. 19.): színésznő. Szigligeti Ede lánya. 1860 szept.-ében lépett először színpadra. 1861–62-ben Kolozsváron játszott, majd a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1871-ben férjhez ment dr. Kétly Károlyhoz és felhagyott a színészetel. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Oberon* (Sh.: Szentivánéji álom).

Szigligeti Ede; *Szatmáry* József (Nagyváradolaszi, 1814. márc. 8.–Bp., 1878. jan. 9.): színész, rendező, drámaíró, szakíró, színházigazgató. Eredetileg mérnöki tanulmányokat folytatott. 1834. aug. 15-én azonban a Várszínházban játszó társ. tagja lett. Velük maradt, mikor 1837-ben megnyitották a Pesti Magyar Színházat. A nyitócéladáson ~ Vörösmarty Mihály előjátékában,

az Árpád ébredésében az *Irgység* szerepét játszotta. Ettől kezdve haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. Négy évtizedes munkássága nagy befolyással volt a színház életére. 1854-ig színészi feladatokat látott el – inkább csak mellékszerepeket játszott. Közben, már 1845-től egészen 1859-ig ügyelői, titkári, könyvtárosi munkakörben is dolgozott. 1854-től elsősorban rendezéssel bízták meg.

SZIGLIGETI EDE

Beválasztották a színház Drámabíráló Bizottságába, 1868-tól 1873-ig dramaturgi teendőket is ellátott. 1873. márc. 29-én a színház ideiglenes drámai és adminisztratív ig.-jának nevezték ki; ezt a beosztását 1875-ben véglegesítették. Az ő idejében építették újjá és bővítették ki a színház épületét. Meg kellett küzdenie azzal a nehézséggel is, hogy az 1875-ben megnyíló pesti Népszínház a Nemzeti műsorának vonzó részét, a népszínművet, és vele együtt néhány vezető művészt is elvitte. Született színházi ember volt. Mint színész karakter szerepeket játszott. Rend.-i munkája azért jelentős, mert magasfokú mesterségbeli tudása segítette. Jól ismerte színészeit, ügyelt a gondos szövegmondásra. Részt vett a színház szervezeti életében, tagja volt a nyugdíjintézetnek és a takarékegyletnek; ő volt a Radnótfáy-alapítvány főfelügyelője. 1840-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának hívta meg; 1846-tól a Kisfaludy Társaság tagja lett. 1865-től a SzAk tanára, 1870-től 1873-ig alig.-ja. Ig. korában színpadra segítette az új m. drámaírókat: *Dobsa* Lajost, *Dóczi* Lajost, *Csiky* Gergelyt, *Váradi* Antalt. Őt Molière-bemutató füződik nevéhez. Szophoklész *Antigoné*jának bemutatásával olyan sorozatot indított el, amely utódjánál, *Paulay* Edénél teljesedett ki. Gogol *A revizor*át ő fedezte fel a m. színpad számára, és Björnsterne Björnson *A csód* c. tragédiájával a modern északi dráma felé nyitott. Talán legtermékezebb drámáiról volt. Pályája során 114 színpadi művet írt. Népszínműveivel új műfajt teremtett: pl. *A szökött katona* (1843); *Csikós* (1847); *A cigány* (1853). Írt sikeres vj.-okat: *Liliomfi* (1849); *Fenn az éryő, nincsen kas* (1857) és értékes történelmi drámákat: *Gritti* (1845); *II. Rákóczi Ferenc fogsága* (1848). F.Sz. *Élődy* (Kisfaludy K.: Pártütők); *II. Endre* (Katona J.: Bánk bán); *Benvenuto* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Gemesi notárius* (Szigligeti E.: A szökött katona). Elméleti művei: *Nemzeti színházi képcsarnok* (1870); *A dráma és válfajai*

(1874); *Magyar színészek életrajza* (1878). Ir. Rakodczay P.: Sz. E. élete és költészete (Pozsony, 1901); Janovics J.: A magyar dráma irányai (1907); Berczik A.: Sz. dramaturgiája (1934); Osváth B.: Sz. E. (1955). **Szigligeti** Ferike (?-Bp., 1901. aug. 30.): színésznő. *Szigligeti* Ede lánya. 1873-ban elvégezte a SzAk-t. Eleinte vidéken szerepelt, majd 1874 márc.-ában a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1875 dec.-ében Bécsbe utazott, hogy német színésszé képezze magát. 1876. nov.-ben a berni színházhoz szerződött. Mint drámai szende ért el sikereket. F.Sz. *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Gretchen* (Goethe: Faust).

Szigligeti József (Pest, 1851-Bp., 1889. márc. 14.): színész, rendező. *Szigligeti* Ede fia. Vidéken játszott többek között *Miklós* Gyula és *Geröfy* Andor igazgatása alatt. 1886-ra annyira elhatalmasodott elméjében, hogy többet nem tudott színré lépni. Tehetsége a komikus szerepekben tűnt ki leginkább. Felesége *Pálmay* Ilka volt 1877–1886 között. F.Sz. *Gémesi* (Szigligeti E.: A szökött katonája); *Ferenc* (Moser–Schönthan: Hadjárás békében). M.A. 1865: Debrecen; 1867–68: Győr; 1869: Szuper Károly; 1871: Szatmár; 1873: Miklós Gyula; 1874–76, ill. 1878–80: Kolozsvár; 1876: Kassa; 1877: Kecskemét; 1880–85: Geröfy Andor.

Szigligetiné Sperling Franciska (1817 Bp., 1893. júl. 14.): énekesnő. Első fellépése 1841-ben volt a Nemzeti Színház színpadán, amelynek 1843–46-ban volt tagja. F.Sz. *Antonina* (Donizetti: Belisario); *Amália* (Auber: Bálj); *Klára* (Balfé: Négy Haymonfi).

Szigligeti Színház (1900): → *Nagyvárad* színészete **Szigligeti Színház** (1949): → *szolnoki Szigligeti Színház* **Sziki** Károly (Tiszaföldvár, 1954. szept. 13.–): színész. A SzAk-n 1980-ban szerzett oklevelet, és a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1987-ben az egri Gárdonyi Géza Színház tagja lett. F.Sz. Csengey D.: *A cella, avagy François Villon nem kerül kézre* (monodráma); Farkas A.: *Ez is színház* (önálló est).

Szikla Adolf; *Steinberger* (Bécs, 1868. júl. 1.–Bp., 1938. dec. 17.): karmester, zeneszerző. A bécsi konzervatóriumban tanult. *Zichy* Géza gr. hívta a pesti Operához, ahol 1891-ben mint korrepetitor, majd 1892–1925 között karmesterként működött. Több mint 50 bemutató nagy tudású, kiváló memóriájú, beugrásairól híres dirigense volt. Főként baletteket vezényelt, és komponált. *A törpe gránátos* c. sikeres balettjét az Operaház 1903-ban mutatta be.

Sziklai Emilia (Pest, 1855–?): énekesnő. Még be sem fejezte a SzAk-t, amikor először Balatonfüredre (1875), majd okt.-tól a Népszínházba szerződtek. Itt 1881-ig működött oly nagy sikerrel, hogy Blaha Lujza virágcsokorral búcsúztatta. Ekkor *Mátray* *Betegh* Béla, akivel már 1880-ban a Bécsben vendégként szereplő „Népszínmű Társulat” tagjaként megismerkedett, Kolozsvárra szerződtette. 1883. márc. 28-án lépett fel utoljára, mert férjhez ment *Fabinyi* Ferenc marosvásárhelyi királyi táblabírához, és megvált a színészetől. F.Sz. *Rózsa* (Huber K.: A király csókja); *Kata* (Rákosi J.: A leánykérő); *René* (Vega: Donna Juanita); *Szilaj Kata* (Lukácsy S.: A vereshajú); *Lidia* (Suppé: Fatinicza).

Sziklai Jenő (Füle, 1888. jún. 13.–Gmünden?, 1944/45?): színész, rendező, színházigazgató. Pályáját 1904-ben *Micsey* F. Györgynél kezdte. 1907–08-ban *Kúnhegyi* Miklós társ.-ában, 1908–09-ben Szabadkán, 1909–10-ben Pozsonyban, 1910–1912 között Kecskeméten, 1912–13-ban Miskolcon, 1913–14-ben Békéscsabán, 1914–15-ben Győrben szerepelt. 1915–1917 között Kassán volt főrend. 1917-től 1921-ig a Városi Színház tagja volt. 1922–1924 között *Kiss* Árpád békés-

csabai, 1924–25-ben *Heltau* Hugó nyíregyházi társ.-ának társig.-jeként dolgozott. 1925–26-ban Pécsen, 1926–1931 között Szegeden mint főrend., 1931–32-ben Debrecenben mint rend. működött. 1932-ben színig.-i engedélyt kapott. Társ.-ával 1932–33-ban Székesfehérvárott, Sopronban, Hódmezővásárhelyen, Veszprémben, Győrben, 1933-tól 1939-ig Szegeden és Győrben, 1933–35 között Hódmezővásárhelyen, 1937–38-ban Szolnokon szerepelt. 1939–1941 között a Fővárosi Operettszínházban – mivel származása miatt nem léphetett színpadra – gazdasági ig.-ként alkalmazták. Ezután nem volt szerződése. 1944. okt. 23-án behívták munkaszolgálatra, ahonnan nem tért vissza. Pályája kezdetén operettszínész volt, és minden szerepkört végigjátszott. A megszerzett rutint, mesterségbeli tudást rend.-ként is kamatoztatta. Az egyik legjelentékenyebb vidéki ig. volt. Több operett ősbemutatóját is ő tartotta. F.Sz. *Daniló* (Lehár F.: A víg özvegy); *József komornyik* (Huszka J.: Lili bárónő). F.R. Kálmán I.: *Ördöglovag*; Lehár F.: *Szép a világ*; Huszka J.: *Gül Baba*.

Sziklai Szeréna (Bp., 1879. jan. 2.–?): énekesnő (alt). 1899-től a vidéki társ.-okat és állomáshelyeit sűrűn látogatta, népszínművek szereplője, operettprimadonna volt, operákban főként mezzoszoprán szerepeket énekelt. Vendégként 1902-ben a Magyar Színházban is fellépett. *Föld* Aurél hirlapíró feleségeként vonult vissza a színpadtól. F.Sz. *Glavári Hanna* (Lehár F.: A víg özvegy); *Lola* (Mascagni: Parasztbecsület).

Sziklay Erika; *Silbernagel* (Rákospalota, 1934. márc. 4.–): énekesnő (szoprán). Ének tanulmányait 1952–1957-ig a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *László* Géza és *Kapitányffy* Istvánné, majd a Zak-n *Maleczky* Oszkár irányításával végezte 1957–1960 között. 1960-ban lett az Országos Filharmónia szólistája. 1964-től a Zak énektanszakának adjunktusa, majd egyetemi docense. Több mint kilencven 20. sz.-i kompozíció mo.-i bemutatója fűződik nevéhez. Az ő tolmácsolásában szoláltak meg először Mo.-on *Alban Berg*, *Arnold Schönberg*, *Anton Webern*, *Kurtág* György, *Luigi Dallapiccola* és *Pierre Boulez* vokális kompozíciókból összeállított hangfelvétele nemzetközi hanglemez-nagydíjban részesült. Liszt-díjas (1969), érdemes művész (1975).

Sziklay József (Magyarokanizsa, 1889. jan. 11. Bp., 1940. dec. 30.): színész, rendező. 1909-ben elvégezte az Országos Színészegyesület színiiskoláját, s Kassán kezdte pályáját (1910–1913). 1914–1916 között a Népoperában, 1914-ben, majd 1924-ben, 1927-ben, 1928–1932 között a Király, 1915–16-ban a Vígsházban, 1915–1918 között a Téli kertben, 1918-ban a Margitszigeti Színházban játszott. 1918–1930 között, 1936-ban és 1938–39-ben a Városi Színházban működött, ahol rendezett is. 1926-ban, 1928-ban és 1931-ben a Budai Színkörben, 1930-ban a Nyári Operettszínházban, 1931–32-ben és 1934-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1933-ban a Royal Orfeumban, 1934-ben a Budapesti és a Pesti, 1936–1938 között az Erzsébetvárosi Színházban lépett színpadra. 1925-ben a berlini Metropol Theaterben Kálmán I. *A csárdáskirálynő* c. operettjét rendezte. 1935-től 1938-ig a Komédia rend.-jeként is dolgozott. Jeles népszínműénekes és táncoskomikus volt. F.Sz. *Eisenstein* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Frédi* (Huszka J.); *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Jancsi* (Ábrahám P.: Viktória); *Rudi* (Fényes Sz.: Maya).

Sziklay Kornél (Bp., 1869. dec. 7.–Bp., 1919. aug. 6.): színész, igazgató. 1885-ben *Hegyi* Gyula társ.-ánál lépett először színpadra. Tíz évi vidéki működés (Kassa, Szeged, Miskolc, Arad, Győr, Sopron) után *Ditrói* Mór 1896-ban a megnyíló Vígsházhoz szerződtette. 1897 és 1910 között a Magyar, ill. a Király Színház tagja lett.

1914-ben a Népoperalán lépett fel. Több ízben volt ig.: 1904. márc. 18-án nyitotta meg a Városligetben *Kis Színházat*, *Ivánfy Jenővel*, *Pápai Antallal*, *Novák Mihállyal*, *Pataki Ferenc*cel, *Rónai Hildával* az egy.-ben. 1916. szept. 7-én *Érdekes kabaré* c. nyitott mulatót. Ez a két intézmény azonban csak egy-egy évadot üzemelt. Rövid időre ig.-ja volt a *Grand Guignol*nak (1912. ősz), ill. a *Népszinpad*nak és a városligeti *Dalos Színháznak* (mindkettőnek 1912-től két évadban). 1917-ben újból a Városligetben próbálkozott: *Kis Színkör* néven nyitotta meg új színházát, ahol *Kertész Sándor*, *Bogár Gizi*, *Földváry Arpád*, *Lubinszky Ödön* is fellépett. Ezt az intézményt haláláig vezette, majd fia vette át az igazgatást. „Cirkuszi clown-ügyességével” s humorával – mely a ripacsságot is a tökéletességig emelte – mindig elnyerte a nézők tetszését. F.Sz. Ollendorf (Millőcker: Koldusdiák); *Zsupán* (Strauss: A cigánybáró); *Tallérosy* (Jókay M.: A Barangok); *Wun Csi* (Jones: A gésák); *Jim* (Verő Gy.: Kleopátra); *Pfefferkorn* (Lehár F.: Drótostót); *Mujkó* (Husza J.: Gül Baba). F.M. *Rendez-vous* (bem.: 1893); *Betörők* (bem.: 1897); *Mike Dénes leánya* (bem.: 1897); *Koldus és királyfi* (opera, zenéjét és szövegét is írta, bem.: 1899); *Napoleon* (opera, zenéjét és szövegét is írta, bem.: 1903).

M.A. 1886–87: *Andrássy-Bogyó*; 1887–88: *Hegyi, Bárány Károly*; 1889–90: *Tiszay Dezső*; 1890–91: *Makó Lajos*; 1891: *Városligeti Színkör*; 1891–92: *Halmi Imre*; 1892–93: *Aradi Gerő*; 1893: *Városliget*; 1893–96: *Komjáthy János*; 1896: *Vigszínház*; 1897–1910: *Magyar Színház, Király Színház*; 1910-től *Városligeti Színház*; 1914: *Népopera, Király Színház*.

Szikora János (Bp., 1950. okt. 9. –): rendező, színházigazgató. Joghallgatóként avantgárd színházi alkotócsoporthoz szervezett. 1979-ben végzett a SzAk rend. szakán, majd a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1980-tól a győri Kisfaludy Színház, 1982-től a Miskolci Nemzeti Színház rend.-je, 1985-ben az egri Gárdonyi Géza Színház ig.-ja volt. 1986 óta a Vigszínház rend.-je, a szolnoki Szigligeti Színház vendégrend.-je. Egyéni látásmódja tudatosan megkomponált rendezéseiben meggyőző előadások sorához vezetett. Rendezéseiben a pontos színészvezetés mellett a tér, a zenedramaturgia is fontos szerepet kap. Jászai Mari-díjas (1988). F.R. Déry T.: *Oráscsecsemő*; Nádas P.: *Takarítás*; Sh.: *Rómeó és Júlia*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Schwajda Gy.: *Szikora J.: Táncdalfesztivál '66*; Miller: *Az ügynök halála*; Paszternak-Szikora J.: *Doktor Zsivago*; Márton L.: *Carmen*; Kárpáti P.: *Az út végén a folyó*; Wojtyła: *A mi Urunk festője*; Szikora J.: *Legenda a Varázsfuvoláról*.

Szikra József (Bp., 1955. jan. 17. –): színész. A SzAk-n 1980-ban szerzett diplomát, és a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. 1982 óta a győri Kisfaludy Színház tagja. F.Sz. *Trepšov* (Csehov: Sirály); *Sebastian* (Sh.: Vízkereszt); *Ábel* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Otót* (Katona J.: Bánk bán); *Bertalan* (Molnár F.: A doktor úr).

Sziládi János; **Szilágyi** (Bp., 1939. ápr. 11. –): író, színiigazgató. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának m.-oros sz. szakán szerzett diplomát, s utána a Színháztudományi Intézetbe került. 1964–65-ben. A Művelődési Minisztérium színházi osztályán dolgozott 1965–1970 között. 1968–69-ben a Színháztudományi Intézetet miniszteri biztосként vezette. 1971-től a Kortárs, majd a Magyar Nemzet rovat-vezetője, 1977-től 1979-ig a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságában dolgozott. 1979. márc. 1-jétől-júl. 31-ig a Nemzeti Színház miniszteri biztосa, 1979. aug. 1-jétől–1982. márc. 31-ig ig.-ja volt. Ezután a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó ig.-ja.

Szilágyi Aladár, szilágysomlyói (Kaposvár, 1868. márc. 24.–Bp., 1955. jún. 22.): színész, id. **Szilágyi Béla** fia. Már gyerekkorától szerepelhetett apja társulataiban, pl. 1876-ban Székesfehérvárt. Nepszínházi szerződés után 1891 őszén *Deréki Antal*hoz szerződött, és vele járt be Erdély nagyobb városait (Brassó, Csíkszereda). Ezután *Bokody Antal* (1893–94), *Monori Sándor* (1894–95), *Halmay Imre* (1895–96) társ.-ánál volt tag. 1900-tól 1906-ig *Makó Lajos* társ.-ában játszott. Következő hosszabb szerződése 1914–1921 között Szeged városához kötötte, ahol végül 1923-tól 1931-ig, nyugdíjaztatásáig volt a társ. tagja. Sikeresen töltötte be az operett-buffó komikus szerepkörét. Később rendezést is bíztak rá. Olyan ősi színészdinasztia halt ki vele, amely még rokonságban állott *Kelemen Lászlóval*, **Szilágyi Pállal**, *Bulyovszkyné Szilágyi Lillával*. Bár tehetsége kisebb volt, mint elődeié, de a gyakorlat, a családi hagyományok a vidék kedvelt művészevé tették. F.Sz. *Bence* (Kálmán I.: Tatárjárás); *Peták* (Csepregy F.: A piros bugyelláris); *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falu rossza); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Márton* (Szigligeti E.: Csikós).

M.A. 1896–97: *Fekete Béla*; 1897–98: *Kiss Pál*; 1898–1900: *Bokody Antal*; 1899–1901: *Temesvár–Buda*; 1902–05: *Debrecen*; 1905–06: *Szeged*; 1908–09: *Kövessey Albert*; 1909–1912: **Szilágyi Dezső**; 1913–14: *Könyves Jenő*; 1922–23: *Kecskemét*.

Szilágyi Albert (Szászfenes, 1926. máj. 30. –): rendező. A SzAk-n 1951-ben kapott rend.-i oklevelet, és a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. Ezután rendezett Pécsen, Békéscsabán, Miskolcon, Veszprémben. 1962-től 1980-ig a győri Kisfaludy Színház rend.-je volt. F.R. Shaw: *Szent Johanna*; Kohout: *Ilyen nagy szerelem*; Sh.: *Rómeó és Júlia*; Arbuzov: *Irkutszki történet*; Miller: *Pillantás a hídról*; Katona J.: *Bánk bán*.

SZILÁGYI ARABELLA

Szilágyi Arabella; *Spiegel Arabelle*, *Aranka* (Sárvár, 1861.–Bp., 1918. ápr. 27.): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a SzAk-n végezte. 1880–81-ben már fellépett a Nemzeti Színházban. Bécsben *Csillag Róznál* tanult. 1886-ban lett az Operaház tagja. Fellépése a Säc-kingeni trombitás (Nessler) női főszerepében a színház történetének egyik leghatalmasabb bukása volt. Valódi primadonnát *Gustav Mahler* nevelt belőle. A korabeli kritikák tanúsága szerint sikerrel énekelte *Brünnhildét* A walkür (Wagner) 1889-es mo.-i bemutatóján, *Gustav Mahler* vezényletével. O volt az első *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület) az Operaház bemutatóján, amely három héttel a római ősbemutató után zajlott le, 1890.

dec.-ben. Gustav Mahler távozását követően eltűnt a színházból. *Nikisch* Arthur 1894-ben ismét visszaszerződtette, mert az 1890-es években ő volt a drámai szerepek egyetlen lehetséges alakítója. 1898 után hangverseny-énekesként lépett fel. 1908-tól a Fodor zeneiskolában énektanítással foglalkozott. F.Sz. *Brünnhilde* (Wagner: A walkür, Siegfried, Istenek alkonya); *Ortrud* (Wagner: Lohengrin); *Sába királynője* (Goldmark K.); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület); *Piroska* (Mihalovich Ö.: Toldi szerelme).

Szilágyi Bea (Szilágysomlyó, 1908. júl. 18.–Bp., 1987. okt. 2.): színésznő. Pályáját táncosnőként kezdte a kolozsvári operában. 1945-ben a bp.-i Szabad Színházban lépett fel először színészként, majd a Magyar, a Madách és a Vígsházban játszott kisebb szerepeket. 1949-től 1951-ig a Vidám Színpad tagja volt, ekkor visszavonult a színpadtól. 1952-től a SzAk színézmesterség tanára, 1951–1956 között a Színház és Filmművészeti Szövetség főtákará, majd nyugdíjazásáig a Fővárosi Operettszínház játékmestere volt. F.Sz. *Bárónő* (Companez-Noe: Estére jóbarát érkezik...).

Szilágyi Béla, id., szilágysomlyói (?), 1836. febr. 15.–Bp., 1899. aug. 2.): színész. *Szilágyi Pál* gyermeke, testvére *Bulyovszkyné Szilágyi Lilla*. 1848–49-ben gyermekként részt vett a csatákban, majd *Havi* Mihállyal színésznek állt. Erdélyi, miskolci és debreceni sikerek után 1859-ben a Nemzeti Színház szerződtette, majd 1861-től *Molnár György* színésze és operettrend.-je lett a Népszínháznál. *Molnár* távollétében műv.-i vez.-nek is kinevezték. 1864 őszén Aradon kezdett önálló igazgatásba. 1868-tól 1874-ig a Kolozsvári Színház tagja volt. Ezután 1874–1878-ig a Székesfehérvári Társulat művezetője lett. 1880-ban Kolozsvárt ünnepelte 30 éves színészi jubileumát. 1883–84 telén Marosvásárhelyt még próbálkozott az igazgatással, de már nem sok sikert ért el. Végképp visszavonult. Nyugtalan vérmérsékletű, vállalkozó szellemű színész volt. A buffoszerepekben szép hangjával, zenei képzettségével és természetes kedélyével; az operettek rendezésében szakavatottságával aratott sikereket. Első felesége: *Harmath Ida*, második felesége: *Vig (Lustin) Róza* (1844–1876) énekesnő, aki előbb a pesti német színház, majd a Népszínház tagja. Később vidéken együtt játszott férjével. Harmadik felesége *Horváth Aranka* volt. F.Sz. *Tympanon* (Offenbach: Dunanan apó); *Zsigmond* (Strauss: Metuzalem herceg); *Binet* (Offenbach: A pagagáj); *Kancsukow* (Suppé: Fatiniczka); *Germont* (Verdi: Traviata). F.R. Papp Miklós: Az ördög bibliája.

M.A. 1850: Győr; 1852–55: Temesvár, Arad, Nagybcskerek, Lugos, Kolozsvár; 1854: Szeged; 1855–57: Szeged, Szabadka; 1857–59: Miskolc–Kassa; 1859: Debrecen, pesti Nemzeti Színház; 1863: Balatonfüred; 1863–64: Nemzeti Színház; 1864–68: Arad, Marosvásárhely; 1868–74: Kolozsvár, Arad, Buda; 1874: Sopron; 1874–1878: Székesfehérvári Társulat; 1878–81: Kolozsvár.

Szilágyi Béla, ifj. szilágysomlyói (Szabadka, 1856.–Bp., 1888. jún. 4.): színész. Színészcsalád gyermekeként már fiatalon, 1867-ben szerepelt. Apja id. *Szilágyi Béla* volt. Színészi engedélyének megszerzése után először *Némethy Györgyné*hez szerződött. Életének legtöbb és legsikeresebb idejét, 1880–1885 között Kolozsváron töltötte. Ezután két évig a pesti Népszínház tagja volt. Egyike volt a vidék legügyesebb burleszk-komikusának, s jó operett-buffó volt. Kedvelték szerelmes szerepekben is. Elénk, ügyes játékát visszafogottság jellemezte. F.Sz. *Camero* (Strauss: Cigánybáró); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Scalza* (Suppé: Bocaccio). Felesége: *Dömsödy*

Berta (Nagyenyed, 1868. jún. 9.–?) kiváló drámai színésznő. Kolozsvárt ismerkedtek össze, majd együtt léptek a Népszínház kötelekébe.

M.A. 1874: Némethyné; 1874–75: Bokody Antal; 1875–76: Follinus János; 1876–78: id. Szilágyi Béla; 1878–79: Kolozsvár; 1879–80: Kuthy; 1880–85: Kolozsvár; 1885: Népszínház; 1887: Szeged.

Szilágyi Béla (Bp., 1955. szept. 6.–): énekes (bariton). A Zak-n *Bárdi Sándor*, *Keönch Boldizsár*, *Adorján Ilona* növendéke volt. 1985-ben szerződött az Operához, ahol elsősorban karakterszerepekben tűnik ki sokoldalú színészi képességeivel. Több hanglemezfelvétel közreműködője. F.Sz. *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Don Annibale* (Donizetti: A csengő); *Sekrestyés* (Puccini: Tosca).

Szilágyi Dezső, szilágysomlyói (Miskolc, 1865. nov. 12.–Marosvásárhely, 1933. máj. 18.): színész, színházigazgató. *Szilágyi Béla* fia, *Szilágyi Pál* unokája. 1883-ban Marosvásárhelyen, atyja társ.-nál kezdte pályáját. 1902-től 1912-ig színig.-ként működött. Társ.-ával kisebb helyeket keresett fel. 1901–1902-ben konzorciumos társ.-ával Miskolcon, Ungvárott, Szatmáron, Zilahon is játszott. 1912-től 1922-ig Marosvásárhelyen városi tisztviselő volt.

Szilágyi Dezső dr. (Gyula, 1922. aug. 22.–): bábművész, író. Tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen kezdte, 1940–41-ben az Eötvös Kollégiumban folytatta, végül 1942–48-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtudományi Karán fejezte be. Közben 1947–48-ban a Tolna Megyei Kis Újság szerkesztője volt. 1952–1958 között szerkesztő és lektor a Népművelési Intézetben. 1958–1992-ig az Állami Bábszínház műv.-i ig.-ja. Nevéhez a bábszínház második – a kabarék utáni – aranykora fűződik. Az UNIMA elnökségi tagja és a Magyar Központ elnöke. Kossuthdíjas (1980), kiváló művész (1973). Bábszínházi adaptációi: Sh.: *Szentivánéji álom*; *Vörösmarty M.: Csongor és Tünde*; *Kodály Z.: Hány János*; *Szilágyi D.: Ezüsfurulya*; *Petőfi S.–Szilágyi D.: János vitéz*; *Ligeti Gy.–Szilágyi D.: Aventures*; *Britten–Szilágyi D.: A pagodák hercege*; *Grimm: Jancsi és Juliska*; *Andersen: A búvós tűzszerszám*; *Csajkovszkij: Diótörő*; *Bartók B.–Balázs B.: A fából faragott királyfi*; *Sztravinszkij: Petruska, A katona története*; *Bartók B.–Lengyel M.: A csodálatos mandarin*. Könyvei: *Bábjáték az iskolában* (1954); *A bábjáték műfaji sajátosságai* (1960).

Szilágyi Enikő; *Borbély* (Kolozsvár, 1952. dec. 19.–): színésznő. 1978-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a város színházába szerződött. A vonzó külsejű, csupaideg fiatal nők hiteles meglevenítésével már pályája elején várakozásokat keltett. Az élvonalba került, rendszeresen filmezett, majd 1989-ben férjével együtt Hollandiában telepedett le. F.Sz. *Duffy* (Everac: Az ötödik hatyú); *Hilde* (Ibsen: A tenger asszonya); *Gittel* (Gibson: Libikóka); *Színésznő, Patikusné* (Lovinescu: Mi lesz velünk reggelig?); *Viola* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Mirandolina* (Goldoni: A fogadóné).

Szilágyi Erzsébet (Kisvárd, 1963. szept. 19.–): énekesnő (koloratúrszoprán). Énektanulmányait 1983–1986 között a Zak debreceni tagozatán *Zádor Endre* irányításával végezte. A diploma megszerzése után a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött, majd a Szegedi Nemzeti Színház magánénekesnője lett. F.Sz. *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Suzanne* (Mozart: Figaro házassága).

Szilágyi Eta (Nagymihály, 1928. ápr. 4.–Bp., 1986. ápr. 9.): színésznő. A SzAk-n 1955-ben szerzett diplomát. Pályáját a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte.

1957-től a győri Kisfaludy, 1979-től a József Attila Színház tagja 1984-ben történt nyugalomba vonulásáig. F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Martino* (Garcia Lorca: Bernarda Alba háza); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Eboli* (Schiller: Don Carlos); *Kaszszandra* (Euripidész: A trójai nők); *Rebeca Nurse* (Miller: A salemi boszorkányok).

Szilágyi Etel (Zilah, 1865–Szentendre, 1944. jan. 7.): színésznő. 1885 tavaszán Homokaynál kezdte pályáját mint segédszínész, de tőle már Hevesy József szerződtette: szende és énekes szerepkörben. Később mint operett- és népszínműénekes, majd komika szerepelt. 1912-ben nyugdíjba ment. Férje Szathmáry Lajos és Csabay Zsigmond volt. F.Sz. *Elise* (Dumas: Francillon); *Pipba* (Sullivan: Mikádó); *Gonosz mostoha* (Kacsóh P.: János vitéz).

M.A. 1886–87: Kövessy Albert; 1887–88: Debrecen; 1889: Gerőffy Andor; 1890: Zajonghy Elemér; 1890–91: Bátorossy Endre; 1891–93: Mezei Béla; 1893–94: Csóka Sándor; 1894–95: Monori Sándor; 1897–98: Aranyossy Gyula; 1898–99: Csóka Sándor; 1899–1900: Pesti I. Lajos; 1900–1901: Halmay Imre; 1901–03: Balla Kálmán; 1903–05: Polgár Károly; 1905–06: Fehér Károly; 1906–07: Mezey János; 1907–08: Szalkay Lajos; 1908–11: Fehér; 1911: Szabó F.

Szilágyi Ferenc (Nagykapus, 1925–): énekes (tenor). A kolozsvári Állami Opera tagjaként számos opera vezető tenor szerepét emekelt. Rendszeresen szerepelt az egykori szocialista országokban, valamint a televízióban és a rádióban. F.Sz. *Radames* (Verdi: Aida); *Hunyadi László* (Erkel F.); *Cavaradossi* (Puccini: Tosca); **Szilágyi György** (Bp., 1928. dec. 15.–): költő, színpadi szerző, színházigazgató. 1949-től a Városi Színház titkára, a Fővárosi Varieté igazgatója, a Kamara Varieté művészeti titkára. Ezután a Magyar Rádió Irodalmi Főosztályán szerk., majd 1962-től 1975-ig a kabaré rovat vezetője és a szórakoztató osztály vezetőhelyettese volt. 1980 óta szabadfoglalkozású író. Számos hangjáték, színmű, kabarétréfa, vers szerzője, több önálló kötete jelent meg kabaré- és cirkusztörténetről. Tanított az Állami Artistaképző Főiskolán. Írásait külföldön is publikálták. Könyvei: *Az első szó jogán* (1959); *Nem viccelek* (1974); *Komédia nagyban és kicsinyben* (1985).

Szilágyi Gyula (Bp., 1963. febr. 1.–): táncos. 1982-ben végezte el az ÁBI-t, majd egy évet Moszkvában töltött ösztöndíjasként. 1983 óta az Operaház tagja, 1992-től magántáncos. Szuggesztív egyéniségű balettművész, aki elsősorban a drámai művek főszerepeiben nyújt kiváló alakításokat, bár több lírai férfialakot is sikeresen megformált. F.Sz. *Füü* (László P.: Derby); *Gád* (Seregi L.: Spartacus); *Halál* (North: A halál és a lány); *Lysander* (Seregi L.: Szentivánéji álom).

Szilágyi István (Gyoma, 1937. dec. 7.–): színész. A Szék elvégzése után, 1961-ben az egri Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött. 1965-től az Irodalmi Színpad, 1973-tól a Vidám Színpad, 1975-től a Pécsi Nemzeti, 1976-tól a Vigszínház, 1979-től a Mafilm társ.-ának tagja. Jellegzetes arcú karakterfigura. A hatvanas évek óta tvj.-ok, filmek állandóan foglalkoztatott epizódszereplője. F.Sz. *Krehl csendőrelvezédes* (Molnár F.: Olympia); *Házmester* (Fejes E.–Presser G.: Jó estét nyár, jó estét szerelem); *Műch* (Williams: A vágy villamosa).

Szilágyi József (? , 1808–Veszprém, 1844. nov. 12.): színész. Sűgőként kezdte pályáját 1832-ben, utána hősszerelmeket játszott. Kassa, Kolozsvár és Pécs voltak pályájának fontosabb állomásai. F.Sz. *Pizarro* (Kotzebue: Lazarilla); *Hermann* (Schiller: Haramiák); *Phaon* (Grillparzer: Sappho); *Gennaro* (Hugo: Borgia Lucretia); *Rodolfo* (Hugo: Angelo).

Szilágyi Károly (HegyközcSATár, 1943–): énekes (bariton). Tanulmányait 1977-ben végezte a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. Külföldre távozásáig a kolozsvári Állami Magyar Opera fiatal generációjának legtehetségesebb magánénekesei közé tartozott, majd rendszeresen sikerrel szerepelt a vezető európai operaházakban. 1985-től Essenben lép fel. F.Sz. *Petur* (Erkel F.: Bánk bán); *Valentin* (Gounod: Faust); *Escamillo* (Bizet: Carmen).

Szilágyi Lajos, M. (Disznóshorvát, 1944. márc. 6.–): színész. 1968-ban a Miskolci Nemzeti Színház szerződtette. 1972-ben kapott színészi státust. Jelenleg is ennek a színháznak a tagja. F.Sz. *Csepű Palkó* (Petőfi S.: A helység kalapácsa); *Valér* (Molière: Tartuffe); *Michel* (Cocteau: Rettenetes szülők); *Beppo* (Heltai J.: A néma levente); *Ringelhut* (Kästner: Május 35.); *Cézár, a süket eb* (Tömörö M.: Csizmás kandúr); *Matyi* (Fazekas M.: Lúdas Matyi); *Fürdős* (Ö. von Horváth: Férfiakat Szelistyének).

Szilágyi László (Bp., 1898. okt. 2.–Bp., 1942. szept. 6.): operettszerző, újságíró. Jogi tanulmányait félbeszakította és újságíró lett. Novellákat, verseket, kabarétréfákat és egyfelvonásokat írt pályája elején. 1923-ban írta első operettjét, amelyet a Várszínház, majd a Blaha Lujza Színház játszott (*Levendula*). Ettől kezdve évente több művét is bemutatták. 1928-tól a Király Színház háziszíróje volt, de játszották operettjét a Fővárosi Operettszínházban, a Magyar Színházban is. Több munkáját megfilmesítették. F.M. *Csókoss asszony* (zene: Zerkovitz B., 1927); *Miss Amerika* (zene: Eisemann M., 1929); *Kadétszerelem* (Békffy I.-nal, zene: Gyöngy P., 1933); *En és a kisöcsém* (zene: Eisemann M., 1933); *Mesésruház* (zene: Eisemann M., 1936); *Vén diófa* (Hertelendi I.-nal, zene: Fényes Sz., 1942); *Mária főhadnagy* (zene: Huszka J., 1942).

Szilágyi László (Szabadka, 1925. jún. 26.–Újvidék, 1980. okt. 23.): színész, rendező. Műkedvelőként került Szabadkára 1948-ban, ahol rövidesen a társ. egyik legfoglalkoztatottabb színésze lett. 1964-től az Újvidéki Rádióhoz, majd Televízióhoz szerződött, színészként, később rend.-nek. A társ. egyik erőssége, a drámairodalom legnagyobb szerepeit alakította. F.Sz. *Mosca* (Jonson: Volpone); *Callimaco* (Machiavelli: Mandragóra); *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Oberon* (Sh.: Szentivánéji álom); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Leonardo* (Garcia Lorca: Véres menyegző); *Jimmy* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Perföldy* (Kisfaludy K.: A kérők); *Aurel* (Krléza: Léda); *Leprás Matyás* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Camille Sévigne, vizsgalóbiró* (Achar: A bolond lány); – Ir. Szűszner Z.: Üzenet (Szabadka, 1980/12); Bordás Gy.: Veszteségeink (Hid, 1980/11.).

Szilágyi Marcsa (? , 1901–Bp., 1983. aug. 6.): színésznő. Vidéki pályakezdés után – Debrecen, 1924–1927 – Bp.-en szerepelt: Andrássy úti Színház (1927–1928), Belvárosi Színház (1928–1930, 1934), Fővárosi Művész Színház (1929–1930), New York Kabaré (1930), Fővárosi Operettszínház (1931–1932), Vigszínház (1930–1931), Magyar Színház (1929), Király Színház (1932–1934), Városi Színház (1935). Gyakran fellépett a Komédiában is (1935–1939). 1945-ben az Arizona Irodalmi Varietében, 1946-ban a Medgyaszay Színházban játszott. 1959-ben az Állami Faluszínházban szerepelt. Szubrett- és komikai szerepek mellett jellemfigurákat is alakított. F.Sz. *Etus* (Heltai J.: Naftalin); *Zizi* (Lajtai L.: Az okos mama); *Esztike* (Zsolt B.: Erzsébetváros); *Tschöllné* (Schubert–Berté: Három a kislány).

Szilágyi Nándor (Szabadka, 1955. szept. 16.–): színész. Apja Szilágyi László, színész, rend. Az újvidéki

SZILÁGYI TIBOR – II. Fülöp
(Schiller: *Don Carlos*)

Művészeti Akadémián diplomázott 1982-ben. Az Újvidéki Színházhoz szerződött, ahol epizódszerepeket alakít. F.Sz. *Markovics, a cselédszerző* (Kosztolányi D.-Harag Gy.: Edes Anna); *Szolga* (Goethe-Drasarova: Clavigo); *Öreg jobbágy* (Köpeczky L.: Kádár Kata); *Willie* (Beckett: O, azok a szép napok!); *Lennie* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Szilágyi Olga (Bp., 1960. aug. 14.–): színésznő. A Zak-n 1981-ben kapott énekművészi oklevelet, majd vendégszerepléseket vállalt. 1988-tól a Fővárosi Operettszínház tagja. F.Sz. *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Bielke* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Kathy* (Brown: Ének az esőben); *Mabel* (Kálmán I.: Cirkuszhercegnő); *Jolán* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Lia San* (Abraham P.: Viktória); *Proška* (Csiky G.-Kardos G. Gy.-Fényes Sz.: A nagymama).

Szilágyi Pál (Pest, 1793. szept. 9.–Pest, 1874. jún. 19.): énekes-színész, fordító. Kelemen László unokaöccse. 1811-ben a pesti társ. tagja lett, majd 1813–1817 között katoná. 1818-tól 1821-ig Székesfehérvárott, 1822-től 1827-ig Kolozsvárott játszott és énekelt. Velük jött mo.-i turnéra. 1828–1834 között Kassára, 1834–35-ben Kolozsvárra szerződött. 1835–1837 között a budai Várszínház, 1837–1854 között (nyugdíjaztatásáig) a Pesti Magyar Színház, majd a Nemzeti Színház tagja. Az 1837–38-as évadban operarend., 1843-ban rend. volt. Elsősorban komikus szerepeket játszott: „a feszes pedánsok, kopott, jöszivű szolgák, spleenes, hidegvérű angolok figuráit” (Szigligeti Ede). Zenei képzettsége alapján operaénekesként is működött, de mivel egy katonabalesetben hangját részben elvesztette, csak kisebb bariton és basszbuffo szerepeket vállalhatott. Tíz operaszövegkönyv- és drámafordítását ismerjük. Könyve: *Beszélykéek és firkák* (Pest, 1854). A Nefejeits 1859-ben megjelent emlékezéseinek jegyzetelt, hasonló kiadását Bódis Mária készítette: *Egy nagypapa regéi unokájának* (1975). F.Sz. *Nyúlfi* (Müller-Perinet: Újholdvasárnap gyermek); *Bartolo* (Rossini: A szevillai borbély); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán, az ösbem.-n); *Rappelkopf* (Raimund: A havasi rémkirály); *Salamon* (id. Dumas: Kean). – Ir. Szigligeti E.: *Magyar színészek életrajzai* (1878).

Szilágyi Sándor (Szolnok, 1937. febr. 15.–): rendező. A SzAk-n 1961-ben szerzett rendezői oklevelet, és

a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1963-tól 1969-ig a Pécsi Nemzeti Színház rend.-je volt, majd elhagyta a pályát. F.R. Hugo: *A királynő kegyence*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Huszka J.: *Mária főhadnagy*; Fejes E.: *Rozsdatemető*; Kálmán I.: *Az ördöglovas*, *A csárdáskirálynő*; Katscher: *Gyertyafénykeringő*; Móríc Zs.: *Légy jó mindhalálig*; Breffort–Monnot: *Irma, te édes*; Beaumarchais: *A szevillai borbély*; Brecht: *Svejk a második világháborúban*; Csehov: *Ványa bácsi*.

Szilágyi Tibor (Bp., 1942. aug. 28.–): színész. A SzAk elvégzése után 1965-ben a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1968-tól a veszprémi Petőfi Színház, 1969-től a Thália Színház, 1973-tól a József Attila Színház, 1977-től a Nemzeti Színház, 1979-től a Vigszínház művésze volt. 1990 óta ismét a József Attila Színház tagja. Sokoldalú művész, számos sikeres alakítást nyújtott. Egyénisége, pontos, fegyelmezett játéka színpadon és tv-játékokban egyaránt jól érvényesül. Jászai Mari-díjas (1975), érdemes (1982) és kiváló művész (1987). F.Sz. *Petruchio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Stanley* (Williams: A vágy villamosa); *Chance* (Williams: Az ifjúság édes madara); *Apácái* (Németh L.); *X* (Csurka I.: Deficit); *Edek* (Mrozek: Tangó); *II. Fülöp* (Schiller: Don Carlos); *Richard* (Albee: Mindent a kertbe); *Káin* (Sütő A.: Káin és Ábel).

Szilágyi Vilmos (Brezna, 1861–Bp., 1926. febr. 27.): színész, rendező. 1886-ban fejezte be a SzAk-t majd *Jakab* Lajoshoz Kassára szerződött. Itt három telet töltött, majd *Krecsányi Ignác* buda-temesvár–pozsony-i társ.-ánál találjuk. 1890-ben Aradon *Aradi* Gerónél; 1891-ben Győrött *Somogyi* Károlynál; 1892-ben Kecskeméten *Pesti I.* Lajosnál működött. *Komjáthy* János 1893–1897 között alkalmazta mint rend.-t, komikust, drámai hóst. Tőle a Magyar Színházhoz ment rend.-nek, ahol rövid ideig a műv.-i ig. feladatkörét is betöltötte. 1903-ban *Ditrói* Mór felajánlotta neki a Vigszínház rend.-i posztját, amelyet elfogadott. Sikeres munkáját olyan rendezések fémjelzik, mint Molnár Ferenc *Az ördög*, *Liliom*; Bródy Sándor *A tanítónő* c. darabjainak bemutatói. Később főrend.-nek nevezték ki. 1916-ban vonult vissza a színpadi munkából, és teljes életét a Színészegyesületnek szentelte, amelynek 1917-től igazgatója. A romló gazdasági helyzet közepette sokat harcolt a Nyugdíjintézet fennmaradásáért. F.Sz. *Shylock* (Sh.: A velencei kalmár); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája).

Szilágyi Zsuzsa (Bp., 1952. okt. 27.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1977-ben a Mikroszkóp Színpadhoz szerződött. 1982 óta a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. F.Sz. *Hédi* (Szép E.: Lila ákác); *Eugénie* (Feydeau: Bolha a fülbe); *Rendőrnő* (Eörsi I.: Sírkő és kakaó).

Szilágyi Róvid Eleonóra (Zenta, 1959. márc. 1.–): színésznő. *Pataki* László osztályában végzett az újvidéki Művészeti Akadémián 1982-ben. Az Újvidéki Színházba szerződött. Kezdeti epizódszerepek után drámai hősöket alakít nagy sikerrel. F.Sz. *Dunyasa* (Csehov: Cseresznyekert); *Edes Anna* (Kosztolányi D.-Harag Gy.); *Amália* (Witkiewicz: Egy kis udvarházban); *Fuvaloművésznő* (Mrozek: Mészárszék); *Gyulainé* (Köpeczky L.: Kádár Kata); *Marie* (Goethe-Drasarova: Clavigo); *Juli* (Molnár F.: Liliom); *Agika* (Örkény I.: Tóték); *Regina* (Ibsen: Kísértetek).

Szilágyi Szabó Eszter (? 1915–): színésznő. *Rózsahegy* Kálmán színiiskoláját végezte el. 1937–1940 között Szegeden, 1940-ben *Kardoss* Géza társ.-ában Pécsen és Kassán játszott. 1940-től 1944-ig az Új Magyar Színház tagja volt. Gyakran vendégszerepelt vidéken. 1941-ben az Andrassy Színházban, 1942-ben az Erzsébetvárosi Színházban is fellépett. 1945-ben a Bu-

dai Színházban és a Medgyaszay Színházban még szerepelt, majd külföldre távozott. Fiatal leányszerepeket, drámai hősnőket játszott. F.Sz. *Titánia* (Sh.: Szentiványi álom); *Jelizaveta Petrovna* (Buday D.: Tábornokné); *Cecil* (Herczeg F.: Kék róka).

Szilárdy István (Bp., 1949. ápr. 22.–Békéscsaba, 1978. nov. 26.): színész. Filmgyári világosító volt, majd Kecskeméten lett segédszínész. A SzAk-n 1973-ban kapott színészi oklevelet. 1973–76-ban a kecskeméti Katona József Színház tagja, 1976–1978 között a debreceni Csokonai Színházban játszott, 1978-ban a Békés Megyei Jókai Színházhoz szerződött. Több m. filmben is szerepelt. F.Sz. *Patroclus* (Sh.: Troilus és Cressida); *Waldtauten* (Kleist: Heilbronni Katica); *Faulconbridge Robert* (Sh.: János király); *Béres* (Sh.: Téli rege); *Ector* (Szárny Gy.: Az élet vize); *Lenszkij* (Puskin: Anyegin); *Fedotyik* (Csehov: Három nővér).

Szilassy Gyula; *Brajka* (Deés, 1905. okt. 16.–Bp., 1986. szept. 6.): színész, rendező. A SzAk-t 1927-ben végezte, s a Magyar Színházban kezdte pályáját. 1928–1930 között Szegeden játszott. 1938–1944 között a Nemzeti Színház színésze, rend.-je és játékmestere volt. 1945 után csak ritkán kapott szerződést. 1949-ben a Kis Színházban rendezett, 1964–1966 között és 1968–69-ben a Thália Színházban kapott kisebb szerepeket. Rendszeresen szerepelt a rádióban is. Jellemszerepeket játszott. F.Sz. *Étienne* (Deval: Az ifjú pásztor); *Bial* (Petőfi S.: Tigris és hiéna); *Bagot* (Sh.: II. Richárd). F.R. Járviluoma: *Északiak*; Molter K.: *Örökmozgó*; Gabányi A.: *Apósok*.

Szilassy Ibolya; *Szilasi* (Szolnok, 1916. jún. 16.–Bp., 1973. máj. 29.): színésznő. 1936-ban végezte el a SzAk-t, majd több vidéki társ. tagja volt. 1948-tól – rövid megszakítással haláláig – a győri Kisfaludy Színházban játszott. Sokoldalú színésznő, drámai és humoros szerepeket egyforma biztonsággal alakított, fellépett zenés vj.-okban is. F.Sz. *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Pepi néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Lina* (Molnár F.: Olympia); *Geréb* (Molnár F.–Török S.: A Pál utcai fiúk).

Szilassy László; *Szabó* (Nyírcsászár, 1908. febr. 13.–São Paulo, 1972. márc. 30.): színész. Jogot hallgatott Bp.-en. 7 félév után *Szalay* Károly társ.-ának titkára lett. Itt sikeres beugrás után kezdődött színészi karrierje. 1933–34-ben *Kallós* József társ.-ában, 1934–35-ben Szegeden, 1935–36-ban *Miklós* Imre egy.-ében, 1936–37-ben Debrecenben játszott. 1937–1939 között a Belvárosi, 1939–40-ben a Magyar és az Andrassy, 1940–1942 között a Pesti és a Vigszínház tagja volt. Ezután nem volt állandó szerződése. 1942–43-ban a Fővárosi Operettszínház vendége volt. 1944-ben elhagyta az országot. 1946-tól Braziliában, később Argentínában élt. 1950-ben az Argentínai Magyar Színjátszó Társaság vendége, 1951-től tagja volt. 1960-ban visszaköltözött Braziliába. Előnyös külsejével prózai művek és operettek szerelmes szerepeiben hódított. Az 1940-es évek férfi filmsztárja volt. F.Sz. *Kálmán* (Huszka J.: Erzsébet); *Pista* (Eisemann M.: Tokaji aszú); *Pál* (Bókay J.: Hazudj nekem!); *Korponai* (Zilahy L.: A tábornok). Könyve: *Laci* (1941).

Szilvási Eszter → *Komáromyné Szilvási Eszter*

Szilvássy Annamária (Nagybánya, 1944. szept. 8.–): színésznő. A SzAk-n 1967-ben szerzett oklevelet.

A Madách Színház szerződtette, amelynek 1970-ig volt tagja. 1970–74-ben a szolnoki Szigligeti Színházban játszott, 1974–75-ben a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1975-től 1983-ig szerződés nélkül vállalt szerepeket különböző színházakban, filmben és tv-ben. 1983 óta ismét a Madách Színház tagja. F.Sz. *Fiorella* (Scarnicci-

Tarabusi: Kaviár és lencse); *Natasa* (Szlávin: Örvény); *Gabi* (Németh L.: Papucshős); *Cecile* (Keroul-Barré: Léni néni); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Natasa* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Szilvássy Margit (Beszterce, 1910. okt. 16.–Bp., 1988. febr. 7.): énekesnő (szoprán, mezzoszoprán). Tanulmányait a Zak-n végezte. 1934-ben debütált az Operaházban *Mártaként* (D'Albert: A hegyek alján). 1934–36-ban az Operaház ösztöndíjasa, 1936–1968 között magánénekesnője volt. Sikeres vendégszerepelt Európa több országában. F.Sz. *Tosca* (Puccini); *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Carmen* (Bizet); *Santuzza* (Mas-cagni: Parasztbecsület); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók).

SZILVÁSSY MARGIT

szimultán színpad: → *színpadforma*

szín: 1. színpad, játéktér; 2. a színpadi műnek a *felvoná-*son belüli, egy díszletben játszódó kisebb szerkezeti egysége.

SZINBERGER SÁNDOR

Szinberger Sándor (Kolozsvár, 1921. okt. 24.–): rendező, operaigazgató. A kolozsvári Zeneakadémián és a Bolyai Tudományegyetemen folytatta tanulmányait. 1945-től 1950-ig a kolozsvári Román Opera rend.-je volt. 1952 jan.-jában szerződött rend.-ként az akkori ig., *Rónai* Antal hívására a kolozsvári All. Magyar Operához.

Később főrend., majd 1957–1973 között ig. volt. Vendégrend.-ként dolgozott Németországban, Ausztriában, Egyiptomban, Magyarországon. 1969-ben Olaszországban Trevi-díjat kapott. 1978-ban kivándorolt Izraelbe, ahol Tel-Avivban egyetemi tanárként működik. F.R. Mozart: *Szökeetés a szerájból*, *A varázsfuvola*; Glinka: *Ivan Szusanyin*; Puccini: *Tosca*, *Pillangókisasszony*.

szindarab: → *szimű*

színész; *actor; komédiás:* színpadi művek szerepeinek hivatásos alakítója, a színjátékegységet meghatározó *színjátékelemek* egyike. A ~ alkotótevékenysége a *színészalakítás*, amelynek során a ~ saját teste válik időlegesen művészi objektummá. A ~ művészeté testi jelenségisége révén mindig jelenidejű, pillanatnyi, ismételhetetlen és maga teljességében rögzíthetetlen. A közönséggel és partnereivel állandó kölcsönhatásban áll, és mindig hordozza az adott színházművészeti korszak jellegzetességeit játék- és előadói stílusában, társadalmi tapasztalatai által meghatározott játékeszközeiben. A ~i alkotás (az *akció* és a *dikció*) eszközei a *mimika*, a *gesztus*, a *testtartás*, a *mozgás*, a *beszédmód*, az *ének*, valamint a *maszk*, a *jelmez* és a *kellékek*. A ~ saját szerepfelfogását a rend. irányításával a próbák során alakítja ki, ekkor dolgozza ki szerepét, amelyet minden előadáson újraalkot. A ~i alakítás nem pusztá utánzás, hanem a valóság egyes elemeinek leképezése és felhasználása az adott alak megjelenítésében (*mimészis*). – Ir. Egressy G.: A színészet könyve (1866); Paulay E.: A színészet elmélete (1871); Egressy G.: A színészet iskolája (1879); Rakodczai P.: A színészet rendszere (1882); Hevesi S.: A színjátszás művészete (1908); K. Sz. Sztanyiszlavszkij: A színész munkája I–II. (1950–51); Ch. Dullin: A színészet titkairól (1960); P. Jersov: A színészi alkotás (1963); Hevesi S.: Az előadás, a színjátszás, a rendezés művészete (1965); Ruszt J.: Színészdramaturgia és színészmesterség (1969).

színészbejáró: a színházépületnek az öltözőkhöz és a színpadhoz vezető, a közönségfogadó helyiségektől elkülönített bejárata.

Színészegyesület: → *Országos Színészegyesület*

Színészek Lapja (1884. okt. 13.–1938. nov.): az Országos Színészegyesület Bp.-en megjelenő hivatalos közlönye. Szerkesztői *Bényei István*, *Mészáros Kálmán*, *Géczy István*, *Pajor Rudolf*, *Tihányi Béla*, *Stella Gyula* voltak. Rövid elméleti írások mellett közölte a bp.-i és vidéki színházak, ill. az egyesület híreit, a tagdíj- és nyugdíjbefizetéseket, a vidéki társ.-ok állomáshelyeit, mellékletként a Színészegyesület zárszámadásait. 1946. aug. 15. és 1949. aug. között ~ c. jelent meg a Magyar Színészek Szabad Szakszervezetének lapja, *Straud Géza*, *Jákó Pál* és *Dékán Sándor* szerkesztésében.

Színészek Országos Szakszervezete (1919): 1919. ápr. 17-én, az *Országos Színészegyesület* helyébe lépő érdekképviselői szervezet. Alakulásakor magába olvasztotta az 1918–19-ben addig külön szerveződő színházi érdekképviselői szervezeteket (*Országos Vidéki Színésztanács*, *Színházi Alkalmazottak Szabadszervezete* [alakult: 1918. dec. 2.], *Közalkalmazottak Szövetsége Művészeti Szakosztálya*). A ~ titkára *Lugosi Béla*, vezetőségi tagjai *Forgács Rózi*, *Szeghő Endre*, *Kürti József*, *Majthényi László*, *Rippl-Rónai Sándor*, *Ligeti Lajos*, *Feleki László*, *Szentiványi Kálmán*, *Horváth Jenő*, *Földes Dezső*, *Stella Gyula* voltak. 1919. aug. elején megszűnt.

– Ir. *Lugosi B.*: Szakszervezetünk megalakulásának története (Színészek Lapja, 1919. máj. 1.).

színészkiskola: → *színiskola*

Színészképző Stúdió (1965–1967): a Szabadkai Népszínház keretében alakult azzal a céllal, hogy megoldja a magyar nyelvű színészképzést. A szaktárgyakat

Virág Mihály szabadkai, valamint *Versényi Ida* és *Szász Károly* szegedi rend.-k tanították. Az általános tárgyakon kívül (pl. m. nyelv és irodalom, művészettörténet stb.) *Pataki László*, a Szabadkai Népszínház színésze és *Dudás Lajos*, a szabadkai Gyermekszínház színésze szemináriumokon tanította a színpadi sminkelést és a bábvezetést. A stúdió vezetője *Garay Béla* rend. volt. Két év után, 1967. jún.-ban a következő növendékek végeztek: *Albert Mária*, *Apró Ernő*, *Arok Ferenc*, *Bata Ferenc*, *Derdák Irén*, *Kasza Éva*, *Katona Ibolya*, *Koza Aranka*, *Kelemen László*, *Medve Sándor*, *Ripóc László*, *Oszman Margit*, *Sebestyén Tibor*, *Sztantics Erzsébet*. Az első nemzedék után a stúdió nem hirdetett újabb felvételt.

színészpédagógia: a színészmesterség műveltségbeli és szakmai-technikai alapjainak elsajátíttatását szolgáló metodika és képzérendszer, mely megismerteti a színészjelölteket a színészi alkotómunka elméleti és gyakorlati követelményeivel, és kibontakoztatja, továbbfejleszti egyéni képességeiket. Mo.-on 4 éves, egyetemi jellegű színészképzés jelenleg a *Színház- és Filmművészeti Főiskolán* folyik, ahol a hallgatók mesterségbeli és közismereti, elméleti és gyakorlati tantárgyakat tanulnak. Utolsó évükben vizsgaelőadásokon és államvizsgán adnak számot képességeikről és megszerzett tudásukról. Ezen kívül részt vehetnek színházi előadásokban, ill. filmekben is. A m. ~ leghangsúlyosabb pontja az intézményes színészképzés megindulásától, 1865-től kezdve a *színpadi beszéd* oktatása volt. A 20. sz.-ban a színészmesterség elsajátíttatásában világszerte, hazánkban 1945 után *Sztanyiszlavszkij* elméletét és módszerét alkalmazták legáltalánosabban. – Ir. Egressy G.: A színészet könyve (1866); Paulay E.: A színészet elmélete (1871); Egressy G.: A színészet iskolája (1879); Solymosi E.: A színészet tanítása (1896); Hevesi S.: A színjátszás művészete (1908); K. Sz. Sztanyiszlavszkij: A színész munkája I–II. (1950–51); A százéves színiiskola (szerk.: Csillag I., 1963); Hevesi S.: Az előadás, a színjátszás, a rendezés művészete (1965); A színésznevelés breviáriuma (szerk.: Gabnai K., 1985).

Színészújság: 1923–1931 között a Budapesti Színészek Szövetségének és a Budapesti Színészek Szövetsége Nyugdíjintézetének hivatalos lapja, *Molnár Dezső* szerk. 1925–1927 között szünetelt megjelenése.

színészügynökség: a színészek (esetleg más színházi alkotóművészek) megbízása alapján a művészek nyilvántartásával, bel- és külföldi színházi, filmes, rádióstelevíziós és egyéb produkciók számára való kiközvetítésével, elfoglaltságaik egyeztetésével és a szerződések jogi-gazdasági feltételeinek képviselőtelével foglalkozó vállalkozás.

Színétár Miklós (Bp., 1932. febr. 8.–): rendező, színházigazgató. A SzAk elvégzése után 1953-ban a Fővárosi Operettszínház rend.-je, később főrend.-je lett. 1960-tól a Petőfi Színház műv.-i vezetője volt. 1962-től a MTV főrend.-je, 1971-től műv.-i vezetője, 1974-től műv.-i ig.-ja, 1979-től elnökhelyettese, 1986-tól 1990-ig főrend.-je. 1954 óta tanít a SzAk-n. 1993-tól a Fővárosi Operettszínház ig.-ja. Sokoldalú művész, jelentős televíziós alkotó. Látványos, újszerű operarendezésein kívül rendez színművet, táncjátékot színpadon, filmen egyaránt. Az egyes műfajok, – legyen az klasszikus dráma vagy operett –, legértékesebb sajátosságait biztos izléssel kelti életre, feltárja az emberi vonásokat s így újítja meg a hagyományokat. Kossuth-díjas (1970), Jászai Mari-díjas (1956, 1961), érdemes (1967) és kiváló művész (1978), Balázs Béla-díjas (1974). F.R. Brecht–Weill: *Koldusopera*; Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: *Egy szerelem három éjszakája*; Ibsen: *A nép ellensége*; Shaw: *Szent Johanna*; Verdi: *Don Carlos*; Molière: *Tartuffe*; Kander–

Ebb: *Kabaré*; Molnár F.: *Játék a kastélyban*; Kodály Z.: *Háry János*, *Szekélyfőnök*; Petrovics E.: *C'est la guerre*; Mozart: *Cosi fan tutte*; Wagner: *Tannhäuser*. Könyve: *Kalandjaim* (1988).

SZINETÁR MIKLÓS

színház; *játékszín*; *teátrum*: színelőadások létrehozására és nyilvános bemutatására szolgáló intézmény és épület, →színházépület.

Színház, A (1903. nov. 15.–1904. jún. 29.): Bp.-en megjelenő képes színházi hetilap. Szerk. *Vári Dezső*, *Vajda László*, *Falk Richárd*, *Szász Bertalan*, *Mérő Béla*. Szépirodalmi közleményeket, színházelméleti (André *Antoine*, *Beöthy Zsolt*, *Jób Dániel*), színpadtechnikai írásokat (jelmeztervezés, színpadi festés) és kritikákat közölt. Részletesen tudósított Európa színházi életéről. 1904 júl.-ától *Színház és Élet* c. jelent meg.

Színház (1919): →*Színház és Divat*

Színház (1945. aug. 15. 1948. aug. 10.): Budapesten megjelent képes színházi és filmhetilap, a Magyar Színeszek Szabad Szakszervezetének lapja. Szerkesztői *Staud Géza*, *Deák Zoltán*, *Dékán Sándor* voltak. Kritikái és filmszemléi mellett novellákat is közölt. Hírt adott Mo. és Európa színházi, és ezzel kapcsolatban politikai életéről, riportjaiban nemcsak színművészeket, hanem politikusokat, közéleti személyiségeket is bemutatott.

Színház: (1968–): színházművészeti folyóirat, 1969 óta a Színművészeti Szövetség kiadásában. Főszerkesztője 1968-tól *Boldizsár Iván*, 1990. jan. 1-jétől *Koltai Tamás*. A lapban kritikák, színházelméleti és történeti tanulmányok és interjúk egyaránt találhatók. A világ színházművészetének fontosabb törekvéseiről újabban tematikus számokban – tájékoztatja olvasóit. 1979-től m. és külföldi írók drámáit mellékletben adja közre.

Színházak Központi Műtermei: eredetileg a Nemzeti Színház díszletfestő és díszletraktára volt a VIII. ker., Csokonai u. 3. sz. alatt, majd a színházak államosításakor központi műtermekké alakították át. 1988-tól a XVIII., Egressy Gábor u. 17–19. sz. alatt működik.

színházakusztika: az akusztikai környezet megítélésében fizikai törvényszerűségek, ill. szubjektív szempontok játszanak szerepet. Az előbbiekre közé tartozik pl. az utózenési idő, az elsődleges és másodlagos hangvisszaverődések, a káros jelenségek közül a visszhang. Ezeket a fajlagos – egy nézőre számított – térfogat mellett az adott tér formája, a hasznos és káros hangvisszaverő felületek, a hangelnyelő felületek mennyisége és elhelyezkedése, a nézőtéri székek elhelyezése stb. befolyásolja. A szubjektív megítélés függ a megszokástól, az

egyéni érzékenységtől, az elvárásoktól. Az épületakusztika feladata, hogy az alapzajsíntet a lehető legkisebb értékben tartsa. Ehhez hanggátló, hangnyelő anyagokat alkalmaz, amelyek megakadályozzák, hogy a külső v. az épületen belül működő zajforrások zavaró hatással legyenek az előadásra.

színházbérlet: az állandó színházépületet tulajdonosától – város, megye – meghatározott időre bérbe vevő színgazgató, vállalkozó vagy a színpártolást szervező egyesület. Utóbbi esetekben a színház művészeti irányítását színgazgatóra-főrendezőre bizzák. A tulajdonos és a színházbérlet viszonyát szerződés szabályozza.

színházelmélet: →színházstudomány

színházépület: zenés, prózai, mozgásművészeti előadások vagy bábjátékok tartására alkalmas létesítmény. Nagysága, ill. működése szempontjából különféle csoportokba sorolható: nagy- v. kis- (*kamara*-, *stúdió*-) színház; állandó társ.-tal rendelkező v. befogadószínház stb. Az elnevezés magában foglalja a *közönségforgalmi* tereket: előcsarnok, ruhatár, foyér, büfé, mosdók, közlekedők, a *nézőtér-játéktér* közös terét, valamint a játéktér kiszolgáló tereit: az *öltözőket*, *raktárakat*, *műhelyeket*, *színesztartózkodót*, *próbatermeket*, *irodákat* és egyéb, a ~ fenntartásához, üzemeltetéséhez szükséges helyiségeket.

Színház és Divat (1916. aug. 20.–1922. nov. 4.): Budapesten megjelenő színházi és irodalmi képes hetilap. Szerkesztői *Faragó Jenő*, *Rácz Vilmos*, *Barna Jenő*, *Forró Pál* voltak. 1919. ápr.-tól júl.-ig *Színház* c. jelent meg. Színes riportokat, bemutatóelőzeteseket, színészportrékat, rövidhíreket közölt (Séta a színházak körül, Az öltöztető levelei).

Színház és Élet (1904. júl. 3. 1908. máj. 10.): budapesti képes színházi hetilap. Szerkesztője *Falk Richárd* volt. Előzménye *A Színház* (1903). A bp.-i és vidéki színházak híreit, rövid kritikákat, irodalmi recenziókat, színészportrékat, színműveket közölt. A ~ben jelent meg magyarul először *Craig A színház művésze* c. tanulmányának néhány részlete (1905. okt.-nov.).

Színház- és Filmművészeti Főiskola (1865–): 1865-ben *Színészeti Tanoda* (Országos) néven alapított, Budapesten működő, a magyar színészképzés feladatait vállaló, állami felügyelet alá tartozó intézmény. 1885-ben az *Országos Színésziskola*, az 1887–88-as tanévben az *Országos Magyar Királyi Zene- és Színművészeti Akadémia* nevet viselte. 1893-ig drámai és operai osztályokban drámai színészek és operabérek képzését egyaránt ellátta, ekkor az utóbbit a Zak vette át, és az intézmény *Országos Magyar Királyi Színművészeti Akadémia* néven önállósult. 1919-ben *Színművészeti Főiskola* néven kívánták átszervezni. Az 1947–48-as tanévben az *Országos Magyar Színművészeti Főiskola* nevet viselte. Mai elnevezésével az 1948–49-es tanévtől szerepel. Az 1876–77-es tanévig a képzési idő 3, majd 4 év, az 1893–94-es tanévtől ismét 3 év, az 1947–48-as tanévtől 4 év. 1929-ig oktatási szemléletét alapvetően *Paulay Ede* színjátszási és színésznevelési elvei határozták meg, a színészmesterség tananyaga a m. és a világirodalom klasszikus szerzőinek – *Arany János*, *Petőfi Sándor*, *Vörösmarty Mihály*, *Szigligeti Ede*, *Shakespeare*, *Molière*, *Goethe*, *Racine* – műveiből állt. Az 1929–30-as tanévtől *Hevesi Sándor* kezdeményezésére az ő elveit és szemléletét tükröző módszertani és tananyagreformot vezettek be, és két tanévet át külön rend.-i tanfolyamot indítottak. *Ódry Árpád* ig.-sága alatt – az 1932–33-as tanévben – kísérleteztek a filmszínészképzés bevezetésével, *Hont Ferenc* igazgatása idején az 1945–46-os tanévben színház-, film- és táncrend.-képzés kezdődött. A ~ mai szervezete, a színházrend.-, színész- és filmtörténészek, ill. 1951-től

1958-ig a dramaturg-kritikus tanszak, Simon Zsuzsa főigazgatása alatt alakult ki. A színésztagozaton 1971 óta operettszínész osztályt is indítanak, 1979-től négyevenként indul egy dramaturg évfolyam. Ig.-ik és főig.-k: *Festetich* Leó (1865–80), *Gömöry* Gusztáv (1880–81), *Mihalovich* Ödön (1881–93), *Váradi* Antal (1894–1907), *Somló* Sándor (1907–16), *Tóth* Imre (1916–28), *Sebestyén* Károly (1928–30), *Ódvy* Árpád (1930–37), *Kiss* Ferenc (1937–44), *Hont* Ferenc (1945–48), *Bányai* Lajos (1948–50), *Simon* Zsuzsa (1950–56), *Olty* Magda (1957–61), *Jeney* Jenő (1961–64), *Nádasdy* Kálmán (1964–79), *Simó* Jenő (1979–87), *Kazimir* Károly (1987–89), *Illés* György (1989–91), *Babarczy* László (1991–). – Ir. A százéves színésziskola (szerk. Csillag I., 1965).

Színház- és Filmművészeti Szövetség: 1950-ben alakult a színházak szakmai színvonalának emelése céljából. A szövetség színházi szakkönyvtárat és dokumentációs gyűjteményt szervezett, amely 1957-ben az akkor átalakult Színháztudományi és Filmtudományi Intézet állományába került. A szövetség kiadta a *Színház- és Filmművészet* c. folyóiratot. A fenti összetételben a szövetség megszűnt 1957-ben. Utóda a Színházművészeti Szövetség.

Színház és Mozi Műsor: a romániai Magyar Művészeti Főfelügyelőség heti műsorközlő lapja. Első száma Kolozsvárott, 1946. márc. 15-én jelent meg. Főszerkesztője Fáy Barna volt. Munkatársai: *Benedek* Marcell, *Szentimrei* Jenő, *Jékely* Zoltán. A lap az első évben izléses grafikai illusztrációkkal rendszeresen közölt cikkeket a romániai m. színházokról, a kolozsvári színházak bemutatóiról. A szerkesztőség 1947-től alig jutott papírhoz, a hetilapból havilap lett, amely máj.-ban meg is szűnt. A főszerkesztő is a munkatársai – *Szentimrei* Jenő kivételével – Mo.-ra távoztak. – Ir. *Benedek* M.: Naplómát olvasom (1985).

Színházi Alkalmazottak Szabadszervezete: → *Színészek Országos Szakszervezete*

színházi elektroakusztika: a korszerű színházat ösztentető ~i rendszer hálózata be. A *hatáshang-berendezés* a nézőtérben, elsősorban a színpadnyílás környezetében elhelyezett hangszugárzók közvetítésével zenei, zöreijefektusok bejuttatásával dramaturgiai funkciót lát el. Hanginformációkkal kiegészíti, hangsúlyozza, hangulatilag befolyásolja a látott színpadi környezetet, eseményeket. *Szintemelés* szükséges, ha kedvezőtlen akusztikai jellemzők miatt a természetes hang a színpadról nem jut el megfelelően minden nézőhöz. A színpadtérben is számos hangszugárzó van elhelyezve. Az *ügyelői* hívó- és utasítórendszer az előadásban közreműködők időben történő felkészítését, mozgósítását szolgálja. A közönség tájékoztatása, esetenként hangulati felkészítése is a ~ eszközeivel történik. A ~ különösen előtérbe került a nagyszabású, zeneileg igényes *musicale*knél, mennyiségi és minőségi vonatkozásban egyaránt. A korábbi hangszigetelt, nézőtér mögötti vezérlőfülkéből – a hangzás megítélése, a beavatkozás lehetősége érdekében – a vezérlő- és keverőpultok egyre gyakrabban a nézőtérre települnek ki.

Színházi Élet (1912. dec. 1.–1938. nov. 19.): budapesti képes színházi és művészeti hetilap. Szerkesztésében az alapító *Incze* Sándor mellett részt vett *Szenes* Béla, *Gábor* Jenő, *Korda* Sándor, *Illés* László, *Bús Fekete* László. Színházi és társasági riportok, szépirodalmi művek, népszerű dalok szövege és kottái mellett 1913-tól tematikus számokban ismertetett egy-egy színészt, színházi sikert (*Fedák* Sári-szám, *Sybill*-szám), 1916-tól színdarabmellékletben közölte a bp.-i színházak sikereit. 1913. dec. 14-től 1914. jún. 28-ig *Színházi Élet és Mozi*

c. jelent meg. – Ir. Németh A.: A Sz. É. védelmében (A Toll, 1929. 10. sz.).

Színházi Élet és Mozi: → *Színházi Élet*

színházi fényképezés: a fotográfia speciális részterülete, amelyet témaválasztása, valamint az elkészült képek felhasználási módja különböztet meg a fényképezés többi alkalmazott műfajától. Jellegénél fogva elsősorban a fénykép dokumentálói szerepére helyezi a hangsúlyt, de legjelesebb képviselői minden korban létrehozta önmagát, szuverén művészeti alkotásokat is. Tágabb értelemben minden olyan fényképet eredményező művelet értendő alatta, amelynek témája, ihletője, kiváltó oka a színház, a színdarab vagy annak létrehozását segítő személy vagy tárgy. Ennek megfelelően a színházi fénykép az ábrázolt téma szerint felosztható: a színházi előadás létrejöttének helyszínét, az előadás megvalósulását, az előadást létrehozó személyeket bemutató képekre. A fényképezés feltalálását megelőző időkben is törekedtek a tünékeny, egyszeri színházi produkciók valamilyen megőrkítésére. Szobrok, domborművek, festmények, árnyképek készültek, de mindig csak egy példányban. A sokszorosíthatóságot először a fa-, acél-, rézmetszetek, litográfiák biztosították. 1839 után az első fényképeken, a dagerrotípiákon már próbálkoztak színészek jelmezen történő megőrkítésével, sőt *Egressy* Gábor önmagát örököltette meg különféle szerephelyzetekben, hogy felkészülését segítse. 1872-ből származik az első ismert színpadon készült felvétel, Manchesterben fényképeztek le Sh.: *V. Henrik*-előadásának egyik csatajelenetét. Mo.-on csak 1890-ből tudunk színpadon készített felvételtől, addig a felvételi technika kezdetlegessége, nagy fényigénye miatt kénytelenek voltak a színészek jelmezekkel, diszletelemekkel a fényképészek üvegműtermébe vonulni, s ott felvenni az általuk játszott karakter legkifejezőbb pózait, melyekben aztán megőrkítésre kerültek. Legismertebb hazai fényképészeink, akik az 1860–1900 közti időszakban színészeket fényképeztek vizitkártyákon, kabinetportrékon: a *Strelisky*-dinasztia tagjai (Lipót, Náthán, Sándor) *Veress* Ferenc (1832–1916), a *Goszleth*-dinasztia (István és Gyula), *Kozmata* Ferenc (1846–1902) voltak. A műtermi stílus legjelentősebb hazai képviselője *Angelo* (Funk Pál; 1894–1974). A műteremben készült színházi fotókat követték az eredeti helyszínen, a színpadon, diszletek között exponált képek, de még ezek sem a mai értelemben vett pillanatfelvételek voltak. A próbák szüneteiben a rend. a főszereplőkkel beállított egy-egy kulcsjelenetet, s ezt a fényképész magnéziummal vagy lámpákkal bevilágítva megőrkítette. *Várkonyi* László, *Vajda* M. Pál voltak a nevesebb képviselői. Tulajdonképpen az 1960-as évekig jellemző volt a színházi fényképezésre ez a módszer, mikor is megjelentek az első igazán nagyérzékenységre negatívok, a kisfilmes fényképezőgépek és a fényerősebb teleobjektívek. Ezek biztosították, hogy próbák közben, eseten előadásokon a fénykép egyszerre születhessen az átél színpadi pillanattal. *Escher* Károly (1890–1966), a sztárképek készítésében *Inkey* Tibor, később *Keleti* Éva, *Koncz* Zsuzsa, *Féner* Tamás, *Korniss* Péter alkottak kiemelkedő színházi felvételeket.

színházi hanghatások: → *színházi elektroakusztika*

Színházi Hét (1910. okt. 30.–1913. febr. 2.): Budapesten megjelenő illusztrált színházi és művészeti hetilap. Szerkesztői *Incze* Sándor, *Harsányi* Zsolt, *Helgai* Béla voltak. *Incze* Sándor első bp.-i színházi lapja. Állandó színházi és társasági rovatai (Halló! Mi újság?, A törzs- és veseasztalnál) közül az elsőt a *Színházi Élet* folytatta.

színházi jog: a színházak létesítésére, működésének köz- és magánjogi kérdéseire vonatkozó, a színház tár-

záporberendezés

füstelvezetők

terelőkerek tartói

füstelvezető

csillármozgató

taposórács

diszlethúzó

biztonsági függöny

biztonsági függöny

horizontfüggöny-pálya

világítási tartó

kezelőkarzatok

mozgó világítási hid

előszínpad-világítás

vezérlőfülkék

előfüggöny mozgatás

világítási torony

prosc. világítási fülke

hátsó színpad diszlethúzó

színpadkocsi

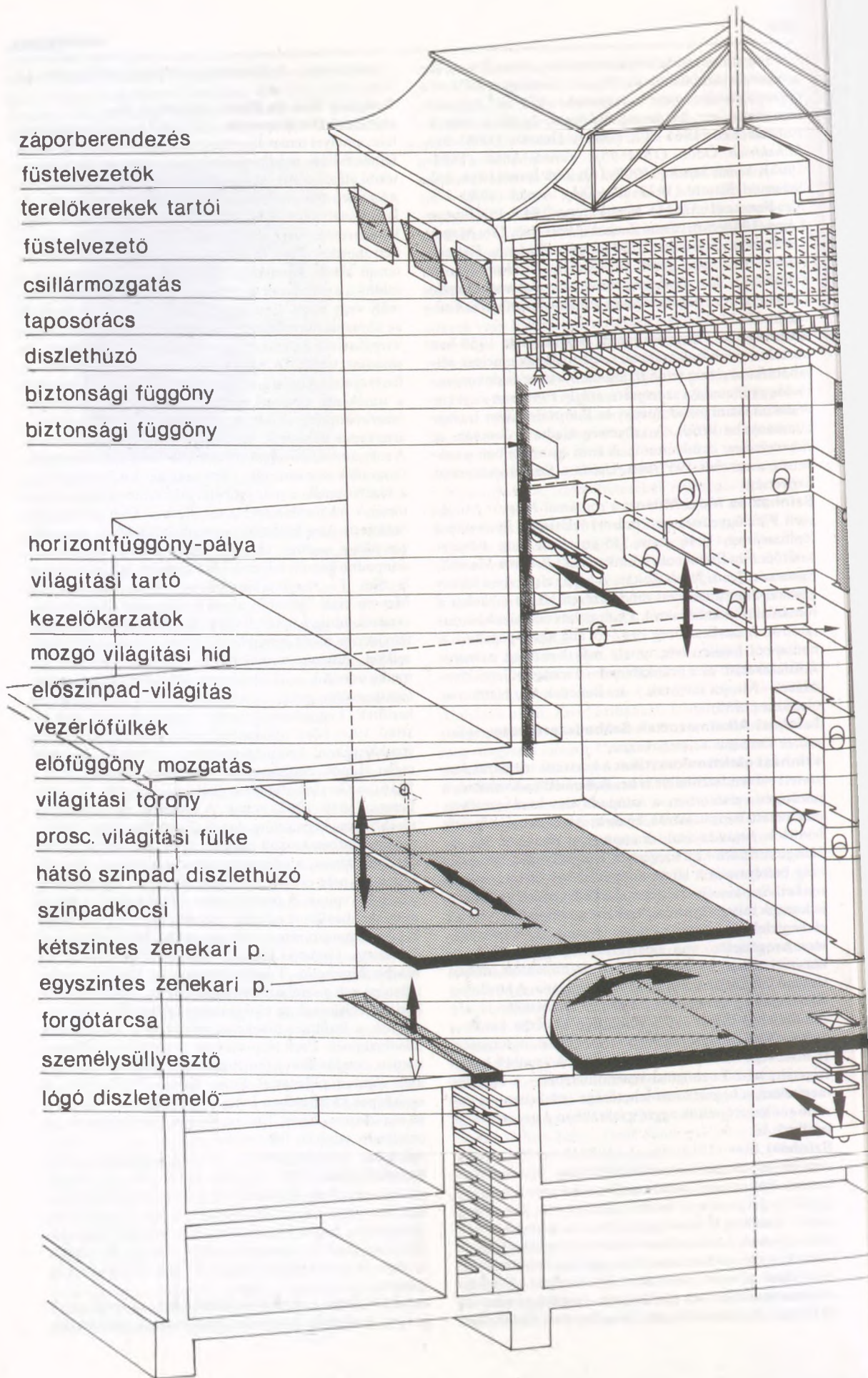
kétszintes zenekari p.

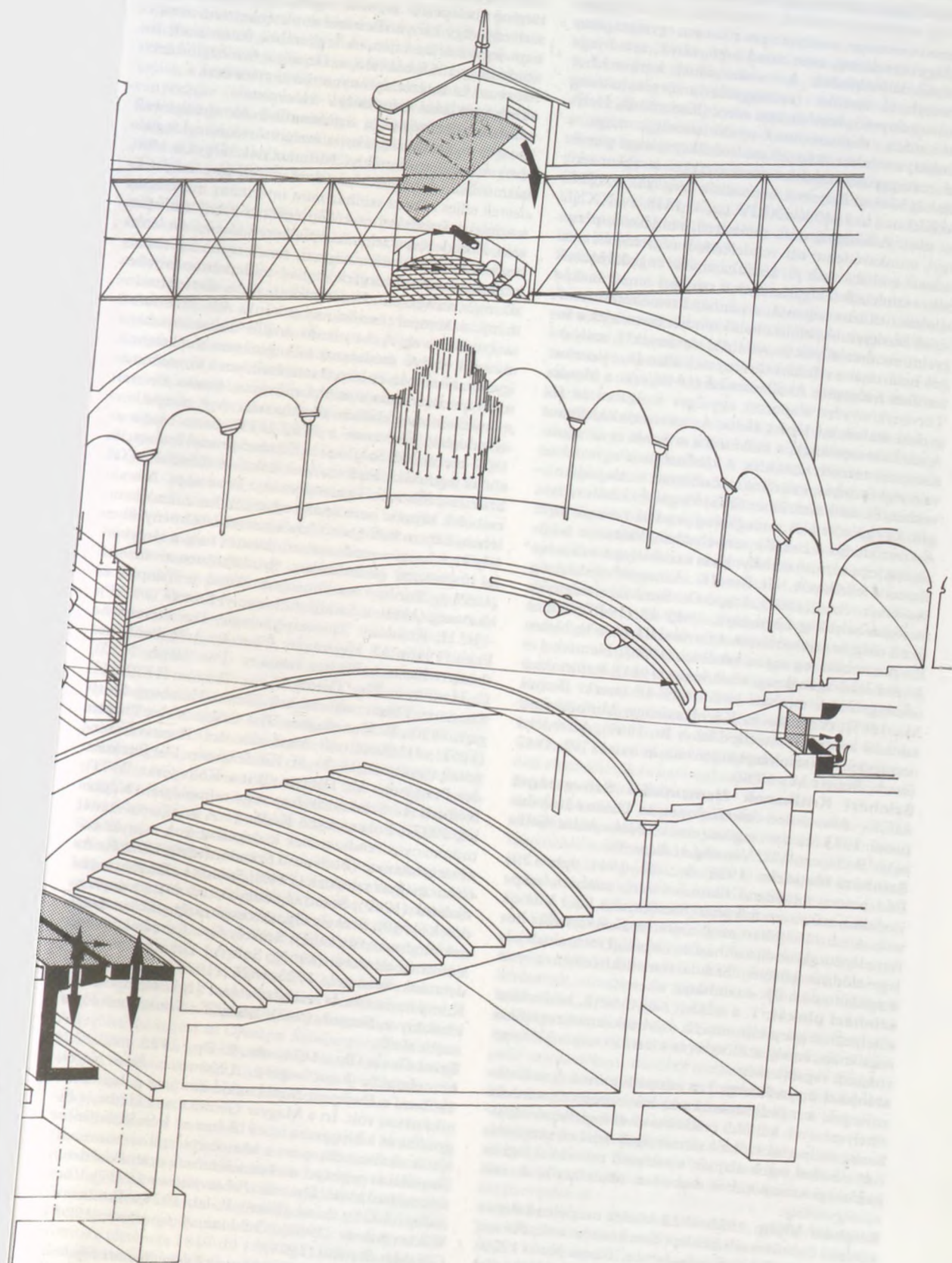
egyszintes zenekari p.

forgótárca

személyszüllyesztő

lógó diszletemelő

Színpad sematikus keresztmetszete

sadalmi funkcióját, közjogi státusát, ill. a fennálló magánjogi alapelveket tükröző, történetileg változó jogszabályok összessége, amelyek nem alkotnak egységes, összefüggő rendszert, mert mind jogforrásuk, mind jogalanyai különbözőek. A ~ szabályainak forrása lehet törvényhozó testület (országgyűlés); törvényhatóság (önkormányzat); kormányzati szerv (Kancellária, Helytartótanács, minisztérium, rendőrhatalóság); maga a színház; a színház dolgozóinak érdekképviseleti szerve. Az országgyűlés színházi törvénycikkei a (Nemzeti) színház közjogi helyzetét határozzák meg (pl. az 1836. évi XLI. tc., az 1840. évi XLIV. tc., az 1848. évi XXXI. tc. stb.). A közigazgatási, miniszteri, rendészeti, pénzügyi, munkavédelmi stb. rendeletek és végrehajtási utasításai szabályozzák pl. a színháznyitási engedélyezésének, a színházak felügyeletének, a színházi cenzúrának, a színház tűzbiztonságának, a színház üzemeltetési rendjének kérdéseit. A színház belső rendjét biztosítják a fegyelmi rendszabályok (a „színházi törvények”), melyeknek betartását a színházi törvényszék állandó, választott testülete felügyelte. Az államosítás (1949) után a Munka Törvénykönyvére alapozott egységes szolgálati és fegyelmi szabályzat lépett életbe a mo.-i színházakban. A színházvezetőknek, a művészi, a műszaki és az adminisztratív személyzetnek és a közönségnek egymáshoz való jogviszonyát, valamint a színháznak a színpadi művekhez, ill. azok szerzőihez fűződő jogait és kötelezettségeit az egyesületi és a magánjog rendezi (*szerzői jog*). A szerződtetés, *szerződés* szabályaiban, valamint a közönség jogait érintő szabályokban a szokásjog évszázados elemei is fellelhetők. – Ir. Révai L.: A magyar színházi jog mai érvényében (1907); Staud G.: Színházi rendeletek és jogszabályok gyűjteménye, 1945–48 (1948); Staud G.: A magyar színháztörténet forrásai III. (1963); Nyáry L.: A színházi jog egyes kérdései (1968); Németh L.: A színházi dolgozók jogi kézikönyve (1981); Reformkori országgyűlések színházi vitái 1825–48 (szerk. Bényei M., 1985); A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium színházi iratai I–II. (szerk. Dancs R., 1989); Az erdélyi országgyűlések színházpolitikai vitái és iratai 1791–1947 (szerk. Bényei M., 1990).

Színházi Kritikusok Nemzetközi Szövetsége: AICT – Association des Critiques de Théâtre International. 1983 óta a m. tagozat elnöke Földes Anna. Székhelye Budapest, VII. Városligeti fasor 38.

Színházi Magazin (1938. dec. 22.–1944. ápr. 12.): Budapesten megjelenő filmművészeti, színházi, szépirodalmi, művészeti folyóirat. Szerkesztője Rácz Vilmos volt. A ~ az 1938-ban megszüntetett *Színházi Élet* helyére lépett. Állandó színházi és társasági rovatának jellege elődjéét követte. Színdarabmelléleteiben a ~ is megjelentette a bp.-i színházak sikereit.

színházi plakát: 1. a színlap nagyméretű, közterületi elhelyezésre szánt változata; 2. olyan alkalmazott grafikai műalkotás, amely az előadás és a játszott színmű lényegi vonásait ragadja meg.

színházi ügynökség: 1. a színpadi művek (színjáték-szövegek, színpadi zeneművek) közvetítésével, színházi elhelyezésével, külföldi értékesítésével foglalkozó vállalkozás, mely a szerzőktől *szerzői jogdíj* fejében megvásárolt előadási jogok alapján a színpadi művekkel jogi és gazdasági szempontból szabadon rendelkezik; 2. *színpadüzgynökség*.

Színházi Világ: 1920–1922 között megjelenő képes színházi és művészeti hetilap. Szerkesztője volt: Faragó Jenő, Balassa Emil, Kardos István, Barna Jenő. 1920-ban egyesült a *Komédia* c. lappal, s *Színházi Világ* (és) *Komédia* c. jelent meg. A *Színházi Élet*tel nem tudott versenyezni, sem tartalomban, sem formájában.

színházjegy: *bilet:* a színelőadás időtartama alatt, annak megtekintése céljából érvényes, a színház nézőterére történő belépésre jogosító igazolvány (belépőjegy), szelvény vagy kártya. Beszerzése történhet *bérlétes* v. napi jegyvásárlás útján. A legkorábbi fennmaradt m. színházjegy 1858-ból való, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet aprónyomatványtára őrzi.

színháznyitási engedély: → *koncesszió*

színházstudomány: a színházművészet elméletével, hazai és nemzetközi gyakorlatával és történetével foglalkozó művészettudomány. Kutatásainak tárgya a színházművészet komplexitásának megfelelően a *színjáték*-elemek teljes köre: a színház mint intézmény működése, a színház társadalmi és közönségkapcsolatai, a színjátékszáz, a rendezés, a színházi műalkotás, a *színjáték* létrehozása, annak képzőművészeti, zenei, technikai vonatkozásaival. Ennek megfelelően a ~ több ponton érintkezik más művészettudományokkal, ill. a történettudománnyal, a komparatistika, az esztétika stb. különböző szakterületeivel. A ~t alkotó önálló tudománysszakok művelői önálló módszerek kidolgozására töreksenek, így kutatásaikban és következtetéseikben a társtudományok módszertanát a színházművészet sajátos követelményeinek megfelelően alkalmazzák. A ~ nemzetközi összefoglaló szervezete a *FIRT/IFTR*; hazai bázisa az 1957-ben alakult Színház- és Filmtudományi Intézet, ill. annak jogutódai. Tudományos vezető testülete az MTA Színház-, Film- és Táncstudományi Bizottsága. A szakemberek képzése nem önálló egyetemi kar v. szak keretében, hanem különböző felsőoktatási intézményekben folyik. A hazai ~ rendszeresen jelentet meg a tárgykörrel foglalkozó periodikákat: Színháztörténeti füzetek (1957–); Színházi tanulmányok (1960–); Színpad és közönség (1960–); Színházstudományi Szemle (1977–).

Ir. H. Knudsen: Theaterphilologie. Der literarische Echo (1916); M. Herrmann: Über die Aufgaben eines theaterwissenschaftlichen Instituts (Die Scene, 1920); C. Hamilton: The Theory of the Theatre (1939); H. Knudsen: Theaterwissenschaft (Berlin–Hamburg–Stuttgart, 1950); B. Hunningher: The Origin of the Theater (1961); H. Knudsen: Methodik der Theaterwissenschaft (Stuttgart, 1971); H. Kindermann: Die Funktion des Publikums im Theater (Wien–Köln–Graz, 1971); Németh A.: Színháztörténet vagy mimológia? (Napkelet, 1927); Pukánszky Kádár J.: A színészettörténet tudományos rendszerének kialakulása és a magyar színészettörténet (Budapesti Szemle, 1928); Hont F.: Az eltűnt magyar színjáték (1940); Staud G.: Dramaturgiai vázlatok (1940); Staud G.: Színházstudományi alapkérdések (1940); Székely Gy.: A színjátéktípusok kutatásának módszeréről (1961); Székely Gy.: Színjátéktípusok leírása és elemzése (1963); Solt A.: Dramaturgiai irodalmunk kezdetei, 1772–1826 (1970); Kerényi F.: Komparatistika és színháztörténet (A komparatistika kézikönyve, Szeged, 1987); Bécsy T.: Színházontológia (sajtó alatt).

Színi Gyula (Bp., 1876. okt. 9.–Bp., 1932. máj. 17.): író, újságíró. Jogot végzett, 1900-tól a *Pesti Napló*, 1903-tól a *Budapesti Napló*, majd az *Újság* c. lapok színikritikusa volt. Írt a Magyar Gényuszba, a Hétre, a Figyelőbe és a Nyugatba is. 1919-ben az Írók Szindikátusának elnöke volt, ezért a közzerepléstől visszavonult. Novellái és regényei mellett jelentősek drámakísérletei, színműfordításai. Drámái: *Fekete pásztor* (1917); *Iker-csillag* (1923); *Láva* (Forró P.-lál, 1924). Fordításai: Wilde: *Salome* (1907); Goldoni: *A fogadósné* (1924); Géraldy: *Szeretni* (1924).

Színhákadadémia: → Színház- és Filmművészeti Főiskola **színigazgató, színházigazgató; direktor:** a színház

vagy szintársulat vezetője. A 18–19. sz.-ban a pártolók által megbízott színész v. olyan színész-vállalkozó, aki saját kockázatára dolgozott. A 19. sz. folyamán, a polgári színház üzemmenetének kialakulása során elkülönült a *művészeti* és a *gazdasági* funkció. Mai értelemben a színház felelős vezetője, akinek feladata az egy. működtetése, a színház művészeti profiljának kialakítása és érvényesítése (a művészeti vezetők közreműködésével).

Színigazgatók Szövetsége (1904–1905?): a vidéki színigazgatók összefogását megkísérlő szervezet. Bp.-en 1904. febr. 9-én alakult. Elnöke *Krecsányi Ignác*, ügyvivő alelnöke *Komjáthy János* volt. Rövid működés után megszűnt.

színikola: a színházi alkotóművészek, elsősorban színészek – később rendezők, dramaturgok – elméleti és gyakorlati felkészítését szolgáló felsőfokú tanintézet, melyben a tehetséges hallgatók általános és szakmai ismereteit, műveltségét tudatosítják, és egyéni képességeiket fejlesztik a színházművészet komplexitásának figyelembevételével a modern pedagógia és *színészpédagógia* módszereinek alkalmazásával. A képzőművészetekhez, ill. a technikához kapcsolódó színházi alkotóművészeket Mo.-on a ~któl különálló intézményekben képzik (Iparművészeti Főiskola). A színészképzés története során előbb a színtárs.-okon belül, nem intézményesen folyt a színészutánpótlás felkészítése – pl. *Megyeri Károly* Kassai Színjátszó Plánta Iskolája, 1830-as évek –, a hazai német színészet példája nyomán, ill. a vezető színészek külföldi tapasztalatai alapján. Mo.-on az első ~t 1865-ben nyitották meg Pesten (*Színészeti Tanoda*), mely 1893-tól *Országos Színművészeti Akadémia* néven működött. A századforduló időszakától az önálló művészi profilt építő színházak – pl. a Vígsház, a Thália Társaság – saját felsőfokú iskolákat, neves színészek és színészpédagógusok – pl. *Rákosi Szió*, *Solymosi Elek*, *Hegyi Aranka*, *Rózsahegy* Kálmán, *Pálmay Ilka*, *Góth Sándor* – magániskolákat nyitottak. Állami engedéllyel működött az Akadémia mellett az *Országos Színészegyesület Színészképző Iskolája*. 1949-ben kezdte működését a *Színház- és Filmművészeti Főiskola*, amely a Színművészeti Akadémia jogutódja. Később az állami színészképzés monopóliumát ismét magán- és egyesületi ~k – *Gör Nagy Mária* színitanodája stb. – és egyes színházak színészképző stúdiói – a Nemzeti Színház stúdiója (1966–67-től), az Arany János Színház stúdiója, Merlin Stúdió stb. – törik meg.

színikerületi rendszer (1879–1949): az ország területén működő szintársulatok játszóhelyeinek elosztási rendszere 1879. okt. 1-jén lépett életbe, és a színházak államosításáig állott fenn. A rendszer az ország területén működő olyan szintárs.-oknak a játszóhelyeit rögzítette, amelyek nem egy helyen, egy városban, hanem több helységben működtek. Bevezetése előtt a társ.-ok szabadon választhatták meg a helyeket, ahol játszani kívántak, s ez a társ.-ok közötti összeütközésekhez vezetett. A kerületi beosztást az *Országos Színészegyesület* évadonként alakította ki, így a játszóhelyek összekapcsolását egy évadra határozták meg. Az 1939–40-es évad kezdetétől 1942 őszéig a színikerületeket a *cseretársulati rendszer* (stagione) váltotta fel.

színikritika: a színpadi mű, a *színjáték* bírálatára, elemzésére szolgáló tudományos v. publicisztikai műfaj. A színjáték komplexitásának, belső törvényszerűségeinek figyelembevételével ki kell terjednie a különböző *színjátékelemek* alkotta színjátékegész megvalósításának értékeire-hiányosságaira. – Ir. Szász K.: A magyar színikritika története 1849-től 1867-ig (1929); Szakáts K.: A magyar színikritika tíz éve 1949–1959 (1960); Szakáts K.: A magyar színikritika 1945–1949 (1960); Dersi T.:

A magyar színikritika történetéből (Sajttörténet, 1966).

színjáték: 1. *színmű*, középfajú dráma; a *dráma* magyar elnevezése; 2. *színjátszás*, a színész alkotótevékenysége; 3. a modern színháztudomány, a komplex színjátéktípus-elemzés terminológiájában a különböző *színjátékelemek* alkotta komplex és egyedi, időlegesen tárgyasuló színházi műalkotás, színpadi mű, amelyet a néző, a közönség egységes alkotásként fogad be. Alapvető jellemzői a megvalósulás tér- és időbeli egyszerűsége, jelenidejűsége, a közösségi – alkotó- és befogadóközösségi – jelleg. – Ir. Székely Gy.: A színjátéktípusok kutatásának módszeréről (1961); Székely Gy.: Színjátéktípusok leírása és elemzése (1963).

Színjáték (1910. márc. 2.–1910. dec. 25.): bp.-i színházi és zenei hetilap. Szerkesztője *Bárdos Artúr* volt. A század első évtizedének zenei, művészeti és színpadművészeti mozgalmából kínált izelítőt olvasóinak. Szépirodalmi közleményei (A kékszakállú herceg vára), tanulmányai, kritikái, színészportréi (Arcok és álarok) alapján a *Nyugat* színházművészeti testvér lapjának tekinthető.

színjátékelemek: a színházi, színpadi műalkotást, a *színjátékot*, illetve a különböző *színjátéktípusokat* meghatározó alkotóelemek. A színpadi mű létrejöttének – megírásának és előadásának – társadalmi környezete, az adott korszak szellem- és művelődéstörténete mint tágabb háttér; a játékkalkalom, a játék célja és funkciója, a színielőadás helye mint külső meghatározó tényezők; a színjátékban részt vevő alkotók, a színpadi játékmód (a felkészülés folyamatától a színházi konvenciórendszer érvényesüléséig), a színpadi mű vizuális és technikai kerete (a színpadforma, a szcenika, a színháztechnikai megoldások), a játékeszközök, a nyelvi, zenei és pantomimikus alkotóelemek és arányaik; a színpadi mű cselekménye, a színjátékban megjelenő jellemek és alakok, valamint a köztük levő viszonyrendszer; a színjáték közönsége, valamint a színjáték történeti kapcsolatai, hatása, utóélete. A felsorolt ~ és az általuk alkotott struktúra, az ún. színjátékegész leírásával komplex módon elemezhetők és határozhatók meg a *színjátéktípusok*, ill. az egyes színielőadások.

színjátékszerű népszokások: → *dramatikus játékok*
színjátéktípusok: a színpadi műveknek a különböző *színjátékelemek* meglete v. hiánya, illetőleg arányai alapján leírható csoportjai, melyek a színháztörténeti korszakokra jellemző módon követik, váltják egymást. – Ir. Székely Gy.: A színjátéktípusok kutatásának módszeréről (1961); Székely Gy.: Színjátéktípusok leírása és elemzése (1963); Székely Gy.: Színjátéktípusok dramaturgiája (1965); Kerényi F.: A színjátéktípusok történeti leírásának elmélete és gyakorlata. Hamlet-előadások hazánkban, 1790–1840 (1975).

színjátszás: a színházi alkotómunka egyik eleme, a *színész* (*színjátszó*) tevékenysége. A jellemeknek a színpadi situációban színészi játékeszközökkel beszéd, mimika, gesztus, testtartás, mozgás; jelmez, maszk, kellék – történő megjelenítése a közönség előtt. A hivatásos ~t *színművészetnek* is nevezik.

színjátszó: 1. alakoskodó; 2. a színjátékban részt vevő személy, színész; 3. jelentésbővüléssel ma már a nemhivatásos, azaz *műkedvelő*, *amatőr* v. *felhívásos* játékos megnevezése is.

színlap; *cédula:* előzetesen készített, többnyire egy lapos kisnyomtatvány, amely az előadás adatairól tájékoztatja a közönséget. Tartalmazza idejét, helyét, a játékdarab címét, műfaját, szerzőjét (fordítóját), az előadást létrehozó művészek nevét, a teljes szereposztást. A műsor rekonstrukciójának fontos színháztörténeti forrása,

amely azonban (előzetes volta miatt) csak az előadás tényleges megtartását visszaigazoló más forrásokkal együtt teljes értékű. A legjelentősebb hazai ~gyűjtemények: az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára és az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet. **színlapkihordó:** színházi alkalmazott vagy a társulat kisebb művészi rangú tagja, aki az együttes játszóhelyeül szolgáló helységben a közönség rendszeresen színházat látogató tagjait vagy a helység jelentősebb személyiségeit lakásukon, szállásukon kereste fel, s az előadásra szolgáló meghívó gyanánt nyújtotta át a kézzel írt vagy nyomtatott *színlapot*. Feladata volt a *plakátként* kiragasztott színlapok elhelyezése is. Huzamosabb idejű játszás esetén a közönség szervezett része megrendelhetette a színlap naponkénti házhozszállítását.

színmester: → *diszletmester*

színmű: 1. általános értelemben: dialógusban írt színjátékszöveg; 2. középfajú dráma, a tragédia és a vígjáték jegyeit egyesítő drámatípus. Elterjedése a felvilágosodás kori polgári dráma létrejöttéhez kapcsolódik. Elméletét D. Diderot és G. E. Lessing dolgozta ki. Fénykorát a 19. sz., a romantika színházában élte, később a francia társadalmi ~, az ún. *jól megcsinált darab* volt a legnépszerűbb. A 19. sz. utolsó harmadától az ún. „tisztá” színjátéktípusok helyét szinte teljes egészében átvette (Ibsen, Csehov, Shaw stb.). – Ir. Név A.: A drámai középfajok elmélete (1873); Szigligeti E.: A dráma és válfajai (1874); Lukács Gy.: A modern dráma fejlődésének története (1911); Szondi P.: A modern dráma elmélete, 1880-1950 (1979).

színművészet: → *színjátszás*

Színművészeti Akadémia: → *Színház- és Filmművészeti Főiskola*

Színművészeti és Filmművészeti Kamara: az 1938:XV. tc. alapján kezdte meg a szervezést *Wlassics* Gyula br., miniszteri biztos. Az aug. 28-án kelt 1938/6090 sz. M. E. rendelet értelmében zsidó származású művész nem lehetett a kamara teljes jogú tagja. Az 1938. dec. 22-én tartott első képviselői közgyűlésen elnöké Kiss Ferencet, főtítkárrá Cselle Lajost választották. 1944. ápr.-ban az addig különböző jogcímenek kivételezettek tagságát is megszüntették. A nem kamarai tagokat a színházak nem szerződthették. A kamara az 1939–40-es évtől kialakította a vidéki színészet új rendszerét, amelyben „cseretársulatok” váltották egymást meghatározott városok körében („stagione rendszer”). Nyolc elsőrendű és nyolc másodrendű társ.-ot engedélyeztek. Hivatalos lapja a *Magyar színészet* volt. A kamara 1945 elején szűnt meg.

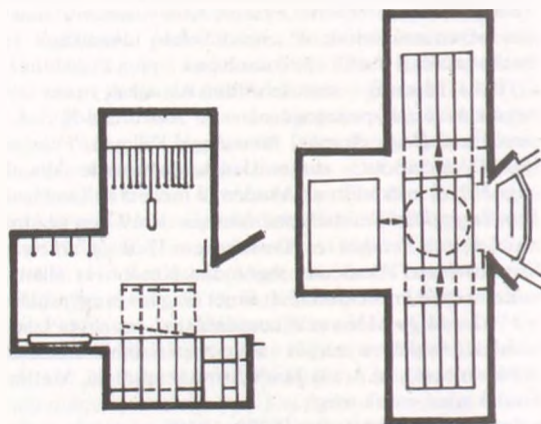
Színművészeti Főiskola (1919): A Tanácsköztársaság Közoktatásügyi Népbiztossága által kidolgozott tervezet szerint a SzÁk átszervezése és a magán-színiiskolák beolvasztása után kialakuló, a színészképzés feladatait ellátó intézmény. A ~ az 1919–20-as tanévben kezdte volna meg működését. 4 éves tanulmányi ideje 2–2 évre (szakiskola és mesteriskola) oszlott. Képzési tervében a drámai és énekes színészek nevelése, ill. a rend.-képzés egyaránt szerepelt. – Ir. A százéves színésziskola (szerk. Csillag I., 1965).

Színművészeti Tanács: → *Magyar Országos Színművészeti Tanács*

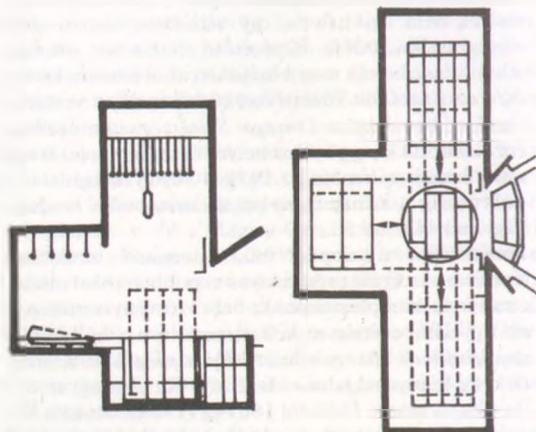
színpad: a színházépületnek a *nézőtérrel* szemben elhelyezkedő, a *játéktér*et magába foglaló része.

Színpad (1935. jan.–1937. márc.): a *Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának* Szegeden megjelent színháztudományi szemléje. Szerkesztői Hont Ferenc, Staud Géza voltak. Színházi és filmkritikái mellett közleményei színháztörténettel (*Pukánszky Kádár Jolán, Zádor Anna* írásai), színházelmélettel, színházesztétikával

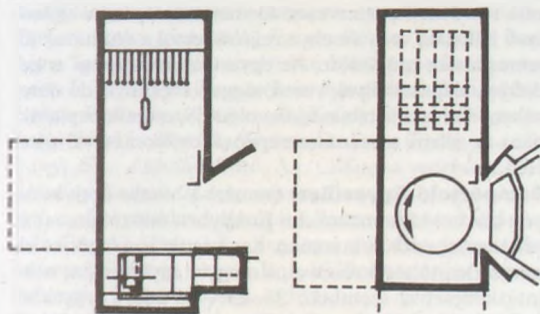
(*Benedek Marcell, Németh Antal* írásai), táncelmélettel (*Rabinovszky Máriusz* írásai) foglalkoztak. 1937-ben a *Magyar Színházstudományi és Színpadművészeti Társaság* lapja lett. – Ir. Makkai L.: Új magyar lapszemle (1935). **színpadforma:** a különböző színháztörténeti korszakokra és színházművészeti irányzatokra jellemző játéktér-nézőtér-konstrukció, ill. a színpad technikai feltételrendszerének típusa. – Az antik görög, a hellenisztikus és a római kori katlanszerű *amfiteátrum*, a függőleges falakkal határolt nézőtérrel épült *aréna-színpad*, valamint a modern kori *térszínpad*, *kör-színház* ~-ja a kör v. négyszög alakú sík v. emelt játéktér és az azt körülölgő nézőtér együttese. A középkori *misztériumszínpad* és a vásári komédiák színpada deszkaemelvény függönyháttérrel és szabad (ülések nélküli) nézőtérrel. A reneszánsz fülkeszínpadból fejlődött ki az Erzsébet-kori angol (*Shakespeare*-) *színpad*, mely három szinten, elő-, hátsó- és felsőszínpaddal működött. Európában a legelterjedtebb ~ a *dobozszínpad* (kulisszaszínpad, perspektivaszínpad), mely a nézőtér felé nyitott „három oldalú szoba”, a színpad mélységet tagoló kulisszapárok kétoldali sorával és háttérrel. Az előfüggönnyel zárható színpadnyílás előtt még ún. előszínpad (proscenium), zenekari árok is elhelyezkedhet. A 19. sz. végétől a dobozzínpad mellett újra teret nyernek a különböző historikus ~-k (pl. *térszínpad*, *Shakespeare-színpad*), ill. ezek kombinációja, a variálható színpadtechnikával és színpad-nézőtér-konstrukcióval rendelkező ún. *szimultán színpad*.

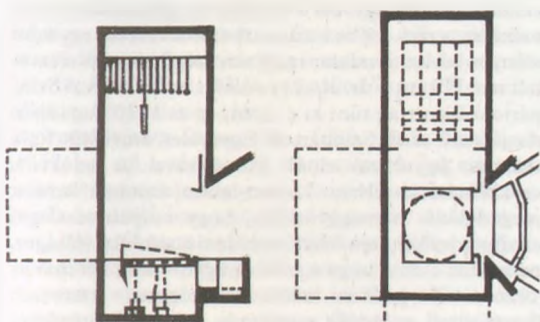
TOLÓ-, ill. KOCSISZÍNPAD

FORGÓSZÍNPAD SÜLLYESZTŐKKEL

KÉTSZINTES FORGÓTÁRCSA

BILLENTHETŐ FORGÓTÁRCSA

színpadi alaprajz: általában 1:50 léptékben készül a diszlettervezők számára. Tartalmazza a főszínpad és a mellékszínpad(ok) meghatározó színpadtechnikai berendezéseit: a forgószínpadot, süllyedőket, a horizontot, a diszlettartók és világítási tartók helyét, a világítási tornyokat és az állandó takarásokat. Megkönnyíti a tervező dolgát, ha a $\sim 1 \times 1$ m-es hálót is tartalmaz.

színpadi beszéd: a színházi előadás során használt, a hétköznapi beszédtechnikától eltérő, kiművelt, koronként, stílusonként és színjátéktípusonként változó előadásmód a színpadi szöveg interpretálására. Mint ilyen, a színpadi alkotóművészet egyik legfontosabb hatáseleme és a színész művészi és munkaeszköze, a *dikció*. Lásd még: *beszédtechnika*. – Ir. Nagy A.: Színpad és beszéd (1964).

színpadi kocsi: a színpadi diszlettmozgatás, -változtatás eszköze, a színpad síkjában süllyeszthető kerekeken mozgó beépíthető felületű dobogó.

színpadi szerzők világtalálkozója Budapest (1930): az 1930. máj. 28.–jún. 4. között rendezett kongresszus napirendje: 1. az előadások utáni szerzői honorárium (tantième) viszonyossági alapon történő, kölcsönös ellenőrzése; 2. a szerzői jogi törvénykezés kérdései; 3. az új médiumok (hangosfilm, gramofon, rádió) szerzői joggal kapcsolatos problémái. A kongresszus szervezője a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete volt. A magyar küldöttséget Harsányi Zsolt vezette. A Színpadi Szerzők Világszövetsége elnökévé Heltai Jenőt választották meg.

színpadi tánc: bemutatásra szánt, színpadi szempontok szerint szervezett táncprodukció. Európai formái a 16. sz. végén alakultak ki. Korai megjelölései francia nyelven fogalmazódtak meg. Összefoglaló neve a *balett*. Az ún. *balett divertissement* cselekmény nélküli, szóalkotó tánc az előadók technikai tudásának, virtuozitásának bemutatására („variációk”). A *balett d'action*, vagyis cselekményes balett (balett-pantomim) a 18. sz. közepén J.-G. Noverre táncreformjával kezdődik: drá-

mai mesét, cselekménysort fejez ki táncos formában a szerepszerűen átélt mozdulat, gesztus, mimika felhasználásával. Mo.-on a *táncjáték* a reformkori színház egyik színjátéktípusaként jelent meg a hamarosan lehangyatos *arlekináddal* együtt. Rendszeressé vált a ~ betét-jellegű beillesztése a látványos nagyoperákba, majd a 19. sz. közepétől az operettekbe is, táncoktatók v. táncár felépítésével, a valcer, a polka, majd a csárdás ritmikai jellegzetességeire építve. Az angol-amerikai operett, zenés komédia („musical comedy”) egyik elágazása lett a látványos-kórusos, nagyvárosi *revü*. Önálló színpadi alkotás igényével jelentkezett a 20. sz. első éveiben a *modern tánc* („szabad tánc”) Isadora Duncan kezdeményezésére, amelyet az expresszionista irányzatok, majd Mary Wigman, Marta Graham folytattak. Velük párhuzamosan alakult ki a *mozdulatművészet* (mozgásművészet), amelyben szinte a mai napig széleskörű stílusgazdagságú változatok élnek egymást követően, egymás mellett. Századunk közepétől a hagyományos *népi csoporttánc* – rekonstrukció szándékkal vagy dramatikus jelleggel – szintén a ~ formáját öltötte fel („népi együttesek”). A sz. végén az újabb ~ alkotások egyre inkább a táncosok önkifejezésének erősen gondolati, néha filozofikus töltésű igényeit követik. Új irányzatot képvisel az ún. *táncszínház*, amely összművészeti eszközöket is felhasználva kívánja önállóítani magát. Ir. Koezler: *Balletlexikon* (1977); Rabinovszky M.: *A tánc* (1946); Vitézy I.: *A tánc* (1963); Van Praagh-Brinson: *A koreográfia művészete* (1967); Vályi R.: *A táncművészet története* (1969); *A színpadi tánc története Magyarországon* (1989; szerk. Dienes G. és Fuchs L.); *Fordulatok* (1992; szerk. Várszegi T.).

színpadi zene: 1. a színjátéknak a szerző által meghatározott és a cselekménnyel összefüggő, többnyire zeneszerző közreműködésével komponált zenéje, amelyet a színpadon, a zenekari árokban vagy a színpad falak mögött szolgáltattak meg. Három alapvető típusa különíthető el: a) szerző által előírt illusztratív v. hangulatkeltő zene, amelynek szoros értelemben vett dramaturgiai funkciója van (dalkíséret, fanfár, tánc, induló stb.), b) a színműhöz komponált keretzene: nyitány, közjáték, változás alatti és befejező zene, valamint melodramatikus jelenetek és kísérőzene, amelyek zenei formája közvetlenül alárendlődik a cselekménynek, c) a színjátéktól független, pusztán hangulatkeltő, szünetkeltő zene, amely csak közvetve sorolható a színpadi zene kategóriájába; 2. az operában a zenekari ároktól független ~nek többnyire közvetlen dramaturgiai funkciója van. Egy-egy jelenet v. akció illusztrálására, kiemelésére szolgál (Mozart: *Don Giovanni* táncjelenet, Bizet: *Carmen* induló).

színpadkép: a színjáték cselekményének helyszínét ábrázoló v. jelző, annak dekoratív-képzőművészeti keretet adó vizuális kompozíció. Az élő szereplőkön kívül minden, a színpadon (játéktéren) megjelenő síkbeli, plasztikus, ill. fény hatáselem (jelmez, kellék, diszlett, bútor, világítás), melyeknek egységességét a rend. és a vizuális elemek tervezői, v. a *szcenikus* által kidolgozott ún. *szcenikai terv* biztosítja.

színpadkeret: → *színpadnyílás*

színpadmester: → *diszlettmeister*

Színpadművészeti Kiállítás: az első ~t a Magyar Iparművészeti Társulat rendezte Budapesten (megnyílt: 1925. máj. 30.) a régi Műcsarnokban, a társulat fennállásának 40. évfordulója alkalmából tartott iparművészeti kiállítás keretében. A ~ bemutatatta, hogyan fejlődött a m. színpad díszítőművészete 1915-1925 között. Legkiemelkedőbb darabjai Bánffy Miklós gróf színes díszletvázatai voltak. Alapvetően két irány érvényesült: a festőiséget – *Faragó Géza*, *Kémény Jenő* – és a konstruktív

egyszerűséget Medgyes László – hangsúlyozóké. Az akkori fiatalok, pl. Oláh Gusztáv az előbbi folytatták. A kiállításnak történeti anyaga nem volt. A második ~ Németh Antal rendezte a szegedi Kulturpalotában (megnyílt: 1929. nov. 16.). Ekkor főként *faschik* Álmos és növendékei mutatták be makettjeiket és kosztümerveiket.

Színpadművészeti Stúdió (1928): a Zak kistermében léptek fel modern színpadművészeti törekvéseikkel. Vezetői *Rékai András* és *Tiszay Andor*, szereplők ifj. *Oláh Gusztáv*, *Tolnay Pál*, ifj. *Gaál Mózes*, *Punkósti Andor*, *Németh Antal*, *Balassa János*, *Peti Sándor*, *Kádár Anna* voltak. *Rékai* kísérleti rendezéseiben Gordon Craig hatása és a filmszerű megoldások érvényesültek. Shakespeare, Büchner, Tzara és Gárdaly drámáit mutatták be.

színpadnyílás: a színpadot a nézőtértől elválasztó falban kialakított nyílás. Régebben díszes keret vette körül. A 20. sz. modern színházai a merev elválasztás felszámolására törekedtek, így különféle technikai megoldásokkal elérték, hogy a ~ szélességi és magassági méretét változtatni lehessen. A zsinórpaddal rendelkező – 8 m-nél nagyobb belmagasságú – színpadok ~-át biztonsági (*vas*)*függönnyel* zárják le.

színpadrendszer: nagyobb színházépületekben a főszínpad és az azt kiegészítő ún. *mellékszínpadok* funkcionális együttese. A mellékszínpad elhelyezkedésétől függően *oldal-* v. *hátsószínpad* lehet. A mellékszínpadokon elhelyezkedő nagyméretű, géppel mozgatott v. kisebb, kézi mozgatású *színpadi kocsikon* az *állódíszletet* előre felépíthetik, és azokat *változáskor* gyorsan a főszínpadra tudják juttatni. A színpadi kocsi *forgószínpad* is építhető. A két oldalszínpaddal és hátsószínpaddal körülvett főszínpad-elrendezést „négyes ~”-nek nevezik.

színpadtechnika: gyűjtőfogalom a *játéktér*ben alkalmazott, funkcionálisan az előadást kiszolgáló beépített vagy mobil szerkezetek, gépek, mechanizmusok számára. Főbb csoportjai: a) helyhez kötött acélszerkezetek: *zsinórpaddás*, munkakarzatok, hidak, lépcsők; b) *felsőgépezet*, *alsógépezet*: süllyedő pódiumok, *forgószínpadok*, zenekari árok süllyedői v. lefedő szerkezetek, személy-süllyesztők, *színpadi kocsik*; c) *függönyök*: előfüggöny, takarófüggönyök, háttér- v. horizontfüggöny; d) *biztonsági berendezések*.

Színpadunk (1945–1951): elsősorban a működő egyesületek munkáját segítő szándékkal indított jugoszláviai kiadványsorozat. Az első három szám Népművelési Kis Könyvtár c. jelent meg. Az 56 füzetből álló további sorozat klasszikus világirodalmi és m. ~ Molière, Csehov, Gogol, Jovan Sterija Popovic, Branislav Nusic, Heijermans, Brecht, Katona József, Kisfaludy Károly, Szigligeti Ede, Madách Imre, Móricz Zsigmond, Karinthy Frigyes stb. – és főleg társadalmi tematikájú, szocialista hangvételű szovjet és délszláv – Katajev, Rahmanov, Mihalkov, Branko Copic, Joze Horvat stb. ~ színműveket tartalmazott. Ezekben jelentek meg a háború utáni jugoszláviai m. irodalom első színpadi írásai – *Gál László*, *Majtényi Mihály*, *Bogdánfi Sándor*, *Sulhóf József* – és drámái (*Weigand József*: Kéz a kézben, *Bogdánfi Sándor*: Új fény). A drámairodalmat, színházi kultúrát népszerűsítő sorozat rendeltetését füzetenkénti magas példányszáma – 1500–2000 – bizonyítja. – Ir. Csáky Sörös P.: A jugoszláviai magyar könyv 1945–1970 (Újvidék, 1973).

színpártolás: a m. vándorszínészet szervezett támogatása, amelyet a városfejlődés alacsony foka, a tőke hiánya és a közönség szűrszáma tett szükségessé. Jellemző formái: *bérletek*ek gyűjtésével bizonyos előadásszám biztosítása, alkalmankénti segélyezés, színészek megjutalma-

zása stb. Kifejlett szervezeti formája a *színpártoló egyesületek* hálózata volt, amely a reformkortól a színházak államosításáig működött. Az egyesületek hatósági engedéllyel, alapszabállyal, vezetőséggel tevékenykedő öntevékeny kulturális társaságok voltak. Szerepük napjainkban, az állam mecénásszerepének csökkenésével újraéled.

Színpártoló Egyesület: eszméje a húszas évek közepén kezdett körvonalazódni Erdélyben mint ellenszere védekezési eszköz a román hatóságok elnyomó és elnemzetlenítő törekvéseivel, a magyar együtteseket sújtó intézkedéseivel szemben: 26–33%-os adó a jegyekből befolyó jövedelmek után a román társulatok 13%-os adójával ellentétben, elképesztően magasra tornáztatott jogdíjak stb. A csaknem minden városban megalakuló szervezetek eleinte részleges célokat tűztek maguk elé: a vendégszereplő egy-ek 6–8 hetes megélhetésének biztosítását, a társ.-ok és a színházbarátok részére egyaránt előnyös bérleti rendszer megszervezésében való részvétel stb. Főként a dr. *Apáthy Miklós* vezette dévai Színpártoló Bizottság tűnt ki e téren, és az 1930 aug.-ában megalakult aradi Színpártoló Egyesület, amely ifj. *Vasa Gusztáv* ügyvezető elnök irányításával az adókvóta csökkentését is elérte. Lassan-lassan azonban kezdett megérlelődni a meggyőződés, hogy csupán részleges eredményekkel nem lehet leküzdeni a színházi válságot, nem lehet elérni, hogy a színház ügye – mint azt már az 1926-os első helikoni találkozó leszögezte – szervesen összeforjon az erdélyi magyarság elsőrendű létérdekével. Ehhez szerkezeti változások kellenek, új színházmodell kialakítása szükséges. Kolozsvárott az 1930–31-es évtől kezdve *Janovics Jenő* átengedte a színház vezetését a *Bánffy Miklós* elnöklétével működő ~-nek – ő műv.-i ig.-ként dolgozott tovább –, az egyesület pedig az anyagi fedezet előteremtésére szerződést kötött egy alkalmi konzorciummal. Vállalkozók: *László Akos*, az Erdélyi Takarékpénztár igazgatója és dr. *Horváth Toldy Rudolf* voltak. Az új színháztypus az erők összevonásával a minőségre helyezte a hangsúlyt. A jogilag magánvállalkozásként jelentkező, de lényegében az erdélyi magyar kultúrközösség közvetlen irányítása alatt tevékenykedő nemzeti intézményt *Kemény János* nemzetközösségi színháznak nevezte. Ezt a modellt képviselte a Thália Rt., amely nemcsak Kolozsvárott játszott, hanem ellátta Nagyváradot, Brassót, Aradot és Marosvásárhelyt is, és a színvonal emelésére serkentette a különböző vándor-társ.-okat.

Szinte Gábor (Bp., 1928. aug. 18. –): festőművész, diszlettervező. Tanulmányait *Bernáth Aurél* tanítványaként 1946–1952 között végezte a bp.-i Képzőművészeti Főiskolán, majd 1957–58-ban ugyancsak festészeti tanulmányokat folytatott a firenzei Szépművészeti Akadémián. 1952-től kezdődően gyakran szerepelt kiállításokon, s igen sok murális (olykor monumentális) fain-tarziát, üvegfestményt tervezett. Mindezek hatására érdeklődése a színpad művészeté felé is fordult. 1960-tól tervezett diszlettereket, főleg a fővárosi – a Madách, a Vig-a Thália és a Körszínháznak – olykor vidéki színházaknak is. 1972-től diszlettervezést tanított a SzAk-n, majd 1978-ban a bp.-i Képzőművészeti Főiskolán újra-szervezte a diszlet és jelmeztervezési tanszéket, ahol tanszékvezetőként, 1987-től egyetemi tanárként tanított 1991-ig. A különböző képzőművészeti ágakban, technikákban, stílusokban megszerzett tudását és elért eredményeit felhasználva a színpadi téralkotásban is önálló alkotásokat hozott létre. Festőiség, nagy tablók alkotása, konstruktivitás, a drámák korához, világához, cselekményéhez való alkalmazkodó készség, izlés- és stílusbiztonság jellemzi művészetét. Különböző scenográfiai

kiállításokon is gyakran szerepelt itthon és külföldön, Bp., miskolci triennálék, Prága, Róma, Nápoly, Bari, Novi Sad-i triennálék, ahol 1966-ban harmadik díjat kapott. F.T. Shaw: *Tanner John házassága*; Euripidész-Sartre-Illyés Gy.: *A trójai nők*; Krúdy Gy.: *A vörös postakocsi*; Eörsi I.: *Hordók*; Weöres S.: *Szent György és a sárkány*; Sh.: *Othello*; Sütő A.: *Csillag a máglyán*; Sh.: *Hamlet*; Csehov: *Három nővér*; Ajtmatov: *Az évszázadnál...*; Szophoklész: *Antigoné*; Arisztophanész: *Plutosz*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (Mai magyar díszlet és jelmez, Bp., 1973; Díszlet- és jelmeztervezés 1970–1980, Bp., 1983).

Szintetikus Kórus: →Zöld Szamár Színház színváltózás: →váltózás

Szirácki Katalin (Palics, 1954. aug. 22.–): színésznő, bábszínész. Az Újvidéki Művészeti Akadémián szerzett oklevelet. 1982-ben a szabadkai Gyermekszínházhoz, majd 1986-ban a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, amelynek jelenleg is tagja. Epizód szerepeket játszik. F.Sz. Teve (Naum: Apollodórosz); *Takarítónő* (Ristic: Sz. J. élet és idő).

Szirmai Albert; *Sirmay* (Bp., 1880. júl. 2.–New York, 1967. jan. 15.): zeneszerző, karmester. A Zak elvégzése után a Népszínház-Vigopera korrepetitora lett. Ott mutatkozott be, 1907-ben, első színpadi művét, *A sárga domonót*. 1907-től karmesterként működött a Modern Színház Cabaret-ban, majd az Andrássy úti Színházban. Népszerű operettjeit, amelyeket 1928-ig a Király Színházban vittek színpadra, csakhamar Bécsben, Berlinben és Londonban is bemutatták. *Heltai Jenő*, *Gábor Andor*, *Babits Mihály*, *Szép Ernő* verseire írt szonzeit a legkiválóbb előadók énekelték. 1928 után New Yorkban élt, de újabb művei nem arattak sikert. Ekkor a Chappel zeneműkiadó cég vezető szerk.-je lett. Élete vége felé többször hazalátogatott; ekkor még két új darabját játszottak sikerrel. F.M. *Bábkirálynő* (1908); *Táncos huszárok* (1909); *Filmzauber* (1912); *Mexikói lány* (1912); *Mágnás Miska* (1916); *Harangvirág* (1918); *Mézeskalács* (1923); *Alexandra* (1923); *Eva grófnő* (1928); *A kalóz* (1933); *Tabáni legenda* (1957); *A Tündérlaki lányok* (1964).

Szirmai Béla (Bp., 1931. febr. 7.–): koreográfus, pedagógus. A SzAk koreográfus és tanpedagógus szakán szerzett oklevelet 1955-ben. 1957-től a KISZ Központi Művészegyüttes tánckarának vez.-je. 1988-tól a Talentum Együttest vezeti. Bp.-i színházi és televíziós produkciókban is közreműködik koreográfiai betanításaival. Táncot tanított 1958–1974 között az Állami Artistaképzőben. 1964-től a SzAk tanára. Erkel Ferenc-díjas (1975).

Szirmai Gabriella (Szatmárnémeti, 1919. dec. 20.–Sepsiszentgyörgy, 1987. ápr. 3.): színésznő. Pályáját szülővárosában kezdte 16 évesen szubrett és naiva szerepkörben. 1948-tól nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagjaként zenés vj.-okban naiva, ill. komikai szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Lida* (Kornejcsuk: Fehér köpeny); *Pólika* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül); *Rozika* (Móricz Zs.: Uri muri). *Abigail* (Scribe: Egy pohár víz).

Szirmai Imre; *Ignác* (Szeged, 1860. jún. 26.–Bp., 1945. júl. 10.): színész, színházigazgató. A SzAk-t 1883-ban végezte, ezután Szegedre került. 1885-től 1907-ig, kis megszakítással a Népszínházban játszott. 1886–87-ben a temesvári társ.-nál próbálkozott, de nyaranta a Budai és a Városligeti Színkörben is fellépett. 1907-től a Király Színház, 1913-tól a Népepera tagja, 1920–1924 között a Revü, ill. a Blaha Lujza Színház ig.-ja volt. 1924–1927 között a Király Színház szerződött tagjaként működött. 1930-ban nyugalmomba vonult. Komikusként és bonvi-

váni szerepkörben aratta legnagyobb sikereit, de prózai színészként is jelentékeny volt. 1888-ban az Országos Színészegyesület tanácsosa, 1914-ben disztágja lett. 1929–1932 között a minisztérium a színiiskolák szakfelügyeletével bízta meg. F.Sz. *Plinchar*d (Hervé: Lili); *Napoleon* (Sardou–Morcau: Szókimondó asszonyosság); *Lajos* (Tóth E.: A falu rossza).

Szirmai Péter (Bp., 1952. máj. 3.–): színész. A SzAk-n 1978-ban szerzett oklevelet. A kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1980–82-ben a József Attila, 1982–1987 között a Szegedi Nemzeti, 1987-től ismét a kecskeméti Katona József Színház tagja. F.Sz. *Viktor* (Zorin: Varsói melódia); *János* (Molnár F.: Az ördög); *Fiú* (Karinthy F.: Gellérthegyi álmok); *Roncourt követ* (Biró L.–Lengyel M.: A cárnő); *Fabrizio* (Gondoni: Mirandolina); *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Péter apostol* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Balassa professzor* (Németh L.: Az írás ördöge); *Boronkai államtitkár* (Németh L.: Szörnyeteg).

Szirmai Rezső (Bp., 1901. szept. 16.–Bp., 1966. nov. 17.): író, újságíró. Két évig az orvosi egyetemre járt. 1923-tól az Est-lapok munkatársaként, 1934–1939 között szerkesztőjeként dolgozott. 1934–35-ben a Bethlen téri Színház dramaturg-ig.-ja volt. 1945 után is az újságíró pályán maradt. Színműveket és vj.-okat írt. Drámái: *Előre megfontolt szándékkal* (1933); *Főúr, fizetek* (Rozványi V.-sal, 1935); *Visszafelé az úton* (1949); *Senki karácsonyfája* (hangjáték, 1959).

Szirmai Vilmos (Csobaj, 1890. szept. 24.–?, 1944): színész. Varietékben, mulatókban kezdte pályáját. 1920-ban a Royal Orfeumban szerepelt, ahonnan az úpesti Blaha Lujza Színházhoz szerződött. 1922–23-ban a buda-miskolci társ.-nál, 1924–25-ben a Renaissance Színházban, 1925-ben a Városi Színházban, majd vidéken (Szeged, Miskolc) játszott. 1930–31-ben a Steinhart Színpad rend.-je, 1932–33-ban a Modern Kabaré tagja volt. Az 1930-as évek végéig fővárosi színházakban

Budai Színkör, Fővárosi Operettszínház, Művész Színház, Városi Színház, Bethlen téri Színház – jutott szerepekhez. Ezután ismét vidéken játszott epizód szerepeket. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain lépett színpadra. A fasizmus áldozata lett. Prózai és zenés művek jellemfiguráit formálta meg. F.Sz. *Cigány* (Szigligeti E.); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Ekdal* (Ibsen: A vadkacsa); *Csőrsz báró* (Zeller: A madarász).

Szirmay Márta (Kaposvár, 1939. okt. 9.–): énekesnő (alt). 1963-ban szerződött az Operaházba, ahol Szokolay Sándor Várnászának *Any*a szerepében debütált 1964-ben. Hamarosan a színház vezető énekesnőinek egyike lett. Legnagyobb sikerei közé tartozott Rossini Hamupipőke c. operájának 1965-ös premiejé, amelyben mint címszereplő kiválóan kamatoztatta kivételes szépségű alt hangját. Sokoldalú, temperamentumos énekesnő, akinek színészi játéka főként a drámai hősnők alakításában érvényesült, de karakterszerepeket is sikeresen formált meg. Állandó szereplője volt az oratórium- és dalesteknek. Pályája kezdetén szívesen – és egészen kiválóan – énekelt jazzt. Európa számos nagyvárosában szerepelt. Jazzénekesként számos fesztiválon vett részt. Művészi munkájáért Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. 1978 óta külföldön él. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Arnalta* (Monteverdi: Poppea megkoronázása); *Orfeusz* (Gluck: Orfeusz és Euridiké); *Azucena* (Verdi: A truba-dúr); *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál).

Szirovatka: →Balta Károly

Sziertes Ádám (Tápióság, 1925. febr. 10.–Bp., 1989. júl. 27.): színész. A SzAk elvégzése után 1950-től egy évadot töltött a Bányász, ill. a Honvéd Színházban. 1952-től a Miskolci Nemzeti Színház, 1957-től a Nem-

zeti Színház, 1974-től a győri Kisfaludy Színház tagja volt. 1976-tól 1985-ig a Thália Színház művésze. Ízes beszédmódja, alkata miatt kezdetben munkáshősök, parasztfigurák sorát alakította, később tudatos, eszköztelen, markáns jellemformálása sokféle karakter emlékezetes alakításához vezetett. Számos m. film főszerepében nyújtott sikeres alakítást. Kossuth-díjas (1988), Jászai Mari-díjas (1955), érdemes (1970) és kiváló művész (1983). F.Sz. *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Hulla Janos* (Móricz Zs.: Uri muri); *Sámson* (Petőfi S.: Tigris és Hiéna); *Dózsa György* (Sárközi Gy.: Dózsa); *Nagy Dezső* (Örkeny I.: Sötét galamb); *Tuskó* (Sh.: Szeget szeggel);

SZIERTES ÁDAM és SZEMES MARI
a rádióban

Balogh Anti (Sánta F.: Hűsz óra); *Gavrila* (Solohov: Emberi sors); *Kazangap* (Ajmatov–Elbert J.–Kazimir K.: Az évszázadnál hosszabb ez a nap); *Matuzsa* (Tamási A.: Ördögölő Józsiás). – Ir. Sz. Á. (szerk.: Ablonczy L. és Markus B., 1978).

Sziertes Ágnes (Bp., 1955. szept. 21.–): színésznő. A SzAk-n 1978-ban szerzett oklevelet, utána a kecskeméti Katona József Színház szerződtette. 1979-től 1983-ig a Nemzeti Színház tagja, majd 1983 óta a Katona József Színházhoz szerződtött. Karakter szerepeket formál meg, nagy erővel, hitelesen. Több filmben és tv-játékban szerepelt. Jászai Mari-díjas (1988). F.Sz. *Kőrös Piros* (Bródy S.: A medikus); *Aglája* (Dosztojevszkij–Száz Gy.: A félkegyelmű); *Vig Ilona* (Füst M.: Bol-dogtalanok); *Julja Sztepanovna* (Csehov: A manó); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Mária* (Sh.: Vizkereszt); *Christa* (Canetti: Esküvő); *Tatjana* (Petrusevszkaja: Három lány kékben).

Sziertes Gábor (Bp., 1953. júl. 3.–): színész. A SzAk-n 1980-ban szerzett diplomát, és a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződtött. 1987-től 1993-ig a Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lucio* (Sh.: Szeget szeggel); *Próbakó* (Sh.: Ahogy tetszik); *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgája); *Pali* (Szép E.: Lila ákác); *Trofimov* (Csehov: Cseresznyés-kert); *Andrea Darni* (Brecht: Galilei élete); *Theramane* (Enquist: Phaedra); *ifjú Henrik* (Füst M.: IV. Henrik); *Frici* (Sultz S.: Barátaim, kannibálok!); *Berreh* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde).

Sziertes György (Bp., 1923. aug. 22.–): színház-igazgató. 1947-ben a Vigszínházhoz szerződtött színész-

nek és közönségszervezőnek. 1949-től a Fővárosi Operettszínház művészeti titkára, 1950-től gazdasági ig.-ja, 1953-tól üzemig.-ja volt. 1962-től az Operaház gazdasági ig.-ja, 1973-tól 1987-ig, nyugdíjba vonulásáig ig.-helyettese volt. Könyve: *Színház a Broadway-n* (1990).

Sziertes Tamás (Bp., 1945. jan. 7.–): rendező. A SzAk elvégzése után 1968-ban a József Attila Színházhoz szerződtött. 1972-től 1978-ig a Miskolci Nemzeti, 1973 óta a Madách Színház rend.-je. 1977 óta tanít a SzAk-n. Jászai Mari-díjas (1981). F.R. Leigh–Wasserman: *La Mancha lovagja*; Sh.: *Lóvátett lovagok*; Slade: *Jövőre, véled, ugyanitt*; Sh.: *Vizkereszt*, *Tévedések vigjátéka*; Molnár F.: *Üvegcipő*; Lloyd Webber: *Macskák*, *József és a színes szélesvásznú álomkabát*; Kander–Ebb: *Kabaré*.

situáció; helyzet: a cselekmény és a jellemek által kialakított pillanatnyi feltételek összessége; azok a körülmények, melyek a cselekmény további folyamatát meghatározzák.

Szivessi Vilma: → Vogenhuber Vilma

Szivler József (Alsózsíd, 1923. márc. 10.–): színész, rendező. A SzAk-n 1957-ben kapott rend.-i oklevelet. Egy évadot töltött a Miskolci Nemzeti Színháznál, majd 1958-ban a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette, amelynek azóta is tagja. F.Sz. *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Döbrögi* (Fazekas M.: Lúdas Matyi); *Gyuri pincér* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Mendoza* (Shaw: Tanner John házassága); *Porthos* (id. Dumas: Három testőr). F.R. Molière: *Dandin György*; Sardou–Morcau: *A szokimondó asszony*; Gyárfás E.: *Férfiaknak tilos, Egérút*; Jókai M.: *Az aranyember*.

Szivós Károly (Szentcsanak, 1959. júl. 18.–): bábszínész. 1981-ben végezte el a Bábszínésztudományi, azóta az Állami Bábszínház, majd 1992-től a Kolibri Színház tagja. A Kereplő Együttes alapítója, ahol önálló műsorokat ad elő. Hősi és karakterszínész. 1992-ben az UNIMA elnökségi tagja lett. F.Sz. *Átutó Redéz* (Lázár E.: Berzsián és Dideki); *Deramo* (Gozzi–Heltai J.: Szarvaskirály); *Királyfi* (Károlyi A.: Hófehérke és a hét törpe); *Ferdinánd* (Sh.: A vihar). Előadástjei: Tafel: *Rettenetes áprilisi mese*; Leacock: *Roszcserkeff Mária*.

SZIERTES ÁGI – Margit kisasszony
(Füst M.: Málé néni)

Szlávik István (Bp., 1951. jan. 6.–): diszlettervező. Tanulmányait a leningrádi Színházművészeti Főiskola

diszlet-, jelmeztervező szakán folytatta, ahol 1976-ban diplomázott. 1977–1979 között a kecskeméti Katona József Színháznál, 1979–1981 között a szolnoki Szigligeti Színháznál dolgozott, majd 1981-től két évadon át Miskolcon tervezett, miközben a József Attila Színházhoz is szerződés kötötte. Ez utóbbinál volt tag 1983-tól kezdődően a kilencvenes évek első feléig. Tervezőművészetére a nagy kifejezőerejű makettek (háromdimenziós előtervek) készítése, konstruktív térépítkezés, a fényeffektusok gondos megtervezése, stílusbiztonság jellemző. Hazai és külföldi kiállításokon szerepelt. Jászai Mari-díjas (1990). F.T. Sh.: *Pericles*; Brecht: *A szécsuáni jólelek*; Sh.: *Lear király*, III. *Richárd*; Csehov: *Három nővér*; Moldova Gy.: *Malom a pokolban*; Beaumarchais: *A bűnös anyja*; Nagy A.: *Anna Karenina pályaudvar*.

Szlonka Márta (Bp., 1930. jún. 28.–): színésznő. Játszott a Madách Színházban, majd 1957-től 1959-ig az Állami Déryné, 1959–60-ban a Békés Megyei Jókai, 1960-tól 1976-ig a kaposvári Csiky Gergely, végül 1976-tól 1988-ban történt nyugalomba vonulásáig a Népszínház tagja volt. F.Sz. *Zsuzsika* (Móricz Zs.: *Pillangó*); *Júlia* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Agnes* (Molière: *A nők iskolája*); *Zsenda Kati* (Tabi L.: *Különleges világnap*); *Olympia* (Molnár F.); *Julie* (Sardou–Morcau: *Szókimondó asszonyság*); *Alphonsine* (Jókai M.–Hevesi S.: *A köszívű ember fiai*); *Aneta* (Kiritescu: *Szarkafészek*); *Domna Pantyelevna* (Osztrovszkij: *A művésznő és hódoló*).

Szlovák László (Bp., 1914. jan. 24.–): színházigazgató. Magán-színiiskolát végzett, majd rövid ideig vidéki társ.-okban színészként dolgozott. Később Bp.-en a Magyar és a Belvárosi Színházban játszott. Részt vett a Hont Ferenc-féle *Üggetlen Színpad* szervezésében és munkáiban. A háború után egy ideig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium színházi osztályának helyettes vezetője, 1960-tól 1976-ban történt nyugdíjazásáig a Fővárosi Operettszínház ig.-ja volt.

Szmolány Nándor (Szeged, 1860. jan. 22.–Szeged, 1915. júl. 7.): színháztörténész. Mérnöknek készült, de szembetegsége miatt pályáját módosította. 1882-től szülővárosában volt felsőkereskedelmi iskolai tanár. Számos szegedi gazdasági és társadalmi szervezetnek – pl. Dugonics Társaság – volt tagja és vezetője. Publikációs tevékenysége ennek megfelelően sokszínű, amely kiterjedt a helyi, a regionális és az országos szaksajtóra is. 1909-től a városi színügyi bizottság tagja. Két ízben írta meg szülővárosa színháztörténetét: *A szegedi magyar színészet száz éve* (Szeged, 1898); *A szegedi magyar nemzeti színészet százéves története* (Szeged, 1906). További művei: *A szegedi színművészet kritikája* (Szeged, 1912); *Tanulmányok és emlékek* (Szeged, 1905). – Ir. Nekrológ (Szegedi Híradó, 1915. júl. 8.); Dunainé Bognár J.: Szeged színháztörténetének forrásai a Csongrád Megyei Levéltárban 1886–1919 (1989).

Szó István (Bp., 1941. okt. 30.–): táncos. 1958–1986 között a Honvéd Művészegyüttes előadója.

Szoboszlai Éva (Bp., 1953. aug. 22.–): színésznő. A SzAk-n 1978-ban kapott oklevelet, és a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. 1985-től 1988-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja volt, azóta szabadfoglalkozású színésznő. F.Sz. *Honey* (Albee: *Nem félünk a farkastól*); *Éva* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Szonya* (Csehov: *Ványa bácsi*); *Irina* (Csehov: *Három nővér*); *Susy* (Knott: *Várj, míg sötét lesz*); *Tóth Flóra* (Bródy S.: *A tanítónő*); *Ilma* (Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*); *Elmira* (Molière: *Tartuffe*); *Laura* (Williams: *Üvegfigurák*).

Szoboszlai Sándor (Dömös, 1925. márc. 22.–): színész. 1954-ben végezte el a SzAk-ot, de már 1950-től

az Ifjúsági, ill. a Petőfi Színház tagja volt. 1956-tól a Békés Megyei Jókai Színház, 1972-től a Vidám Színpad, 1974-től 1991-ig, nyugdíjba vonulásáig a veszprémi Petőfi Színház művésze. Erőteljes egyénisége, tehetsége vj.-okban és tragédiákban is jól érvényesül. Jászai Mari-díjas (1969), érdemes (1981) és kiváló művész (1987). F.Sz. *Kovács kapitány* (Molnár F.: *Olympia*); *Versinyin* (Csehov: *Három nővér*); *Beppo* (Heltai J.: *A néma levente*); *Széchenyi* (Németh L.); *Ványa bácsi* (Csehov); *Vonó Ignác* (Fejes E.); III. *Richárd* (Sh.); *Örmagy* (Örkény I.: *Tóték*); *Puzsér* (Molnár F.: *A doktor úr*); *Boguslawski* (Spiró Gy.: *Az impostor*); *István király* (Sik S.); *Szent Antal* (Maeterlinck: *Szent Antal csodája*).

SZOBOSZLAI SÁNDOR – *Möbius*
(*Dürrenmatt: Fizikusok*)

Szocialista Színpad (1945–?): a Magyarországi Szociáldemokrata Párt által támogatott vállalkozás, mely előadásait a Vasas Szakszervezet Magdolna u. 5–7. sz. alatti székházában tartotta 1945. dec.-ben. Programján a „*Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni*” c. kórusjáték és Hárs László *Újvilág* (Utójáték *Az ember tragédiájához*) c. műve szerepelt.

Szohner Olga (Bp., 1876. dec. 27.–Bp., 1966. márc. 30.): színésznő. A SzAk-t 1895-ben végezte. Pályáját *Halmay Imre* szabadkai társ.-ánál kezdte. Ezután Pécsen, 1900–1901-ben Nagyváradon, 1901–1905 között Temesvárott, 1905–1910 között Miskolcon, 1911-től 1914-ig Szegeden játszott. Ekkor férjhez ment, s elhagyta a pályát. Többször vendég szerepelt a Vígszínházban. Naivas szerepeket játszott. F.Sz. *Mici* (Herczeg F.: *A Gyurkovics lányok*); *Annuska* (Gárdonyi G.); *Jólán* (Molnár F.: *Az ördög*); *A királyné* (Bródy S.: *Lajos király válik*).

Szóka Júlia (? 1963. dec. 12 –): színésznő. A Zak-n 1988-ban kapott oklevelet, és a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. F.Sz. *Liza* (Lehár F.: *A mosoly országa*); *Sylvia* (Kálmán I.: *Csárdaskirálynő*); *Leila* (Huszka J.: *Gül Baba*); *Lili* (Huszka J.: *Lili bárónő*); *Fedora* (Kálmán I.: *A cirkuszhercegnő*); *Zónika* (Lehár F.: *Cigányszerelem*); *Cosette* (Hugo–Schönberg–Boublil: *Nyomorultak*).

Szokolai Zsuzsa (Bp., 1923. márc. 7.–): színésznő. 1948-tól a nagyváradi Szigligeti Színház tagja. 1954–1956 között a nagyváradi filharmónia szóloéneke, majd visszatért a színházhoz, és 1964-ig, nyugdíjazásáig annak tagja volt. Többször vendég szerepelt a ko-

lozsvári Állami Magyar Operában. Kellemes hangjához játékos kedély és nem mindennapi alakítókézség társul. F.Sz. *Francia királylány* (Kacsoh P.: János vitéz); *Stella* (Dunajevszkij: Szabad szél); *Ágnes* (Molière: A nők iskolája); *Zsani néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikaszó nélkül).

Szokolay Olly (Bp., 1902. ápr. 16.–Bp., 1980. szept. 11.): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskolájában végzett, de gyermekkorától táncolt az Operaház balettkarában. Tagja volt a Royal Orfeumnak, a Teréz körúti Színpadnak. Márkus Alfréd–Bródy Miksa: Férjhez ment a feleségem (1921) c. darabjában aratott sikere után Bécsbe szerződött. Férjhez ment *Korda* Zoltán filmrendezőhöz. Hazatérve, 1941-től a Fővárosi Operettszínház tagja mint kiváló szubrett. Számos filmszerpet játszott. F.Sz. *Babette* (Ábrahám P.: Zenebona); *Zsuzsi* (Ábrahám P.: Az utolsó Verebély lány); *Marguita* (Yvain: Yes); *Lilian* (Fall: Ez hát a szerelem); *Madelaine* (Fényes Sz.: Maya).

Szokolay Ottó (Kispest, 1937. nov. 23.–): színész. A SzAk-n 1961-ben szerzett oklevelet, és a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött. 1963-ban egy évadot a Miskolci Nemzeti Színháznál töltött, majd a következőben a Vígyszínház szerződtette. 1965 óta a Nemzeti Színház tagja. Drámai karakterszerepekben nyújt kiünő alakításokat. Jászai Mari-díjas (1984). F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Biff* (Miller: Az ügynök halála); *Kovács kapitány* (Molnár F.: Olympia); *János* (Molnár F.: Az ördög); *Aigisthos* (Aiszkülosz: Oreszteia); *Richárd* (Jókai M.–Hevesi S.: A köszívű ember fiai); *Hidvégi* (Németh L.: Szörnyeteg); *Hur* (Madách L.: Mózes); *Cléante* (Molière: Tartuffe); *Francisco* (Sh.: A vihar); *István püspök* (Márai S.: Kassai polgárok).

Szokolay Sándor (Kunágota, 1931. márc. 30.–): zeneszerző. Zenei tanulmányait a Békéstarhosi Zenei Gimnázium növendékeként kezdte, majd 1950-től 1957-ig a Zak zeneszerzéstanszakán *Szabó* Ferenc és *Farkas* Ferenc növendékeként folytatta. 1956-ban a varsói Wieniawski-verseny díjnyertese. 1952-től 1955-ig a Fővárosi Zeneiskola szervezőtől zenetanár, 1955–1959 között a Magyar Rádió zenei lektora és szerkesztője, 1959-től a Zak zeneszerzés tanára. 1966 óta egyetemi tanár. A Magyar Televízió zenei lektora. Kossuth-díjas (1966), Erkel Ferenc-díjas (1960, 1965), érdemes (1976) és kiváló művész (1986), Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjas (1987). F.M. *Az iszonyat balladája* (balett, 1961); *Vernász* (opera, 1964); *Hamlet* (opera, 1968); *Az áldozat* (oratorikus balett, 1971); *Sámson* (opera, 1973); *Ecce homo* (opera, 1984); *Csalóka Péter* (opera, 1985).

Szokoly Gyula (Kocsér, 1906. jan. 13.–Bp., 1982. nov.): színész, rendező, színházigazgató. Vidéki társ.-oknál kezdte pályáját. 1929–1932 között Miskolcon, 1933-tól 1935-ig Debrecenben, 1938–39-ben Szegeden, 1941-től *Jakabffy* Dezső társ.-ában (Pécsett, Debrecenben és Szatmáron) játszott. 1944–1947 között a kecskeméti színház ig.-ja, 1950–1954, ill. 1960–1962 között a kecskeméti társ. tagja, 1946-ban a Vidéki Színházgatók Szövetségének főtákar. 1957–58-ban a Kamara Varietében működött. Táncitanítóként, játékmesterként is foglalkoztatták. Műsoros esteken is fellépett. Táncoskomikus, majd jellemszínész volt. 1966-ban még rendezett és szerepelt Kecskeméten. F.Sz. *Hessen Maxi* (Bíró L.: Sárka lilium); *Slukk Tóni* (Kálmán L.: A cirksuzhercegnő); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz). F.R. if. J. Strauss: *A cigánybáró*; Schubert–Berté: *Három a kislány*; Huszka J.: *Gül Baba*.

szólam: 1. *stimmi*; 2. *tiráda*, a színjátéknak olyan terjedelmes szövegrészelete, amelyet a színész megszokott nélkül, folyamatosan mond el. Negatív értelemben dagályos, nagyobb terjedelmű szövegrész.

Szolnok színészete: az első előadásokat 1822 vége felé *Szilágyi* Pál kis társulata tartotta ~on, a *Zöldfához* címzett fogadóban. 1836. máj.–jún.-ban *Balog* István egy.-e játszott a városban. Tizenhét év múltán, 1853-ban *Kérszery* Józsefék léptek fel. 1860-ban szinkór épült, s ettől kezdve az előadások száma is megsaporodott. 1866-tól *Láng* Boldizsár, *Aradi* Gerő, *Szatmáry* Károly és *Miklóssy* Gyula társ.-a kereste föl a várost. Aradi 1871-ben már három hónapos évadot tudott tartani. 1879. okt.-ben Szolnoki Színügy-Gyámolóító Egylet alakult az érkező egy.-ek rendszeres támogatására. 1894-ben *Csóka* Sándor társ.-a avatta fel a Sefcsik-kertben épült új „vigadói” nyári színházat. A város vezetői 1910-ben hoztak határozatot állandó színház építtetésére. A kezdeményezés sikeresnek bizonyult. 1912. ápr. 20-án megnyitották a *Spiegel* Frigyes és *Englerth* Károly által tervezett, 800 férőhelyes közsínházat, amelyben *Mariházy* Miklós társ.-a játszott először. A húszas években is az ő egy.-e látogatta a várost. 1924–1931 között *Alapi* Nándor Országos Kamara Színháza hetven előadást tartott itt. Közben, 1927-ben renoválták és átalakították az épületet. 1928-tól kezdve előbb *Kardoss* Géza Debrecenből, majd *Sziklai* Jenő Szegedről látta el rövid évadokra a várost. 1945 után rendszertelenül, kis egy.-ek néhány előadással jelentek meg, egészen addig, míg 1949-ben a szolnoki Szigligeti Színház, először Kecskeméttel összekapcsolva, állami színházi központ lett. – Ir. a szolnoki Szigligeti Színház adattára és bibliográfiája, 1951–1978 (szerk. Kósa K., Szolnok, 1979).

Szolnok-Doboka Vármegyei Színház: a megye székhelyén, Désen már 1807-ben játszottak a kolozsvári színészek. Többek között a *Hamlet*et is bemutatták. 1843-tól kezdve állandó jellegű a helyi műkedvelő társaság működése. 1881. jan. 2-án tartották a 100. bemutatójukat (Jókai Mór: *Szigetvári vértanúk*), de különböző vándorszintárs.-ok is gyakran megfordultak a városban. Fellépett itt *Déryné*, *Egressy* Gábor és később *Márkus* Emília is. A múlt század nyolcvanas éveinek elején mozgalom indult egy állandó színházépület felépítése érdekében. Az építkezésre részvényeket bocsátottak ki. A színház az ún. Rákóczi-ház udvarán, a Haller-telken épült. A színházszervezés ügyét az 1876-tól megjelenő helyi hetilap, a *Szolnok Doboka* sikerrel karolta fel. Az avatásra 1886. nov. 13-án került sor, amikor díszelőadás keretében Dobsa László: *V. László* c. darabját mutatták be. Az új épületben – amelyben 414 ülőhely volt – a *Zoltán* Gyula és *Tóth* Béla vezette társ. kezdte meg vendégjátékát. 1887 febr.-jáig játszottak a városban. Okot követve *Polgár* Károly (1887), majd *Bánfalvi* Béla (1888), *Gerőfi* Andor (1888), *Miklóssy* Gyula (1889), *Kömley* Gyula (1890) társ.-a. Az I. világháború kitöréséig többek között *Zajonghi* Elemér, *Szatmári* Károly, *Miskolczi* Henrik, *Makó* Lajos, *Tiszai* Dezső, *Micsey* György, *Földesi* Sándor, *Polgár* Béla, *Heves* Béla, *Krémer* Sándor egy.-ei szerepeltek. 1913-ban időszaki színházi lapot is kiadtak *Dési Színházi Újság* c. Trianon után az épületet most foglalta el. A városba érkező m. társ.-ok más helyeken léptek fel. 1920-ban a játékgendélyt kapott tíz igazgató közül *Gáspár* Imre kapott jogot a dési előadásokra. 1940–1944 között újra színház lett a moziból, az átalakítási munkálatok után 1941-ben elsőnek *Szabó* Márton negyventagú társasága érkezett nyolchetes vendégszereplésre – 1944-ben *Jakabffy* Dezső társasága kapott engedélyt. 1946-ban a városban vendégszerepelt *Jávor* Pál, de a színházból hamarosan újból mozi lett. A városba érkező különböző m. társ.-ok ezután az újonnan épült művelődési ház színpadán léptek fel.

Szolnoki Tibor (Bp., 1957. febr. 20.–): színész. A SzAk-n 1980-ban szerzett diplomát, és a Rock Szin-

házhöz szerződött, amelynek 1985-ig volt a tagja. 1985 óta a Fővárosi Operettszínházban játszik. Több alkalommal vállalt külföldi vendégfellépést. Jászai Mari-díjas (1993). *F.Sz. Nero* (Várkonyi M.–Miklós T.: Sztárcsinálók); *Magoldi* (Lloyd Webber–Rice: Evita); *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Zsupán* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Toni Schlumberger* (Kálmán I.: A cirkuszercegnő); *Robin Hood* (Madarász V.–Asperján Gy.–Miklós T.); *Orlovsky* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Percsik* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Cosmo Brown* (Brown: Ének az esőben); *Feri* (Abrahám P.: Viktória); *Hatfaludy Feri* (Lehár F.: A mosoly országa); *Enoch Show* (Rodgers–Hammerstein: Carousel).

Szolnoki Néptáncfesztivál; *Alföldi Néptáncfesztivál:* országos koreográfiai verseny, melyet 1964-től két évente rendez Szolnok város és Jász-Nagykun-Szolnok megye önkormányzata. Ez a fórum a nagyobb létszámú egy.-eknek, ill. koreográfiáknak nyújt bemutatkozási lehetőséget, az új művek alkotását ösztönzi. Meghatározott műsoridő keretében az egy évnél nem régebbi koreográfiai bemutatását vállalja. A zsűrizéssel, alkotói és előadói nivódijakkal egybekapcsolt versenyen alkalmanként 12–15 egy. mutat be két-három új néptánc-kompozíciót. Történetileg a ~ többszörös indítékkal jött létre. Felismerhető az ellenhatás igénye – a hatvanas évek hivatásos egy.-einek részleges pangásával szemben –, teret kell adni a táncművészetben ébredező gondolati és stílári kezdeményezéseknek, s ettől elválaszthatatlannul az új generációnak. Az ún. második kor. nemzedékből valóban a ~ első évtizedében hívták fel a figyelmet magukra olyan alkotók, mint *Novák Ferenc*, *Kricskovics Antal*, *Györgyfalvay Katalin*, *Szigeti Károly* és *Timár Sándor*, később pedig *Varga Zoltán*, *Foltin Jolán*, *Mosóczi István*, *Muci János* és *Diószegi László*. A versenyek sokban hozzájárultak a mo.-i értékrendek, esztétikai-stilisztikai ideálok átrendeződéséhez, sőt az előadó egy.-ek rangsorolásához, újraértékeléséhez. Egyben minden fordulójuk a hagyomány és újítás ismétlődő erőjátékát demonstrálta, alkalmanként hármas eredménnyel: egyes új művek csupán remiszenciákban kapcsolódtak a táncfolklórhoz; mások megragadtak az eredeti táncok dekoratív reprodukciójában; a táncművek egy csoportja viszont – főleg az újszerű kor.-i gondolatok és struktúrák révén – az eredeti táncelemeket és -folyamatokat friss művészi hatással alkalmazta.

Szolnoki Szigligeti Színház: az államosításkor, 1949-ben Kecskeméttel, 1952–1954 között Békéscsabával közös társulattal működött Szolnok színháza. 1954-ben önállósult Szigligeti Színház néven *Keres Emil* ig. vezetésével, műsorán zenés és próza darabok szerepeltek. 1959–1971 között *Berényi Gábor* igazgatta a társ.-ot. 1972-től *Székely Gábor* vezetésével a hazai színjátszás jelentős műhelyévé vált a színház, érdekes repertoárjával, ösbemutatóival, színvonalas előadásával. Itt volt Örkény I. *Macskajáték* c. drámájának ösbemutatója. 1978-tól két évadon keresztül *Kerényi Imre*, 1980-tól *Lengyel Boldizsár* vezette a színházat. 1985 óta *Schwajda György*, 1992-től *Spiró György* igazgatása alatt sok új, kísérletező, érdekes előadás kerül bemutatásra.

Szombathely színészete: 1818-ban tartottak először hivatásos színjátszók előadást a Szarvas Vendéglőben. 1819-ben *Kilényi Dávid* társ.-a kereste fel a várost, majd több vándortárs. is szerepelt itt. 1850-ben épült az első nyári színpár. 1864-ben megszületett az állandó színház megteremtésének eszméje, de az építésre kijelölt telken 1865-ben ismét csak nyári színpár épült. A *Hauszmann* Alajos tervei szerint készült, 500 férőhelyes állandó színház 1880. aug. 19-én nyílt meg, s 1907-ig működött. 1926-ban egybeépítették a Városháza épületével. 1944-ben bombatalálat érte. 1909-ben emelték a nyári színpárt, amely 1911-ben leégett. Az 1912-ben ideiglenesen épült nyári játszóhelyet az 1914-ben megnyílt Szombathelyi Nyári Színház váltotta fel, ahol 1926-ig tartottak előadásokat. A téli évadban 1949-ig a Kultúrházban, az Iparosházban, a Kovács Szálló színháztermében játszottak stagione- és a kerületi rendszerben a városba beszállított társ.-ok.

Szombathelyi Béla, *Theindl* (Szombathely, 1851. aug. 18.–Kolozsvár, 1881. aug. 24.): színész. Eleinte Szombathelyi–Theindl Bélaként szerepelt. Károlyi Lajos társulatánál 1869. szept. 7-én lépett fel először. 1876. ápr.-ban szerződött Kolozsvárra, hol egy rövid idő kivételével élete végéig működött. 1878-ban a pesti Népszínházban lépett fel. 1881. aug. 4-én játszott utoljára. Sikereinek csúcán hunyt el párban. Kiváló operett buffó és népszínműnekesként ismerték. *F.Sz. Gelencséri pusztabíró* (Csepregy F.: Sárga csikó); *Carniole* (Feuillet: Delila); *Szlankaményi* (Tóth: Nők az alkotmányban).

A SZOLNOKI SZÍNHÁZ

M.A. 1869–71: Károlyi Lajos; 1871: Novak Lajos; 1871–73: Aradi Gerő; 1873–74: Sztupa Andor; 1874–75: Balogh Alajos; 1875–76: Bogyó Alajos, Mándoki Béla.

Szombathelyi Blanka (Nagyvárad, 1918. jún. 21.–): színésznő. 1933-ban végezte el a SzAk-t. 1933 őszétől 1938-ig a Vígshízház, 1940–41-ben a Kamara Varieté tagja volt. Vendégként fellépett az Andrássy úti Színházban, a Dunaparti és a Teréz körüli Színpadon. Főleg társalgási darabokban játszott. 1945-ben Nyugatra távozott. 1951-től Los Angelesben él, ahol egy ideig újságíróként dolgozott. F.Sz. *Helene* (Deval: Tóváris); *Mildred* (O'Neill: Ifjúság); *Ida* (Harsányi Zs.: A három sárkány); *Rézi* (Szomor D.: Bodnár Lujza); *Katica* (Hunyadi S.: Bors István); *Phillis* (Deval: Francia szobalány).

Szombathy Gyula (Bp., 1945. jan. 3.–): színész. A SzAk-n 1968-ban szerzett oklevelet, és a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött, amelynek 1974-ig volt tagja. Ezután 1992-ig a Vígshízházban játszott. Több filmben szerepelt, és gyakran foglalkoztatják tv.-játékokban és szórakoztató műsorokban. Megnyerő színpadi egyéniség, kitűnő humorával főleg vj.-okban, kabarékban és szórakoztató műsorokban arat sikereket. Jászai Mari-díjas (1979). F.Sz. *Syracusai Dromio* (Sh.: Tévedések vigjátéka); *Gaveston* (Marlowe-Brecht: II. Edward); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Cirivis* (Ciprian: Gácsérfej); *Molière* (Molière: Versailles-i rögtönzés); *Csikasz* (Molière: Dandin György); *A kimért Pisti* (Örkény I.: Pisti a vízvívarban); *Novotni* (Örkény I.: Forgatókönyv); *Frantisek* (Déry T.–Presser G.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról); *Iván* (Bulgakov: Iván, a rettentő); *A tizedes* (Doboz I.: A tizedes meg a többiek); *Füleky* (Gyurkovics T.: Fekvőtámasz). F.R. *Régi pesti kabaré*.

Szombathy Vilmos; *Szentpéteri* (?–?): színész. 1870 dec.-ében lépett a pályára Debrecenben Follinus János társulatánál. Rövid ideig mint kardalos működött, de hamar felismerték tehetségét, és az elsőosztályú vidéki színházak kedvelt operett buffója, tenor bonvivánja lett. Szívesen szerepelt drámai szerepekben is. Utolsó szerződéséről 1884-ből tudunk. F.Sz. *Don Ponponio* (Soup-pé: Donna Juanita); *Marci* (Benkő: A betyár szeretője); *Tricoche* (Meilhac-Halévy: Tricoche és Cacolet); *Don Basilio* (Beaumarchais: Sevillai borbély); *A ezredes* (Puks: Titilla hadnagy); *James* (Soupé: A gascognei nemes); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Menenius Agrippa* (Sh.: Coriolanus).

M.A. 1870–71: Follinus János; 1871–72: Szabó; 1872–73: Aradi Gerő; 1873–74: Szabadka; 1874–75: Krecsányi Ignác; 1875–76: Kuthy; 1876–77: Balassa Károly; 1877–79: Gerőffy; 1879–80: Arad; 1880–81: Gerőffy; 1881–82: Bogyó Alajos; 1882–84: Gerőffy; 1884: Saághy Zsigmond.

Szombati Gille Ottó (Nagyvárad, 1930. jan. 29.–): rendező. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1954-ben. Nagyváradra szerződött. 1957–58-ban a temesvári Állami Magyar Színház tagja, majd visszaszerződött Nagyváradra. 1990-ig, nyugdíjazásaig a színház rend.-je volt. A modern nyugati dráma-irodalom rendhagyó szerkezetű, különleges lélektani drámáit állította színpadra. Előadásai látványként is megkapóak, néha titkoszások voltak. F.R. Dürrenmatt: *A fizikusok*, *Play Strindberg*; Miller: *Salemi boszorkányok*; Sh.: *A windsori vig nők*, *Szentivánéji álom*; Zilahy L.: *Fatornyok*; Németh L.: *Papucshős*. F.M. *Alomsors* (versek, 1991); *Párizs almája* (drámák, 1992).

Szomolányi János (Szentmártonkát, 1908–Bp., 1962. febr. 6.): énekes (bariton). 1935-ben mutatkozott

be az Operaházban Goldmark Károly Téli rege c. operájának *Házalójaként*. 1935–36-ban az Operaház ösztöndíjasa, 1936–1961 között magánénekese volt. F.Sz. *Bagó* (Kacsoh P.: János vitéz); *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola).

Szomor Máté (Kecskemét, 1758. dec. 11.–Kecskemét, 1810. márc. 22.): színész, fordító. 1790–91-ben a pest-budai, első m. szintárs. tagja. Az első hivatásos m. nyelvű előadáson, 1790. okt. 25-én és 27-én Simai Kristóf *Igazhízi* c. magyarított darabjában *Halaburdi* városi nótárius szerepét játszotta. Ezután ügyvédként élt és dolgozott. Egyetlen egyfelvonásos vj.-fordításáról tudunk. A *Ki-ki saját háza előtt seperjen* (Pest, 1793) c. darab évtizedekig szerepelt a vándortárs.-ok műsorán.

szomorújáték: 1. a tragédia elnevezése a régi magyar színészetben; 2. önálló *színjátéktípus* a 18–19. sz.-ban, amely a tragédia polgári, felvilágosult változatát jelentette, olykori színpadi halállal, de nem szükségszerűen tragikus végkifejlettel. A tragédia katarziszigényét az érzelmi azonosulás igényével váltotta fel. Jellemző ~ok voltak a 18. sz. Shakespeare-átdolgozásai (Schröder-Kazinczy F.: *Hamlet*, Weisse-Kun-Szabó S.: *Rómeó és Júlia*). A m. színpadi irodalomban Dugonics András regényeinek dramatizálásai voltak ~ok.

Szomorj Dezső (Pest, 1869. jún. 2.–Bp., 1944. nov. 30.): író. Zenetanulmányait abbahagyta, és az újságírói pályát választotta. 1890-től – a katonai szolgálat elől menekülve – 1906-ig Párizsban és Londonban élt. Első drámáit a Nemzeti Színház mutatta be. Az 1920-as évektől a Vígshízház háziszervezője volt. Novellái mellett publicisztikai munkássága is jelentős. Drámái: *Péntek este* (1896); *A nagyasszony* (1910); *A rajongó Bolzay leány* (1911); *Györgyike, drága gyermek* (1912); *Mária Antónia* (1914); *Hermelin* (1916); *II. József császár* (1918); *Incidens az Ingeborg-hangversenyen* (1918); *II. Lajos király* (1922); *Szabóky Zsigmond Rafael* (1924); *Takáts Alice* (1930); *Szegedy Annie* (1931); *Bodnár Lujza* (1936). – Ir. Kellér A.: *Író a toronyban* (1958); Réz P.: Sz. D. (1971).

Szomorj Emil (Bp., 1874. febr. 12.–Auschwitz, 1944. ?): író, újságíró. Szomorj Dezső öccse. Középiskoláit befejezve újságíró lett. 1918-tól *Az Újság* c. lap színházi rovatvezetője volt. Színkritikáit *Sorry* néven jelentette meg. Színműveket, operetteket is írt. Drámái: *Böském* (zene: Gajary I., 1914); *Katica* (1914); *A kislány* (1920). Könyve: *A függöny előtt és függöny mögött* (1914).

Szomorj Miklós (Bp., 1879. szept. 18.–?): színész. 1900-ban Szegeden kezdte pályáját. Kassa, Temesvár, Győr után 1903-tól 1905-ig a Király Színház tagja volt. 1906-tól ismét vidéken (Temesvár, Szeged, Kassa) játszott. 1911-ben a Grand Guignol Színházban, 1912–1914 között a Fővárosi Orfeumban szerepelt. 1918-ban a Katonaszíneszek Tanácsának jegyzője volt. 1919. jan.-tól aug.-ig a hadviselt katonákból alakított társ.-ot vezette az újpéti színházban. További sorsa ismeretlen. Drámái és énekes-táncos szerepeket egyaránt játszott. F.Sz. *Maxime gróf* (Caillavet-Flers: Én, te, ő); *Csató* (Molnár F.: A doktor úr); *Horkay Feri* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok).

Szonda Éva (Bp., 1958. febr. 7.–): énekesnő (mezzoszoprán). 1979–1984 között végezte énektanulmányait a Zak-n Sziklay Erika irányításával. 1984-ben debütált a Szegedi Nemzeti Színházban, amelynek hamarosan vezető énekesnője lett. 1992-től rendszeres vendégművész a Pécsi Nemzeti Színházban. Muzikalitás, aprólékos énekes technikái és színészi felkészültség jellemzi alakításait. F.Sz. *Dorabella* (Mozart: Csoi fan tutte); *Amneris* (Verdi: Aida); *Carmen* (Bizet); *Hamupőke* (Rossini).

Szondi Biri; *Szotyory* Magdolna (?-?): színésznő. Vidéken kezdte pályáját. 1936–37-ben *Tolnay* Andor társ.-ának táncos-énekes naivája volt. 1939-től Bp.-en játszott: Városi Színház (1939), Erzsébetvárosi Színház (1939), Fővárosi Operettszínház (1941–44), Új Magyar Színház (1944). 1941–1944 között a Kamara Varietében és a Revüpalotában is szerepelt. 1942-ben *Beleznai Unger* István társ.-ának állandó vendége volt. 1946–47-ben Szegeden, ill. a Fővárosi Operettszínházban játszott. Kanadában telepedett le. Torontóban és Montrealban néhányszor fellépett. Szubrett-, ill. primadonnaszerepeket alakított sikeresen. F.Sz. *Marion* (Eisemann M.: Handa-banda); *Leila* (Huszka J.: Gül Baba); *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Maya* (Fényes Sz.).

Szoó György (?; 1921. aug. 30.–): színész. 1950-ben a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte pályafutását, 1951-ben a Pécsi Nemzeti, 1952-ben a kecskeméti Katona József, 1955-től a József Attila, 1956-tól az Állami Déryné, 1960-tól a Fővárosi Operettszínház művésze volt. 1967-től 1982-ig a Pannónia Filmstúdióban szinkronizált. F.Sz. *Blind* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Főherceg* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Francia király* (Kacsoh P.: János vitéz); *Gremio* (Sh.: A makrancos hölgy).

Szopos Klára (Dés, 1917. júl. 22.–Kolozsvár, 1959): diszlet- és jelmeztervező. *Szopos* Sándor festőművész lánya. Bp.-en végzett a Képzőművészeti Akadémián, 1941-től a kolozsvári Nemzeti, majd az Állami Magyar Színház diszlet- és jelmeztervezője. Kosztümjei szinkronizációi eredetiek és merészek. F.T. Rostand: *Cyrano de Bergerac*; Sh.: *Rómeó és Júlia*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Pagnol: *Topaze*.

Szoyer Ilonka (Debrecen, 1880 –Bp., 1956. febr.): énekesnő (koloratúrszoprán). Tanulmányait Bécsben végezte. Kezdetben a lipcsei Városi Színházban, majd a Magyar Színházban működött. 1902–1912 között az Operaház magánénekesnője, 1912–15-ben a Városi Színházhoz szerződött, amelynek férje, *Márkus* Dezső volt főzeneig.-ja. Vendégszerepelt a berlini operában is. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Margit* (Gounod: Faust); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Leonora* (Beethoven: Fidelio).

Szögi Arany (Szeged, 1913. dec. 2.–): színésznő. 1930-tól a szegedi Városi Színház tagja. Ezután *Miklósi* Imre, majd 1938-ban *Tolnai* Andor társ.-ának tagja. 1940–1942 között a Szatmár–Ungvár térségben játszó *Inke* Rezső társ.-ának a naivája. 1942-ben Putnik Bálint nagyváradi társ.-ához szerződött, és ettől kezdve nyugdíjba vonulásáig, ill. Mo.-ra történt visszatelepedéséig ott játszott. Mo.-on gyakran fellép a rádióban, és televíziós szinkronserepeket vállal. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Janika* (Békeffy I.–Stella A.); *Adéla* (Lovinescu: Lerombolt fellegvár); *Nagyhercegnő* (Molnár F.: Olympia).

Szögi Csaba (Szeged, 1960. jún. 27.–): táncos, koreográfus. 1972-től az EDOSZ Szeged Táncegyüttesének táncosa, 1979-ben fejezte be tanulmányait a Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola táncművészeti tagozatán. 1979-ben a Bihari Táncegyüttes, 1980-tól a dunajvárosi Vasas Együttes táncosa, utóbbinak később vez.-je. A dunajvárosiakkal mutatta be első koreográfiáit, és párhuzamosan közreműködött a Győri Balett több produkciójában. 1988-ban oklevelet kapott a Táncművészeti Főiskola pedagógus tagozatán. 1988-tól a Közép-Európa Táncszínház vezetője, kor.-a; folytatja együttműködését a Győri Balettel, és rendszeresen részt vesz a bp.-i színházak produkcióinak előkészítésében, az előadói mozgások beállításában. F.K. *Siculici-dium*; *Szerelem, szerelem*; *Egy kiállítás képei*.

Szőke István dr. (Homonna, 1925. jan. 17.–): orvos, bábjátékos. 1968–1973 között a kassai Globus bábcsoport szervezője és vezetője volt. 1977-től a pedagógiai és az amatőr bábjátékszáz szervezője Szlovákia magyarok lakta területén, és a Dunamenti Tavasz bábos rendezvényeinek egyik szervezője és irányítója. Könyve: *A bábjátékszáz művészete* (Bratislava, 1978).

Szőke István (Vedresábrány, 1942. júl. 23.–): rendező. A SzAk-n 1973-ban szerzett rendezői oklevelet. Pályáját a kecskeméti Katona József Színházban kezdte, majd 1975-től 1977-ig a kaposvári Csiky Gergely, 1978-tól 1982-ig a kecskeméti Katona József Színház rend.-je, ill. vezető rend.-je. 1982-től 1988-ig a Miskolci Nemzeti, az 1988/89-es évadban az egri Gárdonyi Géza Színház tagja. 1989 őszétől a Nemzeti Színházban dolgozik. Gyakran hívják különböző színházak vendégrendezésre. Jászai Mari-díjas (1989). F.R. Kleist: *Heilbronni Katika*; Lehár F.: *Luxemburg grófia*; Henderson: *Diákszerelm*; Brecht–Weill: *Koldusopera*; Weöres S.: *A kétfejű fenevad*; Füst M.: IV. *Henrik*; Sh.: *Ahogy tetszik*; Shaw: *Pygmalion*; Szép E.: *Május*; Büchner: *Danton halála*; Sh.: *A velencei kalmár*; Nagy K.: *C. kisasszony szenvedélye*; Arrabal: *Az építész és az asszír császár*; Vian: *Medúzafej*; Szophoklész: *Oedipus király*.

Szőke Lajos (Pest, 1869–Bp. 1957. dec. 27.): színész. 1888 őszén *Hatvani* Károly miskolci társ.-ánál lépett fel először. 1909. szept. 1-jével került a Nemzeti Színházhoz, ahol 1930. dec. 31-ig működött. 1925. nov. 28-án megkapta a színház aranygyűrűjét. Karakteralakításaival kivívta a kollégák és a közönség szeretetét. Vendéggént rendezett a Terézvárosi Színpadon. O ismerte fel *Abonyi* Géza és *Nagy* Adorján tehetségét. F.Sz. *Fabián* (Sh.: Vizkereszt); *Jensen* (Ibsen: Vadkacsa); *Bowling* (ifj. Dumas: A szerelem gyermeke); *János* (Szemere Gy.: Erősek és gyengék). – Ir. Csathó K.: A régi Nemzeti Színház (1960).

M.A. 1889–90: Völgyi György; 1893–94: Kárpáthy György; 1894–95: Aranyossy Gyula; 1895–96: Veszpréminé; 1896–97: Dobó Sándor; 1897 tavaszán: Aranyossy Gyula, majd Vigszínház, Nemzeti Színház.

Szőke Mihály; *Szökö* (?-?): színész. Fellépéseire különböző vándortárs.-oknál 1831–1852 között vannak adataink. 1835–38-ban a kassai társ. tagja volt. Mindvégig apa- és idősebb karakterserepeket játszott. F.Sz. *Baltafy* (Kisfaludy K.: A kérők); *Mokány* (Kisfaludy K.: Csalódások); *Kovári* (Birch–Pfeiffer: A szebeni erdő); *Gróf Borotin* (Grillparzer: Ösanya); *Gerő* (Vörösmarty M.: Várnász); *Cedrik* (Halm: Griseldis).

Szőke Pál (Bp., 1944. jan. 29.–): színész. 1974-ben szerzett tanítói oklevéllel iratkozott be a SzAk-ra, ahol 1980-ban diplomázott. A Népszínház, a mostani Budapesti Kamaraszínház szerződtette, amelynek azóta is tagja. F.Sz. *Alfieri* (Miller: Pillantás a hídról); *Thurzó Viktor* (Bíró L.: Sárga lilium); *Órmagy* (Örkény I.: Tórék); *Czintos Bálint* (Tamási Á.: Csalóka szívárvány); *Csavargó* (Bukovcan: Mielőtt a kakas megszólal); *id. Nagy* (Bródy S.: A tanítónő).

Szőke Pál: → *Nyéký Pál*

Szőke Sándor (Bp., 1880. márc. 2.–Bp., 1970. szept. 16.): színész. A SzAk-t 1901-ben végezte el. 1901–02-ben a Magyar Színházban, 1902–03-ban Debrecenben és Kassán, 1903–04-ben Nagyváradon, 1904–05-ben Szatmár, 1905–1907 között Pozsonyban, 1907–08-ban Temesvárott, 1908-tól 1911-ig Szabadkán, 1911–1913 között Szatmárt játszott. 1913-tól 1932-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Ekkor az Országos Színészegyesület Nyugdíjintézetének pénztárosa lett. Mindvégig jellemes epizód szerepeket formált meg. 1919-ben Farkas–Ratkó-díjat kapott. F.Sz. *Hortensio* (Sh.: A makrancos

hölgy); *Állomásfőnök* (Zilahy L.: A fehér szarvas); *Sándor Mór gróf* (Herczeg F.: A hid).

Szóke Szakáll; *Gerő Jenő* (Bp., 1884. febr. 2.–Hollywood, 1955. febr. 12.): színész, kabarészerző. Hivatalnokai évek után 1908-ban Nagy Endre Modern Színpad Cabaret-jában kezdte pályáját. 1913–1917 között a Sörkabaré műv.-i vez.-je volt, ahol 1919-ig játszott is. 1919. jan.-ban a Kristálypalota műv.-i ig.-ja lett. 1920-ban a Fekete Macska Kabaréban és a Téli kertben lépett fel. 1922–23-ban a Palace Kabaré, 1922-től 1925-ig az Apolló Kabaré tagja volt. 1922-ben Bécsben is szerepelt társ.-ával. 1925 után bécsi, majd berlini színpadokon játszott. 1928-ban a berlini Boulevard Theater ig.-ja volt. 1933 után csak Bécsben játszhatott, de egy-egy filmet Bp.-en is forgatott. 1937-ben elfogadta a Royal Színház meghívását. 1938-ban Angliába, 1940-ben az USA-ba emigrált. Kabarészínpadon kezdte pályáját, de egész estét betöltő prózai és zenés művek komikusszerepeiben is fellépett. Számos sikeres egyfelvonásost és filmforgatókönyvet írt. Magyar, német és amerikai filmek is növelték népszerűségét. Jelenetei: *Vonósnégyes* (1922); *Kelemen Palika* (1923); *A vezér* (1924); *VIII. Albert* (1924). Könyve: *The Story of Cuddles; My Life under the Emperor Francis Joseph, Adolf Hitler and The Warner Bros* (London, 1954).

Szöllősi Ágnes (Debrecen, 1924. máj. 29.–): táncosnő, koreográfus. Tanulmányait *Berczik Sára* mozgatóművészeti iskolájában végezte 1943-ban. 1944-ben táncitanítói vizsgát tett. 1959-ben az ÁBI-ben balettpedagógus diplomát is szerzett. 1949-től 1954-ig a Víg-színház szólótáncosa, 1957-től 1962-ig az Állami Népi Együttes tagja. A hatvanas évek elejétől különböző fővárosi és vidéki színházaknál készítette operettek, musical koreográfiáját, ill. a televízióban a szórakoztató- és revüműsorok táncbetéteit. Dolgozott a berlini Friedrichstadtpalastban is. F.Sz. *Latince ballada* (Rábai M.).

Szöllősi Nina (? 1843. máj. 29.–Balatonfüred. 1861. febr. 20.): színésznő, író. Édesapja Szöllősy Mihály igazgató, színész volt. Gyerekkorában már szerepelt apja társulatában. „Szép tehetségű színésznő – ki a vigjátékokban oly kedves jelenség” – írta róla a *Hölgyfutár* (1857. nov. 16.). Apja szeretne volna, ha drámai szerepekben is sikert arat, de hangjának nem volt átütő ereje. Operettekben és népszínművekben viszont kitűnő volt. Elbeszéléseket és költeményeket is írt, melyek megjelentek a *Játékszíni Emlékekben* (1860, Magyaróvár, Eltűnt remény); a *Győri Közlönyben* (1860, Egy fehér rózsza története) és halála után költeményei a *Hölgyfutárban* (1861–62). F.Sz. *Marcsa* (Bayard–Saint–Georges: Marcsa az ezred lánya); és jutalomjátéka volt Győrött (1860. márc. 31.) a *Cserny György* (Mátray–Róthkrepf G.–Balog I.) c. drámában.

M.A. 1848: Csabay Pál; 1852–57: Szöllősy Mihály, Szuper Károly; 1858–59: Latabár Endre; 1859: Csabay Pál; 1859–60: Hidassy Elek; 1860: Hidassy Elek.

Szöllősi Rózi (Királyháza, 1892. ?–?): színésznő. Pályáját 1910-ben a Vigszínpadon kezdte. 1911-ben férjhez ment Szabolcs Ernő rend.-höz. 1915-ben a Városligeti Színpadon és a Vigszínházban játszott. 1916–1925 között az Apolló Kabaré tagja volt. 1919-ben a Fővárosi Kabaréban, 1924–25-ben a Vidám Színpadon is szerepelt. 1925-ben a Városi Színházban operáneszeként is bemutatkozott. 1926-ban Olaszországban próbálta énekesi pályáját folytatni. További sorsa ismeretlen. A kabaréműfaj népszerű énekesnője volt. F.Sz. *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Paris* (Offenbach: Szép Heléna); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale).

Szöllősy Irén (Bp., 1920. febr. 14.–): bábszínésznő. 1946-tól 1949-ig a Nemzeti Színház tagja volt.

1949-ben szerződött az Állami Bábszínházhoz. A Báb-stúdió tanára. Kitűnő jellemformáló karakterszínész. Jászai Mari-díjas (1953), érdemes (1974) és kiváló művész (1989). F.Sz. *Cárkisasszony* (Tarahovszkaja: A csuka parancsára); *Angela* (Gozzi–Heltai J.: Szarvaskirály); *Hermia, Titánia* (Sh.: Szentivánéj álom); *Lány* (Bartók B.: A csodálatos mandarin); *Kalüpszó* (Horgas B.: Odüsszeusz, a tengerek vándora); *Kencefice* (Gabbe–Tótfalusi I.: Hamupipőke).

Szöllősy Mihály (?–1858. k.): színész, igazgató. 1840-ben tűnt fel először. Az 1850-es évek elejétől rendezőként is működött. Később *Szuper* Károllyal közös, ill. önálló társ.-ával bejárta az egész Dunántúlt. A *Hölgyfutár* a következőket említi az egyébként igen sikeres társ.-ról: „az igazgató, ki különben teljes elismerésünket érdemli, mint értesültünk, kevés időt engedett a szereptanulásra” (*Hölgyfutár*, 1857. nov. 16.). 1853. febr. 19-én a *Zrinyi Miklósban* (Andrád?); 1854. jan. 3-án a *Dalmában* volt jutalomjátéka. Felesége: *Tamási Judit*, leánya *Szöllősi Nina* színésznő voltak.

M.A. 1840: Győr; 1841: Esztergom; 1845: Esztergom; 1848: Esztergom. Igazgatóként működött: 1852: Nagykanizsa–Székesfehérvár; 1853: Szombathely; 1856: Pápa–Köszeg; 1857: Székesfehérvár–Zalaegerszeg–Szombathely.

Szöllősy Piroska (Eger, 1845–?, 1800-as évek vége): táncosnő. *Szöllősy Szabó Lajos* lánya. Édesapjától tanult táncolni. Vidéken kezdte színpadi pályafutását, apjával és testvérével lépett fel. 1861-ben a Budai Népszínházban nővérével, *Rózával* mutatták be az apjuk által koreografált *Vas megyei csárdást*, amely óriási népszerűséget szerzett számukra. A siker ellenére ő nem kapott fővárosi szerződést, így továbbra is vidéken lépett fel. Szubrettként járta az országot, különösen Győrben, Kolozsvárott és Egerben aratott sikereket. Nagy szégyenségből halt meg. – Ir. Vályi R.: Nemzeti táncgyománnyaink sorsa a színpadon, és a balett a kiegyezés és az abszolutizmus korában (A magyar balett történetéből, 1956).

Szöllősy Róza (Marosvásárhely, 1841. márc.–Rákospalota, 1875. szept. 26.): táncosnő. *Szöllősy Szabó Lajos* lánya. Édesapjától tanult táncolni. Pályafutását vidéken kezdte, m. táncok bemutatásával lépett fel családjával együtt. 1861-ben a Budai Népszínházban, húgával, *Piroskával* mutatták be az édesapjuk által koreografált *Vas megyei csárdást*, amely óriási népszerűséget szerzett számukra. A színház ekkor szerződtette naiva szerepkörben. 1862–1863 között Kolozsváron szerepelt, 1864-től 1875-ben bekövetkezett haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. F.Sz. *Titánia* (Sh.: Szentivánéj álom); *Rózi* (Szigligeti E.: A cigány); *Boleyn Anna* (Sh.: VIII. Henrik). – Ir. Vályi R.: Nemzeti táncgyománnyaink sorsa a színpadon, és a balett a kiegyezés és az abszolutizmus korában (A magyar balett történetéből, 1956).

Szöllősy Szabó Lajos (Kézdiszentlélek, 1803. febr. 11.–Bp., 1882. máj. 12.): táncos, koreográfus, táncmester. Az 1820-as évek elején színészként kezdte pályafutását. 1827–1832 között más városok mellett Kasán is működött. 1833-ban került a budai Várszínházhoz, ahol táncbetétekben, felvonások között, táncjátékokban lépett fel maga szerkesztette táncával. 1834-től 1836-ig a színházi tánciskola táncmestereként is tevékenykedett. 1834. febr.-jában a színház bemutatta *A haramiabanda* (zeneszerző: *Heinisch József*) c. balettjét, amellyel ~ a m. nemzeti táncjáték megteremtésére tett kísérletet. 1837-ben rövid ideig a Pesti Magyar Színház tagja volt. 1841-ben, a külföldi társastáncok helyettesítésének szándékával készítette el *Körmagyar* c. táncát, amelyet magyar quadrille-nek is nevezett. 1844-ben Er-

délyben tanított, és a székely táncokat tanulmányozta. 1847-ben a Nemzeti Színházban is fellépett, és népszínművek betéttáncait koreografálta. Részt vett a szabadságharcban, majd az 1850-es években ismét tanított. 1861-ben a Budai Népszínházban készítette el *Vasmegeyi csárdás* c. művet, amelyet lányai, *Róza* és *Piroska* vittek sikerre szerte az országban. Az 1870-es évek elején Miskolcon tanított. Szegényházban halt meg, elfeledve. Életét a m. nemzeti tánc elismertetésének és népszerűsítésének szentelte. F.K. *Nagyidai lakodalom* (1834); *Az elrabolt hölgy, vagy a szerencsés összevetálalkozás a fogadóban* (1835). – Ir. Kaposi E.: Sz. Sz. L. élete és munkássága, 1803–1882 (Táncudományi Tanulmányok, 1978/79).

Szömörkényi Franciska; *Ferike* (Bp., 1905. okt. 20.–?): színésznő. Egy évet elvégzett az Országos Színészegyesület színiiskolájában, majd 1925-ben Pécsen kezdte pályáját. Debrecen (1925–26) és Miskolc (1926–27), az Andrássy úti (1927–28), a Fővárosi Operett (1928–29), a Fővárosi Művész (1929–30) és a Király Színház (1933–34) tagja volt. 1933–34-ben a Városi Színházban is játszott *Örkényi* Franciska néven. 1931–1933, ill. 1935–1938 között nem volt állandó szerződése. Primadonnaszerepeket alakított. F.Sz. *Jozefine* (Jarno: Az erdésleány); *Mici* (Lehár F.: A drótotstót); *Mary* (Ábrahám P.: Zenebona).

SZŐNYI KATÓ

Szőnyi Kató (Bp., 1918. dec. 19.–Bp., 1989. dec. 24): rendező. Az Országos Színészképző Iskolában folytatott tanulmányok után a Mesebarlang Bábszínházhoz szerződött bábszínésznek. Jan *Malik* szemináriumán vett részt, majd a győri bábszínház vezetője és rend.-je lett. 1949-ben az Állami Bábszínházba szerződött, 1958-tól haláláig főrend. volt. A bábszínészképzésben is részt vett. A színház meghatározó művésze volt, rendezéseit nemcsak Mo.-on, hanem külföldön is elismerték. Jászai Mari-díjas (1960), érdemes (1967) és kiváló művész (1978). F.R. Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Bartók B.: *A fából faragott királyfi*; Sztravinszkij: *Petruska*; Bartók B.: *A csodálatos mandarin*; Kodály Z.: *Háry János*; Swift–Kardos G. Gy.: *Gulliver Liliputban*; Swift–Jékely Z.: *Gulliver az Óriások földjén*; Csajkovszkij: *Diótörő*.

Szőnyi Nóra (Bp., 1953. ápr. 23.–): táncosnő, balettpedagógus. Az ÁBI-ben 1972-ben szerzett balettművész diplomát, majd egy éven át ösztöndíjasként Leningrádban tanult tovább. Ettől kezdve az Operaház tagja, 1977-től 1989-es visszavonulásáig magántáncosa,

az ÁBI tanára. Nagyszerű klasszikus felkészültségű ballerina, aki a lírai és a drámai szerepeket egyaránt magas szinten formálta meg. Liszt Ferenc-díjas (1980), érdemes művész (1985). F.Sz. *Myrtha*, *Giselle* (Lavrovskij: *Giselle*); *Fekete asszony* (Seregi L.: *A cédrus*); *Tündér* (Seregi L.: *A fából faragott királyfi*); *Anyá* (Fodor A.: *Gyermekgyászadalok*); *Odetta-Odilia* (Messzerer: *A hatyúk tava*); *Mária Magdolna* (Fodor A.: *A próba*); *Orgonatulndér* (Petipa: *Csipkerózsika*); *Örvény* (Ailey: *A folyó*); *Kalliopé* (Balanchine: *Apolló*); *főszerep* (Seregi L.: *Változatok egy gyermekdalra*); *főszerep* (Balanchine: *Szerenád, Agon*).

Szőnyi Olga (Bp., 1933. júl. 2.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait a Zak-n dr. Sípó Jenő és Varga Pál vezetésével folytatta. 1952-ben szerződött az Operaházhoz, ahol 1954-ben mutatkozott be Verdi Don Carlosának *Eboli* szerepében. 1956–1979 között az Operaház magánénekesse. 1962–65-ben a kölni Opera, 1979-től a bécsi Staatsoper állandó vendégművésze. Különösen a romantikus és a 20. sz.-i operák hősnőit formálja meg sikerrel. Számos külföldi fesztiválon alakította *A kékszakállú herceg vára* (Bartók Béla) c. opera *Judit* szerepét. Hangja minden regiszterében kiegyenlített, alakításait nagy színészi készség és átéltség jellemzi. Vendégszerepelt Londonban, Montrealban, Bostonban, Chicagóban, New Yorkban. 1962-ben Liszt Ferenc-díjat, 1971-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Leonora* (Beethoven: *Fidelio*); *Amneris* (Verdi: *Aida*); *Eboli* (Verdi: *Don Carlos*); *Carmen* (Bizet); *Komponista* (R. Strauss: *Ariadne Naxosban*); *Dorabella* (Mozart: *Cosi fan tutte*).

Szőnyi G. Sándor (Rákospalota, 1928. dec. 29.–): rendező. A SzAk elvégzése után 1956–58-ban a Magyar Televízió dramaturgia, majd 1958-tól rend.-je. 1981–83-ban a kecskeméti Katona József Színház műv.-i vez.-je. Televíziós munkássága mellett folyamatosan dolgozik színházakban is. Balázs Béla-díjat kapott 1964-ben és 1973-ban, 1975-ben érdemes művész, 1988-ban kiváló

SZŐNYI NÓRA az *Etüdök* (Czerny–Ritsager–Lander) c. balettben

művész kitüntetésben részesült. F.R. Fejes E.: *Az angyalarcú*; Katona J.: *Bánk bán*; Petruševszkaja: *Zeneórák*; Rolland: *A szerelem és a halál játéka*; Jókai M.–Böhm Gy.–Korcsmáros Gy.: *A kőszívű ember fiai*.

SZÖRÉNYI ÉVA – Anna
(Shaw: *Tanner John házassága*)

Szörényi Éva; *Lersch Elvira* (Bp., 1917. máj. 26.–): színésznő. 1935-ben végzett a SzAk-n és a Nemzeti Színház tagja volt 1956-ig. Ekkor Ausztriába távozott, majd 1957-ben az USA-ban telepedett le. Klasszikus és modern művekben, tragédiákban és vj.-okban egyaránt kiemelkedő alakítások fűződnek nevéhez. Játékára az átgondoltság és a mély átélés jellemző. Filmezett is. Művészetét 1952-ben Kossuth-díjjal, 1954-

SZONYI OLGA – *Octavian* (Strauss, R.: *Rózsálovag*)

ben érdemes művész, majd kiváló művész kitüntetéssel ismerték el. F.Sz. *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Armande* (Molière: Tudós nők); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Lujza* (Schiller: Armány és szerelem); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Melinda* (Katona J.: *Bánk bán*); *Margit* (Goethe: *Ös-Faust*); *Rhédey Eszter* (Móricz Zs.: *Uri muri*); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd); *Titánia* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Desdemona* (Sh.: *Othello*).

szövegíró: → *librettó*

szövegkönyv: → *librettó*

Szrógh Sámuel (? , 1763–Miskolc, 1829. okt. 29.): színházvezető, mecénás. Ügyvéd, Borsod vármegye táblabírája. 1815–1828 között a miskolci társulat ig.-ja. 1816-tól 1823-ig egyik szervezője és vezetője volt a miskolci színház felépítésének és vármegyei működtetésének. 1800-ban a Magyar Kurirt tudósította az erdélyi társ. miskolci vendéjátékáról. Lefordította Cronegk *Codrus* c. szomorújátékát (Pest, 1792).

Sztankay István (Bp., 1936. febr. 14.–): színész. A SzAk elvégzése után 1961-ben a Miskolci Nemzeti Színház tagja lett. 1963-tól a Nemzeti Színház, 1974-től a Madách Színház művésze volt. 1990-ben szabadfoglalkozású, 1991 óta a József Attila Színház tagja. Egyé-

SZTANKAY ISTVÁN – *Kálvin János*
(Sütő A.: *Csillag a máglyán*)

nisége, sajátos orgánuma klasszikus és modern szerepekben egyaránt jól érvényesül. Számos filmben és tv.-játékban nyújtott sikeres alakítást. Jászai Mari-díjas (1966, 1974), érdemes művész (1978). F.Sz. *Arturo Ui* (Brecht: *Állítsátok meg Arturo Uit!*); *Dauphin* (Shaw: *Szent Johanna*); *Mátyás* (Vörösmarty M.: *Czillei és a Hunyadiak*); *Rómeó* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Viktor* (Zorin: *Varsói melódia*); *George* (Slade: *Jövőre, veled, ugyanitt*); *Orsino* (Sh.: *Vízkereszt, vagy amit akartok*); *Agárdi Péter* (Heltai J.: *A néma levente*); *Sebők Zoltán* (Sarkadi I.: *Elveszett paradicsom*); *Kálvin János* (Sütő A.: *Csillag a máglyán*); *Kolhaas Mihály* (Sütő A.: *Egy lócsiszár virágvasárnapja*); *Szellemfi* (Szigligeti E.: *Li-liomfi*). – Ir. Sas Gy.: *Újra veled, ugyanitt* (1989).

szár (angol): sikeres, divatos, körülrajongott előadóművész, színész v. énekes nemzetközi elnevezése valamennyi színjátéktípusban. A jelenség a romantika személyiségkultuszából ered, amely a színpadi művészt is alkotó személyiségnek tekintette, legjobbjait egyenesen zseninek. Maga a szó az amerikai filmiparból terjedt el.

A ~ megtartása v. megszerzése a társ.-ok érdeke, a közönség fokozott vonzása céljából, amelynek fejében kiemelt gázi, különböző kedvezmények illetik meg a közönség kedvenceit.

Sztár: (1937–1944) filmes, színházi, irodalmi, művészeti szaklap. Pán Imre, Szalay László, Pogány József szerkesztésében 1937 szept.-étől 1944 febr.-jáig jelent meg. 1941-ben csak a dec.-i száma látott napvilágot.

Sztárok Andrea (Bp., 1960. febr. 1.–): színész. A SzAk elvégzése után egy évadot Kecskeméten töltött, majd 1986–1990-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1990 óta a Budapesti Kamaraszínházban játszik. Alkarta főként tragikus hősnők alakítására teszi alkalmassá. F.Sz. *Marguerite Gautier* (ifj. Dumas: A kaméliás hölgy); *Lara* (Paszternak-Szikora J.: Doktor Zsivago); *Carmen* (Márton L.: Carmen); *Lady Anna* (Sh.: III. Richárd).

Sztarenki Pál (Bp., 1961. dec. 15.–): színész. 1988-ban végzett a SzAk-n, és azóta a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. Főként fiatal drámai hősöket alakít nagy átéléssel. F.Sz. *Rodrigo* (Sh.: Othello); *Hegedűművész* (Mrozek: Mészárszék); *Ferdinánd* (Schiller: Armány és szerelem); *Segismundo* (Calderón: Az élet álom).

Sztupa Andor (Nagyvárad, 1826. ápr. 9.–Bp., 1893. jan. 2.): színész, színigazgató. 1847-ben lépett először színpadra *Kilényi Dávid és Csabai Pál* társ.-ában. Csakhamar a vidék egyik legkiválóbb jellem- és cselszövő színésze lett. Közben mint honvéd vett részt a szabadságharcban. 1854-től *Gócs Ede*, majd *Reszler István* társ.-ában játszott (1861–63). 1870-től ig. Első állomása Miskolc volt. 1871-től 1875-ig *Hubay Gusztávval* társult, és főként az észak-mo.-i városokat látogatták (Eperjes, Sátorlajújhely, Gyöngyös, Miskolc). 1875 tavaszán szétváltak. ~ Temesvárra ment, majd a telet Szegeden töltötte. 1878 tavaszától végleg önállóan vezette társ.-át. Az ún. „brassói kerület” igazgatását vállalta, melyet 1885 tavaszáig látott el. Az igazgatást ekkor abbahagyta, és Pécsre szerződött, majd egy év múlva Szabadkára ment. 1887-ben Bp.-re költözött, s a Várszínház pénztárosa lett. 1890-ben az Országos Színészegyesület egyik első nyugdíjasaként fejezte be pályáját. Mint elsőrendű igazgató sok Nemzeti Színházi tagot tudott állandó vendégjátékra hívni (pl. *Prielle Kornélia*), de saját tagjai közt is elsőosztályúak szerepeltek (*Szathmáry Árpád*, *Nikó Lina*, *Mindszenty Kornélia*, *Solymosi Elek*, *Komáromy Lajos*, *Tóth Antal*, *Szacsavay Imre* stb.), mindig pontosan betöltve a főbb szerepköröket. Felesége, *Kolonics Alfonza* (Nagybánya, 1825. febr. 13.–Szamosújvár, 1884. ápr. 2.) a hősnő szerepkörét töltötte be, és sokat segített férjének az igazgatásban.

M.A. 1865: Arad; 1867: Szabadka. Igazgatóként: 1872: Eger, Ungvár, Nyíregyháza, Szatmár; 1873: Máramaros, Szabadka, Szeged; 1874: Baja, Kaposvár, Nagykannizsa, Zombor, Szeged; 1875: Temesvár, Szeged; 1876: Temesvár, Zenta, Szeged, Gyula, Arad; 1877: Beszterce, Léva, Marosvásárhely; 1878–85: Brassó, Háromszék, Sepsiszentgyörgy, Nagyszeben, Marosvásárhely, Kézdivásárhely, Székelyudvarhely, Déva, Nagynyed, Torda, Fogaras.

szubrett (francia): fiatal, talpraesett, szókimondó női szerep *operettekben*. Ének- és táncésszéget is követelő *szerepkör*. A *commedia dell'arte* Colombineja, valamint a francia klasszikus vj. (Beaumarchais, Molière) szobalányai, bizalmas komornái alkotják előképét. A francia vj.-okból emelték a ~et a romantikus operákba, a hősnő mellett a cselekmény bonyolításában is részt vevő második női szereppé (*Annuska*, Weber: A bűvös vadász, *Adalgisa*, Bellini: Norma, *Musette*, Puccini: Bohémélet).

A 19. sz.-i német és francia vj.-ban a komika helyett a naivához áll közelebb, s a hősnő társaként – társalkodónő, barátnő –, ill. vidám szerelmesként jelenik meg. A helyzetkomikum helyett immár a szellemes dialógus adja jellegzetességét. Innen került az *operettszínpadra* a tükördramaturgia segítségével jellemzett vidám – néha komikus – leányszerepként, a *táncoskomikus* párjaként, pl. *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Valencienne* (Lehár F.: A víg özvegy); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa). A *revüoperettben* a szerepkör elsőrendűvé emelkedett (szubrett–primadonna) a primadonnaszerepben is megkövetelt tánc tudás miatt.

szubvenció (latin): az állam vagy a területi önkormányzat (megye, város) által a társulatnak nyújtott rendszeres anyagi támogatás. Az állami színházak állandó társ.-ot és apparátust foglalkoztató, repertoárt fenntartó költségeit, az előre megállapított költségvetés deficitjét fedezi; a városi tulajdonban lévő színházak pedig bérleti kedvezmények formájában is kaphatják.

Szúdy Eszter (Garamszentgyörgy, 1944. máj. 21.–): táncművészeti szakíró. Táncos gyakorlatát az Építők–Vadrózsák és az OKISZ Erkel Ferenc Néptáncgyűtestnél szerezte. 1979–1983 között az Építők egy. aszisztense volt. 1973–76-ban elvégezte a Népművelési Intézet táncoktatóképzőjét. 1982-ben tanárképző főiskolai oklevelet szerzett népművelés–pedagógia szakon. 1978-tól 1991-ig a Táncművészet c. lap munkatársa, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Táncarchívum munkatársa. Kritikai, tudósításai a *Táncművészet* c. lap hasábjain jelentek meg a balett és a színpadi néptánc tárgykörében.

szuffita: 1. felső takarás, sötét v. festett kárpit, melyet a színpadnyílás szélességében a zsinórpádlásról lógnak be a színpadtérbe egy v. egymás mögötti több hidról a játéktér felső részének optikai lezárását biztosítandó; 2. a színpadi felsővilágítás technikai rendszere. A zsinórpádlás szélességében a színpadnyílással párhuzamosan végigfutó hidak elnevezése, melyek a világítótestek rögzítésére és mozgztatására szolgálnak.

Szugiczky István (Szatmárnémeti, 1941. júl. 9.–): színész. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben 1971-ben kapott diplomát. 1971–1973 között a nagyvárad, a következő két évadban a sepsiszentgyörgyi, 1975-től a szatmárnémeti társ. tagja. Jó fizikai adottságaival és parodizáló képességével aratott sikereket. F.Sz. *Sorin* (Bursan–Pance: Öt fiú meg egy lány); *Tizedes* (Heller: Megbambáztuk New Havent); *Ifj. Schwarz* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Masham* (Scribe: Egy pohár víz).

Szuhay Balázs (Bp., 1935. okt. 20.–): színész, parodista, kabarészerző, szerkesztő. *Rózsahegy* Kálmán zsiniszkoláját végezte el 1955-ben. 1955–1960 között a Békés Megyei Jókai és a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1960-tól a Vidám Színpadon játszik. Kiváló „átalakulóművész”, aki szinte bárki borbébe képes belebújni, de paródiái sohasem bántóak, sértőek. Magánszárait, paródiáit majd mindig maga írja. Gyakran föllép a televízióban s színháza kabaréiban. 1992-től a Ludas Matyi főszerep-je. *Kiadom magam* c. jelent meg kötete 1991-ben. F.Sz. *Octavio* (Vega: A kertész kutyája); *Ju-Li* (Lehár F.: A mosoly országa); *Gipsy* (Huszka J.: Bob herceg); *O’Kelly* (Schiller: Stuart Mária); *Musztafa* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Kikiáltó* (Aldobolyi-Nagy Gy.: Maszlag); *Horog Jakab* (Gay–Hacks–Asriel: Polly Amerikában); *Prefektus* (Praxy: Hölgyeim, elég volt!).

Szumrák Vera (Bp., 1938. okt. 28.–): táncosnő. Nádas Ferenc növendékeként végzett az ÁBI-ben

1954-ben balettművész szakon, majd tíz év múlva balettpedagógus diplomát is szerzett. 1954 óta az Operaház tagja, 1966 óta magántáncosa, részben a klasszikus, részben a demi-karakter táncok kiváló előadója. Liszt Ferenc-díjas (1966), érdemes (1975) és kiváló művész (1981). F.Sz. *Zaréma* (Zaharov: A bahcsiszjeráji szökökút); *Julia* (Seregi L.: Spartacus); *Lány* (Seregi L.: A csodálatos mandarin); *Fekete asszony* (Seregi L.: A cédrus); *Polühimnia* (Balanchine: Apolló).

Szuper Károly (Kiskunhalas, 1821. máj. 28.–Bp., 1892. szept. 18.): színész, színiigazgató, rendező. A vidéki színjátszás egyik legnagyobb alakja. Társ.-ában a legjobb erők fordultak meg. A színész *Petőfivel* is többször kapcsolatba került. Némi filozófiai tanulmány után 1838-ban kezdte a pályát. 1846-ig működött különböző ig.-knál, majd Zomborban átvette *Komáromi* Lajos társ.-át, s ettől kezdve kisebb megszakításokkal 35 éven át volt önálló, ill. társig. 1880-ban Szigetváron mondott le, s a Nemzeti Színház hívására a Várszínház ellenőre és az Országos Színészegyesület helyettes pénztárosa lett. 1883. jan.-ban Székesfehérvárt ünnepelte 45 éves színészi évfordulóját. Színműirással is próbálkozott: *A tömeges népfölkelés* (Bem.: Kecskemét, 1848). F.Sz. *Gubetto* (Hugo, V.: Borgia Lucrétia); *Lejtői* (Varin-Boyer: Földszint és lebuji); *Csóri Ferke* (Szigligeti E.: Nagyidai cigányok); *Remeki* (Degré: Bál előtt és bál után); *Lectoure* (Dumas: Paul Jones); *Peti* (Szigeti I.: Viola). Négy felesége volt, akik mindannyian színésznők voltak. Legismertebb volt az első: *Morócza* Antónia és a negyedik: *Lukács* Emília.

M.A. 1838: Halas; 1839: Szabadka, Kaposvár; 1840–41: Győr, Komárom; 1841–42: Győr, Székesfehérvár; 1842: Csakvár, Tata; 1842–43: Kalocsa, Székesfehérvár, Kecskemét; 1843: Pozsony, Balatonfüred; 1843–44: Győr; 1843: Kecskemét, Délvidék; 1844–45: Pápa, Komárom, Vác; 1844: Észak-Magyarország, Zombor, Kaposvár; 1845–46: Szabadka; 1846: Szeged, Baja, Arad; 1846–47: Zombor; 1847: Halas; 1847: Baja, Zombor, Mohács; 1847–48: Székesfehérvár; 1848: Veszprém, Pécs; 1848: Kecskemét; 1852: Nagykanizsa;

1852–53: Székesfehérvár; 1853–54: Szombathely; 1855: Alsólendva; 1856: Sümeg; 1857: Székesfehérvár, Szeged; 1857–58: Győr. Igazgató: 1858: Alsólendva; 1860: Szombathely; 1860–61: Győr, 1863: Szombathely; 1863–64: Székesfehérvár; 1868: Újvidék; 1869–70: Nagybecskerek; 1870: Veszprém, Zenta, Hódmezővásárhely, Szentcsanak; 1871: Nagyszentmiklós, Halas, Baja, Kalocsa, Mohács, Kaposvár; 1872: Veszprém, Keszthely, Lendva, Körmend, Kaposvár; 1873: Szekszárd, Kalocsa, Dunaföldvár, Baja, Mohács, Kiskunhalas, Újvidék; 1874: Baja, Halas, Szekszárd, Nyitra; 1875: Komárom, Nagyszombat, Somorja, Komárom, Magyaróvár, Dunaszerdahely; 1876: Halas, Zombor, Kula, Újvidék, Nagybecskerek; 1877: Újvidék, Zenta, Szabadka, Szeged, Kecskemét, Kiskőrös, Veszprém; 1878: Pápa, Sárvár, Körmend, Kőszeg; 1879: Marcali, Kaposvár, Szigetvár, Siklós, Mohács, Újvidék, Pancsova.

Szuperné Mórocza Antónia (?–?): színésznő. 1839-ben lépett a pályára sógora, *Fekete* Gábor társ.-ánál. 1841-től *Szuper* Károly színész felesége. 1858-ig vannak adataink fellépéseiről. A kisebb naivszerepekről az 1850-es éveken a társalgási drámák anyaszerepeire tért át. F.Sz. *Floretta* (Moreto-West: Donna Diana); *Natíva* (Bouchardy: Lázár, a pásztör); *Kukovainé* (Fáy A.: Régi pénzek).

Szurdí Miklós (Bp., 1950. okt. 2.–): rendező. A főiskolán 1970–1974 között színeszetet, 1972-től 1975-ig rendezést tanult. 1975–79-ben a kecskeméti Katona József, 1979–82-ben a szolnoki Szigligeti, 1982-től a Nemzeti Színházban rendezett. 1983-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat rend.-je, de színházakban továbbra is dolgozik. 1990-ben a veszprémi Petőfi Színház rend.-je. F.R. *Kander-Ebb: Kabaré; Dürrenmatt: A fizikusok; Pinter: Hazatérés; Maeterlinck: Szent Antal csodája.*

Szücs András (Bp., 1948. febr. 9.–): színész. Az SzAk elvégzése után 1970-ben a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött, majd két évadot töltött a Békés Megyei Jókai, hármát pedig a Szegedi Nemzeti Színházban. 1977–78-ban a kecskeméti Katona József Színház tagja, aztán ismét a békéscsabai színházban játszott, majd 1982–84-ben a Szegedi Nemzeti Színház művésze volt. Főként epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Haimón* (Szophoklész: Antigóné); *Marat* (Weiss: Marat/Sade); *Beppo* (Heltai J.: A néma levante).

Szücs Elemér (Orosháza, 1942. ápr. 21.–): táncos, koreográfus. Az Állami Népi Együttesnél töltött pályakezdő évek után 1966–1983 között a Honvéd Művészeti Akadémián végzett *Pataki* László osztályában 1978-ban, és a Szabadkai Népszínházhoz szerződött. Kiseb szerepeket, fiatal lányokat alakított. Tíz év után a szabadkai Gyermekszínház társ.-ának tagja lett, és jelenleg is az. A m. valamint a szerbhorvát nyelvű előadásokban egyaránt szerepel. F.Sz. *Lucy* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Ilonka* (Molnár F.: Ibolya); *Lány* (Oldrich: Negyven gazfickó meg egy ma született bárány); *Cabarette* (Jankovic Sole: Büvös kocka).

Szücs Ildikó (Koloszvár, 1943. szept. 10.–): színésznő. Érettségi után a Békés Megyei Jókai Színház, majd a Magyar Néphadsereg Művészegyesületének tagja volt. 1967-től öt-öt éven át az Állami Déryné Színházban, ill. a győri Kisfaludy Színházban játszott. Egy évadot ismét Békéscsabán töltött, majd 1978–81-ben a

SZUMRÁK VERA – Róna Viktorral
(Bartók B.–Seregi L.: A csodálatos mandarin)

Népszínház tagja volt. 1981–83-ban a kaposvári Csiky Gergely Színház művésznője. 1983-tól szabadfoglalkozású. Több gyermek- és ifjúsági műsort, önálló estet állított össze. F.Sz. *Julika* (Molnár F.: Liliom); *Ida* (Gárdonyi G.: Ida regénye); *Eudoxia* (Teleki L.: Kegyenc). **Szűcs** István (Tét, 1942. márc. 4.–): színész. 1960-ban, érettségi után a győri Kisfaludy Színház tagja lett, és ott játszik ma is. Zenés és prózai, vj.-i és tragikus művekben egyaránt jó alakítások fűződnek nevéhez. F.Sz. *Gábor diák* (Huszka J.: Gül baba); *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Tatár* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Szűcs János (Bp., 1940. szept. 29.–): rendező. A SzAk elvégzése után 1968-tól a veszprémi Petőfi Színházban, 1969-től pedig a Mikroszkóp Színpadon rendezett. 1972–74-ben a Békés Megyei Jókai Színház vezető rend.-je, majd két évadot a Szegedi Nemzeti Színházban töltött. 1976-tól a Miskolci Nemzeti Színház rend.-je. Rendezései felölelik a m. és a világirodalom legjelentősebb alkotásait. F.R. Molnár F.: *A hatyú*; Schwajda Gy.: *Mesebeli János*; Hugo: *Ruy Blas*; Euripidész: *Hekabé*; Görgey G.: *Komámasszony, hol a stukker?*; Dürrenmatt: *Az öreg hölgy látogatása*; Gorkij: *Kispolgárok*; Goethe: *Clavigo*; Machiavelli: *Mandragóra*.

Szűcs Lajos, dr. (Bp., 1948. máj. 10.–): karmester, zeneszerző. 1971-ben szerezte diplomáját a Zak középiskolai énektanár és karvezető szakán. 1974-től a debreceni Csokonai Színház tagja, ahol 1985-től karmester. 1971 óta a Zak debreceni tagozatán adjunktus. Doktori disszertációját *Komplex művészetpedagógia kommunikatív aspektusból* c. írta. 1979-ben a szombathelyi Nemzetközi Bartók Szemináriumon *Somogyi Lászlónál* tanult, majd 1981-től a leningrádi Rimszkij-Korszakov konzervatóriumában. Számtalan opera, oratórium, szimfonikus mű debreceni előadása fűződik a nevéhez.

Szűcs László (Bp., 1898. okt. 24.–Rio de Janeiro, 1990. jún. 21.): színész, operabéna, színházigazgató. Az I. világháborúból hazatérve egy katonaszínészekből álló társ.-ban kezdte pályáját. 1919-től 1921-ig Pozsonyban, 1921–22-ben Nyíregyházán játszott. Ezután Erdélyben: 1922-től 1924-ig *Fehér Imre* társ.-ában, 1924–25-ben Temesvárott, 1925–26-ban Aradon, 1926–27-ben Marosvásárhelyen szerepelt. 1927-ben Kolozsvárra szerződött, de kiutasították Romániából. 1928-ban a Budapesti és a Városi Színházban lépett fel. 1928–29-ben Ruszinszkóban színg., 1929–30-ban Debrecenben színész, 1931-től 1934-ig az Operaház magánénekes volt, s később rendszeresen vendégszerepelt itt. 1933–34-ben a Király Színházba hívták szerepelni. 1936–37-ben a Kamara Színházat vezette néhány hónapig. Hangversenyeken, a rádióban énekelt, és vidéken vendégszerepelt. 1942-ben színg.-i engedélyt kapott. 1942–1944 között Veszprémben, Sopronban, Makón, 1942–1945 között Székesfehérvárott, Nagykanizsán, 1943–44-ben Cegléden, 1944-ben Újvidéken, és Szolnokon tartott előadásokat. 1945-ben elhagyta az országot. 1951-től Braziliában élt. Pályája kezdetén operettekben aratott sikert, majd operák tenorszerepeit énekelte. F.Sz. *Cárevics* (Lehár F.); *Eisenstein* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Cavardossi* (Puccini: Tosca); *Szu-Csong* (Lehár F.: A mosoly országa); *Faust* (Gounod).

Szűcs László István (Abony, 1901. febr. 19.–Bp., 1976. aug. 21.): dramaturg, író. A Budapesti Műszaki Egyete-

men és a soproni Erdőmérnöki Főiskolán szerzett diplomát, majd hosszabb ideig élt Bécsben, ahol Max Reinhardt szemináriumába járt. Filmdramaturgként dolgozott. Hazatérése után 1935-től a Nemzeti Színház fődramaturgia lett. Itt több korabeli m. dráma színpadra állításában is közreműködött (Tamási Áron, Márai Sándor, Hubay Miklós művei). 1949-ben megvált a Nemzeti Színházától. 1951-ig a SzAk drámatörténet tanára. 1951–54-ben a Miskolci Nemzeti Színház, majd 1966-ig, nyugdíjba vonulásáig a Magyar Állami Operaház dramaturgia volt.

Szűcs Márta (Kiszombor, 1952. szept. 7.–): énekesnő (szoprán). 1983-tól Európa számos országában koncertezett. Énektechnikája, hangterjedelme hajlékony, elsősorban Verdi drámai hősnőinek megformálásában érvényesül. Székely Mihály-emléklapketten, majd 1989-ben Liszt Ferenc-díjat kapott. F.Sz. *Violetta* (Verdi: Traviata); *Anaide* (Rossini: Mózes); *Gilda* (Verdi: Rigoletto).

Szűcs Miklós (Székesfehérvár, 1945. okt. 7.–): színházigazgató. Pályáját az Eötvös Lóránd Tudományegyetem elvégzése után, mint kritikus kezdte. 1973-tól 1979-ig a Magyar Színházművészeti Szövetség munkatársa, 1979–90 között ügyvezető titkára volt. 1990-től a Népszínház, jelenleg Budapesti Kamaraszínház ig.-ja.

Szűcs Sándor (Bp., 1960. júl. 15.–): színész. 1978-tól 1981-ig a Nemzeti Színház stúdiója, majd két évet töltött a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban. A SzAk elvégzése után 1987-től 1988-ig a Népszínházban, 1988-tól a Miskolci Nemzeti Színházban játszik. Zenés és prózai darabok fő- és mellékszerepeit egyaránt kitűnően alakítja. F.Sz. *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Lámpás Szellem* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Sancho* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Leonardo* (Gozzi-Heltai J.: Szarvaskirály).

Szügyi Kálmán (Bp., 1888–?, 1943): énekes (tenor). Énektanulmányait a Fodor Zeneiskolában, később *De Santis* énekmester irányításával végezte. 1916–17-ben az Operaház ösztöndíjasa. 1917–1919 között magánénekes. F.Sz. *Pedrillo* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Basilio* (Mozart: Figaro házassága); *Fenton* (Verdi: Falstaff).

Szüle Mihály: → *Sárosy Szüle Mihály*

Szüle Tamás (Miskolc, 1952. okt. 17.–): énekes (basszus). Énektanulmányait 1974–1979 között a Zak-n végezte *Kutruicz Éva* irányításával. 1979-től az Operaház szerződöttette. Hangjának érzékenysége, kifinomult stíluszérzéke, muzikalitása tette a színház egyik vezető basszus énekesévé. F.Sz. *Ozmin* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Bartolo* (Rossini: A sevillai borbély); *Raimondo* (Donizetti: Lammermoori Lucia).

szünet: → *felvonások*

Szűr-Szabó József (Gorazda, 1902. márc. 4.–Bp., 1992): grafikus, karikaturista. Az Ipar- és Képzőművészeti Főiskolán végzett festő szakon 1927-ben. Több kül- és belföldi kiállításon szerepelt. 1945 előtt a Pesti Hírlap és a Magyar Nemzet, 1945 után a Ludas Matyi és az Esti Hírlap karikaturistája volt. 1945–1958 között az Állami Bábszínház tervezője. 1954-ben és 1968-ban Munkácsy-díjat kapott. F.T. Darvas Sz.–Gábor B.: *Szerelmes istenek*; Darvas Sz.–Gábor B.: *Pesti mesék*; Bay J.: *Csodatűkőr*.

T

Taar Ferenc (Érmihályfalva, 1924. nov. 21.–): színházigazgató, drámaíró. Tanári oklevele megszerzése után 1958-ban a debreceni Csokonai Színház dramaturgia lett. 1961-től 1973-ig a színház ig.-ja volt. 1965-ben összefoglaló tanulmánya jelent meg a debreceni színházról. Több sikeres színművet és hangjátékot is írt. *F.M. Aranygyűrű* (1954); *Örök harag* (1967); *Nap a város felett* (1969); *Sírkő pántlikával* (1971). Könyve: *A kacér műzsát szolgáltam* (Debrecen, 1992).

táblás ház: *telház*, az előadásra „minden jegy elkel”. Nevét a pénztár és bejárat előtt kifüggesztett, ilyen szövegű tábláról kapta.

tabló; élőkép: 1. a színházi előadás kimerevített nagyjelene, amely a látványt így véste a nézők emlékezetébe; 2. a 19. sz.-i vandorszínház gyakorlatában olyan, egy v. több képből álló látványosság, amely a nagyjelene v. a cselekmény összefoglalásával pótolni igyekezett azokat a színjátéktípusokat, amelyeknek színre vitelére a tars. nem vállalkozhatott, pl. *ábrázolat*, *némaképlet*, *némázat*. A diszletben, jelmezben előadott ~t ének v. prózai cselekmény-magyarázat kísérhette. (*Balog I.* színházigazgató ~könyvét az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet őrzi); 3. üresen teátrális, tartalmatlan színpadi jelenet v. jelenetsor pejoratív megjelölése.

Tábori Emil (Detta, 1874. márc. 5.–Bp., 1936. ápr. 30.): színész, színműíró, rendező. *Rákosi Szidi* színiskolájának növendéke volt. 1896-ban Selmezbányán kezdte pályáját. 1897-ben fél évig a Népszínházban szerepelt. Kisebb vidéki tars.-ok után 1904–1914 között *Krecsányi Ignác* buda-temesvári tars.-ának színésze és rend.-je volt. Ezt követően ismét vidéken szerepelt. 1919-ben a Kollektív Színtársulat rend.-jeként működött. 1924-ben Ausztriában játszott. 1929-től 1933-ig a Komédia Orfeum főrend.-je és háziszerzője volt. 1895-től írt operettek, drámák, paródiák. Jelentős fordítói tevékenysége is. Kabaréjeleneteit külföldön is játszották. Vigjátéki zsánereket, parasztfigurákat, karakter szerepeket játszott. F.Sz. *Wermelskirch* (Hauptmann: *Henschel* fuvaros); *Miller* (Schiller: *Ármány és szerelem*); *Bailly* (Planquette: *A corneville-i harangok*). Drámái: *Négy a kislány* (Vágó G.-val, zene Barna I., 1916); *Lócsei ítélet* (1924); *Tánczos Tar Veronika* (1924).

Tábori György (Bp., 1914. máj. 24.–): drámaíró, rendező. Érettségi után 1932-től egy évet Bécsben töltött, hazatért, majd 1936-tól 1947-ig Londonban élt, a BBC-nél dolgozott. A 40-es évek elejétől írt regényeket. 1947-ben Hollywoodba ment, ahol 1949-ig filmforga-

tókönyveket írt. 1949-től 1970-ig New Yorkban élt. Az 50-es évek elejétől már csak színházzal foglalkozott. Első darabját, a *Menekülés Egyiptomba* c.-t 1952-ben mutatták be New Yorkban a Music Boxban Elia *Kazan* rendezésében. Max *Frisch* és Bertolt *Brecht* műveit fordította angolra. 1966-ban feleségével egy öttagú együttest vezetett *The Strolling Players* néven. 1970-től Nyugat-

TÁBORI GYÖRGY

Berlinben dolgozott. 1975-től Brémában rendezett, majd Münchenben lett a Kammerspiele rend.-je, ahol laboratóriumszerű munkát végzett színészeivel. A Berlini Ünnepi Hetek állandó rendezője. Bochumban, később a berlini Schaubühneben dolgozott. 1987-től 1989-ig a bécsi *Der Kreis* (A kör) nevű színházi társulás ig.-ja, rend.-je. 1989 óta a bécsi Burgtheater, a berlini Allami Színházak, a lipcsei Opera vendégrendezője. Saját művein kívül más írók – Sh., Brecht – darabjaiból kollázsokat állít össze. 1992-től a Cividale – Közép-Európai Országok Nyári Fesztiválja – műv.-i vez.-je. 1976-ban a Német Kritikusok Szövetségének díját kapta. 1981-ben Berlini Művészeti Nagydíjat, valamint a Mannheimi Filmszínház Nagydíját nyerte el. 1984-ben Mülheimi Drámaíró Díjat, 1988-ban a Berliner Theaterpreist ítéltek neki. 1991-ben Peter Weiss-díjat, 1992-ben pedig Büchner-díjat kapott. F.R. Strindberg: *Júlia kisasszony*; Sh.: *A velencei kalmár*, *Lear király*, *Hamlet*,

Othello; Beckett: *Godot-ra várva*; Eörsi I.: *Kihallgatás*. F.M. *Menekülés Egyiptomba* (1952); *A császár ruhái* (1953); *Bruhaha* (1958); *Brecht, Brecht* (kollázs, 1960); *The Niggerlovers* (1968); *Kannibálok* (1968); *Pinkville* (1969); *Bohócok* (1972); *Sigmund öröme* (1975); *Az éhezőművész* (Kafka nyomán, 1977); *Jubileum* (1983); *Mein Kampf* (1987); *Babilonian Blues* (1990).

Tábori Imre; *Tober* (Rév-Komárom, 1884. dec. 9.–?): színész, ügyelő. A Vigszínház színiiskoláját végezte el. 1903–1905 között Miskolcon kezdte pályáját. 1905–06-ban *Kunhegyi* Miklós, 1906–07-ben *Krémer* Sándor együttesében, 1907–08-ban az Intim Színházban, 1908–09-ben *Mariházy* Miklós, 1910–11-ben *Fehér* Vilmos társulatában, 1911–1913 között Győrött, 1913–14-ben Zomborban játszott. Harcolt az I. világháborúban. 1921-ben a Délutáni Kabaréban is fellépett. 1921-től 1944-ig a Nemzeti Színház színésze és ügyelője volt. Epizód szerepeket alakított.

Tábori Nóra (Temesvár, 1928. jún. 15.–): színésznő. 1942-ben Szegeden táncosnőként kezdte pályáját. *Both* Béla színiiskolájába járt. 1943-ban vizsgázott, majd Szombathelyre került, ahol kisebb szerepeket is játszott. 1945-től Pécsre, majd Győrbe szerződött színésznőnek. 1951 óta a Magyar Néphadsereg Színházának, a Vigszínháznak tagja. Nagy beleélő képesség, pontos, kidolgozott jellemábrázolás jellemzi alakításait. Kiváló humorérzékű, fegyelmezett művész. Jászai Mari-díjas (1957, 1961), érdemes (1975) és kiváló művész (1981). F.Sz. *Anitra* (Ibsen: Peer Gynt); *Nyina* (Csehov: Sirály); *Antigone* (Anouilh); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Eve* (Maugham: Színház); *Jónásné* (Csurka I.: Házmestersírató); *Dora Strang* (P. Shaffer: Equus); *Pearce-né* (Shaw: Pygmalion); *Mama* (Örkény I.: Rózsakiállítás); *Kvasnya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Mamóka* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Ida Bober* (Malamud: A segéd). – Ir. Duray Bernadett: *Csak egy szív* (1990).

TÁBORI NÓRA – Valéria
(Horváth: *Mesél a bécsi erdő*)

Tábori Színház: →frontszínházak

Tábori Trapp Erzsébet (?–1913. márc. 11.–Bp., 1993. jan. 3.): színésznő. 1943-tól magánszínházakban szerepelt. 1945-től a szegedi színház, 1951-től a szolnoki Szigligeti Színház, 1957-től a Magyar Játékszin, majd 1959-től ismét a szolnoki Szigligeti Színház színésznője volt. F.Sz. *Kató* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Iluska*

(Kacsoh P.: János vitéz); *Sybill* (Jacobi V.); *Lili* (Huszka J.: Lili bárónő).

Taccani, Giuseppe (?–1885–?, 1959): énekes (tenor). Olasz származású. 1905-ben Bolognában debütált *Chénier*-ként (Giordano: André Chénier). Különböző olasz színházaknál énekelt, Spanyolországban, New Yorkban, Dél-Amerikában vendégszerepelt. Az Operaházban 1913-ban olyan nagy sikert aratott, hogy a színház 1913–14-re magánénekesként szerződtette, de állandó vendég volt még a negyvenes években is.

Tahi József; *Tahi Tóth* (Bp., 1952. okt. 8.–): színész. A SzAk elvégzése után 1978–80-ban a József Attila Színház, majd ezt követően két évig a Népszínház tagja volt. 1982–89-ben a Nemzeti Színházban, 1989-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszott. 1991-től ismét a Nemzeti Színház művésze. Alkata főként vj.-i figurák megszemélyesítésére teszi alkalmassá. F.Sz. *Le-lío* (Goldoni: A hazug); *Trinculo* (Sh.: A vihar); *Tiptopp* (Csokonai V. M.: Karnyóné); *Csacsinszky Pál* (Szép E.: Lila ákác); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor).

TAHI TÓTH LÁSZLÓ – *Fior mester*
(Gombrowicz: *Operett*)

Tahi Tóth László (Bp., 1944. jan. 23.–): színész. A SzAk elvégzése után 1966-ban a Vigszínházhoz szerződött, melynek azóta is tagja. Pontos, aprólékos szerepépítésével, mély beleérző képességével sikeresen old meg sokféle karaktert színpadon, filmen és tvj.-ban. Erős érzéket mutat a groteszk megoldások iránt. Jászai Mari-díjas (1974), érdemes művész (1985). F.Sz. *Hagyma őfensége* (Weingarten: A nyár); *Colin* (Jellicoe: Trükk); *Emberfi* (Szakonyi K.: Adáshiba); *József* (Déry T.–Presser G.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról); *Trofimov* (Csehov: Cseresznyeskert); *Rezeda Kázmér* (Krúdy Gy.–Kapás D.: A vörös postakocsi); *Edmund* (O'Neill: Utazás az éjszakába); *Z* (Csurka I.: Deficit); *Platonov* (Csehov); *Viktor, kilencéves* (Vitrac: Viktor, avagy a gyerekekuralom); *Johan* (Bergman: Jelenetek egy házasságból).

Tahy Anna Mária (?–Buenos Aires, 1950. jan. 13.): színésznő. 1938-ban a Belvárosi Színházban mutatkozott be. 1939-ben a Magyar Színházban, 1940-ben a Városi Színházban játszott. 1941–42-ben a Kolozsvári Nemzeti Színház, 1943–44-ben az Andrassy úti Színház tagja volt. 1948-tól Argentínában a Magyar Színjátszó Társaság előadásain szerepelt. Fiatal lányszerepeket alakított. F.Sz. *Mimi* (Bókay J.: Ragaszkodom a szerelemhez);

Leila (Heltai J.: Ezerkettedik éjszaka); *Herna* (Herczeg F.: Bizánc); *Edit* (Vaszary J.: A pénz nem boldogít). **tájéolás:** városi színházak vendégjátékai vonzáskörzetükbe tartozó települések színházi ellátása céljából.

Tájszínház (1987): mivel 1985-től az új profilú és vezetésű Szabadkai Népszínház egyre kevésbé töltötte be addigi, nemcsak Bácskában és Bánátban, hanem Baranyában és Szlovéniában is folytatott rendszeres tájéolási küldetését, ezért felmerült egy állandó vajdasági tájszínház megalakításának gondolata. Két színész, *Kovács Frigyes* és *Venczel Valentin* Topolyán a Művelődési Központ támogatásával kamarajellegű ~at alapított. Elképzelésük szerint a ~ évi 2 bemutatót és bemutatónként 15–20 előadást tartott volna. Mindössze egyetlen bemutatóra került sor: Schwajda György *Himnusz*, rend. *Kovács Frigyes*. Néhány előadást követően megszűnt ez a fontos szerepet betöltő hivatott vállalkozás. – Ir. Tájszínház születik (Magyar Szó, 1987. 9., 10.); Bartuc G.: Tájszínház – vándorszínház (Magyar Szó, 1987. 11., 17.); Gerold L.: Himnusz (Hid, 1987. 12.).

Takács Ádám; *Bácsai Nagy Gábor* (Kecskemét, 1822. júl. 8.–Pécel, 1897. febr. 10.): színész, színigazgató. A magyar vidéki úttörőszínezés egyik kimagasló alakja volt. 1848–49-ben mint honvédőrnagy harcolt. A bujdósos évei után 1850. máj.-ban, Egerben beállt színésznek. Mint kiváló jellemszínész, vidéken a legelsők közé került. Játsszott még kedélyes és ármányos szerepeket is. Eveken át volt a kolozsvári, debreceni, miskolci, kassai színház vezető művésze. 1861–1863 között rövid ideig a Budai Népszínháznak is tagja volt. 1858-tól rendezett; 1860-ban és 1861-ben igazgatást vállalt; 1871–72-ben műveztető volt. 1872-ben részt vett az első színészkongresszuson – mint a szabadkai színügy-egylet képviselője –, s megválasztották a színészképző kormányzótanácsának vidéki tagjává. 1885-ben vonult nyugállományba. Felesége *Katics Róza* (?–Pécs, 1859. máj.) és leánya *Bercsényiné Takács Emese* színésznők voltak. F.Sz. *Gloster* (Sh.: Lear király); *Shylock* (Sh.: Velencei kalmár); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Dörgösi* (Rosen: A mai férfiak); *Reinhold Kristóf* (Raupach: Molnár és gyermeke). F.R. *Dumas*: Hermann gróf; *Dumas*: Kaméliás hölgy; Sh.: Velencei kalmár; *Vörösmarty M.*: Az áldozat (vigjáték); *Molière*: Tudós nők. Utolsó éveiben visszaemlékezéseit, tanácsait a Színészek Lapja közölte. Pl.: *A magyar színészet aranykorának művészeiről* címmel cikksorozatot közölt 1886-ban; megszerkesztette *A magyar színészegyesület 6. közgyűlésének naplóját* (1880). M.A. 1853–55: Arad; 1856: Szeged; 1857: Debrecen; Szatmár, Nagyvárad; 1857–58: Kolozsvár; 1858–60: Pécs, Nagyvárad, Miskolc; 1861–63: Budai Népszínház, Kassa; 1866–67: Pécs; 1868–71: Kolozsvár; 1872–73: Debrecen; 1873–74: Kassa; 1874–76: Debrecen; 1876–79: Kassa, Felvidék; 1879–80: Győr; 1880–84: Székesfehérvár, Kassa, Szabadka, Miskolc. Igazgatóként: 1860: Debrecen; 1860–61: Arad; 1861: Debrecen, Arad.

Takács Anna (Bp., 1921. febr. 6.–): színésznő. 1949-ben színész oklevelet kapott a kolozsvári Színművészeti Főiskolán. 1949-től énekkari tag és színész a kolozsvári Állami Magyar Operában. 1952–1956 között a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja. 1956-ban áttelepült Mo.-ra. 1956–57-ben a Miskolci Nemzeti, 1958–1961 között a Déryné, 1961–76-ban, nyugdíjba vonulásáig, a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. Többnyire karakter szerepeket játszott. F.Sz. *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Darabosné* (Móricz Zs.: Pillangó); *Eitingen hercegnő* (Molnár F.: Olympia); *Linda* (Miller: Az ügynök halála); *Bödögné* (Szakonyi K.: Adáshiba).

Takács Emese (Pest, 1847–Palicsfürdő, 1914. máj. ?): drámai színésznő. *Takács Ádám* lánya. 1862-ben kezdte a pályát a Budai Népszínházban Molnár Györgynél. 1866–1873 között *Bercsényi Béla*, 1876-tól *Demidov Imre* felesége volt. Hősnőket és társalgási szerepeket alakított, a vidék elsőrangú színésznője volt. F.Sz. *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Rózs* (Szigligeti E.: Dalos Pista); *Eboli* (Schiller: Don Carlos).

M.A. 1863: Budai Népszínház, Molnár György; 1864: Nyitra, Miskolc; 1865–66: Latabár Endre; 1866–68: Fehérvári Antal; 1868: Egressy Ákos; 1869–72: Szabó József; 1872: Bercsényi Béla; 1873: Szabadka; 1875: Nyéki János; 1876–78: Aradi Gerő; 1878: Miklós Gyula; 1879: Kolozsvár; 1880–82: Erdélyi Marietta és Csóka Sándor; 1882: Aradi Gerő.

Takács Gyula (Bp., 1945. nov. 27.–): színész. A SzAk elvégzése után egy-egy évig a Fővárosi Operett és a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. 1972–79-ben a Pécsi Nemzeti, 1979–88-ban a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1988–90-ben a Mikroszkóp Színpad művésze. 1990-től Izraelben él. F.Sz. *Tony* (Bernstein: West Side Story); *Zwickli Tóbiás* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Sancho*, *Borbély* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja).

Takács Henriette (Nagyvárad, 1848. máj. 25.–?): színésznő, énekesnő (szoprán). 1866. okt. 2-án Reszler István társ.-ánál kezdett működni. Első osztályú vidéki társ.-oknál járt. 1878-tól használta férje, *Oláh Sándor* nevét. 1904 tavaszán hagyta el a pályát. A vidék egyik híres komikája volt, ki a műfaj szinte minden változatában sikeresen lépett fel. Volt operettkomika, parasztkomika, komikus anyja stb. F.Sz. *Mirabella* (Strauss: Cigánybáró); *Tóti Dorka* (Gaál J.: A feleskei nótárius); *Felvidéki Rozália* (Rákosi J.: Székházai); *Rebeka* (Szigligeti E.: Cigány). *Oláh Sándor* (Baja, 1846–1883. k.) előbb pap volt, majd 1868-tól színészként működött, később sűgő lett. Feleségével járta a vidéki városokat. M.A. 1871–72: Miklós Gyula; 1876–78: Arad; 1878–79: Győr; 1884–85: Szeged, Nagyvárad; 1885–86: Pécs; 1886–87: Debrecen; 1887–88: Temesvár–Pozsony; 1888–89: Debrecen; 1889–90: Miskolc; 1890–91: Zombor, Baja, Sepsiszentgyörgy; 1891–92: Brassó. Nagyenyed; 1892–93: Nagybecskerek, Kézdivásárhely, Csíkszereda; 1893–94: Veszprémi Jenő; 1895–96: Miskolc; 1896–97: Győr; 1897–98: Kecskemét; 1898–99: Győr.

Takács Imre (? , 1953–): színész. Az 1982–83-as évadban szerződött a Szabadkai Népszínházhoz, és az 1987–88-as évadig volt a társ. tagja. Epizód szerepeket játszott. F.Sz. *Ordas* (Danek: Negyven gázfickó meg egy ma született bárány); *Kurz* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja).

Takács Kati (Bp., 1951. jan. 15.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1975-ben a veszprémi Petőfi Színház tagja lett. 1980-tól a debreceni Csokonai, 1981-től a szolnoki Szigligeti, 1985 óta a Radnóti Miklós Színház tagja. Sajátos, érzékeny egyéniséggel, megjelenésével, egyéni hangszínevel emlékezetes nőalakokat formál. Jászai Mari-díjas (1989). F.Sz. *Nyina* (Csehov: Sirály); *Jelena Andrejevna* (Csehov: Nyina bácsi); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Helena Charles* (Osborne: Dühöngő ifjúság); *Cecil* (Herczeg F.: Kék róka); *Nóra* (Ibsen); *Anna Karenina* (Nagy A.: Anna Karenina pályaudvar); *Anna* (Márai S.: Kaland).

Takács Klára (Lengyeltóti, 1945. ápr. 24.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait a Zak-n végezte. 1973 óta az Operaház magánénekese, ahol Gluck *Orfeusz és Euridiké* c. operájának címszerepében mutatkozott be. Számos oratórium- és operalemez közreműködője.

dője. 1982-ben *Mahler* Gyermekgyászadalok c. lemezővel a Francia Akadémia előadói nagydíját nyerte el. Vendégzerepelt Európa számos híres operaházában, az USA-ban és Dél-Amerikában. 1979-ben Liszt Ferenc-díjat kapott. F.Sz. *Cherubin* (Mozart: Figaro házassága); *Dorabella* (Mozart: *Così fan tutte*); *Marina* (Muszorgszkij: Borisz Godunov); *Adalgisa* (Donizetti: *Norma*); *Erda* (Wagner: *A Rajna kincse*); *Zaira* (Rossini: *A török Itáliában*).

Takács Klementina (Jolsva, ?-?): énekesnő (drámai szoprán). Énektanulmányait a Zak-n végezte *Hilgermann* Laura növendékeként. 1926-tól rendszeresen fellépett az Operaházban. F.Sz. *Szulamit* (Goldmark K.: Sába királynője).

Takács Margit (Bp., 1922. márc. 30.-): színésznő. Az Országos Színészegyesület iskolájának elvégzése után 1939-ben az Operettszínházban kezdte pályafutását. Vidéki színházakban és a Pódium Kabaréban játszott, majd 1952-től nyugdíjba vonulásáig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. Operák hősnőit, klasszikus operettek primadonna szerepeit és drámai alakokat egyaránt mély átéléssel és nagy sikerrel jelenített meg. 1965-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Leila* (Huszka J.: Gül Baba); *Saffi* (ifj. J. Strauss: Cigánybáró); *Glavira Hanna* (Lehár F.: *A víg özvegy*); *Mimi* (Puccini: *Bohémélet*); *Olga* (Csehov: *Három nővér*); *Muskátné* (Molnár F.: *Liliom*); *Zsani néni* (Móricz Zs.: *Nem élhetek muzikaszó nélkül*).

Takács Mária (Nyergesújfalu, 1948. szept. 10.-): énekesnő (szoprán). A Zak ének-operatagozatát végezte 1967–1974 között. Ugyanebben az évben szerződött az Operaházhoz. *Wagner* és *Puccini* operáiban aratta legnagyobb sikereit, de nagy elismeréssel fogadták bemutatkozását *Leonóraként* (Beethoven: *Fidelio*) és *Muszorgszkij* operáiban is. F.Sz. *Elvira* (Verdi: *Ernani*); *Elsa* (Wagner: *Lohengrin*); *Sieglinde* (Wagner: *A walkür*); *Gutrune* (Wagner: *Istenek alkonya*); *Anna* (Verdi: *Nabucco*).

Takács Oszkár (Bp., 1891. júl. 31.-?): színész, karmester. 1910 k. *Sziklay* Kornél színházában (?) kezdte pályáját. Egész életét kisebb-nagyobb vidéki társ.-oknál töltötte. 1947-ben Pécsett volt színész és rend., 1949-től 1956-ig Miskolcon játszott. Operettek táncoskomikus, majd apa- és buffókomikus szerepeit játszotta, s prózai művek jellemfiguráit is sikerrel alakította. F.Sz. *Celestin* (Hervé: *Nebáncsvirág*); *Pfefferkorn* (Lehár F.: *Drótos-tót*); *Warstein* (Kálmán I.: *A tatárjárás*); *Orgon* (Molière: *Tartuffe*).

Takács Paula (Palermo, 1913. dec. 10.-): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait a Zak-n végezte 1931–36-ban *Maleczky* Bianka és *Hoór-Tempis* Erzsébet irányításával. 1941–47-ben a kolozsvári Nemzeti Színház magánénekesnője, 1948-ban a *Turandot* (Puccini) címszerepében mutatkozott be az Operaházban, majd 1948–69-ben magánénekesnő, vezető drámai szoprán volt. Mozart, Verdi, Wagner és Puccini operáiban egyaránt kimagasló alakításokat nyújtott. Oratóriuménekesnőként is elismert. (Verdi: *Requiem*, Sugár R.: *Hunyadi*). Számos európai országban – Svájc, Olaszország, Csehszlovákia – vendégzerepelt. Kossuth-díjas (1956), Liszt Ferenc-díjas (1953), érdemes művész (1959). A bécsi Nemzetközi Énekverseny II. díjasa. F.Sz. *Melinda* (Erkel F.: *Bánk bán*); *Leonóra* (Beethoven: *Fidelio*); *Aida* (Verdi); *Amélia* (Verdi: *Az álarcosbál*); *Senta* (Wagner: *A bolygó hollandi*); *Santuzza* (Mascagni: *Parasztbecsület*); *Erzsébet* (Wagner: *Tannhäuser*).

Takács Tamara (Kaposvár, 1950. ápr. 27.-): énekesnő (alt). A pécsi Zeneművészeti Főiskolán *Balla* Mária, a Zak-n *Réti* József és *Révhegyi* Ferencné voltak

tanárai. 1978-ban kapta meg diplomáját, és ez évben az Operaház szerződtette, ahol már az első évadban jelentős szerepet, Mozart: *Così fan tutte* *Dorabelláját* énekelte. Telt, különlegesen szép hangja, kulturált éneklésmódja, árnyalt, kidolgozott színészi játéka és vonzó színpadi megjelenése révén a társ. vezető mezzóénekesnői közé tartozik. Izzó drámai szerepfarmálása különösen Verdi szenvedélyes mezzó-hősnőinek életre keltésében érvényesül. Kiemelkedő alakításokat nyújt a repertoár vezető mezzó-szerepeiben. Oratóriuménekesként is rendszeresen fellép a nemzetközi hangversenypódiumokon. 1990-ben Liszt Ferenc-díjat, 1992-ben Bartók Béla–Pásztory Ditta-díjat kapott. F.Sz. *Azucena* (Verdi: *A trubadúr*); *Carmen* (Bizet); *Judit* (Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*); *Ulrica* (Verdi: *Az álarcosbál*); *Hercegnő* (Cilea: *Adriana Lecouvreur*); *Charlotte* (Masset: *Werther*).

takarás (színpadi): a nézőtéri látási viszonyoktól függően a színpadtér falait elrejtő függönyök vagy paravánok. Oldalt *panorámáfüggönyök*, felül *takaróredőnyök* (szuffiták), a színpadnyílás környezetében a világítási tornyokra és a hidra szerelt *takaróelemek* akadályozzák meg, hogy a nem kívánt színpadrészek a nézők számára láthatók legyenek. A ~ok általában fényelnyelő fekete bársonyból vagy szürke, nem fényes textiliából készülnek, ha szükséges, a fényáteresztést akadályozó béléssel.

Takáts Emőd (Komárom, 1942. dec. 26.-): színész, rendező, színházigazgató. 1974-ben szerzett oklevelet a prágai színiakadémián. 1963–1969 között színész, 1973-tól rend., 1977-től 1979-ig műv.-i vez., 1979-től 1990-ig a komáromi Magyar Területi Színház ig.-ja. A színiakadémia előtt kisebb epizód szerepeket is játszott. Munkája során főleg a kortárs szerzők darabjait részesíti előnyben, és általában a realista rend.-i eljárásokat alkalmazza. Sok szlovákiai m. szerző és szlovák drámaíró művét állította színpadra. F.Sz. *Escalus* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Gorey* (Miller: *A salemi boszorkányok*); *Frangepán* (Háy Gy.: *Isten, császár, paraszt*). F.R. Brecht: *Carrar asszony puskái*; Sh.: *Coriolanus*; Kátona J.: *Bánk bán*.

TAKÁCS PAULA – Sába királynője
(Goldmark: Sába királynője)

Takáts Mihály (Nagybánya, 1861. szept. 13.–Keszthely, 1913. aug. 20.): énekes (bariton). Nagyvárad teológusként ajánlották *Újházi* Ede figyelmébe. A Nemzeti Színház ösztöndíjával *Pauli* Richard és *Passy-Cornet*

Adél tanítványa lett. 1883-ban debütált, majd haláláig az Operaház vezető baritonja maradt. Meleg tónusú, tömör, nagy terjedelmű hangja sokoldalú előadóművészete rendkívül széles repertoár kialakítására – több mint száz szerep –, éneklésére tették képessé. Egyaránt alakította *Mozart*, *Verdi*, *Wagner* és *Puccini* vezető bariton szerepeit. Kiváló *Wagner*-énekes volt, aki Bayreuth-ban is vendégszerepelt. 1894-ben dalénekesként is fellépett. F.Sz. *Valentin* (Gounod: *Faust*); *Rigoletto* (Verdi); *Don Giovanni* (Mozart); *Brankovics György* (Erkel F.); *Wolfgram*, *Biterolf* (Wagner: *Tannhäuser*); *Scarpia* (Puccini: *Tosca*); *Almaviva gróf* (Mozart: *Figaro lakodalma*); *Tiborc* (Erkel F.: *Bánk bán*).

TAKÁCS MIHÁLY

Taksonyiné Hadrik Anna: → *Hadrik Anna*

Taliga Margit (Özd, 1956. szept. 24.–): táncos. Az ABI néptáncgatozatán végzett 1975-ben. A hetvenes évek végén a Népszínház Táncegyüttes tagja, 1981–1988 között a Budapest Táncegyüttes előadója volt.

Talkie Kabaré (1929–1930): az Omnia mozi helyiségében (József krt. 31.) 1929. jún. 11-én nyílt meg. Szervezője *Fekete József* kabarészinész, műv.-i vez. *Innocent Vincze* Ernő, titkára *Tisza* Andor. Tagjai voltak *Boross Géza*, *Fekete Pál*, *Keleti László*, *Haraszi* Mici, *Peti* Sándor, *Rott* Ferenc. Két műsoruk után a bérbeadó Népvelő Filmipari Rt. ragaszkodott a mozielőadásokhoz. A kultuszminiszter engedélyével 1930. máj. 15-től még három előadást tarthattak, a vezetőségben csak *Fekete József* maradt, s a kabaré neve – a helyiség után – *Omnia Kabaré* lett. Műv.-i vez. *Dezsőffy* László, zenei vez. *Eisemann* Mihály, főrend. *Bárony* István.

Tallán János (Szeged, 1841. júl. 19.–?, 1902. máj.): énekes (basszus). A SzAk elvégzése után 1870-től a Nemzeti Színház, majd az Operaház tagja volt 1896-ig. Kiváló muzikalitása, hatalmas orgánuma és termete másodrendű szerepekben ugyan, de rendkívül kedvelt és sokat foglalkoztatott művésszé tették. Pályafutásának szem- és elmebetegsége vetett véget. F.Sz. *A Király* (Verdi: *Aida*); *Biberách* (Erkel F.: *Bánk bán*).

Tallós Endre (Bp., 1924. ápr. 9.–Bp., 1971. nov. 16.): színész. A SzAk elvégzése után 1945-től a filmgyári stúdió, majd a Madách Színház tagja volt. Két évig a József Attila Színházban, azután a kaposvári Csiky Gergely, 1959-től a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. Élete végén a Madách Színház és az Irodalmi Színpad művésze volt. Kellemes orgánuma, meditativ alkata kitűnő versmondóvá tette. F.Sz. *Jágó* (Sh.: *Othello*); *Zuboly*

(Sh.: *Szentivánéji álom*); *Tatár* (Gorkij: *Éjjeli menedékhely*).

Tallós Rita (Bp., 1961. ápr. 22.–): színésznő. 1986-ban a SzAk befejezése után Kecskemétre szerződött. 1989–91-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1991-től a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Naíva és drámai hősön szerep körben egyaránt kiemelkedő alakításokat nyújt. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Natasa* (Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*); *Liza Doolittle* (Shaw: *Pygmalion*); *Stuart Mária* (Schiller).

Tallós Zsuzsanna (Becse, 1953. aug. 7.–): színésznő. Az Újvidéki Művészeti Akadémia első nemzedékéhez tartozott, *Pataki* László osztályában végzett 1978-ban, és a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, amelynek jelenleg is tagja. Epizódsszerepeket játszik. F.Sz. *Sandra* (Kesey–Wasserman: *Kakukkfészek*); *Szösz* (Brecht–Weill: *Koldusopera*); *Velkovic* *Rozi* (Mikszáth K.: *A Noszty fiú esete Tóth Marival*).

Tamás Benő (Bp., 1888. márc. 26.–Bp., 1956. jan. 31.): színész. *Sziklai* Kornél Kis Színházában kezdte pályáját 1905-ben. Ezután a Fővárosi Orfeumban, a Steinhardt mulatóban és a Royal Orfeumban lépett fel. 1918–1920 között a buda–temesvári, 1920–21-ben a pozsonyi, 1921–22-ben a buda–miskolci társ., 1922-től 1925-ig a Blaha Lujza Színház tagja volt. 1925–1927 között Debrecenben, 1927–28-ban Nagyváradon, 1928–29-ben ismét Debrecenben játszott. 1929–30-ban a Bethlen téri, 1930–31-ben a Steinhardt Színpadon, 1931-től 1936-ig a Bethlen téri Színházban szerepelt. 1930-ban az Új Színházban rendezett. 1936–1938 között *Erdélyi* Mihály társ.-ának, 1938–39-ben a szegedi színháznak művésze volt. 1945-ben a Vidám Varietében, majd Győrben folytathatta pályáját. 1946–48 között Pécsen, 1948–49-ben a Józsefvárosi Színházban, 1949–50-ben a Belvárosi Színházban, 1951-től a Magyar Néphadsereg Színházában lépett színpadra. Sikeres buffó-komikus volt. F.Sz. *Menelaos* (Offenbach: *Szép Heléna*); *Jupiter* (Offenbach: *Orfeusz az alvilágban*); *Bóni* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*).

Tamás Endre (Bp., 1950. szept. 2.–): énekes (bariton). A Zak-n *Révhegyi* Ferencné irányításával végezte tanulmányait. 1973–74-ben a Szegedi Nemzeti, 1980-tól a Pécsi Nemzeti Színház magánénekes. F.Sz. *Guglielmo* (Mozart: *Cosi fan tutte*); *René* (Verdi: *Az álarcosbál*); *Malatesta* (Donizetti: *Don Pasquale*); *Dandini* (Rossini: *Hamupipőke*).

Tamás Ernő (Borsfa, 1892. máj. 1.–Bp., 1955. febr. 24.): újságíró, költő. 1912-ben a *Magyarország* c. lapnál kezdte pályáját. 1924-ben a *Pesti Hírlap* munkatársa lett. Színkritikákat, színésztörténeti cikkeket is írt.

Tamás Ferenc (Marosvásárhely, 1922. okt. 3.–): színész. 1946-ban szerződött a Székely Színházhoz. 1986-ban nyugdíjazták, de alkalmanként továbbra is fellép. Színes egyéniség, sokoldalú művész, kitűnő poentirozó képességgel. Szerepeinek száma mintegy másfél százat tesz ki. Legnagyobb sikereit a méltatlanul megbántott, igaztalanul szenvedő vagy ellenkezőleg, a masokat megbántó, alaptalanul üldözött figurák megelevenítésével érte el. F.Sz. *Bobcsinszkij* (Gogol: *A revizor*); *Mitch* (Williams: *A vágy villamosa*); *Rankin* (Shaw: *Brassbound kapitány megtérése*); *Csebutikin* (Csehov: *Három nővér*); *Ory főinkvizitor* (Sütő A.: *Csillag a máglyán*); *Sodró Antal* (Csiky G.: *Cifra nyomorúság*).

Tamás Gáspár (Udvarhely, 1914. nov. 10.–Kolozsvár, 1978. dec. 14.): író, színházigazgató. 1956. nov.–1959. szept. között a kolozsvári Állami Magyar Színház ig.-ja volt. Változatos műsorpolitikával és szerződöttesekkel igyekezett új színházi kultúrát teremteni. Könyve: *Elkészt bölcsődal* (Bukarest, 1986).

TAMÁSSY JÓZSEF

Tamás Gyöngyi (Bp., 1952. febr. 5.–): táncosnő. 1972-ben kapott balettművész diplomát az ÁBI-ben, s ekkor a Pécsi Baletthez szerződött, amelynek 1988-ig volt tagja. 1990-ben a leningrádi Vaganova Intézetben szerzett balettpedagógusi diplomát. F.Sz. *Chloe* (Murdmaa: Daphnis és Chloe); *Szobalány* (Smok: Beugrás); *Jó tündér* (Eck I.: A fából faragott királyfi); *Mária* (Tóth S.: A bahcsiszeréji szökőkút).

Tamás Ilonka (? , 1913–?, 1943): énekesnő (szoprán). 1938-ban mutatkozott be az Operaházban Gluck Május királynője c. operájának *Helenájaként*. Rövid élete során az Operaház egyik legnagyobb reménységeként tündökölt. 1938–43-ban volt a dalszínház magánénekesnője. F.Sz. *Margit* (Gounod: Faust); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni).

Tamás Jolán; *Burák* (Körtvélyes, 1951. febr. 22.–): színésznő. 1969–1980 között a kassai Thália Színpad tagja. Külső visszafogottsággal, bájos gesztusokkal és mimikáival jelenít meg klasszikus és modern figurákat. F.Sz. *Clarice* (Goldoni: Két úr szolgája); *Vanda* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Orsetta* (Goldoni: Chioggiai csepeté).

Tamás Simon (Torockószentgyörgy, 1946. nov. 24.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet elvégzése után 1972-től 1986-ig a kolozsvári Magyar Színház tagja volt. 1986 óta a Békés Megyei Jókai Színházban játszik. Alakításaira a pontos kidolgozottság, felkészültség jellemző. F.Sz. *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Richárd* (Jókai M.: A köszívű ember fiai); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Nagy Sándor József* (Szász Gy.: A nagyszerű halál).

Tamási Áron (Farkaslaka, 1897. szept. 20.–Bp., 1966. máj. 26.): író. 1918-ban Gyulafehérvárott tisztviselőt, 1922-ben Kolozsvárott Kereskedelmi Akadémiát végzett. 1923–1926 között az USA-ban élt. 1926-tól Kolozsvárott, 1944-től Bp.-en telepedett le. Első színművét 1935-ben az Új Thália mutatta be Bp.-en, majd a kolozsvári színház és a Nemzeti Színház is műsorra tűzte műveit. Kossuth-díjas (1954). Drámái: *Ösvigasztalás* (1924); *Énekes madár* (1933); *Tündöklő Jeromos* (1936); *Vitéz lélek* (1941); *Csalóka szivárvány* (1942); *Hullámmző vőlegény* (1946); *Ördögölő Józsiás* (1956); *Boldog nyárfalevél* (1961). – Ir. Salló L.: T. Á. színházi játéka (Bukarest, 1991).

Tamássy Éva (Bp., 1933. aug. 19.–): énekesnő (mezzoszoprán). Puccini *Pillangókisasszony* c. operájának *Kate*-jeként debütált 1951-ben az Operaházban. Elsősorban lírai mezzoszerepeket énekelt. 1958-ban külföldre távozott.

Tamássy József (Veszprém, 1837. márc. 13.–Újpest, 1892. szept. 8.): színész, énekes, rendező. Tanulmányai után pék, molnár, lakatos, asztalos és szabó is volt, de csakhamar felcsapott vándorszínésznek. 1856. okt.-ben Marcaliban, *Szöllősi-Szuper* társ.-ában lépett először színpadra. Szélsőséges temperamentuma egész életét végigkísérte, s ezért váltott oly gyakran társ.-ot is. Fontosabb ig.-i: 1858–59-ben *Csabai Pál*; 1859–60-ban *Hidassi Elek*; 1860–62-ben *Szigeti Imre*; 1863-ban *Molnár György*; 1864-ben *Latabár Endre*; 1866-ban *Bényei István*; 1869-ben *Kőműves Mihály* voltak. 1869. okt. 1-jén szerződött le a Nemzeti Színház, s ott szerepelt 1876-ig. Ekkor a Népszínház tagja lett, egy rövid idő kivételével, 1887-ig. 1881–1883 között vidéken vendégszerepelt. 1887. jún. 16-án, közvetlenül előadás előtt szélhűdés érte. A népszínművekben *Blaha Lujza* elmaradhatatlan partnere volt. A műfaj hanyatlásával operettszínésszé kellett válnia, s ez, sikerei ellenére elkedvetlenítette. A későbbiekben kisebb drámai szerepekkel is sikeresen próbálkozott. F.Sz. *András* (Szigligeti E.: Csikós); *Gergely* (Szigligeti E.: A szökött katona); *Laci* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Kovács Jenő* (Szigligeti E.–Balázs S.: A strike); *Bandi* (Abonyi L.: A betyár kendője); *Göndör* (Tóth E.: A falu rossza); *Csillag Pál* (Csepreghy F.: A piros bugyellár); *Vágó Miklós* (Tóth E.: A tolonc); *Gombos Ferenc* (Gerő K.: Tűri Borcsa); *Jacques* (D'Ennery–Cormon: A két árva). – Ir. Verő Gy.: *Blaha Lujza és a Népszínház* Budapest színi életében (1926).

Tamássy Miklós (Debrecen, 1881. márc. 20.–?): festő, díszlettervező. A festőakadémia elvégzése után 1908–1920 között az Operaház szcenikai segédfelügyelője, 1920-tól 1930-ig szcenikai felügyelője volt. 1930-ban az állami színházak szcenikai felügyelőjévé nevezték ki. *Kémény* Jenővel együtt több új színpadtechnikai megoldást alkalmazott. Elméleti szócikkeket írt a Színészeti Lexikonba (1930). Filmekhez is tervezett díszletet. F.T. ifj. J. Strauss: *A cigánybáró*; Goldmark K.: *A hadifogoly*, *Sába királynője*.

Tanai Bella (Csíkszereda, 1930. márc. 15.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Szín-

TANAI BELLA és KOVÁCS GYÖRGY
(Nash: Az esőcsináló)

művészeti Intézetben tanult 1946–50-ben. A marosvásárhelyi Székely Színház, majd az Állami Színház tagja lett. 1977-ben áttelepült Mo.-ra és előbb a Miskolci Nemzeti, majd győri Kisfaludy Színház tagja, 1990-ig, nyugdíjazásáig a Vigszínház művésznője. F.Sz. *Mirigy* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Blanche* (Williams: A vágy villamosa); *Orbánné* (Örkény I.: Macskajáték). F.M. *Eltartási szerződés* (1990).

Tanay Emil (Eger, 1903–): színész. 1921-ben Sátorlajújhelyen kezdte a pályát, majd a győr-soproni társ.-nál játszott. 1935–36-ban Pozsonyban, 1936–37-ben Szegeden, 1937–38-ban Debrecenben szerepelt. 1940-tól 1964-ig, nyugdíjazásáig a nagyváradi színház tagja volt. Az énekes és prózai karakterszerepekben egyformán sikeres alakításai voltak. F.Sz. *Konstantin nagyherceg* (Jacobi V.: Sybill); *Igazgató* (Balázs S.: Bikfic tanár úr); *Sátán* (Hoffmansthal: Jedermann); *Vaszka Pepel* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Trill báró* (Herczeg F.: Kék róka); *Tasziló* (Kálmán I.: Marica grófnő).

Tanay Frigyes (Bp., 1875. aug. 18.–Bp., 1925. ápr. 4.): színész. Nyomdai szedőként dolgozott, majd miután elvégezte Rákosi Szidi színésziskoláját, 1896-ban Szabadkán lépett színpadra. 1897-ben Debrecenbe került. 1902-ben szerződött a Vigszínház, melynek haláláig tagja maradt. Az I. világháborúban önkéntesként szolgált, ahonnan megromlott egészséggel tért vissza a színpadra. Kezdetben fiatal hősszerelmeket alakított, de korán áttért a karakterszerepekre. Halk hangú, törékeny alkatú, lírai színész volt, aki különösen a félszeg, passzív, élhetteletlen fiatalembereket játszotta nagy komikai erővel. Rákosi Szidi színésziskolájában tanított. Nagyszerű zenei érzékkel bírt, kitűnően hegedült, és több dalt szerzett. 1924-ben visszavonult. Filmben is játszott. F.Sz. *Gida* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok); *Károly Henrik herceg* (Meyer-Förster: Diákélet); *Miklós* (Molnár F.: Farsang); *Trill báró* (Herczeg F.: Kék róka); *Albert* (Molnár F.: A hattyú); *Kuligin* (Csehov: Három nővér); *A férj* (Vajda E.: Délibáb). – Ir. T. F. Egy nagy magyar színész portréja (szerk. Tarnay Ferenc, 1927).

Táncfórum: rendezőszervezet, amely 1981-ben alakult befogadó színházi funkcióval. Egyrészt a bp.-i, de állandó előadóhellyel nem rendelkező – hivatásos, ill. amatőr – egy.-eknek, másrészt a vidéki és külföldi társ.-oknak nyújt játszóhelyet egy-egy fellépés erejéig.

táncjáték: →színpadi tánc

táncjelírás, kinetográfia: a táncprodukciók lejegyzésirgizítési módja. Már a 15. sz.-ban születtek kísérletek a tánclépések jelekkel való rögzítésére, Th. Arbeau (*Orchésographie*, 1588) és R. A. Feuillet (*Chorégraphie*, 1700) közlései már meglehetősen pontos, ma is visszavolvasható lépésleírásokat adtak a korabeli táncokról. A 19. sz. jegyzésmódjaiban a test- és a kéztartás rögzítésének igénye is felmerült, a 20. sz. pedig felvetette a teljes táncmű rögzítésének, a partitúraszerű lejegyzésnek szükségét. A csupán időbeli folyamatokat rögzítő zenei kottaképpel szemben a ~nak egyszerre kell az időbeli és térbeli folyamatokat megörökítenie – kiegészítve dinamikai jelekkel –, figyelembe véve, hogy a lábfőn kívül a kéz, a fej, a karok stb. helyzete egy táncosnál is folyamatosan, mozdulatfázisonként változik. A lejegyzés módszerét Lábán Rezső dolgozta ki. Tőle származik a jelrendszer alaprétege, valamint a *kinetográfia* elnevezés is. Módszerét, amely a táncon kívül a sport és általában az emberi munkafolyamatok rögzítésére is alkalmas, később Albrecht Knust, Lisa Ulmann és Szentpál Mária tökéletesítette. Mo.-i bevezetése Lugossy Emma, Lányi Agoston és Szentpál Mária munkásságához fűződik. A *Labanotation* módszerrel párhuzamosan Angliában az

ún. *Benesh Notation* is használják. Európában és az USA-ban a ~t a 20. sz. második felében több színháznál, társ.-nál alkalmazzák, részben a táncművek későbbi felújításához, részben a szerzői jogvédelem biztosítása céljából.

táncmester: a 15. sz.-tól az európai udvari ünnepek rendezvényeinek tervezője, betanítója, vezetője. A színházi gyakorlatban – főként a 19. sz.-ban – a táncbetétek betanítója, a tánckar alapképzésének felelőse.

Táncművészet: folyóirat. 1. A Magyar Táncművészek Szövetségének 1951. szept.–1956. okt. között havonta megjelenő, illusztrált szakmai folyóirata, megjelenésenként 32–48 oldalon. Szerkesztette: *Ortutay Zsuzsa*. A lap a m. hivatásos és amatőr táncművészet alkotásait fogta egybe kritikákban, tudósításokban, rövid kitekintéssel a külföldi eredményekre; 2. A Pallas Lapkiadó Vállalat folyóirata 1976–1990 között, 1979-től havi 40 oldalas megjelenéssel. Szerkesztette: *Maácz László*. A lap a mo.-i színpadi táncágazatok – balett, néptánc, modern tánc – hivatásos és amatőr bemutatóit, valamint a társadalmi tánc kultúra megnyilvánulásait szemlélte kritikák, interjúk, tudósítások formájában; rövidebb történeti, tudományos, pedagógiai stb. tanulmányoknak szintén teret adott. Recenziók, úti beszámolók és hírcsokrok formájában a lap a külföldi művészeti fejleményeket is rendszeresen bemutatta; 3. Az Arany János Kiadói Kft. kiadásában 1991-től a lap megváltozott formátummal évi hat alkalommal jelenik meg, *Kaán Zsuzsa* szerkesztésében, részben színes illusztrációkkal. Egyes kiemelt cikkei, hírei angol és német fordításban is közreadja.

Táncművészeti Értesítő: a Magyar Táncművészek Szövetségének időszakos értesítője a szövetségi tagság számára, 1963–1976 között, évi három megjelenéssel, számonként 80–120 oldalon. Szerkesztette *Kaposi Edit*, majd *Maácz László*. Rovataiban – Hazai figyelő, Külföldön láttuk, Dokumentumok stb. – átlag 3–4 hónap

TANAY FRIGYES

eseményeiről, szakmai tapasztalatairól tájékoztatta az olvasót. Háromévenként különszám formájában a Szövetség időszerű közgyűlésének vitáit, jegyzőkönyvét is közreadta. Utódkiadványa – szintén a Magyar Táncművészeti Szövetsége gondozásában, 1976–1990 között – a *Táncművészeti Dokumentumok*, amely évente egyszer jelent meg.

táncoskomikus: operettszerepőr. A *szubrett* színpadi partnere. Betöltéséhez elfogadható énekhang és -technika, virtuóz mozgáskultúra és táncstudás, jó színészi adottságok kellenek. Egyebekben eszköztára a *komikusé*. A klasszikus m. operettekben ilyen szerep pl. *Bóni gróf* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Nyegus* (Lehár F.: A víg özvegy); *Musztafa* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban).

táncszínház: → *színpadi tánc*

táncársaság: a 19. sz. harmincas-egyvenes éveiben, a m. nemzeti tánc és zene népszerűsítésére, táncosokból, *táncmesterekből* és zenészekből alakult utazó kamaraegy-ek. A saját szervezésű, vidéken és a határokon kívül fellépő társaságok a legkitűnőbb művészeket tömörítették, akik tevékenységükkel fontos szerepet tölthettek be a m. tánc művészi rangra emelésében és külföldi megismertetésében. Műsoraikon a színpad igényeihez igazított, feldolgozott m. táncok és táncjelenetek szerepeltek. Ezek az egy-ek fővárosi színpadokon – pl. Nemzeti Színház – csupán vendégként léptek fel. A legjelentősebb ~: *Farkas-Bihari-féle* ~ (1832, 1835); *Szöllősy-Lakatos-féle* ~ (1847); *Veszter Sándor* ~ a (1843, 1846–48); *Havi Mihály* és *Szabó József Dal- és* ~ a (1846–47).

Tánctudományi Tanulmányok: a Magyar Táncművészeti Szövetsége Tudományos Tagozatának évkönyve 1958–1992 között. Néhány alkalommal két év kutatásait összegezte. Kötetenként változó szerkesztői: *Béres András*, *Dienes Gedeon*, *Fuchs Livia*, *Maácz László*, *Major Rita*, *Morvay Péter*, *Pesovár Ernő*, *Szentpál Mária*, *Vályi Rózi*. A kiadvány mellőzte a napi kritikát, inkább egyes alkotói periódusok vagy irányzatok szemlélét adta közre. Az egyes kötetek elsősorban a színpadi tánc történetét és a táncetnológia tárgykörében közvetítették a m. kutatók tanulmányait a m. és az egyetemes tánc kultúra kérdéseiről. Több kötetben neves külföldi kutatók is publikáltak.

Tánczos Tibor (Szentgotthárd, 1923. febr. 24.–Veszprém, 1979. jún. 28.): színész. Az 1946-os pályakezdés után több vidéki színház tagja volt. Közben 1955-ben elvégezte a SzAk-t is. 1962-től 1964-ig a veszprémi Petőfi, 1964-től 1970-ig a győri Kisfaludy, majd 1970-től haláláig ismét a veszprémi színház művésze volt. Drámai alakításaira a szenvedélyek mély átélése volt jellemző. 1970-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Porfirij* (Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés); *Pierre* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke).

Táncsics Mária (Bp., 1930. okt. 1.–Bp., 1993. jan. 3.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1948-ban a Nemzeti Színházban kezdte pályafutását, majd a Pécsi Nemzeti, valamint az Ifjúsági Színház és a Honvéd Művészegyüttes tagja volt. A szolnoki Szigligeti és a győri Kisfaludy Színház után a Pest Megyei Petőfi Színpadon játszott 1960-tól 1964-ig. Ezután 1986-ig, nyugdíjazásáig az Állami Déryné, ill. Népszínház művésze volt. Több filmben is játszott. Ő volt a televízió első bemondónője. F.Sz. *Nyina* (Csehov: Sirály); *Maya* (Fényes Sz.); *Lükeházy* (Molière: Dandin György).

Tándor Lajos (Bukarest, 1926. nov. 16.–) színész. 1950-ben végezte el a SzAk-t. A Magyar Néphadsereg Színházában, a győri Kisfaludy Színházban játszott, majd 1954-től 1958-ig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. Pályafutásának következő állomásai Debrecen és a Vigszínház voltak. 1962-től a Jókai, ill. a Thália Színház

művésze. A romantikus hősök megformálásától eljutott az elmélyült karakterek ábrázolásáig. F.Sz. *Jenő* (Jókai M.: Földes M.: A köszív ember fia); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *K. Müller* (Görgey G.: Komámasszony, hol a stukker?).

Tango, Egisto (Róma, 1873. nov. 13.–Koppenhága, 1951. nov. 5.): karmester. Olasz származású. Zenei tanulmányait a nápolyi konzervatóriumban végezte, majd 1893-ban Velencében operakarmesterként debütált. 1895-ben a milánói Scalában, 1903–1908 között Berlinben, 1909–10-ben a New York-i Metropolitanban, 1911–12-ben ismét Olaszországban vezényelt. 1913–1919 között az Operaház karmestere volt. *Bartók* Béla színpadi művei közül kettőt ő mutatott be (A fábló faragott királyfi, 1917; A kékszakállú herceg vára, 1918). A *Hevesi Sándor* rendezte Verdi-előadások feledhetetlen dirigense volt. 1920–26-ban Németországban, később a bécsi Volksoperben és Koppenhágában működött.

Tanner István (? , 1828–Bp., 1878. jan. 30.): énekes (bariton), színigazgató. *Geniu*lumo tanítványa volt. Pesten 1855-ben és 1861-ben a Nemzeti Színházban, majd élete végéig vidéken – Arad, Kassa, Kolozsvár – énekelt. Debrecenben a 70-es években színigazgató volt. Vendégként külföldön is fellépett. F.Sz. *Don Carlos* (Verdi: Ernani); *Gara nádor* (Erkel F.: Hunyadi László).

Tannerné Szabó Rózsa (Békéscsaba, 1850–Békéscsaba, 1922. dec. 12.): énekesnő (mezzoszoprán). *Szabó* József felfedezettjeként Debrecenben *Mátyás* szerepét – Erkel Ferenc: Hunyadi László, 1866 – énekelte. Első férjével, *Tanner* Istvánnal 1868–70-ben Kolozsvárra szerződött, majd visszatért Debrecenbe. 1872-től a Nemzeti Színház szerződöttette, amelynek 1879-ig vezető énekes. Képzett technikájának és hangterjedelmének köszönhetően alt és koloratúr szerepeket is énekel. *Erkel* Sándor feleségeként 1882-ben elhagyta a pályát. Az első *Amneris* (Verdi: Aida), *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi) és *Sába királynője* (Goldmark K.) volt.

tantième: → *szerzői jog*

Tanyaszínház (1978–): fiatal színészek, rendezők és színinövendékek által alapított jugoszláviai társ., amely arra szerveződött, hogy a tanyavilágban, kistelepüléseken élőket – kiknek ilyesmiben talán sohasem lehet részük – színházi élményben részesítsék. Előadásait nyáron, szabadterén tartják. A bem.-k színhelye hagyományosan a közép-bácskai Kavilló, innen indulva csacsifogatos ekhós szekérrel járták be előbb Bácska és Bánát, majd Baranya és Muravidék helységeit. A ~ alapítói *Hernyák* György rend., *Soltis* Lajos, *Kovács* Frigyes, *Földi* László színészek, *Csipak* Angéla dramaturg. Az egy. évente változik, tagjai végzett, de pályakezdő színészek mellett főiskolások, olykor középiskolások. Kezdetben helyzet- és jellemkomikumra épülő jeleneteket és egyfelvonásosokat mutattak be iskola- v. kocsmaudvarban rögtönzött játszóhelyeken, minimális műszaki feltételek között. A harmadik évtől egész estét betöltő műveket vittek hálás, jó értelemben naiv közönségük elé. Előadásai: Stulli: *Nagyszájú Kata*; Weöres S.: *Holdbéli csónakos*; Sh.: *Falstaff* – a IV. Henrik két részéből készült adaptáció –. Partljic: *Apám, a szocialista kulák*; Ruzante: *Csapodár madárka*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*. A ~ bem.-i alkalmával Kavillón egész napos színházművelődési műsorsorozatot tartanak. Ir. *Csipak* A.: Ötéves a Tanyaszínház (Hid, 1982. 9.).

Tapolczai Dezső (Tapolca, 1866. nov. 1.–Bp., 1925. ápr. 22.): színész, színházigazgató. Kereskedelmi iskolát végzett. Hivatalnoki pályáját 1884-ben elhagyta és kardaloslként lépett színpadra. Nagyobb vidéki városok – Miskolc, Arad, Temesvár, Debrecen – után 1896-tól

1917-ig a Vigszínházban játszott. 1916-ban szerepelt a Népeperában is. 1917–1921 között a Városi Színház helyettes ig.-ja, 1923-tól haláláig a Fővárosi Operett-színház ig.-ja volt. A Vigszínház vezető színészeként minden műfajban játszott. 1921-ben jelmezkölcsönzőt nyitott Almássy Endrével. Az Országos Színészegyesület nyugdíjintézetének megszervezésében is érdemeket szerzett. F.Sz. *Ocskay brigádéros* (Herczeg F.); *Bruck Bernát* (Lengyel M.: Tájfun); *Szolgabíró* (Bródy S.: A tanítónő).

TAPOLCZAI GYULA – *Sir Crofts*
(Shaw: *Warrenné mestersége*)

Tapolczai Gyula (Bp., 1903. jún. 7.–Bp., 1954. ápr. 17.): színész. *Tapolczai Dezső* és *Vizvári Mariska* fia. Gimnáziumi tanulmányai után 1920-ban Pécsre szerződött. 1923–1926 között a Belvárosi, 1924–1926 között a Renaissance Színház tagja volt, s fellépett az Unio Rt. színházaiban is. 1926–1941 között a Nemzeti, 1941–44-ben a Madách Színházban játszott. 1945-ben rövid ideig a Budai Színház ig.-ja, majd 1945-től 1954-ig ismét a Nemzeti Színház tagja volt. 1946-ban a Madách Színházban szerepelt. Hangja, alakja elsősorban komikus epizód szerepekre tette alkalmassá. Buffó-komikus volt. Filmszerepeket is alakított. Érdemes művész (1954). F.Sz. *Lancelot*, *Gobbo* (Sh.: A velencei kalmár); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt); *Trinculo* (Sh.: A vihar); *Kemény Tóni* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok); *Döbrögi* (Móricz Zs.: Lúdas Matyi); *Crofts* (Shaw: *Warrenné mestersége*); *Maszlág* (Sh.: A windsori víg nők).

taps: a közönség tetszésnyilvánítása a 17. sz. óta. *Nyílt-színi taps:* felvonás közben tör ki, egy-egy hatásos jelenet, szövegrész v. gesztus után. *Vastaps:* tartós tetszésnyilvánítás általában az előadás végén, amely a már leeresztett *vasfüggöny* elé szólítja a szereplőket, miután az előfüggöny előtt már fogadták a közönség tetszésnyilvánítását.

tapsonc: → *klakk*

tapsrend: a színházi előadásnak v. egyes részeinek végén a közönség tetszésnyilvánítására az előfüggöny elé lépő színészek megjelenésének egymásutánja. A sorrendet a szerep nagysága és a színésznek a tars.-ban elfoglalt helye, népszerűsége határozza meg. A modern rend.-i gyakorlatban az előadás szerves része is lehet.

Táray Ferenc; *Bundialek* (Tápiószecske, 1884. dec. 24.–Bp., 1961. ápr. 3.): színész, rendező, színházigazgató. A SzAk-n két évet végzett, de oklevelet nem szerzett,

1909-től 1911-ig Győrben, 1911–12-ben Kolozsvárott, 1912–13-ban a Magyar Színházban játszott. Az I. világháborúban katona volt. 1919-től 1924-ig ismét Kolozsvárott működött. 1924–1926 között a Renaissance, 1925–26-ban a Belvárosi Színház tagja volt. 1927-ben a kolozsvári színházban vendégszerepelt. 1928–29-ben a Magyar, 1929–1933 között a szegedi színház szerzőtette. 1931-től 1940-ig, majd 1944-ben a Nemzeti Színház színésze és rend.-je volt. 1941–1944 között a kolozsvári színházban szerepelt. Az 1941–42-es évadban mint drámai műv.-i és ügyvezető ig. állt az intézmény élén. 1935-től a Szegedi Szabadtéri Játékokon színészként és rend.-ként is közreműködött. 1946-ban a Madách, 1948-ban a Művész és Pesti Színházban kapott egy-egy szerepet. 1948-ban nyugalomba vonult. Festésszel foglalkozott, és alkalmanként vidéken vállalt pódiumszereplést. A hősszerelmes és a hős szerepkört töltötte be, de jellem szerepeket is játszott. A figura lelki motivációját érdekes ábrázolással, tartózkodó, fojtott lírával és szép beszéddel tette hitelessé. 1914-ben és 1927-ben Berlinben filmezett, és m. filmeket is forgatott. F.Sz. *Claude Vallee* (Rolland: A szerelem és halál játéka); *Manders* (Ibsen: Kisértetek); *Ádám, Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Hamlet* (Sh.): *Konstantin* (Herczeg F.: Bizánc); *Shotower* (Shaw: Megtört szívűek háza). F.R. Berczeli A. K.: *Fekete Mária*; Schweikart: *Mindenki hazudik*; Ibsen: *A tenger asszonya*.

Tarbay Ede (Bp., 1932. márc. 11.–): dramaturg, író, műfordító, költő. 1952–57-ben a SzAk dramaturg szakán tanult. Az 1957–58-as évadban a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1959-től 1965-ig a Magyar Televízió ifjúsági osztályán dolgozott. 1965–1974 között az Állami Bábszínház, 1975-ben pedig a Budapesti Gyermekszínház dramaturgja volt. 1979-ig szabadfoglalkozású író. 1979-től ismét az Állami Bábszínház dramaturgja. 1986-ban a Nemzetközi Andersen Bizottság diplomáját kapta meg. 1954-től publikál. F.M. *Mire a nyárnak vége* (1963); *Hét szem mazsola* (1966); *A két esernyő*; *Foltos és Fülenagy* (1966); *Gyere velem Betlehembe*; *Varjúdombi meglehozók* (1980); *Kunkori és a kandúrvarázsló*; *A mogorva egér* (gyermekversek 1964); *Varjúdombi mesék* (verses mesék, 1978); *Vadgesztenyék* (1976); *A kisnőka* (1980).

Tarczai László (Aszfő-Tihany, 1932. ápr. 12.–): táncos. Az Állami Népi Együttes tagja volt 1950–1969 között. A kari feladatokon túl főszerepeket táncolt Rábai Miklós *Ecseri lakodalmásában* és *Kádár Kata* c. táncjátékában (1961), valamint a *Magyar századok* c. együttes programban. 1970-től a Duna Művészegyüttes tánckari asszisztense.

Tarczai Zoltán (Balatonszentgyörgy, 1933. jún. 9.–): táncos. Az Állami Népi Együttes tagja volt 1951–1969 között. A kari feladatok mellett főszerepet táncolt Rábai M. *Barcsai szeretője*, valamint Vadasi *Mama* c. koreográfiájában (1961). Az együttessel megvált, és szabadfoglalkozású hívatásos táncos lett.

Tárczy Kovács Erzsébet (Eszék, 1928. okt. 21.–): énekesnő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet színész szakát végezte. Fellépett a Székely Színházban, főleg operett előadásokban. Gyakran szerepelt a rádióban, koncertezett a marosvásárhelyi filharmonikusokkal. 1961-ben San Franciscóban telepedett le. Két éven át saját rádióműsora volt *Hungarian Hour* címmel. Lemezei, kazettái jelentek meg. Művészi tevékenységének 30. évfordulója alkalmából San Francisco díszpolgára lett.

Tardy Balázs (Bp., 1948. dec. 20.–): színész. Sándor Pál *Bohóc a falon* c. filmjében tűnt fel 1967-ben. Az Egyetemi Színpadon játszott, később a Miskolci Nem-

zeti Színházban. 1975-től 1978-ig a 25. Színház, 1978–79-ben pedig a Népszínház tagja volt. Egy évadot Kecskeméten, három Miskolcon töltött. 1983-tól 1986-ig ismét a kecskeméti Katona József Színház művésze. 1986–1990 között a szolnoki Szigligeti Színház színésze. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Tonin* (Ruzante: Csapodár madárka); *Göndör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Duda Gyuri* (Molière–Illyés Gy.).

Tarics János (Komárom, 1925. nov. 16. –): színész, rendező. 1953-tól a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Kezdetben mint színész, majd mint rend. működött. F.Sz. *Káplán* (Bródy S.: A tanítónő); *Wurm* (Schiller: Armány és szerelem). F.R. Dobozy I.: *Széltüher*; Trinner: *Nem angyal a feleségem*.

Tarján Aladár; *Starek* (Bp., 1878. márc. 10. – ?): színész, színgazgató. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el 1898-ban. 1905-ben szerepelt a Thália Társaság egyik előadásán. Általában nem volt állandó szerződése. 1907–1908-ban *Halmay* Imre társ.-ával járta az országot, 1919-ben a Várszínházban játszott. 1920-tól 1925-ig vidéken színig. volt. Rendszerint alföldi kisvárosokban (Kistelek, Soltvadkert, Kiskörös), 1924–25-ben Sárospatakon tartott előadásokat. Ezután neve nem bukkan fel. Prózái művek főszerepeit alakította. F.Sz. *A színész* (Molnár F.: A testőr); *Az ördög* (Molnár F.); *Baracs Imre* (Gárdonyi G.: A bor).

Tarján Györgyi (Bp., 1957. nov. 12. –): színésznő. 1974-től játszott a Madách, a Nemzeti és a Bartók Színházban. A SzAk elvégzése után 1979-től a kaposvári Csiky Gergely Színház, majd 1981–86-ban a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának művésze. 1986-tól a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. 1990 óta Amerikában él, jelenleg a Lee Strasberg Theater Institute hallgatója. Énekesként több külföldi fesztiválon lépett fel, díjakat is nyert. A Jeszenszky-dzsesszbalett tagja. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Lili* (Bereményi G.: Halmi); *Nárcisz* (Arden: Gyöngyélet); *Apácafőnöknő* (Pilinszky J.: Élőképek); *Kaminska* (Spiró Gy.: Az imposztor).

Tarján Peter (Bp., 1957. dec. 7. –): színész. A SzAk elvégzése után 1986–88-ban a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt. 1988 óta az Arany János Színházban játszik. Alakításaira az átgondoltság és a precizitás jellemző. F.Sz. *Mimóza* (Breffort–Monnot: Irma, te édes); *Dumuzi* (Weöres S.: A holdbéli csónakos).

Tarján Tamás (Bp., 1949. júl. 24. –): irodalomtörténész, kritikus. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–néprajz szakán végzett 1973-ban, majd uo. a 20. sz.-i magyar tanszék adjunktusa. Rendszeresen publikál irodalmi, film- és színházi kritikákat, tanulmányokat. Folyamatosan dolgozik a rádiónál és a televíziósnál is. 1985-től 1991-ig a Nemzeti Színház dramaturgia. 1986-ban kapott József Attila-díjat. 1991-ben az irodalomtudományok kandidátusa lett. F.M. *Nagy Lajos* (1980); *Kortársi dráma* (1983); *Százszorszínház* (1983); *Bessenyei Ferenc* (1983); *Szentivánéji Vízkereszt* (1988); *Garas Dezső* (1991); valamint több paródiakötet *Reményi József* Tamással.

Tarján Vilmos (Bp., 1881. márc. 21. – Bp., 1947. szept.): színész, konferanszié, színházigazgató. Hirlapíró volt, amikor 1907-ben megnyílt az első igazi pesti kabaré. Ennek olyan lelkes híve lett, hogy társ.-ot szervezett, amellyel bejárta a délvidék nagyobb városait. 1908-ban a Bonbonnière Cabaret tagja lett, s az 1909. nov.-i műsort már ő konferálta. Az Est-lapok munkatársaként egyszerű riportokat írt. A háború után a New York Kávéház társtulajdonosa lett, de a színészzettel továbbra is fenntartotta kapcsolatait. 1924-ben a Royal Orfeum ig.-ja-ként visszaállította annak világvárosi színvonalát. Az

Országos Színészegyesület tiszteletbeli tagjaként választotta. Könyve: *Pesti éjszaka* (1940).

Tarka Színpad (1901–1902): a Nagymező u. 17. sz. alatt, a Fővárosi Orfeumban játszó kabaré a főváros első magyar nyelvű kabaréja. *Zoltán* Jenő (1876–1911) újságíró a Fővárosi Orfeum ig.-jával megállapodott, és 1901. nov. 16-tól az orfeum műsorán m. nyelven játszották *Heltai* Jenő, *Molnár* Ferenc, *Herczeg* Ferenc, *Gárdonyi* Géza jeleneteit. Tagjai *Kornai* Berta, *Véghelyi* Angela, *Csatai* Janka, *Vásárhelyi* Vilma, *Szentmiklóssy* Béla, *Faragó* Ödön, *Iványi* Antal, *Baumann* Károly, *Gyárfás* Dezső voltak. Egy év múlva megszűnt, mert az a társadalmi réteg, amely a kabaréra igényt tartott, még nemet anyanyelvű volt.

Tarka Színpad (1922): *Radich* István vezetésével a Nefelejcs u. 52. sz. alatt 1922-ben nyílt kabaré, amely mindössze három műsort mutatott be.

Tarka Színpad (1960–1963): 1960. nov. 19-én nyílt meg ezen a néven a Dohány u. 12. sz. alatt. Az első műsort *Rácz* György ig.-főrend. állította össze. Rövid ideig ig.-ja volt *Marton* Frigyes, itt rendezett *Rátonyi* Róbert és *Gyökössy* Zsolt. Átalakított színpada látványos produkciókat tett lehetővé, így többször megfordultak külföldi artisták, gyermekcirkusz, revü, pantomimjáték és táncjáték együttesek is. Műsoraiban a fővárosi színházak művészei léptek fel. 1963 tavaszán szűnt meg.

Tarnai Leóna (Bp., 1873. febr. 22. – ?): színésznő. 1894-ben férje, *Konlei* Gyula szabadkai társ.-ában kezdte pályáját. 1899-ben a Városligeti Színkörben, 1901–02-ben Temesvárott, majd kisebb-nagyobb vidéki társ.-oknál játszott. 1913–1915 között a Népoperában, 1915-től 1918-ig a Télikert mulatóban, 1918-ban a Margitszigeti, 1919-ben a Margit, a Budapesti, 1919–1921 között a Revü, 1920–21-ben a Scala Színházban szerepelt. További sorsát nem ismerjük. F.Sz. *Karolina* (Aseher: Hejehuja báró); *Antoinette* (Hervé: Pintyőke); *Lady Constance* (Jones: Gésák).

Tarnai Sarolta; *Tronner* (?–?): színésznő, énekesnő. Német színpadon, a Budai Színkörben kezdte pályáját. 1884-ben a Népszínház tagja lett. 1886. febr.-ban a berlini királyi opera szerződtette. F.Sz. *Diana* (Audran: Az ébren álmodó); *Jeanneton* (Lacome: Jeanne, Jeanette, Jeanneton).

Tarnay Ernő (Bp., 1886. dec. 3. Bp., 1940. jún. 16.): színész, rendező. *Rákosi* Szidi színésziskoláját elvégezve 1907-ben a Magyar és a Király Színház egyesített társ.-ához szerződött. Elsősorban társalgási darabokban játszott, 1912-től rendezett is. 1915-től a Magyar Színház főrend.-je volt. 1925-ben a Belvárosi Színház helyettes ig.-ja, 1926–27-ben a Magyar Színház tagja. 1927–1930 között a városi kezelésben lévő szegedi színház műv.-i ig.-ja és rend.-je, 1930–31-ben csak színésze volt. 1931-től a Belvárosi Színház, majd az 1932–33-as évadban ismét a Magyar Színház főrend.-je lett, de színészként is működött. 1933-tól haláláig a Vigszínház rend.-je volt. Irt színházi cikkeket és színészpedagógiával is foglalkozott. F.Sz. *Aljoska* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Garamvölgyi Aladár* (Jókai M.: Az új földesúr); *Raymond* (Bisson: A névtelen aszszony); *Metternich* (Rostand: A sasfiók). F.R. Birabeau: *Fiam*, a miniszter; Csathó K.: *Fűszer és csemege*; Molnár F.: *A vörös malom*, *Játék a kastélyban*.

Tarnay Gyula (Fehérgyarmat, 1928. aug. 27. –): énekes (tenor). A Zak-n *Lendvai* Andor, *Rösler* Endre növendéke volt. 1959-től az Operaház, 1965–67-ben a zürichi Opera magánéneke. A hőstenor szerepkör áll közel hozzá. Számos oratórium- és operettelőadás közreműködője. F.Sz. *Tannhauser* (Wagner); *Otello* (Verdi); *Don Carlos* (Verdi); *Bánk bán* (Erkel F.).

Tarnóczay Anna (?–?): színésznő. 1933–34-ben a Pesti Színházban, 1936–37-ben a Bethlen téri Színházban játszott. 1937-ben a Művész Színházban, 1938-ban a Belvárosi Színházban szerepelt. *Bárdos* Artúr felfedezettje volt, de pályája nem folytatódott. Fiatalléány szerepeket formált meg. F.Sz. *Marie Antoinette* (Lengyel M.: Királyi vér); *Kamilla* (Lakatos L.: Láz); *Dr. Barabás Irén* (Meller R.).

Tárnói Emília; *Timován* (Segesvár, 1931. júl. 20.–): színésznő. 1954-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a szatmári Eszaki Színházhoz szerződött, amelynek jelenleg is tagja. Karakter szerepekben idősebb asszonyokat, vj.-i figurákat elevenít meg sikeresen. Népballadastéről 1970-ben a bukaresti tévé m. nyelvű adása felvételt készített. F.Sz. *Molett hölgy* (Karácsony B.: A rút kis kacsa); *Veron* (Móricz Zs.: Sári bíró); *Blanka* (Otcenasek: Rómeó és Júlia november végén); *Hétzsákné asszony* (Romhányi J.–Fényes Sz.: Hamupipóke).

Tárnoki Tamás (Bp., 1956. jún. 5.–): táncos. Az ABI-ben 1975-ben szerzett balettművész diplomát, s az Operaház balettagja. Ének tagja lett. 1979-ben a frissen alakuló Győri Baletthez szerződött, melynek szólistája. Számos, főként színészi adottságokat kívánó szerep igényes és megbízható alakítója. F.Sz. *Tanítvány* (Markó I.: Samuráj); *Tűzdémon* (Markó I.: Totem); *Danton* (Markó I.: Párizs gyermekei).

Tárnoky Gizella; *Tárnoki* (Bp., 1870–?): színésznő. 1877-től 1886-ig a Nemzeti Színház gyermekszereplője. 1887-ben végezte el a SzAk-t, s Kassára szerződött. Védői évek után 1904 őszétől a Király és Magyar Színházban játszott 1922-ig, nyugdíjaztatásáig. A gyermekszerepektől a naivakon át az anyaszerepekig széles skálán aratott sikereket. F.Sz. *Senki Gáspár* (Csiky G.: A proletárok); *Tylné* (Maeterlinck: A kék madár). M.A. 1889: Krecsányi Ignác; 1890–1893: Arad; 1897: Peterdi; 1898–1900: Makó Lajos; 1900: Zoltán Gyula. **Tarr** Béla (Királyfiakarc, 1926. jan. 6.–): diszletfestő, szcenikus, diszlettervező. 1946-ban a bp.-i Iparművészeti Főiskolán tanult *Köpeczi Bócz* Istvánnál, majd 1951-ig az Operaházban diszletfestőként *Oláh* Gusztávnál. 1953–54-ben a Pécsi Nemzeti, 1954–55-ben a Békés Megyei Jókai, 1955–1959 között a kaposvári Csiky Gergely, 1959-től 1961-ig ismét a Békés Megyei, 1961–1965 között ismét a kaposvári, 1965-ben ismét a pécsi, 1966–70-ben az Operaházban, 1974–1982 között az Allami Dérnyé, illetve a Népszínházban volt műszaki vezető, diszletfestő, tárvetető, szcenikus, diszlettervező. F.T. Sh.: *Szentivánéji álom*; Shaw: *Szent Jöhananna*.

Tarr László (Nagyszalonta, 1927. júl. 28.–): színész, főiskolai tanár. A Bolyai Tudományegyetemen tanult, majd a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben 1954-ben végzett. A Székely Színházhoz szerződött, amelynek azóta is tagja. 1955-től drámái gyakorlatot tanít a főiskolán. Egyszerű megjelenésével szinte szöveg nélkül is vibráló légkört tud teremteni. Szerepei az egyszerű falusi embertől a shakespeare-i bolondokon át a tragikus választás elé állított alakokig terjednek. Legnagyobb sikereit vj.-okban aratja, de humoros alakításai hátterében is megjelenik a tragikum. F.Sz. *Orgon* (Molière: Tartuffe); *Drinkwater* (Shaw: Brassbound kapitány megtérése); *Arturo Ui* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Utit!); *Fügedes* (Sütő A.: Vidám sirató egy bolyongó porszemért); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Bizonyos Lajos* (Méhész Gy.: Egy roppant kényes ügy); *Nemes Keszeg András* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok).

társalgási színmű: a 19. sz.-i francia romantikából elterjedt, kortárs témájú, nem tragikus végkifejletű, első-

TARR LÁSZLÓ (Everac: Újságírók)

sorban a dialógus hatáslehetőségeire építő *színjátéktípus*. A polgárság, a középosztály életét tárgyalja, ezeknek a rétegeknek szól. Verbális alaphelyzete jó beszédtechnikát, szűk, általában szabadiszllettel megoldott színpadi tere együttes-játékot, kidolgozott, apró gesztusokat kívánt meg színészeitől. Hatása Mo.-on a reformkortól mutatható ki, 1837–1896 között a Nemzeti Színház repertoárjának jelentős hányadát alkotta. A színházszervezet differenciálódásával a magán-színházak, elsősorban a Vigszínház műsorára került át.

Tarsoly Elemér (Berekböszörmény, 1928. febr. 5.–Bp., 1986. ápr. 11.): színész. 1952-ben, a SzAk befejezésétől haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. Főleg népi alakokat, karakter- és epizód szerepeket játszott aprólékos ábrázolással. 1957-ben kapott Jászai-díjat. F.Sz. *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Ürögi Bence* (Illyés Gy.: Az ozorai példa); *Tiptopp* (Csokonai V. M.: Kármány); *Gyuri* (Szigligeti E.: Liliomfi).

társulat: színielőadások létrehozására szerveződött csoport, együttes.

Tas Ildikó (Szeged, 1950. nov. 7.–): énekesnő (alt). 1970–77-ben a Szegedi Nemzeti, 1977–1986 között a debreceni Csokonai, 1986-tól a győri Kisfaludy Színház operatársulatának magánénekese, de az Operaház állandó vendégművésznője is. F.Sz. *Amneris* (Verdi: Aida); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Carmen* (Bizet); *Judit* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára); *Örzsé* (Kodály Z.: Háry János).

Tasnádi Ilona; *Tasnády* (Bp., 1890. szept. 26.–Bp., 1971. dec. 17.): színésznő. A SzAk-t 1912-ben végezte el, s a Nemzeti Színház szerződtette. 1945-ben nyugdíjba vonult. 1932-ben örökös tagságot kapott. Eleinte értelmes fiatal nőket, később klasszikus drámák hősnőit, m. darabok nagyszony-, vj.-ok asszonyszerepeit játszotta. Szép hangja, finom megjelenése, elmélyült szerepformálása meghatározta művészetét. 1923-ban Farkas-Ratkó-díjjal is elismerték tehetségét. F.Sz. *Hildegund* (Harsányi K.: Ellák); *Stuart Mária* (Schiller); *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Portia* (Sh.: A velencei kalmár); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Candida* (Shaw); *Tisza Ilona* (Herczeg F.: Ocskay brigádéros).

Tasnádi Márton (Bp., 1957. szept. 18.–): rendező. 1983-ban szerzett diplomát a SzAk rend. szakán. Egy-

egy évadot töltött a Szegedi és a Pécsi Nemzeti Színháznál, majd 1988-ig a Magyar Rádió főrend.-je volt. 1988–1992 között a Békés Megyei Jókai Színház főrend.-je. 1992 óta szabadfoglalkozású. Rendezéseiben a látványosságra való törekvés mellett a színészi egyéniség érvényesítése kap jelentőséget. F.R. Strindberg: *Julie kisasszony*; Csehov: *Három nővér*; Leigh-Wasserman: *La Mancha lovagja*; Müller P.–Tolcsay L.–Bródy J.: *Doktor Herz*; Sh.: *Hamlet*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Leroux: *Az operaház fantonija*; Kander-Ebb: *Kabaré*.

Tasnády András (?–?): színész. 1930–1933 között *Jánosics* Jenő kolozsvár-nagyvárad-i társ.-ának volt jó képességű jellemszínész. Később Budapestre települt át. Fontos szerepeket játszott Ibsen *Peer Gynt* (címszerep), Hunyady S. *Feketeszáru cseresznye*, Lengyel M. *Tájfut*, Jorga *Apáról fiúra*, Jonson *Volpone* (Mosca), Rostand *A sasfiók* (címszerep), Katajev *A kör négyszögesítése* c. drámákban és más, akkoriban népszerű darabokban.

Tassi Béla (Debrecen, 1911. nov. 27.–Bp., 1986. okt. 27.): színész. 1932-től 1934-ig Rózsahegy Kálmán színiiskolájában tanult. Pályáját a Józsefvárosi Színházban kezdte 1934-ben. 1951-ben az Állami Déryné Színház alapító tagja, illetve 1972-ig, nyugdíjazásáig a Népszínház művésze volt. F.Sz. *Harter Nándor* (Jókai M.–Vecerek Z.: *A szerelem bolondjai*); *Mátyás király* (Heltai J.: *A néma levente*); *Vizy Kornél* (Kosztolányi D.–Felkai F.: *Édes Anna*).

Tassy András, *Schittbeck* (Nagykároly, 1903–Bp., 1963. szept. 18.): színész. Gyógyszerész volt Zilahon, majd vidéki társ.-okban működött. 1937-től 1963-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Mindvégig epizód szerepeket játszott. F.Sz. *Fürstenberg* (Schreyvogel: *A Kreml Istene*); *A tiszteletes* (Shaw: *Warrenné mestersége*); *Munka-nélküli* (Brecht: *Jó embert keresünk*).

Tassy Mária (Bp., 1899–Bp., 1977. okt. 7.): színésznő. A SzAk-t 1921-ben végezte el. 1922–23-ban a Renaissance, 1924-től 1928-ig a Magyar Színház tagja volt. 1928-ban az Új Színházban is játszott. 1929-től nem volt állandó szerződése. 1929-ben a Fővárosi Művész és a Belvárosi, 1936-ban a Pesti Színházban lépett fel. Fiatal leányszerepeket alakított. F.Sz. *Elssler Fanny* (Rostand: *A sasfiók*); *Vici* (Zsolt B.: *Erzsébetváros*); *Odile de Marso* (Amiel: *A virágzó asszony*).

Tatai Sándor (Nagyvárad, 1951. okt. 2.–): színész. 1980-ban a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Szín-

művészeti Intézetben végzett, majd a város Nemzeti Színháza szerződtette. 1986-ban Temesvárra távozott, két évig az Állami Magyar Színház tagja, majd 1988 őszén visszatért Marosvásárhelyre. Elegáns, jó modorú színész, aki bonyolult jellemek fejlődését is tudja érzékelteni. F.Sz. *Tipatescu* (Caragiale: *Az elveszett levél*); *Karandisev* (Osztrovszkij: *Hozomány nélküli lány*); *Homály*, *Kundi Kund* (Tamási A.: *Csalóka szívárvány*); *Baracs* (Szirmai A.: *Mágnás Miska*).

Tatai Várszínház: Balog István társulata már 1817-ben játszott a városban. A század során kisebb vándortárs.-ok egy alkalmi faarénában, vagy néha a szabad ég alatt léptek fel. Megfordult itt *Follinusz* János, *Tóth Béla*, *Jakab Lajos*, *Völgyi György* együttese is. A tatai kastély ura, *Esterházy Miklós József gróf* 1873-ban állíttatott egy ideiglenes színházat a löversenyekre érkező vendégeinek szórakoztatására. Ebben azonban vándorszínészek nem léphettek fel. Ez az épület hamar tönkrement, és lőistállóvá alakították át. 1888-ban a kastély melletti régi sörház épületéből csináltak megint csak ideiglenes játszóhelyet, amelyet azonban már Várszínháznak neveztek, s amelynek nézőtere 200 látogatót tudott befogadni. 1888. máj. 7-én főúri vendégek jelenlétében nyitották meg vígjátékokkal, operarészletekkel. Aug.-ban, majd okt.-ben újabb néhány napos ciklusok következtek. 1889 tavaszán azonban *Fellner és Helmer* tervei szerint megkezdtek egy állandó közsínház építését. A nézőtér freskóit *Feszty Árpád* és a rendezőként is közreműködő *Pállik Béla*, az előfüggőnyt *Abrányi* (Eördögh) Lajos festette. Az egész színházat villanyvilágítással látták el. Az ünnepélyes megnyitót 1889. okt. 4-én tartották. A gróf 1897-ben bekövetkezett haláláig évente 20–25 darabot mutattak be, részben műkedvelők, részben fiatal ösztöndíjasok szerepeltetésével. Mivel a műsor nagyrésze német nyelven folyt, a sajtó állandóan támadta a válalkozást. A használaton kívül került, megrongálódott épületet 1913-ban lebontották. – Ir. G. Staud: *Adels-theater in Ungarn* (Wien, 1977).

Tatár Eszter (Bp., 1932. ápr. 10.–): rendező, műfordító. A SzAk elvégzése után a Pécsi Nemzeti Színházba szerződött, majd a győri Kisfaludy Színház tagja lett. 1962 óta a Nemzeti Színház művésze. Színháza előadásaiban legtöbbször játékmesterként dolgozik. 1989-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.R. Száraz Gy.: *A megközelíthetetlen*.

Tatár György, *Schrattner* (Bp., 1921–): táncos. Először *Brada* Ede növendéke volt az Operaház balettszíniskolájában, majd *Nádasi* Ferenc tanítványa lett. 1940–1947 között volt a társ. tagja, 1943-tól magántáncosa. Közben két évadon át a bukaresti Román Opera Balettjének is vezető táncosa volt. 1947-ben feleségével, *Patócs* Katóval az USA-ban telepedtek le, s évekig a Broadway-n léptek fel, a Radio City Music Hall sztártáncosai-ként. Kiváló adottságú, jó technikájú táncművész, aki különösen a színészi játékok igénylő szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Pierrot* (Milloss A.: *Álomjáték*); *József* (Cieplinski: *József legendája*); *Amor* (Milloss A.: *Prometheusz teremtményei*); *Rómeó* (Harangozó Gy.: *Rómeó és Júlia*); *Dusanta* (Cieplinski: *Sakuntala*); *főszerepek* (Cieplinski: *Bolero*, *Szerelmi varáz*s és *A rózsá lelke*). F.K. *Kék rapszódia* (1945). Könyve: *Mr. Ballet táncos* (1957).

Taub János (Halmi, 1927. máj. 14.–): rendező, színészpedagógus. 1954-ben végzett a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, majd Temesvárra szerződött ig.-főrend.-nek. 1962-től a kolozsvári Állami Magyar Színház főrend.-je, 1971-től a bukaresti Bulandra Színház tagja, a bukaresti Színház- és Filmfőiskola tanára. 1981-ben Izraelbe emigrált, Habimában és

TASNÁDI ILONA

Kameriben rendezett, és a tel-avivi egyetem tanára volt. 1986 óta Mo.-on rendez, 1988-tól a szolnoki Szigligeti Színház, 1993-tól a Művész Színház rend.-je. Művészi munkáját a darabok meglepő értelmezése, kitűnő színészvezetés jellemzi. F.R. Shaw: *Az ördög cimborája*; Csehov: *Platonov*, *Ivanov*; Örkény I.: *Macskajáték*; Plautus: *A hervenkedő katoná*; Sarkadi I.: *Elveszett paradicsom*; Sh.: *A vihar*; Székely J.: *Caligula helytartója*; Schwajda Gy.: *Himnusz*; Garcia Márquez–Schwajda Gy.: *Száz év magány*; Szigligeti E.: *Liliomfi*; Pinter: *A gondnok*.

Tauz Lajos (Vajta, 1932. ápr. 24. –): színész, koreográfus. 1950-ben kezdte pályáját a Fővárosi Operettszínházban, majd a Magyar Néphadsereg Központi Művészegyüttesében dolgozott. 1955-ben visszatért a Fővárosi Operettszínházba, melynek ma is tagja. A színpad mellett rendez és koreografál is. F.Sz. *Harry James* (Lerner–Loewe: *My Fair Lady*); *Locó* (Cserner G.–Szakcsi Lakatos B.: *Piros karaván*); *Rongyos Dick* (Madarász I.: *Robin Hood*).

teátrum: →színház

technikai próba: a színjáték technikai elemeinek (diszlet, világítás, zene, színpadtechnika) kidolgozására és begyakorlására szolgáló próba, amely alkalmával a színház műszaki személyzete dolgozik a *színváltozások*, a színpadtechnikai és világítási változások gördülékeny végrehajtásán. A rend. és a tervezők instrukciói alapján a segédrend. és az ügyelő irányítja a műszak művezetőinek (színpadmester, fővilágosító, technikusok) és tagjainak tevékenységét. Lásd még *állítópróba*, *világítópróba*.

Técsy Sándor (Marosvásárhely, 1946. aug. 24. –): színész. 1967-ben végezte el a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet. 1967–69-ben a temesvári, 1969–70-ben a marosvásárhelyi, 1971–76-ban a sepsiszentgyörgyi, 1976–77-ben a marosvásárhelyi, 1977–1980 között a nagyváradai színház tagja. 1980-ban az USA-ba emigrált, New Yorkban telepedett le. 1985–89 között a New York-i Magyar Színház tagja, 1991 óta a torontói Magyar Színházban játszik. F.Sz. *Balázs* (Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*); *Fejenagy, a kovács* (Petőfi S.: *A helyiség kalapácsa*); *Ernesto Roma* (Brecht: *Állítsátok meg Arturo Utit!*); *Edek* (Mrozek: *Tangó*).

Técsy Zsuzsa (Marosvásárhely, 1917. okt. 3.–Marosvásárhely, 1989. márc. 2.): színésznő. 1939–1941 között a kolozsvári konzervatóriumban tanult. Ezt követően Kassán, Komáromban, Érsekújváron, Rozsnyón, Esztergomban, Újpesten, Gyöngyösön és Hatvanban játszott szubrett- és karakterserepeket. 1946–1968 között a marosvásárhelyi egy. tagja. Alakításai határozott színfoltokkal gazdagították az előadásokat. F.Sz. *Pernelle asszony* (Molière: *Tartuffe*); *Sostrata* (Machiavelli: *Mandragóra*); *Chiriachita* (Musatescu: *Titanic kerin-gő*); *Poncia* (García Lorca: *Bernarda Alba háza*).

Téglás Anna (Zombor, 1944. jún. 3. –): színésznő, babszínésznő. 1963-ban került a szabadkai Gyermekszínházhoz. A 70-es évek elején férjhez ment a színház rendező-diszlettervezőjéhez, Milivoje Radakovichhoz. Az 1978–79-es évadig voltak a színház tagjai. F.Sz. *Gyöngyike* (Romhányi J.–Fényes Sz.: *Hamupipőke*); *Ezüst Hold* (Makarius: *Három fehér nyilvessző*).

Teleki Ilona (Székesfehérvár, 1895–?): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájának növendéke volt, s *Mannheit* Jakabnál és *Anthes* Györgynél énekelt. 1911–1914 között Pécsen, 1915–16-ban Debrecenben, majd Miskolcon játszott. Férjhez ment és elhagyta a pályát. Kezdetben énekes- és vígjátéki színésznő, majd koloratúrénekesnő volt. F.Sz. *Lucy* (Jacobi V.: *Leányvásár*); *Carmen* (Bizet); *Gilda* (Verdi: *Rigoletto*).

Teleki-díj: akadémiai drámapályázati jutalom. *Teleki* József gr., a Magyar Tudományos Akadémia első elnöke 1854-ben végrendeletileg 12 000 forintot hagyományozott azzal a kikötéssel, hogy annak kamataiból évenként a legjobb darabot 100 arannyal jutalmazták; páros években tragédiát, páratlan években vígjátékot. A pályázat feltételei közé tartozott, hogy a darab nem lehet középfajú dráma, ill. bohózat; a tragédiát versben kell írni, a vígjátékot lehetőleg versben. A darab előadási joga a Nemzeti Színház, kiadási joga a szerzőt illette meg. Díjat kaphattak a „legkevésbé gáncsolt” művek is; ez volt az ún. „szégyenparagrafus”. A bírálók közt volt *Gyulai* Pál, *Pulsky* Ferenc, *Törh* Kálmán, *Bercsényi* Béla és *Feleki* Miklós. ~-at nyert Szigligeti Ede IV. *Béla*-ja (1877), Csiky Gergely *Jóslat* és *Vasember* c. darabja (1875, ill. 1888), Váradi Antal *Tamórája* (1879), Somló Sándor *Ovidiusa* és *Fra Girolamoja* (1885, ill. 1895) és Berczik Árpád *A papa* c. vj.-a. Az alapítvány az I. világháborút követő inflációban teljesen elértéktelenedett. – Ir. Galamb S.: *A magyar dráma története 1867-től 1896-ig* (1944).

Teleky Emma; *Erdélyi* (? , 1864. dec. 20.–?): énekesnő (szoprán). A Zak-n, majd Bécsben tanult. 1881-ben *Károlyi* Lajos, 1883–84-ben *Nagy* Vince társ.-ában énekelt. 1886-tól Bécs, Hamburg, London, Drezda, Prága, Stuttgart operaszínpadainak elismert koloratúr énekesnője. *Schönburg-Waldenburg* herceg felesége lett és visszavonult a színpadi szerepléstől. F.Sz. *Az Ej királynője* (Mozart: *A varázsfuvola*); *Traviata* (Verdi).

Telepi György (Kisléta, 1797–Tard, 1885. aug. 12.): színész, díszletfestő, színháztechnikus, fordító, drámaíró. 1818-ban írnok volt Szatmárt, itt csatlakozott *Megyeri* Károly társ.-ához. 1820-tól festőként és színmeszterként is foglalkoztatták. 1825-ben tagja volt a pozsonyi országgyűlési társ.-nak. 1829–1833 között Kassán, 1833–37-ben a budai Várszínházban játszott, mint vezértag, valamint az egy. szcenikai vezetője. 1837–39-ben a Pesti Magyar Színház alapító tagja, színész és díszítmény-felvigyázó. 1839–1841 között az operaháború miatt vidéken játszott. 1841-től 1855-ig a Nemzeti Színház tagja. Nyugdíjba vonulása után községi bíró volt Diósgyőrött, majd Tíboldarócon. Egyike volt a vándorszínészet ezermestereinek, színpadot tervezett és alakított ki. 1834-ben tervet készített a Pesti Magyar Színház számára, 1847-ben átépítette a kolozsvári színház színpadát, 1854-ben színpadot épített és nézőteret díszített Szabadkán. Díszletter tervezett és festett, többek között 1847-ben az aradi és 1857-ben a miskolci színház részére, továbbá technikai látványosságokat („ködfátyolképek”) is készített. Hat eredeti műve mellett 21 átültetését tartjuk számon. Színészként népszerű komikus volt. F.Sz. *Szokol* (Birch–Pfeiffer: *A szebeni erdő*); *Miklós* (Töpfer: *Világ divatja*); *Kisbírő* (Kisfaludy K.: *Pártütők*); *Ugróczi* (Jakab I.: *Falusi lakodalom*); *Korlát* (Goldoni: *Két úr szolgálja*); *Lumpáci vagabundus* (Nestroy); *Ruskó* (Telepi Gy.: *Borsszem Jankó*).

Telepiné Bohus Jozefa (?–?): színésznő. 1828–29-ben Kolozsvárott, 1829–1833 között Kassán, 1833-tól 1836-ig a budai Várszínházban játszott. Ekkor elhagyta családját, Esztergomba költözött. 1840–42-ben a Dunántúlon, 1845–46-ban Kelet-Mo.-on találjuk kisebb vándortárs.-ok tagjaként. Pályája 1856-ig adatolható, ekkor Szatmáron játszott. A nagy társ.-okban kisebb szerepeket és idősebb női karaktereket alakított, valószínű, hogy ezért is szegődött kisebb együttesekhez. Jó althangja révén énekesjátékokban is fellépett. F.Sz. *Berta* (Rossini: *A sevilleai borbély*); *Irmgard* (Birch–Pfeiffer: *Báronycipő*); *Vilma* (Kisfaludy K.: *Csalódások*); *Lóra* (Ruzitska J.: *Béla futása*).

Telihay Péter (Miskolc, 1965. ápr. 3.–): dramaturg, rendező. A SzAk-n tanult dramaturgiát 1984-től 1988-ig. Pályáját a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte, majd 1989-től a Független Színpadon dolgozott. Jelenleg a Miskolci Nemzeti Színház rendezője. F.R. Szép Ernő: *Háromlevelű lóhere*; Schiller: *Stuart Mária*.

Télikert Nagy Endre Szinpada: → *Jardin d'Hiver*

Tellerné Ludwig Borbála (?–?): színésznő. 1786-tól volt pesti német színésznő, aki előbb fiatal nőt, majd anyaszerepeket alakított. 1812–14-ben a pesti m. társ. színésznője. 1819–1830 között *Kilényi Dávid* társ.-ában játszott. 1822-től *Dellné* néven Komáromban, Győrött, Sopronban, Szombathelyen, Pozsonyban, Egerben, Szegeden, Kecskeméten, Miskolcon, Ungvárott lépett fel. Magyar nyelven idősebb női karakterszerepeket – özvegyeket, vénlányokat, boszorkányokat – játszott. F.Sz. *Petronella* (Gleich: A kecskeméti család Bécsben); *Hellmuthné* (Kotzebue: Az igazság jutalma); *Rosinka* (Molière–Simai K.: Zsugori); *Czimbalom Dorottya* (Görög I.: Angyal Bandi).

telt ház: → *táblás ház*

Tély Róza (?–?): énekesnő (szoprán). A pesti énekiskola neveltje, 1846-ban lépett fel először a budai Horváthkertben. 1847–48-ban a Nemzeti Színház tagja volt. 1848–49-ben Kassán, 1850–51-ben Temesvárott és Aradon énekelt. Vendégként a Nemzeti Színházban 1849-ben és 1851-ben lépett fel. 1854-ben a bécsi udvari operához távozott. Lírai szerepeket énekelt. F.Sz. *Adina* (Donizetti: Szerelmi bájtal); *Harriet* (Flotow: *Márta*); *Adalgisa* (Bellini: *Norma*); *Elvira* (Verdi: *Ernani*).

Temesi Mária; Tóth (Szeged, 1957. júl. 29.–): énekesnő (szoprán). Ének tanulmányai mellett felsőfokot tanult zongorázni is. 1981 óta az Operaház tagja, emellett állandó vendégművésze Európa operaházainak és hangversenytermeinek. Több énekverseny nyertese: Toulouse (1980, 3. díj), Maria Callas Énekverseny (Athén, 1979, 4. díj), Rio de Janeiro (1981, 1. díj), Pavarotti Énekverseny (USA, 1985). Repertoárja a barokk operáktól a 20. sz.-i művekig ível. Főleg a lírai karakterek állnak közel hozzá. Az oratórium és dal műfajának is hivatott előadója. F.Sz. *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Tajana* (Csajkovszkij: Anyegin); *Éva* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

Temessy Hédi; Temesi Hedvig (Bp., 1925. máj. 6.–): színésznő. Az Állami Tanítóképző Intézet befejezése után végezte el az Országos Színészegyesület iskoláját 1948-ban. 1958-ig a Művész, a Belvárosi, a Petőfi, a József Attila és a Nemzeti Színház művésznője. 1958-tól 1977-ig a Jókai, a Nemzeti, majd a Thália Színházban játszott. 1977-től a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának tagja, ma már nyugdíjas. Pályafutásának kezdetén főként naivszerepeket játszott, később kiváló karakterszínésszé vált. Több filmben szerepelt. Érdemes művész (1982). F.Sz. *Timea* (Jókai M.: Az aranyember); *Márta* (Csiky G.: A nagymama); *Madelaine Béjart* (Bulgakov: Az álszentek összeesküvése); *Clara Zachanassian* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása).

TEMESSY HÉDI

Temesvári színészete: az iskolai színjátszást a városban 1726-tól kezdve 1773-ig a jezsuiták képviselték. A helység egyébként a 18. sz.-ban a német vándortárs.-ok útvonalába esett. Magyar nyelvű előadásokat 1828-ban a Kolozsvárról érkező Erdélyi Énekes Társaság tartott. *Egressy* Gábor 1846-ban kidolgozott színikerületi rendszereben ~t javasolta Arad–Temes megyei központnak. 1848-ban *Feleky* Miklós társ.-a játszott a városban.

A TEMESVÁRI SZÍNHÁZ

Az 1860-as években azzal a feltétellel adtak játékegyedélyt Szabó József íg.-nak, ha német és m. nyelvű előadásokat is tart. Ebben az időben egyébként szerb és román társ.-ok is látogatták a várost. ~ első közházát *Ferenc József Színház* néven 1875-ben nyitották meg; benne a m. együttesek februártól virágvasárnapig játszhattak. 1883-ban Magyar Színügy-gyámsolító Egyesületet szerveztek. Az új színházterületi rendszerben Pozsony és Buda mellett ~ lett a harmadik állomás, ahol 4 hónapos évadot lehetett tartani. 1888-tól 1914-ig *Krešányi Ignác* kiváló társ.-a játszott a városban, ahol 1899-től már csak m. nyelvű együttes játékaát engedélyezték. Az I. világháború után bár a város román fennhatóság alá került –, *Róna Dezső*, *Maurer Béla* és *Fekete Mihály* társ.-ai léptek fel. 1945-ben, jórészt mükedvelőkből, Népszínház alakult. 1953-ban pedig létrejött a *temesvári Allami Színház*, m. tagozatot is szerveztek, amelynek megalakulását a kommunista párt és a román kormány nemzetiségi politikája eredményeként ünnepelték avatásakor; valójában kényszeradomány volt, amellyel más jelentős jogok elvételéről próbálták elterelni a figyelmet. Az alapító egy. tagjai között átlagon felüli képességű mükedvelők és vándortárs.-ok volt tagjai egyaránt akadtak. Ig.-rend.-ként *Josán Emil* került a csapat élére, aki három nyelvet beszélő, lelkes kulturember volt. 1955-től kezdtek Temesvárra szerződni a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet volt növendékei. 1956-ban négy tehetséges művésszel: *Aldeff Ingeborggal*, *Fábán Ferencel*, *Sinka Károllyal* és *Szabó Lajossal* erősödött meg a társ. Ugyanakkor vette át az egy. művészi irányítását az egy évvel korábban odakerült *Taub János*. 1957-ben országos viszonylatban is hallatott magáról a társ., amikor a Fiai Előadóművészek Versenyén három díjat is nyertek. 1957. okt. 1-jén a tagozat önálló színházzá vált, *Taub Jánost* nevezték ki ig.-főrend.-ve. Ettől kezdve *temesvári Allami Magyar Színház* az intézmény neve, és tagjai az 1959-ig főiskolát végzett fiatalokkal egészültek ki. Az immár elismert művészi színvonalon tevékenykedő együttes élén *Taub János* 1961-ben bekövetkezett távozása után négy évig egy rendezéssel is próbálkozó aktivista-ig., *Krausz Imre* állott. 1965-től közel két és fél évtizeden át *Sinka Károly* irányította a színházat. 1989 dec.-ének eseményeit, a pártállam bukását követően a létszámában megfogyatkozott egy. a környék múlt századi drámaíró fiának nevét vette fel. Azóta hívják *temesvári Allami Csiky Gergely Színháznak*. 1990–1993 között a színész *Makra Lajos*, 1993 tavaszától a színikritikus és szerkesztő *Szekernyés János* látja el az ig.-i teendőket. – Ir. *Fekete M.*: A temesvári színház története (Temesvár, 1911).

temesvári színházi lapok: az első színházi lapot *Neuhausz Ernő* szerkesztette Temesvárott, 1898-ban *Magyar Művészet* c., ezt 1905-ben *Osztie Andor* napilapja (!) követte, a *Temesvári Színpad*, később *Temesvári Színház*, amely aztán hetilappá átalakulva *Gokler Gyula* szerkesztésében 1920-ig jelent meg. A *Színházi Újság* (1911–1914), amelyet indulásakor *Vermes Ernő*, később *Olrich Viktor*, majd dr. *Uhlyarik Béla* és *Kotzmuth Artúr* szerkesztett, a színházi információs szöveg és képanyag mellett szépirodalmat is közölt. A hosszabb életű színházi lapok közé tartozott az *Új Színházi Újság*, amelyet 1922-ben *Róna Dezső*, a Temesvárott rendszeresen vendégszereplő aradi színház ig.-ja indított útjára (még helyesebb az évadot Arad és Temesvár között megosztó társ.-okról beszélni), s amely a szerkesztést átvéve *Gokler Gyula* irányításával kisebb-nagyobb megszakításokkal és változó címekkel a harmincas évek közepéig jelent meg; és ugyane, a hosszabb életű publikációk közé sorolható *Gokler Gyula* másik kiadványa, az 1923-tól hetenként

megjelenő *Színház és Mozi*. Cikkeivel, elemzéseivel és irodalmi anyagával ez a lap a többenél magasabb színvonalat képviselt. Számos hosszabb-rövidebb ideig létezett színházi kiadvány jelent meg az említettek kivül, egyesek közülük tisztán csak a szerkesztők ügybuzgóságának, hivatástudatának és a kiadók áldogozatkészségének köszönhetően. Ifj. *Kubán Endre* szerint, aki maga is publikált nem egy színházi lapban, s akinek apja szerkesztett és kiadott a húszas évek elején egy tisztavirág életű színházi sajtóterméket (a *Komédiát*, 1918–1921), egy késői vallomásában elmondta: egyetlen fizettségük az ingyenyeg volt, a kiadók közül pedig a Csendes testvérek a ráfizetést is vállalták a kisebbségi kultúra támogatása érdekében. Egy másik említésre méltó s egyben a szerkesztők emelkedett szellemét is példázó vonása a temesvári rövid életű színházi lapoknak, hogy két vagy három nyelven jelentették meg nemcsak az előadásokhoz kapcsolódó információs anyagokat, hanem gyakran cikkeiket, riportjaikat is. Ilyen volt többek között *Bugél Jenő* 1922-ben kiadott román–magyar lapja, a *Cortina-Fügöny* és *Sárkány* Gábornak a német nyelvű napilap munkatársának ugyanabban az évben megjelent „műsorúságja” a *Revista Teatrui – Theater Revue – Színházi Revü*. – Ir. *Szekernyés J.*: Színházi lapjaink in: Régi és Új Thália (A Hét évkönyve, 1981).

Temesváry Lajos (Érpele, 1841. ?–Debrecen, 1909. jún. 9.): színész, igazgató. 1860-ban *Molnár Györgynél* lépett először színpadra. A kassai, debreceni színészet kedvelt lírai- és hősszerelmese, ill. drámai szalonszínésze volt. Az évtized végétől rendezést is vállalt. 1871-es vendégjátéka után szerződött a Nemzeti Színház, de csak egy évig maradt. 1873-tól 1879-ig színg. volt. Ezután ismét színészként szerződött, és 1879–1884 között Kolozsvárott játszott. 1881-ben halált hozó párbajt vívott színésztársával, id. *Szombathelyi Bélával*, és másfél évi börtönrre ítélték. Többé nem tért vissza a pályára. F.Sz. *Odiot Maxime* (Feuille: Egy szegény ifjú története); *Zrinyi Miklós* (Jókai M.: Szigetvári vértanúk); *André* (Sardou: *Fernande*); *Robin* (Szerdahelyi T.–Egressy G.–Arago–Vermond: Az ördög naplója); *Nyárai* (Szigligeti E.: Fény arnyai); *Ádám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Vazul* (Dobsa: I. István); *Moor Károly* (Schiller: *Haramiák*). Felesége *Farkas Irma* (Debrecen, 1850–?) vigjátéki és drámai színésznő volt, aki 1877-ben lépett a pályára. *Mákonyné* (Csiky G.: *Proletárok*) és *Kata* (Sh.: A makrancos hölgy) voltak kiemelkedő szerepei. M.A. 1863: *Reszler István*; 1864–65: *Dráguss Károly*; 1865–69: *Latabár Endre*; 1869–70: *Szabó*; 1870–71: *Latabár Endre*; 1871–72: *Nemzeti Színház*; 1872–73: *Szabó*; 1879–83: *Kolozsvár*. Igazgatóként: 1873–75: *Kassa*, *Miskolc*; 1875: *Buda*; 1875–76: *Debrecen*; 1876: *Buda*; 1876–77: *Debrecen*; 1877: *Nyiregyháza*, *Máramaros*, *Szatmár*; 1877–78: *Debrecen*; 1878–79: *Szeged*. **Tengler Tamás** (Bp., 1966. jún. 1. –): táncos. Az ÁBI-ben 1986-ban szerzett diplomát, majd egy évig ösztöndíjaként tanult tovább Moszkvában. 1987 óta az Operaház tagja. Biztos technikájú, jó színészi képességű demi-karakter táncos. F.Sz. *Paraszt pas de deux* (Lavrovskij: *Giselle*); *Nurali* (Zaharov: A bahcsiszerájai szököt); *Rocky* (László P.: *Derby*); *Crixus* (Seregi L.: *Spartacus*); *Fabáb* (Seregi L.: A fából faragott királyfi). **Tenkler Erzsébet**: → *Balogné Tenkler Erzsébet*. **Terebessy Éva** (Beregszász, 1945. máj. 17. – énekesnő (szoprán). Énekelni *Hoór-Temps* Erzsébetnél és *Szőnyi Ferencnél* tanult. 1972–75-ben a trieri Stadttheater, 1975–78-ban a salzburgi Landestheater, 1980–1987 között a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese. F.Sz. *Gilda* (Verdi: *Rigoletto*); *Boleña Anna* (Donizetti); *Zerbinetta* (R. Strauss: *Ariadne Naxos* szigetén).

Téren Gizella (Bp., 1948. júl. 6.–): színésznő. Az Irodalmi Színpadon kezdte pályafutását, majd 1967-től az Állami Déryné Színház, illetve a Népszínház tagja lett. 1986-tól szabadfoglalkozású. Alkata főként naivaszerepek eljátszására teszi alkalmassá. F.Sz. *Agika* (Örkény I.: Tótek); *Mariska* (Jókai M.–Barabás T.: A rab Ráby); *Utazás* (Barta L.: Szerelem); *Tücsök* (Collodi–Litvai N.: Pinokkió).

Térey Antónia (Pest, 1844. jún. 13. – Újpest, 1921. máj. 10.): énekesnő (szoprán). Hangját Pesten és Bécsben képezte. 1861-től hazai és külföldi színpadok ismert koloratúr énekesnője, játszott Pécsen, Kolozsváron, Aradon, Debrecenben, Berlinben, Bécsben, Prágában, Hamburgban, a pesti német és a Nemzeti Színházban is. Pályája végén énektanár volt Újpesten. F.Sz. *Norma* (Bellini); *Gilda* (Verdi: Rigoletto).

Terézkörúti Színpad (1923–1938): a Teréz krt. 46. sz. alatti épületben működő kabaré. A Roboz Aladár vezette részvénytársaság által 1923. dec. 1-jén megnyitott színpadának műv.-i vez.-je Nagy Endre, ig.-ja Salamon Béla volt. Hat évig fért meg egymás mellett a szavakkal zsonglörködő konferanszié árnyalt szellemessége és a biztos hatásra menő komikus harsány hahotát kiváltó komédiázása. Ezen a színpadon jelent meg először Komlós Vilmos és Herczeg Jenő alakításában a *Hacsek és Sajó* páros, Vadnai László tollából. Főrend.-je Herczeg Jenő, zenei vez.-je Lányi Viktor volt. 1932 őszétől Vaszary János a műv.-i vez., majd Bánóczy Dezső. Itt konferált először Kellér Dezső, 1934–36-ban Békeffi László, utána Kővári Gyula. A kabaré 1938-ig működött, a főváros legnívósabb műsorát játszotta. Színpadán a kabarészíneszek legkiválóbbjai szerepeltek.

Terézvárosi Kabaré (1932): 1932. szept.-ben a Szondy u. 42. sz. alatt rövid ideig működő kabaré volt. **Terézvárosi Színház** (?–1938–?): a XIII. ker. Szent László út 26. sz. alatt játszó színház. Ig.-ja Sárosy Szüle Mihály volt. Műsorán elsősorban operettek – Kálmán I.: *A bajadér*, Szirmai A.: *Mézeskalács* – szerepeltek.

Téri Árpád; *Arvéd* (Bp., 1916. máj. 25.–?, 1982. dec. 4.): színész, színházigazgató. A SzAk elvégzése után Szeged, Miskolc, Győr, Kassa voltak első állomáshelyei 1942-ig. Ezután katonai szolgálatot teljesített, majd hadifogságba került. 1948-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1950-től a debreceni Csokonai Színház, 1957-től a Madách Színház ig.-ja, 1958-tól ismét a Nemzeti Színház színésze, 1963-tól a szolnoki Szigligeti Színház főrend.-je. 1965-től haláláig a József Attila Színház színésze volt. A klasszikus drámák főbb szerepei, vigjátéki figurák sikeres alakításai mellett számtalan epizódszerepet játszott. F.Sz. *Bánk bán*, *Miklós bán* (Katona J.: Bánk bán); *Ígao* (Sh.: Othello); *von Walter kancellár* (Schiller: Armány és szerelem); *Don Pedro* (Sh.: Sok hüho semmiért); *Kölisch, ügyvéd* (Fejes E.: Rozsdatemető).

Téri Sándor (Debrecen, 1953. febr. 22.–): színész. A SzAk elvégzése után 1975-től 1979-ig a Nemzeti Színház, majd a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. Egy évadot a kecskeméti Katona József Színházban töltött. 1984-től ismét a Nemzeti Színház művésze. 1989 óta szabadfoglalkozású. Alakításait természetesség és elementáris erő jellemzi. Több televíziós film főszerepét is játszotta. F.Sz. *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Maté* (Tamási Á.: Énekes madár); *Percy* (Sh.: II. Richárd, IV. Henrik).

Téri Tibor (Bp., 1914. szept. 25.–): táncos, koreográfus. Szakmai tanulmányait az Országos Színészegyesület színiiskolájában kezdte. A Nemzeti Színházban részt vett a Milloss Aurél közreműködésével szervezett Magyar Balettstúdió munkájában és szerepelt Milloss táncbetéteiben. 1935-ben a Szentpál Olga vezette

táncsoporthoz csatlakozott, majd 1937-től a *Trojanov* Együttessel dolgozott. 1937-ben az Operában is fellépett, amelynek azután 1949-től 1952-ig táncári tagja volt. 1948-ban a megalakuló Magyar Táncszövetség első főtáncára. 1956–1959 között a Miskolci Balettgyűttes vezetője. 1959-ben Pécsen megszervezte a Pécsi Balett előzményét és koreografált az egy. számára. A hatvanas évektől különböző színházaknál rendezőasszisztensként és ügyelőként dolgozott. F.K. *Boleró* (Ravel); *Kádár Kata*.

Termetzky Franciska: → *Ernyiné Termetzky* Franciska **Ternyák** Zoltán (Szeghalom, 1963. okt. 4.–): színész. A SzAk-t 1988-ban végezte el, 1989-től a Katona József Színház tagja. Közben egy évet ösztöndíjasként Moszkvában töltött. 1992 óta szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Kirill Glagoljev* (Csehov: Platonov); *ZZ* (Zemlényi Z.–Mészöly G.: Hoppárézimil!); *Ismeretlen katona* (Kárpáti P.); *Kiskatona* (Bereményi G.: Légköbméter); *Hamlet* (Sh.).

térszínpad: → *színpadforma*

Tessitori Nóra (Kolozsvár, 1883–Marosvásárhely, 1969. jún. 26.): előadóművész. Első önálló szavalóestjét 1920-ban tartotta, ettől kezdve két évtizeden keresztül rendszeresen fellépett nemcsak Kolozsváron, hanem Erdély sok más városában, időnként Bp.-en is. A műfaj úttörője, kiemelkedő képviselője volt. *Ady* Endre, *Tóth Árpád*, *Babits* Mihály, *Juhász* Gyula és *Kosztolányi* Dezső versei, az erdélyi költők közül főként *Aprily* Lajos, *Tompai* László, később *Dsida* Jenő alkotásai, valamint a székely népballadák alkotók műsorainak gerincét, de megszólaltatta a kortárs m. költőket is. Rendkívüli hatása a nagy átélőképességgel párosuló természetes előadásmódban, a versek zeneiségének, ritmikájának megkapó érzékeltetésében rejlett. 1939 után már nem lépett fel önálló esteken. 1948-tól 1954-ig beszédegyetemet tanított a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben, ill. a Marosvásárhelyre költöztetett Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Alakja és művészete kitűnő képzőművészeket ihletett meg, egyebek között a *Ferenczy* testvéreket és *Thorma* Jánost. – Ir. Marosi I.: T. N. művészet (Bukarest, 1986).

testjáték: a színészi akció, az alakformálás egyik eszköze, mely a *minikához* és a *gesztusokhoz* hasonlóan hangsúlyozhatja, kiegészítheti, ill. ellentétes értelművé változtathatja, v. pótolhatja a szövegben foglaltakat. A ~ jelenti a színész testtartását és színpadi mozgásait, karakterisztikus mozdulatait is.

Teszary László (Bp., 1948. febr. 18.–): színész. Pályáját 1973-ban kezdte Debrecenben. 1975-től egy évadot töltött Miskolcon és Kecskeméten. 1977-től 1979-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt, majd ismét a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1988-tól 1990-ig a Pécsi Nemzeti Színház művésze. 1990 óta szabadfoglalkozású. Főként drámai epizódszerepeket alakít. F.Sz. *Siró* (Machiavelli: Mandragóra); *Páris* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Adalbert püspök* (Szabó M.: Az a szép fényes nap).

Thália Rt., Kolozsvár: az erdélyi Helikon első találkozója, 1926. júl.-ban elhatározták, hogy a kisebbségi élet összes szellemi erőit összefogják az erdélyi m. színjátszás támogatására. Megbízták *Bánffy* Miklós gróft, *Hunyadi* Sándort, *Kádár* Imrét, *Kuncz* Aladárt, *Szentimrei* Jenőt és *Tabéry* Gézá, hogy tegyenek gyakorlati kezdeményező lépéseket. A Helikon eszmei irányítása alatt 1933-ban szervezték meg a ~t. Elnöke *Kemény* János br., ügyvezető ig.-ja *Parlaghy* Lajos, főrend.-je *Kádár* Imre lett. Átvették a kolozsvári színházi élet vezetését, előadásait azonban Erdély más részében is bemutattak. Keretében alakult ki az ún. *Kék madár* irányzat.

1937. jún.-ban ötszük színpadot ácsoltattak a református gimnázium udvarán *Az ember tragédiája* előadására. A szervezet 1940-ig működött. Az előző időszak sok társ.-nak, köztük néhány színvonalatlannak is helyet adó színházpolitikájával szemben a ~ az erők összevonásával a minőségre, az intenzív színházi életre helyezte a hangsúlyt. – Ir. Nemeskürty I.: *Édes Erdély* (1988); Darvay Nagy A.: *A mesebeli szentmadár* (1992).

Thália Színház (1916): → *frontszínházak*

Thália Színház (Bp., VI. Nagymező u. 22–24.): 1960-ban a Paulay Ede utcai színház önállósult. A társ.-ot 1961-ben átszervezték, az ig. *Keres Emil*, a műv.-i vez. és főrend. *Kazimir Károly* lett. Két évadon át a Jókai Színházban (Paulay Ede u.) játszott, 1963-ban vette fel a ~ nevet. 1971-ben a társ. átköltözött a Nagymező utcai épületbe. 1972-től 1991-ig *Kazimir Károly* igazgatta a színházat. 1981-ben nyitották meg a Thália Stúdiót, amelyet a szomszédos épületben alakítottak ki a volt Arizona Műlátó helyén. Az első bem. az egykori mulató történetéről szolt. *Kazimir Károly* munkásságának köszönhetően több új m. dráma ősbemutatójának adott helyet a színház (Örkény István *Tótek* c. műve, *Latinovits Zoltán* főszereplésével, *Fejes Endre Rozsdatemető* c. drámája). Műsorában jelentős helyet foglalt el az epikus művek színpadi adaptációinak bemutatása (Háború és béke, Kalevala, Csusingura, Karagöz). 1991. febr. 1-jétől *Arizona Színház* néven a társ. *Mikó István* ig. vezetésével átalakult. Ebben az épületben kapott helyet a *Rock Színház* egy.-e is. 1993-ban *Művész Színház* néven az új társ. vezetését *Töröcsik Mari* és *Schwajda György* vette át.

Thália Társaság (1904–1908): Bp.-en az európai szabad színházak (Freie Bühne, Théâtre Libre) hatására és mintájára alakult színházi egyesület. Célja a hivatásos színházak műsorán nem szereplő, irodalmi értékű kortárs vagy klasszikus drámák bemutatása, és új játéktípus kialakítása volt. A ~ alapítói és első vezetői *Bánóczi László*, *Lukács György* és *Benedek Marcell*, műv.-i vez.-je *Hevesi Sándor* volt. A ~ társ.-át és a produkciókat tagdíjakkal, adományokkal és az előadások bevételeiből tartotta fenn. Az egyesület tagjai között *Hóman Bálint*, *Márkus László*, *Balázs Béla*, *Kodály Zoltán*, *Jaschik Álmos*, *Szini Gyula*, *Korányi Frigyes* is szerepelt. A társ. műkedvelőkből (*Balogh Vilma*, *Forró Pál*, *Kürthy György*, *Dajbukát Ilona*, *Bálint Lajos*) és fiatal színészekből (*Báthory Giza*, *Forrai Rózsi*, *Dobi Ferenc*, *Doktor János*, *Forgács Rózsi*, *Kürti József*, *Garas Márton*, *Gellért Lajos*, *Herczeg Jenő*, *Huszár Károly*, *Törzs Jenő*) alakult. Műsora gerincét *Ibsen* (Solness építőmester, *Nóra*, *Vadkacsa*, *Kisértetek*), *Hebbel* (Mária Magdolna), *Courtelina* (A rendőrfőnök jó fiú, *Boubouroche*), *Heijermans* (Remény), *Schnitzler* (Hagyaték, *Irodalom*), *Hauptmann* (Elga) művei alkották. Stílus kísérlet volt *Alma Tadema* (A láthatatlan kormányos) és *D'Annunzio* (Holt város) műveinek előadása. A ~-nak Bp.-en a Rotenbiller u. 37. sz. alatti színházteremben (Népszínpad), a Várszínházban, és a Foliés Caprice-ban jutott játszóhely. Bp.-ről kizorítva 1908 jan.-jától vidéki városokban játszott, majd Bp.-en a szakszervezeteken keresztül a munkásságot igyekezett megnyerni előadásainak. A ~ pénz, játszóhely és közönség hiányában feloszlott, utolsó előadását 1908. dec. 28-án tartotta. – Ir. Dénes T.–Katonai F.: *A T. T. története* (1954); *A T. T. Levelek és dokumentumok* (1989).

Thern Károly (Igló, 1817. aug. 13. – Bécs, 1886. ápr. 13.): karmester, zeneszerző. Tanulmányait Miskolcon és Eperjesen végezte, ahol diákzenekarokat is szervezett, melyeknek indulókat és táncdarabokat írt. Egy ideig Balassagyarmaton leánynevelő intézetben tanított.

1836-ban került Pestre. 1841–42-ben a Nemzeti Színház másodkarmestere volt. Ekkor már ismert néhány kísérőzenéje (Gaál József: *A feleség nótárius*), s hamarosan színre kerültek operái is, melyek elsősorban az olaszos dallamvilághoz álltak közel. Jeles zongorista és pedagógus volt, műdalszerzőként nagy népszerűséget élvezett. F.M. Gizul (1841); *Tihany ostroma* (1845); *Képzelt beteg* (1855).

Thirring Viola (Bp., 1941. dec. 5.–): színésznő. A Színművészeti Főiskola elvégzése után 1963-ban a komáromi Magyar Területi Színházhoz szerződött. 1969-től Bp.-en él, 1976-tól a Radnóti Miklós Színpad (Színház) tagja. 1990-től tanít a pozsonyi Színművészeti Főiskola m. tagozatán. Komáromban sorra játszotta el a fiatal hősnők nagy szerepeit. Kitűnt színpadi kultúrájával, megnyerő természetességével és sokszínűségével. F.Sz. *Manon* (Prévost–Nezval: *Manon Lescaut*); *Júlia* (Sh.: *Rómeó és Júlia*); *Borbála* (Háy Gy.: *Isten, császár, paraszt*); *Amália* (Schiller: *Haramiák*); *Eva* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Glükéra* (Lukianosz: *Szerelmeskedések*).

PALÓTÁS GABI, THIRRING VIOLA, GOMBOS ILONA
(Sh.: *Rómeó és Júlia*)

Thuróczy Gizi (Miskolc, 1928. márc. 18.–): énekesnő (szoprán). Színművészeti és zenei tanulmányok után 1952-ben az Országos Filharmónia szerződtette. Dekoratív megjelenésű, kellemes szoprán hangú énekes-színésznő. Férjével, *Kovács Imre* hangversenyrendezővel 1956-ban elhagyta az országot. Egy ideig a zürichi operaház ösztöndíjasa volt, közben rádió-, televízió- és hangversenyfellépéseket vállalt. Az 1960-as évek elején Kaliforniában, Los Angelesben telepedett le, ahol férje kezdeményezte m. nyelvű színies előadásokat. Többnyire primadonna szerepkörben lépett fel. 1966-ban ünnepelte művészi pályafutásának 15. évfordulóját. F.Sz. *Gábor diák* (Huszka J.: *Gül Baba*); *Ella* (Molnár F.: *A doktor úr*); *Marianna* (Molnár F.: *Delila*); *Sylvia* (Kálmán I.: *A csárdaskirálynő*); *Cilike* (Komjáthy K.: *Ipafai lakodalom*); *Rolla grófnő* (Szirmay A.: *Mágnás Miska*).

Thuróczy György (? 1917–): rendező, dramaturg. Jogi doktorátus után kezdte pályáját a debreceni színházban színészként, dramaturgként és rendezőként az 50-es évek közepén. Később a balmazújvárosi Veres Péter Művelődési Ház első ig.-ja lett. A Kölcsey Művelődési Központ munkatársaként kapcsolódott be az ama-

THURÓCZY GIZI

tör színjátszómozgalomba. 1971-ben szervezte meg az Alföld ifjúsági színpadot, mely 1984-ben elnyerte a kiváló együttes címet. A Színjátszók Országos Tanácsának tagja, megyei tanfolyamok vezetője. 1987-ben Csokonai-díjat kapott.

Thuróczy Gyula (Hidvég, 1885. jan. 24.–Debrecen, 1959. febr. 28.): színész, rendező. 1906-ban a SzAk elvégzése után a szabadkai színházhoz szerződött három évre mint hős- és jellemszínész. 1908–1911 között a Magyar és a Király Színház, 1911–12-ben a pécsi színház, 1912–13-ban a szabadkai színház tagja volt. 1921-ben szerepelt még Csáky Antal stagione társ.-ában, ezután pályája nagyrészt Debrecenhez kötötte, ahol 1926–1937 között rendezett is. 1937–38-ban a Művész Színház tagja volt. 1939-ben színig.-i engedélyt kapott és változatot társ.-ával főként erdélyi városokban lépett fel. 1939–40-ben a Fővárosi Operettszínház, 1941–42-ben az Új Magyar Színház főtíkára. 1945-től 1949-ig ismét a debreceni színház tagja, ahol még 1955-ben és 1957-ben is kapott feladatot. Derűs, nyugodt, elméletileg megalapozott színész, a klasszikusok szerelmese volt. 1958-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Peer Gynt* (Ibsen); *Caliban* (Sh.: A vihar); *Az abbé* (Antheleme); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Mátyás* (Helldai J.: A néma levente). F.R. Shaw: *Az ördög cimborája*; Herczeg F.: *Bizánc*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Sh.: *Hamlet*.

Thury Elemérné: →Csige Böske

Thury Éva (Nemesszalók, 1929. szept. 13.–): színésznő. 1947-től vidéken játszott. 1949–1960 között a Fővárosi Operettszínház művésznője volt. 1960-tól a Vidám Színpad tagja. Operettek, ill. próza és zenés vígjátékok kisebb-nagyobb naivaszerepeinek kedves, sokszínű megjelenítője. F.Sz. *Stázi* (Kálmán I.: A csárdás királynő); *Terka* (Zágon I.-Nóti K.: Hyppolit, a lakáj); *Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Ciliike* (Komjáthy K.: Ipafai lakodalom).

Thury Ilona (? 1876–New York, 1953. márc. 28.): színésznő, énekesnő. Színészi tanulmányait 1897-ben kezdte meg a Fülöp-féle színiiskolában Rákosi Szidi és Solymossy Elek irányításával. A Népszínház szerződését ajánlatát családja kívánságára visszautasította. Vidékre szerződött a Balogh-szintárs.-hoz, ahol *Rózsahegyvi* Kálmán volt a partnere. Hamarosan meghívták a Fővárosi Orfeumba. A fiatal énekesnő *Eperjessy* Károly dalaival meghódította a közönséget, s megnyílt előtte a világ. Fellépett Oroszországban, Csehországban, Szerbiában. Pesten a Magyar Színház ig.-ja szerződtette, de ~ rövi-

desen az USA-ban telepedett le. 1905-ben Rédey István szintárs.-ának tagja lett. Első szerepe a *János vitéz* c. daljáték boszorkánya, mostohája volt a Palm Gardenben, de néhány fellépése után már megkapta a címszerepet. Rédey Istvánnal, *Heltai* Árpáddal megszervezték az első magyar turnét. Műsorukon szerepelt *Kacsoh* Pongrác *János vitéz*, Tóth Ede *A falurossza*, Csepreghy Ferenc *A sárga csikó* c. műve. „Az amerikai magyar színeszet nagyszónya” – az „örök primadonna”-ként emlegetett kivételes tehetségű színésznő visszakérült New Yorkba, ahol főszerepek mellett vaudeville-ben is szívesen énekelt a kivándorolt magyaroknak. F.Sz. *János vitéz* (Kacsoh P.) – Gyenge A.-val; *Nebáncsvirág* (Hervé) – Pálmay I.-val; *Glavari Hanna* (Lehár F.: A víg özvegy); *Zsuzska* (Lehár F.: Drótostót); *Muskátné* (Molnár F.: Liliom); *Nagyszónya* (Kálmán I.: Az obsitos) – Jávör P.-lall.

Thurzó Gábor (Bp., 1912. márc. 26.–Bp., 1979. febr. 7.): író, műfordító. A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett diplomát magyar–német szakon. 1945-ig több irodalmi lap munkatársa. 1945–49-ben a Művész Színház, 1951-től a Hunnia Filmgyár, 1961-től a Magyar Televízió dramaturgja volt. 1953-ban, 1958-ban és 1967-ben kapott József Attila-díjat. F.M. *Hátso ajtó* (1964); *Záróra* (1964); *Az ördög ügyvédje* (1966); *Az oroszán torka* (1968).

Tibay Krisztina (Battonya, 1934. márc. 25.–): énekesnő (mezzoszoprán). A Zak-n 1958-ban szerzett diplomát az opera tanszakon. A debreceni Csokonai Színház operatárs.-ához szerződött, melynek 1983-ig volt tagja. Muzikálitása, szerepátélése emlékeztet a teszik alakításait. 1973-ban Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Amneris* (Verdi: Aida); *Judit* (Bartók B.: A kékszakállú herceg vára).

Tibola Gyöngyi (Vasboldogasszony, 1956. febr. 18.–): táncosnő. Az ÁBI-ben tanult 5 éven át, majd 1972-ben a Honvéd Művészegyütteshez szerződött, ahol 1983-ig szólista volt. 1983 óta a Győri Balett tagja, magántáncos. F.Sz. *főszerep* (Novák F.: Farsang, Cigánytánc); *Kisbohóc* (Markó I.: Jön a cirkusz!); *Panka* (Markó I.: Az élet peremén).

TIBOLDI MÁRIA – *Fedora*
(Kálmán I.: A cirkuszhercegnő)

Tiboldi Maria (Szolnok, 1939. ápr. 20.–): színésznő. 1960-ban a SzAk elvégzése után Szolnokra szerződött, ahol játszott operettet, operát, prózát. 1963-tól a Fővárosi Operettszínház tagja. 1966-ban külföldre

szerződött, előbb a berlini Theater des Westens, 1968-tól a salzburgi Landestheater, 1972-től a bécsi Raimund Theater primadonnája. 1976 óta ismét a Fővárosi Operettszínház művésznője. Született primadonna, varázsa, megjelenése, személyisége fejlett ének- és játékkultúrával párosul. Sokat vendégszerepel külföldi színpadon és tv.-ban egyaránt. Jászai Mari-díjas (1986), Maritim-díjas (1975). F.Sz. *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Maya* (Fényes Sz.); *Olga* (Heltai J.: A Tündérlaki lányok); *Körösházy Ilona* (Lehár F.: Cigányszerelem); *Antónia* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Rosalinda* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Fedora* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Viktória* (Abraham P.); *Ceprano grófnő* (Verdi: Rigoletto); *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Sybill* (Jacobi V.); *Pompadour* (Fall). Előadójai: *A nemzet csalogánya* (Blaha Lujzáról); *Hölgy rózsaszinben* (Alpár Gittáról). – Ir. Abonyi Beáta: Marica (1992).

Tihanyi Béla (Mihály, 1883–Bp., 1941. dec. 27.): színész, rendező. 1902-től vidéki vezető tars.-nál játszott (Pécs 1902–1905, 1914–1915, 1916–1920), 1922–23-ban a Várszínház, 1923–1925 között a Blaha Lujza Színház tagja volt. Ezután ritkán jutott szerződéshez. 1932–1934 között operaszervező titkár, majd operarend. volt Fodor Oszkár pécsi tars.-ánál. 1936-tól 1940-ig az Országos Színészegyesület elnökeként tevékenykedett. Hősszerelmes, operett- és bariton operaszerepeket, valamint prózai jellegű szerepeket játszott. F.Sz. *Danilo* (Lehár F.: A vig özvegy); *Escamillo* (Bizet: Carmen); *Szörényi* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Tábornok* (Bíró L.: Birod Imperiál).

Tihanyi Miklós, id.; *László* (Nagybajom, 1850. okt. 2.–Bp., 1885. márc. 31.): színész. Felvett nevét először 1865-ben Debrecenben használta. 1869-től 1872-ig *Kocsisovszky* Jusztin győr-komáromi állomásain működött. Tőle *Balog Antal*hoz, majd *Szegedre* szerződött. Az 1874–75-ös telet Kassán és Miskolcon töltötte. 1875 nyarán *Latabár* Endrénél a budai Nyári Színkörben lépett fel, majd okt.-tól a pesti Népszínház szerződtette. Haláláig a színház tagja volt. Hatalmas termetű, erőteljes, egészségtől duzzadó, páratlanul jókedvű színész volt. Gondosan tanulmányozta szerepeit. Szigeti József A falu rossza c. népszínművének *Gonosz Pista* alakjában még *Ujhazi* Edét is túlszárnyalta. Tehetsége kiteljesedése előtt váratlanul halt meg. – 1879-ben vette el *Pecze* Terézt, a Nemzeti Színház táncosnőjét. Két gyermeke született: ifj. *Tihanyi Miklós* és *Tihanyi Mariska*. F.Sz. *Dunanan apó* (Offenbach); *Eusebius* (Hellmesberger: A kétneű gróf); *Montabor* (Lecocq: Kisasszony feleségem).

Tihanyi Miklós, ifj. (Bp., 1880. jan. 10.–Bp., 1913. máj. 11.): színész. 1900-ban mint gyakorlatozó kezdte a pályáját *Relle* Ivánnál Pozsonyban, ahol 1902 tavaszáig maradt. 1903 telén *Balla* Kálmán tars.-ával járta Dél-Mo. városait. 1904 őszétől 1906 tavaszáig *Somogyi* Károlynál találjuk Nagyvárad, Gyula, Orosháza környékén. 1906-ban szerződtette a Vigszínház, melynek 1913-ban bekövetkezett haláláig oszlopos tagja volt. Szerencsésen párosult benne a színpadi intelligencia az ösztönösséggel. Száraz humorú, kitűnő beszédtechnikájú, szép orgánumú művész volt. F.Sz. *Floretto* (Hennequin–Veber: Riquette); *Bouchérot* (Bernard–Godfernaux: Gróf Hamlet); *Chantenau abbé* (Feydeau: Osztrigás Mici).

Tihanyi Péter (Elek, 1956. jún. 29.–): színész. Két évadot a József Attila Színházban töltött a SzAk befejezése után, majd 1983–87-ben a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1987–88-ban a Jurta Színházban játszott. 1988 óta szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Gilles* (Capek: A végzetes szerelem játéka); *Aljosa* (Dosztovjevskij: Balogh T.–Bernát L.–Gali L.: A Karamazov

testvérek); Borchert: Végig a hosszú úton, végestelen végig (monodráma).

Tihanyi Vilma (Gyöngyös, 1902. szept. 20.–Gyöngyös, 1951): énekesnő (drámai szoprán). *Roubal* Vilmos, *Stoll* Gizella és *Dalnoki* Viktor növendéke volt. Fiatalon többször vendégszerepelt Bécsben, majd 1922–1946 között az Operaház magánénekesnője volt. F.Sz. *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Elza* (Wagner: Lohengrin); *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Cso-cso-szán* (Puccini: Pillangókisasszony); *Turandot* (Puccini).

Tihanyi Vilmos (Bp., 1882. ápr. 26.–Bp., 1962. nov.): színész, rendező. 1900-ban a Városligeti Színkörben kezdte pályáját, majd vidéki tars.-oknál játszott. 1909-től 1914-ig Kassán, 1914-től a buda-temesvári tars.-nál színész és rend. volt. 1920-tól a Revü, majd a Blaha Lujza Színház rend.-je, 1924-től 1932-ig, 1933–34-ben a Király Színház főrend.-je, 1936–37-ben a Kamara Színház főrend.-je, 1940–41-ben *Kardos* Géza tars.-ának rend.-je, 1942-től 1949-ig a Fővárosi Operettszínház főrend.-je volt. 1938-ban Amszterdamban rendezett. Számos nyári operettelőadás színrevitele is nevéhez fűződik. Elsősorban operettekben szerepelt. A korszak egyik legnépszerűbb operettrend.-je volt. F.Sz. *Tschöll* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Gróf Carreró* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *A kormányzó* (Jacobi V.: Sybill). F.R. Farkas I.: *Túl a nagy Krivánon*; Christiné: *Fi-Fi*; Huszka J.: *Mária főhadnagy*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*.

Tihanyi Tóth László (Bp., 1938. aug. 4.–): színész. A konzervatórium ének főtanszakát végezte 1962-ben, majd a Pécsi Nemzeti Színház tagja lett. 1963-tól a kecskeméti Katona József, 1965-től a debreceni Csokonai, 1966-tól a Miskolci Nemzeti, 1971-től az Állami Déryné Színház tagja. 1972-től szabadfoglalkozású művész. 1981-től a József Attila Színház tagja, majd 1984-től ismét szabadfoglalkozású. Műsoros estek, gyerekdarabok írója, rend.-je. F.Sz. *Alfréd* (Verdi: Traviata); *Ádám* (Zeller: A madarász); *Strauss* (Ö. v. Horváth:

TIMÁR ÉVA – Susy
(Knott: Várj, amíg sötét lesz)

Mesél a bécsi erdő); *Freddy* (Lerner–Loewe: *My Fair Lady*).

Tikos Sári (Debrecen, 1930. jún. 26.–Debrecen, 1989. ápr. 25.): színésznő. 1952-ben felvették a SzAk-ra, de ő inkább a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. Kezdetben táncosként szerepelt, majd 1956-tól 1988-ig a színház színművésze volt. Naíva, majd karakterszerepeket alakított kiválóan. F.Sz. *Judit* (Camoletti: *Leszálás Párizsban*); *Piroska* (Csiky G.: *A nagymama*); *Egérke* (Örkény I.: *Macskajáték*).

Tilesk Nándor (Veszprém, 1961. aug. 3.–): báb-színész. 1981 óta a pécsi Bóbita Bábszínház tagja. Főleg karakterszerepeket játszik. Fellép a pécsi Nemzeti Színházban is. F.Sz. *Dzsín*, *Kalifa* (Gernet–Bánd A.–Devescseri G.: *Aladdin*); *Sir Khan* (Kipling: *Maugli*); *Farkas* (Prokofjev: *Péter és a farkas*); *Matróz kapitány* (Cserebakov–Legentov: *Nem bánok semmit sem*); *Jócó, falusi legény* (Bresan: *Paraszt Hamlet*).

Tilger Mihály (Zombor, 1900. szept. 20.–Topolya, 1980. márc. 12.): rendező, színész. Pályáját a két háború között kezdte szülővárosában, ahol színészként lépett fel és rendezett. Ezt a tevékenységét folytatta Topolyára költözése után, ahol az induló színház néhány előadásának a rendezője is volt. F.R. Molière: *A fősvény*; Katajev: *Tévedések napja*; Gogol: *Házasság*; Horvat: *Csak a vak nem látja*.

Till Geza (Bp., 1920. jan. 9.–): rendező, zenei szakíró. Tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen és a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában végezte. 1942-től az Operaház tagja, 1963-tól dramaturgia, 1972-től 1980-ig, nyugdíjba vonulásáig rend.-je. A Gördülő Opera működése alatt az ország több színházában is rendezett. A Soproni Ünnepi Hetek alkalmából 1965-től 1973-ig évente rendezett előadásokat. 1946-tól színpadi játékot tanított a Fővárosi Felsőbb Zeneiskolában egészen annak megszűnéséig. A Magyar Rádióban előadásokat tartott. A Zeneműkiadó Operaszövegkönyvek c. sorozatának szerkesztője volt. F.R. Puccini: *Pilangókisasszony*; Mozart: *Szöktetés a szerájból*; Rossini: *A szevillai borbély*; Kiszely Gy.: *Leonardo, Egyenlőség*; Verdi: *Requiem* (szcenizált előadás). Könyve: *Opera* (1964).

Timár Béla (Gyula, 1947. okt. 8.–Bp., 1989. febr. 2.): színész, rendező. 1972-ben végzett a SzAk-n, és haláláig a Madách Színház tagja volt. Alakításait zenei érdeklődése határozta meg. Emiatt végezte el az operarendező szakot is a SzAk-n 1983–1988 között. Korai halála megakadályozta abban, hogy tehetségét ezen a téren is kibontakoztassa. 1980-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Marchbanks* (Shaw: *Candida*); *Bálint* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: *Egy szerelem három éjszakája*); *Sancho* (Leigh–Wasserman: *La Mancha lovagja*); *Tuzenbach* (Csehov: *Három nővér*). F.R. Csukás I.: *Agacska*; Trovaioli: *Mennyből a telefon*. F.M. *Kék öböl* (mesejáték, Csukás I.-nal). Ir.: Ferenczy K.: *Neked írom naplóm* (1991).

Timár Éva; *Gerber* (Siklós, 1940. okt. 12.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1961-ben a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1963-tól a Nemzeti, 1966-tól a kaposvári Csiky Gergely, 1971-től a Pécsi Nemzeti, 1974-től a szolnoki Szigligeti, 1979-től a Miskolci Nemzeti Színház tagja. 1988-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ához, 1989-től ismét a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1992 óta szabadfoglalkozású művész. Jászai Mari-díjas (1972), érdemes művész (1982). F.Sz. *Mirandolina* (Goldoni); *Blanche* (Williams: *A vágy villamosa*); *Olga* (Csehov: *Három nővér*); *Sen Te* (Brecht: *A szecsuanai jólélek*); *Elmira* (Molière: *Tartuffe*); *Siri* (Enquist: *A Tribádok éjszakája*); *Aase*

(Ibsen: *Peer Gynt*); *Phaedra* (Enquist: *Ének Phaedráért*); *Elin* (Norén: *Az éjszaka a nappal anyja*); *Brusconné* (Bernhard: *A színházcsináló*).

Timár Ila; *Ilona* (Debrecen, 1902. szept. 25.–?): színésznő. Az Országos Színészegyesület iskoláját 1922-ben végezte. A Városi Színházban tűnt fel, még növendék korában. Pályájának nagy részét vidéken, főként Debrecenben (1922-től 1933-ig) töltötte, de tagja volt a miskolci, a szegedi, a kecskeméti társ.-nak is. Az 1940-es években már csak vendég szereplést vállalt. Operettek és operák szoprán szerepeit énekelte. F.Sz. *Chochotte* (O. Straus: *Búcsúkerítő*); *Leonora* (Verdi: *A trubadúr*); *Gilda* (Verdi: *Rigoletto*).

Timár János; *Nepomuk* (Várpalota, 1836–Nyíregyháza, 1876. jun. 4.): operett-buffó. 1852-ben *Szöllősy–Szuper* társ.-ában találjuk először. Legnagyobb sikereit *Latabár* Endre és Molnár György társ.-aiban, ill. a Budai Népszínházban érte el. A vidéki színészet egyik legkitűnőbb bonvivánja volt. Sikeresen próbálkozott a rendezéssel is. 1869–70-ben és 1872-ben az Alföldön mint igazgató működött. F.Sz. *Bum-bum tábornok* (Offenbach: *Gerolsteini nagyhercegnő*); *Sugár* (Bayard–Théaulon: *Az aggszínész és leánya*).

M.A. 1854–55: Szeged; 1856: Szeged; 1857–58: Arad; 1858–59: Nagyvárad, Pécs, Kassa, Várad; 1859–60: Arad; 1861: Debrecen; 1862: Arad, Nagyvárad; 1862–64: Kassa, Arad, Szeged, Balatonfüred; 1865–66: Székesfehérvár; 1866: Sopron. Igazgatóként: 1870–71, ill. 1871–72: Szeged; 1872: Nagyszentmiklós, Kiskunfélegyháza, Csongrád, Kunszentmárton; 1872–73: Arad; 1873: Buda; 1873–74: Miskolc; 1874–76: Kassa, Debrecen. Halála előtt szerződött Nyíregyházára Mosonyi Károlyhoz.

TIMÁR JÓZSEF – *Versinyin*
(Csehov: *Három nővér*)

Timár József; *Gerstner* (Bp., 1902. márc. 7.–Bp., 1960. okt. 3.): színész. 1923-tól a SzAk növendéke volt, de már 1924-ben fellépett a Nemzeti Színházban. *Hevesi* Sándor 1925-ben szerződtette és 1950-ig volt tag. 1945–46-ban fellépett a Népvarietében, a Művész és a Magyar Színházban, a Pódium Kabaréban, a Vigaszínházban, a Fővárosi Operett és az Ifjúsági Színházban is. Az ötvenes években ritkán – Miskolc 1951, Ifjúsági Színház 1952 – játszott. 1953–1958 között a Madách Színház, 1959–60-ban ismét a Nemzeti Színház tagja lett. Kimagasló tehetségű, erőteljes jellemszínész. *Pethes*

Imre és *Odry* Árpád szerepeinek örököse volt. Keresetlen, szinte eszköztelen ábrázolásmódja, jellegzetes, gazdag tónusú hangja széles szerepkörben érvényesült. József Attila, Ady, Radnóti avatott tolmácsolója volt. Filmezett is. 1957-ben Kossuth-díjat kapott. 1956-ban érdemes művész, 1960-ban kiváló művész kitüntetéssel jutalmazták. F.Sz. *Ahmed khán* (Herczeg F.: Bizánc); *Nagy Imre* (Németh L.: Villámfényénél); *Edgar* (Sh.: Lear király); *VII. Gergely* (Németh L.); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Othello* (Sh.); *Mercutio* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Rank* (Ibsen: Nóra); *Szinész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Willy Loman* (Miller: Az ügynök halála). – Ir. Koch L.: T. J. (adattár, 1961); Demeter I.: Köszönöm a tüzet. T. J. élete (1971).

Timár Liza (Bp., 1916. márc. 5. – Bp., 1993. aug. 6.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját 1937-ben végezte el. 1937–1941 között a Magyar Színházban játszott. *Bilicsi* Tivadarral kötött házassága után elhagyta a színpadot. Hosszú ideig mint idegenvezető dolgozott. Férje tengerentúli és ausztráliai vendéjátékain ismét fellépett (1960–1970-es évek). Fialat leányszerepeket formált meg. F.Sz. *Xenia grófnő* (Brodsky M.: Dinasztia); *Vica* (Eisemann M.: Tokaji aszú); *Retegyi Fridoliné* (Schönthan: A szabin nők elrablása).

Timár Sándor (Szolnok, 1930. okt. 2. –): koreográfus, táncpedagógus. 1951–1955 között a SZOT Együttes táncosa, 1958-tól az amatőr Bartók Béla Táncegyüttes vezetője. Színpadi művei előkészítésére az 50-es évektől kiterjedt gyűjtőmunkát folytatott, majd a SzAk koreográfus szakát is elvégezte. Már korai kompozíciói is a különböző regionális stílusok elmélyült ismeretét tanúsítják. A hetvenes évektől a születő táncművészet egyik elindítója és ösztönzője lett. A felnőttek mellett a gyermekek néptáncintéztanításával is foglalkozott („*Aprók tánc*”). 1971-től az ÁBI néptáncmozgós tanára, később 1990-ig tanszékvezetője. 1981-től az Állami Népi Együttes műv.-i vez.-je, a társ. megújuló arculatának munkálója. A hetvenes években számos vidéki egy.-ben vállalt vendégbetanításokat, majd gyakran oktatott külföldön is – pl. Japánban – m. néptáncokat, így felbecsülhetetlen érdemeket szerzett az újfolklorista szemlélet hazai és külföldi elterjesztésében. Állami-díjas (1985), érdemes művész (1990). F.K. *Fehér lilomszál*; *Méhkeréki táncok*; *Öt leány tánca*; *Szlavóniai leánytánc*; *Táncbéli táncszók*; *Dudálás*; *Tardonai leánytánc*; *Széki táncrend*; *Lakodalmas*.

Timár Zoltán (? , 1963. jún. 17. –): bábszínész. 1989-ben végezte el a Bábstúdiót. A kecskeméti Círóka Bábszínházban dolgozott, majd 1990 óta szabadfoglalkozású. F.Sz. *Földesúr* (Sütő A.: Kalandozások Ithajcsuhajdiában); *Módus Beke* (Tamási Á.: Szegény ördög).

tiráda: → *szólam*

Tisza Beáta (Devecser, 1962. máj. 12. –): bábszínész. 1983-ban végezte el a Bábstúdiót, azóta az Állami Bábszínház, majd 1992-től a Kolibri Színház színésze. Naíva és karakterszerepeket játszik. F.Sz. *Roszcsoni Peti* (Pehr–Spacil: Roszcsoni Peti); *Budur hercegnő* (Gernet–Bánd A.–Devecseri G.: Aladdin csodalámpája); *Kisfiú* (Debussy–Békés P.: Játékdoboz); *Bohóclány* (Saint-Saëns–Urban Gy.: Az állatok farsangja).

Tisza Karola; *Langer* (Pécs, 1888. máj. 3. – Bp., 1971. ápr. 23.): táncosnő, színésznő. Az Operaház balettiskolájába járt, 1898–1905 között a balettkarban táncolt. Ezután énekelni tanult, és *Máder* Rezső 1907-ben a Népszínház–Vigoperaházhoz szerződtette. 1910-ben Nagyvárádon, 1911–1913 között Pozsonyban, 1913-ban Miskolcon, 1914-től 1917-ig a Király Színházban szerepelt. 1916-tól 1924-ig a Népopera, majd a Városi Színház

tagja volt. Fellépett a Budapesti Színházban és a Téli-kertben (1918–1920) is. Primadonna-szerepeket kapott. F.Sz. *Wanda* (Nedbal: Lengyelvér); *Marcsa* (Szirmai A.: Mágánás Miska); *Bessy* (Jacobi V.: Leányvásár). **Tisza** Andor (Győr, 1900. júl. 5. – Bp., 1986. febr. 19.): színész, színházi titkár, rendező, dramaturg, újságíró, író, műfordító. 1906–07-ben a pozsonyi színházban gyerekszerepeket játszott. 1919-ben *Sziklay* Kornél színházában minden volt. 1919–20-ban a Munkások Irodalmi és Művészeti Országos Szövetsége színiiskoláját végezte el, s ebben az időben a ferencvárosi munkástervezőtanácsban színlelőadásokat rendezett. 1921-től az Óbudai Kisfaludy, a Budapesti Színháznál és a Tarka Színpadon titkárként dolgozott. 1923-ban egyik alapítója volt Forgács Rózi Kamaraszínházának, amelynek ügyvezető titkára lett. Ebben az időben rövid ideig a Népház Színházat is vezette. 1925 k. létrehozta az Első Vándor Munkás Bábjáték Társulatot. 1924–25-ben a Magyar Színházban játszott kisebb szerepeket, majd két évre külföldre utazott. 1926-ban Rómában Luigi *Pirandello* mellett színpadi rendezést tanult. Bejárta Európát, Észak-Afrikát és Kis-Ázsiát. 1926–27-ben ismét Forgács Rózi Kamaraszínházának titkára volt. 1928-ban *Rékai* Andrással megszervezte a Színpadművészeti Stúdiót és *Palasovszky* Ödönnel a Rendkívüli Színpadot. 1928-ban a Szent István Ünnepi Hét és a Mikófalvi Passiójáték rend.-je volt. 1928–29-ben a Prizma, 1931-ben a Madzsar Alice Művészcsoporthoz tartozó előadásain színészként, szerzőként vagy szcenikusként közreműködött. 1929-ben a Talkie, 1930-ban az Omnia Kabaréban is fellépett. Napilapokba, irodalmi és színházi folyóiratokba – *Színészek Lapja*, *Színházi Magazin*, *Délihír* – írt. Munkatársa volt a Színészeti (1930) és a Magyar Színművészeti (1929–31) Lexikonnak. 1930–1932 között az Operaház segédrend.-je, 1945 tavaszán-nyarán főtávirka volt. 1945-től 1961-ig a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiai osztályát vezette. A Rádióknak is munkatársa volt: hangjátékokat rendezett, szerkesztette a Rádióhallgatók Lexikonát (1944), 1945. jan.-ban részt vett a Rádió újjászervezésében. Több regényt fordított. 1958-tól az Irodalmi Színpad műsorfűzetét szerkesztette. Drámái: *Húsvéti passió* (1932), *Az egerfogó* (Innocent V. E.-vel, 1944). Könyve: *Eltűnt a kabátom*. Tíz villámtréfa és konferansz (Barnász I.-nal, 1938).

Tisza Dezső; *Gyulai* (Szeged, 1854. ápr. 28. – Luzern, 1900. júl. 3.): színész, rendező, igazgató. 1877-ben került ki a Népszínház kórusából – ahol 1875-ben kezdett – s lett segédbuffő, népszínműénekes Debrecenben, *Temesváry* Lajosnál. 1880-ban már rend.-i feladatokat is kapott *Jakab* Lajosnál, 1888 telén pedig a közönség kívánságára átvette tőle a Kassai Színház igazgatását. 1893-ban a debreceni színházat nyerte el három évre, 1898–99-ben Miskolcon és Pécsen igazgatott. Társ.-ait jól szervezte, erősen kézben tartotta. A vidék egyik legambiciózusabb, legsikeresebb vezetője lett. Az Országos Színészegyesület alelnökeként tevékeny részt vállalt a vidéki színészet művészi színvonalának emelésében. Az operett virágkorában a vidék egyik legjobb operettbuffője volt. F.Sz. *Zsupán* (Strauss: A cigánybáró); *Olendorf* (Millöcker: Koldusdiák); *Kancsukoff* (Suppé: Fatnicza); *Uriel Acosta* (Gutzkow). Felesége: *Turner* Ilka (Eperjes, 1857–Ungvár, 1903. febr. 20.): színésznő, majd *Ellinger* Ilona (Tata, 1862–1920. ?) a vidék egyik legjobb szubrettje, aki átvette férje társ.-át is annak halála után.

M.A. 1878: Aradi Gerő; 1879–81: Jakab Lajos; 1881: Szolnok, Kecskemét; 1881–82: Lászy Vilmos; 1882: Aradi Gerő; 1882–83: Aradi Gerő; 1883: Mosonyi Károly; 1885–86: Krecsányi Ignác; 1886–93: Kassa.

TISZAY MAGDA

Tiszay Magda (Békéscsaba, 1919. ápr. 4.–München, 1989. dec. 27.): énekesnő (alt). 1944-ben mutatkozott be az Operaházban ifj. J. Strauss A cigánybáró *Mirabel-lájaként*. A háború utáni időszakban hamarosan ő lett a társ. vezető alt énekesnője az *Orfeusz* (Gluck: Orfeusz és Euridiké) és a *Carmen* (Bizet) igen nagy sikerrel megformált címszerepei után. 1958-ban sikerrel énekelt Kodály Zoltán *Háry János* c. operájának női főszerepét. Drámai hang birtokosa volt az alt regiszterben, és egészen kivételes stílusérzékkel rendelkezett. Állandó szereplője a hazai oratórium- és dalesteknek. Számos hanglemzsfelvételt készített. 1962-ben az akkori Német Szövetségi Köztársaságban telepedett le. Külföldön nem kapott tehetségéhez méltó feladatokat, és hamarosan visszavonult az énekesi pályától. Kossuth-díjas (1957). F.Sz. *Ulrica* (Verdi: Az álarcosbál); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Koncsakovna* (Borogyin: Igor herceg); *Márfa* (Muszorgszkij: Hovanscsina).

Tiszti Színház: → *frontszínházak*

TITKOS ILONA

Titkos Ilona (Kolozsvár, 1898. máj. 21.–Bp., 1963. máj. 22.): színésznő. A kereskedelmi iskola elvégzése után a fővárosba települt, és 1919-ben az Országos Színtestgyűlés színiiskoláját végezte, majd *Bárdos* Artúr a Belvárosi Színházhoz hívta. 1920–21-ben az Andrassy

úti Színházhoz, 1921–22-ben és 1923–25-ben a Belvárosi Színházhoz, 1922–23-ban és 1925–1930 között a Magyar Színházhoz, végül 1930–1935 között a Víg-színházhoz szerződött. 1934–35-ben a Nemzeti Színházban lépett fel, majd 1935–37-ben újra a Magyar Színház tagja volt. Ezután szerződés nélkül maradt. 1942-ben a Madách Színházban egy szerepet játszott. 1944 végén letartóztatták, de hamarosan szabadlábra helyezték. 1945-ben az Új Színházban, 1945–1947 között Miskolcon lépett fel. 1948-ban a Magyar Színház hívta meg. Bár 1947–1959 között a Nemzeti Színház tagja volt, szerepet nemigen kapott, ezért 1955–57-ben *Mészöly* Tibor újra a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. 1959-ben nyugdíjba vonult. Temperamentumos játékból, sajátos női vonzerejéből ösztönös tehetség, erő és egyszerűség áradt. A húszas években a „sex appeal” megtestesítője volt. Filmen is játszott. F.Sz. *Mariska* (Bíró L.: Mariska vagy a házasságkötés iskolája); *Masa* (Verneuil: Masa pénzt keres); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Anna* (Langer: Külváros); *Mme. Butkevics* (Visnyevszkij: Feledhetetlen 1919); *Warrenné* (Shaw: Warrenné mestersége); *Pearce-né* (Shaw: Pygmalion); *Halál* (García Lorca: Várnász); *Prudencia* (García Lorca: Bernarda Alba háza).

Toducz Gyula (Zilah, 1930. jún. 10.–Kolozsvár, 1988. júl. 3.): színész. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben végzett 1953-ban, és egy évig tanársegéd a színháztörténeti tanszéken. A kolozsvári Állami Magyar Színházhoz szerződött. Kisebb-nagyobb karakterszerepekben színes, változatos alakításokat nyújtott. F.Sz. *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Tihanyi* (Tomcsa S.: Az utolsó szalmaszál); *Nicia* (Machiavelli: Mandragóra); *Tiribi* (Heltai J.: A néma levente).

Tokody Ilona (Szeged, 1953. ápr. 27.–): énekesnő (szoprán). Szegeden *Berdál* Valériánál és *Csóka* Bélánál kezdte énektanulmányait. 1971-ben lett a Zak növény-déke, ahol dr. *Sipos* Jenő és *Mikó* András voltak mesterei. 1972-ben megnyerte a Kodály-énekversenyt, a következő években a genfi, az ostendei, a pozsonyi és a bp.-i Erkel-énekverseny győztese lett. 1976-tól az Operaház magánénekesse és a bécsi Staatsoper állandó vendégművésze. 1977-ben mutatkozott be, az Operaházban *Durkó* Zsolt Mózes c. művének ősbemutatóján az *Anyá* szerepét alakította. Európa és Amerika számos nagyvárosában es operaházában vendégszerepelt. Alakításai ki-

TOKODY ILONA

emelkednek az átélés őszintesége, bensőségessége, muzikalitása és tökéletes hang- és technikai felkészültsége által. 1992-ben egyik legemlékezetesebb fellépése volt a José Carrerasszal tartott közös áriaest a bp.-i Népszínházban. 1985-ben Kossuth-díjjal, 1980-ban Liszt Ferenc-díjjal, 1983-ban érdemes művész, 1990-ben kiváló művész címmel tüntették ki. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Fiordiligi* (Mozart: *Così fan tutte*); *Gi-selda* (Verdi: A lombardok); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Aida* (Verdi); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Liu* (Puccini: Turandot); *Angelica nővér* (Puccini); *Pillangókisasszony* (Puccini).

Toldi Nagy Miklós; **Toldi** (Bp., 1943. dec. 17.–): énekes (basszus). Tanulmányait a SzAk-n végezte. Operaénekesként a Népszínházban debütált, ahol Rossini, Donizetti, Leoncavallo, Kodály Zoltán stb. operáiban lépett fel. F.Sz. *Ozmin* (Mozart: Szóktetés a szerájból); *Armand* (Offenbach: Párizsi élet); *Dulcamara* (Donizetti: Szerelmi bájlat); *Tonio* (Leoncavallo: Bajazzók); *Marci bácsi* (Kodály Z.: Hány János); *Kérő* (Kodály Z.: Székelyfő).

Tolnai Miklós (Bp., 1940. okt. 15.–): színész. 1959-ben előadóművészként kezdte pályafutását. 1964-től több vidéki színház tagja volt. 1976-tól két-két évet játszott a 25. Színházban, a Népszínházban és a kecskeméti Katona József Színházban. 1982-től 1991-ig a József Attila Színház tagja volt. 1991-től a Nemzeti Színház művésze. Több filmben játszott. Markáns egyénisége főként karakterszerepekben érvényesül. F.Sz. *Hector* (Sh.: Troilus és Cressida); *Polgármester* (Gogol: A revizor); *Tigris Brown* (Brecht-Weill: Koldusopera).

Tolnay Andor (Torontálszécsény, 1895. dec. 29.–Lavocsne, 1943. jan. 18.): színész, színházigazgató. 1920-ban végezte el az Országos Színészegyesület színiiskoláját, s vidékre került. Karcag, Székesfehérvár, Kolozsvár után 1924–25-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1927–1931 között Szegeden szerepelt. Játszott a Király Színházban (1928, 1930, 1932), a Városi Színházban (1932–33), a Budai Színkörben (1932) is. 1933-tól ig. volt. 1938-ig a Sopron–Székesfehérvár–Szombathely kerületben, majd mint cseretárs.-i ig. Kassa, Miskolc, Debrecen, Szeged színházaiban szerepelt. 1941-ben cseretárs.-a Tábori Színházzá alakult. Együttesét 1942 nov.-ében az orosz frontra vezette. Színészként elsősorban operettekben volt sikeres. A vidéki színeszet színvonalának emeléséért Signum Laudist kapott (1940). F.Sz. *Sándor* (Zerkovitz B.: Eltörött a hegedűm); *Koltay László* (Ábrahám P.: Viktória); *Huszárezvredes* (Erdélyi M.: Fehérvári huszárok).

Tolnay Klári; **Rözi** (Bp., 1914. júl. 17.–): színésznő. 1934-ben a Vigszínház fedezte fel, melynek 1946-ig tagja volt. Ekkor két évre a Művész Színházhoz szerződött. 1948–49-ben a Vigszínház társig.-ja, 1950 óta a Madách Színház vezető művésze. 1934-től kezdve számos m. játékfilm főszerepét játszotta el. Kezdetben naivszerepek formált természetesen, látszólag eszköztelen játékkal. A komolyabb feladatokban bontakozott ki színés egyénisége, játékosága, gazdag érzelmvilága. Tragikus, modern hősnői mindig patosztól mentesek. Tiszta érzelmű és értelmű játéka a m. színészet nagy egyénisége közé emeli. Kossuth-díjas (1951, 1952), érdemes (1950) és kiváló művész (1954). F.Sz. *Françoise* (Deval: Francia szobalány); *A mostohalány* (Pirandello: Hat szerep keres egy szerzőt); *Eurydike* (Anouilh); *Szonya* (Dosztojevszkij-Baty: Bűn és bűnhődés); *Lizzie* (Sartre: A tisztességtudó utcalány); *Nóra* (Ibsen); *A királyné* (Hugo: Ruy Blas); *Blanche* (Williams: A vágy villamosa); *Júlika* (Molnár F.: Liliom); *Irina* (Csehov: Három nővér); *Arkagyina* (Csehov: Sirály); *A hercegnő* (Scribe:

Egy pohár víz); *Mrs. P. Campbell* (Kilty: Kedves hazug); *Giza* (Örkény I.: Macskajáték); *Nő* (Arbuzov: Kései találkozás); *Alexandra, Beatrix, Maria Dominica* (Molnár F.: A hatrú); *Maude* (Higgins: Maude és Harold); *Ethel Thayer* (Thompson: Aranytő). – Ir. Kőhát Zs.: T. K. (1979); Párkány L.: T. K. egyes szám első személyben (1988).

TOLNAY KLÁRI – *Arkagyina*
(Csehov: *Sirály*)

Tolnay Pál (Gyulafehérvár, 1891. dec. 28.–Bp., 1985. jún. 2.): az első magyar színháztechnikai mérnök. A Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett gépészmérnöki diplomát 1913-ban. 1913–1924 között egyetemi tanársegéd volt, közben 46 hónapos frontszolgálatot teljesített az I. világháborúban. 1921-ben közgazdasági mérnöki oklevelet szerzett. 1926-ban pályázat útján az állami színházak főmérnöke lett. Színpadtechnikai ismereteit a drzdai Staatsoperben alapozta meg. A SzAk tanára is volt. 1948-ban váratlanul nyugdíjazták. Ettől kezdve 1967-ig színháztechnikai tervezőként dolgozott mint a Középülettervező Intézet Színháztechnikai Szakosztályának vezetője. Nevéhez fűződik 14 hivatásos színház újjáépítése és 79 egyéb művelődési létesítmény tervezése. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a Szegedi Szabadtéri Játékok és más szabadtéri színpadok létesítésében is. Könyve: *Az ismeretlen Operaház* (Borsa M.-sal, 1984).

Tomanek Gábor (Pécs, 1951. dec. 1.–): színész. 1978-tól, a SzAk elvégzésétől négy-négy évadot töltött a pécsi és a békéscsabai társ.-nál, majd egyet a győri Kisfaludy Színházban és egyet a Jurta Színházban. 1989-től 1991-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor, 1991 óta a Békés Megyei Jókai Színház tagja. Prózaí és zenés művekben egyaránt jó alakítások fűződnek nevéhez. Több televíziós filmben játszott. F.Sz. *Jancsó Bálint* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Fiú* (Karinthy F.: Gellérthegy álmok).

Tomanek Nándor (Pécs, 1922. szept. 8.–Bp., 1988. aug. 4.): színész. 1951-ben a Pécsi Nemzeti Színház kórusában kezdte pályafutását, előbb bonvivánként, majd egyre jelentősebb prózaí szerepekben bizonyította tehetségét. 1962-től a Petőfi Színház, 1964-től a Vigszínház tagja volt. Jellegzetes organumú, visszafogott játékstílusú egyéniség volt, kiválóan oldott meg groteszk figurákat színpadon és filmen egyaránt. Jászai Mari-díjas (1966, 1972), érdemes (1973) és kiváló művész (1977). F.Sz. *Kerekes Ferkó* (Kálmán L.: A csárdaskirálynő);

Karenin (Tolsztoj–Székely J.: Karenina Anna); *John Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Einstein* (Dürrenmatt: A fizikusok); *Malvolio* (Sh.: Vízkereszt); *Felix Unger* (Simon: Furcsa pár); *Cooper* (Williams: Macska a forró tetőn); *Félcseresznye* (Weingarten: A nyár); *Victor Franz* (Miller: Alku); *Willie Oban* (O'Neill: Eljő a jeges); *Beteges úr* (Krúdy Gy.–Kapás D.: Rezeda Kázmér); *Jérôme de Courvoisier* (Rolland: A szerelem és a halál játéka); *Gyula* (Gyurkovics T.: Csóka család).

Tompá Attila (Marosvásárhely, 1929. dec. 22.–Szatmárnémeti, 1990. máj. 12.): színész. 1953-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a nagybányai, később a szatmárnémeti színház alapító tagja. Jól körvonalazott epizódalakításával tette emlékezetessé nevét. Irodalmi esteken is gyakran fellépett. F.Sz. *Napoleon*, *Kutuzov* (Tolsztoj–Piscator: Háború és béke); *Lenin* (Pogogyin: Elő virágok); *Pósalaky* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Vaddisznó bácsi* (Fodor S.: Csipike és Típetupa).

Tompá Béla (Bp., 1887. aug. 30.–Bp., 1953. aug. 4.): színész, színiigazgató. 1910-ben Kecskeméten lépett pályára, majd apja, **Tompá** Kálmán társ.-ában, később Kolozsvárott és Nagyváradon játszott. 1918-tól Bp.-en a Belvárosi, majd az Aradssy úti, 1920–21-ben a Revü Színházban szerepelt. Ezután Kolozsvárott (1922–24, 1928–30), Erdély és a Bánát városaiban működött. Atyja társ.-át Marosvásárhelyen és Aradon vezette. 1935-ben a Király Színház, 1936–37, ill. 1939–40-ben a Belvárosi, 1937–38-ban a Művész, 1944-ben a Madách és a Nemzeti Színház tagja volt. 1940 nyarán faluszínház alapítására kapott engedélyt, amellyel a Dunántúlon, 1941. ápr.–aug. között Bp.-en tartott előadásokat. Bonviván- és jellemszerepeket alakított. F.Sz. *Bálint* (Bíró L.: Francia négyes); *Miki* (Ábrahám P.: Viktória); *Tschöll* (Schubert–Berté: Három a kislány).

Tompá Gábor (Marosvásárhely, 1957. aug. 8.–): rendező, színházigazgató. A bukaresti Színház- és Film-művészeti Főiskolán szerzett diplomát 1981-ben, és a kolozsvári Állami Magyar Színház rend.-je lett. 1986–90-ben főrend., az 1990–91-es évtől ig.-főrend. A látványszínház és különböző neoavantgárd törekvések hive. Pályakezdő éveinek hirtelenségét *A hűtlen színház* (Bukarest, 1987) c. kötetében, a rendezésről írt esszéjében foglalta össze. Nagy visszhangot kiváltó rendezései-

nek legnagyobb részéhez klasszikus műveket vagy kortárs szerzők gondosan megválogatott, lehetőleg abszurd vagy szürrealista jellegzetességeket mutató szövegeit választja. A rend. feltétlen elsőbbségét vállalja az íróval szemben. Többször szerepelt vendégrend.-ként bukaresti és számos mo.-i színházban. F.R. Mrozek: *Tangó*; Caragiale: *Zúrzavaros éjszaka*; Sh.: *Hamlet*; Sütő A.: *Vidám sirató egy bolygó porszemért*; Sigmond I.: *Szerelemeső*; Hszing Csi-en: *A buszmegálló*; Székely J.: *Caligula helytartója*; Ionesco: *A kopasz énekesnő*.

Tompá Kálmán; **Droppa** (Sajókövences, 1861. máj. 1.–Szombathely, 1939. máj. 19.): színész, igazgató. SzAk-i tanulmányai végétével 1889-től a székesfehérvári társulat tagja lett. Aradi, majd kolozsvári (1898–1904) sikerei után 1911-től igazgatásba kezdett Erdély területén, de az I. világháború miatt abba kellett hagynia működését. Kórházvonat-parancsnok lett, majd a háború végétével, 1920-ban nyugállományba vonult. Nemcsak mint sikeres vidéki színész működött, de írással is foglalkozott. F.Sz. *Enyv* (Nestroy: Lumpaci Vagabundus); *Török Mihály* (Csepregy F.: Piros bugyelláris); *Boldizsár* (Gárdonyi G.: Karácsonyi álom); *Aba András* (Rátkay L.: Felhő Klári). F.M. *A boldogságról* (bem.: 1909); *A tárkányi legények* (bem.: 1914).

M.A. 1889–92: Székesfehérvár; 1892–93: Debrecen; 1893–98: Arad; 1898–1904: Kolozsvári Nemzeti Színház; 1906: Városligeti Színkör, Sopron–szombathelyi társulat. Igazgatóként: erdélyi városokban: Nagyenyed, Fogaras, Torda, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda, Tusnád, Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely.

Tompá László (Kovács, 1931. ápr. 14.–): előadóművész, színész. Előbb jogi diplomát szerzett a kolozsvári egyetemen, majd 1955-ben elvégezte a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet. 1964-ig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja volt. Azóta Mo.-on él, és előadóművészettel járja az országot. Műsorát *Tamási Áron*, *Ady Endre*, *Sütő András*, *Németh László*, *Illyés Gyula* és *Szabó Dezso* műveiből állította össze. F.R. Zek Z.: *Vidám példázatú szomorujáték*.

Tompá Miklós (Székelyudvarhely, 1910. dec. 28.–): rendező, színészpédagógus, színházigazgató. Az erdélyi m. színjátszás kiemelkedő személyisége. Pályáját *Németh Antal* mellett kezdte a bp.-i Nemzeti Színházban, a 40-es évek elején Kolozsvárott volt rend., 1945-ben a marosvásárhelyi Székely Színház szervezője és egyik alapítója, 1966-ig ig.-ja. 1948-tól a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet, később a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára, 1976-tól – az intézet kettőzöttségű felállításától – 1981-ig rektora. A marosvásárhelyi egy. az ő igazgatásának első tíz évében vált országosan, sőt az országhatárokon túl is ismert és nagyra becsült társ.-tá, az erdélyi m. színjátszás akkori reprezentatív együttesévé. Előadásaikban a társadalmi vonatkozások, a közösségi mondanivalók párosultak a helyzetek, a jelenetek részletes lélektani kidolgozottságával, produkcióik a mikrorealizmus példaértékű teljesítményeinek minősülnek. A hatvanas évektől – egy régebbi vonzalomhoz visszatérve – ő rendezte Marosvásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön a leghitelesebb és leghatásosabb Tamási Áron-bemutatókat. 1954-ben Állami Díjjal és a művészet érdemes mestere c. tüntették ki. F.R. Bánffy M.: *A nagyúr*; Csehov: *Sirály*; Bródy S.: *A tanítónő*; Tolsztoj: *A sötétség hatalma*; Gorkij: *Nyarálok*; Sütő A.: *Pompás Gedeon*; valamint Tamási Á. összes drámái. – Ir. Bérczes L.: T. M. mesél – részletek egy készülő könyvből (Színház, 1992).

Tompá Sándor (Kézdivásárhely, 1903. dec. 22.–Bp., 1969. dec. 19.): színész. A kolozsvári egyetem orvosi karán kezdte el tanulmányait, közben *Izsó* Miklós színi-

TOMANEK NÁNDOR – *Belcredi gróf*
(*Pirandello: IV. Henrik*)

iskolájában is tanult. Pályafutása 1923-ban indult a kolozsvári Magyar Színházban, ahová *Janovics* Jenő hívta. 1944-ig volt a színház tagja. 1945-től 1969-ig, haláláig a budapesti Nemzeti Színház művésze volt. Elsősorban karakterszerepeket játszott, de repertoárján szerepeltek klasszikus és modern darabok főszerepei is. Alakításait egyszerre jellemezte a drámaiság és a humor. Ezt az összetettséget a figurák aprólékos kidolgozásával érte el, amit megfigyelő, kísérletező, saját tapasztalataira építő alkata is elősegített. Legfontosabb, korszakos alakítása Móríc Zsigmond Úri murijának *Csörgheő Csulija* volt.

TOMPA SÁNDOR – *Csörgheő Csuli*
(Móríc Zs.: *Úri muri*)

1938-tól filmezett, és a Magyar Rádióban is rendszeresen szerepelt. 1956-ban Kossuth-díjat, 1953-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Böffen Tóbiás* (Sh.: *Vizkereszt*); *Tóth Mihály* (Mikszáth K.–Benedek A.: *A Noszty fiú esete Tóth Marival*); *Sírásó* (Sh.: *Hamlet*); *Bobcsinszkij* (Gogol: *A revizor*); *Szimeonov-Piscsik* (Csehov: *Cseresznyés kert*); *Volpone* (Jonson); *Samu bácsi* (Tamási A.: *Csalóka szívárvány*); *Bakócz Tamás* (Illyés Gy.: *Dózsa*).

Tompos Ella (Kolozsvár, 1898. szept. 19.–?): színésznő. 1922-ben Aradon kezdte pályáját, majd 1929-ig erdélyi társ.-okban – Nagyvárad, Marosvásárhely, Nagyszeben, Szatmár, Temesvár – szerepelt. 1929-ben az újpesti Blaha Lujza Színházban játszott. 1935-ben fellépett a Bethlen téri Színházban. Pályáját drámai hősnőként kezdte, Bp.-en epizód szerepeket kapott. F.Sz. *Trilby* (Potter); *Alexandra* (Molnár F.: *A hattyú*); *Bo-raxné* (Kästner–Neuner: *Három ember a hóban*).

Toperczer Ilka; *Kühnel* (Győr, 1847–Pest, 1876. szept. 24.): énekesnő (szoprán); Édesanyja is énekesnő volt, 1867-ben a Nemzeti Színházban debütált, majd Lipcsébe szerződött. 1869-es pesti vendégfellépése után a Nemzeti Színház tagjaként 1873-ig itt énekelt. Muzikális, iskolázott hangú énekesnő, aki hangversenyeken is sikeresen szerepelt. F.Sz. *Margit* (Gounod: *Faust*); *Elsa* (Wagner: *Lohengrin*).

Torda színésze: 1829. okt.-ben *Pergő* Celesztin, a kolozsvári társ. tagja játszott itt. Ettől kezdve a kolozsvári színészek gyakran léptek fel ~n. 1879-ben *Homokay* László, 1882-ben *Sztupa* Andor, 1885-ben *Tóth* Béla szabadkai társ.-a, 1887-ben *Gerőffy* Andor, 1898-ban *Bokody* Antal, a délvidéki színikerület ig.-ja, 1899-ben *Rakodczay* Pál, 1900–01-ben *Szabadhegyi* Aladár, 1902-ben *Heltei* Nándor, 1903-ban *Földesi* Sándor, majd *Palotai* Antal, 1904-ben *B. Polgár* Béla, az Erdélyi

-részi I. színikerület ig.-ja kapott koncessziót. Előbb a Casinóban, ill. a Városi Vigadóban léptek fel. 1905. márc. 16-án nyílt meg az új színház 19 páhollyal, 200 ülő- és 100 állóhellyel. Első ig.-ja *Földessy* Sándor volt, majd 1906–07-ben *Heves* Béla, 1908-ban *Kunhegyi* Miklós, 1910-ben *Fehér* Károly, 1911-ben *Tompa* Kálmán, az erdélyi II. színikerület ig.-inak társ.-ai játszottak Tordán. 1912-ben az északkelet-mo.-i színikerülethez tartozó színház ig.-ja, 1912-ben *Neményi* Lipót, 1913-ban dr. *Márffy* Károly, *Krasznay* Ernő, majd újra *Neményi* játszottak a városban. 1915-től ~ az erdélyi II. színikerülethez tartozott. Igazgatók voltak: 1915–19-ben *Mezei* Kálmán; 1919–24-ben, ill. 1926–28-ban *Fehér* Imre; közben 1925-ben *Sümei* Otto; 1927–28-ban *Janovics* Jenő. 1929–1931 között *Gáspár* Jenő, 1931-ben 1933–1935 között dr. *Ferenczy* Gyula, 1935–37-ben *Jódy* Károly, a *Bathján–Huber* társ. és *Hevessy* Miklós társ.-a látogatta a várost. A tordai hivatásos m. színjátszás ezután válságba került, majd megszűnt.

Tordai Éva (Bp., 1937. okt. 25.–): énekes (szoprán). A Zak elvégzése után a luzerni opera tagja lett, ahol *Amália* szerepében (Verdi: *Haramiak*) mutatkozott be, majd a bécsi Volksoperhez szerződött. 1966-ban lett az Operaház magánénekesnője lírai szoprán szerepkörben. Európa számos országában fellépett. F.Sz. *Margit* (Gounod: *Faust*); *Tatjana* (Csajkovszkij: *Anyegin*); *Mimi* (Puccini: *Bohémélet*); *Fenena* (Verdi: *Nabucco*).

Tordai Hajnal (Gyöngyös, 1946. júl. 21.–): jelmeztervező. *Hincz* Gyulától tanult alapismereteket, majd a Pincészházban volt jelmezfelelős. 1966–1977 között az Operaház jelmezfestőjeként dolgozott, *Márk* Tivadar mellett. 1977-től a győri Kisfaludy Színház tervezője. Több fővárosi és vidéki színháznak, szabadtéri színpadnak is dolgozott. A mesterség alapos ismerete, stílusbiztonság, hajlékonyság jellemzi terveit. F.T. *Verdi: A trubadúr*; Márton L.: *Lepkék a kalapon*; Kárpáti P.: *Az ismeretlen katona*.

TORDAI TERI (Molnár F.: *A testőr*)

Tordai Teri (Debrecen, 1941. dec. 28.–): színésznő. A SzAk után egy évadot a Szegedi Nemzeti Színházban töltött, majd 1965-től 1971-ig a Nemzeti Színház művésze volt. A Pécsi Nemzeti Színház és a Vidám Színpad után 1977-től 1980-ig a Népszínház, majd 1980–86-ban a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának tagja. 1986 óta a József Attila Színházban játszik. Pályafutása során a naivaszerepektől eljutott az összetett ábrázolást igénylő karakterszerepekig. Mo.-on és külföl-

dön is több film főszerepet játszott el. 1985-ben Jászai Mari-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Gara Mária* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Hyppolita* (Sh.: Szentivánéji álom); *Színészsnő* (Molnár F.: A testőr); *Madame* (Genet: Cselédék); *Olivia* (Sh.: Vízkereszt); *Blanche* (Williams: A vágy villamosa).

Torday Ottó, dr. (Bp., 1883. jan. 15.–Bp., 1967. júl. 6.): színész, színházigazgató. Egyetemi tanulmányai elvégzése után Szerémy Zoltánnál tanult színészetet. 1914-ben Kassán lépett színpadra. Harcolt az I. világháborúban. 1917 őszén a Budai Színkörben Feld Irén társ.-ában szerepelt. Rövid ideig, 1919-ben a Renaissance Színházban játszott. 1925-ben a Thália Színház társígs.-ja; 1926-ban vidéken igazgató. 1928–29-ben az Új Színház műv.-i ig.-ja, 1929–30-ban a Magyar, 1931–32-ben az Új Színház ig.-ja volt. Az 1940-es években színházi jegyirodát nyitott. Az egyik legnépszerűbb némafilmszínész volt. Vidéken hős-, a fővárosban karakter szerepeket kapott. F.Sz. *Tarján Gida* (Herczeg F.: A dolovai nábob lánya); *Hamlet* (Sh.); *Ország* (Szigligeti E.: Rózsa).

Tordy Géza (Bp., 1938. máj. 1.–): színész, rendező. Pályáját 1956-ban kezdte Kaposvárott, 1957-ben Szegedre szerződött. 1959-től A Magyar Néphadsereg Színháza, ill. a Vígyszínház tagja lett, 1963–1967 között a Madách Színház, 1967 óta ismét a Vígyszínház tagja. Párhuzamosan 1985-től 1988-ig rend.-je, 1988-tól 1990-ig főrend.-je a veszprémi Petőfi Színháznak. 1982 óta tanít a SzAk-n. Kitűnő jellemábrázoló, drámai ereje, sajátos lírája és humora romantikus és modern hősök megformálásában egyaránt jól érvényesül. Az alakok belső feszültsége válik láthatóvá játékában, melyet a közvetlen érzelmi hitelesség, az indulatok igazsága vagy szinte vad, mégis kontrollált szvedélye jellemez. Számos filmben és televíziós filmben nyújtott sikeres alakítást. Kossuth-díjas (1991), Jászai Mari-díjas (1970, 1977), érdemes (1980) és kiváló művész (1988). F.Sz. *Edgar* (Sh.: Lear király); *Desmoulin* (Büchner: Danton halála); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Simon* (Weingarten: A nyár); *Pisti* (Örkény I.: Pisti a verzivatarban); *Salieri* (Shaffer: Amadeus); *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Willy Loman* (Miller: Az ügynök halála); *Max Pollack* (Allen: Lebegő fénycsók); *Lear király* (Sh.). F.R. Molnár F.: *A doktor úr*; Chase: *Barátom*, *Harvey*; Csehov: *Cseresznyés kert*; Süskind: *A nagybőgő*; Szomory D.: *Györgyike, drága gyermek*.

Torontói Magyar Színház: 1987 őszén alakult. A tagok egy része a Torontói Művész Színházból érkezett, de új tagokat is szerzettek: Szepes Péter, Dallos József, Bede Fazekas Zsolt. Ig.-ja Kosaras Vilmos lett. Első előadásukat 1987. okt. 24-én tartották (Heltai J.: *A néma levente*). Ezt követte Vaszary J. *Bubus* c. bohózata. 1988-ban Molnár F. *A doktor úr* és Kálmán I. *A csárdás királynő* c. darabja volt műsoron. 1989-ben Molnár F. *A testőr* és Kálmán I. *Marica grófnő* c. darabokat mutatták be. További bemutatóik: Kacsóh P.: *János vitéz*; Huszka J.: *Lili bárónő*; Csiky G.: *A nagymama*; Bock: *Hegedűs a háztetőn*. 1992-ben mutatták be Miller: *Pilantás a hídról* c. művét, amellyel Magyarországon is vendég szerepeltek.

Torontói Művész Színház: Kanadában korábban rendszeres m. színjátszás nem volt, időnként alkalmi amerikai társaságok jöttek vendég szerepelni. Kertész Sándor 1958. febr.-ban megalapította az első kanadai m. színtárs.-ot, amely az 1960–61-es évadig *Vidám Színpad* néven működött, ekkor vette fel a ~ nevet. Első előadásuk egy vidám műsor volt: *Tisztelet a bevételnek* (febr. 28.), amelyben Juhász József, Mácsay Emmi, Kertész Sándor, Janitsáry Miklós, Hargittay Katalin, Strausz

Lajos, Lombi Jenő, Erdélyi Szilvia, Solymosi Péter léptek fel. A színház első éveiben az ún. m. negyedben, a Lipincott Streeten lévő színházi helyiséget bérelte. 1961. nov.-ben Molnár Ferenc *Olympia*, Huszka Jenő *Lili bárónő* és Molnár Ferenc *Liliom* c. drámái szerepeltek a műsoron. A sikerebb produkciókat 3–5 alkalommal játszották. Kertész Sándor ig. az érdeklődést azzal is fokozta, hogy alkalmanként hívt meg Mo.-on vagy külföldön élő neves m. művészeket. Fellegi Teri, Szörényi Éva, Pongrácz Imre, Bársony Rózsi, Nagykovácsi Ilona, Kapitány Anny, Bilicsi Tivadar, Petress Zsuzsa, Feleki Kamill, Latabár Kálmán, Kazal László, Mezey Mária, Sárdy János, Németh Marika, Karády Katalin, Tolnay Klári, Bárdy György vendég szerepeltek. A helyi alapító tagok közül Szécsi Kató, Serfőző Ilona, Kosáry Vilmos, Tarján András, Győri Klotild, Palotay István, Domján Mária a legkiválóbbak. Műsoruk zömét operettek, könnyebb vj.-ok, daljátékok alkották, de stúdió-előadásban előadták *Az ember tragédiáját*, vagy Pirandello: *IV. Henrikjét* is. Az egy. és tagjai többször kaptak díjat a kanadai nemzeti színházi fesztiválokon. A három évtized alatt a színház legnépszerűbb előadásai Molnár Ferenc drámái voltak, de a nagy sikerre való tekintettel többször került bemutatásra a *A csárdás királynő*, a *Szabin nők elrablása*, a *János vitéz*. – Ir. Kertész S.: Dérnyé voltam Kanadában (1981).

Toronyi Gyula, id. (? , 1872–Bp., 1945. júl. 27.): énekes (tenor). A SzAk-n Pauli Richárd növendéke volt. 1896-tól Óbudán, Kecskeméten, Pécsen, 1902–03-ban Szatmárban, Nagyváradon énekelt. 1904–1906 között a Népszínházban, 1910-től a Király Színházban lépett fel, 1912-től 1945-ig volt az Operaház tagja. Elsősorban karakter szerepeket játszott. Mindig teljes és tökéletes jel-

TORDY GÉZA – IV. Károly
(Hernádi Gy.: Királyi vadászat)

lemeket formált. Alakításait humor jellemezte. Két szerepmegformálása volt, amely maig a m. operajátszás legmeglétezebbje maradt: *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Írrok* (Muszorgszkij: Hovanscsina). F.Sz. *Barinkay* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi). F.M. *Karneval* (1937).

Toronyi Gyula, ifj. (? , 1896–?, 1966): énekes (tenor). Id. *Toronyi Gyula* fia. Pályáját operabonvivánként kezdte, majd a Városi Színház tagja lett. Az Operaházban 1929-ben mint ösztöndíjas lépett fel először Wagner A nürnbergi mesterdalnokok *Moserjeként*. 1930-tól 1959-ig volt a színház tagja. A comprimario-tenor szerepek álltak közel egyéniségéhez. F.Sz. *Lipót herceg* (Halévy: A zsidónő); *V. László* (Erkel F.: Hunyadi László); *Alfréd* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony).

Toronyi L. Imre; *Laky* (Szekszárd, 1888. okt. 17.–Bp., 1952. okt. 16.): színész. 1907-ben felvették a SzAk-ra, de tanulmányait félbehagyta, és katonatiszt lett. 1918-ban a Belvárosi Színházhoz szerződött. 1920-ban az Új Színházban, 1921. jan.-tól a miskolci társ.-ban, 1921-től 1925-ig a Magyar Színházban játszott. Ezután gyakran volt állandó szerződés nélkül. 1927–28-ban az Új, 1928–29-ben a Belvárosi Színház tagja. Szerepelt például 1930–31-ben az Új, 1932-ben a Művész, majd a Belvárosi, 1934-ben a Kamara, 1935-ben és 1937-ben a Magyar, 1936-ban a Belvárosi Színházban. 1936–37-ben a Vig, 1937–38-ban a Művész Színház szerződtette. 1940-ben a Madách Színházban kapott szerepet, majd 1942–1944 között is itt működött. Gyakran fellépett a Szegedi Szabadtéri Játékokon és kísérleti előadásokon is (pl. Írrok Bemutató Színháza, Független Színpad). 1934–35-ben az Új Thália alelnöke volt. Csak 1947-ben, a Kis Színházban folytathatta pályáját. 1949–50-ben az Úttörő, 1950–1952 között az Ifjúsági Színházban lépett színpadra. Filmekben is szerepelt. Elegáns megjelenésével, temperamentumos játékaival, szép orgánumával markáns jellemszerepeket formált meg. F.Sz. *Tanácsos* (Zilahy L.: Tűzmadár); *Páter Duguesne Pál* (Lavery: Az Úr katonái); *Inkvizitor* (Shaw: Szent Johanna); *A bíró* (Móricz Zs.: Kismadár); *Kroll rektor* (Ibsen: Romersholm); *Abrányi gróf* (Eötvös J.: Éljen az egyenlőség!).

Tósa Jovanović Népszínház Bábszínháza, Zrenjanin: 1956-ban alakult. Kezdetben szerb, magyar, román és szlovák nyelven is játszottak, majd először a román, az 1971–72-es évadtól pedig a szlovák nyelvű előadások is megszűntek. Az első m. nyelvű bemutató Marsak *Tornyoska* c. darabja volt 1956. szept. 8-án. A bábszínház ig.-ia. rend.-je, bábkészítője és bábevezetője 1974-ig *Hartig Sándor* volt. A 60-as és 70-es években évente négy-öt új és ugyanannyi felújított darabot is játszottak, az utóbbi évtizedben ez a felére csökkent. A bábszínház társ.-ából a m. nyelvű előadásokban szerepelt *Ormay Mária*, aki az 1974–75-ös évadig – több mint húsz évig – volt a bábszínház tagja, *Lackó Györgyi* huszonhat, *Tóth Irén* tizenhét, *Pécsi Erzsébet* huszonegy, *Maczkovic Tihomir* tizenkilenc éve szerepel a bábszínházban.

Toszó Ilona (Marosvásárhely, 1944. aug. 18.–): színésznő. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1966-ban. Három évig a marosvásárhelyi színház tagja volt, 1969-ben átszerződött Kolozsvárra. Főként lírai szerepeket játszott, de gyakran szerepelt irodalmi esteken, a rádióban és a televízióban. Kolozsvártól egy hangulatos gyermekműsorral, a Csiri-birivel búcsúzott, amelynek nemcsak női főszereplője, hanem összeállítója és rend.-je is volt. Áttelepült Mo.-ra, és búcsút vett a színpadtól. F.Sz. *Juli* (Molnár F.: Lilium); *Helga* (Zorin: Varsói melódia);

Tarnóczy Sára (Kemény Zs.–Csávösy Gy.: Özvegy és leánya); *Szúzia* (Sütő A.: A szúzai menyegző).

totális színház (latin, 'teljes'): a különböző *színjáték*-elemek minél teljesebb, gazdagabb alkalmazását hirdető színházművészeti irányzatok elnevezése. Legkorábbi meghatározását Richard *Wagner* adta a „Gesamtkunstwerk” ('összművészet') fogalmának bevezetésével. Elméletét a századfordulón E. Gordon *Craig* fejlesztette tovább. Gyakorlata Németországban Max *Reinhardt* színházai-ban, ill. Erwin *Piscator* epikus színházi kísérleteiben alakult ki. Újabb változatával a Bauhaus-mozgalom próbálkozott, elsősorban a szcenika, a színpad- és színháztechnika, valamint a színházépítéssel variális lehetőségeinek kihasználásával. A m. színház történetben az avantgárd mozgalmak gyengesége miatt elsősorban elméleti jelentősége volt, bár *Németh Antal* több rendezését ez a művészi törekvés jellemezte. – Ir. *Wagner*: Művészet és forradalom (1914); *Mácsa J.*: Teljes színpad (Wien, 1921); *Craig*: Hitvallás a színházról (1963); *Craig*: Új színház felé (1963); *Schlemmer-Moholy Nagy L.*–*Molnár Farkas*: A Bauhaus színháza (1978); *Németh A.*: Új színház! (1988); *Bartha A.*: Színpadi látvány a századelőn. *Kemény Jenő* munkássága (1990).

Tóth Aladár (Székesfehérvár, 1898. febr. 4.–Bp., 1968. okt. 18.): zenetörténész, zenekritikus, színházigazgató. A bp.-i tudománygyetememen szerzett bölcsészdoktori oklevelet (disszertációja: *Adatok Mozart zenedrámáinak esztétikájához*, 1925). 1920-tól az Új Nemzedék zenekritikusa, 1926–29-ben a Zenei Szemle fõmunkatársa, 1929–1939 között a Pesti Napló és a Nyugat kritikusa. 1930–31-ben a Zenei Lexikon szerk.-je *Szabolcsi Ben-cével*. 1940-ben feleségével, *Fischer Annie*-vel Svédországra emigrált. 1946-ban tért vissza Mo.-ra. 1946–1956 között az Operaház ig.-ja volt. Igazgatásának évtizede alatt sikeresen ellensúlyozta az 50-es évek merev kultúrpolitikájának restriktív törekvéseit. Kossuth-díjas (1952). Könyvei: *Mozart Figarója* (operai ismertető, 1928); *Zoltán Kodály* (Bécs, 1934); *Liszt Ferenc a magyar zene útján* (1940); *Verdi művészi hitvallása* (1941); *Mozart* (Szabolcsi B.-vel, 1941); *T. A. válogatott zenekritikái 1934–39* (sajtó alá rendezte Bónis F., 1968).

Tóth Antal (Pest, 1838–Szabadka, 1907. jan. 13.): színész. 1858-ban *Pázmán Mihálynál* kezdte pályáját. Az 1860-as évek végétől már vezetõ hõs- és jellemszínész; az 1870-es évektõl hõs és drámai apa, tragikus- és jellemszínész *Latabár Endre*, *Mosonyi Károly*, *Krecsányi Ignác* társ.-ánál. Mindenütt tisztelet, megbecsülés fogadta az önerejébõl magasra jutott színészt. 1898-tól haláláig Szabadkán lépett föl. F.Sz. *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Gessler* (Schiller: Tell Vilmos); *Brankovics György* (Obernyik Károly); *Medici Cosimo* (Bouchardy: Lázár, a pástor); *Dick* (Mallefille-d'Artigues: A fehérek).

M.A. 1861–63: Szabó József–Philippovits István; 1865–68: Latabár Endre; 1868–69: Egressi Ákos; 1869–70: Aradi Gerõ, Vezéry Odõn; 1870–72: Latabár Endre; 1872: Miskolc; 1872–73: Kolozsvár; 1873–74: Mosonyi Károly; 1874–75: Szeged; 1876–77: Sztupa Andor; 1877–78: Aradi Gerõ; 1878: Fáy János; 1878–79: Csõka Sándor; 1880–81: Lászy Vilmos; 1881–82: Krecsányi Ignác; 1883–87: Népszínház; 1888–89: Jakab Lajos; 1889–90: Miskolc; 1890–91: Zajonghy Elemér; 1891: Komley Gyula; 1893–94: Somogyi Károly; 1894–95: Mezey János; 1896: Feld Zsigmond; 1897: Kiss Soma; 1898: Ágh Aladár; 1898–1907: Szabadka.

Tóth Armand (Kaposvár, 1955. nov. 10.–): karmester, zeneszerzõ. Tanulmányait a Zak debreceni tagozatán, Németországban, valamint a római Ottorino Respighi Akadémia karmester-továbbképzõ tanszakán

végezte. 1978-tól 1986-ig az Operaház tagja. 1986-tól színházi és szimfonikus zenekari karmester a kaposvári Csiky Gergely és a Miskolci Nemzeti Színházban. A klasszikus hangverseny-repertoár mellett operákat, baletteket, operetteket, zenés játékokat vezényel.

Tóth Barna (Sopron, 1941. nov. 20. –): jelmeztervező. Tanulmányait az Iparművészeti Főiskola textil szakán végezte el. 1967–1968 között a Békés Megyei Jókai és a szolnoki Szigligeti Színháznál működött. 1968 óta a Magyar Televízió tervezője, de alkalmilag dolgozott néhány színház, színházi kisvállalkozás számára is. Stílusbiztonság, izlés, elegancia, finom jellemző erő a sajátja. F.T. Tersanszky J. J.: *Mese az ágrólszakadt igricről*; Herman-Stewart: *Helló, Dolly!*.

Tóth Béla (Abaújszántó, 1855. dec. 6. – Miskolc, 1895. júl. 23.): színigazgató. Az 1870-es évek elején színészként kezdett. Közel tíz évig volt vidéki segédszínész, szerelmes színész, majd 1881 tavaszán igazgatói engedélyt kapott. Művészi törekvéseit nem igazán értékelték meg, így bár elsőosztályú társ.-a volt, kisebb városokban kellett működnie. 1886-tól a Színészegyesület igazgató tanácsában működött, majd a központi iroda ellenőre lett (1893-tól).

M.A. 1873: Gerő Jakab; 1874: Jászberény; 1876–77: Aradi Gerő; 1877–78: Károlyi Lajos; 1878–79: Szegedy Mihály; 1880–81: Miskósy Gyula; 1886–87: Zoltán Gyula. Igazgatóként: 1881: Gyöngyös, Tata; 1881–82: Szombathely; 1882–83: Nagykanizsa, Veszprém, Pápa, Nyitra, Léva, Vác; 1883–84: Hódmezővásárhely, Szarvas, Békéscsaba; 1884–85: Miskolc, Nagyenyed, Ds, Beszterce, Torda; 1885–86: Szabadka, Hátszeg, Nagyenyed, Zombor, Hódmezővásárhely; 1887: Beszterce, Ds, Bánfihunyad, Világos; 1887–88: Pankota, Békés, Nyitra, A.-Marót, Trencsén, Selmecbánya, Szepesszombat.

Tóth Béla (Tiszaörs, 1932. szept. 1. –): színész. 1955-ben végzett a SzAk-n. Azóta a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. Epizódalakításaiban tömören vázolja fel az adott figura egész életútját, sorsát. Művészetét 1991-ben Aase-díjjal ismerték el. F.Sz. *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Ficsúr* (Molnár F.: Liliom); *Firsz* (Csehov: Cseresznyés kert); *Horetzky* (Eörsi I.: Kihallgatás).

Tóth Böske (Kunszentmárton, 1896. nov. 22. – Bp., 1979. dec. 20.): színésznő. *Rákosi* Szidi színiiskoláját végezte el. 1918-ban a Margitszigeti, majd a Margit Színház, 1919-től a Király Színház tagja volt. Játzott a Renaissance (1921–23), a Magyar (1923–24, 1928–29), a Belvárosi (1924–25), a Vig (1925–26), az Új (1929), a Fővárosi Művész Színházban (1929–30) és a Royal Revüszínházban (1935). Kabaréban – Andrassy úti Színház, Képeskönyv (1931), Modern Kabaré (1932) – is fellépett. 1932–33-ban Párizsban filmezett. Az 1930-as évektől sörözőkben, kávéházakban szononokat, magyar-nótákat énekelt. 1947–48-ban a szegedi, 1952–1955 között az Állami Faluszínház, 1957-től 1959-ig a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. Kezdetben énekes naita, később prózai karakterszerepeket kapott. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Vivian* (Knoblauch: A faun); *Főhercegnő* (Rostand: A sasfiók); *Özv. Eszterágné* (Gergely S.: Vitézek és hősök).

Tóth Ede (Putnok, 1844. okt. 14. – Bp., 1876. febr. 26.): színész, színműíró. Sok nyomorgás után iskoláit abbahagyva 1864. febr.-ban Kisvárdán beállt *Fehér* Károly társ.-ába. Először színlaposztó volt, majd *Lantos* Ede néven kisebb szerepeket is játszott. 1864 telén Eperjesen *Kétszery* Józsefhez szerződött. Nélkülözve járta az országot kisebb társ.-okkal 1874-ig. Sebes beszéde, viszfazfogott arcjátéka, igénytelen alkata miatt nem jutott jó szerepekhez, így rendezőséggel, titkársággal kellett be-

érnie. Éveken át rendületlenül próbálkozott az írással is, de tehetségét addig nem fedezték fel, míg 1874-ben meg nem írta *A falu rossza* c. színművét, mellyel elnyerte a 100 arany értékű Nemzeti Színházi pályadíjat. Egy csapásra híressé vált. 1875-ben jelmeztári felügyelőnek szerződtek a Nemzeti Színházhoz. A sok nélkülözés azonban annyira megrongálta egészségét, hogy kifejlődött tüdőbaján már nem lehetett segíteni. Azonban rövid munkásságával is új lendületet tudott adni a népszínműnek. F.M. *A kintornás család* (1866); *Schneider Fáni* (1872); *A tolonc* (1876); *A névtelen hősök* (1880). – Ir. Szántó K.: T. E. (1886); Papp K.: T. E. élete és művei (Kolozsvár, 1894); Szepessy L.: T. E. népszínművei (1914); Szabó E.: Népszínmű-irodalmunk néhány kérdése (1954).

M.A. 1865: Rozsnyó, Huszt; 1866: Putnok, Kápolna, Pest, Eger, Jásziskér; 1867: Nógrád megye; 1868: Miskolc, Sárospatak; 1870: Szatmár, Ungvár; 1871: Dunaföldvár, Vác, Szolnok, Szatmár; 1872: Nagyszalonta, Nyíregyháza (?), Győr; 1873: Pápa, Komárom, Losonc, Rozsnyó; 1874: Győr, Esztergom, István téri Színház.

Tóth Elek (Cegléd, 1873. szept. 27. – Kolozsvár, 1944. jan. 1.): színész, rendező. Kecskeméten érettségizett, utána 1892-től párhuzamosan járt az egyetemre és a SzAk-ra. 1895-ben, a SzAk elvégzése után Aradon kezdte pályáját, s egy-két éves szabadkai, kecskeméti, debreceni szerződés után, 1902-től a nagyváradai színház drámai színésze és rend.-je. 1927-től haláláig a kolozsvári, ill. a kolozsvár-nagyváradai társ., majd a Kolozsvári Nemzeti Színház vezető művésze. Sokoldalú, színes egyéniség, kitűnő jellemszínész volt. Népi figurákat, előkelő urakat és bölcs öregeket egyforma hitelességgel elevenített meg. Idős korában nagy szeretettel és odaadással foglalkozott színészjelöltek nevelésével. F.Sz. *Petur, Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Má mandarin* (Klabund: A krétakör); *Üdö Márton* (Nyirő J.: Jézusfaragó ember); *Prospero* (Sh.: A vihar); *Lala Kalil* (Herczeg F.: Bizánc); *Clausen tanácsos* (Hauptmann: Naplemente előtt); *Márton gazda* (Szigligeti E.–Móricz Zs.: Csikós).

Tóth Eleonóra (Zalaegerszeg, 1958. okt. 24. –): színésznő. 1977 óta a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja. Részletesen kidolgozott epizódalakítások fűződnek nevéhez. F.Sz. *Magdaléna* (García Lorca: Bernarda Alba háza); *Remingtonova elvtársnő* (Majakovszkij: Gözfürdő); *Sidonie* (Fassbinder: Petra von Kant keserű könnyei).

Tóth Enikő (Szerencs, 1959. szept. 11. –): színésznő. A SzAk elvégzése után, 1981-től a Madách Színház tagja. Alkata főként ví.-i szerepek eljátszására teszi alkalmassá. Több filmben is szerepelt. F.Sz. *Sally Baines* (Slade: Jutalomjáték); *Tóth Mari* (Mikszáth K.–Benedek A.–Karinthy F.: A Noszty fiú esete Tóth Marival); *Annie* (Molnár F.: Játék a kastélyban); *Josefa* (Achard: A bolond lány); *Konduktornő* (Zemlányi Z.–Mészöly G.: Hoppárézim!).

Tóth Erzsébet (Csicsér, 1952. okt. 23. –): színésznő. 1971-től a kassai Thália Színház, majd 1981-től a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Lírai alkata fiatal lányok és asszonyok megformálásában érvényesül. A komáromi társ.-nál drámai szerepeket is alakít bensőséges jellemábrázolással. F.Sz. *Tünde* (Vörös-

marty M.: Csongor és Tünde); *Saci* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Nyina* (Csehov: Sirály); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Lina* (Móricz Zs.: Rokonok); *W* (Csurka I.: Deficit).

Tóth Éva (Kanizsa, 1933. aug. 19.–): színésznő. Pályáját a Szabadkai Népszínházban kezdte 1953-ban, majd 1966-ban férjét követve a szerbiai Titovo Uzicerába költözött, ahol a szerb színházban folytatta pályáját. Jól énekelő, táncoló, dekoratív megjelenésű, jelentős drámai szerepekben is sikert arató színésznő. F.Sz. *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Násztya* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Klara* (Krléza: Léda); *Lizzie* (Sartre: A tisztességtudó utcalány); *Kocsmá Jenny* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Irma* (Breffort-Monnot: Irma, te édes); *Hippia*, *Cigányasszony* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Tangolita* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Lüsziszt-raté* (Arisztophanész).

Tóth Éva (Nagygyaros, 1954. júl. 4.–): színésznő. Pályáját a 25. Színházban kezdte 1973-ban. A SzAk elvégzése után 1978–79-ben a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. 1979–83-ban a Vígyszínház, majd 1983 óta a Nemzeti Színház művésznője. Drámai hősnők alakításával tűnt ki. F.Sz. *Hama* (Gombrowicz: Es-küvő); *Natalie* (Kleist: Homburg hercege); *Julie* (Strindberg: Julie kisasszony); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Eboli* (Schiller: Don Carlos).

Tóth Géza, dr. (Kiscsösz, 1921. jún. 28.–Tiszakécske, 1983. jan. 2.): jogász, tanár. 1967–1981 között a tiszakécskei diákkotthon ig.-ja volt. *Szitakötő* nevű csoportjának játékköltségát azokra a népi hagyományokra építette, amelyeket a közeli tanyavilág gyermekei magukkal hoztak. Aranyérmet nyert műsoraik: *Kiszejáték* (1967); *Falu végén kurta kocsmá* (1968); *Aratóünnep* (1969); *Szüreti ünnep* (1970). *Profán Misztérium* c. produkciójukkal el-

nyerték az 1972. évi Pécsi Nemzetközi Fesztivál rend.-i díját. 1974-ben a *Nap és a Hold elrablása* c. játékkukért nívódíjat kaptak. Vendég szerepeltek Lengyelországban, Csehszlovákiában és Jugoszláviában. Kiténtetése: Blattner Géza Emlékérem (1977). Tanulmányai: *Dal és zene a bábszínpadon* (Zenei dolgozatok, 1972); *Tanyai gyerekekkel a várban* (Bábjáték a várban, 1976).

Tóth György (Kolozsvár, 1947. aug. 29.–): színész. 1977-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1977–1982 között a nagyvárad Állami Színház m. tagozatának volt a tagja. 1982-ben az USA-ban, New Yorkban telepedett le. F.Sz. *iff. Nagy István* (Bródy S.: A tanítónő); *Házmester* (Hubay M.–Ránki Gy.–Vas I.: Egy szerelem három éjszakája); *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Bánk bán* (Katona J.).

Tóth Ilona (Cegléd, 1900. aug. 14.–Kolozsvár, 1992. jan. 30.): színésznő. *Tóth Elek* lánya. A szatmárnémeti színházban kezdte pályáját 1928-ban. Rövid idő múlva Nagyváradra, majd Kolozsvárra szerződött, ahol kis megszakítással 1962-ig maradt. Indulásakor lírai és primadonnaszerepeket játszott, Kolozsvárott már főként jellemszínészi feladatokat kapott. F.Sz. *Özvegy Arváné* (Háy Gy.: Tiszazug); *Kondorné* (Szigligeti E.: A cigány); *Klyteimnestra* (Offenbach: Szép Heléna); *Prudencia* (García Lorca: Bernarda Alba háza).

Tóth Imre (Pest, 1857. nov. 29.–Leányfalu, 1928. aug. 23.): színész, rendező, színházigazgató. 1873–1876 között elvégezte a SzAk-t, majd a Nemzeti Színház ügyelőnek szerződött. 1884-től a színház alrendezője, 1893-tól rend.-je, 1895-től főrend.-je volt. 1907-ben lett örökös tag. 1908-tól az ig.-i székben Somló Sándor utóda volt, de már rend.-ként is nagy szerepet vállalt a klasszikus és modern műsor kialakításában. Az első Shakespeare-ciklust ő szervezte *Hevesi Sándor* rendezésében 1910–12-ben. Elsőként mutatta be *Móricz Zsigmond*, *Molnár Ferenc*, *Lengyel Menyhért* és *Szomory Dezső* darabjait. A legkitünőbb színészeket és fiatal tehetségeket szerződött. 1916-ban lemondott az ig.-i tisztségről. Ekkor a SzAk ig.-jává nevezték ki, ahol oktatóként is tekintélyt szerzett. Emlékiratait *Egy színigazgató emlékei* címmel közölte 1926-ban a Kepes Krónika. F.R. Shakespeare: *Macbeth*, *Lear király*; Goethe: *Faust*; Ibsen: *A tenger asszonya*; Bródy S.: *Hőfőherke*; Wilde: *Lady Windermere legyezője*; Sand: *Willem marquis*; Szomory D.: *A nagyasszony*; Hebbel: *Judit*.

Tóth Irén (Zrenjanin, 1951. okt. 4.–): színésznő. Pályáját műkedvelőként kezdte, 1970-ben a következő évtől a helyi, két nyelven játszó bábszínház tagja volt. Több szerepért díjat kapott. Rendszeresen fellép a helyi Madách Színház, a szerb társulat, és olykor az Újvidéki Színház előadásain. F.Sz. *Olga* (Csiky G.: Mukányi); *Klea* (Shaffer: Black comedy); *Boris* (Csokonai V. M.: Káryoné); *Laura* (Williams: Üvegfigurák).

Tóth István (? 1792–Pest, 1867. máj. 2.): színész. 1812-ben pályáját sűgőként kezdte Debrecenben. 1820–1824 között a székesfehérvári társ. tagja. 1825-ben részt vett a pozsonyi országgyűlési előadásokon is. 1829–1833 között a Dunántúli Színjátszó Társaság színésze. 1833–35-ben a budai Várszínházban, 1835–1838 között Kassán játszott. Ezután Nagyváradon, Debrecenben, Szegeden, Kolozsvárott volt szerződésben. 1846–47-ben Kolozsvárott, 1848-ban Szatmáron társigazgató, 1858-ban Kubay Pál győr-soproni együttesében működött. 1860-tól a Nemzeti Színház tagjai támogatták. Szegényházban halt meg. Kezdetben hősi szerepeket alakított, majd áttért az idősebb karakter- és apaszerepekre. Mivel a romantika stílusváltását már nem tudta követni, egyre kisebb feladatokat kapott. F.Sz.

TÓTH ERZSI és CSENDES LÁSZLÓ
(Vörösmarty M.: Csongor és Tünde)

Gróf Benyovszky (Kotzebue); *Szapáry Péter* (Birch-Pfeiffer); *István király* (Girzik-Katona J.); *Király* (Sh.–Schröder: Hamlet); *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Baltafy* (Kisfaludy K.: A kérők); *Angelo* (Hugo); *Quasimodo* (Hugo–Birch–Pfeiffer: Notre-Dame toronyőre). **Tóth** István (?–New York, 1953. szept. 5.): színész, színigazgató. Műkedvelőként kezdte színészi pályáját az USA-ban. 1921-ben jelent meg a neve először színlapon, s 1922-ben már saját társ.-ot alakított New York-i Magyar Színpad (v. Színház) néven. Színházszervező munkájában az újonnan megalakult Amerikai Magyar Színész Unió támogatta. Kiváló rendezőkkel (*Szemere Gyula*, *Darvas Károly*, *Horváth Lajos*, *Lugosi Béla*) és *Rohonczy Mihály* műv.-i ig.-val együtt állították össze repertoárjukat, főleg könnyed, szórakoztató darabokból, népszínművekből, operettekéből, amelyeknek állandó primadonnája felesége, *Kondor Mariska* volt. 1936-tól Népszínházat hozott létre, amellyel országos turnékra indult Amerika magyarlakta városaiba. 1945 után a hivatásos színészek új társ.-okat alakítottak, amelyek elhódították ~ színészeit, s így a társ. megszűnt. Neve gyakran szerepelt még egy.-ek színlapjain, egészen 1953-ban bekövetkezett haláláig. *Endrey Jenő*, a nagy rivális búcsúztatta a sors- és pályatársat. F. bemutatói: *Bíró L.: Sárga liliom*; *Huszka J.–Martos K.: Aranyvirág*; *Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár*; *Goldfaden: Sulamith*; *Kálmán I.: A cirkuszherceg*.

Tóth János (?–Vác, 1863): színész, színigazgató. Már 1836-ban kistárs.-ok élén állt. 1839-ben és 1854-ben Esztergomban, 1850-ben Szegeden és Szarvason volt színig. 1856-ban Szegeden, 1860-ban Győrött a *Köszegi* Endre igazgatta együttes tagja volt. Színlapadatok híján szerepkörét nem ismerjük.

Tóth János (Herdend, 1955. márc. 26.–): énekes (bariton). Énektanulmányait a Zak-n 1975–1982 között *Keönch Boldizsár* és *Jevgenij Nyeszterenko* irányításával végezte. 1982-ben III. díjat nyert a nemzetközi Erkel–Kodály Énekversenyen, és ebben az évben szerződtette az Operaház. 1989 óta rendez is. Művészi tevékenysége elismerésül 1989-ben Liszt Ferenc-díjat kapott. F.Sz. *Ochs báró* (R. Strauss: A rózsalovag); *Tiborc* (Erkel F.: Bánk bán); *Dapertutto* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Wozzeck* (Berg); *Alberick* (Wagner: A Rajna kincse). F.R. Rossini: *A szevillai borbély*.

Tóth Jenő, *Szabados* (Nagybánya, 1854–Marosvásárhely, 1900. máj. 21.): színész, igazgató. 1853-ban *Latabár* Endre társ.-ánál kezdett. 1870-ben próbálkozott először az igazgatással, majd 1876-tól előbb *Szuper Károly* mellett volt társig., később önállósult. Sok nehézséggel kellett megküzdenie, ezért többször a pályát is elhagyta (1871-ben hivatalt vállalt Budán; 1880-ban műkedvelőket vezetett Marosvásárhelyen), de mint színész végül 1890-ig működött. Jellemszínész, hős, szerelmes, opera- és népszínmű-énekes szerepeket egyaránt sikerrel adott. F.Sz. *Duval* (Dumas: Gauthier Margit); *Flavigneul Henrik* (Scribe: Női harc); *Turgy Maxim* (Feuillet: Júlia).

M.A. 1856–57: Láng Boldizsár; 1857–59: Csabay Pál; 1863: Follinus János; 1865–66: Hubay Gusztáv; 1867–68: Károlyi Lajos; 1869–70: Egressy Ákos; 1870–71: Aradi Gerő; 1871–74: Nagy Mihályné; 1874–75: Marossy Károly; 1875–76: Szuper Károly; 1881–82: Bánfalvi Béla; 1883–84: Szilágyi Béla; 1885: Hevesi Lajos; 1887: Báródy Károly; 1889: Borsodi Vilmos. Igazgatóként: 1870: Miskolc, Szeged; 1875–76: Halas, Losonc, Zólyom; 1880: Marosvásárhely.

Tóth József (Szentés, 1823. júl. 6.–Bp., 1870. márc. 1.): színész, rendező. Rövid jogi és orvosi tanulmányok után 1841-ben Miskolcra szerződött színésznek. 1844-ig

többek között *Komáromy Sámuel*, *Komlóssy Ferenc*, *Kilényi Dávid* társ.-ában játszott. A Nemzeti Színházban először 1844. aug. 29-én lépett fel Schiller *Ármány és szerelem* c. drámájának *Wurm* szerepében. Újabb vendégjátékok után 1851. ápr. 1-jével végleg szerződötték feleségével, *Kovácsy Máriával* együtt. 1854 nyara kivételével itt játszott élete végéig. Több szerepkörben is bebizonyította kivételes tehetségét. 1854-ig *Egressy Gábor* romantikus szerepeit vette át, majd *Fáncsy Lajos* halála után az intrikus szerepkörre tért át. 1856–57-ben angliai tanulmányútra ment, hogy a Shakespeare-szerepeket az eredeti környezetben tanulmányozhassa. Ennek az útnak a hatására tovább építette tragikus szerepeit. 1866-ban meghívták a SzAk tanárává, ahol színészmesterséget tanított. Szikár alkata jobban kedvezett a nyersebb intrikusi szerepeknek. Később kapott humoros szerepeket is, amelyeket szintén kitűnően alakított. Nagy becsú vágytal tanulta szerepeit; fontosnak tartotta a tiszta, érthető beszédet, a pontos és jellemző mimikát. Drámaírással is próbálkozott, csekély sikerrel. Fia, *Tóth Imre* később a Nemzeti Színház ig.-ja lett. F.Sz. *Jágó* (Sh.: *Othello*); *Tartuffe* (Molière); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Vackor* (Sh.: *Szentivánéji álom*); *Szegfű Tivadar* (Szigligeti E.: *A mama*); *III. Richárd, Macbeth* (Sh.). Drámái: *Ádám apó és leánya* (1858?); *Az orgazda* (1852); *A magyar színművészet rendszere* (Színháztörténeti Értesítő, 1853). Fordításai: Sh.: *III. Richárd király*, *Két veronai nemes*, *A makrancos hölgy*; Laube: *Essex gróf*; Hebbel: *Judith és Holofernes*. – Ir. Újházi E.: Régi színészekről (1908); Váradi A.: Képek a magyar író- és színészvilágból (1911); Galamb S.: T. J. (Nagy magyar színészek, 1957).

M.A. 1842–43: Győr; 1844–45: Komlóssy, Hegedűs; 1845–47: Hetényi József; 1847–48: Kilényi; 1843–44: Kolozsvár.

TÓTH JÓZSEF

Tóth József, S. (Pestszenterzsébet, 1939. szept. 22.–): színész. A SzAk elvégzése után 1963-ban a győri Kisfaludy Színház tagja lett. 1972 óta a Thália, ill. az Arizona Színház művésze. Pályafutása során drámai hősöket, karakter- és epizód szerepeket egyaránt sikeresen játszik. 1972-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Miskin* (Dosztojevszkij–Ocsa: A félkegyelmű); *Tiborc* (Katona J.: Bánk bán); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor). **Tóth** József (Bp., 1955. jún. 1.–): színész. A 25. Színház stúdiójában tanult. 1977–1981 között a Népszínházban, 1981–83-ban a győri Kisfaludy, 1983-tól

1991-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja. 1991-től a Budapesti Kamaraszínház művésze. Alakításaira az át-gondoltság és kidolgozottság jellemző. Több filmben és a televízióban is játszott. F.Sz. *Don José* (Márton L.: Carmen); *Madame* (Genet: Cselédek); *II. José Arcadio* (García Márquez–Schwajda Gy.: Száz év magány).

Tóth Judit (Bp., 1940. jan. 6.–): színésznő. 1962-től, a SzAk befejezésétől két évadot Debrecenben töltött. 1964-től 1983-ig a József Attila Színházban játszott. 1983 óta a Népszínház, ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. Főként vj.-i szerepekben alakít emlékezeteset. 1987-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Irma* (Giraudoux: Párizs bolondja); *Peacockne* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Miss Archibald* (Coward: Forgószínpad).

Tóth Judit, S. (Bp., 1967. nov. 22.–): bábszínésznő. 1988-ban végezte el a Bábstudiót. 1988-tól 1992-ig az Állami Bábszínház tagja volt. Különlegesen szép énekhangú naíva és karakterszínész. F.Sz. *Nyafi* (Tóth E.: A három kismalac); *Ping* (Urbán Gy.: A két kicsi pingvin); *Krampusz*, *Fúria*, *Szenyorita Fortély*, *Vieli* (Balogh G.: Doktor Faust).

Tóth Júlia: → *Polgár* Gyula, Böttger

Tóth Károly (? 1963. jan. 8.–): színész. Pályáját 1982-ben kezdte a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban, melynek azóta is tagja. Elsősorban karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Garsin* (Dosztojevszkij–Kompolthy Zs.: Ördögök); *Bakk Lukács* (Tamási Á.: Énekes madár); *Lawrence*, *Kényszerzubbonyos* (Bond: A bolond).

Tóth Lajos (? 1900. dec. 8.–Bp., 1986. okt. ?): énekes (bariton). 1946-ban debütált az Operaházban *Tonioként* (Leoncavallo: Bajazzók). 1946–1961 között a színház magánénekes volt. Hősbariton és lírai baritonszerepek egész sorát szólaltatta meg, karakterfigurák emlékezetes megformálása is a nevéhez fűződik. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Germont György* (Verdi: Traviata); *Miniszter* (Beethoven: Fidelio); *Kormányzó* (Mozart: Don Giovanni).

Tóth László (Rimaszombat, 1922. okt. 21.–): színész. 1953-tól a Magyar Területi Színház tagja. Pályája kezdetétől vezető szerepeket játszott klasszikus és modern színművekben. Szerepei között főleg a bonvivánok és értelmiségi figurák domináltak, amelyeket eleganciával formált meg. Sikereket ért el vj.-okban és zenés darabokban is. F.Sz. *Cléante* (Molière: A fősvény); *Ferdinánd* (Schiller: Ármány és szerelem); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *Lekenczey* (Móricz Zs.: Úri muri); *Habsburg Frigyes* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Brozik* (Mikszáth K.–Benedek A.–Karinthy F.: A Noszty fiú esete Tóth Marival).

Tóth László (Szatmárnémeti, 1933. júl. 13.–): diszlettervező. A kolozsvári Ion Andreescu Főiskolán végzett 1957-ben. 1965–1971 között a kolozsvári Állami Magyar Színház diszlettervezője. 1972-től adjunktus volt a kolozsvári főiskolán. 1983-ban Münchenben telepedett le, 1986-tól a Staatstheater am Gärtnerplatz tervezője. Jól bejátszható színpadi tereket alakít ki. F.T. Miller: *Bűnbeesés után*; Báiecu: *Megbocsátás*; Sh.: *Téli reg*; Popescu: *A kerti törpe*; Sütő A.: *Csillag a máglyán*; Csiky L.: *Öreg ház*.

Tóth Pál, A. (Cserhátsurány, 1933. jan. 25.–): diszlettervező. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskola tervező és díszítőfestő szakán végezte el, 1957-ben kapta meg diplomáját. Pályáját főiskolai tanársegédként kezdte, majd 1958-ban az MTV-hez szerződött. Több magyar film díszleteit tervezte. Hazai kiállításokon szerepelt, Balázs Béla-díjas (1979). F.T. Sh.: *Szentivánéji álom*; *Lehár-est*.

Tóth Péter (Debrecen, 1924–): karmester. A Zak-n *Böszörményi* Nagy Béla és *Ferencsik* János növendéke volt. 1946-tól a Vigopera, 1950–1967 között az Opera-

ház karmestere. Elsősorban romantikus (Wagner) és modern (Bartók B., Britten, Berg) operákat vezényelt. 1967 óta Münchenben él.

Tóth Sándor, A. (Rimaszombat, 1904. ápr. 7.–Zalaegerszeg, 1980. okt. 2.): bábművész, grafikus, festő, rajztanár. A Képzőművészeti Főiskolán Rudnay Gyula tanítványa. Sógora, Blattner Géza hatására készítette Párizsban az első kubista-konstruktivista bábuait és árnyjátékait (*Az uca*, *Fakatonak parádéja*, *Kezek*). 1931-ben hazatért, és haláláig Pápán tevékenykedett, de Blattner színházával nem szakadt meg a kapcsolata: részt vett *Az ember tragédiája* 1937-es párizsi előadásában is. Hazai tevékenysége elsősorban a pedagógiai bábjátékban jelentős, megteremtette a harmincas évek cserkész-bábjátásának állandó szereplőit, *Úst Ubult* és *Verj Eleket*. Népmesei ihletésű előadásai közül kiemelkedett a *Ludas Matyi* és *A három kívánság* feldolgozása. 1969-ben az UNIMA disztagijává választották. – Ir. Belitska-Scholtz H.: Vásári és művészi bábjátás Mo.-on 1945-ig (Tihany, 1974).

Tóth Sándor (Bp., 1925. máj. 31.–?, 1988. nov. 11.): énekes (bariton), szövegíró. 1945-ben kezdte tanulmányait a Nemzeti Zenedében László Géza növendékeként. 1949–1968 között a Honvéd Művészegyüttes, 1955–56-ban az Országos Filharmónia szólistája volt. 1956-tól több kelet-német operában – Greiz, Gera, Drezda, Potsdam – magánénekes. 1968-ban tért vissza Mo.-ra, és 1988-ig az Operaház tagja volt. Verdi, Wagner és Puccini szerepeit alakította a legnagyobb sikerrel, de több kortárs m. opera bem.-ján is közreműködött. F.Sz. *Don Giovanni* (Mozart); *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *Falstaff* (Verdi); *Gianni Schicchi* (Puccini); *Háry János* (Kodály Z.). Számos kórusműhöz írt szöveget.

TÓTH LÁSZLÓ – ifj. Nagy István
(Bródy S.: *A tanítónő*)

Tóth Sándor (Bukarest, 1938. ápr. 29.–): táncos, koreográfus, balettigazgató. 1960-ban végzett az ÁBI-ben, *Bartos Irén* növendékeként. Az újonnan megalakult Pécsi Baletthez szerződött, ahol kezdetben számos jelentős főszerepet táncolt. 1968-ban a leningrádi Kirov Színházban, *A Puskin*-nál képezte tovább magát. A hatvanas évek elején jelentkezett első koreográfiával, kis formátumú, könnyed hangvételű művekkel, amelyeket azután absztrakt és filozofikus, ill. konkrét cselekményű táncdarabok követtek. Balettjei, amelyekhez szívesen

használta kortárs m. zeneszerzők munkáit, új szint hoztak a Pécsi Balett műsorában. 1969–1991 között a társ. balettig.-ja volt. Liszt Ferenc-díjas (1964), Erkel Ferenc-díjas (1979), érdemes művész (1983). F.Sz. *Csukaszürke* (Eck I.: Az iszonyat balladája); *Don Juan* (Eck I.); *Férfi* (Eck I.: Pókhaló); *Professzor* (Eck I.: Pokoljárás); *Fabáb* (Eck I.: A fából faragott királyfi). F.K. *Sikoltások* (1974); *Öt etűd cimbalomra* (1977); *Médeia* (1982).

Tóth Sári (Bp., ?–?): színésznő. 1913-tól 1918-ig a kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. Házassága után csak egy-egy hangversenyfellépést, rádiószerleplest vállalt. Operák és operettek főszerepét játszotta. F.Sz. *Gertrudis* (Erkel F.: Bánk bán); *Carmen* (Bizet); *Cipra* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró).

Tóth Soma (Megyaszó, 1830–Szilágysomlyó, 1886. máj. 27.): színész, táncos, táncmester. 1839-től a Nemzeti Színház tánciskolájának növendéke volt. 1843-ban és 1846-ban részt vett a *Veszter*-féle táncársaság turnéin. A Nemzeti Színházban komikus szerepkörben alkalmazták, kihasználván virtuóz táncudását, karikírozó tehetségét. Részt vett a szabadságharcban, és fogságba esett. Kiszabadulása után a vidéket járta, és táncával tüntetett az osztrák uralom ellen. Híressé vált a „*Vak vagy, te szent Igazság*”, és a „*Jaj, de huncut a német*” c. szövegeivel, amelyekkel mindenütt nagy sikert aratott. 1856-ban Bécsben verbunkost táncolt a *Hunyadi László* c. operában, majd visszaszerződött a Nemzeti Színházhoz. Ugyanekkor *Palotás* c. új ötrészes társastáncot szerkesztett, amely a hatvanas években vált igen népszerűvé a báltermekben. A hatvanas-hetvenes években vidéken – Arad, Miskolc, Kassa, Eger – tevékenykedett többnyire táncitanítóként. Egy-egy alkalommal a fővárosban is szerepelt (Budai Népszínház, 1863; Nemzeti Színház, 1872). F.Sz. *Lucifer, a zöld ördög* (Kilányi L.); *Esmeralda* (Campilli F.); *Bertram* (Campilli: Robert és Bertram). – Ir. Molnár Gy.: Világostól Világosig (Arad, 1881); A magyar balett történetéből (1956).

Tóth Tamás (Kolozsvár, 1936. febr. 26.–): színész, színházigazgató. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1958-ban. A város Nemzeti Színházához szerződött. Rövid időn belül a társ. egyik vezető színésze lett, a hetvenes évek elején rövid ideig igazgatója is. Kitűnő jellemszínész, magas érzelmi-indulati telítettség és visszafogott eszközök jellemzik játékát. Vj.-i szerepekben jól érvényesül könnyed játékossága, csattanós humora vagy finom ironizáló készsége. F.Sz. *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Pjotr* (Tolsztoj: A sötétség hatalma); *Petru Rareș* (Lovinescu); *Gedeon* (Sütő A.: Pompás Gedeon); *Versinyin* (Csehov: Három nővér); *Klescs* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Zsellyei Balogh Abel* (Móricz Zs.: Üri muri); *Achilles* (Székely J.: Vak Béla).

Tóth Tamás (Bp., 1958. dec. 2.–): színész. 1982-ben fejezte be a SzAk-t, és a Madách Színházba szerződött. 1984-től 1986-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 1986-tól ismét a Madách Színházban játszik. Leggyakrabban drámái fő- és mellékszerepeket alakít. Több filmben szerepelt. F.Sz. *Friedrich Arthur, Homburg hercege* (Kleist: Homburg hercege); *II. Lajos* (Háy Gy.: Mohács); *Pirkhoffer* (Moldova Gy.: Malom a pokolban).

Tóth Tamás, J. (Sepsiszentgyörgy, 1959. dec. 21.–): színész. 1985-ben végezte el a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet, és a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Ígéretes tehetségű fiatal művész. F.Sz. *Jaques* (Sh.: Ahogy tetszik); *Allatorvos* (Bukovcan: Mielőtt a kakas megszólal); *Pavel* (Vampirov: A múlt nyáron történt Csumlinszkban); *Dönci* (Szakonyi K.: Adáshiba).

Tóth Titusz (Bp., 1943. máj. 27.–): színész. 1970-től, a SzAk elvégzésétől 1981-ig a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. Egy-egy évadot töltött a Népszínházban és a Nemzeti Színházban, majd 1983-tól 1987-ig a Józsefvárosi Színházban játszott. 1986–1989 között az Arany János, 1989–91-ben a Békés Megyei Jókai Színház tagja. 1991 óta szabadfoglalkozású művész. Karakter szerepekben tűnik ki. F.Sz. *Beppo* (Heltai J.: A néma levente); *Bobcsinszkij* (Gogol: A revizor).

Tóth-Kovács Ilona, Cs. (Nagyvárad, 1927. márc. 27.–): színésznő, énekesnő. Egy műkedvelő csoportban lépett először színpadra. 1950–1952 között a kolozsvári Állami Magyar Opera kórusában énekelt. 1952-től 1977-ig, nyugdíjba vonulásáig a nagyváradi Állami Színház tagja volt. Operettekben főként szubrettszerepeket játszott, prózai előadásokon karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Nagynéni* (Sütő A.–Szabó J.: Anyám könnyű álmot ígér); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Tóthné Mogorósy Nina (Veszprém, ?–?): énekesnő. Budán, a Várszínházban lépett fel először, 1834. jún. 22-én, egy ária előadásával. 1834–35-ben lett a társ. színésznője. 1836-tól *Tóth István* színész felesége. 1836–38-ban Kassán játszott, majd Nagyváradon, Kolozsvárott szerepelt. A Nemzeti Színházban 1845-ben vendégként lépett fel, a Zsidó című Szigligeti Ede-népszínmű *Celesztina* szerepében. Lírai szopránszerepeket énekelt, fellépett ründerbohózatokban és népszínművekben is. F.Sz. *Ifjúság* (Drechsler–Raimund: Paraszt, mint dúsgazdag); *Annuska* (Weber: A bűvös vadász); *Adalgisa* (Bellini: Norma); *Júlia* (Bellini: Rómeó és Júlia).

Tóth Pál Miklós (Marosvásárhely, 1944. ápr. 11.–): színész, rendező. 1967-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és a szatmárnémeti társ.-hoz szerződött. Intellektuális beállítottságú színész, különböző karakterszerepekben markáns alakításokkal hívja fel magára a figyelmet. A nyolcvanas évektől rendezői feladatokra is vállalkozik. F.Sz. *Igazgató* (Méhes Gy.: 33 névtelen levél); *Krisztyán Tódor* (Jókai M.: Az aranyember); *Báró* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Antonio* (Sh.: A vihar). F.R. Köntös-Szabó J.: *Lakon háza*; Fodor S.: *Csipike, Csipike és Tiptupa*.

Tóth Szabó Szilvia (Bp., 1961. jan. 5.–): táncosnő. 1982-től 1987-ig a Rock Színház magántáncosa volt, de kisebb szerepeket is játszott. F.Sz. *A szíza* (Várkonyi M.: A bábjátékos); *Musical, musical* (Összeállítás híres musicalekből).

Tóth-Tahi Máté; Tahi Tóth (Bp., 1958. júl. 28.–): színész. A SzAk elvégzése után 1980-tól két évadot játszott a kecskeméti Katona József Színházban, majd ketőt a József Attila Színházban töltött. 1984 óta a győri Kisfaludy Színház tagja. Drámái és vj.-i szerepek egyaránt megtalálhatók repertoárján. F.Sz. *Benjamin* (Rózewicz: Fehér házasság); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *McMurphy* (Kesey–Wasserman: Kakukkfészek).

Tóváry Antal (Jánoshalma, 1870. máj. 13.–Nagytétény, 1924. jún. 24.): színész, színházigazgató. 1892-ben lépett színpadra. Baritonistaként kisebb-nagyobb társ.-oknál szerepelt. 1903-tól 1909-ig színing.-ként működött. Társ.-ával az egész országot bejárta.

Tóváry Pál, id.; Tóbiás (Jászkisér, 1899. jan. 25.–Bp., 1983. febr. 10.): színész, színházigazgató. 1923-ban vidéki színészként kezdte pályáját. 1933-tól 1939-ig kisebb mo.-i helyiségekben működött színtárs.-ával, 1946–1949 között is harmadrendű társ.-ot vezetett. Ezután a Nemzeti, A Magyar Néphadsereg Színháza, 1952–1956

között az Állami Faluszínház színésze volt. Fiatalon bufföszerpeket, majd jellemfigurákat játszott. F.Sz. *Szűjjártó Bálint* (Urbán E.: Tűzkereszttség); *Zöld Márton* (Gárdonyi G.–Szegő Zs.–Baksa-Sóos L.: A lámpás); *Kilényi Dániel* (dr. Pongrácz L.: Déryné útraker).

Tövölgyi Béla; *Vitályos* (Felsőcsernát, 1850. dec. 24.–Szeged, 1923. máj. 29.): színész, színigazgató. Vidéken működött: hosszú ideig *Krecsányi Ignác* társ.-ánál. Szintárs.-ot is vezetett. 1903–1905 között, ill. 1906–07-ben a kolozsvári színház tagja volt, majd nyugdíjba vonult. Epizódsszerpeket alakított.

Tövölgyi Margit; *Mészáros* (Liptószentmiklós, 1875. jún. 2.–?): színésznő. Nevelőapja, *Tövölgyi Béla* társ.-ánál már gyermekkorában fellépett. 1890-ben beiratkozott a SzAk-ra, de 1893-ban *Krecsányi Ignác* társ.-ához szerződött (Buda-Temesvár-Pozsony). Később Aradon, Kolozsvárott is játszott. 1910-ben Szegedre került, ahol az I. világháború idején férjhez ment. 1904-ben vendégszerepelt a Nemzeti Színházban. Hősnőket formált meg. F.Sz. *Johanna* (Schiller: Az orléans-i szűz); *Elektra* (Szophoklész); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája).

TÖKÉS ANNA – *Tatjana*
(*Gorkij: Ellenségek*)

Tökés Anna (Marosvásárhely, 1903. márc. 1.–Bp., 1966. dec. 25.): színésznő. Kolozsvárott járt színiiskolába. 1923-ban Temesvárott lépett először színpadra, majd Tordán, Marosvásárhelyen, Aradon szerepelt. 1923-ban *Bárdos Artúr* a Renaissance Színházhoz szerződött. Csakhamar fellépett a Vigszínházban, s 1925-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. Közben fél évet *Beregi Oszkár* társ.-ával az USA-ban töltött. 1928-ban a Magyar Színházban, 1930-ban a Nemzetiben játszott. 1931–1935 között a Vigszínház, 1935-től haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. ~ a klasszikus hősnő modern, patoszától és teatralitásától mentes típusát teremtette meg. Szoborszerű alakjával, tiszta, mély zengésű hangjával, átélte játékaival a drámairodalom szinte valamennyi hősnőjét megformálta, de társalgási színművek szerepeiben is eredetileg alkotott. Filmen és rádióban is gyakran szerepelt. Kossuth-díjas (1952), kiváló művész (1956). F.Sz. *Stella* (Crommelynck: Csodaszarvas); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Margit* (Goethe: Faust); *Anna* (Bíró L.: Hotel Imperial); *Nyina* (Csehov: Sirály); *Ophélie* (Sh.: Hamlet); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Irène* (Herczeg F.: Bizánc); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Lady Macbeth* (Sh.: Macbeth); *Gertrud* (Sh.:

Hamlet); *Bernarda* (Garcia Lorca: Bernarda Alba háza); *Phaedra* (Racine). – Ir. Cenner M.: T. A. (adattár, 1980).

Tökés Emília (Debrecen, 1835. márc. 2.–Debrecen, 1911. máj. 1.): az 1860-as évek egyik legismertebb, legkedveltebb vidéki színésznője volt. Az 1850-es évek elején lépett színpadra Debrecenben *Csabay Pálnál*. 1855-ben Aradon már ünnepezt színésznő *Szabó József* társ.-ában, s 1856-ban vele tartott a Bécs–Wieden–pozsonyi vendéjátékon, hol az osztrákok tetszését is elnyerte, mint fiatal hősnő, drámai szende. Az 1860–70-es évek fordulóján hosszabb időre visszavonult, ill. 1872-ben betegeskedett. Bár viszonylag kevés igazgatónál működött, de velük bejárta egész Mo.-ot. 1873-tól tizenhárom éven át *Csóka Sándor* társ.-ának tagja volt. 1890-ben búcsúzott a pályától. Ezután teljes visszavonultságban élt, méltatlanul elfelejtve. F.Sz. *Rózsi* (Szigligeti E.: Csikós); *Gauthier Margit* (Dumas: Kaméliás hölgy); *Lizi* (Szigligeti E.: Zsidó). Egy időben *Rózsané Tökés Emília* néven szerepelt.

M.A. 1855–63: Szabó József; 1864–65: Follinus János; 1865: Szabó, Philippovits István; 1871–72: Mosonyi Károly; 1872: Nagy Mihály; 1872–73: Bokody Antal; 1873–77: Marosvásárhely, Arad, Sepsiszentgyörgy, Nagyszeben, Brassó; 1878–83: Pécs, Szabadka, Zombor, Máramarossziget; 1883–86: Kassa; 1886–90: Aradi Gerő, Valentin Lajos.

tömegjelenet: a színjáték nagyszámú személyt felvontató részlete. Alakítói *statiszták*. Csak társadalmi hovatartozásuk, foglalkozásuk jelzett, egyénítésük hiányzik. A ~ dekorativitása miatt, valamint az egy időben megszólaltatott, de eltérő dallammal és szöveggel szereplők szimultán jellemzése okán mindvégig fontos hatáselem az operajátás történetében. Vele versenyezve hozta divatba a színpadi romantika, kedvelte a *meinungsnizmus*, de felhasználta a 20. sz.-i avantgárd is mint az arctalanná vált világ színpadi megjelenítésének eszközt.

Tömör Páter (Kolozsvár, 1943. júl. 11.–): rendező, író, költő. Tanulmányait 1961–1966 között a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar–román szakán, és 1972–74-ben a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet rendező szakán végezte. Tanított, foglalkozott újságírással, majd 1974-től a bukaresti televízió m. és német nyelvű adásának szerk.-rend.-je. 1978-tól Mo.-on él. Előbb a debreceni Csokonai Színház dramaturgia, 1979–1983 között a kecskeméti Katona József Színház rend.-je, majd vezető rend.-je. Három évadot Veszprémben töltött, 1986 óta pedig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház rend.-je. F.R. Karinyth F.: *Gellérthegyi álmok*; Sh.: *Szentivánéji álmok*; Csokonai V. M.: *Karmyoné*; Bulgakov: *Iván, a retentő*; Tersánszky J. J.: *Kakuk Marci*; Szoltsenyicin: *A kopasz és a lágerkurva, avagy a munka köztársasága*. Könyve: *A fogásra akasztott érzés* (elbeszélések, színmű, 1970).

Török Zsuzsa (Bp., 1955. ápr. 29.–): színésznő. A Bp.-i Tanítóképző Főiskola befejezése után végezte el a SzAk-t 1983-ban. Négy évig a veszprémi Petőfi Színház, egy évadon át pedig a Jurta Színház tagja volt. 1988 óta a Pécsi Nemzeti Színház művésznője. Klasszikus és modern művek hősnőit egyformán jól ábrázolja. Több film főszerepét játszotta. F.Sz. *Honey* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Erzsébet* (Schiller: Don Carlos).

Törkölty Levente (Zenta, 1965. márc. 29.–): színész. Az Újvidéki Művészeti Akadémia színész szakán végzett *Virág Mihály* osztályában 1986-ban. Még abban az évben a Szabadkai Népszínházhoz szerződött, és 1990-ig volt a társ. tagja. F.Sz. *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Lucilius* (Sh.: Julius Caesar).

Törőcsik Mari (Pály, 1935. nov. 23.–): színésznő. Már főiskolás korában filmezni kezdett (Fábri Zoltán *Körhinta* c. filmjében). 1958-ban a SzAk elvégzése után a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1979-től a győri Kisfaludy Színház műv.-i vezetője, 1980-tól a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának tagja, 1990 óta a szolnoki Szigligeti Színház művésze. 1989-től a SzAk tanára. 1990-től 1992-ig a Magyar Színész Kamara elnöke.

TÖRŐCSIK MARI – Marie
(Bellon: Csüörtőki hölgyek)

1993-tól a Művész Színház ig.-ja. Az 1945 utáni m. színművészet egyik legjelentősebb alakja. Ösztönös adottságait magasfokú technikává fejlesztette. Szerepeivel tökéletesen azonosul. A tragikus sorsokat ugyanolyan elementáris erővel ábrázolja, mint a frivolságig könnyed vigjátéki figurákat, stílusérzékenysége egészen kivételes. Paraszti alakokat és operettszubretteket is hitelesen állít színpadra. Kossuth-díjas (1973), Jászai Mari-díjas (1964, 1969), érdemes (1971) és kiváló művész (1977). Filmszerepeiben nyújtott kiváló alakításaiért 1959-ben Balázs Béla-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Tanya* (Arbuzov: Irkutszki történet); *Viola* (Sh.: Ahogy tetszik); *Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Katyerina* (Osztrovszkij: Vihar); *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Johanna Dark* (Brecht: A vágóhidak Szent Johannája); *Helga* (Zorin: Varsói melódia); *Sen-Te, Sui-Ta* (Brecht: A szecsuanai jólélek); *Heléna* (Offenbach-Hacks: Szép Heléna); *Kurázs mama* (Brecht); *Celia Peachum* (Brecht-Weill: Háromgarasos opera); *Elektra* (Bornemisza P.: Magyar Elektra); *Beatrice Bryan* (Wesker: A konyha); *Mária* (Lajtai L.: A régi nyár); *Egérke* (Örkény I.: Macskajáték); *Biborka* (Schwajda Gy.: Csoda); *Bortsieber Gertrud* (Eörsi I.: Az interjú); *Vénasszony* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Ursula* (García Márquez-Schwajda Gy.: Száz év magány). – Ir. Molnár Gál P.: T. M. (1974)

Török Ágnes (Kalogy, 1958. szept. 4.–): bábszínész. 1981-ben végezte el a Bábszínésztudományi, azóta az Állami Bábszínház, 1992-től a Kolibri Színház tagja. A Kereplő Együttes alapítója, amelyben önálló műsoraival lép fel. Naivszerepeket alakít. F.Sz. *Dideki* (Lázár E.: Berzsián és Dideki); *Dorka* (Baum-Tótfalusi I.: Őz, a nagy varázsló); *Smeraldina* (Gozzi-Heltai J.: A szarvaskirály); *Aranyhajú királylány* (Tóth J.: A repülő kastély). Előadóestje: Leacock: *Roszcscirkeff Mária*.

Török András (Bánffyhyunad, 1949. nov. 22.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1978-ban. 1987-ig a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Magyar Tagozatának

tagja. 1987 óta a győri Kisfaludy Színház művésze. Fő- és epizód szerepeket egyaránt kiválóan alakít. Több román filmben játszott. F.Sz. *II. Endre* (Katona J.: Bánk bán); *Csacsinszky Pál* (Szép E.: Lila ákác); *Jim Steward* (Jacobi V.: Leányvásár).

Török Antal (?-?): színész. Pályájáról 1828–1859 között vannak adataink. Egyike volt a vándorszínészet minde- neseinek. Noha mindvégig csak kisebb, zömében komikus szerepeket játszott, pénztárosként, ügyelőként és főleg díszmesterként szívesen foglalkoztatták. F.Sz. *La- jos* (Kisfaludy K.: Három egyszerre); *Tömlőcstaró* (Kotzebue: Kis cigányleány); *Karalábé* (Kotzebue-Feleki M.: Aranylakodalom).

Török István (? 1789–Kolozsvár, 1851. jún. 17.): színész. Pályáját 1810-ben kezdte Kolozsvárott. 1821-től a Farkas utcai színház tagja. Az 1820-as években Kolozsvár városi írnoka lett. Nem tudni, később visszatért-e a színpadra, és azonos-e azzal a ~-nal, aki 1834-ben a miskolci társ. tagja volt, és aki 1837-ben délvidéki turné után tért vissza Kolozsvárra. Fialat hősöket játszott, énekesjátékokban is foglalkoztatták. Az 1810-es évektől két fordítását játszották: az erdélyi témájú *Szebeni erdőt* (Caigniez-Weissenthurn) és Ziegler-magyarítását, a *Magyar insurgenseket*. F.Sz. *Macduff* (Sh.: Macbeth); *Laertes* (Sh.–Schröder: Hamlet); *Cassio* (Sh.: Othello); *Mandolino* (Henneberg-Schikaneder: Csörgősapka); *Pikkó* (Hafner-Chudy J.: Pikkó herceg és Jutka-Perzsi); *Frigyesi Elek* (Holbein).

Török István (Kolozsvár, 1826–Szeged, 1865. máj.): színész. ~ fia. Első adatunk róla az, hogy 1846-ban Debrecenben játszott, majd Kolozsvárott és Győrött lépett fel. 1848–1850 között a Nemzeti Színház kórusának tenoristája. 1849–50-ben és az 1850-es években sógora, *Latabár Endre* társ.-ával járta az országot. Szeged, Kassa, Kolozsvár, Miskolc, Nagyvárada, Arad voltak pályájának főbb állomásai. Komikus szerepeket játszott. F.Sz. *Bolzmán* (Albini: Veszedelemes nagynéne); *Stutzi* (Szigligeti E.: Két pisztoly); *Bengali* (Beecher-Stowe-Dumanoir-D’Ennery: Tamás bátya kunyhója); *Kényházi* (Eötvös J.–Szigeti J.: Viola); *Ruskó* (Telepi Gy.: Borsszem Jankó). – Ir. Molnár Gy.: Világostól Világosig (Szabadka, 1881).

TÖRÖK ISTVÁN

Török István (Gyergyószentmiklós, 1924. jan. 2.–): színész. A színházalapító 1953-as évfolyam tagja, és azon kevesek egyike, akik végig kitartottak a szatmári Északi Színház mellett, átsegítve a buktatókon és cselekvő részt

vállalva a korszakonkénti megújulásból. Széles skálájú jellemzés, alakításai bensőségesek, élénk átélő keppességről tanúskodnak. Prózai és zenés darabokban egyaránt szívesen szerepelt. Legnagyobb sikereit mégis a gondokkal, bajokkal küszködő, kissé makacs, kissé bumfordi figurák megleveletésével érte el. F.Sz. *Balázs* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Balga* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Doolittle* (Shaw: Pygmalion); *Dandin György* (Molière); *Leprás Mátyás* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Kovács Feri* (Karácsony B.: A rút kis kacska); *Börtönőr* (Székely J.: Hugenották).

Török Iván (Bp., 1941. nov. 20.–): díszlettervező. 1964-ben szerzett diplomát a bp.-i Iparművészeti Főiskola díszlettervező szakán. Pályája Miskolcon indult, majd 1965–1969 között a Nemzeti Színház tervező-szenikusa volt. Tervezett a szolnoki, a Szigligeti, a Madách Színháznak és az Irodalmi Színpadnak is. 1970 óta Reykjavíkban él. Hatásos színpadi tereket alakít ki. F.T. Brecht: *Coriolanus*; Déry T.: *Becs, 1934*; Garcia Lorca: *Vernász*.

Török József (Máramarosziget, 1922. jan. 21.–): színész. 1950-ben végzett a Magyar Művészeti Intézetben Kolozsvárt, és a város társ.-ához szerződött. 1956-ban átszerződött a szatmári Északi Színházhoz, ahol nyugdíjazásáig szerepelt. Megfontolt egyénisége karakterek alakítására predesztinálta. F.Sz. *Kreon* (Szophoklész: Antigoné); *Castel-Jaloux* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Tyetyerev* (Gorkij: Kispolgárok); *öreg Nagy* (Bródy S.: A tanítónő).

Török Katalin (Kolozsvár, 1930. júl. 9.–): színésznő. 1965-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, és előbb a szatmárnémeti, majd 1957. aug.-tól a kolozsvári társ.-hoz szerződött, amelynek 1986-ig, nyugdíjazásáig tagja maradt. Karakter szerepek hosszú sorát játszotta el, főként az élet megpiptortjait, a keservekkel, gondokkal küszködő aszszonyokat. Érzelmi telítettség és szikár kifejezőeszközök jellemzik alakításait. F.Sz. *Nelly* (Barta L.: Szerelem); *Kocsmá Jenny* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Adela* (Baranga: Jámborlelkű Szent Flórián); *Vinczéné* (Bálint T.: A sánta angyalok utcája); *Aneta Duduleanu* (Kiritescu: Szarkafészek).

Török Magdolna → *Váradyné Török Magdolna*

Török Mária; Mimi (Kolozsvár, 1822. jan. 5.–Bp., 1895. dec. 16.): színésznő. **Török István** (?–1852) kolozsvári színész lánya. 1837. okt.-ben lépett először színpadra szülővárosában. 1841. jan. 11.-től *Latabár Endre* úttörő színész, majd igazgató felesége, s együtt járták a vidéki városokat. Eleinte másodénekesnői, szubrett szerepek mellett csacska nőket játszott, majd a későbbiekben áttért igazi karakterének megfelelően a komikai szerepkörre. F.Sz. *Annus* (Weber: A bűvös vadász); *Ritta* (Hérolde: Zampa); *Gienetta* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Abigail* (Scribe: Egy pohár víz); *Vilmos* (!) (Benedix: A bácsi); *Júlcza* (Szigligeti E.: Szökött katoná). Testvérei *Kovács Benin* **Török Katica**, a vidék és Kolozsvár kedvelt komikája és ifj. **Török István**, aki *Latabárnál* működött legtovább.

M.A.: 1837: Göde; 1839–42: Kilényi Dávid; 1842-től *Latabár Endre*; 1846–47: Kilényi Dávid.

Török Miklós (?–?): énekes-színész. 1836-ban sokat ígérő tenoristaként tűnt fel Kassán és Kolozsvárott. 1838–1848 között megszakításokkal a Nemzeti Színház kórusában énekelt. 1839-ben Pécssett szerepelt. 1844-ben a Szerdahelyi–Havi társ. tagja volt. 1848–49-ben honvéd. 1849–1854 között *Latabár Endre* társ.-ának segédzenésze. 1865–66-ban Kolozsvárott szerepelt. F.Sz. *Lorenzo* (Bellini: Róméo és Júlia); *Lévi* (Körner:

Zrinyi); *Gringoire* (Hugo–Birch–Pfeiffer: Notre-Dame toronyőre); *Gyuri* (Szigligeti E.: Liliomfi).

Török Miklós (Nagyenyed, 1848–Nagyenyed, 1887. aug. 30.): énekes (basszus). 1865-től szerepelt *Follinusz* János társ.-ánál. 1869-ben szerződött Kolozsvárra, s addig játszott ott, míg 1872-ben elvette feleségül *Szakáll Rózát*. Attól kezdve haláláig hűségesen követte őt városról városra. Jellem- és karakter szerepek kitűnő megformálója volt. F.Sz. *Fernando* (Verdi: A trubadúr); *Basilio* (Rossini: A szevillai borbély).

Török Miklósné; *Szakáll Róza* (Debrecen, 1849–?): színésznő. *Szakáll Antal* húga, *Zöldy Miklós* nevelt lánya. Gyermekkorától szerepelt színpadon. 1861-től húsz évig Debrecenben játszott rövid megszakításokkal, 1900-ban *Krecsányi Ignác* társ.-ától ment nyugállományba. A vidék elismert kiválósága, szendéje, majd drámai színésznője volt; a Nemzeti Színház többször próbálta szerződtetni, de nem hagyta el a vidéki színpadot. F.Sz. *Szederváry Camilla* (Csiky G.: Proletárok); *Erzsébet* (Szigeti I.: Rang és mód); *Leonora hercegnő* (Feuillet: Delila); *Dolores* (Sardou: A haza).

M.A. 1861–81: Debrecen (kivéve: 1863–64: Győr); 1865–67: Arad; 1875–76: Arad; 1876–77: Székesfehérvár; 1881: Nyíregyháza; 1882–83: Szeged; 1883–85: Győr; 1885–86: Székesfehérvár; 1886–87: Szabadka; 1887–90: Kolozsvár; 1890–93: Székesfehérvár; Szeged, majd Győr; 1893–94: Szabadka; 1894–1900: Temesvár, Pozsony.

Török Rezső (Bp., 1895. dec. 12.–Bp., 1966. nov. 7.): író, színpadi szerző. 1916-ban újságíróként kezdte pályáját. Rendkívül termékeny színpadi szerző volt. Egyfelvonásosait, zenés vígjátékait, operettjeit külföldön is játszották. F.M. *Juhászlegény, szegény juhászlegény* (zene: Magyar L., 1927); *Borcsa Amerikában* (Emőd T.-sal, 1927); *A meztelen ember* (1927); *Két lány az utcán* (Emőd T.-sal, 1929); *A harapós férj*, címváltozata: *Ipafai lakodalom* (Emőd T.-sal, zene: Komjáthy K., 1931); *Fizessen nagysád* (Emőd T.-sal, 1932); *Csipetke* (zene: Fényes Sz., 1933); *Pityu* (1935); *Nehéz ma férjhezmenni* (1940); *Vök iskolája* (Innocent Vincze E.-vel, zene: Farkas F., 1958).

Török Sándor (Homoróddaróc, 1904. febr. 5.–Bp., 1985. ápr. 30.): író. Középiskolai tanulmányait abbahagyta, Erdélyben fizikai munkából tartotta fenn magát, és rövid ideig színész is volt. 1923-tól Erdélyben, 1929-től Szegeden, 1931-től Bp.-en volt újságíró. 1945 után a Rádiónál dolgozott, 1950-től a Tankönyvkiadó szerk.-je, 1959-től a Család és Iskola c. lap főszerk.-je volt. 1933-ban mutatta meg első színművét a Nemzeti Színház. Baumgarten- (1933) és József Artilla-díjas (1974). Drámái: *Az idegen város* (1933); *Bankett a Kék Szarvasban* (1935); *A komédiás* (1936); *Április* (1936); *Prométheusz nem bánta meg* (1939); *A Pál utcai fiúk* (Molnár F. regényéből, 1954).

Török Sándor Béla (Nagykároly, 1911. febr. 8.–Kolozsvár, 1990. febr. 10.): színházi szakíró. 1945-től kezdve a kolozsvári Bolyai Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán tanult három évig. Színházi vonatkozású cikkei és interjúi már a harmincas évek közepétől napvilágot láttak a *Pásztiortúzb*ben, az *Ellenzék*ben, az aradi *Vasárnap*ban, majd az *Utunk*ban és más lapokban és folyóiratokban. 1946–1949 között a kolozsvári Magyar Művészeti Vezérfelügyelőség titkára, majd az Állami Magyar Színház művészeti titkára volt.

Török Sarolta (? 1945. ápr. 16.–): színésznő. Tanárképző főiskolát végzett 1974-ben. Pályáját 1970-ben a kecskeméti Katona József Színházban kezdte, 1974-től az Állami Déryné Színházban, 1978-tól 1984-ig a Népszínházban játszott. Jelenleg szabadfoglalkozású szín-

művésznő. F.Sz. *Nő* (Shaw: A sors embere); *Kalinka* (Georgiev: Önmaguk bírái); *Herceghisasszony* (Svarc: Hókirálynő); *Lili* (Gábor A.: Dollárpapa); *Jenny* (Miller: Az ügynök halála).

Török Tamás (Bp., 1925. máj. 31.–Bp., 1993. ápr. 7.): író, rendező, dramaturg. A Pázmány Péter Tudományegyetemen m.–filozófia–esztétika szakot végzett 1948-ban, majd a Magyar Rádió rend.-je, 1956–1957 között a dramaturgia vezetője volt. 1958-tól 1960-ig a győri Kisfaludy Színház dramaturg-rend.-je, utána 1962-ig a Hunnia Filmgyár dramaturgia. 1970–1985 között ismét a Magyar Rádió irodalmi igényessége, jó ízlésű, sokoldalú, árnyalatokra érzékeny rend.-je. Jászai Mari-díjas (1975), érdemes művész (1983). F.R. Schiller: *Don Carlos*; Csehov: *Sirály*; Ibsen: *John Gabriel Borkman*; Dreiser: *Amerikai tragédia*. F.M. *A Rádió színpadán* (1970); *A vértanú* (regény, 1985); *Kemény Zsigmond hallgatása* (regény, 1986); *Erdélyi Mefisztó* (regény, 1988). Drámai művei: *Az eltűszentett birodalom* (1953); *Dél Keresztje* (1955); *Esperanza* (1957). Hangjátékai: *Krúdy-fantázia* (1974); *A király és az idő* (1989); *Blandrata György szabadsága* (1991).

Török Vera (? , 1938. máj. 1.–): színésznő. Zeneiskolai énekszakot végzett 1964-ben, majd az egri Gárdonyi Géza Színházhoz szerződött. 1966-tól a kaposvári Csiky Gergely, 1971-től a Szegedi Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Glavári Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy); *Marica grófnő* (Kálmán I.); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Golde* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Lili bárónő* (Huszka J.).

Török Zsigmond (Szolnok, 1826. jan. 22.–Szabadka, 1882 után): színész, színingazgató, szakíró. A jogvégzett ~ 1843-ban jurátus a pozsonyi országgyűlésen, 1846-ban a Pesti Divatlap segédszerk.-je. Első fellépése a Nemzeti Színházban 1848. jan. 30-án volt. A szabadságharcban honved, majd hadifogoly. 1851-től színész és színig. Pályája főbb állomásai Arad, Debrecen, Nagyvárád, Szatmár. 1853-ban vendégként fellépett a Nemzeti Színházban is. 1862 után esküdt Nógrád megyében. 1882-től törvényszéki bíró Szabadkán. Cikkeiben (Hölgyfutár, 1856. ápr. 24–25., Napkelet, 1859. nov. 20.) a vidéki színészet helyzetének rendezését sürgette. Szerepköre – kevés színlapadat miatt – nem határozható meg. F.Sz. *Dezső* (Czakó Zs.: I. László és kora); *Myska* (Katona J.: Bánk bán); *Zarándi Béla* (Vahot I.: Farsangi iskola); *Bois-joli* (Dumanoir–Clairville: Az élet színfalai). Könyve: *Apró fényképek; Emlékek* (Szabadka, 1882).

Török B. Mancsi (Vinkovci, 1890. márc. 15.–?): színésznő. 1925-ben lett tagja a Nép kör együttesének Szabadkán. Sokat és sokféle szerepkörben játszott. Naivakat, fiatal tragikákat alakított, de komédiákban és operettekben is fellépett. Néha rendezést is vállalt. 1945 utáni életpályája nem ismeretes. F.Sz. *Alvingné* (Ibsen: Kísértetek); *Florka* (Garvay A.: Bent az erdőben).

Törökné Hetényi Amália (?–?): színésznő. 1845-től gyermekszíneszként lépett színpadra. Édesapja, *Hetényi József* társ.-aiban játszott, fellépéseire 1861-ig vannak adataink. *Török Zsigmond* színész felesége lett, vele együtt vonult vissza a színésztől. Elsősorban kortárs színművek fiatal leány- és asszonyszerepeit alakította. F.Sz. *Vilma* (Eötvös J.–Szigeti J.: Viola); *Rózsa* (Szigeti J.: A szép juhász); *Évi* (Szigligeti E.: A cigány).

Törteli László (Temerin, 1956. ápr. 12.–): színész. Az újvidéki Művészeti Akadémia színész szakán végzett 1982-ben, *Patáki László* osztályában. Az Újvidéki Rádió egy.-ének tagja, ritkán szerepel színházban. Fellépett a Tanyaszínház és az Újvidéki Színház előadásaiban, kisebb epizód szerepeket játszik.

Törzs Jenő (Bp., 1887. ápr. 23.–Bp., 1946. febr. 1.): színész. 1906-ban fejezte be tanulmányait a SzAk-n, majd a Thália Társaság tagja lett. 1907-től 1923 őszéig a Magyar Színházban, az 1923–24-es évadban a Renaissance, majd az évad végén, ill. az 1924–25-ös évadban a Belvárosi Színházban játszott. 1925. szept.–nov.-ben a Vigszínház tagja. Ezután 1929 őszéig ismét az Izabella téri színházban játszott. Az 1929–30-as évadtól három éven át a Vigszínházban lépett fel. 1932 őszétől 1940. szept.-ig újra a Magyar Színházban szerepelt. 1941-től 1945-ig nem lépett színpadra. 1945-ben a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek haláláig tagja volt. ~ a Thália Társaság Ibsen-, Heijermans-, Gorkij-előadásain tűnt fel új, bensőséges játéktílusával. A Thália produkcióiban kapott feladatok a Magyar Színház előadásainak főszerepeivel folytatódtak. Jellegzetes szerepköre az Izabella téren a klasszikus drámák hősszerepei, társadalmi drámák és vj.-ok hódító, elegáns figurái. Emellett karakterfeladatokat is kapott. A Vig-, a Renaissance és a Belvárosi Színház elsősorban a két utóbbi szerepkörben foglalkoztatta. Alakításait lenyűgöző szuggesztivitás, tudatos mértéktartás, mély átélőképesség jellemezte. F.Sz. *Rank* (Ibsen: Nóra); *Ferenc, reichstadti herceg* (Rostand: A sasfiók); *Hamlet* (Sh.); *Faust* (Goethe); *Blanco Posnet* (Shaw: Blanco Posnet elárultatása); *Kelemen* (Molnár F.: A farkas); *Peer Gynt* (Ibsen); *Csacinszky* (Szép E.: Lila ákac); *Agárdi Péter* (Heltai J.: A néma levente); *III. Richárd* (Sh.); *Nyukin* (Csehov: A dohányzás ártalmasságáról). Könyve: *Fekete futár* (regény, 1920). – Ir. Staud G.: T. J. (adattár, 1961).

TÖRZS JENŐ – *Hamlet* (Sh.)

tragédia (görög): 1. a *dráma* egyik alapvető műfaja. Kiemelkedő személyiségű hősei elbuknak a környezetükkel v. a saját lelkiismeretükkel folyó küzdelemben, külső, ill. belső konfliktusaikban, de bukásuk felemelő, megtisztító érzést – katarzist – kelt a befogadóban; 2. tragikus végkifejlettel záruló *színjáratípus*. Sajátos dramaturgiai (pl. választékos nyelvhasználat, nemegyszer verses színjátekészöveg) és színészi (pl. akadémikus-konzervatív előadói stílus) eszközöztára határozza meg az e típusba tartozó színjátekákat. – Ir. Beöthy Zs.: A tragikum (1887); Rákosi J.: A tragikum (1924); Ungvári T.: Modern tragikum – tragikus modernség (1966); Ungvári T.: Poétika (1967).

tragika (görög): a tragédiák, szomorujátékok *hősnői* szerepeit alakító színésznő. Alkati követelményei a mél-

tóságteljes megjelenés és a zengő orgánium. A klasszikus m. színpadi irodalomból ilyen szerep pl. *Gertrudis* (Katonai: Bánk bán); *Irene* (Kisfaludy K.); *Dalma* (Jókai M.). A szerepkör legnevesebb hazai képviselői *Kántorné*, *Laborfalvi Róza*, *Jászai Mari*, *Tökés Anna*, *Lukács Margit*.

Travaglia, Pietro (Milánó, a 18. sz. közepe-?, 1809 után): olasz építész, színházi festő, díszlettervező. Milánóban, a híres *Gallari*-család műhelyében tanult. 1771-ben szerződött Eszterházára, ahol 27 évig működött. Először a díszletek és a színházi világítás gondozását bízták rá, de hamarosan átvette az operai és bábszínházi díszletek többségének tervezését, valamint ráhárult a szabadtéri ünnepségek, bálók, felvonulások, tűzijátékok stb. dekorációjának és technikai kivitelezésének megtervezése is. 1791-ben nyerte el a m. állampolgárságot. 1798-ban ment nyugdíjba. 1802-ben Pozsonyba telepedett át. Az 1780-as évekől származó vázlatkönyvét az OSZK Színháztörténeti Tára őrzi. – Ir. Barokk, klasszicista és romantikus díszlettervek Magyarországon (1976).

Tréfás György (Bp., 1931. okt. 6.–): énekes (basszus). Zenei tanulmányait magánúton végezte. 1952–1957 között a Honvéd Művészegyüttes tagja, 1957 óta a debreceni Csokonai Színház magánénekesse. Több külföldi turnén szerepelt nagy sikerrel. Oratóriuménekesként is elismert. Alakításait drámai erő és mély emberismeret jellemzi, mindig a tökéletes színpadi kidolgozottságra, teljes átélésre törekszik. Liszt Ferenc-díjas (1968), érdemes (1980) és kiváló művész (1990). F.Sz. *Sarasztro* (Mozart: A varázsfuvola); *Ozmin* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Zakariás* (Verdi: Nabucco); *II. Fülöp* (Verdi: Don Carlos); *Doszifej* (Muszorgszkij: Hovanscsina).

TRÉFÁS GYÖRGY

tréger: →*díszlettartó*

Trenka Éva (Kolozsvár, 1922–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait Bp.-en a Zak-n végezte, 1945-ben. 1945-től 1948-ig Kolozsvárott zenetanár, majd 1948–1970 között az ottani Magyar Opera magánénekesnője volt. 1949-ben debütált. Pályafutása során több mint negyven opera vezető koloratúr és lírai szoprán szerepét alakította. Hangversenyénekesként is sikeres volt. Bel- és külföldön egyaránt rendszeresen vendég szerepelt. 1964-ben érdemes művész címmel tüntették ki. 1974–75-ben Ankarában az Operaház ének mesternője

volt. Gyakran közreműködött rádió- és hanglemezfelvételeken. F.Sz. *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Gara Mária*, *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László); *Liu* (Puccini: Turandot); F.R. Flotow: *Mária*; ifj. J. Strauss: *A denevér*.

TRENKA ÉVA

Tresz Zsuzsanna (Pécs, 1956. aug. 30.–): bábszínész, báb- és díszlettervező. A pécsi Bóbita Bábegyüttesben bábozott, majd 1981-től a hivatásos Bóbita Bábszínház tagja lett. 1985-ben végezte el a Bábstúdiót. Ezután 1991-ig a Pécsi Nyári Színház jelmeztervezője volt. F.T. Károlyi A.: *Hőfeherke és a hét törpe*; Kós L.: *Operasálatá*; *Show*; *Paródia*.

Tripammerné Lovassy Betti (? 1827–Bp., 1875. okt. 13.): énekesnő. Első fellépése 1846. márc. 6-án a Nemzeti Színházban volt, de ekkor még nem szerződötték. 1846–1848 között Brünnben, majd Lipcsében énekelt. 1848–51-ben lett a Nemzeti Színház tagja. 1851-ben ment férjhez, és házassága révén *Szigeti József* sógornője lett. Lírai és koloratúrszoprán szerepeket énekelt, de népszínművek főszerepeiben is sikerrel lépett fel. F.Sz. *Adina* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Abigél* (Verdi: Nabucco); *Linda* (Donizetti); *Mátyás* (Erkel F.: Hunyadi László); *Rózsa* (Egry B.: Két Sobri).

Trocadero Kabaré: az 1901-ben megnyílt Király u. 77. sz. alatti Tátra Kávéházban 1910-ben *Nemzetközi Cabaret* néven német és m. nyelvű műsort játszottak. 1911-ben *Grüner* Jakab tulajdonos ~-ra változtatta nevét. 1919-ben fia, Oszkár vette át a kabarét, aki jól pergő, színes műsort játszott. 1921-től *Harmath Imre*, a jövővű librettista és kabarészerző vezette a ~t. Társ.-a a műfaj legjobb erőiből állott: *Sólyom Janka*, *Haraszti Mici*, *Békeffi László*, *Salamon Béla*, *Sziklai József*. Egy év múlva *Salamon Béla* és *Ferenczy Károly* próbálkozott kabaréműsorral, *Új Trocadero* néven. 1925-től *Európa Nagykávéház*, 1926. márc.-ban *Lovász József* Színház és *Sándor József Pengő Kabaré* néven egyetlen műsort mutatott be itt. 1927-ben a kabaré megszűnt.

Trokán Péter (Újpest, 1946. júl. 4.–): színész. Pályáját 1969-ben kezdte a Nemzeti Színház Stúdiójában. 1970–72-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja volt, majd egy évadot töltött a debreceni Csokonai Színházban. 1973–1978 között ismét a kecskeméti Katona József Színház művésze volt, aztán négy évig a Népszínházban játszott. 1982-től a Nemzeti Színház

színésze. Az 1989–90-es évadra a József Attila Színházba szerződött. 1990 óta szabadfoglalkozású. Drámai fő- és mellékszerepeket egyforma intenzitással alakít. Több televíziós filmben szerepelt. 1990-től a Magyar Színész Kamara vezetőségi tagja. 1977-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Nick* (Albee: Nem felünk a farkastól); *Ábel* (Sütő A.: Káin és Ábel).

Tschugmall, Ch. J.: → *német vándorbábosok Magyarországon*

Tücsök Edit (Barcs, 1965. aug. 26.–): táncosnő. 1983 óta a Rock Színház magántáncosa. Több előadásban játszik kisebb szerepeket. F.Sz. *Musical, musical* (összeállítás híres musicalekből), *Tücsök, csepűragó* (Szakcsi Lakatos B.: A bestia).

tülfellépés; *tuli*: a színésznek éves szerződésében rögzített havi előadásszámon felüli fellépése színháza produkcióiban, melyért alapbérén túl *fellépti díjat* kap.

Tunyogi István (? , 1945. júl. 17.–): színész. 1968-tól az Állami Déryné, 1976-tól a Békés Megyei Jókai, 1981-től a kecskeméti Katona József, 1984-től a veszprémi Petőfi, 1986-tól a győri Kisfaludy Színház tagja. F.Sz. *Pixi* gróf (Szirmai A.: Mágnaš Miska); *Dönci* (Szakonyi K.: Adáshiba); *Oroszlán* (Baum: Óz, a nagy varázsló); *Sűgő* (Csehov: Hattyúdál).

Tunyogi Péter (Tatabánya, 1960. okt. 19.–): színész. A SzAk után 1984–1987 között a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1987 óta az egri Gárdonyi Géza Színház művésze. Több televíziós filmben játszott főszerepet. F.Sz. *Bálint* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Hermész*, *Erő*, *Erőszak* (Aiszkhülosz: Leláncolt Prométheusz); *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom).

Turán Róbert, **B.**: Ben *Turán* (Szeged, 1945. máj. 8.–): dramaturg, drámaíró. 1974-ben végezte el a SzAk-t, majd a Madách Színházhoz szerződött, melynek 1991-ig tagja volt. 1991-től szabadfoglalkozású művész. F.M. *Madarak röpte* (1972); *Melina* (1978); *Csellengők* (1982); *Magyar Királyi Európaalattjáró* (megjelenés előtt).

Turányi Alajos (Bp., 1889. szept. 29. ?): színész. *Rákosi* Szi di színiiskoláját végezte, majd vidéki városokban szerepelt. 1918-tól 1944-ig a Nemzeti Színház színésze és statisztavezetője volt. 1926-ban Farkas–Ratkó-díjat kapott. Társalgási- és amorozó-szerepkörben indult pályája, a Nemzeti Színházban epizodista lett. F.Sz. *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Ráthy* (Herczeg F.: Három testőr); *Le Bret* (Rostand: Cyrano de Bergerac); *Inas* (Márai S.: Kaland).

Turay Antal (Bp., 1879–?): színész. *Rákosi* Szi di színiiskoláját végezte, 1901-ben a Városligeti Színkörben kezdte pályáját, majd vezető vidéki társ.-oknál – *Mezei Béla*, *Mariházy* Miklós, *Heltai* Hugó – hősszerepeket játszott. Rend.-ként is működött. F.Sz. *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Othello* (Sh.), *Romeó* (Sh.: Rómeó és Júlia).

Turay Ida; *Thurmayer* (Rákospalota, 1907. szept. 28.–): színésznő. 1 évet végzett a SzAk-n. 1924-ben kezdte pályáját. 1945-ig szinte valamennyi fővárosi magánszínházban fellépett: 1924–26-ban a Renaissance, 1925–29-ben, 1932–35-ben, 1938-ban, 1940-ben a Belvárosi, 1926-ban, 1931-ben, 1934-ben, 1944-ben a Vig-, 1928–31-ben, 1935-ben, 1937–38-ban a Magyar, 1932-ben a Művész, 1939-ben a Royal és a Pesti, 1940-ben és 1943-ban az Andrassy, 1941–42-ben az Új Magyar, 1942-ben a Madách, 1943-ban a Fővárosi Operettszínházban, 1943-ban, 1944-ben a Márkus Parkszínházban. 1944-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött.

Az igazolóbizottság eltiltása után 1946-ban a Magyar, a Művész és a Fővárosi Operett-, 1947-ben a Belvárosi, 1948-ban a Művész Színházban szerepelt. 1949–1951 között a Kamara Varieté, 1951–1956 között a Vidám Színpad tagja volt. 1957-től 1974-ig férjével, *Békeffy* Istvánnal külföldön élt. 1970-ben az USA-ban és Kanadában vendégszerepelt. Hazatérte után fellépett 1973–74-ben az Irodalmi Színpadon, 1975-ben a Vígyszínházban, 1976-ban a Vidám Színpadon, 1986-ban a Körszínházban, 1989-ben a Játékszínben. 1978–1991 között a Thália Színházban játszott. Színházi életünk sajátos egyénisége. Kezdetben naivaszerepeket kapott, később idősebb hölgyek megformálásával volt sikere. Kedves, kellemes megjelenésével, bájos humorával, jó énekhangjával hódított. 1929–1952 között számos m. filmben is feladathoz jutott. Erdemes művész (1987). F.Sz. *Susanne* (Wolff–Duvernois: Őszi szerelem); *Pücsök* (Bánffy M.: Maskara); *Columbia* (Jonson–Zweig: Volpone); *Nina Petrovna* (Meller R.: Irja hadnagy); *Az asszisztensnő* (Békeffy I.: Kozmetika); *Toinette* (Molière: A képzelt beteg); *Terka* (Buday D.–Eisemann M.–Fényes Sz.: Egy boldog pesti nyár); *Gizi* (Békeffy I.–Stella A.: Janika); *Katalin* (Sh.: A makrancos hölgy); *Eliza* (Shaw: Pygmalion); *Rákosi Szi di* (Kellér A.–Békeffy I.–Kazimir K.: Bal négyes páholy); *Marosiné* (Molnár F.–Zerkovitz B.: A doktor úr). – Ir.: Párkány L.: T. I. egyes szám első személyben (1989).

TURAY IDA

Turay Mihály (Szakcs, 1884–?): karmester. Művészi pályáját 1908-ban kezdte. Kisebb vidéki színházaknál szerzett gyakorlatot, majd öt éven át volt a Pécsi Nemzeti Színház karnagyja. Később működött Székesfehérvárott, Nyíregyházán, Győrött, a budai Várszínházban, Újpesten, majd 1926-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött. **Turcsányi** Erzsébet (Bp., 1939. okt. 16.–): báb-színésznő. 1961-ben Felsőfokú Óvónőképzőt végzett. 1964-ben szerezte meg a Bábstúdióban diplomáját. 1962-től az Állami Bábszínház művésznője. 1992-ben a Budapest Bábszínház tagja lett. Kiváló karakterszínész. Jászai Mari-díjas (1988). F.Sz. *Frici* (Csajkovszkij: Diótörő); *Fajankó, Róka* (Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai); *Boszorkány* (Baum–Tóthfalusi I.: Óz, a nagy varázsló); *Puck*, *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Übü mama* (Jarry–Balogh G.: Übü király); *Andris* (Török S.: Kököjszi és Bobojsza); *Királyné* (Arany J.–Gáli J.: Rózsa és Ibolya).

Turcsányi Olga; *Turchányi* (Bp., 1878. szept. 9.–Bp., 1937. okt. 18.): színésznő, énekesnő. 1895-ben a Budai Színkörben kezdte pályáját. 1898-ban Kolozsvárott és Aradon, 1902-ben és 1906-ban a Magyar Színházban, 1907-ben a Népszínházban játszott. 1907–1908-ban a Bonbonnière Kabaré tagja volt. 1909-től férje, *Mariházi* Miklós társ.-ával vidéken játszott. 1927–28-ban a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. F.Sz. *Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Erika* (Csepregy F.: A sárga csikó).

Turcsy Jolán (Csongrád, 1901. dec. 28.–?): színésznő. 1923-tól 1944-ig vidéki városokban – Debrecen, Pécs – vezető társ.-oknál operettek primadonnaszerepeit játszotta. F.Sz. *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Fejedelemszony* (Zeller: A madarász); *Alexandra* (Szirmai A.)

Turgonyi Pál (Bp., 1919. ápr. 17.–): színész. A SzAk-t 1941-ben végezte el, és Kolozsvárra szerződött. 1947-től három évadot a Pécsi Nemzeti Színházban töltött, majd egyet a Nemzeti Színházban. 1951–56-ban A Magyar Néphadsereg Színházának volt a tagja. 1956-tól 1988-ig a József Attila Színház művésze. Főként karakterszerepeket alakít. F.Sz. *Claudius* (Sh.: Hamlet); *George* (Steinbeck: Egerek és emberek); *Brighella* (Goldoni: Két úr szolgája).

Turi Elemér; *Turgonyi* (Mezőtúr, 1874. ápr. 3.–Bp., 1944. jún. 21.): színész, rendező, színházigazgató. 1893-ban *Krecsányi* Ignác társ.-nál kezdte pályáját, s éveket töltött itt (1902–03, 1905–08). 1903–1905 között a Királyi Színház tagja volt. 1908–09-ben Kövessy Albert társ.-ához került. 1909–10-ben a Városligeti Színkör rend.-jeként működött. 1911–1913 között a soproni színház élén állt, de csődbe jutott. Harcolt az I. világháborúban. 1918-ban a Katonaszínészek Szövetségének elnöke lett. 1919 szept.-ében a Várszínház helyettes ig.-ja és rend.-je volt. 1924–25-ben a Magyar Színházban szerepelt. 1925-ben a Művész Színpad vezetőségének tagja lett. 1925 okt.-ében nyugdíjba ment, de néhányszor még szerepelt bp.-i színházakban. 1928-ban megalakította a Nyugdíjas Színészek Egyesületét. Az Országos Színészegyesületben is tevékenykedett. Szerepelt filmen és rádióban. F.Sz. *Rafaél* (Heijermans: Gettó); *Ocskay brigadéros* (Herczeg F.); *A férj* (Molnár F.: A vörös malom).

Turián György (Miskolc, 1930. ápr. 27.–Ausztria, 1992. okt. 12.): rendező. A SzAk színházrendező szakát végezte el 1953–1958 között. Ezután négy évig a Pécsi Nemzeti Színházban rendezett. 1962–66-ban a vespérmű Petőfi Színház főrend.-je, majd ig.-ja volt. 1966-tól 1973-ig a kecskeméti Katona József Színház főrend.-je. 1973-tól a Magyar Rádió rend.-je, majd vez. rend.-je. Többször rendezte a Savaria történelmi karnevált, a nagyvázsonyi lovasjátékokat és a visegrádi palotajátékokat. Több hangjátékot is írt és rendezett. 1984-ben Jászai-díjat kapott. F.R. Shaw: *Az ördög cimborája*; Madách I.: *Mózes*. F.M. *Az elcsérelt királyfi*.

turné (francia): egy színtársulat v. önálló műsorral lépő előadóművész *vendégjáték*-sorozata, művészi körútja vidéken v. külföldön.

Turner Ilka: → *Tiszay* Dezső, Gyulai

Turner Szigmond (Pozsony, 1925. jún. 10.–): színész. 1943–45-ig Bp.-en magániskolában tanult színezetet. Pályája elején Bp.-en és Pozsonyban, 1950-től a Faluszínházban, majd 1952-től a komáromi Magyar Területi Színházban játszott, ahol már az első évadban sokoldalú színészként mutatkozott be. Hamarosan az együttes élére került. Kezdetben vigjátéki alakokat, később társadalmi ellentmondásokat hordozó figurákat testesített meg. F.Sz. *Figaro* (Beaumarchais: A seviliai borbély, Figaro házassága); *Petruchio* (Sh.: A makrancos

hölgy); *Marco* (Miller: Pillantás a hídról); *Capulet* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Karenin* (Tolsztoj: Anna Karenina).

Turola Emma (Torino, 1859–?): énekesnő (szoprán), pedagógus. Olasz származású. Hazai és bécsi színpadok után 1883-ban lépett fel először a Nemzeti Színházban, majd 1887-ig az Operaházban mintegy 400 estén énekelt, mezzoszoprán szerepeket is. *Sába királynőjeként* (Goldmark K.) búcsúzott el a színpadtól. 1913–14-ben éneket tanított Bp.-en. Széles repertoárjában legsikeresebbek a szenvedélyes, drámai szerepek voltak. F.Sz. *Margit* (Gounod: Faust); *Margit* (Boito: Mefistofele); *Gioconda* (Ponchielli).

Turpinszky Béla, dr. (Léva, 1931. dec. 10.–): énekes (tenor). Jogi tanulmányaival párhuzamosan *Réti* József, *Malczky* Oszkár, *Svéd* Sándor növendéke volt. 1957–1986 között az Operaház magánénekesse. Wagner tenorszerepeiben rendszeresen vendégszerepelt az akkori NSZK számos operaházában. 1974-ben Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. F.Sz. *Sid* (Britten: Albert Herring); *Siegmund* (Wagner: A walkür); *Siegfried* (Wagner: Siegfried, Istenek alkonya); *Stolzinger Walter* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok).

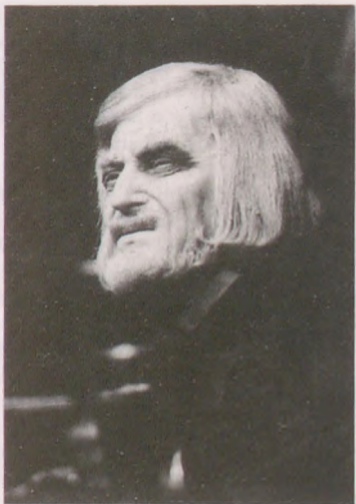
Turpinszky G. Béla (Bp., 1955. jan. 31.–): színész. 1977-ben végezte el a SzAk-t, utána a Budapesti Gyermekszínház tagja volt. 1985–87-ben a Szegei Nemzeti Színházban játszott. 1987 óta a kecskeméti Katona József Színház művésze. Remek énekhangja van. Többször vendégszerepelt külföldön. F.Sz. *Berger* (MacDermot–Ragni–Rado: Hair); *Tony* (Bernstein: West Side Story); *Jancsó Bálint* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

Turza Irén (? , 1955. márc. 28.–): színésznő. 1979 óta a szolnoki Szigligeti Színház tagja. Főként epizód-szerepeket alakít. F.Sz. *Carmen* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Glória* (Knott: Várj, amíg sötét lesz); *Mama* (Örkény I.: Pisti a vízvezetárbán).

Tuschl, Sebastian (?–?): a pesti Chemnitzer Caffeehaus tulajdonosa, színházberlő („Ludorum et Spectaculorum Theatralium Arendator”). 1785-ben bérelte ki a pesti Rondellát, valamint az Ofener Holztheatert, az ún. Reischl-színházat („bódé”), ill. a jelentős anyagi sikert hozó Hetz-Theatert, állatheccek színhelyét (1787–1796). 1790–1793 között a színházak bérletét átadta *Unwerth* Emmanuel grófnak, majd 1794-től ismét visszavette, 1799-től pedig önállóan igazgatott. – Ir. Bayer J.: A nemzeti játékszín története (1887); Pukánszkyne Kádár J.: A budai és pesti német színezet története (1914); Binal, W.: *Deutschsprachiges Theater in Budapest* (Wien, 1972).

Tusnek Ottília (Zsombolya, 1924. ápr. 6.–): színésznő. Műkedvelői kezdés után két évig – 1953–55-ben – a hivatásossá vált zrenjanini Madách Színház tagja, majd banktisztviselői kitérő után az Újvidéki Rádió színésze. Éhez szerződött, és az Újvidéki Színház előadásaiban lépett fel. Drámai szerepeket játszott, számos hangjáték főszerepét alakította. F.Sz. *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Giza* (Örkény I.: Macskajáték); *A hölgy* (Karinthy F.: Bösendorfer); *Madame Rosliguette* (Kopit: Jaj, apu, szegény apu...); *Abby* (Kesslering: Arzen és levendula); *Cocteau*: Emberi hang (monodráma).

Tutsek Piroska (Brassó, 1905–?, 1979. dec. 24.): énekesnő (mezzoszoprán). Ének tanulmányait Bp.-en, Berlinben és Rómában végezte. 1933–1948 között az Operaház magánénekesnője, közben 1936–44-ben Bruno *Walter* meghívására a bécsi Staatsoper tagja volt. Vendégszerepelt a milánói Scalában és Salzburgban. Később énektanárként működött. F.Sz. *Kundry* (Wagner: Parsifal); *Ortrud* (Wagner: Lohengrin); *Azucena* (Verdi: A trubadúr).

TYLL ATTILA – Tiborc
(Katona J.: *Bánk bán*)

Tüdős Klára (Debrecen, 1895. júl. 20.–Bp., 1980. ápr. 16.): tervező, rendező. Íparművészeti, néprajzi és tánc-tanulmányok után 1925–1938 között az Operaház jellemzműhelyének vezetője és tervezője. 1928-ban *Pántlika* néven a magyar diszitőművészetet reprezentáló divatszalonot nyitott. 1940-ben szegényparaszt származású egyetemi hallgatók számára megalapította a Györfy-kollégiumot. Írt balettlíbréttokat, filmforgatókönyvet és rendezett is. F.T. Liszt F.: *Magyar ábrándok*; Verdi: *Traviata*; Meller R.: *Irja hadnagy*; Heltai J.: *A néma leve*; Heltai J.: *Az ezerkettedik éjszaka*. Balettszüzséi: *Pesti karnevál* (Liszt F.); *Nilusi legenda* (Takács J.); *Magyar karácsony* (Adám J.). F.R. Hauptmann: *Henschel fuvaros*.

tülfüggöny: leggyakrabban a *színpadnyílás* mögött kifestítve alkalmazott színpadtechnikai eszköz. Megvilágítva, képet vetítve rá nem lehet átlátni rajta. Ha vi-

szont mögötte világítják meg a színpadot, áttetszővé válik. E tulajdonsága révén különleges hatásokat lehet vele elérni.

tündérbohózat: a m. színészetbe a bécsi népszínpadokról átszármazott *színjátéktípus*, mely a polgári életforma alapvető erkölcsi tételeit szórakoztató formában, zene és tánc felhasználásával, de mindenekelőtt a cselekmény valós síkját és konfliktusait természetfölötti síkon kísérő és megoldó végkifejlettel hatott. E kettősség megjelenítése bonyolult szcenikai feladatokat jelentett. A morális tartalom csökkenésével a szórakoztató jelleg erősödött fel. – A színjátéktípus iskolapéldája *Nestroy Lumpáciusz Vagabundusz* (1833) c. műve. A ~ m. epigondarabjai több vonatkozásban előlegezték a m. *népszínművet*. – Ir. Pukánszky Kádár J.: *A magyar népszínmű bécsi gyökerei* (1930); Kerényi F.: *A tündérbohóztól a népszínműig*. – *Mesterség és alkotás* (1972).

Türk Berta (Bécs, 1875–Sidney, 1960. ápr. 29.): kabaréénekesnő. Már gyermekkorában bécsi színpadokon szerepelt, majd a bp.-i Foliés Caprice-hoz szerződött. 1910-ben Rott Sándor felesége lett. Tagja volt a Kis Komédiának (1918–27), majd a Komédiának (1927–28, 1935–44). 1946-ban megalapította a rövid életű Sörkabarét. Fellépett a Kamara Varietében (1945–48), a Népvarietében (1946) és a Royal Revü Varietében (1946–49) is. Leányához, Rott Katóhoz kivándorolt Ausztráliába, ahol néhány m. előadáson szerepelt. Néműl előadott kétértelmű, pikáns dalaival lett népszerű. Később magyarul, akcentussal folytatta ezt a műfajt. Dekoratív megjelenésével, humorával népszerű előadója volt a m. kabarének. – Ir. Rott S.: *A kis Rottról* (1941).

Tyll Attila (Szombathely, 1923. máj. 21.–): színész. 1951-ben kezdte pályáját Debrecenben. A SzAk távoktatási tagozatán szerzett diplomát 1955-ben. 1959-ben Szolnokra szerződött, majd 1962–1979 között a Nemzeti Színház tagja volt. Egy évadot a Békés Megyei Jókai, háromat a József Attila Színházban töltött. 1983 óta a Népszínház nyugdíjas művésze. Elsősorban karakterszínész. 1967-ben Jászai-díjat, 1983-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Polonius* (Sh.: *Hamlet*); *Peacock* (Brecht–Weill: *Koldusopera*); *Joseph Vallet* (Müller P.: *Szemenszedett igazság*).

U

Ucelli: → *Vasquez-Molina*, Italia

Udvardy Anna; *Unatinszky* (Piraeus-Görögország, 1927. júl. 25.–Komárom, 1987. ápr. 20.): színésznő. 1946-ban fejezte be szinitanulmányait az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában, 1946–1948 között pedig a prágai konzervatóriumban tanult. 1952-től 1986-ig a komáromi Magyar Területi Színház művésznője volt. Magas színvonalú beszéd- és játékkultúrával ábrázolta a megpróbáltatott asszonysorsokat. F.Sz. *Timea* (Jókai M.: Az aranyember); *Beatrice* (Heltai J.: A néma levente); *Lujza* (Schiller: Ármány és szerelem); *Angustias* (Garcia Lorca: Bernarda Alba háza); *Anyá* (Capek: Anya); *Kamilla* (Szigligeti E.: Liliomfi).

UDVARDY TIBOR

Udvardy Tibor (Bp., 1914. szept. 4.–Bp., 1981. júl. 17.): énekes (tenor). Tanulmányait a Zak-n végezte. 1939-ben mutatkozott be az Operaházban a *Hunyadi László* (Erkel Ferenc) címszerepében. 1939–1974 között az Operaház magánénekese volt. Oratóriuménekesként is elismerték. Rendkívül sokoldalú énekes volt. A lírai tenorszerepektől egészen a drámai karakter hőstenoralakokig terjedt szerepköre. Vendégszerepelt Moszkvában, Prágában, Bécsben, Szófiában és az USA-ban. Liszt Ferenc-díjas (1952), érdemes (1955) és

kiváló művész (1973). F.Sz. *Cavaradossi* (Puccini: Tosca); *Henri* (Puccini: A köpeny); *Lenszkij* (Csajkovszkij: Anyegin); *Siegmund* (Wagner: A walkür); *Don José* (Bizet: Carmen); *Peter Grimes* (Britten).

Udvarhelyi Miklós (Tiszaabád, 1790–Pest, 1864. jan. 14.): színész, énekes (basszus), színházigazgató, rendező. Debreceni teológiai tanulmányait megszakítva lépett a színpályára. 1813-ban már a második pesti m. társ. tagja. *Láng* Ádám Jánossal megkísérelte az állandó m. színjátszás megteremtését. 1824-ben a kolozsvári színház színésze, 1827-től igazgatójaként megszervezte az első operatárs.-ot, és jelentős szerepe volt *Ruzitska* József operáinak megszületésében is. 1828–35-ben a kassai társ. tagja. 1833-ban jutalomjátékul választotta Katona József *Bánk bánját*, amely a dráma ősbemutatója is volt. 1828–1835 között a kassai, 1835–37-ben a budai társ., 1837-től 1861-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1839–40-ben prózát, 1840–42-ben és 1852–53-ban operát is rendezett. Jelentős kottagyűjteménnyel járult hozzá a Nemzeti Színház zeneműtárának létrehozásához. A m. színészet meghatározó, úttörő személyiségeinek egyike volt. F.Sz. *Kálmán* (Ruzitska J.: Béla futása); *Miklós* (Katona J.: Bánk bán); *Zampa* (Herold); *Basilio* (Rossini: A szevillai borbély); *Gloster* (Sh.: Lear király); *Don Fernando* (Beethoven: Fidelio); *Gara nádor*

UDVARHELYI MIKLÓS

(Erkel F.: Hunyadi László, Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Zakariás* (Verdi: Nabucco); *Tamás* (Dumanoir-D'Ennery: Tamás bátya kunyhója); F.R. Donizetti: *Belizár*; Bellini: *Az alvajáró*; Auber: *A portici néma*. Könyve: *Adatok a magyar színészet történetéhez* (1860). – Ír. Szigligeti E.: Magyar színészek életrajzai (1878).

Udvarhelyi Sándor (?–Bp., 1885. nov. 14.): énekes (basszus), színész. Udvarhelyi Miklós öccse. 1834-ben rúnt fel Kolozsvárott. 1835–37-ben a budai Várszínház tagja. 1837–39-ben, 1843–1847 között, 1850-től 1873-ig a Pesti Magyar, majd a Nemzeti Színház kórusának tagja és segédszínésze. 1839–1843 között Kassán és Kolozsvárott játszott és énekelt, 1848–49-ben részt vett a szabadságharcban. F.Sz. *Launay* (Des Arnould-Fournier: Vasálarcos); *Ferkó* (Ruzitska J.: Bela futása); *Cifra Jancsi* (Eötvös J.-Szigeti J.: Viola).

Udvarhelyiné Juhász Julianna (?–?): színésznő. Pályáját 1811-ben Debrecenben kezdte, ahol 1812-ben *Udvarhelyi Miklós* színész felesége lett. 1821–1827 között Kolozsvárott játszott, az ottani társ.-tal jött mo.-i turnéra. Később is rangos vándortárs.-ok tagja Kolozsvár, Kassa és Debrecen voltak pályájának legfontosabb állomásai. Fellépéseit 1847-ig tudjuk nyomon követni. Már fiatalon komika- és anyaszerepeket játszott. F.Sz. *Gertrud* (Kotzebue: Burgundiai gróf); *Sziva* (Birch-Pfeiffer: A szebeni erdő); *Orsolya* (Fáy A.: Régi pénzek); *Váry Klára* (Kisfaludy K.: Vigjáték).

Udvarias Katalin (Marcali, 1957. dec. 22.–): színésznő. 1974-ben végzett a SzAk-n, azóta a Fővárosi Operettszínház tagja. S szerepeit könnyedén oldja meg remek énekhangjával és jó táncstudásával. F.Sz. *Kate* (Spewack-Porter: Kiss me Kate!); *Marcellina* (Mozart: Figaro házassága); *Cejtel* (Bock: Hegedűs a háztetőn).

Udvaros Béla (Bp., 1925. jan. 10.–): rendező. Pályafutását 1951-ben a Magyar Néphadsereg Színházában kezdte ösztöndíjas rend.-ként. 1953–57-ben az Állami Déryné Színházban dolgozott, majd a kecskeméti Katona József Színház rend.-je volt 1973-ig. 1974-től 1985-ig a Békés Megyei Jókai Színházban rendezett. 1992 őszén indult új színházi kezdeményezése, az Evangélium Színház. Pályája során ezernél is több drámaestet rendezett az országban, melyeken leggyakrabban kortárs drámákat mutatott be, népszerűsített. F.R. Capek: *A fehér kor*; Csehov: *Három nővér*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Szophoklész: *Elektra*; Jonson: *Volpone*; Tamási A.: *Hegyi Patak*.

Udvaros Dorottya (Bp., 1954. aug. 4.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1978-ban a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött. 1981-ben a Nemzeti Színház, 1982-től a Katona József Színház tagja. Több m. film főszerepét alakította. Bonyolult szín- és hangváltások szakadatlan lendülete életi alakításait, eleven szenvedéllyel. Kossuth-díjas (1990), Jászai Mari-díjas (1983). F.Sz. *Ala* (Mrozek: Tangó); *Lena* (Trifonov: Csere); *Cressida* (Sh.: Troilus és Cressida); *Polly* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Mirandolina* (Goldoni); *Rosalinda* (Sh.: Ahogy tetszik); *Jelena Andrejevna* (Csehov: A manó); *Natalja Ivanovna* (Csehov: Három nővér); *Szofja Jegorovna* (Csehov: Platonov); *Clodia* (Füst M.: Catullus); *Kaminska* (Spiró Gy.: Az imposztor); *Monika Gall* (Canetti: Esküvő); *Célimène* (Molière: Mizantróp); *Alkmene* (Kleist: Amphitryon); *Lulu* (Wedekind); *Táncosnő* (Halász P.: A kinai).

Udvary Renáta (Kolozsvár, 1936. máj. 15.–): táncosnő, színésznő. Balett-tanulmányai után táncosnőként lépett fel a kolozsvári Román Operában, majd 1956–1958 között a román Hadsereg Együttesének

UDVAROS DOROTTYA – *Mirandolina*
(Goldoni)

tagja volt. Az erdélyi Désen m. nyelvű műkedvelő előadásokon főszerepeket játszott. 1971-ben Izraelben telepedett le, ahol 1980-ig a m. nyelvű színtárs. naiva-, komika- és énekes szerepekben foglalkoztatta. Dekoratív megjelenésű vonzó személyiségű művész. F.Sz. *Liza* (Lerner-Loewe: My Fair Lady); *Sybill* (Jacobi V.); *Zulejka* (Huszka J.: Gül Baba); *Mary* (Jacobi V.: Leányvásár); *Phyllis* (Deval: Francia szobalány); *Vivie* (Shaw: Warrenné mestersége).

Uglyay Ilona (Ardód, 1945. febr. 6.–): táncosnő, balettmester. Az ÁBI-t 1965-ben végezte el, majd az Operaház tagja volt 1975-ig. Azóta a Szegedi Nemzeti Színház táncgy.-ének tagja, az 1987-ben újjáalakult egy. balettmestere 1990-ig. 1975-től a Szegedi Művészeti Szakközépiskola vezető balettmestere is.

Ugray Klotild (Bp., 1932. nov. 15.–): táncosnő, balettmester. Szakmai tanulmányait *Jármai Edit* magán balettkolájában kezdte, majd 1947-től *Nádasi Ferenc* növendéke lett. 1950–1987 között az Operaház tagja volt, 1952-től magántáncosnő, 1977-től balettmester. 1986-ban a belgrádi Operaház balettmestere lett. Legemlékezetesebb hazai és külföldi előadóművészi sikereit a biztos klasszikus technikát és a visszafogott játékmódot kivánó szerepekben aratta. Liszt Ferenc-díjas (1964). F.Sz. *Mária hercegnő* (Vojnonen: Diótörő); *Mária* (Zaharov: A bahcsiszeráji szökökút); *Orgoniatündér* (Petipa: Csipkerózsika); *Myrtha* (Lavrovskij: Giselle); *Királykisasszony* (Harangozó Gy.: A fából faragott királyfi).

Uher Zita (Bp., 1914. szept. 6.–): énekesnő (mezzoszoprán). Zenei tanulmányait – zongora, hárfa, ének – a Nemzeti Zenedében végezte. 1943–46-ban az Operaház ösztöndíjasa, 1945–1965 között magánénekesnője. 1959–60-ban a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Oratórium- és dalénekesnőként is hírnevet szerzett. Vendégszerepelt az USA-ban is. F.Sz. *Floshilde* (Wagner: A Rajna kincse); *Filipjerna* (Csajkovszkij: Anyegin); *Suzu-ki* (Puccini: Pillangókisasszony).

Uhrík Dóra (Bp., 1943. aug. 27.–): táncosnő, balettmester. 1960-ban végzett az ÁBI-ben, ahol mesterei *Szalay Karola*, *Mák Magda* és *Bartos Irén* voltak. 1961-től tagja a Pécsi Balett társ.-ának, 1967-től magántáncos. 1989-ig számos főszerepet táncolt és részt vett az egy. szinte valamennyi külföldi turnéján. Drámai kifejezőereje, sokoldalú szerepformáló készsége a társ. vezető táncosnőjévé avatta. 1978-ban balettmesteri diplomát

szerzett, és azóta a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában tanít, 1991 óta a táncmozgató vezetője. A 80-as években drámai színésznőként is színpadra lépett. Liszt Ferenc-díjas (1976), érdemes művész (1982). F.Sz. *Donna Elvira* (Eck I.: Don Juan); *Médeia* (Tóth S.); *Nő* (Eck I.: Kék balett); *Asszony* (Eck I.: Szerelem); *Herodiás* (Eck I.: Salome); *főszerep* (Eck I.: Passacaglia Requiem).

Új betanulás: a színpadi előadás felújításának azon esete, amikor a szereplők többsége új.

Újfalusy Sándor, id. (? 1798–Nagyvárad, 1845. márc. 3.): színész, színiigazgató, fordító. 1813-ban a Helytartótanács írnokából lett színész. 1814-ben *Balog István* együttesénél, 1815-ben a lebontásra ítélt Rondellában rövid ideig játszó társ.-nál volt. Ezután *Kilényi Dávid*hoz csatlakozott. 1820-ban Kolozsvárról szöktette el *Sáska* Borbálát, akit feleségül is vett. 1820-ban színig. kisebb társ.-ok élén, 1825-ben a pozsonyi országgyűlésen szerepelt együttes tagja, 1828–1831 között Kassán játszott, ezután ismét vándorszínész és ig. 1843-ban visszavonult, és *Balla Károly* színig.-társával megalapította a Debrecen–Nagyvárad *Értesítőt*, aminek haláláig társszerkesztője volt. Egy rosszul gyógykezelt lábseb okozta vérmérgezésben halt meg. Megnyerő külseje miatt szerelmes és fiatal hősi szerepeket játszott. Kellemes tenorhangja lévén, énekesjátékokban is fellépett. Kassán az operai kórusban is énekelt. F.Sz. *Gróf Tüzes* (Albini: Természet és műveltség); *Gróf Benyovszky* (Kotzebue); *Batthyány Adám* (Birch–Pfeiffer: Szapáry Péter); *Alessandro Massaroni* (Both); *Farkas* (Hirschfeld: Tündérkastély Magyarországon). Három, németből fordított drámájáról tudunk.

Újfalusyné: → Erdélyné *Sáska* Borbála

Új Föld: → Zöld Szamár Színház

Újházi Ede (Debrecen, 1841. jan. 28.–Bp., 1915. nov. 14.): színész, színéspedagógus. Szülei akarata ellenére 1864–65 fordulóján beállt *Szigeti Imre* társ.-ába, ahol 1866 teléig játszott, majd 1868 aug.-ig *Fehérváry Antal*hoz szerződött. Tőle *Latabár Endre* hívta át Kassára. Két kassai téli évad után a Nemzeti Színház *Tóth József* helyére próbajátékra hívta, és 1870. ápr. 1-jén szerződtették. 1914. jan.-ig, nyugdíjba meneteléig a Nemzeti Színházban játszott. Végigszenvedte a vidéki színészet minden nyomorúságát, ezért később mindig szívesen lépett fel az igazgatók megsegítésére. Az ország szinte minden színházában szinte minden szerepkört kipróbált, még operettben és balettben is szerepelt. Páratlan volt színészi eszközismertete, mesterségbeli tudása. Kikapadhatatlan komikus vénája a tragikus és komikus elemeket ötvöző vígjátékokban tette legsikeresebbé. Hauptmann *Crampton mestere* illlett hozzá leginkább, ezért kortársai ezután mindenütt „Mesternek” szólították. 1903. szept. 28-án a Nemzeti Színház örökös tagja lett. 1886-tól drámai és operai tanár volt a SzAk-n. 1889-től játékmester az Operában. A Nemzeti Színház 1892-es bécsi vendéjátéka alkalmával az ottani közönséget is meghódította *Halévy Constantin abbé* címszerepében. F.Sz. *Gonosz Pista* (Tóth E.: A falu rossza); *Bartolo* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Menenius* (Sh.: Coriolanus); *XI. Lajos* (Delavigne); *Julius Caesar* (Sh.); *Bobèche király* (Offenbach: Kékszakállú herceg); *Moor Ferenc* (Schiller: Haramiak); *Bölcs Nánán* (Lessing); *Kalmár* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Péter apostol* (Madách I.: Az ember tragédiája, az ösbemutató); *Büffen Tóbiás* (Sh.: Vizkereszt); *Harpagon* (Molière: A fősvény); *Bannai Gerő* (Szigeti J.: Rang és mód); *Rank doktor* (Ibsen: Nő). Könyve: *Régi színészekről* (1908). – Ir. Bálint L.: Ú. E. (Nagy magyar színészek, 1957); Halasi A.: Ú. E. (Színészarcok a közelmúltból, 1968).

ÚJHÁZI EDE – Crampton mester (Hauptmann)

Ujhelyi Olga (Polgárdi, 1954. jún. 15.–): színésznő. A SzAk befejezése után, 1978-tól két évadot a debreceni Csokonai Színházban töltött. 1980 óta a veszprémi Petőfi Színház tagja. Repertoárján zenés és prózai darabok egyaránt megtalálhatók. Több önálló gyermekműsort állított össze. F.Sz.: *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág); *Mása* (Csehov: Három nővér); *Yvonne* (Gombrowicz: Yvonne, Burgund hercegnője).

Újj Ferenc (Szabadszentkirály, 1841. jan. 2.–Szabadka, 1923. jan. 23.): színész. Kétszer is elkezdte a pályáját *Szuper Károly* társ.-ában, 1867-ben és 1873-ban. Közben, félve a sikertelenségtől, kocsmáros volt. Hét évadot, 1875-től 1882-ig, töltött *Krecsányi Ignácnál*, tíz évet

UHRIK DÓRA – próba közben

Csóka Sándornál. 1903-ban nyugdíjba vonult. Rendszerető, nélkülözhetetlen tagként mindent vállalt, de nem tartozott az élvonalba. F.Sz. *Korhely* (Csiky G.: A szépleányok); *Fabula* (Jókai M.: Az aranyember). M.A. 1875–1882: Krecsányi Ignác; 1883–84: Szeged; 1884–95: Kassa, Szabadka; 1895–96: Arad; 1896–97: Szatmár; 1897–1900: Kiss Pál; 1900–1902: Miskolc; 1902–03: Zombor.

Ujj Kálmán (Kassa, 1883. ápr. 22.–Bp., 1921. dec. 4.): színész. 1905-től vidéki nagyvárosok – Arad, Kecskemét, Pécs, Sopron – szintárs.-aiban játszott. 1919-ben *Sebestyén* Géza buda-temesvári társ.-ától szerződött az Unió Rt.-hez. 1921-ig a Magyar, a Belvárosi, a Király Színházban szerepelt. Jellemsszerepekben kiváló alakítást nyújtott. Több filmet is forgatott. F.Sz. *A hadbírósg elnöke* (Fazekas I.–Csontos Gy.: Silvio kapitány); *Gentz Frigyes* (Rostand: A sasfiók); *San Friano báró* (Molnár F.: Marsall).

Új Kultúra Kamara Színház: fiatal színészekből álló társ. 1923. máj. 24-én a Renaissance Színházban Hasenclever *Ember* c., ötfelvonásos, 40 képből álló, expresszionista drámáját mutatta be *Baló Elemér*, *Vaszary Piroska*, *Könyves Tóth Erzs.*, *Gárdonyi Lajos*, *Maklár Zoltán* szereplésével, Vaszary János rend.-ében. Szintén ~ néven 1923. nov. 30-án a Belvárosi Színházban *Gellért Lajos és Somlár Zsigmond Kvartett* c. darabját *Ürmössy Anikó* és *Vándory Gusztáv* játszotta el.

Ujlaki Dénes (Bp., 1945. jan. 20.–): színész. 1968–69-ben a Nemzeti Színház Stúdiójában tanult, majd a debreceni, győri, miskolci társ. tagja volt. 1977–79-ben Szolnokon, 1979–81-ben ismét Miskolcon játszott. Két évig a Nemzeti Színház, majd 1983 óta a Katona József Színház művésze. Robusztus alkata leginkább karakterfigurák ábrázolására teszi alkalmassá. Több filmben és tvj.-ban játszott. 1990-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Edek* (Mrozek: Tangó); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Háromgarasos opera); *Paszomány* (Jarry: Übű király); *Fjodor* (Bulgakov–Gothár P.: Kutyaszív).

Ujlaky Károly (Bp., 1944. márc. 24.–): színész. 1963-ban kezdte pályafutását a veszpremi Petőfi Színházban. 1965-től 1968-ig a győri, majd 1973-ig a szegedi társ. tagja volt. 1973 óta a Budapesti Gyermekszínház, ill. az Arany János Színház művésze. A szekszárdi Deutsche Bühne állandó vendégművésze. 1970–73-ban a szegedi Minerva Színpad rend.-je. F.Sz. *Zéta* (Gárdonyi G.–Török T.: A láthatatlan ember); *Jancsó Bálint* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Orsino* (Sh.: Vízkereszt).

Ujlaky László (Lendvahosszúfalu, 1914. jún. 15.–): színész. A SzAk elvégzése után 1936-ban a Nemzeti Színház szerződtette. 1949 óta a Madách Színház művésze. Alakításaira az aprólékos kidolgozottság és a nagyfokú tudatosság jellemző. Szép organuma, tiszta beszéde is elősegíti játéka tökéletességét. 1971-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Kabanov* (Osztrovszkij: Vihar); *Pepel* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Don Guritan* (Hugo: A királyasszony lovagja); *Polonius*, *Színészkirály* (Sh.: Hamlet).

Ujlaky László, ifj. (Bp., 1942. márc. 8.–): színész. A SzAk elvégzése után 1964-ben a szolnoki Szigligeti Színház tagja lett. 1972–79-ben a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. Három évadot Győrött, hatot pedig Pécsen töltött. 1988-tól ismét a szolnoki Szigligeti Színház tagja. Zenés darabokban és prózai művekben egyaránt kitűnik pontos ábrázolóképessége. 1977-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Musztafa bej* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Edmund Tyrone* (O'Neill: Hosszú út az éjszakába); *Frosch* (ifj. J. Strauss: A denevér).

UJLAKY LÁSZLÓ – *Petke*
(Tamási A.: Hullámzó völgyén)

Új Magyar Drámaírók Bemutató Ciklusa (1926–1929): A *Budapesti Színészek Szövetsége* keretében alakult meg dr. Sándor Zoltán irányításával. Vasárnap délután vagy éjjelente egy-egy alkalommal, szerződés nélküli színészekkel kezdő drámaírók műveit vitték közönség elé különböző színházakban (Belvárosi Színház, Renaissance Színház, Fővárosi Operettszínház, Vigaszínház, Új Színház).

Új Magyar Színház: → *Magyar Színház*

Új Magyar Színház (Buenos Aires): 1967-ben alakult m. nyelven játszó szintársulat. 1967 végén a *Hajmássy Miklós* által vezetett Magyar Színjátszó Társaság kettévált. A tagok nagyobbik része ~ néven alakított társ.-ot. Tagok: *Balogh Erzsébet*, *Brunáry Ilona*, *Gyáni Magda*, *Pintér Irma*, *Székely Teri*, *Tscharikow Szonja*, *Almás Gyula*, *Bátori János*, *Kovács Pál*, *Pintér Endre*, *Ruzicska Gyula*, *Tcharikow Miklós* és *Váry Zoltán*. A művészeti igazgatást *Brunáry Ilona* vállalta, az adminisztrációt dr. *Vác Endre* vezette. Első bem.-juk 1968. ápr. 20-án *Bús-Fekete László János* c. darabja volt. További előadások: 1968. júl. 13-án *Bradley: Az államügyész*; szept. 14-én *Berczelly Károly Válaszúton*; nov. 9-én *Barabás Pál Könyvű a férfiaknak*. 1969. jún. 7-én *László Aladár Becsületes megtaláló* c. színdarabja került színre.

Újpest színészete: az első adat 1863-ból való, ekkor *Keszei József* m. társ.-a jó fogadtatásra talált, bár a lakosság főleg német ajkú volt. 1872-ben *Balogh György* társ.-a játszott ~en. 1882 okt.-tól *Szigeti Géza* és *Gál Sándor* egyesített társ.-a működött a Schaffer-féle vendéglőben. 1876–1886 között felépült ~ első színháza, a *Colosseum*, melyet *Jakabffyné Krecsányi Katalin* társ.-a nyitott meg 1886. jan. 24-én. 1886. máj.-ban *Balassa Károly* és *Újvárossy Albert*, 1888-ban *Kárpáthi György* társ.-a játszott itt. A Colosseumnak 700 személyes nézőtere volt, az épületet az 1920-as évek végén bontották le. 1910-ben *Micsey F. György* társ.-a szerepelt a Colosseumban és az *Éden Színházban* is, mely 1908. ápr. 18-án nyílt meg az Árpád út és az István út sarkán. Az Éden Színház színpadát és nézőterét 1911-ben átalakították, mielőtt *Papir Sándor* (ig.: 1911–1912) *Újpesti Népszínház* néven átvette vezetését. 1920-tól *Blaha Lujza Színház* néven működött, 1931-ben megszűnt. 1940. jún. 15-től 1944 szept.-éig működött a 700 férőhelyes ~i *Városi Színház*. 1993-ban *Székhelyi József* vezetésével az

Ady Endre Művelődési Központban *Újpest Színház* néven indult vállalkozás.

Újpesti Munkás Színház (1919): az *Újpesti Népszínház* épületében az 1919. jan. 25-től játszó, a *Katonaszínház* Tanácsa tagjaiból alakult társ. működését 1919 ápr.-ától ~ néven folytatta tovább. Műsorukat elsősorban operettek alkották (Hervé: Lili, Jacobi V.: Leányvásár). Az ~ 1919 aug.-ától ismét Népszínház néven játszott.

Újrėti László (Szentes, 1942. aug. 17.–): színész. 1966-ban fejezte be a SzAk-t. Egy évadot a Miskolci Nemzeti Színházban játszott, ezután a József Attila Színház tagja lett. Romantikus hősök bemutatásától eljutott az elmélyült karakterábrázolásig. 1983-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Florindo* (Goldoni: Két úr szolgája); *Színész* (Molnár F.: A testőr); *Pilóta* (Saint-Exupéry-Belia A.–Valló P.: A kis herceg).

Új Színház (1903–1904): Budapesten, a Kerepesi (ma Rákóczi) út 63. sz. alatt, a *Tabarin* mulató helyiségében nyílt színházi vállalkozás. Első előadását 1903. ápr. 16-án tartotta. Ig.-ja *Szalkay* Lajos volt. A vállalkozás rövid működés után megszűnt.

Új Színház (1920): Budapesten az Aréna (ma Dózsa György) út 31. sz. alatt, a *Budapesti Színház* épületében játszó társ. A vállalkozás pénzügyi támogatója és ig.-ja *Krecsméry Zsigmond*, műv.-i vez.-je *Somlár Zsigmond* volt. A társ. – amelynek tagjai többek között *Imre Sándor*, *Dániel Béla*, *Gárdos Kornélia*, *Faragó Sándor*, *Toronyi L. Imre*, *Vaszary János*, *Péchy Blanka*, *Halmi Margit* voltak – 1920. okt. 13-án *Hauptmann Téli ballada* c. művének előadásával mutatkozott be. Második produkciójuk, amely után a vállalkozás feloszlott, 1920. okt. 28-án az országos Rákosi Jenő-ünnep alkalmából előadott *A szerelem iskolája* volt. – Ir.: A legújabb pesti színház (Színházi Élet, 1920, 42. sz.).

Új Színház (1927–1932): Budapesten a Révay u. 18. sz. alatt 1927. okt. 27-én nyílt színház. Első évadában bér-lő-ig.-ja *Upor* József, műv.-i vez.-i *Emőd Tamás* és *Bárony István* voltak. 1928 őszétől műv.-i ig.-ja *Torday Ottó*, titkára *Vámos Hugó*. 1929 jún.-ától ismét *Upor* József vezette a színházat. Az 1930–31-es évad elejétől újra *Torday* az ~ bér-lője és műv.-i vez.-je, a színház műv.-i titkára ismét *Vámos Hugó*. A Révay u.-i színház utolsó bem.-ját 1932. jan. 5-én tartotta. Az ~ kabaréműsorral kezdte működését, 1928 elején tért át egész estét betöltő művek bemutatására. Repertoárját elsősorban a 20. sz. drámairodalmából válogatta (Földes I.: *Az égő város*, *Kistemeckers: A kém*, *Nagy E.: A nyárspolgár*), emellett régi m. színművekkel – *Csokonai V. M.: Karmyóné*, ill. a *Borka asszony és György diák* c. 18. sz.-i minorita dráma – is színesítette műsorát. 1928-ban két különleges bemutatót tartottak: *An-Ski Dybuk* c. színjátékát és *O'Neill A szőrös majom* c. szürrealista drámáját vitték színre. A produkciók diszleteit a színház scenikusa, *Upor Tibor* tervezte. A társ. tagja volt többek között *Baló Elemér*, *Baróti József*, *Gonda József*, *Jákó Pál*, *Orsolya Erzsébet*, *Somlár Zsigmond*, *Gellért Lajos*, *Toronyi L. Imre*, *Dávid Mihály*, *Soltész Anny*, *Gazdy Aranka*, *Boray Lajos*, ifj. *Vajda László* (rend.), *Bérczy Ernő* (rend.), *Vajda Pál* (rend.).

Új Színház (1945): Budapesten, a Rózsa u. 50. sz. alatt játszó színház. Ig.-ja *Lóránd György* volt. Műsorát kabaré és vj.-ok alkották (Nádasy L.: Mákostészta; Vaszary G.: A férfi ingtag). 1945. máj. 18-tól 1946. jan. 10-ig működött.

Új Színpad (1912): Budapesten, az *Építőmunkások Székházában* az Aréna (ma Dózsa György) út és a *Dembinszky* utca sarkán 1912 márc.-ában *Bárdos Artúr* és *Révész Béla* vezetésével, a szakszervezet támogatásával

ÚJRÉTI LÁSZLÓ – Színész
(Molnár F.: A testőr)

nyitó színház. *Krúdy Gyula*, *Schnitzler*, *Strindberg*, *Heijermans* drámái kerültek bemutatásra. A diszleteket *Bíró Mihály*, *Rippl-Rónai József*, *Gulácsy Lajos* festették. A vezető szerepeket *Simonyi Mária*, *Judik Etel*, *Harmos Ilona*, *Markovics Margit*, *Pataki József*, *Gellért Lajos*, *Harsányi Rezső*, *Antalfy Sándor* játszotta. Az ~ *Bárdos* színházi törekvéseit reprezentálta, de töké hiányában 1912 máj.-ában csődbe jutott. 1912 okt.-étől a helyiségben *Kövéssy Albert* vezetésével a *Kövéssy Színpad* játszott. *Bíró Lajos*, *Sass Ede*, *Zinner Pál* egyfelvonásosai után A. Schnitzler *Körbe-körbe* c. művét a rendőrség betiltotta. A vállalkozás okt. 30-án megbukott. A társ.-ban *Forgács Rózsi*, *Gellért Lajos*, *Bodonyi Béla*, *Antalfy Sándor*, *Fehérváry Juliska*, *Harsányi Etel*, *D. Huszár Irén*, *Zádor Ilonka*, *Király Boriska*, *Varsa Gyula* játszott. – Ir. Gajdó T.: *Bárdos Artúr és az Ú. Sz. (Színháztudományi Szemle, 1988)*.

Új Színpad (1933): 1933-ban alakult Budapesten, az Akácfa utca 4. sz. alatti színházhelyiségben. Vezetői *Mocsányi László*, *Vajda László* és *Jákó Pál*, tagjai többek között *Hollós Ilona*, *Hollós Melitta*, *Balla Zsuzsi*, *Lakatos Marianne*, *Gyarmathy Anikó*, *Komjáthy János*, *Lontay István*, *Földényi László*, *Gárday Lajos* voltak. A színpad anyagi nehézségek miatt csak két előadást tudott tartani.

Új Thália (1934–1936): Budapesten alakult, nevével a *Thália Társaságra* utaló színházi egyesület. Elnöke *Márkus László*, ügyvezető elnöke *Bánóczi László*, majd *Pünköszt Andor*. Az 1930-as évek egyik alternatív színházi csoportosulásaként, célja a hivatásos színházak naturalista játéktílusával szemben a modern, stilizált stílus kialakítása volt. Az ~ darabválasztása is erre utal. (Tamási A.: Énekes madár; Felkai F.: Babel, Vágta). Állandó játézási engedélyük nem volt, előadásait a *Magyar*, a *Royal* és a *Kamara Színházban* tartották. A társ. egy-egy produkcióra szerveződött a bp.-i színházak színészeiből (*Sennyei Vera*, *Orsolya Erzsébet*, *Kürthy György*, *Baló Elemér*, *Palotai Erzsébet*, *Toronyi L. Imre*, *Faragó Sári*, *Gárday Lajos*, *Egri István*, *Kéty Gyula*, *Egyed Lenke*, *Gonda József*, *Hollós Melitta*, *Harsányi Miklós*, *Básti Lajos*, *Doktor János*) és a m. avantgárd színházi mozgalom képviselőiből (*Palasovszky Ödön*, *Bortnyik Sándor*, *Róna Magda*, *Madzsar Alice*, *Jákó Pál*). – Ir. Berkes E.: Léphetünk-e kétszer ugyanabba a folyóba? Jegyzetek az Ú. T. történetéhez. (Színház, 1971).

Új Trocadero: → *Trocadero Kabaré*

Újvári Janka (Pécs, 1955. aug. 17.–): bábszínész. 1971-től a pécsi Bóbita Bábegyüttes tagja, 1981-től a Bóbita Bábszínház színésze volt. 1983-ban végezte el a Bábszíniskolát. 1992-től a kecskeméti Círóka Bábszínház művésze. A Pécsi Nemzeti Színházban is alakított szerepeket. Főleg karakterfigurákat játszik. F.Sz.: *Boszorkány* (Balázs B.–Hives L.: Hétkirályfi); *Mostohalány* (Grimm–Tömöry M.: Hamupipőke); *Fűlatti Kusz* (Bánky G.: Álomútesztő).

Újváry Ignác (Pest, 1860. szept. 20.–Kisoroszi, 1927. júl. 4.): festő, díszlettervező. A festőakadémia elvégzése után előbb nagyobb kompozíciókat, majd tájképeket festett. 1910–1912 között az Operaházban díszlettervezőként is dolgozott, és tervezett a Nemzeti Színházban is. Festőbb hatású, látványos háttereket adott az addigi aprólékosan részletező díszletképekkel szemben. Ő tervezte Hevesi Sándor *Hamlet*-rendezéséhez a rekonstruált Shakespeare-színpadot (1911). – F.T. R. Strauss: *A Rózsavag; Delibes: Coppélia; Humperdinck: Királyfi és királylány; Puccini: A Nyugat lánya; Zichy G.: Rodostó*.

Újváry Károly; *Dibisevsky* (Pest, 1856. ?–Bp., 1918. júl. 13.): színész, népszínműenkes. Bár 1872 őszén kezdte pályáját vidéken (Dunaföldvár–Komárom), már 1873-ban Pestre, az István téri Színházba került. Egy év után ismét vidékre került, de nem sokáig maradt ott, mert 1879-ben Rákosi Jenő a pesti Népszínházhoz szerződtette, ahonnan 1907-ben ment nyugdíjba. A színház egyik kedvelt karakterszínésze volt, nagy sikert aratott Millöcker Koldusdiákjában mint *Enterich, tömlőcstartó*. F.Sz. *Frosch* (Strauss: Denevér); *Santa Cruz marquis* (Hugo: Ruy Blas).

M.A. 1875–76: Pécs; 1876–77: Győr; 1877–78: Szabadka; 1878: Pozsony, Székesfehérvár; 1879: Rákosi Jenő.

Újváry Károly (Bp., 1877. júl. 28.–?): színész. 1900-ban Bokody Antal társ.-ában kezdte pályáját. 1903–04-ben, ill. 1906–1908 között Temesvárott játszott. 1907 nyarán Temesvárott megnyitotta a Délvidéki Modern Színpadot, amelyben varietéműsort rendezett. Később Bécsbe szerződött: varietéművész lett. 1916–1918 között a Téli kert mulatóban, 1917-ben a Kristálypalotában m. és német nyelvű műsorokban lépett fel. Műdalokat is komponált. Komikusként aratta színházi sikereit. F.Sz. *Pfefferkorn* (Lehár F.: Drótosztót); *Danilo* (Lehár F.: A víg özvegy); *Loriot örmester* (Hervé: Nebáncsvirág).

Újváry Lajos (Bp., 1885. okt. 15.–?): színész. 1908-ban az Intim Színházban kezdte pályáját. 1908–1912 között a kassa-brassói társ. komikusa volt. 1912-től 1914-ig a Népopera-ban, 1914-től az Apolló Kabaréban, 1915–1919 között Kolozsvárott, 1919-ben a Medgyaszay Színházban játszott. Ezután az Apolló Kabaré (1920–1921), a Palace Kabaré (1922–1923), a Fővárosi Operettszínház (1924–1925, 1941–1942), a Régi Apolló (1926–1927), az Andrásy úti Színház (1927–1928), a Komikusok Kabaréja (1931–1932), a Modern Kabaré (1932–1933), a Városi Színház (1939–1940) tagja volt. Játszott a Király Színházban (1928), a Fővárosi Művész Színházban (1929), a Royal Orfeumban (1934) is. F.Sz. *Bachmayer* (O. Straus: Legénybúcsú); *Lomov* (Csehov: Leánykérés); *Blázy* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: Beszterce ostroma).

Újváry Zoltán (Bp., 1955. júl. 17.–): színész. 1981-ben végzett a SzAk-n. Egy évet a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban játszott. 1982-től a Pécsi Nemzeti Színház tagja. 1992 óta a Bp.-i Kamaraszínház művésze. Főként karakterszerepeket játszik. Jászai Mari-díjas (1993). F.Sz. *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Li-

liomfi); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Lepidus* (Sh.: Antonius és Cleopatra).

Újvidék színészete: a múlt század első harmadától kezdve tartanak magyar nyelvű színházi előadásokat a városban, amelynek 1861 óta állandó szerb nyelvű társulata van. A két háború közötti időszakban Újvidéken sem tarthattak hivatásos m. társ.-ok előadásokat, a műkedvelő élet azonban több együttesben – Beltéri Katolikus Kör, Református Olvasókör, Polgári Magyar Kaszinó, Polgári Magyar Daloskör – rendszeresen és jól szervezett formában folyt. A II. világháború után néhány évig, az Újvidéki Rádió alapításáig, a városban csak műkedvelő egyesületek – Petőfi Sándor, József Attila – működtek. 1953-tól a Rádiónak állandó színészegyettese van. Tagjai évente négyszor színházi előadásokat is tartottak. 1973-tól Újvidéki Színház névvel a város állandó társulattal rendelkezik. – Ir. Bokréta. A jugoszláviai magyar műkedvelők almanachja, 1919–1940 (Szabadka, 1940); Káich K.: Az újvidéki magyar nyelvű színjátszás története és repertórium, 1836–1918 (Újvidék, 1983); Gerold L.: Színház a nézőtérrel (Újvidék, 1983).

Újvidéki Rádió Színészegyettese: Újvidéken, 1949. nov. 29-én kezdte meg működését a műsorideje nagy részét magyar nyelvű adásokkal kitöltő rádióállomás. Mivel nem volt m. színház, helyi és zrenjanini műkedvelőkből önálló egy.-t alakítottak. Később topolyai és szabadkai színészeket is szerződtettek, azzal a céllal, hogy a megalakulandó színház majd saját állományába veszi át őket. Az 1953-ban alakult társ. létszáma állandóan növekedett, s így zavartalanul elláthatta a nagyobbodó műsorigényeket. Gyermekek- és felnőtt hangjátékok, iskolarádió, vers-, mese- és irodalmi műsorok stb. szerepeltek a repertoáron. Alapító-szervező *Simin-Boschán* Magda, rend.-k *Lányi* István, *Sántha* Sándor, *Varga* István, *Szilágyi* László, *Gellért* Tibor, *Bambach* Róbert, *Vajda* Tibor, *Hernyák* György voltak. A 80-as évek végén kezdődött az egy. fokozatos leépítése. A színház megalakítása előtt az ~ a Rádió zenei stúdiójában színházi előadásokat tartott: Ionesco *A kopasz énekesnő*, Deák Ferenc *Tor*, Varga Zoltán *Utítárs*, Gobby Fehér Gyula *Statistikusok* c. drámái szerepeltek műsorukon. Néhányan átszerződtek az Újvidéki Színházhoz, a többiek tisztelérdíjasként lépnék fel. – Ir. Simin Boschán M.–Argyelán I.: A Rádiószínház műsora 1951–1970 (Újvidék, 1970); Gerold L.: Egyegy miért (Új Szimposium, 33. szám); Simin Boschán M.: A Novi Sad-i Rádió nyilvános műsorai 1955–1975 (Újvidék, 1976).

Újvidéki Színház (1973–): 1973. jún. 1-jén alapította Újvidék városa. Első előadását – Örkény István: *Macskajáték*, rend. *Vajda* Tibor – 1974. jan. 27-én tartotta. Előadásait 1985-ig az Ifjúsági Tribün színpadán, azóta a szerb színház egykori kamaraszínházában tartja. Ig.-k: 1973–1983 között *Németh* P. István, 1983–85-ben *Gion Nándor*, 1985-től *Faragó* Árpád művészeti vezető, 1979-től *Franyó* Zsuzsanna dramaturg. Jellege szerint kísérleti, városi kamaraszínház, 1977-ig nem volt állandó társ.-a, a színészeket produkcióként az Újvidéki Rádió együtteséből és a Szabadkai Népszínházból, a rend.-ket Jugoszlávia színházi központjaiból, Pestről, Kaposvárról, Kolozsvárról szerződtették. Fokozatosan alakították ki saját, 15 főnél nem nagyobb együttesüket, de állandó rend.-jük nincs. Műsorukban elsősorban a modern világirodalom írói – *Dürrenmatt*, *Weiss*, *Kopit*, *Mrozek*, *Albee*, *Kroetz*, *Beckett*, *Arrabal*, *Pinter* –, valamint a drámairodalom klasszikusai – *Molière*, *Ibsen*, *Strindberg*, *Krleža*, *Molnár* – kaptak helyet. A ~ legjelentősebb produkciói: *Play Strindberg* (Dürrenmatt) *Nem félünk a farkastól* (Albee), *Godot-ra várva* (Beckett),

Tangó (Mrozek), valamint a Harag György rendezte Csehov-trilógia (*Három nővér*, *Cseresznyés kert*, *Ványa bácsi*). Műsora tükrözi az útkeresés, a létbizonytalanság válságait, a megváltozott igényeket; stílusuk a modernitól a népszínházi felé fokozatosan mozdult el. Többször sikerrel vendég szerepelt országos fesztiválokon, továbbá Mo.-on, Romániában, Csehszlovákiában, Szovjetunióban, Ausztriában. – Ir. Gerold L.: Színház a nézőtérrel (Újvidék, 1983).

Új Világ Műlató: 1865-ben, az akkori Budapest leg-szélen, a Szent István körúton, a mai Vigszínház helyén *Tükör* József sörgyáros építtette. Nagy, sárga üveges verandájú római oszlopcsarnokos terme 500 ember befogadására volt alkalmas. Majd egy bécsi vállalkozó vette bérbe és üzemeltette 1870-ig. Külföldi táncosnőket, varietészámokat szerződöttetett. Itt lépett fel Antoinette, a „dévaj francia énekesnő”. Az épületet a Vigszínház építésének megkezdésekor lebontották.

Ulbrich Andrea (Bp., 1964. júl. 16.–): énekesnő (mezzoszoprán). Diplomáját 1989-ben kapta a Zak-n. Már főiskolai hallgatóként eredményesen szerepelt nemzetközi énekversenyeken. 1988-tól az Operaház magánénekesse. F.Sz. *Rosina* (Rossini: A sevillei borbély); *Sextus* (Mozart: Titus kegyelme); *Miklós* (Offenbach: Hoffmann meséi).

Ungár Anna: → *Székelyné Ungár* Anna

Ungár Júlia (Bp., 1951. nov. 25.–): dramaturg. 1976-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, magyar-francia szakon szerzett diplomát. 1977–79-ben a Magyar Színházi Intézet és az ELTE BTK Esztétika Tanszékének ösztöndíjasa. 1985-ig színházelméletet és dramaturgiát tanult a SzAk-n. 1981–1992 között a Békés Megyei Jókai Színház dramaturgia. 1992-től a szolnoki Szigligeti Színház tagja. Tanulmányai, kritikái különböző folyóiratokban jelennek meg. Legfontosabb kutatási területe Bertolt Brecht életműve.

Unger István: → *Beleznay Unger* István

Unger Karolina (Székesfehérvár, 1803. okt. 28.–Firenze, 1877. márc. 23.): magyar származású osztrák énekesnő (mezzoszoprán). J. M. Vogl, Salieri és Aloysia Lange tanítványa volt Bécsben, majd Milánóban Giorgio Ronconi növendéke lett. Bécsben debütált 1821-ben *Dorabella* szerepében (Mozart: *Così fan tutte*). *Beethoven* is felfigyelt tehetségére, 1824-ben ő énekelt először a IX. szimfónia altszólóját. 1825-től Itáliában énekelt, a híres impresszárió, Domenico Barbaja színházaiban. Számos operakomponista írt számára operát, pl. Bellini (*Az idegen nő*), Mercadante (*A két rivális*). A romantikus hösnök megformálása mellett jelentős sikerei voltak Mozart operáiban és Schubert dalainak előadásával is.

Unger Pálma (Bp., 1946. ápr. 5.–): színésznő. 1965-ben táncosnőként kezdte pályáját az Állami Dérnyé Színházban. 1967–1972 között a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Két évadot a debreceni Csokonai Színházban töltött. 1974 óta a Pécsi Nemzeti Színházban játszik. F.Sz. *Juliette* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Zoe* (Herczeg F.: Bizánc); *Madárijesztő* (Baum: Óz, a nagy varázsló).

Unger Rudolf (? , 1909. okt. 27.–): színész. 1936-tól 1944-ig magántárs.-oknál szerepelt, 1946-tól a kaposvári Csiky Gergely, 1949-től az Állami Dérnyé Színház tagja. 1957–1970 között a kecskeméti Katona József Színházban játszott. F.Sz. *Laci* (Kálmán I.: A cigány-primás); *Mister X* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Strauss* (Nagypál B.: Kék Duna); *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *René* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy).

Ungvári színészete: 1826-ban „nemesei ifjak” tartottak itt színelőadást, s az 1830-as évektől hivatásos vándor-

társ.-ok is felkeresték a várost, pl. 1859-ben *Láng* Boldizsár, 1866-ban *Latabár* Endre, 1875–1877 között *Krecsányi* Ignác. A város általában a miskolci kerülethez tartozott. 1907-ben avatták fel az állandó színházat, amely *Fehér* és *Ritter* bp.-i műépítészek tervei szerint épült 589 férőhellyel. 1908–09-ben *Palágyi* Lajos, 1909–10-ben *Zilahy* Gyula, 1910–11-ben *Farkas* Ferenc, 1911–12-ben *Kövessey* Albert, 1912-től 1918-ig *Krémer* Sándor, 1918–19-ben *Kiss* Árpád szerepelt itt társ.-ával. 1919-től a Csehszlovákia területén működő m. együttesek keresték fel a várost, pl. 1932-ben *Juhász* Árpád, 1933–34-ben *Faragó* Ödön, 1935–36-ban *Iván* Sándor. 1939–1945 között, amikor ~ ismét Mo.-hoz került, m. szintársulatok játszottak a Városi Színházban. 1939-ben *Kardoss* Géza, 1939–40-ben *Inke* Rezső, 1940-ben *Turóczy* Gyula és *Beleznay Unger* István, 1941-ben *Szalay* Károly, 1942-ben *Putnik* Bálint, 1943–1945 között *Homokay* István volt a direktor.

Ungvári Endre (?-Tel-Aviv, 1974. szept. 5.): színész. 1957-től az izraeli m. színjátszás nélkülözhetetlen epizodistája. Pályájának nagy egyéni sikere a *Gül Baba* c. operett címszerepe. F.Sz. *Gül Baba* (Husza J.); *Inas*, *Titkár* (Jacobi V.: Leányvásár); *Praed* (Shaw: Warrenne mestersége).

UNGVÁRI LÁSZLÓ – Orsino
(Sh.: *Vizkereszt vagy amit akartok*)

Ungvári László; *Untener* (Bp., 1911. dec. 8.–Bp., 1982. szept. 21.): színész. 1933-ban végezte el a SzAk-t, ekkor szerződött a Nemzeti Színház, melynek haláláig tagja maradt. Művészi stílusát egész életében meghatározta, hogy növendéke és tagja volt *Miloss Aurél* Magyar Balett Stúdiójának: ott alapozta meg szigorú színpadi formakultúráját. Szerepeit pontosan, átgondoltan, belülről építette fel. Az ábrázolásmódnak ezt a gondolatosságát egészítette ki mozdulatainak és kellemes orgánusának harmóniája. Bár szerepei változatosak voltak, művésze leginkább a klasszikus művekben érvényesült. 1950–1960 között színpadi mozgást tanított a SzAk-n. Több filmben, tvj.-ban játszott. Munkásságát 1953-ban Jászai-díjjal, 1957-ben érdemes, 1982-ben kiváló művész kitüntetéssel ismerték el. F.Sz. *Hamlet*, *Polonius*, *Horatio* (Sh.: *Hamlet*); *Ariel* (Sh.: *A vihar*); *Banquo*, *Malcolm* (Sh.: *Macbeth*); *Benedek* (Sh.: *Sok hűhó semmiért*); *Christian* (Rostand: *Cyrano de Bergerac*); *Ferdinand* (Schiller: *Armány és szerelem*); *Almaviva*, *Figaro* (Beaumarchais: *Figaro házassága*); *Mosca* (Jonson: *Volpone*); *Lucifer* (Madách I.: *Az ember tragédiája*); *Ripafurta lo-*

vag (Goldoni: *Mirandolina*); *Julius Caesar* (Sh.). – Ir. Thurzó G.: Napló helyett. (Visszaemlékezések, esszék, interjúk, 1984).

Ungvári Tamás (Bp., 1930. szept. 25. –): kritikus, irodalomtörténész, műfordító. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-angol szakon szerzett diplomát 1952-ben. Szerkesztőként több lapnál dolgozott. 1960–61-ben a Petőfi Színház dramaturgja. 1970–1974 között a Magyar Színházi Intézet tudományos főmunkatársa volt. 1975–79-ben a Szépirodalmi Könyvkiadó szerk.-je. 1980–81-ben a SzAk docense, 1982 óta egyetemi tanár. A Magyar Tudományos Akadémia Színházstudományi Bizottságának tagja volt 1989-ig. Az irodalomtudományok kandidátusa 1968-ban, doktora 1989-ben. Több drámát fordított angol és német nyelvből. 1985-ben József Attila-díjat kapott. F.M. *Fielding* (1955); *Thackeray* (1962); *Modern tragikum–tragikus modernség* (1966); *Poétika* (1967); *Brecht színházi forradalma* (1978); *A modern irodalom válaszügyain* (1984); *Kaland és gondviselés* (1985); *Az irodalomtörténet diszkrét bája* (1988); *A szépség születése* (1988).

Ungváry János; *Unghváry* (Losonc, 1763. nov. 28. – Erdőd, 1807. okt. 10.): színesz, fordító. 1789-ben mérnöki diplomát szerzett Pesten. 1790-ben alapító tagja volt a pest-budai, első m. szintárs.-nak. Az okt. 25-i és 27-i első, hivatásos m. nyelvű előadáson Simai Kristóf Igazházi c. magyarított darabjában *Fegyverneki* szerepét játszotta. 1791-ben végleg elhagyta a társ.-ot és a színészlíát. 1798-ban a Károlyiak uradalmi mérnöke lett. A repertoárt őt, németből készült drámafordításával gyarapította.

Unió Színházüzemi és Színházépítő Részvénytársaság (1918–1925): Bp.-en a Magyar Jelzáloghitelbank, ill. a Magyar Város- és Községfejlesztési Rt. által alapított színházi tröszt. Létrejöttkor a *Magyar Színház* és a *Király Színház* tartozott érdekkörébe. Tervei szerint színházépítkezésekkel kívánt terjeszkedni: 5000 személyes amfiteátrum a József körút és Üllői út sarkán, Palota Színház és Kamara Színház a Vilmos császár (Bajcsy-Zsilinszky) úton, ezek közül azonban egyik sem valósult meg. Helyettük már működő színházakat vont érdekkörébe. 1920 tavaszától az ~-hoz tartozott a *Belvárosi Színház*, 1921 tavaszától az *Andrássy úti Színház* és 1921 májusától a *Hermina úti Scala Színház*. 1921. okt. 8-án nyitotta meg második téli operettszínházát, a Szerecsen utca (ma Paulay Ede) 35. sz. alatti *Blaha Lujza Színházat*. Az ~, amelynek vezérig.-ja, majd elnöke *Beöthy* László volt, megbízott művészeti ig.-kal saját kezelésben működtette színházait. 1924. júl. 22-én részvénytöbbségét a Magyar–Amerikai Bank vette át, ekkor műv.-i vez.-je és vezérig.-ja *Faludi* Jenő lett. 1925. máj. 22-én a bp.-i cégbíróóság megindította a kényszerregezési eljárást. Az ~, miután színházait bérbe adta, beszüntette működését. – Ir. Az Unió Színházüzemi és Színházépítő Részvénytársaság (Magyar Művészeti Almanach, 1919); A pesti színházüzlet betegségeiről (A Toll, 1925).

Unió Színházüzemi és Színházépítő Részvénytársaság Színészképző Iskolája: → *Rákosi Szidi Színésziskolája*

Universitas Együttes: → *Egyetemi Színpad*

Unwerth Emanuel, gr. (2-?) : 1790–1793 között a pest-budai színházakat bérelte *Tuschl* Sebestyén kávéháztulajdonostól. Ebben a minőségben a kialakult színházi struktúrát védelmezte a területi pártolást élvező első m. szintárs. igényeivel szemben, így ismételtelen szembekezdült velük. – Ir. Mályuszkné Császár E.: Kelemen László színháza – Tanulmányok Bp. múltjából XI. (1956); Kerényi F.: Az első hivatásos szintársulat társadalmi kapcsolatai (Századok, 1974).

Upor József (Bp., 1877. júl. 13.–Bp., 1938. dec. 18.): színházigazgató. 1914-ben megnyitotta az Apolló Kabarét és a Royal Apollót, mint a Projectograph vállalat ig.-ja. 1918–1920 között a Fásor Kabaré, 1920–21-ben a Scala Színház, 1927–28-ban és 1929–1930 között az Új Színház ig.-ja volt.

Upor László (Pécs, 1957. dec. 30. –): dramaturg. 1988-ban végzett a SzAk-n. 1988-tól a Játékszín tagja, közben párhuzamosan egy-egy évadot a Miskolci Nemzeti, a Pécsi Nemzeti és a Madách Színházban dolgozott. 1991 óta a Vígyszínház dramaturgja. Műfordítással is foglalkozik. Leginkább a kortárs angol, amerikai színműirodalom foglalkoztatja.

Upor Péter (Újpest, 1934. júl. 20.–Miskolc, 1971. nov. 5.): színész. Két évig tanult a SzAk-n, majd 1954-ben az Állami Déryné Színházhoz szerződött. 1958-tól 1969-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja, 1969-től korai haláláig a Miskolci Nemzeti Színház művésze volt. Főleg drámái karakterszerepeket alakított. 1967-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Horatio* (Sh.: Hamlet); *Trofimov* (Csehov: Cseresznyés kert); *Quentin* (Miller: A bűnbeszés után); *Tót* (Örkény I.: Tótkék).

Upor Tibor (Bp., 1904. jún. 15.–Bp., 1960. jún. 4.): diszlettervező. Képzőművészeti tanulmányait a római akadémián végezte, ezután 1927-ben Braunschweigben mérnöki oklevelet szerzett. Diszlettervezőként pályája az édesapja vezette Új Színházban (1927–30) kezdődött, világos szerkezetű művészi színpadképeivel. 1930–1936 között a Nemzeti Színház, majd 1936-tól 39-ig a Magyar Színház tervezője volt, s máshová is dolgozott. 1945 után teljességgel ki pályája; elsősorban a Magyar Néphadsereg Színháza (később Vígyszínház) tervezője volt, de sok más színháznak is tervezett. Racionális térképzés, architektonikus megoldások, a modern színpadtechnika elemeinek és eszközeinek alkotó alkalmazása jellemezték tervezői-szenikái művészetét. F.T. Ibsen: *Peer Gynt*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Heltai J.: *A néma levente*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Gáspár M.: *Új isten Thébában*; Cocteau: *Rettegetes szülők*; Csepurin: *Tavaszi áradás*; García Lorca: *Bernarda Alba háza*; Vészi E.: *A titkár*; Németh L.: *Széchenyi*; Shaw: *Szent Johanna*; Kohout: *Ilyen nagy szerelem*; Arisztophanész: *Lysistraté*; Tolsztoj–Piscator: *Háború és béke*. – Ir. Bögel J.: Magyar scenográfia a fel-szabadulás után (Színház, 1985–1986).

Uránia Tudományos Színház (1899–1916): Budapest, a Kerepesi (ma Rákóczi) út 21. sz. alatti Rimánóczy házban működő vállalkozás. Az orfeum céljára készült épületet *Schmall* Henrik tervezte mór stílusban, s benne 1893-tól az *Oroszy Caprice*, ill. az *Alhambra* mulató működött. 1899 elején nyitott a *Küzdelem az északi pólusért* c. előadással, a későbbiekben *A tenger*, *Az orosz-japán háború*, *Dalmácia*, *Páris 1900-ban*, *A táncz*, *A 19. század*, *Amerika*, *Mesés India*, *Az orosz Riviéra és a Kaukázus*, „1848”, *a szabadságharc története* c. vetített, ill. mozgóképekkel illusztrált ismeretterjesztő előadások szerepeltek programján, de itt vendég szerepelt az Oberammergaui Passiójátékok együttese is 1911-ben. Mint tudományos színház, 1916-ban megszűnt. 1905-től az épületben a SzAk tartotta vizsgaelőadásait. – Ir. „Uránia” Magyar Tudományos Színházegylet és Részvénytársaság prospektusa és aláírási felhívása (1908); Sz.A.: Az Uránia-tudományos színház (Athenaeum Nagy Képes Naptára, 1903, 1909); Az Uránia Magyar Tudományos Egyesület alapszabályai (1908).

Uray Tivadar (Munkács, 1895. nov. 9.–Bp., 1962. jún. 22.): színész. Reáliskoláit Aradon végezte. Egy évig az orvosi egyetem hallgatója volt, majd beiratkozott az Országos Színészegyesület színiiskolájába, ahol 1915-ben

kapott oklevelet 1916-ban vizsgaelőadásával felhívta magára a figyelmet. Először a Modern Színpadon lépett fel, majd 1917-ben a Nemzeti Színház szerződtette. 1918-ban a Magyar Színház tagja volt, 1921-ben a Pódium Kabaréban, 1923-ban a Pesti Kabaréban és a Király Színházban vendégszerepelt. 1923–1948 között a Nemzeti Színház tagja, majd örökös tagja, de fellépett 1928-ban a Vigaszínházban, 1945-ben a Művész Színházban és 1948-ban a Madách Színházban is, 1950-től a Madách Színház társ.-ában játszott. Nagy jellemábrázoló tehetsége, sokoldalú művészegyeniség volt. Elegáns fellépés, tiszta beszéd, biztos stíluserzők jellemezték. Harmóniára törekvő belső magatartása révén a szerelmes szerepektől a tragikus hősökig minden alakítása hiteles volt. Temperamentumos komédiázását, az ironia alatt is érezhető emberségét, a tragikomikus helyzetek iránti érzékenységet dicsérték. Később előtérbe került filozofikus mélysége, intellektuális készsége, sőt robbanásokat sejtető feszültségábrázoló ereje is. 1939–40-ben a színészképző iskolák szakfelügyeletét látta el. 1917-től haláláig filmezett is. 1955-ben Kossuth-díjjal tüntették ki. 1953-ban érdemes, 1954-ben kiváló művész lett. F.Sz. *Kis kadét* (Villányi A.: Attak); *Árva László király* (Herczeg F.); *Kárpát Abellino* (Jókai M.–Hevesi S.: Egy magyar nábob); *Dr. Nikodemusz* (Vándor K.); *Moncrieff Algernon* (Wilde: Bunbury); *Hamlet* (Sh.); *Faust* (Goethe: Ős Faust); *Julius Caesar* (Sh.); *Prospero* (Sh.: A vihar); *Alfieri ügyvéd* (Miller: Pillantás a hídról); *Bánk, Ottó, Biberách* (Katona J.: Bánk bán).

Urbán Erika (Szolnok, 1949. júl. 27.–): színésznő. A SzAk-n 1972-ben végzett. 1970–73-ban a Nemzeti Színházban játszott. 1973-tól a Vidám Színpad tagja. Mutató nő és kikapós szépasszonyok sokszínű alakítója sok humorral és derűvel. F.Sz. *Armande Béjart*

(Bulgakov: Álszentek összeesküvése); *Marcsa* (Nóti K.: Nyitott ablak); *Kerekes Juci* (Rejtő J.: Aki mer, az nyer); *Csilla* (Curth–Flatow–Dobos A.: Egy férfi, aki nem akar).

Urbán Gyula (Székesfehérvár, 1938. máj. 24.–): rendező, író. 1963-ban szerezte diplomáját a prágai Művészeti Akadémia bábrendező-dramaturg szakán. 1963-tól az Állami Bábszínház rend.-je, majd 1992-től a Budapest Bábszínház tagja. 1979–80-ban Venezuelában volt vendégprofesszor, majd Dániában tanított esztétikát és bábjátékot. Több bábjátékát, színművét játszották színházakban, televízióban, rádióban. Verseskötetekkel is rendszeresen jelentkezik. F.R. Horgas B.: *Odüsszeusz, a tengerek vándora*; Koczogh Á.: *Kalevala, Ramajana*; Mozart: *Kis semmiségek*; Petőfi S.–Szilágyi D.: *János vitéz*; Urbán Gy.: *Minden égér szereti a sajátot*; Urbán Gy.–Cs. Szabó I.: *Varázsműhely*. F.M. *Apokrif krónika* (1970); *Családi vadászat* (1974); *Dávid* (1990); *Jelentések könyve* (1990).

Uri István (Debrecen, 1945. júl. 3.–): színész. A SzAk elvégzése után 1967–71-ben a Madách Színház tagja volt. Három-három évadot játszott Kecskeméten és a Budapesti Gyermekszínházban. 1977-től a győri Kisfaludy Színház művésze, majd az 1987–88-as évadban a Jurta Színházba szerződött. Ma ismét a győri színház tagja. Főként epizód- és karakterszerepeket játszik. 1984-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Csacsinszky Pál* (Szép E.: Lila ákác); *Malvolio* (Sh.: Vizkereszt).

Uribe, Maria-Teresa (Santiago de Chile, 1949. jún. 25.–): énekes (szoprán). A Zak-n nyerte el diplomáját 1978-ban *Kutrucz Éva* osztályában. 1978-tól az Operaház magánéneke. 1983–86-ban a lipcsei opera állandó vendégművésze. Mozart-, Gershwin-, Puccini-, Verdi-operák avatott előadója. A dalirodalom klasszikusai mellett gyakran énekel spanyol és latin-amerikai dalokat is. F.Sz. *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Serena* (Gershwin: Porgy és Bess); *Pillangókisasszony* (Puccini); *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Meg Page* (Verdi: Falstaff); *Aida* (Verdi); *Amelia* (Verdi: Az álarcosbál).

uruguay-i magyar nyelvű színjátszás: a főváros, Montevideo magyarsága viszonylag gyakran részesült m. nyelvű előadásokban, ami részben Buenos Aires közelségének köszönhető, ahonnan a m. együttesek szívesen jöttek vendégszerepelni, de a helyi Magyar Ház színjátszó csoportja is sok darabot mutatott be. 1942. aug.-ban a *László Andor* vezette Buenos Aires-i Magyar Színház itt is előadta a *Nótás kapitányt*, a *Mosoly országát* és a *Potyautast*, majd 1942. szept.-ben Capek *A fehér kór* c. drámáját és Fodor László *Dr. Szabó Juci* c. színművét játszották. 1943-ban *Rott Ferenc Komédia* társ.-a vendégszerepelt itt. A Magyar Ház műkedvelői többek között 1942-ben bemutatták Erdélyi Mihály *Csavargó lány* c. operettjét és az *Ide gyere rózsám* c. zenés játékot. 1944-ben Papp István rendezésében a *Nem leszek hálátlan* c. vígjátékot. 1948. aug. 21-én Bibó Lajos *Üveghintó* c. vígjátéka, majd szept.-ben Fodor László *Érettségi* c. darabja került színre, 1949-ben pedig Csathó Kálmán *Az én lányom nem olyan* c. darabja. 1949-ben a hivatásos együttesek is felújították uruguayi vendégszerepléseiket. Szept. 8-án a Buenos Aires-i Magyar Színház Békeffy István–Stella Adorján *Janika* c. művét adta elő.

Usztics Mátyás (Penészlek, 1949. ápr. 9.–): színész. 1969–70-ben a Nemzeti, 1973–75-ben a szolnoki Szigligeti, 1975-től 1977-ig a 25. Színház tagja volt. 1977-ben a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ához szerződött, majd szabadfoglalkozású színművész lett. Sokoldalú, kitűnő technikájú művész, aki egyaránt otthonosan mozog kabaréban, vígjátékban és a súlyosabb

URAY TIVADAR a *Haláltánc* (1941) c. filmben

műfajokban is. Sokszor szerepel a rádióban és a televízióban. Több tucat filmben játszott. 1990 óta a Bodnár Sándor Drámai Akadémia ig.-ja. F.Sz. *Arty* (Heller-Kern A.: A 22-es csapdája); *Seneca* (Várkonyi M.-Miklós T.: Sztárcsinálók); *Rocheport* (id. A. Dumas: A három testőr); *Roger* (Albee: Mindent a kertbe); *Verro* (Sh.: Athéni Timon); *Lomov* (Csehov: Leánykérés).

utca: a színpadnak két szemben álló kulisszapár által határolt sávja, mely a színészek színpadra lépésének és távozásának helye. Az adott színpadon állandó, nem az egyes előadások díszlete által meghatározott *járás*.

utcaszínház: a középkori vásári népszórakoztatás továbbélő formája, a közönséget alkalmi sokadalmain – vásár, fesztivál – felkereső (alkalmi v. állandó, hivatásos v. amatőr) társ.-ok produkciói. Az ~ a 20. sz.-i avantgárd irányzatok kedvelt eszköze lett az eszköztelen, általában szatirikus-parodisztikus, aktualizált színjátékok alkalmi közönség előtt történő bemutatására.

Uti Gizella (Temesvár, 1884. jan. 20. – Szeged, 1937. márc. 15.): színésznő. 1900-ban Budán, *Makó* Lajos társ.-ában kezdte pályáját. Vidéki nagyvárosokban működött. 1917-től 1936-ig, egy évadot kivéve (1933–34), Szegeden játszott drámai hösnő szerepeket. F.Sz. *Gertudis* (Katona J.: Bánk bán); *Hollunderné* (Molnár F.: Liliom); *Yorki hercegnő* (Sh.: III. Richárd).

Úttörő Színház (1949–1952): az államosítás után 1949-ben a Paulay Ede utcai *Művész Színház*at ~ néven nyitották meg. Elsődleges feladata az volt, hogy a 14 éven aluli gyerekközönség megismerje a színházat. Természetesen a fiatalság politikai és erkölcsi nevelése is fontos cél volt. Legnagyobb sikerét Beecher-Stowe-Brustein *Tamás bátya kunyhója* c. színművének előadásával érte el. Igazgatónak *Fábri* Zoltánt nevezték ki. 1952-ig működött önállóan, ekkor egyesítették a Nagymező utcai *Ifjúsgái Színházzal*, melynek 1954-ig Kamaraszínháza volt.

Ü

ügyelő: a színpadi előadás technikai lebonyolítását végző színházi alkalmazott, aki a próbafolyamat kezdetétől részt vesz a színpadi mű létrehozásában. *Ügyelőpéldány*ban feltüntetett a színrelépések-távozások, a díszletváltoztatások, a hang- és fényeffektusok, a függőnymozgatók időpontját és sorrendjét, s a példány alapján az (általában a színpad oldalán elhelyezkedő) technikai pultjáról (ügyelőfülkéből) vezeti és irányítja az előadást. Állandó összeköttetésben áll a színház összes technikai helyiségével és az öltözőkkel; ma már gyakran programozható elektronikus vezérlés segíti munkáját.

ügyelőpéldány; *vezérkönyv:* a színjátékszövegnek az *ügyelő* használatára készített példánya, melybe a rend. utasításai alapján bejegyzésre kerül minden technikai mozzanat (díszletváltozás, kellékszükséglet, világítás, külső zajok, zene, függőnymozgatók, színpadtechnikai effektusok stb.), valamint a színészek és a csoportos szereplők (statisztéria és karszemélyzet) színrelépéseinek helye és végszáva. A folyamatos játszás során az ügyelő az ~ segítségével vezeti le az előadást.

ügynökség: → *színházi ügynökség*

Ürményi Lajos (Jászkisér, 1837. okt. 3. – Szerencs, 1927. jan. 29.): színész, színműíró. Zongoratanárból 1858-ban lett színész *Kocsisovszky* Jusztinnál, majd hamar, 1860-ban, rátalált az egyik legjobb vidéki operatárs.-ra, *Reszler* István pécsi, ill. debreceni együttesére. Az 1860-as évek közepén már mint jellemszínész és operetténekest alkalmazták. 1871 őztől apaszerepeket kapott. A kezdeti sikerek után, 1872-től méltatlan mellőzésben volt része, 1882-ben rövid időre visszavonult, majd szinte minden évadban máshová szerződött. 1892-ben nyugdíjba ment. 1880 őszén Baján daltársulatot vezetett. Mint színműíró 1862. febr. 22-én debütált *Sámuel király* c. művével. 1864-ben az *Eskü és kötelességgel* már akadémiai dícséretet nyert. F.Sz. *Hunyadi László* (Erkel F.: Brankovics György); *Kotori* (Szigeti J.: A vén bakancsos és fia, a huszár); *Gloster* (Sh.: Lear király). F.M. *Ubrik Borbála* (Marosvásárhely, 1869); *II. Rákóczy György* (Kolozsvár, 1871); *Hunn apostol* (Gyoma, 1900). – Ír.: Báthori R. M.: Magyar színészek... 114–117.

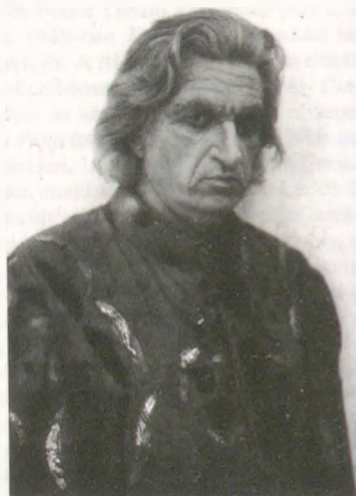
M. A. 1860–63: Ressler István; 1863–71: Kolozsvár; 1864–65: Győr; 1871–72: Szabadka; 1872: Nemzeti Színház (kardalos); 1872–74: Arad; 1874–75: Szegedy Mihály; 1876–77, ill. 1878–79: Hubay Gusztáv; 1877–78: Szuper Károly; 1879–80: Sárobgárd; 1880: Baja; 1881: Kétszery József; 1882–84: állami szolgálat; 1885:

Simándi Zsigmond; 1886–87: Gáspár Jenő; 1887–88: Miklósy Gyula; 1888–90: szerz. nélküli; 1891–92: Völgyi Ödön.

Ürmössy Anikó; *Gellért* Lajosné (Selmecbánya, 1892. aug. 30. – Bp., 1968. febr. 27.): színésznő, előadóművész. A SzAk-t 1916-ban végezte el. A Modern Színpadon, majd a Belvárosi Színházban, 1918-ban a Fásor Kabaréban, 1918-tól az Andrássy úti, 1924–1926 között a Renaissance, 1926–27-ben ismét a Belvárosi Színházban játszott. Ezután csak 1933–34-ben a Bethlen téri Színháznál volt szerződése. 1951–1955 között a Nemzeti Színház tagja volt, de szerepet alig kapott. Előadóművészként megzenésített *Ady*-, *Kosztolányi*- és *József* Attila-verseket adott elő. F.Sz. *Toncsi* (Gellért L.–Szánthó D.: A nagy riport); *Gyilkos nő* (Szirmai R.: Előre megfontolt szándékkal); *Rézi néni* (Gellért L.: Timosa).

Ürmössy Imre (Bp., 1959. ápr. 3. –): énekes (basszus). 1978–83-ban a Zak-n *Polgár* László és *Bende* Zsolt növendéke volt. A diploma megszerzése után a Magyar Rádió és Televízió Énekkarának tagja lett. 1984-től hangképzést tanít a békéscsabai Zeneművészeti

ÜTŐ ENDRE – Simone
(Puccini: Gianni Schicchi)

Szakközépiskolában. Nevéhez több sikeres oratórium előadása kapcsolódik.

Ürmössy Magda (?-?): színésznő. Szegeden kezdte a pályáját, majd 1934–1938 között Kolozsvárott játszott. Főként operettek vezető szerepeiben lépett fel. Kellemes hangjával, dekoratív megjelenésével és táncudásával vált népszerűvé. 1938 nyarán a bukaresti Alhambra revüszínházhoz szerződtek, ahol Magda *Uramsiu* név alatt szerepelt. Ezt követően a belgrádi Theater Palace-ban játszott, majd fellepett Zágrábban, Szalonikiben, Athénban és Isztambulban is ezúttal Magda *Madelaine* néven. Végül az USA-ban telepedett le. F.Sz. *Marika hadnagya* (Sally G.); *Mira* (Abrahám P.: 3: 1 a szerelem javára).

Ütő Endre (Nagykanizsa, 1903. szept. 11.–Bp. 1978. dec. 13.): színész, díszlettervező. Bp.-i iparművészeti főiskolai tanulmányok után 1925-ben a SzAk-n szerzett oklevelet. Vidéki színházakban volt díszletfestő, majd 1929-ben a kassai színházhoz került. Ettől kezdve több városban (Csehszlovákiában, Romániában) működött mint színész és tervező. 1945 után Pécsen, 1951–1974 között a Miskolci Nemzeti Színháznál volt tervező.

Megragadó festőiség jellemezte színpadképeit. F.T. Szophoklész: *Antigoné*; Gáspár M.: *Hamletnek nincs igaza*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*.

Ütő Endre (Bp., 1937. jún. 2.–): énekes (basszus), színházigazgató. Enektanulmányait 1957–64-ben végezte a Zak-n. 1963-ban, még főiskolásként mutatkozott be az Operaházban *Arkel király* (Debussy: *Pelléas és Mélisande*) szerepében. 1964-ben lett az Operaház magánénekese. Elsősorban Verdi, Wagner és Puccini operáinak vezető basszus szólamait énekelte, de modern operák karakterfiguráit is sikerrel alakította. Emlékezetes szerepei közé tartozott a *Kékszakállú herceg* (Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*), valamint *Seneca* (Monteverdi: *Poppea megkoronázása*). Oratóriumszólistaként is gyakran fellépett. 1990. júl.-ban az Operaház igazának nevezték ki. Ebben a minőségében a megnehezült körülmények között is az intézmény színvonalának megtartására, együttesének, művészi munkájának felfrissítésére törekszik. Liszt Ferenc-díjas (1970). F.Sz. *Gremín* (Csajkovszkij: *Anyegin*); *Zakariás* (Verdi: *Nabucco*); *Mefisztó* (Gounod: *Faust*); *Hagen* (Wagner: *Isztenek alkonya*); *Doktor* (Berg: *Wozzeck*).

V

Vaály Ilona (Csurgó, 1899. márc. 28.–Bp., 1964. jún. 24.): színésznő. A Zak-t és Rákosi Sidi színiiskoláját látogatta. 1921-ben a Colosseumban lépett először színpadra. 1921–1923 között a Király Színház, 1923-tól 1926-ig a Blaha Lujza Színház, 1926–1932 között ismét a Király Színház tagja volt. 1935–41-ben Olaszországban, Spanyolországban, Abesszíniában szerepelt társ.-ával. 1954–1956 között Kecskeméten néhány szerepet még eljátszott. F.Sz. *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Bözsí* (Zerkovitz B.: A legkisebbik Horváth lány); *Ach Wong* (Ábrahám P.: Viktória).

Váci Vilma; *Váczy* (?–Bp., 1888. febr. 9.): színésznő. 1852 óta működött mint elsőrendű drámai szende, hősnő, népszínmű- és operetténekes, majd mint operett-komika. A legjelesebb vidéki társ.-ok kedvelt tagja volt. Már fiatalon bekerült a kolozsvári társulatba (1854–57), 1860–64-ben részt vett *Ressler* István opera-operett társulatában, majd tizenhárom éven át, 1874-től 1888-ig volt *Krecsányi* Ignác vezető színésznője. Férje: *Dalnoki Kinglarovits* Árpád komikus volt, ki 1868-tól szerepelt vidéki társulatokban. F.Sz. *Dorottya* (Csokonai V. M.–Erkel E.: Tempefői); *Anna királyné* (Scribe: Egy pohár víz); *Zrínyi Ilona* (Szigligeti E.: II. Rákóczi Ferenc fogsága); *Anna* (Jókai M.: Szigetvári vértanúk); *Édna* (Dobsa L.: IV. László); *Szederváry Kamilla* (Csiky G.: Proletárok).

M.A. 1853: Arad; 1854–57: Kolozsvár; 1858: Miskolc; 1859: Nagyvárád; 1860–64: Pécs, Debrecen, Győr; 1865–66: Arad; 1866: Marosvásárhely; 1870–73: Györfly Antal; 1873: Csabay Pál; 1873–74: Szegedy Mihály; 1874–81: Krecsányi Ignác, Jakab Lajos; 1883–88: Debrecen, Arad, Székesfehérvár.

Vadas Katalin (Tiszaroff, 1945. júl. 27.–): táncos. 1962-től a Honvéd Művészegyüttes előadója. Alakításaival különösen *Vadasi* Tibor, *Novák* Ferenc, *Kricskovics* Antal, *Seregi* László és *Fodor* Antal modern hangvértelű táncában aratott sikereket.

Vadas Zsuzsa (Bp., 1926. márc. 6.–): színésznő, énekesnő. *Lakner* Artúr gyermekszínházában játszott. Első szerződése a New York Kávéházhoz kötötte. 1947-ben a Művész Színház, 1948-ban a Royal Revü Varieté, 1950-ben a Népvarieté, 1951-től 1954-ig a Vidám Színpad tagja, közben 1952-ben játszott a Fővárosi Vigaszínházban és a Medgyaszay Színházban is. 1959-ben a Kamara Varieté, az Artista Varieté, 1960-tól megszűnéséig a Tarka Színpadon szerepelt. Főlépett a Városi Színházban, a Zak-n önálló estjeivel, s vidéken is. Elő-

adásmódját nagy drámai erő jellemezte, bársonyos meleg hang, kifejező színészi módszerei kiemelték a szokványos dízőz kategóriából. 1962-től tizennyolc évig külföldön szerepelt (egész Európában és az USA-ban). F.Sz. *Mary* (Halász R.: Házasság hármashban); *Tanya* (Miljutyin: Szibériai rapszódia); *A színésznő* (Rác Gy.: Játsszunk valami mást!).

Vadasi Tibor (Vésztő, 1927. márc. 9.–): koreográfus, néptánckutató. Tanulmányait megszakítással az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának néprajz szakán 1949–1962 között végezte. Párhuzamosan 1949–51-ben táncos, a Honvéd, majd a Duna Művészegyüttes koreográfus-vezetője. 1955–57-ben az Állami Népi Együttes koreográfusa, utána 1963-ig a Honvéd Művészegyüttes tánckarának vez.-je. Az 1963–64-es évadban a Szegedi Nemzeti Színház balettjének vez.-je. Betanította *A bűvös szerelem* és a *Rómeó és Júlia* koreográfiáját. 1967–1973 között Addis Abeba zenei konzervatóriumában megalapította a folklór tanszakot. Tanári és koreográfusi munkája mellett jelentős kutatásokat végzett az etiópiai táncfolklór feltárására. A továbbiakban hazai művelődési intézmények munkatársa, táncfolklórkutató. F.K. *A kisdobos*, *Harc és győzelem*, *Ember és sors*, *A tékozló fiú*, *Néger kantáta*.

Vadasi Tünde (Bp., 1957. júl. 15.–): színésznő. A Nemzeti Színház Stúdiójában tanult, majd 1978-tól egy évadra a veszprémi színházba szerződött. 1980–83-ban a kecskeméti Katona József Színház tagja volt, 1983–89-ben pedig a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. Főként epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Checca* (Goldoni: A chioggiai csetepaté); *Lány* (Fejes E.: Az angyalarcú).

Vadas Kiss László (Tét, 1924. máj. 31.–): énekes (tenor). Tanulmányait a Nemzeti Zenedében, majd 1952–56-ban a Zak-n végezte. 1956–58-ban a Miskolci Nemzeti Színház, 1958–1970 között a Szegedi Nemzeti Színház, 1970-től az Operaház magánénekes. Operettekben is fellépett, számos külföldi koncertkörúton (London, Bécs, Salzburg, Amsterdam) vett részt. F.Sz. *Radames* (Verdi: Aida); *Turiddu* (Mascagni: Parasztbecsület); *Florestan* (Beethoven: Fidelio).

Vadász Ilona (Bp., 1919. aug. 29.–): rendező, főiskolai tanár. A SzAk elvégzése után, 1945-től a Nemzeti Színház tagja. A Magyar Rádió állandó rend.-je, a SzAk tanára. 1978-ban kapott érdemes művész kitüntetést. F.R. Shaw: *Warrenné mestersége*; García Lorca: *A csodálatos vargáné*; Osborne: *Dühöngő ifjúság*; Szakonyi K.:

Életem, Zsóka!; Németh L.: *Villámfénynél*; Móricz Zs.: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*.

Vadász István (Karcag, 1947. aug. 7. –): énekes (tenor). 1979-ben végezte el a Zak-t, és a debreceni Csokonai Színház magánénekese lett. 1981-től 1984-ig a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. 1985 óta Miskolcon játszik. A zeneirodalom legtöbb tenorszerépét élénkezte. F.Sz. *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Jaquino* (Beethoven: Fidelio); *Bánk bán* (Erkel F.); *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Petrov* (Jacobi V.: Sybill); *Don José* (Bizet: Carmen); *Manrico* (Verdi: A trubadúr).

Vadász Zoltán (Csákgörbő, 1926. júl. 22. – Kolozsvár, 1989. nov. 19.): színész, előadóművész. Egy évet végzett a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben, majd kényszerű megszakítás után, 1951-ben Sepsiszentgyörgyön kezdte pályáját. 1956–1960 között a nagyvárad, majd 1987-ig, nyugdíjazásáig a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja volt. Nagyformátumú eredeti tehetség, aki a dráma valamennyi műnemében és számos színjátéktípusban kiemelkedő teljesítményekkel tette emlékeztessé nevét. Lényéből elemi erő áradt, s ez játékoságával párosulva színessé, változatossá tette alakításait. Pódium-műsoraiban főként lírai hangulatokat festő, csengő-bongó költemények előadására vállalkozott. F.Sz. *Rica Venturiano* (Caragiale: Zúrzavaros éjszaka); *Alekszej* (Visnyevszkij: Optimista tragédia); *Kopjáss* (Móricz Zs.: Rokonok); *Hephaisztosz* (Eftimiu: Prométheusz); *dr. Stockman* (Ibsen–Miller: A nép ellensége); *Vincze* (Bálint T.: A sánta angyalok utcája); *Nagelschmidt* (Sütő A.: Egy lócsiszár virágvasárnapja); *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

VADÁSZ ZOLTÁN

Vadnai László; **Vadnay** (Bp., 1904. márc. 21. – Bp., 1967. ápr. 18.): színpadi író. Eleinte a Reggeli Újság munkatársa volt. A húszas évek elején tűnt fel mint kabaréíró, *Hacsek* és *Sajó* alakját is ő teremtette meg, sőt Hacsekként többször fel is lépett. 1927-től írt filmforgatókönyveket. Rövid ideig a Teréz körúti Színpad ig.-ja és konferansza volt. 1938-ban az USA-ba emigrált, ahol tv-játékokat és forgatókönyveket írt. Először 1960 dec.-ében tért haza, a Rádió szílvesszteri műsorát írta meg, 1961. jan.-ban pedig előadóestet tartott a Bartók Teremben. 1967-ben ismét Bp.-re látogatott, ahol hirtelen érte a halál. F.M. *Ófelsége szolgálja* (1922); *Hol jártál az éjsza-*

ka? (1926); *Sisters* (1929); *A csúnya lány* (1930); *A pénz beszél* (1933); *In My Father's House* (Bromfield-dél, 1946).

Vadnay Tünde (Bp., 1949. ápr. 25. –): bábszínésznő. 1975-ben végzett a Bábszínházban. 1975-től 1992-ig az Állami Bábszínház tagja volt. Karakterszínésznő. F.Sz. *Stahlbaumné, Egérkirály* (Csajkovszkij: Diótörő); *Törpe* (Britten: Pagodák hercege); *Dorka* (Baum–Tótfalusi I.: Óz, a nagy varázsló); *Heléna* (Sh.: Szentivánéji álom); *Darling mama* (Barrie–Balogh G.–Tótfalusi I.: Pán Péter).

Vadnay Vilma; **Szepán** (Sátoraljaújhely, 1862–Bp., 1918. jún. 6.): népszínműénekes, operettprimadonna. *Káldy* Gyula, a Pesti Népszínház karmestere fedezte fel tehetségét, s képezte ki hangját. 1880-ban lépett fel először a Népszínházban. 1882-től 1893-ig férjével, *Somló* Sándorral vidéken szerepeltek. Mikor férjét szerződtette a Nemzeti Színház, lemondott a pályáról, de időnként mint vendég fellépett, pl.: 1894-ben a Budai Színkörben. A vidék jeles primadonnája volt, csengő, magas, koloratúrsoprán hanggal. Játéka intelligens és megnyerő. Mint népdalénekes és népszínműénekes is igen nagy sikereket aratott. F.Sz. *Fiametta* (Suppé: Boccaccio); *Klári* (Csiky G.: A szökött asszony); *Zsófi* (Csepregy F.: A piros bugyelláris); *Lidi* (Derék A.: A búzavirág); *Adél* (Strauss: A denevér); *Szaffi* (Strauss: Cigánybáró).

M.A. 1880–82: Népszínház; 1882–83: Debrecen; 1883–85: Szeged, Nagyvárad; 1885–89: Krecsányi Ignác; 1889–90: Debrecen; 1890–93: Arad; 1893: Buda.

Vadócz Lajos (Topolya, 1913. jún. 21. –): színész. Műkedvelőként lépett színpadra a két háború között, majd az 50-es években működő topolyai színházban mint epizodista szerepelt. F.Sz. *Bowenderby* (Dickens: Cooperfield Dávid); *Rendő* (Molnár F.: A doktor úr); *Flóris* (Blumenthal: Aranykakas); *Pincér* (Molnár F.: Delila).

Vághelyi Gábor (Gödöllő, 1944. júl. 9. –): énekes (bariton). Zenei tanulmányait magánúton végezte. 1967–74-ben a Honvéd Művészegyüttesben énekelt, 1974–1981 között a Szegedi Nemzeti Színház magánénekese. 1979-ben fellépett az Operaházban. 1981-től a Pécsi Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Papageno* (Mozart: A varázsfuvola); *Figaro* (Mozart: Figaro házassága; Rossini: A szevillai borbély).

Vágó Artúr (Liptószentmiklós, 1899. márc. 18. – ?): színész. 1917-ben Fodor Oszkár székesfehérvári társ.-ánál kezdte pályáját. Szerepelt Kassán (1919–28, 1932–35, 1938–39), Szegeden (1928–30, 1931–32, 1935–38) és a Király Színházban (1930–31). Operettek komikus szerepeiben aratott sikereket. F.Sz. *Keresztessy* (Lajtai L.: Az okos mama); *A kormányzó* (Jacobi V.: Sybill); *Abris* (Eisemann M.: Vadvirág).

Vágó Béla (Nagyvárad, 1871. jún. 26. – Bp., 1931. jan. 31.): színész, rendező. 1893-ban Bokody Antal társ.-ában lépett színpadra. Vidéki évek után 1903-tól a Király Színház tagja. 1908-tól 1929-ig a Magyar Színház színésze és rend.-je volt. Szerepelt a Blaha Lujza Színházban (1924) és a Fővárosi Operettszínházban (1928) is. 1930 szept.-étől 1931 jan.-jáig a Belvárosi Színházban rendezett. Tanított Rákosi Szidi színiiskolájában. 1917-től 1925-ig a Budapesti Színészek Szövetségének alelnöke volt. Jellem szerepeket játszott, nagy sikerrel. Rend.-ként társalgási műveket vitt színre. F.Sz. *Zahel* (Heijermans: Ghetto); *Báthory nádor* (Szomory D.: II. Lajos király); *Gál* (Molnár F.: Játék a kastélyban). F.R. Bródy S.: *Királyok*; Fodor L.: *Dr. Szabó Juci*; Bíró L.: *Sárga lilium*; Fodor L.: *Töltőtoll*.

Vágó Géza (Nagyvárad, 1882–?): színész, rendező, színházigazgató. 1902-ben kezdte pályáját Deák Péter

társ.-ában. 1904-től 1906-ig a Népszínházban játszott. 1907–1909 között az Intim Színház, 1912–13-ban a Vigszínpadok ig.-ja volt. 1915-ben alkalmi társ.-tal Bécsben játszott, 1916 ápr.-ában a bécsi Max und Moritz Kabarét bérletre. 1916 máj.-ában a Budapesti Színházban szerepelt. 1922–1924 között a Blaha Lujza Színház rend.-je volt. Ezután külföldre ment. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció foglalkoztatta. Komikus szerepeket kapott. Írt színműveket, paródiákat, filmforgatókönyveket, némafilmeket is rendezett. F.Sz. Bastian (Martos F.: A granadai völgyén); Izidor (Guthi S.: Smollen Tóni); F.R. Huszka J.: *Lili báróné*; Offenbach: *Szép Heléna*; Bataille: *A balga szűz*. F.M. Kukorica Jónás (Mérei A.-lal, 1905); *Négy a kislány* (Tábori E.-lel, zene: Barna I., 1915); *Lavotta szerelme* (zene: Barna I., 1917).

Vágó Nelly (Bp., 1937. szept. 5.–): jelmeztervezőnő. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskola jelmeztervező szakán folytatta Schäffer Judit növendékéként. 1962-ben kapta meg diplomáját. A pályát a szolnoki Szigligeti Színházban 1962–63-ban kezdte, de ugyanakkor a Nemzeti Színháznak is tagja lett. Vendégként csaknem valamennyi fővárosi és vidéki színház számára tervezett jelmezeket – Operaház, Erkel Színház, Madách, Játékszín, József Artilla Színház, Mikroszkóp Színpad, Kaposvár, Pécs, Veszprém, Szolnok, Szeged, Győr, Miskolc, Nyíregyháza –, szabadtéri színházaknak – Szegedi Szabadtéri Játékok, Városmajor, Szentendrei Teátrum – is dolgozott. Gyakran kapcsolódott munkássága a legmodernebb, legjelentékenyebb színházi műhelyekhez, rendezőkhöz. Számos tvj. és film jelmeztervezője is volt, vendégként tervezett a grazi, a nyugatberlini operának, a Tbiliszi Nemzeti Színháznak. Az ún. magyar tervezői iskola kiváló képviselője, expresszív erejű, szín- és formagazdag művészi jelmez-víziók készítője. Jelmezei a cselekvés és a jellem anatómiáját szolgálják, karaktereket öltöztetnek, nagy stílus- és izlésbiztonsággal, anyagismerettel, modern technikai eszközökkel megformáltak. Gyakran szerepelt csoportos és egyéni kiállításokon (Bp., Miskolc, Prága, Novi Sad). 1972-ben Jászai Mari-díjat, Pirandello-díjat, 1985-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.T. Sh.: *Lear király*, *Athéni Timon*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Bulgakov: *Alszentek összeesküvése*; Ránki Gy.: *Pomádé király új ruhája*; P. Weiss: *Marat-Sade*; Csehov: *Három nővér*; Füst M.: *Boldogtalanok*; Büchner: *Danton halála*; Brecht-Weil: *Koldusopera*; Molière: *Tartuffe*; Schiller: *Stuart Mária*; Tamási A.: *Énekes madár*; Paszternák-Szikora: *Doktor Zsivágó*; Csehov: *Platonov*. – Ir. Bögel J.-Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (Mai magyar díszlet és jelmez, Bp., 1973; Díszlet- és jelmeztervezés 1970–1980, Bp., 1983).

Vagóné Berzsenyi Margit (Pest, 1864–Bp., 1951. okt. 17.): színésznő. Berzsenyi Károly színig. és rend. lánya, Berzsenyi Dániel leszármazottja. 1880-ban lépett színpadra Balogh György társ.-ával. 1902–04-ben játszott Szabadhegyi Aladárnál, 1904–06-ban Szilágyi Dezsőnél. 1908–12-ben szerepelt Kassán, majd Debrecen és Miskolc után 1915–1918 között Sebestyén Géza budapesti társ.-ának tagja volt. 1922-től 1926-ig a Renaissance Színházban, közben 1923-ban a Vigszínházban, 1927–1937 között a Belvárosi és az Andrássy úti Színházban játszott. Ezután visszaszerződött a Vigszínházhoz. 1945 után a Madách Színházban aratott sikert, főként mint erőteljes, szinte harsány komika. Több filmben is játszott, mindvégig epizódszerepeket. F.Sz. Mici (Molnár F.: Az ismeretlen lány); *Cili madám* (Fodor L.: A szerelem nem olyan egyszerű); *Júlia* (Hunyady S.: A három sárkány); *Nagy mama* (Hunyady S.: Lovagias ügy).

Vágvölgyi Ilona (Felsőgöd, 1940. ápr. 17.–): jelmeztervező. 1964-ben szerzett diplomát a bp.-i Iparművészeti Főiskolán. Előbb az Állami Déryné Színház szerződtette, majd 1968-tól 1975-ig a Békés Megyei Jókai Színház, 1975–1982 között a Szegedi Nemzeti Színház, 1982-től a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház jelmeztervezője volt. Stílusbiztonság, fantázia, az anyagok, technikák hajlékony alkalmazása jellemzi munkáit. F.T. Sh.: *II. Richárd*; Miller: *A sallemi boszorkányok*; Sh.: *VI. Henrik*; Csehov: *Három nővér*.

Vahot Imre (Gyöngyös, 1820. febr. 25.–Bp., 1879. febr. 11.): drámaíró, szerkesztő, kritikus. 1838–1870 között 23 színpadi művet írt, a romantikus történelmi tragédiától a politikai vj.-on át a népszínműig. 1840-től folytatott színházi közírói tevékenységet; vitacikkeivel, röpiratával a Pesti Magyar Színház műsorarányainak kérdésében, az ún. operaháborúban a m. dráma radikális hívének mutatkozott. Színkritikusi működését elsősorban saját lapjában, a *Pesti Divatlapban* (szerk. 1844–1848) publikálta. Szerkesztette és kiadta a Nemzeti Színműtár három füzetét (1845–1846, *Obemvik* Károllyal), a Magyar Thália c. színházi almanachot (Pest, 1853). 1848-tól 1863-ig a Nemzeti Színház drámaíróbizottságának tagja volt. Könyve: *V. I. válogatott színházi írásai, 1840–1848* (sajtó alá rendezte Szigethy G., 1981, hasonmás kiadás). – Ir. Szigethy G.: Egy elfelejtett múlt századi harcos (uo.).

Vajay Erzi (Majszin, 1917. júl. 20.–): színésznő. A tanítóképző főiskola elvégzése után *Pinkósti* Andor tanítványa volt, majd a Madách Színházban szerepelt. 1944-ben a Nemzeti Színház szerződtette. 1945 után győri, miskolci, szegedi színész volt. 1950-től 1955-ig a Nemzeti Színház művésze, ezután az egri színházban, 1965-től 1969-ig pedig a győri Kisfaludy Színházban játszott. Kezdetben naivaként, később erőteljes humorú karakter szerepeket alakított. F.Sz. *Solvejg* (Ibsen: Peer Gynt); *Zília* (Heltai J.: A néma levante); *Higginsné* (Shaw: Pygmalion).

Vajda Dezső (Bp., 1922. szept. 29.–Bp., 1989. márc. 26.): színész, énekes (basszus). Pályafutását 1946-ban kezdte először prózai színészként, majd operaénekesként. 1949–51-ben a debreceni Csokonai Színházban játszott. 1952–1984 között, nyugdíjba vonulásáig az Állami Déryné Színház, ill. Népszínház tagja. Színház operatárs.-ának alapító tagja és vezető magánéneke volt. Alakításait az intenzív színészi játék jellemezte. 1982-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Dulcamare* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Pomádé király* (Ránki Gy.: Pomádé király új ruhája); *Basilio* (Rossini: A szzevillai borbély); *Ozmint* (Mozart: Szókratész a szerájából); *Öreg Marci* (Kodály Z.: Háry János).

Vajda Ernő (Komárom, 1887. máj. 27.–Woodland Hills, USA, 1954. ápr. 3.): színpadi szerző. Újságíróként kezdte pályáját. Első színművének bemutatását a Thália Társaság tervezte, amelynek 1908–1909-ben titkára volt. Később bp.-i magánszínházak játszották műveit, amelyek közül több külföldön is sikert aratott. 1927 k. az USA-ba költözött, ahol filmforgatókönyv-író lett. F.M. *Hajtóvadászat* (zene: Huszka J., 1908), *Rozmaring néni* (1910); *Ludas Matyi* (1911); *A váratlan vendég* (1917); *A trónörökös* (1923); *A valóperes hölgy* (1923); *A három* (1924); *Délibáb* (1925).

Vajda János (Miskolc, 1949. okt. 8.–): zeneszerző, karnagy. Tanulmányait a Zak karvezetés szakán 1968–73-ban Párkai István, zeneszerzés szakán 1970–75-ben Petrovics Emil vezetésével végezte. 1970–80-ban az amszterdami Sweelinck Konzervatórium ösztöndíjasa, *Ton de Leeuw* tanítványa. 1974–1979 között a Magyar Rádió és Televízió Énekkarának korrepetitora, 1981-től

a Zak tanára. Erkel Ferenc- (1981) és Bartók Béla-Pásztory Ditta-díjas (1990). F.M. *Barabás* (opera, 1976–77); *Mario és a varázsló* (opera, 1983–85); *Az igazság pillanata* (balett, 1981); *Don Juan árnyéka rajtunk* (balett, 1981); *Izzó planéták* (balett, 1983); *Jön a cirksuz* (balett, 1984).

VAJDA LÁSZLÓ –Kolhaas Mihály
(Sütő A.: Egy lócsiszar virágvasárnapja)

Vajda János (Bp., 1960. febr. 20.–): színész. A SzAk előtt egy évtizedig a Nemzeti Színház Stúdiójának volt tagja. 1984–1989 között a nyíregyházi Mórész Zsigmond Színházban játszott. 1989 óta szabadfoglalkozású művész. Elsősorban epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Ivan Satov* (Dosztojevszkij–Kompolti Zs.: Ördögök); *Jankovich* (Krléza: Galicia); *Pistol* (Sh.: A windsori víg nők).

Vajda Júlia (Makó, 1957. febr. 16.–): énekesnő (szoprán). A szegedi Zeneművészeti Szakközépiskola elvégzése után 1979-től Bárdi Sándor irányításával folytatta tanulmányait. Ugyanebben az évben került a Szegedi Nemzeti Színházba mint énekkari szólista, majd 1985-től magánénekes. 1978-ban Middlesborough-ban II. díjat nyert az énekversenyen. Kimagasló alakításokat nyújtott Mozart, Rossini és Verdi operáiban. F.Sz. *Susanna* (Mozart: Figaro házassága); *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál); *Hamupipőke* (Rossini).

Vajda Károly (Bp., 1942. nov. 16.–): színész. Az Arany János Építőipari Iskola elvégzése után választotta a színpályát. 1971–1974 között a Békés Megyei Jókai, majd négy éven át a veszprémi Petőfi Színházban játszott. Egy évig a győri Kisfaludy Színház tagja volt. 1979-ben visszatért Veszprémbe. 1984 óta a Vidám Színpad művésze. F.Sz. *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt); *Bolond Istók* (Weöres S.: A holdbéli csónakos).

Vajda László (Bp., 1878–Berlin, 1933. márc. 10.): színész, rendező, színházigazgató. Vidéken színészként kezdte pályáját. Később a *Tolnai Világlapját* és a *Színház és Élet* (1905–1906) c. lapot szerkesztette. 1908-tól a Magyar Színház rend.-je volt. 1922-től Bécsben, majd Berlinben élt. Filmforgatókönyveket írt itthon (1915–1920) és külföldön (1927–1930). Színműveit, fordításait gyakran játszották. F.R. Bródy S.: *Lyon Lea, A szerető*; Shaw: *Warrené mestersége*; Zapolska: *Cárevics*. Dramái: *Színészek* (1905); *Tiszavirág* (Bródy I.-nal, zene: Rényi A., 1915); *Körmives Kelemen* (Kárpáti A.-lal,

1916); *Miami* (Bródy I.-nal, zene: Jacobi V., 1925). Fordításai: Tolsztoj: *Az élő halott* (1911); Zapolska: *Varsói citadella* (1917), *A cárevics* (1921).

Vajda László, ifj.; László Tibor (Bp., 1886–Bp. 1968. nov. 18.): színész, rendező. 1911-ben az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezte. 1911–12-ben Miskolcon volt színész. 1912-ben a Népepera titkára lett. 1913-ban a berlini Deutsches Theaterhez szerződött rend.-nek. 1914–1918 között a fronton harcolt. 1919-ben a Madách Színház rend.-jeként, 1919–1921 között a berlini Theater der Tribüne főrend.-jeként dolgozott. 1921-től 1925-ig a Vígszínházban, 1925–1927 között a Magyar Színházban, 1930-ban az Új Színházban és a Belvárosi Színházban rendezett. Ezután a Kamara Színház főrend.-je (1932–33, 1934–36), 1933-ban a rövid életű Új Színpad egyik vez.-je volt. További sorsát nem ismerjük. F.R. Karinthy Fr.: *Holnap reggel*; France: *Cranquille*; Szép E.: *Völegény*; Maugham: *Eső*; Conners: *Fruska*; Shaw: *Candida*; Pagnol: *Fanny*.

Vajda László (Bp., 1943. nov. 19.–): színész. A SzAk elvégzése után három évadot a szolnoki Szigligeti, kettőt pedig a Miskolci Nemzeti Színházban töltött. 1972-től 1978-ig a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott. 1982-ig a Nemzeti Színház, majd a Katona József Színház művésze lett. Aprólékosan kidolgozott, mégis erőteljes karakteralakítások jellemzik művészetét. 1975-ben Jászai Mari-díjjal, 1988-ban érdemes művész-kitüntetéssel jutalmazták. F.Sz. *Szatvin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Vladimir* (Beckett: Godot-ra várva); *Kuligin* (Csehov: Három nővér); *Apa* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Polonius* (Sh.: Hamlet).

Vajda Márta (Bp., 1948. júl. 7.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1965–1977 között a Pécsi Nemzeti Színház tagja volt. Három évadot a Szegedi Nemzeti Színházban töltött, majd 1980–84-ben a Békés Megyei Jókai Színház művésze. Több filmben játszott, a még főiskolás korában forgatott Tenkes kapitánya c. filmsorozat tette igazán népszerűvé. F.Sz. *Dulcinea* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Stephanie* (Barillet-Grédy: A kaktusz virága); *Vaszilissza* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Vajda Tibor (Feketics, 1944. okt. 27.–): rendező. Gyermekszínészként kezdte pályáját az Újvidéki Rádióban, majd rendezőszakra iratkozott, a belgrádi Drámai Művészetek Karán Vjeko *Afric* osztályában tanult. 1978-ban szerezte meg a diplomáját, és ismét az Újvidéki Rádió tagja lett. Szabadkán és Újvidéken rendezett. Főleg kortárs szerzők műveit állította színpadra. F.R. Örkény I.: *Macskajáték*; Shaffer: *Black Comedy*; Kopit: *Faj, apu, szegény apu...*; Albee: *Nem félünk a farkastól*; Shaffer: *Equus*; Williams: *Macska a forró bádogtetőn*; Achard: *A világ legszebb szerelme*.

Vajda Tibor (Orom, 1953. aug. 24.–): színész. 1980 febr.-jában szerződött a Szabadkai Népszínházhoz, amelynek jelenleg is tagja. Komikus és drámai epizód szerepeket játszik. F.Sz. *Vakarc* (Danek: Negyven gazfickó, meg egy ma született bárány); *Velkovics* (Mikszáth K.: A Noszty-fiú esete Tóth Marival); *Gyerzsimorda* (Gogol: A revizor).

Vajda Zsuzsa (Pécs, 1964. jan. 20.–): bábszínész. 1986-ban végzett m.-népművelés szakon a pécsi Tanárképző Főiskolán. 1986–87-ben a pécsi Bóbita Bábszínház tagja, majd 1987–1989 között a kecskeméti Círóka Bábszínház művésze volt. 1987-ben férjével, Pilári Gáborral családi vállalkozásként megalapította a *Márhusszínházat*. Bemutatójuk: Petőfi S. *A helység kalapácsa* c. drámai költeménye.

Vajdai Vilmos (Dunaújváros, 1962. jún. 18.–): színész, rendező. 1986-ban végzett a SzAk-n, azóta a Katona József Színház tagja. Alkatának leginkább a karakter szerepek felelnek meg. Több filmben és tvj.-ban szerepelt. F.Sz. *Haver* (Spiró Gy.: Csirkefej); *7 szerep* (Jarry: Übű király); *Nemes Keszeg András* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok). F.R. Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés* (társrend.).

Vajk György (Bp., 1954. ápr. 5.–): énekes (tenor), színész. Tanulmányait a SzAk-n végezte operett-musical szakon. Pályáját a Pécsi Nemzeti Színházban kezdte bonvivánként, majd 1984-ben a Szegedi Nemzeti Színház szerződtette. 1991-től a Fővárosi Operettszínház énekes. F.Sz. *Don José* (Bizet: Carmen); *Johnson* (Puccini: A Nyugat lánya).

Válent Vilma (Lőcse, 1887–Bp., 1918. okt. 17.): énekesnő (alt). A Nemzeti Zenedében Mendl Edéné tanítványa volt. Fiatalon az Operaház ösztöndíjasa, 1908–1916 között magánénekesnője. Elsősorban Wagner-szerepekben aratott sikereket, gyakran lépett fel a Filharmóniai Társaság koncertjein.

Valentin Lajos (Kecskemét, 1850. márc. 19.–?): színész, énekes (tenor). A Kereskedelmi Akadémiát abbahagyva beiratkozott a SzAk-ra, de azt sem fejezte be, s leszerződött *Sztupa* Andorhoz Temesvárra. 1878 őszén Győrbe ment *Beödy Gábor* művezetőhöz; a következő telet Aradon töltötte. 1880 nyarán rövid időre *Krecsányi* Ignáchoz került, majd ismét Aradra ment. 1882 telén Németországba utazott, hogy lipcsei szerződésének eleget tegyen. Mivel német tudásával nem voltak megelégedve, így 1883. ápr.-ban megváltak tőle. 1883 nyarán próbánekülésre jelentkezett a Nemzeti Színházhoz, de nem kapott szerződést. 1884. márc.-ban leszerződött Nagy Vince szeged-nagyvárad-i társ.-ához, majd 1886 őszétől tagja lett a debreceni színháznak. 1888-tól elváltatta annak igazgatását is. Ebben a minőségében három évig működött (1890–91-ben társig. Gyöngyi Izsóval). 1892-ben rövid időre tagja lett az Operának. 1895–1897 közt a Népszínháznál volt, majd felhagyva a színpadi szerepléssel, színházi ügynökséget nyitott. 1912-ben Bécsbe költözött, s ott folytatta ezt a tevékenységet. Mint tenorista Európa híru lehetett volna, ha nyelvi nehézségekkel nem küzd. F.Sz. *Arnold* (Rossini: Tell Vilmos); *Edgar* (Donizetti: Lammermoori Lucia); *Barinkay* (Strauss: Cigánybáró).

Vali Béla (Szabadka, 1858. jún. 3.–Bp., 1896. jún. 7.): színház-történész, lapszerkesztő. Álnévei: *Szabadkai Béla*, *Bácskai Béla*, *Páljő*, *Kelemen László II.* 1880-ban bölcsészdiplomát és doktorátust szerzett Bp.-en. Grófi nevelő, majd 1886-tól a Vallás- és Közoktatási Minisztérium fogalmazója, utóbb titkára. 1888-tól az Országos Színészegyesület tanácsosa, 1893-ban *Sziklay* Jánossal a Színművészeti Lapok szerk.-je. 1877-től foglalkozott színház-történettel. 1881-től szülővárosában kritikus. 1884-től cikkek és tanulmányok egész sorát publikálta. A Kisfaludy Társaság 1882-ben kiírt színház-történeti monográfia-pályázatán, majd a meghívásosra módosított 1885. évi pályázaton sikerrel szerepelt, 1887-ben pedig *Bayer* József mögött második díjat nyert *A magyar színészet történetével*. Ő írta a Pallas Lexikon színészetletrajzeit. A m. színházi muzeológia úttörőjének tekinthető, mert kezdeményezte egy színház-történeti múzeum felállítását (Magyar Salon, 1886). Könyvtérjedelmű bírálatot írt a centenárius kiállításról (*A magyar színészet műkincseiből*, 1890), 1892-ben szervezője és rend.-je a bécsi világkiállítás m. színházi és zenei részlegének és 1896-ban a millenniumi kiállítás színházi szekciójának. Könyvei: *Kelemen László, az első magyar színházigazgató életrajza* (Arad, 1888); *Az aradi színészet törté-*

nete 1774–1889 (Arad, 1889); *A haldokló vidéki színésztől* (1889); *Magyar vagy német színház?* (1891); *Szuper Károly színészeti naplója 1830–1850* (1889, valójában 1838–1849). Kiadta *Vas* Gereben munkáinak képes kiadását (1886), megírta *Vas* Gereben (1883), *Kuthy* Lajos (1888) és *Kossuth* Lajos életrajzát (1888).

Valkay Pál (Bp., 1933. dec. 3.–): színész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán történelem–latin szakon végzett. Pályáját a Békés Megyei Jókai Színházban kezdte 1963-ban. 1973 óta az Állami Déryné Színház, a Józsefvárosi Színház ill. a Budapesti Kamaraszínház tagja. Elsősorban epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Duzzog* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Dr. Vas* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Maurizio* (Goldoni: Bugrisok).

Vallai Péter; Valcz (Bp., 1946. nov. 25.–): színész. 1969-ben a SzAk elvégzése után a Thália Színházhoz szerződött. 1976-tól a Pécsi Nemzeti, 1981-től a győri Kisfaludy, 1982-től a szolnoki Szigligeti Színház művésze. 1987 óta a Vigszínház tagja. Sokféle szerepben nyújt hiteles alakítást, töprengő, belülről építkező alkat. Számos sikeres önálló est fémjelzi pályáját. Kiváló versmondó. Jászai Mari-díjas (1981). F.Sz. *Biberách* (Katona J.: Bánk bán); *Színész* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Barakiás* (Székely J.: Caligula helytartója); *Peter Stockmann* (Ibsen–Miller: A nép ellensége); *Nicolas király* (Wedekind); *Figaro* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Haver* (Spiró Gy. Másik J.: Ahogy tesszük); *Detektív* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Péter, Popo birodalmának királya* (Büchner: Leonce és Léna). Önálló estje: Esterházy P.: *Spionjáték*.

Valló Péter (Bp., 1950. ápr. 30.–): rendező. 1972-ben végzett a SzAk rendezőszakán, majd Veszprémbe szerződött. 1975-től a szolnoki Szigligeti, 1976-tól a Vigszínház, 1988-tól a József Attila Színház rend.-je volt. 1988 óta a Radnóti Miklós Színház tagja. Rendezéseinek többségében látványtervezőként is közreműködik. Fontos számára a tudatos kompozíció, szeret beszélni az eszmei, erkölcsi tartalmakról. Jászai Mari-díjas (1980). F.R. Csehov: *Három nővér*; García Lorca: *Yerma*; Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: *Egy szerelem három éjszakája*; Pinter: *A gondnok*; Örkény I.: *Forgatókönyv*; Allen: *Játszd újra, Sam!*; Gibson: *Libikóka*; Simon: *Mezítul a parkban*; Sh.: *Julius Caesar*; Ibsen: *Nóra*; Juhász S.–Való P.: *Blüett*; Nagy A.: *Anna Karenina pályaudvar*; Allen: *Lebegő fénybuborék*; Füst M.: *Az árvák*; Sh.: *Ahogy tesszik*. Színpadi kompozíciója: *In memoriam Ö. I.* (1980).

váltózás a színpadi cselekmény helyszínének, a játék terének megváltoztatása, azaz a színhelyet meghatározó (ábrázoló v. jelző) diszleteknek és világításnak az előadás folyamán, az egyes színek, ill. felvonások között történő átalakítása, kicserélése. A ~ végrehajtását, az előadás folyamatoságát a színpadtechnika könnyíti meg (különböző kulisszamoszatási megoldások, toló-, forgó-, súlylyeszthető színpad stb.). A filmszerűen pergő modern színlelőadások gördülékenységét az előfüggöny leengedése nélkül történő gyors-, a nyílt ~ teremti meg.

Vályi Rózi (Eger, 1907. szept. 30.–): művésztörténész, tánc-történész. Az ÁBI egyik alapító tanára, aki 1950–1969 között komplex módon oktatta a tánc-történetet. 1951-től tánc-történeti munkaközösséget szervezett és irányított, így a hazai színpadi tánc történetének kutatásában úttörő szerepet játszott és elévülhetetlen érdemeket szerzett. Számos publikációjával is segítette a balett-művészet népszerűsítését és kutatását. Könyvei: *Ballettek könyve* (1959); *A táncművészet története* (1969); *Ballettek könyve* (1980).

Vámos Ágnes (Bp., 1929. júl. 29.–): énekesnő (szoprán). A Zak-n *Maleczky* Oszkár tanítványa volt.

1949-től az Operaház magánéneke, ahol 1950-ben debütált Kacsóh Pongrácz János vitéz c. művének *Iluska* szerepében. 1977-től éneket tanít a SzAk-n. 1977-ben érdemes művész díjjal tüntették ki. F.Sz. *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Amelia* (Verdi: Simon Boccanegra).

Vámos György (Bp., 1946. nov. 21. –): táncos, koreográfus. 1967-ben végezte el az ÁBI-t. 1967–1972 között az Operaház tagja volt. 1972–1985 között a müncheni Operaház szólistája, majd három éven át a Dortmundi Balett vezető koreográfusa. 1988 óta a Bonni Balett ig.-ja. 1991-től ezzel párhuzamosan átvette a Babeli Balett vezetését is. Kiváló technikájú, szuggesztív előadóművész, koreográfusként pedig elsősorban a táncdrámák komponálásában ért el nemzetközi sikereket. Egyfelvonásosai közül a Győri és a Szegedi Balett is átvett egyet-egyet. F.K. *Carmina Burana*; *Lucidor*; *Spartacus*; *Vörös és fekete*.

Vámos Ilona (Bp., 1929. okt. 28. –): színésznő. A SzAk elvégzése után 1949-től a Bányász, majd a Faluszínház tagja lett. 1957–1970 között a Fővárosi Operettszínház és a József Attila Színház művésze volt. 1970–78-ban a győri Kisfaludy Színházban játszott. Elsősorban karakterszínésznő. F.Sz. *Bruckner Fanny* (Ö. von Horváth: Mesél a bécsi erdő); *Margit* (Sánta F. –Jósfay Gy.: Hűsz óra).

VÁMOS LÁSZLÓ

Vámos László (Bp., 1928. jan. 30. –): rendező. 1950-ben a SzAk rendezőszakának elvégzése után a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1952-től a debreceni Csokonai Színház főrend.-je, 1955–1973 között a Madách Színház rend.-je. Közben 1967-től 1980-ig a Fővárosi Operettszínház főrend.-je. 1982–1990 között a Nemzeti Színház műv. vez.-je, főrend.-je. 1981-től 1990-ig a Magyar Színházművészeti Szövetség főtítkári tisztét töltötte be. 1960 óta a SzAk rendezőtanára. Rendez drámát, operát, operettet, musicalt. Felkészült művész, aki a színház legösszetettebb feladatait magasfokú szakmai tudással, muzikalitással, a látvány iránti érzékenységgel oldja meg. 1962-es *Hamlet*-rendezése nemzetközi visszhangot keltett. Vendégrend.-i meghívásai az USA-ba, Ausztriába, Németországba, Lengyelországba, Franciaországba szóltak. Kossuth-díjas (1970), Jászai Mari-díjas (1955, 1962), érdemes (1967) és kiváló művész (1980). F.R. Bornemisza P.: *Magyar Elektra*; Hugo: *A királyasszony lovagja*; Sh.: *Ahogy tetszik*, *Téli rege*, *A vihar*, III. *Richárd*, *Hamlet*; Williams: *A vágy villamosa*;

sa; Garcia Lorca: *Yerma*; Shäffer: *Black Comedy*; Madách I.: *Az ember tragédiája* (operaváltozat is); Molière: *Tudós nők*; Katona J.: *Bánk bán*; Márai S.: *Kalári*; Verdi: *A trubadúr*; Britten: *Szentivánéji álom*; Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*; Kodály Z.: *Háry János*; Verdi: *Falstaff*; Bernstein: *West Side Story*; Bock: *Hegedűs a háztetőn*; Herman: *Örült nők ketrece*.

Vámossy Éva (Szeged, 1949. márc. 5. –): énekesnő (szoprán). 1970-ben szerezte meg diplomáját a Zak szegedi tagozatán, majd 1974-ben a Szegedi Nemzeti Színház szerződtette. Magánénekesként az operairodalom számos jelentős szopránszerepét élénkelte. Több hanglemez közreműködője. F.Sz. *Mimi* (Puccini: Bohémélet); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Cherubin* (Mozart: Figaro házassága); *Fiordiligi* (Mozart: Così fan tutte); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Pillangókisasszony* (Puccini); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Amelia* (Verdi: Simon Boccanegra); *Rosina* (Rossini: A sevillai borbély).

Vándor Andor (Tab, 1899. júl. 27. –?): színész, rendező. *Rákosi Szidi* ziniiskoláját végezte. 1922-től 1927-ig a Magyar Színház tagja volt. Itt segédrend.-i, rend.-i feladatokhoz is jutott. 1927–1929 között Szegeden játszott és rendezett. 1929-ben állami ösztöndíjat kapott rend.-i tanulmányaihoz. 1933-ban Szegeden rend.-ként dolgozott. További sorsa ismeretlen. Epizódsszerepeket játszott. Modern és klasszikus drámai műveket vitt színre. F.R. Hebbel: *Mária Magdolna*; Molnár F.: *Liliom*; Madách I.: *Az ember tragédiája*. Drámája: *Idegen asszony* (1933).

Vándor András; *Reismann* (Nagybánya, 1928. nov. 4. –): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett. A *Harag* György által szervezett nagybányai, illetve szatmárnémeti színházalapító évfolyam tagja volt. 1968-ig volt a társ. színésze, ekkor átszereződött Nagyváradra, majd nyolc év után, 1976-ban visszatért Szatmárnémetibe. Sokoldalú színész, kitűnő jellemformáló képességgel rendelkezik. Alakításai nem egysíkúak, mindig komplex jellemeket, bonyolult összefüggéseket tár a nézők elé. Van érzéke az abszurd helyzetek ábrázolásához, gyakran ironikus megvilágításban elevenít meg figurákat. F.Sz. *Iff. Schwartz* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Miroiu* (Sebastian: Névtelen csillag); *Tybal* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Toma* (Baranga: Kerge birka); *Luka* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Gregory Solomon* (Miller: Az alku).

Vándor Éva (Bp., 1953. dec. 8. –): színésznő. 1976-ban végzett a SzAk-n. Két évadot Kecskeméten, egyet Miskolcon töltött. 1979–1983 között a debreceni Csokonai Színház, 1983-tól 1990-ig pedig a Józsefvárosi Színház színésze. 1990-től a József Attila Színházban játszik. Kezdetben naiva, ma már inkább characterszerepeket alakít. F.Sz. *Tóth Mancsi* (Szép E.: Lila ákác); *Polly* (Brecht Weill: Koldusopera); *Irma* (Breffort–Monnot: Irma, te édes); *Anya* (Horváth P.: Csao, bambino).

Vándor József (Bp., 1921. júl. 30. –Bp., 1990. ápr. 1.): színész. 1939-ben *Gaál Béla* filmiskolájában tanult, majd fizikai munkát végzett. 1948-ban kezdte pályáját a Madách Színházban. Két évadot a Nemzeti Színházban töltött, majd 1951-től nyugdíjazásáig ismét a Madách Színház tagja volt. F.Sz. *Murzaveckij* (Osztrovszkij: Farkasok és bárányok); *Duka Vendel* (Tamási A.: Csailóka szívárvány); *Mátyás* (Németh L.: Széchenyi).

Vándorfi László (Veszprém, 1951. szept. 24. –): színész, rendező, színházi igazgató. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar–oros szakon végzett. Közben az Egyetemi Színpadon játszott és rendezett. Ezután a kecskeméti Katona József Színházban volt segédszínész. 1978–1983 között

a Népszínház és a Várszínház tagja. 1983-tól három évadot töltött Kecskeméten mint színész és rend. 1986–90-ben a vespérmű Petőfi Színház dramaturgia és rend.-je, 1991 óta ig.-ja. F.Sz. *John Bell* (Hernádi Gy.: Hasfelmetsző Jack); *Benvenuto* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Armand* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy). F.R. Bodanszky Gy.–Vándorfi L.: *Jézus Krisztus az embernek fia*; *Paraszt dekameron*; Weöres S.: *A holdbéli csónakos*; Pilinszky J.: *Előképek*; Goldoni: *Két úr szolgája*; Csukás I.–Bergendy I.: *Mesélj, Münchhausen!*; Sh.: *Rómeó és Júlia*.

vándorszínészet: a polgári városok fejlődésének alacsony fokán kialakult szervezeti forma. Mo.-on 1790–1837 között a m. nyelvű hivatásos színészet egyetlen létező formája. A színház iránt érdeklődő, de csekély létszámú közönséget lakóhelyén v. alkalmi sokadalmain keresték fel a *vándortárs.*-ok.

vándortársulat: a hivatásos színjátszás kezdeti szakaszának színseggyüttese, állandó székhely nélkül helységről helysére vándorló *trupp*, melynek művészeti tevékenységét a gyakorta változó működési feltételek (alkalmi játszóhelyek, a színjátéktípusoknak a készletekhez és a körülményekhez való alkalmazása) jellemzi.

Vándory Béla Géza (Újpest, 1885. máj. 10.–?): színész. A SzAk-t 1907-ben végezte el, és Szabadkán lépett színpadra. 1914-ig vidéki társ.-oknál játszott. Harcolt az I. világháborúban. 1921–1932 között a Nemzeti Színház epizodistája volt.

Vándory Gusztáv (Bp., 1882. dec. 6.–Bp., 1964. nov. 16.): színész. A SzAk-t 1904-ben végezte el, majd vidéken, 1904-től 1906-ig Miskolcon, 1906–07-ben Szabadkán szerepelt, 1907-től 1940-ig a Magyar Színházban, 1943-tól 1957-ig a Fővárosi Operettszínházban és a Blaha Lujza Színházban (1955–1957) játszott. Fellépett a Belvárosi Színházban (1922–1925), a Vigaszínházban (1932), a Király Színházban (1932), a Madách Színházban (1942, 1948), a Művész Színházban (1946) is. Jellem- és epizód szerepeket formált meg. Számos filmben szerepelt. F.Sz. *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely); *Charley* (Thomas: Charley néne); *Numphidius Sabinus* (Felkai F.: Néró).

Vándory Margit (Bp., 1906. márc. 13.–): színésznő. *Vándory* Gusztáv leánya. A SzAk-t 1925-ben végezte el. 1925-től 1946-ig – egy évadot kivéve (1934–1935) – a Nemzeti Színház tagja volt. 1935-ben a Belvárosi Színházban kapott feladatokat. 1951–1960 között a Fővárosi Operettszínházban szerepelt. Kezdetben fiatal lányokat játszott, az operettekben karakterszerepeket alakított. Farkas-Ratkó-díjas (1927). F.Sz. *Zelma* (Csiky G.: A proletárok); *Hermia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Rozália* (Mikszáth K.–Harsányi Zs.: A Noszty fiú esete Tóth Marival).

Vándza Mihály: → *Wándza* Mihály

Vangel Ferenc; *Wangel* (?–?, 1859): énekes. 1841–42-ben a Nemzeti Színház tagja, majd 1843–46-ban a pesti német színházban lépett fel. 1849-ben, majd 1852–1859 között ismét a Nemzeti Színházban játszott. Bariton-szerepeket énekelt. F.Sz. *Czillei Ulrik* (Erkel F.: Hunyadi László); *Gessler* (Rossini: Tell Vilmos); *Marullo* (Verdi: Rigoletto).

Vanyó János (Bp., 1948. febr. 16.–): bábszínész. 1972-ben végezte el a Bábstudiót. 1973-tól 1992-ig az Állami Bábszínház tagja volt. Kitűnő karakterszínész. F.Sz. *Tonió apó* (Tolsztoj–Jékely Z.: Fajankó kalandjai); *Iván cárevics* (Szperanszkij–Jékely Z.: Világszépe); *Öreg király* (Benedek A.: Hollókirály); *A Mester* (Ducas-Balogh G.: A bűvészinas).

Várad Antal; *Weber* (Závod, 1854. máj. 2.–Bp., 1923. márc. 5.): író, drámaíró, színéspedagógus. 1873-ban bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1875-től közel húsz

évig reálgymnáziumban tanított. Közben *Paulay* Ede ajánlására meghívták a SzAk színészetelmélet és esztétika tanárának (1887–1906). Később az iskola titkára, majd 1896-tól nyugalomba vonulásáig, 1906-ig, ig.-ja lett. 1895-ben a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságának tagjává nevezték ki. A Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság tagja volt. Egy időben az Országos Színészegyesület alelnökévé választották. 1893 és 1923 közt ő volt az Ország-Világ c. lap főszerk.-je. Pécsi gimnazista korától írt verset, színművet, utóbbiakat jórészt verses, klasszicista formában. Tankönyveket írt a SzAk számára. Drámái: *Iskarióth* (1876); *Tamora* (1879); *A tör* (1880); *A hun utódok* (1890); *Charitas* (1893); *Rafael* (1894); *Démon* (1895). Regénye: *Festett világ* (1892). Fordításai: Goethe: *Faust II. rész*; Schiller: *Tell Vilmos*; Aiszkühlosz: *Oreszteia*; Wagner: *A nürnbergi mesterdalnokok*. Könyvei: *Aesthetika dióhéjban* (1881); *Szavalókönyv* (1883); *Felmeztan* (1884); *Az aesthetikai testtartás és mozgástan kézikönyve* (1884); *A vers- és költészettan vázlat* (1888); *Huszonöt év* (a Színésziskola jubileumára, 1890); *Az aesthetika rövid kivonata* (1896); *Elmúlt időkől, Ifjúságom* (1904); *Emlékeim* (1904); *A szavalás és színpadi gyakorlat kézikönyve* (1905); *Az elzárt mennyország* (1910); *Képek a magyar író- és színészvilágból, I–III.* (1911); *Régi magyar színészvilág* (1911); *A régi Pest emlékeiből* (1921); *Színészhistóriák* (1922). – Ir. Péterfy K.: V.A. (1928); Mándi M.: V.A. (1934); Galamb S.: A magyar dráma története 1867-től 1896-ig (1937–44).

Várad Aranka (Bp., 1886. márc. 11.–Mallorca, 1966. jan. 5.): színésznő. *Várad* Antal lánya. A SzAk színész- és a Zak énektagozatának elvégzése után 1903-ban a Nemzeti Színház szerződött, amelynek 1923-tól örökös tagja volt. Gyakran járt vidékre, Pécsen állandó vendég volt. Művészetét visszafogottság és báj jellemezte. 1947-ben lépett fel utoljára, majd férjhez ment, és

VÁRADI ARANKA – Eugénia császárné
(Lengyel E.: Császárparádé)

külföldön telepedett le. 1908-ban Farkas-Ratkó díjat kapott. F.Sz. *Hedvig* (Ibsen: A vadkacsa); *Cleopatra* (Shaw: Caesar és Cleopatra); *Anna* (Shaw: Tanner John házassága); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Cordelia* (Sh.: Lear király); *Margit* (Goethe: Faust); *Nóra* (Ibsen); *Roxane* (Rostand: Cyrano de Bergerac).

Váradi Ferenc (Nyírbogdány, 1820. febr. 13. – Székelyhid, 1892): színész, színiigazgató. A debreceni jogakadémia hallgatójából lett színész, 1843–44-ben ugyanitt *Petőfi* Sándor színésztársa. Ezután különböző vándortárs.-ok tagja. 1850–1890 között többször ig. is volt. 1890-től nyugdíjas. Változatos karakterszerepeket alakított. F.Sz. *Grumio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Teleki Mihály* (Szigligeti E.: Beldi Pál).

Váradi Gyöngyi (Szeghalom, 1919. aug. 12. –): színésznő. 1941-ben végezte el a SzAk-t, 1941-től 1945-ig a Nemzeti Színházban működött. 1952–53-ban a kecskeméti Katona József Színház tagja, 1962–1968 között SZOT kultúrfelelős, majd 1968-tól 1976-ig az Állami Déryné Színház művésze. F.Sz. *Julia* (Sh.: Rómeo és Júlia); *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Julika* (Molnár F.: Liliom); *Császárnő* (Herczeg F.: Bizánc).

VÁRADI HÉDI – *Thorhafájné*
(Tersánszky Józsi J.: *A kegyelmes asszony portréja*)

Váradi Hédi (Újpest, 1929. szept. 22. – Bp., 1987. ápr. 11.): színésznő. A SzAk elvégzése után a Madách Színházhoz szerződött, 1964-től haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. Szuggesztív egyénisége, bensőséges játéktípusa drámai és vj.-i szerepekben egyaránt jól érvényesült. Számos filmben nyújtott sikeres alakítást. Kosuth-díjas (1975), Jászai Mari-díjas (1960), érdemes (1968), kiváló művész (1973). F.Sz. *Julia* (Sh.: Rómeo és Júlia); *Cleopatra* (Shaw: Caesar és Cleopatra); *Mira* (Sarkadi I.: Elveszett paradicsom); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Agnes* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Charlotte Corday* (Weiss: Marat/Sade); *Maggie* (Miller: A bünbeesés után); *Titánia* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kalipszó*, *Heléné*, *Kirké* (Devecseri G.: Odüsszeusz szerelmei); *Helene* (Bellon: A csütörtöki hölgyek); *Kszenyija* (Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek).

Váradi Katalin (Bp., 1948. jan. 8. –): karmester. Karmesterképző tanulmányaival párhuzamosan a zon-

gora szakot is elvégezte a Zak-n 1967–1973 között, majd az Operaház szerződtette mint korrepetitort. 1980-tól a Fővárosi Operettszínház karmestere. Legnagyobb sikereit *Kálmán* Imre, *Lehár* Ferenc és *Jacobi* Viktor operettjeinek vezénylésével érte el. A San Remó-i Gino Marinuzzi karmesterversenyen három különdíjat nyert.

Váradi Lajos (Miskolc, 1895–?, 1944): színész. 1912-ben vándorszínésznek állt, majd beiratkozott a SzAk-ra, de 1914-ben mégis tisztiiskolába kezdett járni, majd *Erdélyi* Miklós színig. erdélyi társ.-ához szerződött. A vidéki évek után – Nagyvárad, Kolozsvár, Debrecen, Szeged és felvidéki városok – 1921–22-ben a Fővárosi Orfeumban, 1922–23-ban a Renaissance Színházban játszott. Ezután ismét csehszlovákiai m. városokban szerepelt. Ezt követően a Fővárosi Operettszínház (1928–29), az Új Színház (1929–30), a Belvárosi Színház (1930–32), a Magyar Színház (1932–33), a Kamara Színház (1933–34) és a Vigaszínház (1936–37) tagja volt. Játzott a Városi Színházban (1936) is. A Színészakadémián névsorában (1938) a vidéki színészek között szerepelt. 1938–39-ben Kassán működött. Vidéken rend.-ként és ig.helyettesként is dolgozott. A fasizmus áldozata lett. Szerelmes szerepek után jellemfigurákat formált meg. F.Sz. *Gábor* (Földes I.: Az égő város); *Gróf Illésházy* (Szomorú D.: II. József császár); *Lala* (Fodor L.: Társsajáték).

Váradi Margit (Nagyvárad, 1880. ápr. 6. –?): énekesnő (alt). Énektanulmányait *Bellovics* Imrenél végezte, később a Zak-n és Bécsben tanult. 1899–1920 között az Operaház magánénekesnője volt. Elsősorban Puccini-szerepekben aratott sikereket. F.Sz. *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Mária* (Gounod: Faust); *Suzuki* (Puccini: Pillangókisasszony); *Maddalena* (Verdi: Rigoletto).

Váradi Tibor (Bp., 1909. nov. 16. – Ágfalva, 1945. febr. 2.): író, rendező. Tanulmányai befejezése után írásai a harmincas évek elejétől jelentek meg nyomtatásban, majd a Rádió sugározta esszéit, rádiójátékait. 1936-tól rendszeresen írt a Pódium Írók Kabaréja, a Terézkörúti Színpad, ill. a Dunaparti Színpad számára jeleneteket és színműveket. 1941-től az OMIKE keretében folytathatott rendezői tevékenységet. 1963-ban a bécsi Volkstheater játszotta *Jó szomszédság* c. vígjátékát. F.M. *A kártyás* (1936); *Üstökös* (1938); *Világhír* (1939); *Egy szer az életben* (1940). Lefordította Priestley *Veszélyes forduló* c. darabját. F.R. ifj. J. Strauss: *A denevér*; Puccini: *Bohémélet*; Verdi: *Az álarcosbál*; Racine: *Eszter*.

Váradi Balogh László (Nagyvárad, 1916. okt. 2. –): színész. 1936-ban a nagyváradi színiiskolában végzett. 1936-tól vándorszínész. 1945-től a nagyváradi színházban játszott. 1965-től a veszprémi Petőfi, a győri Kifaludy, a Nemzeti és a Gyermekszínház tagja. 1969-ben a Fővárosi Operettszínházhoz szerződött. F.Sz. *Bruskowsky* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő); *Parker* (Békffy I.–Fényes Sz.: A kutya, akit Bozzi úrnak hívnak); *Pópa* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Fogarty örmester* (Kander-Ebb: Chicago).

Várady Aladár György (Ipolytő, 1873. júl. 19. – Bp., 1946. nov. 20.): karmester, zeneszerző. Színházi karmesterként működött Szabadkán, majd néhány erdélyi városban, végül közel 25 évig Nagyváradon. Az 1920-as években Miskolcra, később Bp.-re került. Első operettjét (*Kis fiú*) a Népszínház 1895-ben mutatta be. E műfajban és nótaszerzőként is népszerű műveket alkotott. F.M. *Léghajósok* (Nagyvárad, 1905).

Várady Béla (Szilice, 1933. szept. 16. –): színész. 1951-től a Faluszínház magyar tagozatának, 1959-től a komáromi Magyar Területi Színháznak, 1969 óta a kassai Thália Színpadnak a tagja, az utóbbinak műv.-i vez.-je is volt. A Faluszínházhoz a szilicei műkedvelő cso-

portban szerzett tapasztalatai alapján szerződötték. Számos lehetőséget kapott természetes komikusi adottságainak érvényesítésére. Nem törekszik az olcsó komédiázásra, hanem az éles vonásokkal megrajzolt jellemet mutatja be. F.Sz. *Truffaldino* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Fortunato apó* (Goldoni: A chioggiai csetepaté); *Cléante* (Molière: Tartuffe); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Candy* (Steinbeck: Egerek és emberek).

Várady Ferenc (Nyírbátor, 1820–Székelyhid, 1892): színész, színgazgató. Debrecenben járta iskoláit, és ott lépett először színi pályára az 1840-es évek elején. Felvidéken és Tiszántúlon, majd feleségével, *Németh Emília*-val Debrecenben húzódtak meg az 1848-as szabadságharc alatt. Az 1850-es évektől déli városokban jártak, 1855-ben Szegeden, 1858-ban Pécsen, 1859-ben Aradon. 1861-ben Gyulán próbálkozott először társulatvezetéssel, de sikertelensége miatt már a télen Szatmárra szerződött *Lászy Vilmos*hoz. Tőle 1863 tavaszán Komáromba került. Az 1860-as évek végén lett előbb társig., majd 1871-től önálló ig. 1886-ig, nyugdíjbavonulásáig vezette társ.-át feleségével közösen. Évente legálább 3–4 állomáshelyük volt. 1879-től az ún. Székelyudvarhelyi kerületet vezették. Szerény „proporciós” társ.-ukat sikerült veszteségmentesen irányítaniuk, s ezért a „becsületes Várady” néven emlegették. M.A. 1844: Kassa; 1845: Esztergom, télen: Kecskemét; 1846–47: Debrecen, Kolozsvár; 1848: Szatmár; 1870: Szeged. Igazgatóként: 1869: Szombathely, Vasvár, Körmend (Krasznay Mihállyal); 1871: Hódmezővásárhely, Makó; 1872: Hódmezővásárhely, Orosháza; 1873: Békéscsaba, Gyula, Eger; 1874: Homonna, Nagymihály, Sátoraljaújhely, Baja; 1875: Kalocsa, Dunaföldvár, Abony, Rozsnyó, Homonna; 1876: Nagymihály, Beregszász, Nagykovács, Békéscsaba; 1877: Orosháza, Szarvas, Karcag; 1878: Nyíregyháza, Nyírbátor, Szilágyssomlyó; 1879: Belényes, Déva, Ds. „Székelyudvarhelyi kerület”: telente: Udvarhely; nyáron: Erzsébetváros, Gyulafehérvár, Szászváros, Vajdahunad, Kézdivásárhely, Fogaras.

VÁRADY BELA (*Ruzante: Csapodár madárka*)

Várady György (Nagyvárad, 1926. júl. 11.–Bp., 1980. nov. 29.): rendező, színházigazgató, színész. 1945-ben a SzAk befejezése után a nagyváradai Szigligeti Színházban kezdte pályafutását. 1949-től a Pécsi Nemzeti, majd a szolnoki Szigligeti Színház főrend.-je., 1953-tól az Állami Déryné Színházban rendezett. 1963–1975 között a győri Kisfaludy Színház ig.-főrend.-je, ezután haláláig a Vidám Színpad főrend.-je volt. Nevéhez fűződik a Tács-Gorsiumi Nyári Színház, ill. a Fertőrákosi Barlangszínpad megszervezése, ahol görög drámaciklust mutatott be. F.R. Gorkij: *Kispolgárok*; Ibsen: *Nóra*; Bródy S.: *A tanítónő*; Móricz Zs.: *Sári bíró*; Schiller: *Tell Vilmos*.

Várady Gyula (Bp., 1929. nov. 3.–): táncos. Műegyetemi tanulmányait félbeszakítva 1950-ben lépett az Állami Népi Együttes tánckarába. 1988-ig az egy. tagja volt. Pályája során a kari feladatokon kívül számos szóló- és epizód szerepet táncolt el *Rábai Miklos Völgysegi leány*néző, *A kisbajtár*, *Hajnaldok*, *Kukoricafosztás* c. táncában. Pontos és plasztikus előadói adottságai predesztináltak a betanító asszisztens feladatkörére.

Várady Júlia; *Tözsér* (Nagyvárad, 1941. szept. 1.–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait Kolozsvárott *Papp Emília*, majd Bukarestben *Arta Florescu* tanítványaként végezte. 1962-ben a kolozsvári Állami Magyar Operában kezdte pályafutását. 1970-ben Frankfurtba költözött. 1972-ben először vendég szerepelt a Münchener Ünnepi Játékokon, majd rendszeresen meghívást kapott a legrangosabb nemzetközi operafesztiválokra (Edinburgh, Salzburg). 1977-ben mutatkozott be a New York-i Metropolitanben. Ettől kezdve a nemzetközi operaszínpadok állandó vendége. Elsősorban Mozart és Verdi-énekesnőként szerzett hírnevet. Hangversenyénekesnőként is világszerte elismert.

Várady László (Bp., 1906. nov. 27.–Becs, 1989. jún. 21.): karmester. 1924-ben végezte el a Zak-t *Kodály* Zoltán és *Weiner* Leó növendékeként. Pályáját a lipcsei és a düsseldorfi operaháznál kezdte, majd Berlinben *Bruno Walter* és *Wilhelm Furtwängler* asszisztenseként folytatta. Ezután önálló karmesterként tevékenykedett Brüsszelben, Prágában és Párizsban, ahol ő mutatta be Bartók Béla *Két kép* c. művét. 1945-ben hazatért, és újjászervezte a szegedi Operatagozatot. 1949–1957 között a Fővárosi Operettszínház zeneigazgatója, több új m. mű színpadra állítója. Egyidejűleg a Magyar Filmgyártó Vállalat zenei vezetője. 1957-től a bécsi Hochschule für Musik és a Konservatorium der Stadt Wien tanára. A Theater der Wienben bemutatta Ránki Gy.: *Muzsikuss Péter*, Britten *Let's Make an Opera* és Kaufmann *Krach im Ofen* c. operáit. Az osztrák és német televízióban ösbemutatóként vezényelte Gluck *Der bekehrte Trunkenbold*-ját, és Schubert *Die Medaille* c. művét. Az összes nagyobb bécsi zenekart vezényelte; megalapította a Wiener Barockorchestert. Fontos előadás-sorozatokat tartott a bécsi rádióban a m. zenéről.

Várady Mária (Nagybánya, 1954. febr. 22.–): színésznő. 1977-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben és a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Főként lírai szerepeket játszik, de nagy kedvvel és találékonysággal elevenít meg epizódfigurákat is. F.Sz. *Kathrin* (Brecht: Kurázs mama); *Boróka* (Tamási Á.: Vitéz lélek); *Szűz* (Sütő A.: A szűz menyegző); *Rosalinda* (Sh.: Ahogy tetszik).

Várady Mihály (?–): színész. 1792–1795 között az első pest-budai m. szintárs. tagja. Az igényeknek megfelelően sokféle karakterszerepet játszott, sikereit érzékeny és komikus apaszerepekben aratta. 1795-ben hivatalt vállalt, az 1810-es években városi tanácsos volt Szatmáron. F.Sz. *Rontó prókátor* (Schneider: Ki-ki saját háza előtt

seperjen); *Chremes* (Plautus); *Gömböc* (Hafner–Chudy J.: Pikkó herceg és Jutka–Perzsi); *Habakuk* (Hensler: A Pestre vándorolt szabólegény).

Váraday Miklós (Kecskemét, 1848–Kolozsvár, 1941. máj. 7.): énekes (bariton). 1866-ban lépett színpadra *Follinus* János társ.-ában. 1870-től *Fehérvári* Antalnál, 1873-tól *Sztupa* Andornál szerepelt. 1876-ban egy évadot a pesti Népszínházban játszott. 1877–78-ban Aradon volt szerződésben, majd 1878-ban Kolozsvárra ment, ahol 1914-ig a közönség szeretetétől övezve szerepelt. 1908-ban a színház örökös tagjává választották. F.Sz. *Fleck* (Suppé: Pajkos diákok); *Gaston* (Verdi: A trubadúr); *Bobéche király* (Offenbach: A kékszakállú herceg).

Váraday Rudolf (Nagyvárad, 1892. aug. 20.–Marosvásárhely, 1957. okt. 27.): színész. Szatmárnémeti, nagykarolyi vándortárs.-ok tagjaként kezdte pályáját, majd Nagyvárad, 1926–27-ben Temesvár következett. 1940–1944 között a Kolozsvári Nemzeti, 1945-ben a bp.-i Művész, 1946–1957 között a Székely Színház tagja. Kitűnő jellemszínész, főként gondokkal, bajokkal küszködő figurákat, hatalmaskodó alakokat és bogaras öregembereket elevenített meg egyénien és változatosan. Gesztusrendszere különleges és rendkívül kifejező volt. Szerepet kapott a háború utáni első két román filmben. 1943-ban Szentgyörgyi István emlékéremmel, 1957-ben érdemes művész címmel tüntették ki. F.Sz. *Crofts* (Shaw: Warrenné mestersége); *Tudós* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Ragnar* (Ibsen: Solness építőmester); *Parker* (Kálmán I.: Bajadér); *Dandanache* (Caragiale: Az elveszett levél); *Pero* (Nusic: Kegyelmes asszony).

Váraday Sándor (Pusztasöreg, 1865–Budafok, 1913. jan. 1.): énekes (bariton), fordító. *Pauli* Richárd növényekkel volt. 1884-től haláláig az Operaház tagjaként mintegy 150 szerepet énekelt. *Ormay* Ferenc után az intézmény hivatalos fordítója lett. *A nagyidai cigányok* (Rékai N.) c. opera szövegírója. Rendkívül muzikális, sokoldalú művész volt. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Wotan* (Wagner-tetralógia).

Váraday Szabolcs (Bp., 1919. máj. 2.–Svájc, 1987): színész. 1942-ben kezdte a pályáját. 1949-ig több társ.-nál szerepelt. Győri, szegedi évek után 1964-től a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. 1967-ben külföldre távozott. Elsősorban karakter szerepeket alakított. F.Sz. *Rank doktor* (Ibsen: Nóra); *George* (Sh.: III. Richárd); *Báró Tarpaty* (Zerkovitz B.: Csókos asszony); *Gróf Fontana* (Hochhuth: A helytartó); *Pickering* (Lerner–Loewe: My Fair Lady).

Váraday Zoltán (Kiskunmajsza, 1927. febr. 1.–): karmester. Tanulmányait 1947–1952 között a Zak-n végezte *Vásárhelyi* Zoltán, *Bárdos* Lajos és *Vaszy* Viktor irányításával. 1952–54-ben a Magyar Rádió szerk.-je, 1954–57-ben a Magyar Rádió Zenekarának korrepetitora, karnagyja. 1957-től a Szegedi Nemzeti Színház karnagyja.

Váradyné Török Magdolna (Makó, 1769. ápr. 10.–?): színésznő. A pest-budai első m. szintárs. ig.-jának, *Kelen* Lászlónak nagynénje. Pesti polgárcsaládból származott. Az 1780-as években árva gyermekek neveléséből élt. 1791–1794 között a társ. tagja. 1793-tól *Váraday* Mihály színész felesége volt. Elsősorban szobalányokat, komornákat játszott kortárs témájú érzékeny- és vigjátékokban.

Varanyi Lajos (Pocsaj, 1940. febr. 8.–): bábszínész, színész. 1962-ben végezte el a Bábstudiót és az Állami Bábszínházhoz szerződött. 1980–85-ben a Mikroszkóp Színpad, 1985–86-ban a Népszínház művésze volt. 1986-ban visszatért az Állami Bábszínházhoz.

1992-től a Budapest Bábszínház művésze. F.Sz. *Antonio* (Sh.: A vihar); *Sir Kán* (Kipling–Balogh G.: A dzsungel könyve); *Cirkuszigazgató* (Tersánszky J. J.–Kardos G. Gy.: Misi Mókus vándorúton).

Váray Ferenc; *Dolleschall* (?–?): énekes (basszus). 1838-ban sikeresen mutatkozott be a Nemzeti Színházban, amelynek 1840-ig tagja volt. 1847–1856 között ismét itt énekelt, bár csak mint vendég lépett fel a német színház tagjaként. 1857-ben a schwerini udvari színházban, majd ismét a pesti német színházban énekelt. Egyházi zeneműveit az 1860-as évektől rendszeresen játszották. F.Sz. *Masetto* (Mozart: Don Giovanni); *Rocco* (Beethoven: Fidelio).

Várday Zoltán (Nyíregyháza, 1947. dec. 22.–): színész. A SzAk elvégzése után 1971-ben a Nemzeti Színház szerződtette, majd 1972-től két-két évet Debrecenben és Miskolcon játszott. 1976–1981 között a Mikroszkóp Színpad tagja. Egy évadot a győri Kisfaludy, négyet pedig a Békés Megyei Jókai Színházban töltött. 1986 óta a debreceni Csokonai Színház művésze. F.Sz. *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Bicska Maxi* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Szatyin* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Varga András (? , 1928–): énekes (bariton). A *Gobbi* Hilda által vezetett Horváth Árpád kollégium tagjaként végezte színi tanulmányait 1946–49-ben. 1949-től a Szovjetunióban volt ösztöndíjas, majd az Operaházhoz szerződött, ahol Wagner, Britten és Ravel műveiben ért el sikereket. Később dalénekesként az Országos Rendező Iroda műsoraiban lépett fel.

Varga Edit (Bp., 1933. júl. 14.–): színésznő, rendezőasszisztens. 1954-től 1959-ig a Déryné Színház, majd 1959–1963 között az egri Gárdonyi Geza Színház tagja. Ezután az Irodalmi Színpadon, a Bartók Gyermekszínházban vállalt szerepeket, ill. szabadfoglalkozású előadóművészként lépett fel. 1988-ban mint a Déryné Színház operatagozatának rendezőasszisztense ment nyugdíjba. F.Sz. *Marianne* (Molière: Tartuffe); *Lady Milford* (Schiller: Ármány és szerelem); *Zsani néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül).

Varga Erzsébet (Ózd, 1929. szept. 11.–): táncos. 1950–1978 között az Állami Népi Együttes tánckarának tagja, szólistája volt. Énekes-táncos adottságaival főbb sikereit *Rábai* Miklós koreográfiáiban aratta (*Úveges tánc*; *Cigánytánc*; *A kishajótár*; *Barcsai szeretője*; *Sirató*). Liszt Ferenc-díjas (1971).

Varga Éva (Komádi, 1962. okt. 9.–): színésznő. Tanulmányait a SzAk-n végezte 1983–87-ben. Azóta a debreceni Csokonai Színház művésze. Főként drámai hősnők szerepkörében hitelesek alakításai. F.Sz. *Stella* (Goethe); *Édua* (Dobsa L.: Vermenyegző).

Varga Géza (Bp., 1921. jan. 18.–): színházi és rádiórendező. 1946-ban jogi diplomát szerzett, mellette a 40-es években a SzAk-nak is hallgatója volt. 1949-ig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium színházi előadója. 1950-ben Győrbe szerződött, 1951–1959 között az Ifjúsági, ill. a Petőfi Színház, 1958 óta a Magyar Rádió rendezője. Színházi és rádióbeli munkásságát a kísérletezőkedv és a műfaji sokszínűség jellemzi. Jászai Mari-díjas (1967), érdemes művész (1977). F.R. Kisfaludy K.: *A kőrök*; Bródy S.: *A tanítónő*; Molnár F.: *A doktor úr*; *Illyés-est*. Rádiórendezősei: Plautus: *A hervenkedő katoná*; Sh.: *Téli rege*; Euripidész: *Elektra*; Németh L.: *II. József*.

Varga Gyula (Püspökladány, 1930. máj. 18.–): színész. A Mátravidéki Féművekben dolgozott főmérnökként, majd 1954-ben a SzAk elvégzése után a szolnoki Szigligeti Színházban lett színész. 1956-tól az egri színház tagja, 1959–1991 között a Miskolci Nemzeti

Színház művésze volt. Kezdetben táncoskomikus szerepeket játszott, majd drámai epizód szerepeket alakított. 1965-ben kapott Jászai Mari-díjat. F.Sz. *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Rudi* (Fényes Sz.: Maya); *Firsz* (Csehov: Cseregyéskert).

Varga István (Szabadka, 1920. júl. 28.–): rendező. Zárabban, a horvát színház egyik legnagyobb egyéniségénél, Branko Gavellánál szerzett rend.-i diplomát, majd 1952-ben Szabadkára szerződött. Itt értékes klasszikus és kortárs drámákat állított színre igényes, kidolgozott előadásban. Kiváló színészvezető. 1958-ban átszerződött rend.-nek, majd főrend.-nek az Újvidéki Rádióhoz. Egyik szorgalmazója az állandó újvidéki színház megalapításának. Színházban egyre kevesebbet rendezett. 1980-tól nyugdíjas és teljesen visszavonultan él. F.R. Shaw: *Candida*; Móricz Zs.: *Uri muri*; Krleza: *Glembay Ltd.*; Sh.: *Szentivánéji álom*; Gogol: *A revízor*; Miller: *A salemi boszorkányok*; Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Németh L.: *Győzelem*; Smoček: *Dr. Burke különös dél-utánja*; Deák F.: *Tor*.

VARGA JÓZSEF

Varga József (Nagyvárad, 1902. máj. 21.–Marosvásárhely, 1976. márc. 27.): színész. Szülővárosában kezdte pályáját 1923-ban segédszínészként. 1948-ban a Székely Színházhoz szerződött, amelynek tagja maradt élete végéig. Kitűnő jellemszínész volt, bravúrosan oldott meg különböző epizód szerepeket. Változatos módon használta ki az apró termet és a nagy lélek kontrasztját. Jó érzéke volt a groteszk humor iránt. F.Sz. *Akim* (L. Tolsztoj: A sötétség hatalma); *Lőrinc inas* (Németh L.: A két Bolyai); *Utcaséprő* (Feydeau: Osztrigás Mici); *Lajos bácsi* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzsikászó nélkül); *Józi bácsi* (Móricz Zs.: Kismadár); *Nomancourt* (Labiche: Az olasz szalmakalap).

Varga Károly (Bp., 1951. febr. 27.–): színész. Pályáját 1970-ben kezdte az Egyetemi Színpadon, majd 1972-től a Bartók Gyermekszínház tagja volt. A SzAk-t 1977-ben végezte el. Ezután egy-egy évadot töltött a kecskeméti és a győri társ.-nál. 1979–1985 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja. A szegedi és miskolci évek után 1989-től az Arany János Színház művésze. F.Sz. *Krisztus* (Katona I.: Passió); *Igor* (Barillet–Grédy: A kaktusz virága); *Liliomfi* (Szigligeti E.).

Varga Kata (Bp., 1954. márc. 17.–): színésznő. 1972–1976 között a Közgazdasági Egyetemen tanult. Ezután 1980-ban végzett a SzAk-n. Három évig a kecs-

keméti Katona József Színház tagja volt. 1983–1988 között a Népszínházban, ill. a Józsefvárosi Színházban szerepelt. Két évadot Debrecenben töltött, 1990 óta szabadfoglalkozású művésznő. F.Sz. *Paulina* (Rozewicz: Fehér házasság); *Checca* (Goldoni: A chioggiai csetepaté); *Johanna* (Shaw: Szent Johanna); *Rozika* (Móricz Zs.: Uri muri).

Varga Katalin: → Barna Bálint

Varga László (Bp., 1910. dec. 18.–): ügyvéd, politikus, drámaíró. 1947-ben került be először a parlamentbe, de 1948 végén el kellett menekülnie az országból. 1950-ben az USA-ban telepedett le. 1979–1989 között húsz színművet írt; 1982 óta tizenhét darabját mutatták be a New York-i m. színházban. 1984. dec.-ben alapította meg a New York-i Magyar Színház és Művész Egyesületet. 1989-ben tért vissza Bp.-re, ahol ismét bekapcsolódott a politikai életbe. F.M. *Betörő* (1931); *Ítélet* (1932); *Júlia* (1979); *A generális* (1982); *Palimony* (1983); *A váratlan vendég* (1985); *Az izgalmas randevú* (1985); *Körbe-körbe* (1986); *1848 – Kossuth vagy Széchenyi* (1989); *A bolygó szerelem. Öt szindarab* (New York, 1986).

Varga László (Máramarosziget, 1916.–): énekes (tenor). 1949-ben végzett a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben, majd 1969-ig a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes volt. Operák és operettek vezető tenor szerepeiben egyaránt fellépett. Hangverseny-énekesként rendszeresen megszólaltatta Bartók Béla és Kodály Zoltán dalait, valamint népdalokat is énekelt. Több népdallemez készült közreműködésével. F.Sz. *Barinkay* (ifj. J. Strauss: A cigánybáró); *Hunyadi László* (Erkel F.); *Canio* (Leoncavallo: Bajazzók).

Varga Magda (Mogyoród, 1922. jan. 22.–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait magánúton és a Zenekonzervatóriumban végezte Kerényi Imre, László Géza, Barcs Gabriella, Hetényi Kálmán, Possert Emília irányításával. 1950–51-ben az Állami Népi Együttes, 1951–56-ban az Operaház énekkarának tagja, 1956–1978 között a debreceni Csokonai Színház magánénekesnője. 1978-tól a Zak tanára (hangképzés, beszédtechnika, színpadi játék). Érdemes művész (1974). F.Sz. *Gertrudis* (Erkel F.: Bánk bán); *Carmen* (Bizet); *Anneris* (Verdi: Aida); *Azucena* (Verdi: A trubadúr); *Isabella* (Rossini: Olasz nő Algirban); *Háziaszony* (Kodály Z.: Székelyfő).

Varga Mária (Bp., 1948. nov. 10.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1970-ben a kecskeméti Katona

VARGA MAGDA

József Színházban kezdte pályafutását. 1971–73-ban a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1973–1976 között a 25. Színházban játszott. Főként epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Tinka* (Németh L.: Cseresnyés); *Gizella* (Csiky G.: Buborékok).

Varga Mária (Hajdúböszörmény, 1963. jan. 21.–): színésznő. 1978–81-ben a debreceni Csokonai Színház Stúdiójában, majd 1981–1985 között a SzAk-n tanult. Két évadot a kaposvári Csiky Gergely Színházban, egyet a Radnóti Színpadon töltött. 1988–91-ben a Madách Színház művésznője volt. 1991 óta a Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Paula* (Molnár F.: Uri divat); *Donna Elvira* (Molière: Don Juan); *Agika* (Örkény I.: Tóték).

Varga Mátyás (Bp., 1910. dec. 1.–): diszlettervező, festő- és iparművész, grafikus. Tanulmányait a bp.-i Iparművészeti Főiskolán és a Képzőművészeti Főiskolán végezte. 1929–31-ben a szegedi színházban diszlettervező és tervező. Ezt követően több vidéki és fővárosi magán-színháznál dolgozott. 1935–1941 között a Nemzeti Színház tervezője és scenikai felügyelője volt, de 1939–1941 között a Hunnia Filmgyárban és a Magyar Film-irodánál is tevékenykedett. 1941-től 1944-ig a Kolozsvári Nemzeti Színházban működött. 1955–1980 között újból a Nemzeti Színházban dolgozott, egyik legjelentősebb tervezőművészként. 1936–1939 között, majd 1959-től ismét készített diszlettert a Szegedi Szabadtéri Játékoknak, amelynek elejétől fogva legnagyobb scenikai szakértője is volt. Mintegy félszáz magyar filmhez tervezett diszlettert, s húszon felül van a televíziós játékokhoz készített tervei száma. 1952–1956 között az Iparművészeti Főiskola diszlettervező tanszékének tanszékvezető tanára volt, tervezőgenerációkat nevelt a színpadépítkezés tudományára. Alkotótársaként kapcsolódott öt évtized legnagyobb rendezőegyeniségeihez (Németh Antal, Major Tamás, Várkonyi Zoltán, Nádasdy Kálmán, Marton Frigyes stb.). A drámai tér alakításának elsődlegessége, a konstruktív színpadépítkezés, a drámai cselekmény és kora, környezete, a szituációk iránti érzékenység, mértéktartó stilizálás, fényeffektusok térképező alkalmazása jellemezte tervezőművészetét. Sok hazai és külföldi kiállításon vett részt. 1937-ben a párizsi világkiállításon aranyérmert kapott. 1970-ben a Nemzeti Galériában életműkiállítása volt, Szegeden 1987 óta állandó kiállítása van tervező-, festő- és iparművészeti alkotásaiból az általa létrehozott Színház-történeti Kiállítóházban. 1956-ban Kossuth-díjjal, 1955-ben érdemes, 1982-ben kiváló művész kitüntetéssel ismerték el művészetét. F.T. Madách I.: *Az ember tragédiája*; O'Neill: *Amerikai Elektra*; Kós K.: *Budai Nagy Antal*; Gogol: *A revizor*; Gorkij: *Jegor Bulicsov*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Sh.: III. Richárd, *Hamlet*, *Lear király*, *Othello*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*; Sh.: *Antonius és Cleopatra*; Szophoklész: *Oidipusz király*; Katona J.: *Bánk bán*; Vörösmarty M.: *Czillei és a Hunyadiak*; Madách I.: *Mózes*; P. Weiss: *Marat-Sade*; Paskándi G.: *A szélmalom lakói*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Herczeg F.: *Bizánc*; Erkel F.: *Hunyadi László*; Kodály Z.: *Háry János*; Puccini: *Turandot*. – Ir. Bögel J.-János L.: *Scenographia Hungarica* (Mai magyar diszlettert és jelmez, Bp., 1973; Diszlettert- és jelmeztervezés 1970–1980, Bp., 1983); Angyal M.: V. M. diszlettervező (Szeged, 1989).

Varga Melinda (Kolozsvár, 1952–): énekesnő (szoprán). Tanulmányait 1980-ban fejezte be a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. A kolozsvári Állami Magyar Opera tagjaként, koloratúrszoprán szerepeket énekel. F.Sz. *Oscar* (Verdi: Az álarcosbál); *Gara Mária* (Erkel F.: Hunyadi László); *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Musette* (Puccini: Bohémélet).

Varga Orsolya (Gyoma, 1968. máj. 29.–): bábszínész. 1987 óta a debreceni Vojtina Bábegyüttes tagja. Naíva és karakterszerepeket egyaránt játszik. F.Sz. *Macska* (Schwajda Gy.–Pinczés I.: A brémai muzsikusok); *Pufi* (Tóth E.: Három kismalac).

Varga Pál (Prága, 1908. ápr. 5.–Bp., 1986. aug. 1.): karmester. A Nemzeti Zenedében *Sugár Viktor*, *Lajtha László* és *Fleischer Antal* tanítványa volt. 1929–1946 között az Operaház – közben 1933–35-ben a Városi Színház – korrepetitora, 1949–1969 között az Operaház karmestere. 1959-ben az Operaház tagjaiból megalakította a Budapesti Kamarazenekart. 1969-től a Zak idegen nyelvű énekgyakorlat-tanára volt. Nevéhez fűződik Giancarlo Menotti *A telefon*; Ottorino Respighi *Trittico Botticelliano*, valamint Ránki György *Don Quijote* és *Dulcinea* c. műveinek mo.-i bemutatója. Számos európai országban vendégszerepelt. Brémában és Hamburgban előadásokat tartott.

Varga Rita (Bp., 1961. máj. 19.–): előadóművésznő, színésznő. Zenei tanulmányokat folytatott. A Rock Színház alapító tagja. Ének- és táncstudása egyformán alkalmassá teszi musicalszerepek eljátszására. F.Sz. *Terésita, Maria* (Bernstein: West Side Story); *Dorica* (Szakcsi Lakatos B.: A bestia).

Varga Szilvia (Komárom, 1966. máj. 12.–): színésznő. 1985–1987-ben a kassai Thália Színpad tagja. 1987-től a pozsonyi Színművészeti Főiskola növendéke. Egy szemesztert Bp.-en végzett, közben szerepelt a komáromi Jókai Színházban. 1991 őszétől a veszprémi Petőfi Színház tagja, de Komáromban is tovább játssza szerepeit. F.Sz. *Paulina* (Rózewicz: Fehér házasság); *Pávasszem* (Weöres S.: A holdbéli csónakos).

Varga Tamás (Bp., 1946. szept. 3.–): színész. Pályáját 1970-ben az Egyetemi Színpadon kezdte, majd a 25. Színház tagja volt. 1976–1978 között a veszprémi Petőfi Színházban szerepelt. Öt évadon át a szolnoki Szigligeti, négy évig pedig a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. 1987–88-ban a Jurta Színház színésze volt. 1988-tól szabadfoglalkozású művész. Elsősorban epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Júdás*, *Lucifer* (Balogh E.–Kerényi I.: Csiksomlyói passió); *2. boszorkány*, *2. himnók*, *2. gyilkos* (Sh.: Macbeth); *Krantz doktor* (Huszka J.: Mária főhadnagya).

Varga Tibor (Bp., 1934. okt. 16.–): színész. A KISZ Központi Művészegyüttesében táncolt a SzAk elvégzése előtt. A főiskola után, 1961-ben Egerbe szerződött, majd 1963–1972 között a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. Itt Irodalmi Színpadot is szervezett, vezetett. 1972–75-ben Miskolcon játszott, 1975 óta a Fővárosi Operettszínház művésze. F.Sz. *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Bóni* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Rendező* (Brown: Ének az esőben).

Varga Tibor László (Nagyvárad, 1943. júl. 10.–): színész, rendező. 1971-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1971–1973 között a temesvári Állami Magyar, 1973–1977 között a nagyváradai Állami Színház m. tagozatának művésze. 1977-ben kivándorolt az USA-ba, ahol különböző m. nyelvű előadásokon lépett fel. 1987-ben Los Angelesben feleségével létrehozta a Magyar Színkört, amely 1989-től Thália Stúdió néven működik tovább. F.Sz. *Kovács, huszárkapitány* (Molnár F.: Olympia); *Leonida Papagatto* (Scarnicci-Tarabusi: Kaviár és lencse).

Varga Vilmos (Hegyközkövcák, 1936. dec. 9.–): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben tanult 1954–1958 között. A temesvári Állami Magyar Színházhoz szerződött, ahol tíz éven át főszerepeket játszott. 1969-től a nagyváradai Ál-

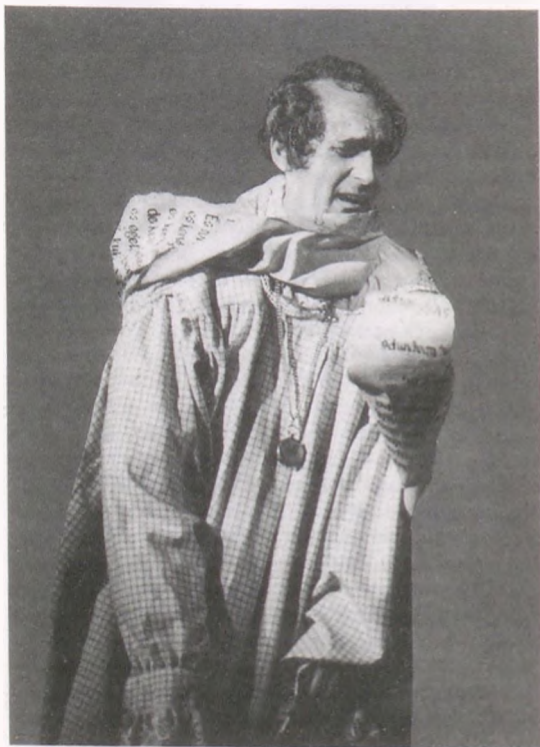
lami Színház m. tagozatának tagja. 1983–1985 között elvégezte a bukaresti Színház- és Filmművészeti Főiskola posztgraduális rend.-i szakát. Alakításait világos dikció, egyénien tagolt szövegmondás, plasztikus játék jellemzi. Népszerű és hatásos szavalóestjeivel gyakran szerepelt Erdély és Mo. különböző városaiban, sőt más országokban is. F.Sz. *Teodoro* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Nyíl* (Gorkij: Kispolgárok); *Val Xavier* (Williams: Orpheusz alászáll); *Arnolphe* (Molière: A nők iskolája). F.R. Csehov: *Ványa bácsi*; Karinthy Fr.: *Holnap reggel*; Csúrkai I.: *Eredeti helyszín*; Sütő A.: *Vidám sirató egy bolyongó porsemért*. Előadóestjei: *Maszek-ballada*; *Ady Endre*; *En, François Villon*.

Varga Zoltán (Mohács, 1960. okt. 21.–): színész. 1986-ban végzett a SzAk-n, azóta a Katona József Színház művésze. Alkatas, természetes szerepformálása főként karakter szerepeket előadására teszi alkalmassá. F.Sz. *Szác* (Spiró Gy.: Csirkefej); *Jack* (Wedekind: Lulu); *Gogher Góg* (Brecht: Turandot, avagy a szerecsenmosdatók kongresszusa).

Varga Zsuzsa; *Sárközy Gizella* (Bös, 1950. dec. 3.–): színésznő. 1969–1972-ig, majd 1991-től a kassai Thália Színház tagja. Fiatalon kezdte színészi pályáját, és szinte azonnal igényes feladatokkal bízták meg. F.Sz. *Beatrice* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Regina* (Ibsen: Kísértetek); *Florence* (Thomas: Szegény Dániel).

Vargha Irén (Bp., 1926. júl. 2.–): színésznő. Pályáját 1950-ben kezdte a Miskolci Nemzeti Színházban. Diplomáját 1952-ben szerezte meg a SzAk távoktatási tagozatán. 1969-ben Bp.-re költözött, itt a Madách Színházban volt fellépti-díjas színész. Főként drámai hőskéket és karakter szerepeket alakított. 1964-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanító-nő); *Pék Mária* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Tórné* (Örkény I.: Tótek).

VÁRHELYI ENDRE: *Don Annibale, Pistacchio, patikus* (Donizetti: A csengő)

Vargha Piroska (Marosvásárhely, 1942–): énekesnő (szoprán). 1966-ban fejezte be tanulmányait a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. A kolozsvári Állami Magyar Opera tagjaként vezető lírai szoprán szerepeket alakított, majd férjével együtt külföldre távozott. F.Sz. *Amelia* (Verdi: Az álarcosbál); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Mimi* (Puccini: Bohémélet).

Vargha Róbert (Rákospalota, 1919. nov. 26.–): énekes (tenor). Énektanulmányait magánúton végezte, *Révhegyi* Ferencné növendékeként. 1953–54-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1954–55-ben a Pécsi Nemzeti Színház magánénekese. Liszt Ferenc-díjas (1979). F.Sz. *Cavaradossi* (Puccini: Tosca); *Des Grieux* (Puccini: Manon Lescaut); *A mantovai herceg* (Verdi: Rigoletto).

Vargha Zoltán (Bukarest, 1936–): operarendező. Tanulmányait a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban végezte. Távozásáig a kolozsvári Állami Magyar Opera egyik legsokoldalúbb tehetséges rend.-je volt. Külföldön telepedett le, további sorsát nem ismerjük. F.R. Verdi: *Don Carlos*, *Az álarcosbál*; Bizet: *Carmen*; Szarvady Gy.: *Isztrosz király*.

Várhegyi Márta (Székesfehérvár, 1939. dec. 16.–): színésznő. Az Országos Filharmóniánál szerzett működési engedélyt. 1964–66-ban a Fővárosi Operettszínházban játszott, majd két évig a Pécsi Nemzeti Színházban dolgozott hangképző tanárként. 1968 óta a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Főként operettek primadonna szerepeit alakítja. F.Sz. *Alexandra* (Szirmai A.); *Iluska* (Kacsóh P.: János vitéz); *Heléna* (Offenbach: Szép Heléna). F.R. *Lassu rivásba kezd a gitár*.

Várhegyi Teréz (Bp., 1945. okt. 5.–): színésznő. Pályáját táncosnőként kezdte 1960-ban a Tarka Színpadon. 1962–64-ben a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. A SzAk-t 1968-ban végezte el. Ezután a Fővárosi Operettszínház, a Filmgyár és 1986 óta az Arany János Színház társ.-ának tagja. Főként karakternaiva szerepkörben ért el sikereket. F.Sz. *Rebecca Gibbs* (Wilder: A mi kis városunk); *Akárkié* (Bernstein: West Side Story).

Várhelyi Dénes (Ózd, 1960. dec. 29.–): színész. A SzAk elvégzése után 1985-ben a veszprémi Petőfi Színházhoz szerződött. Az 1987–88-as évadban a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Két évet az egri színházban játszott, majd egyet Zalaegerszegen. 1991-től a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színház művésze. F.Sz. *Manuel* (Déry T.–Presser G.: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról); *Razmann* (Schiller: Haramiák); *John Mayhew* (Christie: A vád tanúja).

Várhelyi Endre (Hódmezővásárhely, 1924. jún. 25.– Bp., 1979. júl. 27.): énekes (basszus). Tanulmányait a Zak-n végezte, *Molnár Imre* és *Maleczky* Oszkár növendéke volt. 1946-ban mutatkozott be a Vigoperában Donizetti *Don Pasquale* c. operájának címszerepében. 1947–1977 között az Operaház magánénekese. Az operajátás nemzetközileg is elismert, kimagasló énekes-színész volt, alakításait nagy karakterizáló készség, elmélyült emberábrázolás, derű, olykor szelíd ironia hatotta át. F.Sz. *Basilio* (Mozart: Figaro házassága); *Ozmin* (Mozart: Szókratész a szerájából); *Kecal* (Smetana: Az eladott menyasszony).

Vári Éva (Nagykanizsa, 1940. aug. 25.–): színésznő. 1958-ban, érettségi után a kaposvári Csiky Gergely Színházban kezdett el dolgozni. 1963-ban szerződött Pécsre. 1964-ben kapott működési engedélyt a *My Fair Lady* c. musical címszerepének előadására. 1993-tól a Budapesti Kamaraszínház tagja. Prózái szerepeit nagy drámai erővel alakítja, zenés darabokban pedig iskolázott hangjával érvényesül. 1984-ben Jászai Mari-díjat,

1988-ban érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Beatrice* (Goldoni: Két úr szolgálja); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Aldonza* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Edith Piaf* (Scserbakov- Legentov: Nem bánok semmit sem); *Martha* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Miréna Lock* (Szakcsi Lakatos B. Csemer G.: Cigánykerék); *Ariel* (Sh.: A vihar); *Shirley* (Russel: Én, Shirley). **Vári** Zsuzsa; *Kovács* (Bp., 1960. febr. 14.): énekes (mezzoszoprán). Énekstanulmányait 1981–1986 között végezte a Zak-n. A diploma megszerzése után az Operaház szerződtette. Elsősorban a német repertoár: Beethoven, Wagner, R. Strauss drámái hősnői állnak közel hozzá. F.Sz. *Senta* (Wagner: A bolygó hollandi); *Kundry* (Wagner: Parsifal); *Venus* (Wagner: Tannhäuser); *Santuzza* (Mascagni: Parasztbecsület).

variáció: 1. klasszikus balettben a *pas de deux* második és harmadik része, a férfi és nő szereplő szólisztikus megmutatkozása; 2. egyénileg előadott táncsorozat, azaz *szólo*.

varieté: rövid jeleneteket, villámtréfákat, sanzonokat, táncszámokat, artistamutatóványokat egy műsor keretében előadó színház. A francia szó jelentése: változatoság. Párizsban az 1850-es években nyílt meg a Théâtre des Variétés, ami rövid idő alatt sikert ért el. Nálunk ősei az 1850-es években kávéházról kávéházza járó népekesek voltak, akik 1865-től bohózatok előadására is engedélyt kaptak. A zenés kávéházak helyébe lépő *orfeumok*ban ugyancsak változatos műsorok szerepeltek. A millennium évében nyílt meg a Városligetben a m. ~ első hajléka, az *Olympia*. A két legrangosabb varieté-színház a Nagymező u. 17. alatt a *Moulin Rouge* és a Nagymező u. 20. alatt az *Arizona* volt. 1945–1950 között működött a *Népvarieté*, a *Vidám Varieté*, a *Fővárosi Varieté*, a *Kisvarieté*, a *Budapesti Varieté*, a *Royal Revü Varieté* artistakabaré vegyes műsorral.

VÁRKONYI ZOLTÁN – James Tyrone
(O'Neill: Hosszú út az éjszakába)

Varieté Színház (1869–?): német színházi vállalkozás Pesten, mely 1869. dec. 21-én nyílt meg. Ig.-ja H. Hirsch volt. A 66 páholyt és közel 400 zártszéket magába foglaló épületben játszó vállalkozás nem volt hosszú életű, rövid működés után bezárta kapuit.

Vári-Weinstock Miklós; *Gafni* (?., 1922–): énekes (tenor). 1945-ben debütált az Operaházban *Alfréd*-ként (Verdi: Traviata). Nagy vívőerejű, csodálatos hangja Benjamins *Giglière* emlékeztetett. Egy évadon keresztül énekelt az Operaházban, majd az USA-ba távozott, ahol hangversenyénekesként aratott nagy sikereket.

Varjú Olga (Jóka, 1957. febr. 12–): színésznő. A SzAk elvégzése előtt egy évet a Komáromi Magyar Területi Színházban, két esztendő pedig a Nemzeti Színház Stúdiójában töltött. 1984-től 1989-ig a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház művésze volt. 1989-től a kaposvári Csiky Gergely, 1992 óta a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Drámai fő- és mellékszerepeket is játszik. F.Sz. *Julie* (Strindberg: Julie kisasszony); *Elektra* (Aischylosz: Sírí áldozat); *Forené* (Sh.: A windsori vig nők); *Színésznő* (Nádas P.: Temetés).

Várkonyi Mátyás (Bp., 1950. szept. 4.–): zeneszerző, karmester. A Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskolában tanult 1965–1970 között. 1970–73-ban *Gonda* János tanítványa. 1966-ban önálló zenekart alakított a konzervatóriumban, a későbbi Generál egy.-t. 1980-ban a Rock Színház egyik alapítója, zenei vez.-je, 1984 óta igazgatója. Több musical zeneszerzője. 1986-ban Erkel-díjat kapott. F.M. *Sztárcsinálók* (1981); *Farkasok* (1982); *A bábjátékos* (1985); *Dorian Gray képmása* (1989); *A félőlény* (1989).

Várkonyi Mihály (Kisvárd, 1891. márc. 31. – Santa Barbara, USA, 1976. júl. 26.): színész. A SzAk-t 1912-ben végezte el. 1912–1914 között Kolozsvárott, 1919–20-ban a bp.-i Nemzeti Színházban játszott. 1919 őszén az Apolló Kabaréban vendégszerepelt. 1913-ban kolozsvári némafilmekben kezdődött filmszínészi karrierje. 1920-tól Ausztriában és Németországban, 1923-tól az USA-ban élt, s számos némafilmet forgatott. A hangosfilm megjelenése után kevesebbet foglalkoztattak. New Yorkban fellépett néhány m. előadáson: *Szulamit* (1952), *Liliom* (1954). Az 1950-es években a New York-i Rádióban dolgozott. Szerelmes és hősszerepek mellett jellemfigurákat is megformált. F.Sz. *Armande* (ifj. A. Dumas: A kaméliás hölgy); *Lutz* (Herczeg F.: A fekete lovas); *János* (Sh.: Sok hüő semmiért); *Égi fogalmazó* (Molnár F.: Liliom).

Várkonyi Szilvia (Bp., 1953. júl. 14.–): színésznő. 1979-ben végezte el a SzAk-t. 1982-ig a kecskeméti színház tagja volt. Egy évadot a Rock Színházban töltött. 1983 óta a Miskolci Nemzeti Színházban játszik. Főként zenés darabokban szerepel. F.Sz. *Anita, Rosalia* (Bernstein: West Side Story); *Süni, Kölyök* (Presser G.–Sztevanovity D.–Horváth P.: A padlás); *Juliette* (Lehár F.: Luxemburg grófia).

Várkonyi Zoltán (Bp., 1912. máj. 13.–Bp., 1979. ápr. 10.): színész, rendező, színházigazgató. 1934-ben végezte el a SzAk-t. 1934–1941 között a Nemzeti Színház, 1941-től 1944-ig pedig a Madách Színház tagja volt. 1945-től a Művész Színház ig.-ja. 1950–1962 között a Nemzeti Színház művésze, közben 1951-től 1953-ig A Magyar Néphadsereg Színházának főrend.-je. 1962-től a Vigaszínház főrend.-je, 1971-től haláláig ig.-ja volt. Rendezéseit az aprólékos kidolgozottság, biztos technikai tudás, a játéktér jó kihasználása, valamint a határozott színészvezetés jellemezte. Fontosnak tartotta a tehetségek támogatását. Színészi munkáját háttérbe szorította a számára sokkal lényegesebb színházvezetés-

filmrendezés-pedagógia hármasa. Színészi játékát az erősen karakterizáló vonások jellemezték. 1934-től filmezett, és több mint 20 filmet rendezett. 1949-től tanított a SzAk-n, amelynek 1972-től haláláig rektora volt. 1953-ban és 1956-ban Kossuth-díjat, 1955-ben érdemes, 1962-ben kiváló művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Osvald* (Ibsen: Kisértetek); *IV. Henrik* (Pirandello); *Hlesztakov* (Gogol: A revizor); *Mosca* (Jonson: Volpone); *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Ördög* (Molnár F.: Az ördög); *Möbius* (Dürrenmatt: A fizikusok). F.R. Steinbeck: *Lement a hold*; Giraudoux: *Trójában nem lesz háború*; Dosztojevszkij: *Ackland: Bűn és bűnhődés*; Sh.: *Rómeó és Júlia*; O'Neill: *Amerikai Elektra*; Molnár F.: *A testőr*; Pirandello: *IV. Henrik*; Szakonyi K.: *Adáshiba*; Örkény I.: *Pisti a vérzivatarban*. – Ir. V. Z. (fényképalbum, 1971); Molnár Gál P.: (Rendelkezőpróba 1972); V. Z. (emlékkönyv, 1980); Abody B.: (Negyedik negyed, 1981).

Várnagy Katalin (Ragály, 1940. aug. 10. –): színésznő. *Rózsahelyi* Kálmán Színészképző Iskolájában tanult. 1959–1963 között a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1963-tól az Állami Deryné Színház, ill. a Népszínház színésze, majd 1987–89-ben a Nemzeti Színházban játszott. Drámai fő- és karakterszerepeket alakít. 1974-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Zília* (Heltai J.: A néma levente); *Mária* (Schiller: Stuart Mária); *Gertrudis* (Katona J.: Bánk bán); *Leder, Tünde* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Veronka* (Mikszáth K.-ifi. Kálmár T.: Szent Péter esernyője).

Várnagy Zoltán; Nagy Zoltán József (Pécs, 1960. okt. 3. –): színész. 1985-ben végezte el a SzAk-t. Hat évadon át a veszprémi Petőfi Színház tagja volt. 1991-től a Pécsi Nemzeti Színház művésze. Prózái és zenés darabokban fő- és mellékszerepeket játszik. F.Sz. *Orrondi* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kékszakáll* (Shaw: Szent Johanna); *Noé* (Moravetz L.-ifi. Fillár I.).

Várnai László (Dunaföldvár, 1888–?): színész. 1914 k. *Heves* Béla szatmári társ.-ánál kezdte pályáját. 1915–1920 között a debreceni színház tagja volt. 1920-tól a fővárosban szerepelt, az Eski téri Színházban (1920–1921), a Várszínházban (1921–1922), a Fővárosi Orfeumban, a Király Színházban (1925–1927), a Teréz-körúti Szinpadon (1928–1931), a Fővárosi Operett-színházban (1933–1935). A Várszínházban főrend.-ként is dolgozott, operetteket vitt színre. Az 1930-as évek végétől nem volt szerződése és a színészkarrierjének sem volt tagja. Komikus szerepeket játszott. F.Sz. *Bóni* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Gyula bácsi* (Kálmán I.: A cirkuszherceg); *Zechmeister pék* (Krasznai-Krausz M.: Sárka lilium).

Várnai Péter (Bp., 1922. júl. 10.–Bp., 1992. jan. 31.): zenetörténész, zenekritikus. Tanulmányait a Nemzeti Zenede zeneszerzés és karmesterképző szakán végezte. 1945–1950 között a Magyar Rádió zenei szerk.-je, 1951-ben Szegeden, 1952–1954 között a Madách Színházban karmesterként működött. 1956–1982 között a Zeneműkiadó Vállalat szerkesztője volt, zenekritikái rendszeresen jelentek meg a Magyar Nemzetben, a Magyar Hírlapban és a Muzsikában. Könyvei: *Székely Mihály* (1967); *Rösler Endre* (1969); *Oratóriumok könyve* (1972); *Ferencsik János* (1972); *Operalexikon* (1975); *Verdi-operakalauz* (1978); *Miért szép századunk operája?* (szerk., 1978).

Várnay Fábián; Galambos (?–?, 1884. okt. 4.): színész, igazgató. 1863. márc. 1-jétől szerepelt vidéki társulatoknál. Leginkább társalgási, jellem és komikus szerepekben lépett fel. Egy rövid időre a Budai Népszínháznak is tagja volt. 1869-től vállalt igazgatást. Később ismét színész lett, de már nem sok sikerrel, s végül csak daltársulatokhoz kapott szerződést. Nagy nyomorban

halt meg. Felesége *Paksi Júlia* (?; 1842–Debrecen, 1880. júl. 12.), sikeres színésznő volt. F.Sz. *Feodor* (Maurice: Samyl...).

M.A. 1863: Szabó–Philippovits István; 1866: Szeged; 1868–69: Budai Népszínház; 1871–72: Szeged; 1880–82: Szatmár; 1884: Kovács?. Igazgatóként: 1869–71: Szatmár; 1871: Nagykároly, Kisvárd, Nyíregyháza; 1873: Borosjenő; 1873–74: Nagybecskerek, Nagykinda; 1874: Makó, Battonya, Ujarad, Békéscsaba, Nagyszalonta, Kisjenő; 1874–75: Borosjenő, Szentanna; 1875: Pankota, Borosjenő, Mezőhegyes, Nagylak, Pécska, Vinga; 1875–76: Versec; 1876: Nagykikinda, Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény, Hajdúdorog; 1877–78: Világos, Kisjenő; 1878: Vinga; 1878–79: Ada; 1879: Kula, Nemetpalánka, Apatin, Nemesmilitics, Csíksomlyó; 1879–80: Érszentmihály; 1880: Szilágy-somlyó, Zilah, Krassó.

Várnay Jenő (Debrecen, 1872. jan. 8.–?): színész. A SzAk-t 1897-ben végezte el és a Népszínházhoz szerződött. 1900–1903 között Kassán, 1903–05-ben Pozsonyban, 1905-től 1921-ig Aradon játszott. 1921–1924 között a Renaissance Színház, 1925–26-ban a miskolci társ., 1927-től 1929-ig a Belvárosi Színház tagja volt. 1929-től nem volt állandó szerződése, nyugdíjba vonult. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció előadásain, 1945-ben a Szabad Színházban, 1945–47-ben a Magyar Színházban még fellépett. Jellem szerepeket alakított. F.Sz. *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Pyber* (Herczeg F.: Ocskay brigadéros); *Harpagon* (Molière: A fősvény). **Vároosi József; Vároossy Theofil** (?–?): színész, színigazgató. 1833-ban a kassai társ.-tal érkezett a budai Várszínházba, de nem kapott szerződést. 1834-ben a Dunántúli Színház Társaság tagja, majd 1834-től 1838-ig Kassán játszott. Velük nyári dunántúli turnékon is részt vett. 1837-ben ig.-ja, *Pály Elek* sikertelenül ajánlotta őt a Pesti Magyar Színház kórusába baritonistának. Vándorszínészi pályájáról 1848-ig vannak adataink. Főbb állomásai Miskolc, Kolozsvár, Nagyvárad voltak. 1847–48-ban Miskolcon és Egerben ig. is volt. F.Sz. *Montano* (Sh.: Othello); *Gyárfás* (Gleich: Doktor Pipitér); *Feldau Konrad* (Birch-Pfeiffer: Valburg éjszakája).

Vároosi Színház: → *Népopera*

Városligeti Színkör (1879–1912): az Aréna út sarkán álló, 1874-ben épült városligeti Arénában 1879-ben nyílt színház. A *Feld-család* hozta létre, és *Feld Zsigmond* vezetése alatt működött. 1889-ig német nyelvű előadásokat tartottak itt, ettől kezdve azonban csak m. nyelvűeknek adott otthont a ~, melyet 1908-ban átépítettek, favázas szerkezetét lebontották, közsínházzá alakították. 1909. jún.-tól *Fővárosi Városligeti Színház* néven működött. Műsorát 1909-ig elsősorban operettek alkották, ám sikereit a színmű- és műfajparódiák hozták meg (pl. *Feld M.: Ócska brigadéros*). 1909-ben a színház irányát váltott és operettekől, bohózatokból állította össze műsorát. Számos vendégművészt fogadtak külföldről, Eleonora *Dusét*, Ernesto *Rossit*, Sarah *Bernhardt*-ot, Gustavo *Salvinit*. A ~ 1912. jan.-tól *Budapesti Színház* néven játszott. – Ir. Alpár Á.: A Városligeti Színkör, 1889–1943 (1991).

Városmajori Szabadtéri Szinpad: 1952-ben épült a Városmajorban. 1965-ben újjáépítették és korszerűsítették. Ekkor a *Szabadtéri Szinpadok Igazgatósága* alá tartozott. 1991-től a *Szabad Tér Színház* felügyelete alá került. 1987–1991 között kertmoziként működött. 1992 nyaratól ismét nyári színház. Elsősorban zenés, táncos műsorok és vj.-ok bemutatóhelye, ill. vendéjátékok színhelye. Befogadóképessége 1000 fő.

Varsa Mátyás (Vecsés, 1951. aug. 27. –): színész, rendező. 1973-ban végzett a SzAk színész szakán. Pá-

lyját a kecskeméti Katona József Színházban kezdte, majd 1975–1979 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. Egy évadot Békéscsabán, kettőt Nyíregyházán töltött. 1984-től 1987-ig a Szegedi Nemzeti Színház művésze volt. 1987-től a SzAk színházelméleti szakán tanult. 1990 óta ismét Szegeden dolgozik játékmesterként, rend.-ként. Írással is foglalkozik. F.Sz. *Benvolio*, *Paris* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Freddy* (Shaw: Pygmalion). F.R. Kocsis I.: *Jászai Mari*; Saint-Exupéry–Belia A.–Valló P.: *A kis herceg*.

Varsányi Ferenc (?–?): énekes-színész, drámafordító. 1792–1796 között a pest-budai, első m. szintárs. tagja. 1796 után visszavonult gazdálkodni dömsödi birtokára. Idősebb hősök, uralkodók, nemesurak alkották szerepkörét. F.Sz. *Zöldi öbester* (Brühl: Talált gyermek); *Gróf* (Kotzebue: Embergylölés és megbánás); *Vadligeti öbester* (Kotzebue: A szerelem gyermeke); *Burleigh* (Banks: Gróf Essex); *Montague* (Sh.–Weisse: Rómeó és Júlia); *Buksi* (Hafner–Chudy J.: Pikkó herceg és Jutka-Perzsi); *Csizmadia* (Holberg: A politikus csizmadia). Három, németből készült fordítása szerepelt a műsoron.

VARSÁNYI IRÉN – *Osztigás Mici*
(Feydeau)

Varsányi Irén; *Wollner Malvin* (Győr, 1878. aug. 16.–Bp., 1932. okt. 17.): színésznő. 1894-ben felvették a SzAk-ra, de két év múlva *Ditrői Mór* a Vigszínház társ.-ához szerződött. Haláláig a színház tagja maradt, csak néhány vendégfellépést vállalt. *Hegedűs Gyula* mellett ~ játéka határozta meg a Vigszínház stílusát és arculatát. A pikáns francia bohózatok könnyű hölgyeit és Csehov drámáinak bonyolult lelkületű alakjait egyaránt megformálta. Szerepeit természetességgel, átéléssel, a legapróbb részletekig kidolgozva játszotta el. A legegyszerűbb színésznő volt és a legbonyolultabb lelket is ábrázolni tudta. A m. drámaírók (Bródy Sándor, Molnár Ferenc, Lengyel Menyhért, Heltai Jenő) műveiben megteremtette a pesti polgárásszony típusát. Több némafilmben is szerepet kapott. F.Sz. *Trilby* (Potter); *Osztigás Mici* (Feydeau); *Erzsébet* (Bródy S.: A dada); *Déryné* (Herczeg F.: Déryné ifjasszony); *Jolán* (Molnár F.: Az ördög); *Júli* (Molnár F.: Liliom); *Kerner Ilona* (Lengyel M.: Tájfun); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Timár Liza* (Bródy S.); *A táncosnő* (Lengyel M.); *Cécile* (Herczeg F.: Kék róka); *Szonya* (Csehov: Ványa bácsi); *Olga* (Csehov: Három nővér); *Mirandolina* (Goldoni: A fogadósné); *Adél* (Molnár F.: Üvegépítő); *Hamelinné* (Géraldy: Ezüstlakodalom); *Tab-*

retné (Maugham: A szent láng); *A tésasszony* (Zilahy L.); *Özv. Zimányiné* (Bús-Fekete L.: A méltóságos asszony trafikja). – Ir. Reményi L.: V. I. (1942); Ribi S.-né: V. I. (adattár, 1957).

Varsányi Mária (Bp., 1945–): énekesnő (szoprán). *Pauk Annánál* kezdett énekelni, majd a Zak-n 1969-ben *Révi* József tanítványa lett. 1973-ban megnyerte a Karlovy Vary Énekerseny I. díját és Dvořák-különdíjat kapott. 1977-ben szerződött a Szegedi Nemzeti Színház, melynek társ.-ával több európai országban is szerepelt. F.Sz. *Boleyn Anna* (Donizetti); *Tosca* (Puccini); *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély). **Varsányi Marika**; *Vrastyák Mária* (Rimaszombat, 1952. szept. 8.–): színésznő. 1972-től a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Egész sor gyermek- és fiatal lányszerep alakítása fűződik a nevéhez, főleg mai és vj.-i figurák. A pozsonyi rádió m. adásának legfoglalkoztatottabb művésznője. F.Sz. *Nyilas Misi* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Arabella* (Sütő A.: Káin és Ábel); *Claire* (Eisemann M.: Fekete Péter).

Várszínház: Buda első állandó színháza. Az egyetlen 18. sz.-i mo.-i színházépület, amely ma is játszóhely (Bp. I., Színház u. 1–3.). A ferencesek Szt. János-templomát a budai várban 1269–70-ben alapították. A török időkben mecset volt, Buda 1686. évi ostromakor romba dőlt. A karmelitáknak 1693-ban átadott telken 1725-ben tették le a templom alapkövét, 1736-ra készült el, de csak 1763-ban szentelték föl. 1784-ben II. József feloszlatta a rendet. 1786-ban a császár budai látogatásakor személyesen intézkedett, hogy az 1784-ben Budára telepített központi kormányhivatalok tisztviselői karának rangos szórakoztatására a karmelita templomból színházat alakítsanak ki. A terveket *Kempelen Farkas* készítette el, amelyek elvesztek vagy lappanganak. Az 1200 főt befogadó színházat 1787. okt. 17-én nyitották meg. A német társ.-okat befogadó épületben 1790. okt. 25-én tartotta *Kelemen László* társ.-a az első m. hivatásos előadást. Az

A VARSZÍNHÁZ

Igazhási (Brühl-Simai K.) c. darabot adták elő. 1800. máj. 7-én Beethoven-koncert volt itt (ma *Kelemen* László szobra az előcsarnokban, *Beethoven* emléktáblája a színházépület falán található). 1815-ben újították fel először az épületet. 1833–37-ben – Buda városával kötött szerződés alapján – jelképes bérleti díjért a Kassáról érkezett, legerősebb m. vándortárs. játszott itt, akik később a Nemzeti Színház alapító tagjai lettek. Szinpadán fellépett *Déryné*, *Kantorné*, *Lendvay Márton*, *Egressy Gábor*, *Megyeri Károly*, *Szentpétery Zsigmond* stb. 1837–1870 között ismét német társ.-ok játszóhelye volt. Második felújítására 1854-ben került sor. 1870-ben Buda városa határozattal tiltotta meg a német nyelvű előadásokat. *Aradi* Gerő társ.-ának kísérlete után a ~ 1871-től a Nemzeti Színház játszóhelye. 1884-ben *Felek Miklós* – *Blaha* Lujzát megnyerve – önálló társ. létrehozásával próbálkozott az ismét megújított épületben. Kudarca után 1885-től a ~ a Nemzeti Színház és a Népszínház játszóhelye, 1886-tól az Operaház is tartott itt előadásokat, valamint a Színművészeti Akadémia nyilvános produkcióinak is helyszíne. 1914–1918 között katonai raktár. Felújítás után 1918. márc. 21-én nyitották meg újra (*Bánffy Miklós*: *Az erősebb*). *Ambrus Zoltán* ig. szándékozott az épületben – szemben az eddigi utánjátszási gyakorlattal – a Nemzeti Színház kamarszínházát kialakítani. Az épület erre alkalmatlannak bizonyult. 1919-től kisebb társ.-ok játszóhelye volt. 1919–20-ban *Komjáthy János*, 1920–21-ben *Sebestyén Géza*, 1921–24-ben *Czakó Pál* igazgatása alatt működött. 1924-ben a karzat leszakadt és az épületet bezárták. 1943-ban tűzbiztonsági okokból berendezését lebontották. 1945-ben háborús kárt szenvedett. 1947-ben megtörtént az épület szerkezeti helyreállítása. Színházként, teljesen felújítva 1978. febr. 13-án – *Hernádi Gyula*: *Bajcsy-Zsilinszky Endre* c. darabjával – nyitotta meg kapuit. 1978–1982 között a Népszínház játszóhelye, 1982-től a Nemzeti Színház kamaraszínháza. A ~nak nincs átfogó, korszerű monográfiája. A benne játszott társ.-ok zsebkönyvei és színlapjai az Országos Széchényi Könyvtár Színház történeti Tárában találhatók. – *Ir. Etwas zum neuen Jahr* (Pest, 1788); *Clauderné Vladár M.*: *A Várszínház története*. Tanulmányok Budapest múltjából, X. (1943); *Hajdú A. L.*: *A Nemzeti Színház műsora, 1837–1941*; *Alpár Á.*: *A fővárosi kisházak műsora, 1904–1944* (1974); *Molnár A.*: *A Várszínház* (1978).

Váry Gyöngyi (?–?): színésznő. 1935–1939 között a Vigszínházban játszott. Fiatal leányszerepeket alakított. F.Sz. *Ili* (Szomory D.: *Bodnár Lujza*); *Miss Trimmerback* (Boothe: *Asszonyok*); *Kornainé* (Éri-Halász I.: *A tetovált nő*).

Váry Rezső (?–?): énekes színész. 1858–61-ben Győrben lépett fel, 1861–63-ban a Nemzeti Színház énekese volt. Közben 1862-ben a Mátyás-templomhoz szerződött zenekarigazgatónak, de később a Nemzeti Színház zenekarában első hegedűsként is játszott, és hangversenyeken énekelt. F.Sz. *Andor* (Mosonyi M.: *Szép Ilonka*, bem.).

Váry Zoltán; *Honenlohe Siegfried* (Bp., 1923. nov. 12.–): színész, gyárigazgató. 1949-ben lett a Buenos Aires-i Magyar Színjátszó Társaság tagja, amelyben az együttes feloszlásáig játszott. 1959-ben alapító tagja lett a második Magyar Színjátszó Társaságnak. Civilben gyárigazgató volt, és a művészi pályán nemcsak mint színész, hanem mint rend. is működött. F.Sz. *Balassa bíró* (Mikszáth K. – Harsányi Zs.: *A vén gazember*); *Gerardo*, *vőlegény* (Vaszary J.: *A láthatatlan család*); *Miguel* (Coward: *A márkiné*); *Adami*, *főmesterek* (Bónyi A.: *Édes ellenség*); *Alfred Granger* (Maugham: *Kenyérkereső*).

Vasady Balogh Lajos, dr.; *Vasadi* (Bp., 1921. jan. 26.–): karmester, zeneszerző, zongora- és orgonaművész. Tanulmányait a Nemzeti Zenedében 1938-ban kezdte, majd ösztöndíjaként *Furtwänglernél* és *Iszaj Dobrovennél* fejezte be. Közben jogi, filozófiai és művészettörténeti tanulmányokat is folytatott. 1942-ben a budai Zak tanára. 1953-tól 1956-ig a Postás Művészegyüttes vezetője volt, majd 1957-től 1960-ig az Operaház karmestere. 1958-tól a Postás Szimfonikus Zenekar karnagya, 1968-tól zeneigazgatója. 1966-tól a milánói opera-stagione vezető karmestere. 1979-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.M. *Stuart Mária*.

Vásárhelyi Károly; *Jancsó* (?–?): színész. Családnévét pályatársára, Jancsó Pálra való tekintettel nem használta. Erdélyből érkezett Mo.-ra, korábban kántor volt. 1815–17-ben Miskolcon játszott, 1819–1821 között *Kilényi* Dávid társ.-ának tagja. 1821–23-ban Székesfehérvárra szerződött, 1825–26-ban velük játszott a pozsonyi országgyűlési együttesben is. További pályájáról nincsenek adataink. 1829-ben visszavonult, orvosi tanulmányokat folytatott, majd orvosként Bukarestben élt. Fiatal hőseket játszott, énekesjátékokban is fellépett. F.Sz. *Gróf Benyovszky* (Kotzebue); *István király* (Girzik-Katona J.); *Farkas* (Hirschfeld: *Tündérvár Magyarországon*); *Hurbos Firi* (Kotzebue: *Nagy zürzavar*). **Vásárhelyi** Sándor (Felsőtárkány, 1934. ápr. 16.–): táncos, táncpedagógus. 1954–1957 között a Duna Művészegyüttes, a József Attila Színház és a szolnoki Szigligeti Színház táncosa. 1957-től a Honvéd Művészegyüttes előadója, 1968–1978 között magántáncosa. Szólószerepeiben – *Vadasi Tibor*: *Néger kantáta*, *Novák F.*: *Legényes*, *Honvéd kantáta* – ízes, keresetlenül egyszerű, de technikailag igényes előadásával keltett figyelmet. Az 1980-as években az Eötvös Loránd Tudományegyetem Táncegyüttesének vez.-je és a Dominó pantomimegy. stúdióvezetője. Liszt Ferenc-díjas (1975).

Vásárhelyi D. Katalin (Nagyvárad, 1944. febr. 24.–): színésznő. 1965-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1967-től 1970-ig a nagyváradai Állami Színház tagja. Ekkor Sepsiszentgyörgyre szerződött. Főként lírai szerepekben ért el sikereket. F.Sz. *Desdemona* (Sh.: *Othello*); *Zsuzsanna* (Tamási Á.: *Csalók szívérvány*); *Alkméné* (Hacks: *Amphitryon*).

Vásári Mónika (Bp., 1962. dec. 22.–): színésznő. Gyerekkorában hét évig hegedült, énekelt a Rádió Gyerekkórusában is. A SZAK-t 1986-ban végezte el, és egy évadot a Szegei Nemzeti Színházban játszott. 1987 óta a Fővárosi Operettszínház művésze. Főként szubrett szerepkörben látható, de primadonna szerepeket is alakít. Sokat szerepel musicalekben is. F.Sz. *Sylvia*, *Stázi* (Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*); *Adél* (ifj. J. Strauss: *A denevér*); *Kathy Selden* (Brown: *Ének az esőben*); *Lia San* (Ábrahám P.: *Viktória*); *Demse* (Hervé: *Nebáncsvirág*); *Hódel* (Bock: *Hegedűs a háztetőn*).

vásári bábjáték: a népi és a művészi bábjáték mellett a bábjátás legjellemzőbb megjelenési formája Európában. Hazánkban a 18. sz. végén tűnnek fel először mutatványos vándorbábjátékosok, de ezekről nagyon kevés megbízható adat áll rendelkezésre. A 19. sz. első feléből már maradtak fenn színlapok. Elsősorban német és – részben – cseh közvetítéssel kerültek Mo.-ra, műsorukon tündérvárak, lovagtörténetek szerepeltek, játszották a *Faust* és a *Don Juan*-téma bábváltozatát. Jellegzetes hősök *Vitéz László* és *Paprika Jancsi*. A két legjelentősebb játékosdinasztia Mo.-on a *Hincz* és a *Kornigut-Kemény család* volt. – *Ir. Belitska-Scholtz H.*: *Vásári és művészi bábjátás Magyarországon 1945-ig* (Tihany, 1974).

vásári színjáték: a középkori népszórakoztató mutatóványok és színjátékok, a reneszánsz commedia dell'arte vándorkomédiás-előadások, a londoni és párizsi komédiák, a vásári bábjáték dramaturgiai, tematikai és előadói stílusbeli hagyományainak követőjeként a 19. sz.-tól a hivatásos – vándor- és állandó – társ.-ok működésétől különvált szórakoztatási forma. A színjáték létrehozói a közönséget alkalmi sokadalmain fölkeresve általában szatirikus, parodisztikus produkciókkal, szegényes felszereltséggel, harsány eszközökkel nyújtanak teatrális élményt.

vasfüggöny: a nézőteret a színpadtól elválasztó fém-szerkezet, melyre elsősorban tűzbiztonsági okokból van szükség. – Mo.-on először az Operaházban alkalmazták, 1884-ben.

Vashegyi Ernő (Bp., 1920. dec. 7. –): táncos, koreográfus, balettmester. Az Operaház balettagy.-ének 1938–1957 között volt tagja, magántáncos. Rendkívüli szuggesztivitású előadó, aki különösen a drámai karakterek megformálásában ért el sikereket. Koreográfusként neoklasszikus, rövidebb műveket komponált, az 50-es évek követelményeinek megfelelő nemzeti táncjátékokat. 1957 óta Svájcban él, magániskolát vezet, s több egy.-nek is koreográfja. F.Sz. *Faun* (Cieplinski: Egy faun délutánja); *Mór* (Milloss A.: Petruska); *Mandarin* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin); *Gyep* (Zaharov: A bahcsiszteráji szökőkút). F.K. *Orfeusz és Euriidike* (1949); *Egy amerikai Párizsban* (1949); *Bihari nótája* (1954); *A csodálatos mandarin* (1958 és 1960); *Coppélia* (1972).

Vasquez-Molina, Italia, grófné; *Ucelli* (Trieszt, 1869. márc. 24.–Bp., 1954): énekesnő (szoprán). 21 évesen olyan sikerrel mutatkozott be egy bp.-i hangversenyen, hogy Gustav Mahler minden színpadi gyakorlat nélkül azonnal szerződtette az Operaházhoz, amelynek 1912-ig vezető drámai szopránja volt. Első szerepe az *Aida* (Verdi). Viszonylag világos színű szopránjával, bel canto énektechnikájával kezdetben főként az olasz operákban,

VASQUEZ-MOLINA, ITALIA

de később Wagner zenedrámaiban is nagy sikereket aratott. Szerepeit többnyire olaszul énekelte, magyarul nem tanult meg. Az Operaház örökös, tiszteletbeli tagja. F.Sz. *Sulamith* (Goldmark K.: Sába királynője); *San-tuzza* (Mascagni: Parasztbecsület); *Amália* (Verdi: Az álarcosbál); *Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Erzsébet*, *Venus* (Wagner: Tannhäuser); *Elsa* (Wagner: Lohengrin); *Brünnhilde*, *Sieglinde* (Wagner: A walkür, Siegfried); *Isolda* (Wagner: Tristan és Isolda).

VASS ÉVA – Martha
(Albee: Nem félünk a farkastól)

Vass Éva (Bp., 1933. júl. 23. –): színésznő. Az Ifjúsági, ill. Úttörő Színházban kezdte pályáját 1952-ben. 1954-től a Pécsi Nemzeti Színház, 1956-tól a Petőfi, ill. Jókai Színház, 1957-től a Madách Színház tagja volt. 1975-ben Kecskemétre szerződött, 1978-tól a Várszínház, 1983-tól a Nemzeti Színház tagja. 1991-től a Független Színpad művésze. Pontosan kimunkált szerepformálása, hiteles lélekábrázoló képessége mély lírával, szenvedéllyel párosul. Jászai Mari-díjas (1958, 1963), érdemes (1983) és kiváló művész (1988). F.Sz. *Anna* (Goodrich-Hackett: Anna Frank naplója); *Catherine* (Miller: Pillantás a hídról); *Stella* (Williams: A vágy villamosa); *Júlia* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Martha* (Albee: Nem félünk a farkastól); *Júlia* (Hubay M.–Vas I.–Ránki Gy.: Egy szerelem három éjszakája); *Miranda* (Sh.: A vihar); *Oktavia* (Mrozek: Az arckép); *Clan-donné* (Shaw: Sosem lehet tudni).

Vass Gábor (Kömlő, 1956. jún. 23. –): színész. 1978-ban végezte el a SzAk-t. Egy évadot a szolnoki Szigligeti Színházban töltött, majd 1979–1984 között a Szegedi Nemzeti Színházban játszott. 1984-től a Madách Színház tagja. Kezdetben fiatal hosóket alakított, ma inkább karakterszerepekben látható. Sokat szinkronizál és tvj.-okban is szerepel. F.Sz. *Antonio* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Lord Frank Babberley* (Thomas: Charley néne); *Nyil* (Gorkij: Kispolgárok); *Oshira* (Patrick: Teaház az Augusztusi Holdhoz).

Vass Károly, *Velczér* (Bp., 1921. ápr. 6.–Bp., 1987. okt. 5.); rendező, színházi igazgató. 1942-ben jogi diplomát szerzett. 1949-ben a Pécsi és a Miskolci Nemzeti Színház főrend.-je volt. 1952-től két éven át az Állami Déryné Színház rend.-je. A József Attila Színház egyik alapító tagja. 1955–58-ban Békéscsabán, 1958–62-ben Egerben dolgozott, 1962–1969 között a Békés Megyei Jókai Színház főrend.-je, majd ig.-ja. Egy évadon át a

Szegedi Nemzeti Színházban volt vez. rend. 1970-től két évig a szolnoki Szigligeti Színházat igazgatta. 1972-től a győri Kisfaludy Színház rend.-je, 1979–82-ben pedig ügyvezető ig.-ja volt. A m. és a világirodalom szinte valamennyi jelentős prózai művét színpadra állította. 1971-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.R. Molière: *Tartuffe*; Szigligeti E.: *Liliomfi*; Ibsen: *Nóra*; Katona J.: *Bánk bán*; Sh.: *A makrancos hölgy*; Csehov: *Három nővér*; Bródy S.: *A tanítónő*.

Vass Margit (Baja, 1884. jún. 9.–?): énekesnő (szoprán). Tanulmányait R. Congedy Adrien növendékeként, majd a Zak-n, később Bianchi Bionka irányításával végezte. Működött Debrecenben, Kecskeméten, majd 1924–26-ban a Szegedi Városi Színháznál, 1926-ban többször fellépett a Városi Színházban is. F.Sz. *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Violetta* (Verdi: Traviata); *Gilda* (Verdi: Rigoletto); *Agatha* (Weber: A bűvös vadász).

Vass Mari (Győr, 1938. júl. 16.–): színésznő. Győrben kezdte pályáját segédszínészként, majd a kecskeméti Katona József Színház szerződtette. 1958-ban a Miskolci Nemzeti Színház tagja lett, már színészi státusban. 1963-tól a Vidám Színpad művésze. Kabarékban, zenés és prózai darabokban játszott. Napjainkban külföldön él. F.Sz. *Carlotta* (Heltai J.: A néma levente); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Daisy* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Janet* (Camoletti: Leszállás Párizsban). **Vass Péter** (Bp., 1954. márc. 5.–): színész. Pályáját 1974-ben kezdte a Nemzeti Színház Stúdiójában. A SzAk elvégzése után 1982-től egy évet a József Attila Színházban, kettőt a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszott. Tagja volt a Rock Színháznak és a Miskolci Nemzeti Színháznak is. 1988-ban egyik alapítója volt a *Palládium* színházi műhelynek, melynek 1989 óta műv.-i vez.-je. Rendezéssel és írással is foglalkozik. 1983-ban az arezzói (Olaszország) Nemzetközi Színházi Fesztiválon a legjobb színészi alakítás díját kapta. F.Sz. *Otú* (Katona J.: Bánk bán); *Néró* (Várkonyi M.–Miklós T.: Sztárcsinálók).

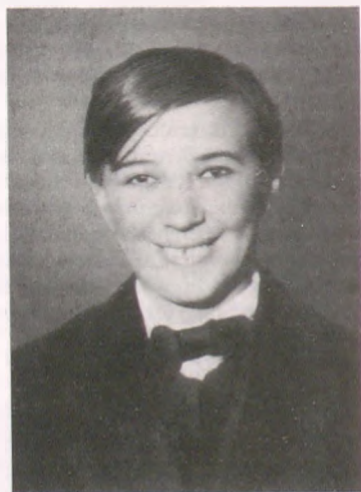
vastaps: → taps

Vas-Zoltán Iván (Bp., 1951. febr. 6.–): színész, rendező. 1969-től 1973-ig tanult a SzAk-n színészetet. 1974–1979 között a győri Kisfaludy Színház színésze, később dramaturg, rend. 1979–1982 között végezte el a rend. szakot. 1982-től a Pécsi Nemzeti Színházban rend., majd 1988–1990-ben főrend. 1990 óta szabadfoglalkozású. F.Sz. *Orlando* (Sh.: Ahogy tetszik); *Srobi-lus* (Plautus: A bögre); *Benvolio* (Sh.: Rómeó és Júlia). F.R. Sarkadi I.: *Elveszett paradicsom*; Fowles–Vas-Zoltán I.: *A lepkegyűjtő*; Molière: *Tartuffe*; Gorkij: *Éjjeli medvékhely*; Hágy Gy.: *Appassionata*.

Vasary Gábor (Bp., 1897. jún. 7.–Lugano, Svájc, 1985. máj. 22.): író, újságíró. Festőnek készült, a Képzőművészeti Főiskolára járt. 1924–1932 között Párizsban lapoknak rajzolt. 1932-től Bp.-en újságíróként dolgozott. 1935-től fővárosi színházak mutatták be színműveit. 1947-ben emigrált. Darabjaiban színészként, díszlettervezőként, rend.-ként is bemutatkozott. F.M. *Monpi* (1935); *Bubus* (1939); *Az ördög nem alszik* (1940); *A szökevény mindig baj van* (1941); *Öfelsége, a mama* (1944); *A férfi ingatag* (1945); *A meztelen lány* (1946); *Őszinteség* (1946). F.T. *Monpi*. F.Sz. *Péter* (A férfi ingatag). F.R. *A férfi ingatag*; *A meztelen lány*.

Vasary János (Bp., 1889. jan. 11.–Madrid, 1963. nov. 20.): színész, rendező, színházigazgató, színpadi szerző. A jogi egyetemet és Rákosi Szidi színésziskoláját látogatta. 1920-ban a Magyar Színházban színészként kezdte pályáját, de játszott az Új Színházban is. Rend.-ként és színészként is részt vett kísérleti színházi előadá-

sokon: Új Színház (1920), Belvárosi Színház (1923). 1924-ben az Est c. újság párizsi tudósítójaként *Pitoëff*-nél rendezést tanult. 1925-ben *Magyar Kamara Társulat* néven Párizsban színházi vállalkozást alapított. 1926-ban hazatért, ekkor a Belvárosi Színházban, 1927–1929 között a Magyar Színházban rendezett. 1932–1933-ban a Teréz-körúti Színpad műv.-i vez.-je volt. 1934–1935-ben az Andrássy úti Színház rend.-je, 1935–1936-ban főrend.-je lett. 1933–34-ben a Fővárosi Operettszínházban, 1936-ban a Nemzeti Színházban is rendezett. 1939-től 1941-ig a Magyar és az Andrássy Színház főrend.-jeként, 1941–1944 között az Andrássy Színház ig.-jaként tevékenykedett. 1945-ben emigrált. 1947-ben Madridban telepedett le. 1928-tól kabaréjelenetekkel, 1930-tól vígjátékokkal jelentkezett. Rendezőként elsősorban saját műveit állította színpadra, a könnyű műfaj avatott művelője volt. Írt filmforgatókönyveket, rendezett filmeket is. F.R. Hasenclever: *Emberék*; Sarment: *Hamlet házassága*; Zuckmayer: *Kristóf Katica*; Békeffy I.–Stella A.: *Jöjjön elsején!*; Vasary G.: *Bubus*; Bahr: *Josephin*. Drámái: *Ma éjjel szabad vagyok* (1934); *A vörös bestia* (1934); *Házasság* (1936); *Angyal vettem feleségül* (1939); *Egy nap a világ* (1941); *A pénz nem boldogít* (1942).

VASARY PIROSKA –Nyilas Misi
(Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig)

Vasary Piroska (Bp., 1904. máj. 19.–Palma de Mallorca, 1965. okt. 11.): színésznő. Rákosi Szidi színiiskoláját végezte el. 1920–21-ben Újpesten kezdte pályáját. 1921-ben a Belvárosi Színház szerződtette. 1922–1924 között a Magyar, az Andrássy úti, a Belvárosi, 1924–25-ben a Vigaszínházban, 1925–26-ban a Renaissance, a Belvárosi és a Vigaszínházban játszott. 1926-tól 1935-ig a Nemzeti Színház, 1926–1930 között az Andrássy úti Színház, 1934–1936 között a Teréz-körúti Színpad, 1936-tól 1941-ig a Magyar, 1942–1944 között az Andrássy Színház tagja volt, de másutt is fellépett. 1944-ben elhagyta Mo.-ot. 1948-tól 1954-ig Argentínában a Magyar Színjátszó Társaság előadásain szerepelt. 1959-ben Venezuelában játszott társ.-ával. Elsősorban komikai szerepekben volt eredeti, de öregasszonyokat és fiúszerpeket is hitelesen alakított. Népszerű volt kabarékupléival is. Számos filmben szerepelt. F.Sz. *Carlotta Ivanovna* (Csehov: Cseresznyés kert); *Viola* (Molnár F.: Üvegcipő); *Manicáska* (Juskin: Szonkin és a főnyeremény); *Mina néni* (Móricz Zs.: Nem élhetek muzikaszó nélkül); *Nyilas Mihály* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalá-

lig); *Böbékne* (Kodolányi J.: Földindulás); *Szabóné* (Vasary J.: Egy nap a világ); *Gálné* (Kerecsendi Kis M.: Az első).

Vaszy Bori (Bp., 1941. júl. 19. –): színésznő. Pályáját 1960-ban kezdte a Békés Megyei Jókai Színházban. 1983-ig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. Ezután elvégezte a Tanítóképző Főiskolát, ma tanít. Főként epizód- és karakterszerepeket játszott. F.Sz. *Ach Wong* (Ábrahám P.: Viktória); *Elise* (Miller: Bűnbeesés után); *Stázi* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Beatrix* (Heltai J.: A néma levente); *Anna* (Gorkij: Éjjeli menedékhely).

Vaszy Viktor (Bp., 1903. júl. 25. – Szeged, 1979. márc. 12.): zeneszerző, karmester. Tanulmányait 1919–25-ben végezte, a hegedű szakon *Zsolt* Nándor és *Szerémi* Gusztáv, a zeneszerzés szakon *Kodály* Zoltán és *Koessler* János növendéke volt. 1925–29-ben a Székesfővárosi Zenekar, 1929–1941 között a Budapesti Egyetemi Énekkar, 1935–41-ben a Budapesti Palestrina Kórus karmagya. 1929–1941 között a Zak tanára, 1941–44-ben a kolozsvári Magyar Opera ig.-ja. 1945-től a Szegedi Nemzeti Színház karmestere, 1948-tól zeneig.-ja, 1955–57-ben ismét a Zak tanára, 1957–1969 között a Szegedi Nemzeti Színház ig.-ja, 1969–75-ben újra zeneig.-ja és a Szegedi Szimfonikus Zenekar vezetője volt. Nevéhez fűződik *Barók* Béla Divertimento, Cantata profana c. műveinek mo.-i bemutatója. Érdemes művész (1960). – Ir. Gregor J.: Búcsú V. V.-től (Muzsika, 1979); Fellner A.: Utolsó interjú... (Muzsika, 1979).

Vata Emil (Hódmezővásárhely, 1932. aug. 8. –): diszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán szerzett diplomát (1955) *Oláh* Gusztáv és *Varga* Mátyás növendékeként. Először Pécsre szerződött, s tervezőként dolgozott 1955–1978 között. Ezt követően 1984-ig a győri Kisfaludy Színház tagja volt, majd újból visszatért Pécsre. Tervezett más színházaknak is, igen gyakran klasszikus történelmi drámák, zenedrámák (operák, nagyopereket) előadásaihoz. A színpadi monumentalitás iránti érzék, festőiség, stílusbiztonság jellemzi tervezőművészetét. Egyéni, hazai (Bp., Miskolc) és külföldi (Prága) csoportos kiállításokon gyakran vett részt. Jászai Mari-díjas (1967). F.T. Sh.: *Macbeth*, III. *Richard*; Sh.-Bart: *Rózsák háborúja*; Illyés Gy.: *Tiszták*; Mozart: *Figaro házassága*; Tamási Á.: *Ósvigasztalás*; Weöres S.-Ránki Gy.: *A holdbéli csónakos*; Verdi: *Rigoletto*; Bizet: *Carmen*; Verdi: *A trubadúr*. – Ir. Bögel J.-Jánosa L.: Scenographia Hungarica (1983).

vattázás: a telt ház, a siker biztosítása céljából alkalmazott közönségszervezési megoldás, amikor a nézőteret (gyakran ingyenjegyes) közönségcsoportokkal (diákok, nyugdíjasok, katonák stb.) töltik meg.

vaudeville (francia): 1. francia zenés színjátéktípus. Elnevezésének eredete vitatott, kialakulása a francia forradalom időszakára esik. A városi élet ábrázolására szolgál. Népszínházi eszközökkel dolgozik. Látványos színjátékelemeket, effektusokat és sok zenét alkalmaz; 2. zárt zenei színpad, betétdal kortárs témájú színjátéktípusok élénkítésére.

Vaudeville Színház: → *Hököm Színház*

Vay Ilus (Bp., 1925. febr. 20. –): színésznő. Az Országos Színészegyesület iskolájának elvégzése után 1942-ben a Royal Revü Színházhoz szerződött. 1943-tól több vidéki és fővárosi színházban játszott. 1949-től rövid ideig a Vígyszínházban, majd varietétkben lépett fel. Gyakran szerepelt a Vidám Színpadon és a Thália Színházban. Egyénisége, humora főleg karakterszerepekben érvényesült. F.Sz. *Ica* (Bencsik I.: Kölcsönlakás); *Anna* (Konsztantyinov-Racer: Segítség, valunk!); *Igazgatóné* (Kaposy M.: Egy komisz kölk naplója).

Vayer Tamás (Bp., 1941. okt. 12. –): diszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskolán végezte tanulmányait 1960–1965 között. 1965-től 1989-ig a Magyar Filmgyártó Vállalat diszlettervezője volt, 1978–1986 között művészeti tanácsadó és a Szcenikai Központ műv.-i vez.-je is. Számos jelentős m. játékfilm és tvj. diszleteit tervezte. Színházaknak a hatvanas évek végétől kezdett dolgozni. A hetvenes és főleg a nyolcvanas években a Nemzeti, a Madách Színház, az Odry Színpad, az Operaház, a Miskolci Nemzeti és a Pécsi Nemzeti Színház tervezője. 1989–1992 között a bp.-i Nemzeti Színház munkatársa és a Magyar Filmgyártó Vállalat művészeti tanácsadója. Színpadi tervezőművészetét a pontos arányérzék, a modern képzőművészeti stíluslemek biztos izlésű alkalmazása jellemzi. 1985-ben érdemes művész lett. 1974-ben és 1981-ben Balázs Béla-díjat kapott. F.T. Wesker: *A királynő katonái*; Enquist: *Ének Phaedráért*; Páskándi G.: *Vendégség*; Brecht: *Galilei élete*; Schwajda Gy.: *Himnusz*; Brecht: *A kaukázusi krétakőr*; Sh.: *A vihar*; Vörösmarty M.: *Csongor és Tünde*.

Vécsey Elvira (Bp., 1906. nov. 19. –?, 1990. jún.): táncosnő, balettmester. Az operaházi balettkiskolában *Brada* Ede, *Póocz* Malvin és *Zöbisch* Ottó tanítványa volt. 1917-től szerződöttes tag, 1921-től 1947-ig magántáncosnő. 1929-ben balettpedagógusi oklevelet szerzett. 1934-től 1936-ig az operai balettnövendékeket oktatta. Az 1970-es évekig Bp.-en tanított, azután az USA-ba ment, ahol szintén pedagógusként tevékenykedett. A virtuóz technikával és kifejező mimikával rendelkező balerina első jelentős sikerét a *Sylvia* (Guerra M.) c. balett címszerepében aratta. F.Sz. *Dada* (Brada E.: Petruska); *Swamilda* (Guerra M.: Coppélia); *Seherezáde* (Kölling); *Bakfis* (Brada E.: Pesti karnevál); *Mirigy* (Cieplinski: Csongor és Tünde); *Tél* (Cieplinski: Évszakok); *Dada* (Millos A.: Kuruc mese).

Vedress Gyula; *Vass* (Dorozsma, 1849. márc. 5. – Szentendre, 1908. máj. 28.): színész, rendező. 1873 őszétől *Csoka* Sándornál játszott közel tíz évig. (Kivéve: 1877–78-ban Szatmár, és 1881–82-ben Székesfehérvár.) 1885–86-ban Kolozsvárot, majd három-három évig Debrecenben és Székesfehérvárott szerepelt. 1892-ben az Országos Színészegyesület titkára lett; 1908. ápr.-ban ment nyugdíjba. F.Sz. *Lélie* (Molière: Szeleburdi); *Boros* (Álmási B. T.–Erkel E.: Milimári).

V-effekt (német, *Verformungseffekt*; elidegenítési effektus): Bertolt Brecht dramaturgiájának alapfogalma, a teátralizációt megfosztott játéktípus meghatározó eleme. A ~ használatának célja megakadályozni, hogy a színész és a néző érzelmi viszonyba kerüljön a színjáték cselekményével és szereplőivel. A színésznek a szerző, ill. a rend. elméleti álláspontjára kell helyezkednie, és átélés helyett a szerepet szemtanúként kell megítélnie, míg a nézőnek saját ítéletét kell kialakítania a cselekményről. A ~ megvalósításával a rend.-nek és színészeinek az eseményeket meg kell fosztaniuk magától értetődő jellegükről, rá kell mutatniuk a történés kiindulópontjára, mozgatójára. Így – Brecht fogalmaival – megváltoztathatóvá, átalakíthatóvá tenni az ábrázolt cselekményt; a megszokottat, konvencionálisat különössé formálni. Brecht társ.-ával (Berliner Ensemble) kidolgozta a ~ gyakorlati, technikai elemeit is, pl. *songok* (betétdalok), *álarok*, *ráblák*, *film*, látható színpadtechnika alkalmazása stb. Lásd: *epikus színház*. – Ir. Brecht: Színházi tanulmányok (1969).

Véger Ferenc (Beodra, 1930. szept. 9. –): színész. Műkedvelő volt, majd 1953-tól 1955-ig hivatásos színészként lépett fel a zrenjanini Madách Színházban, ahol később is szerepelt, miközben a zrenjanini Bábszínház tagja. Drámai feladatokat old meg sikeresen. F.Sz. *Hig-*

gins (Shaw: Pygmalion); *Proctor* (Miller: A salemi boszorkányok); *Krízovec* (Krljeza: Agónia).

Végh Ferenc (Debrecen, 1948. szept. 22 –): színész. 1974-től két évig a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1976-tól 1988-ig az Állami Déryné Színházban játszott. 1988–91-ben a győri Kisfaludy Színház művésze volt. 1991 óta szabadfoglalkozású. Elsősorban epizód szerepeket alakít. F.Sz. *Tulipán királyfi* (Páskándi G.: A királylány bajusza); *Hérault-Sécheles* (Büchner: Danton halála); *Locó, Káló bandavezér* (Csemer G.–Szakcsi Lakatos B.: Piros karaván).

Végh Kálmán (Bp., 1905. jan. 3.–?): színész. A SzAk-t 1924-ben végezte el. 1925–26-ban a Belvárosi Színház tagja volt. 1926-ban az USA-ban m. propagandaturmet vezetett. 1928–1930 között Szegeden, 1930–31-ben Pécsen játszott. További sorsa ismeretlen. Lirai és drámai hősszerepeket, jellemsszerepeket alakított. F.Sz. *Bé-kásy főhadnagy* (Karinthy Fr.: Holnap reggel); *Horatio* (Sh.: Hamlet); *La Hire* (Shaw: Szent Johanna).

Végh Krisztina (Bp., 1968. júl. 3.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1988-ban szerzett balettművész-diplomát, azóta az Operaház tagja, magántáncos. Rendkívül szép vonalú klasszikus balerina, akihez azonban a modern balettirodalom szerepei is közel állnak. F.Sz. *Myrtha* (Lavrovskij: Giselle); *Kiválasztott lány* (Béjart: Tavasziünnep); *Mab* (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Heléna* (Seregi L.: Szentiványi álom); *Orgoniatündér* (Róna V.: Csipkerózsika); *Hold* (Béjart: A hold); *Lány* (North: A halál és a lány).

Végh Péter (Bp., 1960. febr. 17.–): színész. 1988-ban végzett a SzAk-n. Azóta a Nemzeti Színház tagja. Alkatából következően főként karakterszerepeket játszik, de vígjátékokban főszerepeket is alakít. F.Sz. *Fattyú* (Dürrenmatt: János király); *Ruzante* (Ruzante: Ruzante megtér a hadból); *Don Carlos* (Schiller).

Végső Miklós (Nyírkársz, 1957. márc. 5.–): táncos. Az ÁBI néptáncmozgatózatán végzett 1975-ben, azóta megszakítás nélkül az Állami Népi Együttes táncosa. Sokoldalú stílárís felkészültsége, tánctechnikai igényessége különösen az eredeti néptáncok – nyírségi, erdélyi, cigánytáncok – izes tolmácsolásában érvényesül. Harangzó Gyula-díjas (1992).

végszó: a szerep szövegének az a szakasza, melyre a partnernek replikája, játéka v. új szereplő színrelépése, ill. szcenikai változás következik.

Végvári Tamás (Bp., 1937. máj. 20 –): színész. A SzAk elvégzése után 1962-től két évadot Pécsen, három Veszprémben töltött. 1969–71-ben a Szegedi Nemzeti Színház tagja. Egy évtizedig a Thália Színházban játszott, majd egy évadon keresztül a Nemzeti Színház művésze volt. 1982-től a Katona József Színház színésze. 1989 óta a SzAk tanára, 1990-től tanít a Zak-n. Lirai alkatú művész, aki előbb romantikus hősöket ábrázolt, ma már inkább karakterszínész. 1967-ben Jászai Mari-díjat, 1984-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Hamlet*, *Laertes* (Sh.: Hamlet); *Orin* (O'Neill: Amerikai Elektra); *Prozorov* (Csehov: Három nővér); *Galócza* (Kusan); *Tyihij* (Bulgakov: Menekülés); *Boncnok* (Ö. von Horváth: Hit, remény, szeretet).

Végvári Zsuzsa (Bp., 1934. dec. 21.–): táncos, balettpedagógus. 1950-ben Nádasi Ferenc növendékeként végzett, az Operaház balettiskolájában. 1950-től 1962-ig az Operaház tagja volt. 1960-ban az ÁBI-ben pedagógus diplomát szerzett. 1962-ben a Pécsi Balett-hoz szerződött. Kezdetben táncolt is, később balettmesterként, koreográfus-asszisztensként tevékenykedett. 1974-től a Pécsi Művészeti Szakközépiskola táncmozgatózatának tanára, 1992-ig a tagozat vezetője.

végzetdráma: → *sorstragédia*

Vékony Ilonka (? , 1906. okt. 17.–?): színésznő. *Hetényi* Elemérnél tanult. 1924-ben kezdte pályáját *Fekete* Mihály társ.-ában. 1928–29-ben *Fehér* Imre, 1931–32-ben *Hevesi* Miklós, 1932–33-ban *Sarkadi* Gusztáv társ.-ában működött Erdélyben. Drámai szende és vj.-i színésznő volt. F.Sz. *Dr. Szabó Juci* (Fodor L.); *Judit* (Zilahy L.: A tábornok); *Grace* (Connors: Fruska).

Velenczey István (Bp., 1925. márc. 7.–): színész, színházigazgató. A SzAk elvégzése után két-két évadot töltött a Pécsi és a bp.-i Nemzeti Színházban. 1951–53-ban a kecskeméti Katona József Színház ig.-ja volt. Egy évadot ismét a Nemzeti Színházban játszott, majd harmat a szolnoki Szigligeti Színházban. Tíz évig a József Attila Színház tagja volt. Ezután tizenhat esztendőig a Nemzeti Színház művésze. 1983 óta a Józsefvárosi Színház, ill. a Népszínház tagja. Vj.-i főszerepeket és drámai szerepeket egyaránt játszott. Rendez is. 1984-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Mosca* (Jonson: Volpone); *Higgins* (Shaw: Pygmalion); *Agamemnon* (Sh.: Troilus és Cressida).

Velez Olivia; Éva (Bp., 1951. máj. 8 –): színésznő. Érettségi után Szegeden egy pantomimtárs.-ban szerepelt. A SzAk elvégzése után, 1975-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházba szerződött. 1979–1986 között a Magyar Filmgyártó Vállalat társ.-ának volt a tagja. Több televíziós filmben játszott. F.Sz. *Sarlotta Ivanovna* (Csehov: Cseresznyés kert); *Magdaléna* (Móricz Zs.: Rokonok).

Venczel Valentin (Zrenjanin, 1952. jún. 17.–): színész. Az újvidéki Művészeti Akadémián szerzett diplomát 1978-ban, *Pataki* László osztályában. Az Újvidéki Színházhoz szerződött, ahol kisebb megszakításokkal 1991-ig játszott. 1987-ben egyik alapítója a Topolyai Tájszínháznak. 1991-ben Mo.-ra települt át. F.Sz. *Fedotyik* (Csehov: Három nővér); *Jean* (Strindberg: Júlia kisasszony); *Heinz* (Kroetz: Felső-Ausztria); *Patikárius János* (Kosztolányi D.–Harag Gy.: Édes Anna); *Jasa* (Csehov: Cseresznyés kert); *Clavigo* (Goethe); *Ivan Vasziljevics Bunsza* (Bulgakov: Iván, a rettentő); *Vak Bottyán* (Tolnai O.: Paripacitrom).

VÉGVÁRI TAMÁS – *Boncnok*
(Ö. von Horváth: Hit, remény, szeretet)

Venczel Vera (Bp., 1946. márc. 10.–): színésznő. Filmszerepekben tűnt fel még főiskolai hallgatóként. 1968-ban végzett a SzAk-n, azóta a Vígyszínház tagja.

Erzékeny szerepformálás, kifejező arcjáték jellemzi. 1975-ben Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Lorette* (Weingarten: A nyár); *Szonya* (Csehov: Ványa bácsi); *Eva* (Milton: Elveszett paradicsom); *Leonora hercegnő* (Goethe: Torquato Tasso); *Sylvia Plath* (Kyle: Zuzódás); *Beatrice* (Miller: Pillantás a hidról).

VENCZEL VERA – *Leonora hercegnő*
(Goethe: *Torquato Tasso*)

Venczell Béla (Nyitra, 1882. febr. 17.–Bp., 1945. nov. 17.): énekes (basszus). Tanítóképzőt végzett, majd ösztöndíjasként került az Operaházba. 1906–1930 között az Operaház magánéneke, 1923-tól örökös tagja. 1930-ban német és olasz színpadokon aratott sikereket. Oratórium- és dalénekesként is elismert volt. F.Sz. *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola); *Rocco* (Beethoven: Fidelio); *Marke* (Wagner: Trisztán és Izolda).

vendégjáték: egy társ. v. egy színész fellépése anyaszínházán kívül (más színházban, városban v. külföldön).

vendégművész: egy-egy szerepre v. előadásra, ill. egy-egy előadás megrendezésére, díszleteinek, jelmezeinek megtervezésére szerződöttest művész, aki nem állandó tagja a társ.-nak. Lehet más színház tagja v. független művész, esetenként (gyakrabban opera- v. balettelőadásokon) külföldi színész, koreográfus, énekes, rend. stb., akinek jogait és kötelességeit külön szerződés szabályozza. Szokásos jelölése színlapokon: m. v. (mint vendég).

Vendrei Ferenc; Vendrey (Sepsiszentgyörgy, 1858. jún. 26.–Bp., 1940. júl. 4.): színész, színműíró. A SzAk-t 1881-ben végezte el. 1881–85-ben Kolozsvárott kezdte pályáját. 1886-ban fellépett a Nemzeti Színházban és a Budai Színikörben. 1887–88-ban Szegeden, 1889–90-ben Aradon, 1890–91-ben Temesvárott, 1891-ben Székesfehérvárott, 1892-ben a Városligeti Színikörben, majd Kassán, 1893–94-ben ismét Temesvárott, 1894-től 1899-ig ismét Kolozsvárott játszott. 1899–1916, ill. 1919–1922 között a Vígszínház, 1916–17-ben a Modern Színpad, 1918-ban a Városi Színház, 1918–1920 között a Fásor Kabaré, 1923-ban a Fővárosi Operett, 1924–25-ben a Blaha Lujza Színház tagja volt. 1925–26-ban a Magyar és Király Színházban lépett színpadra. Ezt követően 1927–28-ban és 1932–33-ban a Fővárosi Operett-, 1929-ben a Nyári Operett-, 1929–30-ban a Fővárosi Művész, 1930-ban a Király, 1930-ban és 1935-ben a Magyar, 1931–34-ben, 1935-

ben, 1937-ben a Vig-, 1933-ban a Pesti, 1933-ban a Budai Színikörben, 1935–36-ban a Kamara, 1938-ban a Royal Színházban szerepelt. Komikus epizodista volt. Kövérék, alacsony termete, kedves egyénisége és karakterizáló tehetsége a kedélyes apaszerepekben érvényesült. Színműveket is írt. F.Sz. *Szilvai* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Tschöll* (Schubert–Berté: Három a kislány); *Kántor* (Bródy S.: A tanítónő); *Kuruzs* (Csokonai V. M.: Özvegy Karnyóné); *Nagyapa* (Zsolt B.: Erzsébetváros); *Chateau Gibu* (Hervé: Nebáncsvirág). Drámái: *Feneanyósok* (Kövessy A.-tel, 1892); *Két kérdőjel* (1894).

Venekei Mariann (Petrozavodszk, 1967. febr. 1.–); táncosnő. Az ABI-ben 1986-ban szerzett balettművészdiplomát, azóta az Operaház tagja. Bár kartáncosnő, kiváló technikája és különösen erős játékkészsége miatt több jelentős szólószerepet is eltáncolt, mind a klasszikus, mind a neoklasszikus repertoárból. F.Sz. *Cordelia* (Eck I.: Lear); *Katona partnere* (László P.: Derby); *Cica* (Róna V.: Csipkerózsika); *Lány* (Hammadi: Fuente y Candal).

venezuelai magyar nyelvű színjátszás: a fővárosban, Caracasban jelentős számú magyar kolónia élt, amely igényelte a m. nyelvű színjátszást. A Dél-amerikai Magyar Színjátszó Társaság gyakran szerepelt Caracasban. 1955-ben a társaság egyik része: *Páger Antal*, *Komár Júlia*, *Vaszary Piroska* vendégszerepelt itt. 1957-ben megnyílt a Magyar Ház, amely 1958-ban *Magyar Színjátszó Csoportot* hozott létre *Erdőssy György*, *Fröhlich Gyula*, *Pillér Lajos* részvételével. *Vaszary Piroska* átmenetileg Venezuelában telepedett le, ahol 1959-ben szintárs.-ot alapított. Caracasban nagy sikerrel mutatta be fivére, *Vaszary János Jaj, a mama!* c. művét.

VENCZELL BÉLA

Vennes Emmy (Bp., 1947. júl. 18.–); színésznő. A Nemzeti Színház Stúdiójában kezdett, majd 1968–70-ben a veszprémi Petőfi Színházban játszott. Négy évet Győrben, egyet Debrecenben töltött. 1975–1979 között ismét a győri Kisfaludy Színházban játszott. Két évadig a Békés Megyei Jókai Színház színésznője volt. 1981 óta a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház művésznője. F.Sz. *Vivie* (Shaw: Warrenné mestersege); *Angyalka* (Molière: A képzelt beteg); *Mrs. Webb* (Wilder: A mi kis városunk).

Veöreös Boldizsár (Bp., 1941. máj. 25.–Bp., 1992. máj. 5.): táncos, koreográfus. 1960-ban végzett az ABI-

ben. Ugyanabban az évben a Pécsi Baletthez szerződött, amelynek 1965-ig volt tagja. Azután külföldön – elsősorban Németországban –, vidéki színházaknál – Szeged, Kecskemét stb. –, az utóbbi években pedig fővárosi szórakozóhelyeken koreográfusként és balettmesterként működött. F.Sz. *Pilóta* (Eck I.: A parancs). F.K. *Péter és a farkas*.

Vera Ilona; *Verhás* (Bp., 1911. nov. 21.–Bp., 1943. ápr. 17.): táncosnő. Az Operaház balettiskolájába járt, majd 1926-ban az egy. tagja lett, 1932-től magántáncosnő. Jó klasszikus technikájú és színészi képességű balerina volt, aki elsősorban a lírai szerepekben ért el sikereket. Férjét, *Harangozó* Gyulát több baletthősnő megalkotására ihlette. A koreográfusi munkában is együttműködtek. F.Sz. *Júlia* (Harangozó Gy.: Rómeó és Júlia); *Psyche* (Harangozó Gy.: Szerelmi álmok); *Colombina* (Milloss A.: Karnevál); *Cigánylány* (Harangozó Gy.: Csárdajelenet); *Rosetta* (Harangozó Gy.: Francia saláta); *Királykisasszony* (Harangozó Gy.: A fából faragott királyfi). **Verdes** Tamás (Bp., 1936. okt. 4.–): színész, előadóművész. Már főiskolásként játszott a Nemzeti Színházban, a Vigaszínházban és a József Attila Színházban. A SzAk után 1958–1962 között a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. 1962-től szerepelt az Irodalmi Színpadon, a Vigaszínházban, a Gyermekszínházban és a Vidám Színpadon. 1969 óta az Irodalmi Színpad, ill. a Radnóti Színház művésze. Kezdetben főként fiatal hősöket alakított, ma már inkább önálló irodalmi műsorokban lép fel. F.Sz. *Rómeó* (Sh.: Rómeó és Júlia); *Jenő* (Jókai M.–Földes I.: A köszívű ember fiai); *Janek* (Capek: Emilia Marty titka); *Rezeda Kázmér* (Krúdy Gy.: A vörös postakocsi); *Dezső* (Kárpáti P.: Szingapúr, végállomás). Önálló estjei: *Szenvedélyes meditáció*; *Ady*; *Akarsz-e játszani?*

Verebely Iván (Bp., 1937. dec. 7.–): színész. 1961-ben végzett a SzAk-n. 1961–63-ban a Miskolci Nemzeti, 1963–1968 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1968 óta a Vidám Színpadon lép fel. Kiváló komikus mind kabarédarabokban, mind vígjátékokban. Egyéni humor és sokoldalúság jellemzi. Összetévesztetetlen alakja, arca gyakran feltűnik a filmekben és a televízióban is. Jászai Mari-díjas (1972). F.Sz. *Voltore* (Jonson: Volpone); *Enyves Jimmy* (Brecht-Weill: Happy end); *Timothy, inas* (Vaszary G.: Az ördög nem alszik); *Ivanov* (Lengyel M.: Ninocska); *Bienstock* (Styne: Van, aki forrón szereti).

Verebes Ernő (New York, 1902. dec. 6.–USA, 1971): színész. *Rákosi* Szi di színiiskoláját 1920-ban végezte el. 1920–1922 között a Blaha Lujza Színház tagja volt, de fellépett a Belvárosi Színházban is. 1924–1934 között Berlinben filmezett. Hazatérte után a Budai Színkörben, a Fővárosi Operettszínházban, a Városi Színházban, a Royal Revűszínházban eljátszotta néhány operett táncoskomikus-szerepét. 1938 körül az USA-ba költözött, s folytatta filmszínészi pályáját. 1920–1936 között m. néma- és hangosfilmekben is szerepelt. F.Sz. *Hessen Maxi* (Krasznai-Krausz M.: Sárga liliom); *Sas* (Eisemann M.: Én és a kisöcsém); *Cserpes Viki* (Zerkovitz B.: Csak egyszer élünk).

Verebes István (Bp., 1948. júl. 4.–): színész, rendező, dramaturg, író, konferanszié, színházigazgató. 1970-ben végzett a SzAk színész szakán. Egy évadot a 25. Színházban töltött. 1971–1975 között a kaposvári Csiky Gergely Színház művésze, közben egy évig a Magyar Televízió műsorszerkesztője. 1975–1978 között a Miskolci és a Szegedi Nemzeti Színházban dolgozott. Két évig újságíró is volt. 1980–85-ben a Mikroszkóp Színpad tagja. 1985-től a Radnóti Színház rend.-je. 1989-től a Magyar Rádió főmunkatársa. A Populart

Színházi és Kulturális Kft. tagja, 1991-től a Kft. Komédiám Színház, 1993-tól a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház ig.-ja. Több színművet írt. Rendezéseit az aprólékos kidolgozottság, a finom humor és ironia jellemzi. F.Sz. *Tartuffe* (Molière); *Benedek* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Cassius* (Sh.: Julius Caesar); *K. Müller* (Görgey G.: Komámasszony, hol a stukker?); F.R. Brecht: *Allitások meg Arturo Uiti!*; Sheppard: *Valódi vadnyugat*; Shaw: *Johanna*; Kander–Ebb: *Chicago*; Odze Gy.: *A mélyben*; Wehner T.: és Tsa. F.M. *Az üzenet* (1979); *Kettősünnepek* (1980).

Verebics Károly (Kokand, 1920. ápr. 22.–Bp., 1987. dec. 7.): színész. 1945 után kezdte a pályáját a Pódium Kabaréban. 1949–1953 között az Ifjúsági Színház művésze. Hűsz esztendeig a Magyar Néphadsereg Színházában, ill. a Vigaszínházban játszott. 1973-tól haláláig a Thália Színház művésze volt. Gyakran szerepelt az Irodalmi Színpad műsoraiban. F.Sz. *Medvegyenko* (Csehov: Sirály); *Jean* (Strindberg: Júlia kisasszony); *Sztravinszkij doktor* (Bulgakov–Elbert J.–Kazimir K.: Mester és Margarita); *Konfucius* (Shaw: Vissza Matuzsálemhez).

Verebics Ibolya (Győr, 1962. márc. 6.–): énekesnő (szoprán). 1986-ban szerezte meg diplomáját a Zak-n Keönc Boldizsár és Andor Éva növendékeként. Több énekverseny – Karlovy Vary, 1982. I. díj, Helsinki, 1984. különdíj, Barcelona, 1986. a francia dalok legjobb előadója, Cardiff–BBC énekverseny, 1987. – győztese. 1988-ban Philadelphiában és New Yorkban a Pavarotti-verseny egyetlen magyar helyezettje. 1986 óta az Operaház tagja. Fényesen csillogó hang birtokosa, mely színpadi játékában nagy átélőképességgel párosul. Rendkívül széles operai és oratóriumi repertoárral rendelkezik. Dalénekesként is elismert. Számos hanglemezfelvétel készített. F.Sz. *Euridiké* (Gluck: Orfeusz és Euridiké); *Belinda* (Purcell: Dido és Aeneas); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Lauretta* (Puccini: Gianni Schicchi); *Erzsébet* (Wagner: Tannhäuser); *Agata* (Weber: A bűvös vadász).

Vereczkey Zoltán (Bp., 1918. jún. 7.–): színész, író. A SzAk elvégzése után 1940–1951 között a Nemzeti Színház tagja volt. 1952–55-ben a Miskolci Nemzeti Színházban játszott. Egy évadot a szolnoki Szigligeti Színházban töltött, majd 1958–1981 között az Állami Déryné Színház, ill. a Népszínház művésze. 1983 óta a Nemzeti Színház színésze. Írással és rendezéssel is foglalkozik. F.Sz. *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Rév Kálnán* (Galgóczy E.–Böhm Gy.: Vidrvas). F.R. Heltai J.: *A néma levele*. F.M. *Vizsgázik a tanár úr* (1955); *Férjek papucsban* (1961).

Veress Dániel (Sepsiszentgyörgy, 1929. jún. 1.–): dramaturg, drámaíró. A kolozsvári Bolyai Egyetem filozófia–lélektan szakán végzett. Egy ideig írásából tartotta fenn magát, majd 1970-től 1990-ig a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház dramaturgia. Cikkei, tanulmányai, esszéi különböző lapokban, folyóiratokban jelentek meg. Drámái, amelyek hősei az erdélyi történelem nagy alakjai – *Báthory Zsigmond*, *Wesselényi Miklós*, *Kemény Zsigmond* – szülővárosában és Gyulán kerültek színpadra. A Kriterion Kiadó drámasorozathoz is írt bevezető tanulmányokat. 1969-ben Bp.-en a Mikes-hagyomány ápolásáért Mikes Kelemen-emlékérmet kapott. 1971-ben *Vándorlót* c. esszétkötetét Bukarestben irodalmi díjjal tüntették ki. F.M. *Négy tél* (1968); *Véres farang* (1970); *Gräfenbergi éjszakák* (1971); *Örvényben* (1978); *Ünneprontók* (1982); *A megtévesztett* (1991); *A félreértés* (rádiójáték, 1980). Könyvei: *A hamis közérzet nyugati irodalma* (Bukarest, 1964); *A színház vonzásában* (Sepsiszentgyörgy, 1980).

Veress Gyula (Bp., 1926. okt. 31.–): énekes (basszus). Gordonkatanulmányok után 1957–60-ban magánúton tanult énekelni *Lendvai* Andornál. 1958–1978 között az Operaház magánénekeseként volt, ahol szinte a teljes basszus repertoárt elénekelte. F.Sz. *Ozmin* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Sparafucile* (Verdi: Rigoletto); *Varlaam* (Muszorgszkij: Borisz Godunov); *Gremín* (Csajkovszkij: Anyegin).

Veress László (Temesvár, 1929–): énekes (bariton). 1956-ban fejezte be tanulmányait a kolozsvári Gheorghe Dima Konzervatóriumban. A kolozsvári Alami Magyar Opera magánénekeseként több mint kétezer opera- és operettelőadáson alakította a repertoár vezető bariton és basszbariton szölamait. Hangverseny-énekesként is elismert. Rendszeresen közreműködött a rádióban és a televízióban. F.Sz. *II. Endre, Petur bán* (Erkel F.: Bánk bán); *Posa márkí* (Verdi: Az álarcosból); *Higgins* (Lerner-Loewe: My Fair Lady).

Veress László (Kolozsvár, 1945. márc. 13.–): színész. 1971-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben, ahonnan a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz szerződött. Jellemalkító készségével főként gyötördő vagy gátlásos figurák megformálásával tűnt ki. F.Sz. *Költő* (Szemlér F.: Apellész különös kalandjai); *McComas* (Shaw: Sosem lehet tudni); *Irányi Dániel* (Veress D.: Örvényben); *Széchenyi* (Kocsis I.).

Veress Sándor; Róth Mór (Hejőcsaba, 1859. ápr.–Bp., 1913. szept. 30.): énekes. Tanulmányai befejeztével apja mézszárszékeben dolgozott Miskolcon. *Klár* József karnagy felismerte a képzetlen östehetséget, és ő segítette, hogy szerződést kapjon a pesti Népszínházhoz. Ekkor kapta a ~ nevet. Innen 1880 telén Pécsre ment. 1881 telén Szentesen házasodott össze *Molnár* Erzsébet énekesnővel, akivel 1890-ig járta a vidéki városokat. 1882-től 1890 nyaráig *Jakab* Lajos, *Csóka* Sándor, *Nagy* Vince társ.-ánál játszott, majd két évadon át Kolozsvárott szerepelt. 1890-től 1895-ig az Operaház magánénekeseként volt. A század végén Angliába, majd Amerikába utazott, de hamar visszatért. A Royal Orfeum portása lett. Kétszer is megírta élete regényét: *Tépett babérlevelek* (1909); *Egy énekes emlékiratai* (1914). F.Sz. *Valentin* (Gounod: Faust); *Montano* (Verdi: Otello); *Escamillo* (Bizet: Carmen).

M.A. 1881: Aradi Gerő; 1881 tél: Szentes; 1882: Székesfehérvár; 1883: Kassa; 1884–86: Győr; 1886–87: Kassa; 1887–88: Szabadka; 1888–90: Kolozsvár; 1896 eleje: Kassa; 1896 nyár: Ós-Budavár; 1898 k.: Wekerle kávéház.

Verestói Mihály (?–?): színész. A kolozsvári református kollégium diákjaként lépett a pályára, 1792–1796 között a kolozsvári társ. alapító tagja. Prózai előadásokon epizód szerepeket játszott. Énekesjátékokban is fellépett. F.Sz. *Lázár koldus* (Weisse-Simai K.: Igazházi); *Fernando* (Kotzebue: A formenterai remete); *Consalvo* (Eckertshausen: Inkle és Járíkö).

Vérey Dezső (Bp., 1899. aug. 20.–Bp., 1960. aug.): színész. Pályáját Békeffy társ.-ában kezdte kisebb szerepekkel, majd eljátszotta Farkas I.: *A kis kadét* c. színdarab címszerepét. Tizenennyolc éves korában leszerződött a pesterzsébeti állandó színházhoz, ahol bonviván szerepkörben 1926-ig játszott. Ekkor megnősült, elvette *Tóth* Joli primadonnát, akivel *Tóváry* Pál vidéki társ.-ához szerződtek. Főleg operettekben játszott; később rendezett is. Bp.-re telepedésük után polgári pályára lépett feleségével együtt.

Vermes Jenő (Bp., 1894–?, 1970): énekes (basszus). Tanulmányait a Zak-n végezte. 1922–24-ben az Operaház magánénekeseként volt. Később rövid ideig a *Faragó*-féle

felvidéki szintárs.-nál működött, majd a Városi Színház tagja lett. F.Sz. *Sarastro* (Mozart: A varázsfuvola); *Ramphis* (Verdi: Aida).

Verő György; Hauer Hugó (Igal, 1857. márc. 31.–Bp., 1941. márc. 12.): író, zeneszerző, karmester. Jogot hallgatott Pécsen, majd 1879-ben Aradon beállt *Aradi* Gerő társ.-ába. 1882-ben karmester lett Miskolcon, s ott mutatták be első darabját is. 1881-től kezdve több Suppé-operett szövegét fordította, valamint J. Strauss és Offenbach-szövegkönyveket is a Népszínház és a Budai Szinkör számára. 1883–1887 között a pesti Népszínház rend.-je volt. Ezután még öt évet töltött vidéken. 1892-ben végleg a fővárosba költözött és csak írói munkásságot folytatott. 1902–1911 között a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságában kapott feladatokat. A m. operett hőskorának egyik legismertebb szerzője volt, akinek a műveit német nyelvterületen is szívesen játszották (Wien, Berlin, Frankfurt am Main). Darabjai: *Fiatal asszony, kinek vén lánya van* (1877); *Szultán* (zene is, 1892); *1000 év* (millenniumi revü, 1896); *Oroszlánvadász* (Bécs, 1896); *1848 – Hadak úja* (1898); *Kleopátra* (zene is, 1900); *Káin* (1902); *A bajusz* (1903); *Doktorkisasszony* (1903); *Csak tréfa* (1904); *Leányka* (1906); *A nép* (1907); *Az ellenség* (1915). A Népszínház fennállásának 50. évfordulójára megjelentette a színház történetét *A Népszínház Budapest színi életében, 1875–1925* (1925), ill. *Blaha Lujza és a Népszínház Budapest színi életében* (1926) címmel.

M.A. 1887–89: Debrecen; 1889–90: Arad; 1890–91: Csóka Sándor.

Verő Margit; Hauer (Bp., 1880–?): színésznő. 1904-ben végezte el a SzAk-t. 1905–1908 között a Thália Társaság előadásain szerepelt, majd visszavonult a színésztől. Jellem szerepeket játszott. F.Sz. *Teréz* (Hebbel: Mária Magdolna); *Klementin* (Heijermans: Remény); *Lindéné* (Ibsen: Nóra).

Verő Márta (Bp., 1898. jan. 19.–Bp., 1983. febr. 4.): színésznő. Bécsi színészeti tanfolyam után 1913–14-ben a Magyar, 1914–15-ben a Király Színházban, 1915–16-ban a Vigszínházban játszott. Vidéki évek után 1918-ban a Belvárosi Színházban is szerepelt. Festézzettel is próbálkozott. 1921-ben *Zágon* István felesége lett, és visszavonult a színpadtól. Drámai hősnőket játszott. F.Sz. *Anna* (Schnitzler: A préda); *Nang-Ping* (Vernon-Owen: A mandarin); *Mária Felicia* (Hatvany Lili: Noé barkája).

Verseggy József; Versegi (Kanizsa, 1927. okt. 20.–Szabadka, 1976. szept. 9.): színész. 1951-től haláláig a

VERSEGGY JOZSEF és FAZEKAS PIRI
(Gorkij: Éjjeli menedékhely)

Szabadkai Népszínház tagja volt. Szép énekhangja, zenei tehetsége kiváló bonvivánná tette, majd mind több drámai szerepet is sikerrel alakított. F.Sz. *Tigris Brown* (Brecht–Weill: Koldusopera); *Obók István* (Gyárfás M.: Egérút); *Zsiska* (Háy Gy.: Isten, császár, paraszt); *Petur bán* (Katona J.: Bánk bán); *Szu-Csong herceg* (Lehár F.: A mosoly országa); *Báthory István* (Háy Gy.: Mohács); *Máté* (Tamási A.: Énekes madár); *Henrik* (Gresiecker: VIII. Henrik és hat felesége); *Csák* (Gobby Fehér Gy.: A szabadság pillanata).

Versényi Ida (Sülelmed, 1921. febr. 10.–Bp., 1992. ápr. 21.): színésznő, rendező, színéspedagógus. 1944-ben végezte el a Zak-t. 1941–45-ben kolozsvári, 1946–48-ban szegedi, 1948–49-ben debreceni színész volt. Az utóbbi helyen rendezett először, így került a Nemzeti Színházba segédrend.-nek, játékmesternek. Három évig a Fővárosi Operettszínház tagja. 1957-től a Szegedi Nemzeti Színház rend.-je. Főként opera- és operettelőadásokat rendezett. 1952-től a SzAk zenés mesterség tanára, egyetemi docense. Munkásságát 1962-ben Jászai Mari-díjjal, 1972-ben érdemes művész kitüntetéssel ismerték el. F.Sz. *Hyppolita* (Sh.: A szentiványéj álom); *Goneril* (Sh.: Lear király). F.R. Kodály Z.: *Háry János*; Csajkovszkij: *Anyegin*; Offenbach: *Hoffmann meséi*; Shaw: *Pygmalion*; Verdi: *Nabucco*; Bródy S.: *A tanítónő*; Beethoven: *Fidelio*; Donizetti: *Szerelmi bájital*; Bellini: *Norma*; Borogyn: *Igor herceg*; Bizet: *Carmen*.

Versényi László (Poroszló, 1931. jún. 19.–): színész. 1948-ban érettségizett. Pályáját 1958-ban kezdte a Nemzeti Színházban, melynek azóta is tagja. Művészetét pontosan kidolgozott epizodálalakítások jellemzik. Egy nemzetközi pályázat első díját nyerte el a *Dany und sein Haus* c. musical szövegkönyvével (Bécs, 1986). A Nemzeti Színház örökös tagja. F.Sz. *Koszih Dmitrij* (Csehov: Ivanov); *Rozgonyi* (Vörösmarty M.: Czillei és a Hunyadiak); *Fáraó* (Madách I.: Mózes).

Vértés József (Temesvár, 1939. máj. 23.–): színész. 1962-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Temesvárra szerződött. Megkapó, néha bizarr játéköleteivel és jellemformáló készségével karakterszerepeket alakít. F. Sz. *VII. Károly* (Shaw: Szent Johanna); *Noszty Feri* (Mikszáth K.: A Noszty-fiú esete Tóth Marival); *Ottó* (Katona J.: Bánk bán); *Komoróczy Barta L.: Szerelem*.

Vértess Károly; *Vakulya* (Kiskunfélegyháza, 1892. nov. 15.–): színész, színgazdát. 1911-ben *Sziklai Kornél* színig.-nál kezdte pályáját. Vezető vidéki társ.-ok buffókomikusa volt. 1939–1945 között színig.-ként is működött. Kisebb városokat – Esztergom, Kőszeg, Pápa, Érsekújvár, Mosonmagyaróvár, Salgótarján – keresett fel társ.-ával. 1947–48-ban ismét színig.-i engedélyt kapott. Békés, Törökszentmiklós, Sarkad, Gyoma, Battonya, Szarvas városokban játszott. F.Sz. *Bazil* (Lehár F.: Luxemburg grófja); *Zsiga* (Szigligeti E.: A cigány); *Francia király* (Kacsóh P.: János vitéz).

Vértess Lajos (Bp., 1897–?): színész, rendező. *Rákosi* Szidi színésziskolájának elvégzése után *Alapi Nándor* társ.-ához szerződött Székesfehérvárra, majd 1923–24-ben a győri és a debreceni színház tagja lett. 1924-ben és 1926-ban a Renaissance Színház szerződtette. 1925-ben a Belvárosi Színház tagja, 1927–29-ben a Pécsi Nemzeti Színház színésze és rend.-je. 1929–1944 között kisebb megszakításokkal a Vígyszínház színésze volt. 1932-ben *Alapi Nándor* szerződtette Kamara Színházához, 1935-ben a Magyar és a Pesti Színházban, 1936-ban a Royal Színházban, 1937-ben a Művész Színházban lépett fel. 1939-ben a Pesti Színház társ.-ában játszott. 1941–42-ben *Bubik Árpád* mellett a Fővárosi Operettszínház

igazgatóhelyettese volt. A Színészkamara színművészeti főosztályának alelnöke lett. A II. világháború után könyvügynökként kereste kenyerét. 1956-ban az Állami Déryné Színházban, 1957-től 1960-ig a Petőfi Színházban szerepelt. Hős- és hősszerelmes szerepeket játszott. F.Sz. *Darrel* (O'Neill: Különös közjáték); *János* (Molnár F.: Az ördög); *Harvester orvos* (Maugham: A szent láng); *Szolgbíró* (Bródy S.: A tanítónő); *Varjas tanár* (Fodor L.: Érettségi). F.R. Schiller: *Armány és szerelem*; Fodor L.: *Bölcsődal*; Rostand: *Cyrano de Bergerac*; Strindberg: *Haláltánc*.

Vértessy Jenő (Bp., ? jún. 30.–Újtátrafüred, 1916. jún. 16.): irodalom- és színháztörténész, műfordító. 1899-ben bölcsészdoktori diplomát szerzett. 1898-tól haláláig az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa volt. Tanulmányaiiban – többek között – a könyvtár színháztörténeti emlékeit ismertette, ill. dráma- és színháztörténeti kérdésekkel foglalkozott. Más művek mellett több drámát is lefordított. Fő színháztörténeti művei: *A klasszikus dráma Magyarországon* (1913); *A magyar romantikus dráma* (1913).

Veszely Mária (Szolnok, 1927. okt. 16.–Bp., 1989. márc. 13.): színésznő. A SzAk elvégzése után 1953-ban a kecskeméti Katona József Színház tagja lett. A kaposvári Csiky Gergely és az Állami Déryné Színház után 1971-től három évet az Irodalmi Színpadon játszott. 1974-től 1982-ig, nyugdíjba vonulásáig a szolnoki Szigligeti Színház művésze volt. Elsősorban drámai fő- és mellékszerepek kiváló alakítása fűződik nevéhez. F.Sz. *Phaedra* (Racine); *Donna Urraca* (Corneille: Cid); *Capulettné* (Sh.: Rómeó és Júlia); *La Tangolita* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban).

Veszely Pál; *Wessely* (?), 1900. ápr. 27.–?): színész. 1920-ban Pécsen kezdte pályáját. 1922–23-ban a Varszínházban játszott. 15 hónapos szünet után 1924-től *Mariházi Miklós* társ.-ában folytatta színészi karrierjét. 1927–1931, ill. 1935–1939 között Szegeden, 1931–32-ben a Királyi Színházban, 1932–33-ban a Royal Orfeumban szerepelt. 1939–1940, ill. 1941–1943 között a Fővárosi Operettszínház tagja volt. 1934-ben a Pesti, 1940-ben a Madách, 1943-ban az Új Magyar Színházban is fellépett. Táncoskomikusként vált népszerűvé. Több filmet is forgatott. F.Sz. *Miki gróf* (Ábrahám P.: Viktória); *Trabuco* (Fényes Sz.: A királynő cselvéje); *Reczege Dimitri* (Buday D.: Tábormokné).

Vézi Endre (Bp., 1916. okt. 19.–Bp., 1987. júl. 9.): író, költő, színműíró. Tanult szakmája acélnőnök volt. 1945–1952 között a Népszava kultúrrovatát vezette. 1956. szept.-től 1957. jan.-ig az Írószövetség titkára. Szindarabokat és hangjátékokat is írt. Művei a kor problémáit mutatják be, az egyén szembesülését társadalmi korlátaival. 1950-ben, 1955-ben és 1965-ben József Attila-díjat kapott, 1978-ban Kossuth-díjjal tüntették ki. F.M.: *A titkárnő* (1956); *Fekete bárány* (1957); *Varjú doktor* (1959); *Árnyékok át nem lépheted* (1960); *Don Quijote utolsó kalandja* (1962); *Kettévált mennyezet* (1968); *Üvegsapda* (1969); *Jóisten farmerben* (1985); *Le az öregekkel!* (1987).

Veszprém színészete: 1811-ben papnövendékek színjátszásáról, 1814-ből német nyelvű előadásról maradt fenn emlék. 1821-től érkeztek rendszeresen vándortárs.-ok a városba. Az állandó színházépület 1908-ban *Medgyaszay* István tervei szerint épült, 1148 néző befogadására volt alkalmas. A színház 1926-ban felvette a *Petőfi Színház* nevet. A városban 1949-ig a színikerületi rendszerben beosztott színig.-k működtek, s gyakran megfordultak itt stagione-társ.-ok is. ~ben csak az állandó társ. 1961-es megalakulása után alakult ki színvonalas színjátszó kultúra.

Veszprémi Jenő (Veszprém, 1861–Székesfehérvár, 1895. febr. 6.): színész, igazgató. 1881-ben tűnt fel először Tóth Béla társulatánál. Előbb mint drámai hős, hősszerelmes, jellemszínész járta a vidéki városokat – sűrűn váltogatva ig.-it –, majd 1890-ben önmaga kezdett társulatvezetésbe. Az egész országot bejárták – Felvidéktől Délvidékig –, majd a székesfehérvári társulat ig.-ja lett. 1888-ban vette feleségül *Agh Ilona* színésznőt. Buzgó igazgatóként tartották számon, ki „társulatát mindig rendes viszonyok között vezette.” F.Sz. *Adám* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Timár Mihály* (Jókai M.: Az aranyember); *Veliorisz* (Bartók: Thurán Anna); *Endre* (Rákosi: Endre és Johanna); *Champeau* (Bisson: Válás után).

M. A. 1881–82: Tóth Béla; 1884: Csóka Sándor; 1884–85: Kassa; 1885: Arányi Dezső; 1885–86: Bogó Alajos; 1886–87: Saághy Zsigmond; 1888–89: Hatvani Károly; 1889–90: Jeszenszky Dezső. Igazgatóként: 1890–91: Lócse; 1891: Igló, Eger, Szekszárd, Bonyhád, Keszthely, Jászberény, Cegléd, Szolnok, Baja; 1891–92: Zombor; 1892: Baja, Pancsova, Vác, Balassagyarmat, Vác, Besztercebánya; 1892–93: Nyitra; 1893–94: Székesfehérvár; 1894: Szombathely; 1894–95: Székesfehérvár.

Veszprémi Petőfi Színház: a színházépületet 1961-ben átépítették, és ekkor önálló társulatot kapott a város. Veszprém Megyei Petőfi színház néven kezdte meg működését *Szilágyi* Albert igazgatása alatt, 1963-ban vette fel jelenlegi nevét. Első bemutatója Jókai Mór–Földes Mihály: *A köszívű ember fiai* c. darabja volt. 1966-tól 1980-ig *Pétervári* István volt az ig., *Hegyesalmi* László 1981-től 1990-ig. 1991 óta *Vándorfi* László vezeti a társ.-ot. 1971-től két évadon át *Latinovits* Zoltán is tagja volt a színháznak. 1984–1988 között az épületet felújították, kialakítottak egy új játszási helyet, amely 1991-től vette fel a Latinovits Zoltán Játékszín elnevezést. Számos új magyar ősbemutatót tartottak a színházban, pl: Csurka I.: *Majális*; Gáspár M.: *Ha elmondod letagadom*; Gyárfás M.: *Az állam én vagyok*; Illyés Gy.: *Különc, Malom a Seden*; Németh L.: *Apáczai, Győzelem*, *Nagy család I., II.*; Sarkadi I.: *Ház a város mellett*, *Körmives Kelemen*; Schwajda Gy.: *Bohóc*.

Veszter Sándor (Késmárk, 1810. aug. 29.–Debrecen, 1864. jan. 22.): táncos, táncmester. 1826–27-ben Késmárkon és Sárospatakon természettudományi tanul-

mányokat folytatott, majd Kassán német színészként kezdte pályafutását. 1839-ben táncársaságot szervezett, amellyel Bécsben is fellépett. 1840-ben mutatkozott be a Pesti Magyar Színház színpadán. Ezután 1843-ig tánc-tanítóként járta az országot. 1843-ban újabb, kibővített társasággal indult Bécsen keresztül Németországba, majd Londonba. Sikereiért nemzeti színházi tagsággal tüntették ki, de ő inkább a világ- és országjárásért választotta. 1845-ben *Társalgó* c. társastáncot szerkesztett *Rózsavölgyi* Márk zenéjére. 1846-ban ismét külföldre utazott. Ekkor Franciaországba is eljutott. 1848-ban tért vissza, részt vett a szabadságharcban, amelynek végén fogságba esett. Kiszabadulása után, mivel Pestre nem jöhetett, 1850-ben Bécsben, majd 1855-ig vidéken, élete végén Debrecenben tanított. Nemcsak elegáns, stílushű m. táncával, de társulatszervező és a verbunkos táncot népszerűsítő munkájával is sokat tett a m. táncművészet érdekében. F.K. *A csárda haramiái* (1848); *Sobri, vagy parasztlakodalmom a Bakonyban* (Kilányi L.-sal, 1848); *Csata Fehértemplomnál* (Kilányi L.-sal, 1848). – Ir. V. S. (nekrológ, Hortobágy, 1864. jan. 24.); *A magyar balett történetéből* (1956).

vetített díszlet: nagy felületekre – festés helyett – nagy teljesítményű diavetítő gépekkel előállított álló vagy mozgó képek, pl. felhők, vízhuilamok, égitestek vagy egyéb jelenségek. A vetítőfelület lehet vászon (horizont), tüll, vagy transzparens (áttetsző) fólia, amelyre mind előlről, mind hátulról lehet vetíteni.

Vetrő Margit (Hódmezővásárhely, 1935. jún. 14.–): színésznő. 1959-ben végezte el a SzAk-t. Egy évadot Pécsen töltött, négyet pedig a fővárosi Petőfi Színházban. Ezután Kecskeméten és Pécsen játszott. 1968-tól a Kamara Varieté színésznője volt, majd elhagyta a pályát. Főként zenés darabok karakter szerepeit alakította. F.Sz. *Madelaine* (Fényes Sz.: Maya); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Ariel* (Sh.: A vihar).

vezérkönyv: → *ügyelőpéldány*

vezértag: a hivatásos színészet korai, a színházon belüli munkamegosztás kialakulása előtti időszakában az adminisztratív v. művészeti igazgatásban, ill. a rend.-i tevékenységben részt vállaló vezető színész, akit munkája fejében magasabb *proporciós* hányad, *gázs* v. *jutalomjáték* illet meg.

Vezéry Ödön (? , 1841. máj. 3.–?): színész, színigazgató, szakíró, fordító, szerkesztő, Szolnok vármegye főjegyzője.

A VESZPRÉMI
PETŐFI SZÍNHÁZ

zője. 1863-ban Keszy Józsefnél Óbudán lépett először színpadra. Elsőrendű vidéki városok kedvelt társalgási, hős, szerelmes, intrikus, jellemszínésze lett. 1868-tól kezdve rendezett is. 1874-ben, mikor *Solymossy* Elek visszalépett az István-téri színház igazgatásától, a társulat a vezetéssel Vezéry Ödönt bízta meg. Egy évi színészet után 1875-ben színigazgatói engedélyt nyert. Hat évi több-kevesebb sikerrel járó próbálkozás után 1881-ben végleg elhagyta a színészi és színigazgatói pályát. 1890 és 1913 között a „Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Lapok”-at szerkesztette. Számos színművet lefordított magyarra, pl: *A szerzetesek* (Tonelli); *A félérruhás hölgy* (Birchpfeiffer); *A gyermekorvos* (Dumas); *Egy szó a birodalom tanácsához* (Berg). F.Sz. *Hamlet* (Sh.); *Moor Ferenc* (Schiller: Haramiak); *Posa márká* (Schiller: Don Carlos); *Biberach* (Katona J.: Bánk bán). Felesége *Popovics* Mari (?-?), elsőrendű operett- és népszínműnekes volt, 1871-ben Debrecenben lépett először színpadra. Itt ismerkedett meg férjével, kivel együtt járták a vidéki városokat. F.Sz. *Erzsike* (Csepreghy: Sárka csikó).

M.A. 1864: Hetényi József; 1865–66: Győr; 1866–68: Debrecen; 1868–69: Miskolc; 1869–70: Szeged; 1870–71: Szabadka; 1871–72: Debrecen, Nagyvárad; 1872–73: Arad; 1873–74: Kassa; 1874: István-tér; 1874–75: Székesfehérvár. Igazgatóként: 1876: Sopron, Keszthely, Szombathely; 1878: Karcag, Kisújszállás, Mezőtúr.

Vicei Natália (Zenta, 1965. jún. 16.–) színésznő. Az újvidéki Művészeti Akadémián, *Virág* Mihály osztályában végzett 1989-ben. Az Újvidéki Rádió egy.-éhez szerződött, de az Újvidéki Színházban és a H-csoport előadásain is fellep. F.Sz. *Kádár Kata* (Kopeckzy L.); *Erzsike* (Gobby Fehér Gy.: A hajó); *Ila* (Zalán T.: Az után megdöglünk).

Victor Gedeon; *Viktor* (Bp., 1923. jún. 16.–): színész. 1944-ben Pécsen kezdte pályáját. A Nemzeti Színház (1945–1946); a miskolci színház (1945–1947, 1955–1957), a kecskeméti színház (1949–1952), a Vig-színház (1952–1954), az Allami Faluszínház (1954–1955), a Vidám Színpad (1957–1970), a Thália Színház (1970–1973) tagja volt. 1974–1990 között a Madách Színházban kapott szerepeket, 1977-ben a Radnóti Színpadon játszott. Prózái és énekes jellegű szerepeket formált meg. Tvj.-ok forgatókönyveit írta. F.Sz. *Marci bácsi* (Kodály Z.: Háry János); *Otto* (Katona J.: Bánk bán); *Dr. Wolff* (Molnár F.: Egy, kettő, három).

Victor Máté (Bp., 1945. febr. 26.–): zeneszerző, énekes. Zenei tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában kezdte. Zeneszerzést *Farkas* Ferencnél a Zak-n tanult. Színpadi művekhez írt zenei anyagokat és több musical zenéjét szerezte. Alkalmilag utóbbiak egy-egy énekes szerepében is fellépett (pl. *Asztrik főpapi*: Szörényi L.–Bródy J.: István a király). F.M. *Villon és a többiek* (1976); *Bolond Istók* (1977); *Canterville-i kísértet* (1982); *Cyrano* (1983); *Itt élned, halnod kell* (1985).

Vicsek Károly (Újvidék, 1941. aug. 21.–): rendező. Belgrádban filozófiát tanult, majd az Újvidéki Televízió rend.-je lett. Kis- és nagyjátékfilmeket készít. Színházi előadásokat rendezett Szabadkán és Újvidéken. F.R. Gobby Fehér Gy.: *A zöldhajú lány*; Csáth G.–Franyó Zs.: *A varázsló kerteje*; Fehér K.–Franyó Zs.: *Látomásnak ajtót nyitni*; Gobby Fehér Gy.: *Duna menti Hollywood*.

Vida László (Törtel, 1770. máj. 16.–Törtel, 1831. dec. 6.): drámaíró, színházvezető, mecénás. Már az első m. szintárs.-ot támogatta két (később elveszett) vitézi játékkal. 1807–1809 között tagja volt Pest vármegyei játékszini bizottságának, amely a pesti társ. pártolását szer-

vezte. 1809. febr. 1-jétől 1811. aug. 15-ig a pesti m. társ. vállalkozó ig.-ja, aki tetemes, saját költséggel alakíttatta át játszóhellyé a Hacker-ház nagytermét, és gyarapította az együttes szcenikai keszleteit. A műsort 1808–1810 között újabb négy darabbal gazdagította, közülük *Az első hajós* c. énekesjáték nyomtatásban is megjelent (Pest, 1809). 1811 után birtokán gazdalkodott, de továbbra is mecénása maradt a m. színészetnek. Tevékenységéért *Kazinczy* Ferenc és *Szemere* Pál üdvözölte versben.

Vidám Operett Színpad (1946): Bp.-en, a Rottenbiller u. 20–22. sz. alatt 1946. szept. 13-án nyílt színház. Ig.-ja *D. Szabó* József volt. Mindössze három bem.-t tartott, 1946. nov. 14-én bezárt.

Vidám Színház (1942–44): 1942. márc. 12-én Bp.-en, a Nagymező u. 11. sz. alatt nyitotta meg kapuját *Sárossy Szüle* Mihály kizárólag mulattatni kívánó kis színháza, a ~. Programján főleg hazai szerzők művei szerepeltek, így a *Nemes róza*, melyet *Aszlányi* Károly ötletéből *Mártonffy* Emil, a színház műv.-i ig.-ja és főrend.-je irt és rendezett, *Vadady* Albert és dr. *Fehér* István zenés mesejátéka, az *Aranytulipán*, *Bihari* Nándor népi zenés vigjátéka, a *Varjúfészek*, vagy a *Sárossy Szüle* Mihály magyarította *Patyolatkisasszony*. Legnagyobb sikere az 1943. szept. 16-án bemutatott *Ballépés jobbra*, *J. Létraz*, *Pünköszt* Andor és *Hegedűs* Tamás zenés vj.-a, amely több mint 275 előadást ért meg. A ~ 1944. dec. 23-án játszott utoljára. Szüle Mihály darabja, a *Rómeó és Proszka* volt műsorán. Az író-rend.-ig. olyan művészeket nyert meg vállalkozása számára, mint *Kiss* Manyi, *Somogyi* Nusi, *Kerész* Dezső, ifj. *Latabár* Árpád, *Hollos* Melitta, *Dajka* Margit, *Kovács* Károly, *Petrovich* Szvetisláv, *Fejes* Teri, *Feleki* Sári, *Dajbukát* Ilona, *Sennyei* Vera, *Mádi* Szabó Gábor és *Rácz* Vali.

Vidám Színpad (1924): a Fővárosi Operettszínház (Nagymező u. 17. sz.) épületében *Békeffi* László és *Boross* Géza 1924-ben nyitott ezen a néven kabarét. A mindössze egy évig játszó társ. tagjai között *Vidor* Ferike, *Kondor* Ibolya, *Sólyom* Janka, *Mály* Gerő nevével találkozunk. Zenei vez.-je, *Konyáti* Károly 1925. ápr.-ban *Rakéta* néven nyitott itt kabarét egyetlen műsorral.

Vidám Színpad (1946): Bp.-en, a Rottenbiller u. 20–22. sz. alatt 1946. apr. 19-től 1946. máj. 9-ig mindössze egyetlen produkciót (Kay: *Szegény férfiak*) bemutató színház.

Vidám Színpad (1951–): 1951. szept. 12-én a *Kamara Varieté* kiegészített társ.-a költözött a Révay u. 18. sz. alatti színházhelyiségbe. A hely- és névváltoztatás mögött lényeges szemléleti, szervezeti és műsorbéli változás történt. Legnehezebb dolga a konferanسیának volt, akinek minden hangsúlya, hangváltása és szünete politikai jelentést hordozott. *Kellér* Dezső vállalta a feladatot, s másfél évtizeden át ő nevette a pesti közönséget. 1951-től 1957-ig a kabaré ig.-ja *Gál* Péter rendező, 1958-tól 1967-ig *Fejér* István újságíró, számos kabaréjelenet írója, 1967-től 1970-ig *Róna* Tibor, 1971-től 1975-ig *Abody* Béla, 1976-tól 1980-ig *Szalay* József. 1982 óta *Bodrogi* Gyula vezeti az intézményt. *Gál* Péter igazgatása alatt *Hegedűs* Tibor, *Horváth* Tivadar, *Mezei* Mária, 1958-tól *Zsudi* József, *Kalmár* Tibor, *Várady* György a rend. Kezdetről fogva díszlet-, jelmeztervezője *Vogel* Eric, dramaturgia *Szenes* Iván. Konferanسیei közül kiemelkedik *Darvas* Szilárd, *Szuhay* Balázs, *Brachfeld* Siegfried, *Kösa* András, *Kazal* László. 1954-ben kamaraszínpadot kapott, amely *Kis Színpad* néven a Jókai tér 10. sz. alatt 1971-ig működött. Ez azonban csak részben játszott kabaréműsort, többnyire egész estét betöltő bohózatok, zenés vigjátékok szerepeltek játékrendjén. 1979 őszén a Vidám Színpad emeletén épített *Kis Színpad* lett az új kamaraszínpad.

Vidám Varieté (1945): 1945. jún. 12-én alakult. A Rottenbiller u. 20–22. sz. alatti színházhelyiségben nyílt meg. Műsorán artista produkciók is helyet kaptak, de főként kabaréműsort játszott. Féléves működése alatt *Ratkai Márton*, *Rátonyi Róbert*, *Bulla Elma*, *Vizvári Mariska*, *Neményi Lili*, *Barna Anci*, *Misoga László*, *Komlós Vilmos*, *Herczeg Jenő*, *Major Ida*, *Dénes György* lépett fel.

Vidéki Színigazgatók Szövetsége: → *Színigazgatók Szövetsége*

Vidmár: → *Nadayne Widmár Katalin*

Vidó János (Békésgyula, 1914. ápr. 24.–Bp., 1987. okt. 2.): színész. 1952-ben kezdte pályáját az Ifjúsági Színházban, a későbbi Thália Színházban, amelynek 1985-ig tagja maradt. Aprólékosan kidolgozott epizódalakítások fűződtek nevéhez. F.Sz. *Rjabcov* (Babel: Alkony); *Beghel* (Petőfi: Tigris és Hiéna).

Vidor Dezső (Nagykerek, 1870. febr. 15.–Bp., 1945. ápr. 29.): színész, rendező, színházi titkár, színészpedagógus, színháztörténész. A SzAk-t 1893-ban végezte el. Vidéken jellemsszínész, rend. és ig.helyettes volt. 1898–1901 között a Magyar Színház főrend.-je lett. 1901-ben került az Operaházhoz, ahol fogalmazó, majd 1902-től 1908-ig rend. volt. 1908–1918 között, majd 1922-től 1931-ig titkárként tevékenykedett. 1931–1944 között az ereklyetárat gondozta. 1918-tól 1922-ig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium művészeti ügyosztályán a vidéki színesztet ügyeivel foglalkozott. 1910-től az Országos Színészegyesület vezetőségi tagja volt. Tanított is az egyesületi iskolában, majd 1923-tól 1936-ig ő vezette az intézményt. Operalibrettókat fordított, színháztörténeti és színházelméleti műveket írt. ~ érdeme, hogy megkezdődött az Operaház történetét feldolgozó gyűjtő- és kutatómunka. Emellett jelentős színészpedagógiai tevékenységet is végzett. Könyvei: *A színészetről* (1905); *A színpadi szerző és munkája* (1906); *Az Országos Színészegyesület színészképző iskolájának huszonöt éve, 1903–1928* (1928). Fordításai: *Weis: A lengyel zsidó* (1902); *Erlanger: Tessa* (1911); *Mozart: Figaro házassága* (1928).

VIDOR FERIKE

Vidor Ferike; *Wechselmann Franciska* (Bp., 1889. jún. 2.–Bp., 1970. jan. 23.): színésznő. *Rákosi Szi*di iskolája után az Országos Színészegyesület iskoláját 1907-ben végezte el. Első szereplése – visszaemlékezése szerint – *Bihari Ákos* kecskeméti társ.-ában volt. 1909-től, ki-

sebb-nagyobb megszakításokkal, bp.-i kabarékban szerepelt. Modern Színpad, Nagy Endre Kabaréja (1909–1912), Medgyaszay Kabaré (1913–1915), Modern Színpad (1915–1916), Apolló Kabaré (1916–1920), Medgyaszay Színház (1919), Vidám Színpad (1924), Papagáj Kabaré (1925), Rakéta Kabaré (1925), Andrássy úti Színház (1927–1928), Talkie (1929), Omnia (1930), Bethlen téri Színpad (1929–1930), Képeskönyv Kabaré (1931–1932), Komikusok Kabaréja (1931–1932). Szerepelt a Royal Orfeumban, Bécsben (1920–1924) és Berlinben (1920-as évek vége) is. 1937–38-ban a Belvárosi és Művész Színházban a Független Színpad előadásain is kapott néhány szerepet. 1940–1944 között az OMIKE Művészakció közreműködője volt. 1945–49, ill. 1951–52-ben a Nemzeti Színház, 1949–1951 között a Belvárosi Színház tagja volt. 1953-tól 1959-ig a Vidám Színpadon szerepelt. A m. kabaré arculatát meghatározták cselédnőitái, amelyeket második férje, *Gábor Andor* írt számára. Jellem- és epizód szerepekben is kamatoztatta humorát, egyéni jellemzőkészségét. Érdemes művész (1957). F.Sz. *Garáné* (Zilahy L.: Úrilány); *Ficsorné* (Kosztolányi D.–Lakatos L.: Édes Anna); *Holunderné* (Molnár F.: Liliom); *Anyó* (Móricz Zs.: Ludas Matyi); *Szekfü Borbála* (Földes: Mélyszántás). Könyve: *Kezicsókolom!* (visszaemlékezés, 1942). – Ir. Kedves Anyó! (Gábor A. levelei V. F.-nek, 1988).

Vidor Pál; *Bodonyi Kajár* (Kalonda, 1846. nov. 17.–Bp., 1906. nov. 30.): színész, énekes, színműrő, színházigazgató. 1863-ban lépett először színpadra *Vidor-Bodonyi Pál* néven. 1864-ben *Demény Károlynál* szerepelt, majd 1865-ben *Reszler István*hoz szerződött Debrecenbe. Ott érte el első nagyobb sikereit, s nyolc éven át a színház tagja maradt. 1873 nyarán Budán lépett fel *Fehérváry Antal*nál. 1874-ben Kolozsvárra hívták, ahol 1877-ig játszott. Ott fedezte fel *Blaha Lujza*, segítve, hogy 1878. máj. 1-jével a Népszínházhoz szerződtessek. Ekkor már érett jellemsszínész, gyakorlott énekes volt. A közönséget realiztikus figuráival és könnyed, elegáns operettalakjaival fogta meg. 1897-től 1904-ig, *Porzolt Kálmán* igazgatása alatt a színház főrend.-je lett. Sokat fáradozott a Népszínház Segély- és Nyugdíjintézetének létrehozásán. 1904. márc. 15-én átvette a színház vezetését, de már ő sem tudta megmenteni a csőddel küzdő intézményt. Elkeseredésében öngyilkosságot követett el. Színpadi íróként is sikeres volt. F.Sz. *Baál papja* (Verdi: Nabucco); *Lindorf* (Offenbach: Hoffmann meséi); *Rip van Winkle* (Planquette); *Csorba Laci* (Csepreghy F.: A sárga csikó); *Gondör Sándor* (Tóth E.: A falu rossza); *Gyurka* (Géczy I.: Gyimesi vadvirág). F.M. *A veres sapka* (1882); *Százszázalom* (1883); *Czifra Zsuzsi lakodalma* (1886); *Ingyenélők* (1889); *Kassai diákok*, *Apja lánya* (1892); *Szökhjünk!* (1892). – Ir. Verő Gy.: *Blaha Lujza és a Népszínház* Budapest színiéletében (1926).

Vidovszky László (Békéscsaba, 1944. febr. 25.–): zeneszerző, pedagógus. 1958–1962 között Szegeden *Szarnári Gézá*nál, 1962–1967 között a *Zak-n Farkas Ferenc*nél végzett zeneszerzői tanulmányokat. 1970-ben az Új Zenei Stúdió alapító tagja. 1984-től a Janus Pannonius Tudományegyetem zeneelméleti tanszakát vezeti. Sokoldalú művészi munkássága során színpadi zenét írt *Shakespeare Szeget szeggel*, *Büchner Leonce és Léna*, *Strindberg Az apa*, *J. Ford Kár, hogy k...*, *Lenz A katonák c. művei*hez. Zenei társszerzője *Nádas Péter Találkozás c. színmű*ének (1985). Eck Imre számára balettzenét írt *Lear* címmel (1988).

Víg Miklós (Bp., 1898. júl. 11.–?): színész és színházi titkár. *Boross Géza* tanítványa volt, tehetségét *Gyárfás Dezső* és *Nyáray Antal* fedezte föl. Az Intim Kabaréban aratta első sikereit mint szolista, de föllépett több kaba-

rében is, és a Fővárosi Orfeumban, amíg a rádió kedvelt énekese nem lett. Kitűnő hangja, közvetlen előadóművészete révén több hangfelvétele készült.

Vigh Mancsi (Bp., 1896–Bp., 1971. júl. 21.): színésznő. Az Országos Színészegyesület színiiskolájában tanult. 1914–1918 között Nagyváradon szerepelt. 1918–1921 között, ill. 1925–26-ban a Városi Színház tagja volt. 1920-ban fellépett a Vigszínházban is. 1926. márc. 2-án házasságot kötött Csontos Gyulával, s ezután nem szerződött színházhoz. Kezdetben primadonna-, majd szubrettszerepeket játszott. F.Sz. Marianne (Gilbert: A hermelines hölgy); *Marcia* (Stolz: A kis grizett); *Cibuletta* (ifj. J. Strauss: Egy éj Velencében).

vígjáték, *komédia*: 1. komikus, boldog befejezéssel záruló drámai műfaj, melynek cselekménye kisebb emberi hibákat és az ezekből fakadó összeütközéseket ábrázolja. A ~ konfliktusa nem vezet tragikus megoldáshoz, hanem a komikumban oldódik fel. Két alaptípusa a jellem- és a helyzet- (*bohózat*). Az elsőben a komikum forrása a szereplők jellemvonásai és akciói. Az utóbbiban a szereplők félreértések során olyan szituációba kerülnek, amelyből csak a nevetségesség árán szabadulhatnak; 2. olyan *színjátéktípusok* összefoglaló elnevezése, amelyekben a komikum színpadi megvalósításának a nyelvi humor és a színészi játékeszközök mellett dramaturgiai eszközei is vannak – pl. tükördramaturgia, lokális sajátosságok beemelése, parodisztikus jellemábrázolás, zenei betétezés stb. –, amelyek különféle tematikájú ~okban eltérő arányokban jutnak funkcióhoz. – Ir. Névy A.: A komédia elmélete (1872); Szabó E.: A történeti vígjáték a magyar irodalomban (1894); Szigetvári I.: A komikum elmélete (1911); Sebestyén K.: Dramaturgia. A drámai műfajok története és elmélete (1919); Kozma M.: A magyar történeti vígjáték (1931).

Vígyszínház (1896–): a bécsi *Fellner* és *Helmer* cég tervei alapján épült a volt Lipót, ma Szt. István körúton. 1896. máj. 1-jén nyílt meg. 1949-ig, az államosításig magánszínház volt. A társ. szervezője és első ig.-ja a Kolozsvárott ismertté vált *Dirói* Mór. A ~ működésének első éveit francia bohózatok és vígjátékok sora jellemezte, de rövidesen kialakította a saját arculatát, melyhez a kortárs m. drámaírók – *Bródy* Sándor, *Molnár* Ferenc,

Móricz Zsigmond, *Hunyady* Sándor, *Kcs* Károly, *Reményik* Zsigmond – műveinek színrevitele is hozzásegítette. Modern külföldi drámák – *Hauptmann*, *Shaw*, *O'Neill*, *Csehov*, *Čapek*, *Pirandello*, *Brecht*, *Wilder* – hazai bem.-ját is szívesen vállalta. Így a szalon-naturalizmustól a szimbolizmusig jutott el. 1945. jan.-ban bombatalálat érte az épületet, ezért a társ. 1945. máj. 1-jén a Nagymező utcai *Radius* moziban kezdte újra működését. *Kaufmann* Oszkár irányításával helyreállították az épületet, amelyben 1951. dec. 21-én *A Magyar Néphadsereg Színháza* kezdett tevékenykedni. 1960. szept. 8-tól ismét ~. Az új korszak meghatározó egyénisége *Várkonyi* Zoltán (1962-től főrend., 1971–1979 között ig.-főrend.). Ismét a kortárs m. dráma – *Thurzó* Gábor, *Csurka* István, *Eörsi* István, *Illyés* Gyula, *Szakonyi* Károly, *Orkény* István, *Gyurkovics* Tibor stb. – hozta meg a rangot és elismerést a társ.-nak, de szívesen nyúltak a 19–20. sz.-i klasszikus külföldi szerzők darabjaihoz – *Dürrenmatt*, *Williams*, *Albee*, *Miller*, *O'Neill*, *Csehov*, *Gogol* – és a kortárs drámához is – *Shaffer*, *Gray*, *Dorst*, *Gombrowicz*, *Mrozek*. A *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* c. musical nagy sikerét követően több alkalommal is kísérletet tettek újszerű zenés színpadi művek bemutatására *Presser* Gábor zenei irányításával. A kortárs írókkal való hagyományos együttműködés jegyében mutatták be *Nádas* Péter, *Spiró* György, *Kornis* Mihály, *Bereményi* Géza műveit. A Vigszínház kamaraszínháza a *Pesti Színház* (1935–1948 között Révay u. 18., 1967-től Váci u. 9.). Rövid ideig a színházzal közös irányítás alatt dolgozott a *Royal Színház*. A ~ ig.-i: *Dirói* Mór (1896–1917), *Faludi* Jenő (1917–1921), *Jób* Dániel (1921–1938, 1945–1948), *Harsányi* Zsolt (1938–1943), *Hegedűs* Tibor (1943–1944), *Benkő* Gyula–*Somló* István–*Tolnay* Klári (1948–1949), *Horváth* Ferenc (1951–1953), *Ladányi* Ferenc (1953–1955), *Magyar* Bálint (1955–1958), *Goda* Gábor (1958–1959), *Somló* István (1959–1962), *Lenkei* Lajos (1962–1971), *Várkonyi* Zoltán (1971–1979), *Horvai* István (1979–1985), *Marton* László (1985–). – Ir. Berczeli A. K.-né: A Vigszínház műsora (adattár, 1960); Magyar B.: A Vigszínház története alapításától az államosításig (1979); Magyar B.: Bukásra ítélt siker (1993).

A VIGSZÍNHÁZ

Vígyszínház színésziskolája (1897–1903): röviddel a Vígyszínház megnyitása után a társ.-ot szervező *Ditrói Mór* elindította a színház saját iskoláját. Szükségességét az indokolta, hogy a SzAk gyakorlatilag csupán a Nemzeti Színház társ.-a számára nevelte az utánpótlást – művészi értelemben is. A Vígyszínház sajátos játéktílusának kialakításában jelentős szerepe volt az önálló tanintézetnek. Ebből az iskolából alakult 1903-ban az *Országos Színészegyesület Színészképző Iskolája*, a korszak talán legrangosabb nem állami művészképzője.

Vígyszínkör (1910–1916): Bp.-en, a Hermina út 51. sz. alatt 1910-ben megnyílt, délután játszó filléres színház. Ismert ig.-i 1910–11-ben *Bródy István*, 1912-ben *Lázár István*, 1913-ban *Vágó Géza*, 1914-ben *Iványi Dezső* voltak. 1918-ban ebben az épületben kezdte el működését a *Scala Színház*.

Vikidál Gyula (Bp., 1948. jan. 25.–): színész, énekes. Rockénekesként tűnt fel a 60-as években, két alkalommal, 1979-ben és 1983-ban *Az év éneke*sé kitüntetést kapta. 1985-től a Nemzeti, a Rock és a Madách Színházban szerepel. 1988-ban Liszt Ferenc-díjat kapott. F.Sz. *Koppány* (Szörényi L.–Bródy J.: István, a király); *Pilátus* (Lloyd Webber: Jézus Krisztus szupersztár); *Peron* (Lloyd Webber: Evita); *Jean Valjean* (Hugo–Schönberg–Boublil: Nyomorultak). – Ir. György M.: V. (1990).

világbemutató: → *bemutató*

világítástechnika: a színpadkép fényhatásainak tervezése és kivitelezése; az elektromos fényforrások elterjedése óta alkalmazott *fényvetőkkel*, szabályozható feszültségű áramkörökkel. A vezérlő-berendezéseknél alkalmazzák az elektronika, a számítástechnika eredményeit. Napjainkban a legbonyolultabb előadás összes világítási változatainak adatai tárolhatók és reprodukálhatók egy kis mágneskártyán. A ~ a színpadkép fontos alkotóeleme, jelentős dramaturgiai szerepet kaphat a rendezői koncepcióban egy-egy előadás létrehozásánál.

világítópróba: a színpadi világításnak és a színváltozásokat kísérő fényváltozásoknak a kidolgozását (számítógépes vezérlés esetén programozását) és az előadás ritmúsanak begyakorlását szolgáló alkalom, mikor a rend. és a szcenikus instrukciói alapján a fővilágosító és az ügyelő irányításával dolgoznak a világosítók. Lásd még: *technikai próba*.

világosító: műszaki alkalmazott, aki a színelőadás során alkalmazott fényhatások eszközeit előkészíti, megfelelően beállítja. A színpadképből megjelenő világítótesteket is elhelyezi és kezeli. A ~ kezeli az ún. *kísérőgépet* (*fejgép*). A fő- határozza meg az előadás során alkalmazandó hatásvilágítási módokat, és irányítja a ~k tevékenységét. A fényszabályozó berendezés szerelése is ~i feladat.

Vince Mihály (Szabadka, 1886–?, 1965): színész, rendező. *Egry Kálmán* színigazgatónál kezdte pályáját Pesten, majd 1903-ban a nagyváradi, két év után pedig a kassai színházhoz szerződött. Az I. világháború után elfogadta *Feleki László* amerikai m. színigazgató meghívását, és hozzá szerződött. A harmincas évek vége felé visszatért Szabadkára, és bekapcsolódott a Népkör színjátszásába, és annak egyik vezető egyénisége lett. Főleg drámai és nagyobb jellegű szerepeket alakított, valamint rendezett is. A II. világháború után visszatért az USA-ba, és az ottani kulturális egyesületek színpadán rendezett irodalmi esteket. – Ir. Garay B.: Színészarcképek (Újvidék, 1971).

Vincze Gábor Péter (Esztergom, 1963. dec. 27.–): színész. A Zak-n tanult 1982–85-ben, majd elvégezte a SzAk-t is. 1989 óta a Pécsi Nemzeti Színház tagja. Iskolázott énekhangja lehetővé teszi, hogy prózai szerepek

mellett operákban is szerepeljen. F.Sz. *Arkagyj* (Turgenyev–Szakonyi K.: Apák és fiúk); *Arthur* (Mrozek: Tangó); *Daniló* (Lehár F.: A vig özvegy); *Belcore* (Donizetti: Szerelmi bájital); *Claudio* (Sh.: Szeget szeggel). **Vincze Győző** (Kazsok, 1925. márc. 8.–): festő, díszletfestő, díszlettervező, scenikus. 1949-től 1985-ig a Pécsi Nemzeti Színházban díszlettervező, ill. 1980-tól műszaki vezető volt. Számos kollektív és egyéni kiállításon – Pécs, Bp., Székesfehérvár, Svédország, USA – vett részt, miközben színházának díszleteket is tervezett. Színpadképeire a stílusbeli hajlékonyság, a realista építkezés és berendezés a jellemző. F.T. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Verdi: *A trubadúr*; Sárospatak I.: *Fekete tűz*.

Vincze Zsigmond (Zombor, 1874. júl. 1.–Bp., 1935. jún. 30.): karmester, zeneszerző. A bp.-i Zenekedvelők Egyesületének iskolájában tanult. Pályáját Debrecenben kezdte. Énekesek zongorakísérőjeként hangversenyzett. 1894-től az Operaház zenekarának koncertmestere volt. 1898-tól *Komjáthy János*, 1901-től *Krecsányi Ignác* társ.-ánál karmester. 1903-tól haláláig a Király Színház tagja – kivéve az 1928–1930 közötti szegedi szerződést. Ő vezényelte többek közt Huszka J. *Gül Baba* c. művének ősbem.-jét. Sikeres operettjeit külföldön – Drezdában, Bécsben is bemutatták. Egyetlen operája *Az erősebb* (1924) melynek operaházi bem.-ját maga vezényelte – a m. népszínműopera kísérlete. A fővárosi kabarékban sok dalát énekelték. *Kövári* Gyulával közösen írt kisoperettjei a Teréz körúti Színpadon kerültek színre. Ő hangszerelte Kacsop P. *János vitéz*-ét. F.M. *Tilos a csók* (1909); *Limonádé ezredes* (1912); *Cigánygrófné* (1920); *A hamburgi menyasszony* (1922; benne: „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország”); *Aranyhattyú* (1927); *Az aranyszörű bárány* (1929); *Huszárfogás* (1930).

Vinkó József (Gencsapáti, 1951. szept. 23.–): újságíró, dramaturg, műfordító. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészeti Karának m.–francia szakán végzett. Újságíróként dolgozott, majd a József Attila Színház, 1982-től pedig a Vidám Színpad dramaturgia. Cikkei, riportjai jelentek meg különböző kulturális folyóiratokban. 1985-től a Stúdió c. tv-magazin szerk.–műsorvezetője volt. 1985-től 1990-ig az *Artisjus* Belföldi Színházi Ügynökség vezetője. Elsősorban francia nyelvből fordít regényeket, színdarabokat – *Ionesco*, *Arrabal*, *Feydeau*, *Vian*. A *Welcome* Kiadó alapítója, a *Helló, világ!* c. tv-magazin vez.-je, szerk.-je. 1987-ben Bálint Lajos Thália-vándorúrrút kapott. F.M. *Hánydramaturgia* (szerk., 1982); *Az ember harmadik bőre* (riportok, 1989).

Viola Margit (Győr, 1895. nov. 2.–Bp., 1965. dec.): színésznő. 1914-ben kezdte pályáját. Vidéki társ.-nál első primadonna volt az 1930-as évek közepén. 1924-ben a Király Színházban is vendégszerepelt. Férjhez ment, és visszavonult a pályáról. Az 1960-as években a Nemzeti Színház jegyzetője volt. F.Sz. *Marica* (Kálmán I.: Marica grofnő); *Elly* (Brodszky M.: Szólik az asszony); *Denise* (Hervé: Nebáncsvirág).

Viola Mihály (Ács, 1922. jún. 22.–Bp., 1981. márc. 25.): színész. 1944-ben végzett a SzAk-n. 1945–48-ban a Művész, 1948-tól a Kis Színház és több vidéki és fővárosi színházban szerepelt. 1954-től 1981-ig, haláláig a Vidám Színpad tagja. Elegáns, jó humorú, mindig mértékkel karikírozó színész volt. F.Sz. *Csongor* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Oberon* (Sh.: Szentivánéji álom); *Kossuth* (Illyes Gy.: Fáklyaláng); *Frank* (Shaw: Warrenné mestersége).

Virág Mihály (Örményháza, 1919. jún. 20.–): színész, rendező. Gimnáziumi tanulmányait Szabadkán végezte. Érettségi után beiratkozott a belgrádi egyetem

orvosi szakára. Belgrád ostroma után visszatért Szabadkára, majd négy évet töltött a szegedi egyetemen. A háború után színjátszó csoportot szervezett, és eljárt a belgrádi Egyetemi Színpadra Rasa *Plaović*, neves belgrádi színművész tanfolyamára, majd beiratkozott a Toša *Jovanović* és Rade *Marković* vezette Sztanyiszlavszkij-féle színészképző tanfolyamra. Ennek elvégzése után 1949-ben a Szabadkai Népszínházhoz szerződött. *Latár* István, a m. társulat ig.-jának és *Garay* Béla rend.-nek felkérésére 1951-ben két darabot rendezett, 1952-ben pedig beiratkozott a zágrábi színházművészeti főiskola rend.-i szakára, Branko *Gavella* osztályába. Vizsgaelőadása Garcia Lorca *Várnász* c. drámája volt. 1955-ben kapott oklevelet. A szabadkai színház új, modern stílusát alapozta meg. 1978-tól az Újvidéki Művészeti Akadémia rendes tanáraként színészmesterséget tanított. 1989-től nyugállományba vonult. F.R. Frisch: *Biedermann és a gyújtogatók*; Kohout: *Ilyen nagy szerelem*; Krleža: *Léda*; Brecht-Weill: *Koldusopera*; Madách I.: *Az ember tragédiája*; Hágy Gy.: *Isten, császár, paraszt*; Katona J.: *Bánk bán*; Deák F.: *Afonyák*; Camus: *Caligula*; Deák F.: *Légszomj*; Sh.: *II. Richárd*; Krleža: *Golgota*; Brecht: *A kaukázusi krétakör*. – Ir. Barácius Z.: Mestermutatványok. V. M. színháza (Szabadka, 1992).

Virág Rezső (Bp., 1926. máj. 23.–): színész. 1957-től a kaposvári Csiky Gergely Színház, 1963-tól 1986-ig az Állami Dérnyé, ill. a Népszínház tagja volt. F.Sz. *Strázsameter* (Kacsóh P.: János vitéz); dr. *Caius* (Sh.: A windsori vig nők); *Sátánisten* (Muszorgszkij: Egy éj a kopár hegyen).

Virágh Elemér Ferenc (Bp., 1901. nov. 9.–?): karnagy, zeneszerző. Zenei tanulmányait a Zak-n végezte. 1919-ben debütált karmesterként. Karnagyként működött Pozsony, Kolozsvár, Szeged, Nagyvárad és Pécs színházaiban. Bp.-en a Városi Színház és az Erzsébetvárosi Színház alkalmazta. 1951-től 1965-ig a Miskolci Nemzeti Színház vezető karmestere volt. Meseoperettjei: *Manuk, a vadász* (1952); *Hamupipőke* (1955); *Pávaszem kisasszony* (1960). Revüje: *Aranyhegedű* (1959).

Virágh Ferenc; *Fazekas Virágh* (Szabadka, 1874. jún. 29.–?): színész. A századfordulótól az 1930-as évekig az ország jelentős vidéki társ.-ainál a komikus és az operettbuffó szerepkört töltötte be – noha tenorénekeselek készült. F.Sz. *Mujkó* (Huszka J.: Gül Baba); *Menelaosz* (Offenbach: Szép Heléna); *Pfefferkorn* (Lehár F.: Dróttostót).

Virágh Ilona (?–1973. febr. 3.): énekesnő (mezzoszoprán). 1911–1929 között az Operaház női karának tagja, 1929–30-ban ösztöndíjasa, 1930–32-ben magánénekesnője, 1933–1959 között ismét női karának tagja volt. F.Sz. *Panna* (Humperdinck: Jancsi és Juliska); *Lucia* (Mascagni: Parasztszület); *Flora* (Verdi: Traviata); *Gizella* (Erkel F.: István király).

Virágh József (Debrecen, 1947. szept. 20.–): színész. 1971-től a Fővárosi Operettszínház énekarának tagja, és ma is ennek a színháznak a művésze. A SzAk-t 1980-ban végezte el. Igazi bonvivántípus. Többször szerepelt külföldön. F.Sz. *Kukorica Jancsi* (Kacsóh P.: János vitéz); *Baracs mérmők* (Szirmai A.: Mágnás Miska); *Edvin* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Józsi* (Lehár F.: Cigányserzelem); *Falke* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Mister X* (Kálmán I.: A cirkuszhercegnő).

Virág(h) Lajos (Temesvár, ?–Temesvár, 1952): színész. Szülővárosa társ.-ában kezdte pályafutását az 1919–20-as években. 1926-tól kezdve többek között *Fekete* Mihály együttesében, majd 1949–50-ben a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban játszott. Jelentős szerepeket kapott Katajev: *Bolondos vasárnap*; Kanin-Garson: *Ocskavas nagyban*; Szigligeti E.–Móricz Zs.:

VIRÁG MIHÁLY

Csikós; Gorkij: *Vassza Zseleznova* című darabjában. 1951-ben szakított a társ.-tal, és Temesvárra ment. A következő évben öngyilkosságot követett el.

Virág Kis Ferenc (? , 1947. jún. 26.–): színész. 1971-től az Állami Dérnyé, 1972-től a Nemzeti Színház, 1979-től a Magyar Filmgyártó Vállalat, 1980-tól 1982-ig a Madách Színház tagja. Jelenleg szabadfoglalkozású színművész. Számos film epizód szerepét játszotta el. F.Sz. *Lysander* (Sh.: Szentivánéji álom); *Gestapo-riszt* (Sobol: Gettó); *Az anyós* (Kocsnya Mihály házassága).

Virágos Mihály (Hódmezővásárhely, 1918. okt. 29.–): énekes (bariton). 1941-ben debütált a Kolozsvári Nemzeti Színházban *Figaro* szerepében (Rossini: A sevilleai borbély). 1945–50-ben az Operaház, 1952-től a debreceni Csokonai Színház magánénekes. Az operairodalom csaknem valamennyi fontos bariton szerepét énekelte, legnagyobb sikerét a *Rigoletto* (Verdi) címszerepében aratta. Liszt Ferenc-díjas (1956), érdemes művész. F.Sz. *Rigoletto* (Verdi); *Luna gróf* (Verdi: A trubadúr); *René* (Verdi: Az álarcosbál).

Virányi Sándor; *Kocsis* (Bonyhád, 1885–Bp., 1923. júl. 22.): színész. Pályáját 1903-ban Temesvárott kezdte a karban. Vidéki évek után – Kassa, Szeged – 1912. szept.-től a Vigszínházban, 1914-től *Beöthy* László színházaiban, elsősorban a Magyar Színházban szerepelt. 1921-ben az Apolló Kabaréban, 1921–1923 között a Renaissance Színházban játszott. Minden szerepkört betöltött. F.Sz. *Juskievics tábornok* (Bíró L.: Hotel Imperial); *Báthly Gábor* (Harsányi Zs.: Az ögróf).

Visky András (Marosvásárhely, 1957. ápr. 13.–): író, dramaturg, szerkesztő. A középiskolát Nagyváradon végezte, az egyetemet Temesvárott a Műegyetem gépészmérnöki karán. 1981-től publikál rendszeresen színházi tárgyú írásokat. 1990-től a kolozsvári Állami Magyar Színház dramaturgia, és óraadó tanár a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színházművészeti Intézetben. 1991-től a *Korunk* c. lap szerk.-je is. 1992-től a Babeş-Bolyai Egyetemen dramaturgia szemináriumot is vezet. Szerkesztőként vagy társszerkesztőként közreműködik több színházi kiadvány megjelentetésében, valamint rendszeresen részt vesz a kolozsvári Állami Magyar Színház és az Állami Magyar Opera bemutatóinak dramaturgiai előkészítésében.

Visky Árpád (Székelyvécke, 1940. júl. 8.–Sepsiszentgyörgy, 1986. jan. 12.): színész. 1963-ban végzett a ma-

rosvásárhelyi Szengyörgyi István Színművészeti Intézetben. Az ígéretes tehetség a főiskolán felváltva játszott *Tartuffe* szerepét tanárával, Kovács Györggyel. 1963–65-ben a Marosvásárhelyi Állami Magyar, 1968–1974 között a Marosvásárhelyi Nemzeti, 1975-től 1983-ig ismét a sepsiszentgyörgyi színház művésze volt. A székyudvarhelyi Népszínházban színpadra állította Harold Pinter: *A gondnok* c. darabját. Művészi pályája során került a harsányságot – többnyire visszafogott hangon szólalt meg –, de mindig feszültséget hozott a színpadra. 1983. febr. 23-án letartóztatták. 1984. aug. 23-án szabadult, azonban ezután sem engedték színpadra. Segéd munkás volt egy gyárban. Roncsolt idegrendszere nem bírta sokáig, és öngyilkos lett. F.Sz. Polgármester (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Kurrah* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *De la Fontaine* (Sütő A.: Csillag a máglyán); *Tiborc* (Katona J.-Illyés Gy.: Bánk bán); *Tullio* (Buero-Vallejo: Az alapítvány); *Férj* (Csiky L.: A nagypapa látni akar benneteket); *Catavencu* (Caragiale: Az elveszett levél).

Visnyovszki Lajos (Topolya, 1928. jún. 22.–Topolya, 1970. szept. 29.): színész. Pályáját műkedvelőként kezdte, majd hivatásos színészként játszott az ötvenes években működő topolyai m. színház együttesében. Főleg epizód szerepekben lépett fel. F.Sz. *Kudelka Tóni* (Farkas I.: Iglódi diákok); *Toby*, *a cipész* (Dickens: Copperfield Dávid); *Georgie* (Bíró L.: Boszorkánytánc); *Cal*, *a néger szolga* (Hellmann: Kis rókák); *Házügnök* (Molnár F.: Delila).

Vitai András; *Sinkovits* (Bp., 1952. ápr. 13. –): színész. A SzAk elvégzése után 1976–77-ben a bécsi Max Reinhardt Szemináriumban tanult, és közben a Theater an der Wien gyakorlatozott tagja. 1977-ben a veszprémi Petőfi Színház szerződtette. 1980–81-ben a Pécsi Nemzeti Színházban játszott. Négy évadot a nyíregyházi Mórész Zsigmond Színházban, öt évadot a József Attila Színházban szerepelt. Közben a SzAk-n színházelmé-

letet is tanult 1988-ig. 1990 óta szabadfoglalkozású. Többször szerepelt külföldön is. F.Sz. *Macduff* (Sh.: Macbeth); *Mazeppa* (Słowacki); *Káin* (Sütő A.: Káin és Ábel).

Vitályos Ildikó (Erzsébetváros, 1935. ápr. 8. –): színésznő. 1957-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Nagyváradra szerződött, 1968-tól a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja. Könnyedség, játékoság jellemzi lírai szerepekben nyújtott alakításait. A hitelesen életre keltett drámai hősnők mellett számos ironikusan ábrázolt vigjátéki szerepet is eljátszott. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Mirandolina* (Goldoni: A fogadósné); *Lady* (Williams: Orpheusz alászáll); *Olympia* (Molnár F.): *Júlia* (Illyés Gy.: A kegyenc); *Proctorné* (Miller: A salemi boszorkányok); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Böske* (Bálint T.: A sánta angyalok utcája); *Chiripa* (Alecsandri: Két kisasszony s egy ténsasszony).

VITÁLYOS ILDIKÓ

VISKY ÁRPÁD

Vitéz László (Bp., 1949. máj. 19. –): színész. A SzAk elvégzése után egy évadot a győri Kisfaludy Színházban töltött. 1977–1980 között a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. Egy-egy évet Kecskeméten, Debrecenben játszott, majd 1982-től ismét a kecskeméti Katona József Színház művésze lett. Drámai és vj.-i fő- és mellékszerepeket egyaránt alakít. F.Sz. *Mick* (Pinter: A gondnok); *Don Quijote* (Leigh-Wasserman: La Mancha lovagja); *Dobcsinszkij* (Gogol: A revizor); *Lucifer* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Bicska Maxi* (Brecht-Weill: Koldusopera).

Vitéz Miklós (Kecskemét, 1888. szept. 21.–Bp., 1956. jún. 23.): író, színiigazgató. Bp.-en, Párizsban, Berlinben járt egyetemre. Az 1910-es évektől a *Világ*, a *Magyar Hírlap* és a *Népszava* c. lapok munkatársa volt. 1914-ben a Magyar Színház mutatta be első drámáját. 1919–20-ban a Madách Színház egyik vez.-je, 1928-tól 1931-ig az Új Színház dramaturgia volt. Filmforgatókönyveket és elbeszéléseket is írt. 1945 után a Műszaki Könyvkiadó munkatársa lett. Drámái: *Gyáva* (1914); *Akiknek egy a sorsuk* (1919); *Öregesen-rangosan* (1923); *Tiszta dolog* (1924); *B. Nagy Gergely* (1925); *Békesség* (1928); *A túlbuzgó fiatalember* (1928); *Razzia* (Révész B.-val, 1931).

Vitéz Tibor; *Welser* (Kolozsvár, 1902. aug. 13.–Bp., 1972. ápr. 29.): énekes (basszbariton) és rendező. 1927-ben debütált a Városi Színházban, majd 1932-ben

A rózsalovag (R. Strauss) *Jegyzőjeként* mutatkozott be az Operaházban. 1933–1943 között az Operaház magánénekese, 1941–44-ben a Kolozsvári Nemzeti Színház főrend.-je, 1957–59-ben az egri Gárdonyi Géza Színház rend.-je volt. Jelentős kutatásokat végzett a két világháború közötti erdélyi m. színjátszás adatfeltárásának érdekében. Közel 100 szerepet énekelt, karakterbasszus szerepkörben. F.Sz. *Hagen* (Wagner: Istenek alkonya); *Ping* (Puccini: Turandot); *Leporello* (Mozart: Don Giovanni); *Daland* (Wagner: A bolygó hollandi). **Vitéz László:** *vásári bábjáték*hős, Hanswurst és Kasperl magyarrá vált alakja. Hazánkban letelepedett német bábjátékosok honosították meg. Valószínűleg a Bach-korszakban született mint az elnyomottak furfangos képviselője. Külföldi rokonaihoz – a francia Guignolhoz, az angol Punchhoz, az orosz Petruskához és másokhoz – hasonlóan a furkósbotos, porolós, palacsintasütős verekedések mindenkor győztese. *Kemény* Henrik működése révén ma is élő hagyományként láthatjuk.

Vitéz László Bábszínház: az első művészi műkedvelő bábszínház Mo.-on. *Orbók* Loránd, *Rónai* Dénes és *Borsody-Bevilaqua* Béla kezdeményezésére jött létre 1910 k. Rónai Váci u. 17. sz. alatti fotóművészeti műtermében. Később az Iparművészeti Múzeumban, a Képzőművészeti Főiskolán, az Uránia Színházban, *Kőrösfői-Kriesch* Aladár gödöllői művészkolóniájában és arisztokrata salonokban is játszottak. Műsorukon Rédey Tivadar *Bajazzo feltámadása*, Szekeres Jenő *Amerika felfedezése* c. műve, a *Babits Mihály a legsötétebb Afrikában* c. rémdráma, Molière *Botcsinálta doktorjának* feldolgozása és a *Sumurun* c. Max Reinhardt-paródia szerepelt. A színház születésénél és előadásain a korszak irodalmi életének – elsősorban a Nyugat c. folyóirat első nemzedékének – rangos személyiségeit találjuk. A ~ az I. világháború kitöréséig működött több-kevesebb rendszerességgel. – Ir. Németh A.: Művészi bábjáték-törekvések hazánkban I. (A bábjátszás Mo.-on, 1955); Székely Gy.: Bábuk, árnyak (1972); Belitska-Scholz H.: Vásári és művészi bábjátszás Mo.-on (Tihany, 1974).

Vízi György (Bp., 1955. máj. 17. –): színész. A SzAk elvégzése után 1978-ban a Pécsi Nemzeti Színházba szerződött. 1983–89-ben a debreceni Csokonai Színház tagja volt. 1990 óta az egri Gárdonyi Géza Színházban játszik. Elsősorban vígjátéki epizód szerepeket és karakterfigurákat alakít. F.Sz. *Silvius* (Sh.: Ahogy tetszik); *Fritz* (Jacobi V.: Leányvásár); *Silvio* (Goldoni: Két úr szolgája); *Pandolfo* (Goldoni: Kávéház).

Vízvári Gyula; *Viszkidenszky* (Buda, 1841. júl. 4.–Margitliget, 1908. dec. 25.): színész, rendező. 1859-ben *Csabay* Pál társ.-ában lépett színpadra Veszprémben, majd Debrecenben. 1861. dec.-tól 1864-ig a Budai Népszínházban játszott. 1864-ben *Szilágyi* Bélához Aradra, 1865-ben Nagyváradra és Pécsre, majd Szekszárdra (1866) szerződött. 1866 őztől 1872-ig a debrecen-nagyváradai társ. vezető színésze, 1872 nyarán *Miklós* Gyula Pestre hívta, ahonnan 1873-ban *Szigligeti* Ede a Nemzeti Színházhoz szerződtette. 1905-ben nyugdíjba vonulásakor elnyerte a színház örökös tagságát. 1889-től rend. lett, és a drámaíró bizottság tagjává választották. 1893-tól a Zak-n operajátszást tanított. Tudatos, mélyenérző színész volt, komikusi adottságokkal (alacsony termet, érdes hang), így szerepeiben a kacagás mögött a tragikumot is érzékeltetni tudta. Leánya *Vízváry* Mariska, feleségei: *Krecsányi* Flóra és *Szigeti* Jolán. F.Sz. *Dandin* György (Molière); *Első sírásó* (Sh.: Hamlet); *Bolond* (Sh.: Lear király); *Zuboly* (Sh.: Szentivánéji álom); *Thersites* (Sh.: Troilus és Cressida); *Bölcs Náthán* (Lessing); *Durbincs sógor* (Gárdonyi G.: A bor); *Pry* Pál (Poole); *Nagy Jancsi* (Szigligeti E.:

A nagyapó); *Sganarelle* (Molière); *Veaucourtois* (Sardou: Agglegények); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi). – Ir. Hevesi S.: Az elnémult kvartett (1919); Csathó K.: Ilyennek láttam őket (1957).

VÍZVÁRI GYULA

Vízváriné: → *Szigeti* Jolán

Vízváry Mariska; *Viszkidenszky* (Bp., 1877. máj. 27.–Bp., 1954. jan. 9.): színésznő. Régi színészdinasztia tagja. Már gyermekként többször színpadra lépett, majd a SzAk elvégzése után 1896-ban a Nemzeti Színház szerződtette, melynek haláláig tagja volt. 1928-ban örökös tagságot kapott. Pályáját érthetetlen mellőzöttség kísérte végig. Kezdetben naivákat játszott, nem sok sikerrel,

VÍZVÁRY MARISKA

majd tragikai képességét is próbálta, de igazi tehetsége a komikai szerepekben bontakozott ki. 1935-ben a Nemzeti Színházból nyugalmába vonult, és magánszínházakban lépett fel. 1935–37-ben a Belvárosi Színházban, 1938–40-ben a Pesti és a Vígszínházban, 1942-ben az Új Magyar Színházban, 1945-ben a Budai Színházban, 1946-ban a Belvárosi, a Fővárosi Operettszínházban, majd 1947-ben a Madách Színházban. Utoljára 1949-ben a Művész Színházban játszott. Több filmben is sikerrel szerepelt. F.Sz. *Béregere* (Sardou: Odette);

Vak lány (Sudermann: Rejtett boldogság); *Kovács Margit* (Zsiros I.: Fátum); *Sotenville-né* (Molière: Dandin György); *Mártha* (Goethe: Faust); *Solnessné* (Ibsen: Solness építőmester); *Erzsébet* (Szigeti J.: Rang és mód); *Török néni* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Zsani néni* (Móricz Zs.: Nem élhettek muzsikaszó nélkül); *Vojnicka* (Csehov: Ványa bácsi); *Ernestine* (Eisemann M.: O vagy Ó?). Drámája: *Szalmaláng* (1902).

Vlahovics Edit (Bp., 1960. dec. 25.–): színésznő. A SzAk elvégzése után a szolnoki Szigligeti Színház tagja lett. 1989–1990-ben Nyíregyházán játszott. Jelenleg nincs szerződésben. Főként karakterszerepeket alakít. Több filmben és tvj.-ban szerepelt. F.Sz. *Juliska elvtársnő* (Schwajda Gy.: Ludas Matyi); *Dorka* (Baum-Schwajda Gy.: Őz, a nagy varázsló); *Viola* (Molnár F.: Úveg cipő); *Pokolra való Kitty* (Kander-Ebb: Chicago). **Vogel** Eric (Bp., 1907. jún. 22.–): díszlet- és jelmeztervező, grafikus, festő. Fényes Adolfnál és Hermann Lipótnál tanult festészetet. 1925–1927 között Bécsben az Iparművészeti Főiskolán belsőépítészeti tanulmányokat folytatott és ismerkedett a színházakkal, filmgyártással. 1927-től a Fővárosi Operettszínháznak, a Fővárosi Művész Színháznak, valamint a Magyar Színháznak készítette első nagysikerű díszlet- és jelmezterveit. 1930-tól klasszikus és új operettekhez, nagyoperettekhez, zenés szórakoztató játékokhoz hívták tervezőnek a Király Színházba és a Városi Színházba. Kapcsolatba került a kor sok szórakoztató, zenés színházi alkotóművészeivel, akikre szépségkultuszával, lendületes-vibráló szemléletével inspirálóan hatott. Gyakran készített terveket a Royal Revüszínháznak, kabaréknak, mulatóknak – Moulin Rouge, Parisien Grill – színpompás, pikáns stílusban. Munkatársa volt a *Színházi Elet* c. lapnak. 1944 után először Bukarestben élt, a *Scinteia* c. lapnak dolgozott, de operettek díszletterveit is vállalta. 1948-ban tért vissza Bp.-re. Először a Fővárosi Operettszínház tagja. A József Attila Színház, a Vidám Színpad, a Kis Színpad, a Kamara Varieté, a Fővárosi Víg Színház, a Thália Színház alapító tagjai közé tartozik. Számos vidéki színháznak, cirkuszi játékoknak, mulatóknak tervezett. Dolgozott zenés, szórakoztató tvj.-ok számára is, valamint berlini és párizsi színházaknak. Számos külföldi és hazai tárlaton vett részt rajzaival, festményeivel. 1987-ben a Vigadó Galériában rendezték meg életműkiállítását. Kiváló rajztudása, a színpad és az emberi test alapos ismerete, pikáns-ironikus szelleme eltéveszthetetlenül egyéni jelleget sugároz. F.T. Neumann: *Oroszország*; Lengyel J.: *A nagy börtön*; Zsolt B.: *Erzsébetváros*; Lajtai L.: *Sisters*; Ábrahám P.: *Viktória*; Kálmán I.: *Josephine császárnő*; Ábrahám P.: *Bál a Savoyban*; Sardou: *Váljunk el!*; Kállai I.: *Kötéltánc*; Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*. – Ir. Alpár A.: V. E. (életmű-kiállítás, katalógus, 1987).

Voggenhuber Vilma; *Szivessi* (Pest, 1845. júl. 17. – Berlin, 1888. jan. 11.): énekesnő (szoprán). Stoll Péter tanítványaként már 1860-ban a pesti német, majd 1864-ig a Nemzeti Színházban énekelt. Ezután külföldre szerződött (Prága, Köln, Bécs). *Hanvai* Vilma néven is szerepelt. 1868-tól a berlini Operaház nagy sikerű drámai és koloratúr énekesnője volt. F.Sz. *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László); *Lucrezia Borgia* (Donizetti).

Vogt Károly (Rákosszentmihály, 1947. júl. 3. – Bp., 1992. dec. 20.): színész. A SzAk elvégzése után, 1970-ben a Fővárosi Operettszínházba szerződött. 1975-től haláláig a József Attila Színház művésze volt. Drámai és vígjátéki karakterfigurákat alakított. Több filmben, tvj.-ban játszott Mo.-on és külföldön is. F.Sz. *Csongor* (Illés L.: Egy fiú és a tündér); *Proteus* (Sh.–MacDermot: Ve-

ronai fiúk); *Rózner* (Bereményi G.: Halmi); *Róth aligazgató* (Lajtai L.: Mesék az írógépről).

Voinovich Géza (Debrecen, 1877. márc. 14. – Bp., 1952. szept. 20.): irodalomtörténész, szinikritikus, író, színházigazgató. Gyulai Pál tanítványa volt a szegedi egyetemen. 1911-től 1944-ig a *Budapesti Szemle* szerk.-je és szinikritikusa volt. Cikkei nagy műveltségről és konzervatív értékszemléletről tanúskodtak. 1933–1935 között a Nemzeti Színház kormánybiztos-ig.-ja volt. A színház műsorát magas irodalmi igénytel állította össze, a repertoárt jelentős m. és világirodalmi drámák bemutatásával és felújításával bővítette ki. Több drámáját játszotta a Nemzeti Színház. 1910–1949 között a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1936-tól a Kisfaludy Társaság elnöke volt. Drámái: *Mohács* (1922); *Rákóczi* (1923); *Szívárvány* (1926); *Keresztút* (1930); *Magyar Passió* (1931); *A lidérc* (1933). Könyve: *Madách Imre és Az ember tragédiája* (1914).

VOITH ÁGI – *Alisen*
(Chaucer: *Canterbury mesék*)

Voith Ági (Bp., 1944. márc. 17.–): színésznő. 1966-tól, a SzAk elvégzésétől 1984-ig a József Attila Színház tagja volt. 1984 óta a Thália, ill. az Arizona Színházban játszott. 1993-tól szabadfoglalkozású művésznő. Alakításaira a humor jellemző, ezért elsősorban ví.-i szerepeket látható, de számos zenés darabban is jelentős sikert aratott. 1976-ban Jászai Mari-díjat kapott. F.Sz. *Stéphanie* (Barillet-Grédy: A kaktusz virága); *Az angyal* (Gyárfás M.: Kényszerleszállás); *Vica* (Németh L.: Nagy család); *Marie* (Magnier: Mona Marie mosolya); *Polly* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Erzsébet* (Schiller: Stuart Mária); *Anyu* (Vian: Mindenkit megnyúzunk).

Vókó János (Pécs, 1954. márc. 28.–): színész. A SzAk elvégzése után 1983-ban Debrecenbe szerződött. 1986-tól 1991-ig a Józsefvarosi Színház-Népszínház tagja volt. 1991 óta az egeri színház művésze. Elsősorban ví.-okban szerepel, de zenés művek főszerepeit is kitűnően alakítja. F.Sz. *Jancsó Bálint* (Huszka J.: Mária főhadnagy); *Tonin* (Ruzante: A csapodár madárka); *Florindo* (Goldoni: Két úr szolgája); *Fernand* (Hervé: Nebáncsvirág).

Volf Katalin (Bp., 1964. márc. 31.–): táncosnő. Az ÁBI-ben 1982-ben szerzett balettművész diplomát, majd egy évet töltött ösztöndíjasként a Moszkvai Balett Intézetben. 1983 óta az Operaház tagja, magántáncos.

Ragyogó klasszikus technikájú, lírai alkatú balerina. A lausanne-i balettverseny bronzérmese (1982), Liszt Ferenc-díjas (1988). F.Sz. Júlia (Seregi L.: Rómeó és Júlia); *Giselle* (Lavrovskij); *Odette-Odilia* (Messzerer: A hatyúk tava); *Sylvia* (Seregi L.); *Tutánia* (Seregi L.: A szentivánéji álom); *Auróra* (Róna V.: Csipkerózsika); *Lány* (László P.: Derby); *Kitty* (Pártay L.: Anna Karenina); *Amerika* (Kevéhazi G.: Cristoforo); *főszerepek* (László P.: Divertissement, Babaházi történet).

Volly István dr. (Pereg, 1907. jan. 27.–Bp., 1992. jún. 13.): tanár, néprajz- és zenekutató. A Zak-n 1937-ben – Kodály Zoltán tanítványaként – zeneszerzői szakon végzett. 1951-től a Fővárosi Népi Együttes ig.-jaként népzenei hagyományaink kutatója és népszerűsítője volt. A népszokások és népi játékok felhasználásával írt bábaadaptációi sikert arattak. Bábjátékosok képzésében is részt vett. Könyvei: *Népi játékok I–II–III.* (1938); *Népi leányjátékok* (1945).

Vonica Lucia (Zilah, 1930–): énekesnő (szoprán). 1955-ben végzett Kolozsvárott, a Gheorghe Dima Konzervatóriumban. Ugyanebben az évben lett a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekesnője, amelynek visszavonulásáig, 1976-ig széles repertoárral rendelkező vezető szopránja volt. Számos operett főszerepét is énekelte. Hangversenyénekesként is gyakran fellépett. F.Sz. *Violetta* (Verdi: Traviata); *Erzsébet* (Verdi: Don Carlos); *Tosca* (Puccini); *Leonora* (Verdi: A trubadúr); *Marcellina* (Beethoven: Fidelio).

Völcsey Rózsi (Árpád, 1895. dec. 15.–Bp., 1966. jan. 7.): színésznő. A SzAk-t 1914-ben végezte el. 1915-ben Miskolcon kezdte pályáját. Vidéki városokban, Győrött, Nagyváradon, 1942-ben és 1944-ben Szegeden játszott. 1945-től 1948-ig a Magyar Színház tagja volt. Ezután a Magyar Rádió társ.-ához szerződött. 1966-ban érdemes művész kitüntetést kapott. Naivákat, majd jellem szerepeket formált meg. A rádióban erőteljes humorú népi figurákat alakított. F.Sz. *Timár Liza* (Bródy S.); *Lyon Lea* (Bródy S.); *Pernelle-né* (Molière: Tartuffe); *Aase anyó* (Ibsen: Peer Gynt); *Lorenne Smith* (Saroyan: Így múlik el az életünk).

Völgyesi András (Nagyvárad, 1923–Sepsiszentgyörgy, ?): rendező, díszlettervező. Jogot tanult, majd újságíróként dolgozott. 1951–52-ben a nagyváradi színház, ezt követően a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház rend.-je és díszlettervezője, majd a hetvenes évek végétől egy ideig főrend.-je. Egyike azoknak, akik már az ötvenes évektől kezdve az igényes műsorpolitikát szorgalmazták, és a korszerű színházi nyelv sajátos változatának kialakítását jelölték ki célul. F.R. és T. Shaw: *Szent Johanna*; Sh.: *Hamlet*; Veress D.: *Négy tél*; Németh L.: *Papuchshós*; Sütő A.: *Csillag a máglyán*; Kertész Á.: *Özvegyek*; Thomas: *Szegény Dániel*.

Völgyi György (Dunaföldvár, 1828–Bp., 1893. febr. 7.): színész, színigazgató. 1847-ben lépett a színi pályára Hetényi József társulatánál. A szabadságharcban mint toborzótiszt tüntette ki magát. 1851-ben tért vissza a színészethez: Molnár György és Latabár Endre társ.-ainál volt tag. 1864-ben vállalt először igazgatást és három évtizeden át járta nagy társ.-aival az országot. 1874-ben három hétre átvette az István téri Színház igazgatását, de minden befektetett pénzt elvesztette. 1875–1878 között először a Dél-Dunántúlt, majd Észak-Magyarországot látogatta együttesével; ezután két évig az Alföldön játszott; 1886-tól az ország déli megyéit kereste fel, – Siklós, Szigetvár, Kalocsa –, 1891 elején pedig fiának, Völgyi Ödönnek adta át az igazgatást, mert súlyos betegsége megakadályozta további tevékenységét. Rendszeresen vette át műsorára a Nemzeti Színház újdonságait. Ő mutatta be Nagyváradon Szigli-

geti Ede *Vid c.* drámáját, Rákosi Jenő *A póruljárt finansz komissárius c.* komédiáját és Rajkai Friebeisz István *Miatyánk Isten c.* színművét. Sokszor léptetett fel vendégként neves fővárosi művészeket elismert színvonalú társ.-a előadásain.

M.A. 1847–48, ill. 1851–52: Hetényi József; 1852–54: Szöllősy Mihály, Szuper Károly; 1856–57: Hetényi József, Molnár György; 1858–59: Latabár Endre; 1861: Hubay Gusztáv; 1868–69: Kömives Imre. Igazgatóként: 1869–70: Baja; 1870: Esztergom, Losonc, Rimaszombat; 1870–71: Eger; 1871: Nagyvárad, Kecskemét; Esztergom, Balassagyarmat; 1871–72: Kecskemét; 1872: Rimaszombat, Losonc, Balassagyarmat; 1872–73: Kecskemét; 1873: Balassagyarmat; 1873–74: Pécs; 1874: Szentes, Komárom, Városliget, Eger; 1874–75: Siklós, Szigetvár, Kecskemét; 1875: Szigetvár, Kaposvár, Nagykanizsa; 1875–76: Baja; 1876: Paks, Esztergom; 1876–77: Kecskemét; 1877: Szentes, Eger, Szarvas; 1877–78: Eger; 1878: Rozsnyó, Esztergom, Balassagyarmat; 1878–79: Nyitra; 1879: Nagyszombat, Nyitra, Léva; 1879–80: Nyitra; 1880: Nagyszombat, Érsekújvár; 1880–81: Nyitra; 1881: Trencsén, Léva; 1881–82: Besztercebánya; 1882: Eger, Rimaszombat, Jászberény, Halas; 1882–83: Baja; 1883: Eger, Gyöngyös, Érsekújvár, Esztergom; 1883–84: Kecskemét; 1884: Nagykőrös, Nagybony; 1884–85: Hajdúböszörmény; 1885: Hajdúnánás, Büdösmihály, Hajdúnánás, Hajdúböszörmény, Nagykálló, Nyírbátor, Abrudbánya; 1886–87: Paks, Szekszárd; 1887: Siklós, Siófok, Balatonszelle, Szigetvár, Szekszárd; 1887–88: Kunszentmiklós; 1888: Kalocsa, Tata, Komárom, Pápa; 1888–89: Kiscell; 1889: Körmend; 1889–90: Tata; 1890–91: Körmend; 1891: Nemetújvár.

Völgyi József; *Orszai* (?–Kecskemét, 1917. jan. 8.): színész, igazgató. 1868 nyarán szerepelt először színpadon.

VOLF KATALIN – *Auróra*
(Csajkovszkij–Róna V.: Csipkerózsika)

Csóka Sándor társ.-ának kedvelt tenoristája, apa- és jellem-színésze lett. 1885-ben igazgatásba kezdett, s leginkább az erdélyi városokat látogatta társ.-ával. 1890-től ismét színészként működött, kisebb együttesek tagjaként. 1906-ban vonult nyugállományba. Felesége *Kocsis Eszter* színésznő volt. Fia, ifj. *O. Völgyi József* szintén színész és ig. volt. (?–Kecskemét, 1915. dec. 14.). *F.Sz. Pennás Muki* (Csepregy F.: Piros bugyelláris); *Báró Torday* ((Kneifer: Sátán leánya); *Godefrey* (Sardou: Dóra); *Delille* (Belot: A 47-ik cikk); *Godefrey* (Sardou: Dóra).

M.A. 1870–77: Csóka Sándor; 1877–80: Némethyné; 1878: Szabó Antal; 1880–81: Lászy Vilmos; 1881–82: Csóka Sándor; 1882: Nyéki János; 1882–83: Bényei István; 1883–84: Szilágyi Béla; 1884–85: Homokay László; 1890–92: Geröffy Andor; 1892–93: Gáspár Jenő; 1893–94: Beke Gyula; 1894–95: Zoltán-Kömley Gyula; 1895–97: Balogh Árpád; 1897–98: Monori Sándor; 1898: Bokody Antal; 1898–99: Báródy Károly; 1899: Bácskay Mihály; 1899–1906: Báródy Károly. Igazgatóként: 1885–86: Abrudbánya; 1886–87: Gyergyószentmiklós; 1887–88: Csíkszereda; 1888–89: Székelyudvarhely; 1889–90: Hajdúdorog.

Völgyi Nusi (Bp., 1895–?): színésznő. *Rákosi* Szidi zsiniskoláját végezte el. 1917-ben a Városi Színházban szerepelt, majd vidékre került. Pécsen, Sopronban, Szombathelyen, Kassán, majd az úpesti Blaha Lujza Színházban játszott. Férjhez ment és visszavonult. Énekszámait, ha lehetett, füttybetétekkel fűszerezte. *F.Sz. Stella* (O. Straus: Legénybúcsú); *Lola* (Mascagni: Parasztbecsület); *Gábor diák* (Huszka J.: Gül Baba).

Vörös Eszter (Kápolnásnyék, 1947. márc. 11.–): színésznő. 1973-ban végezte el a SzAk-t. 1967-től 1969-ig a veszprémi Petőfi Színház művésze. 1973-tól a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1974–1983 között a Nemzeti Színház tagja. 1983 után a Conservatoire National de Paris, 1989 után a Sorbonne színház- és filmtudományi szakának hallgatója. Mo.-on, de Franciaországban is jelentős szerepeket játszott színházban és filmen egyaránt. *F.Sz. Cordelia* (Sh.: Lear király); *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Ilma* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Apácafőnöknő* (Diderot: Az apáca – Párizs); *Alma Mahler* (Laland).

Vörös Pál (Beregszász, 1904. jan. 21.–?, 1944): rendező, díszlet- és jelmeztervező. Középiskolái végeztével hosszabb európai tanulmányutat tett. 1924-ben a Víg-színház szerződtette rendezőnek és tervezőnek. 1939-ig szinte minden bemutatóhoz ő készítette a terveket. A Víg-színházon kívül a Pesti Színház és a Royal Színház tervezője volt. 1939-től nem tervezhetett. Munkaszolgálatban halt meg. Gazdag kiállítású, pompás színhatású, látványos díszleteket készített. *F.T. Goldoni: A fogadóné*; *Géraldy: Ezüstlakodalom*; *Galsworthy: Üriemberek*; *Móricz Zs.: Uri muri*; *Hunyady S.: Feketeszáru cseresznye*; *Hauptmann: Naplemente előtt*; *Deval: Francia szobalány*. Ir. Én a komédiát lejátszom... (katalógus, 1981).

Vörösmarty Lili (Kolozsvár, 1924. máj. 10.–Bp., 1964. nov. 20.): színésznő. *Vörösmarty* Mihály családjából származott. Gyerekként került színpadra anyja és

nagyanyja nyomdokain. 1941-től 1944-ig az ország több színházában játszott, majd 1944-ben a Magyar Színház tagja lett. 1945 után vidéken, később pedig a Kis Színházban játszott. 1950-től haláláig a Magyar Rádió színésznője volt. Legfontosabb szerepe a Szabó család c. rádiósorozat *Ica* alakja. 1964-ben az Állami Bábszínház művésze lett. *F.Sz. Erzsébet* (Zawieyski: Válaszút); *Sienai Katalin* (Paoliere: A mennyei láng); *Lisette* (Marivaux: Szerelem játéka).

Vörösmarty Mihály (Pusztanyék, 1800. dec. 1.–Pest, 1855. nov. 19.): drámaíró, költő, kritikus, szakíró. 1819-től kísérletezett a drámaírással; törekvései a romantikus dráma művelésére irányultak, hogy eredeti m. műsort teremtsen. Legjelentősebb műve a *Csongor és Tünde* c. drámai költemény (1831, ösbem.: Nemzeti Színház, 1879). *Elméleti töredékek* c. tanulmánya (1837) a m. romantika átfogó dramaturgiája. A Magyar Tudós Társaság és a Nemzeti Színház drámaírói bizottságának tagja volt, részt vett a lefordítandó drámák kiválasztásában. Lefordította Shakespeare-től (több töredék mellett) a *Julius Caesart* (1839) és a *Lear királyt* (1854). Kritikusként 1837–1843 között az Athenaeum számára írt bírálatokat. – Ir. Horváth J.: V. M. drámái (1969); Kerényi F.: V. M. és a játékszin gyakorlati kérdései »Ragognak tettei«... (Székesfehérvár, 1975, és a kritikai kiadás köteteinek jegyzetei).

Vörösmarty Színház: 1874. aug. 2-án nyílt meg Székesfehérvár állandó színháza, melyet *Szkalnitzky* Antal épített. Az épület a II. világháború alatt teljesen kiégett. 1962-ben az elpusztult régi színház helyén és stílusában, de korszerű belső berendezéssel épült újjá *Spráncz* Tibor és *Hornicsék* László tervei alapján. Ekkor kapta a Vörösmarty nevet. Az államosítás előtt kerületi szintársulatok játszottak a színházban. 1962 után befogadó színház lett. *Péterffy* Attila igazgatása alatt 1983 óta stagione-rendszerben önálló produkciókat is bemutatnak. A Pelikán-udvarban kamaraszínháza is működik.

Vörösmarty Színpad: a II. világháború alatt tönkrement *Margitszigeti Szabadtéri Színpad* helyett, ill. annak részleges helyettesítésére nyílt meg 1955-ben. 1960 nyaráig működött folyamatosan színházként minden nyáron. Elsősorban könnyed hangvételű vígjátékok, zenés műsorok szerepeltek programjában. Ma kertmozi. **Vujkov** Géza (Szabadka, 1905–?, 1984): színész. Pályáját Szabadkán az 1945-ben megalakult Horvát Népszínház tagjaként kezdte, majd amikor létrejött a Magyar Népszínház, kérte áthelyezését a m. együttesbe. Jól énekelt és táncolt, ezért sokat szerepelt zenés darabokban, operettekben, de voltak prózai és főleg komikus alakításai is. Mintegy százötven szerepet játszott m. és horvát társulatnál. 1963-ban vonult nyugállományba. *F.Sz. Korláth gróf* (Szirmai A.: Mágna Miska); *Gombos gazda* (Sulhóf J.: Kidőlt a májusfa); *Kerekes Ferkó* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Vujkov József (Szabadka, 1950. okt. 12.–): színész, bábszínész. A 60-as évek végén került a szabadkai Gyermekszínházhoz, és az 1981–82-es évadig volt a társulat tagja. Szerbhorvát és m. nyelvű darabokban egyaránt játszott. *F.Sz. Sün* (Rajkin-Bánd A.: A farkatlan farkas); *Gáspár* (Fényes Sz.: Hamupipőke).

W

Wagner József (? , 1915. márc. 15.–Pécs, 1991. aug.): énekes (tenor). Zenei tanulmányait magánúton, később a Nemzeti Zenedében – Szende Ferenc, László Géza, Varga Pál, Pless László, Nádasdy Kálmán irányításával – végezte. 1950-től a Fővárosi Operettszínház tagja, 1951–54-ben a Szegedi Nemzeti, 1954–1980 között a Pécsi Nemzeti Színház magánénekeseként. F.Sz. *Pinkerton* (Puccini: Pillangókisasszony); *Cavaradossi* (Puccini: Tosca); *Don José* (Bizet: Carmen); *Hoffmann* (Offenbach: Hoffmann meséi).

Wagner Lajos (Dorog, 1952. jan. 11.–): énekes. Énektanulmányait Zádor Endre magánöbölendékeként végezte. 1972–1985 között a debreceni Kodály Kórus tagja volt. 1985-ben a debreceni Csokonai Színház magánénekeseként, ahol Erkel F.: *Bánk bán* c. operájában debütált.

Wagner-függöny: → bayreuthi függöny

Wallershausen Zsigmond (Bécs, 1888. dec. 5.–?): festő, bábművész. *Cselényi* néven is alkotott. Blattner Géza kezdeményezésére, vele és Detre Szilárdal közösen hozták létre a *Wayang játékok* c. bábéledást 1919-ben. Bár elsősorban festő volt, de végigkísérték pályáját a bábos kísérletek. 1931-ben Párizsban telepedett le, itt bekapcsolódott az *Arc-en-Ciel* bábgy. tevékenységébe, mint báb- és díszlettervező, író, fordító, bábmozgató. Részben ő készítette az 1937-es *Az ember tragédiája* előadáshoz a francia fordítást, bábokat és díszleteket. Kimagasló alkotásai 1934-ben a *Magyar legenda* c. előadáshoz készített marionettjei és mozgatható maszkja. Az *Arc-en-Ciel* tevékenységén belül a tradicionálisabb, posztavantgárd irányt képviselte enyhén stilizált, dekoratív bábuival, díszleteivel. Mint festő, grafikus, plakáttervező is jelentős alkotó.

Walter Rózsi (Bp., 1901–Bp. 1974. aug. 14.): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a Zak-n végezte, Anthes György irányításával, később Milánóban tanult. 1921-ben mutatkozott be az Operaházban a *Tosca* (Puccini) címszerepében. 1921–25-ben, 1926–32-ben, 1933–1948 között az Operaház magánénekesnője, 1942-től örökös tagja. Énekhangja elsősorban a verista operákban érvényesült. Hangverseny- és oratóriuménekesnőként is ismert volt, nagy sikert aratott Liszt Ferenc *Szt. Erzsébet legendájának* előadásában. F.Sz. *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Manon Lescaut* (Puccini); *Amelia* (Verdi: Az álarcosbál); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Vénusz* (Wagner: Tannhauser); *Turandot* (Puccini); *Salome* (R. Strauss).

Wándza Mihály; Vándza (Perecsen, 1781. okt. 12.–Miskolc, 1854): színész, színigazgató, festő, fordító. Kolozsvári tanulmányok után Bécsben a festőakadémián tanult. 1810-ban Kolozsvárott özv. Wesselényi Miklósné ingyen átadott lovardáját alakította át színházzá, amit 1810. máj. 19-én nyitott meg. 1812-ig igazgatta a város társ.-át. Vándorszínész és ig. lett Debrecenben, Nagyváradon, Aradon. 1820-tól Miskolcon festésszettel foglalkozott, de a miskolci és kassai társ.-ok számára még az 1830-as években is díszleteket festett és látványosságokat tervezett, pl. 1837-ben Kassán *Az álom, vagy a pokolnak tett eskü betöltésére rendelt borzasztó éjféli c.* darabjához. Hat színpadi művéről tudunk, közülük a *Zöld Marci* jelent meg nyomtatásban. Portrékat, történelmi tárgyú képeket és csendéleteket is készített, de ezek zömmel elpusztultak. Színészként hősi szerepeket játszott. F.Sz. *Hamlet*, *Macbeth* (Sh.); *Moór Károly* (Schiller: Haramiák); *Rinaldo Rinaldini* (Hensler). – Ir. Tóth D.: A magyar népszínmű zenei kialakulása (1930).

WALTER RÓZSI

Warga Livia (Bp., 1913. ápr. 4.–Bp., 1988. jan. 12.): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait a Fővárosi Felsőbb Zeneiskolában Jászó Margit irányításával, később Milánóban és a Zak-n Székelyhídy Ferenc növendékeként.

ként végezte. 1938-ban mutatkozott be a Városi Színházban a Hoffmann meséi (Offenbach) *Antónia* szerepében, majd még ugyanabban az évben szerződött az Operaház. 1938–40-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1940–1966 között magánénekesnője. A negyvenes-ötvenes évek kiemelkedő drámai szopránja. F.Sz. *Erzsébet* (Wagner: Tannhäuser); *Leonóra* (Verdi: A trubadúr); *Amélia* (Verdi: Az álarcosbál); *Desdemona* (Verdi: Otello); *Szulamit* (Goldmark K.: Sába királynője); *Agatha* (Weber: A bűvös vadász); *Tosca* (Puccini).

WARGA LÍVIA – *Erzsébet*
(Wagner: Tannhäuser)

Washington Mulató: zenés kávéház az Üllői úton, ahol a női zenekar miatt sokszor parázs vita tört ki. 1908-tól *Kedélyes Kabaré* néven működött.

Wegenast Róbert (Bp., 1930. máj. 6.–): díszlettervező. A bp.-i Iparművészeti Főiskola díszlettervezői szakán végezte tanulmányait, *Oláh* Gusztáv növendéke volt. 1954-ben kapta meg a diplomáját. Előbb A Magyar Néphadsereg Színházában ösztöndíjas, majd két évig az egri, három évig a kaposvári, 1961–1964 között a miskolci társ., 1954-től a József Attila Színház tervezője volt. 1972-től a televízió munkatársa. Festőiség és az új megoldások iránti érzékenység jellemzi. Rendszeresen kiállított Bp.-en, Miskolcon, Prágában. F.T. Brecht: *Allitások meg Arturo Ui!*; Anouilh: *Becket...*; Csehov: *Sirály*; Menotti: *A telefon*.

Wein Margit: → *Abrámyiné Wein* Margit

Weiner Ferenc (Bp., 1903. jún. 6.–Bp., 1971. júl. 29.): tanár, cserkészvezető. 1928-ban a sátorlajújhelyi piarista gimnáziumi cserkészcsapatában kezdett el bábjátzással foglalkozni. Nagyrészt ún. Steif-bábokkal, kisebb részben maguk készítette bábukkal játszottak német eredetű játékokat. Később Vácott, majd Tatán bábozott gimnáziumi cserkészcsapatokban. Tiltott hitoktatásért 1950-ben bebörtönözték, majd eltiltották a tanítástól és a bábjátástól.

Wekerle Mulató: (1900–1912) népszerű mulatóhely volt a Rákóczi úton. A régi kávéházat 1900-ban alakította át orfeummá *Glaser* Fülöp tulajdonos. A szokásos bohózatok mellett fellépett *Solti* Hermin, *Göndör* Aurél, *Harsányi* parasztkomikus, *Jaulus* Morini, *Szigeti* Gizi. A mulató 1912-ben bezárt, a világháborúban az épület elpusztult.

Wellmann György (Nagyvárad, 1946. ápr. 15.–): színész. A kolozsvári Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet elvégezve 1971-ben Nagyváradra szerződött.

1982-ben áttelepült Mo.-ra, és a debreceni Csokonai Színház művésze lett. 1986 óta a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban játszik. Epizód- és karakterszerepeket egyaránt alakít. Több előadóesten szerepelt. F.Sz. *Osvald* (Ibsen: Kísértetek); *Bizonyos nagyságos úr* (Szép E.: Lila ákác); *Kézdi* (Spiró Gy.: Kőszegők); *Frank Strang* (Shaffer: Equus); *Leonato* (Sh.: Sok hűhó semmiért).

Wendler Attila (Bp., 1959. okt. 7.–): énekes (tenor). 1984-től 1987-ig a Pécsi Nemzeti Színház magánénekes. 1987-től az Operaház tagja. Elsősorban olasz operák tenor főszerepeit alakítja, de a francia és német repertoár karakterszerepeiben is fellép. F.Sz. *Tamino* (Mozart: A varázsfuvola); *Albert Herring* (Britten); *Ramiro* (Rossini: Hamupipőke).

Wertheimer Elemér (Bp., 1889–New York, 1967. márc. 22.): színikazgató, színházi vállalkozó. Első színházi jellegű vállalkozása a Szerecsen (ma Paulay Ede) utca 35. sz. alatti, *Kristálypalota* nevű mulatót, ill. a helyiségben ezt felváltó *Revü Színházat* működtető *Wertheimer Orfeum Részvénytársaság* (1911–1941) volt, melyet testvéreivel (Wertheimer Lajos, Aladár, Károly) alapított. ~ 1922 dec.-e és 1925 máj.-a között az *Apolló Színpad*, 1922–1924 között a *Sziget Színpad* ig.-ja volt. 1923-ban Wertheimerék megvásárolták az *Andrássy úti Színházat*, melyet 1925 őszétől ~ igazgatott. A Paulay Ede utcai és az Andrássy úti helyiségek egyik tulajdonosaként ~ 1929-ben Marton Sándorral, Heltai Jenővel, Bródy Pállal kibérelte a *Belvárosi Színházat*, majd ugyanők 1932-ben megvették a *Magyar Színházat*, melyet 1939-ig ~ és Bródy Pál az *Andrássy úti*, ill. az *Andrássy Színházzal* együtt közösen igazgatott.

Wertheimer Mulató: zenés kávéház a Népszínház utcában. 1886-ban alapították. Műsorában éveken át lengyel zsidó társulatok léptek fel, élükön *Litmann* Pepi énekesnővel, akinek nevével később majd minden orfeum műsorán lehet találkozni.

Wesselényi Miklós, báró, id. (Zsibó, 1750. dec. 11.–Zsibó, 1809. okt. 25.): drámaíró és -fordító, mecénás, színházbírlő és -igazgató. 1795-ben az erdélyi országgyűlés által kiküldött színházi bizottság tagja. 1797-ben a bukástól mentette meg az 1792 óta működő erdélyi m. színtárs.-ot, mert kifizette adósságait. 1797–1809 között a társ. vállalkozó-ig.-ja, aki szervezett turnékkal biztosította Nagyvárad, Debrecen, Marosvásárhely, Dés, Söt Szeged és Miskolc időleges m. színházi ellátását is. 1806-ban társ.-a egy részét Mo.-ra küldte, akik 1807–1815 között Pesten játszottak. Klasszicista drámákat fordított, eredeti szomorújátékait (*Attila, a hunnuszok királya*; *Hypparchus és Hyppiás*) csak a zsibói kastélyban adták elő (1798). Az előbbi elveszett, az utóbbi kézírata az OSzK Kézirattárában található. Színházi működésének dokumentumai: *W. M. színházi levelezése* (1983); *Az erdélyi országgyűlések színházpolitikái vitái és iratai* (1990). – Ir. Kemény Zs.: *W. M.* (Pest, 1854); Trócsányi Zs.: *W. M.* (1965); Enyedi S. előszava és jegyzetei *W. M. színházi levelezéséhez*; Enyedi S.: *Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei* (Bukarest, 1972).

Widmár: → *Nádayné Widmár* Katalin

Wieber Mariann (Érsekújvár, 1938. szept. 20.–): jelmeztervező. Bp.-en a Képzőművészeti Gimnáziumban érettségizett 1957-ben, majd az Iparművészeti Főiskolán tanult, *Schäffer* Judit tanítványa volt a jelmeztanszakon, ahol 1962-ben kapta meg diplomáját. Először a televízió tervezője lett. 1962-től vendégként vidéki – Eger, Szolnok, Szeged – és fővárosi – Vigszínház, Fővárosi Operettszínház – társ.-oknál dolgozott. A nyolcvanas, kilencvenes években a Thália Színház és az Operaház tervezője. Tervezett a Szegedi Szabadtéri Játékok

száma is. 1974 óta a SzAk jelmeztörténet tanára. Az ún. modern m. jelmeztervező iskola jelentős egyénisége, festői és grafikus erőnyeket bizonyító tervek készítője. Tervei, jelmezei dinamikusak. Több hazai – Bp., Miskolc – és külföldi kiállításon szerepelt. 1989-ben érdemes művész lett. 1980-ban Balázs Béla-díjat kapott. F.T. Madách I.: *Az ember tragédiája*; Csehov: *Három nővér*, *Cseresznyés kert*; Verdi: *Otello*; Corneille: *Cid*; Offenbach: *A gerolsteini nagyhercegnő*; Lloyd Webber: *Jézus Krisztus szupersztár*; Flotow: *Márta*. – Ir. Bögel J.–Jánosa L.: *Scenographia Hungarica* (Mai magyar díszlet és jelmez, 1973); *Díszlet- és jelmeztervezés 1970–1980* (1983).

Wieder Antal (Szöny, 1904. szept. 22.–Komárom, 1964. dec. 16.): színész. 1955-től 1964-ig a komáromi Magyar Területi Színház tagja. Karakterszínészként főleg idősebb férfi figurákat alakított. F.Sz. *Miller* (Schiller: Ármány és szerelem); *Antonio* (Beaumarchais: Figaro házassága); *Kanonok* (Mikszáth K.: A különös házasság).

Wilkovits Kató (Vylok, 1919–): énekesnő (mezzoszoprán). Tanulmányait 1948-ban fejezte be a kolozsvári konzervatóriumban. 1946–48-ban a temesvári Állami Opera, 1948–1954 között a kolozsvári Állami Magyar Opera, 1954-től 1967-ig a Román Opera magán-énekesnője volt. Hangversenyénekesnőként is rendszeresen fellépett. Vendégszerepelt az egykori szocialista országokban, valamint Belgiumban és az akkori Német Szövetségi Köztársaságban. 1957-ben érdemes művész kitüntetést kapott. F.Sz. *Carmen* (Bizet); *Delila* (Saint-Saëns: Sámson és Delila); *Örzse* (Kodály Z.: Hány János).

Wilt, Maria; *Liebenthaler* (Bécs, 1833. jan. 30.–Bécs, 1891. szept. 24.): énekesnő (szoprán). Hangversenyénekesként kezdte pályafutását. 1865-ben Grazban debütált operaszínpadon. Ezután Európa több városában fellépett, Bécsben udvari és kamaranékesnő volt. Bp.-en először 1876-ban hangversenyen mutatkozott be, majd 1879-től tíz éven át az operaelőadások állandó, ünnepelt vendégművésznője. 1882-től magyarul is énekelt. 1889 febr.-jában egyik legkedvesebb szerepében, *Szilágyi Erzsébet*ként (Erkel F.: Hunyadi László) búcsúzott. Énektechnikája és hangterjedelme kivételes volt. F.Sz. *Szulamith* (Goldmark K.: Sába királynője); *Norma* (Bellini); *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni); *Melinda* (Erkel F.: Bánk bán); *Leonora* (Verdi: A trubadúr); *Aida* (Verdi); *Elsa* (Wagner: Lohengrin).

Winterfeld Sándor (Kolozsvár, 1933–): díszlettervező. Díszletfestő volt, közben 1954–60-ban művészeti középiskolát végzett, majd Bukarestben a Nicolas Grigorescu Képzőművészeti Intézetben tanult. Nagy rugalmassággal alkalmazkodik a rendezők elképzeléséhez, és jól bejátszható játéktereket alkot. Vendégként tervezett díszletet és jelmezt a Temesvári Nemzeti Színház és a temesvári Állami Német Színház előadásaihoz is. F.T. Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; Kiss L.: *Kutyavásár*; Csiki L.: *A nagypapa látni akar benneteket*; Sütő A.: *Vidám sirató egy bolyongó porszemért*.

Wirth Sári (Besztercebánya, 1897–?): színésznő. *Rákosi* Szidi zsiniiiskoláját végezte el. Szegeden (1911–1912), Debrecenben (1912–1913) és Szabadkán játszott, majd 1919-től 1923-ig a Belvárosi és az Andrássy úti Szín-

házban szerepelt. A naiva szerepkört töltötte be. F.Sz. *Noémi* (Jókai M.: Az aranyember); *Stefi* (Szomory D.: Györgyike, drága gyermek); *Dezső* (Szigligeti E.: Rózsa). **Witz Éva** (Bp., 1931. szept. 4–): jelmeztervező, grafikus. 1949–1954 között az Iparművészeti Főiskola jelmeztervező szakán tanult. 1968-ig a Jelmezkészítő és Kölcsönző Vállalatnál dolgozott, de a Pannónia Filmstúdió számára is tervezett. 1965–1972 között a József Attila Színház tervezője volt. 1970-től a televízió munkatársa lett, de dolgozott a Pesti Színház és több vidéki társ. számára is. Számos népi együttesnek volt jelmeztervezője. A népművészet dekorativitásának hatása más műfajoknak készített tervein is átsugárzik. 1986-ban Balázs Béla-díjat kapott. F.T. O'Neill: *Egy igazi úr*; Bornemisza P.–Móricz Zs.: *Magyar Elektra*.

Wlassics Gyula, báró ifj. (Bp., 1884. nov. 19.–Bp., 1962. szept. 16.): kultúrpolitikus, író. 1908-ban a Vállalás- és Közoktatásügyi Minisztérium szolgálatába lépett; a színművészeti ügyek előadója, 1913-ban a vidéki színeszet országos felügyelője lett. 1918-ban visszatért a minisztériumba. 1920-tól miniszteri tanácsosként az állami színházak kormánybiztosává, 1922-ben főig.-jává nevezték ki. 1925-től helyettes államtitkárként más területen dolgozott. 1938-ban a minisztérium államtitkáráként a Színház- és Filmművészeti Kamara miniszteri biztosa lett. Színműveket, verseket is írt. Drámái: *Füst* (1907); *Medúza* (1913). Könyvei: *Háború és színház* (1916); *A hatósági műpártolás feladatai* (1916).

Wohl Katalin (Szatmár, 1930. jan. 12.–): színésznő. 1953-ban végezte el a kolozsvári Színművészeti Akadémiát. 1953–1956 között a *Harag* György vezette nagybányai színház tagja volt. 1957 óta Izraelben él, ahol a héber nyelvű – jeruzsálemi, haifai, tel-avivi – színházakban játszott *Bat Shavá Noám* néven. A Habima színház számára színpadra alkalmazta az erdélyi származású Földes Mária *Séta c.* könyvét. Magyar nyelven önálló irodalmi esteket tartott, pl. 1977-ben Ady-műsort adott elő.

Wojticky Elvira; *Voiticzky* (?–?): színésznő. Szubrettként kezdte pályáját 1935-ben a kolozsvári Magyar Színházban, amelynek 1938-ig volt a tagja. 1938 nyarán a bukaresti Alhambra revüszínházban kapott szerződést, ahol Elvira *Voiculescu* néven lépett fel. Rövid ideig Aradon játszott, majd 1939–40-ben *Szabadkay* József társ.-ának lett a tagja. 1944 tavaszán származása miatt kizárták a Színész Kamarából. 1945–1947 között újra a kolozsvári Magyar Színház szerződtette. 1947 nyarán Kaliforniában telepedett le, és többé nem lépett színpadra. F.Sz. *Bertuska* (Ábrahám P.: 3:1 a szerelem javára); *Zacsek* (Eiseman M.: Meseáruház); *Liza* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Marcsa* (Bakonyi K.–Szirmai A.: Mágnes Miska); *Boriska* (Farkas I.: Nótás kapitány).

Wurda József (kb. 1807–1870 között): énekes (tenor). Eredeti foglalkozása takácsmester volt. Mesterlegényként Európa több országában megfordult. Bécsben, 1830-ban fedezték fel énekesi tehetségét. Először a Kärntnertheaterben, majd 1835-ben a hamburgi Operában énekelt. 1837-ben a pesti német színházban, 1842-ben a Nemzeti Színházban vendégszerepelt. Elsősorban a Bellini-operák lírai tenorszerepeiben aratta sikereit. F.Sz. *Pollione* (Bellini: Norma); *Eleázár* (Hálevy: A zsidónő).

Y

Ybl Miklós (Székesfehérvár, 1814. ápr. 6.–Bp., 1891. jan. 22.): építész. Bécsben végezte el a Polytechnikum két reáliskolai, majd négy felsőbb osztályát. Hazatérve 1831–32-ben Pollack Mihály mellett inaskodott, 1832-ben céhlegény lett és 1836-ig ugyanott működött rajzolóként. 1840-ben Pollack Mihály megbízásából a pesti Német Színház átalakításához készített terveket, ezután tanulmányokat folytatott a Münchener Képzőművészeti Akadémián, majd olaszországi tanulmányúton járt. 1841-ben hazatérve Építészeti Intézetet hozott létre Pollack Ágostonnal. Első alkotásai a keleti elemekkel tűzdelt romantikus román stílus képviselői, pl. a debreceni színház terve 1857–60. Több itáliai és nyugat-európai tanulmányút után az 1860-as években az olasz reneszánsz stílus újjáteremtésének gondolata foglalkoztatta. Fő műve a bp.-i Operaház (1875–84), amelyet festői főhomlokzata, belső terei, s főként impozáns főlépcsőháza és páholysoros nézőtere révén a korabeli európai építészet kimagasló alkotásaként tarthatunk szá-

mon. A bp.-i Operaház volt az első *Asphaleia* színpaddal felszerelt állandó színház. ~ tervezői kvalitását dicséri a színpadi kiszolgáló terek kiváló szervezése és a műfaj látványossági igényeit kielégíteni képes, az akkori legkorszerűbb épületgépészeti rendszerek alkalmazása is. Hagyatéka az Országos Levéltár Tervtárában található. – Ir. Az épülő dalszínház alaprajzai Ybl Miklóstól (Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönye, 1876); A Magyar Királyi Operaház pályaterve (1899); Ybl E.: Y. M. (1956); Ybl E.: Az Operaház (1962); A Magyar Állami Operaház (Műemléki Tudományos dokumentáció, I–III., 1979); Ybl Miklós építész 1814–1891 (kiállítási katalógus, 1991).

Young Frigyes (?–?): énekes (tenor). A Nemzeti Színházban először 1852-ben *Raoul* (Meyerbeer: Hugenoták) szerepében, az opera bem.-ján lépett fel. 1854-ig a színház szerződött tagjaként énekelt. Neve hangversenyénekesként is ismert volt. F.Sz. *Ingomár* (Doppler K.: A vadon fia, bem.).

Z

Záborszky Ilona (?-?): énekesnő (szoprán). Énektanulmányait a Zak-n *Passy Cornet* Adél és *Maleczkyné Ellinger* Jozefa irányításával végezte, később Bécsben tanult. Sikerrel vendég szerepelt Amszterdamban *Donna Anna* (Mozart: Don Giovanni) szerepében. F.Sz. *Szilágyi Erzsébet* (Erkel F.: Hunyadi László); *Az Éj királynője* (Mozart: A varázsfuvola); *Amelia* (Verdi: Az álarcosbál).

Zách János (Bp., 1909. febr. 11.–Bp., 1979. okt. 24.): színész, színházigazgató. 1933-ban végezte el az Országos Színészegyesület iskoláját, ezután kabarékban és kisebb pesti színházakban lépett fel. 1940-től Pécsre, majd Szegedre szerződött, 1945-től ismét a fővárosban játszott. 1949-től a Madách Színház, 1953-tól 1973-ig A Magyar Néphadsereg Színházának, ill. a Vigszínház tagja volt, közben 1956–57-ben a kaposvári Csiky Gergely Színházat vezette. Kiváló epizódalkításait egyszerűség, létszerűség jellemezte színpadon és filmen egyaránt. F.Sz. *Tesman* (Ibsen: Hedda Gabler); *Szilvai professzor* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Cauchon* (Shaw: Szent Johanna); *Knut Brovik* (Ibsen: Solness építőmester); *Költő* (Déry T.: Kedves Bópeer...!).

Zádor Dezső (? 1870–Berlin, 1931. ápr. 27.): énekes (bariton). Elsősorban német színpadon szerepelt, mint Wagner-énekes. 1913-tól rendszeresen vendég szerepelt a Népopera-ban, közben a drezdai udvari színház állandó tagja volt. 1918–19-ben az Operaház ig.-ja és főrend.-je. Később a charlottenburgi Städtische Oper tagja. F.R. Bartók B.: *A kékszakállú herceg vára*.

Zádor Gyöngyi; *Czimmermann* (Bp., 1920–Bp., 1941. nov. 14.): színésznő. A SzAk-t 1938-ban végezte. 1938–1941 között a Nemzeti Színház tagja volt. Tragikus halála véget vetett induló karrierjének. Kisebb szerepekben bizonyította tehetségét. F.Sz. *Ella* (Herczeg F.: A Gyurkovics lányok); *Rozika* (Zilahy L.: Süt a nap); *Smeraldina* (Goldoni: Két úr szolgálja).

Zádor Zoltán; *Balla* (Pest, 1835. máj. 3.–Nagyenyed, 1882. dec. 24.): színész, rendező, művezető, műfordító. Jómódú szülők gyermekeként iratkozott be a pesti egyetem orvosi karára. Tanulmányait félbehagyva 1858-ban Molnár György szintárs.-ába lépett. Ezután a vidéki színpadok legismertebb ig.-inál, *Latabár* Endre, *Szabó* József, *Philippovits* István együtteseiben játszott. Tagja volt Molnár György budai Népszínházának, majd két éven át a pesti Népszínháznak is. 1877-től haláláig *Sztupa* Andor erdélyi állomáshelyein lépett fel. Bár elsősorban népszerű operett-buffó volt, sikerrel játszotta a tragédiák karakterszerepeit is. Mint rend., elsősorban vígjátéko-

kat, operetteket, népszínműveket állított színpadra. F.Sz. *Doge* (Sh.: Othello); *Polonius* (Sh.: Hamlet); *Cromwell* (Jókai M.: Milton); *Kancsukoff* (Souppé: Fatimica); *Frick és Prospe* (Offenbach: Párizsi élet); *Dáma Náci* (Tóth E.: A kintornás család); *Ludas Matyi* (Balogh István). F.R. Csepreghy F.: *A piros bugyellár, Sár-ga csikó*; Lecocq: *Angot asszony leánya*. Több szindarabot fordított német nyelvből, pl. Kotzebue: *Fips, a híres nőszabó*, Morländer: *Színházi furcsaságok*, Grange: *A fecske* c. darabjait.

M.A. 1858–60: Molnár György; 1860–61: Latabár Endre; 1861–62: Budai Népszínház; 1862–63: Szabó-Philippovits István, Molnár György; 1864–65: Latabár Endre; 1865–67: Szigeti Imre; 1867–68: Erdélyi-Szigeti Imre; 1868: Fehérváry Antal; 1868–69: Egressy Ákos; 1871: Váradi Antal; 1871–72: Takács Ádám; 1872–73: Bokody Antal; 1873–74: Lászy Vilmos; 1874–75: Follius János; 1875–77: Pesti Népszínház; 1877-től haláláig Sztupa Andor.

ZÁCH JÁNOS – *Genom, ideg orvos*
(Pirandello: IV. Henrik)

Zádorvölgyi László (Bp., 1963. aug. 29. –): táncos. 1982-ben végzett az ÁBI balettművész tagozatán. 1983 óta a Győri Balett tagja, lírai szerepek hiteles tol-

mácsolója. F.Sz. *Harmadszülött fiú* (Markó I.: A szarvassá változott fiak); *Diák* (Markó I.: Bulgakov és a többiek); *Louis* (Markó I.: Párizs gyermekei); *Fiú* (Markó I.: La Madre).

Zágon Gyula (Kaposszeccskő, 1904. júl. 26.–Bp., 1990. nov. 27.): rajztanár, képzőművész, bábjátékos. 1946-ban Szigetvárott, mint iskolai nevelő bábcsoportot szervezett. Saját készítésű – papírmasé fejű, kesztyűs és vajang technikájú – bábokkal játszottak. 1951-ben Pécssett megszervezte a későbbi „Bóbita” elődjét, amelyet tíz éven át sikeresen vezetett. Bábjai, festményei és szobrai országsszerte kiállításokon szerepeltek.

Zágon István (Tiszaszöllös, 1893. okt. 30. Bp., 1975. jan. 10.): író, újságíró, dramaturg, műfordító. Műegyetemet végzett. 1919-ben az Andrássy úti Színházban mutatkozott be jeleneteivel, dalaival, s csakhamar népszerű kabarészerző lett. 1920–1923 között az Andrássy úti Színház dramaturgja volt. 1925–1940 között a fővárosi színházak játszották színműveit. 1928–1933 között a Nemzeti Újság, később a Pesti Hírlap munkatársaként szinkritikákat is írt. A Vígsházban dramaturgi munkát végzett (1938–39, 1940–41, 1945–47). Több operett, zenés játék szövegét és verseit írta. F.M. *Marika* (1925); *Dzsimbi* (1932); *Feltételes megállóhely* (1936); *XIV. René* (Harsányi Zs.-tal, zene: Eisemann M., 1940); *Fekete Péter* (Somogyi Gy.-val, zene: Eisemann M.; 1943); *Kis Katalin* (Bíró L.-sal, zene: Horváth J., 1947). Fordításai: *Conners: Fruska* (1930); *Coward: A márkine* (1939); *Molnár F.: A császár* (1946).

Zágoni Zsolt (Bp., 1952. dec. 24.–): színész. A SzAk elvégzése után 1980-ban a Budapesti Gyermekszínházhoz szerződött. 1981-től a Pécsi Nemzeti Színház, 1982-től a Szegedi Nemzeti Színház, 1984–1986 között a győri Kisfaludy Színház művésze volt. 1987 óta szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Lilomfi* (Szigligeti E.); *Claudio* (Sh.: Sok hűhó semmiért); *Csató fogalmazó* (Molnár F.: A doktor úr); *Feri* (Szántó P.: Agrárjárók).

Zajonghy Elemér; *Brummer v. Rummel* (Mohács, 1845. dec. 28.–Nagykikinda, 1899. márc. 6.): tenorista, rendező, igazgató. Vagyonos kereskedő család sarja. 1866 tavaszán Szigeti Imrénél lépett először színpadra, valószínűleg Szekszárdon. Hamar a vidék egyik legjobb operett-, operatenoristája, bonvivánja lett. 1871 őszén már a vidék legjobb társ.-ában szerepelt, Kolozsváron. Előtte *Latabár* Endrénél is működött. 1876. márc.-ban szerződött a Nemzeti Színház, hol 1880-ban rend. lett. Kitűnően állta meg a helyét a könnyebb operákban, de a legnagyobb sikereit mégis az operettekben, Offenbach műveiben érte el, pl.: *A kékszakállú herceg* (címszerep); *Falsacoppa*, a banditák kapitánya (A banditák); *Paris* (Szép Helena); *Patroklos* (Dunan apó). 1880-ban visszatért a nagyobb sikereket biztosító vidéki színpadokhoz, ahol mindenütt kitüntető örömmel fogadták. 1890-ban az igazgatással is megpróbálkozott, de egy évad után kénytelen volt befejezni a társulatvezetést, sőt a következő évadban nem is lépett színpadra. 1895 ősztől betegsége egyre többet meggátolta munkájában, s 1898-ban végleg vissza kellett vonulnia. 1899-ben váratlanul, fiatalon halt meg. F.Sz. *Simon* (Millöcker: Koldusdiák); *Faust* (Gounod); *Alfred* (Verdi: Traviata). Első felesége *Lucsák* Jozefin, a második *Pethő* Zsuzsanna (Debrecen, 1856. márc. 3.–?), aki 1872-től 1909-ig működött a pályán. Fia, *Zajongi Komjáti* Elemér (1870 k.–Bp., 1937. jan. 8.) szintén színész volt, aki több évet Kolozsváron működött.

M. A. 1866–67: Pécs; 1867–70: Kassa; 1870–71: Arad; 1871–73: Kolozsvár; 1873–74: Kassa; 1874–76: Kolozsvár; 1876–80: Nemzeti Színház; 1880–81: Kolozs-

vár; 1881–82: Szabadka; 1882–83: Szeged, majd Temesvár, Nagyvárad; 1883–85: Szabadka, ill. Zombor; 1885–86: Szabadka; 1887–89: Temesvár–Pozsonyi társ.; 1889–90: Nyitra; 1892–93: Szatmár; 1893–94: Nagybecskerek, Lugos, Pancsova, Fehértemplom; 1894–95: Deák Péter; 1897: Baranyai Mihály; 1897–98: Peterdy Sándor.

Zakar Eliza: → *Berzevicziné Ernyes* Eliza

Zala Karola (Nagyvárad, 1879–Bp., 1970. jan. 13.): színésznő. A SzAk-t 1907-ben végezte el. 1907-től 1932-ig a Magyar, 1932–33-ban a Kamara Színház, 1933–34-ben és 1943–44-ben a Fővárosi Operettszínház, 1934–1936 között a Royal, 1939–40-ben, ill. 1945-től 1949-ig a Nemzeti Színház tagja volt. Szerepelt a Belvárosi (1927), a Városi (1928–29; 1936–1937), a Király (1932), a Vig (1933–1938), a Magyar (1938) és a Madách Színházban (1941) is. 1941–1944 között nyaranta fellépett az Erzsébetvárosi Színház operettjeiben. Próza és énekes karakterszerepekben foglalkoztatták. Filmen is játszott. F.Sz. *Lina* (Molnár F.: Olympia); *Gertrud* (Sh.: Hamlet); *Kelemenné* (Boross E.: Forgószél); *Veronika* (Erdélyi M.: Becskereki menyecske). **Zala** Márk (Nagykanizsa, 1949. jan. 27.–Bp., 1985. nov. 16.): színész. A SzAk elvégzése után 1971-ben a 25. Színházban kezdte pályáját, 1978-tól a Népszínház, 1981-től a győri Kisfaludy, 1982-től haláláig a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. F.Sz. *Sancho Pansa* (Gyurko L.: A büsképű lovag); *Sebastian*, *Malvolio*, *Nemes Böffen Tóbiás* (Sh.: Vízkereszt); *Torkos* (Molière–Simai K.–Örkény I.: Zsugori uram); *Mercurius* (Hacks: Amphitryon).

Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház: Zalaegerszeg állandó színháza 1982-ben előévaddal kezdte meg működését a városi Művelődési Központban. Jelenleg ez az épület ad otthont kamaraszínházunknak is. Az 1962-ben épült Megyei Művelődési Központ átépítése után végleges otthonába költözött a társ. 1983. okt. 11-én ünnepélyes előadással, Madách Imre *Az ember tragédiája* c. művével nyitottak. Az első ig. *Varga* Zoltán és a műv.-i vez. *Ruszt* József irányításával, újszerű, kísérletező színházzal gyarapodott színházművészetünk. 1984-től *Ruszt* József, 1987 óta *Halasi* Imre az együttes ig.-főrend.-je. *Ruszt* József kezdeményezésére „beavatott színház”-at szerveztek, melynek keretében a m.- és világirodalom klasszikusait ismertetik meg az ifjúsággal.

Zalai Lidia (Bp., 1958. nov. 20.–): énekesnő. 1973–77-ben a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában *Szeszler* Tibornál tanult oboázni, majd mint zeneiskolai tanár működött. 1986-ban a Népszínház operatárs.-ában kezdte énekesi pályafutását. Európa több országában vendégszerepelt.

Zalai Kamaratáncfesztivál: kétévenként megrendezett *koreográfiai verseny*, amelyet Zalaegerszeg és Zala megye Tanácsa 1965-ben alapított a m. amatőr néptáncgyűttesek számára. Nevének megfelelően – és szemben a szolnoki néptáncfesztivállal – ez a verseny szigorúan limitált előadói létszámot ír elő – egynemű kar 5 fő, kétnemű 6 fő –, együttesenként 15–20 perc műsoridővel. A létszám megkötése tágtítja a résztvevők körét – alkalmanként 15–20 egy. szerepel a ~on – egyben erősen befolyásolja a táncok színpadi megformálását. Eleve nincs mód a megszokott, nagyformátumú dekoratív alakzatok alkalmazására, s a koreográfusokat a verseny koncentráltabb táncdramaturgiára, szerkesztésre, frissebb szemléletű színpadi térhasználatra ösztönzi. Formanyelv tekintetében a ~ is vallja a néptáncalakpókból való kiindulás szükségét, de a bemutatott művek mozdulatvilága hasonló balanszjátékot tükröz a hagyomány és az újítás között, mint a szolnoki versenyek tán-

cai, bár Zalaban gyakrabban megjelentek a folklórtól távolodó szemléletű kompozíciók. A versenyen – amely az új koreográfusi elképzelések fóruma kíván lenni – az évek során számos táncalkotó szerzett nevet, országos elismerést.

Zalai Szalay László (Kiskörös, 1879. nov. 26.–Bp., 1944. febr. 15.): író, szerkesztő. Kecskeméten jogot hallgatott, majd újságíró lett, s megalapította a *Kecskeméti Hírlapot*. Bp.-en a *Magyar Hírlap*, a *Világ*, a *Magyar Nemzet* munkatársa, 1938-tól 1944-ig a *Sztár* c. hetilap szerk.-tulajdonosa volt. Két színdarabját sikerrel játszották. Drámái: *A kovács* (1932); *Szuha* (1932). Kéziratban: *Pitypang kisasszony*; *Rachel*; *Vendégek a tanyán*; *Új csillag az égen*. Librettója: Buday D.: *Farsangi esküvő* (1939).

Zalányi Gyula (Szabéd, 1950. dec. 9.–): színész. 1973-ban végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. 1973–1977 között a nagyváradi Állami Színház tagja volt, majd átszerveződött a Marosvásárhelyi Nemzeti Színházhoz. 1979-től – színházi feladatai mellett – óraadó tanár a Színművészeti Intézetben. 1988 őszén áttelepült Mo.-ra és a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházhoz szerződött. Fizikai adottságai lírai és hősi szerepekre predesztinálják. Alakításait lendület, behízelgő modor és könnyed játékoság jellemzi. F.Sz. *Catawengu* (Caragiale: Az elveszett levél); *Edgar Wibeau* (Plenzdorf: Az ifjú W. újabb szenvedései); *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Rodolph* (Miller: Pillantás a hidról); *Posa márkai* (Schiller: Don Carlos); *Pavel Oboljanyikov* (Bulgakov: A divatszalon titka).

Zalavári Béla (Bp., 1955. dec. 28.–): színész. A 25. Színház és a Népszínház stúdiósaként kezdte pályáját. 1979-től 1990-ig a Népszínház színésze, jelenleg szabadfoglalkozású színművész. F.Sz. *Róbert* (Wedekind: A tavasz ébredése); *Szellemfi* (Szigligeti E.: Liliomfi); *Kendy Gyuri* (Hunyady S.: Júliusi éjszaka); *Lippai Géza* (Csurka I.: Házmestersírató); *Sándor* (Békés J.: Sándor, József, Benedek).

Zámbó Lilla (? , 1966. febr. 21.–): színésznő. 1984-ben a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházhoz szerződött. 1988-tól a Szegedi Nemzeti Színház, 1991 óta a Független Színpad tagja. F.Sz. *Egy ifjú hölgy*, *A két nővér*, *Watzmann* (Brecht: Baal); *Erzsébet* (Háy Gy.: Mohács); *Pernelle asszony* (Molière: Tartuffe).

Zátori László (Cegléd, 1922. ápr. 20.–): színész. A SzAk elvégzése után 1944-ben a Székelyföldi Színház, majd a Pécsi Nemzeti Színház tagja lett. 1950-től előbb az Ifjúsági, majd az Állami Faluszínház, 1955-től a József Attila, 1975-től 1981-ig, nyugalmába vonulásaig a Szegedi Nemzeti Színház művésze. Főleg karakter- és epizód szerepekben tűnt ki. F.Sz. *Nano* (Jonson: Volpone); *Orvos* (Bródy S.: A dada); *Mixi gróf* (Szirmai A.: Mágnás Miska);

Zana József (Újpest, 1938. dec. 20.–): színész. *Rózsáhegyi* Kálmán színiiskoláját 1959-ben végezte el. 1959-től a Petőfi, az Állami Déryné és a Békés Megyei Jókai Színház tagja volt. 1967-től a Vidám Színpadon játszik. Elegáns, jómozgású színész. Prózái és zenés vígjátékai alakjainak avatott tolmácsolója, aki otthonos a kabaré világában is. F.Sz. *Liliomfi* (Szigligeti E.); *Petruccio* (Sh.: A makrancos hölgy); *Jimmy* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Néger geológus* (Saidy-Harburg-Lane: Szívárványvölgy); *Georges* (Campaux: Csöngették, Madame).

záporberendezés: a színpad fölött végighúzóódó csőhálózat, melyből tűzveszély esetén rövid idő alatt az egész színpadot elárasztó vízmennyiség záporoztatható. Biztonsági funkciója mellett megfelelő megvilágítással színpadi eső (*esőgép*) hatáselektromosként is alkalmazzák. –

A tűzbiztonsági berendezés éves ellenőrzését, melyre általában évad végén kerül sor – s amit régebben nyilvánosan rendeztek meg – *záporpróbának* nevezik.

záporpróba: → *záporberendezés*

Zarnóczai Gizella (Bp., 1954. jan. 17.–): táncosnő. Balettművészi diplomáját 1972-ben kapta meg az ÁBI-ben. 1972–1984 között a Pécsi Balett tagja, magántáncos. 1985–86-ban a Győri Balett tagja volt, majd egy évadot a Rock Színházban töltött. 1987 óta a Szegedi Balett vezető magántáncosa. Itt teljesedett ki előadói pályája, mert kiváló felkészültségéhez és erős drámai karakteréhez méltó feladatokat kapott. Számos új táncművet inspirált. Harangozó Gyula-díjas (1992). F.Sz. *főszerep* (Eck I.: Requiem); *Szólo* (Tóth S.: Öt tétel cimbalomra); *Zaréma* (Tóth S.: A bahcsiszeráji szökökút); *Mária* (Tóth S.: Diótörő); *Beatrice* (Krámer Gy.: Buon Giorno, Signore); *Táncosnő* (Smok: Beugrás); *Medúza* (Imre Z.: Alvilági játékok); *főszerep* (Imre Z.: Stabat Mater, A démon); *főszerep* (Uotinen: Az álom mögött), *főszerep* (Bozsik J.: Kis női szalon).

zártzsell: → *nézőtér*

Zátony Kálmán (Bp., 1886. márc. 3.–Bp., 1957. nov. 6.): színész. A SzAk-t 1907-ben végezte el, s *Krecsányi Ignác* társ.-ához szerződött. Ezután Pozsonyban (1909–1910), Miskolcon (1910–1911), Szegeden (1911–1912) játszott. 1912-től a Víg színház tagja volt. Az I. világháborúban hadifogságba került. Krasznajarszkban *Földényi* Lászlóval a m. hadifoglyokból társ.-ot alakított. 1920–1923 között a Víg színházban játszott. Ezután Berlinben filmezett. 1925–1928 között a Magyar Színház, 1928–29-ben a Víg színház tagja volt. 1930-tól nem volt szerződése, a Vig és a Pesti Színházban, az Új Színházban kapott egy-egy szerepet. Szívesen meghívták operettekhez: Városi Színház (1921), Fővárosi Operettszínház (1925), Királyi Színház (1929, 1933), Royal Színház (1936). 1940–44 között csak az OMIKE Művészakció előadásain léphetett fel. 1945-től 1949-ig ismét a Vig Színház tagja volt. 1951-ben a Fővárosi Vig Színházban és a Fővárosi Operettszínházban kapott feladatot. Jellem- majd epizód szerepeket alakított. F.Sz. *Pázmán Sándor* (Heltai J.: A tündérlaki lányok); *Ungern gróf* (Neumann: Oroszország); *Kotracsok gróf* (Nagypál B.: Pista néni); *Főújszár* (Marsak: Tizenkét hónap).

Závodszyk Teréz: → *Komjárhyné Závodszyk Teréz*

Závodszyk Zoltán (Bátorkeszi, 1892. júl. 18.–Bp., 1976. okt. 8.): énekes (tenor). Énektanulmányait *Anthes* György, az európai híró Wagner-tenor irányításával végezte. 1920-ban szerződött az Operaház. 1920–21-ben az Operaház ösztöndíjasa, 1921–1948 között magánénekes, 1943-ban az Operaház örökös tagja lett. A Zak és a bécsi konzervatórium tanára volt. Zeneműfordítói tevékenysége is jelentős, számos operat és több mint 600 dalt ültetett át magyarra. Elsősorban Wagner-zenedrámák hőstén szerepeiben nyújtott emlékezetes alakítás. Nagy vívőerejű, kiegyenlített hangját idős koráig megőrizte. Hetvenesztendősen mint *Stolzinger Walter* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok) aratott kiemelkedő sikert. Dalesteket még a hetvenes évek elején is adott. F.Sz. *Erik* (Wagner: A bolygó hollandi); *Tannhäuser* (Wagner); *Lohengrin* (Wagner); *Trisztán* (Wagner: Trisztán és Izolda); *Walter von Stolzing* (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok); *Siegfried* (Wagner: A walkür); *Pedro* (D'Albert: Hegyek alján); *Galicin herceg* (Borogyin: Igor herceg).

Závory Andrea (Bp., 1953. máj. 13.–): színésznő, előadóművész. 1977-ben a 25. Színház stúdiósaként kezdte pályáját, majd a Várszínház, 1981-től a nyíregyházi Móróc Zsigmond, 1983-tól a kecskeméti Katona József Színház tagja volt. 1986-tól a Népszínház mű-

vésznője, 1987 óta szabadfoglalkozású. F.Sz. *Peacockné* (Brecht-Weill: Koldusopera); *Zsuzsi* (Beaumarchais: Figaro házassága). Előadástjei: *Alice Csodaországban*; *Tüzes seb vagyok* (Ady-est); *Összeszugarodik a táj* (erdélyi költészet).

Zborovszky Andrea (Kaposvár, 1967. szept. 22.–): színésznő. 1987-ben *Gör Nagy* Mária szinitanodájának elvégzése után a Népszínházhoz szerződött. 1988 óta a Miskolci Nemzeti Színház tagja. F.Sz.: *Örkényi Piroška* (Csiky G.: A nagymama); *Lady Macbeth* (Sh.: Macbeth); *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy); *Desdemona* (Sh.: Othello) *Maya* (Fényes Sz.).

Zeke Edit (Bp., 1960. ápr. 1.–): diszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képzőművészeti és Iparművészeti Szakközépiskolában érettségizett, majd a moszkvai Szurikov Képzőművészeti Akadémia diszlet- és jelmeztervező szakán tanult. Diplomáját a bp.-i Iparművészeti Főiskolán szerezte 1984-ben. 1984–1989 között a kecskeméti Katona József Színháznál volt tervező, de több vidéki társ.-nak is dolgozott. Festőiség és plaszticitás egyaránt jellemzi alkotásait. F.T. Ghelderode: *A titok kapujában*; Wilde: *Bunbury*; Bock: *Hegedűs a háztetőn*. **Zempléni** Mária (Bp., 1949. febr. 21.–): énekesnő (szoprán). 1968–1975 között a Zak-n dr. Sipos Jenő növendéke volt. 1975-ben az Operaház magánénekeke lett. Kezdetben elsősorban szubrett szerepek derűs, finom alakításaival tűnt ki. Szerepformálási készsége elegáns színpadi megjelenéssel párosul. Dal- és oratóriuménekesként is gyakran szerepel, Haydn- és Vivaldi-hangversenyek rendszeres közreműködője. Több kortárs m. opera főszerepét énekelte. (Durkó Zs.: *Mózes*, Balassa S.: *Az ajtón kívül*). Európa számos nagyvárosában szerepelt nagy sikerrel. 1987-ben Liszt Ferenc-díjat kapott. F.Sz. *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Margit* (Gounod: Faust); *Mimi*, *Musette* (Puccini: Bohémélet); *Micaela* (Bizet: Carmen); *Cherubin* (Mozart: Figaro házassága); *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Salome* (R. Strauss).

ZÁVODSZKY ZOLTÁN

Zendi Gyula; *Polányi* (?–1883. ?): színész. 1865. márc.-ban lépett először színpadra. Az 1870-es évek elején a vidéki városokban kedvelt volt mint társalgási és lírai szerelmes színész; volt titkár, rendező és ügyelő is. Utolsó szerződése 1883. jún.-ban Orosházán Geröffy Andor társ.-ához kötötte. Felesége *Bencsey* Laura (?–?), hősnők és anyaszerepek kedvelt alakítója volt. M.A. 1869–70: Pécs; 1870: Károlyi Lajos; 1870–72: Szatmár; 1872: Homokay Gusztáv; 1872–73: Győr; 1873–74: Pápa, Komárom, Győr, Ungvár; 1878: ifj. Károlyi; 1880: Hubay Gusztáv.

zene dráma: → *opera*

zeneigazgató: egy város vagy intézmény legmagasabb beosztású, az adott városban, illetve intézményben történő zenei tevékenységért felelős muzsikusa. A 19. sz. óta az intézményi zenei vezető hangsúlyosabb elnevezése *főzeneigazgató*.

zenekar: hangszeres együttes, amelyben a szólamok egy részét szólistikusan, más részét csoportosan szólaltatják meg. Színházi előadásokon kiegészítő-kísérő funkciót tölt be. Rendszerint a számára kijelölt, biztosított, a színpad előtti süllyesztett térben helyezik el (orchestra), bár néha magán a színpadon is helyet foglalhat. Összetétele az előadott darab igényei, ill. az együttes lehetőségei szerint a szimfonikus jellegtől a kamaraméretig terjedhet. Az utóbbi időben, pl. rock-előadásokon, a zenekari hangot elektro-akusztikai eszközökkel közvetítik, fokozzák, sőt pótolják.

zenekari árok: a színpad és a nézőtér között elhelyezkedő, a zenekar elhelyezésére szolgáló helyiség. Kb. egyharmada az *előszínpad* alá nyúlik. Itt a kívánatos belmagasság min. 2,1 m. A színpadtechnika fejlődése lehetővé teszi a ~ban olyan emelőpódiumok alkalmazását, amelyek a padozatot egyben vagy több részletben a színpadszintig fel tudják emelni. Ez különösen több tagozatú színháznál előnyös, mert az előszínpad változatos kihasználását teszi lehetővé.

zenés játék: 1. tágabb értelemben olyan zenés *színjátéktípus*, amelyben a cselekmény kibontakoztatásában a zene aránya a prózáénál kisebb. A muzsika – hangszeres v. vokális; szóló, ill. együttes – *betétszerű*, nem viszi előre a színjáték cselekményét. A zenés részek növekvő arányának sorrendjében lehet pl. *népszínmű*, zenés vígjáték, zenés *bohózat*, *blüett*, *daljáték*, *operett*; 2. szűkebb értelemben könnyed, zenés színjátéktípus: zenés vígjáték v. *bohózat*. – Ir. Székely Gy.: Zenés színpad – vidám játék (1961).

Zengő Ágnes (Pécs, 1966. ápr. 12.–): bábszínész. 1986-ban végezte el a Bábstúdiót, azóta a pécsi Bóbita Bábszínház művésze. Naíva és karakterszerepeket egyaránt játszik. F.Sz. *Dani kacsá* (Csukás I.: Ágacska); *Szepe* (Kästner: Május 35.); *Zsuzsa* (Bánky G.: Álomútvészto).

Zentai Anna (Bp., 1924. jún. 29.–): színésznő. A SzAk elvégzése után a Szegedi Nemzeti Színház művésznője lett, ahol prózai szerepeket, operettet és operát is játszott. 1950-től 1979-ig a Fővárosi Operettszínház tagja volt. Azóta szabadfoglalkozású művésznő. Sugárzó életerővel állítja színpadra mozgékony, derűs figuráit. Magával ragadó lendülettel, egészséges humorral arat sikert, amelyet természetes színészi képességeinek is köszönhet. Kiváló szubrett, ill. naíva-primadonna, rendszeresen vendégszerepelt az Operaházban és külföldön. Jászai Mari-díjas (1957), érdemes művész (1968). F.Sz. *Emily* (Wilder: A mi kis városunk); *Rosina* (Rossini: A szevillai borbély); *Cherubin* (Mozart: Figaro házassága); *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Éduska* (Farkas F.: Csinom Palkó); *Mi* (Lehár F.: A mosoly országa); *Stázi*, *Cecília* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő).

ZENTAI ANNA – Cecilia
(Kálmán I.: *A csárdáskirálynő*)

Zentay Ferenc; *Szakai* (Rákospalota, 1917. ápr. 6.–): színész. A SzAk-n 1941-ben végzett. 1942-ben a Nemzeti Színház ösztöndíjasa, 1946–49-ben a Fővárosi Operett, 1949–1952 között a Szegedi Nemzeti, 1952–54-ben a Fővárosi Vig Színház tagja volt. 1954-ben a Vidám Színpadhoz szerződött, amelynek azóta is tagja. Elsősorban prózai és zenés játékok karakterszerepeit alakítja. Játékát az elegancia és az izléses karikírozókészség jellemzi. F.Sz. *Mortimer* (Schiller: Stuart Mária); *Achilles* (Offenbach: Szép Heléna); *Elnök* (Rejtő J.: Aki mer, az nyer); *de Charamande* (Flers–Caillavet: Egy király Párizsban).

Zenthe Ferenc (Salgótarján, 1920. ápr. 24.): színész. A háború miatt a SzAk-t 1942-ben abbahagyta. 1945-ben Pécsre szerződött, 1946-tól a győri Kisfaludy, 1949-től a debreceni Csokonai Színház tagja lett. 1952 óta a Madách Színház művésze. Atmoszférateremtő képessége, humora jellemsszerepekben kiválóan érvényesül. Számos filmben és tvj.-ban nyújtott sikeres alakítást. Jászai Mari-díjas (1954, 1968), érdemes (1975) és kiváló művész (1989). F.Sz. *Zuboly*, *Puck* (Sh.: Szentivánéji álom); *Scapin* (Molière: Scapin furfangjai); *Virág úr* (Tamási A.: Csalóka szívárvány); *Tuskó* (Sh.: Szeget szeggel); *Geoffrey* (Harwood: Az öltöztető); *Warrington* (Bond: Lear); *Jákob* (Lloyd Webber: József és a színes, szélesvásznú álomkabát); *Juhász* (Sh.: Téli rege).

Zerkovitz Béla (Szeged, 1881. júl. 11.–Bp., 1948. okt. 23.): zeneszerző, színházi igazgató. Építészmérnöki diplomát szerzett, s emellett kezdett szövegírással, zeneszerzéssel is foglalkozni. Dalait a századfordulón orfeumokban, majd 1907-től a Bonbonnière Kabaréban, a Modern Színpad Kabaréban énekelték. 1918-tól megszakítással másfél évtizeden át a Royal Orfeum ig.-ja volt. Nagy és megérdemelt sikereit operettjei szerezték számára, amelyek százas száriákat értek el, meghódították a bécsi zenés színpadokat is, és sokszor kerültek felújításra. F.M. *Aranyeső* (1913); *Die Wundermühle* (Wien, Theater in der Josephstadt, 1914); *Aranyfácán* (1917); *Csökos asszony* (1921); *Muzsikusz Ferkó* (1926); *A legkisebbik Horváth-lány* (1927); *Hulló falevél* (1936).

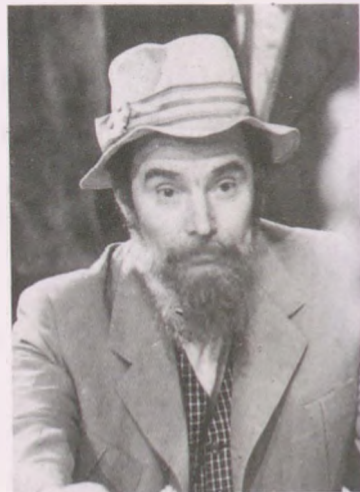
Zichy Géza, gr. (Sztára, 1849. júl. 23.–Bp., 1924. jan. 14.): zeneszerző, színműíró. *Liszt* Ferenc tanítványa, európai hírű zongoravirtuóz, 1875–1918 között a Nemzeti Zenedé elnöke, a m. zenei élet mecénása volt.

1891–94-ben az Operaház intendánsaként egyeduraltat vezetett be, ezzel számos konfliktust okozott. Jelen-tős szerepe volt abban, hogy az akkori igazgató, Gustav Mahler még jóval szerződésének lejártá előtt megvált tisztségétől és Hamburgba távozott. Magyar operapályázatot írt ki, operabíráló-bizottságot hozott létre. Operaházi énekiskolát, vidéki stagione-rendszert akart, de csak az amatőr énekesek ösztöndíjas képzetését valósította meg. 1895–1916 között vendégkarnagyként többször szerepelt az Operaházban. Saját szövegű operái, egyéb színpadi művei mellett zeneművei, zenei írásai és szépirodalmi munkássága is ismert. A Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja (1911). F.M. *Alár* (1896); *Roland mester* (1899); *Rákóczi trilogia* (1905, 1909, 1912).

Zilahi Győző (Zsámbék, 1929. ápr. 22.–): táncos. Felsőfokú kereskedelmi iskolát végzett 1948-ban, majd 1949-től 1957-ig a Honvéd Művészegyüttes néptáncosa volt. Balett-tanulmányait *Nádasi* Ferencnél folytatta. 1957-től 1987-ig az Operaház táncosa. Kiváló színészi alakító-készséggel rendelkező karaktertáncos. F.Sz. *Hilarion* (Lavrovskij: Giselle); *Óreg gavallér* (Harangozó Gy.: A csodálatos mandarin); *Kurrah ördög* (Eck I.: Csongor és Tünde); *Capitano* (Harangozó Gy.: Francia saláta); *Jónás tanár úr* (Harangozó Gy.: Furfangos diákok); *Farkas* (Petipa: Csipkerózsika).

Zilahy Gyula (Zilah, 1859. jan. 15.–Bp., 1938. máj. 16.): színész, színházigazgató. 1876-ban vidéki társ.-oknál – Vác, Szabadka, Zombor, Újvidék, Szeged – kezdte pályáját. 1880-tól 1884-ig Kolozsvárott, majd Debrecenben (1885–1887), Szegeden (1888), a Nemzeti Színházban (1889–1902) játszott. 1901–1906 között Aradon, 1905–1913 között Debrecenben volt ig., 1915-ben a Vigszínházban, 1917-ben a Városi Színházban játszott. 1918–1925 között a Belvárosi Színház tagja, az 1923–1924-es évad kivételével. Ezután csak egy-egy szerepet kapott bp.-i magánszínházakban. Az 1920-as években a vasutasok Tőrekvés műkedvelő gárdájának rend.-jeként tevékenykedett. Eleinte hősöket, majd komikus szerepeket, népi zsánereket játszott. A Nemzeti Színházban az egyik legnépszerűbb művész volt, 1890-ben Farkas–Ratkó-díjat kapott. Színházi témájú műveket is megjelentetett. F.Sz. *Mádi Simm* (Csiky G.: Cifra nyomorúság); *Kopjai Imre* (Tóth K.: A királyi házasság); *Bilitzky-Maróth* (Herczeg F.: A dolovai nábob lánya); *Göre Gábor* (Gárdonyi G.: A bor); *Postamester* (Szép E.):

ZENTHE FERENC – Samrajev
(Csehov: *Sirály*)

Patika); *Pap* (Török S.: Bankett a Kék Szarvasban). Könyve: *Ötven év. Ifjúságom és életem.* (1931).

Zilahy Gyuláné; *Singhoffer* Vilma (Bp., 1873. jan. 16.–Bp., 1918. okt. 7.): énekesnő (szoprán). Férje igazgatása alatt 1901–05-ben Aradon, 1913-ig Debrecenben énekelt. Bp.-en több helyen is – Operaház, Népszínház, Magyar Színház, Budai Szinkör, Népopera, Király Színház – fellépett. Kitűnő hang és énektudás jellemezte. Koncerténekesként is népszerű volt. F.Sz. *Hanna* (Lehár F.: A vig özvegy); *Elsa* (Wagner: Lohengrin). **Zilahy** Irén (Kaposvár, 1904. aug. 10.–Bp., 1944. ápr. 3.): színésznő. Orvosnak készült, de a színpályára jobban vonzotta. Erdélyben *Fekete* Mihály (1924–1926) és *Maurer* Béla (1926–1927) társ.-ával Aradon, Szatmáron, Nagyváradon kezdte pályáját. 1927-től 1930-ig a Városi Színház tagja volt, de játszott a Budai Szinkörben is (1928–1930, 1932). Ezt követően csak szerepekre szerződött a Király (1930–1931), a Magyar (1931), a Kamara Színház (1936) bemutatóira. 1931-ben külföldre ment. Bécsben szerepelt, francia és német filmekben játszott. Házassága után visszavonult. Bp. első bombázásakor vesztette életét. Primadonnaszerepekben kitűnő énekhangjával, bájos megjelenésével, pózmentes játékával hódította meg a közönséget. F.Sz. *Krisztina* (Jarnó Gy.: Az erdészleány); *Baba* (Lajtai L.: Mesék az írógépről); *Zsuzsi* (Lajtai L.: A régi nyár); *Ripsz* (Brodsky M.: Szökik az asszony); *Cica* (Sándor J.: Weekend); *Klári* (Rejtő J. Kulinyi E.: Úrilány szobát keres).

Zilahy Lajos (Nagyszalonta, 1891. márc. 27.–Újvidék, 1974. dec. 1.): író, újságíró. A bp.-i egyetemen jogot tanult, de újságíró lett. 1916-ban verseskötete, 1922-ben *Halálos tavasz* c. regénye jelent meg, amellyel az irodalmi élet középpontjába került. 1917-től az Apolló Kabaréban, a Modern Színpadon, az Andrássy úti Színházban játszották jeleneteit, énekelték dalait. 1923–1943 között a Nemzeti Színház és a vezető bp.-i magánszínházak mutatták be színműveit. Több drámájával elnyerte a Magyar Tudományos Akadémia Vojnits-jutalmát. 1925-ben beválasztották a Kisfaludy Társaságba. A II. világháború előtt és 1945 után is közéleti tevékenységet folytatott. 1945–1949 között az MTA levelező tagja volt. 1948-ban az USA-ba költözött. Élete utolsó évtizedében sokat tartózkodott a Vajdaságban, s csak halála akadályozta meg a hazatelepülésben. 1970-ben Szabadkán tartották meg az utolsó ~-premiert. Drámáiban elsősorban a középosztály megváltozott társadalmi és gazdasági helyzetével foglalkozott, a reformok szükségességét hangoztatta, később pedig a szellemi ellenállást támogatta. Paraszti és polgári témájú műveivel is sikeres volt. Kitüntették Corvin-koszorúval (1930) és Corvin-lánccal (1944). F.D. *Az ökör* (1917); *A szénapadlás* (1922); *Hazajáró lélek* (1923); *Süt a nap* (1924); *Zenebóócok* (1925); *A fehér szarvas* (1927); *A tábornok* (1928); *Pelikán* (1928); *Szibéria* (1928); *A téssasszony* (1930); *A szűz és a gödölye* (1937); *Fatonyok* (1943); *Szépányám* (1943); *Az imbroszi boszorkány* (1970). – Ir. Ruzitska M.: Z. L. (1928); Illés E.: Arnyékrajzok (1972).

Zilahy Pál (Bp., 1894. márc. 16.–Bp., 1959. nov. 13.): színész. *Zilahy* Gyula fia. A SzAk-t 1917-ben végezte el. 1918-ban Debrecenben kezdte pályáját. Vezető vidéki társ.-ok: *Fekete* Mihály együttesének (1922–1923), a miskolci (1925–1929), az úpesti (1929–1930), a debreceni (1932–1933) színházaknak tagja volt. Feladatot kapott a Bethlen téri (1933) és a Belvárosi Színházban is (1934). A bécsi Theater an der Wienben is szerepelt. 1936–37-ben az Erzsébetvárosi Színházban, 1938–1940 között *Bánky* Róbert társ.-ában, 1941-től 1944-ig az Új

Magyar Színházban játszott. 1940–41-ben a Víg-színházban is fellépett. Komikus és jellemszínész volt. F.Sz. *Voisin* (Lehár F.: Éva); *Giulio* (Niccodemi: Tökma); *Benedek* (Kerecsendi Kis M.: Az első).

Zilahy Sándor (? , 1897–?): színész, színigazgató. Évtizedeken keresztül egyik legnépszerűbb alakja volt az amerikai m. színházi életnek. 1928-tól szervezte és tanította a m. műkedvelő színjátszócsoportokat. Kis létszámú szintárs.-ával országos körutakat szervezett Detroit-tól Buffalóig, s 1944-ben már a 800. előadásukat ünnepelték. Társig.-ja *Heltay* Miklós volt. *Zilahy–Heltay Magyar Víg-színháza* kultúrmissziót teljesített Amerika és Kanada magyar lakta településein. Repertoárjukon szerepelt passiójáték, népszínmű és operett. Tanították a második és harmadik generációt m. dalokra és táncokra. F.R. Zerkovitz B.: *Eltört a hegedűm*; Erdélyi M.: *Marika huszára*; *Passiójáték*.

Zilahy–Heltay Magyar Víg-színháza (1928–?): *Zilahy* Sándor igazgató és társulata. Nevük fogalommal vált az amerikai m. színjátszás történetében. Mintegy 70 körutat szerveztek az USA és Kanada magyar lakta városába, hogy a m. színházkultúrát terjesszék. New York-i fellépésük gyakori színhelye volt a White Hall, Clevelandben a Bethlen Hall. 1944-ig már 800 előadást tartottak Detroittól Buffalóig. A színház egyik névadója és társig.-ja *Heltay* Miklós, főrend.-je *Vincze* András volt. Az egy. tagjai *Verő* Erzs., *Iván* Juliska, *Kedves* Ilonka, *Lágh* Nelli, *Nagy* József, *Newman* Kornélia, *Földessy* Lilla, *Gödry* Júlia, *Bányai* Kovács Imre, *Leskó* Jolán. 1960-ban, a társ. újjászervezésekor új tagok kerültek az egy.-be: *Ürményi* Irma (koreográfus), *Thegze* Gerber Miklós (karmester), *Horváth* Angéla, *Sugár* Károly, *Kapin* Aranka, *Vitárius* György, *Havassy* Mimi, *Nagy* Lajos, *Szalkay* Juliska, *Mikó* Zsigmond, *Pataky* Vilma, *Naszódy* Sándor. Műsorukon szerepelt *Herczeg* F.: *Déryné ifjasszony*; Zerkovitz B.: *Eltört a hegedűm*; Huszka J.: *Szüllőföldem szép határa*, *Erdély rózsája*; Lehár F.: *Luxemburg grófia*; Kálmán I.: *Marica grófnő*.

Zillich Beatrix (1960. febr. 17.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1982-ben a győri Kisfaludy Színházhoz szerződött, 1986 óta a Mikroszkóp Színpad tagja. F.Sz. *Viola* (Sh.: Vízkereszt, vagy amit akartok); *Heléna* (Sh.: Szentivánéji álom); *Geneviève* (Magnier: Mona Marie mosolya); *Marja Antonovna* (Gogol: A revizor).

Zimmer Judit (Bp., 1961–): diszlet- és jelmeztervező. A bp.-i Képző- és Iparművészeti Gimnázium elvégzése után a Pannónia Filmstúdióban dolgozott, majd 1973–1977 között a prágai Művészeti Akadémia Színházi Karának scenográfiai szakán tanult és szerzett diplomát. 1977–1979 között a Nemzeti Színház, az 1979–80-as évadban a Szegedi Nemzeti Színház tervezője volt. Vendégként más színházaknak – Fővárosi Operett Színház, Odry Színpad, Radnóti Miklós Színpad, kecskeméti és békéscsabai színház – is dolgozott. A cseh szürrealista iskola neveltje. F.T. Huszka J.: *Lili bárónő*; Mrozek: *Mészárszék*.

Zitás Bertalan (Prügy, 1891. okt. 2.–?): színész, drámaíró, színházvezető. A bölcsészettudományi egyetem után a SzAk-t 1913-ban végezte el. Vidéki színészként működött néhány évig. *Polgár* Károly és *Faragó* Ödön társ.-ában játszott. Harcolt az I. világháborúban. Hamar elhagyta a színpályát, s Kőszegen, majd Pécsen tanár lett. 1940-től részt vett a Tábori Színház szervezésében. 1942. nov. 17-én a Tábori Színház ~ alezredes katonai vezetésével indult a frontra. Megírta a színház krónikáját. Több színművét játszották, s néhány meg is jelent. Drámái: *Magyar Golgota* (1927); *Mátyás „igazságör” tesz* (1928); *Elmegy a falu* (1938); *Toldi* (zene: Czo-

bor K., 1939); *Tábori szöttek* (B. Unger I.-nal, 1941). Könyve: *A Tábori Színház krónikája* (1942).

Znojmeszky Ferdinand; Nándor (Pest, 1846–Szeged, 1896. jún. 26.); karmester. 1866-ban Debrecenben mutatkozott be. Vidéki társ.-ok karmestereként több városban vezényelt. *Aradi* Gerónél 1872–73-ban Pécssett és Szabadkán, 1876-ban Komáromban, 1886–88-ban Szegeden, *Valentin* Lajosnál Debrecenben, *Krecsányi* Ignácnál 1888–89-ben Temesvárott, és 1889–90-ben Pozsonyban volt szerződése.

Znojmeszky Gyula (Pest, 1848–Kassa, 1908. máj. 7.): hegedűs, karmester. 1871-ben Debrecenben a színház zenekarában első hegedűs volt. 1877–79-ben Kassán, 1881-ben Szolnokon, 1882–87-ben ismét Kassán, de már karmesterként működött. 1887-ben újra Debrecenben, 1889–90-ben Székesfehérvárott vezényelt. 1900-tól haláláig Debrecenben és Kassán *Komjáthy* János társ.-ának volt karmestere.

Zolnay Szusza (Bp., 1932. febr. 18.–): színésznő. A SzAk elvégzése után Miskolcra szerződött, 1956 óta a Nemzeti Színház művésznője, 1989-től örökös tagja. Jellemformáló készségét, sokoldalúságát főként karakter szerepekben és hősi alakok nagyívű megformálásában kamatoztatta. Jászai Mari-díjas (1974). F.Sz. *Tituba* (Miller: A salemi boszorkányok); *Antigone* (Szophoklész); *Beatrice* (Dante: Isteni színjáték); *Vivie* (Shaw: Warren mestersége); *Éva* (Madách I.: Az ember tragédiája); *Pernelle asszony* (Molière: Tartuffe); *Bonita Belgrave* (Coward: Forgószínpad).

Zoltán Gyula Ferenc; *Zoltvári* (Érsekújvár, 1846. dec. 3.–Szentendre, 1933. jan. 8.): színész, igazgató. 1867. aug. 15-én lépett a pályára. Mint szerelmes és jellem színész járta a vidéki városokat másod- és harmadrendű társ.-okkal, később művezetéssel is megbízták. 1881-ben először engedély nélkül kezdett igazgatásban, majd közel 20 éven át volt a vidék elismert ig.-ja. A délvideki és erdélyi kisebb városok voltak kedvelt állomásai. 1905-ben vonult nyugállományba. Négy felesége színésznő volt. Első *Döme* Mari (?–Györgysziget, 1874. okt. 28.); második *Buczi* Malvin (?–?), 1869-ben lett színésznő; harmadik *Molnár* Julianna; negyedik felesége *Koronkay* Róza. F.Sz. *Norfolk* (Dumas: Korona és vérpad); *Gibson* (Moser: A könyvtárnok); *Baranyai Kálmán* (Szigeti I.: Csókon szerzett vőlegény).

M.A. 1870: Nagy Ferenc; 1870–71: Kovács Jenő; 1871: Barna Béla, majd Homokay László; 1871–72: Szatmár; 1872–73: Nagy Mihály; 1874: Szabadka; 1877–78: Brassó; 1878: Jakabffy Gábor; 1878–79: Zenta; 1879: Újpest; 1879–80: szerződés nélkül. Igazgatóként: 1882: daltársulati igazgató; 1884–85: Körmeny, Tab; 1885: Szentgothárd, Sárvár, Csorna, Kapuvár, Érsekújvár, Galánta, Magyaróvár; 1885–86: Baja; 1886: Szekszárd, Zilah, Tasnád, Karcag, Szeghalom, Nagyenyed; 1886–87: Dég; 1887: Fogaras, Balázsfalva, Belényes; 1887–88: Székelyhid; 1888: Hajdúböszörmény, Bánffyhyunad, Hajdúnánás, Varanno, Gálszécs, Sárospatak, Nagyszombat; 1888–89: Rózahegy; 1889–90: Gyergyószentmiklós; 1890–91: Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós; 1891: Ditra, Csikszereda, Udvarhely, Erzsébetváros, Torda, Zsibó; 1891–92: Szilágysomlyó; 1892: Versec, Fehértéplom, Oravica, Nagypalánka, Apatin, Bezda, Mohács, Nagyatád, Dombóvár, Versec, Nyiregyháza; 1892–93: Mátészalka; 1893–94: Mohács, Újvidék; 1894–95: Újvidék; 1896–97: Lippa; 1897: Szászváros, Gyulafehérvár; 1899: Mezőkövesd, Heves, Hatvan, Tiszafüred, Törökszentmiklós, Kunszentmiklós; 1899–1900: Szentcs; 1900: Hajdúdorog, Szerencs, Balmazújváros, Aszód, Szentendre, Ráckeve, Dunaadony, Keszthely, Sarvár, Zalaszöntgrót, Sümeg, Zala-

egerszeg; 1900–01: Kiscell; 1901–02: Kisvárd; 1902–03: Apatin; 1903–04: Apatin; 1904–05: Csikszereda.

Zoltán Jenő (Dunaföldvár, 1876–Gauting, 1911. ápr. 1.): újságíró, színigazgató. A Budapesti Hírlap fiatal munkatársa jó nevet szerzett magának, mint színkritikus, hírlapíró. *Tarka Színpad* néven a Fővárosi Orfeumban m. nyelvű kabarét nyitott. Megnyerte *Rákosi* Jenőt és *Beóthy* Lászlót rendezőnek, a scenikai feladatokra pedig *Spannraft* Agostont, az Operaház díszlettervezőjét. A Tarka Színpad, a főváros első m. nyelvű kabaréja 1901. nov. 16-án nyílt meg, akkor már jönevű színészekkel, azonban ~ minden igyekezete kudarcba fulladt, a kabaré megbukott. 1902. jún.-tól 1907-ig a Magyar Színház műv.-i vez.-je volt.

Zoltán József; *Gráf*, *Graef* (Misztótfalu, 1842. dec. 17.–Kassa, 1884. nov. 18.): színész, énekes. 1862. jan. 2-án lett színész. Csakhamar az elsőrendűek közé emelkedett. Szép, tiszta és erős tenor hangja képessé tette, hogy vidéken ő legyen az, ki a *Kékszakállt* (Offenbach) az eredeti hangfekvésben énekelhesse el. Mint népszínműénekes és -rend. is működött. Élete utolsó éveiben, betegen is énekelt és játszott daltársulati színpadokon. Mind a két felesége – *Sprencz* Liska és *Vida* Katalin (1854–?) – és leányai – *Z. Olga* (Árkossy Vilmosné) és *Z. Ilona* (ifj. Németh Jánosné) – színésznők voltak. M.A. 1863: Balatonfüred; 1864–65: Arad; 1865–66: Pécs, Szekszárd; 1868–70: Győr, Komárom; 1871–73: Miskolc, Ungvár, Szatmár; 1873–74: Szabadka; 1875: Balogh György; 1878–79: Nagybánya, Baja, Kalocsa; 1879–80: Szabadka, Zombor.

Zoltán Sára; *Zsolczer* (Kassa, 1937. máj. 11.–Miskolc, 1986. márc. 18.): színésznő. Pályáját a Nemzeti Színház ösztöndíjasaként kezdte 1961-ben. 1963-tól haláláig a Miskolci Nemzeti Színház tagja volt. F.Sz. *Gizike* (Fejes E.: Rozsdatemető); *Magdalena* (Garcia Lorca: Bernarda Alba háza); *Hray* Ida (Bródy S.: A tanítónő); *Az Éj* (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde); *Kari* (Ibsen: Peer Gynt).

Zombori Mercedesz (Bp., 1910–?): színésznő. *Góth* Sándor tanítványa volt. 1928-tól 1930-ig a Vigszínház, 1930–31-ben a Belvárosi Színház tagja volt, ahol nem jutott jelentős szerepekhez. 1930. jan.-ban a Magyar Színházban játszott. Fiatal leányszerepeket alakított. F.Sz. *Klára* (Fodor L.: Bölcseődál); *Póli* (Harsányi Zs.–Mikszáth K.: Beszterce ostroma); *Madeline* (O'Neill: Különös közbü).

Zombori Árvai Gizella (Marosvásárhely, 1856–?): népszínműénekes. *Aranyossy* Gyula második felesége. 1872-ben lépett a színpadra, de 1874-től lehet működését igazolni. Többször szerződtette a Népszínház, de a fővárosban nem tudott átütő sikert elérni. A vidéki színiélet kedvelt tagja volt. Az 1880-as évek végén elvált, és *Zombori* Ilona néven működött. 1917-ben vonult nyugdíjba. F.Sz. *Zenobia* (Müllöcker: Gasparone); *Vargáné* (Berczik: A vén kupec); *Csaplárné* (Vahot: Huszárcsiny).

M.A. 1874: Dunaföldvár; 1875–76: Népszínház; 1877–78: Miklósy Gyula; 1878–79: Nagy Mihály; 1879–80: Szatmár; 1880–81: Szabadka; 1883–86: Népszínház; 1886–88: Győr.

Zombori Népszínház: a helyi szerb nyelvű színház keretében létrejött m. tagozat, amely két évadban – 1953–54 és 1954–55 – összesen 11 bemutatót tartott. A kis létszámú egy.-t a környék jelesebb műkedvelői és szabadkai színészek alkották. Dramaturg *Weigand* József, rend. a Szabadkáról átszerződött *Pataki* László volt. A színészek kisebb szerepekben a szerb társ. előadásában is felléptek. Műsoruk szórakoztató jellegű volt. Első bemutatójuk *Pearl Buck* egyik regényének

színpadi változata, *Kwei-Lan vergődése*. Főleg m. és francia színműveket és vj.-okat adtak elő, köztük több Molnár Ferenc-darabot (*Olympia, A doktor úr, Delila*). A társ. megszüntetése után a színészek közül többen – Pataki László, Heck Paula, Faragó Árpád – Szabadkán folytatták pályájukat. 1992-ben újból próbálkoztak a zombori m. hivatásos színészet életrekeltségével, de sikertelenül. Csúpan egy bemutatót tartottak, Williams: *Macska a forró bádogtetőn* (rend. Vajda Tibor) c. darabját adták elő.

Zongor István (Marosvásárhely, 1943. aug. 13. –): színész. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett 1969-ben, és a város Nemzeti Színháza szerződtette. Férfias jelenség, megbízható színész. F.Sz. *Fridolin* (Méhész Gy.: Noé bárkája); *Cecil Graham* (Wilde: Lady Windermere legyezője); *Török úr* (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig); *Ted Ragg* (Brecht: Állítsátok meg Arturo Uitl!).

Zórándi Mária (Bp., 1956. szept. 12. –): táncos, táncpedagógus. Tanulmányait az ÁBI néptáncotagozatán 1971–75-ben, majd az intézet pedagóguskepzőjében 1980–84-ben végezte. 1975–82-ben az Állami Népi Együttes, 1982–84-ben a Budapesti Táncgyűttes táncosa volt, 1975-től az ÁBI szaktanára, 1988-tól adjunktusa.

Zöbisch Ottó (?-Bp., 1935): táncos, koreográfus, balettmester. Svéd származású. Pályafutását a berlini Udvari Operaháznál kezdte, azután Szentpétervárról és ismét Németországban táncolt. Az Operaház 1915 nov.-étől szerződtette azzal a céllal, hogy a *Dalcroze*-módszer megismertetésével, a klasszikus balett rendszerének felújításával segítsen megújítani az Operaház balettjének működését. 1924-ig tartó balettmesteri tevékenysége során azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, a balettkar színvonala tovább hanyatlott. 1927-től 1934-ig a balettkar tagja maradt „mimus” szerepkörben. F.K. *Bécsi keringő* (1917); *Az infánsnő születésnapja* (1918); *Utolsó álom* (1920); *Pillangószerelm* (1923); *Aphrodizia* (1923).

Zöld Ildikó (Bp., 1946. nov. 5 –): énekesnő (szoprán). 1965-től magánúton tanult énekelni. 1968–72-ben a Honvéd Művészegyüttesben énekelt, 1973-tól az Állami Déryné, majd Népszínház operatárs.-ának magánénekes. Európa számos országában szerepelt nagy sikerrel. Alakításait finom ironia jellemzi. F.Sz. *Constanza* (Mozart: Szöktetés a szerájból); *Mária* (Flotow); *Orse*, *Császárné* (Kodály Z.: Hány János); *Masenska* (Smetana: Az eladott menyasszony).

Zöldhelyi Anna; *Grünhut* (Nagyvárad, 1902. febr. 4.–Bp., ?): színésznő. 1918-ban végezte el Rákosi Szidi színiiskoláját. Kitűnő külső adottságokkal rendelkező színésznő volt. Aradon, Pozsonyban, Nagyváradon, Kolozsvárott, Bukarestben, Brassóban szerepelt. Eleinte szubrett, majd később primadonnaszerepekben nyújtott kitűnő alakításokat. A háború után pályája megszakadt. Egy ideig még fellépett a Városligeti Liliputi Színházban. Elfeledetten halt meg. F.Sz. *Iluska* (Kacsoh P.: János vitéz); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdaskirálynő); *Marica grófnő* (Kálmán I.).

Zöldi Márton; *Grün* (Békéscsaba, 1854. dec. 23.–Bp., 1919. ápr. 26): színész, író, újságíró. Középiskoláit Szarvason végezte, majd egy ideig a Műegyetemen tanult. 1872-ben kezdte pályáját. 1882 nyarán a Budai Színkörben, télen pedig Kecskeméten lépett fel. Ezután került a Nemzeti Színházhoz mint jegyző, ill. altitkár. Itt is rövid ideig maradt, s egy időre elhagyta a pályát. 1887-ben szerződött tag volt Kecskeméten, 1899 nyarán pedig ismét megpróbálkozott az igazgatással. A Népligetben még ő nyitotta meg a Dalos Színházat, de össze-

végre visszavonult, s csak az írásnak élt. A korabeli lapokban – és önálló kötetben is – megjelentek elbeszélései, novellái *Luczián* álnév alatt. F.M. *A pópa* (1894); *Szentgáti Márta* (1918). Könyvei: *Thália pongyolában* (1891); *Színész-történetek* (1899); *Nappali komédiások* (1913).

Zöldi Miklós; *Zöldy* (Nádudvar, 1821–Arad, 1876. jan. 7.): színész. Szerelmes, intrikus, népszínműénekes. 1839 őszén *Fehér* Károly társ.-ánál kezdte pályáját. 1846-ban honvédként szolgált. A vidék elismert művésze volt, de 1859-ben a Nemzeti Színházban is sikerrel állta meg a helyét. Több évadot töltött Aradon és Debrecenben. Felesége: *Zöldyné Szabó* Júlia (Debrecen, 1812. nov.–Debrecen, 1886. ápr. 10.) naiva, drámai színésznő, majd komika volt. F.Sz. *Piros Pesta* (Szigligeti E.: Két pisztoly); *Petur* (Katona J.: Bánk bán); *Claude Frollo* (Hugo: A Notre Dame-i toronyőr); *Marton csikós* (Szigligeti E.: Csikós). – Ir. Mándoky B.: Emlék-lapok. (1891).

Zöld Szamár Színház (1925): *Hevesy* Iván és *Mittay* László az európai avantgárdhoz való csatlakozásként hozta létre, 1925. márc. 24-én. Műsorukon szerepelt Cocteau *Az Eiffel-torony násznépe* c. gramofon-pantomimje és I. Golltól egy jazz band recitativ és egy írógéporchester. A megvalósításban részt vett *Borinyik* Sándor, *Jemnitz* Sándor, *Madzsar* Alice, *Molnár* Farkas, *Palasovszky* Ödön. 1927-ben *Új Föld* néven dadaista–szürrealista csoport jelentkezett *Tamás* Aladár közreműködésével. 1928 tavaszán *Hevesy* Iván, *Boromisza* Tibor, *Tiszay* Andor csatlakozásával hat *Cikk-Cakk est-en* hoztak úttörő jelentőségű újításokat: szimultán játék, parlando, konferanszrevü, betétdíszlet, mechanikus álarok. Ez év őszén már *Rendkívüli Színpad* néven folytatták formabontó kísérleteiket, majd társ.-uk utóda a színpadi expresszivitás eszközeit keresve decemberben már *Prizma* néven jelentkezett. 1929-től céljuk az új formák nagyobb egységbe emelése, a szintetikus kórusdráma megteremtése lett. Erre irányult E. Toller: *Géprombolók* c. drámájának előadása 300 tagú munkáskórusral, a Munkás Kultúrgárda 100% c. előadásai, a *Madzsar* Alice-féle mozdulatművészeti bemutatók, a *Zak-i Színtetikus Kórus est* és az 1931-ben *Palasovszky* főműveként létrehozott *Ayru lány* c. előadás.

Zubor Ágnes (Bp., 1950. szept. 16. –): színésznő. 1970-től az Állami Déryné Színház, ill. a Népszínház színésze lett, 1985 óta a nyiregyházi Móricz Zsigmond Színház tagja. F.Sz. *Hippolyta* (Sh.: Szentivánéji álom); *Tóth Flóra* (Bródy S.: A tanítónő); *Mira* (Sarkadi I.: Elvesztett paradicsom); *Marja Lvovna* (Gorkij: Az atyai ház); *Lady Bracknell* (Wilde: Bunbury); *Lavinia* (Sh.–Dürrenmatt: Titus Andronicus).

Zubornyák Zoltán (Bp., 1961. szept. 9 –): színész. A SzAk elvégzése után 1986-ban a Miskolci Nemzeti Színházhoz szerződött. 1991-től a Békés Megyei Jókai Színház, 1992-től újból a miskolci tars. tagja. Tagja a *Seven Arts* színházügynökségnek. F.Sz. *Lilomfi* (Szigligeti E.); *Hugo* (Sartre: Piskos kezek); *Konferanszié* (Kander–Ebb: Kabaré); *Frank Babberley* (Thomas: Charley néjje).

Zuglói Színház (1928–?): Budapesten, az Angol u. 26. sz. alatt 1928. aug. 31-én nyílt színház. Ig.-i 1928–1929. dec. 20-ig *Nagy* László és 1929. dec. 20-tól 1930. ápr. 21-ig *Pataki* Ferenc voltak. Zuglói másik színházi vállalkozása 1930. okt. 30-ától működött a Hungária mozi átalakított, Bosnyák u. 21. sz. alatti helyiségében. 1930. okt.-tól 1931. febr. 1-jéig *Déri* Sándor, 1931. okt.-éig (?) *Boháty* Lajos, majd 1931. okt.-tól *Bakonyi* Ödön volt az ig. Ugyanebben a helyiségben nyitott színházat 1938. okt.-ben *Sárossy Szüle* Mihály.

Zs

Zsadányi Aladár (?-?): színész. Európai orfeum-színpadok táncosaként tűnt fel. Az 1920-as években indult amerikai színészi pályája *Palásthy* Sándor szintárs.-ában. Bonviván és táncoskomikusi szerepköröket töltött be. 1922-ben az Amerikai Magyar Színész Unió egyik megalapítója, szabályzatának és programjának kidolgozója és első elnöke volt. 1928-tól tagja a chicagói Népszínháznak, majd Detroitban, a Delray Kisszínházban saját társ.-ot alakított. Clevelandben Orfeum-Vaudeville-t hozott létre a Moreland Színházban. Vibráló egyénisége mindenütt sikert aratott. Végül szórakoztató klubok menedzsere lett. F.Sz. *Nótás kapitány* (Farkas J.); *Kerekes Ferkó* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő).

Zsádon Andrea (Debrecen, 1946. okt. 18. –): színésznő, énekesnő. A Zak énektanszakán végzett. 1971-ben a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. 1972–1975 között Debrecenben és Szegeden játszott prózát, operát, operettet. 1975 óta a Fővárosi Operettszínház magánénekesnője. 1981-től rendszeresen vendégszerepel Ausztriában, Németországban, fellépett az USA-ban és Japánban. Jászai Mari-díjas (1987). F.Sz. *Manon* (Puccini); *Nedda* (Leoncavallo: Bajazzók); *Grófné* (Mozart: Figaro házassága); *Marica* (Kálmán I.: Marica grófnő); *Sylvia* (Kálmán I.: A csárdáskirálynő); *Rosalinda*, *Adél* (ifj. J. Strauss: A denevér); *Viktória* (Abrahám P.); *Liza* (Lehár F.: A mosoly országa); *Lebstück Mária* (Huszka J.: Mária főhadnagy).

„Zsákomban a bábom”: az egy-két személyes, a kamarakeretek között alkotó bábszínházak, -együttesek és az önállóan dolgozó bábosok számára 1987-től Sárospatakon két évente rendezett nemzetközi fesztivál. Célja a kamara jellegű bábjáték dramaturgiai, szcenikai specifikumainak kutatása. Gyakorlati bemutatókat és továbbképző tanfolyamokat is rendeznek. Széles körű kapcsolatokat építettek ki az alkalmazott – pedagógiai, terápiás – bábjátékok művelőivel.

Zsámbéki Gábor; *Zách* (Pécs, 1943. dec. 30. –): rendező, színházigazgató. A SzAk rendező szakának elvégzése után 1968-ban a kaposvári Csiky Gergely Színház rend.-je, 1975–1978 között ig.-ja. Ezután a Nemzeti Színház vezető rend.-je, majd 1982-től *Székelly* Gábor mellett a Katona József Színház műv.-i vez.-je, 1989 óta ig.-főrend.-je. 1979-től a SzAk tanára. 1989 óta tagja a párizsi Európa Színház Tanácsnak. A művekről minden konvenciót lehánt és új, korszerű értelmezést dolgoz ki. Stíluskálája rendkívül széles: a dinamikus groteszktől a posztnaturalizmusig, az elmélyült emberábrázolástól az

álarcos maszkszínházig terjed. Kossuth-díjas (1988), Jászai Mari-díjas (1973), érdemes művész (1981). F.R. Goldoni: *A kávéház*; Machiavelli: *Mandragóra*; Csehov: *Sirály*, *Ivanov*, *A manó*; Kleist: *Homburg hercege*; Wesker: *A konyha*; Molière: *Az ürhatnám polgár*; Kornis M.: *Halleluja*; Spiró Gy.: *Az imposztor*, *Csirkefej*; Jarry: *Übű király*; Gogol: *A revizor*; Brecht: *Turandot*, *A szecsuaní jólélek*; Hare: *A titkos elragadtatás*; Molière: *Dandin György*.

ZSÁMBÉKI GÁBOR

zsebkönyv; almanach; súgókönyv: a 18–19. századi társulatok súgói által a szezon végén kiadott és árusított könyvecske, amely általában tartalmazta a társulati névsort, az évad műsorát, az együttes állomáshelyeit, a vendégszerepléseket. Gyakran színészverseket, teljes színarabszövegeket v. jeleneteket is közöltek benne. A színházi folyóiratok megjelenésével veszítette el jelentőségét. – Ir. Hankiss E.–Berczeli A. K.: A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája. (1961).

Zsedényi Károly (Gyenesdiás, 1910–): táncos, koreográfus, balettmester. Szakmai tanulmányait Trojanov magániskolájában kezdte, majd az Operaházban folytatta Jan *Cieplinski* irányításával. Az Operaház tagja

lett 1933-ban, 1946-ig volt magántáncos. Ekkor Szegedre szerződött, ahol 1948-ig táncolt, koreografált, valamint balettmester is volt. Azóta külföldön él, pedagógiai munkát folytat. Kiváló felkészültségű, muzikális táncművész, számos főszerepben aratott sikert. F.Sz. *Arva Józsi* (Cieplinski: Arva Józsi három csodája); *Petruska* (Milloss A.); *József* (Cieplinski: József legendája); *Mercurio* (Harangozó Gy.: Rómeó és Júlia); *Apolló* (Milloss A.: Prométheusz teremtményei); *főszerep* (Cieplinski: Éji zene, Császárkeringő). F.K. *Seherezádé* (1946); *Coppélia* (1947); *Csodafurulya* (1947); *Sylvia* (1947). – Ir. Neumann I.: Baletttétel a szegedi Nemzeti Színházban a felszabadulás után (Táncstudományi Tanulmányok, 1976–77).

Zsédenyi Mária (Győr, 1945. dec. 6. –): táncos, szakíró. 1963–1982 között a Budapest Táncegyüttes előadója, szolista. Főbb szerepeit a lírai és expresszív szerepkörökben *Molnár István – Magyar Képek, Marosszéki táncok* – és *Kricskovics Antal* koreográfiáiban – *A fekete pár, Ősi elégia* – táncolta. Tudósításai, kritikái a Táncművészet c. folyóiratban jelentek meg 1983–1988 között.

Zsigmond Gabriella (Bp., 1943. dec. 27. –): énekes (alt). 1971-ben mutatkozott be ösztöndíjasként az Operaház Puccini Pillangókisasszonyának *Suzuki* szerepében. 1972–75-ben az Operaház magánéneke, karakter-alt szerepkörben. F.Sz. *Mercedes* (Bizet: Carmen); *Emilia* (Verdi: Otello); *Hunyadi Mátyás* (Erkel F.: Hunyadi László).

Zsila Judit (? , 1965. szept. 15. –): színésznő. 1981–1983 között a Békés Megyei Jókai Színház stúdiója volt. 1986-ban végzett a SzAk operett-musical szakán, majd a Szegedi Nemzeti Színházhoz szerződött. Külföldön is vállalt fellépést. F.Sz. *Hermione* (Euripidész: Oresztész); *Chava* (Bock: Hegedűs a háztetőn); *Mária* (Sarkadi I.: Oszlopos Simeon); *Amanda* (Schwarz: Ein gewöhnliches Wunder, Nürnbergben).

Zsillei Margit; **Zsille** (Nagyatád, 1920. ápr. 8. – Toronto, 1966): színésznő. 1941-ben végezte el a SzAk-t. 1941–1943 között a Vigszínház tagja volt. 1943–44-ben nem volt állandó szerződése. 1945-ben Zágrába, majd Kanadába költözött. Fiatal leányszerepeket formált meg. Népszerű filmszínésznő volt. F.Sz. *Szonja* (Arcubasev: Feltékenység); *Dolly* (Shaw: Nem lehessen tudni); *Iré*n (Bókay J.: Az utód).

Zsiros Ágnes (Bp., 1962. dec. 16. –): színésznő. 1986-ban a SzAk elvégzése után a Radnóti Miklós Színház tagja lett, 1987-től a Vigszínház, 1991-től a veszprémi Petőfi Színház tagja. Már főiskolás korában feltűnt Gozzi: Szarvaskirály c. drámájának *Smeraldina* szerepében. F.Sz. *Ilonka* (Molnár F.: Az ibolya); *Krisztina* (Sütő A.: Álomkommandó); *Eunice Hubbel* (Williams: A vágy villamosa); *Az édes kislány* (Kornis M.: Körmagyar); *Mari* (Kárpáti P.: Az út végén a folyó).

Zsivora József (?–?): énekes színész. 1837-ben tűnt fel *Kilényi* Dávid operát is játszó vándortárs.-ánál. Kolozsvárról Pestre szerződött. 1838–1843 között és 1851–57-ben a Pesti Magyar, ill. a Nemzeti Színház kórustagja és segédszínese volt. Közben ismét vándorszínész, többek között a *Havi*-féle daltárs. és *Latabár* Endre együttesének tagja. 14 németből készült fordítása ismert. F.Sz. *Vid* (Vörösmarty M.: Várnász); *Kálmán* (Ruzitska J.: Béla futása); *Serenk* (Körner: Brinyi); *Kilián* (Lloyd Weber–Kind–Szerdahelyi J.: A búvós vadász); *Krone* (Cuno: Benjámín Lengyelországból); *Gubetta* (Donizetti: Borgia Lucrezia).

Zsoldos Andor (Bp., 1893. júl. 27. – Hollywood, 1976. okt. 28.): színész. Elvégezte a SzAk-t. Erdélybe került, Nagyváradon, Marosvásárhelyen, Szatmáron játszott.

Vidéken rendezte a *III. Richárdot* (Shakespeare), később újságíró lett. *Mátyás király* címmel daljátékot írt (a Városi Színház mutatta be *Palló* Imrével és *Biller* Irénnel a főszerepekben); a húszas években dolgozott a párizsi és a nizzai filmgyárakban. Amerikában megfilmesítették a *Diadalmas élet* c. darabját, amelyben *Lukács* Pál játszotta a főszerepet. 1927-ben Berlinbe került dramaturgnak, majd saját filmvállalatot alapított; együtt dolgozott Max *Reinhard*dal. 1933-ban visszatért Bp.-re. 1955-től ismét Kaliforniában élt.

Zsoldos Árpád (Kolozsvár, 1933. aug. 21. –): színész. 1955-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben. Előbb a kolozsvári színház, majd a hatvanas évek végén, ill. hetvenes évek elején a szatmári Északi Színház, azt követően a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja. Nagy formátumú, széles skálájú színész. A klasszikus tragédiákban és vígjátékokban éppúgy sikerrel szerepel, mint a rendhagyóbb építkezésű drámai művekben. Eleinte különös, nyugtalan lírai hősök életre keltésével tette ismertté magát, azóta karakterszerepekben kamatoztatja tehetségét. Figuráit többnyire nagy belső fűtöttség, sejtlemesség, kavargó érzelmű indulati telítettség jellemzi. F.Sz. *Tristan* (Lope de Vega: A kertész kutyája); *Zeusz* (Eftimiu: Prométheusz); *Apu* (Kányádi S.: Ünnepek háza); *Báb-játékos* (Illyés Gy.: Dupla vagy semmi); *Martinovics* (Kocsis I.: A nagy játékos); *Ill* (Dürrenmatt: Az öreg hölgy látogatása); *Szervét* (Sütő A.: Csillag a máglyán).

Zsolnai Hédi; **Zirner** Hedvig (Bp., 1924. nov. 29. –): színésznő, énekesnő. Lakner Artúr gyermekszínházában játszott. A Zeneművész Szövetségnél mint előadóművész vizsgázott. Szólókoncertjein világírárt, népköltészetet, slágereket adott elő, valamint saját verseit, prózai írásait szóltattatta meg. 1945 után a Pódium Kabaré, 1948-ban a Medgyaszay Színház, Fővárosi Operettszínház, a Bizakodók nevű kabaréegyüttes, 1951-ben a Népvarieté, Kisvariété, 1955-ben a Budapest Varieté, 1964-ben a Vidám Színpad tagja volt. 1965-ben Ausztriában, Németországban, Franciaországban szerepelt. Hazatérése után az Irodalmi Színpadon, a Thália Színházban lépett fel. 1977 óta Münchenben él. F.Sz. *Dolly* (Durant: Barbara); *Bébé* (Ábrahám P.: Bál a Savoyban); *Paulette* (Kemény E.: Fekete lilium). Könyve: *Johanna a kocsmában* (1989).

Zsolnai Júlia (Bp., 1949. jún. 29. –): színésznő. A SzAk elvégzése után 1971-ben a debreceni Csokonai Színházhoz szerződött. 1974-től Veszprémben, 1975-től Békéscsabán játszik, 1979 óta a Miskolci Nemzeti Színház tagja. F.Sz. *Charlotte Corday* (Weiss: Marat/ Sade); *Bianca* (Sh.: A makrancos hölgy); *Elmira* (Molière: Tartuffe); *Irma* (Breffort–Monnot: Irma, te édes); *Zília* (Heltai J.: A néma levente).

Zsolnay András (Bp., 1952. márc. 17. –): színész. 1978-ban a SzAk elvégzése után Veszprémben szerződött. 1979-től a debreceni Csokonai, 1982-től a győri Kisfaludy Színházban játszott. 1984 óta a József Attila Színház tagja. F.Sz. *Sobrinus* (Dóczi L.: A csók); *Afremov* (L. Tolsztoj: Élő holttest); *Fiú* (Karinthy F.: Gelérthegyi álmok); *Stuff* (Williams: Az ifjúság édes madara).

Zsótér Sándor (Bp., 1961. jún. 20. –): dramaturg, színész, rendező. 1983-ban a SzAk elvégzése után a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház dramaturgja lett. 1985-ben Szolnokra szerződött, 1986-tól a Radnóti, 1990-től a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház dramaturgja, 1992-től a Miskolci Nemzeti Színház rend.-je. Sokoldalú, vérbeli színházi ember. F.R. Barillet–Grédy: *A kaktusz virága*; Rostand: *Cyrano de Bergerac*; Sh.: Dürrenmatt: *Titus Andronicus*. Társszerzője a Büchner

műveiből színpadra állított *Danton* c. előadásnak, szerzője az *Utazás a föld körül nyolcvan nap alatt* J. Verne, Ahlfors, Csepregy F. művei alapján készült színműnek. Számos filmben és tvj.-ban is közreműködött.

Zsögön Lenke (Kolozsvár, 1906. febr. 11.–?): énekesnő (szoprán). Tanulmányait a Zak-n végezte. Már 1924-től rendszeresen fellépett operettszerepekben. 1929-ben mutatkozott be az Operaházban *Myrtale* szerepében (Massenet: *Thaïs*). 1929–30-ban az Operaház ösztöndíjasa, 1930-ban a Városi Színházhoz szerződött. Elsősorban Wagner-zenedrámák és R. Strauss-operák főszerepeiben aratott sikereket. Házasságkötése után visszavonult a rendszeres fellépéstől, de vendédként több alkalommal szerepelt, majd 1941–42-ben a Kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt. A drámai szoprán szerepkörben énekelt. F.Sz. *Tosca* (Puccini); *Aida* (Verdi); *Turandot* (Puccini).

zsöllye: → *nézőtiér*

Zsudi József (Albertirsa, 1923. ápr. 14 –): színész, rendező. 1940-ben lépett fel először az OMIKE rendezvényein. Játszott a Magyar (1940), a Madách (1952) és a Petőfi Színházban. 1951 óta rendez, többek között a Magyar Rádió Karinthy Színpadán is. 1957-től a Vidám Színpad tagja. Jászai Mari-díjas (1968). F.Sz. *Denys Bayor* (Rolland: A szerelem és halál játéka); *San Friano* (Molnár F.: Marsall); *Horváth Lonci* (Karinthy Fr.: Holnap reggel); *Dr. Welcome* (Veiller: Mary Dugan

bünpöre). F.R. Zágon I.: *Hyppolit, a lakáj*; Nagy E.: *A miniszterelnök*; Campaux: *Csöngettek, Madame!*

Zsuráfszky Zoltán (Szikszó, 1956. szept. 30.–): táncos, koreográfus. Tanulmányait az ABL néptánc-tagozatán végezte 1971–75-ben, majd az egri Tanárképző Főiskolán 1981–85-ben, pedagógia-népművelés szakon. 1975–1983 között az Állami Népi Együttes táncosa. Főleg az eredeti táncok stílusú és virtuóz előadásával tűnt ki. Koreográfusi tevékenységét a társ.-on belül, a *Párhuzam* csoportosulásban kezdte. A Kodály Kamara Táncegyüttes egyik alapítója és vezetője. Hivatásos pályája mellett 1983–1988 között a szegedi József Attila Tudományegyetem Táncegyüttesét, 1983-tól 1992-ig a gyöngyösi Vidóczi Együttest vezette, amellyel több nivódíjat nyert a szolnoki és a zalai fesztiválokon. Színpadi munkáján kívül táncfolklórkutató utakon vesz részt, hazai és külföldi tanfolyamokon m. néptáncokat oktat. 1992-től a Budapest Táncegyüttes műv.-i vez.-je.

Zsurzs Kati (Bp., 1955. jan. 21.–): színésznő. A SzAk elvégzése után 1977-ben a Thália Színházhoz szerződött, ill. az Arizona Színház tagja volt. 1993-tól szabadfoglalkozású művész. F.Sz. *Melinda* (Katona J.: Bánk bán); *Marie Kleinholz* (Fallada-Dorst: Mi lesz veled, emberke?); *Tyltyl* (Maeterlinck: A kék madár); *Isméné* (Szophoklész: Antigóné); *Mita* (Pirandello: Liola és a lányok). Önálló gyerekműsora pl.: *Nyuszi ül a hóban*.

A Működési adatokban (M.A.) említett színingazgatók neveinek feloldása

Aágh	Veszprémyné Aágh Ilona	Bogdán	Bogdán Lajos
Abday	Abday Sándor	Bogyó	Bogyó Alajos
Ágh	Ágh Aladár; Jékei	Bokody	Bokody Antal
Albisy	Albisy László	Bokodyné	Bokody Antalné Máthé Róza
Almássy	Almássy Endre	Bokor	Bokor József
Andorfy	Andorfy Péter	Boross	Boross Lajos
Aradi	Aradi Gerő	Borsodi	Borsodi Vilmos
Aradi G.	Aradi Géza	Borsos	Borsos József
Arányi	Arányi Dezső	Breznay	Breznay Géza
Aranyossy	Aranyossy Gyula	Buday	Buday József
Asszonyi	Asszonyi László	Bukovics	Bukovics Károly Imre
Bács	id. Bács Károly	Chiabay	l. még: Csabai
Bácskay	Bácskay Julcsa	Csabai	Csabai Pál
Bakonyi	Bakonyi István	Csaby	Csaby Imre
Baky	Baky Gábor	Csáky	Csáky Tivadar
Balassa	Balassa Károly	Császár	Császár Miklós
Balassi	Balássi Antal	Csiszér	Csiszér Kálmán
Balla 1.	Balla Kálmán	Csóka	Csóka Sándor
Balla 2.	Balla Károly (1803–1881)	Dalmay	Dalmay Artúr
Balog	Balog István	Dancz	Dancz Lajos
Balogh A.	Balogh Alajos (1831–1885)	Dayka	Dayka Balázs
Balogh Á.	Balogh Árpád	Deák	Deák Péter
Balogh G.	Balogh Gusztáv	Deési	Deési Zsigmond
Balogh Gy.	Balogh György (1837–1879)	Demény	Demény Albert
Balogh K.	Balogh Károly (1823–1887)	Demjén K.	Demjén Károly
Balogh L.	Balogh Lajos	Demjén M.	Demjén Mihály
Bánfalvy	Bánfalvy Béla	Deréki	Deréki Antal
Bányai	Bányai Lajos	Ditrói	Ditrói Mór
Baranyai	Baranyai Mihály	Dobó	Dobó Sándor
Bárdy	Bárdy Lajos	Dobos	Dobos Nándor
Barna	Barna Bálint	Dombay	Dombay Mihály
Báródi	Báródi (Rafanidesz) Károly	Döbrentey	Döbrentey Gábor
Baróthy	Baróthy Rezső	Döme	Döme Lajos
Bartay	Bartay Endre	Draguss	Draguss Károly
Bártfai	Bártfai (Paczona) Antal	Ecsedi Kovács	Kovács Gyula, E.
Báthori	Báthori Romancsik Mihály	Éder	Éder György
Bátosi	Bátosi Endre	Egedy	Egedy Károly
Beke Gy.	Beke Gyula	Egressy	Egressy Ákos
Beke	Beke István	Egri	Egri János
Bekéné	Beke Istvánné Nehezovits	Egry(i)	Egry Kálmán
	Petronella	Együd	Együd István
Beleznay	Beleznay (Unger) Ignác	Eötvös Borcsa	l. Némethyné
Benedek	Benedek Nándor	Erdélyi	Erdélyi Marietta
Bényei	Bényei István	Erdélyi J.	Erdélyi János
Beődy	Beődy (Balogh) Gábor	Erdélyi M.	Erdélyi Miklós
Beőthy	Beőthy László	Erdélyi S.	Erdélyi Sándor
Beranek	Beranek Mihály	Ernyi	Ernyi Mihály
Bercsényi	Bercsényi Béla	Evva	Evva Lajos
Berky(i)	Berky Ferenc	Fábián	Fábián László
Berzeviczy	Berzeviczy Vince	Faludi(y)	Faludi Gábor
Bessenyei	Bessenyei Miklós	Fáncsy	Fáncsy Lajos
Bethlen	Bethlen Miklós	Faragó	Faragó Ödön
Bihari	Bihari Béla	Farkas	Farkas Gusztáv
Bihari Á.	Bihari Ákos	Farkas F.	Farkas Ferenc
Bodor	Bodor Mihály	Farkas M.	Farkas Mihály

Fáy(i)	Fáy(i) János	Jakab	Jakab Lajos
Fehér	Fehér Vilmos	Jakabffy	Jakabffy Gábor
Fehér K.	Fehér Károly	Jakabffyné	Jakabffy Gáborné Krecsányi
Fehérvári(y)	Fehérvári (Kontra) Antal		Katalin
Fejér	Fejér Károly	Jani	Jáni János
Fekete B.	Fekete (Csáfordi) Béla	Janovics	Janovics Jenő
Fekete G.	Fekete Gábor	Jékei	Jékei Ágh Aladár
Fekete M.	Fekete (Schwarcz) Miksa	Jeszenszky	Jeszenszky Dezső
Fekete P.	Fekete Pál	Kaczvinszky	Kaczvinszky János
Feld	Feld Zsigmond	Kajdacsy	Kajdacsy Antal
Feleky(i)	Feleky Miklós	Káldy	Káldy Gyula
Ferenczy	Ferenczy József	Kalicza	Kalicza Károly
Filippovics	I. Philippovics	Károlyi Gy.	Károlyi György
Fodor	Fodor Oszkár	Károlyi L.	Károlyi Lajos; Németh
Follinus	Follinus János	Kárpáthy	Kárpáthy (Rigó) György
Foltényi	Foltényi Vilmos	Katzvinszky	Kaczvinszky János
Földesi	Földesi Sándor	Kelemen	Kelemen László
Földváry	Földváry Gábor	Keleti	Keleti László
Füredi	Füredi Károly	Kerényi	Kerényi Ignác
Füredi B.	Füredi Béla	Keszy	Keszy József
Gaál	Gaál Sándor	Kétszeri	Kétszeri József
Gárdonyi	Gárdonyi Antal	Kilényi	Kilényi Dávid
Gáspár	Gáspár (Gasparik) Jenő	Kisfaludy	Kisfaludy Sándor
Gáspár P.	Gáspár Pál	Kiss	Kiss Sándor (intendáns)
Gerő	Gerő (Grau) Jakab	Kiss Á.	Kiss Árpád
Gerőffy	Gerőffy Andor	Kiss P.	Kiss Pál
Gócs	Gócs Ede	Kiss S.	Kiss Soma
Grimm	Grimm János	Klein	Klein Sámuel
Grimm Gy.	Tordai Grimm Gyula	Kocsisovszky	Kocsisovszky Jusztin
Gulyás	Gulyás Menyhért	Kocsisovszkyné	Kocsisovszky Jusztinné
Gyöngyi	Gyöngyi Izsó	Kolosváry	Kolosváry Pál
Győrfy	Győrfy Antal	Kolozsvári	Kolozsvári József
Györgyné	György Jánosné Nagy Lujza	Komáromy	Komáromy Sándor
Gyulai	Gyulai Ferenc	Komjáthy	Komjáthy János
Gyürky	Gyürky Pál	Komlóssy	Komlóssy Ferenc Dániel
Hajdu	Hajdu István	Komlósy(i)	Komlósy József
Halasi	Halasi Béla	Korbuly	Korbuly Bogdán
Halmay(i)	Halmay (Vizsay) Imre	Kovács	E. Kovács Gyula
Hatvani	Hatvani Károly	Kovács G.	Kovács Gusztáv
Havasi	Havasi Gyula	Kovács J.	Kovács József
Havi L.	Havi Lajos	Kovács M.	Kovács Mór
Havi M.	Havi Mihály	Kovács P.	Kovács Pál
Hegedűs	Hegedűs Lajos	Kovacsics	Kovacsics Ágoston
Hegyí	Hegyí Gyula	Kömives	Kömives Imre
Heltai	Heltai Nándor	Kömley	Kömley Gyula
Hetényi	Hetényi József	Könyves	Könyves Lajos
Heves	Heves Béla	Könyves J.	Könyves Jenő
Hevesi I.	Hevesi (Hevessy) Imre	Körösi	Körösi Ferenc
Hevesi J.	Hevesi József	Körösy	Körösy Bertalan
Hevesi L.	Hevesi Lajos	Kőszeghy	Kőszeghy (Szabó) Endre
Hevessy I.	Hevesi (Hevessy) Imre	Kövesi	Kövesi Albert
Hidassy	Hidassy Elek	Kövi	Kövi Ede
Hidassy K.	Hidassy Kálmán	Krasznai E.	Krasznai Ernő
Homokay(i)	Homokay László	Krasznay(i)	Krasznay Mihály
Horváth	Horváth József	Krecsányi	Krecsányi Ignác
Horváth Gy.	Horváth György	Krecsányi K.	Krecsányi Kata
Hubay	Hubay (Klinger) Gusztáv	Krémer	Krémer Sándor
Huszár	Huszár Sándor	Kubay	I. még: Kubay Pál = Csabai Pál
Husztí	Husztí Márton		
Ihász Lajos	Pesti Ihász Lajos	Kunhegyi	Kunhegyi Miklós
Irsai	Irsai Zsigmond	Kuthy	Kuthy Béla
Iványi	Iványi Antal	Kürthy	Kürthy György

Laczkó	Laczkó Gergely	Novák	Novák Sándor
Laczkóczy	Laczkóczy Ferdinánd	Nyéki	Nyéki (Beinroth) János
Láng	Láng Boldizsár	Nyíri	Nyíri (Kerek) György
Láng Ö.	Láng Ödön	Ólmosi	Ólmosi Rezső
Lászlófi	Lászlófi V. Bódog	Ólmossy	Ólmosi Rezső
Lászy(i)	Lászy Vilmos	Paksi	Paksi Mihály
Latabár	Latabár Endre	Pál	Pál Sándor
Latzkó	Laczkó Gergely	Palágyi	Palágyi Lajos
Lendvay	Lendvay Márton	Palásthy	Palásthy Sándor
Lövey	Leövey József	Palotai	Palotai Antal
Leszkai(y)	Leszkai András	Pály	Pály Elek
Lossovi	Lossovi János	Pap	Pap Gábor
Lukácsi	Lukácsi Aladár	Papír	Papír Sándor
Lukácsy	Lukácsy Sándor	Patek	Patek Béla
Maár Júlia	Varju Ferencné	Paulay	Paulay Ede
Makó	Makó Lajos	Pázmán	Pázmán Mihály
Makróczy	Makróczy János	Péchy J.	Péchy József
Mándoky	Mándoky Béla	Péchy M.	Péchy Manó
Mannsberger	Szegedi Mannsberger	Pergő	Pergő Celesztin
	J. = Mosonyi Károly	Pesti	Pesti (Iház) Lajos
Márffy	Márffy Károly	Peterdi(y)	Peterdi (Marianovich)
Mariházy	Mariházy Miklós		Sándor
Marossy	Marossy Károly	Philippovics	Philippovics István
Márton	Márton Béla	Pilisi	Pilisi Lajos
Mártonffy	Mártonffy Jenő	Polgár	Polgár Károly
Mártonfy	Mártonfy Pál	B. Polgár B.	Polgár (Böttger) Béla
Mátéfy	Mátéfy József	B. Polgár Gy.	Polgár (Böttger) Gyula
Mátrai	Mátrai Betegh Béla	B. Polgár K.	Polgár (Böttger) Károly
Mátrai I.	Mátrai István	Pósa	Pósa Mihály
Megyeri	Megyeri Dezső	Pozsonyi	Pozsonyi Alajos
Mészáros	Mészáros Kálmán	Prielle	Prielle Péter
Mezei	Mezei Béla	Rácz	Rácz Dezső
Mezei K.	Mezei Kálmán	Ráday	Ráday Gedeon
Mezey	Mezey János	Radó	Radó Béla
Micsei	Micsei F. György	Rajcsányi	Rajcsányi István
Mikes	Mikes János	Rakodczay	Rakodczay Pál
Miklószy	Miklószy Gyula	Rákosi	Rákosi Jenő
Miklószy G.	Miklószy Gábor	Relle	Relle Iván
Miklószy I.	Miklószy Imre	Ressler	Reszler István
Mikó	Mikó Imre	Reszler	Reszler István
Miskolczi	Miskolczi László	Réthy	Réthy László
Miskolczi H.	Miskolczi Henrik	Romváry	Romváry Lajos
Molnár	Molnár György	Rónai	Rónai Gyula
Molnár G.	Molnár Gyula	Rónaszéky	Rónaszéky Gusztáv
Monori	Monori Sándor	Saághy	Saághy Zsigmond
Morvai	Morvai Antal	Sajó	Sajó Vilmos
Mosonyi	Mosonyi	Sebestyén	Sebestyén Géza
	Károly = Mannsberger Jakab	Simándy(i)	Simándy (Rumpler)
Nádassy	Nádassy (Nádasy) József		Zsigmond
Nagy D.	Nagy Dezső	Siménfalvy	Siménfalvy Gyula
Nagy L.	György Jánosné Nagy Lujza	Simontsits	Simontsits János
Nagy M.	Nagy (Poleretzky) Mihály	Solymosi	Solymosi Elek
Nagy P.	Nagy Paula	Somló	Somló Sándor
Nagy V.	Nagy Vince	Somogyi	Somogyi Károly
Nagyné	Nagy (Poleretzky) Mihályné	Somogyi S.	Somogyi Sándor
Neményi	Neményi Lipót	Soós	Soós Mihály
Neményi L.	Neményi László	Szabadhegyi	Szabadhegyi Aladár
Németh	Károlyi Németh Lajos	Szabadi	Szabadi F. Ignác
Németh J.	Németh József	Szabados	Szabados László
Némethy	Némethy György	Szabó	Szabó (Schneider) József
Némethyné	Némethy Györgyné Eötvös	Szabó A.	Szabó Antal
	Borcsa	Szabó F.	Szabó Ferenc

Szabó G.	Szabó Gábor	Tóth	Tóth Béla
Szabó K.	Szabó Károly	Tóth I.	Tóth István
Szákfy	Szákfy József	Tóth Já.	Tóth János
Szalkai	Szalkai Lajos	Tóth Jó.	Tóth József
Szathmáry	Jobbateleki Szathmáry Károly	Tóvári	Tóvári Antal
Széchenyi	Széchenyi Ödön, id.	Tóvölgyi	Tóvölgyi Béla
Szegedi	Szegedi Mannsberger Jakab	Török	Török Béni
Szegedy	Szegedy Mihály	Túri	Thuri Elemér
Szendrey	Szendrey Mihály	Udvarhelyi	Udvarhelyi Miklós
Szentiványi	Szentiványi Márkus	Ujfalussy	Ujfalussy Sándor
Szentpétery	Szentpétery Zsigmond	Újvárosy	Újvárosy Albert
Szerdahelyi	Szerdahelyi József	Újváry	Újváry Albert
Szerdahelyi F.	Szerdahelyi Ferenc	Valentin	Valentin Lajos
Szigethy	Szigethy (Szigeti) Jenő	Váradi	Váradi József
Szigeti	Szigeti Imre	Váradi A.	Váradi Antal
Szigligeti	Szigligeti Ede	Váradý	Váradý Ferencné
Sziklai	Sziklai Kornél	Váradyné	Váradý Ferencné
Szilágyi	Szilágyi Béla	Varjuné	Varju Ferencné Maár
Szilágyi D.	Szilágyi Dezső		Júlia
Szítai	Szítai László	Várnay	Várnay Fábian; Galambos
Szöllősi	Szöllősy Mihály	Végsey	Végsey Sándor
Sztupa	Sztupa Andor	Veress	Veress Kálmán
Szuper	Szuper Károly	Veszprémy(i)	Veszprémy Jenő
Takács	Takács Ádám	Veszprémyné	Veszprémyné Aágh Ilona
Takó	Takó Sándor	Vezéry	Vezéry Ödön
Temesváry	Temesváry Lajos	Vidor	Vidor Pál
Temesváry I.	Temesváry István	Völgyi	Völgyi György
Thuri	Thuri Elemér	O. Völgyi	Völgyi (Oroszi) József
Timár	Timár János	Völgyi Ö.	Völgyi Ödön
Tiszai(y)	Tiszay Dezső	Zajonghy	Zajonghy Elemér
Tiszay	Tiszay Andor	Zendy	Zendy Mihály
Tompa	Tompa Kálmán	Zilahy	Zilahy Gyula
Tordai	l. még. Grimm (Tordai)	Zoltán Gy.	Zoltán Gyula Ferenc
	Gyula	Zoltán J.	Zoltán Jenő

ISBN 963 05 6635 4

Készült az Akadémiai Kiadó Szaklexikon Szerkesztőségében
Felelős kiadó: Zöld Ferenc igazgató
Budapest, 1994

Az előzők és a térképmelléklet Abonyi Zoltán rajza alapján Horváth Éva grafikája
A belső rajzok Dobiecki Magda munkái

A védőborítót a Brioschi-Burghart műhely előfüggönyterve felhasználásával,
valamint a kötéstervet Kiss Jánosné készítette

Megjelent 96,57 A/5 ív terjedelemben, 24 oldal színes képmelléklettel és 1 térképmelléklettel
Szedte és nyomta az Alföldi Nyomda Rt.

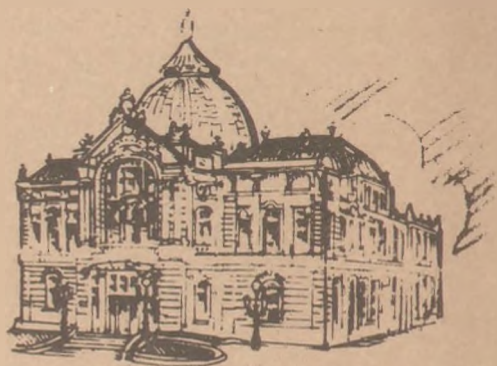
A nyomdai megrendelés törzsszáma: 4084.66-12-1

Készült Debrecenben, az 1994. évben
Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

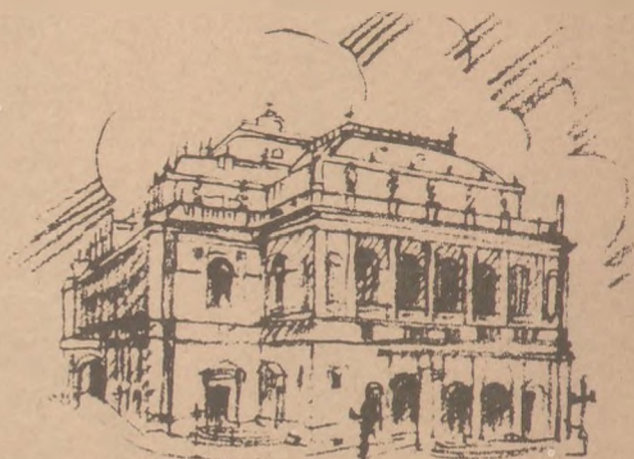
BP. KISFALUDY SZÍNHÁZ 1897

VÍGSZÍNHÁZ 1896

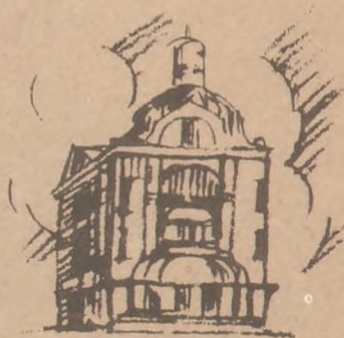
KRISZTINAVÁROSI SZÍNKÖR 1843

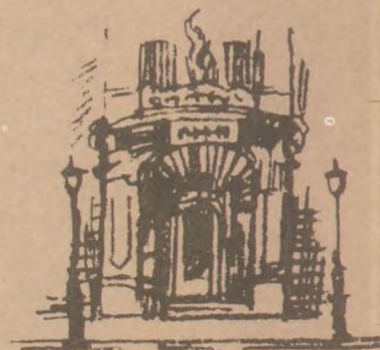
MAGYAR KIRÁLYI OPERAHÁZ 1884

VÁRSZÍNHÁZ 1784

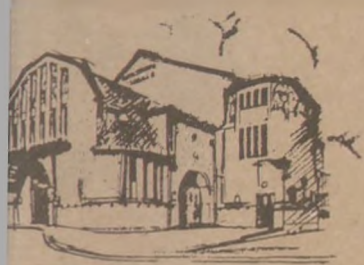

MAGYAR SZÍNHÁZ 1897

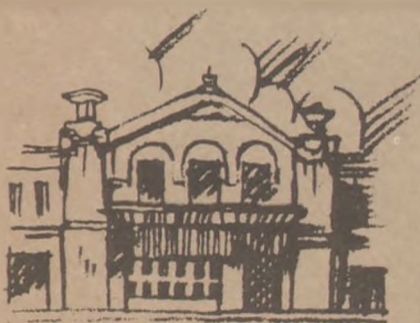

FŐV. OPERETT SZÍNHÁZ 1927

BUDAPEST

BUDAPESTI SZÍNHÁZ 1909

KIRÁLY SZÍNHÁZ 1903

PETŐFI SZÍNKÖR 1925

VÁROSI SZÍNHÁZ 1911

KAMARA SZ. 1924

M. MŰSZÍNKÖR 1896

PESTI MAGYAR SZÍNHÁZ 1837

ANDRÁSSY ÚTI SZ. 1907

ÚJPESTI BLAHA LUJZA SZÍNHÁZ 1863

ELVÁROSI SZÍNHÁZ 1916

TERÉZ KÖRÚTI SZÍNPAD 1923

ÚJ SZÍNHÁZ 1927

JÓKAI SZÍNKÖR 1916

A TÖRTÉNELMI MAGYARORSZÁG SZÍNHÁZAI ÉS SZÍNKÖREI 1930-IG

AZ ÉVSZÁMOK A SZÍNHÁZÉPÜLET MEGNYITÁSÁNAK IDŐPONTJÁT JELZIK